II. ULUSLARARASI BATTALGAZİ MULTİDİSİPLİNER ÇALIŞMALAR KONGRESİ

15-16-17 MART 2019 MALATYA

KONGRE TAM METİN KİTABI

EDİTÖR
PROF. DR. MUSTAFA TALAS

ISBN 978-605-7875-34-1

ISBN
978-605-7875-34-1

II. ULUSLARARASI BATTALGAZİ MULTİDİSİPLİNER ÇALIŞMALAR KONGRESİ 15-16-17 MART 2019

Sosyal Bilimler- Fen Bilimleri- Matematik- Mühendislik -Astronomi ve Astrofizik
Sağlık ve Spor Bilimleri-
Güzel Sanatlar- Ziraat ve Veteriner Bilimleri

Kongre Onur Konuğu
Hakan KAHTALI
Malatya Milletvekili

Kongre Onursal Başkanı
Selahattin GÜRKAN
Battalgazi Belediye Başkanı

Kongre Başkanı
Prof. Dr. Mustafa TALAS
NİĞDE ÖMER HALİS DEMİR ÜNİVERSİTESİ

Düzenleme Kurulu Başkanı
Mustafa Latif EMEK
İKSAD Yönetim Kurulu Başkanı

Murahhas Üye
Sefa Salih BİLDİRİCİ
İKSAD Başdanışmanı

Genel Koordinatör
Ali SÖYLEMEZ
EJONS Coordinator Editor

Düzenleme Kurulu
Dr. Munise DURAN
Bircan TAŞKESER
İbrahim KAYA
Hesen SURXAYLİ
Dr. Alper TUTÇU
Serkan GÜN
Atabek MAVLYANOV
Amenah MANAFI
Rahmat ULLAH
Dr. Şükrü BİNGÖL
Dr.Hülya BERKTAŞ BİNGÖL
Umsunay ZHUMASHEVA
Ketevan KARDAVA

ISBN
978-605-7875-34-1

DAVETLİ KONUŞMACILAR

PROF.DR. ATABEY KILIÇ
PROF.DR. FERİDUN MERTER
PROF.DR. TURGAY SEÇKİN
PROF.DR. ZEKİ BOYRAZ

KONGRE BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Dr. Abdullah DOĞAN
Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
Dr. Abdulmenaf KORKUTATA
Çanakkale 18 Mart Üniversitesi
Dr. Ali Serdar YÜCEL
Fırat Üniversitesi
Dr. Alia R. MASALİMOVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Alma T. AKAJANOVA
Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Amanbay MOLDIBAEV
Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Akmaral S. SYRGAKBAYEVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Anatoliy LOGİNOV
Ukrayna Şevçenko Lugan Milli Üniversitesi
Dr.A.S. KIDIRŞAYEV
Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Ayslu B. SARSEKENOVA
Orleu Milli Kalkınma Enstitüsü
Dr. Bahıt KULBAEVA
S.Baybeşev Aktobe Üniversitesi
Dr. Bakıt OSPANOVA
H.Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi
Dr. Bayram POLAT
Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Bazarhan İMANGALİYEVA
K.Zhubanov Aktobe Devlet Bölge Üniversitesi
Dr. Bekir KOCADAŞ
Adıyaman Üniversitesi
Dr. Bilal ÇOBAN
Fırat Üniversitesi
Dr. B.K.ZAYADAN
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Botagul TURGUNBAEVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Caner KARAVİT
Mimar Sinan Üniversitesi
Dr.Celal TAŞKIRAN
İnönü Üniversitesi
Dr. Cemal GÜNDOĞDU
İnönü Üniversitesi
Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA
Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Dr. Cumali YAVUZ

ISBN
978-605-7875-34-1

Fırat Üniversitesi
Dr. Çetin TAN
Fırat Üniversitesi
Dr. M. Çağlar KURTDAŞ
Adıyaman Üniversitesi
Dr. D.K.TÖLEGENOVA
Makhambet U. Batı Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Dinarakhan TURSUNALİEVA
Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi
Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Elvan YALÇINKAYA
Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Ercan GÜR
Fırat Üniversitesi
Dr. Fatih KARAHÜSEYİNOĞLU
Fırat Üniversitesi
Dr. Fatih MURATHAN
Adıyaman Üniversitesi
Dr. Gulmira ABDİRASULOVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Gulşat ŞUGAYEVA
Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Dr. G.I. ERNAZAROVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Han Nadejda
E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Hasan AYDEMİR
İnönü Üniversitesi
Dr.Hülya Bingöl
İnönü Üniversitesi
DR. İlkay ŞAHİN
Erciyes Üniversitesi
Dr. İsaevna URKİMBAEVA
Abılay Han Uluslararası İlişkiler Üniversitesi
DR. Kasım KARAMAN
Erciyes Üniversitesi
Dr. Kalemkas KALIBAEVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Karligash BAYTANASOVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. K.A.TLEUBERGENOVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kenjehan MEDEUBAEVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Keles Nurmaşulı JAYLIBAY
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Kulaş MAMİROVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Mahabbat OSPANBAEVA
Taraz Devlet Pedagoji Üniversitesi
Dr. Maha Hamdan ALANAZİ

ISBN
978-605-7875-34-1

Riyad Kral Abdülaziz Teknoloji Enstitüsü
Dr. Malik YILMAZ
Atatürk Üniversitesi
Dr. Mavlyanov ABDİGAPPAR
Kırgızistan Elaralık Üniversitesi
Dr. Maira ESİMBOLOVA
Kazakistan Narkhoz Üniversitesi
Dr. Maira MURZAHMEDOVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi
Dr. Mehmet GÜLLÜ
İnönü Üniversitesi
Dr. Mehmet İLKİM
İnönü Üniversitesi
Dr. Mehmet UĞURLU
Fırat Üniversitesi
Dr. Metin KOPAR
Adıyaman Üniversitesi
Dr. Mihriban EMEK
Adıyaman Üniversitesi
Dr. Murat USTAOĞLU
İstanbul Üniversitesi
Dr. Mustafa AKSOY
Marmara Üniversitesi
Dr. Mustafa KIZILKOCA
Munzur Üniversitesi
Dr. Mustafa METE
Gaziantep Üniversitesi
Dr. Mustafa TALAS
Ömer Halisdemir Üniversitesi
Dr. Mustafa ÜNAL
Erciyes Üniversitesi
Dr. Munise DURAN
İnönü Üniversitesi
Dr. Nurettin KONAR
İnönü Üniversitesi
Dr. Osman ERKMEN
Gaziantep Üniversitesi
Dr. Osman Kubilay GÜL
Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Özgür KARATAŞ
İnönü Üniversitesi
Dr. P.S. PANKOV
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Rustem KOZBAGAROV
M. Tınışbayev Kazak Araç ve İletişim Akademisi
Dr. Sarash KONYRBAEVA
Kazak Devlet Kızlar Pedagoji Üniversitesi
Dr. Salima N.KAİRJANOVA
Dosmukhamedov Atyrau Devlet Üniversitesi
Dr. Sefa Salih AYDEMİR
Adıyaman Üniversitesi
Dr. Serdar ORHAN

ISBN
978-605-7875-34-1

Fırat Üniversitesi
Dr. Serkan HACICAFEROĞLU
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Suat KOLUKIRIK
Akdeniz Üniversitesi
Dr. Şara MAJITAYEVA
E.A. Buketov Karaganda Devlet Üniversitesi
Dr. Şükrü Bingöl
İnönü Üniversitesi
Dr. Vera ABRAMENKOVA
Rusya Aile ve Eğitim Çalışmaları Enstitüsü
Dr.Veysel BOZKURT
İstanbul Üniversitesi
Dr. Yahya DOĞAR
İnönü Üniversitesi
Dr. Yang ZİTONG
Wuhan Üniversitesi
Dr. Yonca Süreyya SEZER
Fırat Üniversitesi
Dr. Yüksel SAVUCU
Fırat Üniversitesi
Dr. Zeynullina AYMAN
S. Toraygırov Pavlodar Devlet Üniversitesi
Dr. Zharkyn BALTABAEVA
Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi
Dr. Zongxian FEN
Xi`an Jiatong Üniversitesi

YABANCI KONUŞMACILAR

Firoz FAOZİ- Kabil Devlet Üniversitesi, Afganistan (sy 215)
SADYKOVA Damezhan - Kazak Kızlar Devlet Pedagoji Üniversitesi, Kazakistan (sy 216)
Reza BAHROZMANESH- Tebriz Üniversitesi, İran (sy 220)
Sabbah RASULAN- Bağdat Üniversitesi, Irak (sy 219)
Sehrana KASIMI -Azerbaycan Milli İlimler Akademisi (214)

Özetlere, özet kitabı ilgili sayfalardan ulaşabilirsiniz

II. ULUSLARARASI BATTALGAZİ MULTİDİSİPLİNER ÇALIŞMALAR KONGRESİ
15-17 MART 2019
MALATYA

KONGRE PROGRAMI

KONGRE GENEL KURALLARI (LÜTFEN DİKKATLİCE OKUYUNUZ)

Kongrenin ilk günü gelerek kayıt yaptırmanız GEREKMEMEKTEDİR.
Kayıt masası kongre süresince 09:00-18:00 saatleri arasında hizmet verecektir. Kayıt masasında yoğunluk ve sıkışıklık yaşanmaması için sunum gününüzde oturumunuzdan yarım saat öncesinden gelerek kayıt yaptırabilirsiniz.

Sunum sıralamasının belirlenmesi, ara verilmesi ve oturuma ilişkin tüm hususlarda düzenleme kurulunu temsilen OTURUM BAŞKANLARI tam yetkilidir

Katılım belgeleri oturum sonunda, oturum Başkanı tarafından verilecektir Her bir sunum için 15 dk. ayrılmıştır.

Oturumlar programda belirtilen saatte başlayacaktır. Katılımcıların gecikmeksizin oturuma katılmaları gerekmektedir

Sunumlarınızda kitabi teorik bilgi ve tanımlardan kaçınarak, çalışmanızın özüne odaklanmanızı öneririz.

Sunumlarınızı (versiyon değişikliklerinden kaynaklanacak olumsuzluklardan etkilenmemeniz için) hem Power Point hem PDF olarak kaydederek yanınızdabulundurunuz.

Sunum bilgisayarlarına çok sayıda katılımcıya ait flaş bellekler takılacağı için Flaş Belleğinize virüs bulaşması ihtimali yüksektir. Bu sebeple içerisinde özeldosyalarınızın, tüm akademik çalışmalarınız, fotoğraflarınız vs. gibi bilgilerin olduğu Flaş Belleğiniz yerine başka bir flaş bellek kullanmanızı öneririz

Kongrelerde bazı flaş bellekler zaman zaman sunum bilgisayarları tarafından okunmayabilmektedir. Bu sebeple PPT ve PDF seklinde hazırladığınız sunumlarınızıaynı zamanda MAİL adresinizde de bulundurmanızı öneririz

Kongre yerleşkesinde YAZICI olmadığı için, sunum sırasında ihtiyaç duyacağımız belgeleri/notları önceden YAZDIRARAK yanınızda bulundurunuz

Bu programda sunumunuzun bulunduğu sayfanın çıktısını yanınızda bulundurunuz

1.GÜN 15 MART 2019 CUMA

SAAT: 14:00AÇILIŞ KONUŞMALARI

SAAT: 14:30 KONFERANS
SÜRDÜRÜLEBİLİR GELECEK İÇİN AR- GE
PROF.DR. TURGAY SEÇKİN

SAAT: 15:15 PANEL
“KÜLTÜR, EĞİTİM VE MEKÂN”
OTURUM BAŞKANI: PROF.DR. MUSTAFA TALAS
PANALİST: PROF.DR. FERİDUN MERTER
PANALİST: PROF.DR. ZEKİ BOYRAZ

SAAT: 16:15 KONFERANS
“SALTUKNAME’DE CİHAN HÂKİMİYETİ ANLAYIŞI”
PROF.DR. ATABEY KILIÇ

2.GÜN 16 MART 2019 CUMARTESİ
SAAT:10:00-12:00

SALON 1	SALON 2
OTURUM BAŞKANLIĞI **Dr. Öğretim Üyesi Gülçin BEKER AKBULUT**	OTURUM BAŞKANLIĞI **Dr. Öğr. Üyesi Özgür KARATAŞ**
Dr. Öğr. Üyesi İsa YILMAZ ANADOLU MANDA SÜTLERİNDE SOMATİK HÜCRE SAYISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN REGRESYON AĞACI YÖNTEMİYLE BELİRLENMESİ	**Dr. Öğr. Üyesi Özgür KARATAŞ** FUTBOL KULÜPLERİNDE TARAFTAR MEMNUNİYETİ; DOĞU ANADOLU BÖLGESİ ÖRNEĞİ
Erdoğan ÇÖÇEN, Hasan PINAR, Duygu ÖZELÇİ, Yüksel SARITEPE, Mehmet ÖZELÇİ, Oktay Turgay ALTUN UZAKDOĞU ORJİNLİ BAZI DUT ÇEŞİTLERİNİN MALATYA EKOLOJİSİNDEKİ FENOLOJİK VE POMOLOİK ÖZELLİKLERİ	**Mehmet Akif YÜCEKAYA, Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ** BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE SAYGI DEĞERİNİN KAZANDIRILMASIYLA İLGİLİ YARATICI DRAMA ETKİNLİĞİ "TAKIM ARKADAŞINA SAYGI"
Dr. Öğretim Üyesi Gülçin BEKER AKBULUT SALİSİLİK ASİT'İN, EVERZOL BLUE LED TEKSTİL BOYASINA MARUZ KALAN ASPİR (Carthamustinctorius, Asteraceae) ÇEŞİTLERİNDE ANTİOKSİDAN SAVUNMA SİSTEMLERİ ÜZERİNE ETKİSİ	**Dr. Sinan UĞRAŞ, Dr. Aysel KIZILKAYA NAMLI** BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENLERİNİN İŞ YAŞAM KALİTELERİNİN İNCELENMESİ
Arş. Gör. Burak ÖZDEMİR, Dr. Öğr. Üyesi Siyami KARACA, Arş. Gör. Bulut SARĞIN TINLI TOPRAKTA YETİŞTİRİLEN BAZI BUĞDAY ÇEŞİTLERİNİN KISITLI SULAMA UYGULAMASI SONUCU TOPRAK ÜSTÜ AKSAMLARINDAKİ DEĞİŞİMİN BELİRLENMESİ	**Mehmet Akif YÜCEKAYA, Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ** BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE FAİR-PLAY KAVRAMININ YARATICI DRAMA ETKİNLİĞİYLE KAZANDIRILMASI
Talip YİĞİT, Remzi KOKARGÜL, Erdoğan ÇÖÇEN YÜKSEK RAKIMLI BÖLGELERE UYGUN KALİTELİ YENİ BİR CEVİZ ÇEŞİDİ: 'KOZDERE'	**Dr. Aysel KIZILKAYA NAMLI, Dr. Sinan UĞRAŞ** ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN DERS DIŞI SPORTİF ETKİNLİKLERE YÖNELİK TUTUMLARININ FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet YORULMAZ AKADEMİK TEŞVİK PUAN ANALİZİ: SAĞLIK YÖNETİMİ BÖLÜMÜ ÖRNEĞİ	**Ahmet Enes SAĞIN, Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ** BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE TAKTİKSEL OYUN YAKLAŞIMI (TOYA)
Dr. Öğr. Ayşe METİN KARAKAŞ, Nesliye YILMAZ 1. DERECEDEN DEPREM İLLERİ İÇİN ENTROPİ YAKLAŞIMI	**Arş. Gör. Muhammet BAŞ, Doç.Dr. Cemal GÜNDOĞDU, Metin YILMAZ** DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDEKİ BADMİNTONCULARIN SPORTİF GELİŞİM İHTİYAÇLARININ KARŞILANMASINA YÖNELİK SPOR TESİSLERİNİN YETERLİLİK DURUMLARININ İNCELENMESİ
Dr. Öğrt. Üyesi Yıldırım İsmail TOSUN TARIMSAL ARAZİ TOPRAĞININ İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN BELEDİYE FOSEPTİK ATIK ÇAMURLARININ VE ORMAN BİYOKÜTLE ATIKLARININ PELETLENMESİ	**Ahmet Enes SAĞIN, Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ** BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE İŞBİRLİKLİ ÖĞRETİM MODELİ

SALON 3	MULTİDİSİPLİNER SALON (4)
OTURUM BAŞKANLIĞI Dr. Öğr. Üyesi Seyhan ÇITLIK SARITAŞ- Dr. Dursun TÜRKMEN	OTURUM BAŞKANLIĞI Prof. Dr. İrfan KALAYCI
Şerife Gül BİLGİNER, Doç. Dr. Selma ATEŞ, Dr. Öğr. Üyesi Selçuk NAZİK, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Rıza ŞAHİN Dr. Öğr. Üyesi Mehtap SÖNMEZ CERRAHİ ALAN ENFEKSİYONLARI VE POST-OP YARA BAKIMINDA HEMŞİRENİN BİLGİ DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ	**Öğr. Gör. Dr. Ahmet KARAHAN** BAĞIMSIZ DENETÇİLERİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN MESLEKİ ŞÜPHECİLİK DÜZEYLERİNE ETKİSİ
Arş. Gör. Gürkan ÖZDEN, Arş. Gör. Seher ÇEVİK, Dr. Öğr. Üyesi Seyhan ÇITLIK SARITAŞ FEKAL MİKROBİYOTA TRANSPLANTASYON	**Arş. Gör. Onur DEMİRCİ, Prof. Dr. İrfan KALAYCI** ULUSAL TASARRUFLARIN ETKİN KULLANIMINDA MALİ DÜZENİN ROLÜ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR İNCELEME
Yasin ÇETİN, Dr. Öğr. Üyesi Emriye Hilal YAYAN HEMŞİRELERİN HEMŞİRE YARDIMCILARININ GÖREV VE YETKİLERİ İLE İLGİLİ FARKINDALIKLARI: MALATYA ÖRNEĞİ	**Öğr. Gör. Dr. Ahmet KARAHAN** DENETÇİ BAĞIMSIZLIĞININ, DENETÇİ TECRÜBESİNİN VE DENETÇİ HESAP VEREBİLİRLİĞİNİN DENETİM KALİTESİNE ETKİSİ
Arş. Gör. Seher ÇEVİK, Arş. Gör. Gürkan ÖZDEN, Dr. Öğr. Üyesi Seyhan ÇITLIK SARITAŞ KRONİK KARACİĞER HASTALIKLARINDA PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ VE BAKIM BAĞIMLILIĞI	**Arş. Gör. Onur DEMİRCİ, Prof. Dr. İrfan KALAYCI** AKILLI SANAYİ ("SANAYİ 4.0"): TÜRKİYE EKONOMİSİ İÇİN BAZI BEKLENTİLER
Yasin ÇETİN TURGUT ÖZAL TIP MERKEZİ'NDE KULLANILAN TEK VE ÇOK KULLANIMLIK CERRAHİ ÖRTÜ MALİYETLERİNİN MALİYET-FAYDA ANALİZYE TESPİTİ	**Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ŞAHİN, Doç. Dr. Elvan ÜSTÜN** BENZIMIDAZOL TÜREVİ BİYOAKTİF MOLEKÜLLERİN REAKTİVİTE ÖZELLİKLERİNİN TEORİK ANALİZİ
Arş. Gör. Gürkan ÖZDEN, Arş. Gör. Seher ÇEVİK, Dr. Öğr. Üyesi Seyhan ÇITLIK SARITAŞ DM HASTALARINDA RAHATSIZLIĞA DAYANMA KAPASİTESİ VE İNSÜLİN TEDAVİSİNE BAKIŞ AÇISI	**Derviş KANAT, Prof. Dr. Mehmet TIRAŞ** THE RELATİONSHİP BETWEEN GROUND CONDİTİON AND EARTHQUAKE BASED ON SEİSMİCİTY İN ELBİSTAN
Dr. Dursun TÜRKMEN HİPERHİDROZLU HASTALARDA ETYOLOJİ	**Dr. Öğrt. Üyesi Yıldırım İsmail TOSUN** BELEDİYE FOSEPTİK ATIK ÇAMURLARININ VE TARIMSAL ATIKLARIN KISMEN ÇÖZELTME VE YAKILMASI İLE TARIMSAL ARAZİ TOPRAĞININ İYİLEŞTİRİLMESİ
Arş. Gör. Seher ÇEVİK, Arş. Gör. Gürkan ÖZDEN, Dr. Öğr. Üyesi Seyhan ÇITLIK SARITAŞ İYİLEŞTİRİCİ BİR TEBESSÜM: MİZAH	**Dr. Öğr. Üyesi Neslihan ŞAHİN** DİKLORO-PİRİDİN-(N-ALLİLBENZİMİDAZOL) PALADYUM(II) KOMPLEKSİNİN SENTEZİ VE KATALİTİK AKTİVİTESİ

2.GÜN 16 MART 2019 CUMARTESİ
SAAT:12:15-14:15

SALON 1	SALON 2
OTURUM BAŞKANLIĞI **PROF.DR. ATABEY KILIÇ**	**OTURUM BAŞKANLIĞI** **PROF.DR. FERİDUN MERTER**
Doç. Dr. Mehmet YOLCU, Arş. Gör. Ayşe TOKAY MOLLA HALÎL EL-İS'İRDÎ VE KUR'ÂN İLİMLERİ	**Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ILKIM** İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE KARŞI TUTUMLARININ İNCELENMESİ: (NİTEL BİR ÇALIŞMA)
Muhammed Ragıp KAPLAN VÂSIL B. ATÂ'NIN SAHABE DÖNEMİ SİYASİ OLAYLARINDAN HZ. OSMAN'IN ÖLDÜRÜLMESİ VE CEMEL SAVAŞINI DEĞERLENDİRME BİÇİMİ	**Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ILKIM, Nadiye PAMUK, Selen UĞUR** MALATYA İLİNDE ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN SPOR KULÜPLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI
Doç. Dr. Mehmet YOLCU, Arş. Gör. Ayşe TOKAY BİR KUR'ÂN ÜSLUBU OLARAK EDEBİ TASVİR	**Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ILKIM Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Fatih KÜÇÜKİBİŞ** FİZİKSEL AKTİVİTELERE KATILAN İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN AİLELERİNİN KAYGI DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI; (NİTEL BİR ÇALIŞMA)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Halil ERZEN KÜNHÜ'L-AHBÂR'IN TEZKİRE KISMINDA ŞAİR KİMLİKLERİ	**Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ILKIM, Nadiye PAMUK, Selen UĞUR** MALATYA 'DA LİSANSLI OLARAK AKTİF SPOR YAPAN ENGELLİ BİREYLERİN 13 YILLIK DAĞILIMI
Muhammed Ragıp KAPLAN VÂSIL B. ATÂ'NIN MUTEZİEYİ YAYMA ÇABALARI BAĞLAMINDA İSLÂM BELDELERİNE GÖNDERDİĞİ DÂİLERİ	**Dr. Sinan UĞRAŞ,gürkan Taylan AKBUĞA** SPOR LİSESİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN KARAKTER DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
Prof. Dr. İsmail BAKAN, Mehtap KOÇDEMİR, Ahmet Zahid BAKAN TÜKENMİŞLİĞİN ÖRGÜTSEL SESSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI	**Öğr. Gör. Ramazan BAYER** SPOR TOTO SÜPER LİG 2017-2018 SEZONU FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ ANALİZİ
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet MAZLUM İSLAMOFOBİ: BATI'NIN "ÖTEKİSİ"	**Taylan AKBUĞA, Dr. Sinan UĞRAŞ** SPOR LİSESİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN (EPOCH) İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ
Prof. Dr. İsmail BAKAN, Mehtap KOÇDEMİR, Ahmet Zahid BAKAN ÖRGÜTSEL DESTEĞİN İŞ TATMİNİ VE MOTİVASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI	**Öğr. Gör. Ramazan BAYER, Dr. Kemal KURAK** SPOR TOTO SÜPER LİG 2017-2018 SEZONU GALATASARAY SPOR KULÜBÜ ANALİZİ

SALON 3	MULTİDİSİPLİNER SALON (4)
OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Davut ÖZBAĞ Dr. Öğr. Üyesi Mehtap SÖNMEZ**	**OTURUM BAŞKANLIĞI** **Dr. Öğr. Üyesi Can Bülent KARAKUŞ, Dr. Öğr. Üyesi Sayiter YILDIZ**
Öğr. Gör. Dr. Perihan GÜRBÜZ, Öğr. Gör. Turgay KOLAÇ, Öğr. Gör. Gülsüm YETİŞ KUPA TEDAVİSİ ve HACAMAT KONULARINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	**Öğr. Gör. Dr. Aydan AKSOĞAN KORKMAZ, Öğr. Gör. Dr. Mehtap BULUT DENİZ** SÜRDÜRÜLEBİLİR TEMİZ ENERJİ BİYOKÜTLE: ENERJİ ÜRETİMİNDEKİ PAYI VE EKONOMİYE KATKILARI
Dr. Rafet ÖZBEY, Dr. Dursun TÜRKMEN NADİR BİR OLGU: ÇEKMEYE BAĞLI ÜLSERASYONUN OLDUĞU DEV BİR AKROKORDON	**Dr. Öğr. Üyesi Can Bülent KARAKUŞ, Dr. Öğr. Üyesi Sayiter YILDIZ** SÜRDÜRÜLEBİLİR SU YÖNETİMİNDE UZAKTAN ALGILAMA VE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ TABANLI HİDROLOJİK VE METEOROLOJİK UYGULAMALAR
Sibel ATEŞOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Aymelek ÇETİN, Doç. Dr. Gazi GÜLBAŞ, Dr. Öğr. Üyesi Cem ÇANKAYA KRONİK OBSTRÜKTİF AKCİĞER HASTALIĞI OLAN BİREYLERDE OPTİK KOHERANS TOMOGRAFİ İLE RETİNA'NIN MORFOMETRİK YAPISININ İNCELENMESİ	**Dr. Öğr. Üyesi Soner İŞİMTEKİN** ŞERH-İ TUHFETÜ'L-AHR R'DA ŞEM'Î'NİN İSTİFADE ETTİĞİ FARSÇA KAYNAKLAR VE FARSÇA BEYİTLER
Öğr. Gör. Dr. Perihan GÜRBÜZ, , Öğr. Gör. Gülsüm YETİŞ, Öğr. Gör. Turgay KOLAÇ DİYABETES MELLİTUS ve PUBERTE	**Dr. Öğr. Üyesi Sayiter YILDIZ , Dr. Öğr. Üyesi Can Bülent KARAKUŞ** İÇMESUYU DEZENFEKSİYONUNDA KULLANILAN FARKLI KLORLAMA UYGULAMALARI VE VERİM - MALİYET İLİŞKİSİ
Arş. Gör. Dr. Deniz ŞENOL, Prof. Dr. Davut ÖZBAĞ TIP EĞİTİMİNİN KANAYAN YARASI: KADAVRA SORUNU	**Gökçe KILIÇ** SEYR U SÜLÛK: AŞK İLE AŞKA YOLCULUK
Öğr. Gör. Gülsüm YETİŞ, Öğr. Gör. Turgay KOLAÇ, Öğr. Gör. Dr. Perihan GÜRBÜZ . SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN SAĞLIK DURUMLARINA İLİŞKİN TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARIN ANALİZİ	**Suat GÜLDAŞ** NEDÎM DİVANIN'DA ÜLKELER
Merve ALTINOĞLU, Arş. Gör. Dr. Deniz ŞENOL, Ayşegül KISAOĞLU, Prof. Dr. Davut ÖZBAĞ SAĞLIKLI GENÇ BİREYLERDE Q AÇISI VE STORK BALANCE STAND TESTİNİN SOMATOTİP İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ	**Öğr. Gör. Kurtuluş ÖZGEN** BELGESEL FİLM YAPIMINDA SÖZLÜ TARİH YÖNTEMİ
Öğr. Gör. Gülsüm YETİŞ, Öğr. Gör. Dr. Perihan GÜRBÜZ Öğr. Gör. Turgay KOLAÇ ÖĞRENCİLERİN İLK YARDIM EĞİTİMİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİNİN BELİRLENMESİ	**Emine YURTERİ, Arzu Bozdağ TULUM** ÖĞRENCİLERİN TASAVVUF ÜZERİNE METAFORLARI

2.GÜN 16 MART 2019 CUMARTESİ.
SAAT: 14:30-16:30

SALON 1	SALON 2
OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof.Dr. Turgay SEÇKİN- Dr. Nilüfer KIVILCIM**	OTURUM BAŞKANLIĞI **Doç. Dr. Zeki COŞKUNER, Doç. Dr. Mahmut AÇAK**
Prof. Dr. Hanbey HAZAR, Arş. Gör. Hüseyin SEVİNÇ, Öğr. Gör. Serhat ŞAP İZOLE EDİLMİŞ VE DİMETİL ADİPAT KATKISI KULLANILAN BİR DİZEL MOTORUN EGZOZ EMİSYONLARININ İNCELENMESİ	**Dr. Öğretim Üyesi Betül AKYOL, Dr. Öğretim Üyesi Mehmet ILKIM, Ahmet KURTOĞLU, Selim KELEŞ, Mustafa HAN** 12 HAFTALIK AEROBİK VE FİTNESS ÇALIŞMALARININ SKOLYOZ TEŞHİSİ KONMUŞ BİREYLERE ETKİSİNİN İNCELENMESİ: BİR VAKA ÇALIŞMASI
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan KAHRAMAN, Öğr. Gör. Alper Tunga ÖZGÜLER HİDROELEKTRİK SANTRALLERDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ UYGULAMALARININ ARAŞTIRILMASI	**Dr. Öğr. Üyesi Emrah AYKORA, Furkan KAZANCI** FUTBOL HAKEMLERİNİN ÖFKE ve EMPATİ DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Çiğdem SARICI ÖZDEMİR, Kübra KARADAŞ ATIKLARIN YÜZEY MODİFİKASYONU İLE KULLANILABİLİRLİĞİNİN ARTIRILMASI	Dr. Abdullah DOĞAN GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE MALATYADA TURA OYUNU
Prof. Dr. Hanbey HAZAR, Arş. Gör. Hüseyin SEVİNÇ, Öğr. Gör. Serhat ŞAP KAPLANMIŞ BİR DİZEL MOTORDA ÖN ISITMA İŞLEMİNE TABİ TUTULMUŞ RAZENE BİTKİSEL YAĞININ EMİSYON DEĞERLERİ ÜZERİNE ETKİSİ	**Dr. Öğr. Üyesi Bülent DURAN, Helin OLCAY** LİSE ÖĞRENCİLERİNDE OBEZİTE, FİZİKSEL AKTİVİTE VE SAĞLIKLI YAŞAM BİÇİMİ ALGISI
Doç. Dr. Filiz ÖZGEN, Arş. Gör. Gürcan KAMACI NANOAKIŞKANLARIN KARE KESİT KANALDAKİ LAMİNER AKIŞININ ISI TRANSFERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	**Dr. Öğr. Üyesi Yahya DOĞAR** SPOR TESİSLERİNDE PLANLAMA İLKELERİ
Dr. Öğr. Üyesi Melih YÜCESAN MEKANIK TESISAT PROJELERINDE PISAGOR AHP YÖNTEMIYLE RISK DEĞERLENDIRME UYGULAMASI	**Dr. Kemal KURAK, Doç. Dr. Mahmut AÇAK** SPOR TOTO SÜPER LİG 2018 / 2019 SEZONU İLK 17 MAÇ GÖZTEPE SPORUN ANALİZİ
Çiğdem SARICI ÖZDEMİR, Kübra KARADAŞ KESTANE KABUĞU KULLANILARAK HAZIRLANAN KOMPOZİT MALZEME İLE FOTOKATALİTİK ETKİNİN İNCELENMESİ	**Doç. Dr. Zeki COŞKUNER, Doç. Dr. Mahmut AÇAK** SPOR TOTO SÜPER LİG 2018 / 2019 SEZONU İLK 17 MAÇ MALATYA SPORUN ANALİZİ
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf KAYGISIZ, Dr. Öğr. Üyesi Çetin PALTA, Dr. Öğr. Üyesi Sevda ENGİN FARKLI ORANLARDA MN İLAVE EDİLEREK SERBEST KATILAŞTIRILMIŞ AL- SI- MG ALAŞIMLARINA ISIL İŞLEM UYGULAMASININ MİKROYAPI, MİKROSERTLİK VE ÇEKME DAYINIMI ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ	**Dr. Burak AYÇİÇEK, Prof. Dr. Tuğba YANPAR YELKEN** 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DERSE YÖNELİK MOTİVASYONLARI İLE DERSE KATILIMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

SALON 3	MULTİDİSİPLİNER SALON (4)
OTURUM BAŞKANLIĞI **Dr. Öğr. Üyesi Ümit Muhammet KOÇYİĞİT, Dr. Yeliz DEMİR**	**OTURUM BAŞKANLIĞI** **Prof. Dr. Mehmet Salih MERCAN**
Arş. Gör. Firdevs AŞANTOĞROL AGGER NAZİ HÜCRESİNİN GÖRÜLME SIKLIĞININ KONİK IŞINLI BİLGİSAYARLI TOMOGRAFİ GÖRÜNTÜLERİNDE İNCELENMESİ	**Yağmur Eylül DÖNMEZ, Doç. Dr. Ünal İMİK** YEŞİLÇAM FİLMLERİNDE POPÜLER MÜZİK VE SENARYO İLİŞKİSİ ÜZERİNE TESPİTLER
Dr. Öğr. Üyesi Bilal EGE ÇENELER ÜZERİNDE GÖRÜLEN SÜPERNÜMERER DİŞLER VE ÖZELLİKLERİ	**Prof. Dr. Mehmet Salih MERCAN** 1929 EKONOMİK BUNALIMI VE TBMM
Arş. Gör. Firdevs AŞANTOĞROL, Dr. Öğretim Üyesi Meryem ETÖZ ÇENELERDE GÖRÜLEN MULTİFOKAL SANTRAL DEV HÜCRELİ GRANÜLOMA: OLGU SUNUMU VE LİTERATÜR DERLEMESİ	**Dr. Öğr.Üyesi Veysel GÖGER** OSMANLI KUŞATMA SAVAŞI TERMİNOLOJİSİNE GİRİŞ
Öğr. Gör. Gülsüm YETİŞ, Öğr. Gör. Turgay KOLAÇ, Öğr. Gör. Dr. Perihan GÜRBÜZ ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AKILCI ANTİBİYOTİK KULLANIMINA İLİŞKİN TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARIN ANALİZİ	Prof. Dr. Mehmet Salih MERCAN BİR DÖNEM VE BİR SİYASİYET ALİ FETHİ BEY VE BELDİYE SEÇİMLERİ (1930)
Ayşegül KISAOĞLU, Arş. Gör. Dr. Deniz ŞENOL, Merve ALTINOĞLU, Arş. Gör. Nesibe YILMAZ, Arş. Gör. Elisa ÇALIŞGAN, Doç. Dr. Evren KÖSE, Prof. Dr. Davut ÖZBAĞ SAĞLIKLI GENÇ BİREYLERDE SOMATOTİPİN TEK AYAK DENGE TESTİ VE PES PLANUS ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	**Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin GEÇEN, Dr. Öğr. Üyesi Bayram DEDE** 1914 ÇALLI KUŞAĞI SANATÇILARI İLE BATI EMPRESYONİST RESİM SANATÇILARININ İZLENİMCİ TAVIRLARI ARASINDAKİ FARKLAR
Dr. Öğr. Üyesi Ümit Muhammet KOÇYİĞİT QUEBECOL'UN ANTİKOLİNERJİK VE ANTİEPİLEPTİK ÖZELLİKLERİ	
Öğr. Gör. Gülsüm YETİŞ, Öğr. Gör. Turgay KOLAÇ, Öğr. Gör. Dr. Perihan GÜRBÜZ LİNALOOL ve DİYABETES MELLİTUS: GENEL BİR GÖZDEN GEÇİRME	**Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin GEÇEN, Dr. Öğr. Üyesi Bayram DEDE** PERFORMANS SANATININ OLUŞUMUNDA SANATSAL DİSİPLİNLERİN ROLÜ
Dr. Öğr. Üyesi Ümit Muhammet KOÇYİĞİT, Dr. Yeliz DEMİR 1-(4-(HİDROKSİ(1-OKSO-1,3-DİHİDRO-2H-İNDEN-2-İLİDEN) METİL) FENİL) -3-FENİLÜRE TÜREVLERİNİN GLUTATYON S-TRANSFERAZ ENZİM	**Yağmur Eylül DÖNMEZ, Doç. Dr. Ünal İMİK** YEŞİLÇAM FİLMLERİNDE POPÜLER MÜZİK VE JENERİK MÜZİĞİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE TESPİTLER

2.GÜN 16 MART 2019 CUMARTESİ
SAAT:16:30-18:30

SALON 1	SALON 2
OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Ahmet GÜLTEK, Dr.Öğr. Üyesi Kinyas POLAT**	OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Fikriye KIRBAĞ ZENGİN Dr. Gülşah GÜRKAN**
Arş. Grv. Dr. Nilüfer KIVILCIM, Prof. Dr. Ahmet GÜLTEK, Dr. Öğr. Üyesi Seval CİNG YILDIRIM PROPOLİSİN GIDA KORUYUCU MADDE OLARAK KULLANIMININ ARAŞTIRILMASI	**Öğr. Gör. Mustafa AKSOĞAN** UZAKTAN EĞİTİM BAĞLAMINDA HARMANLANMIŞ ÖĞRENME
Dr. Öğr. Üyesi Tuba TARHAN, Prof. Dr. Bilsen TURAL, Prof. Dr. Servet TURAL, Erdal ERTAŞ MODİFİYE MANYETİK DEKSTRANIN NANOKOMPOZİTİN, MD2, İLAÇ TAŞIYICI SİSTEM OLARAK SENTEZLENMESİ VE KARAKTERİZASYONU	**M. Burak AYGEN, Prof. Dr. Fikriye KIRBAĞ ZENGİN** BÜTÜNLEŞİK ÖĞRETMENLİK BİLGİLERİNİN DESTEKLENMESİ ADINA GERÇEKLEŞTİRİLEN STEM UYGULAMALARININ, FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMEN ADAYLARINDAKİ STEM (FETEMM) ÖĞRETİMİNE YÖNELİMLERİNE ETKİSİ
Dr.Öğr. Üyesi Kinyas POLAT GAZ AKIŞ HIZLARININ CVD GRAFEN ÜRETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	**Öğr. Gör. Mustafa AKSOĞAN** ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARISINDA HARMANLANMIŞ ÖĞRENME ETKİSİ: ULUSAL ÇALIŞMALAR
Dr. Öğr. Üyesi Serap TİTRETİR DURAN, Muammer BURÇ POLİ(ANİLİN-KO-KAFEİK ASİT) MODİFİYE PLATİN ELEKTROT KULLANILARAK KURKUMİN TAYİNİ	**Dr. Gülşah GÜRKAN** ORTAOKUL 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞ İHTİYAÇLARI İLE FEN BİLİMLERİ DERSİ ÖZ YETERLİLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ
Dr. Öğr. Üyesi Tuba TARHAN, Prof. Dr. Bilsen TURAL, Prof. Dr. Servet TURAL, Erdal ERTAŞ SULU ÇÖZELTİLERDEN TOLUİDİN BLUE BOYASININ N-METİL-D-GLUKAMİN İLE MODİFİYE EDİLMİŞ MANYETİK NANO-SORBENT İLE UZAKLAŞTIRILMASI	**Hafize Gamze KIRMIZIGÜL** EV ÖDEVİ KONUSUNDA YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME
Doç. Dr. Funda OKUŞLUK, Öğr. Gör. Dr. Onur ÖZGÜL YEŞİL KİMYA YÖNTEMİYLE NANO BOYUTTA TiO2 SENTEZİ VE KARAKTERİZASYONU	**M. Burak AYGEN, Prof. Dr. Fikriye KIRBAĞ ZENGİN** FEN BİLGİSİ ÖĞRETMEN ADAYLARININ STEM UYGULAMALARI HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ
Doç. Dr. Funda OKUŞLUK STEM UYGULAMALARININ ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN FEN MOTİVASYONUNA ETKİSİNİN BELİRLENMESİ	**Dr. Gülşah GÜRKAN** ORTAOKUL 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ZİHİNSEL RİSK ALMA DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ
Öğr. Gör. Ziya TAN, Doç.Dr. Galip AYDIN DERİN ÖĞRENME ALGORİTMALARI KULLANILARAK ARAÇ TESPİTİ	**Hafize Gamze KIRMIZIGÜL** STEM ÜZERİNE YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ VE SENTEZ

SALON 3	MULTİDİSİPLİNER SALON (4)
OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Mustafa TALAS- Dr. Öğr. Üyesi Gül Seda ACET İNCE**	OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Ramazan SEVER**
Dr. Öğr. Üyesi Gül Seda ACET İNCE ÇİN'İN VAHŞİ YÜZÜ: DOĞU TÜRKİSTAN ZULMÜ VE ULUSLARARASI TOPLUMUN SORUMLULUKLARI	**Prof. Dr. Rauf AMİROV, Dr. Öğr. Üyesi Sevim DURAK** SİNGÜLER SHRÖDİNGER OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ
Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM TÜRKİYE'DEKİ DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ BAKIMINDAN 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ	**Prof. Dr. Ramazan SEVER** MATEMATİKSEL MEVSİM Mİ? ve DOĞAL MEVSİM Mİ?
Faruk Selahattin YOLCU TÜRKIYE'NIN DEMOKRATIKLEŞME SÜRECINDE KÜRESELLEŞMENIN ETKISI: İNSAN HAKLARINA YÖNELIK ANAYASA DEĞIŞIKLIKLERI ÜZERINDEN BIR İNCELEME	**Prof. Dr. Rauf AMİROV, Dr. Öğr. Üyesi Sevim DURAK** SİNGÜLER DİRAC OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ
Dr. Öğr. Üyesi Gül Seda ACET İNCE HÜKÜMET SİSTEMLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİŞ SÜRECİ ANALİZİ: ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN İNCELENMESİ	**Prof. Dr. Ramazan SEVER** GİRESUN'DA DÜZENLENEN FESTİVAL VE ŞENLİKLER
Dr. Öğr. Üyesi Haldun İLKDOĞAN TÜRKİYE COĞRAFYASINDA SURİYELİ OLMAK	**Prof. Dr. Zekai ÖZTÜRK , MERVE ÖZZEYBEK TAŞ, Öğr. Gör. Gülhan GÖK** SAĞLIK ÇALIŞANLARININ STRATEJİK YÖNETİM ARAÇLARI BİLGİ VE KULLANIM DÜZEYLERİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ
Arş. Gör. Umut Turgut YILDIRIM AVRUPA BİRLİĞİ'NE DAİR SİYASAL TUTUMLARIN SAADET PARTİSİ VE AK PARTİ ÜZERİNDEN BİR MUKAYESESİ	**Prof. Dr. Zekai ÖZTÜRK, Hatice KELEŞ, Öğr. Gör. Gülhan GÖK** AKREDİTASYON BELGESİNE SAHİP OLMAYAN BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİ PERSONELİNİN AKREDİTASYONUN FAYDALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ
Öğr. Gör. Hatice BİLGİLİ, Yusuf BARAN, Prof. Dr. Teymuraz ABBASOV ANALYSİS AND EXPERİMENTAL TESTS OF GRADİENT MAGNETİC FİELDS FOR SEPARATİON OF BİOPARTİCLES	**Doç. Dr. Nurettin KONAR, Mehmet Emek KOCA** ZİHİNSEL ENGELLİLİK, EGZERSİZ, FİZİKSEL AKTİVİTE, HAREKETLİLİK, OYUN VE SPORLA İLGİLİ LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN ANABİLİM DALLARINA GÖRE ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
Doç. Dr. Nilüfer TOPSAKAL ALGORITHMS TO HAVE EXACT SOLUTION OF SOME NONLINEAR PARTIAL DIFFERENTIAL EQUATIONS	**Doç. Dr. Nurettin KONAR, Alperen ŞANAL** ENGELLİLERDE EGZERSİZ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİN KAYGI VE UMUTSUZLUKLARININ İNCELENMESİ

3.GÜN 17 MART 2019 PAZAR
SAAT10:00-12:00

SALON 1	MULTİDİSİPLİNER SALON (2)
OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU**	OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. S. Mustafa ÖNEN, Dr. Nazan KALOĞLU**
Eda ÇARIKCI, Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU PISA UYGULAMASINDA BAŞARI GÖSTEREN ÜLKELERİN OKUL ÖNCESİ EĞİTİM SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ	**Arş. Gör. Dr. Murat KALOĞLU** N-HETEROSİKLİK KARBEN LİGANDI İÇEREN GÜMÜŞ KOMPLEKSLERİ: SENTEZİ VE MEDİKAL UYGULAMALARDAKİ ÖNEMİ
Dr. Dilek KIRNIK, Yahya ALTUNKAYNAK UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	**Dr. Nazan KALOĞLU** PALLADYUM-PEPPSI-N-HETEROSİKLİK KARBEN KOMPLEKSLERİNİN SENTEZİ VE DİREKT ARİLASYON TEPKİMELERİNDEKİ KATALİTİK AKTİVİTESİNİN İNCELENMESİ
Eda ÇARIKCI, Prof. Dr. Necati CEMALOĞLU LİSE ÖĞRETMENLERİNİN DUYGUSAL EMEK DAVRANIŞLARI İLE İŞLE BÜTÜNLEŞMELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	**Dr. Hüseyin TURAN** ÖZGÜRLÜKTEN YOKSUN BIRAKILANIN MAHKEMEYE BAŞVURMA HAKKI KAPSAMINDA SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ VE ÇELİŞMELİ YARGILAMA
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah OSMANOĞLU M9 ANACI ÜZERİNE AŞILI BAZI STANDART ELMA AĞAÇLARININ FİZİKSEL GELİŞİMLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA	**Dr. Öğr. Üyesi Murat Buğra TAHTALI** KAMULAŞTIRILAN TAŞINMAZIN GERI ALINMASINDA ESKİ MALİKIN BEDEL ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İDARE HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDIRILMESI
Dr. Dilek KIRNIK, Yahya ALTUNKAYNAK DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ	**Ögr. Gör. Çağatay ALAN, Dr. Ögr. Üyesi Ahmet GÜVEN** SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI AÇISINDAN ESKİŞEHİR VE GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI
Dr. Öğr. Üyesi Ahmed Emin OSMANOĞLU, İbrahim Halil POLAT SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA AİLE OLGUSU	**Mehmet Seyda OZAN, Prof. Dr. S. Mustafa ÖNEN** TÜRKİYE'DE E-DEVLET UYGULAMALARI: KAMU KURUMLARINDA ELEKTRONİK İŞLEYİŞ VE HİZMET
Doç. Dr. Yüksel GÜNDÜZ, Çağla KOÇ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA GÜVENLİK DURUMU	**Ögr. Gör. Çağatay ALAN, Dr. Ögr. Üyesi Ahmet GÜVEN** ATANMIŞ VE SEÇİLMİŞ YÖNETİCİ DAVRANIŞLARININ ÇALIŞANLARA ETKİSİ: KOZAN BELEDİYESİ VE KOZAN KAYMAKAMLIĞI ÜZERİNE BİR UYGULAMA
Mehmet GÖKTEPE, Nahit ÖZDAYI FUTBOLCULARA UYGULANAN FİFA 11 + EĞİTİM PROGRAMININ ÇEVİKLİK PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ	**Mehmet Seyda OZAN, Prof. Dr. S. Mustafa ÖNEN** KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN KAMU POLİTİKALARINA ETKİSİ: TÜRKİYE'DEKİ TARIM İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

3.GÜN 17 MART 2019 PAZAR
SAAT:12:15-14:15

MULTİDİSİPLİNER SALON 1	MULTİDİSİPLİNER SALON (2)
OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Sevda KIRBAĞ**	OTURUM BAŞKANLIĞI **Prof. Dr. Oğuzhan KELEŞTEMUR, Dr. Öğr. Üyesi Erdinç ARICI**
Şule İNCİ, Prof. Dr. Sevda KIRBAĞ BAZI BİTKİ YAĞLARININ ANTİMİKROBİYAL ÖZELLİKLERİ	**Prof. Dr. Oğuzhan KELEŞTEMUR, Dr. Öğr. Üyesi Erdinç ARICI** TAGUCHİ METODU İLE TUFAL İLAVELİ HARÇLARIN ÇEKME DAYANIMLARININ ANALİZİ
Lütfiye KADIOĞLU DALKILIÇ, Arş. Gör. Dr. Semih DALKILIÇ ÇÖREK OTU (NIGELLA SATIVA) YAĞININ ANTİMİKROBİYAL ETKİSİ	**Dr. Öğr. Üyesi Battal GÖLDAĞ** ÖĞRENCİLERİN DERS ÇALIŞMA YAKLAŞIMLARI İLE AKADEMİK ÖZYETERLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ
Lütfiye KADIOĞLU DALKILIÇ, Arş. Gör. Dr. Semih DALKILIÇ GELENEKSEL KAHVALTILIK ZAHTERİN ANTİMİKROBİYAL ETKİSİ	**Dr. Öğr. Üyesi Battal GÖLDAĞ** ÖĞRENCİLERİN SOSYAL AĞ KULLANIM AMAÇLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
Şule İNCİ, Prof. Dr. Sevda KIRBAĞ PİSTACİA VERA L. 'NIN FARKLI EKSTAKTLARININ ANTİMİKROBİYAL ETKİLERİ	**Prof. Dr. Oğuzhan KELEŞTEMUR, Dr. Öğr. Üyesi Erdinç ARICI** YANIT YÜZEY YÖNTEMİ İLE TUFAL İLAVELİ HARÇLARIN ÇEKME DAYANIMLARININ OPTİMİZASYONU
Öğr. Gör. Mehmet Ozan GÜLADA, Arş. Gör. Caner ÇAKI, Arş. Gör. Mehmet Ali GAZİ LENİNGRAD KUŞATMASI ÜZERİNDEN SOVYET PROPAGANDA FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ	**Doç. Dr. Halit ÖZEN, Oktay KAYSERİLİOĞLU, Arş. Gör. Abdulsamet SARAÇOĞLU, Arş. Gör. Abdullah MALTAŞ** İSTANBUL'DA TOPLU TAŞIMA KULLANIMININ TÜREL DAĞILIMININ İNCELENMESİ
Öğr. Gör. Mehmet Ozan GÜLADA, Arş. Gör. Caner ÇAKI, Arş. Gör. Mehmet Ali GAZİ SOVYET PROPAGANDA POSTERLERİNDE ALMAN ASKERLERİNİN KORKU ÇEKİCİLİĞİ BAĞLAMINDA SUNUMU	**Doç. Dr. Mevlüt ALATAŞ, Doç. Dr. Nevzat BATAN, Doç. Dr. Tülay EZER, Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERATA** ÇİFTEKÖPRÜ VE KARAGÖL TABİAT PARKININ (ARTVİN, TÜRKİYE) EPİFİTİK BRİYOFİTLERİ
Savaş AYDIN, Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ İLKOKULLARDA MOTOR BECERİNİN ÖNEMİ	**Doç. Dr. Mevlüt ALATAŞ, Doç. Dr. Nevzat BATAN, Doç. Dr. Tülay EZER, Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERATA** TÜRKİYE'DEKİ ORTHOTRİCHETUM STRİATİ (GAMS 1927) MARST. 1985 ÜZERİNE BİR NOT
Savaş AYDIN, Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ TÜRKİYE'DE SPORUN BECERİ ÖĞRENİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ARAŞTIRILDIĞI ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ	**DrÖğr. üyesi Şeyho Cem YUCETAS, DrÖğr.Üyesi Necati UÇLER, Arş Gör. Türkan ŞAHİN** EARLY SURGERY İN PATİENTS SUFFERİNG POOR GRADE ANEURYSMAL SUBARACHNOİD HEMORRHAGE: A SİNGLE INSTİTUTİON EXPERİENCE

3.GÜN 17 MART 2019 PAZAR. SAAT:14:30-16:30

SALON 1	MULTİDİSİPLİNER SALON (2)
OTURUM BAŞKANLIĞI **Doç. Dr. Görkemli KAZAR, Doç. Dr. Altuğ KAZAR**	OTURUM BAŞKANLIĞI **Doç. Dr. Mevlüt ALATAŞ**
Dr. Öğr. Üyesi Yüksel AYDIN SERMAYE YAPISININ PERSONEL MALİYETLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE'DE BORSAYA KOTE OLAN VE OLMAYAN BANKALARDAN KANITLAR	**Öğr. Gör. Mehmet Nuri KOLAK, Doç. Dr. Mehmet ÖZYAZICIOĞLU** BOR KARBÜR İÇEREN POLİMER KOMPOZİTİN MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ
Doç. Dr. İmam Bakır ARABACI, Ceyda AKILLI İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN WEB 2.0 ARAÇLARININ EĞİTİM ORTAMLARINDA KULLANILMASI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	**Doç. Dr. Mevlüt ALATAŞ** PALU İLÇESİ (ELAZIĞ/TÜRKİYE) BRİYOFİT FLORASI
Doç. Dr. Görkemli KAZAR, Doç. Dr. Altuğ KAZAR PARA POLİTİKASININ SEKTÖREL YANSIMALARI	**Öğr. Gör. Hasan POLAT, Dr. Öğr. Üyesi Meral OLTULU** ATIK MERMER TOZU KATKILI POLİMER KOMPOZİTLERİN MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman BİLEN, Uz.Dr. Mübeccel BULUT PROPİTOZİSLE SEYREDEN NÖROBLASTOM	**Doç. Dr. Mevlüt ALATAŞ, Doç. Dr. Nevzat BATAN, Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERATA** PERTEK İLÇESİ (TUNCELİ/TÜRKİYE) KARAYOSUNU FLORASI
Doç. Dr. Görkemli KAZAR, Doç. Dr. Altuğ KAZAR TÜRKIYE'DE ENERJI KAYNAKLARININ EKONOMIK ÖNEMI	**Oğuzhan NACAROĞLU, Doç. Dr. Oktay BEKTAŞ** FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ DOKTORA ÖĞRENCİLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ
Dr. Öğr. Üyesi Özcan IŞIK KREDI VE LİKİDİTE RİSKİNİN BANKA PERFORMANSI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRK MEVDUAT BANKALARINDAN KANITLAR	**Özlem GÖK, Seda BEYAZ, Emre ARSLAN, Doç. Dr. Abdullah ASLAN, Prof. Dr. Orhan ERMAN** KARBON TETRAKLORÜR İLE BEYİN HASARI OLUŞTURULMUŞ SIÇANLARDA ELLAGİK ASİT'İN TNF- ALFA, COX-2, NRF-2, NF-kB VE VEGF PROTEİNLERİNİN İFADESİNE ETKİSİ
Doç. Dr. İmam Bakır ARABACI, Ceyda AKILLI YENİLENEN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KONUSUNDA AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ	**Seda BEYAZ, Özlem GÖK, Doç. Dr. Abdullah ASLAN** Saccharomycescerevisiae'de HİDROJEN PEROKSİT VE KROM HASARINA KARŞI ÜZÜM ÇEKİRDEĞİ VE DOMATESİN KORUYUCU ETKİSİ
Bülent TATLISU, Sercan KARAKURT, Dr. Öğretim Üyesi Öztürk AĞIRBAŞ ELİT SPORCULARDA KUVVET, SÜRAT, ESNEKLİK, ÇEVİKLİK VE ANAEROBİK GÜÇ İLİŞKİSİ	**Dr .Öğr Üyesi Eda BALKAN** BÖBREK TRANSPLANTASYONUNDA PRETRANSPLANTASYON SÜREÇTE LUMINEX SİSTEMİNİN , SEROLOJİK CROSS MATCH (CDC) TESTİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.GÜN 17 MART 2019 PAZAR. SAAT: 16:30-18:30

MULTİDİSİPLİNER SALON (1)	MULTİDİSİPLİNER SALON (2)
OTURUM BAŞKANLIĞI	OTURUM BAŞKANLIĞI
Dr. Öğr. Üyesi H. Arif TUNÇEZ TMS 2, BOBİ FRS ve VUK KAPSAMINDA STOKLARIN KARŞILAŞTIRILMASI	**Dr. Maşallah KIZILTAŞ** RASİH'İN "ÜSTİNE" REDİFLİ GAZELİNİN ŞERHİ VE YAPISALCILIK AÇISINDAN İNCELENMESİ
Tahsin BOZDAĞ EBRU SANATINDA KULLANILAN MATERYALLERİN GELENEKSELDEN MODERNE DEĞİŞİMİ	**Öğr. Gör. Hakan DERİN** 2012-2017 YILLARI ARASINDA MALATYA İLİNDE GERÇEKLEŞEN İŞ KAZASI SAYILARININ DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Öğr. Üyesi H. Arif TUNÇEZ İNSAN KAYNAKLARI MUHASEBESİNİN TAM SET TÜRKİYE MUHASEBE VE TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI (TMS/TFRS) KAPSAMINDA İNCELENMESİ	**Dr. Müjdat ERTÜRK** FİLETO ÇIKARMA YÖNTEMİ İLE ALTERNATİF LAKERDA YAPIMI
Tahsin BOZDAĞ HALI SANATI VE AKÇADAĞ HALISI	**Ali SÖYLEMEZ, Nurgül SÖYLEMEZ** OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİLERİNDE GELENEKSEL SANATLAR ÜZERİNE FARKINDALIK
Firoz FAOZİ EFFECT OF NEW OPENED AFGHANISTAN TURKOLOGY DEPERTMENTON TURKISH AND AFGHAN CULTURE	**Doç. Dr. SEHRANA KASIMI** OUR NATIONAL WEALTH – MUGHAM
SadykovaDamezhanAdilkhanovna Zoning of RecreationalAreas in Kazakhstan	**Sabbah RASULAN** FrictionTest of AircraftsWings
Reza BAHROZMANESH AgriculturalProducts of Iran: An AnalyisisOver :Tomato Lands	**Güler KARAASLAN, Oğuzhan NACAROĞLU** MALVA SYLVESTRİS ÖZÜTÜNÜN TEKSTİLDE YUMUŞATMA APRESİ OLARAK KULLANILABİLİRLİĞİ VE TOKSİSİTESİNİN ARAŞTIRILMASI
Dr. Öğr. Üyesi Hülya BİNGÖL, Doç. Dr. Cemal GÜNDOĞDU, Arş. Gör. Dr. Şükrü BİNGÖL SPOR EĞİTİMİ VEREN KADIN AKADEMİSYENLERİN KARİYER ENGELLERİNİN MOBBİNGE MARUZİYET, ÖRGÜTSEL BAĞLILIK VE İŞ TATMİNİ DEĞİŞKENLERİNE GÖRE İNCELENMESİ	

ISBN
978-605-7875-34-1

İÇİNDEKİLER

BURAK AYÇİÇEK, TUĞBA YANPAR YELKEN **8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DERSE YÖNELİK MOTİVASYONLARI İLE DERSE KATILIMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ**	**1**
Dilek KIRNIK, Yahya ALTUNKAYNAK ***DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ***	**32**
Dilek KIRNIK, Yahya ALTUNKAYNAK ***UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ***	**45**
Fahrettin GEÇEN, Bayram DEDE ***1914 ÇALLI KUŞAĞI SANATÇILARI İLE BATI EMPRESYONİST RESİM SANATÇILARININ İZLENİMCİ TAVIRLARI ARASINDAKİ FARKLAR***	**56**
M. Salih MERCAN ***1929 EKONOMİK BUNALIMI VE TBMM***	**64**
Umut Turgut YILDIRIM ***TÜRKİYE'DEKİ DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ BAKIMINDAN 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ***	**100**
Turgay KOLAÇ , Gülsüm YETİŞ, Perihan GÜRBÜZ ***ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AKILCI ANTİBİYOTİK KULLANIMINA İLİŞKİN TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARIN ANALİZİ***	**109**
Mustafa AKSOĞAN ***ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARISINDA HARMANLANMIŞ ÖĞRENME ETKİSİ: ULUSAL ÇALIŞMALAR***	**120**
Zekai ÖZTÜRK, Hatice KELEŞ, Gülhan GÖK ***AKREDİTASYON BELGESİNE SAHİP OLMAYAN BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİ PERSONELİNİN AKREDİTASYONUN FAYDALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ***	**128**
Aydan AKSOĞAN KORKMAZ, Mehtap BULUT DENİZ ***SÜRDÜRÜLEBİLİR TEMİZ ENERJİ BİYOKÜTLE: ENERJİ ÜRETİMİNDEKİ PAYI VE EKONOMİYE KATKILARI***	**141**
Hatice BİLGİLİ, Yusuf BARAN, Teymuraz ABBASOV ***ANALYSIS AND EXPERIMENTAL TESTS OF GRADIENT MAGNETIC FIELDS FOR SEPARATION OF BIOPARTICLES***	**150**
Hasan POLAT, Meral OLTULU ***ATIK MERMER TOZU KATKILI POLİMER KOMPOZİTLERİN MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ***	**157**
Şerife Gül BİLGİNER, Selma ATEŞ, Selçuk NAZİK, Ahmet Rıza ŞAHİN, Mehtap SÖNMEZ ***CERRAHİ ALAN ENFEKSİYONLARI VE POST-OP YARA BAKIMINDA HEMŞİRENİN BİLGİ DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ***	**168**
Şule İNCİ, Sevda KIRBAĞ ***BAZI BİTKİ YAĞLARININ ANTİMİKROBİYAL ÖZELLİKLERİ***	**181**
Mehmet YOLCU, Ayşe TOKAY ***BİR KUR'ÂN ÜSLUBU OLARAK EDEBİ TASVİR***	**186**
Mehmet YOLCU, Ayşe TOKAY ***MOLLA HALÎL EL-İS'İRDÎ VE KUR'ÂN İLİMLERİ***	**200**
Can Bülent KARAKUŞ, Sayiter YILDIZ ***SÜRDÜRÜLEBİLİR SU YÖNETİMİNDE UZAKTAN ALGILAMA VE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ TABANLI HİDROLOJİK VE METEOROLOJİK UYGULAMALAR***	**219**
İmam Bakır ARABACI, Ceyda AKILLI ***YENİLENEN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KONUSUNDA***	**227**

ISBN
978-605-7875-34-1

AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ	
İmam Bakır ARABACI, Ceyda AKILLI İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN WEB 2.0 ARAÇLARININ EĞİTİM ORTAMLARINDA KULLANILMASI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ	247
H. Arif TUNÇEZ İNSAN KAYNAKLARI MUHASEBESİNİN TAM SET TÜRKİYE MUHASEBE VE TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI (TMS/TFRS) KAPSAMINDA İNCELENMESİ	257
Ahmet GÜVEN, Çağatay ALAN ATANMIŞ VE SEÇİLMİŞ YÖNETİCİ DAVRANIŞLARININ ÇALIŞANLARA ETKİSİ: KOZAN BELEDİYESİ VE KOZAN KAYMAKAMLIĞI ÜZERİNE BİR UYGULAMA	262
Çağatay ALAN, Ahmet GÜVEN SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI AÇISINDAN ESKİŞEHİR VE GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	272
Yüksel GÜNDÜZ, Çağla KOÇ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA GÜVENLİK DURUMU	285
Mevlüt ALATAŞ, Nevzat BATAN, Tülay EZER, Hüseyin ERATA ÇİFTEKÖPRÜ VE KARAGÖL TABİAT PARKININ (ARTVİN, TÜRKİYE) EPİFİTİK BRİYOFİTLERİ	299
Semih DALKILIÇ, Lütfiye KADIOĞLU DALKILIÇ ÇÖREK OTU (NIGELLA SATIVA) YAĞI'NIN ANTİMİKROBİYAL ETKİSİ	307
Perihan GÜRBÜZ, Gülsüm YETİŞ, Turgay KOLAÇ DİYABETES MELLİTUS VE PUBERTE	315
Gürkan ÖZDEN, Seher ÇEVİK, Seyhan ÇITLIK SARITAŞ DM HASTALARINDA RAHATSIZLIĞA DAYANMA KAPASİTESİ VE İNSÜLİN TEDAVİSİNE BAKIŞ AÇISI	320
Filiz ÖZGEN, Gürcan KAMACI NANOAKIŞKANLARIN KARE KESİT KANALDAKİ LAMİNER AKIŞININ ISI TRANSFERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	325
Bilal EGE ÇENELER ÜZERİNDE GÖRÜLEN SÜPERNÜMERER DİŞLER VE ÖZELLİKLERİ	339
TAHSİN BOZDAĞ EBRU SANATINDA KULLANILAN MATERYALLERİN GELENEKSELDEN MODERNE DEĞİŞİMİ	348
Eda ÇARIKCI, Necati CEMALOĞLU PISA UYGULAMASINDA BAŞARI GÖSTEREN ÜLKELERİN OKUL ÖNCESİ EĞİTİM SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ	360
Görkemli KAZAR, Altuğ KAZAR TÜRKİYE'DE ENERJİ KAYNAKLARININ EKONOMİK ÖNEMİ	380
Derviş KANAT, Mehmet TIRAŞ ELBİSTAN'DA DEPREMSELLİK BAĞLAMINDA ZEMİN-YERLEŞME İLİŞKİSİ	392
Hafize Gamze KIRMIZIGÜL EV ÖDEVİ KONUSUNDA YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME	404
Gürkan ÖZDEN, Seher ÇEVİK, Seyhan ÇITLIK SARITAŞ FEKAL MİKROBİYOTA TRANSPLANTASYONU	419
Ramazan BAYER SPOR TOTO SÜPER LİG 2017-2018 SEZONU FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ ANALİZİ	425
Özgür KARATAŞ FUTBOL KULÜPLERİNDE TARAFTAR MEMNUNİYETİ; DOĞU ANADOLU BÖLGESİ ÖRNEĞİ	433
Kemal KURAK, Ramazan BAYER SPOR TOTO SÜPER LİG 2017-2018 SEZONU GALATASARAY SPOR KULÜBÜ ANALİZİ	438
Gül Seda ACET İNCE HÜKÜMET SİSTEMLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİŞ SÜRECİ	446

ISBN
978-605-7875-34-1

ANALİZİ: ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN İNCELENMESİ	
Gülşah GÜRKAN ORTAOKUL 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞ İHTİYAÇLARI İLE FEN BİLİMLERİ DERSİ ÖZ YETERLİLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	455
Gülşah GÜRKAN ORTAOKUL 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ZİHİNSEL RİSK ALMA DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ	460
M. Salih MERCAN BİR DÖNEM VE BİR SİYASİYET ALİ FETHİ BEY VE BELDİYE SEÇİMLERİ (1930)	465
Tahsin BOZDAĞ HALI SANATI VE AKÇADAĞ HALISI	521
Gökhan KAHRAMAN, Alper Tunga ÖZGÜLER HİDROELEKTRİK SANTRALLERDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ UYGULAMALARININ ARAŞTIRILMASI	534
Mehmet Akif YÜCEKAYA, Mehmet GÜLLÜ BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE FAİR-PLAY KAVRAMININ YARATICI DRAMA ETKİNLİĞİYLE KAZANDIRILMASI	543
Mehmet Akif YÜCEKAYA, Mehmet GÜLLÜ BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE SAYGI DEĞERİNİN KAZANDIRILMASIYLA İLGİLİ YARATICI DRAMA ETKİNLİĞİ "TAKIM ARKADAŞINA SAYGI"	551
Savaş AYDIN, Mehmet GÜLLÜ İLKOKULLARDA MOTOR BECERİ GELİŞİMİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ	558
Ahmet Enes SAĞIN, Mehmet GÜLLÜ BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE İŞBİRLİKLİ ÖĞRETİM MODELİ	565
Mehmet ILKIM İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE KARŞI TUTUMLARININ İNCELENMESİ: (NİTEL BİR ÇALIŞMA)	574
Mehmet ILKIM, Hüseyin Fatih KÜÇÜKİBİŞ FİZİKSEL AKTİVİTELERE KATILAN İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN AİLELERİNİN KAYGI DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI; (NİTEL BİR ÇALIŞMA)	579
Murat Buğra TAHTALI KAMULAŞTIRILAN TAŞINMAZIN GERİ ALINMASINDA ESKİ MALİKİN BEDEL ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İDARE HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	584
Perihan GÜRBÜZ, Turgay KOLAÇ, Gülsüm YETİŞ KUPA TEDAVİSİ VE HACAMAT KONULARINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	598
Mustafa TALAS KÜLTÜRÜN ABC'Sİ	606
Mehmet Seyda OZAN, S.Mustafa ÖNEN KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN KAMU POLİTİKALARINA ETKİSİ: TÜRKİYE'DEKİ TARIM İÇİN BİR DEĞERLENDİRME	609
Müjdat ERTÜRK FİLETO ÇIKARMA YÖNTEMİ İLE ALTERNATİF LAKERDA YAPIMI	621
Mehmet Ozan GÜLADA, Mehmet Ali GAZİ, Caner ÇAKI LENİNGRAD KUŞATMASI ÜZERİNDEN SOVYET PROPAGANDA FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ	632
Turgay KOLAÇ, Perihan GÜRBÜZ, Gülsüm YETİŞ LİNALOOL VE DİYABETES MELLİTUS: GENEL BİR GÖZDEN GEÇİRME	641
Yıldırım İsmail TOSUN BELEDİYE FOSEPTİK ATIK ÇAMURLARININ VE TARIMSAL ATIKLARIN KISMEN ÇÖZELTME VE YAKILMASI İLE TARIMSAL ARAZİ TOPRAĞININ İYİLEŞTİRİLMESİ	647
Yıldırım İsmail TOSUN TARIMSAL ARAZİ TOPRAĞININ İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN BELEDİYE FOSEPTİK ATIK	651

ISBN
978-605-7875-34-1

ÇAMURLARININ VE ORMAN BİYOKÜTLE ATIKLARININ PELETLENMESİ	
Mehmet ILKIM, Nadiye PAMUK, Selen UĞUR MALATYA İLİNDE ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN SPOR KULÜPLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI	655
Mehmet ILKIM, Selen UĞUR, Nadiye PAMUK MALATYA 'DA LİSANSLI OLARAK AKTİF SPOR YAPAN ENGELLİ BİREYLERİN 13 YILLIK DAĞILIMI	660
Şeyho Cem YUCETAS, Necati UÇLER, Türkan ŞAHİN EARLY SURGERY IN PATIENTS SUFFERING POOR GRADE ANEURYSMAL SUBARACHNOID HEMORRHAGE: A SINGLE INSTITUTION EXPERIENCE	664
Rauf AMİROV, Sevim DURAK SİNGÜLER SHRÖDİNGER OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ	669
Rauf AMİROV, Sevim DURAK SİNGÜLER DİRAC OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ	676
Murat KALOĞLU N-HETEROSİKLİK KARBEN LİGANDI İÇEREN GÜMÜŞ KOMPLEKSLERİ: SENTEZİ VE MEDİKAL UYGULAMALARDAKİ ÖNEMİ	681
Mehmet GÖKTEPE, Nahit ÖZDAYI FUTBOLCULARA UYGULANAN FİFA 11 + EĞİTİM PROGRAMININ ÇEVİKLİK PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ	688
Nazan KALOĞLU PALLADYUM-PEPPSI-N-HETEROSİKLİK KARBEN KOMPLEKSLERİNİN SENTEZİ VE DİREKT ARİLASYON TEPKİMELERİNDEKİ KATALİTİK AKTİVİTESİNİN İNCELENMESİ	696
Neslihan ŞAHİN, Elvan ÜSTÜN THEORETICAL ANALYSIS OF REACTIVITY PROPERTIES OF BENZIMIDAZOLE DERIVATIVE BIOACTIVE MOLECULES	704
Neslihan ŞAHİN SYNTHESIS AND CATALYTIC ACTIVITY OF DICHLORO-PYRIDINE-(N-ALLYLBENZIMIDAZOLE)PALLADIUM(II) COMPLEX	708
Halit ÖZEN, Oktay KAYSERİLİOĞLU, Abdulsamet SARAÇOĞLU, Abdullah MALTAŞ AKILLI BİLET VERİLERİ KULLANILARAK TOPLU TAŞIMA KULLANIMINDA TÜREL DAĞILIMLARIN ANALİZİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ	714
Gülsüm YETİŞ, Perihan GÜRBÜZ, Turgay KOLAÇ ÖĞRENCİLERİN İLK YARDIM EĞİTİMİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİNİN BELİRLENMESİ	721
İsmail BAKAN, Mehtap KOÇDEMİR, Ahmet Zahid BAKAN ÖRGÜTSEL DESTEĞİN İŞ TATMİNİ VE MOTİVASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI	727
Hüseyin TURAN ÖZGÜRLÜKTEN YOKSUN BIRAKILANIN MAHKEMEYE BAŞVURMA HAKKI KAPSAMINDA SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ VE ÇELİŞMELİ YARGILAMA	736
Görkemli KAZAR, Altuğ KAZAR PARA POLİTİKASININ SEKTÖREL YANSIMALARI	762
Bayram DEDE, Fahrettin GEÇEN PERFORMANS SANATININ OLUŞUMUNDA SANATSAL DİSİPLİNLERİN ROLÜ	771
Nilüfer KIVILCIM, Ahmet GÜLTEK, Seval CİNG YILDIRIM PROPOLİSİN GIDA KORUYUCU MADDE OLARAK KULLANIMININ ARAŞTIRILMASI	777
Ramazan SEVER GİRESUN'DA DÜZENLENEN FESTİVAL VE ŞENLİKLER	785
Ramazan SEVER MATEMATİKSEL MEVSİM Mİ? DOĞAL MEVSİM Mİ?	802

ISBN
978-605-7875-34-1

Maşallah KIZILTAŞ ***RÂSİH'İN "ÜSTİNE" REDİFLİ GAZELİNİN ŞERHİ VE YAPISALCILIK AÇISINDAN İNCELENMESİ***	**815**
Zekai ÖZTÜRK, MERVE ÖZZEYBEK TAŞ, Gülhan GÖK ***SAĞLIK ÇALIŞANLARININ STRATEJİK YÖNETİM ARAÇLARI BİLGİ VE KULLANIM DÜZEYLERİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ***	**826**
Gülsüm YETİŞ, Turgay KOLAÇ, Perihan GÜRBÜZ ***SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN SAĞLIK DURUMLARINA İLİŞKİN TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARIN ANALİZİ***	**843**
Büşra ŞENDAL ***SANATTA SANSÜR VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ***	**854**
Sayiter YILDIZ, Can Bülent KARAKUŞ ***İÇMESUYU DEZENFEKSİYONUNDA KULLANILAN FARKLI KLORLAMA UYGULAMALARI VE VERİM - MALİYET İLİŞKİSİ***	**868**
Yağmur Eylül DÖNMEZ, Ünal İMİK ***YEŞİLÇAM FİLMLERİNDE POPÜLER MÜZİK VE JENERİK MÜZİĞİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE TESPİTLER***	**875**
Yağmur Eylül DÖNMEZ, Ünal İMİK ***YEŞİLÇAM FİLMLERİNDE POPÜLER MÜZİK VE SENARYO İLİŞKİSİ ÜZERİNE TESPİTLER***	**881**
Caner ÇAKI, Mehmet Ozan GÜLADA, Mehmet Ali GAZİ ***SOVYET PROPAGANDA POSTERLERİNDE ALMAN ASKERLERİNİN KORKU ÇEKİCİLİĞİ BAĞLAMINDA SUNUMU***	**885**
Yahya DOĞAR ***SPOR TESİSLERİNDE PLANLAMA İLKELERİ***	**896**
Kemal KURAK, Mahmut AÇAK ***SPOR TOTO SÜPER LİG 2018 / 2019 SEZONU İLK 17 MAÇ GÖZTEPE SPORUN ANALİZİ***	**905**
Hafize Gamze KIRMIZIGÜL ***STEM ÜZERİNE YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ VE SENTEZ***	**917**
Funda OKUŞLUK ***STEM UYGULAMALARININ ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN FEN ÖĞRENMEYE YÖNELİK MOTİVASYONLARINA ETKİSİNİN BELİRLENMESİ***	**926**
Oğuzhan KELEŞTEMUR, Erdinç ARICI ***TAGUCHİ METODU İLE TUFAL İLAVELİ HARÇLARIN ÇEKME DAYANIMLARININ ANALİZİ***	**932**
Kübra KARADAŞ, Çiğdem SARICI ÖZDEMİR ***KESTANE KABUĞU KULLANILARAK HAZIRLANAN KOMPOZİT MALZEME İLE FOTOKATALİTİK ETKİNİN İNCELENMESİ***	**940**
Tuba TARHAN, Bilsen TURAL, Servet TURAL, Erdal ERTAŞ ***MODİFİYE MANYETİK DEKSTRAN NANOKOMPOZİTİN (MD2) İLAÇ TAŞIYICI SİSTEM OLARAK SENTEZLENMESİ VE KARAKTERİZASYONU***	**948**
Erdal ERTAŞ, Bilsen TURAL, Servet TURAL, Tuba TARHAN ***N-METİL-D-GLUKAMİN MODİFİYELİ MANYETİK NANO-SORBENTİN TOLUİDİN BLUE BOYASININ ADSORPSİYONU İÇİN KULLANILMASI***	**953**
Çiğdem SARICI ÖZDEMİR, Kübra KARADAŞ ***ATIKLARIN YÜZEY MODİFİKASYONU İLE KULLANILABİLİRLİĞİNİN ARTIRILMASI***	**958**
Battal GÖLDAĞ ***ÖĞRENCİLERİN DERS ÇALIŞMA YAKLAŞIMLARI İLE AKADEMİK ÖZYETERLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ***	**967**
Seher ÇEVİK, Gürkan ÖZDEN, Seyhan ÇITLIK SARITAŞ ***KRONİK KARACİĞER HASTALIKLARINDA PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ VE BAKIM BAĞIMLILIĞI***	**978**
Seher ÇEVİK, Gürkan ÖZDEN, Seyhan ÇITLIK SARITAŞ ***İYİLEŞTİRİCİ BİR TEBESSÜM: MİZAH***	**982**
Battal GÖLDAĞ ***ÖĞRENCİLERİN SOSYAL AĞ KULLANIM AMAÇLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ***	**987**

ISBN
978-605-7875-34-1

Dursun TÜRKMEN ***HİPERHİDROZLU HASTALARDA ETİYOLOJİ***	**1000**
Hanbey HAZAR, Hüseyin SEVİNÇ, Serhat ŞAP ***KAPLANMIŞ BİR DİZEL MOTORDA ÖN ISITMA İŞLEMİNE TABİ TUTULMUŞ REZENE BİTKİSEL YAĞININ EMİSYON DEĞERLERİ ÜZERİNE ETKİSİ***	**1006**
Mehmet Nuri KOLAK, Mehmet ÖZYAZICIOĞLU ***BOR KARBÜR İÇEREN POLİMER KOMPOZİTİN MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ***	**1015**
Funda OKUŞLUK, Onur ÖZGÜL ***YEŞİL KİMYA YÖNTEMİYLE NANO BOYUTTA TİO2 SENTEZİ VE KARAKTERİZASYONU***	**1024**
Hanbey HAZAR, Hüseyin SEVİNÇ, Serhat ŞAP ***İZOLE EDİLMİŞ VE DİMETİL ADİPAT KATKISI KULLANILAN BİR DİZEL MOTORUN EGZOZ EMİSYONLARININ İNCELENMESİ***	**1030**
Abdullah OSMANOĞLU ***M9 ANACI ÜZERİNE AŞILI BAZI STANDART ELMA AĞAÇLARININ FİZİKSEL GELİŞİMLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA***	**1038**
Onur DEMİRCİ, İrfan KALAYCI ***ULUSAL TASARRUFLARIN ETKİN KULLANIMINDA MALİ DÜZENİN ROLÜ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR İNCELEME***	**1048**
İrfan KALAYCI, Onur DEMİRCİ ***AKILLI SANAYİ ("SANAYİ 4.0"): TÜRKİYE İÇİN BAZI BEKLENTİLER***	**1056**
H. Arif TUNÇEZ ***TMS 2, BOBİ FRS VE VUK KAPSAMINDA STOKLARIN KARŞILAŞTIRILMASI***	**1061**
İsmail BAKAN, Mehtap KOÇDEMİR, Ahmet Zahid BAKAN ***TÜKENMİŞLİĞİN ÖRGÜTSEL SESSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI***	**1065**
Mehmet Seyda OZAN, S. Mustafa ÖNEN ***TÜRKİYE'DE E-DEVLET UYGULAMALARI: KAMU KURUMLARINDA ELEKTRONİK İŞLEYİŞ VE HİZMET***	**1075**
Savaş AYDIN, Mehmet GÜLLÜ ***TÜRKİYE'DE SPORUN BECERİ ÖĞRENİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ARAŞTIRILDIĞI ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ***	**1087**
Mevlüt ALATAŞ, Tülay EZER, Nevzat BATAN, Hüseyin ERATA ***TÜRKİYE'DEKİ ORTHOTRİCHETUM STRİATİ (GAMS 1927) MARST. 1985 ÜZERİNE BİR NOT***	**1101**
Faruk Selahattin YOLCU ***TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE KÜRESELLEŞMENİN ETKİSİ: ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME***	**1107**
Mustafa AKSOĞAN ***UZAKTAN EĞİTİM BAĞLAMINDA HARMANLANMIŞ ÖĞRENME***	**1117**
Erdinç ARICI, Oğuzhan KELEŞTEMUR ***YANIT YÜZEY YÖNTEMİ İLE TUFAL İLAVELİ HARÇLARIN ÇEKME DAYANIMLARININ OPTİMİZASYONU***	**1125**
Zeki COŞKUNER, Mahmut AÇAK ***SPOR TOTO SÜPER LİG 2018 / 2019 SEZONU İLK 17 MAÇ MALATYA SPORUN ANALİZİ***	**1135**
Ahmet Enes SAĞIN, Mehmet GÜLLÜ ***BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE TAKTİKSEL OYUN YAKLAŞIMI (TOYA)***	**1148**
Umut Turgut YILDIRIM ***AVRUPA BİRLİĞİ'NE DAİR SİYASAL TUTUMLARIN SAADET PARTİSİ VE AK PARTİ ÜZERİNDEN BİR MUKAYESESİ***	**1155**

ISBN
978-605-7875-34-1

Nurettin KONAR, Alperen ŞANAL ***ENGELLİLERDE EGZERSİZ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİN KAYGI VE UMUTSUZLUKLARININ İNCELENMESİ***	**1163**
Nurettin KONAR, Mehmet Emek KOCA ***ZİHİNSEL ENGELLİLİK, EGZERSİZ, FİZİKSEL AKTİVİTE, HAREKETLİLİK, OYUN VE SPORLA İLGİLİ LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN ANABİLİM DALLARINA GÖRE ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ***	**1172**
Atabey KILIÇ ***SALTUK-NÂME'DE CİHAN HÂKİMİYETİ ANLAYIŞI***	**1186**
Taylan AKBUĞA, Sinan UĞRAŞ ***SPOR LİSESİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN (EPOCH) İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ***	**1191**
Sinan UĞRAŞ, Taylan AKBUĞA ***SPOR LİSESİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN SPOR KARAKTER DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ***	**1198**

ISBN
978-605-7875-34-1

8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN DERSE YÖNELİK MOTİVASYONLARI İLE DERSE KATILIMLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

DR. BURAK AYÇİÇEK

Milli Eğitim Bakanlığı aycicekburak@gmail.com

PROF. DR. TUĞBA YANPAR YELKEN

Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı
tyanpar@gmail.com

Özet

Bu araştırmada, Hatay iline bağlı Antakya ilçesinde öğrenim gören 8.sınıf öğrencilerinin derse yönelik motivasyonları ile derse katılımlarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma, betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim öğretim yılı bahar döneminde, Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 7 okulun 8. sınıfında eğitim gören 716 öğrenci oluşturmuştur. Veriler, Vallerand vd. (1989) tarafından geliştirilen ve Yurt ve Bozer (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 'Akademik Motivasyon Ölçeği' ve Wang, Bergin ve Bergin (2014) tarafından geliştirilen ve Sever (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanan 'Derse Katılım Envanteri' ile toplanmıştır. Elde edilen veriler, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, t-testi ve ANOVA ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin motivasyon ve derse katılım düzeylerinin cinsiyet, anne-baba medeni durumu, gelir düzeyi ve en sevilen ders değişkenlerine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Ayrıca, öğrencilerin akademik motivasyonları ile derse katılım düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: motivasyon, derse katılım, 8. sınıf öğrencileri.

Abstract

The aim of this research is to determine motivation and classroom engagement levels of students attending 8th grades in secondary schools in Antakya district of Hatay province according to some variables. In this descriptive study, the sample of the research consists of 716 students attending 8th grade, in 7 state secondary schools in the 2017-2018 spring term. Data were collected through 'Academic Motivation Scale' developed by Vallerand et al. (1989) and adapted into Turkish by Yurt ve Bozer (2015); 'Classroom Engagement Inventory' developed by Wang, Bergin and Bergin (2014) and adapted into Turkish by Sever (2014). Data obtained from the study were analyzed through t-test, ANOVA and Pearson Product-Moment Correlation Coefficient. The findings of the research show that significant differences are found between motivation and classroom engagement levels of students according to gender, marital status of parents, level of income and favourite class variables. Also, significant correlations are found between academic motivation and classroom engagement levels of students.

Keywords: motivation, classroom engagement, 8th grade students.

1. GİRİŞ

Akademik başarıyı etkileyen en önemli faktörlerin başında motivasyon gelmektedir (Alderman, 2004). Öğrenmeye motive olan bir öğrenci, öğrenmek için kendinde güç bulur (Slavin, 2006) ve okulda daha fazla zaman geçirmek ve daha başarılı olmak için çaba sarf eder (Sternberg ve Williams, 2009). Bu yüzden öğrencinin başarısını ve derse olan ilgisini artırmak için motive edilmesi gerektiği söylenebilir.

Schunk, Meece ve Pintrich (2013) motivasyonu amaç yönelimli aktiviteler aracılığıyla davranışı teşvik etme ve sürdürme süreci olarak tanımlamışlardır. Bu tanımda motivasyonun bir

ISBN
978-605-7875-34-1

üründen ziyade süreç olduğuna, zihinsel ya da fiziksel bir etkinlik gerektirdiğine değinilmiş, en temel olarak da motivasyonun bir davranışı gerçekleştirmeye yönlendirdiği ve davranışı sürdürdüğü vurgulanmıştır. Ormrod (2013) motivasyonun bireyi bir eyleme yöneltmesinin yanında bir eylemi yapmayı sürdürmesini sağlayan içsel bir güç olduğunu belirtmiştir. Cüceloğlu (2004), motivasyonun bireyi uyardığını ve bireyin davranışını bir amaca yönelttiğini ifade etmiştir. Walterman'a (2005) göre motivasyon, bir ihtiyacı gidermek için gerekli davranışları başlatan bir kuvvettir ve bu kuvvet bireyi harekete geçiren iç faktörleri ve bireyi davranışa teşvik eden dış faktörleri ifade etmektedir. Ertem (2006) motivasyonu davranışların ortaya çıkmasına sebep olan ve davranışlara yön veren içsel bir durum olarak tanımlamıştır. Düren (2000) ise motivasyonu, bireylerdeki içsel enerjinin belirli hedefleri gerçekleştirmek için harekete geçirilmesi olarak ifade etmektedir. Yapılan tanımlar çerçevesinde, motivasyonun bireyi belirli bir hedefe yönelten, bu hedefe ulaşmak için gerekli davranışı sergilemeyi ve bu davranışı sürdürmeyi sağlayan itici bir güç olduğu söylenebilir.

Motivasyon ile ilgili eğitim alanında yapılan araştırmalar genel olarak kişisel ve çevresel faktörlerin öğrencileri öğrenmeye ve başarmaya yönelik nasıl harekete geçireceği ve yönlendireceği üzerine odaklanmaktadır. Araştırmalarda motivasyonun öğrencilerin; derslere yönelik tutumlarını (Akandere, Özyalvaç ve Duman, 2010); derslere katılımlarının sürekliliğini (Vallerand ve Bissonnette, 1992); akademik başarı ve performanslarını (Linnenbrink ve Pintrich, 2002; Ratelle vd., 2007; Khalila, 2015) etkilediği görülmektedir. Ayrıca, yüksek motivasyonlu öğrencilerin, düşük motivasyonlu öğrencilere göre sınıf içi etkinliklerde daha gayretli ve katılımcı oldukları tespit edilmiştir. Bunun sonucunda da, yüksek motivasyonlu öğrencilerin daha fazla öğrendiği ve eğitime daha fazla önem verdikleri sonucuna varılmıştır (Stipek, 2002; Wolters ve Rosenthal, 2000).

Akademik motivasyon kavramının daha iyi anlaşılabilmesi noktasında çeşitli teoriler ortaya konulmuştur (Vallerand vd., 1992). Bu teorilerden birisi Özerklik Teorisi'dir. Spaulding (1992)'e göre özerklik teorisi, faktörlerden çok kişisel seçimlerin davranışların belirleyicileri olduğunu ifade etmektedir. Bu teoriye göre insanın bir davranışa yönelmesi için içsel güdü yeterlidir. Birey kendi ihtiyaçlarına uygun bir şekilde hareket ettiğinde özgün ürünler ortaya çıkar. Söz konusu içsel uyarılmanın derecesi bireyin ihtiyaçlarının karşılanması derecesine göre gerçekleşir; bir başka ifadeyle ihtiyaçların giderilmesi içsel motivasyon için önkoşuldur (Karagüven, 2012).

Özerklik teorisine göre bireyin üç temel gereksinimi özerklik, yeterlik ve sosyal ilişkidir (Deci ve Ryan, 1985). Özerklik, bireyin davranışlarını dış etkilerden bağımsız olarak başlatmasını ve düzenlemesini; yeterlik, çeşitli içsel ve dışsal sonuçları nasıl elde edebileceğinin farkında olmasını; sosyal ilişki içinde olmak ise kişinin sosyal ortamda başkalarıyla güvenli ve etkili ilişkiler geliştirmesini ifade etmektedir (Deci vd., 1991). Bu üç ihtiyaç, kişilerin içsel veya kişiler arası davranışlarını açıklar (Deci, Ryan ve Williams, 1996). Ryan ve Deci (2000); içsel motivasyon, dışsal motivasyon ve motivasyonsuzluk olmak üzere üç tür motivasyon olduğunu ileri sürmektedir.

İçsel motivasyon temel olarak bireyin bir etkinliği tamamen içsel doyum elde ettiği için gerçekleştirmesi olarak tanımlanır (Ryan ve Deci, 1985). İçsel doyumun kaynağı davranışın birey için ilgi çekici ve eğlenceli olmasıdır. İçsel motivasyona bağlı gerçekleştirilen davranışlarda, birey kendini özgür hissetmekte ve doğal olmayı tercih etmektedir. Bu yüzden davranış sonrası dışarıdan gelecek ödüller ya da diğer dış faktörler davranışın belirleyicisi değildir (Ryan ve Deci,1985; Ryan ve Deci, 2000).

Dışsal motivasyon araçsaldır, davranış elde edilecek bir sonuç için gerçekleştirilir. Birey bir davranışı, davranışın sonuçları için ortaya koyar (Deci ve Ryan, 2000; Deci vd., 1991). Birey, içsel doyum elde etme amacı dışında ödül kazanmak ya da cezadan kaçınmak için davranışlar sergilemeye başlar. Bu durum bireylerin davranışlarını dışsal etmenlere bağlı olarak ortaya koyma dürtüsünü ortaya koymaktadır (Deci ve Ryan, 2000).

Motivasyonsuzluk, bir davranışı gerçekleştirme noktasında isteksiz olma durumudur (Ryan ve Deci, 2000). Bireyin davranışları ile davranışlarının sonuçları arasındaki ilişkiyi anlayamaması

ISBN
978-605-7875-34-1

neticesinde ortaya çıkar (Vallerand vd., 1992). Motivasyonsuzluğun kaynağı, davranışı gerçekleştirme konusunda kendini yetersiz hissetmek veya istediğini elde edemeyeceğine inanmak olabilir (Ryan ve Deci, 2000).

Eğitim alanında motivasyon ile ilişkilendirilebilecek bir faktör ise derse katılım düzeyidir. Derse katılım öğrencilerin öğrenme sürecine aktif biçimde katılmaları olarak tanımlanabilir (Christenson, Reschly ve Wylie, 2012). Derse katılım düzeyinin; bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlar açısından ele alındığı görülmektedir (Wang, Bergin ve Bergin, 2014). Bilişsel katılım, anlamlı işlemleme, strateji kullanımı, konsantrasyon ve meta-biliş gibi süreçlerin derse katılımda kullanılması sürecidir. Duygusal katılım, öğrencinin derse karşı ilgi duyması, dersten keyif alması gibi eğitim süreci içerisindeki olumlu duyguları ifade etmektedir. Davranışsal katılım ise, ödevini tamamlama, soru sorma ve grup çalışmalarında aktif olma gibi eğitim ortamında gözlenebilen davranışlara gönderme yapmaktadır (Skinner, Kindermann ve Furrer, 2009).

Derse katılımla ilgili yapılan çalışmalar, öğrencilerin öğretmen ve akranlarından aldıkları desteğin onların derse katılımlarında oldukça faydalı olduğunu göstermektedir (Furrer ve Skinner, 2003; Stipek, 2002). Ayrıca derse katılım, motivasyonu da artırarak, öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır (Furrer ve Skinner, 2003; Skinner ve Belmont, 1993).

Birçok araştırmada, derse katılımın birçok değişkenle ilişkisi ve öğrencilerin okul yaşantıları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Günel (2014) öğretmenlerin derslerde uyguladıkları biçimlendirici değerlendirmenin öğrencilerin derse olan katılımlarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Menteş (2011), öğrencilerin öğretmenlerine duyduğu güvenin derslere olan katılım ile olumlu ve anlamlı bir ilişkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özcan (2010), derse katılımları düşük olan öğrencilere sorulan açık uçlu soruların, derse olan katılımlarının artmasına yardım ettiğini tespit etmiştir. Gürer (2013), öğrencilerin derse katılımları ile akademik başarıları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirterek; öğrenme nesnelerinin niteliklerinin ve tasarım ilkelerinin öğrencilerin derse katılımlarına olumlu yönde etki ettiğini ortaya koymuştur. Aypay ve Eryılmaz (2011), öğrencilerin derse katılma ve motive olma düzeyleri ile okul tükenmişliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Sonuç olarak, tükenmişlik düzeyleri yükseldikçe öğrencilerin derse katılmaya motive olma düzeylerinin düştüğü; buna karşın dinlenme ve eğlenme gereksinimini karşılama isteği yükseldikçe derse katılmaya motive olma düzeylerinin yükseldiği tespit edilmiştir. Nazlıçiçek ve Akarsu (2008) ise fizik, kimya ve matematik öğretmenlerinin değerlendirme araçlarıyla ilgili yaklaşımlarına ve uygulamalarına ilişkin yaptıkları çalışmada öğretmenlerin en fazla önem verdikleri iki uygulamanın derse katılım ve çaba olduğunu belirlemişlerdir.

Öğrenmeye yönelik motivasyon düzeyi yüksek öğrenciler yetiştirilmesi durumu, öğrencilerin derse katılım düzeylerine olumlu yönde etki edeceğini düşündürmektedir. Dolayısıyla, öğrencilerin motivasyon ve derse katılım düzeylerini arttıran; motivasyon ve derse katılımı düzeylerine etki eden faktörlerin belirlenmesi bu noktada önemli görülmektedir. Bu çalışmada 8. sınıf öğrencilerinin motivasyon ve derse katılım düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Söz konusu çalışmanın; öğretmen yetiştiren kurumlara, öğretmenlere ve ilgili konuda çalışan araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı Hatay iline bağlı Antakya ilçesinde bulunan ortaokullarda öğrenim gören sekizinci sınıf öğrencilerinin derse yönelik motivasyonları ile derse katılım düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. Öğrencilerin derse yönelik motivasyon düzeyleri nedir?
2. Öğrencilerin derse katılım düzeyleri nedir?
3. Öğrencilerin derse yönelik motivasyonları ile derse katılımları arasındaki ilişki nedir?

ISBN
978-605-7875-34-1

4. Öğrencilerin derse yönelik motivasyonları "cinsiyet, aile gelir düzeyi, anne-baba medeni durumu ve en sevilen ders" değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Öğrencilerin derse katılımları "cinsiyet, aile gelir düzeyi, anne-baba medeni durumu ve en sevilen ders" değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

2. YÖNTEM

Bu araştırma, betimsel bir çalışmadır. Betimsel çalışma; çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2005). Bu araştırmada öğrencilerin derse yönelik motivasyonları ile derse katılım düzeyleri çeşitli değişkenler bakımından betimlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın verileri Hatay iline bağlı Antakya ilçesinde görev yapan 716 sekizinci sınıf öğrencisinden elde edilmiştir. Bu öğrenciler yedi farklı okulda öğrenim gören öğrencilerdir. Bu öğrenciler, Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) izin verdiği okullarda çalışmaya katılmaya gönüllü olan, ulaşılması, veri toplanması kolay olan öğrencilerden oluşmaktadır. Bu durum amaçlı örneklem kullanılmasına neden olmuştur. Araştırma grubuyla ilgili bazı demografik özellikler tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri

Değişkenler		**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Cinsiyet	Kadın	367	51,3
	Erkek	349	48,7
Aile Gelir Düzeyi	1000 TL ve altı	156	21,8
	1001-3000 TL	314	43,9
	3001 TL ve üstü	246	34,4
Anne-Baba Medeni Durumu	Evli	630	88
	Ayrı	86	12
En Sevilen Ders	Türkçe	161	22,5
	Matematik	98	13,7
	Fen bilgisi	104	14,5
	İngilizce	137	19,1
	Sosyal bilgiler	148	20,7
	Diğer	68	9,5
	Toplam	**716**	**100**

ISBN
978-605-7875-34-1

Veri Toplama Araçları ve Özellikleri

A. Akademik Motivasyon Ölçeği (AMÖ): Araştırmada kullanılan akademik motivasyon ölçeği Yurt ve Bozer (2015) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinal hali Vallerand vd. tarafından geliştirilmiştir. Ölçek yedi faktörde akademik motivasyon düzeyi hakkında bilgi sunmaktadır. AMÖ yedi dereceli likert türde geliştirilmiş bir ölçektir. Toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları .61 ile .80 arasında değişmektedir. AMÖ doğrulayıcı faktör analizi uyum indeksleri sonuçları ise şöyle özetlenebilir: X^2/sd=2.4, CFI=0.90, GFI=0.86, AGFI=0.83, RMSEA=0.06, SRMR=0.06. Bu değerler alanyazına göre kabul edilebilir değerler düzeyindedir. Ölçekte bulunan alt boyutlar ve altında bulunan maddeler şu şekildedir:

- **Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon:** Madde 2, 9, 16 ve 23
- **Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon:** Madde 6, 13, 20 ve 27
- **Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon:** Madde 4, 11, 18 ve 25
- **İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon:** Madde 7, 14, 21 ve 28
- **Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme:** Madde 1, 8, 15 ve 22
- **Belirlenmiş Dışsal Motivasyon:** Madde 3, 10, 17 ve 24
- **Motivasyonsuzlukluk:** Madde 5, 12, 19 ve 26

B. Derse Katılım Envanteri (DKE): Araştırmada derse katılım envanteri Sever (2014) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. DKE, lise öğrencilerinin derse katılım düzeylerini belirlemektedir. Envanterin orijinali Wang, Bergin ve Bergin tarafından geliştirilmiştir. Orijinalinde 24 madde olan ölçek Türkçe'ye uyarlandıktan sonra 23 madde ve 5 alt ölçekten oluşmuştur. Envanter beş dereceli likert tipi bir ölçme aracıdır. Envanterin Cronbach Alpha güvenirlik değeri .93 olarak belirlenmiştir. DKE doğrulayıcı faktör analizi uyum indeksleri sonuçları şöyle özetlenebilir: RMSEA=0,068; AGFI=0,81; SRMR=0.096; RMR=0,062; NNFI=0.97; CFI=0.97; NFI=0.95; IFI=0.97. Bu değerler alanyazına göre kabul edilebilir değerler düzeyindedir. Ölçekte bulunan alt boyutlar ve altında bulunan maddeler şu şekildedir:

- **Duyuşsal Katılım:** Madde 1, 2, 3, 4, 5 ve 6
- **Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat:** Madde 7, 8, 9 ve 10
- **Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme:** Madde 11, 12 ve 13
- **Bilişsel Katılım:** Madde 14, 15, 16, 17, 18, 19 ve 20
- **Derse Katılmama:** Madde 21, 22 ve 23

DKE, lise öğrencilerine yönelik olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Oysa bu araştırmada ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Bu nedenle asıl uygulama öncesi 281 ortaokul sekizinci sınıf öğrencisiyle bir ön uygulama yapılmış, elde edilen verilerle envanterin ortaokul sekizinci sınıflarda beş faktörlü yapısının doğrulanıp doğrulanmadığı, doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. IBM-AMOS programı aracılığıyla yapılan analiz sonucunda oluşan DFA uyum indeksleri tablo 2'de sunulmuştur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

Uyum İndeksleri	**Değer**
Ki–Kare (X^2)	223.825
Serbestlik Derecesi (sd)	113
X^2/sd	1.98
Goodness of Fit Index (GFI)	0.951
Adjusted Goodness of Fit Index (AGFI)	0.955
Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)	0.056
Root Mean Square Residual (RMR)	0.066

Jöreskog ve Sörbom, (1993); Kline, (2005); Sümer, (2000); Özdamar, (2013) ve Şimşek, (2007) bu değerlerin mükemmel uyuma işaret ettiğini belirtmektedir. Bu sonuçlara bakılarak DKE ile ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinden geçerli ve güvenilir biçimde, derse katılıma ilişkin veri toplanabileceğine karar verilmiştir.

Verilerin Analizi

716 ortaokul sekizinci sınıf öğrencisinden AMÖ ve DKE ile elde edilen veriler analiz edilirken, araştırma sorularına paralel olarak "*İlişkisiz Örneklemler İçin T-Testi, ANOVA ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Testi*" uygulanması düşünülmüştür. Bu testler parametrik testlerdir. Bu testlerin uygulanabilmesi için gerek motivasyon ölçeğinin 7 alt boyutundan gerekse derse katılım envanterinin 5 alt boyutundan elde edilen verilere uygulanan "*Kolmogorov-Smirnov Normal Dağılım Testi*" sonucunda, verilerin normal dağılım göstermesi gerekmektedir (Büyüköztürk, 2013; Kalaycı, 2005; Green ve Salkind, 2008; Özdamar, 2013). Test sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Kolmogorov-Smirnov (KS) Normal Dağılım Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	**N**	**sd**	**p**
Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	716	716	0,176
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	716	716	0,915
Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon	716	716	0,212
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	716	716	0,187
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	716	716	0,354
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	716	716	0,222

ISBN
978-605-7875-34-1

Motivasyonsuzluk	716	716	0,853
Duyuşsal Katılım	716	716	0,412
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	716	716	0,101
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	716	716	0,276
Bilişsel Katılım	716	716	0,255
Derse Katılmama	716	716	0,198

Tablo 3'te yer alan KS testi sonucu incelendiğinde; gerek AMÖ'nün 7 alt boyutu, gerekse DKE'nin 5 alt boyutundan elde edilen verilerin KS test sonuçlarının anlamlı olmadığı ($p>.05$) görülmektedir. Bu sonuç elde edilen puanların normal dağılım gösterdiğini kanıtlamaktadır. Bu nedenle ilişki analizinde "Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı", karşılaştırma testlerinde ise "t-testi ve ANOVA" uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Öğrencilerin Akademik Motivasyon ve Derse Katılım Düzeyleri

Araştırmada AMÖ ile DKE kullanılmıştır. Bu ölçeklerden katılımcıların aldıkları puanların betimsel istatistikleri tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ölçeklere İlişkin Betimsel İstatistikler

Alt Boyutlar	**N**	$\overline{X}$	**Mod**	**S**	**Minimum**	**Maksimum**
Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	716	13,28	9	6,13	4	28
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	716	13,15	10	5,25	4	28
Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon	716	12,93	9	5,98	4	28
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	716	15,54	19	4,60	4	28
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	716	14,90	18	4	4	28
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	716	15,59	16	4,16	4	28
Motivasyonsuzluk	716	9,89	9	2,08	4	28
Duyuşsal Katılım	716	15,29	16	2,86	6	30
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	716	8,94	9	1,69	4	20
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	716	10,28	10	1,18	3	15
Bilişsel Katılım	716	27,78	29	2,95	7	35
Derse Katılmama	716	10,28	10	1,19	3	15

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 4 incelendiğinde;

- Öğrencilerin bilmeye yönelik içsel motivasyon alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 28 iken ortalamanın 13,28 olduğu görülmüştür. Mod ise 9'dur. Öğrencilerin ortalamadan daha düşük puana yığıldığı ve bilmeye yönelik içsel motivasyonlarının düşük olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin başarıya yönelik içsel motivasyon alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 28 iken ortalamanın 13,15 olduğu görülmüştür. Mod ise 10'dur. Öğrencilerin ortalamadan daha düşük puana yığıldığı ve başarıya yönelik içsel motivasyonlarının düşük olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 28 iken ortalamanın 12,93 olduğu görülmüştür. Mod ise 9'dur. Öğrencilerin ortalamadan daha düşük puana yığıldığı ve uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyonlarının düşük olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin içe yansıyan dışsal motivasyon alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 28 iken ortalamanın 15,54 olduğu görülmüştür. Mod ise 19'dur. Öğrencilerin ortalamadan daha yüksek puana yığıldığı ve içe yansıyan dışsal motivasyonlarının orta düzeyin biraz üzerinde olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin dışsal motivasyon-dış düzenleme alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 28 iken ortalamanın 14,90 olduğu görülmüştür. Mod ise 18'dir. Öğrencilerin ortalamadan daha yüksek puana yığıldığı ve dışsal motivasyon-dış düzenleme düzeylerinin ortalamanın biraz üzerinde olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin belirlenmiş dışsal motivasyon alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 28 iken ortalamanın 15,59 olduğu görülmüştür. Mod ise 16'dır. Öğrencilerin ortalama civarında puanlara yığıldığı görülmüştür ve belirlenmiş dışsal motivasyonlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin motivasyonsuzluk alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 28 iken ortalamanın 9,89 olduğu görülmüştür. Mod ise 9'dur. Öğrencilerin ortalama civarında puanlara yığıldığı ve motivasyonsuzluk düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin duyuşsal katılım alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 30 iken ortalamanın 15,29 olduğu görülmüştür. Mod ise 16'dır. Öğrencilerin ortalama civarında puana yığıldığı ve duyuşsal katılımlarını orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin davranışsal katılım-uyum/itaat alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 20 iken ortalamanın 8,94 olduğu görülmüştür. Mod ise 9'dur. Öğrencilerin ortalama civarında puana yığıldığı ve duyuşsal katılım-uyum/itaat düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin davranışsal katılım-çaba gösterme alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 15 iken ortalamanın 10,28 olduğu görülmüştür. Mod ise 10'dur. Öğrencilerin ortalama civarında puana yığıldığı ve duyuşsal katılım-çaba gösterme düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin bilişsel katılım alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 35 iken ortalamanın 27,78 olduğu görülmüştür. Mod ise 29'dur. Öğrencilerin ortalamadan daha yüksek puana yığıldığı ve bilişsel katılım düzeylerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.
- Öğrencilerin derse katılmama alt boyutundan alabilecekleri en yüksek puan 15 iken ortalamanın 10,28 olduğu görülmüştür. Mod ise 10'dur. Öğrencilerin ortalama civarında puana yığıldığı ve derse katılmama düzeylerinin ortalamanın biraz üzerinde olduğu belirlenmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Akademik Motivasyon ve Derse Katılım Arasındaki İlişki

Araştırmaya katılan öğrencilerin akademik motivasyonları ile derse katılım düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu inceleme "Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı" ile hesaplanmıştır. Sonuçlar tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. AMÖ ve DKE İlişkisi

Alt Boyutlar	N	r	p
Duyuşsal Katılım*Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	716	0,064	0,086
Duyuşsal Katılım*Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	716	0,039	0,297
Duyuşsal Katılım*Uyarım Yaşamaya Dönük İçsel Motivasyon	716	0,001	0,983
Duyuşsal Katılım*İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	716	0,004	0,920
Duyuşsal Katılım*Dışsal Motivasyon Dışsal Düzenleme	716	-0,017	0,648
Duyuşsal Katılım*Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	716	-0,027	0,465
Duyuşsal Katılım*Motivasyonsuzluk	716	-0,037	0,321
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme*Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	716	0,592	0,000
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme*Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	716	0,873	0,000
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme*Uyarım Yaşamaya Dönük İçsel Motivasyon	716	0,418	0,000
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme*İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	716	-0,599	0,000
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme*Dışsal Motivasyon Dışsal Düzenleme	716	-0,456	0,000
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme*Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	716	-0,145	0,000
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme*Motivasyonsuzluk	716	-0,340	0,000
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat*Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	716	0,098	0,009
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat*Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	716	-0,278	0,000
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat*Uyarım Yaşamaya Dönük İçsel Motivasyon	716	0,243	0,000
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat*İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	716	-0,057	0,131
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat*Dışsal Motivasyon Dışsal Düzenleme	716	0,010	0,793
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat*Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	716	0,940	0,000
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat*Motivasyonsuzluk	716	0,008	0,821
Derse Katılmama*Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	716	-0,198	0,000
Derse Katılmama*Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	716	-0,335	0,000
Derse Katılmama*Uyarım Yaşamaya Dönük İçsel Motivasyon	716	-0,433	0,000

ISBN 978-605-7875-34-1

Derse Katılmama*İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	716	0,330	0,000
Derse Katılmama*Dışsal Motivasyon Dışsal Düzenleme	716	0,441	0,000
Derse Katılmama*Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	716	0,140	0,000
Derse Katılmama*Motivasyonsuzluk	716	0,919	0,000
Bilişsel Katılım*Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	716	0,871	0,000
Bilişsel Katılım*Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	716	0,580	0,000
Bilişsel Katılım*Uyarım Yaşamaya Dönük İçsel Motivasyon	716	0,494	0,000
Bilişsel Katılım*İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	716	-0,645	0,000
Bilişsel Katılım*Dışsal Motivasyon Dışsal Düzenleme	716	-0,524	0,000
Bilişsel Katılım*Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	716	0,188	0,000
Bilişsel Katılım*Motivasyonsuzluk	716	-0,168	0,000

Tablo 5 incelendiğinde;

- Duyuşsal katılım ile akademik motivasyon ölçeğinin hiçbir alt boyutuyla anlamlı ilişki olmadığı belirlenmiştir.
- Davranışsal katılım-çaba gösterme ile bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon ve uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon arasında pozitif ve anlamlı ilişki; içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon dışsal düzenleme, belirlenmiş dışsal motivasyon ve motivasyonsuzluk arasında negatif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir.
- Davranışsal katılım-uyum/itaat ile bilmeye yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon ve belirlenmiş dışsal motivasyon arasında pozitif ve anlamlı ilişki; başarıya yönelik içsel motivasyon arasında negatif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir. Davranışsal katılım-uyum/itaat ile akademik motivasyon ölçeği diğer alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır.
- Derse katılmama ile bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon arasında negatif ve anlamlı bir ilişki; içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon dışsal düzenleme, belirlenmiş dışsal motivasyon, motivasyonsuzluk arasında pozitif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir.
- Bilişsel katılımla bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon, belirlenmiş dışsal motivasyon arasında pozitif ve anlamlı; içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon dışsal düzenleme, motivasyonsuzluk arasında negatif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir.

Motivasyon*Cinsiyet, Aile Gelir Düzeyi, Anne-Baba Medeni Durumu, En Sevilen Ders

Araştırmada cinsiyet, aile gelir düzeyi, anne-baba medeni durumu ve en sevilen ders değişkenlerine göre motivasyon düzeylerinde farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Bu inceleme motivasyon verileri normal dağılım gösterdiği için t-testi ve ANOVA ile gerçekleştirilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 6. Cinsiyet Değişkenine Göre Motivasyon Puanları

Alt Boyutlar	**Cinsiyet**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**T**	**p**
Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	Kadın	367	11,02	4,39	714	-10,877	0,000
	Erkek	349	15,64	6,77			
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	Kadın	367	11,45	3,72	714	-9,414	0,000
	Erkek	349	14,94	5,99			
Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon	Kadın	367	10,87	4,31	714	-10,073	0,000
	Erkek	349	15,09	6,70			
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	Kadın	367	17,34	3,43	714	11,699	0,000
	Erkek	349	13,65	4,91			
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	Kadın	367	16,29	3,27	714	10,148	0,000
	Erkek	349	13,44	4,19			
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	Kadın	367	15,16	2,72	714	-2,889	0,000
	Erkek	349	16,06	5,23			
Motivasyonsuzluk	Kadın	367	10,29	1,99	714	5,321	0,000
	Erkek	349	9,48	2,08			

Tablo 6 incelendiğinde yapılan t–testi sonucunda cinsiyete göre;

- Bilmeye yönelik içsel motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -10,877, p<.05) bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin bilmeye yönelik içsel motivasyonu anlamlı şekilde kadınlardan yüksektir.
- Başarıya yönelik içsel motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -9,414, p<.05) bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin başarıya yönelik içsel motivasyonu anlamlı şekilde kadınlardan yüksektir.
- Uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -10,073, p<.05) bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyonu anlamlı şekilde kadınlardan yüksektir.
- İçe yansıyan dışsal motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 11,699, p<.05) bulunmaktadır. Kadın öğrencilerin içe yansıyan dışsal motivasyonu anlamlı şekilde erkeklerden yüksektir.
- Dışsal motivasyon dış düzenleme anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 10,148, p<.05) bulunmaktadır. Kadın öğrencilerin dışsal motivasyon dış düzenlemeleri anlamlı şekilde erkeklerden yüksektir.
- Belirlenmiş dışsal motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -2,889, p<.05) bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin belirlenmiş dışsal motivasyonu anlamlı şekilde kadınlardan yüksektir.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Motivasyonsuzlukta anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 5,321, p<.05) bulunmaktadır. Kadın öğrencilerin motivasyonsuzluk düzeyi anlamlı şekilde erkeklerden yüksektir.

Anne-baba medeni durumu değişkenine göre motivasyon puanları tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Anne-Baba Medeni Durumu Değişkenine Göre Motivasyon Puanları

Alt Boyutlar	**Anne-Baba Medeni Durum**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**T**	**p**
Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	Evli	630	13,77	6,36	714	5,990	0,000
	Ayrı	86	9,65	1,21			
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	Evli	630	13,50	5,47	714	4,895	0,000
	Ayrı	86	10,59	1,74			
Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon	Evli	630	13,36	6,23	714	5,363	0,000
	Ayrı	86	9,74	1,65			
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	Evli	630	15,17	4,76	714	-6,050	0,000
	Ayrı	86	18,29	1,42			
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	Evli	630	14,54	4,06	714	-6,732	0,000
	Ayrı	86	17,55	2,26			
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	Evli	630	15,69	4,40	714	1,620	0,106
	Ayrı	86	14,92	1,29			
Motivasyonsuzluk	Evli	630	9,80	2,11	714	-3,128	0,002
	Ayrı	86	10,55	1,68			

Tablo 7 incelendiğinde yapılan t–testi sonucunda anne-baba medeni durumuna göre;

- Bilmeye yönelik içsel motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 5,990, p<.05) bulunmaktadır. Anne-baba medeni durumu evli olan öğrencilerin bilmeye yönelik içsel motivasyonu anlamlı şekilde anne-baba durumu ayrı olan öğrencilerden yüksektir.
- Başarıya yönelik içsel motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 4,895, p<.05) bulunmaktadır. Anne-baba medeni durumu evli olan öğrencilerin başarıya yönelik içsel motivasyonu anlamlı şekilde anne-baba durumu ayrı olan öğrencilerden yüksektir.
- Uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 5,363, p<.05) bulunmaktadır. Anne-baba medeni durumu evli olan öğrencilerin uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyonu anlamlı şekilde anne-baba durumu ayrı olan öğrencilerden yüksektir.

ISBN
978-605-7875-34-1

- İçe yansıyan dışsal motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -6,050, p<.05) bulunmaktadır. Anne-baba durumu ayrı olan öğrencilerin içe yansıyan dışsal motivasyonu anlamlı şekilde anne-baba durumu evli olan öğrencilerden yüksektir.
- Dışsal motivasyon dış düzenleme anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -6,732, p<.05) bulunmaktadır. Anne-baba durumu ayrı olan öğrencilerin dışsal motivasyon dış düzenlemeleri anlamlı şekilde anne-baba durumu evli olan öğrencilerden yüksektir.
- Belirlenmiş dışsal motivasyonda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 1,620, p>.05) bulunmamaktadır.
- Motivasyonsuzlukta anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -3,128, p<.05) bulunmaktadır. Anne-baba durumu ayrı olan öğrencilerin motivasyonsuzluk düzeyi anlamlı şekilde anne-baba durumu evli olan öğrencilerden yüksektir.

Aile gelir düzeyi değişkenine göre motivasyon puanları tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Motivasyon Puanları

Alt Boyutlar		**N**	$\overline{X}$	**S**
Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	1000 TL ve Altı	156	9,59	1,19
	1001-3000 TL	314	9,38	1,08
	3001 TL ve Üstü	246	20,58	5,06
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	1000 TL ve Altı	156	10,44	1,74
	1001-3000 TL	314	10,28	1,55
	3001 TL ve Üstü	246	18,54	5,58
Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon	1000 TL ve Altı	156	9,61	1,54
	1001-3000 TL	314	9,40	1,25
	3001 TL ve Üstü	246	19,53	5,86
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	1000 TL ve Altı	156	18,38	1,50
	1001-3000 TL	314	18,68	1,66
	3001 TL ve Üstü	246	9,73	2,28
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	1000 TL ve Altı	156	17,42	2,16
	1001-3000 TL	314	17,15	2,48
	3001 TL ve Üstü	246	10,44	2,34
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	1000 TL ve Altı	156	14,98	1,20
	1001-3000 TL	314	14,88	1,03
	3001 TL ve Üstü	246	16,91	6,75

ISBN
978-605-7875-34-1

Motivasyonsuzluk	1000 TL ve Altı	156	10,71	1,80
	1001-3000 TL	314	10,29	1,92
	3001 TL ve Üstü	246	8,88	2,04

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	P	Anlamlı Fark
Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	Gruplararası	19987,07	9993,53	2	1041,16	0,000	
	Gruplariçi	6843,73	9,59	713			1-3, 2-3
	Toplam	26830,79					
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	Gruplararası	10894,72	5447,36	2	439,24	0,000	
	Gruplariçi	8842,38	12,40	713			1-3, 2-3
	Toplam	19737,10					
Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon	Gruplararası	16347,35	8173,67	2	629,76	0,000	
	Gruplariçi	9254,02	12,98	713			1-3, 2-3
	Toplam	25601,37					
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	Gruplararası	12660,98	6330,49	2	1817,99	0,000	
	Gruplariçi	2482,77	3,48	713			1-3, 2-3
	Toplam	15143,74					
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	Gruplararası	7481,62	3740,81	2	670,09	0,000	
	Gruplariçi	3980,34	5,58	713			1-3, 2-3
	Toplam	11461,96					
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	Gruplararası	641,53	320,76	2	19,51	0,000	
	Gruplariçi	11724,43	16,44	713			1-3, 2-3
	Toplam	12365,96					
Motivasyonsuzluk	Gruplararası	404,95	202,48	2	53,97	0,000	
	Gruplariçi	2674,98	3,75	713			1-3, 2-3
	Toplam	3079,93					

ISBN
978-605-7875-34-1

Yapılan ilişkisiz örneklemler için tek yönlü ANOVA testi sonucunda aile gelir düzeyine göre;

- Bilmeye yönelik içsel motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 1041,16, p<.05) bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının bilmeye yönelik içsel motivasyon düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir.
- Başarıya yönelik içsel motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 439,24, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının başarıya yönelik içsel motivasyon düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir.
- Uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 629,76, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir.
- İçe yansıyan dışsal motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 1817,99, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının içe yansıyan dışsal motivasyon düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha düşüktür.
- Dışsal motivasyon dış düzenleme alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 670,09, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının dışsal motivasyon dış düzenleme düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha düşüktür.
- Belirlenmiş dışsal motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 19,51, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının belirlenmiş dışsal motivasyon düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir.
- Motivasyonsuzluk alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 53,97, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının motivasyonsuzluk düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha düşüktür.

En sevilen ders değişkenine göre motivasyon puanları tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. En Sevilen Ders Değişkenine Göre Motivasyon Puanları

Alt Boyutlar		**N**	$\overline{X}$	**S**
Bilmeye Yönelik	Türkçe	161	9,578	1,18

ISBN
978-605-7875-34-1

İçsel Motivasyon	Matematik	98	13,70	6,21
	Fen Bilgisi	104	9,28	1,02
	İngilizce	137	20,89	5,09
	Sosyal Bilgiler	148	9,50	1,14
	Diğer	68	20,38	4,98
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	Türkçe	161	10,45	1,75
	Matematik	98	13,78	5,43
	Fen Bilgisi	104	10,15	1,34
	İngilizce	137	18,34	5,83
	Sosyal Bilgiler	148	10,37	1,69
	Diğer	68	18,87	5,42
Uyarım Yaşamaya Yönelik İçsel Motivasyon	Türkçe	161	9,58	1,53
	Matematik	98	14,24	6,85
	Fen Bilgisi	104	9,40	1,19
	İngilizce	137	18,82	5,83
	Sosyal Bilgiler	148	9,42	1,33
	Diğer	68	20,13	5,82
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	Türkçe	161	18,39	1,49
	Matematik	98	15,10	4,79
	Fen Bilgisi	104	18,75	1,72
	İngilizce	137	9,42	1,91
	Sosyal Bilgiler	148	18,64	1,59
	Diğer	68	10,15	2,61
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	Türkçe	161	17,45	2,17
	Matematik	98	14,38	4,23
	Fen Bilgisi	104	17,18	2,49
	Ingilizce	137	10,47	2,30
	Sosyal Bilgiler	148	17,07	2,38

ISBN
978-605-7875-34-1

	Diğer	68	10,35	2,35
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	Türkçe	161	14,96	1,19
	Matematik	98	15,58	4,25
	Fen Bilgisi	104	14,90	1,01
	İngilizce	137	17,37	6,97
	Sosyal Bilgiler	148	14,89	1,05
	Diğer	68	16,18	6,54
Motivasyonsuzluk	Türkçe	161	10,72	1,83
	Matematik	98	9,61	2,13
	Fen Bilgisi	104	10,14	1,81
	İngilizce	137	8,91	1,98
	Sosyal Bilgiler	148	10,39	1,99
	Diğer	68	8,85	2,06

Değişken	**Varyansın Kaynağı**	**Kareler Toplamı**	**Kareler Ortalaması**	**sd**	**F**	**P**	**Anlamlı Fark**
Bilmeye Yönelik İçsel Motivasyon	Gruplararası	17384,56	3476,91	5	261,33	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen Mat-İng, Mat-Sos Mat-Diğ, Fen-İng Fen-Diğ, İng-Sos Sos-Diğ
	Gruplariçi	9446,24	13,31	710			
	Toplam	26830,79					
Başarıya Yönelik İçsel Motivasyon	Gruplararası	9197,78	1839,56	5	123,93	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen Mat-İng, Mat-Sos Mat-Diğ, Fen-İng İng-Sos, Sos-Diğ
	Gruplariçi	10539,33	14,84	710			
	Toplam	19737,10					
Uyarım Yaşamaya Yönelik	Gruplararası	13372,65	2674,53	5	155,28	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen
	Gruplariçi	12228,71	17,22	710			

İçsel Motivasyon	Toplam	25601,37					Mat-İng, Mat-Fen Mat-Sos, Mat-Diğ Fen-İng, Fen-Diğ İng-Sos, Sos-Diğ
İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon	Gruplararası	10927,03	2185,41	5	367,97	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen Mat-İng, Mat-Fen Mat-Sos, Mat-Diğ Fen-İng, Fen-Diğ İng-Sos, Sos-Diğ
	Gruplariçi	4216,72	5,94	710			
	Toplam	15143,74					
Dışsal Motivasyon-Dış Düzenleme	Gruplararası	6406,64	1281,33	5	179,96	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen Mat-İng, Mat-Fen Mat-Sos, Mat-Diğ Fen-İng, Fen-Diğ İng-Sos, Sos-Diğ
	Gruplariçi	5055,32	7,12	710			
	Toplam	11461,96					
Belirlenmiş Dışsal Motivasyon	Gruplararası	644,35	128,87	5	7,81	0,000	Türk-İng, Mat-İng Fen-İng, İng-Sos
	Gruplariçi	11721,61	16,51	710			
	Toplam	12365,96					
Motivasyon suzluk	Gruplararası	366,66	73,33	5	19,19	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Sos, Fen-İng, Fen-Diğ İng-Sos, Sos-Diğ
	Gruplariçi	2713,27	3,82	710			
	Toplam	3079,93					

Yapılan ilişkisiz örneklemler için tek yönlü ANOVA testi sonucunda en sevilen ders değişkenine göre;

- Bilmeye yönelik içsel motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 261,33, p<.05) bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre İngilizce dersini seven öğrencilerin bilmeye yönelik içsel motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen Bilgisi, sosyal bilgiler ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir.
- Başarıya yönelik içsel motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 123,93, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre diğer dersleri seven öğrencilerin başarıya yönelik içsel motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal Bilgiler ve ingilizce dersini seven öğrencilerden daha yüksektir.
- Uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 155,28, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi

ISBN
978-605-7875-34-1

sonuçlarına göre ingilizce dersini seven öğrencilerin uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir.

- İçe yansıyan dışsal motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 367,97, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin içe yansıyan dışsal motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen bilgisi, ingilizce ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir.
- Dışsal motivasyon dış düzenleme alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 179,96, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre fen bilgisi dersini seven öğrencilerin dışsal motivasyon dış düzenleme motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, sosyal bilgiler, ingilizce ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir.
- Belirlenmiş dışsal motivasyon alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 7,81, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre İngilizce dersini seven öğrencilerin belirlenmiş dışsal motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir.
- Motivasyonsuzluk alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 19,19, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre türkçe dersini seven öğrencilerin motivasyonsuzluk düzeyleri matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler, ingilizce ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir.

Derse Katılım*Cinsiyet, Aile Gelir Düzeyi, Anne-Baba Medeni Durumu, En Sevilen Ders

Araştırmada cinsiyet, aile gelir düzeyi, anne-baba medeni durumu ve en sevilen ders değişkenlerine göre derse katılımda farklılaşma olup olmadığı incelenmiştir. Bu inceleme, derse katılım verileri normal dağılım gösterdiği için t-testi ve ANOVA ile gerçekleştirilmiştir.

Tablo 10. Cinsiyete Değişkenine Göre Derse Katılım Puanları

Alt Boyutlar	**Cinsiyet**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**T**	**p**
Duyuşsal Katılım	Kadın	367	15,28	2,91	714	-0,095	0,924
	Erkek	349	15,30	2,82			
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	Kadın	367	9,93	1,02	714	-8,479	0,000
	Erkek	349	10,64	1,23			
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	Kadın	367	8,84	1,27	714	-1,590	0,112
	Erkek	349	9,04	2,04			
Bilişsel Katılım	Kadın	367	10,50	1,11	714	5,047	0,000
	Erkek	349	10,06	1,24			
Derse Katılmama	Kadın	367	26,91	2,58	714	-8,408	0,000
	Erkek	349	28,68	3,05			

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 10 incelendiğinde yapılan t–testi sonucunda cinsiyete göre;

- Duyuşsal katılımda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -0,095, p>.05) bulunmamaktadır.
- Davranışsal katılım-uyum/itaatte anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -8,479, p<.05) bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin davranışsal katılım-uyum/itaat düzeyleri anlamlı şekilde kadınlardan yüksektir.
- Davranışsal katılım-çaba göstermede anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -1,590, p>.05) bulunmamaktadır.
- Bilişsel katılımda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 5,047, p<.05) bulunmaktadır. Kadın öğrencilerin bilişsel katılım düzeyi anlamlı şekilde erkeklerden yüksektir.
- Derse katılmamada anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -8,408, p<.05) bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin derse katılmama düzeyleri anlamlı şekilde kadınlardan yüksektir.

  Anne-baba medeni durumu değişkenine göre derse katılım puanları tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Anne-Baba Medeni Durumu Değişkenine Göre Derse Katılım Puanları

Alt Boyutlar	**Anne-Baba Medeni Durum**	**N**	$\overline{X}$	**S**	**sd**	**T**	**p**
Duyuşsal Katılım	Evli	630	15,25	2,89	714	-1,035	0,301
	Ayri	86	15,59	2,64			
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	Evli	630	10,36	1,176	714	5,449	0,000
	Ayri	86	9,64	0,99			
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	Evli	630	8,96	1,76	714	1,060	0,290
	Ayri	86	8,76	1,01			
Bilişsel Katılım	Evli	630	10,22	1,22	714	-3,830	0,000
	Ayri	86	10,74	0,91			
Derse Katılmama	Evli	630	27,95	3,02	714	4,327	0,000
	Ayri	86	26,50	2,03			

Tablo 11 incelendiğinde yapılan t–testi sonucunda anne-baba medeni durumuna göre;

- Duyuşsal katılımda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -1,035, p>.05) bulunmamaktadır.
- Davranışsal katılım-uyum/itaatte anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 5,449, p<.05) bulunmaktadır. Anne ve babası birlikte olan öğrencilerin davranışsal katılım-uyum/itaat düzeyi anlamlı şekilde anne ve babası ayrı olanlardan yüksektir.
- Davranışsal katılım çaba göstermede anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 1,060, p>.05) bulunmamaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Bilişsel katılımda anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = -3,830, p<.05) bulunmaktadır. Anne ve babası ayrı olan öğrencilerin bilişsel katılım düzeyleri anlamlı şekilde anne ve babası birlikte olanlardan yüksektir.
- Derse katılmamada anlamlı farklılık ($t_{(714)}$ = 4,327, p<.05) bulunmaktadır. Anne ve babası birlikte olan öğrencilerin derse katılmama düzeyleri anlamlı şekilde anne babası ayrı olan öğrencilerden yüksektir.

Aile gelir düzeyi değişkenine göre derse katılım puanları tablo 12'de sunulmuştur.

Tablo 12. Aile Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Derse Katılım Puanları

Alt Boyutlar		**N**	$\overline{X}$	**S**
Duyuşsal Katılım	1000 TL ve Altı	156	15,35	2,77
	1001-3000 TL	314	15,22	2,93
	3001 TL ve Üstü	246	15,35	2,84
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	1000 TL ve Altı	156	9,58	0,95
	1001-3000 TL	314	9,78	0,85
	3001 TL ve Üstü	246	11,35	0,88
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	1000 TL ve Altı	156	8,80	0,94
	1001-3000 TL	314	8,81	0,95
	3001 TL ve Üstü	246	9,19	2,56
Bilişsel Katılım	1000 TL ve Altı	156	10,81	0,97
	1001-3000 TL	314	10,52	0,91
	3001 TL ve Üstü	246	9,65	1,37
Derse Katılmama	1000 TL ve Altı	156	26,42	2,16
	1001-3000 TL	314	26,12	2,10
	3001 TL ve Üstü	246	30,75	1,81

ISBN 978-605-7875-34-1

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	P	Anlamlı Fark
Duyuşsal Katılım	Gruplararası	2,77	1,39	2	0,17	0,845	
	Gruplariçi	5857,63	8,22	713			
	Toplam	5860,41					
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	Gruplararası	435,56	217,78	2	278,43	0,000	
	Gruplariçi	557,69	0,78	713			1-2, 1-3
	Toplam	993,25					
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	Gruplararası	24,16	12,08	2	4,26	0,014	
	Gruplariçi	2022,01	2,84	713			1-2, 1-3
	Toplam	2046,17					
Bilişsel Katılım	Gruplararası	157,63	78,82	2	64,87	0,000	
	Gruplariçi	866,25	1,22	713			1-2, 1-3
	Toplam	1023,88					
Derse Katılmama	Gruplararası	3327,66	1663,83	2	408,14	0,000	
	Gruplariçi	2906,59	4,08	713			1-2, 1-3
	Toplam	6234,25					

Yapılan ilişkisiz örneklemler için tek yönlü ANOVA testi sonucunda aile gelir düzeyine göre;

- Duyuşsal katılım alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($F_{(2-713)}$= 0,17, p<.05) bulunmuştur.
- Duyuşsal katılım-uyum/itaat alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 278,43, p<.05) bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının duyuşsal katılım-uyum/itaat düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir.
- Davranışsal katılım-çaba gösterme alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 4,26, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının davranışsal katılım çaba gösterme düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir.
- Bilişsel katılım alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 64,87, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının bilişsel katılım düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha düşüktür.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Derse katılmama alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(2-713)}$= 408,14, p<.05) bulunmuştur. Çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının derse katılmama düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir.

  En sevilen ders değişkenine göre derse katılım puanları tablo 13'de sunulmuştur.

Tablo 13. En Sevilen Ders Değişkenine Göre Derse Katılım Puanları

Alt Boyutlar		**N**	$\overline{X}$	**S**
Duyuşsal Katılım	Türkçe	161	15,33	2,79
	Matematik	98	15,06	2,95
	Fen Bilgisi	104	15,57	2,72
	İngilizce	137	15,09	2,63
	Sosyal Bilgiler	148	15,14	2,95
	Diğer	68	15,88	3,33
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	Türkçe	161	9,59	0,96
	Matematik	98	10,43	1,04
	Fen Bilgisi	104	9,79	0,85
	İngilizce	137	11,39	1,02
	Sosyal Bilgiler	148	9,74	0,84
	Diğer	68	11,32	0,71
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	Türkçe	161	8,79	0,93
	Matematik	98	8,81	1,73
	Fen Bilgisi	104	8,84	0,97
	İngilizce	137	9,47	2,68
	Sosyal Bilgiler	148	8,80	0,94
	Diğer	68	8,84	2,33
Bilişsel Katılım	Türkçe	161	10,80	0,98
	Matematik	98	10,07	1,34
	Fen Bilgisi	104	10,50	0,86
	Ingilizce	137	9,82	1,30
	Sosyal Bilgiler	148	10,51	0,95

ISBN
978-605-7875-34-1

	Diğer	68	9,50	1,37
Derse Katılmama	Türkçe	161	26,41	2,13
	Matematik	98	27,96	2,90
	Fen Bilgisi	104	26,05	1,99
	Ingilizce	137	30,89	1,91
	Sosyal Bilgiler	148	26,16	2,21
	Diğer	68	30,62	1,64

Değişken	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	sd	F	P	Anlamlı Fark
Duyuşsal Katılım	Gruplararası	46,39	9,28	5	1,13	0,341	
	Gruplariçi	5814,02	8,19	710			
	Toplam	5860,41					
Davranışsal Katılım-Uyum/İtaat	Gruplararası	389,70	77,94	5	91,69	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen Mat-İng, Mat-Fen Mat-Sos, Mat-Diğ Fen-İng, Fen-Diğ İng-Sos, Sos-Diğ
	Gruplariçi	603,55	0,85	710			
	Toplam	993,25					
Davranışsal Katılım-Çaba Gösterme	Gruplararası	47,79	9,56	5	3,39	0,005	Türk-İng, Mat-Fen Mat-İng, Fen-İng İng-Sos
	Gruplariçi	1998,38	2,82	710			
	Toplam	2046,17					
Bilişsel Katılım	Gruplararası	131,31	26,26	5	20,89	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen Mat-Sos, Mat-Diğ Fen-İng, Fen-Diğ İng-Sos, Sos-Diğ
	Gruplariçi	892,57	1,26	710			
	Toplam	1023,88					
Derse Katılmama	Gruplararası	2883,97	576,79	5	122,24	0,000	Türk-İng, Türk-Diğ Türk-Mat, Mat-Fen Mat-İng, Mat-Sos, Mat-Diğ, Fen-İng Fen-Diğ, İng-Sos Sos-Diğ
	Gruplariçi	3350,28	4,72	710			
	Toplam	6234,25					

Yapılan ilişkisiz örneklemler için tek yönlü ANOVA testi sonucunda en sevilen ders değişkenine göre;

ISBN
978-605-7875-34-1

- Duyuşsal katılım alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ($F_{(5-710)}$= 1,13, p>.05) bulunmuştur.
- Davranışsal katılım-uyum/itaat alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 91,69, p<.05) bulunmuştur. Bu anlamlı farklılığın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek için Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, fen bilgisi dersini seven öğrencilerin davranışsal katılım-uyum/itaat düzeyleri türkçe, matematik, ingilizce, sosyal bilgiler ve diğer dersleri seven öğrencilerden yüksektir.
- Davranışsal katılım-çaba gösterme alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 3,39, p<.05) bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, ingilizce dersini seven öğrencilerin davranışsal katılım-çaba gösterme düzeyleri türkçe, matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi ve diğer dersleri seven öğrencilerden yüksektir.
- Bilişsel katılım alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 20,89, p<.05) bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin bilişsel katılım düzeyleri türkçe, matematik, ingilizce, fen bilgisi ve diğer dersleri seven öğrencilerden yüksektir.
- Derse katılmama alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ($F_{(5-710)}$= 122,24, p<.05) bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, ingilizce dersini seven öğrencilerin derse katılmama düzeyleri türkçe, matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi ve diğer dersleri seven öğrencilerden yüksektir.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırma sonucunda, 8.sınıf öğrencilerinin motivasyon düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon ve belirlenmiş dışsal motivasyon alt boyutlarında erkek öğrenciler lehine; içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon ve motivasyonsuzluk alt boyutlarında kadın öğrenciler lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Literatürde yapılan araştırmalarda hem benzer hem de farklı sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir (Barkoukis vd., 2008; Vallerand ve Bissonnette, 1992; Vallerand vd., 1992). Örneğin; Vallerand vd., (1992) motivasyonsuzluk ve dışsal motivasyon-dış düzenlemenin cinsiyete göre farklılaşmadığını; bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon, içe yansıyan dışsal motivasyon ve belirlenmiş dışsal motivasyonun ise kadınların lehine anlamı bir şekilde farklılaştığını tespit etmiştir. Diğer yandan Vallerand ve Bissonnette (1992) içe yansıyan dışsal motivasyonun cinsiyete göre farklılaşmadığını; dışsal motivasyon-dış düzenleme ve motivasyonsuzluğun erkeklerin lehine; bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon ve belirlenmiş dışsal motivasyonun ise kadınların lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığını bulmuştur. Ayrıca, Barkoukis vd., (2008), başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon, içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon-dış düzenleme ve belirlenmiş dışsal motivasyonun cinsiyete göre farklılaşmadığını; bilmeye yönelik içsel motivasyonun kadınların lehine; motivasyonsuzluğun ise erkeklerin lehine anlamlı bir şekilde farklılaştığını belirtmiştir. Çetin ve Kırbulut (2006); Kan ve Akbaş (2006); Yaman ve Öner (2006); Yiğitoğlu vd., (2006); Glynn, Taasoobshirazi ve Brickman (2009); Zeyer ve Wolf (2009); Çavaş (2011) çalışmalarında cinsiyetin öğrencilerin motivasyon düzeyleri açısından anlamlı fark oluşturmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Öğrencilerin motivasyon düzeyleri anne-baba medeni durumu değişkenine göre anlamlı farlılık göstermektedir. Anne-baba medeni durumu evli olan öğrencilerin bilmeye yönelik içsel

ISBN
978-605-7875-34-1

motivasyonu, başarıya yönelik içsel motivasyonu ve uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyonu anlamlı şekilde anne baba durumu ayrı olan öğrencilerden yüksektir. Buna karşın anne-baba durumu ayrı olan öğrencilerin içe yansıyan dışsal motivasyonu, dışsal motivasyon dış düzenlemeleri ve belirlenmiş dışsal motivasyonu düzeyleri anlamlı şekilde anne-baba durumu evli olan öğrencilerden yüksektir. Anne baba durumu ayrı olan öğrencilerin motivasyonsuzluk düzeyi anlamlı şekilde anne-baba durumu evli olan öğrencilerden yüksektir. Anne ve babası ayrı olan öğrencilerin dışsal motivasyon düzeylerinin yüksek olması ve motivasyon düzeylerinin düşük olması öğrencilerin akademik anlamda aileden destek alamamasından kaynaklanmış olabilir.

Öğrencilerin motivasyon düzeylerinin aile gelir durumu değişkenine göre farklılaştığı görülmektedir. Bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon ve belirlenmiş dışsal motivasyon alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının motivasyon düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir. Buna karşın, içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon-dış düzenleme ve motivasyonsuzluk alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının motivasyon düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha düşüktür. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, aile gelir düzeyi arttıkça, bilmek ve öğrenmek için merak duygusu artmakta, bu durum ise öğrencilerin eğitim için güdülenmesine yardımcı olabilmektedir.

Öğrencilerin motivasyon düzeylerinin en sevilen ders değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. İngilizce dersini seven öğrencilerin bilmeye yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon ve belirlenmiş dışsal motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir. Bunun dışında, diğer dersleri seven öğrencilerin başarıya yönelik içsel motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler ve ingilizce dersini seven öğrencilerden; sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin içe yansıyan dışsal motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, fen bilgisi, ingilizce ve diğer dersleri seven öğrencilerden; fen bilgisi dersini seven öğrencilerin dışsal motivasyon dış düzenleme motivasyon düzeyleri türkçe, matematik, sosyal bilgiler, ingilizce ve diğer dersleri seven öğrencilerden; türkçe dersini seven öğrencilerin motivasyonsuzluk düzeyleri matematik, fen bilgisi, sosyal bilgiler, ingilizce ve diğer dersleri seven öğrencilerden daha yüksektir. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, öğrencilerin motivasyon düzeylerini olumlu ve olumsuz etkileyen derslerin ağırlıklı olarak sözel dersler (Türkçe, Sosyal Bilgiler ve İngilizce) olduğu, öğrencilerin sayısal derslerine (Matematik ve Fen Bilgisi) karşı motivasyon güçlüğü yaşadıkları görülmektedir.

Öğrencilerin derse katılım düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Erkek öğrencilerin davranışsal katılım-uyum/itaat ve derse katılmama düzeyleri anlamlı şekilde kadınlardan yüksektir. Kadın öğrencilerin ise bilişsel katılım düzeyi anlamlı şekilde erkeklerden yüksektir. Yapılan çalışmalardan benzer ve farklı sonuçlar elde edilmiştir. Sever, Ulubey, Toraman ve Türe (2014) tarafından yapılan çalışmada, lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre, davranışsal/uyum/itaat ve bilişsel katılım alt boyutlarında kadınlar lehine anlamlı farklılık belirlenirken, çaba gösterme alt boyutunda ise erkekler lehine anlamlı farklılık belirlenmiştir. Buna karşın, duyuşsal ve davranışsal/çaba gösterme alt boyutlarında anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Bu sonuçlardan hareketle kadınların erkeklere göre derse katılımlarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Archer, Halsall ve Hollingworth, (2007); Furrer ve Skinner (2003); Peterson ve Fennema (1985) tarafından yapılan araştırmalarda derse katılım ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin derse katılım düzeylerinin anne-baba medeni durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Davranışsal katılım-uyum/itaat ve derse katılmamada anlamlı farklılık bulunmaktadır. Anne ve babası birlikte olan öğrencilerin davranışsal katılım-uyum/itaat ile derse katılmama düzeyleri anlamlı şekilde anne ve babası ayrı olanlardan yüksektir. Bunun dışında,

ISBN
978-605-7875-34-1

bilişsel katılımda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Anne ve babası ayrı olan öğrencilerin bilişsel katılım düzeyleri anlamlı şekilde anne ve babası birlikte olanlardan yüksektir. Elde edilen sonuçlar, derse katılma düzeylerinin ailevi şartlardan etkilendiğini göstermektedir.

Öğrencilerin derse katılım düzeylerinin gelir durumu değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Duyuşsal katılım-uyum/itaat, davranışsal katılım-çaba gösterme, bilişsel katılım ve derse katılmama alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre 3001 TL ve üstü gelire sahip ailelerin çocuklarının duyuşsal katılım-uyum/itaat, davranışsal katılım-çaba gösterme, bilişsel katılım ve derse katılmama düzeyleri 1000 TL ve altı ile 1001-3000 TL arası gelire sahip ailelerin çocuklarından daha yüksektir. Bu sonuçlar, ailenin maddi durumunun öğrencinin derse katılımını etkilediğini göstermektedir.

Derse katılım düzeylerinin öğrencilerin en sevilen ders değişkenine göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmüştür. Davranışsal katılım-uyum/itaat alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, fen bilgisi dersini seven öğrencilerin davranışsal katılım-uyum/itaat düzeyleri türkçe, matematik, ingilizce, sosyal bilgiler ve diğer dersleri seven öğrencilerden yüksektir. Davranışsal katılım-çaba gösterme ve derse katılmama alt boyutlarından elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre, ingilizce dersini seven öğrencilerin davranışsal katılım-çaba gösterme ve derse katılmama düzeyleri türkçe, matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi ve diğer dersleri seven öğrencilerden yüksektir. Bilişsel katılım alt boyutundan elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde, sosyal bilgiler dersini seven öğrencilerin bilişsel katılım düzeyleri türkçe, matematik, ingilizce, fen bilgisi ve diğer dersleri seven öğrencilerden yüksektir. Bu sonuçlar, sayısal bir ders olan ayrıca öğrencilerin çok sevdikleri dersler arasında sonlarda yer alan fen bilgisine karşı davranışsal katılım-uyum/itaat düzeylerinin yüksek olması stres veya korku kaynaklı olabilir. İngilizce dersini seven öğrencilerin derse katılmama eğiliminde olmaları istenen bir sonuç değildir. Bunun dışında sosyal bilgiler dersine karşı bilişsel katılım düzeyinin yüksek olması öğrencilerin derse olan ilgilerinden kaynaklanmış olabilir.

Akademik motivasyon ve derse katılım arasındaki ilişkiye bakıldığında; davranışsal katılım-çaba gösterme ile bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon ve uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon arasında pozitif ve anlamlı ilişki; içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon dışsal düzenleme, belirlenmiş dışsal motivasyon ve motivasyonsuzluk arasında negatif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir. Davranışsal katılım-uyum/itaat ile bilmeye yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon ve belirlenmiş dışsal motivasyon arasında pozitif ve anlamlı ilişki; başarıya yönelik içsel motivasyon arasında negatif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir. Derse katılmama ile bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon arasında negatif ve anlamlı bir ilişki; içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon dışsal düzenleme, belirlenmiş dışsal motivasyon, motivasyonsuzluk arasında pozitif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir. Bilişsel katılımla bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarıya yönelik içsel motivasyon, uyarım yaşamaya dönük içsel motivasyon, belirlenmiş dışsal motivasyon arasında pozitif ve anlamlı; içe yansıyan dışsal motivasyon, dışsal motivasyon dışsal düzenleme, motivasyonsuzluk arasında negatif ve anlamlı ilişki belirlenmiştir. Bu sonuçlar motivasyon düzeyi düştükçe öğrencilerin derse katılımlarının da düştüğünü ve öğrenmeye yönelik merak duygusununun ve başarı isteğinin bu durumdan olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Motivasyonun olmadığı bir eğitim ortamında öğrencileri öğrenmeye güdülemek zorlaşabilir. Ayrıca, kendini başarılı gören öğrencilerin derse katıldıkları, başarısız gören öğrencilerin ise derse katılmadıkları söylenebilir. Öğrencinin kendini başarılı görmesi ile derse katılımı arasında bir ilişki kurulabilir. Derse katılım ile akademik başarıyı inceleyen çalışmalar (Adıyaman, 2008; Bush, Ladd ve Herald, 2006; Finn, 1993; Uysal, 1999) bu sonucu desteklemektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR

Adıyaman, Y. Z. (2008). *İlköğretim okullarında öğretmenin kullandığı yöntem, teknik ve etkinliklerin öğrencinin derse katılımına etkisi ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akandere, M., Özyalvaç, N. T. ve Duman, S. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutumları ile akademik başarı motivasyonlarının incelenmesi (Konya anadolu lisesi örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 1-10.

Alderman, M. K. (2004). *Motivation for achievement: Possibilities for teaching and learning* (2. Edition). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Archer L.,Halsall, A. & Hollingworth, S. (2007). Class, gender, (hetero) sexuality and schooling: Paradoxes within working-class girls' engagement with education and post-16 aspirations. *British Journal of Sociology of Education, 28* (2), 165-180. doi: 10.1080/01425690701192570.

Aypay, A. ve Eryılmaz, A. (2011). Lise öğrencilerinin derse katılmaya motive olmaları ile okul tükenmişliği arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Eğitim Fakültesi Dergisi, 11* (21), 26-44.

Barkoukis, V., Tsorbatzoudis, H., Grouios, G. & Sideridis, G. (2008). The assessment of intrinsic and extrinsic motivation and amotivation: Validity and reliability of the Greek version of the Academic Motivation Scale. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice*, *15* (1), 39-55.

Bush, E. S., Ladd, G. W. ve Herald, S. L. (2006). Peer exclusion and victimization: processes that mediate the relation between peer group rejection and children's classroom engagement and achievement? *Journal of Educational Psychology, 98* (1), 1-13. doi:10.1037/0022-0663.98.1.1

Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yayınları.

Christenson, S. L., Reschly, A. L. & Wylie, C. (2012). *Handbook of research on student engagement*. New York, NY: Springer Science.

Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve Davranışı* (13. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çavaş, P. (2011). Factors affecting the motivation of Turkish primary students for science learning. *Science Education International, 22* (1), 31-42.

Çetin, A. ve Kırbulut, Z. D. (2006). Kimyaya yönelik bir motivasyon ölçeğinin geliştirilmesi ve lise öğrencilerinin kimyaya yönelik motivasyonlarının değerlendirilmesi. *VII. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi.* Ankara: Gazi Üniversitesi.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and selfdetermination in human behavior*. New York: Plenum.

Deci, E. L, Vallerand, R.J., Pelletier, L. G. & Ryan, R.M. (1991). Motivation and education: The self-determination perspective. *Educatıonal Psychologist*, 26 (3-4), 325-346.

Deci, E. L., Ryan, R. M. & Williams, G. C. (1996). Need satisfaction and the selfregulation of learning. *Learning and Individual Differences*, *8*(3), 165- 183.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). The "What" and "Why" of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. *Psychological Ingquiry*, *11* (4), 227-268.

Düren, A. Z. (2000). *2000'li Yıllarda Yönetim* (8. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ertem, H. (2006). *Ortaöğretim öğrencilerinin kimya derslerine yönelik güdülenme tür (içsel ve dışsal) ve düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Finn, J. D. (1993). *School Engagement and students at risk*. Washington, DC: National Center for Education Statistics.

Furrer, C. & Skinner, E. (2003). Sense of relatedness as a factor in children's academic engagement and performance. *Journal of Educational Psychology, 95*(1), 148-162.

Glynn, S. M., Taasoobshirazi, G. & Brickman, P. (2009). Science motivation questionnaire: Construct validation with nonscience majors. *Journal of Research in Science Teaching, 46* (2), 127-146.

Green, S. B. & Salkind, N. J. (2008). *Using SPSS for Windows and Macintosh (Analyzing and Understanding Data–Fifth Edition)*. Pearson Prentice Hall. New Jersey.

Gürer, D.G. (2013). *Sosyal bilgiler dersinde öğrenme nesnelerinin kullanımı: Başarı, tutum ve derse katılım.* Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). *Lisrel 8: Structural Equation Modeling With the Simplis Command Language*. Hillsdale: Erlbaum Associates Publishers.

Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın.

Kan, A., ve Akbaş, A. (2006). Kimya öğretiminde başarıyı etkileyen bazı değişkenlerin (tutum, öz yeterlilik, kaygı ve motivasyon) başarıya etkisinin araştırılması. *VII. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi.* Ankara*:* Gazi Üniversitesi.

Karagüven, M. H. (2012). Akademik motivasyon ölçeğinin Türkçeye adaptasyonu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *12* (4), 2599-2620.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.

Khalila, R. (2015). The relationship between academic self-concept, intrinsic motivation, test anxiety, and academic achievement among nursing students: Mediating and moderating effects. *Nurse Education Today*, 35, 432–438.

Kline, R.B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. NewYork: The Guilford Press.

Linnenbrink, E. A. & Pintrich, P. R. (2002). Motivation as an enabler for academic success. *School Psychology Review*, 31, 313–327.

Menteş, C. (2011). *İlköğretim okulu 5. sınıf öğrencilerinin öğretmenlerine olan güven düzeyleri ile derse katılım düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Nazlıçiçek, N. ve Akarsu, F. (2008). Fizik, kimya ve matematik öğretmenlerinin değerlendirme araçlarıyla ilgili yaklaşımları ve uygulamaları. *Eğitim ve Bilim, 33* (149), 18-29.

Özcan, S. (2010). *Açık uçlu soruların okuma derslerinde düşük seviyeli dil öğrencilerinin derse katılımları ve sözel üretimleri üzerindeki etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özdamar, K. (2013). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi* (9. Baskı). Eskişehir: Nisan Kitabevi.

ISBN
978-605-7875-34-1

Peterson, P. L. & Fennema, E. (1985). Effective teaching, student engagement in classroom activities, and sex-related differences in learning mathematics. *American Educational Research Journal, 21* (22), 309-335.

Ratelle, C. F., Guay, F., Vallerand, R. J., Larose, S. & Senécal, C. (2007). Autonomous, controlled, and amotivated types of academic motivation: A person-oriented analysis. *Journal of Educational Psychology*, *99* (4), 734- 746.

Schunk, D. H., Meece, J. L. & Pintrich, P. R. (2013). *Motivation in Education* (4. Edition). USA: Pearson.

Sever, M. (2014). Derse katılım envanterinin Türk Kültürüne uyarlanması. *Eğitim ve Bilim*, *39*(176), 171-182.

Sever M., Ulubey Ö., Toraman Ç. ve Türe, E. (2014). Lise Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Derse Katılımlarının İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *39* (176), 183-198.

Skinner, E. & Belmont, M. (1993). Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement across the school year. *Journal of Educational Psychology, 85*, 571- 581.

Skinner, E. A., Kindermann, T. A. & Furrer, C. J. (2009). A motivational perspective on engagement and disaffection: Conceptualization and assessment of children's behavioral and emotional participation in academic activities in the classroom. *Educational and Psychological Measurement, 69*, 493-525.

Slavin, R. E. (2006). *Educational Psychology Theory and Practise* (8. Edition). Boston: Pearson.

Spaulding, C. L. (1992). *Motivation in the classroom.* Newyork: Mcgraw- Hill, Inc.

Sternberg, R. J. & Williams, W. M. (2009). *Educational Psychology* (2. Edition). New Jersey: Pearson.

Stipek, D. J. (2002). *Motivation to learn: From theory to practice*. (4. Edition) Needham Heights: MA7 Allyn & Bacon.

Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel Kavramlar ve Örnek Uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, *3*(6), 49-73.

ISBN
978-605-7875-34-1

Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. İstanbul: Ekinoks Yayınları.

Uysal, F. Ö. (1999). Öğrenme sürecine etkin öğrenci katılımının öğrenme sonuçlarına etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*, 358-374.

Vallerand, R. J., & Bissonnette, R. (1992). Intrinsic, extrinsic, and amotivational styles as predictors of behavior: A prospective study. *Journal of Personality*, *60* (3), 599-620.

Vallerand, R. J., Pelletier, L.G., Blais, M. R., Briére, N. M., Senécal C. & Valliéres, E. F. (1992). The academic motivation scale: A measure of intrinsic, extrinsic and amotivation in education. *Educational and Psychological Measurement*, 52, 1003-1017.

Yaman, S. ve Öner, F. (2006). İlköğretim öğrencilerinin fen bilgisi dersine bakış açılarını belirlemeye yönelik bir araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *14* (1), 339-346.

Yiğitoğlu, İ., Çıngıl-Barış, Ç. ve Çakıroğlu, Ö. (2006). Fen bilgisi öğretmenlerinin öğrenci üzerindeki olumlu motivasyonunun öğrenci açısından değerlendirilmesi. *VII. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi.* Ankara: Gazi Üniversitesi.

Yurt, E. ve Bozer, E. N. (2015). Akademik motivasyon ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, *14* (3), 669-685.

Wang, Z., Bergin, C. & Bergin, D. A. (2014). Measuring engagement in fourth to twelfth grade classrooms: The classroom engagement inventory. *School Psychology Quarterly, 29* (4), 517-535.

Wolters, C.A. & Rosenthal, H. (2000). The relation between students' motivational beliefs and their use of motivational regulation strategies. *International Journal of Educational Research*, 33, 801-820.

Walterman, A.S. (2005). When effort is enjoyed: Two studies of intrinsic motivation for personally salient activities. *Motivation and Emotion*, 29, 3.

Zeyer, A. & Wolf, S. (2009). Motivation to learn science and cognitive style. *European Science Education Research Association Conference.* İstanbul, 13 August- 4 September.

ISBN
978-605-7875-34-1

DEĞERLER EĞİTİMİ UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Dilek KIRNIK
Dr, MEB, dlkkrnk@gmail.com

Yahya ALTUNKAYNAK
MEB, yahya5870@hotmail.com

ÖZET

Gelişen dünyamızda eğitim kurumlarımızda öğrencilerimizin bilişsel gelişimlerini sağlamak kadar duyuşsal ve sosyal becerilerinin gelişmesi de önemlidir. Öğrencilerimizin saygı, dürüstlük, sorumluluk, temizlik vb. değerlerle donatılmış olması gerekmektedir. Değer kavramının sözlükte "Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey" gibi farklı anlamları bulunmaktadır. Kelimenin sözlük anlamlarına bakıldığında değerin soyut bir kavram olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda eğitim gören öğrencilerimizin bu soyut kavramları anlamlandırması için değerler eğitimi uygulamaları yapılmaktadır. Bu uygulamalardaki amaç öğrencilerin değerleri fark etmeleri, anlamaları ve hayatlarında değerlere yer vermelerini sağlamaktır. Öğrencilerimizin doğuştan getirdiği erdemlerini ortaya çıkarmak, kişiliklerinin gelişmesine katkı sunmak, topluma olumlu katkı sağlamak açılarından değerler eğitimi uygulamaları önemlidir. Bu çalışmanın amacı kurumlarımızda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Araştırmada beş alt amaç belirlenmiştir. Bunlar:

1. Değerler eğitimi nedir?
2. Değerler eğitimi ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
3. Okul içi değerler eğitimi uygulamaları nasıl olmalıdır?
4. Değerler eğitimi ile karakter eğitimi yaklaşımı arasındaki ilişki nedir?
5. Karakter eğitimi yaklaşımı anlayışla değerler eğitimi nasıl olmalıdır?

Çalışmada verilerin yüzeysel anlamları yerine derinlemesine incelenmesi için odak grup görüşmesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Malatya'da temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde farklı branşlarda görev yapan öğretmen ve okul yöneticileri ile RAM temsilcilerinden oluşan toplamda 20 kişidir. Çalışma için yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmış, katılımcıların cevapları formlara kaydedilmiş ve veriler bu form yardımıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analiz türü olan betimsel analiz ile verilerin içerdiği mesajların sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda farklı okul türlerinde çalışan öğretmenlere göre değerlerin işlevsel olarak ele alınması gerektiği, okul ihtiyaçlarına göre değerlerin seçimli olması ve okullarda etkileşimli faaliyetlerin planlanması ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, karakter yaklaşımı, öğretmen görüşleri

GİRİŞ

Toplumlar günümüzde her alanda gerçekleşen hızlı değişim ve dönüşümlerden etkilenmektedir. Özellikle bu dönüşümler dijital çağın getirdiği yenilik ile birlikte kısa sürede bütün toplumlarda etkilerini göstermektedir. Toplumsal alandaki bu etkiler daha çok eğitim üzerinde şekillenmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Gelişen dünyada eğitim kurumlarında öğrencilerin bilişsel gelişimlerini sağlamak kadar duyuşsal ve sosyal becerilerinin gelişmesi de önemlidir. Öğrencilerin saygı, dürüstlük, sorumluluk, temizlik vb. değerlerle donatılmış olması gerekmektedir. Sözlükte (TDK),"Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet; kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında beliren şey" olarak tanımlanan değer; insana özgü olan yapıp etmelerini amaçlarına uygun olarak gerçekleştirmelerine yardımcı olan etmen (Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008, 7), sosyal yaşantıların ölçütlerini oluşturan ve bir davranış biçimini tercih etmede etkili olan unsur (Sarı, 2005, 76), insanların tutum ve davranışlarını etkileyen, tutum ve davranışları belirleme, biçimlendirme ve yönlendirmede önemli rol oynayan faktör (Kulaksızoğlu ve Dilmaç, 2000, 199) gibi farklı tanımları vardır. Alan yazında yapılan tanımlamalar incelendiğinde değer; bir düşünce, davranış ya da eylemin tercih edilmesindeki ölçüt, kişinin kendisi ve yaptıkları arasında kurduğu anlamlı ilişki ya da bir durumu diğerine göre daha yararlı ve uygun olarak görülmesi şeklinde açıklanmıştır.

"Değerler ile insanlar arasındaki ilişki karşılıklıdır; değerler insanları, insanlar değerleri yaşatır. Ancak değerler genç-yaşlı, kadın-erkek, okumuş-okumamış, zengin-fakir gibi sosyal kategorilere göre farklı düzeylerde algılanmaktadır. Gerçekten de değerlerle insan davranışları arasındaki ilişki tek yönlü ve bire bir değildir, değerlerin sosyal hayatta gerçekleşmesi karmaşık bir süreçtir" (Aydın, 2003, 125). Karmaşık gelen bu süreci kolaylaştırmak, öğrenci merkezli çeşitli uygulamalarla değerlere ilişkin kavramların anlaşılabilirliğini arttırmak, soyut kalan değer kavramını somutlaştırmak ve iyi örneklerle öğrencilerimizi buluşturmak için Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda eğitim gören öğrencilere yönelik değerler eğitimi uygulamaları yapılmaktadır. Kurumlarımızda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının amacı, öğrencilerin değerleri fark etmeleri, anlamaları ve hayatlarında değerlere yer vermelerini sağlamaktır. Öğrencilerimizin doğuştan getirdiği erdemleri ortaya çıkarmak, kişiliklerinin gelişmesine katkı sunmak, topluma olumlu katkı sağlamak açılarından değerler eğitimi uygulamaları önemlidir.

Sosyal bir varlık olan insan, davranışlarını şekillendirirken inanç, eğilim, toplumsal beklentiler, amaçlar gibi birçok unsurun etkisinde kalabilir ancak en etkili olan faktörden biri değerlerdir. Değer, kişilik kavramının içinde yer alan karakter kavramının duyuş boyutunu ifade eden bir kavram olarak düşünülebilir.

Karakter, bir insanın ahlaki açıdan iyi olanı yapması ya da erdemli olmasıdır (Davis, 2003, 5). Karakter eğitimi değerler eğitimini bütüncül bir tarzda ele alan bir yaklaşımdır. Karakter eğitimi yaklaşımı bireyi ve toplumu kendi kültürel yapısı içerisinde ele alması bakımından daha yaygın olarak uygulanmaktadır. Meydan'a (2012, 136) göre okullarda uygulanmakta olan değerler eğitimi programı ile benzer özelliklere sahip programları uzun yıllardır uygulayan karakter eğitimi çok boyutlu bir gelişim alanına sahiptir. Aynı zamanda geliştirilebilir olması karakter eğitimini önemli kılmaktadır. Bireylerin bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını ele alarak dini, manevi ve geleneksel değerlere önem vermesi bakımından daha içselleştirilebilir bir uygulama alanına sahip olması yönüyle karakter eğitimi yaklaşımı önem arzetmektedir.

Okullar, yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve sosyal davranışlarını etkileyebilmelidirler. Çağın getirdiği olumsuz durumlar karşısında, okullar öğrencilerine iyi tercihler yapabilmek için seçenekler gösterebilmeli ve aynı zamanda bu tercihleri yapabilme stratejilerini ve amaçlarını sunabilmelidirler. Bir toplumun geleceğinin iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir ve insanlar iyi ahlakî karaktere kendiliğinden sahip olamazlar. Bundan dolayı öğrenim çağındaki her bireyin uygun ahlakî kararlar ve davranışlar sergilemesine yardımcı olacak değerler ve becerilerle donatılması kaçınılmaz olarak okulların temel hedefleri arasındadır (Ekşi, 2003, 81). Bu kapsamda çalışmanın amacı, değerler eğitimi uygulamalarına

ISBN
978-605-7875-34-1

ilişkin öğretmen görüşlerini alarak değerler eğitiminin uygulama ve etki alanlarını gelişim ve eğitim boyutlarıyla inceleyip okullarda yapılan çalışmaları öğretmen, yönetici görüşleri açısından değerlendirmek, karakter eğitimi yaklaşımının değerler eğitimine getirdiği yenilikleri uygulamalara yansıtmak ve değerler eğitimi uygulamalarına yönelik öneriler geliştirmektir. Toplumlarda meydana gelen gelişmeler ve değişimler ile birlikte üzerinde daha fazla durulması gerektiği düşünülen değerlerler eğitiminin nasıl olması gerektiği boyutunu öğretmen ve yöneticiler açısından değerlendirmek önemlidir. Nitekim bu çalışma değerler eğitiminin uygulanması ile birlikte yaşanan sorunları ve değerler eğitimini içine alan karakter eğitimi yaklaşımının önemini açıklamak açısından yararlı olacaktır.

YÖNTEM

Çalışmada verilerin yüzeysel anlamları yerine derinlemesine incelenmesi için odak grup görüşmesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Malatya'da temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde farklı branşlarda görev yapan 20 öğretmen ve okul yöneticileridir. Çalışma için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve veriler bu form yardımıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analiz türü olan betimsel analiz ile verilerin içerdiği mesajların sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan içerik analizi kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların görev ve cinsiyet durumu

Görevi	Okul türü	Bayan	Erkek
Öğretmen	Okulöncesi	1	1
	İlkokul	2	2
	Ortaokul	1	1
	Lise	2	1
Yönetici	Okulöncesi	1	1
	İlkokul	1	1
	Ortaokul	1	1
	Lise		1
Rehberlik ve Araştırma Merkezi Temsilcisi			2
Toplam		**9**	**11**

Tablo 1 verilerine göre temel eğitim ve ortaöğretim düzeyinde öğretmen ve yöneticilerden oluşan çalışma grubu 9 bayan 11 erkek olmak üzere toplam 20 eğitimciden oluşmaktadır. Her eğitimciye uygun saat ve yer ayarlaması yapılarak belirtilen sorular etrafında görüşme yapılmıştır.

BULGULAR

Tablo 2. Katılımcıların değerler eğitimine ilişkin tanımları

Değerler eğitimine ilişkin tanımlama	Katılımcılar
Empati	K1
Güneş	K2
İnsan Olmak	K3

ISBN 978-605-7875-34-1

Özdenetim	K4
Ben Kimim? sorusu	K5
Eşrefi Mahlukat	K6
Ortak Yaşam	K7
Mutluluk	K8
Bilinçli Davranış Geliştirme	K9
Mıknatıs	K10
Sonsuzluk	K11
Sevgi Her Şeyin Başı	K12
Kardeşçe	K13
Yaşanabilir Bir Dünya İnsan Olabilme	K14
Adam Olmak	K15
Bir Şeye Karşı Geliştirilen Ölçüt	K16
Yağmur Damlası	K17
Yaşam Sanatı	K18
Kıymetli olmak	K19
Davranışlara karşı geliştirilen ölçüt	K20

Tablo 2'de katılımcıların değerler eğitimine ilişkin tanımlamalarına yer verilmiştir. Bu kapsamda öğretmen ve yöneticiler değerler eğitimini kendilerine uygun bir iki kelime ile tanımlamışlardır. Bu kapsamda eğitimcilerin görüşleri şunlardır:

K1: Empati derim. Çünkü empati kavram olarak karşındakini anlamak, bütünüyle eleştirel davranmamak, anlayış, hoşgörü gibi anlamlarının yanında olumlu insani ilişkilerin yaşandığı ortamın oluşturulmasını gerekli kıldığı için bu kavramı önemli görüyorum. Ayrıca son yıllarda toplumda eksikliğini hissettiğimiz bir kavramdır.
K2: Bence değerler eğitimi "Güneş" metaforu ile açıklanabilir. Güneş herkesi ısıtır, ışık verir, onu görür ve hissedersiniz ama ulaşamazsınız.
K3: İnsan olmak olarak tanımlıyorum. Aslına bakarsanız insanlar kötü olarak doğmadı. Toplumda yaşanan olumsuz örneklerin yaygınlaşmasıyla kötüleşiyor.
K4: Özdenetimdir. Sosyal varlık olan insanın toplum yaşamıyla uyumlu olması için kendini kontrol etmelidir. Kendi davranışlarımızı kontrol etmekle başlayan süreç topluma yayılacaktır.
K5: Ben kimim?, Neden farklıyım? Bir aslan neden çöp atmaz? Bendeki aklı nasıl kullanmalıyım? sorularını sorarak cevap almasıdır. Kendini ve çevresini sorgulamalıdır.
K6: Eşrefi mahlukat'tır. İnsanlar dünyaya geldiklerinde akıl sayesinde gelişir. İnsan doğru bilgi, inanç, davranış sürecini yaşadığında, doğru davranışı gerçekleştirebildiği sürece eşrefi mahlukat olur. İnovasyon ya da tekamül (olgunlaşma) ile insanın değeri artar. Eşrefi mahlukat olur.
K7: Ortak yaşam denilebilir. Herkesin bir arada yaşadığı dünyada herkesin birbirini anlaması, saygı duyması, ortak yaşam paydasında buluşması, farklılıklara saygı duyması değerler eğitimi ile elde etmek istediğimiz bir kazanımdır.
K8: Mutluluk diyorum. Kişilerde iyi olma eğilimi vardır. İyi duygu ve düşünceleri açığa çıkarmak, kendisi ve çevresi ile olumlu iletişim kurmalarını sağlamak için değerler eğitimiyle küçük hatırlatmalar yapmak hem kişiye hem de toplama mutluluk verecektir.
K9: Bilinçli davranış geliştirmedir. Değerler eğitimini sıradanlaşmadan çıkarıp farklılıkları ortaya çıkarmak ve istendik durumları davranış haline getirmek açısından önemlidir.

ISBN 978-605-7875-34-1

K10: Mıknatısa benzetebiliriz. Çocuklar çevresinden etkilenir. Edilgen bir yapıda olanlar toplumda ortak paydalara çekilir. Bu ortak payda iyi ya da kötü ortamlar olabilir. Bu nedenle olumlu örnekleri çoğaltarak evrensel olarak kabul edilmiş değerleri yaygınlaştırmak gerekir. Ortamda olumlu davranış örneklerini artıracağız. Örneğin yardımlaşma, merhamet, sevgi vb.
K11: Sonsuzluk olarak tanımlanabilir. Değerler o kadar çok ve elde edilmesi o kadar zor ki sanki ufuk çizgisine doğru gidiyorsunuz yine de çizgiye ulaşamıyorsunuz. Değerler eğitimi de sonsuz bir kavramdır. Sonsuz bir varyans içeriyor. Her toplumda değer olarak neyi nasıl öğretmeliyiz? düşünmemiz gereken önemli bir sorundur.
K12: Sevgi her şeyin başıdır. Değerler eğitimine inanmak, değerleri sevmek, ortak değerleri benimsemek önemlidir. Sevmek başlı başına değerler eğitiminde olmalıdır. Sevgi, insanın beslediği bir duygudur. Her şeye yönelik olabilir: Meslek sevgisi, çocuk sevgisi, kitap sevgisi, bir kişiye hissedilen sevgi vb. Sevgi yaşam biçimine dönüşecektir. Bağımsız ve özgür bir vatandan sonra her şeye kolaylıkla ulaşabileceğimizi düşünüyorum.
K13: Kardeşçe yaşamaktır. Kardeşlik duygusu ile yaşamak, barışı ve iyiliği getireceğini düşündüm.
K14: Yaşanabilir bir dünyada insan olabilmektir. Tüm insanlar değerlidir. İnsan olmak deyimi tüm olumlu davranışları kapsamaktadır.
K15: Sorumluluktur. İnsanların okul, aile ve çevrede farklı görevleri vardır. İyi insanların yetiştirilmesi de sorumluluk gerektirir.
K16: Var olan süreçte adam olmaktır. Adam olmak ibaresinde cinsiyetçi bir anlam yoktur. Sadece ortak yaşam alanlarında istendik davranışları sergileyen bilinçli bir nesil yetiştirme amacı vardır. Bu nedenle bu ibareyi kullandım.
K17: Yağmur damlası diyebiliriz. Çünkü yağmur damlası az olsa kıtlık çıkar çok olsa sel olur. Ama yeterli ölçüde olursa rahmet olur. Benzer şekilde değerler eğitimi uygulamalarında da etik, estetik, geleneksel değerlerin yeterince verilmesi ve nitelikli bir süreçte planlanması gerekir.
K18: Yaşam sanatıdır. Yaşamın içi, sanatta olduğu gibi farklı renklerin uyumlu ve bütünleşik olması gerekir. Yaşamda farklılıkları olan insanlar, bütünleşmiş bir şekilde mutlu olarak yaşamalıdır.
K19: Kıymetlenmek/ kıymetlendirmek diyebiliriz. Çünkü insanlar değeri yaşam biçimi haline getirdiğinde o kişiyle konuşmaya, iş yapılmaya doyulmaz. Çok kıymetli hale gelir.
K20: Davranışlara karşı geliştirilen ölçüt diyebiliriz. Bu anlamda bir kişi davranışlarının iyi ya da kötü olduğunu değerlere göre belirleyebilir. Bu nedenle geliştirilen ölçüt olarak tanımladım.

Katılımcıların değerler eğitimine yönelik tanımlamaları incelendiğinde; kişinin kendini tanıması, çevresine değer katması, birlikte yaşama ortamının kurulması ve topluma yapacağı olumlu etki üzerine durulduğu söylenebilir.

Tablo 3. Katılımcıların değerler eğitimi ile ilgili beklentilerine ilişkin görüşleri

Değerler eğitimine ilişkin beklentiler	Katılımcılar
Değerler eğitimi sadece yarışma odaklı olmamalıdır.	K1, K4, K8, K9, K13, K14, K17, K18, K19
Değerler eğitimi çalışmaları sadece pano düzeyindeki çalışmalarla sınırlandırılmamalıdır.	K2, K3, K6, K7, K13
Ayın değeri gibi uygulamalarla resim, kompozisyon, şiir gibi etkinlikler yerine etkileşimi etkinlikler planlanmalıdır. Sıradan etkinlikler	K5, K9, K12, K18

ISBN
978-605-7875-34-1

yerine okul, aile ve öğrencilerin imkânlarına uygun alışılmamış uygulamalı etkinlikler hazırlanmalıdır.	
Gönüllülük esasına dayalı yapılacak etkinliklerin sosyal bir etkisi olmalıdır.	K10, K15, K16
İşbirliği temelli yapılacak çalışmalarla öğretmen ve öğrencilerin motivasyonu yükseltilmelidir.	K8, K20
Değerler eğitimi uygulamaları öğrencilerin düşünme becerileri yanında muhakeme becerilerini de geliştirmelidir.	K2, K6, K12, K15, K17
Farklı bütçe imkanları sağlanarak etkili çalışmalar planlanmalıdır.	K3, K9, K14, K20
Öğrenci, öğretmen, veli ve diğer paydaşlar belirlenen değerleri yaşamalı ve yaşatmalıdır.	K13, K18, K19
Belirlenen değerler müfredat içinde harmanlanarak öğrencilerin yaşamında ayrılmaz bir parça haline gelmelidir.	K4, K7, K10, K16
Değerler eğitimi kapsamında yapılan tüm etkinliklerde öğrenci, öğretmen, veli, okul çevresindeki esnaf vb. okul ile ilgili herkes aktif rol almalıdır.	K7, K9
Değerler eğitimi okul türlerine göre içerik ve derinliği değiştirilmelidir.	K11
Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar billboard çalışmaları, STK'larla ortak çalışmalar yapılarak herkese duyurulmalı, değerlerin yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.	K6, K8, K9, K12
Uzman kişiler tarafından öğrencilerin seviyesi, ihtiyaçları, istekleri doğrultusunda faaliyetler planlanmalı ve işin evrak yoğunluğu olmamalıdır.	K2, K4, K15, K17, K19
Değerlerin önemi ve gerekliliği üzerinde çalışmalar yapılmalı, yıl içinde çok sayıda değer ele alınarak yüzeysel olarak belirtmek yerine az sayıda değer derinlemesine işlenmelidir.	K12, K13, K20
Değerler eğitimi kapsamında öğrencilerin katılabileceği tarihi ve kültürel geziler veya sportif etkinlikler planlanmalıdır.	K3, K8, K14, K18

Tablo 3'te katılımcıların değerler eğitimine ilişkin beklentilerine yer verilmiştir. Toplantıya katılan öğretmen ve yöneticiler değerler eğitiminden beklentilerini ifade etmişlerdir. Bu kapsamda eğitimcilerin görüşleri şunlardır:

K1: Değerler eğitimi sadece yarışma odaklı olduğu düşünülerek hareket ediliyor. Bu koşulda değerlerin uygulanması ve yaygınlaştırılması konusunda sorun yaşanabiliyor.

ISBN
978-605-7875-34-1

K5: Ayın değeri gibi uygulamalar ya da resim, kompozisyon, şiir konularındaki yarışmalar değerler eğitimi için olumlu bir uygulama adımı değildir. Sadece belli konularda yeteneği olan öğrencilerin değerleri daha iyi uyguladığı gibi bir anlam çıkıyor ve bu doğru değil. Bunların yerine etkileşimli etkinlikler yapılabilir. Böylece süreçte herkes tüm özellikleriyle yer alabilir.

K11: Okullarda kalıplaşmış değerler eğitimi programı yerine esnek bir yapıda her okulun kendi imkanlarına göre şekillendirebileceği bir planlama olması daha iyi olacaktır.

Katılımcıların ifadelerine göre oluşturulan tabloda yapılan açıklamalar incelendiğinde; katılımcılar değerler eğitimi uygulamalarının gönüllülük esasına dayalı, esnek planlanabilen ve yarışma odaklı olmayan etkileşimli çalışmalar yapılarak değerleri yaşamlarına yansıtan öğrencilerin yetiştirilmesini beklemektedir.

Tablo 4. Okul içi değerler eğitimi uygulamalarında olmaması gereken unsurlar

Olmaması gerekenler	Katılımcılar
Değerler eğitimi uygulamalarında;	
Protokol çalışmalarına gerektiği kadar önem vererek değerlerin vurgulanması sağlanmalıdır.	K2, K7, K8, K13
Sadece yarışma odaklı çalışmalar olmamalıdır. Çünkü değerler eğitiminin amacı yarışmak değildir.	K1, K7, K19, K20
Ödül ve ceza olmamalıdır. Etkinlikler boyunca kazananın ve kaybedenin olduğu sonuç odaklı çalışmalar yapılmamalıdır.	K4, K5, K7, K13, K14, K17
Sorumluluğun sadece bir dersin aktivitesi (Genellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi) olarak düşünülmemelidir.	K1, K2, K4, K11, K15
Sadece bir öğretmen sorumlu olmamalıdır.	K8, K15
Evrak işleri yoğun olmamalıdır.	K2, K4, K9, K15,
Değerler eğitimi ay ay ele alınıp ele alınan değerler unutulmamalıdır.	K8, K10, K11, K13,
Değeri öğrenme yeterliliği; resim, müzik ve benzeri yetenekler aracılığıyla yapılan ürünlerle ölçülmemelidir. Bu tarz yetenekleri olmayan öğrenciler başarısız olarak değerlendirildiği için değeri anlayamadığı ya da öğrenemediği düşünülmektedir. Bu amaçla beceri temelli seçim kriterlerinin yanına başka ölçütler de yer almalıdır.	K6, K14, K16, K19
Sadece bilişsel ağırlıklı resim, şiir, kompozisyon gibi belirlenmiş alanlarda yapılan çalışmalar yeterli değildir. Sıradan aktiviteler olarak düşünüldüğü için ilgi azalmaktadır.	K2, K5, K12, K13,K14, K17
Bütün okullar belirlenen aylarda hep aynı değeri almamalıdır. Bu zorlayıcı uygulamalarla belli değerlerde belli karakterler ele alınarak (Empati	K15, K16

ISBN 978-605-7875-34-1

değeri-Yunus Emre, Mevlana sözleri) sürekli tekdüze çalışmalar yapılmaktadır.	
Okul pano ve duvarlarında o değerle ilgili aşırı görsel ve yazıya yer vererek karmaşa sebep olacak görsel ve sözel içerik olmamalıdır.	K1, K3, K14, K19

Tablo 4'te katılımcıların okul içi uygulamalarına ilişkin olmaması belirttikleri etmenlere yer verilmiştir. Toplantıya katılan öğretmen ve yöneticiler okulda yapılan değerler eğitimi uygulamalarında olmamasını istediği unsurları ifade etmişlerdir. Bu kapsamda eğitimcilerin görüşleri şunlardır:

K7: Değerler projesi yapılıyor. Genellikle ödül törenleri oluyor. Ödül törenlerinde değerler eğitimini arka planda bırakan bir çalışma haline gelebiliyor. Bazı çalışmaları yapmak amacımızı unutturmamalıdır. Çünkü bizim amacımız ödül vermek değil değerleri tekrar tekrar hatırlatmak ve yaşam becerisi haline getirmektir. Kazananı ve kaybedeni olan uygulamalara bir eğitimci olarak karşıyım. Okul içi yapılacak tüm aktivitelere her birey katılmalı ve hepsi kazanmalıdır.

K15: Değerler eğitimi uygulamaları bir okulda sadece bir öğretmene veya bir derse yönelik değildir. Genellikle bu çalışmaları bir öğretmene (Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmeni) veriyorlar. O öğretmede kendine göre tek bakış açısıyla çalışmalar yapıyor. Bu da tabi ki yeterli olmuyor. Bu nedenle evrak işleri altında ezilmiş ya da sistem içinde yorulmuş ve yüzeysel ele alınan bir değerler eğitimi çalışması olmamalıdır.

Katılımcıların ifadelerine göre oluşturulan tabloda yapılan açıklamalar incelendiğinde; katılımcılar ödül ve cezanın olmadığı, sorumluluğun tek ders ya da öğretmene yüklenmediği, bazı yetenekleri sınayan ve yarıştan bir anlayışın değerler eğitimi uygulamalarında olmaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Tablo 5. Okul içi değerler eğitimi uygulamalarında olmaması gereken unsurlar

Olması gerekenler	Katılımcılar
Değerler eğitimi uygulamalarında;	
Bir değer ele alınıp unutulmamalıdır. Sarmal bir yapı ile etkinlikler planlanmalıdır.	K3, K8, K18, K19
İyi çalışmalar özendirici olması açısından yaygınlaştırılmalıdır.	K1, K4, K5, K11,K12, K15
Değerler eğitimi uygulamalarında süreç odaklı değerlendirme yaklaşımı benimsenmeli ve her tür ve kademede yer alan tüm öğrencilere uygun kriterler belirlenmelidir.	K6, K7, K14, K16, K19, K20
İçsel motivasyon araçları ile çalışmalar desteklenmelidir.	K2, K6, K8, K10
Tüm okul ilgililerinin katılımıyla kurumsal olarak etkinlikler yapılmalı, tüm okul aktif çalışmalıdır.	K4, K9, K11, K13
Değerlere yönelik farkındalık eğitimi yanında duyuşsal ve uygulama yönü olan çalışmalara ağırlık verilmelidir.	K4, K15, K19
Ele almak istediğiniz değerlerde karar verilirken kavram	K1, K3, K9, K13,K17

ISBN 978-605-7875-34-1

yoğunluğunun ve değer sayısının fazla olmamasına dikkat edilmelidir. Öğrenciler için en önemli görülen noktalara öncelik verilmelidir.	
Değer yelpazesi okul türleri ve düzeylerine göre çeşitlenmelidir. Bütün kademelerde ele alınması gereken evrensel değerler belirlenip zorunlu tutulması ile birlikte okullar kendi ihtiyaçlarına uygun değerleri seçebilmeli ve okulda uygulama yapabilmelidir.	K5
Okullarda belirlenen az sayıdaki tema üzerinde yoğunluğu ve karışıklığı olmayan sade, görsel ve sözel içerikle okul koridorlarını düzenlemelidir. Bu koridorlar etkileşimli olmalıdır.	K9, K20
İçerik çeşitlendirilmelidir (Çizgi film, kısa film, kamu spotu, drama, tiyatro, atölye çalışmaları, kitap çalışması vb.)	K8, K10, K14
STK'lar, üniversite, sanayi kuruluşları, belediye vb. dış paydaşlar yer almalıdır.	K3, K13, K15

Tablo 5'te katılımcıların okul içi uygulamalara ilişkin olmasını belirttikleri etmenlere yer verilmiştir. Toplantıya katılan öğretmen ve yöneticiler okulda yapılan değerler eğitimi uygulamalarında olmasını istediği unsurları ifade etmişlerdir. Bu kapsamda eğitimcilerin görüşleri şunlardır:

K4: Okullarda değerler eğitimine ilişkin yapılan etkili çalışmaların yaygınlaşması için belli alanlarda tanıtımı yapılmalıdır. Bu hem öğrenciler hem de kurumlar açısından etkili uygulamaların çoğalması için faydalı olacaktır. Tüm okul çalışanları uygulama içinde yer almalıdır.

K18: Bazı değerler ay ay ele alındığı için dönemin sonuna gelindiğinde dönemin başında yapılan değer uygulamaları unutulmaktadır. Bu nedenle sarmal bir yapıda farklı etkinliklerle ele alınan değerler herkese hatırlatılmalıdır.

Katılımcıların ifadelerine göre oluşturulan tabloda yapılan açıklamalar incelendiğinde; katılımcılar değerler eğitimi uygulamalarının tekrarlı bir yapıda olması, görünürlük faaliyetlerinin etkin yapılması, süreç odaklı değerlendirmenin hakim olması ve tüm katılımcıların süreçte yer almasını gerekli görmüşlerdir.

Katılımcıların görüşlerine göre değerler eğitimi ile karakter eğitimi yaklaşımı arasındaki ilişki durumu

Karakter eğitiminde toplumsal katılımı arttırmak önemli olduğu için sadece öğrenciye yönelik aktivite yapılmamalı; öğrenci, veli, servis şoförü, okul çevresindeki esnaf vb. ilgililerle birlikte ortak eylem planı yapılmalıdır.

Karakter eğitiminde öğrencilere öğrendikleri değerleri gerçek yaşam içerisinde kullanma olanağı sunan toplum hizmeti uygulamaları geliştirmek önemlidir. Bu nedenle içerik müfredatla ve yaşam

ISBN
978-605-7875-34-1

becerileri ile uyumlu olmalıdır. Etkinlikler yaşamsal aktiviteleri merkeze almalı, süreçte kullanılan hikâyeler yaşama yakın olmalı, oluşturulan kurgular yaşanabilir olmalıdır.
Karakter eğitiminde ev ile bütünleşerek ailenin katkısını geliştirmek önemli olduğu için aile, okul, toplum eğitimleri yaygınlaşmalıdır. Aile eğitimi ve ailede eğitim uygulamaları daha etkili olmalıdır.
Karakter eğitiminde öğrencilerin bilgi, inanç, tutum ve davranışlarını geliştirmek önemli olduğu için faaliyetler öğrenci eylemlerini kapsamalıdır (Trambüste uygulamalı olarak hasta ve yaşlılara yer vererek saygı değerinin işlenmesi, yemekhanede öğrencilerin sıraya girmesi vb.)
Karakter eğitiminde öğrencilerin yaşamlarında karşılaştıkları sorunlarla mücadele edebilmeleri için bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlarda onları geliştirecek fırsatlar sunmak önemli olduğundan herkesin bilişsel ve duyuşsal olgunluğa ulaşması desteklenmelidir.
Karakter eğitiminde izleme ve değerlendirme süreçleri önemli olduğu için komisyondaki üyelerden oluşturulan kurullarla (danışma kurulu, etik kurul, faaliyet tasarlama kurulu vb.) uygulamaların gelişim süreci haftalık ya da aylık toplantılar yapılarak takip edilmelidir.
Karakter eğitiminde bireyin ve toplumun her alanına yönelik değişim ve gelişimler sağlamak önemli olduğu için müfredat sınırlanması yapılmamalı; okul ve sınıf işbirliği kurulmalıdır.

Tablo 6. Katılımcıların karakter eğitimi yaklaşımı anlayışla değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin önerileri

Öneriler	**Katılımcılar**
Paydaş ve katılımcı işbirliği içinde ortak platformlar oluşturulmalıdır. Uygulamalar herkesi (STK, muhtar, belediye, valilik, üniversite, pazarcılar vb.) ilgilendirmektedir.	K3, K6, K9, K12, K17
Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini paylaşmaları için okul içinde/dışında uygun ortam tasarlanmalı ve öğrencilere konuşma imkânı tanımalıdır.	K1, K2, K11, K7, K18
Sadece öğrenciye yönelik değil herkese yönelik faaliyetler planlanmalıdır.	K3, K4, K9, K13, K20
Değerler eğitimi etkinlikleri süreç temelli olarak etkin bir şekilde değerlendirilmelidir.	K16, K19
Öğretmenlerin rehberlik görevlerini nitelikli bir şekilde yerine getirmeleri için değerler eğitimi konusunda öğretmen eğitimi planlanmalıdır. Öğretmenlerin motivasyonları arttırılmalıdır.	K2, K17, K16,K19
Okulda öğrencileri etkileyecek tüm ilgililere (Servis şoförü, kantinci, yayınevi temsilcisi vb.) profesyonel bir eğitimci tarafından farkındalık eğitimi verilmelidir.	K3
Düz anlatım yerine mikro çalışmalar yapılarak etkinlik türü çeşitlendirilmelidir.	K1, K9, K10, K17, K20
Okullar ihtiyaçlarına göre seçtikleri değerleri belirli gün ve haftalarla ilişkilendirilmelidir.	K6, K7, K12, K15, K18
Değerlere yönelik uygulamalar farklı etkinliklerle tekrarlanarak unutulması engellenmelidir.	K4, K7, K10

ISBN
978-605-7875-34-1

Aylık çalışma olmaksızın bütün düzeyde kullanılacak değerler belirlenmeli ve değerler esnek olarak işlenmelidir.	K1, K9
Öğrencilerin değerleri içselleştirmeleri ve kalıcı öğrenmeleri için ulusal erişim alanları tasarlanmalıdır (TRT Çocuk kanalı paylaşımları değerler açısından önemli bir platformdur).	K11, K18, K20
Öğrencilerin dikkat, gelişim, ihtiyaç ve ilgilerine göre bir değeri nasıl ele alınması gerektiği öğretmenler tarafından araştırılmalı, etkinlikler tasarlanmalı ve en etkili olanlar uygulanmalıdır. (Etkileşimli uygulamalar olarak her okulun bir hayvan yetiştirmesi, gözetmensiz sınav uygulaması, kantinci olmadan öğrencilerin alışveriş yapması)	K7, K8, K13, K15
Olumsuz davranışları erteleyecek davranışlar yapılmamalıdır (Kopya çeken öğrencilerin arasına çanta koymak vb gibi).	K2, K18
Çalışmaları yaygınlaştırmak için farklı alanlar (billboard çalışmaları, kısa film, Tv, web portalı, gazete vb. araçların desteği ile) kullanılmalıdır.	K7, K9, K11, K10, K14
Planlanan etkinlikler okul tarafından kurulacak farklı birimlerle (Görünürlülük, eğitim koordinasyonu, etkinlik tasarımı, veli iletişimi vb.) yapılmalıdır. Birimler arasında işbirliği faaliyetleri yürütülmelidir.	K6, K12, K13, K18, K20
Değerler eğitimi programlarına verilecek isimlere dikkat edilmelidir.	K5

Tablo 6'da Katılımcıların karakter eğitimi yaklaşımı anlayışla değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin önerilerine yer verilmiştir. Toplantıya katılan öğretmen ve yöneticiler karakter eğitimi yaklaşımı anlayışıyla değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin önerilerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda eğitimcilerin görüşleri şunlardır:

K3: Değerler eğitimi sadece okulu ve okul ile ilişkisi olan kişileri ilgilendirmiyor. Herkesi ilgilendiriyor. Bu açıdan toplumda yer alan her birey değerler eğitimi uygulamalarına dahil edilmelidir. Çünkü toplumun etkin bir karakter yapısı oluşturulmasında herkesin sorumluluğu vardır. Bu nedenle paydaş ve katılımcı işbirliği içinde ortak platformlar oluşturulmalı, uygulamalara muhtar, STK temsilcileri, belediyeler, valilik, üniversite, bölgedeki esnaf gibi her alanda çalışan kişiler davet edilmelidir.

K5: Projelerin bir isminin olup olmaması durumu projelerin içeriğinin anlaşılmasını kolaylaştırabilir ama isimler öğretmenlerde bir önyargıyı sebep olabilir bu nedenle projeler isimlendirilirken dikkat edilmelidir.

ISBN
978-605-7875-34-1

K11: Panoya değerler ile ilgili olumlu sözler ya da öğrenci çalışmaları asmak yerine o değeri hatırlatacak bir sorun yazıp çözüm önerileri istenebilir (Örneğin Hayvan Sevgisi- Ayağı olmayan köpeği nasıl yardım edebiliriz?). Öğrencilerin işbirliği çalışmaları kapsamında soruna çözüm üretmeleri daha etkili bir çalışma olacaktır. Ayrıca müdahale edici faaliyetler yerine (bir sorun olduktan sonra) önleyici faaliyetler (bir sorun olmadan önce) yapılmalıdır. Değerler eğitimi etkinliklerinin yaygınlaştırma faaliyetleri için güvenilir web portalları kurulmalı, belirlenen sitelerden hem öğretmen hem öğrenciler faydalanmalıdır. Öğrenciler değerler eğitimi sürecinde çok pasif kalıyor bu nedenle öğrencilere sorumluluklar verilerek aktif olması sağlanacaktır.

K14: Değerler eğitimine yönelik çalışmalar il bazında hep resim, şiir ve yazı türünde çalışmalarla tanıtılıyor. Bu süreçte web siteleri, tv kanalları, radyo programları gibi araçlar etkin kullanılarak uygulamaların görünürlük ve sürdürülebilirlik faaliyetleri arttırılmalıdır.

K16: Kişilerin değerleri ne kadar sahip olduğu ölçülemez ama bazı durumlarda gözlemlenebilir. Okula yönelik olarak uygulama takip sistemi gibi bir alanda belirlenen değerlere özgü her okulun çalışması yayınlanabilir. Değerler eğitiminde multidisipliner bir anlayışla etkili çalışmalar planlanmalıdır. Çalışmalar bir eğitimcinin isteksizliğiyle yetersiz hale getirilmemelidir. Öğretmenlere yönelik değerler eğitimi planlanmalı ve öğretmenlerin motivasyonları arttırılmalıdır. Süreç takip edilip dönütler verilmelidir. Etkinliğin etkililiği ölçülemez ama sürecin öğrencilere etkisini ölçmek için "Bu uygulama sonrası neler hissettiniz?" gibi sorular sorulabilir.
K19: Değerlerin önemi ve gerekliliği konusunda öğretmenlerin farkındalık düzeyi arttırılmalıdır. Öğretmenlerin hazırbulunuşluk seviyesini üst seviyeye çıkaracak atölye çalışmaları, kültürel geziler, kurs, seminer vb. çalışmalar yapılmalıdır. Çalışmalar bir öğretmen tarafından yürütülmemeli, öğretmenler gönüllülük esası ile bir komisyon olarak değerler eğitiminde kullanacakları yol ve yöntemlere dair kararlar almalı, üretilen çalışmalar takip edilmelidir. Öğretmenlere belirlenen değerin işlenmesine yönelik etkinlik üretimi ve öğretim yaklaşımı gibi konularda eğitimler verilerek doğru bilinen yanlışların düzeltilmesi sağlanmalıdır. Okul içi ele alınacak değerleri belirlemede, uygulanacak etkinlikler karar vermede öğretmenler aktif rol almalı; dönem başı ve sonu değerlendirme toplantıları yapılarak mevcut süreç ve uygulama adımları değerlendirilerek gerekli düzeltmeler yapılmadır. Okulun ortak iş ve zaman takvimini sağlandığında katılımcılık ilkesi gereği tüm okul çalışanları arasında sorumluluk paylaşımı sağlanacağı için hem öğretmenler üzerinde iş yükü azalacak hem de ortak akılla birçok etkili çalışmalar yapılacaktır.

Katılımcıların ifadelerine göre oluşturulan tabloda yapılan açıklamalar incelendiğinde; değerler eğitimi çalışmalarında öğretmenlerin motivasyonunun arttırılması, öğrencilerle etkileşimli çalışmaların yapılması, toplumun her kesiminden kişilerin değerler uygulamalarına katılımının sağlanması gibi öneriler geliştirilmiştir.

SONUÇ

- Değerler eğitimine yönelik yapılan tanımlamalarda değerlerin kişilere yönelik sağladığı katkı ve topluma yapacağı olumlu etki üzerine odaklanılmıştır.
- Değerler eğitimi uygulamaları gönüllülük esasına dayalı, esnek planlanabilen ve yarışma odaklı olmayan etkileşimli çalışmalar odağında değerleri yaşamlarına yansıtan öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla yapılmalıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Değerler eğitimi uygulamalarında ödül ve ceza olmamalı, sorumluluk tek ders ya da öğretmene yüklenmemeli, bazı yetenekleri sınayan ve yarıştan bir anlayıştan uzak durulmalıdır.
- Değerler eğitimi uygulamaları, sarmal bir yapıda belli zaman dilimlerinde farklı etkinliklerle tekrarlanmalı, görünürlük faaliyetleri etkin yapılmalı, süreç odaklı değerlendirme hâkim olmalı ve tüm katılımcılar süreçte yer almalıdırlar.
- Değerler eğitimi ile karakter eğitimi yaklaşımı arasında katılımcı durumu, içeriğin müfredatla ilişkilendirilmesi, toplumda değerler eğitimine ilişkin eğitim tasarlanması, bütün öğrenme alanlarına (bilişsel, duyuşsal ve psikomotor) özgü çalışmaların planlanması, sürecin takip edilmesi ve esnek yapıda uygulanması açılarında ilişkili olduğu görülmüştür.
- Değerler eğitimi çalışmalarına isim verilirken dikkat edilmesi, faaliyetlerin ele alınış şekillerinde öğrencilerin etkin olması, süreç temelli değerlendirmenin kullanılması ve süreçte öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik motivasyonu arttırılmasına ilişkin öneriler geliştirilmiştir.

KAYNAKLAR

Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği, Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3), 121–144.

Davis, Michael (2003) What's wrong with character education?, American Journal of Education, 110. 1, 32-57.

Dewey, John (1976) Okulda ahlak eğitimi, A.Ferhan Oğuzkan (Çev.), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 9(1), 03. 02. 2019 tarihinde http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/496/5860.pdf adresinden indirilmiştir.

Dilmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Değerler Eğitimi Dergisi, 6(16), 69-91.

Ekşi, Halil (2003) Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları, Değerler Eğitimi Dergisi, 1. 1, 79 – 96.

Kulaksızoğlu, A. ve Dilmaç, B. (2000). İnsani değerler eğitimi programı. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 12, 199- 208.

Meydan, H. (2012). İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Sarı, E. (2005). Öğretmen adaylarının değer tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi örneği, Değerler Eğitimi Dergisi, 3(10), 73–88.

http://www.tdk.gov.tr

ISBN
978-605-7875-34-1

UZAKTAN EĞİTİM UYGULAMALARINA YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Dilek KIRNIK
Dr, MEB, dlkkrnk@gmail.com

Yahya ALTUNKAYNAK
MEB, yahya5870@hotmail.com

ÖZET

21. yy'da dijitalleşen dünyada eğitim, kaynak (öğretici, ppt sunumları, metin, video, ses vb.) ile öğrencileri mesafe, zaman, öğrenme yolları vb. açılardan tek düzeliğe zorlamadan öğretmenlere ve öğrencilere özgürlük tanıyan bir sistem halini almıştır. Teknolojik gelişmeler ışığında internet ve bilişim ağlarıyla kurulan iletişim araçları sayesinde öğrenciler sanal ortamda canlı, görüntülü, sesli olarak anlatıcının materyal paylaşımı yaptığı ve üzerinde açıklamalarda bulunduğu bir sistemde öğrenme – öğretme süreçlerine dâhil olmaktadırlar. Ayrıca öğrenciler, öğrenme içeriklerini bu sistem üzerinde kendine uygun bir zamanda tekrar izleyebilmektedirler. Öğrenci ve öğretmenlerin kendi şartlarına uygun olarak çeşitli iletişim araçlarıyla istedikleri eğitim-öğretim faaliyetlerine dâhil olmaları uzaktan eğitim uygulamaları ile mümkündür. Öğrencilerin bilgiye hızlı ve kolay erişimine imkânı sağlayan, bireysel farklılıklara özgü öğrenme yolları konusunda öğrencilere özgürlük alanı tanıyan, maliyet ve ulaşım sorunu yaşatmayan uzaktan eğitim fırsatı şu an en yaygın olarak Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi uygulamalarında görülmektedir. Uzaktan eğitim faaliyetleri MEB tarafından öğretmenlerin mesleki gelişimlerini sağlamak amacıyla da yapılmaktadır. Bu çalışmanın amacı MEB'de görev yapan farklı branştan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik görüşlerini belirlemektir. Bu çalışma uzaktan eğitim uygulamalarının öğretmenler açısından etkililiğini belirlemek, eğitim faaliyetlerine yönelik gelişim alanlarının tespit edilerek önlem sağlaması açısından önemlidir. Çalışmada verilerin yüzeysel anlamları yerine derinlemesine incelenmesi için görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Malatya'da görev yapan farklı branşta çalışan 10 öğretmendir. Çalışma için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve veriler bu form yardımıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analiz türü olan betimsel analiz ile verilerin içerdiği mesajların sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda eğitimcilerin mesleki gelişimlerini sağlamak için uzaktan eğitim uygulamalarına dahil oldukları, aldıkları bilgileri eğitim öğretim süreçlerine yansıtacakları ve uzaktan eğitim uygulamalarında teknik sorunlar yaşandıkları ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan eğitim, öğretmen görüşleri, dijital öğrenme imkânı

GİRİŞ

ISBN
978-605-7875-34-1

21.yy da hızla gelişen teknolojik araçlar, eğitim sistemimizi etkilemiş, bilgi toplumu olma gereği olarak bilgi edinmenin önemi ve kanalları artmıştır. "Günümüzde uydu, fiber optik, televizyon, radyo, bilgisayar, internet ve diğer bilişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler eğitimin yapısını ve biçimini etkilemekte, eğitimcileri yeni eğitim programları ve öğrenme-öğretme modelleri geliştirmeye zorlamaktadır. Bilişim teknolojilerini kullanan eğitimciler, "küresel eğitim" uygulamalarının mutlaka kullanılması gerektiğini belirtmektedirler. Küresel eğitim imkânı sunan modellerden biri uzaktan eğitimdir" (İşman, 2011, 3). Uzaktan eğitim; zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın kişilerin iletişim teknolojilerini kullanarak sanal ortamda öğrenmek istedikleri içerikleri canlı, görüntülü, sesli olarak görmesini sağlayan yenilikçi bir sistemdir. Gülnar'a (2008, 262) göre alanda yapılan uzaktan eğitim tanımlarının ortak özellikleri şunlardır:

- Uzaktan eğitim sistemleri bilgi kaynaklarına ulaşmada ve öğrencilerini bu kaynaklara ulaştırmada etkin bir yöntem izler.
- Uzaktan eğitim sistemleri eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde teknolojiden en üst seviyede yararlanır.
- Uzaktan eğitim sürecinde öğrenci ve öğretici zaman ve mekân olarak bağımsızdırlar.

Günümüzde teknolojinin hayatımızın her alanını derinden etkilemesi ile gerek dünyada gerek ülkemizde uzaktan eğitim uygulamaları yaygındır. Özbay'a (2015, 378) göre uzaktan eğitimin dünya genelinde yaygınlaşmasına etki eden kırılma noktaları şunlardır:

- 1700'lü yıllarda mektupla öğretim,
- 1920'lı yıllarda elektronik teknolojisinin gelişmesi ile elektronik ders materyalleri ile öğrenimin başlaması
- 1960'larda uzaktan eğitim üniversitelerinin kurulması
- İnternet teknolojilerinde gelişmeler yaşanması

Ülkemizde uzaktan eğitim uygulamaları Cumhuriyetin kurulmasına kadar döneme dayanan köklü bir geçmişi vardır. "1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde 1900'lü yılların sonlarında ilk, orta ve yükseköğretim düzeylerinde uzaktan eğitim verilmeye başlanmıştır. Yaşanan bu gelişmelere bağlı olarak ülkemizde uzaktan eğitim faaliyetlerinin eğitimde tüm düzeylerde ana akımın bir parçası olması 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başlarında gerçekleşmiştir. Başka bir ifadeyle 1950'li yıllara kadar fikir düzeyinde gerçekleşen uzaktan eğitim faaliyetleri 1950'li yıllardan sonra uygulamaya dönüşmüş ve 2000'li yıllara girmeden gelişim evresini tamamlamış ve devamında ülkemizde eğitimde ana akımın bir parçası haline gelmiştir" (Bozkurt, 2017,114-115).

"İnternetin eğitimde kullanılmasıyla birlikte, geleneksel öğrenci ve öğretmen kavramları değişmiş, öğrenen ve kolaylaştıran adlarını almışlardır. Öğrencinin rolü artık sadece kendisine sunulan bilgiyi almak değil, aynı zamanda bilgiyi arayıp bulmak, günlük hayatta kullanılabilecek duruma getirmek ve ondan yararlanmaktır. Bu sayede, "yaşam boyu öğrenme" kavramı kendine güçlü bir dost bulmuştur ve kısa zamanda toplumun büyük bir bölümü, yaşam boyu öğrenme kapsamına girmiş olacaktır" (Gökkaya ve Akçiçek, 2012, 4). Günümüzde uzaktan eğitim uygulamaları değişil il ve ülkelerde yaşayan insanların (öğrenci ve öğretmenlerin) etkili iletişim kurmalarına, iyi ve güncel uygulamaların yaygınlaştırılmasına katkı sağlayarak kişilerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaları açısından eğitim alanında yaygın olarak kullanılmaktadır. "Uzaktan eğitim, teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla birlikte hâkimiyet alanını ve tercih edilebilirliğini git gide artıran bir modeldir."(Ekinci, 2017, 748) Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı veya farklı özel kurumlar eğitimcilere yönelik uzaktan eğitim olanağı ile çeşitli eğitimler vermektedir. Bu eğitimlerin sınıf yönetimi, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme değerlendirme, mevzuat içeriği vb. farklı amaçları

ISBN
978-605-7875-34-1

olabilir. "Öğretmenlere verilecek kısa süreli hizmetiçi eğitim kurslarında, öğretmenlere temel bilişim becerileri ile birlikte bilgiye ulaşmanın yolları öğretilerek, daha sonraki hizmetiçi eğitimlerin (çoğunun) ekonomik olarak uzaktan eğitim yoluyla yapılması sağlanabilir. Hazırlanacak ağ tabanlı kurslarla ve öğretmenlere özgü yazılımlarla, yeni gelişmelerin öğretmenler tarafından izlenmesi ve öğrenilmesi sağlanabilir. Sözü edilen yazılımların, öğrenci konumunda olacak öğretmenlerin öğrenme gereksinimleri ve öğrenme zorlukları dikkate alınarak hazırlanması önemlidir. Ayrıca bu tip uzaktan eğitimlerde tek başına öğrenen öğretmenin olası tüm sorunlarına yanıt verecek ağ tabanlı ve geleneksel destek servislerinin kurulması da faydalı olacaktır" (Akpınar, 2003, 93).

Özyürek, Begde, Yavuz ve Özkan'a (2016, 593-594) göre uzaktan eğitim, öğrenci merkezli bir yaklaşım olup kişinin kendi kendine öğrenmesini sağlayacak bir ortam sunmaktadır. Ayrıca hayat boyu öğrenime, insanın gelişimine ve ekonomiye katkıları bulunmaktadır. Ancak uzaktan eğitim uygulamaları sağladığı yararlar yanında yüz yüze etkileşim, grup çalışması, sınıf içi etkinlik ve sorumluluklar ile sosyal gelişimden uzak olması açısından farklı bir içeriğe sahiptir. Çağımızın gereği olarak çoğalan sorunları çözmek için artan eğitim talebi, maliyeti düşük ve kolay erişilebilir eğitim arayışı ve yaşam boyu öğrenme anlayışı öğretmenleri uzaktan eğitim uygulamalarına yöneltmiştir. Bu çalışmanın amacı Milli Eğitim Bakanlığına bağlı kurumlarda çalışan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemektir. Bu çalışma uzaktan eğitim uygulamalarının öğretmenler açısından etkililiğini belirlemek, eğitim faaliyetlerine yönelik gelişim alanlarının tespit edilerek gerek bireysel gerek kurumsal olarak önlemler almak, uzaktan eğitim uygulamaların öğretmenler arasında yaygınlaşmasını sağlayarak öğretmenlerin mesleki ve kişisel gelişim düzeylerini arttırmak açılarından önemlidir.

YÖNTEM

Çalışmada verilerin yüzeysel anlamları yerine derinlemesine incelenmesi için görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu Malatya'da görev yapan farklı branşta çalışan 10 öğretmendir. Çalışma için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve veriler bu form yardımıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren nitel veri analiz türü olan betimsel analiz ile verilerin içerdiği mesajların sistematik bir şekilde incelenmesine dayanan içerik analizi kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılıcıların branşları

Katılıcıların branşları	Erkek	Bayan
Fen Bilimleri öğretmenliği	1	
Sosyal Bilgiler öğretmenliği	1	1
Sınıf öğretmenliği	2	1
Teknoloji ve Tasarım öğretmenliği	2	
Türkçe öğretmenliği		2
Toplam	**6**	**4**

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 1'de araştırmanın çalışma grubu verilmiştir. Araştırmaya 1 Fen Bilimleri öğretmeni, 2 Sosyal Bilgiler öğretmeni, 3 Sınıf öğretmeni, 2 Teknoloji Tasarım öğretmeni ve 2 Türkçe öğretmeni branşlarında olmak üzere 6 erkek 4 bayan toplam 10 öğretmen katılmıştır.

Tablo 2. Katılıcıların mesleki kıdemi

Katılıcıların mesleki kıdemi	**Yıl**
5-10 yıl	2
11-15 yıl	2
16-20 yıl	4
20-25 yıl	1
26 ve üstü yıl	1
Toplam	**10**

Tablo 2'de araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki kıdem yılı verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 2'si 5-10 yıl, 2'si 11-15 yıl, 4'ü 16-20 yıl, 1'i 20-25 yıl ve 1'i 26 ve üstü yıllık kıdeme sahiptir.

Tablo 3. Katılıcıların teknoloji araçlarını kullanma düzeyleri

Katılıcıların teknoloji araçlarını kullanma düzeyleri	**Sayı**
1 (Başlangıç Düzeyi)	0
2	0
3	5
4	3
5 (Üst Düzey)	2
Toplam	10

Tablo 3'te araştırmaya katılan öğretmenlerin teknoloji araçlarını kullanma düzeyleri verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, kendi algılarına göre teknoloji araçlarını kullanma düzeylerini belirlemişlerdir. Bu kapsamda araştırmaya katılan 5 öğretmen 3 düzeyinde, 3 öğretmen 4 düzeyinde ve 2 öğretmen 5 düzeyinde teknoloji araçlarını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çalışma grubunda 1. ve 2. düzeyde teknolojik araçları kullanan öğretmen bulunmamaktadır.

BULGULAR

Tablo 4. Katılımcıların kullandığı uzaktan eğitim uygulaması türü

Uygulama türü	**Katılımcı sayısı**
Çevrimiçi etkileşimli internet web. (çift yönlü iletişim)	7
Çevrimiçi videokonferans (tek yönlü iletişim)	3

Tablo 4'te araştırmaya katılan öğretmenlerin kullandığı uzaktan eğitim türü verilmiştir. Tabloya göre 7 öğretmen Çevrimiçi etkileşimli internet web. (çift yönlü iletişim) ve 3 öğretmen Çevrimiçi videokonferans (tek yönlü iletişim) türünde uzaktan eğitim uygulamasını kullanmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 5. Katılımcıların uzaktan eğitim uygulaması kapsamında yüz yüze eğitime katılma durumu

Katılma durumu	Katılımcı sayısı
Evet	2
Hayır	8

Tablo 5'te araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulaması kapsamında yüz yüze eğitime katılma durumu verilmiştir. Tabloya göre 2 öğretmen yüz yüze eğitime katılırken 8 öğretmen yüz yüze eğitim uygulamalarına katılmamıştır.

Tablo 6. Uzaktan eğitim uygulamasına katılma amacı

Katılma amacı	Katılımcılar
Mesleki gelişim sağlama (Öğrenme ortamları, ölçme ve değerlendirme, beceri destekli dönüşümü sağlama, dijital içerik hazırlama vb.)	K5, K6, K9, K10
Kişisel gelişim sağlama	K9, K10
Teknoloji kullanım becerilerini arttırmak	K1, K7, K8, K10
Alanı ile ilgili önemli sosyal ağlar kurmak	K9, K10
İhtiyaç olan bilgiye kolay erişim sağlamak	K2, K9
Zorunluluktan (Mevzuat)	K3

Tablo 6'da araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamasına katılma amaçları verilmiştir. Tabloya verilerine göre öğretmenler mesleki gelişimini sağlamak, teknoloji kullanım becerilerini arttırmak, kişisel gelişim sağlamak, alanı ile ilgili önemli sosyal ağlar kurmak, ihtiyaç olan bilgiye kolay erişim sağlamak ve mevzuattan kaynaklanan zorunluluktan dolayı eğitime katılmışlardır. Katılımcıların görüşlerine bakıldığında;

K3: Okulda resmi yazı ile bildirdiler. Mevzuata uygun olan bu eğitime mecburen katıldım.

K10: Bireysel olarak mesleki ve kişisel gelişimimi sağlamak, şu an çok yaygın olan Web 2.0 ya da akıllı tahta kullanımı gibi teknolojik alanda etkili araçları kullanmak, eğitimde uzman kişilerle tanışmak ya da aynı alanda eğitim alan diğer meslektaşlarımla iletişim kurmak amacıyla uzaktan eğitim uygulamalarına katıldım.

Tablo 7. Katılımcıların uzaktan eğitim uygulamasında elde ettikleri kazanımlar

Kazanımlar	Katılımcılar
Öğrenme süreçlerinin daha etkili planlamasına etkisi olması	K5, K10
Kişisel gelişim sağlaması	K8,K9, K10
Güncel değişimlerin yakından takip edilmesi	K4, K5
Mesleki motivasyonun artması	K1
Teknoloji kullanım becerisinin artması	K3
Ders içeriklerinin teknolojik araçlarla entegre edilmesi	K3

ISBN 978-605-7875-34-1

Bilgi edinme ortam ve imkânlarının arttırılması	K2, K4, K6, K8, K10
Üst düzeyde katkısı olmaması	K7

Tablo 7'de araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulaması sonrası elde ettikleri kazanımlar verilmiştir. Tabloya verilerine göre uzaktan eğitim uygulamalarının öğretmenlere; bilgi edinme ortam ve imkânlarının arttırılması, kişisel gelişim sağlaması, öğrenme süreçlerinin daha etkili planlamasına etkisi olması, güncel değişimlerin yakından takip edilmesi, mesleki motivasyonun artması, teknoloji kullanım becerisinin artması, ders içeriklerinin teknolojik araçlarla entegre edilmesi gibi farklı yönlerden katkıları olmuştur. Katılımcıların görüşlerine bakıldığında;

K5: Aldığım eğitimi, branşımda yapılan yeni yaklaşımları, güncel eğilimleri takip etmek için kullanıyorum. Ayrıca öğrencilerim için ders içeriklerini planlarken (dikkat çekme, hedeften haberdar etme, öğrenme- öğretme durumları, değerlendirme vb.) kullanıyorum. Aldığım eğitimden çok faydalandım.

K10: Uzaktan eğitim sayesinde zaman ve yer sorunu olmadan hedefim olan bilgiye ulaştım. İstediğim alandaki bilgilere kolaylıkla ulaştım ve ulaşma yollarını da öğrendim. Ders kazanımlarını öğrencilerime daha kolay ve etkili vermenin yollarını keşfederek etkili öğretim tasarımı yaptığımı, mesleki ve kişisel becerilerimin arttığını düşünüyorum.

Tablo 8. Katılımcıların uzaktan eğitim aracılığıyla edindikleri bilgileri kullanma durumları

Edindikleri bilgileri kullanma durumları	**Katılımcılar**
Sınıflarda çağdaş eğitime yönelik farklı yöntemleri uygulamak	K1,K3,K6,K8
Eğitimde teknolojik araçlarını kullanma sıklığını arttırmak	K2,K8,K10
Öğrencilerin ilgilerini derse çekmek	K3,K10
Daha kolay yoldan daha az maliyetle daha eğlenceli ve etkili eğitim içeriği (etkinlik yaparken, ders içeriklerini geliştirirken) geliştirmek	K6, K8,K9,K10
Etkili öğretim tasarımı yapmak	K3,K5
Sınıfta Web 2.0 araçları, akıllı tahta vb dijital araçları kullanma düzeylerini arttırmak	K4,K7
Öğrenci, öğretmen, yönetici ve veli vb. kişilerle etkili iletişim kurmak	K5,K6,K9,K10
Sınıfın fiziki ve psiko-sosyal ortamlarını düzenlemek	K3,K6,K9

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 8'de araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim aracılığıyla edindikleri bilgileri kullanma durumları verilmiştir. Tablo verilerine göre öğretmenler uzaktan eğitim uygulamaları sayesinde edindikleri bilgileri; sınıflarda çağdaş eğitime yönelik farklı yöntemleri uygulayarak, daha kolay yoldan daha az maliyetle daha eğlenceli ve etkili eğitim içeriği (etkinlik yaparken, ders içeriklerini geliştirirken) geliştirerek, öğrenci, öğretmen, yönetici ve veli vb. kişilerle etkili iletişim kurarak, eğitimde teknolojik araçları çeşitli içeriklerle daha sık kullanarak, sınıfın fiziki ve psiko-sosyal ortamlarını düzenleyerek, öğrencilerin ilgilerini derse çekmek için etkili uygulamaları göstererek, etkili öğretim tasarımı yaparak, sınıfta web 2.0 araçları, akıllı tahta vb dijital araçları kullanma düzeylerini arttırarak kullanmaktadırlar. Katılımcıların görüşlerine bakıldığında;

K7: 21. yy'da yaşıyoruz. Bilgi ve teknolojik çağını yaşıyoruz. Bu çağ hızlı düşünme, hızlı hareket etme, zengin içerik hazırlama vb. gibi ihtiyaçları zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle web araçları konusunda uzaktan eğitim aldım. Bu eğitimden öğrendiklerimle artık web 2.0 araçlarını etkin kullanıyorum.

K9: Ben sınıfta pratik olmayı seviyorum. Aldığım ders sayesinde hiç yorulmadan hem eğlenerek hem de eğlendirerek ders işliyorum. İnsani ilişkiler geliştirme konulu bir eğitim aldım. Bu eğitimde bir öğretmen olarak iletişim kurmama gereken kişilerle olumlu iletişim kuruyorum. Olumlu sınıf iklimi geliştirmek için sınıfımın fiziksel yapısını değiştirdim. Sınıfın fiziksel değişimi sınıf içi ilişkileri arttırdı. Bu olumlu gelişimleri aldığım eğitimdeki uzmana borçluyum.

Tablo 9. Uzaktan eğitim uygulamasının olumlu yönleri

Olumlu yönler	**Katılımcılar**
Katılımcıların motivasyonu artırır.	K1
Eğitime erişim konusunda (yer, zaman) kolaylık sağlamaktadır.	K2, K3, K4, K7, K8, K9, K10
Eğitimi bireyler kendi hızında kendi öğrenme yöntemlerine göre istediği kadar tekrarlayarak öğrenebilmektedir.	K3, K4, K10
Eşzamanlı olarak sorulara cevap alınabilmektedir.	K4, K10
Eğitimler için ek maliyet gerekmemektedir.	K4, K10
Kısa zamanda doğru ve güncel bilgilere ulaşma fırsatı sunmaktadır.	K5, K6, K8
Alanında uzman kişiler tarafından verilen eğitimlerden faydalanılmaktadır.	K8

Tablo 9'da araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin olumlu görüşleri verilmiştir. Tabloya verilerine göre öğretmenler uzaktan eğitim uygulamalarını; eğitime erişim konusunda (yer, zaman) kolaylık sağlamak, eğitimi bireyler kendi hızında kendi öğrenme yöntemlerine göre istediği kadar tekrarlayarak öğrenebilmek, kısa zamanda doğru ve kalıcı bilgilere ulaşma fırsatı yakalamak, eşzamanlı olarak sorulara cevap almak, eğitimler için ek maliyet ödememek, katılımcıların motivasyonunu arttırmak, alanında uzman kişiler tarafından verilen

ISBN
978-605-7875-34-1

eğitimlerden faydalanılmak gibi açılardan olumlu görmektedirler. Katılımcıların görüşlerine bakıldığında;

K1: Bir eğitimci olarak uzaktan eğitim derslerini seviyorum. Bir öğrenci olarak o sistemde yer almak, bazı konulardaki uygulamalar hakkında fikir almak, bazı süreçleri yakından görmek beni heyecanlandırıyor. Bir umut veriyor, motivasyonum artıyor.

K8: Uzaktan eğitim sayesinde bir yerden bir yere gitmeden, ev ortamında istediğim zaman diliminde rahat koşullarda derslere katıldım. İhtiyacım olan dijital içerik inceleme konusunda internette hep eksik bilgiler vardı. Uzaktan eğitim aracılığıyla gerçekten alana hakim bir hocadan doğru bilgilere ulaştım.

Tablo 10. Uzaktan eğitim uygulamasının olumsuz yönleri

Olumlu yönler	**Katılımcılar**
Teknolojik aksaklıklar (İnternet bağlantısının kesilmesi, ses ve görüntünün yeterli olmaması) yaşanmaktadır.	K1, K3, K6, K10
Yüz yüze ilişki olmadığı için eğitimin etkisi azalmaktadır.	K4, K5
Olumsuz yönü yoktur.	K2
Konu anlatım sırasında sorulan sorulara hemen cevap alınamayabilir.	K5
Etkileşimli derslerde kaçırılan bölüme hemen ulaşılamamaktadır.	K5
İletişimin tek taraflı olması durumunda sıkıcı olmaktadır.	K7,K8,K9
Çevrim içi uygulamalarda katılımcı sayısının fazla olması nedeniyle tekrarlayan sorular zaman kaybına neden olmaktadır.	K10

Tablo 10'da araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin olumsuz görüşleri verilmiştir. Tabloya verilerine göre öğretmenler uzaktan eğitim uygulamalarını; teknolojik aksaklıklar (internet bağlantısının kesilmesi, ses ve görüntünün yeterli olmaması) yaşanması, iletişimin tek taraflı olması durumunda sıkıcı olması, yüz yüze ilişki olmadığı için eğitimin etkisinin azalması, konu anlatım sırasında sorulan sorulara hemen cevap alınamaması, etkileşimli derslerde kaçırılan bölüme hemen ulaşılamaması ve çevrim içi uygulamalarda katılımcı sayısının fazla olması nedeniyle tekrarlayan soruların zaman kaybına neden olması gibi açılardan olumsuz görmektedirler. Ayrıca katılımcılardan biri uzaktan eğitim uygulamalarının olumsuz bir yönü olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların görüşlerine bakıldığında;

K2: Uzmanlar eğitimi veriyor, sorulan sorular cevaplanıyor, planlanan program dahilinde konular ele alınıyor, yer ve zaman konusunda zorlamıyor. Bu nedenle uzaktan eğitim uygulamalarının olumsuz yönü yoktur.

K6: Sık sık internet bağlantısı gidiyor. Videonun önünde dakikalarca bekliyorum. Bu benim için olumsuz bir özellik.

Literatür incelemesi yapıldığında Tuncer ve Bahadır (2017) yaptığı çalışmada öğrenciler; uzaktan eğitimi ezbere alıştırması, sadece birkaç derse yönelik uygun olabileceği, uzaktan eğitimde görev alan öğretim elemanlarını ilgisiz olması, uzaktan eğitim ortamının soğuk olması, yüz yüze öğrenme

ISBN
978-605-7875-34-1

kadar etkili olmaması, bağlantı sorunlarının sıkça yaşanması, bilgisayar ve internet bağlantısı olmayanların bu içeriğe erişim sağlayamaması gibi açılardan eleştirmişlerdir. Tuncer ve Tanaş (2011) yaptığı araştırmada uzaktan eğitimin fen alanları için uygun olmadığı, dolayısıyla içerik bakımından bir kıyaslama yapılacak olursa sosyal alanlarda iyi sonuçlar verebileceği, devam takibi ve etkileşim sınırlılığı nedenleriyle olumsuz yönlerin olduğunu bulmuştur. Bu açıdan araştırma kapsamında elde edilen bulgular literatürle benzerdir.

Tablo 11. Uzaktan eğitim uygulamasının önerilme durumu

Önerme durumu	Katılımcı sayısı
Evet	9
Hayır	1

Tablo 11'de araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarını çevresindekilere önerme durumu verilmiştir. Tabloya verilerine göre 9 öğretmen uzaktan eğitim uygulamalarını önerirken 1 öğretmen önermemektedir. Önermeyen öğretmenin Çevrimiçi videokonferans (tek yönlü iletişim) türüne katıldığı ve eğitim içeriğinden memnun olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 12. Uzaktan eğitim uygulamasına yönelik öneriler

Öneriler	Katılımcı
Teknolojik alt yapı iyileştirilmelidir.	K1, K2, K4
Veri tabanı (bilgi depoları) geliştirilmelidir.	K3
Uzaktan eğitime uygun konular seçilmelidir. Uygulama temelli çalışmalar uzaktan eğitim uygulamasına uygun değildir.	K3
Konular sade ve anlaşılabilir şekilde hazırlanmalı, bol örnekler ve benzetimler kullanılmalıdır.	K3
Eğitimler alan uzmanı olan kişiler tarafından verilmelidir.	K4
Çevrimiçi eğitimler etkileşimli olarak (çift yönlü iletişime açık) planlanmalı, dersin bir bölümü yüz yüze eğitimle desteklenmelidir.	K5, K6, K7,K8
Video, pdf, ppt vb. türde ders materyallerinin paylaşılması gerekir.	K9, K10

Tablo 12'de araştırmaya katılan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin önerileri verilmiştir. Tabloya verilerine göre öğretmenler çevrimiçi eğitimlerin etkileşimli olarak (çift yönlü iletişime açık) planlanması, dersin bir bölümünün yüz yüze eğitimle desteklenmesi, teknolojik alt yapının iyileştirilmesi, video, pdf, ppt vb. türde ders materyallerinin paylaşılması, veri tabanlarının (bilgi depoları) geliştirilmesi, konuların sade ve anlaşılabilir şekilde hazırlanması, bol örnekler ve benzetimlerin kullanılması, eğitimlerin alan uzmanı olan kişiler tarafından verilmesi gibi öneriler geliştirmişlerdir.

K4: Uzaktan eğitim uygulamalarında en çok sorun yaşadığım konu teknolojik alt yapı sorunlarıdır. Bence öncelikle internet, bilişim araçları konusunda alt yapı sorunları giderilmelidir. Ayrıca vakit

ISBN
978-605-7875-34-1

ayırıyoruz, bekliyoruz, sunum yapan hoca saatlerce giriş konuşması yapıyor. Asıl konuya gelemiyor. Bu nedenle işi bilen kişiler ders sunumu yapmalıdır.

SONUÇ

- Araştırmaya katılan öğretmenlerin daha çok çevrimiçi etkileşimli internet web. (çift yönlü iletişim) türünde uzaktan eğitim uygulamasını kullandığı,
- Öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulaması kapsamında daha çok yüz yüze eğitime katılmadığı,
- Öğretmenler mesleki gelişimini sağlamak, teknoloji kullanım becerilerini arttırmak, kişisel gelişim sağlamak, alanı ile ilgili önemli sosyal ağlar kurmak, ihtiyaç olan bilgiye kolay erişim sağlamak amacıyla uzaktan eğitim uygulamalarına katılmışlardır.
- Uzaktan eğitim uygulamalarının öğretmenlere; bilgi edinme ortam ve imkânlarının arttırılması, kişisel gelişimi sağlaması, öğrenme süreçlerinin daha etkili planlamasına etkisi olması, güncel değişimlerin yakından takip edilmesi gibi alanlarda katkısı olmuştur.
- Öğretmenler uzaktan eğitim uygulamaları sayesinde edindikleri bilgileri; sınıflarda çağdaş eğitime yönelik farklı yöntemleri uygulamada, etkili eğitim içeriği (etkinlik yaparken, ders içeriklerini geliştirirken) geliştirmede, eğitimin ilgilileri ile etkili iletişim kurmada, eğitimde teknolojik araçları kullanmada, sınıfın fiziki ve psiko-sosyal ortamlarını düzenlemede kullanmaktadırlar.
- Öğretmenler uzaktan eğitim uygulamalarını; eğitime erişim konusunda (yer, zaman) kolaylık sağlaması, eğitimi bireyler kendi hızında kendi öğrenme yöntemlerine göre istediği kadar tekrarlayarak öğrenebilmesi, kısa zamanda doğru ve güncel bilgilere ulaşma fırsatı sunması gibi açılardan olumlu görmektedirler.
- Öğretmenler uzaktan eğitim uygulamalarını; teknolojik aksaklıklar (İnternet bağlantısının kesilmesi, ses ve görüntünün yeterli olmaması) yaşanması, iletişimin tek taraflı olması durumunda sıkıcı olması, yüz yüze ilişki olmadığı için eğitimin etkisi azalması gibi açılardan olumsuz görmektedirler.
- Öğretmeler uzaktan eğitim uygulamalarını çevresindekiler önermektedirler.
- Uzaktan eğitim uygulamalarında çevrimiçi eğitimler etkileşimli olarak (çift yönlü iletişime açık) planlanması, dersin bir bölümü yüz yüze eğitimle desteklenmesi, teknolojik alt yapının iyileştirilmesi, video, pdf, ppt vb. türde ders materyallerin sistem üzerinden paylaşılması gibi öneriler geliştirilmiştir.

KAYNAKLAR

Akpınar, Yavuz (2003). Öğretmenlerin Yeni Bilgi Teknolojileri Kullanımında Yükseköğretimin Etkisi: İstanbul Okulları Örneği, The Turkish Online Journal Of Education Technology-Tojet, 2(2), 79-96.

Bozkurt, A. (2017). Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını, Açıköğretim Uygulamaları Ve Araştırmaları Dergisi, 3(2), 85-124.

Ekinci, T. A. (2017). Uzaktan Eğitimin Talep Boyutu: Yönetici Perspektifinden Nitel Bir İnceleme, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal Of Education) 32(3): 745-759.

ISBN
978-605-7875-34-1

Gökkaya, Z. ve Akçiçek, Ş. B. (2012). Türkiye'deki Uzaktan Eğitim ve E-Sertifika Programlarına Çağdaş Bir Yaklaşım: Örnek Bir Çalışma, Winter 2, 1-18.

Gülnar, B. (2008). Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (SUZEP Örneği). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (19), 259- 271

İşman, A. (2011). Uzaktan Eğitim. 4. Baskı, Ankara: Pegema Akademi.

Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu, Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi / The Journal Of International Education Science, 2(5), 376-394.

Özyürek, A., Begde, Z., Yavuz, N.F., Özkan, İ. (2016). Uzaktan Eğitim Uygulamasının Öğrenci Bakış Açısına Göre Değerlendirilmesi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6 (2), 592-605.

Tuncer, M. ve Bahadır, F. (2017). Uzaktan Eğitim Programlarının Bu Programlarda Öğrenim Gören Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. Journal of Educational Reflections, 1(2), 27-36.
Tuncer, M. ve Tanaş, R. (2011). Akademisyenlerin Uzaktan Eğitim Programlarına Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi (Fırat ve Tunceli Üniversiteleri Örneği). İlköğretim Online Dergisi, 10(2), 776-784.

ISBN
978-605-7875-34-1

1914 ÇALLI KUŞAĞI SANATÇILARI İLE BATI EMPRESYONİST RESİM SANATÇILARININ İZLENİMCİ TAVIRLARI ARASINDAKİ FARKLAR

Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin GEÇEN

İnönü Üniversitesi, fahrettin.gecen@inonu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Bayram Dede

Adıyaman Üniversitesi, bdede@adiyaman.edu.tr

ÖZET

Modern sanat, empresyonizmle başlayan ve 1960-1970 yıllarına kadar devam eden sanatçıların dünyayı olduğu gibi görmemeye başlamalarıyla ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Modern sanatın doğum sancısı çekerek ortaya çıkardığı ilk sanat akımı ise Empresyonizm sanat akımıdır. Empresyonizm 19. yy. da ortaya çıkmış bazı gerçekleri yansıtmaya değil sanatın biçimsel yani plastik yönüne yönelik oluşmuş bir akımdır. Empresyonist sanatçılar günün anlık durumunu yakalamaya çalışmış, ışığı temel öğe olarak kullanmışlardır. Anı yakalamak için ise günün aynı saatini genelde dış mekânda çizip resimde ışığın anlık etkisini yakalaya bilmek için fırça darbeleriyle resim yapmışlardır. Ressamların bu tavrı nedeniyle plastik değerde bir değişme olmuş resim parçalara bölünmüştür. Batı sanatının önemli sanatçılarını Edouard Manet, Edgar Degas, Claude Monet, Pisarro, Sisley ve Paul Cezanne olarak sayabiliriz. Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerine doğru Sanayi Nefise Mektebi'nde okuyan bazı sanatçılar Avrupa'ya sanat eğitimine gönderilmiştir. Avrupa'ya sanatçıların gönderilmesi Çağdaş Türk resim sanatında gelişime ve modern sanatın kazanımı için büyük önem taşımaktadır. Avrupa'ya giden Türk sanatçılar oranın kültürünü ve sanatını benimseyip geri dönmüşlerdir. Bu sanatçılar Avrupa'da gördükleri ve öğrendikleri Modern Sanat akımlarını kendi üsluplarıyla birleştirip yurtlarında sanat eseri olarak ortaya koymuşlardır. Bu sanatçılardan bir tanesi de İbrahim Çallı'dır. İbrahim Çalılı'nın espirili biri olması, yaşam tarzı ve Anadolu insanı olmasından dolayı empresif etkilerle çalışan sanatçıların oluşturduğu sanatçı grubuna "Çallı Kuşağı" denmesine neden olmuştur. İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hüseyin Avni Lifij, Hikmet Onat, Nazmi Ziya Güran, Ruhi Arel, Sami Yetik, Ali Sami Boyar Ve Namık İsmail Çallı kuşağının sanatçılarıdır. Çallı kuşağı sanatçıları da batı empresyonistleri gibi ışığı temel almışlardır. Çallı Kuşağı'nın sanatçılarını batı sanatçılarından ayıran bazı sanatsal tavırlar söz konusudur. Araştırmanın amacı 1914 Çallı Kuşağı sanatçıları ile batı Empresyonist sanatçılarının yaptığı eserlerdeki empresif çalışma farklarını ortaya çıkarmaktır. Çalışmanın önemi ise kültürler arasındaki farlılıkların aynı akım üzerinde oluşturduğu farklılıkları ortaya çıkarmasıdır. Araştırmanın sonucunda Çallı Kuşağı ile batı empresyonist sanatçılar arasındaki farkın aldıkları eğitimden, kültürel yapıdan ve geçmişlerinden kaynaklandığı göstermektedir. Resimlere bakıldığında batı sanatçılarının çoğunlukla dış mekan konularına yöneldikleri fakat Çallı Kuşağı sanatçılarının özellikle portre, naturmort gibi konulara eğildikleri görülmektedir. Yine Çallı Kuşağı sanatçılarının Anadolu'nun yaşamsal formunu yansıttıkları ve halkın yaşamındaki sıkıntılarıyla resmettikleri görülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Anahtar kelimeler: Empersyonizm, Çallı Kuşağı, Sanayi Nefise, Modern, Batı, Işık

Abstract

Modern art emerged and developed by artists starting with Impressionism and continuing until the years of 1960-1970 when they did not see the world as it was. The first Art flow of Modern Art Is The Art flow of Impressionism. Impressionism 19. century. it is not about reflecting some of the facts that have emerged, but about the formal aspect of the art, that is, plastic. The Impressionist artists tried to capture the moment of the day, using light as a basic element. In order to capture the moment, they usually draw the same time of the day in the outer space and paint with brush strokes to know the instant effect of light in the picture. Because of this attitude of Painters, a change in plastic value has been broken into pieces. Edouard Manet, Edgar Degas, Claude Monet, Pisarro, Sisley and Paul Cezanne are the major artists of Western art. Towards the end of the Ottoman Empire, some artists studying at the Nefise School of industry were sent to art education in Europe. Sending artists to Europe is of great importance for the development of contemporary Turkish art and for the acquisition of Modern Art. Turkish artists who went to Europe have embraced the culture and art of the place and returned. These artists combine the modern art movements they saw and learned in Europe with their own styles and put them as a work of art in their homeland. One of these artists is Ibrahim Çallı. Ibrahim çalı'ın espiriliği one of the Life Style and Anatolian people because of the Impressionist artists created by the group of artists who work with the “Çallı generation " caused it to be called. Ibrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hüseyin Avni Lifij, Hikmet Onat, Nazmi Ziya Güran, Ruhi Arel, Sami Yetkin, Ali Sami Boyar and Namık Ismail Çallı Arel generation artists. The artists of the bush generation are also based on light, such as the Western Impressionists. There are some artistic attitudes that distinguish the artists of the Çallı generation from the Western artists. The aim of the study is to reveal the impressionable differences between The called generations of 1914 and the works of Western Impressionist artists. The importance of the study is that the differences between cultures have been found in the same flow. As a result of the research, the difference between the Çalli Belt and Western impressionist artists is shown to be due to their education, cultural structure and backgrounds. Looking at the paintings, Western artists are mostly oriented to outdoor subjects, but the Çallı generation artists tend to focus especially on subjects such as portrait, naturmort. Again, it is seen that the artists of the Çallı Generation reflect the vital form of Anatolia and portray it with their troubles in the lives of the people.

Key words: imperialism, Bush generation, industry Nefise, modern, West, Light

Giriş

Natüralizm’in etkisinin devam ettiği ve doğal olanı plastik açıdan tual üzerinde yansıtmayı düşünen sanatçılar modern sanata doğru yolculuk yapmışlardır. Modern sanat, empresyonizmle başlamış ve 1960-1970 yıllarına kadar devam etmiştir. Modern sanat sanatçıların dünyayı olduğu gibi görmemeye başlamalarıyla ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Modern sanatın doğum sancısı çekerek ortaya çıkardığı ilk sanat akımı ise Empresyonizm sanat akımıdır. Empresyonizm 19. yy. da ortaya çıkmış bazı gerçekleri yansıtmaya değil sanatın biçimsel yani plastik yönüne yönelik oluşmuş bir akımdır. Empresyonist sanatçılar günün anlık durumunu yakalamaya çalışmış, ışığı temel öğe olarak kullanmışlardır. Sanatçılar anı yakalamak için genelde dış mekânda günün aynı saatinde ışığın o anki etkisini yakalaya bilmek için boyayının paletten çıktığı gibi tuvale fırça darbeleriyle resim yapmışlardır. Ressamların bu tavrı nedeniyle plastik değerde bir değişme olmuş resim parçalara bölünmüştür. Batı sanatının önemli sanatçıları olarak Edouard Manet, Edgar Degas, Claude Monet, Pisarro, Sisley ve Paul Cezanne olarak sayabiliriz. Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerine doğru Sanayi Nefise Mektebi’nde okuyan bazı sanatçılar Avrupa’ya sanat eğitimine

ISBN
978-605-7875-34-1

gönderilmiştir. Avrupa'ya sanatçıların gönderilmesi Çağdaş Türk resim sanatında gelişime ve modern sanatın kazanımı için büyük önem taşımaktadır. Avrupa'ya giden Türk sanatçılar oranın kültürünü ve sanatını benimseyip geri dönmüşlerdir. Bu sanatçılar Avrupa'da gördükleri ve öğrendikleri Modern Sanat akımlarını kendi üsluplarıyla birleştirip yurtlarında sanat eseri olarak ortaya koymuşlardır. Bu sanatçılardan bir tanesi de İbrahim Çallı'dır. İbrahim Çalılı'nın espirili biri olması, yaşam tarzı ve Anadolu insanı olmasından dolayı empresif etkilerle çalışan sanatçıların oluşturduğu sanatçı grubuna "Çallı Kuşağı" denmesine neden olmuştur. İbrahim Çallı, Feyhaman Duran, Hüseyin Avni Lifij, Hikmet Onat, Nazmi Ziya Güran, Ruhi Arel, Sami Yetik, Ali Sami Boyar ve Namık İsmail Çallı kuşağının sanatçılarıdır (Başbuğ, 2010:1). Çallı kuşağı sanatçıları da batı empresyonistleri gibi ışığı temel almışlardır. Çallı Kuşağı'nın sanatçılarını batı sanatçılarından ayıran bazı sanatsal tavırlar söz konusudur.

1. **Araştırmanın Amacı:**
   1914 Çallı Kuşağı sanatçıları ile batı Empresyonist sanatçılarının yaptığı eserlerdeki empresif çalışma farklarını ortaya çıkarmaktır.
2. **Araştırmanın Önemi:**
   1914 Çallı Kuşağı sanatçıları ile batı Empresyonist sanatçılarının resimlerindeki kültürel farlılıkların aynı akım üzerinde oluşturduğu farklılıkları ortaya çıkarmasıdır.

3.1. Empresyonizm nedir?

Claude Monet'in "izlenim, gündoğumu adından ismini alan empresyonizm akımı Türkçede etki izlenim adına gelmektedir. Bir olayın başlangıcından bitimine kadar geçen süredeki izlenimleri anlatma biçimi olarak tanımlanan empresyonizm o dönem sanatçıları için nesnelerin gözde bıraktığı etki olarak tanımlanmıştır (Ayaydın, 2016: 4).

3.2.Çağdaş Sanat Akımında Yer Alan Avrupa Sanatçılarının Empresif Etkileri

Empresyonizm sanat akımı Naturalizm sanat akımı ile Romantizm sanat akımı etkisi altında kalarak doğma ve gelişme sürecine girmiştir. Romantizm sanat akımı resimlerinde kullanılan renklerin baskınlığı bu sanat akımını etkileyen bir unsur olmuştur. Empresyonist sanatçıların yaptıkları eser örneklerine bakıldığında natüralist ve romantistler gibi kır ve açık hava resimleri konu edindikleri bunların yanı sıra kent yaşamını tema ettikleri görülmektedir. "Resim 1" de görülen örnek gibi Avrupa empresyonistlerin temalarında kent yaşamı ve modern yaşam ön plana çıkmıştır.

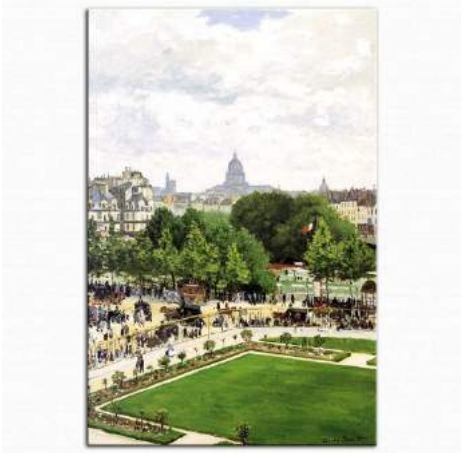

Resim 1: Prenses bahçesi Monet
1867. Tuval üzerine yağlı boya, 91x62 cm. Allen Memorial Sanat Müzesi, Oberlin

Empresyonist sanatçılar eserlerinde, edindikleri izlenimi resmedip öteyandan plastik ve betimsel açıdan kendi sanatçı kimliklerini ortaya koymuşlardır.
Manet ve Sisley 'in birer örneğinden sanatçı üslup farklılıklarını örneklendirebiliriz.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 2: Manet - Balkon
1868-9 Tuval üzerine yağlıboya, 169x125 cm. Musee d' Paris

Esere bakıldığında üslubun daha gerçekçi olduğu görülmektedir. Resimde ayrıca çağdaş Avrupa yaşam form izleri görülmektedir.

Resim 3: Sisley-Port Marly'deki Sel Baskını
1876. Tuval üzerine yağlıboya, 60x81 cm. Musee d Orsay. Paris

Esere bakıldığında fırça darbeleriyle resmin parçalandığı hissi oluşmaktadır. Manet'in eserine bakıldığında renkler birbiriyle daha yakın ve gerçekçiyken Sisley'in eserinde renkler fırça darbeleriyle ayrılmış gibidir.
Empresyonist sanatçıların eserlerine bakıldığında çoğunlukla açık havada çalıştıkları görülmektedir.

Empresyonist sanatçılar kişisel konu arayışlarına girdikleri görülmekte fakat Empresyonist sanatçıların resimlerinde ışık önemli bir öğeyken ışığın etkisini arttırma nesneyi doğru zamanda verebilme kaygısı da renkçiliğe sanatçıları itmiştir. Resim 3 örneğinde görüldüğü gibi nesnelerdeki renkler parçalanmış ve renk skalası genişlemiştir. Işığın etkisini yakalamak amacıyla zamanın aynı dilimini kullanmaları ile canlı renkler ortaya çıkmış ve renklerle cisimlere hacim vermeye çalışmışlardır. Renklerle açık koyu ilişkisi kurulmuş fakat realist etkide yer alan üç boyut etkisini tam anlamıyla hissettirememişlerdir.

3.3. Çağdaş Türk Resminde 1914 Çallı Kuşağı Ressamların Resminde Empresif Etkiler

Türk sanatı resmi batılılaşma öncesi de kendini göstermiş minyatür resimlerinde figürsel betimlemelerle, padişahların kendi resimlerini çizdirmeleriyle gelişim göstermiştir. "Batılılaşma

ISBN
978-605-7875-34-1

sürecinin ikinci eşiği olan II. Meşrutiyetin ilanını takip eden iki yılda sanatçılar, çoğunluğu Paris olmak üzere resim bilgisi ve eğitimlerini artırmak için Avrupa'ya gittiler. Büyük bir kısmı devlet tarafından gönderilen İbrahim Çallı, Avni Lifij, Namık İsmail ve Nazmi Ziya Güran gibi isimlerden oluşan bu sanatçılar, I.Dünya Savaşı'nın başlaması ile yurda dönene kadar Fernand Cormon, Jena-Paul Lourens ve Albert Laurens'ın atölyelerinde çalıştılar (Başkan, 2007'den aktaran Akdaş, 2011). Modernizmi ve batı yaşam formunu gören sanatçılar batıda gelişen modern sanatın etkisini kendilerinde hissetmiş ve öğrenmişlerdir. Batı tarzı resim yapmayı öğrendikten sonra, önceleri somut gerçekçiliğe bağlı ürünler ortaya koyarken; zamanla bilgi ve görgüsüne eklemeyi başardığı anlama gücüyle Türk sanatçısı fotoğrafik gerçekçilikten Empresyonizme, oradan Konstrüktivist, Kübist, Ekspesyonist ve Soyut resmin denendiği alanlara kaymayı başarmıştır (Buğra, 2007'den aktaran Akdaş, 2011).

Modern sanat akımlarını Osmanlı ve devamı olan Türkiye'de sanatçılar oluşturdukları akımlarla yansıtmışlardır. Bu akımlardan bir tanesi de 1914 Çallı Kuşağı'dır. Çallı kuşağı özellikle empresyonist sanat akımını resimlerinde kendi üsluplarınca yansıtmışlardır.

Çallı kuşağı ressamlarının yaptıkları eserlere bakıldığında genel de savaş sahneleri, açık peysaj, çalışan köylü insanlar, portre, nü gibi temalara yöneldikleri görülmektedir.

Resim 4: İbrahim Çallı -Meyveler -Tuval Üzerine Yağlı Boya

Yukarıda yer alan İbrahim Çallı'ya ait natürmort temalı eserde Anadolu kültürüne ait arka fonda motifli halı olduğu görülmektedir. Anadolu kültürünü resim temasında kullandığı nesneler aracılığıyla yansıtmıştır. Eserde empresif fırça darbeleri de hissedilmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 5: Sami yetik -hücuma kalkış

Sami Yetik'in bu eserine bakıldığında eserde parçalı boyutlamalar ve fırça darbeleriyle boyama üslubuyla bir empresyonist tavır görülmektedir. Avrupa ressamlarının temalarının aksine kurtuluş savaşını tema ederek önemli bir konuya değinmiştir.

Resim 6: İbrahim Çallı - Zeybekler

İbrahim Çallı'nın bu eserinde Anadolu insanın giyim tarzı, yaşam şekli, mimari durumu, geleneksel tavırları görülmektedir. Avrupa empresyonistleri modern yaşamlarını tema ederken Türk sanatçıları Türk kültürüne ait temaları konu edinmişlerdir.

Resim 7: Ruhi arel-taşçılar-tual üzerine yağlı boya- 1924

Çallı kuşağında yer alan sanatçılar eserlerinde çalışan insanların görüntülerini resmederek toplumsal bir duyarlılık göstermişlerdir. Avrupa ressamları çalışan insanların çizimine ciddi ağırlık vermezken Türk sanatçıları bu temaya ciddi önem vermişlerdir.

4. Yöntem

Nitel araştırma deseni ile hazırlanan araştırmada bilgilere erişilmek amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Avrupa empresyonizmi ile 1914 Çallı Kuşağı empresyonist eserleri ve

ISBN
978-605-7875-34-1

sanatçıların eserleri irdelenip bilgi verileri elde edilmiştir. Betimsel analizler ile değerlendirmeler sonrası elde edilen bilgiler aracılığıyla sonuçlara erişilmiştir.

Sonuçlar

Çallı Kuşağı ile batı empresyonist sanatçılar arasındaki farkın aldıkları eğitimden, kültürel yapıdan ve geçmişlerinden kaynaklandığı görülmektedir. Resimlere bakıldığında batı sanatçılarının çoğunlukla dış mekan konularına yöneldikleri fakat Çallı Kuşağı sanatçılarının özellikle portre, naturmort gibi konulara eğildikleri görülmektedir. Yine Çallı Kuşağı sanatçılarının Anadolu'nun yaşamsal formunu yansıttıkları ve halkın yaşamındaki sıkıntılarıyla resmettikleri görülürken batı empresyonist sanatçıların Çağdaş Avrupa yaşam formunu yansıttıkları görülmektedir. Avrupa sanatçılarının empresif çalışmalarında kullandıkları renklerin daha canlı olduğu görülürken Çallı kuşağı sanatçılarının resimlerinde soluk etkiler daha çok görülmektedir. Çalışan insanları ve toplumun sıkıntılarını temalarında Çallı kuşağının Avrupa empresyonist sanatçılarına göre daha çok tema edindikleri görülmektedir. Çallı kuşağı sanatçıları kurtuluş savaşı temasına çok önem verdikleri Avrupa sanatçılarında savaşa yönelik tema konularına rastlanmadığı görülmektedir. Bu durum ülkenin hayati hassasiyetlerine Çallı kuşağının önem verdiğini göstermektedir.

Kaynakça

AYAYDIN, Abdullah, (2016). Çağdaş Sanat Akımları 1. Baskı Ankara: Nobel Yayınları

Akdaş, S. (2011). İslam Sanatları Tarihi Bilim Dalı Cumhuriyet Dönemi Türk Resim Sanatında Çallı Kuşağının Yeri Ve Önemi (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Entitüsü, Konya.

Görsel kaynaklar

Resim 1: Powell-Jones, Mark, (2016). Empresyonizm 1. Baskı. (çev: Engin Süren) İstanbul: Remzi Kitabevi

Başbuğ, F. (2010). "1914 Çallı Kuşağının Türk Resim Sanatına Etkisi", Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, S.29:371-392

Resim 2:
https://www.google.com/search?q=manet+balkon&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiVhrPGxv7gAhWv4IUKHYm6DD4Q_AUIDigB&biw=1280&bih=881#imgrc=Yv_m96XfMW0RuM:

Resim 3:
https://www.google.com/search?q=port+marly+deki+sel+bask%C4%B1n%C4%B1+alfred+sisley&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiZqbaRyf7gAhWJNOwKHe_vDg8Q_AUIDigB&biw=1280&bih=881#imgrc=K3qI34fxlOqxvM:

Resim 4:
https://www.google.com/search?biw=1280&bih=881&tbm=isch&sa=1&ei=Vi2WXPz7GKaH1fAPnJSvyAY&q=ibrahim+%C3%87all%C4%B1+-Meyveler+&oq=ibrahim+%C3%87all%C4%B1+-Meyveler+&gs_l=img.12...30696.41565..43071...0.0..0.125.3487.0j32.....1....1..gws-wiz-img.9Yd2DS9Cb8s#imgrc=SOtoE7XRM12ndM:

Resim 5:
https://www.google.com/search?q=sami+yetik+eserleri+ve+isimleri&tbm=isch&source=iu&ictx=1&fir=jQeXup2kIPOm6M%253A%252C5vBMR13vuAVOXM%252C_&vet=1&usg=AI4_-kTQcNWu64aP-

ISBN
978-605-7875-34-1

5Pm_iiyYvByy3DBHQ&sa=X&ved=2ahUKEwjwm67pqpjhAhWJzIUKHeUpA4wQ9QEwAnoECAkQBg#imgrc=jQeXup2kIPOm6M:

Resim 6: http://www.leblebitozu.com/unlu-turk-ressam-ibrahim-callinin-15-onemli-tablosu/

Resim 7: https://www.tarihnotlari.com/ruhi-arel/tascilar/

ISBN
978-605-7875-34-1

1929 EKONOMİK BUNALIMI VE TBMM

Prof Dr. M. Salih MERCAN
Bitlis Eren Üniv. Fen-Edb. Fak., msmercan@beu.edu.tr

ÖZET

1929 Ekonomik krizinin, batılı ekonomiler üzerinde derin yaralar aç.tığını ve 1930'lu yıllara damgasını vurduğunu biliyoruz.,ancak aradan geçen zamana karşın bu krizin nedenlerini ve sonuçlarını hala kapsamlı biçimde ortaya koymayı başaramıyoruz.Öyle anlaşılıyor ki krizin nedenlerin başında , sanayi sektörüne yapılan ölçüsüz yatırımlar geliyor. BU yatırımlar talebi kat kat aşan bir arz fazlasına yol açıyor ve üretilen mallar depodan pazara alamıyor. Teknolojik gelişme, 192'ler boyunca ekonomik büyüme üzerinde önemli roller oynadı, ancak elde edilen zenginlik, yalnızca sermayedarlara yaradı, işçi kesiminin gelirlerinde bir iyileştirme meydana getirmedi. Büyümenin nimetlerinden yararlanamayan ücretli sınıf, tüketim alışkanlıklarını değiştirmedi, kazancını gıda, giyim ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak için harcadı. Sanayi sektörünü harekete geçirecek tüketim mallarını talep etmedi. Ücretliğinin tüketim malı talep etmemesiyse, arz edilen malın depolarda yığılmasına ve ürün fiyatlarının düşmesine neden oldu. Dev şirketler, sahip oldukları sermaye birikimi sayesinde bu durumdan zarar görmemeyi, dampingler aracılığıyla ellerindeki ürünü eritmeyi başardılar. Krizden en fazla zarar gören küçük şirketler ise, pazarı terk etmek ve meydanı büyüklerin oluşturduğu oligopele (Belli sayıda büyük firmaların birlikteliğinden meydana gelen çoklu monopol/tekel) bırakmak zorunda kaldılar. Büyük şirketler, iç pazardaki güçlerini korumak için, devleti gümrük duvarını yükseltmeye mecbur etile, gümrük oranlarındaki artış ise uluslar arası ticareti işleyemez hale getirdi.

Türkiye, 1929 Buhranının etkileriyle karşılaştığında iki tür problemi birden çözmek zorunda kalıyordu. Birinci tür problemler, Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı problemlerdir. Bunların en önemlisi, ülkenin tarımsal üretime dayanan büyük ölçüde dışa bağımlı ekonomik yapısıdır. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı borçları 1929 yılında ödemeye başlıyordu. Ayrıca ülkede çoğunluğu madencilik, sigortacılık bankacılık, kent içi alt yapı hizmetleri ve demiryolu alanında, çalışmalar pek çok problem meydana getiren yabancı şirketler vardır. Doğrudan buhrana bağlı olmayan bu problemler, Cumhuriyet yönetiminin kapital birikimini hızlandıracak sanayileşenin gerçekleştirilmesi ve gerekli alt yapının kurulması, Osmanlı borçlarının ödeme şekli, ülke içinde hiç olmazsa demiryolları ve kentsel alt yapı hizmetleri üreten yabancı şirketlerin satın alınması konusunda, politika seçmeleri yapmakla karşı karşıya bırakılıyordu.

Buhran yöneticileri, kısa sürede çözmek zorunda oldukları ikinci tür problemlerle karşı karşıya bırakıyordu.

Anahtar Kelimeler: Dünya, Türkiye, Ekonomi, Üretim, Para, Kriz,

GİRİŞ

1929 Ekonomik krizinin, batılı ekonomiler üzerinde derin yaralar açtığını ve 1930'lu yıllara damgasını vurduğunu biliyoruz.,ancak aradan geçen zamana karşın bu krizin nedenlerini ve sonuçlarını hala kapsamlı biçimde ortaya koymayı başaramıyoruz.Öyle anlaşılıyor ki krizin nedenlerin başında , sanayi sektörüne yapılan ölçüsüz yatırımlar geliyor. Bu yatırımlar talebi kat kat aşan bir arz fazlasına yol açıyor ve üretilen mallar depodan pazara alamıyor. Teknolojik gelişme, 1929'ler boyunca ekonomik büyüme üzerinde önemli roller oynadı, ancak elde edilen zenginlik, yalnızca sermayedarlara yaradı, işçi kesiminin

ISBN 978-605-7875-34-1

gelirlerinde bir iyileştirme meydana getirmedi. Büyümenin nimetlerinden yararlanamayan ücretli sınıfı, tüketim alışkanlıklarını değiştirmedi, kazancını gıda, giyim ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak için harcadı. Sanayi sektörünü harekete geçirecek tüketim mallarını talep etmedi. Ücretliğinin tüketim malı talep etmemesiyse, arz edilen malın depolarda yığılmasına ve ürün fiyatlarının düşmesine neden oldu. Dev şirketler, sahip oldukları sermaye birikimi sayesinde bu durumdan zarar görmemeyi, dampingler aracılığıyla ellerindeki ürünü eritmeyi başardılar. Krizden en fazla zarar gören küçük şirketler ise, pazarı terk etmek ve meydanı büyüklerin oluşturduğu oligopele (Beelli sayıda büyük firmaların birlikteliğinden meydana gelen çoklu monopol/tekel) bırakmak zorunda kaldılar. Büyük şirketler, iç pazardaki güçlerini korumak için, devleti gümrük duvarını yükseltmeye mecbur etile, gümrük oranlarındaki artış ise uluslar arası ticareti işleyemez hale getirdi.[1]

24 Ekim 1929 Perşembe günü, Newyork borsasına kayıtlı hisse senetleri % 50 değer kaybedince, borsada panik çıkar ve iflas eder. 1929 ekonomik krizi, gerçekte Amerikan kapitalist sistemin ekonomik ve mali çöküşünden başka bir şey değildi. ABD'de 1929 yılında 22900, 1932 yılında 31800 firma iflas etmiş sanayi üretimi % 45,n tarım üretimi % 57 gerilemiştir. 1929 yılında 87.4 milyar dolar olan milli gelir, 1932 yılında 41.7 milyar dolara düşmüştür. 1929 yılından 1932 yılına kadar ortalama fiyatlar % 30 düşmüş, bu düşüş en fazla % 50 ile tarım ürünlerinde meydana gelmiştir. Bu yıllara arasında ücretlerdeki gerileme ise % 60 olmuştur. Ürün fiyatları düşerken, stoklar hızla artmaya başlamış, para ve kredi sistemi iflas etmiştir. 1932 yılında dünya üretimi % 33, dünya ticareti % 60 değer kaybetmiştir. Aynı yıl 30 milyon insan işsiz kalmıştır. Ekonomik dengelerin bozulmasıyla işsizlik çığ gibi büyümüş, açlık ve yoksulluk tüm dünya ülkelerini sarsmaya başlamış ve beraberinde sosyal çöküntü getirmiştir.[2]

Krizin çıkış nedenleri üzerinde iktisatçılar farklı görüşler ortaya atmıştır1927 ile 1929 yılları arasında borsada spekülatif alım satımlar hız kazanır. 1928 yılı sonunda Cumhuriyetçi aday Hoover'in başkan olmasıyla bu olay daha çok ivme kazanır.. Kimi iktisatçılar borsanın çökmesinin en büyük nedeni olarak spekülasyon olayını göstermiştir. Borsa simsarları (Brokers) kredi karşılığında çok sayıda hisse senedi alımı gerçekleştirirler. Simsarlar, % 15 faizle bankalardan kredi kullanarak hisse senetlerini borsadan toplarlar. Topladıkları sentleri % 20 karla ellerinden çıkarırlar. Daha fazla banka kredisi kullanabilmek amacıyla simsarlar senetleri teminat olarak gösterirler

Ocak 1925'ten Ocak 1929'a kadar Wall Street borsasına kota edilen toplam hisse senedi değeri, 27 milyar dolardan 67 milyar dolara çıkar. Ocak 1929'dan Ekim 1929'a kadar olan sürede 300 milyon adet yeni hisse senedi satışa çıkarılır, bunun sermayeye tahvil değeri 20 milyar dolardır. Birkaç ay içinde bazı yatırım şirketleri hisse senetlerinin borsa satış fiyatı değerini spekülasyon sonucu % 700 artırılır. 3 Ekim 1929 günü bir grup spekülatör hisse senetlerine düşük fiyat teklif ederler ama borsadaki yükseliş önlenemez.[3]

. 22 Ekim 1929'da 300 milyon borsaya kota edilen hisse senedi satışa çıkarılır. 24 Ekim "Kara Perşembe" olarak anılacak gün Newyork borsası günlük seansını açar, ama hisse sentleri aniden değer kaybetmeye başlar ve değer kaybı önlenemez . 13 milyon hisse senedi öğleye kadar sokağa atılır. Öğleleyin birçok bankacı Morgan bankasında toplanarak hisse senedi satın alarak düşüşü önlemeye çalışırlar Ama satın alınan kâğıtların tekrar borsaya sürülmesi düşüş olayını yeniden harekete geçirir. Aynı olay Mart 1930'da tekrarlanır.,satın alınan hisse senetleri borsaya satışa sunulması yeni bir panik meydana getirir. Değerini kaybeden milyonlarca hisse senedi sokağa atılırken Newyork borsası iflas eder.[4]

---

[1] -İzzet Çıvgın-Remzi Yardımcı, Çağdaş Dünya Tarihi, İstanbul, s. 235
[2]-H. Berke Dilan, Siyasi Tarih 19114-1939, İstanbul, Mayıs 1998, , s. 178
[3] -Dilaan, a.g. e. s.179
[4]- Dilan, a.g.e. s. 179 H. Berke Dilan, Siyasi Tarih 19114-1939, İstanbul,Mayıs 1998

ISBN
978-605-7875-34-1

Yukarıda belirtildiği gibi Amerika Birleşik Devletlerinde patlak vererek başta bu büyük devlet olmak üzere İngiltere, Fransa, İtalya, Almanya ve Avusturya üzerinden bütün dünyayı sarsan 1929 ekonomik bunalımının ülkemize yansıyan olumsuz etkilerini giderici ve Türk Lirasının değerini korumaya yönelik önlemler alındı ve bir seri düzenlemeler yapıldı. 12 yıl savaşan, insanını ve ekonomik kaynaklarını savaş alanlarında bırakan Türkiye, barışın henüz 5 inci yılında büyük bir ekonomik bunalımla karşılaştı. Yüzyılların ihmalinden doğan ekonomik uzman açığını, yabancılarla tamamlamak zorunluluğu vardı. Bu uzmanlara, genelde Türkiye'yi kapitülasyon koşullarında tutmak ve mensup oldukları devletlerin kaybettikleri ayrıcalıkları yeniden kazanmak amacında olacakları kuşkusu ile bakılıyordu. Gümrük tarifelerinin yükseleceği kaygısı ile aşırı dış alımlar, tarım ürünlerindeki fiyat düşüşleri, ihracat gelirlerindeki azalma ve ticaret açığının büyük rakamlara ulaşması yanında 1929 yılının Osmanlı borçlarının ilk taksitini ödeme dönemi olması gibi olumsuzluklar bunalımı olumsuz yönde etkiliyor, Türk Lirası hızla değer kaybına uğruyordu. Buğdayın kilosu 13,5 kuruştan 3,5 kuruşa, tütün fiyatı 71 kuruştan 30 kuruşa düştü, Sterlinin değeri 956 kuruştan 1081 kuruşa yükseldi. Henüz Merkez Bankası yoktu. Paranın yönetimi ulusal olmayan Osmanlı Bankasınca yürütülüyordu. Kapitülasyon belasını henüz atmış ve imparatorluk borçlarının tasfiyesine yönelen genç Cumhuriyetin bu bunalımla karşılaşması kötü bir rastlantı idi. Ekonomik bağımsızlığın anlam ve kapsamını tarih boyu yaşadığı acılarla tanıyan Cumhuriyet yönetimi köklü ve isabetli önlemler almada gecikmedi. Böylece, Millî mücadelenin ikinci aşamasını oluşturan ekonomik savaşım başladı[5]. Cumhuriyet Türkiye'sinin ilk karşılaştığı bu çapta bir krizin aşılmasında gösterilen kararlılık, başvurulan seri önlemler ve yapılan düzenlemelerin isabetini ve doğruluğunu zaman kanıtladı. Çıkarılan yasalar, düzenlenen kararnamelerle, alınan bir seri önlemler kronolojik sıra içinde sayılmıştır. Bunların başlıcalar: A) 12.12.1929'da Başbakan'ın Paramızın Kıymetini Yükseltmek İçin Alınan Önlemlere İlişkin Söylevi. B) 25.2.1930'da Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 1567 Sayılı Kanun. C) 26.2.1930'da Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kararname. D) 30 Haziran 1930'da Cumhuriyet Merkez Bankası Kurulmasına Dair 1715 Sayılı Kanun. E) 17.6.1930'da Meclisin Tatile Girmesi Nedeniyle Başbakan'ın Ekonomik Ağırlıklı Nutku. F) 22.9.1930'da Meclisin Olağanüstü Toplantıya Çağırılması. G) 25.9.1930'da Türk Parasının Kıymetini Korumaya Yönelik 1715 Sayılı Kanuna Ek Olarak Çıkarılan 1726 Sayılı Kanun. Ayrıca H) Cumhurbaşkanı'nın yasama yıllarının açılışında verdiği söylevlerde ekonomik konuya ilişkin bölümler. olarak sıralanmıştır. Yukarıda belirtilen tedbirlerle birlikte, Türkiye, 1929 Buhranının etkileriyle karşılaştığında iki tür problemi birden çözmek zorunda kalıyordu. Birinci tür problemler, Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı problemlerdir. Bunların en önemlisi, ülkenin tarımsal üretime dayanan büyük ölçüde dışa bağımlı ekonomik yapısıdır. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı borçları 1929 yılında ödemeye başlıyordu. Ayrıca ülkede çoğunluğu madencilik, sigortacılık bankacılık, kent içi alt yapı hizmetleri ve demiryolu alanında, çalışmalar pek çok problem meydana getiren yabancı şirketler vardır. Doğrudan buhrana bağlı olmayan bu problemler, Cumhuriyet yönetiminin kapital birikimini hızlandıracak sanayileşenin gerçekleştirilmesi ve gerekli alt yapının kurulması, Osmanlı borçlarının ödeme şekli, ülke içinde hiç olmazsa demiryolları ve kentsel alt yapı hizmetleri üreten yabancı şirketlerin satın alınması konusunda, politika seçmeleri yapmakla karşı karşıya bırakılıyordu.

Buhran yöneticileri, kısa sürede çözmek zorunda oldukları ikinci tür problemlerle karşı karşıya bırakıyordu[6]Buhran, yöneticilerin, kısa sürede çözmek zorunda oldukları ikinci bir durumla karşı karşıya bırakıyordu. Bunları özet olarak verecek olursak:

-Dış ödemeler dengesi, bunalımın ilk yıllarında büyük açık verecektir.

[5]- Kazım Öztürk, Türk Parlamento Tarihi, TBMM - III. Dönem, 1927 - 1931 II. s.1
[6]-İlhan Tekili- Selim İlkin, Cumhuriyetin Harcı, ,İstanbul, 2004, II, s. 244

ISBN
978-605-7875-34-1

-Türk Parasının, sterline göre değerinde hızlı bir düşme yaşanacaktır.
-Türk ekonomisi, dünya ekonomisi ile birlikte deflasyona girecektir.
-Dış ticaret hadleri Türkiye aleyhine hızla gelişmiştir.
-İç ticaret hadleri de, tarımsal ürünler aleyhine hızla gelişme göstermiştir.
-Tarımsal alanda özellikle sanayi bitkilerinin ekim alanında bir daralma olmuştur.

Bunalımın çözülmesi gerekli acil problemler ortaya getirirken, Cumhuriyet'in 1923-1929 döneminde sürdürdüğü ekonomik ve siyasal dengelerin çözülüp yeniden kurulmasını gerektirecek, uzun verimli yapısal problemlerin de çözülmesi için fırsatlar doğurmuştur.

Türkiye bunalım içinde üç dengenin kurulması için köklü önlemler almaktan çekinmemiştir. Bunlar Türk parasının kıymetinin korunması, dış ödemeler dengesinin sağlanması, bütçenin açık vermemesidir.[7] Türk parasının hızlı bir değer kaybı olarak yaşamaya başlayınca, "banklar Konsorsiyumu"nun kurulmasından, Türk Parasını Koruma Kanununa ve nihayet merkez bankasının kurulmasına kadar uzanan, çok köklü önlem ve kurumla devleti, para politikasını yönlendirmekte güçlü araçlarla donatıyordu.[8]

Başvekil ismet Paşa'nın, Paramızın kıymetini yükseltmek için ittihaz olunacak tedbire müteallik nutukları

Başvekil İsmet Paşa (Malatya) — Milletin Çok Saygıdeğer Vekilleri; Millî para üzerine düşündüklerimizi milletin Büyük Meclisine söylemek için müsaade isterim. Çıktığından beri millî para, her sene nihayetinde bir miktar tenezzül kaydetmiştir. Son beş, altı senelik tenezzülün sebepleri şunlardır: Bir çok seneler kapalı, mahrumiyet içinde kalmış memleket sulh ile.nefes aldıktan sonra bir çok ihtiyaçlarını hariçten tedarik etmek mecburiyetinde kaldı. Hazır yiyen geçmiş asırların kötü mirası olarak, açık bütçe ile memleket idare etmeğe çalışmak, alışılmış bir hastalıktı. Sonra üst üste bir kaç yıl verimsiz ve kısır geçti. Bunların hepsinden mühim olmak üzere daha doğrusu bunların hepsine asıl sebep olarak memlekette millî iktisadın kifayeti gibi bir düşünce vatandaşın ve cemiyetin fikrinde yer tutmamıştı. Geçen senelerin sebeplerini, bu suretle hulâsa edebilirim. İçinde bulunduğumuz senenin muhasebesi ise şudur: Bizim için çok ağır ve zahmetli sayılacak didinmelerden sonra Devlet idaresinde açık bütçe belâsı bertaraf edilmiştir.[9] Güç kazanılan bu iyiliği zikrederken bilhassa kaydetmeliyim ki açık bütçe tehlikesi artık iyi doktorların takayyüt ve nezareti altında nüksetmeyecek bir hastalık değil, her idare adamının, her vatandaşın önüne, görünerek gelir bir mikrop olmuştur. Atide hiç bir zaman bu mikrop bünyemize müessir olamayacaktır. İktisat ve istihsalimize esaslı olarak iyi tesir eden bir müessir de, şimdiye kadar vatanda bütün teşkilâtı ve kanunlar ile en son ilim esaslarına müstenit, bir Devletin ve içtimaî varlığın kurulmuş olmasıdır. Dâhilî ve haricî politikada istikrar ve emniyet havası, iktisadî inkişafa temel olacak amillerdendir. Bu müessirlerin semerelerini her sene istihsalimizin gösterdiği artma ile hissetmiş bulunuyoruz. İktisadî kifayet endişesi bütün zihinlerde belirmiştir, Henüz duygu halinde bulunan bu endişenin umumî hayata yapacağı, yapması lâzım olan tesirleri henüz tatbik etmeğe başlamış değiliz. Şimdi bu sene için toplanan ve millî paranın tenezzülüne sebep olan yeni amillerden bahsedeceğim. Bunun birincisi; haricî borçların tediyesine başlanmasıdır. Bu seneki tediyeler için daha evvelden ihtiyatlı ve hazırlıklı bulunmak sayesinde haricî tediye menfi tesirini maddeten fazla hissettirdi denilemez. Fakat bu bir amildir ki her sene mevcut ve müessir olacaktır ve bunun tesiri diğer tedbirlerle muvazeneye getirilmek lâzım gelecektir. Diğer taraftan borcu tanımak, bir mukaveleyi müstekimane tatbik etmeye çalışmak, emniyet ve itibara müspet tesir eder avamilden addolunmak tabiidir.

[7]- İlhan Tekili, a.g.e. s. 244-245
[8] -Tekeli, a.g.e. s. 245
[9] -T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 31

ISBN
978-605-7875-34-1

Yeni gümrük tarifesinin tatbiki vesilesiyle bazı tüccarın isabetsiz telâşından bu kürsüde daha evvel bahsetmiştim. Bu telâş yüzünden az zamanda memlekete yığılmış olan malların tesiri son haftalarda menfi olarak pek ziyade göze çarpmıştır.

Menfi tesirin hepsinden mühim olmak üzere para tenezzülünün ruhlarda uyandırdığı endişeyi, buhranı zikretmeliyim. Masum ruhlar, kendi on lirasını tehlikeden kurtarmak için döviz tedarikine kalkışmışlar ve her kesin aynı telâşı ile kendi on lirasını değil, evini, dükkânım, tarlasını, istikbalini tehlikeye atacağını fark edemez olmuşlardır. Kötü niyetli ve imansız olanlar için meydan, zehir saçacak tam bir fırsat gösteriyordu. "Devletin mubayaa ihtiyacı ilerde daha fazladır, Devlet paranın kıymetini tutabilmek için bütün servetini sarf etmektedir. Hükümet millî parayı düşüre düşüre sıfıra yaklaştıracak sonra az bir bedel ile parayı piyasadan toplayıp Devlet Bankası açacak ve yeni para çıkaracak" gibi şayialar her keşi parayı atmağa teşvik ediyordu. Şüphe yoktur ki millî paranın kıymeti üzerinde en kötü tesir yapan amil ruhlarda husule gelen emniyetsizlik ve buhrandır.

Şimdi size vaziyetin ciddî olarak mütalaasını ve tedbirlerini arz edeceğim. Millî iktisat maliye, millî para için bildiklerimizi, kanatlarımızı yıllardır bu memleketin pek çok işlerinde ve tecrübe mektebinde edindik. Fakat size cesaretle söyleyebiliriz ki bildiklerimize itimadımız, tedbir addettiklerimizi tatbik etmekte sebatımız sarsılmaz derecede sağlamdır.[10]

Bir ihsanın da, bir Devletin de maişet ve Siyaset yolu kendi takatini doğru tartmakla tayin olunabilir. Muktedir olduğundan feda etmemek, muktedir olmadığına girişmemek, doğru tartının ilk mizanıdır. Bu mikyas hayatta kazandığı ile geçinen kanaatkârı ve alnının teri ile mütemadiyen kazancını arttırmaya çabalayan çalışkanı ve terakki edeni ortaya çıkarır.

Millî paranın altına nazaran sabit bir kıymet alması bütün kuvvetimizle varmaya çalışacağımız, varmaya çalıştığımız hedeftir. Millî paranın düşürülerek ortadan kaldırılması değil, millî paranın daha ziyade kıymetlendirilerek altına bağlanması bizim bütün gayret ve kuvvetimizi sarf ettiğimiz başlıca hedeftir. Bedava kazançları için bunun aksini vatanda söyleyenlere ve yayanlara, Türk Milletinin bütün kuvvetiyle, birbirinden müessir iki can yakıcı ceza tatbik edeceğiz. Cezanın birisi millî parayı kıymetlendirerek pek sevdikleri bedava kazançlarını temelinden mahvetmektir. İkinci ceza her cürümü gördükçe mücrimi kanuna teslim etmektir. Bir şahsın emniyetine ve servetine kastedenin cezası düşünülürse bütün vatandaşların ceplerindekine, yuvalarındakine kastedenin cezası elbette tasavvur edilemeyecek Kadar ağır olacaktır.[11]

Millî parayı kıymetlendirmek ve tutmak için türlü fedakârlıkla hesapsız döviz tedarik edip satmak; düşündüğümüz tedbirlerden değildir. Bir çok memleketlerde bir kaç kere tecrübe edilmiş olan bu usulün sakatlığı tereddüt götürmez bir bedahettir. Bizim düşündüğümüz başlıca tedbir; bütçe muvazenesi gibi bütün memleketin tediye muvazenesinde açıktan kurtulmaktır (Şiddetli, alkışlar) .Bu memleket Devlet mubayaatı; vatandaş sarfiyatı ve memleketin inkişafı için harice çıkarmağa mecbur olduğu paralar kadar, lâakal o kadar, harice mal ve say satmak yani istihsal etmek lâzımdır, buna mecburdur.

Size nazariyatta ifadesi en kolay, bilfiil tahakkuk ettirilmesi bu asrın insanlarının ve cemiyetlerinin başlıca meşgalesi olan bir mevzudan bahsettim.[12] Bu mevzu hemen bütün dünyanın başlıca müşterek derdidir. Vaktiyle hükümetlerde bütçe muvazenesi bu zaviyeden görülürdü, yani Devletin bütün ihtiyaçları evvela tespit olunur sonra bu ihtiyaçları karşılayacak membalar aranırdı.

Yeryüzünde elan bu usulü takip edebilen hükümet kaldı mı? bunu bilmiyorum, bizim iyi bildiğimiz şey, bütçe muvazenesi için evvelâ Devletin membalarını, gelirini hesap etmek ve ihtiyaçlarını bu gelirin hesabı içinde kısıp çerçevelemektir. Umumî servetin artması ile

[10]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1927, XIV, s. 31
[11]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 32
[12]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 32

ISBN
978-605-7875-34-1

imkân bulduktan sonradır ki yeni ihtiyaçlar için masraf açabiliyoruz. Bütçe açığının bütün keşmekeşlerinden ve dertlerinden bu usulle kurtulduk.

Fakat asıl hayrete şayan olan netice , bu günkü ahval ve şerait içinde, Devletin ihtiyaçlarının en iyi, en çok, bu usul sayesinde temin olunabilmesidir. O halde iktisadî açığı kapamak için, iktisadî inkişafı temin etmek için de bu usulü tatbik edeceğiz. Bu memleket bütün vatandaşların her vasıta ile kazanıp harice mal ve say olarak gönderdiği kıymetten daha fazla, hariçten kıymet alamayacaktır. Devletin ve milletin bütün uzuvlarının harice tediye ettiği, bütün vatandaşların harice sattığı say ve malın bedelini aşmayacaktır.

Memleketin resmî ve hususî bütün ihtiyaçları ve bütün inkişaf arzuları kendi istihsalâtı ile çerçevelendirilecektir. Hariç ten, daha çok, daha pahalı, vesait tedariki, ondan evvel daha fazla kazanıp elde satılacak daha çok kıymet bulundurmağa bağlı tutulacaktır. Bu esaslara göre size bugün yaptıklarımızı ve yarın yapacaklarımızı arz deyim. Bütün vekâletlerin bütçeleri dâhilinde hariçten tedarik etmeye mecbur oldukları, henüz sarf olunmamış ihtiyaçlarını derhal tevkif ettik. Bütün memlekette, hususî idarelerde ve belediyelerde, tasavvur edilip henüz bir mukaveleye bağlanmamış olan, haricî masrafları kâmilen durdurduk.. Yani, bir liranın harice çıkarılması için İcra Vekilleri Heyetinden müsaade almak lâzım gelecektir.[13]

Eğer mülâhazatımız ve tedbirlerimiz tasvibinize mazhar olursa bu aldığımız tedbirler Devletin bütün resmî memurları için yeniden kuvvetlenmiş bir emirdir. Bu emrin şuurla ve samimiyetle tatbikine yardım ve dikkat etmelerini huzurunuzda bir daha Devletin bütün teşkilâtının bütün memurlarından talep. Hemen yarısı sarf olunmuş bir bütçenin ikinci devresi için aldığımız bu tedbirlerin tesiri mühim olacağım ümit ediyoruz. Bahusus ki haricî tediyenin hazır bulunan son taksitinden başka bir tediye^borcu bu sene için kalmamış gibidir. Fakat bu tedbirin asıl tesiri, "mühim tesiri gelecek sene daha ziyade görülecektir. B. M. M. nin yeni bütçesini tatbik etmek bize nasip olursa, sene başı ilk işimiz bütün Vekâletlere ve bütün teşkilâtlara döviz bütçesi tebliğ etmek olacaktır. Bu senelerden mukavelelerle devredilecek tediyeler başta, tediye ettiğimizden daha fazla gelir temin edecek işler onun arkasında olacaktır. Bunların haricinde her hangi bir haricî tediye Heyeti Vekile de evvelâ tetkik edilmek icap edecektir. Semereli işlerin dövizleri de tabii Heyeti Vekilenin Kararı ile tatbik olunabilecektir. Gelecek sene için bu tedbirin tesiri ne kadar mühim olacağını tasavvur etmek müşkül değildir.

Efendiler; Şimdi iktisadî açığın girift olan, güç olan asıl millî kısmına geliyorum. Devlet hayatında olduğu gibi millet hayatında da kendi membaına yani istihsaline kifayet etmek endişesi: işte asıl büyük tedbir budur. Millet kendi istihsalinden fazla sarf etmeyecek kanaatkar bir hayata girmek mecburiyetindedir.

Size yakında millî tasarrufu daha ince ve isabetli mûtaalaya yarayacak bazı rakamlar getireceğiz. Fakat ehemmiyetsiz bir misal olmak üzere şimdi haber verelim ki bu memlekette senede beş milyon liralık kahve ve iki milyon liralık çay içilmektedir. Geniş ormanlar ile meşhur, henüz demiryolu uğrağı olmayan bir şehrimizde elektrik tesisatı için lâzım olan direkleri demir olarak harice ısmarlamalardır.

Emin B. (Eskişehir) — Ceza verin ceza!

Başvekil İsmet Paşa (Devamla) — Eğer istihsalimiz kifayet etmiyorsa ve çalışkan vatandaş ekmekle kahve arasında muhayyer kalacaksa onun kahveyi tercih edip dermansız düşmemesi için gücümüz yettiği kadar kulağına bağıracağız.[14] Güzel lavanta sürünmüş, ince ipekliler içinde Türk kızlarının cılız ve ciğeri çürümüş bir hale gelmesine muvafakat etmeyeceğiz.

Anadolu dağlarının sarı çiçeklerini başına takarak, gürbüz vücutla cephane taşıyan anaları gibi kızlarımızın sağlam vücutlu ve yerli ipekler ile dağ çiçeği kokusunu

[13]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 32
[14]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 33

ISBN
978-605-7875-34-1

dalgalandırarak her şeyden evvel küvetleri, kanaatkarlıkları, tasarrufları ile kendi yuvalarını yıkılmaz kaleler gibi sağlamlaştırmalarını isteyeceğiz (Sürekli alkışlar). Milli tasarruftan bahsederken evvela kızlarımızın vazifelerinden bahsetmem pek tabiidir. Çünkü bir yuvaya millî tasarruf ve kanaatkârlık bir defa - kadının dikkati ve tekayyüdü ile yerleştikten sonra erkeğin buna mukavemet edebilmesi maddeten müşkül ola çaktır. Bin belaya karşı koyan, bin musibeti ezip yenmek ile meydana çıkan millî mevcudiyet mahza millî maişeti tanzim edememek yüzünden tehlikeye düşürülmeyecektir.

Aklı eren bütün vatandaşların şuurunu uyandırmak ve bu uğurda Devletin bütün kuvvetlerini harekete getirmek kati kararımızdır (Alkışlar). Nazik bir mevzuun bütün taraflarını anlatmış olmak için şunu ilâve etmeliyim ki sözlerimde mukavelâten itibarını sarsacak ve vatandaşlara haricî mallara karşı cebrî ve telkini boykot ilham edecek bir mana yoktur. Böyle teşebbüslere şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da asla müsaade etmeyeceğiz. Bilinmelidir ki milletlerin münasebetlerini tanzim eden muahedeler, milletler arasında alış veriş temin ettiği için millî kazancı da temin edecek olan başlıca çaredir. Devletin ittihaz edeceği tedbirleri medenî bir devletin hukuku dâhilinde bulunan tedbirlerden alıyoruz. Millî tasarruf, yerli mal istihlâki gibi tedbirleri şuurlu, yaşamak isteyen her müstakil milletin düşündüklerinden, yaptıklarından seçiyoruz. Kezalik millî iktisat muvazenesinin samimî arzularından ihtikârları ve dâhilde fiyat muvazenesinin lehlerine ihlâli için ümit çıkarmak isteyecekleri umduklarından mahrum etmeye çalışmak mühim bir meşgalemiz olacaktır. Millî iktisadı kifayetsiz olarak hayat sürükleyen millet ciğerlerini mütemadiyen kemirerek kendini yiyen bir vücut halindedir. Yaşamak kudreti, her ölçüyü aşacak kadar sağlam ve temelli olan Türk milleti kendi kendini yemek vaziyetine asla düşmeyecektir.[15] Bu uğurda B. M. M.'nin alabileceği tedbirler ve memleketten icap ederse isteyeceği fedakârlıklara, ferağatlara ancak ahmaklar hudut tasavvur edebilir.

İşte Efendiler: millî parada iktisadî kifayet amili; üzerinde düşündüklerimiz ve kararlarımız bunlardan ibarettir. Bu seneki buhrana geçici bir amil olan fazla stok ithali şimdiden tesirini kaybetmeğe başladı. Son iki aydaki ithalât geçen senenin aynı aylarına nispetle hemen yarıya yakın derecesinde düşmüştür.

Devlet Bankasının tesisine ve mahiyetine dair bazı malûmatı da şimdiden vermeyi faydalı görüyorum. Bu bankanın sermayesi şimdiki millî para üzerine vücuda getirilecektir, Bu bankanın bütün vatandaşların emniyetine B. M. M. inden çıkacak hususî bir kanuna istinat etmesi, sermayesine milletin ihtiyarî olarak iştiraki için aksiyonların arz edilmesi müsemmamdır. Bankanın vazifeleri kamınla tayin ve ilân olunacaktır. Fakat anlayanlar tabii görsün hayale kapılanlar hayret etsin, şimdiden söyleyeyim ki, bankanın ilân olunan ilk vazifeleri arasında millî paranın altın üzerinden tespiti kaydı bulunmayacaktır. Alttın üzerinden millî paranın tespiti bütçede, devlet mübayaatında, millî iktisadiyatta ve bütün vatandaşların tasarrufunda düşündüğümüz tedbirlerin neticesi olarak yapılacaktır. Bunu Hükümet, B. M. M. ve bütün millet hazırlayacaktır.

Bu hazırlıklar millî paranın kıymetinin tecrübelerle yerinden oynamaz bir hale geldiğini gösterecektir. Fiilî istikrar denilen bu netice hasıl olduktan sonradır ki kâğıt paramıza karşılık vazı gibi binnisbe çok kolay bir tedbire sıra gelecektir. Devlet bankasının tesisi ile kat edeceği mesafeler hakkında her şeyi söylemiş oluyorum. Milli paradan bahsederken bütün milletin el bir! iğ ile çalışmasını lüzumlu gösteren mevzulara temas ettik. Hakikatte sade bir işe değil zorlu bir işe girmiş olduğumuzu biliriz . Fakat zor; netice elde etmekten zevk alan sportmen gibi bu milletin birikip kalmış zorlu işlerim başarmaktan zevk duyan millî mücadeleciler ruhunu bütün tazeliği ile muhafaza ediyoruz.[16]. Eğer bu işler her

[15]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 33

[16]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 34

ISBN
978-605-7875-34-1

rast gelenin derhal yapabileceği şeyler olsaydı başarabilmek için B. M. M. idaresini beklemeye hacet kalmayacaktır.

Beyanatımda zayıf idrakli veya zayıf imanlı olanın gözüne kestirmeyeceği yahut bedbinlikle göz önüne alabileceği şeyler bulunabilir. Böyle kendini aldatmak isteyen zayıf yaradılışlara Büyük Devlet ve millet meselelerini sır olarak tutmak ve hakikî tedbir yerine tılsımdan bahis etmek daha ziyade yaraşır. Ancak yetişkin, hür milletlere millî tehlikeler ve millî tedbirler haykırılabilir.

Yetişkin, hür ve büyük bir milletin idaresinde mesuliyet sahibi olan vatandaş gibi vaziyetten tehlikeden tedbirden icabında fedakârlıktan göz diktiğimiz hedef karşınında bir çok ileri geri dalgalanmaktan, fakat sönmez tükenmez azmi himmetten ve behemehâl kazanılacak katî muzafferiyetten bahis olunabilir.

Büyük Millî Mücadelelerde zafere giden yolun başında ruhların emniyeti ve bizzat kendi mevcudiyetinin sağlamlığına itikat edilmesi vardır. Osmanlı İmparatorluğunun inhitat devirlerini ve son demlerini mühürleyen? şey aklı erer ve münevver geçinenlerin, ve mesuliyette bulunanların her çetin iş başında (biz bu işin hakkından gelemeyiz) vehminde olmalarıdır. Bu kanaat onların şahsî kudret ve faaliyetlerini ilk andan kemirirdi. İlk müşkülat ile, her mücadelenin tabiatından olan devir devir aksi tecelliyat derhal mağlubiyeti nefislerinde iman haline getirirdi. Her Milli mücadelede hazır olan en büyük cevher yani milletin kendisi ise ilk anda onlara itimadını kaybeder, yardımını esirgerdi. Bundan daha tabii ne olabilirdi? Şimdi biz size Millî mücadelecilerin ruhu ile halk idaresi adamlarının kanaati ile söyleyeceğiz. Ne kadar zorlu ve çetin olursa olsun hiç bir millî meselenin halli millî şuurun ihatası haricine çıkacak kadar muğlâk ve milletin tırmanıp tepesine erişemeyeceği kadar sarp değildir.[17]

Her şeyden evvel fertçe ve Devletçe birbirimize güvenerek ve birbirimize yardım ederek ve dayanarak bu yeni mücadeleyi, millî para, millî iktisat, millî tasarruf mücadelesini behemehâl başaracağımıza itimat etmeliyiz. Kâfi neticeye varıncaya kadar millî paranın ileri, geri göstereceği dalgalardan asla ürkmeliyiz, aşla yılmamalıyız, asla ürkmeyeceğiz ve yılmayacağız. Bu kürsüden, Millet Vekillerinin huzurunda katî kanaatle beyan ve ilân ederiz ki millî parayı muhafaza edenler asla kaybetmeyecekler, behemehâl kazanacaklardır.

İşte Efendiler büyük bir millî meseleyi izaha çalıştık. Bu meseleyi kâfi muvaffakiyetle neticelendirmeyi muhakkak görüyoruz. Eğer, bu mücadeleyi bize emanet edecek iseniz, bunu itimadınızla göstermenizi rica ederiz.[18]

Emin K. (Eskişehir) — Efendim; Başvekil Paşa Hazretleri bu mesele hakkında bütün düşünülen tedbiri Hükümetimizin ittihaz etmiş olduğunu buyurdular. Cümlemiz hürmetle dinledik. Ancak mesele memleket şümul olduğu için bendeniz de bir mebus sıfatı île hissiyatımı aynen ifade etmeği menfi memlekete muvafık gördüm. Affınızı rica ederim. Bu mesele hakkında bendenizin düşündüğüm şu idi: Paramızın son senelerde verdiği manzaraya bakıyordum. Bunda tabii bir inip çıkma yoktu. Türk milleti her fedakârlığı yapar. Ancak iktisadî sahada tam manası ile icap eden tedbirleri alamaz diye bu nokta üzerinde Hükümet ve milleti bazı şeye icbar etmek için alınmış sunî bir tedbir gördüm. Halbuki cidali milliyi başa çıkaran bu nesil ortada mevcut iken bu cihetlerin de başa çıkarılacağından şüphe etmişler, gaflet etmişlerdir. Şimdi bendeniz şöyle düşünüyorum: yüz elli «milyon liralık kağıt paramız var; iki yüz milyon lira mükellefiyet vardır ve bu da idarei hususiye, belediye, şimendiferler ve vapurlar gibi sabit ve muayyen yerlere sarf edilmektedir. Sonra İsmet Paşa Hükümeti ise bütün aldığı tedbirlerde şimendiferinde ve sairesinde gayesi tamamen istihsale matuftur. Şimendifer, diyoruz, o da iktisadın haricinde değildir. Filan yerde çürüyen bir buğdayı, memleketin bir yerinde açlık zuhur ettiği zaman oraya yetiştiremiyoruz. Şimendifer bu gibi şeyi kaldırırsa memleket de daha fazla istihsal yapacak demektir. Bin netice şimendifer işi de

[17]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 34
[18]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s.35

ISBN
978-605-7875-34-1

iktisadî bir harekettir. Sonra su işleri yapıyoruz. Geçenlerde hesap ettik, mühendislere sorduk; sırf Eskişehir havalisinde Sakarya, Porsuk ameliyatı, dört milyon dönüm yer suluyor. Bu arazi münavebe ile ekilmek suretiyle kırk bin vagon zahire ihraç edebilir. Tabii memleketin daha kaç dane Eskişehir vardır ve Devlette her tarafta bu adımları atmıştır[19].

Ecnebi parası yükseldiği vakit ecnebi parası ile muamelesi olan tiftik ve üzümün fiyatının da yükselmesi lazımdır. Hayır yükselmiyor. Tiftik yine olduğu yerde duruyor. ***Dâhilde et 30 kuruşu muhafaza ediyor. Buğday on kuruşta duruyor. Peki ya harice satılan ve ecnebi parası ile muamelesi yapılan şeylerin fiyatlarının da yükselmesi lazım değil mi.? Bendeniz vaziyete baki yorum; bu gayri tabiidir.*** Devletin bu işi ciddiyet ve ehemmiyetle tutacağına kail olmayanların İsmet Paşa Hazretlerinin buyurdukları gibi tezviratlarından diyelim bir takım evhama kapıldıkları görülüyor. Kalıyor ki bizim yüz elli milyon liramız var. İki yüz milyon Devlet vergisi veriyoruz. Devlet, vergi ne ise aynen alacak, şimendifer aynen alacak, şu halde sabit ve muayyen bir fiyatla bir membaı sarfiyat vardır. Biz artık beş milyon, on milyon gibi harici muvazenemizde bir inginiz lirasına ihtiyacımız olursa, bunun esiri mi olacağız? Olamaz, bu millet ki dünyada her şeye tahammül etmiştir. Meselâ Fransızlar sıkıştıkları vakit bir kap yemek yiyelim, derler. Hâlbuki bu millet, şu üç dört sene geçen kurak zamanlarda ihtiyacını ottan tedarik ederek, yene hükümete bar olmamış bir millettir. Elhamdülillah şimdi öyle bir zaruret yoktur. Hükümetin her alacağı tedbiri milletin harfiyen tatbik edeceğine bendeniz şüphe etmiyorum. Sonra bir de milletimizin umumi manzaraya bakalım, başka memleketlerde iş bulamayan bir milyon, iki milyon gibi bir nüfus Hükümetin bütçesine bar oluyor. Bizim memleketimizde ise, karınca kararınca, herkes et buluyor et yiyor, ekmek buluyor ekmek yiyor ve ne de olsa Hükümete bar olmuyor. Böyle bir milletin, böyle bir Devletin parası neden İngiliz parasından aşağı olsun. Bunu havsalama aldıramıyorum. Bazı hatalarımız olmamış değildir. Fakat her şeyin bir zamanı vardır.[20] Biz bu zamanı bekledik. Böyle' millet şümul bir vaziyete gelmesini de belki Hükümet beklemiştir.[21] » Mesela: Bu sene işittiğime nazaran doğru ise İstanbul piyasasına ilk anlarda hariçte 4 milyon liralık zahire girmiş, bugün Anadolu'nun içerilerinde buğdayın okkası l0 kuruşa inmiştir. Bunun sebebi şu imiş: vesaiti nakliyenin ucuzluğu ve gümrük muafiyeti. Dâhildekiler için derhal Hükümet seri tedbirler alamamış, şimendifer tarifesini indirmemiş-belki bendeniz izam ediyorum senevî 7-8 milyon İngiliz liralık hatta ormanlarımız tam manasıyla işlediği takdirde 30 milyonluk ihracat yapabileceğimize kaniim. Maalesef şimdiye kadar bu hususu ihmal ettik. Meselâ: İzmir'e kereste kıtlığında 30-40 milyon metre mikabı kereste geliyordu. Zevk preslikten kendimizi tecrit edip bilâsebep hariçten mal getirtmeyip hasımlarımızın yaptığı gibi hareket edersek hele Başvekil Paşa Hazretlerinin işaret ettikleri cidali millî ruh ile bu tedbiri tatbik edersek iki sene sonra kâğıt paramızın İngiliz parası ile müsavi olacağına kaniim. Çünkü memleketimiz bakirdir. Her neresine uğransa bir membaı hayat ve istihsal bulunur. Başka memleketler, işletilmiş en son randıman alınmıştır. Bendeniz hükümetten bir ricada daha bulunacağım. Hariçten gelen müeseesatı maliyenin bir az başıboştur. Gelişi güzel bırakılmışlardır. Tarzı mesaileri memlekete acaba hangi cihetten muzır olabilir, onların kârına kimsenin göz koyduğu yok, tetkik edilmemiştir. Bu müessesatın çalışma tarzları hükümetçe bilinmiş olmalıdır ve kazançları meşru ve makul bulunmalıdır. Bu gibi müessesatın sunî olarak memleket sermayesini çekip götürmesinden telâş eden adamlarla temas ettik. Devletin iktisadî muvazenede bir parça müsaadekâr ve müsamahakâr davrandığından, Devlet Bankasının ecnebi parası alarak teessüs edeceğinden ve fazla miktarda İngiliz parası mubayaa etmek ıztırarında bulunulduğundan, Devletin ecnebi parası esas ittihaz edilerek mukavele yapmakta hassasiyet göstermediğinden, şu ve bu gibi vaziyetlerden bahsettiler. Şimdi şükran ve minnetle görüyoruz ki Hükümetimizce her hususta

[19]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 35
[20] -T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 35
[21] -T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 35

ISBN
978-605-7875-34-1

tedbiri ciddiye alınmıştır ve bendeniz çok katî imanla inanmışımdır ki; gelecek mahsul alındıktan sonra, memlekette bu gün gördüğümüz manzaranın tamamen aksi müşahede olunacaktır. Gerçi propaganda, reklâm gibi vasıtalara tevessül etmeği bilmiyoruz.[22] Fakat Hükümetin ahzettiğim gibi şimendifer yapmış petrol sarfiyatını azaltacağım diye sudan elektrik istihsal etmiş olduğunu gördük. Hükümetin su işlerinde tuttuğu yol mutlaka muvaffakiyete varacaktır ve bendeniz bütün efradı millet gibi - kendi hesabıma- çizilen bu programa, tamamen sadık kalacağıma ve tatbiki için harfiyen çalışacağıma yemin ederek kürsüden iniyorum.[23]

Başvekil İsmet Paşa (Malatya) — Millî paranın kıymetini korumak için Büyük Meclise bir kanun lâyihası takdim ettik. Kanun lâyihasının mevzuuna girmeden evvel bu vesileden istifade ederek millî paranın kıymetinde müessir olan bütün amiller üzerinde vaziyeti ve düşündüklerimizi arz etmek isterim.

Evvelâ haricî borçlar: haricî borçların tazyiki hüsnü niyetle iktifam edilebilecek mikyastan fazla ve müessir olarak kendini göstermiştir. Haricî borçlar denince münhasıran Osmanlı Düyunu Umumiyesi tediyatını anlamalıdır. Çünkü diğer tediyeler ya emniyetin zarurî bir tedbiri yahut memleket inkişafının zarurî tediyesidir. Osmanlı Düyunu Umumiyesinin tazyiki ise memleketin iktisadî ve malî bünyesine yalnız (Pasif) tesir etmek mahiyetindedir. Osmanlı Düyunu Umumiyesinde bir itilâfa varmak için bizim arzumuz hakikaten samimî idi. Ve bu gün de samimidir. Biz bu nevi borçlar için beynelmilel mutat olan son mikyaslara nispetle hatta geniş ve cömert hareket ettik. Ancak içinde bulunduğumuz sıkıntı, Osmanlı Düyunu Umumiyesinin halini takatimizin fevkinde, mütezayit mahiyetini ise, istikbalimizi de tehdit etmek istidadında göstermiştir.[24] Bu vaziyet bizi imkânsızlığa sürüklemektedir ki bunu görmemek hem memlekete zararlı, hem bizzat hamillerin menfaatim muhildir. Biz bu vaziyeti Düyunu Umumiye Meclisine bildirmeği dürüstlük vazifesi saydık ve martın ilk yarısında temasa gelmek işte bu suretle tekerrür etti. **İkinci mevzua geçiyo**rum: millî paranın kıymeti üzerinde Devlet mubayaatının fazla müessir olduğu öteden beri söylenmiştir. Arkadaşlarım tahattur buyururlar ki bu mevzu üzerinde azamî takayyüt göstereceğimizi ve gösterdiğimizi evvelki vesilelerle arz etmiştim. Takriben kânunuevvel bidayetinden başlayarak bu dikkat ve takip Devletin, hususî ve umumî bütün devairi tarafından azamî derecede iltizam olunuyor. Meselâ geçen seneler bu günlerde ve bundan evvelki ve sonraki günlerde Devlet ihtiyacı için piyasadan satın alınan (Döviz) e mukabil bu sene hiçbir şey alınmamıştır. Bundan başka olarak ihtiyaç sahiplerinin zaruretlerini def için bazen yardım ettik. Kânunusaninin on beşinde Devletin mubayaa etmesi lâzım gelen (Döviz) miktarını on milyon Türk lirasına kadar Heyeti Vekilede müzakere etmiştik ki, mütalaamız neticesinde bu on milyon liraya mukabil bir tek liralık mubayaayı dahi kabul etmedik. Görüyorsunuz ki paramızın kıymetine Devlet mubayaatının müessir olması keyfiyeti üzerinde Hükümet azamî derecede takayyüt göstermiştir. Bu ittihaz ettiğimiz tedbir ihtiyacın ikmali veya diğer bir surette telâfisine matuftur. Yoksa şubat bidayetinde almadığımızı mart bidayetinde alacağımız gibi talik mahiyetinde değildir. Bunu dün almadığım için yarın behemehal alacağım, ümidinde bulunan spekülâtörlerin söz dinlemez kulaklarına girer diye söylüyorum. Biliyorsunuz ki büyük iktisadî, millî tedbirlere ilk günden itibaren temas etmiştik. Bunların başında millî tasarruf mevzuları vardı. Kemali şükranla söyleyebiliriz ki bütün millet mevzuun nezaketini hissetmiştir. Millî hayatta yeni bir feyizli cereyan açılmıştır. Millet, muahedelerin, kanunların ahkâmı dairesinde kendi şuurunun cereyanında ve ona tabi olarak yol almıştır. Bunun feyyaz tesirini zamanla elbette müspet olarak hissedeceğiz. Bundan sonra esaslı bir tedbir olarak istihsali artıracak ve memlekette iktisadî inkişafa zemin ve imkân verecek bir program vücuda getirmeğe çalışıyoruz. Program hemen hazırlanmış gibidir. Fakat

[22] -T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV, s. 36
[23]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.192, XIV, s. 36
[24]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 42

ISBN
978-605-7875-34-1

biliyorsunuz ki böyle iktisadî programlar dahi bizzat daha evvel sarfiyat talep eder. Bu sarfiyatı her şeyden evvel kendi tasarrufumuz ve bütçemiz dâhilinde temin edebilmek için bu sene çıkacak bütçede bütün imkânlardan istifade ederek 10, 15 milyon liralık bir parayı memleketin iktisadî gelişmesine ayrıca tahsis etmeği kararlaştırdık. Bu imkânı bulduk diyebilirim. Bütçe müzakeresi başladığı zaman bizim bulduğumuz imkânların da Büyük Meclisin tasvibine iktiran edeceğini ümit ederiz. Millî paraya taallûk eden esaslı bir tedbir olarak bir de Devlet Bankasının vücuda getirilmesini görüyoruz. Bunun üzerine tetkikatımız memleketin iktisadî ve malî vaziyetine göre alınacak bütün mütalaalar hemen nihayete gelmiştir.[25].

Vardığımız netice, millî ve müstakil bir Devlet Bankası tesisi, millî paranın muhafazasında ve memleket iktisadiyatında faydalı bir nazım rolü oynayacağı zeminindedir. Bunu açık söylemek şu noktadan faydalıdır ki Devlet Bankasını şu veya bu şekilde yapacağız, millî bir şekilde olmasından başka bir şekil düşünüyoruz gibi vahi ümitleri, vahi hayalleri kimsede bırakmamak için istical ettim. Bundan sonraki içtimalarınız millete müstakil ve millî bir merkezî banka vücuda getirmek için vereceğiniz nizamı ve kanunu müzakere ile geçecektir. Arkadaşlar; görüyorsunuz ki hassas ve dikkatli olarak millî paranın halini ve istikbalini temin edecek kabili tasavvur bütün tedbire tevessül etmişizdir. Millî paranın kıymetini muhafaza etmeği hükümet esas bir vazife addetmektedir ve memleket için millî paranın kıymetini muhafaza ederek bu uğurda her vasıtaya müracaat etmek hayatî bir ehemmiyeti haizdir. Bu uğurda mücadele birçok sui istimaller ve müşkülatla karşılaştığımızı gösterdi. Fennî olarak sabittir ki bu gün millî parayı müteessir edecek avamil hemen yoktur. Maliye Vekili aziz arkadaşım şimdi rakamlarla arz edecektir ki geçen sene bu günlerdeki ithalât bu seneden eksik değildir.[26] Geçen senenin son sekiz aylık ithalâtı bu seneden eksik değildir. Yani yeni tarife münasebetiyle memlekete girmiş olan büyük stoklar ondan sonraki ayların eksik stoklarla tamamen tevazün halindedir, istatistiklerle sabittir ki bu seneki ihracatımız geçen seneki ihracatımızdan eksik değildir. Aldığımız tedbirlerle geçen sene piyasadan Devlet ihtiyacı için aldığımız dövizleri bu sene satın almıyoruz. Hatta fevkalâde ihtiyaç olursa yardım ediyoruz. Bu halde tekrar millî para üzerindeki tazyikin sebebini başka türlü anlar mıyım? Elbette bunun nameşru olan sebepleri vardır. Bu sebeplerle mücadele etmek için hükümet sizden salâhiyet istiyor. Arkadaşlar; millî para üzerinde en hassas ve müessir olan amil, daima bilmeliyiz ve daima söylemeliyiz ki halkın itimadıdır. En müessir olan tedbir budur. Türlü tedbirlerle dâhilde ve hariçte millî paramızın aleyhinde olarak gerek menfaatleri noktai nazarından gerek sakim emellerle hareket edenler varsa bunlar her şeyden evvel para üzerinde halkın itimadına taarruz ederler. Her tedbirin, bilhassa iktisadî tedbirin lehinde ve aleyhinde söylenecek sözler için kestirme, riyazî bir hat yoktur. Her hangi bir tedbirin lehinde olduğu kadar aleyhinde de söylenebilir. Bilhassa zihinleri karıştırmağa sevk edecek propaganda olursa bu tesir karşısında şaşkınlık ve çaresizlik içinde bulunan adam, yalnızmış gibi kendi itimadına müracaat etmelidir.[27] Milyonların itimadı teklerden başlar. Bunu böyle soyuyorsun, beri inanıyorum, ama herkes inanmıyor, diyen adama vereceğimiz cevap: sen inanıyor musun? Sen inanıyorsan senden sonrakinin inanması için çok güçlük yoktur; derhal bu cevabı vermeliyiz. Halkın itimadını muhafaza etmek için müessir olan esaslı tedbirlerden birisi de sui istimale karşı mücadelede hükümetin ve salâhiyettarların kafiyen zayıf olmadığının anlatılmasıdır.[28]

Büyük Meclise verdiğimiz kanun lâyihası hükümeti sui istimalcilere karşı mücadele etmek için yeni ve kuvvetli salâhiyetlerle teçhiz ediyor. İtimadı takviye etmek için ittihaz olunmuş bir tedbirdir. İtimat tedbiri olarak bu kanun lâyihasının müzakere ve kabulünü

[25]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 43
[26]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 43
[27]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 43
[28]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 44

ISBN
978-605-7875-34-1

istiyoruz. Herkes bilecektir ki hükümetin ve memleketin millî parayı muhafaza etmek için tatbik etmeyeceği tedbir yoktur. Mücrimi derhal Müddei Umumiye teslim edip Cumhuriyet Hakiminin kararına raptı etmek mecburiyetindeyiz. Görüyorsunuz ki hulasaten arz ettiğim maruzat, millî paranın korunması için verdiğimiz esaslı ehemmiyeti her sahasında ve her cephesinde canlandırıyor ve kabul buyurursunuz ki millî parayı korumak için vereceğiniz salâhiyetler ciddiyetle, itina ile, isabetle, ve çok takdir ve temyiz ile yerinde kullanılacaktır. Bu kadar ciddi bir mevzu üzerinde ve daima Büyük Meclisin. murakabesi altında tatbik olunacak salâhiyetlerin adilâne, yerinde ve nihayet Milletin hayatî kıymetini haiz olan parası üzerinde sarf olunması için Büyük Meclis kâfi bir emniyettir evvelce söylediğim gibi bu münasebetle tekrar teyit etmek istiyorum ki millî paranın kıymetine fennî olarak iktisadî olarak müessir olacak bütün avamilin fena tesirleri izale edilmiştir, izale edilmektedir. paramızın hali ve atisi emindir. Kıymeti artacak ve yüksek kıymeti muhafaza olunacaktır. Hiç kimsenin parası her hangi bir suretle tehlikeye maruz değildir. Paranın kıymetini düşürmek isteyenlerle bu gün bize vereceğiniz kanunun salâhiyetleriyle mücehhez olarak şuurlu, ciddi bir surette mücadele edeceğiz.[29]

Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü Bey (İzmir)- Muhterem arkadaşlarım: hepiniz biliyorsunuz ki bir kaç aydan beri memleket ecnebi parası ihtiyacı ve döviz sıkıntısı geçirmektedir. Geçirmekte olduğumuz bu sıkıntı zaman zaman bir buhran kokusu da neşretmemiş değildir. Sadece bir döviz buhranı belki de tek başına çok büyük ehemmiyetle mütalaa edilecek mevzu değildir. Döviz buhranından çıkabilecek olan diğer neticeler vardır ki memleketin maliyesini, iktisadiyatını, ticaretini birer birer ve bir biri arkasından bir buhrana sürükleyebilir. Maliyeyi bozar, çünkü evvelâ alınan maaş ve ücretler alanları geçindiremez bir hale getirir, saniyen masraf tertipleri gayri kâfi gelir. Bunlardan tevkif edilemeyenlere, munzam tahsisatlar verilmek zarureti- tahaddüs eder. Ve böylece bütçedeki tevazün bozulur. İktisadiyatı ve ticareti bozar. Çünkü hiç kimse uzun müddetli işlere cesaret edemez. Ve aldığını aldığı zaman kaça ve sattığını sattığı zaman kaça satmıştır. İşler olamaz. Onun içindir ki tesiratı itibariyle döviz buhranı çok ehemmiyetli bir buhrandır. Ve behemehâl bunun önüne geçmek için icap eden tedbirler bir an evvel alınmak lâzımdır. Bu kabil buhranlar başlıca iki amilin tahtı tesirinde tahaddüs eder. Bunun birisi: sadece iktisadî amildir, yani bir memlekette tediye muvazenesinin o memleket aleyhine tedricen bozulması tabiidir ki ecnebi parası ihtiyacını hu açığı kapamak için arttırır ve bu artış tedricen para üzerine tesiratını hissettirir. . Tediye muvazenesi hatıra geldiği zaman tabii onun üzerinde tesiratı olan ve en ağır yükünü veren bittabi ithalât ve ihracat meselesi hatıra gelir. O diğer amilde spekülatörlerin, spekülâsyon yapanların her nevi vasıtaya müracaat ederek ihdas ettikleri vaziyet ve haleti ruhiyedir. Vaziyet ve haleti ruhiye dedim. Bu bittabi ihtiyaca müstenit olmaksızın birçok alışları kendileri yapmak, sonra arkalarından ayni veçhile birçok alışları tahrik edebilmek için azamî propaganda kuvvetine istinat ederek halkın emniyet ve itimadını bozmak suretiyle tezahür eder. Bizdeki döviz sıkıntısı en evvel öyle bir zamanda başladı ki - bunda hiçbir vakit ikinci şıkkı, yani spekülasyon ve haleti ruhiyenin bozulması ihtimalini hariç görmemekle beraber ondan evvel tarifelerin artmış olması ve tacirlerimizin ihtiyaçtan çok fazla malı memlekete getirmiş bulunmaları, bu buhranın daha ziyade iktisadî olduğu kokusunu veriyordu. İktisadî olan bir buhranı daha ziyade iktisadî tedbirlerle yenmek mümkün olacağına göre ve kanaatimizin de daha ziyade bu noktada toplanmış olmasından naşi iktisadî tedbirleri derhal aldık. Aldığımız tedbirler o kadar büyük mikyasta, o kadar cezrî bir şekilde idi ki bunun muvaffakiyetli neticelerini mahdut aylar içinde elde etmemiz lâzım geliyordu. Esasen bizzat buhran kendisini hissettirmeğe başladığı günlerde bu buhrana karşı alınması lâzım gelen en büyük tedbir zaten alınmış bulunuyordu. Bu da gümrük tarifemizin gümrük duvarlarımızın ecnebi emtiasının memlekete daha az duhulüne imkân bırakacak dereceye

[29]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 44

ISBN
978-605-7875-34-1

yükselmiş olması idi. Bilirsiniz ki tarife kanununun Meclisten geçtiği sırada söylediğim gibi bizim sıklet ve hacim üzerinden aldığımız resimlerin eşyanın kıymetine nazaran yüzdesi takriben yüzde on bir nispetinde idi. 'fani Türkiye ye ithal edilen emteanın kıymeti üzerinden sanki biz yüzde on bir resim alır vaziyetinde bulunuyorduk. Bu resmi, tarife kanununu tertip ederken öyle istedik ki vasatî nispet ilk devrede konduğu derecede çıksın bu nikbet takribi olan yüzde yirmi, yirmi bir arasında bir nispet idi, fakat bu defa yeni tarifeyi işlerken ilk devrede konduğu zaman alınan yüzde on dokuz veya yirmi bir arasında değişen ithalât resmini yeniden eski seviyesine irca ederken gayemiz malî olmakta ve vergi esasına istinat etmekten daha ziyade iktisadî esasa istinat ederek memleketimizde kabili himaye olan mevadı azamî himayeye tevessül etmek olmuştu.[30] Bunun içindir ki vasati nispetin yüzde on dokuz ilâ yüzde yirmi bir raddesine çıkmış olmasının manası tamamen başkadır. Biz bununla evvelâ memleketimizin ihtiyacını kâmilen tatmin edecek derecede bulunan istihsalâtımızı memnuniyet derecesine yaklaşan resimlerle himaye etmiş bulunuyorduk. Saniyen mahdut seneler içinde ihtiyacımızı tatmine kâfi geleceğine kanaat ettiğimiz istihsalâtımızı da, daha az olmakla beraber yine kuvvetli bir nispet dâhilinde himaye ettik. Diğer mevadın kâffesinde de sadece vergi esasını takip ettik. Onların tahammül edeceği nispette resimler koyduk. O halde bizatihi bizim tarife kanunumuzun birinci ve mühim iktisadî tedbiri, buhran tahaddüs ettiği zaman alınmış bulunuyordu. Bundan başka derhal tesiri görülebilecek olan mühim bir tedbir daha aldık. O günden itibaren sarf edeceği paraların bilvasıta veya bilâ vasıta ecnebi memlekete gidecek olan aksamını kâmilen tevkif ettik. Bunlar arasında bilâ vasıta dedim. Çünkü Memleket dâhiline gelmiş emtiadan dahi Hükümet ihtiyacı için satın alınabilmesi Heyeti Vekile kararına bağlı idi. Hatta Devletin bütçesi içinde derpiş edilen sarih sarfiyat fasıllarının istimaline de müsaade edilmedi. Bu kısım paralar bundan sonra da sarf edilmeyecektir.[31] Çünkü vekâletler bu kısım paraları bulundukları fasıl ve maddelerden dahilî emtia fasıl ve maddelerine nakletmektedirler. Fakat biliyorsunuz ki Heyeti Vekile kararı sadece Devlet bütçesini bağlayan bir karar değildir. Bundan başka İdarei hususiyeleri, Belediyeleri, Devlet tesisatlarını, inhisarları ve imtiyazlı şirketleri de bağlar bir surette çıkmıştır. Bunların da talep ettiği dövizlerin sıkı bir murakabe altında, kabili tehir olanlarını tehir ettik, bir de başka bir cihete sarf edilmesi imkânı olanları o cihete imale ettik. Sadece zarurî olan^ fabrikalarımızın işlemesi için iktiza eden yağ gibi mevadı iptidaiyeye müsaade olundu. Devlet ihtiyacından on milyon liradan fazla bir ihtiyacı diğer bir yola imale ettiğimiz gibi diğer taraftan vaki olan beş milyonluk bir ihtiyacın üç milyon lira kadarı da dahilî sarfiyat yoluna imale edilmiştir. Yani normal senelerde 15 milyon Türk liralık dövizle tatmin edilen ihtiyaçlar iki milyonla bertaraf edilmiş oldu. Binaenaleyh bu dahi icap ettirir ki iktisadî bir buhran karşısında bulunsa idik gümrük duvarının ve Heyeti Vekile kararının tesirleri ile o buhranın çoktan zayi olması ve tabii hayata girmemiz iktiza ederdi. Bu sözlerimi rakamlarla tevsik etmek için gümrük tarifesinin tatbikinden evvel giren eşyanın kıymetini ve gümrük tarifesi tatbik edildikten sonra gümrük duvarlarının bize getirdiği iyiliği rakamlarla size izaha çalışacağım..[32]. Gümrük tarifesinin tatbikine takaddüm eden dört ay zarfında gümrüklerde alınan resimlerden birinci ayda 1.330.000 ikinci ayda 2.917.000 üçüncü ayda 3.160.000 dördüncü ayda 1.600.000 küsur ki ceman 9 milyon küsur bin liralık bir sene evvelki ayni aylara nazaran fazla varidat aldık. Bu fazla varidat gümrük tarifesinde bazı resimlerin tezyit edilmiş olmasından bazı tacirlerimizin büyük ve lüzumsuz bir istical neticesi olarak lüzumundan çok fazla mal ithal etmelerinden tevellüt etmiştir. Bunun kıymetinin vardığı ehemmiyetli miktar alınan resmin kıymete nispeti malûm olduğuna göre kolaylıkla hesap ve tahmin edilebilir. Onun için bizde buhranın ekonomik olduğu kanaatiyle buna iktisadî tedbirler aramıştık. Bilâhare gümrük tarifesini tatbike başladık. Gümrük tarifesinin tatbike

[30]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 44
[31]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 45
[32]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 45

ISBN
978-605-7875-34-1

girdiği günden bu güne kadar olan ayni cins varidatımızın yekûnu şunlardır: Birinci teşrinde dört milyon altı yüz bin, ikinci teşrinde de beş milyon küsur bin, birinci kânunda beş milyon küsur bin lira nihayet ikinci kânunda beş milyon ki ceman 19,700 lira varidat aldık. Hâlbuki bundan bir sene evvel ayni aylar zarfında yani eski gümrük tarifesinin tatbik edildiği aylar zarfında aldığımız varidat yekûnu 24.600.000 lira idi. Görülüyor ki gümrük tarifesi arz ettiğim nispette yani kıymete nazaran % 11 ve 12 den % 19 - 20 ye iblâğ edildiği halde hazinenin gümrükten aldığı varidat bir sene evvel ayni dört ay zarfında almış olduğu resme nazaran beş buçuk milyon lira kadar noksandır, icap ederdi ki gümrüğe vuku bulan zamların tesiratı dahi burada görülsün. Binaenaleyh bu noksanı, yani asıl hakikî noksanı bulabilmek için gümrük tarifesine zammetmiş olduğumuz (20) de (7) nispetindeki bir miktarı ayrıca buraya ilâve etmek lâzımdır. Bu takdirle görülüyor ki noksan beş buçuk milyon değil belki de yedi milyondur. Binaenaleyh bundan bir sene evvelki dört ay zarfında yani gümrük tarifesinin tatbikinden evvel memlekete girmiş olan emtiadan aldığımız 9 milyon fazlaya mukabil ayni aylar zarfında daima mutat olan ithalâtın 7 milyonu azalması suretiyle büyük bir kısmını bertaraf etmiş bir vaziyete geçmiş buluyoruz. Bu rakamları daha vazıh bir şekilde ifade eden diğer rakamlar vardır ki onlar da bu neticeyi teyit etmektedir. Biliyorsunuz ki gerek ithalât ve gerek ihracat emtiamızdan bir muamele vergisi almaktayız. Gümrüklerde tarifenin tatbikinden evvel geçen dört ay zarfında ithalât eşyasından hazinenin almış olduğu muamele vergisinin yekûnu (6.213.084) liradır ki bu; tarifeler yükselecektir diye tacirlerimizin fazla mal ithal ettikleri devrede ithalât üzerinden alınan muamele vergisi yekûnudur. Tarife kanununun başladığı günden itibaren bu aya kadar devam eden müddet zarfında ayni verginin dört aylık hâsılatı da (6) milyona mukabil 2.672.000 liradan ibarettir. Hâlbuki bundan bir sene evvelki ayni dört ay zarfındaki normal miktarı da dört milyon yüz bin liradır. Görülüyor ki bu son dört aylık verginin miktarı dört ay evvelki miktara nazaran takriben dört milyon liralık noksandır.[33] Bir sene evvelki aldığımız resme nazaran da iki milyon noksandır. Bu da gösteriyor ki daha evvelden fazla mal ithalinden dolayı giriftar olduğumuz sıkıntının kâffesi değilse bile ona çok yakın olan bir miktarı bertaraf edilmiş vaziyettedir. Vuku bulan fazla ithalâtın sonradan vuku bulan noksan ithalâtla telâfisi temin edilmiş olmasına rağmen acaba Devletin ihracatında bir tenakus vaki olmuş mudur ki bundan dolayı bu döviz sıkıntısı devam etmektedir. Tarife kanununun tatbikinden evvel 4 ay zarfında gümrüklerimizden ihraç, ettiğimiz emtiadan aldığımız ihracat muamele vergisi 533 bin lira idi. Tarife kanununun tatbike girdiği günden itibaren şubat ayının iptidasına kadar aldığımız paranın yekûnu (691,000) liradır. Bu son aylara tekabül eden bir sene evvelki ayni aylar zarfındaki ihracat varidatı da (730) bin liradır. Görülüyor ki ihracatımızda normal bir azalma mevcut değildir. Bilâkis bundan bir sene evvel nasıl ihraç ediyorsak, bundan dört ay evvel nasıl ihraç ediyorsak elyevm ayni nispette ihracatımız devam etmektedir. Binaenaleyh ihracat noktasından dahi şayanı dikkat bir noksanımız mevzuu bahis olmamak lâzım gelir. Bundan maada Devlet hazinesi bu sıkıntılı geçen aylarda bunlardan bir sene evvel gerek kendi tabii ihtiyacını tatmin etmek için ve gerek istikbaldeki ihtiyaçlarına karşılık hazırlamak için mütemadiyen piyasadan döviz satın almıştır. Bu sene sıkıntı aylarında döviz almaktan vaz geçildikten maada piyasanın zaman zaman artan fazla talebini bertaraf edebilmek için gerek kendi emrinde bulunan paralardan ve gerek kendi stokundan piyasaya bir miktar para arz etmiştir.[34] Demektir ki Devlet ekonomik vaziyete iki şekilde dahi müdahale etmiş oluyor. Birisi geçen sene aldıklarını almamak suretiyle, ikincisi ise piyasaya müspet müdahalesi ile. Hazinenin geçen sene aldıkları ile bu sene verdikleri yan yana getirilerek yekûn edilecek olursa bu yekûn piyasanın bir buçuk milyon İngiliz liralık bir sıkletten de ayrıca kurtulmuş olduğu neticesini gösterir, bütün bunlara rağmen, yani tarifenin yükseldiğinden tevellüt eden neticeye rağmen Devletin birçok ihtiyaçlarının istikametini tebdil etmek suretiyle harice olan ihtiyacı bertaraf

[33]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 45
[34]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 46

ISBN 978-605-7875-34-1

etmesine rağmen, muamele vergisinden ve gümrüklerden aldığımız vergilerin yekûnu umumisinin gösterdiği sarahate rağmen ve hazinenin geçen seneki alımına mukabil bu sene vermesine rağmen buhranın devam etmekte ısrar etmesi vazıhan göstermektedir ki bu buhran münhasıran iktisadî müessirlerin tevlit ettiği bir buhran değildir. Ayni zamanda bu buhranda spekülâsyonun ve idarî, adlî, siyasî sahalarda tam istiklâlini almış olan memlekete iktisadî sahada bunu esirgemek isteyenlerin büyük tesirleri vardır. Mademki iktisadî olduğunu zannettiğimiz devrede iktisadî tedbirlerle bunu menetmeğe çalışmıştık ve iktisadî tedbirlerimizin • ölçülerimizin ve rakamların sarahatinden anlaşıldığına nazaran şimdiye kadar bunun kâfi gelmesi ve buhranın bertaraf olması iktiza ediyordu. O halde görülüyor ki başka amiller başka kuvvetler müessirdir ve bunlara karşı da münhasıran iktisadî tedbirlerle mücadele etmek kabil değildir. Muvazi tedbirler almak lâzım gelmiştir ve idarî tedbirlerle dahi müdahale etmek zamanı gelmiştir. Gelmiştir diyorum, çünkü bazı yerlerden aldığımız havadisler bu hususiaki kanaatimizi bir kat daha takviye etmiştir. Evvelâ: Borsa daima gayri tabii bir vaziyet ar ediyor. Bir tazyik ve bu tazyikten sonra birkaç gün sükûnet sonra yeni bir tazyik yeni bir ricat yeni bir tazyik ve yeni bir ricat! İşte bu göstermektedir ki iktisadî tedbirlerle iktifa ettiğimiz müddetçe bizi tamamen (epoize) etmek ve sonra belki de müracaat edilecek idarî tedbirlerin kuvvetini kesretmek düşünceleri hâkimdir. Hükümet bunu da gözünden kaçırmayarak vaziyetin bütün safhalarında hâkim olmak yollarını bulmuş ve yeni tedbirler düşünmüştür. Bundan maada belki hepinizin de nazarı dikkatini celp etmiştir. Bilirsiniz bu millet büyük harplerden her halde iktisaden çok yorgun çıktıktan sonra memleketini istihsal noktasından bom boş buldu; ta Sakarya'dan başlayarak en zengin yerlerimize, deniz sahillerine varıncaya kadar bütün membalarının kâmilen tahrip edilmiş olduğunu gördü, tacirlerin ve ticarethanelerin stok olarak bulundurdukları ithalât emtiası kâmilen yanmış, mahvolmuş ve tükenmiş bir vaziyette idi.[35] Bütün bu vaziyetler içinde bu memleket harekete geçti. Çalışmağa başladı ve çalışmasının neticesini noksanları telâfi etmek suretinde göstermeğe başladı. Belki ithalât emtiasına hiçbir stoku kalmayan bu memlekette bugün her tacir dükkânında, mağazasında kâfi derecede stok biriktirdi. İhracat emtiamız da, ithalât emtiamız gibi normal bir vaziyet aldı. Bir çok branşlarında mütemadiyen yukarıya doğru çıkan bir hareket göstermeğe başladı. Bu tabii devrelerde piyasadaki paramızın kıymeti de gayet tabii bir ihtizaz gösteriyor, gayet küçük farklar kaydediyordu. Yegâne şayanı dikkat fark mevsimler arasında görülüyordu. Denebilir ki Türk parası normal bir şekilde küçük ihtizazlarla kıymetini biraz kaybetmekle beraber her halde sukutlara, büyük suutlara maruz olmayan oldukça sağlam bir para idi. Bu devrede bizim paramızı hiçbir memleket borsasında kota etmek fikri kimsenin hatırına gelmedi. Yani paramız bir matâdı ki az çok kıymeti vardı, her yerde alınıp satılması lâzım gelirdi. Hiçbir yerde alınıp satılmadı. Bir gün geldi daha tehlikeli havadisler işaa edildi ve bu şayialara bilhassa onlar inandılar. İşte o zaman paramızın birçok borsalarda birçok müşterileri çıktı. Aşikâr ki bu paranın muhtelif borsalarda bu sıkıntılı devirlerde kota edilmesi sadece hüsnü niyetle meşbu bir hareket ve emel neticesi değildir. Veyahut sadece ihtiyaçtan doğmuş bir netice değildir.[36] Burada Baş Vekil Paşa Hazretleri sultanlardan müdevver borç hakkındaki Hükümetin noktai nazarını sizlere söylediler, bu münasebetle şunu söylemek istiyorum ki "Devlet her tarafta taahhüdatını ifa etmeyecekmiş, Devlet borçlarını eda etmeyecekmiş, moratoryum ilân edecekmiş, haricî ve dahilî tediyat teahhurata uğrayacakmış,, gibi şayialar devam edip durmaktadır. Şunu arz edeyim ki devlet taahhüdatını muntazaman ve günü gününe icra eylemiştir. Elyevm de günü gününe ve muntazaman icra eylemektedir ve istikbalde de günü gününe ve muntazaman icra eyleyecektir. Hiçbir vaziyet bu intizamı bozamaz, bütçede derpiş ettiğimiz varidat rakamları hakkında bu güne kadar aldığımız neticeler göstermektedir ki bu noktada hiçbir tereddüde mahal yoktur. Bilâkis bu rakamlar geniştir. Ve bereket hissini vermektedir. Onun için gerek

[35]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 46
[36]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 46

ISBN 978-605-7875-34-1

memurların ve gerek ücretle istihdam edilen kimselerin ve gerek bizimle alış veriş eden ve bize mal veren ve bizimle mukavele yaparak malzeme teslim eden müesseselerin itimat etmesi lâzım gelir ki bu tediye intizamı bundan evvel nasıl idiyse, bugün nasılsa, yarın da öyle olacaktır. Maruzatım bundan ibarettir.[37]

Reis- Heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı efendim?

Süleyman Sırrı B. (Yozgat)- Reis Beyefendi bir noktanın tavzihini rica edeceğim. Bu kanunu şükranla karşılıyoruz, yalnız vatanın öz evlâdı, olduğunu iddia eden, vatanperverliği ve hamiyeti hiç bir kimseye vermeyen, fakat millî bankaya itimat etmeyen ve parasını ecnebi bankalarda saklayanları Hükümet bu kanunu tatbik sırasında nazarı dikkate alacak mıdır ?[38]

Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü B. (İzmir)- Aldığımız kanun sadece bir salâhiyet kanunudur, bunun hikmeti, vücudu da hiçbir tedbiri lüzumundan fazla ne bir saniye yaşatmak istiyoruz, ne de lüzumundan bir derece fazla almak istiyoruz. 0nun için bu tedbirlerin kâffesini bir kanun çerçevesi içine almak mümkün değildir. Bütün işler üzerinde izahat vermek ve bu sebeple çok seyyal, çok müteharrik ve her gün mütehavvil vaziyetler karşısında lâzım gelen tedbirleri alabilmek ihtiyacındayız. Esasen Sırrı Beyefendi arkadaşımızın sordukları suali bize verilecek salâhiyet haricinde düşünmek için bir sebep yoktur. Ve böyle binlerce sualler mevcuttur. Hükümet tetkikatta ve mutaleatta bulunduktan sonra memlekete en muvafık kararları alacaktır.[39]

Türk parasının kıymetini koruma hakkında kanun[40]

Madde 1- Kambiyo, nükut, esham ve tahvilât alım, satımının ve memleketten ihracının tanzim ve tahdidi ve Türk parası kıymetinin korunması zımnında kararlar ittihazına İcra Vekilleri Heyeti salahiyetlidir.

Madde 2- Bu kararlar (Türk parası kıymetini koruma) başlığı altında gazetelerle ve sair münasip vasıtalarla neşri ilân olunur. Meriyeti tarihi metinde yazılı bulunmayan kararlar, neşrinin ertesi gününden muteber olur.

Madde 3- İcra Vekilleri Heyetince ittihaz olunacak kararlara muhalif hareket eden bankalarla birinci maddede yazılı işlerle iştigal eden sair müesseseler hakkında kanunî takibat yapılarak mahkemelerce bunların on beş günden iki seneye kadar muamele icrasından men ve tatiline karar verilmekle beraber 500 liradan 100 bin liraya kadar ağır para cezası dahi hükmedilir.

Bu hareketi itiyat eden banka ve müesseseler seddolunur. Muhalif hareket banka ve müesseselerin merkezi tarafından yapılmış veya yaptırılmış ise tatil ve set kararlan o banka ve müessesenin Türkiye'deki bilcümle şubelerine de şamildir. Şubeler kendiliklerinden yapmışlarsa karar yalnız o şubeler hakkında tatbik olunur.

Muvakkaten tatile mahkûm olan banka ve müesseseler tatil müddetince kendilerine menfaat temin edecek yeni muameleler icrasından memnudurlar. Şu kadar ki üçüncü şahısların hukukunu alâkadar edecek muamelelerle evvelce yapılmış olup da kanunî müddete tabi olan işlere devam olunur.

Madde 4- Her nerede ve ne suretle olursa olsun icra Vekilleri "Heyeti kararlarına muhalif hareket eden ve ettiren banka ve müesseselerin müdürleri ile alâkadar memurları ve sair şahıslar Türk ceza kanununun 358 ve 359 uncu maddelerinde yazılı cezalarla cezalandırılırlar.

Madde 5- İcra Vekilleri Heyetince ittihaz olunacak karara muhalif hareketler için 1447 numaralı kanunla sair kanunlarda yazılı ceza hükümleri cari olmayıp bu kanundaki cezalar tatbik olunur.

---

[37]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 46-47
[38]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 47
[39]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 47
[40]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.12.1930, XVI, s. 47-48

ISBN 978-605-7875-34-1

Madde 6- Bu kanun neşri tarihinden üç sene müddetle muteberdir.

MADDE 7- Bu kanunun hükümlerinin icrasına icra Vekilleri Heyeti memurdur.

Reis — Müstaceliyet kararı birinci celsede verilmişti. Şu halde kanun kabul edilmiş oluyor.

11. Haziran 1930 tarih ve 1715 numaralı kanıma müzeyyel 1/743 numaralı kanun lâyihası ve İktisat, Maliye, Bütçe Encümenleri mazbataları

Kanunun heyeti umumiyesi hakkında Maliye vekili Bey izahat verecektir.[41]

Maliye vekili Saraçoğlu Şükrü Bey (İzmir)- Muhterem Beyefendiler; Türk iktisadiyatı ve Türk maliyesi yıllardan beri paramızda görülen iki çeşit hareketten çok müteessir bulunuyordu. Türk paramızın bu iki çeşit hareketini hülâsaten arz edeyim. Bunlardan birisi; para kıymetinin, her sene muhtelif mevsimler arasında farklar göstermesi, ikincisi; para kıymetinin seneden seneye düşmesidir. Filhakika bu hareket tetkik ve mütalca altına alınacak olursa görülür ki Türk parasının kıymeti seneden seneye daima az çok mühim bir miktar gaip etmiştir. Paramızın muhtelif mevsimler arasında muhtelif kıymette bulunmuş olmasının iktisadiyatımıza, Maliyemize maaş sahiplerine yapmakta olduğu zararı birer birer tadat edecek değilim. Bendeniz, ammenin tasdiki altında bulunan muhtelif mevsimlerdeki muhtelif kıymetlerin tevlit ettiği zararı Maliye vekâletinin, borsaya vaki olan ve menfi denebilecek bir kelime ile ifadesi mümkün olan bir müdahalesi ile mümkün olduğu kadar ber taraf etmeğe çalışıldığını arz edeceğim. Bilirsiniz ki Maliye Vekâleti borsada sadece alıcı vazıyetindedir. Diğer ihtiyacatını Devletin yapmakta olduğu tesisatı mukavelelerin istilzam ettiği (dövizleri) tedarik edebilmek için senenin muhtelif mevsim ve günlerinde malî vaziyetinin imkân ve müsaadesi dâhilinde piyasadan (döviz) mubayaa eder. Biz mubayaatımızı o şekilde tertip! ve tanzim ettik ki ithalât ve ihracat mevsimlerinin i paramız üzerinde yapmış olduğu ihtizazları mümkün olduğu kadar haddi asgariye indirmeğe muvaffak olabilelim. Onun içindir ki Türk parasının kıymetinin tedricen artmağa başladığı mevsim ve günlerde Maliye vekâleti bu tazyik ve şiddetle mütenasip olmak üzere borsaya müdahale ediyor, ve her gün bu şiddetle mütenasip olmak üzere borsadan ecnebi dövizleri mubayaa ediyor, şiddet azaldıkça mubayaatı tenkis ediyor, aksi istikamette yavaş yavaş yürüyerek nihayet halkın, tacirlerin ecnebi dövizine ihtiyacı fazlalaştığı ve Türk parasının ecnebi dövizi karsısında tedricen kuvvetini, gaip ettiği anlarda da Maliye vekâleti borsadan hiç bir şey almamak üzere mümkün olduğu kadar memleket iktisadiyatına müfit olmak ve bir uçtan öbür uca intikalinin mümkün olduğu kadar dar bir sahada yapılabilmesi imkânını hazırlamağa çalışıyordu. Maliye vekâletinin deruhte ettiği bu rolde her sene geçtikçe daha ziyade neticeye yaklaşmakta olduğu ve almış olduğu tedbirlerin bir sene evvelkinden daha ziyade müessir olduğunu bir az sonra arz edeceğim rakamların vuzuh ve sarahatinden anlaşılacaktır. ikinci nokta ;yani paramızın kıymetinin her sene bir miktar kaybetmiş olması suretiyle tedricen azalması ve istikrar kuvvetinin bu şekilde tenakus etmesi elbette öyle mühim bir mesele idi ki bununla da sureti ciddiyede meşgul olmamak bittabi hiç bir vatandaş ve hiç bir hükümet için mümkün değildi. Bu mühim meselenin hal edilebilmesi için memleketin bütün mevzuatını iktisadî harekâtını ihtiyacatını tetkik ve müşahede altına almak; bu tetkik ve müşahedenin vereceği kanaatin vereceği malumata istinaden bu büyük ve (kronik) olmak istidadını gösteren parayı tedricen merhemlemek için paramızın kıymetini mümkün olan dar bir zaman içinde istikrara ulaştırmak lâzımdı. Bu tetkik ve müşahedeler esnasında Hükümet gördü ki paramızın kıymetini tenkis eden sebepler, amiller iki büyük isim altında, iki büyük sınıf içinde tetkik ve mutaleâ edilebilir. Bunlardan bir kısmı geçici ve kendiliğinden zail olucu ve tamamen anormal yani gayri tabii olan ve fakat çok mühim açıklar tesis eden hadiseler idi ve bu hadiseler kendi elimizde olmayan beşerin kudreti dâhilinde bulunmayan hadiselerdi. Müsaade

[41]- T, B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 9

ISBN 978-605-7875-34-1

ederseniz bu açığımızı arttıran, tediye muvazenemizde açığın aleyhimizde şiddet kesp etmesini tabii kılan noktalardan bazılarına ve mühimlerine temas edeyim.[42]

İstiklâl harbi zaferle intaç edildiği gün memleketimiz çok uzun süren muharebelerin içinden çıkmış bulunuyorduk Bu çok uzun süren muharebeler tesiri ile memleketimizin iktisadiyatı noktai nazarından istihsal kudretini çok azalmış buluyorduk. O kadar ki harbi zaferle intaç ettiğimiz gün hariçten celp ettiğimiz emtianın mukabili olan ihracat emtiamız namına elimizde çok bir şey bulunmadığını harbin bitmesi ile beraber görmüş olduk. İkinci büyük sebeplerden birisi de bir memlekete ithal edilen emtiaya o memlekette vasati ihtiyaca tekabül edebilecek bir miktar olmak lâzımdır. Bu miktarın değişmeyen veya çok az değişmesi lâzım gelen bir stok miktarı vardır. Her evde bir kaç okka kahve, şeker Avrupa emtiası, yedek kumaşı, her mağazada satılması lâzım gelen bir1 miktar emtia ve her dükkânda bu cinsten emtianın stok olarak bulunması zarureti vardır. İstiklâl muharebesi kezalik hitam bulduğu gün maalesef memleket, çocukları müşahede ettiler ki malik olduğumuz yerlerin, millî hududumuz içinde kalan toprağımızın en zengin mahallerindeki bütün bu stok eşya, ithalât emtiası 'kâmilen yanmış bulunuyordu. Bunlardan belki şurada burada bütün ihtiyacımızın binde birine tekabül edecek ancak ithalât emtiası stoku kalmıştı.[43] Bir memleket tabii hayatını yaşayabilmek için büyük tacirlerin, küçük tacirlerin mağazaların da hatta evlerde bu stok eşyasından az çok bir miktar bulunması icap ediyordu. Demek ki bu tevali eden senelerde istiklâl harbinden sonra giriştiğimiz iktisadî mücadelede yalnız o sene istihlâk ettiğimiz emtianın, Avrupa emtiasını, haricî emtianın ihtiyacımıza tekabül eden miktarı değil birde yangınların, harplerin silip süpürdüğü stoku da mümkün olduğu kadar tedricen vüsunuz dâhilinde yapmak mecburiyetinde idik. Yani her hangi bir senedeki istihsalâtımızın gayri tabii ve tabii olan ihtiyaçlarımızı dahi tatmin etmesi icap ettiği kanaatine vasıl olduk. Kezalik bir az evvel arz ettiğim memleketler dahi biliyorsunuz arkadaşlar, baştanbaşa bir yangın harabesine dönmüştü ve memlekette oturan adamlar, alış veriş edebilmek için icap eden dükkânları, binaları ailelerini barındıracak yerleri bir an evvel yapmak mecburiyetinde idiler. Kezalik uzun seneler mühmel ve metruk kalan Devlet vazifesini Cumhuriyet Hükümeti, mühmel ve metruk bir vaziyette bırakamayacağı gibi halk ihtiyacı ile muvazi olmak şartı ile Devletin de başarması iktiza eden bir çok işleri vardı. Bunları da yapmak icap ediyordu. Demek ki alelade senelerde inşaat malzemesi olarak memlekete gelmesi lâzım gelen eşya haricinde harplerin, yangınların, ihmal ve teseyyübün bırakmış olduğu yaraları tamir etmek için fevkalâde bir ithalât dahi yapmak zaruretinde idik. Üçüncü büyük bir sebepte, arkadaşlar; İmparatorluk tarafından çıkarılmış olan evrakı naktiyenin bütün mesuliyeti millî Hükümete kalmış olmasıdır. Bu paradan hudutlarımız haricinde kalmış olan parayı tıpkı bir borç senedi gibi alnımızın teri ile kazanacağımız ihracat emtiası ile ödemek mecburiyetindeyiz. Bu da anormal ve gayri tabii bir ihtiyaçtır, mütemadiyen tevali ve tekerrür etmeyecek bir ihtiyaçtır. İşte bütün dar senelerin içinde sıkışmış olan ve tabiatları iktizası muvakkat geçici ve zail olucu bulunan bu ihtiyaçları karşılayabilmek için, her sen tabii ihtiyacımızı tatmin edici istihsalât yaptıktan maada bir de bu fevkalâde ithalâtın karşılığını tedarik mecburiyetinde idik. Söze başlarken arkadaşlarıma arz ettim ki memleket uzun seneler harpten yorgun çıktığı zaman, | kudretinden hayli şeyler gayp etmiş bir vaziyette bulunuyordu.[44] Bu noktai hareketten başlayan bir mesai tedricen hepimizi hedefimize doğru yaklaştırmakla beraber arz ettiğim yüklerin çok ağı olması Türk parası üzerinde tabii olan tesirini gösterdi. Ve seneler geçtikçe Türk parasının kıymetinin tedricen sukutu gibi bir manzara ile karşı karşıya kaldık. Bütün bu devirler esnasında Türk parasının kıymetinin sukut etmemesi için Hükümet elden geldiği kadar memleketin kudreti derecesinde tedbirler almakta asla gecikmedi. Müsaade buyurursanız bunlardan da bir kaç tanesini huzurunuzda arz edeyim. Tediye muvazenesini bir an evvel

[42]-T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 9-10
[43]-T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 9-10
[44]T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 9-10

ISBN
978-605-7875-34-1

temin edebilmek için peyderpey çıkarmış olduğumuz kanunlarla, almış olduğumuz tedbirler yavaş yavaş bizi hedefe götürecekti. Bu tedbirlerden memleketimizde sanayinin inkişafı, iktisadiyatın terakkisi hakkında çıkmış olan kanunlar ile Avrupa emtiasından daima biraz daha az almağı istilzam eden ve memleket emtiasını daima biraz daha çok istihlâk etmek mecburiyetini yaratan tedbirler ve bundan maada Büyük Meclisin koymuş olduğu ithalât üzerindeki muamele vergisi bir devlet varidatı olduğundan bu da bir memleket muvazenesinin temini için bir tedbir addedilir. Kezalik, yıllarca komisyonlarda işlendikten sonra Büyük Meclisin kanun haline ifrağ etmiş olduğu tarife lâyihası da bu memleketin Hükümetine bir membaı varidat olmak zihniyeti ile değil daima memleketin inkişafını, memleketin harekâtı iktisadiyesini teshil edici noktai nazarlar altında mütalaa ve hedefe vasıl olucu tedbirleri rakamlandırmak sureti ile kanuniyet kesp etmiştir. Bütün bu tedbirlerin kâffesi göstermektedir ki Türk parasının kıymetini bir an evvel istikrar vaziyetine getirebilmek için icap eden tedbirler, memleketin kabiliyeti tahtında görülen mevzuatı kanuniyenin kâffesi birer birer alınmıştır. İşte arkadaşlar; biz bu tedbirlerle yavaş yavaş hedefimize doğru yaklaşırken geçen sene malûm âliniz olan vaziyetle karşı karşıya kaldık. Bu vaziyet, birdenbire Türk parasının kıymetine karşı efkârı umumiyede hâsıl olan itimatsızlık ve paramızın kıymeti üzerinde hepimizin titreyerek hissettiğimiz [büyük sarsıntıdır. Aldığımız ve almakta olduğumuz tedbirlerle yavaş yavaş hedefimize doğru yürür ve memleket tediye muvazenesini bir an evvel temin etmeğe çalışırken, üç büyük amil geçen seneki hadisenin tekevvününe sebebiyet vermiştir.[45] Bunlardan biri memleketin omzuna aldığı haricî borçların ağır taksitleri; ikincisi de istikrara doğru gitmek için ye memleket iktisadiyatını müdafaa edebilmek için büyük ihtimamlar] büyük gayretlerle vücuda getirmiş olduğumuz tarife kanununun hakikî manasını bir kısım halkımızın anlamayarak lüzumundan fazla istical göstermesi ve memlekete dört ay kadar az bir zaman içinde bir sene evvel ithal edilmiş emtiaya nazaran yüz milyon liralık kadar fazla bir emtianın ithal edilmiş olması. Üçüncü bir sebep te, hepiniz duydunuz, hepiniz işittiniz, bu memleketin iktisadî istiklâline hasım olan düşmanların kulaktan kulağa fısıldadıkları zehirli propagandalardır. O propagandalar ki Türkiye Cumhuriyeti tedavüldeki parayı ortasından keserek yarısını yok edip elden çıkaracakmış o propagandalar ki Türkiye Cumhuriyeti bu para külfetinden kurtulabilmek için paranın sıfıra kadar gitmesini kendi eliyle körüklüyormuş. O propagandalar ki cebren halkın elinde bulunan meblağın veya kıymetlerin büyük bir kısmı istikraza, tahvil edilecekmiş. Birdenbire bu kadar büyük ve ağır yükler altında kalan Hükümetiniz vaziyeti huzurunuzda teşrih ve icap eden tedbirleri birer birer arz ettikten sonra müsaadenizi rica etmiş ve parafınızdan da Hükümete lâzım gelen salâhiyetler verilmişti. Bu arz ettiğimiz tedbirleri derhal aldık. Bunu bizden esirgemeyen Meclis tamamen ihtiyaca tekabül edecek bir salâhiyetle bizi teçhiz etti ve Hükümette onu lüzumsuz bir gün kullanmadı. Diğer taraftan Türk milleti kendi şuur ile, kendi hareketleriyle, Hükümetin atılmış olduğu bu cereyanı büyük bir mikyasta tekvin etmiş oldu. Gerek Hükümetin bu kanunla ve gerek milletin kendiliğinden almış olduğu tedbirler, girişmiş olduğumuz bu mücadeleyi her kesin tahmin ettiği zamandan çok daha az bir zaman içinde bu günkü memnuniyet bahş neticeye getirmeğe kifayet etti. Bu günkü vaziyet; 16 ağustosta başlayan İngiliz lirasının makûs cihetten tazyikindir. Öyle bir tazyik ki alelade mevsimlerde ilk baharda başlayarak tedricen bu devre kadar devam ettiği halde bu sene 16 ağustosta başlayarak birdenbire şu rakamlar dâhilinde tazyikatını göstermiştir: Piyasa 11 ağustosta halkın ihtiyacını temin ettikten sonra 1 500, 18 de 7 500, 19 da 12 000, 21 de 9 500, 23 te 242 500, 25 te 122 bin küsur, 27 de 42 500, 28 de 88 000, bir Eylülde 129 000 ve ondan sonra da her gün 20, 30, 40, 50, 60 bin İngiliz lirası arasında fazla bir İngiliz lirasını mubayaa etmek imkânını bize vermiştir. İmkân sadece Hükümetin burada arz ettiğim erkamı mubayaa etmekten ibaret olmamıştır. Aldığımız

[45]-T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 9-10

ISBN
978-605-7875-34-1

tedbirler arasında bir kısım şirketler ve bir kısım Devlet müesseseleri dövize tahvili iktiza eden meblağı, sermayeyi geriye bırakmış bulunuyorlardı. [46]

Bütün bu ihtiyaçlar kâmilen tatmin edilmiş, konsorsiyumun paramızı müdafaa için " sarf ettiği meblağ kamilen geri alınmıştır. Maliye Vekâletinin elinde bulunan (dispozisyon) İngiliz lirasına tahvil edilmiştir. Ve öyle ümit etmekteyiz ki emtiamızın harice şevkinde şimdiye kadar cereyan eden şekil nispetinde ihracat devam edecek olursa bu memleketin parasının kıymeti istikrara doğru çok yaklaşmış bir vaziyete geçmiş bulunacaktır. Bundan evvel arz etmiştim ki paramızın en mühim ve bütün iktisadiyatımızı hurdahaş eden tesiratından birisi de muhtelif mevsimler arasında hâsıl olan farklardır. Bu farkları muhtelif şekillere göre şu suretle hesaplıyoruz: 1925 senesinde Türk lirasının en yukarı kıymeti ile, en aşağı kıymeti arasındaki fark 178 kuruştur. 1926 senesinde bu fark 147 kuruşa düşmüştür. 1927 senesinde 87 kuruşa tenezzül etmiştir. 1928 de 56 kuruşa düşmüştür. Arz ettiğim gibi geçen seneki vaki olan büyük tehalük daha büyük bir kâr yapmamakla beraber Türk parasının kıymetini 118 kuruş arasında tehalüf ettirmiştir. Bundan maada arkadaşlar İnliyorsunuz ki, Türk parasının son sekiz aydan beri kıymeti çok az bir fasıla içinde tutulabilmiş ve öyle ümit. etmekteyiz ki bu fasıladan daha büyük bir fasıla kaydetmeksizin seneler geçtikten sonra' istikrara doğru tamamıyla varmış olacağız.[47] Maruzatımın tamam olabilmesi için aldığımız tedbirler arasında halkın ihtiyacını tehir eden tavik eden, güçleştiren hiç. bir danesinin mevcut olmadığını huzurunuzda tekrar etmeği vazife biliyorum. Aldığımız bütün tedbiri kâmilen Hükümetin kendi vücudu üzerine ve Hükümete mensup müesseselerin vücudu üzerine ve birde imtiyazlı bir mevki sahibi olan ve paranın kıymeti ile büyük alâkalan bulunan büyük müesseseler üzerinedir. Ticarî ihtiyaçtan dolayı hiç bir döviz talebi tehir ve talik edilmemiştir. Bundan maada ihracat tacirlerinin ne dövizleri ve ne de ihracatları hakkında en ufak bir kay t konulmuş değildir. Bilakis memleketin inkişafı için onların umumî bir serbesti içinde çalışmaları daha hayırlı addedilmiştir. Hükümet bu İngiliz lirası tazyiki altında kaldıktan sonra Hükümet makinesi dâhilinde ve Hükümet makinesi haricinde gerek bu işi bilen ve gerek hukukî mütalaaları çok yüksek bulunan arkadaşlarla istişare ettik. Gördük ki Devlet Bankası hakkında Büyük Meclisin vermiş olduğu hukuk ve salâhiyeti istimal edebilmenin imkânı yoktur ve sizlerden de istediğimiz lâyihai kanuniyenin başka bir şekilde tatbikine mahal ve imkân mevcut değildir. Onun için sadece Büyük Meclisin salâhiyeti dâhiline giren bir meselede çok müstacel bir mesele olmak itibari ile huzurunuza bir an evvel gelerek bu lâyihai kanuniyenin müstaceliyetle kabulünü rica etmek vazifesini aldık. Yalnız bütün efkârı umumiye bilmelidir ki almış olduğumuz ilk tedbirler Türk parasını koruma tedbirleri idi. Yani Türk parasının sükûttan vikayesi tedbirleri idi. Bu tedbir, Türk parasının fazla kıymet almasına mani olucu bir tedbirdir.[48]

Paranın ne sukutu, ne suudu memleket iktisadiyatı için iyi olmadığından paramızın kıymetinin lüzumundan fazla artmasına mani olucu bu kanunu başka bir istikamette istimal edeceğimizi zannedenler aldanırlar. Huzurunuzda bütün efkârı umumiyeyi tenvir etmek isterim ki bu kanunun manası, muhteviyatı bir tek istikamete müteveccihtir. O da Türk parasının fazla kıymetlenmesine mümkün olduğu kadar mani olmaktır. Büyük Meclisin bu gibi mcsailde şimdiye kadar almış olduğu her tedbiri bir tek akıbet beklemiştir, muvaffakiyet akıbeti, ileriye doğru akıbeti.- Müzakerelerinizle bir kat daha tekâmül edeceğini kuvvetle ümit ettiğim bu lâyihai kanuniye de bir tek akıbete nail olacaktır, muvaffakiyet ve memleketi ileriye doğru götürmek akıbeti!.[49]

Reis — Kanunun heyeti umumiyesi hakkında söz isteyen var mı efendim?

---

[46]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 11
[47]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 11
[48]-T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 11
[49]-T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 12

ISBN
978-605-7875-34-1

Fethi Bey Gümüşhane)- Muhterem efendiler uzun bir zamandan beri gaybubet etmiş olduğum bu kürsüye bu defa bir mukabil fırkanın reisi sıfatıyla geldiğim zaman Hükümetin fırkamızın prensipleriyle tearuz eden siyasetini ve bilhassa malî ve iktisadî siyasetini tenkit etmek için söz söylemek isterdim. Fakat işitiyorum ki Hükümet bu kanunu Meclisten geçirdikten sonra istifa' i etmek niyetindedir. Bugün, ve yarın istifa edeceği ; anlaşılan, işitilen bir Hükümetin siyasetini uzun uzayı diye tenkit etmekten ise yeni gelecek olan yeni bir çehre Meclis arzı vücut edecek olan Hükümetin programını dinlemek ve şimdiye kadar takip ettiği siyasetten ne gibi bir tahsisi meslekte bulunduğunu anlamak veya eski siyasetin aynını takip edip etmeyeceğini görmek ve bilhassa ne gibi bir tashihi meslekte bulunduğunu anlamak veya eski siyasetin aynını takip edip etmeyeceğini görmek ve bilhassa ne gibi tesirat altında istifa etmek mecburiyetinde' bulunduğunu tetkik etmek için intizar etmek lâzımdır. Binaenaleyh bu günkü sözlerim, sırf elyevm ruznamemizde bulunan kanunun müzakeresine ve dolayısıyla millî para siyasetimize taallûk edecektir. Muhterem Başvekil Meclisi fevkalâde içtimaa davet için kendisinin gördüğü esbabı geçen celsede izah ettiği sırada diyorlar ki artık millî paranın sukuta karşı muhafazası endişesinden bu' gün azade bulunuyoruz, buna mukabil millî paranın kıymetinin sadece yükselmesi ihtimali karşısındayız. Bu sözler paramızın bugünkü vaziyetini ifade eden sözler midir? Millî paramızın bu gün yarın ve umumiyetle uzak bir istikbalde alacağı vaziyeti irae eden sözler midir? Bunun tamamıyla, vuzuhla anlayamadık. Eğer yalnız bu günkü vaziyete münhasır ifadelerse, tabii tamamen doğrudur. Yok Türk parasının bu gün, yarın ve istikbaldeki vaziyetini ifade edici bir şekil ise bunun doğru olmadığı itikadındayım. Çünkü bu kanun Malûmu Âliniz paramızın.-kıymetinin yükselmesine karşı alınmış bir tedbiri ihtiva ediyor, esasen paramızın sukutuna karşı evvelce ittihaz edilmiş tedbirlerle bu sukut tevkif edilmiş olduğundan birden yükselmesine karşı da bu kanun kabul edildikten sonra paramız sabit' bir kıymeti haiz olmak lâzım gelir. Hâlbuki hepiniz bilirsiniz ki paramız müstakar değildir. Paranın kıymetinin müstakar olabilmesi yani stabilize olabilmesi demek, altın esası üzerine müstenit olması demektir. Altın esası üzerine tespit edilecek olan bu kıymetin dahil ve hariçte, herkes tarafından bilâ şüphe tanınması demektir. Ve her hangi bankaya veya şubesine irae ettiğiniz zaman mukabilinde altın alınabilmesini temin etmek demektir. Binaenaleyh paramızı ihraç eden bankanın depolarında; tedavülde bulunan paranın muayyen bir miktarına tekabül edecek altın bulunması iktiza eder. Vaziyetin bu merkezde olmadığı cümlenizce malûm olduğu için bu günkü tedbirin paramızın kıymetini daimî bir surette müstakar kılacak bir tedbir olduğunu zannetmemenizi rica ederim. Paramız müstakar değildir. Bundan naşi bir memlekette] müstakar olmayan paradan tevellüt edebilen bilcümle mahazir elyevm memleketimizde mevcuttur. O mahazir nedir? Evvelâ paramızın iştira kabiliyetinin azalması, saniyen bu günkü kıymetinin yarın ne olacağı malûm olmaması. Halkın ekseriyeti böyle bir parayı, binaya veyahut daha emin bulduğu yerlere vazetmek mecburiyetini hissettiğinden halkta tasarruf etmek imkânı münselip olmaktadır. Para müstakar olmayınca bittabi bilumum eşya fiyatlarında da kararsızlık olmakta ve bundan naşi memleketin umumî ticareti, zararlar görmektedir. işte bütün bu mahzurlar memlekette iktisadî inkişafın yürümesine, yükselmesine mani olmaktadır. O halde mevzuu müzakere olan bu kanun ne gibi bir maksadı temin etmek için Meclise getirilmiştir?... Memleketimiz gibi bir ziraat memleketi olan yerlerde Malûmu Âliniz mahsulâtı ziraiye muayyen aylarda kemale erer ve o aylarda ihracat başlar.

Bu aylar senenin iki ve nihayet üç ayına münhasırdır. Nihayet kısa bir devre aittir. Kısa bir devrede memleketin en mühim ihracatı icra olunmak mecburiyeti verdir. Bu mecburiyete mukabil, ithalât ticareti senenin bütün aylarına inkisarn ediyor. Bu ihracat dolayısıyla memlekete vürut eden İngiliz veya ecnebi paralarına tekabül edecek kadar ihtiyaç göstermemektir. İthalât ticareti on iki aya münkasem olduğu halde üç ay zarfında memlekete girecek olan bütün İngiliz lirasının ve ecnebi dövizin (absorbe) olmasına imkân yoktur. Binaenaleyh İngiliz lirası fazla miktarda piyasaya arz olunmakta ve buna mukabil olarak ta az

ISBN 978-605-7875-34-1

talep edilmektedir. Arz fazla olunca, talep az olunca, bittabi fiyatlarda kararsızlık hasıl olacaktır. Bu suretle İngiliz lirasının kıymeti azalır veyahut daha doğrusu Türk lirasının kıymeti ziyadeleşmeğe başlar, bu hadise malûmunuzdur ki yalnız^ bu seneye münhasır bir hadise değildir. Çünkü bütün seneler zarfında tekerrür-eden bu hadisenin bu sene başka bir netice tevlit etmesi neden ileri gelmiştir. Muhterem Maliye Vekili Beyin buyurduğu gibi İngiliz lirası tazyikinin altında' kaim aklığımızın esbabı nelerdir?[50]

Bunu izah etmek isterim. Evvel emirde malûmunuz ki bir sene millî parayı koruma kanunu mucibince döviz mubayaa etmek serbest değildir, yalnız ticaret erbabına münhasırdır. Onlar da yalnız yapabilecekleri muamele üzerine İngiliz dövizi almakla mükelleftirler. Bu kayıt dolayısıyla memleketimize dâhil olan İngiliz liralarına mukabil kâfi derecede talep olmadığı için Türk lirası yükselmek mevkiine düşmüştür. Eğer bunu serbest bırakacak olursak, bittabi İngiliz liralarının kâfi miktarda alıcısı zuhur edemeyecek buna mukabil Türk lirası kesbi kıymet edecek ve binaenaleyh bu gün bir İngiliz lirasına mukabil 1030 kuruş elde etmeyi düşünen bir müstahsil, bu serbesti neticesinde Türk lirası (900) e yükseldiği takdirde bir İngiliz lirasına mukabil ancak (900), (950) kuruş elde etmiş ve bundan naşi müstahsillerimiz mutazarrır olacaktır. Bu itibarla Hükümetin düşündüğü tedbir, müstahsillerin menfaatine ve paramızın muvakkat bir surette istikrarına hadim olduğu için, fırkamız tarafından tasvip edilmiş olduğundan bu kanuna fırkamız reyini esirgemeyecektir. Kanunun maksadı nedir? Nasıl ifayı vazife edecektir? Malûmu Âliniz fersudeleşen veya her hangi bir suretle tebdili iktiza eden evraka mukabil, Osmanlı Bankasında 120 milyon lira kadar - rakamını pek iyi bilmiyorum - para mevcuttur. Bu mevcut olan paralar bu defa az olan İngiliz lirası talebini ziyadeleştirmek için tedavüle çıkarılacak ve tedavüle çıkarılan bu Türk paraları yerine bankanın sandığına İngiliz liraları konacaktır. İstihsalât ve ihracat zamanı olan üç ay zarfındaki bu arza mukabil diğer aylarda İngiliz'e olan ihtiyaç yavaş yavaş kendini hissettirecek ve binaenaleyh gerek Hükümet, gerek tüccar ihtiyacı için İngiliz mubayaasına mecbur olacaktır. Mubayaa edildikçe hasıl olan Türk lirası İngiliz liralarının yerine girecek ve İngiliz lirası mubayaa etmiş olanların elinde kalacaktır. Binaenaleyh kanunun mekanizması bu suretle devam ettiği takdirde bazılarının zannettiği gibi, bu kanun karşılıksız evrakı nakdiye çıkarmak ve (enflasyon) dedikleri ameliyeye katiyen müşabih değildir. Bunu karşı fırkanın reisi olmak sıfatı ile efkârı umumiyeyi tatmin etmek mecburiyetini hissettiğim için * arz ediyorum. Tamamen bu gibi endişeler zaittir. Bu çıkarılan paralar sandıkta mahfuz olan paraların mukabilinde çıkarılmış olduğu için-hiç bir endişe ve tehlike varit olmaz. Bunu efkârı umumiyeye bu kürsüden söylemek isterim. (Bravo sesleri, alkışlar) Bu kanun ne kadar bir istikrar temin edebilir ve bu istikrar ne kadar bir müddet devam edebilir? Bunu tayin etmek; bundan sonraki aylarda gerek Hükümetçe, gerek ticaret erbabınca ecnebi dövize hasıl olacak ihtiyaç miktarını tayin etmek demektir. Bunu ise burada tahmin etmek mümkün değildir. Fakat her halde bu kanun tahmine göre. altı, yedi ay kadar paramızı müstakar bir halde tutmağa kifayet edecektir.[51] İşte efendiler, bu fili istikrar zamanında Hükümetin yapa/cağı en mühim vazife, paramızı altın esası üzerinden istihkar ettirmek için ciddî ve esaslı tedbir almaktır. Bendeniz o iddiadayım ki Hükümet bu tedbiri almakta pek çok geç kalmıştır. Bu tedbiri bundan iki sene ve belki her halde bir sene evvel almak kabil idi. Paramızın bu-suretle tahavvülüne set çekerek umumî ticaretimizin kararsızlığını mucip olmak caiz değildi. Buna mani olabilirdi. Vakıa bazı ufak tefek tedbirlerle Hükümet paranın istikrarını temin için bazı çarelere tevessül etmiştir. Tevessül ettiği bu çarelerin en başlıcası bazı mütehassısların fikir ve mütaleasmı almaktır. Bundan iki buçuk sene evvel İş Bankası tarafından (Fiserig) namına bir mütehassıs celp edilmiş ve bu meselenin tetkiki kendisine havale edilmişti. Son tetkikattan Fiserigin tetkikat ve mesaisi neticesi yaptığı raporun ne neticeye müncer olduğunu bilmiyorum ve zannediyorum ki efkârı umumiye de bunda bihaberdir. Bu rapor bu suretle

[50]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 12
[51]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 13

ISBN
978-605-7875-34-1

hükümsüz kaldıktan sonra Mösyö Müller namında Almanya dan bir mütehassıs celp edilmiş umuru maliyemizi tetkik ederek Islah etmek ne gibi tedbire mütevakkıf ise bunları Hükümete bildirmesi kendisine teklif olunmuştur. Mösyü Müller uzun zaman Maliye vekâletinin bütün vesaikini tetkik etmiş ve daha memleketin tetkiki icap eden bilcümle vesaike müracaat etmiş, gayet dikkatli bir rapor tanzim eylemiştir. Bu rapor ne oldu efendiler? bu raporun tanzimi tarihinden sonra ne kadar zaman geçti? her halde şunu biliyorum ki rapor bittikten ve Hükümete tevdi edildikten sonra gayet mahrem bir surette masalarda saklanmıştır. Her nasılsa gazetelerden birinin eline geçen bu rapor neşrolunduktan sonra, Hükümet bunu efkârı umumiyeye bildirmek mecburiyetini hissetmiştir. Böyle gazetelere verilebilecek ve bunda mahzur görülmeyecek olan bir raporun bir sene evvel hatta Meclis azasından mahrem kalması neye hal olunabilir? Mösyö Müllerin raporu zan olunduğu ve muhterem Başvekilin Sivas'ta irat ettiği nutukta buyurdukları gibi yalnız masarifi harbiye ile şimendifer masarifini tetkik etmiş bir rapor değildir. Efendiler, bu rapor bütün iktisadî bünyemizi tamamıyla tetkik etmiş, tahlil etmiş, hastalığımızı meydana koymuş ve bu hastalığın tedavi çarelerini ileri sürmüştür. Bu raporun dikkatle ve ehemmiyetle bütün arkadaşlar tarafından okunması pek istifadeli olur mütalaasındayım. Mösyü Müllerin raporu bu suretle hasır altı edildikten sonra bazı arkadaşlar meclis müzakeratından hasıl ettiğim intiba üzerine soyuyorum -Hükümete vaziyetin vahametini söylemekte, Hükümeti ikaz etmekte kusur etmemişlerdir. Fakat o zaman Hükümetçe bütün bu mutaleat reddedilmiş, paramız gayet sağlamdır.[52] Siz bir takım ecnebilerin, haricin propagandasına kapılıyorsunuz. Bunlar hükümsüzdür paramız böyle kuvvetli, şöyle kuvvetli yolunda beyanatla. bütün bu endişeler.izale*edilmek istenilmiştir. Halbuki bu sözler kavaidi iktisadiyeyi durdurmağa kâfi gelmemiş, aylar geçtikçe paramızın sukutu ziyadeleşmeğe başlamış ve tam 1140 kuruşa inmiştir. Efendiler, tam bu zamanda Hükümet harekete gelmiştir ve malûmunuz olan hal paramızı koruma kanununu meclisinize kabul ettirmiştir. Paramızın maruz olduğu tehlikeyi görmekte çok gecikmiş olan Hükümetin basiret karlığına muvaffakiyet harikası gibi göstermekte müşküldür.

Efendiler! bu muvaffakıyet harikası istatistiklere ve rakamlara müstenit olmak lâzımdır. İddiayı mücerretle bunun muvaffakiyet veya âdemi muvaffakiyet olduğu ispat edilemez. Vakıa millî parayı koruma kanunu paramızın panik halinde sukutuna mani olmuş ve bir istikrar tevlit etmiştir. Bunun faydası gayri kabili inkârdır. Fakat diğer cihetten bu kanunda münderiç olan bazı ahkâm kredinin eksilmesini' de bahis olmuştur ve bu günkü günde faizin resmî bankalar tarafından %19, %20 ye de çıkarılmasına sebep olmuştur. Dün Hakimiyeti Milliye gazetesinde intişar eden bir refikimizin makalesini dikkatle okudum. Orada diyorlar ki paranın bu derece ağır ve pahalı faizlere tabi olması yalnız bizim memlekete münhasır değildir. Etrafımızdaki komşuları da nazarı itibara alırsak ezcümle Romanya'da %20, %30 derecesinde faizle para verilmektedir. Muhterem refikimizin bu rakamları nereden aldığını ve bu rakamların Romanya ahvali maliyesinin hangi devrine ait olduğunu bilmiyorum.[53]

Mahmut E. (Siirt)- Mösyö Ristin raporundan..

Fethi B. (Gümüşhane) — Demek ki; istikrardan evvel olacaktır.

Mahmut B. (Siirt)-Islahat esnasında.

Fethi B. (Gümüşhane)- Filvaki Islahattan evvel Mösyö Ristin verdiği raporda bu rakamlar bulunabilir. Çünkü o zaman Romanyalım vaziyeti maliyesi ve vaziyeti iktısadiyesi bu gün bizim vaziyeti maliyemizin ve vaziyeti iktisadiyemizin aynidir. İşte benim iddiam; bizim içinde bulunduğumuz bu günkü vaziyetten kurtulmamız için esaslı tedbir almaktır. İstikran temin etmek için ciddî ve esaslı tedbirler almak lâzımdır. Her halele muhterem refikimiz, Romanya'da bu günkü faizin ne kadar olduğunu öğrenmek isteseydi, telefonla bir bankaya müracaat ederler ve tahkik edebilirlerdi. Her halele resmî Iskonto dedikleri gibi %20 değil %9 raddesindedir. Binaenaleyh emniyetli bankalar her vakit %9 la kolaylıkla para temin

[52]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 13
[53]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 14

ISBN 978-605-7875-34-1

edebilirler. Vaziyet öyle değildir. Efendiler; bu kanunu geçirmek için Hükümetin Meclisi fevkalâde surette içtimaa davet etmesini de basiretkârlıkları için pek büyük bir delil olarak görmüyorum. Çünkü efendiler! Bu kanuna mucip olan hadise fazla miktarda piyasaya İngiliz lirasının gelmesi hâdisesi, her sene tekerrür eden bile hâdisedir. Bunu, tekerrürü' zamanına kadar beklemek icap etmez 3-4 ay evvel bu hâdise pek âlâ kolaylıkla tahmin edilebilirdi. Böyle bir hâdisenin tekevvün edeceğini Maliye Vekili Beyefendinin pekalâ tahmin etmesi iktiza ederdi. Çünkü buradaki kanaatlerinden anlaşılacağı veçhile ithalâtımız geçense neye nispetle fevkalâde ve mühim miktarda tenakus etmiştir. Yeni gümrük kanunu mucibince ve ihracat dolayısıyla memleketimize dâhil olacak İngiliz lirasına ecnebi dövizi (absorde) edecek kadar ihracatımız yoktur. Bu Maliye vekâletince malûm olan bir keyfiyet idi. Malûm değilse gümrük istatistiklerine bakmak kafi gelecekti. Filhakika ithalat ticaretimiz ***1925 senesinde 241 milyon 6 yüz bin lira kesirsiz yuvarlak rakam arz ediyorum.***[54] ***1926 senesinde 234 700 000 lira; 1927 senesinde 211 400 000 lira; 1928 senesinde 223 -500 000 lira; 1929 senesinde gümrük kanununa takaddüm eden aylarla onu müteakip aylarda 256 000 0000 liradan*** ibarettir. Binaenaleyh buyurdukları gibi o sene yüz milyon fazla ithalât yapılmış değildir. Yalnız 33 milyon bir fark görülmekledir. ***1929 senesinde 256 milyonluk ithalât yapıldı. 1930 senesinin ilk altı ayı zarfında tabii tekmil sene için istatistik almağa imkân yoktur. 68 milyon ithalât ticareti olmuştur. 1929 senesinin ay zarfında buna mukabil. 121 milyon 400 bin lira ithalât yapılmıştır. Binaenaleyh geçen senenin ilk altı ayı ile bu senenin ilk altı ayı zarfındaki ithalât arasında 52 milyon 300 bin liralık bir noksan*** vardır. Bu noksan ithalâtta elbette gümrük tarifesinin tesiri olmuştur. Fakat buna amil olan yalnız bu mudur? bu cihet de şayanı tetkiktir ve zannederim ki; halkın iştira kabiliyetinin azalmış olması da, bu ithalât ticaretinin azalmasını-mucip olmuştur. Vakıa ithalâtın azalmış olması tediye muvazenemizi temin edeceği itibariyle şayanı memnuniyettir. Fakat acaba geçen sene ile bu sene zarfında, dahildeki fabrikalarımız ve yahut dahilî masnuatımız 52 milyon liralık bir iş yapabilecek kadar piyasaya mal çıkarmış mıdır, yoksa halkın ithalât yapmak hususundaki iştira kabiliyetinin azalması, bu suretle ithalât ticaretinin azalmasına mı sebep olmuştur?. Bunu da tetkik etmek lâzımdır. Bunda zannederim ki: her iki cihetinde tesiri olmuştur. Bilhassa halkın iştira kabiliyetinin azalmış olması buna en büyük bir amildir. Bu meydanda iken efendiler; yani bu senek i ithalâtımızın bu kadar az olacağı meydanda iken, bunu haziran ayında Meclise izin verilmezden evvel tetkik etmeğe imkân yok muydu?.[55]

Mazhar Müfit Bey (Denizli)- Mektep talebesi değiliz. izinle gitmeyiz biz.

Fethi B. (Gümüşhane)- Affedersiniz o maksatla söylemedim. Öyle bir sui maksat hatırımdan geçmemiştir. Ondan sonra efendiler Hükümetçe de pek alâ malûmdur ki haziran ajanda konsorsiyum verdi, millî paramızı koruma kanunu vardı. Binaneleyh mahsulât zamanında memlekete girecek olan ecnebi dövizi kolaylıkla absorbe edilmeyecektir. Bu itibarla bunu o zaman derpiş edip kanun çektir. Bu itibarla bunu o zaman derpiş edip kanun yapmak daha muvafık olurdu, Bu kanun için meclisi fevkalâde bir surette içtimaa davet etmek ve hal ki Hükümet karşılıksız paramı çıkarıyor gibi birtakım endişeye düşürmek caizmidir?[56]

Ali Saip Bey (Urfa)- Bu vesile ile zati âlinizi dinlemiş olduk.

Fethi Bey (Gümüşhane) — Biraz daha bekleyebilirdiniz Arkadaşlar; biz bu kanuna rey vereceğiz. Uç noktai nazardan rey vereceğiz. Evvel emirde bu kanun bir istikrarı temin eder. Muvakkatte olsa paramızın istikrarını temin eder. Fırkamızın prensiplerinde, paramızın istikrarını temin için ciddî ve esaslı tedbir almak en esaslı bir mesele olarak dahildir. Bu itibarla bu kanuna rey vereceğiz. Fakat bu kanuna rey vermemiz, Hükümetin bütün siyasetine itimat ettiğimizi ifade etmez. O manada telâkki buyurmamanızı rica ederim. Efkârı umumiyede bu kanunun paramızı hiç bir suretle tehlikeye düşürmediğini alenen göstermek

[54]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 14
[55]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 14
[56]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 14

ISBN 978-605-7875-34-1

için fırkamız fırkanızla beraber birleşerek rey vermeyi de memleketin menfaatine muvafık görmüştür. O noktai nazardan da rey vereceğiz. Sonra efendiler yaptığımız muhalefet şuursuz bir muhalefet değildir. Memleketin menfaatine muvafık olan tedbirler, geldiği zaman fırkamız bu tedbirleri her türlü muhalefet fikrinden azade olarak kabul eder. Bunu da efkârı umumiyeye göstermek için bu kanuna rey vereceğiz arkadaşlar. Mütaleatım bundan ibarettir.[57]

Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü B. (İzmir)- Muhalif parti lideri Fethi Beyefendi Hükümetin istifa edeceği şayiasına istinaden, Hükümet madam ki istifade edeceklerdir, onun için esaslı programlan hakkında söz söylemek zaruretini hissetmiyorum, bir daha Hükümete programlarını görüp icraatını ondan sonra tenkit edeceğim, buyurdular. Zannederim ki bundan kastları; Hükümet istifa ederse, bütün kusurları bundan ibaret, orta yerde başka bir mesele kalmayacaktır demek olacaktır. Çünkü biz arkadaşlar, samimî kanaatlerimizi son gün dahi icra ederiz. Ve samimî kanaatlerimizi düştükten sonra dahi nihayete kadar müdafaa etmek cesaretini kendimizde görenlerdeniz. (Alkışlar) Kanunu bittabi Fethi Beyefendi her akli selimi sahibinin söyleyeceği sözlerle takviye ettiler. Bundan dolayı kendilerine teşekkür ederim. Hakikaten kanunumuz nadir kanunlardandır. Ve efkârı umumiye de muhalif, muvafık, dahilde ve hariçte, hatta muhtelif cereyanlara tabi muhtelif bankalar nezdinde ayni müşahede ve ayni zaviye altında. görünüyor. Yalnız kanunun hututu asliyesine böylece temas ederken, öyle tahmin ediyorum ki bu kanuna Hükümetin 'lüzumundan fazla bir kıymet ve mahiyet atfettiğini Fethi Beyefendi istidlal eder gibi olmuşlar. Biz bu kanunla, geçen sene huzurunuzda teklif ettiğimiz gibi giriştiğimiz uzun ve çetin bir mücadelenin nihayet ikinci safhasında bulunuyoruz. Arkadaşlar, iktisadî meseleler öyle meselelerdir ki; bunları bir darbei kalemle, bir tek maddei kanuniye ile, bir emir ile, bir işaretle tebdil etmenin imkânı-yoktur. Bütün harekâtı iktısadiyede muhtelif tecrübelerin verdiği mahsulleri birer birer gördükten sonradır ki hedefe doğru yaklaşmakta olduğumuz kanaati bizlerde tekevvün eder. Ve safha, safha mücadeleyi hedefe kadar götürmüş oluruz. Fethi Beyefendi pek âlâ bilirler ki: dahilî bünyesi çok az hırpalanmış ve harpten muzaffer çıkmış ve muzafferiyetin bir çok semerelerini de tevali eden seneler zarfında toplamış olan Fransa, kuvvetli iktisadiyatına rağmen harpten sonra tam on sene zarfında yani bundan iki sene evvel parasında istikrar yapabilmiştir. Fethi Beyefendi, bizde bu istikrar bundan iki sene evvel yapılabilirdi, fakat tedbir alınma mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. On sene mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır, on seneden sonradır ki parasını istikrar yoluna sevk etmiş ve kanunen istikrar yapabilmek kuvvetini kendisinde bulmuştur. Çok daha kısır topraklar üstünde, çok daha cılız şeraiti iktisadiye altında çalışan arkadaşlarının ise, seneler zarfında kaydettikleri neticeyi çok ümit ediyorum ki takdir buyuracaklardı. Bunu bizden esirgediler. Rakamlar arasındaki münakaşalara gelince: filhakika arkadaşlar huzurunuzda, dört ay kadar az bir zaman zarfında yüz milyonluk fazla mal »•eldi sözünü tekrar etmiştim. Burada bulunan ve memleket harekâtı iktısadiyesini yakından takip etmiş olan arkadaşlar pek alâ bu sözümün hakikî manasının ne demek olduğunu tamamen anladılar. Ben demedim ki, bir sene içinde yüz milyon liralık fazla bir mal aldık. Ben dedim ki, dört ay içinde yüz milyon liralık fazla bir mal aldık. Bu cereyana memleket efkârı umıimiyesi müteaddit defalar temas etmişti. Bunlardan birisi tarife kanunu yapılırken muhtelif tüccarlarımız, muhtelif mütehassıslarımız acaba hacim ve sıklet üzerinden alınacak olan resim kıymete nispet edilirse, aldığımız resmin kıymetine nazaran nispeti kaç derecededir. Uzun hesaplardan sonra varılan kanaat bittabi bir az ihtimali olmakla beraber % 10 ilâ 11 kıymeti arasında değişmekte olduğu şeklinde idi. Hatta tarifeye ait kanunun en kuvvetli esbabı mucibesini bu nokta teşkil ediyordu. Bidayetten %19, %20 arasında bir nispet dairesinde resim almak için, hacimler üzerine sıkletler üzerine konmuş olan resmin bu defa ayni nispete vasıl olmak için beher okkasına, beher hacmine ne kadar resim koymuş olalım ki

[57]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 15

ISBN
978-605-7875-34-1

tarifeyi ilk yaptığımız zaman almakta olduğumuz resmi bundan sonra da almış olalım. Çünkü hiç bir suretle istemedik ki memnuniyet kar bir sahaya geçelim ve dünya ile rabıtamızı ve alâkamızı keselim. Asla böyle bir düşüncemiz yoktu o kadar yoktu ki nihayet tarifemiz için düşündüğümüz hedef kıymetini geçen, %19 ve %20 üzerinden bir vergi alalım vaziyetinden ibaret idi. Bittabi bu (%19) ve (%20)'yi tespit ederken memleket mamulâtı dâhiliyesini himaye edebilmek için bazı yerlere hiç zam yapmadık. Bazı yerlerde hatta tenzilât yaptık.[58] Bazı yerlerde de kâfi miktarda zam yaptık. Bu resimlerin yekûnu umumisidir ki (%20) derecesinde resim alır vaziyetine yeniden bizi geçirdi. işte bu fikir konuşulurken anlaşıldı ki bu memlekette resim olarak gümrüklerden aldığımız verginin yekûnu kıymetinin (%10) u nispetindedir ve Maliye vekâleti dört ay zarfında tahsil ettiği vergilerin yekûnu umumisine nazaran on buçuk ilâ bir bir milyon lira kadar bir fazla varidat almıştı. Yani sadece dört ay içinde rüsum şeklinde gümrüklerce 10 milyon liralık kadar bir ithalât olmuştur. Bunun yekûnu umumisi de biraz evvel arz ettiğim nispet göz önüne getirilirse görülür ki 10 milyon fazla bir resim almamız için yüz milyon liralık fazla bir malın içeriye girmiş olması lâzımdır. Resim alınan mallar fazla girmiş ise belki sıkletleri ve saire itibariyle 110 milyon olabilir. Belki 95 milyon lira olabilir. Fakat tamamıyla yüz milyon olmak ihtimali de vardır. (95) milyonla (110) milyon arasında bir rakam tasavvur etmek icap eder. Yoksa Fethi Beyefendinin işaret ettiği gibi bütün fazlalığın yekûnu umumisi 30 milyon liradan ibaret değildir. Çünkü gümrükten dört ay zarfında almış olduğumuz fazla varidatı, müteakip aylar yavaş yavaş ve kemirilmek suretiyle (11) milyonluk varidata muadil olacak dereceye getirmiştir. Demek ki arz ettiğim rakam ilk senenin dört ayı içinde vaki olan' bir tehacümü ifade etmekte idi. ve bu zaviye altında her kim müşahede ve tetkik ederse arz ettiğim rakamdan uzaklaşmaz; arz ettiğim rakam hakikati ifade eder. Senenin sekiz ayı tedricen bu rakamları arttırmıştır. **Fisering in bir raporu vardı**, ve bu rapor efkârı umumiyeden gizli tutulmaktadır. Ben soruyorum. Efendiler Osmanlı Bankasının malî olan bir raporu Maliye vekili neşretmek hakkını haiz midir? Soruyorum. (Değildir sesleri)[59]

Yunus Nadi B. (Muğla) — Rapor İş Bankasınındır.

Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü B. (Devamla)- Ben Osmanlı Bankasının, Doyçebankın hususî bir malını nasıl elinden alıp efkârı umumiyeye neşretmek hakkını haiz olabilirim? ve ben; Maliye vekâletinin en yakınında bulunan ve ayni istiklâle malik olduğuna emin olduğum Türk müesseselerinin malı olan raporları da efkârı umumiyeye neşretmek hakkının Maliye vekâletinde bulunmadığına kani olan bir adamım. Mamafih arkadaşlar; sadece' iş Bankasının mali olan bu vesikanın neşir ve ilân» edilebilmesi için, Fetih Beye teklif ediyorum, benimle beraber gelsin Celâl Bey Efendi kabul buyurursa neşir ve ilân edelim. Görülecektir ki bu raporda neşir ve ilân edildiği zaman kendi davalarını takviyeden ziyade zayıflattıracak vesika bulunacaktır. Müllerin raporuna gelince: arkadaşlar; Devlet idaresinde zaman zaman birçok adamlar birçok kıymetli sözler 'söylerler.[60] Her söylenen sözü hakikati mutlaka ve mahza telâkki ederek derhal tatbike geçmek bir az ihtiyatsız adamların, bir az kendi kafasından ziyade başkalarının fikirlerine tevdii nefs eden kimselerin ' kârıdır. Bizce, herhangi, bir rapor üzerinde uzun tetkikat yapmadan, onun hakkında şahsî vicdanî kanaatlerimiz tebellür etmeden onun icra safhasına konulmasında hayırdan ziyade tehlike olur kanaati vardır Maliye vekâletinde ve diğer vekâletlerde bu kabil birçok vesikalar vardır ve ben size söyleyeyim; ne için ilân etmediniz diyen adamlardan rica ediyorum. Ben henüz İstanbul'dan hareket etmezden evvel gazetelere beyanat yaptım hiç bir mahzur yoktur ilân edilebilir dedim. Beni bunun için mi muahaza ediyorlar. Bunu ne için nazarı itibara almıyorlar. Bu raporu bir çok arkadaşlara okutmakla beraber ve nihayet Avrupa'ya giderken dahi ilânda bir mahzur olmadığını söyledim. Gazeteleri çok yakından takip eden Ahmet Bey

[58]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 15
[59] -T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 16
[60] - T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 16

ISBN 978-605-7875-34-1

arkadaşımız ne için bunu nazarı itibara almıyorlar ? bilhassa arkadaşlar paramızın kıymeti üzerinde vaki olan harekât münasebetiyle meclisi davet edişimiz - cümleyi aynen aldım - basiretkârane hareket değildir buyurdular. Arkadaşlar! Meclis salâhiyetlerine karşı bütün teyakkuz ve intibahımızla bütün hassasiyetimizi muhafaza ettik: en ufak şüphe ve tereddüt hasıl olduğu zaman onu kendi kafamızla kendi salâhiyetimizle değil doğrudan doğruya bu milletin mümessili olan Büyük Meclisin marifetiyle halletmek cihetini teemmül ettik. Şimdiye kadar böyle olduğu gibi bundan sonra da mütemadiyen böyle olacaktır ve bunun başka türlü olacağını tasavvur etmek doğru olamaz, eğer biz bu hadiseyi dört ay evvel görmemişsek, ben soruyorum bu hadiseyi değil Türkiye'de hatta dünyada görebilmiş kaç kişi vardır? bir hadise ki 16 ağustosa kadar mütemadiyen maliyenin sarf ettiği İngiliz liraları ile tutunmuştur. Önümüzdeki ağustosun (16) sına kadar biz mütemadiyen İngiliz lirası vermişiz. Maliye bu hususta bir buçuk iki milyona yakın İngiliz lirası vermiştir, konsorsiyum (200) bin İngiliz lirası vermiştir. Devletin birçok ihtiyaçları tehir edilmiştir. Bütün bu tehiralı ve takyidat, bütün bu külfetler karşısında bir ay sonra iki ay sonra beş ay sonra manzaranın tamamen tahavvül edebileceğini kestirebilmek mümkün müdür? Zannederim ki Fetih Bey Efendide bunu kestirememekten mütevellit Maliye vekilinin kusurunu mazur görecek kadar insaflıdır. Arkadaşlar ; bittabi bazı lakırdılar vardır ki onun doğruluğunu, eğriliğini tamamen ölçmek imkânı yoktur. Fethi Bey Efendi bir sene evvelki ithalâtla bir sene sonraki ithalât arasında ki (50) milyon liralık farkı kaydettikten sonra bunun en belli başlı sebeplerinden birisi de halkın iştira kabiliyetinin azalmış olması ve memlekette tutunmuş olan para üzerinde ve diğer mesail üzerindeki tedbirlerin bir neticei zaruriyesidir. Maalesef bir az evvel söylenilen erkam ile bunu karşılamanın imkânı yoktur bu öyle bir sözdür ki tamamen aksi dahi doğru olabilir. Memleketin iştira kuvveti artmıştır. Çünkü memleket mamulat ve masnuatı memleket dahilinde o kadar çok sarf edilmiştir ki bizi haricin emtiasından oldukça kuvvetli miktarda müstağni bırakmağa başlamıştır. [61]

Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü B. (Devamla) — Arkadaşlar, iflâslardan bahis buyuruyorlar. Memleket maliyesi ve memleket iktisadiyatı büyük bir tehlike ile karşı karşıya geldiği zaman benim sözümdür. Ağaoğlu beni kendi sözümle tutmak için söylüyor. Bunun için arzı cevap ediyorum. Büyük bir tehlike ile karşı karşıya gelmiştir. Arz ettiğim gibi bir milletin malî istiklâline hasım olan devletlerin, zehirli adamların propagandası ile bir boydan Öbür boya kadar etmişlerdi. Beş ay sonra lâzım olan İngiliz lirası bir yanık bir alev memleketin her tarafını sarmıştır. Manisa'dan köylüler ceplerindeki dört kuruşu İngiliz lirasına tahvil etmek için İzmir'e şitap etmişlerdi. beş ay sonra lâzım olan İngiliz lirasını bu günden satın almak için pek fazla tehalük göstermişlerdi. Bu panik devresinde derhal acil tedbirler almak lâzım geliyordu. Bu tedbirlerden en mühimleri Maliyenin ve. müessesatı maliyenin bankalar nezdindeki mevduatını geri çekmekti. Çünkü her şeyi harice terhin ederek Türk parası tedarik ve bununla İngiliz lirası temin j-oluna gidiliyordu. İcap ediyordu ki Türk parasının nedreti bu memlekette kendisini hissettirsin, her arayan Türk parasını bulmasını ve netice olarak İngiliz lirası talepleri azalın, aldığımız bir çok tedbirler arasında bu tedbiri de en acil ve en müessir bir tedbir olmak üzere derpiş ettik. Bütün memlekette bu tedbiri alırken düşündük ki arzu ettikleri parayı gösterdikleri teminat mukabilinde bulanan büyük bazı tacirlerimiz maalesef çok müşkülâtla baş başa kalacak ve belki bunların içinde bazıları da iflâs etmek zaruretini duyacaklar idi. Fakat arkadaşlar bütün milletin parasını batırmak ve bütün bir milletin iktisadiyatı sıfıra doğru giderken onu durdurmak için yapmış olduğumuz fedakârlık, emin olabilirsiniz ki, her hangi bir memlekette bu tedbirleri, tatbik etmiş olan devletlerin istedikleri fedakârlıktan çok daha az bir fedakârlıktır. Bu tedbirleri almış olan büyük bir memleket benim arz ettiğim manada büyük vergiler tarhetti. Halkın elinden parayı alabilmek ve parayı durdurabilmek için bin bir tedbir arasında böyle bir tedbire müracaat ettim. Bunun

[61] - T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 16

ISBN
978-605-7875-34-1

neticesi belki diğer esbap ve sevaik arasında bazı iflâslar da vaki olmuş nihayet unutmayınız ki, iflâslar vaki olan memleketin iktisadiyatı behemehal çürük demek değildir. Çok memleketler vardır ki iflâsı kül altında saklarlar. Onlar ateş üstünde gezen insanlardır. Bizim memleketimizde mahkemelerimiz bizim memleketimizde malî müesseselerimiz hakikî iflâs ettirilmesi lâzım gelen adamları iflâsa sevk ediyorlarsa hakikî vazifelerini yapıyorlar demektir. Çünkü iktisadiyatı sağlam bir yerde ateş üstünde bulundurup ta yarın bunların hepsine birden patlak verdirmektense bunların hakikatini ammenin gözü önünde tutarak hakikî krediye malik olan adamları borsada çalışır bir vaziyete sokmak, öyle zannediyorum ki kendilerinin dahi arzu ettiği bir netice olmak lâzım gelir. [62]

Ağaoğlu Ahmet B. — Anlamadık.

Maliye Vekili — Türkçe tahsiline gidersiniz.

Muhterem arkadaşlarım., .hakikaten çıkarmakta olduğumuz kanun, efkârı umumiye dahi bilmelidir ki girmiş olduğumuz mücadelenin ikinci safhasını teşkil eder. Ve ikinci safhasında mücadeleye girerken birinci safha ayni. zamanda bitmişti. Mamafih aldığımız tedbirler ile burada müsaade edeceğiniz tedbirler ve istikbalde alacağımız tedbirlerle mütemadiyen hedefimize ve paramızın istikrarına doğru yürüyeceğiz. Bu tedbirleri ayni istikrar telâkki etmek ve hakikî istikrarın artık ! el ile tutulacağını iddia etmek gibi bir tarafuruşluk yapmadık. Fakat kanaatimiz şudur ki hesaplı ve müspet bir yolda yürüyoruz. Varacağımız netice behemehâl fiili bir istikrar ve ondan sonra da hukukî ve kanunî bir istikrardır. Yalnız j bir cümlelerine atfen şunu söyleyeyim ki bu hakikî istikrara vardığımız gün dahi her elindeki kâğıdı götüren adam mukabilindeki altını alacak değildir. Fethi Beyefendi pek âlâ bilirler ki ne Fransa da ve ne de dünyanın her hangi bir yerinde her isti: yen adam cebindeki kâğıdı hatta istikrardan sonra altına tahvil edemez. Yalnız bazı kuyut ve şurut tahtında altın ihracatı müsaadesi vardır ki bu dahi bizim memleketimizde ayni şekilde olacaktır. Binaenaleyh cebinde/her kâğıt taşıyan bir adam : istediği zaman altın alabilecektir.. Bu öyle birkaç yıldır ki dünya cennetinde kalmadı [63]

Fethi B. — Ben de aksini iddia etmedim.

Naim Hazim B. (Konya) — Efendim; Fethi Beyefendi ilk sözleri ile Hükümete büyük tarizler yaparken bize de fevkalâde bir gaflet isnadında bulundu. Meclis Azası Müllerin raporunu görmeli ve okumalı idi buyurdular. Meclis Azası Müllerin raporunu okumuş ve görmüştür. Memleketin iktisadiyatı ile, en derin yarası ile alâkadar olan bu gibi işlerde emin olsunlar ki bigâne bulunmuyoruz. Yalnız çok tetkikli ve çok kıymetli diye ballandırdıkları bu rapor maliyeci arkadaşların ifadelerine bakılırsa o kadar kıymetli değildir. Ben bunlardan bahsetmeyeceğim. Yalnız dairei intihabiyeme taallûk eden yanlış bir tetkikten bahsedeceğim. Müller, Devlet işlerinde münakaşanın bazan muzır olabileceğinden bahşettiği sırada Konya elektrik istasyonunu misal getiriyor. Ve diyor ki Konya elektrik istasyonu çok ağır münakaşa şeraitine tabi tutulduğu için bir kaç. gün geçtikten, sonra artık bir daha açılamayacak bir hale gelmiştir. Çok kıymetli membalardan çok derin tetkikli esaslardan mülhem olduğunu zannettiğim Müllerin, kuvvetini sudan alarak işleyecek olan ve su bulundukça ilânihaye işleyecek olan bir elektrik istasyonunun' , üç beş gün muattal kaldığını görerek artık işlemeyecek bir hale geldiğini söylediğini görünce bunun muntazam bir rapor olmadığını anladım. Müllerin raporuna rağmen Konya elektrik istasyonu işliyor. Yalnız şunu arz edeyim ki Müllerını raporunun işleyeceğinden ümidim yoktur.[64]

Fethi B. (Gümüşhane) — Muhterem arkadaşlar, ruznamemizde bulunan kanun hakkında beyanatta bulunurken maliyemize bir kaç noktada dokundum. Temas ve izahatımın Muhterem Maliye Vekili Beyefendiyi ziyadesi ile asabileştirmiş olduğunu görüyorum. Efendiler, . anlaşılıyor ki, şimdiye kadar böyle muhalefet fikri ile kendi siyasetine ve kendi

[62]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 17
[63]-T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 17
[64]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 17

ISBN
978-605-7875-34-1

kanunlarına pek o kadar itiraz dinlememişlerdir. Fakat bundan böyle kendilerini temin ederim, ki maksadımıza ve siyasetimize muvafık ve memleketin menfaatine mutabık görmediğimiz bilcümle teklifatı kemali samimiyetle ve kemali ciddiyetle tenkit edeceğiz. Bundan dolayı kendilerinin asabiyetini beyhude yere .israf etmemelerini rica ederim. Sükûnetlerini muhafaza etmelerini tekrar ederim. Takdirlerimizi esirgemiş olduğumuzdan naşi bizi tekdir buyurdular, kabahat bizde değil kanunlarını takdir ettik, fakat siyaseti umumiyesini Hükümetin maliyemizde yapmış olduğu siyaseti reddetmek benim ve hatta birçoklarınızın bile maksadına ve fikrine muvafıktır. (Hayır sesleri). Hakikati saklamayalım arkadaşlar. Bunu memleket anlamalı.... Efendiler, gümrük istatistiklerini size arz ettiğim zaman Maliye Vekili Beyefendinin verdiği rakamla istatistikler arasında mevcut olan rakamı, izah etmiştim. Maliye Vekili Beyefendi bu tezime uzun bir cevap veriyorlar. Evvelce bu cevabın hiç olmazsa yansını ve bu izahatın hiç olmazsa bir kısmını vermiş olsalardı bu suale hiç. hacet kalmazdı. Kendi ifadelerinde bir sene zarfında yüz milyon lira fark olduğunu söylediler. Dört ay şöyle oldu, ondan sonraki aylarda da böyle oldu. Buna dair vaktiyle hiç. bir izahatta bulunmuş değillerdi. Hâlbuki bunları izah etselerdi ayrıca bu noktayı zikretmeğe lüzum kalmazdı.[65]

Fethi B. (Devamla) — Pek müsavi olmadığı şundan anlaşılıyor ki mütemadiyen yerinizde sözümü kesmek için uğraşıyorsunuz. Efendiler; bundan evvelki sözlerimle daha çok Müllerin raporunun Meclise tevdi edilmemesinden bahsetmiştim. Piseriğin raporu üzerine asla ısrar etmemiştim. Müllerin raporu üzerine beyanatta bulunmuştum. Maliye Vekili Muhteremi Saraçoğlu Şükrü Bey diyorlar ki Avrupa'ya giderken beyanatta bulundum ve dedim ki neşrinde mahzur yoktur. O zaman neşrinde mahzur görmüyorlardı, o halde o zaman bu raporu daha önceden Meclise tevdi etmekte fayda görmeleri iktiza ederdi, tevdi edilmiş midir? edilmişse tenvir ediniz, sözümü geri alacağım. Edilmemişse Hazim Bey biraderimizin sözleri varit olamaz. Meclis içtimaa davet edilmeyerek tatilden evvel vaziyetin nazarı dikkate alınması icap edeceği hakkındaki sözlerime, "memleketimize ihracat zamanında fazla miktarda ecnebi dövizi gelebileceğini tahmin etmek gayet müşkül olduğunu ve değil burada hiç bir yerde tahmin etmek mümkün olmadığını, beyan buyurdular zannederim. Evvelce sarahati ile söyledim, bu her sene tekerrür eden bir hâdisedir. Bu hâdisenin ehemmiyetini teyit eden iki da| ne mühim vaka vardır. O da konsorsiyum mevcudiyeti ve bu seneki ithalât ticaretimizin mefkudiyetidir. Bunlar meydandadır. Mayıs ayında, haziran ayında, malûm olan bu aylarda zuhur edecek "hadiseyi tahmin etmek her kesin karidir. Belki mübalağa ediyorum, maliyemizde bilhassa paramızın kıymetini muhafaza etmekle mükellef olan makamat bu kıymeti tahmin etmek, takdir etmek vazifesi ile mükelleftir... Arkadaşlar, bu yapılmadı, ne oldu? buyurdular ki Hükümetin bilcümle paraları İngiliz mübayaatına sarf olundu daha ne oldu Ziraat Bankasında ve bir çok şubelerinde mevcut paraları temamen İngiliz mubayaasına tahsis olundu, Binaenaleyh zürra kredisiz kaldı bir takım murabahacıların elinde kıvrandı durdu. İhtiyaç, zurraı tazyik etti. Bunu takdir etmemek icap edermiydi? Geçen seneki panik esnasında Hükümetin, aldığı tedbirlerle adeta kendisi de Türk parası kullanmamak için tedbir aldığını ifade ettiler bu mümkün değildir efendiler, Her kesin cebindeki para, bankada mevcut olan parası yine mevcuttur, mahfuzdur. Bu olsa olsa krediyi kesmeğe matuf bir tedbirdir. Akıl sahibi adamların kredi vererek İngiliz parası alacağını, irade ve basiret sahibi, akıl sahibi adamların kredi alarak yüzde yirmi | İngiliz lirası faiz vererek İngiliz lirası mubayaa 'edeceklerini zannetmiyorum. "Memlekette tevali ve teakup eden iflâsların zuhuru mütalaalarınca büsbütün bir mahzur değildir, belki de bir faydadır buyurdular.[66]

Celâl B. (İzmir) .:— Muhterem arkadaşlar; Hükümetinizin, her zaman Türk - parasını düşürmemek için ittihaz ettiği tedbirlerle karşınıza gelirken ve biz buna alışmış iken bu gün o Türk parasının fazla . kıymetlenmemesi için karşınıza çıkmış olmaktaki kıymetini Huzuru Âlinizde sükûtla geçiştirmeyi münasip görmemişim. Bu kayda şayan ve hatta

[65] -T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 18
[66]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 18

ISBN
978-605-7875-34-1

teşekkürle ve minnetle zikre şayan bir hadisedir. Türk parasının tenezzül etmiş olması nasıl memleketin zararına ise lüzumundan fazla kıymet ihraz etmiş olması da ayni suretle zararı muciptir. Hükümet, memleketin ithalât ve ihracatı arasında mütevazin bir vaziyet ihdas etmek için tenezzülü de tereffüü de memleketin menafii lehine muvafık bir surette elinde tutmak ve zapt etmek istiyor. İşte bu kanun bu maksatladır ki huzurunuza gelmiştir. Kanun heyeti umumiyesile kabul edilmiş olduğu için bundan uzun boylu bahsederek Heyeti Aliyenizi tasdi edecek değilim. Yalnız kanunun alelacele Meclisi Âlinize sevkindeki gördüğüm esbap nedir ? Bu bir j ikincisi de şimdiye kadar paramızın istikrarının neden vücuda getirilmediği hakkındaki fikir ve mütalealandır ki bunları arz edeceğim ve sırf bu maksadı tenvir için söz almış bulunuyorum. Filvaki Meclisi Âlinizin intizar olunmadık. bir zamanda fevkalâde bir içtimaa davet olunması bir hadisei mühimedir ve halk bunu böyle telakki etmekte şüphesiz mazurdur. Fakat efendiler; memleketin geçen seneki iktisadî vaziyet ile bu gün içinde bulunduğumuz iktisadî vaziyeti göz önüne getirir ve bunu tetkik edersek bunun bir zaruret olduğunu teslim etmekte asla gecikmeyiz ve hadisatm bir az içinde olanlar bunu bir ayak evvel görmek imkânına maliktirler. Borsamıza fazla döviz arz olunuyor ve bu suretle millî paramız kıymetleniyor. Bunun sebebi, nedir? Geçen sene ve bu mevsime ait olan döviz arzının istatistiklerini tetkik ettiğimiz zaman görülür ki geçen senenin arzı ile bu sene arzı arasında lehte mühim fark vardır. Bunu vücuda getiren iktisadî sebep nedir? Geçen sene ihracat mahsulâtımızı maalesef vakti zamanında satamadık. Vakti zamanında satamadık dediğim zaman bunun elde olduğunu asla kabul etmezsiniz zannederim. Buna eminim. Yani ihracat tacirleri vaktiyle piyasaya çıkıp mallarımızı alıp sevk etmemişlerdir. Efendiler; bu sene şükranla kaydedilecek mühim bir hadisedir. İzmir ve havalisinde yirmi milyon kiloya karip istihsâl olunan tütünlerin azamî miktarı satılmıştır. (Çok doğru sesleri). Ve bu suretle müstahsilin cebine mühim miktarda para girmiştir. Mahsulümüzün miktarı yüksek olması ile beraber keyfiyeti dahi çok mükemmeldir. .Bu itibarla satışımızın fiyatı geçen seneye nazaran daha âlidir. Ve zürraın daha lehindedir.[67] Şu halde satışların böyle birdenbire yapılmış olması, geçen senelere nazaran .borsaya fazla döviz arzını intaç etti. Şu halde madam ki paramızın az çok bir raddede tutulmuş olması fazla temevvüç göstermemiş bulunması memleketin menafii lehinedir. Binaenaleyh Hükümetin burada ittihazı tedbir etmesi kadar ve bu kanunu bir ân evvel tanzim edip teessüs etmiş olan muvazeneyi bozmamak için Heyeti Muhteremenizi davet etmesi kadar tabii bir şey görmüyorum efendim.

Efendiler, hepiniz bilirsiniz ki paralarının istikrarına ait diğer Devletler evvelâ 8 - 10 sene muntazam mesai sarf etmişlerdir ve hatta paraları filen istikrar kesp ettiği zaman dahi, kanunî istikrara gitmeyerek bir iki sene o fiili istikrarı müşahede altında bulundurmak lüzumunu hissetmişlerdir. Bu ihtiyatkâr hareketin neticesi nedir efendiler, yanlış adım bütün memleketin servetini felakete sürükleyebilir ve nitekim istikrar için lüzumundan evvel, yani istikrar fili olgun bir hale gelmezden evvel istikrar yapmak gayretinde bulunan milletler ezcümle Belçika'nın bu hareketi kendisine 75 milyon dolara mal olmuştur. Türk milletinin olgun olmayan bir hadise üzerinde tecrübe yapmağa asla niyeti yoktur ye olmamalıdır. Tenkitlerini Huzuru Âlinizde şimdi arz edeceğim: meselâ: bir hastanız vardır, hastanın bulunduğu odanın derecesi 20 veyahut 25 de bulundurmak istiyorsunuz, fakat odanın tabii havası o raddede değil ve duvarda asılı termometreyi buza sokmak veya ateşe göstermek gibi sunî hareketlerle o odanın havası nasıl arzu olunan raddeye gelmezse istikrar için dahi yapılan hareketler aynı şeydir ve aynı neticeyi verebilir. (Bravo sesleri) Size bir çok misaller zikredebilirim: Çekoslovakya'da nasıl olmuştur, bizzat Fransa'da nasıl yapılmıştır Yunanistan'da nasıl yapılmıştır ve hatta Romanya'da nasıl acı (konsorsiyum) 1ar ki - bu yazılmıştır. Bunu Huzuru Âlinizde ispat edebilirim, fakat herkesin malûmu olan şeylerle vaktinizi izaa etmek istemem. Asıl. fiili istikrar için lâzım olan şeraiti esasiye nedir, evvelâ

[67]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 18-19

ISBN
978-605-7875-34-1

bütçemizin samimî ve katî surette mütevazin olması lâzımdır. (Doğru sesleri) burada ehemmiyetle görüştük, başımızdan istiklâlimizi tehdit eden belâları defettikten sonra ilk kuvvetle sarıldığımız şey bütçe muvazenesidir efendiler ve bu gün biliyoruz ki bütçemiz mütevazındır. ve Hükümetin tediyatı, gerek dahilî ve gerek yeni haricî borçlara karşı olan tediyatı muntazamdır. İstikrarın- ikinci şeraitinden biri de, dahilî borçların olmamasıdır. Fransızların (detflotant) dedikleri - ki biz bu noktai nazardan da müsait bir vaziyetteyiz - ve mütehassısların ittifak ettikleri bir nokta vardır ki, sizin için bu (detflotant) asla mucibi endişe bir şey değildir. Yani miktarı azdır. [68]

Üçüncü mesele efendiler, ticaret muvazenemizin tekâmül etmesi yani mütevazın olması keyfiyetidir. Ticarî ve tediye muvazenesi hakkında Hükümetimiz bize mükerreren bu kürsüden izahat vermiştir. Ciddiyetle tediye muvazenesi üzerindedir ve bunun biz katî delillerini de borsada görmekteyiz. Ticarî muvazenemize gelince efendiler maalesef yegâne aleyhimizde bulunan mesele budur, çünkü biz ziraî memleketiz bütün istihsalâtımız .^memlekete servet getiren, para getiren bütün, mevadı ziraiyedir. Sanayi tekâmül etmiş bir millet gibi ithalât ve ihracatı kolaylıkla hesap edebilecek bir mevkide değiliz. Maalesef bizden daha evvel.istikrarını yapan milletler az çok ithalat ve ihraç üzerinde muntazam hesaplara ve muntazam istatistiklere istinat ediyorlardı. Çünkü sanayi memleketi olduğu için istihsal edebileceği miktar kendilerince az farkla malûm idi. Bizde ise efendiler, istihsalatı ziraiye üzerine bir hesap yapmak haylice müşküldür. Bir sene mahsulün az olması ve gelecek senenin mahsulatında feyiz ve bereket olması bizim istediğimiz muvazeneyi ihlâl eder. işte bu noktadandır ki, ticarî muvazenemiz bizim aleyhimize bir manzara göstermektedir. Hepimiz biliyoruz ki bir çok kuraklık seneleri geçirdik, hepimiz biliyoruz ki mahsulatımız beynelmilel borsalarda çok kuvvetli rekabete maruz kaldı. Fakat buna rağmen geçen her safha lehimizdedir. Dahilî istihsalatımız günden güne çoğalmakta, ve intizam altına alınmaktadır. ve,bu da bizi asla meyus edecek bir hal değildir. Şu halde demek istiyorum ki, fiili istikrar ve onu takip edecek kanunî istikrar arzuya tabi değildir. ittihaz olunacak tedbirlerde tabiata karşı mücadele edileceği için bu; bizim yedi ihtiyarımızda değildir, ve ancak bir an evvel o yola girmek lâzımdır. Hepimiz biliyoruz ki onun yolu üzerindeyiz ve şüphe yok ki muvaffakıyetle bunu temin edeceğiz. Maruzatım bundan ibarettir.[69]

Maliye Vekili Saraçoğlu Şükrü B. (Devamla) — Müllerin raporu niçin Meclise verilmedi diyor. Aklım ermedi, Hükümet Meclise tefsir sevk eder,-kanun sevk eder. Herhangi bir ecnebiye veya herhangi bir vatandaşa Hükümetçe sureti mahsusa da yaptırılmış olan raporu Meclise göndermek gibi Teşkilâtı Esasiye de veya mevzuatı kanuniye de veya teamüllerde böyle bir şey yoktur. Mamafih arkadaşlardan arzu edenler, bunu görmüşlerdir. 0kumuşlardır. Bittabi biz bunu tetkik ediyoruz. Hatalı ve sevaplı noktalarını ayırdıktan sonra sevaplı noktalar hakkında idarî işlere ait olanlar için idarî mukarrerat ittihaz edilecek, diğerleri için kanun olarak lâyihalar Büyük Meclise takdim edilecektir. Fethi Beyefendi iflâs hakkındaki sözlerimi çok izdırabı ile tekrar ediyorum yanlış anlamışlardır veyahut ben tamamen vazıh olarak ifade edememiş mevkiindeyim. Demek istedim ki, ticarette piyasanın sağlam olabilmesi, alış veriş yapanların alacak ve verecek senedi imza edenlerin kâffesinin sağlam bir vaziyette iş görebilmeleri için iflâs etmesi lâzım gelen adamların sunî yardımlarla, suni himayelerle her hangi bir perde arkasına saklanarak iflâsına mani olmak değildir. Eğer iflâs edecekse piyasanın sağlamlığı namına onun iflâs etmesi heyeti içtimaiyenin âlî menfaatleri iktizasıdır demek istedim. Kimsede Türk parası kalmamak için bu paralan çekmişim, hayır arkadaşlar! sadece yaptığım iş, Maliye Vekâletine doğrudan doğruya veya dolayısıyla ait olan meblağı bankalardan çekmek ve kendi kasalarımın altına almaktan. ibarettir. Demek istedim ki ayni şeyi halka vergi tarh etmek üzere yapan Devletler vardır. Halkın elinde mümkün olduğu kadar millî parayı azaltmak için vergi tarh eden devletler var.

[68]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 19
[69]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 19

ISBN 978-605-7875-34-1

Biz ise kendi paramızdan bankalara tevdi ettiğimizi, kendi kasamıza çekmek suretiyle biraz marştan darlık yaptık, kendilerinden istirham edeceğim, Ziraat Bankasının bilânçosunu tetkik etsinler orada göreceklerdir ki Ziraat Bankasının sermayesinin çok fazlası zürraa ikraz edilmiş bir vaziyettedir. Söze başlarken; Maliye Vekili Beyefendi vaki olan bazı tenkitlerimi biraz fazla hararetle, biraz fazla infialle karşıladılar., dediler. Hayır efendiler, infial yoktur, hararet vakidir. Bunun sebebini kendisi nasıl izah ediyor bilmiyorum, fakat ben şöyle izah ediyorum, çünkü ben daha hararetle resmî vazifelerime merbut bir adamım. [70]

19-II- 1930 (sıra 83)

B. M. M. Yüksek Reisliğine

Menkul kıymetler ve kambiyo borsaları hakkında Maliye Vekâletince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin. 19-11-1930 tarihli içtimaında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihası esbabı mucibe mazbatasile birlikte takdim olunmuştur. Muktazaşınjn ifasına ve neticesinin işarına müsaade buyrulmasını rica ederim efendim.[71]

Başvekil İsmet

Esbabı mucibe (Gerekçe)

Kambiyo ve borsa muamelâtının tanzimi için mevcut olan 1447 numaralı kanunla - millî paramızın muhafazayı kıymeti için lüzum görülecek- bazı tedbir ittihazı ye ezcümle icabı hale göre Heyeti Vekilece banka ve müesseselerin şeddi için salâhiyet itası ve mevcut kanunda yazılı cezalar kanun ahkâmının hüsnü tatbikine kâfi görülmediğinden hususî menfaattarı tenkis suretiyle para kıymetini düşürmeye çalışanların ağır bir surette tecziye kirine, alınacak tedbirlerin hüsnü tatbikine müessir olmak üzere bazı ahkâmı cezaiye ilâvesine lüzum görülmüş ve bu sebeple hazırlanan kanun lâyihası müstacelen müzakeresi zimminde takdim kılınmıştır.[72]

T. B. M. M. Muhtelit Encümeni

19-II-1930

Muvakkat Encümen mazbatası

YÜKSEK REİSLİĞE

Menkul kıymetler ve kambiyo borsaları hakkında olup Başvekâletin 19-H- 1930 tarih ve 6/621 numaralı tezkeresi Encümenimize havale edilmiş olmakla alâkadar vekil beyler hazır oldukları halde tetkik ve müzakere olundu: Nafıa işlerine sarf edilmek üzere hariçten malzeme ve eşya satın alınması, yeni gümrük tarife kanunu dolayısıyla tüccarların vasi mikyasta stok yapmaları, Osmanlı düyunu umumiyesinin tesviyesine başlanması gibi amiller paramızın birden bire sukutunu mucip olmuştur.

Buna karşı esaslı ve ciddi tedbirler almak lüzumunu his eden Hükümet iktisat kanunlarına tebeiyetle bu tedbirleri iktisadî sahalarda aramış ve her şeyden evvel deviz ihtiyacım tevlit

- 2 edecek resmî mubayaaları durdurmuş, sarfiyatın cephesini daha ziyade yerli malları üzerine imale için kanunî salâhiyetlerini istimale başlamıştır.

Maliye Vekili Beyefendinin encümenimizde verdiği mufassal izahata göre:

A - Alınan bu tedbirler neticesi harice yapılan tediyelere karşı gelecek derecede haricî masraflardan tasarruf yapıldığı,

B - Gümrük ithalâtı geçen senelere nispetle tabii derecesine varmış bulunduğu,

C - Fazla olarak piyasaya peyderpey deviz çıkarıldığı halde para düşmekte devam ettiğinden mesele esaslı surette ve yeni baştan tetkik olunarak orada ehemmiyetli tesirler yapan menfi amillerin de bulunduğu anlaşılmıştır. İşte bu sebeple : bir taraftan iktisadî

[70]- T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI, s. 20
[71]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.11.1930, Perşembe, ,s. 1
[72]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.11.1930, Perşembe, ,s. 1

ISBN
978-605-7875-34-1

tedbirlere devam edilmekle beraber diğer taraftan menfi tesirlerin derece ve şiddeti nispetinde idarî ve zecrî tedbirler alabilmek salâhiyeti istenilmektedir . İzah edilen bu vaziyet karşısında fevkalâde tedbirlere zaruret görüldüğünden kanun lâyihası esas itibariyle kabul edilmiş ve ancak fevkalâde mahiyeti itibariyle bu kanunun normal vaziyetine göre tanzim olunmuş bulunan borsa kanununa zeyl edilmesi muvafık görülmeyerek (Türk parasının korunması hakkında kanun) ismi altında çıkarılması tensip olunmuştur.

Madde 1 — Şeklen tadil edilmiştir.

Madde 2 — Bu maddedeki neşri ilân keyfiyeti tavzih olunduktan başka kararların ne tarihten muteber olacağı ayrıca. tasrih edilmiştir

Madde 3 — Borsa kanun ve nizamnamesine muhalif hareket edenler hakkında bu mevzuatta tabii cezalar mevcut bulunduğundan ve bu cezaların hep birden teşdidine lüzum hasıl olamayacağından yeni cezaların İcra Vekilleri Heyeti kararına atfı tercih olunmuştur. Birinci madde de yazılı işlerle iştigal edenler arasında küçük sarraflar dahi bulunabileceği cihetle, para cezasının asgarisi 500 liraya indirilmiştir. İcra Vekilleri kararına muhalif hareket eden müesseseler hakkında birden set cezası tatbik etmek çok ağır bulunacağı cihetle bu cezanın ancak muhalif hareketi itiyat haline getirenlere verilmesi muvafık görülerek madde o yolda tadil edilmiştir. Bundan başka Şubelerle merkezin mütekabil vaziyeti göz önüne getirilerek maddeye bazı kayıtlar ilâve olunduğu gibi muvakkat tatil dolayısıyla üçüncü şahısların hukuku ve bizzat müessesenin alacak hakları düşünülerek tadiller yapılmıştır. Daimî set cezası hükmolunduğu surette tasfiyeye gidileceği tabii görülmüştür.

Madde — 4 Şeklen tadil edilmiştir.

Madde 5 — İcra Vekilleri tarafından verilecek kararlar aynı zamanda borsa kanunu ile derpiş olunmuş hal ve hareketleri tazammun edebileceği ve bu takdirde hâkimlerce mezkûr kanundaki cezalara gitmek gibi tereddütler izhar olunabileceği düşünülerek bu madde yeniden tanzim ve ilâve olunmuştur.

Madde 6 — Yukarıda arz olunan sebepler dolayısıyla fevkalâde mahiyeti haiz bulunan bu kanunun vaziyet, tabii bir şekil iktisap edince ortadan kaldırılması ihtimali olduğu ve bu vaziyetin azamî üç sene devam edebileceği derpiş edildiği cihetle meriyetin üç sene müddetle takyidi muvafık görülmüştür.

Diğer cüzi tadilleri ile hazırlanan kanun lâyihası müstacelen müzakere olunmak üzere Umumî Heyete arz olunur.[73].

Bütçe En. Rs.	Bütçe En. M. M.	İktisat En. M. M	Maliye En, Rs.
İstanbul	Gaziantep	Mardin	Samsun
Fuat	Remzi	Ali Rıza	Ali Rana

EKONOMİK ETKİNLİKLERİN BASINDAKİ YANKILARI

BUHRAN (1)[74]

Her memlekette iktisadî vaziyet, hayat meselesi ile alâkadardır. Türkiye, bu noktada bir istisna teşkil edemez. Bu hayatî meselemiz üzerinde, gerek dâhilde, gerek hariçte o kadar dedi kodu yapılıyor ki, bu iş üzerinde ne kadar durulsa yeridir. "İktisadî vaziyet, Türkiye'yi felakete götürecek" zeminindeki propaganda, malûm eller tarafından yürütülüyor, memleketin her köşesine dağılıyor, neticede, fikirlerde bir nevi buhran hâsıl oluyor. Bundan ötürü hakikî

[73]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.11.1930, Perşembe, ,s. 1-2
[74]- Öztürk, Türk Parlamento Tarihi, s. 71

ISBN
978-605-7875-34-1

vaziyeti olduğu gibi görmek ve onu vatandaşlara izah etmek alâkadarların vatanî borcudur. Şüphe yok ki, ortada bir hayat pahalılığı vardır; piyasada buhran ile ifade ettikleri bazı müşkülat vardır. Eğer memleketimizin bu halini mücerret olarak mütalaa ve hele umumî harpten evvelki bolluğa nispet edersek, elbette derin bir endişeye düşeriz. Fazla telaş edenlerin yaptığı budur. Hâlbuki iktisadî müşkülât umumidir. Her memleket derece derece hayat pahalılığından müteessirdir, müştekidir. Yazık ki umumî harpten evvelki altın ve saadet devrine tekrar kavuşmak, beşeriyet için artık bir hayal mahiyetinden ileri geçemez. Alman tedbirler, müşkülatı teskin ve en nihayet biraz tahfif edebilir. İktisadî kanunları asla cebretmeğe gelmez. Onlar, mutlaka hükümlerini icra ederler. Her zaman tekrar ediyoruz Türkiye'nin tabii serveti, atiye ait her türlü bedbinlikleri kökünden yıkmağa kâfidir. Bugünkü nispi müşkülat, arızî sebeplerden mütevellittir. Bir kaç senedir memlekette hüküm süren kuraklık, bu ıstırabı tezyit ediyor. Birbirini takip edecek bereketli bir kaç sene her acıyı unutturur. Bununla beraber, hükümet müşkülatın izalesini yalnız tabiatın lütfünden beklemiyor. Bir taraftan demir yollarımızın ve alelumum nakil vasıtalarımızın inşa ve ikmaline devam etmek, diğer taraftan yeni bir (Su politikası) takibine karar vermek sureti ile refah günlerinin vürudunu- tespit ediyor. Hülâsa, iktisadî vaziyetimiz ne kendimizi ne dostlarımızı telâşa, ne de düşmanlarımızı sevince düşürecek bir manzara arz etmiyor. Buna inanmak lâzımdır. Mahmut

Siirt Mebusu

(l) Milliyet Gazetesi 3 Mart 1929

PARA VE POLİTİKA (1)[75]

Yeni Türk Cumhuriyeti rejimine mutlaka bir kusur bulmak isteyenler onun her şeyde iyi işlediğini, fakat, iktisadî işlerin pek acemisi olduğunu söylerler. En ziyade memleket hudutlarının dışından akseden ve belki Avrupa malî âleminin propagandası eseri olan bu iddia, kendi aramızda bile günden güne esaslı bir kanaat halini almaktadır. "Her sahada muvaffak oluyoruz, lâkin iktisadiyat sahasına girdik mi yaya kalıyoruz!" Ve bu noktai nazardan azimet edenler yavaş, yavaş, her yapılan şeyi hiçe saymaya başlıyorlar : "Efendim, bütün bu inkılap dediğiniz şeyler de ne oluyormuş, mesele karınlarımızın doymasında, karınlarımızın!" diyorlar. İşte muhakememiz bu dereceye düştü mü bütün cihana hayret veren koca Türk inkılabı, bütün bu siyasî ve içtimaî ba'sübadelmevt dimağlarda bir küçük zabıta vak'ası mertebesine iniyor; karından gelen düşünce bütün güzel, ulvî ve büyük şeyleri yutuyor. Biz her meseleyi iktisadiyata irca eden bu zümrenin haklı olup olmadıklarını tetkik edecek değiliz. Yalnız bizde değil bütün cihanda hakim olan bu cereyanın önüne durmak, yani bu azgın pragmatizme karşı bir nevi paslı idealizm silâhı ile mukabeleye kalkışmak cür'etini kendimizde bulamayız. Bu kimseler belki de haklıdırlar, belki de mide hayatin esasıdır. Bizim anlamadığımız nokta, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerine bu hususa atfedilen acemilik, lakaytlik ve beceriksizliktir. Harbi umumî kıyametinden sonra perişan bir ordu ile, taraf taraf salgına, yangına uğramış bir vatan toprağı üzerinde hiç bir haricî müzaherete muhtaç olmaksızın hiç bir taraftan ne bir avuç para, ne bir tutam mühimmat almaksızın, hep kendi vesaitimizle ikinci bir harbe girmek; bu harpten çıkar çıkmaz gene hep kendi vesaitimizle

[75] -Öztürk, Türk Parlemento Tarihi, s. 72

ISBN
978-605-7875-34-1

bütün yanmış yıkılmış yurtlarımızı yeniden yapma ve onarma işine girişmek; bu esnada durmaksızın işlemekte olan idare makinesinin istilzam ettiği masrafla muntazaman görmek ve gene hiçbir istikraza lüzum duymadan eski Osmanlı İmparatorluğunun bütün pürüzlü hesaplarının tesviyesi yükünü üzerine almak; altı sene süren bir kuraklık ve kıtlık içinde memleketin en ücra köşe ve bucaklarına uzanan demir yollar ile, şoselerle büyük ümran faaliyetine devam edebilmek acaba hangi rejimin, hangi hükümetin kârıdır? Bu muazzam muvaffakiyetler Türkiye'nin bazı müstehlik şehirlerinde çekilen maişet sıkıntısı önünde derhal sıfıra indiriliyor. Türkiye Cumhuriyeti rejiminde iktisadî meselelerden anlayan kimse yoktur, sözü, memleket dışındaki, memleket içindeki bütün bedhâhların parolası haline giriyor. İşte haddi zatinde tetkik edilmesi ve önüne geçilmesi lâzım elen bu haldir, bu haleti ruhiyedir.

Yakup Kadri

(1) Milliyet Gazetesi 15.1929

Sonuç:

Kriz dünyada elli milyon insanın işini kaybetmesine, toplam üretimin %42 oranında azalmasına ve dünya ticaretinde %65'lik bir düşüşe neden oldu. Bu, dünya ekonomisi için büyük bir yıkımdı.

Tarımsal ürünlerin fiyatlarında görülen düşüş, tarım üretiminin önemli ölçüde azalmasına neden oldu. Piyasalarda görülen para darlığı yüzünden kriz süresince takas ekonomisi para ekonomisinin yerini almaya başladı. Kriz, en çok sanayileşmiş şehirlerde kendisini gösterdi ve sanayi üretiminin düşmesi, işsizlik oranında ciddi artışlara yol çatı. İnsanların maddi varlıklarını, sosyal statülerini ve işlerini kaybetmelerine bağlı olarak psikolojik bozuklukların oranında artış görüldü. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, Almanya'da ve İtalya'da ırkçılığa dayalı ideolojileri güçlendirmesi açısından II. Dünya Savaşı'nın nedenlerden birini oluşturdu.

Türkiye, 1929 Buhranının etkileriyle karşılaştığında iki tür problemi birden çözmek zorunda kalıyordu. Birinci tür problemler, Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı problemlerdir. Bunların en önemlisi, ülkenin tarımsal üretime dayanan büyük ölçüde dışa bağımlı ekonomik yapısıdır. Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı borçları 1929 yılında ödemeye başlıyordu. Ayrıca ülkede çoğunluğu madencilik, sigortacılık bankacılık, kent içi alt yapı hizmetleri ve demiryolu alanında, çalışmalar pek çok problem meydana getiren yabancı şirketler vardır. Doğrudan buhrana bağlı olmayan bu problemler, Cumhuriyet yönetiminin kapital birikimini hızlandıracak sanayileşenin gerçekleştirilmesi ve gerekli alt yapının kurulması, Osmanlı borçlarının ödeme şekli, ülke içinde hiç olmazsa demiryolları ve kentsel alt yapı hizmetleri üreten yabancı şirketlerin satın alınması konusunda, politika seçmeleri yapmakla karşı karşıya bırakılıyordu.

Buhran yöneticileri, kısa sürede çözmek zorunda oldukları ikinci tür problemlerle karşı karşıya bırakıyordu.

Türkiye bunalım içinde üç dengenin kurulması için köklü önlemler almaktan çekinmemiştir. Bunlar Türk parasının kıymetinin korunması, dış ödemeler dengesinin sağlanması, bütçenin açık vermemesidir.[76] Türk parasının hızlı bir değer kaybı olarak yaşamaya başlayınca, "banklar Konsorsiyumu"nun kurulmasından, Türk Parasını Koruma Kanununa ve nihayet merkez bankasının kurulmasına kadar uzanan, çok köklü önlem ve kurumla devleti, para politikasını yönlendirmekte güçlü araçlarla donatıyordu.

[76]- İlhan Tekili, a.g.e. s. 244-245

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR:

Resmi Kaynaklar:

Resmi Kaynaklar

- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, On Üçüncü İnikat, 12.12.1929, XIV,
- T, B. M. M. Zabıt Ceridesi, Seksen İkinci İnikat, 25.IX.1930 Perşembe, XXI
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Otuz Üçüncü İnikat, 20.11.1930, Perşembe

Diğer Kaynaklar

-H. Berke Dilan, Siyasi Tarih 19114-1939, İstanbul, Mayıs 1998
- İlhan Tekili- Selim İlkin, Cumhuriyetin Harcı, ,İstanbul, 2004, II
- İzzet Çıvgın-Remzi Yardımcı, Çağdaş Dünya Tarihi, İstanbul
- Kazım Öztürk, Türk Parlamento Tarihi, TBMM - III. Dönem, 1927 - 1931, II

-

ISBN
978-605-7875-34-1

TÜRKİYE'DEKİ DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ BAKIMINDAN 2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ

THE EFFECTS OF 2017 CONSTITUTIONAL AMENDMENT WITH REGARDS TO DEMORACRATIZATION PROCESS IN TURKEY

Umut Turgut YILDIRIM

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, umutturgut.yildirim@inonu.edu.tr

ÖZET

Demokratikleşme süreci siyasal iktidarın ve egemenliğin ulusal ve uluslararası arenadaki dinamiklere bağlı olarak halka aktarılma sürecini ifade eden kapsayıcı bir kavram olarak algılanabilir. Bu süreç, literatürde de genellikle ele alındığı gibi iki temel adımdan oluşmaktadır: rejim değişikliği ve demokrasinin konsolidasyonu. İlk adım, otoriteryanizmden demokratik rejime geçiş sürecini ihtiva ederken, ikincisi ise demokratik değerlerin toplum ve devlet nezdinde içselleştirilmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda, günümüzde demokratik rejimlerin demokratikleşmesi süreci tarihsel perspektifle ele alındığında, bu değişimlerin genellikle ülke içinde ya da dışında gerçekleşen darbe, ihtilal, savaş vb. gibi dramatik değişimler sonucunda gerçekleştiği ifade edilebilir. Öte yandan bu ülkelerde gözlenen diğer bir olgu ise demokrasiye geçiş sonrası siyasal hayatın hukukun üstünlüğü, siyasal muhalefetin oluşması, serbestçe işleyen basın ve yayın organlarının tahsisi ve siyasal katılımı arttıran mekanizmaların yaygınlaştırılması gibi demokrasinin evrensel değerleri üzerine yapılandırıldığıdır.

Bu bağlamda demokratikleşme sürecini etkileyen birçok faktörün yanında anayasal hareketlerin, geçmişten günümüze rejimlerin değiştirilmesinde ve demokrasinin konsolidasyonunda önemli roller üstlendiği belirtilebilir. Bu açıdan, 19.yy'den itibaren başlayan anayasal hareketlerin Türkiye'nin siyasal, toplumsal ve ekonomik yapısını derinden etkilediği mevzusundaki genel kanı, 2017 yılında gerçekleştirilen 1982 Anayasası'ndaki 18 maddelik değişimi, demokratikleşme bağlamında analiz edilmesini cazip hale getirmektedir. Bu bildirinin temel çıkış noktası ise 2017 yılında değiştirilen maddelerin, kuvvetler ayrılığı ilkesinin güçlendirilmesi, yasama-yürütme erklerinin dengelenmesi, demokrasinin üzerindeki vesayetin kaldırılması, temel hak ve özgürlüklerin genişletilmesi ve hukukun üstünlüğü anlayışının pekiştirilmesi bağlamlarında Türkiye'deki demokratikleşme süreçlerine pozitif yönde bir etkide bulunduğu yönündeki iddiaya dayanmaktadır. Bu minvalde çalışmanın temel amacı, Anayasa'daki bu değişikliklerin Türkiye'deki demokratikleşme sürecine etkilerini evrensel demokratik değerleri dikkate alarak ayrıntılı bir şekilde analiz etmeyi ve bu süreçlere katkılarını ve götürülerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokratikleşme, Anayasal Hareketler, Türk Siyasal Hayatı, 16 Nisan Referandumu.

Abstract

Democratization process can be perceived as inclusive concept which means transferring of political power and sovereignty to public depending on dynamics in national and international

ISBN
978-605-7875-34-1

arena. This process that is usually addressed in literature consists of two basic steps: including changing of regime and consolidating democracy. While the first one includes process of transition from authoritarianism to democracy, the second one expresses the internalization of democratic values in the presence of society and state. In this context, when the democratization process of democratic regimes is taken into consideration with a historical perspective, it can be expressed that these changes are usually carried out as a result of dramatic changes within the country or abroad, such as coup, revolution, war etc. On the other hand, another phenomenon observed in these countries is that after the transition to democracy, political life is structured on the universal values of democracy such as the rule of law, the formation of political opposition, the allocation of freely functioning press and media organs and the dissemination of mechanisms that increase political participation.

In this context, besides the many factors affecting the democratization process, it can be stated that constitutional movements have assumed important roles in the changing of regimes and consolidation of democracy from past to present. In this respect, general opinion on the topic that the constitutional movements began in the 19th century deeply has affected Turkey's political, social and economic structure make attractive the alteration of 18-items in 1982 Constitutions held in 2017 to be analyzed in the context of democratization. The basic starting point of this paper rests on claim to articles changed in 2017 have positive effects on Turkey's democratization processes in the context of strengthening the principle of separation of powers, balancing legislative-executive powers, abolishing tutelage on democracy, broadening fundamental rights and freedoms and reinforcing the understanding of the rule of law. In this manner, the basic objective of the study is to analyze in detail the impact of these changes to the democratization process in Turkey, taking into account the universal values of democracy and the constitution aims to put forward contributions and disadvantages of these processes

Keywords: Democratization, Constitutional Movements, Turkish Political Life, April, 16 Referendum.

GİRİŞ

Günümüzün en çok talep edilen yönetim şekillerinden biri olan demokrasinin hala ne olduğu, nasıl geliştiği ve en ideal biçiminin neye benzediği hususlarında mutabakat sağlanmış değildir. Özellikle de Batı ülkeleri dışında kalan ülkelerin demokratik bir rejimin gerekliliği konusunda önemli kaygıları olduğu ise ifade edilebilir bir toplumsal gerçektir. Nitekim, dünya

ISBN
978-605-7875-34-1

haritasına bakıldığında da demokratik rejimlerin yoğunluğunun fazla olduğu noktalar yerkürenin batısında yer almaktadır.

Ayrıca demokrasinin ve demokratikleşmenin gerekliğinin tartışmaya açık yanından ziyade bu süreçlerin de hangi yollar izlenerek oluştuğu ya da oluşturulduğu ise birtakım belirsizlikleri içerisinde barındırmaktadır. Bu bağlamda demokratikleşme olgusunun gelişimi ile ilgili birtakım yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, demokratikleşmenin ülkelerin modernleşme süreci ile iç içe bir şekilde ilerlediğini savunan ve modernleşmenin tabii bir sonucu olarak demokratikleşmenin gerçekleştiğini düşünen yaklaşım, ikincisi ise demokratikleşmenin özellikle küreselleşme süreciyle birlikte yaygınlaşmaya başladığını ileri süren yaklaşımdır (Beriş, 2015: 200-203).

Demokratikleşmeye yönelen bu yaklaşımların dışında bu bildirinin de temel çıkış noktasını oluşturan anayasal hareketlerin demokratikleşme süreci ile ilişkisi de ülkelerin demokratikleşme süreçlerini yönlendirmesi noktasında önem taşımaktadır. Nitekim "*devletin temel yapısını, kuruluşunu, iktidarın devrini ve devlet iktidarı karşısında bireylerin özgürlüklerini düzenleyen bir belge*" olarak anayasalar ülkelerin siyasal tarihlerinde önemli bir konumda olmakla birlikte ülkelerin cari ve gelecekteki sivil-siyasal yaşamını şekillendirme noktasında oldukça kritik bir role sahiptir (Teziç, 1998:6).

Öte yandan anayasal hareketlerle demokratikleşme süreci arasındaki ilişkiyi araştıran birçok çalışma da bu iki olgu arasında bağın varlığa dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Chow (2002), Tayvan'da modernleşme süreçlerini işlediği yapıtında bu hususu da ele almaktadır. Öte yandan Ogbondah (1997), Afrika'da gerçekleşen anayasal hareketlerin demokratikleşme olgusuna katkılarını ve medya ile ilgisini araştıran çalışmasında, Cottrell ve Ghai (2006) Kenya'da anayasa yapma ve demokratikleşme ilişkisini irdelediği makalesinde bu olgusallığa rastlamak mümkündür.

Bu çalışma ise öncelikle demokratikleşme olgusunu tanımlamaya çalışmaktadır. Öte yandan Türkiye'deki anayasa değişiklikleri ile demokratikleşme süreci arasındaki ilişkiye değinen çalışma aynı zamanda 2017 yılındaki değişikliklerin demokratikleşme sürecini hangi yönlerden etkilediğini araştırmaktadır. Böylece bu değişiklik paketinin demokrasinin konsolidasyonu sürecinde nasıl bir etkiye sahip olduğu çalışmanın araştırdığı hususların başında gelmektedir.

DEMOKRATİKLEŞME

Demokratikleşme kavramı sosyal bilimlerin tartışmaları kavramlarından biri gibi görünse de kavramın tanımlanma sürecinde yaygın olarak kullanılan birtakım noktalardan bahsetmek mümkündür. Bu bağlamda demokratikleşme sürecinin temel anlamda iki adımdan oluştuğu ifade edilebilir. Bu sürecin ilk aşaması demokratik bir rejime geçiş, ikinci aşaması ise geçişten sonra demokrasinin ve demokratik değerlerin konsolidasyon aşamasıdır (Karadağ ve Usta, 2011: 30).

Demokrasiye geçiş süreci oldukça açık bir durumu ifade etmektedir. Yalnız konsolidasyon süreci belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Genel manada geçişten sonra başlayan bu süreç, demokrasiye ait olmayan metotların unutulmasını ve vatandaşların hakiki anlamda bir demokratikleşme iradesini ortaya koymasını ifade etmektedir. Öte yandan ikinci aşama, geçilen yeni yönetim biçiminin garanti altına alınmasını ve tekrar otoriter rejimlere geri dönülmemesini de ihtiva etmektedir (Beriş, 2015: 189-190).

ISBN
978-605-7875-34-1

Öte yandan demokratikleşmenin tarihine yönelik tartışmalarda halihazırda literatürde önemli bir alanı kapsamaktadır. Demokratikleşme sürecinin başlangıcını demokrasinin varoluşunun tarihine denk getiren araştırmacılar olduğu gibi bu süreci yakın tarihin bir olgusu olarak ele alanlarda bulunmaktadır. Nitekim Baharçiçek (2008: 304), özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra demokratikleşme sürecinin tüm dünyaya yayıldığının altını çizmektedir. Bu tezin savunucularından olan Huntington da, dünyadaki ülkelerin 1828'den 1926'ya kadar demokratikleşme sürecine girdiğini, 1922 ile 1942 arasında bir gerileme yaşandığını, 1943 ile 1962 yıllarında ise önemli derecede ülkelerin demokratik rejimlere geçtiğini lakin1958 ile 1975 yılları arasında tekrar demokratik ülkelerin sayısında azalma olduğu ve nihayet 1974 yılı ile beraber demokratikleşme olgusunun dünyanın geneline yayılmaya başladığını tezinde ileri sürmektedir (Huntington, 2007: 13-19).

Öncelikle hemen belirtilmesi gerekir ki demokratikleşme süreci ülkeden ülkeye toplumdan topluma farklı düzlemlerde ilerleyen bir süreç olarak nitelenmektedir. Bu bağlamda Özdemir'in (2017: 19) de belirttiği gibi bütün toplumlar tarihsel, kültürel, inançsal vb. gibi noktalardan birbirlerinden farklılaştığından bu toplumların demokratikleşme süreçleri de aynı doğrultuda ya da tekdüze ilerlememektedir. Lakin demokratikleşme sürecinin işlemesi için birçok düşünür belirli şartların gerçekleşmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Touraine (1997: 256), ekonominin liberalleşmesinin demokratikleşme sürecinin etkin ve verimli bir şekilde sürmesi için yeterli olmadığı, bu durumdan bağımsız olarak karar alma yetkisini elinde tutan bir devletin, yöneticilerin girişimci ve yatırımcı olması ve gelir toplumdaki dağılımında eşitsizliği gidermeyi hedefleyen siyasi temsilciler. Demokratikleşme olgusunun şüphesiz yetkin teorisyenlerinden biri olan Samuel Huntington ise bu gerekli şartları genişletmektedir. O'na (2007: 39) göre, yüksek ekonomik refah düzeyi, serbest piyasa ekonomisi, ekonomik gelişme ve sosyal modernleşme ve güçlü bir orta sınıf vb. gibi değişkenler demokratikleşmeye katkıda bulunduğu ileri sürülen parametreler arasındadır.

TÜRKİYE'DE ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ VE DEMOKRATİKLEŞME

Anayasa'nın değiştirilmesi meselesi Osmanlı'nın son dönemlerinden beri Anadolu coğrafyasının temel meselelerinden biridir. Nitekim 1908'deki değişim bu durumun örneklenmesinde öncü bir nitelik taşımaktadır. Lakin burada belirtilmesi gerekir ki bu bölümde anayasa değişikliklerinin tamamına ve detaylı olarak çalışmanın sınırlılıkları gereğince yer verilmemektedir.

Bu bağlamda 1923 yılındaki değişikliğe ilk olarak yer verilmesi gerekmektedir. Bu değişiklik ile Türkiye Devleti'nin rejimi cumhuriyet olarak belirlenmiştir. Bu değişikliğin Türkiye'de demokrasiye geçiş aşamasının temellerini attığı ise ileri sürülebilir bir iddia olarak algılanabilmektedir. 1924 Anayasası'nın yaşadığı değişiklikler ise demokratikleşme bağlamında dikkat çekicidir. Nitekim bu değişikliklerle, devletin laiklik ilkesine göre yönetileceği anlayışı hâkim olmaya başlamış, 1930 yılında belediye seçimlerinde seçilme hakkı tanından kadın vatandaşlara milletvekili seçilme hakkı da tanınmış ve genel oy ilkesi benimsenmiştir (Nohutçu, 2017: 36-37)

Bir diğer önemli anayasal hareket olarak alınabilecek olan 1971-73 yıllarındaki değişim ise Türkiye'de demokratikleşme sürecinin içeriğini ve yönünü dramatik olarak değiştirmiştir. Nitekim bu dönemdeki değişiklikleri temel üç noktada birleştirerek ele almak uygun gözükmektedir. Bu bağlamda değişiklikler, sivil hakları kısıtlamış ve mahkemelerin yetki alanını daraltmıştır, yasama

ISBN
978-605-7875-34-1

erkinden ziyade yürütme erkini kanun yapma hususunda güçlendirmiştir ve ordunun kurumsal özerkliğini mahkemelerden bağımsız kılarak arttırmıştır (Özbudun ve Gençkaya, 2009: 18).

Bu dönemden sonra özellikle 1995, 2001 ve 2004 yıllarındaki değişiklikler bu bildirinin konusu dahilinde değerlendirilebilir. Bu değişikliklerin demokratikleşme, liberalleşme ve sivilleşme sürecine önemli katkıları olduğunu belirten Özbudun (2014:71), bu süreçte hala demokrasinin konsolidasyon denemelerinin devam ettiğini ifade etmektedir.

2000'li yıllardan sonra ise yürürlüğe geçirilen anayasa değişikliklerinin genellikle Avrupa Birliği Müktesebatına uyum süreci ile iç içe yürüdüğü görülmektedir. Bu minvalde 2001 yılında Demokratik Sol Parti, Anavatan Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nden oluşan koalisyon hükümetinin 34 maddelik değişiklik paketini kabul etmesi bu bağlam içerisinde okunabilir (Özer, 2015 :146). Bu değişiklikle beraber kapsamlı bir dönüşüm yaşayan hukuki düzenin, demokratikleşme sürecinde Türkiye'ye ye önemli getiriler sağladığı değiştirilen maddelerin içeriğinden anlaşılabilmektedir.

Özellikle de 2001'deki koalisyon hükümetinin hayata geçirdiği anayasa değişikliği Türkiye'nin demokratikleşme sürecinin konsolidasyon evresine önemli katkılarda bulunmuştur. Nitekim bu değişiklik, Türkiye'de sivil-siyasal alanda kullanılan farklı dil ve lehçelerin kullanılması noktasındaki sınırlamaları kaldırmış, ifade özgürlüğünün kapsamını genişletmiş, 1982 Anayasa'sında bulunan temel hak ve hürriyetlerin genel sınırlanma sebeplerini ilga etmiş, göz altı sürelerini kısaltmış, dernek kurma-üye olma özgürlüğün bağlamında önemli gelişmeler getirmiş, adil yargılanma hakkını hukuki düzen içine entegre etmiş, savaş ve terör durumları hariç ölüm cezasını kaldırmıştır (Kısacık, 2014: 68-69). Bu noktada insan hakları ve hürriyetleri bağlamında olumlu yönde adımlar atıldığı ifade edilebilir bir durumdur.

2002'de iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Ak Parti), özellikle Kopenhag Kriterleri bağlamında hayata geçirdiği uyum paketleri ve 2003-2004 yıllarında yürürlüğe konan değişiklikle idam cezasının kaldırılması, kadın-erkek eşitliğinin tüm sivil-siyasal alana hâkim hale gelmesi ve yargı bağımsızlığının arttırılması gibi gelişmeleri içeren anaya değişiklikleri önemli demokratikleşme adımları olarak göze çarpmaktadır (Özer, 2015: 147). 2007 yılında meydana gelen siyasal krizler sonrasında da demokratikleşme sürecini derinden etkileyen bir anayasa değişikliği paketi kabul edilmiştir. Buna göre, parlamentonun etkin ve verimli çalışmasına olanak sağlaması beklenen toplantı yeter sayısı değiştirilmiş, devlet başkanının direkt olarak halk tarafından seçilmesinin önü açılmış ve görev süresi 5 yıl olmuştur (Acar ve Çelebi, 2012: 24-26).

2010 Mayıs değişikliğiyle de demokratikleşmenin ikinci adımı olan demokrasinin yerleşikleşmesi sürecine katkı yapan birçok değişiklik yürürlüğe konulmuştur. Nitekim bu değişiklikler, demokrasinin temel değeri olarak görülen eşitlik ilkesini geliştirdiği gibi, Yüksek Askeri Şura'nın terfi ve kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayrılma ve Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarını yargı denetime açmış, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkını vatandaşlara tanımış ve Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kurulmasıyla idarenin denetimi hususunda pozitif yönde adımlar atmıştır (Odyakmaz vd., 2012: 203-210).

2017 ANAYASA DEĞİŞİKLİĞİ'NİN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ

. 21/01/2017 tarihindeki kabul kararı ve 6671 Kanun numarası ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun mecliste yasalaşmıştır. Uzunca bir dönemdir

ISBN
978-605-7875-34-1

Türk siyasetinin gündemin olan yeni anayasa ve yeni hükümet sistemi tartışmalarının nihai sonucu olarak 16 Nisan 2017'de ki halkoylaması ile 1982 Anayasa'sının 18 maddesi değiştirilmiş ve 2019 yılı başlangıç tarihi olmak üzere Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmiştir. Birçok hükmün değiştiği bu konjonktürde demokratikleşme yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu adımlar devletin üç erki üzerinden bir değerlendirmeyle demokratikleşme olgusu bağlamında incelenmektedir.

Yasama

İlk olarak Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. ve 3. maddesi ile parlamentondaki milletvekili sayısı 550'de 600'e yükseltilmiş ve milletvekili seçilme yaşı 25'ten 18'e indirilmiştir (Kanun No: 6771: Md. 2,3). Bu değişikliğin vatandaşların temsiliyet oranını yükselttiği ve aynı zamanda siyasal katılımında kapsamını genişlettiği ifade edilebilir. Bu gelişme demokratik değerlerin gelişimi açısından pozitif bir gelişme olarak gözükmektedir. Lakin Türkiye'de vekil başına düşen vatandaş sayısının hala Avrupa Birliği ülkelerinden fazla olması ve gençlerin siyasi tecrübesizliği gibi konularda bu değişiklik eleştirilmektedir (Coşkun, 2017: 8-9).

Değişiklik metnin 5. maddesi meclisin görev ve yetkilerini düzenlerken Bakanlar Kurulunu ve Bakanları denetleme yetki ortadan kaldırılmaktadır (Kanun No: 6771: Md.5). Bu değişiklik ile kuvvetler ayrılığı ilkesinin güçlendirildiğini ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda da demokrasinin önemli değerlerinden biri olan bu ilke Türkiye'de demokratikleşme sürecinde önemli bir adım olarak görülebilir.

Yürütme

Öte yandan 2017'deki değişiklikle Cumhurbaşkanı adaylığı için yüz bin seçmenin imzasının yeterli görülmesi demokratik anlamda siyasal katılımın da arttırılması yönünde olumlu bir adım olarak algılanabilir. Öte yandan Cumhurbaşkanının yalnızca vatana ihanet suçundan yargılanabilmesi hükmü değiştirilerek tüm suçları kapsayacak şekilde genişletildi (Kanun No: 6771: Md.9). Bu değişiklikle yürütme erkini sorgulanabilir ve hesap verebilir bir konuma getiren değişiklik demokratik değerlerin konsolide olmasına katkı sağladığı ifade edilebilir. Öte yandan Madde 8'de değinildiği üzere yürütme erki Cumhurbaşkanın da toplanmış ve başkanlık sisteminin gereği yerine getirilmiştir (İzci, 2017).

Yargı

6771 sayılı Kanun'un ilk maddesi ise yargı yetkisini bağımsız olarak kullanan mahkemelere tarafsızlık ifadesini de eklemiş ve yargı da tarafsızlığa vurgu yapmıştır (Kanun No: 6671: md.1). Tarafsızlığın da anayasal bir ilke haline gelmesi demokrasi açısından önemli bir gelişme olarak okunabilir.

Ayrıca 14. Maddede de belirtildiği gibi Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun yapısal değişikliklerinin yanı sıra üyelerinin meclis tarafından seçilmesine karar verilmiştir. Bu gelişme erkler arasında kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam olarak teşekkül etmesini engelliyor gibi görünse de aynı zamanda yüksek mahkemelerinin demokratik meşruiyetini de arttırdığı belirtilebilir. Öte yandan demokratik rejimlerde pek rastlanmayan askeri mahkemelere son veren hükümlerinde değişiklik kanununda yer alması demokratikleşme sürecine olumlu katkı sağlamıştır (Küçük,2017:177-179). Anayasa Mahkemesi'nin asker kökenli üyelerinin kaldırılması ise

ISBN
978-605-7875-34-1

yargısının sivilleşmesi bağlamında ve dolayısıyla demokratikleşme anlamında oldukça anlamlı bir adım olarak gözükmektedir (Durgun, 2017: 6).

Erkler özelinde bir ayrıştırmadan sonra değişiklik paketinin bir takım diğer öngördüğü hükümlerde bulunmaktadır. Bu minvalde, 6771 Sayılı Kanun'un 4. maddesi Cumhurbaşkanlığı ile Milletvekili seçimlerinin aynı gün yapılmasına ve görev sürelerinin 5 yıl olmasına hükmetmiştir. Öte yandan Madde 11'e göre parlamento ya da Cumhurbaşkanı tarafından seçimlerin yenilenmesi kararının alınması sonrasında birlikte seçime gidilmesi gerekmektedir. Bu değişikliklerin yasama ve yürütme erkleri arasında bir anlamda denge ve denetim mekanizmasını işlevselleştirdiği söylenebilir. Ayrıca siyasi yönetimin istikrarlı ve stabil bir durumda ülkeyi yönetmesinin önünü açtığı görülmektedir (Aslan, 2015: 8-9).

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Cumhuriyet ile bir anlamda demokratik geçiş (democratic transition) sürecini başlatmış olan Türkiye, bu süreçten sonra demokratik değerlerin konsolide edilmesi yolunda önemli başarılara imza atmıştır. Özellikle de 20.yy'nin ortalarında çok partili hayatla birlikte demokratik değerlerin birçoğu Türk siyasal sistemine entegre olmaya başlamıştır. Bu durumun dışında Osmanlı'dan beri süregelen anayasal hareketler Türkiye Cumhuriyeti'nde de siyasal hayatı belirleyici konumunu daima koruma eğilimi göstermiştir. Özelikle Cumhuriyetin ilk yıllarında radikal değişimler göz önünde tutulursa, Türkiye açısından demokratikleşme süreci oldukça kısa sürede olgunlaşacak seviyelere kadar uzanmıştır.

Demokratikleşme sürecinin hemen hemen üstüne koyarak günümüze gelen Türkiye bu süreci birçok değişkene bağlı olarak sürdürmüştür. Bu değişkenlerden biri olarak alınabilecek olan anayasa değişiklikler 21. yy'de de demokratikleşme olgusu ile yakinen ilişkilerini korumaktadır. Korunan bu ilişkiler bağlamında değerlendirmeye tabi tutulan 2017 yılındaki değişiklikler Türk demokrasisi ve demokratikleşme süreci nezdinde büyük öneme sahiptir.

Bu bağlamda değişiklikler, Türkiye'de özellikle Batılı anlamda yönetim anlayışını yerleşikleştirmesi, demokrasinin ilke ve değerlerini topluma yayması, temel hak ve hürriyetlerin hem korunması hem de geliştirilmesi anlamında önemli katkı sağlamıştır. Öte yandan hukuk devletinin ve evrensel hukuk normları gereği devlet-toplum-birey üçlüsünde denge-denetim-koruma mekanizmasını geliştirerek demokratik gelişimlerin önünü açma noktasında radikal değişimler meydana getirmiştir. Özellikle yasama, yürütme ve yargı erklerinin yapılarının ve yetkilerinin yeniden şekillendirilmesi noktasında evrensel demokratik değerlere uyumlu bir yol izlenmesi Türkiye'de demokrasinin geliştirilmesi bağlamında oldukça önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir.

Sonuç olarak 2017'de anayasa değişikliği bir bütün olarak ele alınır ve küresel anlamda demokratik değerler ile mukayese edilirse Türkiye'nin demokratik gelişimi ortadadır. Yalnız bu durumun yeterli olduğu anlamına da gelmemektedir. Demokrasinin durağan bir olgu olmayışı siyasal sistemleri sürekli olarak değişime zorladıkça ülkelerin bu değişim etkisine verdiği tepkiler nihayetin demokratik gelişimden söz edilebilmektedir. Söz konusu anayasa değişikliği ise bu değişimin okunması ve uygulanması anlamında önemli başarıları ortaya koymaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKÇA

Acar Ali, Çelebi Mustafa B. (2012), "Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında Cumhurbaşkanlığı Makamının Önemi ve 2007 Yılı Anayasa Değişiklikleri Çerçevesinde Abdullah Gül'ün Görev Süresi Tartışmaları", *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.12, S. 23, ss. 1-34.

Aslan, Ali, (2015), **Türkiye İçin Başkanlık Sistemi: Demokratikleşme, İstikrar, Kurumsallaşma**, Analiz Sayı: 122, Ankara: SETA.

Baharçiçek, Abdulkadir, (2008), "Hükümet Dışı Örgütler (NGOs) ve Demokratikleşme", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* C.18, S.2, ss. 297-308.

Beriş, Hamit E. (2015), **Siyasal Düzenin Sınırları**, İstanbul: Tezkire Yayıncılık.

Chow, Peter C.Y., (2002), **Taiwan's Modernization in Global Perspective,** Westport: Praeger Publishers.

Coşkun, Vahap, (2017), "16 Nisan 2017 Tarihinde Kabul Edilen Anayasa Değişikliklerinin Değerlendirilmesi", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.22, S. 36, ss.3-30.

Cottrell Jill, Ghai Yash, (2006), "Constitution Making and Democratizaiton in Kenya (2000-2005), *Democratization*, 14:1, pp.1-25.

Durgun, Gonca B. (2017), "Anayasa Referandumu ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", *Yeni Türkiye 95*, http://yeniturkiye.com/samplechapters/94/006.pdf [10.02.2019].

Huntington, Samuel, (2007), **Üçüncü Dalga: 20.Yüzyıl Sonlarında Demokratikleşme**, çev. Ergun Özbudun, Ankara: Kıta Yayınları.

İzci, Ferit, (2017), "Yeni Anayasa Değişikliği Çerçevesinde Yürütme Organında Meydana Gelen Değişimler", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBF Dergisi*, C.1.

Karadağ Ahmet, Usta Sefa, (2011), "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Türkiye'de Demokratikleşme, Sivil Toplum ve Sendikalar", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C.16, S.3, ss. 29-51.

Kısacık, Zelal K. (2014), "AB Bütünleşme Süreci ve Türkiye'deki Demokratikleşmeye Etkisi", *Türkiye'nin Demokratikleşmesi Etnik-Dini Kesimler Üzerinden Değişimin Analizi,* ed. Hakan Samur ve Zelal Kızılkan Kısacık, Konya: Çizgi Kitabevi, ss. 53-92.

Küçük, Adnan, (2017), "Yeni Anayasa Değişikliği ile Getirilmek İstenen Türkiye'ye Özgü Başkanlık Sistemi: Korkular, Algılar, Beklentiler", *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl:22, S.85, ss. 159-189.

Nohutçu, Ahmet (2017), **Anayasa Hukuku**, 9. Basım, Ankara: Savaş Yayınevi.

Odyakmaz Zehra, vd., (2012), **Anayasa Hukuku İdare Hukuku**, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ogbondah, Chris W., (1997), "Communication and Democratization in Africa: Constitutional Changes, Prospects and Persistent Problems for Media", *International Communication Gazette*, Vol. 59, Issue: 4, pp. 271-294.

Özbudun Ergun, Gençkaya Ömer F. (2009), **Democratization and the Politics of Constitution-Making in Turkey**, Budapest: Central European University Press.

Özbudun, Ergun, (2014), **Türk Anayasa Hukuku**, 15.baskı, Ankara: Yetki Yayınları.

Özdemir, Gürbüz, (2017), "Demokratikleşme Kavramı Bağlamında Arap Demokratikleşmesine İlişkin Bir Değerlendirme", *TESAM Akademi Dergisi,* 4 (1), ss. 9-54.

Özer, Yonca, (2015), "AB'ye Üyelik Sürecinde Türkiye'de Demokratikleşme", *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi,* C. 23, S.2, ss. 143-168.

Teziç, Erdoğan, (1998), **Anayasa Hukuku**, 1. basım, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Touraine, Alain, (1997), **Demokrasi Nedir?**, çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *Kanun No: 6771*, 21.01.2017, https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html [11.02.2019]

ISBN
978-605-7875-34-1

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AKILCI ANTİBİYOTİK KULLANIMINA İLİŞKİN TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARIN ANALİZİ

Analysis of Rational Antibiotic Usage in University Students in Turkey Addressed Publications

Turgay KOLAÇ
Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, turgay.kolac@inonu.edu.tr
Gülsüm YETİŞ
Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, gulsum.yetis@inonu.edu.tr
Perihan GÜRBÜZ
Öğr. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi, perihan.gurbuz@inonu.edu.tr

ÖZ

Amaç: Tıp alanındaki gelişmelerle birlikte hastalıkların tanı ve tedavisinde kullanılan ilaçların sayıları ve çeşitliği hızla artmaktadır. Bu durum akılcı ilaç kullanımınının önemini gündeme getirmektedir. Akılcı ilaç kullanımı Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından; "kişilerin ilaçları klinik ihtiyaçlarına uygun şekilde, kişisel gereksinimlerini karşılayacak dozlarda, yeterli zaman diliminde, kendilerine ve topluma en düşük maliyette almalarını gerektiren kurallar bütünüdür" şeklinde tanımlanmıştır. Akılcı olmayan ilaç kullanımı hastaya ve topluma ekonomik yük getiren önemli bir sağlık sorunudur. Özellikle akılcı olmayan antibiyotik kullanımı sonucunda antibiyotiklere karşı bakteriyel direnç, etkili olmayan tedavi, advers (ters) ilaç reaksiyonları görülebilmektedir. Bu durumun, ilerleyen yıllarda tedavi edilemeyen enfeksiyonların gelişmesine sebep olarak yaygın ve ölümcül salgınların oluşmasına yol açabileceği öngörülmektedir. İlaçların akılcı kullanımı bilinci oluşturulması dünyada ve ülkemizde sağlık alanında atılması önemli adımlardan biridir. Bu çalışmada; ülkemizin geleceğini oluşturacak olan üniversite öğrencilerinin antibiyotikler veya antimikrobiyal ilaçların akılcı kullanımı konusunda yapılmış ve yayınlanmış çalışmaların gözden geçirilmesi ve çalışmalardan elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesi amaçlanmıştır.
Metod: Bu amaçla yayınlanan makalelerin bulunması için; Google Akademik (Scholar) Türkçe, TÜBİTAK Ulakbim ve DergiPark arama motorları üzerinde, 15.01.2019-15.02.2019 tarih aralığında, 'Üniversite Öğrencileri, akılcı ilaç kullanımı, antibiyotik ve antimikrobiyal kullanımı' sözcük grupları girilerek tarama yapılmıştır. Çalışmaların araştırmaya dahil edilme kriterlerinin arasında çalışmaların ulusal veya uluslararası hakemli bir dergide yayınlanmış olması, bilimsel niteliğinin olması, örneklem grubunun üniversite öğrencilerinden oluşması ve online tam metnine ulaşılabilmesi yer almaktadır. Bu çalışmada kullanılacak makalelerin belirlenebilmesi için araştırmacılar öncelikle makale tarama ve seçim ölçütlerini PRISMA (Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri) yönergelerinden yararlanarak belirlemiştir. Makalelerin uygunluğu üç araştırmacı tarafından da değerlendirilerek kapsamı ve konusu bakımından söz konusu kriterlere uyan 10 araştırma makalesi içerik olarak değerlendirilerek sistematik olarak incelenmiştir.
Bu araştırmada; kriterlere uyan makalelerin adı, yayınlanma tarihi, amacı, yazarları, örneklem seçme yöntemi ve sayısı, çalışmanın türü, yöntemi ve çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler incelenerek elde edilen bulgular ve sonuçlar yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Akıcı ilaç kullanımı, antibiyotik, antimikrobiyal, üniversite öğrencileri

ISBN
978-605-7875-34-1

ABSTRACT

Objective: The number and variety of drugs used in the diagnosis and treatment of diseases are rapidly increasing with the developments in medicine. This raises the importance of rational drug use. The rational drug use has been defined by the World Health Organization (WHO) as 'the set of rules that require people to take medicines in a proper manner and in sufficient time with the lowest cost -to themselves and to society- to meet their clinical needs'. Irrational drug use is an important health problem that brings economic burden to the patient and society. In particular, irrational antibiotics usage may result in bacterial resistance to antibiotics, ineffective treatment and adverse drug reactions in the following years. Consciousness in rational drug usage is one of the most important steps in the field of health in the world and in our country. In this study it is aimed; to review the studies on the rational usage of antibiotics or antimicrobial drugs in university students who will form the future of our country, and to investigate the data obtained from the studies in a systematic way.
Method: To find articles published in this topic; Google Scholar Turkish, TUBITAK Ulakbim and DergiPark search engines were searched for 'university students, rational drug use, antibiotic and antimicrobial use' word groups between the dates of 15.01.2019-15.02.2019. Inclusion criteria to the study was determined as; to be publicated in a national or international peer-reviewed journal, to have scientific qualification, to have a sample group of university students and to be able to reach the online full text. In order to determine the articles to be used in the study, the researchers firstly determined the methods of screening and selection criteria by using PRISMA (Systematic Analysis and Meta-Analyzed Preferred Reporting Elements) guidelines. The appropriateness of the articles was evaluated by three researchers and 10 research articles were reviewed and evaluated systematically in terms of their content and subject.
In this study; the name of the research, the date of publication, the purpose, the authors, the method and the number of the sample selection, the type of the study, the method and the statistical methods used in the study were examined and the findings and results were interpreted.

Keywords: Rational drug use, antibiotic, antimicrobial, university students

GİRİŞ

Canlı organizmada fizyolojik fonksiyonları değiştiren veya düzenleyen ilaçların akılcı kullanımı konusu, özellikle son yıllarda, dünyada ve ülkemizde önemli bir gündem olmaya başlamıştır (Özata et al., 2008). Akılcı ilaç kullanımı (AİK); hastanın ihtiyacı doğrultusunda gerekli farmakolojik etkiyi gösterecek doğru ilacın seçilmesi, tedaviyi sağlayabilecek ilacın ideal dozda ve sürede kullanılması ve bu seçenekler arasından maliyeti en az olan ilacın seçilmesi olarak açıklanabilir (Ulupinar & Akici 2015). AİK kısaca; eksik veya fazla olmadan doğru ilacı, doğru dozda, doğru sürede ve uygun maliyette kullanmaktır.
Akılcı ilaç kullanımının, tedavi süresi ve ilaç maliyeti azaltıcı etkileri dünya genelinde ve ülkemizde otoriteler tarafından desteklenmesini sağlamaktadır. Ekonomik olarak son derece önemli olan AİK'nın, insan sağlığının korunmasında ve ekolojik dengenin sağlanmasında da önemli yeri bulunmaktadır. Gereksiz yere aşırı ilaç kullanımı, kimyasalların ve endüstriyel atıkların artması nedeni ile çevremizi tehdit edebilmektedir. Günümüzde biyolojik yapılar üzerinde dengenin bozulmasında önemli bir yeri olduğu görülen kontrolsüz antibiyotik kullanımı AİK ile düzeltilmeye çalışılmaktadır.
Doktorların bakteriyel enfeksiyonların tedavisinde antibiyotik ilaç kullanma yaklaşımları kimyasal gruplama dışında; 1. kuşak, 2. Kuşak, 3. kuşak ve 4. kuşak gibi antibiyotik sınıflandırmalarıyla olmaktadır. Tedavide genel olarak ilk tercih edilmesi gereken grup 1. Kuşak antibiyotikler olması gerekirken, tedaviye cevap vermeyen olgularda daha üst basamaktaki antibiyotik grupları kullanılmaktadır (Ritter et al., 2008). Fakat bilinçsizce fazla veya az antibiyotik kullanımı sonucu bakterilerde mevcut olan direnç genlerinin aktifleşmesi veya kopyalanması ile bakteriler

ISBN
978-605-7875-34-1

antibiyotiklere karşı direnç kazanabilmektedir (Levy 1998; O'Brien 2002; Beceiro et al., 2013). Bu da daha üst basamaklardaki antibiyotiklerin kullanımını zorunlu hale getirecek ve zamanla enfeksiyonlara karşı kullanılacak ilaçların bulunamamasına sebep olacaktır.
Avrupa Birliği üyesi ülkelerden 2008 yılında alınan veriler ve yapılan anketler sonucunda reçetesiz antibiyotik satışlarının bazı üye ülkelerde %16 civarında tespit edilmesi, bunun yanısıra ülkemiz de dahil olmak üzere birçok ülkede eczanelerin reçetesiz antibiyotik satma oranının %70'e ulaştığının gösterilmesi alınacak tedbirlerin eczanelerden ve sağlık personellerinden başlaması gerektiğini göstermiştir (Safrany & Monnet 2012; Morgan et al., 2011).
Ülkemizde de dünya genelinde olduğu gibi antibiyotikler konusunda ciddi tedbirler alınmaya başlanmıştır. Zaten satışları reçeteye tabi olan antibiyotikler hakkında kanun ve yönetmelikler uygulanmaya başlanmış, reçetesiz antibiyotik satışı yapan eczanelere para cezası kesilmiş ve gereksiz yere antibiyotik reçete edilmemesi yönünde de doktorlara uyarılar verilmiştir. Üniversite öğrencilerinin de konu hakkındaki tutum ve davranışları, toplumun geleceğini ve gelecekte AİK bilincini oluşturmaları nedeniyle araştırılmalıdır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada Türkiye'de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı antibiyotik kullanımına yönelik yapılan çalışmaları belirlemek için; Google Akademik (Scholar) Türkçe, TR Dizin ve DergiPark arama motorları üzerinde, 10.01.2019-10.02.2019 tarih aralığında, 'akılcı ilaç kullanımı, üniversite öğrencileri' sözcük grupları girilerek tarama yapılmıştır. Çalışmaların araştırmaya dahil edilme kriterlerinin arasında; çalışmaların ulusal veya uluslararası hakemli bir dergide yayınlanmış olması, bilimsel niteliğinin olması, örneklem grubunun üniversite öğrencilerinden oluşması ve online tam metnine ulaşılabilmesi yer almaktadır. Çalışmaya alınan yayınlar, tarama tarihi olan 10.01.2019-10.02.2019 tarihleri arasında internette ulaşılan, çoğunluğu bilimsel makaleden oluşan yayınlardır. Bu yayınlar, üniversite öğrencilerin antibiyotik ve antimikrobiyal ilaç kullanım durumlarını belirlemeye yöneliktir. Bu tarama Türkçe yayınlanmış yazılar belirlenerek yürütülmüştür.
Bu çalışmada araştırmanın evrenini Türkiye'de herhangi bir üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanım durumlarını konu alan araştırma makaleleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini; Google Akademik (Scholar) Türkçe, TR Dizin ve DergiPark arama motorlarında 'akılcı ilaç kullanımı, üniversite öğrencileri' anahtar kelimeleri ile yapılan arama sonucunda listelenen ve konusu üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumları olan çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmada kullanılacak makalelerin belirlenebilmesi için araştırmacılar öncelikle makale tarama ve seçim ölçütlerini PRISMA (Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri) yönergelerinden yararlanarak belirlemiştir. (Moher et al., 2009; Karaçam 2014). Akılcı ilaç kullanımı ve üniversite öğrencileri konusunda yapılan araştırmalar; Google Akademik (Scholar) Türkçe, TR Dizin ve DergiPark arama motorlarında veri tabanlarında tarandığında, sırası ile 99, 68 ve 129 makaleye ulaşıldı. 34 makalede duplikasyon tespit edilerek çıkarıldı.
Araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla geliştirilen veri toplama aracında makalenin adı, yazarları, yayınlandığı yıl, ana konusu (üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumları), anahtar kelimeler, araştırma deseni, veri toplama aracı, örneklem sayısı ve veri analiz yöntemi alanları bulunmaktadır.
Bu çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmalara hangi yıllarda ağırlık verilmiştir?
2) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmaların türleri nasıldır?

ISBN
978-605-7875-34-1

3) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda yazar sayısının dağılımı nasıldır?
4) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda örneklem sayılarının dağılımı nasıldır?
5) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda hangi veri toplama araçları yaygın olarak tercih edilmiştir?
6) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda hangi veri analiz yöntemleri tercih edilmiştir?
7) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda öncelikli bulgular nelerdir?
8) Türkiye' de üniversitede öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanımı başlığı altında antibiyotik ve antimikrobiyal kullanım durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda hangi sonuçlara ulaşılmıştır?

Makalelerin başlık ve anahtar kelimelerinin incelenmesi sonucunda araştırma konusu ile ilgili olmayanlar çıkarıldığında -yapılan çalışma içeriğine uygun olabilecek-, tam metne ulaşılabilen 52 makale tespit edilmiştir. Kapsamı ve konusu bakımından söz konusu kriterlere uyan 52 araştırma makalesi araştırmanın güvenirliğini sağlamak amacıyla ilk etap olarak tüm araştırmacılar tarafından incelenmiş, her araştırma makalesi için üç ayrı değerlendiricinin verilerinin bulunduğu üçer adet form verisi elde edilmiştir. İkinci etapta ise bir araştırmacının girdiği verileri diğer araştırmacı incelemiş ve varsa farklılıklar not edilmiştir. Üçüncü ve son etapta ikili gruplar oluşturarak tüm veriler ve not edilen farklılıklar tekrar değerlendirilmiştir. Görüş farklılıklarının bulunduğu verilerde üçlü grup değerlendirme yaparak görüş birliğine varmıştır. Böylece araştırmanın geçerlik ve güvenirliği sağlanmıştır. Bu makaleler içerik olarak değerlendirildiğinde çalışma amacına uygun 9 makale olduğu belirlenmiştir.

BULGULAR

Araştırmaya dahil edilen çalışmalardan 1(bir)'inin 1995 yılında yapıldığı, diğerlerinin ise 2008 yılı sonrası yayınlandığı, makalelerin araştırmacı sayısının 1-5 arasında olduğu, veri toplanmasında anket (yüz yüze ve/veya online) yöntemi kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmaya dâhil edilen makalelerin 6'sı tanımlayıcı ve/ veya kesitsel araştırma makalesidir. 3 çalışmanın türü makalede belirtilmemiştir. Tespit edilen 9 araştırmada örneklem dağılımının 90 ile 1078 arasında olduğu, toplamda 4488 üniversite öğrencisinin dahil edildiği saptanmıştır.

Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde yaygın olarak; yüzde dağılımları, tanımlayıcı istatistikler, frekans analizi testleri yanısıra bir çalışmada Fisher's Exact, diğer bir çalışmada ise faktör yükü, faktör analizi, KMO and Barlett's testi, Omnibus testlerinin kullanıldığı ifade edilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yazar/Yıl	Çalışmanın Adı	Amacı	Örneklem seçme Yöntemi ve sayısı	Çalışmanın tipi/ Yöntemi / Çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler	Bulgular / Sonuç/ Öneriler
Karakurt P, Hacıhasanoğlu R, Yıldırım A, Sağlam R. /2010	Üniversite öğrencilerinde ilaç kullanımı	Erzincan Üniversitesi öğrencilerinin ilaç kullanma durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.	Evren: Erzincan Üniversitesi'nde öğrenim gören 4506 öğrenci Örneklem: sınıflara göre öğrenci sayısı belirlendikten sonra basit rastgele örnekleme yöntemi ile seçilen 885 (evrenin %19,6) öğrenci	Tanımlayıcı / Araştırmacılar tarafından anket uygulaması/ Verilerin analizinde yüzde dağılımları ve ki kare testi kullanılmıştır	Bu çalışma sonucunda öğrencilerin yarıdan fazlasının son bir ayda ilaç kullandıkları ve bunların %23,2'sinin reçetesiz ilaç kullandığı, reçetesiz olarak kullandıkları ilaçların %61,5'inin analjezik, %39,5'inin antibiyotik olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar doğrultusunda; üniversite öğrencilerine akılcı ilaç kullanım amaçları hakkında bilgi verilmesi, öğrencilere reçetesiz ilaç kullanmanın zararlarına yönelik konferans, sempozyum vb. düzenlenmesi, öğrencilere alternatif tıpa yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi önerilebilir.
Yılmaz E, Yılmaz E, Karaca F, Uçar S, Yüce T /2008	Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin ilaç kullanma durumlarının incelenmesi	Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin ilaç kullanım durumlarını belirlemek amacıyla yapılmıştır.	Evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş, herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmemiştir. (N=413, n=358 (%87))	Kesitsel / Araştırmacılar tarafından anket uygulaması/ Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler ve ki kare analizi kullanılmıştır	Bu çalışma sonucunda, öğrencilerin reçetesiz olarak ilaç kullanma durumlarının düşük olduğu bulunmuştur. Reçetesiz antibiyotik kullanım oranı %10,3 tür. Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda; Öğrencilere reçetesiz ilaç kullanımının

ISBN
978-605-7875-34-1

					zararları konusunda eğitim programları düzenlenerek eğitilmesi, alternatif tedavi yöntemleri hakkında panel ve toplantılar düzenlenmesi önerilmektedir.
Özçelikay G, Asil E, Köse K /1995	Ankara Üniversitesi öğrencilerinin doktora gitme ve doktora başvurmadan ilaç kullanma alışkanlıkları üzerinde bir çalışma	Bu çalışmada Ankara Üniversitesi Fakültelerinde okuyan öğrencilerin doktora başvurma ve ilaç kullanma alışkanlıkları incelenerek değerlendirmesi amaçlanmıştır.	Evren: Ankara Üniversitesi Fakültelerinin 1. ve 4. sınıf öğrencileri (N=15.459) Örneklem: Basit Random ve Tabakalı örnekleme ile seçilen 1078 öğrenci	Çalışmanın türü makalede açıkça belirtilmemiş / Bilgi toplama yöntemi olarak anket tekniği kullanılmıştır. /Verilerin analizinde ki-kare anlamlılık testi kullanılmıştır.	Öğrencilerin % 90.2'si doktora gitmeden ilaç kullanmaktadırlar. Bu öğrencilerin %4.5 ile 4. Sırada antibiyotik kullanımı oranı oluşturmakta, % 13.1'i rahatsızlıkları geçtiği zaman ilaç kullanmayı bırakmaktadır. Çalışmada önerilere yer verilmemiştir.
Çelik S, Alacadağ M, Erduran Y, Erduran F, Berberkayar N /2010	Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin" antibiyotik kullanma durumlarının incelenmesi	Çalışmanın amacı, öğrenci hemşirelerin antibiyotik kullanma sıklıklarını, antibiyotik kullanımına ilişkin davranışlarını ve bu davranışları etkileyen faktörleri belirlemektir.	Evren: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Zonguldak Sağlık Yüksekokulunda öğrenim gören hemşirelik öğrencileri (N=324) Örneklem: Evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş, herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmemiştir (n=290 (%89,5).	Kesitsel ve tanımlayıcı /Veriler, tanımlayıcı istatistiksel yöntemler ki-kare ve Fisher's Exact testleri ile değerlendirilmiştir	Araştırma sonuncunda öğrencilerin; tamamının en az bir kez antibiyotik kullandıkları, reçetesiz antibiyotik kullanma oranının %20.1 olduğu tespit edilmiştir. Reçetesiz antibiyotik kullanan öğrencilerin kendi bilgisi, eczacı ve aile önerisi ile reçetesiz antibiyotiğe başladıkları saptanmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda; Öğrencilerin aldıkları derslerde AİK konusunda bilgilerin verilmesi önerilmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Özkan NF, Ulutaş BH / 2018	Üniversite Öğrencilerinin Prospektüs Kullanma Bilinci ve Davranışlarının Araştırılması	Çalışmanın amacı, genç ve sürekli ilaç kullanmayan bir kullanıcı kitlesi üzerinde prospektüs kullanımına bakış açısını ortaya koyarak, bir başlangıç noktası oluşturmayı hedeflemektedir.	Evren: Çalışmada açıkça belirtilmemiş Örneklem: Yaşları 18-22 arasında değişen 90 üniversite öğrencisi çalışmaya dahil edilmiştir. Katılımcıların sürekli kullandıkları ilaçların olmamasına dikkat edilmiştir.	Çalışmanın türü makalede açıkça belirtilmemiş /Bilgi toplama formu olarak hem kağıda basılı hem de online anketler kullanılmıştır. /Verilerin analizinde faktör yükü, faktör analizi, KMO and Barlett's testi, Omnibus testi kullanılmıştır.	Çıkan sonuçlar katılımcıların özellikle yan etki, dikkat edilmesi gereken hususlar, saklama koşulları, ilacın ne işe yaradığı ve içeriği gibi bilgilere önem verdiklerini ancak prospektüsteki bilgileri dikkate alma eğilimlerinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu çalışma genç katılımcıların prospektüs kullanımından en uzak oldukları ilaç türlerinin soğuk algınlığı ilaçları olduğunu gösterdiğinden ve bu ilaçların kullanımının yaygınlığı dikkate alındığında başlangıç olarak soğuk algınlığı ilaçlarının bilinçsiz kullanımının önüne geçilmesi ve doğru hazırlanmış kolay ulaşılabilir prospektüsler ile kullanıcılara bilinç kazandırılması önerilmektedir.
Şantaş F, Demirgil B/ 2017	Akılcı İlaç Kullanımına İlişkin Bir Araştırma	Bu araştırmanın amacı, bir devlet üniversitesinin iktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin akılcı ilaç kullanma davranışlarının belirlenmesidir.	Evren: Bir devlet üniversitesinin iktisadi ve idari bilimler fakültesinde öğrenim gören öğrenciler (N=800) Örneklem: Evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş, herhangi bir örneklem seçim yöntemine	Çalışmanın türü makalede açıkça belirtilmemiş /Araştırmacılar tarafından anket uygulaması /Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistik ve ki-kare analizi kullanılmıştır.	Araştırma sonucunda öğrencilerin % 52'sinin son bir ay içerisinde, % 8.2'si antibiyotik kullandığı ve 72,9'unun hastalık belirtileri geçtiğinde ilaç kullanmayı bıraktıkları belirlenmiştir. Bu araştırma öğrencilerin akılcı ilaç kullanma bilinç düzeylerinin ve davranışlarının geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Akılcı ilaç kullanımına yönelik olarak

ISBN
978-605-7875-34-1

			gidilmemiştir.(n=602)		okullarda ders, seminer vb. gibi araçlardan yararlanılmalı, internet, TV gibi araçlarda gereksiz ilaç kullanımını teşvik eden reklam ve programların sınırlanması gibi uygulamalar önerilmektedir.
Pınar N /2017	Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanım Alışkanlıklarının Belirlenmesi	Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesinde okuyan öğrencilerin akılcı ilaç kullanım alışkanlıklarının belirlenmesi amaçlanmıştır.	Evren: Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem 1-2-3. Sınıf öğrencileri (N=250) Örneklem: Evrenden ulaşılabilen ve gönüllü olan 135 öğrenci (%35)	Kesitsel tanımlayıcı /Araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme yöntemiyle anket uygulaması /Verilerin analizinde sayı, yüzde ve ki kare analizi kullanılmıştır	Doktora danışmadan antibiyotik kullanım oranı %3,7 olarak bulunmuştur. Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesindeki öğrencilerin akılcı ilaç kullanım bilgilerinin yeterli olmadığı, akılcı ilaç kullanım dersleri ile bilinç düzeyinin artırılması gerektiği düşünülmektedir.
Yıldırım Baş F, Cankara FN, Yeşilot Ş /2013	Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Reçetesiz İlaç Kullanımının Değerlendirilmesi	Bu çalışma tıp öğrencilerinin reçetesiz ilaç kullanımına bakış açıları, reçetesiz ilaç kullanma davranışlarını etkileyen özellikleri, değerlendirilme amacıyla gerçekleştirilmiştir.	Evren: Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi 1. 2. ve 3. dönem öğrencileri Örneklem: Evrenden ulaşılabilen ve gönüllü olan 415 öğrenci (%79)	Kesitsel, tanımlayıcı /Araştırmacılar tarafından anket uygulaması /Verilerin analizinde frekans analizi ve ki kare testi kullanılmıştır.	Tıp fakültesi öğrencilerinin bir çoğunun reçetesiz ilaç kullanımına karşı oldukları halde reçetesiz ilaç kullandıkları (%17.1) ve aldıkları farmakoloji eğitimi ile bu tutumlarının değişmediği tespit edilmiştir. Tıp fakültesi dönem 1-2-3'te reçetesiz ilaç kullanımı ile ilgili farmakoloji, aile hekimliği, halk sağlığı gibi farklı disiplinlerle işbirliği içinde, tıp eğitiminin içerik ve yönteminde değişiklikler uygulayarak, öğrencilerin bu konudaki tutumları düzeltilmelidir.
Özyiğit F, Arıkan İ	Kütahya ilinde üniversite	Bu çalışma, Kütahya da öğrenim gören	Evren: Kütahya Dumlupınar	Tanımlayıcı/ Yüz yüze görüşme tekniğiyle	Çalışma sonucunda; katılımcıların %68.4'ünün yalnız hekimin

ISBN
978-605-7875-34-1

/2015	öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı hakkında bilgi, tutum ve davranışları	üniversite öğrencilerinin akılcı ilaç kullanımı hakkında bilgi-tutum -davranışlarını belirlemek amacı ile gerçekleştirilmiştir	Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyoloji bölümü öğrencileri (N=674) Örneklem: Evrenden ulaşılabilen ve gönüllü olan 580 öğrenci (%86)	anket uygulaması/ Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler ve ki kare testi kullanılmıştır	verdiği ilaçları kullandığı, bireylerin antibiyotiği %67.8 oranında hekiminin önerisiyle kullandığı, %62.9'unun ilaçları reçetede belirtilen miktarda uygun bir şekilde kullandıkları tespit edilmiştir. İlacın hastaya ve topluma ulaştırılmasında görev alan sağlık çalışanları öğrenciler de dahil olmak üzere tüm sağlık çalışanları (hekim, hemşire, eczacı, sağlık teknikeri) ile hastalar ve toplum, AİK konusunda bilgilendirilmelidir. Eğitim programları ile kazanılan tutum ve davranışların korunması ve desteklenmesi için gerekli idari düzenlemeler yapılmalı, ilaç politikaları bu yönde şekillendirilmelidir.

(Karakurt et al., 2010; Yılmaz et al., 2008; Özçelikay et al., 1995; Çelik et al., 2010; Özkan & Ulutaş 2018; Şantaş & Demirgil 2017; Pınar 2017; Yıldırım Baş et al., 2013; Özyiğit & Arıkan 2015)
)

ISBN
978-605-7875-34-1

TARTIŞMA VE SONUÇ

Değerlendirmeye alınan çalışmalarda reçetesiz antibiyotik kullanımı, yıllara göre sırasıyla %39.5, %59.7, %37, %8.6, %67.8, %17.1, %18.5, %10.3 ve %4.5 olarak saptanmıştır. Bu çalışmalara katılanların ortalama %25.6'sı reçetesiz antibiyotik kullandıklarını ifade etmiştir. Avrupa Birliği üye ülkelerin 2009 verilerine göre en yüksek reçetesiz antibiyotik kullanım oranı %16 ile Romanya'ya aittir. Bazı Avrupa Birliği üye ülkelerinde antibiyotik kullanımının hala sorunlu olduğu–belirtilmektedir (Safrany & Monnet, 2012). Genç, sağlıklı ve eğitimli toplumu temsil eden üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmalarda elde edilen oranlar beklenenden yüksek çıkmıştır.

Sistematik derlemeleri tarihlerine göre genel olarak incelediğimizde 2013 yılında yasağın uygulanacağı haberleri ve 2015 yılında yasak ile ilgili sıkı denetimlerden sonra reçetesiz antibiyotik kullanım oranının hızla düştüğü görülmektedir (DHA, 2015) (Haber, 2013). Yasak ile ilgili haberlerin yapılmaya başlandığı tarihler ve birkaç yıl sonrasında bile çıkan sonuçlar Romanya örneğinden fazla olmuştur. Her geçen gün reçetesiz antibiyotik kullanım oranı düşmüş olsa da toplumun ve otoritelerin baskısı sonucu reçetelerin akılcı düzenlenip düzenlenmediği sorusu da önemli bir gündem konusudur.

Yapılan haberler ve denetlemeler sonucunda antibiyotik kullanımı azaltılmış olsa da gerektiği halde ilaç kullanılmaması ile ilgili araştırmalar yapılarak konunun yine akılcı antibiyotik kullanımından uzaklaşıp uzaklaşmadığı sorgulanmalıdır. Eczanelerin reçetesiz ilaç satmaması gerekmektedir, fakat doktorların da hastanın ihtiyacı olduğu halde antibiyotik yazma konusunda tereddüt yaşamaması gerekmektedir. Uygulamaların doktorlar üzerinde bir baskı ve tehdit oluşturup oluşturmadığı merak edilmektedir.

KAYNAKLAR

- Beceiro A, Tomás M & Bou G (2013) Antimicrobial Resistance and Virulence: A Successful or Deleterious Association in The Bacterial World? *Clinical microbiology reviews*, 26(2); 185-230.
- Çelik S, Alacadağ M, Erduran Y, Erduran F & Berber Kayar N (2010) Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Antibiyotik Kullanma Durumlarının İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1); 1125-1135.
- Dha A (2015, 12 25). Http://Www.Hurriyet.Com.Tr. Hürriyet Gazetesi: Http://Www.Hurriyet.Com.Tr/Gundem/Eczacilardan-Recetesiz-Antibiyotik-Yasagina-Tepki-40031852 Adresinden Alınmıştır. erişim tarihi: 14.02.2019
- Haber, E. S. (2013, 12 12). Https://Www.Ensonhaber.Com. En Son Haber: Https://Www.Ensonhaber.Com/Recetesiz-Antibiyotik-Alimi-Yasaklandi-2013-12-12.Html Adresinden Alınmıştır. erişim tarihi: 14.02.2019
- Karaçam Z (2013) Sistematik Derleme Metodolojisi: Sistematik Derleme Hazırlamak İçin Bir Rehber. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi,* 6(1); 26-33.
- Karakurt P, Hacıhasanoğlu R, Yıldırım A & Sağlam R (2010) Üniversite Öğrencilerinde İlaç Kullanımı. *Taf Preventive Medicine Bulletin*, 9(5); 505-12.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Levy S (1998) The Challenge Of Antibiotic Resistance. *Scientific American*, 278(3); 46-53.
- Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman Dg, The Prısma Group (2009) Preferred Reporting Items For Systematic Reviews And Meta-Analyses: The Prısma Statement. *Plos Medicine*, 6(7); E1000097. Https://doi.Org/10.1371/Journal.Pmed.1000097
- Morgan D, Okeke I, Laxminarayan R, Perencevich E & Weisenberg S (2011) Non-Prescription Antimicrobial Use Worldwide: A Systematic Review. *The Lancet İnfectious Diseases*, 11(9): 692-701.
- O'brien T (2002) Emergence, Spread, And Environmental Effect Of Antimicrobial Resistance: How Use Of An Antimicrobial Anywhere Can Increase Resistance To Any Antimicrobial Anywhere Else. *Clinical Infectious Diseases*, 34(3); 78-84.
- Özata M, Aslan Ş & Mete M (2008) Rasyonel İlaç Kullanımının Hasta Güvenliğine Etkileri: Hekimlerin Rasyonel İlaç Kullanımına Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20); 529-542.
- Özçelikay G, Asil E & Köse K (1995) Ankara Üniversitesi Öğrencilerinin Doktora Gitme Ve Doktora Başvurmadan İlaç Kullanma Alışkanlıkları Üzerinde Bir Çalışma. *Ankara Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 24(1); 21-31.
- Özkan NF & Ulutaş BH (2018) Üniversite Öğrencilerinin Prospektüs Kullanma Bilinci Ve Davranışlarının Araştırılması. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 44(1); 51-62.
- Özyiğit F & Arıkan İ (2015) Kütahya İlinde Üniversite Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanımı Hakkında Bilgi, Tutum Ve Davranışları. *Bozok Medical Journal*, 47.
- Pınar N (2017) Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Akılcı İlaç Kullanım Alışkanlıklarının Belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, 8(29); 34-40.
- Ritter J, Lewis L, Mant, T.& Ferro A (2008) A Textbook Of Clinical Pharmacology And Therapeutics (Cilt Fifth Edition). CRC Press, London: Hodder Arnold.
- Safrany N & Monnet D (2012) Antibiotics Obtained Without A Prescription İn Europe. *The Lancet İnfectious Diseases*, 12(3); 182-183.
- Şantaş F & Demirgil B (2017). Akılcı İlaç Kullanımına İlişkin Bir Araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(1); 35-48.
- Ulupinar S & Akici A (2015) Hemşirelik Uygulamalarında Akılcı İlaç Kullanımı. *Turkiye Klinikleri J Pharmacol-Special Topics*, 3(1); 84-93.
- Yıldırım Baş F, Cankara FN & Yeşilot Ş (2013) Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Reçetesiz İlaç Kullanımının Değerlendirilmesi. *Sdu Journal Of Health Science Institute/Sdü Saglik Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 4(2).
- Yılmaz E, Yılmaz E, Karaca F, Uçar S & Yüce T (2008) Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin İlaç Kullanma Durumlarının İncelenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3(8); 69-83.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARISINDA HARMANLANMIŞ ÖĞRENME ETKİSİ: ULUSAL ÇALIŞMALAR

Mustafa AKSOĞAN
Öğr. Grv., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, mustafa.aksogan@ozal.edu.tr

ÖZET

Yüzyüze eğitim ortamları ile çevrimiçi eğitim ortamlarının belirli oranlarda birleştirilerek kullanılmasıyla oluşturulan harmanlanmış öğrenme yeni bir öğretim yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sayede yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitimin olumsuz yönleri dışarıda bırakılmaya çalışılmış, olumlu yönleri sisteme dahil edilmiştir. Uzaktan eğitimin bazı olumsuz yönlerinden dolayı geleneksel yüz yüze eğitimi tamamen ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bu nedenle harmanlanmış öğrenmede uzaktan eğitimin güçlü yanları yüz yüze eğitim güçlü yanları ile desteklenmiştir. Harmanlanmış öğrenmede çevirmiçi eğitim ve yüz yüze eğitim dengesi ders içeriği ve konusuna göre değişiklik göstermektedir. Bazı uygulamalarda çevrimiçi eğitim ağır basarken bir diğer uygulamada yüz yüze etkinlikler baskın olabilir. Bazı harmanlanmış öğrenme uygulamalarında ise hem çevrimiçi hem de yüz yüze faaliyetler eşit oranda kullanılabilir. Farklı öğretim yöntemleri ve öğretim teknolojisi kullanılarak tasarlanan harmanlanmış öğrenmede amaç, öğrenciye bilgiye ulaşması için özellikle web materyalleri kullanılarak birden fazla kaynak sunmaktır. Bunun yanında harmanlanmış öğrenme kişilere zaman ve mekan sınırı olmaksızın eğitim faaliyetlerine katılma imkanı sağlamaktadır. Ayrıca derslerin zaman alan teorik kısımları uzaktan eğitimle verileceği için öğrenmede zaman tasarrufu sağlamaktadır. Tüm bu avantajları ile harmanlanmış öğrenme günümüzde Dünya'da ve ülkemizde eğitim kurumları tarafından yaygın olarak tercih edilmektedir. Teknolojik gelişmeler göz önüne alındığında harmanlanmış öğrenme yaklaşımının ilerleyen yıllarda daha fazla eğitim kurumu tarafından tercih edilebileceğini söylemek mümkündür. Günümüzde bu denli kullanılmaya başlayan harmanlanmış öğrenmenin çeşitli etkilerini araştırmak amacıyla Dünya'da ve ulusal bazda birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle ulusal bağlamda harmanlanmış öğrenme ortamlarının öğrencilerin akademik başarısına ne tür etkileri olduğunu araştıran çalışmalar çoğunluktadır. Bu çalışmada harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin akademik başarılarına etkileri yapılan ulusal çalışmaların sonuçları ile değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Harmanlanmış Öğrenme, Uzaktan Öğrenme, Web Tabanlı Öğrenme

THE EFFECTS OF BLENDED LEARNING ON THE STUDENT'S ACADEMIC SUCCESS: NATIONAL STUDIES

Abstract

Blended learning, which is created by combining face-to-face education environments with online education environments in certain proportions, is a new teaching method. In this way, the negative aspects of distance education with face-to-face education were tried to be excluded and positive

ISBN
978-605-7875-34-1

aspects were included in the system. Due to some negative aspects of distance education, it is not possible to completely eliminate traditional face-to-face education. For this reason, the strengths of distance education in blended learning are supported by face to face education strengths. The level of online education and face-to-face education in blended learning varies according to course content and subject matter. In some applications, online learning can be overwhelming, while in another application face-to-face activities can be dominant. In some blended learning applications, both online and face-to-face activities can be used equally. The purpose of blended learning, which is designed using different teaching methods and instructional technology, is to provide the student with more than one source, in particular by using web materials, to obtain information. In addition, blended learning enables individuals to participate in educational activities without the limitation of time and space. In addition, time-consuming theoretical parts of the courses will be given by distance education, thus saving time in learning. Combined learning with all these advantages is widely preferred by educational institutions in the world and in our country today. Given the technological developments, it is possible to say that the blended learning approach can be preferred by more educational institutions in the following years. In order to investigate the various effects of blended learning, which have been used today, many studies have been carried out on Earth and national basis. In particular, studies investigating the effects of blended learning environments in national context on students' academic achievement are predominant. In this study, the effects of blended learning on students' academic achievement will be evaluated by the results of national studies.

Keywords: Blended Learning, Distance Learning, Web-Based Learning

1. GİRİŞ

Günümüzde teknolojik cihazların hayatımızı etki alanına hızla çekmesi eğitim sektöründe de köklü değişiklere neden olmuş artık geleneksel yüz yüze eğitim çeşitli sınırlılıkları nedeniyle tek başına kullanılmamaya başlamıştır. Özellikle internet teknolojisinin yaygınlaşması insanların birbirlerinden farklı yerlerde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdürebilmelerine imkan tanımıştır. Başka bir deyişle öğretim ortamları, materyalleri, yaklaşımları ve politikaları çağın gereksinimlerine ayak uydurabilmek adına güncellenmekedir. Son yıllarda artan bu eğitim yeniliklerinden bir tanesi de çevrimiçi ve yüz yüze eğitim belirli oranlarda karıştıran ve literatürde karşımıza “hibrit öğrenme”, “karma öğrenme” veya “harmanlanmış öğrenme” olarak çıkan öğretim yöntemidir.

Harmanlanmış öğrenme yüz yüze ve çevrimiçi eğitimin olumsuz yanlarını en aza indirmeyi ve olumlu yanlarını bir araya getirmeyi hedefleyen öğretim yaklaşımıdır. Bu yakaşımda yüz yüze

ISBN
978-605-7875-34-1

eğitimden tamamen vazgeçmeksizin yüz yüze eğitimi çevrimiçi eğitimle desteklemek esastır (Finn ve Bucceri, 2004; Graham, 2006; Çırak Kurt vd., 2017).

Harmanlanmış öğrenme ile ilgili ulusal çalışmalara göz atıldığında araştırmaların öğrenci öğrenmelerine etkisi üzerinde durulduğu görülmektedir. Genel olarak deneysel çalışmalar yoğunlukta olup, harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin akademik başarıları üzerine etkileri, derse karşı tutum, motivasyon, ilgi, öğrenmedeki kalıcılık ve özyeterlilik gibi değişkenleri ölçmeye yönelik olduğu görülmektedir. Bu çalışmada harmanlanmış öğrenme yönteminin etkilerini araştıran bazı ulusal çalışmalara yer verilmiş, bulunan sonuçlar incelenmiştir.

2. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Demirer (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada eğitim materyali geliştirilmesinde harmanlanmış öğrenmenin akademik başarı bilgi transferi, tutum ve öz-yeterlilik algısı ölçülmüştür. Çalışma Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi BÖTE 3. sınıfta öğrenim gören 44 öğrenci (22 deney-22 kontrol) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında akademik başarı, tutum ve öz-yeterlilik algılarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Deneysel uygulamalar sonunda bilgilerin transferine yönelik puanlarda deney grubu öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Uluyol ve Karadeniz (2009) harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin başarısına etkisini ölçmek ve öğrenci görüşlerini almak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi BÖTE 3. sınıfta öğrenim gören 39 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma bir durumu veya olayı derinlemesine incelemek amacıyla kullanılan durum çalışması yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Çalişma sonunda;

- Öğrencilerin harmanlanmış öğrenme ortamı sonucunda ders başarılarının yüksek olduğu,
- Öğrencilerin harmanlanmış öğrenme ortamının faydalı olduğuna ilişkin olumlu görüş belirttikleri görülmüştür.

Usta ve Mahiroğlu (2008) harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin akademik başarısına ve doyuma etkisini ölçmek bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği 2. sınıfta öğrenim gören 73 öğrenci ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu model kullanılmıştır. Deney grubuna harmanlanmış eğitim, kontrol grubuna ise sadece çevrimiçi eğitim verilmiştir. Çalişma sonunda;

ISBN
978-605-7875-34-1

- Deney grubu öğrencilerinin sontest puanlarının, kontrol grubu öğrencilerine nazaran daha yüksek ve anlamlı olduğu,
- Deney grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanlarının, kontrol grubu öğrencilerine nazaran daha yüksek ve anlamlı olduğu,
- Öğrenci-öğrenci etkileşimi doyum puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu,
- Öğrenci-eğitmen etkileşimi doyum puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Demirli ve Aksoğan (2012) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin akademik başarısına, öğrenmedeki kalıcılığa etkisi ve uygulama hakkında öğrenci görüşleri ölçülmüştür. Çalışma İnönü Üniversitesi Malatya MYO Bilgisayar Programcılığı 2. sınıfta öğrenim gören 63 öğrenci (32 deney-31 kontrol) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Her iki grup arasında sontest puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı,
- Deney grubu öğrencilerinin kalıcılık testi puanlarının, kontrol grubu öğrencilerine nazaran daha yüksek ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.
- Deney grubu öğrencileri etkinlikler ve uygulama sürecine ilişkin olumlu görüşler bildirmişlerdir.

Balaman ve Tüysüz (2011) harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin Fen ve Teknoloji dersindeki başarılarına, tutumlarına ve motivasyonlarına etkisini ölçmek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Hatay/Kırıkhan ilçesindeki Milli Eğitime bağlı bir ilköğretim okulunun 7.sınıfında öğrenim gören 64 öğrenci (32 deney-32 kontrol) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Sontest başarı puanları arasında deney grubu lehine anlamlı farklılık olduğu,
- Deney grubu öğrencilerinin derse kaşı tutumlarının daha yüksek olduğu,
- Deney grubu öğrencilerinin derse karşı motivasyonlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Ünsal (2012) harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin başarılarına ve motivasyonlarına etkisini ölçmek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Fen ve Matematik Öğretmenliği 2. sınıfta öğrenim gören 46 öğrenci (24 deney-22 kontrol) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Her iki grup arasında sontest puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı,
- Grupların kalıcılık testi başarı puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu,

ISBN
978-605-7875-34-1

- Gruplar arasında yapılan deneysel işlem sonucunda öğrencilerin motivasyon puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Kazu ve Demirkol (2014) harmanlanmış öğrenme yaklaşımının orta-öğretim öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisini ölçmek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Diyarbakır Anadolu Lisesi sayısal bölüm son sınıfta öğrenim gören 54 öğrenci ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Sontest akademik başarı puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu,
- Derse karşı öğrenci tutumları incelendiğinde deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur.

Güler ve Şahin (2015) harmanlanmış öğrenmenin Fen ve Teknoloji öğretmen adaylarının teknolojiye karşı tutumlarına, özdüzenleme becerilerine ve bilimsel süreç becerilerine etkisini ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Fen Bilgisi Öğretmenliği 3. sınıfta öğrenim gören 61 öğrenci (30 deney-31 kontrol) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Teknolojiye karşı tutum puanlarında her iki grup arasında anlamlı bir fark olmadığı,
- Özdüzenleme becerileri puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu,
- Bilimsel süreç puanları arasında gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur.

Öner ve diğerleri (2014) harmanlanmış öğrenmenin Matematik dersinde öğrencilerin akademik başarısına etkisini araştırmak amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Gaziantep Oğuzeli Çok Programlı Lisesi 10. sınıfta öğrenim gören 34 öğrenci ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Sontest başarı puanları arasında her iki grup arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Sarıtepeci ve Çakır (2015) harmanlanmış öğrenmenin öğrencilerin derse katılımına, akademik başarılarına, derse karşı tutumlarına ve motivasyonlarına etkisini ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Ankara/Ayaş ilçesinde 4 farklı ortaokulun 7. sınıflarında öğrenim gören 107 öğrenci (52 deney-55 kontrol) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Sontest akademik başarı puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu,
- Derse katılım düzeyleri ve motivasyon düzeyleri arasında her iki grup öğrencileri için anlamlı bir fark olamadığı,

ISBN
978-605-7875-34-1

- Deney grubu öğrencilerinin derse karşı tutumlarının kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Erdem ve Erdem (2015) harmanlanmış öğrenmenin dinleme ve konuşma becerilerine etkisini ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Ankara'da özel bir ilköğretim okulunda 4. sınıfta öğrenim gören 52 öğrenci ile gerçekleştirilmiş, deneysel yönem ve öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Sontest başarı puan ortalamalarına göre dinleme, konuşma ve sözlü anlatım başarı puanlarının deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu,
- Sontest başarı puan ortalamalarına göre dinlediğini anlama başarı puanlarının kontrol grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Ceylan (2015) harmanlanmış öğrenmenin akademik başarıya etkisini ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Milas Sakarya Ortaokulu 6. sınıfta öğrenim gören 53 öğrenci ile gerçekleştirilmiş, karma yapı ve öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

- Sontest akademik başarı puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuşur.
- Deney grubu öğrencilerinin zengin içerikli harmanlanış öğrenme ortamları hakkında olumlu görüş bildirmişlerdir.

Çiftçi ve Dönmez (2015) harmanlanmış öğrenmenin İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde akademik başarı ve tutuma etkisini ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Afyonkarahisar Atatürk İlköğretim Okulu 8. sınıfta öğrenim gören 92 öğrenci (31 deney, 31 kontrol-1, 30 kontrol-2) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Deney grubu harmnlanmış öğrenme, kontrol-1 grubu sadece çevrimiçi, kontrol-2 sadece yüzyüze öğrenim görmüşlerdir. Çalışma sonunda;

- Sontest akademik başarı puanları arasında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık olduğu, en başarısız sınıfın kontrol-1 olduğu,
- Deney grubu ve kontrol-2 grubu öğrencilerinin derse karşı tutum puanlarının arttığı fakat kontrol-1 grubu öğrencilerinin puanlarının düştüğü görülmüştür.

Pesen (2014) harmanlanmış öğrenmenin öğretmen adaylarının akademik başarı ve güdülenme düzeylerine etkisini ölçmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma Siirt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matemetik Öğretmenliği ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören 158 öğrenci (79 deney, 79 kontrol) ile gerçekleştirilmiş, öntest-sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışma sonunda;

ISBN
978-605-7875-34-1

- Sontest akademik başarı puanları arasında Matematik Öğretmenliği deney grubu öğrencileri lehine anlamlı bir fark olduğu fakat Sosyal Bilgiler Öğretmenliği grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı,
- Güdülenme puanları ortalamalarına bakıldığında her iki bölümde de gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

Balaman, F. & Tüysüz, C. (2011). Harmanlanmış Öğrenme Modelinin 7. Sınıf Öğrencilerinin Fen ve Teknoloji Dersindeki Başarılarına, Tutumlarına ve Motivasyonlarına Etkisinin İncelenmesi. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 2 (4), 75-90.

Ceylan, V.K. (2015). Harmanlanmış Öğrenme Yönteminin Akademik Başarıya Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çırak Kurt, S., Yıldırım, İ. & Cücük, E. (2018). Harmanlanmış Öğrenmenin Akademik Başarı Üzerine Etkisi: Bir Meta-Analiz Çalışması. Hacettepe Üniversitesi EğitimFakültesi Dergisi. 33 (3), 776-802.

Çiftçi, B. & Dönmez, C. (2015). T.C. İnkılap Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinde Harmanlanmış Öğrenme Yönteminin Akademik Başarı Ve Tutuma Etkisi. TurkishStudies. 10 (15), 235-254.

Demirer, V. (2009). Eğitim Materyali Geliştirilmesinde Karma Öğrenme Yaklaşımının Akademik Başarı, Bilgi Transferi, Tutum Ve Öz-Yeterlik Algısına Etkisi.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirli, C. & Aksoğan, M. (2012). The Effect of Blended Learning on the Persistence of Academic Performance for Computer Education. The Journal of Instructional Technologies &Teacher Education. 1 (1), 111-122.

Erdem, A. & Erdem, M. (2015). Yapılandırmacı Karma Öğrenme Ortamlarının Dinleme ve Konuşma Becerilerine Etkisi. İlköğretim Online. 14 (3), 130-148.

Finn, A. & Bucceri, M. (2004). A case study approach to blended learning, Centra Software, Inc.

ISBN
978-605-7875-34-1

Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. In C.J. Bonk ve C. R. Graham (Eds.), Handbook of blended learning: Global perspectives, local designs (pp. 3-21). San Francisco, CA: Pfeiffer

Güler, B. & Şahin, M. (2015). Karma Öğrenme Yönteminin İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Teknolojiye Yönelik Tutumlarına, Öz-düzenleme ve Bilimsel Süreç Becerilerine Etkisi. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 9 (1), 108-127.

Kazu, İ.Y. & Demirkol, M. (2014). Effect Of Blended Learning Environment Model On High School Students' Academıc Achıevement. The Turkish Online Journal of Educational Technology. 13 (1), 78-87.

Öner, G., Yıldırım, İ. & Bars, M. (2014). Harmanlanmış Öğrenme Yaklaşımının 10. Sınıf Öğrencilerinin Matematik Dersi Akademik Başarılarına Etkisi. Journal of Computer and Education Research, 2 (4), 152-165.

Sarıtepeci, M. & Çakır, H. (2015). The Effect of Blended Learning Environments on Student's Academic Achievement and Student Engagement: A Study on Social Studies Course. Education and Science. 40 (177), 203-216.

Pesen, A. (2014). Harmanlanmış Öğrenme Ortamının Öğretmen Adaylarının Akademik Başarısına, Ders Çalışma Alışkanlıklarına Ve Güdülenme Düzeylerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Uluyol, A. & Karadeniz, Y. (2009). Bir Harmanlanmış Öğrenme Ortamı Örneği, Öğrenci Başarısı ve Görüşleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6 (1), 60-84.

Usta, E. & Mahiroğlu, A. (2008). Harmanlanmış Öğrenme ve Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarının Akademik Başarı ve Doyuma Etkisi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 9 (2), 1-15.

Ünsal, H. (2012). Harmanlanmış Öğrenmenin Başarı Ve Motivasyona Etkisi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 10 (1), 1-27.

ISBN
978-605-7875-34-1

AKREDİTASYON BELGESİNE SAHİP OLMAYAN BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİ PERSONELİNİN AKREDİTASYONUN FAYDALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Zekai ÖZTÜRK
Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, zozturk@gazi.edu.tr

Hatice KELEŞ
Gazi Üniversitesi, haticekeles972@gmail.com

Gülhan GÖK
Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, gulhan.gok@amasya.edu.tr

ÖZET

Sağlık kurumlarında akreditasyon; kaliteli sağlık hizmetlerinin sunulması, hasta ve çalışan güvenliğinin sağlanması, sağlık hizmeti sunum maliyetlerinin düşürülmesi ve sürekli gelişimin kurum kültürü haline getirilmesini sağlamaya yönelik bir süreçtir. Ayrıca kurum imajını da olumlu yönde etkileyerek sağlık kurumuna tercih edilme açısından avantaj sağlamaktadır. Bu sebeple sağlık kuruluşunun akredite edilmiş olması son derece önemlidir. Diğer taraftan kurum personelinin akreditasyon konusundaki bilgisi ve akreditasyonun faydasına yönelik düşünceleri de sürecin başarılı bir şekilde yürütülmesinde etkili olabilmektedir. Bu çalışma kapsamında da akreditasyon belgesine sahip olmayan bir üniversite hastanesinde çalışan personelin akreditasyonun faydalarına ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmaya konu olan hastanede 388 sağlık personeline anket uygulanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde normal dağılıma sahip olmayan 2 bağımsız grubun karşılaştırılmasında Mann-Whitney U (Z-tablo değeri) test istatistikleri; 3 ve daha fazla bağımsız grubun karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H(X^2 –tablo değeri) test istatistikleri kullanılmış ve Median [Min- Max] sonuçlarına yer verilmiştir. Analiz sonuçlarından elde edilen bulgulara göre akreditasyonun faydalarına ilişkin puanlar incelendiğinde 36-40 yaş grubunun akreditasyon faydaları puanları diğer yaş gruplarına göre, müdür ve müdür yardımcısı olanların ise diğer meslek mensuplarına göre daha düşük bulunmuştur. Cinsiyetlere göre akreditasyonun faydalarına yönelik puanlar açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Z=-2,260; p=0,024). Araştırmaya katılan kişilerin eğitim düzeylerine göre akreditasyonun faydaları puanları incelendiğinde doktora mezunu olanların akreditasyon faydaları puanlarının diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Çalışma yılına göre akreditasyonun faydaları puanları incelendiğinde ise grupların hepsinin akreditasyonun faydaları puanlarının denk olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Akreditasyon çalışmalarında yer alma isteği durumuna göre akreditasyonun faydaları puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (χ^2=43,916; p=0,000).

Anahtar Kelimeler: Akreditasyon, Sağlık Kurumlarında Akreditasyon, Akreditasyonun Gelişimi, Akredite Eden Kuruluşlar.

1.GİRİŞ

Sağlık, bireylerin doğuştan sahip olduğu bir hak olup, birçok ülke tarafından yasalarla koruma altına alınmıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça sağlık hizmetlerine yapılan

ISBN
978-605-7875-34-1

harcamalar da artmaktadır ve buna paralel olarak sağlık göstergeleri de iyileşmektedir. Sağlık hizmetleri ise bir biri ile bağlantılı birçok uzmanlık alanının bir araya gelmesiyle meydana gelmiş karmaşık bir yapıdan oluşmaktadır. Diğer mal ve hizmet üreten işletmelerde alınan yanlış kararlar ve yapılan yanlış uygulamalar en fazla üretimde azalma veya maddi zararlar ile sonuçlanırken, sağlık kurumlarında yapılan uygulamaların doğrudan insan sağlığıyla ilgili olması sebebiyle sonuçlar daha ciddi olabilmektedir. Bu sonuçlar bazen insanların yaşam kalitesini olumsuz etkilerken bazen de hayatlarının sonlanması şeklinde olabilmektedir. Sağlık hizmetlerinin doğrudan insan hayatıyla ilgili olması sebebiyle hizmet sunum süreçlerinde sıfır hata hedeflenmektedir. Arzu edilen hedeflere ulaşılabilmesinde yol gösterici özellikte ulusal ve uluslararası bazı yöntemler geliştirilmiş durumdadır. Bu yöntemlerin başında kalite uygulamaları, belgelendirme çalışmaları ve akreditasyon kriterlerine uygunluk gibi hususlar yer almaktadır. Sağlık kuruluşlarının belirli kriterler ile puanlanması, birbirleriyle kıyaslanması ve ücret politikalarının bu kapsamda değerlendirilmeye başlanması konunun önemini artırmıştır. İnsanların beklentilerindeki artış, tıbbi hatalara ilişkin tartışmalar, sağlık kurumlarının performansını yükseltme isteği, kalite ve verimliliği artırmaya yönelik çabalar sağlık kurum ve kuruluşlarını ulusal/uluslararası kurumlardan belge almaya, akredite olmaya yönlendirmektedir (Kaya vd., 2013:181).

Akreditasyon, üçüncü bir tarafça yapılan resmi sertifikalandırma uygulamasıdır ve bir tercihtir (Zhai vd., 2018:1; Chapman, 2011:229). Burada sertifikasyon uygulaması belirli ürünlerin, işlemlerin, sistemlerin, personelin veya kuruluşun belirli gerekliliklere uygun olup olmadığının doğrulanması anlamına gelmektedir. Akreditasyon kuruluşu sunduğu hizmetin tarafsızlığından sorumludur (Zhai vd., 2018:1). Sağlık kurumlarının akreditasyonu ile sağlık hizmetlerinde sürekli olarak kalitenin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (Agrizzi vd., 2016:108). Temel olarak yüksek kalitede sağlık hizmeti sunulması için dünya çapında kullanılmakta olan bir stratejidir (Das vd., 2018:240). Bu bağlamda sağlık kurumunun tarafsız bir kuruluş tarafından belirli standartlarda hizmet sunduğunun belgelendirilmesi sağlık kurumu açısından son derece önemlidir. Sağlık kurumunun akreditasyon sürecindeki başarısı ise sağlık çalışanlarının bu konudaki bilgi düzeyine, farkındalığına, istekliliğine ve bu süreçteki uygulamalara gönüllü olarak katılımına bağlıdır. Konunun önemine dikkat çekmek amacıyla bu alanda birçok kongre, sempozyum ve eğitim faaliyetleri yürütülmektedir. Bu çalışmayla da akreditasyon belgesine sahip olmayan bir üniversite hastanesi personelinin akreditasyonun faydalarına ilişkin görüşleri ve istekliliği belirlenerek bu alandaki çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmıştır.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Akreditasyon Kavramı ve Sağlık Kurumlarında Akreditasyon

Akreditasyon birçok ülke ve birçok sektörde sunulan hizmetlerin özelliklerinin sistematik bir yaklaşımla güvence altına alınmasını sağlayan bir yöntem olarak geliştirilmiştir (Gencel, 2001:193). Bu bağlamda akreditasyon kavramı, yetkilendirilmiş bağımsız performans değerlendirme kurumları tarafından, sektörüne göre belirlenmiş standartlara sahip olunup olunmadığının yapılan incelemelerle belirlenerek belgelendirilmesi ve uygunluk raporu verilmesi olarak tanımlanabilir (Ostenberg, 2004:12). Ürünlerin belirlenmiş kalite ve güvenlik kriterlerine göre yeterliliklerini tespit etmek için yapılan deney, muayene ve belgelendirme işlemleri uygunluk değerlendirmesi kavramı içinde yer alır. Uygunluk değerlendirme faaliyetlerinde bulunan kuruluşların ortak teknik prensip ve işleyiş usullerine göre çalışmasını sağlamak, belirlenmiş uluslararası kriterler karşısında yeterliliği tespit edilenlerin verdiği belge ve raporların karşılıklı tanınabilirliğini sağlamak amacıyla, birçok ülke, uygunluk değerlendirmesi sahasını düzenleyen akreditasyon birimlerini oluşturmuştur (eng.ege.edu.tr, Erişim Tarihi:01.03.2019). Akredite hizmetlerin küresel kabulü konusunda ise akreditasyon hizmetinin kendisinin güvenilirliği ile ilgili soru işaretleri oluşmuştur. Bu soru işaretlerinin giderilmesi için akreditasyon kuruluşları arasındaki güven mekanizması, akreditasyon kuruluşları tarafından oluşturulmuş olan IAF (Uluslararası Akreditasyon Forumu), ILAC (Uluslararası Laborataur Akreditasyonu Birliği), EA (Avrupa

ISBN 978-605-7875-34-1

Akreditasyon Birliği) vb. uluslararası veya bölgesel örgütler ile yapılmakta olan çok taraflı tanınma anlaşmalarıyla tesis edilmiştir (Personel Belgelendirme Kuruluşu, Erişim Tarihi:01.03.2019).

Akreditasyon uygulamaları birçok ülkede sağlık hizmetlerinin kalitesinin değerlendirilmesinde ve sağlık bakım kalitesinin yükseltilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Günümüzde sağlık harcamalarının yükselmesi, hasta sayısındaki, hastaların beklenti ve bilinç düzeyindeki artış, sağlık sektöründe görülen kıyasiye rekabet, sağlık hizmetlerinin sunulduğu çevrenin dinamik yapısı, tanılama ve tedavi süreçlerinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmeler paralelinde başarı oranlarının yükselmesi gibi faktörler sağlık kurumlarında tıbbi bakıma ihtiyaç duyan hastalara en kısa sürede, en kaliteli bakım hizmeti sunma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Kavak, 2018:15). Sağlık kurumlarının akredite edilmesi, sağlık hizmetlerinde kalite artışı, maliyetlerde azalma, verimlilikte artma, sağlık kurumuna olan güvenin artması ve sağlık kurumunun sürekli gelişmesine imkan sağlamaktadır (Yonguç, 2007:3). Bu bağlamda akreditasyon sürecinde tüm çalışanların aktif katılımı sağlanarak hizmette kalite artışı, hasta ve çalışan güvenliğinin sağlanması ve sürekli gelişimin kurum kültürü haline getirilmesi gerekmektedir (bhsm.gov.tr, Erişim Tarihi: 24.09.2018). Akredite edilen sağlık kurumlarının akreditasyon belgesinin belirli bir geçerlilik süresi söz konusudur ve bu süre içerisinde sağlık kurumu düzenli olarak değerlendirilmeye devam edilmektedir. Bu sayede sağlık kurumunun sürekli gelişmesi sağlanmakta ve standartların sürekli sağlanmış olması garanti altına alınmaktadır (Bayındır vd., 2018:18).

2.2.Sağlık Kurumlarında Akreditasyonun Gelişim Süreci

Sağlık kurumlarında akreditasyon kavramı ilk olarak, 1912 yılında Kuzey Amerika Klinik Cerrahi Kongresinde Ernest A. Codman tarafından hastane kayıtlarının çok kötü durumda olması, hasta güvenliğinde ve bakımında yaşanılan sorunlar ve hastanelerin verimliliğini değerlendirebilmek için düzenli kayıt tutulmasının gerekliliğine vurgu yapılmasıyla gündeme gelmiştir. 1913 yılında ise Amerikan Cerrahlar Koleji kurularak Ernest A. Codman hastane standardizasyon programını oluşturması için hastane standardizasyonları komitesine başkan olarak tayin edilmiştir. Codman'ın öncülüğünde 1919 yılında yayınlanan ve sadece 5 madde ve bir sayfadan ibaret olan "Minimum Standards for Hospital" oluşturulmuştur. Bu dokümanda özellikle hasta kayıtlarının doğru ve yeterli tutulmasına, periyodik toplantılara ve doktorların klinik deneyimlerinin gözden geçirilmesi ve analiz edilmesine odaklanılmıştır (Güdük ve Kılıç, 2017:102-103).

1917 yılından bu yana geliştirilerek kullanımına devam edilen sağlık hizmetlerinin standardizasyonunu sağlayan en eski standardizasyon sistemi Amerika Birleşik Devletleri tarafından tanımlanmış olan "The Joint Commission on Accreditation of Healthcare Organizations" (JCAHO) standartlarıdır. JCAHO başlarda sadece hastanelerde verilen tıbbi bakım ve tedavi hizmetlerinin standartlarını belirleyerek denetim faaliyetlerinin sonucunda bu kurumları belgelendirirken (akredite edilmesi) sonradan sağlık sigorta şirketleri de dahil olmak üzere tüm ayaktan ve yatarak tedavi hizmetleri sunan sağlık kurumlarını akredite etmeye başlamıştır. Kuruluş 1985 yılında, toplam kalite yönetimi anlayışıyla sağlık standartlarının birlikte uygulanması gerektiğine karar verdiği için o zamana kadar Amerika Birleşik Devletleri'nde birbirinden bağımsız olarak geliştirilen sağlık standartları ile kalite hareketi birleştirilmiştir (Türkoğlu ve Gün, 2006:15). Daha sonraki süreçte JCAHO isim değiştirerek The Joint Commission adını almıştır ve 1994 yılında da The Joint Commission tarafından uluslararası alanda hizmet vermek üzere Joint Commission International (JCI) kurulmuştur (Cengiz, 2018:22).

Sağlık hizmeti sunan kuruluşların, varlıklarını sürdürebilmek ve artan rekabet şartlarına uyum sağlayabilmek için hizmet farklılaştırmalarıyla hizmet kalitesine verdikleri önem daha da artmıştır. Sağlık bakım gereksinimindeki değişiklikler, sağlık hizmetinden faydalananların tutumlarındaki değişimler ve sağlık harcamalarındaki artışlar, sağlık hizmetinin sunumunda farklı bakış açısının kazandırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda akreditasyon dünya çapında, gelişme için güçlü ve etkili değerlendirme aracı olarak önem kazanmıştır. Bu nedenle de birçok ülkede akreditasyon kuruluşları oluşturulmuştur (Us ve Yardan, 2016:101-102).

ISBN
978-605-7875-34-1

Dünya çapında akreditasyon programları ile sağlık kurumlarının akredite edilmesine yönelik olarak diğer ülkeler de ABD'yi takip ederek programlar yayınlamıştır. İlk akreditasyon programının ABD'de yayınlanmasının ardından Kanada 1958 yılında, Avustralya 1974 yılında, Tayvan 1986 yılında sağlık kurumlarına yönelik akreditasyon faaliyetlerine başlamıştır. 1990'lara gelindiğinde ise bu alanda yürütülen akreditasyon faaliyetleri birçok ülkede kabul görerek belli bir ivme kazanmış ve yaygınlaşmıştır.

Sağlık Bakanlığı tarafından, Türkiye'deki yürütülmekte olan sağlık hizmetleri sisteminin temel amacı sağlıklı bir toplum meydana getirmek olarak ifade edilmiştir. Bunun sağlanabilmesi içinde toplumun tüm kesimlerini içine alan iyi organize edilmiş, kaliteli, eşitlik ve hakkaniyet ilkelerine uygun modern sağlık hizmetleri sisteminin oluşturulması gerekmektedir (Gül, 2007:17). Bu sebeple Türkiye'de sağlık akreditasyon sisteminin kurulması amacıyla Sağlık Bakanlığı, akreditasyon standartları ile ilgili paydaşlar arasında görüş birliği oluşturması için sağlık sektörünün tüm temsilcilerinin de katılımıyla toplantılar gerçekleştirmiştir. 2001 yılında Sağlık Bakanlığı ile JCI aralarında sistemin yapılandırılması, standart geliştirme, kalite izleme ve ölçme sistemlerinin geliştirilmesi, veri tabanı oluşturulması konularını kapsayan bir iş birliği protokolü imzalanmıştır (Gül, 2007:17; Yetginoğlu, 2009:100). Türkiye'deki kalite çalışmaları 2003 yılında ortaya konan Sağlıkta Dönüşüm Programı içinde yer alan "Nitelikli ve Etkili Sağlık Hizmetleri İçin Kalite ve Akreditasyon" bileşeni ile ivme kazanmıştır (Beylik, 2018:7). 2005 yılında ilk defa sağlık hizmetlerini kapsayan, içeriğinde sağlık hizmetlerinin tüm süreçlerini barındıran hizmet standartları belirleme çalışmaları başlatılmıştır (Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2015:5). Kalite alanında standartların belirlendiği, uygulandığı ve değerlendirildiği bir sistem oluşturulmuş ve gittikçe büyüyerek akreditasyon altyapısı da hazırlamıştır. Bu kapsamda öncelikle sağlıkta akreditasyon standartlarının uluslararası tanınırlığı ISQua aracılığıyla sağlanmış ve nispeten özerk bir kuruluş olan Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı (TÜSEB) çatısı altında TÜSKA kurularak akreditasyon faaliyetlerinin yürütülmesi görevi TÜSKA'ya verilmiştir (Beylik, 2018:7).

Hem ülkemizde hem uluslararası düzeyde sağlık hizmetlerinin kalitesinin sürekli iyileştirilmesine ve geliştirilmesine katkı sağlayan TÜSKA; insan odaklı olmak, şeffaflık, güvenilirlik, tarafsızlık, sürdürülebilirlik, etik ve kültürel değerler, inançlara saygılı olmak, paydaş katılımını sağlamak ve değer yaratmak ilkeleri ile hareket etmeyi önemsemektedir. Sağlık hizmetlerinde kalite ve akreditasyon konusunda "Sağlığın konu olduğu her yerdeyiz..." sloganı ile Türkiye'nin uluslararası markası olmayı amaçlamaktadır.

TÜSKA'nın ana faaliyet konuları; Bakanlığa bağlı kuruluşlar, yükseköğretim kurumları ve özel kesim ile iş birliği içerisinde sağlık hizmetlerinde kalite ve akreditasyon kurallarının belirlenmesinde T.C. Sağlık Bakanlığı'na bilimsel katkı sağlamak, ulusal ve uluslararası düzeyde sağlık kuruluşlarını akredite etmek, uluslararası ve bölgesel akreditasyon birlikleri ve örgütleri ile diğer ülkelerin akreditasyon kuruluşlarıyla karşılıklı tanıma anlaşmaları yapmak olarak sıralanmaktadır (Tuseb.gov.tr, Erişim Tarihi:24.01.2019).

3.MATERYAL VE YÖNTEM

Bu araştırma Ankara İl'inde faaliyet göstermekte olan akreditasyon belgesine sahip olmayan bir üniversite hastanesinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında ankete katılmakta gönüllü olan 388 sağlık personeline ulaşılmıştır. Araştırmanın modeli betimsel, ilişkisel bir tarama modelidir ve durum tespitine yönelik tanımlayıcı bir çalışmadır.

Araştırma, maliyet unsurları, zamanın kısıtlı olması ve anket uygulanabilmesi için alınması gereken izinlerde yaşanan sorunlardan dolayı Ankara İl'indeki akreditasyon belgesine sahip olmayan bir üniversite hastanesi ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca belirlenen hastanede çalışan personelden sadece sağlık personeline yönelik uygulanması da diğer bir sınırlılığını oluşturmaktadır.

Araştırmanın amacı, akreditasyon belgesine sahip olmayan bir üniversite hastanesinde çalışan personelin akreditasyonun faydalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu bağlamda 26.04.2017-08.05.2017 tarihleri arasında 388 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Anket sonucu

ISBN
978-605-7875-34-1

elde edilen bulgular tablolar halinde düzenlenmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan anket soruları, Yıldız'ın (2010) "Akreditasyon Belgesine Sahip Bir Hastanede Çalışan Hemşirelerin Akreditasyonun Hizmet Kalitesine Etkisi Hakkındaki Algıları" konulu yüksek lisans tezinde kullanmış olduğu anket sorularından oluşturulmuştur. Oluşturulan anket üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda tanımlayıcı değişkenlere yer verilmiştir. İkinci kısımda personelin akreditasyonla ilgili bilgilerini tespit etmeye yönelik yedi önerme bulunmaktadır. Üçüncü kısımda ise personelin akreditasyonun faydalarına yönelik algılarını değerlendirmek üzere dokuz önerme yer almaktadır. Araştırma kapsamında toplanmış olan verilerin analizinde SPSS programından yararlanılmıştır. Normal dağılıma sahip olmayan 2 bağımsız grup karşılaştırılmasında Mann-Whitney U (Z-tablo değeri) test istatistikleri; 3 ve daha fazla bağımsız gurup karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H(X^2 –tablo değeri) test istatistikleri kullanılmış ve Median [Min- Max] şeklinde gösterilmiştir.

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H_1: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_2: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_3: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile meslek değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_4: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile çalışma süresi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_5: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir fark vardır.

H_6: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile daha önce akredite olmuş bir sağlık kuruluşundan hizmet almış olma durumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H_7: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile çalıştığı kurumu akredite olmuş olarak bilme durumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H_8: Sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına yönelik algıları ile akreditasyon hizmetlerinde yer almada istekli olma durumu arasında anlamlı bir fark vardır.

4. BULGULAR

Akreditasyon Belgesine Sahip Olmayan Bir Üniversite Hastanesinde Çalışan Personelin Akreditasyonun Faydalarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan ölçeğin güvenilirliğine yönelik hesaplamaya ilişkin değerler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Değerlendirmelerin Güvenilirlik Katsayıları

Değişken	Madde Sayısı	Cronbach-α Katsayısı
Akreditasyon Bilgi Formu	7	0,938
Akreditasyonun Faydaları	9	0,947

Araştırmalara ait akreditasyon bilgi formunun güvenilirliğinin Cronbach-α katsayısının 0,938; akreditasyonun faydalarına yönelik önermelerden oluşan formun Cronbach-α katsayısının ise 0,947 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre araştırma anket sorularının yüksek güvenilirlikte olduğu söylenilir.

Tablo 2. Personeli Tanımlayıcı Bulguların Dağılımı

ISBN
978-605-7875-34-1

Değişken (N=388)	n	%
Yaş [$\overline{X} \pm S.S. \rightarrow 36{,}06 \pm 7{,}82\ (yıl)$]		
30 Yaş ve Altı	110	28,4
31-35 Yaş	84	21,6
36-40 Yaş	91	23,5
41 Yaş ve Üzeri	103	26,5
Cinsiyet		
Kadın	288	74,2
Erkek	100	25,8
Eğitim Düzeyi		
Lise	49	12,7
Ön Lisans	52	13,3
Lisans	194	50,0
Yüksek Lisans	62	16,0
Doktora	31	8,0
Meslek		
Doktor	82	21,1
Hemşire	172	44,4
Sağlık Teknisyeni	23	5,9
Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni	29	7,5
Memur	39	10,1
Müdür	4	1,0
Müdür Yardımcısı	4	1,0
Diğer	35	9,0

Tablo 2'de sağlık personeline ait bazı tanımlayıcı bulguların dağılımı yer almaktadır. Araştırmaya konu olan kişilerin yaş ortalamasının 36,06±7,82 (yıl) olduğu ve 110 kişinin (%28,4) 30 yaş ve altı yaş grubunda bulunduğu belirlenmiştir. Katılımcıların 288'inin (%74,2) kadın olduğu, 194'ünün (%50,0) lisans mezunu olduğu ve 172 kişinin (%44,4) mesleğinin hemşire olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3. Personeli Tanımlayıcı Bulguların Dağılımı

Değişken (N=388)	n	%
Çalışma Süresi [$\overline{X} \pm S.S. \rightarrow 11{,}54 \pm 8{,}17\ (yıl)$]		
1 Yıl ve Altı	44	11,4
2-5 Yıl	80	20,6
6-9 Yıl	54	13,9
10 Yıl ve Üzeri	210	54,1
Çalışılan Kurum Akredite Olma Durumu		
Evet	150	38,7
Hayır	121	31,2
Bilmiyor	117	31,1
Akredite Olmuş Bir Kuruluştan Hizmet Alma		
Evet	129	33,2
Hayır	173	44,6
Bilmiyor	86	22,2
Akreditasyon Çalışmalarında Yer Alma İsteği		
Evet	126	32,5
Hayır	196	50,5
Bilmiyor	66	17,0

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 3'de sağlık personelinin çalışma bilgilerine ilişkin bulguların dağılımı yer almaktadır. Araştırmaya konu olan kişilerin çalışma süreleri ortalamasının 11,54±8,17 (yıl) olduğu ve 210 kişinin (%54,1) 10 yıl ve üzeri çalışma süresi grubunda olduğu belirlenmiştir. 150 kişinin (%38,7) çalıştığı kurumun akredite bir kuruluş olduğunu düşündüğü, 173 kişinin (%44,6) daha önce akredite olmuş bir kuruluştan hizmet almadığı ve 196 kişinin (%50,5) akreditasyon çalışmalarında yer almak istemediği belirlenmiştir.

Tablo 4. Personelin Akreditasyon Bilgi Formunda Yer Alan Önermelere Verdikleri Yanıtların Dağılımı

Değişken (N=388)	**Kesinlikle Katılmıyor**	**Katılmıyor**	**Kararsız**	**Katılıyor**	**Kesinlikle Katılıyor**
	n, (%)	**n, (%)**	**n, (%)**	**n, (%)**	**n, (%)**
1.Akredite olmak sağlık kurumları için mutlaka gereklidir.	14 (%3,6)	10 (%2,6)	47 (%12,1)	**177 (%45,6)**	140 (%36,1)
2.Akreditasyon belgesine sahip olmak kurumda bir farklılık oluşturur.	15 (%3,8)	13 (%3,4)	52 (%13,4)	**173 (%44,6)**	135 (%34,8)
3.Akreditasyon sağlık personelinin çalışma şartlarını olumlu yönde etkiler.	14 (%3,6)	24 (%6,2)	72 (%18,6)	**162 (%41,7)**	116 (%29,9)
4.Sağlık kurumunun akredite bir kuruluş olması başvuran hastalarda kuruma güveni arttırır.	9 (%2,3)	15 (%3,9)	61 (%15,7)	**176 (%45,4)**	127 (%32,7)
5.Sağlık kurumunun akreditasyon belgesine sahip olması kurum çalışanlarının kendini güvende hissetmesine yardımcı olur.	13 (%3,4)	26 (%6,7)	70 (%18,0)	**175 (%45,1)**	104 (%26,8)
6.Akredite olmak sağlık kurumlarında verilen hizmetin kalitesini arttırmada önemli bir faktördür.	11 (%2,9)	18 (%4,6)	48 (%12,4)	**184 (%47,4)**	127 (%32,7)
7.Akreditasyon sağlık kurumlarında yapılan her uygulamanın kalite standartlarına uygun olduğunun yazılı bir onayıdır.	15 (%3,9)	19 (%4,9)	52 (%13,4)	**179 (%46,1)**	123 (%31,7)

Genel olarak Tablo 4'te yer alan bulgulara göre personelin akreditasyon bilgi formunda yer alan önermelere yüksek oranda katıldığı görülmektedir. Bu önermeler arasında en fazla katılımın (317 kişinin (%81,7)) "Akredite olmak sağlık kurumları için mutlaka gereklidir." önermesinde oluştuğu anlaşılmaktadır. Önermelere verilen cevaplar arasında diğer önermelere göre "Akreditasyon sağlık personelinin çalışma şartlarını olumlu yönde etkiler." Şeklinde ifade edilen önermeye ve "Sağlık kurumunun akreditasyon belgesine sahip olması kurum çalışanlarının kendini güvende hissetmesine yardımcı olur." önermesine katılım oranları düşük düzeyde bulunmuştur.

ISBN 978-605-7875-34-1

Tablo 5. Personelin Akreditasyon Faydaları Puanları Açısından İncelenmesi

Değişken (N=388)	n	Akreditasyonun Faydaları Median [Min-Max]	İstatistiksel Analiz* Olasılık
Yaş			
30 Yaş ve Altı	110	4,0 [1,2-5,0]	
31-35 Yaş	84	4,0 [1,3-5,0]	χ^2=1,915
36-40 Yaş	91	3,9 [1,0-5,0]	p=0,590
41 Yaş ve Üzeri	103	4,0 [2,0-5,0]	
Cinsiyet			
Kadın	288	4,0 [1,0-5,0]	Z=-2,260
Erkek	100	3,8 [1,0-5,0]	**p=0,024**
Eğitim Düzeyi			
Lise	49	3,9 [1,0-5,0]	
Ön Lisans	52	3,9 [1,0-5,0]	χ^2=3,088
Lisans	194	4,0 [1,0-5,0]	p=0,543
Yüksek Lisans	62	4,0 [2,2-5,0]	
Doktora	31	4,1 [1,2-5,0]	
Meslek			
Doktor	82	4,0 [1,2-5,0]	
Hemşire	172	4,0 [1,0-5,0]	
Sağlık Teknisyeni	23	4,0 [1,6-5,0]	χ^2=5,752
VHKİ	29	4,0 [2,8-5,0]	p=0,452
Memur	39	3,9 [1,3-5,0]	
Müdür + Müdür Y.	8	3,9 [3,0-5,0]	
Diğer	35	4,0 [1,0-5,0]	

***Normal dağılıma sahip olmayan 2 bağımsız grup karşılaştırılmasında Mann-Whitney U (Z-tablo değeri) test istatistikleri; 3 veya daha fazla bağımsız grup karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H (χ^2-tablo değeri) test istatistikleri kullanılmış ve Median [Min-Max] şeklinde gösterilmiştir.**

Tablo 5'te katılımcılara ait bulguların akreditasyon faydaları puanları açısından incelenmesi yer almaktadır. Araştırmaya katılan kişilerin yaşlarına göre akreditasyonun faydaları puanları incelendiğinde 36-40 yaş grubunun akreditasyon faydaları puanları diğer yaş gruplarına göre daha düşüktür. Ancak bu düşüklük istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05).

Cinsiyetlere göre akreditasyonun faydaları puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Z=-2,260;p=0,024). Kadınların akreditasyonun faydaları puanları, erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Kadınlar, erkeklere göre akreditasyonun hastanenin imkan ve olanaklarını daha fazla geliştirdiğini, daha faydalı bir yapılanma olduğunu düşünmektedir.

Araştırmaya katılan kişilerin eğitim düzeylerine göre akreditasyonun faydaları puanları incelendiğinde doktora mezunu olanların akreditasyon faydaları puanları diğer eğitim düzeylerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak bu yükseklik istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05).

Araştırmaya katılan kişilerin mesleklerine göre akreditasyonun faydaları puanları incelendiğinde müdür ve müdür yardımcısı olanların akreditasyon faydaları puanları diğer mesleklere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Ancak bu düşüklük istatistiksel olarak anlamlı değildir (p>0,05).

Tablo 6. Personele Ait Bulguların Akreditasyon Faydaları Puanları Açısından İncelenmesi

Değişken (N=388)	n	Akreditasyonun Faydaları	İstatistiksel Analiz*

ISBN
978-605-7875-34-1

		Median [Min-Max]	Olasılık
Çalışma Süresi			
1 Yıl ve Altı	44	4,0 [2,6-5,0]	
2-5 Yıl	80	4,0 [1,2-5,0]	χ^2=1,869
6-9 Yıl	54	4,0 [1,3-5,0]	p=0,600
10 Yıl ve Üzeri	210	4,0 [1,0-5,0]	
Çalışılan Kurum Akredite Olma Durumu			
Evet (1)	150	4,0 [1,0-5,0]	χ^2=9,338
Hayır (2)	121	4,0 [1,3-5,0]	**p=0,009**
Bilmiyor (3)	117	3,8 [1,0-5,0]	**[1,2-3]**
Akredite Olmuş Bir Kuruluştan Hizmet Alma			
Evet (1)	129	4,0 [1,0-5,0]	χ^2=12,238
Hayır (2)	173	3,9 [1,0-5,0]	**p=0,002**
Bilmiyor (3)	86	3,8 [1,2-5,0]	**[1-3]**
Akreditasyon Çalışmalarında Yer Alma İsteği			
Evet (1)	126	4,2 [1,0-5,0]	χ^2=43,916
Hayır (2)	196	3,9 [1,3-5,0]	**p=0,000**
Bilmiyor (3)	66	3,8 [1,0-5,0]	**[1-2,3]**

***Normal dağılıma sahip olmayan 2 bağımsız grup karşılaştırılmasında Mann-Whitney U (Z-tablo değeri) test istatistikleri; 3 veya daha fazla bağımsız grup karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H (χ^2-tablo değeri) test istatistikleri kullanılmış ve Median [Min-Max] şeklinde gösterilmiştir.**

Araştırmaya katılan kişilerin çalışma sürelerine göre akreditasyonun faydaları puanları incelendiğinde grupların hepsinin akreditasyonun faydaları puanlarının denk olduğu görülmüştür. Gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yoktur (p>0,05).

Çalışılan kurum akredite olma durumuna göre akreditasyonun faydaları puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (χ^2=9,338;p=0,009). Anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığı tespit etmek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ikili karşılaştırmalar sonucu; Çalıştığı kurumun akredite olup olmadığını bilmeyenlerin akreditasyonun faydaları puanları, çalıştığı kurumun akredite bir kurum olduğunu düşünenler ve düşünmeyenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşüktür. Çalıştığı kurumun akredite olup olmadığını bilmeyenlerin, çalıştığı kurumun akredite bir kurum olduğunu düşünenler ve düşünmeyenlere göre akreditasyonun hastanenin imkan ve olanaklarını daha az geliştirdiğini, daha az faydalı bir yapılanma olduğunu düşünmektedir.

Daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alma durumuna göre akreditasyonun faydaları puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (χ^2=12,238;p=0,002). Anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığı tespit etmek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ikili karşılaştırmalar sonucu; daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alıp almadığını bilmeyenlerin akreditasyonun faydaları puanları, daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alanlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşüktür. Daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alıp almadığını bilmeyenlerin, daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alanlara göre akreditasyonun hastanenin imkan ve olanaklarını daha az geliştirdiğini, daha az faydalı bir yapılanma olduğunu düşünmektedir.

Akreditasyon çalışmalarında yer alma isteği durumuna göre akreditasyonun faydaları puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (χ^2=43,916;p=0,000). Anlamlı farkın hangi gruptan kaynaklandığı tespit etmek için yapılan Bonferroni düzeltmeli ikili karşılaştırmalar sonucu; akreditasyon çalışmalarında yer almak isteyenlerin akreditasyonun

ISBN
978-605-7875-34-1

faydaları puanları, istemeyen ve bilmeyenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Akreditasyon çalışmalarında yer almak isteyenlerin, istemeyen ve bilmeyenlere göre akreditasyonun hastanenin imkan ve olanaklarını daha fazla geliştirdiğini, daha faydalı bir yapılanma olduğunu düşünmektedir.

5. SONUÇ

Sağlık insanlığın varoluşundan beri en önemli konular arasında yer almıştır. Ülkelerin gelişmişlik düzeyi arttıkça sağlık hizmetlerinin sunumuna yönelik harcamaları da artış göstermiştir. Çünkü sağlıkla ilgili göstergeler aynı zamanda ülkenin gelişmişliğinin de bir göstergesidir. Ayrıca gelişen teknoloji, küreselleşme, sağlık harcamalarındaki artış, insanların beklentilerindeki değişiklikler ülkelerin sağlık hizmetlerinin sunumuna yönelik uygulamalara daha da önem vermelerini sağlamıştır. Bu bağlamda sağlık hizmetlerinin sunumunu değerlendirmeye yönelik çalışmalar yapılarak düzeltici önlemler alma yoluna gidilmiştir. Bu çalışmalar arasında kaliteli hizmet sunumu da yer almaktadır. Kaliteli bir sağlık hizmeti sunumu için öncelikle sağlık çalışanlarının bu konudaki farkındalığının arttırılması gerekmektedir. Bu sebeple sağlık hizmetlerinde kalite, hastane kalite standartları, akreditasyon çalışmalarına yönelik araştırmaların yapılması önemlidir. Bu çalışmada da akreditasyon belgesine sahip olmayan bir üniversite hastanesinde görev yapan sağlık personelinin akreditasyonun faydalarına dair görüşleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılan her iki sağlık personelinden biri akreditasyon çalışmalarında yer almak istememektedir. Sağlık personelinin iş yüklerinin fazla olması sebebiyle -Türkiye genelinde durum böyledir.- akreditasyon çalışmalarının ek yük oluşturacağı yönünde algıya sahip olmaları personelde isteksizlik oluşturmuş olabilir. Şenol ve arkadaşları tarafından 2018 yılında yapılan çalışmaya katılım gösteren kişilerin büyük çoğunluğunun da (%34,5) akreditasyonu zaman alıcı bir iş olarak değerlendirdikleri saptanmıştır. Merih ve diğerlerinin 2015 yılında yapmış olduğu çalışmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Bu çalışmada yer alan sonuçlara göre sağlık personeli sağlıkta kalite standartları uygulamalarını zaman alıcı olarak değerlendirmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu ise (%38,7; n=150) çalıştığı kurumun akredite bir kuruluş olduğunu düşünmektedir. Araştırmanın yapıldığı hastanenin başkentte yer alması ve 3. basamak sağlık hizmeti sunan bir kuruluş olması sebebiyle kalite ve standardizasyon çalışmalarının diğer birçok hastaneye göre daha iyi durumda olması muhtemel olduğundan dolayı burada görev yapan personelin çalıştığı kurumu akredite olmuş olarak bildiği varsayılabilir. Yağcı ve Duman tarafından 2006 yılında hizmet kalitesi açısından özel hastane, kamu hastanesi ve üniversite hastanesinin karşılaştırıldığı çalışmada da katılımcılar özel hastanelerden sonra üniversite hastanelerinin hizmet kalitesinin daha iyi olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların akreditasyon hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde genel olarak belirtilen önermelere yüksek oranda katıldıkları görülmektedir. Ancak akreditasyonun personele yönelik faydalarına ilişkin önermelere katılım oranları, sağlık kurumuna yönelik faydalarına ilişkin önermelere katılma oranlarından daha düşük düzeydedir. Bu durum personelin akreditasyonun fayda sağladığı alanlara ilişkin farkındalık düzeylerinin düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir. Us ve Yardan tarafından 2016 yılında yapılan çalışmadan da elde edilen sonuca göre, çalışmaya katılan kişilerin akreditasyonun yararlarına ilişkin görüşlerinden en düşük ortalamaya insan kaynakları ile ilgili faydalarına yönelik katılım oranları düşük bulunmuştur.

Araştırma kapsamında demografik değişkenlerle akreditasyonun faydalarına ilişkin personelin görüşleri arasındaki ilişki incelendiğinde ise kadınların erkeklere, doktora eğitim düzeyindeki katılımcıların diğer eğitim düzeylerindeki katılımcılara ve yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte 36-40 yaş grubundakilerin diğer yaş gruplarındakilere göre akreditasyonun faydaları puanlarının daha yüksek düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır. Us ve Yardan'ın (2016) çalışmalarında da doktora düzeyinde eğitim almış olan katılımcıların lise düzeyinde eğitim almış olan katılımcılardan sonra akreditasyon uygunluk değerlendirme

ISBN
978-605-7875-34-1

puanlarının diğer eğitim düzeyindeki katılımcılara göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Karabulut ve Yapraklı tarafından 2001 yılında yapılan çalışmada katılımcıların eğitim düzeyi ile kalite algıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken kadın katılımcıların erkek katılımcılara göre kalite algılarının yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan müdür ve müdür yardımcısı olanların akreditasyon faydaları puanları diğer mesleklere göre daha düşük olduğu görülmüştür. Bu duruma akreditasyon uygulamaları ile ilgili personelin isteksiz olması, akreditasyon uygulamalarının maddi getiri sağlamadığına yönelik düşünceler, akreditasyonun faydalarına yönelik eğitim yetersizlikleri sebep olmuş olabilir. Ertaş ve Çelik'in 2018 yılında Hastane Kalite Standartları ile ilgili yapmış oldukları çalışmada da bu konulara dikkat çekilmiştir. Akar ve diğerlerinin 2015 yılında gerçekleştirmiş oldukları çalışmada da hastane yöneticilerinin kalite yönetimi eğitimi almaları ile kalite yönetimi ilkelerini anlamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmaya katılan personelin çalışma sürelerine göre akreditasyonun faydaları puanları incelendiğinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamış olup ($p>0,05$), tüm grupların akreditasyonu faydalı olarak gördükleri sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte çalıştığı kurumun akredite olup olmadığını bilmeyen personelin akreditasyonun faydaları puanları, çalıştığı kurumun akredite bir kurum olduğunu düşünenler ve düşünmeyenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Çalıştığı kurumun akredite olup olmadığını bilmeyenlerin, çalıştığı kurumun akredite bir kurum olduğunu düşünenler ve düşünmeyenlere göre akreditasyonun hastanenin imkan ve olanaklarını daha az geliştirdiğini, daha az faydalı bir yapılanma olduğunu düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Us ve Yardan'ın çalışmasında (2016) katılımcıların çalışma yılına göre JCI akreditasyon standartlarına uygunluk alt boyutuna verdikleri puanlara bakıldığında 10-14 yıl aralığında hizmet sunanlar çoğunlukla katılarak uygunluk değerlendirmesi yapmışlardır. Akar ve diğerleri tarafından 2015 yılında hastane yöneticileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada yaş, cinsiyet, çalışma yılı, eğitim durumu değişkenlerine göre kalite sistemlerinin uygulanmasına yönelik algılarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alma durumuna göre akreditasyonun faydaları puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir(χ^2=12,238;p=0,002) ve bu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığı tespit etmek amacıyla Bonferroni düzeltmeli ikili karşılaştırmalar testi yapılmıştır. Test sonucunda daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alıp almadığını bilmeyenlerin akreditasyonun faydaları puanları, daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alanlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Elde edilen bu sonuç daha önce akredite olmuş bir kurumdan hizmet alan personelin akredite olmuş bir kurumla akredite olmamış bir kurumu daha somut olarak karşılaştırma yapmasına olanak sağlamış olduğu düşünülebilir. Bu durumun da kişiye, iki kurum arasındaki farkları daha iyi tespit edebilme imkanı yarattığı yorumlanabilir. Bu sayede akreditasyonun faydalarına ilişkin önermelere daha olumlu cevap vermesine katkı sağladığı söylenilebilir.

Akreditasyon çalışmalarında yer alma isteği durumuna göre akreditasyonun faydaları puanları değerlendirildiğinde ise akreditasyon çalışmalarında yer almak isteyenlerin akreditasyonun faydaları puanları, istemeyen ve bilmeyenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olarak bulunmuştur.

Araştırmanın sonucunda akreditasyonun faydaları ile ilgili farkındalığın arttırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun için personele gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu konuyla ilgili kuruluşlarında eğitim faaliyetlerine destek sağlaması önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

Akar, Y., Gülhan, Y.B. ve Acar, P. (2015). Sağlık Sektöründe Kalite Yönetimi, Sağlık Yöneticilerinin Kalite Anlayışı (Ankara İli Örneği), Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 2(2):76-81.

ISBN
978-605-7875-34-1

Agrizzi, D., Agyemangb, G. and Jaafaripooyan, E. (2016). Conforming to Accreditation in Iranian Hospitals, Accounting Forum, (40):106-124.

Bayındır, S.K., Efe, Y.S. ve Başer, M. (2018). Hemşirelik Eğitiminde Akreditasyon, ERÜ Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 5(1):17-23.

Beylik, U. (2018). Sağlıkta Akreditasyon Denetim Yöntemi: Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü Uygulaması, Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi, 6-13.

Chapman, F.J. (2011). Preparing for Accreditation, Techniques in Gastrointestinal Endoscopy (13):229-233.

Das, S., Mehrotra, S. and Nundy, S. (2018). Association Between Patient Outcomes and Accreditation in US Hospitals: Observational Study, Current Medicine Research and Practice, (8):240-241.

Ertaş, H. ve Çelik, Ö. (2018). Sağlıkta Kalite Standartları Üzerine Nitel Bir Değerlendirme, Sağlık Yönetimi Dergisi, 2(1):18-41.

Gencel, U. (2001). Yükseköğretim Hizmetlerinde Toplam Kalite Yönetimi Ve Akreditasyon, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(3):164-219.

Güdük, Ö. ve Kılıç, C.H. (2017). Sağlık Hizmetleri Akreditasyonu ve Türkiye'de Gelişimi, Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 7(2): 102-107.

Gül, C. (2007). Sağlık Hizmetlerinde Kalite, Akreditasyon ve Geri Ödeme Sistemleri, 1.Uluslararası Sağlıkta Kalite, Akreditasyon ve Geri Ödeme Sistemleri Kongresi, Antalya 14-17 Şubat 2007.

Karabulut, K. ve Yapraklı, Ş. (2001). Sağlık Hizmetlerinde Algılanan Kalite Düzeyinin Belirlenmesi –Erzurum'da Bir Uygulama- Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 15(1-2):117-131.

Kavak, D.G. (2018). Türkiye Sağlık Hizmetleri Kalite ve Akreditasyon Enstitüsü (TÜSKA) Sağlıkta Akreditasyon Standartları, Sağlıkta Kalite ve Akreditasyon Dergisi, 1(1):14-20.

Kaya, S., Tengilimoğlu, D., Işık, O., Akbolat, M., Yılmaz, A., (2013). Sağlık Kurumlarında Kalite Yönetimi, Baksı 1. Anadolu Üniversite Yayını no:2864, 181-185.

Merih, Y.D. ve diğerleri, (2015). Sağlık Çalışanı Gözüyle Hizmet Kalite Standartlarının Etkinliğinin Değerlendirilmesi, Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi, 2(1):62-73.

Ostenberg, P.V., "Dış Kalite Değerlendirme Sistemi olarak Akreditasyon", Akreditasyon Aracılığıyla Mükemmellik (Akreditasyonla Mükemmellik) Eğitim Semineri, 2004, s. 12.

Yağcı, M.İ. ve Duman, T. (2006). Hizmet Kalitesi -Müşteri Memnuniyeti İlişkisinin Hastane Türlerine Göre Karşılaştırılması: Devlet, Özel ve Üniversite Hastaneleri Uygulaması, Doğuş Üniversitesi Dergisi, 7(2):218-238.

Yetginoğlu, Ö. (2009). Sağlık Kurumlarında Hasta Güvenliğinin Sağlanmasında Kalite Ve Akreditasyon Çalışmalarının Önemi: Ankara İlindeki İki Hastanede Hasta Güvenliği Çalışmalarının Değerlendirilmesine Yönelik Mukayeseli Bir Uygulama, T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı Yönetim Organizasyon Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yonguç, M. (2007). "Ra Danışmanlık Seminer Notu I-II.", Ankara.

Türkoğlu, N. ve Gün, S. (2006). Uluslararası Akreditasyon Standartlarına Göre Yoğun Bakım Ünitelerinde Hemşirelik Hizmetleri Kalite Yönetimi, Yoğun Bakım Hemşireliği Dergisi, 10 (1):14-18.

Us, N.C. ve Yardan, E.D. (2016). Hastane Çalışanlarına Göre Hastane Cerrahi ve Dahili Polikliniklerinin JCI Akreditasyon Standartlarına Uygunluğunun Değerlendirilmesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7(16):100-129.

Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). Sağlıkta Akreditasyon Standartları-Hastane Seti.

Şenol, S., Sevgili, S.A., Kekeç, B., Orhan, A. ve Sevinç, L. (2018). Öğrencilerin Hemşirelik Eğitiminde Akreditasyon Konusundaki Görüşleri, Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 34(3):1-13.

Zhai, P., Wang, R., Zhou, Y., Hu, D., Li, J. and Zhou, Y. (2018). Enhancing The Capabilities of Biosafety Laboratories Through The Established Accreditation System: Development of The Biosafety Laboratory Accreditation System in China, Journal of Biosafety and Biosecurity.

İnternet Kaynakları

http://bhsm.gov.tr/galeri/dokuman/Kalite_KYS_Akr.ppt, (Erişim Tarihi:24.09.2018).

tuseb.gov.tr, TÜSKA/Hakkımızda, (Erişim Tarihi:24.01.2019).

http://eng.ege.edu.tr/~otles/accreditation-info/TURKAK.htm, (Erişim Tarihi:01.03.2019).

https://pbkmyk.mmo.org.tr/akreditasyon/, (Erişim Tarihi:01.03.2019).

ISBN
978-605-7875-34-1

SÜRDÜRÜLEBİLİR TEMİZ ENERJİ BİYOKÜTLE: ENERJİ ÜRETİMİNDEKİ PAYI VE EKONOMİYE KATKILARI

Aydan AKSOĞAN KORKMAZ
Öğr.Grv.Dr., İnönü Üniversitesi, aydan.korkmaz@inonu.edu.tr
Mehtap BULUT DENİZ*
Öğr.Grv.Dr., İnönü Üniversitesi, mehtap.deniz@inonu.edu.tr
*Corresponding author. Tel: +90 422 2118677 Fax:+90 422 2118678

ÖZET

Hızlı bir artış gösteren nüfus ve sanayileşme, artan enerji ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Petrol, kömür, doğalgaz gibi tükenmekte olan enerji kaynakları hem yenilenemez olduğu hem de çevre kirliliği oluşturduğu için, biyokütle kullanımı enerji sorununun çözülmesinde giderek önem kazanmaktadır. Biyokütle kaynaklarını kullanarak çevresel kirliliğe yol açmadan, sürdürülebilir enerji sağlanabilmesi mümkün olmaktadır.

Biyokütle, yeşil bitkilerin güneş enerjisini fotosentez yoluyla kimyasal enerjiye dönüştürerek depolaması sonucu meydana gelen ve canlı organizmaların kökeni olarak ortaya çıkan organik madde kaynaklarıdır. Aynı zamanda biyokütle, bir türe veya çeşitli türlerden oluşan bir topluma ait yaşayan organizmaların belirli bir zamanda sahip olduğu toplam kütle olarak da tanımlanabilmektedir.

Bir enerji kaynağı olan biyokütle endüstriyel anlamda, bu biyolojik maddelerden yakıt elde edilmesi ya da diğer endüstriyel amaçlarla kullanılması ile ilgilidir. Biyokütle enerjisi tükenmez bir kaynak olması, her yerde yetiştirilebilmesi, özellikle kırsal alanlar için sosyo-ekonomik gelişmelere yardımcı olması nedeniyle önemli bir enerji kaynağı olarak görülmektedir.

Bu çalışmada, yenilenebilir enerji kaynakları arasında hem sahip olduğu mevcut potansiyel hem de üretim teknolojileri bakımından önemli bir yeri olan biyokütlenin Dünya'da ve Türkiye'de enerji sektöründeki önemi ve ekonomiye katkısı araştırılmıştır.

Biyokütle, dünyanın 4. büyük enerji kaynağıdır ve dünya enerji talebinin %14'ünü oluşturmaktadır. 2011-2017 yılları arasında biyokütle kaynaklı elektrik üretiminin yıllık bileşik büyüme oranları incelendiğinde %22 ile Çin, %9,6 ile Japonya ve %8,9 ile Brezilya'nın en yüksek potansiyele sahip olduğu görülmektedir (IEA, Yenilenebilir Enerji Orta Vadeli Piyasa Raporu). Türkiye'nin biyokütle atık potansiyelinin yaklaşık 8,6 milyon ton eşdeğer petrol (MTEP) ve üretilebilecek biyogaz miktarının 1,5-2 MTEP olduğu tahmin edilmektedir. Toplam 811 MW'lık kurulu güce sahip biyokütle kaynaklı elektrik üretim santrallerinden, 2018 yılında 3.216 GWh elektrik üretimi gerçekleştirilmiştir (https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Biyokutle).

Tarımsal ve hayvansal atıklar, evsel atıklar ve biyokütle kökenli tüm endüstriyel atıklar uygun tekniklerle hem alternatif yakıtlara dönüştürülebilmekte, hem de elektrik üretiminde kullanılabilmektedir. Biyokütle potansiyelinden etkin ve yaygın bir şekilde faydalanmak suretiyle, bu enerjinin taşıt yakıtı, elektrik ve gaz şeklinde değerlendirilmesiyle ülke ekonomisine önemli bir katkısı olacağı açıktır. Bu bağlamda, güneş potansiyeli açısından oldukça şanslı olan, coğrafik yapı ve toprağı ile biyokütle üretimi için oldukça elverişli olan ülkemizin, bu potansiyelden maksimum düzeyde yararlanması için daha ayrıntılı çalışmaların yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Biyokütle, Enerji, Evsel atık, Alternatif yakıt

ISBN
978-605-7875-34-1

1. GİRİŞ

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin en önemli göstergelerinden birisi enerji üretimidir. Enerji üretiminin tüketimden fazla olması, sanayinin gelişmesine ve milli gelirin artmasına neden olan önemli etkenlerden biridir. Enerji üretimi ise, onu sağlayan kaynakların bulunmasına ve bu kaynaklardan optimum düzeyde yararlanılmasına bağlıdır (Aksoğan Korkmaz, 2019).

Fosil yakıtlar gibi yenilenemeyen (tükenir) kaynakların yoğun bir şekilde yakılması ile başta CO_2 olmak üzere, atmosferde sera gazlarının giderek artması ve buna bağlı olarak dünyamızın ısınması, sera etkisi (küresel ısınma) olarak tanımlanmaktadır. Sera etkisi yapan gazlar arasında, karbondioksit, metan, karbonmonoksit, hidrokarbonlar ve kloroflorokarbonlar sayılabilir. Küresel ısınmanın en büyük nedeni, atmosfere salınan CO_2 miktarındaki artıştır (Kumbur vd., 2005).

Yenilenebilir enerji kaynakları; yeryüzünde ve doğada çoğunlukla herhangi bir üretim sürecine ihtiyaç duymadan temin edilebilen, fosil kaynaklı (kömür, petrol ve karbon türevi) olmayan, elektrik enerjisi üretilirken CO_2 emisyonu az bir seviyede gerçekleşen, çevreye zararı ve etkisi geleneksel enerji kaynaklarına göre çok daha düşük olan, sürekli bir devinimle yenilenen ve kullanılmaya hazır olarak doğada var olan hidrolik, rüzgâr, güneş, jeotermal, biyokütle, biyogaz, hidrojen, dalga, akıntı enerjisi ve gel-git gibi enerji kaynaklarını ifade etmektedir.

Biyolojik kökenli kaynaklar, insanlığın ilk dönemlerinden bugüne kadar enerji üretimi amacıyla kullanılan yenilenebilir kaynakların başında gelmektedir. Enerji amacıyla kullanılan biyolojik kaynakların en önemlisi, orman ekosistemi içerisinde yer alan odunsu materyallerdir. Ağaç gövdelerinden elde edilen yakacak niteliğindeki (tomruk, direk, sanayi odunu vb.) ürünlerden geriye kalan gövde parçaları ile kabuk, kök, dal ve yaprakların enerji elde edilmesinde kullanılması, günümüzde oldukça önem kazanmıştır.

Türkiye, biyokütle enerjisi bakımından ekolojik yapıya sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Enerji potansiyeli gelişkin olmakla birlikte ülkemiz, kendi ürettiği kaynaklar yetersiz olduğundan enerji ihtiyacını dış kaynaklardan karşılamaktadır. Diğer bir ifadeyle, enerji açısından dışa bağımlı bir ülke kategorisinde bulunmaktadır. Bu bağımlılık ekonomik performansta düşüş, dış ticaret açığı, cari açık, işsizlik gibi pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir (Ürün ve Soyu, 2016).

Biyokütle kullanımı özellikle kırsal alanlarda; gelir ve istihdam artışı, yatırım olanakları yaratılması ve toplumsal refah düzeyinin yükseltilmesi gibi olumlu etkilere sahiptir. Bu yönüyle biyokütle enerjisi, kırsal kalkınma hedeflerine ulaşmanın en etkili yöntemlerinden biri olarak görülmektedir (Bayramoğlu, 2014).

Bu çalışmada, yenilenebilir enerji kaynaklarından olan biyokütle enerjisi değerlendirilerek, enerji üretimindeki payı ve ekonomiye katkıları araştırılmıştır.

2. BİYOKÜTLE ENERJİSİ

Biyokütle, mevcut bitki veya hayvanlardan elde edilen, biyolojik kökeni fosil olmayan ve yenilenebilir özellik taşıyan her türlü doğal/organik (çürüyebilen) madde kütlesi/kalıntısı olarak tanımlanmaktadır. Biyokütle; 100 yıllık dönemden daha kısa sürede yenilenebilen karada ve suda

ISBN
978-605-7875-34-1

yetişen bitkileri, orman ve tarım bitkilerini, hayvan atıklarını, otsu ve odunsu enerji bitkilerini, kentlerin, sanayilerin ve belediyelerin organik atıklarını içeren tüm organik maddelere verilen ortak isimdir. Ana bileşenleri karbonhidrat bileşikleri olan biyokütle, değişik fiziksel, kimyasal ve biyolojik yöntemlerden geçirilerek, ticari özelliğe sahip, temel ve belirli özellikleri standartlaştırılmış olan katı, sıvı ve gaz haldeki biyoenerjiye dönüşmektedir. Biyoenerji metanol, etanol, butanol ve biyodizel olarak sıvı; metan ve hidrojen olarak gaz; odun ve tezek olarak katı ve tribün kazanlarında ve mikrobiyal yakıt hücrelerinde elektrik üretiminde kullanılabilen bir enerjidir (Acaroğlu, 2008).

Biyokütle enerjisini, klasik ve modern anlamda olmak üzere 2 grupta ele almak mümkündür. Birincisi; konvansiyonel ormanlardan elde edilen yakacak odun ve yine yakacak olarak kullanılan bitki ve hayvan atıklarından (tezek vb.) oluşmaktadır. İkincisi yani modern biyokütle enerjisi ise; enerji ormancılığı ve orman-ağaç endüstrisi atıkları, tarım kesimindeki bitkisel atıklar, kentsel atıklar, tarıma dayalı endüstri atıkları olarak sıralanmaktadır (Karayılmazlar vd., 2011).

Biyokütle enerjisinin temel özellikleri (Bayramoğlu, 2014);

- Kömür, petrol ve doğalgazdan sonra 4. büyük enerji kaynağı olması,
- Dünyadaki en büyük ve en önemli yenilenebilir enerji seçeneği olması,
- Diğer yenilenebilir enerji kaynakları ile birlikte kullanılması ve farklı enerji biçimlerine dönüştürülebilmesi,
- Diğer yenilenebilir enerji kaynaklarına göre kesikli olmaması ve kolay depolanabilir olması,
- Hemen her yerde yetiştirilebilmesi, temiz, yenilenebilir ve çevre dostu olması,
- Üretim ve çevrim teknolojilerinin iyi bilinmesi, her ölçekte enerji verimi için uygun olmasıdır.

Günümüzde enerji tarımı olarak ortaya çıkan bir tarım türünde, C4 olarak adlandırılan enerji bitkileri (şeker kamışı, şeker pancarı, mısır, tatlı darı, sorgum, aspir, kolza vs.) yetiştirilmektedir. Verimi az olan arazilerde bile hızla yetiştirilebilen, mevsimsel kuraklıklara dayanıklı ve yüksek verimliliğe sahip olan C4 enerji bitkileri, modern biyokütle enerjisinin temel hammaddelerini oluşturmaktadır (Bayraç ve Özarslan, 2018; Kapluhan, 2014).

2.1. Türkiye'nin Biyokütle Potansiyeli

Ülkemizdeki yoğun tarım ve hayvancılık faaliyetleri, önemli orman varlığı ve tarıma elverişli topraklar dikkate alındığında, biyokütle enerji teknolojisi ve bu konuyla ilgili kurulabilecek sistemler sürdürülebilirlik kapsamında önem kazanmaktadır. Biyokütle enerjisi potansiyel açısından, ülkemiz için en önemli ve avantajlı yenilenebilir enerji kaynaklarından biridir. Ülkemizin coğrafik yapısı ve topraklarının biyokütle üretimi açısından elverişli olması, halkımızın tarımsal faaliyetlerle iç içe yaşaması ve başta kırsal bölgeler olmak üzere biyokütle enerjisi ile ilgili taleplerin artması, biyokütle enerjisini ön sıralara taşımaktadır (Koçar ve Eryaşar, 2018).

Türkiye toplam nüfusunun yaklaşık %35'lik kısmı, tarımsal faaliyetlerle ilgilenmektedir. Ülkemiz topraklarının yaklaşık %55,6'sı ekilebilir alanlardan oluşurken, bu alanın %15'ini de ormanlar kaplamaktadır. Kullanılan tarım ve orman alanlarının toplamı yaklaşık 60 milyon hektardır. Türkiye'deki orman kaynaklı toplam atık miktarı 4,8 milyon ton (1,5 MTEP) olup, bu atıkların

ISBN
978-605-7875-34-1

değerlendirilmesi sonucunda 35,7 milyon GJ enerji elde edilmesi mümkün olabilecektir (http://www.yegm.gov.tr/genel_istatistikler.aspx).

Türkiye'nin yaklaşık 36,6 milyon hektar olarak belirtilen toplam tarım alanının, 4 milyon hektarının çeşitli sebeplerden dolayı kullanılmadığı ve hali hazırda ekili alanın 28 milyon hektar olduğu rapor edilmiştir. Kullanılmayan alanlarda enerji bitkileri yetiştiriciliğinin yapılması durumunda, 320 PJ/yıl kadar enerjinin geri kazanılabileceği öngörülmektedir. Ülkemizde bulunan 36,6 milyon hektar alan tam kapasite ile kullanılabilir ise, 77 milyon ton tarımsal biyokütle potansiyeli ortaya çıkacaktır. Tarımsal üretim açısından ülkemizde ilk başta %76 oran ile tarla ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği yer alırken, bunu sırasıyla hayvan yetiştiriciliği, ormancılık ve balıkçılık takip etmektedir. Bu dağılıma göre, ilk başta yer alan tarla bitkileri yetiştiriciliğinin %67, sebze yetiştiriciliğinin %20 ve meyve yetiştiriciliğinin %14 oranda gerçekleştirildiği göz önüne alındığında, elde edilen atık/artık potansiyelinin de sırasıyla %88, %9 ve %3 olduğu dikkat çekmektedir. Ülkemiz genelinde yaygın olarak yetiştirilen tarla bitkilerinden yılda yaklaşık 110,6 milyon ton artık elde edilmektedir. En fazla artık buğday ve arpa yetiştiriciliği sonrası ortaya çıkmakta, bunları mısır ve pamuk artıkları izlemektedir. 2017 yılı verilerine göre, bu bitkilerin üretimi sonrası yaklaşık 96,5 milyon ton/yıl olarak verilen toplam artık miktarının potansiyel enerji karşılığı 454,6 milyon GJ olarak belirlenmiştir. Meyve üretimi atıklarının toplam yıllık enerji değeri ise, yaklaşık 75 milyon GJ'dür. Bu değerin, %56'sını fındık ve %30'unu da zeytin atıkları oluşturmaktadır. Genel olarak düşünüldüğünde, tarla ve bahçe bitkileri yetiştiriciliği sonrasında açığa çıkacak atık/artıkların kullanılmasıyla, yaklaşık olarak 909 PJ/yıl enerji üretimi mümkün olabilecektir (http://www.yegm.gov.tr/genel_istatistikler.aspx).

Hayvancılık faaliyetleri açısından bakıldığında, Türkiye'de 2017 TÜİK verilerine göre yaklaşık 11,5 milyon büyükbaş ve 33 milyon küçükbaş hayvan ile 314 milyon kümes hayvanı mevcuttur. Toplam hayvansal atık potansiyelinin yaklaşık %75'i büyükbaş, %19'u küçükbaş ve %6'sı ise kümes hayvanlarından elde edilmektedir. Çiftlik hayvanlarından elde edilebilecek katı atık miktarı ortalama 162 milyon ton olarak hesaplanmıştır. Bu atıkların biyogaz üretiminde kullanılmasıyla yaklaşık 2,92 milyar m^3 biyogaz üretimi gerçekleşeceği düşünülürse, 193.370 TJ/yıl gibi teorik bir enerji potansiyeli ortaya çıkmaktadır. Ülkemizin bu mevcut durumuna göre biyogaz üretim potansiyelinin; hayvansal atıklar için 1,7 milyar m^3 biyogaz/yıl, bitkisel atık için 7 milyar m^3 biyogaz/yıl olabileceği değerlendirilmektedir (https://biruni.tuik.gov.tr/gosterge/?locale=tr).

2.2. Biyokütlenin Enerji Üretimindeki Payı ve Ekonomiye Katkıları

Enerji, ülkelerin sosyal ve ekonomik kalkınmasında büyük öneme sahiptir. Artan dünya nüfusuyla birlikte ülkelerin enerji ihtiyacı da artmış, bu durum kolay elde edilebilen aynı zamanda ekonomik açıdan da uygun olan enerji kaynaklarının yaygın kullanımını daha önemli hale getirmektedir.

Enerji; yenilenemez (kömür, petrol, doğal gaz vb.) ve yenilenebilir (güneş, rüzgar, hidrolik, jeotermal, biyokütle vb.) enerji kaynaklarından elde edilmektedir. Yenilenemez enerji kaynaklarının ülke ekonomileri açısından önemli hale gelmesinde, sanayileşme ve kentleşme ile birlikte tüm ekonomik faaliyetlerde enerji kullanımının artması ve enerjinin temel üretim faktörlerinden biri olduğunun kabul edilmesi etkili olmaktadır. Ancak yenilenemez enerji kaynaklarının artan talebe

ISBN
978-605-7875-34-1

cevap verememesi, çevresel sorunları artırması, coğrafi olarak eşit dağılmamış olması ve dışa bağımlılık yaratması gibi nedenler, bu kaynakların kullanımını oldukça maliyetli hale getirmektedir. Bu durum yenilenebilir enerji kaynaklarını ön plana çıkarmaktadır (Yapraklı ve Bayramoğlu, 2014).

2017 yılı sonu ülkelere göre, yenilenebilir kaynaklardan elde edilen elektrik kurulu güç kapasiteleri dağılım oranları Tablo 1'de verilmiştir. Tablo 1'den görüldüğü gibi toplamda 647 GW ile Çin, yenilenebilir enerjiden en çok fayda sağlayan ülkelerin başında gelmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından en fazla faydalanan ülke; 313 GW'lık hidrolik enerjisiyle, 188 GW'lık rüzgar enerjisiyle ve 131 GW'lık fotovoltaik (PV) panellerden güneş enerjisiyle Çin'dir. Biyoyakıtlarda ise 16,7 GW miktarı ile ABD ilk sırada yer almaktadır. 2011-2017 yılları yenilenebilir elektrik güç kapasitelerini karşılaştırıldığında; 2011 yılında Dünya'da 1360 GW, Avrupa Birliği'nde 294 GW ve Türkiye'de 19 GW yenilenebilir elektrik güç kapasiteleri bulunmakta iken, bu güç kapasiteleri 2017 yılında sırasıyla 2235 GW, 447,2 GW ve 39,11 GW olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre, tüm dünyada son 6 yıl içerisinde yenilenebilir elektrik güç kapasiteleri bakımından büyük bir artış olduğu görülmektedir (Koç vd, 2018).

Yenilenebilir enerji kaynaklarından biri olan biyokütle enerjisi ise son yıllarda dünyada en yaygın kullanılan enerji kaynakları arasındadır. Türkiye'nin enerji konusunda yaşadığı sorunlar ve enerji ithalatında yüksek oranda dışa bağımlı olması, alternatif enerji kaynaklarının önemini daha da artırmaktadır. Türkiye'de tarımsal potansiyelin yüksek olmasından dolayı, biyokütle enerjisinin söz konusu enerji sorunlarına bir çözüm getireceği düşünülmektedir (Bayraç ve Özaslan, 2018).

Tablo 1. Ülkelerin 2017 yılsonu yenilenebilir elektrik kurulu güç kapasiteleri (GW)

Enerji Kaynakları	**Çin**	**ABD**	**Hindistan**	**Almanya**	**Türkiye**	**Avrupa**	**Dünya**
Hidrolik	313	80	47	5,6	27,2	127	1114
Rüzgar	188	89	33	56	6,8	169	539
Biyoenerji	15	16,7	9,5	8	0,63	40	122
Güneş PV	131	51	18,3	42	3,42	108	442
Güneş Termal	0	1,7	0,2	0	0	2,3	4,9
Jeotermal	0	3,6	0	0	1,06	0,9	13,5
Toplam	**647**	**242**	**108**	**111,6**	**39,11**	**447,2**	**2235,4**

Kaynak: (Koç vd, 2018).

Yenilenebilir kaynaklı elektrik enerjisi üretiminin, Türkiye toplam üretimi içindeki payının yıllar itibariyle gelişimi Tablo 2'de verilmiştir. Biyokütlenin Türkiye toplam elektrik enerjisi üretimi

ISBN
978-605-7875-34-1

içindeki payının yıllar içindeki değişimine bakılacak olursa, son yıllarda yükseldiği ama hala %1 seviyesine bile gelmediği görülmektedir.

Biyokütle enerjisi; yeşil bitkilerin güneşten aldıkları enerjiyi, fotosentez aracılığı ile kimyasal enerji biçiminde depolamalarıyla oluştuğundan bu yükselişin sebepleri;

- Atıkların kaynağında ayrı toplanmasının gelişmesi,
- Evsel ve endüstriyel nitelikli atıklardan biyokütle enerjisi elde edilebilecek nitelikteki atıkların ayrı toplanıp değerlendirilmesi,
- Çevresel duyarlılık ve projelerin geliştirilmesi,
- Ülkemizdeki çevre ve enerji politikalarında meydana gelen gelişmeler,
- Yatırımcıya verilen hibe ve destekler

olarak sıralanabilmektedir.

Tablo 2. Yenilenebilir kaynaklı elektrik enerjisi üretiminin Türkiye toplam üretimi içindeki payının yıllara göre gelişimi (2000-2017) (GWH)

YILLAR	Hidrolik	Jeotermal	Rüzgar	Güneş	Biyokütle *	Yenilenebilir üretim	Türkiye toplam üretimi	Yenilenebilir payı %	Biyokütlenin toplam üretimdeki payı %
2000	30.878,5	75,5	33,4		173,9	31.161,3	124.921,6	24,9	0,14
2001	24.009,9	89,6	62,4		187,9	24.349,8	122.724,7	19,8	0,15
2002	33.683,8	104,6	48,0		133,5	33.969,9	129.399,5	26,3	0,10
2003	35.329,5	88,6	61,4		85,6	35.565,1	140.580,5	25,3	0,06
2004	46.083,7	93,2	57,7		83,0	46.317,6	150.698,3	30,7	0,06
2005	39.560,5	94,4	59,0		44,7	39.758,6	161.956,2	24,5	0,03
2006	44.244,2	94,0	126,5		73,1	44.537,8	176.299,8	25,3	0,04
2007	35.850,8	156,0	355,1		109,3	36.471,2	191.558,1	19,0	0,06
2008	33.269,8	162,4	846,5		154,4	34.433,1	198.418,0	17,4	0,08
2009	35.958,4	435,7	1.495,3		263,9	38.153,3	194.812,9	19,6	0,14
2010	51.795,5	668,2	2.916,4		346,5	55.726,6	211.207,7	26,4	0,16
2011	52.338,6	694,4	4.723,9		363,6	58.120,5	229.395,1	25,3	0,16
2012	57.865,0	899,3	5.860,8		608,6	65.233,7	239.496,8	27,2	0,25

ISBN
978-605-7875-34-1

2013	59.420,5	1.363,5	7.557,5		893,1	69.234,6	240.154,0	28,8	0,37
2014	40.644,7	2.364,0	8.520,1	17,4	1.094,4	52.640,6	251.962,8	20,9	0,43
2015	67.145,8	3.424,5	11.652,5	194,1	1.262,7	83.679,6	261.783,3	32,0	0,48
2016	67.230,9	4.818,5	15.517,1	1.043,1	1.658,5	90.268,1	274.407,7	32,9	0,60
2017	58.218,5	6.127,5	17.903,8	2.889,3	2.124,0	87.263,0	297.277,5	29,4	0,71

* Endüstriyel Atık Dahil
Kaynak: TEİAŞ

Türkiye'nin biyokütle atık potansiyelinin yaklaşık 8,6 milyon ton eşdeğer petrol (MTEP) ve üretilebilecek biyogaz miktarının ise 1,5-2 MTEP olduğu tahmin edilmektedir. Toplam 811 MW'lık kurulu güce sahip biyokütle kaynaklı elektrik üretim santrallerinden, 2018 yılında toplam 3.216 GWh elektrik üretimi gerçekleştirilmiştir (https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Biyokutle).

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya nüfusundaki hızlı artışa bağlı olarak, enerjiye olan talep giderek büyümektedir. Enerji talebini karşılamak için kullanılan fosil yakıtların neden olduğu çevresel sorunlar ve enerji arz güvenliği sorunlarının çözümünde yenilenebilir enerji kaynakları önemli bir yere sahiptir.

Teknolojik yeniliklerin ortaya koyduğu gelişmeler ışığında, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelme eğilimi giderek artmaktadır. Mevcut enerji stoklarının sınırlı oluşu ve büyük miktarlarda tüketilmesinin neden olduğu çevresel tahribat alternatif kaynakların kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

Türkiye'nin sahip olduğu fosil kaynaklar ile, enerji ihtiyacının karşılanması konusunda yetersiz kaldığı ve büyük ölçüde dışa bağlı olduğu görülmektedir. Bu sebeple, yerli üretim kapasitesinde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının, ülkenin coğrafi konumunun verdiği üstünlükler ve sahip olunan teknik potansiyel kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Türkiye yenilenebilir enerji kullanımını son yıllarda arttırmasına rağmen, bu konuda dünya ülkelerinin altında kalmaktadır. Ülkemizde 2017 yılı Temmuz ayı itibariyle üretilen elektriğin yaklaşık % 70'i fosil kökenli enerji kaynaklarından, % 20'si hidrolik enerjiden ve geri kalanı ise yenilenebilir enerji kaynaklarından temin edilmektedir. Nüfus artışı, sanayileşme, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin her geçen gün artması sonucu, enerji harcamalarının GSYİH içindeki payı da giderek artmaktadır (Bayraç ve Özarslan, 2018).

Yenilenebilir enerji kaynaklarından biri olan biyokütle enerjisi, iklim koşullarına çok bağlı olmayan, sürdürülebilir ve temiz bir enerji çeşididir. Biyokütle enerjisi; yeşil bitkilerin güneşten aldıkları enerjiyi, fotosentez aracılığı ile kimyasal enerji biçiminde depolamalarıyla oluşmaktadır. Dolayısıyla, biyokütle kaynaklarının yakılması sonucu ortaya çıkan CO_2, daha önce bu maddelerin

ISBN 978-605-7875-34-1

oluşması sırasında atmosferden alınmış olduğundan, enerji elde edilmesi esnasında çevre, CO_2 salınımı açısından korunmuş olur. Bu nedenle Kyoto sözleşmesinin getirdiği yükümlülükler kapsamında, biyokütle enerjinin değerlendirilmesi doğru bir adım olacaktır.

Türkiye'nin sahip olduğu tarıma elverişli araziler, su kaynakları, güneşlenme süresinin genişliği ve iklimi gibi coğrafi özellikleri düşünüldüğünde biyokütle yetiştiriciliği açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin geniş coğrafyasında çok sayıda küçükbaş ve büyükbaş besi hayvanının yanında kanatlı hayvan gruplarını da barındırdığı göz önünde tutulduğunda, mevcut hayvansal atıkların da biyokütlesel enerji potansiyelini önemli ölçüde arttıracağı açıktır.

Türkiye, ihtiyacı olan petrol ve petrol ürünlerinin % 90'ından fazlasını dışarıdan ithal eden bir ülke konumundadır. Biyokütleden üretilen biyoyakıtların petrol enerjisi yerine ikame edilebilme özelliğinden dolayı, mevcut biyokütle potansiyelinin etkin şekilde değerlendirilmesi ile, enerjide dışa olan bağımlılık önemli ölçüde azaltılabililecektir.

REFERANSLAR

Acaroğlu, M. "Türkiye'de biyokütle, biyoetenol ve biyomotorin kaynakları ve biyoyakıt enerjisinin geleceği", *VII. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu*,17-19 Aralık 2008, İstanbul, s.351.

Aksoğan Korkmaz, A. "Alternatif temiz enerji: Linyit-biyokütle karışımlarının birlikte pirolizi", Zeugma II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmalar Kongresi, 18-20 Ocak 2019, Gaziantep, s.69-78.

Bayraç, H.N., Özarslan, B. (2018). Biyokütle enerjisi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin amprik bir analizi: Türkiye örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 17, 1-17.

Bayramoğlu, T. (2014). *Biyokütle Enerjisi ve Yerel Ekonomik Kalkınma.* İmaj Yayınevi, Ankara, Türkiye, 183 s.

https://biruni.tuik.gov.tr/gosterge/?locale=tr (Son erişim tarihi Haziran 2018)

https://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Biyokutle. (Son erişim tarihi Şubat 2019)

http://www.yegm.gov.tr/genel_istatistikler.aspx (Son erişim tarihi Mart 2019)

https://www.teias.gov.tr/tr/iii-elektrik-enerjisi-uretimi-tuketimi-kayiplar-0 (Son erişim tarihi Mart 2019)

Karayılmazlar, S., Saraçoğlu, N., Çabuk, Y., Kurt, R. (2011). Biyokütlenin Türkiye'de enerji üretiminde değerlendirilmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* 19, 63-75.

Kapluhan, E. (2014). Enerji coğrafyası açısından bir inceleme: Biyokütle enerjisinin Dünya'daki ve Türkiye'deki kullanım durumu. *Marmara Coğrafya Dergisi* 30, 97-125.

Koç, A., Yağlı, H., Koç, Y., Uğurlu, İ. (2018). Dünya'da ve Türkiye'de Enerji Görünümünün Genel Değerlendirilmesi. *Mühendis ve Makine Derleme Makale* 59, 86-114.

Koçar, G., Eryaşar, A. (2018). Biyokütle ve güneş enerjisinin kırsal alanlarda hibrit kullanım olanakları (s. 33-58). Baz, İ., Alp, D., Bilgin, Ö. (Ed.), *Şırnak Enerji ve Maden Potansiyeli*. Eğitim Yayınevi, Konya.

ISBN
978-605-7875-34-1

Kumbur, H., Özer, Z., Özsoy, D. H., Avcı, E. D. "Türkiye'de geleneksel ve yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyeli ve çevresel etkilerinin karşılaştırılması*", III. Yenilenebilir Enerji Kaynakları Sempozyumu*, 19-21 Ekim 2005, Mersin.

Ürün, E., Soyu, E. (2016). Türkiye'nin enerji üretiminde yenilenebilir enerji kaynakları üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Bilimler Dergisi ICEBSS Özel Sayısı*, 31-45.

Yapraklı, S., Bayramoğlu, T. (2014). Biyokütle Enerjisi Potansiyeli ve Ekonomik Etkileri: TRA1 Bölgesi Üzerine Bir Saha Araştırması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 18, 319-336.

ISBN
978-605-7875-34-1

ANALYSIS AND EXPERIMENTAL TESTS OF GRADIENT MAGNETIC FIELDS FOR SEPARATION OF BIOPARTICLES

BİYOPARÇACIKLARIN SEPERASYONU İÇİN GRADYANLI MANYETİK ALANLARIN ANALİZİ VE DENEYSEL TESTLERİ

Hatice BİLGİLİ
Öğr. Grv., İnönü Üniversitesi, hatice.bilgili@inonu.edu.tr
Yusuf BARAN
Öğrenci, İnönü Üniversitesi, josephbaran44@gmail.com
Teymuraz ABBASOV
Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, teymuraz.abbasov@inonu.edu.tr

GİRİŞ

Biyoteknolojik proseslerde çok sayıda ve farklı türlere sahip olan karışımlar kullanılmaktadır. Bu karışımların ve içerdikleri parçacıkların boyutları ise nanometrelerden birkaç yüz mikrometrelere kadar olurlar. Çeşitli fiziko-kimyasal özelliklere sahip olan bu karışımların bazı bileşenlere göre saflaştırmak gerekmektedir. Bu amaçla biyoteknolojik işlemlerde seperasyon (ayrıştırma) işlemleri yaygın olarak kullanılmaktadır [1]. Öte yandan birçok durumlarda karışımların içerdikleri parçacıklar manyetik (para veya ferro) özellikli olurlar. Bu tür parçacıklara en bariz örnek magnetotaktik bakteriler (magnetotactic bacteria) ve kırmızı kan hücreleridir (red blood cells) gösterilebilir [2-6]. Genelde nonmanyetik bioparçacıklara da yapay manyetik parçacıklar (manyetit, krom, nikel vs.) eklenerek manyetik özellikler kazandırılabilir [3]. Çok düşük boyutlara sahip olmalarına rağmen bu parçacıklar manyetik seperatörlerde etkin olarak ayrıştırılabilirler [7,8].

Manyetik özelliği olan veya manyetik özellik kazandırılmış parçacıklara seperatör matrisinde

$$F_m = \mu_0 k_p w_p \nabla \frac{H^2}{2} \qquad (1)$$

manyetik kuvveti etkilemektedir. Bu kuvvet biyoparçacıklar arasındaki diğer kuvvetlerden (Van der Waals, elektrostatik, sürüklenme vs) birkaç defa büyük olduğuna göre manyetik biyoseperasyon işlemi etkin olarak yapılabilmektedir. Burada k_p-parçacığın manyetik alınganlığı, $\mu_0 = 4\pi \times 10^{-7}$ H/m, boşluğun manyetik sabiti, w_p-parçacığın hacmi, H-dış manyetik alan şiddetidir.

Eşitlik 1'den görüldüğü gibi, biyoparçacıklara etkiyen manyetik kuvvetin genliği manyetik alan şiddeti (H) ve alan şiddeti gradyanı dH/dz ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Dolayısıyla biyoparçacıkların seperasyonu performansını da bu parametreler ciddi boyutlarda etkilmektedirler. Genelde biyoseperasyon işlemlerinde parçacıkların manyetik alınganlıklarının k_p=0-28,7×10^{-5} (SI

ISBN
978-605-7875-34-1

Units) [5], manyetik alan gradyanın da dB/dz =2,5×10^5 T/m civarında olduğu dikkate alındığında biyolojik sistemlerde 100µm boyutlu parçacığa etkiyen kuvvetin F_m=1,5×10^{-4}N civarında olduğu anlaşılmaktadır [1]. Ancak yüksek gradyanlı manyetik alanların yeni yapılarının oluşturulmasıyla bu kuvvetin üst sınır değeri de arttırılabilir. Bu amaçla oluşturulan yeni manyetik sistemlerin çalışma bölgelerindeki gradyanlı manyetik alanların hem teorik modelinin oluşturulması hem de bu alanların deneysel olarak incelenmesinden elde edilen sonuçların kıyaslanarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Manyetik alan gradyanının hesaplanması elektromanyetik alan teorisinin en çekirdek problemlerinden biridir ve bu konuya ait çok sayıdaki çalışmaların sonuçları literatürde geniş olarak sunulmuştur [7]. Fakat oluşturulan yeni manyetik separatör yapıları farklı geometriler için manyetik alan gradyanının hesaplanması ve değerlendirilmesi bakımından birçok yeni sorunların meydana çıkmasına ve onların çözüm yöntemlerinin geliştirilmesine gereksinim oluşmuştur. Böyle ki, klasik elektromanyetik alan teorisinde esasen skaler manyetik alan potansiyelinin hesaplanmasına dayalı elde edilen formüller karmaşık olup pratik hesaplamalar için elverişli değildirler [8,9]. Bu olay ise biyomanyetik seperasyon teorisinin geliştirilmesine ve uygulama alanının genişletilmesine engel oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda nano ve mikro teknolojik sistemlerde yaygın olarak kullanılan ve yapısal bakımdan farklı geometrik yapılara sahip olan NdFeB türü mıknatısların oluşturduğu gradyanlı manyetik alanların hesaplanması ve uygulanması işlemleri için bu problem güncel olarak kalmaktadır [10,11].

Bu çalışmada dikdörtgen ve disk şekilli mıknatısların oluşturduğu gradyanlı manyetik alanın deneysel ölçümleri incelenmiş ve bu sonuçlara dayalı basit teorik modelin oluşturulması yapılmıştır. Bu amaçla 3D printer yapısından faydalanarak her üç boyutta (x,y,z) hassas aralıklarla otomatik olarak ölçüm yapabilen düzenek tasarlanmış ve kullanılmıştır. Ölçüm sonuçları tablo ve grafiklerle donatılarak gerekli kıyaslamalar yapılmış ve öneriler sunulmuştur.

MATERYAL VE YÖNTEM

Gradyanlı manyetik alanların ölçümü için çok sayıda yöntem ve düzenekler kullanılmaktadır [8,9]. Bu yöntemlerden pratik bakımdan en uygun olanı Hall proplarının kullanılmasıdır [12]. Hava aralıklarında düzgün ve simetrik manyetik alanların manyetik alan yoğunlukları $|\boldsymbol{B}|$ ve bu alanın gradyanı ($\nabla|\boldsymbol{B}|$) Hall probları ile kolaylıkla ölçülebilir. Fakat faklı geometriye (küre, silindir, prizma vs.) sahip olan kutuplar arasındaki $|\boldsymbol{B}|$ veya $\nabla|B|$'nin ölçülmesi bazı zorluklar oluşturmaktadır. Esasen non simetrik olan bu hava aralığı geometrilerinde farklı noktalarda Hall probunun güvenli tespiti, titreşim ve salınımlardan yalıtımı ve ölçüm aralıklarının güvenli ve otomatik olarak ayarlanması bu ölçüm sonuçlarını ciddi olarak etkilemekte ve ölçüm hassasiyetinin zayıflamasına imkan vermektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi her zaman araştırmacıların dikkat merkezinde olmuştur [12]. Bu çalışmada manyetik sistemlerde bulunan farklı hava aralıklarındaki gradyanlı

ISBN
978-605-7875-34-1

manyetik alanları ölçmek için Hall probu kullanılarak3D printer prensibiyle çalışan otomatik ölçüm düzeneği tasarlanmış ve test edilmiştir (Şekil 1.).

Düzenek programlanabilir olmakla birlikte mıknatıslar arasındaki hava boşluğuna tespit edilmiş (yerleştirilmiş) Hall probunun *x*,*y*,*z* yönlerinde birbirlerinden bağımsız olarak hareketine de imkan sağlamaktadır. Üç adet step motorla Hall probu her bir yönde bağımsız olarak tespit edilerek yönlendirilebilir.

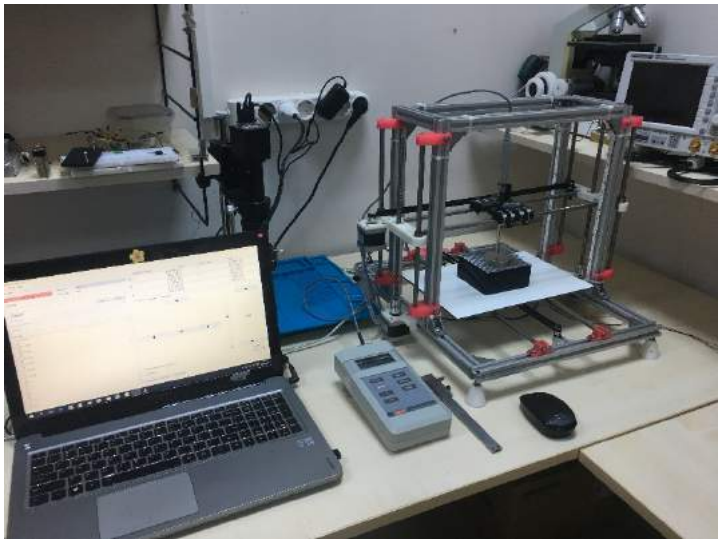

Şekil 1. Manyetik alan için 3D ölçüm düzeneği

Hava aralığındaki ölçüm noktaları otomatik olarak seçilir ve ölçüm değerleri probun tam kararlı konumda olduğu durumda kaydedilir. Ölçüm sonuçları bilgisayar ortamında, tablo veya grafiksel olarak görüntülenebilmektedir. Araştırma nesnesi olarak dikdörtgen ve disk şekilli NdFeB türü mıknatıslar kullanılmıştır (Şekil 2a.). Ölçüm cihazı olarak hem radyal hem de aksiyel yönde ölçüm yapan problara sahip olan G05 Gaussmetre, kullanılmıştır (Şekil 2b).

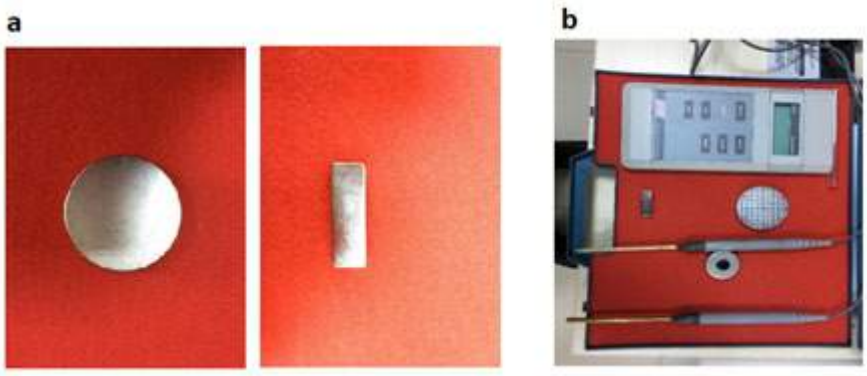

Şekil 2. Manyetik alan ölçüm elemanları. a. Manyetik materyaller, b. Gaussmetre ve Hall probları

Ölçme hücresi için özel olarak tasarlanmış ölçüm platformu mıknatıslar arasındaki uzaklığı ayarlamaya, manyetik alanın mıknatısların yatay ve dikey konumlarındaki ölçümlerini elde etmeye

ISBN
978-605-7875-34-1

imkan sağlamaktadır. Platform dahil manyetik alan ölçüm düzeneğinin tümü non manyetik (manyetik olmayan) malzemeden yapılmıştır. Yapılan ölçümler esasen manyetik alanın B_x, B_y, B_z bileşenlerini belirlemeye imkan sağlasa da, basit dönüşümle polar koordinattaki B_r, $B_\emptyset$, B_z bileşenleri de kolaylıkla elde edilebilmektedir. Manyetik alan ölçer düzeneğin çalışma bölgesinin boyutları 30x20x24cm olup genel olarak ebatı 48x50x40cm'dir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Ölçüm platformu üzerinde tespittenmiş dikdörtgen ve disk şekilli NdFeB türlü mıknatısın oluşturduğu $|\boldsymbol{B}|$alanın değişimleri mıknatısın yüzey koordinatlarına göre (x,y,z) ölçülmüştür. Biyoteknolojik sistemlerde ayrıştırılan biyoparçacıklara etkiyen manyetik kuvvet mıknatıs yüzeyinden belirli bir uzaklıkta bulunmaktadır. Bu nedenle ölçüm sonuçları esasen mıknatıs yüzeyinden olan z ekseni üzere değerlendirilmiştir. Genelde ise mıknatıslar üzerinde farklı konumlar için 1178 ölçüm yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Şekil 3 ve Şekil 4'te gösterilmiştir.

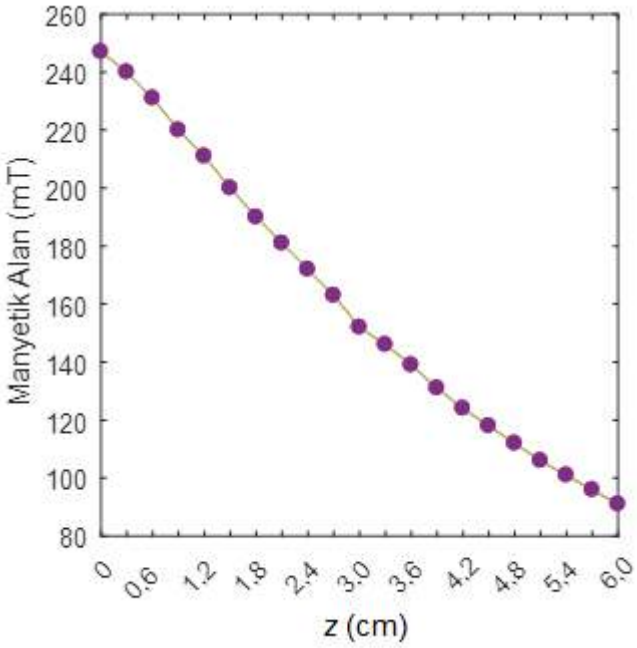

Şekil 3. Dikdörtgen kesitli NdFeB mıknatısının merkezinden uzaklığa göre manyetik alan yoğunluğunun değişimi.

Şekil 3'de boyutları 30x10x5mm olan dikdörtgen NdFeB mıknatısının merkezin z ekseni üzere yüzeyden uzaklaştıkça manyetik alan yoğunluğunun değişimi grafiği gösterilmiştir. Şekilden de görüldüğü gibi mıknatısın yüzeyinden uzaklaştıkça manyetik alan yoğunluğu hızla azalmaktadır. Bu azalma eylemi değişimi yüzeyden uzaklaştıkça hızlanmaktadır. Ancak mıknatıs yüzeyinden yeterince uzaklıkta (z = 6cm) bile manyetik alanın düşümü kararlı olmakla halen belirli bir düzeydedir. Bu uzaklıkta manyetik alan B = 250 mT'dan B=90 mT civarlarına düşmüştür, yani yaklaşık olarak %64 azalmıştır. Yüzeyden z =3cm uzaklıklarda ise bu değişim %40'dır. Bundan farklı olarak, dairesel

ISBN
978-605-7875-34-1

kesitli NdFeB mıknatısın manyetik alanı merkezden *z* ekseni boyunca uzaklaştıkça daha hızla azalmaktadır. Bu değişim Şekil 4'de gösterilmiştir. Şekil 4'ten görüldüğü gibi mıknatısın yüzeyinden *z* = 3cm uzaklıkta manyetik alan yoğunluğu B=130 mT'dan B=34 mT civarlarına düşmüştür, yani %74 azalmıştır. Bu düşüş hızı dikdörtgen şekilli mıknatısındaki düşüş hızının yaklaşık olarak iki katıdır.

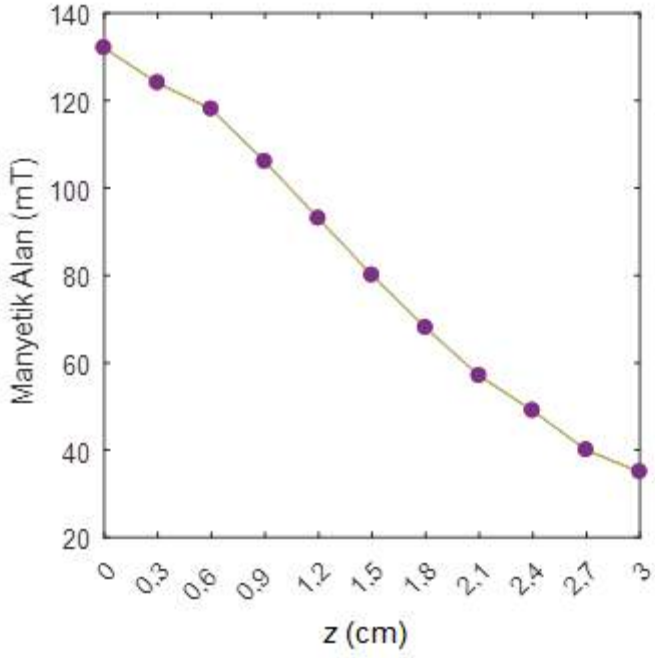

Şekil 4. Dairesel kesitli NdFeB mıknatısının merkezinden uzaklığa göre manyetik alan yoğunluğunun değişimi.

Benzer değişimler mıknatısların yüzeylerinde diğer koordinatlar üzere de gözlenmiştir. Genelde esas hatları ile belli olan bu olay garadyanlı manyetik alanda biyoparçacıkların seperasyonunda ve en önemlisi ise manyetik ilaç hedefleme sistemlerin in *Vivo* ve in *Vitro* uygulamalarının incelemelerinde büyük önem arz eder. Çünkü manyetik ilaç hedefleme tekniğinin etkinliği tutulan ilaçların üzerindeki uygulanan manyetik alanın veya alan gradyanının düzeyi ile belirlenmektedir [10]. Oysa bu sonuçlardan görüldüğü gibi, bu durumda dikdörtgen şekilli mıknatısın avantajlı olduğu açıkça görülmektedir. Fakat yüzeye yakın bölgelerde manyetik ilaç hedeflenmesi için manyetik alan gradyanının önemi daha baskın olabilir. Bu durumda ise dairesel şekilli mıknatısların kullanılması daha etkin olur. Dolayısıyla farklı geometriye sahip olan mıknatısların biyoseperasyon ve ilaç hedefleme sistemlerinde etkinliğini değerlendirmek için her bir sisteme uygun olarak manyetik alanın ayrıca incelenmesi gerekir. Çünkü birçok durumlarda manyetik alanın değişim karakterinin bilinmesi yeterli olmayabilir. Başka bir değişle, her bir sistem için çalışma bölgesinin farklı noktalarındaki hem manyetik alan yoğunluk değerleri hem de manyetik alan gradyanının değişimi ölçülerek

ISBN
978-605-7875-34-1

değerlendirilmelidir. Bu çalışmada tasarlanan ve testleri yapılan üç boyutlu manyetik alan ölçüm düzeneği bu bakımdan önem arz etmektedir.

Sonuçlar

Yapılan çalışmalardan aşağıdaki sonuçlar elde edilebilir:

a) Gradyanlı manyetik alanların kullanımı yeni teknolojilerin oluşturulmasında ve kullanılmasında önemli yöntem olarak kalmaktadır;
b) Farklı teknolojik sistemlerde gradyanlı manyetik alanların etkin olarak kullanılması için esas mıknatıslanma sisteminin (mıknatıs, bobin, elektromanyetik vs.) düzgün tasarlanması ve seçilmesi gerekmektedir. Her bir yapıya uygun olarak manyetik sistemin manyetik alan yoğunluğunun ve manyetik alan gradyanının ölçülerek değerlendirilmesi gerekir;
c) Manyetik alan ve alan gradyanının dağılımlarını düzgün değerlendirebilmek için manyetik alanın uzay koordinatlarındaki bütün yönlerdeki değişimlerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesinde yarar vardır. Manyetik sistemlerin yapısı, çalışma bölgesinin geometrisi ve kullanılan ortamın özelliklerine göre kullanılan manyetik veya elektromanyetik mıknatıslanma elemanları farklı performans sergileyebilirler. Bu özellikler manyetik alanın ve alan gradyanının ölçümü ve modellenmesi ile dikkate alınabilir.
d) Manyetik alanın ve alan gradyanının bütün yönlerdeki değişimlerini değerlendirebilmek için bağımsız olarak 3D bazında yer değişimine sahip olan ve Hall probları kullanılan ölçüm düzeneği sistemi tasarlanarak kullanılabilir. Üç yönde hassas ölçümler yapan bu düzenek ölçüm kademelerini ayarlamaya ve ölçüm verilerini hem tablo hem de grafiksel olarak elde etmeye imkan sağlamaktadır.
e) Manyetik sistemlerin çalışma bölgesinin özelliklerine ve geometrik boyutlarına bağlı olarak tasarlanan düzenek farklı boyutlardaki manyetik elemanların farklı noktalarındaki manyetik alan değerlerini ölçmek ve alan gradyanını değerlendirmek için geniş imkanlara sahiptir.
f) Yapılan ölçümler tasarlanmış bu düzeneğin biyoparçacıkların seperasyonunda, Tıp ve Biyoteknoloji alanlar için kullanılan manyetik sistemlerde manyetik alanın ve alan gradyanının değerlendirilmesi için etkin olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Hall probu kullanılan 3D manyetik alan ölçüm düzeneği aynı başarı ile nano ve mikro akış sistemlerinde, manyetoforez olaylarında kullanılan manyetik sistem elemanlarının oluşturdukları manyetik alan ve alan gradyanlarının ölçülmesi ve değerlendirilmesi için kullanılabilir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışma İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından desteklenen FDK-2017-775 no'lu proje kapsamında gerçekleştirilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR

[1] P. van Hee, M.A. Hoeben, R.G.J.M. van der Lans, L.A.M. van der Wielen, ‘’Strategy for selection of Methods for Separation of Bioparticles from Particle Mixtures’’ Biotechnology and Bioengineering, Vol. 94, No. 4, 2006.

[2] R. E. Dunin-Borkowski, M. R. McCartney, R. B. Frankel, D. A. Bazylinski, M. Pósfai, P. R. Buseck, ‘’Magnetic Microstructure of Magnetotactic Bacteria by Electron Holography’’, Science Vol. 282, Issue 5395, pp. 1868-1870, 1998.

[3] U. Lins, M. Farina, ‘’Phosphorus-rich granules in uncultured magnetotactic bacteria’’, FEMS Microbiology Letters 172 pp. 23-28, 1999.

[4] D. Melville, F. Paul, S. Roath, ‘’Direct Magnetic Separation of Red-Cells from Whole Blood’’, Nature Volume: 255 Issues: 5511 706-706, 1975.

[5] A. S. Bahaj, J. H. P. Watson, D.C. Ellwood, ‘’Determination of magnetic susceptibility of loaded micro-organism in bio-magnetic separation’’, IEEE Transactions on Magnetics, Volume: 25 Issues: 5 pp. 3809-3811, 1989.

[6] M. Zborowski, J. J. Chalmers, ‘’Magnetic Cell Separation’’, Series: Laboratory techniques in biochemistry and molecular biology 32, Elsevier, ISBN: 9780444527547,ISSN: 0075-7535, 2008.

[7] W.H. Hayt, Buck J.A.”Engineering Electromagnetics”, sixth ed., Mc Graw Hill, 2001.

[8] J. Svoboda, ‘’Magnetic Techniques for the Treatment of Materials’’, Springer Science, ISBN: 9789048165773,9048165776, 2010.

[9] V. V. Karmazin, ‘’Theoretical Assessment of Technological Potential of Magnetic and Electrical Separation’’ Magnetic and Electrical Separation, Volume 8 issue 3 pp. 139-159, 1997.

[10] E. P. Furlani, ‘’Permanent Magnet and Electromechanical Devices Materials, Analysis, and Applications’’, Academic Press, ISBN: 0-12-269951-3, 2001.

[11] Krishnan K.M., “Fundamentals and Application of Magnetic materials”, Oxford University Press, 2016.

[12] J .Sammer , M .Hubmann, F.Schauer, J .Schmidt and J . Gerhold, ‘’Automatic measurement of non uniform magnetic fields with industrial hall probes’’, IEEE Transactions on Magnetics, Volume 26, Issue 5, 1990.

ISBN
978-605-7875-34-1

ATIK MERMER TOZU KATKILI POLİMER KOMPOZİTLERİN MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Hasan POLAT

Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, hpolat@bingol.edu.tr

Meral OLTULU

Dr. Öğr. Üyesi., Atatürk Üniversitesi, mroltulu@atauni.edu.tr

ÖZET

Çevresel ve ekonomik yönden atık malzemelerin farklı alanlarda tekrar kullanılması önemlidir. Bu çalışmada yapı malzemesi olarak son dönemlerde çok popüler olan polimer kompozitlerin üstün mekanik özelliklerini düşürmeden içerisinde atık malzemelerin kullanılması amaçlanmıştır. Çalışmada polimer matrise ağırlıkça %0, 10, 20, 30 ve 40'ı oranlarında atık mermer tozu ilave edilerek beş farklı polimer kompozit grubu hazırlanmıştır. Üretilen numuneler uygun koşullarda kür edildikten sonra numuneler üzerinde birim hacim ağırlık, ultrases geçiş hızı, basınç dayanımı ve eğilme dayanımı deneyleri gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre atık mermer tozu oranının artmasıyla birim hacim ağırlık değerleri artmıştır. Basınç dayanımı değerleri incelendiğinde %10 atık mermer tozu oranına kadar artış gözlemlenirken diğer oranlarda azalma meydana gelmiştir, ayrıca eğilme dayanımı değerleri incelendiğinde %30 atık mermer tozlu grup dışında eğilme dayanımı değerlerinde önemli bir artış gözlemlenmemiştir.

Anahtar Kelimler: Atık mermer tozu, Polimer Kompozit, Mekanik Özellikler

INVESTIGATION OF MECHANICAL PROPERTIES OF POLYMER COMPOSITES WITH WASTE MARBLE DUST

Abstract

It is important to reuse waste materials in different areas for their environmental and economic aspects. This study aimed to use the waste marble dust in construction materials without reducing the mechanical properties of polymer composites. In the study, five different polymer composite groups prepared by adding waste marble dust to the polymer matrix at ratios of 0, 10, 20, 30 and 40% by weight. After the samples cured, unit weight, ultrasound velocity, compressive and flexural strength tests performed. According to the results, the unit weight values increased with the increase in the ratio of waste marble dust. Compressive strength values increased in the ratio of 10% waste marble dust, while decreased at other ratios. And when the flexural strength values examined, no significant increase observed in the flexural strength values except for the 30% waste marble dust group.

Keywords: Waste marble powder, Polymer Composite, Mechanical Properties

ISBN
978-605-7875-34-1

1.GİRİŞ

Betonun fiziksel ve mekanik özelliklerinin kullanım amacına uygun şekilde değiştirilmesi betonda kullanılan malzemeler ile olmaktadır. Bu amaca yönelik özellikleri ve üretim teknikleri bakımından farklı olan betonlar "özel betonlar" olarak adlandırılmaktadır [1]. Polimer betonlar yüksek dayanım, kimyasal etkilere dayanıklılık ve geçirimliliğin az olması gibi özelliklerden dolayı özel betonlar sınıfına girmektedir [2].

Polimer kompozit, bir monomer ve bir agrega karışımının polimerleştirilmesiyle oluşturulan kompozit bir malzemedir. Polimerleştirilmiş monomer, agregalar için bağlayıcı görevi görür. Reaksiyonu başlatmak için reçine inorganik agregalarla karıştırılmadan önce reçineye polyester reçine sertleştirici ((metil etil keton peroksit) ve reaksiyon hızlandırıcı (kobalt) ilave edilir [3].

Polimer kompozitlerin özelliklerini malzemelerle (çevresel ve ekonomik avantajları nedeniyle atık malzemelerle) iyileştirmek son zamanlarda tercih edilen bir yöntemdir. Doğal bir malzeme olan mermer günümüzde kullanımı en çok tercih edilen bir inşaat hammaddesidir [4]. Mermer bloklar, istenen pürüzsüz şeklin verilmesi için daha küçük bloklar halinde kesilmektedir. Kesme işlemi sırasında yaklaşık %25 mermer tozu açığa çıkmaktadır. Tarımı ve insan sağlığını tehdit eden ve toz oluşumundan dolayı çevrenin çirkin görünmesine neden olan mermer tozunun farklı sektörlerde kullanılması bu etkileri azaltacaktır. Bu sektörler ağırlıklı olarak inşaat, tarım, cam ve kâğıt endüstrisidir [5-9].

Mermer tozunun inşaat mühendisliğinde kullanımı ile ilgili yapılan literatür çalışmaları incelendiğinde, Aruntaş ve ark., kendiliğinden yerleşen beton özelliklerine atık mermer tozu etkisini inceleyerek S/B oranı ve bağlayıcı miktarı sabit olmak üzere atık mermer tozunu çimentonun ağırlıkça %0, 5, 10, 15, 20 ve 25'i oranlarında yer değiştirerek beton numuneler üretmişlerdir. Yapılan deney sonuçları incelendiğinde %20 oranında atık mermer tozunun kullanıldığı grubun en yüksek basınç dayanımı değerini verdiği gözlemlenmiştir [10]. Filiz ve ark., atık mermer tozunun parke taşlarında kullanılmasını inceledikleri çalışmalarında, iki farklı çimento tipi ve iki farklı su çimento oranında hazırlanan karışımlara mermer tozu hacimce %0, 10, 20 ve 30 oranlarında agrega ile yer değiştirerek eklemişler ve beton numuneler üretmişlerdir. Sonuçlar incelendiğinde basınç dayanımını %32.3, yarmada çekme dayanımını %13.5 ve elastisite modülü değerleri %15.2 artış görülmüş ve su emme %25.8, aşınma kaybı %8.4 ve donma çözülme sonrası mukavemet kaybı %87.7 oranında azaltılmıştır. Üretilen numuneler ile mermer tozunun parke üretiminde kullanılabileceği sonucuna varılmıştır [11]. Ünal ve ark., donma çözülme etkisin maruz atık mermer tozu katkılı betonların mekanik özelliklerini araştırdıkları çalışmalarında, çimento dozajı 300 ve 350 olan su/çimento oranı 0.65 olan numunelerin üretiminde, mermer atığı ince agrega ile hacimce %5, 10, 15 ve 20 oranında yer değiştirerek ürettikleri numunelerde, mermer tozunun betona %5-15 oranında ince malzeme olarak ilave edilmesiyle ve çimento dozajının 350 seçilmesiyle betonun dayanımını arttırdığı görülmüştür [12]. Yıldız ve ark. cam lif katkılı betonda filler malzemesi olarak atık mermer tozunun kullanılabilirliğini araştırdıkları çalışmalarında, 300 ve 350 dozajlarında 5, 10, 15 ve 20 kg/m^3 oranlarında kırpılmış cam lif ve filler malzeme, çimento ile hacimce %25, 50, 75 ve 100 oranlarında yer değiştirecek şekilde atık mermer tozu ilave ederek beton numuneler üretmişlerdir. Deney sonuçları incelendiğinde cam lif katkılı betonlara atık mermer tozu ilavesi ile elde edilen numunelerin basınç ve yarmada çekme dayanımlarında artış elde edilirken diğer mekanik özellikleri olumsuz yönde etkilenmiştir. [13]. Rai ve ark., harç veya betondaki ince taneler olarak mermer tozu ve granüllerin çimento miktarının yanı sıra diğer geleneksel ince taneciklerin azaltarak kullanılmasının işlenebilirlik, basınç ve eğilme dayanımları açısından

ISBN
978-605-7875-34-1

etkisini incelendikleri çalışmalarında mermer tozu ve granüllerini %5, 10, 15 ve 20 oranında hacimce ince agrega ile yer değiştirerek beton numuneler üretmişler ve atık mermer oranının artmasıyla kontrol numunelerine göre %5-10 arasında artış elde etmişlerdir [14]. Aliabdo ve ark., atık mermer tozunun çimento ve beton üzerine etkisini inceledikleri çalışmalarında, mermer tozu, çimento ve kum ağırlığına göre %0, 5, 7.5, 10 ve 15 oranında değiştirme yapılmıştır. TGA, XRD ve SEM analizinin yapıldığı bu çalışmada mermer tozu kullanımı nedeniyle hem çimento harcı hem de beton özellikleri geliştirilmiştir. Mermer yerine kum kullanılarak üretilen betonun basınç dayanımı değişimi, çimento basınç dayanımı değişimine göre daha iyi performans göstermiştir [15]. Soliman, çimentoyu mermer tozu ile %2.5, 5, 7.5, 10, 12.5, 15, 17.5 ve 20 oranlarında yer değiştirerek beton numuneler üretmiştir. 28 günlük basınç dayanımı kontrol numunesine göre %2,5 değişim oranı için %24,9, %7,5 değişim oranı için %8 artış gözlemlenmiştir. 28 günlük eğilme dayanımı %5 değişim oranı için 3.8 MPa iken %20 değişim oranı için 2MPa azaldığı sonucuna varmışlardır [16].

Yapılan çalışmalar incelendiğinde atık mermer tozunun betonda farklı kullanımları ve mekanik özelliklerinin incelenmesiyle ilgili birçok çalışma olmasına karşın polimer kompozit özelliklerine etkisi hakkında hemen hemen hiç çalışma bulunmamaktır. Yapılan bu çalışmada atık mermer tozu matris malzemenin (polyester) ağırlıkça %0, 10, 20, 30 ve 40'ı oranlarında yer değiştirerek polimer kompozit numuneler üretilmiştir. Çalışmada üretilen polimer kompozit numunelerin birim hacim ağırlık, ultrases geçiş hızı, basınç ve eğilme dayanımı özellikleri üzerinde atık mermer tozunun etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır.

2. MATERYAL METOD

2.1.MATERYAL

2.1.1. Faz Malzeme

Çalışmada faz malzeme olarak kullanılacak atık mermer tozu Afyonkarahisar ili'den temin edilmiş olup Şekil 1'de gösterilmiştir. Atık mermer tozuna ait özellikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo – 1. Atık mermer tozuna ait özellikler

Fiziksel Özellikler	
Mohs sertliği	3.5-4
Birim hacim ağırlık(gr/cm^3)	2.70
Ağırlıkça su emme (%)	0.11
Görünür gözeneklik (%)	1.11
Kimyasal Özellikler	
SiO_2	14.25
Fe_2O_3	4.90
$CaCO_3$	57.4

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil -1. Atık Mermer Tozu

2.1.2.Matris Malzeme

Polimer kompozitler; matris malzeme ile fazın birleşiminden oluşmakta matris olarak polimer reçine, sertleştirici olarak Mekp (metil etil keton peroksit), reaksiyon hızlandırıcı olarak kobalt ve üretilen numunelerin kalıptan çıkarılması için kalıp ayırıcı vaks kullanılmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmada genel özellikleri Tablo 2'de verilen birim ağırlığı 1.113 gr/cm^3 olan Polipol 314 dolgu tipi polyester reçine kullanılmıştır.

Tablo-2. Polyester reçine özellikleri

Test	**Metod**	**Değer**
Renk	ISO 2211	Açık gri, Opak
Yoğunluk	ISO 1675	1.353 gr/cm^3
Asit Değeri	ISO 2114	11 mg KOH/gr
Vizkozite 1 Brookfield	ISO 2555	1450 cp
Jel süresi	ISO 2535	16'
Monomer Oranı	-	%33
Parlama Noktası	Abel - Pernsky	34 °C

ISBN
978-605-7875-34-1

3.YÖNTEM

3.1. Karışımların üretilmesi

Polimer kompozit karışım oranları Tablo 3'de verilmiş olup, polimer kompozitler polyester reçine ve faz malzeme olarak atık mermer tozu ilave edilerek ile üretilmişlerdir.

Tablo- 3. Atık mermer tozu katkılı kompozitlerin karışım oranları (%)

Gruplar	Atık mermer tozu (gr)	Kobalt (gr)	Polyester (gr)	Mekp (gr)
M0	0	0,02	99.84	0.14
M10	10	0,02	89.84	0.14
M20	20	0.02	79.84	0.14
M30	30	0.02	69.84	0.14
M40	40	0.02	59.84	0.14

Polyester reçine, Mekp, kobalt 300 saniye (sn) karıştırılarak polimer matrisi edilmiştir. Elde edilen polimer matrislerinin içerisine %0, 10, 20, 30 ve 40 oranlarında atık mermer tozu ilave edilerek polimer kompozit numuneleri oluşturulmuştur. Polimer kompozitlerde her bir grup için 3 tane 5×5×5 cm'lik küp numune ve 3 tane 4x4x16 cm'lik eğilme numuneleri üretilmiştir. Üretilen numuneler Şekil 2'de gösterilmiştir. Polimer kompozitler ortam sıcaklığında hava küründe bekletildikten sonra, birim ağırlık, basınç dayanımı, eğilme dayanımı ve ultrases geçiş hızı deneyleri yapılmıştır.

Şekil- 2. Polimer kompozit numuneler

3.2. Birim ağırlık ve Ultrases Geçiş Hızı Deneyi

Birim ağırlık deneyi TS EN 1015- 10 (2001)'e [17] göre yapılmıştır. Numuneler deneyden önce 0.01 gr hassasiyetinde tartılarak birim ağırlıkları bulunmuştur. Ultrases geçiş hızı tayini ASTM C 597 (1997)'ye [18] göre yapılmıştır. Deney sonucunda elde edilen Ultrases geçiş hızı (t) µsn olarak ölçülmüştür ve hesaplamalarda denklem 1.1 kullanılmıştır. Ölçülen değerler, ölçümün alındığı mesafeye (L) bölünerek ultrases geçiş hızı değerleri "V(km/sn)" hesaplanmıştır. Numuneler üzerinde ultrases geçiş hızı deneyinin yapılışı şekil 3'de gösterilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

$V(km/sn) = L / t \times 10^3$ ..... (1.1)

Şekil – 3: Ultrases geçiş hızı deneyinin yapılış

3.3. Basınç ve eğilmede çekme dayanım deneyleri

Numunelerdeki dayanım değerleri polimer kompozit numuneler üzerinde yapılan basınç dayanımı deneyi ile belirlenmiştir. Basınç dayanımı deney TS EN 12390-3 (Anonim 2010)'e [19] ve Eğilme dayanımı deneyi TS EN 12390 -5 (Anonim 2010)'a [20] göre yapılmıştır. Küp numunelerin basınç dayanımları 300 ton kapasiteli otomatik yükleme hızı kontrollü Şekil 4'deki presde yapılmıştır.

Şekil -4. Otomatik yükleme hızı kontrollü presi

4. BULGULAR ve TARTIŞMA

4.1. Birim Hacim Ağırlık (BHA) Sonuçları

Şekil 5'de sertleşmiş polimer kompozitlerin birim hacim ağırlık değerleri verilmiştir. Bu değerler incelendiğinde grupların birim hacim ağırlık değerleri atık mermer tozu oranı artıkça artış göstermektedir. Birim hacim ağırlık değerlerinde artış oranı %4.7-%22 arasında değişirken en yüksek birim hacim ağırlık değerleri %40 atık mermer tozu oranı kullanarak elde edilen polimer kompozit numunelerden elde edilmiştir. Mermer tozunun birim ağırlığı polimere göre yüksek olduğundan kompozitlerde artan ağırlığın sebebi mermer tozundan kaynaklanmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

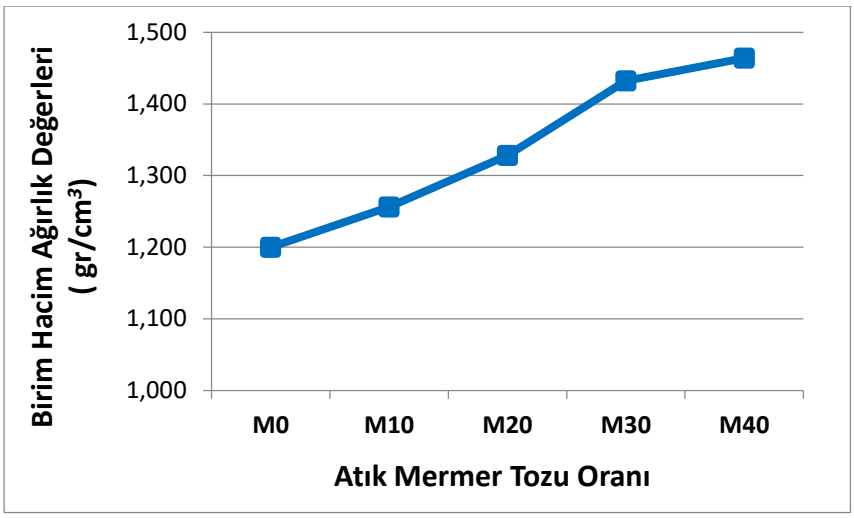

Şekil -5. Sertleşmiş polimer kompozitlerin BHA değerleri

4.2. Ultrases Geçiş Hızı Deney Sonuçları

Faz malzemesi oranının ultrases geçiş hızı değerleri üzerindeki etkisi Şekil 6'da gösterilmiştir. Faz malzeme oranı %10 olan polimer kompozitlerde artış elde edilirken diğer faz malzeme oranlarında azalma meydana gelmiştir.

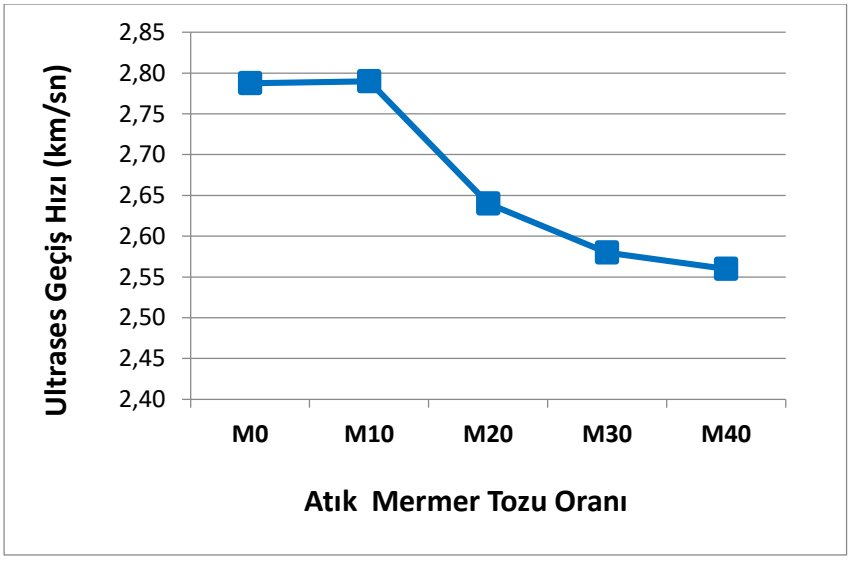

Şekil –6. Ultrases geçiş hızı deney sonuçları

4.3. Basınç Dayanımı Deney Sonuçları

Üretilen polimer kompozit numunelerden elde edilen basınç dayanımı deney sonuçları Şekil 7'de verilmiştir. En yüksek basınç dayanımı değerleri %10 atık mermer tozu katkılı numunelerden elde edilirken, en düşük dayanım %40 atık mermer tozu katılı numunelerden elde edilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

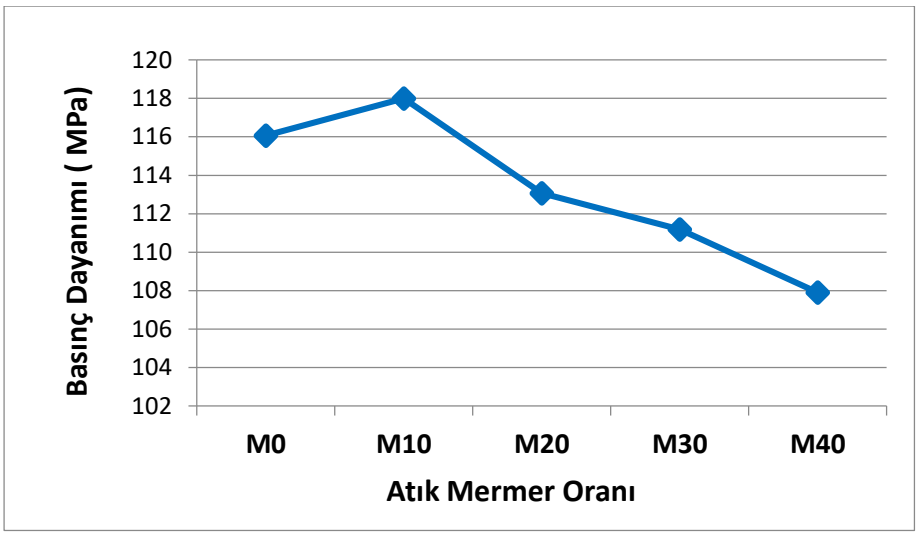

Şekil –7. Basınç dayanımı deney sonuçları

Basınç dayanımı ve ultrases geçiş hızı arasındaki ilişki Şekil 8'de verilmiş olup aralarında yüksek bir belirleyicilik katsayısı (R^2 = 0,9386) elde edilmiştir.

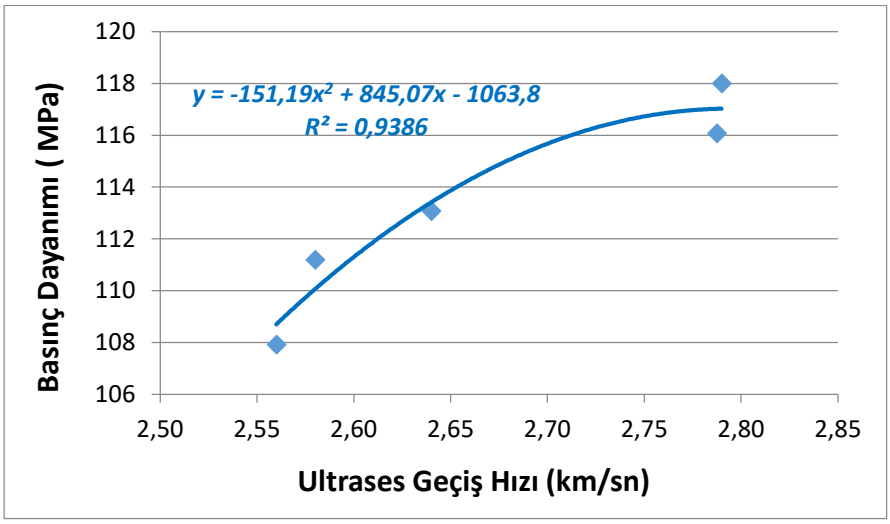

Şekil –8. Basınç dayanımı ve Ultrases geçiş hızı arasındaki ilişki

4.4. Eğilme Dayanımı Deney Sonuçları

Üretilen polimer kompozit numunelerinden elde edilen eğilme dayanımı deney sonuçları Şekil 9'da verilmiştir. Eğilme dayanımı deney sonuçları incelendiğinde atık mermer tozu oranının artmasıyla sonuçlarda büyük bir değişiklik görülmemekle birlikte M30 grubunda ilginç bir artış meydana gelmiş olup bu değişiklik M40 numunelerinde azalma şeklinde görülmüştür. Eğilme dayanımında polimer matrisin etkisi büyük olup eklenen mermer tozunun katkısı yoktur denilebilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

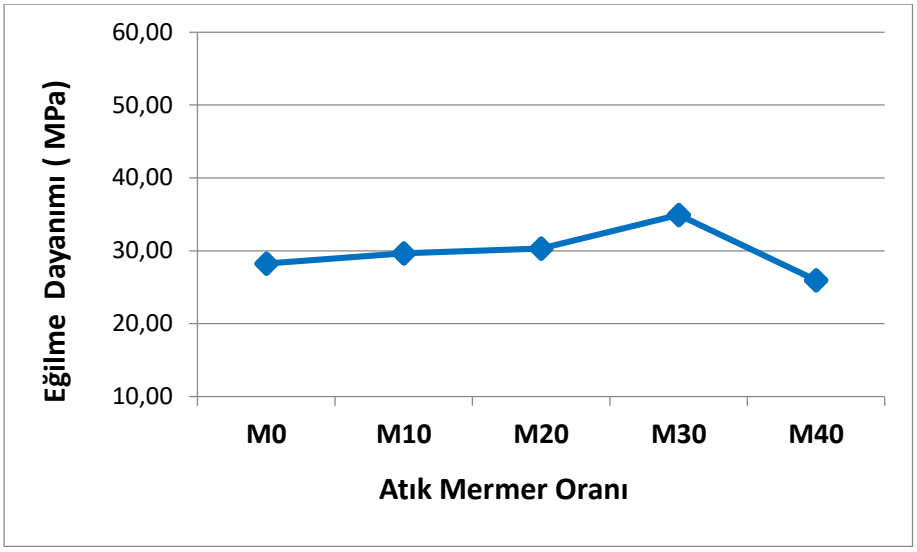

Şekil –9. Eğilme dayanımı deney sonuçları

5. SONUÇLAR

Farklı oranlarda atık mermer tozlu polimer kompozit numunelerinin üzerinde yapılan birim ağırlık, ultrases geçiş hızı, basınç dayanımı ve eğilme dayanımı deneyleri sonucunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1. Polimer kompozitlerin birim hacim ağırlık değerleri incelendiğinde, atık mermer tozu oranının artmasıyla birim hacim ağırlık değerlerinde artış meydana gelmiştir. Meydana gelen artış oranı kontrol numuneleriyle kıyaslandığında sırasıyla %4.7, %10.7, %19.3 ve %22.0 oranlarında gerçekleşmiştir.
2. Üretilen polimer kompozitlerin ultrases geçiş hızı deney sonuçları incelendiğinde, %10 atık mermer tozu kullanılarak üretilen numunelerde artış elde edilmiştir.
3. Basınç dayanımı değerleri incelendiğinde, ultrases geçiş hızına benzer bir değişim gösterdiği ve ultrases geçiş hızıyla basınç dayanımı değerleri arasında yüksek bir belirleyicilik katsayısı (R^2 = 0,9386) olduğu görülmüştür.
4. Eğilme dayanımı deney sonuçları incelendiğinde atık mermer tozu oranının artmasıyla sonuçlarda büyük bir değişiklik görülmemiştir. Fakat M30 grubunda ilginç bir artış meydana gelmiştir. Daha yüksek oranda mermer tozu içeren M40 numunelerinde ise azalma görülmüştür.
5. Yapılan bu çalışmada polimer kompozitlerde atık mermer tozunun fiziksel ve mekanik özellikleri iyileştirme üzerinde etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Literatürde atık mermer tozunun polimer kompozitlerde optimum kullanılma oranı ile ilgili yeterli bilgi olmamakla birlikte çalışmada seçilen oranlardan daha düşük oranlarda mermer tozu kullanılarak fiziko-mekanik özelliklerinin değişiminin belirlenmesi tavsiye edilmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

6. KAYNAKLAR

1. Topsakal, A., & Özel, C,. (2013). Faz Malzeme Oranının Polimer Beton Özellikleri Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi, 9(1), 16-28.

2. Bağcı, M., (2010). Cam Elyaf Takviyeli Kompozit Malzemelerin Erozyon Aşınma Davranışının İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 178s. Konya.

3. Reis, J. M. L., Ferreira, A. J. M. (2003). Fracture behavior of glass fiber reinforced polymer concrete. Polymer testing, 22(2), 149-153.

4. Çelik, M.Y., (1996). Mermer Atıklarının (Parça-Tozların) Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, A.K.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Afyonkarahisar.

5. Karaşahin, M., Terzi, S. (2007). Evaluation of marble waste dust in the mixture of asphaltic concrete. Construction and Building Materials, 21(3), 616-620.

6. Binici, H., Shah, T., Aksoğan, O., Kaplan, H. (2008). Durability of concrete made with granite and marble as recycle aggregates. Journal of Mmaterials Pprocessing Technology, 208(1-3), 299-308.

7. Gürer, C., Akbulut, H., (2005). Ocak Atığı Mermerler için Alternatif bir Atık Değerlendirme Yöntemi, 6. Ulusal Çevre Mühendisliği Kongresi, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, s.195-202, 24-26.

8. Çetin, A., (1997). Endüstriyel Atıkların Asfalt Beton Kaplama Karışımlarında Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

9. Terzi, S., Karaşahin, M., Nisan, M., (2003). Mermer Toz Atıklarının Asfalt Betonu Karışımında Filler Malzemesi Olarak Kullanımı, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, Teknik Dergi, Cilt 14, Sayı 2.

10. Aruntaş, H. Y., Dayı, M., Tekin, İ., Birgül, R., Şimşek, O. (2007). Kendiliğinden yerleşen beton özelliklerine atık mermer tozunun etkisi, 2. Yapılarda kimyasal katkılar sempozyumu, sfy: 174-180.

11. Filiz, M., Cengiz, Özel., Soykan, O., Yunus, Ekiz. (2010). Atık mermer tozunun parke taşlarında kullanılması. Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi, 6(2), 57-72.

12. Ünal, O., Uygunoglu, T., (2003). Atık mermer tozu katkılı betonların donma-çözülme etkisinde mekanik özelliklerinin araştırılması, Türkiye IV. Mermer sempozyumu bildiriler kitabı 18-19 Aralık , 147-157.

13. Yıldız, T., Yıldız, S., Keleştemur, O. (2011). Cam lif katkılı betonda filler malzemesi olarak atık mermer tozunun kullanılabilirliğinin araştırılması, E-Journal of New World Sciences Academy 6(4) 1308-7231.

14. Rai, B., Naushad, K. H., Abhishek, K., Rushad, T. S., & Duggal, S. K. (2011). Influence of Marble powder/granules in Concrete mix. International Journal of Civil and Structural Engineering, 1(4), 827.

15. Aliabdo, A. A., Elmoaty, A. E. M. A., & Auda, E. M. (2014). Re-use of waste marble dust in the production of cement and concrete. Construction and Building materials, 50, 28-41.

ISBN
978-605-7875-34-1

16. Soliman, N.M., 2013. Effect of using marble powder in concrete mixes on the behavior and strength of R.C. slabs. Int. J. Curr. Eng. Technol. ISSN: 2277-4106 3 (5), 1863-1870.

17. TS EN 1015-10 (2001). Kâgir Harcı-Deney Metotları- Bölüm 10: Sertleşmiş Harcın Boşluklu Kuru Birim Hacim Kütlesinin Tayini. Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

18. ASTM C 597, 1997. Standard Test Method for Pulse Velocity Through Concrete. Annual Book of ASTM Standards, 4pp USA.

19. TS EN 12390-3 (2010). Beton-Sertleşmiş Beton Deneyleri-Bölüm 3: Deney Numunelerinde Basınç Dayanımının Tayini. Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

20. TS EN 12390-5 (2010). Beton - Sertleşmiş beton deneyleri - Bölüm 5: Deney Numunelerinin Eğilme Dayanımının Tayini, Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

ISBN
978-605-7875-34-1

CERRAHİ ALAN ENFEKSİYONLARI VE POST-OP YARA BAKIMINDA HEMŞİRENİN BİLGİ DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ

Ebe Şerife Gül BİLGİNER,

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, g7blgnr@gmail.com,

Selma ATEŞ

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, selmaguler@ksu.edu.tr

Selçuk NAZİK

Dr.Öğr.Üyesi , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, selcuknazik@ksu.edu.tr

Ahmet Rıza ŞAHİN

Dr.Öğr.Üyesi , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ahmetrizasahin@ksu.edu.tr

Mehtap SÖNMEZ

Dr.Öğr.Üyesi , Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, msonmez@ksu.edu.tr

ÖZET

Cerrahi alan enfeksiyonları; mortaliteyi, morbiditeyi hastanede yatış süresini ve maliyeti arttırması bakımından cerrahi servislerinin ciddi bir problemidir.Cerrahi alan enfeksiyonları, asepsi ve antisepsi uygulamalarında, sterilizasyon metodlarında, ameliyathane koşullarında ve cerrahi teknik, yoğun bakım imkanlarındaki ilerleme ve gelişmelere ve profilaktik antibiyotik uygulamalarına rağmen hala modern cerrahinin çok önemli ve ciddi bir problemi olmaya devam etmektedir. Cerrahi alan enfeksiyonlarına neden olan risk faktörlerinin bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınması cerrahi alan enfeksiyon insidansında azalmaya neden olur. Yapılan literatür çalışmasında sağlık profosyonellerinin cerrahi alan enfeksiyonları ve post- op yara bakımında bilgi düzeylerinin değerlendirilmesine yönelik Türkiye'deki araştırma bulguları taranmıştır.Bu ihtiyaçtan hareketle bu araştırma kapsamında; cerrahi alan enfeksiyonları ve postop yara bakımında hemşirenin bilgi düzeyinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.Araştırma, Temmuz 2018-Aralık 2018 tarihleri arasında Kahramanmaraş il merkezinde bulunan ve genel tanı-tedavi ve bakım hizmetleri sunulan iki kamu hastanesinde gerçekleştirilmiştir.Araştırmanın evrenini, araştırma kapsamına alınan Kahramanmaraş İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı Necip Fazıl Şehir Hastanesinde ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi' ne bağlı Sağlık Araştırma ve Uygulama Hastanesi yataklı kliniklerde görev yapan sağlık personeli oluşturmuştur. Araştırma tanımlayıcı kesitsel özelliktedir. Araştırmada yataklı kliniklerde çalışan sağlık personelleri; Güç Analizi, α=0.05 önem düzeyi ve β:0.20 oranında 0.80 testin gücünde 202 hemşire örnekleme dahil edilmiştir.Araştırmada veri toplama aracı olarak " Cerrahi Alan enfeksiyonları ve post-op yara bakımında hemşirenin bilgi düzeyinin belirlenmesine" yönelik anket formu kullanılmıştır.Çalışmaya %13'ü(n=26) erkek cinsiyette, %87'si(n=176)kadın cinsiyette olmak üzere toplam 202 katılımcı dahil edilmiştir.Çalışmaya alınan katılımcıların%19.3'ü(n=39) sağlık lisesi, %16.8'i (n=34) ön lisans, %58.9 (n=119) lisans, %5(n=10) yüksek lisans programından eğitim almıştır.Çalışmaya alınan katılımcıların CAE eğitimi alma durumu değerlendirildiğinde %52 (n=105) eğitim aldığı, %48 (n=97) eğitim almadığı gözlenmiştir.Çalışmaya dahil edilen hemşirelerin hizmet süreleri değerlendirildiğinde 7,3±6 yıl (min-max:1-35 yıl) olduğu tespit edildi.çalışmaya alınan hemşirelerin, çalıştıkları klinikteki çalışma süreleri değerlendirildiğinde 2,5 ±2,1 yıl(min-max: 1-15 yıl)olduğu tespit edildi.CAE nın önlenmesine yönelik hemşirelerin bilgi düzeylerinin artırılması ve buna yönelik eğitimlere katılımın sağlanması planlanmalıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Anahtar kelimeler: Cerrahi Alan Enfeksiyonu, Post-op yara bakımı, Enfeksiyon, Hemşire

DETERMINATION OF THE KNOWLEDGE LEVEL OF NURSING IN SURGICAL FIELD INFECTIONS AND POST-OP WOUND CARE

ABSTRACT

Surgical site infections; is a serious problem of surgical services in terms of increasing mortality, morbidity, length of hospital stay and cost.Surgical field infections is still a very important and serious problem, despite the use of modern surgery on asepsis and antisepsis applications, sterilization methods, operating room conditions and surgical technique, progress and developments in intensive care facilities and prophylactic antibiotic treatment**.**Knowing the risk factors leading to surgical site infections and taking the necessary precautions, can a decrease in the incidence of infection of the surgical site causes.In the literature review Health research findings in Turkey are scanned to assess the knowledge level of postoperative surgical site infections and wound of care professionals.Based on this needed, within the scope of this research; The aim of this study is to evaluate the nurses' knowledge level in surgical field infections and post op wound care.The study was carried out between July 2018 and December 2018 in two public hospitals in Kahramanmaraş province, where general diagnosis, treatment and care services were provided.The population of the study was composed of all health personnel working in acute clinics of Necip Fazıl City Hospital which is affiliated with Kahramanmaraş Provincial Health Directorate and Health Research and Application Hospital of Kahramanmaraş Sütçü İmam University.The research is descriptive cross-sectional.Health workers working in inpatient clinics; 202 Nurse sampling was included the sampling which the Power Analysis is $\alpha = 0.05$ significance level and β: 0.20 ratio of 0.80 test power.As a data collection tool, a questionnaire form was used to 'determine the level of knowledge of nurses in surgical field infections and post-op wound care'. A total of 202 participants were included in the study, 13% (n = 26) male sex, 87% (n = 176) female sex. 19.3% (n = 39) of the participants were enrolled in health high school, 16.8% (n = 34) pre-license, 58.9% (n = 119) undergraduate, and 5% (n = 10) post-graduate program. When the CAE training status of the participants was evaluated, it was observed that 52% (n = 105) had received education and 48% (n = 97) did not receive education.When the service life of the nurses included in the study was evaluated, it was found that they were 7.3 ± 6 years (min-max: 1-35 years).Nurses included in the study, working hours in the clinic where they work the mean duration of the study was 2.5 ± 2.1 years (min-max: 1-15 years). It should be planned to increase the knowledge level of nurses to prevent CAE and to ensure participation in the trainings.

Key words: Surgical Field Infection, Post-op wound care, Infection, Nurse

1.GİRİŞ

İnfeksiyon, patojen etkiye sahip bir ajanın, konakçıya uygun yol, sayı ve koşullarda girmesi, toksin/zararlı madde oluşturması, dokular üzerinde zedeleyici işlev göstermesi ve konakçının ajana ve toksinlerine karşı gösterdiği dinamik yanıta verilen isimdir.[3]Cerrahi Alan Enfeksiyonu (CAE) asepsi ve antisepsi uygulamalarında, sterilizasyon yöntemlerinde, ameliyathane ventilasyonunda, cerrahi tekniklerde ve uygun antibiyotik proflaksisinde ilerlemelere rağmen, cerrahinin önemli bir sorunu olmaya devam etmektedir. Bu durum, ameliyat sonrası hastaların daha fazla antibiyotik kullanmasına, tedavi maliyetinin ve hastanede kalma süresinin artmasına neden olmaktadır.[1,2] 1860 lı yılların sonunda Joseph Lister'in antisepsinin kurallarını tanımlaması ve daha sonra asepsi-antisepsi metotlarındaki gelişmeler ve antibiyotiklerin keşfedilmesi cerrahi alan enfeksiyonlarının görülme sıklığı giderek azalmaya başladı.[1] Fakat, bilinçsiz antibiyotik kullanımına bağlı olarak

ISBN
978-605-7875-34-1

dirençli mikroorganizmaların ortaya çıkması, yaşam süresindeki artış, kronik veya immünsupresif hastalığı olan kişilerin daha fazla ameliyat edilir olması, prostatik materyallerin kullanımındaki ve organ transplantasyonlarındaki artış gibi faktörlere bağlı olarak, cerrahi alan enfeksiyonlarının görülme sıklığında yeniden bir artış gözlenmeye başlamıştır. [4,5] ABD'de 2010 yılında ortalama 16 milyon cerrahi işlem yapıldığı ve cerrahi işlemlerden sonra meydana gelen sağlık hizmetleri ile ilişkili enfeksiyonlar arasında CAE'nun en yaygın olduğu belirtilmektedir.[6,7] ABD'de 2009 yılında yapılan başka bir prevalans çalışmasında cerrahi alan enfeksiyonlarının en yaygın sağlık hizmetleriyle ilişkili enfeksiyon (SHİE) olduğu ve %31'ini oluşturduğu belirtilmiştir.[7] Ulusal Sağlık Güvenlik Ağı (NHSN; National Health Safety Network) 2006-2008 verilerine göre izlenen 849.659 cerrahi girişimin 16.147'sinde CAE saptanmış olup genel CAE oranı %1.9, CAE ilişkili mortalite oranı ise %3 bulunmuştur (bu ölümlerin %75'i doğrudan CAE ile ilgili).[6] ABD genelindeki hastanelerde 2002 yılında gerçekleşen, yaklaşık 8205 ölümün CAE ile ilişkili olduğu belirtilmektedir.[8]Ülkemizde de, "Ulusal Hastane Enfeksiyonları Sürveyans Ağı (UHESA)" 2014 verilerine göre izlenen 509.851 cerrahi girişimin 4.257'sinde CAE saptanmış olup bu verilere göre genel olarak CAE oranı yaklaşık olarak %1 bulunmuştur.[9] CAE maliyeti üzerine yapılan bir sistematik incelemede çeşitli ülkelerin 2004-2008 verilerine göre, enfekte olan bir hastanın bakım maliyetinin enfekte olmayanlara oranla %115 artış gösterdiği vurgulanmıştır.[10]

2.TEMEL KAVRAMLAR

2.1.Cerrahi Alan Enfeksiyonları

Operasyonu takip eden ilk 30 gün içinde kesi yerinde ve cerrahi girişimde bulunulan veya girişim sırasında manipüle edilen organ ve alanlarda gözlenen enfeksiyonlara cerrahi alan enfeksiyonu (CAE) denir. Vücut içine yabancı cisim (implant, protez) konulan olgularda bu süre bir yıla çıkmaktadır.[1,14] CAE genellikle postoperatif 5. günden sonra ortaya çıkar, ancak, klostrodiyal enfeksiyonlar ve ekzotoksin üreten streptokok enfeksiyonları ilk 24 saatte ortaya çıkabilir.[4] Amerikan Hastalıkları Kontrol ve Önleme Merkezi (CDC; Centers for Disease Control and Prevention) göre CAE; cerrahi girişimi takiben 30 veya 90 gün içinde gelişebilen (cerrahi girişim günü birinci gün olarak alınır), ameliyat bölgesinde gözlenen enfeksiyonlar olarak tanımlamıştır. CAE, yüzeyel insizyonel cerrahi alan enfeksiyonu, derin insizyonel cerrahi alan enfeksiyonu ve organ/boşluk cerrahi alan enfeksiyonu olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır .[11,12,13]

2.1.1. Yüzeysel İnsizyonel Cerrahi Alan Enfeksiyonları

Ameliyatlardan sonra ilk 30 gün içinde ortaya çıkan enfeksiyon, yalnızca insizyon deri/deri altı dokusunu tutan enfeksiyondur. Hastada aşağıdakilerden en az birinin olduğu;

-Yüzeysel insizyondan pürülan akıntı

-Yüzeysel insizyondan aseptik koşullarda alınan sıvı veya doku kültüründe mikroorganizma izole edilmesi

-Cerrah/hekim tarafından kontrollü açılan ve kültür pozitif olan veya kültür yapılmamış yüzeysel insizyon ve hastada enfeksiyon belirti ve bulgularından (ağrı veya hassasiyet, lokalize şişlik, kızarıklık veya ısı artışı) en az biri olması. Kültür negatif ise, bu ölçüt karşılanmaz.

-İlgili cerrahın/hekimin yüzeysel insizyonel CAE tanısı koyması.

2.1.2. Derin İnsizyonel Cerrahi Alan Enfeksiyonları

Kalıcı olarak yerleştirilmiş implant (prostetik kalp kapağı, insan dokusundan olmayan damar grefti, mekanik kalp veya kalça protezi gibi insan dokusu kökenli olmayan implante edilmiş yabancı cisim) yoksa ameliyattan sonraki 30 gün, implant varlığında bir yıl içinde gelişen, ameliyata bağlı görünen, insizyon bölgesinde derin yumuşak dokuları (fasiya ve kas tabakaları) ilgilendiren ve aşağıdakilerden en az birinin olduğu infeksiyon derin insizyonel cerrahi alan infeksiyonu olarak ele alınmalıdır.

- Organ veya boşluk komponentinden kaynaklanmayan derin insizyondan pürülan akıntı gelmesi.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Derin insizyonunun spontan ayrılması veya >38C ateş, lokalize ağrı ve hassasiyet gibi bulgularla cerrahın yarayı açması. (Yara kültürü pozitiftir.)
- Fizik muayenede, cerrahi müdahale esnasında, histopatolojik ya da radyolojik inceleme ile derin insizyon bölgesinde apse veya başka bir infeksiyon bulgusu saptanması.
-Cerrah/ infeksiyon konsültanı tarafından derin insizyonel CAİ tanısının konulmasıdır.

2.1.3. Organ/Boşluk Cerrahi Alan Enfeksiyonları

Ameliyat tipine göre değişmekle birlikte, ameliyattan 30 ila 90 gün sonra ortaya çıkan enfeksiyon, cilt insizyonu, fasya veya kas tabakaları dışında, ameliyat esnasında açılan veya manipüle edilmiş vücudun herhangi bir yerini tutan enfeksiyondur. İmplant yoksa cerrahi girişimden sonraki 30 gün içinde, implant varsa 1 yıl içinde ortaya çıkar. Hastada aşağıdakilerden en az birinin olduğu enfeksiyon organ/boşluk cerrahi alan enfeksiyonu olarak ele alınmalıdır.
- Organ/boşluğa konulmuş bir direnden pürülan akıntı
- Organ/boşluktan aseptik koşullarda alınan sıvı veya doku kültüründe mikroorganizma bulunması
- Direkt muayenede, invaziv işlem sırasında veya histopatolojik inceleme veya görüntüleme testlerinde, organ/boşluğu tutan, abse veya enfeksiyonun diğer bulguları
-Cerrahın, infeksiyon konsültanı tarafından organ/boşluk CAİ tanısının konulmasıdır.

2.2.Yaraya Ait Özellikler

Primer kapatılan kesiler ameliyat sonrası 24-48 saat süreyle steril pansuman ile korunmalıdır. Cerrahi girişim bölgesine temastan önce ve pansuman değişiminden sonra eller yıkanmalıdır (Kategori IB). Yara pansumanının değişmesi gerekiyorsa steril olarak yapılmalıdır. Hastaya ve ailesine yara bakımı, CAE semptomları ve bu semptomların varlığında ilgililere durumu bildirmeleri konusunda eğitim verilmelidir (Kategori II). Cerrahi alan enfeksiyonu için en önemli faktörlerden birisi yaranın kontaminasyon derecesidir.National Research Council'in 1984 yılında modifiye edilmiş olan tanımlarına göre cerrahi yaralar kontaminasyon derecesine göre, temiz, temiz-kontamine, kontamine ve kirli yara olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. National Nosocomial Infection Surveillance (NNIS) 1991-2002 verilerine ve diğer literatür bilgilerine göre enfeksiyon oranları, temiz cerrahi yaralarda %1-3, temiz kontamine yaralarda %3-10, kontamine yaralarda %5-15 ve kirli ve infekte yaralarda ise %7 ve üzeri olarak bildirilmiştir.[21,20]

2.2.1.Kontaminasyon derecesine göre yaraların sınıflandırılması

2.2.1.1.Sınıf I-Temiz yaralar
• Elektif şartlarda primer olarak kapatılmış
• Drenaj uygulanmamış
• Travma ve enfeksiyon olmayan
• İnflamasyon bulgusu olmayan
• Asepsinin tekniğin bozulmadığı durumlar
• Temiz yaralarda solunum, gastrointestinal, genitoüriner ve orofaringeal sistemlere girilmemiştir.

2.2.1.2Sınıf II- Temiz-kontamine yaralar
• Apandektomi, orofarinks ve vajen operasyonları
• İdrar kültürü pozitifliği olmaksızın genitoüriner sistem girişimleri
• Safra yollarında enfeksiyon olmaksızın bilier traktus girişimleri
• Aseptik teknikte minör aksaklıklar olması
• Mekanik drenaj uygulanan yaralar
• Temiz-kontamine yaralarda gastrointestinal, solunum veya genitoüriner sisteme kontrollü olarak girilmiş, ancak alışılmışın dışında bir kontaminasyon olmamıştır.

2.2.1.3.Sınıf III-Kontamine yara
• Açık ve yeni travmatik yaralar
• Gastrointestinal sistemden büyük kaçak olduğu durumlar

ISBN
978-605-7875-34-1

• Safra ve idrarın enfekte olduğu durumlarda bilier ve genitoüriner sisteme girilmesi
• Aseptik teknikte major aksaklıklar olması
• Pürülan olmayan akut inflamasyonun olduğu insizyonlar.

2.2.1.4.Sınıf IV-Kirli ve enfekte yara
• Ölü doku bulunması
• Yabancı cisim olması
• Fekal kontaminasyon
• Tedavinin geciktiği veya dışarıdan kirlenmiş travmatik yaralar
• Organ perforasyonlarının olması
• Operasyon sırasında akut bakteriyel inflamasyon veya pü ile karşılaşılmış olması.

2.3. Cerrahi Alan Enfeksiyonlarının Önlenmesinde Hemşirelik Girişimleri;

2.3.1.Ameliyat Öncesi Dönemde;

-Hastanın anamnezinin doğru ve eksiksiz alınması,
-Hastanın kronik hastalıklar açısından değerlendirilmesi (diyabet, hipertansiyon,astım vb.),
-Güvenli cerrahinin tam ve eksiksiz uygulanması [30],

-Profilaktik antibiyotik uygulamasının uygun zamanda yapılması [31],

- Tütün ürünleri kullanan hastaların, ameliyat öncesi dönemden en az 30 gün önce tütütn ürünlerini bırakmasının önerilmesi [19],

-Kadın hastalarda oral kontraseptif kullanıp kullanmadığının sorgulanması [32],

-Hasta ameliyata alınmadan önce klinikte kan glikoz düzeyinin kontrol edilmesi,

-Hastanın kan transfüzyonu yönünden sorgulanması [34],

-Hastanın beden kitle indeksi oranına bakılıp, malnütrisyon ve obezite açısından değerlendirilmesi [33],
-Mümkünse hasta, ameliyat öncesi dönemde uygun antiseptik solüsyonlar ile duş aldırılması[32]
- Uygun bağırsak temizliğinin yapılması Gastrointestinal sistem cerrahisi ameliyatlarında CAE'nin önlenmesinde etkilidir.[35]

2.3.2.Ameliyat Dönemi;

-Yara iyileşmesini sağlamada ameliyat esnasında ve sonrasında asepsi ilkelerine uyulmalıdır.

- Ameliyata en son vaka olarak enfekte veya kolonize olduğu tespit edilmiş hastalar alınmalıdır.[36]

-Ameliyat bölgesindeki tüylerin gerekli olmadıkça kesilmemesi, gerekirse ameliyattan hemen önce tüy dökücü krem ile alınması yada elektrikli traş makinası ile kesilmesi. [37]

-Çok acil durumlar dışında flash sterilizasyon uygulamasının yapılması, bu tarz durumlarda depolanmış malzemelerin kullanılması, yoksa gelmesinin beklenmesi.[38]

-Ameliyat süresi 2 saatin üzerine çıkarsa profilaktik antibiyotik dozunun yenilenmesi.[39]

-Ameliyat odasının nem ısı yönünden, havalandırma kontrol edilmesi.[33]

-Vücut ısısının fizyolojik sınırlarda tutulması.[40]

2.3.3.Ameliyat Sonrası Dönem;

Yara oluşum zamanına göre (akut yara, kronik yara), yaranın patojenler ile kontamine durumuna göre (temiz, kontamine, enfekte yara), yaranın görünümüne göre (kapalı-açık yara) gibi yara tanımlamalı ve değerlendirilmelidir. Aynı zamanda yara iyileşme tipine (primer, sekonder, tersiyer), yara iyileşme fazına (inflamatuar-proliferasyon-maturasyon fazı) göre bakım verilmelidir.[41]Akut enfeksiyonu tespit etmek adına insizyon bölgesi yerel enfeksiyon belirtileri açısından takip edilmelidir.İnsizyon alanındaki sıvıyı drene etmek amacıyla yerleştirilen drenlerden gelen sıvı, renk,

ISBN
978-605-7875-34-1

miktar, yoğunluk açısından kontrolü sağlanmalı ve değişiklikler kaydedilmelidir.[33] Hasta ve yakınlarının doğru yara bakımı, CAE semptomları ve bu semptomların önemi hususunda eğitim verilmelidir.[39]

2.3.3.1.Temiz ve Temiz Kontamine Yaralarda Hemşirelik Bakımı:
Hasta ameliyattan gelince insizyon yeri kontrol edilir ve takibi yapılır.Sonrasında hastanın genel durumuna bakılarak yaşam bulguları takip edilir. İnsizyon bölgesi; ağrı, kanama, hematom, şişkinlik yönünden değerlendirilir ve takip edilir.
-Hastanın dren takibi yapılmalıdır.Drene gelen mayi; miktar, renk ve yoğunluk açısından değerlendirilir.

-Yara her zaman kuru ve temiz tutulmalıdır.

-Ameliyatı takiben 24 saat sonrasında pansuman yenilenir.

-Kesi hattı travmalardan korunmalıdır.

-Yara bakımı sırasında hastanın rahat olduğu bir pozisyon kullanılmalıdır.

-Minimum ilk 24 saat hastanın aldığı çıkardığı takibi yapılmalıdır.

-Ameliyatı takiben 24 saat sonunda hastaya proteinden zengin bir diyet verilir.

-Hasta ve yakınlarına yara bakımı hakkında bilgi verilerek bakıma katılmaları sağlanır.

-Taburculuk sonrası yapılması gerekenler hakkında hasta ve yakınına bilgi verilir (Beslenme, fiziksel aktivite vb.)[42]

2.3.3.2.Kontamine ve Kirli Enfekte Yaralarda Hemşirelik Bakımı:
-Hasta ameliyattan çıktığında insizyon yeri kontrolü sağlanmalıdır.Hastanın vital bulguları takip edilir ve ameliyat bölgesi kanama/hematom, ödem ve ağrı yönünden kontrol edilir.

-Ameliyatın 3- 5. gününden sonra enfeksiyon bulguları ortaya çıktığı için, ilgili günlerde belirtiler kontrol edilir, ancak hasta bu günlerde taburcu olmuş ise taburculuk öncesi verilen eğitim esnasında bilgi verilir.

-Dren takibi yapılır, gelen sıvı, miktarı, rengi, yoğunluğu açısından gözlenir.

-Yara her zaman temiz ve kuru tutulmalıdır.

-Pansuman 8 veya 12 saatte bir değiştirilir.

-Yaranın çevresi bül, maserasyon yönünden gözlenir.

-Kirlenen pansuman miktarı, rengi, kokusu kayıt edilir.

-Hastanın 24 saatlik aldığı çıkardığı takibi yapılır.

-İnsizyon yeri travmalardan korunmalıdır.

-Yara bakımı esnasında hastanın rahat olduğu bir pozisyon kullanılır.

-Hasta ve yakınlarına aseptik teknikle yapılan pansuman hakkında eğitim yapılır.

-Hasta odasına ziyaretçilerin girişi kısıtlanır.[18]

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Amacı

ISBN
978-605-7875-34-1

Cerrahi alan enfeksiyonları; mortaliteyi, morbiditeyi hastane de yatış süresini ve maliyeti arttırması bakımından cerrahi servislerinin ciddi bir problemidir.[17,18]Cerrahi alan enfeksiyonları, asepsi ve antisepsi uygulamalarında, sterilizasyon metodlarında, ameliyathane koşullarında ve cerrahi teknik, yoğun bakım imkanlarındaki ilerleme ve gelişmelere ve profilaktik antibiyotik uygulamalarına rağmen hala modern cerrahinin çok önemli ve ciddi bir problem olmaya devam etmektedir.[19]Cerrahi alan enfeksiyonlarına neden olan risk faktörlerinin bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınması cerrahi alan enfeksiyon insidansında azalmaya neden olur.[19,18]Yapılan literatür çalışmasında sağlık profosyonellerinin cerrahi alan enfeksiyonları ve post- op yara bakımında bilgi düzeylerinin değerlendirilmesine yönelik Türkiye'deki araştırma bulguları taranmıştır.Bu ihtiyaçtan hareketle bu araştırma kapsamında; cerrahi alan enfeksiyonları ve postop yara bakımında hemşirenin bilgi düzeyinin değerlendirilmesi hedeflenmektedir.

3.2. Araştırmanın Türü:

Araştırmamız, tanımlayıcı kesitsel özelliktedir.

3.3.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, araştırma kapsamına alınan Kahramanmaraş İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı Necip Fazıl Şehir Hastanesinde ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi' ne bağlı Sağlık Araştırma ve Uygulama Hastanesi yataklı kliniklerde görev yapan tüm sağlık personeli oluşturacaktır. Araştırmada yataklı kliniklerde çalışan sağlık personelleri; Güç Analizi, α=0.05 önem düzeyi ve β:0.20 oranında 0.80 testin gücünde 202 hemşire örnekleme dahil edilmiştir.

3.4. Araştırmada Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak " Cerrahi Alan enfeksiyonları ve post-op yara bakımında hemşirenin bilgi düzeyinin belirlenmesi "ne yönelik anket formu kullanılmıştır.Anket formu beş başlık altında toplanmıştır.Anket formunda birinci soru olarak demografik değişkenler ,ikinci soru olarak ideal yara örtüsü için sorular, üçüncü soru olarak kesi bakımı için sorular, dördüncü soru olarak CAE nı azaltmaya yönelik sorular,yara yeri kültürü alımı ile kullanılmıştır sorular ve son olarak beşinci soru olarak cerrahi alan enfeksiyonlarını önlemeye yönelik girişimleri hemşirelerin uygulamalarına yönelik sorular kullanılmıştır.

3.5.Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri etik kurul izni ile araştırmanın yapılacağı kurumlardan gerekli izinler alındıktan sonra Temmuz 2018– Aralık 2018 tarihleri arasında toplanmıştır. Veri toplama sürecinde araştırma kapsamına alınan hastanelerde gece ve gündüz vardiyalarında çalışan tüm sağlık personeline ulaşılmaya çalışılacak ancak veri toplama aracını eksik doldurma ,anketi doldurmak istememe, v.b nedenlerle araştırma kapsamı dışında kalan, sağlık çalışanları araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.Sağlık personelleri ile yüz yüze görüşülerek araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapılarak, araştırma hakkında bilgilendirme sonrası, araştırmaya katılmayı kabul eden sağlık personellerine veri toplama aracı dağıtılarak 10-15 dakika içerisinde anket formunu doldurmaları istenmiştir. Araştırma kapsamında toplanan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak IBM SPSS for Windows 22 istatistik paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde normal dağılıma uygunluğu, Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenecektir.Normal dağılan değişkenler için iki grup karşılaştırmalarında bağımsız iki örnek t testi, 3 veya daha fazla grup karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi(anova) kullanılacaktır.Kategorik değişkenler arası dağılım ilişkisi Kikare testi ve Fisher Exact testi ile incelenecektir.Ölçek ve değişkenler arasındaki ilişki Pearson Kolerasyon testi ile incelenecektir.Normal dağılmayan değişkenler için iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi, 3 veya daha fazla grup karşılaştırmalarında Kruskal Wallis H testi uygulanacaktır.

ISBN
978-605-7875-34-1

4.BULGULAR

Bu bölümde; araştırmaya katılan sağlık çalışanlarından edinilen bilgiler doğrultusunda yapılan analizler sonucu betimsel ve yorumlayıcı istatistiklere ait bulgulara yer verilmiştir.

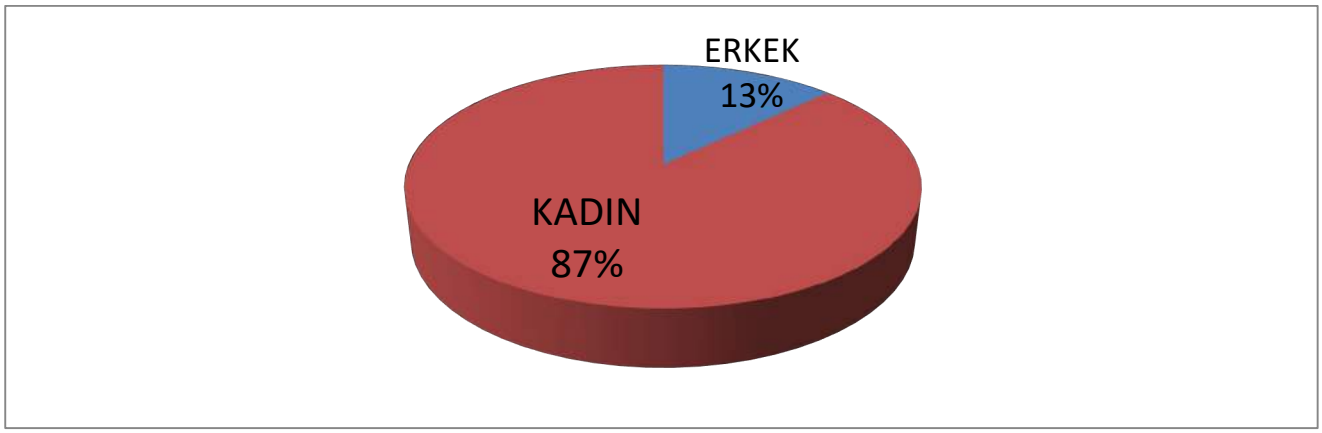

Şekil 1. Çalışmaya alınan kişilerin cinsiyet dağılımı

Şekil 1 incelendiğinde, katılımcıların %13'ü (n=26) erkek cinsiyette, %87'si (n=176) kadın cinsiyette olmak üzere 202 gönüllü katılımcı alınmıştır.

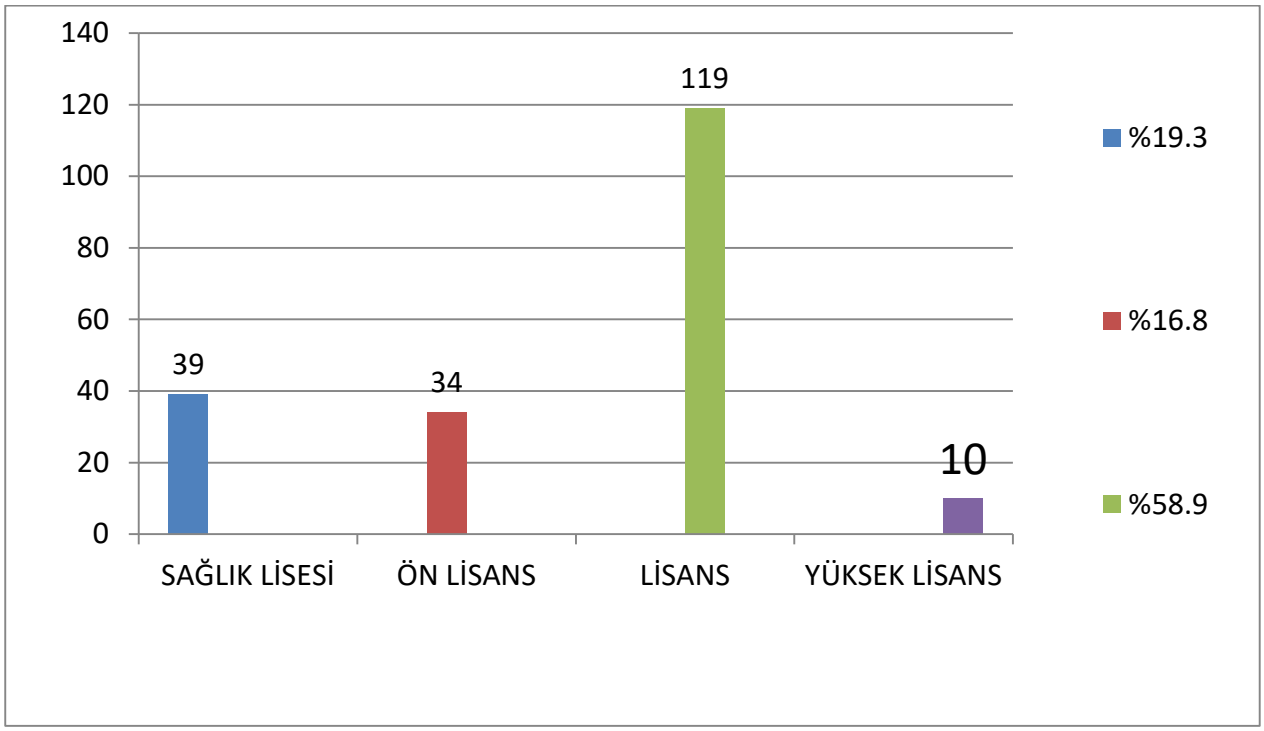

Tablo 1 Çalışmaya alınan kişilerin eğitim durumları

Tablo 1 incelendiğinde; çalışmaya dahil edilen katılımcıların %19.3'ü (n=39) sağlık lisesi, %16.8'i (n=34) ön lisans, %58.9'u (n=119) lisans, %5'i (n=10) yüksek lisans programından eğitim almıştır.

ISBN 978-605-7875-34-1

2-Aşağıdaki bilgilerden ideal yara örtüsü için size göre doğru olan seçenekleri işaretleyiniz. (birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

Sorular		Sağlık lisesi [%(n=39)]	Ön lisans [%(n=34)]	Lisans [%(n=119)]	Yüksek lisans[%(n=10)]	P değeri
a)Uygun nem sağlamalı	Doğru Yanlış	71,8 (28) 28,2 (11)	82,4 (28) 17,6 (6)	66,4 (79) 33,6 (40)	60,0(6) 40,0(4)	p=0,296
b)Optimum sıcaklık sağlamalı	Doğru Yanlış	53,8 (21) 46,2 (18)	55,9 (19) 44,1 (15)	53,8 (64) 46,2 (55)	70,0(7) 30,0(3)	p=0,802
c) Mikrobiyal ajanlara ve yabancı cisimlere bariyer oluşturmalı	Doğru Yanlış	74,4 (29) 25,6 (10)	88,2 (30) 11,8 (4)	82,4 (98) 17,6 (21)	100(10) 0(0)	p=0,196
d) Toksik ve alerjik olmamalı	Doğru Yanlış	74,4 (29) 25,6 (10)	91,2 (31) 8,8 (3)	84,0 (100) 16,0 (19)	90,0(9) 10,0 (1)	p=0,246
e) Gaz geçişi sağlamalı	Doğru Yanlış	43,6 (17) 56,4 (22)	64,7 (22) 35,3 (12)	62,2 (74) 37,8 (45)	70,0(7) 30,0(3)	p=0,153
f)Kokuyu ortadan kaldırmalı	Doğru Yanlış	53,8 (21) 46,2 (19)	58,8 (20) 41,2 (14)	56,3 (67) 43,7 (52)	50,0(5) 50,0(5)	p=0,955
g) Yaraya destek olmalı	Doğru Yanlış	74,4 (29) 25,6 (10)	73,5 (25) 26,5 (9)	75,6 (90) 24,4 (29)	90,0(9) 10,0(1)	p=0,748
h) Estetik ve ucuz olmalı	Doğru Yanlış	11,3 (20) 48,7 (19)	58,8 (20) 41,2 (14)	55,5 (66) 44,5 (53)	80,0(8) 20,0(2)	p=0,428

Tablo 2 Çalışmaya dahil edilen kişilerin eğitim düzeylerine göre sorulara verdikleri cevapların analizi

Tablo 2 de anket içerisinde yer alan ideal yara örtüsü ile ilgili sorulara çalışmaya alınan 202 katılımcı eğitim düzeylerine göre sorulara verdikleri doğru ve yanlış cevaplar analiz edilmiştir.

Çalışmaya alınan katılımcıların CAE eğitimi alma durumu değerlendirildiğinde %52 (n=105) eğitim aldığı, %48 (n=97) eğitim almadığı tespit edilmiştir.Çalışmaya alınan katılımcıların hizmet süreleri değerlendirildiğinde 7,3±6 yıl (min-max; 1-35 yıl) olduğu tespit edildi.Çalışmaya alınan katılımcıların çalıştığı klinikteki hizmet süreleri değerlendirildiğinde 2,5±2.1 yıl (min-max; 1-15 yıl olduğu tespit edildi. Çalışmaya alınan kişilerin yaş ortalaması değerlendirildiğinde tüm olgularda 29,1 ± 6,6 yıl, min-max(17-55 yıl)eğilim durumu değerlendirildi.Kadınlar için 29,1 ± 6,5 yıl, erkekler için 29,2 ± 7,5 yıl olduğu tespit edildi.(p=0.916)

5.TARTIŞMA

Cerrahi alan infeksiyonları, gelişmiş cerrahi tekniklere, artan infeksiyon kontrol önlemlerine ve profilaktik antibiyotik uygulamalarına rağmen hastalar için ciddi tehdit unsuru olmaya devam etmektedir. CAE, morbitite ve mortalite oranlarını arttırdığı gibi hastanede kalış süresini arttırarak hastanın biyo-psiko-sosyal açıdan kayıplarını ve maliyeti arttırmaktadır.[22] CAE'nin risk faktörleri incelendiğinde, CAE yarısından fazlasının önlenebildiğini literatürde belirtilmektedir.Hemşirelerin enfeksiyonları önleme girişimlerini doğru ve hızlı bir şekilde karar vererek yapması ve kaliteli

ISBN
978-605-7875-34-1

hemşirelik bakımını sağlamak için kanıta dayalı önerileri bilmesi oldukça önemlidir. Literatür incelendiğinde, hemşireler ile yapılan çalışmalarda hastane enfeksiyonları kapsamında eğitim alanların oranı % 64,0-95,3 arasında değişmektedir.[23,24,25]
Literatürde hemşirelerin HE ile ilgili hizmet içi eğitim alma durumlarını belirleyen birçok çalışma olmasına karşın oranları tüm çalışmalarda değişkenlik göstermektedir. Bu değişkenliğin sebepleri arasında kurumların eğitim politikaları, hemşire başına düşen hasta sayısı/iş yükü, hemşirelerin gönüllü olması/eğitime katılımın özendirilmesi vb. faktörler sayılabilir.Araştırmamıza alınan katılımcıların CAE eğitimi alma durumu değerlendirildiğinde %52 (n=105) eğitim aldığı, %48 (n=97) eğitim almadığı tespit edilmiştir. Talip ve ark yapmış olduğu araştırmaya katılan hemşireler cerrahi alan enfeksiyonlarının önlenmesi ile ilgili sorulan iki soruya da %70'ten fazla yanlış yanıt vermişlerdir.[23] Cerrahi alan enfeksiyonları (CAE) hastane kökenli enfeksiyonlar içinde ikinci sıklıkta görülmekte ve önlenebilir bir komplikasyon olarak tanımlanmaktadır.[26] Hemşirelerin %70'ten fazlasının konunun önemini bilmedikleri görülmektedir. Aytaç ve ark'ın çalışmasında "ameliyat öncesi cilt hazırlığında ameliyat bölgesinin tüylerden arındırılması için kullanılabilecek en uygun yöntem hangisidir?" sorusuna hemşirelerin %83,8'i yanlış yanıt vermiştir.[27] Kaya'nın çalışmasında hemşirelerin mesleki deneyim süreleri ile bilgi puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı belirtilmiştir.[28] Yağmur'un çalışmasında da hemşirelerin öğrenim düzeyleri ile bilgi puanlarının arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirtilmiştir.[29]

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada dahili ve cerrahi kliniklerde çalışan hemşirelerin cerrahi alan enfeksiyonları ve postop yara bakımındaki bilgi, tutum ve davranışları incelenmiştir. Cerrahi alan enfeksiyonları cerrahinin en önemli sorunlarından birisidir. Hastaya ait tüm faktörleri düzeltmek mümkün olmamakla birlikte, operatif süreçle ilgili risk faktörlerinin hemen tümü düzeltilebilir özelliktedir. Bu nedenle cerrahi alan enfeksiyonuna neden olan tüm risk faktörlerinin bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınması bu enfeksiyonların insidansını azaltacaktır.Lisans ve lisansüstü eğitim programlarında CAE ile ilgili konular daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.Güncel rehberler doğrultusunda CAE ile ilgili hizmet içi eğitim programlarının sağlık çalışanlarına sunulması, hastanede yapılan sürveyans sonuçlarının cerrahi hastasının bakımından sorumlu tüm hemşirelerle paylaşılması ve öneminin vurgulanması önem oluşturmaktadır. Cerrahi hemşirelerinin CAE gelişmesini önlemeye yönelik olarak; ameliyat öncesi dönemde hasta hazırlığını sağlaması, antimikrobiyal profilaksinin sağlandığından emin olması,hasta odasının ve çevre yüzeylerin temizliği, dezenfeksiyonu ve postop yara bakımında cerrahi aletlerin sterilizasyonu, uygun yara bakımının yapılması, hastaya ve ailesine enfeksiyondan korunma eğitimlerinin verilmesi gibi çok önemli sorumlulukları bulunmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR

1. Mangram, A.J., Horan, T.C., Pearson, M.L., Silver, L.C., Jarvis, W.R. (1999). CDC Guideline for prevention of surgical site infection, 1999. Infection Control and Hospital Epidemiology, 20(4): 247-278.

2. Tanner, J., Padley, W., Assadian, O., Leaper, D., Kiernan, M., Edmiston, C. (2015). Do surgical care bundles reduce the risk of surgical site infections in patients undergoing colorectal surgery? Asystematic review and cohort meta-analysis of 8,515 patients. Surgery, 158(1): 66-77.

3. Lawrence J., May D. (Eds.). Babb J., Lowe S. (2011) Toplumda İnfeksiyon Kontrolü. İçinde: Temizlik, Dezenfeksiyon ve Sterilizasyon. Çeviren: Aksoy G., Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul. s: 41-75.

4. Kılıç YA, Abbasoğlu O. Cerrahi alan enfeksiyonları: Giriş ve tanımlar. Hastane İnfeksiyonları Dergisi 2001; 5:63-68.

5. Fry DE. Surgical Site Infection: Pathogenesis and Prevention. 13, 200. www. Medscape.com. Release Date: February

6. Yi M, Edwards JR, Horan TC, Berrios-Torres SI, Fridkin SK. Improving risk-adjusted measures of surgical site information for the National Healthcare Safety Network. Infect Control Hosp Epidemiol 2011;2:970-86

7.Magill SS, Hellinger W, et al. Prevalence of healthcare-asociated infections in acutecare facilities. Infect Control Hosp Epidemiol 2012;33:283-91

8.Klevens RM, Edwards JR, RichardsCL,Gaynes RP, Horan TC. Estimating healthcare-associated infections and deaths in U.S. hospitals, 2002. Public Health Rep. 2007;122(2):160- 166

9.UHESA Özet raporu 2014: http://www.saglik.gov.tr/TR/dosya/197084/h/2014-ulusal-ozet-rapor-1.pdf

10.Broex EC, van Asselt AD, Bruggeman CA, van Tiel FH. Surgical site infections: how high are the costs
J Hosp Infect. 2009;72(3):193-201

11.Surgical Site Infection (SSI) Event http://www.cdc.gov/nhsn/PDFs/pscManual/9pscSSIcurrent.pdf

12.Yılmaz GR, Bayazıt NF, Erdinç Ş. Cerrahi alan infeksiyonları (SSI). FLORA 2014;19(4):145-156

13.Garner JS, Jarvis WR, Emori TG, Horan TC, Hughes JM. CDC definitions for nosocomial infections. J İnfect Control 1988; 16:128-140.

ISBN
978-605-7875-34-1

14. Aşçıoğlu S. 2007. Hastane Enfeksiyonları, Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi ;64 (1) Epidemiyoloji Raporu, 1-2.
15.Aygin D.,Marul F. Cerrahi Alan Enfeksiyonu Tanımlarında Yenilikler ve Ameliyat Öncesi Tüy Temizliğinde Güncel Uygulamalar.Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi,2016, Cilt 1, Sayı 3,28-36

17.Hergül F., Yavuz M. Ameliyat öncesi antiseptik duş cerrahi alan enfeksiyonlarının önlenmesinde etkili midir? Pamukkale Tıp Dergisi,2016.20092

18.Kalkan N., Karadağ M. Cerrahi Alan Enfeksiyonlarını Önlemede Güncel Yaklaşımlar ve Hemşirelere Yönelik Önleme Girişimleri Algoritması.Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2016;6(4):280-289

19.Uzunköy A.,Cerrahi Alan Enfeksiyonları: risk faktörleri ve önleme yöntemleri Ulusal Travma derg 2005

20.Bozfakioğlu Y. Cerrahi alan infeksiyonlarında patogenez ve sınıflama. Hastane İnfeksiyonları Dergisi 2001; 5:91-94.

21.Horan TC, Gaynes RP, Martone WJ, Jarvis WR, Emory TG. CDC definitions of nosocomial surgical site infections 1992; A modification of CDC definitions of surgical wound infections. Am J Infect Control 1992;20: 271-4.

22. Owens CD., Stoessel K. (2008) Surgical site infections:Epidemiology, microbiology and prevention. Journal of Hospital Infection 70(52):3-10.

23.Mankan T, Kaşıkçı M K. 2015. İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi; 4(1):11-16; 4(1):11-16 ISSN: 2146-6696

24.Saygılı M. Özer Ö. Uğurluoğlu Ö. 2015. Bir Kamu Hastanesinde Hemşirelerin Akılcı İlaç Kullanımına Yönelik Bilgi ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi. 2015, 8 (3),162-170

25.Özpulat F. 2010. Sağlık Bakanlığı Ankara Dışkapı Hastanesinde Çalışmakta Olan Sağlık Personelinin Hizmet İçi Eğitim Programına Eğitim ve Araştırma İlişkin Görüşlerinin Saptanması. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, Sempozyum Özel Sayısı

26. Sakman G. Cerrahların infeksiyon kontrolüne bakışı. Hastane İnfeksiyonları Dergisi 2011; 15: 135-8.

27. Aytaç N., Naharcı H., Öztunç G. Adana'da Eğitim Araştırma Hastanelerinin Yoğun Bakım Hemşirelerinde Hastane Enfeksiyonları Bilgi Düzeyi, Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2008; 9(3):9–15.

28. Kaya BŞ. Afyon Kocatepe Üniversitesi Ahmet Necdet Sezer Uygulama ve Araştırma Hastanesinde Çalışan Sağlık Personelinin Hastane İnfeksiyonları Konusuna İlişkin Bilgi Düzeylerinin Saptanması. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2004.

29. Yağmur Ş. Yoğun Bakım Hemşirelerinin Hastane İnfeksiyonlarının Önlenmesi İle İlgili Bilgi Düzeyi ve Tutumlarının Belirlenmesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İç Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı. Yüksek Lisan Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2004.

ISBN
978-605-7875-34-1

30. Bektaş G. 2015. Ameliyathane Ekibinin Güvenli Cerrahi Konusunda Görüş Ve Uygulamalarının Belirlenmesi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi,Lefkoşa
31. Özaydın, İ., Özaydın Ç. 2010. Cerrahi Alan İnfeksiyonları. Konuralp Tıp Dergisi; 2(3): 25-28.
32. Dal Ü. 2008. Malnütrisyona Bağlı Postoperatif Komplikasyonlar Ve Hemşirelik Bakımı, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi; 11: 1
33. Elbaş N. Erdil F. 2008. Ameliyat Sonrası Hasta Bakımı. Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği, 9.Baskı. S: 123-136
34. Dolgun E. Yavuz M. 2010. Hastaların Ameliyat Öncesi Döneme Ait Bilgi Ve Gereksinimlerinin İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim Ve Sanatı Dergisi, Cilt:3, Sayı:1.2010

35. Özçimen E. 2013. Elektif Kolorektal Cerrahi Hastalarında Antibiyotikli Serum İle Yapılan Periton İrrigasyonunun Cerrahi Alan Enfeksiyonu Üzerine Etkisi, Uzmanlık Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. 18-19
36.İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, Hastane Enfeksiyonları: Korunma Ve Kontrol, Sempozyum Dizisi No:60- Ocak 2008; S.181-192)
37. Darouiche R O. Wall M J. Itani K M at al. 2010. Chlorhexidine-Alcohol Versus Povidone-İodine For Surgical-Site Antisepsis. North England Journal of Medicine.; 362(1): 18-26

38. Yüceyar S. 2010. Yara Bakımı Ve Yara İyileşmesi. Genel Cerrahi Ders Kitabı. Ed: Göksoy E. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4892, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayın No: 280

39. Değerli Ü, Erbil Y. 2008. Cerahi Alan İnfeksiyonları. Cerrahide Komplikasyonlar, Güneş Tıp Kitabevi. Ankara. S:114-125

40. Alerany C. Campany D. Monterde J. Semeraro C. 2005. Impact Of Local Guidelines And An İntegrated Dispensing System On Antibiotic Prophylaxis Quality İn A Surgical Centre. Journal Of Hospital Infection ;60:111-7.

41. Schwartz Cerrahi Prensipleri El Kitabı. Özçelik Mf (Ed.) 1. Baskı,1. Cilt, Nobel Matbaacılık, İstanbul, S:223-236.

42. Kaya G. Çelik M. Trabzon Ş. Gazioğlu E. Bayar A. Oksay Y. 2017.Cerrahi Alan Enfeksiyonlarını Önlemeye İlişkin Bilgi Düzeyleri, Türk Cerrahi ve Ameliyathane Hemşireleri 2. Uluslararası & 10. Ulusal Kongresi, Kongre Kitabı

ISBN
978-605-7875-34-1

BAZI BİTKİ YAĞLARININ ANTİMİKROBİYAL ÖZELLİKLERİ

Şule İNCİ

Dr. Öğrencisi, Fırat Üniversitesi, sule.inci@hotmail.com

Sevda KIRBAĞ

Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, skirbag@firat.edu.tr

ÖZET

Bitkilerden elde edilen yağlar çok eski zamanlardan beri hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır. Kabak çekirdeği yağı; halk arasında iltihap önleyici, parazit düşürücü, kansere ve ciltteki lekelere karşı uygulanmaktadır. Lahana yağı; bazı kanser tedavilerinde, zayıflama ve cilt bakımı için kullanılmaktadır. Isırgan tohumu yağı; prostat, idrar yolu enfeksiyonları, bronşit, kanser, böbrek taşları, ciltteki ekzama ve yaralara karşı kullanıldığı bilinmektedir. Bu çalışmada; kabak çekirdeği yağı, lahana yağı ve ısırgan tohumu yağı ile bunların farklı karışımlarının antimikrobiyal aktiviteleri oyuk agar metoduna göre tespit edilmiştir. Çalışma için *Staphylococcus aureus* ATCC25923, *Pseudomonas aeruginosa DMS50071, Klebsiella pneumoniae* ATCC700603, *Escherichia coli* ATCC25322, *Bacillus subtilis* ATCC6633, *Bacillus megaterium* DSM32 ve *Staphylococcus cohnii* DSM20260 gibi bakteriler, fungus olarak *Candida albicans* FMC17 ve *Candida globrata* ATCC66032, dermatofitlerden *Trichophyton sp.* ve *Epidermophyton sp.* mikroorganizmaları kullanılmıştır. Sonuç olarak kabak çekirdeği, lahana ve ısırgan tohumu yağları ve karışımları kullanılan mikroorganizmaların bazılarının gelişimlerini farklı oranlarda engellerken bazılarının gelişimini engellememişlerdir. Kabak+Lahana+Isırgan yağı karışımları *C. glabrata* ve *Trichophyton sp.* dışındaki bütün mikroorganizmaları inhibe etmiştir (inhibisyon zonu 8-12).

Anahtar Kelimeler: Kabak Çekirdeği Yağı, Lahana Yağı, Isırgan Tohumu Yağı, Antimikrobiyal Aktivite

ANTIMICROBIAL PROPERTIES OF SOME PLANT OILS

Abstract

Oils obtained from plants have been used in the treatment of diseases since ancient times. Pumpkin seed oil is applied anti-inflammatory, lowering the parasitic, against cancer and skin blemishes in public. Cabbage oil are used treatment of some types cancer, for slimming and skin care. Nettle seed oil is known to be used prostate, urinary tract infections, bronchitis, cancer, kidney stones, skin and against wounds. In this study; The antimicrobial activities of pumpkin seed oil, cabbage oil and nettle seed oil with their different mixtures were determined according to the agar well diffusion method. For the study, bacteria such as *Staphylococcus aureus* ATCC25923, *Pseudomonas aeruginosa* DMS50071, *Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603, *Escherichia coli* ATCC25322, *Bacillus subtilis* ATCC6633, *Bacillus megaterium* DSM32 and *Staphylococcus cohnii* DSM20260, *Candida albicans* FMC17 and *Candida globrata* ATCC66032 as fungi, from dermatophytes, *Trichophyton sp*. and *Epidermophyton sp*. microorganisms were used. As a result, pumpkin seeds, cabbage and nettle seed oils and mixtures prevented in different proportions the development of some of the microorganisms while did not prevent the development of some of them. Pumpkin+Cabbage+nettle oil mixtures inhibited all microorganisms except *C. glabrata* and *Trichophyton sp.* (inhibition zone 8-12).

Keywords: Pumpkin Seed Oil, Cabbage Oil, Nettle Seed Oil, Antimicrobial Activity

ISBN
978-605-7875-34-1

Giriş

Tarih boyunca insanlar bitkileri farklı amaçlar için kullanmışlar ve içeriklerini tanımlamaya çalışmışlardır (Erdoğan, 2014). Özellikle hastalıklarla ilk mücadelede bitkilerden yararlanmışlardır (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011). Son yıllarda sentetik ilaçların birçok yan etkisinin ortaya çıkmasıyla birlikte yeniden bitkisel kaynaklı doğal ilaçlara yönelim artmıştır (Aslan Öz, 2017). Bu amaçla bitkilerin kök, gövde, yaprak, çiçek, kabuk, tohum veya gövde gibi farklı kısımlarından elde edilen yağların farmakolojide, tarımsal uygulamalarda, kozmetik ve parmüferide kullanılmasının yanı sıra hastalıkların tedavisinde doğal halk ilacı olarak sıkça kullanılmaktadır (Bayaz, 2014). Uçucu ve eterik yağlar olarak bilinen bu esansiyel yağların antibakteriyel, antiviral, antifungal, antienflamatuvar, antiseptik, antioksidan, sindirim uyarıcı, antiparazitik, antitoksijenik, insektisidal özellikleri bulunmaktadır (Bayaz, 2014). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) verilerine göre neredeyse 20.000 bitki bu amaçla kullanılmaktadır (Bayram vd., 2010).

Kabak çekirdeği (*Cucurbitae semen*), Cucurbitaceae familyasına ait olup sakız kabağı (*Cucurbita pepo* L.)'nın kurutulmuş iç çekirdekleridir. Özellikle idrar zorluğu, idrar azalması, idrarın tam olarak boşaltılamadığı hissi, idrara sık çıkma, idrar tutamama gibi sorunlarla kendini gösteren; selim prostat hiperplazisinin semptomatik tedavisinde kullanıldığı bildirilmiştir (Can Başer, 2011). Orta Avrupa'da geleneksel tıpta özellikle böbrek ve idrar yolu enfeksiyonlarına karşı yaygın bir şekilde kullanılmıştır (Brandt ve Wasicky, 1931).

Isırgan otunun (Urtica dioca), özellikle yaprak kısımları ve tohumlarının diyabet, ekzama, hemoroit, karaciğer iltihaplanması, anemi, romatizma ve prostat kanseri gibi hastalıkların tedavisinde kullanıldığı bilinmektedir (Ayan vd., 2006). Bunun yanı sıra Türk halk tıbbında karın ağrısı tedavilerinde kullanılmaktadır (Yeşilada vd., 2001).

Kabak çekirdeği, ısırgan ve lahana ekstraktraklarının yapılan çalışmalarda bazı patojen mikroorganizmalara karşı antifungal ve antibakteriyel etkilerinin olduğu tespit edilmiştir (Nair vd., 2017; Boyraz ve Koçak, 2006; Ghaedi vd.,2015; Gülçin vd., 2004; Zenão vd., 2017; Ayshwarya ve Sudha Rameshwarı, 2015; Singh vd., 2013; Paul vd., 2012).

Bu çalışmada kabak çekirdeği, lahana ve ısırgan tohumu yağının ve bunların farklı karışımlarından elde edilen ekstraklarının antimikrobiyal aktivitesinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Test Mikroorganizmaları

Bu çalışmada; *Staphylococcus aureus* ATCC 25923, *Pseudomonas aeruginosa DMS 50071 SCOTTA, Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603 *Escherichia coli* ATCC 25322, *Bacillus subtilis* ATCC 6633, *Bacillus megaterium* DSM32 ve *Staphylococcus cohnii* gibi bakteriler, fungus olarak *Candida albicans* FMC17 ve *Candida globrata* ATCC 66032, dermatofitlerden *Trichophyton sp.* ve *Epidermophyton sp.* kullanılmıştır. Mikroorganizma kültürleri Fırat Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Mikrobiyoloji Laboratuvarı kültür koleksiyonundan sağlanmıştır.

Materyalin Elde Edilmesi ve Hazırlanışı

Araştırmada kullanılan kabak çekirdeği yağı, lahana yağı ve ısırgan tohumu yağları aktarlardan elde edilerek laboratuvara getirilmiş ve çalışma yapılana kadar +4°C deki buzdolabında saklanmıştır.

Mikroorganizma Kültürlerinin Hazırlanması ve Antimikrobiyal Etkinin Test Edilmesi

Kabak çekirdeği yağı, lahana yağı ve ısırgan tohumu yağı ile bunların farklı karışımlarının antimikrobiyal aktiviteleri oyuk agar metoduna göre tespit edilmiştir (Erecevit vd., 2009). Bakteri

ISBN
978-605-7875-34-1

suşları (*Staphylococcus aureus*, *Pseudomonas aeruginosa, Klebsiella pneumoniae, Escherichia coli*, *Bacillus subtilis*, *Bacillus megaterium* ve *Staphylococcus cohnii*), nutrient buyyon'a (Difco) aşılanarak 37±1°C'de 24 saat, maya suşları (*Candida albicans* ve *Candida globrata*) malt ekstrakt buyyon'da (Difco), dermofit funguslar (*Trichophyton sp.* ve *Epidermophyton sp.*) ise glukozlu sabouroud buyyon'da (Difco) 25±1°C'de 48 saat süre ile inkübe edilmiştir. Hazırlanan bakteri, maya ve fungusların buyyon'daki kültürü sırasıyla; Müeller Hinton Agar, Sabouraud Dextrose Agar ve Potato Dextrose Agar içine % 1 oranında aşılanarak (10^6 bakteri/ml, 10^4 maya/ml, 10^4 fungus/ml) iyice çalkalandıktan sonra 9 cm çapındaki steril petri kutularına 25 ml konularak besiyerinin homojen bir şekilde dağılması sağlanmıştır. Katılaşan bu agarların üzerine 6 mm çaplı oyuklar açılmış ve oyukların herbirine örnekten 10µl doldurulmuştur. Bu şekilde hazırlanan petri kutuları 4°C'de 1.5-2 saat bekletildikten sonra, bakteri aşılanan plaklar 37±0.1°C'de 24 saat, maya ve dermofit aşılanan plaklar ise 25±0.1°C'de 48 saat süre ile inkübe edilmiştir. Kontrol için standart diskler kullanılmıştır (Streptomisin sülfat 10 µg/disk, Nystatin 30 µg/disk). Süre sonunda besiyeri üzerinde oluşan inhibisyon zonları mm olarak değerlendirilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Lahana yağının sadece *Epidermophyton sp.*'nin (8 mm) gelişimini engellediği tespit edilmiştir. Isırgan tohumu yağının *K. pneumoniae* (8 mm), *B. megaterium* (10 mm) ve *C. albicans* (8 mm)'a karşı antimikrobiyal aktivite gösterdiği görülmüştür. Kabak çekirdeği yağının *P. aeruginosa* (12 mm) ve *B. megaterium* (8 mm); Lahana ve Kabak çekirdeği yağları karışımının ise sadece *B. megaterium* (8 mm) ve *C. albicans* (8 mm) üzerinde etkili olduğu Tablo'1 de görülmektedir. Lahana ve Isıran tohumu yağları karışımı sadece *B. megaterium* (10 mm)'un gelişimini engelleyebilmiştir. Lahana, Kabak çekirdeği ve Isırgan tohumu yağları karıışımı *S. aureus* (8 mm), *P. aeruginosa* (10 mm), *K. pneumoniae* (12 mm), *E. coli* (8 mm), *B. subtilis* (8 mm), *B. megaterium* (10 mm), *S. cohnii* (8 mm) ve *C. albicans* (10 mm)'ın gelişimini inhibe etmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Bazı bitki yağlarının antimikrobiyal etkisi (inhibisyon zon çapları mm**)**

Mikroorganizmalar	Lhn	I.Thm	Kbk	Lhn+Kbk	Kbk+I.Thm	Lhn+I.Thm	Lhn+Kbk+I.Thm	Kontrol
Staphylococcus aureus	-	-	-	-	-	-	8	14
Pseudomonas aeruginosa	-	-	12	8	-	-	10	14
Klebsiella pneumoniae	-	8	-	-	-	-	12	18
Escherichia coli	-	-	-	-	-	-	8	15
Bacillus subtilis	-	-	-	-	-	-	8	14
Bacillus megaterium	-	10	8	8	10	10	10	10
Staphylococcus cohnii	-	-	-	-	-	-	8	15
Candida albicans	-	8	-	8	8	-	10	38
Candida globrata	-	-	-	-	-	-	-	40
Trichophyton sp.	-	-	-	-	-	-	-	37
Epidermophyton sp.	8	-	-	-	-	-	-	37

Lhn:Lahana yağı; I.Thm:Isırgan Tohumu Yağı; Kbk:Kabak çekirdeği yağı; Kbk+I.Thm:Kabak çekirdeği yağı ve Isırgan tohumu yağları karışımı; Lhn+I.Thm: Lahana yağı ve Isırgan tohumu yağları karışımı; Lhn+Kbk+I.Thm:Lahana yağı, Kabak çekirdeği yağı ve Isırgan tohumu yağlarının karışımı

Çalışmada kabak çekirdeği yağının en yüksek antimikrobiyal aktiviteyi *P. aeruginosa*'ya (12 mm) karşı gösterdiği görülmüştür (Tablo 1). Kabak çekirdeği özlerinin hidroalkolik çözelti de en yüksek antimikrobiyal aktiviteyi 100 mg/mL konsantrasyonda 17.5 mm zon çapı ile *B. subtilis*'e karşı gösterdiği tespit edilmiştir (Nair vd., 2017). Kabak çekirdeği yağının *E. coli*'nin gelişimini engellememesine (Tablo 1) rağmen, kabak çekirdeği özlerinin alkolik ekstraktının 100 mg/mL konsantrasyonunda en yüksek antimikrobiyal aktiviteyi *E.coli*'ye karşı (16.2 mm) gösterdiği tespit edilmiştir (Nair vd., 2017). Bu çalışmada ısırgan tohumu yağının *C. albicans*'a karşı oluşturduğu

ISBN
978-605-7875-34-1

inhibisyon zonu 8 mm iken *C. globarata*'da inhibisyon zonu görülmemiştir (Tablo 1). Farklı fungus türleri (*Alternaria mali*, *Colletotrichum circinans*, *Fusarium oxysporum*, *Botrytis cinerea)* ile yapılan çalışmada aynı türün antifungal etkisi %3-11.1 arasında tespit edilmiştir (Boyraz ve Koçak, 2006). Isırgan tohumu yağının *S. aureus, E. coli* ve *P. aeruginosa*'ya karşı hiçbir aktivite göstermediği belirlenmiştir (Tablo 1). Yapılan bir çalışmada ısırgan otunun *S. aureus* ve *E. coli*' nin gelişimlerini engellerken (8 mm), *P. aeruginosa*'ya karşı etki etmediği rapor edilmiştir (Gülçin vd., 2004). Isırgan tohumu yağının *C. albicans*'ın gelişimini engellediği belirlenmiştir (Tablo 1). Isırgan çiçek özlerinin farklı konsantrasyonlarının (100/50/25 mg/mL) *S. aureus, E. coli, B. subtilis, P. aeruginosa ve C. albicans*'a karşı konsantrasyona bağlı olarak farklı inhisbiyon zonları oluşturduğu saptanmıştır (Ghaedi vd., 2015). Isırgan tohumu yağının *S. aureus*'a karşı antimikrobiyal aktivite sergilemediği (Tablo 1) fakat yapılan önceki çalışmada ısırgan otu yapraklarının metisiline duyarlı ve metisiline dirençli *S. aureus*'a karşı inhibisyon zonlarının 11.3-19.3 mm arasından değiştiği gözlemlenmiştir (Zenão vd., 2017). Lahana yağının *S. aureus*, *E. coli*, *B. subtilis* ve *P. aeruginosa*'ya karşı antimikrobiyal aktivitesinin olmadığı yapılan çalışma ile tespit edilmiştir (Tablo 1). Lahananın farklı çözücülerdeki ekstraklarının 200 mg/mL konsanstrasyonda en yüksek inhibisyon zonunu *S. aureus* (7mm), *E. coli* (8 mm) ve *B. subtilis* (10 mm) metanol ekstresinde verirken, *P. aureginosa* (8 mm) etanol ekstresinde gösterdiği belirlenmiştir (Ayshwarya ve Sudha Rameshwarı, 2015). Lahana yağının *K. pneumoniae*'ye karşı antimikrobiyal aktivitesinin olmadığı görülmüştür (Tablo 1). Aynı bitkinin etanol ektresinin farklı konsantrasyonları ile yapılan çalışmada ise 200µg/µl konsantrasyonda *K. pneumoniae*'ye karşı en iyi antimikrobiyal aktiviteyi (20 mm) gösterdiği rapor edilmiştir (Paul vd., 2012)

Bu çalışma ile diğer çalışmalar kıyaslandığında benzer veya farklı sonuçlar bulunmuştur. Antimikrobiyal aktivite mikroorganizma türlerine, çözücülere ve çözücülerin konsantrasyonlarına bağlı olarak değişebilmektedir. Sonuç olarak çalışmada kullanılan bitkisel yağlar enfeksiyonlara, patojen mikroorganizmalara ve deri hastalıklarına karşı alternatif olarak kullanılabilir.

KAYNAKÇA

1. Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M.S., 2011. "Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi ", Kastamonu Üni.viversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 11 (1): 52 – 67.
2. Bayram, E., Kırıcı, S., Tansı, S., Yılmaz, G., Arabacı, O., Kızıl, S., Telci, İ., 2010. "Tibbi ve aromatik bitkiler üretiminin arttirilmasi olanaklari." TMMOB Ziraat Mühendisleri Odasi, Ziraat Mühendisligi VII. Teknik Kongresi 11-5.
3. Bayaz, M., 2014. "Esansiyel Yağlar: Antimikrobiyal, Antioksidan ve Antimutajenik Aktiviteleri ", Akademik Gıda 12(3) 45-53.
4. Erdoğan, E.A., 2014. "Lamiaceae Familyasına Ait Bazı Bitkilerin Uçucu Yağ İçeriklerinin Belirlenmesi, Antimikrobiyal ve Antimutajenik Aktivitelerinin Araştırılması ", Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi
5. Aslan Öz, M.N., 2017. "Balıkesir Yöresinde Doğal Olarak Yetişen Biberiye Ve Fesleğen Bitkilerine Ait Uçucu Yağların Antioksidan Ve Antimikotik Özelliklerinin Belirlenmesi ", Yüksek Lisans Tezi, Namık Kemal Üniversitesi.
6. Can Başer, K.H., bağbahçe 38 (kasım-aralık) 2011.
7. Brandt, W., Wasicky, R., 1931. "Cucurbita. In: Thoms H (ed), Brandt W (ed) Handbuch der praktischen und wissenschaftlichen Pharmazie, Band V(2) ", Urban & Schwarzenberg, Berlin, 1632–1633.
8. Ayan, A.K., Çalışkan, Ö., Çırak, C., 2006. "Isırganotu (Urtica spp.)'nun Ekonomik Önemi ve Tarımı " Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 21(3): 357-363.
9. Yeşilada, E., Honda, G., Sezik, E., Tabata, M., Goto, K., Ikeshiro, Y., 1993. "Traditional medicine in Turkey IV. Folk medicine in the Mediterranean subdivision", Journal of Ethnopharmacology, 39, 31–38.

ISBN
978-605-7875-34-1

10. Gülçin, İ., Küfrevioğlu, Ö.İ., Oktay, M., Büyükokuroğlu, M.E., 2004. "Antioxidant, antimicrobial, antiulcer and analgesic activities of nettle (*Urtica dioica* L.)", Journal of Ethnopharmacology, 90, 205–215.
11. Boyraz, N., ve Koçak, R., 2006. "Bazı Bitki Ekstraktlarının In Vıtro Antifungal Etkileri", Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 20 (38) 82-87.
12. Ayshwarya, M., and Sudha Rameshwarı, K., 2015. "Antımıcrobıal Actıvıty Of The Plant Extracts Of Brassıca Oleracea Var. Capıtata Rubra", Journal Of Internatıonal Academıc Research For Multıdıscıplınary, Volume 3, Issue 10.
13. Paul, S., Emran, T.B,, Saha, D., Zahid Hosen, S.M., 2012. "Phytochemıcal And Antımıcrobıal Actıvıty Of The Plant Extracts of *Brassıca Oleracea* Agaınst Selected Mıcrobes", Asian Journal of Pharmacy and Medical Science, Vol 2 (2).
14. Nair, B., Patil, P., Waghulde, S., Naik, P., Gorde, N., Baviskar, T., 2017. "Antı Mıcrobıal Actıvıty Of Seed Extract Of *Cucurbıta pepo*", Conference: The 21st International Electronic Conference on Synthetic Organic Chemistry.
15. Ghaedi, M., Naghiha, R., Jannesar, R., Dehghanian, N., Mirtamizdoust, B., Pezeshkpou, V., 2015. "Antibacterial and antifungal activity of flower extracts of *Urtica dioica*, *Chamaemelum nobile* and *Salvia officinalis*: Effects of Zn[OH]2 nanoparticles and Hp-2-minh on their property", Journal of Industrial and Engineering Chemistry, 32, 353–359
16. Zenãoa, S., Airesb, A., Diasc, C., Saavedrac, M.J., Fernandes, C., 2017. "Antibacterial potential of *Urtica dioica* and *Lavandula angustifolia* extracts against methicillin resistant *Staphylococcus aureus* isolated from diabetic foot ulcers", Journal of Herbal Medicine 10, 53–58.
17. Singh, R., Hussain, S., Verma, R., Sharma, P., 2013. "Anti-mycobacterial screening of five Indian medicinal plants and partial purification of active extracts of *Cassia sophera* and *Urtica dioica*", Asian Pacific Journal of Tropical Medicine, 366-371.
18. Erecevit, P., Onganer, A.N., Kırbağ, S., 2009. "Elazığ Bölgesi Bal Ve Pekmezlerinin Antimikrobiyal Etkileri", Ecologıcal Lıfe Scıences, Volume: 4, Number: 3.

ISBN
978-605-7875-34-1

BİR KUR'ÂN ÜSLUBU OLARAK EDEBİ TASVİR

Mehmet YOLCU
Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, myolcu@beu.edu.tr

Ayşe TOKAY
Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, atokay@ankara.edu.tr

ÖZET

Din, konularını ve kutsal değerlerini her türlü sınırlandırmadan bağımsız bir metotla ele alan edebi ve bilimsel araştırmaların önünde bir engel olarak yer almamaktadır. Edebi ve bilimsel araştırmalar, iyi niyetle yapıldıklarında ilkesiz inatçılık ve boş iddialardan soyutlandıklarında din ile asla çatışmaz ve onu törpülemez. Düşünce özgürlüğü de zorunlu olarak din ile çatışmayı kaçınılmaz bir hale getirmektedir. Avrupa'da yaşayan ulusların özel tarihi şartları nedeni ile din, bilim ve sanat arasında bir çatışma ve anlaşmazlık söz konusu olmuşsa da bunu İslam dinine uygulamak doğru olmamaktadır. Çünkü tarihi gerçeklik göz önünde bulundurulduğunda İslam dini ile bilim ve sanat arasında hiçbir zaman en küçük bir çatışma meydana gelmediği bilinmektedir.

Bu tebliğde Kur'an-ı Kerim'de kullanılan ifadede tasvir metodu ele alınmıştır. Tasvir Kur'an üslubunda en üstün ifade aracıdır. Kur'an zihinsel bir olgudan ve psikolojik bir durumdan kaynaklanan insan hayalinde (sezgisinde) yer alan bir tablodan, somut bir biçimde gözlemlenen bir olaydan, izlenilen bir manzaradan veya insanın tipinden, karakterinden, yapısından söz ederken tasvir yöntemini kullanmaktadır. Ardından bu tasviri, daha kalın çizgilerle ortaya koyar. Böylece ona somut bir hayat veya sürekli yenilenen bir hareket kazandırmaktadır. Bir zihinsel olgu, şekil olarak harekete dönüşmüş ve psikolojik tablo ya da sahne durumuna gelebilmektedir. İnsanın karakteri gözle görülebilir bedende somutlaşmıştır. Kur'an olayları, sahneleri, kıssaları ve manzaraları böylece somutlaştırmakta ve gözler önüne sermektedir. Bütün anlattıkları hayat dolu bir hale gelir. Bunlara bir de diyalog eklenince manzaralar bütün boyutlarıyla canlandırılmış olmaktadır. Tebliğde bu meyanda Kur'an'ın ele aldığı konuları nasıl edebi bir anlatımla dile getirdiği, onu edebi tasvirle nasıl canlandırdığı misalleriyle ortaya konmuş ve izahları yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Kur'ân, Üslup, Edebi Tasvir, Teşhis.

GİRİŞ

Kur'ân'ın Cazibesi

İlk 3-5 Müslüman hariç, ilk ve zor zamanlarda İslam'ı seçenlerin bu seçimlerinde en büyük etkenin Kur'ân olduğu tartışmasızdır. Konunun anlaşılması için iki misal üzerinde duralım. Bunların biri olumlu diğeri olumsuzdur.

Birincisi Ömer b. Hattâb

Haşin yapılı ve aydın, siyasetçi, diplomat olan bu zat, ilk Müslümanlara kan kusturanlar arasındadır. Çok zayıf insanların Müslüman olduktan sonra iman uğruna yapılan eziyetler karşısında gösterdikleri direnç onu ruhen ve vicdanen sarsmıştır. "Bu nasıl olabilir? Bu dayanma gücünü nereden alıyorlar?" diye düşünmeye başlamıştır. Eziyetin halkalarından birinde kardeşinin kocası Said b. Zeyd ve kardeşi Fatıma yer almıştır. Fatıma yediği dayaklar sonucu kanlar içinde kaldığını görünce bir aslan kesilerek Ömer'in yüzüne hakikati haykırmıştır:

"Biz Müslüman olduk; ben de, eşim de. Ne yapacaksan yap!"

Ömer, sakinleşir ve Habbâb'ın öğretmek için yanında getirdiği sayfadan Tâhâ suresinin baş tarafından 8 ayet okur.

ISBN 978-605-7875-34-1

بسم الله الرحمن الرحيم

طه

مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى

إِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشَى

تَنْزِيلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى

الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى

لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى

وَإِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى

Ardından: "Bu söz ne güzel, ne yüce bir sözmüş" diye değerlendirmesini yapar ve Müslüman olmaya karar verir.[1] Zira bu sözler hem muhteva açısından hem üslup ve sözün akışı açısından muhteşemdir. Onların manalarını anlamayan kişiler bile rahatlıkla onun cazibesine kapılabilmektedir.[2]

İkinci Misalimiz Velîd b. el-Muğîre'dir.[3]

İslam ve Muhammed hakkında aşırı tepki gösteren kesimin içinde yer alan yaşlı ve saygın bir adamdır. Kabileler ve önde gelen kişiler onun tutum ve davranışlarına değer verir ve onu kendilerinin öncüsü sayarlardı. Mücadele devam ederken Ebû Cehil, onun yerini sağlamlaştırmak ve tavır almasını garantiye almak için ön saflarda durmaya çağırmış ve Muhammed ile sözleri hakkında görüş beyan etmesini istemiştir. O ise tecrübeli olduğundan aşırı tepki veren ve fazla abartılı davranışlar sergileyen kimi liderler ve ayaktakımı gibi davranmak istemiyordu. Ama sıkıştırılınca bir görüşeyim, sözlerini ve düşüncelerini dinleyeyim, ona göre karar vereyim deyip görüşmeye gitti. Görüşme olumlu geçti. Neticede bu yaşlı, deneyimli, nasıl hareket etmesi gerektiğini bilen bir insan ile saygıda kusur etmemiş olgun bir kişinin görüşmesiydi.

Görüşmeden sonra Ebu Cehil onunla görüştü. Yaşlı adam: "Bu kişiyi bırakın, fikirlerini, dediklerini uygulamaya koysun. Eğer sadık birisiyle gün geçtikçe güçlenecek ve dünyayı ele geçirecektir. Bu durumda onun başarı bizim başarımız, onun zaferi bizim zaferimiz olacaktır. Yok, yalancının biriyse zaten bunu uzun zaman saklayamaz. Çok geçmeden foyası ortaya çıkar, rezil rüsva olur gider; siz de ondan kurtulmuş olursunuz" dedi.

Ebu Cehil, bu öneriyi kabul etmedi; ille de Muhammed ve Kur'ân hakkında tenkit edici, nefret uyandıracak sözler söylemesi gerektiğini hatırlattı. "Yoksa millet bu şekilde düşündüğünüzü duyarsa, gevşer, halk onun etrafına toplanır ve bizi hiçe sayarlar" diye ekledi.

Velid, süre istedi. Kendi kendine düşünüp taşındı. Onun fikri bu işe müdahale etmemek yönündeydi. Ama onu kendi haline bırakmadılar, çünkü liderdi, öncüydü. Tutum ve hareketleri numune teşkil ederdi ve başkası da buna dayanarak söz konusu harekete yaklaşabilir ve onlarla temasa geçebilirdi. Bu ise kesin onun kaybedilmesi manasına gelirdi. Velid, kendisine okunan ayetler üzerinde düşündü. Bunlar çok tatlı, alabildiğine cazip sözlerdi. Her cümlede derin manalar vardı. Harika bir ahenk vardı. Onları şimdiye kadar duyduğu en harika şiirlerle karşılaştırdı. Hatiplerin ateşli hitaplarıyla mukayese etti. Kâhinlerin ölçülü kafiyeli nesirleriyle yan yana getirdi.

[1] İbn İshâk ve İbn Hişam iki farklı rivayeti aktarır. Bkz. Seyyid Kutub, *Edebî Tasvîr*, 24-25.

[2] Bu konuda iyi bir misal için bkz. Seyyid Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur'ân*, 5/511-512 (10/Yûnus 40. ayet tefsiri). Burada Kutub, Amerika'ya giderken gemide kıldırdığı Cuma Namazının Hutbesi esnasında okuduğu Kur'ân ayetlerini, Tito'nun cehenneme çevirdiği Yugoslavya'dan kaçan yaşlı Hıristiyan bir kadının fark ettiğini ve bunları: "İmam bunları söylerken Kutsal Ruhla doluyordu" diye tanımladığını anlatmaktadır.

[3] İbn Hişâm, *Siret-i İbn Hişâm Tercemesi İslam Tarihi*'inde ve İbn Kesîr'de bu konuda birçok rivayet yer almıştır. Bkz. Seyyid Kutub, *Edebî Tasvîr*, 26-27.

ISBN 978-605-7875-34-1

Bunlar çok farklı sözlerdi. Ne şiire sığıyor ne de nesirle örtüşüyordu. Herhalde mutlak bir üstünlük gösteriyorlardı. Zihnen ve vicdanen onların cazibesine kapılmıştı. Ruhu ve gönlü bu ayetleri ayakta alkışlıyordu. Ama şartlar, çevre, konum ve aklı bırakmıyordu. Onların üstünlüğünü teslim etmek kendi taraftarları için bitiş demekti. Sonunda bir karar verdi. Bu onların gönlünü hoş tutmak için söylenmiş gönülsüz laflardı; onları söylemeye mecbur kalmıştı. Onun bu sözleri karşılıksız kalmadı. Yüce Allah hemen onun bu durumunu şu çarpıcı sözlerle ortaya koydu:

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ

فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ

ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ

ثُمَّ نَظَرَ

ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ

ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ

فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ

إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ

[4]… .....

Kur'an anlatımının, sahneleri canlandırmada ve doğrudan hitap etmede gerçekten güçlü ve eşsiz bir özelliği vardır. Olayı öyle sahneliyor ki, gözlerimiz önünde cereyan ettiğini zannederiz. Bu kesinlikle insanların ifade yöntemlerinde kullandıkları bir metot değildir. İnsanlar bu ifade üslubunu taklit bile edemezler. Zira böyle bir şeyi yapmaya kalkışmak işi daha da bozacak, normal yazının üslubu ile bağdaşmaz hale getirecektir![5]

Kur'ân'ın Cazibesinin Kaynağı

Soru: Kur'ân muhataplarını nasıl bu kadar etkiledi ve onları nasıl böyle çepeçevre kuşattı?

Bu soruya açık cevap Kur'ân'ın edebi ahengidir. Konular, yasalar, gaybi haberler, evren ve insanın yaratılışına dair verdiği bilgilerin fen bilimlerinin tespitleriyle örtüşmesi gibi konular ancak Kur'ân tamamlandıktan sonra ortaya çıkan hakikatlerdir. Bu konular daha Kur'ân 5-10 sureden ibaretken söz konusu değildi. Peki, Kur'ân onları nasıl etkiledi ve toplumun gündemini belirler oldu? Nasıl her kesimin dikkatini çekti? Bu zamanda çünkü Kur'ân henüz tamamlanmamıştı, daha sonraki asırlarda yaşayan ulemanın bahsettiği hiçbir özellik henüz ortaya çıkmış değildi. Burada ilk ve tek etken henüz nazil olan birkaç suredir. İlk halkalarda Kur'ân, iman etmenin tek etkeniydi. Sonraki senelerde Kur'ân'ın insan fıtratı, aile, içtimai ve iktisadi hayat için de, inanç ve düşüncesine de çok iyi geldiği keşfedildi. Direniş, sabır, fedakârlık, güzel ahlak, hoşgörü ve adalet, sade hayat, sıradanlık, ilahi inayet ve destek gibi unsurlar daha sonraki senelerde insanların iman etmelerine yol açmış olabilir. Ama bunlar ilk senelerde söz konusu değildi…[6] Kur'ân'ın cazibesi onun konularında değil, bizzat onun edebi ahenginde, uyumunda aranmalıdır. Cazibe onun meseleleri ele alış üslubunda gizlidir. Elbet İslam inanç sisteminin ruhaniyetini ve rahatlıkla kavranan bir sistem oluşunun cazibesini de göz ardı edemeyiz.[7]

[4] Ayrıca bkz. Muddessir, 18-25. Fussilet 26. Furkân 5. Enfâl 31. Enbiyâ 5. Hûd 13. Bakara 23. Maide 82-84. İsrâ 107-109. Zumer 23. Meryem 4. Kehf 47; Seyyid Kutub, *Edebî Tasvîr*, 25-30.

[5] Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 5/513.

[6] Bkz. Seyyid Kutub, *Edebî Tasvîr*, 32-33.

[7] Bkz. Seyyid Kutub, *Edebî Tasvîr*, 35.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bir numune olarak Alak suresi.[8]

بسم الله الرحمن الرحيم

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (1)

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ (2)

اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ

الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

كَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَيَطْغَى

أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى

إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى

عَبْدًا إِذَا صَلَّى

أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى

أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى

أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى

أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ

سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ

[9] كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ

Burada dile getirilen konular hem alabildiğine özlü hem de o kadar açık ifadelerdir. Mesele şahıslardan çok ilke ve vasfı ilgilendirdiğinden kişiler vasıflarıyla tasvir edilmiştir.

Şayet Muhammed (sas) bu Kur'an'ı kafasından uydurmuş olsaydı, şayet bu Kur'an vahy olmasaydı ve eğer onun getirdiği çağrı kutsal mesaj olmasaydı, kalemin önemini vurgulayan bu gerçek daha ilk anda kesinlikle ortaya çıkamazdı.

Sonra bu sure bilginin alınacağı kaynağı gösteriyor. Bilginin tek kaynağının Yüce Allah olduğunu, insanın bildiği ve bileceği her şeyi, şu varlık âleminin gizemlerine, şu hayatın ve insanın kendi nefsinin bilinmezliklerine dair çözebildiği neler varsa bunların tümünün kaynağının yüce Allah olduğunu belirtiyor. İnsanın tüm bildikleri, oradan, bir başkası daha olmayan bu tek kaynaktan, aldığını ifade ediyor.

Rasûlullah'ın yüceler yücesi ile bağlantı kurduğu ilk anda inen bu biricik bölümle iman düşünce sisteminin geniş olan temeli atılmış oldu. Her iş, her davranış, her adım, her çalışma Allah'ın adı ile O'nun adına yapılır. Allah'ın adı ile başlar, Allah'ın adı ile yürür, Allah'a yönelir ve sonuçta O'na varır. Allah'tır yaratan. O'dur öğreten. Doğuş ve başlangıç O'ndandır. Öğretme O'ndan, bilgi O'ndandır. İnsan öğrenebildiğini öğrenir. Öğretebildiğini öğretir. Ama bütün bunların kaynağı, yaratan ve öğreten yüce Allah'tır.[10]

[8] Bkz. Seyyid Kutub, *Edebî Tasvîr*, 35-41.

[9] 96/ 'Alak 1-19.

[10] Seyyid Kutub, *Fi Zilâli'l-Kur'ân*, ilk 5 ayet tefsiri.

ISBN 978-605-7875-34-1

A-) Zihinsel Olgular ve Kavramların Tasvîri

1-) Kâfirlerin Ahiretteki Durumu: Cennete Girebilirler mi?

قَالَ ادْخُلُوا فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى إِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًا قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لِأُولَاهُمْ رَبَّنَا هَؤُلَاءِ أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِنْ لَا تَعْلَمُونَ (38) وَقَالَتْ أُولَاهُمْ لِأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ (39) إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ (40) لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ (41) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (42) وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (43)[11]

Burada cehennemliklerin ateşe girerken ki halleri tasvir edilmektedir. Bir grup ateşe girerken kız kardeşini lanetlemektedir. Her biri Allah'a şikâyet ederek: Rabbimiz bunlar bizi yoldan çıkardılar; onlara iki kat azap verin demektedir. Ama öncekilerle sonrakilere: "Sizin bizden üstün bir tarafınız yok, kendi kazandığınız bir şeyin mahsulü olarak azabı tadın" diye cevap vermektedirler. Yatakları da döşekleri de cehennemden olacak. Zalimlerin cezası budur.[12]

2-) Kâfirlerin Amelleri: İyilikleri Ne Olacak?

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ (18)[13]

Onların bu iyiliklerden fayda görmeleri ve kendilerini onların sayesinde kurtarmaları mümkün değil. Tüm iyilikleri tuzla buz olmuş. Bütün hayırları küle dönmüş. Bu kül de fırtınalı bir günde şiddetli rüzgâra maruz kalmış. Kazançlarından hiçbir şeye erişemiyorlar. Yani "İlahi davete karşı sadakatsiz, inançsız ve isyankâr olanlar ve peygamberlerin davet ettikleri yola uymayı kabul etmeyenler, sonunda hayatları boyunca kazandıklarının ve yaptıkları işlerin bir yığın kül kadar değersiz olduğunu göreceklerdir. Uzun yıllar boyunca biriken büyük bir kül tepeciği nasıl fırtınalı bir günde rüzgar tarafından darmadağın ediliyorsa, aynı şekilde onların bütün büyük işlerinin o fırtınalı kıyamet gününde bir yığın külden başka bir şey olmadığı görülecektir. Onların göz kamaştırıcı kültürleri, büyük medeniyetleri, muhteşem krallık ve devletleri, büyük üniversiteleri, bilimleri, edebiyatları ve ikiyüzlüce yapılan ibadetleri, fazilet dedikleri davranışları, dünya hayatında övündükleri yararlı ve ıslah edici hareketleri, o gün bir yığın kül kadar değersiz olacak ve kıyamet gününün "fırtınası" tarafından etrafa saçılacak. O denli ki o gün ilahi teraziye koymaya değecek en ufak bir yararlı iş bile bulamayacaklar."[14]

3-) Yapılan İyilikler İşe Yarar mı?

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (264/2)[15]

Kişi İnanmış da olsa, iyilik ve sadakanın fayda verebilmesinin şartları vardır. Sadakadan sonra başa kakma ve eziyet olduktan sonra o sadakalar, bir kayanın üzerindeki toprak gibidir. Şiddetli bir yağmura tutulan bu toprak eser kalır mı? Kaya bütün çıplaklığıyla ortaya çıkar. Toprak ise darmadağın olur gider.[16]

4-) Allah Karşısında Kâfirlerin Durumu

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ (171/2)

[11] 7/ A'râf 38-43.

[12] Geniş izah için bkz. Fahruddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 14/237-245.

[13] 14/ İbrahim 18.

[14] Geniş açıklama için bkz. Mevdudi, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 14/İbrahim 18 (25. not).

[15] 2/Bakara 264.

[16] İzah için bkz. İbn 'Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 3/41-43.

"(Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kâfirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler." [17]

Buna göre kâfirleri doğru yola çağıran davetçinin (Resûl'ün) durumu, bağırıp çağırmadan başka bir şey işitmeyenlere kimi hayvanlara seslenen çobanın durumu gibidir.[18]

5-) Allah'ı Bırakıp Başkasını Dost Edinenlerin Durumu

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

"*Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. Örümcek bir yuva edinir; hâlbuki yuvaların en çürüğü şüphesiz örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi*!"[19]

Bu ayette Allah'tan başkasını dost edinerek kendilerine destek arayanların durumu, ayette örümceğe benzetilmiştir. Ayette özlü olarak ifade edildiği üzere, örümcek büsbütün evsiz değildir, kendine yuva edinir; fakat örümcek yuvasının çürüklüğü meşhur meseldir. İşte örümceğin edindiği yuva ne kadar zayıfsa, Allah'tan başkasının destek ve himayesine güvenenlerin sığınak ve dayanağı da öylesine çürüktür.

B-) Psikolojik-Manevi Tutumların Tasvîri

1-) Allah'ın Kendisine Bilgi Verdiği Kişinin Şeytana Uyması

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ (175) وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ذَلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ (176) سَاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَأَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ (177)

"Onlara (Yahudilere), kendisine ayetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku. Dileseydik elbette onu bu âyetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler. Âyetlerimizi yalanlayan ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür!" [20]

Müfessirlerin çoğunluğuna göre ayette adı zikredilmeyen bu kişi İsrailoğullarından Bel'âm b. Bâ'ûurâ'dır. Bu kişi önceleri Hz. Musa'nın dinini kabul etmiş, iyi ve duası makbul bir mümin idi. Ancak Hz. Musa'nın kendilerini yenilgiye uğratmasından korkan kavminin ısrarına dayanamayıp Musa'nın aleyhine beddua etmiş; kavmine, onu yenebilmeleri için hileler öğretmiş, fakat Allah onun bedduasını kavmine çevirmiş, kendisini de cezalandırmış, sahip olduğu manevi mertebe ve meziyetlerden mahrum bırakmıştır. Kimi rivayetlerde, bu ayetlerde bahsi geçen kişinin Umeyye b. Ebû's-Salt veya Rahip Nu'mân b. Seyfi olduğuna dair kanaatler de vardır.

2-) İşlerini Sorumluluk Bilinci Üzerine Kurmayanın Durumu

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (109) لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (110) إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (111)

"Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez. Yaptıkları bina, (ölüp de) kalpleri

[17] 2/Bakara 171. Açıklama için bkz. A. Güneş, *Kur'ân'da İşlevsel Akla Verilen Değer*, 84 vd., 90 vd., 96 vd., 99 vd., 104 vd., 106 vd., 116 vd.

[18] Geniş izah için bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/214.

[19] 29/ 'Ankebût 41.

[20] 7/ A'râf 175-176.

parçalanıncaya kadar yüreklerine devamlı olarak bir kuşku (sebebi) olacaktır.[21] *Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir. Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrât'ta, İncîl'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaattir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır.*"

Mekke'de Akabe biati sırasında, Ensar'dan 70 kişi Muhammed'e (sas) biat ederlerken, içlerinden Abdullah b. Revâha, "Ya Muhammed! Rabbin ve senin için şartların nedir?" demişti. Muhammed buyurdu ki: (Rabbim için şartım O'na ibadet etmeniz, O'na hiçbir eş tutmamanızdır; kendi hakkımdaki şartım da canlarınızı ve mallarınızı nasıl müdafaa ediyorsanız beni de öyle savunmanızdır. Tekrar soruldu: "Böyle yaparsak bize ne vardır?" Muhammed: "Cennet vardır!" diye cevap verdi. Onlar da "Ne karlı alış veriş! Bundan ne döneriz, ne dönülmesini isteriz" dediler. İşte yukarıdaki ayet bunlar hakkında nazil oldu.[22]

C-) İnsan Tiplerinin Somutlaştırılması

1-) Dara Düşen İnsanın Durumu

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنْجَيْتَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ (22) فَلَمَّا أَنْجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَاأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (23/10)

"*Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgârla alıp götürdükleri ve (yolcular) bu yüzden neşelendikleri zaman, o gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar, her yerden onlara dalgalar hücum eder ve onlar çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da dini yalnız Allah'a halis kılarak: "Ant olsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar. Fakat Allah onları kurtarınca bir de bakarsın ki onlar, yine haksız yere taşkınlık ediyorlar. Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir; (bununla) sadece fâni dünya hayatının menfaatini elde edersiniz; sonunda dönüşünüz yine bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz.*"[23]

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (12)

"*İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder; fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi.*"[24]

Allah Teâlâ bu ayette, insanın bela ve musibetler karşısındaki ve bunların kaldırılmasından sonraki tutum ve davranışlarını göz önüne sermektetir. İyi insana yaraşan, gerek sıkıntılı hallerde, gerekse refah anlarında daima Allah'ı anmak ve ona dua ve niyazla bağlı kalmaktır. Sadece musibet anında Allah'ı anıp refah anında unutmak, inancı ve iradesi zayıf olan, nefsanî ve adi isteklerin karşısında ezilen ve yenilen acizlerin tutumudur.[25]

---

[21] Kalp, yürek ve gönül hakkında geniş bilgi için bkz. Güneş, Abdulbaki, *Kur'ân'da İşlevsel Akla Verilen Değer*, 122 vd., 124 vd., 128 vd., 132 vd., 139 vd.

[22] Bkz. Buhârî, 2/Îmân 11 (Hn. 18); Ebû İbrâhîm Muhammed İlyâs el-Fâlûze, *el-Mevsû'a fî Sahîhi's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Mekke, 1423, 482-483.

[23] 10/ Yûnus 22-23. İzah için bkz. İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, 3/112-113.

[24] 10/ Yûnus 12.

[25] Geniş bilgi için bkz. İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, 3/108-109.

ISBN
978-605-7875-34-1

2-) Dünya Hayatının Misali

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (24) وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (25/10)

"Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü ziynetini takınıp, (rengârenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (afetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz. Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir." [26]

Burada söz konusu edilen "Selâm Yurdu"ndan maksat Cennet'tir. Selam, esenlik ve huzur olarak da açıklanmıştır. Çünkü cennette bulunanlar her türlü hoşnutsuzluktan uzak, esenlik ve selamet içinedirler. Cennete "Selam Yurdu" denmesinin sebebi, belki de orada bulunanlarla melekler arasında barış, esenlik, sevgi, saygı ve karşılıklı selamlaşmanın yaygın olmasıdır.

3-) Vatan ve Ülke Kurtarmak İçin Savaş İsteyenlerin Psikolojik Halleri

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ (246) وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوا أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (247) وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (248) فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُو اللَّهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ (249) وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (250) فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (251)

Mısırla Filistin arasında yaşayan Amalika, o devirdeki kralları Câlût'un[27] kumandasında İsrailoğullarına saldırdı ve onları perişan edip yurtlarından çıkardı. Bunun üzerine İsrailoğulları, o anda aralarında bulunan peygamberlerinden kendilerine bir kumandan tayin etmesini istediler. Devrin peygamberi, Tâlût[28] adında haktan birini hükümdar ve kumandan tayin etti.

"Musa'dan sonra, Benî İsrail'den ileri gelen kimseleri görmedin mi? Kendilerine gönderilmiş bir peygambere: "Bize bir hükümdar gönder ki (onun komutasında) Allah yolunda savaşalım" demişlerdi. "Ya size savaş yazılır da savaşmazsanız?" dedi. "Yurtlarımızdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz halde Allah yolunda neden savaşmayalım?" dediler. Kendilerine savaş yazılınca, içlerinden pek azı hariç, geri dönüp kaçtılar. Allah zalimleri iyi bilir. Peygamberleri onlara: Bilin ki Allah, Tâlût'u size hükümdar olarak gönderdi dedi. Bunun üzerine: Biz, hükümdarlığa daha lâyık olduğumuz halde, kendisine servet ve zenginlik yönünden geniş imkânlar verilmemişken o bize nasıl hükümdar olur? dediler. "Allah sizin üzerinize onu seçti, ilimde ve bedende ona üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah her şeyi ihata eden ve her şeyi bilendir" dedi.

(İsrailoğullarının ileri gelenlerine göre iktidar, servet ve sermaye sahiplerinin olmalıdır. Hâlbuki bu fikir, toplum menfaatine ve adalete aykırıdır. Doğru olan iktidara zenginlerin değil, ehil olan kimselerin gelmesidir. Kişinin ehliyetini, onun manevi gücü, bilgisi ve görgüsü ile beden kuvveti ve cesareti temsil eder.)

---

[26] 10/ Yûnus 22-25. Geniş izah için bkz. İbn 'Atiyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, 3/114-115.

[27] Câlût: İsrailoğullarının savaşıp yurtlarını elinden almaları emredilen komutan veya devlet başkanı. Bkz. Râğıb, *Müfredat*, "Câlût" mad.

[28] Tâlût: İsrailoğullarına komutan tayin edilen ilim ve kudret sahibi komutan. Bkz. Râğıb, *Müfredat*, "Tâlût" mad.

Peygamberleri onlara: Onun hükümdarlığının alâmeti, Tâbût'un[29] *size gelmesidir.*[30] *Meleklerin taşıdığı o Tâbût'un içinde Rabbinizden size bir ferahlık ve sükûnet, Musa ve Harun hanedanlarının bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için bunda şüphesiz bir alâmet vardır, dedi. Tâlût askerlerle beraber (cihad için) ayrılınca: Biliniz ki Allah sizi bir ırmakla imtihan edecek. Kim ondan içerse benden değildir. Eliyle bir avuç içen müstesna kim ondan içmezse bendendir, dedi. İçlerinden pek azı müstesna hepsi ırmaktan içtiler. Tâlût ve iman edenler beraberce ırmağı geçince: Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak hiç gücümüz yoktur, dediler. Allah'ın huzuruna varacaklarına inananlar: Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir, dediler. Câlût ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında: Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Bize cesaret ver ki tutunalım. Kâfir kavme karşı bize yardım et, dediler. Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Davud da Câlût'u öldürdü. Allah ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti. Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmının kötülüğünü diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu. Lâkin Allah bütün insanlığa karşı lütuf ve kerem sahibidir. İşte bunlar Allah'ın ayetleridir. Biz onları sana doğru olarak anlatıyoruz. Şüphesiz sen, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin.*"[31]

Bu ayette, dünya hayatında cari olan ilahi nizamın bir ölçüde izahı vardır. Allah, insanlar arasında içtimai dengenin kurulmasını bazı sebeplere bağlamıştır. Bu itibarla insanlardan bir kısmı zengin bir kısmı fakir, bir kısmı güçlü, bir kısmı zayıf, bir kısmı sıhhatli bir kısmı hasta, bir kısmı mümin bir kısmı münkir olacak ki, bunlar arasında kurulacak alakalar, yeryüzünün imar edilmesini temin edecektir. Tıpkı müspet ve menfi kutuplar arasında ışık ve enerji meydana geldiği gibi insanlar arasında vuku bulan savaşlar da bu hikmete bağlıdır. İşte bu ayetlerde ilahi nizamın bazı prensipleri anlatılmıştır.

Yine bu ayetlerde askeri disiplin anlatılır. Bir ordunun başarılı olması, her şeyden önce komutanın emirlerine harfiyen uymakla mümkün olur. Savaşta galip gelmek sayıya bağlı değildir. Haklı olmaya, doğruluğa, iman ve moral gücüne bağlıdır.

D-) Canlandırma ve Boyutlandırma

1-) Gece ve Sabahın Hareketlerinin Tasviri

وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ

"*Geldiği zaman geceye * Soluk aldığın zaman sabaha yemin olsun.*" [32]

2-) Yer ve Göğün İtaatinin Tasviri

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ

"*Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye: İsteyerek veya istemeyerek, gelin! dedi. İkisi de "İsteyerek geldik" dediler.*"[33]

3- Cehennem Doymazlığının Tasviri

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ

"*O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz. O da "Daha var mı?" der.*"[34]

4-) Allah'ın Sözlerinin Sınırsızlığının Tasviri

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ أَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا

---

[29] Tâbût: Kutsal Emanetlerin içinde saklandığı sanduka. Bkz. Râğıb, *Müfredat*, "Tâbût" mad.

[30] *Rivayete göre "Tâbût" sandukadır. Hz. Musa onu savaşlarda ordunun önünde bulundurur, bu sayede askerleri güç ve moral kazanırlardı. Zamanla Yahudiler zayıflayınca Tâbût'u, Câlût ellerinden almıştı. Tâlût'un hükümdarlığına itiraz ettiler ve "eğer sahiden hükümdarsa delil getirsin, dediler. Onlara: "Onun hükümdar olduğuna hüccet Tâbût'un geri gelmesidir" denildi ve Tâbût geri geldi.*

[31] 2/ Bakara 246-251.

[32] 81/ Tekvîr 18-19.

[33] 41/ Fussilet 11.

[34] 50/ Kâf 30.

"*De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilâve getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.*"[35]

Bu ayette Allah'ın sözlerinden maksat, O'nun ilim ve hikmetidir. Allah Teâlâ'nın ilim ve hikmeti sonsuz ve sınırsız; denizler ise, çokluğuna rağmen, sonlu ve sınırlıdır. Şu halde, Allah'ın ilim ve hikmetini yazmak için mürekkep olarak, deryaların dahi kifayetsiz geleceği aşikârdır.[36]

5-) Temiz Söz ile Kirli Sözün Analojisinin Tasviri

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ (24) تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (25) وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ (26) يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ (27/14)

"*Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer. Allah Teâlâ sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.*"[37]

Burada güzel söz, güzel ağaca benzetiliyor. Çünkü ağacın diri kalması için nasıl sulanmaya, bakılmaya ihtiyacı varsa, bunlar bulunmadan kurursa kalpteki iman ağacı da böyledir. Eğer sahibi faydalı ilim, sahih amel, zikir ve tefekkürle her zaman bakıp onu gözetmezse kuruyabilir. Bir hadis-i şerifte: "Elbise nasıl yıpranır (eskirse), kalpteki iman da öylece yıpranır, eskir. O halde imanınızı daima tazeleyin" denerek bu gerçek dikkatlerimize sunulmuştur.[38]

Bir önceki ayette Allah Teâlâ, güzel sözü, güzel ağaca benzetmişti. Çünkü güzel sözün meyvesi güzel amel; güzel ağacın ürünü de faydalı meyvedir. Müfessirlerin açıklamalarına göre güzel sözden maksat, kelime-i şehadettir. Bu kelime dışta ve içte daima güzel amellerin meydana gelmesine sebep olur. Allah'ın razı olacağı her güzel iş, bu kelimenin meyvesidir. Aşağıdaki ayette geçen (كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ) "kötü kelime"ye gelince o da, Allah'ı inkâr etmektir. Bu kelime her türlü fitnenin, fesadın, felaket ve musibetin kaynağıdır. Kötü söz, hem dünyada, hem de ahirette insanın felaketlere sürüklenmesine sebep olur. Dolayısıyla aşağıdaki ayette de kötü söz, kötü bir ağaca teşbih edilmiştir. Sözlükte (كَلِمَةً طَيِّبَةً) "temiz bir söz" anlamına gelmesine rağmen burada "Doğru bir söz ve sağlam bir inanç" anlamındadır. Kur'an'a göre bu "söz" ve "inanç", tevhidi kabul etmek, peygamberlere, vahye ve ahirete inanmaktır. Çünkü tevhid bunları belli başlı doğrular olarak ilan eder. Burada "güzel bir söz"ün ne kadar güçlü ve yaygın olduğu gösterilmektedir. Evrendeki tüm sistem, müminin şehadet ettiği bu "güzel söz"deki gerçekliğe dayandığından, yer ve bütün sistemi onunla işbirliği içindedir ve bütün sistemi ile birlikte gökyüzü onun hizmetindedir. Bu nedenle müminle tabiat kanunu arasında bir çatışma yoktur, her şey tabiatı gereği ona yardım elini uzatır.[39]

E-) Edebî Ahenk

Rahman Suresi Girişi

بسم الله الرحمن الرحيم
الرَّحْمَنُ
عَلَّمَ الْقُرْآنَ
خَلَقَ الْإِنْسَانَ

[35] 18/ Kehf 109.

[36] İbn Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, 18/133-135.

[37] 14/ İbrahim 24-27.

[38] Geniş bilgi için bkz. Mehmet Yolcu, "Kur'ân-ı Kerîm'in "Kelime-i Tayyibe" Ve "Kelime-i Habîse" Temsilinin Çözümlemesi", İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Bahar 2012/3(1) 9-28, 49-86.

[39] Bkz. Mevdudi, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, 14/ İbrahim 24-25 (33-35. not).

عَلَّمَهُ الْبَيَانَ
الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ
وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ
وَالسَّمَاءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ
أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ
وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ
وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ
فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ
وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ
وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ
فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ [40]

F-) Kıyamet ve Ötesinin Tasviri

1-) Genel Kıyamet Tablolarının Tasviri

Kıyamet olayının Kur'ân'da yoğun biçimde tasvir edilmesi, insanların bu dünyada yaptıklarının kendilerine kalmayacağını, eninde sonunda bir gün yaptıklarından hesaba çekileceklerini zihinlerinde canlı tutmaları, kötü işler ve günahlardan sakınmaları ile iyi işler ve itaate doğru sevk edilmeleri gayesine matuftur.[41]

بسم الله الرحمن الرحيم
يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ
يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ

"1. Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir!

2. Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiği çocuğu unutur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir!"[42]

2-) Nimet ve Azap Tablolarının Tasviri

Kur'ân'da cennetlikler ile onlar için hazırlanan mükâfatlar tasvir edildiği gibi cehennemlikler ve onlar için hazırlanan cezalar pek çok defa farklı tablolar ve sahneler şeklinde tasvir edilmiştir. Genelde bu sonuca ulaşmalarının asıl sebeplerine de dikkat çekilip vurgu yapılmaktadır.[43]

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ (43) طَعَامُ الْأَثِيمِ (44) كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ (45) كَغَلْيِ الْحَمِيمِ (46) خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ (47) ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ (48) ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ (49) إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ (50)

[40] 55/ Rahmân 1-18. Bu ifadelerin edebi izahı için bkz. Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*.

[41] Krş. Aydın, Hayati, *Kur'ân'da Psikolojik İkna*, 178 vd., 184-199.

[42] 22/ Hacc 1-2.

[43] Bkz. Aydın, Hayati, *Kur'ân'da Psikolojik İkna*, 72-88. Cennetin maddi ve manevi nimetlerinin tasviri, 89-164. Cehennem ve cehennemliklerin ahvalinin tasviri, 199-236.

ISBN
978-605-7875-34-1

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ (51) فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (52) يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ (53) كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ (54) يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ (55) لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (56) فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (57)

"43. Şüphesiz zakkum ağacı, 44. Günahkârların yemeğidir. 45. O, karınlarda maden eriyiği kaynar. 46. Sıcak suyun kaynaması gibi. 47. (Allah zebanilere emreder): Tutun onu! Cehennemin ortasına sürükleyin! 48. Sonra başına azap olarak kaynar su dökün! 49. (Ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin! 50. İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir."

"51. Muttakiler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar. 52. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. 53. İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar. 54. İşte böyle. Bunun yanı sıra biz onları, iri gözlü hurilerle evlendiririz. 55. Orada, güven içinde (canlarının çektiği) her meyveyi isterler. 56. İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur (sürekli hayata kavuşmuşlardır). 57. (Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir). İşte büyük kurtuluş budur."[44]

Sonuç

Kur'ân'ın anlatımı akli ve felsefi değil, edebidir. İnanç sistemi, ahlaki değerler, ibadete yönelik emirler, davet, tebliğ ve diğer konular ele alınırken hep göze çarpan bir özellik vardır. Bu Kur'ân'ın edebi üslubudur. Kur'ân, insan tiplerini, psikolojik ahvali, kelime ve kavramları izah ederken, kıyamet, cennet veya cehennemi tasvir ederken daima edebi bir üslup kullanır. Bu edebi üslubun en belirgin vasıfları ise teşhis, tecsim ve edebi ahenktir.

İncelediğimiz numune metinler bu konuda yeterli bilimsel delili ortaya koymaktadır. Kur'ân, muhkem edebi bir metindir. Edebi üslubu hem dostlar hem de düşmanlar tarafından teslim edilmiştir. Ona karşı mücadele edenlerin bu yönden değil de başka açılardan, mesela şiddet yoluyla, mücadele yoluna girmelerinin temel nedeni bu olsa gerektir. Yoksa insan, düşman da olsa, hasmını bir söz ile susturabiliyorsa, neden savaş yolunu seçsin ki? İlk muhataplar bu tenkit ve ispat yönünden gelmediklerine göre bu demek ki, onlar kendilerini bu açıdan zayıf, hasmını ise kuvvetli hissetmekte ve bunu zımnen kabul etmektedirler.

Yüce Allah da, Aziz Kitabı'nın benzerinin ortaya konamayacağını, onun onda biri ya da 10 suresinin bile bir benzerinin getirilemeyeceğini hatta sadece bir suresinin bir benzerini ortaya koymanın imkânsız olduğunu meydan okuyarak ifade etmiştir. Bu da özellikle üslup açısından, anlatım tekniği ve cezbeden insicamının eşsizliğini ortaya koymaktadır. İşte Kur'ân bu eşsiz üslubu ile kıyameti, sorguyu, cennet ve cehennemi, cennetlikler ve cehennemliklerin mahşer ve ötesindeki ahvalini tasvir edince sahneler, tablolar, vurgular, sesler, jest ve mimikler daha etkili biçimde insanı hem ruhu hem bedeniyle sarmaktadır. Birkaç dakika kulak kabartan her samimi insan bu cazibeyi ve alıp götüren anlatım zevkini rahatlıkla hissedebilir ve onu vicdanında canlandırabilir. Şartlar, çevre ve şartlanmış duygular, onu tamamen rahat bırakmasa da, bunu tecrübe etmek hala birçok insanın imkânı dâhilindedir.

Kaynakça

Abdulbâqî (m.1968), Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzi'l-Qur'âni'l-Kerîm*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1982.

Aydemir (m.1991), Abdullah, *Tefsirde İsrâiliyyât*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1974.

[44] 44/ Duhân 43-57.

Aydın, Hayati, *Kur'ân'da Psikolojik İkna (Özendirme ve Korkutma Temelli)*, Ankara: Fecr Yay., 2018.

Aydın, Hayati, *Kur'ân'da İnsan Psikolojisi*, Ankara: Fecr Yayınları, 2018.

el-Beydâvî (v.685), *Muhtasar Beydâvî Tefsiri*, Trc. Şadi Eren, İzmir 2013.

Brockelmann, (m.1956) Carl; *Tarîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, trc. 'Abdulhalim en-Neccâr, Mısır 1962.

el-Buhârî (v.256), Muhammed b. İsmâîl, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi,* çev. Mehmet Sofuoğlu, İstanbul: Ötüken Neşriyat 2017.

el-Fâlûze, Ebû İbrâhîm Muhammed İlyâs, *el-Mevsû'a fî Sahîhi's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Mekke, 1423.

el-Fârûkî (m.1986), İsmail Râci ve Luis Lâmia el-Fârûkî, *İslam Kültür Atlas*, Mustafa Okan Kibaroğlu-Zerrin Kibaroğlu, 3. Baskı, İstanbul: İnkılab Yay., 1999/1420.

Güneş, Abdulbaki, *Şihâbuddin es-Sivasi Hayatı Eserleri ve Tefsirdeki Metodu*, Samsun 1994.

Güneş, Abdulbaki, *Kur'ân'da İşlevsel Akla Verilen Değer*, Van: Ahenk Yay., 2003.

Habenneke (v.2004), Abdurrahman el-Meydânî, *Kur'ân-ı Anlamanın Kaideleri*, trc. Mehmet Yolcu – Ahmet Yolcu, İstanbul: Yarın Yay., 2018.

Hamidullah (m.2002), Muhammed, *Aziz Kur'ân*, Çev. Abdülaziz Hatip - Mahmut Kanık, İstanbul: Beyan Yayınları 2000.

İbn 'Atıyye (v.542), Ebû Muhammed Abdulhakk el-Endelusî, thk. Abdusselâm Abduşşâfî Muhammed, *el-Bahru'l-Muhît*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1422.

İbn 'Âşûr (v.1393), Muhammed et-Tâhir b. Muhammed et-Tûnusî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tahrîru'l-Ma'nâ's-Sedîd ve Tenvîru'l-'Aqli'l-Cedîd min Tefsîri'l-Kitâbi'l-Mecîd), Tûnus: ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984.

İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişâm Tercemesi İslam Tarihi*, trc. Hasan Ege, İstanbul: Kahraman Yay. 2006.

İbn İshâk, Muhammed, *Siyer-i İbn-i İshak Hz. Muhammed'in Hayatı*, nşr. Muhammed Hamidullah, İstanbul: Düşün Yay. 2012.

Karaman, Hayrettin-Çağrıcı, Mustafa-Dönmez, İbrahim Kâfi-Gümüş, Sadrettin, *Kur'ân Yolu Türkçe Meali ve Tefsiri,* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

en-Nedîm (v.380), Muhammed b. İshâq, *el-Fihrist*, trc. Mehmet Yolcu, Sabri Türkmen, M. Salih Arı, Selahattin Polatoğlu, Ayşe Tokay, Furkan Halit Yolcu, İstanbul: Çıra Yay. 2017.

er-Râğıb el-İsfehânî (v.425), *Müfredât: Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdulbaki Güneş-Mehmet Yolcu, İstanbul: Yarın Yay., 2015.

er-Râzî (v.606), Fahruddîn, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtîhu'l-Gayb*, trc. S. Yıldırım – S. Kılıç, Ankara: Akçağ Yayınları 1988.

Kutub, Seyyid, *Kur'ân'da Edebî Tasvîr*, terc. Mehmet Yolcu, İstanbul: Çizgi Yay., 1991.

Kutub, Seyyid, *Kur'ân'da Kıyamet Sahneleri*, terc. Mehmet Yolcu, İstanbul: Çizgi Yay., 1991.

Kutub, Seyyid, Fî Zilâli'l-*Kur'ân*, terc. Salih Uçan, Mehmet Yolcu, İstanbul: Dünya Yay., 1991.

es-Sadr (v.1980), Muhammed Bakır, *Kur'ân Okulu*, trc. Mehmet Yolcu, Ankara: Ferc Yay., 2018.

es-Suyûtî (v.911), Celâluddîn Abdurrahman, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân:Kur'ân İlimleri Ansiklopedisi,* çev. Sakıp Yıldız, H. Avni Çelik, İstanbul: Madve 2000.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yolcu, Mehmet, "Kur'ân-ı Kerîm'in "Kelime-i Tayyibe" ve "Kelime-i Habîse" Temsilinin Çözümlemesi", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 2012/3(1) 9-28, 49-86.

ez-Zemahşerî (v.538/1144), *Keşşâf Tefsiri,* çev. Muhammed Coşkun, Ömer Çelik, Necdet Çağıl, Adil Bebek. İstanbul: TYAK Başkanlığı, 2016.

ez-Zerkeşî (v.794), Ebû 'Abdullah Bedruddîn, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Qur'ân*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrâhîm, Mısır: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1376/1957.

ez-Zurqânî (v.1367), Muhammed 'Abdulazîm, *Menâhilu'l-'İrfân fî 'Ulûmi'l-Qur'ân*, trc. Halil Aldemir, Ramazan Şahan, İstanbul: Beka Yayıncılık, 2015.

ISBN
978-605-7875-34-1

MOLLA HALÎL EL-İS'İRDÎ VE KUR'ÂN İLİMLERİ

Mehmet YOLCU
Doç. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, myolcu@beu.edu.tr

Ayşe TOKAY
Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, atokay@ankara.edu.tr

ÖZET

İslam dünyasında ilme değerli hizmetler eden çok kişi yetişmiştir. Bunların bir yekûn tutan bir kısmı Anadolu'da hayat sürmüştür. Bunlardan biri de bir Osmanlı âlimi olan Siirtli Molla Halil'dir (m.1754-1843).

Bu incelemede Siirtli Molla Halîl'in *Kur'ân İlimleri*ne ilişkin görüşleri ele alınmıştır. Kur'ân İlimlerinin en makul tasnifi şöylece özetlenebilir:

1. Temel Tefsîr Yöntemleri olarak; Rivayete Dayalı Tefsir Metodu, Dirayete Dayalı Tefsir Metodu ve Karma Metot

2. Tefsîr Ekolleri olarak; Mezhebî/Kelâmî Tefsir, Mutezilî Tefsir, Şiî Tefsir, Hâricî Tefsir, İşârî Tefsir, Fıkhî Tefsir, Konulu Tefsir, İçtimai Tefsir, İlmi Tefsir

3. Kur'ân Lafızlarına Yönelik İlimler olarak; Elfâzu'l-Qur'ân, Hakikat-Mecâz, Umûm-Husûs, Mucmel-Mubeyyen, Muterâdif-Mutebâyin, Muşterek-Muteqârib, Garîbul'-Qur'ân, Mubhemâtu'l-Qur'ân, Qırâetu'l-Qur'ân olarak tasnif edilmektedir.

4. Kur'ân'ın Manalarına İlişkin İlimler olarak; İ'câzu'l-Qur'ân, Üslûbu'l-Qur'ân, İ'râbu'l-Qur'ân, Muşkilu'l-Qur'ân, Emsâlu'l-Qur'ân, Munâsebâtu'l-Qur'ân, Aqsâmu'l-Qur'ân, Muhkem-Muteşâbih, el-Hurûfu'l-Muqattaa, Mubhemâtu'l-Qur'an

5. Tarihî Olgularla Alakalı Kur'ân İlimleri olarak; Qasasu'l-Qur'ân, Esbâbu'n-Nuzûl, Nâsih-Mensûh, Tefsîrde İsrâiliyyât, Fedâiu'l-Qur'ân da bu tasnif içerisinde bulunmaktadır.

Araştırmamızda ana hatlarıyla ortaya koyduğumuz bu tasnifte yer alan Kur'ân İlimleri hakkında Siirtli Molla Halîl'in ne tür düşünce ve yaklaşımları olduğu tespit edilmiş, bunlar ilmî sabiteler ve makul ölçüler ışığında değerlendirilmiştir. Molla Halîl'in, genelde bu konulara sistematik biçimde yaklaşmadığı, özetlemeye çalıştığı kitaplardaki bilgileri tefsirinin içine serpiştirmekle yetindiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Molla Halîl, Kur'ân Tarihi, Kur'ân İlimleri,

Giriş

Kur'ân İlimleri genelde iki kısımda ele alınır.

Birincisi nakle dayalı ilimlerdir. Mesela Esbâb-ı Nüzûl, Mubhemâtu'l-Qur'ân, İlmu'l-Qirâât, Resmu'l-Qur'ân ve Mekkî-Medenî sure veya ayetler bu kısımda değerlendirilmiştir.

İkincisi de Kur'ân-ı Kerîm'in metni üzerinde yoğunlaşan ilimlerdir. Meselâ İ'râbu'l-Qur'ân, İ'câzu'l-Qur'ân ve Mecâzu'l-Qur'ân gibi.

Bu alanda yazılan eserlerin en önemlilerinden birinde (*el-Burhân fî Ulûmi'l-Qur'ân*) söz konusu ilimler 47 maddede ortaya konmuştur.[1] Bundan yaklaşık bir asır sonra yazılan başka bir eserde (*el-İtqân fî 'Ulûmi'l-Qur'ân*) ise bu ilimler 80 maddede izah edilmiştir.[2]

[1] Bkz. Zerkeşî, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Qur'ân*, 1/22, 35, 53, 102, 112, 155, 164, 182, 187, 206, 211, 228, 233, 244, 273, 283, 287, 291, 297, 301, 311, 318, 339, 342, 375, 432, 434, 438, 449, 481, 486; 2/3, 24, 28, 45, 68, 78, 90, 125, 129, 146, 217, 254, 300, 316, 382; 3/3-477; 4/3-174, 175-446. Kitabın ikinci cildin 382. sayfasından dördüncü cildin 174. sayfasına kadar Kur'ân Uslupları ve Belagat Sanatlarına ayrılmıştır.

ISBN 978-605-7875-34-1

Çağdaş ilim adamları ise bunların sayısını daha az sayıda toparlamaya çalışmışlardır. Mesela ünlü *Menâhilu'l-İrfân* adlı eserde bu ilimler 17 konu şeklinde ele alınmıştır:

1) Nuzûlu'l-Qur'ân, 2) Evvelu mâ Nezele ve Ahiru mâ Nezele mine'l-Qur'ân, 3) Esbâbu'n-Nuzûl, 4) Kur'ân'ın Yedi Harf Üzere Nüzûlü, 5) Mekkî-Medenî, 6) Cem'u'l-Qur'an ve Târîhuh, 7) Kur'ân Sûre ve Ayetlerinin Tertîbi, 8) Kur'ân'ın Yazılışı, yazısı ve Mushaflar, 9) Kıraatler ve Kurrâ, 10) Tefsîr ve Mufessirler, 11) Kur'ân'ın Tercumesi ve Hükmü, 12) Nesh, 13) Muhkem-Müteşâbih, 14) Üslûbu'l-Qur'ân, 15) İ'câzu'l-Qur'ân. Bunlara başta ele aldığı "Ulûmu'l-Qur'ân Kavramı" ile "Kur'ân İlimlerinin Tarihi ve Zuhuru" konuları da eklendiğinde bu sayı 17'ye tamamlanır.[3] Yakın zamanlarda yazılan "Tefsir Usulü" içinde bu konuları ele alanlar yazarlar da buna yakın sayıdaki ilimleri ele almaktadır.[4]

Şimdi bu konular ile müellifimiz Mollâ Halîl'in ne kadar ilgilendiğini ve bu konularda ne tür açıklamalar yaptığını incelemeye geçelim:

1. Kur'ân-ı Kerîm'in Ayet Sayısı

Genel manada Kur'ân ayetlerinin sayısı hakkında Basra, Kûfe, Şâm, Medîne ve Mekke uleması tarafından ayet sayımları yapılmıştır. Bunlar birbirinden farklı ilkeler kullandıkları için ayet sayısının tespitinde aralarında birtakım ihtilaflar oluşmuştur. İslam'ın ilk dönemlerinde bu konuda eserler de yazılmıştır.[5]

Kur'ân-ı Kerîm'in ayetlerini sayı olarak tespit etme merakı öteden beri gündem olan bir konudur. İlk olarak bu konuda idarecilerin teşvik ve emir verdikleri düşünülmektedir. Bu sayede tespit edilen bilgilere bir göz atalım: Ubey b. Ka'b'ın Mushaf'ında kaydedildiğine göre Kur'ân 6210 ayettir. 'Atâ b. Yesâr'a göre Kur'ân-ı Kerîm 114 sure, 6170 ayet, 77.439 kelime, 313.015 harftir. Yahya b. Hâris ez-Zimârî'ye göre Kur'ân, 6216 ayettir.[6]

---

[2] Bkz. Suyûtî, *el-İtqân*, 1/36, 73, 81, 86, 88, 90, 91, 101, 107, 127, 130, 132, 136, 138, 142, 146, 178, 202, 225, 244, 254, 258, 282, 309, 313, 323, 333, 340, 343, 359; 2/3, 106, 125, 144, 166, 309, 334; 3/3, 38, 48, 59, 66, 88, 101, 104, 109, 120, 142, 158, 168, 179, 256, 284, 332, 361, 366, 369, 390; 4/3, 28, 44, 53, 60, 67, 93, 119, 120, 136, 149, 158, 167, 192, 200, 231, 233.

[3] Muhammed 'Abdulazîm ez-Zurkânî, *Menâhilu'l-İrfân fî 'Ulûmi'l-Qur'ân*. Türkçe tercümesi var. 2 cilt halinde basılmış bulunuyor.

[4] Mesela İsmail Cerrahoğlu, bu ilimleri şöyle sıralar: Nüzul Sebepleri (Esbâbu'n-Nüzûl), Nâsih ve Mensûh (Nesh Meselesi), Muhkem ve Müteşâbih, Bazı Sürelerin Başlangıç Harfleri (el-Hurûfu'l-Mukatta'a), Sürelerin Başlangıcı (Fevâtihu's-Suver), Garîbu'l-Kur'ân, Üslûbu'l-Kur'ân, Kur'ân'ın Eşsizliği (İ'câzu'l-Kur'ân), Kur'ân-ı Kerim'de Yeminler (Aksâmu'l-Kur'ân), Kur'ân-ı Kerim'de Kıssalar (Kısasu'l-Kur'ân), Kur'ân-ı Kerim'de Tekrarlar, Kur'ân-ı Kerim'de Meseller (Emsâlu'l-Kur'ân), Hakikat ve Mecâz, Muşkilul-Kur'ân, Mücmel ve Mübeyyen, el-Vücûh ve'n-Nezâir, Kur'ân'daki Müphemler (Müphemâtu'l-Kur'ân), Halku'l-Kur'ân Meselesi, Kur'ân-ı Kerim'de Hitablar, Kur'ân-ı Kerim'de Sual ve Cevaplar, Kur'ân'ın Faziletleri (Fedâilu'l-Kur'ân), Ayetler ve Sûreler Arasındaki Tenâsüb (Uygunluk) ve İnsicâm (Tutarlılık). Bkz. *Tefsir Usûlü*,111-205.

M. Demirci, Ö. Kara, A. S. Polat ve M. Ünver ise bu ilimleri 10 maddede toparlamışlardır: Kur'ân'ın Nüzulü ve Metinleşmesi, Kur'ân'ın Tanımı ve Unsurları, Tefsirin Tanımı ve Niteliği, Tefsirin Doğuşu ve Tedvini, Temel Tefsir Yöntemleri, Tefsir Ekolleri, Kur'ân Lafızlarına Dair İlimler Kur'ân'ın Manalarına Dair İlimler, Tarihi Olgularla İlişkili Kur'ân İlimleri, Kur'ân'ı Anlama ve Yorumlamada Yeni Yönelişler. Tefsir Tarihi ve Usulü, İstanbul: AÜY, 2010.

Kimisi de söz konusu ilimleri şöyle tasnif eder: A) Klasik Kur'ân İlimleri: Yedi harf, Kıraat, Esbâb-ı Nüzûl, Nasih-Mensuh Muhkem-Müteşabih, İ'cazu'l-Kur'ân, Hurûf-u Mukattaa, Aksamu'l-Kur'ân, Kısasu'l-Kur'ân, Tekraru'l-Kur'ân, Emsalu'l-Kur'ân, Mecâzu'l-Kur'ân. B) Çağdaş Kur'ân İlimleri: Modern dönemde batıda bazı ilimler geliştirilmiştir. Bunlar da bazı Müslüman ilim adamları tarafından Kur'ân'ı açıklama ve yorumlamada kullanılmıştır. Onlar da kısaca şöylece sıralanabilir: 1. Semantik, 2. Semiyotik, 3. Antropoloji, 4. Arkeoloji ve 5. Hermeneutik.

[5] en-Nedîm, *el-Fihrist*, 137-138. Burada en-Nedîm, Medîne (6), Mekke (3), Kûfe (4), Basra (3) ve Şâm (3) uleması tarafından yazılmış 19 eser ve yazarını kaydetmiştir.

[6] en-Nedîm, *el-Fihrist*, 117.

ISBN 978-605-7875-34-1

Molla Halîl'in Ayet Sayısında Karar Kıldığı Sûreler

Bakara 287 ayet (aslında 286), Nisâ 175 ayet (Aslında 176), Mâide 120, Yûnus 109, Hûd 123 ayet olarak gösterilmiştir.

Molla Halîl'in Ayet Sayısında Normal İhtilafı Belirttiği Sûreler

Alu 'İmrân 200 (199), En'âm 165 (166), A'râf 205 (206), Tevbe 130 (129), Kehf 111 (115),[7] Meryem 98 (99),[8] Tâhâ 135 (140 veya 142),[9] Enbiyâ 111 (112),[10] Hacc 78 (veya daha az),[11] Mu'minûn 118 (119) –s.505-, Nûr 62 (64) –s.516-, Şu'arâ 227 (226) –s.545-, Neml 93 (94 veya 95)–s.559-, Rûm 60 (59 veya 57) –s.598-, Luqmân (27-28) –s.608-, Fâtır 45 (46) –s.645-, Sâd 86 (88), Zumer 75 (72) –s.689-, Duhân 57 (59) –s.740-, Câsiye 36 (37) –s.745-, Ahqâf 34 (35) –s.750, Muhammed 38 (39), Nûh 28 (29) –s.870-, Muzzemmil 19 (20) –s.877-, Muddessir 55 (56) –s.880-, Qadr 5 (6) –s.935-

Ayet Sayısında Biri Sağlam Diğeri Zayıf İki Görüşü Verdiği Sûreler

Mollâ Halîl, "Basîretu'l-Qulûb" adlı tefsirinde her surenin başında onun kaç ayet olduğunu belirtir. Şayet ayet sayısında ihtilaf varsa buna da değinir.[12]

2. Emsâlu'l-Qur'ân (أمثال القرآن)

Sözlükte sıfat, söz, ibret ve kıssa gibi anlamlara gelen "mesel" (المثل) kelimesinin çoğulu "emsâl"dir (الأمثال). Atalardan gelen ve onların deneyim ve gözlemlerine dayanan düşüncelerini değişmez kılıp klişeleşmiş özlü sözlerle öğüt ve hüküm içerecek biçimde yansıtan, lafzı ve anlamı beğenilerek nesilden nesle aktarılan, çoğunlukla asli durumuna benzeyen halleri açıklamak amacıyla kullanılan özdeyişlere "emsâl" denir.[13]

Molla Halîl meselle ilgili bu tür konuları müstakil biçimde işlemez. Yeri geldiğinde bunlarla ilgili özlü izahlar veya uygun yerlerde misaller vererek konuya ışık tutmaya çalışır.[14]

3. Esbâb-ı Nüzûl (أسباب النزول)

Kur'ân-ı Kerîm'in âyetleri esbab-ı nüzûl açısından iki kısma ayrılabilir.

Birincisi, Kur'ân'ın çoğunu oluşturan ve Yüce Allah'tan hususi bir sebebe bağlanmaksızın veya doğrudan doğruya iktiza-i hâl gereği nazil olan âyetlerdir.

İkincisi, ise, görünür hususi bir sebebe bağlanabilen âyetlerdir. Bunlar da Resulullah'a (sas) bir soru veya bir olay nedeniyle birkaç ayetin veyahut bır sûrenin tamamının nâzil olmasıdır ki biz bu tür âmillere "esbâb-ı nüzûl" denir.

Sahabenin bazısı ve bilhassa daima Hz. Peygamberin yanında bulunan kişiler, hükümlerle sebepler arasındaki münasebeti tesis edebilmiştir. İşte esbab-ı nüzûldan kasıt da budur. "Başlangıçta tefsir ilmi, sebeb-i nüzûlü bilmekten ibaretti" şeklindeki söz, hakikati ifade eder. Zira hadis mecmualarının tefsir konuları hemen hemen sebeb-i nüzûle tahsis edilmiştir.

el-Vâhîdî (v.468): "*Bugün, bu hususta konuşanlar, ayetin sebeb-i nüzûlünü bilmeden konuşmanın tehlikesini düşünmeksizin cehalet yularını takıyor ve yeni şeyler icat edip yalanlar uyduruyor*" demektedir. Yine Vâhidî: "*Sebeb-i nüzûlü bilinmedikçe, onun hakiki*

[7] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 432
[8] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 450
[9] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 463
[10] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 478
[11] Molla Halîl, Basîretu'l-Qulûb, 492
[12] Bkz. Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 8, 86, 124, 164, 194, 223, 255, 269, 294, 310, 332 vdd.
[13] İbn Dureyd, *Cemheretu'l-Luğa*, 1/66.
[14] Bkz. Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 17, 314, 369, 399, 406, 602.

ISBN 978-605-7875-34-1

manasını anlamak mümkün olamaz" demiştir. İbn Daqîq el-'İyd (v.702) de: "*Nüzûl sebeblerinin beyanı, Kur'ân'ın manasını anlamaya kuvvetli bir yoldur*" tespitinde bulunur. İbn Teymiyye (v.728) de "*Nüzûl sebeblerini bilmek ayetlerin anlaşılmasını kolaylaştırır*" demektedir.[15]

Molla Halîl, eserinde Esbâb-ı Nüzûl ile ilgili meseleleri enine boyuna işleme yoluna gitmez. Yeri geldiğinde ayet veya sûrenin sebebi nüzûlünü kaydeder ve bunun üzerinden özlü izahlarda bulunmakla yetinir.[16]

4. Fedâilu'l-Qur'ân (فضائل القرأن)

Fedâilu'l-Qur'ân konusu, ilk dönemlerden itibaren pek çok kişinin kalem oynattığı bir alandır. Bu konu Tefsir ve Hadisin en esaslı ortak konularından biridir. İlk dönemde yazılan hadis mecmualarında önemli bir kapsamı olan konulardan biri de *Fedâilu'l-Qur'ân*'dır. Buhârî'nin *Sahîh*'inde 66. kitap bu konuya ayrılmıştır.[17] el-Qâsim b. Sellâm (v.224), İbnu'd-Dureys (v.294), el-Firyâbî (v.301), İmam en-Nesâî (v.303), el-Mustağfirî (v.432), Ebû'l-Fadl Abdurrahman er-Râzî (v.454), ve Ebû Muhammed el-Biqâ'î (v.885/1480) bu konuda müstakil birer eser yazmıştır.[18] Muhammed b. İshâk en-Nedîm, *el-Fihrist*'inde bu konuya ilişkin 13 eseri müellifleriyle birlikte kaydetmiştir.[19]

Molla Halîl Bazı Sûrelerin Başında Onların Özelliklerini Zikreder

1. Hucurât: En sahih görüşe göre buradan sonuna kadar gelecek surelere "el-mufassal" adı verilmiştir. Çünkü bu bölümün sureleri arasında sık sık fasıla girmektedir. "Bu kısımda mensûh az olduğundan bu ismi almıştır" diyenler de vardır. Kimisi bunları es-Sâffât ile başlatır. Kimileri ise onları Duhâ ile başlatır. Daha başka şeyler de söylenmiştir.[20]

2. Duhâ: Resûlullah (sas), bu sure ve ondan sonraki sureleri okuduğunda tekbir getirdiği için namazda veya namaz dışında tekbir getirmek sünnettir.[21]

3. Alak: Bu surenin ilk beş ayeti ilk nazil olan ayetlerdir. Bu olay Hirâ' Mağarası'nda gerçekleşmiştir.[22]

4. Zilzâl: Hadiste bu surenin, Kur'ân'ın dörtte birine denk olduğu belirtilmiştir. Sonraki de öyledir.[23]

5. İhlâs: Hadiste bu surenin Kur'ân'ın üçte birine denk olduğu kaydedilmiştir. Bu nedenle hatim esnasında üç kere okunması adet olmuştur. Böylece kişi bir hatim yaptığından emin olur. Ya kendi okuduğu hatim ya da bu surenin üç kere okunmasıyla elde edilen hatim sayılır. Rivayette: Kim bu sureyi iki yüz kere okursa, Allah onun iki yüz senelik günahlarını bağışlar. Kim onu bin kere okursa kendi canını Allah'tan satın almış olur. Kim de bu sureyi ile ardından gelen iki sureyi akşam ve sabah üç kere okursa bu onun her şeyine yeter. Hadisten anlaşıldığına göre Rasûlullah (sas) yatağına girdiğinde bunu yapmayı adet haline getirmiştir. Buna göre okurken ellerini açmak ve onlara üflemek sonra da onları başına, yüzüne ve vücudunun ön taraflarına sürmek de önemlidir.[24]

---

[15] Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 111-112.

[16] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 17, 39, 45, 76, 823, 828, 833, 841, 881-882, 894, 901, 929, 949, 951, 952, 954 vdd.

[17] Bkz. Buhârî, Sahîh, 16/455 ila 17/84. 5063-4977 = 86 hadis.

[18] Bkz. Buhârî, 66/Fedâilu'l-Qur'an, (Hn: 4978-5062).

[19] en-Nedîm, *el-Fihrist*, 136-137.

[20] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 771.

[21] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 929.

[22] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 933.

[23] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 938.

[24] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 952.

ISBN
978-605-7875-34-1

6. Fâtiha: Bu sure "Ummu'l-Qur'ân" (Kur'ân'ın Anası, Esası, Özü) diye adlandırılmıştır. Çünkü o bir giriş ve başlangıç gibidir. Sanki o anne gibi asıldır ve menşedir. Bir adı da "eş-Şâfiye" ve "eş-Şâfî"dir. Çünkü Resûlullah (sas): "O her derde devadır" buyurmuştur. Bir ismi de es-Seb'u'l-Mesânî'dir. Çünkü onun yedi ayet olduğu ittifakla sabittir. Kimisi besmeleyi bir ayet saymış, kimisi ise "nimet verdiklerin" ayetin sonudur, demiştir. Kimisi ise bunun tersini söylemiştir. "Mesânî" denmesi ise onun namazda iki kere okunmasındandır.[25] O, bütün olarak gelen ilk suredir ya da Muddessir ilktir. Fatiha, kulların dillerinden dökülmüş gibidir. Böylece onların Allah'ın adını nasıl kutsayacakları, Onun nimetlerine karşı nasıl hamd edecekleri, Onun fazlu kereminden nasıl isteyecekleri öğretilmek istenmiştir. Bu nedenle surenin başında kullara hitaben: "Deyiniz" ifadesi takdir edilmelidir.[26]

Başlarında Faziletine Dair Hadis Kaydettiği Sûreler

Molla Halîl der ki: "Mulk suresi, yatsı namazından sonra okuyan için ateşe karşı bir kalkandır."[27]

Başlarında Bazı İsimlerini de Verdiği Sûreler

Mülk: Vâqiye, Munciyye.[28]

Muhammed: Qitâl.[29]

Molla Halîl'in tefisirinde Fatiha suresi en sonda yer almıştır.[30] Çünkü esas aldığı Celaleyn tefsirinde de Fâtiha suresi en sondadır.

5. Garîbu'l-Qur'ân (غريب القرآن)

Ğarîb (الغريب) sözcüğü uzakta olan, cinsi arasında benzeri bulunmayan şey demektir. Hadiste: "*İslâm garip başladı yine başladığı gibi garip kalacaktır*" denmiştir.[31]

el-Hattâbî'ye göre "ğarîb" kolayca anlaşılmayan veya mestûr (örtülü, üstü kapalı) olan kelimedir. Nitekim vatanından uzak ve ailesinden ayrılmış kişiye "garip" adı verilir. Eğer kelimenin mana itibariyle kapalı ve idrakten uzak bir tarafı varsa ya da yaygın olmayan bir çevrede kullanılıyorsa kelime garip kalır. Kur'ân'da nadir de olsa bu türden kelimeler vardır. Bunlar *Garîbu'l-Qur'ân* ilmine kapı açmıştır.[32]

Yüce Kur'ân'da, gerek Kureyş ve diğer lehçelerden alınan, gerekse diğer dillerden Arapçaya geçen (Arapçalaşmış) kelimeler, *Garîbu'l-Qur'ân* hakkındaki izahlar, öncelikle İbn Abbas'a dayanır ve ondan da en sahih rivayetler Alî b. Ebî Talha (v.143/760) kanalıyla gelir.[33]

en-Nedîm ve terâcim-i ahvalden bahseden kaynaklar, ilk Kur'ân müfessirlerine ait birçok eserden bahsederler. el-Ferra (v.207/822), Ebû Ubeyde (v.210/825), İbn Kuteybe (v.276/889) ve İbn Haleveyh (v.437/1046) tarafından yazılan kitaplar bu alandaki eserlerin ilklerindendir. En-Nedîm *el-Fihrist*'inde bu konuda ilk dönemde yazılan 13 eser ve yazarını

[25] Râğıb, *Müfredât*, "Mesânî" mad.
[26] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 959.
[27] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 854.
[28] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 854.
[29] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 757.
[30] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 957-962.
[31] Müslim, İman, Hn: 145; er-Râğıb, *Müfredât*, 704.
[32] Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 147 vd.
[33] Suyûtî, *İtqân*, 1/115.

ISBN
978-605-7875-34-1

kaydetmiştir.[34] Bu alanın en önemli ve ünlü kitabı er-Râğıb el-İsfehânî'nin *el-Müfredât fî Gârîbi Elfâzi'l-Qur'ân* adlı eseridir.[35]

Mollâ Halîl bu konuyu müstakil biçimde ele almaz ancak bu kelime veya kavramlar Tefsir içinde sırası geldikçe onların manalarına ilişkin kısa özlü açıklamalar yapar.[36]

6. Hurûf-u Mukattaa (الحروف المقطّعة)

Bu harflerin başlıca grupları: 1. Elif-lâm-mîm (6 adet), 2. Elif-lâm-râ (5 adet), 3. Elif-lâm-mîm-râ, 4. Elif-lâm-mîm-sâd, 5. Kâf-hâ-yâ-ayn-sâd, 6. Tâ-sîn, 7. Tâ-sîn-mîm (2 adet), 8. Yâ-sîn, 9. Tâ-hâ, 10. Hâ-mîm (6 adet), 11. Hâ-mîm Ayn-sîn-kâf, 12. Sâd, 13. Kâf, 14. Nûn.[37]

Bu harfler, yukarıda müşahede edildiği gibi, 14 tane olup Arap alfabesinin yarısını oluştururlar ve 13 farklı şekilde kombine edilmişlerdir: 3 tanesi tek harften, 10 tanesi iki, 13 tanesi üç, 2 tanesi dört, 1 tanesi ise beş harften meydana gelmiştir.

Tam bir âyet olup olmadıkları konusunda Basra, Kûfe, Şam ve Hicaz uleması arasında ihtilaf bulunan bu harflerin 27'si Mekkî, 2'si Medenî toplam 29 sûrenin başında yer almaktadır.

Bu harfleri açıklayıcı mahiyette Hazreti Peygamberden sarih bir haber kaydedilmiş değildir.

Hamidullah'ın (v.2002) bu konudaki özlü izahı şöyledir: "29 surenin başında bulunan bu harfler kelime değildir, münferid başlangıç harfleridir, hususi bir manası yoktur… Ayın 28 menzili gibi, Arap alfabesi de 28 harftir… Kur'ân'da sure başlarında bulunan bu münferid harfler çok yüksek bir manayı ifade ederler ve onların adedi 14 tanedir."[38]

Molla Halîl'in bu konudaki açıklaması şöyledir:

Bakara suresi başında "elif-lâm-mîn" için: Bu ve benzeri 29 surenin başında bulunan ve hece harfi şeklinde okunan bu harflerin te'vîlinde uzunca açıklamalara girenler vardır. Fakat bu konuda eslem olan Celâleyn'de tespit edilendir: "Allah, bununla neyi kast ettiğini daha iyi bilir." Yani bunların zahirine iman edilmesi ve batınlarının Allah'a havale edilmesi gereken "müteşâbihât"tan olduğunu kabul eder.[39]

Molla Halîl'in bu aktardıkları, Beydâvî'nin ilgili metninin onda birinden azdır.[40]

Âlu 'İmrân'ın başında ise: "*Elif-lâm-mîm*: Allah bununla neyi kastettiğini daha iyi bilir" der.[41]

Beydâvî de burada herhangi bir açıklama yapmadan önceki beyanlarına havale eder.[42]

A'râf'ın başında: *Elif-lâm-mîm-sâd*: Mollâ, "Allah bununla neyi kastettiğini daha iyi bilir" demekle yetinir.[43] Beydâvî de burada herhangi bir açıklama yapmadan öncekilere havale eder.[44]

---

[34] Bkz. en-Nedîm, *el-Fihrist*, 132-133.

[35] Bu eser Türkçeye çevrilmiş ve Çıra (2006), Pınar (2008) ve Yarın Yayınları (2015) tarafından neşredilmiştir.

[36] Bazı misaller için bkz. Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 240 ("اليَمّ": Dibine ulaşılmaz deniz), 261 (8/35: "تصْدِية": Alkış), 324 (11/82: "سِجّيل: Taşlaşmış çamur, kaynatılmış kireç gibi"), 432 ("الرقيم" Mağaranın bulunduğu dağ ya da isimleri ve neseplerinin yazılı olduğu levha), 438 (17/29: "المُهْل": Eritilmiş maden), 932 (95/2: "طور": Dağ).

[37] Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 130.

[38] Bkz. Muhammed Hamidullah, *Aziz Kur'ân*, 4.

[39] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb fî Kelâmi Allâmi'l-Guyûb*, 8.

[40] Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, 1/23.

[41] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb,* 86.

[42] Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 2/5.

[43] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb* 86.

[44] Beydâvî, *Envâr*, 3/5.

ISBN 978-605-7875-34-1

Yûnus'un baş tarafında: "*Elim-lâm-râ"*: Mollâ bunun manası hakkında: "Müteşabihtir", der.[45] Aynı ifadeyi Hûd, Yûsuf, İbrahim, Hicr, Meryem, Tâhâ, Şuarâ, Neml, Kasas, Ankebût, Rûm, Lukman, Secde, Yâsîn, Sâd, Mu'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhruf, Duhân, Câsiye, Ahkâf, Kâf ve Kalem sureleri başında yer alan huruf-u mukatta için de kullanır.[46]

Ra'd için de "Elif-lâm-ra": Mollâ: "müteşabhtir" dedikten sonra: Kimisi: Bunun manası: "Ben Allah'ım, bilir ve görürüm" şeklindedir, der, diye eklemektedir.[47]

"Hâmîmler" ile ilgili izahı: Bu yedi sure bu harflerle başladığından ve hemen ardından Kitâbın beyanı ile devam etmesi nazm ve mana açısından bir "müşâkele"ye yol açmıştır.[48]

Beydâvî de bu surelerin başlarında söz konusu harflerle alakalı herhangi bir açıklama yapmadan sadece kıraatle ilgili birkaç nota yer verir.[49] Diğerleriyle ilgili izah yapmaz.[50]

Ra'd için: Kimisi: bunun manası: "Ben Allah'ım, bilir ve görürüm" şeklindedir ibaresi Beydâvî'de mevcuttur.[51]

Yâsîn için: "Bu mana ve irap açısından *elif-lâm-mîm* gibidir." Tay lehçesine göre "ey insan" demek olduğu ve aslının "yâ enîsîn" şeklinde olduğu da söylenmiştir, der.[52]

Sâd için: Kimisi bu muaraza manasındaki "musâdât"tan alınmıştır, sadâ da bundandır, çünkü onda da birinci sesin yankısı vardır, der.[53]

Şûrâ için: Hâ-mîn Ayn-sîn-kâf surenin iki ismi olabilir. Eğer bu ikisi birlikte bir ismi oluşturuyorsa, birbirinden ayrı yazılmaları, diğer "hâ-mîm"lerden ayırmak için gelmiş olabilir.[54]

Nûn için: "Nûn" esma-i hurûftandır. Balığın ismidir ama onunla cins kastedilmiştir, ya da Behemût kastedilmiştir. O da Arz'ın üzerinde durduğu balıktır. Ya da divittir. Çünkü bazı balıklardan öyle siyah şeyler çıkmaktadır ki, mürekkepten daha siyahdır. Sâkin -harekesiz- oluşu ve harf şeklinde yazılışı birinci görüşü desteklemektedir.[55]

7. İ'câzu'l-Qur'ân (إعجاز القرآن)

Sözlükte "i'câz" kelimesi âciz bırakmak demektir. Hasmı bir şeyin benzerini yapmaktan âciz bırakan şeye de "mu'cize" denir. Onun için Yüce Kur'ân, Resûlullah'ın (sas) en mühim ve uzun ömürlü mucizesi sayılmıştır. Bu konuda Hz. Peygamber:

عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِىُّ - صلى الله عليه وسلم - « مَا مِنَ الأَنْبِيَاءِ نَبِىٌّ إِلاَّ أُعْطِىَ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِى أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَىَّ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ »

"Hiçbir Nebî gönderilmemiştir ki, ona, insanları imana getirecek, bir ayet (mucize) verilmemiş olsun. Bana verilen ise, Allah'ın gönderdiği vahy'dir. Onun için kıyamet günü ümmetimin sayıca diğerlerinden çok olmasını ümit ediyorum" buyurur.[56]

---

[45] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb,* 294.

[46] Bkz. Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 310, 332,365, 375, 450, 463, 545, 559, 573, 587, 598, 608, 614, 654, 658, 701, 712, 721, 730, 740, 745, 750,776, 858.

[47] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb* 353.

[48] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb* 750.

[49] Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl,* 3/104.

[50] Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl,* 3/127, 154, 192, 206; 4/5, 22, 133, 154, 171, 188, 201, 212, 219, 263; 5/23, 51, 66, 76, 86, 98, 105, 111, 139.

[51] Beydâvî, *Envâr,* 3/180.

[52] Beydâvî, *Envâr*, 4/263.

[53] Beydâvî, *Envâr,* 5/23.

[54] Beydâvî, *Envâr*, 5/76.

[55] Beydâvî, *Envâr*, 5/233.

[56] Bkz. Buhârî 66/Fedâilu'l-Qur'ân 1 (Hn: 4981 ve 7274).

Kur'ân-ı Kerîm, pek çok açıdan mucize sayılmıştır. Bunların bir kısmı çoktan zahir olmuş bir kısmı ise henüz ortaya çıkmamıştır. Sabit olanlarına bir göz atalım: Gayb haberleri yönünden i'câzı; Kur'ân'ın telif yönünden i'câzı; Tabiat ilimleri yönünden i'câzı; Kur'ân'ın ihtiva ettiği ilimler yönünden i'câzı; Beşeriyetin ihtiyaçlarını karşılaması yönünden i'câzı; Kur'ân'ın, Hz. Muhammed tarafından tebdil edilememesi (değiştirilememesi) yönünden i'câzı.[57]

Kur'ân i'câz yönü hakkındaki eserler ilk dönemlerden itibaren gün yüzüne çıkmıştır. Bundan sonra da her asırda bu alanla ilgili birkaç eser kaleme alınmıştır.[58]

İlgili Ayetler:

İsrâ 88 قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

(23)2/23) وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَى مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (37/10) أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (38) بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ (39)

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (13/11) فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ وَأَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (14/11)

Zikredilen ayetlerde, meydan okuma, tedrici bir surette şiddetini artırmıştır. İlk ayette, Kur'ân'ın bir benzeri yapılması istenirken, son ayette tek bir sûreye kadar inilmiş olması, yaratılanın Yaradan karşısındaki aczini ifade eden bir muhtevayı tasvir etmektedir. Bu ayetler, muaraza kapısını kapamış ve insanların Kur'ân-ı Kerîm karşısında kesin hezimetini tescil etmiştir.

Mollâ Halîl Kur'ân'ın i'câzını müstakil biçimde ele almaz ancak bu kelime veya kavramlar geldikçe onların manalarına ilişkin kısa özlü açıklamalar yapar.[59]

8. İsrailiyyat Karşısındaki Tutumu (مَوْقِفُهُ تجَاهَ الإسْرَائيليّات)

"İsrâiliyyât" İslam'a özellikle tefsire girmiş olan Yahudi, Hıristiyan ve diğer dinlere ait kültür kalıntıları ile dinin gerek lehine gerekse aleyhine uydurulup Hz. Peygambere, ashâbına ve daha sonraki nesillere isnat edilen her tür bilginin genel adıdır.[60]

Molla Halîl bu konuya özel açıklamalar yapmıştır. Onları birkaç başlık altında gözden geçirelim:

Hz. Âdem'in Yaratılışı. Allah Teâla yeryüzünün değişik renklerinden bir kabza aldı. Onu çeşitli sularla çamur yaptı. Bundan da Âdem'i yarattı. Onun için çocukları çok çeşitli olmuştur.[61]

Şeytanın daha önceki hayatına ilişkin bilgiler verir. Yeryüzünde melekler ile şeytanlar savaştığında İblis esir düştü. Uzun zamanlar onların arasında ibadet etti. Bu nedenle melek adını aldı.[62]

"Ricz"i (2/59) azap ve taun şeklinde tanımlar. Bu azap gelince 24.000 kişi öldü.[63]

---

[57] Bkz. en-Nedîm, *el-Fihrist*, 131-132, 139-140.

[58] Bu konuda en esaslı eserlerden biri Mustafa Sâdık er-Râfi'î tarafından kaleme alınan *İ'câzu'l-Qur'ân ve'l-Belâğatu'n-Nebeviyye*'dir.

[59] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 300 (10/38: Belağat ve husnu nazımda onun surelerine benzer bir sure getirin), 312 (11/13: Husnu nazım ve belağatta onun surelerine benzer 10 uydurulmuş sure getirin), 426 (17/88: Fesahat ve Belağatta buna Kur'ân'a benzer bir Kur'ân getirin).

[60] Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, 6-7; Güneş, *Şihâbuddin es-Sivasi Hayatı Eserleri ve Tefsirdeki Metodu,* 62-63.

[61] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 19.

[62] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 20.

ISBN 978-605-7875-34-1

Hz. Musa'nın Asa'sını tarif eder. Musa'nın boyundaydı, 10 zira idi. Bir çatalı vardır. Karanlıkta ışık saçardı. Onu ve Hacer'i (Esved) Hz. Âdem, cennetten getirmişti. Peygamberler onu birbirine mirasla nakletmişlerdi. Şu'ayb'e gelene kadar. O da o ikisini kendisine vermişti.[64]

Bakara kıssasını detaylı anlatır. Servet sahibi yaşlı bir adamı, amcaoğulları mirasa konmak için öldürmüşler ve şehrin kapısına atmışlar, ardından da kan bedelini almayı talep etmişler. Mesele Hz. Musa'ya getirilmiş. İnek, annesine çok iyi davranın bir gencin yanında bulunmuştu. Onun babası da iyi bir adamdı. İneği daha yavruyken Allah'a emanet etmiş, oğlu büyüyene kadar korumasını talep etmişti. Bu genç de gecesini üçe ayırmıştı. 1/3'ünü annesinin sohbetiyle geçirir, 1/3'ünde istirahat eder/uyur, 1/3'ünde ise Allah'a ibadet ederdi. Bu esnada bir inek 3 dinara satılırken. Onu, derisine altın doldurmak şartıyla satın aldılar.[65]

Sayılı günleri (2/80) açıklar: Atalarının buzağıya taptığı 40 gün. Ya da 7 gün. Yahut dünyanın ömrü kadar, o da 7000 senedir, her 1000 seneye karşılık 1 gün.[66]

Hârût ve Mârût meselesini uzun uzadıya anlatır. Hz. İdris zamanında, zühre adındaki bir kadına müptela olurlar, günaha ve şirke bulaşırlar. Sonra da ism-i azamı bildiğinden semaya yükseldi. Orada bir yıldıza döndü. Onlar ise aynı isimle gece yükselir, gündüz yere inerlerdi. Bundan sonra gökten men edildiler. Hz. İdris'e gittiler. Onlara şefaat etti. Allah onları dünya ile ahret azabı arasında tercih yapmalarını istedi. Onlar dünya azabını tercih ettiler. Babil Kuyusunda gökle yer arasında asıldılar. Kıyamete kadar böyle kalacaklar. Ne var ki, bu kıssa tenkit edilmiştir. Sahih olduğu takdirde tasavvufi tatlı bir tevili vardır.[67]

Hz. İbrahim'in çocuklarının isimlerini kaydeder: İsmail, İshak, Medîn, Medân. Yakub'un 12 çocuğunun adları verir: 1. Ravbîn, 2. Şem'ûn, 3. Lâvey, 4. Yehûzâ, 5. Yeşnûhûn, 6. Zeyuvelûn, 7. Dûney, 8. Taqtûney, 9. Kûdâ, 10. Ûşîr, 11. Bunyâmîn ve 12. Yûsuf.[68]

Ehl-i Kitâbın, kitaplarında Hz. Muhammed'in (sas) iki kıbleye yönelip namaz kılacağı hakkında bilgi bulunduğunu ifade eder.[69] Abdullah b. Selâm'ın: "Ben onu gördüğümde oğlumu tanıdığım gibi tanıdım; Muhammed'i bundan da daha iyi tanıdım" sözünü nakleder.[70]

İsrailoğullarının şeriatından misaller verir: Tövbe eden kendisini öldürür, necaset değen yeri kesmek gerekirdi, günde 50 vakit namaz kılınırdı, malın 1/4'ü zekât olarak verilirdi ve daha nice sınanmalar vardı.[71]

İmrân'ın hamını (Hanne) hamile kaldığında çocuğunu (Meryem) Beytu'l-Makdis'e adar. Çocuğu kız olunca adağının yerini bulamamasından üzüntüye kapılır. Onu alır Beytu'l-Makdis'in bilginlerine getirir. Önderlerinin kızı olduğundan herkes onu almak ister ama onu Zekeriyyâ alır; teyzesinin kocası olduğu için. 29 kişi onu almak için yarıştı. Kalemlerini Ürdün Nehrine attılar. Zekeriyâ'nın kalemi suda durdu. O da Mescitte ona merdivenle çıkılan bir oda yaptı. Ondan başka kimse oraya çıkamazdı. Ona ne zaman yiyecek ve içecek getirse onun yanında mevsiminin dışında yetişen meyveler görürdü. Hâlbuki üzerinde yedi kapalı kapı bulunuyordu.[72]

---

[63] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 25.
[64] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 25
[65] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 27-28.
[66] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 30.
[67] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 35-36.
[68] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 42.
[69] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 45.
[70] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 46.
[71] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 85.
[72] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 93-94.

Tîh Çölünde Dolaşmayı anlatır. İsrailoğullarına, Mukaddes Arz'ın kırk sene haram kılınmasını anlatır. Bunlar yıllarca yol giderek helak oldular. Sadece yirmi yaş altında olanlar ile Yuşa hayatta kaldı. Zalimlerle savaş emri aldı. Azgınlarla Cuma günü savaştı. İşini bitirsin diye güneş bir süre durdu. Başkasına durmuş değildir.[73]

Hz. Musa ve Bel'âm b. Bâ'ûrâ olayını verir. Rivayete göre Bel'âm, duası makbul salih bir adamdı, İsm-i A'zam'ı bilirdi. Kâfirlere uyup hediyelerin ve ısrarlarının tesiriyle Hz. Musa aleyhinde beddua etti. Ama beddua aleyhine döndü ve bazı belaya girdi. İsm-i A'zam ve salih kul vasfından mahrum edildi.[74]

Kalem suresindeki kalemin vasıflarını verir: Bu Allah'ın kıyamet gününe kadar olacakları Levh-i Mahfûz'a yazdığı nurdan yapılmış, 500 senelik yol mesafesi kadar uzun olan kalemdir.[75] Bunlar gaybi bilgilerdir.

Resulullah'ı (sas) dinleyen cinlerin, Nusaybin cinleri olduğunu kaydeder.[76]

Hz. Hûd'un (as) kavminin atası Âd'ın soy kütüğünü verir: 'Âd b. 'Avs b. İrem b. Sâm b. Nûh (Nûh oğlu Sâm oğlu İrem oğlu 'Avs oğlu 'Âd).[77]

9. Kıraatler Hakkında Değerlendirme (تقييم في القرآآت)

Kıraatte Müslümanlar için bir kolaylık söz konusudur. ez-Zerkeşî (v.794/l392) bu hususda "*Kur'ân ve kıraat birbirinden ayrı iki hakikattir. Kur'ân, beyan ve i'caz için Resulullah'a gelen bir vahydir. Kıraat ise, zikredilen şu vahy lafızlarının, tahfif ve ağırlaştırma ve diğer yönlerden, yazılması keyfiyetidir*" demiştir.[78]

Kırat meselesinden bazı fıkhi ihtilaflar da zuhûr etmiştir.[79]

On kıraat imamının tüm kıraatleri yaşamamış, bunların içinden günümüzde varlığını koruyan kıraatler, Ebû 'Âmir, Nâfi' ve 'Âsım kıraatleridir.

Müsteşrikler yedi harf, farklı kıraatler, hurûf-u mukattaa gibi konularla ilgili farklı rivayetleri kullanarak Kur'ân'ın aslında korunmadığını, bazı kısımlarının zayi olduğunu ileri sürerler. Bunun için her tür delil, hüccet ve belgeyi kullanırlar. Onlar bu konuda şüpheye düşürmeyi bile büyük bir kazanç sayarlar.[80]

Mollâ Halîl bu konuyu müstakil biçimde ele almaz ancak bu kelime veya kavramlar geldikçe onların manalarına ilişkin kısa özlü açıklamalar yapar. Kimi zaman da hiç değinmez.[81]

10. Mekkî ve Medenî Sûre ve Ayetler (المكي والمدني من السور والآيات)

Kur'ân, sure veya ayetlerinin Mekkî ya da Medenî sayılmasında üç ayrı kıstas kullanılmıştır. Mekân, muhatap, hicret. En meşhur görüş, hicreti esas alandır.

---

[73] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, s.171. Bu konuda ayrıca bkz. 75 (2/Bakara 71); 96: Adam diriltme, ama ve alacalının iyileştirilmesi (3/Âlu 'İmrân 49), *Basîretu'l-Qulûb,* 369-370.

[74] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 249-250. Krş. Sadr, Kur'ân Okulu, 203-217.

[75] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 858

[76] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 873.

[77] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 921.

[78] Zerkeşî, *el-Burhân*, 1/318.

[79] en-Nedîm, *el-Fihrist*, 133-134.

[80] Bu konuda William Muir, von Hammer'in görüşlerine bakılabilir. Bkz. el-Fârûkî, *İslam Kültür Atlas*,118.

[81] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*,58 (2/198: أن تبتغوا فضلا من ربكم), 70 (2/238: والصلوة الوسطي), 232 (7/51: يرسل الرياح بشرا وفي قراءة نشرا جمع نشور بمعني ناشر), 459 (19/71: وإن منكم إلا واردها).

ISBN 978-605-7875-34-1

Mollâ başta şu ilkeyi hatırlatır: Mekkî ve Medenî konusunda: "(يا أيها الناس) ifadesi geçen ayetler/sureler Mekkî, (يا أيها الذين أمنوا) ibaresi geçenler ise, Medenî'dir" sözü merfu değildir.[82]

Mekkî veya Medenî Saydığı Sûreler pek çoktur. Bazılarına bir göz atalım:

Yâsîn, Rahman (ya da yarı yarıya), Hadîd, Teğâbun, İnsân, Mutaffifîn -908-, Beyyine, 'Âdiyât, Humeze, Mâ'ûn (ya da yarı yarıya), İhlâs, Felak, Nâs.[83]

Mekkî Saydığı Sûreler pek çoktur. Bunları sıra ile kaydedelim:

En'âm (Müstesnalı: 74-76 ve 151-153), A'râf (163-170 veya 163-167),[84] Yûnus (94-95 veya 94-96 veya 40), Hûd (114 ve 17),[85] Yûsuf,[86] İbrahim (Müst.28-29),[87] Hicr,[88] Nahl (Müst.126-128),[89] İsra (Müstesna 73-80),[90] Kehf (Müst. 28),[91] Meryem (Müstesna 58 veya 59),[92] Tâhâ,[93] Enbiyâ,[94] Hacc (Müstesna: 19-24 veya 11-12),[95] Mu'minûn,[96] Furkan (68-70) –s.533-, Şuarâ (24-27) –s.545-, Neml –s.559-, Kasas (52-55) –s.573-, 'Ankebût -587-, Rûm (17) -598-, Lukman -608-, Secde -614-, Sebe' (6) -634-, Fâtır -645-, Yâsîn (45) -654-, Sâffât -665-, Sâd -679-, Zumer (53) -689-, Gâfir/Mu'min (56 veya 69 belli değil)-701-, Fussilet -712-, Şûrâ (23) -721-, Zuhruf (45)-730- Duhân (15) --740, Casiye (14) -745-, Ahkâf (10, 35, 15) -750-, Kâf (38) -776-, Zâriyât -782-, Tûr -788-, Necm -793-, Kamer (45) -800-, Vakıa (81) -810-, Mulk -854-, Nûn [Kalem] -858-, Hâqqa -863-, Me'âric, Nûh -870-, Cin, Muzzemmil -877-, Muddessir, Kıyâme, Nebe' -894-, Nâzi'ât, 'Abese, Tekvîr, İnfitâr, İnşikak, Burûc, Târık, A'lâ, Gâşiye, Beled, Şems, Leyl, Duhâ -929- , E-lem neşrah [Şerh/İnşirâh] -931-, Tîn, 'Alak, Zilzâl -938-, Kâri'a -940-, Tekâsur, 'Asr,[97] Fîl, Kureyş, Kevser, Kâfirûn, Tebbet, Fâtiha.[98]

Mekkî Sayıp Medenîliğini Temriz Siğasıyla Verdiği Sûrelere bir misal olarak Fecr suresi verilebilir.[99]

Medenî Saydığı Sûreler

Bakara, Alu 'İmrân, Nisâ, Mâide, Enfâl (30. ayeti müstesna), Tevbe (128-129), Ra'd (31-32. ayetler müstesna), Nûr, Ahzâb, Muhammed (13),[100] Feth, Hucurât (1-10), Haşr, Mumtehine, Medenî, Munâfikûn, Talâk, Tahrîm, 'Asr.[101]

---

[82] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 14-15.

[83] Sıra ile bkz. Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb,* 654, 805, 816, 844, 887, 908, 937, 939, 947, 952, 956.

[84] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 223.

[85] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 310.

[86] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 332.

[87] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 365.

[88] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 375.

[89] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 385.

[90] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 409.

[91] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 432.

[92] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 450.

[93] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 463.

[94] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 478.

[95] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 492.

[96] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 505.

[97] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 943. Furkan Suresinden itibaren sıralanan surelerin geçti sayfa numaraları tire için gösterildi. Böylece tebliğimizi onlarca dipnot gösterme külfetinden kurtarmış olduk.

[98] Krş. en-Nedîm, *el-Fihrist*, 112-113.

[99] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 921.

[100] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb* 757.

ISBN 978-605-7875-34-1

Medenî Sayıp Mekkîliğini Temriz Siğasıyla Verdiği Sûrelerden bazıları şunlardır:

Ra'd (Medeni Müstesna: 31-32, Mekkî Müstesna: 31 ve 43),[102] Muhammed, Mucadele, Saff.[103]

Mekkî-Medenî Hakkında Hiçbir Şey Belirtmediği Sûrelere misal olarak Murselât'ı kaydetmek mümkündür.[104]

Verdiği malumat sayesinde anlaşılmaktadır ki, Molla Halîl, Mekkî-Medenî konusuyla hayli ilgilenmiş bulunmaktadır. Bu kullandığı kaynakların da bu konuya ihtimam gösterdiği manasına gelebilir.

11. Mubhemâtu'l-Qur'ân (مبهمات القرآن)

"Mubhem" (المبهم) sözlükte anlaşılması zor olan, belirleyici bir hususiyeti bulunmayan, kendisinden neyin kast edildiği belli olmayan söz veya ibare manasına gelir. Mesela işaret isimleri, ism-i mevsuller ve zamirler müphem sayılır. Zerkeşî ve Suyûtî bu konuda birçok misal vermiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de kişiler ve özel isimlerden çok fikirler ve nitelikler vurgulanır ve ön plana çıkarılır. Daima evrensel hedefleri gözeten Kur'ân'ın en göze çarpan üslubu onun bu ifade özelliğinde tezahür eder.

Kur'ân-ı Kerîm'de zamirlerin tamamına yakınının mercileri bellidir. Bunlarda herhangi bir güçlük çekilmez. Bununla beraber kimi zamirlerin mercilerini teke indirmekte zorluklar vardır. Mesela Nisa Sûresi 159. Ayetindeki قبل موته ibaresindeki zamirin mercii en azından iki ihtimallidir. Burada zamir hem Hz. İsa'ya hem de Ehl-i Kitab'a irca edilebilir. Onun bu zamirinin mercii müfessirler arasında ihtilaflıdır.

Mubhemâtu'l-Qur'ân ilminin konu edindiği hususlarla ilgili bilgiler, baştan itibaren, Kur'ân-ı Kerîm'in tefsiriyle ilgili eserlerde yer almıştır. Suheylî (v.581), *et-Ta'rîf ve'l-A'lâm*, İbn Asâkir, *et-Tekmîl ve'l-İtmâm* ve el-Qâdî Bedruddin İbn Cemaa tarafından yazılan *et-Tibyân* adlı eser bu konunun başyapıtları arasındadır.

Mollâ Halîl, bu konuyu müstakil biçimde ele almaz ancak bu kelime veya kavramlar geldikçe onların manalarına ilişkin kısa ve özlü izahlar yapar.[105]

12. Muhkem ve Müteşâbih (المحكم والمتشابه)

Muhkem, h-k-m (حكم) kökünden türemiş bir isimdir. Bu fiil kökü ise Arapçada hüküm vermek, hükmetmek, sağlam ve dayanıklı olmak gibi anlamlara gelir. *Müteşâbih* ise, ş-b-h (شبه) kökünden türemiştir. Bu fiil kökü de, ayırt edilmesi zor olacak şekilde birbirine benzer olmak, benzediği için de şüphe uyandırmak gibi anlamları ifade eder.[106]

Râzî her ekolün kendi görüşüne uygun âyetleri muhkem, karşı görüşe uygun olanları ise müteşâbih olarak niteleme gayreti içinde olduğuna dikkat çeker.[107]

---

[101] Sıra ile bkz. Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb,* 619, 764, 771, 828, 833, 839, 842, 847, 850, 950. Krş. en-Nedîm, *el-Fihrist*, 113-114.

[102] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 353.

[103] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb,* 757, 822, 837.

[104] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb,* 891.

[105] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 959-961 (1/7: Nimet verilenlerin izahında 4/69'a atıf yapmaz.), 20 (2/35: "زوجك" "Havvâ" diye tasrih eder), 60 (2/204: "وهو ألدّ الخصام": el-Ahnes b. Şurayk es-Sakafî diye açıklar), 76 (2/259: قرية: Beytu'l-Makdis diye tasrih eder.), 148 (4/100: ومن يخرج من بيته مهاجرا Bu şahsın Cundub b. Damure olduğunu açıklar).

[106] Demirci ve diğer., *Tefsir Tarihi ve Usulü,* 185, 188. Krş. er-Râğıb, *Müfredât*, 280. Ayrıca bkz. Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/174-175; Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb,* 7/169-179; İbn Atıyye, *el-Bahru'l-Muhît* 1/400-401; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, 3/154-169.

[107] Râzî, *Mefâtîhu'l-Gayb*, 7/169.

ISBN
978-605-7875-34-1

Şevkânî yedi tanıma yer verip bunları eleştirir ve kendi tercihini şöyle belirtir: Muhkem, "*ister kendi başına ister başka ifadeler dikkate alındığında mânası ve delâleti açık seçik anlaşılan*"; müteşâbih ise, "*gerek kendi başına gerekse başka ifadeler dikkate alındığında mânası ve delâleti açık seçik anlaşılmayan*"dır.[108]

Râğıb, müteşâbih âyetleri üç kısımda inceler:

1. Bilinmesi mümkün olmayan mutlak müteşâbihlerdir ki bunları ancak Allah bilir. Meselâ Kıyametin ve Dabbetu'l-Ard'ın ortaya çıkış zamanları gibi.

2. İnsanın sebeplere sarılarak manasını bilebileceği izâfî müteşâbihlerdir. Meselâ garib lafızlarla muğlak hükümler böyledir.

3. Bilgisi sadece ilimde derinlik kazanmış bazı kişilere tahsis edilmiş müteşâbihlerdir. Bu kısma misâl olarak Peygamberimizin "*Allah'ım onu dinde fakîh kıl ve ona te'vîli öğret*" diye dua ettiği İbn Abbas hatırlanabilir.[109]

İlk asırlardan itibaren Garîbu'l-Qur'ân konusunda çok eser yazılmıştır. İlk dönem İslam kültür atlası sayılan el-Fihrist'te bu konuyu ele alan 10 kitap ve yazarlarının adı kaydedilmiştir.[110]

Bu konuya özel bir yer açmayan Molla Halîl, Âlu 'İmrân suresinin yedinci ayeti bağlamında meseleye bakar. Biraz da Beydâvî'nin işaret ettiği diğer iki ayete değinir. Bunlar olduğu gibi aktarılan metinlerdir.

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

"*Sana Kitabı indiren O'dur. Onun (Kur'ân) bir kısım âyetleri muhkemdir, ki bunlar Kitabın esasıdır; diğerleri ise müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve onu (kişisel arzularına göre) te'vil etmek için ondaki müteşâbihlerin peşine düşerler. Halbuki onun te'vilini ancak Allah bilir; bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki: Ona inandık, hepsi rabbimiz katındandır. (Bu inceliği) yalnız aklıselim sahipleri düşünüp anlar.*" (3/Âlu 'İmrân 7).

Buna göre *muhkem ayetler*: İbareleri muhkem kılınmış olanlardır. Yani manaları ihtimal halinde değil, net biçimde verilmiştir. Bu açıdan delalet yönünde apaçık olmuşlardır.[111]

Ümmü'l-Kitâb da itimatta asıl olan demektir. Burada "ümm"ün müfret verilmesi, yani bu ayetlerin her biri bir konuda asıldır. Ya da bunların hepsi bir ayet hükmündedir.[112]

Müteşâbihât ise: Muhtemel demektir. Maksatları açıklık kazanmaz. Mesela surelerin başlarında yer alan harfler gibi. Böylece âlimlerin bu konudaki hırsları kamçılanmış olmaktadır. Onlar bu tür ayetler üzerinde daha fazla emek sarf ederek onları çözümlemeye çalışacaklardır. [113]

الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

"*Ayetleri muhkem kılınmıştır*" ifadesinin manası ise, onda herhangi bir ayıp veya kusur söz konusu değildir. Ayetleri muhkemdir, sağlamdır, metindir, tutarlıdır, birbirine destekler, bir bütünü oluşturur.

---

[108] Şevkânî, *Fethu'l-Qadîr*, 1/348-349.

[109] er-Râğıb, *Müfredât: Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, 505

[110] en-Nedîm, *el-Fihrist*, 135-136.

[111] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 87.

[112] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 87.

[113] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 87. Bu ifadeler ya aynen ya da daha detaylı olarak Beydâvî'de yer almaktadır. Bkz. Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl*, 2/6.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ

"كِتَابًا مُتَشَابِهًا" cümlesi ise, onun her cümlesi, her ayeti, her suresi güzellik ve doğrulukta birbirine benzer, manasına gelir.

Kalplerinde haktan sapma eğilimi bulunanlar onun müteşâbih olanının peşine düşerler. Bundan amaçları dinde cahil olanları şüphelere düşürmek ve akıllarını karıştırmaktır.[114] Ya da onu canlarının çektiği tarafa sürüklemek isterler.

Onun gerçek tevili ise Allah ve ilimde derinleşenlerden başkası bilemez. İlimde bir sebata kavuşan ve onu iyice sindirenler Allah'ın onları muvaffak kılması sayesinde müteşâbihleri bilirler.

Onlar: Ona inandık; hepsi (muhkem de müteşâbih de) Rab'ımızın katındandır, derler.

Burada cümle iki şekilde irap edilebilir. Birine göre olanı açıkladık. İkincisine göre ise onların tevilini Allah'tan başkası bilemez. Bunlar da dünyanın ömrünün ne kadar olduğu, kıyametin ne zaman kopacağı, sayıların özel manalarının mesela on dokuz sayısının hususiyetinin ne olduğu gibi meselelerdir.[115]

Ulu'l-Elbâb: Yani *akıl sahipleri*. Bunlar *rasihlere* yönelik medihlerdir. Onların duaları devam etmektedir.[116]

Rabbimiz! Bizi doğru yola eriştirdikten sonra kalplerimizi (haktan ayrılıp razı olmadığın bir tevile veya tevilin aslına doğru) eğriltme, bize tarafından bir rahmet (tespit veya günahların affedilişini)[117] bağışla. Hiç kuşku yok, lutfu en bol olan yalnız sensin. 9. Rabbimiz! Muhakkak sen insanları geleceğinde asla şüphe olmayan bir günde toplayacaksın. Şüphesiz Allah sözünden dönmez. (3/Âlu 'İmrân 8-9).

Burada Molla Halîl, Beydâvî'de yer almayan bir hadisi kısmen kaydeder. Buna göre Peygamber ümmetinin üç şeye düşmesinden endişe etmektedir. Bunlardan biri de "Kitabın ayağa düşürülümesidir. Mümin kitabı alır onun tevili ile meşgul olur. Halbuki tevilini Allah ve ilimde derinleşenlerden başkası bilemez."[118]

13. Nesh: Nâsih-Mensûh (النسخ : الناسخ والمنسوخ)

"Nesh" sözcüğü, gidermek, yok etmek, bir şeyi bir yerden başka bir yere nakletmek ve bir asıldan yazıp kopyasını çıkarmak gibi manalara işaret eder. Bir Kur'ân terimi olarak da nesh, herhangi bir şer'î hükmün yerine başka bir şer'î hükmün gelerek öncekinin hükmünü ortadan kaldırmasıdır. Sahabe döneminde nesh, geniş sözlük anlamıyla kullanılmakta idi. Bu bağlamda mutlakın takyîdi, mücmelin beyanı, tahsîs, tedricîlik gibi anlamlar buna dâhildi; ancak daha sonraları bu ifade bir usûl terimi gibi kullanılmaya başlanmıştır. Bir usûl terimi olarak düşünüldüğünde hükmü kaldırılmış olan âyete *mensûh*, hükmü ortadan kaldıran âyete de *nâsih* denmektedir.[119]

İbn Abbas: "*Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir*" (2/Bakara 269) âyetindeki hikmetin bir kısmını da "*Kur'ân'daki nâsih-*

[114] Aklın belli başlı işlevleri ve aklî muvazenenin korunması için gereken işlemler için bkz. Güneş, Abdulbaki, *Kur'ân'da İşlevsel Akla Verilen Değer*, 84 vd., 90 vd., 96 vd., 99 vd., 104 vd., 106 vd., 116 vd.

[115] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 86-87.

[116] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 87.

[117] Parantez cümleleri Molla Halîl'den alındı. Bkz. *Basîretu'l-Qulûb*, 87.

[118] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 88. Bu hadis, Beydâvî Tefsirinin tahricini yapan eserde bulunamamıştır. Bkz. el-Munâvî, *el-Fethu's-Semâvî bi-Tahrîci Ehâdîsi el-Qâdî el-Beydâvî*.

[119] Demirci ve diğer., *Tefsir Tarihi ve Usulü*,, 217-220.

ISBN
978-605-7875-34-1

mensûh âyetleri bilmek" şeklinde izah etmiştir. Nâsih-mensûh konusunu bilmeyen bir kadıya Hz. Ali: "*Hem kendin helâk oldun hem de halkı helâk ettin*" demiştir.[120]

İslâm âlimleri dört tür nesihten söz ederler: 1. Kur'ân'ın Kur'ân'ı neshi. 2. Kur'ân'ın sünneti neshi. 3. Sünnetin sünneti neshi. 4. Sünnetin Kur'ân'ı neshi.[121]

"*Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz*" (2/Bakara 106). Ne zamanki kâfirler neshe dil uzattılar ve: "*Muhammed (sas) ashabı bugün bir şeyi emrediyor yarın ise onu nehyediyor*" dediler bu ayet nazil oldu.[122]

"*Biz bir âyetin yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman -ki Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir- 'sen ancak bir iftiracısın' dediler. Hayır; onların çoğu bilmezler*" (16/Nahl 101), 101). Ya hükmünü ve tilavetini ya da onlardan nesh ederek başkasını inzal ettiği zaman. Onlar: Kâfirler Peygambere: "*Sen yalancısın, istediğini söylüyorsun, sonra da istediğin şekilde değiştiriyorsun*" derler. Ancak onlar ne Kur'ân'ın hakikatini ne de neshin faydasını anlarlar.[123]

"*Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmaksızın bir ayet (mucize) getirme imkânına sahip değildir. Her vaktin (yazıldığı) bir kitabı vardır. Allah, dilediğini siler dilediğini de sabit bırakır. Ana kitap (Levh-i Mahfûz) O'nun yanındadır*" (13/Ra'd 38). Ne zamanki onlar: Şayet nubuvvette sadık olsaydı, Yüce Allah'ın kadim kitaplarda sabit olduğunu bildirdiği hükümleri nesh etmezdi" dediler. Onlara cevaben Cenab-ı Hakk: Allah dileği hükmü nesh eder, dileğini de yerinde sabit bırakır. Kitabın anası yani Levh-i Mahfûz Onun katındadır, şeklinde cevap verdi.[124]

"*Hâlâ Kur'ân üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı*" (4/Nisa 82). Manaları arasında çelişkiler olur ve nazmı birbirinden farklı olurdu.[125]

Kur'ân'da neshedildiği söylenen âyetlerin hangileri olduğuna dair ulema arasında bir ittifak yoktur. Meselâ Hibetullâh b. Selâme kılıç âyetinin (Tevbe sûresi 5. âyet), 114 âyeti neshettiğini söyler. Kur'ân'da Celâluddîn es-Suyûtî'ye göre 21, Şâh Veliyullah ed-Dehlevî'ye göre 5, Mustafa Zeyd'e göre ise 6 âyet mensûhtur.[126]

Hükmü mensûh metni baki âyetler: "*Nereye yönelirseniz Allah'ın yüzü oradadır*" (2/Bakara 115) âyeti, "*Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Harâm tarafına çevir. Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki Ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Elbette Allah, onların yapmakta olduklarından habersiz değildir*" (2/Bakara 144) âyeti ile nesh edilmiştir. İkinci âyet, ilk âyetin hükmünü ortadan kaldırmıştır.[127]

---

[120] Zerkeşî, *el-Burhân*, 2/29.

[121] Zerkeşî, *el-Burhân*, 2/28 vdd..

[122] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 37.

[123] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 404.

[124] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 363-364.

[125] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 145.

[126] Mustafa Zeyd, *en-Nesh fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, doktorasını bu konuya tahsis etmiştir. Eserini baştan sonra bu konuya ayırmıştır. Önemli tespit ve izahları mevcuttur.

[127] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 39, 45.

ISBN 978-605-7875-34-1

Nesh konusu öteden beri üzerinde çokça kalem oynatılan meselelerden biridir. Hala da hakkında çokça eser yazılan konular arasında yer almaktadır. En-Nedîm, *el-Fihrist*'de ilk asırlarda bu konuda yazılan eserleri yazarlarıyla birlikte kaydetmiştir.[128]

Kullandığı delillere bakıldığında Mollâ Halîl'in neshin her üç çeşidini de kabul ettiği anlaşılmaktadır: 1. Kur'ân'ın Kur'ân ile neshi, 2. Kur'ân'ın sünneti neshi ve 3. Sünnetin Kur'ân'ı neshi.

14. Muşkilu'l-Qur'ân (مشكل القرآن)

Müşkil sözcüğü, ilk etapta problem, sorun, anlaşılması zor mesele gibi bir nosyona işaret eden ifadeler ve manalardır.[129] Kur'ân apaçık bir hitaptır ve rahatlıkla anlaşılabilir. Manaları arasında da herhangi bir tezatlık ve çelişki söz konusu değildir. Zira O, Allah'ın kelamıdır. Kur'ân'da, ihtilaf ve çelişkinin varlığından söz etmek onun Allah'ın kelamı değil, başka kaynaktan geldiğine işaret sayılır: "*Şayet o (Kur'ân), Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı, elbette onda birçok ihtilaf bulurlardı*" (4/Nisa 82). Yani manalar birbiriyle çelişir ve nazım da uyumlu olmaz, çok farklı olurdu.[130]

"*Hani Musa ile kırk gece sözleşmiştik*" (2/Bakara 51). "*Musa ile otuz gece sözleştik ve ona on gece daha kattık*" (7/A'râf 142). Birincisinde baştan itibaren 40 gün oruç tutmasını vadetmiş gibi anlatılmıştır. İkincisinde 30 gün Zû'l-Ka'de orucu tutması vaat edilmiş, tamamlandığında ağzının kokusunu kerih görmüş ve misvak kullanmıştır. Bunun üzerine 10 gün de Zû'l-Hicce orucu tutması emredilmiştir.[131]

"*Size helal olan ve hoşunuza giden kadınlarla ikişer, üçer ve dörder evlenin. Şâyet adaleti sağlayamayacağınızdan endişe ederseniz, o zaman bir tane kadın alın.*" (4/Nisâ 3). "*Ne kadar isteseniz kadınlar arasında adaleti sağlamaya asla güç yetiremezsiniz."* (4/Nisâ 129). Birincisi hukuki adaleti nafaka ve taksimi kast ederken ikincisi, kalbi eğilimi, meyli ve muhabbeti anlatmaktadır.[132]

Bu konuda öteden beri çok eser yazılmıştır. Günümüzde de hala bu meseleyle ilgili eserlerin yazılmasına devam edilmektedir.[133]

Mollâ Halîl, Müşkilu'l-Qur'ân konusunu müstakil biçimde ele almaz ancak bununla ilgili kelime veya kavramlar geldikçe onların manalarına ilişkin kısa ve özlü izahlara yer verir.[134]

15. Üslûbu'l-Qur'ân (أسلوب القرآن)

Molla Halîl, özlü tefsirinde genelde Kur'ân üslubuna uyar. Konuları ana hatlarıyla vermekle yetinir. Bu nedenle onun ifadeleri genelde tamamlayıcı kelime, kısa açıklama ve not gibi gözükmektedir. O, tefsircilerin, çoğun, izaha girdikleri, derine daldıkları, uçsuz bucaksız konulara ilişmez. Çok az birkaç müstesnada belki bu kaidesini bozmuştur. Bu da, çoğun, onun özetlemeye çalıştığı Beydâvî veya Celâleyn'in o konulara girmiş olmalarından kaynaklanır. Kendi başına bu tür uzun izahlara girdiği hemen hiçbir yer yoktur.[135]

---

[128] En-Nedîm, *el-Fihrist*, 138. Burada en-Nedîm 18 eser ve yazarını kaydetmiştir.

[129] Râğıb, *Müfredât*, "Muşkil" mad.

[130] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 145.

[131] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 24, 242.

[132] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 125, 155.

[133] Bkz. En-Nedîm, *el-Fihrist*, 131.

[134] Molla Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 37 (2/106: Nesh, nisyân, insâ), 404 (16/101: Kur'ân'ın hakikatini ve neshin faydasını bilmiyorlar).

[135] Zerkeşî, *el-Burhân* isimli eserinin çoğunu Kur'ân'ın Üsluplarına ve Belagat Sanatlarına ayırmıştır. Kitabın ikinci cildinin 382. sayfasından dördüncü cildinin 174. sayfasına kadar bölümü bu konulara ayrılmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Her şeye rağmen Molla Halîl'in tefsirinde kimi zaman konuya bütüncül yaklaştığı kimi yerlere rastlanır. Mesela Cuma suresinin ilk ayetini açıklaması bunun en iyi misalidir.[136]

Ayrıca bazı yerlerde nispeten uzun açıklamalar verdiğine de rastlanmıştır. Mesela*:*

1. Kalem 2: (مجنون)

2. Kalem 13: (زنيم)

3. Cuma 9: (من يوم الجمعة) ayetlerinin izahlarına diğerlerine nispetle daha geniş yer vermiştir.[137]

16. Hatalardan Göze Gelenler

Molla Halîl'in *Basîretu'l-Qulûb* adlı eseri çok özenli bir biçimde basılmış değildir. Bu nedenle epey matbaa hatalarına rastlanmıştır. Konumuzla alakası olmadığından üzerinde durulmamıştır. Onun için birkaç hatayı misal vermekle yetineceğiz:

Fetih Suresi'nin 3. 5. ve 7. sayfalarının üstüne "سورة الحجرات" yazılmıştır. Bu apaçık bir hatadır.[138]

"مسجد بني سِلْمة" diye yazılmıştır.[139] "Silme" kelimesi her halde "سَلَمَة" olmalıdır.

من دون الله اي حالكونكم Burada iki kelime bitiştirilmiştir.[140] Hâlbuki ayrı yazılmaları gerekir, şöyle: حال كونكم

Sonuç ve Değerlendirme

Molla Halîl'in tefsirle ilgili görüşlerini, burada söz konusu ettiğimiz 15 Kur'ân İlmi açısından, değerlendirdiğimizde onun bu konulara özel bir ilgi duymadığı, bu konuları açıklamak ve açmak için bir gayret göstermediği müşahede edilmektedir. O, Tefsirinde bu konulara eğilme gereği duymamıştır. Ne ki, tefsir ve izah etmekte olduğu ayetler onun kimi zaman bu konularla ilgili bazı açıklamalar yapmasını zorunlu hale getirmiştir.

Müellifimiz, sözün akışına bağlı olarak önüne gelen konuları, özetlediği kitaplarda ne tür bilgiler varsa onların verdiği malumatla yetinerek, çoğun, onları da özetleyerek vermekle yetinmiştir. Bu durum onun bu ilimlerle ilgili derli toplu bilgi verme gibi bir gayretinin olmadığı eserinin muhtevasından anlaşılmaktadır.

Biz bu konuyu seçerken Molla Halil'in bu meselelerde mutlaka önemli izahlarda bulunacağını tahmin ederek araştırmaya girdik. Tefsirini Kur'ân İlimleri bağlamında okumaya başladığımızda ve ilerdeki sayfalarda umduğumuzu bulamayacağımız ihtimali yavaş yavaş hissedilmeye başlandığında araştırmamızı yarıda bırakmadık. Tamamladığımızda da, umduğumuz kadar olmasa da, Molla Halil'in Tefsirinde bu konulara ilişkin epey bir söz ve tespitine ulaştık. Ulaştıklarımızı tespit ve tasnif ederek bu tebliği şekillendirdik. Sonuçta Molla Halil'in Kur'ân İlimleriyle özel manada ilgilenmediğini ve eserinde bu konularla ilgili kaydettiklerinin de tefsirinin genel vasfına uyduğunu yani özetlemeye çalıştığı eserlerin sergilediği bilgilerle sınırlı kaldığını tespit ettik. Fakat Mekkî-Medenî ayırımı ve İsrâiliyyât gibi çok az konuda hatırı sayılır derecede ayrıntılara girdiğini gördük.

[136] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 829.
[137] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 840, 858-859.
[138] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 766, 768, 770.
[139] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 45.
[140] Mollâ Halîl, *Basîretu'l-Qulûb*, 16.

ISBN
978-605-7875-34-1

---------- ----------

Kaynakça

Abdulbâqî (m.1968), Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Mufehres li-Elfâzi'l-Qur'âni'l-Kerîm*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1982.

Aydemir (m.1991), Abdullah, *Tefsirde İsrâiliyyât*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 1974.

el-Beydâvî (v.685), Nâsiruddîn Ebû Saîd Abdullah b. 'Umar eş-Şîrâzî *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mer'aşlî, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1418.

el-Beydâvî (v.685), *Muhtasar Beydâvî Tefsiri*, Trc. Şadi Eren, İzmir: 2013.

Brockelmann, (m.1956) Carl; *Tarîhu'l-Edebi'l-'Arabî*, trc. 'Abdulhalim en-Neccâr, Mısır 1962.

el-Buhârî (v.256), Muhammed b. İsmâîl, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi,* çev. Mehmet Sofuoğlu, İstanbul: Ötüken Neşriyat 2017.

Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, Ankara: A.Ü. İlahiyat Fak. Yay. 1971.

Çiçek, Halil, *20. Asırda Kur'ân İlimleri Çalışmaları*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1996.

Demirci ve diğer., *Tefsir Tarihi ve Usulü*, İstanbul: AÜY, 2010.

el-Fârûkî (m.1986), İsmail Râci ve Luis Lâmia el-Fârûkî, *İslam Kültür Atlas*, Mustafa Okan Kibaroğlu-Zerrin Kibaroğlu, İstanbul: 3. Baskı, İnkılab Yay., 1999/1420.

Güneş, Abdulbaki, *Şihâbuddin es-Sivasi Hayatı Eserleri ve Tefsirdeki Metodu*, Samsun 1994.

Güneş, Abdulbaki, *Kur'ân'da İşlevsel Akla Verilen Değer*, Van: Ahenk Yay. 2003.

Habenneke (v.2004), Abdurrahman el-Meydânî, *Kur'ân-ı Anlamanın Kaideleri*, trc. Mehmet Yolcu – Ahmet Yolcu, İstanbul: Yarın Yay. 2018.

Hâcî Halîfe (v.1067), Mustafa b. Abdullah; *Keşfu'z-Zunûn an Esâmî'l-Kutub we'l-Fünûn,* Tahrân: 3. Baskı, 1967.

Hamidullah (m.2002), Muhammed, *Aziz Kur'ân*, Çev. Abdülaziz Hatip - Mahmut Kanık, İstanbul: Beyan Yayınları 2000.

İbn 'Atıyye (v.542), Ebû Muhammed Abdulhakk el-Endelusî, thk. Abdusselâm Abduşşâfî Muhammed, *el-Bahru'l-Muhît*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye, 1422.

İbn 'Âşûr (v.1393), Muhammed et-Tâhir b. Muhammed et-Tûnusî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr* (Tahrîru'l-Ma'nâ's-Sedîd ve Tenvîru'l-'Aqli'l-Cedîd min Tefsîri'l-Kitâbi'l-Mecîd), Tûnus: ed-Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, 1984.

İbn Hallikân (v.680), *Wefeyâtu'l-A'yân*, thk. İhsan Abbâs, Beyrut 1968-1972.

Karaman, Hayrettin-Çağrıcı, Mustafa-Dönmez, İbrahim Kâfi-Gümüş, Sadrettin, *Kur'ân Yolu Türkçe Meali ve Tefsiri,* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.

Kehhâle (m.1987), 'Umar Ridâ; *Mu'cemu'l-Muellifîn: Terâcimu Musannifî'l-Kutubi'l'Arabiyye*, Beyrut: Mektebetu'l-Musennâ ve Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, , tarihsiz.

Kutub, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, terc. Salih Uçan, Mehmet Yolcu ve diğer., İstanbul: Dünya Yay. 1991.

el-Mollâ el-Halîl el-İs'irdî el-Hîzânî, *Basîretu'l-Qulûb fî Kelâmi Allâmi'l-Guyûb*, takdim ve tahkik, el-Mollâ Sibğatullah ez-Zûqîdî, İstanbul: Nûbihar, 1432/2011.

ISBN
978-605-7875-34-1

el-Munâvî (v.1031), Zeynuddin Muhammed Abdurraûf, *el-Fethu's-Semâvî bi-Tahrîci Ehâdîsi el-Qâdî el-Beydâvî*, thk. Ahmed Muctebâ, Riyâd: Dâru'l-Âsime, 1409.

Müslim (v.261), İmam, *Sahîh-i Müslim ve Tercemesi*, çev. Mehmet Sofuoğlu, İstanbul: İrfan Yayınları, 2014.

en-Nedîm (v.380), Muhammed b. İshâq, *el-Fihrist*, trc. Mehmet Yolcu, Sabri Türkmen, M. Salih Arı, Selahattin Polatoğlu, Ayşe Tokay, Furkan Halit Yolcu, İstanbul: Çıra Yay. 2017.

er-Râğıb el-İsfehânî (v.425), *Müfredât: Kur'ân Kavramları Sözlüğü*, trc. Abdulbaki Güneş-Mehmet Yolcu, İstanbul: Yarın Yay. 2015.

er-Râzî (v.606), Fahruddîn, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtîhu'l-Gayb*, trc. S. Yıldırım – S. Kılıç, Ankara: Akçağ Yayınları 1988.

Sadr (v.1980), Muhammed Bakır, *Kur'ân Okulu*, trc. Mehmet Yolcu, Ankara: Ferc Yay. 2018.

es-Safedî (v.764), Selâhuddîn Halîl b. Aybek; *el-Wâfî bi'l-Wefeyât*, Beyrut 1420/2000.

es-Suyûtî (v.911), Celâluddîn Abdurrahman, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân:Kur'ân İlimleri Ansiklopedisi,* çev. Sakıp Yıldız, H. Avni Çelik, İstanbul: Madve Yay. 2000.

eş-Şevkânî (v.1250), Muhammed b. Alî el-Yemenî, *Fethu'l-Qadîr*, Dimeşk/Beyrut: Dâru İbn Kesîr, Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1414.

Taşkûbrîzâde (v.968), Ahmed b. Mustafâ; *Miftâhu's-Sa'âde ve Misbâhu's-Siyâde fi Mewdûâti'l-'Ulûm*, Kâhire: Dâru'l-Kütübi'l-Hadîse, tarihsiz.

ez-Zemahşerî (v.538/1144), *Keşşâf Tefsiri,* çev. Muhammed Coşkun, Ömer Çelik, Necdet Çağıl, Adil Bebek. İstanbul: TYAK Başkanlığı, 2016.

ez-Zerkeşî (v.794), Ebû 'Abdullah Bedruddîn, *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Qur'ân*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrâhîm, Mısır: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1376/1957.

Zeyd, Mustafa, *en-Nesh fi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, Mansûra: Dâru'l-Vefâ, 1987.

ez-Ziriklî (m.1976), Hayruddin; *el-A'lâm: Qâmûsu't-Terâcim li-Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ' mine'l-'Arab we'l-Musta'rabîn we'l-Musteşriqîn*. 10. Basım, Beyrut: Dâru'l-'İlm li'l-Melâyîn, 1992.

ez-Zurqânî (v.1367), Muhammed 'Abdulazîm, *Menâhilu'l-'İrfân fî 'Ulûmi'l-Qur'ân*, trc. Halil Aldemir, Ramazan Şahan, İstanbul: Beka Yayıncılık, 2015.

ISBN
978-605-7875-34-1

SÜRDÜRÜLEBİLİR SU YÖNETİMİNDE UZAKTAN ALGILAMA VE COĞRAFİ BİLGİ SİSTEMİ TABANLI HİDROLOJİK VE METEOROLOJİK UYGULAMALAR

Can Bülent KARAKUŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi cbkarakus@gmail.com

Sayiter YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi sayildiz@cumhuriyet.edu.tr

ÖZET

Nüfus artışına paralel olarak içme ve kullanma suyu ihtiyacı gün geçtikçe artış göstermektedir. Bununla beraber sürdürülebilir su yönetimi de zorunlu hale gelmiştir. Hidroloji ve meteoroloji, su kaynaklarının akılcı ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması ve korumaya dayalı planlamasının yapılabilmesi için birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi gereken kavramlardır. Özellikle su kaynaklarının planlamasına temel teşkil eden su toplama havzalarının belirlenmesinde, hidrolojik ve meteorolojik parametrelerin Uzaktan Algılama (UA) ve Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS) teknolojileri ile değerlendirilmesi oldukça önemli bir konu haline gelmiştir. UA ve CBS'nin uygulama alanlarına şu örnekler verilebilmektedir: Sayısal Yükseklik Modeli (SYM) oluşturma, su toplama alanlarının belirlenmesi, yağış miktarının hesaplanması, su kaynaklarının rezervuar hacimlerinin hesaplanması, suyun akım yönünün belirlenmesi, yüzey sıcaklık analizleri, iklim sınıflandırmaları ve meteorolojik parametrelere ilişkin tematik harita oluşturma çalışmaları.

Akış yönleri, akış toplamları, ana akarsu uzunlukları ve havza merkezlerinin belirlenmesi için ArcHydro yazılımı kullanılabilmektedir. HEC-GeoRAS yazılımı da ArcHydro'ya benzer amaçlarla kullanılmakta olup bu yazılım daha çok hidrolojik analizlerde kullanılır. Ayrıca; su yüzeyi oluşumu, taşkın haritalamaları, buz haritalamaları ve akarsu gücü haritalamaları da HEC-GeoRAS yardımıyla ortaya konulabilmektedir. İklim ve hava tahminleri, iklim değişimlerinin etki analizi, bulut ve yağış dağılımı, hava akımları, yeryüzü ve deniz yüzeyi ısısının dağılımı, don ve taşkın alanı risk uyarısı çalışmaları gibi meteorolojik çalışmalar, UA uygulamaları içinde yer almaktadır. Su havzalarının belirlenmesi, hidrolojik ve topografik yüzeylerin analizi çalışmalarında da UA kullanılmaktadır.

Bu çalışmada; hidrolojik ve meteorolojik uygulamalarda UA ve CBS'nin önemine ilişkin bilgiler derlenmiş, dünyanın farklı bölgelerinde yapılmış olan konu ile ilgili uygulama örnekleri ortaya konulmuş ve bu örnekler doğrultusunda; sürdürülebilir su yönetiminde UA-CBS tabanlı hidrolojik ve meteorolojik uygulamaların önemi konusunda genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Su yönetimi, uzaktan algılama, coğrafi bilgi sistemi

Abstract

In parallel with population growth, the need for drinking and potable water increases day by day. However, sustainable water management has become mandatory. Hydrology and meteorology are concepts that must be considered and evaluated together to ensure the rational and sustainable use of water resources and to make conservation based planning. The determination of hydrological and meteorological parameters with the use of Remote Sensing (RS) and Geographic Information System (GIS) technologies has become an important issue in the determination of water collection basins which are the basis of water resources planning. The following examples can be given to the application areas of UA and GIS: Numerical Elevation Model (SYM), determination of water collection areas, calculation of precipitation amount, calculation of reservoir volume of water

ISBN
978-605-7875-34-1

resources, determination of flow direction, surface temperature analysis, climate classifications and thematic map creation studies related to meteorological parameters.

ArcHydro software can be used to determine flow directions, flow totals, main stream lengths and basin centers. HEC-GeoRAS software is also used for similar purposes to ArcHydro and is used for hydrological analysis. Also; Water surface formation, flood mapping, ice mapping and stream power mapping can also be revealed with the help of HEC-GeoRAS. Meteorological studies such as climate and weather forecasts, impact analysis of climate changes, cloud and rainfall distribution, air currents, earth and sea surface heat distribution, frost and flood area risk warning studies are included in UA applications. UA is also used in the determination of water basins, analysis of hydrological and topographic surfaces.

In this study; information about the importance of RS and GIS in hydrological and meteorological applications were compiled and application examples related to the subject made in different regions of the world were put forward and in line with these examples; A general evaluation was made on the importance of RS-GIS based hydrological and meteorological applications in sustainable water management.

Keywords: Water management, remote sensing, geographic information system

1. GİRİŞ

Su, dünyadaki önemli bir doğal kaynaktır ve yaşamın her alanında hayati bir rol oynamaktadır. Tüketilebilir su kaynakları başlıca yeraltı suyu, yağış, nehir, göletler ve göller gibi yüzey su kütleleridir; altyapı, sanayi ve tarım sektörleri de su kütlelerinin tüketimine neden olan faaliyet gruplarıdır (Shakoor vd., 2006). Su yönetimi, kentsel alanların sürdürülebilir kalkınmasında önemli bir unsurdur. Kentsel su ile ilgili problemler, bilim dünyasında dünya çapında endişelere neden olmuştur. Hızlı kentleşme ve aşırı hava fenomeni nedeniyle, su sorunları artık daha fazla kentsel taşkın, yer altı suyunun aşırı kullanımı, kentsel su kıtlığı, yağmur suyu kaynaklarının israfı ve su kirliliğini içermektedir (Nguyen vd., 2019).

Su kaynakları yönetiminin güvenilirliği hidrolojik döngünün tahmin edilebilirliğinden etkilenir. Nitekim arazi kullanımı, topoğrafya, toprak ve jeoloji özellikleri ve yapay su kullanımı (esas olarak tarımsal sulama) havzadaki hidrolojik döngünün karmaşıklığını etkileyen birkaç faktördür. Havzadaki hidrolojik mekanizmanın anlaşılması, arazi kullanımı ve su kullanımının sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlayan hidrolojik modellemenin geliştirilmesinde temel bir endişe kaynağı olmuştur (Pachri vd., 2013). Bir drenaj havzası haritası, kayaların geçirgenliği ve kaya tipi, yapıları ve hidrolojik durumları arasındaki ilişkilerin güvenilir bir indeksini sağlar. Havza karakterizasyonu ve yönetimi; topoğrafya, drenaj ağı, su bölmesi, kanal uzunluğu, uygun havza yönetimi için alanın jeomorfolojik ve jeolojik yerleşimi ve su koruma önlemleri için uygulama planı için ayrıntılı bilgi gerektirir (Sreedevi vd., 2013).

CBS ve UA teknikleri, hidrolojik ve meteorolojik uygulamalarda büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Coğrafik verilerin mekansal doğası gereği, CBS su kaynakları modellemesinde etkin bir şekilde kullanılabilir. Tarımsal alanlardan ve kentsel ortamlardan kaynaklanan nokta kaynaklı olmayan kaynak kirliliğini tahmin etmek ve izlemek için CBS yaygın olarak kullanılmaktadır (Tsihrintzis vd., 1996). CBS, coğrafi verilerin dijital biçimde ele alınması için kullanılan genel amaçlı bir teknolojidir. CBS, su kaynağı sistemlerinin mekansal bir sunumunu sağlamaktadır. CBS, su yönetiminde su kaynaklarının mekansal varlıklarıyla ilgili çeşitli sosyal, ekonomik ve çevresel faktörlerin birleştirilmesine imkan sağlamaktadır (McKinney ve Cai, 2002).

ISBN
978-605-7875-34-1

CBS, meteorolojik verilerin konumsal veri kaynakları ile entegrasyonu, analizi ve görselleştirilmesi için uygun bir çalışma ortamı sunmaktadır. Konuma bağlı olarak değişen meteorolojik parametrelerin alansal dağılımlarını tespit etmek CBS ile mümkün olmaktadır. İklim parametrelerinin enterpolasyon teknikleri ile dağılım haritalarının oluşturulması; tarım, ekoloji, hidroloji, erozyon, ulaştırma gibi birçok alana katkı sunmaktadır (Doğru vd., 2013).

UA, nokta ölçümleriyle yapabileceğimizden daha geniş zamansal kapsama alanı olan daha geniş su alanlarını görüntülememize izin verir. Ayrıca UA verileri çok uygun maliyetlidir. UA tekniklerinin gücü, tipik olarak yerinde ölçümlerden mümkün olmayan yüzey suyu kalitesi parametrelerinin hem mekansal hem de zamansal görünümlerini sağlama yeteneklerinde yatmaktadır. UA, önemli su kalitesi sorunları olan su kütlelerini belirler ve böylece göl yönetimi stratejilerinin geliştirilmesini destekleyebilir (Giardino vd., 2010). UA; karla kaplı alanların araştırılması, taşkın alanlarındaki su altında kalan alanların tespiti, yağış ölçümleri, su kalitesi izleme gibi konularda oldukça kullanışlı olup hidrolojik modelleme alanında yaygın olarak kullanılmaktadır (Schultz, 1997).

Hidrolojide UA araştırmalarının ana odağı, hidrometeorolojik durumları ve akışları tahmin etmek için yaklaşımlar geliştirmektir. Toprak yüzey sıcaklığı, yüzey toprağındaki nem, kar örtüsü/su eşdeğeri, su kalitesi, peyzaj pürüzlülüğü, arazi kullanımı ve bitki örtüsü gibi değişkenler UA yöntemleriyle çok kolay bir şekilde ortaya konulabilmektedir (Schmugge vd., 2002). UA, en uygun zaman ve alan çözünürlüklerinde temel bilgilendirici katmanları oluşturan CBS ile entegre bir şekilde kullanılabilmektedir (Sivakumar ve Hinsman, 2003).

Bu çalışmanın temel amacı; CBS ve UA tabanlı hidrolojik ve meteorolojik uygulamaların sürdürülebilir su yönetimindeki önemini vurgulamaktır.

2. CBS İLE HİDROLOJİ VE METEOROLOJİ UYGULAMALARI

Mevcut su kaynaklarından daha etkin yararlanılabilmesi ve çevresel problemlerin azaltılabilmesi bakımından "Entegre Havza Yönetimi" tüm dünyada önem kazanmaktadır. Son yıllarda ise özellikle bilgi teknolojilerinde meydana gelişmelere bağlı olarak CBS, söz konusu işlemlerin yapılmasında yoğun olarak kullanılmaya başlanılmıştır. CBS kullanılarak havza ve alt-havza alanlarının tespit edilmesine yönelik olarak ArcHydro uygulaması yaygın olarak kullanılmaktadır. Aşağıda belirtilmiş olan hidrolojik çalışmalar ArcHydro ile çok kolay bir şekilde yapılabilmektedir (Güreşci vd., 2012):

Su toplama alanlarının belirlenmesi: Yağışlardan kaynaklanan yüzeysuyu akımını toplayan saha olarak tanımlanan "su toplama alanı"nın tespit edilmesi özellikle;

- Baraj ve gölet gibi su yapılarının planlamasında su yapısının aks yerinin ve kret yüksekliğinin tayin edilmesinde,
- Akarsu üzerinde kurulacak olan herhangi bir akım gözlem istasyonundan geçebilecek su miktarının hesaplanmasında istasyon yerinin belirlenmesinde,
- Yapılacak herhangi bir taşkın önleme tesisinin boyutlandırılmasında önem arz etmektedir.

Su toplama alanları belirlenmesi aşamasında; akım yönü belirleme, akım miktarı hesaplama, nehir tanımlama, nehir bölümleme, su toplama alanı oluşturma, su toplama alanını poligonlama, drenaj çizgilerini belirleme gibi işlemler yapılabilmektedir.

Drenaj alanına düşen yağışın hesaplanması: Suyun ana kaynağı olan yağış verileri yağış istasyonlarında ölçüldüğünden belirli bir alanı değil, ölçüm noktasını temsil etmektedirler. Oysa çalışmalarda yağışın alansal dağılımının bilinmesi gereklidir.
Depolama tesisi rezervuar hacminin hesaplanması: Akarsu debilerinin bol olduğu, ay, mevsim yada yıllardan, suların kıt olduğu, ay, mevsim yada yıllara suyun aktarılması gerekir. Bu da depolama tesislerinin inşaası ile gerçekleştirilir. Öncelikle akarsuyun akım değerleri ve ihtiyaç duyulan su miktarı

ISBN
978-605-7875-34-1

bir arada değerlendirilerek su ihtiyaçlarının en ekonomik bir şekilde karşılanabilmesi için çeşitli yöntemler kullanılarak maksimum su kotu ve su kotuna bağlı olarak depolanacak su hacimi belirlenir.
Depolama tesisi rezervuarına ait kot-alan-hacim grafiği için veri hazırlanması: Kot-alan-hacim grafikleri su seviyesine bağlı olarak rezervuar alanındaki ve hacmindeki değişimlere ilişkin verileri ortaya çıkarmaktadır. Bu grafikler, rezervuarların yıllık işletme programlarının hazırlanmasında önem arz etmektedirler.
Drenaj alanına ait kot-alan grafiği için veri hazırlanması: Kot-alan grafikleri, drenaj alanında belirlenen yükseklik aralıklarına ait alanları yüzde olarak vermektedir. Bu grafikler hidrolojide genellikle iki amaç için kullanılmaktadır. Kar erimesi ile meydana gelebilecek su miktarının hesaplanması ilk amacı oluşturmaktadır. Burada kar ile kaplı alanın alt sınırı belirlenerek drenaj alanında kar ile kaplı alanın büyüklüğü hesaplanmaktadır.

Akım ölçümleri olmayan ya da yetersiz olan, küçük havzalarda hidroelektrik potansiyelin belirlenmesinde, oluşturulacak Sayısal Yükseklik Modeli (SYM) ile arazinin yükseklik, eğim, bakı verileri elde edilebilmekte ve bu veriler yardımı ile havza sınırları ve drenaj ağları, minimum maksimum ve ortalama yükseklik gibi bilgileri oluşturulabilmektedir (Algancı vd., 2010). Bu verilerin CBS ortamında modellenmesi, yağış, sıcaklık gibi hidrometeorolojik verilerinin de entegrasyonu ile potansiyel hesaplanmaktadır (Shrestha vd., 2004).

Aşırı yağmur, ani kar erimesi, barajdan kontrolsüz su bırakılması gibi olaylar taşkınların ana nedenleridir. Taşkın anında su altında kalabilecek yerlerin önceden belirlenmesi için CBS kullanılması işlemlerde büyük kolaylık sağlamaktadır. Taşkın analizleri için gerekli olacak olan hidrolik hesaplamalar, akarsu yatağında meydana gelecek su kalınlığının hesaplanması ve hesaplanan su kalınlığının alansal dağılımı HEC-GeoRAS yazılımı yardımıyla kolaylıkla ortaya konulabilmektedir (Sargın, 2013). Bu kapsamda; taşkın yapısını projelendirmek veya taşkın alanını belirlemek için derenin taşkın tekerrür debilerinin hesaplanması ve su yollarında ve çevrelerindeki sel yataklarında, su basma alanlarının ve su derinliklerinin bulunması gibi hidrolik analizler için geliştirilen hidrolojik modeller kullanılmaktadır (Sargın, 2013).

Sıcaklık, nem, güneş radyasyonu, yağış ve rüzgar hızı gibi veriler bir bölgedeki meteorolojik durumu ortaya koyan ölçülebilir noktasal değerlerdir. Meteorolojik gözlem istasyonlarında belirli bir düzen içerisinde toplanan bu verilerin değerlendirilmesi aşamasında en önemli adımlardan birisi noktasal bazlı toplanan verilerin geniş alanları içeren yüzeyler olarak ifade edilmesidir. Özellikle yüzey yüksekliklerinin hesaplanması için sıklıkla kullanılan mekansal enterpolasyon yöntemleri ile üretilen tematik günümüzde birçok ticari CBS yazılımında araç olarak kullanıcıya sunulmaktadır (Doğru vd., 2011). Topoğrafik parametre, meteorolojik koşullar ve kar örtüsü özellikleri ile tetikleyici etkenler dikkate alınarak CBS yardımıyla potansiyel çığ başlama bölgeleri ve çığ kopma mekanizması belirlenebilmektedir (Aydın ve Eker, 2014).

3. UA İLE HİDROLOJİ VE METEOROLOJİ UYGULAMALARI

UA verileri kullanılarak hidrolojik ve meteorolojik uygulamalara aşağıdaki örnekler verilebilmektedir:

Kar Örtüsü Haritalaması: Kar örtüsünün mekansal ve zamansal değişkenliğinin yüksek olması nedeniyle, UA gözlemleri kar erimesi akış modellemesi için mekansal olarak ayrıntılı girdi verileri sağlamak için özellikle yararlıdır. Buna rağmen, uydu tabanlı kar örtüsü bilgisi, özellikle operasyonel hidroloji için hala yeterince kullanılmamaktadır (Nagler vd., 2008).

Evapotranspirasyon: Evapotranspirasyon (atmosfere yeniden giren su buharı), dünya yüzeyindeki su ve enerji dengelerinde önemli bir değişkendir. Evapotranspirasyonun dağılımını anlamak; hidroloji, klimatoloji, tarım ve ekoloji çalışmalarında önemli bir faktördür. UA, enerji ve su dengesi hakkında bilgi elde etmek için çok önemli bir araçtır (Boegh vd., 2002).

ISBN
978-605-7875-34-1

Kentsel Isı Adası ve Yüzey Sıcaklığı Tespiti: Kentleşmenin en önemli göstergelerinden birisi, antropojenik ısı etkisiyle yüzey sıcaklığının artması ve kentsel ısı adalarının oluşmasıdır. Kentsel ısı adasının oluşumunun temel nedeni, kentsel gelişime bağlı olarak ısıyı içeren malzemelerin etkisiyle arazi yüzeyinin ısınmasıdır (Hansen, 2010). Bir şehrin coğrafi konumundan ve yerel hava koşullarından etkilenen kentsel ısı adası, kentsel altyapının termal özelliklerinde meydana gelen değişikliklerden dolayı kentsel alanlardaki binaların iklim üzerindeki olumsuz etkisi olarak bilinir. Kentsel ısı adası genel olarak hava sıcaklığı ve arazi yüzey sıcaklığı ile ifade edilebilir; arazi yüzey sıcaklığı uzaktan algılanan görüntülerden kolayca elde edilebilir (Karakuş, 2019).
Yüzeye Yakın Toprak Nemi Tespiti: Mikrodalga frekanslarında, yeryüzü yüzeyinden kaynaklanan emisyonun en çarpıcı özelliği, su ve toprak arasındaki büyük kontrasttır (Schmugge vd., 2002).

Su Kirliliği ve Kalitesi Tespiti: Su kalitesi; fiziksel, kimyasal, termal ve/veya biyolojik özellikler bakımından su özelliklerinin genel bir tanımlayıcısıdır. Su kalitesini izlemek için UA teknikleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Bir su kalitesi parametresini ölçmek için belirli dalga boyu aralıkları kullanılmaktadır (Schmugge vd., 2002).

Yüzey Suyu Kaynaklarının Tespiti: UA yöntemleri yardımıyla arazi kullanımı değişimleri ve yüzey suyu kaynakları tespit edilebilmekte, arazi kullanımı değişimlerinin yüzey suyu kaynakları üzerindeki baskılar ortaya konulabilmektedir (Karakuş, 2019).

Su Havzaları Tespiti: Uydu görüntülerinden ve topoğrafik verilerden elde edilmiş olan Sayısal Yükseklik Modeli (SYM) kullanılarak su havzası tespiti yapılabilmektedir. Elde edilen veriler de CBS teknolojisi ile entegre bir şekilde kullanılabilmektedir.

Hava Durumu Tahmini: UA uydularından bazıları (RADAR vs.), güncel hava olaylarını ortaya koyabilmektedir.

İklim ve hava tahminleri, iklim değişimlerinin etki analizi, bulut ve yağış dağılımı, hava akımları, yeryüzü ve deniz yüzeyi ısısının dağılımı, don ve taşkın alanı risk uyarısı çalışmaları gibi meteorolojik çalışmalar, UA uygulamaları içinde yer almaktadır.

4. LİTERATÜR ÖRNEKLERİ

Burgan vd (2015), topoğrafik nem indekslerini kullanarak CBS yardımıyla akarsu havzasının taşkın altında kalabilecek riskli alanları belirlemişler ve taşkın riski olan bölgelerde hidrolik model oluşturmuşlardır. Taş (2018), CBS tekniklerini kullanarak ağırlıklı çakıştırma analizi ile Afyonkarahisar Çay deresi havzasında taşkın riski taşıyan alanları modellemiştir. Bağdatlı ve Öztürk (2014), 1\25.000 ölçekli sayısal topografik haritalar üzerinden CBS ortamında materyal olarak seçilen Çorlu Deresi havza alanına ilişkin havza sınırı, akış yönleri, drenaj ağları ve eğim gibi özellikleri belirlemişler ve havzaya ait morfolojik özellikleri ortaya koymuşlardır. Ozcan (2014), UAve CBS tekniklerini
kullanarak gerçek evapotranspirasyonun tahmini ile farklı toprak gruplarında bulunan buğdayekili a lanlardaki su ihtiyacını belirlemişlerdir.

Karakuş (2019), UA tekniklerini kullanarak Sivas kent merkezi yakın çevresindeki arazi kullanımı değişimlerinin arazi yüzey sıcaklığı üzerindeki etkilerini ortaya koyarak kentsel ısı adasının oluşumuna dikkat çekmiştir. Dedieu (2014), değişen iklim koşulları altında kar yağışına bağlı olarak karlardaki kaymaların daha iyi analiz edilebilmesi için UA yöntemlerini kullanarak kar örtüsü genişlik haritaları üretmişlerdir. Langat vd (2019), UA ve CBS tekniklerini kullanarak Tana Nehri'nin zamansal-mekansal kanal değişimlerini ve dinamiklerini ortaya koymuşlardır. Elbeih (2015), UA ve CBS teknikleri yardımıyla Mısır'da yeraltı suyu kalitesi haritalaması ortaya koymuştur. Oikonomidis

ISBN
978-605-7875-34-1

vd (2015), Tirnavos bölgesindeki (Yunanistan) yeraltı suyu potansiyelini UA ve CBS yöntemleri ile ortaya koymuşlardır.

5. SONUÇLAR

Bu çalışma; sürdürülebilir su yönetiminde UA ve CBS tabanlı hidrolojik ve meteorolojik uygulamaları ve bu bilgiler ışığında yapılmış olan literatür çalışma örneklerini ortaya koymuştur. Nüfus artışına paralel olarak içme-kullanma, sanayi ve sulama suyu ile enerji talebi gittikçe artmaktadır. Bu da su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimini gerekli kılmaktadır. UA ve CBS, birçok alanda yaygın olarak kullanılmakta olup bu iki teknoloji su yönetimi çalışmalarına aktif olarak katkıda bulunmaktadır. Son on yılda, iklimsel ve meteorolojik verilerin işlenmesini içeren çeşitli uygulamalarda UA ve CBS kullanımına yönelik araştırmalar büyük ölçüde artmıştır. UA ve CBS, SYM'lerin kullanılmasıyla hidrolojik ve meteorolojik verilerin üretilmesi ve analizi için veya alternatif olarak çok sayıda üçüncül uygulamalar için bir mekansal girdi veri kümesi olarak kullanılabilir. UA ve CBS kullanımındaki yükselişin sebepleri, büyük ölçüde bilgisayar işlem kabiliyetindeki büyük ilerlemelerdir.

Su kaynaklarının planlamasına temel teşkil eden su toplama havzalarının belirlenmesi, iklim ve hava tahminleri, iklim değişimlerinin etki analizi, bulut ve yağış dağılımı, hava akımları, yeryüzü ve deniz yüzeyi ısısının dağılımı, don ve taşkın alanı risk uyarısı çalışmaları, yeraltı ve yüzey suyu kaynaklarının zamansal mekansal dağılımındaki değişimler, kuraklık risk analizi, kar örtüsü haritalaması, kentsel ısı adası oluşumunu belirleyen yüzey sıcaklığı dağılım haritaları, çığ tehlike/risk haritaları ve buna benzer birçok hidrolojik ve meteorolojik uygulamalarda UA ve CBS'nin kullanımı büyük önem arz etmektedir.

Hidroloji ve meteoroloji, birbirlerine bağlı olan ve birbirlerini sürekli etkileyen kavramlardır. İklim, insanların yaşantı ve etkinlikleri üzerinde önemli rol oynar. Su kaynakları, bitki örtüsü, tarım, barınma, ekonomi gibi birçok unsur iklimin kontrolü altındadır. Sürdürülebilir su yönetimi için UA ve CBS yardımıyla hidrolojik ve meteorolojik parametrelerdeki zamansal ve mekansal değişimlerin düzenli olarak takip edilmesi ve haritalandırılması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Algancı, U., Coşkun, H.G., Eriş, E., Ağıralioğlu, N., Cığızoğlu, K., Yılmaz, L., & Toprak, Z. F. (2010). Akım ölçümleri olmayan akarsu havzalarında hidroelektrik potansiyelin belirlenmesine yönelik uzaktan algılama ve CBS ile hidrolojik modelleme. Jeodezi, Jeoinformasyon ve Arazi Yönetimi Dergisi, 101-102.

Aydın, A., Eker, R. (2014). Topografik parametreler kullanılarak potansiyel çığ başlama bölgelerinin CBS tabanlı olarak belirlenmesi. II. Ulusal Akdeniz Orman Ve Çevre Sempozyumu, 22-24 Ekim 2014, Isparta.

Bağdatlı, C., & Öztürk, B. (2014). Havza morfolojik özelliklerinin belirlenmesinde coğrafi bilgi sistemlerinin (CBS) etkin rolü. Sakarya University Journal of Science, 18(1), 11-19.

Batur, E., Maktav, D. (2012). Uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemi kullanılarak Meriç nehri taşkın alanlarının belirlenmesi. IV. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu (UZAL-CBS 2012), 16-19 Ekim 2012, Zonguldak.

Boegh, E., Soegaard, H., & Thomsen, A. (2002). Evaluating evapotranspiration rates and surface conditions using Landsat TM to estimate atmospheric resistance and surface resistance, Remote Sensing of Environment, 79, 329 – 343.

ISBN
978-605-7875-34-1

Burgan, H.İ., Kellecioğlu, D., Aksoy, H., & Kırca, V.Ö. (2015). Coğrafi bilgi sistemleri destekli taşkın hidrolik modeli. 4. Su Yapıları Sempozyumu, 19-20 Kasım 2015, Antalya.

Dedieu, J. P., Lessard-Fontaine, A., Ravazzani, G., Cremonese, E., Shalpykova, G., & Beniston, M. (2014). Shifting mountain snow patterns in a changing climate from remote sensing retrieval. Science of the Total Environment, 493, 1267-1279.

Doğru, A., Okçu, D., Özener, H., & Solum, Ş. (2013). Coğrafi bilgi sistemleri ile iklim karakteri üzerine çalışmalar. Tmmob coğrafi bilgi sistemleri kongresi, 11-13 Kasım 2013, Ankara.

Doğru, A.Ö., Keskin, M., Özdoğu, K., İliev, N., Uluğtekin, N.N., Balçık, F.B., ... & Sözen, S. (2011). Meteorolojik verilerin değerlendirilmesi ve sunulması içinenterpolasyon yöntemlerinin karşılaştırılması. TMMOB Coğrafi Bilgi Sistemleri Kongresi, 31 Ekim-04 Kasım 2011, Antalya.

Elbeih, S.F. (2015). An overview of integrated remote sensing and GIS for groundwater mapping in Egypt. Ain Shams Engineering Journal, 6(1), 1-15.

Giardino, C., Bresciani, M., Villa, P., & Martinelli, A. (2010). Application of remote sensing in water resource management: the case study of Lake Trasimeno, Italy. Water Resources Management, 24(14), 3885-3899.

Güreşci N.G., Seyrek K., Sargın A.H. (2012). Coğrafi bilgi sistemleri ile hidroloji uygulamaları, T.C. Orman Ve Su İşleri Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Teknoloji Dairesi Başkanlığı, CBS Şube Müdürlüğü.

Hansen, H.S. (2010). Modelling the future coastal zone urban development as implied by the IPCC SRES and assessing the impact from sea level rise. Landscape and Urban Planning, 98, 141-149.

Karakuş, C.B. (2019). The impact of land use/land cover (LULC) changes on land surface temperature in Sivas city center and its surroundings and assessment of urban heat island, Asia-Pacif JAtmos Sci, 1-16.

Langat, P. K., Kumar, L., & Koech, R. (2019). Monitoring river channel dynamics using remote sensing and GIS techniques. Geomorphology, 325, 92-102.

McKinney, D.C., & Cai, X. (2002). Linking GIS and water resources management models: an object-oriented method. Environmental Modelling & Software, 17(5), 413-425.

Nagler, T., Rott, H., Malcher, P., & Müller, F. (2008). Assimilation of meteorological and remote sensing data for snowmelt runoff forecasting. Remote Sensing of Environment, 112(4), 1408-1420.

Nguyen, T.T., Ngo, H.H., Guo, W., Wang, X.C., Ren, N., Li, G., ... & Liang, H. (2019). Implementation of a specific urban water management-Sponge City. Science of the Total Environment, 652, 147-162.

Oikonomidis, D., Dimogianni, S., Kazakis, N., & Voudouris, K. (2015). A GIS/remote sensing-based methodology for groundwater potentiality assessment in Tirnavos area, Greece. Journal of Hydrology, 525, 197-208.

Özcan, O. (2014). Başlıca iklim parametrelerinin bitki su tüketimine etkilerinin uzaktan algılama yöntemleri ile araştırılması (Doctoral dissertation, Bilişim Ensititüsü).

ISBN
978-605-7875-34-1

Pachri, H., Mitani, Y., Ikemi, H., Djamaluddin, I., & Morita, A. (2013). Development of water management modeling by using GIS in Chirchik river basin, Uzbekistan. Procedia Earth and Planetary Science, 6, 169-176.

Sargın A.H. (2013). Coğrafi bilgi sistemleri ile taşkın riski ön değerlendirmesi, T.C. Orman Ve Su İşleri Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Teknoloji Dairesi Başkanlığı, CBS Şube Müdürlüğü.

Schmugge, T.J., Kustas, W.P., Ritchie, J.C., Jackson, T.J., & Rango, A. (2002). Remote sensing in hydrology. Advances in Water Resources, 25(8-12), 1367-1385.

Schultz, G.A. (1997). Use of remote sensing data in a GIS environment for water resources management. IAHS Publications-Series of Proceedings and Reports-Intern Assoc Hydrological Sciences, 242, 3-16.

Shakoor, A., Shehzad, A., & Asghar, M.N. (2006). Application of remote sensing techniques for water resources planning and management. In 2006 International Conference on Advances in Space Technologies, pp. 142-146, IEEE.

Shrestha, R., Takara, K., Tachikawa, Y., Jha, R. (2004). Water resources assessment in a poorly gauged mountainous catchment using a geographical information system and remote sensing, Hydrologic Process, 18, 3061–3079.

Sivakumar, M.V.K., & Hinsman, D.E. (2003). Satellite remote sensing and GIS applications in agricultural meteorology and WMO satellite activities. Satellite Remote Sensing and GIS Applications in Agricultural Meteorology, 1.

Sreedevi, P.D., Sreekanth, P.D., Khan, H.H., Ahmed, S. (2013). Drainage morphometry and its influence on hydrology in an semi arid region: using SRTM data and GIS. Environ. Earth Sci., 70 (2), 839–848.

Taş, E. (2018). Coğrafi bilgi sistemleri teknikleri kullanılarak taşkın risk potansiyelinin değerlendirilmesi: Afyonkarahisar Çay Deresi Havzası. İklim Değişikliği ve Çevre, 3(1), 68-74.

Tsihrintzis, V.A., Hamid, R., & Fuentes, H.R. (1996). Use of geographic information systems (GIS) in water resources: a review. Water resources management, 10(4), 251-277.

ISBN
978-605-7875-34-1

YENİLENEN YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLARI İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ KONUSUNDA AKADEMİSYEN GÖRÜŞLERİ

İmam Bakır ARABACI
Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, arabacibaki@gmail.com
Ceyda AKILLI
Ar-Ge Birimi, Elazığ Milli Eğitim Müdürlüğü, ceyda_akilli@hotmail.com

ÖZET

Ülkelerin değişen yaşam şartlarına uyum sağlaması, bilimsel anlamda ilerlemesi, ekonomik kalkınmanın sağlanması, istihdamın güçlendirilmesi, beşeri sermaye altyapısının geliştirilmesi üniversitelere verdiği önem ile doğru orantılı ilerleyen bir seyir göstermektedir. Üniversitelerin etkili ve verimli bir şekilde işlevlerini yerine getirebilmeleri için özellikle akademik ve idari insan kaynaklarının etkili ve verimli bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Bu durum yükseköğretim kurumlarında profesyonel bir şekilde işleyen insan kaynakları yönetimi sistemi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Değişen ve gelişen çağda beklentilere yanıt verebilecek üniversitelerin kaliteli ve nitelikli insan kaynaklarına ihtiyaç duymaları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu kapsamda insan kaynaklarının seçilmesi, oryantasyonun ve motivasyonun sağlanması, yetiştirilmesi, motivasyonun performans değerlemesi ve ücretlendirmenin adil dağıtımı konuları göz önünde bulundurularak, insan kaynakları yönetimin planlı bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Ülkemizde özerk olma ile merkezileşme arasında sıkışıp kalan üniversiteler; günümüze kadar akademik personelin seçme, yerleştirme ve terfi işlemlerini Yükseköğretim Kurulu (YÖK) koordinesinde gerçekleştirmiştir. 2018 yılında TBMM'ye sunulan kanun teklifi ile birlikte personel seçme ve yerleştirme süreçlerinin her üniversitenin kendi bünyesinde gerçekleştirmesi amaçlanmıştır. Ayrıca üniversitelerin norm kadro sayılarının belirlenmesi ve öğretim üyesi atamalarının bu sayılara göre gerçekleştirilmesi 2018 yılı içerisinde hayata geçirilen uygulamalar arasında yer almaktadır. Tüm bu koşullar üniversitelerin insan kaynaklarını kurumsal kapasiteleri doğrultusunda istihdam edebileceği anlamına gelmektedir; fakat bu süreci sağlıklı yürütebilmek için tüm üniversitelerin insan kaynakları planlamasını ve yönetimini profesyonel bir şekilde yönetebilmesi gerektirmektedir.

Bu araştırma, ülkemizde son yıllarda değişen yükseköğretim kurumları insan kaynakları yönetimi konusunda akademisyenlerin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma sürecinde, nitel araştırma teknikleri arasında yer alan durum analizinden yararlanılacaktır. Çalışmaya ait veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan görüşme formu ile elde edilecektir. Araştırmanın çalışma grubunu Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görev yapan 15 akademisyen oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan katılımcıların görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplara göre kategoriler oluşturulacak, veriler tablolar halinde sunulacak ve yorumlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan kaynakları, yönetim, yükseköğretim kurumları

ISBN
978-605-7875-34-1

GİRİŞ

Örgütler, belirli amaçlar doğrultusunda bir araya gelmiş sosyal sistemlerdir. Bu amaçların yerine getirilebilmesi, örgütte bulunan bireylerin nitelik ve nicelik açısından yeterli olmalarıyla yakından ilişkilidir. Bu kapsamda tüm örgütler, hedefledikleri amaçlara ulaşabilmek için yeterli nitelik ve sayıda insan kaynağına ihtiyaç duymaktadır (Özdemir, 2014). İnsan kaynağı; örgütsel amaçların başarılması yönünde çalışan ve sahip oldukları bilgi, beceri ve yetenekleri ile örgüte katkı sağlayan kişilerdir (Çetin ve Özcan, 2013). İnsan kaynakları yönetimi ise örgütsel amaçların yerine getirilmesi amacıyla, sahip olunan insan kaynağının planlanması, örgütlenmesi, geliştirilmesi, yönlendirilmesi ve değerlendirilmesini içeren yönetsel faaliyetler şeklinde tanımlanabilmektedir (Özdemir, 2013). İnsan kaynakları yönetimi var olan beşeri kaynağın doğru bir şekilde planlanarak seçilmesini, iş birliği ve eşgüdümleme süreçleri içerisinde örgütlenmesini, becerilerini artırma ya da yenilerini kazanma amaçlarıyla geliştirilmesini, doğru iş kollarında çalıştırılmak üzere yönlendirilmesini ve göstermiş olduğu performans doğrultusunda değerlendirilmesini sağlayan sistematik bir süreçtir.

İnsan kaynakları yönetimi istihdam, geliştirme, ücretleme ve bütünleştirme olmak üzere dört temel işleve sahiptir (Can, Kavuncubaşı ve Yıldırım, 2012).Personelin belirli standartlar doğrultusunda seçimi ve yerleştirilmesi istihdam aşamasının öğeleridir. Personelin sosyalizasyon sürecinin sağlanması, kariyer planının hazırlanması ve hizmet içi eğitimlere katılması geliştirme süreçleri arasında yer almaktadır. Ücretleme süreci ise iş değerlemesi, ödenecek ücretin belirlenmesi, sosyal güvencenin sağlanması aşamalarından oluşmaktadır. Bütünleştirme işlevi ise iş güvenliği, sendikal faaliyetler, toplu sözleşmeler, disiplin sistemleri gibi iş ve işlemleri içermektedir.

İnsan kaynakları yönetiminin temel amaçları verimlilik, iş yaşamının kalitesi, hukuksal uyum, rekabet edebilirliğin sağlanması ve personel uyum gücünün artırılmasıdır (Çetin ve Özcan, 2013). Verimlilik önceden belirlenen amaçlara uyum derecesi (Demirtaş, 1991) ya da en az girdi ile en çok çıktının elde edilmesi (Özdemir, 2014) olarak tanımlanmaktadır. İnsan kaynaklarının etkili bir şekilde planlanması ile personel niteliğinin artacaktır. Nitelikli personel istihdamı ile verimlilik düzeyindeki artış doğru orantılı bir seyir göstermektedir. Bu nedenle insan kaynağı yönetiminden etkin bir şekilde faydalanan kurum ve kuruluşların verimlilik düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. İnsan kaynağı yönetimin temel amaçlarından biri ise iş hayatında kalitenin temin edilmesidir. Kalite genel olarak bireylerin mevcut ve gelecekteki gereksinimlerini karşılama düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Deming, 1986). Başka bir tanıma göre ise kalite kullanıma uygunluktur (Juran, Gryna, 1988).

İnsan kaynakları yönetimi, personel beklentilerine karşılık vererek ihtiyaçlarına cevap verir, onların örgütsel bağlılığını artırır. Böylelikle personelin iş doyumu ve iş hayatının kalitesi artış gösterir. Personel ile ilgili yasal düzenlemelerin hazırlanarak uygulanması, haklarını koruyucu ve geliştirici adımlar atılması hukuksal uyum sürecinin basamakları arasında yer almaktadır. Çağdaş iktisat düzeninde özel sektör ve kamu sektörü çevrelerinde rekabet ortamları oluşturulmaktadır. Bu nedenle kamu yönetimi son yıllarda insan kaynakları planlamasına önem vererek rekabet piyasasındaki varlığını sürdürmeyi ve rekabet edebilme gücünü artırmayı amaçlamaktadır. Günümüz dünyasında hızla gelişen teknoloji, değişen ihtiyaç ve beklentiler; iş yaşamında radikal değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. İnsan kaynaklarının etkili bir şekilde yönetilmesi sayesinde, personelin tüm bu değişim ve gelişmelere uyum sağlama sürecini kolaylaştırmaktadır.

İnsan kaynakları yönetiminin dayandığı temel ilkeler aşağıda sıralandığı gibidir:

1. Liyakat İlkesi: Personelin işe alınmasında, terfi edilmesinde ve ödüllendirilmesinde yeterlik düzeylerinin göz önünde bulundurulmasıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

2. Kariyer İlkesi: Personelin örgütsel hiyerarşi içerisinde yatay ve dikey olarak yükselmesine yönelik kariyer gelişimlerine olanak sağlanmasıdır.

3. Eşitlik İlkesi: Kurum/ kuruluşların işe alım ve terfi süreçlerinde ırk, dil, din, cinsiyet gözetmeksizin tüm çalışanlara eşit ve adaletli davranması, herhangi bir yanlı tutuma veya ayrımcılığa imkân sağlamamasıdır.

4. Güvence İlkesi: Kurumsal hukuka aykırı bir suç işlenmediği sürece, çalışanların mesleklerinden ve mesleki haklarından mahrum edilemeyeceğine ilişkin bir ilkedir. Güvence ilkesi; makam güvencesi ve iş güvencesi olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Makam güvencesi, personelin elde etmiş olduğu makamın yasal dayanaklarla korunması ve illegal bir şekilde makamından alıkonamaması durumudur. İş güvencesi ise memur statüsüne sahip kamu görevlilerinin mesleki konumlarının yasal olarak düzenlenmesi ve korunmasıdır.

5. Tarafsızlık İlkesi: İş görenlerin, kurum ve kuruluşlara güven duymasında en önemli unsurlardan biri yöneticilerin tarafsızlık ilkesine uygun hareket etmesidir. Tarafsızlık ilkesi, personelin değerlendirilmesi, terfi edilmesi, yasal haklarının gözetilmesi konusunda rasyonel ve objektif kararlar alınması ile ilgilidir.

Yükseköğretimde İnsan Kaynakları Yapılanması ve Yönetimi

Yükseköğretimde insan kaynakları temel olarak akademik kadro, idari kadro ve destek hizmetleri kadrosu olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Yükseköğretim kurumlarında insan kaynaklarının planlanması ülkenin gereksinim duyduğu insan gücünü esas alarak eğitim-öğretim hizmetini gerçekleştirecek bireylerin seçimi ve atanmasını amaçlamaktadır (Baskan, 1993). Yükseköğretim alanında insan kaynaklarının etkili şekilde planlanması eğitsel değişim ve uyarlama stratejisine hizmet etmektedir (Coombs, 1973). Bu nedenle üniversitelerde görev yapacak olan personelin seçimi, ülkelerin eğitim hizmetlerini etkileyen başat etkenlerin arasında yer almaktadır. Akademik kadro yapılanmaları 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu uyarınca gerçekleştirilmektedir. (YÖK, 1981). Kanunda profesörler, doçentler ve diğer öğretim üyeleri ile ilgili net tanımlamalar yer almaktadır. Bu doğrultuda profesörler en yüksek düzeydeki akademik unvana sahip kişi; doçentler ise Üniversitelerarası Kurul tarafından gerçekleştirilen değerlendirmeler sonrası bu unvanı hak kazanan kişidir. Doçentlik başvurularında ilgili bilim veya sanat alanında jüriler oluşturularak, adayların yayın ve çalışmaların Yükseköğretim Kurulu tarafından belirlenen normlar kapsamında incelenmekte, belirli değerlendirmelerden geçirilmekte ve yayınları incelenmektedir. 2018 yılında TBMM'ye sunulan kanun teklifi ile birlikte doçentlik değerlendirmelerinde sözlü sınav kaldırılmış olup, yardımcı doçentlik kadroları "Doktor Öğretim Üyesi" kadrosu olarak değiştirilmiştir. Doktor öğretim üyeleri doktora eğitiminden mezun olmuş, üniversiteler tarafından oluşturulan kurul tarafından yeterlilik sahibi olduğu kanıtlanmış bireylerdir. Üniversite rektörlükleri tarafından ilan edilen doktor öğretim üyesi kadrolarına başvuran adaylar, ilgili enstitüler bünyesinde oluşturulan jüriler tarafından değerlendirilerek en çok dört yıl olmak üzere atanmaktadır. Dört yılın sonunda görev kendiliğinden sona erer; fakat görev süresi sona eren bireyler yeniden atanabilirler. Akademik sistem içerisinde yer alan okutman, uzman, çevirici ve eğitim-öğretim planlamacısı kadroları 2018 yılında gerçekleştirilen değişiklik ile birlikte "Öğretim Görevlisi" adı altında birleştirilmiştir. Lisansüstü öğrenimine devam eden veya yüksek lisans mezunu olan bireyler, kadro olması, yeterli şartları taşımaları ve üniversiteler bünyesinde gerçekleştirilen sınavlarda başarılı olmaları halinde "Araştırma Görevlisi" kadrolarında görev alabilirler. Araştırma görevlileri; ilgili enstitü ve fakültelerde gerçekleştirilen bilimsel incelemelere yardımcı olan, üstleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getiren öğretim elemanlarıdır. 2010 yılından itibaren ülkemizde araştırma görevlisi kadrolarında görev yapacak bireylere olan ihtiyacın artmasıyla birlikte, Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı (ÖYP) geliştirilmiştir. ÖYP, bireylerin yüksek lisans eğitimi ile başlayan ve doktora

ISBN
978-605-7875-34-1

mezuniyetine kadar devam eden süreci kapsamakta; bireylerin ihtiyaç duyulan üniversitelere yerleştirilerek araştırma görevlisi olarak bilimsel çalışmalarda bulunmalarına imkân sağlamaktadır.

Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında akademik personelin seçimi ve yerleştirilmesi 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 65. Maddesi gereğince hazırlanmış, 17588 sayılı Resmi Gazetede ilan edilmiş "Öğretim Üyeliğine Yükseltilme ve Atanma Yönetmeliği" uyarınca gerçekleştirilmektedir. İdari personel seçimi ve görevlendirilmesi ise Cumhurbaşkanlığı tarafından ya da üniversitelerin kendi bünyelerinde gerçekleştirilmektedir. İnsan kaynakları yönetiminin bir diğer boyutu ise yetiştirme ve geliştirme faaliyetleridir. Yükseköğretim kurumlarında görev yapman personelin geliştirilmesi, gerek bilimsel kalitenin artırılması; gerekse üniversitelerde sürekli gelişme kültürünün yerleştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Üniversitelerde görev yapan bireylerin yetiştirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili temel kavramlar; başarı, uzmanlık, rol modellerin etkisi, entelektüel uyarım ve araştırmaya uzun süreli katılım olarak sıralanabilir (Sullivanvd, 2009). Dünyada bilimsel araştırmaların %90'ı gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilirken; Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu bir diğer grup bilimsel içerik üretme konusunda %10'luk dilimi ihtiva etmektedir (Bakioğlu, 2015). Türkiye'nin daha etkili bilimsel içerik üretebilmesi için öncelikle yükseköğretimde görev yapan insan kaynaklarının gelişimine önem verilmesi gerekmektedir (Ertuğrul, 1992). Özellikle yükseköğretim kurumlarının en genç çalışanları olarak görülen araştırma görevlilerinin gelişimini desteklemek, bu bireylerin alanlarında uzmanlaşmalarına, mesleki becerilerinin gelişmesine ve bilimsel vizyonlarının şekillenmesine yardımcı olacaktır. Bu nedenle YÖK, TÜBİTAK ve benzeri kuruluşlar, üniversite personelinin geliştirilmesi için çeşitli programlar oluşturmaktadır.

Yükseköğretim Kurulu tarafından "Gelecek 10 yıl için güçlü nesiller yetiştirme" sloganı ile hayata geçirdiği 100/2000 YÖK Doktora Burs programı; öncelikli alanlarda doktora yapan araştırma görevlilerinin tez çalışmalarına katkıda bulunmayı ve akademik gelişimlerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır (YÖK, 2018). YÖK- YUDAB programı kapsamında doktora tez aşamasında olan araştırma görevlilerine burs verilerek, yurt dışında araştırma faaliyetlerinde bulunmalarına imkân sağlanmaktadır. YÖK-YUDAB programı kapsamında yılda 400 araştırma görevlisinin desteklenmesi planlanmamaktadır.

TÜBİTAK ise Bilim İnsanı Destekleme Programları Başkanlığı (BİDEB) koordinesinde 2214/A ve 2219 programları hazırlayarak genç akademisyenlere gelişim desteği sağlamaktadır. 2214/A programı doktora öğrenimi sürecinde, akademisyenlerin ve akademisyen adaylarının gelişimini sağlamaları için yurt dışı bursu sağlamaktadır. Bu programa başvurabilmek için doktora yeterliliği belgesi almış olmak ve tez öneri formunun üniversite kurulu tarafından kabul edilmesi gerekmektedir. Program kapsamında en fazla 12 ay yurt dışında bulunabilmektedir. 2219 programı ise doktora sonrası gerçekleşecek olan yurt dışı araştırmaları için burs sağlamaktadır. 2219 programı katma değerli ürünlerin üretimi ile ilgili donanımlı bilim insanlarının yetiştirilmesini amaçlamaktadır.

Mevlana, Farabi ve Erasmus programları; akademisyenlerin yurt içerisinde ve yurt dışında hareketliliğini sağlayarak işbirliğini, iletişimi ve bilgi paylaşımını artırmayı amaçlamaktadır. Mevlana Değişim Programı, yurt içinde eğitim veren yükseköğretim kurumları ile yurt dışında eğitim veren yükseköğretim kurumları arasında öğretim elemanı değişimini öngören bir programdır. Farabi Değişim Programı ise yurt içindeki yükseköğretim kurumları arasında öğretim üyesi değişim programıdır.Erasmus+ programı kapsamında üniversite personelinin yurt dışındaki yükseköğretim kurumlarına olan hareketliliğini sağlayan bir programdır. Program kapsamında akademisyenler farklı ülkelerde çalışmalarda bulunarak bilimsel altyapılarını zenginleştirmektedir. Bu programlara alternatif olarak, 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren YÖK tarafından Proje Tabanlı

ISBN
978-605-7875-34-1

Uluslararası Değişim Programı başlatılmıştır. Program kapsamında akademisyenlerin yenilikçi ve özgün projeler hazırlayarak uluslar arası hareketliliğin sağlanması amaçlanmaktadır. Ülkemizde yüksek lisans ve doktora düzeyinde öğrenim gören birey sayısının artırılması amacıyla Üniversiteler Arası İş Birliği Programı (ÜNİP) geliştirilmiştir. ÜNİP kapsamında, programa üye üniversiteler arasında protokol imzalanarak lisansüstü öğrenim görecek öğrencilere dair kontenjan sayıları belirlenir. Her aday, gerekli şartları taşıdığı sürece ÜNİP kapsamında açılan yüksek lisans ve doktora kontenjanlarına başvurabilir.

İnsan kaynakları yönetiminin en önemli süreçlerinden birisi de personelin takibi ve değerlendirilmesidir. Küreselleşme ile birlikte ülkeler, rekabet edebilirlik düzeylerini artırmak için eğitim süreçlerini standartlaştırma ve etkili bir izleme değerlendirme sistemi oluşturma çabasına girmektedirler (Schacter, 1995). Eğitim kurumlarının çatısı niteliğinde olan yükseköğretim kurumlarının güçlü bir izleme- değerlendirme sistemine sahip olması, bilimsel ve entelektüel düzeyde güçlü nesillerin yetiştirilmesine fayda sağlayacaktır. Ancak öğretim elemanlarının başarı veya başarısızlıklarının etkili şekilde değerlendirilmemesi ülkemizde bulunan yükseköğretim kurumlarının en büyük sorunları arasında yer almaktadır (Karakütük, 2002). Akademik personelin izleme ve değerlendirme sürecinden idari personel sorunludur. Rektör ve rektör yardımcıları başta olmak üzere; dekanlar, enstitü ve meslek yüksekokul müdürleri, sorumlu oldukları bölümler ile ilgili izleme ve değerlendirme süreçlerini belirli aralıklarla gerçekleştirmektedir. Akademik personelin gerek gerçekleştirmiş oldukları bilimsel faaliyetlerin nitelik ve niceliksel açıdan artış sağlaması, gerekse performanslarını değerlemek amacıyla bir dizi standart getirilmesi amacıyla 2018/11834 "Akademik Teşvik Ödeneği Yönetmeliği" oluşturulmuştur. Bu yönetmeliğin amacı bilim alanlarının özellikleri ve öğretim elemanlarının unvanlarına göre akademik teşvik puanlarının hesaplanmasında esas alınacak faaliyetlerin ayrıntılı özellikleri ve bu faaliyetlerin puan karşılıkları, akademik teşvik toplam puanının hesaplanmasına ilişkin usul ve esaslar ve bu hesaplamaları yapacak komisyonun oluşumu ile diğer hususları belirlemektir. Akademisyenlerin değerlendirilmesine ilişkin önemli göstergelerden biri de, yayın performansıdır (Gür ve Özoğlu, 2015). Türkiye merkezli yayınların sayılarının ve dünyadaki paylarının yıllar içerisinde artan bir ivme gösterdiği görülmektedir (Çetinsaya, 2014). Araştırma faaliyetinin değerlendirilmesinde sadece bilim, teknoloji ve sanata katkı sağlayıcı nitelikte, yükseköğretim kurumu yönetim kurulunun izni ile kurum dışında görevlendirme ile yurtiçinde veya yurtdışında başarı ile yürütülmüş ve sonuç raporu ilgili kurumların yetkili mercilerince başarılı bulunarak sonuçlandırılmış araştırmalar değerlendirmeye alınır.

Sonuç olarak Türkiye'de bulunan yükseköğretim kurumlarında, insan kaynakları yönetimini etkili bir şekilde gerçekleştirebilmesi adına çeşitli adımlar atılmaktadır; ancak yeni başlayan uygulamalar ve üniversitelere tanınan haklar akademisyenler arasında belirsizliğe ya da fikir ayrılıklarına neden olmaktadır. Bu araştırmanın amacı, 2018 yılında yenilenmiş olan yükseköğretim kurumları insan kaynakları yönetimi süreci hakkında akademisyen görüşlerini ortaya çıkarabilmektir.

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan olgu bilim (Fenomoloji) deseni kullanılmıştır. Fenomenoloji, özü görebilme yöntemi olmakla birlikte, fenomenin ne olduğu, nasıl kavranabileceği de sorgulanmakta ve incelenmektedir (Öktem, 2005). Olgu bilim, bir konu ile ilgili gerçeği detaylı bir şekilde ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme, bireylerin çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en kestirme yol olarak kullanılmaktadır (Karasar, 2012). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık, görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme formunda araştırmacılar tarafından oluşturulan ve uzman görüşü alınan on adet açık uçlu madde bulunmaktadır. Maddeler insan kaynakları yönetimi süreçlerinde bulunan planlama, seçme ve yerleştirme, oryantasyon, motivasyonu sağlama, geliştirme, takip ve değerlendirme boyutlarını ele almaya yönelik hazırlanmıştır. Her madde, araştırma sorularına cevap bulmaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Nitel araştırmada "geçerlik" bilimsel bulguların doğruluğu, "güvenirlik" ise bilimsel bulguların tekrarlanabilirliği ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın iç geçerliğini arttırmak için görüşme formu geliştirilirken, araştırma konusu ile ilgili alan yazın taraması gerçekleştirilerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın iç güvenirliğini artırmak için bulgular sunulurken veri çeşitlemesi sağlanmaya çalışılmış, katılımcıların cümlelerine yer verilerek atıfta bulunulmuştur. Veri analizi sürecinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar kodlar, kategorilere ve temalar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Veri analizi sürecinde gizliliği sağlayabilmek adına katılımcılara ait görüşme formları K-1, K-2,..şeklinde kodlanmış ve analizler bu kodlar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görev yapmakta olan 15 akademisyenden oluşmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken maksimum çeşitlilik örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Bu kapsamda çalışma grubunda yer alan bireylerin cinsiyet, akademik unvan, kıdem yılı gibi değişkenler açısından homojen dağılım göstermeleri göz önünde bulundurulmuştur.

Çalışma Grubuna Ait Demografik Bilgiler

Çalışma grubunda yer alan akademisyenlere ait demografik bilgiler Tablo 1,2 ve 3'te gösterildiği gibidir:

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre dağılımları

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kadın	5	33,3
Erkek	10	66,6
Toplam	15	100

Çalışma grubunda yer alan katılımcıların büyük çoğunluğunu erkek akademisyenler oluşturmaktadır; fakat fakültede görev yapmakta olan toplam kadın- erkek sayıları göz önünde bulundurulduğunda, aslına uygun bir oranlama gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların akademik unvanlarına göre dağılımları Tablo 2'de gösterildiği gibidir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 2. Katılımcıların akademik unvan değişkenine ilişkin dağılımları

Akademik Unvan	Frekans (f)	Yüzde (%)
Profesör	3	20
Doçent	5	33,3
Dr. Öğretim Üyesi	4	26,6
Araştırma Görevlisi	3	20
Toplam	15	100

Tablo 2'de görüldüğü üzere, katılımcıların çoğunluğunu doçentler oluşturmaktadır. Çalışma grubunda dört Dr. Öğrt. Üyesi bulunmakta ve eşit sayıda profesör ile araştırma görevlisi yer almaktadır (f=3).

Katılımcıların kıdem yıllarına ilişkin dağılımları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların kıdem yıllarına göre dağılımı

Kıdem Yılı	Frekans (f)	Yüzde (%)
1-5 yıl	3	20
6- 10 yıl	5	33,3
11- 15 yıl	3	20
16 yıl ve üstü	4	26,6
Toplam	15	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi katılımcıların çoğunluğu 6- 10 yıl arası kıdeme sahiptir. Ancak, katılıcılara ait toplam sayıya oranla 16 yıl ve üstü akademik çalışma tecrübesine sahip katılımcı sayısı da oldukça önemli bir niceliğe sahiptir (f=4).

BULGULAR

Çalışma grubunda yer alan velilerin, araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formuna vermiş oldukları cevaplar içerik analizine tabi tutularak kategoriler belirlenmiş, her kategoriye ait frekans (f) ve yüzdeler (%) hesaplanmıştır. Bulgular, planlama, seçme ve yerleştirme, oryantasyon, motivasyonu sağlama, geliştirme, takip ve değerlendirme olmak üzere toplam altı boyut ışığında değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Katılımcıların Norm Kadro Uygulamasına İlişkin Görüşleri

Araştırma kapsamında oluşturulan görüşme formunun ilk maddesinde "Yükseköğretim kurumlarında uygulanan insan kaynakları planlanması hakkındaki görüşleriniz nelerdir?" sorusu yer almaktadır. Bu maddenin temel amacı, katılımcıların norm kadro uygulaması ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarabilmektedir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre belirlenen kategoriler Tablo 4'te gösterildiği gibidir.

Tablo 4. Katılımcıların norm kadro uygulamasına ilişkin görüşleri

ISBN 978-605-7875-34-1

Görüş	Frekans (f)	Yüzde (%)
İhtiyaca yönelik ve ölçülebilir kriterler ışığında gerçekleştirildiği takdirde yararlı bir uygulama	5	33,3
Siyasi kayırmacılık ve kronizmin önüne geçebilecek bir uygulama	4	26,6
Özellikle yeterli öğrencisi bulunmayan bölümler için gerekli bir uygulama	3	20
Az gelişmiş üniversitelerin kalkınmasına yardımcı olacak bir uygulama	1	6,6
Aşağıdan gelen kişilerin önünü kapatıyor, alternatif sunulmalı	1	6,6
İleri dönemlerde motivasyonu olumsuz etkileyecektir.	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 4'te görüldüğü üzere, katılımcıların büyük çoğunluğu norm kadro uygulamasını desteklemekte ancak bu uygulamanın adil, tarafsız, ölçülebilir standartlar doğrultusunda ve ihtiyaca yönelik olarak gerçekleştirilmesini beklemektedir. Norm kadro uygulaması ile birlikte siyasi kayırmacılığın, eş- dost kayırmacılığının (kronizm) ve akraba kayırmacılığının (nepotizm) önlenebileceği düşünülmekte, özellikle az sayıda öğrenciye sahip bölümlerde oluşabilecek akademisyen yoğunluğuna çözüm bulunabileceğine inanılmaktadır. Norm kadro uygulamasının düşük akademik unvana sahip bireyler için motivasyon düşürücü ve engelleyici özellikler taşıdığını belirten katılımcılar da bulunmaktadır.

"Az gelişmiş üniversiteleri kalkındırmak için uygulanıyorsa mantıklı ama norm kadro uygulamasıyla aşağıdan gelen kişilerin önünü kapatıyoruz. Bu nedenle kişilere alternatif sunulması gerekiyor. Örneğin farklı üniversitelere yönlendirmek bir çözüm olabilir."(K-8)

"Norm kadro uygulaması belli branşlar açısından oldukça önemli fakat uygulama boyutunda bazı eksiklikleri bulunmaktadır. Bazı branşlarda (veterinerlik, su ürünleri, fen-edebiyat fak., vb.) norm kadro uygulaması zorunlu görülmektedir. Bu gibi bölüm veya fakültelerde aşırı derecede yığılmış kadrolar bulunmaktadır. Norm kadroda öğrenci, fakülte yapısı dikkate alınarak sayıların belirlenmesi gerekir." (K-7)

Katılımcıların Akademisyenlerin Seçimi ve Atanması ile İlgili Görüşleri

Görüşme formunun ikinci maddesinde katılımcılara "Akademik personelin seçimi ve atanması ile ilgili kriterleri nasıl buluyorsunuz?" sorusu sorulmuştur. Bu soru ile çalışma grubunda yer alan katılımcıların, 2018 yılından itibaren hayata geçirilen akademisyen seçimi ve atanması ile ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmekte olup belirlenen görüşler Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların akademisyenlerin seçimi ve atanması ile ilgili görüşleri

Görüş	Frekans (f)	Yüzde (%)
Adem-i merkeziyetçi yapıda olması, kayırmacılığı, kronizmi ve nepotizmi artırıyor	6	40

ISBN 978-605-7875-34-1

Kriterler oldukça öznel ve niteliksel açıdan yeterli değil	4	26,6
Yalnızca nicelik önemseniyor, nitelik göz ardı ediliyor	3	20
Kriterler kişisel ve mesleki gelişime, kalitenin artırılmasına katkı sağlıyor	2	13,4
Toplam	15	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi, katılımcıların büyük bir çoğunluğu üniversitelerin özerk bir şekilde akademik personeli seçme ve atama sürecine olumsuz yaklaşmakta, bu durumun kayırmacılığı, kronizmi ve nepotizmi artıracağını düşünmektedir. Katılımcılar akademik personelin seçimi ve atanması sürecindeki kriterleri de niteliksel açıdan yeterli bulmamakta; yalnızca nicel değişkenlerin göz önünde bulundurulduğunu belirtmektedir.

"Her üniversitede farklı uygulamalar var. Üniversite kriterlerinin kaliteyi artırmak için uygun olduğunu düşünüyorum, bu kriterler bilimin kalitesini artırmaya yönelik belirlenmiş." (K-9)

"Kriterler tamamen öznel ve hiç adaletli değil. Akademik çalışmalar, verilen katkılar dikkate alınmıyor ve kayırmacılık hâkim." (K-3)

Katılımcıların Akademisyenlerin Geliştirilme Süreçleri Hakkındaki Görüşleri

Görüşme formunun üçüncü maddesinde katılımcılara "Akademik personelin kendilerini geliştirmesi için yeterli olanakların sağlandığına inanıyor musunuz? YÖK ve TÜBİTAK tarafından özellikle genç akademisyenler için hazırlanan programlar ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" soruları yöneltilmiştir. Bu sorular ile katılımcıların üniversite personelinin geliştirilmesine yönelik gerçekleştirilen çalışmalar ile ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar Tablo 6'da belirtildiği gibidir.

Tablo 6. Katılımcıların akademisyenlerin geliştirilme süreçleri hakkındaki görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Akademik toplantılar, seminerler, sempozyumlar ve eğitimler için verilen destek artırılmalıdır	8	53,3
Mevcut şartlar gelişimi desteklemiyor, 2 yıl öncesine kadar daha iyiydi	3	20
Tasarruf tedbirleri nedeniyle bu süreç göz ardı edildi	2	13,4
MEB'e göre çok daha iyi	1	6,6
Her üniversitenin bütçesi farklı olduğu için bu süreç de değişiyor	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 6'da görüldüğü üzere, katılımcıların büyük bir çoğunluğu akademisyenlerin geliştirilmesi süreci için verilen maddi desteği yetersiz bulmakta, 2018 yılı öncesinde bu sürecin

ISBN 978-605-7875-34-1

daha etkili işlediğini belirtmektedirler. Bu durumun ülkemizin tasarruf tedbirleri içerisinde bulunması ile açıklayan katılımcılar olmakla beraber, sürecin her üniversitede farklı işlediğini belirten bir katılımcı da bulunmaktadır.

"Her üniversitede farklı uygulamalar var. YÖK'ten aktarılan bütçe her üniversitede farklı. Akademik çalışmalarda yalnızca büyük üniversitelere destek veriliyor. (K-10)

"Akademik toplantılara, seminerlere katılamıyoruz çünkü maddi destek göremiyoruz. Bu durumda kendimizi nasıl geliştireceğimiz merak konusu." (K-3)

Katılımcıların Akademik Teşvik Uygulaması Hakkındaki Görüşleri

Görüşme formunun dördüncü maddesinde katılımcılara "Üniversitelerde motivasyonun artırılması amacıyla gerçekleştirilen akademik teşvik uygulaması ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Akademik personelin çalışmalarına ait incelemeler yapılarak kendilerine ek ödemeler sağlayan akademik teşvik uygulaması ile ilgili katılımcı görüşlerini belirlemeyi hedefleyen bu soruya verilen cevaplar incelenerek Tablo 7 oluşturulmuştur.

Tablo 7. Katılımcıların akademik teşvik uygulaması hakkındaki görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Çalışmaların niteliği azaldı	5	33,3
Niceliksel anlayış ve maddiyat ön plana çıktı	4	26,6
Çalışmaları zenginleştirdi ve akademisyenleri çalışmaya teşvik etti	4	26,6
Bizim kültürümüze uygun bir sistem değil	1	6,6
Lisansüstü öğrencilere ve asistanlara daha fazla yük bindi	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 7'de görüldüğü gibi, katılımcıların büyük bir çoğunluğu akademik teşvik ile birlikte niceliksel ölçütlerin göz önünde bulundurulduğunu, niteliğe önem verilmediğini ve maddiyatın önem kazandığını ifade etmiştir. Ancak, bu yöntem ile birlikte tüm akademisyenlerin çalışmaya teşvik edildiğini ve bilimsel araştırmaların zenginleştiğini ifade eden katılımcı sayısı da azımsanamayacak ölçüdedir (f=4). Katılımcılardan birisi ise, sürecin lisansüstü öğrencilere ve asistanlara fazladan sorumluluk getirdiğini belirtmiştir.

"Teşvikte belli kategorilerin oluşması akademisyenlerin çalışmalarınızenginleştirmekten uzaklaştı. Artık sadece maddiyat ön plana çıktığı için çalışmalarda sığlık oluştur." (K-1)

"Yıllardır uyuyan akademisyenleri uyandırdı. Üretilen çalışma sayısı arttı. Ama artık nitelik değil nicelik önemsenir oldu." (K-8)

"Uygulama başlangıçta olumluydu; ancak süreçte yaşanan değişiklikler olumsuz sonuçlar doğurdu. Sadece teşvik amaçlı yapılan çalışmalar bilimin kalitesini azalttı." (K-6)

ISBN
978-605-7875-34-1

Katılımcıların Yükseköğretim Kurumlarında Gerçekleştirilen Takip ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri

Görüşme formunun beşinci maddesinde katılımcılara "Yükseköğretim kurumlarında etkili bir performans değerlendirme sürecinin işlediğine inanıyor musunuz? Üniversite yönetimlerinin akademisyenler için geliştirdiği takip ve değerlendirme süreçleri genel olarak nelerdir?" soruları yöneltilmiştir. Bu madde, katılımcıların üniversitelerde gerçekleştirilen performans izleme-değerlendirme süreçlerine ilişkin görüşlerini belirlemek ve bu süreç ile ilgili detaylı bilgi almayı hedeflemektedir. Katılımcıların cevaplarına göre Tablo 8 oluşturulmuştur.

Tablo 8. Katılımcıların yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen takip ve değerlendirme sürecine ilişkin görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
İzleme ve değerlendirme sistemi yok	12	46,15
Öğrenci memnuniyet anketleri var; fakat kimse sonuçları değerlendirmiyor	5	19,23
Çalışan ve çalışamayanı ayırt edecek bir sistem yok	3	11,53
Bu süreç kurumdan kuruma farklılık gösteriyor	2	7,69
Çıktı değerlendirmesini sağlayacak standartlar olmalı	2	7,69
İdari yapılanmada ya da sosyal imkânların kullanılmasında performans değerlendirme olmalı	1	3,84
Üniversite yönetimleri ödül ve ceza sistemi uygulamalı	1	3,84
Toplam	26	100

Tablo 8'de görüldüğü üzere, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğu (f=12) üniversitelerde izleme ve değerlendirme sürecinin olmadığına inanmaktadır. Bazı katılımcılar öğrenci memnuniyet anketleri uygulandığını fakat bu uygulama sonuçlarının herhangi bir yaptırımının olmadığını belirtmiştir. Katılımcılar çalışan ile çalışmayanın ayırt edilemediğini, belirli standartlar ışığında performans değerlendirmesinin yapılması gerektiğini de ifade etmiştir.

"Etkili bir takip ve değerlendirme yok. Bu nedenle hocalar kendilerine uygun program yapıyor. Eski çalıştığım üniversitede kafede ders işleyen, lisansüstü derslerini 3 haftada 1 gerçekleştiren hocalar vardı. Kimse de değerlendirmiyor, denetlemiyor." (K-10)

"Çalışanın hakkının teslim edildiği bir performans değerlendirme sistemi yok. Eğer olsaydı idari yapılanmada ya da lojman vb. sosyal imkânların kullanılmasında bir karşılığı olurdu." (K-13)

Katılımcıların Yenilenen Doçentlik Kadrosuna Atanma Sürecine İlişkin Görüşleri

ISBN 978-605-7875-34-1

Görüşme sürecinde katılımcılara "2018 yılından itibaren uygulanan doçentlik kadrosuna atanma kriterleri ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" sorusu yöneltilmiştir. Üniversitelerde personel atanması ve unvan yükseltilmesine ilişkin önemli bir süreç olan doçentliğe atanma ile ilgili 2018 yılında gerçekleştirilen değişiklikler ile ilgili katılımcı görüşleri belirlenmeye çalışılmış, bu görüşler Tablo 9'da belirtilmiştir.

Tablo 9. Katılımcıların yenilenen doçentlik kadrosuna atanma sürecine ilişkin görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Doçentliğe atanmada adil bir mülakat süreci olmalı	8	53,3
Sözlü sınavın olmaması gerekiyor; bu etik bir sorun	3	20
Atanma kriterleri çok yüksek	3	20
Her üniversitede farklı uygulamaların olması kronizme neden oldu	2	13,4
Süreçteki değişimler unvanı değersizleştirdi	2	13,4
Yabancı dil barajı oldukça yüksek	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 9'da görüldüğü gibi katılımcılar doçentliğe atanma konusunda genellikle mülakat sürecinin uygulanıp uygulanmaması hakkında görüş belirtmiştir. Bu konuda katılımcıların çoğunluğu adil bir şekilde mülakat sürecinin olması gerekliliğine inanırken (f=8); bazı katılımcılar ise mülakatın olmaması gerektiğini ifade etmiştir (f=3). Doçentliğe atanma kriterlerini yüksek bulan katılımcılar olmakla birlikte, süreçte her üniversitenin kendine özgü uygulamalarının bulunmasından dolayı bireyler arası kayırmacılığın artacağına inanan katılımcılar da bulunmaktadır.

"Doçentlik kadrolarına atanmada sözlü sınavın olmaması gerektiğini düşünüyorum. Akademik ve bilimsel çalışmaların ön planda tutulduğu bir seçim- atama durumu daha olumlu karşılanacaktır." (K-6)

"Keşke eski düzen devam etseydi. Önce yayın sonra da mülakat aşaması olsaydı. Yayın kriterleri iyileştirildi ancak sözlü sınav ile ilgili belirsizlik var. Bu durum sürecini ve unvan algılarını değersizleştirdi." (K-15)

Katılımcıların Yenilenen Profesörlük Kadrosuna Atanma Sürecine İlişkin Görüşleri

Görüşme formunun yedinci maddesinde katılımcılara "2018 yılından itibaren uygulanan profesörlük kadrosuna atanma kriterleri ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" sorusu yöneltilmiş olup verilen cevaplara göre Tablo 10 oluşturulmuştur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 10. Katılımcıların yenilenen profesörlük kadrosuna atanma sürecine ilişkin görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Her üniversitenin kendi kriterlerinin olması süreci belirsizleştirdi	6	40
Olumlu bir uygulama	3	20
Kişiye özel uygulamalar olacak	3	20
Bilgim yok	2	13,4
YÖK'ün eski kriterleri göz önünde bulundurulmalı	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 10'da görüldüğü gibi, katılımcılar her üniversitede farklı bir uygulama olacağı düşüncesiyle sürecin belirsizleştiğine inanmaktadır (f=6). Bununla birlikte, sürecin olumlu bir uygulama olduğunu düşünen katılımcı sayısı ile kişiye özel ve sübjektif uygulamaların gerçekleşeceğine inan katılımcı sayıları eşittir (f=3).

"Üniversitelerin atama için yüksek standartlar koyması anlaşılabilir bir durum ancak asıl sorun bunun herkese mi yoksa bazılarına mı uygulanacağı. Ne yazık ki yalnızca bazılarına uygulanacak bir uygulama." (K-4)

"Performansa dayalı olarak belirlenen kriterlerin, üniversitelerin ve YÖK'ün verdikleri desteklerle kıyaslanarak gözden geçirilmesi fayda sağlayacaktır." (K-13)

Katılımcıların 50/D Kadrosuna İlişkin Görüşleri

Görüşme formunda "Araştırma görevlileri için tanımlanan 50/d kadrosu ile ilgili görüşleriniz nelerdir?" sorusu yer almaktadır. Bu soru ile araştırma görevlilerinin yalnızca lisansüstü eğitim gördükleri sürece ve belirli bir azami yıl belirlenerek kadrolu çalışabilmelerine olanak veren 50/d kadrosu ile ilgili akademisyen görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre Tablo 11 oluşturulmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların 50/d kadrosuna ilişkin görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Bireylerin sağlığını ve iş performansını olumsuz yönde etkiliyor	8	53,3
Bu kadro kişilerde tedirginlik yaratıyor	3	20
Bu kadronun karşılığı "günü kurtarmak"	2	13,4
İnsanın bilime olan saygısını azaltan bir kadro	1	6,6

ISBN 978-605-7875-34-1

Bu çalışanlara iş güvencesi verilip verilmemesi tartışmalı bir konu	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 11'de görüldüğü gibi, araştırma görevlileri için tanımlanan 50/d kadrosu ile ilgili katılımcı görüşleri genellikle olumsuz yöndedir. Çalışma grubunda yer alan akademisyenlerin çoğunluğu 50/d kadrosunun bireylerin sağlığını ve iş performansını olumsuz yönde etkilediği görüşündedir (f=8). Ayrıca bu kadronun bireylerde tedirginlik yarattığını, günü kurtarmak için geçici bir süreç olduğunu belirten katılımcılar da mevcuttur. Ancak bir katılımcı " bu kişilere kadro verilip verilmeyeceği tartışmalıdır" diyerek olaya farklı bir bakış açısı ile yaklaşmıştır.

"*Doktora sonrası işsiz kalacağını düşünmek insanın bilime olan saygısını azaltır. 50/d kadroları bu haliyle vicdansızlıktır."* (K-3)

"İş güvencesinden uzak olduğu için araştırma görevlilerinin şevkini düşürmektedir. Ancak bu çalışanlara iş güvencesi verilip verilmemesi tartışmalı bir konudur." (K-1)

Yükseköğretim Kurumlarındaki Oryantasyon Sürecine İlişkin Katılımcı Görüşleri

Görüşme formunun dokuzuncu maddesinde katılımcılara "Mesleğe yeni başlayan akademisyenler için etkili bir oryantasyon çalışmasının gerçekleştirildiğine inanıyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. İnsan kaynakları yönetiminde, özellikle mesleğe yeni başlayan bireylerin uyumlarını ve sosyalizasyon süreçlerini kolaylaştırabilmek için oryantasyon çalışmaları elzem bir süreçtir. Bu doğrultuda, üniversitelerde uygulanan oryantasyon süreçlerine ilişkin katılımcı görüşleri belirlenmiş ve Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12. Yükseköğretim kurumlarındaki oryantasyon sürecine ilişkin katılımcı görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Hiçbir oryantasyon çalışması yok	7	46,6
Öğretim yöntemleri, materyal hazırlama gibi pedagojik alanlarda daha fazla oryantasyon olmalı	3	20
Üniversitelerde oryantasyon; deneyim, tecrübe ve gözlem sonucu elde ediliyor	3	20
Akademisyenlerin uyumu usta- çırak ilişkisiyle gerçekleşiyor	1	6,6
Yeni gelen akademisyenleri tanımıyoruz bile	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 12'de görüldüğü üzere, katılımcılar genellikle üniversitelerde hiçbir oryantasyon çalışmasının olmadığını (f=7), fakat özellikle ders anlatımı, materyal hazırlama, sınıf yönetimi vb pedagojik alanlarda oryantasyon çalışmalarının yapılması gerektiğine inanmaktadırlar (f=3). Akademisyenlerin oryantasyon süreçlerinin genellikle deneyim ve gözlem gibi içsel süreçlerle ya da usta-çırak ilişkisiyle gerçekleştiğini belirten katılımcılar da mevcuttur.

ISBN 978-605-7875-34-1

"... Sanmıyorum. Yeni gelenleri tanımıyorum bile. Birisi tanıştırırsa ya da tesadüfen karşılaşırsak tanışıyoruz. Yönetim ne yapıyor onu da bilmiyorum." (K-5)

"Asistanların net bir iş tanımı yok mesela. Amirin verdiği görevleri yerine getirir gibi geniş bir tanım var. Bu nedenle kimse ne yapacağını bilmiyor ve oryantasyon çalışması da yok. Ders anlatım yöntemleri, materyal hazırlama, zaman yönetimi gibi eğitimlere ihtiyaç var." (K-10)

Yükseköğretim Kurumlarındaki Kariyer Gelişim Planlamasına İlişkin Katılımcı Görüşleri

Görüşme formunun son maddesinde "Üniversite yöneticilerinin personelin kariyer gelişiminin planlanması konusundaki görüşleriniz nelerdir?" sorusu yer almaktadır. Bu soru ile yükseköğretim kurumlarında uygulanan kariyer gelişim planlamasına ilişkin katılımcı görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplar analiz edilerek sürece ilişkin görüşler Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13. Yükseköğretim kurumlarındaki kariyer gelişim planlamasına ilişkin katılımcı görüşleri

Görüş	**Frekans (f)**	**Yüzde (%)**
Kariyer gelişim planı bulunmamaktadır	6	40
Bu bireyselleştirilmiş bir süreç	4	26,6
Bu süreçte YÖK ve üniversiteler ortak bir tutum içinde olmalıdır	2	13,4
Gelecekteki ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak personel istihdamı sağlanmalıdır	2	13,4
Dr. Öğrt. Üyeliğinde asgari 4 yıl çalışma şartı olmalıdır	1	6,6
Toplam	15	100

Tablo 13 incelendiğinde, katılımcılar genellikle üniversitelerde kariyer gelişim planının olmadığını ifade ettikleri görülmektedir (f=6). Bazı katılımcılar ise bu sürecin bireyselleştirilmiş olduğunu ve kişisel çabalar ile kariyer gelişiminin sağlandığını belirtmiştir (f=4). Katılımcıların kariyer gelişim planı ile ilgili önerileri YÖK ve üniversitelerin ortak bir tutum içerisinde olması ve gelecekteki ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak personel istihdamının sağlanması gerekliliğine inanmaktadır.

"Böyle bir planlama yok. Eğer olsaydı gelecekteki personel ihtiyacı göz önünde bulundurularak mevcut alımlar ve yerleştirmeler yapılırdı." (K-15)

"Bu konuda genelden özele bütün öğelerin (YÖK, üniversite, fakülte, MYO ve enstitü) kariyer gelişimine yönelik aynı tutum, tavır ve destek içinde olmalıdır." (K-6)

SONUÇ VE ÖNERİLER

ISBN
978-605-7875-34-1

Yükseköğretim kurumlarında gerçekleştirilen insan kaynakları yönetiminin 2018 yılında ciddi değişikliklere uğraması ile ilgili akademisyen görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada, çalışma grubunda yer alan katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre önemli sonuçlar elde edilmiş, bu sonuçlara yönelik uygulayıcılar ve araştırmacılar için bazı öneriler geliştirilmiştir.

Son yıllarda tüm üniversiteleri ilgilendiren en önemli konulardan biri, norm kadro uygulamasıdır. Bu konu hakkında olumlu ve olumsuz düşünceler içersinde olan katılımcılar bulunmaktadır. Ancak katılımcıların çoğunluğu adil, gerçekçi ve ölçülebilir kriterler ışığında gerçekleştirildiği takdirde, norm kadro uygulamasının siyasi kayırmacılığın ve kronizmin önüne geçeceğini düşünmektedir. Bununla birlikte, norm kadro uygulamasının az gelişmiş üniversiteler için faydalı olacağını; fakat yeni yetişmekte olan akademisyen adayları açısından bu durumun bir dezavantaj oluşturduğunu ifade eden katılımcılar da mevcuttur.

Üniversitelerde gerçekleştirilen insan kaynakları yönetimi süreci ile ilgili bir diğer değişiklik ise akademisyen seçimi ve atanmasının YÖK merkezli olmaktan çıkarılıp, üniversitelerin inisiyatifine bırakılmasıdır. Bu konu ile ilgili katılımcıların büyük bir çoğunluğu olumsuz görüş bildirmiş; merkezi olmayan atamaların sübjektif değerlendirmelere ve kayırmacılığa neden olabileceğini ifade etmişlerdir. Genç akademisyenler başta olmak üzere üniversite personelinin geliştirilmesine yönelik çalışmaların son zamanlarda zayıf kaldığını belirten katılımcılar, ekonomik sebeplerden dolayı akademik harcamalara üniversiteler tarafından maddi destek sağlanmadığını düşünmektedir.

Ülkemiz açısından oldukça yeni sayılabilecek uygulamalardan bir diğeri ise akademik teşviktir. Bu süreç ile ilgili katılımcı görüşleri değişkenlik göstermektedir. Bir grup katılımcı akademik teşvik uygulaması ile akademisyenlerin daha verimli çalıştıklarını belirtirken; diğer bir grup ise akademik teşvik ile bilimsel sürecin nitelikten uzaklaştığını, niceliğin ve maddiyatın ön plana çıktığını belirtmiştir. İnsan kaynakları yönetiminin en önemli süreçlerinden birisi takip-değerlendirmedir. Bu konu ile ilgili katılımcı görüşleri alındığında, üniversitelerde herhangi bir takip veya değerlendirme sürecinin uygulanmadığı belirlenmiştir. Öğrenci memnuniyet anketleri uygulanmaktadır ve sonuç yalnızca ilgili akademisyenler ile paylaşılmaktadır. Ancak bu anketlerin sonuçları değerlendirilmemekte ya da bu sonuçların herhangi bir yaptırımı bulunmamaktadır.

Akademik unvanların yükselmesi konusunda katılımcı görüşleri alındığında, katılımcılar arasında ciddi görüş ayrılıklarının bulunduğu belirlenmiştir. Doçentliğe atanma sürecinde sözlü mülakat olması gerektiğini savunan katılımcı sayısı ile sözlü mülakatın kesinlikle olamaması gerektiğini belirten katılımcı sayısı neredeyse birbirine eşittir. Sözlü mülakatın olmamasından dolayı alınan unvanların değersizleştiğini ifade eden katılımcılar, eskiden olduğu gibi mülakat uygulamasının gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde görüş belirtmiştir. Mülakat sürecinde yaşanan belirsizlik ve her üniversitenin farklı bir uygulama gerçekleştirmesinden dolayı kurumlara olan güveni sarsılan ve kronizmin olacağı korkusunu yaşayan katılımcılar da mevcuttur. Aynı durum profesörlüğe atanma süreci için de geçerlidir. Üniversitelerin inisiyatifinde gerçekleştirilecek uygulamalardan dolayı rahatsızlık duyan katılımcılar mevcut belirsizlikten şikâyetçi olarak bu atamaların belirli standartlar doğrultusunda gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırma görevlileri için tanımlanan 50/d kadrosu ile ilgili katılımcı görüşleri genellikle olumsuz yöndedir. Bu kadronun kişilerin motivasyonunu, iş performansını düşürmekte ve

ISBN 978-605-7875-34-1

sağlıklarını olumsuz yönde etkilemekte olduğunu belirten katılımcılar; bu kadronun bilime olan saygıyı da azalttığını belirtmiştir. Özellikle mesleğe yeni başlayan akademisyenlerin uyumunu ve sosyalizasyon sürecini kolaylaştırmaya yönelik gerçekleştirilebilecek oryantasyon çalışmaları ile ilgili katılımcı görüşleri, bu çalışmaların üniversitelerde gerçekleştirilmediği; bu sürecin deneyim, tecrübe, gözlem gibi içsel süreçler ile ya da usta- çırak ilişkisi ile yürütüldüğü yönündedir. Aynı şekilde üniversitelerde kariyer gelişim planının olmadığı; bu planların bireylerin kendi çabaları ile oluşturulduğu katılımcılar tarafından ifade edilmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda oluşturulan öneriler uygulayıcılar ve araştırmacılara yönelik olmak üzere iki boyutta incelenmiştir.

1. Uygulayıcılara Yönelik Öneriler: Uygulayıcılara yönelik öneriler genel olarak üniversite yönetimleri ve YÖK personeli için geliştirilmiştir. Akademisyenler norm kadro uygulaması ile ilgili genel olarak olumlu görüşlere sahiptir; fakat normların hangi kriterlere göre belirlendiği ya da belirleneceği akademisyenler arasında belirsizlik oluşturmaktadır. Üniversiteler için belirlenen norm kadro sayılarının hangi ölçütler kullanılarak (öğrenci sayıları, fakülte yapıları, vb.) belirlendiği açık ve net bir şekilde ifade edilmelidir. Bu sayede uygulamaya olan bakış açısının daha olumlu hale geleceği düşünülmektedir. Akademik teşvik ile ilgili genel kanı niceliğin önemsendiği niteliğin göz önünde bulundurulmadığıdır. Bu nedenle akademik teşvik alacak akademisyenler belirlenirken kalite standartlarının belirlenmesi ve çalışmaların değerlendirme aşamasında bu standartlar göz önünde bulundurularak niteliksel yargılara varılması süreci daha etkili hale dönüştürecektir.

Akademisyenler genel olarak sempozyum, konferans, kongre, vb. çalışmalara bütçe ayrılmadığını, üniversitelerin maddi destekte bulunmadığını, bu nedenle de mesleki gelişimlerini etkili bir şekilde yerine getiremediklerini ifade etmişlerdir. Ancak YÖK, TÜBİTAK ve benzeri kurum/ kuruluşların bu etkinliklere fon sağlayan programları bulunmaktadır. Bu programların daha görünür kılınması amacıyla duyuruların artırılması; basılı ve görsel medyada program tanıtımlarının gerçekleştirilmesi yararlı görülmektedir. Programlardan yararlanacak kişi sayılarının artırılması da akademisyenlerin gelişimine yardımcı olacaktır.

Üniversitelerde görev yapacak personelin seçimi, atanması ya da unvan yükseltmeleri üniversitelerin inisiyatifine bırakılmıştır. Ancak akademisyenlerin bu konu ile ilgili endişeleri ve güvensizlikleri bulunmaktadır. Merkeziyetçi sistemin radikal bir şekilde yerini adem-i merkeziyetçi uygulamalara bırakması; akademisyenler tarafından kronizmin, nepotizmin ve siyasi ayrımcılığın oluşacağı bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenle gerek yeni alımlarda, gerekse doçentlik ve profesörlüğe yükseltme süreçlerinde üniversitelerin ortak ya da benzer uygulamalar gerçekleştirmesi, belirlenen ölçütlerin tüm üniversitelerde birbirine yakın oranlarda olması akademisyenlerin yaşadığı endişe ve güvensizliğin azalmasına yardımcı olacaktır.

Akademisyenler, çalışan ile çalışmayanın ayırt edilebileceği bir performans değerlendirme sisteminin olmadığına inanmaktadır. Bu nedenle akademisyenlerin performanslarını belirleyecek dijital bir portfolyo sistemi oluşturulabilir. Akademisyenlerin mesleğe başladığı ilk andan itibaren gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler ve ürettikleri faaliyetler ile ilgili veri ambarı oluşturulabilir. Bu sistem ile personelin unvan yükseltilmesi veya akademik teşvik alması sağlanabilir. Böylece süreçteki belirsizlik azalmış olacak; ölçütler net bir şekilde ortaya konacaktır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Akademisyenlerin oryantasyon çalışmalarına üniversiteler tarafından yeteri kadar destek verilmediği belirlenmiştir. Akademisyenlik, mesleki yeterlilik ve alan bilgisinin haricinde bir öğretme sanatı içermektedir. Bu nedenle lisans veya lisansüstü eğitim sürecinde pedagojik eğitim almamış olan akademisyenlerin, öğretim yöntem- teknikleri, materyal geliştirme, sınıf yönetimi gibi alanlarda yeterliliklerini geliştirmelerine yönelik eğitimler planlanmalıdır. Ayrıca akademisyenlerin kariyer planlamaları sürecinde öğretimsel liderlik yöntemlerinden yararlanılarak, bu süreçte üniversite yönetimleri tarafından destek sağlanmalıdır. Akademisyenlerin e- portfolyo değerlendirmeleri sonucunda kendilerine gelişimlerine yardımcı olacak yol haritaları belirlenmeli; tüm akademisyenlerin gelişimine destek olacak eylem planları hazırlanmalıdır.

2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler: Hazırlanan araştırmada nitel yöntemler kullanılmıştır ve bu nedenle katılımcı sayısı sınırlıdır. Bu konuyu ele almak isteyen araştırmacılar nicel yöntemler kullanarak daha fazla katılımcıya ulaşabilirler. Böylece elde edilen sonuçların genellenebilirliği artacaktır. Çalışmada demografik değişkenlerin akademisyen görüşleri üzerindeki etkisi araştırılmamıştır. Araştırmacılar demografik değişkenlerin akademisyenlerin yenilenen yükseköğretim kurumları insan kaynakları yönetimi konusundaki görüşleri üzerindeki etkisini inceleyebilirler.

KAYNAKÇA

Bakioğlu, A. (2015). *"Yükseköğretimin Yönetimi"*. Ankara, Nobel Yayıncılık.

Baskan, G. A. (1993). "*Yükseköğretimde Stratejik Planlama"*. Eğitim Bilimleri Dergisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları. 26:2.

Can, H., Kavuncubaşı, Ş. ve Yıldırım, D. (2009). *"Yerel Yönetimlerde İş Tatminini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine Yönelik Alan Araştırması*". Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 27:2.

Coombs, P. (1973). *"Eğitim Planlaması Nedir?"*. Ankara, M.E. Basımevi

Çetin, C., Özcan, E. D. (2013). *"İnsan Kaynakları Yönetimi"*. İstanbul, Beta Yayıncılık.

Çetinsaya, G. (2014). *"Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası"*. Eskişehir, Yükseköğretim Kurulu.

Deming, W.E.(1986). "*Out of the Crisis*". Cambridge, Mass: Massachussetts Institute of Technology, Center for Advanced Engineering Study.

Demirtaş, A. (1991). *"Eğitimde Nitelik: Bugünü ve Geleceği İçinde: Eğitimde Nitelik Geliştirme"*. İstanbul, Kültür Koleji Müdürlüğü.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ertuğrul, H. (1992). "*Çağdaş Eğitim ve Çağdaş Üniversite".* Ankara, Başbakanlık Basımevi.

Gür, B.S., Özoğlu, M. (2015). *" Türkiye'de Yükseköğretim Politikaları: Erişim, Kalite ve Yönetim".* Türkiye'de Eğitim Politikaları. Ankara, Nobel Yayıncılık.

Juran, J.M., Gryna, F.M. (1988). "Juran's Quality Control Handbook". New York: McGraw-Hill.

Karakütük, K. (2002). *"Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme (Lisansüstü Öğrenimin Planlanması)".* Ankara, Anı Yayıncılık.

Karasar, N. (2012). "*Bilimsel Araştırma Yöntemleri*". Nobel Yayınevi, 23. Basım

Öktem, Ü. (2005). "*Fenomenoloji ve Edmund Husserl'de Apaçıklık (Evidenz) Problemi".* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi. 45:1

Schacter, J. (1995). *"A Guide for Designing Performance Assessment. Los Angels Learning Center Alternative Assessment Guidebook."* Center for Research on Evaluation, Standarts and Student Testing, University of California, Los Angels, CA.

Sullivan, P.S.O, Brian, N., Lockspeiser, T.M., Irby, .D. (2009). *"Becoming an Academic Doctor: Urses in English Higher Education.* Higher Education Quarterly. 63:2

Özdemir, M. (2013). "*Resmi Genel Liselerin Eğitsel Amaçlarının Misyon Cümlelerine Dayalı Olarak Çözümlenmesi".* Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 28:1

Özdemir, M. (2014). *"Eğitim Örgütlerinde İnsan Kaynakları Yönetimi*". Ankara, Anı Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). "*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri".* 8. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yükseköğretim Kanunu (1981). 17506 Sayılı Resmi Gazete. 21:5.

İnternet Kaynağı

1. www. yok.gov.tr (Erişim Tarihi: 22.11.2018).

ISBN
978-605-7875-34-1

ISBN
978-605-7875-34-1

İNGİLİZCE ÖĞRETMENLERİNİN WEB 2.0 ARAÇLARININ EĞİTİM ORTAMLARINDA KULLANILMASI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

İmam Bakır ARABACI

Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, arabacibaki@gmail.com

Ceyda AKILLI

Ar-Ge Birimi, Elazığ Milli Eğitim Müdürlüğü, ceyda_akilli@hotmail.com

Günümüzde teknolojinin hayatımızın ayrılmaz bir parçası olması eğitim dünyasını da büyük oranda etkilemiş olup öğretim süreçlerinde köklü değişikliklere yol açmıştır. Dünya genelinde kalite ve verimlilik standartları çerçevesinde çağdaş bir eğitim- öğretim süreci oluşturabilmek adına eğitimde teknolojinin kullanımını destekleyen yeni uygulamalar geliştirilmektedir. Eğitim ortamlarında teknolojiden maksimum düzeyde faydalanılmasına yardımcı olan Web 2.0 araçları ise bu uygulamalardan birisidir. 2005 yılında Avrupa'da, 2009 yılında ise ülkemizde eğitim alanında kullanılmaya başlanan Web 2.0 araçlarının öğrencilerin motivasyonunu artırdığı, akademik başarılarını yükselttiği kanıtlanmıştır. Web 2.0 araçlarının kullanımı sınıf ortamlarını zenginleştirerek, "günümüzün dijital yerlileri" olarak nitelendirilen öğrencilerin teknolojik okur yazarlık düzeylerini de olumlu anlamda etkilemektedir. Öğretmenlerin ise bu araçlar ile yeni materyaller üreterek mesleki gelişimleri hız kazanmakta, meslektaşlar arası işbirliği, iletişim ve koordinasyonu artmaktadır. Belirtilen araçlardan etkili bir şekilde yararlanılabilmesi için, öğretmenlerin konu ile ilgili olumlu tutum ve görüşlere sahip olması, sınıf ortamlarında bu araçlardan aktif bir şekilde yararlanması gerekmektedir. Araştırmanın amacı, Elazığ ilinde görev yapmakta olan İngilizce öğretmenlerinin, eğitim ortamlarında Web 2.0 araçlarının kullanımı ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarabilmektir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum analizi tekniğine dayanmaktadır. Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafında geliştirilen görüşme formu kullanılmıştır. Çalışma grubunu Elazığ ilinde görev yapmakta olan 25 İngilizce öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubunun seçilmesinde maksimum çeşitlilik ilkesi göz önünde bulundurularak, farklı kademelerde görev yapan öğretmenler seçilmiş ve cinsiyet eşitliğinin sağlanması göz önünde bulundurulmuştur. Katılımcıların görüşme formunda yer alan sorulara verdikleri cevaplar içerik analizine tabi tutularak kategoriler oluşturulmuş, frekans ve yüzdeler belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim teknolojileri, Web 2.0 araçları, İngilizce

GİRİŞ

Günümüzde, teknolojinin hayatımızın ayrılmaz bir parçası olması eğitim dünyasını da büyük oranda etkilemiş, eğitimde köklü değişiklikler gerçekleşmesine yol açmıştır. Teknolojinin eğitimle olan entegrasyonu uygulanan eğitim programlarına, ders materyallerine, öğretim yöntem/tekniklerine ve müfredatlara yeni boyutlar kazandırmıştır. Dünya genelinde, kalite ve verimlilik standartları çerçevesinde çağdaş bir eğitim- öğretim süreci oluşturabilmek adına eğitimde teknolojinin kullanımını destekleyen yeni uygulamalar geliştirilmektedir. Web 2.0 araçlarının sınıf ortamlarında kullanılması ise bu yeni uygulamalardan birisidir.

İlk olarak Tim O'Reilly tarafından 2004 yılında kullanılan "Web 2.0" kavramı World Wide Web (www)'in ikinci kuşağını tanımlamaktadır ve katılımlı bir yapı oluşturmaya imkan sağlayan bir dizi yeni uygulamayı içermektedir. Web2.0 şemsiye bir kavramdır ve içinde birçok uygulamayı gerçekleştirmeyi sağlayan araçlar bulundurmaktadır. Web 2.0 araçlarının tercih edilmesinin en önemli nedeni, web 1.0 araçlarından farklı olarak sadece verilen bilgilerin ekranda okunmasıyla yetinmeyerek, bir çok kullanıcıyı sosyal ve aktif bir ortamda aynı hedefe ya da ürüne odaklayabilmesidir (O'Reilly, 2007). Anderson (2007) Web2.0 araçlarının kişiselleştirilmiş içerik,

ISBN
978-605-7875-34-1

kolektif zekanın gücünü ve birlikteliğini kullanma ve erişim kolaylığı sağlama düşüncelerinden oluşturulduğunu ifade etmektedir. Web 2.0 araçları; internet sitelerinin bilgi barınağı olmasından işleyen platformlara dönüşmesine; internet programlarının son kullanıcıların hizmetine sunulmasından kullanıcıların bir bilgi ya da uğraşı paylaşıp tekrar kullanmasına yardımcı olmaktadır (Atıcı, Yıldırım, 2010).

Web 2.0 araçlarının içerisinde günlükler, sunumlar, çevrim içi testler, oyunlar, animasyonlar, panolar, kavram haritaları, kelime bulutları, logo ve afiş uygulamaları bulunmaktadır. Web 2.0 araçları işlevlerine göre; içerik yönetim sistemleri, dosya depolama ve paylaşma, kavram haritaları ve çizim araçları, sunum araçları, kelime bulutları, animasyon ve video, çevrim içi toplantı araçları ve anket olmak üzere 8 başlık altında incelenmektedir (Elmas, Geban, 2012). Bu başlıklara ait uygulamalardan bir kaçı Şekil 1'de gösterildiği gibidir:

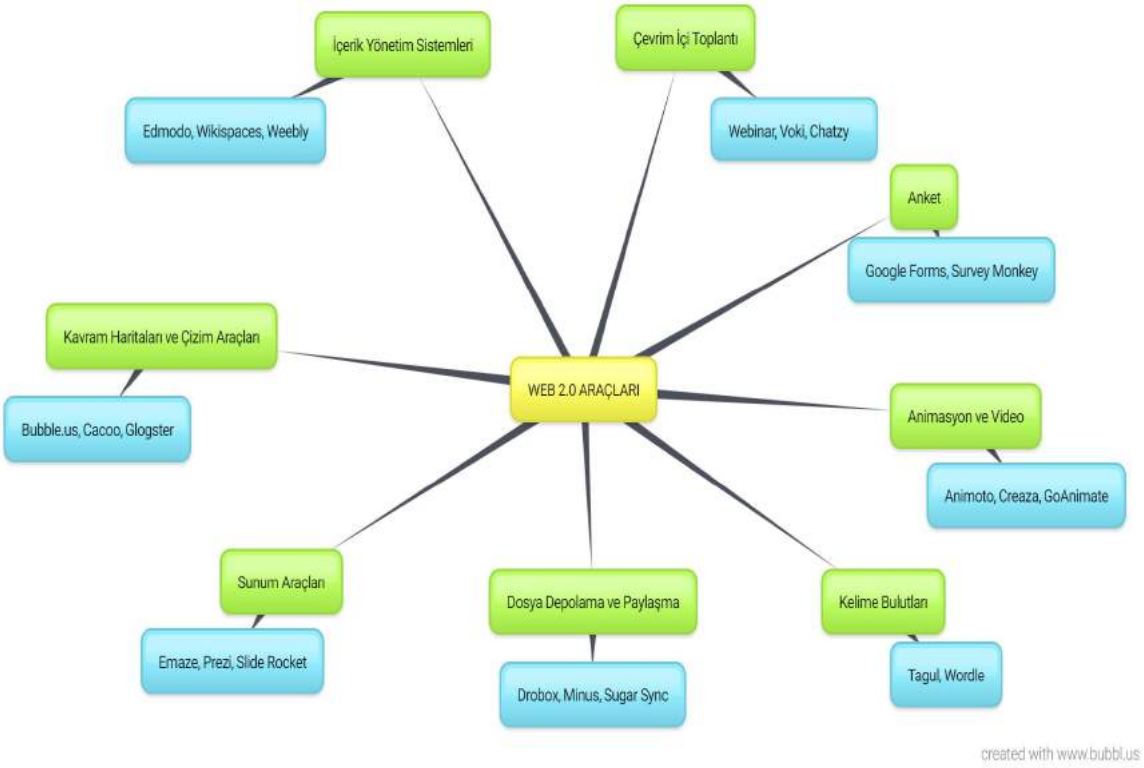

Şekil 1. Web 2.0 araçları ve işlevleri

Tüm bu uygulamalar eğitim süreçlerine de rahatlıkla dâhil edilebilmekte; öğretmen ve öğrencilere birçok kazanımı aynı anda sağlayabilmektedir. Eğitimde kullanabilecek web günlükleri ve bloglar duyuruların paylaşılmasına, yeni bilgilerin hızlı bir şekilde karşı tarafa aktarılmasına fayda sağlamaktadır. Podcast'ler kaçırılan bir dersin öğrenciler tarafından tekrar edilmesine imkân sağlamaktadır. Kelime bulutları ve kavram haritaları öğrencilerin yeni şemaları hızlı bir şekilde içselleştirmelerine fayda sağlarken; sunum araçları bilgi transferini etkili ve eğlenceli bir hale dönüştürmektedir. Hawaii dilinde acele anlamına gelen Wiki'lerin ise dünya çapında öğrenciler, öğretmenler ve akademisyenler tarafından eğitimde kullanımı yaygın bir şekilde artmaktadır (Genç, 2010).

Eğitimde Web2.0 araçlarının kullanılması ile ilgili yapılan araştırmalar göstermektedir ki bu araçlar sınıf ortamında yapılandırmacı öğrenmeyi, yenilikçiliği ve öğrenciler arasında gelişecek takım ruhunu destekler niteliktedir. Bu araçlar öğrencileri 21. yüzyılın iş ve eğitim hayatına hazırlamada kritik rol oynamakla birlikte öğrencilerin yaratıcı ve yenilikçi düşünme becerilerini desteklemektedir. Söz konusu araçların eğitim ve iş hayatının yanı sıra öğrencilerin ileride daha aktif ve katılımcı bireyler olmalarına da olumlu yönde etkisi olmaktadır (Richards, 2010). Öğrencileri ileriki hayatlarında teknoloji okuryazarı, aktif ve katılımcı bireyler olmaya hazırlayan Web 2.0 araçları, onları ilerdeki meslek yaşamlarına hazırlar (Punie, Cabrera, 2006). Web 2.0 araçlarının kullanımı sınıf ortamlarını zenginleştirerek, "günümüzün dijital yerlileri" (Prensky,

ISBN
978-605-7875-34-1

2001) olarak nitelendirilen öğrencilerin teknolojik okur yazarlık düzeylerini de olumlu anlamda etkilemektedir. Web 2.0 araçları öğretmenlere ise teknolojik yeterliliklerinin gelişmesi, yenilikçi ders içerikleri oluşturulması, özgün materyaller oluşturulması açılarından katkı sağlamaktadır. Web 2.0 araçlarını kullanan bir öğretmen getirdiği yenilikçi faaliyetler sayesinde sınıfına canlılık ve hareket katar, modern değerlendirme yöntemlerini kullanabilir, derslerinde güncel ve işlevsel içerikler kullanır (Byrne, 2009).

Kuşkusuz ki eğitim ortamlarında Web 2.0 araçlarından etkili bir şekilde yararlanılabilmesi için öğretmenlerin bu araçları kullanacak yeterliliğe ve motivasyona sahip olmaları gerekmektedir. Alan yazında incelenen birçok çalışma, öğretmenlerin bu araçları kullanma sıklıklarının istenilen düzeyde olmadığını ortaya çıkarmaktadır. OECD'nin 2009 yılında yayınladığı bir rapora göre öğretmenlerin Web 2.0 teknolojilerini sınıflarında aktif olarak kullanmamalarının 3 temel nedeni vardır: Bunlar, öğretmenlerin bu tip teknolojileri kullanmaları için teşvik edilmemeleri; bu teknolojilerin derslerde kullanılmalarının sağladığı olumlu eğitim çıktılarını gösteren akademik çalışmaların öğretmenler tarafından yeterince etkili bulunmaması ve eski, baskın eğitim kültürü bariyerinden çıkmakta zorlanmaları ve teknoloji ile zenginleştirilmiş ders tecrübelerinin ve teknolojiyi derslere katmanın sağlayacağı faydaları tam olarak idrak edememiş olmaları olarak sıralanabilir (OECD, 2009). Horzum (2010) ve Kıyıcı (2011)'nın yapmış oldukları araştırmaya göre öğretmenlerin Web 2.0 araçlarını kullanma konusundaki hazır bulunuşluk düzeyleri yetersizdir. Eğitim süreçlerine birçok katkı sunan Web 2.0 araçları ile ilgili öğretmen görüş ve tutumları da, kullanım sıklıklarının artması ile ilgili belirleyici bir göstergedir.

Bu araştırmanın amacı, Elazığ ilinde görev yapmakta olan İngilizce öğretmenlerinin Web 2.0 araçlarının kullanımı ile ilgili görüşlerini belirleyebilmek; bu sayede görüşler göz önünde bulundurularak araçların kullanımını yaygınlaştırıcı çözüm önerileri sunabilmektir.

YÖNTEM

Araştırmada, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan olgu bilim (Fenomoloji) deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme, bireylerin çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en kestirme yol olarak kullanılmaktadır (Karasar, 2012). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık, görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Görüşme formunda araştırmacı tarafından oluşturulan sekiz adet açık uçlu madde bulunmaktadır. Her madde, araştırma sorularına cevap bulmaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

Nitel araştırmada "geçerlik" bilimsel bulguların doğruluğu, "güvenirlik" ise bilimsel bulguların tekrarlanabilirliği ile ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın iç geçerliğini arttırmak için görüşme formu geliştirilirken, araştırma konusu ile ilgili alan yazın taraması gerçekleştirilerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Araştırmanın dış geçerliliğini artırmak amacıyla örneklem genellemeye izin verecek şekilde çeşitlendirilmiştir. Çalışma grubunda bulunan katılımcılar farklı kademelerde görev yapmakta olan İngilizce öğretmenleri olduğundan, sonuçların genellemeye uygun olduğu düşünülmektedir. Araştırmanın iç güvenirliğini artırmak için bulgular sunulurken veri çeşitlemesi sağlanmaya çalışılmış, katılımcıların cümlelerine yer verilerek atıfta bulunulmuştur. Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Katılımcıların verdiği cevaplar kodlar, kategorilere ve temalar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Elazığ ilinde farklı tür ve kademelerde hizmet veren eğitim kurumlarında görev yapmakta olan 25 İngilizce öğretmeni oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken ölçüt örnekleme yönteminden yararlanılmış olup Web 2.0 araçları hakkında bilgi sahibi olan İngilizce öğretmenleri belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme

ISBN
978-605-7875-34-1

yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme, çalışma grubunun problemle ilgili olarak belirtilen niteliklere sahip kişilerden oluşmasıdır (Büyüköztürk, 2012). Çalışma grubunda yer alan katılımcılar ile olan görüşmelerin gizliliğini sağlayabilmek için formlara K-1, K-2, şeklinde kod isimler verilmiştir.

BULGULAR

Çalışma grubunda yer alan katılımcıların, araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı-yapılandırılmış görüşme formuna vermiş oldukları cevaplar içerik analizine tabi tutularak kategoriler belirlenmiş, her kategoriye ait frekans (f) ve yüzdeler (%) hesaplanmıştır. Bulgular, çalışma grubunda yer alan İngilizce öğretmenlerinin Web 2.0 araçları ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarmaktadır.

İngilizce Öğretmenlerinin Web 2.0 Araçları ile İlgili Algıları

Görüşme formunda katılımcılara ilk olarak "Web 2.0 araçlarını iki kelime ile tarif edecek olsanız bu kelimeler neler olurdu?" sorusu sorulmuştur. Bu soru ile İngilizce öğretmenlerinin Web 2.0 araçları ile ilgili genel algılarının ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara yönelik Tablo 1 oluşturulmuştur:

Tablo 1. İngilizce öğretmenlerinin Web 2.0 araçları ile ilgili algıları

Kelime	Frekans (f)	Yüzde (%)
Teknoloji	9	18
Etkileşim	7	14
Yaratıcılık	7	14
Materyal	6	12
Yenilikçilik	5	10
eTwinning	5	10
Proje	5	10
Grup çalışması	3	6
İnternet	2	4
Bilişim	1	2
TOPLAM	**50**	**100**

Tablo 1'de görüldüğü gibi, öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu Web 2.0 araçlarını öncelikle "teknoloji" kelimesi ile tarif etmektedir. Eğitim teknolojilerinin en önemli unsurlarından birisi olan Web 2.0 araçları ile ilgili katılımcıların çoğunlukla ifade ettiği kelimelerin arasında etkileşim, yaratıcılık ve materyal bulunmaktadır. Ülkemizde Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü tarafından koordine edilen eTwinning projelerinde çoğunlukla Web 2.0 araçları kullanılmaktadır. Bu nedenle 5 katılımcının Web 2.0 araçlarını "eTwinning" ve "proje" olarak algıladığı görülmektedir.

Katılımcıların Yabancı Dil Öğretiminde Web 2.0 Araçlarını Kullanma Durumları ve Sıklıkla Kullandıkları Web 2.0 Araçları

Görüşme formunun ikinci sorusunda "Yabancı dil öğretiminde Web 2.0 araçlarından faydalanıyor musunuz? Eğer cevabınız evet ise bu araçlar içerisinde sıklıkla kullandığınız hangisi/hangileridir?" ifadesi yer almaktadır. Katılımcıların yabancı dil öğretiminde Web 2.0 araçlarından faydalanma durumları Tablo 2'de; genellikle kullandıkları araçların isimleri ise Tablo 3'te yer almaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 2. Katılımcıların yabancı dil derslerinde Web 2.0 araçlarından yararlanma durumları

Durum	Frekans (f)	Yüzde (%)
Yararlanıyorum	25	100
Yararlanmıyorum	0	0
TOPLAM	**25**	**100**

Çalışma grubunda yer alan tüm öğretmenlerin branşının İngilizce olmasına ve Web 2.0 araçlarından haberdar olmalarına özen gösterilmiştir. Bu nedenle tüm öğretmenlerin derslerinde Web 2.0 araçlarından faydalandığı sonucuna ulaşılmıştır. Derslerinde genellikle hangi araçlardan faydalandıkları ise Tablo 3'te gösterilmektedir:

Tablo 3. Katılımcılarım sıklıkla kullandıkları Web 2.0 araçları

Web 2.0 Aracının Adı	Frekans (f)	Yüzde (%)
Kahoot	15	27,27
Prezi	10	18,18
Tagul	7	12,73
Canva	5	9,09
Google Forms	3	5,45
Weebly	2	3,63
Logopit	2	3,63
Animaker	1	1,82
TOPLAM	**55**	**100**

Tablo 3'te görüldüğü gibi, katılımcıların büyük bir çoğunluğu çevrim içi test çözme aracı olan Kahoot'u kullanmakta olup bu aracı kullanan katılımcılara ait frekans sayısı 15'tir. Sunum aracı olan Prezi'yi kullanan katılımcı frekansı 10 iken; kelime bulutu oluşturmaya imkân sağlayan Tagul aracını kullanan katılımcı frekansı 7'dir. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara ait birkaç atıf aşağıda yer almaktadır:

"Neredeyse tüm derslerimin bir kısmını bu araçları kullanmaya ayırıyorum. Öğrenciler en çok Kahoot uygulamasını sevdiği için ben de bu aracı kullanıyorum. Hem zamanla yarışıyor; hem de doğru cevap vermeye çalışıyorlar." (K-4)

" Öğrencilerle yürüttüğüm ulusal bir eTwinning projesi olduğu için düzenli olarak bu araçları kullanıyorum. Projede Canva ile logo oluşturduk, Google forms ile bir yarışma düzenlendi ve en çok oyu alan logo belirlendi." (K-20)

"İlçede görev yapıyorum, okulumuzda akıllı tahta ya da internet yok. Buna rağmen kendi bilgisayarımı götürüp cep telefonumdan interneti bağlıyorum ve en çok Prezi'yi kullanıyorum." (K- 12)

Web 2.0 Araçlarının Derslere Entegrasyonu

Görüşme formunun üçüncü sorusunda "Web 2.0 araçlarını derslerinize nasıl entegre ediyorsunuz? Lütfen açıklayınız." ifadesi kullanılmıştır. Bu soru ile katılımcıların derslerinde hangi yöntemlerle Web 2.0 araçlarından faydalandıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre Tablo 4 oluşturulmuştur.

Tablo 4. Web 2.0 araçlarının derslere entegrasyonu

Yöntem	Frekans (f)	Yüzde (%)
Grup çalışması yaptırıyorum.	7	28
Öğrencilerle proje çalışması yapıyorum.	7	28
Dersi anlatmak için kullanıyorum.	5	20
Ev ödevi veriyorum.	3	12

ISBN
978-605-7875-34-1

Konuyu pekiştirmek için kullanıyorum.	2	8
Dinleme ve konuşma aktivitelerinde kullanıyorum.	1	4
TOPLAM	**25**	**100**

"Herhangi bir konunun daha iyi anlaşılması ve pekişmesi için konuyu bu araçlarla destekliyorum." (K- 19)

*"Animasyonlar ile dinleme aktiviteleri gerçekleştiriyorum. İngilizce dersleri daha zevkli hale geliyor." (*K-24)

Web 2. 0 Araçlarının Kullanılmasıyla Öğrencilerde Gözlemlenen Değişiklikler

Görüşme formunun dördüncü maddesinde "Derslerinizde Web 2.0 araçları kullandığınızda öğrencilerde ne gibi değişikler gözlemliyorsunuz (motivasyonda artış, aktif katılım, vb.) ?" sorusu sorulmuştur. Bu soru ile yabancı dil derslerinde Web 2.0 araçları kullanmanın öğrenciler üzerinde ne gibi etkileri olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre Tablo 5 oluşturulmuştur.

Tablo 5. Öğrencilerde gözlemlenen değişiklikler

Değişiklik	Frekans (f)	Yüzde (%)
Katılım artıyor	8	26,66
Dersten daha fazla zevk alıyorlar	7	23,33
Sorumluluk bilinçleri gelişiyor	5	16,66
Ekip çalışmasına alışıyorlar	4	13,34
Yaratıcılıkları artıyor	3	10
Öz güvenleri gelişiyor	3	10
TOPLAM	**30**	**100**

Tablo 5'de görüldüğü gibi, derslerinde Web 2.0 araçlarından faydalanan katılımcıların birçoğu öğrencilerin derse olan katılımlarının arttığını gözlemlemiştir. Öğrencilerde gözlemlenen diğer değişiklikler ise; dersten daha fazla zevk aldıkları, sorumluluk bilinçlerinin geliştiği ve ekip çalışmalarına daha alışkın hale gelmeleridir.

"Web 2'yi kullandığımda tüm öğrenciler dikkatle dersi dinliyor ve aktif bir şekilde katılıyorlar. Derslerin daha eğlenceli geçtiğini ifade ediyorlar." (K-1)

" Başlarda ekip çalışmalarında zorluk yaşadık ama zamanla bu sorunlar ortadan kalktı." (K- 13)

Web 2.0 Araçlarının Dil Becerilerine Olan Katkısı

Görüşme formunun beşinci maddesinde "Web 2.0 araçlarının yabancı dil öğretiminin dört temel becerisi olan okuma, yazma, dinleme, konuşma becerilerinden hangisine daha fazla katkı sağladığına inanıyorsunuz?" sorusu yer almaktadır. Bu soru ile Web 2.0 araçlarının yabancı dil becerilerine olan katkıları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların vermiş oldukları cevaplara göre Tablo 6 oluşturulmuştur.

Tablo 6. Web 2.0 araçlarının dil becerilerine olan katkısı

Dil Becerisi	Frekans (f)	Yüzde (%)
Dinleme	11	44
Konuşma	8	32
Okuma	4	16
Yazma	2	8
TOPLAM	**25**	**100**

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 6 incelendiğinde, Web 2.0 araçlarının çoğunlukla dinleme becerisine katkı sağladığı görülmekte olup bu durumu ifade eden katılımcı sayısının 11 olduğu görülmektedir. Konuşma becerisine katkı sağladığını ifade eden katılımcı sayısı da yüksek olup bu gruba giren katılımcılara ait frekans sayısı 8'dir. Dinleme ve konuşma becerilerini takiben okuma ve yazma becerileri gelmektedir.

"Çoğunlukla öğrencilerin dinleme aktivitelerinde Web 2.0 araçlarından yararlanıyorum." (K-5)

"Öğrencilerin kelimeleri doğru telaffuz etmelerine yardımcı oluyor." (K-15)

Web 2.0 Araçlarının Sınıf Yönetimine Olan Etkileri

Görüşme formunun altıncı maddesinde "Web 2.0 araçları kullanmanın sınıf yönetimi sürecine olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?" sorusu yer almaktadır. Bu soru ile ilgili Web 2.0 araçlarını eğitim ortamlarında kullanmanın sınıf yönetimi açısından avantajları ve dezavantajlarının ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara göre Tablo 7 ve Tablo 8 oluşturulmuştur.

Tablo 7. Web 2.0 araçlarının sınıf yönetimine olan olumlu etkileri

Olumlu Etki	Frekans (f)	Yüzde (%)
Tüm öğrenciler derse odaklanıyor.	7	28
Derse katılım artıyor.	6	24
Tüm öğrenciler kendini ifade ediyor.	5	20
Disiplin sorunları azaldı.	4	16
Dersler kalıcı hale geliyor.	3	12
TOPLAM	**25**	**100**

Tablo 7'de görüldüğü gibi, katılımcılar Web 2.0 araçları kullanmanın sınıf yönetimine olan en önemli olumlu etkileri arasında öğrencilerin tüm derslere odaklanması ve derse aktif katılımın sağlanmasıdır. Ayrıca tüm öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade ettiği, disiplin sorunlarının azaldığı ve öğrenilenlerin daha kalıcı hale geldiği sonucuna ulaşılmıştır.

"Tüm öğrenciler dersi daha fazla dinliyor, odaklanıyor ve sürekli katılım sağlıyorlar." (K-3)

" Sınıf içerisinde olumsuz davranışlar azaldı ve disiplin sorunlarının da azaldığını fark ettim." (K-25)

Katılımcıların görüşlerine göre belirlenen Web 2.0 araçlarının sınıf yönetimi açısından olumsuz etkileri Tablo 8'de belirtildiği gibidir.

Tablo 8. Web 2.0 araçlarının sınıf yönetimine olan olumsuz etkileri

Olumsuz Etki	Frekans (f)	Yüzde (%)
İnternet yavaşlayınca zaman kaybı yaşanıyor.	6	28,58
Aktiviteler yetişmeyince zaman yönetimi zorlaşıyor.	4	19,05
Gürültüye neden olabiliyor.	3	14,28
Cep telefonu gerektiren uygulamalar öğrenci takibini zorlaştırıyor.	3	14,28
Bilgisayar bozulduğunda aktivite uygulanamıyor.	3	14,28
Öğrenciler rekabete girebiliyor.	2	9,53
TOPLAM	**21**	**100**

ISBN 978-605-7875-34-1

Web 2.0 araçlarından yararlanmanın sınıf yönetimi açısından olumsuz yönleri hakkında yalnızca 21 katılımcı yorum yapmıştır. Bu katılımcılar arasında sıklıkla dile getirilen olumsuz yönler, internetin yavaşlamasından ya da aktivitelerin uzun olmasından dolayı yaşanan zaman kaybıdır. Öğrencileri arasında gürültüye ve rekabete neden olduğu görüşleri de bulunmaktadır.

"Bazı uygulamalar öğrencilerin cep telefonu kullanmasını gerektiriyor. Tüm öğrenciler derse katılmış gibi görünse de kontrol etmem zorlaşıyor." (K-24)

"Uygulamanın tam ortasında internet tamamen kesiliyor ya da yavaşlıyor. Bu da zaman kaybına neden oluyor." (K-9)

Okulların Web 2.0 Araçlarını Kullanmalarına Yönelik Kurumsal Kapasiteleri

Görüşme formunun yedinci maddesinde "Okulların kurumsal kapasiteleri açısından Web 2.0 araçlarını kullanmaya yeterince uygun olduğunu düşünüyor musunuz?" sorusu yer almaktadır. Bu soru ile okulların Web 2.0 araçlarını kullanmaya yönelik gerekli donanıma sahip olup olmadıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların okulların kurumsal kapasitelerinin Web 2.0 araçlarını kullanmaya yeterli olup olmaması ile ilgili görüşleri Tablo 9'da belirtildiği gibidir:

Tablo 9. Okul kapasitelerinin Web 2.0 araçlarına uygunluk durumu

Görüş	Frekans (f)	Yüzde (%)
Uygun	10	40
Uygun değil	15	60
TOPLAM	**25**	**100**

Tablo 9'da görüldüğü gibi, okullara ait kurumsal kapasitenin Web 2.0 araçlarını sorunsuz bir şekilde kullanmaya uygun olmadığını belirten katılımcı sayısı, uygun bulan katılımcı sayısından fazladır (f=15).

"Özellikle ilçelerdeki okulların teknolojik alt yapısı çok yetersiz. Öğretmenin kendi çabalarıyla bir şeyler gerçekleşiyor." (K-12)

"Her öğrencide tablet ya da cep telefonu yok. Okuldaki bilgisayar laboratuarımız da yeterli değil. Bu nedenle uygulama yaparken zorluk yaşanıyor." (K-22)

Web 2.0 Araçlarının Mesleki Gelişime Etkileri

Görüşme formunun son maddesinde "Web 2.0 araçlarından faydalanmak, mesleki gelişimize ne gibi etkiler sağladı?" sorusuna yer verilmiştir. Bu soru ile Web 2.0 araçlarından faydalanmanın katılımcıların mesleki açıdan gelişimlerine nasıl katkı sağladığı belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların vermiş olduğu cevaplara göre oluşturulan Tablo 10, Web 2.0 araçlarından faydalanmanın mesleki gelişimlerine olan etkilerini yansıtmaktadır.

Tablo 10. Web 2.0 araçlarının mesleki gelişime etkileri

Etki	Frekans (f)	Yüzde (%)
Teknolojik yeterliliğim arttı.	9	36
Dersi daha eğlenceli hale getirebiliyorum.	7	28
Öğrenci katılımını sağlayabiliyorum.	5	20
Materyal hazırlayabiliyorum.	3	12
Derslere daha hazırlıklı geliyorum.	1	4
TOPLAM	**25**	**100**

Tablo 10'da görüldüğü gibi, katılımcıların büyük bir çoğunluğu Web 2.0 araçlarını kullanarak teknolojik yeterliliklerinin attığını belirtmiştir (f=9). Ayrıca katılımcılar dersi daha eğlenceli hale getirebildiklerini (f=7) ve öğrenci katılımını sağladıklarını (f=5) ifade etmişlerdir.

ISBN
978-605-7875-34-1

"Teknolojiyi daha etkili kullanabildiğimi fark ettim. Artık bir internet sitesi bile oluşturabiliyorum." (K-6)

"Eskiden az da olsa dersi hiç dinlemeyen öğrencilerim vardı. Artık onların bile katılımını sağlıyorum." (K-17)

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknoloji, hayatın her alanında olduğu gibi eğitim dünyasında da birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. Eğitim süreçlerinde teknoloji kullanımını kolaylaştıran, özgün içerik ve materyal oluşturulmasına olanak sağlayan Web 2.0 araçları, özellikle son yıllarda ülkemizde bulunan eğitim kurumlarında sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Okuma, yazma, dinleme ve konuşma olmak üzere dört temel becerinin geliştirilmesini gerektiren yabancı dil eğitimi; özgün, farklı duyulara hitap eden materyaller gerektirdiği için bu süreçte Web 2.0 araçlardan yararlanılma ihtimali oldukça yüksektir. Bu nedenle araştırmanın çalışma grubu İngilizce öğretmenlerinden oluşmaktadır. Araştırmada İngilizce öğretmenlerinin Web 2.0 araçları ile ilgili genel görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

İlk olarak öğretmenlerin Web 2.0 araçlarını iki kelime ile tarif etmeleri istenmiş ve bu sayede bu araçlar ile ilgili algıları ortaya çıkarılmıştır. Öğretmenler Web 2.0 araçlarını genellikle teknoloji, etkileşim, yaratıcılık olarak algılamaktadır. Eğitim teknolojilerinin en belirgin örneklerinden birisi olan Web 2.0 araçları ile ilgili algıların genellikle araçların işlevsel özelliklerine yönelik olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise öğretmenlerin genellikle çevrim içi test, sunum ve kelime bulutları araçlarından yararlanıyor olmasıdır. Öğretmenlerin klasik metotları teknoloji desteğiyle yeniden yorumlayarak materyal geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar bu araçları derslerine grup çalışması, proje çalışması ya da ders anlatım tekniği olarak kullanmaktadır.

Araştırma bulgularına dayanarak, Web 2.0 araçlarının öğrencilerin derse daha aktif katılmalarına, eğlenceli bir şekilde öğrenmelerine, sorumluluk almalarına ve grup çalışmasına uyumlu hale gelmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. Ayrıca katılımcıların görüşlerine göre bu araçların yabancı dil eğitimi sürecindeki en önemli etki alanı dinleme becerisidir. Bunun sebebinin öğretmenlerin daha çok dinleme duyusunu geliştiren materyaller hazırlamaya ağırlık vermesi olduğu varsayımından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Katılımcılara göre Web 2.0 araçlarını eğitim süreçlerinde kullanmanın sınıf yönetimine olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır. Olumlu etkileri arasında öğrenci katılımını artırdığı, dersleri kalıcı hale getirdiği ve disiplin sorunlarını azalttığı söylenebilir. Olumsuz etkileri ise genellikle alt yapı sorunlarından doğabilecek zaman kaybıdır. Bu nedenle katılımcılar okullara ait kurumsal kapasitenin bu araçlardan etkili ve verimli bir şekilde yararlanmaya yeterli olmadığını düşünmektedir. Web 2.0 araçları sayesinde katılımcıların teknolojik yeterliliklerinin arttığı, ders öncesi daha fazla hazırlık yaptıkları ve materyal hazırlama yetilerinin geliştirdiği araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır.

Araştırma sonucunda geliştirilen öneriler eğitimcilere ve araştırmacılara yönelik olmak üzere iki grupta toplanmaktadır.

1. Eğitimcilere Yönelik Öneriler: Araştırma sonucunda katılımcıların Web 2.0 araçlarından faydalandığı fakat genellikle benzer araçları kullandıkları belirlenmiştir. Bu nedenle farklı araçları tanımalarının ve klasik yöntemleri teknoloji ile zenginleştirmek yerine modern öğretim yöntemlerini destekleyecek araçları kullanmaları tavsiye edilmektedir. Öğretmenlerin bu araçları daha yakından tanımaları ve etkili bir şekilde kullanabilmeleri için merkezi ve mahalli düzeylerde hizmet içi eğitim kursları hazırlanabilir. Okulların teknolojik alt yapılarının iyileştirilmesi, ülkemizin son yıllarda üzerinde sıkça çalıştığı alanlar arasında yer almaktadır. Ancak bu süreç tamamlanana kadar öğretmenlerin kişisel çabalarına da gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle akıllı tahta ya da bilgisayar bulunmayan okullarda görev yapan öğretmenlerin kişisel bilgisayarlarını sınıf ortamlarına getirmeleri, öğrencilerin teknoloji destekli öğrenim görmelerine yardımcı olacaktır. Öğretmenlerin sınıfta Web 2.0 araçlarından faydalanırken zaman yönetimini etkili bir şekilde sağlayabilmeleri için derslerden önce araçları uygulamaları ve bu uygulamaların tahmini sürelerini belirlemeleri faydalı olacaktır.

ISBN
978-605-7875-34-1

2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler: Bu çalışmada nitel araştırma yönteminden faydalanılmıştır ve bu nedenle katılımcı sayısı 25 olarak belirlenmiştir. Web 2.0 araçları üzerine çalışacak araştırmacıların nicel araştırma yöntemi kullanarak örneklem grubunu genişletebilirler. Bu sayede bulguların genellenebilirliği artacaktır. Ayrıca çalışmada yalnızca İngilizce öğretmenlerinin görüşleri yer almaktadır. Web 2.0 araçlarının sayısal ve sözel olmak üzere farklı derslerdeki kullanım alanlarının ve öğretmenlerin bu konudaki görüşlerini ortaya çıkarmak için bir araştırma hazırlanabilir. Çalışmada yalnızca konu ile ilgili öğretmen görüşü alınmıştır; fakat araştırmacılar Web 2.0 araçları ile ilgili okul yöneticileri ve öğrencilerin görüşlerini de alabilirler.

KAYNAKÇA

Anderson, P. 2007. "*What is Web2.0? Ideas, technologies and implications for education*". *JISC, Technology & Standards Watch*, Feb.

Atıcı, B, Yıldırım, S. 2010. "*Web 2.0 Uygulamalarının E-Öğrenmeye Etkisi"***.** Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri. Muğla Üniversitesi

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. 2012. *"Bilimsel Araştırma Yöntemleri"*. Geliştirilmiş 11. Baskı, S 249., Pegem Akademi, Ankara

Byrne, R. 2009. "*The effect of web 2.0 on teaching and learning*". *Teacher Librarian*, *37*:2, 50-53.

Elmas, R, Geban, Ö. 2012. "*Web 2.0 Tools for 21st Century Teachers*". International Online Journal of Educational Sciences. 4:1

Genç, Z. 2010. "Web 2.0 Yeniliklerinin Eğitimde Kullanımı: Bir Facebook Eğitim Uygulama Örneği". Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri. Muğla Üniversitesi

Horzum, M. B. 2010. "*Öğretmenlerin Web 2.0 araçlarından haberdarlığı, kullanım sıklıkları ve amaçlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*". Uluslar arası İnsani Bilimler Dergisi. 7:1

Karasar, N. 2012. "*Bilimsel Araştırma Yöntemi".* Nobel Yayınevi, 23. Basım

Kıyıcı, F. B. 2010. "The definitons and preferences of science teacher candidates concerning web 2.0 tools: A phenomological research study". Turkish Online Journal of Educational Technology, 9(2), 185-195.

O'Reilly T. 2007. "*What is web 2.0: design patterns and business models for the next generation of software*". Communications & Strategies, *65*(Jan), 17-37.

OECD (Organization of Economic Cooperation and Development) .2009. "*The new millennium learners: Main findings".* Paris: OECD

Prensky, M. 2001. "Digital natives, digital immigrants on the Horizon " *9*(5), 1-6.

Punie, Y. & Cabrera, M. 2006. *"The Future of ICT and Learning in the Knowledge Society. European Communities".* Retrieved 28 June, 2011, from http://ftp.jrc.es/EURdoc/eur22218en.pdf

Richards, R. 2010. "*Digital citizenship and web 2.0 tools*". *Journal of Online Learning and Teaching*, *6*(2), 516-522.

Yıldırım, A. , Şimşek, H. 2011. "*Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri"*. 8. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınevi.

ISBN
978-605-7875-34-1

İNSAN KAYNAKLARI MUHASEBESİNİN TAM SET TÜRKİYE MUHASEBE VE TÜRKİYE FİNANSAL RAPORLAMA STANDARTLARI (TMS/TFRS) KAPSAMINDA İNCELENMESİ

H. Arif TUNÇEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, hatuncez@selcuk.edu.tr

ÖZET

Günümüzde insan kaynakları, işletmenin amaçlarına ulaşması için en önemli stratejik unsurlardan biri olmakla birlikte işletmelerde bir ihtiyaç olarak kabul görmektedir. İşletmeler faaliyetlerini sürdürebilmesi için gereksinim duyduğu insan kaynaklarını artık bir maliyet unsuru olarak değil, işletmenin sahip olduğu bir varlık olarak düşünmektedir.

Bu çalışmanın amacı Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı, TMS 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama Standardı ve TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı kapsamında insan kaynakları faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesine yönelik inceleme yapılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Kaynakları, İnsan Kaynakları Muhasebesi, TMS/TFRS

1-GİRİŞ

İnsan kaynaklarının en önemli amaçlarından biri olan eğitim ve geliştirme çalışmalarını, insan kaynakları için yapılan eğitim harcamalarını bir yatırım olarak görmektedir. İyi eğitim almış, kabiliyetli, yaratıcı, yenilikçi, örgüte bağlı personel ve benzeri nitelikteki insan kaynaklarına sahip olan işletmeler rekabet üstünlüğü sağlarken aynı zamanda işletmeye finansal açıdan bir yük oluşturmaktadır (Ceran, 2007).

İnsan kaynakları faaliyetlerini kapsayan muhasebe işlemleri ve finansal tabloların hazırlanmasında ortaya çıkan farklılıkların giderilmesi için Uluslararası Muhasebe Standartları düzenlenmiş, bu standartlar Türkçeye çevrilmiştir. Bu kapsamda TMS 18 Çalışanlara Sağlanan Faydalar ve TMS 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama Standartları tamamen, TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı ise kısmen insan kaynakları faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesine yönelik yayınlanmış standartlardır (www.kgk.gov.tr).

2-İNSAN KAYNAKLARI MUHASEBESİ

İnsan kaynakları muhasebesi, ilk olarak 1960'lı yıllarda tartışılmaya başlanmış, gelişimi temel olarak beş aşamada gerçekleşmiştir. Bu aşamalar aşağıdaki gibidir (Flamholtz, vd., 2002):

ISBN
978-605-7875-34-1

- 1960-1966: Temel insan kaynakları muhasebesi kavramlarının teorinin ilgili bölümlerinden türetilmesi,
- 1967-1970: Ölçüm modelleri geliştirilmesine yönelik temel akademik araştırmalar,
- 1971-1977: İnsan kaynakları muhasebesine olan ilginin hızla büyümesi,
- 1978-1980: Akademik çevrelerin ve işletmelerin insan kaynakları muhasebesine olan ilgisinin azalması,
- 1981'den bugüne: İnsan kaynakları muhasebesi teori ve uygulamalarına olan uluslararası ilginin yeniden artması.

1973 yılında Amerikan Muhasebeciler Birliği tarafından insan kaynakları muhasebesi "insan kaynaklarına ait bilgileri belirlemek, ölçmek ve elde edilen verileri işletmeyle ilgili bilgi kullanıcılarına iletmek işlevini üstlenen muhasebe işlemleri" olarak tanımlanmıştır (American Accounting Association, 1973).

İnsan kaynakları muhasebesi sadece çalışanların işletmeye maliyetleri için kurulmuş bir muhasebe sistemi değil, aynı zamanda insanların yöneltmesine ilişkin bir düşünce sisteminin de gelişmesine yönelik bir sistemdir (Karacan, 2004). İnsan kaynakları muhasebe sistemi ile işletmeler, etkin ve verimliliklerini arttırarak gelecekte daha doğru kararların alınmasında yardımcı olmaktadır (Aydın, vd., 2015).

İnsan kaynakları muhasebesinin yararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Kardeş Selimoğlu, 2001):

- İnsan kaynaklarına yapılacak yatırımların aktifleştirilmesi ve gelecekteki hizmet süreleri itibariyle takip edilmesinde yol gösterici olmaktadır. Aynı zamanda gelecekte yapılacak ödemelerle ilgili olarak tahakkuk eden maliyetlerin işletme yönetimine gelecekle ilgili izleyecekleri insan kaynakları politikası kararlarında yardımcı olur.
- İnsan kaynakları ile ilgili bilgiler finansal raporlarda yer alacağından bu raporları kullanan bilgi kullanıcılar daha etkin kararlar almasını sağlayabilir.
- Hazırlanacak finansal raporlar, insan kaynaklarına ilişkin bilgileri de içereceğinden daha kapsamlı olarak hazırlanacakları için finansal raporlara bir bütünlük kazandırarak, kullanıcıların daha tutarlı kararlar alabilirler.

İnsan kaynaklarının maliyetinin ölçümü açısından (Aydın, vd., 2015);

- Fiili (tarihi) maliyet yöntemi,
- Yenileme maliyet yöntemi

olarak ikiye ayrılmıştır.

Fiili maliyet yöntemi, henüz harcanmamış olan işe alma, eğitme ve geliştirme gibi maliyetleri, insan kaynakları yatırımı olarak düşünülür (Brummet, 1970). Bu yöntem geçmiş, bugün veya gelecekte faydası olacak harcamaları içerir (Savich ve Ehrenreich, 1976).

Yenileme maliyet yöntemi, işletmedeki insan kaynakları birey, grup ve işletmenin tüm

ISBN
978-605-7875-34-1

çalışanları olarak üç boyutta düşünülmüştür. Yenileme maliyetine iki farklı bakış açısı mevcuttur. Bunlar; kişisel yenileme maliyeti ve pozisyon yenileme maliyetidir. Kişisel yenileme maliyeti, aynı işi yapacak başka bir çalışan için yapılacak giderleri içermektedir. İşletmede belli bir görevde bulunan bir kişinin, o görevin şartlarını yerine getirebilecek başka birisiyle yenilenmesi sonucu oluşan maliyetler, pozisyon yenileme maliyeti olarak tanımlanmaktadır (Kardeş Selimoğlu, 2001).

Fiili maliyet yöntemi, iktisap değeri ve geçmiş değerleri vurgularken, bu yöntemde cari piyasa maliyetleri kullanılmaktadır. Yenileme maliyet yöntemi, fiili maliyet yönteminde ölçüm işleminin, belirli bir zaman geçtikten sonra çalışanın değeri ile hiçbir ilişkisinin kalmaması sorununu ortadan kaldırmaktadır. Bu yöntem, cari dönem verilerini yansıttığı için daha iyi bir yönetim bilgisi sunmaktadır. Aynı zamanda, piyasa fiyatı odaklıdır ve daha gerçekçidir (Savich ve Ehrenreich, 1976).

3- TMS/TFRS KAPSAMINDA İNSAN KAYNAKLARI MUHASEBESİ

TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı 01/01/2013 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 30656 sayılı 15/01/2019 tarihinde, TMS 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama Standardı 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere 26095 sayılı 01/03/2006 tarihinde, TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı 31/12/2005 tarihinden sonra başlayan hesap dönemleri için uygulanmak üzere ilk olarak 26125 sayılı 31/03/2006 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

İşletmelerde çalışma hayatının sona ermesinden sonra çalışan haklarının devlet tarafından finanse edilmesinden bireysel olarak finanse edilmesine doğru yaşanan değişim, çalışanlara sağlanan faydaları düzenlenmesi gibi ihtiyaçlar olması sebebiyle bu standartlar oluşturulmuştur (Ertuğrul, 2013).

TMS 19 Standardı, çalışanlara sağlanan faydaların muhasebeleştirilmesine ve açıklamasına ilişkin hususları belirlemektedir. Bu standarda göre işletmenin çalışana, sunduğu hizmet karşılığında gelecekte ödeyeceği faydalara ilişkin bir borcu ve sağlanan faydalar karşılığında çalışanın sunduğu hizmetten elde edilen ekonomik faydayı işletme tükettiğinde ise bir gideri, muhasebeleştirilmesi gerekmektedir (TMS 19, m. 1). Bu standart ile işletmenin en önemli gider kalemlerinden olan personel giderleri hakkında finansal tablo kullanıcıları için gerekli olan anlaşılır, güvenilir ve karşılaştırılabilir bilgilerin hazırlanması sağlanacaktır (Örten, vd., 2007).

Bu Standardın uygulandığı çalışanlara sağlanan faydalar aşağıdakileri içerir (TMS 19, m. 4):

a-Çalışan, çalışan grubu veya onların temsilcileri ile işletme arasındaki resmi planlar veya diğer resmi anlaşmalar kapsamında sağlanan faydalar,

b-İşverenin ülke, devlet, sektör veya birden fazla işverenin dahil olduğu diğer planlara katkı yapmasını gerektiren yasal veya sektör düzenlemeleri kapsamında sağlanan faydalar,

c-Zımni kabulden doğan yükümlülüğe sebep olan gayri resmi uygulamalar kapsamında sağlanan faydalar.

ISBN
978-605-7875-34-1

TMS 26, emeklilik fayda planlarına ilişkin finansal tabloların hazırlandığı hallerde, söz konusu finansal tablolara uygulanılarak emeklilik fayda planını, katılımcıların işverenlerinden ayrı olarak raporlama yapan bir işletme olarak ele almaktadır (TMS 26, m. 1-2).

Bu Standart; planın, bir grup olarak tüm katılımcılara yönelik muhasebeleştirilme ve raporlama konularını düzenler. Katılımcıların emeklilik fayda haklarının kendilerine bireysel olarak raporlanmasını düzenlemez. TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı ise, ilgili işverenin finansal tablolarında yer alan emeklilik faydalarının maliyetinin belirlenmesini düzenler (TMS 26, m. 3-4).

TFRS 2 ise, çalışanlarının hisse senedi opsiyon hakkını elde ettiği işlemlere bağlı giderleri de kapsayacak şekilde, kar veya zararı ile finansal durumunda gösterilmesini zorunlu kılar (TFRS 2, m. 1).

TFRS 2 karşılığında mal veya hizmet tedarik edilen ya da edinilen aşağıdaki işlemlerde uygulanır (TFRS 2, m. 2):

a-Özkaynağa dayalı (özkaynaktan karşılanan) hisse bazlı ödeme işlemleri,

b-Nakde dayalı (nakit olarak ödenen) hisse bazlı ödeme işlemleri,

c-İşletmenin mal veya hizmet alımını veya edinimini gerçekleştirdiği ve anlaşma hükümlerinin işletmeye ya da söz konusu mal veya hizmetin tedarikçisine, anlaşma konusu mal veya hizmet bedelinin nakit olarak (ya da başka bir varlığın transferi yoluyla) veya özkaynağa dayalı finansal araçlar verilmesi suretiyle ödenmesi alternatiflerinden birini tercih etme imkânı sağladığı işlemler.

TFRS Hisse Bazlı Ödemeler 2 Standardının çalışanlara özel düzenlemelerinin muhasebeleştirilmesinde önerilen özkaynak hesaplarının kullanımı söz konusu ilişkiyi yansıtan son noktadır. Bu Standartta adı geçen hisse bazlı ödeme, işletmenin aldığı mal ve hizmetlere karşılık olan özkaynağa dayalı finansal araçları (hisse senedi ve hisse senedi opsiyonu) verdiği veya özkaynağa dayalı finansal araçların fiyatlarına bağlı olarak mal ve hizmet tedarikçilerine karşı borçlandığı işlem olarak tanımlanmaktadır (İçten, 2012).

4-SONUÇ

İnsan kaynaklarının temel amacı, işletmelerin insan kaynaklarını doğru değerlendirmesi, kullanılması ve bilgi kullanıcılara güvenilir nitelikte bilgi akışını sağlamaktır.

İnsan kaynakları ile ilgili faaliyetler, TMS/TFRS standartlarına uygun olarak ilgili faaliyetlerin niteliğine göre gider, maliyet, aktif ve pasif hesaplarda izlenmektedir. Dolayısıyla, işletmenin insan kaynaklarına yönelik finansal boyutlu faaliyetleri hem gelir tablosu hem de bilançoda raporlanmaktadır.

Gerek TMS 19 gerekse TMS 26 ve TFRS 2 incelendiğinde birbirini tamamlayıcı niteliklere sahiptir. İşletmeler açısından her geçen gün önemi artan insan kaynakları muhasebesi TMS/TFRS

ISBN
978-605-7875-34-1

standartları kapsamında bir bütünlük sağlayarak yönetime daha etkin karar verme konusunda yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

American Accounting Association, 1973, Report of the Committee on Human Resource Accounting. The Accounting Review, Cilt: 49.

Aydın, S., vd., 2015, İnsan Kaynakları Muhasebesi: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 29, Sayı: 4.

Brummet R.L., 1970, Accounting for Human Resources, The Journal of Accountancy, Sayı: 130.

Ceran, Y., 2007, Muhasebede Eskinin Yenisi Bir Kavram: İnsan Kaynakları Muhasebesi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 18.

Ertuğrul, A. N., 2013, TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardının Türkiye'de Uygulanabilirliği, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 3.

Flamholtz, E.G., vd., 2002, Human Resource Accounting: a Historical Perspective and Future Implications, Management Decision, Sayı: 10.

http://www.kgk.gov.tr

İçten, O., 2012, TFRS-2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı Işığında Hisse Bazlı Ödeme İşlemlerinin Muhasebeleştirilme ve Ölçme Süreci, Vergi Dünyası, Sayı: 365.

Karacan, S., 2004, Muhasebeye Farklı Bir Bakış Açısı, İnsan Kaynakları Muhasebesi Genel Tanıtım, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 66.

Kardeş Selimoğlu, S., 2001, İşletmelerin Etkinliğini ve Verimliliği Artırmada İnsan Kaynağı Muhasebesinin Rolü, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1290, İ.İ.B.F. Yayınları No:171, Eskişehir.

Örten, R., vd., 2007, Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları, Gazi Kitabevi, Ankara.

Savich, S.R. ve Ehrenreich, B.K., 1976, Cost/Benefit Analysis of Human Resource Accounting Alternatives, Human Resources Management, Sayı: 15.

TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler Standardı.

TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar Standardı.

TMS 26 Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama Standardı.

ISBN
978-605-7875-34-1

ATANMIŞ VE SEÇİLMİŞ YÖNETİCİ DAVRANIŞLARININ ÇALIŞANLARA ETKİSİ: KOZAN BELEDİYESİ VE KOZAN KAYMAKAMLIĞI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

THE IMPACT OF APPOİNTED AND ELECTED MANAGERS' BEHAVİORS ON EMPLOYEES: AN APPLİCATİON ON KOZAN MUNİCİPALİTY AND KOZAN GOVERNORSHİP

Ahmet GÜVEN
Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi, ahmetguvenn@gmail.com

Çağatay ALAN
Ögr.Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Almus MYO, cagatay.alan@gop.edu.tr

ÖZET
Kamu kurumlarının temel görevi kamu yararı kapsamında kamusal mal ve hizmet sunmaktır. Bu görevi kurumlarının başında bulunan atama yada seçim sonucu iş başına gelen yöneticiler önderliğinde kamu çalışanlarıyla gerçekleştirmektedirler. Kamu kurum yöneticilerinin atama yada seçimle belirlenmesi kurum çalışanlarının örgütsel ve bireysel başarıları üzerinde önemli bir etken olarak algılanmaktadır. Özellikle örgütsel bağlılık konusunda yöneticisiyle iyi ilişkiler geliştiren, yönetime katılım imkanları daha fazla olan kurum çalışanlarının hem örgütsel bağlılıklarının hem de kurumsal performanslarının daha yüksek olacağı beklenmektedir. Hazırlanan bu çalışmada atamayla ve seçimle iş başına gelen kamu yöneticilerinin kurumlarında sergiledikleri davranışlarının çalışanlarının performansına ve örgütsel bağlılığı üzerine etkisini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda Adana/Kozan ilçesinde görev yapan belediye ve kaymakamlık personelinin kurum amirlerinin davranış kalıplarını değerlendirmesi ve çalışanların bu davranış kalıplarından dolayı örgütsel bağlılık ve performansları üzerinde ne gibi etkiler ortaya çıkardığı gerçekleştirilen bir alan araştırmasıyla saptanmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atanmış yönetici, Seçilmiş yönetici, Belediye, Kaymakamlık, Kamu personeli

ABSTRACT
The main task of public institutions is to provide public goods and services within the public interest. This task is carried out by the public employees at the head of the institutions, led by the administrators who are assigned to the election result. The election of public institution managers to appointment or election is perceived as an important factor on the organizational and individual achievements of institution employees. It is expected that both organizational commitment and organizational performance of institutional employees who have a better relationship with manager in terms of organizational commitment and who have more participation opportunities in management are expected to be higher. In this study, it is aimed to determine the effects of the behaviors exhibited by public administrators in institutions in terms of performance and organizational commitment. In line with this aim, an attempt is being made to investigate the behavioral patterns of institutional supervisors of the municipal and district governorship personnel working in the province of Adana / Kozan and to investigate the effects of these behaviors on organizational commitment and performance.
Keywords: Assigned administrator, Elected manager, Municipality, District Governor, Public staff

1.GİRİŞ

Yönetim, tarihin her döneminde, her alanda önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Yönetim kavramının önemli unsurları arasında gösterilen yönetici ve yönetilen unsurları yönetim sürecinin ilk ortaya çıktığı günden bu güne kadar uzanan önemli iki olguyu oluşturmaktadır. Bu iki

ISBN
978-605-7875-34-1

unsur arasında yaşanan olaylar yönetim biliminin konusunu oluşturmaktadır. Günümüzde yönetilen ve yöneten ilişkisi, başta bu unsurlar olmak üzere örgüt ve bireyler üzerinde son derece önemli bir konu haline gelmiştir. Bu çerçevede konuyla alakalı, literatürde etkili bir yönetim sürecinin varlığı için yöneten - yönetilen ve örgüt ilişkisini kapsayan çok sayıda çalışmaya rastlanılmaktadır. Bu çalışmalardan bir kısmı tek başına yöneticiyi ve yönetilenleri ele alırken (Öztürk vd, 2010: 57 ; Tümkaya, 2017: 243 ; Özan vd, 2016: 537 ; Bulut ve Bakan, 2005: 62; Güven, 2013:1). bazıları doğrudan örgütü konu aldığı görülmektedir (Gökmen, 2010: 11; Ece ve Gültekin, 2018: 82 ; Demirhan vd, 2014: 285 ; Zeydan ve Akın, 2011:155).

Yönetim üzerine yürütülen tüm çalışmaların ortak noktasını oluşturan yönetsel sürecin etkinliği konusu ağırlıklı olarak yöneten - yönetilen ve örgüt unsurlarının etkinliği üzerinde durmaktadır. Bu üç unsur arasında etkin bir yapı oluşturma konusunda yöneticilere büyük görevler düşmektedir. Bu süreç içinde örgütün lideri olarak sevk ve idaresinde hayati kararlar alan yöneticinin davranışları çalışanlarını (yönetilenleri) ve örgütü diğer unsurlardan daha fazla etkileyeceği kaçınılmazdır. Yönetim ve yönetici kavramlarının, bir başkasına iş gördürme, başkaları aracılığı ile iş başarma ve örgütsel hedeflere ulaşmanın söz konusu olduğu süreçleri anlatmak için kullanılan kavramlar olduğu düşünüldüğünde (Koçel, 1998: 11-12). Yöneticinin temel görevinin bu süreç içinde örgüt amaçlarının gerçekleştirilmesi için iş gören davranışlarını örgütleyen ve yönlendiren önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Çelik, 2004:188). Yönetim, "örgüt amaçlarının etkili ve verimli olarak gerçekleştirilmesi amacıyla; planlama, örgütleme, yürütme, koordinasyon ve kontrol fonksiyonlarına ilişkin kavram, ilke, teori, model ve tekniklerin, sistematik ve bilinçli bir biçimde maharetle uygulanması ile ilgili faaliyetlerin tümüdür" (Genç, 2004: 17). Yönetimin asli unsuru olan yöneticiler yönetsel iş ve eylemlerin merkezinde yer alırlar. Her yönetici eylem ve işlemleriyle örgütün varlığına, amacına, yenileşmesine, verimliliğine ve daha birçok özelliğine hükmeder (Uğurlu, 2012: 202). Yöneticiler, örgütü amaçlarına ulaştırmak için personelleriyle işbirliği yapmak zorundadır. Yönetsel etkinliğin gerçekleştirilmesi çalışanlarını harekete geçirebilen bir yönetim etkinliğini zorunlu kılmaktadır (Kaya vd, 2014: 81). Yönetsel etkililik adı verilen örgütsel amaçlara ulaşma süreci yöneticinin davranışları sonucu ortaya çıkan bir etkilik şeklidir (Karatepe, 2005: 310). Yönetim konusunda önemli bir yere sahip olan yönetsel etkililik, yöneticinin örgütsel hedef ve amaçlar doğrultusunda çalışanları üzerinde sergilediği davranışları sonucu ortaya çıkan bir durumdur (Kaya vd, 2014: 80). Yöneticinin davranışlarından beslenen bu süreç yöneticinin niteliğine, liderlik vasfı taşımasına, yönetilenler tarafından kabulü gibi pek çok unsurdan etkilenmektedir. Bu sürecin muhatabı olan çalışanlar (yönetilenler), yöneticilerinin davranışlarından olumlu / olumsuz yönde etki altında kalmaktadırlar. Yöneticinin bu vasıfları yöneticinin iş başına gelme şekliyle de yakından ilgilidir. Atama usulüyle göreve gelen temel görevi kendine yasalarla verilen yöneticilerin asli görevi yönetimin fonksiyonlarını oluşturan planlama, örgütleme, koordinasyon, yürütme ve denetim fonksiyonlarının icrasından ibarettir. Yasal mevzuatın dışına çıkmadan kendine verilen görevleri yerine getiren yöneticiler klasik yönetim anlayışının adeta birer robotları gibidirler. Bunun yanında seçimle iş başına gelen yöneticilere bakıldığında klasik olarak görevleri yönetimin fonksiyonları olmakla beraber uygumla ve iş başına gelme sürecinde kişisel liderlik vasıflarının etkisinin daha fazla olacağı beklenmektedir. Seçimle iş başına gelen yöneticilerin tekrar seçilebilmeleri seçim çevrelerinin istek ve taleplerine uygun davranışları sergilemelerine bağlı iken atamayla iş başına gelen yöneticilerin öncelikli hesap verecekleri çevre kendilerini atayan makam ve kendilerine verilen yasal yetkinin çerçevesidir. Bu nedenle atama ve seçimle işbaşına gelen yöneticilerin yönetim faaliyetleri ve yönetilenlerle olan ilişkileri aynı değildir. Her iki grubunda ortak gerçekleştirdiği yönetim faaliyeti farklılık arz etmektedir. Bu farklılığı kurum içinde birçok noktada görmek mümkündür.

Örneğin örgütsel başarı çalışanların bireysel ve kurumsal performansıyla yakından ilgili bir konudur. Bu başarının şekillenmesinde örgüt yöneticisinin tutum ve davranışları hayati öneme sahiptir. Çalışanların bireysel performans yönetiminde, öncelikle yöneticinin kurumsal, takım ve bireysel performans sorumluluğu bulunmaktadır. Bu açıdan kurum insan kaynaklarını cesaretlendirme,

ISBN
978-605-7875-34-1

özendirme ve bilgilendirme yoluyla bulundukları kurumsal konumdan, daha iyi bir konuma gelmelerine rehberlik etme görevi yöneticiye bağlıdır (Akçay ve Bilgin, 2016:155). Çalışanların performans düzeyi ne kadar yüksek olursa örgütlerin de verimliliği o kadar yükselmekte, boş geçen süreler en aza inmekte ve kalite düzeyi de o ölçüde artmaktadır (Doğan, 2018: 27). Örgütsel başarı üzerinde yöneticinin çalışanların performansını artırıcı tedbirler alması motivasyon araçları kullanması davranışlarını bu yönde belirlemesi önemlidir. Örgütsel başarıda yönetici tarafından çalışanlara uygulanan maddi ve manevi motivasyon araçları çalışanların örgüte olan bağlılıklarında anahtar rol oynamaktadır. Çalışanların işyerine bağlılık dereceleri işgücü verimliliğine yansımakta; yöneticilerin tutum ve davranışları bu çerçevede çalışanlar üzerinde oldukça etkili olmaktadır (Selvi ve Ağca, 2015: 2). Yöneticinin atama ya da seçimle belirlenmesi, hesap verdiği makam ve gelecek beklentisi kurumsal ve personel başarısının sağlanmasında önemli bir etkendir.

Özellikle günümüzde artan rekabet ve örgütsel değişim; ürün, iş süreçleri yönetsel süreçlerin geliştirilmesi ve sürdürülmesi konusunda, gönüllülüğe ve bağlılığa dayalı olarak, gözle görünür biçimde çaba gösteren yönetici ve örgüt çalışanların varlığını gerekli kıldığı görülmektedir (Janssen, 2004: 56). Küreselleşme ve bununla beraber ortaya çıkan rekabet ortamında, insan faktörünün rolü, çalışanların katılım düzeyleri ve örgüte olan bağlılık giderek daha da önem kazanan konular arasında yer almaktadır (Sürücü ve Maşlakçı, 2018: 51-52). Bu sürecin yönetimde etkin şekilde yer bulması yöneticilerinin çalışanlarına yönelik davranışlarının daha samimi, açık ve çalışanlarına yakın ilişkiler geliştiren yöneticilerin varlığına bağlıdır. Bu tip ilişkilerin geliştiği örgütlerde çalışan personel ve örgüt arasında çalışanların kendi değer ve hedefleri ile örgütün hedefleri arasında uyum sağlayan bir örgütsel bağlılık ağı oluşturacaktır (Çarıkçı ve Küçükeşmen, 2018: 20). Örgütsel bağlılık ağının oluşması bireyin örgüt içinde kalma isteğini, örgütün belirlemiş olduğu amaç ve hedefleri benimsemesini ve örgütsel hedeflere ulaşma düzeyini artıran bir unsur haline getirecektir. Örgütsel bağlılığı yüksek olan çalışanlar örgütün amaç ve hedeflerini benimseyecek, örgüt için yararlı davranışlar göstermelerini sağlayacak ve bireyin örgütle bütünleşmesini kolaylaşacaktır (Kılıçaslan ve Kaya, 2018: 60-61). Tüm bu sürecin oluşmasında yöneticinin aktif görevi söz konusudur. Yöneticiyle çalışanlar arasındaki bu etkileşim süreci örgütsel başarının sağlanmasında çalışanların örgütsel faaliyetlere uyum içinde bağlı olarak görev almalarına yardımcı olacaktır. Yönetici çalışan etkileşimi örgüt içerisinde çalışanlara doğrudan etkisi olacağı gibi, örgütün geleceğini de etkileyeceği unutulmamalıdır (Bulut ve Meydan, 2018: 224). Bu nedenle özellikle liderlik vasfı taşıyan seçimle iş başına gelen yöneticilerin atamayla klasik yönetim fonksiyonlarından ibaret görev tanımı ve davranış kalıpları sergileyen yöneticilere göre kurumlarında daha önemli görevlere ve yere sahip olduğu düşünülmektedir.

Bu durumun saptanması amacıyla atama ve seçimle iş başına gelen yönetici grupları arasında beklenilen farklılığın olup olmadığını tespit etmek amacıyla kaymakamlık ve belediye çalışanlarının yönetici grupları hakkında davranışlarından kaynaklanan farklılıkları ve bu farklılığın çalışanlar açısından örgütsel bağlılığa ve performanslarının gelişimine etkisi olup olmadığını tespit etmek amacıyla Adana-Kozan ilçesi özelinde bir alan araştırılması yapılmıştır. Yapılan araştırma zaman ve mali kısıtlar nedeniyle dar ölçekli tutulmuştur. Çalışma tüm ülkeyi kapsamamakla birlikte araştırma konusuyla alakalı fikir vermesi açısından önemlidir. Yine elde edilen sonuçların yönetimle çalışan personel arasında psikolojik olarak korku, kaygı, yönetime şirin gözükme gibi nedenlerden dolayı kısmen taraflı yapıldığı ihtimalide göz önünde de bulundurulmalıdır. Bu kısıtlara rağmen elde edilen sonuçların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmanın bundan sonraki bölümünde yapılan alan araştırmasına yer verilmektedir.

2. UYGULAMA

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada amaç; Türkiye'de ilçe yönetimi içinde atamayla iş başına gelen kaymakamlık teşkilatı ve seçimle iş başına gelen ilçe belediyelerinde çalışan personelin kurum yöneticilerinin davranışlarından etkilenme düzeylerini saptamaktır.

ISBN
978-605-7875-34-1

2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma, zaman ve maliyet kısıtları göz önüne alınarak, Adana il sınırları içinde, Kozan ilçesinde görev yapan kaymakamlık ve belediye çalışanları üzerinde gerçekleştirilmiştir.

2.3. Veri Toplama Aracı

Alan araştırmasına dayalı çalışmada veriler, anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Anket soruları, açık uçlu sorulara cevap verme eğimindeki isteksizlik göz önünde bulundurularak, kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuştur.

Araştırmada kullanılan anket formu, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerine, ikinci bölümde ise atanmış ve seçilmiş yöneticilerin kişisel ve davranışsal eğilimlerini içeren davranış kalıplarına yer veren ifadeler yer almıştır.

2.4. Ana Kütle-Örneklem ve Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma evreni, Adana ili Kozan ilçe merkezinde görev yapan belediye ve kaymakamlık çalışanlarıdır. Bu kapsamda belediye ve kaymakamlık çalışanlarının tamamına elden anket dağıtılmış ve sağlıklı bir şekilde geri gelen 123 adet anket analize tabi tutulmuştur. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 16 istatistik paket programı kullanılmıştır.

2.5. Araştırma Bulguları

2.5.1.Demografik Bulgular

Tablo 1-Görev Yeri ve Yöneticinin Pozisyonu

Görev	**Kişi sayısı**	**%**	**Görev**	**Kişi sayısı**	**%**
Kaymakamlık	36	29,3	Alt düzey yönetici	52	42,3
Belediye	87	70,7	Orta düzey yönetici	51	41,5
Toplam	123	100,0	Üst düzey yönetici	20	16,3
			Toplam	123	100,0

Tablo1 de yer alan demografik veriler incelendiğinde ankete yanıt veren 123 kişiden %29,3'ünün Kaymakamlık çalışanı %70,7'sinin belediye personeli olduğu görülmektedir. Yine ankete yanıt veren 123 kişiden %42,3'ünün Alt düzey yöneticileri, %41,5'nin orta düzey yöneticileri ve %16,3'ünün ise üst düzey yöneticiler üzerinden değerlendirmede bulundukları görülmüştür.

Tablo 2-Cinsiyet –Yaş ve Öğrenin Durumu Dağılımı

Cinsiyet	**Kişi sayısı**	**%**	**Yaş**	**Kişi sayısı**	**%**	**Öğrenim Durumu**	**Kişi sayısı**	**%**
Bay	93	75,6	0-25	10	8,1	İlköğretim	4	3,3
Bayan	30	24,4	26-35	52	42,3	Lise	55	44,7
Toplam	123	100,0	36-45	41	33,3	Üniversite	60	48,8
			46 ve üstü	20	16,3	Lisansüstü	4	3,3

ISBN
978-605-7875-34-1

			Toplam	123	100,0	**Toplam**	123	100,0

Tablo2 de yer alan demografik veriler incelendiğinde ankete yanıt veren 123 kişiden %75,6'sının erkek %24,4'nün ise kadın katılımcılardan oluştuğu görülürken, ankete yanıt veren 123 kişiden %8,1'nin 0-25 yaş aralığında %42,3'nün 26-35 yaş aralığında %22,2'nün 36-45 yaş aralığında ve %16,3'nün ise 46+ yaş aralığında görev yaptıkları görülmektedir. Yine ankete yanıt veren 123 kişiden %3,3'ü ilköğretim %44,7'si lise %48,8'i üniversite ve %3,3'ü lisansüstü örgenime sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.5.2.Yapılan Testlere Bağlı Bulgular

Tablo 3- Yöneticinin Kişisel Özelliklerini Yansıtan İfadelerin Faktör Dağılımı

YÖNETİCİNİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİNE YÖNELİK İFADELER	HİÇBİR ZAMAN		NADİREN		ARA SIRA		SIK SIK		HER ZAMAN	
	BEL	**KAY**	**BEL**	**KAY**	**BEL**	**KAY**	**BEL**	**KAY**	**BEL**	**KAY**
Düzeni sağlar	2,3	0	9,2	0	13,8	0	12,6	22,2	62,1	77,8
Karar alırken riske girmekten kaçınmaz	9,2	0	6,9	0	28,7	22,2	11,5	30,6	43,7	36,1
Kimin neden sorumlu olduğunu her zaman bilir	2,3	0	11,5	0	6,9	0	18,4	13,9	60,9	86,1
Yeni fikirleri teşvik eder	2,3	0	9,2	5,6	12,6	19,4	23,0	22,2	52,9	52,8
Tutarlıdır	9,2	0	2,3	8,3	4,6	27,8	33,3	16,7	50,6	47,2
Eleştirilere açıktır	4,6	5,6	11,5	11,1	10,3	19,4	11,5	27,8	62,1	36,1
Kurallara uymaya önem verir	0	5,6	6,9	0	4,6	5,6	20,7	33,3	67,8	55,6
Gelecek hakkında planlar yapar	4,6	0	9,2	5,6	14,9	30,6	18,4	27,8	52,9	36,1
Amaçları belirgindir	2,3	0	18,4	5,6	14,9	18,4	14,9	16,7	49,4	50,0
Yeni projeler üretir	6,9	0	6,9	5,6	12,6	22,2	25,3	11,1	48,3	61,1
İşin denetiminde titizdir	4,6	0	9,2	5,6	9,2	11,1	28,7	50,0	52,9	33,3

ISBN
978-605-7875-34-1

Gerektiğinde çabuk karar alır	0	0	9,2	5,6	11,5	16,7	36,8	16,7	42,5	61,1

Tablo 3'te ankete katılan kaymakamlık ve belediye çalışanlarının yöneticilerinin kişisel özelliklerini kurumlarında yansıtma düzeylerini belirlemeye yönelik ifadelere verdikleri yanıtların frekans analizine yer verilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere "Karar alırken riske girmekten kaçınmaz" ifadesi belediye çalışanları tarafından %43,7 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %36,1 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. Yine "Kimin neden sorumlu olduğunu her zaman bilir" ifadesi belediye çalışanları tarafından %60,9 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %86,1 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. Başka bir ifade olan "Eleştirilere açıktır" ifadesi belediye çalışanları tarafından %62,1 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %36,1 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. Yine "Kurallara uymaya önem verir" ifadesinin belediye çalışanları tarafından %67,8 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %55,6 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. "Gerektiğinde çabuk karar alır." ifadesi belediye çalışanları tarafından %42,5 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %61,1 seviyesinde karşılandığı görülmektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde her iki kurumda da yönetici gruplarının kişisel özelliklerini yansıtan davranış kalıplarını yüksek olduğu görülmektedir. Belediye yönetiminin kaymakamlık yönetimine göre kişisel özelliklerinin çalışanlarca biraz da olumlu algılandığı görülmektedir.

Tablo 4- Yöneticinin Davranışsal Özelliklerini Yansıtan İfadelerin Faktör Dağılımı

YÖNETİCİNİN DAVRANIŞSAL ÖZELLİKLERİ	HİÇBİR ZAMAN		NADİREN		ARA SIRA		SIK SIK		HER ZAMAN	
	BEL	KAY	BEL	KAY	BEL	KAY	BEL	KAY	BEL	KAY
Arkadaşçadır	2,3	0	2,3	5,6	21,8	33,3	12,6	0	60,9	61,1
Astlarına güvenir	2,3	0	6,9	0	9,2	13,9	26,4	0	55,2	86,1
Açık ve dürüst bir yönetimi vardır	2,3	0	2,3	5,6	23,0	5,6	10,3	0	62,1	88,9
Güven vericidir	9,2	0	0	5,6	20,7	16,7	10,3	27,8	59,8	50,0
Birimlerin sonuçları hakkında bilgi verir	2,3	16,7	9,2	11,1	16,1	0	24,1	25,0	48,3	47,2
İyi çalışmaları taktir eder.	2,3	11,1	16,1	5,6	11,5	0	19,5	11,1	50,6	72,2

ISBN
978-605-7875-34-1

Diğerlerinin düşüncelerine önem verir	4,6	11,1	0	13,9	25,3	0	19,5	33,3	50,6	41,7
Astlarını savunur	2,3	11,1	11,5	5,6	5,7	25,0	16,1	16,7	64,4	41,7
Yeniliklere açıktır	2,3	0	4,6	5,6	11,5	0	17,2	5,6	64,4	88,9
Astlarına adil davranır	2,3	11,1	11,5	11,1	2,3	16,7	19,5	0	64,4	61,1
Karar verirken astlarına söz hakkı verir	2,3	0	2,3	5,6	9,2	13,9	35,6	16,7	50,6	63,9
Astlarına bir birey olarak saygı gösterir	4,6	0	9,2	16,7	2,3	0	14,9	11,1	69,0	72,2

Tablo 4'te ankete katılan kaymakamlık ve belediye çalışanlarının yöneticilerinin çalışanlar üzerinde sergiledikleri davranışsal özelliklerini kurumlarında yansıtma düzeylerini belirlemeye yönelik ifadelere verdikleri yanıtların frekans analizine yer verilmiştir. Tabloda da görüleceği üzere "Astlarına güvenir" ifadesi belediye çalışanları tarafından %55,2 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %86,1 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. Yine "Açık ve dürüst bir yönetimi vardır" ifadesi belediye çalışanları tarafından %62,1 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %88,9 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. Başka bir ifade olan "İyi çalışmaları taktir eder." ifadesi belediye çalışanları tarafından %50,6 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %72,2 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. Yine "Astlarını savunur" ifadesinin belediye çalışanları tarafından %64,4 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %41,7 seviyesinde karşılandığı görülmektedir. "Yeniliklere açıktır." ifadesi belediye çalışanları tarafından %64,4 oranında her zaman gerçekleştirildiği düşünülürken aynı ifade kaymakamlık çalışanları açısından %88,9 seviyesinde karşılandığı görülmektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde her iki kurumda da yönetici gruplarının kişisel özelliklerini yansıtan davranış kalıplarını yüksek oranda olumlu algılandığı görülmektedir. Kaymakamlık yönetiminin belediye yönetimine göre çalışanları etkileyen olumlu davranış kalıplarını daha fazla sergiledikleri görülmektedir.

Frekans analizleri dışında araştırmaya katılan belediye ve kaymakamlık çalışanlarının seçilmiş ve atanmış yöneticilerin davranışlarının örgütsel bağlılık ve performansları üzerinde etkisini saptamak amacıyla yaş, cinsiyet, görev, görev yeri ve hizmet süresi gibi değişkenler açısından bir farklılık ortaya çıkarıp çıkarmadığını test etmeye yönelik T testi ve Anova analizleri yapılmıştır.

Atanmış yöneticilerin bulunduğu kaymakamlık ile seçimle iş başına gelen yöneticilerin ağırlıkla görev yaptığı belediye çalışanlarından elde edilen bilgilere dayanılarak yapılan t testinde 0.05 anlamlılık düzeyinde (0,046) her iki kurumda çalışan yöneticilerin kişisel özelliklerinden kaynaklanan davranışlar arasında anlamlı bir farklılığa rastlanırken her iki kurum açısından yöneticilerin davranışsal açıdan davranışlarının algılanması konusunda anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca göre kaymakamlık yöneticileri (atanmış yöneticiler) belediye yöneticilerine (seçilmiş yöneticiler) göre çalışanları tarafından daha olumlu kişisel

ISBN
978-605-7875-34-1

özelliklerden kaynaklanan davranış kalıplarına sahip olduğunu ifade ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Davranışsal açıdan her iki kurum yönetimi açısından herhangi bir far söz konusu değildir.

Bu sonuçlara bağlı olarak her iki kurum içinde yöneticiler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla gerçekleştirilen Anova analizine göre 0.05 anlamlılık düzeyinde (,016) düzeyinde yöneticinin kişisel özellikleri içinde yer alan ifadelerin orta düzey yöneticilerle alt ve üst düzey yöneticilere göre anlamlı bir farklılığa sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre alt ve üst düzey çalışanlar orta düzey çalışanlara göre daha az kişisel davranış kalıplarından örgütsel bağlılık ve performans konusunda olumlu etkilendikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Yine yapılan bir diğer anavo analizi sonucunda, eğitim unsuru ile kurum yöneticilerinin kişisel ve davranışsal tavırlarının her iki davranış grubu için anlamlı bir farklılık taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda her iki kurum çalışanlarının eğitim seviyeleri artıkça yöneticilerinin davranışlarını daha olumlu algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. 0.05 anlamlılık düzeyinde kişisel davranışları içeren algı (,000) iken çalışanları ilgilendiren davranışsal algı (,007) olarak saptanmıştır.

Yine her iki kurum çalışanının alt-orta ve üst düzey yöneticisini değerlendirdiği ankette gerçekleştirilen anova analizine göre yöneticilerin kişisel davranışları alt düzey yöneticilere göre arta düzey yöneticiler acısından (0,007) anlamlı bir farklılık taşırken, davranışsal açıdan benzer bir durumun üst düzey ve alt düzey yöneticiler acısından söz konusu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 0.05 anlamlılık düzeyinde (0,013). Bu kapsamda üst düzey yöneticilerin alt düzey yöneticilere göre daha olumlu davranış sergiledikleri çalışanlar tarafından kabul görmektedir.

Yapılan bu analizlerin dışında cinsiyet, görev, hizmet süresi vb. konularda anlamlı ve farklılık ortaya koyan başka bir sonuca ulaşılmamıştır.

4. SONUÇ

Kamu kurumlarının etkin ve verimli işlemesi sorunsalı her ülkenin öncelikli meseleleri arasında gelmektedir. Kurumsal etkinliğin kaynağı olarak örgüt çalışanları ve yöneticilerin performansı önemli bir etken olarak ele alınmaktadır. Bu etkinliğin gerçekleşmesi de çalışanların performansı yanında örgütsel bağlılık düzeylerinin yüksek olmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Kamu çalışanlarının ve dolayısıyla örgütün başarısı ve etkinliği iyi işleyen bir yönetim yapısına ihtiyaç duymaktadır. Kamu idarelerini yöneten yöneticilerin göreve gelme şeklinden kişisel özelliklerine kadar birçok unsur çalışanların ve dolayısıyla örgütün başarısında önemli rol almaktadır. Yöneticilerin çalışanları üzerinde sergiledikleri yönetsel davranışlar amirin kişiliği başta olmak üzere kendine verilen yetki ve psiko-sosyal etkenlere bağlı olarak farklılık sergilememektedir. Özellikle çalışanlarıyla iyi iletişim kurabilen, yönetimde çalışanlarına söz hakkı tanıyan, çalışanlarıyla yönetişim içinde örgütü yöneten idarecilerin olduğu örgütlerde bireysel ve kurumsal başarının yüksek olması beklenmektedir. Buna karşılık klasik anlamda idareci olan sadece kendine verilen yetkiler çerçevesinde görev alan yöneticiler kurum içinde sorumluluk almaktan kaçınmakta, karşılaştıkları psiko-sosyal etkenler karşısında pasif kalabilmektedirler. Bu iki grup yönetici unsurunun kaynağı olarak yönetici görülse dahi, yöneticinin liderlik vasfı taşıması, emek harcayarak yönetime gelmesi, hesabı kendini seçen ve çalıştığı personeline veren kişiler olmasında atama ve seçim unsuru önemli bir ayrım kaynağı olarak görülmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen alan araştırmaları bu konuyu desteklerken Türk kamu yönetiminde seçilmiş ve atanmış yönetici ayrımının net olmaması kurum içinde seçilmiş dahi olsalar üst yönetime öncelikle hesap veriyor olmaları, kamu yönetiminin yönetsel kültürü gibi birçok etken her iki grup yönetici tipi arasındaki farkın net anlaşılmadığını ortaya koymaktadır.

Örneğin Adana Kozan ilçesi özelinde yürütülen seçilmiş ve atanmış yöneticilerin çalışanlar üzerindeki etkisini ve farklılığını ortaya koyan çalışmamızda çok net bir farklılıkla karşılaşılamamıştır. Fark yöneticilerin davranışlarından ziyade kişisel özelliklerinden kaynaklanan davranışlarda gözlenmektedir. Bunun yanında çalışanların eğitim seviyesindeki artışa paralele olarak çalışanlar açısından yöneticilerin seçilmiş idarecileri atanmış idarecilere göre çalışanlarla olan

ISBN
978-605-7875-34-1

ilişkilerinin daha pozitif olduğunu ve çalışanların örgütsel bağlılık ve performansına olumlu yansıdığını ifade ettikleri sonucuna ulaşmıştır. İki grup yönetici açısından açık bir farklılığın olmaması, seçilen alanın küçük olması yanında örgüt çalışanlarının psikolojik olarak amirlerine daha şirin gözükmek istemeleri, korkuları vb nedenlerle taraflı bir şekilde ifade edilme olasılığı da göz önüne alınması gereken bir durumdur. Elde edilen sonuç ne olursa olsun kamu çalışanlarının örgütsel bağlılığı ve bireysel ve kurumsal performansı üzerinde örgüt yöneticisinin çok büyük rolü bulunmaktadır. Yöneticilerle kurum çalışanları arasında iletişim ne düzeyde yüksekse, kararlara katılım konusunda çalışanlara söz hakkı veriliyorsa, örgüt içinde aile ortamı oluşturuluyorsa, sorumluluk ve hesap verebilirlik konusunda yöneticiler ne düzeyde aktifse örgütsel başarının o oranda artacağı açıktır. Bu örgütte çalışan personelin kurumsal bağlılığı ve başarısının yüksek olması Türk kamu yönetiminin üzerinde durduğu örgütsel etkinlik ve verimlilik sorununun çözümünde önemli rol oynayacaktır.

3.KAYNAKLAR

AKÇAY, V, BİLGİN, K. (2016). Kamu Performans Yönetimine Etkisi Açisindan Psikolojik Sermaye. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12 (2), 154-174.

BULUT, H, MEYDAN, C. (2018). Liderlik Tarzlarının Çalışanların Ses Verme Davranışına Etkisi: Kamuda Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 73 (1), 223-244.

BULUT, Y , BAKAN, İ . (2005). Yönetici Ve Yöneticilik Üzerine Kahramanmaraş Kentinde Bir Araştirma. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 5 (9), 62-89

ÇARIKÇI, İ , KÜÇÜKEŞMEN, E . (2018). Örgütsel Adalet Algisi Ve Örgütsel Bağliliğa Etkisi: Kamu Çalişanlari Üzerine Bir Araştirma. Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 4 (1), 24-44.

ÇELIK, V. (2004). Liderlik, Eğitim ve Okul Yöneticiliği El Kitabı. Ankara, Pegem A Yayıncılık.

DEMİRHAN, D , DEMİRHAN, Y , KULA, D , KARAGÖZ, G . (2014). İş Memnuniyeti Ve Yönetici Desteğinin Memurlarin Performansina Etkisi: Diyarbakir Özel Harekat Polis Birimi Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19 (1), 285-297

DOĞAN, H . (2018). Örgütsel Adalet Algisi İle İş Performansi Arasindaki İlişki. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20 (2), 26-46.

ECE, S , GÜLTEKİN, S . (2018). Yönetici Desteği Ve Örgütsel Bağlilik: Kamu Sektöründe Bir Uygulama. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, (66), 82-93

GENÇ, N. (2004), Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar, Seçkin Kitabevi, Ankara.

GÖKMEN, A . (2015). "Yönetici Değişiminin İşletme Performansına Etkisi". Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2 (2), 11-17.

GÜVEN, A . (2013). The Effects Of Manager Behavior On Motivation Of The Workers: An Application On Teachers Working In The Natıional Education Department. Uluslararası Yönetim, Eğitim ve Ekonomik Perspektifler Dergisi, 1 (1), 1-20.

JANSSEN, O, (2004). The Barrier Effect of Conflict With Superiors In The Relationship Between Employee Empowerment And Organizational Commitment, Work&Stress, January/March2004,Vol. 18, No.1,56/65

KARATEPE, S. (2005). Yönetsel Etkililik: Okul Yönetiminde Yönetsel Etkililiğin Astlarla İlişkiler Boyutu. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10 (2), 307-326.

KAYA, A, BALAY, R, TINAZ, S . (2015). Yönetici ve Öğretmenlerin Yönetsel Etkililik ve Örgütsel Bağlılık Algıları Arasındaki İlişki. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 15 (2), 79-97.

ISBN
978-605-7875-34-1

KILIÇASLAN, S, KAYA, A. (2018). Personel Güçlendirme İle Örgütsel Bağlilik Arasindaki İlişkinin İncelenmesi: Kamu Kurumu Çalişanlari Örneği. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 10 (1), 57-71.

KOÇEL, T. (1998). İşletme Yöneticiliği. İstanbul, Beta Yayınları.

ÖZAN, M , GÜNDÜZALP, S , YARAŞ, Z , POLAT, H , ŞENER, G . (2016). Kadınların Yönetici Olma İsteğinde Personel Güçlendirme Uygulamalarının Etkisi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 17 (3), 537-558.

ÖZTÜRK, H, YILMAZ, F, DEMIR, N. (2010). Hastanelerde Çalişan Yönetici Hemşirelerin Sorunlari. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 12 (2), 57-65.

SELVİ, M, AĞCA, N. (2015). Okul Yönetici Davranişlarinin Öğretmenlerin Örgütsel Bağliliğina Etkisi. International Anatolia Academic Online Journal / Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (2), 20-38

SÜRÜCÜ, L, MAŞLAKÇI, A . (2018). Örgütsel Bağlilik Üzerine Kavramsal İnceleme. International Journal of Management and Administration, 2 (3), 49-65. DOI: 10.29064/ijma.397853

TÜMKAYA, S, ASAR, Ç . (2016). İlkokul Yöneticilerinin İletişim Becerilerine İlişkin Yönetici Ve Öğretmenlerin Görüşlerinin İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26 (1), 243-258.

UĞURLU, C. (2011). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Yönetici Etik Liderlik Davranışına İlişkin Algıları. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 36 (2), 203-213.

ZEYDAN, M, AKIN, A . (2011). İşletme Yaşam Çevrimi Bağlaminda Yönetici-Liderlik Matriksi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 24 (4), 155-173.

ISBN
978-605-7875-34-1

SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI AÇISINDAN ESKİŞEHİR VE GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARISON OF ESKISEHIR AND GAZIANTEP METROPOLITAN MUNICIPALITIES IN TERMS OF SOCIAL MUNICIPALITY PRACTICES

Çağatay ALAN
Ögr.Gör., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Almus MYO, cagatay.alan@gop.edu.tr

Ahmet GÜVEN
Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi, ahmetguvenn@gmail.com

ÖZET
Ülkemiz yönetim yapısı içinde bulunan yerel yönetimlerin yaklaşık olarak yüz elli yıllık bir geçmişi vardır. Kurulduğundan günümüze kadar temel yapısı pek değişmemiştir. Ama toplumsal, siyasal ve küresel koşullar yerel yönetimlere farklı yönlerden bakılması ve yorumlanmasına yol açmıştır.
Son dönemlerde belediyelerin halka en yakın birimler oldukları fark edilmiştir. Bu nedenle yerel düzeyde sosyal politikaları başarıyla gerçekleştiren belediyelerde, sosyal devlet olgusunun yerelde karşılığı olarak "Sosyal Belediyecilik" ismi ön plana çıkmaktadır.
Sosyal belediyecilik, yalnızca fakir, fukara, kimsesiz, engelli ve yaşlılara yönelik bir ekonomik destek olarak tanımlamamak gerekir. Bunun yanı sıra, geniş bir halk kesiminin, gerek yöre halkının kendi arasında ve gerekse belediye yönetimiyle ilişkilerde sosyal ve kültürel değerlerin daha ileri düzeyde geliştirilmesi için belediyelerin öncülüğün de bulunduğu, insanların refah ve huzuru bakımından belediyelerin çok önemli görevleri olduğunu söylemek gerekir.
Bu araştırmada sosyal belediyeciliğe ait geniş bir literatür taraması yapılmış, Eskişehir ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu çalışmalar hakkında bilgi almak için belediyelerin faaliyet raporlarına dikkat edilmiş, aynı zamanda ilgili birimlerin yetkilileri ile görüşülmüş ve Eskişehir ve Gaziantep Belediyesi'nin sosyal medya hesapları ve resmi internet sitesinden faydalanılarak bu iki büyükşehir belediyesinin karşılaştırılması yapılmıştır.

ABSTRACT
Local governments in our country have a history of about 150 years. Since its foundation, its basic structure has not changed much as it is day-to-day. But social, political and global conditions have led to different interpretations and interpretations of local governments.
Recently, it has been noticed that the municipalities are the closest units to the public. For this reason, in the municipalities that successfully carry out the social policies at the local level, "social municipality" is the foreground of the name of the social state as the local counterpart.
Social municipalism should not be defined as economic support for the poor, the poor, the orphan, the disabled and the elderly. Moreover, it should be said that the municipalities have very important duties in terms of welfare and peace, where there is a pioneer of municipalities for the further development of social and cultural values in relation to a wide range of people, both local people and also municipal administration.
In this research, a large literature search of social municipality was made and attention was paid to the activity reports of the municipalities in order to get information about the works that Eskişehir and Gaziantep Metropolitan Municipality had done. At the same time, the authorities of the relevant units were interviewed and social media accounts of Eskişehir and Gaziantep Municipality website to compare these two metropolitan municipalities.

Keywords: Local Governments, Social Municipalism, Social Policy

ISBN
978-605-7875-34-1

1. GİRİŞ

Dünya' da son dönemlerde yaşanılan küreselleşmeyle uluslararası yapıların daha etkin hale gelmesi ve iletişim teknolojisinin giderek hızlı olması gibi etkenler, bir taraftan evrensel değerlerin önem kazanmasını sağlarken, diğer taraftan yerel değerlerin de toplum tarafından benimsenmesine ve kabul edilmesine yol açmıştır.

Yaşanan bu gelişmelerle toplumun yerel yönetimlere olan bakış açısı değişmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkiler ve küreselleşmenin sorunları yerel yönetimlerin önemini azaltmamış tam aksine giderek önemli hale getirmiştir. Yaşadığımız toplum bir birinden farklı gibi görünen iki değişim sürecini birlikte yaşamaktadır. Daha açık ifade edecek olursak birinci süreç küreselleşme, ikinci süreç ise yerelleşmedir. Dünyadaki bu gelişmeler Avrupa Birliğine de yansımıştır. Birlik içindeki ülkelerin bazı konularda entegrasyonu, merkezileşmeyi beraberinde getirmekle beraber, hizmette yerellik (subsidiarite) ilkesi çerçevesinde yerel yönetimlerin önem kazandığı görülmektedir.

Ülkemiz yönetim yapısı içinde bulunan yerel yönetimlerin yaklaşık olarak yüz elli yıllık bir geçmişi vardır. Kurulduğundan günümüze kadar temel yapısı pek değişmemiştir. Ama toplumsal, siyasal ve küresel koşullar yerel yönetimlere farklı yönlerden bakılması ve yorumlanmasına yol açmıştır.

1980 sonrası liberal politikaların iyice ortaya çıkmasıyla birlikte sosyal devlet anlayışının zayıflaması yerel yönetimlerin, daha önceden merkezi yönetim tarafından bir takım görevler üstlenmesine neden olmuştur.

Mevcut ortamda yerel yönetimlerin önem kazanmasında iki temel öğe etkilidir. İlk unsur yerel yönetimlerin demokratik yapının vazgeçilmez koşulu ve etkili bir unsuru olduğu fikridir. Diğer unsur ise, yerel yönetim anlayışının insanlara, doğrudan hizmet veren ve halk katılımını sağlayan birimler olarak görülmesidir.

Son dönemlerde belediyelerin halka en yakın birimler oldukları fark edilmiştir. Bu nedenle yerel düzeyde sosyal politikaları başarıyla gerçekleştiren belediyelerde, sosyal devlet olgusunun yerelde karşılığı olarak "Sosyal Belediye" ismi ön plana çıkmaktadır (Seyyar, 2009: 5-6).

Yeni kamu yönetimi anlayışıyla uygulanmak istenen sosyal politikaların kapsamında da değişiklikler olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu nedenle meydana gelen bu değişiklik sosyal politikaların merkezi ve yerel yönetim politikalarının ortaya çıkmasını etkilemiştir. Yerel yönetimlerde olan bu farklılıkları göz önünde bulundurarak, belde halkının yerel ve ortak ihtiyaçlarını dikkate alarak, kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitesini üst seviyelere çıkarmayı sosyal adaleti oluşturmayı ve sosyal dengeyi sağlama amacıyla yerel ve bölgesel alanda daha iyi noktada olmak planlanmıştır.

Bu araştırmada sosyal belediyeciliğe ait geniş bir literatür taraması yapılmış, Eskişehir ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu çalışmalar hakkında bilgi almak için belediyelerin faaliyet raporlarına dikkat edilmiş, aynı zamanda ilgili birimlerin yetkilileri ile görüşülmüş ve Eskişehir ve Gaziantep Belediyesi'nin sosyal medya hesapları ve resmi internet sitesinden faydalanılmıştır.

2. SOSYAL BELEDİYECİLİK KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Sosyal belediyecilik kavramının temelleri 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişen "sosyal devlet" kavramına dayanmaktadır (Koçak ve Kavi, 2014: 36). Tarım toplumundan sanayi ve hizmet sektörünün arttığı bir toplumsal-ekonomik adım atışın beraberinde getirdiği toplumsal değişim, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerde devlet gelirlerindeki payının daha fazla olmasına neden olmuştur. Sosyal devlet ifadesinin yerel yönetim karşısındaki bir nevi karşılığı olan "sosyal belediyecilik" sunduğu sosyal nitelikli mal ve hizmetlerle vatandaşlara daha iyi bir hayat

ISBN
978-605-7875-34-1

sürdürebilmeyi amaçlayan ve onların gelirlerine sosyal adalet sağlayıcı biçimde katkı yapan belediyeciliği ifade etmektedir (Pektaş, 2010: 6).

2.1. Sosyal Belediyecilik Kavramı

Sosyal belediyecilik, belediyeleri, sadece altyapı çalışmaları yapan bir kurum olarak ifade etmemekte, aynı zamanda belediye sınırları içerisinde yaşayan insanların sosyo-kültürel birikimlerine fayda sağlayan ve konuda görev ve sorumluluklar üstlenen bir kurum olarak ifade etmektedir. Bundan dolayı sosyal belediyeciliği, sadece sosyal yardımlar ile ifade etmek doğru değildir. Çünkü bu durum belediyeleri salt hayır kurumu olarak göstermektedir. Oysa sosyal belediyecilik anlayışı bizzat sosyal yardım yapmak yerine, en geniş tabirle sosyal refahın yerine getirilmesinin altyapısını da oluşturmaktır. Sosyal belediyecilik herkesin bildiği "balık tutma" örneğinde anlatıldığı gibi var olanı sunmak yerine, balığın nasıl tutulacağının öğretilmesinden koşulların hazır hale getirilmesine kadar birçok faaliyeti kapsamaktadır (Çelik, 2014: 3). Sosyal belediyecilik, sorunların gerçekleştiği yerden çözüldüğü ve halkın katılımı gerçekleştiği için birlik ve beraberlik ruhunun oluşmasına yardım olduğu ifade edilmektedir (Sarıca ve Yüksel 2010: 54).

Günümüzde belediyelerin merkezi yönetime göre daha etkin hale geldiği söz konusudur. Bunu belediyelerin gerek temel hizmetlerinden (su, atık sistemi, piyasa denetimi, yol vb.) gerekse sosyal siyaset hizmetlerinin (muhtaçlara ilişkin sosyal yardım ve hizmetler vb.) sağlanmasında üstlendiği rol olarak takip etmektedir. Öncelikli olarak engelli ve yaşlı olanlar olmak üzere çocuklar, kadınlar ve madde bağımlılarına yönelik yapılan geniş kapsamlı hizmetler bu anlamda değerlendirilebilir (Seyyar, 2008: 240).

Türkiye'de sosyal belediyecilik ifadesi akademik camiaya ait bir ifade değildir. Bu kavrama iki yönden bakabiliriz. Belediye mucavir alan sınırları içerisinde yaşayan vatandaşın yaşam standartlarını daha yüksek seviyelere çıkarma amacıyla yapılan sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin bütünü olarak ifade edilir. Daha genel bir tanım yapılacak olursak; Belediye sınırları içerisinde ikamet eden halkın yaşam standartların daha yüksek seviyeye çıkarılacak amaç için yapılan sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yanında, eğitsel, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetler bütünü sosyal belediyecilik alanı içerisinde ifade etmek mümkündür (Beki, 2009: 42).

Sosyal belediyecilik, yalnızca fakir, fukara, kimsesiz, engelli ve yaşlılara yönelik bir ekonomik destek olarak tanımlamamak gerekir. Bunun yanı sıra, geniş bir halk kesiminin, gerek yöre halkının kendi arasında ve gerekse belediye yönetimiyle ilişkilerde sosyal ve kültürel değerlerin daha ileri düzeyde geliştirilmesi için belediyelerin öncülüğün de bulunduğu, insanların refah ve huzuru bakımından belediyelerin çok önemli görevleri olduğunu söylemek gerekir.

Sosyal belediyecilik ifadesini, idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme görevi atfeden, bu doğrultuda kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını içine alacak şekilde sosyal amaca yönlendiren; işsiz ve kimsesizlere yardım edilmesi, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın oluşturulması olarak söyleyebiliriz. Aynı zamanda sosyal belediyecilik sosyo-kültürel çalışma ve faaliyetlerin oluşturulması konusunda olması gereken alt yapı çalışmalarının gerçekleşmesi için planlı politikalar ortaya çıkarılmasıdır. Kişiler ve toplumsal gruplar arasında yok olmaya başlayan sosyal güvenlik ve adalet ifadelerini daha iyi hale getirmek adına yerel yönetimlere sosyalleştirme ve sosyal kontrol görevleri oluşturan bir şekil olaraktan ifade etmemiz gerekir (Aygen, 2014: 180-181). Yerel siyasetin daha iyi bir noktaya gelmesi için "projeci belediyeciliğe" eklenen yeni akımın "sosyal belediyecilik" olarak söylendiğini belirtmeliyiz (Erder ve İncioğlu, 2013).

2.2. Sosyal Belediyeciliğin Konusu ve İşlevleri

Sosyal belediyecilik belediyelerin sosyal faaliyetlerini artıran ve sosyal yaşam içinde aktif hale gelmesini sağlayan bir anlayıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sosyal belediyecilikte asıl amaç, beldede yaşayan muhtaç ve kimsesiz kişilere yardım etmek, gruplar ve kişiler arasında ki gelir düzeyini en aza indirmek, yani sosyal dokunun iyileştirilmesini amaçlamaktır. Sosyal dokunun rehabilitasyonu; (Beki, 2009: 40).
- Kıraathane toplantıları, halk meclisleri, esnaf gezileri, afişler ve mahalle kütüphaneleri aracılığıyla kişinin şehircilik bilincinin gelişmesine,
- Kişinin öz güveninin şehir algısıyla özdeşleşmesine,
- Kişinin şehre ait olma duygusunun gelişimine,
- Kişinin yaşadığı şehri sahiplenmesi ve yaşadığı şehre uyum sağlamasına,
- Kişinin şehri yöneten belediye meclisinde kendi görüş ve düşüncelerini temsil edildiğine inanması,
- Kişinin yaşadığı topluma uyum sağlaması için sosyal değerler ve davranışlarını uyumlu hale getirmesine,
- Kişinin belde idaresinden beklenti ve taleplerinin yönetim tarafından düzenli olarak yerine getirilmesine,
- Kişinin yaşadığı toplumda çoğulcu, katılımcı ve özgür bir yapı içerisinde eğitilmesine ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla, daha özgür ve katılımcı bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunacaktır (Aygen, 2014: 179).

Türkiye'nin Dünya Devletleri ve Avrupa Birliği örgütüyle yapmış olduğu anlaşmalar ve uyum yasaları ile Sosyal belediyecilik alanında yeni bir ivme kazanmıştır. Bu gelişmelerle birlikte merkezi hükümetin yetki ve sorumluluk alanındaki görevlerin birçoğu yerel yönetimlere devredilmiştir. Belediye bünyesinde yer alan sosyal belediyecilik hizmetleri aşağıdaki şekilde sıralanmıştır (Ersöz, 2010: 90).

-Sosyalleştirme
- Mobilize etme ve rehberlik
-Yardım ve gözetim
-Meslek edindirme ve istihdam
-Yatırım

Sosyalleştirme: "Belediye beldede yaşayan ve belde dışında yaşayan vatandaşların yöre kültüründen kopmaması ve halkının hemşerilik ilişkilerinin güçlenmesi için zaman zaman çeşitli etkinlikler düzenler" denilerek 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda belediyelerin sosyalleştirme işlevlerine gönderme yapılmıştır. Sosyalleştirme kişinin topluma katılması ve onlarla beraber aynı ortamı paylaşıp birlikte hareket etmesidir.

Bireyin içinde yaşadığı toplumun birlikte yaşayarak onların iyi ve kötü günlerinde yanında olması ve kültürel faaliyetlerini birlikte yapmasıdır. Belediyelerin merkezi yerlerde vatandaşa hizmete dönük kütüphane, toplantı salonları, eğlence merkezleri yaparak vatandaşların birbirleriyle kaynaşmasını sağlamaktadır. Belediyeler bu tür hizmetleri yaparak vatandaşların sosyal faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır. (Ersöz, 2010: 92).

Mobilize Etme ve Rehberlik: Belediyeler tüketici danışmanlık merkezi ve benzeri hizmet birimleri aracılığıyla örneğin pazar yerlerinde elektronik tartı aletleri koyarak vatandaşların yapmış olduğu alışverişlerde almış olduğu ürünlerin kilolarında herhangi bir tereddüte düşmeleri halinde bu tartılarda tartarak gerçek kilolarını öğrenmelerine katkı sağlamaktadır. Gerçek kilolarının yanlış çıkması durumunda vatandaşı satıcı ile problemi çözememesi halinde tüketici hakem heyetine başkanlığına yönlendirerek yardımcı olmaktadır (Berk, 2010: 61). Toplumsal konularda belediyelerin kurmuş olduğu birimler vasıtasıyla vatandaşa bilgiler vermekte ve mağduriyetlerinin giderilmesi için ne yapmaları hususunda hukuki yardımlarda bulunarak mağduriyetlerinin giderilmesinde yardımcı olmaktadır (Toprak ve Şataf, 2009: 15).

Yardım ve Gözetim: Mahalli idarelerin sosyal hizmet sunan birimleri diğer kamu kurum ve kuruluşlarına yapılacak ayni ve nakdi yardımların dağıtımında yardıma muhtaç kimselerin tespitinde diğer kamu kurum ve kuruluşlarına, özel şirket ve şahıslara adres tespitlerinde ve muhtaç kişilere ulaşılması hususunda ve dağıtımında gerekli elaman ve araç yardımında bulunarak ihtiyacı olan ailelere hızlı bir şekilde yardımların ulaşmasını sağlar. Yerel yönetimler de belediye başkanı ve yöneticileri yöre halkıyla içi içe olduklarında birbirlerini çok iyi tanımaktadırlar. Bu vesileyle

kimlerin ihtiyaç sahibi olduğunu bilmektedirler. Bu anlamda insanların sağlık, gıda, eğitim gibi harcamalarını hayat standartlarının altında olan aileleri tespit ederek zaruri giderlerini karşılamaları için gerekli yardımları imkânları ölçüsünde yaparlar (Berk, 2010: 60).

Meslek Edindirme ve İstihdam: Belediyeler yerel istihdam, yerel kalkınma, muhtaç olmaktan kurtulma gibi özellikle ev hanımlarını belediyeye ait atölyelerde, elişleri ve ev yemekleri hususunda eğiterek aile ekonomilerine katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. Bunda yerinde istihdam tesiri çok fazladır. Kalkınma çalışmalarına yerelleşme öncesi merkezi yönetim anlayışı etkinken, yerel yönetimlerde daha çok özelleştirme ve özel sektör eliyle yaptırma daha etkindir.

2000'li yıllarda yerel yönetimlerin ürettikleri projelere merkezi hükümetten almış oldukları maddi yardımların da katkılarıyla yerel istihdam ve beceri ve meslek edindirme kurslarıyla yerel istihdama katkıda bulunmuştur. Bu durum yerel yönetimlerin Türkiye'de kent ve kent içi sorunların çözümünde işsizliğin azaltılmasında katkı sağlamaktadır (Ersöz, 2010: 93).

Yatırım: Belediyelerin bütçe imkânları yatırım yapmaya genelde pek müsait olmadığından, belediyeler, yatırım yapacak olan şirketlere alt yapı hizmetleri sunarak kolaylaştırıcı yatırımlar yapma yoluna gitmektedirler. Ekmek fabrikaları, sığınma evleri, tanzim satış mağazaları, aşevleri, mahalle kütüphaneleri, sağlık ocakları bunlardan sadece bazılarıdır. Bu hizmetleri belediyeler bazen de özel sektör eliyle halka sunmaktadır.

Sosyal belediyecilik kapsamında yapılabilecek hizmetler çok genel olarak şöyle özetlenebilir:

- Evsizlerin, kimsesizlerin, muhtaç kadınların ve sokak çocuklarının barınma ihtiyaçlarını giderirler.
- Öksüzlere ve çocuklara kreşler yaparak bu çocuklara belediye tarafından servis hizmetleri verilerek kolay gidip gelmelerini sağlarlar.
- Belediye imkânlarıyla yaşlılara huzur evleri tesis etmek ve özel sektörden de huzurevi yapmak isteyenlere ücretsiz altyapı hizmetleri ve gerektiğinde ücretsiz arsa temin ederek yardımda bulunurlar.
- Belediye bütçe imkânları çerçevesinde sağlık ocakları, sağlık merkezleri, ön tanı merkezleri, kentin varoşlarında ve yoksul kesimlerinde vatandaşın sağlık hizmetlerini ayaklarında alabilmek için gezici sağlık otobüslerini hizmetine sunar.
- Belediyeler gençlerin boş zamanlarını değerlendirmesi için kentin muhtelif yerlerine spor tesisleri, kültür, sanat gibi sosyal etkinliklerin yapılacakları mekânlar oluşturur.
- Belediyeler bütçe imkânları ölçüsünde büyük mahallelerde mahalle sakinlerine sinema, tiyatro, kütüphane ve kültür merkezlerini yaygınlaştırır.
- Belediyeler aşevleri kimsesiz yoksul ve bakıma muhtaç vatandaşların faydalanması için aşevleri ve imarethaneler kurarlar, yaşlı ve bakıma muhtaç olanların yemek ihtiyaçlarını evlerine kadar götürerekten mağdur olmalarını önler.
- Toplu taşıma araçlarında engellilerin rahatlıkla binmeleri için asansör sistemi koymayı mecburi tutar ve sosyokültürel etkinliklere engelli vatandaşların katılımı için engelli asansörü ve bina giriş çıkışlarını onlara göre düzenler.
- Mesleği olmayan işsizlere beceri ve meslek edindirme kursları açar.
- Kentin muhtelif yerlerine yeşil sahalar ve piknik alanları oluşturarak halkın kullanımına sunar.
- İmar ve altyapı hizmetleri belediyeler tarafından yapılarak ucuz konut alanları oluştururlar.
- İş kuracak kadın ve gençlere yönelik danışmanlık hizmetleri vererek, gerektiğinde araç ve donanım desteği sağlar. - Kömür, gıda, ilaç, kırtasiye malzemesi yardımı yapar.
- Toplumsal gruplar ve sivil toplum kuruluşlarına toplantı ve seminer etkinliklerine ücretsiz yer temin etmek onlarla dayanışma ve yardımlaşmayı geliştirir.
- Gençlerin, engellilerin ve kadınların toplumsallaşmasını sağlayacak mekânlar açar (Toprak ve Şataf, 2009: 18-20).

3. TÜRKİYE'DE SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI

Ülkemizde belediyeler, belediyeler arasında farklı uygulamalar ile birlikte birçok hedef kitleye yönelik sosyal yardım ve hizmet çalışmalarında bulunmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak ön planda olan hedef kitleleri şu başlıklar altında ifade edilmektedir (Çiçek, 2012: 104).

- Yoksullara yönelik uygulamalar
- Yaşlılara yönelik uygulamalar

ISBN
978-605-7875-34-1

● Engellilere yönelik uygulamalar
● Çocuk ve gençlere yönelik uygulamalar
● Kadınlara yönelik uygulamalar
● Afetzedelere yönelik uygulamalar

Bu yardım ve hizmet uygulamalarının yanında belediyeler günümüzde geniş anlamda sosyal belediyecilik olarak ifade ettiğimiz şekilde spor, eğitim, sağlık, kültür gibi birçok alanda şehrin gelişmesine yönelik olarak çalışmalar yapmaktadırlar. Bu çalışmalara örnek verecek olursak;

● Spor Hizmetleri: Spor tesisleri açmak ve işletmek, spor etkinlikleri düzenlemek, amatör spor kulüplerine destek vermek ve başarılı sporcuların ödüllendirmek,

● Eğitim Hizmetleri: Okulların bakım ve onarımını gerçekleştirmek, üniversite ve lise hazırlık kursları açıp ücretsiz eğitim vermek, ihtiyacı olan öğrencilere kırtasiye ve okullara malzeme yardımında bulunmak.

● Sağlık Hizmetleri: Evde sağlık hizmetleri sunmak, sağlık kurumları açıp, işletmek.

● Kültür Hizmetleri: Tiyatro, kütüphane gibi kültürel alanlar açmak; müzik, sinema, tiyatro, edebiyat vb. alanlarda ücretsiz veya düşük ücretli kurslar, etkinlikler gerçekleştirmek (Şahinoğlu, 2014: 79

3.1. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi'nin Sosyal Belediyecilik Uygulamaları

Sosyal Yardım Hizmetleri: Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğü Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde yaşayan hiçbir geliri olmayan ya da gelir düzeyi düşük vatandaşlara ayni yardımlarda bulunarak ve okul öncesi eğitim imkânı sunarak sosyal açıdan desteklenmelerini sağlar.

Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğümüze başvuruda bulunan vatandaşların gerekli resmi evrakları ve beyanları tamamladıktan sonra belediye çalışanları tarafından yapılan tahkikatlar sonucu uygun bulunanlara gerekli yardımlar yapılır. Resmi evraklar ve beyanlar ile başvuruda bulunan vatandaşlarımızın gerekli yardımlardan yararlanabilmesi için her yıl başvurularını güncellemeleri gerekmektedir.

Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğümüz hayırsever vatandaşlarımız tarafından bağışlanan yeni ya da ikinci el eşyaları ve giyim eşyalarını alarak ihtiyaç sahipleri ile buluşturmaktadır.

Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğü'ne bağlı birimler;

- Sosyal Yardımlar Birimi (Gıda Yardımları, Yakacak Yardımları, Ev Eşyası Yardımları, Yol Yardımları, Kırtasiye ve Okul Forması Yardımları, Sosyal Etkinliklere Destek Verilmesi, Evsiz Vatandaşların Kış Aylarında Barındırılması)
- Giysi Destek Mağazası
- Es Çocuk Evi

Es Çocuk Evi Uygulaması: 2011 yılında faaliyete geçen Es Çocuk Evi, AB Merkezi Finans İhale biriminden hibe almaya hak kazanılarak kurulmuştur.

Okul öncesi eğitimi alma şansına sahip olmayan 36-60 ay yaş grubu çocukların, tam donanımlı Es-Çocuk Evi'nde yaşıtları ile aynı koşullarda okul öncesi eğitimden faydalanmaları sağlanmaktadır. Çocuklara fırsat eşitliği sağlanarak Eskişehir ilindeki okullaşma oranına katkıda bulunulmaktadır.

Türkiye'de bir ilk gerçekleştirilerek; ebeveynlerinden birisi cezaevinde olan çocuklar ve ailelerine destek olan bir uygulama hayata geçirilmiştir. Gelirleri olmadan, tek başlarına mücadele vermek, bu süreçte de çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalan eşi cezaevinde olan kadınların, sosyal açıdan da geliştirilmesine destek olunmaktadır.

Kadın Dayanışma Merkezi: Kadınların eğitim, istihdam, sağlık, hukuk gibi alanlarda eşit fırsat ve olanaklardan yararlanmalarının sağlanması, bilgilendirilmeleri ve etkinlik alanlarının genişletilmesi amacıyla Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi kurulmuştur.Kurulan Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi 2008 yılının Nisan Ayı'ndan itibaren çalışmalarını Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı'na, 2014 yılından itibaren Kadın Çocuk ve Engelli Hizmetleri Şubesi'ne bağlı olarak sürdürmektedir.

Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezi, kadınlara verilen danışmanlık ve destek hizmetlerinin geliştirerek, kadının her alanda güçlendirilmesini sağlamaktır. Vizyonu, "Danışan kadınlara şiddetle mücadelesinde yalnız olmadığını hissettirmek, şiddetle mücadele yolları hakkında bilgilendirme

ISBN
978-605-7875-34-1

sağlamak, kadınları güçlendirme amaçlı eğitim çalışmaları yapmak, kadınlara psikoloji, hukuk ve sağlıklı beslenme alanında bireysel danışmanlık vermek, diğer ihtiyaçlar için genel danışmanlık hizmeti vermek" misyonu ile faaliyet göstermektedir.

Esmek Uygulaması: Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Sanat Meslek Eğitim Kursları (ESMEK), vatandaşların genel eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilmek, sosyal ve mesleki eğitimlerini güvenilir bir ortamda almalarını sağlamayı amaçlamaktadır. İnsanların zihinsel, bedensel ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunmak, mesleki ve sanatsal bilgilerini geliştirmek, toplumda kendilerine güvenen, girişimci, yaşadığı ortamın sosyal, ekonomik, politik unsurlarının farkına varan bireyler yetiştirmek amacıyla 2001 yılından itibaren 5 farklı mahallede kurulmuş olan merkezlerdir. Bu merkezlerimizden bu güne kadar 70000'in üzerinde vatandaş ücretsiz faydalanmıştır.

ESMEK' in faaliyetleri; yaygın eğitim çalışmaları, sergiler, söyleşiler, konserler, geziler, seminerler, kursiyer ürünlerinin satışı, kültürel ve sosyal etkinlikler gibi birçok alanı kapsamaktadır. Faaliyetler Halk Eğitim Merkezleri, Üniversiteler ve ESMEK bünyesinde bulunan öğreticilerle sürdürülmektedir.

Merkezlerin hedef kitlesi; eğitimde fırsat eşitliği sağlamak adına gelir seviyesi düşük olan aileler ve çocukları, kadınlar, genç kızlar ve erkekler, işsizler, işi olup mesleğinde ilerlemek isteyenler, yeni bir hobi, sanat ve beceri kazanmak isteyenler, emekliler ve kendini geliştirmek isteyenler, aile ekonomilerine katkı sağlamak isteyenler şeklinde sıralanabilir.

Turistik El Sanatları Merkezi ise "Her ev bir atölye olacak" sloganıyla 2001 yılında faaliyete geçmiştir. Kadın istihdamının geliştirilmesi ve kadınlarımıza yeni ufuklar açarak onların hem sosyalleşmelerini sağlamak hem de el becerilerini geliştirmek amacıyla kurulmuş olup, bugün 33 branşta meslek, beceri, sanat ve hobi kursları vermektedir. Bu kursların yanında sağlık eğitimleri, aile eğitimleri ve çeşitli seminerler düzenlenmektedir. Merkezimiz farklı branşlarda ortaya çıkardığı eserleri dönem sonu sergileriyle Eskişehir halkının beğenisine sunmakta, ayrıca çeşitli dönemlerde kurulan stantlarla kursiyerlerimize satış imkânı sunarak aile ekonomilerine katkı yapmaları sağlanmaktadır.

Meslek Edindirme Eğitim Merkezi, Eğitimde fırsat eşitliği sağlamak adına 2003 yılında faaliyete geçmiştir. Vatandaşların genel eğitim ihtiyaçlarına cevap verirken onların mesleki ve sanatsal bilgilerini geliştirmek, sosyalleşmelerini sağlamak, aynı zamanda da insanlara birlikte yaşama, dostluk, dayanışma ve güven duygusunu pekiştirmek amacıyla kurulmuş olup, bugün 41 branşta eğitimlerini sürdürmektedir. Merkezin en büyük özelliği sosyal açıdan dezavantajlı ailelerin çocuklarına Üniversite Hazırlık, ilk ve orta öğretim öğrencilerine okula destek kursları vererek onların geleceğin dünyasında önemli bir yerde yer almalarına destek sağlamaktır. Yabancı dil eğitiminden el sanatlarına, meslek kurslarından kişisel gelişim kurslarına kadar tüm kursların ücretsiz verildiği merkezde insanlar, kendilerini geliştirmekte, bir meslek veya sanat öğrenmekte ayrıca yeteneklerini keşfetme şansına sahip olmaktadırlar. Ayrıca dönem içerisinde çok sayıda seminer ve bilgilendirme toplantıları yapılmaktadır.

Emek Eğitim Merkezinde Dünya Bankası "Rekabetçi Fikirler Yarışması" kapsamında "Atıl iş gücünü oluşturan kadın ve genç kızların eğitilerek; sosyo-ekonomik gelişme sağlanması yolu ile sürdürülebilir kalkınmada model oluşturulması" projesi ile kurulmuştur. Göçün ve sosyo-ekonomik yetersizliklerin yoğun olduğu bölgede 2004 yılında kurulan merkezde, özellikle kadınların ve çocukların gelişimlerine katkı sağlamak, onların yaşam kalitesini yükseltmek, bilimsel ve akılcı düşünüp, problemlerini çözme becerisi kazandırmak, yeteneklerini ortaya çıkararak yeni meslek, sanat ve yaşam becerileri kazandırmak hedeflemektedir. Bugün 19 branşla eğitimlerini sürdürmektedir. Ayrıca yine bu merkezde özellikle kadınlarımıza yönelik çok sayıda seminer ve söyleşi gerçekleştirilmektedir.

Yunus Emre Eğitim Merkezi ise Vatandaşların sanat yeteneklerini ortaya çıkarmak amacıyla 2005 yılında faaliyetlerine başlayan merkezde el sanatları, spor kursları, Türk Halk Müziği, Türk Sanat Müziği ve Türk Müziği koro çalışmaları yürütülmektedir. Ayrıca dönem içerisinde vatandaşların almış oldukları eğitimi sunabilmeleri amacıyla konserler ve sergiler düzenlenmektedir. 15 branşta eğitim verilmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sultan Dere Eğitim Merkezi'nde Vatandaşların çeşitli el becerileri kazandırmak, üretmiş oldukları ürünlerle aile ekonomilerine katkı sağlamak ve aynı zamanda sosyalleşmelerini sağlamak amacıyla 2009 yılının son aylarında faaliyete geçen merkezde spor kursları, el sanatları ve kişisel gelişim kursları verilmektedir. Ayrıca 2014 yılının son aylarında merkez bünyesinde açılmış olan "Mutfak Stüdyosu" ile birçok başlıkta yemek kursu verilmeye başlanmış ve vatandaşlar tarafından yoğun ilgi görmüştür. Bu merkezde 22 branşta eğitimler verilmektedir.

Emek Kazanca Dönüşüyor Uygulaması: ESMEK eğitim merkezlerimizde kurslara katılan kursiyerlerin, Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğü tarafından yılın belirli dönemlerinde, yaptıkları ürünleri pazarlayabilecekleri, satışa sunabilecekleri ve sergileyebilecekleri alanlar oluşturulmaktadır. Bu sayede ev ekonomilerine katkıda bulunmaları sağlanmakta, ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasında destek verilmektedir.

Ayrıca Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı ile Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın ortak projesi olan Maya Mikro Kredi'den kredi desteği alan kadınlarımıza satış yapabilmeleri için stant ve sergi desteği sağlanmaktadır.

Yaz Okulu Uygulaması: 7-16 yaş grubu çocukların zihinsel, bedensel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunmak, tatillerini daha sosyal bir biçimde eğlenerek değerlendirmelerini sağlamak amacıyla her yılın Temmuz-Ağustos aylarında yaz okulu düzenlenmektedir. Basketbol, voleybol, masa tenisi, satranç, resim, seramik, izcilik, binicilik, eğlenceli İngilizce, eğlenceli bilim gibi dersler verilmektedir. Aynı zamanda Cuma günleri düzenlenen kültür gezileri ile öğrencilerimizin yaşadıkları şehri daha iyi tanımalarını sağlamak amaçlanmıştır. Yaz Okulu sonunda kapanış etkinliği düzenlenerek öğrencilerin öğrenmiş oldukları bilgi ve becerileri ailelerine sunma imkânı da sağlanmıştır. Yaz Okulları Meslek Edindirme ve Eğitim Merkezi, Emek Eğitim Merkezi ve Sultan Dere Eğitim Merkezi'nde düzenlenmektedir.

Girişimcilik Uygulaması: Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, kendi işini kurmak isteyen girişimcilerin bir iş planına dayalı olarak kuracağı işletmelerin başarı düzeylerini artırmak amacıyla düzenlenen eğitim programıdır.

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri 24 saati atölye çalışmalarından oluşan toplam 70 saatlik eğitimler olup; genel katılıma açık ve ücretsiz eğitimlerdir.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı ve Eskişehir KOSGEB Hizmet Merkezi Müdürlüğü arasında imzalanan protokol kapsamında Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğü'nün organizasyonunda düzenlenmektedir.

Çocuk Hakları Birimi (ÇHB), Belediyemiz bünyesinde 137 numaralı 12 Nisan 2011 tarihli Belediye Meclisi Kararı ile Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Sosyal Yardım Hizmet Şube Müdürlüğü'ne bağlı olarak kurulmuştur. 2014 yılından itibaren Kadın Çocuk ve Engelli Hizmetleri Şubesi'ne bağlı olarak faaliyet göstermektedir.

Birimin amacı; çocukların kendileriyle ilgili olan konularda karar verme becerilerini, yetişkinlerin de hayata dair ilgili konularda çocukların katılımını sağlama becerilerini arttırmaya yönelik çalışmaların yaygınlaştırılmasını konusunda hizmet vermektir.

Çocuk Hakları Birimi Uygulaması: Çocukların görüş bildirme ve kendisini etkileyen olaylarda görüşlerinin dikkate alınması kapsamında yerelde çocukların düşüncelerini saydam hale getirebilmek ve çocuklara geleceğin değil, bugünün bireyleri olarak yaklaşan bir toplum oluşturmasına katkı sağlayabilmeyi hedeflemiştir. 0-18 yaş arası çocukların aile ve toplum içindeki bedensel, zihinsel ve sosyal sağlığının gelişmesine yönelik hak temelli çalışmalar gerçekleştirmek, çocuklara özgü insan hakları konusunda çocuklara yönelik farkındalık yaratabilecek çalışmalar yapılmasını organize etmek, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'sinde yer alan dört temel ilke olan; ayrım gözetmeme, çocuğun öncelikli yararı, yaşama, hayatta kalma ve gelişme hakkı ve çocukların görüşlerine saygıyı ilke edinerek çalışmalar düzenlemek, Yerelde Çocuk Haklarını yaygınlaştırıcı ve savunuculuk çalışmaları oluşturmakmisyonu ile çalışmaktadır.

2014'ten bu yana "Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi (Lanzorotte Sözleşmesi)" kapsamında oluşturulan uluslararası "Beşte Bir Kampanyası"na, Eskişehir'de il ve ilçe genelinde çocuklara yönelik cinsel istismarı önleyici bilgiler içeren bilgilendirme toplantıları düzenlemekte, ana sınıfı öğretmenlerine ve velilere ulaşmaktadır

ISBN
978-605-7875-34-1

Bilim ve Sanat Parkı: Eskişehir ili Tepebaşı ilçesi Merkez sınırları içerisinde yer almaktadır. Yaklaşık 400 bin metrekarelik alanı ile Eskişehir'in en büyük parkı olma özelliğini taşımaktadır. Park alanı içinde çeşitli su sporları da yapılabilen büyük bir gölet, restoranlar, 1200 kişilik açık hava konser alanı, amfi tiyatro, bire bir ölçülerde müze gemi, masal kahramanlarından oluşan oyun grupları, çocukların su ile ilgili çeşitli aktiviteleri yapabilecekleri oyun alanı, engelli çocuklar için oyun alanı bulunmaktadır. Türkiye'nin en büyük uzay evinin de yer aldığı Bilim Deney Merkezi, Türkiye'de bir ilk olma özelliğini taşıyan Masal Dünyası, 2010 Türkiye'de Japon yılı etkinlikleri çerçevesinde Büyükşehir Belediyesi ve Türkiye'nin Japonya Büyükelçiliği iş birliğiyle yapılan Japon Bahçesi bulunmaktadır. Park alanı içinde özel gezi trenleri hizmet vermektedir.
Balmumu Heykeller Müzesi: Eskişehir Büyükşehir Belediye Başkanı Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen'in, Eskişehir'e, kazandırdığı ve Dünyanın pek çok ülkesinde bulunan Madam Tussaud Müzesi'nin Türkiye'deki ilk örneği olan "Yılmaz Büyükerşen Balmumu Heykeller Müzesi'nde, Yılmaz Büyükerşen'in Büyükşehir Belediyesi'ne bağışladığı, tarihi kişiler ile yerli ve yabancı ünlü 160 kişinin heykeli yer almaktadır.
Müzede, Atatürk'ün çeşitli dönemlerini yansıtan heykelleri, Atatürk'ün ailesinin yanı sıra yerli ve yabancı devlet adamlarının, sanatçıların, medya mensuplarının ve sporcuların canlı hissi veren heykelleri, değişik dekorlar önünde sergilenmektedir. Müzede aynı zamanda Eskişehir'in ve Türkiye'nin tarihinden kesitlere de yer verilmiştir.
Zaman içinde Eskişehir'e gelecek olan ünlü kişilerin ölçüleri alınıp, özel fotoğrafları çekilerek yapılacak olan balmumu heykelleri de müzedeki yerini alacaktır.
Müzenin gelirleri bağış şartı gereğince kız çocukları ile engelli çocukların eğitimi için kullanılmaktadır.

3.2. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin Sosyal Belediyecilik Uygulamaları

Gaziantep Hayvanat Bahçesi: Büyükşehir Belediyesi tarafından tanzim edilen "Burç Ormanı Doğal Hayatı Koruma ve Rekreasyon Projesi" Hayvanat Bahçesi Burç Ormanı içerisinde 1000 dönüm arazi üzerine tahsis edilmiştir.
İçerisinde servis binası, kafeterya, akvaryum, kanatlılar için kafesler, maymun, kanguru, deve kuşu, atlar, deve, ceylan, geyik, dağ keçisi, dağ koyunu, karaca, Kamerun koyunu evleri tel örgüyle çevrilmiş doğal ortamının ve kışlık barınaklarının bulunmaktadır.

İçinde yüzlerce türün bulunduğu kuş kafesi 400 m² alana sahip 30 m yüksekliğinde hayvanların yazın ve kışın içerisinde rahatlıkla uçabilecekleri şekilde tasarlanmıştır.Tropik ortamda yaşayan kuşlar için kışın ısıtılan kapalı bölümler de mevcuttur. Kuş kafesinde 90 tür ve 950 adet hayvan bulunmaktadır.

Deniz ve tatlı su canlılarının bulunduğu akvaryum bölümü 1200 m² alana sahip ve 450 ton su kapasitelidir.3 adet deniz akvaryumu ve 18 adet tatlı su akvaryumu olmak üzere toplam 21 adet akvaryum bulunmaktadır. 82 tür ve 3250 adet balığımız mevcuttur.

Çift tırnaklılar her cins kendileri için ayrılan 20–25–30 dönümlük alanlar içinde etrafı şok telleri ile muhafaza edilmektedirler.

Maymun evi yazlık ve kışlık olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Toplamda 8 tür ve 35 adet maymun bulunmaktadır.

Yırtıcı hayvanlar bölümünde yazlık ve kışlık bölümler bulunmakla beraber kışlık bölümler kaloriferle ısıtılmaktadır. Aslan, kaplan, leopar, jaguar, puma, ayı, kurtlar, bu bölümdedir.

Zürafa, deve, zebra, kanguru, atlar, yak ve deve kuşları kışın kapalı alanda yazın ise doğal ortamına yakın yazlık alanda barınmaktadırlar. Sürüngen evinde bulunan yılanlar ve timsahlar kışın alttan ısıtmalı bölümlerde muhafaza edilmektedir.

Hayvanat Bahçemizde Türkiye'nin ilk safari parkının açılışı 2015 yılı 23 Nisan'da yapılmıştır. Safari parkımız yaklaşık 200 Dönümlük bir arazi üzerine inşa edilmiş içerisinde, Kızıl geyikler, Alageyikler, Benekli Geyikler, Ceylanlar, Karacalar, Dağ Keçileri, Tiftik Keçileri, Kamerun Koyunları, Maymunlar, Haflinger ve Midilli Atları, Kangurular. Tibet Öküzleri, Mandalar, Develer, Kangurular, Lamalar, Deve Kuşları, Tavus Kuşları vb. birbiri ile bir arada yaşayabilen 25 farklı türde toplam 257 adet hayvan ile yaklaşık 50 farklı türde 500 adet kanatlı hayvan bulunmakta olup ayrıca

ISBN
978-605-7875-34-1

hayvanların yaşamlarını ikame edecek yemlikleri, suluklar hayvanların serinlemesi için iki adet doğal gölet bulunmaktadır.

Yapılan bu Safari Parkta Hayvanlar Doğal Ortamlarında Serbest olarak bulunurken insanlar gezi aracı içerisinde hayvanları yakından görme ve tanıma imkanını bire bir yaşamaktadırlar.

Bahçede tren turları ve düzenlenmekte olup ziyaretçilerbu turlarla bahçenin tamamını gezme fırsatı bulmaktadırlar.

Gecen 15 yıl süre zarfında hayvanat bahçesi sürekli portföyünü zirvede tutmuştur. Her gecen yıl birbirinden farklı türdeki hayvanlar için doğal yapılarına ve ekolojik yaşamlarına uygun barınaklar inşa edilip farklı türlerdeki tüm hayvanların, hayvanat bahçemize kazandırılması ile bahçemizi ziyaret eden kitle sayısında büyük bir artış sağlanmıştır.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Hayvanat Bahçesi toplamda 325 tür ve 7.100 adet hayvanıyla sadece Gaziantep'e değil tüm bölgeye ve Türkiye'ye hizmet etmektedirler. Hayvanat Bahçemizi 2016 yılında yaklaşık 3.000.000 kişi ziyaretçi gezmiştir. Çocuklar Hayvanat Bahçemize büyük ilgi göstermektedir. Kitaplarındaki gördükleri hayvanların canlılarını burada birebir görmeleri ilgilerini çekmektedir. Ayrıca Hayvanat Bahçesinde çocuklar için çocuk oyun grupları dinlenme parkları bulunmaktadır.

Gaziantep Hayvanat Bahçesi Türkiye'nin en geniş alanına sahip Hayvanat Bahçesi konumunda olup, Türkiye ve Dünya Turizminin TUR listesinde girip, Başta Güney Doğu Anadolu Bölgesi illeri olmak üzere tüm Türkiye'den, Komşu ülkelerden ve Dünyanın birçok ülkesinden ziyaretçi ağırlamaktadır. Bu gün Gaziantep Doğal Hayatı Koruma ve Hayvanat Bahçesi Türkiye'nin en büyük, Avrupa'nın ikinci Dünyanın ise ilk dört hayvanat bahçesinden birisidir.

Gaziantep Hamam Müzesi: Osmanlı hamam mimarisi ve kültürünün en güzel örneklerinden birisi olan yapı, Lala Mustafa Paşa tarafından yaptırılan külliyenin hamam bölümü olarak hizmet vermiştir. Vakfiyesine göre 1577 tarihinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Paşa Hamamı olarak uzun yıllar hizmet veren yapı, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından 2015 yılında restorasyonu tamamlanarak Gaziantep hamam kültürünün yaşatıldığı bir müze haline dönüştürülmüştür. Aslına sadık kalınarak teşhir edilen hamamda; soğukluk, ılıklık, sıcaklık bölümleri, Halûk Perk koleksiyonundan hamam araç ve gereçleri, hamam adetleri, balmumu heykeller ve maketlerle canlandırılmıştır.

Camide Hutbe Dinleme Uygulaması: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Engelli Daire Başkanlığı tarafından Gaziantep'te ilk kez işitme engelliler için "camide hutbe dinleme" uygulaması başlatmıştır. Her hafta Gaziantep Ulu Cami'nde Cuma namazı öncesinde cami imamı tarafından verilenvaaz, tercüman vasıtasıyla namaz kılmaya gelen işitme engellilere aktarılmaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Engelliler Daire Başkanlığı'nın girişimleri ve İl Müftülüğü'nün katkıları ile gerçekleşen işitme engellilere yönelik hutbe, tercümanın imam ile birlikte minbere çıkarak oradanimamın anlattıklarını işitme engellilere işaret dili ile anlatmasıyla gerçekleşmektedir.

Bağımsız Doğa Uygulaması: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, madde bağımlısı gençleri hem hayata kazandırmış hem de meslek sahibi yapmıştır. Gaziantep BüyükşehirBelediyesi ve İŞKUR İl Müdürlüğü arasında imzalanan "Bağımsız Doğa Projesi" protokolü çerçevesinde Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Daire Başkanlığı bünyesinde 15 kişi kurs görmüştür. Yaklaşık 35 gün süren kursun sonunda kursiyerler hem gelir elde etmiş hem de sağlık sigortasına kavuşmuştur.

Aynı zamanda Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Oya Bahadır Yüksel Gençlik Merkezi 14-19 yaş arasındaki madde bağımlısı gençleri hayata kazandırmak için çalışmalarını sürdürüyor. Bu kapsamda mobil ekip kuran merkez, çocukları "Size yardım edelim mi?" çağrısıyla tespit ediyor.Gençlik merkezinde 6 ay boyunca tedavi gören gençler, bu süreçte hem tedavi oluyor hem de meslek öğreniyor. Öte yandan şimdiye kadar yaklaşık bin kişinin faydalandığı gençlikmerkezi, tedavisi biten 700 kişiyle de sürekli iletişim halinde bulunuyor.

Bir Dilekte Sen Tut Uygulaması: İnsan odaklı sosyal projeler üreten Büyükşehir Belediyesi, "Bir Dilek De Sen Tut" uygulamasını hayata geçirmiştir. Bu kapsamda, babalarını kaybetmiş aileleri ziyaret eden Büyükşehir Belediye Başkanı Fatma Şahin, çocukların dileklerini gerçekleştirmektedir. Bugüne kadar 900 çocuğunistekte bulunduğu projede, istekler tek tek karşılanmaktadır.

Tüp Bebek Uygulaması: Sosyal belediyecilik anlayışıyla hareket eden Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, normal yollarla çocuk sahibi olamayan ailelere sahip çıktı, hayata geçirdiği tüp bebek

ISBN
978-605-7875-34-1

projesiyle ailelerin çocuk sahibi olmalarına yardımcı oldu. Bu kapsamda Özel Nova Fertil Tüp Bebek Merkezi, Özel Sani Konukoğlu Hastanesi ile işbirliği protokolü imzaladı. Nova Fertil Tüp Bebek Merkezinde 200 aileye tüp bebek yöntemi uygulandı, tüp bebek için gerekli şartlara uygun 120 ailenin tedavi süreci başlatıldı, çalışmalar sonucunda 41 aile, çocuk sahibi oldu.

Aktif Yaşam ve Eğitim Merkezi: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Engelliler Daire Başkanlığı bünyesinde hizmet vermektedir. Kış mevsimiyle birlikte yaşlılara yönelik hizmetlerine soba kurma ve yakma işini de eklemiştir.

Merkez, her koşulda olduğu gibi soğuk kış günlerinin başlangıcında da yaşlıların yanında olduğunu gösteriyor. Birim, yaşlı çiftlerin evlerine giderek hem sobalarını kuruyor hem de sobanın nasıl yakılacağı ile ilgili bilgiler veriyor. Soba kurumunun yanı sıra yaşlıların tansiyonlarını da ölçen birim, aynı zamanda evinin temizliğini de yapmaktadır.

İtfaiye Daire Başkanlığı eğitmeni eşliğinde yaşlılara soba konusunda eğitimler veriliyor, tehlikelere karşı nasıl önlem alınacağına dair bilgiler veriliyor. Ardında yaşlıların sobaları kuruluyor. 'Evde Yaşama Destek Birimi' 218 evde soba kurulumunu gerçekleştirmiştir. Eğitimci kursların yanı sıra farklı etkinliklerle yaşlılara farklı bir yaşam alanı sunmaya çalışan 'Evde Yaşama Destek Birimi' sağlıklı yaşam, pastacılık, tiyatro, koro, okuma-yazma, Kuran'ı Kerim gibi alanlarda da kurslar düzenliyor.

Mutfak Sanatları Eğitim Merkezi (MUSEM): Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi içerisinde kurulan Mehmet Reşit Göğüş Mutfak Sanatları Eğitim Merkezi (MUSEM), yeni aşçı adaylarına, haftanın üç günü eğitim vermektedir. 3 ay süren eğitimlerin sonunda başarılı olanlara MEB onaylı sertifika verilmektedir.

Sıcak Çorba Çeşmesi Uygulaması: Büyükşehir Belediyesi, sosyal belediyecilik anlayışıyla, kentte bulunan kamu hastanelerinin önünde "Sıcak Çorba Çeşmesi" hizmeti gerçekleştirmektedir. Çeşmeden günlük ortalama 5 bin kişi faydalanmaktadır.

4. ESKİŞEHİR-GAZİANTEP BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN SOSYAL BELEDİYECİLİK UYGULAMALARI AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğümüz hayırsever vatandaşlarımız tarafından bağışlanan yeni ya da ikinci el eşyaları ve giyim eşyalarını alarak ihtiyaç sahipleri ile buluşturmaktadır.

Sosyal Yardım Hizmetleri Şube Müdürlüğü'ne bağlı birimler;

- Sosyal Yardımlar Birimi (Gıda Yardımları, Yakacak Yardımları, Ev Eşyası Yardımları, Yol Yardımları, Kırtasiye ve Okul Forması Yardımları, Sosyal Etkinliklere Destek Verilmesi, Evsiz Vatandaşların Kış Aylarında Barındırılması)
- Giysi Destek Mağazası
- Es Çocuk Evi

Eskişehir Büyükşehir Belediyesinin Çocuk Hakları Birimi Uygulaması, Bilim ve Sanat Parkı, Balmumu Heykeller Müzesi, Girişimcilik Uygulaması, Emek Kazanca Dönüşüyor Uygulaması, Turistik El Sanatları Merkezi daha çok eğitim alanında sosyal belediyecilik çalışmaları yaptığını belirtebiliriz.

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu Hayvanat Bahçesi Türkiye'nin en geniş alanına sahip Hayvanat Bahçesi konumunda olup, Türkiye ve Dünya Turizminin TUR listesinde girip, Başta Güney Doğu Anadolu Bölgesi illeri olmak üzere tüm Türkiye'den, Komşu ülkelerden ve Dünyanın birçok ülkesinden ziyaretçi ağırlamaktadır. Bu gün Gaziantep Doğal Hayatı Koruma ve Hayvanat Bahçesi Türkiye'nin en büyük, Avrupa'nın ikinci Dünyanın ise ilk dört hayvanat bahçesinden birisidir.

Tüp Bebek Uygulaması ise Sosyal belediyecilik anlayışıyla hareket eden Gaziantep Büyükşehir Belediyesi, normal yollarla çocuk sahibi olamayan ailelere sahip çıktı, hayata geçirdiği tüp bebek projesiyle ailelerin çocuk sahibi olmalarına yardımcı olmuştur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Eskişehir Büyükşehir Belediye başkanının eski bir eğitimci olması yapılan sosyal belediyecilik faaliyetlerinin daha çok eğitim alanında yapıldığını gözlemlenmektedir. Gaziantep Büyükşehir Belediye başkanının ise Aile ve Sosyal Politikalar eski bakanı olması yapılan sosyal belediyecilik faaliyetlerinin daha çok ailenin gelişimi, aile sağlığı ve aile ekonomisine katkı alanında çalışmalar yapıldığı belirtilmektedir.

5. SONUÇ

Belediyeler gittikçe daha fazla sosyal belediyecilik faaliyetlerini yürütmektedir. Böyle olduğu halde sosyal belediyeciliğe ilişkin çalışmalar yeterince gündeme getirilememiştir. Sosyal belediyecilik faaliyetleri arttıkça, bu faaliyetler ve uygulama sorunları daha fazla bilimsel araştırmalara konu olması gerekmektedir. Ayrıca sosyal yaşamın niteliğinde önemli değişikliklere paralel olarak sosyal yardımın ve sosyal hizmetgötüren kurumların yeni durumlara göre yapılandırılması gerekmektedir. Çünkü aile bağlarının zayıfladığı, çekirdek aileye doğru değişimin yaşandığı günümüz dünyasında yalnız yaşayan bireyler, eşler arasında yaşanan uyumsuzluklar, formel ve enformel örgütlerin çözülmesi ya da güçten düşmesi, emek piyasasının değişen niteliği gibi birçok değişkene bağlı olarak sosyal hizmetlerin ve yardımın niteliğinde, hedeflerinde ve kitlesinde değişiklik kaçınılmaz olmaktadır.

Belediyeler arasında sosyal uygulamaların dağılımı da sorun oluşturmaktadır. Hangi birimin nasıl ve ne kadar sosyal belediyecilik uygulayacağı özellikle büyükşehirlerde ilçe/ilk kademe ile büyükşehir belediyesi arasında sorun olmaktadır. Sosyal yardımda büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında dengeli ve verimliliği sağlamayadönük düzenleme gerektirmektedir.

Sosyal belediyecilik alanında makro ve mikro anlamda bütünlük arz eden programlar yapılmalı, ortak vizyonlar ve misyonlar tespit edilmelidir. Bunun için merkeziyönetimlerin genel ve kapsayıcı yoksulluk politikası ve programı oluşturmaları bu alanda bütüncül bir yaklaşımın önünü açabilir. Yerel birimler de genel politikaya uygun olarak önceliklerini ve politikalarını belirlemeli, bu birimler belirlenen bu standartlar içerisindesahaya uygun çözümler üretmelidir. Aksi takdirde çok önemli bütçe ayrılan sosyalbelediyecilik uygulamalarında istenilen verim alınamaz. Sosyal belediyeciliğin fiziki ve sosyal coğrafyaya göre olması zorunluluğunun getirdiği esnekliğin, standartlardan uzak, keyfi bir anlayışa yol açması engellenmelidir.

Çalışmamızda örnek olarak gösterdiğimiz iki büyükşehir belediyesinin bulundukları bölgede örnek belediye olarak gösterildiklerini belirtmemiz gerekir. Bunda en önemli neden bulundukları coğrafyaya dikkat etmeleri, sosyal medya ve e-belediyecilik uygulamalarını iyi kullandıklarını, partizancılığı minimuma indirdikleri, yöneticilerinin her zaman vatandaşlarla iç içe olduklarını ve çalışmalarında merkezi yönetimden daha çok ön plana çıktıklarını söyleyebiliriz.

6. KAYNAKÇA

ARSLAN, Mustafa (2013), Yerel Yönetimlerde Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri (Arnavutköy Belediye Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AYGEN, Mehmet (2014), Sosyal Belediyecilik Üzerine Bir İnceleme: Elazığ Belediyesi Örneği, Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi, 1(1)s. 173-192.

BERK, Zafer (2010), Kent Yoksulluğu ve Sosyal Belediyecilik Uygulamaları Kırıkkale Belediyesi Örneği, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇELİK, Ahmet (2014), Sosyal Belediyecilik Anlayışı Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(1) s. 1-20.

ÇİÇEK, Elif (2012), Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Politikaları: Batı Akdeniz Örneği, (Doktora Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ISBN
978-605-7875-34-1

ÇÖPOĞLU, Mustafa (2014), Sosyal Belediyecilik ve Sorunları, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 5(2)s. 223-247.

DEMİR, İbrahim (2006), Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Fonksiyonları Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

KARTAL, Nail (2010), İl Özel İdarelerinin Yeniden Yapılandırılması: Uygulama Aşaması Üzerine Bir Çözümleme. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KESGİN, Bedrettin (2008), Yoksulluğa Yerel Müdahale, Sosyal Belediyecilik Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KESKİN, Mehmet (2017), Belediye Ve Yerel Seçim Çalışmalarında Halkla İlişkiler Ekseninde Gerçekleştirilen Sosyal Sorumluluk Faaliyetlerinin Seçmenin Davranışına Etkisi (Atakum İlçesi Örneği), (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon: Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

KORAY, Mehmet. ve TOK. Hasan Ejder (2014), Merkezi Yönetimle İlişkiler, Kısıtlar ve Harcamalar Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik ve Dört Büyükşehir Belediyesi Açısından Uygulamalar. Çalışma ve Toplum. 42(3) s. 11-60.

ÖZKİRAZ Ahmet ve ŞİMŞEK Ümit, (2013). Türkiye'de Sosyal Belediyeciliği 1970'lerden Düşünmek. Afro-Avrasya Coğrafyasında Kamu Yönetimi Uygulamaları ve Sorunları Kayfor XI Bildiriler Kitabı. Samsun. 31 Ekim-1 Kasım 2013.

SEZER, Ö. ve ÖZGÜR, Ö. (2012), Sosyal Belediyecilik Bağlamında Yerel Hizmetlere Gönüllü Katılımın İncelenmesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 12(20) s. 255-279.

TOZANLI, Gül (2016), Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Uygulamaları: Bakırköy Örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL ÖNCESİ EĞİTİM KURUMLARINDA GÜVENLİK DURUMU[1]

Doç. Dr. Yüksel GÜNDÜZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, Samsun, yukselgunduz0735@gmail.com

Çağla KOÇ

Orduzu Rifat Kıranoğlu Anaokulu Öğretmeni, Malatya, caglaruya3203@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarındaki sınıf içi ve sınıf dışında bulunan fiziki durumlar göz önünde alınarak yaşanılan güvenlik durumu belirlenmeye çalışılmıştır amacıyla yapılmıştır. Araştırma olgu bilim deseninde tasarlanmış nitel bir çalışmadır. Araştırmanın çalışma grubunu Malatya ilinin Doğanşehir ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 20 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmişlerdir.

Yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılarca geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda öğretmenlere, sınıf içinde bulunan etkinlik alanlarının güvenliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (oyun merkezindeki oyuncakların, fen merkezindeki oyuncakların, masa ve dolapların duvara monte edilme durumu, lavabo ve el yıkama yerlerinin güvenlik durumu vs.) Sınıf dışında bulunan etkinlik alanlarının güvenliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? Okula geliş gidişlerine ilişkin güvenlik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Eğitim kurumlarında daha etkin bir güvenlik ortamı oluşturabilmek ve geliştirebilmek için neler yapılmalıdır? Soruları yöneltilmiştir.

Elde edilen bulgulara göre, öğretmenler serviste bulunan servis ablaların çocuk gelişimi ve eğitimi bilgisinin güvenliğe etkisinin bulunduğuna dair fikirlerini bildirmişlerdir. Katılımcılar, okul öncesi ulaşımını sağlayan servisin, bakımlı araçlarla, en kısa yol kullanımının yerine, en güvenli, trafiğin bulunduğu yoldan okula gelmesi gerekliliğini belirtmişlerdir. Okulun çocukların evlerine olan uzaklığının da güvenliğe olumsuz etkilerinin olduğu katılımcılar tarafından görülmüştür.

Okul öncesi öğretmenleri dolap ve vestiyer gibi ağır parçaların montelenme durumunun, okul öncesi kurumlarında tehlike yaratacağını düşünmüşlerdir. Katılımcılar, ortak kullanım alanlarında bulunan lavaboları, çocukların güvenliği açısından montelenmesine öncelik verilmesi gerekliliğinden yana fikirler vermiştir. Oyun merkezlerinde bulunan eşyaların, yutulabilecek kadar küçük ve taşınmasının güç olduğunu bu yüzden çocukların güvenliğini tehdit edebileceğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri sanat merkezinde bulunan makas yapıştırıcı gibi eşyaların ve sınıf içinde fen merkezinde bulunan küçük yanıcı ve kimyasal olabilecek materyallerin öğretmenlerin gözetiminde kullanılması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Öğretmenler okul öncesi güvenliğinde lavabo ve el yıkama yerlerinin sağlam, çocukların yaşlarına göre ayarlanması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Katılımcılar, okul öncesi dönemde bulunan çocukların güvenliği açısından masa ve sandalyelerin ağırlıklarının önemli olduğunu söylemişlerdir.

Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri, okul bahçelerinde bulunan parkların malzemelerinin, çocukların güvenliği üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği üzerinde durmuşlardır. Katılımcılar, okul bahçesinin alanının yetersiz olduğu yönünde fikirlerini bildirmişlerdir. Öğretmenler, okul dışı güvenlik elemanlarının yeterli uzmanlık bilgisinin olması gerektiği üzerinde durmuşlardır.

Okul öncesi öğretmenleri, okulların bahçelerinde bulunan ve güvenliği tehdit edebilecek oyun parklarının yanlış yerde kullanıldığını, okul dışı güvenlik personelinin çocukların güvenlikleri açısından bulunması gerektiğini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, güvenli eğitim ortamı, donanım

[1]*Bu çalışma, Öğretmen Görüşlerine Göre Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Güvenlik Durumu başlıklı dönem projesinden uyarlanmıştır.*

ISBN
978-605-7875-34-1

GİRİŞ

Okul öncesi eğitim, çocuğun doğduğu günden temel eğitime başladığı güne kadar geçen yılları kapsayan ve çocukların daha sonraki yaşamlarında önemli roller oynayan; bedensel, psikomotor, sosyal-duygusal, zihinsel ve dil gelişimlerinin büyük ölçüde tamamlandığı, ailelerde ve kurumlarda verilen eğitimle kişiliğinin şekillendiği gelişim ve eğitim süreci olarak tanımlanır (Deretarla Gül, 2008: 269).

Okul öncesi döneminde bulunan bir çocuğun, aileden özellikle de anneden ayrı bir ortamda kendisini ifade edebileceği yerlerden biridir denilebilir okul öncesi eğitim kurumları için. Çocuk kendisi adına konuşan, çoğunlukla kendisi adına karar veren aileden uzaklaşabilir. Bu yüzden soru sormaya merak duymaya başlayacağı söylenir.

Öğrenmenin ve gelişimin çok yüksek olduğu erken çocukluk döneminin çıkışı ve temelini oluşturan ilkelerde akran grupların genel özellikleri aynı olsa da, her çocuk özgündür ve gelişim yapısı farklıdır (Karadağ, 2008: 8).

Günümüzde, okul öncesi eğitimin önemi artık hemen hemen herkes tarafından kabul edilmektedir. Bu dönem, araştırmacılar tarafından çocuğun yüksek öğrenme potansiyeline sahip olduğu bir dönem olarak görülmektedir. Uygun fiziksel ve sosyal çevre koşullarında ve sağlıklı etkileşim ortamında yetişen çocuklar daha hızlı ve daha başarılı bir gelişim gösterirler (Aral, 2011: 184).

Çocuk eğitiminde aceleci, yapılandırılmış ve "iş" odaklı yaklaşımı aşağıdaki yersiz ve yanlış görüşleri temel almaktadır. Çocuğa ne kadar sorumluluk verilirse o kadar yararlı bir kişilik olacaktır. Çocuk ödüllendirilmezse bir şey öğrenemez. Öğretmen veya yetişkin merkezli eğitim, en etkin öğrenme ortamıdır. Oyunun çocukluk eğitiminde bir değeri yoktur. Başarı ve kazanma gayret göstermekten daha önemlidir (Sevinç, 2005: 33).

Çeşitli ülkelerde çocuk psikolojisi üzerine yapılan çalışmalar sonucunda, 0-6 yaş döneminin kişinin geleceğini belirlemedeki etkisinin önemli olduğu fikri de kabul görmektedir (Oktay, 2007: 63). Bir çocuğun zihinsel, psikolojik, sosyal ve duygusal yönden tam gelişiminin çağımızda okul öncesi eğitimle verilebileceği düşüncesi değer bulmaktadır. Okul öncesi eğitim Türkiye'de dünya ile birlikte giderek daha fazla beklenti ve değer bulan bir alana dönüşüyor denilebilir.

Üç yaş çocuğun sosyalleşme yaşıdır. Üç yaşından sonra çocuğun, evden ve anne babadan ayrılmayı sağlıklı bir şekilde öğrenmesi gerekir. Bu nedenle üç-üç buçuk yaş arası kreşe başlama yaşıdır. Bazen babalar, çoğu kez de aile büyükleri, çalışmayan annelerin çocuklarını kreşe göndermelerine karşı çıkmaktadır. Bazı ailelerse kreşe giden çocuğun hasta olacağı düşüncesiyle kreşe göndermemektedirler (Semerci, 2006: 49).

Okul öncesi dönem çocuğun doğduğu andan itibaren başlayan çocuğun okula başlamaya hazır olduğu döneme kadar devam eden bir dizi süreç olarak değerlendirilebilir. Çocuk gördükleri, duydukları ve yaşadıklarıyla bir nevi kişiliğinin temelini atacağı düşünülür. Bunun haricinde çocuklarımız toplum içinde ne kadar erken bulunurlarsa kendilerinin de bu dünyanın bir parçası olduğu algısı onlarda uyanacaktır denilebilir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin 7. Maddesi'ne göre; çocuk eğitimle birlikte oyun ve eğlenme konusunda tüm olanaklarla donatılmalı, toplum ve kamu mekânları çocuğun bu haktan yararlanma olanaklarını arttırmaya yönelik çaba göstermelidir (Tuğrul, 2005: 62).

Okul Öncesi Eğitimin Amaçları

Güvenli bir hayat, güvenli bir eğitim-öğretim ortamı her doğan çocuğun en temel fizyolojik hakkıdır. Okul öncesi döneminde bulunan ve okula ilk kez adım atan çocuklar açısından; anne ve babadan korunaklı gördüğü ev kalesinden çıkış ve başka bir büyüğün idaresine geçiş elbette ki zor bir süreçtir. Bu süreç dâhilinde çocuğa tedirginlik yaratacak veya bilincinin dışında güvenliğini etkileyecek bir olayın yaşanması okul sürecinin en başında çocuğu psikolojik açıdan sarsacaktır.

Okul öncesi eğitiminin amaçları, ilkeleri, Türk Milli Eğitimin genel amaçları, temel ilkeleri doğrultusunda; Çocukların bedenen, zihnen ve duygusal açıdan sağlıklı gelişmelerini sağlamak, istendik davranışlar kazanmalarına imkan vermek, İlkokul eğitimine hazırlamak, Çevre ve aile bakımından eşit

ISBN
978-605-7875-34-1

şartlara sahip olmayan çocuklar için ortak bir eğitim alanı oluşturmak, Türkçe' yi doğru ve güzel konuşmasını sağlamaktır (Özçetin, 2006: 2).

Okul öncesi eğitimi, günümüz bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağladığı imkânlarla, artık yalnızca ailenin vereceği bir eğitim olmaktan çoktan çıkmıştır. Çocukların gelişimlerine uygun olarak tasarlanmış, yapılandırılmış ve düzenlenmiş olan eğitim ortamlarında nitelikli eğitmenlerle gerçekleştirilecek eğitimin kalitesi, çocuklara olabilecek en iyi başlangıcı sağlama açısından önemlidir (Güleş, 2013: 16).

Okul öncesi okula hazırlık çağında çocuk, uygun bir fiziksel ortam sunulduğunda kendinin farkına varabileceği düşünülür. Buradaki uygunluk kelimesi dikkat çekicidir. Uygun bir fiziksel ortam, sağlıklı oluşturulmuş bir güvenlikle ancak elde edileceğine inanılır.

Okul Öncesi Çocukları İçin Güvenli Bir Eğitim Ortamı

Güven kelimesi için TDK Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat olarak tanımlanırken, güvenlik kelimesi için ise; toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu olarak belirtmiştir. Görülüyor ki güvenli bir toplum veya toplumsal bir kurumun içerisinde hayat bulabilmek kuşkusuz canını emanet edebilmek arkanı hayata döndüğün anda bıraktıklarını düşünmeden yaşamaktan öte düşünülmeyebilir.

Okul güvenliği, çocuğun ya da diğer okul personelinin okula gitmek amacıyla evinden ayrılması anından başlayarak tekrar evine gelinceye kadar geçen tüm aşamaları içerir (Işık, 2004: 164).

Okul güvenliği, öğrenci ve okul personelinin okul içerisinden ve çevresinden kaynaklanan her türlü istenmeyen davranışlara karşı korunmaları ve okulda bir kriz ortamı yaratabilecek olağanüstü hallerde can güvenliklerinin en üst düzeyde sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Çankaya ve Arabacı, 2010: 877; Özer, 2006: 8-9).

Güvenli bir eğitim, eğitim ortamında bulunan çocuk için başta canını emanet edip sorunsuz hayata dönen veliler için olmazsa olmaz koşullar arasındadır. Güvenli bir okul ortamında bulunan; öğretmenler, öğrenciler ve bu ortamı dışarıdan gözlemleyen veliler, kendilerini birçok beceri bakımından özgür hissedebilir. Fiziksel ihtiyaçları sağlanmış, kaza ve problem durumundan uzak bir öğrenci, kendisini güvende ve öğrenmeye karşı hazır hissedeceği düşünülebilir.

Ülkemizde okul öncesi eğitim programlarının tarihsel gelişimi incelenerek, geçmişten günümüze okul öncesi eğitim programlarında yapılan değişikliklerin topluca görülebileceği çalışmalar yapılmıştır (Düşek ve Dönmez, 2012: 68-75). Kandır ve Çaltık (2006) yaptıkları araştırmada, resmi-özel anaokulları ve anasınıflarında fiziksel koşulların durumunu incelemişlerdir. Araştırma 17 ilin görev yapan 1177 öğretmenin görüşlerine aittir. Araştırmanın bulguları, nitelikli bir erken çocukluk dönemi eğitiminin verilebilmesi için anaokulları ve anasınıflarının dış fiziki yapının yapım koşullarında uluslararası formlara ait standart ve mevcut okul öncesi eğitim kurumlarının fiziksel koşullarının ve araç gereçlerin yeterli olmadığını ortaya koymuştur.

Fiziksel değişkenlerin eğitim ortamlarında ne şekilde ve nasıl kullanıldığı varlığı veya yokluğu öğretmen-öğrenci ilişkisini, öğrenci-öğrenci ilişkisini, çocuğun okula karşı tutumunu, öğretim programının uygulanışını, çocuğun başarısını ve eğitimin kalitesini büyük ölçüde etkileyebilmektedir (Çelik & Kök, 2007: 213).

Okul güvenliği, okulun içinde bulunduğu toplumun güvenliğinden bağımsız olarak ele alınamayacağı varsayımına dayanmaktadır. Okul, içinde bulunduğu toplumun bir parçasıdır. Toplumda görülen her türlü olumsuzluk, okulu da aynı şekilde etkileyecektir (Erol, 2009: 20). Yetersiz bir bina ve uygun olmayan eğitim ortamında minik yavruların hayatları boyunca devam edecek olan öğrenme süreçli yetersiz kalabilir. Erken çocukluk döneminde bulunan bir çocuğun, öncelikli olarak okula ulaşma sürecinde güvenli bir servis ortamına ihtiyacı olması düşünülür. Servis içinde bulunan tüm elemanların çocukların, öz-temel ihtiyaçlarına kısa sürede cevap verebilecek donanıma sahip olması istenebilir. Servis içindeki güveli ulaşım çocuğun daha evinin kapısından çıkarken hayata alışmasında önemli etkenlikler barındıracağı düşünülür.

Eğitim ortamı, davranışın gerçekleştirilebilmesi için gerekli fiziksel, sosyal ve psikolojik etkenlerin tümünü kapsayan genel bir kavramdır (Dönmez, 2008: 10). Çocukların gelişimlerine ve beklentilerine uygun mekânlar oluşturmak oldukça kapsamlı, karmaşık ve zor bir süreçtir. Çocuklar için tasarlanan mekânların, onların öğrenme, oyun ve öz bakım gereksinimlerini karşılayabilecek yeterlilikte olması önem arz

ISBN
978-605-7875-34-1

etmektedir. Okul öncesi eğitim yapıları, eğitim sisteminin farklı özelliklerini içinde barındırır (Kıldan, 2007: 501-510).

Çocuklarda yetişkinlere oranla daha fazla hayal gücü, daha donanımsal bir yaratıcılık olduğu düşünülürse; onların gözlemlediği renk, ışık ve dokunduğu her alan öğrenme ve gelişimlerini destekleyeceğine inanılabilir. Hazırlanan iç mekânın bu özellikleri içinde barındırarak kullanım amaçlı düşünülmesi kaza ve güvenlik oranını en aza indirgeyebilir. Okul öncesi eğitimin verildiği binalar yapılırken öncelikli ele alınması gereken unsur bu dönem çocuklarının gelişim özellikleri olmalıdır. 0-6 yaşta yer alan çocukların yaparak yaşayarak öğrenme sürecinde etkin bir rol aldıkları göz önüne alındığında, bu yaş grubuna eğitim veren kurumların da çocukların bu gereksinimlerini karşılayacak özellikte imkânlar sunmaları yerinde olacaktır (Özkubat, 2013: 64).

Bağımsız anaokulları ve anasınıfları dışında, özel anaokulları ve uygulama anaokullarındaki bazı merkezlere sınıfların hiçbirinde çocukların ulaşamadığı belirlenmiştir. Öğrenme merkezlerine kolay erişim, çocukların bu merkezleri tercih etmelerini etkileyen unsurlardan biridir (Gülay Ogelman, 2014: 125-138).

Okul öncesi eğitim kurumlarında, sınıf içerisinde bulunan öğrenme merkezlerinin kolay erişilebilir ve görsel yönden zenginleştirilmiş olması çocukların algılarını daha çok zenginleştireceği düşünülebilir. Bu merkezlerin güvenlik ölçütleri sınıf içerisinde gelişebilecek her türlü kazada ilk bakılacak güvenlik önlem ölçütü olabilir. Özelikle sınıf lavaboları çocukların güvenliğini ve sağlıklarını tehdit etmeyecek şekilde ayarlanabilirse oluşabilecek her türlü kaza ve yaralanmanın önüne geçilebileceği düşünülebilir. Okul öncesinde çokça kullanılan mutfak alanının ise; havalandırma tertibatı bulundurulmalı, yerler ise kolay temizlenebilir kalebodur, mermer tarzı döşemelerle kaplanmalıdır (Baran, Yılmaz & Yıldırım, 2007: 40; Uysal, 2006: 32). Kız ve erkek öğrencilerin lavaboları ayrı olmalı ve lavabolar engelli öğrencilerin kullanımına da uygun olmalıdır (ÖÖKSY, 2012; Tunga, 2011: 32).

Türkiye'de de öğretmenler odası eğitim öğretim ortamlarında bulunması gereken birimler arasında yer almaktadır (Türe ve Karaküçük, 2011). Okul öncesi binalarında öğretmenler odası bölümünün olmayışı ve hatta öğretmenlerin sınıf içinden altı saat boyunca çıkmayışları güvenlik önlemi olarak düşünülmüştür.

Dış oyun alanları planlanırken çocuklara araştırma, gözlem, problem çözme ve deneme yanılma yoluyla gelime ve öğrenme fırsatı verilmelidir. Yollar, ağaçlar, farklı yüzeyler yaratıcı etkinlikler oluşturmada kullanılmalıdır. Boş toprak parçaları çocukların doğayla iletişim kurmalarına fırsat verecektir. Açık hava oyun alanlarında doğal çimler ve gölgelik yapan ağaçların bulunması beklenir (OÖEKY, 2009: 96). Bir çocuğun dışarıda geçirdiği her an sosyalleşmeye dönük attığı kocaman bir adım olarak dile getirilebilir. Dolayısıyla okulun bahçesinde oluşturulmuş bir oyun alanı, çocuğun arkadaşlarıyla geçirdiği önemli zamanlar arasında yer alabilir. Bu alanlar onların rahatça hareket etmelerine olanak sağlayacak bir biçimde düzenlenebilirse hareket etmelerine kaslarını güçlendirmeye ve sosyalleşmeye teşvik edici olabilir.

Yapılan araştırmalarda da çocuk oyun alanlarının büyük birçoğunda salıncak, kaydırak, tahterevalli ve tırmanmak için kullanılan materyallerin bulunduğu görülmektedir (Deretarla Gül, 2012: 261-274). Sağlam malzemelerden yapılan oyuncakların demir oranları daha düşük, yer malzemelerin düşme ve yaralanmalara karşı daha yumuşak malzemelerden yapılmış olması çocukların güvenliği açısından önemli etkenler arasında olabilir.

Açık, Gülbayrak ve Turacı Çelik'in (2004) Elazığ ilinde 24 oyun bahçesi üzerinde yaptıkları çalışmada, alanların %83,3'ünün caddeye yakın olduğunu ve bariyer gibi herhangi bir araçla ayrılmamış olduğunu saptamışlardır (Deretarla Gül, 2012: 261-274). Sadece bu açıdan bile bakıldığında oyun alanı gibi çocukların hayatlarında önemli bir yere sahip olan sosyalleşme ortamlarının güvenliğinin incelenmesi daha az problemle karşılaşılması için çalışılması gerektiği kanısı düşünülebilir. Çünkü caddeye yakın bir yerde bulunan korunmasız bir alan kazaya davetiye çıkarabilir. Önceden alınan tedbirler çocukların savunma ve güvenlik durumlarında onları koruyacağını düşündürebilir. Öğretmenlerin dış mekânlarda çocukları gözlemlemesi önceden alınmış tedbirlerin olması güvenlik açısından büyük etkenler arasındadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırma durum belirleme (olgubilim) deseninde tasarlanmış nitel bir çalışmadır. Durum çalışması, bir ya da bir kaç durumun derinlemesine araştırmasıdır. Nitel çalışmalarda veri toplamada, görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi tekniklerin kullanıldığı, olayların doğal ortamda gerçekçi ve bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür. Nitel çalışma, araştırmacıya esneklik sağlar ve belirli bir alanda çeşitli aşamaların birbiriyle tutarlı olmasına katkıda bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Çalışmada, okul öncesi dönemde bulunan çocukların, güvenli bir okul ortamında bulunmasını sağlayabilmek amacıyla okul öncesi öğretmenlerinin görüşlerini ve gereksinimlerini belirlemek için yarı yapılandırılmış sorulara cevaplarının incelenmesi olarak yürütülmüştür.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim öğretim yılında Malatya ili Doğanşehir ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 20 okul öncesi öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılar, amaçlı örneklem yöntemiyle seçilmişlerdir. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin demografik özellikleri incelendiğinde % 85'i kadın, %5'i erkektir. Ayrıca %40'ı bekâr %60'ı evlidir. Öğretmenlerin %75'i lisans, %25'i lisansüstü mezunu iken, %65'i sinin 1-5 yıl, %15'i sının 6-10 yıl, %10'u sinin 11-15 yıl, %5'i sinin 16-20 yı l% 5'i 21 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahip olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılarca geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Ölçme aracının örneklemin görüşlerini ne derecede temsil ettiği uzman görüşüne başvurularak belirlenmiş, içerik ve görünüş geçerliliğine de bakılmıştır. Bu aşamada 5 uzmanın görüşü alınmış, gerekli düzeltmeler görüşler doğrultusunda yapılmış ve sonra da maddelerin anlaşılırlığını sağlamak için 4 öğretmene de okutulmuş, anlaşılmayan bir maddenin okmaması üzerine forma son şekli verilmiştir. Soru formunda bulunan sorular yukarıda verilmiştir. Görüşme formunda öğretmenlere, sınıf içinde bulunan etkinlik alanlarının güvenliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? (oyun merkezindeki oyuncakların, fen merkezindeki oyuncakların, masa ve dolapların duvara monte edilme durumu, lavabo ve el yıkama yerlerinin güvenlik durumu vs.) Sınıf dışında bulunan etkinlik alanlarının güvenliğini nasıl değerlendiriyorsunuz? Okula geliş gidişlerine ilişkin güvenlik durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Eğitim kurumlarında daha etkin bir güvenlik ortamı oluşturabilmek ve geliştirebilmek için neler yapılmalıdır? Soruları yöneltilmiştir.

Veriler, görüşmecilerin görüşlerinin yazıya aktarılması biçiminde elde edilmiştir. Yazıya aktarılan görüşler, görüşmeler bittikten sonra ayrıca kontrol edilmiş ve doğruluğu teyit edilmiştir. Yapılan görüşmeler, 10 dakika ile 25 dakika arasında değişiklik göstermiştir. Görüşme yöntemi, katılımcılara kendi bakış açılarından cevap verme fırsatı vermekte, anketlerde olduğu gibi önceden hazırlanmış sorular olmadığı için katılımcılar serbestçe bir konu üzerinde düşüncelerini açıklamışlardır (Bogdan ve Biklen,1998). Görüşme yardımıyla veri toplanması sırasında katılımcıların değişik ve zengin fikirleri sunmalarına imkân sağlanmış, katılımcıların görüşleri herhangi bir şekilde sınırlandırmaya tabi tutulmamıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler, nitel veri analizi yöntemlerinden olan içerik analizi yardımıyla çözümlenmiştir. Veriler, kodlamaya bağlı olarak içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, birbirine benzeyen verileri, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Verilerin analizinde öncelikle kayıtlar ele alınmış ve yazıya dökülmüştür. Yazıya dökülen verilerin aslına tamamen sadık kalınmıştır. Görüşme verileri kodlanmış ve daha sonra çıkan temalara göre organize edilmiştir (Bogdan & Biklen, 1998). Her katılımcının belirttiği görüşler iki üç defa gözden geçirilmiş ve belirtilenlerin doğruluğu iki araştırmacı tarafından teyit edilmiştir. Sonra çıkarılan kodlar kendi içinde tekrar analiz edilmiş ve alt ve ana temalarla ilişitirilmiştir (Bogdan & Biklen, 1998; Creswell, 2002). Bu çalışmada katılımcıların görüşleri realist mod kullanılarak sunuldu (Creswell, 2002). Böylelikle, araştırmacılar katılımcıların doğru veya yanlış

ISBN
978-605-7875-34-1

söylediği gibi konularda hakemlik rolüne soyunmadılar ve katılımcılara konu hakkındaki görüşlerini serbestçe paylaşmalarına izin verildi. Araştırmacılar belirttikleri katılımcıların görüşlerini özellikle kısaltmadan sunuldu ki, katılımcının düşünce bütünlüğü bozulmasın ve okur kendi yorumunu yapabilsin.

BULGULAR ve YORUMLAR

Araştırmada, okul güvenliği üç ana tema üzerinde yani okul dışı güvenlik, okul içi güvenlik ve okul idaresi, veli, öğretmen ve öğrencinin içinde yer aldığı sosyal güvenlik sorunları olmak üzere ele alınmıştır. Bulguların sunulmasında bu temaların ifadesine dikkat edilip alt başlıkları takip edilmiştir. Araştırmada oluşturulan temalar ve alt başlıkları Tablo2' de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında Oluşturulan Tema ve Alt Başlıklar

Temalar	Alt Başlıklar
Ulaşımda güvenlik	Servis ve okula ulaşım sırasında yaşanan sorunlar
Okul İçi Güvenlik	Sınıf içi oyun merkezlerinin güvenlik sorunları, Masa ve dolapların sağlamlığına ilişkin güvenlik sorunları, lavabo ve el yıkama yerlerinin güvenlik sorunları
Okul Dışı Güvenlik	Okul bahçesi güvenliğinde yaşanan sorunlar, Okulun dış binasına ilişkin güvenlik sorunları
Sosyal Güvenlik	Okul idaresi, veli, öğretmen ve öğrenciden kaynaklı güvenlik sorunları

Tablo 1'e göre araştırma kapsamında ulaşımda güvenlik, okul içi güvenlik, okul dışı güvenlik ve sosyal güvenlik olmak üzere dört temel tema belirlenmiştir. Ulaşımda yaşanan güvenlik sorunları, okul içi güvenlik denildiği zaman sınıf içi oyun merkezlerinin güvenlik sorunları, Masa ve dolapların sağlamlığına ilişkin güvenlik sorunları, lavabo ve el yıkama yerlerinin güvenlik sorunları alt başlıklar olarak ortaya konulmuştur. Okul dışı güvenlik temasının alt başlıkları olarak; Servis ve okula ulaşım sırasında yaşanan sorunlar, okul bahçesi güvenliğinde yaşanan sorunlar, Okulun dış binasına ilişkin güvenlik sorunları olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 2. Okul Öncesine Devam Eden Çocukların Okula Geliş Ve Gidişlerine İlişkin Güvenlik Durumunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Sorusuna İlişkin Görüşler

GÖRÜŞLER	n
Servis elemanlarının veya ablalarının yetersiz çocuk gelişimi eğitimi	12
Servis şoförünün en güvenli yol yerine en kısa yoldan okula ulaşma düşüncesi	9
Yabancılarla tehlike yaratabilecek iletişimin kurulması	8
Servis şoförünün yetersiz trafik-yol bilgisi	4
Okulun çocukların evlerine uzaklığı	3
Uygun olmayan bakımsız araçların kullanımı	2

Tablo 2' de araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinin (12 kişisi-Ö1, 3,4, 7, 8,11, 12,14,16,18,19,20) serviste bulunan servis ablaların çocuk gelişimi ve eğitimi bilgisinin güvenliğe etkisinin bulunduğuna dair fikirlerini bildirmişlerdir. Öğretmenlerin 9'u (Ö2,4,9,12,13,15,18,20) servisin en kısa yol kullanımının yerine en güvenli trafiğin bulunduğu yoldan okula gelmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Okula yaya olarak gelen öğrenciler için ise araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri güvenlik konusunda

ISBN
978-605-7875-34-1

çocukların herhangi bir yabancı kişiyle konuşmaması(8 kişi-Ö1,5,7,8,13,14,16,19) gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Ayrıca servisi kullanacak olan kişinin her türlü yol ile ilgili bilgisinin bulunması (4 kişi-Ö5,11,13,18) ve öğretmenlerin 3'ü (Ö1,5,12) ise okulun çocukların evlerine olan uzaklığının da güvenliğe olumsuz etkilerinden bahsetmiştir. Son olarak servis şoförlerinin kullanacağı aracın bakımına da özen gösterilmesi gerekliliğinden (2 kişi-Ö4,15) bahsetmiştir.

Servis elemanlarının veya ablalarının yetersiz çocuk gelişimi eğitimi ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö4: " Servisle ulaşımın okul öncesi dönemde bulunan çocuklar açısından gerek servis ablasının çocukla ilgili herhangi bir eğitim almamış olması, gerekse servisi kullanan kişinin tedbir almadan gerekli yasal kurallara uymadan trafiğe çıkıyor olması çocukların güvenliğini fazlasıyla zarar getireceği yönünde fikrimi sunuyorum."

Ö8: " Serviste çalışan kadınların bir okul öncesi öğretmeni kadar olmasa bile çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verecek düzeyde bilgisi bulunmalı."

Servis şoförünün en güvenli yol yerine en kısa yoldan okula ulaşma düşüncesi ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö9: " Bir serviste çocukların canından sorumlu olan en önemli kişidir şoförler. Kısa yoldan gideyim diye çocukları hatalı bir şekilde taşımamalıdırlar."

Ö12: "En kısa yol en yakın yol en güzel yoldur diyemeyiz. Çocukları herhangi bir tehlikeye atmayacak yol en iyi yoldur.

Ö13: " Servis şoförü kendi bildiği güzergâhı okula bildirse bu güvenliğin korunması için bir önlem olabilir."

Yabancılarla tehlike yaratabilecek iletişimin kurulması ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö7: "Yaya olarak evlerine giden çocuklar okulun çevresinde bulunan dış parklarda oyun alanlarında ve bahçelerde kendi başlarına oynamak istiyorlar. Bu durumlarda veli çocuğu göz denetiminde bulundurmalı, oyuna müdahale edebileceği uzaklıkta gözlemleyebilmelidir."

Servis şoförünün yetersiz trafik-yol bilgisi ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö11: " Servis şoförlerinin iyi bir eğitim alması şart. En kısa yerden ulaşabilmek adına bazen çocukların hayatlarını riske atmamalılar. Trafik kontrolleri ulaşımların sağlıklı olduğu caddeleri kullanması lazım."

Ö13: " Servis kullanan can taşıyan insanların trafik bilgileri sürekli yenilenmeli."

Ö18: "İşinde uzman olan herkes güvenli bir limandır. Araç kullan bir okul otobüsü elamanı bilgisi ve tecrübesiyle konuşmalı hareket edebilmelidir

Yaya olarak okula mesafenin uzaklığı ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö1: " Bazı veliler evlerin yakın olduğu çocukların kendi özgüvenlerini kazanabilmesi gerekçesi ile çocukların yaya olarak eve gönderilmesini talep ediyorlar. Bu çocukların yaş ve zihinsel yeterlilikleri düşünüldüğünde çok tehlikeli bir durum, asla izin verilmemelidir."

Ö5: "Yaya olarak evden okula gelen veya okuldan eve giden bir okul öncesi çocuğun, yaşayacağı sorundan veli de sorumlu olsa çocuğun güvenliği açısından gözden geçirilmelidir.

Uygun olmayan bakımsız araçların kullanımı ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö4: " Okul otobüslerinin camlarından koltuklarına kadar sürekli denetimden geçmesi güvenlik açısından elzem olmalı."

Ö15: " Araçlar okula ulaşımı veya eve ulaşımı kesinlikle aksatmamalı. Konforlu, donanımlı ve temiz olabilmeli"

ISBN 978-605-7875-34-1

Tablo 3. Okul Öncesine Devam Eden Çocukların Sınıf İçinde Bulunan Etkinlik Alanlarının Güvenliğini Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Sorusu İle İlgili Görüşler

GÖRÜŞLER	n
Dolap ve vestiyer gibi ağır parçaların montelenmeme durumu	17
Lavabo ve el yıkama yerlerinin sağlam montelenmemiş olması	16
Oyun merkezinde küçük yutulabilecek veya taşınması güç, ağır parçaların bulunması	12
Sanat merkezinde keskin, deriye batabilecek veya sivri materyallerin kullanımı	10
Fen merkezinde bulunan materyallerin sağlığa zarar verecek tehlikeli maddelerden oluşması	4
Lavabo ve el yıkama yerlerinin sağlam malzemelerden yapılmıyor olması	3
Masa ve sandalyelerin hareket edilmesi zor derecedeki ağırlıkları	2

Tablo 3'e göre öğretmenler, dolap ve vestiyer gibi ağır parçaların montelenme durumunun (17 kişi-Ö1,2,3,5,6,7,8,10,11,12,14,15,17,18,19,20) okul öncesi kurumlarında tehlike yaratacağını düşünmüşlerdir. Ortak kullanım alanlarının sağlam montelenmiş olması erken çocukluk döneminde bulunan çocukların güvenliği açısından lavaboların montelenmesine öncelik verilmesi gerekliliğinden yana fikirler vermiştir. (16 kişi- Ö2,4,5,6,7,8,9,11,12,13,15,16,17,18,19,20). Oyun merkezlerinde bulunan eşyaların yaşına uygun olmayan, yutulabilecek kadar küçük ve taşınmasının güç olduğunu (12 kişi-Ö2,3,6,7,8,10,11,13,15,16,18,20) bu yüzden çocukların güvenliğini tehdit edebileceğini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenlerinden 10 kişi (Ö1,4,5,8,9,10,13,14,17,18) sanat merkezinde bulunan makas oyun oynamak, keşfetmek, konuşmak, anlamak, kendisinin icra ettiği etkinlikleri yaşayarak hissetmesine izin verir.

Yapıştırıcı gibi eşyaların kullanımının tehlikeli olabileceği fikrini sunmuşlardır. Ayrıca sınıf içinde fen merkezinde bulunan küçük yanıcı ve kimyasal olabilecek materyallerin öğretmenlerin gözetiminde kullanılması gerektiğinden (4 kişi-Ö5,12,17,19) bahsetmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenleri tablo 3 incelendiğinde görülmüştür ki okul öncesi güvenliğinde lavabo ve el yıkama yerlerinin sağlam, çocukların yaşlarına göre ayarlanması gerektiğinden bahsetmişlerdir(3 kişi-Ö6,11,16). Okul öncesi dönemde bulunan çocukların güvenliği açısından masa ve sandalyelerin ağırlıklarının önemli olduğunu söylemişlerdir. (2 kişi- Ö10,19)

Dolap ve vestiyer gibi ağır parçaların montelenmeme durumu düşüncesine yer veren öğretmenlerden bazıları şöyledir:

Ö2: "Sınıf içindeki tüm dolaplar sabit olmalı diye düşünüyorum."

Ö3: "Bizim eğitim verdiğimiz yaş grubumuz çok küçük ve yeterli bilinç düzeyine sahip değil. Eşyalara çarpıp devirebiliyorlar. Sağlam olması şart."

Ö6: " Sınıf içinde bazen hiç çıkmadan 20'ye yakın öğrenci altı saat geçirebiliyor. Dolayısıyla hiç teneffüsü olmadan bir arada vakit geçiren çocukların istemli ya da istemsiz kazalarının olması olası oluyor. Bunun için masa ve dolaplar sınıf duvarlarına sağlam şekilde monte edilebilmeli."

Ö11: " Çocukların güvenli bir sınıf ortamında yer alması gerekli. Masa ve dolapların sağlam ve monteli olması şart. Herhangi bir hareketli oyun esnasında o dolapların devrilmeden yerinde durabilmesi güvenlik açısından önemli."

Lavabo ve el yıkama yerlerinin güvenlik sorunları ile ilgili düşüncelere yer veren öğretmenlerden bazıları şöyledir:

Ö6: " Lavabolar aslında biz okul öncesi öğretmenlerinin en rahatsız hissettikleri yerler. Buralarda bulunan elemanların dikkatli bir gözlemci olması gerekli."

ISBN 978-605-7875-34-1

Ö8: " Öğretmenler çocukları tuvaletlere gönderdiğinde onların sağlıklarından endişe duymamalıdırlar. Eğer önceden iyi bir gözlemci olunabilirse buralardaki sorunları önceden fark edebileceklerdir."

Ö15: " El yıkama yerleri kesinlikle çocukların boyuna göre ayarlanmalı. Aynalar çok sağlam bir şekilde duvara montelenmelidir. Bu şekilde ülkemizde bir çocuğumuzun hayatını kaybettiğini biliyoruz. Tabi bir de bilmediklerimiz var. Sıkı önlemler şart."

Oyun merkezinde küçük yutulabilecek veya taşınması güç, ağır parçaların bulunması düşüncesine yer veren öğretmenlerden bazıları şöyledir:

Ö3: "Küçük parçalı oyuncakların sınıfta olması bu oyuncakların çocuklar tarafından anlık ağıza konulmasıyla çok büyük tehlike yaratabiliyor."

Ö8: " Oyuncakların ipleri veya keskinlikleri ani kırılmalar ve gözden kaçırmalardan dolayı çocukların oyun saatlerinde güvenliklerinde sorun yaratabilir."

Ö11: " Önemli olan küçük parçalı oyuncakların sınıfta olması değil. Aslında ne kadar sade ve çocuklar tarafından anlaşılabilir bir sınıf yaratabilirsek bu çocukların güvenliklerini korumada ciddi fayda sağlar."

Ö20: " Çocuklar oyuncakların ufaklıkları ya da keskinliklerinden kendilerini koruyabilecek zihinsel yeterliliğe sahip değiller."

Sanat merkezinde keskin, deriye batabilecek veya sivri materyallerin kullanımı ile ilgili düşüncesine yer veren öğretmenlerden bazıları şöyledir:

Ö1: " Sanat merkezlerinde çok fazla makas maket bıçağı kullanıyoruz. Bunları kullanırken ne kadar güvenlik önlemi alabiliyoruz tartışılır."

Ö5: " Çocuklara kurallı birebir ürün yaptırmaya zaten karşı bir öğretmen olarak sanat merkezlerinin güvenliklerinin daha çok sağlanması gerektiğini düşünüyorum."

Ö17: " Sanat alanı çocuğun aslında ilgi ve ihtiyaçlarıyla şekillenmeli. Orada çocukların kendilerine fiziki açıdan zarar verebilecek malzemelerin varlığından uzak durmalı. En güzeli örnekler vererek sonuçları hakkında çocuklar bilgilendirilmeli.

Fen merkezinde bulunan materyallerin sağlığa zarar verecek tehlikeli maddelerden oluşması düşüncesine yer veren öğretmenlerden bazıları şöyledir:

Ö5: "Fen merkezlerinde küçük parçalı eşyalar bulunuyor. Sınıf yaş grubu gözetilerek bu eşyaların öğretmenin gözetiminde sınıfta tutulması gerektiği inancındayım."

Ö19: "Yanıcı, kesi, yırtıcı cisimler kesinlikle sınıfta olmamalı. Bir de sınıfta bitki yetiştiren arkadaşlarımız var. Bitkilerin çocuk kalabalığının bulunduğu aynı nefes ortamında uzun süreli olarak kalmasının zararlı olabileceğini düşünüyorum."

Masa ve sandalyelerin hareket edilmesi zor derecedeki ağırlıkları ile ilgili düşüncelere yer veren öğretmenlerden bazıları şöyledir:

Ö10: Masalar ve sandalyeler çocukların kimyasal olarak sağlıklarına zarar veriyorsa ahşap kullanılabilir. Ancak burada da ağır olması sınıfa göre kullanım amacının dışına çıkabilir.

Tablo 4. Okul Öncesine Devam Eden Çocukların Sınıf Dışında Bulunan Etkinlik Alanlarının Güvenliğini Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Sorusuna İlişkin Görüşler

GÖRÜŞLER	**n**
Okul bahçesinde bulunan parkın yapım malzemelerinin uygunsuzluğu	11
Okulun yetersiz veya kullanışa uygun olmayan bahçe eksikliği	6
Kapı güvenliğinin yetersiz eğitimi uzmanlık bilgisi eksikliği	4

ISBN 978-605-7875-34-1

Okul bahçesinde bulunan parkın yanlış yerde kullanılması	3
Okul dışı güvenlik personelinin bulunmaması	2

Tablo 4'de öğretmenler (Ö2,3,5,6,8,9,11,12,13,16,19) okul bahçelerinde bulunan parkların malzemelerinin çocukların güvenliği üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği üzerinde durmuşlardır. Araştırma sonucuna göre okul öncesi öğretmenleri okul bahçesinin alanının yetersiz olduğu (6 kişi-Ö7,9,10,13,17,20) fikirlerini bildirmişlerdir. Okul dışı güvenlik elemanlarının yeterli uzmanlık bilgisi üzerine araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri (4 kişi-Ö4,8,14,16) güvenliği etkileyeceğini belirtmişlerdir.

Okul öncesi öğretmenleri, okulların bahçelerinde bulunan ve güvenliği tehdit edebilecek oyun parklarının yanlış yerde kullanıldığı (3 kişi- Ö1,4,12), Okul dışı güvenlik personelinin hiç bulunmamasının (2 kişi- Ö5,14) çocuklar açısından tarafından tehlikeli bulunmuştur.

Okul bahçesinde bulunan parkın yapım malzemelerinin uygunsuzluğu ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö7: " Eskiden demir malzemeler kullanılıyordu park malzemelerinin yapımında şimdi biraz daha sağlıklı yumuşak malzemeler kullanılmaya başlandı."

Ö9: " Çocukların güvenliği oyun esnasında en çok da parklarda kullanılan araç gereçlerde tehlikeye giriyor."

Ö17:"Okul bahçesinde çocuklar eşyaların demir olmasından kaynaklı zarar görebiliyorlar. Parkların yapım malzemelerinin çocuklara daha uygun hazırlanması düşüncesindeyim."

Okulun yetersiz veya kullanışa uygun olmayan bahçe eksikliği ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö8: "Oyun parklarının çocukların temel ihtiyacı olduğu fikrindeyim. Ancak çocuklarımızı oyun parklarına çıkartırken alanın büyüklüğü kullanılan eşyaların sağlamlığı sene başlarında ortalarında ve sonlarına doğru sık sık elden geçirilip tamir edilmesi yönünde düşüncemi belirtirim."

Kapı güvenliğinin yetersiz eğitimi uzmanlık bilgisi eksikliği ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö4: " Okul önündeki güvenlik elemanları hem dışardan gelebilecek tehlikeleri okulun içine yansıtmadan sorunu çözebilmelidir hem de okul içinde yaşanacak sorunda etkin ve hızlı olabilmelidirler. Bunlar için okul binasının güvenlikli korunması adı altında eğitim almaları yani konularında uzman olmaları gereklidir.

Ö16: " Okulun dış binasında bulunan güvenlik uzmanlarının güvenlik eğitimi alması, ilk yardım bilgisinin bulunması, herhangi bir olay esnasında olaya hızlıca ilk müdahale edecek kişinin olması gerektiği düşüncesindeyim."

Okul bahçesinde bulunan parkın yanlış yerde kullanılması ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö1: " Meslek hayatımın ilk senesinde okul bahçesinde bulunan parkın okulun görüş alanından farklı bir konumda yer almasından kaynaklı bir sürü problem yaşadım."

Ö4: " Parklar okul idarecilerinin ve okul personelinin hızla ulaşabileceği uzaklıkta olmalı diye düşünüyorum."

Ö12: " Bahçe oyuncaklarıyla okulun girişi birbirine yakın olmalıdır. Böylece okulun içinden dışına hızla herhangi bir sorunda ulaşılır."

Okul dışı güvenlik personelinin bulunmaması ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

ISBN 978-605-7875-34-1

Ö5: "Her okul binasının önünde bir güvenlik elemanın bulunması gereklidir. Okulun sağlıklı bir işleyişi ancak güvenlik elemanın varlığıyla pekişir düşüncesindeyim."

Tablo 5. Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Daha Etkin Bir Güvenlik Ortamı Oluşturabilmek Ve Geliştirebilmek İçin Neler Yapılmalıdır? Sorusuna İlişkin Görüşler

GÖRÜŞLER	**n**
Öğrenci kaynaklı güvenlik sorunlarının olması	13
Veli kaynaklı güvenlik sorunlarının olması	11
Öğretmen kaynaklı güvenlik sorunlarının olması	7
İdare kaynaklı güvenlik sorunlarının olması	5

Tablo 5 incelendiğinde görülüyor ki; öğrencilerin okul yaşantılarında güvenli bir sosyal ve fiziki ortam sunulsa dahi kendisinden kaynaklı olarak güvenli bir eğitim-öğretim hayatı olamadığını araştırmaya katılan 13 (Ö1,2,4,5,6,8,10,13,15,16,18,19,20) katılımcılar belirtmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin gözlemleri ile okul içi ve dışı güvenlik sorunlarının veli taraflı olduğunu söylemişlerdir (11 kişi-Ö1,3,4,7,9,10,13,14,15,19,20).

Araştırmaya katılan gözlemci öğretmenlerden 7 kişisi (Ö2,5,8,11,14,15,17) öz eleştiride bulunduklarında okul içindeki yaşantılarında güvenlik sorunlarının kendinden kaynaklı olduğunu ifade etmişlerdir. Okul öncesi eğitimde güvenliğin idare kaynaklı o lduğunu araştırmaya katılan 5 kişi(Ö3,6,11,12,18) belirtmiştir.

Öğrenci kaynaklı güvenlik sorunlarının olması ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö10: " Bir sınıf ortamında çocuklar anlık tehlike oluşturabilecek durumlar yaratabiliyorlar. İçerde bir oyuncak, bir masa, bir dolap hatta bazen bir halının ufak bir yerinden katlanması bile çocuğun kendi kendine yaratabileceği tehlikeler arasında diye düşünüyorum."

Ö19: " Bir öğretmen olarak sınıf içinde özellikle okul öncesindeki yaş grubunu düşünürsek yaşanılan kazalarda çocukların etkisinin büyük olduğunu ve öğretmenin tek gözle yeterli gelmediğini sınıfa aynı anda hâkim olmanın oyun çağındaki çocuklar açısından yeterli olmadığının düşüncesindeyim."

Veli kaynaklı güvenlik sorunlarının olması ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö1: " Bazı velileri öğrencilerin okul geliş gidişlerine ilişkin rahat tavırlı olarak gözlemliyorum."

Ö3: "Okul öncesi dönemde bulunan çocukların sürekli gözlem takibinde bulunulması gerektiğini düşünüyorum."

Ö7: " Veliler çocukları okula getirirken veya götürürken yaşadığı güvenlik sorunlarını da okula aktarıyorlar."

Ö9 : " Çocuklar ufak olduğundan veliler güvenliklerini her daim korumalı ve bulun için tedbirli olmalıdırlar. Bazen veliler güvenliğin sadece okulda olduğunu düşünüyorlar. Okul ortamına gelene kadar çocuğun güvenliklerini sağlamada eksik olabileceklerini fark edemiyorlar.

Öğretmen kaynaklı güvenlik sorunlarının olması ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö2: " Bir öğretmen olarak eğer ortamda bulunduğum yerde bir güvenlik sorunu varsa önce kendimde ararım hatayı. Ben neyi düşünemedim nerde hata yaptım ki bu güvenlik sorunu oluştu diye düşünürüm."

Ö8: "Öğretmen sınıfın en önemli gözüdür, kulağıdır, yüreğidir. Dolayısıyla sınıfta veya sınıf dışında okul içinde yaşanacak herhangi bir durum olduğunda çocukla iletişime girecek kişi olmalıdır. Bence öğretmen gözünün görmediği bir güvenlik sorunu olamaz.

ISBN 978-605-7875-34-1

İdare kaynaklı güvenlik sorunlarının olması ile ilgili öğretmen görüşlerinden bazıları şöyledir:

Ö6: " İşini iyi bilen bir idareci işini seven bir idareci okulun tüm güvenliğini sağlamalıdır. Okulun bir güvenlik eksiği varsa temelde önlem alınmamış idari kaynaklı bir sorun vardır diye düşünüyorum. "

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Okul Öncesine Devam Eden Çocukların Okula Geliş Ve Gidişlerine İlişkin Güvenlik Durumunu Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Okul öncesi öğretmenler araştırmanın ilk sorusu olan okul öncesine devam eden çocukların okula geliş ve gidişlerine ilişkin güvenlik durumu hakkında fikirlerini bildirmişlerdir. Verilen cevaplardan servisle geliş gidişin çocuğun güvenliğini oldukça etkilediği gözlemlenmiştir. Servis şoförleri kullandığı araca kullanacağı yola hâkim olmalıdır. Serviste bulunan ve çocukla birebir iletişime geçen servis ablalarının çocuğun dilinden anlayabilen ihtiyaçlarına anında yanıt verebilen iyi bir gözlemci olabilmesi gereklidir ki bu da her işte olduğu gibi işini severek yapmaktan geçmektedir. Araştırmaya göre gözlemci öğretmenler yaya olarak okula geliş gidiş yapan çocukların güvenliklerini veli başta olmak üzere okula ve okul idaresine de bağlamaktadırlar. Okula geliş gidişte yaya olarak ulaşımı kullanan çocuk araştırmaya katılan gözlemcilere göre ailesi hatta anne ve babası haricinde başka bir bireyle konuşmamalıdır kanısına varmışlardır.

Okul Öncesine Devam Eden Çocukların Sınıf İçinde Bulunan Etkinlik Alanlarının Güvenliğini Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Araştırmanın ikinci sorusu olan okul öncesine devam eden çocukların sınıf içinde bulunan etkinlik alanlarının güvenliği sorusu araştırmaya katılan gözlemci öğretmenler tarafından değerlendirilmiştir. Görülüyor ki araştırmaya katılan öğretmenler bu sorunun temelinde kendileri bulunsa dahi güvenlik adına cevaplarını üstü kapalı vermek yerine açıkça dile getirmeyi tercih etmişlerdir.

Sınıf içinde yer alan malzemelerin sağlamlığı çocuğun yaşına uygunluğu ilk etapta göze çarpan sonuçlar arasındadır. Burada ki sağlamlıkla anlatılmak istenen aslında sınıf içindeki tüm dolapların ağır eşyaların duvarlara montelenmesi herhangi bir sarsıntı veya sarsılmaya karşı tehlike yaratmayacak şekilde kurulmasıdır. Sadece masa ve dolapların sağlam montelenmesi de öğretmenleri güvenlik adına rahatlatmamıştır.

Sınıf içinde bulunan ve erken çocukluk döneminde bulunan küçük öğrencilerin merkezlerine ve yaşlarına uygun oyuncak seçimi de çocukların güvenliğini etkileyen sonuçlar arasındadır denilebilir. Öyle ki oyun merkezindeki ağır bir nesne, fen merkezindeki ufak yutulabilecek boyuttaki bir pirinç tanesi veya kimyasal içerikli bir materyal, sanat merkezindeki sivri uçlu keskin bir alet çocukların denetimsiz bir şekilde kullanmasıyla tehlikeli sonuçlar doğurabilir denilir.

Okul Öncesine Devam Eden Çocukların Sınıf Dışında Bulunan Etkinlik Alanlarının Güvenliğini Nasıl Değerlendiriyorsunuz? Sorusuna ilişkin Sonuçlar

Güvenlik konulu bu araştırmanın üçüncü sorusu olan okul öncesine devam eden çocukların sınıf dışında bulunan etkinlik alanlarının güvenlik durumu hakkında düşüncelerini belirtmişlerdir. Okul bahçesi güvenliği, okulun bahçesinde bulunan güvenlikçilerle ilgili gözlemler şu şekilde sonuç verir.

Okul bahçesinde bulunan parkların sağlam çocukların sağlıklarını tehlikeye girdirecek malzemelerden uzak seçilmesi gerekliliği araştırmaya katılan gözlemcilerin neredeyse ortak kanaatleridir. Bir çocuğun bahçedeki parklarda kendini özgür hissedebilecek alanın bulunması bu alanda okul öncesi öğretmeninin gözlemiyle kendine yeni bir dünya oluşturabilmesi ancak güvenliği kanıtlanmış bir ortamla çocuğa sunulabilir.

Okul bahçesinde araştırmaya katılan gözlemcilerden alınan gözlemlere göre alanında uzman bilgisi bulunan, ilk yardım eğitimi almış, sorun çözebilme temelli çalışmaya yatkın olayı önceden tahmin edebilecek ve önlemlerini ona göre alabilecek yaklaşımlara sahip bir güvenlik elemanın bulunması gereklidir denilebilir.

Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Daha Etkin Bir Güvenlik Ortamı Oluşturabilmek Ve Geliştirebilmek İçin Neler Yapılmalıdır? Sorusuna İlişkin Sonuçlar

Son olarak okul öncesi eğitim kurumlarında daha etkin bir güvenlik ortamı oluşturabilmek ve geliştirebilmek için neler yapılmalıdır? Sorusuna katılımcı gözlemciler eğitim öğretim in içinde yer alan elemanlar gözüyle değerlendirmişlerdir.

Kendini bilen, ne yaptığının farkında olan bir idarecinin okul güvenliğinin iç ve dış olmak üzere her anlamda sağlaması gerekliliği görüşü gözlem yapan ve araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri tarafından belirlenmiştir denilir. Eğer idareci hataya veya kazaya sebebiyet verecek unsurları belirleyip bu unsurları ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerde bulunursa okulun içinde yer alan diğer okul elemanlarının işleyişini hızlandıracaktır denilir.

Çocuğunu okula bırakıp evine dönen velinin, bu süreci çocuğun güvenliğini bozacak unsurları ortadan kaldırmaya çalışarak yaşaması gerekliliği sonucuna varılabilir. Çocuğun okula yaya olarak gelmesi onun dış ortamda tüm yabancı kaynaklarla iletişime geçebileceği açıklık yaratabilir. Burada veli tüm imkânlarını göz önünde bulundurarak gerekli güvenlik önlemlerini düşünmelidir denilir.

Bir çocuğun herkesten önce okul ortamında birebir de iletişim kurduğu kişi öğretmendir. Öğretmenin sınıf içinde çocuğun gözüyle okulun her şeyi olarak adlandırılması onu koruyacak onu olumsuz etkileyecek ortamdan uzak tutması beklenir. Burada bazı öğretmenlerin düşüncelerine göre bir öğretmenin tek başına her saniye başarabilmesi mümkün görünmemektedir denilebilir.

Öneriler

Okul öncesinde, çocukların okula geliş ve gidişlerinde bulunan servis elemanları bilgilendirilmelidir.

Okul öncesi eğitim binalarının içinde yer alan, dolap, vestiyer, lavabo ve el yıkama yerleri sağlam montelenmiş bir şekilde çocukların kullanımına sunulmalıdır.

Okul öncesi binalarının bahçelerinde bulunan parkların; çocukların güvenliğini tehdit etmeyecek, sağlam, ahşap, kokusuz boya malzemelerden yapılması tercih edilmelidir.

Okul binalarını gözlemleyici ve müdahale edici yeterli eğitim ve donanıma sahip güvenlik elemanlarının yer alması gerekir.

Kendini tanıma ve kazalara karşı koruyabilme açısından okul öncesi çocukları gerekirse alanında uzman kişilerden bilgi edinmelidir.

KAYNAKÇA

Aral, N., Kandır. A. ve Yaşar, M. (2002). *Okul Öncesi Eğitim ve Okul Öncesi Eğitim Programı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Baran, M., Yılmaz, A. & Yıldırım, M. (2007). Okul Öncesi Eğitimin Önemi ve Okul Öncesi Eğitim Yapılarındaki Kullanıcı Gereksinimleri. *Diyarbakır Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi,* 8, 27-44.

Bogdan, R. C. and Biklen, S.K. (1998). *Qualitative research for education: an introduction to theory and methods.* (3rd ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon.

Creswell, J.W. (2002). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research.* Upper Saddle River, New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Çankaya, İ. Ve Arabacı, İ. B. (2010). Algılanan Okul Güvenliğinin Öğretmen Adaylarının Öfke Düzeylerine Etkisi. *İlköğretim Online*, 9(3), 875-883.

ÇELİK, M. & KÖK, M. (2007). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Eğitim Ve Donanımın Önemi. *KKEF Dergisi*, 15, 158-168

Deretarla-Gül, E. (2008). Meşrutiyet'ten Günümüze Okul Öncesi Eğitim. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17*(1), 269-278.

Deretarla-Gül, E. (2012). Ailelerin Çocuk Bahçelerine Ve Çocuk Bahçeleri Materyallere Bakış Açılarının İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21*(3), 261-274.

Dönmez, B. (2008). Okul ve Sınıf Ergonomisi ya da İnsanı İncelemek. *Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, 4(11), 10-14.

Düşek G. Ve Dönmez, B. (2012). Türkiye'de Yayımlanan Okul Öncesi Eğitim Programları. *Mesleki Bilimler Dergisi,* 1(1), 68-75**.**

Erol, F. (2009). *Okulda Güvenlik Sorununa Yol Açan Etkenlerin Belirlenmesi*. Ankara: MEB Raporu.

Gülay Ogelman, H. (2014). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Serbest Zaman Etkinliklerinin Gözlemlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 11(26), 125-138.

Güleş, F. (2013). Okul Öncesi Eğitimde Fiziksel Çevreye İlişkin Kalite Standartlarının Belirlenmesi. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kandır. A. ve Çaltık. İ. (2006). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Görevli Öğretmenlerin Okulların Fiziksel Koşullarına ve Sınıflarındaki İlgi Köşelerinin Özelliklerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Mesleki Eğitim Dergisi,* 8(15), 40–62.

Karadağ, A. (2008). *Okul Öncesinde Çoklu Zekâ*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Kıldan, O. A. (2007). Okulöncesi Eğitim Ortamları. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 15, 501-510.

Işık, H. (2004). Okul Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme. *Milli Eğitim Dergisi,* 164, https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/164/isik.htm

OÖEKY (2009). 36 ve 72 *Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı ve Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Oktay, A. (2007). *Yaşamın sihirli yılları: Okul öncesi dönem. (6. Baskı).* İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Özçetin, A. (2006). *Anasınıfı Uygulama Kitabı*. Ankara: Nobel Basımevi.

Özkubat, S. (2013). Okul Öncesi Kurumlarında Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi ve Donanım. *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 4(2), 58-66.

Semerci, Z. Bengi (2006). *Birlikte Büyütelim Çocuk Ruh Sağlığı.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Sevinç, M. (2005). *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitiminde Oyun*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.

Tuğrul, B., 2005. Çocuk Gelişiminde Anaokulu Eğitiminin Önemi, *Bilim Ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi* (62). 1-3.

Tunga, M. (2011), *Özel Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetim Kılavuzu*, Ankara: Kitap Atölyesi Yayınları.

Türe, E. ve Karaküçük, S. A. (2011). Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Eğitim Ortamlarının Fiziksel/Mekânsal Değişkenleri Açısından İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 44(2), 165-199.

Ünal, M. (2009). Çocuk Gelişiminde Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 10 (2), 95-109.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÇİFTEKÖPRÜ VE KARAGÖL TABİAT PARKININ (ARTVİN, TÜRKİYE) EPİFİTİK BRİYOFİTLERİ

Mevlüt ALATAŞ*
Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, mevlutalatas@hotmail.com
Nevzat BATAN
Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, nevzatbatan@gmail.com
Tülay EZER
Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, tuezer@gmail.com
Hüseyin ERATA
Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, huseyin_erata@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, Artvin ili Borçka ilçe sınırları içerisinde yer alan Çifteköprü ve Karagöl Tabiat Parkının epifitik briyofit florası ve briyofitlerin ağaç türlerine göre dağılımları araştırılmıştır. 2018 yıllarının farklı vejetasyon dönemlerinde ağaç gövdelerinden alınan toplam 357 briyofit örneğinin teşhis edilmesi sonucunda, 52 takson (10 ciğerotu, 42 karayosunu) belirlenmiştir. Epifitik taksonlar tarafından en çok tercih edilen ağaçlar *Alnus glutinosa* ve *Castanea sativa* olurken en az tercih edilen ağaçlar *Cydonia oblonga* ve *Ulmus glabra* olmuştur. Ayrıca, floristik listedeki taksonların çoğunun ekolojik özellikler açısından; mezofitik, sciofit ve subnötrofit karakterde olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Briyofit, Epifitik, Flora, Artvin, Türkiye.

1. Giriş

Epifitler, birçok orman ekosisteminin önemli bileşenlerinden biridir. Tüm karasal bitki türlerinin % 10'undan fazlası epifitik olarak ağaçlarda büyümektedir (Burns ve Zotz, 2010). Su düzenleme mekanizmalarından yoksun oldukları ve sularının çoğunu yağmurdan ve atmosferik nemden elde ettikleri için, özellikle değişmiş mikroiklimelere eğilimlidirler (Barkman, 1958). Mikroiklimelere bağlı ağaç gövdesi üzerinde oluşan mikrohabitatlar da, ağaçların türüne göre değişerek farklı epifitik briyofitlerin gelişmesine ve yaşamasına imkân sağlamaktadır (Schofield, 2001).

Türkiye'de briyofitleri ile ilgili yapılan çalışmalar genelde floristik olup epifitik briyoflora hakkında yapılan çalışmalar sınırlıdır (Kürschner, 1999; Ezer ve ark., 2009a, 2009b; Düzenli ve ark., 2011; Alataş ve ark., 2012a, 2012b; Ezer ve Kara, 2013; Ezer ve ark., 2013; Alataş ve ark., 2015, Ezer, 2017, Alataş ve ark., 2018). Yapılan bu çalışmalara rağmen, ülkemizin epifitik briyofit zenginliğini belirleyebilmek adına daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır.

Çifteköprü ve Karagöl Tabiat Parkı çevresinde yapılan bu çalışma ile, alanda yayılış gösteren ağaç türleri üzerindeki epifitik briyofitler araştırılmış olup, ağaç türlerine göre epifitik briyofitlerin dağılışları ve çeşitli ekolojik özellikleri (asidite, nem, ışık) verilmiştir. Ayrıca, bu

ISBN
978-605-7875-34-1

çalışmanın ileride epifitik briyofitler ile ilgili yapılacak olan ulusal ve uluslararası diğer çalışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz.

1.1 Çalışma Alanı

Karadeniz Bölgesinin, Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan ve Artvin ilinin Borçka ilçe sınırları içerisinde bulunan Çifteköprü ve Karagöl Tabiat Parkı, Henderson (1961) kareleme sistemine göre A4 karesi içerisinde yer almaktadır (Şekil 1). Avrupa-Sibirya fitocoğrafik bölgesinin ise kolşik zonunda (Anşin, 1983) kalan çalışma alanı, jeolojik olarak bazalt, andezit-bazalt ve kireçtaşı anakayalarından oluşmaktadır (Eminağaoğlu ve ark., 2007). Ayrıca, Artvin ilinin en büyük akarsuyu olan Çoruh Nehri, çalışma alanlarının arasından geçmektedir.

Şekil 1. Henderson (1961) kareleme sistemi ve çalışma alanının haritası.

Çalışma alanı ve çevresinde; alpin ve subalpin, kaya, sulak alan, nemli dere ve orman vejetasyonu gibi farklı vejetasyon tipleri görülmesine rağmen en geniş sahayı orman vejetasyonu kaplamaktadır. Orman vejetasyonunda en yaygın görülen türler; *Picea orientalis* (L.) Link, *Juglans regia* L., *Fagus orientalis* Lipsky., *Castane sativa* Miller., *Pinus sylvestris* L., *Carpinus betulus* L., *Alnus glutinosa* L., *Corylus avellana* L., *Populus tremula* L., *Ulmus glabra* Huds., *Salix caucasica* Andersson, *Malus sylvestris* (L.) Mill., *Rhododendron ponticum* L., *Laurocerasus officinalis* Roem. ve *Rubus platyphyllos* C.Koch'dir (Eminağaoğlu ve ark., 2007; Batan ve Özdemir, 2013).

Çalışma alanında, yıllık yağış miktarı ortalama 1735 mm olup yıllık ortalama sıcaklık ise 12,8 ºC'dir. Yılın en sıcak ayı Ağustos, en soğuk ayı ise Ocak'tır (URL,1; Şekil 2). Yıllık yağış

ISBN
978-605-7875-34-1

rejim tipinin SKIY şeklinde olması, çalışma alanının Oseyanik ikliminin etkisinde, Doğu Karadeniz Oseyanik Yağış Rejimi II. Tipinin etkisinde bir bölge olduğunu göstermektedir (Akman, 2011).

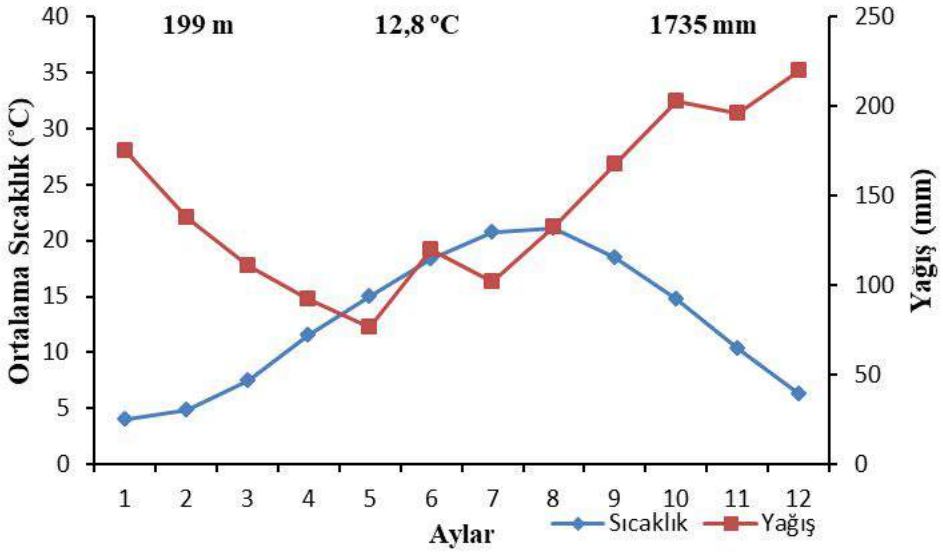

Şekil 2. Borçka meteoroloji istasyonuna ait ombro-termik iklim diyagramı (URL,1'den değiştirilirek).

2. Materyal ve Metod

Araştırma materyalini, 2018 yılının farklı vejetasyon dönemlerinde yapılan arazi çalışmalarında, 11 örnekleme noktasında, 49 ağaç üzerinden toplanan 357 epifitik briyofit örneği oluşturmaktadır (Tablo 1). Toplanan epifitik briyofit örnekleri çeşitli flora ve revizyon eserleri kullanılarak teşhis edilmiştir (Hedenäs, 1992; Lewinsky, 1993; Zander, 1993; Nyholm, 1998; Paton, 1999; Casas ve ark., 2009; Smith, 2004; Kürschner ve Frey, 2011). Bitki listesinin hazırlanışı ile geçerli isim ve sinonimlik durumlarının tespitinde karayosunları için Ros ve ark., (2013) ve Lara ve ark., (2016), ciğerotları için ise Söderström ve ark., (2016) dikkate alınmıştır. Örneklerin toplandığı habitata ait nemlilik durumu, ışık ve asidite gibi ekolojik özellikler Dierβen (2001)'e göre düzenlenmiştir. Floristik listede ve istasyonlarda (Tablo1, 2) bulunan taksonların isim ve ekolojik özelliklerine ait veriler kısaltma kullanılarak verilmiştir (LN: lokalite nuamarası, Substrat (*A.g.; Alnus glutinosa* Gaertn, *C.b.; Carpinus betulus* L., *M.a.; Morua alba* L., *M.s.; Malus sylvestris* Miller., *F.o.; Fagus orientalis* Lipsky, *C.s.; Castanea sativa* Miller, *T.r.c.; Tilia rubra* DC. subsp. *caucasica* (Rupr.) V. Engler, *A.d.; Acacia dealbata* Link., J.r.; *Juglans regia* L., *C.o.; Cydonia oblonga* Mill., *P.t.; Populus tremula* L., *U.g.; Ulmus glabra* Huds.), I: ışıklanma (S: sciofit, F: fotofit), A: asidite (a: asidofit, s: subnötrofit, b: bazifit), N: nem (h: higrofit, m: mezofit, k: kserofit), TS: Toplanma Sayısı). Teşhis edilen taksonlar Munzur Üniversitesi, Biyomühendislik Bölümünde araştırmacının kişisel koleksiyonunda muhafaza edilmektedir.

Tablo 1. Lokalitelere ait veriler.

Lokaliteler	Yükseklik (m)	Ağaç Türü	TArih	GPS Kordinatları
1	699	*A.g., U.g.*	06.05.2018	N 41º23' 32.24" E 41º32'09.55"

ISBN
978-605-7875-34-1

2	584	*C.b., M.s., F.o.*	07.05.2018	N 41º23' 22.65" E 41º33'20.08"
3	450	*C.s.*	14.07.2018	N 41º23' 08.10" E 41º33'41.40"
4	490	*C.s., A.g., C.b.*	15.07.2018	N 41º22' 58.89" E 41º33'13.85"
5	430	*A.d., T.r.c., M.a., J.r., C.o.*	08.09.2018	N 41º23' 09.56" E 41º34'06.53"
6	442	*A.g., P.t.*	09.09.2018	N 41º23' 28.32" E 41º33'55.30"
7	1479	*A.g.*	22.10.2018	N 41º23' 19.85" E 41º51'16.40"
8	1378	*A.g.*	22.10.2018	N 41º23' 48.01" E 41º51'12.33"
9	1079	*A.g.*	22.10.2018	N 41º24' 31.86" E 41º48'49.05"
10	836	*A.g.*	22.10.2018	N 41º24' 25.15" E 41º47'14.80"
11	652	*A.g.*	22.10.2018	N 41º24' 07.35" E 41º46'18.54"

3. Tartışma ve Sonuç

Araştırma alanının farklı lokalite ve habitatlarındaki çeşitli ağaç gövdeleri üzerinden alınmış epifitik briyofit örneklerinin değerlendirilmesi sonucunda; 26 familya ve 34 cinse ait 52 tür ve tür altı takson (10 ciğerotu, 42 karayosunu) tespit edilmiştir. Toplanma sayısına göre en çok tespit edilen taksonlar; karayosunlarından *Leucodon sciuroides, Ulota crispa* ve *Hypnum cupressiforme* olurken ciğerotlarından *Radula lindenbergiana* ve *Frullania dilatata* olmuştur (Tablo 2).

Taksonların familyalara göre dağılım yüzdelerine bakıldığında; Hypnaceae familyası % 17'lik oranıyla ilk sırada, Orthotrichaceae % 12'lik oranıyla ikinci ve Brachytheciaceae familyası ise % 8'lik oranlarıyla üçüncü sırada yer almaktadırlar (Tablo 2). Familya sayısının çokluğu, bir yandan oranların düşük kalmasını sağlarken diğer taraftan ağaç gövdeleri üzerindeki mikrohabitatların zenginliğine vurgu yapmaktadır. Hypnaceae ve Brachytheciaceae familyalarının çokluğunu değişik ortamlara adapte olabilen türlerin fazlalığı, Orthotrichaceae familyasının çokluğunu ise üyelerinin genelde epifitik olması ile açıklayabiliriz. Ciğerotlarına ait familyaların fazlalığı ile Neckeraceae ve Mniaceae familyalarının oranlarını ise alanın yağışlı ve nemli iklime sahip olması bağdaştırabiliriz.

Alanda belirlenen karayosunlarının %69'u pleurokarp, %31'i ise akrokarptır. Bu oranlar, alanda nemli ve yarı kurak mikrohabitatların birarada olduğunu ancak nemli habitatların daha fazla olduğunu göstermektedir. Nitekim akrokarplar kurak, pleurokarplar ise nemli ve gölgeli alanların varlığını gösterir.

Tablo 2. Floristik liste ve taksonların hayat formu, yaşam stratejisi ve ekolojik özellikleri

Familyalar	Taksonlar	N	I	A	Substrat												TS
					J.r.	A.g.	M.s.	C.s.	C.b.	F.o.	U.g.	T.r.c.	M.a.	P.t.	C.o.	A.d.	
	MARCHANTIOPSIDA																
Calypogeiaceae	*Calypogeia fissa* (L.) Raddi.	h	S	a				+									2
Frullaniaceae	*Frullania dilatata* (L.) Dumort.	h	S	a	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	26
	Frullania tamarisci (L.) Dumort.	m	S	a		+		+									7

ISBN
978-605-7875-34-1

Metzgeriaceae	*Metzgeria furcata* (L.) Dumort.	m	S	a	+	+		+	+			+							17
Plagiochilaceae	*Plagiochila asplenioides* (L.) Dumort.	h	S	s		+		+	+										6
	Plagiochila porelloides (Torrey ex Nees) Lindenb.	m	S	s				+											1
Porellaceae	*Porella cordaeana* (Huebener) Moore.	h	S	s	+														2
	Porella platyphylla (L.) Pfeiff.	m	S	a	+	+													3
Radulaceae	*Radula complanata* (L.) Dumort.	h	S	s		+		+											6
	Radula lindenbergiana Gottsche ex C. Hartm.	h	S	s			+	+	+	+									30
	BRYOPSIDA																		
Neckeraceae	*Alleniella besseri* (Lobarz.) S. Olsson, Enroth & D. Quandt.	k	S	s		+													1
	Alleniella complanata (Hedw.) S. Olsson, Enroth & D. Quandt.	m	S	s		+						+							2
Amblystegiaceae	*Amblystegium serpens* (Hedw.) Schimp.	m	S	s	+														1
Anomodontaceae	*Anomodon attenuatus* (Hedw.) Huebener.	m	S	s		+		+											3
	Anomodon viticulosus (Hedw.) Hook. & Taylor.	m	S	s	+														1
Brachytheciaceae	*Brachythecium albicans* (Hedw.) Schimp.	m	S	s	+	+													2
	Brachythecium rutabulum (Hedw.) Schimp.	m	S	s								+							1
Hylocomiaceae	*Ctenidium molluscum* (Hedw.) Mitt.	h	S	s				+											2
Dicranaceae	*Dicranum fulvum* Hook.	m	S	a		+													1
Neckeraceae	*Exsertotheca crispa* (Hedw.) S. Olsson, Enroth & D. Quandt	m	S	s			+												1
Fissidentaceae	*Fissidens adianthoides* Hedw.	h	S	s				+											1
	Fissidens osmundoides Hedw.	h	S	b				+											1
Hypnaceae	*Homomallium incurvatum* (Schrad. ex Brid.) Loeske	m	S	s		+													2
Amblystegiaceae	*Hygroamblystegium varium* (Hedw.) Mönk.	m	S	s	+														1
	Hypnum andoi A.J.E.Sm.	m	S	a		+		+	+								+		5
	Hypnum cupressiforme var. *cupressiforme* Hedw.	m	S	s		+		+	+	+		+						+	20
	Hypnum cupressiforme var. *filiforme* Brid.	m	S	s	+	+	+	+	+		+	+					+		15
Hypnaceae	*Hypnum cupressiforme* var. *lacunosum* Brid.	m	S	s			+												1
	Hypnum resupinatum (Taylor) Schimp.	m	S	a		+		+	+		+								6
	Hypnum pallescens (Hedw.) P.Beauv.	m	S	a		+						+							3
	Hypnum revolutum (Mitt.) Lindb.	m	S	s		+		+											4
Lembophyllaceae	*Isothecium alopecuroides* (Lam. ex Dubois) Isov.	m	S	s				+	+										9
	Isothecium myosuroides Brid.	h	S	s				+											5
Leucodontaceae	*Leucodon sciuroides* (Hedw.) Schwägr.	m	F	a	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		42
	Lewinskya speciosa (Nees) F.Lara, Garilleti & Goffinet	m	F	s		+			+	+			+	+					7
	Lewinskya striata (Hedw.) F.Lara, Garilleti & Goffinet.	m	F	b		+				+			+	+					7
Orthotrichaceae	*Nyholmiella obtusifolia* (Brid.) Holmen & Warncke	k	F	b	+	+													2
	Orthotrichum alpestre Hornsch. Ex Bruch & Schimp.	k	S	s	+			+							+				5
	Orthotrichum pallens Bruch ex Brid.	h	S	s		+							+					+	3
Mniaceae	*Plagiomnium affine* (Blandow ex Funck) T.J.Kop.	h	S	a								+							1
Plagiotheciaceae	*Plagiothecium curvifolium* Schlieph. ex Limpr.	h	S	a				+											1
Pylaisiadelphaceae	*Platygyrium repens* (Brid.) Schimp.	h	F	s		+													2
Leskeaceae	*Pseudoleskeella nervosa* (Brid.) Nyholm	m	F	a		+	+												7
Pterigynandraceae	*Pterigynandrum filiforme* Hedw.	m	S	s		+		+	+										17
Bryaceae	*Ptychostomum moravicum* (Podp.) Ros & Mazimpaka.	m	S	s	+							+							4
Hypnaceae	*Pylaisia polyantha* (Hedw.) Schimp.	h	S	a	+	+		+	+	+		+	+	+	+	+			12
Grimmiaceae	*Schistidium apocarpum* (Hedw.) Bruch & Schimp.	k	F	a	+			+											2
Brachytheciaceae	*Sciuro-hypnum flotowianum* (Sendtn.) Ignatov & Huttunen	m	S	s	+	+		+											3
	Sciuro-hypnum populeum (Hedw.) Ignatov & Huttunen	m	S	a	+	+	+	+				+							15
Tetraphidaceae	*Tetraphis pellucida* Hedw.	h	S	a				+											1
Thuidiaceae	*Thuidium recognitum* (Hedw.) Lindb.	m	S	a				+											3
Orthotrichaceae	*Ulota crispa* (Hedw.) Brid.	m	F	a		+		+	+		+	+	+					+	35

Araştırma alanında bulunan ağaçlar 52 farklı epifitik briyofite ev sahipliği yapmaktadır. Epifitik briyoçeşitlilik açısından en zengin ağaçlar, 29 taksonun üzerinde barınmasına imkan tanıyan *Alnus glutinosa* ve *Castanea sativa* olurken, en fakir ağaç türleri *Cydonia oblonga* ve

ISBN
978-605-7875-34-1

Ulmus glabra (5 takson)'dır. 17 taksonu üzerinde bulunduran *Juglans regia* ikinci, 14 taksona ev sahipliği yapan *Carpinus betulus* ise üçüncü sıradadır (Şekil 3). *Alnus glutinosa* ve *Castane sativa*'nın genç iken çatlaksız gri renkteki gövde kabukları, ileriki yaşlarda koyu renkli olup çatlaklıdır (Mamıkoğlu, 2007). Çatlaklı ve pürüzlü olan bu kabuk yapısı, farklı özelliklere sahip mikrohabitatları oluşturmaktadır. Ağaç gövdesi üzerinde yüksekliğe ve nemliliğe bağlı oluşan bu mikrohabitatlar ise farklı türlerdeki epifitik briyofitlerin yaşamasına imkân sağlamaktadır.

Taksonların ekolojik özellikleri ile hayat formları ve yaşam stratejileri değerlendirilirken literatür bilgilerinin yanı sıra arazi gözlemleri de dikkate alınmıştır. Taksonların asiditesine bakıldığında, %58'nin subnötrofit (pH= 5,7-7), %37'sinin asidofit (pH < 5,7) ve %6'sının bazifit (pH > 7) karakterde olduğu görülmektedir (Şekil 4).

Tespit edilen taksonların nem istekleri değerlendirildiğinde ise; %62'sinin mezofit, %31'inin higrofit ve %8'inin ise kserofit ve karakterde olduğu görülmektedir (Şekil 4). Bu sonuçlar alanda görülen iklimle uyumlu olarak nemli ve yarı kurak mikrohabitatların varlığını göstermektedir.

Işık isteklerine göre taksonların; %79'u skafit karakterde olup gölge alanlardaki ağaç gövdelerinde yayılış gösterirken, %21'i fotofit karakterde olup yarı gölgelik ve açık alanlardaki ağaç gövdelerini tercih etmektedirler (Şekil 4).

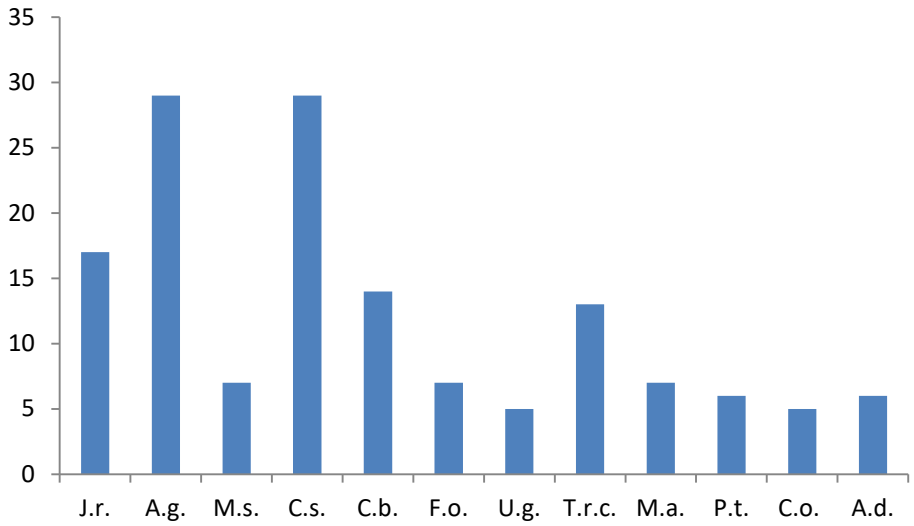

Şekil 3. Taksonların ağaç tercihleri.

ISBN
978-605-7875-34-1

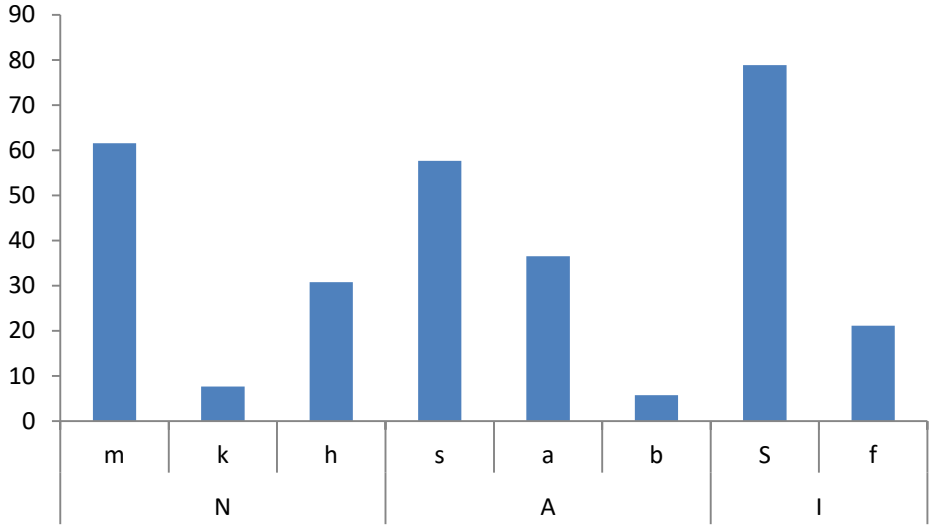

Şekil 4. Taksonların ekolojik tercihleri.

Kaynaklar

Akman Y. 2011. İklim ve Biyoiklim (Biyoiklim metodları ve Türkiye İklimleri). Palme Yayıncılık. Ankara.

Alataş M. Ezer T. Kara R. Uyar G. 2012a. Abant Dağları'ndaki *Fagus orientalis* Lipsky. (Doğu Kayını) ağaçlarının epifitik briyofitleri. Bartın Orman Fakültesi Dergisi. 14:(Special issue), 98-105.

Alataş M. Uyar G. Kara R. Ezer T. 2012b. The epiphytic Bryophytes of Uludağ Fir (*Abies nordmanniana* subsp. *bornmuelleriana*) on Abant Mountains/Turkey. Biological Diversity and Conservation. 5:1, 69-75.

Alataş M. Ezer T. Kara R. Batan N. 2015. Beldibi ve Babadağ Ormanlarının EpifitikBriyofitleri (Zonguldak, Türkiye). Anatolian Bryology. 1, 10-17.

Alataş M. Batan N. Ezer T. 2018. Kamilet Vadisi (Artvin, Türkiye) ve Çevresindeki Epifitik Briyofitlerin Hayat Formları, Yaşam stratejileri ve Ekolojik özellikleri. Anatolian Bryology. 4:1, 8-16.

Anşin R. 1983. Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve Bu Bölgelerde Yayılan Asal Vejetasyon Tipleri. Karadeniz Üniversitesi Dergisi. 6:2.

Barkman J.J. 1958. Phytosociology and ecology of cryptogamic epiphytes.Van Gorcum, Assen.

Batan N. Özdemir T. 2013. Contributions to the moss flora of the Caucasian part (Artvin Province) of Turkey. Turkish Journal of Botany. 37: 375-388.

Burns K.C. Zotz G. 2010. A hierarchical framework for investigating epiphyte assemblages: networks, metacommunities and scale. Ecology. 91, 377-385.

Casas C. Brugues M. Cros M.R. Sergio C. Infante M. 2009. Handbook of Liverworts and Hornworts of The Iberian Peninsula and The Balearic Islands. Institut D'estudis Catalans. Barcelona.

Dierssen K. 2001. Distribution, ecological amplitude and phytosociological characterization of European bryophytes Band 56. Bryophytorum Bibliotheca. Stuttgart.

Düzenli A. Kara R. Ezer T. Türkmen N. 2011. The bryophytes in the protected *Quercus coccifera* macchia in East Mediterranean Region of Turkey: their life-form, habitat and substratum relations. Biological Diversity and Conservation. 4:2, 149-154.

Ezer T. Kara R. Düzenli A. 2009a. Güney Amanos Dağları'ndaki (Musa Dağı) *Quercus cerris L.* Ağaçlarının Epifitik Briyofitleri. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi. 3:1, 139-145.

Ezer T. Kara R. Düzenli A. 2009b. Succession, habitat affinity and life-forms of epiphytic bryophytes in Turkish oak (*Quercus cerris* L.) forests on Mount Musa. Ekoloji. 18:72, 8-15.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ezer T. Kara R. 2013. Succession of epiphytic bryophytes in *Cedrus libani* forest on the Meydan Plateau (Aladağ). Turkish Journal of Botany. 37, 389-397.

Ezer T. Seyli T. Bozdoğan Ş.G. Kara R. 2013. Briyofitlerin Ağaç Tercihlerine Göre Dağılımı. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi. 6, 188-191.

Ezer T. 2017. Epiphytic bryophyte communities and succession on *Platanus orientalis* trees in Kadıncık Valley (Mersin/Turkey). Pakistan Journal of Botany. 49:2, 623-630.

Eminağaoğlu Ö. Yüksek T. Gümüş S. Kurdoğlu O. Eraydın S. 2007. Borçka-Karagöl Tabiat Parkı ve Çevresinin Flora ve Vejetasyonu. Proje No:103 O 079 (TOGTAG-3210, TÜBİTAK).

Hedenäs L. 1992. Flora of Maderian Pleurocarpous Mosses (Isobryales, Hypnobryales, Hookeriales) Band 44. Bryophytorum Bibliotheca. Stuttgart.

Henderson D.M. 1961. Contribution to the Bryophyte Flora of Turkey: IV. Notes from Royal Botanic Garden Edinburgh. 23, 263-278.

Kürschner H. 1999. Life strategies of epiphytic bryophytes in Mediterranean *Pinus* woodlands and *Platanus orientalis* alluvial forests of Turkey. Cryptogamie Bryologie. 20:1, 17-33.

Kürschner H. Frey W. 2011. Liverworts, Mosses and Hornworts of Southwest Asia. Beiheft 139. Borntraeger Verlagsbuchhandlung. Stutgart.

Lara F. Garilleti R. Goffinet B. Draper I. Medina R. Vigalondo B. Mazimpaka V. 2016. Lewinskya, a new genus to accommodate the phaneroporous and monoicous taxa of Orthotrichum (Bryophyta, Orthotrichaceae). Cryptogamie Bryologie. 37, 361-382.

Lewinsky J. 1993. A synopsis of the genus *Orthotrichum* Hedw. (Musci, Orthotrichaceae). Bryobrothera. 2, 1-59.

Mamıkoğlu N.G. 2007. Türkiye'nin Ağaçları ve Çalıları. NTV Yayınları. İstanbul.

Nyholm E. 1998. Illustrated Flora of Nordic Mosses, Fasc. 4. Aulacomniaceae - Meesiaceae - Catocopiaceae -Bartramiaceae - Timmiaceae - Encalyptaceae -Grimmiaceae - Ptychomitriaceae - Hedwigiaceae -Orthotrichaceae. The Nordic Bryological Society. Lund.

Paton J. 1999. The Liverworts Flora of the British Isles 626. Harley Books. England.

Ros R.M. Mazimpaka V. Abou-Salama U. Aleffi M. Blockeel T.L. Brugués M. Cros R.M. Dia M.G. Dirkse G.M. Draper I. ve ark. 2013. Mosses of the Mediterranean, an annotated checklist. Cryptogamie Bryologie. 34, 99-283.

Schofield W.B. 2001. Introduction to Bryology. The Blackburn Press. Caldwell.

Smith A.J.E. 2004. The Moss Flora of Britain and Ireland. Cambridge University Press. London.

Söderström L.A. Hagborg M. Von Konrat S. Bartholomew-Began D. Bell L. Briscoe E. Brown D.C. Cargill D.P. Costa B.J. Crandall-Stotler E.D. ve ark. 2016. World checklist of hornworts and liverworts. PhytoKeys. 59, 1-828.

URL 1. Climate Date. Website: https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/artvin/borcka-8539/ [20.01.2019].

Zander R.H. 1993. Genera of The Pottiaceae: Mosses of Harsh Enviroments. Bullettin of the Buffalo Society of Naturel Sciences 32. Newyork.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÇÖREK OTU (*NIGELLA SATIVA*) YAĞI'NIN ANTİMİKROBİYAL ETKİSİ

Semih DALKILIÇ

Arş. Gör. Dr., Fırat Üniversitesi, sdalkilic@firat.edu.tr

Lütfiye KADIOĞLU DALKILIÇ

Bil. Uz. Fırat üniversitesi, tkadioglu85@gmail.com

ÖZET

Çörek otu tek yıllık ve otsu bir bitki olup meyvesi kapsül şeklindedir. Çörek otu tohumları ve yağı yüzyıllardır tıbbi amaçlı kullanılmaktadır. Geleneksel olarak, bağışıklık sistemini destek amaçlı, mide ve bağırsak sağlığında, saç ve deri döküntülerinde, solunum sağlığında sıklıkla kullanılmaktadır. Çörek otu yağı, çörek otu tohumlarından soğuk pres yöntemiyle elde edilir. Soğuk pres yöntemi ile üretilen yağlar yüksek sıcaklığa maruz kalmadıkları için trans yağ asitleri de oluşmamaktadır.

Yaptığımız bu çalışmada, çörek otu yağı'nın *Escherichia coli* ATCC 25322, *Pseudomonas aeruginosa* DMS 50071 SCOTTA, *Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603'ya karşı oyuk agar yöntemi kullanılarak antimikrobiyal etkileri incelenmiştir. Çörek otu yağı'nın su ve DMSO ekstreleri 25mg/ml - 50mg/ml - 75mg/ml - 100mg/ml olarak uygulanmıştır. Negatif kontrol için kuyucuklara %100 DMSO, pozitif kontrol için de amoksisilin, klindamisin ve penisilin eklenmiştir. Sonuçlara göre; Çörek otu yağı'nın DMSO'lu karışımının, distile su ile olan karışımına oranla test edilen bakterilere karşı daha güçlü bir antibakteriyel aktiviteye sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler; çörek otu, antimikrobiyal aktivite, bakteri

Abstract

Black cumin is an annual and herbaceous plant and the fruit is in capsule form. Black seed seeds and oil have been used for medical purposes for centuries. Traditionally, it is frequently used in respiratory health for support of the immune system, stomach and intestinal health, hair and skin rashes. Black seed oil is extracted from black seed seeds by cold press method. Since the oils produced by the cold press method are not exposed to high temperatures, trans fatty acids are not formed.

In this study, we investigated the antimicrobial effects of black seed oil by using the agar method against *Escherichia coli* ATCC 25322, *Pseudomonas aeruginosa* DMS 50071 SCOTTA, *Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603. Black and oil extracts of black seed oil were applied as 25mg / ml - 50mg / ml - 75mg / ml - 100mg / ml. For negative control, 100% DMSO was added to the wells, and amoxicillin, clindamycin and penicillin were added to the positive control. According to the results; It has been determined that the DMSO mixture of black seed oil has a stronger antibacterial activity than the bacteria tested against the mixture with distilled water.

Keywords; black seed, antimicrobial activity, bacteria

ISBN
978-605-7875-34-1

GİRİŞ

Günümüzde, bakterileri, mantarları, virüsleri ve parazitleri içeren 200'den fazla hastalık gıda yoluyla bulaşmaktadır. Son yıllarda, antibiyotiklere dirençli bakterilerin hızla yayılmasıyla alınan gıdaların kalitesi ve güvenliği önemli bir sorun haline gelmeye başlamıştır (1). Bu da yeni antibakteriyel ajanların keşfedilmesini zorunlu kılmıştır (2).

Çörek otu tek yıllık ve otsu bir bitki olup meyvesi kapsül şeklindedir. Çörek otu tohumları ve yağı yüzyıllardır tıbbi amaçlı kullanılmaktadır (3). Geleneksel olarak, bağışıklık sistemini destek amaçlı, mide ve bağırsak sağlığında, saç ve deri döküntülerinde, solunum sistemi hastalıklarında sıklıkla kullanılmaktadır. Çörek otu yağı, çörek otu tohumlarından soğuk pres yöntemiyle elde edilir. Soğuk pres yöntemi ile üretilen yağlar yüksek sıcaklığa maruz kalmadıkları için trans yağ asitleri de oluşmamaktadır (4).

Bu çalışmada çörek otu yağı'nın su ve dimetil sülfoksit (DMSO) gibi çözücüler kullanılarak antimikrobiyal aktivitesi oyuk agar ve minumum inhibisyon konsantrasyon metodları kullanılarak belirlenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOD

Çalışmada kullanılan çörek otu yağı leafy 32-K-003617 kodlu bir üründür.Test edilen mikroorganizmalar, Fırat Üniversitesi Biyoloji bölümünden temin edilen *Escherichia coli* ATCC 25322, *Pseudomonas aeruginosa* DMS50071 SCOTTA, *Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603'tür. Deneysel çalışma öncesinde bakteriler Nutrient Broth ve Mueller-Hinton Agar'da üretilmiştir. 10 ml çörek otu yağından alınıp, 100 ml dimetil sülfoksit (DMSO) ile karıştırılmıştır. Daha sonra %25, %50, %75 ve %100 konsantrasyonlarında hazırlanıp kullanımdan önce 4°C'de saklanmıştır. Diğer taraftan 10 ml çörek otu yağından alınıp, 100 ml distile su ile karıştırılmıştır. Daha sonra %25, %50, %75 ve %100 konsantrasyonlarında hazırlanıp kullanımdan önce 4°C'de saklanmıştır.

Çörek otu yağı'nın *Escherichia coli* ATCC 25322, *Pseudomonas aeruginosa* DMS50071 SCOTTA, *Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603'ya karşı oyuk agar yöntemi kullanılarak antimikrobiyal etkileri incelenmiştir. Oyuk agar difüzyon analizinde çörekotu yağının aktivitesini gösteren minimum inhibitör konsantrasyon (MIC) mikro seyreltme yöntemiyle belirlenmiştir. 96 yuvalı mikro titrasyon plakasının tüm haznelerine nutrient broth (100 µl) ilave edildi. 40 µl çörek otu yağından A1-H1 kuyulara eklendi. Ve dilüsyon yapıldı. Her bir oyuğa test edilen bakterilerden inoküle (4 µl) edildi ve 24 saat 37°C'de inkübe edildi (5).

37°C'de 24 saatlik inkübasyonun ardından, her dilüsyonun 3 µL'si, aynı koşullarda inkübe edilen Mueller Hington agar plakalarına bırakıldı (6). Hücrenin biyositlere maruz kalması bir gün daha sürdürüldü. Bu 24 saatlik numuneler (3 µl), 1-3 gün inkübe edilen plaklara bırakıldı. Agardaki alt kültüründe üremenin olmadığı en düşük broth konsantrasyonu minimum bakterisidal konsantrasyon (MBC) olarak kabul edildi (7). Çörek otu yağı'nda oyuk agarda negatif kontrol için kuyucuklara %100 DMSO, pozitif kontrol için de amoksisilin 30µg, klindamisin 2µg ve penisilin G10U eklenmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

BULGULAR

Çörekotu yağı'nın DMSO'lu çözeltisinde ;

%25'lik konsantrasyonda en yüksek zon çapı *Esherichia coli* 40mm ile vermişken, *Klebsiella pneumoniae* 35mm zon vermiş olup, en düşük zon çapını ise *Pseudomonas aeroginosa* 26mm ile vermiştir. %100'lük konsantrasyonda en yüksek zon çapına *Pseudomonas aeroginosa* 41mm ile vermişken, *Esherichia coli* ile *Klebsiella pneumoniae* 25mm ile eşit zon çapına sahiptir.

Escherichia coli ATCC 25322, Klindamisine karşı 20-25mm çapında, amoksisiline karşı 10-14mm çapında zon vermiş olup, penisiline karşı bir etkisi olmamıştır. *Pseudomonas aeruginosa* DMS50071 SCOTTA, klindamisine karşı 17-25mm çapında zon vermiş olup, penisilin ve amoksisilinde ise inhibisyon zonu oluşmamıştır. *Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603 klindamisine karşı18-22mm çapında, amoksisiline karşı 10-15mm çapında zon vermiş olup, penisilinde ise inhibisyon zonu oluşmamıştır.

Çörek Otu Yağı'nın DMSO'lu Ekstre'sinin Bakterilerde Gösterdiği Antimikrobiyal Etkisi'nin Zon Çapları

Bakteriler	Konsantrasyonlar				kontroller		Çörek Otu/DMSO
	25	**50**	**75**	**100**	**Klindamisin**	**Amoksisilin**	**Penisilin G**
Esherichia coli	40	38	27	25	25	14	*
Pseudomonas aeroginosa	26	30	*	41	25	*	*
Klebsiella pneumonia	35	26	40	25	22	11	*

Tablo 1. Bakterilerin Çörek otu/DMSO ekstresindeki zon çapları

A **B**

Resim 1. **A**. *Esherichia coli'* nin çörek otu yağı'nın DMSO çözeltisindeki inhibisyon zonları 40-25mm aralığındadır. **B.** Bakterilerin negatif ve pozitifler kontrollere karşı oluşan zon çapları

Minimum İnhibisyon Konsantrasyon (MIC) Düzeyleri

Esherichia coli'nin çörek otu yağı'nın DMSO'lu çözeltisi'nin %25'lik minimum inhibisyon konsantrasyon düzeyi 1/4 düzeyinde oran verirken, %50 'lik konsantrasyonda 1/8, %75'lik

ISBN
978-605-7875-34-1

konsantrasyonda 1/128 ve %100'lük konsantrasyonda 1/256 şeklinde oran vermiştir.

Escherichia coli												
Çörek Otu/DMSO	1/4	1/8	1/16	1/32	1/64	1/128	1/256	1/512	1/1024	1/2048	1/4096	1/8192
%25	*											
%25	*											
%50		*										
%50		*										
%75						*						
%75						*						
%100							*					
%100							*					

Tablo 2. Minimum inhibisyon konsantrasyon (MIC) *Escherichia coli*

Klebsiella pneumoniae'nin çörek otu yağı'nın DMSO'lu çözeltisi'nin minimum inhibisyon konsantrasyon düzeyleri %25'lik konsantrasyonda 1/8, %50'lik konsantrasyonda 1/32, %75'lik konsantrasyonda 1/4 ve %100 'lük konsantrasyonda 1/32 düzeyinde oran vermiştir.

Klebsiella pneumoniae												
Çörek otu /DMSO	1/4	1/8	1/16	1/32	1/64	1/128	1/256	1/512	1/1024	1/2048	1/4096	1/8192
%25		*										
%25		*										
%50				*								
%50				*								
%75	*											
%75	*											
%100				*								
%100				*								

Tablo 3. MIC *Klebsiella pneumoniae*

Pseudomonas aeruginosa'nın çörek otu yağı'nın DMSO'lu çözeltisi'nin minimum inhibisyon konsantrasyon düzeyleri %25'lik konsantrasyonda 1/256, %50'lik konsantrasyonda 1/128, %75'lik konsantrasyonda 1/64 ve %100 'lük konsantrasyonda 1/32 düzeyinde oran vermiştir.

Pseudomonas aeroginosa												
Çörek otu /DMSO	1/4	1/8	1/16	1/32	1/64	1/128	1/256	1/512	1/1024	1/2048	1/4096	1/8192
%25							*					
%25							*					
%50						*						
%50						*						
%75					*							
%75					*							
%100				*								
%100				*								

Tablo 4. MIC *Pseudomonas aeruginosa*

Çörek Otu Yağı'nın Su Ekstre'sinin Bakterilerde Gösterdiği Antimikrobiyal Etkisi'nin Zon Çapları

ISBN
978-605-7875-34-1

Bakteriler	Konsantrasyonlar				Çörek Otu/su	Klindamisin	Amoksisilin	Penisilin G
	25	50	75	100				
E. coli	*	25	25	40		25	14	*
P. aeroginosa	13	23	21	27		25	*	*
K. pneumonia	*	*	33	34		22	11	*

Tablo 5. Bakterilerin Çörek otu/su ekstresindeki zon çapları

Çörekotu yağı'nın su'lu çözeltisinde ; Hazırlanan %25'lik konsantrasyonunda en yüksek zon çapı *Pseudomonas aeroginosa* 13mm ile vermişken, *Klebsiella pneumoniae* ve *Esherichia coli'ye* karşı herhangi bir zon oluşmamıştır. Hazırlanan %100'lük konsantrasyonunda en yüksek zon çapına *Esherichia coli* 40mm ile vermişken, *Klebsiella pneumoniae* 34mm zon çapına ve *Pseudomonas aeroginosa* 27mm zon çapına sahiptir.

Resim 2. *Klebsiella pneumoniae*'nın çörek otu'nun su çözeltisindeki inhibisyon zonları 33-34mm aralığındadır.

Esherichia coli'nin çörek otu yağı'nın su'lu çözeltisi'nin minimum inhibisyon konsantrasyon düzeyleri: %25'lik konsantrasyonda bir etki vermezken, %50 ve %75'lik konsantrasyonlarda 1/8 oranında ve %100'lük konsantrasyonda 1/16 düzeyinde etki etmiştir.

Escherichia coli												
Çörek otu /Su	1/4	1/8	1/16	1/32	1/64	1/128	1/256	1/512	1/1024	1/2048	1/4096	1/8192
%25												
%25												
%50		*										
%50		*										
%75		*										
%75		*										
%100			*									
%100			*									

Tablo 6. Minimum inhibisyon konsantrasyon(MIC) *Escherichia coli*

Klebsiella pneumoniae'nin çörek otu yağı'nın su'lu çözeltisi'nin minimum inhibisyon konsantrasyon düzeyleri %25'lik ve %50'lik konsantrasyonda etki etmezken %75 ve %100'lük konsantrasyonlarda 1/16 düzeyinde etki etmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Klebsiella Pneumoniae												
Çörek otu/Su	1/4	1/8	1/16	1/32	1/64	1/128	1/256	1/512	1/1024	1/2048	1/4096	1/8192
%25												
%25												
%50												
%50												
%75			*									
%75			*									
%100			*									
%100			*									

Tablo 7. MIC *Klebsiella pneumoniae*

Pseudomonas aeruginosa'nın çörek otu yağı'nın su'lu çözeltisi'nin minimum inhibisyon konsantrasyon düzeyleri %25'lik konsantrasyonda 1/256, %50'lik konsantrasyonda 1/128, %75'lik konsantrasyonda 1/64 ve %100 'lük konsantrasyonda 1/32 düzeyinde etki etmiştir.

Pseudomonas aeruginosa												
Çörek otu /Su	1/4	1/8	1/16	1/32	1/64	1/128	1/256	1/512	1/1024	1/2048	1/4096	1/8192
%25				*								
%25				*								
%50			*									
%50			*									
%75			*									
%75			*									
%100		*										
%100		*										

Tablo 8. MIC *Pseudomonas aeruginosa*

TARTIŞMA

Bu çalışmada, çörek otu yağı'nın su ve DMSO ile olan ekstreleri'nin *Klebsiella pneumoniae* ATCC 700603, *Escherichia coli* ATCC 25322 ve *Pseudomonas aeruginosa* DMS50071 SCOTTA karşı olan antimikrobiyal etkileri oyuk agar ve minimal inhibisyon konsantrasyon düzeylerine bakılarak değerlendirilmiştir.

Uğur ve ark, çörek otu ve zencefil yağlarını farklı bakteri ve suşlarda incelemiş olup, onlar da antibakteriyel etkilerinin olduğunu saptamışlardır (8).

Emeka ve ark, 34 diabet hastasının yarasından izole edilen *Staphylococcus aureus*'a karşı çörek otu yağını çukur difüzyon yöntemiyle değişen konsantrasyonlarda incelemişlerdir. 19 izolattan 8'i seyreltilmemiş yağ örneğine duyarlıyken,4'ü 200mg/ml, 400mg/ml ve 800mg/ml'de hassasiyet göstermiş olup izolatların 11'inin ise tüm yağ konsantrasyonlarına karşı dirençli tesbit etmişlerdir. İzolatların yarısından fazlasının farklı konsantrasyonlarda çörek otu yağına duyarlı olduğunu saptamışlardır (9).

Hasan ve ark, *N.sativa* tohumunun sulu ekstresi, 100mg/ml konsantrasyonda *Pseudomonas aeruginosa 'ya* karşı 20 mm inhibisyon bölgesi ile, *Streptococcus pyogenes* karşı 15 mm inhibisyon bölgesi ile etki verdiğini saptamışlardır. 50mg/ml konsantrasyonda *Klebsiella pneumoniae* 'ya

ISBN
978-605-7875-34-1

karşı 11 mm inhibisyon bölgesi ile *Proteus vulgaris*'e karşı 12 mm inhibisyon bölgesi ile etki ettiğini göstermişlerdir(10).

Çörek otu yağı'nın farklı çözücüler ile farklı konsantrasyonları bakteriden bakteriye farklı sonuç vermektedir. Çörek otu tohumlarının ve yağı'nın etkinliği değişkendir ve hedef mikroorganizmaların türlerine bağlıdır. Bunun en önemli sebebi çörek otu yağının içerisinde bulunan ve antibakteriyel özellik gösteren moleküllerin farklı çözücülerdeki çözünme miktarının farklı olmasından kaynaklanabilir. Bu şekilde antibakteriyel özellik gösterecek etken maddenin çözücü içerisindeki konsantrasyonu ne kadar yüksek olursa, gösterdiği etki de yüksek olacaktır. Bu anlamda kullanılan çözücü ve çözme protokolü elde edilecek antibakteriyel etki için önemli bir parametredir. Yapılacak olan daha kapsamlı çalışmalar ile bu bitkisel yağın antibakteriyel, antifungal ve antiviral etkileri konusunda daha fazla veri elde edilebilecektir.

SONUÇ

Nigella sativa bilinen en eski bitkisel şifalı bitkilerden biridir ve yüzyıllardır gerek Arap toplumunda gerekse diğer toplumlarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Çalışmada kullanılan çörek otu yağı'nın DMSO'lu karışımının, distile su ile olan karışımına oranla test edilen bakterilere karşı daha güçlü bir antibakteriyel aktiviteye sahip olduğu tesbit edilmiştir. Gelecekteki araştırmalar, bu umut verici bulguların devam etmesine olanak sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

1-**Oliver, S.P., Jayarao, B.M., Almeida, R.A.,** 2005. Gıda kaynaklı Pathog Dis. **2 (2)**: 115-29.

2-**Weeney, L.C., Dave, J., Odaları, P.A.,** 2004. Miras J J Antimicrob Chemother. **53 (4)**: 567-76.

3-**Forouzanfar, F., Bazzaz, B.S., Hosseinzadeh, H.,** 2014. Black cumin (Nigella sativa) and its constituent (thymoquinone): a review on antimicrobial effects. Iran J Basic Med Sci,**17(12)**:929- 38.

4-**Khader, M., Eck, P.M.,** 2014. Thymoquinone: an emerging natural drug with a wide range of medical applications. Iran J Basic Med Sci, **17(12)**:950-7.

5-**Buwa, L., Van Staden, J.,** 2006. Güney Afrika'da zührevi hastalıklara karşı kullanılan geleneksel şifalı bitkilerin antibakteriyel ve antifungal aktivitesi J. Ethnopharmacol, **103**, 139 – 142.

6-**Guzeldag, G., Kadioglu, L., Mercimek, A., Matyar, F.,** 2013. Preliminary examination of herbal extracts on the inhibition of Helicobacter pylori. Afr J Tradit Complement Altern Med**. 2;11**(1):93-6.

7-**Martini, S., D'Addario, C., Colacevich, A., Focardi, S., Borghını. F., Santucci, A., Figura, N., Rossi, C.,** 2009. Helicobacter pylori suşlarına ve böğürtlen yapraklarının (Rubus ulmifolius) ve izole edilmiş bileşiklerin antioksidan özelliklerine karşı antimikrobiyal aktivite. Int J Antimicrob Ajanları. **34 (1)**: 50-9.

8-**Uğur, A.R., Türk Dağı, H., Fındık, D.,** 2013. Çörek otu (*Nigella sativa*) ve zencefil (*Zingiber officinale*) yağlarının in vitro antibakteriyel etkinliklerinin mikrodilüsyon yöntemi ile araştırılması, Gıda Bilimi ve Teknolojisi. **A-08**, 596-597.

ISBN
978-605-7875-34-1

9-Emeka, L.B., Emeka, P.M., Han, T.M., 2015. Antimicrobial activity of Nigella sativa L. seed oil against multi-drug resistant Staphylococcus aureus isolated from diabetic wounds. Pak J Pharm Sci, **28(6)**:1985-1990.

10- **Hasan, N.A., Nawahwi, M.Z., Malek, H.A.,** 2013.Anti microbial activity of *Nigella sativa* seed extract. Sains Malaysiana. **42**:143–147

ISBN
978-605-7875-34-1

DİYABETES MELLİTUS ve PUBERTE

DIABETES MELLITUS and PUBERTY

Perihan GÜRBÜZ

Öğr. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi, perihan.gurbuz@inonu.edu.tr

Gülsüm YETİŞ

Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, gulsum.yetis@inonu.edu.tr

Turgay KOLAÇ

Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, turgay.kolac@inonu.edu.tr

ÖZET

Diyabetes Mellitus (DM); insülin salgılanım bozukluğu ve/veya dokularda oluşan insülin direnci ile karakterize kronik bir hastalıktır. DM hastalığının; Tip 1 Diyabet (T1DM), Tip 2 Diyabet (T2DM) ve gestasyonel diyabet gibi türleri bulunmaktadır. İnsülin salgılanım yetmezliği ve/veya eksikliği T1DM olarak tanımlanırken, dokularda oluşan insülin direnci sonucu ortaya çıkan türü ise T2DM olarak adlandırılmaktadır. Yakın bir geçmişe kadar çocukluk döneminde en sık görülen diyabet tipi T1DM olarak bilinmekteydi. Ancak günümüzde dünya çapında obezitenin de yaygınlaşması ile T2DM hastalığının da çocukluk döneminde görülme sıklığı artmaya başlamıştır. Bunun yanısıra T1DM'nin de çocukluk dönemi insidansının her yıl arttığı tespit edilmiştir.

Puberte, çocukluk döneminin bitip bireyin ikincil cinsel özellikler ve üreme yetisi kazanarak erişkinliğe geçtiği yaşam dönemidir. Pubertal dönem yoğun fizyolojik değişikliler ve psikolojik dalgalanmalar ile karakterizedir. Bu dönemde yaşanan fizyolojik değişiklikler ve artan insülin direnci, pubertal süreci DM hastalığının oluşması açısından başlı başına bir risk faktörü haline getirmektedir. Aynı zamanda pubertal dönemin multifaktoriyel etkileşimleri nedeni ile bu süreçteki DM tedavi yaklaşımlarında da sorunlar yaşanmaktadır. Bu gibi nedenlerle halen pubertal dönem DM tedavisinde kabul edilmiş net bir tedavi protokolü bulunmamaktadır. Pubertal dönem DM ve tedavisindeki yetersizlikler; hipoglisemi ve hiperglisemi, ketoasidoz, sekonder amenore, hiperandrojenizm, polikistik over hastalığı, bilişsel fonksiyon bozuklukları, nefropati ve retinopati gibi önemli akut ve kronik komplikasyonlara neden olmaktadır. Tedavide kullanılabilecek farklı protokoller üzerinde çalışmalar artmakta ve pubertal dönemde DM tedavisi konusunda ~~yaygın bir şekilde~~ multidisipliner araştırmalar yapılmaktadır.

Bu araştırmada, DM ve pubertal süreç etkileşimi ile ilgili yapılan güncel çalışmalar değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Diyabetes Mellitus, Puberte, Komplikasyon

Abstract:

Diabetes Mellitus (DM) is a chronic disease characterized by insulin secretion disorder and / or insulin resistance in tissues. DM disease has types as; Type 1 Diabetes (T1DM), Type 2 Diabetes (T2DM) and gestational diabetes. While insulin secretion deficiency and / or insufficiency is defined as T1DM, the type characterised by insulin resistance in tissues is called T2DM. Until recently, the most common type of diabetes in childhood was known to be T1DM. However, the prevalence of T2DM in childhood has started to increase with the increasing prevalence of obesity worldwide. In addition,

ISBN
978-605-7875-34-1

the incidence of T1DM has been shown to increase every year in childhood. Puberty is the life period in which childhood ends and the individual gains secondary sexual traits and reproductive ability. The pubertal period is characterized by intense physiological changes and psychological fluctuations. The physiological changes and increased insulin resistance during this period make the pubertal process a risk factor for DM formation. Due to the multifactorial interactions, there are also problems in the treatment of DM in pubertal period. For these reasons, there is still no clear treatment protocol accepted for the treatment of pubertal period DM. Pubertal period DM and its treatment deficiencies cause significant acute and chronic complications as; hypoglycemia and hyperglycemia, ketoacidosis, secondary amenorrhea, hyperandrogenism, polycystic ovary disease, cognitive dysfunctions, nephropathy and retinopathy. Number of studies on different protocols that can be used in the treatment increase and multidisciplinary researches are widely used in the treatment of pubertal period DM.
In this study, current studies on DM and pubertal process interaction will be evaluated.
Key words: Diabetes Mellitus, Puberty, Complication

Giriş: Puberte, çocukluk döneminin bittiği, yetişkin fizyolojik ve cinsel özelliklerin kazanıldığı biyolojik ve psikolojik geçişi temsil eden bir süreçtir. Puberte yaşı; bireyler arasında, etnik topluluklarda ve cinsiyetler arasında farklılıklar gösterir (Abreu & Kaiser, 2016). Pubertal dönemin kızlarda 8 ila 13 yaş, erkeklerde ise 9 ila 14 yaş aralığında olması normal kabul edilmektedir (Abreu & Kaiser, 2016; Brito & Latronico, 2015; Day, Elks, Murray, Ong, & Perry, 2015). Kızlarda ergenliğin son belirteci olan menarş, araştırmalarda kolayca ve doğru şekilde sorgulanabildiğinden (Abreu & Kaiser, 2016), pubertal süreç çalışmaları genelde kızlar ile yapılmaktadır. Özellikle kızlarda olmak üzere pubertal yaşın eski dönemlere kıyasla düştüğü gösterilmiştir (Brito & Latronico, 2015). Bu durum, temelde; genel sağlık, beslenme ve diğer yaşam koşullarındaki değişikliklere bağlanmaktadır (Abreu & Kaiser, 2016). Günümüzde çevresel faktörlerin nöroendokrin sistem ve puberte üzerinde etkileri olabileceğine dair çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Biro, Greenspan, & Galvez, 2012; Deardorff et al., 2011; Pereira, Pugliese, Guimarães, & Gama, 2015). Erken menarş yaşı; obezite, Tip 2 Diyabetes Mellitus (T2DM) ve kardiyovasküler hastalıklar yanısıra meme kanseri, depresyon, düşük kemik mineral yoğunluğu gibi jinekolojik / obstetrik, gastrointestinal, kas-iskelet sistemi ve nöro-bilişsel hastalıklar ile tüm nedenlere bağlı ölümlerde artışa yol açmaktadır (Day et al., 2015; Yoo, 2016). Erkeklerde ise erken pubertal gelişmenin adipozite, artmış kan basıncı ve psikiyatrik rahatsızlıklar ile ilişkili olabileceği gösterilmiştir (Day et al., 2015).

Puberte, hormonal olarak çocukluk döneminde bazal seviyede olan hipotalamo-hipofizer-gonadal (HPG) aksın aktivasyonu ve temel belirteç olan GnRH hormonunun pulsatil salgılanması ile başlar (Biro & Chan, 2017). Bu yolağın düzenlenmesinde beslenme, çevresel ve genetik faktörler arasında karmaşık bir etkileşim bulunmaktadır (Biro & Chan, 2017). Son yıllarda yapılan çalışmalarda, üst düzenleyiciler olarak, Kisspeptin (Kp) ve Nörokinin B'nin GnRH salgılanmasında önemli role sahip oldukları gösterilmiştir (Biro & Chan, 2017). GnRH salgılanmasının metabolik kontrolünde ise; leptin (anoreksijenik), ghrelin (oreksijenik), insülin ve IGF-1'in arttırıcı ve/veya düzenleyici etkileri bulunmaktadır (Abreu & Kaiser, 2016; Wahab, Atika, Ullah, Shahab, & Behr, 2018).

Hipotalamik Kp sinyal yolağı; gonadal steroidler, metabolik, sirkadiyen, ve mevsimsel faktörlerden pozitif yönde, bağışıklık sistemi ve stres faktörlerinden ise negatif yönde etkilenmektedir (Wahab et al., 2018). Kp salgılanımının metabolik düzenlenmesinde; pankreatik insülin ve glukagon, leptin, ghrelin ve glukozun önemli etkileri olduğu saptanmıştır (Wahab et al., 2018). Çalışmalarda insülinin HPG aksı ve GnRH salgılanması üzerinde, hipotalamus seviyesinde, doğrudan veya dolaylı olarak (leptin ve kisspeptin yoluyla) etkisi olduğu, ayrıca hipofizel gonadotropin seviyesinin düzenlenmesinde rolü olduğu gösterilmiştir (Abreu & Kaiser, 2016).

Pubertal süreçte büyüme ve gelişmeye etki eden önemli bir diğer hormon da 'Büyüme Hormonu (GH)'dur. GH etkisinin çoğunu 'insülin benzeri büyüme faktörleri' (IGF-somatomedinler) aracılığı

ISBN
978-605-7875-34-1

ile gerçekleştirir (Cole, Ahmed, Preece, Hindmarsh, & Dunger, 2015). İzole edilen IGF'ler içinde en önemlisi IGF-1 (somatomedin-C)'dir (Cole et al., 2015; Devesa, Almengló, & Devesa, 2016). GH'nın pubertal gelişimde etkinliği her geçen gün daha çok anlaşılmaktadır. GH salgılanmasını uyaran faktörler arasında; glukoz azalması, serbest yağ asidi azalması, amino asit (arjinin) artışı, açlık, uzun süreli enerji eksikliği, androjenler, GH salgılatıcı peptid (ghrelin) önemli yer tutmakta iken, glukoz artışı, serbest yağ asiti artışı ve obezitenin ise salgılanımını baskıladığı gösterilmiştir (Garla., 2019; Hersch & Merriam, 2008). Deneysel çalışmalarda GH'nin FSH bağımlı granüloza hücre başkalaşımını dolaysız olarak stimüle ettiği, IGF-1'in ovaryen seviyelerini ve gonadotropinlere ovaryen yanıtı arttırdığı ve testiküler steroidogenez'e etki ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır (Devesa et al., 2016).

Pubertal süreci etkileyen önemli çevresel faktörlerden biri de kronik hastalıklardır. Diyabetes Mellitus (DM) çocukluk döneminde ve pubertal dönemde sık görülen bir endokrin-metabolik bozukluktur (Robert, Al-Dawish, Mujammami, & Dawish, 2018). DM hastalığının akut (hiperglisemi, hipoglisemi, diyabetik ketoasidoz) ve kronik (nöropati, nefropati ve retinopati) komplikasyonları, tedavi protokollerine rağmen hala sıklıkla görülmektedir (Association, 2018).

Tip 1 Diabetes Mellitus (T1DM), pankreas β-hücre kaybına bağlı insülin eksikliği ve bu eksikliğe bağlı hiperglisemi ile karakterize otoimmün bir hastalıktır (Association, 2018). T1DM semptomatik olarak genellikle çocukluk veya ergenlik dönemlerinde başlar. T1DM hastalığının ortaya çıkmasında temel etkenler, çoklu genetik faktörler (özellikle HLA-DR3-DQ2 veya HLA-DR4-DQ8 haplotipleri) ile hastalık, yaşam koşulları gibi çevresel risklerdir (Jerram & Leslie, 2017; Lamb et al., 2015). T1DM görülme sıklığının pubertal döneme denk gelen 10 ila 14 yaşları arasında arttığı tespit edilmiştir (Robert et al., 2018). T1DM'nin temel tedavi protokolü insülin replasmanıdır (Association, 2018). Glisemik kontrole yönelik tedavi protokolleri ile azalmış olsa da, uzun dönemde DM'nin kendi komplikasyonlarının yanısıra tedaviye bağlı komplikasyonların da gelişme ihtimali yüksektir (Robert et al., 2018).

Dokularda insülin direnci ile karakterize olan Tip 2 Diabetes Mellitus (T2DM)'nin çocuklarda ve ergenlerde görülme sıklığı da son yirmi yılda önemli ölçüde artmıştır (Association, 2018). 10 ile 19 yaş arasında yeni tanı alan diyabet vakalarının üçte birinin T2DM olduğu tespit edilmiştir. Bu artışın önemli nedenlerinden biri obezitedir (Akhlaghi, Matson, Mohammadpour, Kelly, & Karimani, 2017). Çocukluk ve pubertal dönem T2DM riskini artıran diğer faktörlerin ise; ailede diyabet öyküsü, anne sütüyle beslenmemiş olma veya düşük doğum ağırlığı olduğu gösterilmiştir (Akhlaghi et al., 2017).

Çocukluk döneminde DM'nin büyüme-gelişme ve puberte üzerine olumsuz etkileri bulunmaktadır (Chowdhury, 2015). DM'de büyümeyi etkileyen faktörler; cinsiyet, genetik yapı, teşhis yaşı, diyabet süresi, puberte, metabolik kontrol, serum GH, IGF ve IGF'ye bağlanan protein (IGFBPs) düzeyleridir (Bonfig et al., 2012; Mitchell, 2017). Pubertal dönemde vücut kitlesinin hızlı artışı nedeni ile glisemik kontrol bozulması sonucu insülin ihtiyacı artar ve GH artışı insülin duyarlılığında azalmaya neden olur (Kelsey & Zeitler, 2016). Bunun yanısıra insülin direnci artışı, DM adolesanlarda, GH seviyelerinin normale göre daha yüksek, IGF-1seviyelerinin ise daha düşük olmasına yol açar. Tüm bu değişiklikler sonuç olarak, GnRH ve gonadotropik hormon seviyelerinde azalmaya neden olmaktadır (Chowdhury, 2015).
Günümüzde DM tedavi yaklaşımları, büyüme ve pubertal gelişme geriliği sorunlarını oldukça azaltmıştır (Reinehr, 2013). Ancak, tüm tedavi protokollerine rağmen çocuk DM hastalarda halen; büyüme-gelişme bozuklukları, puberte ve menarş yaşında gecikme, adet düzensizlikleri (özellikle oligomenore), hiperandrojenizm, PCOS, canlı doğan çocuk sayısında azalma ve erken menopoz görülebilmektedir (Ethel Codner & Cassorla, 2009; E Codner, Merino, & Tena-Sempere, 2012).

DM teşhisi ömür boyu; kan glukoz seviyesi ölçümü, T1DM'de insülin enjeksiyonu ve kullanılacak insülin miktarının diyet ve aktivitelere göre düzenlenmesi, diyet kısıtlamaları ve egzersiz gibi uygulamaları gerektirir. Uzun dönemde fiziksel komplikasyon oluşma riski yüksektir (Reinehr, 2013;

ISBN
978-605-7875-34-1

Ziegler & Neu, 2018). Pubertal T1DM hastaları tedavi uygulamalarında karşılaşılan temel sorunlar; tedaviye uyumsuzluk, insülin tedavisinin zorlukları, insülin dozunun düzenlenmesi ve istenmeyen kilo alımıdır (Dunger, 1992). Ergenlik döneminde ortaya çıkan bazı davranışsal değişiklikler ve psikososyal süreç glisemik kontrolü kötüleştirmektedir (Ziegler & Neu, 2018). T2DM'nin önlenmesi ve tedavisi konusunda temel yaklaşım başta obezite olmak üzere değiştirilebilir risk faktörlerinin düzenlenmesi olsa da günümüze kadar bu konuda yapılmış programlar istenilen amaca ulaşamamıştır (Reinehr, 2013). Çocukluk döneminde ve pubertal dönemde, özellikle riskli gruplarda, açlık kan glukozu ve insülin direnci taramalarının yapılması korunma açısından önemli olacaktır.
Pubertal dönem T2DM tedavisinde onaylı tedavi protokollerinde metformin ve insülin bulunmaktadır. Pubertal dönemdeki hormonal dalgalanmalar ile DM hastalığının oluşturacağı metabolik değişiklikler, hastalığın kontrolü ve antihiperglisemik maddelerin etkinliklerinde yetişkinlere göre farklılıklara neden olabilir (Akhlaghi et al., 2017). Bu popülasyonda diğer antihiperglisemik ajanların güvenli ve etkili kullanımı konusunda daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır (Akhlaghi et al., 2017; Reinehr, 2013).

Abreu, A. P., & Kaiser, U. B. (2016). Pubertal development and regulation. *The Lancet Diabetes & Endocrinology, 4*(3), 254-264.

Akhlaghi, F., Matson, K. L., Mohammadpour, A. H., Kelly, M., & Karimani, A. (2017). Clinical pharmacokinetics and pharmacodynamics of antihyperglycemic medications in children and adolescents with type 2 diabetes mellitus. *Clinical pharmacokinetics, 56*(6), 561-571.

Association, A. D. (2018). 8. Pharmacologic approaches to glycemic treatment: Standards of Medical Care in Diabetes—2018. *Diabetes care, 41*(Supplement 1), S73-S85.

Biro, F. M., & Chan, Y.-M. (2017). Normal puberty. *UpToDate Duryea TK, Snyder PJ, Geffner ME. MA: Upto Date Waltham*.

Biro, F. M., Greenspan, L. C., & Galvez, M. P. (2012). Puberty in girls of the 21st century. *Journal of pediatric and adolescent gynecology, 25*(5), 289-294.

Bonfig, W., Kapellen, T., Dost, A., Fritsch, M., Rohrer, T., Wolf, J., & Holl, R. W. (2012). Growth in children and adolescents with type 1 diabetes. *The Journal of pediatrics, 160*(6), 900-903. e902.

Brito, V. N., & Latronico, A. C. (2015). Puberty: When is it normal? *Archives of endocrinology and metabolism, 59*(2), 93-94.

Chowdhury, S. (2015). Puberty and type 1 diabetes. *Indian journal of endocrinology and metabolism, 19*(Suppl 1), S51.

Codner, E., & Cassorla, F. (2009). Puberty and ovarian function in girls with type 1 diabetes mellitus. *Hormone Research in Paediatrics, 71*(1), 12-21.

Codner, E., Merino, P., & Tena-Sempere, M. (2012). Female reproduction and type 1 diabetes: from mechanisms to clinical findings. *Human reproduction update, 18*(5), 568-585.

Cole, T., Ahmed, M., Preece, M., Hindmarsh, P., & Dunger, D. B. (2015). The relationship between Insulin-like Growth Factor 1, sex steroids and timing of the pubertal growth spurt. *Clinical endocrinology, 82*(6), 862-869.

Day, F. R., Elks, C. E., Murray, A., Ong, K. K., & Perry, J. R. (2015). Puberty timing associated with diabetes, cardiovascular disease and also diverse health outcomes in men and women: the UK Biobank study. *Scientific reports, 5*, 11208.

Deardorff, J., Ekwaru, J. P., Kushi, L. H., Ellis, B. J., Greenspan, L. C., Mirabedi, A., . . . Hiatt, R. A. (2011). Father absence, body mass index, and pubertal timing in girls: differential effects by family income and ethnicity. *Journal of Adolescent Health, 48*(5), 441-447.

Devesa, J., Almengló, C., & Devesa, P. (2016). Multiple effects of growth hormone in the body: is it really the hormone for growth? *Clinical Medicine Insights: Endocrinology and Diabetes, 9*, CMED. S38201.

Dunger, D. (1992). Diabetes in puberty. *Archives of disease in childhood, 67*(5), 569.

Garla., M. O. B. V. V. (2019). *Gigantism And Acromegaly* StatPearls (Ed.)

ISBN
978-605-7875-34-1

Hersch, E. C., & Merriam, G. R. (2008). Growth hormone (GH)–releasing hormone and GH secretagogues in normal aging: Fountain of Youth or Pool of Tantalus? *Clinical interventions in aging, 3*(1), 121.

Jerram, S., & Leslie, R. D. (2017). The genetic architecture of type 1 diabetes. *Genes, 8*(8), 209.

Kelsey, M. M., & Zeitler, P. S. (2016). Insulin resistance of puberty. *Current diabetes reports, 16*(7), 64.

Lamb, M. M., Miller, M., Seifert, J. A., Frederiksen, B., Kroehl, M., Rewers, M., & Norris, J. M. (2015). The effect of childhood cow's milk intake and HLA-DR genotype on risk of islet autoimmunity and type 1 diabetes: The Diabetes Autoimmunity Study in the Young. *Pediatric diabetes, 16*(1), 31-38.

Mitchell, D. M. (2017). Growth in patients with type 1 diabetes. *Current opinion in endocrinology, diabetes, and obesity, 24*(1), 67.

Pereira, K., Pugliese, B., Guimarães, M., & Gama, M. (2015). Pubertal development in children diagnosed with diabetes mellitus type 1 before puberty. *Journal of pediatric and adolescent gynecology, 28*(1), 66-71.

Reinehr, T. (2013). Type 2 diabetes mellitus in children and adolescents. *World journal of diabetes, 4*(6), 270.

Robert, A. A., Al-Dawish, A., Mujammami, M., & Dawish, M. A. A. (2018). Type 1 diabetes mellitus in Saudi Arabia: a soaring epidemic. *International journal of pediatrics, 2018*.

Wahab, F., Atika, B., Ullah, F., Shahab, M., & Behr, R. (2018). Metabolic impact on the hypothalamic kisspeptin-Kiss1r signaling pathway. *Frontiers in endocrinology, 9*, 123.

Yoo, J.-H. (2016). Effects of early menarche on physical and psychosocial health problems in adolescent girls and adult women. *Korean journal of pediatrics, 59*(9), 355.

Ziegler, R., & Neu, A. (2018). Diabetes in Childhood and Adolescence: A Guideline-Based Approach to Diagnosis, Treatment, and Follow-Up. *Deutsches Ärzteblatt International, 115*(9), 146.

ISBN 978-605-7875-34-1

DM HASTALARINDA RAHATSIZLIĞA DAYANMA KAPASİTESİ VE İNSÜLİN TEDAVİSİNE BAKIŞ AÇISI

Gürkan ÖZDEN

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, gurkan.ozden@yandex.com

Seher ÇEVİK

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, seherrcvk@gmail.com

Seyhan ÇITLIK SARITAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, seyhan.saritas@inonu.edu.tr

ÖZET

Amaç: Araştırma insülin kullanan diyabetli bireylerin rahatsızlığa dayanma kapasiteleri ile insülin tedavisine karşı bakış açıları arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma tanımlayıcı olarak planlanmıştır. Araştırma Ocak- Şubat 2019 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda bulunan bir üniversite hastanesinde yapıldı. Araştırmanın evrenini hastaneye muayene, kontrol ya da tedavi amaçlı gelen ve insülin kullanan diyabetli bireyler oluşturdu. Araştırmanın örneklemini güç analizi ile 0.05 yanılgı, 0.95 güven aralığıyla, evreni 0.95 temsil gücüyle 284 hasta oluşturdu. Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Tanıtım Formu, Rahatsızlığa Dayanma Ölçeği ve İnsülin Tedavisi Değerlendirme Ölçeği kullanılarak toplandı. İstatistiksel değerlendirmede; tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplarda t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Bonferoni, korelasyon analizi ve Cronbach Alfa güvenirlik analizi kullanıldı.

Bulgular: Araştırmada bireylerin Rahatsızlığa Dayanma Ölçeği puan ortalamasının 30.6±9.8 olduğu, İnsülin Tedavisi Değerlendirme Ölçeği puan ortalamalarının ise 35.7±2.1 olduğu ve bireylerin insülin tedavisine karşı pozitif bir tutum sergilediği belirlendi.

Sonuç: Araştırma sonucu rahatsızlığa dayanabiliyor olmanın insülin tedavisi hakkındaki görüşlerde değişikliğe sebep olabileceğini göstermiştir. İnsülin tedavisi alan diyabetli bireylerin rahatsızlığa dayanma kapasiteleri arttıkça tedaviye bakış açıları daha pozitif bir hal almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Diyabet, hasta, rahatsızlığa dayanma, insülin tedavisi

GİRİŞ

Diyabet tek bir hastalık değildir ve tanımı bir bakıma kişinin bakış açısına dayanır. Tıbbi bir bakış açısına göre, kısmi ya da toplam insülin yetmezliğinden kaynaklanan bir dizi metabolik durumu temsil etmektedir. Toplumsal bir perspektiften bakıldığında ise, hastalığın hem pahalı tedavisi hem de ilişkili erken morbidite ve mortalite oranları ile ekonomik yükü daha da ön plana çıkmaktadır (1).

ISBN 978-605-7875-34-1

Diyabete ilişkin artan hastalık yükü küresel olarak halk sağlığı önceliğidir ve bireylere, sağlık hizmeti sunanlara, sağlık sistemlerine ve topluma sosyal ve ekonomik yükler getirmektedir. Son tahminler 2017 yılında 425 milyon olan diyabetli sayısının 2045'e kadar 629 milyona ulaşacağına ilişkindir (2).

Rahatsızlığa dayanma, rahatsız edici fiziksel hislere dayanma kapasitesiyle ilgili bireysel farklılıklar olarak işlevselleştirilebilir (3,4). Bireylerin fiziksel açıdan huzursuzluk verici ve rahatsız edici bedensel olaylara dayanma kapasitesi şeklinde de ifade edilebilir (5). Bu noktada kast edilen sadece ağrılı uyaranlar değil rahatsızlık oluşturan bütün duyusal uyaranlara karşı dayanma kapasitesidir (6). Rahatsızlığa dayanma durumu hem bu rahatsızlıklara karşı direnç gösterme hem de bu rahatsızlıklardan kaçınmayı içerir (7). Diyabet ise, diğer kronik fiziksel hastalıklar gibi hastanın tüm yaşamını etkileyen, sosyal ya da psikolojik rahatsızlıklara yol açabilen bir hastalıktır. Hastanın bu rahatsızlıklara dayanma kapasitesinin hastalık yönetimi acısından son derece önemli olduğu söylenebilir.

Tip 1 diyabetliler diyabet tanısı konulduğu andan itibaren yaşamlarının devamı için insülin kullanmak durumunda iken Tip 2 diyabetlilerin tanıyı izleyen on yıl içerisinde insüline bağımlı hale geleceğini öngörülmektedir (8). Diyabet, sürekli ilaç tedavisi, diyet, yaşam tarzı ve kan glikozunun takibi gibi nedenlerden dolayı günlük dikkat gerektiren yaşam boyu süren bir durumdur. Farklı derecelerde kaygı, depresyon ve sağlık hizmeti sağlayıcılarına yapılan çoklu ziyaretlerle ilişkilendirilebilir (1). Buradan hareketle DM hastalarında rahatsızlığa dayanma kapasitesinin insülin tedavisi için önemli bir etken olduğu söylenebilir.

MATERYAL VE METOD

Araştırma tanımlayıcı olarak yapıldı. Araştırma Türkiye'nin doğusunda bulunan bir üniversite hastanesinde yürütüldü. Araştırmanın evrenini hastaneye muayene, kontrol ya da tedavi amaçlı gelen ve insülin kullanan diyabetli bireyler oluşturdu. Araştırmanın örneklemini güç analizi ile 0.05 yanılgı, 0.95 güven aralığıyla, evreni 0.95 temsil gücüyle 284 diyabetli birey oluşturdu. Araştırmaya alınma kriterlerine uyan, herhangi bir psikiyatri tanısı ve iletişim engeli bulunmayan hastalar evrenden gelişigüzel örnekleme yöntemi ile örnekleme sayısına ulaşılıncaya kadar araştırmaya alınmaya devam edildi.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri Ocak- Şubat 2019 tarihleri arasında, araştırmacılar tarafından yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak toplandı. Veriler araştırmacılar tarafından oluşturulan Kişisel Tanıtım Formu, Rahatsızlığa Dayanma Ölçeği ve İnsülin Tedavisi Değerlendirme Ölçeği kullanılarak toplandı. Her bir görüşme yaklaşık 15 dakika sürdü.

ISBN 978-605-7875-34-1

Veri Toplama Araçları

Kişisel Tanıtım Formu; Diyabetli bireylerin sosyodemografik verilerinin toplanması amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Formda, bireyin yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim düzeyi, çalışma durumu, gelir düzeyi ve diyabet tanısı alınan süre ile ilgili toplam 7 soru bulunmaktadır.

Rahatsızlığa Dayanma Ölçeği (RDÖ); Ölçek Norman B. Schmidt ve arkadaşları tarafından 2006'da geliştirilmiştir (4). Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik güvenirlik çalışması 2012'de Özdel ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (7). Rahatsızlığa Dayanma ve Rahatsızlıktan Kaçınma şeklinde iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek 7'li likert tipte olup 0-42 arasında puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanın artması bireyin rahatsızlığa dayanma kapasitesinin arttığını göstermektedir.

İnsülin Tedavisi Değerlendirme Ölçeği (İTDÖ); Ölçek 2007'de Snoek ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (9). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması 2017'de Sürücü ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiştir (10). Ölçekte Pozitif Tutum ve Negatif Tutum olmak üzere iki alt boyut ve toplam 20 madde bulunmaktadır. Ölçekten alınan toplam puanın yüksek olması pozitif tutum varlığını göstermektedir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin değerlendirilmesinde, tanımlayıcı istatistikler, bağımsız gruplarda t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Kruskal Wallis analizi, Bonferoni, korelasyon analizi ve Cronbach Alfa güvenirlik analizi kullanıldı. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, anlamlılık $p<0.05$ düzeyinde değerlendirildi.

BULGULAR

Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalamasının 39.7±11.1, %71.1'inin kadın ve %59.3'ünün bekar olduğu, %62.1'inin de bir işte çalışıyor olduğu saptandı. Aynı zamanda; %46.7'sinin eğitim durumunun lise ve üzeri olduğu ve diyabet süresinin de 9.13±5.39 yıl olduğu belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Bireylerin Sosyodemografik Özellikleri

Hasta Bireye ait özellikler		**Sayı (N)**	**%**
Yaş (39.7±11.1)		234	
Cinsiyet	Kadın	168	71.1
	Erkek	66	28.9
Medeni durum	Evli	95	40.7

ISBN 978-605-7875-34-1

	Bekar	139	59.3
Eğitim durumu	Okur-yazar	48	20.5
	İlkokul	76	32.8
	Lise ve üzeri	110	46.7
Çalışma durumu	Çalışıyor	145	62.1
	Çalışmıyor	89	37.9
Diyabet tanısı aldığı süre (9.13±5.39)			

Araştırmada bireylerin RDÖ puan ortalamasının 30.6±9.8 ve rahatsızlığa dayanma kapasitelerinin rahatsızlıktan kaçınma kapasitelerine göre daha yüksek olduğu tespit edildi. Bireylerin İTDÖ puan ortalamalarının 35.7±2.1 olduğu ve bireylerin insülin tedavisine karşı pozitif bir tutum sergilediği görüldü (Tablo 2).

Tablo 2. Bireylerin RDÖ ve İTDÖ puan ortalamaları

Ölçek	**X̄±SS**	**Alınan Min.-Max. Puanlar**
RDÖ	30.6±9.8	0-42
Rahatsızlığa Dayanma	16.6±5.1	0-24
Rahatsızlıktan Kaçınma	13.4±4.7	0-18
İTDÖ	35.7±2.1	20-100
Pozitif Tutum	18.3±1.5	4-20
Negatif Tutum	17.4±0.6	16-80

Araştırmada RDÖ ve alt boyutları ile İTDÖ ve alt boyut puan ortalamaları arasında negatif yönde ileri düzeyde anlamlı ilişki saptandı. Diyabetlilerin rahatsızlığa dayanma kapasitesi arttıkça insülin tedavisine ilişkin negatif tutumları azalmaktadır (Tablo 3).

Tablo 3. RDÖ ve İDTÖ puan ortalamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi

	İTDÖ	**Pozitif Tutum**	**Negatif Tutum**
RDÖ	r=-0.756 **p=0.003**	r=-0.666 **p=0.004**	r=-0.608 **p=0.003**
Rahatsızlığa Dayanma	r=-0.73 **p=0.001**	r=-0.655 **p=0.000**	r=-0.612 **p=0.000**
Rahatsızlıktan Kaçınma	r=-0.717 **p=0.001**	r=-0.632 **p=0.000**	r=-0.568 **p=0.000**

ISBN 978-605-7875-34-1

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucu rahatsızlığa dayanabiliyor olmanın insülin tedavisi hakkındaki görüşlerde değişikliğe sebep olabileceğini göstermiştir. Araştırma sonuçları doğrultusunda diyabetli bireylerin fiziksel ve psikolojik rahatsızlık ile nasıl baş edebileceklerine ilişkin eğitimler verilmesi, insülin tedavisinin gerekliliği ve yararlılığına ilişkin bilgi ihtiyacının giderilmesi, araştırmanın farklı ve daha büyük gruplarla tekrarlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Egan, A. M., & Dinneen, S. F. (2019). What is diabetes? *Medicine, 47*(1), 1-4. doi:https://doi.org/10.1016/j.mpmed.2018.10.002
2. Forouhi, N. G., & Wareham, N. J. (2019). Epidemiology of diabetes. *Medicine, 47*(1), 22-27. doi:https://doi.org/10.1016/j.mpmed.2018.10.004
3. Schmidt, N. B., Richey, J. A., Cromer, K. R., & Buckner, J. D. (2007). Discomfort intolerance: Evaluation of a potential risk factor for anxiety psychopathology. *Behavior Therapy, 38*(3), 247-255.
4. Schmidt, N. B., Richey, J. A., & Fitzpatrick, K. K. (2006). Discomfort intolerance: Development of a construct and measure relevant to panic disorder. *Journal of anxiety disorders, 20*(3), 263-280.
5. Schmidt, N. B., & Cook, J. H. (1999). Effects of anxiety sensitivity on anxiety and pain during a cold pressor challenge in patients with panic disorder. *Behaviour Research and Therapy, 37*(4), 313-323.
6. Simons, J. S., & Gaher, R. M. (2005). The Distress Tolerance Scale: Development and validation of a self-report measure. *Motivation and Emotion, 29*(2), 83-102.
7. Ozdel, K., Yalçınkaya-Alkar, O., Taymur, I., Turkcapar, H., Zamki, E., & Sargın, E. (2012). *Rahatsızlığa Dayanma Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması*.
8. Celik, S., & Pınar, R. (2014). Diyabetli Bireylerde İnsülin Enjeksiyon ve Parmak Delme Korkusu. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemsireleri Dernegi, 5*(2).
9. Snoek, F. J., Skovlund, S. E., & Pouwer, F. (2007). Development and validation of the insulin treatment appraisal scale (ITAS) in patients with type 2 diabetes. *Health and Quality of Life Outcomes, 5*(1), 69.
10. Surucu, H. A., Baksi, A., & Samancioglu, S. (2017). Validity and reliability of the Turkish version of insulin treatment appraisal scale for type 2 diabetes patients. *International Journal of Caring Sciences, 10*(3), 1187.

ISBN
978-605-7875-34-1

NANOAKIŞKANLARIN KARE KESİT KANALDAKİ LAMİNER AKIŞININ ISI TRANSFERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Filiz ÖZGEN
Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü
filizozgen@gmail.com

Gürcan KAMACI
Arş. Gör, Fırat Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Makine Mühendisliği Bölümü
gkamaci@firat.edu.tr

Isı transferi, sistemlerde genellikle akışkanlar tarafından sağlanır. Su, etilen glikol, metanol, motor yağı gibi temel konveksiyonel akışkanlar ısı transferinde kullanılan başlıca akışkanlardır. Isı transferini gerçekleştirmekte kullanılan akışkanların en önemli dezavantajlarından biri düşük ısı transferi katsayısına sahip olmalarıdır. Bu da sistemlerin verimliliği artırmadaki en büyük engellerden biridir. Son yıllarda araştırmacılar tarafından akışkanların ısı transfer özelliklerinin geliştirilmesi için yeni nesil ısı transferi sıvılarının üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Bu yeni nesil ısı transfer sıvıları nanoakışkan olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, Al_2O_3, TiO_2, SiO_2 nanoparçacıklarının farklı derişimlerini içeren Al_2O_3/su, TiO_2/su, SiO_2/su nanakışkanlarının gelişmiş laminer akış şartlarında ve sabit ısı akısı altında, kare kesit kanal boyunca, ısı transferine olan etkisi sayısal olarak incelenmiş olup; temel akışkan suyla karşılaştırılarak nanoakışkan kullanımının ısı transferi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Sayısal çalışmaların doğruluğunun ve tutarlığının kanıtlanması için her bir Peclet sayısında elde edilen sayısal sonuçlar, teorik olarak ortalama Nusselt sayısını veren Shah London denklemleriyle karşılaştırılmıştır. Su için yapılan karşılaştırmada, sayısal ve teorik sonuçların birbirine göre oldukça tutarlı olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmada incelenen parametreler, nanoakışkan çeşidinin, derişiminin ve Peclet sayısının etkisidir. Elde edilen sonuçlara göre, %2.5 Al_2O_3/su nanoakışkanının, 8500 Peclet sayısındaki suya oranla, ortalama ısı tanışım katsayısını %10.29 arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır ve gözlemlenen en büyük ortalama ısı taşınım katsayısında artış oranı da %2.5 Al_2O_3/su nanoakışkanında gözlemlenmiştir. TiO_2/su, SiO_2/su nanoakışkanlarında, suya göre en fazla ortalama ısı taşınım katsayısındaki artış oranları sırasıyla %8.76 ve %5 olarak, 8500 Peclet sayısında ve %2.5 nanoparçacık derişimde gerçekleşmiştir. Peclet sayısının ve nanoparçacık derişimin artışının, her bir nanoakışkan çeşidi için ortalama ısı taşınım katsayısını arttırdığı görülmüştür. Al_2O_3 nanoparçacıklarının kullanılmasının ortalama ısı taşınım katsayısını, TiO_2 ve SiO_2 nanoparçacıklara göre daha fazla arttırdığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nanoakışkan, Isı Transferi, Ortalama Isı Taşınım Katsayısı, Derişimin Etkisi, Tek Faz Homojen Model, Sabit Isı Akısı

ISBN
978-605-7875-34-1

SEMBOLLER LİSTESİ

k : Isıl iletim katsayısı [W/mK]

φ : Hacimsel nanoparçacık derişimi

ρ : Yoğunluk [kg/m^3]

Cp : Özgül ısı [J/kgK]

T : Sıcaklık [K]

μ : Dinamik viskozite [kg/ms]

∇ : Gradyen operatörü [-]

P : Basınç [Pa]

V : Hız [m/s]

Re : Reynolds sayısı [-]

$\vec{a}$: ivme [m/s^2]

Re : Reynolds sayısı [-]

L : Kanal uzunluğu [mm]

a : Kanal yüksekliği [mm]

W : Watt (N.m/s)

Nu : Nusselt sayısı [-]

Pr : Prandtl sayısı [-]

D_h : Hidrolik çap [mm]

Δp : Basınç farkı [N/m^2]

f_D : Sürtünme faktörü [-]

Pe : Peclet sayısı [-]

$\bar{U}$: Ortalama Akışkan Hızı [m/s]

h : Isı taşınım katsayısı [W/m^{2}K]

q : Isı akısı [W/m^2]

ISBN
978-605-7875-34-1

Alt İndisler

nf : Nanoakışkan

bf : Temel akışkan

p : Parçacık

ort : Ortalama

w : Duvar

g : Giren

ç : Çıkan

1. GİRİŞ

Son yıllarda ısıtma, soğutma çalışmalarının arasında enerji etkinliğini artırıp, üretim maliyetlerini düşürmek yer alır. Gelişen teknolojiyle beraber sistemler küçülmeye başlamış olup; aynı zamanda sistemlerin daha iyi performans göstermesi ve daha az enerji harcamasına yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Bu durum kullanılan malzemeden ve enerjiden tasarruf edilmesini ve dünyanın sınırlı kaynaklarını daha verimli şekilde kullanılmasını sağlar.

Isı transferi, sistemlerde genellikle akışkanlar tarafından sağlanır. Su, etilen glikol, metanol, motor yağı gibi temel konveksiyonel akışkanlar ısı transferinde kullanılan başlıca akışkanlardır. Geleneksel olarak kullanılan bu temel akışkanların ısıl iletkenlik katsayısı düşük olduğundan dolayı bu akışkanların kullanımı verimli sistemler tasarlamanın önünde engellerden biridir. Nanoakışkanlar kullanılarak akışkanların termofiziksel özelliklerinde iyileştirme çalışmaları yapılmaktadır ve geleneksel akışkanların termofiziksel özelliklerinin değiştirilip; daha verimli sistemlerin tasarlanması amaçlanmaktadır.

Nanoakışkanlar, nano boyutundaki parçacıkların temel akışkana eklenmesiyle elde edilen süspansiyonlara denir. Bu konu üzerinde araştırmacılar, bir temel akışkana, bu parçacıkların ekleyerek temel akışkanın termofiziksel özelliklerini geliştirmeyi ve böylece ısı transferini arttırmayı amaçlamışlardır. Bu konuda deneysel ve sayısal çalışmalar yapılmıştır ve yapılmaktadır. Temel akışkana eklenen parçacıklar nano boyutundadır. Parçacıkların boyutu 1 nm – 100 nm arasında değişkenlik göstermektedir [1].

Nanoakışkanların, ısı transferine olan etkisi üzerinde deneysel ve sayısal çalışmalar yapılmaktadır. Wen ve Ding [2] çalışmalarında, Al_2O_3–su nanoakışkanın sabit ısı akısı altında ve laminar akış şartlarında, farklı nanoparçacık yüzdesel derişimlerinde ve Reynolds sayılarında deneysel olarak incelenmiş ve elde edilen bulgular Shah teorik denklemleriyle karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda

ISBN
978-605-7875-34-1

Reynolds sayısının ve nanoparçacık derişimi artışının, ısı taşınım katsayısını olumlu yönde etkilediği gözlemlenmiştir. Elde edilen deneysel bulgular ile teorik Shah denklemleri arasında farklılıklar bulunmaktadır ve bu denklemlerin nanoakışkan davranışını iyi şekilde açıklayamadığı sonucuna varılmıştır.

Moraveji vd. [3] farklı yüzdesel derişimlerdeki Al_2O_3–su nanoakışkanının sistemin ısıl verimliliği üzerindeki etkisi deneysel olarak incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre nanoakışkan kullanımının, suya göre ısıl direnç ve duvar sıcaklığı farkını azaltarak ısıl verimliliği artırdığı gözlemlenmiştir.

Fan vd. [4] etilen glikole, TiO_2 nanoparçacıkları ekleyerek ortalama ısı taşınım katsayısını %35 oranında artırmış ve bunu reaktör ısı eşanjöründe kullanmıştır.

Davarnejat ve Jamshidzaded [5] çalışmasında MgO-su nanoakışkanının ısı transferi davranışı, türbülanslı akış şartlarında ve sabit sıcaklık cidar sıcaklığında sayısal olarak incelenmiştir. Sayısal çalışmada CFD, k-epsilon metod, karışım ve akışkan hacmi iki faz modelleri kullanılmıştır. Çalışma parametreleri olarak farklı hacimsel yüzdesel MgO-su nanoakışkanı derişimleri ve 3000-19000 aralığında Reynolds sayıları kullanılmıştır. Elde edilen sayısal sonuçlar, deneysel verilerle karşılaştırılmış ve birbirine yakın sonuçlar elde edilmiştir. Bu sonuçlara göre nanoparçacıkların hacimsel yüzdesel derişiminin artmasının ve Reynolds sayısının artışının, Nusselt sayısının arttığını göstermiştir ve iki fazlı modellerin yüksek derişimlerde daha iyi sonuç verdiği gözlemlenmiştir.

Tahir ve Mital [6] çalışmalarında, laminar, zorlanmış gelişen akış şartlarında ve sabit ısı akısı altında, Al_2O_3/su nanoakışkanın dairesel bir borudaki akışını sayısal olarak incelemişlerdir. Parçacık boyutunun, Reynolds sayısının ve hacimsel derişimin, ortalama ısı taşınım katsayısı üzerine etkisi Euler modelini kullanarak incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre, Reynolds sayısının değişiminin, ortalama ısı taşınım katsayısını en fazla etkileyen faktör olmuştur. En az etkileyen faktörün ise hacimsel derişimin olduğu sonucuna varılmıştır. Ortalama ısı taşınım katsayısının, Reynolds sayısının ve hacimsel derişimin artmasıyla arttığı fakat parçacık boyutunun artışıyla azaldığı görülmüştür.

Bu çalışmada, farklı nanoparçacık çeşidinin kullanılmasının, nanoparçacık derişiminin ve Peclet sayısının değişimin etkisi tek faz modellenerek sayısal olarak incelenmiş olup, bu parametrelerin etkilerinin ısı transferi üzerindeki etkisi elde edilen sonuçlara göre yorumlanmıştır.

2. MATERYAL VE METOT

2.1.Nanoakışkanların Termofiziksel Özelliklerinin Belirlenmesi

Bu çalışmada, nanoakışkanların termofiziksel özelliklerini belirlemede kullanılan denklemler aşağıda belirtilmiştir.

Isıl iletkenlik katsayısı [7]:

ISBN
978-605-7875-34-1

$$K_{nf} = \frac{2K_{bf} + K_p + 2\varphi\left(K_p - K_{bf}\right)}{2K_{bf} + K_p - \varphi\left(K_p - K_{bf}\right)} K_{bf} \qquad (2.1)$$

K_{nf}, K_p, K_{bf} sırasıyla nanoakışkanın, nanoparçacığın ve temel akışkanın ısıl iletkenlik katsayısıdır. φ nanoparçacığın hacimsel derişimidir.

Viskozite [8] :

$$\mu_{nf} = \mu_{bf}\left(1 + 2.5\varphi\right) \qquad (2.2)$$

μ_{nf}, μ_{bf} sırasıyla nanoakışkanın ve temel akışkanın viskozitesidir.

Özgül Isı [9]:

$$Cp_{nf} = \varphi(Cp)_p + (1-\varphi)(Cp)_{bf} \qquad (2.3)$$

Cp_{nf}, $(Cp)_p$, $(Cp)_{bf}$ sırasıyla nanoakışkanın, nanoparçacığın ve temel akışkanın özgül ısısıdır.

Yoğunluk [9]:

$$\rho_{nf} = \varphi \cdot \rho_p + \left(1-\varphi\right) \cdot \rho_{bf} \qquad (2.4)$$

ρ_{nf}, ρ_p, ρ_{bf} sırasıyla nanoakışkanın, nanoparçacığın ve temel akışkanın özgül ısısıdır.

Nanoakışkanın akışının modellenmesinde, modeller tek faz ve çift faz modeller olmak üzere iki ana başlık altında incelenebilir. Bu çalışmada, nanoakışkan akışı ve ısı transferi tek faz yaklaşımıyla ele alınmıştır.

2.2. Tek Faz Metotu Kurucu Denklemleri

Tek faz modellerde, nanoparçacıklar ve temel akışkan karışımı bir homojen akışkan olarak ele alınır. Temel akışkanın ve nanoparçacıkların termal dengede ve aynı hızda hareket ettikleri kabul edilmektedir. Bu nedenle, temel akışkanlar için kullanılan enerji, momentum ve süreklilik denklemleri, tek faz modeller için kullanılmaktadır [10,11]. Kurucu denklemler;

Süreklilik Denklemi:

$$\nabla \cdot \left(\rho_{nf} \upsilon\right) = 0 \qquad (2.5)$$

Momentumun Korunumu Denklemi:

ISBN
978-605-7875-34-1

$$\rho_{nf}\left(\upsilon\cdot\nabla\upsilon\right)=-\nabla P+\mu_{eff}\nabla^2\upsilon \tag{2.6}$$

Enerjinin Korunumu Denklemi:

$$\nabla\cdot\left(\rho_{nf}\upsilon_{Cp,nf}T\right)=\nabla\cdot\left(k_{eff}\nabla T\right) \tag{2.7}$$

2.3.Sınır Şartları ve Isı Transferi Denklemleri

Nanoakışkan akışı ve ısı transferi değerlendirilirken kullanılan denklemler aşağıda verilmiştir.

Peclet sayısı, ortalama ısı transfer katsayısı, Reynolds sayısı, Prandlt sayısı, ısı taşınım katsayısı ve Nusselt sayısı sırasıyla aşağıdaki gibi tanımlanır.

$$Pe_{nf}=\frac{\rho_{nf}\cdot Cp_{nf}\cdot\bar{U}\cdot D_h}{k_{nf}} \tag{2.8}$$

Denklemdeki D_h kanalın hidrolik çapıdır.

$$\mathrm{Re}_{nf}=\frac{\rho_{nf}\cdot\bar{U}\cdot D_h}{\mu_{nf}} \tag{2.9}$$

$$\mathrm{Pr}_{nf}=\frac{Cp_{nf}\cdot\mu_{nf}}{k_{nf}} \tag{2.10}$$

$$h_{ort}=\frac{q}{\left(T_w-T_b\right)} \tag{2.11}$$

Denklemde h ortalama ısı taşınım katsayısıdır. T_w yüzeyin cidar sıcaklığı, T_b ortalama akışkan sıcaklığıdır.

Ortalama akışkan sıcaklığı aşağıdaki gibi ifade edilmektedir.

$$\mathrm{T_b}=\frac{\mathrm{T_g}+\mathrm{T_ç}}{2} \tag{2.12}$$

T_g akışkanın giriş sıcaklığı, $T_ç$ akışkanın çıkış sıcaklığıdır.

Nusselt sayısı elde edilen sonuçların değerlendirilmesi için kullanılan parametrelerden biridir. Nusselt sayısı, taşınım ısı transfer katsayısının iletim ısı transfer katsayısına oranını ifade eden bir boyutsuz sayıdır. Aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

$$Nu = \frac{h \cdot D_h}{k} \tag{2.13}$$

Shah London denklemi, teorik olarak Nusselt sayısını hesaplamak için kullanılan denklemdir.

Shah London Denklemi [12];

$$Nu_{ort} = 1.953\left(\mathrm{Re}_{D_h}\,\mathrm{Pr}^{\frac{D_h}{L}}\right)^{(1/3)} \quad için; \left(\mathrm{Re}\,\mathrm{Pr}\,D_h/L\right) \geq 33.33 \tag{2.14}$$

$$Nu_{ort} = 4.364 + 0.0722\left(\mathrm{Re}_{D_h}\,\mathrm{Pr}^{\frac{D_h}{L}}\right)^{(1/3)} \quad için; \left(\mathrm{Re}\,\mathrm{Pr}\,D_h/L\right) < 33.33$$

Çalışmada kullanılan test ünitesinin şekli ve boyutları, nanoparçacık çeşitleri ve termofiziksel özellikleri ve mesh doğrulama çalışması aşağıda verilmiştir.

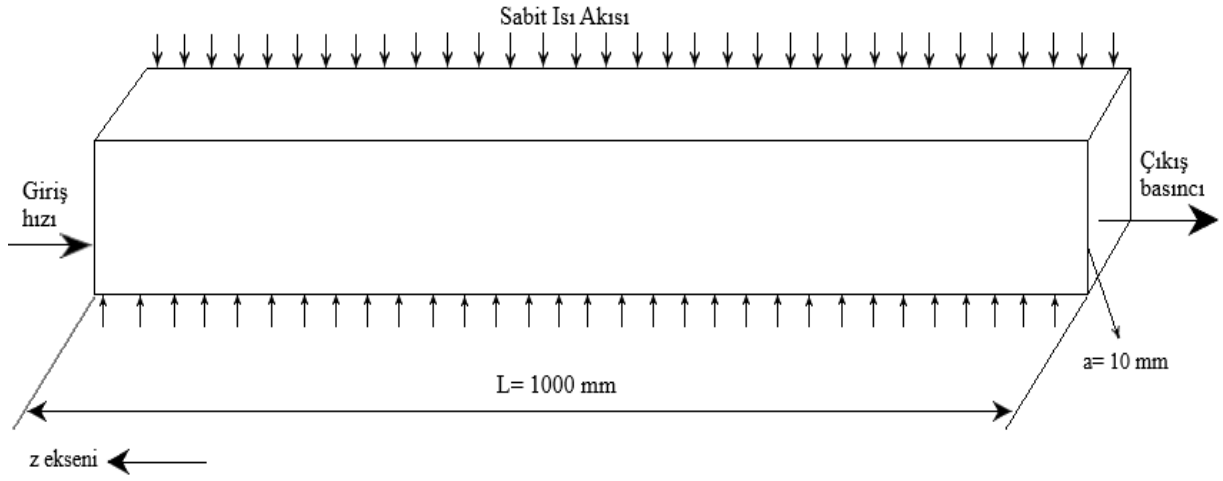

Şekil 2.1. Kare kanalın geometrik yapısı ve ölçüleri

Kare kesit kanalın uzunluğu 1000 mm, kenar uzunluğu 10 mm'dir. Kanalın yapıldığı malzeme bakır olup, dış çeper kalınlığı 0.4 mm'dir.

Çalışmada akışkan için çalışma parametreleri, laminar akış, zorlanmış taşınım ve test kanalı cidarlarından sabit ısı akısı uygulanmıştır. Giriş bölgesinde üniform hız ve sıcaklık tanımlanmıştır. Test ünitesinin çıkış bölümünde ise sabit basınç uygulanmıştır.

Tablo 2.1. Nanoparçacıkların ve Suyun Termofiziksel Özellikleri [13,14]

ISBN
978-605-7875-34-1

	ρ (kg/m^3)	μ (kg/m.s)	k (W/m.K)	Cp (J/kg.K)
Su	998.2	0.001003	0.6	4182
Al_2O_3	3700	-	46	880
TiO_2	3800	-	11.7	689.3
SiO_2	2500	-	1.4	730

Çalışmada kullanılan nanoparçacıkların ve temel akışkan suyun termofiziksel özellikleri Tablo 2.1'de verilmiştir.

2.4. Mesh Doğrulama

Tablo 2.2. Düğüm Sayısına Göre Isı Taşınım Katsayısının Değişimi (Pe=3500)

Düğüm Sayısı (x,y,z)	h (W/m^{2}K)
10*10*50	287.21
10*10*100	288.43
10*10*200	289.41
10*10*400	289.23
20*20*50	351.91
20*20*100	352.09
20*20*200	352.72
20*20*400	353.21
30*30*100	367.72
30*30*400	367.22
30*30*400	367.41
40*40*100	376.42
40*40*400	376.58
50*50*100	388.95
50*50*400	388.21
100*100*100	389.13

Tablo 2.2 3500 Peclet sayısındaki su için mesh yapısı ve düğüm sayısına göre grid bağımsızlığı çalışması yapılmıştır. z ekseni üzerinde daha fazla düğüm oluşturulmasının, elde edilen sonuçları fazla etkilemediği görülmüştür.

Elde edilen sonuçlara göre 40*40*100 düğüm yapısından sonra çözümün fazla etkilenmediği görülmüştür. Bu nedenle değişimin, ihmal edilecek seviyede değiştiği düğüm yapısından sonra test edilen 50*50*100 düğüm sayısıyla çalışmaların yapılmasına karar verilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

3. SAYISAL ANALİZ

Her bir Peclet sayısında elde edilen sayısal sonuçlar, teorik olarak ortalama Nusselt sayısını veren Shah London denklemleriyle karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Şekil 3.1'de gösterilmiştir.

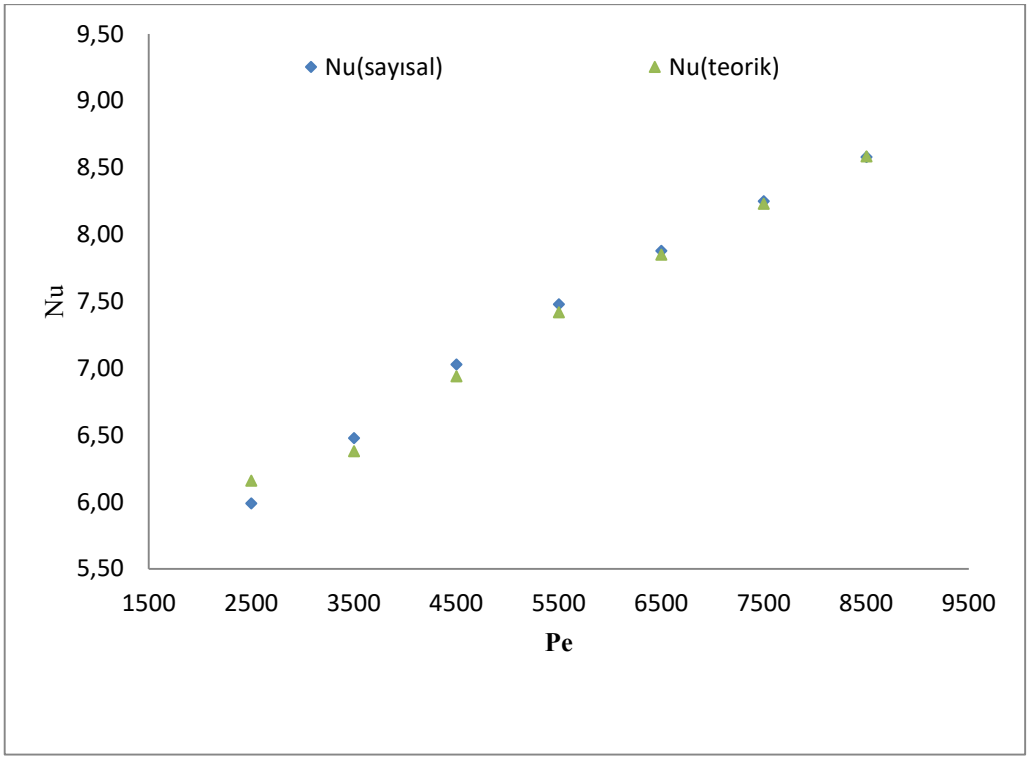

Şekil 3.1. Su için sayısal sonuçların, teorik sonuçlarla Nusselt sayısına göre karşılaştırılması

Sayısal sonuçların, teorik sonuçlarla karşılaştırıldığında, teorik ve sayısal sonuçlar arasında ortalama sapma miktarı %1.01 olduğu görülmüştür. Peclet sayısının artışının, teorik ve sayısal olarak Nusselt sayısını arttırdığı gözlemlenmiştir. Sayısal analiz sonuçlarının, teorik sonuçlarla uyum içerisinde olduğu görülmüştür. Bu da çalışmada elde edilen sayısal sonuçların tutarlılığını ve güvenilirliğini kanıtlamaktadır.

Tek faz homojen model kullanılarak, Al_2O_3/su, TiO_2/su, SiO_2/su nanoakışkanlarının farklı derişimlerinin, nanoakışkan çeşidinin ve Peclet sayısının ısı transferine olan etkisi incelenmiştir ve birbiri arasında karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Şekil 3.2 – 3.5 ile gösterilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

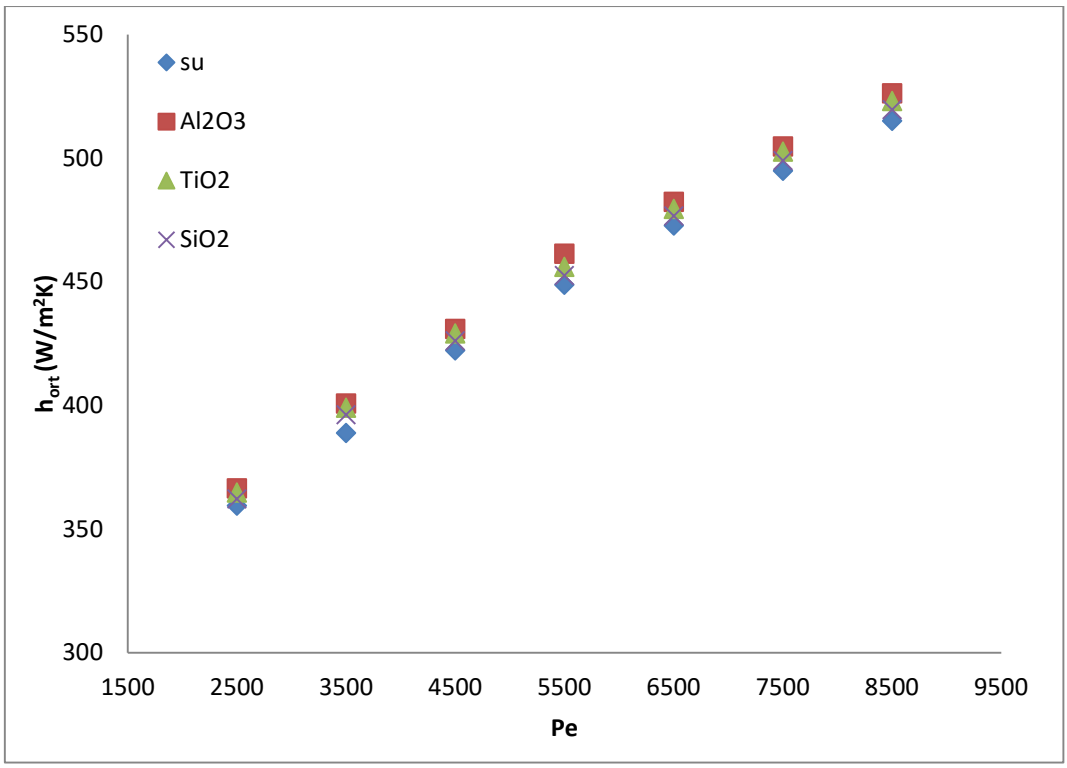

Şekil 3.2. %0.5 SiO_2/su, Al_2O_3/su, TiO_2/su nanoakışkanlarının ortalama ısı taşınım katsayısına etkisi

Şekil 3.2'de %0.5 SiO_2/su, Al_2O_3/su, TiO_2/su nanoakışkanları ve suyun farklı Peclet sayılarında elde edilen ortalama ısı taşınım katsayısı tek faz homojen model ile elde edilen sayısal analiz sonuçları gösterilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, %0.5 hacimsel derişimdeki Al_2O_3/su nanoakışkanının, 8500 Peclet sayısında, aynı Peclet sayısındaki suya göre %2.98 ile en fazla ortalama ısı taşınım katsayısında iyileşme gösterdiği görülmüştür. Al_2O_3/su nanoakışkanı kullanıldığında, suya göre ortalama artış %2.24 olarak bulunmuştur. %0.5 TiO_2/su nanoakışkanı kullanıldığında, ortalama ısı taşınım katsayısındaki suya göre en fazla iyileşme 8500 Peclet sayısında, %2.56 ile gözlenmiş olup, ortalama artış oranı %1.67'dir. %0.5 SiO_2/su nanoakışkanı kullanıldığında ise ortalama ısı taşınım katsayısındaki suya göre en fazla iyileşme 8500 Peclet sayısında, %1.86 ile gözlenmiş olup, ortalama artış oranı %0.97 olarak hesaplanmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

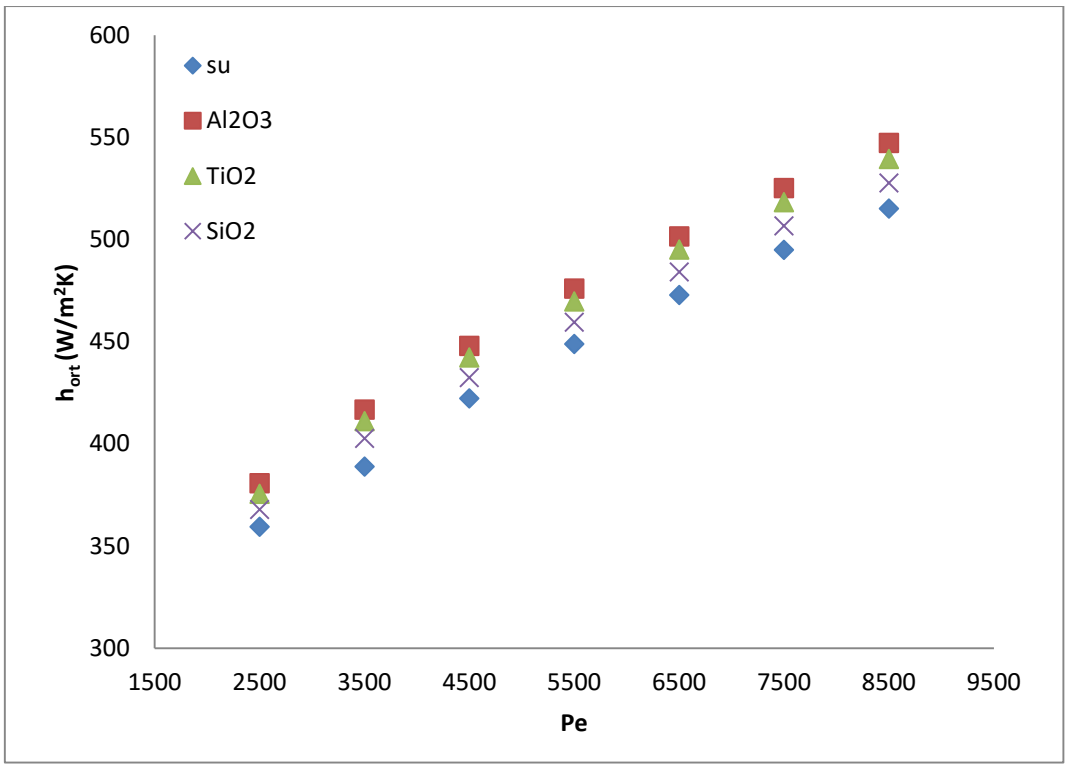

Şekil 3.3. %1.5 SiO_2/su, Al_2O_3/su, TiO_2/su nanoakışkanlarının ortalama ısı taşınım katsayısına etkisi

Şekil 3.3'de %1.5 SiO_2/su, Al_2O_3/su, TiO_2/su nanoakışkanları ve suyun farklı Peclet sayılarında elde edilen ortalama ısı taşınım katsayısı tek faz homojen model ile elde edilen sayısal analiz sonuçları gösterilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, %1.5 hacimsel derişimdeki Al_2O_3/su nanoakışkanının, 8500 Peclet sayısında, aynı Peclet sayısındaki suya göre %6.67 ile en fazla ortalama ısı taşınım katsayısında iyileşme gösterdiği görülmüştür. Al_2O_3/su nanoakışkanı kullanıldığında, suya göre ortalama artış %5.86 olarak bulunmuştur. %1.5 TiO_2/su nanoakışkanı kullanıldığında, ortalama ısı taşınım katsayısındaki suya göre en fazla iyileşme 8500 Peclet sayısında, %5.41 ile gözlenmiş olup, ortalama artış oranı %4.59'dur. %1.5 SiO_2/su nanoakışkanı kullanıldığında ise ortalama ısı taşınım katsayısındaki suya göre en fazla iyileşme 8500 Peclet sayısında, %3.41 ile gözlenmiş olup, ortalama artış oranı %2.48 olarak hesaplanmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

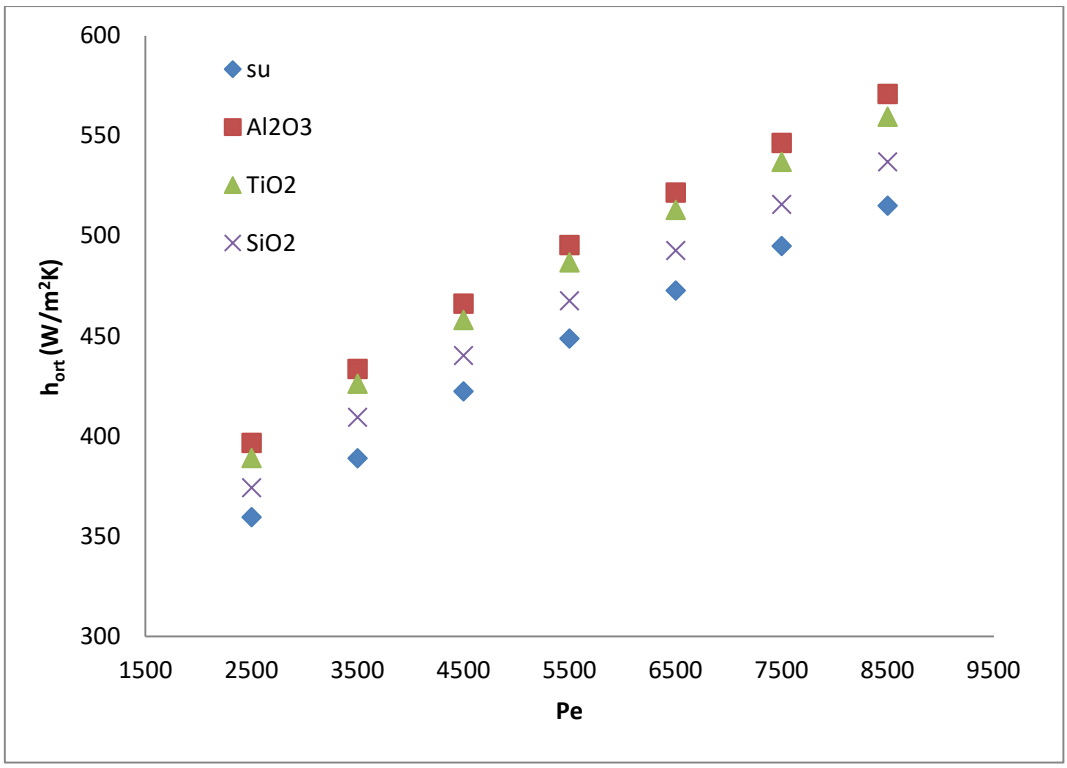

Şekil 3.4. %2.5 SiO_2/su, Al_2O_3/su, TiO_2/su nanoakışkanlarının ortalama ısı taşınım katsayısına etkisi

Şekil 3.4'te %2.5 SiO_2/su, Al_2O_3/su, TiO_2/su nanoakışkanları ve suyun farklı Peclet sayılarında elde edilen ortalama ısı taşınım katsayısı tek faz homojen model ile elde edilen sayısal analiz sonuçları gösterilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, %2.5 hacimsel derişimdeki Al_2O_3/su nanoakışkanının, 8500 Peclet sayısında, aynı Peclet sayısındaki suya göre %10.29 ile en fazla ortalama ısı taşınım katsayısında iyileşme gösterdiği görülmüştür. Al_2O_3/su nanoakışkanı kullanıldığında, suya göre ortalama artış %9.58 olarak bulunmuştur. %2.5 TiO_2/su nanoakışkanı kullanıldığında, ortalama ısı taşınım katsayısındaki suya göre en fazla iyileşme 8500 Peclet sayısında, %8.76 ile gözlenmiş olup, ortalama artış oranı %7.94'dür. %2.5 SiO_2/su nanoakışkanı kullanıldığında ise ortalama ısı taşınım katsayısındaki suya göre en fazla iyileşme 8500 Peclet sayısında, %5 ile gözlenmiş olup, ortalama artış oranı %4.17 olarak hesaplanmıştır.

4. SONUÇLAR

Nanoakışkanın çeşidinin, derişiminin ve Peclet sayısı gibi özelliklerin, ortalama ısı taşınım katsayısına olan etkilerinin araştırılmıştır. Yapılan sayısal analizler sonucunda, Peclet sayısının ve nanoparçacık derişimin artışının, ortalama ısı taşınım katsayısını arttırdığı görülmüştür. Al_2O_3/su nanoakışkanı diğer nanoakışkan çeşitlerine göre daha iyi performans göstermiştir. Bunun nedeni Al_2O_3 nanoparçacacıklarının ısıl iletim katsayısının SiO_2, TiO_2 nanoparçacıklarından daha yüksek bir değere sahip olmasıdır. SiO_2/su nanoparçacıkların kullanılması, suya göre ortalama ısı taşınım katsayısını artırdığı görülmüş olsa da düşük ısı transfer katsayısına sahip olması en az ortalama ısı taşınım katsayısını artıran nanoakışkan çeşidi olmasına neden olmuştur. Peclet sayısının artışı, ortalama ısı taşınım katsayısı değerini en fazla etkileyen özelliktir. Aynı zamanda Peclet sayısının

ISBN
978-605-7875-34-1

ve nanoparçacık derişimin artmasıyla birlikte, kullanılan nanoparçacık cinsinin, ısı transferi üzerindeki etkisi daha belirgin şekilde ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. %2.5 Al_2O_3 nanoakışkanının, 8500 Peclet sayısındaki suya kıyasla, ortalama ısı tanışım katsayısını %10.29 arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır ve tek faz homojen modelde gözlemlenen en büyük ortalama ısı taşınım katsayısında artış oranı %2.5 Al_2O_3 nanoakışkanında gözlemlenmiştir. Sırasıyla TiO_2/su, SiO_2/su nanoakışkanlarında, suya göre en fazla ortalama ısı taşınım katsayısındaki artış oranları %8.76 ve %5 olarak, 8500 Peclet sayısında ve %2.5 nanoparçacık derişimde gerçekleşmiştir.

5. KAYNAKÇA

[1] **Kakaç, S. and Pramuanjaroenkij, A**., 2009. Review of convective heat transfer enhancement with nanofluids. *International Journal of Heat and Mass Transfer*, **52(13)**, 3187-3196.

[2] **Wen, D. and Ding, Y.,** 2004. Experimental investigation into convective heat transfer of nanofluids at the entrance region under laminar flow conditions. *International journal of heat and mass transfer*, **47(24)**, 5181-5188.

[3] **Moraveji, M. K. and Razvarz, S**., 2012. Experimental investigation of aluminum oxide nanofluid on heat pipe thermal performance. *International Communications in Heat and Mass Transfer*, **39(9)**, 1444-1448.

[4] **Nguyen, C. T., Roy, G., Gauthier, C. & Galanis, N**., 2007. Heat transfer enhancement using Al 2 O 3–water nanofluid for an electronic liquid cooling system. *Applied Thermal Engineering*, **27(8)**, 1501-1506.

[5] **Davarnejad, R. and Jamshidzadeh, M.,** 2015. CFD modeling of heat transfer performance of MgO-water nanofluid under turbulent flow. *Engineering Science and Technology, an International Journal*, **18(4)**, 536-542.

[6] **Tahir, S. and Mital, M.,** 2012. Numerical investigation of laminar nanofluid developing flow and heat transfer in a circular channel. *Applied Thermal Engineering*, **39**, 8-14.

[7] **Maxwell, JC.,** 1881. A treatise on electricity and magnetism, *Clarendon press*; vol. 1.

[8] **Einstein, A.,** 1906. A new determination of molecular dimensions, *Ann Phys*;**19(2)**:289–306.

[9] **Pak, BC., Cho, YI.,** 1998. Hydrodynamic and heat transfer study of dispersed fluids with submicron metallic oxide particles, *Exp Heat Transf Int*, **11 (2)**: 151-70.

[10] **Xuan, Y., and Q, Li.,** 2000. Heat Transfer Enhancement of Nanofluids, *International Journal of Heat and Fluid Flow*, Vol. 21, No. 1, pp. 58–64,

ISBN
978-605-7875-34-1

[11] **Mojarrad, M. S., Keshavarz, A., and Shokouhi, A.,** 2013. Nanofluids thermal behavior analysis using a new dispersion model along with single-phase, *Heat and Mass Transfer*, **49(9)**, 1333-1343.

[12] **Hussein, M, A., Bakar, A, R., and Kadirgama, K.,** 2014. Study of forced convection nanofluid heat transferin the automotive cooling system, *Case Studies in Thermal Engineering*, (50-61).

[13] **Azari, A., Kalbasi, M. Derakhshandeh, M. and Rahimi, M**., 2013. An experimental study on nanofluids convective heat transfer through a straight tube under constant heat flux. *Chinese Journal of Chemical Engineering*, **21(10)**, 1082-1088.

[14] **Heris, S. Z., Nassan, T. H. Noie, S. H. Sardarabadi, H. and Sardarabadi, M**., 2013. Laminar convective heat transfer of Al 2 O 3/water nanofluid through square cross-sectional duct. *International Journal of Heat and Fluid Flow*, **44**, 375-382.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÇENELER ÜZERİNDE GÖRÜLEN SÜPERNÜMERER DİŞLER VE ÖZELLİKLERİ

THE CHARACTERISTICS OF SUPERNUMERARY TEETH APPEARING ON THE JAWS

Bilal EGE

Dr.Öğr.Üyesi, Adıyaman Üniversitesi,

Diş Hekimliği Fakültesi, Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi Anabilim Dalı, miregein@gmail.com

ÖZET

Dental ark üzerinde belirli bir bölgede olması gerekenden daha fazla sayıda bulunan dişlere süpernümerer diş denir. Bu dişler ayrıca artı diş veya hiperdonti olarak da adlandırılmaktadır. Süpernümerer dişler hem daimi hem süt dentisyonda çenenin herhangi bir yerinde bulunabildikleri gibi üst veya alt çenede tek başlarına veya birden fazla sayıda, uni veya bilateral şekilde de bulunabilmektedir. Çok sayıda artı dişin aynı olguda rastlanması ise nadir görülür ve genellikle bu durum sistemik bir rahatsızlık veya Kleidokranial Disostozis, Gardner ve Ehlers-Danlos gibi sendromlarla birlikte görülmektedir. Süpernümerer dişler sıklıkla erkeklerde ve premaksiller bölgede gözlenmektedir. Literatürde lokasyona göre iki ön keser diş arasında 'mesiodens', küçük azı dişler arasında 'parapremolar', büyük azı dişler arasında 'paramolar' ve üçüncü büyük azı distalinde 'distomolar' olarak sınıflandırmıştır. Morfolojilerine göre ise suplemental ve rudimenter olarak ikiye ayrılır; suplemental olanlar anatomik olarak ilgili dişe benzerken, rudimenter olanlar ise düzensiz bir anatomiye sahiptir. Bununla birlikte çeneler dışında maksiller sinüs, yumuşak damak, burun boşluğu gibi anatomik bölgelerde de bulunabilirler. Artı dişler genellikle asemptomatiktir ancak bazı durumlarda; sürme bozukluğu, sürme gecikmesi, sürekli dişlerin yer değiştirmesi, çapraşıklık, dentigeröz kist formasyonu, komşu diş köklerinde patolojik rezorpsiyon, ilgili bölgede ağrı ve şişlik gibi çeşitli komplikasyonlara sebep olabilmektedir. Süpernümerer dişlerin etyolojisi halen tam olarak bilinmemektedir. Literatürde bu konuda değişik teoriler olmasına ve etiyolojisinde genetik komponentlerin olduğu bilinmesine rağmen bu konuda yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Hastaların büyük bir kısmında bu dişler, dental arka sürmemiş yani gömülü bulunduğundan rutin klinik muayene esnasında teşhis edilememektedir. Ancak olası bir komplikasyona neden olduklarında veya rutin radyografik incelemeler sırasında tesadüfen saptanabilmektedirler. Bu nedenle teşhisin gecikmesi birçok hastada ilerleyen süreçte daha kapsamlı tedaviler gerektireceğinden erken tanı ve tedavi bu dişlere bağlı gelişebilecek dental problemlerin önlenmesi açısından önemlidir. Bu çalışmada, süpernümerer dişlerin genel karakteristik özellikleri ve oluşturabilecekleri dental komplikasyonların güncel literatür eşliğinde incelenmesi ve bu konuda kendi klinik deneyimlerimizin paylaşılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Süpernümerer diş, artı diş, fazla diş, paramolar, distomolar

Giriş

Süpernümerer dişler (SD) dental arkta normalden fazla sayıda oluşan dişlerdir.[1,2] Diğer bir deyişle bir bireyde süt dişlerinin 20'den, daimi dişlerin ise 32'den fazla olması durumudur.[3] Literatürde bu

ISBN
978-605-7875-34-1

dişler artı diş, abnormal diş, ekstra diş veya hiperdonti terimleriyle de adlandırılmaktadır. Süpernümerer dişlerin etyolojileri tam olarak bilinmemekle birlikte oluşumları konusunda diferansiasyon, post permanent, ikiye bölünme ve hiperaktivite teorileri gibi farklı teoriler öne sürülmüştür. Bu teorilerden dental laminanın lokal veya bağımsız hiperaktivasyonu sonucu süpernümerer dişlerin geliştiğini savunan hiperaktivite teorisi en çok kabul gören teoridir.[4,5] Ayrıca bu dişlerin kalıtsal olarak ortaya çıkabildiği de savunulmaktadır.[6,7] Ancak literatürde etiyolojisinde genetik komponentlerin olduğu açık olmasına rağmen bu konuda yeterli araştırma bulunmamaktadır.

Bu dişler genellikle süt dişlenme döneminden ziyade daimi dentisyonda görülür.[8] SD 'ler cinsiyet ve lokalizasyon açısından kızlara oranla sıklıkla erkeklerde ve alt çeneye nazaran üst çenede özellikle premaksiller bölgede gözlenmektedir.[5,9] Ayrıca çenelerin herhangi bir yerinde bulunabildikleri gibi, tek çenede ya da her iki çenede; tek ya da çift taraflı; bir veya birden çok sayıda bulunabilirler.[8] Bunun dışında maksiller sinüs, yumuşak damak, burun boşluğu, sfenomaksiller fissür, üst çene tüber bölgesi gibi diş arkı dışında farklı anatomik bölgelerde de bulunabilirler.[10]

SD'ler lokalizasyonlarına göre iki ön kesici arasında 'meziodens', küçük azı dişler arasında 'parapremolar', büyük azı dişler arasında 'paramolar' ve üçüncü büyük azı distalinde 'distomolar' olacak şekilde sınıflandırmıştır.[8,11] Morfolojilerine göre ise suplemental ve rudimenter olarak ikiye ayrılır; suplemental olanlar anatomik olarak normal diş boyutu ve şeklindeyken, rudimenter olanlar konik, tüberküllü veya odontom şeklinde düzensiz bir anatomiye sahiptirler.[12]

SD'ler genellikle asemptomatiktir ve genellikle radyografik muayenede tesadüfen tespit edilirler. Ancak semptomatik olduklarında dişlerde sürme bozukluğu, sürme gecikmesi veya ektopik sürmeye neden olabileceği gibi komşu dişlerde yer değişiklikleri, dişlerde çapraşıklık ve rotasyon, anormal diastema, okluzal sorunlar, patolojik kök rezorpsiyonları, primordial veya foliküler kist oluşumları gibi çeşitli dental problemlere sebep olabilmektedirler.[9,13,14] Çok sayıda süpernümerer dişe aynı olguda rastlanması çok nadirdir ve genellikle sistemik bir rahatsızlık veya sendromla birlikte görülür. Bunların içerisinde SD'lerin en sık görüldüğü sendromlar Gardner Sendromu, Ehlers-Danlos Sendromu, Kleidokranial Disostozis, Nance-Horan Sendromu, Fabry-Anderson Sendromu, Trikorinofalangeal Sendrom ve dudak-damak yarıklarıdır.[5-8,15]

Çalışmamızda kliniğimize çeşitli nedenlerle başvuran ve yapılan muayene sonucu maksilla veya mandibulada semptomatik süpernümerer dişleri nedeniyle opere edilen beş olguyu literatür eşliğinde değerlendirmeyi amaçladık.

Materyal Metod

Süpernümerer dişlerin klinik, radyografik ve demografik özelliklerini incelediğimiz çalışmamız Adıyaman Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız, Diş ve Çene Cerrahisi kliniğimize çeşitli nedenlerle başvuran ve yapılan muayene sonucu maksilla veya mandibulada semptomatik süpernümerer dişleri nedeniyle opere edilen beş olguyu kapsamaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bulgular

Olgu 1

12 yaşında çocuk hasta, üst çene anterior bölgede daimi dişin sürmemesi şikayetiyle ile Adıyaman Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Ağız Diş Çene Cerrahisi Anabilim Dalı'na başvurdu. Hasta ve ebeveyninden alınan anamnezde herhangi bir sistemik hastalığının olmadığı öğrenildi. Yapılan intraoral ve radyografik muayene 21 nolu dişin üzerinde yer alan süpernümerer diş tespit edildi (Şekil 1). Ortodonti konsültasyonu sonrası dişin çekimine karar verildi ve hastanın süpernümerer dişi lokal anestezi altında çekilerek işlem tamamlandı. Hastada ise postoperatif herhangi bir komplikasyona rastlanmadı.

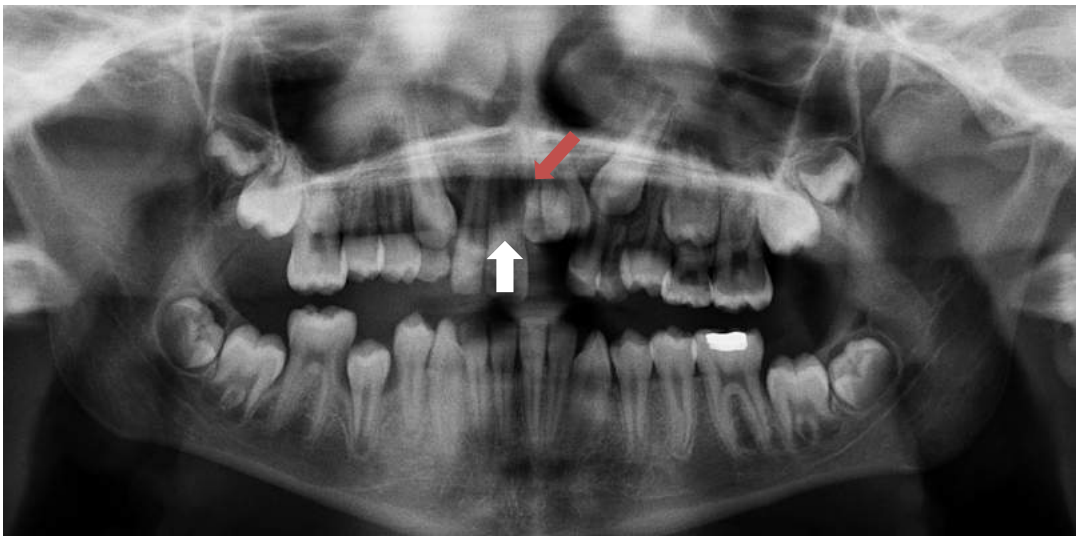

Şekil 1: Üst çene anterior bölgede gömülü süpernümerer diş (beyaz ok) ve sürmesine engel olduğu 21 nolu daimi keser diş (kırmızı ok)

Olgu 2

17 yaşında kadın hasta, mandibula sağ posterior bölgede gömük yirmi yaş diş şikayeti olması nedeniyle dış merkezden çene cerrahisi kliniğimize yönlendirildi. Hastadan alınan anamnezde herhangi bir sistemik hastalığa rastlanmadı. Yapılan ekstraoral ve intraoral muayenede bir anomali görülmedi. Ancak hastadan alınan panoramik radyografilerde her bir yarım çenede gömülü yirmi yaş dişlerinin distalinde 4 tane distomolar ve sağ alt premolar bölgede 1 tane olmak üzere 5 tane süpernümerer diş tespit edildi (Şekil 2). Hastanın yaşı ve gömülü yirmi yaş dişinin açısı ve konumu düşünüldüğünde ilerleyen dönemlerde sürme şansının bulunduğu düşünülmüş ve öncelikle semptomatik gömülü distomolar dişinin çekimi ve diğer asemptomatik süpernümerer dişlerin takibinin yapılmasına karar verilmiştir. Hastada ebeveyninin ve kendisinin onayı alındıktan sonra gömülü olan artı dişi loko-rejyonel anestezi altında cerrahi olarak çekildi. Hastanın hala devam eden postoperatif takiplerinde herhangi bir komplikasyona rastlanmadı.

ISBN
978-605-7875-34-1

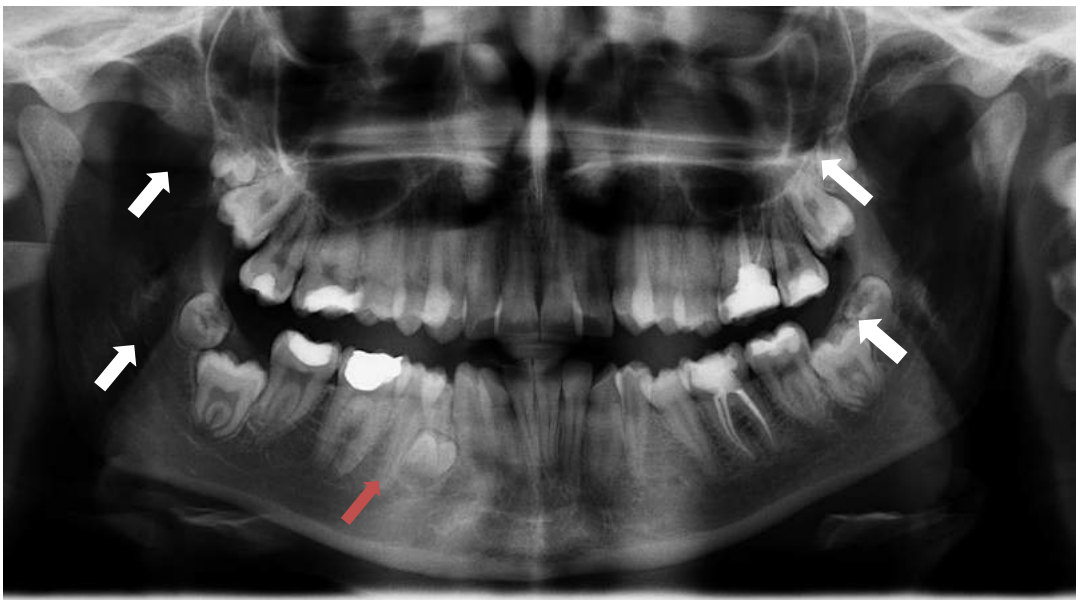

Şekil 2: Her bir yarım çenede yirmi yaş dişlerinin distalindeki distomolar dişler (beyaz ok) ve tek bir yarım çenedeki süpernümerer diş (kırmızı ok)

Olgu 3

8 yaşında erkek hasta, maksilla anterior bölgede daimi santral dişlerin arasında oluşan artı dişin çekimi için Ortodonti bölümü tarafından kliniğimize yönlendirildi. Hastadan alınan anamnezde herhangi bir sistemik hastalığının olmadığı ebeveyninden öğrenildi. Hastanın klinik ve radyografik muayenesinde üst çenesinde 11-21 nolu dişlerin arasında konik şekilli meziodens bulunduğu ve geniş bir diastemaya neden olduğu görüldü (Şekil 3). Hastanın ilgili artı dişi lokal infiltrasyon anestezisi altında çekildi. Hastada postoperatif herhangi bir komplikasyona rastlanmadı.

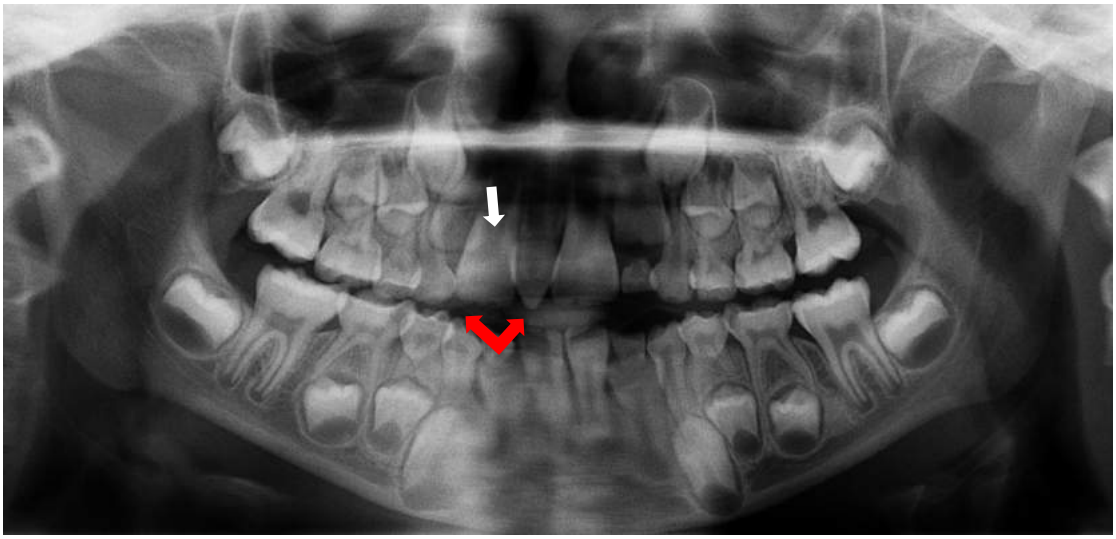

Şekil 3: Üst çene anterior bölgede daimi keser dişlerin arasında sürmüş meziodens (beyaz ok) ve neden olduğu diastema (kırmızı ok)

ISBN
978-605-7875-34-1

Olgu 4

22 yaşında erkek hasta, sağ üst çene posterior bölgede ağrı şikayeti ile kliniğimize başvurdu. Hastadan alınan anamnezde herhangi bir sistemik hastalığa rastlanmadı ve yapılan ekstraoral ve intraoral muayenesinde bir anomali görülmedi. Ancak hastadan alınan panoramik radyografide maksillada 18 nolu gömülü yirmi yaş dişinin mezialinde ağızda sürmüş paramolar süpernümerer dişinin olduğu tespit edildi (Şekil 4). Hastanın artı dişi ve arkın dışında konumlanmış gömülü yirmi yaş dişi loko-rejyonel anestezi altında cerrahi olarak çekildi. Hastada postoperatif herhangi bir komplikasyona ise rastlanmadı.

Şekil 4: Sağ üst çene posteriorda molar dişlerin arasında bulunan sürmüş paramolar diş (beyaz ok)

Olgu 5

18 yaşında erkek hasta, sağ alt çene 46 nolu dişinde ağrı şikayeti ile kliniğimize başvurdu. Hastadan alınan anamnezde benzer şekilde herhangi bir sistemik hastalığa rastlanmadı. Yapılan ekstraoral muayenesinde bir anomali görülmedi. İntraoral muayenesinde 45 nolu dişin sürmediği 85 nolu süt azı dişinin halen ağızda olduğu görüldü. Radyografik olarak alınan panoramik radyografi ve dental tomografisinde ise sağ alt bölgede 45 nolu dişin üzerinde ters yönde ve horizontal şekilde gömülü bir süpernümere dişin olduğu ayrıca bu artı dişin 46 nolu dişin kökünde rezorpsiyon yaptığı, daimi dişle beraber etrafında radyolüsent iyi sınırlı kistik bir lezyon oluştuğu tespit edildi (Şekil 5). Hastanın ayrıca sağ bölgesindeki bu şikayetlerin aksine sol premolar bölgesinde de asemptomatik seyirli bir süpernümerer dişinin olduğu görüldü. Hastanın onayı alındıktan sonra sağ bölgedeki süpernümerer ve 45-46 nolu dişlerle 85 nolu dişin çekiminin yapılmasına; sonrasında ise bölgenin dental implantla protetik açıdan tedavi edilmesine karar verildi. İşlemler loko-rejyonel anestezi altında yapıldı. Hastada postoperatif dönemde herhangi bir komplikasyona rastlanmadı.

ISBN
978-605-7875-34-1

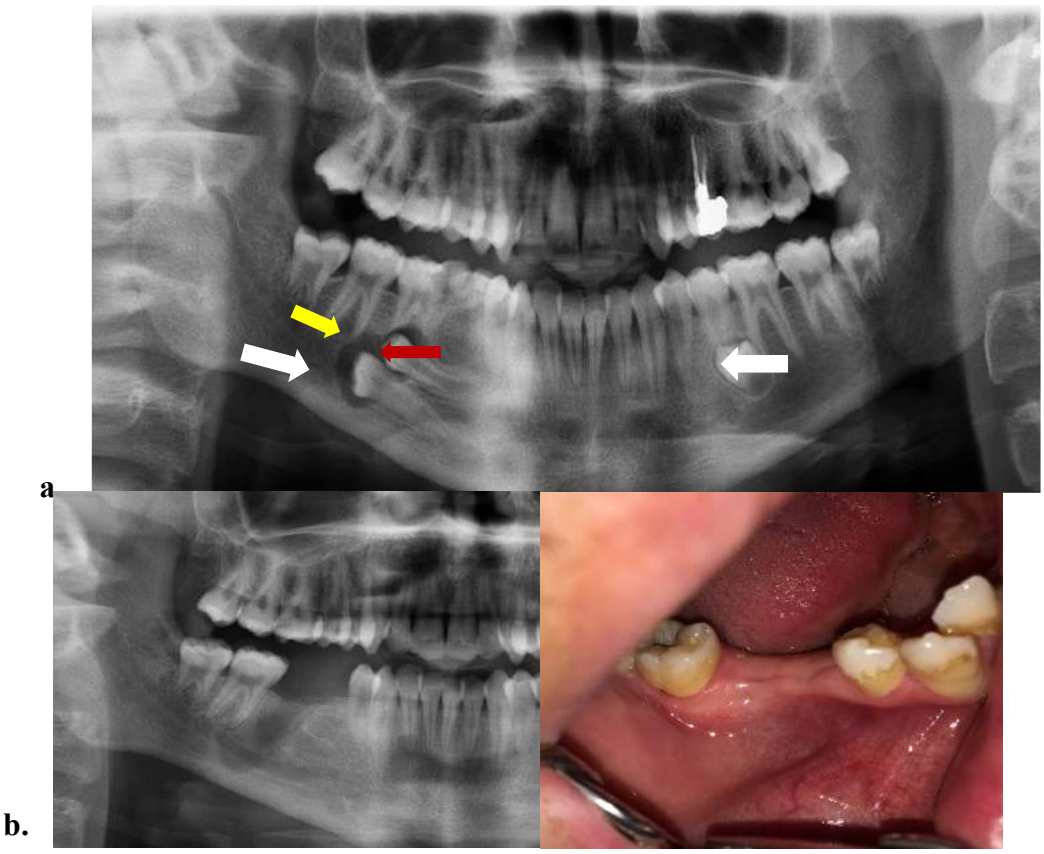

Şekil 5: a. Alt çenede sağ bölgede gömülü süpenümerer diş (kırmızı ok); ve sürmesine engel olduğu daimi premolar diş (beyaz ok). Kistik oluşum ve daimi diş kökündeki rezorbsiyon (sarı ok) **b.** operasyon sonrası yara yerinin görünümü

Tartışma

Literatürde yapılan çalışmalarda SD'lerin görülme sıklığının % 0,1-3,4 arasında değiştiği ve en sık üst çenede görüldüğü belirtilmektedir.[12,16,17] Berrocal ve ark. bu dişlerin üst çenede %79,2 oranında, Çelikoğlu ve ark. %68,8 oranında; Altun ve ark. ise bu oranı %72,2 olarak bildirmiştir.[18,19,20] Buradan da anlaşılacağı gibi literatürde farklı sonuçlar belirten çalışmalar bulunmaktadır. Esenlik ve ark.'nın 6-16 yaş grubunda yürüttükleri çalışmada en fazla meziodense rastlanırken, distomolar dişe rastlanmamıştır.[12] Altun ve ark. ise 13-69 yaş grubunda yürüttükleri çalışmalarında distomolar diş oranı %55,6 olup, meziodense rastlanmamıştır.[20] Çalışmamızda sunduğumuz vakalar da her 3 tip süpernümerer dişe örnekler içermektedir.

SD'ler ayrıca çeneler üzerinde normal diş gibi sürebilecekleri gibi tam veya yarı gömülü kalabilirler. Literatürde gömülü kalma oranı yaklaşık %75 olarak rapore edilmiştir.[21] Altun ve ark. ise çalışmalarında bu oranı %88,9 olarak bulmuştur.[20] Gömülü kalan SD'lerin ise büyük kısmı maksilla anterior bölgede lokalize olmaktadır.[22] Ancak Yusof çalışmasında bu dişlerin en sık mandibula premolar bölgede gömülü kaldığını belirtmiştir.[23] Bunun aksine kanin bölgesinde ve alt insizal bölgede SD'lere nadir rastlanmaktadır.

Süpernümerer dişlerin bir kısmı rutin radyografik muayeneler sırasında fark edilir ve hastaların büyük bir kısmı bu dişlerin varlığından tesadüfen haberdar olmaktadır. Ancak komşu dişlerde

ISBN
978-605-7875-34-1

sürme gecikmesi veya yer değişikliği oluşturmaları sonucunda da fark edilmektedirler. Sürekli dişlerin yer değiştirmesi, çapraşıklık, dentigeröz kist formasyonu, komşu diş köklerinde rezorpsiyon gibi komplikasyonlar içerisinde en sık görüleni daimi diş erüpsiyonunun engellenmesidir.[12] Tatlı ve ark. çalışmalarında süpernümerer diş bulunan 112 hastanın %54'ünün asemptomatik olduğunu ancak kalan %46'sının daimi diş erüpsiyonunu engelleme, çapraşıklık ve odontojenik kist oluşumu gibi komplikasyonlar oluşturduğunu bildirmiştir.[24] Ertaş ve ark. meziodens yaygınlığını değerlendirdikleri çalışmalarında, süpernümerer dişlerin %41.9'unun asemptomatik olduğunu rapor etmişlerdir.[25] Çalışmamızda ise sunduğumuz vakalarda semptomatik olan SD'ler bulunmakta olup cerrahi olarak çekimleri yapılmıştır.

SD'lerin etyolojisi tam olarak bilinmemekle beraber, diş tomurcuğunun tamamen ikiye ayrılması veya normal sayıdaki diş tomurcuğu oluşumundan sonra devam eden dental lamina aktivasyonuna bağlı olarak geliştiği öne sürülen teorilerdir. Bununla birlikte SD'lerin genetik bir temele dayandığını, ailesel geçiş gösterdiğini ve Gardner, kleidokraniyal disostoz, dudak damak yarığı gibi çeşitli sendromlarla ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar da mevcuttur.[6,26,27] Akraba evliliklerinin sık oranda görüldüğü ülkemizde, özellikle yakın akrabalarında süpernümerer diş bulunan bireylerin titizlikle radyografik muayenelerden geçmeleri süpernümerer dişlerin erken teşhisini sağlayabilir.

Radyografiler SD'lerin tiplerinin ve çeşitlerinin değerlendirilmesinde önemlidirler. Periapikal, oklüzal ve panoramik radyografiler istenen bilgilerin elde edilmesinde sıklıkla kullanılmaktadırlar. Bununla birlikte, SD'ler ve ilgili bölgedeki oluşumlar arasındaki üç boyutlu ilişki ile ilgili yeterli bilgi bu radyografilerle her zaman elde edilmez.[28] O yüzden bilgisayarlı tomografi (BT) detay görmede ve ilgili bölgeyi üç boyutlu olarak değerlendirmede daha avantajlıdır.[29] Bu nedenle SD'lerin teşhisi radyolojik ve klinik muayenenin birlikte yürütülmesi ile mümkün olmaktadır.

Üst çenede gözlenen SD'ler sıklıkla ön bölgede, alt çenede ise küçük azı bölgesinde lokalizedir. Sıklıkla gözlendikleri bu bölgelerde daimi dişlerin sürme yaşından önce yapılacak radyografik muayeneler ile erken aşamada bu dişler teşhis edilebilir. SD'lerin büyük çoğunluğunun semptom vermemesi ve gömülü olması sebebiyle erken aşamada fark edilemeyen vakalarda ilerleyen zamanlarda ortodontik ve cerrahi tedavi ihtiyacı oluşabilmekte ve daha kapsamlı tedaviler gerekmektedir. Aksi taktirde çalışmamızda sunduğumuz vakalarda da görüldüğü gibi hastaların çeşitli dental problemler ve diş kayıpları yaşamaları muhtemeldir.

Sonuç

SD genel anlamda asemptomatik seyirli ve genel popülasyonda düşük oranda görülüyor olsa da; ileride neden olabilecekleri komplikasyonlar ve birlikte görüldükleri sendromik hastalıklar düşünüldüğünde hastaların erken teşhis konusunda bilinçlendirilmeleri gerektiğini ve bu konuda diş hekimlerine büyük sorumluluk düştüğünü düşünmekteyiz.

Kaynaklar

1. Leco Berrocal MI, Martin Morales JF, Martinez Gonzalez JM. An observational study of the frequency of supernumerary teeth in a population of 2000 patients. Med Oral Patol Oral Cir Bucal. 2007;12:134-138.

ISBN
978-605-7875-34-1

2. Shafer WG, Hine MK, Levy BM. A textbook of oral pathology. 4th ed. Philadelphia: WB Saunders; 1983.
3. Scheiner MA, Sampson WJ. Supernumerary teeth: a review of the literature and four case reports. Aust Dent J. 1997;42:160-165.
4. Primosch RE. Anterior supernumerary teeth: Assessment and surgical intervention in children. Pediatr Dent. 1981;3:204-215.
5. Fernandez Montenegro P, Valmaseda Castellon E. Retrospective study of 145 supernumerary teeth. Med Oral Patol Oral Cir Bucal. 2006;11:339-344.
6. Anthonappa RP, King NM, Rabie AB. Aetiology of supernumerary teeth: a literature review. Eur Arch Paediatr Dent. 2013;14:279-288.
7. Batra P, Duggal R, Parkash H. Non syndromic multiple supernumerary teeth transmitted as an autosomal dominant trait. J Oral Pathol Med. 2005;34:621–625.
8. Anthonappa RP, Omer RS, King NM. Characteristics of 283 supernumerary teeth in southern Chinese children. Oral Surg Oral Med Oral Pathol Oral Radiol Endod. 2008;105:48-54.
9. De Oliveira Gomes C, Drummond SN, Jham BC, Abdo EN, Mesquita RA. A survey of 460 supernumerary teeth in Brazilian children and adolescents. Int J Paediatr Dent. 2008;18:98-106.
10. Grimanis GA, Kyriakides AT, Spyropoulos ND. A survey on supernumerary molars. Quintessence Int. 1991;22:989-995.
11. Garvey MT, Barry HJ, Blake M. Supernumerary teeth--an overview of classification, diagnosis and management. J Can Dent Assoc. 1999;65:612-616.
12. Esenlik E, Sayın OM, Atilla OA, Özen T, Altun,C, Başak F. Supernumerary teeth in a Turkish population. American J of Orthodontics and Dentofacial orthopedics. 2009;136:848-852.
13. Tuna EB, Kurklu E, Gencay K, Ak G. Clinical and radiological evaluation of inverse impaction of supernumerary teeth. Med Oral Patol Oral Cir Bucal. 2013;18:613-8.
14. Agrawal JM, Agrawal MS, Nanjannawar LG, Adaki RV. Non- syndromic multiple supernumerary teeth: a rare entity. BMJ Case Rep. 2013,doi: 10.1136/bcr-2012-007796.
15. Açikgöz A, Açikgöz G, Tunga U, Otan F. Characteristics and prevalence of non-syndrome multiple supernumerary teeth: a retrospective study. Dentomaxillofac Radiol. 2006;35:185-190.
16. Öztaş B, Bardak Ç, Kurşun EŞ, Akbulut N. Clinical characteristics of non-syndromic supernumerary teeth in a cohort of Turkish patients. Oral Radiology. 2011;27:108-113.
17. Kumar DK, Gopal KS. An epidemiological study on supernumerary teeth: a survey on 5,000 people. J Clin Diagn Res. 2013;7:1504-1507.
18. Leco Berrocal MI, Martín Morales JF, Martínez González JM. An observational study of the frequency of supernumerary teeth in a population of 2000 patients. Med Oral Patol Oral Cir Bucal. 2007;12:134-138.
19. Celikoglu M, Kamak H, Oktay H. Prevalence and characteristics of supernumerary teeth in a non-syndrome Turkish population: associated pathologies and proposed treatment. Med Oral Patol Oral Cir Bucal. 2010;15:575-578.
20. Altun O, Dedeoğlu N, Yolcu U, Umar E. Supernumerary Teeth Evaluation of Patients Living in Malatya and the Neighboring Provinces. Turkiye Klinikleri J Dental Sci. 2014;20:141-145.
21. Parolia A, Kundabala M, Dahal M, Mohan M, Thomas MS. Management of supernumerary teeth. J Conserv Dent. 2011;14:221-224.

ISBN
978-605-7875-34-1

22. Stellzig A, Basdra EK, Komposch G. Mesiodentes: incidence, morphology, etiology. J Orofac Orthop. 1997;58:144-153.
23. Yusof WZ. Non-syndromal multiple supernumerary teeth: literature review. J Can Dent Assoc. 1990;56:147-149.
24. Tatlı U, Evlice B, Damlar İ, Arslanoğlu Z, Altan A. Çukurova bölgesinin süpernümerer diş karakteristikleri: çok merkezli retrospektif bir çalışma. Acta Odontol Turc. 2014;31:84-88.
25. Ertaş ET, Şişman Y, Yırcalı MA. Bir grup Türk popülasyonunda görülen meziodenslerin sıklığı, özellikleri ve meydana getirdikleri komplikasyonlar. Cumhuriyet Dent J. 2013;16:267-272.
26. Inchingolo F, Tatullo M, Abenavoli FM, Marrelli M, Inchingolo AD, Gentile M, et al. Non-syndromic multiple supernumerary teeth in a family unit with a normal karyotype: case report. Int J Med Sci. 2010;7:378-384.
27. Khambete N, Kumar R. Genetics and presence of non-syndromic supernumerary teeth: A mystery case report and review of literature. Contemp Clin Dent. 2012;3:499-502.
28. Kim KD, Ruprecht A, Jeon KJ, Park CS. Personal computerbased three-dimensional computed tomographic images of the teeth for evaluating supernumerary or ectopically impacted teeth. Angle Orthod. 2003;73:614-621.
29. Hounsfield GN. Computerized transverse axial scanning (tomography). 1.Description of the system. Br J Radiol. 1973;46:1016-1022.

ISBN
978-605-7875-34-1

EBRU SANATINDA KULLANILAN MATERYALLERİN GELENEKSELDEN MODERNE DEĞİŞİMİ

TAHSİN BOZDAĞ

Erzurum Üniversitesi, Plastik sanatlar, Sanat dalı, Doktora Öğrencisi

ÖZET

Kâğıt süsleme sanatlarımızın en değerlilerinden biri olan ebrunun ilk kez ne zaman yapıldığına dair kesin bir bilgi yoktur. Ebru kelimesinin asıl olarak Ab-ru'dan geldiğini, bunun Farsçada isim tamlaması karşılığının "yüzsuyu", sıfat tamlaması karşılığının "su yüzü" demek olduğunu, çünkü bu sanatın su yüzünde icra edildiğini savunanlar da vardır(1). Görmek isteyen bir gözle bakıldığında insana gökyüzünde ahenkli bir bulut kümesi, bir mermer kesitindeki hareli billurlar veya bir damar, bazen suya susamış toprağın yüzündeki çatlaklar manzumesi, bazen bir avuç kumda oluşuvermiş ahenkli bir desen, bazen rengârenk bir çiçek bahçesi etkilerini aktarabilen ve sanatkâra sonsuz anlatım imkânları sağlayan, her devre uyan bir sanattır.(2).

Ebru sanatı aslı itibariyle suyun yoğunlaştırılarak boyaların su yüzeyinde durmasını ve icra edilmesidir. Kitre veya benzeri maddelerle yoğunluğu arttırılan su üzerine serpilen boyaların şekillenmesi ile oluşturulan desenlerin kâğıda alınması ile oluşturulan bir sanattır. Bunun yanı sıra Avrupalılarda ebruya çeşitli benzetmeler yaparak isimlendirmişlerdir. Kâğıt üzerinde mermerdekine benzer damarlar görüldüğü için, Avrupalılar ebru kâğıdına mermer kâğıdı "papier marbre, marmor papier, marbled paper demişlerdir(3). Araplar ise "varakü'l-mücezza" damarlı kâğıt adını vermişlerdir. Geçmişten günümüze kadar geleneksel yöntemlerle ve usullerine sadık kalarak yapılmaya çalışılan bu sanatımız gelişen teknoloji ve kullanışlılık açısından kolay ulaşıla bilinen ve maliyet açısından daha ekonomik olan materyallerle revize olmuştur. Buradaki amaç ebru sanatında kullanılan geleneksel materyallerle modern materyallerin değişimini görselleştirmektir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında bu çalışmanın amacı, ebru sanatında kullanılan materyallerin günümüzde artan talep doğrultusunda daha ulaşılabilir ve pratik hale gelen sanat malzemelerini araştırmaktır. Bu çalışmada da, geleneksel sanatlarımızdan olan ebru sanatında kullanılan materyallerin gelişen teknoloji ve artan talepler doğrultusunda ihtiyaç duyulan araç gereçlerinin kolay ulaşıla bilir malzemelerden elde edile bilirliği gösterilmiştir. Bu çalışmada kullanılan malzemeler ebru teknesi, boya, kitre, kâğıt, tarak ve fırçadır. Sonuç olarak geleneksel ebru malzemeleri yerine daha pratik ve ulaşılabilir alternatif materyallerin kullanıla bilirliği ortaya konulmuştur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Abstract

There is no definite information about when the marbling, which is one of the most valuable of our decorative arts, was made for the first time. There are also those who argue that the word 1 Ebru vard comes from Ab-ru, that the ”face water sanat in return for the noun phrase in Persian means ın water face tam, because this art is performed on the water (1). From a visual point of view, a harmonious cloud cluster in the sky, a mosaic in a marble section, or a vessel, sometimes in the face of a water-thirsty soil, a harmonious pattern that sometimes occurs in a handful of sand, and sometimes a colorful flower garden. It is an art that fits every circuit, providing. (2). The origin of the marbling art is that the water is densified and the paints are stopped on the water surface. It is an art which is formed by taking the patterns formed by shaping the paints sprinkled with water on which the density of the kitre or similar substances is increased. In addition to this, they have named ebru by making various analogies in Europeans. Since the paper shows similar veins on marble, the Europeans mentioned marble paper as kâ papier marbre, marmor papier, marbled paper re (3). The Arabs gave the name ı varakü adl-mücezza ce as veined paper. This art, which has been tried to be made by keeping up with the traditional methods and methods from the past to the present, has been revised with the materials that are easily known and cost more economical in terms of developing technology and usability. The aim is to visualize the exchange of modern materials with traditional materials used in marbling art. In the light of all these evaluations, the aim of this study is to investigate the materials of art that are more accessible and practical in line with the increasing demand of the materials used in the art of marbling. In this study, it is shown that the materials used in the art of marbling, which is one of our traditional arts, can be obtained from the easily accessible materials of the tools needed in line with the developing technology and increasing demands. The materials used in this study are ebru boat, paint, tragacanth, paper, comb and brush. As a result, the use of more practical and accessible alternative materials has been introduced instead of traditional marbling materials.

Ebruda kullanılan materyaller

Tekne

İçine özel suyumuzu koyabileceğimiz, çalışabileceğimiz bir kaptır. Boyutları; ebrulayacağımız kâğıdın boyutları kadar olmalıdır. Genellikle 25x35 cm ya da 35x50 cm'lik tekneler bizim için ideal teknelerdir. Yükseklikleri, yani derinlikleri 3 ila 5 cm olabilir. Metalden, camdan, tahtadan veya galvanizden yapılmış olabilir. Fotoğrafçıların kullandığı cinsten plâstik tekneler de kullanılabilir. Bunun için herhangi bir kısıtlama yoktur. Eğer kâğıdımızın boyutları 35x50 cm ise teknenin boyu,

ISBN
978-605-7875-34-1

kenarlardan birer cm daha büyük olmalıdır (36x51 cm). Çünkü kâğıt suya girdiği zaman genişler, teknedeki bir santimlik fark, bu genişlemeyle tamamen kapanmış olur. Böylece yüzeydeki tüm boya kâğıt tarafından emilmiş ve temizlenmiş olur. Eğer teknemiz büyük, kâğıdımız küçükse, kenarlarda boya artıkları kalacak, onu temizlemek için de ikinci ve lüzumsuz bir işe gerek duyulacaktır. Bunun için; tekneyi kaplayacak büyüklükte bir gazete veya başka bir kâğıt, teknede kalan artık boyaları almada kullanılır. Türkiye'deki kâğıt boyutları (ebat kâğıt denilen) 70x100 cm'dir. Böylece, kâğıtlarda fire de vermemiş oluruz (4).

Şekil 1. Edhem Efendi'ye ait tekne

Bozdağ, T. (2018). "Gelenekten Geleçeğe Ebru" İKSAT Yayınları, Ankara. S:9

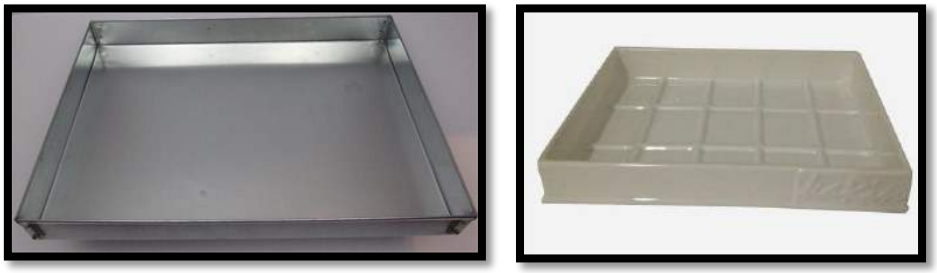

Şekil 2. Çelik ve Plastik Tekneler

https://www.guvensanat.com/diger-ebru-malzemeleri

Boyalar

Klasik ebruculukta toprak boyalar ve bitkisel boyalar kullanılmıştır. Boyalarla ilgili bu bilgiyi Sönmez (2007: 17) Toprak boyalar, toprak oksit boyalar olarak da adlandırılır. İçindeki minerallere göre farklı renkteki topraklardan elde edilirler. Bitkisel boyalar ise bitkilerin renk veren kök, gövde ya da yapraklarından elde edilir. Günümüzde ebru yapımında toprak ve bitkisel boyalardan başka hazır sentetik ebru boyaları, yağlıboya, guaj boya ile cam ve seramik boyaları da kullanılmaktadır. Önceleri ebru yapımında kullanılan boyaların suda erimeyen ve yağlı olmayan boyalar olması istenirdi. Şimdi suda eriyen boyalar da (guaj vb.) Öd (safra asidi) veya Arap zamkı ile olgunlaştırılarak, yağlıboyalar ise tiner, terebentin, neft ve gazyağı ile eritilerek ebru yapımında kullanılabilir şeklinde ifade etmektedir. Geleneksel ebruda üstatlarımızın varmış olduğu kanı ve benim çalışmalarımda yer verdiğim boya toprak boyadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil 3.Toz Boyalar

Bozdağ, T. (2018). "Gelenekten Geleçeğe Ebru" İKSAT Yayınları, Ankara. S.10

Şekil 4.Hazır Ebru Boyaları

https://www.guvensanat.com/boyalar

Fırça

Boyaları tekneye serpmeye yarayan alettir. Türk ebrucusu fırçasını kendi sarar. Ebru fırçası atın kuyruk kıllarının bir dala sarılması ile yapılır. Kılların bağlanmasında oltaya iğne bağlarken kullanılan düğümsüz bağlama kullanılır. Fırça kavanozda dura dura kıvrılır ve bu kıvrık şekil, fırçanın sarım şeklinden dolayı ortasında oluşan boşlukla beraber Türk Battal deseninin ortaya çıkmasına sebep olur. Bu nedenle yağlıboya ya da suluboya fırçaları Türk ebrusunda kullanılmaz. Fırça sararken kılların daha iyi tespit olması için herhangi bir yapıştırıcı kullanılmaz, çünkü fırça kavanozda boyayla birlikte bırakılır. Eğer tutkal kullanılırsa içindeki kimyasallar boyaya karışır

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil 5. Gül dalı fırçalar

Bozdağ, T. (2018). "Gelenekten Geleçeğe Ebru" İKSAT Yayınları, Ankara. S.14

Şekil 6. Hazır bambu saplı fırça

https://www.guvensanat.com/firca

Kitre

Ebru sanatının en önemli maddelerinden biridir. Boya serpilecek suya kıvam ve yapışkanlık vermek için kullanılır. Boyaların su üstünde kalmasını sağlayan bitkisel bir malzemedir. Beyaz, taze ve topraksız (fiyor) olanı tercih edilir. Kitre Anadolu'da yetişen geven türü dikenli bitkilerin havayla temas ettiğinde kemikleşen salgısıdır. Her bölgenin kitresi suya farklı bir kıvam verdiği için ne kadar suya ne kadar kitre konulacağı hakkında kesin rakamlar verilemez. Her ebrucu sonbaharda ebru yapmaya başlayacağı zaman bir sene yetecek kadar kitre alır ve birkaç tekne açtıktan sonra teknesinin alacağı su miktarına ne kadar kitre koyacağının ölçüsünü bulur. Bu ölçü, içinde kurşunkalem kalınlığında bir çubuk yürütülerek kitre üzerinde bıraktığı izle bulunur. Doğru ayarda, kitre içinde çekilen çubuk dışarı alınınca kitre üzerinde bıraktığı iz olduğu yerde kalmalı, ne çekiş istikametinde ileri ne de lastik gibi geri gitmemelidir. İlk denemede ortalama 7 litre suya 45-50 gr. kitre konularak birkaç gece şişmesi beklenir. Zaman zaman karıştırılarak kitrenin erimesi hızlandırılır. 3-4 gün sonra

ISBN
978-605-7875-34-1

sık dokulu bir torbadan geçirilerek içindeki erimemiş kitre parçacıkları, çöp ve diğer yabancı maddelerden arındırılır ve tekneye boşaltılır. Kıvamı kontrol edilir ve doğru kıvama gelene kadar su bardağı ile su ilave edilip iyice karıştırılır. İlave edilen su miktarı ölçüsünce bir sonraki tekne için ıslatılan kitre miktarı azaltılır ya da su miktarı artırılır.

Şekil 7. Salep bitkisi

http://www.bahcebitkileri.org/salepin-ozellikleri-ve-degeri.html

Şekil 8. Geven otu bitkisi

https://www.winally.com/2018/11/yeni-kesif-geven-otu-turu/

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil 9. Hazır kıvam arttırıcılar

https://www.dokusu.com/2018/02/15/ebru-kivam-artirici/

Kağıt

Ebruculukta, emici özelliği olan her türlü kâğıt kullanılır. Bu arada lake, kuşe ya da çok parlak plastik türü kâğıtlar emici özelliği fazla olmadığından tercih edilmezler. Şüphesiz ki, ideal olanlar, elde yapılan asitsiz kâğıtlardır. Başlangıçta, teksir kâğıdı, üçüncü hamur kâğıt kullanılır. Ancak; bu kâğıt çok kolay bozulur: sağlam değildir. Bubakımdan, pek tavsiye edilmez, çıkma ebrularda büyük kolaylık sağlar. Bu tür kâğıtlara kullanım alanı bulamayız; çünkü zamanla sararırlar. Ebruculukta kullanılan kâğıdın kalitesi de çok önemlidir. Birinci hamur kâğıt denilen orta kalite kâğıtlar vardır. Bunlar, daktilo kâğıdı, ya da defter kâğıtlarıdır. 60-80-90 gr/m2 ağırlığında olanlar idealdir. Hazır olarak boyutlandırılmış A3-A4 standartlarındaki fotokopi kâğıtları da kullanılabilir. Ancak, daha kaliteli olanları; örneğin suluboya kâğıtlarını, resim kâğıtlarını resim malzemeleri satan dükkânlardan bulmak mümkündür. Ingres adlı kâğıt çeşidi bu iş için ideal kâğıtlardan biridir. Ayrıca, renkli fon kâğıtları veya diğer renkli kâğıtlar da (açık veya koyu renk olabilir) ebruculukta kullanılabilir. Bu bağlamda suya dayanıklı her kâğıdın kullanıldığını üstadın ifadelerinden anlıyoruz. Yinede geleneksel ebruda fazla renkli kâğıt kullanıldığını söyleyemeyiz. Bu noktada fazla renkli ve parlak kâğıtların kullanımı tercih nedeni değildir. Parlak kâğıtların emme özelliği az olduğu için tercih edilmediğini ifade ediyor. Makine kâğıtları genelde rulo halinde üretilirler, daha sonra kesilerek, makine çıkış yönünde (buna suyolu da deniliyor) boyutlandırılırlar(5). Diğer bir deyişle, suyolunun aksi yöne doğru çekilmeleri neticesinde, ıslanan kâğıtların suyoluna doğru olan kısımları daha fazla şişme ve çekme yapar. El yapısı kâğıtlarda ise, dağılım her yöne eşit olmaktadır. Bunu da göz önünde bulundurmamız gerekir. Klâsik ebruluğumuzda kâğıtlar ebrulanmadan önce herhangi bir işleme tâbi tutulmaz, yani batılıların yaptığı gibi şaplama ya da başka bir işlem yapılmaz. Kâğıdın kendisi, olduğu gibi kullanılır. El yapısı iyi kâğıtların, kullanımı kolaylaştırdığını söylemiştik. Ancak, burada

ISBN
978-605-7875-34-1

hatırlanması gereken bir husus vardır ki; kaliteli yapıda bir makine kâğıdı, kötü el yapısı kâğıda tercih edilmelidir. Her el yapısı kâğıt, mutlaka iyi ya da kaliteli demek değildir. Bir de kâğıt ıslanınca şişer, kuruyunca çeker. Eğer yaptığımız ebru kâğıdını bir mukavva ya da kartona yapıştırmak; ya da bir kitap kapağı yapmak istiyorsak, o kâğıdın tutkallanıp bir iki dakika kadar bekletilmesi (şişmesi için) kâğıdın su yönünü tespit ettikten sonra da, mukavva ya da kartona yapıştırılması lâzımdır. Daha sonra, karton veya mukavvanın arkasına, suyolu aynı yöne doğru olacak şekilde bir kâğıt yapıştırırsak, bu mukavvanın bükülmesini önlemiş oluruz. Aksi halde, kâğıt suyolunun aksine doğru fazla çekeceğinden arkadaki mukavvayı da büker. Kâğıt aslında çok kuvvetli malzemedir. Bir tahtaya, suntaya bile yapışsa, her ikisini de çevirecek güçtedir. Bu nedenle, arkasını da aynı yönde yapıştırmakta yarar görüleceğini ifade etmiştir.

Şekil 10.El yapımı kâğıt

DERE, Ö. F. (2011). *Devlet-i Aliyye'den Günümüze Ebru Sanatı*, İstanbul: İnkılâp Yayın.S.67

ISBN
978-605-7875-34-1

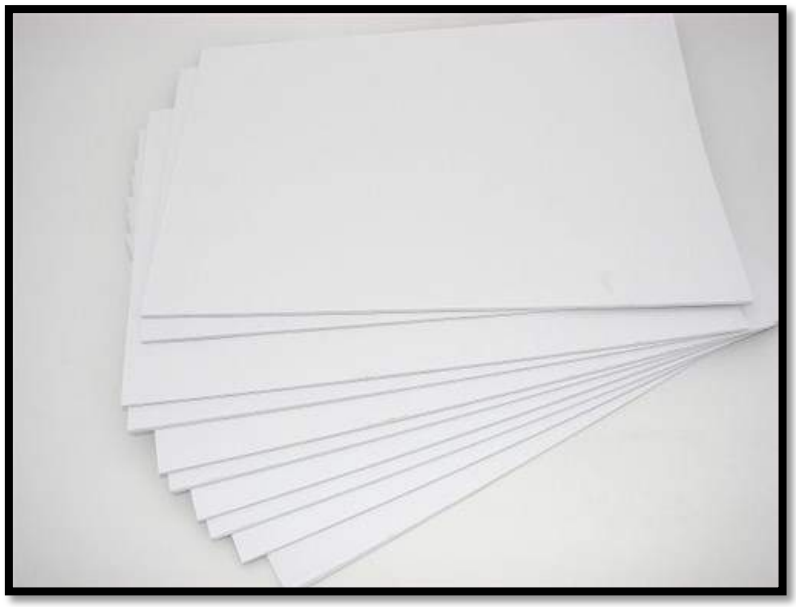

Şekil 11. Hazır kâğıt

https://www.guvensanat.com/ebru-kagidi

Tarak

Taraklı ebru yapımında kullanılmak üzere sık çakılmış iğneli çıtalardır. Taraklar çeşitli desenlerde ebru elde etmek için çok farklı şekillerde çakılabilmektedir.

Şekil 12.Elyapımı tarak

Bozdağ, T. (2018). "Gelenekten Geleçeğe Ebru" İKSAT Yayınları, Ankara. S.14

ISBN
978-605-7875-34-1

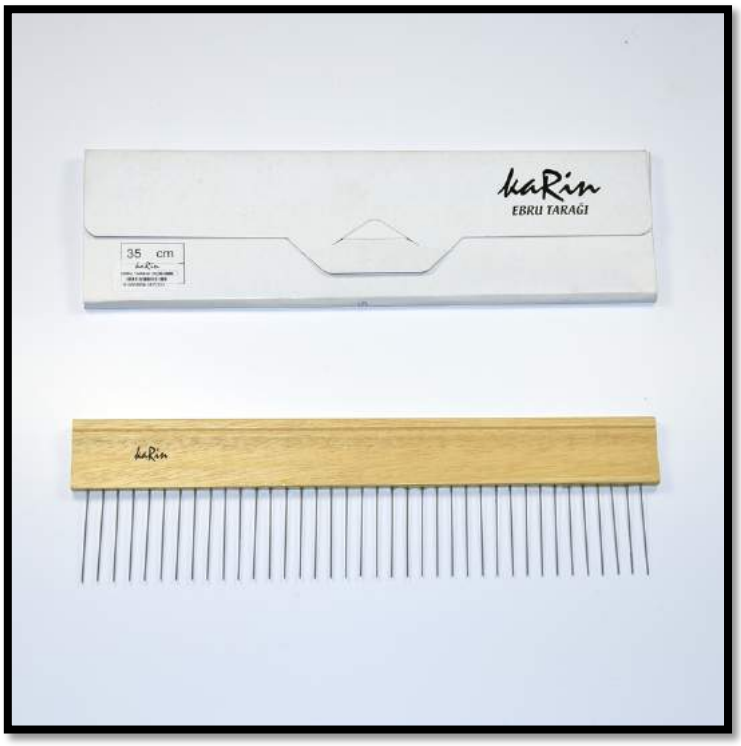

Şekil 13. Hazır tarak

https://www.guvensanat.com/diger-ebru-malzemeleri

Biz

Tekneye boya damlatmak, yüzeyindeki boyaya şekil vermek ya da kitreyi karıştırmak için muhtelif kalınlıklarda olan aletlere biz denilir. Bunların arasında, aynı cins telden 15-20 tanesinin bir araya sarılmasıyla oluşturulan tel ise sümbül yapımında kullanılır. Bizler, farklı kalınlıklarda tellerden ya da çivilerden imal edilirler ve mutlaka paslanmaz malzemeden yapılmalıdırlar.

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil 14. El yapımı biz

Bozdağ, T. (2018). "Gelenekten Geleçeğe Ebru" İKSAT Yayınları, Ankara. S.15

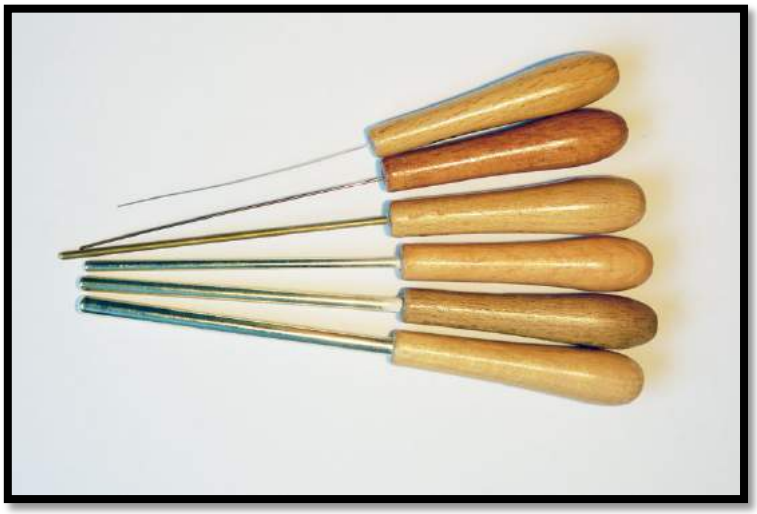

Şekil 15. Hazır biz

https://www.guvensanat.com/diger-ebru-malzemeleri

Kaynakça

[1]ARITAN, A. S. (2002). *Türk Ebru Sanatı, Türkler,* S.239. Konya.

[2]TANARSLAN, T. (1988). "*Bir Ebrucu Gözüyle Ebru Sanatı"*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Antika Yayınları.s.13.

[3]ERSOY, A. (1989). Ebru Sanatı, İstanbul: İlgi Yayınevi.S.23.

[4]BARUTÇUGİL, H. (2001). *Suyun Rüyası,* İstanbul: Ebristan Yayınları.S.58.

[5]GÖKTAŞ, U. (1987). *Ebru Terimleri Sözlüğü,* İstanbul: Anadolu Sanat Yayınları.S.22.

ISBN
978-605-7875-34-1

DERE, Ö. F. (2011). *Devlet-i Aliyye'den Günümüze Ebru Sanatı*, İstanbul: İnkılâp Yayın.S.67

Bozdağ, T. (2018). "Gelenekten Geleçeğe Ebru" İKSAT Yayınları, Ankara.

https://www.dokusu.com.erişim tarihi:15/02/2019.

https://www.guvensanat.com/ebru-kagidi erişim tarihi: 17/02/2019

http://www.bahcebitkileri.org/salepin-ozellikleri-ve-degeri.html erişim tarihi: 10/02/2019

https://www.winally.com/2018/11/yeni-kesif-geven-otu-turu/ erişim tarihi: 19/01/2019

http://www.ebrusitesi.com/ebru_malzemeleri.htm. erişim tarihi: 17/02/2019

ISBN
978-605-7875-34-1

PISA UYGULAMASINDA BAŞARI GÖSTEREN ÜLKELERİN OKUL ÖNCESİ EĞİTİM SİSTEMLERİNİN İNCELENMESİ

Eda ÇARIKCI

Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Ankara

Necati CEMALOĞLU

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Ankara

ÖZET

Nitelikli insan gücü yetiştirmede eğitim sisteminin payı çok büyüktür. İnsan yaşamında gelişim dönemleri göz önünde bulundurulduğunda kritik dönemlerden birine denk gelen okul öncesi eğitim, kazanımları yönüyle sonraki öğrenim hayatına ve sosyal yaşama etki etmektedir. Öğrenim hayatının temelini oluşturan okul öncesi eğitim sistemine yönelik iyileştirme ve politika geliştirme çalışmaları ise büyük önem taşımaktadır. Eğitim politikalarının belirlenmesinde, öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerinin diğer ülkelerle karşılaştırması bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda birçok ülke, mevcut durumunu değerlendirmek, sistemin güçlü ve zayıf yönlerini görmek ve eğitim standartlarını geliştirmek adına PISA sonuçlarını kullanmaktadır. Öğrencilerin okul öncesi eğitim alma durumları da PISA'da öğrenci başarısını etkileyen ayrı bir faktör olarak ele alınmaktadır. Bu araştırmanın amacı, PISA uygulaması sonuçları kapsamında en başarılı ülkeler arasında yer alan Singapur, Japonya ve Estonya'nın okul öncesi eğitim sistemlerinin incelenmesidir. Bu amaca yönelik olarak Singapur, Japonya ve Estonya'nın eğitim sistemlerinin genel yapısı ve okul öncesi eğitim sistemleri incelenmiş ve en son gerçekleştirilen 2015 PISA uygulaması sonuçları çerçevesinde Türk eğitim sistemi ile karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır. PISA, OECD, ERG, MEB, TEDMEM, UNESCO ve UNDP raporları kapsamındaki verilerden yararlanarak çeşitli istatistiksel göstergelere yer verilmiştir. Türkiye, Singapur, Japonya ve Estonya'da okul öncesi eğitim zorunlu olmamakla birlikte, öz bakım becerileri kazandırmak, bedensel gelişimi desteklemek, bireysel ve toplumsal sorumluluk duygusu aşılamak ve zorunlu eğitime hazırlamak ortak amaçlarını taşımaktadır. Singapur eğitiminde düşünen okullar, öğrenen ulus anlayışı, Japonya eğitiminde daha iyiye ulaşma odaklı rekabetçi ruh ve sağlık, din, doğa, müzik ve sanat dallarını kapsayan zorunlu içerik, Estonya eğitiminde ise zorunlu eğitimdeki akademik başarıya zemin hazırlama odağı öne çıkmaktadır. Okul öncesi eğitim süresi, eğitime ayrılan bütçe, öğrenci başına yapılan harcama miktarı ve okullaşma oranı bakımından Türkiye'nin, diğer ülkelerin gerisinde kaldığı görülmektedir. Bu değerlendirmelerden hareketle, politika belirleyicilerin özellikle okul öncesi eğitime teşvik, eğitimin süresi, kapsamı ve okullaşma oranının artırılması yönünde adımlar atması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: PISA, Okul Öncesi Eğitim, Türkiye, Singapur, Japonya, Estonya, Eğitim Sistemi

GİRİŞ

Toplumun bütün yapılarını içine alan eğitim, bireylerin ve toplumun gelişimi için ihtiyaç duyulan sistemli kurallar bütününden oluşan dinamik bir yapıdır (Ergun, 2005). Nitelikli insan gücü yetiştirmede eğitim sisteminin payı çok büyüktür. Toplumun bilgi birikimini arttırarak daha nitelikli bir hale gelmesinde; mal ve hizmet kalitesini arttırarak toplumun yaşam seviyesinin yükselmesinde eğitim sistemi önemli bir role sahiptir (Öztürk, 2005).

Bir ülkenin insan yetiştirme sisteminin temelini oluşturan zorunlu eğitim, bireylere bir yurttaş olarak kazandırılmak istenen temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin niteliği ve kapsamını oluşturmaktadır. Zorunlu eğitimin temeli ise okul öncesi eğitime dayanmaktadır (TED, 2007, s. 1).

ISBN
978-605-7875-34-1

İnsan yaşamı göz önünde bulundurulduğunda psikolojik ve fizyolojik gelişmeler açısından kritik dönemlerin olduğu bilinmektedir. Bu dönemlerden birine denk gelen okul öncesi eğitiminde kazanılacak deneyimlerle elde edilecek temel beceri ve alışkanlıklar, çocuğun daha sonraki öğrenim hayatına ve sosyal ve duygusal yaşamına da etki etmektedir. Tesadüflere bırakılamayacak kadar ciddi, bilimsel ve sistematik bir organizasyon ile yönlendirilmesi gereken okul öncesi eğitim hizmeti, bu yönüyle eğitim sisteminin en can alıcı basamağıdır (Sevinç, 2005). Yaşam boyu eğitim paradigması, eğitimin okul öncesinden yükseköğretim sonrasına kadar tüm düzeylerinin ve örgün eğitim sonrası öğrenme ve yetiştirme çalışmalarının bir bütünlük içinde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (TED, 2007, s. 3).

Uluslararası sınavlarda başarı gösteren aralarında Singapur'un da yer aldığı ülkelerin ortak özellikleri arasında bu ülkelerde okul öncesi eğitimin nitelikli ve yaygın olması gösterilmektedir (Şirin ve Vatanartıran, 2014). Okul öncesi eğitimde okullaşma oranı Singapur'da neredeyse %100 (Levent ve Yazıcı, 2014) iken Türkiye'de bu oran, 4-5 yaş için %43, 5 yaş için %55,5'tir (ERG, 2018).

Türk Milli Eğitim Sistemi'nin, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan 14 temel ilke doğrultusunda Türk toplumunun ve Türk milletinin refah ve mutluluğuna katkıda bulunması, aynı zamanda milli birlik ve beraberlik içinde sosyoekonomik kalkınmayı destekleyen bütüncül bir bakış ile çağın gereklerine uygun düzenlemeleri gerçekleştirmesi beklenmektedir (Başaran, 1994, s. 36). Sisteme ilişkin bu düzenlemeleri gerçekleştirirken bilerek hareket etmenin en anlamlı ve yararlı yolu, mevcut duruma dışarıdan bakmakla ve kendimizi, başkalarının arasında yine başkaları sayesinde anlayabilmekle mümkündür (Türkoğlu, 1998).

Ülkelerin eğitim sistemleri incelendiğinde benzerlik ve farklılık gösteren birtakım uygulamaların olduğu görülmektedir (Kazu ve Yılmaz, 2018). Ülkelerin farklı alanlardaki gelişiminde eğitim ve kalkınma bir bütün oluşturmaktadır (Korkmaz, 2005). Kalkınmanın temel işlevi olan eğitim sistemlerine ilişkin sorunların giderilmesinde, başka ülkelerin eğitim deneyimlerinden de yararlanmak, ulusal eğitim sistemi ile karşılaştırma yapmak (Malonova, 2011, s. 153) ve mevcut sistemde iyileştirmeye yönelik entegrasyon sağlamak önemli bir yöntem olarak ele alınmaktadır.

Dünya genelinde politika belirleyicileri, kendi ülkelerindeki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerini diğer ülkelerle karşılaştırmak, sistemin güçlü ve zayıf yönlerini görmek ve eğitim standartlarını geliştirmek adına PISA sonuçlarını kullanmaktadırlar. Öğrencilerin okul öncesi eğitim alma durumları da PISA da öğrenci başarısını etkileyen ayrı bir faktör olarak ele alınmaktadır. Türkiye'de 1-2 yıl arası okul öncesi eğitim alan öğrencilerin PISA uygulaması performansı, almayan öğrencilere göre daha yüksek olup, okul öncesi eğitim almayan öğrencilerin oranı %46,3'tür. OECD'de ise bu oran %4,5'tir (MEB-ODSGM, 2015).

Eğitim reformlarındaki başarılarıyla öne çıkan Singapur ve Finlandiya, klasikleşen örnekler haline gelmiştir. Gelişmişlik ve kaynak kapasitesi yönüyle öne çıkan ülkelerden Kanada ve Japonya da listenin üst sıralarında yer almaktadır. Kısıtlı ekonomik imkanlarıyla gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Estonya ise son yıllarda zirveyi zorlayan bir ülke olarak dikkat çekmektedir (PISA, 2015).

Bu araştırmanın amacı PISA uygulaması sonuçları kapsamında en başarılı ülkeler arasında yer alan Singapur, Japonya ve Estonya'nın okul öncesi eğitim sistemlerinin incelenmesidir. Bu amaca yönelik olarak Singapur, Japonya ve Estonya'nın eğitim sistemlerinin genel yapısı ve okul öncesi eğitim sistemleri incelenmiş ve en son gerçekleştirilen 2015 PISA uygulaması sonuçları çerçevesinde Türk eğitim sistemi ile karşılaştırmalı bir değerlendirme yapılmıştır.

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden bütüncül çoklu durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırmada tanımlayıcı ve değerlendirici yaklaşımla birlikte verilerin elde edilmesinde nitel veri toplama yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmış ve veriler betimsel analiz yöntemiyle

ISBN
978-605-7875-34-1

çözümlenmiştir. Verilerin analizi yapılırken mevcut durumlar tablolar halinde gösterilerek karşılaştırmalar yapılmıştır.

Okul öncesi eğitim sistemleri incelenecek olan ülkelerin belirlenmesinde, 2015 PISA uygulamasında ülkelerin fen, matematik ve okuma becerileri alanlarına ait başarı sıralamaları dikkate alınmıştır.

PISA 2015'te fen okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı ve okuma becerileri yönünden ilk 10 ülkenin puanları Tablo 1'de; genel puan ortalaması ise Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo 1. PISA-2015 Fen Okuryazarlığı, Matematik Okuryazarlığı ve Okuma Becerileri Ülkeler Sıralaması

Ülke Sıralaması	Fen Okuryazarlığı Ortalama Puanı		Matematik Okuryazarlığı Ortalama Puanı		Okuma Becerileri Ortalama Puanı	
1	Singapur	556	Singapur	564	Singapur	535
2	Japonya	538	Hong Kong (Çin)	548	Hong Kong (Çin)	527
3	Estonya	534	Makao	544	Kanada	527
4	Tayvan (Çin)	532	Tayvan	542	Finlandiya	526
5	Finlandiya	531	Japonya	532	İrlanda	521
6	Makao (Çin)	529	Çin Halk Cum.	531	Estonya	519
7	Kanada	528	Güney Kore	524	Güney Kore	517
8	Vietnam	525	İsviçre	521	Japonya	516
9	Hong Kong (Çin)	523	Estonya	520	Norveç	513
10	Çin Halk Cum.	518	Kanada	516	Yeni Zellanda	509
	Türkiye (54)	425	Türkiye (50)	420	Türkiye (50)	428

Kaynak: OECD (2016). PISA 2015 assessment and analytical framework: Science, reading, mathematic and financial literacy. Paris: PISA, OECD Publishing.

Tablo 2. PISA 2015 Puan Ortalamaları Sıralaması

Ülke Sıralaması	Ülke Adı	PISA Ortalama Puanı
1	Singapur	551,66
2	Hong Kong (Çin)	532,66
3	Japonya	528,66
4	Estonya	524,33
5	Kanada	523,66

Tablo 2'de PISA 2015 sonuçlarına göre ilk 5 ülkenin sıralamasına yer verilmiştir. Hong Kong, Çin'e bağlı özel yönetim bölgesi olup, Çin Halk Cumhuriyeti; sadece Pekin, Şanghay Jiangsu ve Guangdong kent ve eyaletlerinde uygulamaya katılmış olduğundan sağlıklı bir değerlendirme olmayacağı düşüncesiyle incelenecek ülkeler arasına alınmamıştır.
Buna göre PISA uygulamasında her üç alanda da sıralamada ilk 5 ülke içinde yer alan Singapur, Japonya ve Estonya'nın okul öncesi eğitim sistemleri incelenmeye karar verilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

PISA Uygulaması

PISA uygulaması, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD) 2000 yılından bu yana üçer yıllık dönemlerde 15 yaş grubu öğrencilerine uyguladığı fen, matematik ve okuma becerileri yönünden öğrencilerin kazanmış oldukları bilgi ve yeterlikleri günlük yaşamda kullanma becerilerini ölçme amacına yönelik uluslararası bir değerlendirme çalışmasıdır (PISA, 2015).

Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı PISA uygulamasının ilki 2000 yılında gerçekleştirilmiş olup, Türkiye 2003 yılından itibaren bu uygulamaya katılmaktadır.

PISA uygulamasında zorunlu eğitim sürecini tamamlamış öğrencilerin öğretim programlarında yer alan bilgileri ne derecede hatırladıklarından ziyade, günlük hayatla ne ölçüde ilişkilendirebildikleri ve nasıl kullanabildikleri ölçülmektedir. Bu yönüyle PISA uygulaması bir sınav olmak yerine bir durum belirleme çalışması niteliğindedir (Çepni, 2016. s.1). PISA, temel eğitimin sonunda öğrencilerin yetişkinliklerinde gereksinim duyacakları temel becerileri ne kadar edinebildiğini ölçerken; farklı bilgileri bir araya getirebilme, seçenekleri karşılaştırabilme, gerçek yaşam koşullarında bilgiyi etkin kullanarak sonuca ulaşma gibi becerileri de ölçmektedir (ERG, 2009).

PISA'nın genel amaçları arasında (EARGED, 2007): Uluslararası düzeyde eğitim sistemlerinde öngörülen performans modellerindeki farklılıkları belirlemek ve bunlara dikkat çekmek; böylece yüksek performans standartları olan okulların bulunduğu eğitim sistemlerinin özelliklerini belirlemek; sağlanan veriler doğrultusunda yapılan değerlendirmelerle bir yandan uluslararası düzeyde eğitim sistemlerini, öğrenme ve öğretim durumlarını çok boyutlu karşılaştırmak, diğer yandan bir süreç değerlendirmesine imkân sağlamak yer almaktadır. Ayrıca PISA, eğitim politikalarının ve öğretim programlarının hazırlanmasında, karar verici ve uygulayıcılara kendi eğitim sistemlerinin işleyişi ve durumu hakkında temel değerlendirmeler sağlamaktadır.

Altıncısı gerçekleştirilen PISA 2015 uygulaması, 35'i OECD üyesi olmak üzere 72 ülke ve ekonomideki yaklaşık 29 milyon öğrenciyi temsilen 540.000'e yakın öğrencinin katılımıyla yapılmıştır (MEB-ODSGM, 2016, s. 3). PISA 2015 uygulaması, ilk defa bilgisayar tabanlı değerlendirme olarak yapılmış ve geliştirilen başarı testi maddeleri sadece bilgisayar tabanlı değerlendirmeye uygun olarak yazılmıştır. PISA 2015'e katılan 72 ülkeden 57'si uygulamayı bilgisayar tabanlı değerlendirme, 15'i ise kağıt-kalem tabanlı değerlendirme olarak gerçekleştirmiştir (MEB-ODSGM, 2015, s.9)

Türk Eğitim Sistemine Genel Bakış

Merkezden yönetim esasına dayalı olarak yönetilen Türkiye'de eğitim, devletin denetimi ve gözetimi altında yapılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 42. Maddesine göre, herkes eğitim hakkına sahiptir. Bireyler eğitimleri boyunca ilgi ve yetenekleri doğrultusunda çeşitli programlara, okullara yöneltilerek yetiştirilmektedirler. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasasına göre eğitimin amacı; bireyleri Türk ulusunun değerlerini benimsemiş, ülkesine karşı değer ve sorumluluklarını bilen ve bunları eylem haline getirmiş, bilgi üreten, üretilen bilgi ve teknolojiyi kullanabilen, insan haklarına saygılı demokratik yurttaşlar olarak yetiştirmektir (Balcı, 2011).

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında önemli artışlar sağlanmış; nitelikli insan gücünün yetiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılarak, geniş bir kitleye ulaşılmıştır. Ülkede eğitim ekonomik, teknolojik ve sosyal gelişmenin önemli bir unsuru olarak kabul edilmektedir. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu gereğince Türk Milli Eğitim Sistemi; örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Örgün eğitim, okul sistemini ifade etmekte ve okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimi kapsamaktadır. Yaygın eğitim ise, okulların dışında veya yanında düzenlenen faaliyetlerin tümünü kapsamaktadır (Balcı, 2011; Akyüz, 2012).

Türkiye Okul Öncesi Eğitim Sistemi

Okulöncesi eğitimi, doğumdan ilkokul çağına kadar olan çocukluk yıllarını kapsayan; bu dönemdeki çocukların bireysel özelliklerine ve gelişim düzeylerine uygun, zengin uyarıcı ve çevre olanakları

ISBN
978-605-7875-34-1

sağlayan; onların gelişimlerini, toplumsal ve kültürel değerler doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren bir eğitim sürecidir (Oğuzkan ve Oral, 1997).

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre okul öncesi eğitim; isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş 3-6 yaş grubundaki çocukların eğitimini kapsar. 3 yaş (36 ayını dolduran), 4 yaş ve 5 yaş (66 aydan küçük olan) grubundaki çocukları kapsamaktadır. Türkiye'de okulöncesi eğitim kurumları resmi veya özel kuruluşlarca açılır ve Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ilgili birimlerince denetlenir. Okulöncesi eğitim kurumları, bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okullarına bağlı anasınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıfları olarak da açılabilmektedir (MEB, 2018a).

Okulöncesi eğitimin genel amaçları, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal gelişimini ve iyi alışkanlıklar kazanmasını, onların ilköğretime hazırlanmasını, koşulları elverişsiz çevrelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratılmasını, Türkçe'nin doğru ve güzel kullanılmasını sağlamaktır (Türkmen, 2002, s. 12; MEB, 2018a).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2023 Eğitim Vizyonu belgesinde, bakanlığın kontrolünde farklı kurumlar tarafından yürütülen erken çocukluk eğitiminin niteliğini artırmak için ortak kalite standartları geliştirilmesi ve bu kapsamda erken çocukluk dönemindeki 5 yaş grubu çocukların zorunlu eğitim sürecine dahil edilmesi planı yer almaktadır (MEB, 2018b, s. 77). Buradan hareketle okul öncesi eğitimi 5 yaş grubu çocuklara zorunlu hale getiren uygulamaya geçilmesi beklenmektedir.

Okul öncesi eğitim programında 3-6 yaş dönemindeki çocukların motor, sosyal-duygusal, dil ve bilişsel gelişimlerinin desteklenmesi, öz bakım becerilerinin kazandırılması ve ilköğretime hazır bulunuşluklarının sağlanması amaçlanmaktadır (MEB, 2016).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın okul öncesi eğitim programında okul öncesi eğitimin genel özellikleri şu şekilde ifade edilmiştir (MEB, 2016, s. 4-5):

1. Esnektir.
2. Sarmaldır.
3. Eklektiktir.
4. Dengelidir.
5. Çocuk merkezlidir
6. Oyun temellidir.
7. Keşfederek öğrenme önceliklidir.
8. Yaratıcılığın gelişmesi ön plandadır.
9. Günlük yaşam deneyimlerinin ve yakın çevre olanaklarının eğitim amaçlı kullanılması teşvik edilmektedir.
10. Temalar /konular amaç değil araçtır.
11. Öğrenme merkezleri önemlidir.
12. Kültürel ve evrensel değerleri dikkate alır.
13. Aile eğitimi ve katılımı önemlidir.
14. Değerlendirme süreci çok yönlüdür.
15. Özel gereksinimli çocuklar için uyarlamalara yer vermektedir.
16. Rehberlik hizmetlerine önem vermektedir.

Singapur Eğitim Sistemine Genel Bakış

Singapur, bir ada şehir devleti olup, Malay yarımadasının güneyinde, Ekvator ve Endonezya Riau adasının kuzeyinde, Malezya'nın güneyine doğru uzanan, Orta Asya'nın en küçük ülkesidir. Ülkenin yüz ölçümü 721,5 km^2, nüfusu 5,612,253 kişidir (WB, 2018).

Tarihsel süreçte 1800lerden itibaren İngiliz sömürgesi altında, İngiltere, Çin ve Hindistan arasında merkezi bir liman kenti olarak gelişen Singapur, 1959 yılında İngiltere'den bağımsızlığını ilan etmiş ve 1965'te Malezya'dan ayrılmıştır. Limanından başka ekonomik bir kaynağı olmayışı, doğal

ISBN
978-605-7875-34-1

kaynaklarının kısıtlı oluşu ve savunma sisteminin bulunmaması nedeniyle politik ve ekonomik yönden diğer ülkeler tarafından saldırıya uğrama endişesi, ülkenin birçok alandaki politikalarını gerçekleştirme yönünde ivedilik hissini oluşturmuştur (OECD, 2012). Bu his eğitim alanına da yansımış ve mevcut sistemi iyileştirmek için yapılan reformlar hayata geçirilerek olumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Singapur başlıca Çinliler, Malaylar ve Hintlilerden oluşan, çok ırklı bir toplumdur. Devletin dili ve iş yaşamında kullanılan dil İngilizcedir. Singapur iki dilli eğitim politikası uygulamaktadır; kabul edilen diller Tamil, Malay, Mandarin, Franca ve İngilizcedir (Apaydın, 2011, s. 515; Eğitim Pedia-S, 2014).

Singapur, dünyanın gelişmiş ülkelerinden biri olarak kabul edilmekle birlikte doğal kaynaklar yönünden sınırlı olan bir ülke olduğundan insan kaynakları hayati önem taşımaktadır (Apaydın, 2011, s. 514). Geleneksel Asya anlayışındaki eğitim, çocuğun ahlaki entelektüel, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden gelişimi odaklıdır. Singapur eğitim sistemi de çocuğun bu yönde davranışlarını ve yeteneklerini geliştirmeyi ve rekabetten çok takım çalışması içinde olmasını desteklemektedir (Apaydın, 2011, s. 513). Eğitim Bakanlığının vizyonu 1977 yılında dönemin başbakanı Gok Chok tarafından "Düşünen Okullar, Öğrenen Ulus" olarak tanımlanmıştır (Sönmez, 2018).

Singapur eğitiminin öğrencilerin bütünsel gelişimine odaklanan yapısı; karakter gelişimi, kişisel yönetim becerisi, sosyal işbirlikçi yönü, okuryazarlık ve matematik becerisi, iletişim becerisi, bilgi edinme becerisi, düşünme becerisi ve yaratıcılık, bilgiyi uygulama becerisi şeklinde ifade edilen sekiz temel beceri ve değer üzerinden şekillenmektedir (Özkan, 2006, s. 43; Cemaloğlu, 2018, s. 236).

Tarihsel Süreçte Singapur Eğitim Sistemi

Kurtuluşa dayalı dönem (1959-1978)

Singapur 1965 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra hem ekonomik alt yapısını hem de ulus olarak inşasını, eğitim üzerine kurmuştur. Devlet, ekonomik büyüme ve gelişimi sürdürebilmek için beşerî sermayeyi etkili bir şekilde kullanabilmeyi amaçlamıştır (Şirin ve Vatanartıran, 2014, s. 33). Bu sebeple kurtuluşa dayalı dönemin temel odak noktası eğitimde fırsat eşitliği yani her çocuğa eğitim sağlayabilmek olarak belirlenmiştir (Liu, 2012).

Fayda odaklı dönem (1979-1996)

1979 yılı itibariyle açıklanan yeni sistemde okuldan ayrılma oranlarını düşürmek, kaliteyi arttırmak, yeni ekonominin amaçlarını gerçekleştirecek bireyleri yetiştirmek için Singapur, tek tip okullaşma yaklaşımından, öğrencilere farklı alternatifler sunan yaklaşıma geçiş yapmıştır. İlkokuldan itibaren öğrencileri sahip olduğu potansiyele ulaştırmak ve her öğrencinin kendi hızına göre öğrenmesini sağlamak amacıyla akademik yeteneğe göre gruplama sistemine geçilmiştir (Cheah ve Koh, 2001; OECD, 2012).

1986 yılında Singapur Eğitim Bakanlığı'ndaki görevlilerin İngiltere ve ABD'deki özel okulları ziyaretlerinin ardından 1988'den itibaren birkaç köklü okulun, örnek teşkil etmesi adına büyük ölçüde özerkleşmesine izin verilmiş; bu okullara personeli işe alma, yerleştirme ve ödüllendirme, öğretim programı, finansman, yönetim gibi konularda esneklik tanımıştır (Tan ve Gopinanthan, 2000).

Yeteneğe dayalı-geliştirme temelli dönem (1997'den günümüze kadar)

1997 yılında Singapur Başbakanı Goh Chok Tong tarafından "Geleceğimizi Şekillendirmek: Düşünen Okullar, Öğrenen Ulus (Shaping Our Future: Thinking Schools, Learning Nation)" vizyonu açıklanmıştır. Bu vizyon belgesi eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin öğretilmesi, ders içeriklerinin azaltılması, değerlendirme kriterlerinin ve şeklinin değiştirilmesi, okulların değerlendirilmesi sürecinde sonuç yerine sürece odaklanma gibi maddeleri içermektedir (Tan ve Gopinanthan, 2000). Bu kapsamda düşünen okulların oluşturulması ve hayat-boyu öğrenmenin teşvik edilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş, eğitimi öğrencilerin ilgilerine ve yeteneklerine uyarlama öğrenciler için daha fazla esneklik ve seçim hakkı sunma gibi birçok yeniliğin temeli oluşturulmuştur (Levent ve Yazıcı, 2014; Mourshed, Chijioke ve Barber, 2010; OECD, 2012).

ISBN
978-605-7875-34-1

Singapur Okul Öncesi Eğitim Sistemi

Singapur eğitim sistemi okullaşmanın oldukça yüksek olduğu okul öncesi eğitimle başlar. Okul öncesi eğitim zorunlu olmamakla birlikte 3 yıl sürmektedir ve hemen hemen ailelerin tamamı çocuklarının bu dönemde eğitim almasını istemektedir. Singapur'da eğitim kendi vatandaşlarına ücretsizdir ve bütün okullar türlerine göre değişen miktarlarda devletten maddi destek almaktadırlar (Bakioğlu ve Göçmen, 2013).

Okul öncesi eğitim kurumlarını anaokulları, çocuk bakım merkezleri ve yabancı sistem okulları oluşturmaktadır. Kindergarden olarak adlandırılan anaokulları 3 ile 6 yaş arası çocuklara 3 yıllık okul öncesi eğitim programı uygulamaktadır. Bu 3 yıllık program "Nursey", "Kindergarden1" ve "Kindergarden2" olarak bilinen üç kısımdan oluşur. Okul öncesi eğitim kurumlarında haftanın 5 günü, çoğu ikili öğretim şeklinde günde 3-4 ders yapılmaktadır. Bu kurumlardaki eğitim, çocukların gelecekteki öğrenmeleri için güçlü bir temel oluşturmaktadır (Sönmez, 2018; Kaytan, 2007, s. 35).

Singapur eğitim sisteminde bireyin öncelikle kendisine, sonra ailesi ve arkadaşlarına, topluma ve ülkesine karşı sorumluluğunu yerleştirme ve pekiştirme hedeflenmektedir (Apaydın, 2011, s. 518). Eğitim sürecinde ilk yıllar, çocukların bütünsel gelişimi için çok önemlidir. Kaliteli bir okul öncesi eğitim, çocuklara özgüven oluşturma, sosyal beceriler edinme ve geliştirme fırsatları sunar. Bu eğitim, çocukların yaşam boyu öğrenme için gerekli bilgi, beceri ve eğilimlere sahip olmaları noktasında kilit öneme sahiptir (MOE, 2018).

Her eğitim kademesinin amaçları, bir üst kademeyle ilişkilidir. Okul öncesi eğitimde amaçlanan, öğrencilerin doğru ve yanlışı tanımaları, ortak ve dönüşümlü çalışmalarda gönüllü olmaları, araştırma yapmaya meraklı olmaları, anlayarak dinleyebilme ve konuşabilmeleri, birbirleriyle rahat ve mutlu olmaları, sağlık alışkanlıklarına sahip olmaları, aile, arkadaş, okul ve öğretmenlerini sevmeleridir (MOE, 2018).

Japonya Eğitim Sistemine Genel Bakış

Japonya binlerce küçük ada ile birlikte Hokkaido, Honshu, Shikoku ve Kyushi adlı dört büyük adadan oluşan bir ülkedir. Başkenti Tokyo olan ülkenin yüz ölçümü 377.972 km², nüfusu 126,785,797 kişidir (WB, 2018). Topraklarının büyük çoğunluğu tarıma elverişsiz olup, sık sık depremler meydana gelmekte, özellikle sonbahar aylarında felaketlerle sonuçlanabilen şiddetli kasırgalar görülmektedir. Ancak Japonya, bu olumsuz koşullara rağmen kalkınmayı sağlayacak, yetişmiş nitelikli insan gücü sayesinde büyük ekonomik gelişmeler kaydetmiş, dünyanın önde gelen endüstrilerinden birine sahip olmuştur (Türkoğlu, 1998; Memmedova-Telci, 2011, s. 365). Japonya'nın kalkınmasında etkili olan en belirgin dinamiklerden biri, Japon kültürünü ve tarihini şekillendiren eğitim sistemidir (Ekinci, 2010).

Japonya'nın bugünkü anayasasının temelini 1947'de kabul edilen anayasa oluşturmaktadır ve Japon eğitim sisteminin de temel ilkeleri 1947'de kabul edilen Temel Eğitim Kanunu ve Okul Eğitimi Kanunu'na göre düzenlenmiştir. Başlıca ilke herkes için eğitimde fırsat eşitliğidir. Barışsever, hür, demokratik bir devlet olarak insan hak ve değerlerine saygılı, kendine güvenen, çalışkan, sorumluluk duygusu yüksek, bilinçli vatandaşlar yetiştirmek amaçlanmıştır (Erdoğan, 2000; Memmedova-Telci, 2011, s. 366).

Japonya'da zorunlu eğitim ilkokul ve ortaokulu kapsayan 9 yıldır. 1907 yılında zorunlu eğitim 4 yıldan 6 yıla çıkarılmış, II. Dünya Savaşı'nın ardından yapılan reformla zorunlu eğitim 9 yıla çıkarılmış ve bu uygulamaya geçildikten sonra ilkokul çağındaki tüm çocukların %99,8 i okula kayıt yaptırmıştır. Mevcut eğitim sistemi "6-3-3-4" sistemi olarak adlandırılmaktadır. 6 yıl ilkokul, 3 yıl ortaokul, 3 yıl lise ve 4 yıl da üniversite eğitimi verilmektedir (Hideo'dan aktaran Memmedova-Telci, 2011, s. 367).

ISBN
978-605-7875-34-1

Japon eğitimin esas amacı, bireysel kimliğin toplumsal çevreden etkilendiğinin ve toplumsal kimliğin bireysel davranışların bir ürünü olduğunun farkına varılmasıdır. Bununla birlikte toplumsal ve sosyal gelişimin sağlanmasıdır (Gökçe, 2009).

Tarihsel Süreçte Japonya Eğitim Sistemi

Japonya'nın eğitim sistemi tarihsel süreçte Çin felsefesi, Budizm ve Konfüçyüs inanışlarından etkilenmiştir. Japonya'da ilk eğitim uygulamaları soylulara yönelik ve devlete memur yetiştirmek amacıyla verilmiş; 12. ve 16. yy arasında dönemin savaş ve kargaşa ile geçmesi nedeniyle eğitimin amacı savaşçı yetiştirmek olmuştur. 1868-1912 yıllarında, Meiji dönemi olarak adlandırılan döneme gelindiğinde ise modern eğitimin sisteminin temeli atılmıştır. Bu dönemde Eğitim Kanunu ilan edilerek yönetmelikler ve bütçe hesapları yapılmaya başlanmıştır (Ekinci, 2010).

Meiji Restorasyonu ile başlayan kalkınma hareketi, Japonların yenilikleri kendilerine uyarlayarak özgün bir yapı kazandırarak hayata geçirdiklerinin göstergesi olarak "Batı tekniği, Japon ruhu" adlı bir Japon sloganı ile adlandırılmaktadır (Kayhan, 2009). Japonya, değişim sürecinde eskiye büsbütün sırt çevirmeden, yeniyi mümkün olduğunca kendi kültürlerine uyarlamıştır.

II. Dünya Savaşı'nın kaybedilmesiyle, ABD'nin askeri yönetimi tarafından yönlendirilen dönemin, Japon eğitiminin amaçlarını; Japon liderlerinin, Japon toplumunun ulusal kimliğini, endüstrisini ve askeri gücünü güçlendirecek biçimde belirlemesinde etkili olduğunu söylemek mümkündür (Gökçe, 2009).

1900'lü yıllarda eğitime yapılan yatırım, karşılığını ilköğretimde %80 okullaşma ile göstermiştir. 1947'de çıkarılan bir kararname ile eğitimde fırsat eşitliği sağlanmış, dezavantajlı bölgelerdeki bireyler ve finansal sorunlar yaşayanlar için okulda yemek ve sağlık hizmetleri sağlanmasına karar verilmiştir. Bu kararlar sonucu okullaşma oranı %100'ü bulmuş, eğitimde nitelik arttırma çalışmalarına ağırlık verilmiştir (Ekinci, 2010).

Japonya Okul Öncesi Eğitim Sistemi

Japon Eğitim Sistemi, öğrencilere okul öncesi eğitimden başlayarak tüm süreçte yarışmacı ruhu, sürekli daha iyiyi arayan ve standartları yüksek tutan bir bilinci yerleştirmeye çalışan bir anlayışa sahiptir (Kıral & Kıral, 2009).

20.yy'ın ilk yarısında anaokulu sayısı artış göstermiştir. 1920'lerden itibaren daha fazla çocuk merkezli eğitim metodu uygulanmaya başlanmış, Amerika ve Avrupa'daki daha yenilikçi eğitim felsefelerinden esinlenilmiştir. 19. yy'ın son yarısından itibaren Froebel Metodu; 1920'lerden itibaren Amerika ve Avrupa'daki, Dewey ve Montessori yaklaşımlarını da içeren çocuk merkezli eğitim; 1930-1950 yılları arası Sovyetler Birliği'nin bakıcılık yaklaşımı ve 1990'lardan itibaren Reggio Emilia yaklaşımı Japonya'nın okul öncesi eğitim sisteminde kendi şartlarına uyarlayarak kullandığı yaklaşımlardır (MEXT/NIER, 2011). Froebel eğitim anlayışının yanında Dewey ve Montessori gibi eğitim felsefe ve metodlarının getirdiği yeni bakış açısı ile özgür ve farklı bir okul öncesi eğitim sistemi geliştirilmiştir. Bu sistem ile çocukların kendiliğinden başlattıkları oyunlara ve hareketlere verilen önem artmış, doğa ve kurum dışı eğitime yer verilmiş, sanat eğitimi ve çocuğun duyarlılığını arttıracak eğitimlere önem verilmiştir (Sakai, 2006).

Japonya'da okul öncesi eğitim, "yochien" anaokulları ve "hoikusho" gündüz bakım evlerinde sağlanmakta olup, anaokullarının çoğu özel gruplar veya dernekler tarafından açılmaktadır. Okul öncesi eğitim zorunlu olmayıp paralıdır ve anaokullarına öğrenciler sınavla alınmaktadır. Bu okullara 3-5 yaş grubundaki çocuklar kabul edilmekte ve başladıkları yaşa göre 1-3 yıl eğitim verilmektedir. Eğitim öğretimden ziyade günlük bakım vermek, çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimine yardımcı olmak amaçlanmıştır. Anaokullarının öğretim programlarında sosyal hayat, sağlık, doğa, din, sanat, müzik ve ritim dersleri bulunmaktadır. Yerel örgütler ve çeşitli kurumlarca açılan gündüz bakım evlerine ise 0-5 yaş grubu çocuklar kabul edilmektedir. Bu kurumlarda 3 yaş ve üzeri çocuklara genellikle anaokullarındaki eğitime benzer bir eğitim verilmektedir (Türkoğlu, 1998; Demirel, 2000, s. 121).

ISBN 978-605-7875-34-1

Anaokullarında oyunlar ve şarkılarla toplu etkinliklere, serbest zaman eğitimine, grup çalışmalarına gönüllü katılıma, özendirici ödüle, yaratıcılığı ortaya çıkaran oyuncaklara yer verilmektedir (Güvenç, 1992, s. 291).

Okul öncesi eğitim programında her bir çocuğun gelişimine yön verebilecek nitelikte birleştirilmiş bir içerik vardır ve bu içerikteki alanlar; sağlık, insan iletişimi, çevre, dil ve ifade şeklinde belirtilmiştir. Sağlık alanı, çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıklarını ve bağımsız olarak sağlıklı ve güvenli bir hayat sürdürmeleri için yeterliklerini geliştirmeyi amaçlar. İnsan iletişimi, özgüven geliştirme ve diğerleriyle düzenli ilişkiler kurma ve birbirini destekleme becerisini geliştirmeyi; çevre, çocukların çevrelerine karşı merak ve sorgulama becerilerini geliştirme ve günlük hayatlarına aktarmalarını sağlamayı amaçlarken; dil ve ifade alanı, başkalarının konuştuklarını dinleyerek, deneyim ve düşüncelerini kendi kelimeleriyle sözel olarak ifade becerisini desteklemeyi amaçlamaktadır (OECD, 2011).

Estonya Eğitim Sistemine Genel Bakış

Doğu Avrupa ülkelerinden Estonya'nın başkenti Tallinn, resmi dili Fin-Ugor ailesinden gelen ve Fince'ye çok benzeyen Estonya Dili'dir (Atalay, 1999). Ülkenin yüz ölçümü 45,226 km^2, nüfusu 1,315,480 kişidir (WB, 2018). Estonya, batı ve kuzeyde Baltık Denizi, güneyde Letonya ve doğuda Rusya ile komşudur (Manolova, 2011, s. 153).

Eğitim, Estonya kültürünün kökenine uzanmaktadır. 17. yüzyıl boyunca İsveç egemenliği altında olması, Büyük Kuzey Savaşı'nın ardından Rus egemenliği altına girmesi, Alman üniversitelerinde eğitim almış kilise liderlerinin etkililiği, Lüteriyen-Evangelist kilisesinin etkin lider rolü ve bir dinsel reform hareketi olan Pietizm, akademik ortaöğretim okullarının ve bir üniversitenin kurulmasına neden olmuş; Estonya halkı arasında öğrenme arzusunu artırmaya devam etmiştir. Pek çok yetişkin, okumayı, yazmayı ve müzik yapmayı kendi kendine öğrenmiş ve daha sonra bu becerileri çocuklarına aktarmıştır. Bunun bir sonucu olarak nüfusun oldukça büyük bir bölümü okuryazardır: 18. yüzyıla ait kayıtlar, her iki köylüden en az birinin okuyabildiğini göstermektedir. 1922 yılında yapılan nüfus sayımına göre ise nüfusun yüzde 90'ı okuma ve yazma biliyor durumdadır (Eğitim Pedia-E, 2016; OECD, 2015).

Estonya Eğitim Bakanlığı Genel Eğitim Bölümü Başkan Yardımcısı Pille Liblik'e göre eğitimde başarının sırrı, beceri odaklı, uygulanabilir bir müfredatta ve nasıl bir insan yetiştirilmek istendiğine verilen net bir cevapta yatıyor. Öğrencilerin gelişimini destekleyici daha fazla sayıda konu seçimi ve bu konularda öğrencilere seçme özgürlüğü sağlanması, öğrencilerin yeni becerileri kazanıp kazanmadığını göstermede notların yardımcı olmayacağı temel düşüncelerinden hareketle geliştirilen yeni eğitim sistemi, yetiştirilmek istenen insana odaklanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanan yeni müfredat daha çok öğrenme çıktısı, sonuç ve daha az öğretim içeriğine sahiptir (Öndeş, 2017).

Aşağıda, OECD 2015 ülke bazında yayımlanan değerlendirme raporu kapsamında Estonya eğitim reformlarının dönemsel bilgilerine yer verilmiştir:

Estonya Eğitim Reformları

1980'lerin Ortası İle 1990'ların Ortası Arası

1987'de düzenlenen öğretmenler kongresi, reformun ilk döneminin başlangıcı olmuştur. Kongrede Sovyet eğitim sisteminin güçlü bir eleştirisi yapılmış Estonya eğitimi için daha fazla bağımsızlık talebiyle yeni müfredat çağrısı yapılmıştır.

1996 yılında yürürlüğe giren yeni müfredat, yüzünü Avrupa'ya dönen demokratik, dinamik ve bilgi tabanlı bir toplum yaratmak ve yıllar süren komünist rejimin ardından bir pazar ekonomisi yaratmak için bir araç olarak görülmüştür. Söz konusu müfredat, problem çözmeye, demokratik karar almaya, eleştirel düşünmeye ve kişisel sorumluluk farkındalığına odaklanmış; öğrencilere öz motivasyon, yansıtma ve yönetme becerisi aşılanması temel alınmıştır.

ISBN 978-605-7875-34-1

Bağımsızlığı takiben Estonya daha etkili bir eğitim sistemi kurmak adına yüzünü Finlandiya'ya dönmüş, uzmanlık ve danışmanlık hizmeti alınmıştır. Müfredatı ve öğrenme çıktılarını belirlemek için okullara özerklik vermek gibi Finlandiya müfredatının bazı özellikleri, doğrudan Finlandiya Ulusal Müfredatından ilham alınarak hayata geçirilmiştir (OECD, 2015).

1995'ten 2004'e

Estonya'nın Avrupa Birliği'ne üyelik başvurusu ve resmi üyeliğiyle beraber AB mevzuatına geçişle birlikte Estonya eğitim sistemi, Avrupa'nın temel yapısından ve politikalarından giderek daha fazla etkilenir hale gelmiştir. İnternetin öneminin anlaşılması ve yaygınlaşmasıyla, eğitimde finans okuryazarlığı, girişimcilik, kariyer planlama gibi yeni konular önem kazanmıştır (Öndeş, 2017; OECD, 2015).

2004'ten Günümüze

Estonya'da eğitim 2003'ten itibaren öğrenme çıktılarının uluslararası sınavlarla (PISA, TIMMS ve TALIS) değerlendirmesiyle birlikte, eğitimcilerin öğrenci merkezli ilerici eğitim ideallerini gerçekleştirmek adına sınav çıktıları değerlendirilmiş ve başarılı ülkelerin sistemlerinin incelenmesi reform hareketlerinin kaynaklarını oluşturmuştur.

Estonya'nın 2008-2013 için entegrasyon planında hükümet, öğrencilerin etnik kökenine bakmaksızın herkes için eşit eğitim fırsatı garanti etmeyi görev edinmiş, öğretmenlerin mesleki gelişimini ve eğitimin kalitesini garanti etmek için özel danışmanlık merkezleri kurulmuştur. Rusça eğitim veren ortaöğretim okullarının üst sınıflarına Estonya dilinde eğitim verme zorunluluğu getirilmiş, Estonya dilinde daha yetkin olabilmek için gösterdikleri çabaları desteklemek adına hizmet içi kurslar ve güncellenmiş eğitim materyalleri sunulmuştur.

Bir diğer düzenleme olarak daha zayıf öğrencileri desteklemek ve eğitim sitemi içindeki eşitliği ve kapsayıcılığı sağlamak adına her öğrenci için yıllık bir gelişim görüşmesi talep edilip, tatmin edici yıl sonu notları olmayan öğrenciler için okullar, uygun tedbirleri almak zorunda bırakılmıştır. Eğitimde fırsat ve imkân eşitliğini temelinde eğitime eşit erişimi sağlama çabasıyla 2006'dan itibaren öğrenciler için sıcak okul yemekleri, ders kitapları ve öğrenme materyalleri ücretsiz olarak sağlanmış; 2007 yılında kabul edilen bir yönetmelikle öğrencilerin eğitimi bırakmasını engellemek için konuşma terapisi, psikolojik yardım ve sosyal pedagojik danışmanlığı içeren ekstra bireyselleştirilmiş destek zorunlu hale getirilmiştir.

2014 yılında yürürlüğe giren "Estonya Yaşam Boyu Öğrenme Stratejisi 2020" isimli ulusal eğitim planı, yetkin ve motivasyonu yüksek öğretmenlerin ve okul müdürlerinin önemini vurgularken işgücü piyasasının ihtiyaçları ile yaşam boyu öğrenme fırsatlarının uyumlu bir hale getirilmesi çağrısı yapmakta ve herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatlarının garanti edilmesini hedeflemektedir (OECD, 2015).

Estonya Okul Öncesi Eğitim Sistemi

Estonya'da okul öncesi eğitim 1-6 yaş grubu çocukları kapsar. Örgün eğitim sisteminde 7 yaşına kadar olan öğrenciler için; 3 ve 7 yaş arasındaki her 10 çocuktan 8'i okul öncesi eğitime katılmaktadır (OECD, 2015). Bu eğitim zorunlu değildir. Okul öncesi eğitim kurumları olarak kamu okulları ve özel okullarda karma eğitim yapılmaktadır. Sınıf mevcutlarının üst sınırı; kreşlerde 14, ana okullarında 20, karışık gruplarda ise 18'dir (Demir, t.y.).

Okul öncesi eğitim kurumlarında üniversite mezunu pedagoglar, müzik öğretmenleri ve boş zaman öğretmeni istihdam edilmektedir. Müfredatı okul öncesi kurumların çalışmaları düzenlemektedir ve bir okul öncesi kurum öğretmeni eğitim metodolojisi seçmek için Piaget, Vygotsky ve Dewey'in gelişim teorilerini öğrenmelidir (Yoleri, 2012, s. 117).

Okul öncesi eğitim kurumları, çocuğun bireyselleşmesine, yetiştirilmesine ve gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu kurumların temel amacı çocukların günlük hayata ve okul hayatında başarılı olmanın ön şartı olan bilgi, tecrübe, yetenek ve davranışların kazandırılmasıdır. Okul öncesi eğitim

ISBN
978-605-7875-34-1

kurumları çocukların günlük bakımlarının yanında yaş düzeylerine uygun eğitim etkinliklerini de kapsar (Demir, t.y.).

Okul öncesi eğitimin amacı, çocukların yaş, cinsiyet, özel ihtiyaçları ve bireyselliklerini göz önünde bulundurarak onların bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimlerine destek olmak, topluma ve çevreye duyarlı yurttaşlar yetiştirmektir (Manolova, 2011, s. 157).

Okul öncesi eğitim giderlerine aileler katkıda bulunur. Gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarının okul öncesi eğitim giderleri belediyeler (yerel otoriteler) tarafından karşılanır. Belediyeler ailelerin oturduğu bölgelere yakın yerlerde okul öncesi eğitim kurumlarını açmak zorundadır (Demir, t.y.).

Ülkelerin Okul Öncesi Eğitim Göstergeleri

Bu bölümde, Türkiye ile birlikte değerlendirmeye alınan ülkelerin genel eğitim ve okul öncesi eğitim sistemlerine yönelik PISA, OECD, ERG, MEB, TEDMEM, UNESCO ve UNDP raporları kapsamındaki verilerden yararlanarak çeşitli istatistiksel göstergelere yer verilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı 2017 Yılı İdare Faaliyet Raporu'nda yer aldığı üzere eğitim sistemimizde saptanan zayıflıklar arasında bölgesel eşitsizlikler, özel eğitim ve okul öncesi eğitim imkanlarının eksikliği gibi çocuğun nitelikli eğitim hakkı açısından yaşamsal öneme sahip sorun alanlarının olduğu görülmektedir (ERG, 2018).

Tablo 3. Türkiye Okul Öncesi Eğitim Okullaşma Oranı

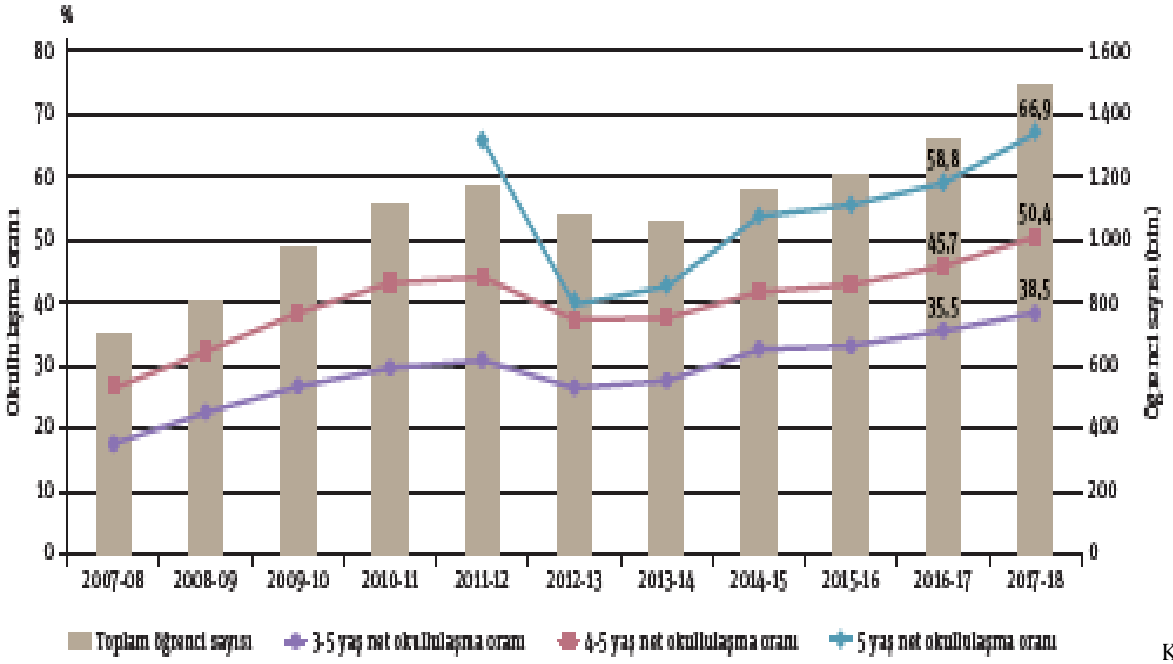

Kaynak: ERG (2018). Eğitim izleme raporu 2017-18. http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2017-18-2/ sayfasından erişilmiştir.

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde 2017-18 yılı itibarıyla, Türkiye'deki 3-5 yaş net okullaşma oranı %38,5, 4-5 yaş net okullaşma oranı %50,4'tür. 5 yaş net okullaşma oranı ise %66,9'dur. Bu oranlara göre; 2016-17 ile karşılaştırıldığında, 5 yaş net okullaşma oranının %58,8'den %66,9'a çıkmış olması olumlu bir gelişmedir (ERG, 2018).

Genel olarak yıllar itibarıyla okul öncesi okullaşma oranında artış gözlenmiş olsa da Türkiye'de PISA uygulamasına katılan öğrencilerin %46,3'ünün okul öncesi eğitim almadığı ortaya konulmuştur. OECD'de ise bu oran %4,5'tir (ERG, 2018).

Tablo 4. Türkiye Okul Öncesi Eğitim İstatistikleri

ISBN 978-605-7875-34-1

	Dönem	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı	Öğretmen Sayısı	Derslik Sayısı	Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı
Anaokulları	2016-17	8.719	562.060	38.963	39.277	14	14
	2017-18	10.073	647.685	45.135	44.587	15	14
Anasınıfları	2016-17	20.574	764.063	38.146	33.693	23	20
	2017-18	21.173	853.403	39.122	34.265	25	22

Kaynak: ERG (2018).

Tablo 4'te verilen Türkiye okul öncesi eğitim istatistikleri incelendiğinde, 2017-18 eğitim-öğretim yılında okul öncesi eğitimde öğrenci sayılarındaki artış önceki yıla göre anaokullarında %15,2 olurken bu oran anasınıflarında %11,7'dir. Öğretmen sayılarındaki artış ise anaokullarında %15,8, anasınıflarında ise %2,6'dır.

Anaokulları ve anasınıfları birlikte değerlendirildiğinde okul öncesi kurum sayısında bir önceki döneme göre %6,66 artış görülmektedir. Derslik sayılarındaki artış hızı ise her iki okul türünde de düşüş göstermiştir. Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı anaokullarında önceki yıla oranla aynı kalırken, anasınıflarında artış gözlenmiştir. Derslik başına düşen öğrenci sayıları ise her iki okul türünde de artmıştır.

Burada önemli olan okul öncesinde okullaşma hedeflerinin, öğretmen ve derslik başına düşen öğrenci sayıları artmadan gerçekleştirilebilmesidir. Bu durum, eğitimin niteliği bağlamında önemli olacaktır.

Tablo 5. Türkiye Eğitim Bütçesi

Yıl	MEB Bütçesi (TL)	Toplam Eğitim Bütçesi (TL)	GSYH (TL)	Merkezi Yönetim Bütçesi (TL)	MEB Bütçesinin	
					GSYH'ye Oranı	Merkezi Yönetim Bütçesine Oranı
2017	85,048.584.000	111,077.570.000	3,035.450.000.000	645,124.000.000	2,80	3,18
2018	92,528.652.000	120,827.565.000	3,445.782.000.000	762,753.000.000	2,69	2,13

MEB 2017/'18 örgün eğitim istatistikleri verilerine göre hazırlanan yukarıdaki tabloda, 2018 yılında toplam eğitim bütçesinin %8,77'lik artışla 120,827.565.000 TL'ye ulaştığı; MEB bütçesinin de %8,79'luk artışla 92,528.652.000 TL'ye ulaştığı görülmektedir. MEB bütçesinin GSMH ve merkezi yönetim bütçesine oranı ise bir önceki yıla göre düşüş göstermiştir. Bu düşüşün MEB bütçesindeki artış oranının GSMH ve merkezi yönetim bütçesindeki artış oranından daha düşük oluşundan kaynaklandığı çıkarımını yapmak mümkündür. Genel olarak değerlendirildiğinde, toplam eğitim bütçesi ve MEB bütçesindeki artışın, eğitim yatırımlarına önem verildiğini gösterdiği ve olumlu yansımalarının olacağı yönünde bir beklenti oluşturduğu söylenebilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 6. Ülkelerin Nüfus, GSMH ve Kamu Eğitim Harcamaları

Ülke Adı (PISA Sıralamasına Göre)	Ülke Nüfusu (Milyon)	GSMH (Milyar $)	Kişi Başı GSMH (Milyar $)	Kamu Eğitim Harcamaları %
Singapur	5.7	480.0	85,535	%2,9
Japonya	127.5	4,944.9	39,002	%3,6
Estonya	1.3	38.8	29,481	%5,5
Türkiye	80.7	2,029.1	25,382	%4,4

Not: Kişi başı GSMH, 2011 SAGP, Milyar $ (UNDP, 2018).

Tablo 6'da verilen kişi başı GSMH miktarları, ülke nüfusu ve kamu eğitim harcamaları yüzdesi ile birlikte ele alındığında iki husus dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi Türkiye ile karşılaştırıldığında kamu eğitim harcamaları %si en düşük olan Singapur ve Japonya'nın, kişi başı GSMH miktarı en fazladır. Bu durumun Japonya için yüksek GSMH ile ülke ekonomik gücünü, Singapur için ise ülke nüfusunun azlığı avantajını ortaya koyduğu söylenebilir. İkincisi ise incelenen ülkeler arasında Singapur'un kamu eğitim harcamaları oranı en düşük ülke olmasına rağmen PISA başarısı en yüksek ülke olmasıdır.

Ülkelerin eğitim harcamalarında meydana gelen artış, doğrudan akademik başarı olarak değerlendirmelere yansımamakta, ancak PISA ve benzeri uygulamalar, eğitim yatırımlarını farklı değişkenler uyarınca ele alarak eğitim politikalarının şekillenmesine yardımcı olmaktadır (Konan, Çetin ve Bozanoğlu, 2018). Dolayısıyla, eğitim harcamaları oranı ile PISA başarısı arasında doğrudan bir ilişki kurmak her zaman sağlıklı olmayacaktır. Bu durum, ülke ekonomik göstergeleri ile öğrenci başarısı arasında ilişki kurmak yerine öğrencilerin başarısına etki eden diğer etmenleri düşündürmektedir.

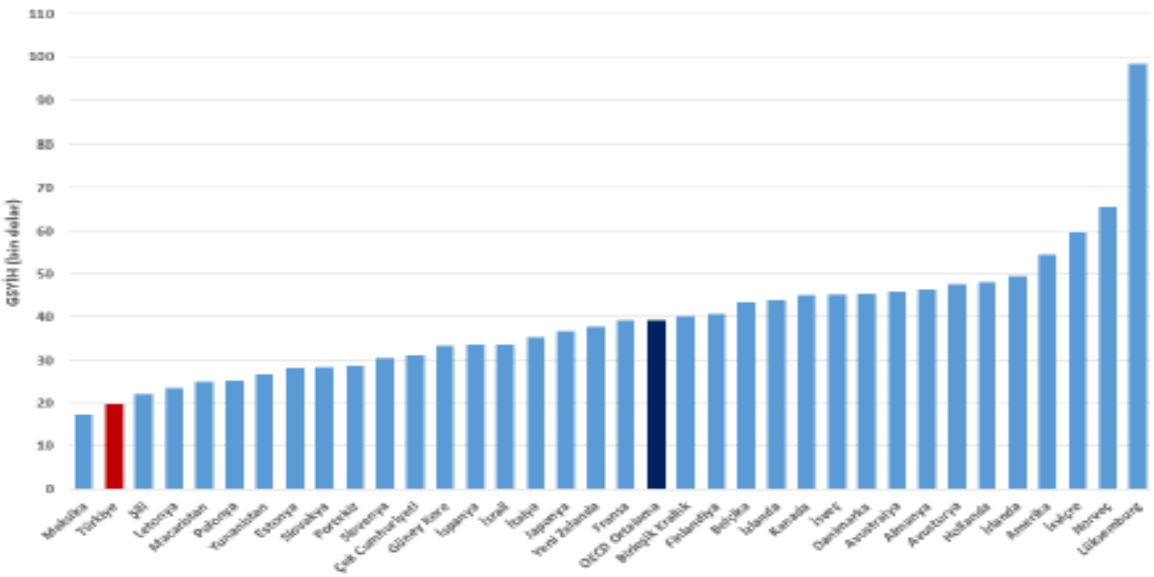

Şekil 1. OECD Üyesi Ülkelerin Kişi Başı Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) Dağılımı

Kaynak: MEB-ODSGM (2016). *Uluslararası öğrenci değerlendirme programı PISA 2015 ulusal raporu.* Ankara: MEB.

Yukarıdaki şekil incelendiğinde kişi başına düşen GSYH miktarı en düşük ikinci ülke olarak Türkiye dikkat çekmektedir. OECD ortalaması ise Türkiye'nin yaklaşık olarak 2 katı kadardır. Lüksemburg

ISBN
978-605-7875-34-1

ise OECD ortalamasının yaklaşık 2 katından fazla miktarda kişi başı GSMH ile dikkat çeken diğer bir ülkedir. Araştırma kapsamında incelenen ülkelerden Japonya ve Estonya da OECD ortalamasının gerisinde kalmıştır.

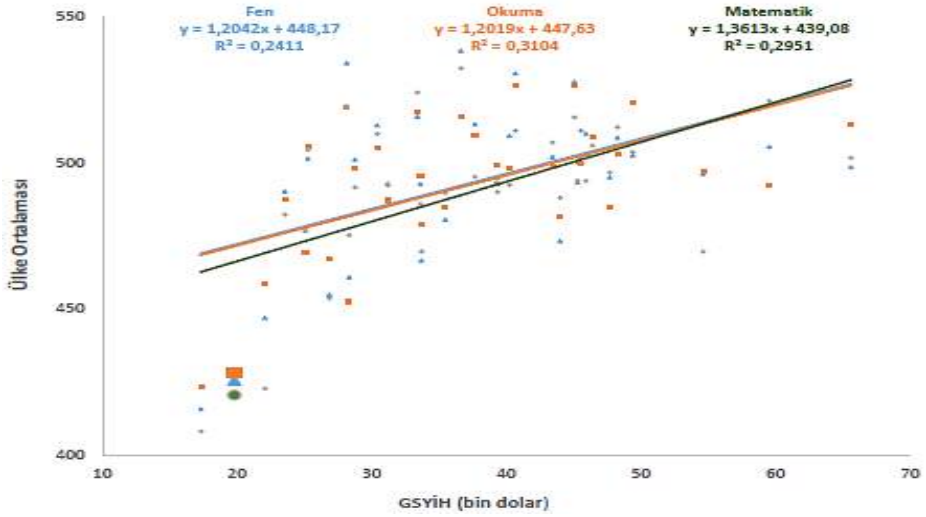

Şekil 2. GSYH İle Ülkelerin Ortalama Puanları Arasındaki İlişki

Kaynak: MEB-ODSGM (2016). *Uluslararası öğrenci değerlendirme programı PISA 2015 ulusal raporu.* Ankara: MEB.

Şekil 2'de ülkelerin PISA'daki fen, matematik ve okuma becerileri puanları ile GSYH'leri arasında pozitif ilişki olduğu görülmektedir. Şekilde yer alan doğrusal grafikten yola çıkarak, Türkiye'nin eğitim sisteminde mevcut yapısı aynı kalırken kişi başına düşen GSYH'sinin OECD ortalamasıyla aynı olması durumunda, başarı ortalamalarının yükselebileceği yorumunu yapmak mümkündür.

Tablo 7. Ülkelerin Öğrenci Başına Eğitim Harcamaları

Ülke Adı (PISA Sıralamasına Göre)	Öğrenci Başına Yapılan Harcama ($)
Singapur	5010
Japonya	8663
Estonya	4935
Türkiye	1440

Kaynak: UNESCO (2016).

Tablo 7'de verilen ülkelerin öğrenci başına eğitim harcamaları incelendiğinde, en yüksek harcama Japonya, en düşük harcama ise Türkiye'ye aittir. Türkiye gibi nüfus olarak kalabalık bir ülke olan Japonya'nın nüfusunun Türkiye'nin yaklaşık %50 fazlası (UNDP, 2018) olduğu düşünülürse, buradaki farkın, ülkenin Türkiye'ye kıyasla daha yüksek orandaki genel bütçesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

ISBN
978-605-7875-34-1

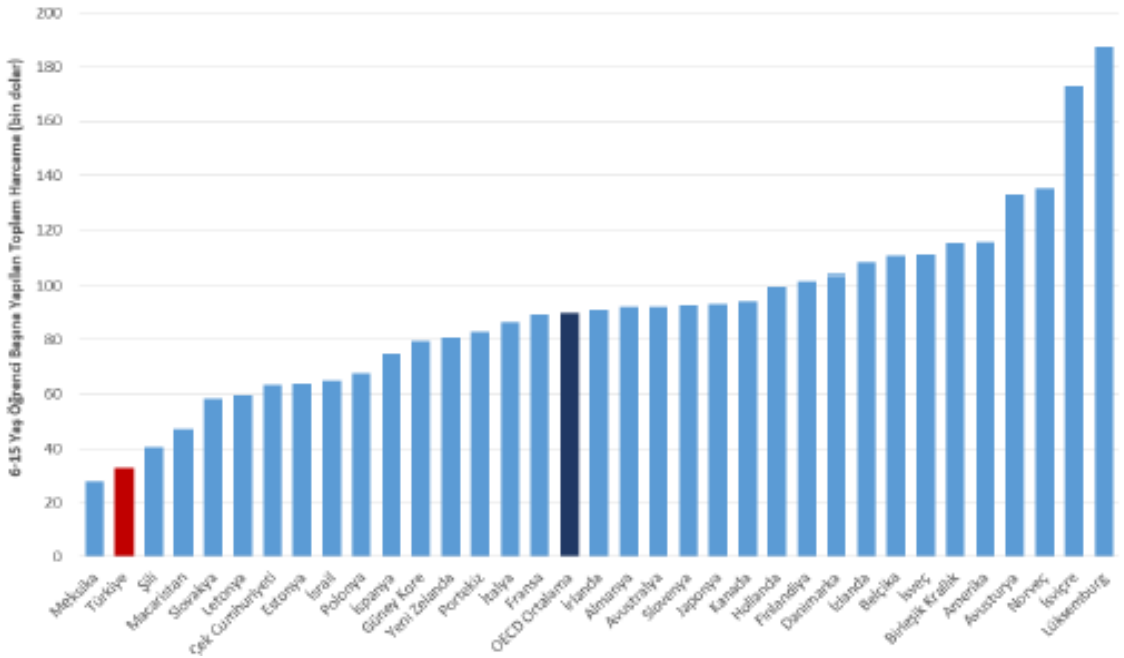

Şekil 3.

OECD Üyesi Ülkelerde Öğrenci Başına Yapılan Toplam Harcama

Kaynak: MEB-ODSGM (2016). *Uluslararası öğrenci değerlendirme programı PISA 2015 ulusal raporu.* Ankara: MEB.

Şekil 3, OECD üyesi ülkelerde 6 yaşından 15 yaşına kadar öğrenci başına yapılan toplam harcama miktarı ile ülkelerin ortalama puanları arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Buna göre, OECD ülkelerinin ortalama puanları ile öğrenci başına yapılan harcama miktarı arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu durum, eğitime yapılan harcama arttıkça ülkelerin ortalama puanlarının da artacağı şeklinde yorumlanabilmektedir

Tablo 8. Ülkelerin Okul Öncesi Eğitime Katılım Süreleri

Ülkeler (PISA Sıralamasına Göre)	Ortalama Okul Öncesi Eğitim Süresi (Yıl)
Singapur	3,61
Japonya	3,47
Estonya	4,22
Türkiye	1,03

Tablo 8'de yer alan bilgilere göre okul öncesi eğitim süresi en fazla olan ülke (4,22) Estonya iken, en az olan ülke (1,03) Türkiye'dir. Singapur, Japonya ve Estonya genelinde okul öncesi eğitim yaklaşık 3-4 yıl iken Türkiye'de ise bu süre, incelenen ülkelerin oldukça gerisinde olarak 1 yıldır. Bu durumun oluşmasında ilk akla gelen neden olarak okul öncesi eğitimin zorunlu olmayışını ele almak doğru olmayacaktır zira incelenen ülkelerin hiçbirinde bu eğitim zorunlu değildir. Dolayısıyla, bu durum bütüncül bir yaklaşım sergilemeye ve sistemin genel yapısına dikkat çekmektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul öncesi eğitim, çocukların gelişim düzeylerini dikkate alarak onlara zengin bir uyarıcı ortam sunan, yerel ve evrensel kültürel değerleri aşılayan planlı bir süreçtir (Kundakçı, 2013). Okul öncesi eğitimin amacı çocuğu bilişsel, sosyal, duyuşsal ve fiziksel açılardan destekleyip ilkokula hazırlamak olarak özetlenebilir (Zembat, 1999).

ISBN
978-605-7875-34-1

Eğitim sürecinin birikimli olarak ilerlediği ve öğrenmenin, mevcut bilgilerin üzerine yenilerinin inşa edilip geliştirilen bir süreç olduğu göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin okul öncesi eğitime mümkün olduğunca erken yaşlarda başlaması ve eğitim sisteminden olabildiğince geç ve çağın ihtiyaç duyduğu beceri ve yeterlikleri elde ederek çıkması beklenmektedir (TEDMEM, 2017).

Başarılı sistemlerde, okulların, öğretim programı ve değerlendirme sistemlerine karar verebilme yetkisi ile akademik ve sosyal performansı arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Schleicher, 2011).

Okul öncesi eğitim özelinde eğitim sistemleri incelenen Singapur, Japonya ve Estonya'nın ortak noktası, okul öncesi eğitimi sonraki öğrenmeler için bir temel olarak görmek ve eğitim içeriğinde ahlaki davranış, öz yeterlik, takım halinde çalışma ve sorumluluk duygusu kazandırma amaçlarına yer vermekdir.

Türkiye'de yaş gruplarındaki net okullaşma oranları genel olarak incelendiğinde özellikle teorik olarak okul öncesi dönemi kapsayan 3-5, 4-5 ve 5 yaş okullaşma oranlarının diğer yaş gruplarına kıyasla daha düşük olduğu görülmektedir. 2016 yılında okul öncesi düzeyde OECD ortalamasının da altındadır. Türkiye'de 2015-16 eğitim-öğretim yılına ait verilere göre okul öncesinde net okullaşma oranları 4-5 yaş için %43, 5 yaş için %55,5'tir (ERG, 2018). Bunun temel nedenlerinden biri olarak okul öncesi eğitimin, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim gibi zorunlu eğitim kapsamında olmaması düşünülebilir (Çelik, Yurdakul, Bozgeyikli ve Gümüş, 2017, s. 31). Ancak bu çalışmada incelenen üç ülkenin de okul öncesi eğitimi zorunlu değildir. Burada eğitim politikalarının etkisi ve beraberinde şekillenen toplumsal bilinç etkili olabileceğini düşünmek yerinde olacaktır.

Singapur eğitim sistemi incelendiğinde, ülkenin doğal kaynaklarının kısıtlı oluşu, ekonomik ve politik güvensizlik ortamı, öncelikli olarak eğitimi ele almalarını sağlamıştır, zira insan kaynağı, ülke için hayati önem taşımaktadır. Eğitim politikalarının özünü yansıtan "Düşünen okullar, öğrenen ulus" anlayışı (Tan ve Gopinanthan, 2000), Singapurlu eğitimcilerin diğer ülkelerin sistemlerini yerinde gözlemleyerek oradaki başarılı uygulamalardan eğitim sistemleri için dersler çıkarmaları ve bunları kendi kültürlerine uyarlamaları eğitimde başarıyı yakalamada önemli unsurlar olarak değerlendirilebilir (Levent ve Yazıcı, 2014).

Japonya eğitim sistemi incelendiğinde, her zaman daha iyiye ulaşmayı hedefleyen yarışmacı ruh (Kıral & Kıral, 2009), kurum dışı eğitimler ve beceri geliştirme çalışmaları öne çıkmaktadır. Japonlar çocuk bakımı ve eğitimini bir sanat haline getirmiş ve okul her zaman, her şartta onlar için en değerli kurum olarak kabul edilmiştir (Turgut, 2001, s. 240). Öğretim programında zorunlu olarak yer alan sağlık, din, doğa, müzik ve sanat dersleri (Türkoğlu, 1998; Sakai, 2006) ve zorunlu olmamasına rağmen, okul öncesi eğitime başlangıç yaşına göre 1-3 yıl arasında değişen eğitim süresi, sistematik yapıyı ortaya koymaktadır.

Japonya, Meiji döneminde kalkınma hareketlerine önce eğitimden başlamış; daha önce Fransa'dan alınan sistemin kendilerine uymadığını görerek en uygun ve yakın gördükleri Bismark Almanya'sı sistemini kendi bünyelerine uydurarak almışlardır. Bu sistemin temel ilkesi "otoriteye itaat, disipline riayet ve çok çalışmaya dikkat" olmuştur (Turgut, 2001, s. 227).

Japonya, okul çağına gelen çocuklara öncelikle gelişmiş teknoloji donanımlı kurumları gezdirip, ardından onları geçmişlerinde derin bir yara olan Hiroşima'ya götürerek, ülkelerini kalkındırmalarının gereğini ve önemini yerleştirmekle işe başlamaktadır (Orhan-Karsak, 2018). Sistemin işleyişi bakımından ele alındığında ise Türk milli eğitim sisteminde merkezi yönetimin, Japon eğitim sisteminde ise yerinden yönetimin ağır bastığı söylenebilir. Eğitimin genel amaçları olarak, her iki ülkede de bireylerin zihinsel ve fiziksel gelişimlerinin desteklenmesinin yanı sıra, doğruluk, adalet, öz saygı ve çalışkanlık özelliklerini kapsayan karakter eğitiminin de önemsendiği görülmektedir. Genel olarak her iki ülkede de eğitimin temel amacının, bilinçli vatandaşlar yetiştirerek toplumun refah düzeyini artırmak olduğu söylenebilir (Orhan-Karsak, 2018).

Japon eğitim sistemi, niteliği, okul- sanayi iş birliği ile toplumsal kültürün daha üretken hale gelmesi yönüyle gelişmekte olan ülkeler için bir ilham kaynağı olmaktadır (Ekinci, 2010).

ISBN
978-605-7875-34-1

Estonya'da zorunlu eğitim kapsamında olmamasına rağmen okul öncesi eğitime büyük önem verildiği görülmüştür (Parmaksız ve Zorlu, 2015). Okul öncesi eğitimde ağırlıklı olarak benimsenen amaç, okul hayatındaki başarıya hazırlıktır. Okulöncesi eğitim kurumları, çocuğun bireyselleşmesine, yetiştirilmesine ve gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bir diğer önemli nokta da gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarının okulöncesi eğitim giderleri belediyeler (yerel otoriteler) tarafından karşılanmaktadır (EURYDICE, 2006).

Ülkelerin eğitim sistemi politikaları, ülkelerin geçmişinden gelen izler ve nasıl bir vatandaş yetiştirilmek istendiği temelinde şekillenmektedir. Eğitim sistemini geliştirme ve düzenleme faaliyetlerinde mevcut durumu iyi analiz etmek ve başarılı ülke sistemlerini değerlendirmek önemlidir. Burada en çok üzerinde durulması gereken nokta ise mevcut yapıdaki problemi doğru tespit edip ihtiyaç duyulan düzenlemeleri ulusal politikalarımız çerçevesinde özgün bir yapıyla bütünleştirmektir.

Eğitimde okullaşma oranını artırmaya yönelik çalışmalar planlanırken insan kaynakları, fiziki altyapı ve bütçe verileri arasında tutarlılığı sağlamak önemlidir. Türkiye'de okul öncesi eğitim veren resmi ve özel kurumlar çeşitlilik göstermekte ve bu kurumların programlarında ve uygulamalarında bütünlük sağlanamamaktadır (TED, 2007).

Okul öncesi eğitimin, erken çocukluk bakımı, gelişimi ve eğitimi çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir (TEDMEM, 2017). Türkiye'de PISA uygulamasına katılan öğrencilerin %46,3'ünün okul öncesi eğitim almadığı ortaya konulmuştur. OECD'de ise bu oran %4,5'tir (ERG, 2018). Dolayısıyla okul öncesi eğitimde okullaşma oranının daha fazla artması yönünde plan ve politika uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Okul öncesi eğitimin, çocuğun günlük ihtiyaçlarının karşılanması ve bakımı olarak algılanmasının ötesinde, ahlaki davranışlar kazandıran, bireysel ve toplumsal sorumluluk duygusu aşılayan, entelektüel ve sosyal gelişim odaklı bir sistem olarak algılanmasına yönelik çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Akyüz, Y. (2012). *Türk eğitim tarihi.* (23.Baskı). Ankara: Pegem.

Apaydın, Ç. (2011). Singapur eğitim sistemi. A. Balcı (Ed.), *Karşılaştırmalı eğitim sistemleri* içinde (s. 513-531). Ankara: Pegem.

Bakioğlu, A., & Göçmen. G. (2013). Singapur eğitim sistemi. A. Bakioğlu (Ed.), *Karşılaştırmalı eğitim yönetimi* içinde (ss. 127-155). Ankara: Nobel.

Balcı, A. (Ed.). (2011). *Karşılaştırmalı eğitim sistemleri*. Ankara: Pegem.

Başaran, İ. E. (1994). *Türkiye eğitim sistemi*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Cemaloğlu, N. (2018). *Eğitimin pin kodu*. Ankara: Pegem.

Cheah, H. M., & Koh, T. S. (2001). Integration of ICT into education in Singapore. *Journal of Southeast Asian Education, 2*(1), 147-64.

Çelik, Z., Yurdakul, S., Bozgeyikli, H. ve Gümüş, S. (2017). *Eğitime bakış 2017: İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Çepni, S. (2016). *PISA ve TIMSS mantığını ve sorunlarını anlama.* Ankara: Pegem.

Demir, H. (t.y.). *Estonya'da okul öncesi eğitim sistemi*. https://hulyademirhly.wordpress.com/estonyada-okul-oncesi-egitim-sistemi/ sayfasından erişilmiştir.

Demirel, Ö. (2000). *Karşılaştırmalı eğitim*. Ankara: Pegem.

ISBN
978-605-7875-34-1

EDB (2015). *Education system and policy*. https://www.edb.gov.hk/en/edu-system/list-page.html sayfasından erişilmiştir.

Eğitim Pedia-S. (2014). *Eğitim sistemini dönüştüren ülkeler – 7: Singapur.* https://www.egitimpedia.com/egitim-sistemini-donusturen-ulkeler-7-singapur/ sayfasından erişilmiştir.

Eğitim Pedia-E. (2016). *PISA 2015'e göre eğitimde dünyanın en başarılı ülkeleri – 3: Estonya*. https://www.egitimpedia.com/pisa-2015%E2%80%B2e-gore-egitimde-dunyanin-en-basarili-ulkeleri-3-estonya/ sayfasından erişilmiştir.

Ekinci, A. (2010). Japon eğitim sisteminden Türk eğitim sistemine iyi örnekler. *Milli Eğitim,* (188), 32-49.

ERG (2009). *Eğitim izleme raporu*. http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_EIR-2009.pdf sayfasından erişilmiştir.

ERG (2018). *Eğitim izleme raporu 2017-18.* http://www.egitimreformugirisimi.org/egitim-izleme-raporu-2017-18-2/ sayfasından erişilmiştir.

EURYDICE. (2006). *Content and language integrated learning (clıl) at school in Europe.* http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/CLIL_EN.pdf sayfasından erişilmiştir.

Ergun, D. (2005). *Sosyoloji ve eğitim*. Ankara: İmge Kitabevi.

Gökçe, F. (2009). *Değişme sürecinde devlet ve eğitim: Güçler amaçlar ilişkiler.* Ankara: Pegem.

Güvenç, B. (1992). *Japon Kültürü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Kayhan, N. (2009). *21. yüzyılda Japonya'da insan kaynakları yönetimi ve endüstriyel ilişkiler sistemindeki değişim.* Ankara: Türkiye Haber-İş Sendikası.

Kaytan, E. (2007). *Türkiye, Singapur ve İngiltere matematik öğretim programlarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kıral, B., & Kıral, E. (2009). Japonya ilköğretim sistemi ve Türkiye ilköğretim sisteminin karşılaştırılması. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 12* (2009), 53-65.

Konan, N., Çetin, R. B., & Bozanoğlu, B. (2018). PISA'da başarılı olan ülkelerin eğitim finansmanının analizi. *Bilimsel Eğitim Araştırmaları, 2*(1), 56-70.

Korkmaz, T. (2005). *Türk eğitim sistemi ve İngiliz eğitim sisteminin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Kundakçı, S. (2013). Tokat *ili örneğinde zorunlu okul öncesi eğitim pilot uygulamasının değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Levent, F., & Yazıcı, E. (2014). Singapur eğitim sisteminin başarısına etki eden faktörlerin incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Dergisi,* (39), 121-143.

Liu, W. C. (2012). World's educational issues, policies and research in the 21st century: The Singapore's perspective. *Journal of all India Association for Educational Research, 24*(1), 15-18.

Manolova, O. (2011). Estonya eğitim sistemi. A. Balcı (Ed.), *Karşılaştırmalı eğitim sistemleri* içinde (s. 153-165). Ankara: Pegem.

MEB (2016). *Çocuk gelişimi ve eğitimi okul öncesi eğitim programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

MEB (2018a). *Millî eğitim istatistikleri örgün eğitim 2017/'18*. Ankara: MEB.

MEB (2018b). *Güçlü yarınlar için 2023 eğitim vizyonu.* http://2023vizyonu.meb.gov.tr/doc/2023_EGITIM_VIZYONU.pdf sayfasından erişilmiştir.

MEB EARGED. (2007). *PISA 2006 öğrenci başarılarını değerlendirme programı ulusal ön raporu*. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi.

MEB-ODSGM (2015). *PISA 2015 ulusal raporu*. http://pisa.meb.gov.tr/wp-content/uploads/2014/11/PISA2015_UlusalRapor.pdf sayfasından erişilmiştir.

MEB-ODSGM (2016). *Uluslararası öğrenci değerlendirme programı PISA 2015 ulusal raporu.* Ankara: MEB.

Memmedova-Telci, A. (2011). Japonya eğitim sistemi. A. Balcı (Ed.), Karşılaştırmalı eğitim sistemleri içinde (s. 365-382). Ankara: Pegem.

MEXT/NIER (2011). *Preschool education and care in Japan*. https://www.nier.go.jp/English/educationjapan/pdf/201109ECEC.pdf sayfasından erişilmiştir.

MOE Ministry of Education Singapore. (2018). *Pre-school*. https://www.moe.gov.sg/education/preschool sayfasından erişilmiştir.

Mourshed, M., Chijioke, C. & Barber, M. (2010). *How the world's most improved school system keep getting better.* McKinsey & Company.

OECD (2005). *Teachers matter: Attracting, developing and retaining effective teachers.* http://www.oecd.org/dataoecd/39/47/34990905.pdf *sayfasından erişilmiştir.*

OECD (2011). *Encouraging quality in early childhood education and care (ECEC).* http://www.oecd.org/education/school/48483409.pdf sayfasından erişilmiştir.

OECD (2012). *Strong performers and successful reformers in education lessons from PISA for Japan*. OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264118539-en sayfasından erişilmiştir.

OECD (2015). *OECD Education at a Glance 2015.* https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance_19991487 sayfasından erişilmiştir.

OECD (2016). *PISA 2015 assessment and analytical framework: Science, reading, mathematic and financial literacy*. Paris: PISA, OECD Publishing.

OECD Country Note, (2016). *PISA 2015 high performers: Estonia.* https://www.oecd.org/pisa/PISA-2015-estonia.pdf sayfasından erişilmiştir.

Oğuzkan, Ş., & Oral, G. (1997). *Okul öncesi eğitimi*. İstanbul: MEB.

Orhan-Karsak, H. G. (2018). Japon eğitim sistemine genel bir bakış. *Turkish Studies, 13*(4), 965-997.

Öndeş, Ö. (2017). *PISA'da Finlandiya'yı geride bırakan Estonya'nın sırrı: Önce nasıl insan yetiştireceğinize karar verin.* http://www.hurriyet.com.tr/egitim/once-nasil-insan-yetistireceginize-karar-verin-40363819 sayfasından erişilmiştir.

Özkan, E. A. (2006). *Türkiye, Belçika (Flaman) ve Singapur matematik öğretim programları üzerine karşılaştırmalı bir çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, N. (2005). İktisadi kalkınmada eğitimin rolü. *Sosyo Ekonomi Dergisi,* (1), 27-44.

Parmaksız, R. Ş., & Zorlu, F. (2015, Nisan). *Türkiye ve Estonya eğitim sistemlerinin karşılaştırılması.* 6. Uluslararası Eğitimde Yeni Yönelimler Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Antalya.

PISA (2015). *PISA 2015 results in focus*. https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf sayfasından erişilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sakai, A. (2006). *Japonya ve Türkiye'de okul öncesi eğitimin tarihsel gelişimi ile Japon ve Türk annelerin okul öncesi eğitim ile ilgili görüşlerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sevinç, M. (2005). *Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar 1.* İstanbul: Morpa Kültür.

Sönmez, A. (2018). *Türkiye ve Singapur eğitim sistemlerinin karşılaştırılması* [Power Point sunusu]. https://prezi.com/ze390khbqg_x/turkiye-ve-singapur-egitim-sistemlerinin-karslastrlmas/ sayfasından erişilmiştir.

Şirin, S. R., & Vatanartıran, S. (2014). *PISA 2012 değerlendirmesi: Türkiye için veriye dayalı eğitim reformu önerileri*. İstanbul: TÜSİAD Yayınları.

Tan, J., & Gopinathan, S. (2000). Education reform in Singapore: Towards greater creativity and innovation. *NIRA Review, 7*(3), 5-10.

TEDMEM (2017). *2017 Eğitim değerlendirme raporu*. https://tedmem.org/download/2017-egitim-degerlendirme-raporu?wpdmdl=2564 sayfasından erişilmiştir.

Turgut, M. (2001). *Japon mucizesi ve Türkiye*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Türkmen, F. (2002). *Eğitimin ekonomik ve sosyal faydaları ve Türkiye'de eğitim ekonomik büyüme ilişkisinin araştırılması*. DPT-Uzmanlık Tezleri, Ankara.

Türkoğlu, A. (1998). *Karşılaştırmalı eğitim "Dünya ülkelerinden örneklerle*. Adana: Baki Kitabevi.

UNDP (2018). *Human development ındices and ındicators*. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf sayfasından erişilmiştir.

UNESCO (2016). *UNESCO 2016.* https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248073 sayfasından erişilmiştir.

WB The World Bank (2018). *Population, total (2017)*.https://data.worldbank.org/country sayfasından erişilmiştir.

Yoleri, S. (2012). Dünyada ve Türkiye'de okul öncesi eğitimde mevcut durum. F. Gülaçtı & S. Tümkaya (Ed.), *Erken çocukluk eğitimi* içinde (s. 110-202). Ankara: Pegem.

Zembat, R. (1999). *Okul öncesi eğitimde program okul öncesi eğitimde temel konular öğretmen el kitabı.* İstanbul: Ya-Pa.

ISBN
978-605-7875-34-1

TÜRKİYE'DE ENERJİ KAYNAKLARININ EKONOMİK ÖNEMİ
ECONOMIC IMPORTANCE OF ENERGY RESOURCES IN TURKEY

Görkemli KAZAR
Doç.Dr., Munzur Üniversitesi, gorkemli33@hotmail.com

Altuğ KAZAR
Doç.Dr., Munzur Üniversitesi, akazar@hotmail.com

ÖZET

İktisat bilimi ilk ortaya çıktığı zamanlarda, doğal kaynakların ekonomik faaliyetteki rolü, daha çok tarımla bağlantılı olan su ve toprak arzı açısından değerlendirilmiştir. Sanayi Devriminden sonra enerji kaynakları da ilgi çekmeye başlamıştır. 20. yüzyıla gelindiğinde ise artan ekonomik faaliyetlerin doğal kaynakları aşırı kullanarak küresel ölçekte çevre kirliliğini arttırması ve ekolojik sistemde yol açtığı tahribatın geri dönüşü olmayacağı endişesi ön plana çıkmıştır. Özellikle sanayii üretiminin ihtiyaç duyduğu enerjinin doğal kaynak kullanılarak üretilmesi, doğal kaynakların fiziki sınırlarına yaklaşılması, enerji kullanımını da büyümenin temel sorunlarından birisi haline dönüştürmüştür.

Enerji ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen literatür 1970'lere dayanmaktadır. 1970'li yıllarda ortaya çıkan petrol şokları, enerji fiyatlarında ani artışlara yol açarak, dünya genelinde ülkelerin büyüme hızlarını olumsuz etkilemiştir. Bunun sonucu olarak, enerji tasarruf süreçlerinin uygulanması zorunlu hale gelmiştir. Maliyetlerin artması ile birlikte, farklı ülkeler veya ülke grupları için, enerji ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli zaman serisi çalışmaları yapılmıştır. Çalışmaların bulguları, ekonomik açıdan etkin politikalar üretmek ve enerji politikalarının ekonomik etkilerini görebilmek açısından önemli hale gelmiştir. Fakat yapılan bu çalışmalar, 1985 yılından sonra petrol krizlerinin ekonomi üzerindeki etkisinin azalması ile yavaşlamıştır. 1990'lı yıllara gelindiğinde fosil kaynakların aşırı kullanımı sonucu küresel iklim değişikliği, çevre sorunları ve birincil enerji kaynaklarının hızla tükenmeye başlaması enerjiyi bir kez daha gündeme getirmiştir. Bu gelişmelerle enerji ve büyüme arasındaki ilişkiyi test etmeye yönelik çalışmaların sayısı artmıştır.

Birleşmiş Milletler enerji kaynaklarını 'yenilenebilir' ve 'yenilenemez enerji kaynakları' olmak üzere iki ana grupta sınıflandırmaktadır. Enerji kaynaklarının sınırlı oluşu ve büyük miktarlarda tüketilmesinin neden olduğu çevre tahribatı yenilenebilir enerji kaynaklarının önemini arttırmıştır. Çalışmamızda 2000Q1-2018Q3 dönemi için Türkiye'de elektrik enerjisi üretiminde kullanılan yenilenebilir ve yenilenemez enerji kaynaklarını büyüme üzerindeki etkisi araştırılacaktır. Bu amaçla, ARDL modeli kullanılarak uzun ve kısa dönemli etkiler analiz edilecek ve sonuçlar tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Enerji Kaynakları, Ekonomik Büyüme, ARDL

1. GİRİŞ

ISBN
978-605-7875-34-1

Enerji, ekonomik faaliyetler için olduğu kadar tüketim için de temel bir girdidir. Enerji her toplumun önemli bir parçasıdır ve toplumun sosyal ve ekonomik yaşam standardını iyileştirmek için zorunlu bir rol üstlenir. Gittikçe serbestleşen ve küreselleşen ekonomilerde tarımsal, endüstriyel faaliyetlerin yaygın olarak kullanılmasından dolayı enerji gereksinimleri önemli ölçüde artmıştır. Enerjinin rolü gelirin, istihdamın ve sürdürülebilir bir çevre yaratılmasında önemlidir ve bu nedenle ekonomi buna büyük ölçüde bağlıdır. Bu nedenle, enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki bağ, özellikle endüstriyel faaliyetlerin büyümedeki artan rolünü kanıtladığı son yıllarda, ekonomik araştırmacıların dikkatini çekmiştir (Lee ve Chang, 2007; Narayan ve Smyth 2008; Apergis ve Payne, 2009). Ayrıca, teknolojideki ilerlemeler, artan nüfus ve daha yüksek tüketim seviyeleri, yıllar geçtikçe artan enerji gereksinimlerini karşılama sorununu getirmektedir.

Zamanın geçmesiyle insanlık, ağaçtan nükleer enerjiye kadar enerji ihtiyacını karşılamak için çeşitli kaynaklar kullanmıştır (Mirza ve diğerleri, 2008). Enerji kaynakları yenilenebilir ve yenilenemez olmak üzere ikiye ayrılabilir. Yenilenemeyen enerji petrol, nükleer, gaz ve kömürü içerir. Bunlar tedarikte sınırlıdır ve geri dönüştürülemez veya değiştirilemez. Yenilenemeyen kaynakların sonsuza dek kullanılması mümkün değildir, çünkü bir kez tüketildiklerinde aynı eski kapasitede çoğaltılamaz veya yenilenemez. Fosil yakıtlar olarak da ifade edilen bu kaynaklar küresel enerji talebinin üçte birini karşılamaktadır. Öte yandan, fosil yakıtların yoğun kullanımı doğrudan küresel ısınmaya ve iklim değişikliğine neden olan sera gazı (GHG) emisyonu yoluyla çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. (Banos, vd., 2011). Bu yüzden, çevresel sorunları da beraberinde getirmekte olan yenilenemez kaynaklar sürdürülebilir kalkınmayı sınırlamaktadır. Günümüzde, enerji ile ilgili çeşitli çevresel sorunların üstesinden gelmek ve enerji hacmini artırmak Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Dünya Bankası gibi kuruluşların gündemine de dahil edilmiştir. Hem UNDP hem de Dünya Bankası fosil yakıt tüketimini azaltarak ve özel sektör elektrik üretiminin arttırılması konusunda yenilenebilir enerji kaynaklarına daha fazla dikkat çekmekte ve destek vermektedir. En büyük yenilenebilir enerji kaynakları rüzgâr, güneş, hidro (su), biyokütle ve jeotermaldir. Bu kaynaklar arzda sınırsız ve doğal olarak yenilenebilir. Yenilenebilir enerji ile sürdürülebilir kalkınma arasında yakın bir bağlantı olduğundan, yenilenebilir enerji teknolojilerinin iyileştirilmesi sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olacaktır (Dincer, 2000).

Enerji ile iktisadi büyüme arasındaki ilişki, iktisat literatürün de ciddi tartışmalara konu olmuştur. Neoklasik iktisatta ve içsel büyüme teorilerinde, enerjinin ekonomik büyümedeki ve üretimdeki rolüne gerekli önem verilmemiştir. İktisat literatüründe enerjinin ekonomik etkilerini analiz eden ilk iktisatçı Jewons'tur. 1895 yılında yayınlanan 'Kömür Sorunu' isimli kitabında, enerjinin ekonomik büyüme üzerinde nihai kısıt oluşturacağını -doğal kaynaklar fiziki olarak tükenmese bile- kaynaklar azaldıkça, maliyetlerin ekonomi üzerinde artan bir baskıya yol açacağını belirtmiştir (Tezel, 1995). Enerji ile iktisadi büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalara önder olan ilk çalışma Kraft ve Kraft (1978)'ın gerçekleştirdiği çalışmadır. Çalışmada, GSMH'dan enerji kullanımına doğru bir nedensellik olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 1983 yılında Hamilton tarafından yapılan çalışmada neoklasik büyüme modeline enerji (petrol) faktörünü de katılarak petrol fiyatları ile GSYİH büyümesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Burbridge ve Harrison 1984 yılında Hamilton modelini OECD ülkelerine uygulamıştır (Çelik, Çetin; 2007). Hamilton, Burbridge ve Harrison

ISBN
978-605-7875-34-1

(HBH) modeliyle enerjinin ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerden biri olduğu, iktisat literatüründe kabul görmeye başlamıştır (Yapraklı, 2013).

Çalışmamızda yenilenemez ve yenilenebilir enerji kaynaklarının ekonomik gelişme üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bir sonraki bölümde, yenilenebilir enerji ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki hakkında literatür taraması yapılacaktır. Üçüncü bölümde, bu çalışmada kullanılan veri seti ve yöntem tanıtılacak ve analiz sonuçları verilecektir. Sonuç bölümünde ise bulgular tartışılacaktır.

2. LİTERATÜR

1970'li yıllarda yoğun bir şekilde tartışılan büyümenin sınırları kullanılan enerji açısından gündeme getirilmiş ve büyümenin belirleyicileri yeni bir boyut kazanmıştır. Üretim fonksiyonunu kullanan temel çalışmalardan biri Rasche ve Tatom (1977) tarafından yapılmıştır. Sonuçlar enerjinin ekonomik büyümeye olumlu etkisinin oldukça büyük olduğunu göstermektedir. Bu çalışmalardan sonra, özellikle 21. yüzyılda, enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki kısa dönem ve uzun dönem nedensel ilişkiyi inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Yoo 2006, Shahbaz ve Lean 2012, Aslan vd. 2014, Alam vd. 2017).

Enerji tüketimi ve ekonomik büyüme ilişkisi ile ilgili literatür, Apergis ve Payne (2009, 2012); Arbex ve Perobelli (2010); Lee ve Chang (2007, 2008); Narayan ve Smyth (2008); Stern (2000); Stresing, Lindenberger ve Kummel (2008); Yuan ve diğ. (2008) gibi çalışmalarda dört hipotezle genelleştirmiştir:

1. Geribildirim hipotezi (ET↔GSYİH); GSYİH büyümesi ve enerji kullanımı arasında karşılıklı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Enerji tüketimine ilişkin politikanın ekonomik büyümeyi olumlu veya olumsuz yönde etkilediği ve bunun tersi anlamına gelir. Bu durumda enerji koruma politikası, ekonomik büyümenin azalmasına neden olabilir; ekonomik performans ise toplam enerji kullanımına yansıyacaktır. Ekonomik büyüme ile enerji tüketimi arasında iki yönlü bir nedensellik ilişkisi Doğan (2015), Apergis ve Payne (2012), Fuinhas ve Marques (2012) Lin ve Moubarak (2014) ve Shakouri ve Yazdi (2017) çalışmaları tarafından doğrulanmaktadır.

2. Büyüme hipotezi (ET→GSYİH); enerji tüketiminin büyümeye neden olduğunu ifade eder. Enerji tüketiminin, sermayeyi ve emeği dönüştürmek ve / veya birleştirmek için doğrudan ve / veya tamamlayıcı olarak ekonomik büyümede hayati bir rol oynadığı kanıtlanmış bir durumdur. Bu hipotez, enerji kullanımından büyümeye giden tek yönlü nedensellik tarafından savunulmakta ve bu, enerji tüketiminin azaltılmasının büyüme üzerinde olumsuz etkiler yaratacağı anlamına gelmektedir. Bu durumda enerji politikası, enerji kullanımının neden olduğu kirliliği azaltan yeşil enerji aramayı amaçlamaktadır.Enerji tüketim politikası değişirse doğrudan ekonomik büyümeyi etkilediğini gösterir. Bunu destekleyen çalışmalar Lee ve Chang (2007), Narayan ve Smyth (2008), Bowden ve Payne (2009), Apergis ve Payne (2009) Yıldırım ve ark. (2012), Salim ve diğ. (2014), Bilgili ve Öztürk (2015) ve Bhattacharya ve ark. (2016) olarak sıralanabilir.

3. Doğal kaynakların korunma hipotezi (GSYİH→ET); ekonomik büyümenin enerji tüketimine yol açtığını ifade eder. Enerji tüketimi ekonomik büyümeyi belirlemez, ancak ekonomik büyüme enerji kullanımını belirler. Bu hipotez, büyümeden toplam enerji kullanımına kadar giden tek yönlü nedensellik tarafından belirlenir. Enerji kullanımını azaltan enerji politikası büyümenin

ISBN
978-605-7875-34-1

azalmasına yol açmayabilir. Bu hipotez orta gelirli ülkeler için Huang, Hwang ve Yang (2008) tarafından, G7 ülkeleri için Sadorsky (2009) tarafından, Türkiye için Ocal ve Aslan (2013) tarafından, Hindistan için Tiwari (2011) tarafından, OECD ülkeleri için Kula (2014) tarafından ve Tunus için Brini ve ark. (2017) tarafından doğrulanmıştır.

4. Tarafsızlık hipotezi (GSYİH─ET); ekonomik büyüme ile enerji tüketiminin birbirinden etkilenmediğini ifade eder. Bu hipotez, bu iki faktör arasındaki nedensellik eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durumda, enerji tüketimindeki azalmayı destekleyen enerji politikasının büyüme üzerinde bir etkisi olmayacaktır. Bu, ekonomik büyüme veya enerji tüketiminde herhangi bir değişiklik olursa, diğerini etkilemeyeceği anlamına gelir. Yenilenebilir enerji tüketimi ile ekonomik büyüme ilişkisindeki tarafsızlık hipotezi Avrupa için Menegaki (2011) tarafından, Amerika için Soytas, Sari ve Ewing (2007) tarafından, çalışması desteklemektedir.

Literatürde ele alınan nedensel ilişkinin yenilenebilir enerji ve nükleer enerji kavramıyla genişletilmesi oldukça yenidir. Apergis vd.(2010) çalışmasından sonra Apergis ve Payne (2010a, 2010b, 2011a, 2011b) ağırlıklı olarak yenilenebilir enerji tüketimi üzerine yoğunlaşırken, Apergis ve Payne (2010c), Wolde-Rufael ve Menyah (2010), Lee ve Chiu (2011a, 2011b) ve Payne ve Taylor (2010) temel olarak nükleer enerji tüketimiyle ilgilenmiştir.

Enerji-büyüme ilişkisi literatüre ilişkin hipotezler ve bunları destekleyen yukarıda sıralanmış çalışmalar göz önüne alındığında, herhangi bir fikir birliğine ulaşılmadığı görülmektedir (Sebri, 2015). Bu çalışmalar ekonometrik metodoloji, zaman periyodu, değişkenler, ülkeler, enerji tipleri ve sonuçlar açısından farklılaşmaktadır. Ayrıca, ekonomik büyüme dinamiklerinin enerji tüketiminin yenilenebilir ve yenilenemez kaynaklar açısından değerlendirilmesine yönelik sınırlı sayıda çalışma yapılmıştır. Yenilenebilir ve yenilenemeyen enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi araştıran önemli çalışmalar Bowden ve Payne (2010), Apergis ve Payne (2012), Tugcu, Ozturk, ve Aslan (2012) olarak sıralanabilir. Bu nedenle, kapsamlı enerji politikalarının tasarlanması için ayrıştırılmış enerji tüketiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin araştırılması önemli olacaktır.

3. VERİ, YÖNTEM VE SONUÇLAR

Çalışmada Türkiye için 2000Q1–2018Q3 dönemi verileri kullanılmıştır. Veriler OECD veritabanından elde edilmiştir, kişibaşına reel GSYH milyon TL cinsinden, enerji üretiminde kullanılan yenilenebilir kaynaklar ve yenilenemez kaynaklar ise Gigawatt saat cinsinden (IEA) Uluslararası Enerji Ajansı Aylık Elektrik İstatistikleri veri tabanından alınmıştır. Serilerin logaritması alınmış ve mevsimsellikten arındırılmıştır. Çalışmamız büyüme hipotezine dayandırılmış ve buna göre modelin genel çerçevesi aşağıda verilmiştir.

$Y = f(\text{RE}, \text{CE})$

Çalışmamızda uzun ve kısa dönemli eşbütünleşim ilişkisinin modellenmesi amacıyla Pesaran ve Shin (1998) ve Pesaran vd. (2001) tarafından tanımlanan ARDL sınır testi kullanılacaktır. ARDL sınır testi yöntemi kullanılarak seri korelasyon ve içselliğe bağlı sorunların olmasını önlemektedir (Odhiambo, 2009). Bu çalışmada yenilenebilir ve yenilenemez kaynakların

ISBN
978-605-7875-34-1

büyüme üzerindeki etkisinin araştırılması amaçlandığından kullanılan ARDL sınır testi modeli aşağıdaki gibi ifade edilmiştir:

$$\Delta \ln KBG_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{n} \alpha_{1i} \Delta \ln KBG_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} \alpha_{2i} \Delta \ln RE_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} \alpha_{3i} \Delta CE_{t-i} + \beta_1 \ln KBG_{t-1} + \beta_2 \ln RE_{t-1} + \beta_3 CE_{t-1} + \varepsilon_t$$

Bu denklemde KBG ekonomik büyüme göstergesi olarak reel kişi başına hasılayı göstermektedir. Yenilenebilir enerji RE ifade edirken, CE yenilenemeyen enerjiyi göstermektedir. "ln" doğal logaritmayı, ε_t hata terimini, α kısa dönem katsayıları, β ise uzun dönem katsayıları göstermektedir. Δ birinci farkı gösteren işlemcidir, t zamanı gösterirken n modeldeki maksimum gecikme sayısını göstermektedir.

Bu durumda hata düzeltme modeli aşağıdaki gibi yazılabilmektedir:

$$\Delta \ln KBG_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{n} \alpha_{1i} \Delta \ln KBG_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} \alpha_{2i} \Delta \ln RE_{t-i} + \sum_{i=0}^{n} \alpha_{3i} \Delta CE_{t-i} + \beta ECM_{t-1} + \varepsilon_t$$

burada β hata düzeltme teriminin katsayısıdır. Bu katsayının istatistiksel açıdan anlamlı ve sıfır ile bir arasında negatif değer alması beklenmektedir. ECM (hata düzeltme modeli), tahmin edilen modelin uzun dönemli denge patikasına yönelmesindeki kısa dönemli uyarlanma hızını ölçmektedir.

Çalışmamıza ilişkin serilerin birim kök analizlerine ilişkin sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir. Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi verilerin durağanlığının araştırılması amacıyla kullanılmıştır.

Tablo 1. ADF Birim Kök Test Sonuçları

		Düzey		Birinci Farklar	
		t-stat.	prob.	t-stat.	prob.
KBG	Sabit	-0,19	0,93	-8,60	0,00
	Sabit ve trent	-2,55	0,31	-8,59	0,00
	-	4,17	0,10	-7,30	0,00
Yenilenebilir enerji	Sabit	-1,77	0.3948	-8,67	0,00
	Sabit ve trent	-3,51	0.0462	-8,57	0,00
	-	0.09	0.7086	-8,71	0,00
Yenilenemez enerji	Sabit	-1,88	0.3410	-6,17	0,00
	Sabit ve trent	-0.85	0.9558	-6,35	0,00
	-	0.23	0.7511	-6,25	0,00

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'den görülebileceği gibi sadece yenilenebilir enerjinin sabit ve trentli modelinde düzey verileri %5 anlamlılık düzeyinde durağandır. Bu serinin diğer modellerinin ise birinci fark verilerinin durağan olduğu görülmektedir. Kişi başına hasıla ve yenilenemez kaynakların tüm modellerinin birinci farkları alındığında %1 anlamlılık düzeyinde durağanlaştığı ve bu serilerin I(1) seriler olduğu anlaşılmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 1'de verilen durağanlık testi sonuçlarına göre tahmin edilmeye çalışılan modelde I(1) düzeyine sahip veriler bulunmaktadır. Pesaran vd. (2001) tarafından önerilen sınır testi yaklaşımı ARDL yöntemiyle eşbütünleşimi test etmek için kullanılmaktadır. Çalışmamızda da bu yöntem değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisinin var olup olmadığını test etmek için kullanılmıştır. Eşbütünleşim sonuçları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. ARDL Sınır Testi Sonuçları

	Seçilen Model: ARDL(1, 1, 4)
F-istatistiği	12,55***
1% I(0)	4.13
I(1)	5,00
5% I(0)	3,10
I(1)	3.87
10% I(0)	2.63
I(1)	3,35

Seçilen ARDL(1,1,4) modeli için de değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, F-istatistiklerinin her üç durumda da üst sınırı aşmasıdır. Dolayısıyla, bütün ARDL modelleri için % 5 anlamlılık düzeyinde eşbütünleşimin olmadığı boş hipotez reddedilir. Buna göre, oluşturulan bütün ARDL modellerinde modele dahil değişkenler arasında istikrarlı bir uzun dönemli ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Bağımsız değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi açıklayabilmek için uzun dönemli analiz yapılmış ve sonuçlar Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Uzun Dönem Sonuçları

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	Olasılık
Sabit	-1,763	0,496	-3,556	0,001
Yenilenebilir enerji	0,508	0,066	7,654	0,000
Yenilenemez enerji	0,473	0,085	5,553	0,000

Sonuçlara göre uzun dönemde gerek yenilenebilir kaynakların gerekse yenilenemez kaynakların kullanılması büyümeyi önemli ölçüde etkilemektedir. Burada önemli olan temiz enerji kaynaklarına dayanan yenilenebilir kaynakların büyüme üzerindeki etkisinin yenilenemez kaynakların etkisinden büyük olmasıdır. Buna göre, Türkiye büyüme hedeflerini gerçekleştirirken bu uzun dönemli etkiyi de dikkate alıp üretimde çevresel bozulma yaratmayan yenilenebilir kaynaklara önem vermelidir. Çalışmamız değişkenler arasındaki kısa dönemli dinamikleri araştırılmasıyla devam etmektedir. Sonuçlar Tablo 4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Kısa Dönem Sonuçları

Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistiği	Olasılık
D(Yenilenebilir enerji)	0,065	0,016	4,130	0,000

ISBN
978-605-7875-34-1

D(Yenilenemez enerji)	-0,023	0,026	-0,887	0,379
D(Yenilenemez enerji(-1))	-0,036	0,039	-0,915	0,364
D(Yenilenemez enerji(-2))	0,070	0,040	1,758	0,084
D(Yenilenemez enerji(-3))	0,136	0,040	3,419	0,001
CointEq(-1)*	-0,210	0,029	-7,254	0,000
R^2	0.995			
Breusch-Godfrey SeriKorelasyon LM Testi	0.404894		0.6689	
Jarque-Bera İstatistiği	0,673		0.714	
Ramsey RESET Test	0.026145		0.9792	
Heteroskedasticity Test: Harvey	1,339		0.2415	

Hata düzeltme mekanizması, denge düzeyinde herhangi bir sapma meydana gelmesi durumunda uzun dönem dengeye doğru düzeltilme hızı hakkında bize bilgi verir. Tablodan elde ettiğimiz sonuçlara göre, bir şok sonrasında uzun dönem dengeye yakınsamanın hızı %21 olarak gerçekleşmektedir. Burada katsayı anlamlı ve beklendiği gibi negatif değere sahiptir. Buna göre değişkenler arasındaki uzun dönemli dengeden sapmalar 5 dönem içinde giderilebileceği anlamına gelmektedir.

Tablo 4 'te gösterilen kısa dönem sonuçları yenilenebilir kaynaklardaki %1'lik bir artışın kişi başına geliri %0.065 arttıracağını göstermektedir. Tablodan anlaşılabileceği gibi yenilenebilir kaynaklar etkisini hemen göstermesine rağmen yenilenemez kaynaklardaki etkiler gecikmeli olarak anlam kazanmaktadır. Buna göre yenilenemez kaynaklarda %1 düzeyindeki bir artış kişi başına geliri 3 dönem sonra %0.136 düzeyinde arttırmaktadır.

Şekil 1. CUSUM-CUSUMQ Artıkları

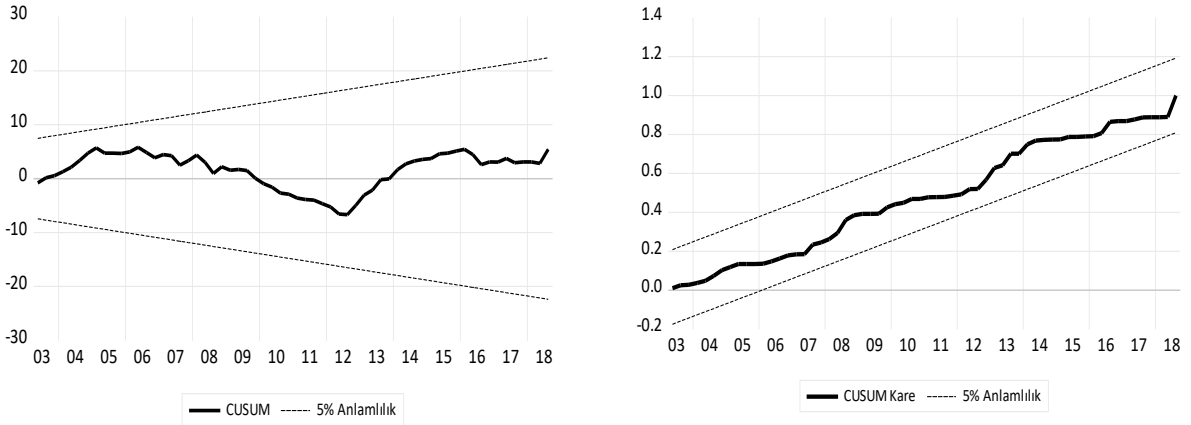

Çalışmamızda modelin sonuçlarının doğruluğunun tartışılması açısından çeşitli diyagnostik ve istikrar testleri yapılmış ve sonuçlar Tabloda verilmiştir. Diagnostik test sonuçları, modelde otokorelasyon, heteroskedastite, fonksiyonel ve normallik problemleri olmadığını ortaya koymaktadır. Görüldüğü gibi, tanılama testlerinin olasılık değerleri %5'ten büyük olması, %5 anlamlılık düzeyinde her testin boş hipotezinin reddedilmesine yol açmıştır. Ayrıca, Şekil 1'de verilen CUSUM ve CUSUMQ artıkları %5 kritik değer sınırları arasında kaldığı için modelin istikrarlı olduğunu kanıtlamaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

4. SONUÇ

Günümüzde doğal kaynaklar fiziki sınırlarına yaklaşmış, aşırı kullanımı çevresel tahribatlara yol açmıştır. Sanayi devrimiyle artan üretim, enerjiyi büyümenin lokomotifi haline getirmiştir. Özellikle, petrol şoklarının ekonomiler üzerindeki olumsuz etkisinin görülmesiyle birlikte literatürde büyüme analizlerinde enerjinin rolü incelenmeye başlanmıştır. 1990'lı yıllarda enerji kaynaklarının neden olduğu çevresel etkilerin fark edilmesi enerji konusunda politikalar oluşturulması zorunluluğunu ortaya çıkmıştır. Kaynakların yenilenebilir ve yenilenemez olarak ayrılmasıyla birlikte sürdürülebilir bir büyümenin ancak yenilenebilir kaynaklarla sağlanabileceği anlaşılmıştır.

Türkiye gelişmekte olan bir ülkedir ve ekonomik büyümesini sürdürmek ve geliştirmek için enerjiye ihtiyacı vardır. Ancak, bazı gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler gibi, enerji bağımlılığı da Türkiye için büyük bir ekonomik sorundur. Çalışmamızda Türkiye için yenilenebilir ve yenilenemez kaynakların üretim üzerindeki kısa ve uzun dönem etkileri araştırılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2000Q1–2018Q3 dönemi verileri kullanılmıştır. Sonuçlar uzun dönemde her iki kaynağın da büyümeyi önemli derecede olumlu etkilediğini göstermektedir. Kısa dönemde ise yenilenebilir kaynakların büyüme üzerindeki olumlu etkisi kısa sürede görülmesine rağmen yenilenemez kaynakların büyüme üzerindeki etkisi gecikmeli olarak ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar kısa dönemde yenilenemez kaynaklar daha etkin olsa da uzun dönemde yenilenebilir kaynakların büyüme üzerinde daha fazla etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Türkiye'de ekonominin büyümesi çeşitli sektörlerde kullanılan elektrik tüketimini hızla arttırmaktadır. Ayrıca, hanehalkı yüksek gelire bağlı olarak, daha fazla elektrik ekipmanı kullanmaktadır. Artan enerji ihtiyacına paralel olarak Türkiye'de enerji politikaları belirlenmiştir. Bu politikalar atıl kaynakların değerlendirilmesi, enerji verimliliğinin arttırılması ve enerji arz güvenliğinin sağlanması amaçlarını taşımaktadır. Ülkenin gelecekteki enerji talebini karşılamaya yönelik seçilecek enerji teknolojisi, ithal enerjiye dayalı yapıya sahip olan Türkiye için son derece önemlidir. Çalışmamızın bulgularına göre uzun dönemde büyüme üzerinde yenilenebilir kaynaklar daha etkindir. Bu kaynakların sürdürülebilir kalkınmadaki rolü dikkate alındığında, Türkiye'de enerji darboğazının çözülmesi konusunda yenilenebilir kaynakların kullanımını teşvik edici politikaların uygulanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Alam, M. J., Ahmed, M., & Begum, I. A. (2017). Nexus between non-renewable energy demand and economic growth in Bangladesh: Application of Maximum Entropy Bootstrap approach. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 72(January), 399–406. https://doi.org/10.1016/j.rser.2017.01.007

Apergis, N., & Payne, J.E. (2009). Energy consumption and economic growth in Central America: evidence from a panel cointegration and error correction model. Energy Economics, 31(2), 211-216.

Apergis, N., & Payne, J.E. (2012). Renewable and non-renewable energy consumption-growth nexus: Evidence from a panel error correction model. Energy Economics, 34(3), 733-738.

ISBN
978-605-7875-34-1

Apergis, N., Payne, J.E. (2010a), Renewable energy consumption and economic growth: Evidence from a panel of OECD countries, Energy Policy, 38, 656-660.

Apergis, N., Payne, J.E. (2010b), Renewable energy consumption and growth in Eurasia, Energy Economics,. 32, 1392-1397.

Apergis, N., Payne, J.E. (2010c), A panel study of nuclear energy consumption and economic growth, Energy Economics, 32, 545-549.

Apergis, N., Payne, J.E. (2011a), The renewable energy consumption-growth nexus in Central America, Applied Energy, 88, 343-347.

Apergis, N., Payne, J.E. (2011b), Renewable and non-renewable electricity consumption-growth nexus: Evidence from emerging market economies, Applied Energy, 88, 5226-5230.

Apergis, N., & Payne, J.E. (2012). Renewable and non-renewable energy consumption-growth nexus: Evidence from a panel error correction model. Energy Economics, 34(3), 733–738.

Apergis, N., Payne, J.E., Menyah, K., Wolde-Rufael, Y. (2010), On the causal dynamics between emissions, nuclear energy, renewable energy, and economic growth, Energy Economics, 69, 2255-2260.

Arbex, M., & Perobelli, F. S. (2010). Solow meets Leontief: Economic growth and energy consumption. Energy Economics, 32(1), 43-53.

Aslan, A., Apergis, N., & Yildirim, S. (2014). Causality between energy consumption and GDP in the U.S.: Evidence from wavelet analysis. Frontiers in Energy, 8(1), 1–8.

Banos, R., Manzano-Agugliaro, F., Montoya, F.G., Gil, C., Alcayde, A. (2011), Optimization methods applied to renewable and sustainable energy: A review, Renewable and Sustainable Energy Reviews, 15(4) 1753–1766.

Bhattacharya, M., Paramati, S. R., Ozturk, I., & Bhattacharya, S. (2016a). The effect of renewable energy consumption on economic growth: Evidence from top 38 countries. Applied Energy, 162, 733–741.

Bilgili, F., & Ozturk, I. (2015). Biomass energy and economic growth nexus in G7 countries: Evidence from dynamic panel data. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 49, 132–138.

Bowden, N., & Payne, J. E. (2009). The causal relationship between US energy consumption and real output: A disaggregated analysis. Journal of Policy Modeling, 31(2), 180–188.

Bowden, N., & Payne, J. E. (2010). Sectoral analysis of the causal relationship between renewable and non-renewable energy consumption and real output in the US. Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy, 5(4), 400–408.

Brini, R., Amara, M., & Jemmali, H. (2017a). Renewable energy consumption, International trade, oil price and economic growth inter-linkages: The case of Tunisia. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 76(January), 620–627. https://doi.org/10.1016/j.rser.2017.03.067

ISBN
978-605-7875-34-1

Çelik T., Çetin A., (2007), Petrol fiyatlarının makro ekonomik etkileri: Türkiye ekonomisi için ampirik bir uygulama, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, (10)1.

Dincer, I. (2000), Renewable energy and sustainable development: a crucial review, Renewable and Sustainable Energy Reviews, 4(2), 157–175.

Dogan, E. (2015). The relationship between economic growth and electricity consumption from renewable and non-renewable sources: A study of Turkey. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 52, 534–546.

Fuinhas, J. A., & Marques, A. C. (2012). Energy consumption and economic growth nexus in Portugal, Italy, Greece, Spain and Turkey: An ARDL bounds test approach (1965–2009). Energy Economics, 34(2), 511–517.

Kula, F. (2014). The long-run relationship between renewable electricity consumption and GDP: Evidence from panel data. Energy Sources, Part B: Economics, Planning and Policy, 9(2), 156–160. https://doi.org/10.1080/15567249.2010.481655

Lee, C. C., & Chang, C. P. (2007). Energy consumption and GDP revisited: a panel analysis of developed and developing countries. Energy Economics, 29(6), 1206-1223.

Lee, C. C., & Chang, C. P. (2008). Energy consumption and economic growth in Asian economies: a more comprehensive analysis using panel data. Resource and energy Economics, 30(1), 50-65.

Lee, C.-C., Chiu, Y,-B. (2011a), Oil price, nuclear energy consumption, and economic growth: New evidence using a heterogeneous panel analysis, Energy Policy, 39, 2111-2120.

Lee, C.-C., Chiu, Y,-B. (2011b), Nuclear energy consumption, oil prices, and economic growth: Evidence from highly industrialized countries, Energy Economics, 33, 236-248.

Lee, C.-C. and Chang, C.-P., (2007), Energy consumption and GDP revisited: A panel analysis of developed and developing countries, Energy Economics, 29, issue 6, p. 1206-1223.

Lin, B., & Moubarak, M. (2014). Renewable energy consumption - Economic growth nexus for China. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 40, 111–117. https://doi.org/10.1016/j.rser.2014.07.128

Menegaki, A. N. (2011). Growth and renewable energy in Europe: A random effect model with evidence for neutrality hypothesis. Energy Economics, 33(2), 257–263. https://doi.org/10.1016/j.eneco.2010.10.004

Mirza, U.K., Maroto-Valer, M.M., Ahmad, N., 2003. Status and outlook of solar energy use in Pakistan. Renew. Sustain. Energy Rev. 7, 501–514.

Narayan, P. K., & Smyth, R. (2008). Energy consumption and real GDP in G7 countries: new evidence from panel cointegration with structural breaks. Energy Economics, 30(5), 2331-2341.

Ocal, O., Aslan, A. (2013), Renewable energy consumption-economic growth nexus in Turkey. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 28, 494-499.

Odhiambo, N.M. (2009). Energy Consumption and economic growth nexus in Tanzania: An ARDL bounds testing approach. Energy Policy, 37, 617-622.

Payne, J.E., Taylor, J.P. (2010), Nuclear energy consumption and economic growth in the U.S.: an empirical note, Energy Sources, Part B: Economics, Planning and Policy, 5(3), 301-307.

Pesaran, M. H. & Shin, Y. (1998), `An autoregressive distributed-lag modelling approach to cointegration analysis', Econometric Society Monographs 31, 371-413.

Pesaran, M. H., Shin, Y. and Smith, R. (2001). Bound testing approaches to the analysis of level relationship. Journal of Applied Econometrics, 16, (3), 174–189.

Rasche, Robert and Tatom, John, (1977), The effects of the new energy regime on economic capacity, production, and prices, Review, issue May, p. 2-12.

Sadorsky, P. (2009). Renewable energy consumption, CO 2 emissions and oil prices in the G7 countries. Energy Economics, 31(3), 456–462.

Salim, R. A., Hassan, K., & Shafiei, S. (2014). Renewable and non-renewable energy consumption and economic activities: Further evidence from OECD countries. Energy Economics, 44, 350–360. https://doi.org/10.1016/j.eneco.2014.05.001

Sebri, M. (2015). Use renewables to be cleaner: Meta-analysis of the renewable energy consumption-economic growth nexus. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 42, 657–665. https://doi.org/10.1016/j.rser.2014.10.042

Shahbaz, M., & Lean, H. H. (2012). The dynamics of electricity consumption and economic growth: A revisit study of their causality in Pakistan. Energy, 39(1), 146–153. https://doi.org/10.1016/j.energy.2012.01.048

Shakouri, B., & Khoshnevis Yazdi, S. (2017). Causality between renewable energy, energy consumption, and economic growth. Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy, 1–8.

Soytas, U., Sari, R., & Ewing, B. T. (2007). Energy consumption, income, and carbon emissions in the United States. Ecological Economics, 62(3), 482–489.

Stern, D. I. (2000). A multivariate cointegration analysis of the role of energy in the US macroeconomy. Energy Economics, 22(2), 267-283.

Stresing, R., Lindenberger, D., & Kümmel, R. (2008). Cointegration of output, capital, labor, and energy. The European Physical Journal B-Condensed Matter and Complex Systems, 66(2), 279-287.

Tezel, Y.S. (1995); İktisadi büyüme. Ankara: İmaj Yayıncılık.

Tiwari, A. K. (2011). A structural VAR analysis of renewable energy consumption, real GDP and CO2 emissions: evidence from India. Economics Bulletin, 31(2), 1793–1806.

Tugcu, C. T., Ozturk, I., & Aslan, A. (2012). Renewable and non-renewable energy consumption and economic growth relationship revisited: Evidence from G7 countries. Energy Economics, 34(6), 1942–1950.

Wolde-Rufael, Y., Menyah, K. (2010), Nuclear energy consumption and economic growth in nine developed countries, Energy Economics, 32, 550-556.

Yapraklı, S., (2013); Enerjiye Dayalı Büyüme. Ankara: Beta Yayıncılık.

Yildirim, E., Saraç, Ş., & Aslan, A. (2012). Energy consumption and economic growth in the USA: Evidence from renewable energy. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 16(9), 6770–6774. https://doi.org/10.1016/j.rser.2012.09.004

ISBN
978-605-7875-34-1

Yoo, S.-H. (2006). The causal relationship between electricity consumption and economic growth in the ASEAN countries. Energy Policy, 34(18), 3573–3582.

Yu, E.S.H., Choi, J.Y. (1985), The causal relationship between energy and GNP: An international comparison. The Journal of Energy and Development, 10(2), 249-272.

Yuan, J. H., Kang, J. G., Zhao, C. H., & Hu, Z. G. (2008). Energy consumption and economic growth: evidence from China at both aggregated and disaggregated levels. Energy Economics, 30(6), 3077-3094.

ISBN
978-605-7875-34-1

THE RELATİONSHİP BETWEEN GROUND CONDİTİON AND EARTHQUAKE BASED ON SEİSMİCİTY İN ELBİSTAN
ELBİSTAN'DA DEPREMSELLİK BAĞLAMINDA ZEMİN-YERLEŞME İLİŞKİSİ

Derviş KANAT
Doktora Öğrencisi, KSU,Fen Edebiyat Fak.,derwiskanat@hotmail.com

Prof.Dr.Mehmet TIRAŞ
KSU, Fen Edebiyat Fak,Coğrafya, mtiras@ksu.edu.tr

ÖZET

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat bölümünde yer alan Elbistan, Şar Dağı'nın doğu etekleri ile kendi adı verilen ovanın güney kenarında, deniz seviyesinden 1150 m. yükseltide kurulmuş olan bir şehirdir.Elbistan ve yakın çevresi morfotektonik açıdan Anadolu Levhası ile Arabistan Levhası'nın çarpışma sahası üzerindedir. Elbistan, Miyosen'de oluşan ve tektoniğinde önemli bir yere sahip olan Doğu Anadolu Fayı ile Ölü Deniz Fayı'nın etkisi altındadır.Elbistan civarında Sürgü'den başlayan, Sürgü Nurhak, Elbistan Göksun üzerinden Yumurtalığa kadar devam eden bir fay zonu var. Bu fayda 1544 yılında 7 büyüklüğünde deprem üretmiş.Yörede görülen ve insanların etkilendiği veya hissettiği depremler söz konusu fayların bugün de aktif olduğunu göstermektedir.Konumu ve morfotektonik yapısı belirtilen Elbistan şehrinin bugün nüfusu 110 bini ve fiziksel olarak yayıldığı kentsel alanı ise 2320 km² geçmiştir. Bir deprem anında oluşacak hasarda binanın yapısal özelliği yanında arazinin jeolojik ve morfolojik yapısı da önemlidir. Sağlam zemin üzerine inşa edilen yapılar depreme karşı daha dirençli iken ıslak dolgu zemin üzerindekiler depremin şiddetini birkaç kat daha fazla hissettiklerinden depremden daha çok etkilenirler. Deprem dalgaları kaya zeminlerde yüksek hızlarda ve yüksek frekanslı titreşimlerle ilerlerken, gevşek zeminlerde daha yavaş hareket etmekte ve uzun periyotlu titreşimlere sebep olmaktadır. Bu araştırmada ikinci derece deprem bölgesinde yer alan ve uzun bir dönemdir yıkıcı büyük bir depremin olmadığı Elbistan'ın taşıdığı deprem riskine karşın nasıl bir yapılaşmaya sahip olduğu ve bir depremde hangi alanların nasıl etkileneceği, zemin ve yerleşme özellikleri dikkate alınarak araştırılmış ve şehirsel fonksiyonların dağılımı ile ilgili çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Elbistan,Deprem,Nüfus,Yerleşme,CBS

ABSTRACT

Elbistan, located in the Upper Euphrates section of the Eastern Anatolia Region, is located at the southern edge of the valley with the eastern skirts of the Shar Mountain. is a city founded on the elevation. Elbistan and its environs are located on the collision of the Anatolian Plate and Arabia Plate in terms of morphotectonic. Elbistan is under the influence of the Eastern Anatolian Fault and the Dead Sea Fault which are formed in Miocene and have an important place in tectonics. There is a fault zone in Elbistan, which starts from Sürgü, and continues until Nurhak, Elbistan Göksun and Yumurtalığa. This benefit has produced 7 magnitude earthquakes in 1544. Earthquakes in which the people are affected or felt are showing that these faults are still active today. In addition to the structural features of the building, the geological and morphological structure of the land is also important in the event of an earthquake. The structures built on the solid ground are more resistant to earthquakes, while the ones on the wet fill floor are more affected by the earthquake because they feel the intensity of the earthquake several times more. Earthquake waves move on rock floors at high speeds and high frequency vibrations, move more slowly on loose floors and cause long-term vibrations. In this research, it was investigated by considering the ground and settlement characteristics of Elbistan, which is located in the second degree earthquake zone and which is not affected by a major earthquake.

Keywords: Elbistan,Earthquake,Population,Settlement,GIS

ISBN
978-605-7875-34-1

GİRİŞ

Doğal veya insan kaynaklı nedenlerle oluşarak insanların sosyal fonksiyonlarını kesintiye uğratan ve sosyal,ekonomik ve çevresel kayıplara neden olan doğal veya teknolojik olaylar afet olarak tanımlanmaktadır.

Doğal afetler içerisinde en büyük yıkım ve kırımlara neden olanı depremlerdir. (AKDUR,2000.2).Yerkabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsma olayına "Deprem" denir.Deprem, insanın hareketsiz kabul ettiği ve güvenle ayağını bastığı toprağın da oynayacağını ve üzerinde bulunan tüm yapıların da hasar görüp, can kaybına uğrayacak şekilde yıkılabileceklerini gösteren bir doğa olayıdır.(1)Depremlerin zamanı, yeri, büyüklüğü ve özellikleri tam olarak hala bilinememektedir.(2)Magnitüd depremin kaynağında açığa çıkan enerjinin bir ölçüsü;şiddet ise depremin yapılar ve insanlar üzerindeki etkilerinin bir ölçütüdür.(3)

Depremlerin şiddet ve magnitüdleri arasında birtakım ampirik bağıntılar çıkarılmıştır. Bu bağıntılardan şiddet ve magnitüd değerleri arasındaki dönüşümleri aşağıdaki gibi verilebilir.

Şiddet	**IV**	**V**	**VI**	**VII**	**VIII**	**IX**	**X**	**XI**	**XII**
Richter Magnitüdü	**4**	**4.5**	**5.1**	**5.6**	**6.2**	**6.6.**	**7.3**	**7.8**	**8.4**

Şekil 1: Depremin Şiddeti ve Magnitüd Değerleri Arasındaki İlişki(4)

Türkiye, deprem aktivitesinin en yoğun olduğu bir coğrafyada yer almaktadır.Arap,Avrasya ve Afrika tektonik levhaları arasında yer aldığından yoğun sismik etkinliğe neden olmaktadır.(Kalafat,vd.2011:2) Yurdumuzun %92'si deprem bölgeleri içerisindedir. (İşçi,2008:959)Toplam yüz ölçümünün %42'lik kısmı birinci dereceden deprem kuşağı üzerinde yer almaktadır.Depremlerde insan kaybı sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır. (AFAD,2014,14).Türkiye'yi Kuzey,Güney ve Batı'dan üç asli kırık sistemiyle kat etmekte,bu asli sistemlere,yerel kırık zonları da eklenmektedir.Türkiye nüfusunun %98'i deprem tehdidi altında yaşamaktadır.1900 yılların başından günümüze kadar Türkiye'de 180 üzerinde büyük deprem yaşanmıştır.(Erzincan-1939-1992,Dinar,1995,Ceyhan,1998,Gölcük-Düzce,1999)Ülkemizde yıkıcı depremlere yol açacak çok sayıda diri(aktif) fay bulunmaktadır.Tarım potansiyeli yüksek topraklar yerleşim ve yapılaşma açısından zayıf karakter ortaya koymaktadır. (Örn:Erzincan, Erbaa, Ceyhan, Dinar, Gediz Depremleri-Soylu,2018).Bu aktif faylardan Kuzey Anadolu Fayı-KAF(1350 km),Doğu Anadolu Fay-DAF(580 km)tek başına yıkıcı deprem üretebilecek alt parçalardan oluşan büyük fay sistemlerine sahiptirler.Türkiye 1996 yılında 5 deprem bölgesine ayrılmıştır.Nüfusun %23,1'i 6 ve üzeri katlı binalarda oturmaktadır. %21,8 ise on ve daha az yaşlı binalarda oturmaktadır. Depremlerde can kaybı ve hasarın büyüklüğü; depremin büyüklüğüne, yerleşim yerlerine uzaklığına,zemine,yapı kalitesine,gelir düzeyine,hızlı nüfus artışına ve göçe bağlı kontrolsüz büyümeye,eğitim eksikliğine,toplumun deprem zararlarını azaltmaya yönelik çalışmalarına göre farklılık göstermektedir. (Bikçe:2017,2-3). İnsanoğlunun yanlış arazi kullanımı,doğal bir olay olan depremlerin afetle sonuçlanmasına neden olmaktadır.Bir depremin oluşturacağı etkinin boyutu depremin karakteristiği,yerel zemin özellikleri ve mühendislik yapılarının durumuna göre değişir.Bunlar içerisinde zeminlerin zayıf ve sağlamalığı önemli bir yere sahiptir.En fazla tahribat zayıf zeminlerde olmaktadır.Ovalar bu anlamda zayıf zeminlerdir.(Korkmaz,2006:49,50)

ISBN
978-605-7875-34-1

ÇALIŞMA ALANI

Araştırma alanını oluşturan Elbistan, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır.Elbistan Şehri, 37° 56' - 38°32' kuzey enlemleri ve 36° 40' - 37°44' doğu boylamları arasında yer almaktadır.Alanı 2.319 km²dir.

Şekil 2: Çalışma Alanının lokasyon Haritası

Türkiye'nin dördüncü büyük ovası Elbistan Ovası'nın güneyinde yer almaktadır.Yükseltisi 1150 metredir.Batısında Şar Dağı,Karaelbistan Mahallesi, kuzeyinde Hasankendi ve Akören Mahalleleri,doğusunda Termik Yolu,Çıtlık Mahallesi,güneyinde Taşburun ve güney doğusunda Çiçek Mahallesi ile çevrili olan Elbistan Şehri kuzeyden başlayıp doğu ve güneye doğru uzanan yarım daire şeklinde konumlanmış bir şehirdir.(Şekil:1) Elbistan Şehri Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Akdeniz Bölgeleri'nin kesişme noktasında yer almaktadır.Kahramanmaraş ilinin kuzeydoğusunda ve il merkezine 162 km mesafe ile en uzak ilçesidir. Elbistan nüfus ve toprak bakımından ilin en büyük ilçesi konumundadır. (Kanat,2012:11)Elbistan şehri ikinci derece deprem kuşağındadır.

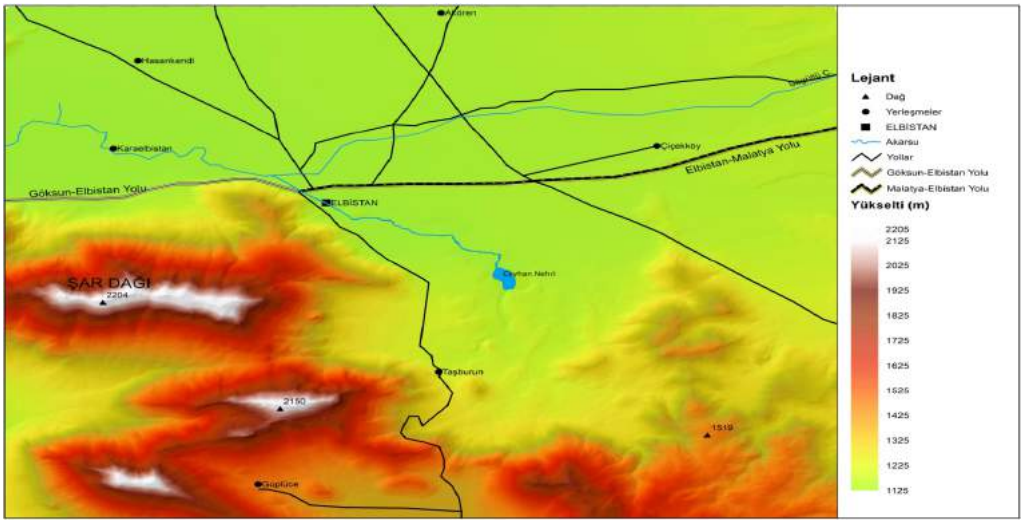

Şekil 3: Çalışma Alanının Fiziki Haritası.

Yerleşim tarihi M.Ö. dönemlere kadar uzanan Elbistan şehri, 1980'li yıllardan itibaren gelişen sanayileşme(A Termik Santral-1984,B Termik Santral-2004,Şeker Fabrikası-1985) ve göç olgusundan önemli ölçüde etkilenerek nüfus ve kentsel yerleşim alanı bakımından hızlı büyüme

ISBN
978-605-7875-34-1

eğilimine girmiştir.Ayrıca 1950'li yıllardan itibaren gelişen ulaşım köylerden kente göçü hızlandırmıştır.1289'da 4.837, 1540 'ta 3.058,(Solak,1996:153)1881'de 5.922,1955'te 8.496 olan şehir nüfusu 1990 yılında 54.7417 ,2000 yılında 71.500, 2012'de 95.037 ve 2018 yılında merkez nüfusu 110.000 aşmış durumdadır.2012 yılında Kahramanmaraş Büyük Şehir olunca tüm köy ve kasabalar mahalle statüsü kazanmıştır.2019 yılı toplam nüfusu 142,548 olmuştur.

Bu araştırmada ikinci derece deprem bölgesinde yer alan, nüfusu ve sanayisi hızla gelişen Elbistan'ın taşıdığı deprem riskiyle bağlantılı olarak zemin ve yerleşme özellikleri ile şehirsel fonksiyonların dağılımı incelenmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Bu çalışmada, Elbistan ve yakın çevresinin depremsel özellikleri ile Elbistan'ın mekansal gelişimi literatür ve arazi çalışmaları ile ortaya konulmuş ve depremselliğin etkileri ile yerleşme arasındaki ilişki irdelenmiştir. Bu çalışma için ilgili kurumlardan yörede meydana gelen depremler ile ilgili veriler sağlanmıştır.

TÜİK'den İlçe ve şehir nüfus verileri, Elbistan Belediyesi'nden bina ve mahalle nüfus verileri toplanmıştır. Toplanan veriler ve yapılan arazi çalışması sonucu gerekli analiz ve değerlendirmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler ve ulaşılan sonuçlara temelinde ArcGIS 10 yazılımı kullanılarak Elbistan ve yakın çevresinde şehirsel gelişim ile zemin özellikleri ve depremsellik ilişkisini ortaya koyacak çeşitli haritalar üretilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Elbistan'da Mekansal Gelişim ve Kentsel Arazi Kullanımı

Elbistan çevresinde 21 adet höyük tespit edilmiştir.Bu höyükler site şehirleri şeklinde bulunmaktaydı. Post Hitit devrinde yöreye"Destecik Ülkesi"denmekte ve buranın merkezini Karahöyük oluşturmaktaydı. Zaman zaman hakimiyet Karaelbistan Höyüğü'ne geçmekteydi(Özgüç,1946-1947). Karaelbistan dışındaki höyüklerin yerleşmenin sürekliligi yönünden şehrin atası sayılabilecek bir yerleşme olmadığı anlaşılmaktadır. Burası tarıma elverişli sulak topraklara sahip olduğundan tercih edilmiş fakat sel baskınları ve fazla güvenli olmaması yerleşmenin 11 yy.'da buradan taşınmasına neden olmuştur.1085 yılında Türklerin Elbistan'ı alması ile beraber daha korunaklı olan bugünkü Köprübaşı Mahallesi'nde bulunan Ulu Cami ve çevresine yerleşilmiştir.

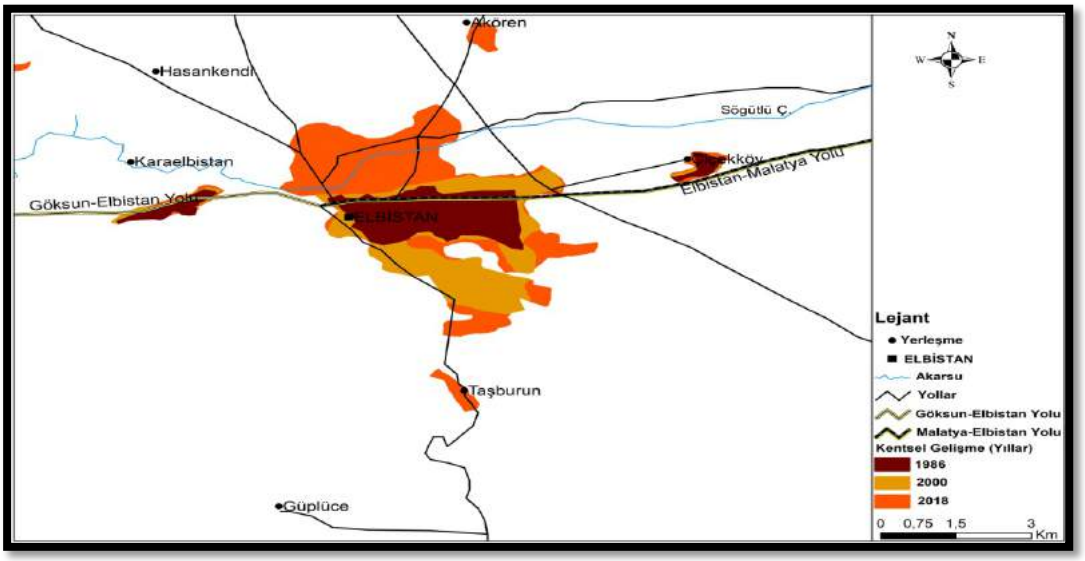

Şekil 4: Elbistan Şehri'nin Mekansal Gelişim Haritası

Elbistan Şehri Roma,Bizans bezirgan yollarının, Anadoludaki ilk bezirgan yollarının(Hitit yolu),askeri ve ticari yolların zorunlu istikameti üzerinde yer almıştır.Elbistan şehir merkezinde Gıcıların, Manakların, Çebişoğlunun, Küpçülerin,Tataın,Bektaşın vd.hanların olması bu durumu

ISBN
978-605-7875-34-1

kanıtlamaktadır. Selçuklular döneminde bayındır bir şehir haline getirilen Elbistan Şehri Osmanlılar Döneminde pek de itibar görmemiştir.Dulkadiroğulları Dönemi'nde(1337-1522) başkent olması neticesinde şehirsel fonksiyonları gelişse de konum itibariyle geçiş güzergahında yer alması ve istilalara uğraması buradaki eserlerin korunmasını güçleştirmiştir.(Bu dönemde Ümmet Baba Cami(1496),Ümmet Baba Zaviyesi (1519), Hatuniye (Cenderiyye) Medresesi,Sa'diye Medresesi,Alauddevle Medresesi, Bab-ı Derp (Kale Kapısı) Camii, değirmenler,vakıflar...yaptırılmıştır.Ayrıca Kızılcaoba (Eski) Camii, Güneşli(Tabbağhane) Camii'nin 1527 öncesinde yapıldığını görmekteyiz (Bilgin,2011:69-179). İsyan, savaş, yağmaların yanında depremlerle de şehir harap olmuştur.(Güllü,2003:1). Bütün bu olumsuzluklara rağmen Ulu Camii(1239-1240),Saray Hamamı(1239-1240),Carşı Atik Camii(1310) gibi eserler günümüze ulaşmıştır. Elbistan'da belediye teşkilatı, 1871 yılında kurulduğunda "Hacıyakup (Köprübaşı), Hacıhamza (Ceyhan), Hacışaban (Güneşli) ve Kızıloba (Kızılcaoba)" mahalleleri bulunuyordu. Bu mahalleler merkezi iş alanlarının yoğunlukta olduğu mahallelerdir.Belediye Binası,Kaymakamlık Binası,Kent Müzesi (Henüz açılmadı) Ceyhan Kızılcaoba ve Köprübaşı Mahalelerinin kesiştiği alanda bulunmaktadır. Ulu Cami restore edildi fakat çevresi atıl durmdadır.1944 yılında Afşin'in,1990 yılında ise Nurhak ve Ekinözü'nün Elbistan'dan ayrılması Elbistan Şehri'nin yüzölçümünü daraltmıştır.Özellikle 1985 sonrası şehir merkezinin daha hızlı genişlemeye başladığı söylenebilir. Bugün ise Elbistan Belediyesi'nin sınırları içinde "Köprübaşı, Ceyhan, Güneşli, Kümbet, Cumhuriyet, Yunusemre, Orhangazi, Battalgazi, Tepebaşı, Esentepe, Bahçelieveler, Kızılcaoba, Yeşilyurt ve Pınarbaşı" olmak üzere toplam 14 mahalle vardır.Büyükşehir yasasıyla bu mahalle sayısı 81'e çıkmıştır.(Bilgin,2011)

Nüfus Özellikleri

Gerek köylerden yapılan göçler gerekse de sanayideki gelişmelerle beraber Elbistan şehir merkezi 1985 sonrası genişlemeye başlamıştır. Günümüzde Elbistan Şehri'nin batı ve kuzey kısımlarından ziyade güney ve güneydoğu kesimlerinde hızlı yapılaşma olmaktadır.

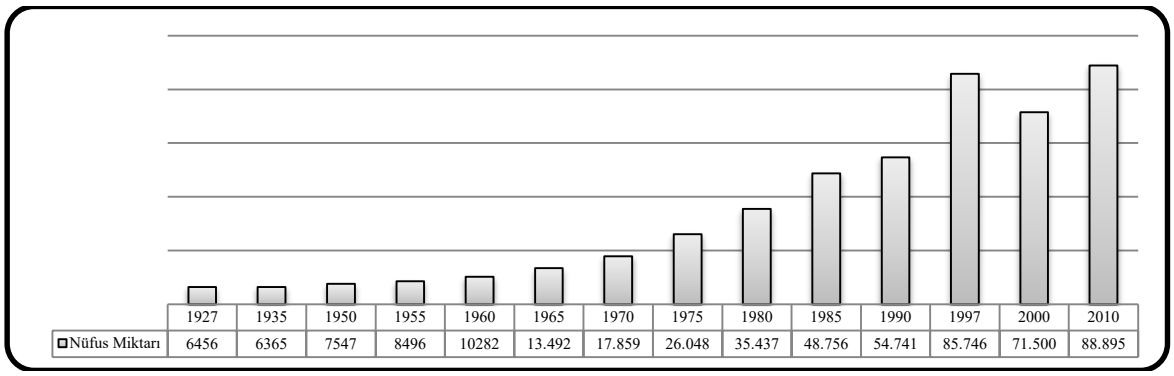

	1927	1935	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000	2010
Nüfus Miktarı	6456	6365	7547	8496	10282	13.492	17.859	26.048	35.437	48.756	54.741	85.746	71.500	88.895

Şekil 5: *Elbistan Şehri'nde nüfusun gelişimi(TÜİK)*

Gerek şehir merkezindeki hava kirliliğinden uzaklaşmak ve gerekse de zemininin sağlamlığından Yeşilyurt ve Kızılcaoba Mahalelerine çok katlı binalar hızla yapılmaya devam etmektedir.Tepebaşı,Esentepe,Bahçelievler mahalleleri tarım arazilerine yakın olmaları, zemininin sağlam olmaması,şehirsel fonksiyonlar bakımından zayıf olması bu mahallelerdeki yapılaşmanın daha zayıf olmasına neden olmuştur. Güneşli, Köprübaşı,Kızılcaoba, Kümbet, Ceyhan, Mahalleleri şehirsel fonksiyonların yoğun olduğu iş merkezleriyle doludur.Köprübaşı ve Ceyhan Mahalleleri yüzölçüm olarak da küçüktür.Kızılcaoba Mahallesinin büyük bir kısmı Şar Dağı'nın doğu kısmını çevreleyen müstakil eski evlerle kaplıdır.Şar Dağı'nın güney kısmında ise çok katlı binalar yükselmektedir.Cumhuriyet Mahallesi geniş alana yayılmış durumda ve gecekonduların yoğun olduğu, genelde tek katlı müstakil yapılarla doludur.Yunus Emre Mahallesi yapılaşmanın hızla ve çok katlı devam ettiği bir mahalledir.Aslında tarım arazilerinin olduğu ve zeminin sağlam olmadığı bir mahalle olmasına rağmen göç almakta ve yeni adliye binasının bu mahalleye yapılması,pınarbaşı (Ceyhan Nehri'nin doğduğu yer) mesire alanına yakın olması,önceleri hazine

ISBN
978-605-7875-34-1

arazilerinin uygun fiyatlı olması,belediye tarafından daha önce toplu konutların burada yapılmış olması bu mahalledeki nüfus ve yapılaşma yoğunluğunun nedenleri arasındadır..Kızılcaoba,Yeşilyurt ve Pınarbaşı Mahalleleri yerleşmek için daha çok tercih edilmektedir.Zemin sağlamlığı, hava kirliliğinin azlığı ve olumsuz sosyal olayların azlığı tercihte etkilidir.Orhangazi Mahallesi ise küçük sanayi sitesi,zahire pazarı,odun-kömür ardiyeleri, hayvan borsası, Elbistan Spor Sahası, Oto galericileri sitesi vb.bünyesinde barındırmaktadır ve yapılaşma çok katlı değildir.İş alanlarının fazlalığı nüfusun azlığında etkilidir.Battalgazi Mahallesi ise kırsal kesimlerden göç aldığından nüfusu kalabalıktır.Elbistan Meslek Yüksek Okulu'nun şehir merkezi dışında olması(Doğan Mahallesi'ndedir.) şehirle bağını zayıflatmıştır. Elbistan Organize Sanayi Bölgesi henüz faaliyete geçmemitir. Fakat kurulduğu Çiçek Mahallesi Konur Mevki'inde nüfusu arttıracaktır. Elbistan 1/5000 ölçekli Revizyon Nazım İmar Planı ile 1/1000 ölçekli İlave Revizyon Uygulama İmar Planı, meclis onayı ile askıya çıktı (25/09/2018) ve itirazlardan sonra tekrar revize edilerek tekrar askıya çıkartıldı(18/01/2019) ve süreç devam etmektedir.Her iki plan da itirazların incelemesinin ardından onaylanarak yürürlüğe girecektir.Fakat yeni imar planında 1986 imar planlarındaki yeşil alanların azaltıldığı yönünde de itirazlar olmasına rağmen 4 ve 6 kat üzeri binaların yapılmasının önüne geçilmesi sevindiricidir.
Elbistan Şehri bugün güney ve güneydoğu istikametinde genişlemektedir.Özellikle ova tabanlı alüvyal alanlara,Ceyhan ve Söğütlü Nehirleri yataklarına yakın alanlara önceki dönemlerde çok katlı binalar için ruhsat verilmesi riskleri arttırmıştır..Elbistan'daki nüfus, zemin ve yapılaşma özellikleri dikkate alındığında şehirdeki nüfusun önemli bir bölümünün olabilecek büyük bir depremden olumsuz etkileneceği görülmektedir.

S.N.	Merkez Mahalle Adı	Nüfusu/2017	S.N.	Merkez Mahalle Adı	Nüfusu/2017
1	Kızılcaoba Mahallesi	13.389	8	Güneşli Mahallesi	6.826
2	Yunus Emre Mahallesi	12.289	9	Esentepe Mahallesi	5.904
3	Yeşilyurt Mahallesi	11.917	10	Orhangazi Mahallesi	5.097
4	Battalgazi Mahallesi	10.971	11	Tepebaşı Mahallesi	4.598
5	Cumhuriyet Mahallesi	8.865	12	Ceyhan Mahallesi	3.371
6	Pınarbaşı Mahallesi	7.572	13	Köprübaşı Mahallesi	3.34
7	Kümbet Mahallesi	7.137	14	Bahçelievler Mahallesi	3.102

Şekil 6: Elbistan Merkez Mahalleleri'nin Nüfus Sıralaması

Zemin Özellikleri

Farklı yerel zemin özelliklerine sahip bölgelerde, aynı tip yapıların, aynı siddetteki bir depremde farklı derecede hasar gördükleri, aletsel ve tarihsel döneme ait depremlerin sonuçlarından anlaşılmaktadır.(Korkmaz,vd.2006)Bir yerin tektonik, litolojik, jeomorfolojik ve hidrojeolojik özellikleri o alanın yerel zemin özelliklerini gösterir (Korkmaz,2006:54). Bu araştırmaya konu olan Elbistan, morfotektonik açıdan Anadolu Levhası ile Arabistan Levhası'nın çarpışma sahası üzerindedir ve Miosende oluşan Doğu Anadolu Fayı ile Ölü Deniz Fayı'nın etkisi altındadır. Elbistan Havzası toprakları step vejetasyonu altında oluşmuştur. Topraklar genellikle orta derecede organik madde ihtiva eder. Özellikle alüvyal sahalarda yeraltı su seviyesinin yüzeye yakın olması(60cm derinlikte) gleyleşmeyi dolayısıyla da gley toprakları(durgunsu) meydana getirir (Mater,1978:83).

ISBN
978-605-7875-34-1

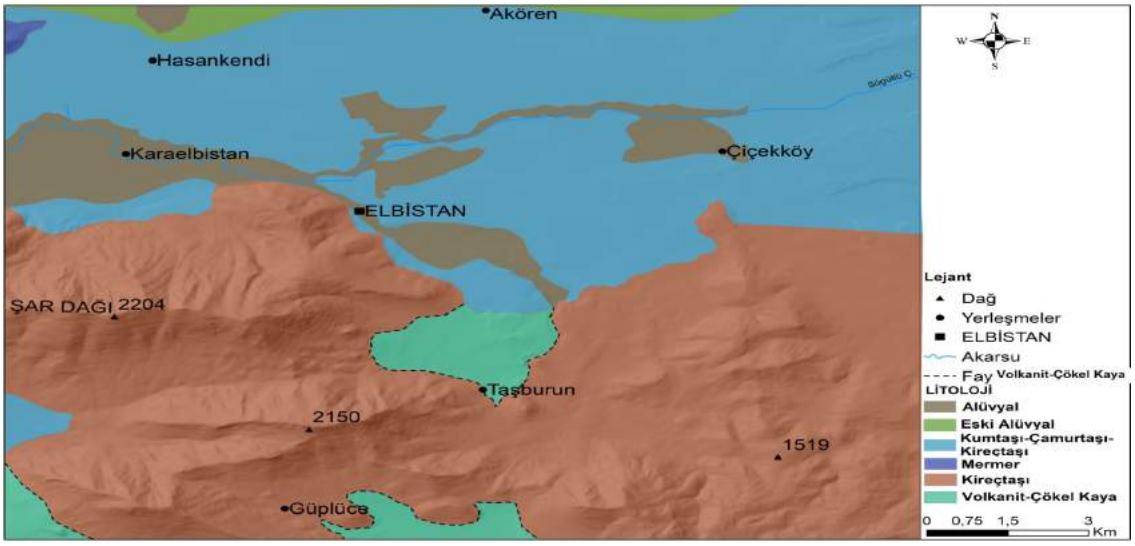

Şekil 7: Elbistan Şehri'nin Jeoloji Haritası.

Jeoloji haritasını incelediğimizde Elbistan Şehri'nin batısındaki Şar Dağı ve Ceyhan Nehri kaynağının güney ve güneybatıya doğru olan kısımlarında Trias dönemine ait Andırın Kireçtaşı formasyonunun olduğunu görmekteyiz.Şar Dağı Güney Doğu ve Kuzey Batı eteklerinde Kuvaterner dönemine rastlayan "*yamaç molozu çökeltilerini*" görmekteyiz.Ceyhan Nehri kaynağı ve kuzey batı kesimi ile Şar Dağı "*moloz çökeltileri"* arasında Pliyosen dönemine ait "*kireçtaşı-killi kireçtaşlarına*" rastlanmaktadır.Ceyhan Nehri ve Söğütlü Çayı yatakları boyunca Kuvaterner zamanlı *"kanal çökellerine*" çevrelerinde de "akarsu taşkın çökellerine" rastlamaktayız.Ceyhan Nehri'nin doğu kesiminde Ceyhan Mahallesi'nin güney kesiminde,Yunus Emre Mahallesi'nin tamamında,Kümbet Mahallesi ile Cumhuriyet Mahallesi'nin tamamına yakınında,Çiçek Mahallesi'ni de içine alan geniş bir alan Kuvaterner zamanına ait "*eski alüvyonlarla*" kaplıdır.Güneşli Mahallesi'nin güney kesimleri,Orhan Gazi Mahallesi'nin batı kesimi(Sanayi ve çevresi) Çiçek Mahallesi'ne kadar bir hat şeklinde Kuvaterner zamanına ait "*akarsu bataklık Çökeli*" ile kaplıdır.Yeşilyurt ve Kızılcaoba Mahallelerinin kesiştiği (hapishane ve çevresi) Pliyosen dönemine ait "*çakıl taşları*" ile kaplıdır. Elbistan Merkezi'nin geneline sedimenter kayaçlar hâkimdir. Bunlar tortulanma yoluyla kat kat birikmiş ya da çökeltilerle oluşmuş çoğunluğu kırıntı taşlardır. Bu taşlar dış güçlerle parçalanmış, dağılmış, ufalanmış kum, çakıl, toz vb.'dir.Bu taşların birleşmesiyle kumtaşı, çakıl kaya vb. taşlar oluşur(İzbırak,1992:316).Jeolojik yapısına genel anlamda baktığımızda Elbistan Şehri'nin zemininin sağlam olmadığı ve çok katlı binalara izin verilmemesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Elbistan Şehri tarihine baktığımızda önemli oranda can ve mal kaybına neden olan depremler olmuştur.(M.S. 587, 1114, 1544). Bilindiği üzere zeminin özelliği ile deprem şiddeti arasında ilişki bulunmaktadır. Bir deprem anında oluşacak hasarda binanın yapısal özelliği yanında arazinin jeolojik ve morfolojik yapısı da önemlidir. Sağlam zemin üzerine inşa edilen yapılar depreme karşı daha dirençli iken ıslak dolgu zemin üzerindekiler depremin şiddetini birkaç kat daha fazla hissettiklerinden depremden daha çok etkilenirler. Deprem dalgaları kaya zeminlerde yüksek hızlarda ve yüksek frekanslı titreşimlerle ilerlerken, gevşek zeminlerde daha yavaş hareket etmekte ve uzun periyotlu titreşimlere sebep olmaktadır. Az katlı rijit binalar, yüksek frekanslı yani kısa periyotlu hareketlere olumsuz tepki verirken, çok katlı yapılar için bunun tam tersi geçerlidir (Balyemez ve Berköz, 2005:6). Bir deprem anında binanın salınım periyodu ile zeminin salınım periyodu birbirine yakın olduğu durumlarda deprem hasarları beklenenin üzerinde gerçekleşebilmektedir. Bunun nedeni binaya gelen kuvvetin her seferinde, binanın hızını artırarak sallamasıdır. Bu nedenle uzun periyotlu binaların kısa periyotlu zeminler üzerine, kısa periyotlu binaların ise uzun periyotlu zeminler üzerine inşa edilmesi gerekir. Diğer bir ifade ile inşa edilecekse çok katlı yüksek binaların kaya zeminler üzerine, az katlı yüksek olmayan binaların ise yumuşak gevşek zeminler üzerine yapılması daha uygundur (Selçuk Biricik ve Korkmaz, 2001:72). Oluşacak bir depremde suya doygun, gevşek kumlu zeminlerde sıkışma ve hacim daralması meydana gelecektir. Bu durumda suya doygun alanlarda basınç artar ve kohezyonsuz zemin (kendi

ISBN
978-605-7875-34-1

içinde birbirini tutmayan, yığılıveren, sadece taneler arasındaki sürtünme kuvvetiyle ayakta duran zeminler- içerdiği kil minerallerinin etkisiyle suyla yoğrulduğunda hamurumsu özellik gösteren zeminler) kaymaya karşı direncini kaybeder ve bir sıvı gibi hareket eder. Diğer bir ifade ile sıvılaşma olayı gerçekleşir. Killi zeminler de yeterli suyla temas ettiklerinde plastik davranış özelliği gösterir ve eğim doğrultusunda kayar. Bu nedenle yerleşim alanlarının taşıma gücü daha yüksek olan alanlara, başka bir anlatımla kuzey ve güneydeki yamaçlara ve eğimin fazla olmadığı tepelik alanlara kaydırılması gerekir. Tarımsal potansiyeli yüksek ancak taşıma gücü düşük dolgu zemin üzerinde yapılaşma en az düzeyde tutulmalı ve yapılacaksa da kat yüksekliği taşıma gücünü aşmamalıdır. Çünkü kat adedi arttıkça binanın salınım periyodu büyümekte ve depremin etkisine dayanma gücü zayıflamaktadır.(Sandal ve Karademir,483,485)

Elbistan Fayı,Göksun-Çelikhan Fayı'na Çardak doğusunda, Afşin-Elbistan arasında N20°D doğrultusunda uzanan bir fay bağlanır. Bu fay "Elbistan Fayı" olarak tanımlanmıştır.Güneybatı-kuzeydoğu yönünde kuzeye doğru uzanış gösteren fay, Elbistan batısındaki alüvyonlarla kaplı boğazı geçtikten sonra Kurudere yönünde uzanış gösterir. Fayın Elbistan ovasındaki bölümü Kuaterner birimleri tarafından örtülmüştür. Kurudere yakınlarında, batıdan gelen Tavla Fayı ile karsılaştıktan sonra kuzeyde Yeniköy'e kadar belirgin olarak uzanış gösterir.Yeniköy, Elbistan Fayı için önemli bir kavsak noktasıdır. Fay burada Erzincan-Kemah-Divriği yönünden gelen ve güneybatıya uzanan Yeniköy-Yazyurdu Fayı'na bağlanır.Elbistan Fayı, sol yönlü doğrultu atımlı bir faydır. Elbistan ovasındaki Kuaterner ve Pliyosen birimlerini kesmiş olması ve sismik aktivitesi, aktif olduğunu göstermektedir(Korkmaz,vd.2006).Ayrıca bu fay üzerinde 475 yıldan beri enerji birikmesi vardır.Bu durum deprem riskini arttırmaktadır(Kop,2019).

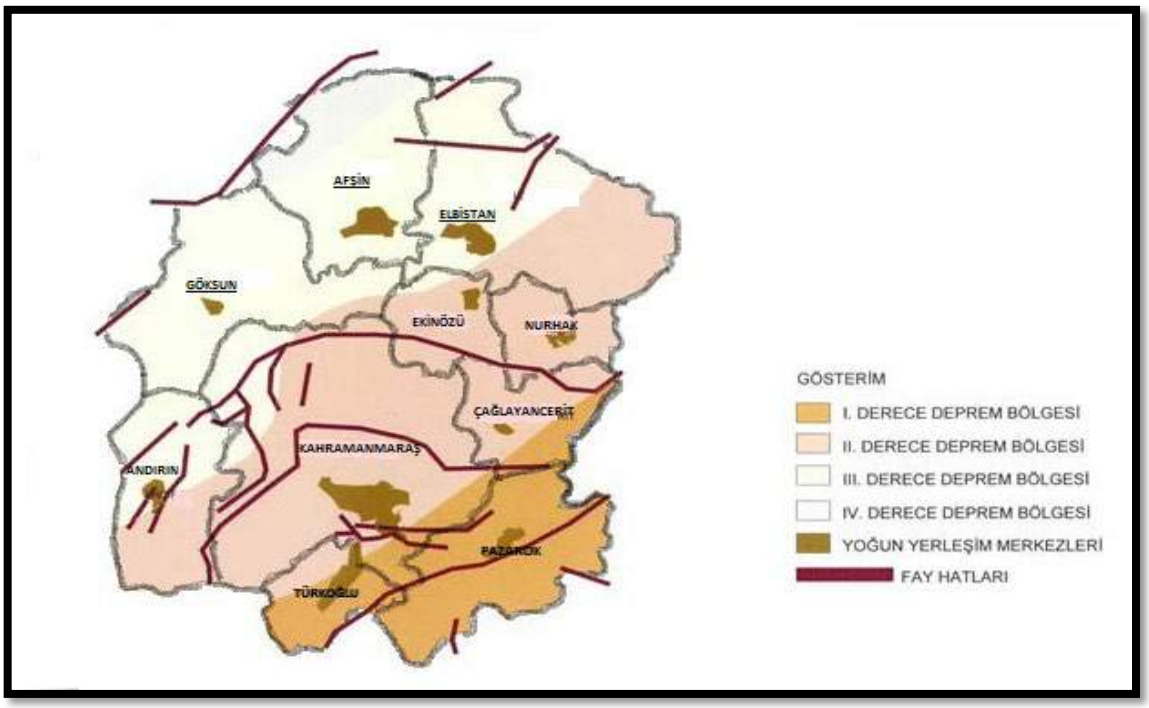

Şekil 8: Kahramanmaraş Fay Hatları ve Deprem Bölgeleri Haritası(DOĞAKA,2013)

ISBN
978-605-7875-34-1

Deprem Tarih ve Saati	Büyüklük	Derinlik	Deprem Yeri
28 Ekim 2018; 13:10:46	1.5 ML	**0.72** KM	Kahramanmaras Elbistan
26 Ekim 2018; 01:25:58	1.9 ML	**7.00** KM	Kahramanmaras Elbistan
18 Ağustos 2018; 14:48:36	1.8 ML	**7.34** KM	Kahramanmaras Elbistan
26 Haziran 2018; 07:51:06	1.7 ML	**2.87** KM	Kahramanmaras Elbistan
21 Haziran 2018; 11:01:58	2.4 ML	**18.57** KM	Kahramanmaras Elbistan
31 Mayıs 2018; 03:34:57	1.6 ML	**15.54** KM	Kahramanmaras Elbistan
09 Mayıs 2018; 17:59:25	2.2 ML	**7.05** KM	Kahramanmaras Elbistan
02 Mayıs 2018; 09:03:37	1.3 ML	**7.00** KM	Kahramanmaras Elbistan
09 Ekim 2017; 13:37:20	1.7 ML	**7.00** KM	Kahramanmaras Elbistan
01 Ekim 2017; 22:40:59	2.2 ML	**7.07** KM	Kahramanmaras Elbistan
15 Ağustos 2017; 16:05:00	1.3 ML	**7.00** KM	Kahramanmaras Elbistan
11 Ağustos 2017; 21:41:45	2.1 ML	**2.26** KM	Kahramanmaras Elbistan
16 Temmuz 2017; 12:06:10	1.5 ML	**3.67** KM	Kahramanmaras Elbistan
06 Haziran 2017; 04:08:21	1 ML	**7.00** KM	Kahramanmaras Elbistan
06 Haziran 2017; 02:23:48	1.2 ML	**7.00** KM	Kahramanmaras Elbistan
13 Nisan 2017; 11:59:37	1.2 ML	**7.00** KM	Kahramanmaras Elbistan
29 Mart 2017; 08:02:23	2.4 ML	**7.07** KM	Kahramanmaras Elbistan
29 Mart 2017; 00:53:30	4 Mw	**13.62** KM	Kahramanmaras Elbistan
04 Ocak 2017; 12:36:28	3 ML	**9.28** KM	Kahramanmaras Elbistan
29 Aralık 2016; 02:26:18	1.3 ML	**5.35** KM	Kahramanmaras Elbistan

Şekil 9: Elbistan'da Meydana Gelen Son Depremler.(5)

Elbistan Ve Şar Dağı dolaylarında Orta Triyas-kratese yaşlı Andırın Kireçtaşı gelmektedir.(Tarhan,1982,s.11)Ceyhan Nehri vadisi boyunca çeşitli kaya parçalarını içeren (ofiyolitik,metamorfik ve volkanotortul)blok,çakıl,kum,mil ve kil materyallerinden oluşan,yer yer kalınlığı 20-25 m bulan alüvyonlar yer almaktadır.(Esen,70).

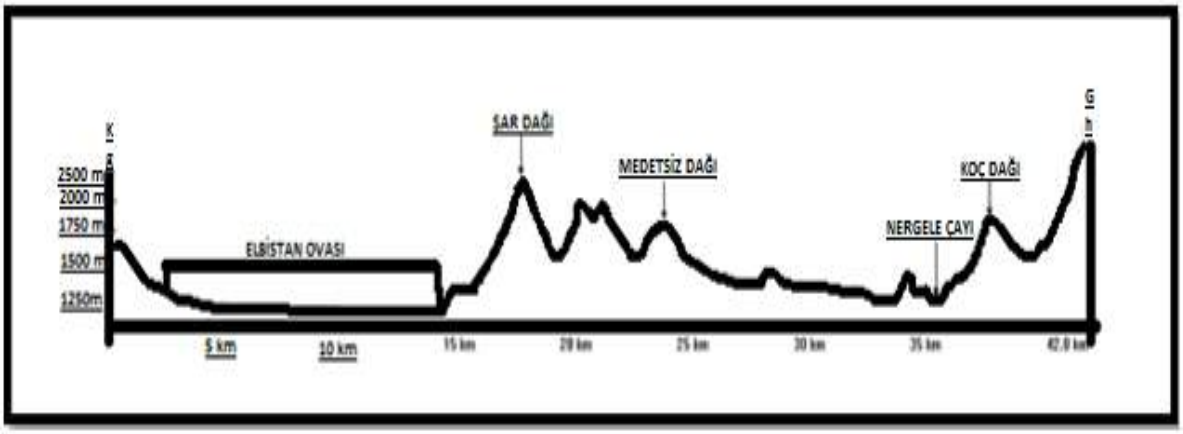

Şekil 10: Elbistan Şehri'nin Topoğrafik Profili (Esen,92)

ISBN
978-605-7875-34-1

PLANLAMA VE UYGULAMADAKİ YETERSİZLİKLER

Elbistan'da plansız yapılaşma ile planlama ve uygulamadaki eksiklikler nedeniyle şehirsel fonksiyon alanlarının dağılımında problemler olduğu görülmektedir.Kamu binalarının büyük bir kısmı (Kaymakamlık,Milli Eğitim,Emniyet,Adliye,Tapu,Müftülük,ETSO,Vergi dairesi vb.)şehrin farklı alanlarına yayılmış durumdadır.
Konut alanlarının dağılımı incelendiğinde Ceyhan ve Söğütlü Nehirleri'nin yatakları çevresinde,Elbistan Ovası içerisindeki tarım alanlarında yapılaşmanın olduğu görülmektedir. Depremden etkilenme riskinin daha yüksek olduğu dolgu zeminler üzerinde binlerce konut yer almaktadır.Özellikle bu yapılar içerisindeki çok katlı (5 ve üzeri)binalar,eski binalar,kalitesiz beton ve yetersiz miktarda kullanılan malzeme depremde can ve mal kaybını arttıracaktır. Ayrıca kaçak yapılaşma olsun veya olmasın birçok binada zemin özelliklerinin yeterince bilinmeden proje hazırlandığı, zemin hesaplarının yapılmasında yeterli itinanın gösterilmediği, taşıyıcı elemanların boyutlarının standart dışı olduğu ve binalarda fazla çıkmaların yapıldığı görünmektedir. Bunların yanında binaların yapımında çalışan işgücünün mesleğinde eğitimli olmaması ve bunların denetlenmemesi oluşacak yıkıcı bir depremin etkisini artıracaktır.Elbistan'ın eski mahallelerinde (Kızılcaoba,Ceyhan,Köprübaşı,Güneşli),Cumhuriyet Mahallesinde ve diğer mahallelerde de az da olsa bulunan atıl,yıpranmış,yığma yapıların varlığı riskleri arttırmaktadır.Sanayi kuruluşlarının kurulduğu zeminler de aynı özellikleri paylaşmaktadır.(Tarım alanları ve alüvyal zeminler üzerindedirler.)
Ulaşım ağı genelde güneydoğu-kuzeybatı doğrultulu ve her mahalleye ulaşabilen bir yapıya sahiptir. Şehrin yeni gelişen kesimlerinde yapılan yollar genelde ihtiyaca cevap verirken, şehrin eski mahallelerindeki yollar ise ihtiyaca cevap verememektedir Özellikle Şar Dağı eteklerindeki sokaklarda yaya yolu ve kaldırımlar yetersiz ve standart dışı olduğundan olası bir depremde daha çok binanın yıkılmasına,ayrıca trafik sirkülasyonu ve açık alan ihtiyacını karşılayamayacağından daha çok can kaybına neden olacaktır.Altyapı yenileme ve bakım çalışmaları,ıslak ve oynak zemine yapılan asfaltlama çalışmaları mevcut ulaşım ağını olumsuz etkilemektedir.
Elbistan'da karstik arazilerin varlığı zaman zaman çökmelere neden olmaktadır.(Örn.Doğan Site Ortaokulu bahçesindeki çökme)Özellikle taban suyunun aşırı kullanılması ve gelişi güzel açılan artezyen kuyuları bu çökmeleri tetiklemektedir.Özellikle Ceyhan Nehri'nin kaynağının batı kısmındaki(Pınarbaşı Mah.) yamaçlarda yapılan çok katlı binalar da risk gurubu içerisinde değerlendirilebilir.

SONUÇLAR

Bu araştırmaya konu olan Elbistan, Doğu Anadolu Bölgesi Yukarı Fırat bölümünde, Şar Dağı'nın doğu etekleri ile Elbistan Ovası üzerinde deniz seviyesinden 1150 m. yükseltide yer alan ve nüfusu 110.000'i aşan bir şehirdir.
Yerleşim tarihi oldukça eski olan Elbistan geçmişten günümüze mekansal ve nüfus açısından büyük bir gelişme göstermiştir. Ancak şehrin bulunduğu alanın DAF zonu üzerinde yer alması ve ikinci derecede deprem bölgesi olması bu alandaki yapılaşma ve nüfusu tehdit etmektedir.
Kentsel gelişim alanı söz konusu süreç içerisinde batıdaki Şar Dağı eteklerinden doğudaki ovaya doğru yayılmıştır. Şehirdeki nüfusun ve sanayi tesislerinin büyük bir bölümü taşıma gücünün daha zayıf olduğu alüval dolgu zemin üzerinde bulunmaktadır.Özellikle Elbistan Ovası gibi genç alüvyon ovalık kesimlerde yeraltısu seviyesi 15 m üzerindeyse bu tutturulmamış alüvyonal depremdeki sarsıntı esnasında su gibi(sıvılaşma) dağılmaktadır.(Kop,2019) Bu durum oluşacak bir depremin etkisinin daha fazla görülmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifade ile daha fazla can ve mal kaybına yol açacaktır.
Tarihsel süreçte içerisinde 587,1114 ve 1544 yıllarında Elbistan çevresinde meydana gelen ve büyük yıkımlara yol açan depremler dikkate alındığında, Doğu Anadolu Fayı'nın Elbistan yakınından geçen segmenti üzerinde uzun süreden beri yıkıcı bir depremin olmayışı bu bölgenin olası deprem riskinin büyük olduğuna bir kanıt olarak gösterilebilir.

ISBN 978-605-7875-34-1

Bu durumda Elbistan'da olası büyük bir depremin etkilerini en aza indirebilmek için yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

- Elbistan'da genç alüvyal zeminlerde inşa edilen binaların deprem anında sıvılaşmanın da etkisiyle risk altında olduğu ve bu kesimlerde çok katlı binalara izin verilmemesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.Dolayısıyla 1/5000 ve 1/1000 imar planlarında yer alna 4 ve 6 kat üzeri bina yapılmasına konan engelin arkasında durulmalıdır.
- Tarihsel süreçte içerisinde 587,1114 ve 1544 yıllarında Elbistan çevresinde meydana gelen ve büyük yıkımlara yol açan depremler dikkate alındığında bu fay üzerinde uzun süreden beri enerji birikmesinin olduğu ve olası bir depremin etkilerini azaltmak için tedbirlerin arttırılması gerektiği görülmektedir.
- Özellikle eski konutların yoğun olduğu Kızılcaoba, Köprübaşı, Ceyhan, Güneşli, Yunusemre, Cumhuriyet,Kümbet Mahalleleri başta olmak üzere kentsel dönüşüm çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
- Arazi kullanımlarına sınırlamalar getirilmelidir.
- Ceyhan ve Söğütlü Akarsularının yakınlarına bina ruhsatı verilmemelidir.
- Karstik alanlarda gelişi güzel artezyen kuyularına izin verilmemelidir.
- Deprem tatbikatları geniş katılımlı ve etkisini minimize edici şekilde yapılmalıdır.
- Deprem Erken Uyarı ve Ön Hasar Tahmini Projesi kapsamında 2013 yılında 20 adet ivme ölçer verilerinden azami derecede faydalanılmalıdır.
- Elbistan Şehri ve çevresi zemin olarak depremlere dayanıklı olmadığından bina denetimleri arttırılmalı ve geniş çaplı risk haritaları oluşturulmalıdır.
- Depremin olası etkilerini daha iyi tahmin edebilmek ve doğru tedbirleri alabilmek için Jeodezi-jeoteknik,fotogrametri-uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemi tabanlı olmak üzere çok farklı yöntemlerden faydalanmak gerekmektedir.
- Deprem Erken Uyarı ve Ön Hasar Tahmini Projesi kapsamında 2013 yılında 20 adet ivme ölçer K.Maraş ve Hatay il merkezlerine yerleştirilmiştir.(AFAD,2016:24) Buradaki verilerden faydalanılmalıdır.

KAYNAKÇA

AKDUR,R.(2000).Afetler ve Afetlerde Sağlık Hizmetleri,Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı-3-21.Yüzyılda Türkiye,Ankara

BALYEMEZ, S., BERKÖZ L.(2005). Hasar Görebilirlik ve Kentsel Deprem Davranışı, itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım, 4 (1): 3-14.

BİKÇE,M.(2017).Türkiye'deki Depremlerde Alınan ve Alınabilecek Önlemler,Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi,C:9,S:2

BİLGİN, A.(2011)."*Elbistan'da Yönetim*", Elbistan'ın Sesi Gazetesi, 3-4,

BİRİCİK,S., A., KORKMAZ, H. (2001). Kahramanmaraş'ın Depremselliği, Marmara Coğrafya Dergisi, 3(1): 53-82

DOĞAKA,TR63 BölgesiMevcutDurumAnalizi,Afet Durumu ve Yerleşime Uygunluk,2013

ESEN,F.(2014).Elbistan Havzası'nın Fizikicoğrafyası. Doktora Tezi

GÜLLÜ, A.(2003).*Elbistan Tarihi*,Elbistan Yayınları,Elbistan.

İŞÇİ,C.(2008). Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz,Yaşar Ünv.Dergisi

İZBIRAK,R.(1992).Coğrafya Terimleri Sözlüğü,MEB Yayınları,İstanbul,464s.

KALAFAT,D.vd.(2011).Türkiye'de Son Yıllarda Meydana Gelen Önemli Depremlere Toplu Bakış",B.Ü Kandilli Rasathanesi ve DAE

KANAT,D.(2012).Elbistan Şehir Coğrafyası,Yüksek Lisans Tezi

KOP,A.(2019)"Elbistan'da Gecikmiş Ciddi Bir Deprem RiskiVar" Elbistan'ın Sesi gazetesi Makalesi,KSU Jeoloji ABD Bşk.

ISBN
978-605-7875-34-1

KORKMAZ,H.(2006).Antakya'da Zemin Özellikleri ve Deprem Etkisi Arasındaki İlişkisi,Coğrafya Bilimler Dergisi,2006,4(2),49-66
KORKMAZ,H.,vd.(2006) **"**Göksun'da Yerel Zemin Özellikleri İle Deprem Etkisi Arasindaki İlişki", 100. *Yılında* Göksun Sempozyumu,2006
MATER,B.(1978).Elbistan Havzası Topraklarının Morfolojik Karakterleri ve Oluşumları,Edebiyat Fak.Yay.,İstanbul,150s.
SANDAL,E.K.-KARADEMİR,N. (2013).Kahramanmaraş'ta Depremsellik Bağlamında Zemin - Yerleşme İlişkisi"3.İnternational Geography Symposium,KSU
SOYLU,N.(2018).TCMMOB,Ankara.http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/1ca0ca71184bbdb_ek.pdf?tipi=14&sube
SOLAK,İ.(1996).Kanuni Döneminde Elbistan Kazası" Konya
ÖZGÜÇ,T. ve N.(1947)."Karahöyük Hafriyat Raporu"
TAŞ,N.(2003) **"**Yerleşim Alanlarında Olası Deprem Zararlarının Azaltılması"Uludağ Ünv.Mimarlık Fak.Dergisi C:8 S:1
USLU,G,UZUN,B,(2014).Kentsel Dönüşüm Projelerinde Deprem Etkisi .Harita teknolojileri Elektronik Dergisi,6(2)1-11

ONLINE KAYNAKLAR:

(1) http://www.koeri.boun.edu.tr/
(2)http://w3.bilecik.edu.tr/insaat/
(3)http://www.emo.org.tr/ekler/
(4)https://www.afad.gov.tr/tr/
(5)http://www.e-sehir.com/
(6)http://www.deprem.gov.tr/sarbis
(7)https://deprem.afad.gov.tr
(8)http://www1.mmo.org.tr/
(9)http://www.elbistaninsesi.com/

ISBN
978-605-7875-34-1

EV ÖDEVİ KONUSUNDA YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR ÜZERİNE BİR ANALİZ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Hafize Gamze KIRMIZIGÜL
Malatya / Battalgazi / Hasırcılar İmam Hatip Ortaokulu, İlköğretim Matematik Öğretmeni, graceful_gamze@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı ev ödevi konusunda yurt içinde yapılmış olan çalışmaları analiz etmek ve genel olarak değerlendirmektir.

Araştırmada 1990 ve 2018 yılları arasında ev ödevi konusunda yapılmış olan 29 makale ve 12 tez çalışması analiz edilmiştir. Çalışmalardan elde edilen veriler doküman analizi yöntemi kullanılarak nitel bir yaklaşımla incelenmiştir. Her bir çalışma farklı temalara göre; sınıf düzeyleri (ilkokul, ortaokul, lise), dersler (Türkçe, Fen Bilgisi, Matematik, Kimya, Biyoloji), üzerinde durulan konular (tutum, akademik başarı, öğrenci, öğretmen, veli görüşü alma, aile katılımı) olmak üzere betimsel analiz aşamaları esas alınarak sınıflandırılarak tablolar ile yorumlanmıştır. Ayrıca, ev ödevi konusunda yapılan çalışmaların genel değerlendirmesi yapılarak eksikler ve önemli unsurlar belirlenmiştir.

Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda; yurt içinde yapılan çalışmaların çoğunlukla ilkokul sınıf düzeyinde, fen dersinde ve öğrenci, öğretmen, veli görüşü alma konusunda yoğunlaştığı belirlenmiştir. Ev ödevleri ile ilgili yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, ev ödevlerinin ne kadar verimli ve yararlı olduğu ile ev ödevlerinin veriminin nasıl arttırılabileceği konularına açıklık getirmek eğiliminde oldukları görülmüştür. Ayrıca, ev ödevinin verimliliğinde aile unsurunun önem taşıdığı, ev ödevi verilmesinin genel olarak akademik başarıyı ve derse karşı tutumu olumlu yönde etkilediği, ev ödevi verilme sıklığı, ev ödevine ayrılan süre, ev ödevi miktarı, aile katılımı gibi konuların araştırılmasına ihtiyaç duyulduğu saptanmıştır.

*Bu çalışma Hafize Gamze KIRMIZIGÜL'ün "Ortaokul Matematik Dersinde Verilen Ev Ödevlerine Yönelik Veli Görüşlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden derlenmiştir.

Araştırmacılara, okul idarecileri, öğretmen ve velilere yapılan genel değerlendirme ve analiz sonucunda öneriler sunulmuştur. Ev ödevi konusunda eksiklik saptanan ve önemli görülen (ev ödevi verilme sıklığı, ev ödevine ayrılan süre, ev ödevi miktarı, aile katılımı

ISBN
978-605-7875-34-1

gibi) konuların araştırılması önerilmiş, okul idareci ve öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilmesi, ailelerin bilgilendirilmesi sunulan önerilerden olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yurt içi, ev ödevi, değerlendirme

ABSTRACT

An Analysis and Overall Evaluation of Turkish Studies of Homework

The aim of this study is to analyze Turkish studies of homework and perform an overall evaluation on them. This study analyzes 29 articles and 12 dissertations about homework conducted between 1990 and 2018. The data obtained were examined using document analysis. Each study was interpreted through the classification based on educational levels (primary, secondary, high school), courses (Turkish, Science, Mathematics, Chemistry, Biology), and the topics covered (attitudes, academic success, asking students, teachers and parents for their opinions, family participation). Deficiencies and important points were identified by evaluating the studies of homework.

The study found that the Turkish studies of homework focus on primary school, science courses, and asking students, teachers and parents for their opinions. The Turkish studies of homework had a tendency to show how effective and beneficial homework was and what could be done to improve its effectiveness. They also found that families have a significant role in the effectiveness of homework, and that assigning homework affects academic success and attitudes towards courses positively. They identified a need for studies of time allocated for homework, amount of homework, frequency of homework and family participation.

As a result of the analysis and overall evaluation performed with school administrators, teachers and parents, the researchers were recommended to examine missing, but important points regarding homework such as frequency of homework, time allocated for homework, amount of homework and family participation. Other recommendations included providing school administrators and teachers with in-service education, and informing families.

Keyword: Turkish studies, homework, evaluation.

GİRİŞ

Ev ödevleri eğitim –öğretim sürecinin ayrılmaz parçalarından biri olan ve pek çok araştırmacı tarafından farklı şekillerde vurgulanan bir konudur. Gün (1995), ev ödevini ders dışı etkinlik; Cooper (2001), öğrenci tutumlarını etkileyen bir aktivite; Swanson (2001), sınıf dışı hazırlık; Küçükahmet (2002), öğrencinin öğrendiklerini pekiştiren materyal; Yücel

ISBN
978-605-7875-34-1

(2004), öğrencilerden istenen zihinsel ve bedensel çalışma; Özben (2006), öğretmen açısından öğretim tekniği öğrenci açısından öğrenme tekniği olarak, ev ödevlerini tanımlamıştır.

Ev ödevi sosyal bilimlerde uzun senelerdir çalışılan konulardan birisi olmuştur. Fakat tüm çalışmalar kıyaslandığında, öğretmenlerin ve velilerin rolü üzerinde diğerlerinden daha az durulmuştur. Araştırmaların çoğunda öğrencilerin görüşleri, hangi şartlarda ve nasıl ev ödevlerini tamamladıkları veya ev ödevi yaparak geçirdikleri zamanın öğrenci başarısına ve okul başarısına etkileri üzerinde durulmuştur (Cooper ve Valentine, 2001).

Ev ödevleri konusunda ve ev ödevinin sağladığı yararlar açışından değinilmesi gereken önemli nokta; çocuğun ev ödevi yapma sürecinde sorumluluk kazanmasıdır. Bu sayede çocuklar hem zamanı nasıl kullanacakları konusunda daha bilgili olmakta hem de sorumluluklarının olduğu bilincine varmaktadırlar (Boynun, 1992).

Ev ödevleri öğrencileri öncelikle bilimsel düşünmeye ve buna bağlı olarak bilimsel bilgiye sevk etmektedir. Öğrenci ders dışı zamanlarda ev ödevi yapma sürecinde konu ile ilgili olan bilgi materyallerine ulaşmayı öğrenmektedir. Öğrencide problem çözme yeteneği gelişmekte, olaylar karşısında neden sonuç bağlantısını kurarak çıkarımlar yapmaya başlamakta ve yeni bilgi ve beceriler edindikçe kendini yenilemektedir (Yapıcı, 1995; Yıldırım ve diğerleri, 2000; Gür, 2002).

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı ev ödevi konusunda yurt içinde yapılmış olan çalışmaları analiz etmek ve genel olarak değerlendirmektir. Bu bağlamda, araştırma kapsamına alınan dokümanlara ait verileri elde edildiği sınıf düzeyi, ilgili olduğu ders ve seçildiği konular çerçevesinde genel olarak incelemek ve sistematik bilgiler sunmak yapılan çalışmanın alt amaçlarındandır.

Çalışmanın Önemi

Ev ödevleriyle ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar incelendiğinde genellikle ev ödevinin akademik başarıya katkısı (Aslan, 1994; Binbaşıoğlu, 1994; Kapıkıran ve Kıran, 1999; Gür, 2002; Hallam, 2004; Özben, 2006; Hizmetçi, 2007; Büyüktokatlı, 2009; Yılmaz, 2013) ve öğrencilerin ev ödevlerine yönelik tutumları (Babadoğan, 1990; Yücel, 2004; Yeşilyurt, 2006; Öcal, 2009) üzerinde yoğunlaştığı görülmüştür.

Ayrıca, ev ödevleri ile ilgili yapılan pek çok çalışma incelendiğinde, ev ödevlerinin ne kadar verimli ve yararlı olduğu ve bu ev ödevlerinin veriminin nasıl arttırılabileceği konularına açıklık getirmek eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu bağlamda, yapılan

ISBN
978-605-7875-34-1

çalışma ev ödevleriyle ilgili çok yönlü bakış açısı sunması ve alan yazının genel bir özetini sağlaması bakımından önem kazanmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmada 1990 ve 2018 yılları arasında ev ödevi konusunda yapılmış olan 29 makale ve 12 tez çalışması incelenmiştir. Çalışmalardan elde edilen veriler doküman analizi yöntemi kullanılarak nitel bir yaklaşımla analiz edilmiştir. Nitel çalışmalarda doküman analizi, araştırılması amaçlanan unsurlara ait bulguların yer aldığı yazılı materyallerin incelenmesini ifade eder. Tek başına, veri toplamada kullanılabilecek bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamına alınacak makaleler ve tezler belirlenirken öncelikle; Google Akademik, Ulakbim, Dergipark ve YÖK Tez Merkezi gibi veri tabanları taranmıştır. Bu doğrultuda, anahtar kelimelerinde, özetlerinde ve başlıklarında ev ödevi, ödev kelimeleri bulunan 32 makale ve 12 tez seçilmiştir. Anlaşılır, açık ve net, konu ile bağlantılı ve güncel olma kriterlerine göre 3 makale araştırma kapsamından çıkarılmıştır.

Bu bağlamda, araştırmaya dâhil edilen makaleler ve tezler aşağıda Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Dâhil Edilen Dokümanlar

Doküman Numarası	Yazar	Yıl	Doküman Türü
D1	Aladağ ve Doğu	2009	Makale
D2	Albayrak, Yıldız, Berber ve Büyükkasap	2004	Makale
D3	Arıkan	2017	Makale
D4	Babadoğan	1990	Makale
D5	Benli ve Sarıkaya	2013	Makale
D6	Duban	2016	Makale
D7	Duru ve Çöğmen	2017	Makale
D8	Ersoy ve	2009	Makale

ISBN
978-605-7875-34-1

	Anagün		
D9	Gedik ve Orhan	2013	Makale
D10	Gedik, Altıntaş ve Kaya	2011	Makale
D11	Kapıkıran ve Kıran	1999	Makale
D12	Kaplan	2006	Makale
D13	Özcan ve Erktin	2013	Makale
D14	Özer ve Öcal	2012	Makale
D15	Özer ve Öcal	2013	Makale
D16	Sarıgöz	2011	Makale
D17	Şen ve Gülcan	2012	Makale
D18	Şeref ve Varışoğlu	2015	Makale
D19	Tüysüz ve Karakuyu	2010	Makale
D20	Yeşilyurt	2006	Makale
D21	Yuladır ve Doğan	2009	Makale
D22	Yücel	2004	Makale
D23	Sönmez Ektem ve Yıldız	2017	Makale
D24	Yılmaz	2013	Makale
D25	Akif Arslan	2013	Makale
D26	Tertemiz	1991	Makale
D27	Ekici ve Akdeniz	2018	Makale
D28	Deveci ve Önder	2014	Makale

ISBN
978-605-7875-34-1

D29	Aydın	2011	Makale
D30	Bayrakçı	2007	Tez
D3	Büyüktokatlı	2009	Tez
D32	Çetinkaya	1992	Tez
D33	Demirel	1989	Tez
D34	Deveci	2011	Tez
D35	Gürlevik	2006	Tez
D36	Hizmetçi	2007	Tez
D37	Oluşum	2016	Tez
D38	Öcal	2009	Tez
D39	Özben	2006	Tez
D40	Yapıcı	1995	Tez
D41	Uçar	2018	Tez

Verilerin Çözümlenmesi

Doküman analizi sonucunda araştırma kapsamına alınan çalışmalar incelenmiş ve elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanmasına ve özetlenmesine dayalı bir yaklaşımdır. Böylece amaç, veri analizlerini bulgular çerçevesinde düzenli ve sistematik bir şekilde sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu bağlamda, betimsel analizin aşağıda belirtilen aşamaları esas alınarak veri analizleri gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016);

1-Betimsel analiz için çerçeve bir plan oluşturulması, temaların belirlenmesi

2-Oluşturulan tematik çerçeve doğrultusunda verilerin düzenlenmesi ve işlemesi,

3-Bulguların tanımlanması,

4-Bulguların yorumlanması ve anlamlandırılması.

Belirtilen aşamalar doğrultusunda araştırma kapsamına alınan her bir çalışma D1, D2, D3… şeklinde kodlanarak elde edilen veriler önceden belirlenmiş farklı temalara göre; sınıf düzeyi (ilkokul, ortaokul, lise), ders (Türkçe, Fen Bilgisi, Matematik, Kimya, Biyoloji), üzerinde durulan konu (tutum, akademik başarı, öğrenci, öğretmen, veli görüşü alma, aile katılımı) sınıflandırılarak tablolar ile yorumlanmıştır. Ayrıca, ev ödevi konusunda yapılan çalışmaların genel değerlendirmesi yapılarak eksikler ve önemli unsurlar belirlenmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yapılan çalışmanın geçerlik ve güvenirliğinin sağlanması amacıyla, araştırma kapsamında incelenen dokümanlar tablo ile yazarları ve yayımlandıkları yıllar ile türlerine göre sunulmuştur. Ayrıca, araştırmanın çerçevesini oluşturan ve verilerin çözümünde kullanılan temalar belirlenirken matematik eğitimi alanında çalışan bir uzman görüşüne başvurulmuştur.

BULGULAR

Araştırma kapsamında, yurt içinde yapılmış olan ev ödevi konulu 29 makale ve 12 tez çalışmasının sınıf düzeyleri, ilgili oldukları ders ve üzerinde durulan konulara göre analizleri tablo ve yorumlar ile sunulmuştur.

Bu bağlamda, incelenen makalelerin sınıf düzeylerine göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Makalelerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Sınıf Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
İlkokul	12	43
Ortaokul	10	36
Lise	6	21
Toplam	28	100

Tablo 2 incelendiğinde ev ödevleri konusunda yurt içinde yapılan makalelerin en çok ilkokul sınıf düzeyinde (%43) gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, ortaokul sınıf düzeyinde de fazlaca çalışma olduğu ve en az ise lise sınıf düzeyinde çalışıldığı Tablo 2'den anlaşılmaktadır.

Makalelerin ilgili oldukları derslere göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Makalelerin İlgili Oldukları Derslere Göre Dağılımları

Ders	Frekans	Yüzde (%)
Fen Bilimleri	8	37
Türkçe	4	19
Matematik	4	19
Kimya	2	10

ISBN
978-605-7875-34-1

Biyoloji	1	5
Coğrafya	1	5
İngilizce	1	5
Toplam	21	100

Tablo 3 incelendiğinde ev ödevleri konusunda yurt içinde yapılan makalelerin en çok fen bilimleri dersinde(%37) gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, Türkçe ve matematik derslerinde de fazlaca çalışma olduğu Tablo 3'den anlaşılmaktadır.

Makalelerin üzerinde durulan konulara göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Makalelerin Üzerinde Durulan Konulara Göre Dağılımları

Konu	Frekans	Yüzde (%)
Görüş Alma	17	57
Akademik Başarı	6	20
Tutum	4	14
Ödeve İlişkin Algı	1	3
Program ve Ödev	1	3
Ödev Alışkanlığı Ölçeği	1	3
Toplam	30	100

Tablo 4 incelendiğinde ev ödevleri konusunda yurt içinde yapılan makalelerin konu olarak en çok öğrenci, öğretmen, veli görüşü alma (%57) şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, ev ödevleri ve akademik başarı ilişkisi konusunda da fazlaca çalışma olduğu ve ev ödevleri ile tutum ilişkisinin de konu edildiği çalımalar olduğu Tablo 4'den anlaşılmaktadır.

Araştırma bağlamında, incelenen tezlerin sınıf düzeylerine göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. İncelenen Tezlerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Sınıf Düzeyi	Frekans	Yüzde (%)
İlkokul	6	50

ISBN
978-605-7875-34-1

Ortaokul	5	42
Lise	1	8
Toplam	12	100

Tablo 5 incelendiğinde ev ödevleri konusunda yurt içinde yapılan tezlerin en çok ilkokul sınıf düzeyinde (%50) gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, ortaokul sınıf düzeyinde de fazlaca çalışma olduğu ve en az ise lise sınıf düzeyinde çalışıldığı Tablo 5'den anlaşılmaktadır.

İncelenen tezlerin ilgili oldukları derslere göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Tezlerin İlgili Oldukları Derslere Göre Dağılımları

Ders	Frekans	Yüzde (%)
Fen Bilimleri	2	29
Matematik	2	29
Türkçe	1	14
Sosyal Bilgiler	1	14
İngilizce	1	14
Toplam	7	100

Tablo 6 incelendiğinde ev ödevleri konusunda yurt içinde yapılan tezlerin en çok fen bilimleri ve matematik derslerinde(%58) gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, Türkçe, Sosyal Bilgiler ve İngilizce derslerinde de birer çalışma olduğu Tablo 6'dan anlaşılmaktadır.

İncelenen tezlerin üzerinde durulan konulara göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Tezlerin Üzerinde Durulan Konulara Göre Dağılımları

Konu	Frekans	Yüzde (%)
Görüş Alma	6	50
Akademik Başarı	3	25
Tutum	1	8

ISBN
978-605-7875-34-1

Ev Ödevlerinde Karşılaşılan Sorunlar	1	8
Ev Ödevi İncelemesi	1	8
Toplam	12	100

Tablo 7 incelendiğinde ev ödevleri konusunda yurt içinde yapılan tezlerin konu olarak en çok öğrenci, öğretmen, veli görüşü alma (%50) şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca, ev ödevleri ve akademik başarı ilişkisi konusunda da fazlaca çalışma olduğu Tablo 7'den anlaşılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular ışığında, ev ödevleri konusunda yurt içinde yayımlanan makaleler en çok ilkokul sınıf düzeyinde ve fen bilimleri dersinde yapılmıştır. Ayrıca, yayımlanan makalelerin çoğunlukla öğrenci, öğretmen ve veli görüşü alma konusunda yoğunlaştığı ulaşılan sonuçlardandır.

Ev ödevleri konusunda yurt içinde yapılan tezler incelendiğinde ise, en çok ilkokul sınıf düzeyinde, fen bilimleri ve matematik derslerinde gerçekleştirildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, yapılan tezlerin öğrenci, öğretmen ve veli görüşü alma ve inceleme şeklinde yapıldıkları belirlenmiştir.

Bu bağlamda, genel olarak yurt içinde yapılan çalışmaların çoğunlukla ilkokul sınıf düzeyinde, fen bilimleri dersinde ve öğrenci, öğretmen, veli görüşü alma konusunda yoğunlaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmaların içeriği incelendiğinde, ev ödevlerinin ne kadar verimli ve yararlı olduğu ile ev ödevlerinin veriminin nasıl arttırılabileceği konularına açıklık getirmek eğiliminde oldukları görülmüştür.

Ayrıca, ev ödevinin verimliliğinde aile unsurunun önem taşıdığı, ev ödevi verilmesinin genel olarak akademik başarıyı ve derse karşı tutumu olumlu yönde etkilediği, ev ödevi verilme sıklığı, ev ödevine ayrılan süre, ev ödevi miktarı, aile katılımı gibi konuların araştırılmasına ihtiyaç duyulduğu sonucuna da ulaşılmıştır.

Araştırmacılara, okul idarecileri, öğretmen ve velilere yapılan genel değerlendirme ve analiz sonucunda öneriler sunulmuştur. Ev ödevi konusunda eksiklik saptanan ve önemli görülen (ev ödevi verilme sıklığı, ev ödevine ayrılan süre, ev ödevi miktarı, aile katılımı gibi) konuların araştırılması önerilmiş, okul idareci ve öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilmesi, ailelerin bilgilendirilmesi gerekmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR

Aladağ, C. ve S. Doğu, (2009). Fen ve Teknoloji Dersinde Verilen Ödevlerin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 15-23.

Albayrak, M. Yıldız, A. Berber, K. ve Büyükkasap, E. (2004). İlköğretimde Ders Dışı Etkinlikler ve Bunlarla İlgili Öğrenci Davranışları Hakkında Velilerin Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(1), 13-18.

Arıkan, S. (2017). TIMSS 2011 Verilerine Göre Türkiye'deki Ev Ödevi ve Matematik Başarısı Arasındaki İlişki. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(26), 256-276.

Arslan, A. (2013). Türkçe Öğretmenlerinin Proje ve Performans Ödevleri ile İlgili Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(6), 11-22.

Aslan, F. G. (1994). *İlkokul Öğrencilerinin Başarı ve Başarısızlıklarında Aile Faktörü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aydın, F. (2011). Coğrafya Dersinde Verilen Ev Ödevlerine İlişkin Öğrenci Görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 27-41.

Babadoğan, C. (1990). Ev Ödevlerinin Eğitim Programları İçindeki Yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 745-766.

Bayrakçı, Ö. (2007). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersindeki Araştırma Ödevlerinin (Etkinlik, Performans ve Proje) Öğrencilerin Sosyalleşmesine Katkısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Sakarya.

Benli, E. ve Sarıkaya, M. (2013). Fen ve Teknoloji Dersinde Verilen Ödevlere Yönelik İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Sınıf Düzeyleri ve Cinsiyete Göre Görüşlerinin Değerlendirilmesi**.** *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 21(2), 489-502.

Binbaşıoğlu, C. (1994). *Okullarda Öğretim Sorunları*. Ankara, Eğit-Der Yayınları.

Boynun, R. (1992). Homework: a Review of Reviews of the Literature. Ottawa: Ottawa Board of Education, Centre for Research, Professional Development, and Evaluation. http://www.worldcat.org/identities/nc-ottawa%20board%20of%20education%20centre (09.10.2017).

ISBN
978-605-7875-34-1

Büyüktokatlı, N. (2009). *İlköğretimde Ev Ödevi Uygulamalarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmes*i. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Cooper, H. (2001). Homeworkforall-inmoderation, *Educational Leadership*, 58(7), 34–45.

Cooper, H. and Valentine, J. C. (2001). Using to Answer Practical Questions About Homework (Çev. Melike Sabancı), *EducationalPsychologist*. 36, 143-153.

Çetinkaya, A. (1992). *Adana İli Merkez Orta Okullarında Ev Ödevlerine İlişkin Karşılaşılan Sorunlar.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Adana.

Deveci, İ. (2011). *Fen ve Teknoloji Dersi Kapsamında İlköğretim Yedinci ve Sekizinci Sınıflarda Verilen Ödevler Hakkında Öğrenci, Öğretmen ve Veli Görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Deveci, İ., ve Önder, İ. (2014). Fen ve teknoloji dersinde verilen ödevlere yönelik öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online*, 13(1), 33-47.

Duban, N. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Ev Ödevleri Hakkındaki Görüşleri. *IJETSAR*, 1, 55-67.

Duru, S. ve Çöğmen, S. (2017). İlkokul ve Ortaokul Öğrencileri ile Velilerin Ev Ödevlerine Yönelik Görüşleri: Views of Primary and Secondary School Students and Their Parents on Homework. *İlköğretim Online*, 16(1), 354-365.

Ekici, G. Ve Akdeniz, H. (2018). Lise Öğrencilerinin "Ödev" Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının İncelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 25, 135-162.

Ersoy, A. ve Anagün, Ş.S. (2009). Sınıf Öğretmenlerinin Fen ve Teknoloji Dersi Ödev Sürecine İlişkin Görüşleri, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED)*, 3 (1), 58-79.

Gedik, M. ve Orhan, S. (2013). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersi Ödevleri Hakkında Görüşleri. *Karadeniz Araştırmaları*, (38), 135-148.

Gedik, N. , Altıntaş, E. ve Kaya, H. (2011). Fen ve Teknoloji Dersinde Verilen Ev Ödevleri Hakkındaki Öğrenci Görüşleri. *Journal of European Education*, 1(1), 6-13.

Gün, H. (1995). Eğitim Öğretimde Program-Öğretmen-Ödev Üçlüsü. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 213, 41-43.

ISBN
978-605-7875-34-1

Güneş, F. (2014). Eğitimde Ödev Tartışmaları, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 1-25.

Gür, H. (2002). Ev Ödevi Yapma Stillerinin Akademik Başarıya Etkisi. *5.Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 16–18 Eylül 2002 ODTÜ Kültür ve KongreMerkezi,http://www.matder.org.tr/index.php?option=comcontent&view=article&catid=8:matematik-kosesi-makaleleri&id=63:ev-odevi-yapma-stillerinin-akademik-basariya-etkisi-&Itemid=38 (17.11.2017).

Gürlevik, G. (2006). *Ortaöğretim Matematik Derslerinde Ev Ödevlerine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri (Ankara İli Çankaya İlçesi Örneği).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Bilim Dalı, Ankara.

Hallam, S. (2004). Currentfindings - Homework: the Evidence. *British Educational Research Association Research Intelligence*, 89, 27- 29.

Hizmetçi, S. (2007). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Ödev Stilleri İle Akademik Başarıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Adana.

Ilgar, Ş. (2005). Ev Ödevlerinin Öğrenci Eğitimi Açısından Önemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 119-134.

İflazoğlu, A. ve Hizmetçi, S. (2006). İlköğretim Birinci Kademe Sınıf Öğretmenlerinin Ev Ödevleri Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Nitel Bir Çalışma Örneği. *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi, Bildiri Kitabı 2 İçinde,* Ankara, 2, 427–433.

Kapıkıran, Ş. ve Kıran, H. (1999). Ev Ödevinin Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi. *Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi,* 5, 54-60.

Kaplan, B. (2006). *İlköğretim 6. Sınıf "Yaşamımızı Yönlendiren Elektrik" Ünitesinde Ev Ödevi Verilmesinin Öğrenci Başarısına ve Kavram Öğrenmeye Etkisi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kılınç, Ç. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Farklı Problem Kurma Durumlarında Sergilemiş Oldukları Performansın Belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1195-1211.

Küçükahmet, L. (2002). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara, Nobel Yayınevi.

ISBN
978-605-7875-34-1

Oluşum, B. (2016). 4. *Sınıf Türkçe Dersinde Verilen Ev Ödevlerinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara.

Öcal, S. (2009). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Ev Ödevlerine Yönelik Tutumlarının Oluşmasında Ailelerin ve Öğretmenlerin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Hatay.

Özben, B. (2006). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Fen Bilgisi Dersindeki Başarılarına Ev Ödevi Çalışmalarının Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özcan, Z. Ç. ve Erktin, E. (2013). Matematik Ödev Alışkanlığı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *31*(2), 27-47.

Özer, B. ve Öcal, S. (2012). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Ev Ödevlerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 1-16.

Özer, B ve Öcal, S. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Ev Ödevlerine Yönelik Uygulamalarının ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 2(1), 133-149.*

Sarıgöz, O. (2011). Ortaöğretim Öğrencilerinin Kimya Derslerinde Verilen Ev Ödevleri Hakkındaki Düşüncelerinin Değerlendirilmesi. *Electronic Journal of Vocational Colleges,* 1(1), 80-87.

Sönmez Ektem, I , Yıldız, S . (2017). İngilizce Ev Ödevlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (3), 78-91.

Swanson, C. B. (2001). How Important is Homework? http:// eric.ed.gov/ archives/ homework.html. (10.11.2017).

Şen, H. Ş. ve Gülcan, M. G. (2012). İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Verilen Ev Ödevleri Konusunda Veli Görüşleri. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi,* 29, 29-41.

Şeref, İ. ve Varışoğlu, B. (2015). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Türkçe Dersi Ödevleri Hakkında Görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 93-105.

Tertemiz, N. I. (1991). Ödevin Başarıya Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 15(81), 49-57.

Türkoğlu, A., Karakuş, M. ve İflazoğlu, A. (2007). *İlköğretimde Ödev*. İstanbul, Morpa Yayınları.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tüysüz, C., Karakuyu, Y. ve Tatar, E. (2010). Fen ve Teknoloji Dersindeki Performans Görevlerine Yönelik Veli Tutumlarının Belirlenmesi. *NEF-EFMED*, 4(1), 108-122.

Uçar, G. (2018). *Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin, Öğrencilerinin Ve Velilerin Ödev Vermeye Yönelik Algılarının İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü , İlköğretim Anabilim Dalı, Adana.

Yapıcı, N. (1995). *İlkokullarda Öğretmen-Öğrenci ve Velilerinin Ev Ödevi Konusundaki Görüşlerinin Belirlenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Ankara.

Yeşilyurt, S. (2006). Lise Öğrencilerinin Biyoloji Derslerinde Verilen Ev Ödevlerine Karşı Tutumları Üzerine Bir Çalışma. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 37-53.

Yıldırım, A., Doğanay, A. ve Türkoğlu, A. (2000). *Okulda Başarı İçin Ders Çalışma ve Öğrenme Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları.

Yıldırım, Ö., Çıkrıkçı Demirtaşlı, N. ve Akbaş, U. (2012). The Opinions of Mathematics teachers on Homework and in-Class Assessment: TIMSS 1999 and TIMSS 2007 Periods. *Education and Science*, 37(163), 126-142.

Yılmaz, Ç. (2013). *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflarda Türkçe Eğitim Uygulamalarının Öğrencilerin Okul Başarısına Etkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Afyonkarahisar.

Yuladır, C. ve Doğan, S. (2009). Fen ve Teknoloji Dersinde Öğrencilerin Ev Ödevi Performansını Arttırmaya Yönelik Bir Eylem Araştırması. *Journal of Arts and Sciences*, 12(2), 211-238.

Yücel, S. A. (2004). Ortaöğretim Düzeyindeki Öğrencilerin Kimya Derslerinde Verilen Ev Ödevlerine Karşı Tutumlarının İncelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 147- 159.

ISBN
978-605-7875-34-1

FEKAL MİKROBİYOTA TRANSPLANTASYONU

Gürkan ÖZDEN
Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, gurkan.ozden@yandex.com

Seher ÇEVİK
Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, seherrcvk@gmail.com

Seyhan ÇITLIK SARITAŞ
Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, seyhan.saritas@inonu.edu.tr

ÖZET

Gaita nakli, başta gastrointestinal sistemin bazı enfeksiyonları olmak üzere pek çok sağlık problemi için önemli bir tedavi seçeneğidir. Bağırsak florasındaki değişikliklerden etkilenen farklı hastalıklar ve metabolik sorunlar için de kullanımına ilişkin olumlu sonuçlar ortaya çıkmıştır. Gaita nakli, sağlıklı donörden alınan gaitanın hazırlık aşamalarından geçirilerek hastaya nakledilmesi işlemidir. Standart donör taraması protokolleri uygulanmaktadır. Nakil işlemi alt, üst gastrointestinal yol ve oral kapsül yolu ile gerçekleştirilmektedir. Gaita naklinin muhtemel yararlarına ilşkin çalışmalar halen devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fekal transplantasyon, Mikrobiyota, Bağırsak hastalıkları

GİRİŞ

Gastrointestinal sistem, sindirime yardımcı olma, kolon epitelinin olgunlaşmasını kolaylaştırma ve patojenlerden koruma işlevlerine sahip sayısız bakteri türü tarafından kolonize edilir (1-3). Bulaşıcı hastalıklar, otoimmün hastalıklar, bazı genel ve davranışsal hastalıklar da dahil olmak üzere birçok farklı hastalık grubu bağırsak mikrobiyotasını etkiler (4). Bağırsak mikrobiyatasına ilişkin sorunları düzeltmek için çok çeşitli tıbbi tedavi stratejileri kullanılmaktadır. Ancak fekal mikrobiyota transplantasyonu (FMT) hariç, tatmin edici klinik etkiler görülememektedir. Dışkı nakli, dışkının sağlıklı bir donörden alıp hastanın gastrointestinal kanalına yerleştirilmesi ile yapılmaktadır. Burdaki temel amaç alıcının bağırsak mikrobiyotasını normalleştirmek ve terapötik fayda elde etmektir (5).

Eiseman ve arkadaşları, 1958'de psödomembranöz kolit için FMT tedavisi uygulayarak başarılı sonuç almışlardır. Bu, aynı zamanda FMT tedavisi ve sonuçları açısından tıbbi literatürdeki ilk kayıttır (6). FMT'nin klinik kullanımının bulaşıcı hastalıklardan bulaşıcı olmayan hastalıklara

ISBN
978-605-7875-34-1

geçmesinden sonra, uygulamalarının kapsamı hızla artmıştır. Kelly ve arkadaşları bağışıklık sistemi baskılanmış ve clostridium difficile enfeksiyonu bulunan 99 hasta ile yaptıkları bir araştırmada FMT'den olumlu sonuçlar almışlardır (7). FMT'nin bağırsaktaki farklı sağlık sorunlarına ilişkin etkileri üzerine yapılan çalışmalar da mevcuttur (8-12).

FMT ile ilgili en yaygın klinik uygulamalar, tekrarlayan clostridium difficile enfeksiyonu ile ilişkilidir (13). Bu enfeksiyona ilişkin FMT uygulamalarında başarı oranlarının %90'a vardığı görülmüştür (14, 15). FMT'nin inflamatuvar bağırsak hastalıkları için de kullanımına ilişkin uygulamalar mevcuttur (16-18). Son yıllarda FMT uygulamaları gastrointestinal sorunlar dışında da kullanılmaya başlanmıştır. Yapılan bazı araştırmalar bağırsak mikrobiyatasını obezite ve metabolik sendromun kontrolü için terapötik amaçlı değiştirme olasılığını değerlendirmiştir (19, 20). FMT farklı sağlık sorunları üzerine etkisi hakkında yeterince çalışma bulunmamaktadır.

FMT için gerekli olan fekal içerik ya donörden direkt olarak alınır ya da bu işlem için kurulmuş fekal bankalardan temin edilebilir. Bu amaçla kurulan bankalar önceden belirlenmiş donörlerden fekal bağışları alır gerekli tarama testlerine tabi tutar ve işlem için uygun hale getirip dondurarak saklar (21). Olumsuz olayların oluşmasını azaltmak ve önlemek amacıyla, FMT için kapsamlı donör tarama testleri önerilmektedir (22, 23). Eşlerden gelen fekal madde, paylaşılan benzer çevresel risk faktörleri nedeniyle enfeksiyon bulaşma riskini en aza indirebilmektedir (24). Ancak birçok hasta tanıdığı bir bireylerden fekal madde bağışına utandıkları için sıcak bakmamaktadır (25). Nakilde kullanılacak dışkı malzemesinin hazırlığı için optimal yöntem tam olarak standardize edilememiştir. FMT uygulamasının başlangıcında taze veya donmuş dışkı malzemesinin uygulama için uygun olup olmadığı tartışmalıdır. Taze dışkı maddesi, donörden alındıktan sonra 6 saat içinde işlenmeli ve ileri işlemlere kadar oda sıcaklığında saklanmalıdır (26, 27). FMT uygulanacak hastaların işlemden önce eğitime ve desteğe ihtiyaçları vardır (28). Tüm hastalara yarar ve olası riskler hakkında detaylı bilgi verilmelidir. İşlem uygulanacak hasta, uygulamadan önce yaklaşık 48 saat süresince herhangi bir antibiyotik almamış olmalıdır (23). FMT için yapılan hazırlık genel itibariyle standart endoskopik işlem hazırlığına benzer. İşlemin başarılı olabilmesi için işlem öncesinde hastanın bağırsaklarında kendisine ait dışkı materyalinin mümkünse hiç olmaması istenir (28).

FMT işlemi üst gastrointestinal yoldan (nazogastrik, nazojejunal, nazoduodenal tüp), alt gastrointestinal yoldan (kolonoskopi veya lavman olarak) veya oral kapsül ile uygulanır. Üst gastointestinal yol verdiği rahatsızlıktan dolayı genel olarak sadece enflamatuvar kolonu olan hastalarda tercih edilmektedir. (27). Hangi uygulama metodlarının daha başarılı olduğuna dair literatürde farklı bulgular mevcuttur (15, 29). İşlemden sonra hastalara FMT materyalini mümkün olduğu kadar uzun süre tutmaları tavsiye edilir. Hastanın diyetinde yeterince lif içeren gıda tüketmesi

ISBN
978-605-7875-34-1

önemlidir, bu sayede faydalı yağ asitlerinin üretimi de uyarılmış olur (30). Hasta kısıtlama olmadan düzenli bir diyete devam edebilir. FMT işleminin başarı oranını arttırmak için tekrarlamak da gerekebilmektedir (27, 31). Literatürdeki bilgilerin büyük bir kısmı, batında rahatsızlık hissi, diyare, konstipasyon ve hafif ateş gibi bazı küçük yan etkilerin, FMT'den sonra geçici bir süre görülebildiğini ortaya koymuştur. Nadir görülen ciddi yan etkiler ise genellikle endoskopi ve sedasyonun olası komplikasyonları ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır (32-35).

Sonuç olarak FMT'nin oldukça etkili, güvenli ve uygun maliyetli bir yöntemdir. Henüz ortaya konulamamış risklerin ve faydaların daha iyi anlaşılmasıyla, FMT'nin ilgili sağlık sorunlarında ilk tedavi seçeneği olabilecek potansiyelde bir tedavi metodu olduğu düşünülebilir.

KAYNAKLAR

1. Duncan SH, Louis P, Flint HJ. Cultivable bacterial diversity from the human colon. Letters in Applied Microbiology. 2007;44(4):343-50.
2. Rashid M-U, Zaura E, Buijs MJ, Keijser BJF, Crielaard W, Nord CE, et al. Determining the Long-term Effect of Antibiotic Administration on the Human Normal Intestinal Microbiota Using Culture and Pyrosequencing Methods. Clinical Infectious Diseases. 2015;60(suppl_2):S77-S84.
3. Antonopoulos DA, Chang JY, Schmidt TM, Young VB, Khalife WT, Tonelli A, et al. Decreased Diversity of the Fecal Microbiome in Recurrent Clostridium difficile—Associated Diarrhea. The Journal of Infectious Diseases. 2008;197(3):435-8.
4. Collado MC, Rautava S, Isolauri E, Salminen S. Gut microbiota: a source of novel tools to reduce the risk of human disease? Pediatric Research. 2014;77:182.
5. Gupta A, Khanna S. Fecal Microbiota TransplantationFecal Microbiota TransplantationJAMA Patient Page. JAMA. 2017;318(1):102-.
6. Eiseman á, Silen W, Bascom G, Kauvar A. Fecal enema as an adjunct in the treatment of pseudomembranous enterocolitis. Surgery. 1958;44(5):854-9.
7. Kelly CR, Ihunnah C, Fischer M, Khoruts A, Surawicz C, Afzali A, et al. Fecal Microbiota Transplant for Treatment of Clostridium difficile Infection in Immunocompromised Patients. The American Journal Of Gastroenterology. 2014;109:1065.
8. Borody TJ, Warren EF, Leis S, Surace R, Ashman O. Treatment of ulcerative colitis using fecal bacteriotherapy. Journal of clinical gastroenterology. 2003;37(1):42-7.
9. Smits LP, Bouter KE, de Vos WM, Borody TJ, Nieuwdorp M. Therapeutic potential of fecal microbiota transplantation. Gastroenterology. 2013;145(5):946-53.

ISBN
978-605-7875-34-1

10. Sandhya P, Danda D, Sharma D, Scaria V. Does the buck stop with the bugs?: an overview of microbial dysbiosis in rheumatoid arthritis. International journal of rheumatic diseases. 2016;19(1):8-20.
11. Cipe G, Idiz UO, Firat D, Bektasoglu H. Relationship between intestinal microbiota and colorectal cancer. World journal of gastrointestinal oncology. 2015;7(10):233.
12. Alang N, Kelly CR, editors. Weight gain after fecal microbiota transplantation. Open forum infectious diseases; 2015: Oxford University Press.
13. Smits LP, Bouter KEC, de Vos WM, Borody TJ, Nieuwdorp M. Therapeutic Potential of Fecal Microbiota Transplantation. Gastroenterology. 2013;145(5):946-53.
14. Gough E, Manges AR, Shaikh H. Systematic Review of Intestinal Microbiota Transplantation (Fecal Bacteriotherapy) for Recurrent Clostridium difficile Infection. Clinical Infectious Diseases. 2011;53(10):994-1002.
15. Kassam Z, Lee CH, Yuan Y, Hunt RH. Fecal Microbiota Transplantation for Clostridium difficile Infection: Systematic Review and Meta-Analysis. The American Journal Of Gastroenterology. 2013;108:500.
16. Kunde S, Pham A, Bonczyk S, Crumb T, Duba M, Conrad Jr H, et al. Safety, tolerability, and clinical response after fecal transplantation in children and young adults with ulcerative colitis. Journal of pediatric gastroenterology and nutrition. 2013;56(6):597-601.
17. Kao D, Hotte N, Gillevet P, Madsen K. Fecal microbiota transplantation inducing remission in Crohn's colitis and the associated changes in fecal microbial profile. Journal of clinical gastroenterology. 2014;48(7):625-8.
18. Paramsothy S, Kamm MA, Kaakoush NO, Walsh AJ, van den Bogaerde J, Samuel D, et al. Multidonor intensive faecal microbiota transplantation for active ulcerative colitis: a randomised placebo-controlled trial. The Lancet. 2017;389(10075):1218-28.
19. Bäckhed F, Manchester JK, Semenkovich CF, Gordon JI. Mechanisms underlying the resistance to diet-induced obesity in germ-free mice. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2007;104(3):979-84.
20. Turnbaugh PJ, Ley RE, Mahowald MA, Magrini V, Mardis ER, Gordon JI. An obesity-associated gut microbiome with increased capacity for energy harvest. Nature. 2006;444(7122):1027-31.
21. Vindigni SM, Surawicz CM. Fecal Microbiota Transplantation. Gastroenterology Clinics of North America. 2017;46(1):171-85.
22. Bakker GJ, Nieuwdorp M. Fecal Microbiota Transplantation: Therapeutic Potential for a Multitude of Diseases beyond Clostridium difficile. Microbiology spectrum. 2017;5(4).

ISBN
978-605-7875-34-1

23. Cammarota G, Ianiro G, Tilg H, Rajilić-Stojanović M, Kump P, Satokari R, et al. European consensus conference on faecal microbiota transplantation in clinical practice. Gut. 2017;66(4):569-80.
24. Bakken JS, Borody T, Brandt LJ, Brill JV, Demarco DC, Franzos MA, et al. Treating Clostridium difficile Infection With Fecal Microbiota Transplantation. Clinical Gastroenterology and Hepatology. 2011;9(12):1044-9.
25. Vestal R. Fecal Microbiota Transplant. Hospital Medicine Clinics. 2016;5(1):58-70.
26. Sokol H, Galperine T, Kapel N, Bourlioux P, Seksik P, Barbut F, et al. Faecal microbiota transplantation in recurrent Clostridium difficile infection: Recommendations from the French Group of Faecal microbiota Transplantation. Digestive and Liver Disease. 2016;48(3):242-7.
27. UYGUN A. Fekal Mikrobiyota Transplantasyonu (FMT). Journal of Biotechnology and Strategic Health Research. 2017;1:132-40.
28. Blackburn LM, Andrea Bales B, Mary Caldwell MS C, Lee Cordell M, Susan Hamilton B, Haley Kreider B. Fecal microbiota transplantation in patients with cancer undergoing treatment. Clinical journal of oncology nursing. 2015;19(1):111.
29. Pindar C, Hohmann EL, Youngster I, Sauk J, Russell GH, Kaplan JL, et al. Fecal Microbiota Transplant for Relapsing Clostridium difficile Infection Using a Frozen Inoculum From Unrelated Donors: A Randomized, Open-Label, Controlled Pilot Study. Clinical Infectious Diseases. 2014;58(11):1515-22.
30. De Filippis F, Pellegrini N, Vannini L, Jeffery IB, La Storia A, Laghi L, et al. High-level adherence to a Mediterranean diet beneficially impacts the gut microbiota and associated metabolome. Gut. 2016;65(11):1812-21.
31. Claesson BEB, Ljungström L, Tvede M, Ung K-A. Faecal microbiota transplantation and bacteriotherapy for recurrent Clostridium difficile infection: A retrospective evaluation of 31 patients AU - Emanuelsson, Frida. Scandinavian Journal of Infectious Diseases. 2014;46(2):89-97.
32. Brandt LJ, Aroniadis OC, Mellow M, Kanatzar A, Kelly C, Park T, et al. Long-Term Follow-Up of Colonoscopic Fecal Microbiota Transplant for Recurrent Clostridium difficile Infection. The American Journal Of Gastroenterology. 2012;107:1079.
33. van Nood E, Speelman P, Nieuwdorp M, Keller J. Fecal microbiota transplantation: facts and controversies. Current opinion in gastroenterology. 2014;30(1):34-9.
34. Mattila E, Uusitalo–Seppälä R, Wuorela M, Lehtola L, Nurmi H, Ristikankare M, et al. Fecal Transplantation, Through Colonoscopy, Is Effective Therapy for Recurrent Clostridium difficile Infection. Gastroenterology. 2012;142(3):490-6.

ISBN
978-605-7875-34-1

35. Rossen NG, MacDonald JK, de Vries EM, D'Haens GR, de Vos WM, Zoetendal EG, et al. Fecal microbiota transplantation as novel therapy in gastroenterology: a systematic review. World journal of gastroenterology: WJG. 2015;21(17):5359.

ISBN
978-605-7875-34-1

SPOR TOTO SÜPER LİG 2017-2018 SEZONU FENERBAHÇE SPOR KULÜBÜ ANALİZİ

Ramazan BAYER

Öğr. Gör. Turgut Özal Üniversitesi, rmznbayer@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Spor Toto Süper Lig 2017 / 2018 sezonunun da Fenerbahçe Spor Kulübünün oynadığı 34 maçın analizi yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak instant analiz şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; şirket üzerindeki kişisel üyeliklerden temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlardaki attığı goller, duran top golleri, şut, ofsayt, korner, topla oynama (dakika olarak) ve öne doğru geçişler, top kaybı (kendi sahasında), geri kazanılan toplar (rakip sahada), hücum ve paslar olarak çalışma sıralanmıştır. Fenerbahçe Spor Kulübü sezon boyunca oynadığı maçlarda attığı gollerin çoğunluğunu ceza sahası içinden, duran toplarda ortalamanın üstünde en fazla kornerden atıp, kaleyi bulan şut ortalaması ile ortalamanın üstünde yer almıştır. Top kaybında en az top kaybı yaparak ligin en iyi takımları arasında yer alırken ve geri kazanılan toplarda lig ortalamasının altında kalmıştır. Hücum değerleri incelendiğinde lig sıralamasının üstünde yer alıp en fazla kanatlardan hücum yapmışlardır. Pas ortalaması incelendiğinde %84 pas ortalaması ile ligin olumlu pas yapan en iyi takımları arasında yer almıştır. Sonuç olarak istatistiki bilgilere bakıldığında Fenerbahçe Spor Kulübünün ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri itibariyle analiz sonuçları ile örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor Toto Süper Ligi, 2017 / 2018 Sezonu, Fenerbahçe, Analiz.

GİRİŞ

Futbol; belirli bir alan içerisinde hücum ve müdafaa arasında oynanan gol atıp gol yememe esasına dayanan ve sonucun kalelere atılan gollerle belirlendiği, oyun alanı içerisinde el harici vücudun her yeri ile oynanabilen bir oyundur. Aynı zamanda dünyanın önde gelen en popüler ve en çok ilgi çeken spor dallarından biridir. Kolay oynanabilirliği, heyecan ve seyir zevkinin olması, futbolun dünyada milyonlarca insan tarafından ilgi odağı haline gelmesine neden olmuştur (1- 3).

Futbolun hem yurt içinde hem de uluslararası alanda önemli bir potansiyele ulaşmasıyla beraber bilimsel araştırmalar futbolu daha da ileri seviyeye götürmüştür. Futboldaki teknik elementlerin analizi; becerileri kapsayan tekniklerin niceliği, spor becerilerinin tanımlanması ve sınıflandırılması açısından önemlidir (4,5).

İstatistiksel analizler futbolda başarının arkasında yatan temel etmenleri ve trendleri sayısal ve özet bir şekilde anlamamıza olanak verirler. Maç sırasında oyunda meydana gelebilecek hareketlerin anlık olmasından dolayı, objektif bir şekilde gözlenmesi ve hafızada tutulması oldukça zordur. Bu gibi sorunların çözümlenmesinde birçok gözlemci ve yöneticiler kendilerine uygun analiz yöntemleri geliştirmişlerdir. En basit yöntem olarak kâğıt kalem yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemle, frekans uzunlukları ve veri bilgileri kaydedilir (6, 7).

ISBN
978-605-7875-34-1

Futbol Oyununda Analizin Önemi

Antrenman bilimcileri teknolojinin sağladığı imkânları kullanarak, geleceğin sporcuları için yeni bilgiler üretmektedirler. Kullanılmakta olan bilgi sistemlerini analizini yaparak daha fazla geliştirmeye çalışmaktadırlar (8). Futbolda yapılan analizlerin takım başarısına olumlu katkı sağladığı tüm spor bilimcileri tarafından kabul edilmiş durumdadır. Günümüzde yapılacak olan bir sonraki müsabaka için rakibin son birkaç maçı analiz edilerek taktiksel hazırlıklar yapılmaktadır.

Sistematik müsabaka analiz yöntemleri ile takımların fiziksel eforları, teknik ve taktik hareketlerin beraberce gözlemini yapmak mümkündür (9). Analiz yöntemleri her alanda olduğu gibi futbolda da farklı yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Modern futbolda ise kulüpler başarı elde edebilmek için farklı analiz yöntemleri ve programları kullanmaktadır (10).

Futbolda analiz yapabilmek amacıyla farklı analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Her kulüp imkanı doğrultusunda analiz yapabilmekte veya analiz yapan şirketler ile aracılığıyla istatistiki verilere ulaşabilmektedir. Yapılan bazı analiz yöntemlerini ise;

- Sesli Gözlem,
- Kalem ve Kâğıt Metodu,
- Bilgisayar Kontrollü Video Analiz Metodu,
- Video İle İzleme Tekniği,
- Sensor Teknolojisi,
- Video Kurgu yöntemi olarak sıralanmaktadır (11- 20).

MATERYAL VE METOT

Araştırma Modeli

Çalışma nitel bir durum çalışmasıdır. Bu araştırma türünde, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılandığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Spor Toto Süper Lig 2017 / 2018 sezonunda mücadele eden takımlar oluştururken örneklem grubunu Fenerbahçe Spor Kulübü oluşturmaktadır. Çalışmada Fenerbahçe Spor Kulübünün 2017 / 2018 sezonunda oynadığı 34 maçın analizi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları ve yapılan değerlendirme kriterleri

Bu amaçla çalışmada veri toplama aracı olarak instant analiz şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; şirket üzerindeki kişisel üyeliklerden temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlardaki attığı goller, duran top golleri, şut, ofsayt, korner, topla oynama (dakika olarak) ve öne doğru geçişler, top kaybı (kendi sahasında), geri kazanılan toplar (rakip sahada), hücum ve paslar olarak çalışma sıralanmıştır.

BULGULAR

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-1: Atılan gollerin bölgesel dağılımı

		↓	Ceza sahası içinden	Ceza sahası dışından
1	Alanyaspor	11.5	46 84%	8 15%
2	Trabzonspor A.S.	10.7	57 90%	6 10%
3	Kasimpasa A.S.	10.1	46 81%	11 19%
4	Konyaspor	9.9	31 82%	7 18%
5	Galatasaray A.S.	9.9	66 88%	6 8%
6	Besiktas A.S.	9.6	58 84%	10 14%
7	Fenerbahce A.S.	9.6	67 86%	5 6%
8	Kayserispor	9	38 86%	5 11%
9	Goztepe A.S.	8.9	45 92%	4 8%
10	Basaksehir Futbol Kulubu	8.7	59 95%	3 4.8%
11	Antalyaspor A.S.	8.5	37 93%	3 8%
12	Genclerbirligi	7.9	32 86%	4 11%
13	Sivasspor	7.7	40 89%	3 7%
14	Osmanlispor Futbol Kulubu	7.2	43 88%	4 8%
15	Akhisarspor	7.1	38 86%	3 7%
16	Yeni Malatyaspor	6.7	34 89%	3 8%
17	Bursaspor	6.4	39 91%	2 4.7%
18	Kardemir Karabukspor	4.8	15 75%	3 15%
	ORTALAMA	8.6	44 87%	5 10%

Tablo-2: Yenilen gollerin bölgesel dağılımı

		↓	Ceza sahası içinden	Ceza sahası dışından
1	Kardemir Karabukspor	11	80 93%	6 7%
2	Kayserispor	10.1	47 85%	8 15%
3	Kasimpasa A.S.	9.6	55 95%	3 5%
4	Alanyaspor	9.6	55 93%	4 7%
5	Trabzonspor A.S.	9.6	43 84%	8 16%
6	Bursaspor	9.5	39 81%	9 19%
7	Antalyaspor A.S.	9	54 92%	5 8%
8	Basaksehir Futbol Kulubu	8.9	28 82%	6 18%
9	Sivasspor	8.8	45 85%	8 15%
10	Akhisarspor	8.7	49 92%	4 8%
11	Yeni Malatyaspor	8	39 87%	6 13%
12	Genclerbirligi	7.9	51 94%	3 6%
13	Fenerbahce A.S.	7.7	31 86%	5 14%
14	Galatasaray A.S.	7.4	29 88%	4 12%
15	Osmanlispor Futbol Kulubu	7.2	58 97%	2 3.3%
16	Goztepe A.S.	7.2	44 88%	6 12%
17	Besiktas A.S.	7.1	27 90%	3 10%
18	Konyaspor	6.9	42 100%	-
	ORTALAMA	8.6	45 90%	5 10%

Tablo-3: Duran top golleri

ISBN
978-605-7875-34-1

			Komerler	Serbest vuruş kombinasyonları	from direct free-kicks	Penaltı	tac kullanma
1	Besiktas A.S.	23 33%	16 70%	1 4.3%	2 9%	4 17%	-
2	Goztepe A.S.	22 45%	4 18%	9 41%	1 4.5%	8 36%	-
3	Fenerbahce A.S.	22 28%	12 55%	3 14%	-	7 32%	-
4	Kasimpasa A.S.	20 35%	6 30%	5 25%	3 15%	6 30%	-
5	Basaksehir Futbol Kulubu	20 32%	12 60%	6 30%	-	2 10%	-
6	Osmanlispor Futbol Kulubu	18 37%	7 39%	3 17%	1 6%	7 39%	-
7	Bursaspor	17 40%	10 59%	4 24%	-	3 18%	-
8	Kayserispor	17 39%	4 24%	6 35%	1 6%	5 29%	1 6%
9	Sivasspor	17 38%	7 41%	4 24%	1 6%	5 29%	-
10	Trabzonspor A.S.	15 24%	4 27%	3 20%	1 7%	6 40%	1 7%
11	Akhisarspor	15 34%	3 20%	6 40%	-	6 40%	-
12	Galatasaray A.S.	15 20%	8 53%	2 13%	1 7%	4 27%	-
13	Konyaspor	13 34%	1 8%	2 15%	3 23%	6 46%	1 8%
14	Yeni Malatyaspor	12 32%	6 50%	1 8%	1 8%	4 33%	-
15	Alanyaspor	11 20%	1 9%	3 27%	-	6 55%	1 9%
16	Kardemir Karabukspor	10 50%	2 20%	1 10%	2 20%	5 50%	-
17	Antalyaspor A.S.	9 23%	3 33%	2 22%	1 11%	3 33%	-
18	Genclerbirligi	9 24%	3 33%	1 11%	2 22%	2 22%	1 11%
	ORTALAMA	16 31%	6 38%	3.4 22%	1.1 7%	4.9 31%	0.3 1.8%

Tablo-4: Duran toptan yenilen goller

			Komerler	Serbest vuruş kombinasyonları	Serbest vuruş şutları	Penaltı	tac kullanma
1	Kardemir Karabukspor	24 28%	10 42%	3 13%	3 13%	7 29%	1 4.2%
2	Antalyaspor A.S.	19 32%	9 47%	6 32%	1 5%	3 16%	-
3	Goztepe A.S.	19 38%	9 47%	5 26%	1 5%	3 16%	-
4	Osmanlispor Futbol Kulubu	19 32%	10 53%	2 11%	-	7 37%	-
5	Galatasaray A.S.	19 58%	6 32%	6 32%	1 5%	6 32%	-
6	Alanyaspor	18 31%	6 33%	2 11%	-	10 56%	-
7	Yeni Malatyaspor	18 40%	7 39%	4 22%	3 17%	4 22%	-
8	Sivasspor	17 32%	5 29%	2 12%	2 12%	7 41%	1 6%
9	Genclerbirligi	17 31%	1 6%	7 41%	2 12%	7 41%	-
10	Kasimpasa A.S.	17 29%	10 59%	2 12%	-	5 29%	-
11	Bursaspor	16 33%	9 56%	3 19%	1 6%	2 13%	-
12	Trabzonspor A.S.	16 31%	4 25%	5 31%	1 6%	6 38%	-
13	Konyaspor	15 36%	3 20%	5 33%	-	7 47%	-
14	Kayserispor	15 27%	5 33%	4 27%	2 13%	4 27%	-
15	Basaksehir Futbol Kulubu	13 38%	5 38%	1 8%	2 15%	3 23%	2 15%
16	Fenerbahce A.S.	9 25%	2 22%	4 44%	1 11%	1 11%	1 11%
17	Akhisarspor	8 15%	4 50%	1 13%	-	3 38%	-
18	Besiktas A.S.	6 20%	4 67%	-	-	2 33%	-
	ORTALAMA	16 31%	6 38%	3.4 22%	1.1 7%	4.8 31%	0.3 1.8%

Tablo-5: Kaleyi bulan şut

			Dışarı Giden	Direkten dönen	Engellenen	Ceza sahasından / İsabetli
1	Besiktas A.S.	15.8 / 6 38%	6.5	0.3	2.9	9.3 / 4
2	Fenerbahce A.S.	13.6 / 5.3 39%	4.9	0.5	2.9	8.2 / 3.8
3	Galatasaray A.S.	13.6 / 5.8 43%	4.7	0.2	2.9	8.9 / 4.4
4	Trabzonspor A.S.	13.1 / 5.1 39%	5.2	0.5	2.3	7.3 / 3.6
5	Osmanlispor Futbol Kulubu	12.6 / 4.5 36%	4.7	0.3	3	6.6 / 3
6	Alanyaspor	12.6 / 5.4 43%	4.5	0.1	2.5	7.4 / 3.7
7	Basaksehir Futbol Kulubu	11.4 / 5.1 44%	3.6	0.3	2.5	7 / 3.8
8	Antalyaspor A.S.	11.3 / 4.4 39%	4.2	0.1	2.5	6.1 / 3
9	Kasimpasa A.S.	11.1 / 4.4 39%	4.3	0.3	2.2	6.5 / 2.8
10	Goztepe A.S.	11.1 / 4.8 43%	3.7	0.2	2.4	5.6 / 3
11	Konyaspor	11 / 3.7 34%	4.7	0.2	2.4	5.9 / 2.4
12	Sivasspor	10.7 / 4.2 39%	3.8	0.2	2.5	6.2 / 2.8
13	Kayserispor	10.5 / 3.8 36%	4.4	0.2	2.1	5.6 / 2.4
14	Kardemir Karabukspor	10.2 / 3.4 34%	4.4	0.2	2.2	4.9 / 2
15	Yeni Malatyaspor	9.9 / 3.5 36%	3.9	0.3	2.1	5.5 / 2.5
16	Genclerbirligi	9.9 / 4.2 43%	3.4	0.2	1.9	5.5 / 2.9
17	Akhisarspor	9.4 / 3.7 39%	3.5	0.2	2	5.4 / 2.4
18	Bursaspor	9.2 / 3.4 37%	3.5	0.2	2.1	5.3 / 2.4
	ORTALAMA	11.5 / 4.5 39%	4.3	0.3	2.4	6.5 / 3

Tablo-6: Ofsayt ve korner değerleri

ISBN
978-605-7875-34-1

	Ofsayt	
1	Trabzonspor A.S.	2.9
2	Basaksehir Futbol Kulubu	2.6
3	Osmanlispor Futbol Kulubu	2.4
4	Akhisarspor	2.4
5	Antalyaspor A.S.	2.3
6	Galatasaray A.S.	2.3
7	Kardemir Karabukspor	2.3
8	Fenerbahce A.S.	2.3
9	Kasimpasa A.S.	2.2
10	Genclerbirligi	2.2
11	Alanyaspor	2
12	Goztepe A.S.	2
13	Sivasspor	2
14	Konyaspor	1.9
15	Besiktas A.S.	1.9
16	Yeni Malatyaspor	1.6
17	Bursaspor	1.6
18	Kayserispor	1.2
	ORTALAMA	2.1

	Korner	
1	Besiktas A.S.	6.8
2	Fenerbahce A.S.	5.7
3	Galatasaray A.S.	5.3
4	Alanyaspor	5
5	Bursaspor	4.9
6	Goztepe A.S.	4.9
7	Konyaspor	4.9
8	Basaksehir Futbol Kulubu	4.9
9	Kayserispor	4.9
10	Kardemir Karabukspor	4.5
11	Genclerbirligi	4.4
12	Antalyaspor A.S.	4.4
13	Yeni Malatyaspor	4.2
14	Sivasspor	4.1
15	Osmanlispor Futbol Kulubu	4
16	Kasimpasa A.S.	3.9
17	Trabzonspor A.S.	3.9
18	Akhisarspor	3.7
	ORTALAMA	4.7

Tablo-7: Top ile oynama

		↓		Topla oynama, sayı	Topa sahip olma süresi (ortalama)	Topla oynama <5 saniye	Topa sahip olma 5-15 saniye	Topa sahip olma 15-45 saniye	Topa sahip olma >45 saniye
1	Basaksehir Futbol Kulubu	33:04	58%	108	:18.3	25	38	37	9
2	Besiktas A.S.	32:02	59%	112	:17.1	27	40	39	7
3	Galatasaray A.S.	30:10	56%	111	:16.4	28	40	38	6
4	Fenerbahce A.S.	29:24	55%	112	:15.8	28	44	35	5
5	Kayserispor	27:53	52%	113	:14.9	31	44	34	4.5
6	Goztepe A.S.	26:57	49%	112	:14.4	31	45	31	4.4
7	Antalyaspor A.S.	26:54	50%	110	:14.7	30	42	33	4.6
8	Trabzonspor A.S.	26:46	52%	116	:13.9	33	47	33	3.5
9	Konyaspor	26:45	50%	111	:14.5	32	42	33	4
10	Sivasspor	26:13	48%	113	:14	31	46	32	4.2
11	Bursaspor	26:04	48%	112	:13.9	31	46	32	3.6
12	Kardemir Karabukspor	25:46	48%	114	:13.6	31	48	32	3.1
13	Yeni Malatyaspor	25:05	47%	110	:13.7	32	44	30	3.7
14	Akhisarspor	25:02	46%	112	:13.4	32	47	30	3.4
15	Kasimpasa A.S.	24:54	45%	111	:13.5	32	46	29	3.3
16	Osmanlispor Futbol Kulubu	24:02	46%	111	:13.1	32	46	30	2.6
17	Alanyaspor	23:57	45%	113	:12.7	32	50	28	2.6
18	Genclerbirligi	23:17	44%	114	:12.2	35	49	28	2.2
	ORTALAMA	26:54	50%	112	:14.4	31	45	32	4.3

Tablo-8: Öne doğru geçişler

		↓	rakip yarı sahaya girişler	4.bölgeye girişler	ceza sahasına girişler
1	Trabzonspor A.S.	116	68 59%	43 37%	16 13%
2	Genclerbirligi	114	64 56%	37 32%	13 11%
3	Kardemir Karabukspor	114	62 54%	38 33%	12 11%
4	Alanyaspor	113	64 57%	41 36%	15 14%
5	Kayserispor	113	63 56%	40 35%	13 11%
6	Sivasspor	113	60 54%	36 32%	13 11%
7	Bursaspor	112	66 59%	42 37%	14 12%
8	Besiktas A.S.	112	74 66%	50 44%	19 17%
9	Akhisarspor	112	60 54%	37 33%	12 11%
10	Goztepe A.S.	112	63 56%	38 34%	14 12%
11	Fenerbahce A.S.	112	72 64%	48 43%	17 15%
12	Kasimpasa A.S.	111	61 55%	39 35%	14 13%
13	Konyaspor	111	66 60%	42 38%	16 15%
14	Galatasaray A.S.	111	70 63%	47 42%	19 17%
15	Osmanlispor Futbol Kulubu	111	63 57%	39 35%	14 13%
16	Antalyaspor A.S.	110	64 58%	40 36%	14 12%
17	Yeni Malatyaspor	110	60 55%	37 34%	12 11%
18	Basaksehir Futbol Kulubu	108	67 62%	44 40%	16 15%
	ORTALAMA	112	65 58%	41 37%	14 13%

Tablo-9: Top kaybı ve geri kazanılan toplar

ISBN
978-605-7875-34-1

		↓	mesafe, m*
1	Genclerbirligi	68 / 10	37.6
2	Kardemir Karabukspor	68 / 13	39.8
3	Sivasspor	67 / 12	39.4
4	Goztepe A.S.	67 / 12	39.7
5	Alanyaspor	67 / 12	38.6
6	Trabzonspor A.S.	66 / 11	38.1
7	Bursaspor	66 / 10	37.9
8	Akhisarspor	66 / 12	39.1
9	Antalyaspor A.S.	64 / 10	37.5
10	Kasimpasa A.S.	64 / 12	39.2
11	Konyaspor	63 / 9	37
12	Osmanlispor Futbol Kulubu	63 / 10	38.5
13	Kayserispor	63 / 11	39.5
14	Yeni Malatyaspor	62 / 9	38.6
15	Fenerbahce A.S.	62 / 9	37.8
16	Galatasaray A.S.	62 / 9	36.7
17	Besiktas A.S.	62 / 8	36.1
18	Basaksehir Futbol Kulubu	61 / 10	39.1
	ORTALAMA	64 / 11	38.3

		↓	mesafe, m*
1	Trabzonspor A.S.	62 / 9	76.2
2	Akhisarspor	60 / 8	77.4
3	Kardemir Karabukspor	59 / 8	77.5
4	Alanyaspor	59 / 8	77.3
5	Genclerbirligi	59 / 8	77.7
6	Kasimpasa A.S.	58 / 7	78.9
7	Osmanlispor Futbol Kulubu	57 / 10	75.6
8	Basaksehir Futbol Kulubu	57 / 10	75.5
9	Konyaspor	57 / 9	76.2
10	Goztepe A.S.	57 / 7	78.2
11	Antalyaspor A.S.	57 / 9	76.4
12	Besiktas A.S.	57 / 9	74.6
13	Kayserispor	56 / 9	75.6
14	Fenerbahce A.S.	56 / 10	75.2
15	Bursaspor	55 / 9	76.3
16	Galatasaray A.S.	55 / 10	75
17	Sivasspor	55 / 7	79.4
18	Yeni Malatyaspor	55 / 8	77.9
	ORTALAMA	57 / 9	76.7

Tablo-10: Hücum değerlendirme sonuçları

			HUCUMLAR			YERLEŞIK			KONTRA ATAKLAR			DURAN TOP HÜCUMLARI		
		↓	şutla biten	Gol	toplam	şutla biten	Gol	toplam	şutla biten	Gol	toplam	şutla biten	Gol
1	Besiktas A.S.	101	15 15%	2	73	8 11%	0.9	16	2.8 17%	0.5	12	4.3 35%	0.7
2	Fenerbahce A.S.	99	13 13%	2.3	72	7 10%	1.2	16	2.6 16%	0.5	11	3.4 32%	0.6
3	Trabzonspor A.S.	99	12 12%	1.9	67	6 9%	1	21	2.7 13%	0.4	11	3.6 32%	0.4
4	Kayserispor	98	10 10%	1.3	72	4.9 7%	0.6	16	1.8 12%	0.2	10	3.4 33%	0.5
5	Bursaspor	98	9 9%	1.3	70	4.4 6%	0.6	19	2 11%	0.2	9	2.8 30%	0.5
6	Galatasaray A.S.	97	13 13%	2.2	71	6 9%	1.2	16	3 19%	0.6	10	3.6 37%	0.4
7	Genclerbirligi	96	9 10%	1.1	66	4.5 7%	0.4	20	2 10%	0.4	11	3 27%	0.3
8	Konyaspor	96	11 11%	1.1	69	6 8%	0.6	17	2.1 12%	0.2	10	3.1 32%	0.4
9	Alanyaspor	95	12 13%	1.6	62	5 8%	0.6	22	3.4 15%	0.6	11	3.6 33%	0.3
10	Goztepe A.S.	95	11 11%	1.4	66	4.9 7%	0.5	19	2.6 14%	0.3	10	3.2 32%	0.6
11	Sivasspor	94	10 11%	1.3	67	5 8%	0.4	19	2.1 11%	0.4	9	2.8 33%	0.5
12	Osmanlispor Futbol Kulubu	94	12 13%	1.4	65	5 8%	0.5	19	2.9 15%	0.4	10	3.7 39%	0.5
13	Basaksehir Futbol Kulubu	94	11 12%	1.8	71	6 8%	0.8	14	2.1 14%	0.4	9	3.3 36%	0.6
14	Kardemir Karabukspor	94	10 11%	0.6	63	5 8%	0.2	20	1.6 8%	0.1	11	3.3 31%	0.3
15	Antalyaspor A.S.	94	11 11%	1.2	67	6 9%	0.6	17	2.7 16%	0.4	9	2.2 24%	0.3
16	Akhisarspor	93	9 10%	1.3	65	4.2 6%	0.4	19	2.4 12%	0.4	9	2.6 29%	0.4
17	Yeni Malatyaspor	93	10 10%	1.1	66	4.7 7%	0.4	17	1.9 11%	0.4	10	3.1 31%	0.4
18	Kasimpasa A.S.	92	11 12%	1.7	64	5 8%	0.7	20	2.9 14%	0.4	8	2.8 35%	0.6
	ORTALAMA	96	11 11%	1.5	68	6 8%	0.6	18	2.4 13%	0.4	10	3.2 32%	0.5

Tablo-11: Pas değerlendirme sonuçları

		↓	hazirlik paslari / adresi bulanlar		Hücum / İsabetli		Kilit / İsabetli	
1	Basaksehir Futbol Kulubu	601 / 515 86%	178 / 177	99%	405 / 329	81%	18 / 9	52%
2	Besiktas A.S.	564 / 480 85%	164 / 160	100%	386 / 314	81%	17 / 9	53%
3	Fenerbahce A.S.	532 / 447 84%	126 / 125	99%	388 / 312	80%	17 / 10	57%
4	Galatasaray A.S.	526 / 444 84%	157 / 156	99%	350 / 278	79%	19 / 10	52%
5	Kayserispor	492 / 407 83%	142 / 141	99%	338 / 261	77%	12 / 6	45%
6	Trabzonspor A.S.	481 / 394 82%	109 / 108	99%	355 / 278	78%	18 / 8	48%
7	Goztepe A.S.	469 / 385 82%	126 / 125	99%	330 / 253	77%	13 / 7	58%
8	Sivasspor	460 / 379 83%	108 / 107	99%	340 / 266	78%	12 / 6	53%
9	Kasimpasa A.S.	455 / 376 83%	102 / 101	99%	341 / 268	79%	13 / 7	53%
10	Antalyaspor A.S.	457 / 375 82%	119 / 118	99%	322 / 249	77%	16 / 7	47%
11	Konyaspor	453 / 368 81%	96 / 95	99%	342 / 266	78%	15 / 7	45%
12	Bursaspor	445 / 359 81%	117 / 116	99%	312 / 236	76%	16 / 8	48%
13	Kardemir Karabukspor	443 / 357 81%	105 / 104	99%	327 / 248	76%	11 / 4.9	44%
14	Akhisarspor	435 / 349 80%	109 / 108	99%	311 / 234	75%	15 / 7	45%
15	Yeni Malatyaspor	418 / 344 82%	105 / 104	99%	303 / 235	77%	11 / 5	48%
16	Osmanlispor Futbol Kulubu	409 / 328 80%	79 / 79	99%	316 / 242	77%	14 / 7	49%
17	Alanyaspor	400 / 318 79%	77 / 77	99%	309 / 234	76%	14 / 7	51%
18	Genclerbirligi	387 / 294 76%	82 / 81	100%	292 / 207	71%	13 / 6	45%
	ORTALAMA	468 / 384 82%	117 / 116	99%	337 / 261	78%	15 / 7	50%

TARTIŞMA

ISBN
978-605-7875-34-1

Fenerbahçe Spor Kulübü sezon boyunca 21 galibiyet, 9 beraberlik ve 4 mağlubiyet alıp, 78 gol atıp, 36 gol yemiş ve ligi 72 puan ile 2. sırada tamamlamıştır. Oynadığı maçlarda attığı gollerin 67 (%86)'si ceza sahası içinden, duran toplarda ortalamanın üstünde 12 gol ile en fazla kornerden atıp, kaleyi bulan 13.6 şut ortalaması ile ortalamanın üstünde yer almıştır. Sezon boyunca 2.3 ortalama ile ofsayta yakalanıp, 5.7 ortalama ile en fazla korner kullanan takımlar arasında yer almıştır. Topla oynama oranı 29:24 dk lig ortalamasının üzerinde olup öne doğru geçişlerde lig ortalamasında kalmıştır. Top kaybında en az top kaybı yaparak ligin en iyi takımları arasında yer alırken ve geri kazanılan toplarda lig ortalamasının altında kalmıştır. Hücum değerleri incelendiğinde lig sıralamasının üstünde yer alıp en fazla kanatlardan hücum yapmışlardır. Pas ortalaması incelendiğinde %84 pas ortalaması ile ligin olumlu pas yapan en iyi takımları arasında yer almıştır. Sonuç olarak istatistiki bilgilere bakıldığında Fenerbahçe Spor Kulübünün ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri itibariyle analiz sonuçları ile örtüşmektedir.

KAYNAKLAR

1. Emre T. Niğde İli Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Kuvvet Parametrelerinin Ölçülüp Kıyaslanması. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, 2000.
2. Yüksel H, Doğan B, Moralı S ve Acar MF. Futbolda şiddetin toplumsal boyutları. *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknolojisi Dergisi* 1998, s. 8- 22.
3. Apaydın A, Akkurt S. Profosyonel Futbol Takımlarında Maç Analizi. 1. Futbol ve Bilim Kongresi, İzmir, 1996.
4. Smith N, Handford C, Priestly N. Sport Analysis in Coaching. Department of Exercise and Sport science, Crewe + Algeser Faculty, The Manchester Metropolitan University, Manchester, 1996.
5. İmamoğlu O, Çebi M, Kılçıgil E. 2006 FIFA Dünya Futbol Kupası'ndaki gollerin teknik ve taktik kriterlere göre analizi, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2007. Cilt: V, Sayı: 4, s. 157- 65.
6. Halıcıoğlu F. Forecasting the Professional Team Sports Events: Evidence from Euro 2000 and 2004 Football Tournaments. *International Research on Sports Economics and Production* 2005, s: 95- 111.
7. Ziyagil MA, Çebi M. 1998 Fransa Futbol Dünya Kupasındaki Gollerin Lateralite, Teknik ve Taktik Kriterlere Göre Analizi. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2000, sayı: 4, s.18- 23.
8. Sajad N, Rahnama N. Analysis of goals in 2006 FIFA World Cup, 2007.
9. Dufour W, Verliden M. Analysis of Duel -Type and Pass-Type Actions of The Match Belgium, Germany, in Analyse und Beobachtung in Training und Wettkampf. *Academia Verlag* 1992, s.107- 17.
10. Açak M., KURAK, K. (2016). Avrupa Futbol Şampiyonasında En Başarılı Dört Takımın Oyun Sistemleri İle Hücum Varyasyonlarının İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *20*(3), 70-90.

ISBN
978-605-7875-34-1

11. The Coach At Work. N.CF. Coaching Handbook No: l, The Notional, 1986.

12. Dufour, W. Computer assisted scouting in soccer. *Science and Football II* 1993, s.160-66.

13. Maier, G. Dikdiergeraet bei der Spielbeobachtung. Eine Wichtige Gedaechtnisstütze for den Trainer, *Lehre und Praxis* 1984, s. 23.

14. Hagedorn G, Heymen N. Methodologieder Sportspielforshung, *Verlag Ingrid Cawalina* 1992.

15. Hughes M. Notation Analysis in Football. *Science. and Football* 1993, s. 151- 59.

16. Franks IM, Johnson RB, Sindair GD. The Development of Computerized Coaching Analyasis System for Recoding Behavior Sporting Environments. *J.of Teaching in Phys.Educ Campaing III* 1988, s. 23-32.

17. Luhtanen P. Video Analysis of Technique and Tactics, international Conference "Sports Medicine Applied to Football", 1990.

18. Patridge D, Mosher RE, Frank IM. A Computer Assisted Analyis of Technical Performars-Comparasion of the 1990 World Cup And Intercollegiate. *Science and Football* 1993, s. 221- 31.

19. Patrick JD, McKeen MJ. The Caber Compütür System, A Review of its Application to analysis of Australian Rules Football. *Science and Football* 1988, s. 267- 73.

20. Setterwall D. Computerised Video Analysis of Football-Technical and Commercial Possibilities for Football Coaching. Centre for User Oriented IT Design. *Department of Numerical Analysis and Computer Science* 2003.

ISBN
978-605-7875-34-1

FUTBOL KULÜPLERİNDE TARAFTAR MEMNUNİYETİ; DOĞU ANADOLU BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Özgür KARATAŞ
Dr. Öğretim Üyesi, İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, ozgur.karatas@inonu.edu.tr

ÖZET

Günümüzde spor sektöründe yaşanan hızlı değişimler spor kulüplerini de etkilemiştir. Bu durum spor kulüpleri arasında sportif rekabetin artmasına neden olmuştur. Özellikle futbol kulüplerinde bu rekabeti daha çok görmekteyiz. Futbol spor branşları içerinde en fazla ilgi gören spor branşıdır. Bu fazla ilgiden faydalanmak isteyen futbol kulüpleri taraftarlarının beklentilerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek, rakip takımlar karşısında taraftarlarını güçlü kılabilmek, stadyumlardaki hizmet kalitelerini arttırarak taraftarlarını memnun etmek, her zaman kendini yenileyen bir futbol kulübü oluşturmak ve taraftarlarına en iyi hizmetleri sunabilmek için yoğun bir gayret içerisine girmişlerdir. Bu araştırmanın amacı da Doğu Anadolu Bölgesindeki futbol kulüpleri taraftarlarının memnuniyet düzeylerinin bazı değişkenlerle incelenmesidir.

Araştırmada betimsel yöntemlerden biri olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2017-2018 futbol sezonunda Doğu Anadolu Bölgesindeki futbol kulüpleri oluştururken, örneklemini ise 2017-2018 futbol sezonunda Doğu Anadolu Bölgesindeki profesyonel 6 futbol kulübünün (Süper Ligde Yeni Malatyaspor, 1.Ligde Büyükşehir Belediye Erzurumspor, Elazığspor, 3. Ligde 12 Bingölspor, Van Büyükşehir Belediyespor ve 24 Erzincanspor) taraftarları olan 994 kişiyi kapsamaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Bayar (2015) tarafından geliştirilen ‘Halkla İlişkiler Faaliyeti Taraftar Memnuniyet Ölçeği’ kullanılmıştır. Araştırmada ‘Halkla İlişkiler Faaliyeti Taraftar Memnuniyet Ölçeği’ne ait cronbach alpha katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur. Anlamlılık düzeyi olarak α=0,05 olarak benimsenmiştir.

Araştırmada taraftarların yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, gelir durumu ve tuttuğu takım değişkenlerine göre memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasında anlamlı farkların olduğu ($p<0,05$) tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; spor kulüplerinin taraftarlarına sunmuş oldukları hizmetlerin kalitesinin arttırılması, kulüplerin gelir kalemlerinin çeşitlendirilmesi ve üst liglerde mücadele etmesi, kulüplerde kurumsal bir yapının oluşturulması ve taraftarlarla iyi bir iletişimin kurulması taraftarların memnuniyet düzeylerini attıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Kulüp, Taraftar, Memnuniyet

GİRİŞ

Sporun günümüzdeki popülerliğinin giderek artması ile sadece bireylerin değil işletmelerin de bu alandaki ilgilerinin arttığı gözlemlenmektedir. Özellikle profesyonel spor kulüplerinin hizmet kalitelerini arttırmalarıyla müşterileri olarak varsaymaları gereken taraftarlarını memnun etmeyi hedeflemeleri gerekmektedir (Salman ve Giray, 2010). Band (1991) müşteri memnuniyetini, müşterinin algıladığı kalitenin, gereksinim, arzu ve beklentilerine oranı olarak tanımlamıştır. Eğer müşterinin kalite algıları, gereksinim, arzu ve beklentilerine eşit olur veya aşarsa, müşteri memnuniyeti yüksek olacaktır. Aksi durumda ise memnuniyetsizlik oluşacaktır (Band, 1991). Taraftar memnuniyetini etkileyen faktörler bireyden bireye değişmekte; başarı, itibar, marka mirası, spor öğesi ile kurulan iletişimin niteliği, ulaşılabilirlik, güvenlik ve fiziksel varlıklar (spor alanları) gibi çeşitli unsurlar memnuniyet düzeyini etkilemektedir (Rein ve ark., 2007).

ISBN
978-605-7875-34-1

Stadyumlar, artık yalnızca futbol müsabakası yapılan mekânlar olmaktan çıkmakta, birer alışveriş kompleksine dönüşmektedir. Stadyum altına konumlanan büyük marketler, kulübün lisanslı mallarını satan dükkânlar, ilk göze çarpan değişikliklerdir. Stadyumların parça parça yıkılıp yeniden yapılandırılması, çevresindeki arazileri satın alarak genişlemesi futbol dünyasındaki yeni eğilimler olarak göze çarpmaktadır (Öztan, 2005). Bu araştırmanın amacı da Doğu Anadolu Bölgesindeki futbol kulüpleri taraftarlarının memnuniyet düzeylerinin bazı değişkenlerle incelenmesidir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmada betimsel yöntemlerden biri olan genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini 2017-2018 futbol sezonu Doğu Anadolu Bölgesi futbol takımları oluştururken, örneklemini ise 2017-2018 futbol sezonunda Doğu Anadolu Bölgesindeki profesyonel 6 futbol takımının (Süper Ligde Yeni Malatyaspor, 1.Ligde Büyükşehir Belediye Erzurumspor, Elazığspor, 3. Ligde 12 Bingölspor, Van Büyükşehir Belediyespor ve 24 Erzincanspor) taraftarları olan 994 kişiyi kapsamaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Bayar (2015) tarafından geliştirilen "Halkla İlişkiler Faaliyeti Taraftar Memnuniyet Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmamızda Halkla İlişkiler Faaliyeti Taraftar Memnuniyet Ölçeğine ait cronbach'd alpha katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur. Anlamlılık düzeyi olarak α=0,05 olarak benimsenmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Yaş değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi

Yaş	N	$\bar{X}$	ss.	F	Sig.	Scheffe
16-25 yaş (1)	361	3,04	,84	5,149	,000	4,1>2
26-35 yaş (2)	296	2,82	,64			
36-45 yaş (3)	162	2,98	,51			
46-55 yaş (4)	99	3,15	,62			
56 ve üzeri yaş (5)	76	2,97	,67			
Toplam	994	2,97	,71			

*p<0,05

Tablo 1 incelendiğinde yaş değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=5,149; p<0,05). Söz konusu bu farkın hangi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testine göre 16-25 yaş ile 26-35 yaş, 26-35 yaş ile 46-55 yaş arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Medeni durum değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi

Medeni durum	N	$\bar{X}$	ss	F	Sig.
Evli	401	2,95	,62	12,744	,000

ISBN
978-605-7875-34-1

Bekâr	593	2,99	,77		
Toplam	994	2,97	,71		

(p<0,05).

Tablo 2 incelendiğinde medeni durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (p<0,05). Bekâr olan taraftarların memnuniyet düzeyi ($\bar{x}$=2,99) evli olan taraftarların memnuniyet düzeyinden ($\bar{x}$=2,95) anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Eğitim durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi

Eğitim Durumu	**N**	$\bar{x}$	**ss.**	**F**	**Sig.**	Scheffe
İlköğretim	184	3,08	,60	6,932	,000	1,2>4
Lise	478	3,01	,72			
Üniversite	294	2,88	,74			
Lisansüstü	38	2,47	,70			
Toplam	994	2,97	,71			

*p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde eğitim durumu değişkeni göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=6,932; p<0,05). Söz konusu bu farkın hangi eğitim grupları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testine göre İlköğretim ile lisansüstü, lise ile lisansüstü eğitime sahip olan taraftarlar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Meslek grubu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi

Meslek Grubu	**N**	$\bar{x}$	**ss**	**F**	**Sig.**	**Scheffe**
Memur (1)	195	2,68	,64	13,816	,000	3,4,2>1
İşçi (2)	221	2,94	,61			
Öğrenci (3)	329	3,16	,75			
Esnaf (4)	165	2,97	,73			
Diğerleri (5)	84	2,90	,70			
Toplam	994	2,97	,71			

*p<0,05

Tablo 4 incelendiğinde meslek durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=13,816; p<0,05). Söz konusu bu farkın hangi meslek grupları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testine göre memur ile işçi, memur ile öğrenci, memur ile esnaf, işçi ile öğrenci arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5. Gelir durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi

Gelir Durumu	**N**	$\bar{x}$	**ss.**	**F**	**Sig.**	Scheffe
500 TL. daha az	155	3,28	,91			
501-1000 TL	143	3,00	,66			

ISBN
978-605-7875-34-1

1001-2000 TL	180	2,85	,61	9,078	,000	1>5,4,3,2
2001-3000 TL	327	2,88	,65			
3001 TL.daha fazla	189	2,99	,71			
Toplam	994	2,97	,71			

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde gelir durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=9,078; p<0,05). Söz konusu bu farkın hangi gelir grupları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Scheffe testine göre 500 TL. daha az geliri olanlar ile 501-1000 TL, 1001-2000 TL, 2001-3000 TL, 3001 TL.daha fazla gelire sahip olan taraftarlar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 6. Taraftarların tuttuğu takım değişkenine göre memnuniyet düzeyi

Tutuğu takım	**N**	$\bar{X}$	**ss.**	**F**	**Sig.**	**Tukey**
Elazığspor (1)	166	3,02	,72	14,834	,000*	1>4 2>5,4 3>6,5,4 4<6,5
Büyükşehir Belediye Erzurumspor (2)	164	3,15	,62			
Yeni Malatyaspor (3)	170	3,21	,62			
12 Bingölspor (4)	162	2,62	,74			
Van Büyükşehir Belediyespor(5)	165	2,84	,72			
24 Erzincanspor (6)	167	2,98	,70			
Toplam	994	2,97	,71			

*p<0,05

Tablo 6 incelendiğinde taraftarların tuttuğu takım değişkenine göre memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=14,834; p<0,05). Söz konusu bu farkın hangi takım taraftarları arasında olduğunu belirlemek için yapılan Tukey testine göre Elazığspor ile 12 Bingölspor, Büyükşehir Belediye Erzurumspor ile 12 Bingölspor, Büyükşehir Belediye Erzurumspor ile Van Büyükşehir Belediyespor, Yeni Malatyaspor ile 12 Bingölspor, Yeni Malatyaspor ile Van Büyükşehir Belediyespor, Yeni Malatyaspor ile 24 Erzincanspor, 12 Bingölspor ile Van Büyükşehir Belediyespor, 12 Bingölspor ile 24 Erzincanspor taraftarları arasında olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Tablo 1 incelendiğinde yaş değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=5,149; p<0,05). Tablo 2 incelendiğinde medeni durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (p<0,05). Tablo 3 incelendiğinde eğitim durumu değişkeni göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=6,932; p<0,05). Tablo 4 incelendiğinde meslek durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=13,816; p<0,05). Tablo 5 incelendiğinde gelir durumu değişkenine göre taraftarların memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=9,078; p<0,05). Tablo 6 incelendiğinde taraftarların tuttuğu takım değişkenine göre memnuniyet düzeyi puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu belirlenmiştir (F=14,834; p<0,05).

Sonuç olarak; takımlarını yalnız bırakmayan ve sürekli destekleyen futbol taraftarlarının kulüpleri tarafından memnun edilmesi, kulüplerin geleceği açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle kulüpler taraftarlarını memnun etmek zorundadır. Çünkü, futbol taraftarları müsabakaları bir günlük değil, sezon boyunca hatta yıllarca yakından takip etmektedirler. Taraftarların farklı

ISBN
978-605-7875-34-1

farklı eleştirileri ve talepleri olacaktır, spor kulüpleri taraftarlarının bu eleştirileri ve taleplerini en kısa sürede çözdükleri takdirde taraftarlarını memnun etmiş olacaktır. Ancak, taraftarlarının eleştirileri ve taleplerini dikkate almayan, çözüm üretmeyen,kendilerini yenileme gayreti içerisinde olmayan spor kulüpleri taraftarlarını memnun edemediğinden taraftar sayılarında düşüşler olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Band WA. (1991). Creating value for customers: designing and implementing a total corporate strategy. John Wiley and Sons Inc. New York.
2. Bayar, C, (2015) Profesyonel Futbol Kulüplerinde Yürütülen Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Taraftar Memnuniyeti Üzerine Etkisi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya
3. Öztan, G. G. (2005). "Türkiye'de Futbol ve Sınıf Bilinci". Türkiye Sosyal Araştırmalar Merkezi 2. Sınıf Çalışmaları Sempozyumu: Ankara.
4. Rein I. Kotler P., Shields B. (2007). İşte Taraftar İşte Marketing. (Çev: Umut Esra Kaplan), İstanbul: MediaCat Yayınları.
5. Salman G.G., Giray C. (2010). Bireylerin Futbol Taraftarı Olmasını Etkileyen Güdüler İle Sadakat Arasındaki İlişki: Fenerbahçe Taraftarları Üzerine Bir Uygulama. Öneri Dergisi. 9(33),89-97

ISBN
978-605-7875-34-1

SPOR TOTO SÜPER LİG 2017-2018 SEZONU GALATASARAY SPOR KULÜBÜ ANALİZİ

Kemal KURAK

Dr. Göztepe Spor Antrenörü kemalkurak@hotmail.com

Ramazan BAYER

Öğr. Gör. Turgut Özal Üniversitesi rmznbayer@gmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Spor Toto Süper Lig 2017 / 2018 sezonununda Galatasaray Spor Kulübünün oynadığı 34 maçın analizi yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak instant analiz şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; şirket üzerindeki kişisel üyeliklerden temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlardaki attığı goller, duran top golleri, şut, ofsayt, korner, topla oynama (dakika olarak) ve öne doğru geçişler, top kaybı (kendi sahasında), geri kazanılan toplar (rakip sahada), hücum ve paslar olarak çalışma sıralanmıştır. Galatasaray Spor Kulübü sezon boyunca oynadığı maçlarda attığı gollerin çoğunluğunu ceza sahası içinden, duran toplarda lig ortalamasının altında kalıp en fazla kornerden gol atmışlardır. Kaleyi bulan şut ortalaması ile ortalamanın üstünde yer almıştır. Top kaybında en az top kaybı yaparak ligin en iyi takımları arasında yer alırken ve geri kazanılan toplarda lig ortalamasının altında kalmıştır. Hücum değerleri incelendiğinde lig sıralamasının üstünde yer alıp en fazla merkez bölgeden hücum yapmışlardır. Sonuç olarak istatistiki bilgilere bakıldığında Galatasaray Spor Kulübünün ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri itibariyle analiz sonuçları ile örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor Toto Süper Ligi, 2017 / 2018 Sezonu, Galatasaray, Analiz.

GİRİŞ

Futbol; belirli bir alan içerisinde hücum ve müdafaa arasında oynanan gol atıp gol yememe esasına dayanan ve sonucun kalelere atılan gollerle belirlendiği, oyun alanı içerisinde el harici vücudun her yeri ile oynanabilen bir oyundur. Aynı zamanda dünyanın önde gelen en popüler ve en çok ilgi çeken spor dallarından biridir. Kolay oynanabilirliği, heyecan ve seyir zevkinin olması, futbolun dünyada milyonlarca insan tarafından ilgi odağı haline gelmesine neden olmuştur (1- 3).

Futbolun hem yurt içinde hem de uluslararası alanda önemli bir potansiyele ulaşmasıyla beraber bilimsel araştırmalar futbolu daha da ileri seviyeye götürmüştür. Futboldaki teknik elementlerin analizi; becerileri kapsayan tekniklerin niceliği, spor becerilerinin tanımlanması ve sınıflandırılması açısından önemlidir (4,5).

İstatistiksel analizler futbolda başarının arkasında yatan temel etmenleri ve trendleri sayısal ve özet bir şekilde anlamamıza olanak verirler. Maç sırasında oyunda meydana gelebilecek hareketlerin anlık olmasından dolayı, objektif bir şekilde gözlenmesi ve hafızada tutulması oldukça zordur. Bu gibi sorunların çözümlenmesinde birçok gözlemci ve yöneticiler kendilerine uygun analiz

ISBN
978-605-7875-34-1

yöntemleri geliştirmişlerdir. En basit yöntem olarak kâğıt kalem yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntemle, frekans uzunlukları ve veri bilgileri kaydedilir (6, 7).

Futbol Oyununda Analizin Önemi

Antrenman bilimcileri teknolojinin sağladığı imkânları kullanarak, geleceğin sporcuları için yeni bilgiler üretmektedirler. Kullanılmakta olan bilgi sistemlerini analizini yaparak daha fazla geliştirmeye çalışmaktadırlar (8). Futbolda yapılan analizlerin takım başarısına olumlu katkı sağladığı tüm spor bilimcileri tarafından kabul edilmiş durumdadır. Günümüzde yapılacak olan bir sonraki müsabaka için rakibin son birkaç maçı analiz edilerek taktiksel hazırlıklar yapılmaktadır.

Sistematik müsabaka analiz yöntemleri ile takımların fiziksel eforları, teknik ve taktik hareketlerin beraberce gözlemini yapmak mümkündür (9). Analiz yöntemleri her alanda olduğu gibi futbolda da farklı yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. Modern futbolda ise kulüpler başarı elde edebilmek için farklı analiz yöntemleri ve programları kullanmaktadır (10).

Futbolda analiz yapabilmek amacıyla farklı analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Her kulüp imkanı doğrultusunda analiz yapabilmekte veya analiz yapan şirketler ile aracılığıyla istatistiki verilere ulaşabilmektedir. Yapılan bazı analiz yöntemlerini ise;

- Sesli Gözlem,
- Kalem ve Kâğıt Metodu,
- Bilgisayar Kontrollü Video Analiz Metodu,
- Video İle İzleme Tekniği,
- Sensor Teknolojisi,
- Video Kurgu yöntemi olarak sıralanmaktadır (11- 20).

MATERYAL VE METOT

Araştırma Modeli

Çalışma nitel bir durum çalışmasıdır. Bu araştırma türünde, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılandığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Spor Toto Süper Lig 2017 / 2018 sezonunda mücadele eden takımlar oluştururken örneklem grubunu Galatasaray Spor Kulübü oluşturmaktadır. Çalışmada Galatasaray Spor Kulübünün 2017 / 2018 sezonunda oynadığı 34 maçın analizi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları ve yapılan değerlendirme kriterleri

Bu amaçla çalışmada veri toplama aracı olarak instant analiz şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; şirket üzerindeki kişisel üyeliklerden temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlardaki attığı goller, duran top golleri, şut, ofsayt, korner,

ISBN
978-605-7875-34-1

topla oynama (dakika olarak) ve öne doğru geçişler, top kaybı (kendi sahasında), geri kazanılan toplar (rakip sahada), hücum ve paslar olarak çalışma sıralanmıştır.

BULGULAR

Tablo-1: Atılan gollerin bölgesel dağılımı

		↓	Ceza sahası içinden	Ceza sahası dışından
1	Alanyaspor	11.5	46 84%	8 15%
2	Trabzonspor A.S.	10.7	57 90%	6 10%
3	Kasimpasa A.S.	10.1	46 81%	11 19%
4	Konyaspor	9.9	31 82%	7 18%
5	Galatasaray A.S.	9.9	66 88%	6 8%
6	Besiktas A.S.	9.6	58 84%	10 14%
7	Fenerbahce A.S.	9.6	67 86%	5 6%
8	Kayserispor	9	38 86%	5 11%
9	Goztepe A.S.	8.9	45 92%	4 8%
10	Basaksehir Futbol Kulubu	8.7	59 95%	3 4.8%
11	Antalyaspor A.S.	8.5	37 93%	3 8%
12	Genclerbirligi	7.9	32 86%	4 11%
13	Sivasspor	7.7	40 89%	3 7%
14	Osmanlispor Futbol Kulubu	7.2	43 88%	4 8%
15	Akhisarspor	7.1	38 86%	3 7%
16	Yeni Malatyaspor	6.7	34 89%	3 8%
17	Bursaspor	6.4	39 91%	2 4.7%
18	Kardemir Karabukspor	4.8	15 75%	3 15%
	ORTALAMA	8.6	44 87%	5 10%

Tablo-2: Yenilen gollerin bölgesel dağılımı

		↓	Ceza sahası içinden	Ceza sahası dışından
1	Kardemir Karabukspor	11	80 93%	6 7%
2	Kayserispor	10.1	47 85%	8 15%
3	Kasimpasa A.S.	9.6	55 95%	3 5%
4	Alanyaspor	9.6	55 93%	4 7%
5	Trabzonspor A.S.	9.6	43 84%	8 16%
6	Bursaspor	9.5	39 81%	9 19%
7	Antalyaspor A.S.	9	54 92%	5 8%
8	Basaksehir Futbol Kulubu	8.9	28 82%	6 18%
9	Sivasspor	8.8	45 85%	8 15%
10	Akhisarspor	8.7	49 92%	4 8%
11	Yeni Malatyaspor	8	39 87%	6 13%
12	Genclerbirligi	7.9	51 94%	3 6%
13	Fenerbahce A.S.	7.7	31 86%	5 14%
14	Galatasaray A.S.	7.4	29 88%	4 12%
15	Osmanlispor Futbol Kulubu	7.2	58 97%	2 3.3%
16	Goztepe A.S.	7.2	44 88%	6 12%
17	Besiktas A.S.	7.1	27 90%	3 10%
18	Konyaspor	6.9	42 100%	-
	ORTALAMA	8.6	45 90%	5 10%

Tablo-3: Duran top golleri

ISBN
978-605-7875-34-1

			Korner	Serbest vuruş kombinasyonları	from direct free-kicks	Penaltı	tac kullanma
1	Besiktas A.S.	23 33%	16 70%	1 4.3%	2 9%	4 17%	-
2	Goztepe A.S.	22 45%	4 18%	9 41%	1 4.5%	8 36%	-
3	Fenerbahce A.S.	22 28%	12 55%	3 14%	-	7 32%	-
4	Kasimpasa A.S.	20 35%	6 30%	5 25%	3 15%	6 30%	-
5	Basaksehir Futbol Kulubu	20 32%	12 60%	6 30%	-	2 10%	-
6	Osmanlispor Futbol Kulubu	18 37%	7 39%	3 17%	1 6%	7 39%	-
7	Bursaspor	17 40%	10 59%	4 24%	-	3 18%	-
8	Kayserispor	17 39%	4 24%	6 35%	1 6%	5 29%	1 6%
9	Sivasspor	17 38%	7 41%	4 24%	1 6%	5 29%	-
10	Trabzonspor A.S.	15 24%	4 27%	3 20%	1 7%	6 40%	1 7%
11	Akhisarspor	15 34%	3 20%	6 40%	-	6 40%	-
12	Galatasaray A.S.	15 20%	8 53%	2 13%	1 7%	4 27%	-
13	Konyaspor	13 34%	1 8%	2 15%	3 23%	6 46%	1 8%
14	Yeni Malatyaspor	12 32%	6 50%	1 8%	1 8%	4 33%	-
15	Alanyaspor	11 20%	1 9%	3 27%	-	6 55%	1 9%
16	Kardemir Karabukspor	10 50%	2 20%	1 10%	2 20%	5 50%	-
17	Antalyaspor A.S.	9 23%	3 33%	2 22%	1 11%	3 33%	-
18	Genclerbirligi	9 24%	3 33%	1 11%	2 22%	2 22%	1 11%
	ORTALAMA	16 31%	6 38%	3.4 22%	1.1 7%	4.9 31%	0.3 1.8%

Tablo-4: Duran toptan yenilen goller

			Korner	Serbest vuruş kombinasyonları	Serbest vuruş şutları	Penaltı	tac kullanma
1	Kardemir Karabukspor	24 28%	10 42%	3 13%	3 13%	7 29%	1 4.2%
2	Antalyaspor A.S.	19 32%	9 47%	6 32%	1 5%	3 16%	-
3	Goztepe A.S.	19 38%	9 47%	5 26%	1 5%	3 16%	-
4	Osmanlispor Futbol Kulubu	19 32%	10 53%	2 11%	-	7 37%	-
5	Galatasaray A.S.	19 58%	6 32%	6 32%	1 5%	6 32%	-
6	Alanyaspor	18 31%	6 33%	2 11%	-	10 56%	-
7	Yeni Malatyaspor	18 40%	7 39%	4 22%	3 17%	4 22%	-
8	Sivasspor	17 32%	5 29%	2 12%	2 12%	7 41%	1 6%
9	Genclerbirligi	17 31%	1 6%	7 41%	2 12%	7 41%	-
10	Kasimpasa A.S.	17 29%	10 59%	2 12%	-	5 29%	-
11	Bursaspor	16 33%	9 56%	3 19%	1 6%	2 13%	-
12	Trabzonspor A.S.	16 31%	4 25%	5 31%	1 6%	6 38%	-
13	Konyaspor	15 36%	3 20%	5 33%	-	7 47%	-
14	Kayserispor	15 27%	5 33%	4 27%	2 13%	4 27%	-
15	Basaksehir Futbol Kulubu	13 38%	5 38%	1 8%	2 15%	3 23%	2 15%
16	Fenerbahce A.S.	9 25%	2 22%	4 44%	1 11%	1 11%	1 11%
17	Akhisarspor	8 15%	4 50%	1 13%	-	3 38%	-
18	Besiktas A.S.	6 20%	4 67%	-	-	2 33%	-
	ORTALAMA	16 31%	6 38%	3.4 22%	1.1 7%	4.8 31%	0.3 1.8%

Tablo-5: Kaleyi bulan şut

			Dışarı Giden	Direkten dönen	Engellenen	Ceza sahasından / İsabetli
1	Besiktas A.S.	15.8 / 6 38%	6.5	0.3	2.9	9.3 / 4
2	Fenerbahce A.S.	13.6 / 5.3 39%	4.9	0.5	2.9	8.2 / 3.8
3	Galatasaray A.S.	13.6 / 5.8 43%	4.7	0.2	2.9	8.9 / 4.4
4	Trabzonspor A.S.	13.1 / 5.1 39%	5.2	0.5	2.3	7.3 / 3.6
5	Osmanlispor Futbol Kulubu	12.6 / 4.5 36%	4.7	0.3	3	6.6 / 3
6	Alanyaspor	12.6 / 5.4 43%	4.5	0.1	2.5	7.4 / 3.7
7	Basaksehir Futbol Kulubu	11.4 / 5.1 44%	3.6	0.3	2.5	7 / 3.8
8	Antalyaspor A.S.	11.3 / 4.4 39%	4.2	0.1	2.5	6.1 / 3
9	Kasimpasa A.S.	11.1 / 4.4 39%	4.3	0.3	2.2	6.5 / 2.8
10	Goztepe A.S.	11.1 / 4.8 43%	3.7	0.2	2.4	5.6 / 3
11	Konyaspor	11 / 3.7 34%	4.7	0.2	2.4	5.9 / 2.4
12	Sivasspor	10.7 / 4.2 39%	3.8	0.2	2.5	6.2 / 2.8
13	Kayserispor	10.5 / 3.8 36%	4.4	0.2	2.1	5.6 / 2.4
14	Kardemir Karabukspor	10.2 / 3.4 34%	4.4	0.2	2.2	4.9 / 2
15	Yeni Malatyaspor	9.9 / 3.5 36%	3.9	0.3	2.1	5.5 / 2.5
16	Genclerbirligi	9.9 / 4.2 43%	3.4	0.2	1.9	5.5 / 2.9
17	Akhisarspor	9.4 / 3.7 39%	3.5	0.2	2	5.4 / 2.4
18	Bursaspor	9.2 / 3.4 37%	3.5	0.2	2.1	5.3 / 2.4
	ORTALAMA	11.5 / 4.5 39%	4.3	0.3	2.4	6.5 / 3

Tablo-6: Ofsayt ve korner değerleri

ISBN
978-605-7875-34-1

	Ofsayt	
1	Trabzonspor A.S.	2.9
2	Basaksehir Futbol Kulubu	2.6
3	Osmanlispor Futbol Kulubu	2.4
4	Akhisarspor	2.4
5	Antalyaspor A.S.	2.3
6	Galatasaray A.S.	2.3
7	Kardemir Karabukspor	2.3
8	Fenerbahce A.S.	2.3
9	Kasimpasa A.S.	2.2
10	Genclerbirligi	2.2
11	Alanyaspor	2
12	Goztepe A.S.	2
13	Sivasspor	2
14	Konyaspor	1.9
15	Besiktas A.S.	1.9
16	Yeni Malatyaspor	1.6
17	Bursaspor	1.6
18	Kayserispor	1.2
	ORTALAMA	2.1

	Korner	
1	Besiktas A.S.	6.8
2	Fenerbahce A.S.	5.7
3	Galatasaray A.S.	5.3
4	Alanyaspor	5
5	Bursaspor	4.9
6	Goztepe A.S.	4.9
7	Konyaspor	4.9
8	Basaksehir Futbol Kulubu	4.9
9	Kayserispor	4.9
10	Kardemir Karabukspor	4.5
11	Genclerbirligi	4.4
12	Antalyaspor A.S.	4.4
13	Yeni Malatyaspor	4.2
14	Sivasspor	4.1
15	Osmanlispor Futbol Kulubu	4
16	Kasimpasa A.S.	3.9
17	Trabzonspor A.S.	3.9
18	Akhisarspor	3.7
	ORTALAMA	4.7

Tablo-7: Top ile oynama

				Topla oynama, sayı	Topa sahip olma süresi (ortalama)	Topla oynama <5 saniye	Topa sahip olma 5-15 saniye	Topa sahip olma 15-45 saniye	Topa sahip olma >45 saniye
1	Basaksehir Futbol Kulubu	33:04	58%	108	:18.3	25	38	37	9
2	Besiktas A.S.	32:02	59%	112	:17.1	27	40	39	7
3	Galatasaray A.S.	30:10	56%	111	:16.4	28	40	38	6
4	Fenerbahce A.S.	29:24	55%	112	:15.8	28	44	35	5
5	Kayserispor	27:53	52%	113	:14.9	31	44	34	4.5
6	Goztepe A.S.	26:57	49%	112	:14.4	31	45	31	4.4
7	Antalyaspor A.S.	26:54	50%	110	:14.7	30	42	33	4.6
8	Trabzonspor A.S.	26:46	52%	116	:13.9	33	47	33	3.5
9	Konyaspor	26:45	50%	111	:14.5	32	42	33	4
10	Sivasspor	26:13	48%	113	:14	31	46	32	4.2
11	Bursaspor	26:04	48%	112	:13.9	31	46	32	3.6
12	Kardemir Karabukspor	25:46	48%	114	:13.6	31	48	32	3.1
13	Yeni Malatyaspor	25:05	47%	110	:13.7	32	44	30	3.7
14	Akhisarspor	25:02	46%	112	:13.4	32	47	30	3.4
15	Kasimpasa A.S.	24:54	45%	111	:13.5	32	46	29	3.3
16	Osmanlispor Futbol Kulubu	24:02	46%	111	:13.1	32	46	30	2.6
17	Alanyaspor	23:57	45%	113	:12.7	32	50	28	2.6
18	Genclerbirligi	23:17	44%	114	:12.2	35	49	28	2.2
	ORTALAMA	26:54	50%	112	:14.4	31	45	32	4.3

Tablo-8: Öne doğru geçişler

			rakip yarı sahaya girişler	4.bölgeye girişler	ceza sahasına girişler
1	Trabzonspor A.S.	116	68 59%	43 37%	16 13%
2	Genclerbirligi	114	64 56%	37 32%	13 11%
3	Kardemir Karabukspor	114	62 54%	38 33%	12 11%
4	Alanyaspor	113	64 57%	41 36%	15 14%
5	Kayserispor	113	63 56%	40 35%	13 11%
6	Sivasspor	113	60 54%	36 32%	13 11%
7	Bursaspor	112	66 59%	42 37%	14 12%
8	Besiktas A.S.	112	74 66%	50 44%	19 17%
9	Akhisarspor	112	60 54%	37 33%	12 11%
10	Goztepe A.S.	112	63 56%	38 34%	14 12%
11	Fenerbahce A.S.	112	72 64%	48 43%	17 15%
12	Kasimpasa A.S.	111	61 55%	39 35%	14 13%
13	Konyaspor	111	66 60%	42 38%	16 15%
14	Galatasaray A.S.	111	70 63%	47 42%	19 17%
15	Osmanlispor Futbol Kulubu	111	63 57%	39 35%	14 13%
16	Antalyaspor A.S.	110	64 58%	40 36%	14 12%
17	Yeni Malatyaspor	110	60 55%	37 34%	12 11%
18	Basaksehir Futbol Kulubu	108	67 62%	44 40%	16 15%
	ORTALAMA	112	65 58%	41 37%	14 13%

Tablo-9: Top kaybı ve geri kazanılan toplar

ISBN
978-605-7875-34-1

			mesafe, m*
1	Genclerbirligi	68 / 10	37.6
2	Kardemir Karabukspor	68 / 13	39.8
3	Sivasspor	67 / 12	39.4
4	Goztepe A.S.	67 / 12	39.7
5	Alanyaspor	67 / 12	38.6
6	Trabzonspor A.S.	66 / 11	38.1
7	Bursaspor	66 / 10	37.9
8	Akhisarspor	66 / 12	39.1
9	Antalyaspor A.S.	64 / 10	37.5
10	Kasimpasa A.S.	64 / 12	39.2
11	Konyaspor	63 / 9	37
12	Osmanlispor Futbol Kulubu	63 / 10	38.5
13	Kayserispor	63 / 11	39.5
14	Yeni Malatyaspor	62 / 9	38.6
15	Fenerbahce A.S.	62 / 9	37.8
16	Galatasaray A.S.	62 / 9	36.7
17	Besiktas A.S.	62 / 8	36.1
18	Basaksehir Futbol Kulubu	61 / 10	39.1
	ORTALAMA	64 / 11	38.3

			mesafe, m*
1	Trabzonspor A.S.	62 / 9	76.2
2	Akhisarspor	60 / 8	77.4
3	Kardemir Karabukspor	59 / 8	77.5
4	Alanyaspor	59 / 8	77.3
5	Genclerbirligi	59 / 8	77.7
6	Kasimpasa A.S.	58 / 7	78.9
7	Osmanlispor Futbol Kulubu	57 / 10	75.6
8	Basaksehir Futbol Kulubu	57 / 10	75.5
9	Konyaspor	57 / 9	76.2
10	Goztepe A.S.	57 / 7	78.2
11	Antalyaspor A.S.	57 / 9	76.4
12	Besiktas A.S.	57 / 9	74.6
13	Kayserispor	56 / 9	75.6
14	Fenerbahce A.S.	56 / 10	75.2
15	Bursaspor	55 / 9	76.3
16	Galatasaray A.S.	55 / 10	75
17	Sivasspor	55 / 7	79.4
18	Yeni Malatyaspor	55 / 8	77.9
	ORTALAMA	57 / 9	76.7

Tablo-10: Hücum değerlendirme sonuçları

			HUCUMLAR			YERLEŞIK			KONTRA ATAKLAR			DURAN TOP HÜCUMLARI		
			şutla biten	Gol	toplam	şutla biten	Gol	toplam	şutla biten	Gol	toplam	şutla biten	Gol
1	Besiktas A.S.	101	15 15%	2	73	8 11%	0.9	16	2.8 17%	0.5	12	4.3 35%	0.7
2	Fenerbahce A.S.	99	13 13%	2.3	72	7 10%	1.2	16	2.6 16%	0.5	11	3.4 32%	0.6
3	Trabzonspor A.S.	99	12 12%	1.9	67	6 9%	1	21	2.7 13%	0.4	11	3.6 32%	0.4
4	Kayserispor	98	10 10%	1.3	72	4.9 7%	0.6	16	1.8 12%	0.2	10	3.4 33%	0.5
5	Bursaspor	98	9 9%	1.3	70	4.4 6%	0.6	19	2 11%	0.2	9	2.8 30%	0.5
6	Galatasaray A.S.	97	13 13%	2.2	71	6 9%	1.2	16	3 19%	0.6	10	3.6 37%	0.4
7	Genclerbirligi	96	9 10%	1.1	66	4.5 7%	0.4	20	2 10%	0.4	11	3 27%	0.3
8	Konyaspor	96	11 11%	1.1	69	6 8%	0.6	17	2.1 12%	0.2	10	3.1 32%	0.4
9	Alanyaspor	95	12 13%	1.6	62	5 8%	0.6	22	3.4 15%	0.6	11	3.6 33%	0.3
10	Goztepe A.S.	95	11 11%	1.4	66	4.9 7%	0.5	19	2.6 14%	0.3	10	3.2 32%	0.6
11	Sivasspor	94	10 11%	1.3	67	5 8%	0.4	19	2.1 11%	0.4	9	2.8 33%	0.5
12	Osmanlispor Futbol Kulubu	94	12 13%	1.4	65	5 8%	0.5	19	2.9 15%	0.4	10	3.7 39%	0.5
13	Basaksehir Futbol Kulubu	94	11 12%	1.8	71	6 8%	0.8	14	2.1 14%	0.4	9	3.3 36%	0.6
14	Kardemir Karabukspor	94	10 11%	0.6	63	5 8%	0.2	20	1.6 8%	0.1	11	3.3 31%	0.3
15	Antalyaspor A.S.	94	11 11%	1.2	67	6 9%	0.6	17	2.7 16%	0.4	9	2.2 24%	0.3
16	Akhisarspor	93	9 10%	1.3	65	4.2 6%	0.4	19	2.4 12%	0.4	9	2.6 29%	0.4
17	Yeni Malatyaspor	93	10 10%	1.1	66	4.7 7%	0.4	17	1.9 11%	0.4	10	3.1 31%	0.4
18	Kasimpasa A.S.	92	11 12%	1.7	64	5 8%	0.7	20	2.9 14%	0.4	8	2.8 35%	0.6
	ORTALAMA	96	11 11%	1.5	68	6 8%	0.6	18	2.4 13%	0.4	10	3.2 32%	0.5

Tablo-11: Pas değerlendirme sonuçları

			hazirlik paslari / adresi bulanlar		Hücum / İsabetli		Kilit / İsabetli	
1	Basaksehir Futbol Kulubu	601 / 515 86%	178 / 177	99%	405 / 329	81%	18 / 9	52%
2	Besiktas A.S.	564 / 480 85%	164 / 162	100%	386 / 314	81%	17 / 9	53%
3	Fenerbahce A.S.	532 / 447 84%	126 / 125	99%	388 / 312	80%	17 / 10	57%
4	Galatasaray A.S.	526 / 444 84%	157 / 156	99%	350 / 278	79%	19 / 10	52%
5	Kayserispor	492 / 407 83%	142 / 141	99%	338 / 261	77%	12 / 6	45%
6	Trabzonspor A.S.	481 / 394 82%	109 / 108	99%	355 / 278	78%	18 / 8	48%
7	Goztepe A.S.	469 / 385 82%	126 / 125	99%	330 / 253	77%	13 / 7	58%
8	Sivasspor	460 / 379 83%	108 / 107	99%	340 / 266	78%	12 / 6	53%
9	Kasimpasa A.S.	455 / 376 83%	102 / 101	99%	341 / 268	79%	13 / 7	53%
10	Antalyaspor A.S.	457 / 375 82%	119 / 118	99%	322 / 249	77%	16 / 7	47%
11	Konyaspor	453 / 368 81%	96 / 95	99%	342 / 266	78%	15 / 7	45%
12	Bursaspor	445 / 359 81%	117 / 116	99%	312 / 236	76%	16 / 8	48%
13	Kardemir Karabukspor	443 / 357 81%	105 / 104	99%	327 / 248	76%	11 / 4.9	44%
14	Akhisarspor	435 / 349 80%	109 / 108	99%	311 / 234	75%	15 / 7	45%
15	Yeni Malatyaspor	418 / 344 82%	105 / 104	99%	303 / 235	77%	11 / 5	48%
16	Osmanlispor Futbol Kulubu	409 / 328 80%	79 / 79	99%	316 / 242	77%	14 / 7	49%
17	Alanyaspor	400 / 318 79%	77 / 77	99%	309 / 234	76%	14 / 7	51%
18	Genclerbirligi	387 / 294 76%	82 / 81	100%	292 / 207	71%	13 / 6	45%
	ORTALAMA	468 / 384 82%	117 / 116	99%	337 / 261	78%	15 / 7	50%

TARTIŞMA

ISBN
978-605-7875-34-1

Galatasaray Spor Kulübü sezon boyunca 24 galibiyet, 3 beraberlik ve 7 mağlubiyet alıp, 75 gol atıp, 33 gol yemiş ve ligi 75 puan ile 1. sırada tamamlamıştır. Oynadığı maçlarda attığı gollerin 66 (%88)'sı ceza sahası içinden, duran toplarda 15 gol ile lig ortalamasının altında kalıp en fazla kornerden gol atmışlardır. Kaleyi bulan 13.6 şut ortalaması ile ortalamanın üstünde yer almıştır. Sezon boyunca 2.3 ortalama ile ofsayta yakalanıp, 5.3 ortalama ile en fazla korner kullanan takımlar arasında yer almıştır. Topla oynama oranı 30:10 dk ile lig ortalamasının üzerinde olup öne doğru geçişlerde lig ortalamasında kalmıştır. Top kaybında en az top kaybı yaparak ligin en iyi takımları arasında yer alırken ve geri kazanılan toplarda lig ortalamasının altında kalmıştır. Hücum değerleri incelendiğinde lig sıralamasının üstünde yer alıp en fazla merkez bölgeden hücum yapmışlardır. Pas ortalaması incelendiğinde %84 pas ortalaması ile ligin olumlu pas yapan en iyi takımları arasında yer almıştır. Sonuç olarak istatistiki bilgilere bakıldığında Galatasaray Spor Kulübünün ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri itibariyle analiz sonuçları ile örtüşmektedir.

KAYNAKLAR

1. Emre T. Niğde İli Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Kuvvet Parametrelerinin Ölçülüp Kıyaslanması. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde: Niğde Üniversitesi, 2000.
2. Yüksel H, Doğan B, Moralı S ve Acar MF. Futbolda şiddetin toplumsal boyutları. *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknolojisi Dergisi* 1998, s. 8- 22.
3. Apaydın A, Akkurt S. Profosyonel Futbol Takımlarında Maç Analizi. 1. Futbol ve Bilim Kongresi, İzmir, 1996.
4. Smith N, Handford C, Priestly N. Sport Analysis in Coaching. Department of Exercise and Sport science, Crewe + Algeser Faculty, The Manchester Metropolitan University, Manchester, 1996.
5. İmamoğlu O, Çebi M, Kılçıgil E. 2006 FIFA Dünya Futbol Kupası'ndaki gollerin teknik ve taktik kriterlere göre analizi, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi* 2007. Cilt: V, Sayı: 4, s. 157- 65.
6. Halıcıoğlu F. Forecasting the Professional Team Sports Events: Evidence from Euro 2000 and 2004 Football Tournaments. *International Research on Sports Economics and Production* 2005, s: 95- 111.
7. Ziyagil MA, Çebi M. 1998 Fransa Futbol Dünya Kupasındaki Gollerin Lateralite, Teknik ve Taktik Kriterlere Göre Analizi. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2000, sayı: 4, s.18- 23.
8. Sajad N, Rahnama N. Analysis of goals in 2006 FIFA World Cup, 2007.
9. Dufour W, Verliden M. Analysis of Duel -Type and Pass-Type Actions of The Match Belgium, Germany, in Analyse und Beobachtung in Training und Wettkampf. *Academia Verlag* 1992, s.107- 17.
10. Açak M., KURAK, K. (2016). Avrupa Futbol Şampiyonasında En Başarılı Dört Takımın Oyun Sistemleri İle Hücum Varyasyonlarının İncelenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *20*(3), 70-90.

ISBN
978-605-7875-34-1

11. The Coach At Work. N.CF. Coaching Handbook No: l, The Notional, 1986.

12. Dufour, W. Computer assisted scouting in soccer. *Science and Football II* 1993, s.160-66.

13. Maier, G. Dikdiergeraet bei der Spielbeobachtung. Eine Wichtige Gedaechtnisstütze for den Trainer, *Lehre und Praxis* 1984, s. 23.

14. Hagedorn G, Heymen N. Methodologieder Sportspielforshung, *Verlag Ingrid Cawalina* 1992.

15. Hughes M. Notation Analysis in Football. *Science. and Football* 1993, s. 151- 59.

16. Franks IM, Johnson RB, Sindair GD. The Development of Computerized Coaching Analyasis System for Recoding Behavior Sporting Environments. *J.of Teaching in Phys.Educ Campaing III* 1988, s. 23-32.

17. Luhtanen P. Video Analysis of Technique and Tactics, international Conference "Sports Medicine Applied to Football", 1990.

18. Patridge D, Mosher RE, Frank IM. A Computer Assisted Analyis of Technical Performars-Comparasion of the 1990 World Cup And Intercollegiate. *Science and Football* 1993, s. 221- 31.

19. Patrick JD, McKeen MJ. The Caber Compütür System, A Review of its Application to analysis of Australian Rules Football. *Science and Football* 1988, s. 267- 73.

20. Setterwall D. Computerised Video Analysis of Football-Technical and Commercial Possibilities for Football Coaching. Centre for User Oriented IT Design. *Department of Numerical Analysis and Computer Science* 2003.

ISBN
978-605-7875-34-1

HÜKÜMET SİSTEMLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'NİN BAŞKANLIK SİSTEMİNE GEÇİŞ SÜRECİ ANALİZİ: ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Gül Seda ACET İNCE

Dr. Öğretim Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. sedaacet@hotmail.com, seda.acet@gop.edu.tr

ÖZET

Dünyada pek çok ülke farklı hükümet sistemleri ile (Parlamenter Sistem, Başkanlık, Yarı-Başkanlık Monarşi, Diktatörlük…) yönetilmektedir. Bu çeşitlilik ve ülkelerin siyasal yapıları ülkelerde yeni sistem arayışlarına ve değişikliklerine de sebep olmuştur. Bu bağlamda Türkiye özelinde hükümet sistemi değişikliğine dair uzun yıllardır süregelen tartışmalar yaşanmıştır. Parlamenter sistemin benimsendiği Türkiye'de hükümet sistemi tartışmaların ilk olarak 8. Cumhurbaşkanı merhum Turgut Özal tarafından dile getirilmiştir. Daha sonra konu dönemin cumhurbaşkanı merhum Süleyman Demirel tarafından yeniden gündeme taşınmışsa da ülkenin içinde bulunduğu siyasi koşulları sebebiyle herhangi somut bir adım atılamamıştır.

2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AK Parti) iktidara gelmesi ile beraber bu tartışmalar somut adımlara dönüşmeye başlamıştır. Bu bağlamda anayasa yeni sistem için görüşmelere açılmış ve anayasa değişiklikleri gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliklerin sonuncusu olan 20 Ocak 2017 tarihli Anayasa değişikliği teklifi meclisten geçerek referandum yapılması kararı verilmiştir. 16 Nisan 2017'de de gerçekleştirilen "Anayasa değişikliği referandumunda" anayasadaki yeni maddeler %51,41 "Evet" oyu ile kabul edilmiş ve Türkiye "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" ne geçiş yapmıştır.

Bu çalışmada; öncelikle teorik anlamda hükümet sistemleri ile ilgili bilgi verilerek, "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" modelinin ne ifade ettiğinin kavramsal analizi ortaya konulacaktır. Bu anlamda Türkiye örneğinde gerçekleştirilen anayasa değişikliklerine değinilecek ve yeni sisteme ilişkin hukuki çerçeve açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak, Türkiye'nin "Başkanlık sistemine" geçiş süreci ayrıntılandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Parlamenter Sistem, Referandum.

ANALYSIS OF TURKEY'S PROCEED TO PRESIDENTIAL SYSTEM PROCESS IN SCOPE OF GOVERNMENT SYSTEMS EXAMINATION OF CONSTITUTIONAL AMENDMENT

Abstract

Many countries in the world are governed with governmental systems (Parliamentary System, Presidency, Semi- Presidency, Monarchy, Dictatorship). This diversity and the political structures of the countries have also led to the search for new systems and changes in countries. In this context, there has been ongoing debate for many years about the changes in government system specific to Turkey. The government system debates was firstly uttered by 8th President late Turgut Özal in Turkey, where parliamentary system is adopted. Later, although the issue was revived by the late President of its period, Süleyman Demirel, no concrete steps could be taken due to the political conditions of the country.

ISBN
978-605-7875-34-1

In 2002, when the Justice and Development Party (AKParti) came into power these discussions started to turn into concrete steps. In this context, the constitution was opened for negotiations for the new system and constitutional amendments were made. The Constitutional Amendment dated January 20th 2017 which is the last of these amendments, got through the parliament and a decision was made to make a referendum. In the "Constitutional Amendment Referendum" in April 16th 2017, the new articles in constitution was approved by 51,41% "Yes" vote and Turkey proceed to "Presidential Government System".

In this study, firstly, information about governmental system will be provided in theoretical sense and the conceptual analysis of "Presidential Government System" model will be presented. In this sense, the constitutional amendments in Turkey sample will be discussed and tried to explain the legal framework for the new system. Finally, Turkey's proceed to "presidential system" process will be detailed.

Key Words: Presidential System, Presidential Government System, Parliamentary System, Referendum

GİRİŞ

Türk halkı tarihi boyunca toplam beş farklı anayasa ile yönetilmiştir.[1] Günümüzde geçerli olan 1982 anayasası ise olağanüstü koşullarda hazırlanmış ve birçok defa tartışma konusu olmuştur. Bu bağlamda 1982 anayasası bugüne kadar sık sık değişikliğe uğramıştır. Çalışmanın bütünlüğünü bozmamak ve çerçevesini genişletmemek adına bu anayasa değişikliklerinin tamamına değil de hükümet sistemi değişimi amacıyla gerçekleştirilen değişikliklere değinilecektir.

Türkiye'de 1980'lerden itibaren Turgut Özal (Onar, 2005) ile başlayan hükümet sistemi tartışmaları ve başkanlık sistemine yönelik eğilimler (Yayman, 2016), 2002 yılında AK Parti'nin başa gelmesiyle somut adımlara dönüşmeye başlamıştır. Hükümet sistemlerinin özünde devletin elinde bulunan yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi yatmaktadır. Bu da en nihayetinde ülkedeki iktidarın yapısını, demokrasi düzeyini, yargının bağımsızlığını ve ülkenin siyasi istikrarını doğrudan etkiler niteliktedir. Bu derece ehemmiyetli bir konu olan hükümet sistemi iktidarın ilgi konusu olmuş ve AK Parti bu anlamda oldukça aktif politikalar izlemiştir. Hükümet sistemi değişikliği amaçlı politikalar benimsemiştir. Bu değişikliklerden en önemlisi, 23 Nisan 1920 itibari ile Türkiye'de fiilen başlayan parlamenter sistemin yerine yeni bir hükümet sistemi modeli getiren, 16 Nisan 2017 tarihli Anayasa değişikliğidir. Bu sürecin önünü açan en önemli adım ise Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi hükmünü getiren ve mevcut hükümet sistemini başkanlık sistemine yaklaştıran 21 Ekim 2007 tarihli Anayasa değişikliği olmuştur. 2007 Anayasa değişiklikleri neticesinde Cumhurbaşkanının doğrudan halk tarafından seçilmesi ile ortaya çıkan yürütmedeki iki başlılık gibi gerekçeler ile AK Parti iktidarı 2012' de TBMM Anayasa Komisyonu'na Başkanlık sistemi önerisi sunmuştur. Sonuç olarak olumlu bir netice alınamamış olsa da AK Parti hükümetinin sistem değişikliği konusunda attığı önemli adımlardan biri olarak ifade edilebilir. 2017 yılına gelindiğinde ise bu girişimler nihayet bulmuş ve Türkiye yeni bir hükümet sistemi modeli olan "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" ne geçiş yapmıştır.

Bu çalışmanın temel amacı, parlamenter hükümet sistemini uzun bir süre deneyimlemiş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" ne geçişindeki sürecin nasıl ortaya çıktığı ve bu sürecin hangi aşamalardan geçtiğini ortaya koymaktır. Bu bağlamda çalışmanın ilk bölümünde dünyanın çeşitli ülkelerinde geçerli olan ya da belirli bir dönemde geçerli olmuş olan hükümet sistemleri örnekleri tanımlanacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise, Türkiye'de geçerli olan hükümet sistemi modeli ve bu modelin değiştirilmesine yönelik siyasi ve hukuksal çabalar

[1] 1876 Kanuni Esasi, 1921 Teşkilat-ı Esasiye, 1924-1961-1982 Anayasaları.

ISBN
978-605-7875-34-1

ortaya konulacaktır. Bu anlamda 1982 anayasasında gerçekleştirilmiş olan değişlikler ve halkoylamaları ayrıntılandırılacak ve Türkiye'de hükümet sisteminde değişim süreci ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, Türkiye'deki yeni başkanlık sisteminin kendine özgü boyutları ele alınacak "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin" farklı boyutlarına değinilecektir. Ayrıca, hükümet sistemindeki değişikliklerin getirmiş olduğu yeniliklerin ve yaratmış olduğu toplumsal etki ele alınacaktır.

1. HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE ÖZELLİKLERİ

İnsan doğası gereği sürekli bir düzen arayışı içerisindedir ve insan bu düzen arayışını da bir arada bir toplum dahilinde yaşama ihtiyacı ile ortaya koyar. Bir arada yaşayabilmek yani bir toplum olabilmenin yolu da insanlar için belirli hak ve sınırlılıklar dahilindeki kuralların varlığı ve bu kuralların uygulayıcı ve denetleyicisi olan otoriteden geçmektedir. Tarih boyunca insanların bu düzen arayışları bireyleri çeşitli otoriteler etrafında birleşmeye ve topluluklar oluşturmaya itmiştir. Bireysel hak ve yükümlülüklerin kolektif alana güven içinde dahil olabilmesi ise siyasal alanın sistemleştirilmesi ve kurumsallaşmasıyla mümkün olmuştur.

İnsanların bir arada yaşama ihtiyacından doğan toplumlar yönetilmek adına birer siyasal sisteme ihtiyaç duyar. Her toplumun da sahip olduğu özelliklerden dolay farklı yönetiliş şekilleri vardır. Bu farklılık dünya genelinde birçok farklı hükümet sisteminin doğmasına sebep olmuştur. Hükümet sistemleri, devlet egemenliğini hangi organların hangi yetki ve sorumluluklar dahilinde kullanacağını, devletin elinde bulunan kuvvetleri (yasama, yürütme, yargı) kullanan organlar arasındaki ilişkinin düzenlenmesini ve en nihayetinde bu kuvvetlerin birbirlerine karşı konumlanmalarını ve birbirleri arasındaki ilişkilerini ifade etmektedir ve bu anlamda oldukça çeşitlidir.

Toplumların yapısına göre çeşitlenen hükümet sistemleri, Parlamenter Sistem, Başkanlık Sistemi, Yarı-Başkanlık Sistemi, Mutlak Monarşi, Diktatörlük, ve Meclis Hükümeti Sistemi olmak üzere sıralanabilir. Buradaki ayrım esasen güçler birliği ve güçler ayrılığı ilkeleri doğrultusunda yapılmaktadır (Gözler, 2010; 82-111). Parlamenter Sistem, Başkanlık Sistemi, Yarı-Başkanlık Sistem güçler ayrılığı kapsamındayken; Mutlak Monarşi, Diktatörlük, ve Meclis Hükümeti Sistemleri ise güçler birliği kapsamında değerlendirilmektedir.

Türkiye'de deneyimlenmiş hükümet sistemlerinin kısa bir tarihçesine bakacak olursak; Osmanlı Devleti dönemi de dahil olmak üzere, ülkemizde uzun yıllar padişah denilen tek ve otoriter bir kişinin yönetimi olmuş ve bu yönetimi sınırlandırabilecek bir kurumda oluşturulamamıştır. Daha sonra savaş şartları ve yeni devletin kurulması sürecinde meclis hükümeti sistemi geçerli olmuş ve son sistem değişikliğine kadar parlamenter sistem geçerli olmuştur (Turhan, 1995; 82). Özetle, 1876 Anayasası nitelikleri dolayısıyla Türk anayasa hukukunda ilk parlamenter sistem özellikleri taşıyan sistem örneğidir denilebilir ancak tam bir parlamenter sistem örneği olduğu da söylenemez. 1921 Anayasası 1923 yılında yapılan anayasa değişikliklerine kadar içerdiği hükümler (tbmm.gov.tr (c)) ile kuvvetlerin yasama organı üzerinde birleşmesine dayanan katı bir meclis hükümeti sistemine sahip olmuştur. 1923 yılında yapılan değişiklikler ile meclis hükümeti sisteminden parlamenter sisteme doğru bir kayma yaşanmaya başlamıştır. 1924 Anayasası nitelik olarak parlamenter sistemle meclis hükümeti sistemi arasında her iki sistemden de bazı özellikler taşıyan farklı bir model olarak karşımıza çıkmaktadır. 1961 Anayasası ile de kuvvetler birliğine dayalı sistem tamamen terk edilmiş, parlamentarizm modeli benimsenmiş ve bu sistem 1982 anayasasında da yer almıştır.

Takip eden süreçte uzun yıllar parlamenter sistemi deneyimleyen Türkiye Cumhuriyeti yakın zamanda yapılmış olan bir halkoylaması ile beraber "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" adı verilen yeni bir sisteme geçiş yapmıştır. Halk tarafından seçilen ilk Cumhurbaşkanı olma sıfatını ise

ISBN
978-605-7875-34-1

10 Ağustos 2014 tarihinde sonuçlanan 12. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aldığı %51,79 oyla Recep Tayyip Erdoğan kazanmıştır (ysk.gov.tr(g), ysk.gov.tr(d)). Bu açıklamalara ek olarak bahsi geçen hükümet sistemleri modellerinin kısaca ne ifade ettiğine değinmek gerekmektedir.

Hükümet modellerinden güçler ayrılığı ilkesine dayanan parlamenter sistem, İngiltere'de doğmuş ve o ülkenin şartlarına uyumlu olarak gelişmiş ve daha sonra birçok ülkede uygulanmıştır (Tuzcuoğlu, 1996; 280). Parlamenter sistem kısaca, "yürütme iktidarının yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipi" olarak tanımlanabilmektedir (Epstein, 419-425; Turhan, 1989; 43). Daha önce herhangi bir siyasi kısıtlama olmadan yönetimde bulunan hükümdarın yetkilerini sınırlandıracak ve halk tarafından oluşturulmuş bir parlamentonun varlığını ifade eden bu sistemde parlamento, yasama gücüyle hükümdarı denetleme yetkisine sahip olmuş ve bu sistem oldukça başarılı kabul edilmiştir (Tunaya, 1980; 387). Bu sistemde yasama yetkisi parlamentoya ait iken, yürütme erki de Başbakan ve Bakanlar Kurulundan oluşmaktadır. Bu sistemde belirlenen hükümet politikaları Bakanlar Kurulu tarafından yürütülürken icra yetkisi de Başbakan ve kabinesine aittir (Kahraman, 2012; 434). Bu genel açıklamalarda sonra, parlamenter sistemin başlıca özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Kuzu, 2011; 54-65);

i. Hükümet yasama organı tarafından seçilir ve yasama organına karşı sorumludur.

ii. Yürütme organı iki başlıdır.

iii. Bakanlar Kurulu aynı zamanda yasama organının çalışmalarına dahil olur.

iv. Yürütme organı yasama organını fesih yetkisine sahiptir.

İkinci olarak, başkanlık sistemi, ABD'de doğmuş ve başarılı şekilde yüzyıllardır uygulanan bir hükümet sistemidir ((Kuzu, 2011; 19). Başkanlık sisteminin yapısında ciddi bir kuvvetler ayrılığı mekanizması yer almaktadır. Bu erkler tamamen birbirinden bağımsız organlarca idare edilmektedir ve birbirlerine müdahaleleri söz konusu değildir. Aynı zamanda sistem sıkı bir kontrol sağlayan denge ve fren mekanizmasına sahiptir ve bu sistemde yürütme eki tektir (Lijphart, 1995; 92). Başkanlık sisteminin belirleyici özelliklerini ve temel unsurlarını şu şekilde sıralanabilir(Sartori, 1997; 113);

i. Devlet başkanı doğrudan halk tarafından seçilir.

ii. Yasama ve yürütme erki net bir şekilde ayrılmıştır.

iii. Yürütme organı tek bir kişiden oluşur.

iv. Yürütme organı, yasama organının güvenine dayanmaz.

v. Seçilen başkanın hükümeti kurmak ve idare etmek yetkisi mevcuttur.

vi. Yürütme organı yasama organını feshedemez.

Güçler ayrılığı ilkesi kapsamında değerlendirilecek bir diğer hükümet sistemi olan, Yarı-başkanlık sistemi özü itibariyle başkanlık sistemi ve parlamenter sistem arasında, her iki sisteminde çeşitli özelliklerini bünyesinde barındıran "melez" bir sistemdir (Yazıcı, 2013; 539). Buna bir örnek vermek gerekirse yarı-başkanlık sistemi; oldukça geniş yetkilere sahip devlet başkanının doğrudan bir seçimle halk tarafından başa getirilmesi ve buna istinaden yürütmeyi yasama karşısında daha baskın kılması yönünden başkanlık sistemine benzerken, başbakan ve bakanlar kurulunun (hükümetin), meclisin (parlamentonun) güvenoyuna ihtiyaç duyması yönünden de parlamenter sistemle benzerlik göstermektedir (Özbudun, 1993; 139). Yarı-başkanlık sisteminin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Yazıcı, 2002; 101):

i. Cumhurbaşkanı (Devlet Başkanı, Başkan) ve Bakanlar Kurulundan oluşan iki başlı yürütme.

ii. Cumhurbaşkanı (Devlet Başkanı, Başkan)'nın halk tarafından seçilmesi.

iii. Yürütme organının, yasama organına karşı sorumlu olması.

ISBN 978-605-7875-34-1

iv. Yasama organının güven oylama yöntemi ile görevden alabilmesi.

Güçler birliği sistemine dayalı hükümet sistemleri ise kısaca şöyle ifade edilebilir. Mutlak monarşi, sistemlerinde tüm otorite tek bir kişi etrafında toplanmakta ve bu sistemlerde herhangi bir şekilde yasama, yürütme ve yargı erklerini elinde bulunduran hükümdarın denetimi ve sınırlandırılması mümkün olmamaktadır. Diktatörlük sistemlerinde yasama, yürütme ve hatta yargı erkleri tek bir kişinin ya da bir zümrenin elinde toplanmaktadır. Kuvvetler birliğine dayalı hükümet sistemlerinden yalnızca meclis hükümeti sistemi demokratik özellikler taşımaktadır. Bu sistemde hükümet üyelerinin tamamı (bakanlar) meclis içinden tek tek oylanarak seçilirler.

2. TÜRKİYE'DE HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE DEĞİŞİM SÜRECİ

Türkiye'de uzun süre parlamenter sistem uygulanmıştır. 1982 anayasasına göre, yürütme yetkisi, kanunlara uygun olarak cumhurbaşkanı ve başbakan ve bakanlardan oluşan bakanlar kurulu tarafından kullanılmaktadır (tbmm.gov.tr/m.8, m.109/1 (d)). Bu noktada görülmektedir ki, Türkiye'de anayasanın bu hükümlerine göre, yürütme yetkisi cumhurbaşkanı ile bakanlar kurulu arasında paylaştırılmaktadır. Bu da bir bakıma yürütmede iki başlılığı ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca anayasaya göre, başbakan, TBMM üyeleri arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanırken(tbmm.gov.tr, m. 109/2 (d)); bakanlar ise, TBMM üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından başbakan tarafından önerilir ve cumhurbaşkanı tarafından atanırlar(tbmm.gov.tr, m. 109/30 (d)).

Parlamenter sistem ile yönetilen Türkiye'de ilerleyen süreçte hükümet sistemi değişikliği amacıyla anayasa değişikliklerine gidilmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş sürecinde önemli sonuçlar doğuran; 31/5/2007 tarihli 5678 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun", 7/5/2010 tarihli 5982 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ve 21/01/2017 tarihli 6771 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" değişiklikleri yapılmıştır.

Türkiye'de köklü bir değişime giden süreç ilk olarak, TBMM Genel Kurulunca 31/5/2007 tarihinde kabul edilen 5678 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" değişikliği için yapılan 21 Ekim 2007 halk oylaması ile başlamıştır. 21 Ekim 2007 tarihinde yapılan halk oylaması, 30/10/2007 tarihli YSK imzalı tutanağına göre %68.95 "Evet" oyu ile sonuçlanmış (ysk.gov.tr, (b)) ve 31/10/2007 tarihli ve 26686 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir(resmigazete.gov.tr (b)).

21 Ekim 2007 tarihinde yapılan halkoylaması ile gerçekleştirilen Anayasa değişikliği, yeni sisteme geçişi sağlayan önemli adımlardan biri olmuştur. Bu bağlamda anayasa değişikliği ile ortaya çıkan değişiklikler özetle şu şekilde olmuştur(Turan, 2018; 56);

i. Cumhurbaşkanının halk tarafından ve 5 yıl süreyle seçilmesi,

ii. TBMM seçimlerinin dört yılda bir yapılması,

iii. YSK görev alanının genişletilmesi hususunda değişiklik.

Türkiye'deki hükümet sistemleri değişimi yönündeki diğer hukuksal değişim, TBMM Genel Kurulunca 7/5/2010 tarihinde kabul edilen 5982 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"(tbmm.gov.tr (b)) ile olmuştur. Burada 26 maddeden oluşan bir Anayasa değişikliği paketi 12 Eylül 2010'da halkoyuna sunulmuştur. Halk oylamasında ülke geneli geçerli oyların yarısından çoğunu ifade eden 21.787.244 (%57,88) "EVET" oyu ile Anayasa değişikliği kabul edilmiştir(resmigazete.gov.tr (a)). Bu değişiklik, Anayasa Mahkemesi ve HSYK'nın yeniden yapılandırılması, kanun önünde eşitlik, seyahat ve yerleşme hürriyeti, özel hayatın gizliliği, sendika kurma hakkı, çocuk hakları, aile kurumunun korunması, kişisel verilerin korunması, grev haklarının düzenlenmesi, milletvekilliğinin düşmesi, askeri yargı, adalet sisteminin denetimi ve Yüksek Askeri Şura (YAŞ) kararlarının incelenmesi gibi oldukça önemli konuları barındırmaktadır(bbc.com).

ISBN
978-605-7875-34-1

Türkiye'de iki ayrı tarihte gerçekleşen anayasa değişikliklerinin ardından, ortaya çıkan yeni sistemde daha önce meclis tarafından seçilen Cumhurbaşkanın halk tarafından seçilmesi kabul edilmiş ve halk tarafından ilk cumhurbaşkanı seçilmi 2014 yılında yapılmıştır. Bu değişiklik sonrası Türkiye Cumhuriyeti'nin halk tarafından doğrudan seçimle göreve gelen ilk Cumhurbaşkanı, 10 Ağustos 2014 tarihli 12. Cumhurbaşkanının seçilmesine yönelik halk oylaması sonucunda % 51,79 oy alan Recep Tayyip Erdoğan olmuştur (ysk.gov.tr (a)).

İki anayasa değişikliğinin ardından, TBMM Genel Kurulu tarafından 21/01/2017 tarihinde kabul edilen 6771 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"(tbmm.gov.tr (a)), 16 Nisan 2017 Pazar günü 23.5.1987 tarihli ve 3376 sayılı "Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun" hükümleri uyarınca halkoyuna sunulmuştur (ysk.gov.tr (c)). 16/04/2017 Pazar günü yapılan Halkoylaması sonucu, geçerli oyların yarısından çoğunun 25.157.463 (%51,41) "EVET" oyu olarak sonuçlandığı ve Anayasa değişikliğinin halk tarafından kabul edildiği bir tutanak ile tespit edilerek YSK yetkili mercii tarafından imza altına alınmıştır (ysk.gov.tr (f)).

2017 Halkoylaması ile gerçekleştirilen bu değişiklik ile beraber uzun yıllar parlamenter sistemi deneyimlemiş olan Türkiye Cumhuriyeti kendine özgü "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" ne geçiş yapmıştır (Turan, Güler, 2018; 33). Bununla beraber yapılan diğer değişiklikler ise şöyledir;

i. *Cumhurbaşkanlığı adaylığına ilişkin değişiklikler*(tbmm.gov.tr (a)),
ii. *Milletvekili sayısının 550'den 600'e çıkarılması,*
iii. *Milletvekili seçilme yaşı yirmibeşten, onsekize düşürülmüştür,*
iv. *Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin beş yılda bir aynı günde yapılması karara bağlanmıştır,*
v. *TBMM'nin hükümeti denetleme yollarında değişikliğe gidilmiştir,*
vi. *Bakanların Cumhurbaşkanı tarafından görevlendirilmesi,*
vii. *Cumhurbaşkanı ayrım yapılmaksızın tüm suçlardan cezai sorumluluğa tabi tutulabilir hale getirilmiştir.*
viii. *Cumhurbaşkanı bir veya daha fazla cumhurbaşkanı yardımcısı atayabilecektir.*
ix. *Cumhurbaşkanına ve TBMM'ye karşılıklı olarak seçim yenileme yetkisi tanımıştır.*
x. *HSYK ile ilgili değişiklikler.*

3. TÜRKİYE'NİN YENİ HÜKÜMET SİSTEMİ

2017'deki son anayasa değişikliği ve referandumun ardından, 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri sonucunda 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ilk turda geçerli oyların %52.59'unu (26.330.823 oy) alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir (ysk.gov.tr (g)). Bu seçimlerle beraber Türkiye artık yeni sistemi benimsemiş ve siyasi ve hukuki anlamda çok önemli değişimleri yaşamaya başlamıştır.

Türkiye'de benimsenen yeni sistemin en önemli özelliklerinden biri kuvvetler ayrılığı ilkesine yapılan güçlü vurgudur. 2017 anayasa değişikliği kuvvetler ayrılığı ilkesini güvence altına almıştır. Nitekim AK Parti Haziran 2018 seçimleri sürecinde "Güçlü Meclis, Güçlü Hükümet"(hurriyet.com.tr) sloganıyla sık sık bu ilkeye vurgu yapmıştır. Nitekim, kuvvetler ayrılığı ilkesi, birçok yönüyle demokratik bir rejim açısından vazgeçilmezdir (Yüksel, 2015; 154). Yaklaşık on yıllık bir süreç içinde bazı hukuki ve siyasi değişikliklerin ardından Türkiye yeni hükümet

ISBN
978-605-7875-34-1

sistemine adapte olmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda son değişiklikler ile beraber Türkiye hükümet sisteminde meydana gelen değişim ve dönüşüm şu şekilde özetlenebilir (Turan, 2018; 60);

Türkiye'deki yeni sistem aslında dünyadaki diğer örneklerinden farklı olarak "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi" adıyla anılmaktadır. Bu sistemde devletin başı Cumhurbaşkanı olmuş ve aynı zamanda yürütme erkinin de tek temsilcisi olmuştur. Böylelikle başbakan ve bakanlar kurulu yani hükümet yeni sistemde yer almamaktadır. Bu da iki başlı yürütmeyi tek başlı hale getirmiştir.

Cumhurbaşkanı ve meclis yeni değişikliğe göre beş yılda bir seçilir ve bir defa daha aday olabilmektedir. Ayrıca bu sistemde Cumhurbaşkanı tarafından atanan bakanlar bulunmaktadır. Yine düzenleme ile Cumhurbaşkanı yardımcılığı sistemi getirilmiştir.

Cumhurbaşkanının yürütme yetkisine dair konularda kararname çıkarma yetkisi de yeni değişikliklerden birisidir. Kararname çıkarma yetkisinin yanısıra Cumhurbaşkanı; bazı olağanüstü durumların (doğal afet, ağır ekonomik kriz, salgın hastalık, savaş) ortaya çıkması halinde Türkiye'nin bir bölgesinde yada tamamında altı aya varan sürelerde olağanüstü hal ilan edebilmektedir. Ayrıca, bütçe hazırlama yetkisi de bu sistemde cumhurbaşkanına ait görevlerden biri olmuştur.

Cumhurbaşkanının ayrıca, Anayasa Mahkemesi üyelerinin bir kısmını seçmek, Danıştay üyelerinin dörtte birini seçmek, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini seçmek, Askeri Yargıtay Üyelerini seçmek Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini seçmek gibi yargıya ilişkin yetkileri de vardır. Kısaca ana hatlarıyla açıklanmaya çalışılan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ni savunan ve eleştirenler vardır. Bu noktada iki farklı tarafında tezlerine değinmekte fayda vardır.

Türkiye için yeni sistemi savunanların dayandıkları gerekçelerden biri, yürütmenin güçlendirilmesi ve bu sayede hükümet istikrarsızlıklarının önlenmesidir. Ayrıca siyaset bilimcilere göre Türkiye'deki yeni sistem koalisyon hükümetleri döneminin de son bulacağını ifade etmektedir. Yeni sistem savunucularının bir diğer tezi ise, sistemin ülkemiz için yabancı olmadığı ve ülkemizin siyasi ve sosyal yapısına uygun olduğudur. Bu bağlamda, başkanın doğrudan halk tarafından seçilmesi aslında başbakan seçimi yapılan ülkemiz açısından çokta uzak bir durum değildir. Bütün bunlara ek olarak yeni sistem var olan sistemden kaynaklanan bürokratik yapının hantallığını giderebilecektir. Bu sayede gerekli kararların daha süratli alınabildiği dinamik bir yapı oluşturulabilecektir. Özellikle oldukça önemli alanlar olan ulusal güvenlik, dış politika ve milli güvenlikle ilgili kararlarda etkin ve hızlı bir karar alma mekanizması sağlanabilecek ve uluslararası ilişkilerde de önemli bir ivme kazanılabilecektir.

Türkiye'deki yeni hükümet sistemine dair bir takım eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirilerden en fazla dile getirileni ise "tek adam" "diktatörlük" rejiminin hüküm sürmeye başlamasına dairdir. Bu noktada ifade etmek gerekir ki halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanının sınırsız hak ve yetkileri yoktur. Ayrıca yeni sistemde getirilen Cumhurbaşkanının yargılanabilmesi durumu zaten bu haksız eleştiriyi en başta çürütmektedir. Yeni sisteme dair diğer bir eleştiri ise, Türkiye'nin üniter yapısının zarar göreceğidir. Bu noktada da başkanlık sistemi ile, federalizmin birbirini zorunlu kılmadığını belirtmek gereklidir. Başkanlık sisteminin en başarı örneklerinden olan ABD'de var olan bu yapı başkanlık ve federalizmin ayrılmaz bir yapıymış gibi göstermektedir. Ancak her uygulamada böyle bir zorunluluk yoktur. Türkiye'nin federal bir yapıya sahip olması ve böyle bir bölünme söz konusu değildir.

Türkiye'de Haziran 2018'den itibaren uygulamaya geçen Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi bizim siyasi anlamda tarihsel geçmişimizden bir kopuşu değil de tarihsel ve siyasal birikimimizin bir gerekliliği olmuştur. Bu anlamda ortaya çıkan bu yeni sistem oldukça yeni olmasına rağmen işleyiş anlamında bir sorundan ziyade başarı ile yürütülebileceği konusunda umutları arttırmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ

16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği ile anayasal altyapısı hazırlanan ve 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan seçimlerle resmen başlayan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin Türkiye'de bir anda ortaya çıkarılmış bir sistem değil, tarihsel bir çalışmanın ve birikimin ürünüdür. Bu değişim zaten tepeden inme değil de yaklaşık yedi yılı bulan anayasa ilgili maddeler değişikliği, referandumlar sayesinde halk desteği ve oylaması ile gerçekleştirilmiştir. Başka bir deyişle halk kendi yönetim sistemine dair değişim ve dönüşümde en fazla etkiye sahip olmuştur. Bütün bunlarda Türkiye'de demokrasinin zarar gördüğü eleştirilerini de haksız çıkarmaya yetecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin yeni hükümet sistemini, halk tarafından seçilen bir devlet başkanına dayalı olan, parlamenter sistemde bulunan ve siyasal sorumluluğu olan bir hükümetin bulunmadığı, üniter devlet yapısı esasına dayalı bir hükümet sistemi olarak nitelendirmek doğru bir yaklaşım olacaktır. Oluşturulan yeni sisteme dair kamuoyunda olumlu ve olumsuz birçok geri dönüş olmakla beraber yeni sisteme olumsuz bakışların nedeni, değişikliğin bir siyasal rejim değişikliğine yol açma olasılığı düşüncesidir. Ancak şunu belirtmek gerekir ki Türkiye'de bir rejim değişikliği olmamış sadece bir sistem değişikliği meydana gelmiştir. Değişikliklere dair bir diğer tartışma konusu ise partili cumhurbaşkanlığı sistemidir ki bunun asıl amacı istikrara ve çok başlılığa son verilmesi gerektiği için Cumhurbaşkanının partisiyle ilişkisinin kesilmesinin yol açacağı olası krizler önlenmeye çalışılmasıdır.

2018 Haziranda resmen başlamış olan Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Türkiye açısından birçok avantaj sağlayabilecek bir değişim olmuştur. Daha hızlı karar alma mekanizması, güçlendirilmiş yürütme erki ve koalisyonların ortadan kalkması bu avantajlardan en önemlileridir. Bununla beraber yeni sisteme getirilen diktatörlüğe ve federalizme neden olacağına dair eleştiriler ise gerçeği yansıtmayacak derecede sığ eleştirilerdir. Ayrıca tekrar belirtmek gerekir ki Türkiye'de bir rejim değişikliği gerçekleşmemiş sadece bir hükümet sistemi değişikliğine gidilmiştir.

KAYNAKÇA

Epstein, Leon D. (1968) "Parliamentariy Government", International Encyclopedia of the Social Science, s.419-425

Gözler, Kemal (2010), *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Kitabevi.

Kahraman, Mehmet (2012), "Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık Ya Da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 9 (18), 431-457.

Kuzu, Burhan (2011), *Her Yönü İle Başkanlık Sistemi,* İstanbul: BKY Yayınları.

Lijphart, Arandt (1995), *Çağdaş Demokrasiler, Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri,* (Çev. Ergun Özbudun-Ersin Onulduran). Ankara: Yetkin Yayınları.

Onar, Erdal (2005), "Türkiye'nin Başkanlık veya Yarı-Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?" Başkanlık Sistemi, (1.baskı),Yayın No:77, ed.Teoman Ergül, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

Özbudun, Ergun (1993), *Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı*, 1. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi

Sartori, Giovanni (1997), *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği*, (Çev. Ergun Özbudun). Ankara: Yetkin Yayınları,

Tunaya, Tarık Zafer (1980), *Siyasal Kurumlar ve Anayasa Hukuku*, İstanbul: İÜHF Yayınları

Turan, A. Menaf (2018), "Türkiye'nin Yeni Yönetim Düzeni: Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi", *Social Sciences Research Journal*, 7 (3), 42-91.

ISBN
978-605-7875-34-1

Turan, A.Menaf ve Mahmut Güler (2018), "Yerel Yönetimlere İlişkin Temel Kavramlar", (Ed. Kemal Görmez ve Hasan Yaylı), *Yerel Yönetimler*, Ankara:Orion Kitabevi

Turhan, Mehmet (1995),"Parlamenter Sistem mi, Yoksa Başkanlık Sistemi mi?", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, No. 19, 179–180

Turhan, Mehmet (1989), *Hükümet Sistemleri ve 1982 Anayasası*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını

Tuzcuoğlu, Ferruh (1996) Demokratik Parlamenter Sistemin Beşiği İngiltere'nin Tarihinden İlginç Anekdotlar, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 279-288

Yayman, Hüseyin (2016), *Türkiye'de Devlet Reformu ve Başkanlık*, 4. Baskı, İstanbul: Doğan Kitap

Yazıcı, Serap (2013), "Başkanlık Sistemine Geçiş Gerekli mi?," *Yeni Türkiye*, 9 (51).

Yazıcı, Serap (2002), *Başkanlık ve Yarı- Başkanlık Sistemleri*, 1. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Yüksel, Saadet (2015), "Hükümet Sistemi Değişikliği Tartışmalarına Dair Anayasal Değerlendirme: Başkanlık Sistemindeki ve Parlamenter Sistemdeki Kurumsal Değişkenler", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 73(2), 135-170.

,http://www.hurriyet.com.tr/galeri-iste-ak-partinin-secim-kampanyasinda-kullanacagi-sloganlar-40845707

https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6771.html(a)

https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5982.html (b)

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm (c)

https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf (d)

https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-39462061

https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu (a)

http://www.ysk.gov.tr/tr/16-nisan-2017-anayasa-degisikligi-halkoylamasi/5002 (b)

http://www.ysk.gov.tr/doc/karar/dosya/5064/2017-663.pdf (c)

http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Kararlar/2014Pdf/2014-3719.pdf (d)

http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/24Haziran2018/KesinSecimSonuclari/2018CB-416D.pdf (e)

http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2017Referandum/2017HO-Ornek135.pdf (f)

http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/2014CB/2014CB-Kesin-416_d_Genel.pdf (g)

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/09/20100923-10.htm(a)

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070616-1.htm (b)

ISBN
978-605-7875-34-1

ORTAOKUL 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN BİLİŞ İHTİYAÇLARI İLE FEN BİLİMLERİ DERSİ ÖZ YETERLİLİK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Gülşah GÜRKAN

Dr., MEB, gulsah5gurkan88@gmail.com

Bu çalışmanın amacı, ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin, biliş ihtiyaçları düzeyi ile fen bilimleri dersi öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırma, 2018-2019 öğretim yılı bahar yarıyılında Kahramanmaraş'ta bir ortaokulda okumakta olan 68 kız, 74 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 142, 5. sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin biliş ihtiyaçları düzeyi ile öz yeterlilikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla nicel metodoloji kapsamında betimsel araştırma yöntemlerinden eğitim araştırmalarında mevcut durumu tespit etmek için kullanılan tarama (survey) yöntemi benimsenmiştir. Tarama yöntemleri içinden ise enlemsel tarama yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntem ile araştırmacı bir durumu, özelliği ya da olguyu açıklayabilmek için kullanacağı ölçme aracını tek bir zaman aralığında bir kez uygular (Fraenkel & Wallen, 2006). Araştırmanın verileri bireylerin bilişsel etkinliklere katılma istekleri ve zor bilişsel etkinliklerden memnun olup olmadıklarını ölçmek amacıyla Cacioppo ve Petty (1982) tarafından geliştirilmiş beşli likert türü 18 maddeden oluşan ve Uçar (2017) tarafından Türkçe'ye çevrilen "Biliş İhtiyacı Ölçeği" ve ortaokul öğrencilerinin fen bilimlerine yönelik öz-yeterliklerini değerlendirmek amacıyla Tatar ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen "Fen ve Teknolojiye Yönelik Öz-yeterlilik Ölçeği (FTÖÖ)" kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin biliş ihtiyacı ve fen bilimlerine yönelik öz yeterliliklerinin düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin biliş ihtiyaçları düzeyi ile fen bilimleri dersi öz yeterlilik düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin biliş ihtiyaçları düzeyi ve öz yeterlilik düzeylerinin cinsiyete değişkenine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Ortaokul Öğrencileri, Biliş İhtiyacı, Öz yeterlilik

ABSTRACT

The aim of this study was to determine the relationship between the level of needs for cognitive and the level of self-efficacy of the 5th grade students in the secondary school. The research was carried out with a total of 142, 5th grade students, 68 of which were female and 74 of them were male students who were studying in a secondary school in Kahramanmaraş during the spring semester of 2018-2019 academic year. In order to examine the relationship between students' needs for cognitive and their self-efficacy, a survey method was used to determine the current situation in descriptive research methods in educational research. In the surveying methods, latitude surveying method was applied. With this method, the researcher applies a measurement tool to explain the situation, feature or phenomenon in a single time period (Fraenkel & Wallen, 2006). As the data collection tools "Cognitive Needs Scale" and "Science and Technology Self-Efficacy Scale" were used. At the end of the study, it was observed that the students' self-efficacy and needs for cognitive were low. A moderate positive correlation was found between the level of needs for cognitive of students and the

ISBN
978-605-7875-34-1

level of self-efficacy of science courses. In addition, the level of needs for cognitive and self-efficacy levels of the students did not differ according to the gender variable.

Key words: Secondary School Students, Need for Cognitive, Self efficacy

GİRİŞ

Öğrencilerin fen alanındaki başarısını etkileyen faktörlerden biri de öz yeterlik inancıdır (Bandura, 1997). Özyeterlik, bireyin belirli başarılar elde etmek için gereken somut planı yönetme ve gerçekleştirme yeterliliği hakkındaki inancını gösterir. Öz yeterlik kavramı ilk kez Bandura tarafından Sosyal Öğrenme Kuramı'nda yer almıştır (Bıkmaz, 2004; Ekici, 2009; Senemoğlu, 2007). Öz yeterlik kavramı birçok sosyal öğrenme kuramcısı tarafından tanımlanmıştır. Bandura'ya (1997) göre öz yeterlik, bireylerin katıldıkları etkinlikleri başarılı sonuçlandırmasına yönelik performansları hakkında inançları, algıları ve yargılarıdır. Zimmerman'a (1995) göre, öz yeterlik bireylerin bir işi gerçekleştirme, başarabilme yetenekleri hakkında ulaştıkları yargılardır. Öz-yeterlilik, kişilerin performanslarında hayati bir rol oynar, hafızayı dolaylı olarak etkiler (Bandura, 1997; Multon, Brown ve Lent, 1991). Özyeterlik inancı, öz düzenleme gibi büyük motivasyon kalıplarıyla güçlü bir şekilde ilişkilidir (Zimmerman, 2000). Öğrencilerin çoğu, iyi bir öz yeterlilik düzeyine sahip olmaları durumunda, fen derslerinde başarılı olma yeteneklerinin daha yüksek olacağına inanmaktadır. (Britner ve Pajares, 2001; Zeldin ve Pajares, 2000). Bireyler doğrudan girmiş oldukları işler sonucunda başarılı ya da başarısız sonuçlar alabilirler. Elde edilen sonuçlar bireyin öz yeterlik inancını etkilemektedir.
Öz yeterlilik bireysel seçimleri, uygulanan çabaları ve zorluk durumunda çabanın kalıcılığını, düşünce kalıplarını ve duygusal tepkileri belirlemede temel bir faktör olarak kabul edilmektedir.

Bilişsel etkinliklerle ilgili çaba sarfetmekten zevk alma olarak tanımlanan biliş ihitiyacı fazla olan bireylerin öz yeterlilik inançlarının da yüksek olması beklenmektedir. Biliş ihtiyacı, bir bireyin problem çözme, yeni bir olgu ya da kavramı öğrenme, olayların nedenini araştırma gibi bilişsel etkinlerle ilgilenmesi, bu tür bilişsel etkinlikleri yaparken yoğun bir şekilde çaba harcamaktan zevk alması olarak tanımlanır (Cacioppo ve Petty, 1982). Biliş ihtiyacı yüksek düzeyde olan kişiler; karmaşık ve zor problemlerle uğraşmak ve olaylara farklı bakış açıları ile bakabilmeyi öğrenmek isterler. Yüksek düzeyde biliş ihtiyacı olan bireyler için bilişsel sürecin kendisi, belli bilişsel çıktılardan daha önemlidir. Yani bir problemin çözümü ya da bir olayın nedenin açıklaması değil problem çözme süreci, problemin farklı yollarla nasıl çözüleceği, o olayın hangi nedenlerden etkilenebileceğinin araştırılması daha önemlidir.

METOD

Çalışmada, nicel metodoloji kapsamında betimsel araştırma yöntemlerinden eğitim araştırmalarında mevcut durumu tespit etmek için kullanılan tarama (survey) modeli benimsenmiştir. Tarama modelleri; var olan bir durumu var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2006). Araştırma, 2018-2019 öğretim yılı bahar yarıyılında Kahramanmaraş'ta bir ortaokulda öğrenim görmekte olan olan 68 kız, 74 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 142 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Veriler Cacioppo ve Petty (1982) tarafından geliştirilmiş beşli likert türü 18 maddeden oluşan ve Uçar (2017) tarafından Türkçe'ye çevrilen "Biliş İhtiyacı Ölçeği" ve ortaokul öğrencilerinin fen bilimlerine yönelik öz-yeterliklerini değerlendirmek amacıyla Tatar ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen "Fen ve Teknolojiye Yönelik Öz-yeterlilik Ölçeği (FTÖÖ)" ile elde edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada öğrencilerin biliş ihtiyacı ve Fen ve Teknolojiye yönelik öz yeterlilik düzeylerine ait ortalama, minimum, maksimum ve güvenirlik katsayısı puanları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlara ait betimsel istatistikler

	Ortalama	**Minimum**	**Maksimum**	**Cronbach Alpha**
Biliş İhtiyacı Düzeyi	54,43	38,00	78,00	0,720
Öz Yeterlilik Düzeyi	85,03	49,00	122,00	0,701

Tablo 1'e göre öğrencilerin biliş ihtiyacı düzeylerinin ortalama bir değerde olduğu görülmüştür ($\bar{X} = 54{,}43$). Öğrencilerin öz yeterlilik düzeylerinin de ortalama bir değerde olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($\bar{X} = 85{,}03$).

Tablo 2'de öğrencilerin biliş ihtiyacı düzeyleri ile öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon tablosu verilmiştir.

Tablo 2. Biliş İhtiyacı ile Öz Yeterlilik Düzeyi Arasındaki İlişki

		Öz Yeterlilik	**Biliş İhtiyacı**
Öz Yeterlilik Düzeyi	Pearson Korelasyonu	1	**,371****
	Sig.		,000
	N	142	142
Biliş İhtiyacı Düzeyi	Pearson Korelasyonu	**,371****	1
	Sig.	,000	
	N	142	142

Tablo 2'deki sonuçlara göre öğrencilerin biliş ihtiyacı düzeyleri ile Fen Bilimleri dersine yönelik öz yeterlilik düzeyleri arasında orta düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Yani öğrencilerin biliş ihtiyacı düzeyleri arttıkça Fen Bilimleri dersine yönelik öz yeterlilik inanç düzeylerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 3'te öğrencilerin biliş ihtiyaçları ile öz yeterlilik düzeylerinin öğrencilerin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirten t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin biliş ihtiyacı ve öz yeterlilik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirten t-testi sonuçları

	Cinsiyet	**N**	**Ortalama**	**Standart hata**	**p**

ISBN
978-605-7875-34-1

Öz Yeterlilik Düzeyi	Kız	68	83,86	8,48	**,506**
	Erkek	74	86,10	9,72	
Biliş İhtiyacı Düzeyi	Kız	68	54,33	7,01	**,062**
	Erkek	74	54,52	9,09	

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin biliş ihtiyaç ve öz yeterlilik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır (p> ,05).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin biliş ihtiyacı düzeyleri ile Fen Bilimleri dersine yönelik öz yeterlilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonucuna göre öğrencilerin biliş ihtiyacı ve öz yeterlilik düzeylerinin ortalama bir değerde olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin biliş ihtiyacı düzeyleri ile fen bilimleri dersine yönelik öz yeterlilik düzeylerinin cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Biliş ihtiyacı yüksek olan bireylerin öz yeterlilik düzeylerinin de yüksek olması beklenmektedir. Ancak çalışmamızın sonucunda biliş ihtiyacı ile öz yeterlilik düzeyi arasında orta düzeyde pozitif bir ilişki bulunmuştur. Buradan hareketle öğrencilerin biliş ihtiyaç düzeyleri ve öz yeterlilik düzeylerini artırıcı çalışmalar yapılması önerilebilir. Daha büyük örneklemler ve farklı sınıf düzeyleri alınarak çalışmalar yapılabilir. Ayrıca biliş ihtiyacı ve öz yeterlilik düzeyini etkileyebilecek değişkenler ve bu değişkenlerin biliş ihtiyacı ve öz yeterlilik düzeylerini yordama derecesini veren yapısal eşitlik çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKLAR

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freemanand Company.

Bıkmaz, F.H. (2004). *Öz-yeterlik inançları. Eğitimde Bireysel Farklılıklar*. (Eds. Y.Kuzgun ve D.Deryakulu), ss.289-308), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Britner, S.L., & Pajares, F. (2001). Self-efficacy beliefs, motivation, race, and gender in middle school science. *Journal of Women and Minorities in Science and Engineering*, *7*, 271-285.

Cacioppo John T. ve Petty, Richard, E. (1982). The need for cognition. *Jornal of Personality and Social Psychology. 42* (1), 116-131.

Ekici, G. (2009). Biyoloji öz-yeterlik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 17*(1), 111-124.

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

ISBN
978-605-7875-34-1

Karasar, N.(2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel yayın Dağıtım.

Multon, K. D., Brown, S. D., & Lent, R. W. (1991). Relation of self-efficacy beliefs to academic outcomes: A Akademi.

Tatar, E., Yıldız, N., Akpınar, E. & Ergin, Ö. (2009). Exploratory and confirmatory factor analysis of the metacognition scale for primary school students, Educational Sciences: *Theory & Practice, 9*(3), 1591-1604.

Uçar, M. E. (2017). Biliş İhtiyacı Benlik Saygısı Tamamlama İhtiyacı ve Kimlik Stilleri Arasındaki İlişkiler. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 6*(2), 640-656.

Zeldin, A.L., & Pajares, F. (2000). Against the odds: Self-efficacy beliefs of women in mathematical, scientific, and technological careers. *American Educational Research Journal, 37*, 215-246.

Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology, 25*(1), 82-91.

Zimmerman, B.J. (1995). *Self-efficacy and Educational Development*. In A. Bandura (Ed.), New York: Cambridge University Press.

A meta-analytic investigation. *Journal of Counseling Psychology*, *38*, 30-38.

Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim öğrenme ve öğretim: kuramdan uygulamaya*. Geliştirilmiş 15.baskı. Ankara:Pegem.

ISBN
978-605-7875-34-1

ORTAOKUL 5. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ZİHİNSEL RİSK ALMA DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ

Dr. Gülşah GÜRKAN
MEB, gulsah5gurkan88@gmail.com

ÖZET

Fen bilimleri öğretiminde zihinsel risk alma davranışları fen bilimleri başarısını olumlu yönde etkilemekte (Beghetto, 2009) ve aynı zamanda zihinsel risk alma davranışı bireylerin motivasyonunu etkileyerek dolaylı olarak fen bilimleri başarısını olumlu yönde etkilemektedir (Beghetto, 2009). Zihinsel risk alma davranışının fen eğitiminde önemli bir yeri vardır ve bu çalışmanın amacı, ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin, zihinsel risk alma davranışlarını incelemektir. Araştırma, 2018-2019 öğretim yılı bahar yarıyılında Kahramanmaraş'ta bir ortaokulda okumakta olan ve uygun örnekleme yöntemiyle seçilen 68 kız, 74 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 142, 5. sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin risk alma davranışlarını incelemek amacıyla, nicel metodoloji kapsamında betimsel araştırma yöntemlerinden eğitim araştırmalarında mevcut durumu tespit etmek için kullanılan tarama (survey) yöntemi benimsenmiştir. Tarama yöntemleri içinden ise enlemsel tarama yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntem ile araştırmacı bir durumu, özelliği ya da olguyu açıklayabilmek için kullanacağı ölçme aracını tek bir zaman aralığında bir kez uygular (Fraenkel & Wallen, 2006). Araştırmanın verileri bireylerin sonucunda ne olacağını kestiremedikleri, ilk defa bir performansla karşılaştıkları ve başka seçeneklerinden haberdar olmadıkları durumlarda tepki gösterme ya da tahminde bulunmaya isteklilik durumlarını (Çakır ve Yaman, 2015) belirten Beghetto (2009) tarafından geliştirilen Türkçe'ye uyarlaması Yaman ve Köksal (2014) tarafından yapılmış "Fen Öğrenmede Zihinsel Risk Alma Ölçeği" ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda zihinsel risk alma davranışı ölçeği güvenirlik katsayısı 0,74 olarak hesaplanmıştır ve öğrencilerin zihinsel risk alma davranışlarının orta düzeyde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre zihinsel risk alma davranışlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Ortaokul Öğrencileri, Zihinsel Risk Alma, Fen Eğitimi

ABSTRACT

Intellectual risk-taking behaviors in science teaching have a positive effect on the success of science (Beghetto, 2009) and also intellectual risk-taking behaviors affect the motivation of individuals and indirectly affect the success of science (Beghetto, 2009). Intellectual risk-taking behavior has an important place in science education and the aim of this study is to investigate the intellectual risk taking behaviors of the 5th grade students in the middle school. The study was carried out with 142 students who were studying in a secondary school in Kahramanmaraş in the spring semester of 2018-2019 academic year. In order to examine the risk taking behaviors of students, the survey method, which is used to determine the current situation, is adopted from descriptive research methods in the scope of quantitative methodology. In the surveying methods, latitude survey method was applied. With this method, the researcher applies a measurement tool to explain the situation, feature or phenomenon in a single time period (Fraenkel & Wallen, 2006). As the data collection tools, "intellectual risk taking scale" and were used (Intellectual Risk Taking Scale). As a result of the study, the reliability coefficient of mental risk taking behavior scale was calculated as 0.74 and it was found

ISBN
978-605-7875-34-1

that the students' intellectual risk taking behaviors were moderate. It was seen that intellectual risk taking behaviors of students did not differ according to their gender.

Key words: Secondary School Students, Intellectual Risk Taking, Science Education

GİRİŞ

Zihinsel ya da akademik risk alma, alternatif seçimlerin "kesinliğin olmadığı ve kayıp ya da başarısızlık beklentisi" gibi tanımlandığı karar verme durumlarını içeren daha büyük risk alma davranış kategorisine aittir (Badger Erin, 2009). Zihinsel risk alma, "geçici fikirleri paylaşma, soru sorma, yeni şeyler öğrenme ve öğrenme" gibi öğrenciyi hata yapma ya da diğerlerinden daha az yetkin görünme riskine sokan öğrenme davranışlarına dahil olma olarak tanımlanabilir (Beghetto, 2009). Bu tanım gereği zihinsel risk alan insanlar, hata yapma ihtimaline rağmen öğrenme sürecine aktif olarak katılmaktadırlar. Bazı insanlar için fikirlerinin reddedilme veya saçma olma korkusu, zihinsel risk alma davranışlarına girmelerini engeller, ancak zihinsel risk alma, kişisel bilgideki ilerlemeler gibi potansiyel faydaları risklerinden daha ağır bastığı için istenen bir özellik olarak kabul edilmektedir (Beghetto, 2010). Konuya ilgi duyma, öz yeterlik, başarı hedefleri ve görevin konu alanı dahil olmak üzere bir kişinin zihinsel risk alma davranışını etkileyen çeşitli kişisel ve bağlamsal faktörler vardır. Bireylerin ilgilendikleri konularda risk alma olasılığı daha fazla olabilir. Bir konuyla ilgili iyi gelişmiş ve istikrarlı bir kişisel ilgi, risk alma riskini durumsal ilgiden daha fazla destekleyebilir (Broussard, Sheri Coates, & Betsy Garrison).

Zihinsel risk alma, çok çeşitli düşünme, öğrenme ve yaşam becerileri ile ilişkilidir. 21. Yüzyıl Becerilerinde, öğrencileri ortaöğretim sonrası eğitime ve iş gücüne hazırlamak için gereken çeşitli yaratıcılık ve yenilik becerileri ve özellikleri tanımlanmıştır. Bu özellikler arasında "başarısızlığı bir öğrenme fırsatı olarak görme" ve "yaratıcılığın ve yeniliğin uzun vadeli, küçük başarılar ve sık sık hatalar olan döngüsel bir süreç olduğunu anlama" eğilimi vardır (Lubart, Todd, & Jacques-Henri Guignard, 2004). Entelektüel risk alma davranışlarında bulunmak aynı zamanda öğrenme ve akademik başarıyı teşvik eder. Geçici fikirlerin paylaşılması, öğrenci kimliğinin oluşturulmasına yardımcı olur ve bu da akademik başarıyı destekler (Meyer, Debra K., & Julianne, Turner, 2002). Zihinsel risk alma da üstbiliş ile ilgili olabilir. Üst biliş, belirli bilişsel hedeflere ulaşmak için bilerek düşünmeyi düşünmektedir. Üst biliş, biliş ve bilişin düzenlenmesi hakkında bilgi içerir. Metabilişsel bilgi, öğrenen kişi olarak kendini ve performansı etkileyebilecek faktörleri, stratejiler hakkındaki bilgileri ve belirli stratejilerin ne zaman ve niçin kullanılacağına dair bilgileri içerir. Metabilişsel düzenleme, bir kişinin düşüncesinin izlenmesidir ve planlama, anlama ve görev performansı ile ilgili farkındalık ve strateji başarısının değerlendirilmesini içerir (Turner, Julianne, 1995). Öğrenciler daha fazla risk aldıkça, bilgi ve becerilerinin daha fazla farkında olurlar ve zaman içinde bilgi ve becerilerindeki değişiklikleri izleme konusunda daha yetenekli olurlar. Öğrencilerin zihinsel risk alma davranışında çevresel faktörler etkili olmaktadır. Bu nedenle öncelikle öğrencilerin zihinsel risk alma davranışlarının geliştirilebilmesi için bu davranışlarının ne düzeyde olduğunun belirlenmesi önemlidir. Bu amaçla araştırmada ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin zihinsel risk alma davranışları incelenmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

METOD

Çalışmada, nicel metodoloji kapsamında betimsel araştırma yöntemlerinden eğitim araştırmalarında mevcut durumu tespit etmek için kullanılan tarama (survey) modeli benimsenmiştir. Tarama modelleri; var olan bir durumu var olduğu şekliyle tanımlamayı amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 2006).

Araştırma, 2018-2019 öğretim yılı bahar yarıyılında Kahramanmaraş'ta bir ortaokulda öğrenim görmekte olan olan 68 kız, 74 erkek öğrenci olmak üzere toplamda 142 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veriler Beghetto (2009) tarafından geliştirilen Türkçe'ye uyarlaması Yaman ve Köksal (2014) tarafından yapılmış "Fen Öğrenmede Zihinsel Risk Alma Ölçeği" ile elde edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Araştırmada öğrencilerin zihinsel risk alma davranışına ait ortalama, minimum, maksimum ve güvenirlik katsayısı puanları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin ölçekten aldıkları puanlara ait betimsel istatistikler

Zihinsel Risk Alma	
Ortalama	24,92
Minimum	11,00
Maksimum	30,00
Cronbach Alpha	0,74

Tablo 1'e göre öğrencilerin zihinsel risk alma davranışlarının ortalamanın üzerinde bir değerde olduğu görülmüştür ($\bar{X} = 24{,}92$). Ayrıca uygulanan ölçeğin güvenirlik katsayısının 0,74 olarak bulunduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre risk alma davranışlarının karşılaştırılmasında bağımsız örneklemler için t-testi kullanılmıştır. Gruplara ilişkin test sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Zihinsel Risk Alma Davranışlarının Cinsiyetlerine Göre Farklılığını Belirten t-testi Sonuçları

	Gruplar	**N**	**Ortalama**	**Standart Sapma**	**Serbestlik Derecesi**	**t**	**p**
Zihinsel Risk Alma	Kız	68	24,39	0,55	140	-1,483	**,091**
	Erkek	74	25,41	0,41			

Tablo 2'ye göre öğrencilerin fen öğrenmede zihinsel risk alma davranışlarının cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (p>.05).

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin zihinsel risk alma davranışı yönünden karşılaştırıldığı araştırma sonucuna göre öğrencilerin zihinsel risk alma davranışlarının ortalamanın üzerinde bir değerde olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin zihinsel risk alma davranışlarının cinsiyetlerine göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde bulgularımızı destekleyen çalışmalara rastlanmıştır (Daşçı ,2012; Akça, 2017). Yani bu çalışmalarda cinsiyet faktörünün zihinsel risk alma davranışı üzerinde anlamlı bir farklılaşma oluşturmadığı görülmektedir. Daha büyük örneklemler ve farklı sınıf düzeyleri alınarak çalışmalar yapılabilir. Ayrıca zihinsel risk alma davranışın etkileyebilecek değişkenler ve bu değişkenlerin zihinsel risk alma davranışını yordama düzeyini veren yapısal eşitlik çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKLAR

Akça, B. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Fene Yönelik Zihinsel Risk Alma Davranışları İle Fen Kaygıları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Badger, Erin H. (2009). "*The Influence of Risk Taking on Student Creation of Mathematical Meaning in Contextual Risk Taking*". Master's thesis, Brigham Young University. URL:http://contentdm.lib.byu.edu/ETD/image/ etd2965.pdf.

Beghetto, Ronald A. (2009). "Correlates of Intellectual Risk Taking in Elementary School Science." *Journal Research in Science Teaching, 46*(2), 210-223.

Beghetto, Ronald A. (2010). "*Creativity in the Classroom*" The Cambridge Handbook of Creativity. 447-463.

Broussard, Sheri Coates, & M. E. Betsy Garrison (2004). "The Relationship Between Classroom Motivation and Academic Achievement in Elementary-School-Aged Children." *Family and Consumer Sciences Research Journal, 33*(2), 106-120.

Çakır, E. ve Yaman, S. (2015). Ortaokul öğrencilerinin zihinsel risk alma becerileri ve üstbilişsel farkındalıkları ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi,2* (1), 87-102.

Daşçı, A. D. (2012). *Zihinsel risk alma ve fen ve teknoloji dersine ilişkin tutumun bilişsel gelişim düzeylerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak.

Fraenkel, J. R., & Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education* (6th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

Karasar, N.(2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel yayın Dağıtım.

Lubart, Todd, & Jacques-Henri Guignard (2004). "*The Generality-Specificity of Creativity: A Multivariate Approach.*" In Creativity: From Potential to Realization (Washington, D.C.: American Psychological Association, 43-56.

ISBN
978-605-7875-34-1

Meyer, Debra K., & Julianne C. Turner (2002). "Discovering Emotion in Classroom Motivation Research." *Educational Psychologist, 37*(2), 107-114.

Turner, Julianne C. (1995). "The Influence of Classroom Contexts on Young Children's Motivation for Literacy." *Reading Research Quarterly*, *30*(3), 410-441.

Yaman, S., ve Köksal, M. S. (2014). Fen öğrenmede zihinsel risk alma ve yordayıcılarına ilişkin algı ölçeği Türkçe formunun uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Turkish Science Education. 11*(3), 119-142.

ISBN
978-605-7875-34-1

BİR DÖNEM VE BİR SİYASİYET
ALİ FETHİ BEY VE BELDİYE SEÇİMLERİ (1930)

Prof. Dr. M. Salih MERCAN
Bitlis Eren Üniv. Fen-Edb. Fakültesi, msmercan@beu.edu.tr

ÖZET

1929 yılının sonundaki huzursuzluk ve bunalım havası, 1930 yılının başında kulak fısıltılarından Basına kadar yayılan yolsuzluk dedikoduları, rüşvet ithafları ve dış ülkelerde bile yankılanan dikta söylentileri ile, daha da şiddetlenerek devam etti. Öylesine bir iç huzursuzluk hüküm sürmeye başladı ki, Mustafa Kemal Paşa, Mart sonlarında bir yabancı gazete habercisiyle yaptığı konuşmalıda " idari işlerine, sizin sandığınız gibi karışamıyorum. İşte karşınızda bir Bakan var, görevine karışıp karışmadığımı ona sorunuz. Demek zorunda kaldı. Bu açıklama karşısında yabancı gazeteci "Basına niçin serbestlik verilmiyor" diye sordu. Mustafa Kemal Paşa bu soruyu "idare ve hükümetin mezhebine taarruz etmemek şartıyla basın serbesttir" diye karşıladı.

Bu durum da şunu göstermekte idi. Memleket her alanda büyük bir huzursuzluk içinde idi Eleştiriyi kaldırmanın, basını susturmanın, Meclis muhalefetine imkân vermemenin, tek başına iktidarda olmanın bunalımın yok etmeye, huzuru getirmeye yararı olmuyordu. Tersine denetimsiz parlamentonun meydana getirdiği hoşnutsuzluk günden güne büyüyor ve ekonomik sıkıntılar şiddetleniyordu. Öte yandan, olayların ve konuların eleştirilmesi ve tartışılması suretiyle gerçeği aramanın ve en isabetli tedbirleri bulmanın zorunluluğu da kaçınılmaz bir nitelik kazanmıştı. Politika ve basın hayatını baskı altına almakla işlerin düzelmesine imkân olmayacağı açıkça meydanda idi. Toplumdaki genel hoşnutsuzluğun gerçek nedenini Mustafa Kemal Paşa da görmüş, tek doğru ve güçlü tedbirin çok partili siyasi bir hayat olacağı kanısına varmıştı. Gerçi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının ortaya çıkışından hoşnut olmamıştı ama o parti kendiliğinden doğmuştu ve beceriksiz ellere düşmüştü, diye düşünüyordu. Bu kez onu, kendi eliyle güvenilir kimselere kurdurabilirdi

Dünya genelinde yaşanan iktisadi kriz ortamında, savaştan yeni çıkmış bir ülkede yaşam koşulları daha da güçleşirken, hükümetin hemen hemen her uygulaması ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştiri ortamında, çok partili siyasi hayata geçiş denemesi yapılmış ve Ağustos ayında Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) kurulmuştur. Yeni fırkanın programı ile söylemini destekleyenler güçlü bir muhalefet oluşturmuştur. Bu yıl içerisinde Yarın, Son Posta, Hür Adam, Hizmet, Yeni Asır gibi muhalif gazetelerin hükümete yönelik ağır eleştirilerde bulunduğu görülmektedir. 1930 yılı, hükümet uygulamalarına karşı muhalefet özelliği ağır basan bir dönemdir. Diğer yandan 1930 yılı devletin merkezde ve yerelde örgütlenmesi açısından önemli özellikler sergilemektedir. Yıla damgasını vuran yönetsel özellik 'belediye örgütlenmesidir. Belediyeleri konu alan çok sayıda düzenleme ile yetmiş beş yıl uygulamada kalacak 1580 sayılı Belediye Kanunu ve cumhuriyetin ilk çok partili yerel seçimleri bu yıla aittir. Belediyeler dışında, yılın yönetsel örgütlenme açısından bir diğer önemli özelliği ise nahiyeleşme politikasıdır.

1930'da yapılan belediye seçimlerinin demokrasi tarihimizde önemli bir yeri vardır. İlk kez tek dereceli ve kadınların da oy kullandığı bu seçimlere iki parti katılmıştır. 14.4.1930 tarihli ve 1580 sayılı Kanuna göre yurt ölçüsünde, 502 belediye için yapılan seçimlerde 22 yerde Serbest Cumhuriyet Fıkrası kazandı. Bu seçimlerde yolsuzluk yapıldığı, seçimlere hile karıştırıldığı savı ile Serbest Cumhuriyet Fırkası (Partisi) Başkam Gümüşhane Milletvekili Ali Fethi (Okyar), konuyu gensoru önergesine dönüştürerek Genel Kurulun 6.11.1930 tarihli 3 üncü birleşim gündemine getirdi. Aşağıdaki önerge ile isteği dile getirdi.

Başlıca yakınmalar; Serbest Cumhuriyet Fırkasına oy verenlerin mürteci, komünist olduğunun söylenmesi, defterlerde isimleri olmadığı söylenerek seçmenlerin oy vermelerinin

ISBN
978-605-7875-34-1

engellendiği, sahte imza ile oyların saptırıldığı, nüfus kâğıtlarının eski, yırtık olduğu söylenerek oy kullandırılmadığı, Serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarlarının belediyelere sokulmadığı, asayişi ihlâl suçu ile tutuklanmalar yapıldığı, oyların tomar halinde oy sandıklarına atıldığı, oyların sayım ve dökümünün encümen üyeleri yerine belediye memurlarına yaptırıldığı, isim yanlışlığı ileri sürülerek oy kullandırılmadığı, seçim komisyonunun okuryazar olmayan kimselerden oluştuğu, Antalya Valisi'nin açıkça "bu seçimi Halk Fırkası kazanmalıdır" beyanında bulunduğu, askerlerin halkın üstüne silâh çevirdikleri, Antalya'da seçmenlerin dövüldüğü, muhalif gazete okuma yasağı uygulandığı, sandık başında yazıcı bulundurulmadığı, Serbest Fırka mensupları arasında tekkeciler, yeşil bayraklılar, komünistler, anarşistler, mürteciler ve şakiler bulunduğunun söylendiği, Serbest Cumhuriyet Fırkası propagandasında, vergilerin kalkacağı, şekerin 5 kuruşa satılacağı, yol vergisinin kaldırılacağı söylenerek devlet otoritesine, kanunlara, polise tecavüz edildiği gibi hususları içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Hükümet, Bunalım, Siyasi Parti, Seçim, Oy,

Giriş

1929 yılının sonundaki huzursuzluk ve bunalım havası, 1930 yılının başında kulak fısıltılarından Basına kadar yayılan yolsuzluk dedikoduları, rüşvet ithafları ve dış ülkelerde bile yankılanan dikta söylentileri ile, daha da şiddetlenerek devam etti. Öylesine bir iç huzursuzluk hüküm sürmeye başladı ki, Mustafa Kemal Paşa, Mart sonlarında bir yabancı gazete habercisiyle yaptığı konuşmalıda " idari işlerine, sizin sandığınız gibi karışamıyorum. İşte karşınızda bir Bakan var, görevine karışıp karışmadığımı ona sorunuz." Demek zorunda kaldı. Bu açıklama karşısında yabancı gazeteci "Basına niçin serbestlik verilmiyor" diye sordu. Mustafa Kemal Paşa bu soruyu "idare ve hükümetin mezhebine taarruz etmemek şartıyla basın serbesttir" diye karşıladı.[1]

Bu sıralarda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde derin bir sessizlik vardı. Hiçbir konuda, hiç ir mebus, hiçbir eleştiride bulunmuyordu. Oylamalarda aleyhte ya da çekimser oy kullanan mebus yoktu. Bütün kararlar ve kanunlar, oylamaya katılan mebusların oybirliği ile kabul ediliyordu. 1930 yılı Mayıs ayında kabul edilen 75 kanunun hepsi bu şekilde yürürlüğe girmiş, aleyhte ya da çekimser tek bir oy bile kullanılmamıştı. Ne var ki, her oylamada 100-150 mebusun eksik olduğu, oylamaya katılmadığı anlaşılıyor ve durum bir tür sessiz direnme niteliği gösteriyordu. Nitekim diğer önerileri oybirliği ile kabul eden mebuslar bile, gazeteci mebusların yasama dokunulmazlıklarının kaldırılması hakkındaki hükümet tezkerelerinde hiçbirini kabullenmemiş, hepsini dönem sonuna bırakmıştı. Bu sırada ekonomik bunalım ve iç huzursuzluk da bütün şiddetiyle hüküm sürmekteydi. Dıştan gelen kışkırtmalar ve yardımlarla Doğu Anadolu'da bazı başkaldırma olayları meydana çıktı ve bunlar bastırıldı.[2]

Özetle, memleket her alanda büyük bir huzursuzluk içinde idi Eleştiriyi kaldırmanın, basını susturmanın, Meclis muhalefetine imkân vermemenin, tek başına iktidarda olmanın bunalımın yok etmeye, huzuru getirmeye yararı olmuyordu. Tersine denetimsiz parlamentonun meydana getirdiği hoşnutsuzluk günden güne büyüyor ve ekonomik sıkıntılar şiddetleniyordu. Öte yandan, olayların ve konuların eleştirilmesi ve tartışılması suretiyle gerçeği aramanın ve en isabetli tedbirleri bulmanın zorunluluğu da kaçınılmaz bir nitelik kazanmıştı. Politika ve basın hayatını baskı altına almakla işlerin düzelmesine imkân olmayacağı açıkça meydanda idi. Toplumdaki genel hoşnutsuzluğun gerçek nedenini Mustafa Kemal Paşa da görmüş, tek doğru ve güçlü tedbirin çok partili siyasi bir hayat olacağı kanısına varmıştı. Gerçi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının ortaya çıkışından hoşnut olmamıştı ama o parti kendiliğinden doğmuştu ve beceriksiz ellere düşmüştü, diye düşünüyordu. Bu kez onu, kendi eliyle güvenilir kimselere kurdurabilirdi.[3]

Aynı günlerde, eski başbakan, Paris Büyükelçisi Fethi Bey, izinle yurda döndü ve İstanbul'da Büyükdere'deki Necmettin Molla Köşkünde misafir oldu. Yalova'da bulunan Mustafa Kemal Paşa 31 Temmuz 1930'da, Büyükdere'ye yakınında olan ve yakın arkadaşı Fethi Bey'in ziyaretine gitti.

---

[1]-Mahmut Goloğlu, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Devrimler ve Tepkiler, İstanbul, 2007, s.299
[2]-Goloğlu, a.g.e. s. 300
[3] -Göloğlu, a.g.e, s. 302-303

ISBN
978-605-7875-34-1

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının en önemli üzerinde durdukları nokta, başta laiklik olma üzere, Cumhuriyetin temel ilkeleri zarar görmemesiydi. Yeni kurulması düşünülen fırka, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde serbest eleştiri ve tartışma ortamı nı meydana getirecek, dolayısıyla hükümet denetlenecek, cumhuriyete yeni bir ruh ve canlılık katacaktı. Ali Fethi Bey'de kuracağı liberal görüşlü bir parti ile, bu yeni atılımın itici gücü olacaktı. Tartışılan bir diğer önemli konu da teşkil edilecek yeni partinin Cumhuriyet Halk Fırkası karşısındaki konumu ve siyasi rengi oldu. Mustafa Kemal, yeni fırkanın Cumhuriyet Halk Fırkasına göre daha liberal ve bu manada sol bir konumda olmasını istiyordu. Bunun başlıca sebebi Cumhuriyetle birlikte yapılmış olan inkılâpların böyle daha iyi korunabileceğini düşünmesiydi. [4] Ali Fethi Bey ise kafasındaki partinin özelliklerini kısaca şöyle ifade etmişti. "Ben önceden beri hürriyet taraftarıyım, binaenaleyh benim teşkil edeceğim fırka liberal bir fırka olur. Tabiatıyla böyle bir fırka Halk Fırkası'nın solunda bir mevkide olur.

Ali Fethi Bey, prensip olarak, yeni bir fırkanın kurulmasını ve bunun kendi başkanlığında gerçekleşmesini kabul etmişti.[5] 7 Ağustos 1930'da Fethi Bey'in "Serbest Cumhuriyet Fırkası" adında bir parti kurması karalaştırıldı. Fethi Bey bu partiyi Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ve müsaadesi ile kurduğuna dair bir yazılı teminat, belge istedi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, 8 Ağustos 1930 günü akşamı, İsmet Paşa'da beraberinde olduğu halde, Fethi Bey ile Yalova'da konuyu ele aldı. Fethi Bey ile aralarında birer mektubun yazılıp verilmesi kararlaştırılınca mektupların metni hazırlandı. Sonra yeni parti liderinin Mecliste bulunabilmesi için, ilk açılacak mebusluğa getirilmesi kararlaştırıldı. On gün kadar sonra Gümüşhane Mebusu Cemal Hüsnü Bey Bern elçiliğine atanarak mebusluktan ayrıldı ve boşalan Gümüşhane Mebusluğuna Paris elçiliğinden ayrılan Fethi Bey getirildi. Ertesi günün gazetelerinde Fethi Bey ile Mustafa Kemal Paşa arasındaki yazışmalar açıklanıp yayınlandı.

Bu sırada belediye seçimleri de başlamıştı. Belediye seçimleri bugünkü gibi tek dereceli idi ama bugünkü gibi bir günde bitirilmiyor on gün sürüyordu. Oy hakkı olan vatandaşlar da, bu on gün içinde ne zaman isterse, oyunu kullanabiliyordu.[6]

Serbest Cumhuriyet Fırkası, kurulduğu sırada Meclis'te yer alacak bir muhalif parti olarak kabul edildiğinden, Cumhuriyet Halk Fırkası ile hükümetten destek görebildi. Zaten Mustafa Kemal Paşa'nın da amacı, partinin bir iktidar seçeneği haline gelmesi değil de, mevcut hükümete siyas al bakımdan yumuşak bir rakip olmasıydı. Ancak poarti, kısa süre içinde o zamana kadar siyasal alanda temsil imkanından yoksun kalmış geniş yığınların desteğini sağlamaya ve yaygınlaşmaya başladı. Bundan sonra ülkedeki "gayrimemnun" yığınların ve inanç eksenine bağlı olmaksızın, yalnızca yönetime muhalif olduğu için Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemenin önemli rolü oldu. Böylece 1930 yılında ülkedeki potansiyel muhalefet birden bire canlandı.[7]

Kısa bir süre sonra iki parti arasında tartışmalar geniş yığınlara ulaşmaya başladı. Fethi Bey'in İzmir seyahati partinin sadece bir siyasal rakip değil, fakat yakın zamanda bir siyasal seçenek olacağını da gösteren önemli bir kanıt sayıldı. Partinin İsmet Paşa Hükümetleri'nin izlediği demiryolu politikasını eleştirmesi, İsmet Paşa'nın Sivas'ta Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ekonomik politikasını ilan ve açıklamakla sonuçlandı. Böylece Serbest Cumhuriyet Fırkası ekonomik politikada liberal bir parti hüviyetini alırken, Cumhuriyet Halk Fırkası o zaman dek sürdürdüğü bu anlayışı terk ettiğini ve "devletçilik" olarak adlandırılan yeni bir anlayışı benimsediğini ve uygulamaya geçeceğini ilan ediyordu. Başlangıçta iki parti arasında ekonomik politika alanında bir fark yokken, tartışmalar sonucunda böyle bir fark ortaya çıkıyordu.[8]

Seçimler 30 Ekim'inin başlarında yapıldı Toplam 502 seçim bölgesinin 31'inde Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kazandığı açıklanmıştı. Seçim Serbest Fırka bakımından ağır baskılar altında cereyan etmiş, başta valiler olmak üzere, her düzeyde devlet görevlilerinin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın lehinde yaptıkları müdahalelerle geçmişti. Başta Dahiliye Vekili Şükrü Kaya Bey olma

[4]- Osman Okyar-Mehmet Seyitdanoğlu, Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye Fethi Okyar'ın Anıları,İstanbul, 2010, s.68
[5]-Osman Okyar-Mehmet Seyitdanoğlu, a.g.e., s. 69
[6] -Goloğlo, a.g.e. s 304
[7] -Cemil Koçak, Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980İstanbul, 1997, s.107
[8]Koçak, a.g.e. s. 108

ISBN
978-605-7875-34-1

üzere valiler, kaymakamlar, nahiye müdürleri, polis ve jandarma seçimlerde Serbest Fırka'nın kazanmaması için ellerinden geleni yapmışlardı. Fethi Bey seçim yolsuzlukları konusunu, seçim devam etmekteyken ilk defa Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne getirmiş ancak bir sonuç alamamıştı.[9]

Bütün şehir ve kasabalarda bu ana değin hiç bir seçime iştirak etmemiş binlerce vatandaş bu defa rey vermek hakkını kullanmak için saatlerce, günlerce sandık başına gelmek fırsatını beklediler. Vakıa bunların birçokları defterde ismin yok cevabım aldıkları için meyus ve münfail geri döndüler, mamafih bunu görenler asla fütur getirmediler, millî hâkimiyet ne olduğunu Cumhuriyet sayesinde anlamış olan halk bu hâkimiyetin verdiği rey hakkını bütün mümanaatlara, müşküllere göğüs gererek kullanmak istiyordu. Rey sandıklarına vatandaşların bu tehalükü herhangi fırkaya mensup olurlarsa olsunlar bütün cumhuriyetçilerin kalplerini mefharetlerle doldurmak icap eder. Demokrasinin cari olduğu memleketlerde bir vatandaşın sandık basma gidip rey vermesi onun için bir vatan borcu, medenî bir vazifedir. Bir memlekette intihap zamanında bu vazifeye karşı bigâne kalanların adedi ne kadar çok olursa orada demokrasinin halk tabakası arasında o kadar az anlaşıldığına hükmetmek iktiza eder. Halk tabakaları umuma ait olan işleri kime tevdi etmek daha münasip olacağını düşünmezlerse umumî işlerde, umumî menfaatleri bir tarafa bırakarak hususî ve şahsî menfaatleri ileri götürmek isteyenleri rey almaktan mahrum etmezlerse memleket işlerinin doğru görülmediğinden şikâyete hakları kalmaz.

Siyasî rüştün yüksek olduğu memleketlerde reye iştirak edenlerin adedi de yüksek olur. Bu mülâhazalara binaen son belediye seçimlerinde Türk seçmenlerinin rey vermek için saatlerce beklemelerini cumhuriyet namına, demokrasi namına memnuniyetle telâkki etmek icap ederken bazı hükümet memurları ve bazı fırkacılar, bundan pek ziyade telâş gösterdiler. Reylerin arzu edilen tarafa verilmediği görüldükçe asabiyet ziyadeleşti. İstediği tarafa rey vermek hakkını kullanmak gibi en kutsal ve en lüzumlu bir vazife ifa ettiği için en güzide şehir ve kasabalarımız halkına irtica, komünistlik ve anarşi lekeleri sürülmek istenildi. Eğer en ileri gelen şehir ve kasabalarımızda bu derece vâsi mikyasta irtica hareketleri mevcut idiyse o yerlerin idare âmirleri belediye seçiminden evvel böyle bir hareketi neden sezmediler ve Hükümet merkezini neden ikaz etmedikleri, konuşmalarda dile getirildi.

İçtüzük gereği gensorunun görüşülmesi kabul edildikten sonra Başbakan İsmet Paşa (İnönü), söz alarak, İçişleri Bakanının görevli olarak İzmir'de olduğundan, gensoru görüşmelerinin 15 Kasıma ertelenmesi önerisinde bulundu. Genel Kurulca kabul edilen öneri sonucu gensoru 15 Kasıma ertelendi. Bu gensoru görüşmeleri, demokratik gelişme sürecinde yer alan ve iki partinin kıyasıya yarıştığı belediye seçimlerindeki yolsuzlukları, aynı zamanda yıkıcı ve yaralayıcı bir propaganda biçimini sergiler. Bu görüşmelerde, demokrasi geleneği ve kültürü henüz oluşmamış bir toplumda yapılan serbest seçimlerin devleti nasıl sarstığı, demokratik yönetimin topluma benimsetilmesindeki güçlükler, bu gün ulaştığımız yerin değeri ve alınan yolun boyutu görülecektir.[10]

Parlamento tarihimizde özgür bir satırbaşı olan ve demokratik gelişmeye ara vermeyi zorunlu hale getiren bu seçimlerin tartışıldığı gensoru görüşmeleri en geniş biçimde yansıtılacaktır. Bu görüşmeler; gerici ve devrimci hesaplaşması, devrimlerin eleştirisi, ulusun tutsak edilmesi için millî değerlerin ve inançların sömürüsünü sergileyen tarihi bir belge niteliğindedir. Başlıca yakınmalar; Serbest Cumhuriyet Fırkasına oy verenlerin mürteci, komünist olduğunun söylenmesi, defterlerde isimleri olmadığı söylenerek seçmenlerin oy vermelerinin engellendiği, sahte imza ile oyların saptırıldığı, nüfus kâğıtlarının eski, yırtık olduğu söylenerek oy kullandırılmadığı, Serbest Cumhuriyet Fırkası taraftarlarının belediyelere sokulmadığı, asayişi ihlâl suçu ile tutuklanmalar yapıldığı, oyların tomar halinde oy sandıklarına atıldığı, oyların sayım ve dökümünün encümen üyeleri yerine belediye memurlarına yaptırıldığı, isim yanlışlığı ileri sürülerek oy kullandırılmadığı, seçim komisyonunun okuryazar olmayan kimselerden oluştuğu, Antalya Valisi'nin açıkça "bu seçimi Halk Fırkası kazanmalıdır" beyanında bulunduğu, askerlerin halkın üstüne silâh çevirdikleri, Antalya'da seçmenlerin dövüldüğü, muhalif gazete okuma yasağı uygulandığı, sandık başında

[9] -Osman Okyar, a.g.e. s.80-81
[10]- Kazım, Öztürk, Türk Parlamento Tarihi, I, s. 339

ISBN 978-605-7875-34-1

yazıcı bulundurulmadığı, Serbest Fırka mensupları arasında tekkeciler, yeşil bayraklılar, komünistler, anarşistler, mürteciler ve şakiler bulunduğunun söylendiği, Serbest Cumhuriyet Fırkası propagandasında, vergilerin kalkacağı, şekerin 5 kuruşa satılacağı, yol vergisinin kaldırılacağı söylenerek devlet otoritesine, kanunlara, polise tecavüz edildiği gibi hususları içermektedir. Diğer yandan, seçimlerde Halk Fırkasına her türlü kolaylık gösterildiği, göçebelere zorla oy attırıldığı, defterler askıdan indirildikten sonra Halk Fırkasına oy verdirildiği, gelmeyen seçmenin yerine sahte imza ile Halk Fırkasına oy verildiği, halkın gözünü korkutucu davranışlara girişildiği, sandıklar idare odalarından kaldırıldıktan sonra Halk Fırkası mensuplarına oy verdirildiği yakınmaları yer aldı.

1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kısa süre içinde sağladığı olağanüstü ve beklenmedik başarı, hükümetin izlemekte olduğu ekonomik politikanın meydana getirdiği geniş hoşnutsuzluğu da gösterdi. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kendisini bir iktidar seçeneği olarak kabul etmesi ve bunu kanıtlamaya yönelik girişimlerde bulunması, o zamana kadar muhalefet partisine hoş görü ile bakan Mustafa Kemal Paşa'nın da görüşlerini değiştirmesine neden oldu. Kısa bir süre sonra Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet Halk Fırkası'na olan özel bağlarını ve bu partinin halen genel başkanı olduğunu vurgulamak gereğini duydu. Bu açıklama, Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulurken, Cumhurbaşkanı'nın iki parti arasında sadece hakem rolü oynayacağına ilişkin beyan ile çelişiyordu. Bu tavır değişikliğine Serbest Fırka'nın Ekim ayında yapılan belediye seçimlerine katılmasına ve başarılı sonuçlar almasının etkisi de vardı. Gerçi Serbest Cumhuriyet Fırkası sadece Samsun'da seçimi kazanmıştı, ama parti seçime baskı ve hile karıştırıldığını ileri sürüyor.[11]

Ne var ki, bu başarı Serbest Fırka'nın sonunu hazırlayan en önerili etkenlerde biri olmuştur. Belediye seçimlerinin, genel seçimlerin provası niteliğinde olması Halk Fırkası'nın yeni muhalefetin varlığına artık katlanamayacağı gerçeğini ortaya koymuştu. Bu aşamadan sonra iktidar mücadelesi giderek keskinleşmiş, suçlamalar giderek ağırlaşmış ve Serbest Cumhuriyet Fırkasına irticaca göz yumduğuna ve vatana ihanet ettiğine kadar varan suçlamalar yöneltilmeye başlamıştır.[12] Bunun yanı sıra, Cumhuriyet Halk Fırkası'nın yeni kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'na karşı uyguladığı muhalefetin en can alıcı noktası, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa üzerinde kurdukları dolaylı baskı olmuştur. Bunun temel amacı, Mustafa Kemal'i Serbest Fırka aleyhine tavır almaya zorlamaktır. Çünkü partiyi kurarken sergilediği istekli tutum hakikatte Serbest Fırka'nın arkasındaki en önemli dayanak noktasının Mustafa Kemal Paşa olduğunu göstermekteydi. Çünkü partiyi kurarken sergilediği istekli tutum hakikatte serbest Fırka'nın arkasındaki en büyük dayana noktasının Mustafa Kemal Paşa olduğunu göstermekteydi. O halde Serbest Fırka'yı zayıf düşürecek, onu gelecekteki muhtemel bir iktidardan uzak tutma, hatta kapatılmasını sağlamak, bu güçlü desteğin kaldırılmasıyla mümkündü. Bu sebeple, İsmet Paşa ve arkadaşları Mustafa Kemal'in Serbest Fırka'ya olan desteğini kaldırmaya yönelmeliydiler. Öyle de yaptılar Serbest Fırka2Nın kurulmasından itibaren gizli ya açık, dolaylı ya da doğrudan, bu yönde büyük çabalar harcadılar. Halk Fırkası'nın müfrit kanadı, doğan yeni muhalefetin Halk Fırkası'na değil, Cumhuriyet sistemine ve hatta nihayet Mustafa Kemal'e yöneldiği tezini işlediler.[13]

15 Kasım 1930 tarihli gensoru müzakereleri yaklaşık on saat sürdü. Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan on sekiz mebus Fethi Bey'e karşı söz almış ağır suçlamalar ve ithamlar yöneltmişti. Serbest Cumhuriyet Fırkası lideri ise bütün bu suçlamalar ve taarruzlar karşısında yalnızdı. Partili arkadaşları, Serbest Fırka'nın bu kader gününde liderlerini, söz alarak desteklemeleri gerekirken genellikle sessiz kalmayı tercih etmişlerdi. Fethi Bey, on sekiz mebusun saldırıları, itham ve suçlamalarına, Milletvekillerinin bağırıp, gürültü,söz kesme ve sataşmaları arasında, tecrübeli bir politikacı olarak, insanüstü bir güç ve iradeyle karşı koyuyordu. Eleştirilere bazen mizahla karışık, bazen de kesin delillerle cevap veriyordu.[14] Birinci birleşimde görüşülmesine başlanan gensoru

[11]-Cemil Koçak, a.g.e. s. 108
[12] -Okyer, a.g.e. s. 8
[13]-Okyar, a.g.e. s. 83
[14]-Okyer, a.g.e. s. 84

ISBN
978-605-7875-34-1

üzerinde ilk sözü öneri sahibi Serbest Cumhuriyet Fırkası Başkam Gümüşhane Milletvekili Ali Fethi (Okyar) alarak, aşağıdaki konuşmayı yaptı.[15]

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Son belediye intihabadında hemen her intihap dairesinde müntahiplerin serbestçe intihap haklarını kullanmalarına Hükümet kuvvetleri tarafından gösterilen mümanaat ve müdahaleler ile umumiyetle intihap işlerine karıştırılan fesat ve yolsuzluklar hakkında Dâhiliye Vekilinden istizahta bulunmak üzere müzakere açılmasını teklif ederim efendim.[16]

Gümüşhane Mebusu
Ali Fethi

Reis — Bu istizah Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesince kabul edilmiştir.

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Muhterem arkadaşlar: Son belediye intihabadı memlekette şimdiye kadar görülmemiş bir alâka uyandırdı. Çünkü bu intihapta iki fırka rekabet hafinde karşı karşıya gelmiş bulunuyorlardı. Bütün şehir ve kasabalarda bu ana değin hiç bir intihabada iştirak etmemiş binlerce vatandaş bu defa rey vermek hakkını kullanmak için saatlerce, günlerce sandık başına gelmek fırsatını beklediler. Vakıa bunların birçokları defterde ismin yok cevabını aldıkları için meyus ve münfail geri döndüler mamafih bunu görenler asla fütur getirmediler millî hâkimiyet ne olduğunu Cumhuriyet sayesinde anlamış olan halk bu hakimiyetin verdiği rey hakkını bütün mümanaatlara, müşküllere göğüs gererek kullanmak istiyordu. Rey sandıklarına vatandaşların bu tehalükü herhangi fırkaya mensup olurlarsa olsunlar bütün cumhuriyetçilerin kalplerini mefharetlerle doldurmak icap eder. Demokrasinin cari olduğu memleketlerde bir vatandaşın sandık başına gidip rey vermesi onun için bir vatan borcu, medenî bir vazifedir. Bir memlekette intihap zamanında bu vazifeye karşı bigâne kalanların adedi ne kadar çok olursa orada demokrasinin halk tabakası arasında o kadar az anlaşıldığına hükmetmek iktiza eder. Halk tabakaları umuma ait olan işleri kime tevdi etmek daha münasip olacağını düşünmezlerse umumî işlerde, umumî menfaatleri bir tarafa bırakarak hususî ve şahsî menfaatleri ileri götürmek isteyenleri rey almaktan mahrum etmezlerse memleket" işlerinin doğru görülmediğinden şikâyete hakları kalmaz. Siyasî rüştün yüksek olduğu memleketlerde reye iştirak edenlerin adedi de yüksek olur. Bu mülâhazalara binaen son v belediye intihabadında Türk müntahiplerinin rey vermek için saatlerce beklemelerini cumhuriyet namına, demokrasi namına memnuniyetle telakki etmek icap ederken bazı hükümet memurları ve bazı fırkacılar» bundan pek ziyade telâş gösterdiler. Reylerin arzu edilen tarafa verilmediği görüldükçe asabiyet ziyadeleşti. İstediği tarafa rey vermek hakkını kullanmak gibi en memduh ve en lüzumlu bir vazife ifa ettiği için en güzide şehir ve kasabalarımız halkına irtica, komünistlik ve anarşi lekeleri sürülmek istenildi.[17] Eğer en ileri gelen şehir ve kasabalarımızda bu derece vasi mikyas ta irtica hareketleri mevcut idiyse o yerlerin idare âmirleri belediye intihabatmdan evvel böyle bir hareketi neden sezmediler ve Hükümet merkezini neden ikaz etmediler? Serbest Cumhuriyet Fırkasının teşekkülünden evvel bütün memleket halkının Hükümetten memnun olduğunu ve şurada burada işitilen şikâyetlerin menfaatleri tatmin edilmemiş kimselerin veya ecnebi propagandasına kapılmışa olan safdillerin kopardıkları yaygaralardan ibaret olduğunu işitiyorduk. O zamanlar Hükümetten memnun olan bu halk belediye intihabında neden birdenbire mürteci oluverdi? Hakikat bu kadar az bir zamanda bu kadar zıt iki çehre nasıl gösterebilir? Bu irtica denilen hareket nasıl tecessüm etti? Halk lâyık kanunları istemiyoruz, Halifeyi istiyoruz mu dedi? (bunu da mı söylesinler sesleri) Hayır Efendiler. Bin kere hayır. İrtica o demektir, başka ne demektir, irtica diye tefsir olunan bu hareket halkın reyini serbestçe ve istediği taraf lehine kullanmak istemesinden başka hiç bir suretle tecelli etmemiştir (Hayır sesleri). Ahalinin Serbest Cumhuriyet Fırkasının belediye namzetlerine rey vermek istemesini irtica suretiyle tefsir

[15]- Öztürk,Türk Parlamento Tarihi, I, s. 340
[16]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 16
[17]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 16

ISBN
978-605-7875-34-1

edenler, halkın reyini de inhisar altına almak isteyenlerdir. Bu inhisarcıların Cumhuriyet ve demokrasi mefkûreleri ile hiç bir alâkaları olamaz. Hakikî Cumhuriyetçiler Cumhuriyet mefkûresinin tanımadığı emeller arkasında koşan menfaatperestlerden yüz çevirmelidirler.

Rasih B. (Antalya)-—Belli, Belli.

Ali Fethi B. (Devamla) — İşte efendiler, halk büyük bir siyasi terbiye sahibine yakışacak veçhile sükûnetle intihap sandıklarına geldiği zaman efendim, hep birden söylerseniz tabii hepinize birden cevap veremeyeceğim rica ederim birer birer söyleyiniz, belki cevap verilecek şeyler vardır. Hükümet memurları halkın vatanî vazifesini ifaya var kuvvetleri ile mani olmak istediler. Serbest Cumhuriyet Fırkası için rey vermek isteyen müntahiplerin mühim bir kısmına defterde ismin yok, cevabı verildi.

Reis — Dinleyiniz efendim.

Ali Fethi B. (Devamla) — Bu suretle Devlete karşı bütün mükellefiyetlerini ifa edenler Cumhuriyetin, millî hâkimiyetin tecellisi için yegâne fırsat olan sandık başında en mukaddes haklarından mahrum bırakıldılar, evet her dairei intihabiyede bir kaç kişinin ismi sehven defterlere geçmeyebilir, bu hatayı kabul etmek tabiidir. Fakat sehiv ve hata payını yüzlerce defa tecavüz eden bu unutmalar, her dairei intihabiyede ve her şehir ve kasabada ayni fahiş ^ nispetleri bulursa bundaki maksadı mahsusu görmemek mümkünmüdür? Sonra defterde ismi varken ismin yok diye geri çevrilenlerin bilâhare isimleri hizasına sahte imza veya parmak izleri koyarak o isim sahibine müntahibin gıyabımda rey attırılmıştır.[18] Bu vakalar vesaik ile tesbit edilmiş ve vesikaları icap eden makamlara verilmiştir. Bazı yerlerde müntahiplere ismin yok cevabı kâfi gelmemiştir. Çünkü müntahiplerin kısmı küllisine defterde ismin yok demek bir az müşküldür. Bu gibi yerlerde nüfus tezkerelerine birer bahane bulunmuş ve «tezkerenin şu veya bu köşesi yırtılmıştır » diyerek müntehimler rey vermek hakkından ıskat edilmişlerdir. Bazı yerlerde bu tedbir de kâfi gelmeyince nüfus tezkereleri muteber değildir, yeniden nüfus dairelerinden hüviyet varakaları çıkartınız denilmiştir. Diğer cihetten de nüfus daireleri hüviyet varakalarını vermekten imtina eylemiştir. Yine bazı yerlerde daha şiddetli tedbir olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine rey verecek müntahiplerin belediye dairelerine girmeleri, polis ve jandarma ile menedilmiş. Müntahipler zabıta kuvvetleri marifeti ile dağıtılmışlardır. Müntahiplerin serbest rey vermelerine mani olmak için ileri sürülen birçok müşküller kâfi gelmediği zamanda son tedbir olmak üzere birçok vatandaşların şahsî masuniyetlerine ve hürriyetlerine tecavüz edilmiş ve asayişi ihlâl ettikleri bahanesi ile yüzlercesi tevkifhaneye atılmıştır. Şayanı memnuniyet ve şükrandır ki Cumhuriyetin Adliye memurları, Dâhiliye memurlarının bu kanunsuz harekâtına alet olmamış ve elinden geldiği kadar şahsî masuniyetlere vaki olan bu tecavüzleri bertaraf etmek ve hürriyetleri ihlâl edilen vatandaşları serbest bırakmak için çalışmışlardır. Efendiler; müddei umumiler ve hâkimlerimiz asayişi ihlâl edenlere karşı elbette müsamaha etmezler. Bu bahane ile tevkifhaneye atılanların adliyece derhal tahliye edilmeleri ve haklarında tevkif kararı verilmemesi Dahiliye memurlarının sırf fırka gayreti ile ve intihabatta halkı tedhiş maksadıyla bir takım vatandaşları tevkif etmek ve bu suretle Cumhuriyetin Türk milletine temin ettiği en aziz hakları keyfî surette ihlâl etmek için hareket eylemiş olduklarına en büyük delildir.[19] Bütün şehir ve kasabalardaki halkın gözü önünde cereyan eden bir sistemi ve bir merkezden verilen talimata göre hareket edildiğini irae edecek veçhile birbirine pek müşabih olan bu hadiseler, vatandaşlar arasında emniyeti tesis ile muvazzaf olan memurların Dâhiliye Vekili tarafından nasıl vazifelerine taban tabana zıt maksatlar için kullanıldığını göstermiştir. Eğer bu haksız tecavüzler karşısında daha acıklı vakalar zuhur etmemiş ise, bunu halkın siyasi terbiye ve kanundan ayrılmamak hususundaki azmine medyunuz.

Efendiler; Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine rey vermek isteyenlere karşı nihayetsiz müşküller ika edilmekte iken Halk Fırkasına rey vereceklere o nispette suhulet ve sahabet gösterilmiştir. Bunlardan nüfus kâğıdı ibraz etmeyenlere mahallelerinden aldıkları ilmühaberlerle veya nüfus dairelerinden verilen pusulalarla rey atmaları temin edilmiş ve hatta göçebe halinde sık sık yerlerini değiştiren bir takım kimselerden nüfus tezkereleri aranılmaksızın ve cebren Halk Fırkası lehine rey attırılmıştır.

[18]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 17
[19]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 17

ISBN
978-605-7875-34-1

Efendiler; umumî olarak saydığım yolsuzlukların bir kısmını mahal ve vaka zikrederek göstermek isterim.

Adana: Adana intihap encümeni valiye verdiği mazbatada sandıktan 4730 rey pusulası çıktığını ve defterlerde 4652 adedinin ismi hizasına imza, mühür veya parmak işareti vazedildiğini soyuyor. Bu halde aradaki fark olan (78) rey açıktan sandığa atılmış ve intihabada fesat karıştırıldığı resmen tespit edilmiştir.

Sandıktan zuhur eden 4730 rey pusulasından 2325 tanesi imzasız ve adressiz bulunduğu cihetle belediye kanununun 41 inci maddesine mugayir görülerek gayri muteber addedildiği halde vali; bu reyleri hodbehot muteber addetmiş ve ekalliyette kalan azayı iş başına geçirmiştir. Hâlbuki encümen mazbatasını hiçe sayarak ve kendini Şurayı Devlet yerine koyarak indî surette karar vermek valinin salâhiyeti dâhilinde değildir.

Valinin vazifesi; encümen tarafından ekseriyet kazandığı mazbata ile tespit edilen zevata intihap olunduklarını bildirmekten ibarettir. Müntahiplerin esamisini havi defterler askıdan indirildikten bir kaç gün sonra tarif atı kanuniye haricinde memurini belediye ve müstahdemini ve amelenin isimlerini havi 1800 kişilik bir defter yeniden tanzim ve encümene kabul ettirilmiştir. Hâlbuki bu defterde isimleri geçen müntahipler ayrıca sakin bulundukları mahalle defterlerinde dahi kaydolunmuşlardır. Müntahipler serbest rey vermek istedikleri vakit zabıta memurları tarafından tazyiklere maruz kalmışlardır.

Bu tazyik hâdiseleri karşısında zaman ve mekân tayini suretiyle müddei umumiliğe ve sair makamlara şikâyetler edilmiştir. Bir kısım müntahipler rey vermeğe geldikleri zaman isimlerinin hizalarında uydurma parmak izleri veya imzalar görmüşlerdir. Bu suretle haklarından mahrum edilen müntahipler valiye şikâyet etmişlerdir. Tasnif esnasında sandıktan tomar halinde ve ekserisi ayni parmak izini havi ve sandıkta zuhur ettiklerine nazaran cümlesinin bir anda atılmış olduğu kanaatini verecek rey pusulaları çıkmıştır. Bu keyfiyet reylerin tasnif edilirken intihap encümeni tarafından bir zabıt varakası ile tespit edilmiştir. Esasen bu rey pusulalarının üzerindeki parmak izleri tetkik edilirse hakikat kolaylıkla meydana çıkacaktır.[20]

Mersin Belediye intihabadı cidden eseflere şayan olacak müdahaleler, tehditler, tevkifler yapılarak cereyan etmiştir. İntihabadın ilk günlerinde bir tecrübe mahiyetinde olarak gösterilen serbesti neticesinde intihabadın tamamıyla fırkamız lehine cereyan aldığı görülür görülmez bütün Hükümet kuvvetleri, belediye reis ve memurları hatır ve hayale gelmez tedbirler almağa başlamışlardır. Meselâ Halk Fırkası namzetlerine verilen 960 reye mukabil fırkamız namzetlerine 1734 rey verilmiş olduğu görülünce intihabadın altıncı günü her ne bahasına olursa olsun kazanmak talimatına tevfiki hareketle köşe başlarında polis komiserleri, polisler ve bekçiler konulmuş ve bu suretle halkın belediye dairesine takarrüpleri menedilmiş ve uzak mahallerden gelecek müntahiplerimizin celbi için tutulan otomobillerin hareketlerine müsaade olunmamış ve bunların sahip ve şoförleri tevkif edilmiştir.[21] Fırkamıza rey vermek isteyen halkı büsbütün tedhiş maksadı ile irtica ve Bolşeviklik töhmetleriyle fırkamız mensupları lekelenmeğe çalışılmış ve vilâyet makamından fırkamız azasından bazıları istifaya icbar edilmiştir. Halk Fırkası mensuplarının reyleri hiç müşkülât gösterilmeksizin alınırken; sabahın saat dokuzunda gelip te saat on altıya kadar sırf kanunî haklarını istimal için bekleyen yüzlerce müntahip polis ve jandarma kuvvetleri ile dağıtılmışlardır.

Konya: Konya'da başta vali olduğu halde zabıta âmirleri pek açık surette halkı ve mahalle muhtarları ile intihap encümeni azalarını tehdit ve Halk Fırkası lehine rey vermeye icbar eylemişler ve intihap mahallindeki Serbest Fırka yazıcılarını attırmak suretiyle Serbest Cumhuriyet Fırkasına rey vermek imkânını selp etmişlerdir.

Bundan başka intihap muamelesi üç güne sıkıştırılan 49 mahallede mevcut sekiz bin rey sahibinden ancak bine yakin rey alınabilmiş ve geri kalan erkek ve kadın binlerce rey sahibi vatandaş belediye önünde sabahtan akşama kadar bekledikleri halde haklarını kullanamamışlardır. Konya Valisi üç teşrinievvelde otuza yakın mahalle muhtarını nezdine celp ederek Halk Fırkasına rey verdirmeğe çalışacaksınız, aksi halde aldığım emir üzerine derhal icraata geçer kafanızı kırarım

[20]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 18
[21]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 18

ISBN 978-605-7875-34-1

diye tehdit ettiği işbu mahalle muhtarları tarafından tutulmuş zabıt varakası ile sabittir. Otuz mahalle muhtarının zabıt varakası ile sabittir.

Eskişehir:

Eskişehir intihabadının başladığı günlerde Halk Fırkasına mensup zevat tarafından çete reisi Acem Avni sepetçi köyünden Eskişehir'e celp edilmiş ve eczacı Kenan Beye eczanesinde cinaî bir taarruz yaptırılmıştır. Bu taarruzun Halk Fırkasına mensup zevat tarafından tertip edildiği adliye tahkikatı ile sabit olmuştur. Gerek bu taarruz ve gerekse Serbest Fırka Ocak Reisinin hanesine yapılan ve fiiliyata geçemeyen ikinci bir taarruz üzerine Eskişehir müntahipleri intihaba devamdan sarfınazar etmişlerdir. Belediye kanununun 24 üncü maddesi mucibince intihap olunmak hakkını haiz zevatın Türkçe okur, yazar olması lâzım gelirken elyevm Eskişehir'de esas ve yedek aza meyanında 14 kişi Türkçe okuyup yazmasını bilmezler.[22]

Balıkesir

Balıkesir'de Serbest Cumhuriyet F, kasma mensup olup gördükleri müşkülât ve yolsuzluklardan dolayı intihaba iştirake imkân bulamayan ve Balıkesir halkının hakkı intihaba malik kısmının % 95 'ni teşkil eden 9560 kişinin yapılan intihabın gayri kanunî olduğuna dair musaddak imzalar ile Dâhiliye Vekâletine gönderdikleri mazbata oradaki intihabın tarzı cereyanı ve istihsal edilen neticenin ne derece gayri kanunî ve gayri tabii olduğuna en mükemmel bir vesika teşkil ettiği cihetle buna fazla bir şey ilâvesini zait görüyorum

Çatalca ve Silivri: Çatalca ve Silivri'de intihabat Serbest Cumhuriyet Fırkası lehine kahir bir ekseriyetle neticelendikten sonra neticeyi bozmak için bu iki mahalle mahsus daha cüretkâra ne bir hile icat olmuştur. O da intihap defterlerinin çalınmasıdır. Bu vaka üzerine Çatalca'da sandığın açılmasına karar verilemiyor. Vilâyetle muhabere başlıyor. Günler geçtikten sonra sandık açılıp Cumhuriyet Halk Fırkası namzetlerinin muvaffakiyetleri ilân olunuyor.

Silivri'de mesele daha aşikâr bir surette cereyan ediyor. Silivri'den Dahiliye Vekâletine gönderilen musaddak mazbatadaki mühür, imza ve parmak izleri adedinden de pek bariz bir surette anlaşılacağı veçhile; Serbest Cumhuriyet Fırkasına 800 kişi rey verdiği halde bilâ lüzum dört beş gün kaymakamlık emrinde bırakılan ve küşadı esnasında kilitlerinin kırıldığı ve üzerindeki belediye riyaset mührünün mevkiini tebdil ettiği encümen azası tarafından bir zabıtla tevsik edilen sandıktan füsunkâr bir tesirle olacak Halk Fırkası namzetleri lehine 715 ve Serbest Cumhuriyet Fırkası namzetleri lehine yazılan yalnız 270 rey çıkıyor.[23]

Yapıldığı pek aşikâr olan bu fesadın failleri hakkında takibat icrası için yapılan şikâyetler nazarı dikkate alınmıyor.

Manisa: Manisa intihabadında da yolsuzluklar cereyan ettiğini ispata kâfi olan ve intihap encümeninin ekseriyeti tarafından tanzim edilen ve Manisa Valiliğine verilen bir mazbatayı aynen okuyacağım.

(1)- Esnayı intihapta müntahiplerin encümen huzurunda el ile yazdıkları rey pusulası adedi ancak yirmi beş ile otuz arasında iken, esnayı tadatta (150) kadar el ile yazılmış olan rey pusulasına tesadüf edilmiştir.

Reis — Dinleyiniz.

Ali Fethi B. (Gümüşhane) (Devamla) — Efendim, bu puslalar en çok imadüddin dilşeker, Hüsrev ağa, Alay Bey, Şehitler, Dere ve Ayni Ali ve sair mahalli müntahiplerinin rey puslularında görülmüştür.

(2) - Bir şahsın Alay Bey ve Hüsrev ağa mahallelerinden iki defa rey istimal ettiği görülmüştür.[24]

(3)-Müntahiplerin reyleri ekseriyetle encümen huzurundaki daktilolara yazdırıldığı halde sandık içinden müstensih ile çıkmış ve el ile ve kopya kâğıdı ile yazılmış rey pusulalarına tesadüf olunmuş bu hal hayretlerle karşılanmıştır.

(4) - Sandık açıldığında hiç bir tarafında şüphe edilmemiş, kırık ve bozuk görülmemiş ve sandık derunundan çıkan ve tadat edilen cetveldeki isimlerle muvafık çıkmış ise de encümen

[22]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat,15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 18

[23]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 19

[24]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 19

ISBN
978-605-7875-34-1

daktilolarının teksir ettikleri pusulalardan başka rey pusulaları da görülmüştür. Bu pusulaların mukaddema makamı aidine bildirdiğimiz sandıktaki yarıktan atılmak ihtimali de vardır ve bu noktai nazardan encümen ekseriyetince şüphe hâsıl olmuştur, işbu mazbata tanzim ve Manisa Vilâyeti Celilesine takdim kılındı.

Rasih B. (Antalya) — Encümen azaları reyleri vaktiyle neden kabul etmişler? ve bu yarığı neden kapatmamışlar.

Ali Fethi B. (Devamla) — Encümen azaları vaktiyle görmüş ve makamı aidine bildirmişlerdir Rasih Efendi!

İzmir: İzmir de intihabatta diğer yerleri geride bırakacak veçhile bir çok müdahaleler ve kanunsuzluklar yapılmış ve müntahipler tarafından bunlar tespit edilerek icap eden makamlara şikâyet edilmiştir. Ezcümle intihabatta defterler askıdan indirildikten sonra da Halk Fırkasına rey verecekleri anlaşılanlar defterlere kaydolunmuşlardır. Okumak yazmak bilmeyenlerin pusulalarımın fırkamıza mensup mutemetlerine yazdırılmasına mümanaat edilmiştir. Bu sebeple Serbest Fırka lehine verilen bin küsur parmak izli rey pusulası encümen kâtipleri tarafından adresleri yazılmamış olması yüzünden hükümsüz kalmıştır. Hâlbuki Adana'da Halk Fırkası için ayni veçhile verilen adressiz rey pusulaları encümen kararına rağmen vali tarafından muteber addedilmiştir (içtihat meselesi sesleri). Görülüyor ki kanunun ayni maddesi daima Halk Fırkası lehine olmak üzere taban tabana zıt suretlerle tatbik olunmuştur. Bundaki tarafgirlik ve adaletsizlik aşikârdır.

Serbest Cumhuriyet Fırkasına rey vermek isteyenlerden birçokları, encümen azaları, polis müdür ve komiserleri tarafından alenen geri çevrilmişlerdir.

Birçok vatandaşlar propaganda yaptıkları bahanesi ile tevkif edilmişlerdir. Şahsî masuniyetlere vuku bulan bu tecavüzler müddei umumilik tarafından derhal bertaraf edilerek mevkuflar serbest bırakılmışlardır.

Tabii bravo ya! Dâhiliye Vekiline de onları tevkif ettiği için bravo; belediye kanununun 33 üncü maddesinde intihap encümenleri için tayin edilen nisap adedi nazarı itibara alınmamış ve sandıklar hilafı kanun olarak açılıp kapanmışlardır.[25] Esnayı tasnifte imzası ve adresi ayni yazı ile yazılmış ve Halik Fırkasına mensup birçok rey pusulalarına tesadüf edilmiştir.

Defterlerdeki imza ve parmak izleri ile puflalardaki parmak izleri ve imzalar karşılaştırılınca fesat yapıldığı kolaylıkla meydana çıkar. Her sandık mevcudunun ayrı ayrı tasnifi bilâhare mevzubahis olabilecek, sui istimal iddialarını teshil ve tevsikine medar olacağı düşünülerek buna mani olmak üzere bütün sandıklar muhteviyatı harman edilmiş ve badehu tasnif edilmiştir. Rey pusulalarının tadalı encümen azalarına değil kanun hilâfına olarak belediye memurlarına yaptırılmıştır.

Tasnife başlanmazdan evvel defterlerdeki imza ve parmak izleri mecmuu 24 938 olduğu halde sandıklardan 25 702 rey pusulası çıkmıştır. Binaenaleyh 764 rey açıktan atılmıştır. On beş dairei intihabiyede, ilk devre intihabına olarak tayin edilen 12 gün zarfında toplanan rey miktarı 19 371'dir ve bu devrede Serbest Cumhuriyet Fırkasına rey verenlerin adedi 18 132'dir. Bu keyfiyet bütün encümen azalan ve belediyece resmen malûmdur.

Temdit devresinde rey hakkını istimal edenlerin adedi çok azdır. Fakat bunların da mühim bir kısmının reylerini Serbest Cumhuriyet Fırkasına verdikleri muhakkaktır. Bunların kâffesinin reylerini Halk Fırkasına verdikleri kabul olunsa bile yine neticede serbest fırkaya verilen reylerin adedi Faik Fırkasına verilen reylerden pek fazla olması icap ederdi. Bu rakamları tadat ettik. 19 bin reyden 18 bini Serbest Fırkaya verildiği resmen malûmdur. Belediyece de.

İzmir belediyesince, İzmir Encümen Azalarınca hepsi tarafından tasdik olunmuştur. Söylediklerimin hepsi vesikalar üzerinedir. Bu rakamlar rey sandıklarına fesat karıştırıldığını pek aşikâr bir surette ispat eder. Mahallelerden belediyeye getirilen sandıklar günlerce belediyede kalmıştır. Tasnifte sandığı mühürleyen encümen azası tarafından mühürlerin tam olduğu tetkik edilip açılmak lâzım gelirken bu ameliyede azadan hiç birisi belediyeye davet edilmemiş ve kendiliğinden gelenler de kabul olunmamıştır. Binaenaleyh sandıklar, sandıklan kapayanların gıyabında başka kimseler tarafından açılmıştır. İşte bundan belli efendim söylüyorum. Bunlara

[25]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 19

ISBN
978-605-7875-34-1

mümasil daha birçok yolsuzlukları zikretmekten sarfınazar ederek size bir encümen kâtibi tarafından verilmiş olan pek şayanı dikkat bir ihbarnameyi aynen okumak isterim. Bunlar setrolunamaz. Bu ihbarname; yapılan intihabada ne büyük cüretlerle fesat karıştırıldığını göstermeğe kâfidir. [26]

I. Karantina intihap encümeninde teşrinievvelin 1 inci gününden itibaren yapılan rey atılma merasiminde 3 gün hiç bir suretle halk fırkası için fazla rey atılmamıştır. Yani hile suretinde fazla rey atılmamıştır. Yalnız Serbest Fırkaya rey atacaklara olanca kuvvetli güçlük gösterilmiş ve isimlerde bir yanlışlık var diyerek müracaat eden rey sahipleri geri gönderilmiştir.[27] Bu muameleye, yalnız intihap encümeni reisi Dr. Mitat Beyin vicdanen razı olmadığı görülüyordu. Bunu kendisi ihbar ediyor. Müteakip günlerde dahi Serbest Cumhuriyet Fırkasının çok fazla rey ile ekseriyeti alacağı anlaşıldığından sandığın bulunduğu mahal münasip görülmeyerek sandık heyeti ihtiyariye odasına kaldırıldı.

II. Sandık idare odasına kaldırıldıktan sonra intihap encümeninde vazifesi olmayanların içeri girmeleri menedildi. Yalnız Halk Fırkasından olanlar istisna edildi. İsmini öğrenemediğim ve sivil polis memuru olduğunu zannettiğim sarı namı ile maruf bir zat olanca kuvvetiyle müracaat eden Musevilere ben müsaviyim, bana itimat edin Serbest Fırkanın memuruyum diyerek Musevice bildiğinden istifade ederek okumak, yazmak bilmeyen vatandaşların cümlesine Serbest Fırka listesi yerine Halk Fırkasının listesini vermekte idi. Hoşunuza gitti değil mi efendim? Bu zatin kim olduğunu komiser Yaşar Beye sualim üzerine senin vazifen değil cevabını aldım. Anlaşılıyor ki pek tasvip ediyorsunuz.

III. Teşrinievvelin beşinden itibaren okumak yazmak bilmeyen müntahiplere reyini Serbest Fırkanın namzet listesi denilerek Halk Fırkasının namzet listesi sandığa atılıyordu.

IV. Teşrini evvelin onuncu gününden sonra asıl faaliyete başlanmıştı. Şöyle ki, her saatte fırsat buldukça intihaba memur olan ben dahi birlikte olduğum halde müracaat etmeyen müntahiplerin imza veya parmak izleri taklit edilerek tarafımızdan yüzlerce Halk Fırkası namzet listeleri sandığa atılmıştır.

Hakkı Tank B. (Giresun) —- Bu bir sahtekâr: İlktir, öyle ise mahkemeye verelim.

Fethi B. (Devamla) — Tabii sahtekârlık meydandadır arkadaşlar ile beraber mahkemeye verilmek lâzımdır.

V. Reyini istimal etmek üzere müracaat eden müntahiplerin defterdeki esamisinde ufak bir sehiv varsa ve meselâ Sadiye yerine Şadiye yazılmışsa bunun bir sehiv olduğu ve ayni hanede zevcinin ismi çocuklarının ve kardeşlerinin isimleri yazılı bulunduğu ve müntahibin kendisi olduğu encümen azalarınca anlaşıldığı halde reyi istimal ettirilmeyerek geri gönderildiği ve hemen ismi hizasına işaret konularak müntahip gittikten sonra Sadiye namına Halk Fırkasının namzet listesi bit tanzim tarafımızdan sandığa atılıyordu.

VI. Müracaat etmeyen müntahiplerden İzmir'de bulunmadığı halde imzasını taklit suretiyle Halk Fırkası lehine reyi istimal edilen tüccardan Nakipzade Cemal Cendeli Beyin kendisi, ailesi ve mahdumları ve hizmetçisi namlarına Halk Fırkasının namzet listesi tarafımızdan tanzim edilerek sandığa atılmıştır, işbu ameliye Vahdettin, Mustafa, Muharrem, Hamam sahibi Ali Rıza Beylerin tazyik ve ısrarları ile yaptırılıyordu.[28]

VlI. Yeni Asır Gazetesinin (10 - X - 1930) tarihli nüshasının iri hurufatla (defterler Karantina intihap kâtibi Kâzım Efendinin evine gitti). Serlevhası ile yazılı bentteki hakikat şöyledir: İntihap encümeni azaları tarafından Halk Fırkası namzet listelerinden doldurmam bana ısrar edildi. 9 - X - 1930 perşembe günü akşamı mutat veçhile defterleri ve sandığı Göztepe belediye mıntıkasına getirirken azaların vaki ısrarları mucibince beraberimde de (500)adet Halk Fırkası namzet listelerini de getirdim ve cuma günü sabahleyin defterlerde esamisi mevcut olup ta müracaat etmeyen müntahipler namına yalnız benim tarafımdan yüz isim bir kart üzerine çıkarılıp bunlar için imza ve parmak izi tarafımdan atılarak ve adresleri de yazılarak ihzar olundu. Ertesi gün sandığa atıldı. Bu ameliyeyi Reşadiye Halk Fırkası kulübünde Vahdettin Beyin emri ile yaptım, ve buna

[26]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 20
[27]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 20
[28]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 20

ISBN
978-605-7875-34-1

mümasil yüzlerce vatandaşın esamisi tarafımızdan taklit ve parmak basmak suretiyle fesat karıştırılmış olduğu tarafımdan tasdik olunur.

Karantina İntihap Encümeni Kâtibi
Kâzım

İşbu rapor Kâzım Efendi tarafından, huzurumuzda beyan ve ihzar edilerek ziri tarafından imza olunduğuna şahadet ederiz.

Hakkı Tarık B. (Giresun) — Bu sizin fırkanızdanmıdır?

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Efendiler fesada reyelayn şahit olan bizzat intihap encümenindeki diğer rüfekası ile bu fesadı yapmış olan adam nihayet vicdan azabı duyarak fesadı ilân ediyor. Mesele bundan ibarettir.[29]

Antalya:

Antalya'da da intihap encümeni kanunî şekilde teşekkül etmemiş ve encümen azalarından birçokları da okuyup, yazmak bilmeyenlerden seçilmiştir. Ekseri yerlerde olduğu gibi intihap sandıklarının oldukları yerlere girenlere hangi fırkaya rey vereceksin? suali irat olunuyor ve Serbest Cumhuriyet Fırkasına, diyenlerin ya isimleri bulunmuyor veyahut bir saat uğraştırdıktan sonra reyleri istimal ettiriliyordu. 1500 kişilik bir mıntıkada yüzlerce hal ediği halde bu müşkülât yüzündün bir ancak yirmi rey atılabilmiştir. Rey vermek için halk sabahtan akşama kadar beklemeğe mecbur kalıyordu. İntihabat dördüncü günü Serbest Cumhuriyet Fırkası İdare Heyetinden iki zati ayrı ayrı evine davet ediyor ve ne bahasına olursa olsun intihabın Halk Fırkası lehine neticelenmesi için Hükümetin her vasıtaya baş vuracağını, Serbest Cumhuriyet Fırkasından çekilmelerini ve kendilerinin Cumhuriyet Halk Fırkası namzetleri meyanına ithal olunacaklarını ve hatta birinin belediye reisi yapılacağını, aksi takdirde bankalardaki kredilerinin kesileceğini ve Hükümetle olan her işlerinde güçlükle karşılaşacaklarını söylüyor. Bütün bu takibata rağmen Halk Fırkasının intihabadı kazanmasına imkân olmadığı anlaşılınca Mebus Rasih Efendi encümen azalarını istifa ettiriyor ve o gece saat ikide Ankara'ya hareket ediyor. Encümenin istifası üzerine intihap iki gün sekteye uğruyor. Rasih Efendinin Ankara'ya muvasalatını müteakip vaziyet kamilen değişiyor. Encümen azalan istifalarını geri alıyorlar. Rey vermek için halkın saatlerce ayakta intizarda kalmasına rağmen (6) intihap sandığı lâğvedilerek yalnız bir sandığa rey atılacağı ilân olunuyor. Polisler, jandarmalar halkın belediyeye girmesine değil, civarına bile gelmesine mani oluyorlar. Vali tehdidine devam ediyor ve her halde intihabattı kazanmak için alınan emirlerin katî olduğunu icap ederse 52 inci alayla süngüleneceğini söylüyor ve Serbest Cumhuriyet Fırkasının intihabatta iştirakten feragatlerini idare heyeti azalarına tavsiye ediyor.[30]

Hayret ediyorsunuz. Ben de hayret ediyorum. Fakat bunlar şahitler huzurunda olmuştur. İntihabat temdidinden evvel ve sonuncu gün reylerini atmak için mühim bir halk kütlesi belediye meydanına toplanmış ve sandığın açılmasına intizar ederken polis müdürü; halkın dağılmasını, aksi takdirde jandarma ile dağıtacağını ahaliye ilân ediyor. Bu esnada jandarma bölüğü süngü takarak halkı dağıtmak istiyor, rey vermeğe tellâl ile davet edilen halk ise; Hükümetin şimdi ne sebeple kendilerini dağıtmak istediğini soruyor. Vali de işe müdahale ederek halkı dağıtmakta ısrar ediyor. Ahaliden bazıları: Vali bey bizim ne kabahatimiz vardır ki bizi süngületeceksiniz. Biz ne yaptık, eğer temdit edilmezse bu gün intihabın son günüdür. Yedi günden beri ayaküstünde beklediğimiz halde reylerimizi veremdik, Allah aşkına merhamet edin, biz asi değiliz, reylerimizi kullanmağa geldik, biz kanundan başka bir şey istemiyoruz diyorlar. Vali ise şimdi hepinizi gebertirim diye mütemadiyen tehdit ediyor. Bu esnada esnaftan Akif isminde biri valinin ayaklarına kapanıp ayaklarını öpüyor, yalvaran sesi ile ağlayarak, vali beyefendi! Bizi haklarımızdan mahrum etmeyin, biz kanuna muhalefet etmiyoruz, yalnız serbestçe reyimizi atmak istiyoruz diyor, bağırıyor.

Fayık B. (Tekirdağ) — Valinin ayaklarına kapanacak kadar zillet gösteren bu adam intihap hakkının kutsiyetine nasıl kani olur beyefendi?

Âli Fethi B. (Devamla) — Vali Hükümetin mümessili olmak üzere halkça şayanı hürmet bir adam olarak tanınmıştır. Elini de öper, ayağını da (Hayır sesleri). Hakkını kullanmak için ısrar ediyor beyefendi hazretleri, bu arada cereyan eden vakayı anlatıyorum: Akif isminde bir adam

[29]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 21
[30]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 21

ISBN 978-605-7875-34-1

böyle yapmıştır ve ayni zamanda validen hakkını kullanmak için şu suretle istirhamda bulunmuştur.[31] Bu sahne cereyan etmekte iken geriden bir kıtai askeriyenin ayak sesleri işitiliyor, bir bölük asker süngü takarak halka teveccüh ediyor, halk yaşasın ordu, yaşasın gazi diye bağırıyor (kalkan sesleri) bir taraftan size mukabele etmeyeceğiz, biz asi değiliz, bizi buraya Hükümet çağırdı, reylerimizi verdikten sonra dağılıp gideceğiz diyorlar. Beş dakika geçmeden önde alay kumandanı olmak üzere bir tabur asker belediye meydanına geliyor, asker halkı dipçikle dağıttığı esnada yirmi kişi muhtelif surette yaralanıyor. Bunu müteakip havaya silahlar atılıyor, bu son ihtardan sonra ahalinin üzerine az kalsın ateş açılacaktı, bereket versin Serbest Cumhuriyet Fırkası Ocak reisi Doktor Burhanettin Bey facianın önünü almak için halkı aldatmak suretiyle dağıtmağı düşünüyor.[32]

Rasih B. (Antalya) — Mürettebi odur da ondan.

Ali Fethi B. — Maşallah mebus Beyefendi; vatandaşınız hakkında iyi hisler besliyorsunuz! Ve olanca sesi ile: vatandaşlar! beni dinleyiniz; şimdi vali beyin yanından geliyorum, kendisi ile görüştüm, arzularınız yerine gelecektir, bugün reylerinizi serbestçe kullanacaksınız, fakat bir kere dağılmanız şarttır şimdi gidiniz, yarım saat sonra gelirsiniz diye rica ve niyaz ediyor ve halkı yavaş yavaş dağıtmağa muvaffak oluyor.

Haydar Rüştü B. (Denizli) — Bravo yalancıya.

Ali Fethi B. (Devamla) — Nasıl yalancı efendim? Demek ki Antalya ahalisinden yüzlerce adamın yere serilmesini bu adamın yalan söylemesine tercih ediyorsunuz. Bu adamın yüzlerce vatandaşın yere serilmesi ihtimalini bertaraf eden %u arkadaşımızın insanî medenî hislerini ve millî muhabbetini takdir etmemek elden gelmez, halk bu suretle dağıldıktan sonra facianın önünü almağa muvaffak olan Doktor Burhanettin Bey, başta olmak üzere, iki yüz kişi birer birer tevkif olunuyor. (Tabii sesleri) Vali Dâhiliye Vekilinden aldığı emre tevfikan bunların mevkuf en muhakeme erini müddei umumilikten talep ediyor. Tahkikat neticesinde hiç bir cürümleri taayyün etmeyen bu vatandaşların tahliyesine karar verebiliyorsa da bu karar yine derhal icra olunmuyor. Bu masumlar yine saatlerce gayri kanunî olarak hürriyetlerinden mahrum bırakılıyorlar. Rasih beyefendi bunu tabii buluyor, nihayet adalet galebe ediyor ve mevkufların hürriyetleri iade ediliyor. işte efendiler; her ne bahasına olursa olsun belediye intihabını kazanmak için verilen emirlerin feci neticeleri .... Efendiler! bu son belediye intihabadında İstanbul, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale, Kocaeli, Aydın, Bursa, Denizli, Muğla, Kütahya, Isparta, Malatya, Trabzon, Bolu, Gaziantep, Kırşehir, Giresun, Rize, Niğde, Çankırı, Amasya, Vilâyetlerinde (hepsinde var\ sesleri), ve bu vilâyetlere mensup kaza ve nahiyelerde ve ayni mahiyetteki müdahaleler kanunsuzluklar, fesatlar vukua gelmiştir. Ancak çok uzun süreceği cihetle bunları saymaktan içtinap edeceğim. (ya Samsun sesleri) Samsunda da Hükümet tarafından gösterilen müşkülâta rağmen fırka kazanmıştır.[33]

Ragıp B. (Kütahya) — Kütahya'dan bir misal getiriniz.

Ali Fethi B. (Devamla) — Zatı Âliniz Kütahya'dan misal istiyorsunuz. Beyefendi Amasya'dan misal istiyor. Zatı Âlinizin arzularını yerine getirmek için çizdiğim plândan harice çıkmayacağım.

Ragıp B. — Sayamazsınız.

Fethi B. (Devamla) — Pek mükemmel sayarım, dosyaları yanmadadır. Esnayı intihabatta yapılan kanunsuzluklara karşı müntahipleri tarafından idare âmirlerine verilen şikâyetnameler ve istidalar birçok yerlerde kabul edilmemiş ve kabul edilen yerlerde de nazarı itibara alınmamıştır. Binaenaleyh şikâyet kapıları da kapattırılmış ve tarafgirlik yapılmıştır. Efendiler; hepimiz biliriz ki kanun bitaraftır Ve kanun nazarında bütün vatandaşların hukuku müsavidir (Yahudiler seslen). Yahudiler hakkında İzmir'de kanun müsavi olarak tatbik edilmiştir ve Halk Fırkası için rey toplanmıştır ve kanun nazarında bütün vatandaşların hukuku müsavidir. Kanunu tatbik edenler Devlet memurlarıdır. Binaenaleyh Devlet memurları vazifeleri esnasında yani kanunları tatbik ettikleri zamanda bitaraf olmak mecburiyetindedirler. Aksi takdirde kanunun bitaraflığı da izale edilmiş ve bir kısım vatandaşlara diğerleri aleyhinde fazla imtiyaz ve hukuk verilmiş olur. Bir

[31]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 21
[32]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 22
[33]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 22

ISBN
978-605-7875-34-1

Cumhuriyette bunun asla kabul edilemeyeceği aşikârdır. Çünkü bunun devamı memlekette anarşi tevlit eder. Efendiler, memurlar yalnız rey verdikleri, yani vazifei vataniye ve vicdaniyelerini bizzat ifa ettikleri zaman şahsî kanaatlerine göre bitaraflıktan çıkarlar ve istedikleri fırkayı tercih edebilirler.[34] Bir fırka Hükümeti Devlet memurlarını ve inzibat kuvvetlerini kendi siyasî mevkiini tahkim ve muvaffakiyetini temin için cebir ve tazyik icrasını istimal ederse bütün kanun ve Cumhuriyet mefhumları alt üst olur ve o zaman Hükümetin istinat ettiği esas ahlâkı ve maneviyatı sarsıldığı gibi millî hâkimiyetin tezahurlanna mümaneat edilmek suretiyle siyasî esası dahi münhedim olur. Çünkü Cumhuriyette bütün otoritelerin menşei intihap tariki ile millet olduğundan intihap serbestisi; Cumhuriyetin ruhu ve millî hakimiyetin esasıdır, intihabın serbestisi ihlâl edilirse Cumhuriyetin temelleri sarsılmış olur. Maalesef bu son belediye intihabında Dahiliye memurları bittabi hafi celi aldıkları talimat dairesinde harekete mecbur olduklarından bu manzara hasıl olmuştur. Yani Hükümet kuvvetleri kanuna ve millî hakimiyete karşı kullanılmış ve halkın bir Cumhuriyette en mukaddes olan rey hakkını iptal için cebir ve tazyik yapılmıştır. Böyle bir manzaranın husulü Türk Cumhuriyeti tarihinde esefle karşılanacaktır.[35] Cumhuriyet icabetine karşı hakikî bir irtica manzarası veren bu hareketin bir daha tekerrür etmesine mani olmak için Cumhuriyeti samimî surette sevenlerin müttehit olacağını ümit etmek isterim. Demek ki bu ümidim, pek kuvvetli değilmiş. Efendiler; Serbest Cumhuriyet Fırkası; memleketimizde Cumhuriyetin banisi olan Büyük Gazinin, teşvik ve tasvibi ile Millet Meclisinde murakabe hayatını uyandırmak, neşir ve ilân ettiği prensip ve kanaatleri etrafında mücadele etmek için meydana çıkmıştır.[36]

Hakkı Tank B. (Giresun) — öyle değil Fethi Bey öyle değil,

Fethi Bey (Gümüşhane) —Öyledir Ali Beyefendi.

Ali Bey (Afyon Karahisar) — Hayır öyle değildir. Milleti memleketi karıştırmak istiyorsunuz.

Fethi Bey (Gümüşhane) — Sözle olmaz bunu ispat etmek lâzımdır.

Ali B. (Afyon Karahisar) —Daha dün bizden olan bir kaç arkadaşımızın başına geçerek ağzınıza gelen her şeyi soyuyorsunuz. Nereye gittiğinizin farkında mısınız?

Fethi Bey (Gümüşhane) — Bildiğimi söylemek için sizin müsaadenize asla ihtiyacım yoktur.

Ali B. (Afyon Karahisar) — Sizi Başvekâlete getirmek için mi dinleyeceğiz hangi kerametinize.

Fethi Bey (Gümüşhane) — Söz alırsınız.

Ali Bey (Afyon Karahisar) — Söz istiyorum Paşa Hazretleri.

Fethi B. (Gümüşhane) —Bildiğimi söylemek için sizin müsaadenize asla istinat etmeyeceğim. Serbest Fırka; Mecliste murakabe hayatını uyandırmak ve neşrü ilân ettiği prensip ve kanaatleri etrafında mücadele etmek için meydana çıkmıştır. Yoksa zabıta kuvvetleri ile cebir ve tazyik müsabakası yapmak için ortaya atılmamıştır. Esasen bu şerait altında. Söz alın hepinize mukni cevaplar vereceğim. Esasen bu şerait altında memlekette serbest bir siyasi hayat teessüs edemez.

İzzet Ulvi B. (Afyon Karahisar) — Ya anarşi mi olsun?

Fethi B. (Devamla) — Anarşi olmaz efendiler. Anarşi; vatandaşların bir kısmının diğer kısmına faik surette imtiyaz ve hak sahibi olduğu vakit teessüs eder. Karşı tarafa rey vermek isteyenler jandarma süngüsü ile mukabele görürse memlekette siyasî fırkaların teşkiline cebren muhalefet ediliyor demektir. Bu cebrî muhalefetten çıkan, manayı bittabi çok geçmeden her kes anlayacaktır. Her halde cebir ve tazyik siyasetinden rücu ederek Cumhuriyetin baka ve inkişafını temin için memlekette serbest bir siyasî hayatın teessüsüne yol açmak Cumhuriyetin müstakbel mukadderatı ile alâkadar olan bir meseledir.

Ali Sururi B. (Balıkesir) — Samimî olmak şartı ile. [37]

[34]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 22
[35]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 22
[36]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 23
[37]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 23

ISBN
978-605-7875-34-1

Fethi B. (Devamla) — Tabii samimî olmak lâzımdır. Ben de onu istiyorum. Efendiler, belediye intihabadında yapılan bu yolsuzluklar hakkında söylediklerimin kâffesi birer vakadır. Şahit ve delillerle birer birer tespit olunmuş ve icap eden makamlara müdellel şikâyetler gönderilmiştir. Bu vesikalar karşısında tevile ve hakikati tahrife imkân kalmamıştır. Muhterem Başvekil geçenlerde verdiğim istizah takriri üzerine kürsüden Halk Fırkasının da belediye intihabadından müşteki olduğunu söylemişlerdi. Bundan Dâhiliye Vekilinin Halk Fırkasını bile memnun edemediği anlaşılıyor (Handeler). Ö halde yapılacak tek bir şey kalmıştır. O da bütün belediye intihabadına fesat karıştırıldığını itiraf etmek ve ona göre yeniden kanunu dairesinde cumhuriyet ve mefhumuna yakışacak veçhile serbestçe intihabat icrasına karar vermektir (Memleketi alt üst etmek değildir sesleri). Ancak bu suretle vatandaşların sarsılmış olan itimadı yerine getirilebilir.

Faik B. (Tekirdağ) — Muhakkak kazanmak istiyorsunuz»

Ali Fethi B. (Devamla) — Biz kazanmak, kaybetmek gayesinde değiliz efendim. intihabadın serbestisi gayesindeyiz. Cumhuriyete ve millî hâkimiyete karşı kalplerimizde taşıdığımızı söylediğimiz iman ve samimiyet namına ve Hükümet mefhumunda mündemiç olan fikri adalet namına ümit ederim ki millî hâkimiyet esası ile bu kadar bariz surette tearuz eden bu kanunsuzlukları tasvip etmemekte ve bundan mesul olan Dahiliye Vekilinin hareketini takbih etmekte bütün meclis müttefik kalacaktır (Asla sesleri).[38]

Vasıf B. (İzmir) — Muhterem arkadaşlarım; Serbest Cumhuriyet Fırkası Muhterem Lideri Fethi Beyi çok hususî bir dikkatle dinledim. Türkiye Cumhuriyetinde senelerden beri en mühim mevkileri işgal eden bu muhterem şahsiyetin bu kadar umumî ve hayatî bir mesele üzerinde millete hitap ederken hiç şüphesiz şu ve bu maksadın tesiri altında söylenen sözlere istinat eden beyanat değil; hakikî ve gayri kabili ret vesika müstenit mütalaa serdetmesini tabii görürüm. Türkiye'nin Sabık Başvekili memlekete ve halka hitap ederken Cumhuriyetin sarsılması, anarşi meydana gelmesi gibi tehlikeler halinde ifade de bulunmanın yapacağı aksi tesirleri elbette takdir edecek kadar bir tecrübe ve malûmata sahiptir. Eğer böyle bir tehlike hakikaten mevcut ve muayyen esaslara istinat eden vesaikle müspet ise kendisinin bu millet kürsüsünden böyle haykırması, en yüksek vatanî bir vazifedir. Fakat millete bu tarzda hitap eylediği zaman bu sözlerin doğru olmadığı şimdi benim müşahedeme istinaden vereceğim malûmatla ve hiç şüphesiz Hükümetin vereceği müdellel izahatla meydan çıkacaktır. Bu suretle Fethi Beyefendi Heyeti umumiye vicdanı amme karşısında çok müşkül vaziyette kalacaktır. Fethi Beyefendi birçok vilâyetlerin yalnız isimlerini saydılar. Arkadaşlar tarafından vaki olan ısrar ve talebe rağmen çizdiğim planı değiştiremem buyurdular, acaba niçin? daha evvel çok muayyen ve sarih bir maksat için çizilmiş bir plân varsa onu muhafaza etmekte serbesttir. Fakat efkârı umumiye ve Meclisi Âliyi tenvir maksadını istihdaf ediyorlarsa o yalnız isimleri sayarak çizdikleri vilâyetler üzerinde bir kaç malûmat verebilirlerdi; anlaşılıyor ki orada böyle malûmat tasni edilmemiştir.

En çok intihabadın gürültülü olarak cereyan ettiği yerlerde vakalar ve hadiseleri icat etmek ve ona beyanı mütalaa etmekten başka bir şey görülmüyor.

Muhterem arkadaşlar; Adana, Mersin ve diğer vilâyetler hakkında söylediklerine cevap verecek değilim. Ancak feci bir tarzda tasvir ettiği gibi İzmir intihabadı hakkındaki beyanatın da tamamen esassız ve çürük bir esasa istinat ettiğine tamamen kaniim.

İzmir'de, buyurdular ki, intihabat daha feci bir şekilde cereyan etmiştir. Bilmiyorum niçin böyle bir tasrihe ve böyle bir tefrika lüzum görmüşlerdir; yalnız çok düşündüm ve anladım ki bu maksat daha çok bir takım hislerin tezahürüne tabi olmak mecburiyetinden başka bir şey değildir. Fethi Beyefendi yeni fırkayı teşkil buyurduktan sonra efkârı umumiyeye ve halka fikirlerini ifade etmek için bu millet kürsüsünü intihap etmek sabrını gösteremediler, halkı ve efkârı umumiyeyi tenvir ve bu temasları yapmak maksadı ile İzmir'i teşrif ettiler, İzmir'de beş bin, on bin, on beş bin, bilmiyorum bir zamanlar bir çok gülünç hâdiselere sebep verecek derecede iptizale uğrayan bu rakam münakaşalarını bertaraf ederek söyleyeyim, bir halk kütlesi tarafından alkışlandılar.

Efendiler; halkın alkışları çok azizdir, çok kıymetlidir; halkın alkışlarını mazhar olmak siyasî hayatta yaşayan şahsiyetler için güzel mazhariyetlerdir.[39] Fakat bu, alkışları yakından

[38]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 23
[39]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 24

ISBN
978-605-7875-34-1

görenler ve bilenler takdir ederler ki alkışlan meydana getiren vaziyetin ruhî sebeplerimi hiç bir kıldan çıkarmamak lâzımdır. Fethi Beyefendi İzmir'de Alkışlandıkları için muhakkak arzu buyuruyorlardı ki İzmir belediye intihabadında kazansınlar, bütün İzmir'in ve bütün memleketin umumî bir tezahürü halinde gösterdikleri İzmir nümayişleri doğru olabilsin, tahakkuk edebilsin, hâlbuki arkadaşlar; o zaman Fethi Beyefendiyi alkışlayan bütün İzmir değildi; İzmir içinde bir kısım halk idi. Onun alkışlamak hakkıdır. Fethi Beyefendinin de alkışlanmak hakkıdır. Fakat İzmir asıl belediye intihabında verdiği reyler Halk Fırkasına bütün inkılâplara, bütün halaskar hareketlere timsal olan Halk fırkasına olan merbutiyetini izhar ve ispat etmiştir. Fethi Beyefendi buyurdular ki; Cumhuriyet halkının reylerine istinat eder, o halde Fethi Beyefendi de İzmir'in Halk Fırkasına izhar ettiği bu reylerin manzarası karşısında kemali hürmetle eğilsinler, kendisi için acıdır fakat hakikattir; İzmir Halk Fırkasına zahir olmuştur.

Arkadaşlar ben İzmir'in intihabadında çalışmak üzere gittiğim günde intihabadın ilk günü idi; hemen intihap mıntıkalarını dolaştım. Gördüğüm manzara şu idi: her sandığın etrafında mütemadi bir gürültü ve yaygara ile meşgul olmak emrini alan gruplar vardı, bu grupların mahiyetini birden anlayamadım. Hatta merak ve telâş ettim acaba bizim tarafımızdan vaki olmuş bir tertip mi idi; sordum, anladım, tetkik ettim, Fethi Beyefendi! icap ederse ispat ederim, bu adamların teşkil ettikleri gruplar Serbest Cumhuriyet Fırkası namına sandıklarda gürültü ve yaygara koparmak ve bu suretle erbabı haysiyetin rey vermelerine mani olmak vazifesini almışlardı. Arkadaşlar Karşıyaka'ya gittim; Fethi Beyefendi icbar etmedikleri müddetçe isimlerini söylemek istemediğim vatandaşlar, burada hazır olmayan vatandaşların isimlerini söylemek istemem. Fakat bilâhare polis memuru diye buyurdukları İlhami Beyler dâhil olduğu halde on yedi kişiden ibaret bir grubun başında mütemadiyen gürültü yaptıklarını gördüm. Bunların, ileri gelenleri ile temas etmek istemedim; dedim ki bu tarzda intihabat icrasına imkân yoktur. Böyle gürültü ve patırtı yaparak vatandaşların rey vermelerine mani olmak gayesini istihdaf etmek her iki fırkanın takip etmekte olduğu maksatlarla kabili telif değildir.

Beyefendiler; o esnada bütün İzmir'in tanıdığı bir arkadaşınızın refikası diğer bir hanımla beraber araba ile rey atmağa geldi, karşı fırkaya mensup olan yaygaracılar bu hanımların halk fırkasına rey atacaklarını anladılar, arabacıya hücum ettiler. Bu hanımefendi ile arkadaşı diğer bir hanım kaçmağa mecbur kaldılar.

Reylerin serbest tezahürü bu mudur? Fethi Beyefendinin iddia buyurdukları serbest intihabadın ve Cumhuriyetin esası bu mudur?

Efendiler; bir polisin ve bir jandarmanın müdahalesi bu kadar zararlı değildir.[40] Çünkü onu tecziye edecek kuvvet ve kudret vardır. Fakat bir takım yaygaracılar vatandaşları reylerini istimalden menederlerse o zaman Fethi Beyefendinin korktuğu anarşi meydana gelir. Ertesi gün arkadaşlar; Fethi Beyin çok şikâyet buyurdukları karantina mıntıkasına gittim, orada tamamen sizi temin ederim, üzerinde kravat ve yakalık olmayan ayağında kundurası bile bulunmayan bir takım adamlardan mürekkep bir grubun mütemadiyen bağırdığını gördüm. Hatta Efendiler bendeniz sandıktan ayrılıp dışarıya çıkmak istediğim zaman; mebusumuzsunuz, size şikâyetimiz vardır dediler; etrafımı aldılar; arzu ve maksatları müntahipler karşısında beni tazyik etmekti

Orada Ekrem Hayri Bey, Serbest Fırkanın teşkilât Reisi Ekrem Hayri Beye tesadüf ettim. Münevver şahsiyettir, kendisine rica ettim; iki günden beri gördüğüm manzara beni tedhiş ediyor. Temenni ediyorum bana nasip olsun ve intihap sandıklarının başında Serbest Cumhuriyet Fırkasına rey vermek için gelen kadın ve erkek grupları arasında münevver kütlelere tesadüf edeyim. Üstleri başları perişan bu vatandaşların elbette hakkı reyi vardır. Fakat bu halk kütlesi rey vermek için bu kadar arzu göstermez. Onlar fırkacılar tarafından sevk edilir, onlar talimatla yürütülür. O halde bu yaygaraları yapanlar zavallı masum adamlardır. Mesuller onları bin türlü propaganda ile iğfal eden fırkacılar ve o teşkilâtı idare edenlerdir. [41]

Ekrem Hayri Bey, ne yapayım halkın hareketidir, halkın hareketine mani olabilir miyiz; mütalaamda bulundu. Arkadaşlar! bu vaziyet karşısında her hangi bir hakaretten ihtiraz eden,

[40]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 24
[41]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 24

ISBN 978-605-7875-34-1

nümayişten ihtiraz eden, sahibi haysiyet bir insan bir kadın veya er- \ kek gelip rey vermek imkânını bulabilir mi ? O halde 15 - 20 yaygaracı ile İzmirlilerin rey vermesine mani mi olmak istiyorsunuz ? açıkça ifade ediyorum; karşı taraftaki adamlar, vatandaşlar, bunun karşısında bir aksülamel gösterirlerse bunun mesuliyetini deruhte ediyor musunuz? Bir şey yapamadım dedi, halk hareketidir. Efendiler, 4- 5 gün bu manzara, bu vaziyet devam etti. Tanıdığımız bir çok ailelere haber verdik, niçin reyinizi kullanmıyorsunuz dedik. İnsaf ediniz dediler. O şahısların, gurupların arasında saatlerce bekleyip, rey verebilir miyiz. Şahsiyetimiz şeref ve haysiyetimiz buna manidir. Nitekim Karşıyaka'ya giden iki hanım arkadaşımız yuha ile kovulmuştur. Bu hareketler yalnız intihap sandıkları başında erbabı haysiyetin rey vermesine mani olmak suretiyle tecelli etse idi bu gibi manasız hareketlerin bertaraf edilmesi çabuk olacağına göre o kadar haizi ehemmiyet olmazdı. Hükümetin vesaikinde elbette mevcuttur. Çoktan beri sükûneti mutlaka | I içinde olduğu ve eski şekavet devrinin artık zail olduğu ödemiş mıntıkasında dört müstakil harekete geçtiğini haber aldım. Hayret ettim. Ödemişte uzun zaman bu maraz zail olmuştu. Bunlar istihsal edildi. Efendiler! üstlerinden Fethi Beyefendinin resmi çıktı. Bunun ehemmiyeti yoktu. Fethi Beyefendiye gıyaben bir hürmet izhar edebilirler, fakat ayni zamanda içlerinden birisinin ödemiş Serbest Cumhuriyet Fırkasına resmen dahil olduğuna dair bir vesika çıktı. Ayni zamanda birisinin elbisesi arandı ve bu elbisenin bir hafta evvel Serbest Fırka Heyeti İdare azasından biri tarafından verildiği tespit edildi. O halde arkadaşlar, serbest intihap hakkının şekillerin silâhlarına istinat ettirilmesini mazur görmek, diğer taraftan asayiş kuvveti olan jandarma ve polise hücum etmek zannediyorum , milletin umum vicdanını tazip edecek gayri musap bir hareket ve insaf sizliktir. O esnada yeni bir vakıa işittik, Sivrihisar kaymakam dövülmüş hayret ettik. Vali ile temas ettik, sorduk ve anladı^ ki Serbest fırka heyeti ihtiyariyesinin başta olarak yaptığı bir hareket şeri olarak kaymakama hücum edilmiş ve kaymakam ağır bir surette yaralanmıştır. Fethi Beyefendi çok mahirane bir şekilde bir rol yaparak kabili izah olması güç olan bir maksat tesiri altında bu Cumhuriyetin yalnız dâhiliye memurlarına hücum ederken adliye memurlarına hücum etmemeği Bir siyaset oyunu olarak kullanmıştı.[42]

Ali Fethi B. — Hiç bir siyaset oyunu değildir.

Vasıf B, (Devamla) — Zannediyorum ki Cumhuriyetin bütün memurları ayni fikre ve ayni ruha I ve ayni idareye tabidirler. Bunların hepsi Türk evlâdıdır. Hepsi ayni Devletin kendilerine muayyen vazifeler tevdi ettiği şahsiyetlerdir. İçinden bir zümreyi çok medihkâr bir surette alkışlamak ve diğer zümreyi takbih etmek zannediyorum sabık Başvekilin yapacağı bir hata olmasa gerektir.

Ali Fethi B. — Dâhiliye memurlarını da mazur görüyorum, aldıkları emirleri ifa ediyorlar.[43]

Vasif B. (Devamla) —Fethi Beyefendi! siz söz söylerken yerimden hiç cevap vermedim; sizde ayni nezaketi ve sükûneti gösteriniz. Gariptir ki Seferihisar'da kaymakamı dövenler tevkif edilemediler. Arkadaşlar; her ne sebeple olursa olsun, her hangi bir mücbir amil tesiri altında olursa olsun Hükümetin bir memuru dayak yediği zaman zannediyorum ki Devletin bütün otoritesi ve Hükümetin bütün otoritesi mevzubahistir ve her vatanperver bu hâdiselerin muvacehesinde titremek mecburiyetindedir. Hangi fırka olursa olsun hangi fırkanın prensibi tesiri altında söz söylenirse söylensin, her Türk vatanperveri bu hadise karşısında derin bir eza ve cefa duyar. O kaymakam en büyük kabahati haiz olsa bile onu tecziye edecek makam vardır, o makam tecziye etmezse, memleketin bü1 tün mukadderatına hâkim olan Büyük Millet Meclisi vardır. Fakat kaymakamlar dövülmeğe başlar, bu hareket takbih edilmez ve bu hareket tabii görülür ve buna mukabil bu adamlar bir cezaya uğramazsa ben orada Adliyenin veya Dahiliyenin veya diğer bir şubei idare memurunun vazifesini yapıp yapmadığını tetkik etmek zahmetini kendime vermem. Kim olursa olsun bu hadise karşısında en ciddî ve şiddetli bir hareket göstermek zaruretindedir. Ne gariptir ki arkadaşlar, bunu meraretle söylemek mecburiyetindeyimdir ki bu harekete karşı mukabil bir hareket olmak maksadıyla 10, 15 Halk Fırkasına mensup azalar toplanmışlar ve yaşasın Halk Fırkası diye bağırmışlar ve asayişi ihlâl ediyorlar diye tevkif edilmişlerdir. Ve Hükümetimizin tuttuğu yol o

[42]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 25
[43]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 25

ISBN 978-605-7875-34-1

kadar bitaraf imiş ki kendisinin istinat ettiği azayı bile tevkiften bir an bile feragat etmemiştir, doğru mu yapmıştır? Meclis kürsüsünde bunu izah ve ifade ederken elbette Hükümetin vazifelerini ifa ederken aldığı ve kabul ettiği esasları daima tabii görürdüm, kabul ederim. Fethi Bey ve arkadaşları kadar fırkacı olsa idim belki başka türlü söylerdim. Bir gün İzmir de oturuyorduk, arkadaşlar dediler ki Bornova'da bir polis vurulmuştur. Evvelâ bunu adi bir vaka olarak telâkki ettim; tahkik ettik, tetkik ettik anladık ki Serbest Fırka resmen mukayyet bir adam kafayı tütsüledikten sonra gece kahveden geçerken mütemadi bir telkinin cahil ruhlarda yarattığı kin ve husumetin neticesi olarak Halk Fırkasından intikam almak sevdasına düşmüş, bakmış Halk Fırkasının mümessili olarak bir polis görmüş ve ona çatmış, biz Serbestçiler Halkçılara böyle yaparız, diyerek bu aynen Adliye tahkikatında var ve mazbuttur, tabancasını çekerek zavallıyı gayet ağır bir surette karnından yaralamıştır. Niçin? Çünkü efendiler, halk kütleleri, vakayi ve hakayika vesait ve noktai nazarından tamamıyla nüfuz edemeyecek olan halk kütlesi, sistematik, mütemadi bir propaganda ile her hangi bir zümre aleyhine daima tahrik edilirse ve bu tahrikatta hiç insaf gösterilmezse elbette bu gibi vakaların zuhur edeceği tabiidir. Efendiler; bu vaka dolayısıyla mahallî hükümet, Bornova'daki Serbest Fırkanın defterlerini istemiştir. Bu defterlerin tetkikinden sabit olmuştur ki orada mukayyet olan aza arasında katiller, dolandırıcılar vardır, hapishaneden çıkmış olanlar vardır. O halde arkadaşlar; intihap reyinin ve intihap reyi hakkının tezahür etmesi için eğer karşı taraf fırka, adede çok kıymet verirse deruhte ettiği vazifenin kıymet ve ehemmiyetini hakikî bir surette takdir etmezse, zannederim ki her iki tarafın da istediği maksadın hasıl olmasına imkân yoktur. Bunu bir cihetten tabiî görürüm. Çünkü buyurdukları veçhile Meclisteki murakabeyi temin ve o maksadı elde etmek için teşekkül eden ve ortaya atılan fırka millet kürsüsündeki murakabenin meydana gelmesine intizar edemezse, bu kadar sabır gösteremezse ve sabır gösteremeyerek doğrudan doğruya maksada vasıl olmak için teşkilâtı tamam olmadığı halde belediye intihabadına girişerek rey toplamağa mecbur kalırsa elbette kemiyete kıymet verecektir. Fethi Bey iddia buyurdular ki İzmir intihabadına fesat karışmıştır. Arkadaşlar; İzmir mıntıkalarında bir defa encümenleri teşkil eden azanın mühim bir kısmı karşı fırka azası idi. Gerek bu zevat ve gerekse mütemadiyen o sandık etrafında dolaşan karşı fırka memurları şayanı hayret bir dikkat ile her gün atılan reyleri tespit ediyorlardı ve her gün karşı taraf gazeteleri bu reyleri neşrediyorlardı. İntihabadın son günlerinde bizzat karşı tarafın tespit ettiği miktar takriben 25 000 küsur rey idi. Bu reylerin yekûnu her gün karşı fırka gazetelerinde neşrederlerdi. Efendiler; bu sandıklar tamamen mühürlü olduğu halde Fethi Beyin iddia ettikleri gibi değil, her kesin gözü önünde açılmıştır. Hatta ben bu gibi şikâyetlerin vukuunu düşündüm; arkadaşlarla görüştüm, kanunî bir mecburiyet yokken intihap encümeni reisine resmen karşı fırkayı davet etsin ve karşı fırkadan bir heyet gelsin dedim. Karşı fırka kendi namlarına salâhiyeti kâmileyi haiz üç zat göndermiştir. Arzu ederlerse isimlerini söyleyeyim. Dedik ki, bu efkârı umumiye önünde cereyan etmesi lâzım gelen bir şeydir. Fakat bütün halkın oraya toplattırılarak bunun teminine imkân yoktur. Matbuat mümessilleri davet edilmiş. Efendiler; İzmir'de çıkan karşı fırka gazeteleri; İstanbul'da çıkan bütün gazetelerin muhabirleri, o gece sandıklar açılırken davet edilmiştir. Belediye salonunun ortasına büyük bir masa konmuş, orada bütün sandıklan mühürlü olduğu halde masanın önüne konmuş, kapılar açılarak fırka mümessilleri, fırkanın gönderdiği heyetler ve bütün matbuat mümessilleri orada iken onların gözleri önünde açılmıştır. Fethi Beyefendinin iddiaları tamamen yanlıştır ve maalesef kendilerini iğfal etmişlerdir. Kendilerine yalan yazmışlardır.[44]

Rasih B.'(Antalya) — Atlamışlardır.[45]

Vasıf B. (Devamla) — İntihap encümeninin bütün azası olduğu halde sandıklar açılmıştır. Arkadaşlar, encümenin yazdığı mazbatada bir tek sandıkta ufak bir gedik ve delik bulamamışlardır. Hatta karşı taraf azası ve matbuat mümessilleri bir şey bulabilir miyiz diye çok dikkat ettikleri halde hiç bir şey tesbit edememişler ve gazetelerine yazamamışlardır. Bu sandıkların açıldığı vakit tespit ettikleri reyden yedi yüz rey fazla çıktı. Artık Fethi Beyefendi insaf buyursunlar. Dünyanın en kuvvetli teşkilâtını yapabilselerdi 25 bin reyin bu kadar sarih bir şekilde tespit etmeğe imkân bulamazlardı. Yedi yüz kadar bir farkla tespit etmişlerdir. Efendiler, sandıklar açıldığı zaman orada

[44]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 26
[45]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 26

ISBN 978-605-7875-34-1

hasıl olan yedi yüz reyi kendilerine bağışlıyorum. Kendilerinin olsun, fakat acaba bununla intihabı kazanacaklar mıdır? Fakat bu farktan İzmir intihabına fesat karıştırıldığını iddia etmek muvafıkı hakikat ve insaf değildir.[46]

Arkadaşlar! Kanunî mecburiyet olmadığı halde İzmir intihap encümeni büyük bir tesamüh göstererek bir karar vermiştir. Karar şudur: her akşam reyler atıldığı zaman reylerin adedi tespit edilerek ve bir mazbata yapılarak encümen azaları tarafından imza edilecektir. Fethi Beyefendi sorsunlar, intihabın sonuna kadar bu zabıtlar tutulmuştur ve intihap encümeni azaları tarafından imza olunmuştur ve bunların içinde karşı taraftan birçok zevat vardır. Binaenaleyh tespit edilen reylerden fazla rey atıldığı takdirde bunun meydana çıkmamasına imkân yok idi.

Hâlbuki arz ettiğim gibi 700 fark müstesna olmak şartı ile bizzat kendilerinin tespit ettiği miktarı çekmemiştir. O halde intihabadın Halk Fırkası lehine tezahür etmesinin en bariz bir delilini inkâr etmemek lâzımdır, bütün İzmirlilere cereyan eden bu hakikate müsteniden diyorum ki orada çalışan bu kadar temiz arkadaşlara da böyle sahtekârlık isnat etmek, zannederim; yüksek şahsiyetlerin vicdanına hiç bir zaman yakışmaz.

Arkadaşlar; Orada yedi sekiz mebus arkadaşımız, belediye reisleri, encümen azaları vardı, onların gözü önünde bu intihabat cereyan etmiştir. Bütün bu arkadaşlarla daha dün Fethi Bey de beraber çalışıyordu, bu sahtekârlık isnadını Millet kürsüsünden tamamen iade ve reddederim.

Büyük mesele olarak, buyurdukları diğer bir mesele vardır. Bazı adamlar gelmiyormuş ismi Sadiye imiş te Şadiye çıkıyormuş.

Efendiler; bunu bilmem Meclisi Âlinin neşrettiği kanunu eğer okumuşlarsa bilirler ki çok sarihtir. Binaenaleyh nasıl olurda intihap encümeni Meclisi Âlinin neşrettiği kanunun sarahati karşısında yalınız Fethi Beyefendiye hoş görünmek için bunu kabul eder ve yapabilirde bu reyleri sandığa atsınlar buna imkân yoktur. Bilakis muhalif bir fırkanın liderleri Millet kürsüsünde kanuna mutlak itaat tavsiye etmek mecburiyetindedirler.[47]

O halde kanunun bu sarahati karşısında intihap encümeni bunu kabul edemezdi. Dediler ki; cahil adamlar vardı, reylerini kullanamadılar. Efendiler, gözümle gördüğüm bir şeyi arz edeceğim bir gün Karantina sandığına bir efendiler sonra kızı olduğunu anladığım bir hanım içeriye girdi, bu efendi bir amele imiş, bir sanatkâr, encümen kâtibi sordu; bendeniz de orada hazır bulunuyordum. Nerede oturuyorsunuz? Serbest dedi, ne serbesti? Serbesttir efendim. Canım efendim, Serbest Fırkaya rey veriniz, fakat oturduğunuz yeri tespit etmeğe mecburuz, nerede oturuyorsun, serbest dedi, olamaz dediler, serbest dedi. Sizi temin ederim efendiler, nihayet bendeniz müdahaleye mecbur kaldım. Dedim ki; baksanıza arkadaş! Serbest Fırkanın reyleri buradadır, bunu al sandığa at, amma evvelâ burada ismini bul, nerede oturuyorsunuz? O zaman kızına dönmüş baktı kızı okumuş bir hanımdı, defter açıldı, baktık, diğer bir kızı daha varmış, fakat beraberinde getirdiği kızın 'adı yok. Efendiler: munsif olmak lâzımdır. Bu kanun ilk defa olarak tatbik edilmiş, memlekette memleketin bütün hakkı intihab atına malik olan reyleri derakap yazamamışsa bunu istemek oradaki arkadaşlara karşı çok haksızlık olur, rey kâğıtları asıldığı zaman her hangi bir vatandaş girer, tetkik eder, ismini bulamazsa tashih ettirir. Onu da yapamamışlar,, bu efendinin reyi kullanıldı. Kıza dendi ki sen kullanamazsın, hemşiren gelsin o atsın, hemşirem hasta, ben onun namına atayım, kanun sarihtir dendi. Efendiler İzmir gazetelerinde mevzubahse olan şikâyet mevzuu budur. Sizi temin ederim belki benim de orada bulunmam karşı taraf gayretleri için bir vesile olabilecektir ki bu hadiseyi alarak efendim gelen reyler kullanılmamıştır, gelen müntahipler geri çevrilmiştir dendi. Bendeniz gözümle gördüm ve bunu vicdanıma tabi olarak ve yalnız vicdanıma tabi olarak size arz ediyorum. Daktilolar bırakılmamışta reyler istediği mutemetlere yazdırılmamıştır.

Efendiler intihap encümeninde ve her intihap sandığı karşında daktilolar mütemadiyen rey pusulası yazmada meşguldürler, Serbest Fırkaya rey vermek için gelen müntahiplerin büyük bir kısmı okuyup yazmak bilmiyorlardı. Onun için bu vaziyet karşısında oradaki intihap encümeni zarurî olarak bu müsaadeyi vermiştir. Her yerde bir daktilo vardı. Gözümle gördüm. Bunların işleri güçleri Serbest Fırkanın pusulalarını yazmak için verilen pusulaların yüzde doksanı daktilo ile yazmıştır.

[46] -T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 26

[47]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 27

ISBN
978-605-7875-34-1

Hatta garip şeyler oldu. Serbest Fırka için çalışan memurlar talimat almışlar, bu tespit edilmiştir. Hatta tahkikat yapılması için Hükümete müracaat "etmiştir, sonra ne oldu bilmiyorum. Bir Serbest Fırka listesi var, bir de Halk Fırkası listesi var, düşünmüşler bazı adamlar ayırmışlar, Halk Fırkası için rey verenler, mühim bir ekseriyetle okuyup yazar bakımındandır, adlanılmasına imkân yoktur. O hale e bir hile bulalım demişler, sonra kendiliklerinden Serbest Fırka listesinin başına Halk Fırkasının namzetlerinden bir kaç isim yazmışlar, tabii listeyi gösteriyor, bir takım isimler var. Bu isimleri tanıyorlar. Halk Fırkasına rey veriyorum diye böyle reyler atılmıştır. Biz telâş etmiyoruz, biz bu vaziyeti ve reylerin neticesini hürmet ve iftiharla karşılıyoruz ve karşısında hürmetle eğiliyoruz. Hâlbuki elimizde bundan başka daha birçok vesikalar vardır, bunlar yapılmıştır diye intihaplar hakikî cereyanını değiştirmek salâhiyeti ne bende var ne de Fethi Beyefendi de ve bunu bir fırsat telâkki ediyor, feryat ediyor, bağırıyor. Hâlbuki Hükümet var, memurları var, Şurayı Devlet var, mahkemeler vardır, bu vaziyet görülmüş, söylenmiş ve kabili ispat bir hale gelmişse bulup meydana çıkarır ve halleder.[48] Yoksa arkadaşlar, Fethi Beyefendi yalnız mücerredata istinaden kürsüde fesat karıştırdığını iddia ederse ben de bundan evvel yaptığım gibi yüzlerce misal zikrederim. Fakat Fethi Beyefendi insaf etsin, ben de o insafa iştirak edeyim. Reyler tezahür etmiştir. Millet hakkı intihabını kullanmıştır. Bunun halk ve memleket üzerindeki manevî nüfuz ve tesirini ve şerefini kürsüden fırkacılık hissiyatına tabi olarak yapılacak propagandalarla ihlâl etmeyelim.

Fethi Beyefendi sözlerinin, beyanatının sonlarında zannederim biraz asabiyetin tesiri altında cumhuriyetin sarsılacağından, anarşi meydana geleceğinden çok ısrar ile bahis buyurdular. Arkadaşlar; cumhuriyet bu milletin birçok yüksek fedakârlıklarla elde ettiği ulvî bir müessesedir. Kıymetli bir varlıktır. Fethi Beyefendi gibi hiç şüphesiz cumhuriyetçi olan bir arkadaş Hükümete ve Hükümetin her hangi bir icraatına hücum etmek isterken bu yüksek mevzuları kullanmaktan ihtiraz buyursunlar. İntihabatta serbest rey verilmemiş, belediye intihabatında bu sabit olmuş, binaenaleyh cumhuriyet sarsılacaktır, anarşi olacaktır sözleri ya bir maksadı mahsusun zebunu olarak söylenir veyahut irade ve itimadın zaafı altında söylenir. Ben bunun tamamen aksini iddia ederim. Türkiye'de cumhuriyet müessesesi, cumhuriyet varlığı her hangi bir intihapta vatandaşlar arasında tahaddüs etmesi tabii olan bir mücadele neticesinde sarsılamaz. Anarşi meydana gelemez. Çünkü bu memlekette irade-i milliyenin timsali olan bir meclis ve ona istinat eden bir Hükümet vardır. Onun kullandığı meşru kanunlar vardır. O kanunun müeyyidi kuvvetler vardır. Bunun karşısında cüret gösteren her hangi bir kuvvet daima çiğnenmeğe ve daima mahvolmağa mahkûmdur. Nitekim oldu. Arkadaşlar Fethi Beyefendi müessir bir şekil vererek Antalya hadiselerinden bahis buyurdular. Askerin oraya sevk edildiğinden bahsettiler.

Bilmiyorum, eğer nutuklarını okuyarak söylemeselerdi heyecana tabi olarak bu şekilde bir beyanat yaptıklarına atfedecektim. Fakat söylenen nutuk yazılmış, hazırlanmış ve kelimeler tartılarak ondan sonra burada okunmuş bir nutuktur. Dediler ki: asker geldi, dipçikle orada asayişi ihlâl etmek isteyen halkı dağıtmak istedi. Allahtan ki Dr. Burhanettin Beyefendi ortaya çıktı. Vatanperverane bir his ile oradaki halkı ikna etti, dağıttı. Onun için bir hâdise olmadı ve onun için Serbest Cumhuriyet Fırkası sayesinde bir fecaatin hudusuna mani olundu.[49]

Arkadaşlar; Türk Milletinin her hangi bir kütlesi karşısında aziz orduyu ve onun timsali olan zabiti gördüğü zaman derhal dağılır. Türk kütlesi hiç bir zaman askerin karşısında dağılmamak ve askerin Hükümet namına vereceği emre itaat etmemek gibi bir gaflet ve cinayeti irtikâp edemez. Orada halkın dağıtılmasına sebep olan yalnız Türk askerinin yüksek manasıdır. Yoksa Dr. Burhan Beyin manasız sözleri değildir ve eğer oradaki halk kütlesi dağıtmasa idi Hükümetin otoritesini temin için, asayişi temin için, vatandaşların hukukunu hayatını, varlığını temin için vereceği emirle asker onu dağıtırdı. Onun için arkadaşlar fırkaya büyük vatanî bir şeref izafe etmek arzusu ne kadar meşru ve makbul olursa olsun bu gün bir fırka lideri Millet kürsüsünde söz söylerken askerin otoritesini, askerin nüfuzunu, askerin kudretini, her hangi bir şahsın tesirine müsavi tutmaması lâzım gelir. Fethi Beyefendi buyurdular ki; bizim fırka Büyük Gazi Hazretlerinin tasvip ve teşviki ile memlekette murakabeyi meydana getirmek maksadı ile teşekkül etmiştir. Arkadaşlar, bu sözlerin

[48]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 27
[49]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 28

ISBN
978-605-7875-34-1

manasını, maksadını biz intihap sıralarında da halk kütleleri arasında daimî surette yapılan propagandaların şümulü içerisinde tetkik, etmiş ve anlamış adamlarız. İzmir'de gördüm; yeni fırka bütün duvarlara ve her tarafa, dükkânlara, kapılara asmak için, yapıştırılmak için bastırdığı beyannamelerde Büyük Gazinin emri ile teşekkül eden Serbest Cumhuriyet Fırkası şunu, bunu, vatandaşlara tavsiye eder ve şunu ister demiştir, yalnız o büyük ismin altında neşredilen bu beyannameler içinde de şeker ve petrol meseleleri de çok büyük bir yer tutmuştur. Efendiler, bu yalnız mahalle aralarında yapılan bir propaganda değildir, gazetelerde de intişar eden fırkanın resmî beyannamesidir ve oradaki Serbest Fırka Ocak Heyeti diyorlar ki: İzmir halkı bize rey versin, bize rey verirseniz size şekeri ucuz yedireceğiz, petrolü ucuz vereceğiz. Efendiler, bundan başka halkı irşat için fikirler yoktur.[50]

İntihabat mücadelesinin mevzuu Serbest Fırka noktai nazarından; şeker ve petrolün ucuzluğundan ibarettir. Hatta bir gazete ertesi günü neşrettiği "mezahî bir fıkrada " Ey İzmirliler! kazanlarınızı hazırlayınız, yakında bol bol reçel yiyeceksiniz, diyerek yazdı. Bu propagandalar İzmir muhitinde hakikaten gülünç dedikodular mevzuu olmuştur. Fakat beyanname üzerinde Büyük Gazinin emri ile olan fırka diyerek çok büyük sözler vardır. Arkadaşlar; bu vesileyi hiç bir zaman ihlâl etmek ve kaçırmak istemem. Fethi Beyefendinin yaptığı istizah dolayısıyla milletin vekili olarak kendilerine cevap verirken kendileri temas buyurdukları için benim de milletin bir vekili olarak bu hususiaki noktai nazarlarımı söylemeğe hakkım vardır. Büyük Gazi hiç şüphesiz ideali olan ve zaten yüksek hamlelerle, misli bulunmayan hamlelerle tahakkuk ettirdiği Cumhuriyeti daha kuvvetli bir surette efkârı cihana göstermek için bir muhalefet fırkasının teşekkülüne mümanaat buyurmadılar.

Efendiler; bu hareketin çok yüksek manası vardır. Tarih bunu kaydetmemiştir. Efkârıumumiye ve halk üzerinde çok nafiz, çok yüksek ve bihudut bir muhabbet ve tesir kazanan yüksek şahsiyetler kendi elleri ile karşısına rakip fırka çıkaramazlar.[51]

Gazi bunda da bir istisna oldu ve on seneden beri bütün inkılapları yaparken istinat ettiği fırkasının karşısında başka bir fırkanın teşekkülüne mümanaat buyurmadılar. Arkadaşlar; Gazi Hazretleri mümanaat buyursalardı bu gün murakabeden bu kadar yüksek ifadelerle bahseden arkadaşlar hiç bir zaman vatanî vazifeyi yapamayacaklardı Yalnız bütün memleket bilir ve elbette milletin vekilleri çok iyi bilirler ki Gazi Hazretleri bu fırkanın teşekkülüne mümanaat etmedikleri zaman, yazdıkları mektupta, ben Cumhuriyet Halk Fırkasının reisiyim ve icap ederse fırkam ekalliyette kalırsa Reisi Cumhurluktan çekilerek ekalliyet fırkasının başına geçeceğim buyurmuşlardır. Efendiler; bunun manası o kadar bariz, o kadar sarihtir ki hiç şüphesiz bu kadar sene politikacılık yapan arkadaşlarımızın bunu anlamamasına imkân yoktur. Eğer aksini soyuyorlarsa o halde anlamamak için bir kastı mahsusları vardır.

Ali Fethi B. (Gümüşhane — Buyurduğunuz şey bana verilen cevabî, mektupta yoktur. Ekalliyet kelimesi yoktur, evvelâ mektubu okuyun da ondan sonra uzun mütalaalar yürütün.

Vasıf B. (Devamla) — Fethi Beyefendi mektupta yoktur dediler, fakat kendilerini çok sinirlendirmiş olan Yunus Nadi Beyefendiye yazılan mektupta da yok mudur Fethi Beyefendi

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Bana yazılan mektupta var mıdır Vasıf Beyefendi1?

Vasıf B. (Devamla) —Şu mektupta var, yahut şu beyannamede var, Gazi Hazretleri fırkası ekalliyette kalırsa onun başına geçeceklerini söylemişlerdir. Aksini iddia ediyorsanız lütfen söyleyiniz.

Rasih B. (Antalya) — İşlerine gelmediği için okumamışlardır.[52]

Vasıf B. (Devamla) — Arkadaşlar, Gazi Hazretlerine Halk Fırkasından çekil teklifini yapmak bilmiyorum ne dereceye kadar mümkündür ve kabildir. Çünkü elbette daha dün fırkamızın sakafı altında bizimle beraber bulunan arkadaşlar dünkü fırkalarının ve senelerden beri içinde yaşadıkları fırkanın nizamnamesini bilirler, bizim Cumhuriyet Halk Fırkası nizamnamesinde başta altı madde-i siyasiye vardır, ondan sonra da diğer maddeler bu maddeleri kongre kararı değiştirebilir, fakat Gazi Hazretleri çok haklı olarak her zaman olduğa gibi gayet dürbinane

[50]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 28
[51]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 28
[52]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 29

ISBN
978-605-7875-34-1

düşünerek nizamnameyi yaptıkları zaman nizamnamenin başına koydukları altı maddenin altına bir madde ilâve buyurdular ve dediler ki (bu mevadı esasiye hiç bir veçhile kabili tebdil değildir). Bu mevadı esasiyede hatırlarsanız cumhuriyettir, hakimiyeti milliyedir, lâyisizimdir, ve saire. Ayni zamanda bu maddelerden birinde deniyor ki Cumhuriyet Halk Fırkasının banisi ve reisi umumisi Gazi Mustafa Kemal Hazretleridir. Bu madde-i esasiye hiç bir veçhile değişemez. Arkadaşlar; Cumhuriyet Halk Fırkası kendi kendine teşekkül etti, toplandı düşündü taşındı, uzun uzadıya görüştü, münakaşalar yaptı ve nihayet içimizden reyi hafî ile Gazi Hazretlerini mi intihap etti? (Hadisattan çıktı sesleri) Hakikat burnudur % Efendiler, Cumhuriyet Halk Fırkası memleketi halâsa, zafere isal eden, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin imtidadıdır. Askerî zafer tahakkuk ettikten sonra, memleket düşman istilâsından kurtulduktan sonra, Gazi yüksek kafasında hazırladığı içtimaî ve idarî inkılâpları yapabilmek için siyasî bir teşekkülün, taazzuvun meydana gelmesini lüzumlu buldu ve Türkiye'nin her tarafında seyahatler yaptı, halkla yakından temas etti, seyahatlerinden sonra geldi Halk Fırkasını teşkil etti. Halk Fırkasının yaptığı eser onundur. Fırka onundur, fırkayı teşkil eden aza nasıl sonuna kadar ondan onun eserinden ve onun eserinin yaptığı tarihten ayrılmıyorsa bu yüksek ve şerefli tarihi yaratan Gazi Hazretlerinden nasıl ayrılabilir. Bu kadar sarih bir hakikate rağmen yeni fırkayı teşkil eden arkadaşlarımız mütemadiyen bu mevzu üzerinde efkârı umumiyede propagandalar yaptılar. Fethi Beyefendi bizzat bunu yaptı demiyorum, bunu biliyorum, fakat teşkilâtları bunu yapmıştır. Efendiler; bütün halk kütlelerini teşvik, tazip kelimeleri ile tehyiç etmek kudretine malik değildir. Bunu mahzur görmek lâzımdır. Teşvik, tazip, emir kelimeleri ile efkârı umumiyeye bu tarzda hitap edildiği zaman, efkârı umumiye zannediyordu ki Gazi Hazretleri bu fırkayı da istemiştir. Kanaati umumiye bu idi Efendiler. Fakat hakikat daima hâkimdir. Hakikati örtmek istemek çok müşküldür, ne yapılsa nihayet vakayı ve hadisat bunu bariz bir surette gösterir. Gazi Hazretleri yaptığı beyanatla bu hakikati tekrar ifade ettiği zaman memleket hakikî manayı anlamağa başladı. Fethi Beyefendi telâş buyurmasınlar. İzmir'e ilk defa gittikleri zaman, seyahat yaptıkları zaman gördükleri alkış devam etmiyorsa ve gördükleri alkışın manasının; bu intihabın neticesinde aksi tezahür etmişse Gazinin, fikrinin hakikatin memleket tarafından anlaşılması amil olmuştur. Bu nihayet akli selimin galebesidir. Arkadaşlar; sizi fazla yormak istemem, elbette Hükümetimiz Fethi Beyefendinin serdettikleri iddialar karşısında icap eden müdellel ve vesika müstenit cevapları vereceklerdir. Yalnız İzmir intihabatmda çalışmış bir arkadaşınız sıfatı ile yapılan ithamların, istinatların mahiyetini efkârı umumiye karşısında tebarüz ettirmeyi vatanî bir vazife telâkki ediyorum.[53] Muhterem Fethi Beyefendiden çok rica ediyorum, muhalefet lideri olmak kolay bir şey değildir. Çok sabra, çok metanete, çok sükûna ihtiyaç vardır. Muhalefet fırkası yapılmak istenildiği zaman uzun bir müddet bu murakabenin iyi yapılabilmesi için ekalliyette kalabilmek cesaretini göstermek lâzımdır. Hiç şüphesiz kendilerinde bu cesaret vardır. Yalnız istical edipte şu veya bu maksadı elde etmek için kürsüden söz söyledikleri zaman mahallî teşekküllerinin kendilerine yazdıkları her şeyi tamam inanmasın, çünkü o mahallî teşekküllerinin milletlerini mazur göstermek için tasni ettiklerine daima inanırlarsa bu izahattan tamamen anlaşıldığı veçhile çok fena bir vaziyete düşerler. Ben Fethi Beyefendiyi daima Millet kürsüsünde hakikati ifade ederken görmek isterim.[54]

Hayrettin B. (Balıkesir) — Efendiler, Serbest Fırkanın Muhterem Lideri Fethi Beyefendinin Balıkesir belediye intihabatma müdahale olduğu hakkındaki şikâyetleri dinledim. Bu hususta Halk Fırkası teşkilâtı müşteki vaziyette bulunması lâzım gelirken gariptir ki, Serbest Fırkanın Muhterem Liderini burada davacı mevkiinde görüyoruz.

Balıkesir belediye intihabı şu suretle cereyan etmiştir. Belediye meclisi mahza halka bir teşkilât olmak üzere intihap şubelerini beş muhtelif mıntıkaya ayırmıştır. Serbest Fırkanın Heyeti idaresi makamı vilâyete bir kıt'a arzuhal ile müracaat ederek intihap şubelerinin bu mevkilerden kaldırılmasını ve intihap encümeninin yeniden teşkilini talep ve dermeyan etmiştir. Mevzu şikâyet şu idi: Güya, intihap şubeleri Halk Fırkası nahiye şubelerinin yakınında teessüs etmiş ve intihap encümeni münhasıran Halk Fırkası teşkilâtına mensup olan zevattan terekküp etmiş vali bu istidayı alelusul belediye meclisine havale ediyor.

[53]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 29
[54]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 30

ISBN
978-605-7875-34-1

Belediye ve intihap Encümeni Reisi bu istidayı encümene ve intihap azalarına okuyor. Encümeni intihap azalan sinirleniyorlar. Kendilerinin tamamen kanunî bir şekilde teşekkül ettiklerini ve intihap şubelerinin ahkâmı kanuniyeye tamamen muvafık bir surette tefrik edildiğini ileri sürüyorlar ve mademki, Serbest Fırka kendilerine âdemi itimat dermeyan etmiştir, bunu izzeti nefis meselesi telâkki ediyorlar ve müttefikan istifa ediyorlar ve bu suretle belediyeyi yeni bir müşkülât karşısında bulunduruyorlar.

Belediye yeni intihap encümeni teşkili iztiran karşısındadır. Alelusul mahallata tezkereler gönderiyorlar Mahallat muhtarlar usul ve kanun dairesinde ikişer mümessil intihap edip gönderiyor, mümessiller huzurunda bu (60, 70) kişinin muvacehesinde kura çekilerek yeni intihap encümeni seçiliyor. Yeni intihap encümeni işe başladıktan sonra Serbest Fırka Heyeti idaresinin sırf arzusunu tatmin maksadı ile intihap şubelerini mıntıkalardan ilga ediyor ve yalnız belediyede kalmasını tahtı karara alıyor. Bu arzularının isaf edildiğinden şımaran Serbest Fırkacılar metaliplerini tevali ettiriyorlar. Bundan sonra intihap başlayacaktır. intihap başlamazdan bir gün evvel Serbest Fırka Heyeti idaresi makamı vilâyete ve encümen intihap reisine resmen müracaatla kanunen teşekkül etmiş bulunan ve intihap hakkı yalnız kendilerine ait olan intihap encümeni azalarına zamimeten ve fuzulî olarak hariçten, yani kendilerinden iki murakıbın encümeni intihap nezdinde bulundurulmasını talep ve iddia ediyorlar. Sokaklarda çarşıda, pazarda kanun isteriz diye bar bar bağıran Serbest Fırkanın erkân ve mensubini bu suretle gayri kanunî, fevkalkanun metalipte bulunuyorlar.

2 inci bir talepleri daha vardır; bu da intihap sandığının başında kendilerinden 2 muhafız nöbetçinin daimî olarak bulundurulması keyfiyetidir. Sokaklarda, çarşıda, pazarda kanun isteriz diye bağıran Serbest Fırkanın erkân ve mensubini intihap sandığının , Hükümetin ve kanunun tahtı emniyet ve sıyanetinde olduğunu ankastin unutarak milletin arasını ihtiva eden bir sandığın bir takım haydutların, bir takım eşkıyaların, serserilerin eline tevdi etmek istiyorlar.[55]

3 üncü bir talep daha vardır. Bu talep intihap sandığının başında kendilerinden kâtip bulundurulması keyfiyetidir. Encümeni intihap azası baştaki gayri kanunî olan iki talebi reddediyor. Kâtip bulundurulması meselesine gelince; kanun bunu encümeni intihabın ihtiyarına bırakıyor. Encümeni intihap diler hariçten kâtip bulundurur, diler bulundurmaz. Maahaza Serbest Fırka Heyeti idaresini tatmin maksadı ile kâtip bulundurmağa muvafakat ediyor. ister kâtip bulundurunuz, ister daktilo bulundurunuz, ister matbaa getiriniz diyor.

4 üncü bir talep daha var. Bu talep müddei umumidendir. Bunlar bir kıta arzuhal ile müddei umumiye müracaat ediyorlar ve pazartesi günü saat dokuzda belediye intihabatı icra edileceğinden sandığın temhir merasiminde bulunmak üzere vakti muayyende belediye dairesine teşrifiniz rica olunur diyorlar. Vazifesini çok müdrik olan müddei umumi bu hususta kendisinde bir sıfat ve salâhiyet olmadığını tebliğ ediyor ve taleplerini reddediyor. Ertesi gün saat dokuzda intihap başlıyor. Belediye heyetinin encümeni intihap ve halk huzurunda sandık muayene edilerek merasimi mahsusa ile temhir ediliyor ve intihap başlıyor. Reyler atılıyor. Saat (11) de başta Serbest Fırka heyet idaresi olmak üzere bir cemmigafir belediyenin önüne geliyorlar. Kanun isteriz, hürriyet isteriz diye bar bar bağırıyorlar. Velveleyi ayyuka çıkarıyorlar. Yani bir gün evvel reddolunan gayri kanunî taleplerini gayri kanunî surette akd olunan mitingi ile protesto ediyorlar. Bu gelen cemmigafir belediyenin etrafını zincir halinde ihale etmiştir. Eshabı ârâ bu zinciri yararak reyini istimal etmek fırsatını bulamıyorlar.[56]

Çünkü Serbest Fırkacıların maksatları esasen halkın reyini istimal ettirmemek ve intihabı işkâl etmektir. Selâmeti intihap tamamen münselip olmuştur.. Keyfiyetten vali haberdar oluyor. Alelacele belediyeye geliyor. Manzarayı görüyor. Serbest Fırka elemanlarını, heyeti idaresini nezdine celp ediyor. Şikâyetlerini, taleplerini dinliyor. Şikâyetlerinin, taleplerinin gayri kanunî olduğunu kendilerine ihtar ediyor ve dağılmalarını emrediyor. Dağılmıyorlar. Bu şekilde toplanma tecemmu kanunu ahkâmına mugayir olduğunu ve dağılmadıkları takdirde tecemmu kanunun ahkâmının tatbik edileceğini ihtar ediyor, yine dağılmıyorlar. Kahrolsun Hükümet diye bar bar bağırıyorlar. Valinin huzurunda kahrolsun Hükümet demek şanı edebe muvafık olmasa gerektir.

[55]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 30
[56]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 31

ISBN 978-605-7875-34-1

Vali bu defa bu cemaati polis kuvveti ile dağıtmak mecburiyetinde kalıyor, bunlar alelusul nara atarak yaşasın hürriyet, yaşasın Serbest Fırka, kahrolsun Hükümet diye bar bar bağırarak bu defa faaliyetlerini mahallâta inhisar ediyorlar. Kapı, kapı dolaşarak Cumhuriyet Halk Fırkasına rey verenleri tehdit ediyorlar. Rencide ediyorlar. Bunlar sokak, sokak dolaşarak kanun isteriz diyen bunlar, halkın en mukaddes hakkına tecavüz ediyorlar. Hürriyeti bizzat kendileri selbettikleri halde hicap etmeden sokakta, çarşıda, pazarda hürriyet isteriz, kanun isteriz diye bar bar bağırıyorlar. Cumhuriyet Halk Fırkasına rey verenlere boykot tatbik ediyorlar. Bu boykot elan Balıkesir'de kemali şiddetle berdevamdır. Düşününüz ki biz vatan düşmanlarına bile boykot tatbik etmedik değil etmedik.

Belediye umuru idare müdürü Haşim Beyden bir hafta mukaddem almış olduğum bir mektubun bazı fıkralarını müsaadenizle okuyacağım; hanemi tebdile mecbur oldum, çünkü her akşam kapımın önünde yaşasın serbestçiler, yaşasın Fethi Bey, kahrolsun Hükümet kahrolsun Halk Fırkası diye bağırıyorlar. Bu gürültüde bütün efradı ailem ve komşularım hastalanmışlardır. Şu halde bir vatandaş meskeninde mahrumu huzurdur. Bu gün meskenini terk eden bir vatandaş belki yarın terki diyar etmeğe mahkûmdur. Bundan sarfınazar ediyorum. Para ile adam kandırıyorlar. Encümen intihap azalarından Şeremenlizade Sıtkı Efendiyi Serbest Fırka azasından biri dükkâna çağırıyor, önüne 1500 lira koyuyor al bu sermayeyi diyor. Çekil bu Cumhuriyet Halk Fırkasından ve encümenden de istifa et diyor.^ Sıtkı Bey, ben akide ve imanımı para ile satan bedbahtlardan değilim cevabını veriyor. İzmirliler mahallesinin imamı Hoca Osman Efendiye 300 lira gönderiyorlar. Halk Fırkasından istifa et diyorlar, bu hoca efendi son derece fakir ve muhtaçtır. Fakat o ihtiyaç içinde olduğu halde zillete düşmek istemiyor. Bu | mazbut seciyeli hoca paralarını suratlarına fırlatıyor. Ben para ile imanımı değişmem diyor. İntihabın ikinci günü yine başta Serbest Fırka Heyeti idaresi olmak şartı ile bir cemmi gafir belediyenin önüne geliyorlar tezahürat ve nümayişte bulunuyorlar. Bu günkü tezahürat ve nümayiş bir gün evveline nispeten daha mütecavizanedir. Bin kişi tahmin edilen bu kafile on sekiz yaşından aşağı mektep çocukları hareketleri kanunen cürüm teşkil etmeyen belediye intihabile asla alâka ve münasebeti olmayan, gayri mükellefler, işçi kadınlar, müritler, müride leri, esnaf çırakları, amele.[57]

Ağaoğlu Ahmet B. (Kars) — Sefiller, perişanlar.

Hayrettin B. (Devamla) — Birde bunun yanında yine en ziyade nazarı dikkati celp edecek olan Balıkesir belediye intihabı ile asla alâkası ve münasebeti olmayan hariç vilâyetten, civar kazalardan sureti mahsusada celp ettikleri sabıkalılar, bir takım şakiler kollarının altında birer kama, bellerinde birer tabanca olmak şartıyla inkılâp yapacağız, dağa çıkacağız, silâhlarımız hazırdır diye bar bar bağırıyorlar. Bu zümre tezahürat alayına revnak ve kuvvet veren başlıca kesafettir. Bu günkü tezahürat biraz daha güçlükle dağıtılabilmiştir. Ondan sonra vali Serbest Fırka erkânını, elemanlarını nezdine celp ederek bu hareket tekerrür ettiği takdirde tecemmüat kanunu ahkâmı tatbik edileceğini ve dökülecek vatandaş ve masum kanından mesul olarak, müşevvik ve muharrik olarak kendilerini tanıyacağını ihtar ediyor ve bunu ihtar etmiş olmasına rağmen ertesi gün, yani intihabın üçüncü günü manzara tamamen iğtişaş, ihtilâl, anarşi vaziyeti andırıyor. Sanki vali, sen bize nasihat mı ettin, al senin nasihatine cevap kabilinden mahallâtta bir çok uygunsuz haller devam ediyordu. O gün sabahleyin erkenden mebus arkadaşlarımla beraber vaziyeti yakından: görmek ve tahkik etmek üzere Aziziye Mahallesine gittik, bir kahvede oturuyorduk, bu esnada Serbest Fırka elemanları kollarında beyaz şerit olduğu halde kapı kapı dolaşıyorlardı; vergi yok, yol parası yok, şeker bedava. Allah bizimle, peygamber bizimle, sakın Halk Fırkasına rey vermeyin, Serbest Fırkaya vereceksiniz, Halk Fırkasına verdiğiniz takdirde düşünün, bir kısım kadınları mürit ve müride leri bu civarda bulunan Ziya Bey Camisine doldurmuşlar; başlarına Uşakı tarikatı şeyhlerinden Yorgancı Şeyh Hasan namında ümmi bir adam bunlara direktif veriyor.

Bunu müteakip bir alay; geliyor, bu alayın başında Serbest Fırkanın şimdiki heyeti idare reisi olan zat bulunduğu halde kahrolsun Hükümet, kahrolsun Halk Fırkası, yol parası yok, vergi yok, ahali vergi vermeyeceğiz diyerek nizamı içtimaiyi yıkmağa matuf olan bu propagandalardan başka bu esnada Hükümetin şahsiyeti maneviyesine galiz küfürler, , şeni küfürler savuruyorlardı.

[57]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 31

ISBN 978-605-7875-34-1

Bu alay geçti gitti. Bu vaziyetten son derece müteessir olduk. Bu vaziyeti orada müşahede eden kırk elli kişi vardı. Mebus arkadaşlarımızla beraber bu kırk elli kişiyi aldık Hükümete getirdik. Vakit sabahleyin çok erkendi. Valiye telefonla haber verdik. Derhal Hükümete geldi. Biraz sonra da müddei umumî geldi. Vali ve müddei umumiye vaziyeti izah ettik. Müddei umumî yegân yegân elli kişinin ifadesini aldı ve halâ takibat devam etmektedir.

Mahallâtta hafız Hanımlar tarafından mevlidi şerif tilâvet olunuyordu. Bir takım softalar bozuntuları kapı kapı dolaşarak Allah bizimle, din bizimle, Peygamber bizimle; iman bizimle, Allah tarafına gelin, Peygamber tarafına geliniz gibi safsatalarla halkın akidesini tağşiş etmeğe çalışıyorlardı. Bu günkü tezahürata Hazreti Şalinin devesi gibi süslü develer de iştirak ediyordu. Arkadaşlarımızdan Antalya Mebusu Cemal Beyefendi bu manzara karşısında şu lâtife mevzuunu bulmuştu: Bu alay Serbest Fırka alayı değil, sürre alayı demişti de hepimiz gülüşmüştük. Vaziyet tamamen isyan ve anarşi halinde idi. Sokakta çarşı içinde, pazarda dağa çıkacağız diye bar bar bağıranlardan birine sükût ihtar eden Keçeci Memet Beyin göğsüne bu haydutlardan birisi tabancasını dayamıştı.

Bu genç çocuk haydudun bileğini büküp röververini elinden alıyor, diğer şakiler geliyorlar, tam silâh patlamağa ramak kaldığı sırada zabıta müdahale ediyor. Vaziyet tamamıyla anarşi ve isyandır. Hükümet; ciheti askeriyeden müzahir kuvvet istemeğe mecbur olmuştur. Kolordu Kumandanı Serbest Fırka elemanlarını nezdine davet ederek asker kuvveti istimal edileceğini ve vatandaş kanı döküldüğü takdirde bundan mesulsünüz diyerek kendilerini aklı selime davet ediyor, bunlar cevaben diyorlar ki, biz ipin ucunu elden kaçırdık ve vaziyete hâkim olamıyoruz. Kemali acz ile itirafta bulunarak siz bilirsiniz diyorlar. Bu vaziyete Şururi Bey şahit olmuştur. Öyle mi Şururi bey[58]

Ali Şuuri B. (Balıkesir) — Doğru. Hayrettin B. (Devamla) — Biz ipin ucunu elimizden kaçırdığımız dedikleri zamanda vaziyetin vahameti bir kat daha artmış oluyordu. Maalesef bu anarşi Serbest Fırka namı altında cereyan ediyordu. Bu isyanın hedefi nereye müteveccihti. Bunu anlamak lâzımdı. Hacıya Kâbe'den, dervişe tekkeden, sarhoşa meyhaneden, softaya medreseden, cahil ve mutaassıp insanlara şapkadan, festen, sarıktan, köylüye, esnaf ve tüccara vergiden bahsetmek ve her nabza ayrı ayrı şerbet verilmek suretiyle halkı bir nokta etrafında toplamak istiyorlardı. Bu hiç bir zamanda siyasî bir fırka vaziyetinde değil, bir anarşi teşkilâtı idi. Köylüler akın akın dükkânlarda fes arıyorlardı. Belediye önünde tezahürat icra edilirken softa bozuntuları din kurtuluyor diyerek vecde gelip ağladıkları saklanacak gizlenecek hakikatlerden değildir. Bu vaziyet karşısında vali, kolordu kumandanı, fırka müfettişi, mebuslar ve bir de sabık mebus arkadaşımız Halk Fırkası dairesine çıktık. Vaziyeti uzun uzadıya tetkik ettik. Vali ve Kolordu Kumandanı ; tahrikat, irtica tahrikatıdır dediler. Hakikat ta bu idi. Gerçi kahraman yurdumun vatanperver, yüksek seciyeli kahraman halkı, hiç bir zaman irtica hissi ile meşbu değildir. Olmamıştır. ve olamaz. Fakat halkın ananevi telâkkileri üzerinde işleyen, oynayan, cahil ve taassubu istismar etmek isteyen ve bu suretle çıkacak meşum vakalardan ihtiraslarına, süflî emellerine bir kâr çıkarmak bir menfaat payı ayırmak isteyen, imanı bozuk bazı erbabı dalâlet; halkın akidesini bozmağa, ifsat etmeğe çalışılıyordu. Bu vaziyet yalnız Balıkesir'e münhasır değildir. Eğer sabır ve tahammülünüzü sui istimal etmiş olmazsam bunu ispat edecek daha canlı misaller arz edebilirim. Bir gün Balıkesir'de bulunuyordum. Bandırmanın Manyas Nahiyesinin Eski Manyas köyünden Arabacı İbrahim Ağa namında bir tanıdığıma rest geldim. Niçin geldin dedim? Bir iş için geldim, sizi de görmek istiyordum dedi. Beni görmek istiyorsan gazete idarehaneme gel, orada görüşürüz dedim ve geldi. Sizden bir şey rica edeceğim Fakat çekiniyorum, korkuyorum dedi. Neden dedim: Biz seninle beraber kan ve can arkadaşlığı yaptık. Neden çekmiyorsun dedim. Sana itimadım var, söyleyeceğim dedi. Allah Peygamber aşkına şu Kuranı kaldırmayın dedi. Bu vaziyet karşısında hayretler içinde kaldım, İbrahim Ağa sofu değildir. Fakat hakikî dindar, namuslu bir adamdır. Aklı başındadır. Kolay kolay iğfal ve ıdlâl edilemez. Fakat nasıl ve ne suretle iğfal edildiğine hayret ettim. Bu arkadaşımla mücadelei milliyede halife ordularına karşı beraber çalışmıştık. Arkadaşımı ikna etmek için tam bir. saat uğraştım, inandın mı dedim. İnandım dedi.[59]

[58]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 32
[59]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 32

ISBN 978-605-7875-34-1

Fakat eminim ki bana da inanmadı ve selametledim 'gitti. Bir gün Ayvalıktan geliyorum, yolda şose üzerinde çalışan^ bir kısım, halk toplanmışlar görüşüyorlardı, merak ettim. Çünkü amele üzerinde de tahrikât yapılıyordu. Ne görüştüklerini anlamak istedim, otomobili durdurdum. Sigara yakmak bahanesi ile kendilerinden bir kibrit istedim. Sigaramı yaktılar, kendilerine de birer sigara verdim. Sonra içlerinden birisine adını sordum.

Adın nedir dedim.

Ahmet Çavuş dedi.

Askerlik yaptırımı- dedim.

Yaptım dedi. Buraya ne için geldin1?

İş aramak için geldim,

Köye gideceğim dedi.

Öyle ise seni götüreyim dedim.

Allah razı olsun dedi ve otomobile bindi. Ben yalnızdım, otomobil sarsmaması için şoförün yanında oturuyordum. Otomobil fırka müfettişi Cemal Beyin otomobili idi. Yolda Ahmet Çavuş bana sordu:

Sen nerelisin dedi.

Taşralıyım dedim.

Ne yapıyorsun dedi.

Ben siyasî işlerle meşgulüm. Fırka teşkil ediyorum dedim.

Sen Serbest Fırkayı teşkil ediyorsun dedi. Evet Serbest Fırkayı teşkil ediyorum dedim.

O halde ben de sizlerdenim dedi.

Nasıl dedim, köyünüzde teşkilât yapıldı mı? Evet dedi, hoca geldi kürsüde vaiz etti, teşkilât tamamdır dedi.

Acaba bizim hocaya tembih ettiklerimizi hoca size söyledi mi dedim. Evet dedi hepsini söyledi, şapka kalkacak, fes giyilecek, sarık gelecek, yeni yazı kalkacak dedi. "öyleyse aferin hoca efendiye dedim. İyi söyledi; bu köy bir çepni köydür. Bunlar Alevidirler, bu esnada münakaşa cereyan ederken Burhaniye'ye yaklaşmıştık. Şoför Sadi Efendiye yazı ile yazdım hoca kimdir ve nerede söylemiştir. Bunu bir az daha tahkik et dedim.[60] Ben Burhaniye'de idim, arkadaşlarla iki saat kadar görüştüm, tabii beni orada tanıyanlar vardı. Ahmet Çavuş ta o esnada kahveye girmiş, kahvedekiler de Hayrettin Bey geldi diye aralarında görüşmüşler. Ahmet Çavuş bu Hayrettin Bey kimdir diye kahvedekilere sormuş, onlar da vilâyetin mebusudur demişler. Ahmet Çavuşun gözleri fal taşı gibi açılmıştır. Adette Ahmet Çavuşu yine otomobile aldım. Edremit'e gidiyordum, Ahmet Çavuş bana yolda dedi ki: Sen bizim mebusumuzmuşsun? Ha şunu bileydin dedim. Gel şimdi ciddî görüşelim dedim, Ahmet Çavuş! sen Alevisin, benim de Alevilere karşı muhabbetim vardır dedim. Aleviler dar düşünceli insanlar değillerdir, Sen şapkadan ne zarar gördün dedim.

Efendim şapkadan bize hiç bir zarar yok dedi. Biz bunu abadan kebeden de yapıveriyoruz. Biz işçi insanlarız, bizi güneşten muhafaza ediyor dedi.

Hocalara aldanmışsın dedim, hayır efendim aldanmadım dedi, peki yeni yazıdan sana ne zarar geldi? Eski Arap harflerini bilir miydin?

Hayır, bilmezdim dedi. Peki, yeni yazıyı öğrendin mi dedim, az çok öğrenmeğe başladım dedi. Yeni yazı sizi Arap yazısının esaretinden kurtarmak ve sizi okutmak şerefine nail etmek ve haklarınıza sahip kılmak için kabul edilmiştir. Binaenaleyh sizin taassubunuz nedir; dedim

Efendi \ biliyoruz ama ne yapalım dedi, peki siz köyünüze böyle kaba softaları sokmazdınız. (Bunlar hakikaten ramazanda cerre çıkan cahil hocaların parasını peşin verip savarlardı).

Bu cahil softayı köyünüze nasıl soktunuz dedim? Demek ki softalar artık giremedikleri yerlere kadar giriyorlar ve işliyorlar. Bunlar hakikattir.

Dursun Beyde belediye intihabı icra edilirken birden bire bir irtica tahrikâtı başlıyor, bunun esbabını araştırdım. Yetmiş yaşında bir hoca, müddeti ömründe hiç bir belediye intihabına iştirak etmemiş hasta ve yatalak olduğu halde sedye ile belediyeye getiriyorlar. Belediye azasından biri:

[60]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 33

ISBN 978-605-7875-34-1

hoca efendi! Sen ne için rahatsız oldun, biz gelir senin reyini alırdık. Diyor. — Hayır, evlâdım bunda ecir ve sevap var diyor. Ne için hoca efendi? Oğlum din kurtuluyor, Hoca efendi din battı mı? Senin aklın ermez diyor. Sandık başına geliyor. Bir elinde teşbih; bir elinde rey pusulası, "euzübillâhi mineşşeytanirracim, bismillâhirrahmanirrahim", din ve şeriat namına diyerek reyini atıyor. Sonra bunun esbabını araştırdık.

Meğer Serbest Fırka Teşkilâtı Kâtibi Umumisi İbrahim Süruri Efendinin pederi Şeyh Halil Efendi, namı diğeri Kadınlar Şeyhi bu sıra buraya gelmiş ve derhal medrese kaçkınlarını, tekke mensuplarını yakalamış din namına propaganda yapıyor.[61]

Rifat B. (Zonguldak) — Bu Şeyh Efendi kimdir?

Hayrettin B. (Devamla) — Şeyh Halil Efendi Bursalı Dağıstanî Halil Efendinin halifesidir. Şeyh Hacı Ahmet Efendinin Balıkesir ve havalisinde muntazaman caizelerini toplamağa memurdur. Bu adam kendi şeyhinin paralarını zimmetine geçiriyor, dolandırıyor. Bunun üzerine kendi şeyhi bu adamı aforoz ediyor. Şeyh Halil Efendi bundan sonra kendi kendine icrayı sanat ediyor. Belli başlı müritleri kadınlardan ibarettir . Söylemeğe teeddüp ediyorum. Kendisine saf ve cahil kadınlar huzurunda Allahlık isnat eder ve kadınların iffetini kendine mubah addetmeğe kadar ileri gider, hattâ tanıdıklarımdan bir hanım bunu hakikî bir şeyh zannederek kendisine intisap eder. Bunun ayrıca avcıları vardır. Bu avcılar vasıtası ile kendisini propaganda ettirir. Bu adam bir gün bu kadının iffetine tecavüz ediyor, zavallı kadın, "alçak herif ben seni hakikî bir şeyh, mürşit zannederek eteğine yapıştım."[62]

Sen ise benim iffetime, namusuma tecavüz ediyorsun» diyor; kadın fenalaşıyor, sinir ve asabı buhran içinde olarak eve dönüp ölüyor. Bu kadın bütün servetini bu şeyhe yedirmiştir. Bunu Balıkesir'de bilmeyen yoktur ve bunun misali çoktur. Şeyh Halil Efendi Mücadele-i Milliye zamanında Balıkesir Yunan işgali altında iken oğlu İbrahim Süruri Efendi ile birlikte belediye rüsumlarından bazılarını iltizam ediyorlar. Yunan kumandanını her hafta evine davet ederek ve her hafta muntazam ve mükellef ziyafetler vermek suretiyle dostluk tesis ediyor ve Yunan kuvvetine istinaden belediyenin parası olan yedi bin beş yüz lirayı vermiyor. Bu mesele halâ Mahkeme-i temyizdedir. Oğlu İbrahim Süruri Efendi bu günkü Balıkesir Serbest Cumhuriyet Fırkası Kâtibi Umumisidir. Yunan işgali zamanında Yunan kumandanına evlerinde verilen ziyafetlerde hizmet ediyor. Emsali ise cephelerde namusu milliyi müdafaa ediyor. Bu çocuk zaferi idrakten iki ay evvel İstanbul'a gidiyor. Bu esnada Yunanlılar Balıkesir'den kuş uçurmuyorlar; bahusus Türk gençlerine asla İstanbul'a müsaade etmiyorlar. Bu çocuk Yunan kumandanının müsaadesi ile İstanbul'a geliyor ve İstanbul'dan Ankara'ya bir mektup yazıyor. Bu mektupta ben vatan hizmetine koşacağım, beni Ankara'ya aldırın diye o zamanki Mebus arkadaşlardan birine mektup yazıyor. Bunu samimî zanneden o zat ta bunu Ankara'ya aldırmağa delâlet ediyor ve İbrahim Süruri Ankara'ya geliyor. Bunu müteakip İstanbul'da ki hemşeriler İbrahim'in Ankara'ya casusluk maksadı ile gittiğini yine bu Mebus arkadaşa yazıyorlar. Mebus Bey bu çocuğun hareketinden şüpheleniyor. Çünkü Yunanlılar bu sırada casusluk için her vasıtaya müracaat ediyorlar ve casuslukta öteden beri şeyhler ve din perdesi altında yürüyenler en güzel vasıta olarak istimal edilir. İbrahim Süruri Ankara'ya geliyor. Bir müddet sonra da pederinden de İbrahim Süruri'ye bir mektup geliyor, fakat bu mektup kendi eline geçmiyor. Mebus Beyin eline geçiyor.[63]

Bu mektupta deniyor ki, İki yüz bin burada alacağımız var, üç yüz bin de orada alacağımız olduğu söyleniyor. Acaba kabili tahsil midir, kabili tahsil ise bize iyi bir sermaye olur. Bunun manasını izah etmeğe hacet yoktur. Çünkü o zaman Yunan ordusu iki yüz bin, Türk ordusu da Yunanlılarca üç yüz bin tahmin olunuyordu. Şimdi vatan hizmeti ile meşgul olan bir insanın iktisadî işlerle münasebeti nedir ve hiç münasebetleri olmadığı bir memlekette bunların ne alacağı, vereceği olabilir? Bunların remiz olduğu muhakkaktı. O zaman Müdafaa-i Milliye Vekâleti kalemi mahsus mülhakı bulunuyordum. Aldığım emir üzerine bunun harekâtını takip ve kontrole memur edildim. Bu çocuğu o zaman cepheye göndermediler, zannederim Konya'ya göndermişlerdi. Aradan çok geçmeden zaferi idrak ettik, artık zafer neşesi ile İbrahim Süruri Efendi ile hiç bir kimse alâkadar

[61]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 33
[62]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 33
[63]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 34

ISBN 978-605-7875-34-1

olmadı. İbrahim Sürüri Efendi işte budur. İşte Muhterem Beyefendiler vakayı asla tağyir ve tahrif etmeyerek ve Meclisi Âliye İrası kelâl etmemek için yüzde bir ihtisar etmek suretiyle söylüyorum. Şimdi Serbest Fırkanın Muhterem Lideri Fethi Beyefendiden soruyorum. Bu evsafını arz ettiğim eşhas gibi Balıkesir Serbest Fırka heyeti idaresinde daha bir çok eşhas vardır..

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Kimdir?

Hayrettin B. (Devamla) — Bunların esamisini burada söylemek istemiyorum . Çünkü eşhastan bahsetmekten içtinap ediyorum.

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Mütemadiyen şahıslardan bahsettiniz, eşhastan başka hiç bir şeyden bahsetmediniz.

Hayrettin B. (Devamla) -T- Sordular da söylediler de onun için söyledim.

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Yine soruyorum, vatan hainleri kimdir?

Reis — Şahsiyetten bahsetmeyiniz.

Ali B. (Afyon Karahisar) — Reis Paşa! Mebus, mebusa sual sormak hakkını haiz değildir.

H**ayrettin B**. (Devamla) — Muhterem Serbest Fırka Liderinden soruyorum.

Nuri B. (Kütahya) — İşte soruyor ya:

Ali B. (Afyon Karahisar) — Umumî bir sözdür.

Hayrettin B. (Devamla) — Bu evsaf arz ettiğim eşhası acaba Serbest Fırkanın erkânından mı addediyorlar? Ve isyan ve anarşi hareketinin önüne geçmek için Hükümetin ittihaz ettiği tedbiri muvafık bulmuyorlar mı? Eğer bu eşhası serbest Fırka erkânından addediyorlarsa şeyh mürit, müridedcn ibaret bir kütlenin ilk hedefi telini bir gün Fethi Bey olacaktır. Çünkü Fethi Beyin seciye ve mefkûresi ile bunların mefkûresi beraber değildir. Bunlar bir noktaya kadar Fethi Beyle beraber gideceklerdir. Eğer Hükümet bu isyan harekâtının önüne geçmemiş olsa idi Fethi Beyefendiyi bu gün bu sakafı muallâ altında görmeyecektik. Arkadaşlık şerefinden belki mahrum kalacaktık. Bu hareket memleketin başka tarafına sirayet etmiş olsa idi bundan vatan çok muzdarip olacaktı.[64]

İbrahim Süreyya B. (Kocaeli) — Onu beceremezler.

Hayrettin B. (Devamla) — Ne garip tecellidir ki Fethi Beyefendi istemeyerek benimsediği bu eşhası halâ elde tutmakta Israr etmektedir. Gerek Büyük Dâhimizin eseri ilhamı olmak ve gerek şahsî kanaatlerimiz itibariyle hepimizde Serbest fırkanın yaşamasını candan arzu edenlerdeniz. Bunu gerek kalemimizle dilimizle her zaman her yerde izah ettik, fakat biz karşımızda hiç bir zaman Serbest Lâyık Fırkayı görmedik, çok aradık karşımızda daima Serbest Fırka firması altın da bir anarşi ocağı gördük. Yaşasın Gazi Hazret'leri, arkasından kahrolsun Halk Fırkası. Bu demektir? Gazi Hazretlerinin bizzat kendi eserleri kendi yarattığı bu fırkaya kahrolsun demek hakikat ile istihza etmek demek değildir de nedir. Bunun asıl manası hedefi nedir?

Beyefendiler; biz Serbest Fırkanın hiç bir zaman mahvını temenni etmedik, Serbestçiler mütemadiyen kahrolsun Halk Fırkası dediler. Fakat onların bu temenni ve duaları ne kadar imtidat ederse etsin Halk Fırkasının Ömrü de o kadar uzun olacaktır. Halk Fırkası bu vatanla ve sevgili Gazisi ile beraber ebediyen yaşayacaktır.

Muhterem arkadaşlar; Bu arz ettiklerim hep hakikattir. Üç yüz on dört arkadaşım bu sözlerimi tahkike mezundur.

Eğer maruzatımda hilafı hakikat bir şey çıkarsa hakkımda verilecek hükmü Meclisi Âlide Serbest Fırkayı teşkil eden arkadaşlarımın yüksek ve temiz vicdanlarına terk ediyorum.

Fethi Bey Efendiden burada bir sualim daha vardır. Fethi Beyefendi bu işi ya başarmağa muktedir olmadılar veyahut bu anarşiye ankastin müsamaha ettiler. Bu iki şıktan hangisinin varit olduğunu izah etmelerini kendilerinden rica ederim. Mehaza Fethi Beyefendinin yüksek vatanperverliğinden, yüksek zekâsından, yüksek irfanından bunun ikisine de ihtimal vermiyorum. Amma benim endişemi izale etsinler.[65]

Zamir B. (Adana) — Muhterem arkadaşlar; bu kürsüye çıkan arkadaşlarınız size uzun uzadıya malûmat verdiklerinden dolayı bendeniz bu hususta bir şey söylemeyeceğim. Yalnız Adana

[64]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 34

[65]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 35

ISBN 978-605-7875-34-1

hakkında bazı malûmat vardır ki bunu Heyeti Celilenize arz etmeği faydalı buldum. Meclisin fevkalâde içtimaında hazır bulundum. Bilâhare Adana'ya hareketle vasıl olduğumuz zaman belediye intihabının en hat bir devresi idi. Her iki fırka rey almak için azamî bir surette sarfı mesai etmekte bulunuyorlardı. Muhterem arkadaşlar; Adana halkı memleketini vatanını çok sever, bilhassa vatanî işlerde yapmış oldukları fedakârlıkları hepiniz bilirsiniz. Çok hassastırlar. Mallarını; kanlarını, canlarını feda etmekten asla çekinmezler. Hele istiklâl harbinde ve vatan mücadelesinde yapmış oldukları fedakârlıklar Türk tarihine altın kalemle yazılacak hatıralar bırakmıştır. Kırk kişi ile dünyanın kuvvetli tanınmış olduğu taburlarını esir etmişlerdir. Maalesef arkadaşlar bu kadar yüksekliye ve kabiliyetli olan bu güzel yurtta maalesef, tabiat her güzelin bir çirkin huyu her gülün bir dikeni olduğu gibi bu güzel yurtta da bazı şahıslar vardır. Bu şahıslar menfaatperesttir. Bu şahıslar yalan söylemekten, araya nifak sokmaktan ve masum halkımızı iğfal etmekten korkmazlar. Çünkü bunlar bulanık günleri intihap eden insanlardır. Her fırsattan, her vesileden istifade etmek suretiyle masum halkımızı iğfal etmek istemişlerdir ve bu suretle mütemadiyen uğraşmışlardır ve uğraşmaktadırlar. Muhterem arkadaşlar; Serbest Fırkanın Adana'daki teşekkülü başka yerlerde olduğu gibi Adana'da da hiç bir kayduşarta tabi olmamıştır. Fırkalarına aldıkları adamlar içinde fena adamlar var mıdır, yok mudur diye bir kere tetkik zahmetini ihtiyar »etmemişlerdir. Arkadaşlar; Adananın civar mahallelerinde ve yakın köylerinde yaşayan Arap vatandaşlarımız vardır. Bunlar Mısırdan İbrahim Paşa zamanında gelmişlerdir.[66]

Besim Atalay B. (Aksaray) — Arap vatandaş yok Türk vardır.

Zamir B. (Devamla) —Bunlar bahçecilik, sebzecilik, çiftçilik yaparlar, Türklerle beraber güzel geçinen, çalışkan ve kardeş gibi samimiyet gösteren hakikî vatandaşlarımızdır. Arkadaşlar; yine ayni ırktan bir avukat, ismini söylemeyeceğim. Çünkü mahkemeye verilmiştir. Mekteplerimizde tahsil görmüş bir avukat, bu avukat Arap vatandaşlarımız içinde Halk Fırkası aleyhine Hükümet aleyhine propaganda yaparken yakalanmıştır ve yaptığı propaganda da diyor ki: siz Serbest Fırkaya rey vermelisiniz; çünkü bu adam ayni zamanda Serbest Fırkanın Adana'daki ileri gelen azasıdır. Diyor ki siz. reyinizi Serbest Fırkaya veriniz, eğer böyle yapmazsanız biliniz ki Halk Fırkası sizi sürecektir, ismet Paşa sizi kesecektir. Arkadaşlar; bu nasıl propaganda, bu doğrudan doğruya vatandaşlar arasına kundak sokmaktan başka ne mana ifade eder ve bu adamlara nasıl kapı açılabilir? Ve Serbest Fırkada nasıl yer bulur. Sorarım Fethi Beye, acaba bunlara kapı açmağı memleket için faydalı mı görüyorlar? Bittabi bu adam yakalanmış, Cumhuriyet mahkemesine sevk edilmiştir. Adalet orada tecelli edecektir. Kezalik arkadaşlar; sebze pazarında bir şahıs sandalyeye çıkarak demiştir kifne duruyorsunuz halk hâlâ mı bu hükümete itimat reyi verecek? Bunlar sizi kesecektir, asacaktır diyor. Tabii bu da yakalanıyor ve mahkemeye sevk ediliyor sorarım. Bunları Hükümet yakalamakla gayri kanunî iş mi yapmıştır yoksa vazifesini mi yapmıştır? Bu bir zulüm müdür? Yoksa Türk milleti için hiçte şerefli olmayan bu hareketleri menetmekle kanunî vazifesini mi yapmıştır? Yoksa kanunu muhafaza eden teşkilâtımız bununla alâkadar olmayacak mı idi? [67]

Efendiler; Bir de mazbata meselesi vardır: Adana'dan birçok imzalı bir mazbata gelmiştir ve bunu muhterem lider Fethi Bey bir vesika olarak. Hükümete ibraz etmiştir ve buna pek ehemmiyet vermiştir. Yalnız Fethi Beyefendinin biraz şöyle hatıratını maziye irca buyurmasını rica eylerim. Kendileri ikinci devrede Dâhiliye Vekâletinde bulunuyorlardı ve o zaman intihabı kendisi idare ve nezaret ediyordu, ortada yalnız Müdafaa-i hukuk teşkilâtı varken Adana'da yine bir vaka olmuş ve bir sandık kaçırılmıştı.

Müntahibi sani intihabı esnasında mıntıkanın birisinde arz etmiş olduğum hilkatteki şahıslardan bir kaç kişi masum halkımızdan bir kısmını iğfal ederek cemigafir halinde rey sandığına hücum yapılmış jandarmanın elinden silâhı alınarak intihap heyetinin elinden sandık cebren alınıp kaçırılmıştır. Ancak bir kaç gün sonra o mıntıkada intihap yapabilmek mümkün olmuştur. Tabii Hükümet ahkâmı kanuniye dairesinde takibata başlamıştır. Kanunun pençesinden kurtulamayacağını anlayan bu kütle derhal bir çok imzalı mazbata tanzim ederek başta Gazi olduğu halde bütün makamalara telgraf iyen Hükümetten, jandarmadan; polisten ve reylerini serbest

[66]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 35
[67]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 35

ISBN
978-605-7875-34-1

vermekten men ve tazyik edildiklerine dair uzun yazılarla şikâyetlerde bulunmuşlardır. Eğer Fethi Beyefendi elyevm vesika olarak getirmiş oldukları bu yeni mazbatayı bitaraf göz ile görselerdi ve ufak bir tetkik yapmak lutrunda bulunsalardı vekâleti zamanında gelen mazbata imza sahiplerinden birçoğunun imzalarını bu mazbatada görmüş olacaklarından vaziyeti tamamen kavrayacaklar ve bunu da bir vesika olarak Heyeti Celilenize getirmemiş olacaklardı.

Efendiler; Serbest Fırkanın mürevvici efkârı olan bazı gazeteler vardır, belki Fethi Beyefendi bu gazeteler bizim gazetelerimiz değildir; diyeceklerdir.

Fakat arkadaşlar bir gazetenin sahibi; muharriri, müdürü bir fırkanın ileri gelen azası meyanında bulunursa bu gazeteye o fırkanın mürevvel efkârıdır demek lâzımdır, zannederim.

Memleketimizde de böyle bir gazete vardır. Adana'ya gittiğimiz zaman, diğer mebus arkadaşlarımız ile tabii fırkamızın kazanmasını temin için lâzım olan irşadatta bulunuyorduk. Efendiler; bu gazetenin birinci gün yazdığı yazı «ey muhterem halkımız; mebuslar size baldın çıplak diyorlar, ahlaksız diyorlar, ikinci gün ayni bu sütunlarda, mebuslar size çirkef diyorlar, çamur diyorlar, üçüncü gün yazdığı yazıda diyor ki: ey muhterem halk, mebuslar beş yüz lira maaş alıyorlar, karınlarını şişiriyorlar, bunlar mideleri ile merbut insanlardır.[68]

Efendiler; bu mebuslardan bu çirkef tabirini kullanan kimdir? İsim tasrih etmek lâzımdır. Bütün heyeti umumiyenin muhterem ve yüksek olan şahsiyeti maneviyesine hürmet etmeyerek itham altında koymak sureti! e lâkırdı söylemek muvafıkı izahmıdır? Huzurunuzda tekrar ediyorum ağzımdan böyle bir kelime çıkmamıştır, ve çıkmayacağı gibi Heyeti Celilenizi de bu sözden tenzih ederim, ne olurdu; Fethi Beyefendi Serbest Fırkanın mürevvici efkârı olan bu gazeteyi okuduğu vakit bir az nasihat verse zannederim ki daha büyük bir hizmet yapmış olurdu. Efendiler her fırkanın propaganda yapmak hakkıdır ve bu hakkı kemali hürmetle biz kabul ederiz. Fakat bu propaganda bir vatandaşı diğer vatandaş aleyhine tahrik etmek memlekette şuriş çıkarma mahiyetinde olursa, insaf ile düşünelim, buna propaganda demenin manası kalır mı? Hükümet Adana'da müdahale etmiştir ve halkı tazyik etmiştir. Vatandaşları reylerini istimal etmekten menetmiştir deniyor. Efendiler, intihabatta böyle bir şey olmamıştır. Bilakis erbabı haysiyetin reylerini kemali serbesti ile vermek için Hükümet tedbir almıştır, eğer Hükümetin bu tedbiri, bu idaresi olmasa idi emin olunuz ki birçok hadiselere bu güzel memleketimiz sahne olacaktı ve bir çok evlerde matemler tutulacaktı, bir hadiseye meydan verilmemiş ise Halk Fırkasının siyasî terbiyesine ve Hükümetin basiret ve tedbirine teşekkür etmeliyiz.[69]

Rasih B. (Antalya) — Muhterem arkadaşlar, Fethi Beyefendi beyanatta bulunurken Antalya intihap encümenlerinin istifasını mevzubahis etti. Sözüme başlamazdan evvel bu noktayi 'tavzih edeceğim. intihap encümenlerini benim istifa ettirdiğimi söylediler ve bir iki saat sonra yine benim vazifeye koyduğumu söylediler. Ümit ederim ki Fethi Beyefendi bu kadar çok atlamasın, çok atladı. intihap mücadelesi başladığı zaman ben Ankara'da idim. Söylediklerinizhep bu gibi ise çok atladınız Fethi Beyefendi. Arkadaşlar; belediye intihabı başladığında iki fırka karşı karşıya gelecek, hakikaten bu fırkanın birçok esasları olacak, onunla mücadele edilecek zannında, vehminde bulunduk. Hâlbuki karşımıza bir fırka çıkmadı. Karşımıza memleketi anarşiye, ihtilâla, halkın ve memleketin dâhilî emniyetini tehlikeye sevk edecek bir propaganda çıktı. Arkadaşlar, affınıza mağruren, Büyük Meclisin affına mağruren, şunu da arz edeyim ki Fethi Beyefendi hâlâ vaziyeti görmemiştir. Memleketi Fethi Beyefendinin görmemezliğine feda edemeyiz. Hariçteki fırka teşkilâtı değil, daha fırka teşkilâtına başlarken büyük bir nezaketsizlik yaparak işe başlamıştır. Gazi Hazret! erile aranızda o kadar fazla münasebat vardır ki hiç olmazsa Gazi Hazretlerinin muhterem ismini bu suretle sui istimal ettirmeyecektiniz. Arkadaşlar, size bir resim göstereyim: Bakınız. Gazi ile Fethi Bey bir arada, altında (S. O. F.) .... Teşkilâta bu suretle muvaffak olmuşlardır. Zannederim Fethi Beyefendi bunun manasını çok iyi takdir buyururlar. Onun için fazla izah etmeyeceğim. Efkârı umumiye hükmünü verecektir. Arkadaşlar; Antalya'da teşkilât başlandığında orada kendilerini temsil eden Burhanettin Bey bir iki nutuk ile işe başladı, nutuklar her yerde olduğu gibi tamamen halkı Hükümet aleyhine ve nizamı içtimaî aleyhine tahrik mahiyetinde idi. Bütün nutukların esası budur. Bu fırkanın esası memlekette sükûnet namına bir şey bırakmamak, halkı

[68]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 36
[69]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 36

ISBN 978-605-7875-34-1

şaha kaldırmaktır. Fakat bunların belediye intihabatı için yapacak propagandalarla alâka ve münasebeti olsaydı pekâlâ derdik.[70] Bir misal ile bu vaziyeti teyit edeyim: intihap başlamazdan bir kaç gün evvel o zevat yine nutuklarını söylediler ve tahrikât yaptılar.

Bir akşamüstü polisin kahvesini kapattığı (Toraman) isminde birisini buluyorlar, polis bu adamın kahvesini, kahveyi kumarhane haline getirdiği için kendi nizamnamesine tevfikan kapatmıştır. Bu adamın bu teessüründen istifade ederek içiriyorlar ve bir arabaya bindiriyorlar. Çarşıyı dolaştırıyorlar, Hükümet yıkılacaktır, şöyle olacaktır, böyle olacaktır diyorlar. Çarşı dolaşıldıktan sonra Hükümet binasına geliniyor, bu binayı yıkacağız, yıkacağız, yıkacağız diye bağırıyorlar. Hükümet binasının iki cephesini dolaşıyorlar; polis bunu yakalıyor; tahkikat devam ediyor; tahkikat devam ederken Fethi Beyefendinin oradaki mümessilleri hemen geliyorlar. O adamcağızda ifadesinde demiş ki, beni bu suretle şevkettiler. Şimdi arkadaşlar; bu bir vakadır. Tahrikin mebdei budur ve bu suretle başlanıyor bu suretle işe başlamak bir siyasî fırka işi midir, yoksa hakikaten halkı anarşiye tahrikmidir.

Propagandalar bu intihabat esnasında, Heyeti Celilenin malûmudur ki, bütün vilâyetlerde ayni sekil ve ayni mahiyette cereyan etmiştir. Demek ki muntazam bir yerden idare edilmiştir. Propagandanın bu işle meşgul olan bir yeri var demektir. Fakat yapılan propagandalar maalesef Fethi Beyefendinin iddia ettiği gibi Cumhuriyet esaslarına istinat eden propagandalar değildir. Propagandalar doğrudan doğruya bir kısmı anarşiye, bir kısmı irticaa istinat ediyor; vakıa şöyle bir şey söylediler: Propagandada ahlâk mevzubahis olmaz, fakat zannederim bu söz, bu fikir haricî propagandaların vasfı olabilir, haricî propaganda bu suretle tavsif edilebilir. Fakat dahilde kardeşler arasında yapılan propagandalarda bu vasıf zannetmem ki kullanılsın, fakat arkadaşlar; yapılan propagandalarda şu esaslar takip edilmiştir: Gayeye varmak için ne yapıp yapacaksın hedefe varacaksın, gaye; sebepleri meşru kılar. Onun için vergilerin kalkmasını o suretle ileri sürerek aşıladılar.

Halk intihabat sandığının başına geliyor, aman reylerinizi Serbest Fırkanın sandığına atınız, atmazsanız vergiler kalkmayacak; tanzifat, tenvirat resmi kalkmayacak, zavallı fakir insanları bu suretle iğfal, bilhassa kadınları bu suretle iğfal ederek sandığın başına getirmişlerdi.[71]

Bunlar tevatür halinde isabet edeceğimiz vakalardır. Şeker beş kuruşa inecek, efendim; Serbest Fırka bütün dünyadaki şeker fabrikalar ile kontrat mı yapmıştı? Elbiselik kumaşların metresi on beş, yirmi kuruşa inecek, bütün mensucat fabrikalar ile kontrat mı yapmıştı? Bu fırka halkın namus bahasına olarak propaganda yapıyor, halkı zehirliyor. Filhakika efendiler, bu nevi propagandalar da olamaz. Vergiler kalkacak. Fethi Beyefendi, aflerine mağruren, yalnız Ankara ile İstanbul arasında seyahat buyurmasınlar. Gitsinler \m propagandanın, köylerin vaziyeti üzerinde husule getirdiği neticeyi görsünler. Orada tütün ve sigara kâğıdı kaçakçılığı olur. Tütün inhisarı memuru Hükümete müracaat ederek zabıta memurunu alır gider. Köylü bunları görünce dışarıya çıkıyorlar. Heyeti umumiyesi birden hem tütün memuruna, hem jandarmaya hücum ediyorlar. Bu suretle merkeze kadar kovalıyorlar. Fethi Beyefendi! Sizin teşkilâtın yaptığı propagandalar memleketi bu vaziyete sokmuştur. Arkadaşlar; gözünüzü açınız. Fethi Beyin hatırı için memleket bu vaziyete sokulamaz. Fethi Beyefendi; lâtife etmiyorum, ciddî-söylüyorum. Hariçteki teşkilât; fırka teşkilâtı değildir. Başka manzara arz ediyor. Şimdi intihaplara geleceğim. Arkadaşlar; intihap başladı. İntihap başlayınca sandıkların başı bütün arkadaşlarımız izah ettiği gibi orada da ayni şekildedir. Her sandığın başında kırk elli kişi her tarafta vukuat yapmağa hazır:

Efendim reyinizi verdiniz mi?

Verdik...

Buyurun başkaları da gelsin hiç olmazsa.

Yok duracağız.

Polis; biraz çekil de başkaları da gelsinler dedi mi hemen polisin yakasından tutarak dışarıya. Efendim, siyasî Cumhuriyetçi bir fırkanın efradı burnudur? Fethi Bey; intihabın şeklinden

[70]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 36

[71]-.T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 37

ISBN 978-605-7875-34-1

tehalükte şikâyet ediyorsunuz, amma geçen vaziyetleri görmek istemiyorsanız, belki de göremiyorsunuz. Arkadaşlar; intihap devam ediyordu. Bu Serbest Cumhuriyet Fırkası denilen Fırkanın Antalya'daki azalarının ağızlarından iyi lâf işitmeyen Reşit Bey yine bir kaç arkadaşı ile beraber Cerrah Molla namındaki yerden gelip sandığa hücum ediyorlar. Neden? Reşit Bey orada oturacak, hücum ediyor, bir defa polise hakaret ediyor, jandarmanın ceketini yırtıyor, sandık başında bulunan intihap heyetinde Serbest Fırkadan aza vardır, Halk Fırkasından da aza vardır, yani bu encümen bitaraf değildir ve sandığa emniyet edemeyiz gibi bir şey de mevzubahis değildir. Orada kendilerinin belediye intihabında âza namzedi olarak gösterdikleri Avukat Yusuf Kemal Bey de azadır. Encümen ne istiyorsunuz diyor, burada oturacağım cevabını alıyor.

Eğer encümene emniyetin yoksa oradan bak. Sizin fırkanızdan da adam vardır diyorlar. Maksadı gelen hemşerilere rey verdirmemek. Orası muhasara halindedir. Usta hırsız ev sahibini bastırır fehvasınca Fethi Beyefendi burada çıkmış söylüyor. Hayır efendim. Siz yaptınız siz. İlk mektep talebesine varıncaya kadar bütün sokak ve dükkânlarda kimseyi bırakmamak suretiyle tahrik ettiniz. Fethi Beyefendi! Antalya'da da bunları yapan sizin teşkilâtınızdır. Bu teşkilâta iltihak eden bir iki muallim de solmaklarda ve evlerde, ilk ve orta mekteplerde halkı yanlış telâkkilerle ifsat etmişlerdir. Arkadaşlar; intihap her yerde devam ettiği şekilde mütemadiyen her sandığa her gün kırkar ellişer arkadaş, başlarında idare azalarından biri olmak suretiyle hücum şeklinde hareket ettiler.[72] Emniyet muhafaza etmek için hükümetin aldığı tedbiri Fethi Beyefendi çok görüyor. Arkadaşlar şunu da arz edeyim ki, ilk Büyük Millet Meclisinin teşekkül anından bu güne gelinciye kadar Halk Fırkasının en çok esas ittihaz ettiği şey, kanuna hürmetkâr olmak ve memlekette komitecilik ruhunu yaşatmamak gayesi olmuştur. Memlekette sükûneti muhafaza etmek, halkı bir birine girişmekten menetmek için Hükümetin zabıta kuvveti ve Halk Fırkası o kadar fazla uğraşmıştır ki eğer Halk Fırkasının gösterdiği itidal olmasaydı halk bir birine girecekti. Fethi Beyefendi; istemliydiniz Antalya'daki hemşerilerim bir birini boğazlasın? Bunu mu istiyorsunuz.[73]

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Kim istiyor?

Rasih B. (Devamla) — Fethi Beyin oradaki arkadaşları bir gün bir ümide düşmüşler. Bunun sebebi şudur: Osmaniye Mahallesi diye bir semtimiz vardır. Bizim oradaki hemşeriler tamamen Serbest Fırkaya iltihak etmiş Mahallenin reyini tamamen Serbest Fırka alıyor ve bunun neticesi biraz reylerinin yükseldiğini görmüşler. Diğer sandıktaki Halk Fırkasına ait reylerin çokluğu bu farkı yutmuş. O sandığı bitirip te sermayesini tüketince diğer o mahallelerdeki sandıkların fazlalığı o farkı yutunca telâş daha fazla artmıştır. Bunun için doğrudan doğruya memleketi ihtilâla ve isyana sevketmek için tedbir almağa başlamışlar. Geçerken görürsünüz, nümayiş vardır, o mahalleden o mahalleye gidiyorlar, nereye diyorsunuz ? kulübe diyorlar. Kulübe gidiyorlar ama yaşasın Fethi Bey diye bağırarak gidiyorlar, önlerine kim rast gelirse tehditler tecavüzler oluyor, reislerine yahu sükûneti muhafaza edin diyorum, ne yapayım diyor. önlerine geçemiyorum. Bu bir kaç gün böyle devam etti. Bir akşam Cumhuriyet Halk-Fırkası binasında oturuyoruz, dışarıda bir gürültü oldu, fırkanın karşısındaki polis karakolundan sordum ve şunu haber aldım: Meclisi Umumî Azasından Hasan Beyin önüne Serbest Fırkanın ocak azasından iki zat çıkmışlar, yolunu kesmişler, caddenin üzerinde adamı dövmeğe başlamışlar. Sebebi Halk Fırkasından olması imiş. Halk Fırkası lehinde beyanatta bulunması imiş, vilâyet meclisi azasından bir zatı caddenin ortasında döverlerken etrafındaki evlerden ses işitirler ve birde görürler ki adamın başına mütemadiyen vurmuşlar, o ilk vuruşta bir kere bağırmış ve sonra bayılmış, evlerden bu feryadı duyanlar koşmuşlar, kadınlar da bağırışmışlar, kadınların bu çığlığı üzerine polis yetişmiş ve heriflerden bir tanesini yakalamış, fakat diğeri kaçmıştır. Biçare meclisi idare azasını karakola getirdiler. Fethi Beyefendi; vilâyet encümeni âzası evine emniyetle gidenlesin mi ? bunu da mı çok görürsünüz ? Kulüp diye bir yer açtılar, orada nutuk, ama ne nutuk; fırkamıza mensup olanlar dükkânlarına^ Gazinin ve Fethi Beyin resimlerini assınlar ve hariçten alış veriş edenlere de bu resmi görmeden hiç bir dükkândan alış veriş etmesinler. Bu nedir efendiler? halk araşma boykot sokmak değil midir?

[72]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 37
[73]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 38

ISBN 978-605-7875-34-1

Anarşi değil midir? Sonra Halk Fırkasının gazetelerini okumayınız. Okuyacaksanız, Serbest Fırkanın gazetelerini alınız, okuyunuz diyorlar. Çünkü Halk Fırkası gazeteleri yalan yazıyorlar, yalan söylüyorlar. Bu suretle arkadaşlar tam manasıyla bir boykot başladı. Fethi Beyefendi! bunun neticesi nereye kadar gidecektir? (Anarşiye sesleri). İntihabın son günlerinde idi. Mahallelerden gelen kadınlar, çocukları kucağında reylerini atmak için gelmişlerdi. Zira reylerini Serbest Fırkaya vermeyenlere beş lira cezayı nakdi yazılacakmış diye ilân etmişlerdi. Bunu mahallelerde tellâl ile ilân ediyorlar, reyinizi gelip Serbest Fırkaya vermezseniz sonunuzun ne olacağını düşünün, bunun neticesi nereye gidecek Fethi Beyefendi? size tekrar sorarım (Anarşiye, anarşiye sesleri). Şimdi asıl Fethi Beyefendinin meşru bir hak istemek için yapmışlar şeklinde tavsif buyurduğu vaziyete geliyorum ve cümlenizin nazarı dikkatinizi, çok insaf ve merhametle, buraya celp ediyorum. Vaziyet bu surette devam ederken, halk reylerini istimal ettikçe Serbest Fırka efradı sinirleniyor, bilhassa oradaki ocak heyeti reis - ki Fethi Beyefendinin çok sitayişle bahis buyurdukları - doktor valiye geliyor, diyor ki: karar verdim, yarın hürriyet şehidi olacağım, çok rica ederim cenazemi meydanda bırakma, yarın kararımızı tatbik edeceğiz. Bunu valiye söylüyor ve ferdası günü çarşıya çıkıyorlar, bütün çarşıyı kapatmazsanız yağma edeceğiz tehdit ile kapattırıyorlar. Fethi Beyefendi; bu vaziyet, belediyeye rey vermek için oraya gelinmiş bir vaziyet değildir. Kimi iğfal etmek istiyorsunuz, Türk milletini mi? hâşâ, Büyük Millet Meclisini mi? hâşa, evet, işte böyle tehditle, eğer iltihak etmezseniz çarşıyı yağma edeceğiz diyorlar, reylerini vermiş insanları topluyorlar. Ocak heyeti umumiyesi ile beraber çarşıyı bu suretle kapatıyorlar arkadaşlar ve oraya rey vermek için ocak heyeti umumiyesi ile toplu bir halde gidiyorlar. Bu suretle ayni tehdit altında çarşı iki gün kapalı kalıyor. Antalya oradadır, tahkikat yapabilirsiniz? bu vaziyet karşısında ilk işleri nedir bilir misiniz? ilk işleri orada bulunan ve sırf milletin emniyet ve asayişini muhafaza için ikame edilmiş olan polisleri dövmek, jandarmaya hücum ederek elinden silâhını almak... Fethi Beyefendi; siz de asker idiniz. Başvekillik ettiniz. Memleketin emniyet ve asayişi ne demek olduğunu çok iyi takdir edersiniz. Halk böyle alışırsa memleketi uçuruma götürür. Yalnız bununla da kalmadı ve demin tevkifini çok gördüğünüz o doktorun tevkifi pek tabiidir dedim. Tevkifini çok gördüğünüz, adam Fethi Beyefendi, benim çok masum hemşerilerimden beş altı yüzünü ateş altına sevk etmiştir. Hiç kusursuz olarak beş altı kişi ölüme mahkûmdu. Alay kumandanının metaneti ahlakıyesi eseri olarak, asker o anda yetişerek dipçikle halkı dağıtmak mecburiyeti vicdaniyesi karşısında kalmıştır.[74] Eski askersiniz, takdir edersiniz. Orada emniyet ve asayişe memur olan vali nasihat etmek istiyor. Valiye karşı bir çıkışma oluyor. Alaya haber vermeğe mecbur oluyor. Alay bir bölük gönderiyor, bahsettiğim doktor bir bölük askere karşı belediyede etrafında ne kadar taş varsa halkı bu taşlarla hücum ettiriyor. Efendiler. îş bununla da kalmıyor. O zavallı adam bununla da iktifa etmiyor, bunun üzerine dağılmamakta ısrar ediyor ve bir taraftan neler söylüyor? Biliyor musunuz? Bunu söyleyen yine idare Heyetinde dâhildir. Diyor ki:

Hükümet utanmıyor mu, bilmiyor mu ki cihanı medeniyetin bir gözü vardır burada konsolos varmış, murakıp imiş Fethi Beyefendi ; Türk milleti bu günü idrak etmek için ne kadar kan döktü, ne kadar para sarf etti, bunun için beyni çürümüş bir adamın bu sözü sarf etmesine hiç bir vakit tahammül edemeyiz ve Antalya kabul edemez. Böyle bir murakıbı hiç bir vakit kabul edemeyiz, bu düyunu umumiye zihniyetidir. Onun kafasında kalsın (Bravo sesleri). Efendiler; Bu vaka bir hakikattir. Jandarma kumandanını çağırın, sorun efendiler. Bunu söyleyen adam utanmıyor «ve murakıp vardır diyor, bu çürümüş Hükümet utanmıyor mu diyor. Ne âla, ne âla; nereye doğru gidiyoruz Fethi Beyefendi? bu suretle halkı tahrik ediyor. Arkadaşlar, bir bölük vazife ifa edemeyecek vaziyete geliyor, onun üzerine vali tekrar alaya müracaat ediyor, alay kumandanı başta olduğu halde iki bölük geliyor. Bunlar iptida nasihat ediyor ve havaya silâh atıyor, dağılın diyor, Fethi Beyefendi! Emniyet ve asayişi muhafaza için şimdi zati âlinizden demin tehir ettiğim sualimi sormak vaziyetindeyim Ne yapmak lâzımdı. Dâhiliye Vekilliği yaptınız, Başvekillik yaptınız ve esasen askersiniz. Şu vaziyet bu suretle cereyan ederse ne yapılır? Vali tahkir edilir, polis tahkir edilir, jandarmanın elinden silâhı alınır, gelen bölüğün üzerine taş atılır, hâla alay mücrim

[T]..B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 38

ISBN
978-605-7875-34-1

vaziyetinde, 52 inci alay diye bahsettiniz, karşından dikkat ettim. Bu söz Fethi Beyin ağzından mı çıkıyor, bir sabık Başvekilin ağzından mı çıkıyor, yerin dibine girdim.

Arkadaşlar, büyük yerler işgal eden Fethi Beyin ağzından böyle lâflar çıksın, bunu kafiyen ümit etmiyordum. Alay kumandanı halka karşı bir baba gibi nasihat ediyor, çekilin diyor. Onun üzerine havaya silâh atıyorlar, fakat bunlar belediyenin karşısında bulunan harap bir kahvenin ne taşını, ne ağacını, nede sandalyesini, hiç bir şeyini bırakmıyorlar, ne yapıyorlar bilirmisiniz? o bizim candan aziz bildiğimiz askerlerimizin üzerlerine atılıyorlar. Alay kumandanının da başına bir sandalye geliyor. Fethi Beyefendi biraz insaf et; orduya olsun hürmet etti.

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Reis Beyefendi, bir saniye müsaade buyururmusunuz?

Benim, ordunun bu hareketini cürüm telâkki ettiğim şeklinde ifadatta bulunulmasına asla müsaade edemem. Rica ederim ben, elli ikinci alay cürüm yapmıştır, diye hiç bir zaman söylemedim; sözlerimi iyi dinleyiniz, tahrif etmeyiniz. Rica ederim.

Rasih B. (Antalya) — Rica ederim hangi hakikatleri tahrif ettim, böyle demediniz mi? Efendim, alay gelmiştir, şöyle yapmıştır, böyle yapmıştır, kovalamıştır dediniz, orada emniyet ve asayiş yoktu. Halk birbirini kırmak, birbirine girmek üzere idi. Polis, jandarma aciz bir vaziyete düştü. Bu hal üzerine asayiş ve emniyeti temin etmek için alay geldi. Çok muhterem ve vicdanlı bir şahsiyet olan Alay Kumandanının metaneti ve dirayeti sayesinde beş yüz, altı yüz zavallının ölmesine mani olmak için askerler dipçikle halkı dağıtmak suretiyle, onu her türlü emniyet ve asayişe karşı düşman kesilen ellerden kurtarmıştır. Bunlar bir gün evvel valiye müracaat ederek mücadelenin şedit olacağını ve yarın vaziyet alacaklarını, söylemişler. Ocaklarının reisi ve heyetinin orada vaziyeti idare ettiklerini, Beyefendi burada, dağılın diye emir verdiği şeklinde ifade etmeleri ile de güzel tavsif buyurdular. Demek k; halkı oraya getiren kendileridir de dağılmak için emir veriyorlar^.buna hiç şüphe yoktur. Bunu oradaki tahkikat tespit etmiştir. Fakat Heyeti Celilenizin nazarı dikkatini celp etmek için temas ediyorum. [75]

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Adliyede ne olmuştur?

Rasih B. (Devamla) — Neticesi bitmemiştir, neticeyi göreceğiz, tahkikat devam ediyor. Şimdi bir defa çarşıyı kapatmak, yağma etmek için tehdit etmek, polisi dağıtmak için hücum etmek, dövmek, jandarmanın elinden silâhını almak, üzerini yırtmak dağıtmak, ondan sonra da gelen bölüğü dağıtmak, ikinci defa gelen bölüğe hücum etmek vaziyeti cürüm olmuyor, bunun için Hükümet gerek zabıta ve gerekse Adliye bunu tertip ve teşvik edenleri tevkif ettiğinden dolayı, Fethi Beyefendi tarafından tahtıe ediliyor, güzel!

Şimdi arkadaşlar Heyeti Gelilenize arz ettim. Tamamen vaziyetin inkişafı için, çok kıymetli dakikalarınızı aldım, vaziyeti oldukça izah ettim zannederim. Heyeti Celilenizden benim ricam: Mademki Fethi Beyefendi bu vaziyetleri müdafaa etmiştir, bunu yapmakla teşvik ettiklerini ve "o vaziyetleri tekabül ediyorlar demektir. Bence arkadaşlar; memleketin sükûnetini bozmağa ve emniyetini ihlâle daha fazla müsaade etmeyin! [76]

Memleketimizin vaziyeti, bu gün bu fırkaya mensubuz namı altında yapılan propagandalara mütehammil değildir. Bu gün devam eden birçok fırka şubeleri vardır ki çok feci bir vaziyette işliyorlar. Onun için bendeniz Fethi Bey ve fırkası ve bütün teşkilâtı hakkında takibat yapması için Hükümetin nazarı dikkatini celp ederim. Hükümet yapmazsa Meclisi Âli takibat yapmalıdır. Vaziyet o kadar ciddidir. Müsaade ederseniz arkadaşlar; Fethi Beyden bir noktanın tavzihini rica edeceğim, (şahsî menfaatler takip edenler) diye fırkamıza hücum ettiler. Bu adamlar kimlerse tavzih etmelidirler. Bizden sizden kimlerse, söylesin. Fethi Beyefendi ile gerçi eskiden tanışıklığımız yoktu. Fakat Malta'dan avdet ettiği günden beri çok iyi tanışırız. Benim vaziyetimi istediği gibi bu kürsüden söyleyebilirler.

Şu halde böyle şahsî menfaatler, şahsî menfaatler diye bağırıp çağırdıklarını ispat etmelidirler. Efendiler, benim ne Beyoğlu'nda apartmanım var, ne de burada var. Buna Fethi Bey cevap versinler. [77]

---

[75]-T. B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 39
[76]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 39
[77]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 40

ISBN 978-605-7875-34-1

Ali B. (Afyon Karahisar) — Muhterem arkadaşlar, ben söz almak niyetinde değildim. Fakat Fethi Bey, bilerek bilmeyerek beni tezyif ve tahkir etmek istemiş, mukabeleye beni tahrik etmiştir. Bunun bir hedefi vardım. Ayni hareketi başka arkadaşlara da yaptığı için kabili müsamaha değildir. Çünkü, nutku ile beraber bu suretle dahi bir propaganda yapmak istemişlerdir ve Meclisi Âlinin şahsiyeti manevıyesine hücum etmişlerdir. Eğer Fethi Bey burada çıkarlarda, bana tarziye verirlerse söz söylemekten vazgeçeceğim.

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Siz söylediniz ben cevap verdim. Bu sözlerimden dolayı hiç bir zaman, hiç bir kimseye tarziye veremem.

Ali B. (Afyon Karahisar) — Siz söylediniz.

Ali Fethi B. (Gümüşhane) — Siz söylediniz, hatta dediniz ki: her şeyi burada soyuyorsunuz; sonra şu olur bu olur.

Ali B. (Afyon Karahisar) — Hakkı Tarık Bey söylesinler.

Hakkı Tarık B. (Giresun) — Efendim; Fethi Beyefendi nutuklarında kendisinin Meclis dahilinde bir murakabe teşkilâtı vücuda getirmeğe hemen hemen memur olduğunu iddia eder sözler söylemişlerdi. Bendeniz bu sözü söylerken, öyle yapmadınız dedim. Yani Meclis dahilinde bir murakabe teşkili ile iktifa etmek istemediklerini ifade etmek istedim. Fethi Bey zannederim bu sözün Ali Beyefendiden geldiğini zannettiler ve aralarında bir münakaşa oldu mesele bundan ibarettir.

Ali B. (Afyon Karahisar — Tarziye vermiyorlar, şu halde ben söz söylemek mevkiinde kalıyorum. Efendiler, memlekette ikinci bir fıkranın teşekkülünü memleketin ve Cumhuriyet rejiminin demokrasinin zaruretinden addederim. Bahusus memleketimizin mevkii coğrafisi ve siyasisinin, cihanı medeniyette Devleteyn arasında istihsal ettiği yüksek mevki bunu icap ettirmektedir. Bunun için dir ki, ben, gerek arkadaşlarını tarafından ve gerekse daha yüksek zevat tarafından bana bir sual sorulduğu vakitte şahsan ikinci bir fırkanın vücuduna kani olduğumu izhar ettim ve hatta Fethi Bey sorduğu vakit ta ayni şeyi tekrar ettim ve ilâve ettim ki ikinci bir fırkaya ihtiyaç vardır. Yalnız itidal ve dikkatle fırkanın inkişafına çalışmak lâzımdır. Hâlbuki Fethi Beyin fırkacılığı böyle olmamıştır. Vaziyet başka suretle tecelli etmiştir. Milletimin şimdiye kadar heder edilmiş olan kanının tekrar akmaması için bir az hakikate temas etmeyi ve milletimi tenvir etmeyi ve bunun Heyeti Aliyenizin huzurunda söylemeyi bir vazife addediyorum: Bunun içindir ki istemeyerek tarihî bir hülâsa yapmak mecburiyetindeyim. Nesli hazır geçirdiğimiz felâketlere az çok temas etmiştir. Unutulmayacak kadar milletin mukadderatında yer tutmuş hâdiseler vardır. Efendiler; Fethi Beyefendiyi bu milletin mukadderatı tarihiyesinde bir kaç defa gördük. Birinci defa olarak harbi umuminin son günlerinde siyasî bir fırkanın basma geçmiş olduğunu gördük, bu zamanları izah edemem ve etmek te istemem. Bu fırkanın mevkii iktidara geçmek istediği zamanları izah edeyim: Harbi umuminin sonlarında felâketin başımıza çöktüğü bir sırada Fethi Bey, İzzet Paşa kabinesine geçmişler ve en mühim bir nezareti işgal etmişler ve bir hücceti esaret olan Mondros Mütarekesini imzalamışlardır. Bu ulutulmaya lâyık mıdır0? Efendiler; buna milletin ve sizin nazarı dikkatinizi celp ederim. Bunu ihanet olarak, fenalık olarak yapmamışlardır, fakat bir delâleti siyasiye olarak ve ihtiraslarına mağlûp olarak yapmışlardır. Buna rağmen onun vatanî olan hissiyatına itimatsızlık etmek istemem. Bunu, bir hakikati tarihiye olduğu için ifade ediyorum. Mondros Mütareke namesinin manasını ve delâletini çok iyi takdir edersiniz, bu mütareke name bu milletin asırlardan beri taşıdığı hâkimiyetini, silâh taşımak şerefini hiç bir vakit mahkûm olmamak kudretini nihayete erdirmek istemişlerdir ve Türk silâhını teslim etmek, donanmasını teslim etmek, şimendiferlerini, limanlarını teslim etmek suretiyle bütün Devletin ve Türk varlığının idamını ifade eden bir mütareke name de imza etmiştir. Bunu kendileri de inkâr edemezler ve hepiniz bu hakikati bilirsiniz. Bundan sonra vatan ve milletin büyükleri, milletine acıyanlar bu kanaatleri reddetmişlerdir ve milletin hakkı hayatı olduğunu ve ölmek mevkiinde olmadığını Türk Milletinin ölmeyeceğini ve daha birçok mücadelelere tahammülü olduğunu ispat etmişlerdir ve milleti kurban etmemek için bir mücadele sahnesi açmışlardır. Mücadele sahnesinde iki vazife ve manzara tecelli etti. Birincisi; memleketi istilâ etmiş olan düşmanları tat edip çıkarmak vazifesi, ikincisi de medenî dünyaya lâyık yeni bir Devlet binası kurmak vazifesi. Günkü yalnız memleketi kurtarmak kâfi değildi. Bin netice mücadele devam etti. Öyle devanı etti ki, analarımız, hemşirelerimiz perişan

ISBN 978-605-7875-34-1

kıyafetleri ile arkalarında cephane taşımak suretiyle cephelere sevk edildi ve neticede Sakarya Zaferi istihsal olundu. Hatırlarsınız ki o Sakarya Zaferi Türk Milletinin tarihinde, garba karşı kazanılmış yegâne ve en büyük zaferdir. [78]

Şark, garbe o tarihte ve o mevkide birinci defa olarak galebe çalmıştı. Mücadele devam etmiştir. Biliyorsunuz, Gazinin kumandasındaki ordunun Dumlupınar'daki büyük zaferi ile İzmir kurtarılmış, vatan kurtarılmış ve en nihayet Mudanya Mütarekesi yapılmıştır. Mudanya Mütarekesinin de ifadesi şudur: Mudanya Mütarekesi, Mondros Mütarekesinde terk edilen silâhların hakkı hayatının iadesi demektir (Şiddetli alkışlar). Fethi Beyi göstererek) işte Mondros Mütarekesinin timsali, (îsmet Paşayı göstererek) işte Mudanya Mütarekesinin timsali! (Şiddetli alkışlar ve yaşa sesleri). Bunun takdirini çok necip, çok asil milletimize havale ediyorum (Tekrar ediniz sesleri, alkışlar). Efendiler, ikinci vazife tabii yapılmak mecburiyetinde idi. Bir taraftan mücadele devam ederken bir taraftan (mukaddes bir kanun demek mecburiyetinde kalacağım). Teşkilâtıesasiye kanunu tedvin edildi. Bu, teceddüt hatvelerinin, yeni binanın ilk temeli oldu. Ve bunu diğer safhalar takip etti ve bütün teceddüt yolundaki mânialar bertaraf edildi.

Efendiler çok iyi hatırlarsınız ki bu mücadeleye başladığımız günden itibaren bir muhalefet karşımıza çıkmıştır ve o muhalefet mütemadiyen uğraşmış, mütemadiyen yürümemize mani olmak istemiştir ve nihayet bildiğimiz neticeye varmıştır, yani çok acı olarak ifade etmek isterim, bir suikasta kadar varmıştır. Yani zaferin semeresini inkılâbın vücudunu imha etmek istemişlerdir. Arkadaşlar, muhalefet meydana çıktığı zaman vicdanımda çok endişe duyarım. Memleketi parçalamağa doğru gidebilir endişesi vardır. Onun içindir ki Fethi Beyefendinin sahnei muhalefete çıktığı vakit de elbette düşünmeğe mecbur idik, elbette dikkatle ve ehemmiyetle hareket etmek lüzumu altında idik. Ondan sonra Fethi Beyi ikinci bir sahnede görürüz. İki defa Başvekil olmuş ve bu milletin mukadderatını omzuna alarak yürümek istemiştir. İkinci Büyük Millet Meclisinde bulunan arkadaşlara hatırlatırım. Fırkaya getirdiği beyanname ne idi? Programı ne idi? Ne kadar burada mücadele ettik. Fakat kendisine ufacık bir kaplumbağa hareketi yaptıramadık. Ondan sonra Fethi Beyefendinin ikinci Başvekâleti zamanı gelir. Bir taraftan Fethi Beyefendi hürriyet nağmesi yapmış, matbuata serbesti vermek istemiştir, diğer taraftan da matbuatı istediği gibi yürütmeğe çalışmıştı.

Ve en nihayet Şeyh Sait isyanını bu milletin başına getirmiştir. Şeyh Sait isyanı birçok Türk evlâdının, bir çok kanına ve hazinenin yirmi milyon zararına mal olmuştur. Onun içindir ki Fethi Beyefendinin Başvekâletini muhalefetini tecrübe etmek istediğimiz vakit dikkat etmek mecburiyetindeyiz. Fethi Beyin muhalefet sahnesine çıktığı zaman gazetelere vermiş olduğu beyanatlarında endişemi mucip olan noktalara daha ziyade dikkat ettim. İlk günlerde son posta gazetesinin kendileri ile bir mülakatı vardır. Kendileri çok iyi hatırlarlar ve belki okuyan arkadaşlar da dikkat etmişlerdir.[79] Düyunu umumiye meselesi hakkında ne yapmak istiyorsunuz sualine karşı (borçlarını vermek bir milletin şerefidir), dedi. İstikraz hakkında ne düşünüyorsunuz, denildiği vakit de (Bunu daha sonra düşüneceğiz), cevabını verdi. İşte bu sözler ve bu mülakattan sonra ben daha ziyade şüphelendim ve vicdanımda şu adamları hatırladım: Efendiler, bu milletin mukadderatında bir istikraz meselesi vardır, bir şirketler ve imtiyazlar meselesi vardır, senelerce bu milletin mesaisini emmiştir, mahvetmiştir. Bir adım attırmamak için karşımıza çıkan sebep ve amillerden biri de bunlardır ve benim hatırıma gelen ve en ziyade ihtimal verdiyim isimler M. Vebel, Metr Salemler, Jaklar dır. Efendiler, bu istikrazlar, şunlar, bunlar denildiği vakit benim hayalime bunlar gelmiştir, bilmukabele burada kürsüden düyunu umumiye meclisini vesaireyi eski ifadelerinin mevcudiyetine rağmen tekzip etmişlerdir. Şimdi hangi sözlerine itimat edelim? Sonra biliyorsunuz, samimî vatan hisleri ile mahmul olan bir liderin daha teşkilâtını yapmadan her hangi bir şehre gidip te yalelli vaziyetinde memleketi kaldırması muvafık mı idi? İşte yaptığı hareket budur. Bu makul bir hareket midir? Bir fırka böyle mi teşkil olunur? Böylemi neşvünema bulur? Medenî âlem böyle mi yapmıştır? Beş gün içersinde, üç ay içersinde Başvekil olacağım hayalı ile, hırsı ile hareket edilirse tabii böyle yapılır. İntihap meselesi geldi. İntihap meselesinde çok endişeli şeyler oldu. Efendiler, bunlar birer hayal değil, hakikattir ve böyle olması mantıkî bir neticedir. Onun için, Fethi

[78]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 40
[79]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 41

ISBN
978-605-7875-34-1

Beyefendinin ifadeleri ile arkadaşlarımın ifadeleri arasında samimiyet noktai nazarından çok büyük fark görüyorum. Bu günkü beyanatında benim nazarı dikkatimi celp eder. iki üç nokta vardır. Onu da söyleyeceğim; Efendiler, Fethi Bey kanun bitaraftır, ona riayet etmek lâzımdır, dediler. Hâlbuki kanunu o dakikada kendileri ihlâl etmek mevkiinde bulunuyorlardı. Nizamnameyi bilirsiniz. Her hangi okunan tahrirî bir nutuk nihayet on beş dakika devam edebilir. Hâlbuki kendileri bir saat beyanatta bulundular Buna bir şey demedik, bunun sebebi: kendilerine geniş münakaşa yapabilmek, uzun mütalaat serdedebilmek imkânını vermektir. Hakkı intihabın kutsiyetinden bahsettiler, hakikaten hakkı intihap mukaddestir. Bunu böylece kabul ederiz; fakat hakkı intihabı ihlâlde kendilerinin hiç kusuru yok mudur? Onlar bu vatanın başka seviyede insanları mıdır? Bir taraftan hakkı intihaptan bahsetmek suretiyle intihap cürümü diye birçok şeyler saydılar. Fakat en büyük cürümü yine kendileri irtikâp ettiklerini unuttular. Mücrim mevkiinde olan bir encümen azasının harekâtın: burada tamamı ile ifade ettikleri halde ismini Müddei Umumiliğe, ne Hükümete, ne de Meclisi Âliye söylemediler, bundan sakındılar, sonra da millet mürtecilikle itham ettiğimizi söylediler. Haşa, hiçbir vakit hiç birimiz bu kanaatte değiliz ve hiç bir vakit bu kanaatte olamayız. Bu millet hiçbir vakit mürteci olamaz. Millet hissi şükranını her defada, her fırsat düştükçe izhar ve ispat etmektedir ve edecektir. Yalnız kendileri de kabul etmelidirler ki bir takım muzır unsurlar vardır, onlar bulanık suda balık avlamak isterler. Bunu itiraf etmek lâzım gelir. Elhasıl benim memleketime, milletime samimî hislerle merbut olarak ifade etmek istediğim şudur ki; beyhude yere milleti şu ve bu suretle boynumuza alıp ta sürüklemeyelim. Yetişir milletin sürüklendiği! Hepinize hürmetler sunarak mütalaatıma nihayet veriyorum.[80]

Refik B. (Konya) — Muhterem arkadaşlar; karşı fırka lideri Fethi Beyefendi tarafından belediye intihapları dolayısıyla verilen istizah takririni okuduğum zaman derhal hatırıma gelen şu olmuştu: Muhterem Fethi Beyefendi Paris'teki asude vaziyetini bıraktıktan ve memlekete dönmesini müteakip malûm şekilde Serbest Cumhuriyet Fırkasını teşkil ettikten sonra hatta şu saate kadar kendi fırkalarını ve şahıslarını siper ittihaz ederek milleti dalâlete götürmek ve inkılâbın hızını ve hamlelerini gevşetmek için her tarafta mevcut menfi anasırın gittikçe artan tahrikatından şüphesiz müteessir oldular. İnkılâbın esaslarını tehlikeye düşürecek- mahiyetteki menfi faaliyeti millet kürsüsünden nefretle karşılayacaklar. [81]

Arkadaşlar; hepimiz biliyoruz ki millî istiklâl ve şerefimize düşmanlar tarafından yapılan sui kast ve tecavüzleri milletçe bertaraf ettikten sonra lâyık olduğumuz yüksek hayata kavuşmak için şiddetli hamlelerle başka milletlerin, hatta asırlara sığdıramadığı inkılâbı yaptık. Mazinin bin bir hurafelerle vücuda getirdiği müesseseyi yıktık, yüksek heyetinizce ve bütün milletçe malûm olan bu büyük işler, huzurumuzu ihlâl etmemek için burada tekrar etmeyeceğim. İşte arkadaşlar, milleti refaha, saadete, itilâya, götürecek bu büyük işleri yaparken yıkılan müesseselere ruhları, kafaları kör körüne bağlanmış olanlar ve bu müesseselerden doğrudan doğruya nütenaim bulunanlar; ebediyen yolunda her türlü fedakârlıktan çekinmeyeceğiz. Aziz ve halaskar Cumhuriyet müessesemize sui kast için fırsat kollayanlar, pusuda eli satirli bakliyenler vardır. işte bütün bu menfi anasıra günlerden, aylardan beri durmadan milletin mukaddesatına saldırmağa başladılar. Her türlü propagandayı meşru gördüler ve görüyorlar. O hale geldik ki ikinci bir hamle ile her şeyi yıkmak için tedbir üzerindedirler. Efendiler; bir an şüphe eder miyiz ki muhterem Fethi Beyefendi ve arkadaşları bu korkunç ve tehlikeli hareketlerden, propagandalardan hatta biz kadar müteessir değil midir. Elbette müfessirdirler. Nasıl olmasınlar ki kendileri de inkılâbı tarih ve Cumhuriyeti muhafaza gibi en kutsî vazife ile mükelleftirler ve derhal ilâve ediyorum ki bir gün her hangi bir şekilde inkılâp ve Cumhuriyetimizin esaslarından birisi tehlikeye maruz kalırsa bu tehlikeyi bertaraf etmek için dün olduğu gibi bu günde yarın da milletçe ön safta yürüyecekler arasında elbette Fethi Beyefendiyi ve dün bizimle olan arkadaşlarını da beraber bulacağız. Fakat Arkadaşlar, Fethi Beyefendinin ve arkadaşlarının insaflarına bırakarak soruyorum? bu güne kadar hatta bu günkü fırsattan da istifade ederek kendi hesaplarına yapılan kısmen saydığım zehirli tahrikatı

[80]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 41
[81]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 42

ISBN
978-605-7875-34-1

yapanlara karşı lâzım olan vuzuh ve sarahatle sizlerden nefret ediyoruz dediler mi1? Gayri vazıh bir kaç beyanattan sonra başka bir şey hatırlamıyorum. Hal böyle olunca arkadaşlar; iş çığırından çıktı. Serbest Fırka mensupları esas olarak ortaya konulan Cumhuriyetçiyiz, inkılâbın biz de nigehbanı olacağız; şeklindeki prensiplerden uzaklaştılar. Seri ve kolay bir muvaffakiyet elde etmek için halkın safiyetinden istifadeye koyuldular, birinci harekette belediye intihabı ile karşılaştılar, zemin hazır, bunu istismar lâzım, hemen işe giriştiler, bu meyanda her türlü propagandayı meşru görmekle beraber bilhassa Devlet faaliyetinin mesnedini teşkil eden vergiler üzerinde tahripkâr tahrikât yaptılar. Vergiler artık verilemez, tediyesi, tahammülü gayri kabil hale geldi, bunlar kaldırılacak, inhisarlar kaldırılacak, Serbest Fırka hemen iktidar mevkiine gelmeli, her şey kökünden hallolunacak, aman gayret sesleri, her yerde söylendi, her ağızdan tekrar edildi. Yer yer vergilerin tahsilinde müşkülât başladı. Mal memurlarına, Hükümet kuvvetlerine karşı geldiler, hepimiz bu kabilden birçok hadiseleri gördük, duyduk. Arkadaşlar; maazallah bir gün Devletin umumî hayatında, dâhilî ve haricî vaziyetlerinde olacak her hangi bir sarsıntı kabul etmek lâzımdır ki bu kabil tahrikatın neticesidir ve mesulü halâ sükûtlarından dolayı karşı fırkadır. Çünkü halk halâ kendi namlarına bu yolda tahrik edilmektedir. Arkadaşlar: Biraz evvel de söyledim, karşı fırka mensupları ve namlarına hareket edenler yaptıkları propagandada en kolay avlama yollarını asla ihmal etmedikleri içinde ki inkılâba karşı kin ve intikam hisleri ile içleri tutuşanlara; dahi böyle giderse intikamlarının pek kısa zamanda alınabileceği ümidini verdiler ve dolayısı ile inkılâbın her türlü menfaati fevkinde tutulması icap eden esaslarını tecavüzden bile çekinmediler, Bu cümleden olarak her yerde muhtelif şekillerde yapıldığı gibi belediye intihabı sırasında Konya'da şapkanın kaldırılacağından, yazının atılacağından, medresenin açılacağından, mekteplerde kuran okutulacağından ve nihayet halifenin dahi geleceğinden Serbest Fırka namına çalışanlar büyük bir cüretle saf ve temiz Türk milletini zehirlemeğe yeltendiler.[82] Belediye intihap günleri Konya'daki faaliyet ve makûs tezahürat bu noktai nazardan bihakkın mütalaaya şayandır. İntihaptan evvel her sınıf halka kendi idrak ve kabiliyetlerine göre vergiden, şapkadan, medreseden, halifeden, bahsettiler, evleri, dolaştılar, intihap gününe kadar hatta evinden çıkmayan ihtiyar nineleri yüzünü açmanın dine karşı işlenmiş bir küfür gibi kalpleri titreyen saf aile kadınlarının, onların idraklerine uygun olarak kalkınız, ayaklanınız, dini kurtaracağız, mekteplerde kuran okutacağız, maaş bağlatacağız, paralar dağıtacağız Serbest Fırkaya rey veriniz şekillerinde kulaklarına fısıldadılar.[83]

Yalnız bu kadar mı ya? Sözlerini dinlemeyenleri tehdit ettiler ve hatta yapılan bu yıkıcı tahrikâtın milleti, memleketi yeni bir uçuruma sürükleyeceğini, bunlara asla inanılmamasını söyleyenleri bile ölümle tehditten çekinmediler, bu hususta hatta zabıta vakası halini almış yüzlerce misali kayıt mümkündür. Huzurunuzu daha ziyade ihlâl etmemek için bunlardan bir kaçını, bizimle beraber, karşı fırkayı teşkil eden rüfekanın da dinlenmesini rica edeceğim.

Fırkamız mensuplarından Mecidiye zade Tahir Bey Konya bedestenindeki tüccardan birisine gidiyor, konuşuyor bu esnada o zat: Oğlum dediklerinizi dinledim, ala amma o bir taraf yeni serbestçiler şapkayı kaldıracaklarmış, medreseleri açacaklarmış, askerliği kaldıracaklarmış, hafız mektepleri açılacakmış, vergiler kaldırılacakmış, bundan daha ala ne olur? Bir diğer misal: Valinin evine köylü bir kadın müracaat ediyor, kadın vali olduğunun farkında değil; vali soruyor hangi fırkadansın? Kadın cevap veriyor, hangisinden olacağım serbestten (selbesten) neden? eh işte onlar dindarmışlar, mekteplerde kuran okutacaklarmış, medreseleri, hafız mektepleri açacaklarını hem vergileri ve askerliği de, kaldıracaklarmış. Bu gülünç haller Kâzım Hüsnü ve İsmail Hakkı Beylerin evlerine o günlerde giden; sütçü kadınlar tarafından da ayni şekilde tekrar ediliyor, bitmedi daha var; Konya'da Serbest Fırkanın teşekkülü günlerinde Eczacı yüzbaşılığından mütekait Konya'da mukim Şeydi şehirli Hacı Kasım Efendi ve Kozanda eczacılık eden Memet Ali Efendi isminde iki zat Karamana gidiyorlar, bunlar evvelden tanıdıkları dostlarından beş on kişi ile Karamanın bir kahve köşesinde toplanıyorlar, söze zamanın modasından başlıyorlar, orada Hükümeti ve Devleti ve hatta en aziz ve Kutsi tanıdığımız liderimizi mevzu yaparak küfürler hezeyanlar başlıyor. Bu adamlar cüretlerini ilerletiyorlar ve şöyle devam ediyorlar: Arkadaşlar; işte batıyoruz ve batıyorlar o halde toplanalım, Serbest Fırkayı mevkie getirmek için bunları bertaraf

[82]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 42
[83]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 43

ISBN
978-605-7875-34-1

edelim memleketi ve dini bu gibilerden kurtarmak lâzım. İşitmediniz mi İngiliz himayesinde büyük bir İslâm Hükümeti teşkil edildi, Mısır, Suriye ve Irak birleştiler. Muazzam bir İslâm Hükümeti oldu, biz üç buçuk Türk bu gidişle nasıl yaşarız.[84]

İşte onlara iltihak lâzım, hem Feysal'da gelir, İslâm Hükümetinin halifesi olacakmış.

Arkadaşlar: polis ve Hükümet dosyalarında bu kabil vakanın yüzlercesi var.

Karamanın uyanık Hükümeti ve kaymakamı esasen bunları takip ediyor, hemen hepsini yakalıyor, şahadetle ve bu adamların üzerinden bazı notlarla bu hadise tespit ediliyor, elyevm mevkuf' turlar. Bu tahrikât böylece gizli ve alenî devam etmekte ve gün geçtikçe mezardan hortlayan irtica ruhu halk arasında tahribatını arttırıyor. Serbest Cumhuriyet Fırkasının Konya ocağı azasından Avukat Hilmi ve Necati Beyler vardır. Hilmi Bey mektep arkadaşımdır yeni belediye intihabatı münasebeti ile Konya'da baş gösteren umumî kargaşalık esnasında bir gün kendisini sokakta gördüm ve: Sen münevver, memleketin mukadderatı aliyesini idare eden yüksek teşekkülün gayelerinden ve oha müteveccih tarzı hareketten tegafül etmeyecek kadar uyanık bir adamsın, nasıl oldu ve hangi saikla bu tufan içine karıştın dedim ve ayrıldım. Bu arkadaş bir gün sonra istifa etmişti, hilâllere Ereğli'ye bir iş için gitmiş, istifası sebebi sorulduğu vakit: vaziyeti yakinen gördüm benim mizacımda bulunan bir adam bunlarla nasıl çalışır. Bütün halkı yanlış istikamete götürüyorlar demiştir.

Arkadaşlar; bizler bu tecavüzler ve zehirli propagandalar karşısında asla irkilmeden ilerledik, hakikati olduğu gibi söyledik, her vakit olduğu gibi, milletin aklı selimi galebe etti, davullarla, çengilerle yapılan şamatalarla ve bütün bu çeşitten propagandalara rağmen Konya intihabını kahir bir ekseriyetle kazandık. Beyefendiler, hemşerilerimiz günlerce yanlış istikamete götürülmek için bin bir çeşit propagandalarla tahrik edilmişlerdi, işaret ettiğim gibi hemşerilerin necip düşüncesi ve nihayet bütün arkadaşların ve Halk Fırkası efradının vakar ve ciddiyet ile devam eden mesaisi neticesi olacak fırkamız kazanmıştır. Halk her vakit olduğu gibi hakikat yolundan ayrılmamıştır. Bu necabeti ve bu hassasiyeti gösteren hemşerilerimi bu kürsüden fahrile yadederim.[85]

Arkadaşlar; Fethi Beyefendi Konya valisinden şikâyet ettiler, vali muhtarları toplamış onları tehdit etmiş ve reylerini Halk Fırkasına vermelerini söylemiş. Efendiler; Fethi Beyefendi bu sözleri ile Konya valisini incitmiştir ve bir kaç arkadaşın söylediği gibi kendilerini; bu hususta da o ihbarı kimler yapmışsa atlatmışlardır. Hal büsbütün başkadır. Filhakika vali bazı muhtarları toplamıştır; ama ne için? Bu muhtarlar mahalleleri dolaşarak Halk Fırkasına rey verenleri tehdit etmişler vali haber almış, memleketin asayişi namına muzır görmüş ve hatta intihabadın serbestîsi namına da tehlikeli bulmuş, bunlara yaptığınız tahrikât Hükümetin nazarından kaçmamıştır. Buna devamınız halinde bilmeniz lâzımdır ki en ufak müsamaha dahi yapılmadan hakkınızda en şiddetli takibat başlayacaktır; demiş, demesin mi Fethi Beyefendi? Bırakınız ki vali serbest intihap icrasını temin hususunda çok ürkek bir rol oynamıştır, eğer şikâyet lazımsa onu biz yapacağız; çünkü günlerce serbestçiler davullar, zurnalar şamatalarla hakikaten halkın huzurunu ihlâl ve hatta tehdit etmişlerdi. Efendiler; şurasını kaydetmek çok faydalıdır: Konya intihabında valinin, hatta vahim derecesine varan bitaraflık düşüncesine rağmen ciddiyet ve metanetle devam eden mesaimiz milletçe takdir edilmiştir. Beyefendiler; her hangi bir tehlikeye karşı dün olduğu gibi her vakit hazırız, düşmanlar, mürteciler, her yerde bizleri ve eğer fili ve toplu tecavüze kendilerinde cüret görürlerse göğüslerimizi ve yumruklarımızı daima karşılarında ve başlarında bulacaklardır. İnkılâbın, şerefli bayrağını elimizden hayatta kaldıkça bırakmayacağız, ölürken de bizi takip edecek. Şerefli Türk nesline bu ruhu ve bu mevcudiyeti devredeceğiz, artık maziye dönemeyiz yolumuz inkılâp yoludur, halâs yoludur, itilâ yoludur. İşte arkadaşlarım Serbest Fırka belediye intihabının cereyan tarzı ve netice hakkında bu gün bizden' hesap isteyeceğine kendi mensuplarının intihabat esnasındaki faaliyetleri hakkında küçük bir muhasebede bulunmuş olsaydı inkılabın esası ve memleketin nizamı karşısında mahcup bir vaziyette bulunduğunu görecek, daha kuvvetli daha

[84]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 43
[85]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 43

ISBN 978-605-7875-34-1

sağlam olmak için bilâ tereddüt bu menfi anasıra; yıkıcılar, sui kastçılar, çekilin diyecekti. Fırkaları menfaati namına bunu demek zamanı gelmiştir hatta geçmiştir bile.[86]

Ethem B. (Samsun) — Arkadaşlar, belediye intihabında vuku bulan hareketlere dair olan meseleler üzerinde kâfi mertebede izahat verdiler. Bendeniz tekrarı zait görüyorum. Yalnız tilâvet buyrulan istizahnamenin bir kaç cümlesi hakkında ve bilhassa Samsunda cereyan eden ahval üzerinde söz söyleyeceğim.

Zannediyorum ki karşı fırka okuduğu istizahnamede kazandığı yerlerden hiç bahsetmemiş, kazanmadığı yerler üzerinde serdi itiraz etmiştir. O doğrudur, fakat acaba kazandığı Samsunda, söylendiği gibi, kendi prensipleri ve kendi programı dâhilinde mi hareket etmiştir.

Bu kadar ehemmiyetle halkın rey verdiğinden bahsediliyor. Acaba Samsunda da öyle mi olmuştur ve yine birçok mumaniatlardan bahis olunmaktadır; acaba Samsunda da bir mümanaat olmamış mıdır? bu noktalar üzerinde muhterem arkadaşlarımı tenvir ve gördüklerimi ve anladıklarımı ifadeyi bundan dolayı arzu ediyorum. Samsunda cereyan eden ahvalden anladığıma göre Serbest Fırka kendi çizdiği program dâhilinde hareket etmemiştir. Program üzerinde propaganda yapmamıştır. İntihap esasen propagandadan ibarettir. Ekseriyeti adediyeyi kazanmak için fazla rey almaktan ibarettir. Hiç şüphesiz müspet sahada söylenilmesi lâzım gelen program mevzuunu ileri sürmek lâzım gelir, hâlbuki Samsunda cereyan eden hadiseler şu idi: biz Samsuna çıktığımız zaman intihabın üçüncü ve hatta dördüncü günü idi. Otomobil bulamadık; anladık ki otomobiller intihaptadır. Sorduk, sual ettik dediler ki, kadınlar rey vermekte ve otomobiller de kadınları taşımaktadır. Pekiyi amma otomobillerin hepsi mi kadınları taşımaktadır? Serbest Fırkacıları da taşımaktadır, dediler. Bu otomobillerin hepsi de mi Serbest Fırkanındır? evet efendim - ne için? Otomobillere taksi konuldu, onların da canı sıkıldı, hepsi Serbest Fırkaya yazıldı. Serbest Fırka namına çalışmağa başladılar. Vaktiyle taksi yokken istasyonda gümrüğe kadar yüz elli kuruşa müşteri götürürken belediyenin koyduğu taksi üzerine elli kuruşa götürmeğe mecbur oluyorlar. Binaenaleyh halk lehine bir karar ittihaz etmiş ve bu karar şoförlerin menfaatini haleldar etmiştir. Bundan dolayı onlar kızmışlar ve Serbest Fırka namına hareket etmek suretiyle belediye reisine gayz ve husumetlerini izhar için oraya gidip yazılmışlar ve onlar namına hareket etmeye başlamışlardır. Bu suretle istifade ediliyor, zararı yok, olsun bu istifadeye diyecek yoktur. Bu; istifade edilecek bir nokta idi. Bunu herkes yapabilir.[87] Böyle fırsatlardan her fırka istifade edebilir yalnız şimdiye kadar belediye intihaplarında kadınların intihap etmek ve edilmek hakkı yoktu. Bu intihap hakkını kadınlara Halk Fırkası verdi. Kadınlar bunu nazarı ihmal ile görmüş değil fakat ne denilmiş ise denilmiş bu kadınlar tarafından bizim aleyhimizde istimal edile gelmekte olduğunu da gördük. İntihabın birinci; ikinci, üçüncü günlerinde cereyan eden hadiseler üzerine bir ufak tahkikat yaptım. Gördüm ki iki türlü propaganda yapılmaktadır. Propagandanın biri tamamıyla menfi sahadadır. Hükümet kötüdür, Millet Meclisi fena kanunlar yapıyor, memurlar hırsızdır. Şudur, budur şeklinde tecavüzi bir vaziyette halk arasında sözler söylenmekte ve bir çok sözler de arkadaşların ifade buyurdukları şekilde* cereyan etmektedir. Bir vapur fes geliyor, gelecek şu olacak, bu olacak, nasıl ki söylenildi tekrara hacet yoktur. Müspet sahadaki propaganda da şudur: Şeker 5 kuruşa, 15 kuruşa inecek. Meclisi umumiye aza olursak yol parası kaldırılacak, mebus olursak bütün vergiler kalkacak. Bu şekilde müspet sahadaki propagandalar bundan ibarettir. Asıl bu fırkanın oradaki memurları, oradaki adamları yahut idarecileri diyelim, bunların kuvveti kol ve el kuvveti olmuştur. Belediye dairesinin haricindeki meydanlığa toplanarak, mitingler yaparak, biz bu encümeni istemeyiz, bizim bu encümene itimadımız yoktur diye bilâ ruhsat yaptıkları mitinglerde bağrıştılar. Muhtarın birini orada güzelce dövdüler. Sokakta şunu, bunu tahkir ettiler ve bunlarda hiç bir mahzur görmediler. Anlaşılıyor ki yine bu mazbata da buyrulduğu veçhile her ne bahasına olursa olsun intihabı kazanmak. Evet bendeniz Samsunda serbestçilerin her ne bahasına olursa olsun intihabı kazanmak yolundaki hareketlerini- müşahede ettim. İleri gelen memleketlilerle görüştüm ve onlara dedim ki siz bu memlekette oturuyorsunuz. Namzetler memleketin en ileri gelen adamlarıdır, zannederim ki memleketin belediyesi itibariyle lâzım bir keyfiyetti. Niçin lâkayt kalıyorsunuz? dediler ki belediyenin önünde adam dövülmüştür ve hakaret görmüştür. Bir adam

[86]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 44
[87]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 44

ISBN 978-605-7875-34-1

hakaret görürse ve tehdit ve ihafe karşısında kalırsa biz rey vermek için oraya ne kendimiz gideriz ve nede ailelerimizi göndeririz. Bu bir hakikattir. Bu böyle olmuştur efendiler. Binaenaleyh yalnız kadınları otomobiller üç gün taşımıştır. Belediye intihabı üç gün bu şekilde cereyan ettikten sonra belediyenin kapılan içinde, koridorlarda, hatta encümenin ifayı vazife ettiği odada lüzumsuz propaganda yapmak suretiyle muamelede bulunmak cihetini bertaraf edelim.[88] Serbestçe vatandaşlar reylerini istimal et sinler, böyle bir karar verilmiştir. Sabahtan belediye haricinde kalsın demek suretiyle zannederim intihap encümeni Serbest Fırka ve Halk Fırkasına tebligatta bulunmuştur ve o suretle saat sekiz ve yahut sekiz buçuktan itibaren rey toplama muamelesi başlamıştır. Belediyenin kapısında polisler, jandarmalar nizam ve intizamı muhafaza etmek için ikame edilmiş. Bendeniz de şöyle bir çarşıyı dolaşıyordum: Ahvalde bir fevkalâdelik vardı. Nedir bu diye anlamak istedim. Otomobiller yıldırım suretiyle içinde kadınlar kucaklarında çocukları olduğu halde bunları götürüyorlar. Birisi otomobilin çamurluğuna çıkmış, yaşasın Serbest Fırka diye bağırıyor. Böyle devam edip giderken bir adam ezdiler, ertesi gün bir daha ezdiler. Taksi maksi aramayınız, otomobiller ortalığın serbazı olmuştur. Bu şekilde bu muameleyi gördükten sonra o kalabalığa gittim, birisi nutuk söylüyor. Encümeni istemeyiz, diyerek şikâyette bulunduğu sırada Vali Paşa da gelmişti. O esnada balapervazane sözler söyleyen bir zat, genç bir efendinin nutkunu müteakip camlar kırılır, .kapılan açılır, cemaat içeri girer. Bu cemaat kimlerdir? Arkadaşların söyledikleri sıfatta adamlar vardır. Hatta Samsundakilerin içinde İranlılar da vardı.

Tanıdık bir arkadaş İranlıyı de tanır, ona diyor ki; sen burada ne dolaşıyorsun? o da işte buradayım diyor. Hangi tabiiyettesin? İran tabiiyetindeyim diyor. Sen Türk değilsin, burada durmağa hakkın yoktur. Seni şimdi Hükümete haber veririm, çabuk git buradan deyince o da hemen kaçıyor. Öyle ufak tefek şeyler olmuştur. Kapılar açılıyor, Encümen odalarına kadar halk girdikten sonra oradaki idare heyetinin reisi masasının üzerine çıkar, cemaat toplanır/ Hangi idare heyeti, Serbest Fırka idare heyeti, her sınıftan halk var. Encümen azası korkudan kaçar. Köşe bucak dağılırlar, nihayet oradan kaçan iki aza bulurlar, getirirler. Zannederim ekseriyet teşkil edilinceye kadar seksen doksan kadar rey alırlar. Esnayi tadatta bu reylerin tekerrür ettiği anlaşılır ve hesap harici tutulur. İşte vatandaşın hakkı reyi ehemmiyetli bir surette takyit ye tehdit edilmiştir.[89] Çoğuna sordum, nedir bu telâşınız? Nihayet bir belediye meclisi intihabı yapıyorsunuz şimdiye kadar böyle gürültü olmamıştı, bu sefer ne oldu? Acaba Halk Fırkası kötü adamları mı namzet göstermişti? biz yedi senelik istibdadı yıkacağız, herkesin hakkı reyini serbestçe istimaline siz mani oluyorsunuz. İşte reyin hürriyeti demek istediğiniz tarafa halkın reyini vermesi değildir, dedik. İstibdadın manası nedir? Hiç şüphe yok ki esasen karşı fırka, yedi sene evvel teşekkül etmiş fırkaya mukabil teşekkül ettiği için onun hareketleridir, onun inkılâplarıdır, inkılâplara karşı söylemek dilime giran geliyor. Bunu kendilerine söyledim. Efendiler; bu hareket fenaya gitmek üzeredir. Korkarım ki memleket bundan mutazarrır olur. Bir belediye intihabını kazanmak için bu kadar aykırı bir hareket olur mu? Sonra söylenen sözleri halka mal ettikten sonra bu gibi şeyler başınıza belâ getirir. Binaenaleyh belediye intihabındaki söylenmesi lâzım gelen mütalaayı söylemek suretiyle büyük meselelerde halkın hukukunu ihlâl edecek bir takım sözlere vücut verilmemesi münasip olur dedim. Hayır bu sizin sözlerinizdir dediler. Efendiler, Serbest Fırka namına işte bu sözler söyleniyor ve bu sözler köylüler arasında, halk arasında işitilmektedir. Fırınlarda halka ucuz ekmek dağıtılacak, sokaklar güzel süpürülecek, fukaraya bedava kömür dağıtılacak, nihayet bu memleketin işi ile alâkadar bir heyet intihap olunacak diye propaganda yapsalardı doğru olurdu. Fakat böyle yapmadılar, fevkalâde işler üzerinde menfi propagandalar fena tesirler yapar. Halkın hakkı hürriyeti namına tutulan bu yol doğru bir yol değildir. Yollar kesilmiş, halk hakkı intihabını istimal edememiştir, Bu doğru değildir dedikse de davayı her ne pahasına olursa olsun kazanmak için fesadı müeddi hareket ve hallerde Israr edilmiştir. öyle tahmin ederim ki bütün şikâyetnamelerin mahiyeti bundan ibarettir. Tabii bunlar, Şurayı Devletçe tahkik ve mesele nizamı kanuniyesine irca edilecektir. Ufak tefek misaller: Bir gün belediye dairesine gittim, intihap encümeni memurların rey vermeleri için karar vermiş ve yedi ile dokuz arasında memurlar gelip reylerini versinler demiş. Dokuz buçuktan sonra mesai zamanı olduğu için böyle karar vermiş. Pekalâ son günlerde sabahtan gitmişler, bütün kapılan

[88]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 45
[89]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 45

ISBN 978-605-7875-34-1

kesmişler, hayır siz müsavatı ihlâl edemezsiniz; intihaba rey veren sair zümreler de var. Binaenaleyh onlar mevcut iken onlar sizden daha ziyade iş sahibidirler. Umuru amme ile muvazzaf bir memurdan daha fazla haizi ehemmiyettir rey vermek hususunda. Encümen bu kararı vermiş olduğu için münhasıran ona muhalefet ediyorlar; saat dokuzdan sonra giden bir memur için de; artık sizin reyinizi biz verdirmeyiz diyorlar. Encümenin yanına yanaşmak kabil değil çünkü yollar kesilmiştir. Bana geldiler dediler ki: çok rica ederiz sen de bizim mebusumuzsun, bak, şu işe, bir kere söylediler aldırmadım, iki defa i söylediler aldırmadım, üçüncüsünde kalktım gittim. Merdivene çıktım; koridorda otuz kişi vardı, kalabalık ben gelince şöyle biraz çekiliverdi, dedim: Efendiler; siz intihapcımısınız yoksa propagandacı mı, nedir? Şöyle bir gülümsediler, anlaşıldı ki propagandacılar. Oradan çıkarken birisi elinde bir zarfla gelmektedir. Nedir o oğlum dedim, zarfı içeri vereceğim efendim dedi. İçinde ne var dedim, bilmem efendim dedi. Zarf yırtık ve üstü kirli içinde de bir kâğıt var. Baktım Serbest Fırkanın namzet listesidir, haydi git oğlum ver dedim.[90] Bu şekilde cereyan eden. intihabın maluliyeti ve fesadı zahirdir. Cidden ve hakikaten vatandaşın hakkı reyini istimale mümanaat etmek çok fena bir şeydir. Bendeniz bunu fırkacılık itibariyle de söylemiyorum. Zira belediyeye rey verecek olan insanların, reyini kime verirse versin, yalnız halkın bu rey hakkının, belediyecilikte iradesini ifade edeceği bir şekli bulamadığımızdan müteessirim. Acaba belediyeye halk kimleri intihap etmek istiyor. Bu günün vaziyet onu ifadeden cidden uzaktır. Serbest Cumhuriyet Fırkası Samsunda 3200 rey almıştır, bunu verenlerin 2500'zu kadındır. Şoförlerin mesaisi ve kadınların otomobilde gidip gelme hevesleri bu vaziyeti meydana getirmiştir. Oda bizim yaptığımız ve onlara verdiğimiz hakkı intihabın bize karşı gösterilen ifadesidir. Bu cihetleri daha fazla söylemekle bu geç vakitte huzurunuzu ihlâl etmek istemiyorum. [91]

Hilmi B. (Adana) — Muhterem Arkadaşlar; huzurunuza Adana, Tarsus ve Mersin belediye intihaplarının en yakın müşahidi ve şahidi olarak geldim. Bu intihapların cereyan tarzı ve bilhassa Serbest Cumhuriyet Fırkasının faaliyet tarzını izah etmek isterim. Fakat öyle zannediyorum ki Adana ve havalisi intihaplarını yakinen görmemiş olmanıza rağmen maruzatım ile mevcut malûmatınıza ve bilginize hiç bir şey ilâve etmiyorum. Çünkü Serbest Fırkanın Cumhuriyetçilikte daha sola gitmek, idarede daha lâyık olmak üzere, vilâyetlerde tedarik ettiği fırka malzemesi o kadar her yerde bir birinin aynıdır ki, pek tabii olarak bu fırkanın intihaplardaki tarzı faaliyeti güya bir elden idare ediliyormuş gibi daima her yerde biri birinin ayni olmuştur (Bravo sesleri), insan bunlardan birisini gördü mü hepsini görmüş gibi olur. i Bu faaliyeti müspet ve menfi cepheden olmak üzere 2 şekilde kısaca arz edeceğim. Serbest Cumhuriyet Fırkasının Adana havalisindeki müspet faaliyetli ve fırkanın her kesin ayrı ayrı noktai nazarlarına göre güya dünyayı cennete çevirecekmiş şeklinde hulâsa edilen propagandalar olmuştur. Bunları tafsil etmeyeceğim. Hep biliyorsunuz; vergiler kalkacak, şeker beş kuruşa inecektir gibi, hemen her kesin idraki derecesine göre daralan, genişleyen bir çerçeve içerisine sıkışmış, ham hayalî vaatlerden ibarettir. Asıl propagandalar üzerinde tevakkuf etmek istediğim nokta her yerde olduğu gibi Adana ve havalisinde de bunların rejim noktai nazarından varit ve hududunu tecavüz ettiği cihettir. Adana'da Cumhuriyet Serbest Fırkası 0cağında bir bayrak bulunmuştur. Arkadaşlar, eski ipekli bir esnaf bayrağı, bu bayrağın üzerinde (Nasrun minallah ve fethün karip ve beşşirül müminine ya Muhammet) yazılmıştır. Bunu telâşla derhal tekzip ettiler; fakat bu bir vakadır; bu bayrağı oraya koyduran malûmdur, meydandadır ve koydurduğunu itiraf etmiştir. Bence manzarada hiç şaşılacak bir cihet yoktur. Şarktan garba bir cezri adımlarla atlayan, en kökleşmiş akideleri bir hamlede yıkan bir inkılabın pençesine, daha Cumhuriyetçiyim ve olacağım diye yerden mantar biter gibi bir fırka çıkarırlar ve ezbere teşkilât yapılırsa inkılâba dâhil olmak üzere her çeşit gayri memnunlar birer türlü vaatlerle birer birer görülürse dünyanın her yerinde bu manzara ayni manzaradır.[92]

Serbest Cumhuriyet Fırkasının Adana ve havalisindeki menfi faaliyeti; iftira, tahkir, tezvir ve tehdit kelimeleri ile hülâsa edilebilir. Bütün bir intihap müddetince bu kardeş fırkanın namına hareket eden irili ufaklı çığırtkanlar tarafından Halk Fırkası, için Hükümet için Halk Fırkasının ve Hükümetin küçük büyük her ferdi için ağza alınmakta haya edilecek derecede tahkirler ve iftiralar

[90]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 46
[91]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 46
[92]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 46

ISBN 978-605-7875-34-1

yapılmıştır. Mahalle mahalle gezilerek halk, Cumhuriyet Halk Fırkasına rey vermekten menedilmiş, tehdit edilmiştir. Arkadaşlarımın da izah ettiği veçhile Adana ve havalisinde intihap mahallinin etrafında hakkı reyi olmayan dört, beş yüz kişi daima bulundurulmuş ve halka bu mütecaviz fırkayı yararak Halk Fırkasına rey vermenin kabil olamayacağı hissi verilmek istenilmiştir. Halk Fırkasına rey vermek için gelecek olan mahallâttan otomobillerin geçmemesini teminen yollara çivi dökülmüştür, bir çok eski mahallâta kamyonlar gönderilmiş ve saf kadınlar eğer Serbest Fırka namına rey vermeğe gelmeyecek olurlarsa kendilerinden ceza alınacak tehditler ile korkutulmuş ve getirilmişlerdir. Bu kadınlardan bazılarının defterde isimleri bulunmayınca âdeta ağlar vaziyet alıyorlardı. Mesele anlaşılmış ve bir belediye encümeni azası tarafından yüksek sesle kadınlara, müsterih olmalarını ve denildiği gibi kendilerinden ceza alınmayacağı temin olunmuş, kadınlar da inşirah ile dönmüşlerdir. Yapılan bütün harekâta rağmen intihap devam ettiği müddetçe bilhassa Adana'da çok kanlı vakalar çıkmamış ise bunu; Cumhuriyet Halk Fırkası mensuplarının sekinetine olduğu kadar Hükümet kuvvetlerinin basiretine ve yüksek itidaline medyun olduğumuzu kabul etmek icap eder.

Fethi Beyefendi Adana intihabına fesat karıştırıldığından bahsettiler. Yanlış malûmat aldıklarını ispat edeceğim. Adana intihabı tamamıyla Serbest Fırkanın eli altında ve emeli dairesinde cereyan etmiş bir intihaptır. Çünkü encümen azanından yedisi Serbest Fırka azasından idi. Bütün kararlar Fethi Beyefendinin bahsettikleri bin sekiz yüz kişilik liste gibi; encümen kararına itiraz etmektedir. Tuttukları bir siyaset vardır. Halkı daima bir tehyiç içerisinde kendilerine merbut kılmak yolunu takip ediyorlar ve bir taraftan da, her gün şikâyet telgrafları gönderiyorlar. Bu, ileride zuhur edecek muvaffakiyetsizliğe karşı yapılmış istihzarattan başka bir şey değildi. İntihabın devam ettiği müddetçe encümende fırkamız için görülen tasibata rağmen Cumhuriyet Halk Fırkası intihabı kazanmıştır.[93] O gün Serbest Fırka şu şekilde ilân etmişti: intihabı Serbest Cumhuriyet Fırkası kazanmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası 2300 bilmem kaç rey almıştır. Cumhuriyet Halk Fırkası ise yalnız 59 rey almıştır. Tabii bu mumda yassıya kadar yandı, ondan sonra haklı bir müddet daha oyalayabilmek siyasetini takiben buraya geldiği söylenen ve zannederim altı okka sıkletinde olduğu bildirilen mazbata ihzar edildi. Eğer bu mazbataya bilhassa imzalarının ekseriyeti noktasından ehemmiyet veriyorlarsa şaşarım. Bunu şuna buna 200 bin imza ile imal ettirmek mümkündür.

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya B. (Muğla) —

Muhterem efendiler Serbest Cumhuriyet Fırkası Lideri Fethi Beyin istizah mevzuu yaptığı ve bu kadar uzun münakaşalara sebebiyet veren belediye intihabı hakkında bilhassa dahiliye Vekâletinin takip ettiği tarzı hareketi sahih ve idarî noktai nazardan tahlil edebilmek için bende arkadaşlarım gibi bu intihabata takaddüm eden bazı hadisatı ve intihabat esnasında cereyan eden vukuatı bir defa muhtasar bir surette gözden geçirmek mecburiyetindeyim. Türkiye'de Cumhuriyet ve demokrasiyi tarsin için Serbest Fırka tesis edildiği sırada Fethi Beyefendi bir seyahat yaptılar. İzmir, Manisa, Balıkesir'e gittiler. İzmir'de, Manisa'da ve Balıkesir'de bir takım tezahürat oldu ve bir takım vakalar tahaddüs etti. Bu vakaların içtimaî mahiyetini ve siyasî seciyesini tayin etmek lâzım gelirse bunları müşterek ve müttehit siyasî bir akidenin tezahürü gibi telâkki etmek çok güç olur.

Vakıa bu tezahüratta bulunan vatandaşlar arasında siyasî akideleri itibarı ile bizden uzaklaşan ve uzaklaştırılan vatandaşlar vardır. Fakat bunlar arasında siyasî ve şahsî emellerini yeni fırkaya rapteden vatandaşlar da vardır. Serbest Fırkanın ilk gününden itibaren dalga dalga memleketin bütün havasını istilâ eden cazip, muğfil ve hakikatten uzak propagandalara raptı hayat etmiş vatandaşlar da vardır. Serbest Fırkanın teşekkülünden itibaren memleketin havasında uyanan ve uyandırılan propagandanın başında bu fırkanın sebebi tesisini en iyi bilenler tarafından bu fırka Cumhuriyet Halk Fırkasını ve onun hükümetini en az bir zamanda istihlâf etmek maksadına müstenit olduğu mürşidane ve dervişane tavırlarla yeni bir tarikat telkin eder gibi kulaklara fısıldandı. Uzun harp ve feci istilâların bıraktığı harabeler unutularak milletin ve Devletin bu harabelerin imarları için gösterdiği hamleler, boş gayretler ve emekler gibi gösterildi.[94]

[93]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 46

[94]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 47

ISBN 978-605-7875-34-1

İmparatorluk zamanında liberalizm prensibinin ahtî liberalizmin zebunu olan Türk çiftçisini Türk sanatkârını korumak için alman en ilmî ve amelî iktisadi esaslar millete tahammül edilmez bi boyunduruk gibi gösterildi. Hürriyetin hududu dalgalı, gölgeli bırakıldı. İnkılâbın yaptığı eserlerin bir gün birer birer zail olacağı ve bir gün birer birer ortadan kalkacağı, ihtimal zihinlerde yerleştirildi. Serbest fırkanın gönüllülerinin şurada ve burada yaptıkları propaganda memlekette herkesin emeline göre bir dava ve herkesin nabzına göre bir şerit gibi sürülürken belediye intihapları da başlamış bulunuyordu.[95] Belediyenin tihabatını geçmiş senelerin belediye intihabatından ayıran vasfı mümeyyizinin belediye intihabatının yeni evsaf ve esasatı muhtevi bulunması idi. Belediye intihabı ilk olarak Türkiye'de bir dereceli reyiâmı kabul ediyor ve yine ilk defa olarak Türkiye'de kadınlarımızın filhakika lâyık" oldukları rey hakkını tanıyordu. Belediye intihabatının esaslarının ve usullerinin yeniliği tatbikatta bir takım idarî müşkülâtı ihdas edeceği tabii idi. Bu müşkülâta belediye intihabatında zuhur edebilmesi muhtemel olan ve evvelden tahmin edilen vakalar da inzimam etti. Ekilen tohum malûmunuz olduğu için biçilecek mahsulün ne olduğunu bilmek tabii idi. Binaenaleyh her şeyden evvel memleketin emniyet ve asayişini ve vatandaşların haklarını ve hürriyetlerini mahfuz ve masun bulundurmakla mükellef olan Hükümet icap eden idarî tedbirleri evvelden aldı. intihap başlar başlamaz tahmin edildiğini arz ettiğim vakalar birer birer zuhur etmeğe başladı. Devletin kanunlarına otoritesine tecavüz edildi. Polislere tecavüz olundu. Hatta bazı yerlerde zabıtaya kurşun atıldı. Bunların hepsinin fevkinde ve daha feci olarak intihap mücadelesi bahanesi ile halkın hakkına ve hürriyetine taarruz edildi. Çok mukaddes olan bu hakkın demokrasinin ve millî hakimiyetin esası olan intihap hakkının hürriyetine mümanaat edilmek istenildi. Fakat Hükümetin aldığı tedbirler her yerde zamanında tatbik edildi. Şunu arz edeyim ki Hükümet bu mani tedbirleri lüzum ve icabında haddi gayesinde istimal etti. Çünkü memleketin intihap mücadelesi ilk defa olarak başlıyordu. Vatandaşları intihap mücadelesinde serbest bırakmak ve halkımızı bir derece intihaba alıştırmak lâzımdı. Efendiler, bilirsiniz ki Hükümetlerin vazifesi her şeyden evvel memleketin emniyet ve asayişini millî hâkimiyetin ifadesi olan kanunlarını, Devletin otoritesini, vatandaşların hak ve hürriyetlerini muhafaza etmektir. Bu esaslar her kim tarafından olursa olsun küçük bir tecavüze hatta bir istihfafa maruz kalırsa Hükümet derhal müdahaleye mecbur olur. Çünkü Devletin otoritesi kalmayan yerde kanunun hükmü de kalmaz Devlet otoritesine istinat etmeyen kanunlar müeyyidesiz darbı meseller ve formüller gibidir. Hiç bir kanun kendi kendine işlemez. Bir memleketin mukadderatını istiklâlini, istikbalini vatandaşların hak ve hürriyetini Devlet fevkinde muhayyel bir kuvvete istinat ettirmek memleketlerin istikballerini tılsımlarla idare etmek gibidir. Vatandaşların hak ve hürriyetinin esası olan inkişaf kabiliyetlerinin tahakkuku ancak kavi bir Devletin idaresinde kabil olabilir. Bir Devlet otoritesinin sahası ne kadar genişlerse ve bu kudret ne kadar kavi olursa olsun vatandaşın hak ve hürriyetinin ve kabiliyetinin inkişafı da o nispette mütezayit olur. Gerek vatandaşın hak ve hürriyetini muhafaza ve gerek hakkı reyinin serbest surette istimalini temin için Hükümetin lüzumunda ve icabında müdahalesini Fethi Beyefendi intihaba müdahale suretinde tefsir ettiler. Her zaman intihapta Devletin murakabe ve himayesi bazı kere lâzım ve hatta zarurî olur. Bunun gayesi reye müdahale edilmemek ve vatandaşın reyini serbest verebilmesidir. Eğer icabında vatandaşın hakkı ve hürriyeti Devletçe müdafaa edilmezse bu haklara eli sopalılar hâkim olur. Fethi Beyefendi doğrudan doğruya makamımı ve benimle beraber bütün idare âmirlerini ve zabıta memurlarını hedef ittihaz ederek benim verdiğim emir ve direktif her yerde ayni sistem dâhilinde intihabata müdahale olunduğunu iddia buyurdular. Ben ve faaliyetlerinin mesuliyetlerini üzerimde taşıdığım idare arkadaşlarım bu işte hakikaten çok çalıştılar. Fakat mesailerinin yegâne hedefi memleketin asayişinin muhafazası ve vatandaşlarının rey haklarının mahfuziyetidir.[96]

Bu yeknesak çalışma tarzını ve her hangi bir taarruz halinde Devlet kuvvetlerinin derhal ileri sürülmesini Fethi Beyefendi merkezden alınmış sistematik bir emrin ifası gibi telâkki ettiler. Hayır Fethi Beyefendi, bu günkü Cumhuriyetin idare âmirleri tahsil görmüş, Cumhuriyet ve demokrasinin icabatmı ve idare kanunlarını bilir tecrübeli kimselerden ibarettir (Bravo sesleri). Tabiiyette hatta içtimaiyatta her müessir ayni şerait dâhilinde ayni neticeyi verdiği gibi bu gün idare makinesinde

[95]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 47
[96]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 48

ISBN
978-605-7875-34-1

her hangi bir müdahale karşısında ayni tedbirleri her yerde göreceksiniz ve daima görülecektir. Bunun için her hadise için her yere ayrı ayrı emirler vermeğe hacet yoktur. Tahmin buyrulabilir mi ki (800) bin bu kadar kilometre murabbaındaki on dört milyon nüfusa malik olan bu memleketin her hadisesi emirle ifa edilsin. Buna maddeten imkân yoktur. Demokraside idare esası taksim ve tefriki vazaif ve kanunlarımızın teyit ettiği tevsii mezuniyettir. Eğer bir idare âmiri icap ettiği bir meselede lâzım gelen tedbiri almazsa merkezden emir ve talimat almadım diye meşguliyetten kurtulamaz. Bir idare âmiri bir memlekette asayişin muhtel olduğuna ve muhtel olacağına kani olursa elindeki, bütün kuvvetleri ve ona inzimam edecek askerî kuvvetleri muavin olarak bilâ tereddüt kullanabilir. Bir idare âmiri her hangi bir ihtilâlda veya harpte muharriklerinin vaziyet, sıfat ve mevkileri ne olursa olsun derhal zabıtası marifeti ile nezaret altına alır ve Adliyeye tevdi eder. işaret ve tariz buyurduğunuz harekât hep bu tedbir cümlesindendir. Suçlunun suçunun derecesini tayin etmek mahkemeye aittir. Bununla idare âmiri kafiyen meşgul olmaz. Ve olmamalıdır. Hâkimin maznunu mevkuf veyahut gayri mevkuf olarak muhakeme etmek hususundaki salâhiyeti vasidir.[97] O doğrudan doğruya kendi takdiri zatisine aittir. ister mevkufen muhakeme eder isterse gayri mevkuf muhakeme eder. Binaenaleyh eğer şurada burada yakalanan bazı kimseleri mahkemeler gayri mevkuf veya mevkuf olarak muhakeme etmiş ise bundan idare memuru ile aralarında bir tezadı rüyet ve ihtilâf manası çıkarılamaz. Vatandaşların en mukaddes haklarının hürriyet olduğu ve hakikaten hürriyetin demokrasi ve cumhuriyetlerde esas olduğu muhakkaktır. Fakat hürriyet her kesin istediğini yapması veyahut yapmak istemesi ve elinin altına geçen her şeyi alması demek değildir. Hürriyet kanunlarla mahdut ve muayyendir ve hududu tabiyesi olduğu gibi teşkilâtı esasiye kanunumuzda kanunî hatları da vardır. Hürriyeti bu kanunlar haricine çıkaran mezhepler de vardır.

Bilmiyorum bizim dünkü arkadaşlarımız bu günkü librailer hürriyeti hakikaten bu derece ifrata vardırmışlarınıdır. Hürriyetin bu tarzı telâkkisi derhal haber vereyim ki doğrudan doğruya anarşistlerin tarzı telâkkisidir. Bu hürriyet dünyada mevcut olmayan hayalî ve pek çok zararlı bir mefhumdur. (Naçiyef) in açtığı bu yoldan ve bu yolun geçtiği memleketlerin akıbeti ve hali malûmdur. Bizim takip ettiğimiz sistem bu değildir. Bizim takip ettiğimiz sistem millî hâkimiyetin timsali olan devlet otoritesini ve onun kanunlarını her zaman ve her yerde her kese karşı hâkim kılmaktır. Mamafih; hürriyetperverlikte de Serbest Fırkadan ders alacak değiliz. İntihabatta da bu kanunları hâkim kıldığımıza kaniiz. Eğer intihabın neticesinden şu veya bu fırka memnun olmamışsa onun kusuru kanunlara ve kanunları tatbik edenlere ait değildir.[98]

Bu memnun olmayan fırkanın ya pek fazla olan hayalinin sukutudur veyahut tedbirdeki noksanıdır. Bundan dolayı memurları, kanunları itham etmek doğru bir şey değildir. Memlekette (502) belediye intihabı olmuştur. (502) belediyenin yirmi ikisini yeni fırka kazanmıştır. Aşağı yukarı Meclisteki nispetler ile de mütenasiptir. Acaba, Fethi Beyefendi intihabata çıkar çıkmaz bir efsunla, bir tılsımla beş yüz belediyenin hepsini kazanmak mı istiyorlardı? Belediye intihabatı cereyan ederken birçok yerlerden, birçok vatandaşlardan şikâyetler aldık. Şikâyetlerin bir kısmı intihabat esnasında idi. Bir kısmı da intihabattan sonra gelmiştir.' Şikâyetleri üç kısma tefrik edebiliriz. Birincisi doğrudan doğruya zabıta ve adliye vukuatından bahis şikâyetlerdir. Bu gibi vakayi ve hadisat tamamıyla adliyeye devrolunmuştur. Mahkemelerimizin adil hükümlerine intizar etmek zaruridir. İkinci şikâyetler belediye usulsüzlüklerine ait şikâyetlerdir ki Fethi Beyefendi burada bunları saydılar ve bu şikâyetleri intihap esnasında tetkik etmek kimsenin hakkı değildir. Ne Dâhiliye Vekâleti buna karışabilir nede hatta Meclisi Âli. Kanun bunlara ne vakit ve nasıl karışılacağım tayin etmiştir. O kanun değişmedikçe kanunun hükmünü tatbik zaruridir Çünkü vazii kanunun maksadı belediye intihabatı esnasında vaki olacak her hangi bir şikâyet üzerine idarî makamat doğrudan doğruya rey sandıklarına na el uzatırsa bilfiil müdahaleyi kendisi yapmış olur ve hiç bir vakit hiç bir yerde intihap zamanı el muamelâta değmez. Ancak, maniler, hailler kaldırılır. Bunun içindir ki böyle şikâyetler daima intihabat sonuna bırakılır. İntihabattan sonra gelen şikâyetler mülkiye heyeti teftişiyesine devrolunmuştur. Mühim merkezler ve mühim şikâyetler doğrudan doğruya mülkiye müfettişleri tarafından tetkik olunmaktadır. Bunlardan bir kaç tanesinin fezlekesi gelmiştir ve bunlar da hemen Devlet Şurasına verilmiştir. Küçük yerlerde, küçük

[97]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 48
[98]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 49

ISBN 978-605-7875-34-1

merkezlerde şikâyetleri tetkike civar kaymakamlar memur edilmişlerdir. Gelecek fezlekeleri Devlet Şurasına takdim edeceğiz. Devlet Şurasının vereceği karar iptal veyahut tasdik kararı her ne olursa olsun behemehâl tatbik olunacaktır. Fethi Beyefendinin söyledikleri şikâyetler bizde kâmilen mevcuttur. Arkadaşlarımın işaret buyurduklar gibi hakikaten Fethi Beyefendi aldıkları haberlere fazla itimat buyuruyorlar. Alınan bir haberin sıkça kizbe ihtimali olduğu şarkta eskiden beri tedris olunan bir kaidedir. [99]

Eğer idare makamları her gün kendisine vaki olan imzalı veya imzasız ihbarlara inanmak mecburiyetinde bulunsaydı ve bu ihbarlara inansaydı her işi bırakıp bu ihbarların peşinde koşması lâzım gelir. Alınan ihbarlar bir defa tetkik ve tahlil olunur. Eğer hakikate, mutabıksa veyahut muta bık olması ihtimali varsa o zaman yine tahkik ve tespit olunduktan sonra vesika olarak gösterilir Defterde isimler yok dediler. İtirazlarını cümle cümle aldım. Filhakika belediye intihabatına defter usulü caridir. Bu belediyenin eski intiha bunda da böyle idi.[100] Muhtarlar defterleri yazarlar. Defterler talik olunur, müddeti muayyene zarfında vatandaşlar itiraz etmezlerse defterler üzerinde ilâve olunur. İsimleri olmayan vatandaşları defterleri tetkik edip bakması lâzımdı ve defter girmemek bizzat Fethi Beyefendinin kendi başlarına gelmiştir. Kendileri usul bilmedikleri içi: (kanun yenidir) rey vermek üzere gitmişlerdir Fakat defterde isimleri olmadığı için reylerini verememişlerdir. Filhakika kanun bunu amirdir Böyle kendilerinin çok yakından tanıdığı birçok arkadaşlar intihap defterine isimlerinin girmediğinden dolayı bunlardan biri de Ekrem Hayrı Bey de müracaat etmiş fakat kendisinin Doktor Hayri Bey suretinde yazılmış olduğu anlaşılmış ve bilâhare reyini istimal etmiştir. [101]

Adana'daki Serbest Cumhuriyet Fırkasının liderlerinden Akif Bey de böyle bir şikâyette bulurdu. Kendisi İbretiye Mahallesinde olduğu kayıt olduğu yer gösterilmiştir ve reyini vermişmidir ve yahut vermemiş midir? Orasını bilmiyorum. Rey verenlerin azlığından şikâyet ettiler. Efendiler, bilhassa ben bu cihete çok dikkat ettim memlekette bu sene belediye intihabatında geçe senelere nispeten ne kadar kişinin rey verdiği, kadarının erkek ve ne kadarının kadın oldukları:

Rey verenlerin azlığından şikâyet ettiler. Ettiler, bilhassa ben bu cihete çok dikkat ettim memlekette bu sene belediye intihabatmda geçen senelere nispeten ne kadar kişinin rey verdiği, ne kadarının erkek ve ne kadarının kadın oldukları ve hangi meslek erbabının dalı a yok rey verdiği ihsal olarak toplatmaktayım. Şimdiye kadar gelen malûmata göre rey verenlerin adedi bazı yerlerde rey sahiplerinin nısfı, hatta üçte biridir. Fakat rey verenler geçen senelere nispetle her yerde üç mislinden daha çoktur.

Binaenaleyh vatandaşlar belediye intihabaima hakikaten alâkadar olmuşlardır ve reylerini vermişlerdir. İrtica, komünistlik, anarşi lekeleri sürülmek istenildi dediler. Fethi Bey, bu renkler sizin fırka için biraz da mukadder bir şeydir. Çünkü fırkanın bidayeti teşekkülünden bir hafta sonra bütün memlekette şubeler açıldı. Hâlbuki bidayette nizamnameniz mucibince teklif ve hüviyet varakaları vardı. Bunlar tetkik olunacaktı. Hüviyetleri teshil olunacaktı. Ondan sonra fırkaya alınacaktı. Hatta bu adamlar içerisinde bazı fena ve menfi adamların bulunabileceği ihtimaline binaen Dâhiliye Vekâletinin de yardım etmesi mevzubahsi. Fakat bir gün memleketin her tarafında fırkalar teşekkül ettiğini haber aldık. Bir de yanda teşekkül etmiş fırkaya bu suretle devşirme olarak girenlerin tabiidir ki seciyeleri kadar akidei siyasiyelcri de muhtelif olacaktı. Elbette ki bunların içerisinde fevkalâde münevverler, en ileri Cumhuriyetçiler, komünistler, anarşistler, mürteciler hulâsa her nevi ve her çeşit kimseler bulunacaktı. Her kes vakayı göz ile görür amma aklı ile hükmeder. Siz her şeyi hissinizle görüyor ve hissinizle hükmediyorsunuz. İrticai memurların sezmeleri lâzımdı diyorsunuz. Sezmedikleri neden malûm. Sezdikleri sununla sabittir ki bu sıfatla takip edildikleri için bu gün burada kendilerinden şikâyet olunuyor.[102]

Polisin ve zabıta kuvvetlerinin bilhassa vali ve kaymakamların halkı daima Serbest Fırka lehine rey verecek sırada tazyik ettiğini, halk fırkası lehine rey verdiklerini ve halkı tazyik

[99]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 49
[100]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s.50
[101]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 50

ISBN
978-605-7875-34-1

ettiklerini söylediler. Fethi Beyefendinin iddiasını, mebus beylerin nutuklarını dinlediniz. Her iki taraftan da şikâyet var. Bu da gösteriyor ki idare memurları vazifelerini bitarafane yapmışlar ve vatandaşların tam ve serbest bir surette rey vermelerini temine çalışmışlardır. Fethi Beyefendinin belediye intihapları hakkındaki burada saydıkları meselelerden bir kaç tanesini Dâhiliye Vekâleti tetkik ettirmiştir. Tetkikatın bir kısmını müsaade buyurursanız okuyayım.

Antalya belediye intihap muamelatındaki kanunsuzluktan şikâyeti mutazammın Antalya merkezinden çekilen 17 - X - 1930 tarih ve 981 mahreç numaralı Camiiatik mahallesiden Abdullah oğlu Ahmet imzalı telgraf kopyasının leffile tahkikat icrası Vekâleti Celilenin 22 - X - 1930 tarih ve 7646/78 numaralı emirnamelerinde bildirilmiş olduğundan 26 - X - 1930 akşamı Antalya'ya muvasalât ve evrakı intihabiyeye vaziyet edilecek ve icra edilen tetkikat neticesinde intihabatın aşağıda arz olunduğu şekilde cereyan ettiği görülmüştür. [103]

1927 tahriri cedidine nazaran 33 mahallede 8924 erkek ve 8711 kadın olmak üzere ceman 17635 nüfus muhteviyatı olan Antalya'da intihap hazırlıklarına eylül iptidasında başlanarak; 2 - IX - 1930 da 88 numaralı tezkere ile encümen zabıt defterlerinin vilâyet idare heyetince tasdiki talep olunmuş ve ayni tarihte kanunun 32 inci maddesine tevfikan belediye intihap hakkını haiz ikişer kişinin reyi hafi ile intihap olunduğuna dair cevabî tezkereleri vürut etmiştir. 33 tezkerede yazılı 6.6 kişinin esamisi tarafımdan da tetkik edilerek mutabakatı görülmüştür. 3 - IX - 1930 da vuku bulan davet üzerine işbu 66 kişiden 27 zat huzuru ile cümlesinin ismine, kur'a çekilerek içlerinden kur'a sırası ile sekiz zat seçilip intihap encümeni teşkil edilmiştir. Bu sekiz zat şunlardır: (Müsaade buyurursanız isimlerini okuyacağım). 1-IX-1930 işbu encümen azasından Karîzade Mehmet Bey ile Komisyoncu Hasan Bey hariç olmak üzere diğer altısı belediye reisi Calip Beyin riyasetinde bil içtima Komisyoncu Hasan Beyin okuyup yazma bilmemesi ve Karîzade Mehmet Beyin de Antalya'da bulunması dolayısıyla yerlerine Morali Devriş Efendi ve Karakaş zade Hüsnü Beyi yine kura ile tefrik etmiş ve bundan sonra vuku bulacak inhilâl için de yine kura ile 6 zat daha ihtiyat olarak ayırmıştır. Encümenin bu kararı bilâhare 14-9-930 da şuabat teşkili için toplanan heyeti umumiyede tasdik olunmuştur. 9/9/1930 encümenin ekseri azasının iştiraki ile vuku bulan içtimada 17 mahallenin defterleri tetkik ve tasdik edilmiştir.

11.9.1930 da 954 numaralı kararlar belediye meclisince halka kolaylık olmak üzere kanunun 33 üncü maddesinin verdiği salâhiyet üzerine; kasaba merkezinden maada daha altı şubei intihabiyeye tefrik edilerek mezkûr şubelerin reisleri belediye azası meyanında kura ile seçilmiş ve bulunacakları mevkiler tasrih olunmuş ve bu karar vilâyetin tasdikine iktiran etmiştir. 13 - 9 - 1930 da intihap encümeni mütebaki 16 mahallenin defterleri de tasdik olunarak 14.9.930 da defterlerin 20 eylül cumartesi sabahı talikine, 25 eylül Perşembe gününe kadar 6 altı gün asılı kalarak perşembe akşamı kaldırılmasına ve defterlerde isimleri yazılı olmayanların bu müddet zarfında itirazlarının kabul edileceğine ve bu müddetin hitamından sonra hakkı itirazları kalmayacağına ve intihabın 7 teşrinievvelde başlayıp tatil günleri müstesna olmak üzere altı gün devam ederek 13 teşrinievvel pazartesi günü saat 18 de hitam bulacağına ve sandıkların bu müddet zarfında nerelerde bulunacağına ve şuabatı intihabiye merkezlerinin nereleri olacağına ve her intihap şubesinin hangi mahalleleri ihtiva ı ettiğine dair verilen karar (evrak merbut: No. 5) Zümrüt Ova gazetesinin 17-9-1930 tarih ve 279 numaralı nüshası ile ilân olunmuştur.[104] Bermucibi karar defterlerin 20 eylül saat 8 de belediye ve Hükümet kapıları önünde ve Kapı ağzı mevkiinde talik olunduğu ve 25 eylül perşembe günü saat 18 de muallak bulunduğu mahallerden indirilerek belediye dairesine teslim edildiği, üç belediye memuru ve üç te ahaliden altı imzalı zabıt varakalar ile tespit olunmuştur. (Evrak merbut No. :4) 14 - IX -1930 mahallâttan müntahap heyeti umumiye davet edilerek 31 zatın iştiraki ile bil içtima şuabatı intihabiyeye lâzım olan encümenlerin teşekkülü için kur'a ile daha iki yüz seksen zat tefrik ve evvelce ihtiyaten kur'a ile ayrılmış olan 6 zatın intihabını da tasdik etmiştir. 22 - IX 1930'daki kararda merkezle beraber teşkil olunan 7 mıntıka için tefrik ve intihap olunan encümen reis ve azalarının bulunacakları mevkilerin sakf altında olmaması ve sonbahar sonunun hululü münasebetiyle yağmur yağması mahzuru nazarı dikkate alınarak sandıkların gösterilen mevkilere yakın ve civardaki cami, mescit ve binalar dâhiline konması münasip görüldüğü gibi bazı

[103]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 50
[104]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 50

ISBN 978-605-7875-34-1

mıntıkaların mesafe uzaklığı nazarı dikkate alınarak ahaliye teshilât maksadı ile ayni şubei intihabiye dâhilinde intihap sandığının müteaddit mahallere nakil ve vazedilmesi tekerrür etmiş ve bu karar da vilâyetin tasdikine iktiran ederek (evrakı merbuta numarası 2) Zümrüt Ova gazetesinin 283 numaralı nüshası ile ilân olunmuştur.[105]

20 Eylülden 25 Eylüle kadar defterlerin muallâk bulunduğu 6 gün zarfında vuku bulan itirazlar 32 istidada 526 nüfustur. (Evrakı merbuta numarası 6) bunlardan 228 memu, 298'i ahalidendir. Bittetkik cümlesinin reylerinin kabulüne karar verilmiştir. Yalnız Ziraat Mühendisi Akif Beyin verdiği istidada kendi isminin defterlerde mukayyet olmadığını bildirmesi üzerine bittetkik isminin ve ailesi isimlerinin Rağbetiye Mahallesinde mukayyet oldukları görülerek kendisine o yolda cevap verilmiş ve bilâhare rey atılmasına başlandıktan sonra 9-X-1930 da verilen iki istidada müddeti kanuniyesi zarfında verilmediği cihetle hakkı itirazlarını kaybetmişlerdir.[106]
2 -X- 1930 da (1006) numaralı meclisi belediye kararında altıncı şubei intihabiye sandığının teşrinievvel 7-8-9 uncu günleri konacağı mahal bir ev olup vakıa tahliye edilmiş ise de hususî bir ikametgâh olması dolayısı ile münasip görülmeyerek Keçilik Caddesi üzerindeki mescide konulmasına karar verilmiş^ ve bu karar da makamı vilâyetin tasdikine iktiran etmiştir. Evvelce takarrür ettiği ve ilân olunduğu veçhile teşrini evvelin yedinci günü yedinci şubei intihabiyede rey atılmağa başlanmış ve beş gün muntazaman rey atılmağa devam edilmiştir. 11 inci günü bütün şuabatı intihabiye reisleri ile azadan bir kısmı mühiminin istifa etmeleri üzerine (evrakı merbuta numarası 8) 11 ve 12 inci günleri encümenler teşekkül edemediği cihetle rey atılması da mecburen inkıtaa uğramıştır. 14 teşrinievvelde belediye heyeti verdiği kararda belediye intihabatmm teshil en icrası maksadile mahallatta teşkil olunan intihap encümenleri reislerinin tamamen ve azalarının kısmen istifa eylemiş bulunması ve halen yeniden intihap encümenleri teşkiline teşebbüs edildiği takdirde ismine kura isabet etmeyen azanın şube teşkiline kâfi gelmeyeceğine ve intihabın 20 teşrinievvele kadar behemehal neticelenmesi zarureti kanuniyesine binaen şuabat encümenlerinin lâğvı ile intihabata merkez encümeninde devam edilmesi muvafık görülmüş bulunduğundan keyfiyetin makamı vilâyete arzile tasdik buyrulduğu takdirde ertesi günden itibaren o suretle intihaba devam edilmesi karargir olmuş ve işbu karar ayni günde vilâyet makamınca da tasdik olunarak keyfiyet münadi ile ilân edildiği Antalya gazetesinin 13 - X - 1930 tarih, 1493 numaralı nüshası ile de ilân olunmuştur. Ertesi gün yani 13 - X - 1930 da belediye dairesinde intihaba devam edilmiş ve o gün akşam saat 18 de intihap .müddeti hitam bulduğu halde bittetki müritehip adedinin henüz nısfının reye iştirak etmediği anlaşılarak gerek belediye heyetince ve gerek intihap encümenince intihap muamelâtının 20 teşrinievvelde ikmalini teminen rey atılması müddetinin teşrinievvelin 18 inci cumartesi günü akşamına kadar beş gün temdidine 13 - X - 1930 da karar verilmiş ve bu karar da vilâyetin tasdi kına iktiran ederek Antalya gazetesinin 14-X-İ930 tarih ve 1494/6 numaralı nüshasında ilân olunmuştur.[107] (Evrakı merbuta numarası 10) 18 teşrini evvel 1930 akşamı encümen azasında: Reis Ali Galip ve Karakaş zade Hüsnü, Saitoğlu Memet Kaptan ve Hacı Mustafa zade Celâl Mora Derviş, Kerimoğlu Ahmet Hakkı Çavuş zade Mehmet Ali Bey ve Efendiler huzuru ile sandıklar açılarak rey pusulaları ile musaddak intihap defterlerine! Seçim hakkını haiz kimselerden hizalarında imzaları bulunanların miktarları tadat edilerek yekdiğerlerine mutabakatı anlaşıldığı ve 9364 müntehi] ten 3234 zatın intihaba iştirak ettiği ve rey pusulalarından bir adedinin olbapta ki zabıt varakası merbut bulunduğu üzere (evrakı merbute numa 11) bir müntahip tarafından ısrar ile mükerrer rey atılmasından ve bir adedinin d« yine zabıt varakası ile tespit edildiği vecih üzere (merbut No 11) henüz müddeti ikameti altı aya varmayıp müntahibin rey atmasından dolayı mezkûr iki pusulanın nazarı itibara alınmayarak umumî yekûndan tenzil edildiği ve muteber sayılan pusulaların tasnifi neticesinde en çok rey kazananlardan başlanarak 1912 şer reyle Doktor Münir, tüccardan i. Hüseyin, Hacı Murat zade Osman, Yozgatlı Ali Rıza, Kara Taş zade Hüsnü, Toygar zade C mal, Hafız Memet, Seyit zade Memet Kaptan, H«. Ahmet zade Ali Rıza, Şekerci zade Ali Refi Kesikçi zade Memet, Diş Doktoru Remzi, Seyfullah, Yürük zade Fuat, Mühendis Hamdi, Kara Dayı zade Hüseyin, Hasan Basri, Cafer zade Mehmet Kaptan, Yüzbaşı zade

[105]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 51
[106]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 51
[107]-T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 51

ISBN
978-605-7875-34-1

Adil, Hancı zade Emin Doşine Hasan, Kum Hasan, Şekerci Morali Mutafa, ye 1901 rey ile Hacı Mustafa zade Celâl ve Efendilerin azalığa ve 1896 reyle Mütek kaymakam Celâl Bey ve 1885 rey ile İstikbal şirketinden Caeı Veli Bey ve İ883 rey ile Kerpeli İzzet, Yelkenli zade Şevket, Fabrikatör Hacı Kadir, Yürük Hüseyin zade Rıza Beyler ve 1880 reyle Ömer Reis zade Salih, Yahya zade Rifat, Ekmekçi Mustafa Kaptan zade Memet, Bahçıvan Osman, Çalık Hacı Abdürrahman, Bahçivan Memet Çavuş zade Hasan, Ak Hüseyin zade Hacı Hasan, Demirci Osman, Lokantacı Hüseyin, mübadil Kahveci Hüseyin, Atmacı İbrahim, Karac zade İsmail, Sarraf Abdullah, Kasap İbroş, Hacı Hüseyin zade Murat Genç zade Emin, Osman Efendi zade Hacı Mustafa, Çıklı zade Osman Bey ve Efendilerin yedek azalığa intihap edildikleri taayyün ettiğini ve intihabın devamı müddetince belde hemşerileri tarafından intihabın kanuna muhalif bir şekilde yapıldığına dair hiç bir iddia vaki olmadığını tasrihan 18 teşrinievvelde mazbatası tanzim olunmuştur. (Evrakı merbute numara: 12) bilâhare 20 teşrinievvelde fevkalâde olarak (20) âza iştiraki! e içtima eden meclis bel edinin reyi hafi ile yaptığı kiyaset intihabı neticesinde: İki müstenkife ve bir rey Doktor Münir Beye verildiği ve mütebaki 17 eyle Karakaş zade Hüsnü Beyin ihrazı ekseriyet eylediği anlaşılarak o suretle mazbatası tanzim ve vilâyete takdim olunmuştur. Evrak merbut No. 13) İntihap muamelâtının .yukarda tafsil olunduğu veçhile icra ve ikmalinde kanuna mugayir hiç bir fiil ve hareket görülmemiş ise de müştekilerin bu baptaki iddia ve metali batını da tetkik zarureti bulunduğu için bunlar da birer birer tahlil edilecektir.Şöyle ki:

Evvelâ, Antalya intihap muamelâtında kanunsuzluk vukuundan bahseden ve Vekâleti Celilece tahkikata esas ittihaz buyrulan şikâyetname Antalya merkezinden 17 - X -1930 tarihinde 981 mahalle numarası ile ve Camii atik Mahallesinden Abdullah oğlu Ahmet imzası ile çekilen telgraftır, (ev3ki merbuta numarası 16)

Bu telgrafta valinin icraatı gayri kanunisinden e ihdas ettiği kanunsuz vaziyetten milletin mustarip olduğundan ve Valini ihdas ettiği faciada asker binnisbe mutedil davranmamış olmasaydı. makineli tüfek karşısında cinayetin faili de kalmayacağından ve bu hareketin her halde vali için takdire lâyık görülmeyeceğinden bahsedilmiş ve intihap muamelâtında ne suretle yolsuzluk yapıldığı hak içtima eden ahalinin nümayişlerine mani olmak için hükümetin kuvve i askeriyeye müracaatı vesile ile şikâyet ittihaz edilmiştir. Saniyen, Antalya merkezinden muhtelif makamlara keşide edilen ve Vekâleti Celilenin emri erine kopyaları alınan dört telgraf vardır, (eki merbuta numarası 15) bunlardan Biri; yine Abdullah oğlu Ahmet imzası ile - X -1930 da yani diğer telgrafın çekildiği gün Reisicumhur Hazretlerine keşide edilmiştir. Bu telgrafta da ayni meseleden bahsedilerek intihap | muamelâtına maddeten temas edilmemiştir.[108] İkincisi; sabık dava vekillerinden Ali Rıza imzası ile 18-X-1930 da Başvekâlete ve Dâhiliye, Adliye ve Millî Müdafaa Vekâletlerine keşide olunan yine ayni mealdeki telgraftır.

Üçüncüsü; Antalya kazası Halk Fırkası mutemetliğinden ayrılan avukat Edip imzalı Serbest Fırka Lideri Fethi Beye ve birer sureti Son posta ve Yarın gazetelerine keşide edilen ve validen ayni mealde şikâyeti muntazamının olan 13 - X -1930 tarihli telgraftır.

Dördüncüsü; Antalya'nın Rağbet iye Mahallesinden ve müntahiplerden Akif imzası ile bitaraf bir muhakkik izamı talebine dair Dâhiliye Vekâletine keşide edilen 19 - X -1930 tarihli bir telgraf olup bu zat Antalya'ya vusulünün ertesi günü bana intihap muamelâtında vukua getirilen yolsuzlukları havi 22 madde üzerinde bir de şikâyetname vermiştir (Evrakı merbuta numarası 14) Asıl tahkikata esas ittihaz edilecek bu şikâyetnamedir. Çünkü bunda intihap muamelâtında vukua getirildiği iddia olunan yolsuzluklar madde madde tasrih edilmiştir.

Yukarıda zikrolunan diğer dört telgraf valinin şahsından ve bilhassa 14 teşrinievvelde belediye önünde vuku bulan bir içtimanın kuvvei müssellaha ile dağıtılmasından şikâyeti muhtevi bulunduğu cihetle kanunun tarif ettiği intihap muamelâtının haricinde kalan ve memleketin asayişi ile alâkadar olan bu meselenin intihap işleri ile karıştırılmayarak ayrıca tahkiki lâzım gelirse de bu da. valinin asker kuvvetlerine müracaatı bir az evvel Fethi Beyefendi tarafından müdahale olarak telâkki edildi. Fethi Beyefendi bir vaka da jandarma kuvveti kâfi gelmez. Asker gelir. Askere taş atılır. Kumandanın başı yarılırsa bu toplanışa alelade bir toplanma nazarı ile bakılabilir mi? ve bu

[108]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 52

ISBN
978-605-7875-34-1

tecemmu men edilirse sizce müdahalemi sayılır? Eğer bu adamlar hakikaten rey vermek için gelmiş olsaydılar ve maksadı mahsusları olmasaydı askeri görür görmez ilk ihtarda derhal çekilmeleri lâzımdı.[109] Devlet kuvvetlerinin müdahalesi için behemehâl ihtilallar olması ve kanların akıtılması mı bekleniyor. Saniyen bu hadise ancak bir kaç saniye devam etmiş. **Raporu okuyayım**:

Müştekiler bu içtimain intihap işleri ile alâkadar olduğu ve içtimain asker kuvveti ile dağıtılması yüzünden halkın tedhiş edilerek birçok vatandaşların istimali reyden mahrum bırakıldıklarını ileri sürmekte oldukları cihetle bu hadisenin sureti cereyanı ve intihap neticesine müessir olup olmadığı hakkında da muktezi tahkikat icra edilmiş ve neticei kanaat tamamen aksi-şekilde tebellür etmiştir. Şöyle ki: gerek şikâyet telgraflarından ve gerek Akif imzası ile bana verilen şikâyetnameden anlaşıldığına göre müştekilerin tecemmu hakkındaki iddiaları şudur: (Hadiseden üç gün evvel yedi mıntıkada rey alınırken bunun bir yere yani belediyedeki sandığa hasrı o güne kadar reylerini henüz istimal etmemiş olan binlerce vatandaşın belediye önünde tabiatıyla toplanmalarını intaç etmiştir. Binaenaleyh bu tecemmu rey atma hakkını istimal için vuku bulmuştur, gayri kanunî bir içtima değildir.) Filhakika belediye önüne toplanmış olan ahali birer birer gelmiş ve tabiatıyla orada bir kalabalık hâsıl olmuş bulunsaydı ve reye atmak için sükûnetle sıralarını beklemiş bulunsalardı böyle bir vaziyete elbette kanuna muhalif bir tecemmu denilemezdi. Fakat vaziyet tamamen aksi şekilde tecelli etmiştir.[110]

1 - Halk belediye meydanına birer, birer değil toplu olarak ve evvelce reylerini istimal etmiş olan Serbest Fırka idare Heyeti rüesası ile tevhidi hareket ederek gelmişlerdir. (Zabıt varakası ve evrakı merbuta numara 17)

2 - Bu içtimadan bir gece evvel Şeyh Sinan Mahallesindeki Serbest Fırka idare merkezi binasında; ahali toplanarak Heyeti idare Reisi Doktor Burhanettin ve azadan Akif Beyler tarafından tahriki amiz nutuklar irat edilerek bu içtima ihzar olunmuştur. (Zabıt varakası ve raporlar evrakı merbuta numara 20-29).

3 - İçtima günü sabahı bilâ istisna dükkânlar tehdit ile kapattırılmıştır. (Zabıt varakası, evrakı merbuta numara 24 - 27 - 28). 4-Doktor Burhanettin Bey vakadan bir kaç gün evvel vali Faiz Beye makamı vilâyete (şahsıma muhabbetiniz yoktur fakat bu günlerde şehit olursam bari iyi bir cenaze alayı yaptırmak lütfünü diriğ buyurmayınız) şeklinde beyanatta bulunmuştur.

5 - Akif keza vakadan bir kaç gün evvel belediye dairesi önündeki kahvede otururken (bu akın umumidir. Cereyanın önüne durulamaz, durmak isteyeni yıkar, halk bize müracaat ediyor. İntihabattaki yolsuzluklardan şikâyet ediyor. Yolsuzluklar devam ederse 31 Mart hadisesi burada tekerrür eder.)

6 - Serbest Fırka erkânı içtima esnasında intihap sandığının salondan aşağı belediye önüne meydana çıkarılması gibi kanunsuz mütaleatta bulunmuşlardır ve bu talepleri isaf olunmazsa dağılmayacaklarını ve sandık her halde aşağı inmelidir. Yoksa zorla indireceğiz, öleceğiz, şehit olacağız, buradan geri dönmeyeceğiz demek sureti ile halkı Hükümet ve zabıta kuvvetlerine karşı koymağa teşvik etmişlerdir. (Zabıt varakası evrakı merbuta numara 17).

7 - Encümen Heyeti vaziyetten korkarak sandığı terk ile kaçmağa başlamışlardır. 8 - Mevcut polis ve jandarma ile teinini sükûn ve inzibat kabil olamayacağı anlaşılarak valiye müracaat edilmiş ve vali mahalli vakaya gelerek kanunî talepleri terviç olunacağı cihetle dağıtıp dükkânlarını açmaları lüzumunu tebliğ ettiği halde bilâkis muhtelif 'patırtılarla sözü kesilmiş ve dinlenmemiştir.

9 - Müçtemiin arasında evvelce reyini istimal ettiği halde yine tecemmua iştirak edenlerin vücudu ve hatta içtimai idare eden Serbest Fırka rüesasının bile evvelce istimali rey etmiş bulunmaları.[111]

II - Kıtaatı askeriyeye bizzat kumanda eden Miralay Celâl Bey bile atılan bir sandalye ile başından mecruh olmuştur. Bu şerait altında bu içtimaa kanunidir demek ve yalnız rey vermek için toplanmış bir vatandaş kütlesi namı verebilmek imkânı var mıdır. Böyle bir hal karşısında intihabın devamına imkân kalmadığı ve hatta encümen azasının korkarak sandık başını terk ettiklerini ve müçteminin, bilhassa sandığı aşağıya getriniz diye vuku bulan kanunsuz müdahale ve mantıksız

[109]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 52
[110]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 53
[111]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 53

ISBN
978-605-7875-34-1

taleplerini isaf imkânı olmadığını ve taşkınlıkları gittikçe ziyadeleşmekte olduğunu gören bir Hükümet için bu gayri kanunî tecemmüm dağıtmak maskı ile kuvvei müsellehaya müracaattan başka bir çare kalamaz. Saniyen: bütün bu hâdise ancak bir saat kadar devam etmiş ve 14 teşrinievvelden m intihap hitamına kadar yani 18 teşrinievvel akşamına kadar her iki fırka mensubunu muntazam reylerini istimal etmişlerdir. Binaenaleyh bu hâdise intihap muamelâtına da hiç bir tesir yapamamıştır. Akif Beyin şikâyetnamesinde mevzubahis ettiği mevada gelince: (evrakı merbuta numara 14) Bunlar berveçhi ati 22 maddede telhis olunmuştur:[112]

1 - Şuabatın lâğvı ile intihabın bir sandığa hasrı, mahallâttan evvelce intihap edilerek kura ile encümenlere ayrılan bir kısım azaların belediyeye vermeyerek iki gün rey atmasına mani olduğu.

2 - İntihap müddetinin bir hafta temdit edilmeyerek dört gün temdidi ve bila sebep iki gün tatil olunması. Osmaniye intihap Encümeni istifa etmediği halde Belediye Reisi Galip Bey sandığı vermeyerek iki gün rey atılmasına mani olduğu.

3 - Hem müddetlerin taksiri hem de sandıkların tevhidi ile 6000 reyin hariç bırakılması.

4-Defterlerde isimleri yazdı olanlara isminiz yoktur, diye reylerinin reddedilmesi ve bu memnuiyete polislerin memur edilmesi.

5 - Defterde ismi olmayan ve müddeti zarfında müracaat etmeyerek hakkını ıskat edenlerden Halk Fırkasına rey atacakları deftere ilâve ve senelerden beri Antalya'da olmayanların ve hatta vefat etmiş bulunanların namına rey kabulü.

6 - Bir şahsın iki mahallede nüfusu bulunmasından bilistifade ayni şahsın her iki mahalle namına ve mutallâka bulunan zevcesi gıyabında rey atması.

7 - Encümen azaları Halk Fırkası tarafından belediyeye namzet gösterilmiş olmaları sebebi ile bitaraflıklarını ihlâl ettikleri gibi bitaraf azaların da Galip Bey tarafından (senin vazifene hitam verilmiştir) diye vazifeden menedilmesi ve encümen heyeti tarafından müntahiplerin darp ve tehdit olunması.

8 - 34 üncü maddeye tevfikan aza intihap etmeğe hakkı olanların ve aza olmağa salâhiyeti bulunan ilanların ayrı ayrı, defterleri yapılmaması.

9 - Müntahiplerin okuyup yazmak bilmemesinden bilistifade fırka kâğıdı yerine Halk Fırkası pusulası verdikleri ve bazılarına da ısrarla rey attırdıkları

10 - İleride tasnif sırasında hesaba katmamak maksadı ile okuyup yazmak bilmeyen ve Serbest Fırkaya reylerini atanlara yalnız parmak bastırdık hırı ve müntahibin emniyet ettiği adama pusla yazdırmağa müsaade edilmemesi.

11 - Rey sandıkları mahallâtta bulunduğu sırada Serbest Fırkaya rey atmağa gelenlerin ellerinden puslaları alınarak yırtılması.

12 - Sandıkların tevhit edilerek 6000 vatandaş istimali reyden mahrum bırakıldığı gibi belediye namzetlerinden Ak Hüseyin evvelce reylerini istimal eden mahallâttan birçok kadın ve erkekleri hanesine toplayarak evvelki intihap bozuldu diye mutat hilâfına 18 teşrinievvel sabahı sabah namazı gelip tekrar reylerini para mukabilinde attırmış ve bu sebeple intihabın son günü olmak münasebeti ile bunu bekleyen bini mütecaviz kadın ve erkeklere polisler tarafından müşkülât gösterilerek sandık başına bırakıldıkları gibi Halk Fırkasına rey vereceklerin reyleri alınmış ve diğerlerine sandık kapandı beklemeyiniz; diye reyleri alınmamıştır.

13 - Rey vermek için gelenler defterde ismi arandığı sırada kendi ismi yerine imza veya parmak basıldığını görünce ben gelmedim diyenlerin bazıları ret, bazıları kabul olunmuştur. 14 - Halk Fırkası mensuplarından hüviyet cüzdanı aranmamış, Serbest Fırka mensubundan hüviyet, cüzdanı aranmış. 15 - Sandıkların her gün badel muayene küşadı iktiza ederken ekseriya bir aza bir de Halk Fırkası mutemedi huzuru ile açılarak 33 üncü maddeye mugayir hareket edilmiş.

16 - Altı aydan az oturanlar reye iştirak ettirilmiş memurlar ve aileleri Halk Fırkası lehine reye iştirake mecbur edilmiş.

17 - Reylerin tasnifinde puslalar adedi ile defterlerdeki imza adedi karşılaştırılmak lâzım gelirken yapılmamış.

[112]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 5

ISBN 978-605-7875-34-1

18 - Encümen azaları adedi kanunîden noksan olmakla beraber bazılarının reyi atıldığı zamanda kendi işleri ile hariçte meşgul bulundukları ve bunda Karakaş zade Hüsnü şekerci Ali Refik ve Celâl Beylerin halk Fırkası belediye namzedi bulunmaları sebebi ile bitaraf olmayacaklarından sandık başında Serbest Fırkadan bir kimse bulunmadığı ve bitaraf bir memur bulundurulması valiye defaatle söylendiği halde nazarı itibara alınmamış.[113]

19 - Berayi tasnif sandıkların küşadında her sandığın kendi encümeni huzurunda açılması lâzım iken bunlar davet edilmeyerek bir kaç mahdut ve gayri kanunî şahıslar tarafından sandık açılmış.

20 - Şaranpol sandığına atılan reylerin yekûnu encümeni mahsusun tespiti ile 438 rey olmuş iken ve reyler kamilen Serbest Fırkaya atılmış iken sandık alınan rey miktarı 424 ten ibaret olduğu görülmüş ve bu miktar içinde Halk Fırkasına ait bir pusla bile bulunmaması icap ederken 30 rey pusulası Halk Fırkası namına çıkmış.

21 - Vali intihaptan evvel Kaçarlı zade Süleyman ve Ahmet Beyleri huzuruna çağırarak intihaptan vaz geçmelerini ve her türlü hile ve tazyike müracaatla beraber 52 inci alayın süngülerini karşılarında göreceklerini ihafe suretiyle tehdit etmiş.

22 - İntihabın devamı müddetince intihap sahası ve mıntıkası polis ve jandarma, muhasarasında bulunup Serbest Fırkaya rey vereceklerin 200 metre uzakta bırakılarak Halk Fırkasına rey vereceklere teshilât gösterilmesi ve Serbestlilerin polisler tarafından tehdit edilmesi ve belediye, dairesi önünde | de polislerin sandık başına kadar dizilmiş bulunması ve bunlar aldıkları emir dairesinde: Halk Fırkasını kazandırmağa çalıştıkları ve 14 teşrinievvel salı günü hadisei malumenin vukuundan itibaren toplanan ve rey vermeğe çalışan halkı askerle dağıtarak neticei intihaba kadar süngülü asker, polis, jandarma ve hatta mitralyözlerle mücehhez asker i beklemek sureti ile halkı korkutarak müsellah kuvvetlerle intihap icrası ve cebir şiddetlerin intihabada tesiri ve Serbest Fırka mensuplarından binlercesinin Hükümet bodrum katında idareten hapsi. İşbu mevadda mevzubahis edilen şikâyet üzerine yapılan tetkikat ve işbu şikâyetlerle tetkikat arasındaki münasebat ve Şikâyetin varit olup olmayacağı birer birer tahlil edilecektir. Birinci madde Şuabatın lâğvı ile intihabın bir sandığa hasrı ve mahallâtın evvelce, intihap edilerek kura ile encümenlere ait ayrılan bir kısım azaların belediyeye alınan sandık başına kabul edilmemeleri. Belediye kanununun intihap şubelerine dair olan 33 üncü maddesinde (belediye intihabının teshili için belediyenin nüfusunun beş yüzden aşağı olmamak üzere intihap şubelerine tefriki caizdir) denilmesine nazaran böyle şuabat teşkiline mecburiyet olmayıp ancak cevaz verildiği sarahaten anlaşılmaktadır. Ancak yine mezkûr maddenin müteakip fıkrasında şube teşkili hakkındaki belediye meclisi kararının, intihabattan en az altı ay evvel ilânı lüzumu münderiç olduğuna nazaran altı ay evvel ilân edilmiş ve intihap esnasında, ittihaz olunan bu kararla şuabat teşkili doğru olmamıştır. Binaenaleyh hiç bir sebep ve vesile olmayarak yalnız ilân edilmemesi dolayısıyla şuabat lağvedilmiş bile olsa idi yine bu lağvı doğru olur ve muamelâtı intihabiye bu suretle kanunî bir şekle icra edilmiş olurdu.

Kaldı ki dört gün. şuabat vasıtası ile intihabat icra edildikten sonra istifanamelerde tasrih edildiği üzere yani bizzat müştekilerin yaptığı müdahalelerden bizar olan şuabat encümenleri reis ve rızaları intihabın beşinci günü müçtemian istifa etmişler ve sebebi istifalarını da istifanamelerinde tasrih etmiş olmalarına nazaran evrakı merbuta No. 8) mahallâttan vaktiyle intihap olunup ta isimlerine kur'a isabet etmeyen zevatın miktarı bu şubeler iyin yeniden ve adedi beşten aşağı olmamak üzere yedi encümen teşkiline müsait olmadığı ve yeniden mahallattan ikişer kişi isteyerek adeta intihaba yeni baştan başlamağa zaman ve imkân müsait bulunmadığı ve şuabatta devam eden beş «unluk intihap zamanında belediye halkın bir kısmını esasen reylerini vermiş bulundukları cihetle bundan sonraki reylerin yalnız belediyede müteşekkil bir sandıkta kabulü ısrarı karşısında kalmış ve esbabı mucibeye müstenit olarak bu bapta tanzim edilen karar makamı vilâyetin tasdikimi iktiran ederek vesaiti münasibe ile de ilân olunmuştur. (Evrakı merbuta numara 9) Bunda hiç bir kanunsuzluk yoktur; bilâkis yukarıda tafsil olunduğu üzere şuabat için altı ay evvel ilân yapılmaması yüzünden vuku bulan yolsuzluk hatta ıslah olunmuştur. Bu maddedeki şikâyetin ikinci fıkrası evvelce mahallattan intiha edilerek kura ile encümenlere ayrılan bir kısmı azaların belediyeye alınan sandık

[113]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 54

ISBN 978-605-7875-34-1

başına kabul edilmemeleri keyfiyetidir. Buradaki bir kısım azadan maksut şubelerde çalışan ve kendilerinin istifası ve şubelerin lâğvı ile açıkta kalan aza demek olacağı tabiidir. Altı şubenin lâğvı ile açıkta kalan aza otuz kişidir. Belediye kanununun 32 inci maddesi her belediye şubesi için en çok on, en az beş azanın kur'a ile ayrılacağını göstermekte olup belediyeden müteşekkil merkez şubesinde vaktiyle kura ile ayrılmış sekiz zat bulunduğu cihetle diğer otuz azanın bu encümene iştirak edememeleri inayet tabiidir. Çünkü bunların bir kısmı esasen istifa, etmiştir. Diğer kısmı da şubelerin lâğvı ile vazifeleri hitam bulmuştur ve esasen bir encümende on kişiden fazla aza bulunmaması da kanunun sarahati icabından dır. İkinci madde — İntihap müddetinin bir hafta temdit edilmeyerek dört gün temdidi ve bila sebep iki gün tatil olunması, Osmaniye intihap encümeni istifa etmediği halde belediye reisi (Galip Bey sandığı vermeyerek iki gün rey atılmasına mani olduğu. Belediye kanununun 41 inci maddesinin fıkrai ahiresinde (sandığa rey atılması için tayin edilen son günün akşamı nıüntehiplerden yarısından ziyadesinin iştirak etmemiş olduğu bit tetkik anlaşıldığı takdirde sandık açılmayarak intihap encümeni kararı ile rey atılmak müddeti bir hafta temdit ve keyfiyet ilân olunur.[114]

Denilmekte ise de intihap müddetini ve hitamını tayin eden 31 inci madde de Belediye Meclisi intihabı eylül iptidasında başlar, teşrinievvelin yirmisinde biter.) Diye katiyet ifade edilmesine ve 44 üncü maddede (teşrinievvelin yirminci gününden evvel gönderilecek olan intihap mazbataları üzerine kaymakam veya vali tarafından tezkere ile intihap keyfiyeti intihap olunan azalara ve belediye reisine bildirilir.) Denilmesine nazaran bir hafta temdit keyfiyeti muamelâtı İntihabiyenin yirmi teşrinievvele kadar intacı mümkün olduğu takdirde nazarı dikkate alınabilip yoksa intihap hazırlıkları ile ve sair suretlerle fazla zaman gaip edilmesi intihabın yirmi teşrinievvelden sonra tehirini imkân dâhiline sokamaz. Bu bapta kanun sarihtir. Binaenaleyh encümeni intihapta 18 teşrinievvel akşamına kadar tayin edilmiş olan beş "ün temdit müddetinde kanunsuzluk yoktur. Bu maddedeki şikâyetin ikinci fıkrası büsbütün yanlıştır. (Çünkü Osmaniye intihap encümeni denilen şube yedinci şube i intihabiye olur reisi bulunan Macit Bey de 11. - X -1930 da istifa etmiş ve istifanamesi sureti evrakı merbuta meyanında bulunmuştur. (Numara 8). Üçüncü madde — Hem müddetlerin taksiri hem sandıkların tevhidi ile altı bin reyin hariç bırakılması. Bu madde birinci ve ikinci maddelerin tekrarından ibarettir. Vakıa neticei tasnifte 9964 mün1 eh ipten 3232 zatin iştirak ettiği ve 6732 müntehi bin iştirak etmediği görülmüş ise de bunda encümenin bir sunu taksiri olmayıp reye iştirak etmeyenleri sandık başına cebren getirmeye kudreti yoktur.[115] Dördüncü, beşinci, altıncı, dokuzuncu, on birinci, on üçüncü, on beşinci ve on altıncı maddelerde zikredilen vaziyetler, isim, zaman ve madde zikredilmeyerek alelıtlak yapılmış şikâyetlerdir. Müştekiler; bu maddelerde defterlerde isimleri yazılı olanlara isminiz yoktur dediler, bilâkis defterde ismi olmayıp ta Halk Fırkası lehine rey vereceklerin reyleri kabul edildi. Bir şahsı da iki mahallede yazılı olmasından bilistifade iki kere reye iştirak etti. Encümen azaları müntahiplerin okuyup yazma bilmemesinden bilistifade Serbest Fırka yerine, Halk Fırkası pusulası verdiler. Rey sandıkları mahallâtta bulunduğu sırada Serbest Fırkaya rey atmağa gelenlerin ellerinden pusulaları alınıp yırtıldı. Altı aydan az oturanlar reye iştirak ettirildiği gibi bir takım mevat zikretmekte iseler de bu gibi yolsuzlukların ne zaman ve hangi müntahibe karşı yapıldığını tasrih edememişler ve hiç bir müntahip tarafından da kendisi hakkında böyle bir haksızlık ve kanunsuzluk yapıldı diye bir şikâyet vaki olmamıştır. Bahusus bu gibi iddiaların zamanında tespiti ve encümene müracaat edilmesi lâzım olup kanun intihap muamelâtının selâmet ve intizamının temini vazifesini tamamı ile ahalinin nıüntehibi olan encümenlere ve mutlak surette vermiş olduğundan bunların tanzim ettikleri zabıtalara itimat ta elzem ve zaruridir. Esasen bu gibi müddeiyatın ne tetkik ve ne de ispatı imkânı yoktur. Meselâ: dördüncü maddede defterde ismi yazılı olanlara isminiz yoktur; diye cevap verildi; deniliyor. Bu iddianın imkânı ispatı var mıdır? Bu gün reye iştirak etmeyen 6 bin kişi gelse de bu iddiayı serdetse encümenin buna vereceği cevap; müracaat etselerdi bittabi reyleri kabul olunurdu demekten ibaret kalır.[116] Bu 6 bin kişi yekdiğerine şahadet ederek müracaat ettiklerini ispata kıyam etseler bunların yeniden reylerinin kabulü mü lâzım

[114]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 55
[115]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 55

[116]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 55

ISBN
978-605-7875-34-1

gelecektir? Keza 9 uncu maddede müntahiplerin okuyup yazmak bilmemesinden bilistifade kendilerine Serbest Fırka reyi pusulası yerine Halk Fırkası pusulası verildi. Ve Israrla rey attırıldı deniliyor. Müntahipler hiç. bir zaman verilen bu pusulayı kabule mecbur değillerdiler. İtimat ettikleri kimseye reylerini yazdırabilirler. Ayni zamanda bu iddia ne ile ispat olunabilecektir. Bir kimse çıkıp ta ben Serbest Fırkaya reyimi vermiştim. Halbuki benim imzam ile çıkan kâğıt Halk Fırkası namzetleri pusulası olarak çıkmış dese bunu, bu müşteki nasıl ispat edecektir? İhtimal ki reyinden şimdi rücu etmek arzu ediyor. Eğer bunların kabulü lâzım gelirse intihap muamelâtının hiç bir safhasında istikrar ve selâmet temini imkânı kalmaz.

Beşindi madde defterde ismi olmayan ve müddeti zarfında müracaat etmeyerek hakkını ıskat edenlerden Halk Fırkası namına rey atacakları deftere ilâve ettiler deniliyor. Hâlbuki defterlerdeki esami adedi tamamen tadat olunmuş, böyle sonra da ilâve edilmiş bir isme tesadüf edilmemiştir. Muhtıranın tasdikinden sonra defterlere ilâve edilmiş isimler varsa da bunlar encümence defterlerin tetkiki sırasında kablettalik ilâve edilmiş isimler olup bunlar da ceman 117 isimden ibarettir. Mahalle isimleri okunmuştur." Bunlardan başka bir de itiraz istidası üzerine kabul olunanlar vardır ki bunlar bittabi vesilei itiraz olamaz. Yukarıdaki 117 ismi farzı mahal olarak tamamen iddia olunduğu veçhile ilâve şeklinde kabul etsek bile yine intihap neticesi üzerinde bir tesiri olamayacağı tabiidir. Çünkü aradaki rey farkı 593 dür. Encümen azaları Halk Fırkası tarafından belediyeye namzet gösterilmiş, olmaları sebebi ile bitaraflıklarını ihlâl eyledikleri gibi bitaraf azaların da Galip Bey tarafından; senin vazifene hitam verilmiştir diye vazifeden menedilmesi ve encümen heyeti tarafından müntahiplerin darp ve tehdit olunması.

Her hangi bir fırkanın encümen azası meyanından namzet göstermesinin memnuiyetine dair kanunda bir sarahat yoktur, nitekim mahallât heyetlerince encümenler için intihap olunan 66 zat meyanında 16 kişide Serbest Fırka müntesibi idi, keza kura neticesinde encümenlere tefrik olunan zevat meyanında yedi kişi de Serbest Fırka mensubudur.

Bunlardan biri üçüncü, biri dördüncü, biri beşinci, ikisi altıncı ve ikisi de intihap şubelerinde bulunmuşlardır. Bunların içinde de Serbest Fırka tarafından belediye azalığına namzet gösterilmiş kimseler mevcuttur. Kaldı ki bunların da bitaraflıklarını ihlâl eyledikleri hakkındaki şikâyet alelamya yapılmıştır. Madde tasrih olunmamıştır.[117] Bitaraf azaların da Galip Bey tarafından; vazifene hitam verilmiştir, denilerek vazifeden menedilmeleri şuabatı intihabiyenin lâğvı ile açıkta kalan aza içindir ki madde yukarıda birinci maddei müştekânıı tetkiki sırasında mevzubahis edilmiştir.

Madde 8 — Aza intihap etmeğe ve aza intihap olunmağa salâhiyetleri olanların ayrı ayrı defterleri yapılmaması. Bu madde katiyen gayri vakidir. Kanunun 34 üncü maddesi mucibince aza intihabına rey vermeğe haklı olanlarla aza intihap olunmağa salâhiyeti olanların defterleri ayrı, ayrı yapılmıştır. Defterlerin bir kısmı 23 üncü madde mucibince 18 den 25 yaşına kadar olanları ve diğer defterler de 25 ini ikmal etmiş bulunanları muhtevidir. Bu suretle bin altı yüz yetmiş dört kişinin yalnız intihap etmek hakkına malik olduğu ve (8290) kişinin de hem intihap etmek ve hem de intihap olunabilmeğe salâhiyetleri olduğu anlaşılmaktadır. Birinci kısım 34 defter üzerinde, ikinci kısım 57 defter üzerindedir.

Onuncu madde İleride tasnif sırasında hesaba katmamak maksadıyla okuyup yazma bilmeyen ve Serbest Fırkaya rey atanlara yalnız parmak bastırdıkları ve müntehibin emniyet ettiği adama pusla yazdırmağa müsaade edilmemesi. Bu madde hakkında yapılan tahkikat tamamıyla müştekilerin aleyhine zuhur etmiş ve encümenlerin Halk Fırkasına taraftar değil bilakis Serbest Fırkaya karşı hayırhahane bitaraflık izhar etmiş olduklarını ispat eylemiştir. Şöyle ki: iddia olunduğu veçhile filhakika rey pusulalarının tetkik ve tasnifi sırasında 133 pusulada hiç bir adres, hüviyet ve imza görülmeyerek yalnız birer parmak işareti mevzu bulunduğu anlaşılmış olup kanununun 41 inci maddesine nazaran bunların tasnif harici bırakılması mümkün iken ve bu 133 pus] adan 118 pusla Serbest Fırka namzetlerini yalnız 18 pusla Halk Fırkası namzetlerini muhtevi bulunurken encümen burada Serbest Fırkaya hayırhahane bitaraflık göstererek ve parmak işaretlerini imza telâkki ederek kanunun 42 inci maddesinin 2 inci fıkrasına göre bu pusulaları da tasnif harici bırakmamış ve hesaba dahil etmiştir. Bu muamele bu şikâyetin tabiatile bir mukabelei tahciliyesi olmuştur.

[117]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 56

ISBN
978-605-7875-34-1

On birinci madde de: rey sandıkları mahallatta bulunduğu sırada Serbest Fırkaya rey atmağa gelenlerin ellerinden alınarak yırtılması, bu şikâyet de alelitlak yapılmıştır. Esasen böyle bir hadisenin vukuuna imkân da yoktur. Çünkü sandıklar mahallatta yani şuabatı intihabiyede bulunduğu esnada yukarıda da zikrolunduğu veçh üzere her şubei intihabiyedeki encümen azası meyanında birer veya ikişer Serbest Fırka müntesibi mevcut idi. Bu zevatın böyle bir vakıa karşısında harekete geçmeleri ve derhal bir zabıt tanzim etmeleri ve hatta vazifelerini terk etmeleri icap ederdi. Hâlbuki tarafından da böyle bir şikâyet serdedilmemiştir.

12 inci maddede sandıklar tevhit edilerek altı bin vatandaş reyden mahrum bırakıldığı gibi belediye namzetlerinden Ak Hüseyin evvelce reylerini istimal eden mahallâttan birçok kadın ve erkekleri hanesine toplayarak, intihap bozuldu diye mutat hilâfına 18 teşrinievvel sabahı sabah namazı gelip tekrar reylerini para mukabilinde attırmış ve bu sebeple intihabın son günü olmak münasebeti ile nöbet bekleyen bini mütecaviz kadın ve erkeklere polisler tarafından müşkülât gösterilerek sandık başına bırakılmadıkları gibi Halk Fırkasına rey vereceklerin reyleri alınmış ve diğerlerine sandık kapandı beklemeyiniz diye reyleri alınmamıştır, deniliyor. Bunun birinci fıkrası olan sandıkların tevhidi ile altı bin vatandaşın reyden mahrum bırakıldıkları hakkındaki iddia birinci maddede tahlil olunmuş idi. İkinci fıkrasına gelince: Filhakika intihabın son günü olan ve teşrinievvelin 18 inci günü Halk Fırkasının bazı propagandacıları ve ezcümle Ak Hüseyin daha geceden henüz intihaba iştirak etmemiş plan kendi fırkaları mensuplarından birçok kimseleri ikaz ederek alessabah bunlarla beraber belediye önüne gelmişler ve rey sırasını kendileri almışlardır. Bu kafileden sonra gelenler de bittabi ilk gelenlerin arkasında ahzu mevki etmeğe ve sıralarını beklemeğe mecbur olmuşlardır. İleri geçmek ve başka bir vatandaşın sırasını almak arzusunda bulunanlara da gayet tabii olarak böyle mümaneat etmiştir. İleride yer tutanlar Halk Fırkası mensupları, geride kalanlar da Serbest Fırka müntesibini olmasına nazaran bu vaziyet te yukarıdaki şekilde mucibi şikâyet olmuştur. Ancak bunun kanuna mugayir hiç bir ciheti yoktur ve mamafih geride kalan Serbest Fırka mensuplarının da rey atmalarına zaman kalmamasından reyden mahrum kalmış değillerdir. Çünkü akşamüstü saat 18 buçuğa kadar intizar eden ancak artık rey verecek kimsenin kalmadığını görmesi üzerine sandığın açılmasına karar vermiştir. Keza mükerrer rey istimali hakkındaki şikâyet te doğru değildir. Çünkü defterlerdeki imzalarla rey puslularının adedi tamamen tetabuk etmiş ve yalnız bir pusla fazla zuhur etmiş olup bu da evvelce mükerrer rey atan ve bir zabıt varakası ile tespit edilip neticesi tasnifte nazarı itibara alınmasına karar verilen rapor (evrakı merbuta numarası 11)[118]

Sonuç

Serbest Fırka'yı, Mustafa Kemal Paşa'nın şahesn kurdurmuş olduğuna sala şüphe yoktu. Bunu Halk Fırkası mensupları, bilhassa gazetelerin başlarında olan mebuslar yakinen biliyorlardı. Dava buna rağmen, Gazi'nin Fırkalar üstünde bir mevki alarak, yeni seçimlere girmesi ihtimal şeklinde belirince, bazı şahsiyetler, Gazi'ye karşı besledikleri saygınında üstüne çıktılar. Halk Fırkası, kendisini iktidarda kalmak kararını, gerçek demokrasilerin murakabesiz kurulamayacağını çok iyi bilen lidere bir emri vaki halinde fikirlerini adeta tebliğ ettiler. " Sen Halk Fırkası'nın başından ayrılamazsın"

Çünkü idare mekanizmasının tarafsız kalacağı bir seçimde, bilhassa tek dereceli bir seçimde, kendilerinin sukutunu mukadder gördükleri anlaşılmaktadır.

Serbest Fırka, 1930 belediye seçimlerine katılmış, seçimler sert ve haşin bir hava içinde yer yer, feci kanlı hadiselere sebebiyet vererek cereyan etti. Daha sonra yayınlanan hatıralar, ele geçen vesika ve deliller, Mecliste Ali Fethi Bey'in vesika ve delilere dayanan ithamları da gösterdi ki, hükümet, seçimlerde asla tarafsızlığını muhafaza edemedi. Milli iradenin tecellisi kösteklendi ve Samsun hariç, belediye seçimlerini Halk Fırkası kazandı.

Mustafa Kemal Paşa, cereyan eden hadiselerin, muhalefet safında toplananların ve olayları çıkaranları, gerici, yobaz unsurların olduğuna inandırmaya çalışılıyordu. İzmir hadisesi üzerine

[118]- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat 15-XI-1930 Cumartesi, XXII, s. 57

ISBN
978-605-7875-34-1

İsmet Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya gitmiş ve halk Fırkası'nın haksız tecavüzlere uğradığını şikâyet etmişti.

Öte yandan, muhalefeti tutan Yarın, Son Posta gibi birkaç gazete dışında, tamamen hükümetin safında olan basın, muhalefeti çok ağır bir dille ithama devam ediyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın ruh haletini çok iyi takip eden Halk Fırkası müfritleri, bu psikolojik gelişmelerden hemen istifade ettiler. 10 Eylül 1930 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde, Yunus Nadi imzasıyla ve "**Açık Mektup"** başlığı altında mektup çıkıyor ve gazete ertesi gün, Mustafa Kemal Paşa'nın cevabını yayınlıyordu.

Mustafa Kemal Paşa'nın cevabı özetle: " Ben Cumhuriyet Halk Fırkasının Umumi reisiyim. Cumhuriyet Halk Fırkası, Anadolu'ya ayak bastığım andan itibaren teşekkül edip, benimle çalışan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinden doğmuştur. Bu teşekküle tarihen bağlıyım. Bu bağı çözmem için hiçbir sebep ve icap yoktur ve olamaz"

Tüm bu gelişmeler karşısında Halk Fırkası'nın yeni muhalefetin varlığına artık katlanamayacağı gerçeğini ortaya koymuştu. Bu aşamadan sonra iktidar mücadelesi giderek keskinleşmiş, suçlamalar giderek ağırlaşmış ve Serbest Cumhuriyet Fırkasına irticaca göz yumduğuna ve vatana ihanet ettiğine kadar varan suçlamalar yöneltilmeye başlamıştır.

Fethi Bey, arkadaşlarıyla yaptığı toplantı sonrası vardıkları neticeyi Gazi'ye arz ediyor.

"Bu Fırka sizinle mücadele etmek içöin kurulmamıştır. Onun mevcudiyetine, evvela siz lüzum gördünüz. Şimdi arzu ediyorsanız fırkayı dağıtalım"

Gazi, aksi tezi müdafaa ediyor: Hayır, dağıtmamalısın. Halk, memleketin halkı, hissi selime sahiptir. Hakikati idrak eder, olmazsa hisseder".

Fethi Bey, hükümet asla bitaraflığı kabul etmeyeceğini, seçimlere müdahale edeceğini izah eder ve partili arkadaşları ile 15 Kasım da yaptığı son toplantı Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın sonu oldu. Görüşmeler, tartışmalar Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın rejim düşmanlığı ile suçlanmasına kadar uzamıştı. Bir gün sonra, 16 Kasım'da Mustafa Kemal Paşa ile bir kez daha görüşen Fethi Bey, partinin kapatılmasına kararını almıştır. 17 Kasım 1930'da Dâhiliye Vekâleti'ne gönderilen karar yazısı ile Serbest Cumhuriyet Fırkası resmen kapatılmıştır.

Yaralanılan Kaynaklar:

a- Resmi Kaynaklar

- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Beşinci İnikat, XXII, 15-XI-1930 Cumartesi, XXII
- T. B. M M. Zabıt Ceridesi Altıncı inikat – XXII, 17.11.1930. Pazartesi

b- Kitap ve Makaleler:

-Cemil Koçak; Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, İstanbul, 1997

-Cemal Kutay,Türkiye İstiklal ve Hürriyet Mücadeleleri Tarihi, İstanbul, 1962, XX

-Osman Okyar - Mehmet Seyitdanoğlu, Atatürk, Okyar ve Çok Partili Türkiye Fethi Okyar'ın anıları,Ankara, 1997

-Mahmut Goloğlu, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Devrimler ve Tepkiler, İstanbul, 2007

ISBN
978-605-7875-34-1

HALI SANATI VE AKÇADAĞ HALISI

TAHSİN BOZDAĞ
Erzurum Üniversitesi, Plastik sanatlar, Sanat dalı, Doktora Öğrencisi

ÖZET

Türklerin en temel sanatlarından biri olan halı sanatı, Türklerin tarih sahnesinde boy göstermesiyle birlikte uzanan tarihsel bir belge gibi toplumlara onların yaşam tarzlarına, gelenek ve göreneklerine, gelişimsel süreçlerine adeta ışık tutan nadide bir sanat eseri ve kimlik olmuştur. Bu sanatın tarihsel gelişimiyle birlikte gittiği her coğrafya da daha da zenginleşen teknik ve motifsel öğelerle bulunduğu coğrafyanın kültürel bir sözcüsü olma yolundaki bu özelliğiyle gelecek nesillere katacağı birçok kültürel ve sanatsal değer bağlamında eşsiz bir değerdir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında eşsiz bir sanat eseri ve kültürel kimlik göstergesi olan halı sanatlarının örneklerinin den olan Akçadağ halılarının tarihi, motifi, kullanıldığı renkler ve teknik özellikleri araştırılmaktadır. Bu çalışmada da Akçadağ halılarının var oluş süreci ve yöreyle olan kültürel var oluşunu ortaya koyan verileri görsellerle desteklenen bir sonuç elde etmektir. Sonuç olarak Akçadağ halılarının halı sanatındaki yeri ve önemi ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Sanat, Motif, Coğrafya, Türk.

Abstract

The art of carpet, which is one of the most basic arts of the Turks, has been a rare work of art and identity that sheds light on the lifestyles, customs and traditions, developmental processes of societies such as a historical document dating from the history of Turks. It is a unique value in the context of many cultural and artistic values that will be added to the future generations with this feature, which is in the way of being a cultural spokesperson of the geography where every geography that goes with the historical development of art as well as the more enriching technical and motif elements. In the light of all these evaluations, the history, motif, colors and technical characteristics of Akçadağ carpets, which are examples of carpet arts, which are a unique work of art and an indicator of cultural identity, are being investigated. In this study, Akçadağ carpets' existence and the cultural existence of the region revealing the data that is backed by the visuals is to get a result. As a result, the place and importance of Akçadağ carpets in the art of carpet has been revealed.

Key words: Art, Motif, Geography, Turkish.

ISBN
978-605-7875-34-1

Giriş

Halı sanatı yüzyıllar boyunca tarihe eşişiz katkılar sağlamıştır. "Tarih boyunca çeşitli Türk Devletleri ve topluluklarınca yaratılan mimari eserler ve resim, minyatür, heykel, cilt, yazı, tezhip, ağaç, halı, maden ve deri gibi süsleme sanatları, Türk Devletinin devamlılığını gözler önüne sermek, Türk medeniyetinin büyüklüğünü vurgulamak bakımından emsalsiz örneklerdir."**(1).**

Halı çeşitlerine baktığımızda herkesin sanatsal açıdan ve yapılışındaki eşsizlik bakımından zirvede olan halılar düğümlü halılar, Türkler 'in sanatsal açıdan biz imzası sayılabilir.
"Dokuyanın duygularını, keder ve sevincini aksettiren halı, aynı zamanda Türklerin birer inanç belgesi olarak milli işleri içinde ilk sırayı alır. Orta Asya'dan beri süre gelen hayvancılık ve hayvanlardan elde edilen yünün değerlendirilmesi, halı dokumasına teşvik eden en büyük unsur olmuştur. Türkler Anadolu'ya, Avrupa'ya, Kafkaslar'a, Balkanlar'a, Irak, İran ve Mısır'a yayıldıkları ve yerleştiklerinde halıyı ve halı işlerini de birlikte götürmüşlerdir. Kısaca Türkler nerede yurt tutmuşlarsa, oturmuşlarsa orada halı, kilim, namazlağı dokunur olmuştur." **(2)**

Bu sanatın geçmişi Türklerle var olmaktadır. Halı teknikleri arasında Düğümlü halı tekniğini bulan orta Asyalı göçebelerdir. Halı sanatının tarihsel gelişimi ve keşfi büyük olasılıkla göçebe yaşam tarzına sahip olmalarına bağlıdır. Göçebe yaşam tarzı yerleşik yaşam tarzından farklı olarak tarımsal geçim kaynaklarından ziyade kendileriyle birlikte kolay bir şekilde taşına bilen yerleşkeler ve gıdalara zemin hazırlamıştır.

UHLEMANN (3), MENGHİN (4), ve KOPPERS (5) gibi kültür tarihçileri halının çıkış noktasını. Step Kültürü ve bu kültürün getirdiği yaşayış şartları çevresinde yoğunlaştırırlar.
Bozkırlarda çadırlarda yaşayan göçebe halkı halı pürüzlü soğuk ve tozlu yapılardan korumada eşsiz bir malzemedir. Halı sadece yerlerde değil çadırlarda kapı, yastıklarda, torbalarda çok çeşitli alanlar. "Bugün biz bu çadır düzenini hâlâ yaylalarımızda ve dağlarımızda yaşayan, ataları konargöçerlerin devamlı isi olan Türkmen ve Yörük aşiretlerinde görebiliriz. Bütün bu veriler halı dokuyan ilk ustaların atlı bozkır kültürüne mensup göçebeler olduğu üzerinde toplanmaktadır. Step kuşağının en karakteristik göçebe kavimleri Türkler olduğu için, halı yapımında en büyük rolü oynadıkları şüphesizdir. Bu sebepten ötürü halı dokumacılığının erken devirleri araştırıldığı vakit, gözlerimiz Türklerin ilk devirlerden beri yaşadıkları ve hayvancılıkla uğraştıkları İç Asya'ya yani halının doğduğu bölgeye çevrilir (8). Halı üretiminin gelişimi ve yayılması Türk kavimlerinin tarihte üstlenmiş oldukları görevler çerçevesinde benzerlikler taşımaktadır. Doğu batı istikametinde kuzey Çin den uzanan bir serüveni vardır. Anadolu Türkleri Selçuklulardan başlayarak bu sanatın

ISBN
978-605-7875-34-1

inceliklerinde sırtlayarak Anadolu'ya taşımışlardır. "Altay dağlarında Pazırık bölgesindeki kazılarda ele geçirilen halının M.Ö. III.yüzyıla ait olduğu kabul edilmektedir. Sir Aurci STEİN'in Doğu Türkistan ve komşu yörelerde yaptığı araştırmalarda birçok halı parçaları ele geçirilmiştir. Çin kaynaklarından, Vll. yüzyılda Hoten şehrinde halı dokunduğunu öğreniyoruz. VIII. Yüzyılda Mâveraûnnehr civarında Buhara'da güzel halıların dokunduğu bilinir.

1. Oktay ASLANAPA : "Türk Sanatı Öğretiminin Yollan ve Gayeleri", Türk Kültürü, C:4,S:40,1966 s: S65-S66

2. Fulya BODUR: "Batı Anadolu Uşak Halıları", Türk Edebiyatı DergİBİ,S:132,Ekim 1984,s.33

3. M.UHLEMANN : Geographic des Orietteppichs, Leipıig 1930

4. O.MENGHİN : "Dile Rolle der Uralaltaischen Völker in der Weltgeschichte", Archaeologial Ertesitö, X L I I (1928) 5:35-36

**5. W.KOPPERS: "Urtürkentum und Urindogermanentum",
Belleten, V.8:501**

Buhara'nın halıcılıktaki şöhretini İslâm devrinde, X.yüzyılda da sürdürdüğü görülür. Bu devrin coğrafyacıları Buhara'-nın beğenilen emtiası arasında hah, seccade ile diğer yaygılarını zikrederler. Anadolu'ya gelince, Türk halıcılığına dair en eski bilgi Coğrafya âlimi Mağripli İbn Sa'id tarafından verilmektedir. Aksaray şehri hakkında bilgi verirken, bu şehirde güzel yün halılar imal edildiğini bildirmektedir, İbni Sa'idTürkmen halılarından bahsederken bu sanatın bütün Türkmenler'de dokunduğunu gösteren bir ifade kullanmaktadır. 1332-1333 yıllarında Anadolu'da bulunan meşhur seyyah İbn-i Batuta da Aksaray'dan bahsederken "...bu şehirde kendi adıyla (Aksaray) anılan koyunyününden halılar dokunur. Bu h a l ı l a r ın hiçbir ülkede eşi ve benzeri yoktur. Bu sebeple halılar Suriye, Mısır, Irak, Hint, Çin ve diğer Türk ülkelerine götürülür" demektedir (6)." XIV. yüzyılda Anadolu'da bulunan
beyliklerin en büyükleri Osmanlı ve Karamanlı Beylikleri idi. Bu i k i beylikte de halı sanatı üstün bir sanattı.

Hele Karamanoğlu Alâcddin Beg'in Balkanlar'daki zaferinden sonra Osmanlı hükümdarı I. Murad'a gönderdiği hediyeler içinde yer alan halılar da bulunmakta idi. Bunlar Qâlı-i Qâramâniyani Karaman halısı olarak a d l a n d ı r ı l maktadır. Karaman, şehir adı olmayıp beyliğin geniş topraklarını ifade etmektedir. Halıların dört çifti büyük, diğer beş çifti küçüktür. Kaynaklarda bunlarla ilgili pek fazla bilgi yoktur (7). Nerede dokundukları kesinlik kazanmamıştır. Fakat hediye edilen halıların Aksaray'da dokunmadıkları kesindir. Çünkü XIV. yüzyılda Eratnahlar'ın, daha sonrada bu devleti yıkan Kadı Burhaneddin'in idaresindeydi. Bu yüzden gönderilen halıların, Selçuklulardan beri geleneğini sürdüren Konya'da dokunmuş olması ihtimali kuvvetlidir. Bu bilgiler ışığında Anadolu'da X i n . ve XIV. yüzyıllarda Türkmenler'in halı dokudukları kesinlik kazanmıştır. Türkmenler'in dokudukları halılar müelliflerin belirttikleri gibi büyük değer taşıyan sanat eseri idiler. Her tarafa

ISBN
978-605-7875-34-1

ihraç edilmeleri de bu hususu teyid eden delillerdir. Anadolu'ya yerleşen Selçuklu Türkleri'nin devamı olan Türkmen oymakları alıştıkları konar göçer hayat tarzının Anadolu'da Türk birliğini kuran Osmanlı Devleti zamanında yavaş yavaş bırakarak yerleşik hayata geçmişler ve dokuma işlerini sürdürmüşlerdir. Devletlerin kuruluşu ve parçalanması gibi olaylar çok defa büyük nüfus kütlelerinin yer değiştirmesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti de bu şekilde bir olayın sonucunda kurulmuştur(8). İmparatorluğun gelişmesinde, yeni fetih edilen yerlerin Türkleştirilmesinde olduğu kadar. boş yerlerin şenlendirilerek ekonomik bir hareketlilik sağlanması, kasaba ve köylerin kurulması imkanını yaratan konar-göçer aşiretlerin önemi büyüktür. (9).

6. İbni BATUTA: Tuhfetun Nuzzan fî garâi'bilemsar, Kahire, 1964, s:188

7. Feridun Bey: Münşeâtü's Selâtîn, İstanbul, 1274, I, s:103

8. Fuad KÖPRÜLÜ : Osmanlı İmparatorluğununkuruluşu, Ankara 1972

9. Paul WiTTERK: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk Aşiretleri'nin Rolü",Tarih Dergisi, (Çev: Ercümend KURAN) *c:Z,* S-.17/18, İstanbul, 1963, s:265

Akçadağ Halısı

Malatya'nın Akçadağ ilçesinde el sanatları içerisinde en önemli yeri el dokuması halı ve kilim üretimi almakta olup, Akçadağ Halısı eskiden beri sadece Malatya'da değil çevre illerde de tanınır. Akçadağ halıları için Osmanlı Devleti salnamelerinde *"Kürne (Akçadağ içinde bir mahalledir, yeni adı Küçükkürne'dir), Kürecik aşiretleriyle, Hasan Çelebi nahiyesinde kadınlar tarafından yünden, iplikten, bir hayli halı, kilim, seccade, döşeme ve perdeler dokunur. Her taraftan istendiğinden ve*

ISBN
978-605-7875-34-1

arzu edildiğinden, ayrıca ince ve sağlam olduğundan yılda yüz bin kuruşluk ihracatı vardır." denilmektedir. Hicri 1310 (1892) tarihli Mamure tül Aziz salnamesinde ise özetle şöyle yazmaktadır: *"Kazada dokunan halı ve kilimler pek zarif ve güzeldirler. İşbu makbul kilim ve halıların böyle ücra mahallerde tekemmül etmiş olması insanı hayrete düşürmektedir"*. Akçadağ Halılarında hâkim renk kırmızı olup, kırmızı ile birlikte siyah veya lacivert de sıkça kullanılmaktadır. Temel renkleri elde etmede ipleri boyamak yünlerin doğal renklerinden faydalanılır. Bir odanın zemininin döşenmesinde odanın büyüklüğüne göre iki veya üç adet, ince ve uzun halılar tercih edilmektedir. Bu halılar iki parça ise aynı desenlerde; eğer üç parça olacaksa kenarlara gelen kısımlardaki aynı desenlerle ortaya gelecek halı daha ince ve farklı desenlerde dokunmaktadır. Bu parçaların her birisine "kanat" denilmektedir.

Akçadağ Halısı; 27.32 ve 32. 36 derece düğümlü, bir desimetrekaresinde (dm2) 670 ila 700 civarında düğüm bulunan, Gördes düğümü ile yapılan ve hav yüksekliği 4-5 cm olan halılardır. Yakın döneme kadar ilçesinin kırsal kesimlerindeki halkın hayvancılıkla birlikte ürettiği Akçadağ Halıları, günümüzde Akçadağ Kaymakamlığı himayesinde Halk Eğitim Müdürlüğünce desteklenmekte, ilçe merkezi ve köylerde halıcılık kursları açılmaktadır.

Akçadağ Halısı Coğrafi Sınırları

ISBN
978-605-7875-34-1

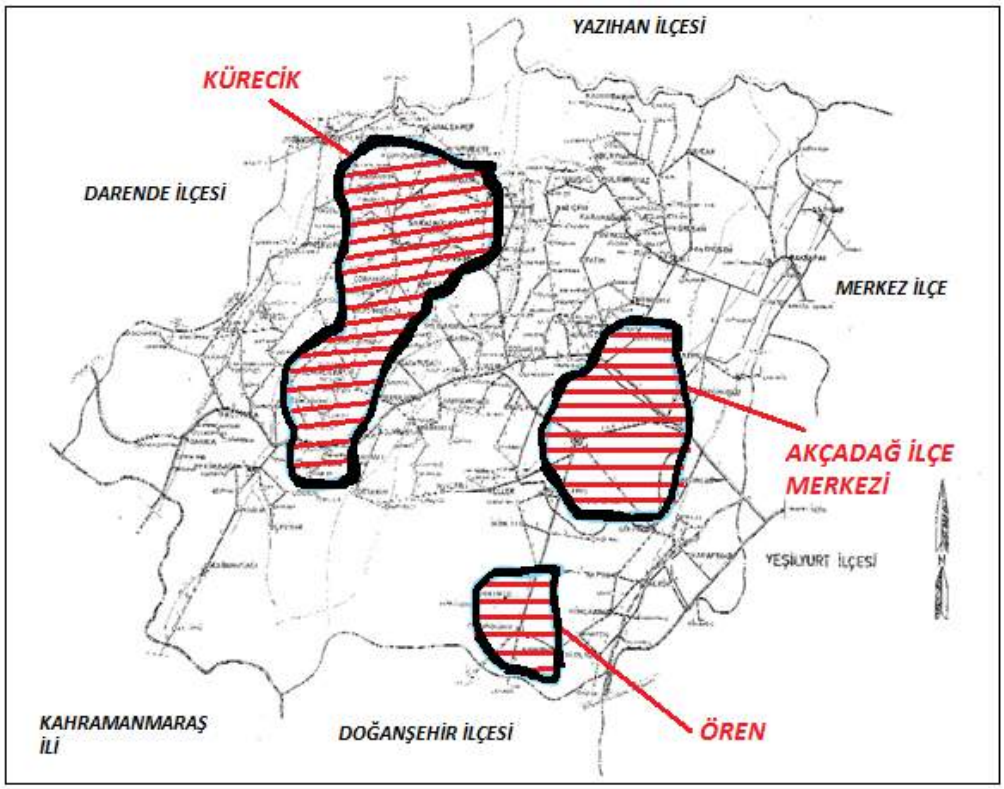

Şekil-1: Akçadağ Halısı coğrafi sınırları
(https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT)

Akçadağ Halısı renk Kullanımı

Akçadağ Halısında hâkim renk kırmızıdır. Kırmızı haricinde hakim rengin siyah, kahverengi, sarı, lacivert, beyaz, turuncu, yeşil, mavi olduğu da görülmektedir. Kırmızı ile birlikte siyah veya lacivert de sıkça kullanılmaktadır. Halıda kullanılan ipleri boyamak yerine yünün doğal renginden faydalanılması için azami çaba gösterilir.

Akçadağ Halısı Motif Kullanımı

Yörede halı motiflerine desen veya model de denmektedir. Motifler ezbere veya daha önceden dokunmuş halılara bakılarak dokunmaktadır. Akçadağ Halılarında çok sayıda motif görülmekte olup bunların büyük bir bölümü geleneksel motiflerdir. Halıda dıştan içe doğru dar kenar su, ince suyu, geniş su, zemin veya göbek kısımları yer alır. Bunlardan her biri farklı motiflerle süslenmektedir. Akçadağ Halılarında eli belinde kız, hayat ağacı, çakmak; kenar bordürlerinde çeşitli stilize çiçek ve

ISBN
978-605-7875-34-1

bitki motifleri, baklava motifleri, deveboynu, yaba/ok/yay olarak adlandırılan motifler ile yörede "cer deseni" veya "kirmen ucu" denilen yarım eli belinde kız motifleri sıkça kullanılmaktadır. Eli belinde kız motifi daha küçük motifler halinde de yapılmakta ve bu motifler Kürecik yöresinin köylerinde "kirmen ucu motifi" olarak isimlendirilmektedir. Bu motifler halı veya kilimin orta kısımlarında kullanıldığı gibi daha sade şekilleri kenar bordürlerinde kullanılmaktadır. Ortasında büyük bir motifin bulunduğu halılara "Göllü", geometrik özellikle kare veya dikdörtgen şekillerle bölünmüş halılara "Dolaplı" adı verilmektedir. Seccade tarzı dikdörtgenin uzun kenarlarından birisinin yuvarlak veya üçgen şekilde sonlandırıldığı tarz halılara "Mihraplı" veya "Camili" halı adı verilmektedir (Şekil-15). Kürecik yöresinde üretilen Akçadağ Halılarında "nık" adı verilen akrep/keçi boynuzu motifleri çok sık kullanılmıştır. Akrep motifinin çengellerine ise cer (iğne ucu) da denilmektedir. Desenler halkın yaşadığı çevredeki bitki, hayvan ve eşyaların çeşitli uzuvlarının yalın ve stilize anlatımıdır. Bu desenlerin isimleri: Pissik, tarak, gurmak, hurkipes, cücük gözü, muska, nık, sığır südüğü, deve boynu, boncuk, şişe, bakbakı, çatma kıçı, pancık, şıvık, şeker, göz, çengel, koç boynuzu, el vs. olarak da bilinmektedir. Sık kullanılan motiflerden bazıları aşağıda verilmiştir:

Akçadağ Halısı Kompozisyon

Akçadağ Halısında dıştan içe doğru dar kenar su, ince suyu, geniş su, zemin veya göbek kısımları yer alır. Akçadağ Halısının kompozisyon özelliklerine bakıldığında; göbeklerin dışında kalan alanların göz ve S şekilli damga (im) motifleriyle bezendiği görülmektedir. Göbek veya göl olarak adlandırılan kısmın zemini geometrik veya bitki desenlerle dolgulanmaktadır. Bunların hepsinin
bir arada sunulduğu örnekler de mevcuttur. Geometrik ve bitkisel desenlerle süslülerde göbeğin içerisi iç içe yerleştirilmiş yıldızlardan meydana gelen bir şemaya sahiptir. Bazı halılarda eşkenar dörtgen görünümlü göbek stilize edilmiş motiflerle doldurulmuştur. Tek ya da çift kanat olarak meydana getirilen dokuma kompozisyonlarına, dikey ya da yatay hatlar ve mihraplı kompozisyonlar

ISBN
978-605-7875-34-1

hâkimdir. Kompozisyonlar stilize edilmiş geometrik ve bitkisel bezemeler kullanılarak, simetrik düzende oluşturulmaya çalışılmıştır. Mihraplı ve mihrapsız zemin olduğu gibi, göl ya da göbek adı verilen ortada yer alan büyük desenlerin etrafı diğer küçük motiflerle dolgulanmış zeminler de vardır. Mihrap türünde de mihrap iç çeperleri küçük çiçeklerle bezenir. Bazı örneklerde mihrap basamaklarının çengel şekilli motiflerle süslü olduğu görülür. Mihrapsız halılar da mevcuttur. Zemin, değişik renkli, sekiz kollu ve altı kollu yıldızlar, U ile V şekillerine benzeyen desenler, koçboynuzu motifleri ve şaşırtmalı çiçek desenleriyle bezenir. Halıların bazılarında zemin üç veya dört adet kare şekilli dikey yerleştirilmiş göbeklerle dolgulaşır. Genelde göbekler birbirinden göz motifi veya zikzak şekilli kıvrım desenleriyle ayrılmaktadır.

Akçadağ halısı üretim metotları

1. Kullanılan Malzemeler ve Araçlar: Halı yapımında kullanılacak yünler kuruduktan sonra taranır. En basit tarak düz, yassı bir ağaç üzerine çakılmış bir sıra çividen meydana gelir. Tarama işlemi liflerin paralel hale gelmesini sağlar. Bu yünü eğrilmeye hazırlamak için yapılan bir işlemdir. Tarandıktan sonra yün önce elle fitil haline getirilir. Sonra kirman ya da iğ ile eğrilir. Eğirme, yünün kullanılacağı şekle göre değişir. Akçadağ Halısında kullanılan yünler; az bükümlü, ince ve çift kattır. Yöre insanı kendi ürettiği yünden, kök boyalarla boyadığı ipleri kullanır. Halıların iskeletini oluşturan çözgü de yün iplerden oluşmaktadır.

1.1. Renklerin Elde Edilmesi: Halı ve düz dokuma yaygıların ipleri, dokunmadan evvel boyanır. Her köyün kendine özgü boyama usulü vardır. Boyama, eski usullerle evlerde, doğal ve bitki maddelerden elde edilen boyalarla yapılır. Buna halk arasında buna kök boya denir. Halı dokumalarda

ISBN
978-605-7875-34-1

çözgü ve atkı ipleri genellikle renksiz, düğüm ipleri renklidir. İçlerinde, çözgü ve atkı ipi saf beyaz, kahverengi veya siyah renkli yünden dokunan örnekleri de mevcuttur. Düz dokuma yaygılarda da çözgü ipine yönelik saf beyaz, kahverengi ve siyah renkte kullanılan örnekler bulunmaktadır: Ancak, desen ipleri genellikle boyanır. Boyanacak ipler bitki ve doğal boyalarla evde boyandığı gibi, seyyar boyacılarla da boyattırılır. Seyyar boyacılık günümüzde yok denecek kadar azalmıştır. Kahverengi, mor, kirli beyaz, sarı gibi renkler genellikle koyun ve kuzunun yünlerinin tabii renginden elde edilmektedir. Bunun yanında ceviz yapraklarından ve meşe yapraklarından ve kabuklarından kahverengi tonlar; papatya, asma yaprağı, ardıç yaprakları ve sütleğenden sarı renk ve tonları; kayısı kökünden limon sarısı; soğan kabuğundan kırmızı ve tonları elde edilmektedir. Bu renklerin elde edilmesi için şap adı verilen madde de kullanılır. İsteğe göre renklerin açık ve koyu olması için iplerin su içerisinde kaynatılması ve bekletilmesi süresi artırılır veya azaltılır. Kök boya; soğan kabuğu, Karamuk ağacı kökü, Ceviz yaprağı, saman ve birçok bitki ya da bitki kökünden yararlanılarak yapılmaktadır. Örneğin deve tüyü/sarımtırak rengin elde ediliş şekli şöyledir: soğan kabuğu ve tuz bir kazanda kaynatılır. Sonra kelep ipler kazan içerisine atılır.30 dakikada böyle kaynatılır ve kazandan çıkartılan ipler hemen soğuk suya alınarak rengin sabitlenmesi sağlanır.

1.2. Dokuma Tezgahı: Akçadağ Halısı evlerde basit halı tezgâhlarında dokunmaktadır. Bu tezgâhlar genellikle tavandaki direklere çakılarak sabitlenen direkler ve bu direkler arasında ipleri germeye ve gevşetmeye dayanan bir sistemden oluşmaktadır. Halıcılık atölyelerinde ise basit tezgahların yanısıra metalden yapılmış modern halı tezgâhları da kullanılmaktadır. Yünü ip haline getirmede taraklık (yün tarağı) , kirmen veya iğ kullanılmaktadır. İğ yörede “taşi” olarak da adlandırılmaktadır. Halı ve kilim dokunurken atkı ipinin daha aralıklı olmasını sağlayan“dişkit”, halının ilmeklerini sıkıştırmak için ise “kirkit” adı verilen aletler kullanılmaktadır. Halının ilmiklenen ipleri keskin bir bıçakla kesilmekte; yüzeyi istenen yüksekliğe göre özel bir makasla kesilmektedir.

2. Dokuma tekniği: Akçadağ Halılarında Gördes Düğümü kullanılır. Gördes Düğümü; Türk Düğümü veya Çift Düğüm olarak da bilinir. Gördes düğümü simetriktir. Düğümler iki bağımsız çözgü arasından geçirilir ve bu iki çözgüye bağlanır. Gördes Düğümü çözgüyü her iki taraftan kavradığı için halının daha uzun süre kullanılmasını sağlar.

T.C. TÜRK PATENT VE MARKA KURUMU (RESMİ COĞRAFİ İŞARET VE GELENEKSEL ÜRÜN ADI BÜLTENİ)

2018 Sayı: 39 Yayın Tarihi: 15.10.2018. s:16,17,18,19

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKÇA

Oktay ASLANAPA : "Türk Sanatı Öğretiminin Yollan ve Gayeleri", Türk Kültürü, C:4,S:40,1966 s: S65-S66

Fulya BODUR: "Batı Anadolu Uşak Halıları", Türk Edebiyatı DergİâİİS:132,Ekim 1984,s.33

M.UHLEMANN : Geographic des Orietteppichs, Leipıig 1930

O.MENGHİN : "Dile Rolle der Uralaltaischen Völker in der Weltgeschichte", Archaeologial Ertesitö, X L I I (1928) 5:35-36

W.KOPPERS: "Urtürkentum und Urindogermanentum", Belleten, V.8:501

İbni BATUTA: Tuhfetun Nuzzan fî garâi'bilemsar, Kahire, 1964, s:188

Feridun Bey: Münşeâtü's Selâtîn, İstanbul, 1274, I, s:103

Fuad KÖPRÜLÜ : Osmanlı İmparatorluğununkuruluşu, Ankara 1972

Paul WiTTERK: "Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk Aşiretleri'nin Rolü",Tarih Dergisi, (Çev: Ercümend KURAN) *c:Z,* S-.17/18, İstanbul, 1963, s:265

ISBN
978-605-7875-34-1

T.C. TÜRK PATENT VE MARKA KURUMU (RESMİ COĞRAFİ İŞARET VE GELENEKSEL ÜRÜN ADI BÜLTENİ)
2018 Sayı: 39 Yayın Tarihi: 15.10.2018. s:16,17,18,19

https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT erişim tarihi: 06/02/2018

AKÇADAĞ HALI ÖRNEKLERİ

Şekil-2: "Akrep/Nık" motifi kullanılmış Akçadağ Halıları

Şekil-3: "Akrep/Nık" motifi kullanılmış Akçadağ Halıları

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil-4: Mihraplı/camili zemin kullanılmış Akçadağ Halıları

Şekil-5: Mihraplı/camili zemin kullanılmış Akçadağ Halıları

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil-6: "Damga/İm" motifi kullanılmış Akçadağ Halıları

Şekil-7: Mihraplı/camili zemin kullanılmış Akçadağ Halıları

Şekil-8: Mihraplı/camili zemin kullanılmış Akçadağ Halıları

ISBN
978-605-7875-34-1

HİDROELEKTRİK SANTRALLERDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ UYGULAMALARININ ARAŞTIRILMASI
INVESTIGATION OF OCCUPATIONAL HEALTH AND SAFETY PRACTICES IN HYDROELECTRIC POWER PLANTS

Gökhan KAHRAMAN
Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, gokhankahraman@munzur.edu.tr

Alper Tunga ÖZGÜLER
Öğr. Gör., İnönü Üniversitesi, alpertunga.ozguler@inonu.edu.tr

ÖZET

Hidroelektrik santraller mevcut potansiyeli, çevreye zarar vermemesi ve yenilenebilir enerji kaynağı oluşu sebebiyle dünya genelinde önemli bir konuma sahiptir. Ülkelerin hidroelektrik potansiyellerini verimli bir şekilde kullanmaları dışa bağımlılığı azaltacak ve ülke ekonomisine çok önemli katkılarda bulunacaktır. Hidroelektrik santrallerin bu önemi işletme ve bakımlarını da önemli hale getirmektedir. İşletme ve bakım esnasında çalışan personelin üst düzey bir iş güvenlik bilgisine sahip olması yapılan uygulamalarda can ve mal kaybını önemli ölçüde azaltacaktır. 6331 sayılı iş güvenliği kanununa göre iş yerleri, çok tehlikeli iş yeri, tehlikeli iş yeri ve az tehlikeli iş yeri olmak üzere üç sınıfa ayrılmaktadır. Hidroelektrik santraller iş güvenlik kanununda zorunlu hale getirilen risk analiz değerlendirmelerine göre çok tehlikeli iş yeri sınıfına girmektedir. Bu nedenle hidroelektrik santrallerde çalışan teknik ve idari personeli iş güvenliği açısından üst seviyede bilgilendirmek, sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı sağlamak, çalışanları bedensel ve ruhsal zararlardan korumak ve çalışma ortamındaki riskleri en alt seviyeye getirmek öncelikli amaç olmalıdır. Tehlikenin tanımı risklerin gerçekleşme olasılığı ile ilişkilidir. Hidroelektrik santrallerde bulunan basınçlı yağ ve hava sistemleri, yüksek gerilim hatları, trafolar ve döner kütlenin oluşturduğu tehlikeler çalışanlar için büyük risk oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışanların görev ve sorumluluklarını doğru tanımlamak ve bu doğrultuda periyodik eğitimlerinin verilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca hidroelektrik santrallerde bulunan teçhizatın periyodik kontrol ve ölçümlerinin yapılması dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur. Bu çalışmada, Keban, Atatürk ve Karakaya hidroelektrik santrallerinde çalışan personeller örnek seçilerek iş sağlığı ve güvenliği hakkındaki bilgileri ve uygulamaları irdelenmiştir. Örnek olarak seçilen Keban, Atatürk ve Karakaya hidroelektrik santrallerinde çalışan teknik personele anket uygulanmıştır. Bu verilerin istatiksel analizleri yapılarak yorumlanmıştır. Buradan çıkan en önemli sonuç ise, hidroelektrik santrallerinde çalışan teknik personellerin iş sağlığı güvenliliği hakkında yeterli bilinçliliğe sahip oldukları ve bunları uyguladıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yenilenebilir enerji, Hidroelektrik, İş güvenliği

ABSTRACT

Hydroelectric power plants have an important position all over the world because of their existing potential, not harming the environment and being a renewable energy source. The efficient use of hydroelectric potentials by countries will reduce the dependence on foreign countries and will contribute to the national economy. This importance of hydroelectric power plants makes operation and maintenance important. A high level of work safety knowledge of the personnel working during operation and maintenance will significantly reduce the loss of life and property in the applications. According to the Occupational Safety Law No. 6331, workplaces are divided into three categories as very dangerous workplaces, dangerous workplaces and less dangerous workplaces. Hydroelectric power plants are classified as very dangerous workplaces according to the risk analysis evaluations made compulsory in the work security law. For this reason, it should be a priority to inform the technical and administrative personnel working in hydroelectric power plants in terms of

ISBN
978-605-7875-34-1

occupational safety, to provide a healthy and safe working environment, to protect the employees from physical and mental damage and to minimize the risks in the working environment. The definition of the hazard is associated with the likelihood of risks occurring. Danger of pressure caused by pressurized oil and air systems, high-voltage lines, transformers and rotary masses in hydroelectric power plants pose a great risk for employees. Therefore, it is of great importance to define the duties and responsibilities of the employees correctly and to give periodic trainings in this direction. In addition, periodic inspections and measurements of the equipment in hydroelectric power plants should be considered. In this study, the personnel working in Keban, Atatürk and Karakaya hydroelectric power plants were selected and the information and practices about occupational health and safety were examined. For the Keban, Atatürk and Karakaya hydroelectric power plants, which were selected as examples, a survey was conducted on technical personnel. The statistical analysis of these data was interpreted. The most important result is that the technical personnel working in hydroelectric power plants have sufficient awareness about occupational health and safety and they apply them.

Keywords: Renewable energy, Hydroelectricity, Safety at work

GİRİŞ

Barajlar, su temini, taşkın kontrolü, elektrik üretimi ve sulama gibi birçok fayda sağlayan ülkenin kamu altyapısının önemli bir parçasıdır. Bununla birlikte, hidroelektrik santrallerde üretimin devamlılığı için birçok revizyon, periyodik bakım ve arıza giderme çalışmaları yapılmaktadır. Bu çalışmalar esnasında tonlarca ağırlığa sahip teçhizatlar vinç yardımı ile taşınmakta, düşme riski olan bölgelerde çalışılmakta, yüksek gerilim altında veya yüksek basınçlı hava, yağ, azot vb. tanklarda çalışma yapmak zorunda kalınmaktadır. Bu çalışmalar barajlarda görevli teknik personele büyük riskler getirmektedir. Personelin bu riskleri en aza indirmesi için çok iyi bir iş sağlığı ve güvenliği bilgisine sahip olmalıdır. Hidroelektrik santrallerde uygulanan iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ile ilgili literatürde birçok çalışma bulunmaktadır[1, 2, 3, 4]. Xu ve diğerleri, hidroelektrik santrallerdeki ekipmanın arızalarına neden olan risk faktörlerini analiz ederek, bu nedenleri önem derecesine göre sıralamışlardır. Elde ettikleri sonuçları Çin'deki bir hidroelektrik santralinin ekipman arızalarındaki gerçek istatistiklerle karşılaştırmaları sonucu çalışmalarının gerçek durumla iyi bir uyum sağladığını belirlemişlerdir[5]. Amiri ve Mohammadi bulanık ANP ve bulanık DEMATEL metotlarını birlikte kullanarak barajlardaki güvenlik önlemlerine dair bir çalışma yapmışlardır[6]. Hidroelektrik santrallerindeki tehlikeler birbirlerinden farklıdır ve çalışanları, tesisi ve çevreyi ciddi derecede etkileyebilecek sonuçlar doğurur[7]. Bowles'a göre değişimler iç ve dış değişimler olarak sınıflandırılabilir. Temel dış faktörler şu şekilde sıralanabilir: düzenleme gereklilikleri, toplumsal algı, tolere edilebilecek risk kriterleri, çevresel konular. Projenin onay süreci, kurumsal risk yönetim stratejisi ve baraj güvenliğinin konumu değişebilecek iç faktörler olarak sıralanabilir[8].

MATERYAL VE METOD

Hidroelektrik santrallerinin güvenli çalışmasını sağlamak, elektrik üretimi için önemli zorluklardan biridir. Açıkça bu tür sistemlerin güvenli kullanımı ancak uygun ve etkin bir bakım programlaması ile arşivlenebilir. Hidroelektrik santrallerde iş güvenliği ve sağlığına dikkat çekmek için şalt sahasında uygulanan iş güvenlik tedbirleri şekil 1'de görülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil 1. Hidroelektrik santrallerde uygulanan iş güvenlik tedbirleri

YÖNTEM

Bu araştırmanın amacı, hidroelektrik santrallerinde çalışan teknik personellerin ve iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili uygulamaların ne derece yaptıkları ve bilinçlilik düzeylerinin belirlenmesidir. Çalışmanın örneklemini, Keban, Atatürk ve Karakaya hidroelektrik santrallerinde çalışan teknik personel oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan kişiler isteğe bağlı olarak gelişi güzel örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Her soru için alınan sonuçlar grafiklerde yüzdelikler halinde verilmiştir. Çalışanların iş sağlığı ve güvenliği açısında bilgisi ve konuya verdikleri önem değerlendirme sonucunda ortaya çıkmıştır.

BULGULAR

Türkiye'nin en büyük üç tane hidroelektrik santrallerinde çalışmakta olan teknik personelin iş sağlığı ve güvenliği bilgi ve bilinçlilik düzeyi için yapılan anketin sonuçları şekil 2 ile 18 arasındaki grafiklerde verilmiştir.

1. Hidroelektrik santrallerinde karşılaşılan en çok yangın nedenleri aşağıdakilerin den hangisidir?

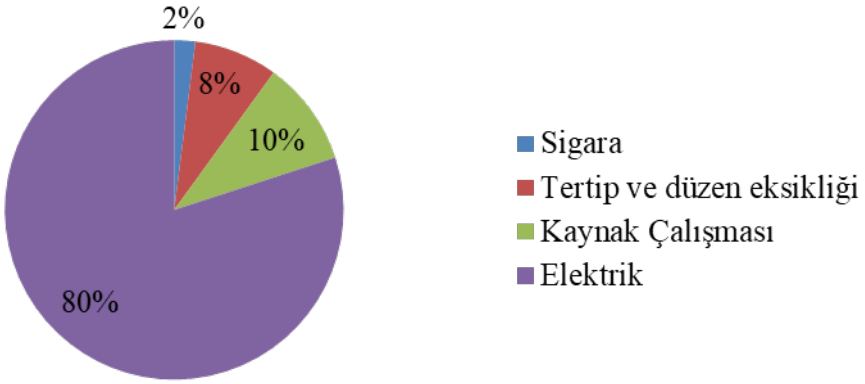

Şekil 2. Hidroelektrik santrallerinde karşılaşılan en çok yangın nedenleri ile ilgili cevap oranı.

2. Hidroelektrik Santrallerin de akü odasında çıkabilecek yangın riski hangisidir?

ISBN
978-605-7875-34-1

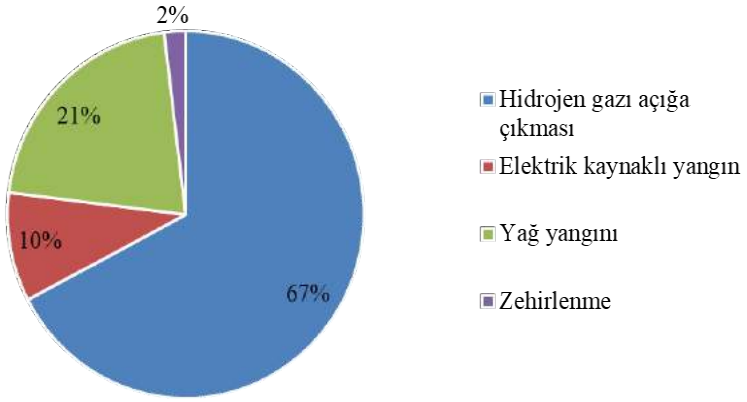

Şekil 3. Hidroelektrik Santrallerin de akü odasında çıkabilecek yangın riski ile ilgili cevap oranı

3. Bakım onarım sırasında koruyucuların kaldırılması gerektiğinde aşağıdakilerin den hangisi öncelikle yapılmalıdır.

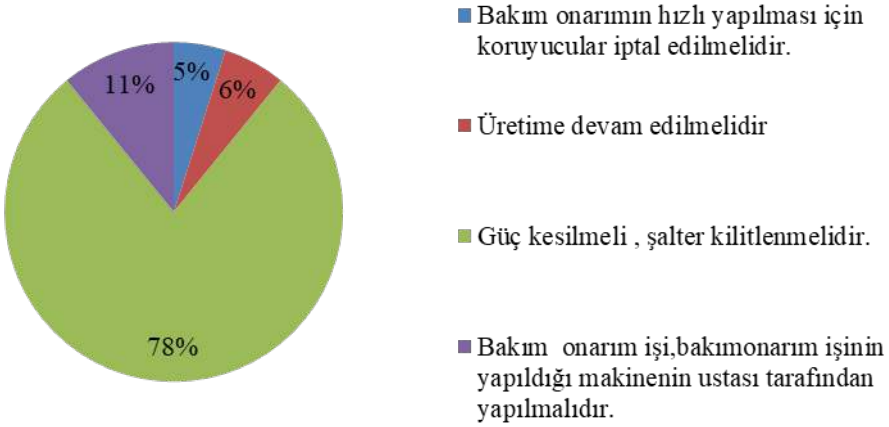

Şekil 4. Bakım onarım sırasında koruyucuların kaldırılması gerektiği ile ilgili cevap oranı

4. Devreden çıkarılan teçhizat üzerinde herhangi bir çalışma yapılacaksa, bu teçhizatı gerilim altına alabilecek,

- Kesicilerin yakından kumanda butonlarına,
- Ayırıcıların yakından kumanda kollarına,
- Ayırıcıların uzaktan kumanda butonu veya pozisyon gösterme butonlarına gerekli bilgiler yazılarak asılır.

Yukarıdaki verilen bilgiler hangi kartı tanımlamaktadır?

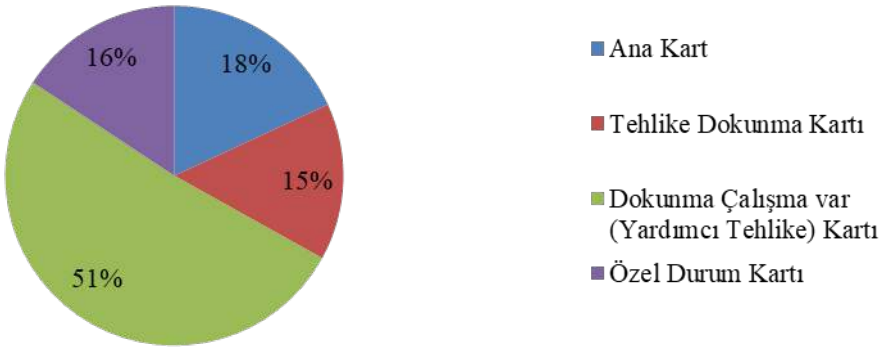

Şekil 5. Devreden çıkarılan teçhizat üzerinde herhangi bir çalışma yapılması ile ilgili cevap oranı

ISBN
978-605-7875-34-1

5. ‘‘Çalışanların iş kazasına ve meslek hastalıklarına yakalanmalarını önlemek üzere, çalışılan yerin özelliğine göre ve yürürlükteki mevzuata göre çalışma süresince kullanma zorunluluğu olan malzemelerdir. ’’ tanımı aşağıdaki terimlerden hangisini tam olarak tarif etmektedir?

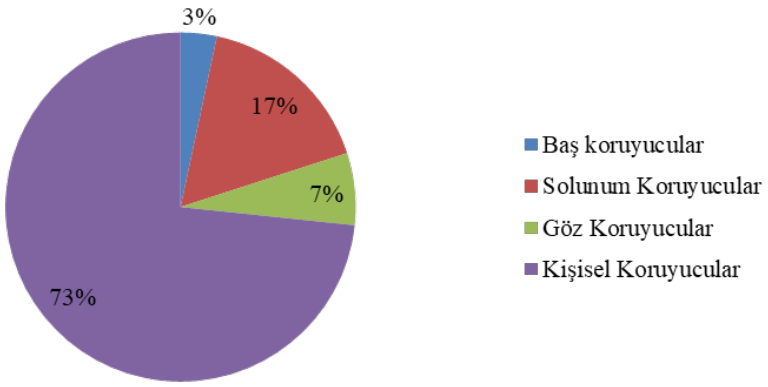

Şekil 6. Çalışanların iş kazasına ve meslek hastalıklarına yakalanmalarını önlenmesi ile ilgili cevap oranı.

6. Yağ yangınlarında aşağıdaki söndürücülerden hangisi kullanılmaz?

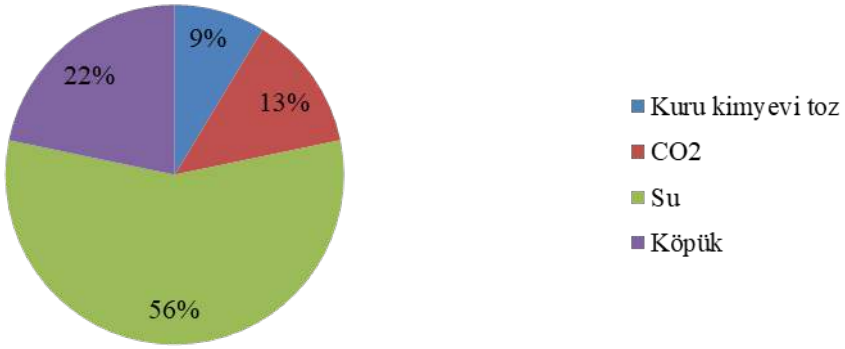

Şekil 7. Yağ yangınları ile ilgili cevap oranı

7. Elektrik yangınlarında aşağıdaki söndürücülerden hangisi kullanılmaz?

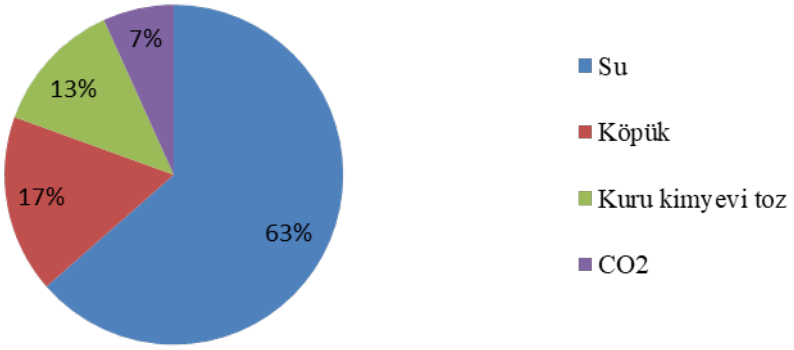

Şekil 8. Elektrik yangınları ile ilgili cevap oranı

8. Aşağıdakilerden hangisi iş emniyet kart çeşidi değildir?

ISBN
978-605-7875-34-1

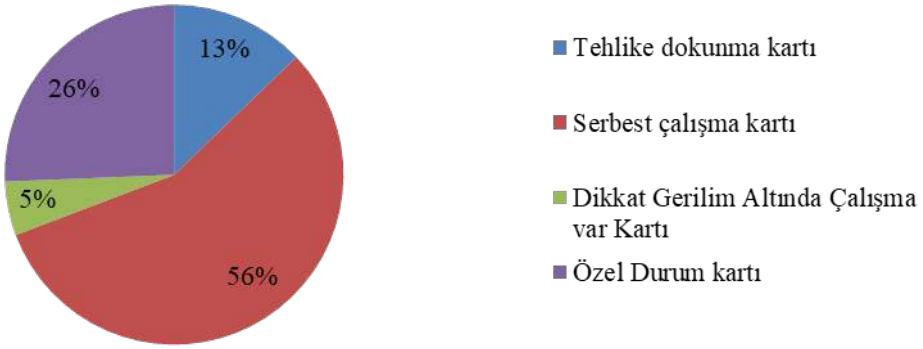

Şekil 9. İş emniyet kartları ile ilgili cevap oranı

9. Aşağıdakilerden hangisi elektrik işlerindeki çalışmalarda alınacak önlemlerden değildir?

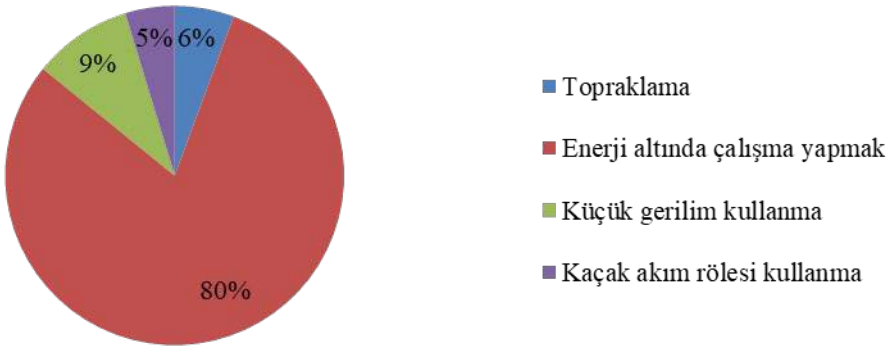

Şekil 10. Elektrik işlerinde çalışmalarda alınacak önlemlerle ilgili cevap oranı

10. Elektrik çarpmasına aşağıdakilerden hangisinin etkisi yoktur?

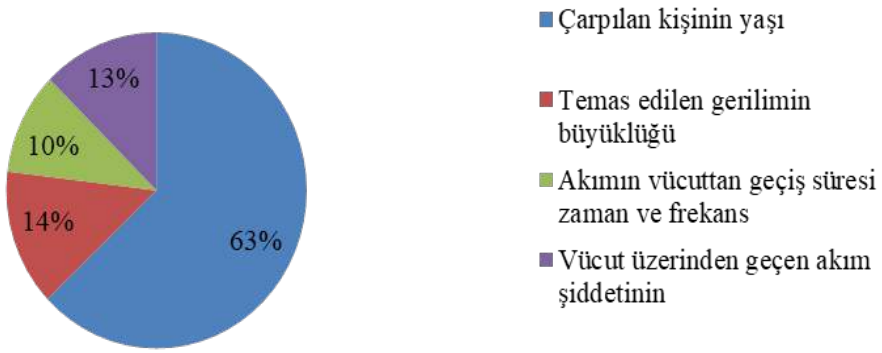

Şekil 11. Elektrik çarpmasını etkileyen faktörler ile ilgili cevap oranı

11. Alternatif gerilimde alınacak önlemler açısından Kaç voltun üzerindeki gerilim yüksek gerilim kabul edilmektedir?

ISBN
978-605-7875-34-1

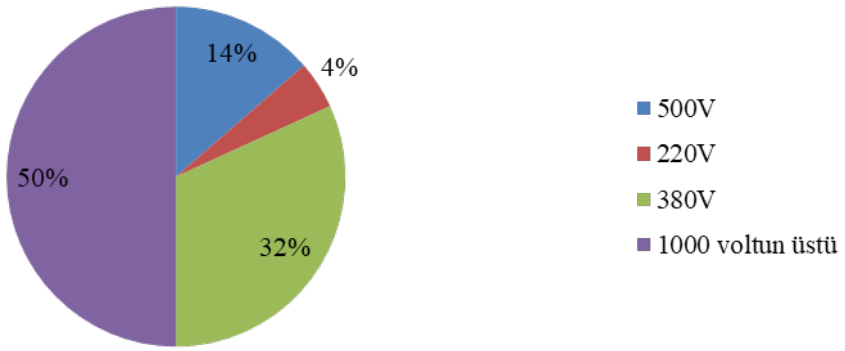

Şekil 12. Yüksek gerilim bilgisi ile ilgili cevap oranı

12. 380 KV Gerilim altındaki iletkenlere kabul edilebilir azami yaklaşma mesafesi kaç santimetredir?

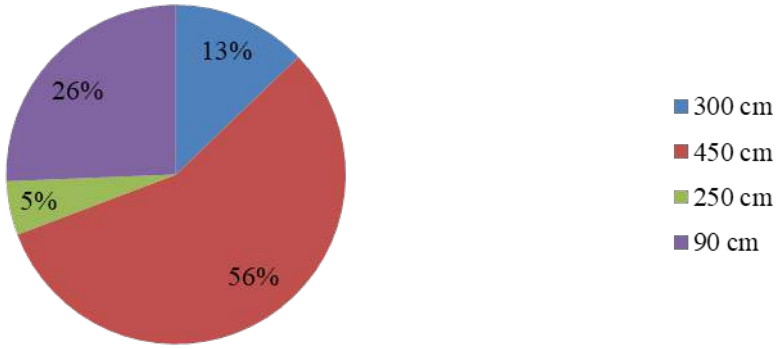

Şekil 13. 380 kV Gerilim altındaki iletkenlere kabul edilebilir azami yaklaşma mesafesi ile ilgili cevap oranı

13.

I- Orta gerilim ve yüksek gerilimde, teçhizatın, ayırıcı bıçaklarında, sigorta kontaklarında veya benzer yerlerde gerilimin olup olmadığını kontrol etmeye yarar.

II- Neon lambalı Stankalar kullanılacak gerilime göre seçilecektir.

III- Neon lamba her kullanımdan önce kontrol edilecektir.

Neon Lambalı stanka ile ilgili olarak yukarıda verilenlerden hangisi/hangileri doğrudur?

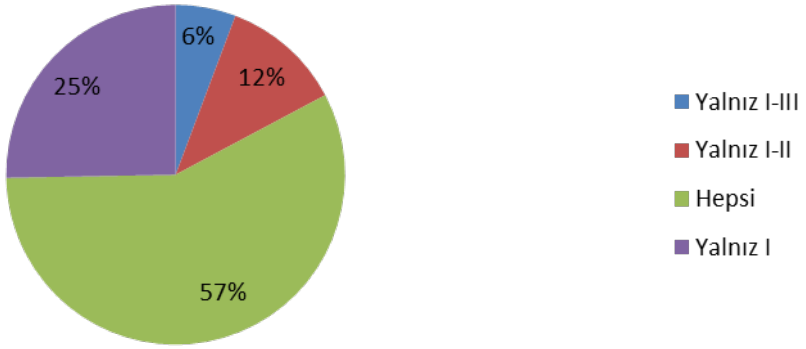

Şekil 14. Neon Lambalı stanka ile ilgili cevap oranı.

ISBN
978-605-7875-34-1

14.

I- Baret
II- Paratoner
III- Solunum maskesi
IV- Gaz detektörü
V- Hat Tüfeği

Yukarıdakilerden hangileri kişisel koruyucu donanımdır?

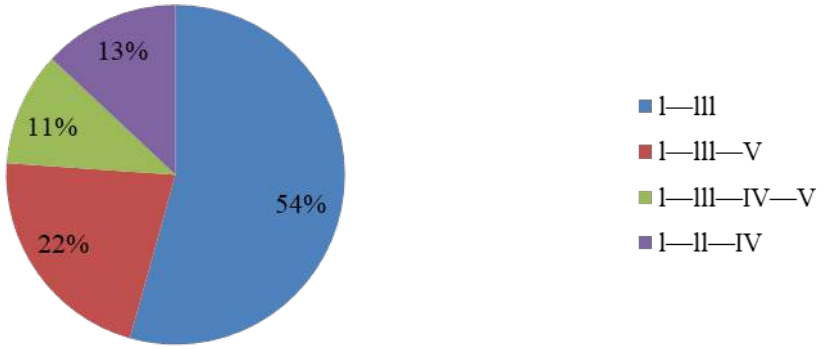

Şekil 15. Kişisel koruyucu donanım ile ilgili cevap oranı

SONUÇ VE ÖNERİLER

Hidroelektrik santraller ülke ekonomisine büyük katkılar sağlamakla beraber çevreye zararları önemsenmeyecek şekilde azdır. Hidroelektrik santrallerin bu avantajlı özellikleri dünya genelinde yaygınlaşmalarına neden olmuştur. Fakat hidroelektrik santraller iş sağlığı ve güvenliği kanununa göre çok tehlikeli iş sınıfına girmektedir. Bu nedenle bakım ve revizyonlar esnasında oluşabilecek herhangi bir iş kazası ciddi yaralanmalara ve hatta ölümlere neden olmaktadır. Bu tür üzücü olayların önüne geçmek için hidroelektrik santrallerde çalışan personelin üst derecede iş sağlığı ve güvenliği bilgisine sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca, İş kazalarının önlenmesi veya en azından asgari bir düzeye indirilmesi için geçmişten günümüze, başta teknik ve yasal düzeyde olmak üzere, birçok düzenleme yapılmıştır. Ancak meydana gelen iş kazalarına baktığımızda, yapılan bu düzenlemelerin çok fazla yeterli olmadığı görülmektedir. Bu durumun önüne geçmek için çok iyi bir düzeyde kontrol mekanizması oluşturulması gerekmektedir.

Bu çalışma da, hidroelektrik santrallerde çalışan teknik personelin genel iş güvenlik sorularından ziyade teknik sorularla iş sağlığı ve güvenliği bilinci ölçülmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak çalışanların yaklaşık %70'i sorulara doğru cevap vermiştir. Bu oran, hidroelektrik santrallerde çalışan teknik personelin büyük çoğunluğunun iş sağlığı ve güvenliği bilincine sahip olduklarını göstermektedir.

Bu çalışmadaki amacımız, bu tür enerji santrallerindeki iş sağlığı ve güvenliği bilincine dikkat çekmektir.

KAYNAKLAR

[1] Bowles, D.S., 2001. Evaluation and Use of Risk Estimates in Dam Safety Decision Making. In: Invited paper in the Proceedings of the United Engineering Foundation Conference on Risk-Based Decision-Making in Water Resources IX, "20-Year Retrospective and Prospective of Risk-Based

ISBN
978-605-7875-34-1

Decision- Making", Santa Barbara, California. American Society of Civil Engineers. August 2001, pp 1–14.

[2] J.F. Kim Froats, B. Tanaka, Public safety: assessing risks of hydroelectric power generating facilities, Prof. Safety, 49 (5) (2004), pp. 41-48.

[3] Lamark, B., Lindberg, A., Wegelin, R., Engstedt, L., 1998. Hydro-Electric Power, Technical And Insurance Development. [IMIA 16–71 (98)E], 2–15. Paper presented at the 31st IMIA Meeting in Interlaken Switzerland.

[4] Saedi A.M., Thambirajah J.J., Pariatamby A., A HIRARC model for safety and risk evaluation at a hydroelectric power generation plant, Safety science Volume 70, December 2014, pp 308-315.

[5] Xu B., Chen D., Li H., Zhuang K., Hu X., Li J., Skjelbred H.I., Kong J., Patelli E., Priority analysis for risk factors of equipment in a hydraulic turbine generator unit, Journal of Loss Prevention in the Process Industries, 58 (2019) pp 1–7

[6] Amiri, M., & Mohammadi, A. A Fuzzy Analytic Network Process Model to Treat Critical Environmental Risks in Dams and Hydropower Plants. 8 th International Civil Engineering Congress, "Ensuring Technological Advancement through Innovation Based Knowledge Corridor. 2016.

[7] Guidelines for Operation and Maintenance of Dams in Texas"; 2018.

[8] Bowles. D.S., Evaluation and Use of Risk Estimates in Dam Safety Decision Making. In: Invited paper in the Proceedings of the United Engineering Foundation Conference on Risk-Based Decision-Making in Water Resources IX. ''20-Year Retrospective and Prospective of Risk-Based Decision- Making''. Santa Barbara, California. American Society of Civil Engineers. August 2001. pp 1–14.

ISBN
978-605-7875-34-1

BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE FAİR-PLAY KAVRAMININ YARATICI DRAMA ETKİNLİĞİYLE KAZANDIRILMASI

Mehmet Akif YÜCEKAYA

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, yucekayaakif@gmail.com

Mehmet GÜLLÜ

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, mgullu44@gmail.com

ÖZET

Sporda centilmenlik anlamına gelen fair-play kavramı günümüzde de sporcularımıza ve öğrencilerimize kazandırılmak istenen önemli değerlerden biridir. Fair-play adil oyun, dürüstlük, erdemlilik, başkalarının haklarına saygı gösterme, eşitlik gibi değerleri de içinde barındıran geniş bir kavramı ifade eder. Günümüz dünyasında sporun ticarileşmesi, tüm hesapların kazanma üzerine kurulması temel değerlerin yitirilmesine neden olmaktadır. Fair-play kavramının ve bu kavramın içersindeki değerlerin öğrenci ve sporlarımıza aktarımı spor müsabakalarında sahada ve saha dışında istenmeyen davranışların da görülmesini azaltabilir.

Yaratıcı drama bir grup etkinliğidir ve grup bir lider eşliğinde hareket eder. Belirlenen bir konuyu, kendi kişisel yaşam birikimlerinden de faydalanarak yaratıcı dramanın tekniklerinden faydalanarak canlandırması ile işlenen süreci ifade eder. Burada öğrencilerin etik davranışlar üzerinde düşünmelerini sağlayacak, her şeyin kazanmak üzerine kurulu olmadığını, kazanmaktan değerli şeylerin olduğunu onlara fark ettirmek amaçlanmıştır. Yaratıcı drama etkinliklerinin katılımcılara yaparak ve yaşayarak öğrenme ortamı sunması fair-play kavramını sporcularımızda ve öğrencilerimizde geliştirilmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, Fair-play, Yaratıcı drama

1.GİRİŞ

Toplumun bütün kesimleri tarafından kullanılan spor günümüzde bir eğitim aracı olarak görülmektedir. Spordan istenilen verimin elde edilebilmesi için ilk çağlardan günümüze kadar gelen spor ahlakı, kuralları ve felsefi ilkelere bağlılık gerekmektedir (1,2).

Spor, hoşgörü, barış, eşitlik, erdem, disiplin haz, mutluluk, hak, hukuk, sevgi ve saygı gibi insani değer ve kavramları bünyesinde taşımasının yanında; keder, hüzün, stres gibi yine insani özellik taşıyan kavramları da içersinde barındıran etkilikleri içerir. *Fair-Play* kavramı ilk önce insan onuruna gösterilen saygı olarak ortaya çıkmıştır. Sporun her türünde ve her aşamasında dürüst ve adil oyun oynamanın gerekli ve ahlaki bir ilke olduğu kabul görmüştür (3).

ISBN
978-605-7875-34-1

Sporda fair play, sadece kurallarla sınırlı olmayıp, sporun kültürel, ahlaki ve sosyal normlarını da ifade eden bir kavramdır (4). Fair-play kavramı kurallara, kararlara, yönetime ve yarışanlara saygı olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca fair play kavramı başarı ya da yenilgide ölçülü davranmayı, oyunda cömertlik göstermekle ilişkili olarak kullanılmaktadır. Bu sorumluluklar antrenörler, yarışmacılar, yöneticiler, aileler, liderler, taraftarlar yani sporun içersindeki herkesle ilgilidir (5).

Drama, etkin katılım gerektiren, eğitimin alt disiplinlerinde sıkça kullanılan bir eğitim metodudur. Drama bir lider önderliğinde, bir grubun belirlenen konu ve hedef kazanımlara yönelik bir plan dahilinde, bir durum, olay, olgu veya soyut bir kavramın dramanın aşamalarına göre işlenmesidir (6).

Yaratıcı drama eğitim sürecinde oyunlarla geliştirilen etkinlikler bütünü olması sebebiyle eğitimin yaşamsal parçası olmuştur. Eğitsel drama çalışmaları, bir öğretim yöntemi olarak, hem örgün hem de yaygın eğitimde, ders süreci içerisinde her geçen gün daha fazla talep görmektedir (7).

1900'lü yılların başından itibaren başta yüksek performans sporlarında yarışmaların ticari ve siyasileşmesi 'ne pahasına olursa olsun kazanma' fikirinin ön plana çıkması, sportif başarının her şeyden çok önemsenmesi, fair-play kavramındaki temel ahlaki ilke ve davranışların gittikçe önemini yitirmesine neden olmuştur (8).

Spor müsabakalarında her şeyin kazanmak üzerine kurgulanması bu müsabakalarda erdemsiz davranışların görülme sıklığını arttırmıştır. Bu sebeple fair-play kavramının beden eğitmi ve spor dersinde ilkokuldan başlanarak öğrencilerimize kazandırılması Türk sporu açısından önem arz etmektedir. Gerek saha içersinde gerek saha dışında tüm paydaşları ilgilendiren bu kavramın okullarımızda öğrencilerimize aktarımı da üzerinde durulması gereken bir husustur.

Beden eğitimi ve spor dersi ve yaratıcı dramanın öğrencilere yaparak ve yaşayarak öğrenme imkanı sunması fair-play kavramının yaratıcı drama ile aktarımının daha etkili ve kalıcı öğretileceği düşünülmektedir.

2.FAİR-PLAY KAVRAMI

Fair play kavramı, dürüst, adil, kurallara bağlı, saygılı ve haksız avantajlardan kaçınmayı ilke edinir. Aynı zamanda galibiyetten çok oyundan zevk almayı, kaydettiğiniz skor kadar rakibin kaydettiği skoru da takdir etmeyi ilke olarak benimsemek" olarak nitelendirilmektedir (9).

Uluslararası Fair play Komitesi bu kavramı; ''Fair play bir sporcunun veya takımın galibiyeti ve performansının düşmesini göz ardı ederek yaptığı jest'' olarak tanımlar. Doğal kavramı ise; "performans ve yarışma sporlarında ahlaki ilkelere aykırı davranışlara karşı, insani bir başkaldırıyı simgeleyen uluslararası çağrı" olarak tanımlamaktadır (10).

Fair play kavramı yarışmalar esnasında sporcuların, zorlaşan şartlar altında bile kurallara tutarlı ve sabırlı bir şekilde riayet etmelerini, eşitliği bozmamak adına haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaları, rakibi oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşit haklara sahip bir birey ve oyun arkadaşı olarak görüp ona kıymet vermesi olarak ifade edilir (11).

.

3. FAİR-PLAY KAVRAMININ TARİHÇESİ:

Fair–play kavramının tarihine baktığız zaman Antik Çağ Olimpiyat Oyunları'ndan günümüze kadar bu kavramın kendine bir anlam bulduğu görülmektedir. Orta Çağ Şövalye Turnuvaları ve 19.Yüzyıl İngiltere'sinde de fair-play kavramının önemli ve kendisine bir anlam bulduğuna

ISBN
978-605-7875-34-1

rastlanmaktadır. Günümüzde karşıladığı anlamıyla baktığımızda ise daha çok 19. Yüzyıl İngiltere' sinde ortaya çıktığı söylenmektedir.(12).

19. yüzyılın ilk yarısında tarihçi ve ilahiyatçı olan Thomas Arnold, ahlaki bir eğitim aracı olarak sporu, müdürlüğünü yaptığı Rugby Kolejinde; şımarık, huzursuz, tembel ve uyumsuz olan çocukların spor aracılığı centilmen bireyler olarak yetirilmesini sağlamak için kullanıyordu. Bu sebeple, ders dışı etkinliklerde öğrencilerin spor yapmalarına izin veriyordu. Öğrenciler spor yaparken öğretmenleri de bu esnada oyunlarda centilmenliğe aykırı davranışların denetlenmesi için görevlendiriyordu (13). Arnold bu uygulama ile toplumda ve spor sahalarında fair-play kavramının gelişmesinde olumlu etki yaratmıştır. Ayrıca fair-play kavramının geliştirilmesi okullar aracılığı ile zamanla amaç haline gelmiştir (12).

4.TÜRKİYE'DE FAİR PLAY ÇALIŞMALARI

Türkiye' de fair-play kavramı genellikle efendilik, sportmenlik ya da centilmenlik sözcükleri ile ifade edilir. Türkiye'de, Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından tercüme ettirilerek 1974 yılında yayımlanan, "Sporda Erdemlik – Fair Play adlı eser bu kavramın ilk defa kullanıldığı ve bu konudaki ilk kaynak kitaptır. Bu kavram, Türkçe literatüre "sporda erdemlik" olarak girmiş, sonraları "sportif erdem" olarak kullanılmaya başlanmıştır (14).

Türkiye'de 1981yılında Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi (TMOK) aracılığı ve himayesinde kurulan Fair Play Komisyonu ilk kurumsal yapılanmadır. Kurulduktan sonra tüm branşlardan sportif müsabakalar ve etkinliklerinde özellikle de informal Fair Play anlayışına örnek oluşturabilecek davranışlar konusunda araştırma yapan ve akabinde sporcu belirleyen bu komisyon, 1983 yılından itibaren Türkiye Fair Play ödülünü kazanan sporcuları Uluslararası Fair Play Konseyi'ne göndermeye başlamıştır(15).

5.YARATICI DRAMA

Yaratıcı drama, doğaçlama, rol oynama gibi drama veya tiyatro tekniklerinden faydalanarak, bir lider eşliğinde, bir gurubun kendi kişisel yaşam birikimlerinden de faydalanarak, bir fikri, bir olayı, bazen soyut bir kavramı, gözlem, duygu, deneyim ve yaşantıların gözden geçirildiği süreçlerle canlandırılmasıdır (16).

Yaratıcı drama etkinlikleri, sanat eğitiminden eğitim bilimlerinin tüm ana bilim dallarından faydalanan etkinlikleri içerir. Şiir, heykel, fotoğraf, resim, müzik, kitle iletişim araçlarının eğitime etkisi, sosyoloji, eğitimin psikolojik temelleri gibi pek çok alandan beslenerek kendine içerik oluşturabilir (17). Eğitimde, öğrencileri süreci dahil ederek etkin kılan, öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmesini sağlayan, etkinlikler sırasında öğrencilerin yaratıcı ve üretken yanlarını keşfetmesini sağlayacak özgür ortam sunan, başkaları ile etkili iletişim ve olumlu sosyal etkileşim kurmasını sağlayan kısaca öğrencilerin tüm yönleri ile gelişmesine katkı sunan bir yöntem olan yaratıcı drama giderek daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (18).

6.YARATICI DRAMANIN AŞAMALARI

Adıgüzel'e göre drama da aşamalar şu şekildedir; (19).

-Hazırlık- Isınma
-Canlandırma
-Değerlendirme-Tartışma

Hazırlık-Isınma Aşaması

ISBN
978-605-7875-34-1

Isınma çalışmaları genel hatlarıyla beş duyuyu kullanma, gözleri geliştirme, bedensel ve dokunsal çalışmaların yapıldığı güven, etkileşim, tanışma ve uyum özelliklerini katılımcıya kazandıran grup lideri tarafından yönetilen çalışmaların tümüdür (20,21)

Isınma, bir yaratıcı drama atölyesinin ilk bölümündeki çalışmaları içerir. Bu aşama grubu oluşturan bireylerin bütünleşmesine yönelik alıştırmaların bulunduğu aşamadır. Bu süreçte katılımcıların kendisi ile ilgili "bilişsel, duyuşsal ve devinişsel" boyutlarını incelemesi ve karşısındakini de bu açıdan görmesi söz konusudur. Birey bu aşamada duyularının eğitilebileceğinin farkına varır. Ancak ısınma aşamasında, gereğinden fazla oyun oynatılması ya da egzersiz yapılması, çalışmanın odağının kaybolmasına neden olabilir (22).

Canlandırma Aşaması

Bu aşama bir konunun süreç içinde biçimlenerek ortaya çıktığı ve belirlendiği, aynı zamanda diğer katılımcılara sergilenen tüm oluşum çalışmalarını içerir. Canlandırılacak konu çerçevesinde "doğaçlama, rol oynama" ve diğer bütün tekniklerin kullanıldığı aşamadır. Bu aşamada verilen konu genellikle dramatik bir durumu içerir. Dramatik kurgunun bileşenleri olan " konu, kişiler, mekan, zaman, çatışma, semboller, atmosfer" dramatik anlam oluşturur. Genellikle bireysel ve ikili canlandırmalar olacağı gibi grubun tamamıyla aynı anda canlandırmalar da gerçekleşebilir (19).

Değerlendirme Aşaması

Değerlendirme-tartışma aşamasında temel amaç, önceki aşamalardaki sürecin incelenmesi, katılımcıların duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri, drama liderinin de duygu ve düşüncelerini varsa gözlemlerini sınıf içinde katılımcılarla paylaşmasıdır (23).

Yaratıcı Drama Plan Künyesi

Ders: Beden Eğitimi

Konu: Sporda Etik Davranışları

Süre: 80 Dakika

Grup: 16 kişi (10 E, 6 K) Yaratıcı drama geçmişi olan

Yöntem/Teknik: Yaratıcı drama/Doğaçlama, Rol oynama

Araç-Gereç:

Kazanımlar: Sporda etik davranışların neler olduğunu ifade eder.

Sporda etik davranışlarla ile ilgili düşüncülerini ifade eder

A.ISINMA/HAZIRLIK:

1.Etkinlik (Duvar Topu):

ISBN
978-605-7875-34-1

Lider katılımcıları çemberde toplar. Katılımcılara ellerinde hayali bir top olduğunu ve bu topla duvarda bir alan belirleyip oynamalarını ister. Oyunun, hayali topu duvara atmak, duvardan seken topu yakalamak şeklinde oynanacağını belirtir. Katılımcılar bir süre oyunlarına devam ederler. Daha sonra lider katılımcılardan birbirlerinin toplarına müdahale etmelerini ve bu şekilde bir süre oyunlarını sürdürmelerini ister.

2.Etkinlik (Hayali Voleybol):
Lider katılımcılara duvar yerine karşılıklı ikili gruplar halinde durarak hayali voleybol oynamalarını ister. Katılımcılar eşleşerek hayali voleybol topu ile oynamaya başlar. Oyun bir süre oynanır. Daha sonra lider eşleşen ikili grupların hayali voleybol oynarken birbirlerinin oyununu olumsuz eleştirmelerini ve beğenmeyerek eşleştiği arkadaşıyla oynamalarını ister.

Ara Değerlendirme

Oyunların ilk ve ikinci halleri arasındaki duygu farklılıkları konuşulur. Bunun üzerinden sportmenlik, dürüstlük, erdemli davranma kavramlarından bahsedilir. Oyunlarda kurallara uymamanın, hile yapmanın ve karşı tarafın hoşuna gitmeyecek söz ve davranışlarda bulunmanın neler hissettireceği üzerinde konuşulur.

3.Etkinlik (Spor spikerliği):

Lider katılımcıları çemberde toplar. Lider katılımcılara yine hayali bir topla futbol, basketbol veya voleybol oynayacaklarını söyler. Bu kez katılımcılardan aralarından birinin spiker olacağını ve spikerin anlatılmana göre oynanacağını açıklar. Gruptan biri gönüllü spiker olur ve seçtiği bir dalda maç anlatmaya başlar. Oyuncu isimleri olarak katılımcıların isimlerini söyler. İsmi söylenen katılımcı söylenen cümleye uygun hareket eder (‘’Top şu an Akif’te ve Akif şu an topla ilerlemeye devam ediyor. Akif Fatih’ e pas attı’’ gibi…). Top bir başka katılımcıya geçtiğinde spiker duruma uygun maç anlatmaya devam eder. İsteyen her katılımcı spiker olma görevini deneyimler.

B.CANLANDIRMA

4.Etkinlik:
Lider katılımcıları çemberde toplar. Katılımcıları 1, 2, 3, 4 diye numaralandırır. Daha sonra aynı numarada olan katılımcıların bir grup oluşturmasını ister. Her grup için gerçek hayattan alınmış sportmenlik, dürüstlük ve erdemli davranma ile ilgili davranış örnekleri hazırlanır. Ancak gruplara doğaçlama için hikayelerin tamamı verilmez. Grup canlandırmalarından sonra doğaçlamalar konuşulur. En sonunda gerçek hikaye anlatılır.

Birinci Grup: İki futbol takımı maç yapıyor. Maç 1-1 berabere iken bir takımın oyuncusunun golüyle durum 2-1 oluyor. Hakem tereddütsüz golü sayıyor. Ancak karşı takımın bir oyuncusu duruma itiraz ediyor. Hakem, golü atan oyuncu, itiraz eden oyuncu ve golü yiyen kaleci arasındaki tartışma canlandırılır.

Gerçek Hikaye: Yıllar önce Beşiktaş ve Vefa arasında oynanan maçta, maç 1-1 berabere devam ederken Beşiktaş’tan Şükrü ERKUŞ’ un attığı golle durum 2-1 oldu. Maçın hakemi Kemal HALİM tereddüt etmeden golü saymış ve orta noktayı göstermiştir. Şükrü ERKUŞ direk hakemin yanına koştu ve topu eliyle kaleye attığını söyleyerek golün iptal olmasını sağladı. Şükrü ERKUŞ bu davranışı ile güzel bir fair-play örneği göstermiştir (24).

İkinci Grup: İki takım basketbol maçı yapıyor. Hakem dışarı çıkan bir topu takımlardan birine veriyor. Diğer takım oyuncuları buna itiraz ediyor. Hakem, topun verildiği oyuncu, karşı takımdan iki oyunca arasında geçen diyalog canlandırılır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Gerçek Hikaye: Fenerbahçe-Efes Pilsen takımları arasında 2008 yılında oynanan basketbol maçının en kritik anında hakemin dışarı çıkan topu Fenerbahçe'ye vermesine rağmen Fenerbahçeli oyuncu Ömer ONAN karara itiraz etti. Topu kendisinin dışarı çıkardığını söyleyen Ömer ONAN topun tekrar karşı takıma verilmesini sağlayarak sportmenlik davranışının en güzel örneklerinden birini vermiş oldu (25).

Üçüncü Grup: İki takım futbol maçı yapıyor. Durum 2-2. Maçın 53. Dakikasında bir takım oyuncusunun burnu kırılıyor. 3 oyuncu değişimi tamamlandığı için yeni oyuncu giremiyor. Takım 10 kişi devam etmek zorunda kalıyor. Karşı takım bir gol daha atıyor ve maçı kazanıyor. İki takım taraftarları arasındaki yorum ve tartışmalar canlandırılır.

Gerçek Hikaye: Aktepe stadında Ankaraspor ile Fenerbahçe arasında oynanan karşılaşma 2-2 devam ederken 53. Dakikada Fenerbahçeli oyuncu Batuhan GÜLERYÜZ' ün burnu kırıldı. 3 oyucu değiştirme hakkını da kullanan Fenerbahçe müsabakaya 10 kişi devam etmek zorunda kaldı. Bunun üzerine Ankaraspor takımının hocası Nuri YAKUPOĞLU bir oyuncusunu kenara aldı. Maçı Fenerbahçe kazandı (26).

Dördüncü Grup: İki takım futbol maçı yaparken bir oyuncu karşı takımdan bir oyuncuyla mücadeleye girer ve rakip takım oyuncusu yere düşer. Hakem tereddütsüz penaltı vuruşu verir. Futbolcular, hakem ve rakip takım oyuncular arasındaki tartışmaları canlandırırlar.

Gerçek Hikaye: Lazio forması giyen Nedved, takımın 3-0 önde olduğu sırada rakip takımdan Amaral ile girdiği mücadele sonrası yere düştü. Bunun üzerine hakem penaltı noktasını gösterdi ve Lazio'ya bir gol attırma şansı vermiş oldu. Tam bu sırada ayağa kalkan Çek oyuncu Nedved, hakemin yanına gidip '' Hayır sadece ayağım takıldı. Penaltı değil.''der ve penaltının iptal edilmesini sağlar (27).

C.DEĞERLENDİRME

5.Etkinlik:
Lider canlandırma grupları aynı kalma koşuluyla her gruba sportmenlik, dürüstlük ve erdemli davranma davranışları ile ilgili birer kamu spotu hazırlamalarını söyler (28).

SONUÇ

İçersinde adil oyun, başkalarının haklarına saygı gösterme, dürüstlük, erdemlilik, eşitlik gibi geniş bir değer kavramı barındıran fair-play kavramının beden eğitimi ve spor dersinde ilkokuldan başlanarak tüm kademelerde öğrencilerimize aktarımı gelecekte sporun içinde veya dışında kalacak tüm bireyleri ve toplumu ilgilendirmektedir. Bu sebeple fair-play kavramının yaratıcı drama etkinlikleri ile beden eğitimi ve spor dersinde öğrencilere aktarımı uygun bir yöntem olarak kullanılabilir. Yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin tamamını sürece dahil etmesi, öğrencilere yaparak ve yaşayarak öğrenme imkanı sunması, öğrencilere aktarılmak istenen değerleri yaşantıya dönüştürürken eğlenceli bir ortam sunması fair-play kavramının daha etkili ve kalıcı aktarılmasını sağlayacağı düşünülmektedir. Yaratıcı drama etkinliklerinde tüm öğrencilerin sürece dahil olması ve etkinlikler içersinde aktif rol oynaması sınıf içersindeki etkileşim ve iletişimi daha da arttırabilir.

KAYANAKÇA

1. Şahin, M., 1998. Spor Ahlakı ve Sorunları, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
2. Erdemli, A., 2002.Temel Sorunlarıyla Spor Felsefesi, İstanbul: E Yayınları.
3. Pehlivan, Z. Fair-Play Kavramının Geliştirilmesinde Okul Sporunun Yeri Ve Önemi, *Spormetre Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2004; II(2) 49-53.

4. Yıldıran İ. Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları. Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri 2. Ulusal Kongresi Bildirileri, Yayın No:3. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yayınları,1992; 174-179.
5. Loland S. 2002. Fair Play in Sport: A Moral Norm System. London: Routledge.
6.Uysal, B. Dinleme ve konuşma becerilerinin kazandırılmasına yönelik yaratıcı drama temelli bir süreç önerisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara, 2014.

7.San, İ., 1991. Yaratıcı drama - eğitsel boyutları. Ö. Adıgüzel, (Ed.), Yaratıcı drama içinde (81-90). Ankara: Naturel Yayıncılık.

8.Yıldıran, İ. Fair -Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü, *Gazi beden e¤itimi ve spor bilimleri dergisi (gazi besbd), 2005;* 1: 3-16.
9. Mikail Tel, "Türk Toplum Yaşantısında Fair Play", *International Journal of ScienceCultureandSport***,** 2014; S.1, s.696.

10. Doğal, B., 2007. Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, , s.77.

11.Yıldıran İ. Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2004; 9(4): 3-16.

12. Yıldıran, İ., "Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları", Spor Bilimleri II.Ulusal Kongresi Bildirileri "20-22 Kasım 1992", Ankara: H.Ü.Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu Yayın No:3, s.394, 398.

13. Brase, G., 1967. Bildung und Erziehung in den Englischen Public Schools. Regensburger, Pp. 32.

14.Erdemli, A. "Fair Play ve Olimpizm", Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri (20-22 Kas›m 1992, Hacettepe Üniv., Ankara), Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yay. No. 3, Ankara: Onlar Ajans, s. 180.
15. Yıldıran, İ. Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü Ve Geliştirme Perspektifleri, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD), 2004; IX 4: 3 – 16.

16.Çalık, S., Yaratıcı Drama. (online): http:// www.pcu.healt.gov.tr/ss/sayıılar/ 9609/4.htm. adresinden 14.03.2007 tarihinde indirilmiştir

17.Yeğen, G., Yaratıcı Drama. (online): http://ilköğretim-online.org.tr, Yıl 2, Sayı 2, adresinden 08.04.2008 tarihinde indirilmiştir

18.Kaf, Ö. Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2000;6*(6), 173–184.

19..Adıgüzel Ö (2013-2015). Eğitimde Yaratıcı Drama. Pegem Yayınları 7. Baskı.

20.San İ. Eğitimde Yaratıcı Drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 1990;* 23.2: 573-582.

21.Çakır İlhan A. Sanat Eğitiminde Eğitici Dramanın Yeri. Yaratıcı Drama. *Çağdaş Drama Derneği Bülteni*, 1999; **2**. s: 10-13.

22.Somers Jw, Vural, Ra. Hümanist İlköğretim Programları İçin, İlköğretimde Drama: Kuram Ve Uygulama, Pegem Akademi: Ankara, 2011.

23.San, İ., 2004. Güleryüz H. Yaratıcı Eğitim Ve Çoklu Zeka UygulamalarI**.** Ankara: Artım Yayınları.

24.Zaman, M. (2009, 26 Şubat). Unutulmaz Yerli Oyuncularımız. http://kartal44.blogspot.com/2009/ adresinden 15.03.2019 tarihinden indirilmiştir.

25.Hurriyet.com.tr (2008, 21 Mayıs). http://www.hurriyet.com.tr/omer-onandan-alkislanacak-hareket-8990844 adresinde 15.03.2019 tarihinde indirilmiştir.

26.Tımeturk (2012, 9 Kasım). https://www.timeturk.com/tr/2012/10/09/fenerbahce-macinda-yasanan-tarihi-fair-play.html/ adresinden 15.03.2019 tarihinde indirilmiştir.

27. Özmen, M. (2018, 07 Kasım). Futbol ve Ahlak(Fair Play). https://www.gencgazete.net/kose-yazisi/futbol-ve-ahlak-fair-play-3813/ adresinden 15.03.2019 tarihinde indirilmiştir.

28.Tavuş, Ö. Yaratıcı Drama Yöntemi Kullanılarak ile Sporda Etik Konusun Satranç Kulübü Öğrencileriyle İşlenmesi, Meb Özel Doğaç Yaratıcı Drama Eğitmenliği/Liderliği Kursu, Bitirme Projesi, Ankara, 2017.

ISBN
978-605-7875-34-1

BEDEN EĞİTİMİ DERSİNDE SAYGI DEĞERİNİN KAZANDIRILMASIYLA İLGİLİ YARATICI DRAMA ETKİNLİĞİ "TAKIM ARKADAŞINA SAYGI"

Mehmet Akif YÜCEKAYA

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, yucekayaakif@gmail.com

Mehmet GÜLLÜ

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, mgullu44@gmail.com

ÖZET

Saygı kişinin kendisi dışındaki diğer bireyleri değerli bir varlık olarak hissettirmek ve onun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olabilmektir. Saygı bireyler arasındaki ilişkileri güçlendirir, insanlar arsındaki bağı kuvvetlendirir ve uyum içersinde yaşamayı sağlar. Beden eğitimi dersinde ve sporda saygı ise kişinin takım arkadaşına, rakibine, hakeme, taraftara, antrenörüne karşı saygısını gerektirir.

Yaratıcı drama bir gurup etkinliğidir ve grup bir lider eşliğinde hareket eder. Belirlenen bir konuyu, kendi kişisel yaşam birikimlerinden de faydalanarak yaratıcı dramanın tekniklerinden faydalanarak canlandırması ile işlenen süreci ifade eder.

Değerler ve değerler eğitimi eğitim sistemimizde son yıllarda önemle üzerinde durulan konulardan biridir. Toplum ve bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgular olan değerlerin eğitim sistemimizde de öğrencilere aktarımı önemsenmektedir. Değer kavramının soyut olması öğretiminin ve aktarımını da güçleştirmektedir. Değerlerin eğitiminde yaparak ve yaşayarak öğretim çok daha etkilidir. Hem beden eğitimi dersinin öğrenciye aktif katılım imkanı vermesi hem de yaratıcı drama etkinliklerinin katılımcılara aktif katılım imkanı vermesi kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bu çalışmanın amacı beden eğitimi ve spor dersinde öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerin yaratıcı drama yöntemiyle öğretimini sağlamaktır. Bu sebeple yaratıcı drama yöntemiyle bireyin takım arkadaşının müsabaka esnasında hata yapabileceği ve aslında onun yerinde kendinin de olabileceği üzerinde durulmuştur**.** Bu amaçla beden eğitimi ve spor dersinde saygı değerinin yaratıcı drama yöntemiyle nasıl aktarılacağı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, Yaratıcı drama, Saygı

1.GİRİŞ

Çağdaş eğitim yaklaşımları, öğrencilere bilgiyi nasıl depolayacaklarından çok onlara nasıl ulaşacaklarını öğreten anlayışı eğitim sisteminin temeline almayı gerekli kılmaktadır. Bu durum bilginin öğrencinin bizzat kendisi tarafından keşfedilmesine imkân veren birçok öğrenme modelleri

ISBN
978-605-7875-34-1

ve öğretim yöntemlerinin gelişimini sonuç vermiştir. Günümüzde, bireyi öğrenme sürecinde etkin kılan, yaparak ve yaşayarak öğrenmesine olanak sağlayan, kendini gerçekleştirmesine ve yaratıcı, üretken bir birey olmasına kısaca bireyin tüm yönleriyle gelişmesine katkıda bulunan bir yöntem olarak görülen yaratıcı drama kullanılmaya başlanmıştır (1).

Drama, eylem temelli bir öğretim yöntemi olarak eğitimin alt disiplinlerinde yaygın bir kullanım ve uygulama alanına sahiptir. Drama, hedeflenen kazanıma yönelik olarak lider tarafından tasarlanan plan dâhilinde bir olay, durum yahut olgunun grup tarafından belirli aşamalarla içselleştirilmesini sağlayan yapılabilirlik temelli eğitim yöntemidir (2).

Drama birçok alanda kullanılabilen bir yöntemdir. Türkçe, tarih, coğrafya, matematik, psikoloji gibi temel derslerden ekonomi, politika, endüstri, insan ilişkileri gibi alanlara kadar çok geniş bir yelpazede drama çalışmalarına yer verilmektedir. Drama sanat eğitimi, öğretmen eğitimi, drama öğretmeninin eğitimi, polis eğitimi, asker eğitimi, aşçı eğitimi gibi alanlarda ve ayrıca problem çözme yöntemlerinin eğitiminde de kullanılmaktadır (3; 4)

Drama çalışmaları, katılımcılara çeşitli sosyal rolleri ve sosyal problemleri inceleme fırsatı vermektedir. Farklı sosyal problemlerin canlandırılması bireylerin, toplumu ve toplumdaki ilişkileri daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Bu etkileşimler sırasında problemlerin çözüm yolları da irdelenmekte, böylece katılımcılar problem çözmeye yönelik çalışmalardan deneyim kazanmış olmaktadırlar (5).

.Değer, önemsenen, kıymet verilen, üzerinde durulan soyut ve somut her şeydir (6). Toplumu oluşturan bireyler değerleri paylaşır. Paylaşılan değerler toplumsal düzenin işlemesine katkı sağlar. Değerlerin toplumsallaşması insanların özveride bulunmalarını gerektirir. Değerler bireylerin neleri kabul edip, neleri reddettiklerini belirleyen soyut kavramlardır (7,8).

Saygı farklılıkları doğal görmek, kişiyi sadece insan olduğu için saygı duymak ve onu bu değeri hak eden bir varlık olarak görmektir. Saygı aynı zamanda kişinin ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmayı, ona değerli olduğunu hissettirmektir. Saygı kişiler arasındaki ilişkileri kuvvetlendirir ve insanlar arasında pozitif ilişkiler kurulmasını sağlar. Saygı insanlar arasındaki uyumu, barışı ve birbirlerinin haklarına sahip çıkmayı sağlar (9).

İnsanlar toplum içersinde kabul edilmek isterler. Kişiler arasındaki ilişkilerde karşı tarafa ya da kişinin kendisine saygı gösterilmezse ve karşı taraf tarafından kabul görmezse direk savunmaya geçecektir. Bu durumda da karşılıklı ilişkilerde sorunlara neden olacaktır (10).

Beden eğitimi ve Spor dersinin öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişime katkısı yüksektir. Öğrencinin çok yönlü gelişimine katkısı, aktif katılımın zorunlu olması, yaparak-yaşayarak öğrenme ortamı sunması beden eğitimi dersinin önemini arttırmaktadır. Bu durumun beden eğitimi ve spor dersi ile değer kazandırma etkinliklerinde önemli ve etkili olacağı düşünülmektedir

Beden eğitimi ve spor dersinin ve yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilere yaparak-yaşayarak öğrenme ortamı sunması, beden eğitimi ve sporda aktarılmak istenen değerlerin etkili ve kalıcı öğretilmesinde ve öğrenilmesinde yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle beden eğitimi ve spor dersinde yaratıcı drama etkinlikleri ile saygı değerinin öğretimini daha kalıcı etki ve davranış değişikliğine yol açacağı düşünülmektedir.

2.YARATICI DRAMA

Yaratıcı drama, doğaçlama, rol oynama gibi tiyatro ya da drama tekniklerinden yararlanarak, bir grup çalışması içinde, bir yaşantıyı, bir olayı, bir fikri, kimi zaman soyut bir kavramı, gözlem,

ISBN
978-605-7875-34-1

deneyim, duygu ve yaşantıların gözden geçirildiği süreçlerde anlamlandırılması, canlandırılmasıdır (11).

Yaratıcı drama kişinin kendini başkalarının yerine koyabilmesini, kendini ifade edebilmesini, yaparak ve yaşayarak öğrenmesini, yaratıcı ve çok yönlü gelişmesini, araştırma istek ve arzusunun artmasını, çok yönlü algılamasını sağlayan bir eğitim yöntemidir (12).

Yaratıcı drama, bir grubun atölye ve kuramsal çalışmalarla sürdürdüğü, grup üyelerinin süreç içersinde yeni yaşantılar oluşturduğu, kurallar içersinde sonsuz özgürlüklerle yeni yaşantılar oluşturduğu, dramatik durumlar ile çatışmaların oluşturulduğu rol oynamalardır (13).

Yaratıcı drama yazılı bir metni olmayan, doğal, sahnelenmesi gerekmeyen, olay merkezli, bir lider eşliğinde, katılımcıların yaşadıkları ve hayal ettikleri durumları işlendiği süreci ifade eder. Lider oyunlar yoluyla grubun keşfetmesini, gelişmesini duygu ve fikirlerini dramatik durumlar ve oyunlar yoluyla işlemesini sağlar (14)

3.EĞİTİMDE YARATICI DRAMA İLKELERİ

Drama çalışmaları ilkeli ve programlı olmak zorundadır. Dramanın yöntem veya disiplin boyutu ayırt edilmeksizin çalışmaların bir plan künyesi dâhilinde gerçekleşmesi gerekir ve bu çalışmaların icrası esnasında uygulanması gereken önceden beri var olan ve doğruluğu kabul edilen bir takım ilkeler vardır. Bunlar,

- Eğitimde drama etkinliklerinde somut ödüller veya ceza yöntemlerine başvurulmamalıdır. - Drama lideri gerekli yerlerde sözlü olarak bireyleri motive edebilir.
- Eğitimde drama kesinlikle bir oyuncu yetiştirme amacı gütmez hatta drama oyuncuları aynı zamanda birer izleyici, izleyiciler de birer oyuncudur.
- Çalışmalar için özel yapılandırılmış sahne ve aksesuarlara ihtiyaç duyulmaz.
- Eğitimde drama çalışmaları öğrencinin ne söylediğini değil, söylemek istediğini nasıl söylediğini ele alır. Bu anlamda drama bir sentez yöntemidir (15).

4. YARATICI DRAMANIN EĞİTİMDEKİ ROLÜ

Günümüzün en çağdaş öğretim yöntemlerinden biri olan yaratıcı dramanın, öğrencilere yaparak ve yaşayarak öğrenme ortamı sağlaması, öğrencinin etkin katılımını sağlaması, öğrencilerin bilgiyi ezberlemesini değil bilgiyi keşfetmesini sağlamsı eğitimde ki rolünü güçlü kılmaktadır (16).

"Yaratıcı drama kişinin kendi gerçekleştirmesini, özgüven kazanmasını, somuttan soyuta veya soyuttan somuta düşünebilmesini, empati, iç disiplin, organizasyon, düş gücü, kolektivizm, saygı ve özgürlük gibi insani değerlerini geliştiren bir yaşantı ortaya koymayı amaçlar"(17).

5.YARATICI DRAMANIN AMAÇLARI

Eğitimin sıklıkla üzerinde durduğu konulardan birisi çocuğun -en azami düzeyde- bir birey ve toplumun bir üyesi olarak büyütülmesidir. Bu anlamda eğitim programlarında okuma, yazma, fen, sosyal gibi alanlarda önem verilen yetenek, fiziksel sağlık ve düşünme becerisinin vb. geliştirmesi için çeşitli amaçlar oluşturulmuştur (16).

Yaratıcı drama eğitim programları da sayılan pek çok amaç ve daha fazlasını karşılayan nitelikte bir eğitim yöntemidir. Yaratıcı dramanın amaçları şu şekilde sıralanabilir:

-"Yaratıcılığı ve hayal gücünü geliştirmek,
-Kendini tanımak, gerçekleştirmek ve başkalarıyla iletişim becerisini geliştirmek
-Demokratik tutum ve davranış geliştirmek
-Estetik davranışlar geliştirmek
-Eleştirel ve bağımsız düşünebilme becerisi geliştirmek

ISBN
978-605-7875-34-1

-İşbirliği yapabilme- birlikte çalışma becerisi geliştirmek

-Sosyal duyarlılık yaratmak
-Duygunun sağlıklı bir biçimde boşalımı ve kontrolü becerisini geliştirmek
-Dil gelişimi, sözel ve sözlü olmayan ifade becerisini geliştirmek (16).

6.YARATICI DRAMANIN AŞAMALARI

Yaratıcı drama çalışmalarında, hangi grupla çalışılacağı, katılımcı özellikleri, işlenecek konu gibi özellikler dikkate alınmalıdır. Yapılacak etkinlikler esnek bir yapı içersinde yapılmalıdır. Bu çalışmaların belirli sıra ve aşamalarla yapılması önem arz etmektedir (18).

Adıgüzel'e göre drama da aşamalar şu şekildedir; (16).
-Hazırlık- Isınma
-Canlandırma
-Değerlendirme-Tartışma

Hazırlık-Isınma Aşaması

Isınma çalışmaları genel hatlarıyla beş duyuyu kullanma, gözleri geliştirme,bedensel ve dokunsal çalışmaların yapıldığı güven, etkileşim, tanışma ve uyum özelliklerini katılımcıya kazandıran grup lideri tarafından yönetilen çalışmaların tümüdür (19,20).

Isınma, bir yaratıcı drama atölyesinin ilk bölümündeki çalışmalardır. Bu çalışmalarda grubu oluşturan bireylerin bütünleşmesine yönelik alıştırmalar bulunmaktadır. Bu süreçte katılımcıların kendisi ile ilgili "bilişsel, duyuşsal ve devinişsel" boyutlarını incelemesi ve karşısındakini de bu açıdan görmesi söz konusudur. Bu aşamada birey duyularının eğitilebileceğini görme fırsatı bulur. Ancak ısınma aşamasında, gereğinden fazla oyun oynatılması ya da egzersiz yapılması, çalışmanın odağının kaybolmasına neden olabilir (21).

Canlandırma Aşaması

Canlandırma Aşaması: Bir konunun süreç içinde biçimlenerek ortaya çıktığı ve belirlendiği aynı zamanda diğer katılımcılara sergilenen tüm oluşum çalışmalarını içerir. Canlandırılacak konu çerçevesinde "doğaçlama, rol oynama" ve diğer bütün tekniklerin kullanıldığı aşamadır. Bu aşamada verilen konu genellikle dramatik bir durumu içerir. Dramatik kurgunun bileşenleri olan " konu, kişiler, mekan, zaman, çatışma, semboller, atmosfer" dramatik anlam oluşturur. Genellikle bireysel ve ikili canlandırmalar olacağı gibi grubun tamamıyla aynı anda canlandırmalar da gerçekleşebilir (16).

Değerlendirme Aşaması

Değerlendirme-tartışma aşamasında temel amaç, önceki aşamalardaki sürecin incelenmesi, katılımcıların duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri, drama liderinin de duygu ve düşüncelerini varsa gözlemlerini sınıf içinde katılımcılarla paylaşmasıdır (22).

Yaratıcı Drama Plan Künyesi

Ders: Beden Eğitimi

Konu: Saygı

ISBN
978-605-7875-34-1

Süre: 80 dakika

Grup: 20 kişi (14E, 6 K) Yaratıcı drama geçmişi olan 7. Sınıf öğrencileri

Yöntem/Teknik: Yaratıcı drama/Doğaçlama, Rol oynama, iç ses

Araç-Gereç:

Kazanımlar: Takım arkadaşının duygularına saygı duyar

Takım arkadaşının düşüncelerine saygı duyar

Takım arkadaşının duygularına saygı duyduğunu ifade eder

Takım arkadaşının düşüncelerine saygı duyduğunu ifade eder

A-Isınma/Hazırlık

1.Etkinlik

Lider katılımcıları çemberde toplar. Katılımcıların alanda serbest yürümelerini ister. Liderde elinde bir kalem ile alanda yürümeye başlar ve kalemin elden ele dolaşacağını söyler. Kalemi eline alan katılımcının lider benim deyip beden eğitimi ve spordaki ısınma hareketlerinden bir ya da bir kaçını yaptıktan sonra başka bir arkadaşına kalemi vermesini söyler. Tüm grup üyeleri ısınma hareketlerini en az bir kere yaptıktan sonra lider kalemi alır ve grup üyelerinin yürümeye devam etmelerini söyler. Grup üyelerine şu an okul bahçesindesiniz ve dersiniz beden eğitimi. Hocanız size serbestsiniz herkes istediği oyunu oynayabilir dedi. Grup üyelerinin en sevdiği oyunu hayali oynamalarını ister. Katılımcılar sevdiği oyunu hayali oynamaya devam ederken lider arkadaşlarının oyunlarına da bakabilirsiniz ve isteyen katılımcıların arkadaşlarının oyununa katılabileceğini söyler. Katılımcılar bir süre birlikte hayali oyun oynar.

2.Etkinlik

Lider katılımcıları A ve B olarak iki gruba ayırır ve alanda yürümelerini ister. İlk etkinlikte olduğu gibi okul bahçesindesiniz ve dersiniz beden eğitimi. Tekrar herkesin hayali istediği oyunu oynamalarını ister. Bir süre sonra A grup üyelerin B grubundaki arkadaşlarının oyunlarına müdahale etmelerini ve oynadıkları oyunu eleştirmelerini ister. Her gruptan birer kişi eşleşir. Bir süre sonra lider rolleri değiştirir ve B grubundaki üyelerin A grubundaki üyelerin oyunlarına müdahale etmelerini ve eleştirmelerini ister. Oyun bir süre oynanır.

Ara Değerlendirme

Oyunların ilk ve ikinci halleri arasındaki duygu farklılıkları konuşulur. Müdahale ve eleştiri yaparken neler hissettiniz. Size müdahale edildiğinde ve eleştirildiğinizde neler hissedildiği üzerinde konuşulur.

B. Canlandırma

3. Etkinlik

ISBN
978-605-7875-34-1

Lider katılımcıları 1, 2, 3, 4 diye sıralar. Daha sonra aynı rakamı alan kişilerin gruplara ayrılmasını ister. Katılımcılar 4 gruba ayrılır. Gruplara canlandırma konuları ve hazırlanmak için süre verir. Her grubun canlandırmasından sonra sözel değerlendirmeler yapılır.

Birinci grup: Okullar arası futbol turnuvasında okulunuzu temsil ediyorsunuz. Forvet oyuncunuz uygun pozisyonlarda gol atamıyor. Hatta boş kaleye bile atamadığı goller oldu. Maçtan 1-0 mağlup ayrıldınız. Forvet oyuncu rolünü içinizden belirleyin. Canlandırma bittikten sonra lider forvet oyuncusu dışındaki grup üyelerini forvet oyuncusunun iç sesi olarak duyalım yönergesi verir.

İkinci grup: Okullar arası hentbol turnuvasında okulunuzu temsil ediyorsunuz. Rakip takımın attığı bütün şutlar gol oldu. Kaleciniz çok kötü bir performans sergiledi. Maçı kaleci hatalarından dolayı kaybettiniz. Kaleci rolünü kendi içinizde belirleyin. Canlandırma bittikten sonra lider kaleci dışındaki grup üyelerini kalecinin iç sesi olarak duyalım yönergesi verir.

Üçüncü grup: Okullar arası basketbol turnuvasında okulunuzu temsil ediyorsunuz. Pivot oyuncunuz o gün ribaund alma, blok yapma konusunda çok başarısız. Aynı zamanda pota altında topla buluştuğunda da skora gidemiyor. Kendi içinizde pivot oyuncu rolünü belirleyin. Canlandırma bittikten sonra lider pivot oyuncu dışındaki grup üyelerini pivot oyuncusunun iç sesi olarak duyalım yönergesi verir.

Dördüncü grup: Okullar arası voleybol turnuvasında okulunuzu temsil ediyorsunuz. Pasör oyuncunuz o gün çok kötü bir performans sergiliyor ve sürekli hatalı pas yapıyor. Müsabakayı kaybettiniz. Kendi içinizde pasör oyuncu rolü belirleyin. Canlandırma bittikten sonra lider pasör oyuncu dışındaki grup üyelerini pasör oyuncusunun iç sesi olarak duyalım yönergesini verir.

C. Değerlendirme:

Lider canlandırma grupları aynı kalmak üzere, her grubun birbirimizin duygu ve düşüncelerine saygı göstermek ile ilgili birer afiş çalışması hazırlamalarını söyler. Afiş çalışması bittikten sonra afişler üzerinde konuşulur. Yapılan çalışma ile ilgili duygu ve düşünceler paylaşılır. Genel olarak başarısızlık durumunda başaramayanın grubunda iken neler hissedildiği ve başaramayan iken neler hissedildiği tartışılır.

SONUÇ

Yaratıcı drama etkinlikleri ile beden eğitimi ve spor dersindeki saygı değerinin öğrencileri aktarımı uygun bir yöntem olarak kullanılabilir. Beden eğitimi ve spor dersindeki değerlerin yaratıcı drama ile aktarımı daha kalıcı değer aktarımı sağlayabilir. Öğrencilere aktarılmak istenen değerleri yaşantıya dönüştürerek aktarmak ve bu süreci eğlenceli hale getirmek öğrencilerin derse ve konuya olan ilgilerini de arttırabilir. Yaratıcı drama etkinliklerinde sürecin tamamına öğrencilerin tümünün dahil edilmesi, her öğrencinin kendine uygun role girebilme fırsatını vermesi dersin daha kapsayıcı işlenmesine olanak sağlayabilir. Tüm öğrencilerin sürece dahil olması ve etkinlikler içersinde aktif rol oynaması sınıf içersindeki etkileşim ve iletişimi daha da arttırabilir.

KAYNAKÇA

1. Kaf, Ö. (2000). Hayat bilgisi dersinde bazı sosyal becerilerin kazandırılmasında yaratıcı drama yönteminin etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(6), 173–184
2. Uysal, B. (2014). Dinleme ve konuşma becerilerinin kazandırılmasına yönelik yaratıcı drama temelli bir süreç önerisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara

3. (Fulford, J., Hutchings, M., Ross, A. & Schmitz, H. İlköğretimde Drama. (Çev. Leyla Küçükahmet, Hande Borçbakan, S. Sadi Karamaoğlu). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım 2001.

ISBN
978-605-7875-34-1

4. Levent, T. (1999). Drama Kültürü Oluşturmak. Eğitimde Tiyatroda Yaratıcı Drama, Çağdaş Drama Derneği Bülteni, 2: 7-9.

5. Önder, A. (1999). Yaşayarak Öğrenme için Eğitici Drama, Kuramsal Temellerle Uygulama Teknikleri ve Örnekleri. İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri Tic. San. Ltd. şti

6. Yaran CS. *Ahlak ve Etik*. İstanbul, Rağbet Yayınları 2010.

7. .Fichter J *Sosyoloji Nedir.* Çeviren: Nilgün Çelebi. Ankara, Anı Yayıncılık 2011.

8. Tezcan M. *Kültür ve kişilik:(psikolojik antropoloji)*. Bilim Yayınları 1987.

9. Caposwki, G. Managing diversity. Management Revew. 85, 13-19, 1996.

10. Ewijk, A. (2011). Diversity and Diversity Policy: Diving Into Fundamental Differences.Journal of Organizational Change. Management, 24(5).

11. San, İnci. (1996) "Yaratıcılığı Geliştiren Bir Yöntem ve Yaratıcı Bireyi Yetiştiren Bir Disiplin: Eğitsel Yaratıcı Drama". Yeni Türkiye Dergisi. Yıl 2, Sayı 7, 148-160

12. Çoban. Ç.E. (2007). *Sosyal beceri sorunu olan öğrenciler ve annelerine uygulanan yaratıcı drama etkinlikleri programının öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin gelişimi üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

13. Ulaş, A.H. (2008). Türkçe I Yazılı Anlatım dersinin yaratıcı drama etkinlikleriyle"yaratıcı yazma" biçiminde işlenişinin öğrenci başarısına etkisi. *13. Uluslararası Eğitimde Yaratıcı Drama/Tiyatro Kongresi,* (s.206). Ankara: SMG Yayıncılık.

14. Ömeroğlu, E. (2006). Okulöncesi öğretmenin niteliğinin geliştirilmesinde yaratıcı drama eğitiminin rolü. Ö. Adıgüzel (Editör), *Yaratıcı Drama: 1985-1998 Yazılar* içinde. Ankara: Naturel.

15. Gönen M (1999). Çocuk Eğitiminde Drama Yönteminin Kullanılması. Türkiye I. Drama liderleri Buluşması 13-14 Kasım. Oluşum Tiyatrosu ve Drama Atölyesi Yayınları

16. Adıgüzel Ö (2013-2015). Eğitimde Yaratıcı Drama. Pegem Yayınları 7. Baskı

17. Tekerek, N., 2007. Yaratıcı Dramanın Özgürlüğü, Alışkanlıkların Kalıpları ve Bir Uygulama Örneği. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Bursa: 2007

18. Çakır İlhan A (1999). Sanat Eğitiminde Eğitici Dramanın Yeri. Yaratıcı Drama. *Çağdaş Drama Derneği Bülteni*, **2**. s: 10-13)

19. San İ (1990). Eğitimde Yaratıcı Drama. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi* **23**.2: 573-582.

20. Çakır İlhan A (1999). Sanat Eğitiminde Eğitici Dramanın Yeri. Yaratıcı Drama. *Çağdaş Drama Derneği Bülteni*, **2**. s: 10-13)

21. Somers Jw, Vural, Ra (2011). Hümanist İlköğretim Programları İçin, İlköğretimde Drama: Kuram Ve Uygulama, Pegem Akademi: Ankara

22. San İ, Güleryüz H (2004). Yaratıcı Eğitim Ve Çoklu Zeka UygulamalarI**.** Ankara: Artım Yayınları.

ISBN
978-605-7875-34-1

İLKOKULLARDA MOTOR BECERİ GELİŞİMİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Savaş AYDIN

Savaş AYDIN, İnönü Üniversitesi, savasaydin3611@gmail.com

Mehmet GÜLLÜ

Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ, İnönü Üniversitesi, mehmet.gullu@inonu.edu.tr

ÖZET

Çocukluk dönemi gelecek yıllardaki gelişmenin temelini oluşturmaktadır. Bu dönemdeki gelişim, insan hayatının hassas ve en önemli dönemlerindendir. "Gelişim bir bütündür" ilkesinden hareketle; bilişsel gelişim, bedensel gelişim, sosyal gelişim, duygusal gelişim, dil gelişimi, psiko-motor gelişim birlikte gelişim ve değişim göstermekte, döngüsel olarak olumlu-olumsuz birbirlerini etkilemektedir. Bu çalışmanın amacı ilkokul dönmelerindeki çocukların bulunduğu okul döneminde motor becerilerinin gelişimlerinin üzerine etkisini ve önemini incelemektir. Çalışmalar amaç, yöntem, katılımcılar, veri toplama araçları ve bulgular açısından incelenmiştir. Araştırma "ilkokullarda motor beceri", "çocukluk döneminde motor beceri", "motor beceri" anahtar sözcükler üzerinde gerçekleşmiştir. Literatürde konu ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Araştırma deseni tarama modelinde yapılmış, betimsel bir çalışmadır. Araştırma bulguları, araştırmacıları araştırılacak konularda daha iyi yönlendireceği ve bilgilerin daha etkili ve verimli kullanılması açısından yararlı olacağı için önemli olduğu düşünülmektedir. Çalışmamızda elde edilen sonuçların, eğitim ve spor alanlarında yapılacak olan yeni araştırma konusu seçiminde araştırmacılara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, motor beceri, beceri öğrenimi, spor.

Giriş

Dünyada bilim ve teknolojide yaşanılan gelişim ve değişim, bireyin ve toplumun değşiklik gösteren ihtiyaçları ihtiyaçları, öğrenme öğretme model ve yaklaşımlarındaki yenilikler ve gelişmeler bireylerden istenilen ve beklenilen davranışları da doğrudan etkilemektedir. Bu değişim hayatta işlevsel olarak kullanabilen, bilgiyi üreten, eleştirel düşünen, problem çözebilen, iletişim becerilerine sahip, empati yapabilen, girişimci, kararlı, topluma ve kültüre katkı sağlayan vb. niteliklerdeki bir bireyi tanımlamaktadır. Bu niteliklere sahip olan fertlerin yetişmesine yardımcı olacak öğretim programları sadece bilgi aktaran bir yapıya sahip olmaktan ziyade değer ve beceri kazandırma hedefli, bireysel farklılıkları dikkate alan, sade ve anlaşılır bir yapıda tasarlanmaktadır (T.T.K., 2018). Uygulanmakta olan bu amaçla birlikte bir yandan farklı konu ve sınıf düzeylerinde sarmal bir yaklaşımla tekrar eden kazanımlara ve açıklamalara, diğer yandan bütünsel ve bir defada kazandırılması hedeflenen öğrenme çıktılarına yer verilmektedir. Her iki gruptaki kazanım ve açıklamalar hayatla ilişkileri kurulabilecek güncel, yetkin, geçerli ve eğitim öğretim süreci niteliği taşımaktadır. Bu kazanımlar, sınıflar ve verilen eğitim kademeleri düzeyinde değerler ve beceriler bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla sade bir içerik olarak ifade edilmektedir. Buna bağlı olarak gelecek için istenilen insan profili yetiştirilmek istenmiştir (T.T.K., 2018).

Ülkemizde eğitim sisteminin temel amaçlarından olan, insani değerler ve yetkinliklerle bütünleşmiş beceri, bilgi ve davranışlara sahip insanlar yetiştirmektir. Beceri, bilgi ve davranışlar eğitim içerisinde yer alan öğretim programlarıyla kazandırılmaya çalışılırken değerler ve yetkinlikler bu bilgi, beceri ve davranışların arasındaki bütünlüğü kuran bağlantı ve ileriye dönük ufuk işlevi görmektedir (T.T.K., 2018). Bu işleve bağlı olarak Talim Terbiye Kurulu'nun "*İnisiyatif alma ve girişimcilik"*

ISBN
978-605-7875-34-1

ilkesinde yenilik ve risk almanın yanında hedeflere ulaşmak için planlama yapma, yaratıcılık, proje yönetme yeteneğini, bireyin düşüncelerini eyleme dönüştürebilme becerisini ifade etmektedir.

İlköğretim kurumlarında uygulanacak beden eğitimi ve spor dersi içerisinde bulunan etkinlikler bilhassa, olumlu davranışlar kazanmalarını sağlamak, sporu alışkanlık halinde sürdürmelerini ve sağlıklı olabilmelerini temin etmek, çocukların yeteneklerini ve motor becerilerini geliştirmesi açısından önemli olduğu ifade edilmektedir (Yenal ve ark., 1999). Böylece beden eğitimi ve spor derslerinin ilköğretim okul programlarında yeterli oranda yer alması elzem rol oynamaktadır. Beden eğitimi ve spor derslerinin faaliyetleri okullarda ders içerisinde ve dersin dışında olan zamanlarda eğitimin tamamlayıcı bir parçası olarak verilmekte ve bu oluşum içerisinde birey, bir bütün olarak ele alınmaktadır. Temel anlamda bu amaçlar doğrultusunda sağlanacak gelişim, kullanılan tesis, uygulamaların haftalık sayı ve süresi, alan ve yeterli sayıda nitelikli beden eğitimci varlığı ile doğrudan ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Özdemir, 2000).

Fiziksel büyüme ilkeleri, olgunlaşma ilkeleri, öğrenme ilkeleri gelişimi tanımlayan ilkelerdir. (Onur, 2003). Fiziksel büyüme vücutta gerçekleşen boy uzaması, kilo artışı, gibi sayısal değişiklikleri içermektedir (Yavuzer ve ark., 2003). Öğrenme çevre ile etkileşim sonucu bilgi ve davranışlarda meydana gelen değişiklikler olarak nitelendirilir (Özdemir ve ark., 2004). Olgunlaşma ise büyüme ile birlikte gerçekleşmektedir ve gerçekleşmesinde öğrenmeye ihtiyaç duyulmaz. Olgunlaşma; vücutta yer alan herhangi bir organın kendisinden bekleneni yerine getirebilmesi demektir (Senemoğlu, 2004). Kişinin içinde bulunduğu yaş döneminde kazanması gereken bazı özellikleri, geliştirmesi gereken davranışları, başarması gereken görevleri vardır. Bunlara da gelişim görevleri adı verilir (Bacanlı, 2005). Bu becerilerin yerine getirilmesi sağlıklı bir gelişimi sağladığı bilinmektedir. Aksi takdirde her fertte bağlı olunan döneme bağlılık meydana gelebilmektedir. Her çocuk genel olarak altı yaş civarında okul olgunluğuna erişebilecek düzeye gelmektedir. Ancak bireysel farklılıklar nedeniyle okul olgunluğuna ulaşma yaşı değişebilmektedir (Koçyiğit, 2009).

Gelişim basamakları her alanda tüm çocuklar için aynı olsa da bazı çocukların bu basamakları tırmanışı diğerlerinden daha hızlı ya da daha yavaş olabilmektedir. Okul olgunluğu sayısal bir değer olmadığı gibi tek bir ölçüte indirgenemeyecek kadar da çok yönlüdür. Sosyal-duygusal gelişim ve devinimsel gelişim, zihinsel gelişim, dil gelişimi, okul olgunluğunu oluşturan ölçütlerdir. Bütün bu gelişim alanlarına ait pek çok becerinin okul öncesi dönemde aşamalı olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Evde ve okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklar için yaratılan olanakların çok değerli yararların olduğu ifade edilmektedir. "Çocuğun yürüme, sıçrama, tek ayaküstünde sekme, koşma, makasla kesim yapma, harf çizme ve resim yapma, sırasını bekleme, arkadaşlarıyla birlikte oynama, sesleri ayırt etme, dinleme, pek çok kavramı anlama, benzerlik ve farklılıkları ayırt edebilme, eşleştirme, sınıflandırma sıralama, gibi becerilerinin ve dikkat süresinin gelişimi çocuğu okula hazırlamaktadır. Aksi takdirde bu özelliklerin yoksunluğu veya geç temin edilmesi bireyin ileriki yaşamını olumsuz etkileyebilmektedir" (Koçyiğit, 2009).

Motor terimi kendi başına ifade edildiğinde, hareketi etkileyen biyolojik ve mekanik faktörler anlamına gelmektedir. Beceri deyimi ise konu hakkında deneyimli olunduğunu ve düzgün bir hareketin yapıldığını ifade etmektedir (Özçelebi, 2008). Motor gelişim fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişmesine paralel olarak organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanması durumu olduğu ifade edilmektedir (Mengütay ve ark., 2002). Motor gelişim dönemlerine ilişkin yaş sınırlarının yalnızca genel sınırlar olduğu ifade edilmektedir. Çocuğun gelişim döneminin öğreniminde yardımcı olan durum sadece takvim yaşı değildir. Çocuklar aynı dönemde yaşlarda olmalarına rağmen kalıtım ve çevrenin etkilerine bağlı olarak motor gelişimin farklı döneminde olabilmektedirler. Kalıtsal olan özellikler genetik yoldan bir kuşaktan diğerine geçebilmektedir. Çevresel özellikler ise hayat süresince yaşanılan olaylar sonunda meydana gelen kalıcı ve izli değişikliklerdir (Mengütay, 2005). Temelinde "hareket" olan becerilerin kazanılmasını içeren ve doğum öncesi dönemde başlayıp bir ömür boyu süren bir süreç olduğu ifade edilmektedir. "İnce motor becerileri kapsayan kas gurupları özellikle istemli göz hareketlerini sağlayan bunun yanı sıra

ISBN
978-605-7875-34-1

ellerin istemli ve koordineli bir biçimde çalışmasını sağlayan kas guruplarını kapsamaktadır. El göz koordinasyonu olarak tanımlanan, ellerin ve gözlerin istemli bir hareket doğrultusunda belli bir eşgüdüm içerisinde çalışmasını sağlayan beceriler ince motor beceri gelişim alanının en önemli yapı taşlarını oluşturulduğu ifade edilmektedir" (Kişioğlu, 2007).

Cinsiyete göre erkeklerde motor özelliklerin en yüksek artış gösterdiği yaşlar 4-14 yaşları olarak görülmektedir. Kızlarda ise en yüksek artış 4-10 yaşlarında görülmektedir. Çocukluk döneminde temel becerilerin kazanıldığı ve yeteneklerin keşfedilmeye başlandığı zaman olarak belirlendiği ifade edilmektedir. Bu yaş aralığında olan birey ilk önce; koşma, atlama, sıçrama, sekme, yakalama, fırlatma, topa ayakla vurma gibi, sonra kombinasyonlar halinde bir takım lokomotor, denge ve manipülatif becerilerin nasıl yapılacağını keşfetme sürecidir. Bu beceriler tüm çocuklarda bulunan ortak özellikler ve yaşam için gerekli beceriler olduğundan temel beceriler olarak isimlendirilir (Kolkhorst, 2004; Kovar ve ark., 2004). Fiziksel gelişimin bir bileşeni, temel hareket becerilerinin öğrenilmesidir. Temel hareket becerileri büyük kas gruplarının aktivasyonunu gerektirir ve tipik olarak nesne kontrolü ve lokomotor becerileri olarak sınıflandırılmaktadır (Logan ve ark., 2012). Koşu ve zıplama gibi lokomotor aktiviteler, fırlatma ve yakalama gibi manipülatif aktiviteler ve dengeleme gibi tabii aktiviteler, erken çocukluk yıllarında geliştirilmesi gereken temel hareket yeteneklerinden bazılarıdır. Bazı çocuk gelişim uzmanları çocukların hareket ve oyun becerilerinin doğal açılımı büyüdükçe bu yeteneklerin gelişeceği yolundaki görüşlerini defalarca belirtmelerine rağmen, fırsat, isteklendirme ve öğretim faktörleri temel hareket yeteneklerinin gelişiminde belli bir dereceye kadar rol oynadığı ifade edilmektedir (Mengütay, 2005). Temel motor becerileri manipülatif, lokomotor ve kararlılık hareketi becerilerini içermektedir. Bu becerilerin yaygın olarak, daha ileri hareket becerileri ve özel spor becerilerinin temel taşı olduğu ifade edilmektedir (Akbari ve ark., 2009).

Bu çalışmanın amacı, ilkokullarda motor becerinin öneminin araştırıldığı literatür çalışmaları irdelenerek bu alanda yapılan çalışmalardan ortak bir sonuca ulaşmayı amaçlamaktadır. Yapılan bu çalışmayla Türkiye'de bu alanda yapılacak araştırmalara kaynak olabilecek, yöntem ve konu seçimine yön verecek bir sonucun ortaya konması ve bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların yoğunlaştığı konulara ve sonuçlarına dikkat çekilmesi hedeflenmiştir.

Yöntem

Araştırma tarama modelinde desenlenmiş, betimsel bir çalışmadır. Çalışmalar amaç, yöntem, katılımcılar, veri toplama araçları ve bulgular açısından incelenmiştir. Veriler doküman incelemesi yöntemiyle elde edilmiştir. Bu alanda Türkiye'de yapılan çalışmalara yönelik Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ), Google akademiden konu kapsamında literatür çalışmalara bakılmıştır.

Bulgular

Çalışma Türü	Çalışma ismi/yılı	Çalışma amacı	Yöntem	Sonuç
Yüksek Lisans	"5-10 yaş arası otizmli çocuklarda ince motor becerilerinin reaksiyon zamanı ve hareket hızına etkisinin incelenmesi" (Sevahil, 2016).	Yapılan çalışma ince motor becerilerinin reaksiyon zamanı ile hareket hızına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır (Sevahil, 2016).	8 hafta süre , 10 farklı çalışma yapılmıştır (Sevahil, 2016).	Çalışmaya katılan çocukların kaba motor, ince motor gibi egzersizler yapmalarının; sağlık ve fiziksel uygunluk parametrelerinin gelişimine katkı sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Sevahil, 2016).
YL	Adölesan dönem çocuklarda 12 haftalık farklı yüzme teknik antrenmanlarının bazı motor beceriler üzerine etkisi (Ceviz, 2018).	Adölesan dönem çocuklarda 12 haftalık farklı yüzme teknik antrenmanlarının bazı motor beceriler üzerine etkisi incelenmiştir (Ceviz, 2018).	Her sporcu ait olduğu grubun yüzme tekniğini 12x4 hafta boyunca maximal şiddette 5x25 m yüzdürülmüş ve setler arası tam dinlenme ilkesi uygulanmıştır. Çalışmaya katılan bütün deneklere 12 hafta öncesi ve sonrası belirtilen testler yapılmıştır (Ceviz, 2018).	"4 farklı teknik de 12 hafta boyunca uygulanan maximal teknik yüzme antrenmanlarının ölçülen motorik özellikler bakımından tüm gruplarda önemli ($p<0,05$) artışa sebep olduğu fakat bu artışın gruplar arasında önem arz etmediği görülmektedir." (Ceviz, 2018).

ISBN
978-605-7875-34-1

YL	"Erken çocukluk döneminde bilişsel beceriler ile motor beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi" (Boynukısa, 2018).	Erken çocukluk döneminde olan çocukların motor becerileri ve bilişsel düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır (Boynukısa, 2018).	Tarama modelinde yapılmıştır.	Kullanılan ölçekler arasında ilişkinin yüksek oluuğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların anne-babanın eğitim düzeyleri, ve sosyo-ekonomik düzeyleri ve yaşları, arttıkça bilişsel düzeylerinin arttığı belirlenmiştir (Boynukısa, 2018).
YL	"11-13 Yaş çocuklarda 8 haftalık futbol antrenmanlarının seçilmiş fiziksel uygunluk unsurları ile ince motor becerileri üzerine etkisinin incelenmesi" (Aksoy, 2018).	Futbol antrenmanlarının seçilmiş fiziksel uygunluk unsurları ile ince motor becerileri üzerine etkilerini araştırmak amaçlanmıştır (Aksoy, 2018).	60 gönüllü çocuk katılmıştır. 8 hafta, haftada 3 gün ve 55-60 dakika arası futbol antrenmanı uygulanmıştır (Aksoy, 2018).	Uygulanılan antrenmanın beden kitle indeksi, esneklik, boy uzunluğu, vücut ağırlığı,el kavrama kuvveti, denge, ince motor beceri, 30 metre sprint ve aerobik kapasite(ml/kg/dk) özelliklerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür''(Aksoy, 2018).
YL	7-13 yaş spor okulu futbolcularının antropometrik değerleri ile motor becerilerinin karşılaştırılması – İstanbul ili örneği/ (Atabay, 2018).	İstanbul'un çeşitli semtlerindeki 7-13 yaş arasındaki çocuk futbolcuların antropometrik ve motor performans değerlerinin karşılaştırılması için oluşturulmuştur (Atabay, 2018).	Tarama modelinde yapılmıştır.	bulgular sonucu Bakırköy ilçesinin, diğer ilçelere göre motor performans açısından daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmadaki ilçelerin genel ortalamasının, Avrupa'daki standartlardan daha başarılı olduğu saptanmıştır (Atabay, 2018).
YL	Cimnastik çalışmalarının 6 - 7 yaş grubu çocuklarda fiziksel uygunluk ve kaba motor beceri gelişimine etkisinin incelenmesi (Şişli, 2018).	temel hareketler döneminde yer alan 6-7 yaş grubu çocukların bazı fiziksel uygunluk bileşenleri ve kaba motor becerileri üzerine 12 haftalık cimnastik programının etkisini belirlemektir (Şişli, 2018).	Fiziksel uygunluk ölçümlerinde toplam 28 öğrenci (deney 15, kontrol 13), TGMD ve Fiziksel Uygunluk takip ölçümlerinde 21 öğrenci (Deney 13, Kontrol 8) değerlendirmeye dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklara 12 haftalık cimnastik programı öncesi ve sonrası fiziksel uygunluk ve kaba motor gelişim testi uygulanmıştır (Şişli, 2018).	Çalışmanın soucunda 12 haftalık cimnastik antrenman programına katılan deney grubunda denge özelliği ve kaba motor gelişim açısından lokomotor ve nesne kontrol alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı gelişimler gözlenmiştir. Özellikle fiziksel uygunluk parametrelerinde birçoğunda istatistiksel olarak anlamlı bir değişimin görülmemiş olması; cimnastik programının süresinin kısa olmasına, cimnastik programı içeriğinin fiziksel uygunluk değişkenlerine yönelik olmamamısna bağlanabilir (Şişli, 2018).
YL	İlkokul çağındaki çocukların temel motor beceri gelişiminde eğitsel oyunların etkisi (Koç, 2017).	Mevcut milli eğitim ilköğretim müfredatına ilave olarak 12 haftalık eğitsel oyunlardan oluşturulmuş programın temel motor beceri gelişimi üzerine etkisi araştırılmıştır (Koç, 2017).	118 çocuk katılmıştır. Çalışma gruplarına 12 hafta boyunca eğitsel oyun oynatılmıştır." Bu oyunlar çalışma gruplarına haftada 3'er gün ve 40' ar dakika uygulanmıştır. Ölçüm aracı olarak Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlilik Testi ikinci sürümünün (BOT-2) kısa formu kullanılmıştır (Koç, 2017).	Eğitsel oyunların temel motor beceri gelişimini olumlu etkilediği tespit edildiği sonucuna ulaşılmıştır. "Bu gelişimin daha yüksek düzeyde olabilmesi çalışmalarda, sıklık, yaş, süre ve yoğunluk gibi kriterlere dikkat edilmesiyle mümkün olduğu ifade edilmektedir (Koç, 2017).
Yl	"Trabzon'da dereceye giren basketbol hentbol ve voleybol ilköğretim okul takımlarının temel motorik özelliklerinin araştırılması" (Yılmaz, 2000).	Trabzon ilinde yapılan orta okullar arası basketbol, hentbol ve voleybol müsabakalarında dereceye giren takımlarda mücadele eden kız ve erkek sporcuların temel motorik ve fiziksel özelliklerinin araştırılmasıdır (Yılmaz, 2000).	Basketbol, hentbol ve voleybol müsabakalarında ilk üç dereceye giren kız ve erkek takımların her birinde oynayan 10 ar sporcudan (90 kız 90 erkek) toplam 180 sporcu öğrenci denek olarak kabul edilmiştir. Takımların yaş, boy, kilo, 30 metre koşu, çabukluk, dikey sıçrama, durarak uzun atlama, esneklik, sınav ve basketbol topu fırlatma özellik ve becerileri arasında iki yönlü anova testi uygulanmıştır (Yılmaz, 2000).	Erkek sporcuların genelde kızlardan daha iyi derecelere sahip olduklarını gösterirken, spor dallan arasında da anlamlı farklılıklar saptanmıştır (Yılmaz, 2000).
MKL	Motor Beceriden Bağımsız Görsel Algı Testi-3: Geçerlik Güvenirlik Çalışması	Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılması Bağımsız Görsel Algı Testi-3'ün beş yaşındaki çocuklara uyarlanması, amaçlanmıştır (Metin ve Neriman, 2012).	Anasınıfları ile bağımsız anaokulları arasından öğretmen ve yönetici görüşleri doğrultusunda 20 okuldan 392 çocuk dâhil edilmiştir." (Metin ve Neriman, 2012).	"Motor Beceriden Bağımsız Görsel Algı Testi-3'ün" beş yaş Türk çocuklarından elde edilen yapısının özgün ölçek ile özdeş ve güvenirlik katsayıları da yeterli düzeyde bulunmuştur (Metin ve Neriman, 2012).

ISBN
978-605-7875-34-1

	(Metin ve Neriman, 2012).			

Tartışma

Literatürde incelenen birçok çalışma elde edilen sonuçlardan hareketle motor becerinin ilkokul çağındaki çocuklarda, motor becerinin öğrenimi ve gelişimi bir sonraki gelişim dönemlerinde ve yaşam boyunca önemli olduğu, kuşkusuz bu becerinin temelinin sağlamlaştırmada en önemli durumun spor olduğu ifade edilmektedir (Koç, 2017; Yılmaz, 2000; Kurt, 2018). Spora erken yaşlarda başlanılmasının çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini Kurt (2018), çalışmalarında desteklediği ifade edilmektedir. Erken yaşta insan yaşamına giren sporla birlikte çocuklar hem fiziksel hem de motor beceriler yönünden çok daha iyi ilerleme gösterebilmektedir. Bununla birlikte erken yaşlarda yaşıtlarından üstün fiziki özelliklere sahip olan ve performans gösteren çocuklar ileriki dönemler için alt yapı sporcusu olarak aday da gösterilebilir.

8-10 yaş dönemindeki çocuklar, son çocukluk dönemi içerisinde bulunmakta olup; psikomotor gelişim dönemi spor ve fiziksel aktivite ile ilişkili hareketler evresinde yer almaktadır. Fiziksel gelişim açısından erkekler ve kızlar arasında büyüme kalıpları yönünden fazla bir fark bulunmamakta ve en az olduğu dönem olarak ifade edilmektedir. Fiziksel yapılarındaki yavaş değişme, bu dönemde çocuğa bedenini tanıma konusunda daha iyi ve kullanma imkânı sağlamaktadır. Dolayısıyla çocuk koordinasyon ile kontrol gerektiren becerilerde büyük aşamalar gerçekleştirmektedir (Gökmen ve ark., 1995).

Alan çalışmalarında kız ve erkek çocukların gelişim dönemlerinden dolayı benzer fiziksel özelliklere sahip olduğu ifade edilmektedir. Ancak Can (2010), motor becerinin bayanlarda erkeklere göre daha fazla bulunması el motor becerisinde cinsiyet farklılığının olabileceğini göstermesi açısından çalışmasının önemli olduğunu ifade etmektedir. Motorik özellikler açısından ise spor yapan öğrencilerde reaksiyon ve esneklik üzerinde ve sürat ve dikey sıçrama üzerinde olumlu gelişmelere rastlamakta olduğu ifade edilmektedir (Kurt, 2018).

Okul çağındaki çocukların motor gelişimini destekleyici oyunlar düzenlenmelidir. Akbari ve ark. (2009) 7–9 yaşlardaki erkek çocukların temel motor beceri gelişiminde geleneksel oyunların etkisi incelendiğinde; geleneksel oyunların temel motor becerileri, lokal motor becerileri ve nesne kontrol becerileri gelişiminde günlük aktivitelere göre daha etkili olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle oyun programı temel motor becerilerin geliştirilmesinde uygun olduğu ifade edilmektedir.

Çocuklarda hareket eğitiminin fiziksel uygunluk özelliklerine etkisinin incelendiği çalışmada ise; düzenli olarak uzun süreli uygulanan fiziksel hareket eğitimi programlarının 10-12 yaş çocuklarında fiziksek uygunluk özelliklerini olumlu yönde etkilediği ifade edilmektedir (Saygın ve ark.2005). Sadece bireysel olarak değil aynı zamanda beceri gelişiminde çevre ve ailenin de davranışsal özellikleri de bireyin gelişi değişim üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bütün bu sonuçlardan hareketle geleceğe önem arz eden çocukların, sporcularının ve sağlıklı bireylerin yetişmesi için öğrencilerle birlikte ailelerin de sporun çocukların gelişimindeki olumlu etkileri üzerine bilinçlendirilmesi gerektiği, var olan performansın üstünde daha iyi performans gösteren öğrencilerin de spor yapmalarına teşvik edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Sonuç

İlkokul dönmelerindeki çocukların bulunduğu okul döneminde motor becerilerinin, gelişimlerinin üzerine etkisini ve önemini incelemek amacıyla yapılan çalışmamızda; okul öncesi ve ilkokul dönemlerinde motor öğrenme ve motor eğitiminin diğer tüm gelişim alanlarını da etkilediği, gelişim ve değişimin bir parçası olduğu, sosyal hayat üzerinde etkisinin olduğu, bir sonraki dönemin temelini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle çalışmamızdan elde edilen kanıtlar, motor beceri performansı seviyesinin okul öncesi çocuklarda fiziksel olarak aktif bir yaşam tarzını ilerletmede önemli bir faktör olabileceği iddiasını desteklemektedir. Literatür incelemesinde karakter

ISBN
978-605-7875-34-1

oluşumunda motor becerinin etksi ile ilgili yeterli bilgiye rastlanmamıştır. Bu durum üzerinde ilgili bir çalışma yapılabilir.

Kaynakça

Akbari, H., Abdoli, B., Shafizadeh, M., Khalaji, H., Hajihosseini, S., & Ziaee, V. (2009). The effect of traditional games in fundamental motor skill development in 7-9 year-old boys. *Iranian Journal of Pediatrics*, *19*(2), 123-129.

Bacanlı H. (2005). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Boynukısa E. (2018). Erken çocukluk döneminde bilişsel beceriler ile motor beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / İlköğretim Anabilim Dalı

Can Z. (2010). Sağlıklı Bireylerde Parmak Uzunluk Oranlarının (2d:4d); El Tercihi, Nonverbal Zekâ, Görsel, İşitsel ve Verbal Yetenekler, Motor Beceri ve Serebral Lateralizasyon İle İlişkisi Afyon Kocatepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tıp Fizyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Ceviz E. (2018). Adölesan dönem çocuklarda 12 haftalık farklı yüzme teknik antrenmanlarının bazı motor beceriler üzerine etkisi. Selçuk Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

Gökmen, H., Karagül, T., & Afiçı, F.H. (1995). Psikomotor Gelişim, GSGM Yayın No: 139, Ankara.

Kişioğlu, Ş. (2007). Gelişimsel dil bozukluğu olan çocuklarda duyu bütünlüğü ve ince motor becerilerinin değerlendirilmesi. Hacettepe Üniv. Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Eğitim odyolojisi Programı. Yüksek Lisans Tezi: Ankara.

Koç, M.C. (2017). İlkokul çağındaki çocukların temel motor beceri gelişiminde eğitsel oyunların etkisi. Dumlupınar Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Koçyiğit, S. (2009). İlköğretim birinci sınıf öğretmenlerinin ve ebeveynlerin görüşleri ışığında okula hazır bulunuşluk olgusu ve okul öncesi eğitime ilişkin sonuçları (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

Kolkhorst, F.W., Buono, M.J.(2004). Virtual Exercise Physiology Laboratory, Lipincott Williams&Wilkins, A Wolters Kluwer Company,.

Kovar, S.K., Combs, C.A., Campbell, K., Napper Owen, G., Worrell, V.J.(2004) Elementary Classroom Teachers as Movement Educators, First Edition, Published by Mcgraw-Hill, Mew York.

Logan, S. W., Robinson, L. E., Wilson, A. E., & Lucas, W. A. (2012). Getting the fundamentals of movement: a meta-analysis of the effectiveness of motor skill interventions in children. Child: care, health and development, 38(3), 305-315.

Mengütay S., Demir A., Coşan F. (2002). Olimpiyatlar için Sporcu Kaynağı Projesi, Temel Spor Eğitimi, s. 107,112-113 İstanbul.

Mengütay, S. (2005). "Çocuklarda Hareket Gelişimi ve Spor", Morpa Kültür Yayınları,

Onur, B. (2003). Gelişim Psikolojisi. Ankara: V Yayıncılık.

ISBN
978-605-7875-34-1

Özdemir, A. Orta Öğretimde Beden Eğitimi ve Spor Derslerinin Uygulanabilirliği, Çorum İli ve İlçelerindeki Farklılıkların Değerlendirilmesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, S.2.,2000.

Özdemir, S., Yalın, H. Ġ., Sezgin, F. (2004). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Nobel yayıncılık.

Saygın Ö, Polat Y, Karacabey K. (2005). Çocuklarda Hareket Eğitiminin Fiziksel Uygunluk Özelliklerine Etkisi, F.Ü. Sağlık Bil. Dergisi 2005, 19(3), 205–212.

Senemoğlu, N. (2004). Gelişim Öğrenme ve Öğretim. Ankara: Gazi Kitabevi.

Talim Terbiye Kurulu (T.T.K), (2018). İlköğretim Öğretim Programı. Beden Eğitimi ve Oyun. http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=443

Yavuzer, Y., Demir, Z., Çalışkan, M. (2006). Eğitim Psikolojisi - Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yenal,T., Çamlıyer,H., Saracaloğlu,A., (1999). İlköğretim İkinci Devre Çocuklarında Beden Eğitimi ve Spor Etkinliklerinin Motor Beceri ve Yetenekler Üzerine Etkisi, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,IV,(3): S.15-16.

Yılmaz, A.K. (2000). Tarabzon'da Dereceye Giren Basketbol Hentbol ve Voleybol İlköğretim Okul Takımlarının Temel Motorik Özelliklerinin Araştırılması. Karadeniz Teknik Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Metin, Ş., ve Aral, N. (2012). Motor beceriden bağımsız görsel algı testi-3: Geçerlik güvenirlik çalışması. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), 57-72.

Özçelebi, B. (2008). 5-6 Yaş Grubu Piyano Eğitimi Gören ve Piyano Eğitimi Görmeyen Çocukların Motor Becerilerinin Karşılaştırılması Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı: Yükseklisans tezi.

Şişli M. (2018). Cimnastik çalışmalarının 6 - 7 yaş grubu çocuklarda fiziksel uygunluk ve kaba motor beceri gelişimine etkisinin incelenmesi. Akdeniz Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Hareket ve Antrenman Bilimleri Anabilim Dalı.

Atabay, B. (2018). 7-13 yaş spor okulu futbolcularının antropometrik değerleri ile motor becerilerinin karşılaştırılması – İstanbul ili örneği. İstanbul Gelişim Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı / Hareket ve Antrenman Bilim Dalı.

Savahil, Ö. (2016). 5-10 yaş arası otizmli çocuklarda ince motor becerilerinin reaksiyon zamanı ve hareket hızına etkisinin incelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı / Antrenman ve Hareket Bilimleri Bilim Dalı

Kurt, E. (2018). 6-10 Yaş Arası Spor Yapan ve Yapmayan İlkokul Öğrencilerinin Bazı Antropometrik Ve Motorik Özelliklerinin İncelenmesi. Bursa Uludağ Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı: Yüksek Lisans Tezi.

Aksoy, Ö. (2018). 11-13 Yaş çocuklarda 8 haftalık futbol antrenmanlarının seçilmiş fiziksel uygunluk unsurları ile ince motor becerileri üzerine etkisinin incelenmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı.

ISBN
978-605-7875-34-1

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE İŞBİRLİKLİ ÖĞRETİM MODELİ

Ahmet Enes SAĞIN

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, ahmetsgn44@gmail.com

Mehmet GÜLLÜ

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, mgullu44@gmail.com

ÖZET

Günümüzde eğitim-öğretim sürecinde ders sırasında hangi teknik, yöntem, strateji ve modelin kullanılacağı çoğunlukla öğretmen tarafından belirlenir. Bu noktada öğretmenin tercihi oldukça önem taşımaktadır. Öğretmenden çok öğrenci odaklı bir eğitim-öğretim süreci ön planda olduğundan zamanla oldukça farklı model ve yöntemler ortaya çıkmıştır. Öğrenme sürecinde istendik ve kalıcı davranışların kazandırılmasında öğretmenin izlediği yol etkili olabilmekte ve ortamın niteliğini etkileyebilmektedir. Bir eğitim-öğretim ortamında öğrencinin akademik, sosyal, psikolojik açıdan kendisini geliştirmesi başkalarının fikirlerine saygılı olma, tartışmayı öğrenme, empati kurma, gibi değerleri kazanması beklenir. Tüm bu becerilerin kazandırılmasında etkili olduğu düşünülen beden eğitimi öğretim programında da derslerde kullanılması tavsiye edilen modellerden biri de işbirlikli öğrenme modelidir. İşbirlikli öğrenme modeli her ne kadar günümüzdeki kullanımından farklı olsa da eski zamanlardan beri bilinmektedir. Modelde ortak bir hedef doğrultusunda küçük gruplar birlikte çalışarak birbirlerinin öğrenmesini destekler ve grup başarıları ön plana çıkarmaya çalışır. Özellikle 90'lı yıllardan sonra yapılan çalışmaların da etkisiyle tüm dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. Model gerek teorik ağırlıklı derslerde gerekse uygulamalı derslerde öğrencinin derse olan tutumunu ve akademik başarılarını etkilemekte, olumlu yönde öğrenciye katkı sağlamaktadır. Bu yüzden modelin derslerde uygulanması öğrenci ve öğretmene önemli dönütler sağlayacağı aşikar bir durumdur.

Anahtar Kelimeler: İşbirlikli Öğrenme, Öğretim Modelleri, Beden Eğitimi

GİRİŞ

Eski bir öğrenme yöntemi olan işbirlikli öğrenme ile ilgili Talmud öğrenmek için bir partnere sahip olmalısınız diyordu. Birinci yüzyılda Quintillion, öğrencilerin birbirlerine bir şeyler öğretebileceğini birbirinden faydalanabileceğini savunurken, benzer şekilde Romalı filozof Seneca, "Qui Docet Discet" (öğretirken iki kez öğrenirsiniz) ifadesiyle işbirlikli öğrenmeyi savunmuştu. Johann Amos Comenius (1592-1679), öğrencilerin birbirlerine hem öğretmesi hem de birbirlerinden

ISBN
978-605-7875-34-1

öğrenmesinin kendilerine fayda sağlayacağına inanıyordu. 1700'lerin sonlarında Joseph Lancaster ve Andrew Bell, İngiltere'de işbirlikli öğrenme gruplarını yoğun bir şekilde kullandılar ve 1806'da New York'ta bir Lancastrian okulu açıldığında fikir Amerika'ya getirildi. 19. yüzyılın sonlarına doğru Albay Francis Parker işbirlikli öğrenme coşkusuyla, idealizm, özgürlük, demokrasi ve bireysellik konusunda yoğun savunuculuğa girişmiştir. Parker'ın öğrenciler arasındaki işbirliğini savunması yüzyılın başlarında Amerikan eğitimine egemen oldu. Parker'ın ardından John Dewey, işbirliğindeki öğrenme gruplarının öğretimde ünlü proje yönteminin bir parçası olarak kullanılmasını teşvik etti. Bununla birlikte, 1930'ların sonunda, okullarda kişilerarası rekabet vurgulanmaya başlandı ve 1960'ların sonunda, bireysel öğrenme yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1980'lerde tekrar tersine dönüş yaşandı ve okullar bir kez daha işbirlikli öğrenmeyi kullanmaya başladı (Johnson ve Johnson, 2005). 1990'lardan itibaren üzerinde çok fazla araştırma yapılmaya başlanmış ve başta Amerika olmak üzere tüm dünyada popüler hale gelmiştir (Açıkgöz, 2002).

Johnson ve Johnson (2000), öğrenme ortamlarını üç kategoride toplamıştır. Bunlar:

1- Yarışmacı Öğrenme: En iyiyi ortaya çıkarmak için oyunda bir kazananı ve kaybedenin olduğu, öğrencilerin kendi aralarında birbirleriyle yarıştıkları yaklaşım,

2- Bireyselleştirilmiş Öğrenme: Öğrencilerin tek başlarına çalıştığı çalışmanın sorumluluğu aldığı yaklaşım,

3- İşbirliğine Dayalı Öğrenme: Ortak bir amaç doğrultusunda grupta yer alan üyelerin birlikte hareket edip çabalayıp kazandığı veya hep birlikte kaybettiği ortamlardır.

Slavin (2015) işbirlikli öğrenmeyi; küçük gruplar halinde çalışan öğrencilerin kendi kapasiteleri ölçüsünde grupta yer alan öğrencilerin de öğrenmesinden sorumlu oldukları bir öğrenme yöntemi olarak ifade etmektedir. Aynı zamanda öğrenciler bu model sayesinde öğrenmeye motive olabilmekte ve dikkatlerini sürdürmektedirler. Modelin en büyük avantajlarından biri üst düzey düşünme becerisi düşük olan ve eleştirel düşünemeyen öğrencilere bu becerilerin kazandırılmasında etkili olmasıdır. Öğrenciler başkalarının fikirlerine saygılı olma, tartışmayı öğrenme, empati kurma gibi yeteneklerini geliştirebilmektedir. Eğlence haline gelen eğitim-öğretim ortamı öğrencilerin hata yapma kaygılarını azaltmaktadır (Taşpınar, 2017).

İşbirlikli öğrenme ile ilgili yapılan birçok çalışmada öğrenci başarısı üzerine genel olumlu bir yargı bulunmaktadır (Roseth, 2008; Sharan, 2010; Rohrbeck vd. 2003). Bunun yanında eleştirel ve yaratıcı düşünmeye sevk etmekte, gruplararası ilişkileri iyileştirmekte, öğrenme motivasyonunu artırmakta davranışsal olarak öğrenciye olumlu bir etki yapmakla ve hatta ikinci bir dil öğrenimine kadar öğrenciye birçok katkı sunmaktadır (Balochea ve Brodyb, 2017; Rohrbeck vd. 2003).

ISBN
978-605-7875-34-1

İşbirlikli öğrenme modelini diğer öğrenme yöntemlerinden farklı kılan temel ilkeler bulunmaktadır. Bu modelde etkili ve verimli bir öğrenmenin gerçekleşebilmesi bazı temel koşul bulunmaktadır. Bunlar; (Açıkgöz, 2002)

1.Olumlu bağımlılık,

2. Grup ödülü,

3. Sosyal beceriler,

4. Bireysel değerlendirilebilirlik,

5. Grup sürecinin değerlendirilmesi,

6. Yüz yüze etkileşim,

7. Eşit başarı fırsatı'dır

Günümüz eğitim sisteminde öğrencilere temel bilgi ve becerilerin kazandırılmasından ziyade; "*Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;"* Türk Milli Eğitim Kanunu (1973) genel amaçlarından biridir. Bu noktada öğretmen doğrudan öğretim yaklaşımları yerine farklı öğretim yöntem ve modeller kullanmalıdır (Saban, 2005). İşbirlikli öğrenme modeli kanunun amaçladığı şekilde öğrencilerin yetiştirilmesine katkı sağlayabilecek bir modeldir. Yıldız (1999) bu modeli diğer geleneksel öğrenme gruplarından ayrımını farklı kaynaklardan yararlanarak şu şekilde yapmıştır:

Tablo 1. İşbirlikli Öğrenme İle Geleneksel Öğrenme Grupları Arasındaki Farklar

İşbirlikli Öğrenme Grupları	Geleneksel Öğrenme Grupları
Grup üyeleri arasında olumlu bağımlılık vardır. Grupta yer alan her çocuk bireysel olarak hedeflerine diğer çocuklar da başarılı olduğu taktirde ulaşabilir. Bu bağımlılığın içinde ödül, amaç, rol, kaynak, fantezi birliği, sembol tanıtım, görev ve tepki bağımlılığı yer alır.	Grup üyeleri arasında olumlu bağımlılık gözlenmez.
Heterojen gruplardan oluşturulur. Gruplar ırk, cinsiyet, yetenek, kişilik ve sosyal özellikleri açısından karmadır. Bu şekilde bir gruplamada, engelli ve zayıf olan çocukların sınıf içinde bir yeri olmasını sağlar.	Heterojen grupların olması için bir özen gösterilmez. Homojen grup yapısı oluşturulur.
Liderlik grup üyelerinin arasında paylaşılmaktadır.	Grubu yön veren bir lider vardır.
Üyeler birbirlerine karşı öğrenme sorumluluğu taşır. Grup sorumluluğu vardır.	Üyeler diğerlerinin öğrenmesi için nadiren sorumluluk duyar. Bireysel bir sorumluluk var.

ISBN
978-605-7875-34-1

Her bir üyenin iyi derecede öğrenebilmesi için üyeler kendi arasında olumlu çalışma ilişkilerinin yapılandırılması hedeflenir. Grup içinden çıkmış tek bir ürüne vurgu yapılmaya çalışılır. Devamlılık ve iş önemsenir. İlerlemeye yönelik bir dayanışma vardır.	Genellikle bireysel bir çalışma vardır. Grup üyeleri bireysel olarak tek başına ürün yaratır ve yapılan işe değer verirler.
Sosyal beceriler doğrudan öğretilmeye çalışılır (iletişim yeteneği, liderlik, karar verme, birbirine karşı dürüstlük, paylaşma, grup için çatışmaların çözümü gibi).	Sosyal becerilere karşı daha az değer gösterilir. Bireyler arası ilişki ve küçük grupların becerileri çoğunlukla yanlış biçimlendirilir, yarışma formatı vardır.
Öğretmen katılımcı ve gözlemci bir rol üstlenir. Grup süreç içerisinde meydana gelen sorunları çözer ve yönlendirme yaparak dönüt sağlar.	Öğretmen gruplara çok nadir karışır, gözlemlerde bulunur ama gruba önem vermez, Çalışmalar bireysel olarak değerlendirilir.
Öğretmen, daha etkili çalışabilmesi için grupların süreç içerisindeki uygulamalarını yapılandırır.	Süreç içerisindeki uygulamaların yapılandırılmasına dikkat edilmez.
Grup üyelerinin bireysel sorumluluğu vardır. Bu sorumluluk, her bir üyenin değerlendirileceği aynı zamanda çalışacağı materyallerle ilgilidir. Grup üyeleri birbirlerinin ilerlemelerine dönüt verir. Grup üyeleri kime yardım edileceğini ve kimin güdüleneceğini bilir. Grup, amaca ulaşmak adına belirlenen yolda grup etkinliğini en iyi şekilde kullanarak ilerler.	Grup çalışmalarında paylaşımı sağlamak adına gerekli bireysel sorumluluk yoktur ve aynı zamanda birbirlerinin çalışmalarından arada bir yararlanma gözlenir.

Tablo 1'de görüldüğü gibi işbirlikli öğrenmeyle, geleneksel olan öğrenme grupları arasında öğretmen-öğrenci rolü, sosyal beceriler, sorumluluk, liderlik ve grup süreci açısından birtakım farklar bulunmaktadır. İşbirlikli öğrenme ile oluşturulan gruplarda geleneksel öğrenme gruplarının tersine öğrenci sadece kendisinden sorumlu değil aynı zamanda grup üyeleri birbirinin öğrenmelerinden sorumludur (Tunçel, 2006).

İşbirlikli öğrenme modeli bireylerin iletişim özelliklerinden ve sosyal ilişkilerinden faydalanır. Dolayısıyla insan ilişkilerinin yapısı modelin çeşitlenmesini de beraberinde getirir. İnsan ilişkileri nasıl bir boyut olarak tanımlanmazsa, işbirlikli öğrenme de tek bir biçimde uygulanıp gerçekleştirilemez (Temel, 2017). İşbirlikli öğrenme modelinde öne çıkan birçok teknik yer almaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır;

Takım-Oyun-Turnuva

Başarı, cinsiyet, yetenek gibi özelliklerine göre öğrenciler 4-5 kişilik heterojen gruplara ayrılır. Öğretmen öğrenilmesini istediği konuyla ilgili önce bir giriş yapar ardından takımlara kitap dergi vs. gerekli olacak kaynaklar verir. Burada amaç öğrencinin her hafta bir ya da iki kişinin katıldığı turnuvaya katılacak olan arkadaşını hazırlamasıdır. Her hafta turnuva sonunda öğrencilerin aldıkları puanlar takım hanesine eklenir (Güven, 2008).

ISBN
978-605-7875-34-1

Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri

İlk olarak öğrencilerin farklı özelliklerine göre (cinsiyet, akademik başarı) en fazla 6 kişi olacak şekilde heterojen gruplara ayrılır. Gruplara konular verilir. Hangi grup çalışmasının yapılacağı belirlendikten sonra her öğrenci bireysel test olur. Ardından aldıkları puana göre başarı sırasına dizilirler (Gömleksiz, 1997).

Ayrılıp Birleştirme

Aronson ve arkadaşları tarafından (1978) geliştirilmiş olan teknikte 3 ile 6 arasında oluşan kişiler heterojen gruplara ayrılır. Konu grup üyeleri kadar küçük parçalara bölünür. Her grupta aynı konu üzerinde çalışan kişiler bir araya gelerek yeni bir grup kurarlar. Bu grup bir süre birlikte çalıştıktan sonra üyesi oldukları gruplarına dönüp, konuyu arkadaşlarına öğretirler. Öğrenme süreci bitince sınav yapılır. Grup bireysel olarak değerlendirilir (Demirel, 2002).

Takım Destekli Bireyselleştirme

Slavin tarafından (1985) geliştirilmiştir. Farklı yeteneklere sahip olan öğrencilerden gruplar oluşturulur. Öğretmen dersin bir bölümünde öğretmek istediği konuyu işler. Ardından öğrenciler takıldıkları, anlamadıkları yerleri sorarlar. Daha sonra öğrenci kendi grubunda yer alan kendi seçtiği bir arkadaşıyla tekrar yaparak çalışır. Gerekli olan çalışmalar tamamlandığında öğretmen hazırlamış olduğu çalışma yapraklarını dağıtır. Daha sonra daha geniş kapsamlı test uygular. Birlikte çalışan öğrenciler birbirinin cevap kağıtlarını puanlarlar. Her hafta sonunda öğretmen takım puanlarını hesaplar, ardından başarılı olan gruplar ödüllendirilir. Dikkat edilmesi gereken nokta takımlar birbirleriyle yarışmaz (Bayrakçeken vd. 2013; Gömleksiz, 1997).

Birlikte Öğrenme

4-5 kişilik heterojen gruplara ayrılan öğrenciler verilen konuyu çalışıp birbirlerine öğretirler. Verilen konu grupta yer alan öğrenciler tarafından işbölümü yapılarak alt bölümlere ayırır. Bireysel veya takım yarışmasını olmadığı teknikte işbirliğini iyi sağlamış, iyi bir iletişim kurmuş olan grup/gruplara ödül verilir (Açıkgöz, 2002).

Beden Eğitimi ve Spor Derslerinde İşbirlikli Öğrenmenin Önemi

Beden eğitimi ve spor dersi ile ilgili çok farklı tanımlar yapılmış, amaçları açıklanmıştır. Yapılan açıklamaların ortak noktasını öğrenciye farklı becerilerin aynı ortamda kazanma şansı tanıması oluşturmaktadır. Öğrencinin bedensel, zihinsel, sosyal ve duyuşsal açıdan becerilerinin

ISBN
978-605-7875-34-1

geliştiği bir ders olması özelliğiyle diğer derslerden ayrılan bu ders amacına uygun olarak işlendiği takdirde öğrencinin yaşamına doğrudan katkı sunabilir.

Beden eğitimi ve spor derslerinde farklı alanlara ait becerilerin öğretilmesinde dersin hangi yaklaşımla işlendiği önemli bir etken olmakla birlikte (Mosston ve Ashworth, 2000) artık günümüzde öğretmen liderliğindeki uygulamalar sınırlandırılmak istenmektedir (Casey, Dyson, Campbell, 2009). Ancak beden eğitimi ve spor derslerinde öğretmenin merkezde olduğu geleneksel eğitim anlayışının sunduğu yöntemler tercih edilmektedir. Beden eğitimi öğretmenleri öğretim programlarını tam olarak özümseyemedikleri ve almış oldukları eğitimin de öğretmeni merkeze alan bir anlayış olduğundan (Gülüm ve Bilir, 2011; Öçalan ve Erdoğdu 2009; Karakuş, 2005). yaşanan değişimler çok fazla istenildiği gibi olmamaktadır. Öğrencinin bir bütün olarak yetişebilmesi için modern zamana uyum sağlamak kaçınılmaz bir durumdur. Öğrenme-öğretme sürecinde öğrencinin aktif olduğu bir ortam oluşturulması gerekmektedir. Beden eğitimi ve spor derslerinde maksimum düzeyde faydalanabilmek için işbirlikli öğretim modeli gibi etkin yöntem ve modeller tercih edilmesi elzemdir.

İşbirlikli öğrenme modeli sadece teorik ağırlıklı derslerde değil beden eğitimi dersi gibi uygulama ağırlıklı derslerde de öğrencilerin birçok becerileri üzerinde olumlu bir etkisi olmaktadır. Gerek yurtiçi gerekse yurtdışında beden eğitimi dersinde işbirlikli öğrenme modeli üzerine birçok çalışma yapılmış bu çalışmalarda işbirlikli öğrenmenin sosyal becerileri geliştirmede etkili olduğu, iletişim becerilerini arttırdığı, öğrencilerin akademik başarılarını ve derse olan tutumlarını olumlu derecede etkilediği, geleneksel yönteme göre işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin motor becerilerini geliştirdiği tespit edilmiştir (Orlick, 1981; Polvi ve Telama, 2000; Goudas ve Magotsiou 2009; Dyson, 2001; Bayraktar, 2012; Pehlivan ve Alkan, 2009; Saban, 2005).

Beden eğitimi spor derslerinde bireysel öğrenme yoluyla bir öğrenci belirli bir dans adımını öğrenebilir, ip atlayabilir veya top sürebilir. Buna benzer motor beceriler edinmede etkili bir yöntemdir. Ancak, küçük yaş gruplarındaki öğrencilere bu hareketler tekrar edilmesi şeklinde verilemez. Öğrencilere keyifli bir sınıf ortamında arkadaşları ile birlikte hareket ederek çalışması, birbirlerinin güçlü ve zayıf yönlerinin farkına varması, özgürce kendilerini ifade edebilmeleri açısından beden eğitimi derslerinin bütünsel açıdan gelişim için çok önemlidir (Temel, 2017). Beden eğitimi ve spor etkinliklerinde öğrenciye beceri kazandırmanın yanında sosyal, duygusal ve psikolojik açıdan da öğrencinin gelişimine etki etmektedir. İşbirlikli öğrenme modeline dayandırılarak yapılan oyun ve etkinliklere katılan öğrenciler fiziksel aktiviteyle birlikte öğrenmekte ve bu süreçte problem çözme becerisini, girişimciliğini, katılganlığını, grubunun başarısı ve kendini gerçekleştirme yetisi için birlikte hareket etme becerisini geliştirebilmektedir (Altınkök ve Kasap, 2014).

Kaynakça

Açikgöz, K. Ü. (2002). Aktif ögrenme. *Izmir: Egitim Dünyasi Yayinlari*.

Altınkök, M., & Kasap, D. H. (2014). İşbirliği İle Öğretim Yöntemine Dayalı Beden Eğitimi Derslerinin 9–10 Yaş Grubu Çocukların Problem Çözme Becerisi Gelişimine Etkisinin Araştırılması. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (2), 101-109.

Balochea, L. and Brodyb, C. M. (2017). Cooperative learning: exploring challenges, crafting innovations. Journal of Education for Teaching,43 (3), 274–283. https://doi.org/10.1080/02607476.2017.1319513

Bayrakçeken, S., Doymuş, K., & Doğan, A. (2013). *İşbirlikli öğrenme modeli ve uygulanması*. Pegem Akademi.

Bayraktar, G. (2012). Effect Of The Jigsaw Technique On The Students Attitudes To The Course Of Physical Education And Basic Of Sports and On Their Academic Accomplishments. Energy Education Science and Technology, Part B, p: 4 (4), 2445-2456.

Casey, A., Dyson, B., & Campbell, A. (2009). Action research in physical education: Focusing beyond myself through cooperative learning. Educational Action Research, 17(3), 407-423.

Demirel, Ö. (2002). Plandan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, Pegem A Yay.

Dyson, B. (2001). Cooperative learning in an elementary physical education program. *Journal of teaching in Physical Education*, *20*(3), 264-281.

Goudas, M., & Magotsiou, E. (2009). The effects of a cooperative physical education program on students' social skills. *Journal of applied sport Psychology*, *21*(3), 356-364.

Gömleksiz, M. (1997). Kubaşık öğrenme. *Adana: Baki Kitabevi*.

Gülüm, V., & Bilir, P. (2011). Beden Eğitimi Öğretim Programının Uygulanabilme Koşulları ile İlgili Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Görüşleri. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *9*(2), 57-64.

Güven, M. (2008). Programda öğretme-öğrenme süreci. Öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara: Maya Akademi.

Johnson, R. T., & Johnson, D. W. (2000). How can we put cooperative learning into practice?. *The science teacher*, *67*(1), 39.

Johnson, R. T., & Johnson, D. W. (2005). Cooperative learning, values, and culturally plural classrooms. In *Classroom Issues*(pp. 29-47). Routledge.

ISBN
978-605-7875-34-1

Karakuş, E. (2005). Resmi ortaöğretim kurumlarında beden eğitimi dersinin uygulamalarında karşılaşılan sorunlara ilişkin öğrencilerin ve beden eğitimi öğretmenlerinin görüşleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara*.

Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). Resmi Gazete, Kanun Numarası: 1739, Sayı: 14574, 14 Haziran 1973.

Mosston, M., & Ashworth, S. (2000). Çeviri: Eda Tüzemen. *Beden Eğitimi Öğretimi, Bağırgan yayımevi, Ankara*, 172-173.

Orlick, T. D. (1981). Positive socialization via cooperative games. *Developmental Psychology*, *17*(4), 426.

Öçalan, M., & Erdoğdu, M. (2009). Ortaöğretim Kurumlarında Beden Eğitimi Dersinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi. *Beden Egitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, *3*(3)".

Pehlivan, Z. (2009). Beden Eğitimi Dersinde İşbirlikli Öğretim Yönteminin Duyuşsal Özellik ve Motor Beceri Erişi Düzeyine Etkisi *Sport Sciences*, *5*(2), 157-166.

Polvi, S., & Telama, R. (2000). The use of cooperative learning as a social enhancer in physical education. *Scandinavian journal of educational research*, *44*(1), 105-115.

Rohrbeck, C.A., Ginsburg-Block, M.D., Fantuzzo, J.W., & Miller, T.R. (2003). Peer-assisted learning interventions wih elementary school students: A meta-analytic review. *Journal of Educational Psychology, 94* (20, 240-257.

Roseth, C.J., Johnson, D.W., & Johnson, R.T. (2008). Promoting early adolescents' achievement and peer relationships: The effects of cooperative, competitive, and individualistic goal structures. *Psychological Bulletion, 134*(2), 223-269.

Saban, A. (2005). Öğrenme-Öğretme Süreci "Teori ve Yaklasimlar", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sharan, Y. (2010). Cooperative learning for academic and social gains: Valued pedagogy, problematic practice. *European Journal of Education*, *45*(2), 300-313.

Slavin, R. E. (1985). Cooperative learning: Applying contact theory in desegregated schools. *Journal of Social Issues*, *41*(3), 45-62.

Slavin, R. E. (2015). Cooperative learning in elementary schools. *Education 3-13*, *43*(1), 5-14.

Taşpınar, M. (2017). Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri. Pegem Atıf İndeksi, s. 187

Temel, C. (2017). İşbirlikli Öğrenme Modeli. Editör: Mirzeoğlu, A, D. içinde, Model Temelli Beden Eğitimi Öğretimi, Ankara, Spor yayınevi ve kitabevi, s.79-109.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tunçel, Z. (2006). İşbirlikli öğrenmenin beden eğitimi başarısı, bilişsel süreçler ve sosyal davranışlar üzerindeki etkileri (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

Yıldız, V. (1999). İşbirlikli Öğrenme İle Geleneksel Öğrenme Grupları Arasındaki Farklar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(17).

ISBN
978-605-7875-34-1

İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN BEDEN EĞİTİMİ DERSİNE KARŞI TUTUMLARININ İNCELENMESİ: (NİTEL BİR ÇALIŞMA)

Mehmet ILKIM

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, mehmet.ilkim@inonu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Malatya Yeşilyurt ilçe milli eğitim müdürlüğüne bağlı Akşemsettin İşitme Engelliler ortaokuluna devam eden işitme engelli bireylerin beden eğitimi dersine karşı tutumlarını belirlemektir.

Araştırma kapsamında gerekli izinler (Kurum ve veli) alındıktan sonra okula devam eden ve yaşları 10-16 arasında değişen 40 işitme engelli bireye(26 erkek, 14 kız)önceden hazırlanmış olan görüşme soruları sunuldu. Ayrıca işitme engelli öğrencilerin beden eğitimi dersine karşı genel tutumlarını öğrenmek için okul beden eğitimi öğretmenin ve okul idarecilerinin de görüşlerine de başvuruldu. Araştırma kapsamında işitme engelli öğrencilere ‘’okulda en çok sevdiğiniz 3 dersi söyler misiniz ?’, Okulda en çok sevdiğiniz öğretmen hangisidir ?. Beden eğitimi dersinin haftada kaç saat olmasını istersin ?. Beden eğitimi dersinin nasıl işenmesini istersin ?. Soruları soruldu. Beden eğitimi öğretmenine; öğrencilerin beden eğitimi dersine karşı tutumları nasıldır sorusu iletildi. Okul idarecilerine sınıfların beden eğitimi dersi olduğu gün okula devam etme durumları soruldu. Verilen cevaplar kendi aralarında kategorize edilerek istatistiksel olarak analiz edildi. Görüşme soruları sonucunda işitme engelli öğrencilerin okulda en çok sevdikleri ders sıralamasında beden eğitimi dersi 1.(27 kişi) Olurken; müzik dersi 2.(8 kişi) resim dersi 3.(5 kişi) sırayı aldı. Yine işitme engelli öğrenciler cevapları doğrultusunda okulda en çok beden eğitimi öğretmenini sevdiklerini belirtirlerken (32 kişi), beden eğitimi dersinin her gün olmasını ve sürekli oyun tarzında geçmesini istemektedirler(29 kişi).Okulun beden eğitimi öğretmeni işitme engelli öğrencilerin beden eğitimi dersini çok sevdiklerini adeta dersin bitmesini istemediklerini söylerken, o gün daha enerjik olduklarını belirtti. Okul idaresi;(Müdür ve müdür yardımcısı) İşitme engelli öğrencilerin beden eğitimi dersine neredeyse eksiksiz katıldıklarını, dersin olduğu gün çok heyecanlı olduklarını belirttiler.

Sonuç olarak işitme engelli bireyler verilen cevaplar doğrultusunda beden eğitimi dersini çok sevmektedirler ve beden eğitimi dersinin her gün olmasını istemektedirler. Yapılan araştırmalarda da Spor etkinliklerinin engelli bireylerin sosyalleşmeleri üzerine önemli etkileri olduğu belirtilmektedir.

Anahtar kelimeler: beden eğitimi, İşitme engelli, tutum

Giriş

Toplumların çağdaşlaşma ve gelişmelerinde sanatsal ve sportif faaliyetlere katılım önemli görülmektedir. Çünkü bu iki alanın da bireyi geliştiren birçok farklı özelliği bulunmaktadır. Bu anlamda; eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak düşünülen beden eğitimi ve sportif faaliyetlerinin, bireye sağlaması gereken en önemli özelliklerinden birisinin spora yönelik olumlu tutumların geliştirilmesi olduğu düşünülebilir (Balyan ve ark., 2012). Bu bağlamda, beden eğitimi, kişinin bedensel ve fiziksel gelişimini sağlamak, günlük yaşama ve iş hayatının koşullarına hazırlanmak, ulusal bilinç ve yurttaşlık duygularını kuvvetlendirmek amacıyla yapılan düzenli, kuramlı çalışmalarının tamamıdır. (Erhan ve Tamer, 2009).

ISBN
978-605-7875-34-1

Beden eğitimi dersi genel eğitimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Beden eğitimi dersi öğrencilerin gelişim özellikleri göz önünde tutularak onların, fert ve toplum önünde sağlıklı, mutlu, iyi ahlaklı ve dengeli bir kişilik geliştirmelerine yardımcı olur ve katkı sağlar. Beden eğitimi derslerinde kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tavır ve alışkanlıkların tamamının değerlendirilmesi gerekir (Başoğlu, 1995). Ayrıca, öğrencilerin sağlığı ve sosyalleşmesi açısından önemi düşünüldüğünde beden eğitimi derslerine yeterli düzeyde önem verilmemesi bireylerde bedensel sağlığı tehlikeye atmakta ve bireylerin yaşamsal fonksiyonlarını yerine getirmekte zorlanmalarına sebep olmaktadır. Bunun gibi olumsuzluklar çocuk ve gençlerin fiziksel uygunluk düzeyleri yetersiz olmasına sebep olmakla beraber, obezitede artış, çeşitli hastalıkların ve erken ölümlerin görülmesini meydana getirmektedir (Alparslan, 2008). Beden Eğitimi dersine yönelik tutuma ilişkin bilgiler doğrultusunda bu kavramın, bireyler açısından önemli olduğu açıklanmaktadır. Mevcut konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde; Mohammed ve Mohammed (2012), Erhan ve Tamer (2009), Özbakır (2006) Gülay (2008), Yıldız (2010), Şahin (2011), Güneş ve Çoknaz (2010), Gürsel (2006), Şişko ve Demirhan (2002), Alemdağ ve ark., (2014), Avşar (2009), Balyan ve ark., (2012) gibi bazı araştırmacıların beden eğitimi dersine yönelik tutum kavramı ile ilgili çalışmalar yaptıkları saptanmıştır. eğitimli insan gücüne ulaşmanın yolu sağlıklı olmaktan geçer. Bireylerin iradesini güçlendiren beden eğitimi ve spor; aynı zamanda insanın kendine güven duymasında ve kişiliğinin oluşmasında da etkin bir rol oynar. İnsanın grup çalışmasını kolaylaştırarak karşılıklı dayanışmayı sağlar. İşitme engelli bireyler engelliklerinden dolayı toplum tarafından yeterince kabul görülmemektedirler. Bu bireyler beden eğitimi dersi yoluyla sosyalleşebilmekte ve toplum tarafından da kabul görebilmektedirler. Sonuçta da beden eğitimi dersi işitme engelli bireyin sosyalleşmesine katkıda bulunur (Aybek, 2007). Bu nedenle, toplumun geleceğini oluşturacak kesimin bir kısmı olan engelli bireyler hem zihinsel hem de fiziksel açıdan sağlıklı bireyler olarak yetişmesi toplumun geleceği için çok önemlidir.

Materyal Metot

Araştırma kapsamında Malatya Akşemsettin İşitme Engelliler ortaokuluna devam eden ve yaşları 10-16 arasında değişen 40 işitme engelli birey (26 erkek- 14 kız) bireye ulaşıldı. Bu anlamda okuldaki öğrencilerin tamamına ulaşıldı. İşitme engelli öğrencilerin beden eğitimi dersine karşı tutumlarını öğrenmek için okul beden eğitimi öğretmeninin ve okul idarecilerinin de görüşüne başvuruldu. . Verilen cevaplar kendi aralarında kategorize edilerek istatistiksel olarak analiz edildi. Görüşmeler gerek öğrencilerle gerekse beden eğitimi öğretmeni ve okul idarecileriyle yüz yüze yapıldı. Ayrıca İşitme engelli öğrencilerin beden eğitimi dersine karşı tutumlarını değerlendirmek için araştırmacı tarafından gözlem tekniğine de başvuruldu. Bu kapsamda beden eğitimi öğretmeninin ve okul idarecilerinin görüşleri değerlendirmeye alındı. Bu anlamda çalışmamız nitel bir araştırma hüviyetinde yapıldı.

Bulgular

İşitme engelli öğrencilerin vermiş oldukları cevaplar tabloda kendi arasında değerlendirme kapsamına alındı.40 İşitme engelli öğrencinin vermiş oldukları cevaplar (Beden eğitimi dersi haftada kaç gün olmalı, En çok sevdiğiniz öğretmen hangisidir, ve ençok sevdiğiniz ders hangisidir) analiz edildi.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 1:İşitme engelli öğrencilerin cevaplarını gösteren tablo

Sıra	Cinsiyet	Yaş	Beden Eğitimi Dersi haftada kaç gün olmalı	En çok sevdiğiniz Öğretmen	Encok sevdiğiniz Ders
1	E	10	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
2	E	13	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
3	K	14	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
4	E	11	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
5	E	15	Her gün olmalı	Müzik Öğr.	Müzik
6	K	16	Her gün olmalı	Müzik Öğr.	Müzik
7	K	12	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
8	K	10	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
9	E	11	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
10	E	13	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
11	E	14	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
12	E	16	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
13	E	13	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
14	E	12	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
15	E	11	Her gün olmalı	Müzik Öğr.	Müzik
16	E	15	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
17	E	16	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
18	E	13	Her gün olmalı	Resim Öğr	Resim
19	K	15	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
20	K	15	Her gün olmalı	Resim Öğr	Resim
21	K	16	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
22	E	10	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
23	K	10	Her gün olmalı	Müzik Öğr	Müzik
24	E	12	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
25	K	12	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
26	E	13	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
27	K	11	Her gün olmalı	Resim Öğr	Resim
28	E	10	Her gün olmalı	Resim Öğr	Resim
29	E	16	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
30	E	15	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
31	K	14	Her gün olmalı	Müzik Öğr.	Müzik
32	E	13	Her gün olmalı	Müzik Öğr	Müzik
33	E	14	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
34	K	15	Her gün olmalı	Müzik Öğr	Müzik
35	E	15	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
36	E	14	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
37	E	13	Her gün olmalı	Müzik Öğr	Müzik
38	E	12	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi
39	K	13	Her gün olmalı	Resim Öğr	Resim
40	K	12	Her gün olmalı	Beden Eğt. Öğrt.	Beden Eğitimi

Tablo 1'e göre işitme engelli öğrencilerin tamamı beden eğitimi dersinin her gün olmasını istemektedirler. 32 işitme engelli birey en çok beden eğitimi öğretmenini sevmektedirler.27 kişi en çok beden eğitimi dersini sevmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tartışma ve sonuç

Araştırma kapsamında Malatya Akşemsettin işitme engelliler orta okuluna devam eden öğrencilerin beden eğitimi dersine karşı tutumları değerlendirmeye alındı. Tablo 1' e baktığımızda öğrencilerin tamamı beden eğitimi dersinin her gün olmasını istemektedirler. Öğrenciler tarafından Beden eğitimi dersinin her gün olmasının istenmesi dersin çok sevildiğini göstermektedir. Yine tablo 1 sonuçlarına göre en çok sevilen dersin beden eğitimi dersi olduğu görülmektedir(27 kişi).Beden eğitimi dersinin çok sevilmesinde başta beden eğitimi öğretmeninin ve okul idarecilerinin de katkısının olduğu düşünülmektedir. Yapılan bir araştırmada Engellilere uygulanacak "uygun eğitim" programlarının içinde beden eğitimi ve spor uygulamalarının önemi, sporun engelli öğrencilere kazandırdığı nitelikler ve kendi bireysel yeteneklerine göre seçim yapabilme durumu göz önüne alındığında kendine yeten bir birey olarak yaşamın devamlılığını sağlama ve toplumsal uyum yönüyle ne kadar önem taşıdığı bilinmektedir. Yapılan benzer bir çalışmada, (Biçer 2000) yaptığı araştırmasında iyi planlanmış bir beden eğitimi ve spor ders programının engelli çocukların fiziksel, zihinsel, psikolojik, psiko-motor gibi tüm gelişim alanlarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda, (İlhan 2008) yılında, düzenli olarak yapılan beden eğitimi ve spor etkinliklerinin eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşme düzeylerinde etkili olup olmadığını belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Başka bir çalışmada planlanacak olan beden eğitimi programları engelli bireylerin engel durumları göz önüne alınarak ihtiyaçlarına dayalı ve özel olarak hazırlanmalıdır. Dolayısıyla aktivite planlamaları içinde engelli bireylere ilk aşamada adapte (uyarlanmış) edici fiziksel eğitim programları, ikinci aşamada iyileştirici fiziksel eğitim programları, son aşamada ise geliştirici fiziksel eğitim programları uygulatılmalıdır (Gallahue ve Donnelly, 2003). Yaptığımız araştırmanın sonuçları söz konusu çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik arz etmektedir. Beden eğitimi ve spor etkinliklerinin doğal ortamı içinde bulunan tüm bireyleri farklı şekillerde etkilemekte ve tüm gelişim boyutlarını desteklemektedir. Eğitimin vazgeçilmez unsuru olan beden eğitimi ve sporun eğitilebilir zihinsel engelli çocukların sosyalleşmeleri yolunda etkin bir unsur olduğu belirginleşmiştir.

Sonuç olarak işitme engelli bireylerin beden eğitimi dersine karşı tutumları pozitif görülmektedir. Beden eğitimi dersinin işitme engelli bireylerin sosyalleşmelerine olan katkısına bakıldığında dersin okullarda özellikle okul idarecileri tarafından desteklenmesi ve beden eğitimi öğretmenleri tarafından amacına uygun bir şekilde işlenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

Alemdağ, S., Öncü, E. ve Sakallıoğlu, F. (2014). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutum Ve Öz-Yeterlikleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14(2), 45-60.

Alparslan, S. (2008). Ortaöğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Sergilediği Öğretim Davranışlarına İlişkin Algıları ve Öğrencilerin Bu Derse Karşı Geliştirdikleri Tutumları. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Avşar, Z. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersi Değerlendirme Süreci İle İlgili Görüşlerinin Belirlenmesi. Hacettepe Üniversitesi. Spor Bilimleri Dergisi, 20(3), 81-89.

ISBN
978-605-7875-34-1

Balyan, M., Balyan, Y. B. Ve Kiremitçi, O. (2012). Farklı Sportif Etkinliklerin İlköğretim 2. Kademe Öğrencilerinin Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutum, Sosyal Beceri ve Öz Yeterlik Düzeylerine Etkileri. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi, 14(2), 196-201.

Biçer, Y. (2000). Sportif Çalışmaların ve Oyunların Zihinsel Özürlü Çocuklar Üzerindeki Etkileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi. Elazığ.

Demirci, P. T., Çınar, İ., & Demirci, N. (2014). Sınıf Öğretmenlerinin Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerde Beden Eğitimi Ders Programından Ve Kaynaştırma Eğitiminden Kaynaklanan Sorunlarının İncelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *2014*(2), 136-150.

Erhan, S. E. ve Tamer, K. (2009). Doğu Anadolu Bölgesi İlköğretim VeOrtaöğretim Okullarında Beden Eğitimi Dersi İçin Gereken Tesis Araç-Gereç Durumları İleÖğrencilerin Beden Eğitimi Dersine İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkiler. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 11(3), 57-66.

İlhan, L. (2008). "Eğitilebilir Zihinsel Engelli Çocuklarda Beden Eğitimi ve Sporun Sosyalleşme Düzeylerine Etkisi", Kastamonu Eğitim Dergisi. 16(1), 315-324.

Gallahue, D. And Donnelly, F. C. (2003). "Assesing Progress: Motor, Fitness, and Physical Activity Assesment. Development Physical Education for All Children, 282- 313.

Gülay, O. (2008). Ortaöğretim 9. Sınıf Beden Eğitimi Dersinde, İşbirlikli Oyunların Öğrencilerin Sosyal Beceri Düzeylerine ve Beden Eğitimi Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu

Güneş, B. ve Çoknaz, H. (2010). Beden Eğitimi Dersi Cimnastik Ünitesinde İşbirliğine Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Erişi Düzeylerine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 39, 207- 219.

Gürsel, F. (2006). Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor Dersinin Öğrencilerin Engellilere Yönelik Tutumlarına Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31, 67-73.

Mohammed, H.R. and Mohammed, M.A. (2012). Students Opinions And Attitudes Towards Physical Education Classes In Kuwait Public Schools. College Student Journal, 46 (3), 550-566

Özbakır, İ. (2006).Sivas İli Özel ve Devlet İlköğretim Okullarında Okuyan Öğrencilerin Beden Eğitimi Dersine Bakış Açıları ve Beklentilerinin Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas

Şahin, D. (2011). Okul Müdürü, Öğretmen Ve Ebeveynlerin Beden Eğitimi Dersine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon. Şişko, M. ve Demirhan, G. 2002). İlköğretim Okulları ve Liselerde Öğrenim Gören Kız ve Erkek Öğrencilerin Beden Eğitimi veSpor Dersine İlişkin Tutumları.Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23,205-210.

Yıldız, Ö. (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Beden Eğitimi dersine yönelik Tutumları ve Karşılaştıkları Problemler. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara

ISBN
978-605-7875-34-1

FİZİKSEL AKTİVİTELERE KATILAN İŞİTME ENGELLİ BİREYLERİN AİLELERİNİN KAYGI DÜZEYLERİNİN ARAŞTIRILMASI; (NİTEL BİR ÇALIŞMA)

Mehmet ILKIM

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, mehmet.ilkim@inonu.edu.tr

Hüseyin Fatih KÜÇÜKİBİŞ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Malatya Yeşilyurt Akşemsettin İşitme engelliler ortaokulunda öğrenim gören ve fiziksel aktivitelere katılan 30 işitme engelli bireyin ailelerinin kaygı düzeylerini incelemektir. Bu amaçla 2018-2019 eğitim öğretim yılında Akşemsettin İşitme engelliler ortaokuluna devam edip fiziksel aktivitelere katılan 12-16 yaşları arasındaki 30 işitme engelli bireyin aileleriyle yüz yüze görüşmeler yapıldı. Fiziksel aktivitelere katılan 30 işitme engelli birey(22 erkek, 8 kız) okulun atletizm ve futbol takımında yer alan öğrencilerden oluşmaktadır. İşitme engelli öğrenciler haftanın 3 günü (Pazartesi, Çarşamba, Cuma) 15:00 -17:00 saatleri arasında beden eğitimi öğretmeninin kontrolünde fiziksel aktivitelere katıldılar. Her çalışma sonucunda aileler program hakkında bilgilendirildi. Fiziksel aktivite çalışmaları 16 hafta sürdü. İşitme engelli öğrencilerin ailelerine sırasıyla çocuğunuz fiziksel aktivitelere katıldığında ne tür bir kaygı yaşıyorsunuz ?, çocuğunuz sizden uzun süre ayrı kaldığında kaygı yaşıyor musunuz ?, Çocuğunuzun başaramama durumu sizde kaygı oluşturur mu soruları soruldu. Verilen cevaplar benzerliklerine göre kategorize edilerek istatistiksel olarak analiz edildi. İşitme engelli bireylerin aileleri çocuklarının fiziksel aktivitelere katıldıklarında işitme sorunlarından dolayı sakatlanma kaygısı yaşadıklarını belirtirlerken, uzun süre çocuklarından ayrı kaldıklarında sağlıklarıyla ilgili kaygı yaşadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca aileler çocuklarının katıldıkları spor yarışmalarında beklentiye girdiklerini ve zaman zaman ya başaramazsa kaygısı taşıdıklarını belirtmektedirler.

Sonuç olarak işitme engelli çocuklarını fiziksel aktivitelere gönderen ailelerin kaygıları yüksek bulunmuştur. Kaygının yüksek olması ailelerin çocuklarından yüksek beklenti içerisinde olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Fiziksel aktivitelerin tüm bireylerin sosyalleşmeleri ve sağlıkları üzerine olumlu etkileri düşünüldüğünde çok yüksek olmamak kaydıyla yaşanan kaygının normal olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Fiziksel aktivite, işitme engelli, kaygı

Giriş

Kaygı genellikle genel anlamda ilgili insanı üzen ve sıkan bir bekleme hali olarak tanımlanmaktadır. Güvensizlik duygusu ile karışık bir heyecan durumudur. (Öncül, 2000). Kaygı dış dünyadan kaynaklanan bir tehlike ihtimali ya da kişi tarafından tehlikeli olarak algılanıp yorumlanan herhangi bir durum karşısında yaşanan bir duygudur. Kişi kendisini bir alarm durumunda ve sanki bir şey olacakmış gibi hisseder, tedirginlik duyar (Gürün, 1991; Nar, 2005). Titreme, terleme, çarpıntı ve yüksek nabız gibi fiziksel semptomlarla seyreden bir tabloya işaret

ISBN
978-605-7875-34-1

2006). Yüksek düzeyde kaygıya sahip olan kişiler fizyolojik (kasların gergin olması, sinir sistemi bozuklukları) ve psikolojik (tedirgin bekleyiş hali, dikkat toplamada zorluk) belirtiler geliştirirler. Kaygının sürekliliği ve şiddeti arttığı zaman sorun olarak insanların karşısına çıkar (Cüceloğlu, 1997).

Spor; engelli bireylerin topluma adaptasyonunda en iyi yöntemlerden biridir. Günümüzde engelli bireylerin , engel durumu ve derecesine göre değişik branşlarda spor yapma olanakları bulunmaktadır. Bu da bedensel engellilerin güven, denge, kas kontrolü, hareketlerde özgürlük, koordinasyon kazanmalarına ve boş zaman geçirmelerine yardımcı olmaktadır. Spor, çevreden zarar görme korkusunun giderilmesine ve kişilerin daha bağımsız bir yaşam sürmelerine de katkılar getirmektedir (Maggill, 1980 O'Conne, 2000).

Engelli bireyler için fiziksel aktiviteler, öncelikle topluma adaptasyonlarını gerçekleştirmek ve kendi kendine yetebilme duygusunu ortaya çıkarmak için uygulanan rehabilitasyon programları içinde yer almıştır (Koparan, 2003). Demir ve Aysoy (Demir, 2002), engellileri doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu, bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecede kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişiler olarak tanımlamıştır.

Müsabakadan önce veya müsabaka sırasında sporcuların son derece yoğun olarak yaşadıkları kaygı ve stres düşünüldüğünde, kontrol altına alınamayan kaygı durumları, sporcuların performanslarını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve başarısızlığa neden olmaktadır. Bu nedenle, sporcuların kaygı düzeylerinin ve kaygı nedenlerinin bilinmesi bununla başa çıkacak olan sporcu ve antrenörler açısından oldukça önemli olduğu aşikârdır (Başaran, 2009).

Materyal Metot

Yaşları 12-16 arasında değişen İşitme engelli bireylerin ailelerine yönelik yapılan bu araştırma Malatya Akşemsettin İşitme Engelliler Ortaokulunda gerçekleşti. Okulun atletizm ve futbol takımında oynayan öğrencilerin velileri araştırma kapsamına alındı. Bu nedenle nitel çalışma yöntemi olan yüz yüze görüşme tekniği uygulanmıştır. Araştırma kapsamında 30 işitme engelli bireyin(22 erkek 8 kız) velisine ulaşıldı. İşitme engelli bireylerin velileriyle yüz yüze görüşmeler yapıldı. Görüşme kapsamında işitme engelli bireylerin ailelerine kaygıyla ilgili sorular soruldu. Verilen cevaplar araştırmacı tarafından kayıt altına alındı. Ailelerin vermiş olduğu cevaplar kendi arasında kategorize edilerek istatistiksel olarak analiz edildi.

Bulgular

Araştırma kapsamında Akşemsettin İşitme engelliler ortaokulunun atletizm ve futbol takımında yer alan işitme engelli bireylerin cinsiyetleri, yaş aralıkları, çalışmaya katıldıkları hafta sayısı ve ailelerin kaygı düzeyleri tabloya dönüştürüldü. Ayrıca cinsiyetlerine göre spor faaliyetlerine katılan öğrencilerin ailelerin kaygıları kendi arasında değerlendirilerek tabloya dönüştürüldü. Ailelerin kaygı düzeyleri düşük, orta ve yüksek olarak değerlendirildi.Ailelerin vermiş oldukları cevaplar tablo 1'de detaylı olarak gösterildi.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 1: İşitme engelli bireylerin genel bilgilerini gösteren tablo

Sıra	Cinsiyet	Yaş	Branş	Çalışmaya katıldığı hafta sayısı	Ailelerin Kaygı Düzeyleri
1	K	12	Atletizm	16	Yüksek
2	E	14	Futbol	15	Yüksek
3	E	13	Futbol	16	Yüksek
4	E	15	Atletizm	16	Orta
5	E	12	Atletizm	16	Yüksek
6	E	16	Futbol	15	Yüksek
7	K	15	Atletizm	15	Yüksek
8	K	14	Atletizm	15	Orta
9	E	14	Atletizm	16	Orta
10	E	14	Futbol	15	Düşük
11	E	14	Atletizm	16	Yüksek
12	K	15	Atletizm	16	Yüksek
13	E	16	Futbol	14	Yüksek
14	E	13	Atletizm	16	Yüksek
15	E	16	Futbol	16	Orta
16	E	13	Futbol	13	Orta
17	K	15	Atletizm	16	Yüksek
18	E	14	Futbol	15	Yüksek
19	E	16	Futbol	16	Düşük
20	E	15	Atletizm	16	Yüksek
21	K	14	Atletizm	16	Yüksek
22	E	16	Atletizm	16	Yüksek
23	E	13	Futbol	13	Düşük
24	E	12	Futbol	16	Yüksek
25	K	15	Atletizm	16	Yüksek
26	E	14	Futbol	14	Düşük
27	E	14	Futbol	16	Yüksek
28	K	16	Atletizm	15	Yüksek
29	E	13	Futbol	16	Düşük
30	E	13	Futbol	16	Orta

Tablo 1 e göre araştırmaya katılan öğrencilerin 22'si erkek,8'i kız öğrencidir. Yine tablo 1 e göre araştırma kapsamına alınan kız öğrencilerin tamamı atletizm sporuna devam ederken erkeklerin 15 futbol 7 si atletizm sporu ile ilgilenmektedirler. Tabloya göre işitme engelli öğrencilerin velilerinin kaygı düzeyleri 19 kişinin yüksek çıkarken, 6 kişinin orta, 5 kişinin düşük çıkmıştır.

Tartışma

İşitme engelli öğrencilerin ailelerinin kaygı düzeylerinin yüksek bulunması beklendik bir sonuçtur ve pek çok araştırma bulgusuyla tutarlıdır.

İşitme engelli çocukların ana-babalarını konu alan çalışmalarda da işitme engelli bireyin katılımının aile sistemini her zaman olumsuz etkilemediği yönünde bazı bildirimler bulunmaktadır. Örneğin, Maedow-Orlans"ın (1994) çalışması, işitme engelli çocuğu olan ana-babalarla olmayanlar arasında stres belirti düzeyi açısından bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Benzer biçimde, Fışıloğlu ve Fışıloğlu"nun (1996) araştırmalarında, işitme engelli bir çocuğa sahip olma ile işiten bir çocuğa sahip

ISBN
978-605-7875-34-1

olma arasında ailenin genel işlevleri açısından bir fark saptanamamıştır. İlginç bir bulguyla sonuçlanan çalışmalarında Henggeler, Watson, Whelan ve Malone (1990), işitme engelli çocuğu olan ve olmayan ana-babaları stres ve psikiyatrik belirtiler yönünden karşılaştırmış; işitme engelli çocuğa sahip ana-babalarda stres ve psikiyatrik belirti düzeyini karşılaştırma grubundan daha düşük bulmuşlardır. Yazarlara göre sonuç şaşırtıcı sayılmamalıdır, çünkü işitme engelli çocuğa sahip ana-babalar zaten daha az belirti geliştirdikleri için araştırmaya katılmayı kabul etmiş olabilirler

Tablo 1 e baktığımızda işitme engelli bireylerin ailelerinin kaygı düzeyleri yüksek bulunmuştur. Atletizm çalışmasına katılan kız öğrencilerin velilerinin kaygılarına baktığımızda 7 velinin kaygısı yüksek çıkarken bir velilin kaygısı orta olarak tespit edilmiştir. Yine Atletizm çalışmasına katılan erkek öğrencilerin velilerinin kaygıları da yüksek bulunmuştur. Atletizm çalışmasına katılan 5 işitme engelli öğrencinin velisinin kaygıları yüksek bulunurken, 2 öğrencinin velisinin kaygısı orta seviye olarak tespit edilmiştir. Futbol çalışmasına katılan işitme engelli öğrencilerin velilerinin kaygıları kısmen yüksek çıkmıştır (7 veli). 3 velinin kaygısı orta seiye çıkarken 5 velinin kaygısı düşük olarak tespit edilmiştir.

Yukarıda değinildiği biçimiyle, işitme engelli bir bireye sahip olmanın bazı durumlarda ve bazı açılardan olumlu sonuçlar doğurduğuna ya da en azından olumsuz sonuçlar doğurmadığına ilişkin bazı yayınlar bulunsa da; alanyazında daha yoğun olarak desteklenen düşünce, engelli bir bireye sahip olmanın ailenin bir bütün olarak önemli sarsıntılar geçirmesine sebep olduğu yönündedir (Canbul, 1995; Hintermair, 2006; Jackson ve Turnbul, 2004). Araştırmamıza baktığımızda futbol takımında yer alan işitme engelli bireylerin ailelerinin kaygıları, Atletizm takımında yer alan bireylerin ailelerinin kaygılarından daha düşük çıkmıştır. Bunun sebebi bireysel başarıların daha çok önemsendiği olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle takım sporlarında yer alan işitme engelli bireylerin ailelerinin kaygıları ferdi spor yapan işitme engelli öğrencilerin ailelerin kaygılarından daha düşük çıkmıştır. Kız öğrencilerin ailelerinin kaygılarının daha yüksek çıkması; ailelerin kız bireylere yönelik korumacı bir yapıya sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak işitme engelli bireylerin ailelerinin kaygılarının yüksek çıkması ailelerin daha korumacı bir yapı sergilediklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca başaramama ve sakatlanma korkusu kaygıyı etkileyen en önemli etken olarak düşünülebilir.

Kaynaklar

Başaran MH, Taşğın Ö, Sanioğlu A, Taşkın AK. Sporcularda Durumluk ve Sürekli Kaygı Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2009: 21.

Beck, A., T., ve Emery, G. (2005). Anksiyete Bozuklukları Ve Fobiler Bilişsel Bir Bakış Açısı. (Çev. Veysel Öztürk), (2006). İstanbul: Litera Yayıncılık

Canbul, S. (1995). İşitme engelli çocuğa sahip ailelerde aile fonksiyonlarının etkilenmesi. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Eğitim Odyolojisi Programı, Ankara.

Cüceloğlu, D. (1997). İnsan ve Davranışı (7. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi

Demir Ö, Aysoy M. Engelli Tanımı ve Sınıflaması. Türkiye Özürlüler Araştırması. Devlet İstatistik Enstitüsü. 2002.

Fışıloğlu, A. & Fışıloğlu, H. (1996). Turkish families with deaf and hard of hearing children: A systems approach in assessing family functioning. American Annals of the Deaf, 141, 230-235

Gürün O. A. (1991). Psikoloji Sözlüğü. İstanbul: İnkilap Kitapevi

ISBN
978-605-7875-34-1

Henggeler, S. W., Watson, S. M., Whelan, J. P., & Malone, C. M. (1990). The adaptation of hearing parents of hearing-impaired youths. American Annals of the Deaf, 135,211-216.

Hintermair, M. (2006). Parental resources, parental stress, and socioemotional development of deaf and hard of hearing children. Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 11(4), 493-513.

Jackson, C. W. & Turnbull, A. (2004). Impact of deafness on family life: A review of the literature. Topics in Early Childhood Special Education, 24(1), 15-29.

Kuru E, Karahan BG. Tekerlekli Sandalye ve Koşan Basketbol Oyuncularının Psikolojik İhtiyaçları. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 2008; 10(2): 23–30.

Maggill R A. Motor Learning, 66-124, Wm. C. Brown Comp. Pub!., USA, 1980.

Maedow-Orleans, K. (1994). Stress, support, and deafness: Perceptions of infants‟mothers and fathers. Journal of Early Intervention, 18, 91-102.

Nar, E. (2005). Beni Anlayın (3. Baskı). İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

O'ConneU M. The effect of brailling and physical guidance on the self-efficacy of children who are bIind. Unpublished master's thesis. State University of New York College at Brockport, NY, 2000.

Öncül, R. (2000). Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

ISBN
978-605-7875-34-1

KAMULAŞTIRILAN TAŞINMAZIN GERİ ALINMASINDA ESKİ MALİKİN BEDEL ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İDARE HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Murat Buğra TAHTALI

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi, bugra.tahtali@inonu.edu.tr

GİRİŞ

Kamulaştırma, özel hukuk kişisine ait bir taşınmazın mülkiyetine, kamu yararı gerekçesiyle ve kural olarak gerçek değeri peşin olarak ödenmek suretiyle idare tarafından el konulması olarak tanımlanabilen bir idari işlemdir. Bu yönüyle mülkiyet hakkına doğrudan yapılan bir müdahale olmakla beraber, kamu yararı amacıyla yapılması nedeniyle Anayasa tarafından cevaz verilen bu işlemin bir sonucu olarak idare, kamulaştırılan taşınmazı en kısa zamanda kamu yararına tahsis ederek bir kamu hizmeti haline getirme yükümlülüğü altına girmektedir.

İdarenin özel kişiye ait taşınmazın mülkiyetini kendine geçirdikten sonra, kamu yararına yönelik herhangi bir işlem yapmaması ve bu durumun kamulaştırma işleminin kesinleşmesinden itibaren 5 yıl süreyle devam etmesi halinde, kanun, eski malike malın iadesini talep etme hakkı tanımaktadır. Ancak bunun için 5 yılın dolmasının ardından talebin 1 yıl içinde yapılması ve eski malikin, kendisine ödenen kamulaştırma bedelini, yasal faiziyle beraber idareye ödemesi yükümlülüğü getirilmiştir. Kanunda getirilen bu düzenleme idare hukuku açısından incelenmeye muhtaçtır.

Çalışmada bu incelemenin yapılması için öncelikle kamulaştırmanın kavramsal temelleri ve Anayasal çerçevesi incelenecek, Kamulaştırma Kanunu'nda yer alan kamulaştırmanın temel ilkeleri ve aşamaları değerlendirilecek, sonrasında idarenin sorumluluğu ve kamulaştırma müessesesinin idarenin sorumluluğu içindeki yeri belirlenecektir. Nihayet çalışmanın sonunda, kamulaştırılan taşınmazını geri isteyen malikin, taşınmazı kamu yararı gerekçesiyle ve kamu yararına yönelik kullanma taahhüdü ile alan idarenin böyle ağır bir yükümlülükle karşı karşıya bırakan idarenin sorumluluğu ve sorunun çözümü için atılması gereken adımlar değerlendirilecektir.

Mülkiyet hakkının özüne dokunan bu düzenlemenin idare hukuku bakımından incelendiği ve sorunun kaynağı ile sorunun çözümüne ilişkin kişisel değerlendirmelerin yapılacağı bu çalışmanın uygulamaya ışık tutması en büyük temennidir.

1. KAMULAŞTIRMA KAVRAMI, ANAYASAL ÇERÇEVESİ ve TEMEL İLKELERİ

1.1. Genel Olarak Kamulaştırma Müessesesi

Kamulaştırma, idarenin mal edinme yöntemleri arasında sıklıkla başvurduğu kurumlardan biri olup, mülkiyet hakkına yapılan bir müdahaledir. Bu müdahalenin sınırlarının belli olması için çerçevesinin belirlenmesi açısından son derece önemlidir. Bu önemi dolayısıyla kamulaştırma Anayasa'da düzenlenmekle beraber, burada çizilen genel çerçevenin ayrıntıları ise Kamulaştırma Kanununda belirtilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

1.2. Kamulaştırmanın Tanımı

Kamulaştırma kavramı, mülkiyet hakkına yapılan hukuka uygun bir müdahale olup tanımlanması, yapılacak işlemlerde sınırın çizilmesi açısından son derece önemlidir. Ancak gerek Anayasamızda, gerek Kamulaştırma Kanunu'nda bu kavramın doğrudan bir tanımına yer verilmemektedir.

Ancak doktrinde ve bazı yargı kararlarda kamulaştırma birbirine yakın şekillerde tanımlanmıştır. Doktrindeki en meşhur tanıma göre kamulaştırma; "*devlet ve kamu tüzel kişilerinin kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıkları peşin olarak ödenmek kaydıyla özel mülkiyette bulunan taşınmazların tamamının veya bir kısmının mülkiyetini kanunla gösterilen esas ve usullere göre zorla devralması*"[1] olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımın; her ne kadar doğrudan doğruya tanımı yapılmasa da Anayasada[2] 46. maddede hüküm altına alınan ilkelerden yola çıkılarak yapıldığı ifade edilmiştir[3].

Bu tanım, aslında Anayasanın 46. maddesinde düzenlenen kamulaştırma müessesesinin ana ilkelerinin belirlenmesi açısından bize ışık tutmaktadır.

1.3. Kamulaştırma Müessesesinin Anayasal Çerçevesi

Kamulaştırma her ne kadar Anayasamızın 46. maddesinde doğrudan bu isimle düzenlenmiş olsa da bu maddenin dışında Anayasamızda kendine yer bulan kimi düzenlemeler de dolaylı olarak kamulaştırma müessesesine etki etmektedir.

Bunlar; Anayasamızın 2. maddesinde geçen Cumhuriyetin temel niteliklerinden "Hukuk Devleti" ve "Sosyal Devlet" ilkeleri, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasının sınırını düzenleyen 13. maddesi ve nihayet mülkiyet hakkını düzenleyen 35. maddesi olarak sıralanabilir.

Kamulaştırma ile bağlantılı ilk Anayasal ilke olan "Hukuk Devleti" incelendiğinde, bu ilke en kısa ve genel tanımıyla "*Faaliyetlerinde hukuk kurallarına bağlı olan ve vatandaşlarına hukuki güvenlik sağlayan devlet*" olarak ifade edilmektedir[4]. Yine Anayasa Mahkemesinin ve Danıştay'ın kararlarında hukuk devletine sıklıkla atıfta bulunulmaktadır. Şöyle ki, Anayasa Mahkemesi kararlarında devletin tüm organlarının hukukla bağlı olması[5] ve idarenin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine açık olmasının[6] hukuk devletinin temel unsuru olduğu ifade edilmektedir. Danıştay da kararlarında aynı hususa vurgu yapmıştır[7].

---

[1] GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, Bursa, 2014, s. 712.
[2] Burada ifade edilen, halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası olup, metinde bundan sonra ifade edilecek Anayasa ve Anayasamız ifadelerinden 1982 Anayasası anlaşılmalıdır.
[3] **GÖZLER / KAPLAN**, *İdare Hukuku*, s. 712.
[4] GÖZLER, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Yayınları, Bursa, 2000, s. 59.
[5] Anayasa Mahkemesi, E. 1990 / 20, K. 1991 / 17, KT. 21.06.1991. Kararın tam metni için bkz. http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/1705f04c-db3f-4778-9757-d4f9b1f032c2?excludeGerekce=False&wordsOnly=False, ET. 20.03.2019.
[6] Anayasa Mahkemesi, E. 1976 / 1, K. 1976, 28, KT. 25.05.1976. Kararın tam metni için bkz. http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/b230ab9d-6ace-43ee-b694-e139f3500987?excludeGerekce=False&wordsOnly=False, ET. 20.03.2019.
[7] DANIŞTAY 3. DAİRESİ, E. 1978 / 1158, K. 1978 / 1213, KT. 22.11.1978.

ISBN
978-605-7875-34-1

Doktrinde de bir hukuk sistemine hukuk devleti denebilmesi için Anayasasında "Hukuk Devleti" ibaresinin yazmasının yeterli olmayacağı; temel hak ve özgürlüklerin Anayasal güvence altında olması, kuvvetler ayrılığı ilkesinin benimsenmesi, demokratik yönetim ve kanuni idare ilkelerinin var olması, idarenin yargı denetimine tabi olması ve nihayet yargı yerlerinin bağımsız ve tarafsızlığının sağlanmasının hukuk devletinin olmazsa olmazları arasında yer aldığı ifade edilmektedir[8]. Yine doktrinde hukuk devleti, daha kapsayıcı bir ifadeyle; "*Hukuk devleti insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her eylem ve işlemi hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasaya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa nın bulunduğu bilincinde olan devlet*"[9] olarak tanımlanmaktadır.

İdarenin tek taraflı irade beyanıyla hukuk âleminde sonuç doğurması ve karşı tarafın iradesine bağlı olmaması, icrai nitelikte olması göz önünde bulundurulduğunda "idari işlem" tanımına tam olarak uyan kamulaştırma işleminin yargı denetimine tabi olması ve gerek Anayasamızda gerekse ayrı bir kanunla genel ilkelerinin belirlenerek idarenin bu ilkeler çerçevesinde kendisini sınırlaması, hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir.

Anayasamızın 2. maddesinde geçen ve cumhuriyetin temel nitelikleri arasında sayılan Sosyal Devlet ilkesi de kamulaştırmanın Anayasal çerçevesini oluşturan hükümler arasında yer almaktadır. Şöyle ki Anayasa Mahkemesi, sosyal devleti; "*kişilerin huzur, refah ve mutluluk içinde yaşamalarını güvence altına alan, çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirler alarak çalışanları koruyan ve insanca yaşamalarını sağlayan, işsizliği önleyen, milli gelirin adalete uygun biçimde dağıtılması için gereken önlemleri alan, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi kuran devlet*" olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda sosyal hukuk devletinin gerçekleştirilebilmesi için zaman zaman farklı ekonomik ve sosyal politikalar uygulanması gerekebileceği ve bu ekonomik ve sosyal politikaların uygulanabilmesi amacıyla zaman zaman mülkiyet hakkına sınırlamalar getirilmesinin mümkün olabileceği ifade edilmektedir[10].

Yine kamulaştırma işlemi, Anayasamızda temel haklar arasında sayılan mülkiyet hakkına doğrudan doğruya yapılan bir müdahale olup, bu çerçevede Anayasanın 13. ve 35. maddelerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Anayasamızın 13. maddesinde temel hak ve özgürlüklerin, Anayasanın ilgili maddesinde belirtilen özel sınırlama sebepleriyle bağlı kalarak ve ancak kanunla sınırlandırılabileceği ifade edilmektedir[11]. Dolayısıyla Anayasada yer alan bir temel hak ve özgürlüğün sınırlandırılabilmesi için; o temel hak ve özgürlüğü düzenleyen ilgili maddede bir özel sınırlama sebebinin varlığı ve bu sınırlamanın kanunla yapılması şartlarının birlikte sağlanması gerekmektedir. Anayasanın "Mülkiyet Hakkı"nı düzenleyen 35. maddesinin ikinci fıkrasında da bu hakkın ancak kamu yararı amacıyla ve

[8] ÇAĞLAYAN, Ramazan, *İdare Hukuku Dersleri*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 101.
[9] BERK, Kahraman, "Kamulaştırma Sürecinde Dava Açma Süresine Örnek Bir Olay", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2006, C. LXIV, S. 2, s. 31.
[10] ŞİMSEK, Suat, "Kamulaştırmanın Anayasal İlkeleri ve Bu İlkelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle Karşılaştırılması", *Adalet Dergisi*, 2012, S. 44, s. 149.
[11] **AY. m. 13:**
"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

ISBN
978-605-7875-34-1

kanunla sınırlanabileceği ifade edilmekte, 3. fıkrada mülkiyet hakkının kullanılmasının toplum yararına aykırı olamayacağı vurgulanmaktadır [12] . İşte 13. ve 35. maddelerin birlikte değerlendirilmesiyle, bir özel hukuk kişisinin mülkiyetinde bulunan taşınmaza, kamu yararı gerekçesiyle ve karşılığı devlet (idare) tarafından peşin olarak verilmek suretiyle müdahalede bulunmasını ifade eden ve ilkeleri hem Anayasada hem de kanunda belirtilen kamulaştırmanın Anayasanın 13. ve 35. maddelerindeki ilkelere uygun olan meşru bir işlem olduğu ve kaynağını bu maddelerden aldığı sonucuna varılmaktadır.

Kamulaştırmanın Anayasal çerçevesi incelenirken, konuyla dolaylı olarak bağlantılı olan bu maddelerin yanında, doğrudan kamulaştırmayı düzenleyen 46. maddeyi de incelemek gerekmektedir.

46. maddede, devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinin kamu yararının gerektirdiği hallerde ve karşılığı peşin olarak ödenmek koşuluyla özel mülkiyete konu bir taşınmazın tamamına ve bir kısmına el koyabileceği ifade edilerek genel çerçeve çizilmekte, sonrasında ise hangi hallerde ödemenin taksitli, hangi hallerde peşin yapılabileceği ve nihayet taksitlendirme olacaksa bunun ne şekilde yapılacağı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir[13].

1.4. Kamulaştırmanın Temel İlkeleri

Gerek kamulaştırmayı düzenleyen 46. madde başta olmak üzere Anayasanın belirtilen hükümleri, gerekse Kamulaştırma Kanunundaki genel düzenlemeler dikkate alındığında kamulaştırmanın genel ilkelerinin şunlar olduğu söylenebilmektedir:

- Devlet veya kamu tüzel kişileri tarafından yapılma,
- Kamu yararı gerekçesiyle yapılma,
- Sadece özel mülkiyete konu taşınmazlar için yapılma,
- Malın gerçek karşılığının ödenmesi suretiyle ve kural olarak "peşin" olarak yapılma,

Temel ilkeler bu şekilde sıralanabilmekte ise de belirtilen ilk ilkeye bir parantez açmak gerekmektedir. Zira kamulaştırmanın Devlet veya diğer kamu tüzel kişilerince yapılabileceği ilkesinin istisnaları olmakla beraber, bu ilkenin nasıl kullanılabileceği yönünde Danıştay kararları da vardır. Örneğin, kamulaştırmanın, yalnızca Devlet veya diğer kamu tüzel kişilerince yapılabileceği ilkesi temel ilkelerden olsa da kamu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleriyle imtiyazın bir gereği olarak

[12] **AY. m. 35:**
(1) Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.
(2) Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.
(3) Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.
[13] **AY. m. 46:**
(1) Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.
(2) Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.
(3) Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.
(4) İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

ISBN
978-605-7875-34-1

sözleşmenin tarafı olan anonim şirkete de kamulaştırma yapma hakkı tanınmaktadır. Yine Danıştay, kamulaştırmanın, Devlet veya ilgili kamu tüzel kişinin sadece kendi görev alanıyla alakalı hususlarla sınırlı olarak yapılabileceğini; başka bir deyişle her kamu tüzel kişinin veya merkezi yönetimi temsil eden her bakanlığın her konuda kamulaştırma yapamayacağına karar vermiştir[14].

2. KAMULAŞTIRMANIN AŞAMALARI

2.1. Kamulaştırmanın Aşamaları İle İlgili Genel Bilgilendirme

Kamulaştırma idari aşama ve yargısal aşama olmak üzere iki tür aşamadan oluşmaktadır. Kamu yararı için beklenen, ilk aşama olan idari aşamada kamulaştırma ile alakalı Kamulaştırma Kanununda belirtilen prosedürlerin idare tarafından eksiksiz olarak yerine getirilmesi ve bu kararı alan idare ile arsası hakkında kamulaştırma kararı verilen özel hukuk kişisinin kamulaştırma bedeli üstünde anlaşarak sürecin tamamlanmasıdır.

Ancak her ne kadar idarenin tek taraflı kararıyla hüküm ve sonuç doğuran kamulaştırmaya kişinin rıza göstermemesi söz konusu değil ise de kamulaştırma bedeli hususunda tarafların bir şekilde anlaşamaması halinde, konu yargıya intikal ettirilerek yargı kararı ile kamulaştırma bedelinin tespit edilmesi ve sürecin bu şekilde tamamlanması da mümkündür.

2.2. Kamulaştırmanın İdari Aşaması

Konuya girişte de ifade edildiği üzere kamulaştırma sürecinde ilk aşama idari aşamadır. Bu aşamada idare öncelikle kamulaştırma ile ilgili kanunda belirtilen yükümlülükleri yerine getirmeli ve tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra belirleyeceği taşınmaz hakkında kamulaştırma kararı alarak; ilgili kararı, taşınmazı hakkında kamulaştırma kararı alınan özel hukuk kişisine bildirerek satın alma yolunu denemelidir.

İdarenin bu aşamada yapması gerekenler, Kamulaştırma Kanunu'nda (KK.) sırasıyla belirtilmiştir. Buna göre idare sırasıyla;

- Kamulaştırma için yeterli ödeneği temin etmelidir. (KK. m. 3)
- Kamulaştırma Anayasada ve Kamulaştırma Kanunu'nda belirtildiği üzere ancak kamu yararı amacıyla yapılabileceğinden, ödenek temininden sonra idare "kamu yararı kararı" almalıdır. (KK. m. 1)
- Kamu yararı kararının alınmasından sonra idare, kamulaştırılacak taşınmazı belirlemelidir. (KK m. 7)
- Kamulaştırılacak taşınmazın da belirlenmesinden sonra artık ilgili taşınmaz hakkında kamulaştırma kararı alınmalı ve sonrasında yapılacak satışları önlemek adına taşınmazın bulunduğu tapu dairesine durumu bildirerek tapu siciline ilgili taşınmaz hakkında kamulaştırma kararı alındığı hakkında şerh düşülmesini talep etmelidir. (KK. m. 7)

[14] Danıştay, önüne gelen bir davada; yer altı suyu çıkartma işinin Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü yetkisinde olduğunu, belediyenin görev alanına girmediğini ve dolayısıyla belediyenin bu amaçla kamulaştırma yapamayacağını belirterek, belediye tarafından yapılan kamulaştırma işleminin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle iptaline karar vermiştir. İlgili karar için bkz. DANIŞTAY 3. DAİRESİ, E. 1977 / 237, K. 1977 / 523, Danıştay Dergisi, S. 28-29, s. 140.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Kamulaştırma kararının alınması ve durumun tapu siciline şerh ettirilmesinin ardından idare tarafından kamulaştırma bedelinin tespit edilmesi için bir kıymet takdir komisyonu ve taşınmaz maliki olan kişiyle yapılacak pazarlıkların yürütülmesi için bir pazarlık komisyonu kurulması gerekmektedir. (KK. m. 8)
- İdare tüm bu sürecin sonunda, kıymet takdir komisyonunca belirlenen kamulaştırma bedelini belirtmeksizin satın alma usulünün denenmesi için ilgili taşınmaz malikine, taşınmazı hakkında kamulaştırma kararı alındığını ve ilgili taşınmazı bedelinin peşin, taksitle veya trampa yoluyla devralmak istediğini meşruhatlı bir davetiye göndermek suretiyle bildirir. (KK. m.8)

Görüldüğü üzere, satın alma usulü deneninceye kadarki süreçte; başka bir deyişle taşınmazı hakkında kamulaştırma kararı alındığı ilgili malike bildirilinceye kadarki hazırlık süreci tamamen idarenin bilgisi ve tasarrufu ile gerçekleşmekte ve bu aşamaya kadar malikin, taşınmazı hakkında böyle bir karar verildiği hususunda herhangi bir bilgisi bulunmamaktadır.

Bu noktadan sonra idari sürecin olumlu şekilde tamamlanması için; taşınmaz malikinin, kendisine bu kararı bildiren davetiyede yazılan tarih ve saatte idarece belirlenmiş olan yerde olması ve yapılacak pazarlıklar sonucunda sürecin her iki taraf için anlaşma ile sonuçlanması gerekmektedir. Tarafların görüşme sonucunda kamulaştırma bedeli konusunda anlaşması halinde kamulaştırma süreci idari aşamada son bularak yargısal aşamaya geçilmez. Böyle bir durumda idare anlaşılan bedeli ödemek üzere taşınmaz malikiyle bir tarih belirlemekte ve belirtilen gün ve saatte tapu dairesinde buluşularak kamulaştırma bedeli taşınmaz malikine ödenmesi ve bunun karşılığında taşınmaz malikinin ilgili taşınmazın mülkiyetinin idareye geçmesi için ferağ vermesi (haklarından kamu yararı gerekçesiyle feragat etmesi) sonucunda süreç tamamlanmış olmaktadır.

Ancak ilgili taşınmaz malikinin belirtilen tarih ve saatte görüşmeye gitmemesi veya gitse de yapılan pazarlıklar neticesinde tarafların kamulaştırma bedeli üzerinde anlaşmaya varamaması halinde durum idarece veya taraflarca tutanak altına alınarak, sürecin tamamlanması yargısal aşama sonucuna bırakılır.

2.3. Kamulaştırmanın Yargısal Aşaması

Kamulaştırmanın idari aşamasının anlaşma olmaksızın sonlanması halinde sürecin tamamlanması için, yeni bir aşama olan yargısal aşamaya geçilir. Yargısal aşama kural olarak adli yargıda ilerlemekle beraber, şartların oluşması halinde idari yargıya da sıçrayabilmektedir. Dolayısıyla çalışmada yargısal süreç, adli yargı ve idari yargı boyutu olmak üzere iki bölümde incelenecektir.

2.3.1. Yargısal Sürecin Adli Yargı Boyutu

Yargısal sürecin ilk ve gerçekleşmesi kesin olan kısmı adli yargı boyutudur. Kamulaştırmayı yapan idare, taşınmaz malikine ödenecek kamulaştırma bedelinde anlaşmaya varılmaması üstüne taşınmazın bulunduğu yerdeki Asliye Hukuk Mahkemesi hâkimliğine başvurarak durumu bildirir ve kamulaştırma bedelinin tespiti ile ilgili tapu dairesine yazı yazılarak taşınmazın mülkiyetinin idare üstüne geçilmesini talep eder.

ISBN
978-605-7875-34-1

Burada söz konusu uyuşmazlık kamulaştırmanın kendisine değil, kamulaştırılan taşınmazın sahibine ödenecek kamulaştırma bedeli ile alakalı olduğundan ve idare kamu gücünü kullanmayarak bedel konusunda yaşanan anlaşmazlığı çözmeye çalıştığından açılan bu dava idari yargının değil, adli yargının görev alanına girmektedir.

Mahkeme bu talep üstüne 30 gün sonrasına bir duruşma tarihi belirler ve taşınmaz malikine meşruhatlı davetiye yollayarak duruşma gününe kadar, kamulaştırmanın unsurlarında bir sakatlık olduğu iddiasında ise taşınmazın bulunduğu yerdeki idare mahkemesinde iptal davası açması ve mahkemeden bu dava kapsamında yürütmeyi durdurma kararı çıkartılması halinde duruşma günü bu durumu bildirmesini ister.

Taşınmaz maliki bu süre içinde iptal davası açmamış veya böyle bir dava açmakla beraber yürütmeyi durdurma kararı çıkartamamış ise Asliye Hukuk Mahkemesi, duruşma gününde öncelikle tarafları uzlaşmaya davet eder. Tarafların uzlaşmaya yanaşmaması veya uzlaşmanın mahkemede de sağlanamaması halinde bilirkişi tayin edilerek gelen rapor / raporlar doğrultusunda kamulaştırma bedeli mahkeme tarafından tayin olunur. Bedel belirlendikten sonra mahkeme idareye parayı taşınmaz malikinin hesabına yatırması için bir süre verir. Bu süre içinde mahkemece belirlenen kamulaştırma bedelinin taşınmaz malikinin hesabına yatırıldığını ispat eden banka dekontunun mahkemeye sunulması halinde Asliye Hukuk Mahkemesi, taşınmazın bulunduğu yerdeki tapu dairesine durumu bildirerek taşınmazın mülkiyetinin idareye geçirilmesini bildirir.

2.3.2. Yargısal Sürecin İdari Yargı Boyutu ve Açılan İptal Davasının Adli Yargıda Görülen Davaya Etkisi

Yargısal sürecin adli yargı boyutunda Asliye Hukuk Mahkemesi'nin taşınmaz malikine meşruhatlı davetiye göndererek; kamulaştırma işleminin unsurlarında sakatlık iddiasında ise duruşma gününe kadar idari yargıda kamulaştırma işleminin iptali için dava açabileceğini bildireceği ifade edilmişti. İşte taşınmaz malikinin de bu süreçte idari yargıda iptal davası açması halinde yargısal sürecin İdari Yargı boyutu da başlamış olacaktır.

Taşınmaz malikinin, idari yargıda açılan bu dava kapsamında mahkemeden yürütmeyi durdurma kararı alması, nihayet duruşma günü bu hususu Asliye Hukuk Mahkemesi'ne bildirmesi halinde, Asliye Hukuk Mahkemesi, idari yargıda görülen iptal davasını bekletici ön mesele yaparak, davanın sonuçlanmasına kadar kamulaştırma bedelinin tespiti ve mülkiyetin idareye geçirilmesine ilişkin kararın açıklanmasını geri bırakır.

Asliye Hukuk Mahkemesinin bu kararının temel gerekçesi şudur: Kamulaştırma işleminin unsurlarından birinde veya birkaçında sakatlık olması halinde, bedel tespitine dayanak oluşturan kamulaştırma işleminin kendisinin iptal edilmesi durumu ile karşı karşıya kalınacaktır. Açılan bu davada yürütmenin durdurulması kararı alınması; işlemin dava sonucunda iptal edilme olasılığının kuvvetle muhtemel olduğuna dalalettir. İşte idari işlemin (kamulaştırmanın) unsurlarının sakat olduğu iddiası varken ve dava sonucunda kamulaştırmanın iptal edilmesi olasılığı kuvvetli bir şekilde dururken kamulaştırma bedelinin tespitine ve mülkiyetin devrine karar verilmesi aceleci bir karar olacaktır. Dolayısıyla bu kararların Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından verilebilmesi için öncelikle kamulaştırma işleminin hukuka uygun olduğunun İdari Yargı organı tarafından tespit edilmesinin beklenmesi gerekmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

3. KAMULAŞTIRMA İŞLEMİ SONRASI İDARENİN YÜKÜMLÜLÜKLERİ ve ESKİ MALİKİN TAŞINMAZI GERİ ALMA HAKKI

Taşınmaz mülkiyetinin kamulaştırma yoluyla el değiştirmesiyle beraber idare, kendi elinde bulunan taşınmazı kamu yararına uygun biçimde kullanma, kamu hizmetine tahsis etme yükümlülüğü ile karşı karşıya gelmektedir.

Mülkiyet hakkı, özünde kötüye kullanma da dâhil, malike mülkiyetinde bulunan mal üzerinde sınırsız tasarruf hakkı vermekle birlikte bu durum sadece özel hukuk anlamındaki mülkiyet hakkı için geçerli olmakta, kamu hukukunda ise mülkiyet hakkını devralan idarenin ise taşınmaz malı, ona zarar vermeden ve kamu yararına uygun bir şekilde kullanma yükümlülüğü vardır.

Aksi bir yorum, zor kullanma yetkisini elinde bulunduran ve tek taraflı irade açıklamasıyla hukuk âleminde doğrudan etki yaratan idarenin, kamulaştırma yoluyla özel kişilere ait taşınmaz malları keyfi kullanabileceğini ifade eder ki bu da Anayasa ile koruma altına alınmış olan mülkiyet hakkına yapılan ve hakkın özüne dokunan bir müdahale olacaktır.

İdarenin, kamulaştırmadan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmemesi halinde belli bir süreç içinde ve belli şartların gerçekleştirmesi halinde eski malikin kamulaştırılan taşınmazı alma hakkı vardır.

Bu husus, KK. m. 23' te ayrıntılı olarak düzenlenmiştir[15]. Maddenin birinci fıkrasına göre; kamulaştırma ve devir amacına uygun hiç bir işlem veya tesisat yapılmaması veya kamu yararına yönelik bir ihtiyaca tahsis edilmeyerek taşınmaz malın olduğu gibi bırakılması ve nihayet bu durumun, mülkiyetin devrinden itibaren 5 yıl devam etmesi halinde eski malik; *kamulaştırma bedelini ve bu bedeli aldıkları günden itibaren işleyecek yasal faizi idareye ödemek kaydıyla* kamulaştırılan taşınmazı idareden geri isteyebilir. Kamulaştırılan malın geri alınması için 5 yıllık sürenin dolmasından itibaren 1 yıl içinde bu istemin idareye yapılması gerekmektedir. (KK. m.23/2)

Her ne kadar kamulaştırılan malın eski malik tarafından geri alınması Anayasanın 35. veya 46. maddesinde geçmemiş olsa da mülkiyet hakkının temel mantığı ve Anayasanın özü itibariyle bu hakkın korunduğu aşikârdır. Zira taşınmazın kamulaştırılması durumunda taşınmazla maliki arasındaki ilişki biçimsel yönden kesilse de öz yönünden kamulaştırmanın amacına uygun kullanıldığı süre boyunca geçici bir kesintiye uğramaktadır. Eğer kamulaştırma amacı olan kamu

[15] **KK. m. 23:**
(1) Kamulaştırma bedelinin kesinleşmesi tarihinden itibaren beş yıl içinde, kamulaştırmayı yapan idarece veya 22 nci maddenin dördüncü fıkrası uyarınca devir veya tahsis yapılan idarece; kamulaştırma ve devir amacına uygun hiç bir işlem veya tesisat yapılmaz veya kamu yararına yönelik bir ihtiyaca tahsis edilmeyerek taşınmaz mal olduğu gibi bırakılırsa, mal sahibi veya mirasçıları kamulaştırma bedelini aldıkları günden itibaren işleyecek kanuni faiziyle birlikte ödeyerek, taşınmaz malını geri alabilir.
(2)Doğmasından itibaren bir yıl içinde kullanılmayan geri alma hakkı düşer.
(3) Birinci ve ikinci fıkrada belirtilen süreler geçtikten sonra kamulaştırılan taşınmaz malda hakları bulunduğu iddiasıyla eski malikleri veya mirasçıları tarafından idareden herhangi bir sebeple hak, bedel veya tazminat talebinde bulunulamaz ve dava açılamaz.
(4)Aynı amacın gerçekleşmesi için birden fazla taşınmaz mal birlikte kamulaştırıldığı takdirde bu taşınmaz malların durumunun bir bütün oluşturduğu kabul edilerek yukarıdaki fıkralar buna göre uygulanır.
(5)Özel kanunlarda bu maddenin uygulanmayacağına ilişkin hükümler saklıdır. 1164 sayılı Arsa Ofisi Kanununa dayanılarak yapılan kamulaştırmalarda ve bu Kanunun 3 üncü maddesinin 2nci fıkrasında belirtilen hallerde yapılacak kamulaştırmalarda bu madde hükmü uygulanmaz.

ISBN
978-605-7875-34-1

yararı sona ererse malikin, kamulaştırılan taşınmazıyla olan ilişkisi yeniden kurulmuş olur ki bu da kamulaştırmayı haklı gösteren neden ortadan kalkmış olduğu anlamına gelmektedir[16]. Anayasa yalnız sözü ile değil, özü ile de birtakım kurallar koyduğundan ve yine Anayasanın koyduğu açık kuralların dayandığı hukuk ilkeleri dâhil, Anayasa kuralı gibi bağlayıcı olduğundan, bu hususun Anayasada yer almamış olması, kamulaştırma amacının gerçekleşmemesi halinde eski malikin geri alma hakkının Anayasal bir zorunluluk olmadığı anlamına gelmemektedir[17].

Burada vurgulanması gereken husus, 5 yıllık sürenin tamamlanmasının ardından 1 yıl içinde bu talebin yapılmaması durumunda geri alma hakkının kullanılmasının artık mümkün olamayacağıdır. Ancak hak arama hürriyeti bağlamında düşünüldüğünde olağanüstü durumlarda kamulaştırılan malın amacına uygun olarak kullanılmadığının eski malik tarafından öğrenilmesinin ardından bu 1 yıllık sürenin başlayacağının kabul edilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Örneğin eski malikin, taşınmazın kamulaştırma bedelinin kendisine ödenmesinin ardından yurt dışına çıkması ve 7 yıl Türkiye'ye gelmemesi halinde taşınmazın akıbetinden haberdar olmaması durumunda kanun koyucu tarafından hak düşürücü süre olarak belirlenen bu sürelerin katı olarak uygulanması, hak arama hürriyetinin kısıtlanması anlamına gelecektir. Dolayısıyla eski malikin 5+1 yılda bu talepte bulunmamasını haklı gösterecek bir gerekçe sunması halinde bu durumun mahkeme tarafından değerlendirmeye alınması gerekmektedir.

Bir diğer üstünde durulması gereken ve çalışmanın esasını etkileyen husus ise geri alma hakkının kullanılması için eski malikin, idarece kendisine ödenen kamulaştırma bedelini yasal faiziyle beraber idareye ödeme yükümlülüğü ile karşı karşıya kalmasıdır. İdarenin yükümlülüklerini yerine getirmemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu hak sonucunda beklenen neticenin gerçekleşmesi için bir de eski malikten hem kamulaştırma bedelinin hem de geçen sürede işleyecek yasal faizin istenmesi mülkiyet hakkının özüne dokunan bir düzenlemedir. Bu önermenin gerekçesini anlayabilmek için, öncelikle idarenin kamulaştırmadan doğan sorumluluklarını irdelemek gerekmektedir.

4. İDARENİN SORUMLULUĞU ve KAMULAŞTIRMA İŞLEMİNİN SORUMLULUK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. İdarenin Sorumluluğu ve Sorumluluk Türleri

İdarenin sorumluluğu Anayasanın 125. maddesinin ilk ve son fıkralarından ve 129. maddenin 5. fıkrasından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki, 125. maddenin ilk fıkrasında "*İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.*" dedikten sonra aynı maddenin son fıkrasında "*İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.*" ifadesine yer verilmiştir. Yine 129/5'te de "*Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.*" hükmüne yer verilmiştir.

Anayasa ve kanunlarda yer almasa da Fransız Danıştay'ının etkisi ile ve özel hukuktaki sorumluluktan esinlenilerek Türk idari yargı sisteminde de kendine özgü kuralları olan ve Danıştay

[16] **ŞİMŞEK**, *a.g.m.*, s. 167.
[17] Aynı yöndeki görüş için bkz. **ŞİMŞEK**, *a.g.m.*, s. 167, 168.

içtihatlarıyla oluşan kusur sorumluluğu (hizmet kusuru) ve kusursuz sorumluluk olmak üzere iki türlü sorumluluk belirlenmiştir[18].

Her iki sorumluluğun ortak özelliği tazminat hukukunun genel ilkelerini içermeleridir. Başka bir deyişle; sorumluluğu doğuran bir eylem veya işlemin varlığı, zarar ve zararla eylem veya işlem arasında bir illiyet bağının bulunması her iki durumda da idarenin sorumluluğunun doğması açısından gerekli olan şartlardır[19].

Kusur sorumluluğu (hizmet kusuru) birincil nitelikteki bir sorumluluk türü olup, idarenin sorumluluğuna gidilebilmesi için öncelikle hizmet kusurunun var olup olmadığının incelenmesi, hizmet kusurunun olmaması halinde kusursuz sorumluluğun varlığının irdelenmesi gerekmektedir[20]. Kusursuz sorumluluktan farklı olarak, burada idarenin sorumluluğuna gidilebilmesi için idarenin yapmış olduğu eylem veya işlemde KUSURLU DAVRANARAK zarara sebebiyet verdiğinin, tazminat talebinde bulunan kişi tarafından ispat edilmesi gerekmektedir[21].

Kusur sorumluluğu; "*hizmetin kurulmasında, düzenlenmesinde ya da işleyişindeki bir bozukluk, aksaklık veya eksiklik*"[22] olarak tanımlanmıştır. İdarece bizzat yapılan veya onun gözetimi ve denetimi altında özel hukuk kişilerine yaptırılan bir kamu hizmetinin kötü işlemesi, geç işlemesi veya hiç işlememesi nedeniyle idarenin eylem veya işlemlerinde kusurlu sayılarak doğan zararlardan sorumlu tutulması olarak tanımlanabilir[23].

Kusursuz sorumluluk ise idarenin; yapmış olduğu eylem ve işlemlerde kusuru olmasa bile meydana gelen zarardan sorumlu olacağı halleri ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle kusursuz sorumlulukta; idarenin gerçekleştirdiği bir faaliyet sonucunda bir zarar meydana geldiğinde, ortada idareye veya ilgili kamu görevlisine hiçbir kusur atfedilmese de idarenin davranışı hukuka uygun olsa da idare, meydana gelen zararlardan sorumlu tutulmaktadır[24]. Yani kusursuz sorumluluk hallerinde, idarenin kusurlu olup olmadığına bakılmamakta[25], kusur sorumluluğunda (hizmet kusurunda) olduğu gibi tazminat talep edene idarenin kusurunun bulunduğu iddiasını ispat etme gibi bir yükümlülük yüklenmemektedir. İdarenin faaliyetlerinden dolayı kusursuz da olsa sorumlu olacağı haller; risk ilkesi ve kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi (fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi) olmak üzere iki ilke temeline dayanmaktadır.

Risk ilkesi; idarenin herhangi bir kusuru olmasa da tehlike içeren bazı durumlarda riskin gerçekleşmesi sonucunda oluşan zararlar nedeniyle sorumlu olması gerektiği anlayışına dayanan bir ilkedir[26]. Buna göre idare tehlikenin önlenmesi ve zararın oluşmaması için her türlü önlemi almış ve özeni göstermiş olsa da sorumluluktan kurtulamayacaktır[27]. Patlayıcı maddelerin depolanması

[18] GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref / TAN, Turgut, İdare Hukuku C.2 (İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012, s. 663, 664.
[19] SANCAKTAR, Oğuz / US, Eser / KASAPOĞLU TURHAN, Mine / ÖNÜT, Lale Burcu / SEYHAN, Serkan, *İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018, s. 744, 745. Kusursuz sorumluluğu gerektiren bazı hallerde illiyet bağının aranmayacağı hususundaki aksi görüş için bkz. YAYLA, Yıldızhan, *İdare Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s. 366.
[20] **SANCAKTAR VE DİĞERLERİ**, *a.g.e.*, s. 753.
[21] **SANCAKTAR VE DİĞERLERİ**, *a.g.e.*, s. 744.
[22] **ÇAĞLAYAN**, *a.g.e.*, s. 610.
[23] Benzer yöndeki tanımlamalar için bkz., **YAYLA**, *a.g.e.*, s. 362; GÜNDAY, Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınları, Ankara, 2011, s. 370-372; **GÖZÜBÜYÜK / TAN**, *a.g.e.*, s. 667.
[24] **ÇAĞLAYAN**, *a.g.e.*, s. 626.
[25] **GÖZÜBÜYÜK / TAN**, *a.g.e.*, s. 685.
[26] **SANCAKTAR VE DİĞERLERİ**, *a.g.e.*, s. 758.
[27] **SANCAKTAR VE DİĞERLERİ**, *a.g.e.*, s. 758, 759.

ISBN
978-605-7875-34-1

sırasında patlaması nedeniyle ölenlerin yakınlarına veya yaralılara tazminat ödenmesi, polisin suçluyu yakalamak isterken ateş ederek zarara neden olması risk ilkesinden doğan kusursuz sorumluluğa örnek olarak gösterilebilmektedir[28].

İdarenin kusuruz da olsa sorumlu olacağı halleri açıklayan bir diğer ilke olan "kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi" idarenin kamu yararı ve düzeni düşüncesiyle yaptığı hizmetler nedeniyle idareye yüklenecek bir kusur olmadan kimilerinin özel bir zarara uğraması halinde, idarenin bu kişilerin uğradığı zararı tazmin etmesi gerekliliğine dayanmaktadır[29].

4.2. Kamulaştırma İşleminin İdarenin Sorumluluk Türleri İçindeki Yeri

Yukarıda bahsedilen idari sorumluluk türleri arasında kamulaştırma; kural olarak kusursuz sorumluluğu açıklayan kamu külfetleri karşısında eşitlik (menfaatlerin denkleştirilmesi) içinde yer almaktadır. Gerçekten de idarenin, kamu yararı gerekçesiyle özel hukuk kişisine ait taşınmaza el koymasında kusuru söz konusu değildir. Nitekim bu işlem kamu yararının bir gerekliliğinin sonucunda yapılmaktadır. Kamulaştırma; tek taraflı irade açıklamasıyla hukuk âleminde sonuç meydana getiren bir işlem olmakla beraber, karşı taraf (taşınmaz maliki) kamu yararı gerekçesiyle bu hakkından vazgeçmekte ve bunun karşılığında da kamulaştırılan taşınmazın bedelini –anlaşma veya mahkeme kararı sonucunda tespit ile- ödeyerek kusursuz da olsa yapmış olduğu işlemden etkilenen kişinin mağduriyetini gidermektedir.

Ancak kamulaştırılan taşınmazın geri alınmasında idarenin sorumluluğu açısından farklı bir durum vardır. Şöyle ki eski malik açısından bu hakkın doğması için, idarenin taşınmazı kamulaştırdıktan sonra (kamulaştırmanın kesinleşmesinden ve kamulaştırma bedelinin eski malike ödenmesinden sonra) taahhüt ettiği kamu yararına yönelik kullanım açısından herhangi bir işlem yapmaması ve bu durumun 5 yıl süreyle devam etmesi gerekmektedir. Böyle bir durum, idarenin yükümlülüklerini yerine getirmemesi, taahhüt ettiği kamu hizmetini gerçekleştirmek için herhangi bir çaba sarf etmemesi ve böylece hizmetin hiç işlememesi gibi bir sonuç doğurmaktadır. Bu da idarenin kusur sorumluluğuna (hizmet kusuru) neden olmaktadır.

5. KAMULAŞTIRILAN TAŞINMAZIN GERİ ALINMASINDA MALİKİN BEDEL ÖDEME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN HUKUKA AYKIRILIĞI SORUNU ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Çalışmada daha önce de ifade edildiği gibi, kamulaştırılan bir malın eski malik tarafından geri istenmesi için kamulaştırmayı yapan idarenin kamulaştırmanın kesinleşmesi tarihinden itibaren 5 yıl boyunca, ilgili taşınmazın kamu yararına uygun olarak kamu hizmetine tahsisi için herhangi bir eylemde bulunmaması ve 5 yılın dolmasından sonra 1 yıl içinde bu talebin kamulaştırmayı yapan idareye yapılması gerekmektedir.

İşte daha önce de belirtildiği üzere idarenin bu taahhütlerini yerine getirmemesi hizmet kusurunu oluşturmaktadır. Hal böyle iken; idarenin, hem taahhütlerini yerine getirmeyip hem de malın eski malike iadesi için kendisine ödenen kamulaştırma bedelinin tamamının yanında geçen süre içindeki yasal faizi istemesi, hem hakkaniyetle, hem idare hukukunun Anayasa ile çerçeve edilmiş

[28] **GÜNDAY**, *a.g.e.*, 379; **ÇAĞLAYAN**, *a.g.e.*, s.631.
[29] **GÖZÜBÜYÜK / TAN**, *a.g.e.*, s. 688.

ISBN
978-605-7875-34-1

genel ilkeleriyle hem mülkiyet hakkıyla ve nihayet kamulaştırmanın temel mantığıyla bağdaşmamaktadır.

Sorunun çözümü için izlenmesi gereken kısa vadeli en uygun yöntem; KK. m. 23'te bir değişikliğe gidilerek veya 1. fıkradaki hükme bir cümle eklenerek, idarenin taahhütlerini yerine getirmeyerek kamulaştırılan malın geri alma hakkına sebebiyet veren faaliyetlerinin (eylemsizliğinin) taşınmazın eski maliki bakımından neden olduğu zararların, eski malikin taşınmazın geri alınması için ödemesi gereken bedelden mahsup edilerek ortaya çıkan rakamın ödenmesine yönelik bir düzenlemeye gidilmesidir.

Yine aynı amaçla KK. m. 24'te bir ekleme yapılması da söz konusu hukuka aykırılığın ortadan kaldırılması için düşünülen en kısa vadeli çözüm önerilerinin bir diğeridir. Şöyle ki, maddede "*...geri alınan taşınmaz mal üzerindeki bina, sabit tesisler ve ekili dikili şeyler yıkılmış, sökülmüş veya harap olmuş ise, taşınmaz malın geri alınmasında mal sahibinin veya mirasçısının, kamulaştırma tarihindeki değerine göre farkının, ödeyeceği kamulaştırma bedelinden düşülmesini isteyebileceği*" hükmü yer almaktadır[30]. Bu madde kapsamında her ne kadar geri alma hakkının kullanılmasında mahsup seçeneği öngörülmüş ise de buna bazı şartlar getirilmiş ve ancak taşınmaz üzerine bina, tesis veya ekili – dikili şeyler varsa mahsup durumunun var olabileceği ifade edilmiştir. Ancak ilgili taşınmaz üzerinde herhangi bir ekili – dikili alan, tesis veya bina olmasa da (taşınmaz boş olsa da) idarenin hem taşınmazı kamulaştırıp hem de kamulaştırılan taşınmazın en kısa sürede kamu yararına tahsis edilerek bir kamu hizmeti haline getirilmesine ilişkin bir işlem yapmaması karşısında 5 yıl boyunca eski malikin taşınmazla ilgili tasarruf hakkını kısıtladığı ve zarara neden olduğu açıktır. İşte kanundaki bu sınırlamaların kaldırılması ve cümledeki ilgili kısmın "*kamulaştırma amacına uygun hareket edilmemesi nedeniyle herhangi bir zarar meydana gelmiş ise*" şeklinde değiştirilmesi soruna çözüm getirebilecek ikinci yöntemdir.

Yine malikin geri alma hakkını kullanırken ödemesi gereken bedelin ilgili zararlardan mahsup edilmesinin ileri sürüleceği yargı kolunun Adli Yargı olarak düzenlenmesinin, başlı başına idare hukukunun mantığı ile ters düştüğü mütalaa edilmektedir. Zira burada mahsup yoluna başvurulmasının temel gerekçesi idarenin yükümlülüklerini yerine getirmeyerek hizmet kusuru nedeniyle eski malikte neden olduğu zararın belirlenerek geri alma için ödenmesi gereken miktardan bu zararın düşülmesidir. Bu hesaplamanın yapılması için idarenin hizmet kusurunun tespit edilmesi gerekmektedir. Adli yargı organları, hizmet kusurunun varlığının tespiti ve neden olduğu zararın hesaplanması konusunda, bu konuda uzmanlaşmış idari yargı organları gibi bir değerlendirme olanağına sahip olmadığından, KK. m.24/2 hükmünde değişikliğe gidilerek; mahsup talebinin idari yargıda açılacak tam yargı davası içinde değerlendirilmesinin sağlanması, idarenin hizmet kusurunun tespit edilmesi halinde geri alma hakkını kullanmak için malikin ödemesi gereken miktarın mahkeme kararıyla belirlenmesi adil yargılanma hakkı ve hak arama hürriyeti açısından daha mantıklı bir yol olacaktır.

[30] **KK. m.24:**
(1) 21, 22 ve 23 üncü maddeler uyarınca kamulaştırılmasından vazgeçilen veya geri alınan taşınmaz mal üzerindeki bina, sabit tesisler ve ekili dikili şeyler yıkılmış, sökülmüş veya harap olmuş ise, taşınmaz malın geri alınmasında mal sahibi veya mirasçısı, kamulaştırma tarihindeki değerine göre farkının, ödeyeceği kamulaştırma bedelinden düşülmesini isteyebilir.
(2) Bu madde ile 21, 22 ve 23 üncü maddelerin uygulamasından doğacak anlaşmazlıklar adli yargıda çözümlenir.

ISBN 978-605-7875-34-1

Kamulaştırılan malın geri alınmasında; idarenin, yükümlülüklerini yerine getirmemekle beraber bir de malın iadesi için eski malike bu denli ağır bir şart koşması mülkiyet hakkının özüne dokunan ve AY. m.13'teki sınırlama sebeplerinde çizilen çerçevenin dışına çıkan bir uygulamadır.

Anayasaya aykırı olan bu uygulamanın Anayasa Yargısı bakımından iki sonucu vardır:

Bunlardan ilki, kamulaştırılan taşınmazını geri isteyen malikin, bu konuda bir anlaşmazlığa düştüğünde kanun gereği *çözüm için başvuracağı adli yargı organı önünde* bu hususu dile getirip somut norm denetimi yoluyla ilgili düzenlemeyi Anayasa Mahkemesi önüne taşımaktır. Mahkemenin Anayasaya aykırılık iddiasını ciddiye alması ve Anayasa Mahkemesinde konunun Genel Kurul'da incelenmesi halinde belirtilen gerekçelerle düzenlemenin iptal edilmesi muhtemeldir.

Yine mülkiyet hakkı, Anayasa ile beraber Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) tarafından da korunan temel hak ve hürriyetler arasında yer almaktadır. 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi Hakkında Kanunun 45. maddesinde her iki metinde ortak olarak koruma altına alınmış haklarla ilgili iç hukuk yolları tükenen kişilerin Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunması yolu getirilmiştir[31]. İşte sahip olduğu taşınmaz hakkında kamulaştırma işlemi uygulanan ve kanundaki şartları sağladıktan sonra taşınmazı geri alma hakkını kullanmak isteyen; ancak istenen bedeli ödeyememesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğini düşünen ve iç hukuk yollarını tüketen eski malik, durumu bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi önüne götürerek uğradığı zararın tazminini sağlayabileceği gibi, konuyla ilgili emsal bir karar verilmesinin de önünü açabilecektir.

SONUÇ

Kamulaştırılan taşınmazın geri alınması, çalışmada ayrıntılı olarak incelendiği üzere; kamulaştırmayı yapan idarenin, kamulaştırma işleminin kesinleşmesinden itibaren 5 yıl süreyle vadettiği kamu yararına yönelik herhangi bir faaliyette bulunmaması sonucunda eski malike tanınan bir haktır.

Eski malikin geri alma hakkı kullanılabilmesi için malikin kendisine ödenen kamulaştırma bedelinin yanında, en az beş yıl süreyle işleyen yasal faizi ödeme yükümlülüğü ile karşı karşıya bırakılması, kendi yükümlülüklerini yerine getirmeyen idarenin bu durumu göz ardı edip, kamulaştırma yoluyla bir kez mülkiyet hakkına müdahale ettiği eski malike ek bir külfet yüklemesi anlamına geldiğinden hakkaniyete, Anayasanın mülkiyet hakkı başta olmak üzere tanıdığı genel ilkelere ve kaynağını Anayasadan alan idare hukukunun genel ilkelerine aykırılık oluşturmaktadır.

Her ne kadar KK. m.24'te geri alma hakkını kullanan malikin bu yükünü azaltan ve istenen bedelden mahsup etmeyi gerektiren bir takım haklar öngörülmüş ise de bu haklar sınırlı sayıda (numerus clausus) verilmiştir. Buna göre, mahsup hakkının kullanılması için; öncesinde hakkında

[31] **6216 Sayılı Kanun - m.45/1:**
(1) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.
(2) İhlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.
(3) Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.

ISBN
978-605-7875-34-1

kamulaştırma kararı verilen taşınmazda bina, tesis veya ekili – dikili alan bulunması ve bunların zarar görmesi zorunluluğu getirilmiştir. Ancak hakkında kamulaştırma kararı verilen arsa boş dahi olsa, 5 yıl gibi uzun bir süre bu arsanın kullanılamaması tek başına zararın oluşması için yeterli olup, mahsup edilme için gerekli şartların oluştuğu düşünülmektedir.

İdarenin, kamulaştırılan taşınmazı amacına uygun kullanmamak suretiyle neden olduğu zarar hizmet kusurundan kaynaklı olduğundan, hem hizmet kusurunun tespiti hem de bu kusur nedeniyle eski malikin uğradığı zararın tespiti idari yargının görev alanına girmesi gereken bir husus iken bu konuda zararın tespit edilerek geri alma hakkını kullanmak için ödenmesi gererken bedelden mahsup edilecek bedelin belirlenmesinin adli yargıya bırakılması idare hukukunun ve onun yargısal denetimini yapmakla yükümlü olan idari yargının varlık felsefesine aykırıdır. Dolayısıyla bu konudaki yasal yanlışlığın en kısa sürede düzenlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Doktrinde ve mahkeme kararlarında; idarenin, kamulaştırma işlemini gerçekleştirdikten sonra, başlangıçta yaptığı kamu yararına uygun olarak kullanma taahhüdüne aykırı davranarak hizmet kusuru işlediği, buna rağmen kanun koyucunun, mülkiyet hakkı bu şekilde ihlal edilen eski malike kamulaştırma bedeli yanında bir de en az 5 yıllık bir süre için işleyen faizi ödeme yükümlülüğü yüklemesinin hakkaniyete aykırı olduğundan, idarenin hizmet kusuru nedeniyle yol açtığı zararın, eski malike yüklenen bedelden mahsup edilmesi gerektiği bu güne kadar dile getirilmemiştir.

Konuya bu çerçevede yeni bir perspektifle yaklaşan bu çalışmanın uygulamaya ışık tutması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

BERK, Kahraman, "Kamulaştırma Sürecinde Dava Açma Süresine Örnek Bir Olay", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 2006, C. LXIV, S. 2.

ÇAĞLAYAN, Ramazan, *İdare Hukuku Dersleri*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

GÖZLER, Kemal / KAPLAN, Gürsel, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınları, Bursa, 2014.

GÖZLER, Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Yayınları, Bursa, 2000.

GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref / TAN, Turgut, İdare Hukuku C.2 (İdari Yargılama Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara, 2012.

GÜNDAY, Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınları, Ankara, 2011.

SANCAKTAR, Oğuz / US, Eser / KASAPOĞLU TURHAN, Mine / ÖNÜT, Lale Burcu / SEYHAN, Serkan, *İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2018.

ŞİMSEK, Suat, "Kamulaştırmanın Anayasal İlkeleri ve Bu İlkelerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle Karşılaştırılması", *Adalet Dergisi*, 2012, S. 44.

YAYLA, Yıldızhan, *İdare Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

ISBN
978-605-7875-34-1

KUPA TEDAVİSİ ve HACAMAT KONULARINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN ÇALIŞMALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE RESEARCHES ABOUT CUPPING THERAPY AND HIJAMA IN TURKEY

Perihan GÜRBÜZ

Öğr. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi, perihan.gurbuz@inonu.edu.tr

Turgay KOLAÇ

Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, turgay.kolac@inonu.edu.tr

Gülsüm YETİŞ

Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, gulsum.yetis@inonu.edu.tr

ÖZET

Geleneksel ve alternatif tıp yöntemleri, eski çağlardan beri kullanılagelmiş ve günümüzde de kullanımı yaygın olarak devam eden tedavi yöntemlerinin arasında yer almaktadır. Bu yöntemler arasında kupa ve hacamat uygulamaları önemli bir konumdadır. Kupa uygulamasının amacı, cilt üzerinde belirlenen bölgelerde vakumlama yolu ile vazodilatasyon, interstisyel sıvı artışı ve lokal ısı artışı oluşturarak bölgesel kan akımını arttırmaktır. Bu bölgelerde epidermal cilt kesileri oluşturarak kapiller damarlara ait kanın vakumlama yoluyla alınması ise yaş kupa uygulaması ve/veya hacamat olarak tanımlanmaktadır. Kupa ve hacamat uygulamalarının etki mekanizmaları konusunda henüz yeterli sayıda çalışma bulunmamaktadır. Konu ile ilgili yapılan mevcut çalışmalardaki temel teoriler; uygulama alanındaki vakum etkisi ile bölgesel dolaşımın arttığı ve toksinlerin interstisyel alana çıktığı, artan dolaşımın dokuların daha iyi beslenmesini sağladığı, hacamat uygulaması ile de toksin maddelerin vücuttan uzaklaştırıldığı şeklindedir. Kupa terapisi ve hacamatın; kardiyovasküler (hipertansiyon, aritmi, miyokardial enfarktüs, kalp yetmezliği, hemoroid, elefantiazis), metabolik (galaktozemi), dermatolojik (akne, kronik ürtiker, atopik dermatit), nöropsikiyatrik (baş ağrısı, depresyon, şizofreni, yüz felci, kronik yorgunluk sendromu), metabolik (gut), otoimmün (romatoid artrit, allerjik rinit), gastrointestinal (hazımsızlık, irritabl bağırsak sendromu), hematolojik (hemoliz, talasemi,), üriner ve genital (böbrek taşları, noktürni, amenore, dismenore, skrotal herni), kas-kemik ve eklem (osteoartrit, akut lumbago, boyun ağrısı, bel ağrısı, ligament yaralanmaları, artrit, spondiloz / spondilopati, myositis ossificans, fibromiyalji) sistemleri hastalıkları yanısıra, enfeksiyonlar (soğuk algınlığı, viral hepatit, solunum yolu ve KBB hastalıkları, astım, kuduz), maligniteler, ağır metal zehirlenmesi ve aşırı dozda ilaç alımı gibi pek çok durumda etkili olduğu gösterilmiştir. Ülkemiz coğrafyasında ve kültüründe de eski çağlardan beri uygulanan bu yöntemler, yakın bir geçmişte yapılan düzenlemeler ile Sağlık Bakanlığı kontrol ve denetiminde uygulanmaya başlanmıştır. Bu konuda multidisipliner platformda yaygın araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada amacımız Türkiye'de kupa tedavisi ve hacamat konusunda yapılan çalışmaların ve sonuçlarının değerlendirilmesidir.

Anahtar kelimeler: Kupa tedavisi, hacamat, araştırma, derleme

Abstract

Traditional and alternative medicine methods have been used since ancient times and are still widely used today. Among these methods, cupping therapy and hijama are in an important position. The aim of the cupping therapy is to increase the regional blood flow by creating vasodilatation, interstitial

ISBN
978-605-7875-34-1

fluid increase and local heat increase by vacuuming in the regions determined on the skin. Application of epidermal skin incisions to these regions and the removal of the blood from the capillary vessels by vacuuming is defined as wet cupping and / or hijama. There are not sufficient studies on the mechanism of action of cupping and hijama treatments yet. Fundamental theories of current studies are described as; regional circulation increases with vacuum effect in the field of cupping application, toxins move to interstitial area with this effect, the increased circulation provides better feeding of the tissues, and the toxic substances are removed from the body by hijama application. Cup therapy and hijama have been shown to be effective in many cases such as; cardiovascular (hypertension, arrhythmia, myocardial infarction, heart failure, hemorrhoids, elephantiasis), metabolic (galactosemia), dermatological (acne, chronic urticaria, atopic dermatitis), neuropsychiatric (headache, depression, schizophrenia, facial paralysis, chronic fatigue syndrome), metabolic (gout), autoimmune (rheumatoid arthritis, allergic rhinitis), gastrointestinal (indigestion, irritable bowel syndrome), hematological (hemolysis, thalassemia,), urinary and genital (kidney stones, nocturia, amenorrhea, dysmenorrhea, scrotal hernia), muscle-bone and joints (osteoarthritis, acute lumbago, neck pain, lumbar pain, ligament injuries, arthritis, spondylosis / spondylopathy, myositis ossificans, fibromyalgia) system diseases as well as infections (colds, viral hepatitis, respiratory and ENT diseases, asthma, rabies), malignancies, heavy metal poisoning and overdose medication. These methods, which have been applied in the geography and culture of our country since ancient times, have been started to be applied under the control and supervision of the Ministry of Health with the recently made arrangements. Widespread research has been started on this subject in multidisciplinary platform. Our aim in this study is to evaluate the researches and their results made about cupping therapy and hijama in Turkey.

Key words: cupping therapy, hijama, research, review

Giriş: Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), geleneksel tıbbı; sağlığın devamı ve korunması yanısıra, fiziksel ve zihinsel hastalıkların teşhis, iyileştirme veya tedavi edilmesi için kullanılan farklı kültürlere özgü teori, inanç ve deneyimlere dayanan toplam bilgi, beceri ve uygulamaların tamamı olarak tanımlamaktadır (1). DSÖ raporlarına göre geleneksel tıp yöntemleri gelişmekte olan ülke nüfuslarının % 80'i ve gelişmiş ülke nüfuslarının % 65'i tarafından kullanılmaktadır (2). Kupa tedavisi ve hacamat dünya çapında sık kullanılan 'geleneksel tıp' yöntemleri arasında ön plana çıkmaktadır (3).

Kupa uygulaması ve hacamat, bilinen en eski tıp metinleri olan Eber Papirüsleri dahil olmak üzere eski Mısır, Yunan, Roma, Çin, Hind, Mezopotamya, Osmanlı ve İslam kültürü tıp uygulamalarında adı geçen bir tedavi yöntemidir (2, 4, 5). Moğollar ve Uygur Türklerinde de hacamat tedavisinin uygulandığı bilinmektedir (5). 20.yüzyıl başlarına kadar Avrupa ve Amerika'da kupa ve hacamat tedavisi yaygın olarak uygulansa da kimyasal uygulamaların yaygınlaşması ile bu tedavilere olan ilgi zamanla azalmıştır. Ancak son yıllarda bu uygulamaların kullanılma oranları artmaya başlamıştır (4).

Kupa uygulamasının; kuru kupa, yaş kupa (hacamat), hareketli kupa, boş kupa, iğne kupa, su kupa, sıcak kupa/moksa kupa ve herbal kupa yöntemleri gibi farklı tipleri bulunmaktadır (6).

Kupa uygulamasının amacı, cilt üzerinde belirlenen bölgelerde, vakumlama yolu ile vazodilatasyon, interstisyel sıvı artışı ve lokal ısı artışı oluşturarak bölgesel kan akımını arttırmaktır. Bu bölgelerde epidermal cilt kesileri oluşturarak kapiller damarlara ait kanın vakumlama yoluyla alınması ise yaş kupa uygulaması ve/veya hacamat olarak tanımlanmaktadır (4). Bu yöntemle vücuttaki enerjiyi bloke ettiği düşünülen toksik maddelerin emniyetli bir biçimde alınması sağlanmaktadır (4). Vakumlama amacı ile eski zamanlarda boynuz, çömlek, metal ve bambu gibi pek çok materyal kullanılmışken günümüzde tek kullanımlık cam ve PVC kupalar tercih edilmektedir (6). Günümüzde kuru kupa yöntemleri doğu ülkelerinde, yaş kupa yöntemi ise Orta Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinde daha yaygın olarak uygulanmaktadır (6).

Tedavi amaçlı hacamat uygulaması her zaman yapılsa da, özellikle koruyucu hekimliğe yönelik uygulamaların; haftanın, ayın ve senenin belirli zamanlarında uygulanması alışılagelmiştir. Bu

ISBN
978-605-7875-34-1

noktada ilkbahar ve sonbahar mevsimleri, kameri ayların 15, 17, 19 ve 21'i ile pazartesi, salı, perşembe ve pazar günleri tercih edilen zaman dilimleridir (5). Bu zaman dilimlerinin belirlenmesinde ayın yer çekimi etkisi esas alınmaktadır (6).

Kupa uygulaması ve hacamatın etki mekanizmaları ile ilgili yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu uygulamaların sadece plasebo etkileri olduğunu iddia edenler olduğu gibi fizyolojik etkileri konusunda da teoriler oluşturulmuştur. Bu konudaki temel teoriler; uygulama alanındaki vakum etkisi ile bölgesel dolaşımın arttığı ve toksinlerin interstisyel alana çıktığı, artan dolaşımın dokuların daha iyi beslenmesini sağladığı, hacamat uygulaması ile de toksin maddelerin vücuttan uzaklaştırıldığı şeklindedir (7). İnsanlarda; talasemi, hemokromatozis, hiperlipidemi ve ateroskleroz hastalıklarında trigliserid, düşük yoğunluklu lipoprotein ve kolesterol, gutta ürik asit ve ürat gibi toksik maddeler kanda ve interstisyel bölgede birikebilmektedir. Modern tıpta interstisyel toksik ve /veya patolojik maddeleri uzaklaştıracak bir yöntem bulunmamaktadır (4). Kupa uygulaması ve hacamat bu açıdan önemli alternatif geleneksel tıp yöntemleridir.

Yapılan çalışmalar sonucunda kupa uygulaması ve hacamat'ın nöral, hematolojik, immünolojik, metabolik ve psikolojik etkileri olduğu gösterilmiştir (6). Nöral hipoteze göre; refleks tedavi uygulamaları spinotalamokortikal ağrı yolaklarındaki Aδ (delta) ve C liflerini uyarmakta, ayrıca kupa uygulaması farklı seviyelerde sinyal işlemini değiştirirerek kronik ağrıda etkili olmak-tadır. Bu uygulamalar, kas aktivitesi ve kas tonusunu azaltmak yanısıra endorfin, enkefalin salgılanımını arttırarak ve c-fos proteinini aktive ederek analjezik etki oluşturmaktadır (6). Ağrı bölgesinde salgılanan laktat, ATP, sitokin gibi maddelerin periferik nosiseptörleri duyarlı hale getirmesi metabolik ve nöral hipotezler ile ilişkilendirmektedir (8).

Kupa terapisi ve hacamatın; kardiyovasküler (hipertansiyon, aritmi, miyokardiyal enfarktüs, kalp yetmezliği, hemoroid, elefantiazis), metabolik (galaktozemi), dermatolojik (akne, kronik ürtiker, atopik dermatit, senil prurit, dermatit, erizipel, psoriazis, Herpes Zoster), nöropsikiyatrik (baş ağrısı, miyofasiyal ağrı, depresyon, şizofreni, yüz felci, kronik yorgunluk sendromu), metabolik (gut), otoimmün (romatoid artrit, Raynaud hastalığı, allerjik rinit), gastrointestinal (hazımsızlık, fonksiyonel konstipasyon, irritabl bağırsak sendromu, bağırsak tıkanması), hematolojik (hemoliz, talasemi, hemokromatozis), üriner ve genital (böbrek taşları, noktürni, amenore, dismenore, skrotal herni), kas-kemik ve eklem (osteoartrit, akut lumbago, boyun ağrısı, bel ağrısı, ligament yaralanmaları, artrit, spondiloz / spondilopati, myositis ossificans, fibromiyalji, ankilozan spondilit) sistemleri hastalıkları yanısıra, enfeksiyonlar (viral hepatit, solunum yolu ve KBB hastalıkları, astım, kuduz), maligniteler, ağır metal zehirlenmesi ve aşırı dozda ilaç alımı gibi pek çok durumda etkili olduğu gösterilmiştir (4, 6, 7, 9).

Bu konuda Türkiye'de yapılan araştırmaları değerlendirecek olursak:

ISBN
978-605-7875-34-1

Bulgular:

Yazar/Yer /sağlık boyutu	Çalışmanın Adı	Amacı	Örneklem seçme Yöntemi ve (sayısı)	Çalışmanın tipi/ yöntemi / Çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler	Bulgular / Sonuç/ Öneriler
Sis Çelik A. Kırca N. (10)	İnfertil Kadınların Uyguladıkları Tamamlayıcı Ve Destekleyici Bakım Uygulamaları	İnfertil kadınların uyguladıkları tamamlayıcı ve destekleyici uygulamalarının saptanması.	Türkiye'nin güneyindeki bir ilde bulunan özel bir Tüp Bebek Merkezinde tedavi gören 280 infertil kadın üzerinde Nisan-Temmuz 2016 tarihleri arasında yürütülmüştür.	Tanımlayıcı/ Araştırmacılar tarafından anket uygulaması yapılmıştır.	İnfertil kadınların %3.6 oranında hacamat yaptırdığı tespit edilmiştir.
Şaş S, Büyükturan Ö, Büyükturan B (11)	Kas İskelet Sistemi Hastalıklarında Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Yöntemleri Kullanım Sıklığının Değerlendirilmesi	Tamamlayıcı ve alternatif tıp yöntemlerinin kas iskelet sistem hastalıklarında kullanım sıklığı ve en sık tercih edilen yöntemin belirlenmesi.	Çalışmaya hastaneye 30 Eylül 2017 ila 30 Aralık 2017 tarihleri arasında başvuran hastalar olarak dahil edildi. Çalışmaya 18 yaş üstü kronik kas iskelet sistem hastalığı olan, 512 kadın ve erkek hasta (367 kadın ve 145 erkek) dahil edilmiştir.	Prospektif/ Hastalara dağıtılan tamamlayıcı ve alternatif tıp (TAT) yöntemlerini kullanma formu ile veriler toplanmıştır. Hastalardan anket formu içerisindeki sorulara cevap vermesi istendi ve hekim tarafından not edilmiştir. Araştırmaların verileri sayı, yüzde dağılımları, ki-kare ve pearson testleri kullanılarak değerlendirilmiştir.	Hacamat en çok tercih edilen yöntemler arasında bulunmaktadır. Tercih edilme oranı %21.9'dur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Okyay R A , Koçyiğit B F (12)	Ağrılı Hastalarda Tamamlayıcı Tıp Kullanımının Değerlendirilmesi: Üçüncü Basamak Bir Hastaneden Tanımlayıcı Bir Çalışma	Ağrı şikayeti olan hastalarda tamamlayıcı Tıp Kullanımının Değerlendirilmesi	Çalışmanın popülasyonunu, 1 Mayıs - 30 Haziran 2018 tarihleri arasında Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Kliniğine ağrı şikayeti ile başvuran hastalar oluşturmaktadır.	Tanımlayıcı/ 14 sorudan oluşan anket formu yüzyüze görüşme tekniği ile doldurulmuştur.	Hacamat en çok tercih edilen yöntemler arasında bulunmaktadır. Tercih edilme oranı %27.9'dur.
Oral B, Öztürk A, Balcı E, Sevinç N (13)	Aile sağlığı merkezine başvuranların geleneksel /alternatif tıpla ilgili görüşleri ve kullanım durumu	aile sağlığı merkezine başvuran kişilerin geleneksel ve alternatif tedavi yöntemleri hakkındaki bilgi, tutum ve davranışlarının saptanması	Kayseri merkezindeki 4 Aile Sağlığı Merkezine 2015 yılı Ocak ayında başvuran 18 yaş üzeri 1100 kişi	Tanımlayıcı/ anket formu yüzyüze görüşme tekniği ile doldurulmuştur.	Hastaların kupa/ şişe çekme uygulamasını duyma oranı %87.6, uygulama oranı %19.5, hastaların hacamat uygulamasını duyma oranı %66.1, uygulama oranı %6.8 olarak tespit edilmiştir.
Aksoy Ö (14)	Altındağ İlçesinde Bazı Mahallelerde Yaşayan Yetişkinlerin Geleneksel/Tamamlayıcı Tedavi Yöntemleri Hakkındaki Bilgi, Görüş Ve Davranışlarının İncelenmesi	Altındağ ilçesinde bazı mahallelerde yaşayan yetişkinlerin geleneksel/tamamlayıcı tedavi yöntemleri hakkındaki bilgi, görüş ve davranışlarının incelenmesi.	Altındağ ilçesinde 12 mahallede yaşayan 780 katılımcı nüfusa orantılı olarak 'sistematik rasgele' olarak seçilen bireylerden her mahalleden belirlenen sayılardaki erkek ve kadına isim ve ikamet bilgileri ile ulaşılmak üzere kişilerin evlerinde ulaşılmıştır	Epidemiyolojik/ Yüksek Lisans Tezi, anket formu uygulanmıştır.	Katılımcıların şişe çektirmeyi duyma ve deneme durumlarının dağılımlarına bakıldığında %14,5'i hiç duymadığını, %33,2'si sadece adını duyduğunu, %31,5'i bu konu hakkında bilgisinin az olduğunu ve %20,8'i yeterli düzeyde bilgisi olduğunu belirtmişlerdir. Şişe çektirmenin duyulduğu kaynak açısından bakıldığında; katılımcıların

ISBN
978-605-7875-34-1

					%57,8'i aileden/yakın akrabadan, %22,2'si arkadaşından, %11,1'i komşudan ve %5,8'i TV'den duyduğunu ve %37,6'sı kültürel birikim kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların %73,9'u hiç denemediğini, %8,8'i sadece bir defa denediğini, %12,8'i ara sıra başvurduğu bir yöntem olduğunu ve %4,5'i düzenli sıklıkta kullandığı bir yöntem olduğunu ifade etmiştir.
Sönmez C I, Başer D A Küçükdağ H N, Kayar O Acar İ, Döner Güner P (15)	Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp ile İlgili Bilgi Durumlarının ve Davranışlarının Değerlendirilmesi	tıp fakültesi öğrencilerinin GETAT uygulamaları hakkındaki bilgi, tutum ve davranışlarını değerlendirmek.	Nisan 2018- Haziran 2018 tarihleri arasında Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesinde okuyan 276, dönem I, II, III, IV, V ve VI öğrencisi.	Tanımlayıcı/ 22 soruluk anket internet yoluyla uygulanmıştır.	Kupa uygulamasının en sık bilinen (%75.3) ve en sık uygulanan (%11.5) yöntemler arasında olduğu tespit edilmiştir.

Yazar/Yer /sağlık boyutu	**Çalışmanın Adı**	**Amacı**	**Örneklem seçme Yöntemi ve (sayısı)**	**Çalışmanın tipi/ yöntemi / Çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler**	**Bulgular / Sonuç/ Öneriler**
Sert E, Yüksel Ş B, Arar	Olgu Sunumu: Küçük Hücreli Akciğer Kanseri	Radyoterapi ve kemoterapi sonrası kullanılan yaş kupa	Nisan 2012' de evre 4 yaygın Küçük Hücreli Akciğer	Olgu sunumu	Halen yaş kupa (hacamat) tedavisine devam etmektedir. Üç yıl sonunda

ISBN
978-605-7875-34-1

SakaryaA, Sert A, Kalaycı M Z (16)	Ve Yaş Kupa Terapisi (Hacamat)	(hacamat) tedavisinin yaşam ömrünün uzamasındaki etkinliği tartışılmıştır.	Kanseri tanısı almış 46 yaşında bir olgu		halen hasta yaşamını konforlu bir şekilde sürdürmektedir.
Benli A R, Sunay D (17)	Posttravmatik stres bozukluğuna bağlı uyku bozukluğu olan hastada kupa tedavisi: Olgu sunumu	Posttravmatik stres bozukluğuna bağlı uyku bozukluğu olan hastada kupa tedavisinin etkisinin incelenmesi.	Posttravmatik stres bozukluğuna bağlı uyku bozukluğu olan 42 yaşında kadın hasta.	Olgu sunumu	Kupa tedavisi öncesi 20 olan Pittsburgh uyku kalite indeksi skoru, tedaviden bir ay sonra 7 olarak saptandı. Altı aylık takibinde uyku bozukluğu sorununun azaldığı ancak tamamen geçmediği öğrenildi.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sonuç ve Öneriler: Yapılan çalışmalarda kupa terapisi ve/veya hacamatın toplumda yaygın olarak bilindiği ve özellikle kas-iskelet sistemi hastalıkları ve ağrı şikayetinde yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Ancak bu yöntemlerin etkinliği konusunda ülkemizde yapılan araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılacak araştırma çalışmaları yaygın olarak kullanılan bu yöntemlerin etkinliği konusunda daha detaylı bilgi sahibi olunmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

1. Organization WH. General guidelines for methodologies on research and evaluation of traditional medicine. Geneva: World Health Organization, 2000.
2. Al-Hashel JY, Ahmed SF, Alshawaf FJ, Alroughani R. Use of traditional medicine for primary headache disorders in Kuwait. The journal of headache and pain. 2018;19(1):118.
3. Aboushanab T, AlSanad S. A Quality Model to Select Patients in Cupping Therapy Clinics: A New Tool for Ensuring Safety in Clinical Practice. Journal of acupuncture and meridian studies. 2018;11(5):269-72.
4. Sert E, Arar Sakarya A, Yüksel ŞB, Sert A, Kalaycı MZ. Kupa uygulaması ve kupa uygulamasının klinik araştırmaları. 2015.
5. BENLİ Z. HACAMAT TEDAVİSİ. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.1(6):46-53.
6. Okumuş M. Kupa Tedavisi ve Hacamat. Ankara Medical Journal.16(4).
7. Tanalel E, Uzun M. Kupa Terapisinin Tarihi Gelişimi ve Çeşitleri.
8. Emerich M, Braeunig M, Clement H, Lüdtke R, Huber R. Mode of action of cupping—local metabolism and pain thresholds in neck pain patients and healthy subjects. Complementary therapies in medicine. 2014;22(1):148-58.
9. Yıldız S, Eriş S, Polat NY, Yıldız ÜG, Kurt BB, Kurt Y, et al. Geleneksel Çin Tıbbında Bir Şifa Yöntemi Kupa Terapisi Uygulama Alanları: Derleme.
10. KIRCA N, ÇELİK AS. İNFERTİL KADINLARIN UYGULADIKLARI TAMAMLAYICI VE DESTEKLEYİCİ BAKIM UYGULAMALARI. Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi.21(3):178-88.
11. Şaş S, Büyükturan Ö, Büyükturan B. Kas İskelet Sistemi Hastalıklarında Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Yöntemleri Kullanım Sıklığının Değerlendirilmesi. Sakarya Tıp Dergisi.8(3):481-8.
12. Okyay RA, KOÇYİĞİT BF. Ağrılı Hastalarda Tamamlayıcı Tıp Kullanımının Değerlendirilmesi: Üçüncü Basamak Bir Hastaneden Tanımlayıcı Bir Çalışma. Sakarya Tıp Dergisi.8(3):603-10.
13. Oral B, Öztürk A, Balcı E, Sevinç N. Aile sağlığı merkezine başvuranların geleneksel/alternatif tıpla ilgili görüşleri ve kullanım durumu. TAF Prev Med Bull. 2016;15(2):75.
14. Aksoy Ö. ALTINDAĞ İLÇESİNDE BAZI MAHALLELERDE YAŞAYAN YETİŞKİNLERİN GELENEKSEL/TAMAMLAYICI TEDAVİ YÖNTEMLERİ HAKKINDAKİ BİLGİ, GÖRÜŞ VE DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ: Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2018.
15. SÖNMEZ CI, Başer DA. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Geleneksel Ve Tamamlayıcı Tıp İle İlgili Bilgi Durumlarının Ve Davranışlarının Değerlendirilmesi. Konuralp Tıp Dergisi. 2018;10(3):276-81.
16. Sert E, Yüksel ŞB, Arar Sakarya A, Sert A, Kalaycı MZ. Olgu sunumu: Küçük hücreli akciğer kanseri ve yaş kupa terapisi (hacamat).
17. Benli AR, Sunay D. Posttravmatik stres bozukluğuna bağlı uyku bozukluğu olan hastada kupa tedavisi: Olgu sunumu.

ISBN 978-605-7875-34-1

KÜLTÜRÜN ABC'Sİ

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

E-Posta: mtalas44@gmail.com

ÖZET

Disiplinlerarası bir konu olan kültür, hayatın her alanını ilgilendirmektedir. Kültür, beslenme, barınma, korunma, eğlence gibi ihtiyaçların yanı sıra bilgi, inanç, değer, örf ve adet gibi soyut karakterli toplumsal yapı özelliklerini de kapsayan kompleks bir bütündür.

Bu çalışmada sosyoloji, antropoloji, psikoloji, siyaset bilimi, coğrafya, linguistik ve iletişim bilim alanlarının ortak uğraşı alanı olan kültür analize tabi tutulmuştur. Toplumdaq var olan insanların yaşam biçimi ile ilgili olan bütün bilimsel alanların ilgi odağı olan kültürün tespit edilebilmiş yüz altmış dört tanımı bulunmaktadır. Bu kadar yüksek düzeyli tanım kapasitesine sahip olmak bir kavramın tanımlanamazlığını ve karmaşıklığını ifade etmektedir. Aslında, kültürün bu hali normal bir durumdur çünkü kültür sosyal yaşamın her boyutuyla ve düşünce dünyasının kendisiyle doğrudan ilgilidir.

Anahtar Sözcükler: Kültür, kültürün biçimleri, kültür ve toplum

Giriş: Amaç, Kapsam, Sınırlılıklar, Materyal ve Metod

Öğrenilmiş davranışlar bütünü olarak tarif edilen kültür, insana özgü olup insan tarafından yaratılmış olan bütün maddi ve manevi değerleri anlatmaktadır. Bu anlamda kültür, toplumsal yapı içerisindeki her husus ile doğrudan bağlantı halindedir(Güvenç, 1992:90-95).

Kültür konusunun araştırılması çok güç olsa da, araştırılması elzem konulardan biri olduğu aşikardır. Toplumsal yapıları niteliksel olarak araştırabilmek için kültürel çalışmaların da yapılması çok mühimdir. Bu öneme bağlı olarak yapılan bu çalışma dört başlık halinde hazırlanmıştır. Birincisi kültürün kavramsal analizi, ikincisi kültürün biçimleri, üçüncüsü değişme ve kültür, dördüncüsü kültürün özellikleri olarak tasarlanmıştır.

Kültür araştırması ile bağlantılı bütün bilimsel alanları (Turan, 1995:463) ilgilendirecek kültüre giriş biçiminde değerlendirilebilecek bu çalışma ile kültürün izah edilmesi amaçlanmıştır. Kültür nedir, ne değildir, vasıfları nelerdir, hangi koşullarda değişir sorularının cevapları aranmıştır.

Kültüre giriş adıyla bir çalışma yapılacaksa, bu çalışma, öncelikle kavramsal analizin yapılmasıyla gerçekleştirilebilir. Buna göre kültürün kavramsal analizine başlangıç yapılabilir.

Kültürün Kavramsal Analizi:

Yüz altmıştan fazla tanımı yapılmış olan kültür kavramı, çok işlek olan bir kavramdır. Bu tanımların hepsini burada vermemiz imkânsızdır. Ancak birkaç tanesini takdim etmekle yetinebiliriz.

Tanımlardan biri en genel olan kültür tanımıdır. Bu tanıma göre kültür bir milletin yaşama tarzıdır.

Bir diğer tanım insanların yarattığı maddi ve manevi her şeyin kültür olduğunu anlatmaktadır.

Bir başka tanım ise sosyolog ve sosyal antropologların en çok başvurduğu tanımdır. Bu tanım E. B. Tylor'a ait olan kültür tanımıdır. Buna göre kültür, "bilgiyi, imanı, sanatı, ahlâkı, hukuku, örf ve adeti

ISBN
978-605-7875-34-1

kapsadığı gibi, insanın bir cemiyetin üyesi olması itibariyle, ait olduğu toplumun diğer bütün maharet ve alışkanlıklarını da kapsayan karmaşık bir bütündür." (Broom– Selznick, 86)

Her tanımda toplumda var olan değerler, kurumsal yapılar ve insana özgü olan her şeye atıfta bulunan kavram olarak ifade edilen kültürün biçimlerini analiz etmek doğru olacaktır.

Kültürün Biçimleri:

Kültürün iki biçimi bulunmaktadır. Bunlar: Maddi kültür ve manevi kültür. Kültürün somut unsurlarını ifade eden yönünü anlatan biçimine maddi kültür ya da medeniyet denmekteyken, soyut unsurları ifade eden yönüyse manevi kültür ya da milli kültür ismiyle anılmaktadır(Bilgiseven Kurtkan, 1986:15).

Toplumsal yapı içerisinde var olan yapılar, teknik alet ve edevatlar, araçlar, gereçler, yollar, köprüler, barajlar, sıralar, masalar, tahtalar vs. gibi unsurların tamamı maddi kültüre ait unsurlar olarak izah edilmektedir.

Hayatın içiyle alaklaı olup duyu organları tarafından kolaylıkla algılanamayan inançlar, değerler, gelenekler, örf ve adetler gibi kültür unsurları da manevi kültürün numuneleri olarak varlığını sürdüren unsurlardır.

Bu maddi ve manevi kültür unsurlarını birbirlerinden bıçakla kesilir gibi ayırmak

Değişme ve Kültür:

İnsanların yaşamında değişmeyen tek şey değişimin kendisidir. İklim değişir, toplumsal yapı da değişir. Nesiller değişir, kültür değişir. Koşullar değişir, kültür değişir.

Toplumlardaki yaşama biçimi diye nitelendirilen kültürün değişimi kültür için bir halden başka bir hale geçmesi tanımlaması yapılmaktadır. Kültürün bu bir halden başka bir hale geçişinin de iki biçimiyle karşı karşıya kalmaktayız. Buna göre, bir halden başka bir hale geçişin serbest ve zorunlu kültür değişimi diye iki türü bulunmaktadır(Nirun-Özönder, 1990:251). Değişimin kendiliğinden, toplumsal yapının iç dinamiklerinin etkisiyle olması durumuna serbest kültür değişmesi denirken, söz konusu değişimin ülke yönetiminin etkisiyle ya da yönetimi etkileyebilecek pozisyondaki faktörlerin etkisiyle ortaya çıktığı durumaysa mecburi kültür değişmesi denmektedir. Toplumda kültürel etkileşimin olması bu serbest değişmenin örneği olarak verilebilir. Bunun yanı sıra toplumda meydana getirilen yönetimsel zorlamalarla değişim olması da mecburi değişmeye örnek olabilecektir.

Kültürün Özellikleri

Kültürün varlık gerekçelerine kültürün özellikleri diyoruz. Bir kültürün varlığı ve yaşamını sürdürmesi büyük oranda işe yaramasına ve ihtiyaç karşılamasına bağlıdır. Eğer insanların hayatlarındaki problemi ya da problemleri çözebiliyorsa, kültür yaşamını sürdürmekte, yok eğer bu vasfını kaybederse, ölmesi, yok olması kaçınılmaz durumda olacaktır (Malinovski, 1990:39-40).

Kültürlerin bir başka vasfı ise değişme vasfıdır. Eğer ortaya çıkan değişmelere ayak uydurabilecek durumda olursa, herhangi bir kültür yine varlığını sürdürebilecektir. Değişen koşullara uyum sağlamayı başaran bir kültür varlığını sürdürebilecektir.

Kültürleri toplumsal yapıda uyum sağlayan unsurlar olarak görebilmek mümkündür. Herhangi bir kültür toplumlardaki çeşitliliği ortak bir paydada buluşturabilecek özellikte olabilirse, toplumda varlığının bir anlamı olacaktır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bunların yanı sıra, kültürler, toplumlarda var olan değerler ve geleneklerin devredilmesi durumunda varlığını sürdürebilecektir. Yani herhangi bir kültür, sahip olduğu toplumsal değerlerini nesilden nesile intikal ettirmeyi başarabilirse, hem kendisinin varlığını hem de sahip olduğu toplumunun varlığını sağlayabilecektir.

Sonuç:

Farklı disiplinlerin ortak kavramı olan kültürü analiz etmeyi amaçlayan bu çalışmada kültürün A dan Z'ye her boyutunun izah edilmesi temişn edilmiştir. Yapılan analizde kültürün hayatın her yönüyle ilgisi olması sebebiyle çok işlek bir kavram olması gerçeği ile bir defa daha karşılaşılmıştır. Kültür alanı çok önemli sosyal olgulara dayalı olarak insanın anne karnından çıkışından itibaren öğrenme yoluyla edinildiği araştırmalarla da sabittir. Buna göre, insanlar kendilerinden önceki nesillerden elde etmiş oldukları kazanımları kendinden sonrakilere aktararak hem kültürlerini var kılmıştır hem de toplumlarının devamlılığını temin etmiştir.

Kaynaklar:

Bilgiseven Kurtkan, Amiran (1986) Genel Sosyoloji, Filiz Kitabevi, İstanbul,

Broom, L.– Selznick, P. (Tarihsiz). Sociology, Harper and Row Publishers, New York, Third Edition, Tarihsiz,

Güvenç, Bozkurt (1992) İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul,

Malinowskı, Branislaw (1990) İnsan ve Kültür (Çev. M. Fatih Gümüş), V Yay., İstanbul,.

Nirun, Nihat-Özönder, M. Cihat (1990) "Türk Sosyo-kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler", Millî Kültür Unsurlarımız Üzerinde Genel Görüşler, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara.

Turan, Şerafettin (1995**)** "Türk Aydını ve Kültür", Türk Aydını ve Kimlik Sorunu, Bağlam Yay., İstanbul.

ISBN
978-605-7875-34-1

KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN KAMU POLİTİKALARINA ETKİSİ: TÜRKİYE'DEKİ TARIM İÇİN BİR DEĞERLENDİRME

Mehmet Seyda OZAN
Doktorant, İnönü Üniversitesi, mseydaozan@gmail.com

S. Mustafa ÖNEN
Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, mustafa.onen@inonu.edu.tr

ÖZET

Günümüzde küresel iklim değişikliği hızla etkisini gösterirken bu kapsamda genel ve özel tedbirler alınmasını zorunlu kılmaktadır. İklim değişikliğinin etkisi yalnızca sıcaklık artışından ibaret olmayıp; kuraklık, sel, kasırga gibi ekstrem hava olayları; okyanus/deniz suyu seviyelerinde artış ve buzulların erimesi şeklinde seyretmektedir. Nihayetinde tüm bu olumsuz etkiler; bitkileri, hayvanları, insanları ve dünya ekosistemini tehdit etmektedir. Tarımsal verimliliğin de temel belirleyicisi olan iklim; gerek küresel gerek ulusal boyutta doğal ve insan kaynaklı süreçler nedeniyle hızlı bir şekilde değişmektedir. İklim değişikliği ile birlikte toprak ve su rejimleri dönüşüm geçirmekte, tarımsal üretim azalmakta ve gıda temini zorlaşmaktadır. Uzun vadede ise su kaynaklarının yok olması, toprakların verimsizleşmesi, geniş ölçekte çölleşmenin meydana gelmesi ve nihai olarak canlı topluluklarının yaşamlarını tehdit etme gibi olumsuz tablolar ortaya çıkabilmektedir. İnsan topluluklarının sosyo-ekonomik yaşantısını ciddi oranda etkileyebilme gücüne sahip olan iklim değişikliği, küresel ve ulusal bir sorun olup üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biridir. Bu kapsamda iklim değişikliğinin tarım üzerindeki potansiyel etkileri konusundaki endişeler son yıllarda gittikçe artmıştır. Günümüzde iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan veya ortaya çıkması beklenen olumsuzlukların giderilebilmesi adına iklim değişikliği senaryolarının ve spekülasyonlarının devletlerce tespiti önemlidir. İklim değişikliğinin adaptasyon sürecine, tarımsal sistemlere, gıda üretimine ve potansiyel fiyatlara etkisi de bir diğer önemli boyuttur. Bu kapsamda kamu politikaları yoluyla uyum, mücadele ve etki azaltıcı tedbirlerin alınması zaruridir. Ancak bu sayede iklim değişikliğinin etkileri minimal seviyelerde tutulabilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, küresel iklim değişikliğinin kamu politikaları genelinde tarım politikalarına etkisini inceleyerek Türkiye'deki mevcut durumu ortaya koymak ve bazı önerilerde bulunmaktır. Çalışmada önce küresel iklim değişikliğinin tarım politikalarına etkileri kuramsal açıdan irdelenmiş olup; sonrasında Türkiye için durum analizi yapılarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küresel İklim Değişikliği, Kamu Politikaları, Tarım Politikası

EFFECT OF GLOBAL CLIMATE CHANGE TO PUBLIC POLICIES: AN ASSESSMENT FOR AGRICULTURE IN TURKEY

Abstract

Nowadays, global climate change has a rapid impact and it requires general and special measures to be taken. The impact of climate change is not only the rise of temperature, but also there are extreme weather events such as air, flood, hurricane; effects such as increase in ocean/sea water levels and melting of glaciers. After all, all these negative effects; threatens plants, animals, humans and the world ecosystem. The main determinant of agricultural

ISBN
978-605-7875-34-1

productivity is climate; it changes rapidly both in natural and man-made processes, both at the global and national levels. Together with climate change, soil and water regimes are undergoing transformation, agricultural production decreases and food supply becomes difficult. In the long term, negative statements such as the destruction of water resources, inefficiency of the lands, the occurrence of desertification in the large scale and the threat of the life of the living communities may be revealed. Climate change, which has the power to significantly affect the socio-economic life of human communities, is a global and national problem and one of the most important issues to be addressed. In this context, concerns over the potential impacts of climate change on agriculture have increased in recent years. It is important to determine the climate change scenarios and speculations by the states in order to eliminate the current and potential negativities due to climate change. The impact of climate change on the adaptation process, agricultural systems, food production and potential prices is another important dimension. In this context, compliance, combat and mitigation measures must be taken through public policies. Only in this way the effects of climate change may be kept at minimal levels. In this context the aim of the study is to examine the effects of global climate change in agricultural policy and the current situation in Turkey and to put forward some suggestions. In the study, firstly, the effects of global climate change on agricultural policies are examined from a theoretical perspective; then, analysis and various proposals made the case for Turkey.

Keywords: Global Climate Change, Public Policies, Agricultural Policy

1. GİRİŞ

İklim insanlık tarihinden bu yana tarımsal verimliliğin temel belirleyicisidir. Tarımın toplum refahındaki temel rolü göz önüne alındığında, küresel iklim değişikliğinin tarımsal verimlilik üzerindeki potansiyel etkileri konusunda artan bir ilgi olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuya olan ilgi, son yıllarda iklim değişikliği ve tarım ile ilgili yapılan önemli araştırmalarla desteklenmiştir. Küresel iklim değişikliğinin mahsul üretimini, hidrolojik dengeleri, girdi kaynaklarını ve tarımsal sistemlerin diğer bileşenlerini etkilemesi beklenmektedir. Ayrıca ulusların tarımsal verimini; sıcaklık ve yağışın yanı sıra kuraklık, sel ve fırtına gibi ekstrem olayların şiddeti ve sıklığı da etkilemektedir.

Küresel iklim değişikliği mahsul üretimi için gerekli olan sulama kaynaklarının azalmasına, canlı zararlılarının ve toprak erozyonunun artmasına sebebiyet verebilmektedir. Diğer yandan insanlar tarafından oluşturulan tarımsal sistemler; ekosistemleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmakta ve verimliliği artırabilmektedir. Bu nedenle iklim değişikliğine karşı ortak bir anlayışın

ISBN
978-605-7875-34-1

benimsenmesi; üretim ve gıda arzı üzerindeki etkilerin tahmin edilmesi adına kritik bir öneme sahiptir. Tarımsal sistemler birçok değişkene bağlı dinamik özellikler içermektedir. Bu bağlamda üreticiler ve tüketiciler; mahsul verimlerindeki değişimleri, gıda fiyatlarını, girdi fiyatlarını, kaynak kullanılabilirliğini ve teknolojik değişimleri takip etmektedir. Aynı zamanda bu bileşenler iklim değişikliğinin etkilerini doğru bir şekilde ölçmek için önemlidir. Bu kapsamda iklim değişikliğinin tarımsal üretim üzerinde meydana getirebileceği etkiler aşağıdaki soruların cevaplarıyla yakından ilişkilidir:

- Ulusların kamu politikaları iklim değişikliğinin tarım üzerindeki etkilerini hafifletebilir mi?
- İklim bölgesel ölçekte nasıl değişmektedir?
- Üreticiler ve tüketicilerin iklim değişikliği adaptasyonuna dair varsayımlar nelerdir?
- Gelecek teknolojiler ilgili süreci nasıl etkileyebilir?

Bu sorulara cevap arayan ülkeler iklim değişikliği ile mücadele kapsamında tarım politikaları oluştururken; ilgili süreci, tarımsal üretimdeki/tüketimdeki kısa-uzun vadeli değişiklikleri ve teknolojik gelişmeleri takip etmeyen ülkeler; tarımsal verim konusunda iklim değişikliğinden kaynaklı problemler yaşamaktadır. Bu kapsamda iklim değişikliğinin tarım üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletme ve olası tehditleri fırsata çevirmek yalnızca etkili tarım politikalarıyla mümkündür. Bu çalışmada, küresel iklim değişikliğinin kamu politikaları genelinde tarım politikalarına etkisi ve Türkiye'deki mevcut durum üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda çalışmada önce küresel iklim değişikliğinin tarım politikalarına etkileri kuramsal açıdan irdelenmiş olup; sonrasında Türkiye için durum analizi yapılarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

2. TARIM VE İKLİM İLİŞKİSİ

Tarım ve dolayısıyla mahsul verimi başta nem ve sıcaklık olmak üzere birçok çevresel faktörden etkilenmektedir (Waggoner, 1983: 292). Bu kapsamda yapılan ufak çaplı araştırmalar; sıcaklık, su, gübre vb. uyaranların tarımsal verime nasıl tepki verdiğini gösterebilmektedir. Mahsul verimini tahmin etmek için alternatif ve etkili bir yaklaşım, mahsul deneylerinden elde edilen parametreleri kapsamına alan mahsul simülasyon modellerinin kullanılmasıdır (Ritchie vd., 1989: 17). İklim değişikliğinin birçok çevresel faktörü etkilemesi gerçeğinden hareketle, iklim değişikliğinin ürün verimi üzerindeki etkilerinin en isabetli tahminleri bu tür ürün simülasyon modellerinden elde edilmektedir (Rosenzweig ve Parry 1994: 133).

İklim değişikliği senaryoları arasında yüksek sıcaklıklar, yağışlardaki değişiklikler ve yüksek atmosferik karbondioksit (CO_2) konsantrasyonları bulunmaktadır. Sıcaklık artışlarının mahsul verimi üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmasına rağmen genel anlamda

ISBN
978-605-7875-34-1

birçok mahsulün verimini ve kalitesini düşürdüğü tespit edilmiştir. Yağıştaki artışlar topraktaki nemi artırarak yarı kurak ve diğer su altı alanlarına yarar sağlayabilir, ancak aşırı su bulunan bölgelerde sorunları şiddetlendirebilmektedir (Peterson vd., 2002: 626-629). Yüksek CO_2 konsantrasyonuna sahip bir atmosferin bitki çeşitliliğini artırdığı kabul edilse de bunun olumlu veya olumsuz bir durum olduğuna yönelik tartışmalar sürmektedir (Poulter vd., 2013: 32-43). Diğer faktörlerin sabit kalması ve sıcaklığın artması ürün verimini düşürürken, yağıştaki artış bu etkiyi azaltmakta veya dengelemektedir. Ayrıca ürün verimlerindeki değişim iklim değişikliğinin dolaylı etkilerinin bir sonucu olabilmektedir. Bu dolaylı etkiler; haşere ve patojenlerin görülme sıklığı, artan toprak erozyonu ve su kaynaklarını etkileyen akış/yeraltı sularının şarj oranlarındaki değişiklikler olarak ifade edilebilir (Burke ve Emerick, 2016: 119).

İklim değişikliğinin tarımsal verime etkisi bölgelere ve ürünlere göre değişmektedir. Sıcaklık aralıklarına karşı mahsül duyarlılığı ve su mevcudiyetindeki değişiklikler verimi doğrudan etkilemektedir. Örneğin ılıman iklim bölgelerinde geliştirilen mahsul simülasyon modellerine bakıldığında tropik bölgelerdeki mahsul verimliliğini tespit etme adına uygun olmadığı görülmektedir. Aynı ürün simülasyon modellerinin tüm bölgelere uygulanmasında ufak sınırlamalar olmasına rağmen bazı çalışmalar önemli bölgesel eğilimler gösterebilmektedir (Adams vd., 1998: 22). Dikkat çekici bir örnekte 4 °C 'lik bir ısınma ile ABD ve Kanada gibi orta ve yüksek enlemli ülkelerdeki tarım verimin artacağını fakat Brezilya gibi düşük enlemli ülkelerde verimin düşebileceği belirtilmektedir. Ek olarak sıcaklık aralıklarındaki ufak değişikliklerin dahi verimi artırıp düşürebileceğine dair önemli bulgular mevcuttur. Bu kapsamda 2 °C 'lik bir sıcaklık artışına karşı pozitif tepki veren bir ürün 4 ° C sıcaklık artışına negatif etki verebilmektedir (Rosenzweig ve Iglesias, 1994: 12).

İklim değişikliği tarımdaki sulama sistemlerini, işçiliği, enerji yöntemlerini, ekipman kullanımını ve toplam üretkenliği/talebi etkilemektedir. Bu kapsamda üretkenlik, talep ve verimlilik bölgelere göre artabilmekte veya azalabilmektedir. Ulusal, bölgesel veya yerel tarımdaki bu unsurlar orta vadede ortaya çıkmakta ve tarım politikalarıyla olumlu ya da olumsuz yönde seyretmektedir. Tarımsal verimliliği engelleyen zararlı böcek ya da canlı türlerinin iklim değişikliği karşısındaki dönüşümü ve bu kapsamda alınacak tedbirler de tarım politikaları kapsamında değerlendirilmektedir.

3. KAMU POLİTİKALARI KAPSAMINDA TARIM POLİTİKASI VE EKONOMİK PERSPEKTİF

Günümüzde tarımsal sistem ve uygulamalar değişen ekonomik ve fiziksel koşullara göre dönüşüm geçirmektedir. Genetik iyileştirmeler de dâhil yeni teknolojilerin benimsenmesi kamu

ISBN
978-605-7875-34-1

politikaları genelinde tarım politikaları ile başarılmıştır. Yapılan bu iyileştirmeler ve elde edilen sonuçlar iklim değişikliğine uyum konusunda tarım politikalarının önemine işaret etmektedir. Bu kapsamda ürün rotasyonu, ekim çeşitleri, sulama teknolojileri, gübre kullanımı ve toprak işleme uygulamaları bu politikalara konu olabilmektedir. Bu politikalar geçmişte yalnızca tarım verimliliğinin hedeflenmesi kapsamında değerlendirilirken günümüzde iklim değişikliği ile mücadele kapsamında da değerlendirilmektedir. Politikalar yoluyla bir uyarlama süreci başlatılmakta ve her bir adaptasyon öğesi ile iklim değişikliğinden kaynaklı olumsuzlukların azaltımı hedeflenmektedir. Ayrıca bu politikalar ile uzun vadedeki tahmin ve beklentiler kapsamında gelecekteki iklim koşullarında yetişebilecek yeni mahsul çeşitleri için avantaj sağlanabilmektedir. Sulama altyapısına yapılacak yatırımlar ve yeni su yönetimi de bu politikalar kapsamında değerlendirilmektedir (Rickards ve Howden, 2012: 240-250).

Mevcut ekonomik değerlendirmelere bakıldığında bir dizi ekonomik yaklaşım ve model bulunduğu görülmektedir. Bunlar "yapısal" veya "mekansal-analog" yaklaşımları veya modelleri olarak sınıflandırılmaktadır. Yapısal model disiplinler arasıdır. Bu model mahsul simülasyon modellerini kullanarak iklim değişikliğinin verim üzerindeki etkilerini içermektedir. Bu simülasyon modelleri, artan atmosferik CO_2'nin etkilerini ortaya koyabilmektedir. Bu kapsamda simulasyon modelleri ile adaptasyon hususundaki tarım politikalarına kolaylık sağlanabilmektedir. Farklı iklimler altındaki mahsul verimliliğinin simulasyonlar aracılığıyla ölçülmesinin akabinde, olası fiyat değişikliklerine yönelik ekonomik modeller de sürece dahil edilebilmektedir. Tarım politikası kapsamındaki bu modeller iklimsel ve diğer kısıtlamalara tabi olarak mevcut maliyetleri en aza indirmeyi ve üretici-tüketici refahını en üst seviyeye çıkarmayı amaçlamaktadır. Ayrıca ifade edilen modeller ile farklı seviyelerdeki tarım adaptasyonunun sağlanması da hedeflenmektedir (Schimmelpfennig vd., 1996: 2).

Mekansal-analog modelleri, tarımsal reaksiyonları simüle eden yapısal modellerin aksine iklim değişikliğinin tarımdaki etkilerini tarımsal üretim ve bölgeler arasında gözlenen iklim farklılıklara dayanarak tahmin etmektedir. Bu modeller sıcaklık artışına bağlı olarak serin bölgelerin daha sıcak bölge uygulamalarını nasıl benimseyebileceği konusundaki çıkarımlar yapmaktadır. Ayrıca analiz için istatistiki-programlama yöntemleri de kullanılmaktadır. Mekansal-analog modelinin avantajı; iklim değişikliğine karşı mekansal adaptasyonun uygunluğunu istatistiki veriler yoluyla değerlendirilmesidir. Bu modelin zayıf noktalarından biri ise yalnızca uzun vadede fayda sağlamasıdır. Model, sıcak iklim uygulamalarına adaptasyon sağlamak için gerekli olabilecek sulama sistemleri vb. yapısal koşulların mali boyutunu soyutlaması nedeniyle de eleştirilebilmektedir. Bununla birlikte hem yapısal hem de mekansal-analog modelleri tarımsal adaptasyona odaklanarak iklim değişikliğine karşı oluşturulacak tarım politikalarına önemli veriler

ISBN
978-605-7875-34-1

ve katkılar sağlamaktadır. İklim değişikliği sonuçlarının hesaplanması ve kazanan-kaybeden tespitinin yapılıp bu kapsamda tarım politikaları geliştirilmesi adına bu tür yaklaşım ve modellerden oldukça önemlidir (Adams vd., 1998: 23-24).

Teknoloji temelli tarım sistemleri küresel mahsul üretimine önemli katkılar sağlamaktadır. Örneğin tohum ıslahı ile dünyanın gıda arzına büyük ölçüde katkıda bulunan buğday, pirinç, mısır ve arpa gibi tahılların verim düzeyi yüksek oranda artmıştır. Bu ürün çeşitliliğini ve verimliliğini sağlayan teknolojik gelişmeler ise tarım politikaları kapsamındaki araştırma ve geliştirme programlarının bir sonucudur (Connor vd., 2011: 21-22).

Yakın gelecekte küresel mahsul veriminin iklim değişikliğinden kaynaklı ciddi bir azalış yaşaması beklenmemektedir (Berhane, 2018: 4). Bu tahminde küresel politikalar ve benimsenen yeni teknolojilerinin etkisi büyüktür. Bununla beraber iklim değişikliği ile ilgili temel soru, tarımın bu sürece hızlı bir şekilde uyum sağlayabilme durumudur. Bu sorunun yanıtı ve niteliği önemlidir. Çünkü etkili tarım politikaları ile desteklenmeyen uyarlama ve adaptasyon süreçleri olumsuz etkiler ortaya çıkarabilmektedir. İklim değişikliğinin şiddeti ve zamanlaması, adaptasyonu sınırlayan bir diğer faktördür. İklim değişikliğine karşı belirlenen tarım politikaları ve adaptasyon süreçlerinin ekonomik boyutuna bakıldığında üreticiler ve tüketicilerin yer aldığı görülmektedir. Bu kapsamda iklim değişikliği, üretici ve tüketici gibi ekonomik grupların refah düzeylerini etkileme potansiyeline sahiptir. İklim değişikliği sonucunda hem ulusal hem bölgesel anlamda kazananlar ve kaybedenler ortaya çıkmaktadır. Kaybedenler için ekonomik etki yönünün olumluya dönmesi tarım politikaları oluşturma süreçleri ile yakından ilişkilidir. Bu bağlamda uluslar etkin tarım politikalarıyla üretici-tüketici arasında dengeleyici bir işlev üstlenmek durumundadır. Bu durum ülkeler arası ticareti de etkilerken kaybeden olmamak ve olası tehditleri fırsata çevirmek yalnızca iyi tarım politikalarıyla mümkündür.

4. KÜRESEL İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİN TÜRKİYE VE TARIM BOYUTU

Bu başlık altında iklim değişikliğinin Türkiye'ye potansiyel etkileri ile Türkiye'nin iklim değişikliği ve tarım politikası konularına değinilmiştir.

4.1. İklim Değişikliğinin Türkiye'ye Potansiyel Etkileri

Türkiye küresel iklim değişikliği etkilerinin en çok hissedileceği ülkelerden biridir. Bu etki alanı üç tarafı denizlerle çevrili olan Türkiye'nin farklı bölgelerindeki farklı boyutları kapsamaktadır. Bu kapsamda kısa veya uzun vadede iklim değişikliğinin Türkiye'ye potansiyel etkilerini aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Öztürk, 2002: 58-63):

- Ekolojik sistemlerin bozulması ve biyolojik çeşitliliğin azalması

ISBN
978-605-7875-34-1

- Yağış rejimi ve zararlılar gibi birçok değişkeni etkileyen ormanların tahrip olması, orman yangınlarının artması
- Kullanılabilir yer altı ve yer üstü su kaynaklarının azalması
- Kuraklık ile çölleşmelerin meydana gelmesi
- İklim değişikliğine adaptasyon sağlayamayan canlı türlerinin yok olması
- Yağış rejiminde meydana gelen azalışlarla birlikte tarımsal üretimin düşmesi
- Çiftçilerin ürettikleri mahsulleri ve ekim-dikim tarihlerini değiştirmek zorunda kalması
- Gıda tüketiminin büyük bir kısmını oluşturan tahıl üretiminde verimsizlik yaşanması
- Toprak yapısının tarıma elverişsiz şekilde değişmesi
- Sıcaklık artışına bağlı olarak bitki hastalıkları, böcek istilası ve mahsul kaybının yaşanması
- Tarımsal üretimde ve stoklarda azalış
- Tarımsal üretimle yakından ilişkili gıda sanayinde kayıpların yaşanması
- Çiftçi ve tüketici refahında azalış
- Tarımsal üretim için ilave su kaynaklarının yüksek maliyeti
- Enerji üretiminde azalış
- Toprak, su ve rüzgar erozyonu
- Üretimdeki azalışa bağlı işsizlik
- Ulusal büyümenin sekteye uğraması ve potansiyel vergilerden kayıp

Birbirleriyle yakından ilişkili olan ve domino etkisi oluşturan bu etkiler; ülkeleri sosyo-ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kapsamda ulusların kısa veya uzun vadede yüzleşmek zorunda kalacağı iklim değişikliği sürecinin yalnızca iyi analiz edilmiş tarım politikaları ile aşılabileceği bir gerçektir.

4.2. Türkiye'de İklim Değişikliği ve Tarım Politikaları

İklim değişikliği; önemli boyutlarda çevresel ve sosyo-ekonomik sonuçlara sebep olabilecek, ulusların güvenliğini tehdit edebilecek ve birçok değişkeni içinde barındırabilecek karmaşık bir olgudur. Haliyle iklim değişikliğinin yol açacağı etkilerin ulusların gelecek nesillerini de tehdit ettiği bir gerçektir. Bu kapsamda küresel iklim değişikliği ile mücadele, sera gazı emisyonlarının azaltılması ve uluslararası işbirlikleriyle mümkün hale gelmektedir. Bu doğrultuda Türkiye'ye bakıldığında mevcut küresel çabalara katkı ve küresel iklim değişikliği ile mücadele kapsamında hazırlanan ve gerek ulusal gerek uluslararası gelişmeler ışığında güncelliğini koruyan "Ulusal İklim Değişikliği Stratejisi"nin mevcudiyeti görülmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Tarım ve Orman Bakanlığı işbirliğiyle hazırlanan strateji 2010-2023 yılları arasını kapsamakta

ISBN
978-605-7875-34-1

ve iklim değişikliği ile mücadelede rehberlik etmeyi amaçlamaktadır. Bu stratejide iklim değişikliği ile mücadele kapsamında kısa, orta ve uzun vadeli amaçların yer aldığı görülmektedir. Stratejide Türkiye'nin 2004 yılında taraf olmuş olduğu BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin temel ilkeleri de yer almaktadır. Aynı zamanda bu sözleşmeye taraf olunmadan önce 2001 yılında bir yapılanmaya gidilerek İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu da başbakanlık genelgesiyle oluşturulmuştur. Türkiye'nin 2004 yılında BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine taraf olması ile birlikte İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu yeniden yapılandırılmıştır. Son olarak 2010 yılında kurul yeni üyelerin katılımıyla genişletilmiştir. Türkiye'nin BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine yönelik olan Kyoto Protokolüne taraf olması ise 26 Ağustos 2009 tarihinde gerçekleşmiştir. Bunların yanında Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından "İklim Değişikliğinin Tarım Üzerine Etkileri" ile ilgili çalıştaylar düzenlenmektedir. Türkiye'nin iklim değişikliği ile mücadele etmesi gerektiğine dair temel göstergeler; nüfus artış hızının yüksek olması, OECD ülkeleri ve BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi Ek-1 ülkeleri/Ek-1 dışı ülkeler ile karşılaştırıldığında daha düşük bir refah düzeyine sahip olması, sera gazı emisyon miktarının artması ve Türkiye'nin Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli Dördüncü Değerlendirme Raporunda iklim değişikliğinden en çok etkilenecek bölgeler arasında bulunan Akdeniz Havzasında yer alması olarak ifade edilebilir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2018).

Günümüzde tarımın korunması pek çok ülke için ulusal güvenlik kaygılarının önemli konuları arasında görülmektedir. Bu kapsamda küresel iklim değişikliği tarımı yakından ilgilendiren hayati bir konudur. Ortaya çıkacak iklim değişiklikleri ile tarımsal faaliyetlerin ve canlıların doğal yaşam alanlarının negatif yönde etkilenebilmektedir. Ayrıca iklim değişikliğine karşı politika ve önlemlerin alınmaması durumunda çiftçiler; mahsul çeşitlerinde ve ekim-dikim tarihlerinde önemli değişikliklere gitmek zorunda kalacaktır. İklimde meydana gelen bu değişikliklerle sulanan ve sulanmayan arazilerdeki tarımsal ürün üretiminde ciddi verim düşüklükleri yaşanması da kuvvetle muhtemeldir.

Türkiye'de iklim değişikliği ile mücadele kapsamında tarım politikalarına bakıldığında "Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi"nde tarımla ilgili önemli husus ve politikalara değinildiği görülmektedir. Bu hususlar kısa-orta-uzun vadeli amaçlarla desteklenmiş politikalar olup genel anlamda aşağıdaki konu başlıklarını içermektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018):

- Gübre kullanımının bilinç ekseninde yapılması, organik tarıma elverişli tohum üretiminin desteklenmesi, tarımsal işlemlerde modern tekniklerin kullanılması ve emisyonların azaltılması,
- Sulama konusunda üreticilere gerek su kullanımı gerekse maliyet açısından tasarruf sağlayacak modern sulama sistemlerinin sağlanması

ISBN
978-605-7875-34-1

- İklim değişikliği ile mücadele kapsamında ormansızlaşma ve orman arazilerinin dejenerasyonuna ilişkin durum analizi yapılması ve problemlerim çözümüne yönelik bir stratejinin geliştirilmesi
- İklim değişikliğinin orman ekosistemleri üzerindeki etkisine yönelik durum değerlendirilmesinin yapılması ve bu kapsamda adaptasyon faaliyetlerinin Ar-Ge çalışmaları ile desteklenerek etkili tarım politikaların oluşturulması
- Toprak arazileri ve alanlarını koruma, iyileştirme ve verimli kullanılmasının temini kapsamında sınıflama standartlarının geliştirilmesi, alanların yetenek sınıfı bağlamında değerlendirilerek dönüşü mümkün olmayan arazilerin toprak erozyonundan korunması
- Toprak Koruma ve Arazi Kanunu kapsamında hareket edilmesi, çayır ve mera arazilerini koruma ve geliştirme konusundaki yasal düzenlemelerin uygulanması ve takip edilmesi
- Milli Ağaçlandırma Seferberliği kapsamında kurak/yarı kurak alanlardaki kuraklığa karşı dayanıklı ağaç türlerinin tespit edilmesi ve bu yönde ağaçlandırma çalışmalarının yapılması
- İklim değişikliği ile toprak ve su kaynaklarında ortaya çıkabilecek negatif etkiyi azaltmak ve kimyasal gübre kullanımında toprak analizlerine dayalı gübreleme yapılması
- Topraktaki karbon tutumunun artırılması adına yeni tekniklerin geliştirilmesi ve bu tekniklerin üreticilere benimsetilmesi ve teşvik edilmesi
- Atık su toplanımının sağlanması ve arıtılmış atık suların tarımda kullanımı kapsamında çalışmalar yapılması
- Kuraklık ve çölleşmenin önlenmesi adına Ar-Ge çalışmalarının yapılması ve ilgili süreçlerin takip edilmesi
- Arazi kullanım sınıflarına dayalı merkezi bir coğrafi bilgi sisteminin kurulması ve arazi sınıflarının kurulacak uydu tabanlı izleme modeliyle takip ve mukayese edilmesi
- Kent yaşamında açık ve yeşil alanların artırılması ve kent ormancılığının geliştirilmesi
- İklim değişikliğinin sonuçlarından biri olan doğal afetlerle mücadele kapsamında ilgili tedbirlerin alınması ve geliştirilmesi
- Bölgelere göre taşkın planlarının hazırlanması, taşkınla mücadele kapsamında erken uyarı sisteminin oluşturulması ve il afet planlarıyla eşgüdümünün sağlanması
- İklim değişikliğinin negatif etkileri sonucu bozulan su kalitesine yönelik iyileştirme çalışmalarının yapılması

ISBN
978-605-7875-34-1

- İklim değişiminden kaynaklı ortaya çıkan ve tarımsal alanlarda bulunan bitki zararlılarıyla mücadele kapasitesinin güçlendirilmesi
- Afet ve risk mevzuatının revize edilmesi ve bu kapsamda kamuoyu bilinçlendirme faaliyetlerin yapılması
- Kaliteli tohum üretiminde kamu-özel kurum işbirliğinin sağlanması, tahıl çeşitlerinde kuraklığa karşı toleransı yüksek olan ürünlerin bölge bazında tespit edilmesi ve bu süreçlerin ilgili test merkezlerinin raporlarıyla desteklenmesi
- İklim değişikliğine adaptasyon kapsamında sürdürülebilir tarımın sağlanması, efektif bir üretim planlamasının yapılması ve üretim artışının sağlanması adına tarım havzalarının belirlenmesi

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya 4.5 milyar yıllık jeolojik tarihinden bu yana oldukça değişmiştir. Bu önemli değişimlerden biri de iklimde meydana gelmiştir. İnsanlık tarihinin başlamasından bu yana yaşanan iklim değişiklikleri doğal ekosistemleri çoğu zaman olumsuz yönde etkilemiştir. Şüphesiz ki bu süreç bundan sonrası için de devam edecektir. Bu konuda yapılan çalışmalara bakıldığında küresel iklim değişikliğinin ısınma ile ortaya çıktığı ve bu kapsamda tedbirler alınsa dahi gelecekte potansiyel sorunları beraberinde getirebileceği ifadeleri görülmektedir. Türkiye geçmişten bugüne dek küresel iklim değişikliğinden en fazla etkilenen ülkelerden biridir. Günümüz sonrası için de küresel iklim değişikliğinden en fazla etkilenecek ve potansiyel problemler yaşayabilecek bir ülkedir. Bunun yanında yakın gelecekte küresel iklim değişikliğine bağlı olarak tarımsal üretimde ciddi bir düşüş beklenmemektedir. Fakat iklim değişikliğinden olumsuz etkilenecek ülkelerin bölgesel ve yerel gıda arzı konusunda sosyo-ekonomik problemler yaşaması kuvvetle muhtemeldir. Bu kapsamda Türkiye için planlı ve etkili tarım politikaları oluşturulması kaçınılmazdır. Önceki bölümlerden hareketle Türkiye'nin iklim değişikliği ve özellikle tarım politikalarına bakıldığında hem bugün hem de gelecek için önemli konu ve faaliyetler üzerinde durulduğu görülmektedir. Çalışma sonunda bu strateji ve politikalara ek olarak sunulan öneriler aşağıda belirtilmiştir:

- İklim değişikliğinin tarımsal ürün verimi üzerindeki etkilerini en isabetli şekilde tahmin eden, artan atmosferik CO_2'nin etkilerini ortaya koyabilen ve nihai olarak iklim değişikliği etkilerinin adaptasyonu hususunda büyük kolaylıklar sağlayan mahsul simülasyon modelleri; bir politika unsuru olarak benimsenmeli, kullanılmalı, geliştirilmeli ve teşvik edilmelidir.
- Farklı seviyelerdeki tarımsal adaptasyonun sağlanmasına yardımcı olan yapısal ve mekansal-analog modelleri veya benzer modeller benimsenmelidir.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Sıcaklık aralıklarına karşı mahsul duyarlılığını ve su mevcudiyetindeki değişiklikleri ölçebilen teknolojik araçlardan faydalanılmalı ve bu yönde Ar-Ge çalışmaları yapılmalıdır.
- Uzun vadeli tahmin ve beklentiler kapsamında gelecekteki iklim koşullarında yetişebilecek yeni mahsul çeşitleri için tedbirler alınmalı, böylece iklim değişikliğinden kaynaklı yaşanabilecek olası tehditler fırsata çevrilmelidir.
- Tarımsal kuraklık tahminleri ve beklentilerine göre kriz yönetimi kapsamında senaryolar oluşturulmalı ve bu yönde tedbirler alınmalıdır.
- Tarımda etkili plan ve uygulamalar ile iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin azaltımı ve adaptasyonu konularındaki uluslararası gelişmeler yakından takip edilmelidir.
- İklim değişikliği kapsamında Tarımsal Azaltım ve Adaptasyon Strateji Belgesi veya Eylem Planı oluşturulmalıdır.

Günümüzde iklim değişikliğinin artan şekilde belirginleştiği ve kendini hissettirdiği bir gerçektir. Bu kapsamda hem küresel hem ulusal anlamda kazananlar ve kaybedenler olacaktır. Bazı bölgeler iklim değişikliğinin bir sonucu olarak tarımsal üretimdeki artıştan yararlanırken bazıları tarımsal üretimde düşüş yaşamaktadır. Bununla birlikte iklim değişikliğinin tarım üzerindeki etkisi; tüketici-üretici arasındaki refah dengesini de bozabilmektedir. Bu bağlamda gerek tarımsal üretimin sekteye uğramaması gerekse ekonomik grupların bir denge mekanizması içerisinde işlemesi iyi ve etkili tarım politikaları ile mümkündür.

KAYNAKÇA

Adams, Richards & Fleming, Ronald & Chang, Ching Chang & McCarl, Bruce & Rosenzweig, Cynthia (1995), "A Reassessment of the Economic Effects of Global Climate Change on US Agriculture", Climatic Change, 30(2), ss. 147-167.

Adams, Richards & Hurd, Brian & Lenhart, Stephanie, & Leary, Neil (1998), "Effects of Global Climate Change on Agriculture: An Interpretative Review", Climate Research, 11(1), ss. 19-30.

Berhane, Abadi (2018), "Climate Change and Variability Impacts on Agricultural Productivity and Food Security", Journal of Climatology & Weather Forecasting, 6(3), ss. 1-6.

Burke, Marshall & Emerick, Kyle (2016), "Adaptation to Climate Change: Evidence from US Agriculture", American Economic Journal: Economic Policy, 8(3), ss. 106-140.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2018), Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi, https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/banner/banner592.pdf, Erişim Tarihi: 15.01.2019.

ISBN
978-605-7875-34-1

Öztürk, Kemal (2002), "Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri", G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1), ss. 47-65.

Peterson, A. Townsend & Ortega-Huerta, Miguel & Bartley, Jeremy & Sánchez-Cordero, Victor & Soberón, Jorge & Buddemeier, Robert & Stockwell, David (2002), "Future Projections for Mexican Faunas under Global Climate Change Scenarios", Nature, (416)6881, ss. 626-629.

Poulter, Benjamin & Pederson, Neil & Liu, Hongyan & Zhu, Zaichun & D'Arrigo, Rosanne & Ciais, Philippe & Wang, Tao (2013), "Recent Trends in Inner Asian Forest Dynamics to Temperature and Precipitation Indicate High Sensitivity to Climate Change", Agricultural and Forest Meteorology, 178, ss. 31-45.

Rickards, Lauren & Howden, Stuart Mark (2012), "Transformational Adaptation: Agriculture and Climate Change, Crop and Pasture Science, 63(3), ss. 240-250.

Ritchie, Joe & Singh, Upendra & Godwin, D. & Hunt, Lynn (1989), "A User's Guide to CERES-Maize V2", International Fertilizer Development Center, Muscle Shoals, AL.

Rosenberg, Norman (1992), "Adaptation of Agriculture to Climate Change", Climatic Change, 21(4), ss. 385-405.

Rosenzweig, Cynthia & Parry, Martin (1994), "Potential Impact of Climate Change on World Food Supply", Nature, 367(6459), ss. 133-138.

Rosenzweig, Cynthia & Iglesias, Ana (1994), "Implications of Climate Change for International Agriculture: Crop Modeling Study, EPA, ss. 1-14.

Schimmelpfennig, David & Lewandrowski, Jan & Tsigas, Marinos & Parry, Ian (1996), "Agricultural Adaptation to Climate Change: Issues of Longrun Sustainability", Agricultural Economic, ss. 1-57.

Tarım ve Orman Bakanlığı (2018), Türkiye Cumhuriyeti Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi, http://iklim.tarim.gov.tr/dosya/strateji.pdf, Erişim Tarihi: 13.02.2019.

Waggoner, Paul (1983), Agriculture and A Climate Changed by More Carbon Dioxide, National Academy Press, Washington DC.

ISBN
978-605-7875-34-1

FİLETO ÇIKARMA YÖNTEMİ İLE ALTERNATİF LAKERDA YAPIMI

ALTERNATIVE LAKERDA PREPARATION BY FILLET METHOD

Müjdat ERTÜRK
Dr., Eskişehir Tepebaşı Ali Güven Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, mujdate26@gmail.com

ÖZET

21. yüzyılda insanoğlu beslenme konusunda son derece bilinçlenmiş, gıda maddelerinin karbonhidrat, yağ, protein, mineral ve vitamin gibi besin öğelerini dengeli biçimde içermesi önceliğini, ekonomik olması önceliğinin önüne koymuştur. Deniz ürünleri dengeli ve sağlıklı beslenmek isteyen bireylerin en çok tercih ettiği besin maddelerinin başında gelmektedir. Uygarlık tarihi boyunca keşfedilen yiyecek işleme ve pişirme teknikleri özellikle her mevsim avlanamayan balıkların muhafazası için de kullanılmış, bu yöntemler çok eski zamanlardan bugüne kültürel miras olarak aktarılmıştır. Bu yöntemler içinde en eskilerden biri de tuzlama yöntemi ile balıkların muhafaza edilmesidir. Lakerda, uskumrugiller familyasından olan torik ya da palamut balığı kullanılarak yapılan, kuru tuzlama ve salamura yönteminin birlikte kullanıldığı bir tuzlama balık türüdür. Anadolu'nun Karadeniz ve Marmara sahil şeridinde yüzyıllardır geleneksel yöntem olan takoz dilimleme yöntemi ile yapılmaktadır. Bu çalışmada alternatif yöntem olan fileto çıkarma yöntemi ile lakerda yapımı okuyucuya aktarılmıştır. Fileto çıkarma yöntemi ile lakerda yapım aşamaları balığın şah damarının kesilerek kanının akıtılması, sırt ve karın yüzgecinin kesilmesi, iç organlarının çıkarılması, fileto çıkarma, kanın akması için buzda bekletme, yıkama ve kurulama, kuru tuzlama ve olgunlaşma, dilimleme, salamura, servis ve kalan lakerdaların tekrar salamura suyuna konulmasından oluşmaktadır. Takoz yönteminde olduğu gibi bu yöntemde de en önemli püf noktası balıkta kan kalmamasıdır. Diğer önemli bir nokta ise salamurada saklanmak isteniyorsa 15 günde bir salamura suyunun değiştirilmesi gerekmektedir. Bu yöntem, takoz yöntemine göre ilik çıkarma ve kanı yok etme konusunda daha pratik, daha az zaman isteyen ve daha garanti bir yöntemdir. Çünkü kılçık tamamen çıkarıldığı için kan ve ilik kanalında istenmeyen madde kalma olasılığı yoktur. Ancak kılçığın olgunlaşma esnasında lakerdaya verdiği lezzet, bu yöntemde kılçık tamamen alındığı için gerçekleşememektedir. Takoz dilimleme yöntemine göre daha pratik ve daha az zaman isteyen bir yöntem olan fileto çıkarma yöntemi ile lakerda yapımı, lakerda kültürünün yok olmaması için yaygınlaştırılması gereken bir yöntemdir.

Anahtar Kelimeler: Kuru Tuzlama, Salamura, Fileto Çıkarma, Torik, Palamut

Abstract

Human beings have become self-aware about nourishment in the 21st century and attached priority to the foods contain balanced nutritional elements such as carbohydrate, fat, protein, mineral and vitamin rather than the price of the food. Sea food are one of the most preferred food kind for those who would like to have a balanced and healthy diet. Food processing and cooking techniques discovered throughout the history of civilization have been used especially for the preservation of the fish not being available in every season. These methods reached the present over generations as a cultural heritage. One of the oldest of these methods is preserving the fish by salting. Lakerda is a type of salted fish made by salting and brining tunny or bonito being from Scombridae family. It is prepared by the traditional method of wedge-slicing which has been used for centuries in the shores of Black Sea and Marmara Sea in Anatolia. The aim of the study is to address lakerda preparation by

ISBN
978-605-7875-34-1

an alternative fillet method for the readers. The steps of lakerda preparation via fillet method contains the following steps: extravasation by cutting the carotid artery of the fish; cutting the dorsal and ventral fins; removing the internal organs; making fillets; keeping in ice for the removal of blood, washing; drying; dry salting and maturing; slicing; brining; service; and placing the leftover lakerdas into brine solution. The most significant tip of the method as in wedge slicing method is that there should not be any blood left within the fish. Another important point is that the brine solution must be changed every 15 days if the lakerda will be stored. This is a more practical, less time-consuming and more guaranteed method than medallion method in terms of removing the marrow and eliminating the blood. There is not any possibility of leaving undesired materials in blood and marrow channel since the bones are completely removed. On the other hand, the flavor passing to lakerda during maturation of the bones could not be obtained with this method as the bones are completely removed. Lakerda preparation via fillet method, which is a more practical and less time-consuming method than medallion method should be popularized in order to preserve the lakerda culture.

Key Words: Dry salting, Brine, Filleting, Sarda Sarda, Atlantic Bonito

GİRİŞ

Canlılar yaşamlarını sürdürebilmek için enerjiye ihtiyaç duyarlar ve yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli olan enerjiyi besin ögelerinden temin ederler. Besin öğelerinin kaynağı ise hayvansal ve bitkisel besinlerdir. İnsanların hayatta kalabilmeleri, gelişmeleri, büyümeleri ve sağlıklı bir hayat sürmeleri için almaları gerekli olan besinleri nasıl saklayıp, pişirileceğini iyi bilmesi gerekmektedir.

Besinlerin; protein, yağ, karbonhidrat, mineral gibi besleyici değerlerinin yanı sıra, tatlarının ve kimyasal yapılarının bozulmadan korunması çabaları insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Besinlerin farklı teknikler ve yöntemler kullanarak tüketilir ve saklanabilir duruma getirilmesi işlemleri eskiden evlerde yapılırken, sanayileşmeye ve değişen yaşam tarzlarına paralel olarak günümüzde bu işlemler fabrikalarda yapılmaktadır. Ancak gerek ekonomik koşullar, gerekse sanayi tipi besinlerin içerdikleri kimyasal maddelere maruz kalınmak istenmemesi nedeni ile evlerde geleneksel üretimler devam etmektedir. Bu ürünler besin maddeleri olmalarının yanı sıra kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel miraslardır.

Teknolojinin gelişmediği, yiyeceklerin saklanması için yine doğadan faydalanılan eski çağlarda, besinleri korumaya ve saklamaya yönelik teknikler gözlem, deneme yanılma, tesadüfler sonucu geliştirilmiştir. Tütsüleme, fermantasyon, dondurma, tuzlama gibi yöntemler yine o dönemlerde gözlem, deneme yanılma ve tesadüfler sonucu keşfedilen besin işleme ve saklama yöntemleridir. (Seyirci ve Çağ, 2018).

Bu yöntemlerden biri olan tuzlama yöntemi lakerda yapımının da temelini oluşturur. Antikçağlardan beri kullanılan bu yöntemle ilgili Hitit Dönemine ait arkeolojik veriler bulunmaktadır. Antikçağda Mısırlıların kazları yakaladıktan sonra temizleyip tuzladıkları ve ardından içinde tuzlu su bulunan kaplara koyduklarına dair duvar resimleri bulunmaktadır. (Akt. Seyirci ve Çağ, 2018). Kurlansky (2003), balık ve eti tuzlama yöntemi ile saklayan ilk uygarlığın Mısırlılar olduğunu, eski Mısır mezarlarında tuzlanmış balık ve kuş eti bulunduğunu belirtmiştir.

BESİN İŞLEMEDE TUZLAMA YÖNTEMİ

Tuzlama yöntemi ile hazırlanan besinlerde tuz oranı artarken, su oranı azalmakta; tuz, besine ayrıca sertlik ve lezzet kazandırmaktadır. Tuzun antiseptik etkisi ve ürünün su kaybetmesi nedeni ile

ISBN
978-605-7875-34-1

mikroorganizma faaliyetleri azalmakta, oksijen çözünürlüğünün tuzlu ortamda azalması, bakteri etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir (Gülyavuz ve Ünlüsayın, 1999). Tuzlama yönteminde tuz, besine osmoz yolu ile geçer ve başlangıçta proteinlerin çözünürlüğünü artırırken, tuz derişimi artıkça proteinlerin çözünürlüğü düşer ve proteinler çökerek koagüle olurlar. Proteinlerin çökmeye başlamasının ardından ete tuz girişiyle birlikte su çıkmaya başlar, başlangıçta çok hızlı olan tuz girişi zamanla azalır ve ilerleyen süreçte azalarak sona erer (Kolsarıcı,t.y.).

Tuzlama yapılırken kullanılacak tuzun kalitesi çok önemlidir. Tuzlamada deniz tuzu, göl tuzu, kaya tuzu gibi doğal iri tuzlar kullanılmalıdır. Fabrikada kimyasal işlem görmüş, iyot katılmış tuzlar tuzlama işleminde kullanılmamalıdır. İyot yiyeceklerin yumuşamasına, dağılmasına ve şekillerinin bozulmasına neden olmaktadır. Tuzlama yapılacak besinin cinsine, elde edilmek istenen ürüne göre tuzlama yöntemleri değişmektedir. Geleneksel ve yaygın olarak kuru tuzlama, kuru-salamura tuzlama, salamura tuzlama ve karışık tuzlama kullanılan tuzlama yöntemleridir (Lauritzsen vd., 2004).

LAKERDA HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Lakerda, uskumrugiller familyasından torik balığından tuzlama yöntemi ile yapılan bir besindir. Günümüzde bilinçsiz avlama yüzünden oldukça azalan ve pahalı hale gelen torik yerine en az 1-1,5 kg. ağırlığında, 40-50 cm uzunluğundaki büyük palamuttan da yapılabilmektedir. Soğuk sularda balıkların etleri daha sıkı ve lezzetli olduğu için, poyraz rüzgârı eserken avlanan balıktan yapılan lakerda daha lezzetli olmaktadır. Bu nedenle rüzgârın genelde poyrazdan estiği Karadeniz'den avlanan torik ya da palamuttan yapılan lakerda daha makbuldür.

Lakerda isminin kökeni ve etimolojisi hakkında çeşitli görüşler mevcuttur. Bazı kaynaklara göre lakerda ismi "istenince olan şey" anlamına gelen İspanyolca "***la kerrida***"dan gelmektedir (Kocatepe vd., 2014). Bazı kaynaklara göre ise "sevgili" anlamına gelen yine İspanyolca "***la querida"***dan gelmektedir. Nişanyan (2017) ise her iki görüşe de katılmayarak, birinci anlamı kertenkele, ikinci anlamı bir balık adı olan Latince ***"lacertus ve lacerta***" kelimelerinde gelme ihtimalinin daha yüksek olduğunu savunmuştur. Başka bir görüşe göre ise Bizans zamanı palamut anlamına gelen "***lahernai***" kelimesinden türemiştir. Yunanca yazılışı "λακέρδα" olan lakerda, Yunanca'da tuz içinde korunmuş palamut parçaları anlamına gelmektedir (wiktionary.org, t.y.). Bilimsel Latince ismi ***Sarda sarda*** (Bloch, 1793) olan palamut balığı, İngilizcede ***Atlantic Bonito***, Almancada ***pelamide*** olarak adlandırılmaktadır (fishbase.org, t.y.).

Mevsimsel olarak avlanan palamudun sınırlı raf ömrü ve yüksek sağlık riski nedeniyle hemen satılamayacak olanları genellikle dondurulur veya tuzlanarak saklanır. Diğer deniz ürünlerine göre füme veya tuzlanmış olarak pazarlandığında tüketici kabulü yüksek ve maddi değeri yüksek bir üründür (Koral ve Köse, 2018). Özellikle lakerda her zaman alıcı bulabilen bir ürün konumundadır. Sağlıklı bir lakerdanın kimyasal bileşimi % 50-53 su, %14-15 Protein, %16-18 Lipid, %14-15 İnorganik maddelerden oluşmaktadır (Ormancı ve Çolakoğlu,2015).

Lakerdanın ilk yapılışı ile ilgili en bilinen hikâye Behmuaras adında İspanyol bir balıkçının ilk lakerdayı yaptığıdır (Akt. Kocatepe vd., 2014). Bir Musevi olan Behmuaras dinen yasak olmasına rağmen 1326 yılında bir cumartesi gün ava çıkar ve küçük oğlu için ton balığı avlar. Ancak bu günden sonra 2 ay boyunca hiç balık avlayamaz ve bunu yasağı çiğnemesine bağlar. Allah'tan af diler ve yeniden balık yakalayabilmek için dua eder. Duası kabul olur ve ilk çıktığı avda 30 adet ton balığı yakalar. Kendisini affedip, oğluna bolca balık verdiği için Allah'a dua eder. Artık kutsal sayılan

ISBN
978-605-7875-34-1

günlerde balığa çıkamayacağı için tuttuğu ton balıklarını satmaz, tuzlayarak çocuğunun daha sonra yiyebilmesi için saklar, böylece ilk lakerdayı yapmış olur. Balıkçılığı iyi bilen İspanyol Musevilerin bir kısmı, XV. Yüzyıl sonlarında 2. Beyazıt döneminde Osmanlı'ya sığınır. Bunların önemli bir kısmı Selanik'e yerleştirilir. Lakerda'yı Selanik'li Rum ve Türk balıkçılara öğretirler. Yaygın olarak Rum balıkçılarca yapılan lakerda oradan İstanbul'a taşınır (Akt. Kocatepe vd., 2014).

Hilkat (2011) ise Ada Gazetesi'nde yazmış olduğu yazıda bu görüşe karşı çıkarak lakerdanın anavatanının İstanbul olduğunu savunur. Bu görüşünü desteklemek için hikâyede ton balığından bahsedildiğini ancak lakerdanın torikten yapıldığını, ton balığında lakerda olamayacağını savunmuştur. Hilkat'ı destekleyen bir başka görüş ise "*Food in the Ancient World From A to Z*" kitabının yazarı Andrew Dalby'dir (2003). Yazar kitabının 336. sayfasında Bizans döneminde lakerdanın ***"tarikhos horaion"*** olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Sonbaharda palamutların Karadeniz'den Ege'ye göçleri esnasında Haliç Bölgesinde çok kolayca yakalandıklarını, bir halka lakerdanın akşam yemeğinin en pahalı ve sofrayı onurlandıran yiyecek olduğunu belirtmiştir. Bu kaynak Hilkat'ın lakerdanın anavatanının İstanbul olduğu tezini güçlü şekilde desteklemektedir.

Bulunur (2014) 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda deniz taşımacılığını konu alan çalışmasında, yapılan navlun ve iskerçe anlaşmalarını incelemiş, bu anlaşmaların içeriğinde İstanbul'dan çeşitli bölgelere deniz yolu ile lakerda taşındığını belgelemiştir. Bulunur (2014) çalışmasında 2500 adet lakerdanın İstanbul'dan Selanik'e başka mallarla birlikte taşınmasına dair bilgi aktarmıştır. Bu bilgi de lakerda konusunda en bilinen hikâyedeki, yani lakerdanın ilk İspanya'daki Museviler tarafından yapıldığı ve 15. Yüzyıl sonlarında Osmanlı'ya sürülen Musevilerin lakerda yapımını Selanikli Rum ve Türk balıkçılara öğrettiği tezini zayıflatan bir bilgidir. Şayet durum hikâyedeki gibi olsa lakerdaların İstanbul'dan Selanik'e değil, Selanik'ten İstanbul'a lakerda gitmesi gerekirdi.

Ünlü deniz ürünleri restoranı sahibi Üzmez (2018), Milliyet Gazetesi'ndeki köşesinde yazmış olduğu makalede lakerdanın başkentinin Sinop olduğunu savunmuştur. Sinop'ta lakerda yapımının M.Ö. 1000 yıllarında başladığını aktaran Üzmez (2018), geleneksel olarak yıllardır Sinop'ta hemen hemen her evde lakerda yapıldığını belirterek lakerdanın menşei tartışmalarına farklı bir bakış açısı getirmiştir.

FİLETO ÇIKARMA YÖNTEMİ İLE LAKERDA YAPIMI

Fileto çıkarma yöntemi ile lakerda yapımının aşamaları aşağıdaki şemada gösterilmiştir:

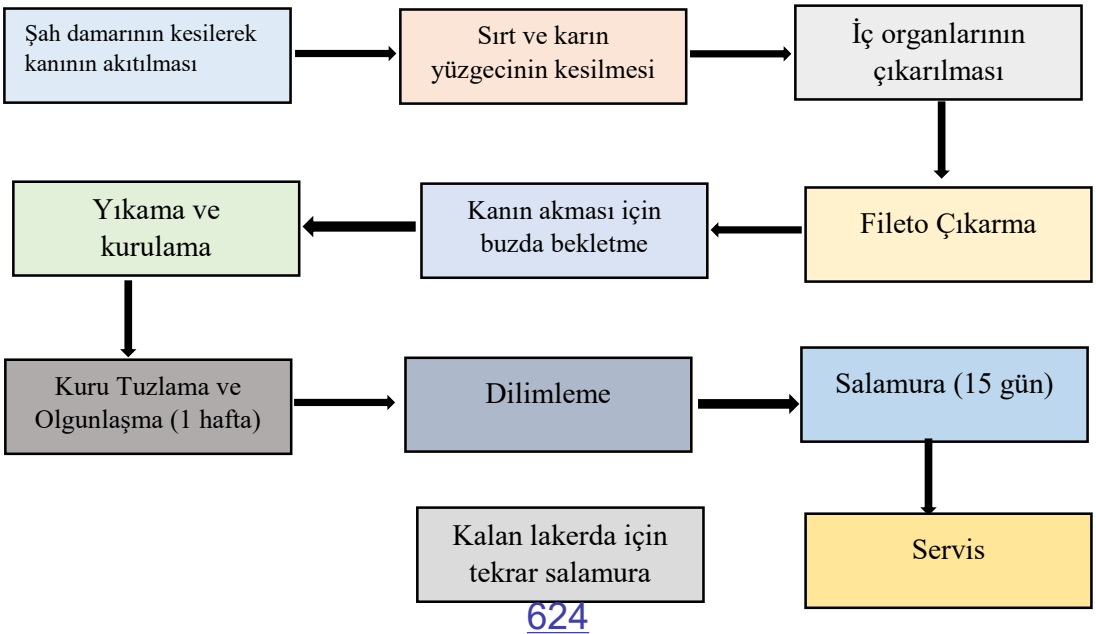

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil 1. Fileto Çıkarma Yöntemi ile Lakerda Yapım Aşamaları

Malzemeler	**Araç Gereç**
İhtiyaç kadar torik ya da palamut	Çok keskin fileto bıçağı
İri kaya ya da deniz tuzu	Yağlı Kâğıt
İsteğe göre limon, defneyaprağı ve tane karabiber	Gazete kâğıdı
Toz şeker	Kavanoz
	Kâğıt Havlu

1. Balığın solungaçlarının hemen altındaki bölgede bulunan şah damarı kesilerek kanının akması sağlanır.

Resim 1. Balığın Şah Damarının Kesilerek Kanın Akıtılması

2. Balığın sırt ve karın yüzgeci kesilir.

Resim 2. Sırt ve Karın Süzgecinin Kesilmesi

ISBN
978-605-7875-34-1

3. Balık kafa süzgeç kısmından karın kısmına doğru yarılır ve balığın iç organları çıkarılır.

Resim 3. Balığın Karnının Yarılması ve İç Organlarının Çıkarılması

4. Balığın filetosu çıkarılır ve kılçık tamamen ayrılır.

Resim 4. Filetonun Çıkarılması

5. Kanının iyice akması için 4-5 saat buzda bekletilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 5. Buzda Bekletme

6. Filetolara iyice yıkanır ve kâğıt havlu ile tek damla su kalmayana kadar kurulanır.
7. Kuruyan filetolar yağlı kâğıdın üstüne konur ve aldığı kadar tuzlanır. 1 tatlı kaşığı kadar da toz şeker serpilir. İsteğe göre tane karabiber ve defneyaprağı ilave edilir. Diğer fileto da aynı şekilde tuzlanır ve şekerlenir.

Resim 6. Filetoları Tuzlama

8. İki fileto deri kısımları altta ve üstte kalacak, etli kısımları birbirine değecek şekilde üst üste konarak yağlı kâğıda sarılır. Yağlı kağıda sarılan filetolar tekrar gazeteye sarılır ve buzdolabına konularak 1 hafta bekletilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 7. Yağlı Kâğıt ve Gazeteye Sarma

9. Bir kaba su konulur ve su tuzu eritemeyene kadar yani, su tuza doyana kadar tuz ilave edilerek salamura suyu hazırlanır. Tuz oranı yaklaşık %25 olacaktır. Olgunlaşan balıklar dolaptan çıkarılarak üç parmak kalınlığında parçalar halinde dilimlenir.

Resim 8. Salamura Suyu Hazırlama ve Dilimleme

10. Kavanoza isteğe göre limon ve defneyaprağı konulur ve balıklar kavanoza boşluk kalmayacak şekilde elle bastırılarak sıkıca dizilir. İsteğe göre tane karabiber de ilave edilebilir. Hazırlanan salamura suyu boşluk kalmayacak şekilde ilave edilir ve kavanozun kapağı kapatılarak 15 gün serin ve güneş görmeyen yerde beklemeye alınır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 9. Lakerdanın Kurulması

11. 15 gün salamurada kalan lakerdalar yemeye hazır hale gelmiştir. Fazla tuzunun alınması için buzdolabında 1 gün içme suyunun içinde bekletilir. Ertesi gün derisi soyularak dilimlenir. Üstüme zeytinyağı gezdirilerek soğan ile servis edilir.

Resim 10. Derisini Soyma ve Servis

12. Saklanacak olan lakerda salamurada bekletilmeye devam edilir. Ancak 15 günde bir salamura suyunun değiştirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde 6 ay muhafaza edilebilir. Lakerdaları muhafaza etmek için bir diğer yöntem ise lakerdaları kavanoza koyup hiç hava kalmayacak ve lakerdaların tamamını kapatacak şekilde Ayçiçek yağı ekleyerek muhafaza etmektir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

21. yüzyılda insanoğlu beslenme konusunda son derece bilinçlenmiş, gıda maddelerinin karbonhidrat, yağ, protein, mineral ve vitamin gibi besin öğelerini dengeli biçimde içermesi önceliğini, ekonomik olması önceliğinin önüne koymuştur. Deniz ürünleri dengeli ve sağlıklı

ISBN
978-605-7875-34-1

beslenmek isteyen bireylerin en çok tercih ettiği besin maddelerinin başında gelmektedir. Uygarlık tarihi boyunca keşfedilen yiyecek işleme ve pişirme teknikleri özellikle her mevsim avlanamayan balıkların muhafazası için de kullanılmış, bu yöntemler çok eski zamanlardan bugüne kültürel miras olarak aktarılmıştır.

Bu yöntemler içinde en eskilerden biri de tuzlama yöntemi ile balıkların muhafaza edilmesidir. Lakerda, uskumrugiller familyasından olan torik ya da palamut balığı kullanılarak yapılan, kuru tuzlama ve salamura yönteminin birlikte kullanıldığı bir tuzlama balık türüdür. Anadolu'nun Karadeniz ve Marmara sahil şeridinde yüzyıllardır geleneksel yöntem olan takoz dilimleme yöntemi ile yapılmaktadır.

Bu çalışmada alternatif yöntem olan fileto çıkarma yöntemi ile lakerda yapımı okuyucuya aktarılmıştır. Fileto çıkarma yöntemi ile lakerda yapım aşamaları balığın şah damarının kesilerek kanının akıtılması, sırt ve karın yüzgecinin kesilmesi, iç organlarının çıkarılması, fileto çıkarma, kanın akması için buzda bekletme, yıkama ve kurulama, kuru tuzlama ve olgunlaşma, dilimleme, salamura, servis ve kalan lakerdaların tekrar salamura suyuna konulmasından oluşmaktadır.

Takoz yönteminde olduğu gibi bu yöntemde de en önemli püf noktası balıkta kan kalmamasıdır. Diğer önemli bir nokta ise salamurada saklanmak isteniyorsa 15 günde bir salamura suyunun değiştirilmesi gerekmektedir. Bu yöntem, takoz yöntemine göre ilik çıkarma ve kanı yok etme konusunda daha pratik, daha az zaman isteyen ve daha garanti bir yöntemdir. Çünkü kılçık tamamen çıkarıldığı için kan ve ilik kanalında istenmeyen madde kalma olasılığı yoktur. Ancak kılçığın olgunlaşma esnasında lakerdaya verdiği lezzet, bu yöntemde kılçık tamamen alındığı için gerçekleşememektedir. Takoz dilimleme yöntemine göre daha pratik ve daha az zaman isteyen bir yöntem olan fileto çıkarma yöntemi ile lakerda yapımı, lakerda kültürünün yok olmaması için yaygınlaştırılması gereken bir yöntemdir.

KAYNAKÇA

Bulunur, K.İ. (2014). 16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Deniz Taşımacılığı: Navlun ve İskerçe Sözleşmeleri, *Journal of History Studies*, 6(3): 89-102.

Dalby, A. (2003). *Food in the Ancient World From A to Z.* London:Routledge

Fishbase.org. *Sarda sarda (Bloch, 1793).* 09.01.2019 tarihinde http://fishbase.org/summary/Sarda-sarda.html adresinden erişildi.

Gülyavuz, H., Ünlüsayın, M. (1999). *Su Ürünleri İşleme Teknolojisi*, Isparta: Şahin Matbaa.

Hilkat, A. (2011). Lakerdanın Anavatanı İstanbuldur, 09.01.2019 tarihinde https://www.adagazetesi.com.tr/lakerdanin-ana-vatani-istanbuldur.html adresinden erişildi.

Kocatepe, D. Turan, H., Alan C.O., Göknar, G. (2014) Lakerdanın Depo Ömrüne Vakum Paketlemenin Etkisi. Poster Sunumu, *4. Gıda Güvenliği Kongresi*, İstanbul

Kolsarıcı, N. (t.y.) Su Ürünleri Teknolojisi Ders Notları, 07.01.2019 tarihinde

https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=48582 adresinden erişildi.

ISBN
978-605-7875-34-1

Koral, S., Köse, S. (2018). The Effects of Using Frozen Raw Material and Different Salt Ratios on the Quality Changes of Dry Saled Atlantic Bonito at wo Storage Conditions, *Food and Health,* 4(4): 213-230

Kurlansky, M. (2003). *Tuz: İnsanlığın Tuzlu Tarihi*, Ali Çakıroğlu (Çev.), İstanbul: Aykırı

Lauritzsen K., Akse, L., Gundersen, B., Olsen, R.L. (2004). Effects of calcium, magnesium and pH during salt curing of cod, *Journal of Science of Food and Agriculture*, 84(7): 683-692

Nişanyan, S. (2017). Lakerda, 08.01.2019 tarihinde http://nisanyan1.blogspot.com/2017/11/lakerda.html adresinden erişildi.

Ormancı, H.B., Çolakoğlu, F.A.(2015) Nutritional and Sensory Properties of Salted Fish Product, Lakerda. *Cogent Food & Agriculture,* 2015(1): 1-13

Seyirci, H.K., Çağ, Ç. (2018). Antikçağda Gıdaların Korunması, *Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi,* Cedrus VI (2018): 701-711

Wiktionary.org . λακέρδα 08.01.2019 tarihinde https://el.wiktionary.org/wiki/λακέρδα adresinden erişildi.

Üzmez, S. (2018). Lakerdanın Başkenti Sinop, 10.01.2019 tarihinde http://www.milliyet.com.tr/lakerdanin-baskenti-sinop/cadde/ydetay/2800042/default.htm adresinden erişildi.

ISBN
978-605-7875-34-1

LENİNGRAD KUŞATMASI ÜZERİNDEN SOVYET PROPAGANDA FAALİYETLERİNİN İNCELENMESİ

Mehmet Ozan GÜLADA
Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Akçadağ Meslek Yüksek Okulu,
Yönetim ve Organizasyon Bölümü, mehmet.gulada@ozal.edu.tr

Mehmet Ali GAZİ
Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü,
mehmetaligazi@hotmail.com

Caner ÇAKI
Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı,
caner.caki@inonu.edu.tr

ÖZET

Leningrad, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası'nın 872 günlük kuşatması altında kalmıştır. Kuşatma altında yüz binlerce Leningradlı yaşamını yitirmiş ve şehir büyük bir yıkıma maruz kalmıştır. 8 Eylül 1941 tarihinde başlayan kuşatma, Sovyet orduları tarafından 27 Ocak 1944 tarihinde sonlandırılmıştır. Bu süreçte Sovyet propagandası Leningrad halkının savaştaki moralini yüksek tutmak amacıyla yoğun bir faaliyet içine girişmiştir. Leningrad'da savaşan askerlerin zafere ulaşacağına yönelik yürütülen propagandalar neticesinde Sovyet halkının şehirde savunmaya destek vermesi planlanmıştır. Ayrıca posterlerde verilen mesajlarla Sovyet askerlerinin teslim olmasının veya firar etmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte dönemin en gözde kitle iletişim araçlarından biri olan posterler Sovyet propagandası tarafından etkili bir şekilde Leningrad Kuşatması'nda kullanılmıştır. Bu çalışmada Sovyetler Birliği tarafından Leningrad Kuşatması üzerine hazırlanan propaganda posterleri nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Çalışmada amaçlı örneklem metodu kullanılarak All World Wars sitesi içerisinden belirlenen dört propaganda posteri (Zulüm, Lenin, Ekim Devrimi, Savunma) göstergebilimsel açıdan ele alınmıştır. Çalışmada ABD'li dilbilimci Charles Sanders Peirce'in görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge ve simge kavramları üzerinden propaganda posterleri analiz edilmiştir. Elde edilen bulgularda, Sovyet propagandasının Lenin'in liderlik kültünü ve Ekim Devrimi'ndeki başarıları kullanarak Sovyet halkını Almanlara karşı harekete geçirmeye çalıştığı görülmüştür. Ayrıca posterler üzerinden Alman askerlerine karşı zulüm propagandasından da yararlanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zulüm Propagandası, Poster, Sovyetler Birliği, Leningrad, Göstergebilim

THE EXAMINATION OF SOVYET PROPAGANDA ACTIVITIES ON SIEGE OF LENINGRAD

Abstract

In the Second World War, Leningrad had remained under siege of Nazi Germany for 872 days. Under the siege, hundreds of thousands of Leningrads lost their lives and the city lived a great destruction. The siege, which began on 8 September 1941, was terminated by the Soviet armies on 27 January 1944. In this process, Soviet propaganda engaged in an intense activity to keep the morale of the Leningrad people high in war. It was planned that the Soviet would support the defense in the city as a result of the propaganda of the soldiers fighting in Leningrad. Moreover, the messages given in the posters tried to prevent the surrender or desertion of the Soviet soldiers. In this process, posters, one of the most popular mass media of the period, were effectively used by

ISBN
978-605-7875-34-1

Soviet propaganda in the siege of Leningrad. In this study, the propaganda posters prepared by the Soviet Union on the Leningrad siege were examined using the semiotic analysis method in the qualitative research methods. In the study, four propaganda posters (Persecution, Lenin, October Revolution, Defense), which were determined from the All World Wars site using the purposive sampling method, were discussed from a semiotic perspective. In this study, propaganda posters were analyzed by the American linguist Charles Sanders Peirce on the visual sign, descriptive sign and symbol concepts. In the findings, it was seen that Soviet propaganda tried to mobilize the Soviet people against the Germans by using Lenin's leadership cult and achievements in the October Revolution. It was also concluded that the persecution propaganda against German soldiers was also used on posters.

Keywords: Persecution Propaganda, Poster, Soviet Union, Leningrad, Semiotics

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nda Alman orduları Sovyet ordularına karşı üstünlük sağlamış ve Leningrad (günümüzdeki adıyla Sankt-Peterburg) şehri önlerine kadar gelmeyi başarmıştı. Şehrin Alman ordusuna teslim olmayı reddetmesi üzerine Alman askerleri 872 gün sürecek olan Leningrad Kuşatması'nı başlatmıştı. Sovyetler Birliği bu süreçte şehrin Alman ordusuna karşı direnebilmesi için kuşatma altındaki halka tüm imkanlarını kullanarak yardım yollamaya çalışmıştı. Diğer yandan Sovyet propagandası da sivil halkın moralini yüksek tutmak için yoğun bir şekilde faaliyetine girişmişti. Çalışma kapsamında Sovyet propagandasının Leningrad Kuşatması'nı posterlere nasıl ve ne yönde konu ettiği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Gazi vd. (2018), "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Kült Lider Propagandasında Vladimir Lenin ve Joseph Stalin'in Sunumu" adlı çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet propagandası tarafından Lenin ve Stalin'in kült lider olarak nasıl inşa edildiğini incelemiştir. Elde edilen bulgularda Lenin üzerinden geçmiş dönemlerde inşa edilen kült liderlik propagandasının doğrudan Stalin'e yansıtıldığı ve Stalin'in Sovyet halkına kurtarıcı olarak aktarıldığı ortaya çıkarılmıştır. Gazi ve Çakı (2018), "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Propagandasında Milliyetçilik Söylemlerinin Kullanılması" adlı çalışmada ise Sovyetler Birliği'nde kitlelerin ülkeyi işgal eden Alman askerlerine karşı harekete geçirilmesi için milliyetçilik söylemlerinin ne şekilde kullanıldığını analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, Sovyet propagandasının Rus halkının geçmişte kazandığı askeri zaferlere vurgu yaptığı ve Sovyet ordusunda savaşan Rus askerlerinin milliyetçilik duygularını ön plana çıkararak savaşma isteklerini arttırmayı amaçladıkları ortaya çıkarılmıştır. Yine Çakı ve Gülada, (2018a), "İkinci Dünya Savaşı'nda Adolf Hitler'in Mizah Çekiciliği Bağlamında Sovyet Propaganda Posterleri Üzerinden İncelenmesi" adlı çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet propagandası tarafından Alman Devlet Başkanı Adolf Hitler'in mizah çekiciliği bağlamında nasıl ve ne şekilde sunulduğunu incelemiştir. Çalışmadaki bulgular üzerinden Sovyet propagandasının mizah çekiciliği tekniğini, Hitler'i Sovyet kamuoyunda itibarsızlaştırmak ve bu yolla Sovyet ordularının savaşı kazanabileceğine yönelik ümitleri arttırmak amacıyla kullandığı sonucuna ulaşılmıştır. Son olarak Çakı ve Gülada, (2018b), "2. Dünya Savaşı'nda Kullanılan Sovyet Propaganda Posterlerinde Coşku Çekiciliği Bağlamında Kadınların Temsili" adlı çalışmada Sovyet kadın görsellerinin coşku tekniği kullanılarak Sovyet propaganda posterlerinde nasıl sunulduğunu ele almıştır. Çalışma sonucunda Sovyet propaganda tarafından Sovyet halkını genel seferberlik boyutunda harekete geçirmek için kadın görsellerinden yararlanıldığı ortaya çıkarılmıştır.

1. Leningrad Kuşatması

Nazi Almanyası, 22 Haziran 1941 tarihinde Sovyetler Birliği'ni işgal planı olan Barbarossa Harekatı'nı başlatmıştı (Riasanovsky ve Steinberg, 2011: 561). Harekat kapsamında Alman ordularının ele geçirmesi gereken stratejik noktalar belirlenmişti. Bu stratejik noktaların en önde gelenlerinden biri de Leningrad şehri olmuştu (Macksey, 2012: 59). Alman ordularının stratejik

ISBN
978-605-7875-34-1

noktaları ele geçirmesi halinde, Sovyetler Birliği'nin fiili olarak işgalinin tamamlanması planlanmıştı. Bunlar içerisinde Leningrad şehri gerek 1917 yılında gerçekleşen Ekim Devrimi'nin bir sembolü olması, gerekse bünyesinde bulundurduğu silah fabrikalarından dolayı Alman orduları için kritik bir öneme sahip bulunmaktaydı. Alman orduları 8 Eylül 1941 tarihinde Leningrad'ı tamamen kuşatma altına almayı başarmıştı (Keegan, 2016: 203-204). Şehrin Kuzey'inde Fin kuvvetleri mevzilenmiş, güney hattında ise Alman orduları konuşlanmıştı. Kuşatma altındaki şehir Almanlar tarafından bombalanmış ve şehrin teslim olması için büyük çaba sarf edilmişti.

Leningrad şehri, Alman orduları tarafından yapılan tüm saldırılara karşı teslim olmayı reddetmişti. Tüm bu süreç, kuşatmanın uzamasına ve şehirde gerek sivil gerekse asker yüz binlerce kişinin hayatını kaybetmesine yol açmıştı. Nazi Almanyası, Leningrad Kuşatması'ndaki üstünlüğünü 1943 yılının başına kadar sürdürmeyi başarmıştı. Diğer yandan Alman ordularının başta Stalingrad Cephesi olmak üzere Sovyetler Birliği'ne karşı aldığı yenilgiler, şehrin kuşatmasındaki Alman üstünlüğünün zaman içerisinde zayıflamasına yol açmıştı. Bu sonuç Kızıl Ordu'nun, 18 Ocak 1943 tarihinde şehir ile bağlantı kurulmasını sağlayacak olan dar bir koridoru açmasını sağladı.Buna karşın Kızıl Ordu kuşatmayı tam manasıyla yarmayı başaramadı. Nihayetinde Alman ordularının yenilgilerinin sürmesi üzerine Kızıl Ordu, 27 Ocak 1944 tarihinde şehirdeki Alman kuşatmasını tamamen kaldırmayı başardı (Hart, 2015: 796-797).

2. Sovyet Propagandasında Leningrad Savunmasının Sunumu

Leningrad kuşatması, İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet propagandasının üzerinde durduğu önemli konuların başında gelmişti. Bu süreçte Sovyetler Birliği Leningrad Kuşatması'na yönelik yoğun bir propaganda faaliyeti gerçekleştirmişti. Sovyet yönetimi kuşatma propagandasını iki temel üzerinde şekillendirmişti. Bunlardan ilkini şehrin savunmasının sürdürülmesinde Leningrad halkının moralinin yüksek tutulmasını oluşturmaktaydı. Nitekim Sovyet propagandası kitlelerin savaşma isteğinin arttırılmasında önemli bir rol oynayabilmekteydi (Simmons, 2003: 173). Bu şekilde halkın teslim olmalarına yönelik yapılan Alman propagandasının önüne geçilmesi amaçlanmıştı. Bu aşamada Sovyet propagandası bir nevi Alman propagandasına karşı propaganda savaşı vermekteydi. Sovyet propagandası ikinci olarak da Leningrad Kuşatması'nı Komünizm'in varlık mücadelesi olarak değerlendirmiş ve ülke genelinde Sovyet halkının savaşma isteğini güçlendirmek için kuşatmayı önemli bir propaganda malzemesi olarak kullanmıştı.

Sovyet propagandasının Lenindgrad kuşatmasında en etkili kullandığı silahların başında posterler gelmekteydi. Nitekim Sovyetler Birliği kuşatma esnasında şehrin duvarlarını propaganda posterleri ile donatmıştı (Kirschenbaum, 2006: 100). Diğer yandan radyo ve hoparlörler üzerinden yapılan yayınlar da kitleleri savaşmaya teşvik etmekte ve zaferin mutlak suretle Kızıl Ordu tarafından kazanılacağına kitleleri inandırmaya çalışmaktaydı.

Sovyet propagandasının, Leningrad Kuşatması sırasında halkın verdiği mücadeleyi destansı bir şekilde kitlelere aktarması, zaman içerisinde Leningrad Kuşatması'nın Sovyet kahramanlık öykülerinin en bilinenlerden biri haline gelmesine yol açmıştı (Dejung, 2008: 703). Savaş sonrasında da propagandanın etkisiyle Leningrad Kuşatması gerek Sovyet gerek Rus tarihinde saygın bir yer edinmişti.

3. METODOLOJİ

İkinci Dünya Savaşı'nın dönüm noktalarından biri olarak değerlendirilen Leningrad Kuşatması sırasında Sovyetler Birliği tarafından yürütülen propaganda faaliyetlerine ışık tutmak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Çalışma, İkinci Dünya Savaşı'nda Leningrad Kuşatması'ndaki Sovyet propagandası hakkında bilgi vermesi ve kuşatma sırasında yaşananların Sovyet propagandasında nasıl yansıma bulduğunu açıklaması bakımından önem taşımaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet propagandası tarafından Leningrad Kuşatması'nı konu alan tüm propaganda posterleri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın tüm posterlere ulaşmanın güçlüğünden dolayı çalışmada örneklem kullanılmıştır. Bu amaçla All World Wars sitesi tarafından belirlenen propaganda posterleri içerisinden amaçlı örneklem metodu kullanılarak seçilen dört propaganda posteri çalışmanın örneklemi olmuştur.

Çalışma kapsamında yalnızca dört Sovyet propaganda posterinin göstergebilimsel analize tabi tutulması ve elde edilen bulgular kapsamında genel değerlendirmelerde bulunulması çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır;

İkinci Dünya Savaşı'nda Leningrad Kuşatması esnasında propaganda porterleri;

- genel olarak ne amaçlar için kullanılmıştır?

- posterde hangi öğeler ön plana çıkmıştır?

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Sovyet propagandası tarafından kullanılan Leningrad Kuşatmasını konu alan propaganda posterleri ABD'li dilbilimci Charles Sanders Peirce'in görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge ve simge kavramları üzerinden ele alınmıştır.

Göstergebilim, göstergeler üzerine yapılan anlamlandırmaları ele alan bir bilim dalıdır (Tanyeri Mazıcı ve Çakı, 2018: 295). Göstergebilim, 20. yüzyılın ilk yarısında dilbilimciler Ferdinand de Saussure ve Charles Sanders Peirce'in yapmış olduğu çalışmalar ile ön plana çıkmıştır. Bu süreçte Peirce, göstergebilimsel analizi, görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge ve simge olmak üzere üç temek başlık altında analiz etmiştir. Görüntüsel gösterge, gösterge ve nesne arasında benzerliğin olması ve onu kimi zaman olduğu şekli ile ifade etmesidir. Örneğin, fotoğraflar en bilinen görüntüsel gösterge örnekleridir. Belirtisel gösterge de ise nesne ile gösterge arasında dolaylı bir ilişki vardır. Örneğin, dumanın ortaya çıkmasından ateşin olduğunun kavranabilmesi gibi. Son olarak simge, gösterge ve nesne arasında her hangi bir bağın olmadığı halde göstergenin nesneyi temsil etmesidir. Örneğin, sözcükler insanlar arası uzlaşı ile meydana gelen simgelerdir (Fiske, 2017: 131).

4. ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde "Zulüm", "Lenin", "Ekim Devrimi" ve "Savunma" konulu propaganda posterleri göstergebilimsel analiz yöntemiyle incelenmiştir.

4. 1. "Zulüm" Konulu Propaganda Posteri

"Zulüm" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge açısından değerlendirildiğinde, posterde Leningrad şehrinin bombalanması esnasında hayatını kaybeden Sovyet vatandaşlarına yer verildiği görülmektedir. Görsel kodlar içerisinde şehrin bombalanarak yıkıma uğradığı ve insanların sokaklarda hayatlarını kaybettikleri aktarılmaktadır. Posterde genel olarak soluk tonlar kullanılırken, hayatlarını kaybeden Sovyet vatandaşlarının kanlarının kırmızı tonlarda ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Diğer yandan posterin üzerindeki yazılı kodların kan görselleri ile birlikte kırmızı tonlarda yazılı olduğu yansıtılmaktadır. Posterde "Leningrad vatandaşlarının kanı intikam çağrısı yapıyor" şeklinde yazılı kod yer almaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 1. "Zulüm" Konulu Propaganda Posteri

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

Poster belirtisel gösterge boyutunda çözümlendiğinde, posterde Alman askerlerinin Sovyet sivillerine yönelik olarak gerçekleştirdikleri insanlık dışı saldırılar anlatılmaktadır. Sovyet propagandası Alman askerlerinin tehlikeli bir düşman olduğunu vurgulamış ve bu düşmanın bertaraf edilmediği taktirde de Sovyet sivillerin öleceği aktarılmıştır. Bu açıdan posterde yer alan kan görseli, ölüm kavramının yanında ve zulüm kavramını da simgelemektedir. Posterdeki görsel kodlar üzerinden savaşın ne kadar büyük bir yıkıma yol açtığı ve Leningrad halkını ne kadar zor bir süreç içerisinde bıraktığı aktarılmaktadır. Bu şekilde Sovyetler Birliği genelinde Leningrad halkının yaşadıkları üzerinden bir öfke ve intikam dalgası oluşturulmak istenmektedir. Böylece ülke genelinde kitlelerin başlarına benzer bir durumun gelmemesi için Almanlara karşı yürütülen topyekun seferberliğe destek vermeleri istenmektedir. Leningrad Kuşatması, Sovyet propagandası tarafından Alman ordusunun zulmünün simgeleştirilmesinde etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Nitekim yazılı kodlar üzerinden de posterdeki görsel kodlar üzerinden de verilen mesajın desteklendiği görülmektedir.

Tablo 1. "Zulüm" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Belirtisel Gösterge	Simge
Leningrad şehrinin Alman askerleri tarafından bombalanması ve Sovyet sivillerin hayatını kaybetmesi	Alman ordusunun insanlık dışı uygulamalara giriştiği ve zafer elde etmek uğruna sivillere zarar verdiği	Posterde yer alan kan görseli, ölüm ve zulüm kavramlarını simgelemektedir.

4. 2. "Lenin" Konulu Propaganda Posteri

"Lenin" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge boyutunda ele alındığında, posterde devasa boyutta bir Lenin heykeline ve hemen önünde de cepheye doğru ilerleyen Sovyet askerlerine yer verildiği görülmektedir. Görüntüsel kodlar içerisinde Lenin heykelinin elini ileri olarak uzattığı ve Sovyet askerlerinin de o yönde ilerlediği aktarılmaktadır. Posterde Sovyet askerlerinin ellerinde kızıl bayraklar ve tüfekler bulunmaktadır. Lenin heykelinin hemen arkasında da Sovyet Hava Kuvvetleri'ne ait uçakların geçiş yaptığı görülmektedir. Posterde "Her şey Lenin'in Şehri'ni savunmak için!" yazılı kodu bulunmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 2. "Lenin" Konulu Propaganda Posteri

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

Poster belirtisel gösterge boyutunda incelendiğinde, posterde Sovyet halkının doğrudan Sovyetler Birliği'ne sadakat içerisinde bağlı olduğu ve Lenin'in öğretileri doğrultusunda Sovyet halkının savaştığı mesajlarının verildiği görülmektedir. Bu süreçte Lenin heykeli, Sovyetler Birliği'ni ve Lenin kült liderliğini simgelemektedir. Sovyet propagandası Lenin'in kült liderlik imajından yararlanarak kitleler üzerinde tahakküm kurmaya çalışmış ve bu şekilde kitlelerin Alman ordularına karşı harekete geçmesi amaçlanmıştır. Posterdeki yazılı kodlar üzerinden de Leningrad şehrinin, ülkenin kurucu lideri Lenin'e ait olduğu vurgulanarak şehrin savunulmasının ne kadar önemli olduğu Sovyet halkına aktarılmaya çalışılmıştır.

Tablo 2. "Lenin" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Belirtisel Gösterge	Simge
Devasa boyuttaki Lenin heykelinin önünden geçmekte olan kızıl bayraklar içerisindeki Sovyet askerleri	Sovyet askerlerinin Lenin'in kült liderliği altında Sovyetler Birliği'ne sadakat ile savaştığı vurgulanmaktadır	Lenin heykeli, Sovyetler Birliği'ni ve Lenin kült liderliğini simgelemektedir.

4. 3. "Ekim Devrimi" Konulu Propaganda Posteri

"Lenin" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge açısından incelendiğinde, posterde Alman askerine karşı savaşmakta olan Sovyet askerinin görseline yer verildiği görülmektedir. Görsel kodlar içerisinde Sovyet askerinin tüfeğinin süngüsü ile Alman askerini yere devirmeye çalıştığı aktarılmaktadır. Alman askerinin ise aldığı darbe ile yere düşmekte olduğu yansıtılmaktadır. Posterin hemen arkasında ise kırmızı ve turuncu tonlar içerisinde bir şehir görseline yer verildiği görülmektedir. Posterde "Ekim ganimetlerini asla teslim etmeyiz!" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 3. "Ekim Devrimi" Konulu Propaganda Posteri

ISBN
978-605-7875-34-1

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

Poster belirtisel gösterge açısından incelendiğinde, posterde Sovyet ordusunun Alman askerlerine karşı er geç zaferi kazanacağı mesajının verildiği aktarılmaktadır. Nitekim Sovyet askerin Alman askerini süngülemesi ve Alman askerin yere düşmek üzere olması, Sovyetlerin zaferinin simgesi olarak yansıtılmaktadır. Yazılı kodlar üzerinden de Sovyet askerlerinin Leningrad şehrini savunmasının, Sovyet halkının 1917 yılında gerçekleşen Ekim Devrimi'ndeki kazanımlarını sürdürebilmesi için ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Bu şekilde Sovyet propagandası tarafından her ne pahasına olursa olsun Leningrad şehrinin savunulmasının sürdürülmesi gerektiği mesajı kitlelere verilmeye çalışılmaktadır.

Tablo 3. "Ekim Devrimi" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Belirtisel Gösterge	Simge
Sovyet askerinin süngüsü ile Alman askerine karşı savaşması	Sovyet halkının 1917 yılında kazandığı zaferin sürebilmesi için Sovyet askerlerinin her ne pahasına olursa olsun Alman askerlerini yenmeleri gerektiği	Sovyet askerin Alman askerini süngülemesi ve Alman askerin yere düşmek üzere olması, Sovyetlerin zaferinin simgesi olarak yansıtılmaktadır.

4. 4. "Savunma" Konulu Propaganda Posteri

"Savunma" konulu propaganda posteri görüntüsel gösterge boyutunda analiz edildiğinde, posterde ellerindeki süngüler ile ilerlemekte olan birisi denizci iki Sovyet askeri, hemen sollarında da biri kadın iki Sovyet sivilin olduğu görülmektedir. Görsel kodlar içerisinde posterde temsil edilen dört kişinin arkasından büyük bir kalabalığın geldiği aktarılmaktadır. Sunum kodları içerisinde dört kişinin de kararlı bir şekilde baktıkları yansıtılmaktadır. Posterde "Lenin'in Şehri'ni savunalım!" şeklinde yazılı kod bulunmaktadır.

Resim 4. "Savunma" Konulu Propaganda Posteri

ISBN
978-605-7875-34-1

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

Poster belirtisel gösterge açısından incelendiğinde, posterde Sovyet halkının düşmana karşı kararlı bir şekilde topyekun savaştığı mesajının verildiği görülmektedir. Bu süreçte Sovyet propagandası tüm Sovyet halkının savaşa katkı sağlamasını amaçlamış ve posterde yer alan sivil ve asker görsellerini, Sovyetler Birliği'nde ilan edilen genel seferberliğin simgesi olarak kullanmıştır. Bu şekilde Leningrad Kuşatması'nın sonlandırılması ve Alman ordularının mağlup edilebilmesi için Sovyet askerleri kadar Sovyet halkına da önemli görevler düştüğü aktarılmaktadır. Savaşın kazanılabilmesi amacıyla tüm Sovyet halkının elinden geldiğince savaşa destek vermesinin önemi üzerinde durulmuştur. Diğer yandan yazılı kodlarda Lenin'in şehri vurgusu üzerinden Lenin'in kült liderliği kullanılarak kitlelerin Alman ordularına karşı etkilenmesinin de amaçlandığı görülmektedir.

Tablo 4. "Savunma" Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Belirtisel Gösterge	Simge
Sovyet sivil ve askerlerin birlikte düşmana karşı saldırıya geçmesi	Zaferin kazanılabilmesi için tüm Sovyet halkının fedakarlık göstermesi gerektiği ve Sovyet sivil ve askerlerin Alman ordusuna karşı savaşmaya istekli olduğu	Posterde yer alan sivil ve asker görselleri, Sovyetler Birliği'nde ilan edilen genel seferberliği simgelemektedir

SONUÇ

Çalışma kapsamında incelenen Leningrad Kuşatması'nı konu alan Sovyet propaganda posterlerinde genel olarak kitlelere yönelik coşku oluşturulması ve bu coşku içerisinde Sovyet sivil ve askerlerin Alman ordularına karşı savaşmasının teşvik edilmeye çalışıldığı görülmüştür. Sovyet propagandası bu coşkuyu oluşturabilmek için ilk olarak ülkedeki tüm Sovyet halkının mevcut rejimi desteklediklerini ve Almanlara karşı kararlı bir şekilde savaşmaya hazır olduklarını vurgulamıştır. Posterlerde Leningrad şehrinin savunulmasının üç temele dayandırıldığı ortaya çıkmaktadır. İlk olarak şehre Almanların insanlık dışı bir şekilde saldırdığı belirtilmiş, bu nedenle şehirdeki sivil halkın kurtarılması ve yaşanan ölüm ve yıkımların hesabının sorulması için Sovyet halkının harekete geçmesi gerektiği aktarılmıştır. İkinci olarak şehrin Sovyetler Birliği'nin kurucusu Vladimir Lenin'in (1870-1924) ismini taşıdığı bu nedenle şehrin sembolik bir öneminin olduğu vurgusu yapılmıştır. Posterlerde Lenin isminin ön plana çıkarılarak Lenin'in uzun yıllardır ülke genelinde inşa edilen kült liderlik propagandasından yararlanılması amaçlanmıştır. Böylece Lenin kültü ile Leningrad arasında doğrudan bir bağ kurularak şehrin Alman askerlerine teslim edilmemesi hedeflenmiştir. Üçüncü ve son olarak şehrin Almanların eline geçmesi halinde 1917

ISBN 978-605-7875-34-1

yılında elde edilen kazanımların kaybedileceği vurgulanmıştır. Diğer bir deyişle Leningrad'ın düşmesi, Sovyetler Birliği'nin de çöküşü olabileceği ifade edilmiştir. Bu açıdan şehrin öneminin vurgulanarak kitlelerin Alman askerlerine karşı harekete geçirilmesinin posterlerdeki temel propaganda amacı olduğu ortaya çıkmıştır.

Çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda Leningrad Kuşatması'nı konu alan Sovyet posterlerinin propaganda amaçlı nasıl ve ne yönde kullanıldığı incelenmiştir. Çalışma incelendiği konu bakımından özgün olma niteliği taşımaktadır. Buna karşın gelecek çalışmaların da Leningrad Kuşatması'na gibi propaganda tarihi içerisinde öneme sahip tarihi olayları analiz etmesinin propaganda disiplinine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

All World Wars (2019). "Leningrad Kuşatması Sırasında Sovyetler Birliği Tarafından Kullanılan Propaganda Posterleri", http://www. allworldwars. com/Russian %20WWII%20 Propaganda %20 Posters.html, Erişim Tarihi: 09.03.2019.

Çakı, C., & Gülada, M. O. (2018a). İkinci Dünya Savaşı'nda Adolf Hitler'in Mizah Çekiciliği Bağlamında Sovyet Propaganda Posterleri Üzerinden İncelenmesi. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi, (10), 4-19.

Çakı, C., & Gülada, M. O. (2018b). 2. Dünya Savaşı'nda Kullanılan Sovyet Propaganda Posterlerinde Coşku Çekiciliği Bağlamında Kadınların Temsili, Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi, (2), 57-77.

Çakı, C., Gazi, M. A. (2018). The Use of Nationalism Discourses in the Soviet Propaganda in the Second World War. International Journal of Social Science Research, 7 (2), 291-306.

Dejung, C. (2008). A Past that Refuses to Pass: The Commemoration of the Second World War and the Holocaust, Journal of Contemporary History, 43(4), 701-710.

Fiske, J. (2017). İletişim Çalışmalarına Giriş. Çev: Süleyman İrvan. 5. Basım. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Gazi, M. A., Çakı, C., & Gülada, M. O. (2018). İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet Kült Lider Propagandasında Vladimir Lenin ve Joseph Stalin'in Sunumu. Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi, 1(2), 25-42.

Hart, B. L. (2015). İkinci Dünya Savaşı Tarihi. Çev: Kerim Bağrıaçık. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Keegan, J. (2016). İkinci Dünya Savaşı, Çev. Samet Öksüz, İstanbul: Say Yayınları.

Kirschenbaum, L. A. (2006). The Legacy of The Siege of Leningrad, 1941–1995: Myth, Memories, and Monuments. The United Kingdom: Cambridge University Press.

Macksey, K. J. (2012). İkinci Dünya Savaşı'nda Askeri Hatalar. Çev., M. Tanju Akad. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Riasanovsky, V. Nicholas, & Steinberg, D. Mark (2011). Rusya Tarihi. (Çev. Figen Dereli). İstanbul: İnkılap Yayınları.

Simmons, C. (2003). Writing the Siege of Leningrad: Womens Diaries Memoirs and Documentary Prose. The United States: University of Pittsburgh Pre.

Tanyeri Mazıcı, E., & Çakı, C. (2018). Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. Erciyes İletişim Dergisi, 5(3), 290-306.

ISBN
978-605-7875-34-1

LİNALOOL ve DİYABETES MELLİTUS: GENEL BİR GÖZDEN GEÇİRME

Linalool and Diabetes Mellitus: A General Review

Turgay KOLAÇ
Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, turgay.kolac@inonu.edu.tr

Perihan GÜRBÜZ
Öğr. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi, perihan.gurbuz@inonu.edu.tr

Gülsüm YETİŞ
Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, gulsum.yetis@inonu.edu.tr

ÖZ

Günümüz, sağlık idamesi ve tedavi hizmetleri yaklaşımlarında doğal kaynaklı maddeler önem kazanmaktadır. Bitkisel kaynaklı doğal ürünler tıp ve farmakoloji bilim dallarında araştırılmakla birlikte kozmetik ve koku endüstrilerinde de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Aromatik bitkilerden elde edilen esansiyel yağlar bu ürünler arasında ön plana çıkmaktadır. Esansiyel yağların yapısında %80'den yüksek oranda monoterpenler bulunmaktadır. Linalool, dünyada yaygın olarak yetişen; Lamiaceae (Ballıbabagiller), Lauraceae (defnegiller) ve Apiaceae (maydanozgiller) bitki ailelerinde yüksek oranda bulunduğu tespit edilmiş, bergamot yağı ve Fransız lavantasına benzer keskin aroması olan bir monoterpendir. Yapılan araştırmalarda linalool'un; antienflamatuar, antikanser, antihiperlipidemik, antiobesinojenik, antimikrobiyal, antinosiseptif, analjezik, anksiyolitik, antidepresif ve nöroprotektif etkileri olduğu tespit edilmiştir.
Diyabetes Mellitus, görülme sıklığı dünya çapında hızla artan bir kronik hastalıktır. Araştırmalarda özellikle Tip 2 Diyabet hastalığında görülen artışın en önemli nedenlerinden birinin, obezitenin dünya çapında yaygınlaşması olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca diyabet teşhisinin çoğunlukla hastalık belirtilerinin ortaya çıkmasından seneler sonra konulması, komplikasyonlarının görülme ihtimalini arttırmaktadır. Diyabet hastalığının kronik komplikasyonları arasında – yaşam kalitesini oldukça olumsuz etkileyen-; retinopati, nefropati ve nöropati ön plana çıkmaktadır. Bu komplikasyonların patogenezinde oksidatif stres ve enflamatuar reaksiyonlar önemli yer tutmaktadır. Diyabet hastalığı dünya çapında yaygınlığı, tedavi protokollerinin yeterli gelmemesi ve yüksek tedavi maliyetleri nedenleri ile sağlık planlamalarında ele alınması gereken önemli konulardan biridir. Bu nedenle diyabet hastalığına yönelik yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Linalool ile yapılan araştırmalarda, kullanımının diyabet hastalığı patogenezinde, tedavisinde ve komplikasyonlarının önlenmesinde etkili olabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu çalışmada amacımız Linalool'un diyabet hastalığı üzerine olan etkileri konusunda yapılan multidisipliner araştırmaların genel olarak değerlendirilmesidir.

Anahtar kelimeler: Linalool, Diyabetes Mellitus, Araştırma

ABSTRACT

Natural materials are gaining importance in today's health care and treatment service approaches. Natural products derived from plant origin are investigated not only in medicine and pharmacology disciplines but also in cosmetic and odor industries. Essential oils obtained from aromatic plants come to the fore among these products. More than 80% of essential oils are monoterpenes in structure. Linalool, widely grown in the World, is a monoterpen which has been found to be high in amount in; Lamiaceae, Lauraceae and Apiaceae plant families and it has a sharp aroma similar to bergamot oil and French lavender. Linalool has been shown to have; anti-inflammatory, anticancer,

ISBN
978-605-7875-34-1

antihyperlipidemic, antiobesinogenic, antimicrobial, antinociceptive, analgesic, anxiolytic, antidepressive and neuroprotective effects.
Diabetes Mellitus (DM) is a chronic disease which has a rapidly growing prevalance worldwide. It has been concluded that, one of the most important reasons of the increase in type 2 diabetes mellitus incidence is worldwide spreading obesity. In addition, complications are highly observed in diabetes as the diagnosis of diabetes is generally done after years of the symptoms emergement. Among the chronic complications of diabetes, -which effect the quality of life in a negative manner-; retinopathy, nephropathy and neuropathy are prominent. Oxidative stress and inflammatory reactions play an important role in the pathogenesis of these complications. Diabetes, with its worldwide prevalence, inadequate treatment protocols and high treatment costs, is one of the most important issues that should be addressed in health planning. Therefore, intensive studies are carried out for diabetes. It has been concluded that usage of Linalool may be effective in the pathogenesis, treatment and prevention of diabetes. The aim of this study is to evaluate the multidisciplinary researches on Linalool's effects on diabetes.

Key words: Linalool, Diabetes Mellitus, Research

GİRİŞ

Doğal ürünlerde bulunan veya kimyasal olarak sentezlenen bileşiklerin, insan sağlığı üzerindeki etkileri en çok merak edilen ve araştırılan konular arasında yer almaktadır. Organizmalar üzerinde belirli fizyolojik etkileri olan bileşiklerin insan sağlığı üzerinde de cevap oluşturması beklenmektedir. Bitkilerin, kendilerine zarar veren canlıları uzak tutmak, tohumlarını veya polenlerini taşıyarak çoğalmalarına yardımcı olabilecek canlıları kendine çekmek ve bunların dışında daha birçok metabolik faaliyetleri yürütmek için sentezleyip salgıladıkları bileşiklerin insanlar için de beslenme dışında fayda sağlayabilmesi doğal bileşikleri araştırma konusu yapmaktadır (Kürkçüoğlu 2010).
Bütün canlılarda bulunan karbonhidratlar, yağlar ve aminoasitler gibi primer metabolitlerden canlının genetik kodları ile organizmada sentezlenen çok farklı bileşikler bulunmaktadır (Pichersky & Gang 2000). Primer metabolitlerden sentezlenen sekonder metabolitler de çeşitli yapısal özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Bunlardan bazıları; glikozitler, tanenler, alkoloitler, terpenler, reçineler ve uçucu yağlardır (Kürkçüoğlu 2010). Analiz işlemlerinin göreceli olarak kolay, ucuz ve şahit numune gerektirmeden yapıldığı aromatik özellikli bitki türlerindeki uçucu yağlar farklı kimyasal özelliklerde bileşenleri ihtiva etmektedir (Koyuncu et al., 2008; Bayram et al., 2010; Kürkçüoğlu, 2010). Kromatografik yöntemlerle tespit edilen uçucu yağ bileşenlerinde, linalool molekülüne sıklıkla rastlanmaktadır. Linalool'ün en çok bulunduğu bitki türleri başta *Coriandrum sativum* L. olmak üzere; Lamiaceae, Lauraceae, Rutacea ve Rosaceae familyalarıdır (Bickers et al., 2003; Lapczynski et al., 2008; Özel et al., 2010).

Linalool

Linalool 3000 mg/kg'luk LD_{50} değeri ile insanlar için güvenli bir maddedir, ancak solunum yolunda yatıştırıcı ve cilt üzerine tahriş edici etkileri de bulunmaktadır. Doza bağlı olarak karaciğer ve böbrek üzerinde olumsuz etki gösterebilmektedir. Kozmetikte %1 konsantrasyonda güzel koku amacıyla kullanılmasının yanısıra asıl etkisini cildi uyarıp daha parlak ve canlı bir görünüm sağlayarak göstermektedir (Unep Publications 2004). Bu etkisi sayesinde Diyabetes mellitus (DM)'un en önemli kronik komplikasyonlarından biri olan diyabetik ayak yaralarının daha hızlı ve kontrollü iyileşmesini sağlayacağı düşünülmektedir. Linalool'ün DM üzerindeki etkisi ile ilgili sadece bir çalışma yapılmış olsa da fizyolojisi ve olası etki mekanizması ile ilgili herhangi bir araştırmaya ulaşamadık (More et al., 2014).

ISBN
978-605-7875-34-1

Diyabetes Mellitus

DM, insülin yetmezliği (Tip 1 Diyabetes Mellitus-T1DM) ve/veya insülin direnci (Tip 2 Diyabetes Mellitus-T2DM) ile tanımlanan kronik bir metabolik hastalıktır (Choudhury et al., 2018). İnsidansının son yıllarda hızla artması diyabeti önemli bir halk sağlığı sorunu haline getirmiştir. DM hastalarının tedavisinde temel amaç insülin eksikliği ve/veya direnci nedeni ile oluşan hipergliseminin normalize edilmesidir (Choudhury et al., 2018). Hipergliseminin; poliol yolu aktivasyonu, heksosamin yolu, gelişmiş glikasyon son ürünü oluşumu, protein glikasyonu ve protein kinaz C sinyali aktivasyonu ile oksidatif stres ve reaktif oksijen maddeler üretimine neden olduğu ve dokularda mikrovasküler komplikasyonlara yol açtığı düşünülmektedir (Deepa & Anuradha CV 2011). Bu nedenle protein glikasyonu inhibisyonunu sağlayacak antihiperglisemik maddeler DM sürecinin kontrolünde önemli bir yere sahiptir (More et al., 2014).

T1DM hastalarında temel tedavi protokolü insülin replasmanı iken, T2DM hastalarında oral antihiperglisemik maddeler ön plana çıkmaktadır. Özellikle insülin tedavisinde olmak üzere bu tedavi yöntemleri ile hipoglisemik atak ve kilo alımı komplikasyonları sık görülmektedir. Bahsedilen komplikasyonların önlenmesi için DM hastalarına uygulanan farklı tedavi protokollerine rağmen istenilen sonuçlar alınamamaktadır (Association 2018). Bu durum DM tedavisinde kullanılabilecek maddeler üzerinde yapılan araştırmaların ve hastalarda alternatif / geleneksel tedavi yöntemlerinin kullanımının yaygınlaşmasına neden olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun % 80'inin alternatif ve geleneksel tedavi yöntemlerini kullandığı saptanmıştır (More et al., 2014). Halk arasında DM'de etkin olduğu düşünülen; kişniş, karabaş otu, çoban çırası ve tarçın gibi bitkilerin içeriklerinde linalool maddesinin olduğunun tespit edilmesi, bu konuyu araştırmaya değer hale getirmektedir (Amor et al., 2009; Sahib et al., 2013; Pınar et al., 2017; Tuzlacı 2010; Lee et al., 2013; Azevedo et al., 2014).

Linalool ve Linalool içeren bitkilerin Diyabetes Mellitus'ta kullanımları ve muhtemel etkileri

Linalool uçucu özüte sahip bir monoterpendir. Yapılan çalışmalarda, Linalool'ün; antimikrobiyal, antibakteriyel, antiviral, antienflamatuar, analjezik, antihiperglisemik ve lokal anestezik etkinliği olduğu gösterilmiştir (More et al., 2014; Deepa & Venkatraman Anuradha 2013). Bu araştırmada, linalool'ün antidiyabetik etkinliğine dair yapılan çalışmalar, 'linalool ve diyabet' kelimeleri Pubmed (n=10) ve Web of Science (n=13) arama motorlarında taranmış ve tam makalelerine ulaşılabilinen çalışmalar ele alınmıştır.

Lübnan'da 'Paskulak Bitkisi' (*Salvia sclarea*) türlerinin etkinliği konusunda yapılan güncel bir çalışmada linalool konsantrasyonu daha yüksek olan türün kan glukoz seviyeleri üzerine akut ve subkronik antidiyabetik aktivitelerinin daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Raafat & Habib 2018). 'Tarçın' (*cinnamon*), antidiyabetik etkinliği olduğu düşünüldüğü için yaygın olarak kullanılan bir bitkidir. Lee ve ark.'ları tarçının antidiyabetik etkinliğine yönelik çalışmalarında, % 40.24 oranında linalool içerdiğini saptadıkları tarçın özütünün, STZ ile oluşturulan diyabet modelinde tüm dozlarda açlık kan glikozunu önemli ölçüde düşürdüğünü ve açlık durumunda yüksek plazma ve pankreas insülin seviyeleri sağladığını göstermişlerdir (Lee et al., 2013).

'Karabaş Otu'nun (*Lavandula stoechas L.*) içerdiği esansiyel yağlar arasında linalool önemli bir yer tutmaktadır. Tunus'ta yapılan bir çalışmada, alloxan ile diyabet modeli oluşturulan sıçanlarda karabaş otu kullanımının antioksidan enzim aktivitesi azalmasını engellediği ve antihiperglisemik etki gösterdiği tespit edilmiştir (Sebai et al., 2013).

Yüksek oranda linalool içeren 'Dere Nanesi' (*Mentha longifolia*) ve 'Mayasılotu' (*Ajuga chamaecistus*) ile yapılan güncel in vitro çalışmalarda; güçlü antioksidan oldukları, α-amilaz ve α-glukosidaz inhibitör etkileri olduğu gösterilmiştir. Enzim inhibitörleri, hiperglisemi ve diyabet tedavisinde yaygın olarak kullanılan (metformin, miglitol, akarboz…) maddelerdir. Bu açıdan çalışma bulguları bu bitkilerin diyabet tedavisinde kullanılabileceği yönünde yorumlanmıştır (Movahhedin et al., 2016; Asghari et al., 2018). Benzer şekilde, meyve özünde yüksek oranda linalool bulunduğu tespit edilen '*Cassia Grandis*' (pembe çiçekli süs ağacı) ile Küba'da yapılan bir çalışmada da; alloksan ile oluşturulan diyabet modelinde deneklerde bu bitkinin kan glukoz

ISBN
978-605-7875-34-1

seviyesini azalttığı, güçlü antioksidan aktivite ve α- glikosidaz inhibitör etki gösterdiği saptanmıştır (Prada et al., 2018).
Linalool'un yüksek miktarda bulunduğu bir bitki olan kişniş (*Corıandrum Satıvum* L.) ile yapılan çalışmada diyabetik farelerde kan glikoz seviyesi ve kolesterol seviyelerinde azalma tespit edilmiştir. Halk arasında da kişniş DM'de sıklıkla kullanılan bir bitkidir (Naquvi et al., 2012; Gray & Flatt 1999).
Birçok turunçgilde (Citrus sp) olduğu gibi limonda (*Citrus Lemon* L.) da linalool önemli majör bileşikler arasında yer almaktadır (Attaway & Buslig 1969). Limon üzerinde yapılan bir çalışmada Glimepiride (oral antidiyabetik) ile limon kabuklarının diyabetik etkileri karşılaştırılmış ve limon kabuğunun anlamlı düzeyde etkisi olduğu gösterilmiştir (Naim et al., 2012).
Deepa ile Anuradhi'nin yaptıkları ve sadece linalool maddesi kullanılan çalışmada ise; linalool'un, DM'nin önemli komplikasyonlarından biri olan diyabetik nefropati riskini azalttığı sonucuna ulaşılmıştır (Deepa & Anuradha CV 2011). Araştırmacılar STZ ile diyabet oluşturulan sıçanlarda linalool (oral 25 mg/kg) kullanımının; GLUT-1 seviyesini düşürdüğünü, glukoz-6-fosfataz, fruktoz 1, 6-bisfosfataz ve glikojen fosforilaz aktivitelerini anlamlı şekilde arttırdığını, sitokin seviyeleri ve oksidatif stresin azaldığını, böbreğin yapısal bütünlüğünün korunduğunu, antihiperglisemik, hipolipidemik ve antioksidan özellikleri sayesinde proteinüriyi önleyerek diyabetik nefropati riskini azalttığını tespit etmişlerdir (Deepa & Anuradha CV 2011).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Literatür incelemesinde; linalool içeren bitkilerin diyabet tedavisinde etkin olabileceğine dair çalışmalar bulunmakla birlikte, sadece linalool'ün DM etkileşimi ile ilgili yalnızca 1 (bir) araştırmaya rastlanmıştır. Bu konuda özellikle linalool maddesi ile yapılacak araştırmaların DM hastalığından korunma, tedavi yaklaşımları ve komplikasyonların giderilmesi açısından önemli olacağını düşünmekteyiz. İçeriğinde bulunduğu birçok bitkinin, insanlarda meydana gelen yaraların bakımında etkili olduğu görülmüş ve bu nedenle linalool'ün diyabetik ayak konusunda etkinliği ile ilgili çalışmaların yapılması önerilmektedir.
İlaçların yetersiz kaldığı ve çözüm bulanamadığı durumlarda geleneksel yöntemler arasında en çok başvurulan bitkisel tedavi yöntemleri dikkate alınmalı ve incelenmelidir. Linalool gibi bileşiklerin farmakolojik etkileri araştırılarak elde edilecek yeni tedavi yöntemleri oluşturulması bilinçsiz bitkisel ilaç kullanımını engellemek açısından önemli olacaktır.

KAYNAKLAR

- Amor IL-B, Boubaker J, Sgaier MB, Skandrani I, Bhouri W, Neffati A, et al. (2009) Phytochemistry and biological activities of Phlomis species. *Journal of Ethnopharmacology*, 125(2); 183-202.
- Asghari B, Zengin G, Bahadori MB, Abbas-Mohammadi M & Dinparast L (2018) Amylase, glucosidase, tyrosinase, and cholinesterases inhibitory, antioxidant effects, and GC-MS analysis of wild mint (Mentha longifolia var. calliantha) essential oil: A natural remedy. *European Journal of Integrative Medicine*, 22; 44-9.
- Association AD (2018) 8. Pharmacologic approaches to glycemic treatment: Standards of Medical Care in Diabetes—2018, 41(Supplement 1); S73-S85.
- Attaway J & Buslig B (1969) The metabolism of linalool in Citrus plants. *Phytochemistry*, 8(9); 1671-1673.
- Azevedo MM, Almeida CA, Chaves FC, Campos-Takaki GM, Rozental S, Bizzo HR, et al. (2014) Effects of 7-hydroxycalamenene isolated from Croton cajucara essential oil on growth, lipid content and ultrastructural aspects of Rhizopus oryzae. *Planta medica*, 80(07); 550-6.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Bayram E, Kırıcı S, Tansı S, Yılmaz G, Arabacı O, Kızıl S & Telci İ (2010) Tıbbi ve aromatik bitkiler üretiminin arttırılması olanaklar. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-5.
- Bickers D, Calow P, Greim H, Hanifin J, Rogers A, Saurat J, Tagami H (2003) A toxicologic and dermatologic assessment of linalool and related esters when used as fragrance ingredients. *Food and Chemical Toxicology*, 41(7); 919-942.
- Choudhury H, Pandey M, Hua CK, Mun CS, Jing JK, Kong L, et al. (2018) An update on natural compounds in the remedy of diabetes mellitus: A systematic review. *Journal of traditional and complementary medicine,* 8(3); 361-76.
- Deepa B & Venkatraman Anuradha C (2013) Effects of linalool on inflammation, matrix accumulation and podocyte loss in kidney of streptozotocin-induced diabetic rats. *Toxicology mechanisms and methods*, 23(4); 223-34.
- Deepa B, Anuradha CV (2011) Linalool, a plant derived monoterpene alcohol, rescues kidney from diabetes-induced nephropathic changes via blood glucose reduction. *Diabetologia Croatica*, 40(4); 121-38.
- Gray A & Flatt P (1999) Insulin-releasing and insulin-like activity of the traditional anti-diabetic plant Coriandrum sativum (coriander). *British Journal of Nutrition*, 81(3); 203-209.
- Koyuncu İ, Yıldırım İ & Duranoglu S (2008) Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Antimikrobiyal Özellikleri. Türkiye 10. Gıda Kongresi; Erzurum, 913-916.
- Kürkçüoğlu M (2010) Bitki Kimyası ve Analiz Yöntemleri. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Lapczynski A, Letizia C & Api A (2008) Addendum to Fragrance material review on linalool. *Food and Chemical Toxicology*, 46(11); 190-192.
- Lee S-C, Xu W-X, Lin L-Y, Yang J-J & Liu C-T (2013) Chemical composition and hypoglycemic and pancreas-protective effect of leaf essential oil from indigenous cinnamon (Cinnamomum osmophloeum Kanehira). *Journal of agricultural and food chemistry*, 61(20); 4905-13.
- More T, Kulkarni B, Nalawade M & Arvindekar A (2014) Antidiabetic Activity Of Linalool And Limonene In Streptozotocin- Induced. *International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences*, 6(8); 159-163.
- Movahhedin N, Zengin G, Bahadori MB, Sarikurkcu C, Bahadori S & Dinparast L (2016) Ajuga chamaecistus subsp. scoparia (Boiss.) Rech. f.: A new source of phytochemicals for antidiabetic, skin-care, and neuroprotective uses. *Industrial crops and products* 94; 89-96.
- Naim M, Amjad F, Sultana S, Islam S, Hossain M, Begum R, Amran M (2012) Comparative Study of Antidiabetic Activity of Hexane-Extract of Lemon Peel (Limon citrus) and Glimepiride in Alloxan-Induced Diabetic Rats. *Bangladesh Pharmaceutical Journal*, 15(2); 131-134.
- Naquvi KJ, Ali M & Ahamad, J (2012) Antidiabetic Activity Of Aqueous Extract Of Coriandrum Sativum L. Fruits in Streptozotocin Induced Rats. *International Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Sciences,* 4(1); 239-240.
- Özel A, Koşar İ & Erden K (2010) Farkli Ekim Zamanlarinin Kişniş (Coriandrum Sativum L.) Uçucu Yağ Bileşenlerine Etkisi. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 14(3); 55-62.
- Pınar N, Topaloğlu M, Özsan M, Özer C & Alp H (2017) Hatay İlinde Üniversite Hastanesi Endokrin Polikliniğine Başvuran Diyabet Hastalarının Bitkisel Ürün Kullanımı. *Konuralp Medical Journal/Konuralp Tip Dergisi*, 9(3).
- Pichersky E & Gang D (2000) Genetics and biochemistry of secondary metabolites in plants: an evolutionary perspective. *Trends in plant science,* 5(10); 439-445.
- Prada AL, Amado JRR, Keita H, Zapata EP, Carvalho H, Lima ES, et al. (2018) Cassia grandis fruit extract reduces the blood glucose level in alloxan-induced diabetic rats. *Biomedicine & Pharmacotherapy*, 103; 421-8.
- Raafat K & Habib J (2018) Phytochemical Compositions and Antidiabetic Potentials of Salvia sclarea L. Essential Oils. *Journal of oleo science.* ess17187.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Sahib NG, Anwar F, Gilani AH, Hamid AA, Saari N & Alkharfy KM (2013) Coriander (Coriandrum sativum L.): A potential source of high-value components for functional foods and nutraceuticals-A review. *Phytotherapy Research*, 27(10); 1439-56.
- Sebai H, Selmi S, Rtibi K, Souli A, Gharbi N & Sakly M (2013) Lavender (Lavandula stoechas L.) essential oils attenuate hyperglycemia and protect against oxidative stress in alloxan-induced diabetic rats. Lipids in health and disease. 12(1); 189.
- Tuzlacı E (2010) Turkish folk medicinal plants, VIII: Lalapaşa, Edirne.
- Unep Publications (2004) Linalool CAS N°: 78-70-6. Unep Publications, Oecd Sids,, 9. References.

ISBN
978-605-7875-34-1

BELEDİYE FOSEPTİK ATIK ÇAMURLARININ VE TARIMSAL ATIKLARIN KISMEN ÇÖZELTME VE YAKILMASI İLE TARIMSAL ARAZİ TOPRAĞININ İYİLEŞTİRİLMESİ

Semi-leaching and combustion of Municipal Waste Sludge and Agricultural Waste for Remediation of Agricultural Fields

Yıldırım İsmail TOSUN

Dr. Öğrt. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Şırnak, *yildirimismailtosun@gmail.com*

ÖZET

Bu çalışmada ıslak belediye foseptik atık çamurlarının ve tarımsal atıkların, seyreltik sülfürik asit ile çözeltilmesi ve yarı yakma yöntemi ile işlenerek bozunmuş karbon ürünlere dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Hem toprak iyileştirme çamuru külü hem de tarımsal biyokütle atık içeriği ile gübre olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle taşlı Şırnak toprağında hümik gibi diğer organik maddeler ve yüksek ıslak içerik bakımından tarımsal atık mahsuller de bu yöntemle değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada, Şırnak ilinin fosseptik çamur atığının numuneleri ve yöreden alınan mısır sılajı daha sonra 0.1 M H_2SO_4 ile çözeltilerek yarı yanmaya maruz bırakılarak, kalan havada kuru katı atık presle paketlenmiş ürünlere dönüştürülmüş ve gübre olarak niteliği toprakla karıştırılarak standart seyreltik alkali yaş çözünme testlerine tabi tutulmuştur.
Güneydoğu Anadolu'da fosfat ve nitrat kompleksleri içeren çamur blokları, her yıl yaklaşık 1 milyon ton nitratlı gübreyi gübreler kullanmak yerine toprak kalitesini artırabilir. Bu nedenle, bölgedeki belediye atık çamurunun genel olarak atık pelet haline gelmesi bölgede en aza indirgenmiştir. Bu çamur atıklarının blok büyüklüğü olarak 80 mm'nin üzerinde boyutta, genellikle % 14,3 oranında fosfat bulunur ve 10 mm'nin altında boyuttaki karbon çürümeleri, toprak ıslahı ve tarım toprağı için avantajlı olabilir. Ülkemizde özellikle Siirt ve Hakkari bölgelerinde geniş yayılmış kayalık topraklar dışında geniş bir alana yayılmıştır. Yanma işlemi bu çalışmada kimyasal bileşim olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: darı atığı, kısmi asitte çözeltme, peletleme, biyo atıklar, belediye foseptik atığı, humus

Abstract

In this study, it is aimed that wet municipal sewage sludge and agricultural wastes are leached with aqueous sulfuric acid and converted into degraded carbon products by semi-combustion. Both soil improvement slurry ash and agricultural biomass are considered as fertilizer with waste content. Thus, other organic materials such as humate and high wet contents of agricultural waste crops can be evaluated with this method. In this study, the samples of the septic sludge waste of the province of Şırnak and the corn slag taken from the region were then exposed to half burning with 0.1 M H_2SO_4 and the remaining air was converted to dry solid waste press packaged products and subjected to the standard dilute alkaline age dissolution tests by mixing the soil with the soil as fertilizer.
Sludge blocks containing phosphate and nitrate complexes in Southeast Anatolia may improve soil quality instead of using fertilizers in every year about over 1 million tons of nitrate fertilizers. Therefore, it is becoming common waste pellet product of municipal waste sludge was minimized in the region. over 80mm size as a block size of these sludge wastes usually contained phosphate at 44,3% and carbon decays at below 10 mm in size may be advantageous for the soil remediation and agricultural soil. In our country, especially in Siirt and Hakkari region that included wide spread

ISBN
978-605-7875-34-1

over a large area outside rocky soils. in this study, the combustion fact was discussed as chemical composition.

Keywords :maize silage waste, biomass, pelletization, municipal waste sludge, humate.

1. INTRODUCTION

Waste sludge may create great environmental issues and threat the neighborhood. The green methods for evaluation of the waste in the municipal area were highly needed. Therefore, it is becoming common waste pellet semi-combustion of municipal waste sludge was provided fertile soil sand in the region. The effect on the physical and chemical parameters of semi- combustion making preliminary tests to determine the packing and processing conditions, acid reactivity were investigated. This assay has been determined to be advantageous in the humate production from sludge content solution with the waste and mixture rates.

2. MUNICIPAL WASTE

Landfill municipal waste of Şırnak City was first treated by the upflow anaerobic sludge blanket process. At 30°C, pH 6.1–7.5 and 16-30 days, the process removed almost of COD in the wet waste for high loading rates of 19-20kg-ton waste in day depending on the type of landfill waste. The final sludge contained carbon content at weight rate of 3-9% and the sludge was converted to biomass mixture and the raw wet sludge. Pelletizing and processing to minimize hazardous content and improved fertility materials in the landfills.

These experiments show that local rock cement mixtures and elaborates the application of cementing technique with silica fume used and it prevents the coating applied to moisturize the strengthening of historic buildings Şırnak region as a result and is determined to carry out the consolidation.

Şırnak province municipal waste removed as coal ash and wet sludge paste examined the interaction with materials, the availability of local natural resources, fertilizer production in compliance with the standard is set. Moreover, certain fine sized sludge samples were packed with 1 M H2SO4 acid interacting chemically more soluble porous paste production in block was provided. This property is sufficient especially 36-48 hour retention time. It was determined that in the 50 ° C temperature accelerates the interaction. This technological application can be further developed with the evaluation of local natural powder in paste humate. Humate paste block contained high potash and ash values also were critical. Thus, the ideal packing humate with the block and pasted block produced fertilizer mixture seen from 40,3-59,2 % humate.

2.1 Şırnak soil - Wet municipal waste

Organic top soil erosion and soil contamination as well as fertilizer use being with the necessary agricultural irrigation and planting in Southeastern Anatolia Region,the cap soil characteristics of silty and eroded rocky water systems flows especially down to the depths to allow the formation of non organic-salty soil cover [3,4]. The slope trending erosion subjected to a high alkali sand form at 40cm depth [5,6].

ISBN
978-605-7875-34-1

Figure 1. Wet Municipal Waste Sludge

3. SLUDGE PROCESSING AND SEMI-COMBUSTION

Viscosity of sludge created problems in the drying process, but is a benefit in the pelletizing process. At the process, this pelletizing/drying unit made a use of the viscous sludge, and enable the simultaneous drying and pelletizing of the sludge. Sludge originated from Şırnak waste water treatment plants was first put through a air dehydrating process, followed by either treatment or disposal.

However, irrespective of recycling or disposal, handling of the sludge was posing a problem in most cases, because it was hard to deal with owing to its high moisture content. The development of this pelletizing/drying unit has been pursued with an emphasis on improved combustion as well as the recycling of sludge for other uses by reducing it to dense, dried pelletized materials. Figure 1 illustrates packing and homogenous mixture of mixed materials.

Table 1.The Chemical qualities are used in Packing in Şırnak.

Pellets	Pellet size (mm)	Phosphate Solid,Dissoluble (mg/lt)	(mg/lt)	Nitrate Solid,Dissoluble (mg/lt)	(mg/lt)
Sludge	25	29	6,9	39	12,9
Biomass,Sludge	2-25-	25	5.0	35	13.3
Humate	10-25	267	82,7	367	91,7
All	2-20	20	18	40	28

ISBN
978-605-7875-34-1

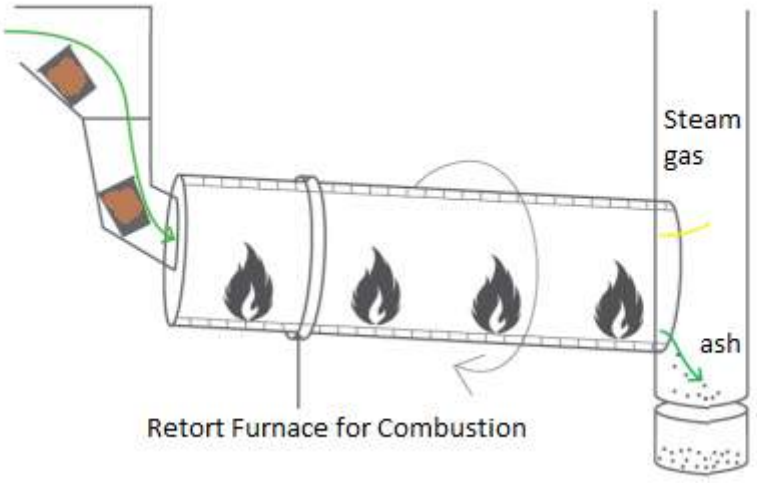

Figure 2. Semi-Combusting Tank for mixture with humate and biomass.

4.CONCLUSION

Waste sludge may create great environmental issues and threat the neighborhood. The green methods for evaluation of the waste in the municipal area were highly needed. Therefore, it is becoming common waste pellet semi-combustion of municipal waste sludge was provided fertile soil sand in the region.Landfill municipal waste of Şırnak City was first treated by the upflow anaerobic sludge blanket process. At 30°C, pH 6.1–7.5 and 16-30 days, the process removed almost of COD in the wet waste for high loading rates of 19-20kg-ton waste in day depending on the type of landfill waste. The semi combustion was effective for production of fertile sand as organic fertilizers.

REFERENCES

Bishop, P., 1995 Eds. *Municipal Sewage Sludge: Management, Processing and Disposal, Volume IV* CRC Press - 688 p, ISBN 9780877629306 -

Y-T Hung, L K. Wang, M-H S. Wang, N K. Shammas, J P Chen, 2017,*Waste Treatment in the Service and Utility Industries,* CRC Press 429 p, ISBN 9781420072372

*A. Ž,Gotvajn, etal,, 2009,**Removal of organics from different types of landfill leachate by ozonation** Water Science and Technology* 2009, 60 (3) 597-603

N Nomoto, etal, 2017, Characterization of sludge properties for sewage treatment in a practical-scale down-flow hanging sponge reactor: oxygen consumption and removal of organic matter, ammonium, and sulfur *Water Science and Technology* **76**(11), 11–25

H.H.P. Fang, I.W.C. Lau, P. Wang **,2005**, Anaerobic treatment of Hong Kong leachate followed by chemical oxidation**,** *Water Science and Technology* 2005, 52 (10-11) 41-49

ISBN
978-605-7875-34-1

TARIMSAL ARAZİ TOPRAĞININ İYİLEŞTİRİLMESİ İÇİN BELEDİYE FOSEPTİK ATIK ÇAMURLARININ VE ORMAN BİYOKÜTLE ATIKLARININ PELETLENMESİ

Pelletization of Municipal Waste Sludge and Forest Biomass Waste for Remediation of Agricultural Fields

Yıldırım İsmail TOSUN

Dr. Öğrt. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Şırnak, *yildirimismailtosun@gmail.com*

ÖZET

Bu çalışmada ıslak belediye fosseptik atık çamurlarının ve orman atıkların, peletlenmiş aktif reaktif bozunmuş karbon ürünlere dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Aktif çamurun külü hem bu iyileştirme yönteminde toprak işlenerek hem de tarımsal biyo kütle atık içeriği ile gübre olarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle taşlı Şırnak toprağında hümik gibi diğer organik maddeler ve yüksek ıslak içerik bakımından tarımsal atık mahsuller de bu yöntemle değerlendirilebilmektedir. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Hakkari Şırnak ve Siirt Mardin belediye atıklarında, atılan yüksek çamur organik içeriğini içeren evsel atıklar ve evsel atıklar olarak toplanmaktadır. Bölgede toplanan atıklar ıslak üretim için yaklaşık 450 bin tona ulaşmaktadır ve Siirt ve Hakkari' gibi çevre illerimizle beraber bertaraf edilerek biyogaz sindirim atıkları olarak değerlendirilememektedir. Bu ıslak çamur atığı haline getirilmiş topak ürünlerinin her ikisi de biyogaz içeriği ile değerlendirilmeli ve toprak besleyici maddeler gibi diğer organik maddeler yüksek ıslak içerikler açısından değerlendirilebilir. Bu çalışmada, numuneler çamur atığı atıklarının karıştırılması ve yaş topak haline getirilmesi ve daha sonra hava ile kurutmaya tabi tutulan topak haline getirilmiş ürünlere tabi tutulmaktadır. Güneydoğu Anadolu'da fosfat ve nitrat kompleksleri içeren çamur topakları, her yıl yaklaşık 1 milyon ton nitratlı gübreyi gübrelemek yerine toprak kalitesini artırabilir.

Anahtar Kelimeler: orman atığı, biyo kütle, peletleme, belediye foseptik atığı, humus

Abstract

In this study, it is aimed to convert wet municipal septic tank waste sludge and forest wastes into pelletized active reactive degraded carbon products. It is aimed to treat ash of activated sludge both as soil treatment and agricultural biomass waste content as fertilizer. Thus, other organic materials such as humic and high wet contents of agricultural waste crops can be evaluated with this method. Turkey's Southeastern Anatolia Region Mardin, Siirt, Sirnak and Hakkari municipal waste, discarded as high sludge is collected municipal waste and household waste including the organic content. Wastes collected in the region reach up to 450 thousand tons for wet production and cannot be considered as biogas digestion wastes, which are disposed together with our neighboring cities such as Siirt and Hakkari. the fertile substances can be evaluated for high wet contents. In this study, samples are subjected to agglomeration of sludge waste wastes and agglomeration into wet agglomeration and then air drying. Mud pellets containing phosphate and nitrate complexes in Southeastern Anatolia may increase soil quality rather than fertilize about 1 million tons of nitrate fertilizer each year.

Keywords : forest waste, biomass, pelletization, municipal waste sludge, humate.

ISBN
978-605-7875-34-1

1. INTRODUCTION

Waste sludge may create great environmental issues and threat the neighborhood. The green methods for evaluation of the waste in the municipal area were highly needed. Therefore, it is becoming common waste pellet product of municipal waste sludge was minimized in the region. over 20mm size as a pellet size of these sludge wastes usually contained phosphate at 4,3% and carbon decays at below 100 microns in size may be advantageous for the soil remediation and agricultural soil. In our country, especially in Siirt and Hakkari region that included wide spread over a large area outside rocky soils. The fertility fact was discussed as chemical composition in this study.

In this study; the effect on the physical and chemical parameters of pelletizing making preliminary tests to determine the pelletizing and processing conditions, reactivity were investigated. This assay has been determined to be advantageous in the humate production from sludge content solution with the waste and mixture rates.

2. ŞIRNAK MUNICIPAL WASTE

Landfill municipal waste of Şırnak City was first treated by the upflow anaerobic sludge blanket process. At 30°C, pH 6.1–7.5 and 16-30 days, the process removed almost of COD in the wet waste for high loading rates of 19-20kg-ton waste in day depending on the type of landfill waste. The final sludge contained carbon content at weight rate of 3-9% and the sludge was converted to biomass mixture and the raw wet sludge. Pelletizing and processing to minimize hazardous content and improved fertility materials in the landfills.

Moreover, a high removal of ammonia and low residual values of *E. coli* was found for the RBC when treating a UASB effluent at operational temperature of 30°C as compared to the situation for treatment of domestic wastewater and UASB effluent at lower temperatures of 11 and 20°C. It can be concluded that an efficient pre-treatment of sewage implies a substantial reduction of OLR applied to the RBC and consequently improves the residual of COD_{total}, ammonia and *E. coli* in the final effluent. Therefore, this study supports using a combined system UASB/RBC for treatment of domestic wastewater for reuse in irrigation.

2.1 Sludge Pelletizing and Processing

Viscosity of sludge created problems in the drying process, but is a benefit in the pelletizing process. At the process, this pelletizing/drying unit made a use of the viscous sludge, and enable the simultaneous drying and pelletizing of the sludge. Sludge originated from Şırnak waste water treatment plants was first put through a air dehydrating process, followed by either treatment or disposal.

However, irrespective of recycling or disposal, handling of the sludge was posing a problem in most cases, because it was hard to deal with owing to its high moisture content. The development of this pelletizing/drying unit has been pursued with an emphasis on improved combustion as well as the recycling of sludge for other uses by reducing it to dense, dried pelletized materials. Figure 1 illustrates dried pelletization materials.

Table 1.The Chemical qualities are used in Pelletization in Şırnak.

ISBN
978-605-7875-34-1

Pellets	Pellet size (mm)	Phosphate Solid,Dissoluble (mg/lt)	(mg/lt)	Nitrate Solid,Dissoluble (mg/lt)	(mg/lt)
Sludge	25	29	6,9	39	12,9
Biomass,Sludge	2-25-	25	5.0	35	13.3
Humate	10-25	267	82,7	367	91,7
All	2-20	20	18	40	28

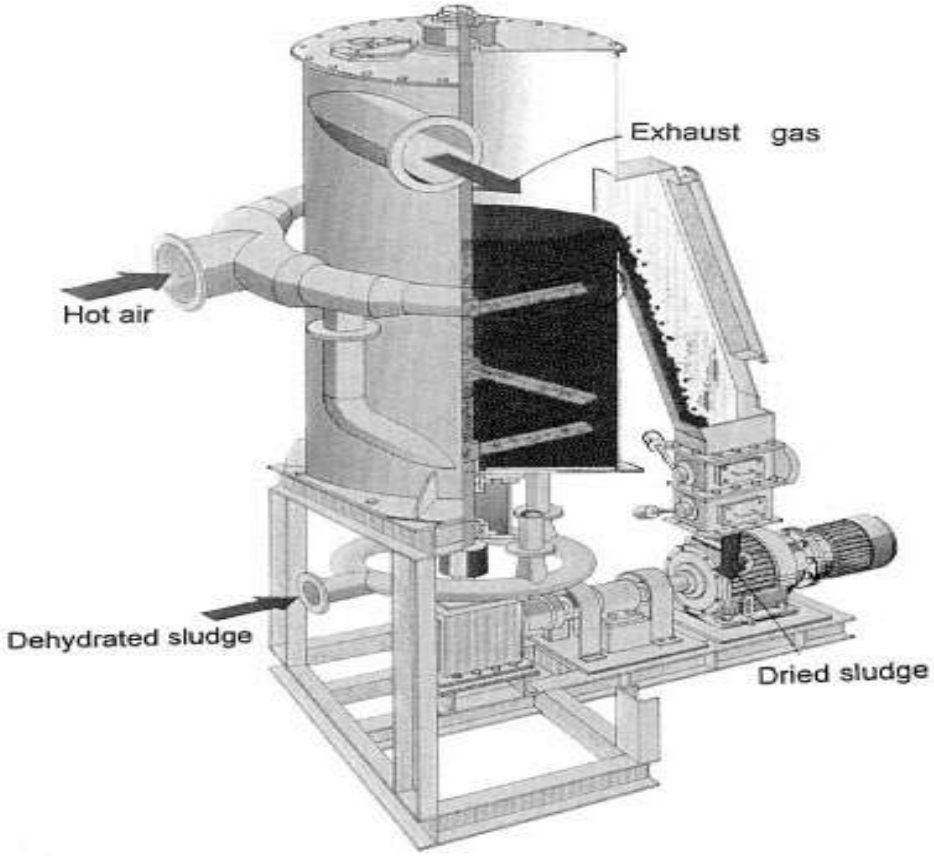

Figure 1. Pelletization Tank for mixture with humate and biomass.

CONCLUSION

Waste sludge may create great environmental issues and threat the neighborhood. The green methods for evaluation of the waste in the municipal area were highly needed. Therefore, it is becoming common waste pellet product of municipal waste sludge was minimized in the region. over 20mm size as a pellet size of these sludge wastes usually contained phosphate at 4,3% and carbon decays at below 100 microns in size may be advantageous for the soil remediation and agricultural soil. In our country, especially in Siirt and Hakkari region that included wide spread over a large area outside rocky soils. The fertility fact was discussed as chemical composition in this study.

REFERENCES

Bishop, P., 1995 Eds. *Municipal Sewage Sludge: Management, Processing and Disposal, Volume IV* CRC Press - 688 p, ISBN 9780877629306 -

ISBN
978-605-7875-34-1

Y-T Hung, L K. Wang, M-H S. Wang, N K. Shammas, J P Chen, 2017,*Waste Treatment in the Service and Utility Industries,* CRC Press 429 p, ISBN 9781420072372

*A. Ž,Gotvajn, etal,, 2009,****Removal of organics from different types of landfill leachate by ozonation*** *Water Science and Technology* 2009, 60 (3) 597-603

N Nomoto, etal, 2017, Characterization of sludge properties for sewage treatment in a practical-scale down-flow hanging sponge reactor: oxygen consumption and removal of organic matter, ammonium, and sulfur *Water Science and Technology* **76**(11), 11–25

H.H.P. Fang, I.W.C. Lau, P. Wang **,2005**, Anaerobic treatment of Hong Kong leachate followed by chemical oxidation**,** *Water Science and Technology* 2005, 52 (10-11) 41-49

ISBN
978-605-7875-34-1

MALATYA İLİNDE ENGELLİ BİREYLERE YÖNELİK FAALİYET GÖSTEREN SPOR KULÜPLERİNİN YILLARA GÖRE DAĞILIMI

Mehmet ILKIM

Dr.Öğr.Üyesi,İnönü Üniversitesi, mehmet.ilkim@inonu.edu.tr

Nadiye PAMUK

Yüksek Lisans Öğrencisi,İnönü Üniversitesi, pamuknadiye@gmail.com

Selen UĞUR

Yüksek Lisans Öğrenisi,İnönü Üniversitesi seln.ugr@hotmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Malatya ilinde engelli bireylere yönelik faaliyet gösteren spor kulüplerinin yıllara göre dağılımını incelemektir. Bu amaçla Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü sicil lisans kayıt sistemi arşivinden yararlanıldı. Araştırma Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü sicil lisans arşivinden alınan bilgiler doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemine göre desenlenmiştir. Araştırmamız 2006 ve 2018 yılları arasındaki(2006 ve 2018 dahil) 13 yıllık dağılımı içermektedir. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre Malatya ilinde 2006 yılında 10 spor kulübü engelli bireylere yönelik de faaliyet gösterirken, 2007 yılında 11 spor kulübü, 2008 yılında 16 spor kulübü, 2009 yılında 17 spor kulübü, 2010 yılında 19 spor kulübü, 2011 yılında 21 spor kulübü, 2012 yılında 22 spor kulübü, 2013 yılında 25 spor kulübü, 2014 yılında 30 spor kulübü, 2015 yılında 34 spor kulübü, 2016 yılında 37 spor kulübü, 2017 yılında 38 spor kulübü ve son olarak 2018 yılında da 38 spor kulübü engelli bireylere yönelik faaliyet göstermiştir. Spor kulüplerinin engelli bireylere yönelik yıllara göre artarak faaliyet göstermelerinde bilinçli ailelerin çoğalması, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin daha duyarlı olması etkili olmuştur. Ayrıca hükümetler programında engelli bireylere yönelik sosyal ve sportif faaliyetlerin çoğalması spor kulüplerinin bu bireylere yönelik faaliyet göstermelerinde etkili olmuştur.

Sonuç olarak 13 yıllık dağılımı incelediğimizde Malatya ilindeki engelli bireylere yönelik faaliyet gösteren kulüplerin oranı toplam kulüplerin oranına göre değişkenlik arz etse de sayılarında düzenli bir artış olduğunu görmekteyiz Kulüp sayılarındaki bu artışı göz önünde bulundurduğumuzda engelli bireylerin spora daha çok yöneldiğini söyleyebiliriz.

Anahtar kelimeler; engelli birey, kulüp, Spor

Giriş

Engellilik doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası oluşan bir durumdur. Pek çok çeşidi bulunmaktadır. Fiziksel engelli, zihinsel engelli, bedensel engelli, görme engelli ve işitme engelli

ISBN
978-605-7875-34-1

türleri en yaygın olanlarıdır. Engelli bireyler yaşamları boyunca kendilerine her alanda destek olacak kişilere ihtiyaç duyarlar.

Bugün engelli bireyler, normal yaşamın gereklerine uymada kendi fiziksel ve ruhsal yeti eksiklerinin yanında kamu hizmetlerindeki yetersizlikler nedeniyle kendi engellerinin dışında başka engellerle de mücadele etmektedirler Dünya nüfusunun yaklaşık olarak %10'u engelli insanlardan oluştuğu bilinirken, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 2002'de yaptığı engelliler araştırmasına göre; Türkiye'de engelli olan nüfusun, toplam nüfus içindeki oranı %12.29'dur (Çevik, O., & Kabasakal, K. 2013). Sağlıklı bireylerin bedensel ve ruhsal gerilimlerden kurtulmaları, hayat şartlarına fiziksel uygunluk sağlayabilmeleri için önerilen sportif aktivitelerin ve sporun, engellilerce yapılabileceği hususu uzun yıllar göz ardı edilmiştir. Oyun, spor ve yarışma tarzında yapılan aktiviteler engelli rehabilitasyonunda ve toplumla iletişime geçmede en kolay yoldur(Çevik ve ark. 1990). Kelime olarak spor kulübü kavramı; "belirli spor branşları üzerinde çalışma ve organizasyonlar yapan, katılımcıların malzeme ve tesis gibi ihtiyaçlarını karşılayan profesyonel ya da gönüllü başkan ve üyelerin yönetiminde faaliyetlerini sürdüren kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır(Bucher,A.C.1987). Özellikle bireyler, ülkeler ve uluslararası ilişkiler açısından önemi her geçen gün artan sporun sadece beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi, eğlence ve boş zamanların değerlendirilmesi, sosyal dayanışma ve barışa katkıda bulunma gibi klasikleşen amaç ve işlevleriyle değil, ülkelerin tanıtımı, turizm ve medyayla birlikte ekonomik ve sosyal hayatın birçok unsuruyla etkileşim içinde olması sebebiyle spor kulüplerinin önemi de giderek artırmaktadır (Acar 1993). Sportif faaliyetleri planlamak, gerçekleştirmek ve ülkeyi temsil edecek sporcuları yetiştirmek büyük ölçüde spor kulüplerinin sorumluluğundadır(D.P.T. 1987). Bu sebeple kulüpler spor potansiyelini geliştirip, sürdürülmesini sağlayan ve spora toplumsal ilgiyi artıran önemli kuruluşlar olarak değerlendirilmektedir(Fişek 1983, İmamoğlu 1992,Watt 1988). Engelli bireylere spor yapma imkanı sağlayan kulüpler olmasına karşın, kulüplerin çevreyle olan ilişkilerini güçlendirmede yerine getirmeleri gereken önemli bir amaç da engellileri kulüp faaliyetleri içine dahil edebilmektir. 1990 yılı spor şurasında "engelli bireylerin spor yapabileceği dallarda spor yapabilmesi için spor kulüplerine destek sağlanması" önerisi de kulüplerin bu konuyla ilgilenmeleri gerektiği ortaya çıkmıştır(GSM,1990).

Metot

Araştırma Malatya Gençlik ve Spor il Müdürlüğü Sicil lisans arşiv kayıtlarından yararlanılarak nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemine göre desenlenerek istatistiksel olarak analiz edilmiştir. 2006-2018 yılları dahil 13 yıllık resmi kayıtlar yıllara göre analiz edilip istatistiksel sonuçlar elde edilmiştir. Yıllara göre faal olan tüm kulüplerin sayısı belirlendi. Engelli bireylere yönelik lisans çıkaran kulüpler araştırma kapsamına dahil edildi. Ayrıca engelli bireylere yönelik faaliyet gösteren kulüplerin toplam kulüplere göre oranı tabloda ayrıntılı olarak gösterildi.

Bulgular

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 1: Yıllara göre faaliyet gösteren toplam kulüpler

Yıl	Toplam Kulüp Sayısı	Önceki yıla göre artış sayısı
2006	104	+6 kulüp
2007	116	+12
2008	124	+8
2009	109	-15
2010	114	+5
2011	247	+33
2012	246	-1
2013	137	-9
2014	146	+9
2015	159	+13
2016	150	-9
2017	166	+16
2018	183	+17

Tablo 2:Engelli bireylere yönelik faaliyet gösteren kulüplerin toplam kulüplere göre oranı

Yıl	Toplam Kulüp Sayısı	Engelli bireylere yönelik faaliyet gösteren kulüpler	Toplam kulüplere göre oranı %
2006	104	10	10.4
2007	116	11	10.5
2008	124	16	7.5
2009	109	17	6.4
2010	114	19	6

ISBN
978-605-7875-34-1

2011	247	21	11.8
2012	246	22	11.2
2013	137	25	5.5
2014	146	30	4.9
2015	159	34	4.8
2016	150	37	4.1
2017	166	38	4.4
2018	183	38	4.8

Tartışma ve Sonuç

Engelli bireylere spor yapma ortamı sağlayan bir çok kulüp bulunmaktadır. Bu kulüplerin çevreyle olan ilişkilerini güçlendirmede yerine getirmeleri gereken görevlerden biri de engelli bireyleri kulüp faaliyetlerine dahil edebilmektir(GSGM, 1990). Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü arşiv kayıtlarına baktığımızda 2006'dan başlayarak 2018 yılına kadar engelli bireylere yönelik spor faaliyeti gösteren kulüplerin sayısında bir artış görülmektedir. Engelli bireylere yönelik spor faaliyeti gösteren kulüplerinin artmasında toplumun pozitif bakışı yerel ve merkezi yönetimlerin politikaları etkili oluştur. Engelli bireylerin dünyada ve ülkemizde nüfusun önemli bir oranını oluşturduğu ve onların sosyal yaşamda yerlerini almalarında sporun önemli işlevleri yerine getirdiği düşünüldüğünde spor kulüplerinin önemi ortaya çıkmış bulunmaktadır(Çimen ve Ekinci 1990). Spor kulüplerinin birçoğunun mali güçlük içinde olduğu bilinen bir gerçektir. Müsabakalara katılan spor kulüpleri özellikle deplasman masraflarını karşılamakta zorluk çekmektedirler. Zaman zaman sponsor bularak etkinliklere ve müsabakalara katılım sağlayan spor kulüpleri, süreklilik olmayınca zorlu bir sürecin içine girmektedirler. Çoğu spor kulüpleri ulaşım, konaklama ve genel harcamalarından dolayı faaliyetlerini iptal etmektedirler(Çetin, 1999, Keten 1974).Son yıllarda hükümetler politikasında her alanda olduğu gibi spor alanında da engelli bireylere yönelik pozitif çalışmalar yürütülmektedir. Tablo 1' e baktığımızda yıllara göre kulüp sayılarında azalma ve çoğalmalar görülmektedir. Ancak 2006'da 104 olan kulüp sayısı 2018'de 183 sayısına ulaşarak önemli bir artış sağlamıştır. Yine tablo 2'ye baktığımızda 2006'da 10 olan engelli kulüp sayısı 2018'de 38 kulüp sayısına ulaşarak önemli bir artış sağlamıştır. Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü arşiv kayıtlarına baktığımızda engelli bireylere hizmet veren kulüp sayısında artış olduğu görülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Günümüz şartlarına baktığımızda spor aktivitelerine katılan engelli bireyler ile toplam engelli birey sayısı arsında büyük fark bulunmaktadır. Engelli bireylerin sosyalleşmesinde sporun ve dolayısıyla spor kulüplerinin rolü göz önünde bulundurulduğunda özellikle spor kulüplerinin sayısının artmasına yönelik çalışmalara destek verilmelidir. Genel anlamda sedanter bir yaşantı süren engelli bireyler sık sık hastalanmaktadırlar. Sporun sağlık üzerindeki sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda engelli bireylerin düzenli olarak spor kulüplerinin kontrolünde fiziksel aktivitelere katılmaları önemli görülmektedir. Sonuç olarak Engelli bireylere yönelik spor aktivitelerinin çoğalması için başta bilinçli bir toplumun oluşması gerekmektedir. Ayrıca spor kulüpleri engelli bireylere yönelik farkındalık aktiviteleri düzenlemelidir. Yerel yönetimlerin engelli bireylere yönelik faaliyetlerinde spor kulüpleriyle iş birliği içerisinde olmaları gerekmektedir.

Kaynaklar

Acar,M. (1993). Sporda Hedefler ve Politikalar (1923-1993), DPT Yayınları, s. 1, Ankara.

Bucher,A.C.(1987). Management of Physical Education and Athleric Programs, 9. Edition, Times Mirror /Mosby Collage Publishing, s. 109, Toronto,Santa Clara.

Çetin, H.(1999) Spor Kulüpleri Kanun Tasarısı Üzerine Değerlendirme Konuşması, Spor Şurası. s.188, 188, 30 Haz.-2 Tem. Ankara, 1999.

Çevik, O., & Kabasakal, K. (2013). Spor etkinliklerinin, engelli bireylerin toplumsal uyumuna ve sporla sosyalleşmelerine etkisinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, (2), 74-83.

Çimen, Z., & Ekenci, G. Spor Kulüplerinin Kuruluş Amaçlarını Gerçekleştirme Düzeyleri: Kamu, Mahalli Ve Diğer Spor Kulüplerinin Karşılaştırılması. *Gazi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, *8*(4), 77-91.Ergun, N., Algun, C., Dolunay, N., "Özürlülerde Spor Yaklaşımı", Spor Şurası Bildirileri, Gençlik Ve Spor Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara , S:123.

GSGM. 1990. Spor Şurası s.113, Ankara

İmamoğlu,A.F.(1992). "İkibinli Yıllara Doğru Türk Sporu Üzerine Baz› Gözlemler", Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 8, Say› 1, s. 9-19.

D.P.T. (1987). Spor ihtisas Komisyonu Raporu, s.87, Ankara.

Fişek, K.(1983) Spor Yönetimi: Dünyada ve Türkiye'de, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s, 51, Ankara, 1983.

Keten, M.(1974) Türkiye'de Spor, Ayy›ld›z Matbaas›, s.135, Ankara.

Watt, D.(1998). Sports Management and Administration, E & FN Spon An Print of Routledge, s. 17, London, New York.

ISBN
978-605-7875-34-1

MALATYA 'DA LİSANSLI OLARAK AKTİF SPOR YAPAN ENGELLİ BİREYLERİN 13 YILLIK DAĞILIMI

Mehmet ILKIM

Dr.Öğr.Üyesi,İnönü Üniversitesi, mehmet.ilkim@inonu.edu.tr

Selen UĞUR

Yüksek Lisans Öğrenisi,İnönü Üniversitesi seln.ugr@hotmail.com

Nadiye PAMUK

Yüksek Lisans Öğrencisi,İnönü Üniversitesi, pamuknadiye@gmail.com

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Malatya ilindeki engelli bireylerin yıllara göre spor etkinliklerine katılımlarındaki artış veya azalışı gözlemlemek ve bunu etkileyen faktörleri belirlemektir. Araştırma Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü'nden alınan bilgiler doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemine göre desenlenmiştir. Bu amaçla Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğünden gerekli olan izinler alındıktan sonra, arşiv kayıtlarındaki 13 yıllık(2006-2018) verilere göre Malatya ilinde 2006 yılında 37 faal olmak üzere 111 lisanslı sporcu, 2007 yılında 59 faal olmak üzere 166 lisanslı sporcu, 2008 yılında 69 faal olmak üzere 204 lisanslı sporcu, 2009 yılında 106 faal olmak üzere 251 lisanslı sporcu, 2010 yılında 101 faal olmak üzere 289 lisanslı sporcu, 2011 yılında 121 faal olmak üzere 332 lisanslı sporcu, 2012 yılında 162 faal olmak üzere 395 lisanslı sporcu, 2013 yılında 157 faal olmak üzere 491 lisanslı sporcu, 2014 yılında 173 faal olmak üzere 560 lisanslı sporcu, 2015 yılında 242 faal olmak üzere 627 lisanslı sporcu, 2016 yılında 283 faal olmak üzere 683 lisanslı sporcu, 2017 yılında 258 faal olmak üzere 749 lisanslı sporcu, 2018 yılında 232 faal olmak üzere 789 lisanslı sporcu sayısına ulaşılmıştır. Veriler doğrultusunda yıllara göre gerek lisanslı engelli birey sayısında gerekse faal engelli sporcu sayısında artış olduğu görülmektedir. Yıllara göre engelli bireylerin spor faaliyetlerine katılımlarındaki en önemli etken, velilerin bilinçli olması, toplumun engelli bireylere yönelik olumlu bakışı ve resmi kurum ve kuruluşların destek faaliyetleri olarak görülmektedir.

Sonuç olarak Malatya Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü istatistiki sonuçlarına göre 2006 yılından 2018 yılına kadar aktif olarak spor yapan ve lisanslı olan engelli bireylerin sayısında artış olduğu gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler, Engelli birey, faal sporcu, Lisan,

Giriş

Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık ya da kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyusal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişiler engelli olarak tanımlanmaktadır (3289 sayılı kanun, 1986).Günümüzde engelli bireyler, normal yaşamın gereklerine uymada kendi fiziksel ve ruhsal yeti eksiklerinin yanında kamu hizmetlerindeki eksiklikler sebebiyle kendi engellerinin dışında başka engellerle de mücadele etmektedirler (Başbakanlık Özürlüler İdaresi, 1986). Engelli bireyler, dünyanın bütün ülkelerinde, toplumların en marjinal kesimini oluşturmakta ve diğer bireylere kıyasla daha düşük kalitede bir

ISBN
978-605-7875-34-1

yaşam sürdürmektedir (Mittler, 2008)). İnsanoğlu varoluşu gereği fizyolojik ihtiyaçlarının yanı sıra çevre ile etkileşimiyle ortaya çıkan sosyal eğilimlerinin bir sonucu olarak zamanla gelişen cemiyetler içinde yerini almakta(Erkal, 1998) ve gerçekleştirdikleri iş ve güç birliğiyle ortak ihtiyaçlarını toplumsal kural ve kalıplarla şekillendirdikleri okul, hastane, sendika, dernek, kulüp gibi örgütleri yapılandırarak(Ekenci,1997) gidermektedir. İşte, bireylerin toplum içinde değişik amaçlar için bir araya gelerek faaliyet gösterdikleri örgütlerden birisi de spor kulüpleridir. Kelime olarak spor kulübü kavramı; "belirli spor branşları üzerinde çalışma ve organizasyonlar yapan, katılanların malzeme ve tesis gibi ihtiyaçlarını karşılayan profesyonel ya da gönüllü başkan ve üyelerin yönetiminde faaliyetlerini sürdüren örgütler"(Bucher, 1987) anlamı taşımaktadır. Özellikle bireyler, ülkeler ve uluslararası ilişkiler açısından önemi her geçen gün artan sporun sadece beden ve ruh sağlığının geliştirilmesi, eğlence ve boş zamanların değerlendirilmesi, sosyal dayanışma ve barışa katkıda bulunma gibi klasikleşen amaç ve işlevleriyle değil, ülkelerin tanıtımı, turizm ve medyayla birlikte ekonomik ve sosyal hayatın birçok unsuruyla etkileşim içinde olması nedeniyle spor kulüplerinin önemi de giderek artırmaktadır. Bireylerin yaşamlarını dengeli ve sağlıklı biçimde sürdürebilmeleri için toplumca onaylanan ve kabul edilen davranış örüntülerine sahip olmaları gerekmektedir. Bireylerin, yaşamlarının büyük bir kısmını diğer insanlarla etkileşimde, iletişimde ve paylaşımlarda bulunarak geçirdikleri düşünüldüğünde; diğer bireylerle kurdukları sosyal ilişkilerin, onların mutlu ve huzurlu yaşam sürmeleri açısından önem taşıdığı ifade edilebilir. Bu durum bireylerin, başkalarıyla iletişimi sağlıklı kılacak, olumlu tepkiler almalarına katkıda bulunacak ve sosyal açıdan kabul edilebilir davranışlarda bulunmalarını sağlayacak, kişiler arası problem ve çatışmaları en aza indirecek davranışları sergileme çabasına girmelerine neden olacaktır. İnsanların diğer insanlarla iletişimde kullandıkları bu beceriler sosyal beceri olarak ifade edilmektedir(Segrin, 2001). Engelli bireylerin yıllara göre spor faaliyetlerine lisanslı olarak katılmaları gerek sağlık kontrolü açısından gerekse resmi istatistiksel bilgiler açısından önemli görülmektedir.

Metot

Araştırma Malatya Gençlik ve Spor il Müdürlüğü Sicil lisans arşiv kayıtlarından yararlanılarak nitel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemine göre desenlenerek istatistiksel olarak analiz edilmiştir. 2006-2018 yılları dahil 13 yıllık resmi kayıtlar yıllara göre analiz edilip istatistiksel sonuçlar elde edilmiştir. Yıllara göre lisanslı ve faal olan tüm engelli bireylerin sayısı belirlendi. Lisanslı engelli bireyler yıllara göre kendi aralarında istatistiksel olarak değerlendirildi.

Bulgular

Tablo 1: Yıllara göre lisanslı sporcu sayısı

Yıl	Lisanslı Faal Engelli Sporcu	Toplam Lisanslı engelli sporcu	Faal Lisanslı sporcuların oranı
2006	37	111	% 33.3
2007	59	166	% 35.5
2008	69	204	% 33.8
2009	106	201	% 52.7
2010	101	289	% 34.9
2011	121	332	% 36.4
2012	162	395	% 41
2013	157	491	% 31.9
2014	173	560	% 30.9
2015	242	627	% 38.5
2016	283	683	% 41.4
2017	258	749	% 34.4
2018	232	789	% 29.4

ISBN
978-605-7875-34-1

Tartışma ve Sonuç

Teknolojik yaşamın baskın olduğu günümüzde fiziksel aktivitelere duyulan ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Hareketsiz bir yaşamın vücut üzerindeki olumsuz etkileri fiziksel aktivitelere olan ihtiyacı daha da arttırmaktadır. Düzenli ve bilinçli yapılan fiziksel aktiviteler bireylerin sağlığı üzerine de olumlu etki sağlamaktadır. Düzenli fiziksel etkinlikler alanında uzman antrenörler tarafından spor kulüplerinde, beden eğitimi öğretmenleri tarafından okullarda yaptırıldığında daha anlamlı olmaktadır. Bireylerin lisanslı olarak spor kulüplerinde veya okul spor takımlarında müsabık yer almaları yine antrenörler veya beden eğitimi öğretmenleri vesilesiyle sağlanmaktadır. Lisanslı olarak spor faaliyetlerine katılan engelli bireyler bir anlamda sosyal güvence altına da alınmaktadır. Fiziksel aktivite veya herhangi bir müsabaka anında oluşacak olan sakatlık problemi herhangi bir prosedür sıkıntısı yaşanmadan çözüme kavuşturulacaktır. Günümüzde engelli bireyler her zamankinden daha fazla benimsenmektedirler. Toplumun engelli bireylere yaklaşımı daha pozitif ve daha yönlendirici. ABD'de bir federal yasanın da bu duruma katkısı bulunmaktadır. Söz konusu yasa toplumdaki görüşleri değiştirmekte etkisi olduğu görülmektedir. Ayrıca bu yasalar engelli bireyleri spor yapmaya teşvik etmektedir (Epstein, 2002). Günümüzde engeli olan bireylerin toplumdaki yerlerini, engeli olmayan bireyler ile birlikte aynı sırada alabilmeleri için sporun etkin bir araç olduğu bilinmektedir. Engelli bireylerin fiziksel ve mental seviyelerine uygun sporlarla eğitilmelerinin fiziksel ve ruhsal durumlarına olumlu etki yapacağı ve fonksiyonel bağımsızlıklarını ve özgüvenlerini artıracağı bilinmektedir. Bu olumlu etkiler dolayısıyla engelli bireylere spor yapmaları için uygun ortam ve olanaklar oluşturulmalıdır (İnal, 1997). Engelli birey için de topluma uyum sağlama açısından birlikte çalışma ve paylaşma alışkanlığı kazanmak dolayısıyla spor yapma olanaklarına sahip olabilmek son derece önemlidir. Engelli bireylerin spor yapma ihtiyacının karşılanmış sayılabilmesi için spor alanlarında engellilerin özel ihtiyaçlarının (tuvalet ve kişisel bakım) karşılanabileceği, salona giriş-çıkış ve soyunma odalarının rahatlıkla kullanılabileceği spor merkezlerinin kurulması ve bu merkezlerde bu doğrultuda eğitim görmüş personelin bulundurulması gerekir. Ancak bu şartların sağlanması halinde engelli birey bu alanlarda tek başına veya aile bireylerine bağımlı olmadan spor yapabilecektir (Magda, 2003). Bu anlamda engelli bireylerin herhangi bir spor kulübünde lisanslı olarak aktif spor yapması önemli görülmektedir. Aslına bakılırsa engelli bireyi evinden spor merkezlerine getirecek hizmetlerin de tam olarak karşılanması gerekmektedir, aksi halde spor alanlarının engellilerin kullanımına sunulması tek başına fazla bir anlam ifade etmeyecektir. Tablo 1'e baktığımızda 2006 yılında 111 engelli sporcu bulunurken bunların 37'si faal olarak spor yapmaktadır. Bu sayı lisanslı olarak spor yapan engelli bireylerin %33'üne denk gelmektedir. 2009 yılında 201 lisanslı engelli sporcu bulunurken bunların 106 lisanslı olarak spor yapmaktadır. Bu sayı lisanslı olarak spor yapan engelli bireylerin % 52,70 'ine denk gelmektedir. 2014 yılına baktığımızda 560 lisanslı engelli sporcu bulunurken bunların 173'ü faal olarak spor yapmaktadır. Bu sayı lisanslı olarak spor yapan engelli bireylerin % 30,90 'ine denk gelmektedir. 2018 yılına baktığımızda 789 lisanslı engelli sporcu bulunurken bunların 232'si faal olarak spor yapmaktadır. Bu sayı lisanslı olarak spor yapan engelli bireylerin % 29,40 'ine denk gelmektedir. Tablo 1 sonuçlarına baktığımızda yıllara göre lisanslı engelli birey sayısında giderek artan bir sayıyı görmekteyiz. 2006'da 111 olan sayı 2018'de 789 sayısına ulaşmıştır. Faal engelli sporcu sayısında ise yıllar içinde değişiklikler olsa da 2006 yılında faal engelli sporcu sayısı 37 iken 2012 yılında 162, 2013 yılında 157 ve 2018 yılında bu sayı 232'ye ulaşmıştır. Yapılan bir araştırmada sporun, engelli bireylerin sosyalleşme sürecine olumlu yönde etki yaptığı görülmektedir. Bundan dolayı, engelli bireylerin sportif etkinliklere katılmaları yönünde çalışmaların yapılması gerekmektedir. Engelli bireylerin yalnızca amatör kulüplerde değil bunun yanı sıra spor salonlarında, okul ortamlarında da spor yapma imkânına sahip olabilmeleri onların faydasına olacaktır. Semt sahaları engelli bireylerin de kullanımına ve erişimine uygun hale getirilmelidir. Her semtte en az bir spor salonunda haftanın belirli gün ve saatleri engelli bireylerin spor yapabilmeleri için ayrılabilir. Anayasanın 59. maddesinde Devletin, vatandaşlara spor yapma imkânı sağlamakla yükümlü olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu durumda da engelli bireyler, lisanslı bir sporcu olmadan da spor yapma imkânı bulabilecektir(Çevik, 2003). Söğüt (2006) da "Sporun Bedensel Engellilerin Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisi" konulu yaptığı çalışmada, bedensel

ISBN
978-605-7875-34-1

engellilerin sosyalleşmelerinde sporun düzenli olarak spor yapan bedensel engelliler ile spor yapmayan bedensel engelliler karşılaştırıldığında spor yapmanın engellilerin sosyalleşmeleri üzerinde etkili olduğunu sonucuna varmıştır. Öztürk Akçalar S. (2007) de "Ortopedik Engellilerin Sosyalleşmelerine Sporun Etkisi" konulu yaptığı çalışmanın kuramsal kısmında, sporun sosyalleşme araçlarından birisi olarak kabul edilebileceği ve sporun ortopedik engelli bireylerin sosyalleşmelerinde sporun etkin bir rol oynadığı sonucuna varmıştır.

Sonuç olarak engelli bireylerin lisanslı olarak bir spor kulübüne bağlı alanında uzman kişiler tarafından spor etkinliklerine katılmaları önemli görünmektedir. Ancak Semt sahalarında, okullarda ve mahallede engelli bireylerin de çok rahat bir şekilde spor etkinliklerine katılımları sağlanmalıdır. Bu vesileyle engelli bireylerin sosyal hayata katılımları daha kolay olacaktır.

Kaynaklar

3289 sayılı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" 21 Mayıs 1986 tarih ve 19120 sayılı Resmi Gazete.

Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı; Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı Matbaası. (2002). "Eğitim Durumu", Türkiye Özürlüler Araştırması, Ankara ,2004 s.10.

Mittler, P. (2008), 2040'lı Yılların Planlanması; Herkesin Görevi, (Öznaneci, M.), ÖZ-VERİ Dergisi, Ağustos, Cilt: 5 Sayı: 1.

Bucher,A.C.; Management of Physical Education and Athleric Programs, 9. Edition, Times Mirror /Mosby Collage Publishing, s. 109, Toronto,Santa Clara,1987.

Ekenci ,G.; "insan ve Çevre ilişkilerinin Spor Kulübü Yönetimine Etkileri", Gazi Beden Eğitim ve Spor Bilimleri Dergisi, Cilt 2, Say› 4, s.35-43, 1997.

Erkal, M; Güven, Ö. Ayan, D.; Sosyolojik Açıdan Spor, 3. Bask›, Der Yayınları, s.184,İstanbul, 1998.

Terekli, S.M.; Türkiye Birinci Profesyonel Futbol Liginde Yer Alan Kulüplerin Yönetim Politikalarının Sporcu Güdülenmesi Üzerine Etkisi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, s.11,Eskiflehir, 1999.

Epstein, A. (2002). Sports Law, Cengage Learning, s. 127

İnal, S. (1997). Özürlüler İçin Spor Yapma İmkanlarının Geliştirilmesi Üzerine Çalışmalar, Marmara Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, II.Spor Bilimleri Kongresi, İstanbul.

Magda, D. (2003). "Support and Access in Sports an Leisure Provision" Disability and Society, Vol 18, No 2, p.231-245.

Çevik, O., Kabasakal K.(2003) "Spor etkinliklerinin, engelli bireylerin toplumsal uyumuna ve sporla sosyalleşmelerine etkisinin incelenmesi." *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi* 2 : 74-83.

Öztürk Akçalar S. (2007) Ortopedik Engellilerin Sosyalleşmelerine Sporun Etkisi, Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara

Söğüt M. (2006) Sporun Bedensel Engellilerin Sosyalleşmeleri Üzerine Etkisi, Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi , Mersin.

ISBN
978-605-7875-34-1

EARLY SURGERY IN PATIENTS SUFFERING POOR GRADE ANEURYSMAL SUBARACHNOID HEMORRHAGE: A SINGLE INSTITUTION EXPERIENCE

Seyho Cem YUCETAS

Necati UCLER

Turkan SAHİN

Adiyaman University, School of Medicinei Department of Neurosurgeryi Adiyaman, Turkey

INTRODUCTION

It is well known that rupture of an intracranial aneurysm constitutes the most common cause of spontaneous subarachnoid hemorrhage (sSAH). Poor grade sSAH patients are characterized by a high rate of morbidity and mortality. In our current cohort, we present our results regarding the outcome of poor grade aneurysmal sSAH patients.

Methods

Twenty two patients (15M and 7F), in a poor clinical grade according to the Hunt and Hess grading scale on admission, were included in our retrospective study (January 2009 to December 2015). The mean age was 52.6 years (range 39-74). All participants with CT-established diagnosis of SAH, underwent CT angiography (CTA) for identification of the source of hemorrhage. The severity of SAH was assessed by the Fisher grade classification scale. Digital subtraction angiography (DSA) was performed in a very limited number of patients (7 patients). All patients were treated surgically and their clinical outcome was evaluated by applying the Glasgow Outcome Scale (GOS). The mean follow-up time in our study was 10.1 months (range 0.13-60 months).

Results

All of our patients were presented in a poor grade with Hunt and Hess grades of IV and V on admission (23% and 77%, respectively). The vast majority of our patients (68%) were operated on within 24h after the SAH onset. Fourteen out of sixteen (87.5%)

ISBN
978-605-7875-34-1

treated within 24 h were Fisher grade 4. Overall, the 6 months postoperative outcome was favorable (GOS 4/5) for 6 patients (27.3%), while an unfavorable outcome occurred in 16 patients (72.7%). The mortality rate in our cohort was 50%. The most common cause of death was septicemia.

Discussion

Patients with poor-grade aneurysmal subarachnoid hemorrhage (aSAH) usually have poor prognosis due to severe brain damage and complications, even though they are treated effectively [1,2]. Moreover, the mortality rate is nearly 100% in patients with poor-grade aSAH, who were conservatively treated [3]. Some studies have suggested that active surgical treatment should be applied to patients with poor-grade aSAH. However, its optimal time for operation remain controversial [4–6]. Intracranial hypertension, cerebral edema and focal hematoma increase the surgical challenges for early stage aSAH. Meanwhile, the early surgical removal of subarachnoid hemorrhage can reduce the occurrence rate of vascular spasm, and that this would be beneficial for subsequent vascular anti-spasm treatment. In recent years, with the development of microsurgical techniques and endovascular embolization technology, the prognosis of poor-grade aSAH has been greatly improved [7,8]. The present study aimed to investigate the efficacy of early management for poor-grade aSAH, and analyzed the prognostic factors.

Conservative treatment is associated with a high mortality rate in patients with poor-grade aSAH, and an increasing number of scholars support the active treatment of aneurysms to improve the clinical prognosis [3,7,8]. However, the timing of surgical treatment for patients with poor-grade aSAH remains controversial, and the prognostic factors for poor-grade aSAH remain unclear. In addition, the recovery course of poor-grade aSAH presently remains not well-understood. A recent meta-analysis containing 1111 patients exhibited no significant change in both functional outcome and mortality between ultra-early and delayed treatment, although ultra early treatment may be associated with a lower rebleeding rate [4].

In the present study, the patients with poor grade aSAH were enrolled, and the potential prognostic factors were investigated. Schwartz et al. assessed the long-term outcome of WFNS IV and V

ISBN
978-605-7875-34-1

aSAH patients, and found that 40 of 97 patients (including 40/62 of long-term survivors) reached functional independence (mRS ≤ 2) [8]. Compared with the results reported by Schwartz, the prognosis was satisfactory in the present study, although the follow-up period was much longer in the study conducted by Schwartz

There is a high incidence of acute intracranial hypertension in patients with poor-grade aSAH. In clinical practice, urgent EVD has been widely used in patients with acute hydrocephalus or severe IVH. Studies have shown that decreasing intracranial pressure can improve cerebral perfusion without increasing the rebleeding risk of aneurysms [9.] Irreversible periventricular cerebral damage caused by IVH has been considered as a possible reason. In the present study, EVD was performed in 10 patients with severe IVH, and all of them were diagnosed as aSAH with CT Fisher grade IV. However, the prognosis of these patients was poor. These present results were consistent with previous findings, in which CT Fisher grade III–IV is associated with poor outcomes.

Studies regarding the relationship between the location of aneurysms and clinical prognosis in patients with poor-grade aSAH remain scarce. Zheng et al. conducted a multicenter study on prognostic factors for one-year outcomes in patients with poor-grade intracranial aneurysm after early treatment, and they found that anterior circulation aneurysms were associated with an unfavorable prognosis [10]. In the present study, merely two posterior circulation aneurysms were enrolled. However, a statistical analysis was not available due to the small sample size.

Conclusions

Despite the belief that severe aSAH is a devastating disease, even poor grade patients may achieve favorable outcome with early operative intervention. A larger volume series is necessary for accurately outlining the prognosis of this entity, and also identifying those parameters which could predict good outcome.

Key words: Aneurysm, Subarachnoid hemorrhage, Fisher scale

ISBN
978-605-7875-34-1

References

1. J.D. Laidlaw, K.H. Siu, Poor-grade aneurysmal subarachnoid hemorrhage: outcome after treatment with urgent surgery, Neurosurgery 53 (6) (2003) 1275–1280 discussion 1280–1272.
2. F.A. Sehba, J.B. Bederson, Mechanisms of acute brain injury after subarachnoid hemorrhage, Neurol. Res. 28 (4) (2006) 381–398.
3. J. Hoogmoed, B.A. Coert, R. van den Berg, et al., Early treatment decisions in poorgrade patients with subarachnoid hemorrhage, World Neurosurg. 119 (2018) e568–e573.
4. Y. Han, F. Ye, X. Long, et al., Ultra-early treatment for poor-grade aneurysmal subarachnoid hemorrhage: a systematic review and meta-analysis, World Neurosurg. 115 (2018) e160–e171.
5. T. Tykocki, M. Czyż, M. Machaj, et al., Comparison of the timing of intervention and treatment modality of poor-grade aneurysmal subarachnoid hemorrhage, Br. J. Neurosurg. 31 (2017) 430–433.
6. S. Kranthi, B.P. Sahu, P. Aniruddh, Factors affecting outcome in poor grade subarachnoid haemorrhage: an institutional study, Asian J. Neurosurg. 11 (4) (2016) 365–371.
7.] J. Goldberg, D. Schoeni, P. Mordasini, et al., Survival and outcome after poor-grade aneurysmal subarachnoid hemorrhage in elderly patients, Stroke 49 (12) (2018) 2883–2889.
8. C. Schwartz, T. Pfefferkorn, C. Ebrahimi, et al., Long-term neurological outcome and quality of life after World Federation of Neurosurgical Societies Grades IV and V aneurysmal subarachnoid hemorrhage in an interdisciplinary treatment concept, Neurosurgery 80 (6) (2017) 967–974.
9. E.R. Ransom, J. Mocco, R.J. Komotar, et al., External ventricular drainage response in poor grade aneurysmal subarachnoid hemorrhage: effect on preoperative grading and prognosis, Neurocrit. Care 6 (3) (2007) 174–180.

ISBN
978-605-7875-34-1

10. K. Zheng, Z.F. Tian, X.X. Tan, et al., [A multicenter study on the prognostic factors of one year outcomes in patients with poor grade intracranial aneurysm after early treatment], Zhonghua Wai Ke Za Zhi 54 (7) (2016) 534–539.

ISBN
978-605-7875-34-1

SİNGÜLER SHRÖDİNGER OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Rauf AMİROV
Prof. Dr.,Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,emirov@cumhuriyet.edu.tr

Sevim DURAK
Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,sdurak@cumhuriyet.edu.tr

ÖZET

Diferansiyel operatörlerin spektral teorisi, uygulamalı bilimlerde önemli bir yere sahiptir. Matematik, fizik ve mekaniğin çeşitli alanlarında geniş bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle Kuantum teorisinde singüler Shrödinger operatörünün bir çok uygulamaları vardır. Örneğin, hidrojen atomu ve benzer atoma sahip yapıların, enerji seviyelerinin, bu seviyelere karşılık gelen dalga fonksiyonların bulunması problemleri Columb ve benzeri potansiyelli Shrödinger operatörünün özdeğerlerinin ve bu özdeğerlere karşılık gelen özfonksiyonların davranışlarının öğrenilmesi problemine indirgenmektedir. Bu yüzden de sunulan çalışmamızda özel tipte potansiyele sahip Shrödinger operatörünün bazı özellikleri incelenmiştir.

$\sigma(x)=\int_0^x q(t)dt \in BV[0,1]$ olmak üzere, [0,1] aralığında

$\ell(y)= -y''+q(x)y=\lambda y$
diferansiyel denklemi ve
$y(0)=0, y(1)=0$
sınır koşullarının ürettiği operatörü $\mathcal{L}(q)$ ile gösterelim. Bilindiği gibi, $q(x)$ fonksiyonu [0,1] aralığında gerçel değerli olup, sınırlı ve $q(x)\in L_2[0,1]$ ise $\mathcal{L}(q)$ operatörünün özdeğerleri gerçeldir ve $\lambda_n=n^2+\alpha_n$, $\alpha_n\in \ell_2$ şeklinde davranışa sahiptir. [2] çalışmasında gösterilmiştir ki, $q(x)\in C[0,1]$ olmakla beraber $\sigma(x)\in BV[0,1]$ ise $\mathcal{L}(q)$ operatörünün özdeğerleri gerçel, basit ve $\lambda_1<\lambda_2<\cdots$ dizisine sahip olup $\lim\limits_{n\to\infty}\lambda_n=+\infty$ koşulunu sağlamaktadır.
Kuantum fiziğinin bir çok problemlerinin çözümü $\mathcal{L}(q)$ operatörünün özelliklerinin öğrenilmesi ile sıkı şekilde bağlantılı olduğundan bu operatörün incelenmesi önem taşımaktatır. Sunulan çalışmada $\sigma(x)\in BV[0,1]$ iken öncelikle $\mathcal{L}(q)$ operatörünün tanım kümesi belirleniyor ve daha sonra bu operatörün önemli özellikleri öğrenilecektir. [5] çalışmasında $u'(x)=q(x)\in \mathcal{L}_1(0,1)$ tipli potansiyel fonksiyonlar sınıfında
$$D\big(\mathcal{L}(q)\big)=\{y(x): y'(x)\in AC[0,1], \ell y=-y''+q(x)y\in \mathcal{L}_2(0,1), y(0)=0, y(1)=0\}$$
tanım kümesi ile verilen $\mathcal{L}(q)$ operatörünün spektral özellikleri öğrenilmiş ve bu operatörün özdeğerlerinin ve özfonksiyonlarının davranışları ile ilgili sonuçlar elde edilmiştir. Dolayısıyla, bu tip singüler Shrödinger operatörünün önemli fonksiyonel özellikleri öğrenilmiştir. Fakat, bu sonuçlar genelde $\sigma(x)\in BV[0,1]$ koşulunu sağlayan potansiyele sahip $\mathcal{L}(q)$ operatörü için geçerli değildir. O yüzden de, $\mathcal{L}(q)$ operatörü daha geniş tanım kümesine sahip olup, uygulamalı bilimlerde önemli uygulama alanına sahiptir. Özellikle, Kuantum teorisinin bir çok uygulamaları olduğundan bu operatörün özelliklerinin öğrenilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Shrödinger denklemi, Özdeğer, Özfonksiyon, Kuantum teorisi.

1. GİRİŞ

$(a,b)\subset\mathbb{R}$ aralığında $\ell(y)=-y''+q(x)y$ diferansiyel ifadenin ürettiği klasik Sturm-Liouville operatörler teorisinde genelde $q(x)\in L_{1,loc}(a,b)$ koşulunun, yani $q(x)$ fonksiyonunun (a,b) aralığının herbir kompakt alt aralığında toplanabilir olduğu kabul edilmektedir. Singüler Sturm-

ISBN
978-605-7875-34-1

Liouville operatörleri ise bu operatörlerle ilgili klasik teoride $q(x)$ fonksiyonunun $[a,b]$ aralığında toplanabilir olmadığı, örneğin bu aralığın uç noktalarından en az birinde integrallenemeyen singüleriteye sahip olduğu veya (a,b) aralığının sonsuz aralık olduğu varsayımları ile karakterize edilmektedir.

Diferansiyel operatörlerin spektral teorisi, uygulamalı bilimlerde önemli bir yere sahiptir. Matematik, fizik ve mekaniğin çeşitli alanlarında geniş bir şekilde kullanılmaktadır. Özellikle Kuantum teorisinde singüler Shrödinger operatörünün bir çok uygulamaları vardır. Örneğin, hidrojen atomu ve benzer atoma sahip yapıların, enerji seviyelerinin, bu seviyelere karşılık gelen dalga fonksiyonların bulunması problemleri Columb ve benzeri potansiyelli Shrödinger operatörünün özdeğerlerinin ve bu özdeğerlere karşılık gelen özfonksiyonların davranışlarının öğrenilmesi problemine indirgenmektedir. Bu yüzden de sunulan çalışmamızda özel tipte potansiyele sahip Shrödinger operatörünün bazı özellikleri incelenmiştir.

$\sigma(x)=\int_0^x q(t)dt \in BV[0,1]$ olmak üzere, $[0,1]$ aralığında

$\ell(y)= -y''+q(x)y=\lambda y$
diferansiyel denklemi ve
$y(0)=0, y(1)=0$
sınır koşullarının ürettiği operatörü $\mathcal{L}(q)$ ile gösterelim. Bilindiği gibi, $q(x)$ fonksiyonu $[0,1]$ aralığında gerçel değerli olup, sınırlı ve $q(x)\in L_2[0,1]$ ise $\mathcal{L}(q)$ operatörünün özdeğerleri gerçeldir ve $\lambda_n=n^2+\alpha_n$, $\alpha_n\in\ell_2$ şeklinde davranışa sahiptir. [2] çalışmasında gösterilmiştir ki, $q(x)\in C[0,1]$ olmakla beraber $\sigma(x)\in BV[0,1]$ ise $\mathcal{L}(q)$ operatörünün özdeğerleri gerçel, basit ve $\lambda_1<\lambda_2<\cdots$ dizisine sahip olup $\lim_{n\to\infty}\lambda_n=+\infty$ koşulunu sağlamaktadır.
Kuantum fiziğinin bir çok problemlerinin çözümü $\mathcal{L}(q)$ operatörünün özelliklerinin öğrenilmesi ile sıkı şekilde bağlantılı olduğundan bu operatörün incelenmesi önem taşımaktatır. Sunulan çalışmada $\sigma(x)\in BV[0,1]$ iken öncelikle $\mathcal{L}(q)$ operatörünün tanım kümesi belirleniyor ve daha sonra bu operatörün önemli özellikleri öğrenilecektir. [5] çalışmasında $u'(x)=q(x)\in\mathcal{L}_1(0,1)$ tipli potansiyel fonksiyonlar sınıfında
$D\big(\mathcal{L}(q)\big)=\{y(x): y'(x)\in AC[0,1], \ell y=-y''+q(x)y\in\mathcal{L}_2(0,1), y(0)=0, y(1)=0\}$
tanım kümesi ile verilen $\mathcal{L}(q)$ operatörünün spektral özellikleri öğrenilmiş ve bu operatörün özdeğerlerinin ve özfonksiyonlarının davranışları ile ilgili sonuçlar elde edilmiştir. Dolayısıyla, bu tip singüler Shrödinger operatörünün önemli fonksiyonel özellikleri öğrenilmiştir. Fakat, bu sonuçlar genelde $\sigma(x)\in BV[0,1]$ koşulunu sağlayan potansiyele sahip $\mathcal{L}(q)$ operatörü için geçerli değildir.
Sunulan çalışmada $q(x)$ fonksiyonu regülerlik mertebesi negatif indekse sahip Sobolev uzayından olan dağılım fonksiyonları sınıfının bir alt uzayını oluşturan yani $\sigma(x)\equiv\int_0^x q(t)dt\in BV[a,b]$ koşulunu sağlayan fonksiyonlar sınıfında (a,b) aralığında $\ell y=-y''+q(x)y$ diferansiyel ifadenin ürettiği Sturm-Liouville operatörünün önemli özellikleri incelenmiştir.

1.1 PROBLEMLE İLGİLİ ÖN BİLGİLER

$\sigma(x)=\int_0^x q(t)dt\in BV[0,1]$ olmak üzere
$$-y''+q(x)y=\lambda y \tag{1}$$
diferansiyel denklemi ve
$$y(0)=0, y(1)=0 \tag{2}$$
sınır koşullarının ürettiği sınır değer problemini ele alalım.
$q(x)$ fonksiyonu $[0,1]$ aralığında gerçel değerli toplanabilir fonksiyon olduğu durumda $(1)-(2)$ probleminin özdeğerleri ve özfonksiyonları için [1] çalışmasında her $n=1,2,3,\ldots$ ve $m=0,1,2,\ldots$ için
$$\lambda_n=\lambda_{n,m}(q)+Q_{n,m} \tag{3}$$
$$S_n=S_{n,m}(q)+\Psi_{n,m} \tag{4}$$
$$y_n(x)=y_{n,m}(q,x)+\Delta y_{n,m}(x) \tag{5}$$

ISBN 978-605-7875-34-1

eşitlikleri elde edilmiştir. Burada λ_n, $(1)-(2)$ probleminin n' ci özdeğerleri; $S_n \equiv \sqrt{\lambda_n}$; $y_n(x)$ ise n' ci özfonksiyonu; $\lambda_{n,m}(q)$, $S_{n,m}(q)$ ve $y_{n,m}(q,x)$ ise $q(x)$ fonksiyonu yardımıyla oluşturulan ifadelerdir. $m=0$ durumunda $\lambda_{n,0} \equiv (n\pi)^2, y_{n,0}(x) \equiv \sqrt{2}\sin(n\pi x)$, $S_{n,0} \equiv \mu_n = n\pi$ olarak elde edilir. $Q_{n,m}, \Psi_{n,m}$ ve $\Delta y_{n,m}(x)$ ifadeleri aşağıdaki eşitsizlikleri sağlamaktadırlar:

$$\left|Q_{n,m}\right| \le C_{1,m} b (\gamma_n)^m, \tag{6}$$

$$\left|\Psi_{n,m}\right| \le C_{2,m} (\gamma_n)^{m+1}, \tag{7}$$

$$\left|\Delta y_{n,m}(x)\right| \le C_{3,m}\sqrt{2}(\gamma_n)^{m+1} \tag{8}$$

burada $\{C_{1,m}\}_{m=0}^{\infty}, \{C_{2,m}\}_{m=0}^{\infty}, \{C_{3,m}\}_{m=0}^{\infty}$ verilen sayısal diziler, $b \equiv \int_0^1 |q(x)|dx$, $\gamma_n \equiv \frac{b}{n\pi - \frac{1}{4}}$

Parçalı sabit fonksiyonlar sınıfı $L_1[0,1]$ uzayında yoğun olduğundan her $q(x) \in L_1[0,1]$ için bu uzaydan olan $(S_m(x))_{m=0}^{\infty} \subset S$ dizisi vardır, öyleki $\lim_{m\to\infty} S_m(x) = q(x)$ $(h.h.y.)$ eşitliği sağlanır. Bu yüzden de her $(S_m(x))_{m=0}^{\infty}$ dizisi için $\lambda_{n,m}(q), S_{n,m}(q)$ ve $y_{n,m}(q,x)$ büyüklükleri $(3)-(5)$ formülleri yardımıyla hesaplanabilir. Bu durumda $q(x)$ fonksiyonlar sınıfı $\delta(x)$ Dirac fonksiyonu tipinde fonksiyonları da içerir ve $(1)-(2)$ problem daha geniş fonksiyon sınıflarında incelenebilir. $BV_c[0,1] \subset BV[0,1]$ ile $[0,1]$ aralığının herbir noktasında sağdan sürekli, $x=0$ ve $x=1$ noktalarında sürekli ve sınırlı salınımlı fonksiyonlar kümesini gösterelim. $b = b(\sigma) \equiv \|\sigma\|_v$ büyüklüğünü tanımlayalım. $(1)-(2)$ sınır değer problemini

$$z(x,\lambda) = x - \int_0^1 v(x-t)z(x,\lambda)d(\sigma(t)+\lambda t) \tag{9}$$

integral denkleminin

$$z(\ell,\lambda) = 0 \tag{10}$$

sınır koşulunu sağlayan çözümün aranması problem şeklinde yazalım. Burada, $\sigma(x) \in BV[0,1]$ verilen fonksiyon; $v(\xi) \equiv \max\{0,\xi\}$. Böylece, $(1)-(2)$ problemi (9) integral denkleminin (10) koşulunu sağlayacak şekilde $\lambda \in \mathbb{C}$ parametresinin ve $z(x,\lambda) \in C[0,1]$ fonksiyonun bulunması problemine indirgenmiş bulunmaktadır. Açıktır ki, $q(x)$ fonksiyonu $[0,1]$ aralığında sürekli ve $\sigma(x) \equiv \int_0^x q(t)dt$ iken $(9)-(10)$ sınır değer probleminin her bir özdeğeri $(1)-(2)$ probleminde özdeğeridir ve bu özdeğerlere karşılık gelen $z(x,\lambda)$ özfonksiyonlar $C^2[0,1]$ sınıfından olup $z'(0)=1$ koşulunu sağlamaktadır. Tersine, $y(x,\lambda)$ fonksiyonu $(1)-(2)$ probleminin $\lambda \in \mathbb{C}$ özdeğerine karşılık gelen $y'(0,\lambda)=1$ koşulunu sağlayan $C^2[0,1]$ sınıfından olan özfonksiyonu ise $(9)-(10)$ probleminin de özfonksiyonudur. Ayrıca, [2] çalışmasında $q(x) \in C[0,1]$ olmak üzere $\sigma(x) = \int_0^x q(t)dt \in BV_c[0,1]$ iken $(9)-(10)$ probleminin tüm özdeğerlerinin gerçel, basit ve $\lambda_1 < \lambda_2 < \cdots < \lambda_n \ldots$, $\lim_{n\to\infty} \lambda_n = +\infty$ koşullarını sağladığı, karşılık gelen $z_n(x)$ özfonksiyonların sürekli ve $[0,1]$ aralığında $(n-1)$ sayıda sıfır yerine sahip olduğu, $\{y_n(x)\}_{n=1}^{\infty}$ normallaşmış özfonksiyonlar dizisinin $L_2[0,1]$ uzayında tam ortonormal bir sistem oluşturduğu ve $m=0$ durumunda $(3)-(5)$ davranışlarının geçerli olduğu gösterilmiştir. [3] çalışmasında $\sigma(x) \in BV_c[0,1]$ iken $(1)-(2)$ probleminin özdeğerleri ve özfonksiyonların davranışları ile ilgili aşağıdaki teoremler ispatlanmıştır:

Teorem1.1. $\sigma(x) \in BV_c[0,1]$ olmak üzere $n > (4\pi)^{-1}\left[\left(\frac{681}{16}\right)b + 1\right]$ ise

$$S_n(\sigma) = \mu_n - (2\mu_n)^{-1}[L_n(\sigma) + B_n(\sigma)] + \Psi'_{n,2}(\sigma)$$

$$\lambda_n(\sigma) = \lambda_{n,0} - L_n(\sigma) - B_n(\sigma) + v'_{n,2}(\sigma)$$

Geçerlidir. Ayrıca,

$$\left|\Psi'_{n,2}(\sigma)\right| \le b^2 \frac{(1+222b+b^2)}{\left(n\pi - \frac{1}{4}\right)^3},$$

$$\left|v'_{n,2}(\sigma)\right| \le b^2 \frac{(4{,}4+467b+2b^2)}{\left(n\pi - \frac{1}{4}\right)^2} \equiv \gamma_1$$

eşitsizlikleri doğrudur. Burada

ISBN
978-605-7875-34-1

$$L_n(\sigma) \equiv \int_0^1 y_{n,0}^2(x)d\sigma(x), B_n(\sigma) \equiv \iint_Q K_n(\xi_1,\xi_2)d\sigma(\xi_1)d\sigma(\xi_2)$$

$Q = [0,1].[0,1], K_n(\xi_1,\xi_2)$ fonksiyonu ise Q kümesinde sürekli olup

$$K_n(\xi_1,\xi_2) \equiv \frac{1}{4\pi n}\sum_{i=1}^{2}(1-\cos(2\mu_n\xi_i))\sin(2\mu_n\xi_{3-i})\left[\frac{2}{\pi}\theta(2\pi\xi_{3-i}) + (-1)^{i-1}sgn(\xi_2-\xi_1)\right],$$

$$\theta(t) = \frac{\pi - t}{2}, t \in [0,2\pi], n \in \mathbb{N}.$$

Teorem1.2. $\sigma \in BV_c[0,1]$ olmak üzere $n \geq \pi^{-1}(125b + \frac{1}{4}$ eşitsizliği sağlanıyor ise normallaşmış özfonksiyonları için

$$y_n(x) = y_{n,0}(x) + (2\pi n)^{-1}y_{n,1,0}(x) + \Delta y_n(x),$$

$$y_{n,1,0}(x) \equiv \sqrt{2}\left\{\cos(\mu_n\pi)\left[\int_0^x(1-\cos(2\mu_n\xi))d\sigma(\xi) - x\int_0^1(1-\cos(2\mu_n\xi))d\sigma(\xi) - \right.\right.$$
$$\left.\left. - \sin(\mu_n x)\left[\int_0^1 \xi\sin(2\mu_n\xi)d\sigma(\xi) - \int_x^1 \sin(2\mu_n\xi)d\sigma(\xi)\right]\right\}$$

davranışları geçerlidir ve

$$|\Delta y_n(x)| \leq \frac{\sqrt{2}(4{,}1b + 256{,}5b^2)}{(n\pi - \frac{1}{4})^2} \equiv \gamma_2$$

eşitsizliği sağlanmaktadır.

2. A_g İNTEGRAL OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

$[0,1]$ aralığında tanımlı gerçel değerli herbir $f(x)$ fonksiyonu için

$$lip(f) \equiv \sup_{0\leq x_1<x_2\leq 1}\frac{|f(x_2)-f(x_1)|}{(x_2-x_1)}$$

büyüklüğünü tanımlayalım. Açıktır ki, eğer $L = lip(f) < +\infty$ ise $f(x)$ fonksiyonu $[0,1]$ aralığında $|f(x_2)-f(x_1)| \leq L.|x_2-x_1|$ koşulunu, yani Lipshitz koşulunu sağlamaktadır.

Herhangi $g \in BV[0,1]$ fonksiyonunu alalım ve tanım kümesi $C[0,1]$ uzayı olan her $f(x) \in C[0,1]$ için

$$(A_g f)(x) \equiv \int_0^1 v(x-t)f(t)dg(t)$$

lineer integral operatörünü tanımlayalım.

Teorem2.1. Her $g \in BV[0,1]$ fonksiyonu ve her $f(x) \in C[0,1]$ fonksiyonu için

$lip(A_g f) \leq \|g\|_v\|f\|_c$

eşitsizliği geçerlidir.

Ispat. Eğer $0 \leq x_1 < x_2 \leq 1$ ise her $g \in BV[0,1]$ için

$$(A_g f)(x_2) - (A_g f)(x_1) = \int_0^1 [v(x_2-t) - v(x_1-t)]f(t)dg(t)$$

olur. $v(\xi)$ fonksiyonunun tanımı gereği $lip(v(\xi)) \leq 1$ olduğundan her $g \in BV[0,1]$ için

ISBN 978-605-7875-34-1

$$\left|\left(A_g f\right)(x_2)-\left(A_g f\right)(x_1)\right| \le \int_0^1 |v(x_2-t)-v(x_1-t)|\,|f(t)||dg(t)|$$

$$\le (x_2-x_1)\int_0^1 |f(t)||dg(t)| \le$$

$$\le \|f\|_c \int_0^1 |dg(t)|\,(x_2-x_1) = \|f\|_c\|g\|_v(x_2-x_1)$$

olur. Buradan da,

$$\frac{\left|\left(A_g f\right)(x_2)-\left(A_g f\right)(x_1)\right|}{(x_2-x_1)} \le \|f\|_c\|g\|_v$$

veya

$lip(A_g f) \le \|g\|_v\|f\|_c$

olduğu elde edilir.

A_g operatörünün tanımı gereği her $f \in C[0,1]$ için $\left(A_g f\right)(0)=0$ olduğundan yukarıda ispatladığımız teoremden şu sonucu elde ederiz.

Sonuç1. Her $f \in C[0,1]$ fonksiyonu için

$\left\|A_g f\right\|_c \le \|g\|_v\|f\|_c$

eşitsizliği geçerlidir.

Dolayısıyla, $A_g: C[0,1] \to C[0,1]$ operatörü bir lineer sürekli operator olup normu için $\left\|A_g\right\| \le \|g\|_v \equiv b(g)$ eşitsizliği sağlanır.

$f(x) \in C[0,1]$ olmak üzere $\Psi(x)=\left(A_g f\right)(x)$ fonksiyonunu tanımlayalım. Teorem2.1' in hükmü gereği

$lip(\Psi) = lip\left(A_g f\right) \le \|g\|_v\|f\|_c < +\infty$

Olduğundan $\Psi(x)$ fonksiyonu $[0,1]$ aralığında Lipshitz koşulunu sağlamaktadır. Dolayısıyla, $\Psi(x)$ fonksiyonu $[0,1]$ aralığında sınırlı salınımlıdır, yani $\Psi \in BV[0,1]$' dir. Bu durumda Sonuç1 gereği $\Psi(x) \in C[0,1] \cap BV[0,1]$ olur. Buradan da $A_g: C[0,1] \to C[0,1] \cap BV[0,1]$ olduğu elde edilir. Her $n \in \mathbb{N}$ için $g_n \in BV[0,1]$ olacak şekilde $(g_n)_{n=1}^{\infty}$ dizisi verilmiş olsun ve bu dizinin bir g fonksiyonuna $[0,1]$ aralığında hemen her yerde yakınsadığını varsayalım. $[0,1]$ aralığında sınırlı salınımlı her fonksiyon bu aralıkta ölçülebilir olduğundan g_n $(n=1,2,\dots)$ fonksiyonları verilen aralıkta ölçülebilirdirler. Ayrıca, her sınırlı salınımlı fonksiyon hem de sınırlı olduğundan $(g_n)_{n=1}^{\infty}$ dizisinin sınırlı ölçülebilir fonksiyonlar dizisi olduğunu elde ederiz. Bu durumda $\lim_{n\to\infty} g_n(x) = g$ $(h.h.y.)$ olduğundan g fonksiyonu da $[0,1]$' de ölçülebilirdir. Buradan da, Egorov Teoremi [4] gereği her $\delta > 0$ için $[0,1]$ aralığının ölçülebilir ve $mE_\delta > 1-\delta$ olacak şekilde $E_\delta \subset [0,1]$ alt kümesi vardır ki, $(g_n)_{n=1}^{\infty}$ dizisi bu kümede g fonksiyonuna düzgün yakınsaktır. Fakat her $n \in \mathbb{N}$ için $g_n \in BV[0,1]$ ve $(g_n)_{n=1}^{\infty}$ dizisinin g fonksiyonuna düzgün yakınsak olmasına rağmen $g(x)$ fonksiyonu E_δ kümesinde sınırlı salınımlı olmayabilir.

Her $n \in \mathbb{N}$ için $\delta_n > 0, \delta_1 > \delta_2 > \cdots > \delta_n > \cdots$ ve $\lim_{n\to\infty} \delta_n = 0$ koşullarını sağlayan $\{\delta_n\}_{n=1}^{\infty}$ dizisini alalım. Bu durumda her $\delta_k > 0$ için $(g_n)_{n=1}^{\infty}$ dizisine karşılık gelen ölçülebilir ve $mE_{\delta_k} > 1-\delta_k$ koşulunu sağlayan $E_{\delta_k} \subset [0,1]$ kümesi vardır, öyle ki, bu kümede $(g_n)_{n=1}^{\infty}$ dizisi g fonksiyonuna düzgün yakınsaktır. Her $k \in \mathbb{N}$ için $mE_{\delta_k} > 1-\delta_k$ olduğundan $\overline{\lim_{k\to\infty}} mE_{\delta_k} \ge 1$ olur. Diğer taraftan $E_{\delta_k} \subset [0,1]$ $(k=1,2,\dots)$ olduğundan $mE_{\delta_k} \le 1$ eşitsizliğinden $\overline{\lim_{k\to\infty}} mE_{\delta_k} \le 1$ olur. Bu eşitsizliği bir önceki ile karşılaştırırsak $\overline{\lim_{k\to\infty}} mE_{\delta_k} = 1$ eşitliği elde edilir. Ayrıca, $E_{\delta_1} \subset E_{\delta_2} \subset \cdots \subset E_{\delta_k} \subset \cdots$ ve $[0,1] = \bigcup_k E_{\delta_k}$ olduğundan $\lim_{k\to\infty} mE_{\delta_k} = 1$ olur. Böylece, $(g_n)_{n=1}^{\infty}$, $g_n \in BV[0,1]$ dizisi için her $n \in \mathbb{N}$ için $\|g_n\|_v \le M$ olacak şekilde $M > 0$ sayısı varsa ve $g \in BV[0,1]$ fonksiyonuna h.h.y. yakınsak ise Helli Teoremi [4] gereği her $f \in C[0,1]$ fonksiyonu için

ISBN
978-605-7875-34-1

$$\lim_{n\to\infty}(S)\int_0^1 f(x)dg_n(x) = (S)\int_0^1 f(x)dg(x)$$

eşitliği sağlanır.

Tanım. $(g_n)_{n=1}^{\infty}, g_n \in BV[0,1]$ dizisi h.h.y. g fonksiyonuna yakınsak olup, her $n \in \mathbb{N}$ için $\|g_n\|_v \leq M$ olacak şekilde $M > 0$ sayısı varsa $(g_n)_{n=1}^{\infty}$ dizisi $g \in BV[0,1]$ fonksiyonuna (R) yakınsaktır denir.

Bu özelliklerden yola çıkarak aşağıdaki teoremi ifade edebiliriz:

Teorem2.2. $(g_n)_{n=1}^{\infty}, g_n \in BV[0,1]$ dizisi $g \in BV[0,1]$ fonksiyonuna (R) yakınsak ise her $f \in C[0,1]$ fonksiyonu için $\{A_{g_n}f\}_{n=1}^{\infty} \subset C[0,1] \cap BV[0,1]$ dizisi $A_g f \in C[0,1] \cap BV[0,1]$ fonksiyonuna düzgün yakınsaktır.

Ispat. $(g_n)_{n=1}^{\infty}, g_n \in BV[0,1]$ dizisi $g \in BV[0,1]$ fonksiyonuna (R) yakınsak olduğundan $f \in C[0,1]$ için her $x \in [0,1]$ noktasında $(A_{g_n}f)(x)$ dizisi $(A_g f)(x)$ fonksiyonuna yakınsaktır. Teorem2.1 gereği

$$\{A_{g_n}f\}_{n=1}^{\infty} \subset C[0,1] \cap BV[0,1]$$

dizisi eş süreklilik özelliğine sahiptir. Ayrıca, bu dizi hemde düzgün sınırlı olduğundan Arzela Teoremi gereği $[0,1]$ kompaktında düzgün yakınsaktır.

Teorem2.2' den yararlanarak aşağıdaki teoremi ispatlayabiliriz:

Teorem2.3. Teorem2.2' nin koşulları sağlanılmak üzere $\{f_n\}_{n=1}^{\infty} \subset C[0,1]$ fonksiyonları dizisi $f \in C[0,1]$ fonksiyonuna (R) yakınsak ise,

$$\{A_{g_n}f_n\} \subset C[0,1] \cap BV[0,1]$$

dizisi $A_g f \in C[0,1] \cap BV[0,1]$ fonksiyonuna düzgün yakınsaktır.

Ispat. A_g integral operatörünün lineerlik özelliğinden yararlanırsak

$$A_{g_n}f_n = A_{g_n}f + A_{g_n}(f_n - f) \qquad (11)$$

eşitliğini yazabiliriz. Teorem2.1' den çıkan Sonuç1 gereği ve her $n \in \mathbb{N}$ için $\|g_n\|_v \leq M$ eşitsizliğinden

$$\|A_{g_n}(f_n - f)\| \leq \|g_n\|_v \|f_n - f\|_c \leq M\|f_n - f\|_c$$

olduğu, dolayısıyla

$$\{A_{g_n}(f_n - f)\}_{n=1}^{\infty} \subset C[0,1] \cap BV[0,1]$$

fonksiyonlar dizisinin sıfıra düzgün yakınsadığını elde ederiz. Diğer taraftan Teorem2.2' nin hükmü gereği

$$\{A_{g_n}f\}_{n=1}^{\infty} \subset C[0,1] \cap BV[0,1]$$

dizisi

$$A_g f \in C[0,1] \cap BV[0,1]$$

fonksiyonuna düzgün yakınsak olduğundan (11) eşitliğinden Teorem2.3'ün hükmünün doğruluğunu elde ederiz.

Herhangi $g \in BV[0,1]$ fonksiyonunu alalım ve $z \in C[0,1] \cap BV[0,1]$ fonksiyonuna göre

$$z = A_g z \qquad (12)$$

operator denklemini ele alalım. Özellikle (12) denklemi ile ilgili aşağıdaki teoremi ispatlayalım.

Teorem2.4. Her $g \in BV[0,1]$ fonksiyonu için (12) denklemi $C[0,1] \cap BV[0,1]$ uzayında yalnızca trivial çözüme, yani sıfır çözümüne sahiptir.

Ispat. $\|g\|_v = 0$ iken teoremin ispatı açıktır. $\|g\|_v > 0$ durumunda da teoremin hükmünün geçerli olduğunu gösterelim. Bunun için kabul edelim ki, $z \in C[0,1] \cap BV[0,1]$ fonksiyonu (12) denkleminin çözümüdür.

$t \geq x$ iken $v(x-t) = 0$ olduğundan $z(0) = 0$ olur. Bu durumda, , $z \in C[0,1] \cap BV[0,1]$ olduğundan en az bir $0 \leq a \leq 1$ sayısı vardır, öyleki $\forall x \in [0,a]$ için $z(x) = 0$ olur. Gösterelim ki, bu durumda $\delta = \frac{1}{2\|g\|_v}$ olmak üzere $[0, a+\delta] \cap [0,1]$ aralığında da $z(x) = 0$' dır.

$x \in [0, a+\delta] \cap [0,1]$ iken

ISBN
978-605-7875-34-1

$$\left|\left(A_g z\right)(x)\right| = \left|\int_0^x v(x-t)z(t)dg(t)\right| = \left|\int_a^x v(x-t)z(t)dg(t)\right| \leq \delta \,.\, \sup_{t\in[0,a+\delta]\cap[0,1]} |z(t)| \,.\, \|g\|_v$$

$z = A_g z$ olduğundan son eşitsizliği

$$\sup_{t\in[0,a+\delta]\cap[0,1]} |z(t)| \leq \frac{1}{2}.\ \sup_{t\in[0,a+\delta]\cap[0,1]} |z(t)|$$

şeklinde yazarsak, her $x \in [0, a+\delta] \cap [0,1]$ için $z(x) = 0$ elde edilir. Bu durumda $a = 0$ alırsak $x \in [0, a+\delta] \cap [0,1]$ için $z(x) \equiv 0$ olur. O halde sırasıyla $a = 0, a = \delta, a = 2\delta, \ldots$ alınarak $[0,1]$ aralığında $z(x) \equiv 0$ olduğu elde edilir.

KAYNAKLAR

[1] Vinokurov V. A., Sadovnichii V.A., Dokl. RAN, 1998, v.358, no.3, pp. 298-301.

[2] Atkinson F. V., Discrete and continuous boundary problems, Academic Press, Newyork, 1964.

[3] Vinokurov V. A., Sadovnichii V.A., The asymptotics of eigenvalues and eigenfunctions and a trace formula for potential with delta functions, Diff. Equation. 2001, v.38 no.6, pp. 735-751.

[4] Natanson İ. P., Theory of functions of reel variable, M., 1974.

[5] Savchuk A. M., On the eigenvalues and eigenfunctions of the Sturm-Liouville operator with a singular potential, 2001, Mathematical Notes, vol.69, no.2, pp. 245-252.

ISBN
978-605-7875-34-1

SİNGÜLER DİRAC OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Rauf AMİROV
Prof. Dr.,Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,emirov@cumhuriyet.edu.tr

Sevim DURAK
Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi,sdurak@cumhuriyet.edu.tr

ÖZET

İntegrallenebilir katsayılı Dirac operatörünün özellikleri literatürde iyi öğrenilmiştir. Son zamanlarda Kuantum teorisinde ortaya çıkan yeni problemlerle ilgili olarak, bu tip problemlerin yapısına bağlı singüler Dirac operatörünün özelliklerinin öğrenilmesi önem kazanmıştır. Sunulan çalışmamızda singüler Dirac operatörün bazı önemli özellikleri öğrenilmiştir.
$u(x)=\int_0^x a(t)dt \in BV[0,1]\,, v(x)=\int_0^x b(t)dt \in BV[0,1]$ olmak üzere

$$\ell(y)=\begin{cases} y_2'+a(x)y_1=\lambda y_1 \\ -y_1'+b(x)y_2=\lambda y_2 \end{cases} \quad (1)$$

Dirac diferansiyel denklemleri sistemi ve

$$y_1(0)=0, y_2(1)=0 \quad (2)$$

sınır koşullarının ürettiği operatörü $\mathcal{D}$ ile gösterelim. [1] çalışmasında $a(x)$ fonksiyonu $u(x)=\int_0^x a(t)dt \in L_2\,(0,1)$ şeklinde koşulu sağlayan birinci mertebeden singüler fonksiyon, $b(x)$ ise sınırlı ve ölçülebilir fonksiyon olmak üzere $(1)-(2)$ probleminin ürettiği Dirac operatörünün bazı özellikleri öğrenilmiştir. [1] çalışmasında

$$\ell(y)=\begin{cases} y_2'+a(x)y_1 \\ -y_1'+b(x)y_2 \end{cases} \quad (3)$$

ifadesinin ürettiği Dirac operatörünün minimal ve maksimal operatörleri belirlenmiş ve minimal operatörün tüm özeşlenik genişlemeleri oluşturulmuştur. $\ell[.]$ ifadesi yardımıyla $v(x)=\int_0^x b(t)dt \in L_2\,(0,1)$, koşulunu sağlayan birinci mertebeden singüler $b(x)$ fonksiyonu ve sınırlı , ölçülebilir $a(x)$ fonksiyonu için singüler Dirac operatörü tanımlanabilir. Bu durumda da tanımlanan Dirac operatörünün minimal, maksimal operatörleri ve minimal operatörünün tüm özeşlenik genişlemeleri oluşturulur. Ayrıca, [1] çalışmasında oluşturulan herbir özeşlenik genişlemenin tamam sürekli operator olduğu, dolayısıyla minimal operatörün herbir özeşlenik genişlemenin spektrumunun da discrete spektrum olduğu gösterilmiştir. $g_1, g_2 \in BV[0,1]$ olmak üzere$g=\begin{pmatrix} g_1 & 0 \\ 0 & g_2 \end{pmatrix}$ matris fonksiyonunu alalım ve her $f(x)=\begin{pmatrix} f_1(x) \\ f_2(x) \end{pmatrix} \in C[0,1]$ fonksiyonu için

$$\left(D_g f\right)(x) \equiv \int_0^1 H(x-t)f(t)dg \quad (4)$$

lineer integral operatörünü tanımlayalım. Burada $H(x-t)$ ile Heaviside veya birim basamak fonksiyonu gösterilmiştir. Sunulan çalışmada $D_g f$ operatörünün tanım kümesi, değerler kümesi kesinleştirilir ve integral altında limite geçme ile ilgili Helly teoremleri tipinde teoremler ispatlanır. Daha sonra bu özelliklerden yararlanarak spektral özellikler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dirac operatörü, maksimal operator, minimal operator, özeşlenik genişleme.

1. GİRİŞ

1.1 PROBLEMLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

ISBN
978-605-7875-34-1

J, A, B verilen $(k \times k)$ boyutlu kare matris fonksiyonları, $y(x)$ ise $(k \times 1)$ boyutlu sütun matris fonksiyon, λ skaler parametre ve (a, b) sonlu aralık olmak üzere

$$Jy' = [\lambda A(x) + B(x)]y, a \le x \le b \quad (1)$$

diferansiyel denklemleri sistemini ele alalım. $A(x), B(x)$ matris fonksiyonların (a, b) aralığında toplanabilir, sabit J matrisinin tekil olmadığını ve başlangıç değer probleminin çözümünün varlığı ve tekliği için koşulların sağlandığını varsayalım.

(1) denklemi için konulan herhangi sınır değer probleminin ürettiği operatörün spektrumunun özdeğerlerden oluştuğunu ve özdeğerlerin gerçel olduğunu elde etmek için $J, A(x)$ ve $B(x)$ matrislerin belirli özelliklere sahip olması gerekir. Öncelikle, (1) tipinde diferansiyel denklemleri sisteminin katsayıların

$$J^* = -J, \ A^*(x) = A(x), \ B^*(x) = B(x) \quad (2)$$

koşulları sağladığını varsayalım.

(2) koşullarından kolayca alırız ki, λ parametresi gerçel, y ise (1) denkleminin$[a, b]$ aralığında çözümü ise y^*Jy kuadratik formu sabittir. Gerçekten de, gerçel veya gerçel olmayan λ parametresi için

$$\begin{aligned}(y^*Jy)' = (y^*)'Jy + y^*Jy' &= -(y^*)'J^*y + y^*Jy' = -(Jy')^*y + y^*(Jy') \\ &= -[(\lambda A + B)y]^* + y^*(\lambda A + B)y \\ &= -y^*\left(\bar{\lambda}A + B\right)y + y^*(\lambda A + B)y = (\lambda - \bar{\lambda})y^*Ay\end{aligned} \quad (3)$$

olur. Buradan $\lambda \in \mathbb{R}$ ise $\left(\lambda - \bar{\lambda}\right) = 0$ olacağından $(y^*Jy)' = 0$ veya $y^*Jy = const$ olduğu elde edilir. $A(x) \ge 0$ olduğunu kabul edersek, (1) denkleminin trivial olmayan her $y(x)$ çözümü için $\lambda \notin \mathbb{R}$ iken $Im\lambda$' nın işaretine bağlı olarak $Im(y^*Jy)$ ifadesi artan veya azalan olur. Daha sonra (3) eşitliğinin her iki tarafını integrallersek

$$y^*(b)Jy(b)y - y^*(a)Jy(a) = \left(\lambda - \bar{\lambda}\right)\int_a^b y^*(x)A(x)y(x)dx \quad (4)$$

elde edilir.

$A(x) \ge 0$ olduğundan $\int_a^b y^*(x)A(x)y(x)dx > 0$ olacağından $y(x) \ne 0$ ve $\lambda \ne \bar{\lambda}$ iken

$$(\lambda - \bar{\lambda})\int_a^b y^*(x)A(x)y(x)dx \ne 0$$

olur.

(1) denkleminin

$$JY'(x, \lambda) = [\lambda A(x) + B(x)]Y(x, \lambda), \ Y(a, \lambda) = E \quad (5)$$

koşullarını sağlayan k boyutlu temel çözüm matrisini $Y(x, \lambda)$ ile gösterelim, burada E, k boyutlu birim matrisdir. Bu durumda (3) eşitliğine benzer olarak

$$(Y^*JY)' = \left(\lambda - \bar{\lambda}\right)Y^*AY \quad (6)$$

ISBN
978-605-7875-34-1

eşitliği elde edilir. Buradan da $\lambda\in\mathbb{R}$ iken Y^*JY' nin bir sabit matris olduğunu alırız. Ayrıca, $Y(a,\lambda)=E$ olduğunu gözönünde bulundurursak $\lambda\in\mathbb{R}$ için

$$Y^*(x,\lambda)JY(x,\lambda)=J$$

olduğu çıkar.

$A(x)$ ve $B(x)$ matris fonksiyonları yukarıda verilen koşulların yanısıra hem de toplanabilir olduklarını varsayalım. Bu durumda (1) denklemin çözümü olarak (a,b) aralığında mutlak sürekli olup bu denklemi sağlayan $y(x,\lambda)$ vektör fonksiyonu düşünülecektir.

$$J[y(x)-y(a)]=\int_a^x d[\lambda A_1(t)+B_1(t)]y(t),\quad a\le x\le b \tag{7}$$

integral denklemini alalım. Burada, $A_1(x),B_1(x)$ matris fonksiyonları sınırlı salınımlı ve (a,b) aralığında sürekli olduğu, ayrıca, $A_1(x)$ azalmayan matris fonksiyon olduğu varsayılmakta olup çözümü sürekli fonksiyonlar sınıfında aranmaktadır. Eğer $A_1(x)$, $B_1(x)$ matris fonksiyonları mutlak sürekli ve hemen her yerde $A_1'(x)=A(x),B_1'(x)=B(x)$ eşitlikleri sağlanıyor ise (7) integral denklemi (1) denklemine denk olur.

(5) probleminin $Y(x,\lambda)$ çözümünün her tutturulmuş x için λ parametresine göre tam fonksiyon olduğu açıktır. Ayrıca, (1) denkleminin çözümü için

$$y(x,\lambda)=Y(x,\lambda)y(a) \tag{8}$$

eşitliğinden yararlanırsak (1) denkleminin $y(x,\lambda)$ çözümünde λ parametresine göre her tutturulmuş $x\in[a,b]$ için bir tam fonksiyon olduğunu elde ederiz. Dolayısıyla, (5) probleminin özdeğerleri ile (1) denkleminin $y(a)=Mv,y(b)=Nv$ sınır koşulları ile elde edilen sınır değer probleminin özdeğerleri çakışmaktadır. Burada M ve N matrisleri $M^*JM=N^*JN$ koşulunu sağlamaktadır. O yüzden de $Nv=Y(b,\lambda)Mv$ eşitliğinden yaralanırsak, bu denklemin $v\neq 0$ çözümünün varlığı için

$$det[N-Y(b,\lambda)M]=0 \tag{9}$$

koşulunun sağlanması gerekir. Tersine, λ parametresi (9) denkleminin kökü ise $Nv=Y(b,\lambda)Mv$ denkleminin $v\neq 0$ çözümü var ve sınır değer probleminin $y(x)=Mv$ çözümü elde edilir. Diğer taraftan, $Y(b,\lambda)$ fonksiyonu tam fonksiyon olduğundan (9) denkleminin sol tarafındanki fonksiyon da bir tam fonksiyon olur. $Y(b,\lambda)$ fonksiyonu gerçel olmayan köklere sahip olmadığı için $Y(b,\lambda)\not\equiv 0$ olur. Böylece, $Y(b,\lambda)$ fonksiyonun sıfırları dizisi sonlu limite sahip olamaz. O yüzden de verilen problemin özdeğerleri genelliği bozmadan $|\lambda_0|\le|\lambda_1|\le|\lambda_2|\le\cdots$ şeklinde sıralanabilir.

2. D_g İNTEGRAL OPERATÖRÜNÜN ÖZELLİKLERİ

Tanım1. $[0,1]$ aralığında tanımlı $(k\times k)$ boyutlu $\Phi(x)$ matris fonksiyonu verilsin. Her $x_0\in[0,1]$ için $\Phi(x_0)$ matrisi bir gerçel sabit matris ise $\Phi(x)$ matris fonksiyonuna gerçel matris fonksiyonu denir.

Tanım2. $[0,1]$ aralığında tanımlı $(k\times k)$ boyutlu $\Phi(x)$ matris fonksiyonu verilsin.

$$|\Phi(x)|=\max_{1\le i\le k}\left(\sum_{j=1}^{k}|\varphi_{ij}(x)|\right)$$

büyüklüğüne $\Phi(x)$ matris fonksiyonun mutlak değeri veya normu denir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tanım3. $[0,1]$ aralığında tanımlı $(k \times k)$ boyutlu gerçel $\Phi(x)$ matris fonksiyonu verilmiş olsun. $0 \leq x_1 < x_2 \leq 1$ olmak üzere her $x_1, x_2 \in [0,1]$ için $|\Phi(x_2) - \Phi(x_1)| \leq L|x_2 - x_1|$ ise $\Phi(x)$ matris fonksiyonu $[0,1]$ aralığında Lipshitz koşulunu sağlıyor denir.

Her $(k \times k)$ boyutlu $\Phi(x)$ gerçel matris fonksiyonu için $[0,1]$ aralığında

$$lip(\Phi) \equiv \sup_{0 \leq x_1 < x_2 \leq 1} \left(\frac{|\Phi(x_2) - \Phi(x_1)|}{x_2 - x_1} \right)$$

büyüklüğünü tanımlayalım.

Eğer $L = lip(\Phi) < +\infty$ ise $\Phi(x)$ gerçel matris fonksiyonunun Tanım3 gereği Lipshitz koşulunu sağlayacağı açıktır.

Her hangi (2×2) boyutlu $g \in BV[0,1]$ matris fonksiyonunu alalım ve $C[0,1]$ sürekli matris fonksiyonlar uzayında $\Phi(x) \in C[0,1]$ olmak üzere

$$\left(D_g \Phi\right)(x) \equiv \int_0^1 H(x-t)\, B\Phi(t) d\sigma(t)$$

lineer integral operatörünü tanımlayalım. Burada, $H(x)$ Heaviside fonksiyonu, $B = \begin{pmatrix} 0 & 1 \\ -1 & 0 \end{pmatrix}$ sabit matris, $\sigma(t)$ sınırlı salınımlı matris fonksiyonudur.

Teorem2.1. $\varphi(x)$ gerçel matris fonksiyonu $[0,1]$ aralığında sürekli, $g(x)$ matris fonksiyonu sınırlı salınımlı ise

$$\left| \int_0^1 \varphi(x) dg(x) \right| \leq \|\varphi\|_c \|g\|_v$$

eşitsizliği doğrudur.

Ispat: $[0,1]$ aralığının her hangi $P = \{0 = x_0 < x_1 < \cdots < x_n = 1\}$ bölüntüsü ve keyfi $\xi_k \in [x_k, x_{k+1}]$ noktaları için

$$|S(f,g,P)| = \left| \sum_{k=0}^{n-1} \varphi(\xi_k)[g(x_{k+1}) - g(x_k)] \right| \leq M(\varphi) \bigvee_0^1 (g) = \|\varphi\|_c \|g\|_v$$

Burada,

$$\|\varphi\|_c = \max_{1 \leq i \leq 2} \left(\sum_{j=1}^{2} |\varphi_{ij}(x)| \right), \quad \|g\|_v = \max_{1 \leq i \leq 2} \left(\sum_{j=1}^{2} |g_{ij}(x)| \right)$$

Teorem2.2. Her bir $\sigma \in BV[0,1]$ matris fonksiyonu ve her bir $\Phi(x) \in C[0,1]$ matris fonksiyonu için

$$lip(A_g \Phi) \leq \|\sigma\|_v \|\Phi\|_c$$

eşitsizliği doğrudur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ispat. $0 \le x_1 < x_2 \le 1$ koşulunu sağlayacak şekilde x_1, x_2 noktalarını alırsak,

$$\big(D_g\Phi\big)(x_2) - \big(D_g\Phi\big)(x_1) = \int_0^1 \big(H(x_2 - t) - H(x_1 - t)\big)B\Phi(t)d\sigma(t)$$

olur. $H(x)$ fonksiyonunun tanımı gereği

$$H(x-t) = \begin{cases} 1, x > t \\ 0, x < t \end{cases}, \qquad lip(H) \le 1$$

olur. Bu durumda Teorem2.1. 'de ispatlanan Stieltjes integralinin özelliği gereği

$$\big|\big(D_g\Phi\big)(x_2) - \big(D_g\Phi\big)(x_1)\big| \le \left|\int_0^1 \big(H(x_2 - t) - H(x_1 - t)\big)B\Phi(t)d\sigma(t)\right|$$

$$\le |x_2 - x_1|\|\Phi\|_c\|\sigma\|_v$$

eşitsizliği elde edilir. Buradan da,

$$lip\big(D_g\Phi\big) \le \|\Phi\|_c\|\sigma\|_v$$

olur

KAYNAKLAR

[1] R. Kh. Amirov, İ. M. Guseinov, Some classes of Dirac operators with singular potentials, Differential Equations, 2004, v. 40, no. 7, pp. 1066-1068.

ISBN
978-605-7875-34-1

N-HETEROSİKLİK KARBEN LİGANDI İÇEREN GÜMÜŞ KOMPLEKSLERİ: SENTEZİ VE MEDİKAL UYGULAMALARDAKİ ÖNEMİ

Murat KALOĞLU

Arş Gör. Dr., İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü, 44280 Malatya, Türkiye

murat.kaloglu@inonu.edu.tr

ÖZET

N-Heterosiklik karben (NHC) ligandları, azot atomu üzerindeki sübstitüyentlerin değiştirilmesi ile sterik, elektronik ve kimyasal açıdan en uygun geçiş-metal bileşiğinin hazırlanmasına imkân veren etkili ligandlardır. NHC ligandı içeren geçiş-metal bileşikleri uzun zamandır organometalik kimya ve kataliz alanında yoğun bir şekilde kullanılan üstünlüğünü kanıtlamış etkili bileşikler olarak ön plana çıkmaktadır. Son zamanlarda NHC ligandı içeren geçiş-metal bileşiklerinin biyolojik aktiviteye sahip olduğunun anlaşılması ile birlikte bu bileşiklerin çeşitli medikal uygulamalardaki kullanımına olan ilginin hızla arttığı görülmektedir. NHC ligandı içeren geçiş-metal bileşiklerinin medikal uygulamalardaki önemi nedeniyle bu tür bileşiklerin hazırlanması organometalik sentez açısından önemli bir araştırma konusu olmuştur. Biyolojik olarak aktif metal-NHC bileşikleri arasında en çok uygulama alanı bulan kompleksler başta Ag olmak üzere Au, Pt, Pd ve Cu metalleri içeren NHC kompleksleridir. Bu amaçla bu çalışmada, biyoaktif potansiyele sahip olduğu düşünülen sübstitüye benzimidazol-2-iliden ligandına sahip yeni Ag-NHC kompleksi sentezlenmiştir. Hazırlanan Ag-NHC kompleksinin yapısı ^{1}H NMR ve ^{13}C NMR spektroskopisi ve elemental analiz yöntemleriyle aydınlatılmıştır.

Anahtar kelimeler: *N*-Heterosiklik karben, Gümüş kompleksi, Biyolojik aktivite.

GİRİŞ

N-heterosiklik karbenler (NHC) kararlı amino karbenlerin en önemli grubunu oluşturan, nötral ve metale iki elektron sunan bileşiklerdir. NHC bileşiklerinde karben karbonu halkanın bir parçasıdır ve en az bir azot atomuna komşudur. Kararlı NHC'lerin pek çok türü olmasına rağmen en yaygın kullanılan NHC'ler beş üyeli olanlardır [1,2]. Şekil 1'de yaygın olarak kullanılan bazı beş üyeli NHC türleri verilmiştir.

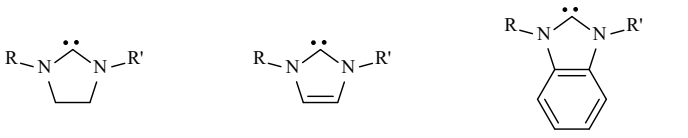

Şekil 1. Yaygın olarak kullanılan bazı beş üyeli NHC türleri.

NHC ligandları ve bu ligandların geçiş-metal kompleksleri birçok farklı sahada uygulama alanı bulmaktadır. NHC kompleksleri genel olarak katalitik özellikleri bakımından ön plana çıkmaktadır. Organik sentezde NHC ligandı içeren geçiş-metal komplekslerinin katalizör olarak

ISBN
978-605-7875-34-1

başarılı bir şekilde kullanıldığı uzun bir süredir bilinmektedir [3]. Son zamanlarda metal-NHC komplekslerinin, çeşitli medikal uygulamalar için biyolojik olarak aktif bileşikler olduğunun anlaşılmasıyla birlikte, bu bileşiklerin medikal kullanımına olan ilginin de hızla arttığı görülmektedir [4].

Metal Bileşiklerinin Medikal Kullanımı

17. yüzyıldan beri, metalik gümüş ve özellikle gümüş nitratın etkili bir antimikrobiyal ajan olarak kullanıldığı bilinmektedir [5]. 19. yüzyılın sonlarına doğru kronik deri ve cilt ülserlerinin yanı sıra açık yaraların tedavisinde gümüş nitrat kullanılmıştır [6]. Gümüşün çoğu bakteriye karşı etkili olmasının anlaşılmasından sonra 1880 yılında Alman C. F. Crede yeni doğanlarda ophthalmia neoratorumu engellenmek için profilaktik %2'lik gümüş nitrat göz solüsyonunu geliştirmiştir. İlk olarak 1968 yılında kullanılmaya başlanan gümüş sülfadiazin, yanık yaralarının tedavisinde kullanılan bir ilaçtır ve ticari olarak değişik isimler altında %1-5 gümüş sülfadiazin içeren krem formunda satılmaktadır [7]. 1969'dan beri kullanılan Cisplatin, platin bazlı kemoterapötik ajanların en etkileyici örneğidir. Cisplatin'in yumurtalık, akciğer, boyun, baş ve yemek borusu kanserlerinin tedavisinde etkili olduğu yapılan çalışmalarla da ispatlanmıştır [8,9]. Cisplatin, kanserli hücrelerde DNA ile etkileşime girerek hücre bölünmesini engeller ve kanserli hücrelerin büyüme hızını yavaşlatır [10]. 1985'den beri kullanılan ve antitümör özelliği ile bilinen Auranofin ise, kanserli hücrelerdeki tiyoredoksin redüktaz enzimini inhibe eder (Şekil 2) [11].

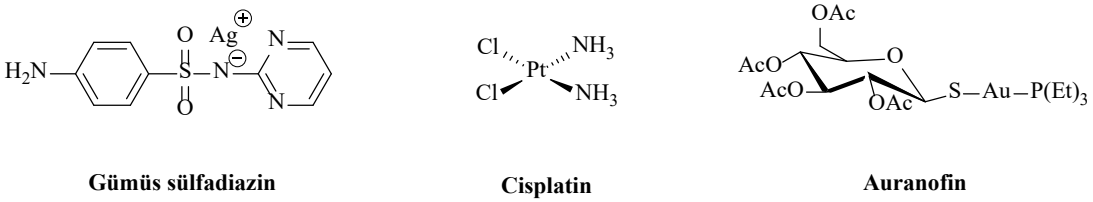

Gümüs sülfadiazin **Cisplatin** **Auranofin**

Şekil 2. Ticari olarak kullanılan bazı metalofarmasötik ajanlar.

Ticari olarak kullanılan bu geleneksel metalofarmasötik ajanlar ve bunların türevleri, çoğu hastalığın tedavisinde etkilidir. Fakat bu bileşiklerin bazıları hücre toksisitesine de neden olduğundan, hastalarda periferik nöropati, saç dökülmesi ve miyelotoksisite gibi ciddi yan etkilere de neden olabilmektedir [12] Etki mekanizmaları tam olarak anlaşılmamakla beraber bütün gümüş komplekslerinde biyolojik aktivite Ag^+ iyonlarının serbest bırakılmasıyla sağlanır. Ag^+ iyonları hücre zarlarından geçerek hücrenin morfolojik yapısını bozar. Ancak, gümüş sülfadiazin gibi mevcut gümüş ilaçları Ag^+ iyonlarını Ag-NHC komplekslerine oranla daha hızlı saldığı için terapötik etkilerini çabuk kaybederler [13]. Ag-NHC komplekslerinde ise metale kuvvetli koordine olan NHC ligandları Ag^+ iyonlarının daha yavaş salınmasını sağladığı için terapötik etkileri daha uzundur. Bu nedenle günümüzde araştırmacıların çoğu yeni metalofarmasötik ajanların keşfi, etki mekanizmalarının belirlenmesi, mevcut ilaçların modifikasyonu ve yan etkilerinin en aza indirilmesi üzerine yoğunlaşmış durumdadır. Son zamanlarda, farklı geçiş-metalleri ve ligand grupları kullanılarak yapılan medikal uygulamalarda biyolojik aktivitenin yalnızca geçiş-metalin doğasına bağlı olmayıp, aynı zamanda ligandın doğasına da bağlı olarak değiştiği sonucuna

ISBN
978-605-7875-34-1

varılmıştır. Bu durum kolay hazırlanabilen, modifikasyona açık, yapı çeşitliliğine sahip, yeni ve etkili ligandların sentezini daha da önemli hale getirmiştir.

Ag-NHC komplekslerinin ilk medikal uygulaması *Escherichia coli, Staphylococcus aureus* ve *Pseudomonas aeruginosa* bakterilerine karşı Youngs tarafından yapılmıştır [14]. Youngs, $AgNO_3$'ı referans olarak kullanılmış ve aktiviteleri minumum inhibitör konsantrasyonu (MİK) cinsinden vermiştir. Sonuçlar incelendiğinde, kullandığı Ag-NHC komplekslerinin $AgNO_3$'den daha iyi antimikrobiyal aktivite gösterdiğini gözlemlenmiştir. Bu çalışmanın ardından başta Ag-NHC bileşikleri olmak üzere Au, Pt, Pd ve Cu metalleri içeren NHC komplekslerinin medikal uygulamalardaki kullanımı artan bir hızla devam etmiştir. Son zamanlarda metal-NHC bileşiklerinin antimikrobiyal ajan olarak kullanımının yanı sıra antikanserojen ajan olarak da kullanıldığı çalışmalar bilinmektedir [15-18].

Metal-NHC bileşiklerinin medikal uygulamalardaki önemi nedeniyle bu tür bileşiklerin hazırlanması organometalik sentez açısından önemli bir araştırma konusudur. Bu nedenle gerçekleştirilen bu çalışmada NHC ligandı içeren yeni Ag-NHC kompleksi (**2**) sentezlenmiştir (Şekil 3). Hazırlanan Ag-NHC kompleksinin yapısı fiziksel ve spektroskopik yöntemlerle aydınlatılmıştır.

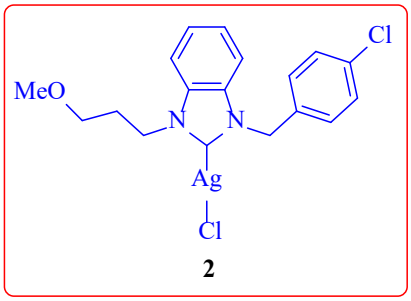

Şekil 3. Bu çalışmada sentezlenen biyoaktif potansiyele sahip Ag-NHC kompleksi (**2**).

MATERYAL VE YÖNTEM

Gerçekleştirilen sentez çalışmaları argon gazı altında standart Schlenk tekniği kullanılarak yapıldı. Sentezlenen bileşiklerin karakterizasyonunda kullanılan NMR ölçümleri, Bruker UltraShield 300 MHz NMR spektrometresinde gerçekleştirildi. NMR ölçümlerinde çözücü olarak $CDCl_3$, iç standart olarak TMS kullanıldı. Bileşiklerin kimyasal kayma değerleri (δ), ppm olarak, eşleşme sabitleri (J) Hertz olarak verildi. ^{1}H NMR sinyal yarılmaları, s = singlet, t = triplet, p = pentet, m = multiplet olarak kısaltıldı. Element analizleri İnönü Üniversitesi Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Merkezinde (İBTAM) gerçekleştirildi. Erime noktası tayinleri Electrothermal-9200 erime noktası tayin cihazı kullanılarak yapıldı.

N-Heterosiklik Karben Ligandı İçeren Gümüş Kompleksinin Sentezi

Ag-NHC kompleksinin (**2**) sentezi için kullanılan NHC ligandı (**1**) literatüre uygun olarak hazırlandı [19]. Vakum altında ısıtılıp havası boşaltılan 50 mL'lik bir Schlenk içerisine argon gazı altında NHC ligandı (2.0 mmol), Ag_2O (1.0 mmol) ve diklorometan (CH_2Cl_2), (10 mL) eklendi ve çözelti oda sıcaklığında karanlık ortamda 24 saat karıştırıldı. Tepkime tamamlandıktan sonra çözelti

ISBN
978-605-7875-34-1

filtreden süzüldü ve çözücünün yarısı vakum altında uzaklaştırıldı. Kalan çözelti CH_2Cl_2/Et_2O karışımında (1:5, *h/h*) kristallendirilerek Ag-NHC kompleksi saflaştırıldı. Sentezlenen Ag-NHC kompleksi havaya ve neme karşı kararlı bir bileşik olarak yüksek verimle elde edildi. Ag-NHC kompleksine ait genel sentez yöntemi Şekil 4'de gösterilmiştir.

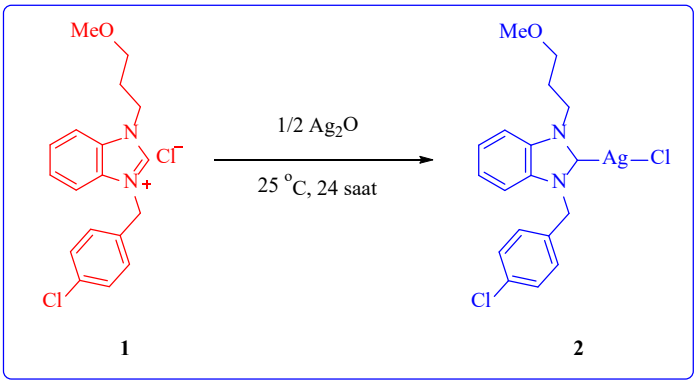

Şekil 4. *N*-Heterosiklik karben ligandı içeren gümüş kompleksinin (**2**) sentezi.

Ag-NHC Kompleksine Ait Fiziksel ve Spektroskopik Karakterizasyon Verileri

[1-(3-Metoksipropil)-3-(4-klorobenzil)benzimidazol-2-iliden]gümüş(I) klorür, (2):

Verim: 0.778 g, %85; e.n.: 159-160 ºC; ^{1}***H*** NMR (300 MHz, $CDCl_3$, 25 ºC, TMS), δ (ppm): 2.11 (p, J = 5.6 Hz, 2H, $NCH_2C\mathbf{H}_2CH_2(OCH_3)$; 3.25 (s, 3H, $NCH_2CH_2CH_2(OC\mathbf{H}_3)$; 3.29 (t, J = 5.6 Hz, 2H, $NCH_2CH_2C\mathbf{H}_2(OCH_3)$; 4.49 (t, J = 6.9 Hz, 2H, $NC\mathbf{H}_2CH_2CH_2(OCH_3)$; 5.55 (s, 2H, $NC\mathbf{H}_2C_6H_4(Cl)$-4); 7.13-7.50 (m, 8H, $NC_6\mathbf{H}_4N$ ve $NCH_2C_6\mathbf{H}_4(Cl)$-4). ^{13}***C*** NMR (75 MHz, $CDCl_3$, 25 ºC, TMS), δ (ppm): 30.63 ($NCH_2\mathbf{C}H_2CH_2(OCH_3)$; 46.29 ($NCH_2CH_2\mathbf{C}H_2(OCH_3)$; 52.70 ($N\mathbf{C}H_2C_6H_4(Cl)$-4); 58.81 ($NCH_2CH_2CH_2(O\mathbf{C}H_3)$; 68.57 ($N\mathbf{C}H_2CH_2CH_2(OCH_3)$; 111.68, 111.88, 124.31, 128.58, 128.65, 129.23, 129.26, 133.36, 133.66, 134.17 ve 134.35 ($N\mathbf{C}_6H_4N$ ve $NCH_2\mathbf{C}_6H_4(Cl)$-4); 189.40 (Pd-$\mathbf{C}_{karben}$). Kapalı formülü: $C_{18}H_{19}AgCl_2N_2O$, Molekül ağırlığı: 458,13 $g.mol^{-1}$; Element analizi ($C_{18}H_{19}AgCl_2N_2O$ için): Hesaplanan (%): C 47.19, H 4.18, N 6.11; Bulunan (%): C 47.28, H 4.25, N 6.17.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Ag-NHC kompleksi (**2**), literatüre uygun olarak hazırlanan NHC ligandının (**1**) diklorometan içerisinde Ag_2O ile etkileştirilmesi sonucu yüksek verimle elde edilerek literatüre kazandırıldı. Sentezlenen bu yeni Ag-NHC kompleksinin karakterizasyonu ^{1}H NMR, ^{13}C NMR, FT-IR spektroskopisi ve element analizi yöntemleriyle gerçekleştirildi. NHC ligandının (**1**) ^{1}H NMR spektrumu incelendiğinde, karakteristik bir sinyal olan asidik H(2)-protonuna ($NC\mathbf{H}N$) ait singlet sinyalinin Ag-NHC kompleksinin (**2**) ^{1}H NMR spektrumunda gözlenmemesi, NHC ligandının C(2) konumundan gümüş metaline bağlandığının bir kanıtıdır. Şekil 5'de NHC ligandı (**1**) ve Ag-NHC kompleksinin (**2**) ^{1}H NMR spektrumları karşılaştırılmıştır. Benzer şekilde literatüre uygun olarak hazırlanan NHC ligandının (**1**) ^{13}C NMR spektrumu incelendiğinde, C(2) karbonuna ($N\mathbf{C}HN$) ait

ISBN
978-605-7875-34-1

sinyalin NHC ligandının gümüş metaline koordine olmasıyla birlikte daha aşağı alanda bir karben sinyali verdiği görülmektedir.

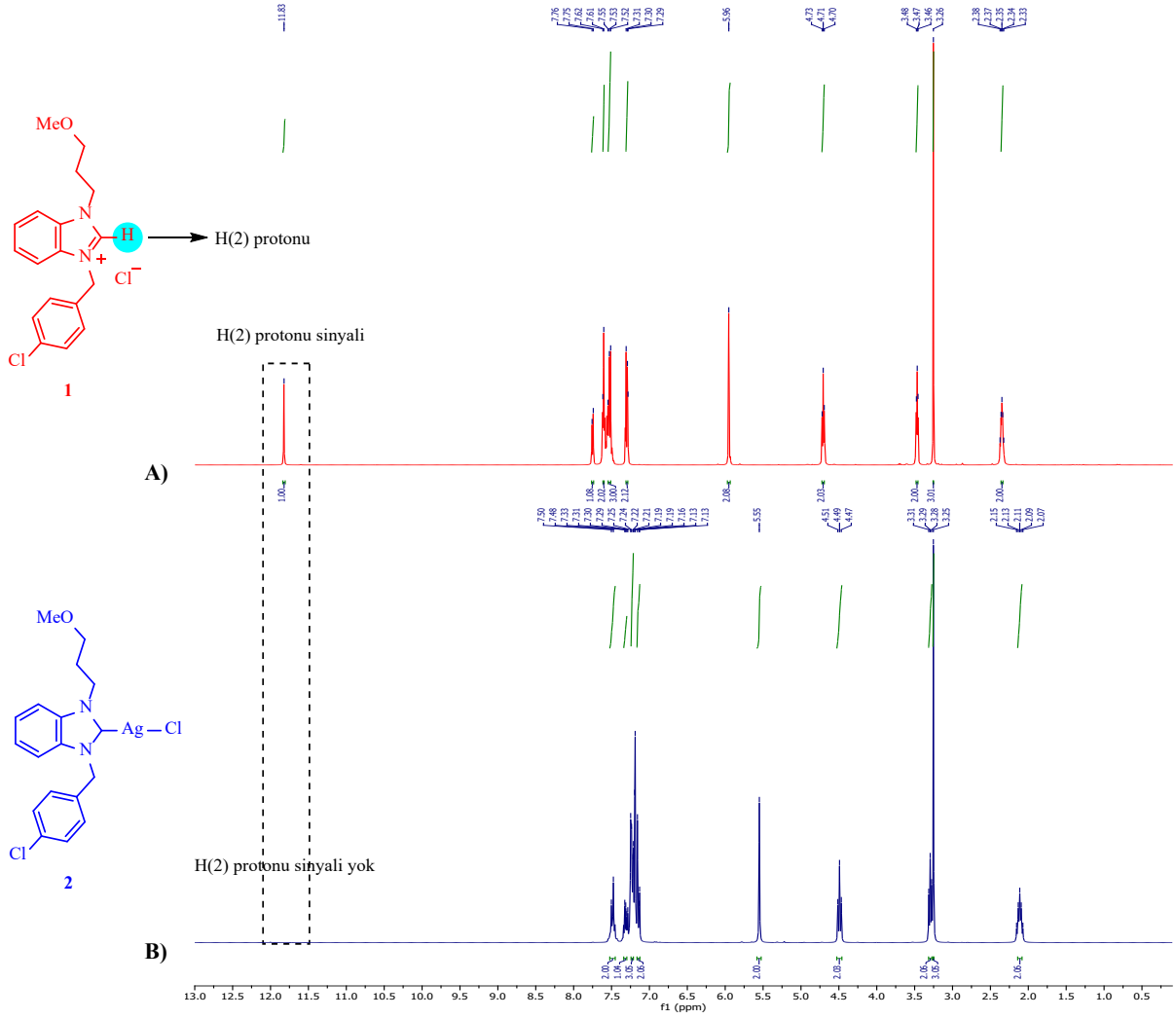

Şekil 5. (**A**) NHC ligandına (**1**) ve (**B**) Ag-NHC kompleksine (**2**) ait ^{1}H NMR spektrumları.

Şekil 6'da NHC ligandı (**1**) ve Ag-NHC kompleksinin (**2**) ^{13}C NMR spektrumları karşılaştırılmıştır. Benzimidazol halkası içeren NHC ligandlarının ^{13}C NMR spektrumunda C(2) karbonuna ait sinyaller genel olarak δ = 140-145 ppm aralığında gözlenirken, Ag-NHC bileşiğinde (**2**) bu sinyal 189.40 ppm'de gözlenmiştir. Bu durum NHC ligandının C(2) konumundan gümüş metaline bağlanarak Ag-C_{karben} bağını oluşturduğunu kanıtlamaktadır. Literatür incelendiğinde, ilk kez bu çalışmada sentezlenen yeni Ag-NHC kompleksine ait spektroskopik değerlerin, literatürdeki diğer Ag-NHC komplekslerine ait spektroskopik değerler ile uyum içerisinde olduğu görülmektedir [4].

ISBN
978-605-7875-34-1

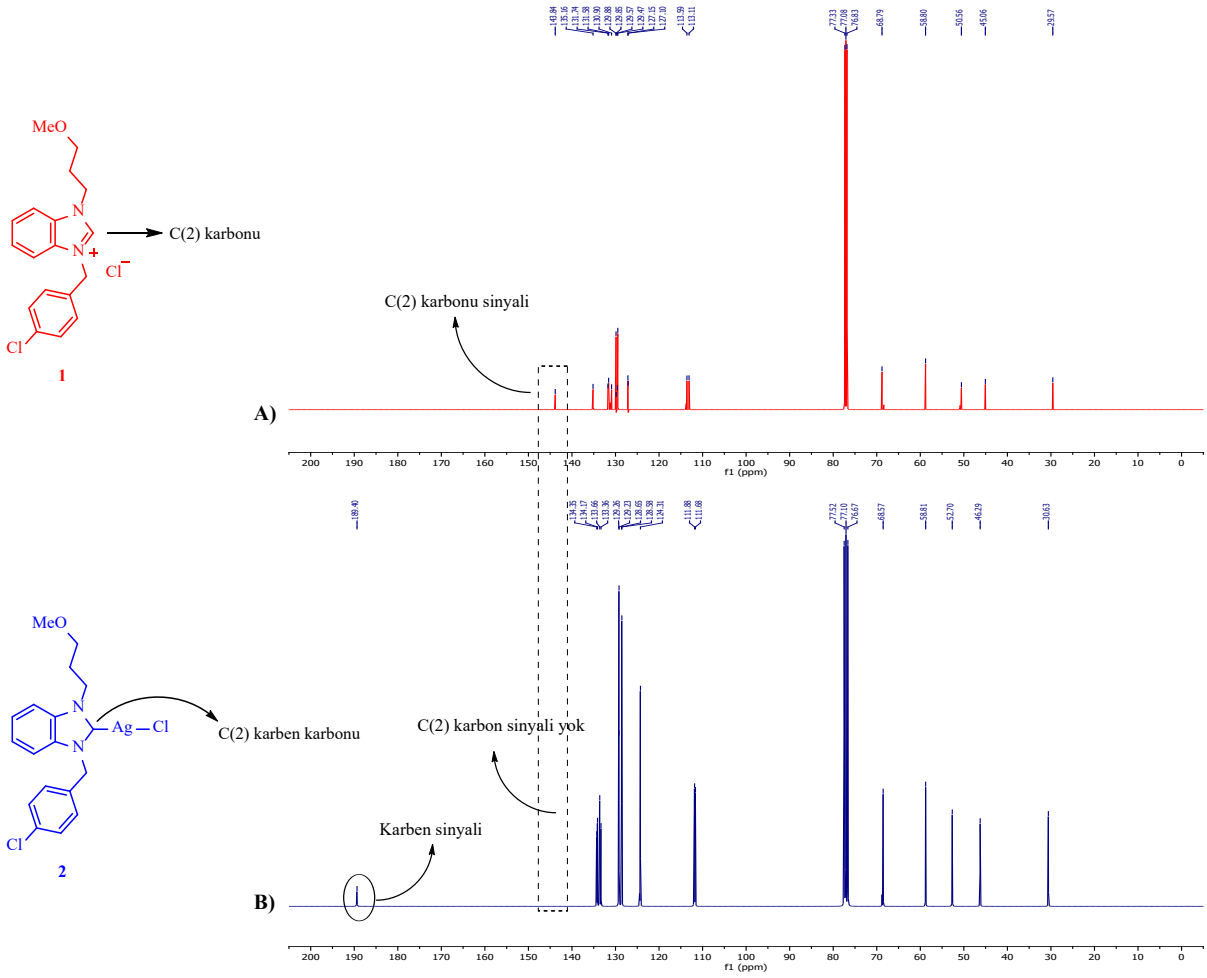

Şekil 6. (**A**) NHC ligandına (**1**) ve (**B**) Ag-NHC kompleksine (**2**) ait ^{13}C NMR spektrumları.

SONUÇ

Bu çalışmada NHC ligandı içeren biyoaktif potansiyele sahip yeni Ag-NHC kompleksi (**2**) sentezlenmiş ve yapısı fiziksel ve spektroskopik yöntemlerle aydınlatılmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışma organometalik senteze katkıda bulunduğu gibi hazırlanan Ag-NHC bileşiği ilk kez bu çalışmada sentezlendiğinden literatüre de katkı sağlamaktadır. Ayrıca daha sonra gerçekleştirilmesi planlanan çalışmalarda, hazırlanan biyoaktif potansiyele sahip Ag-NHC kompleksinin (**2**) metalofarmasötik ajan olarak farklı medikal uygulamalarda kullanılması düşünülmektedir. Başarılı sonuçlar elde edilmesi durumunda bu kompleksin yapı çeşitliliğinin geliştirilerek farklı özelliklere sahip yeni Ag-NHC bileşiklerinin sentezlenmesi de planlanmaktadır.

KAYNAKLAR

[1] W. A. Herrmann, C. Köcher, *Angew. Chem. Int. Ed. Engl.*, **1997**, *36*, 2162-2187.

[2] A. T. Termaten, M. Schakel, A. W. Ehlers, M. Lutz, A. L. Spek, K. Lammertsma, *Chem. Eur. J.*, **2003**, *9*, 3577-3582.

[3] M. Kaloğlu, D. Sémeril, E. Brenner, D. Matt, İ. Özdemir, L. Toupet, *Eur. J. Inorg. Chem.*, **2016**, *7*, 1115-1120.

ISBN
978-605-7875-34-1

[4] M. Kaloğlu, N. Kaloğlu, İ. Özdemir, S. Günal, İ. Özdemir, *Bioorg. Med. Chem.*, **2016**, *24*, 3649-3656.

[5] A. D. Russel, F. R. Path, W. B. Hugo, *Prog. Med. Chem.* **1994**, *31*, 351-370.

[6] A. B. G. Lansdown, *Br. J. Nurs.* **2004**, *13*, S6.

[7] A. Melaiye, W. Youngs, *Expert Opin. Ther. Pat.* **2005**, *15*, 125-130.

[8] E. R. Jamieson, S. J. Lippard, *Chem. Rev*. **1999**, *99*, 2467-2498.

[9] Chu, G. *J. Biol. Chem*. **1994**, *269*, 787-790.

[10] C. G. Hartinger, P. J. Dyson, *Chem. Soc. Rev.* **2009**, *38*, 391-401.

[11] S. P. Fricker, *Gold Bulletin* **1996**, *29*, 53-60.

[12] K. Suntharalingam, Y. Song, S. J. Lippard, *Chem. Commun.* **2014**, *50*, 2465-2468.

[13] R. B. Devereux, R. Kramer-Fox, M. K. Shear, P. Kligfield, R. Pini, D. D. Savage, *Am. Heart Journal.*, **1987**, *113*, 1265-1280.

[14] A. Melaiye, R. S. Simons, A. Milsted, F. Pingitore, C. Wesdemiotis, C. A. Tessier, W. J. Youngs, *W. J. J. Med. Chem.*, **2004**, *47*, 973-977.

[15] T. J. Siciliano, M. C. Deblock, K. M. Hindi, S. Durmuş, M. J. Panzner, C. A. Tessier, W. J. Youngs, *J. Organomet. Chem.*, **2011**, *696*, 1066-1071.

[16] R. Wai-Yin Sun, A. Lok-Fung Chow, X. H. Li, J. J. Yan, S. Sin-Yin Chui, C. M. Che, *Chem. Sci.*, **2011**, *2*, 728-736.

[17] S. Ray, R. Mohan, J. K. Singh, M. K. Samantaray, M. M. Shaikh, D. Panda, P. Ghosh, *J. Am. Chem. Soc.*, **2007**, *129*, 15042-15053.

[18] M. L. Teyssot, A. S. Jarrousse, A. Chevry, A. De Haze, C. Beaudoin, M. Manin, S. P. Nolan, S. Díez-González, L. Morel, A. Gautier, *Chem. Eur. J.*, **2009**, *15*, 314-318.

[19] M. Kaloğlu, İ. Özdemir, V. Dorcet, C. Bruneau, H. Doucet, *Eur. J. Inorg. Chem.,* **2017**, *10*, 1382-1391.

ISBN
978-605-7875-34-1

FUTBOLCULARA UYGULANAN FİFA 11 + EĞİTİM PROGRAMININ ÇEVİKLİK PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ

Mehmet GÖKTEPE[1]

Nahit ÖZDAYI[1]

[1]Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir, Türkiye,

E-posta: mgoktepe06@gmail.com, nahitozdayi@balıkesir.edu.tr

Amaç: Bu araştırmanın amacı, futbolculara uygulanan FİFA 11+ eğitim programının çeviklik performansı üzerine etkisinin belirlenmesidir.

Yöntem: Çalışmaya, Balıkesir ili amatör futbol takımlarında lisanslı olarak futbol oynayan toplam 16 erkek futbolcu (Yaş 20,88±1,31, kilo 64,85±6,88, boy 175,44±2,50) dahil edilmiştir. Bütün sporcular testlerden önce sağlık durumlarının belirlenmesinde kullanılan sağlık anketini ve çalışmaya gönüllü katıldıklarını belirten formu doldurup imzalamışlardır. Kor antrenman programı 8 hafta boyunca, haftada 3 gün düzenli olarak uygulanmıştır. Futbolculara ön test ve son test ölçümleri sırasıyla; 1. Gün: 1) Boy ve kilo ölçümü yapıldı. 2) 10 dakika ısınma koşusu yaptırıldı. 3) Illinois çeviklik testi yaptırıldı. 2. Gün: 1) 10 dakika ısınma koşusu yaptırıldı. 2) T testi yaptırıldı. Bu araştırma Balıkesir Üniversitesi BESYO spor salonunda ve Fizyoloji Labaratuvarında yapılmıştır. İstatistiksel değerlendirme SPSS 22.0 programı kullanılarak yapıldı. Ön test ve son testten elde edilen değerler, Shapiro-Wilk testi ile normallik dağılımına bakıldıktan sonra Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yardımı ile istatistiksel olarak karşılaştırılmıştır.

Bulgular: Çalışmamızın bulgularına göre; futbolculara uygulanan FİFA 11+ eğitim programının İllinois çeviklik testi (İÇT) ve T testi (TT) değerleri ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (İÇT: $p< 0.01$) (TT: $p>0,05$).

Sonuç: Futbolculara düzenli uygulanan FİFA 11+ eğitim programının çeviklik performansını geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda futbolcularda uygulanacak FİFA 11+ eğitim programının futbolda önemli bir motorik özellik olan çeviklik performansını geliştirebileceğinden dolayı antrenman programlarında göz önünde bulundurulmasını önerebiliriz.

Anahtar kelimeler: Futbol, FİFA 11+ eğitim programı, Antrenman, Çeviklik

THE EFFECTS OF FIFA 11+ TRAINING PROGRAMME APPLIED TO FOOTBALLERS ON THEIR AGILITY PERFORMANCE

Mehmet GÖKTEPE[1], Nahit ÖZDAYI[2]

[1] School of Physical Education and Sports, Balıkesir University, Balıkesir, Turkey,
E-posta: mgoktepe06@gmail.com, nahitozdayi@balıkesir.edu.tr

Aim: This study aims to determine the effects of FIFA 11+ training programme applied to footballers on their agility performance.

Method: 16 licenced footballers (age: 20.88 ± 1.31, weight: 64.85 ± 6.88, height: 175,44 ± 2.50) playing in Balıkesir province amateur football teams were included in this study. All the

ISBN
978-605-7875-34-1

participants completed and signed the medical questionnaire used in determining medical status and a volunteering form to confirm that they had agreed to participate in the study. Core training programme was applied to the participants for 8 weeks 3 days a week. The pre-test and post-test measurements made to the participants were as in the following: Day One: 1) their height and weight were measured, 2) they had a 10-minute warmup run, 3) they had Illinois agility test. Day Two: 1) they had a 10-minute warm up run, 2) they had a T test. This research was conducted in the gym and the physiology laboratory of Balıkesir University School of Physical Education and Sports (BESYO). Statistical evaluations were made on the SPSS 22.0 programme. The values obtained from the pre-test and post-test were compared statistically by means of Wilcoxon signed rank test after looking at normality distribution.

Findings: It was found that there were statistically significant correlations between FIFA 11 + training programme applied to footballers and Illinois Agility Test (IAT) and T test (TT) (IAT: $p<0.01$) (TT: $p>0.05$).

Results: It may be said that the FIFA 11 + training programme applied regularly to footballers improves agility performance. In the light of these results, it may be recommended that the FIFA 11 + training programme should be considered in training programmes since it can improve agility performance- a motor feature which is important in football.

Key Words: Soccer, FIFA 11+ training programme, training, agility

GİRİŞ:

Sporcuların fiziksel performansları başarıları ile paralellik göstermektedir. Bu yüzden sporcuların fiziksel olarak performanslarını korumak ve artırmak için en az haftada iki kez düzenli olarak antrenman yapmaları gerekmektedir. Bu antrenman programları kuvvet, kardiyovasküler endurans, denge, çeviklik, dayanıklılık ve koşu gibi parametreleri içermelidir (Özkan ve ark., 2012). Bu parametreleri içeren ve Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA)' nın ve Türkiye Futbol Federasyonu (TFF)' nin normal futbol takımlarına önerdiği FIFA 11+ (F-11+) adlı bir antrenman protokolü bulunmaktadır. Bu protokolün amacı futbolcuların fiziksel performanslarını artırmak ve futbolcuları yaralanmalara karşı korumaktır (Bizzini ve ark., 2013). Birçok spor branşında olduğu gibi futbolcunun performansını oluşturan temel özellikler kuvvet, dayanıklılık, sürat ve vücut kompozisyonudur. Çeviklik ve reaksiyon ise futbolda çok önemli parametrelerdir. Çeviklik, bu belirli biyomotor özelliklerden oluşmakta ve bazılarından da önemli derecede etkilenmekte olan bir özellik olarak kendini göstermektedir (Brown ve Ferrigno, 2000). Çeviklik; spor aktivitelerinin büyük çoğunluğunda gerekli olan bir özellik (Chelladurai, 1976) olmakla birlikte, literatürde farklı tanımları bulunmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şu şekildedir; Chelladurai'ye (1976) göre çeviklik, algılanan bir uyarana tepkide bütün vücudun hızlı ve doğru hareketidir. Chelladurai ve Yuhasz (Chelladurai ve Yuhasz, 1977) çevikliği, vücudun veya bölümlerinin yönlerini hızlıca ve doğru bir biçimde değiştirme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Lemmink ve arkadaşları (Lemmink ve ark., 2004) ise çevikliği, sürat kaybı olmadan dengeyi koruyarak hızlıca yön değiştirme yeteneği olarak tanımlamaktadır. Bu tanımların yanı sıra, Hazar (Hazar, 2005) çevikliği; bir becerinin süratli bir biçimde uygulanması olarak tanımlamaktadır. F-11+ antrenman protokolünün etkisini araştıran çalışmalar genellikle sağlıklı elit ve amatör sporcu gruplarında yapılmış ve sporcuların

ISBN
978-605-7875-34-1

performanslarına ve yaralanma oranlarına etkisi üzerine yapılmıştır (Longo ve ark., 2012; Steffen ve ark.,2013). Fakat Literatüre baktığımızda çeviklik performansı üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmaya çok az sayıda rastlanılmaktadır. Bu bağlamda araştırmamızın amacı, futbolculara uygulanan FİFA + 11 eğitim programının çeviklik performansı üzerine etkisini belirlemektir.

Yöntem:

Çalışmaya, Balıkesir ili amatör futbol takımlarında lisanslı olarak futbol oynayan toplam 16 erkek futbolcu (Yaş 20,88±1,31, kilo 64,85±6,88, boy 175,44±2,50) dahil edilmiştir. Çalışmaya katılmayı kabul eden her futbolcuya öncelikle çalışmanın içeriği tüm ayrıntıları ile anlatılmıştır. Daha sonra bütün futbolcular testlerden önce sağlık durumlarının belirlenmesinde kullanılan sağlık anketini ve çalışmaya gönüllü katıldıklarını belirten gönüllü olur formunu doldurup imzalamışlardır. Çalışmamızda; Sporculara 1. Gün sırasıyla: 1) Boy ve kilo ölçümü yapıldı. 2) 10 dakika ısınma koşusu yaptırıldı. 3) Illinois çeviklik testi yaptırıldı. 2. Gün sırasıyla: 1) 10 dakika ısınma koşusu yaptırıldı. 2) T testi yaptırıldı. 3. Gün futbolculara rutin antrenman programlarına ek olarak 8 hafta sürecek şekilde haftada 3 gün FİFA 11 + eğitim programı uygulandı. 8 hafta sonunda yine 2 gün süren ölçümler aynen tekrar edildi ve çalışma sonlandırıldı. Bu araştırma Balıkesir Üniversitesi BESYO spor salonunda ve fizyoloji laboratuvarında yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları:

Boy uzunluğu ve Vücut Ağırlığı Ölçümleri: Deneklerin boy uzunlukları hassaslık derecesi 0.01 m olan (SECA, Almanya) boy ölçer ile vücut ağırlığı ölçümleri ise hassaslık derecesi 0.1 kg olan elektronik basküle (SECA, Almanya) ölçülmüştür (Aydos ve ark., 2009).

Vücut Kitle İndeksi (VKİ):VKİ, olguların vücut ağırlıklarının kg değerinin, boy uzunluğu metre ölçümünün karesine bölünmesi ile (kg/m²) hesaplanmıştır (Norris ve ark., 2005).

Illinois Çeviklik Testi (IÇT):
Katılımcıların çeviklik yeteneğini belirlemek için her 10 metrede 180º dönüşleri içeren ve 40 metre düz koşu, 20 metre huniler arasındaki slalom koşusundan meydana gelen Illinois çeviklik testi (şekil 2) uygulanacaktır. Futbolcular çeviklik testine, yüzüstü yatar pozisyonda ve eller omuz hizalarında yerle temasta iken başlar ve minimal sürede bitirmeye çalışırlar. Katılımcıların test alanına alışabilmesi için deneme yapmalarına izin verilir. En iyi koşu derecesini sağlamak için test katılımcılara 2 kez (3-4 dakika dinlenme ile) uygulanır ve en iyi koşu zamanı saniye (sn) cinsinden fotosel cihazı yardımıyla kaydedilecektir (Başkaya ve ark., 2018; Can ve ark., 2017).

T testi):
Çeviklik; ivmelenme, yavaşlama ve sıklıkla yön değiştirme yeteneği olarak ifade edilir ve hızlı biçimde başlama ve durma olarak tanımlanabilir. Doğrusaldan yanal çevikliğe ölçüm yapmak için T-testi geçerli ve güvenilir bir metottur. T testi protokolü; 10 metrelik bir ileriye hızlı koşuyu, sola 5 metre yan adımı, sağa 10 metre yan adımı, sola 5 metre yan adımı, 10 metre geriye aşamalarını kapsar. Sporcu başlangıç noktasında (0 metre) dizinin biri önde diğeri arkada doğrusal olarak statik ayakta bekleyecek şekilde duruş posizyonu alır. Başlangıç noktasında koşuya başlamadan önce sporculara en az 3 saniyelik bir öne doğru eğilme duruşu almaları söylenir. Hiçbir şekilde sallanmaya ve mutabıkı olacak hareketlere izin verilmez. Sporcu bu posizyonda en az 3 saniye bekledikten sonra maksimum hızda koşmaya başlar. Her bir sporcu için 3 tane koşu hakkı verilir. Her bir koşu arasında sporculara 3 dakika dinlenme

ISBN
978-605-7875-34-1

sağlanır. Ölçüm sonuçları saniye cinsinden kaydedilir. Üç denemede elde edilen en iyi zaman kaydedilir (Young ve ark., 2002).

Araştırmada Uygulanacak FİFA 11 + Eğitim Programı:

Çalışmadaki eğitim grubuna FİFA 11+ eğitim programı uygulandı. Bu eğitim programı FIFA' nın oluşturduğu uzman bir grup tarafından Oslo Spor Yaralanmaları Araştırma Merkezi, Santa Monica Ortopedi ve Sporcu Sağlığı Araştırma Vakfı ve FIFA Tıbbi Değerlendirme ve Araştırma Merkezi sponsorluğunda geliştirilmiştir. F-11+ programı; basit, kolayca hatırlanabilir ve az zaman alan, spora özel olan, fair play' i öne çıkaran egzersizlerden oluşmaktadır. F- 11 + eğitim programı 3 bölüme ayrılır. İlk bölüm koşu egzersizleri, ikinci bölüm kuvvet, denge, kas kontrol ve gövde stabilizasyonunu geliştiren 6 egzersiz, üçüncü bölüm ilerlemiş koşu egzersizlerinden oluşmaktadır. F-11+ eğitim programı yaklaşık 20-25 dk sürmektedir ve bilinen genel germe egzersizlerinden önce yapılmaktadır. Egzersizler gövde stabilizasyonu, nöromusküler kontrol ve egzentrik hamstring kasları kuvvetlendirme ve çeviklik üzerine yoğunlaşmaktadır (Tablo 1). Bu egzersizler haftada üç defa yapılmalıdır (Daneshjoo ve ark., 2012; Kızılcı, 2014)

Tablo 1. Fifa 11+ eğitim programı egzersiz süreleri ve setleri:

EGZERSİZLER	**1-3.Hafta**			**4-5.Hafta**			**6-8.Hafta**		
BÖLÜM 1: KOŞU EGZERSİZLERİ	Set	Tekrar	Süre	Set	Tekrar	Süre	Set	Tekrar	Süre
Düz koşu, Kalça dışa, Kalça içe, Eş değişimli, Omuz omuza, İleri - geri	2	1	8dk	2	1	8dk	2	1	8dk
BÖLÜM 2 : KUVVET, PLİOMETRİK VE DENGE EGZERSİZLERİ									
Yüzüstü Bench: Statik, Bacaklar değişerek, Tek ayak üstünde	3	1	20-30 sn	3	1	40-60 sn	3	1	40-60 sn
Yan Yatış: Kol ve ayak üzerinde düzgün duruş	3	1	20-30 sn	3	1	20-30 sn	3	1	20-30 sn
Hamstring: Başlangıç (3-5), orta seviye(7-10)ileri seviye(12-15)	1	3-5	60 sn	1	7-10	60 sn	1	12-15	60 sn
Tek ayak üzerinde denge: (1-3. Hafta) Sabit top tutma, (4-5. Hafta) Karşılıklı top atma, (6-8. Hafta) Eşini iterek	2	1	30 sn	2	1	30 sn	2	1	30 sn
Çömelme: (1-3. Hafta) Parmak ucunda, (4-5. Hafta) Öne doğru, (6-8. Hafta) Tek ayak üzerinde eşli	2	1	30 sn	2	10 Her bacak	30 sn	2	10 Her bacak	30 sn
Zıplama: (1-3. Hafta) Olduğu yerde, (4-5. Hafta) Yana zıplama, (6-8. Hafta) Dört yönlü zıplama	2	1	30 sn	2	1	30 sn	2	1	30 sn
BÖLÜM 3: İLERLEMİŞ KOŞU EGZERSİZLERİ									
Tempolu koşu, Büyük adımlarla, Zig Zag koşu	2	1	2dk	2	1	2dk	2	1	2dk
Toplam			20			22,5			25

doi: [10.1371 / journal.pone.0050979]

Verilerin Analizi:
İstatistiksel değerlendirme SPSS 22.0 (SPSS Inc., Chicago, IL, USA) programı kullanılarak yapıldı. Ön test ve son testten elde edilen değerler, Shapiro-Wilk testi ile normallik

ISBN
978-605-7875-34-1

dağılımına bakıldıktan sonra Wilcoxon İşaretli Sıralar testi yardımı ile istatistiksel olarak karşılaştırılmıştır. Bütün istatistiksel yöntemler için yanılma düzeyi (α) 0,05 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular:

Tablo 1: Çalışmaya katılan kız futbolcuların fiziksel özellikleri

N	Yaş (yıl)	Boy Uzunluğu (cm)	Vücut Ağırlığı (kg)	VKİ(kg/m2)	Spor Yaşı (yıl)
16	20,88±1,31	175,44±2,50	64,85±6,88	21,10±2,46	7,44±2,71

Tablo 1'de katılımcıların yaş, boy, vücut ağrılığı, VKİ ve spor yaşları değerleri verilmiştir. Sporcuların yaşları 20,88±1,31 yıl, boy uzunlukları 175,44±2,50 cm, vücut ağırlıkları 64,85±6,88 kg, VKİ 21,10±2,46 (kg/m2) ve spor yaşları 7,44±2,71 yıl olarak tespit edilmiştir.

Tablo 2. Çalışmaya katılan futbolcuların ön test ve son test çeviklik performansları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için yapılan wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları

Son Test - Ön Test	n	Mean Rank	Sum of Ranks	z	p
Illinois Çeviklik Testi	14(a)	8,50	119,00	-3,352(a)	**0,001****
	1(b)	1,00	1,00		
	1(c)				
T Testi	11(a)	9,64	106,00	-1,966(a)	**0,049***
	5(b)	6,00	30,00		
	0(c)				

***(p < 0.05), **(p < 0.01) [(a)]Son Test<Ön Test,[(b)] Son Test>Ön test),[(c)] Son Test=Ön Test)**

Tablo 2'ye bakıldığında; Çalışmaya katılan futbolculara uygulanan FİFA 11+ eğitim programının İllinois çeviklik testi (İÇT) ve T testi (TT) değerleri ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (İÇT: p< 0.01) (TT: p>0,05). Bu konuda futbolculara uygulanan FİFA 11+ eğitim programı sonrası, Çeviklik performası değerleri lehine anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tartışma Sonuç:

Futbol oyununda performansı etkileyen önemli bir yetenek olan çeviklik, bir noktadan diğerine hareket ederken vücudun yönünü mümkün olduğunca hızlı, akıcı, kolay ve kontrollü şekilde değiştirmesini sağlayan lokomotor bir beceri olarak kabul edilir ve dengeyi kaybetmeden güç, kuvvet ve neromusküler koordinasyon işbirliği ile hızlı yön değiştirme yeteneği olarak tanımlanabilir (Turner 2011). Çeviklik deyimi ile bütün motorik davranışların kondisyonel ve koordinatif kalitesi anlatılır ve tüm performansın en belirgin işareti olabilir (Muratlı, 2003). Bu tip hareketler çoğunlukla, basketbol, futbol, tenis gibi saha ve pist sporlarında gözlenir. İyi bir çeviklik gösteren sporcu, çoğunlukla dinamik denge, uzaysal farkındalık ve ritmin yanında görsel işleme gibi diğer niteliklere de sahip olabilir (Okudur ve Sanioğlu 2012). FIFA +11 eğitim programı ayrıca çeviklik ve plyometrik egzersizleri de içerir. Dolayısıyla, FIFA +11 programında kullanılan egzersizler çeviklik performansındaki iyileşme ile ilişkilendirilebilir. FIFA 11 Programının asıl amacının yaralanmayı önleme

ISBN
978-605-7875-34-1

olmakla birlikte, bu programın fiziksel performansa da fayda edebileceği düşünebilir (Gomes Neto, ve ark., 2017).

Çalışmamızın bulgularına göre; futbolculara uygulanan FİFA 11+ eğitim programının İllinois çeviklik testi (İÇT) ve T testi (TT) değerleri ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (İÇT: $p< 0.01$) (TT: $p>0,05$).

Gomes Neto ve ark., (2017) tarafından FIFA + 11 antrenman programının futbolcularda sakatlığı önleme ve performans üzerine etkilerini araştırdıkları çalışmanın bulgularına göre Futbolcularda FIFA + 11 programının, sakatlanma oranını önemli ölçüde azalttığı, dinamik denge ve çeviklik performansını arttırdığını tespit etmişlerdir. Daneshjoo ve ark., (2012) yapmış olduğu çalışmada, FIFA + 11 programının 2 ay boyunca antrenmanın ısınma bölümünde uyguladıkları Asyalı erkek oyuncuların diz kuvveti oranlarında artışın yanı sıra, statik / dinamik denge ve çeviklik becerilerinde olumlu düzeyde artışa neden olduğunu tespit etmişlerdir. Bir diğer çalışmada ise FIFA +11 eğitim programının hamstring / quadriceps güç oranlarını, sıçrama ve çeviklik becerilerini geliştirdiği tespit edilmiştir (Reis ve ark., 2013). Bu çalışmaların bulguları yapmış olduğumuz çalışmanın bulgularını desteklemektedir.

Bazı araştırmalarda ise düzenli bir şekilde uygulatılan FİFA 11+ programının fiziksel performansı artırdığı rapor edilmiştir. Impellizzeri ve ark. (2013) 6 normal futbol takımının katıldığı bir çalışmada 42 birey eğitim grubu 39 birey kontrol grubu olmak üzere 81 amatör futbolcu üzerinde geleneksel ısınma programı ile F-11+ eğitim programının performans üzerine etkisini araştırmıştır. F-11+ programını 9 hafta boyunca hafta da 3 gün uygulamıştır. İlk 3 hafta seviye 1, ikinci 3 hafta seviye 2, son 3 hafta ise seviye 3 kuvvetlendirme egzersizleri uygulanmıştır. Sonuçlara bakıldığında core stabilizasyonun olumlu yönde etkilendiği görülmüştür. Kilding ve ark. (2008) 24 genç futbolcu üzerinde yaptıkları çalışmada F 11 eğitim programının core stabilizasyon üzerine etkisini plank test kullanarak değerlendirmiş ve çalışmanın sonunda % 18.8 (sn)' lik bir süre artışla anlamlı bir sonuç elde etmişlerdir. Yapılan iki çalışmada FIFA +11 eğitim programının Core kuvveti ve kalça kas aktivasyonunu tetikleyebileceğini ve bu nedenle nöromüsküler kontrolün iyileştirebileceği bildirilmiştir (Nakase ve ark., 2013; Whittacker ve Emery, 2014). Steffen ve arkadaşları (2013) Bir sezon boyunca FIFA +11 eğitim programı uyguladıkları Kanadalı genç kadın futboluların fonksiyonel dengelerinde olumlu yönde iyileşme tespit etmişlerdir. Yapılan bir diğer çalışmada ise FIFA +11 eğitim programının, Portekizli erkek futsal oyuncuların performansını artırdığı tespit edilmiştir (Brito ve ark., 2010). Çalışmamızın sonucunda çevikliğin olumlu yönde iyileştiği bununla beraber performansın da olumlu derecede iyileşeceğini düşünürsek. Yukarıdaki araştırmaların bulguları da kısmen çalışmamızın bulgularını desteklemektedir.

Sonuç olarak; Futbolculara düzenli uygulanan FİFA 11+ eğitim programının çeviklik performansını geliştirebileceği söylenebilir. Bu sonuçlar doğrultusunda futbolcularda uygulanacak FİFA 11+ eğitim programının yaralanmaların önlenmesinde ve futbolda önemli bir motorik özellik olan çeviklik performansını geliştirebileceğinden dolayı antrenman programlarında göz önünde bulundurulmasını önerebiliriz.

Kaynaklar:

Aydos, L., Taş, M., Akyüz, M., & Uzun, A. (2009), Genç Elit Güreşçilerde Kuvvetle Bazı Antropometrik Paremetrelerin İlişkisinin İncelenmesi, Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 11(4).

Başkaya, G., Ünveren, A., & Karavelioğlu, M. B. (2018). Comparıson Of Some Physıologıcal And Motorıc Characterıstıcs Of Female Soccer And Futsal Players. Journal Of Physical Education & Sports Science/Beden Egitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 12(1).

ISBN
978-605-7875-34-1

Bizzini, M., Impellizzeri, F.M., Dvorak, J., Bortolan, L., Schena., F., Modena, R., Ve Diğerleri (2013). Physiological And Performance Responses To The "FIFA 11+" (Part 1): İs İt An Appropriate Warm-Up? Journal Of Sports Sciences, 31(13), 1481-1490.

Brito J, Figuerido P, Fernandes L. (2010) Isokinetic Strength Effects Of FIFA's "The 11+" İnjury Prevention Training Programme. Isokinetics Exerc Sci 2010;18:211–15.

Brown LE, Ferrigno VA, (2000) Santana JC. Training For Speed, Agility And Quickness. Human Kinetics, Champaign, IL.

Can, İ., Özmen, M., Bayrakdaroğlu, S. (2017). Antrenmanlı Sporcularda Çeviklik Ve Ağırlıklı Squat Sıçrama Egzersizi Esnasındaki Hız Ve Güç Değerleri Arasındaki İlişki. CBÜ Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi, 12(2), 136-144.

Chelladurai, P., (1976) Manifestations Of Agility. Journal Of The Canadian Association Of Health, Physical Education And Recreation, 42 (3): 36-41.

Chelladurai, P., Yuhasz, M.S., (1977) Agility Performance And Consistency. Canadian Journal Of Applied Sport Sciences, 2: 37-41.

Daneshjoo A, Mokhtar A, Rahnama N, Et Al. (2013) The Effects Of İnjury Prevention Warm-Up Programmes On Knee Strength İn Male Soccer Players. Biol Sport 2013;30:281–8 Doi:10.5604/20831862.1077554 [PMC Free Article] [Pubmed]

Daneshjoo, A., Mokhtar, A. H., Rahnama, N., & Yusof, A. (2012). The Effects Of İnjury Preventive Warm-Up Programs On Knee Strength Ratio İn Young Male Professional Soccer Players. Plos One, 7(12), E50979.

Gomes Neto, M., Conceição, CS, Lima Brasileiro, AJA, Sousa, CS, Carvalho, VO, & Jesus, FLA (2017). FIFA 11 Antrenman Programının Futbolcularda Sakatlığı Önleme Ve Performans Üzerine Etkileri: Sistematik Bir İnceleme Ve Meta-Analiz. Klinik Rehabilitasyon, 31 (5), 651-659.

Hazar, F., (2005) Badmintonda Çevikliğin Performansa Etkisi Ve Çevikliği Geliştirici Antrenman Uygulamaları. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi.

Impellizzeri, F. M., Bizzini, M., Dvorak, J., Pellegrini, B., Schena, F. Ve Junge, A. (2013). Physiological And Performance Responses To The FIFA 11+ (Part 2): A Randomised Controlled Trial On The Training Effects. Journal Of Sports Science, 31(13), 1491-1502.

Kızılcı, M. H. (2014). Ampute Futbolcularda F-11+ Programının Fiziksel Uygunluk Düzeyine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Protez Ortez Biomekani Programı, Doktora Tezi, Ankara.

Kilding, A. E., Tunstall, H. Ve Kuzmic, D. (2008). Suitability Of FIFA's "The 11" Training Programme For Young Football Players - Impact On Physical Performance. Journal Of Sports Science & Medicine, 7(3), 320-326.

Lemmink, K.A.P.M., Elferink-Gemser, M.T., Visscher, C., (2004) Evaluation Of The Reliability Of Two Field Hockey Specific Sprint And Dribble Tests İn Young Field Hockey Players. British Journal Of Sports Medicine, 38: 138-142.

Longo, U. G., Loppini, M., Berton, A., Marinozzi, A., Maffulli, N. Ve Denaro, V. (2012). The FIFA 11+ Program İs Effective İn Preventing İnjuries İn Elite Male Basketball Players: A Cluster Randomized Controlled Trial. The American Journal Of Sports Medicine, 40(5), 996-1005.

Muratlı, S. (2003). Çocuk Ve Spor - Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla, Nobel Basımevi, Ankara, 1. Baskı, 201-219.

ISBN
978-605-7875-34-1

Nakase J, Inaki A, Mochizuki T, Et Al. (2013) Whole Body Muscle Activity During The FIFA 11+ Program Evaluated By Positron Emission Tomography. Plos ONE;8:E73898 Doi:10.1371/Journal.Pone.0073898 [PMC Free Article] [Pubmed]

Norris, J. M., Langefeld, C.D., Scherzinger A.L., Rich, S.S., Bookman, E., Beck S.R., Saad, M.F., Haffner, S.M., Bergman, R.N., Bowden D.W. And Wagenknecht, L.E. (2005), Quantitative Trait Loci For Abdominal Fat And BMI İn Hispanic-Americans And African-Americans: The IRAS Family Study, International Journal Of Obesity, 29: 67-77

Okudur, A., Sanioğlu, A. (2012). 12 Yaş Tenisçilerde Denge İle Çeviklik İlişkisinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilim Dergisi, 14 (2): 165-170.

Özkan, A., Kayihan, G., Koklu, Y., Ergun, N., Koz, M., Ersoz G., Ve Diğerleri (2012). The Relationship Between Body Composition, Anaerobic Performance And Sprint Ability Of Amputee Soccer Players. Journal Of Human Kinetics, 35, 141-6

Reis I, Rebelo A, Krustrup P, Et Al. (2013) Performance Enhancement Effects Of Federation Internationale De Football Association's “The 11+” İnjury Prevention Training Program İn Youth Futsal Players. Clin J Sport Med 2013;23:318–20 Doi:10.1097/JSM.0b013e318285630e [Pubmed]

Steffen, K., Emery, C.A., Romiti, M., Kang, J., Bizzini, M., Dvorak, J., Ve Diğerleri (2013). High Adherence To A Neuromuscular İnjury Prevention Programme (FIFA 11+) İmproves Functional Balance And Reduces İnjury Risk İn Canadian Youth Female Football Players: A Cluster Randomised Trial. British Journal Of Sports Medicine, 47(12), 794-802.

Turner, A. (2011). Defining, Developing And Measuring Agility. UK Strenght And Conditioning Association, Issue 22.

Whittacker JL, Emery CA. (2014) Impact Of The FIFA 11+ On The Structure Of Selected Muscle İn Adolescent Female Soccer Players. Phys Ther Sport. In Press. [Pubmed]

Young, W. B., James, R., & Montgomery, I. (2002). Is Muscle Power Related To Running Speed With Changes Of Direction?. Journal Of Sports Medicine And Physical Fitness, 42(3), 282-288.

ISBN
978-605-7875-34-1

PALLADYUM-PEPPSI-*N*-HETEROSİKLİK KARBEN KOMPLEKSLERİNİN SENTEZİ VE DİREKT ARİLASYON TEPKİMELERİNDEKİ KATALİTİK AKTİVİTESİNİN İNCELENMESİ

Nazan KALOĞLU

Dr., İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü

nzntemelli@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, *N*-heterosiklik karben (NHC) ligandı içeren PEPPSI tipi yeni palladyum kompleksleri sentezlendi ve yapıları ^{1}H NMR, ^{13}C NMR ve element analizi yöntemleri ile karakterize edildi. Palladyum-PEPPSI-NHC komplekslerinin, 2-asetiltiyofen ile çeşitli aril bromürlerin direkt C5-arilasyonu tepkimesindeki aktiviteleri incelendi ve yüksek verimde eşleşme ürünleri elde edildi.

Anahtar kelimeler: *N*-Heterosiklik karben, palladyum, direkt arilasyon, tiyofen.

GİRİŞ

Tiyofen bileşikleri biyolojik olarak aktif türler olarak bilinir ve bu nedenle bu tip bileşikler günümüzde tıp ve farmasötik kimya alanında yoğun bir ilgiye sahiptir. Örneğin, Canagliflozin [1], tip-2 diyabet tedavisinde kullanılan bir ilaçtır, Evista [2], osteoporozun önlenmesi ve tedavisinde kullanılır, Tiflucarbine [3], antidepresan özelliğe sahiptir ve Motapizone [4], trombosit agregasyonuna karşı kullanılmaktadır (Şekil 1).

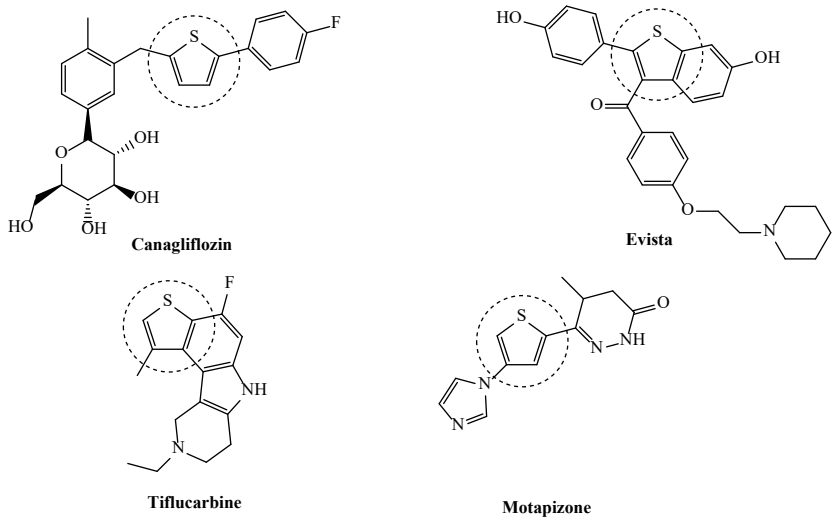

Şekil 1. Biyolojik olarak aktif tiyofen türevleri.

Biyolojik uygulamalardaki önemi nedeniyle bu tür bileşiklerin hazırlanması organik sentez açısından önemli bir araştırma konusu olmuştur. Suzuki, Stille, Negishi ve Kumada tepkimeleri gibi

ISBN
978-605-7875-34-1

geleneksel geçiş metal-katalizli çapraz-eşleşme tepkimeleri uzun bir süredir biarillerin sentezinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır [5-7]. Fakat bu tür tepkimelerde kullanılan organometalik bileşikler, genellikle ticari olarak temin edilemeyen, ya da nispeten pahalı kimyasallardır. Bu tür bileşiklerin geleneksel çapraz-eşleşme tepkimeleri ile arenlerden hazırlanması da genellikle istenmeyen yan ürünlerin oluştuğu, çok basamaklı zorlu bir sentez süreci gerektirir (Şekil 2, **A**). Direkt arilasyon yöntemi, geleneksel çapraz-eşleşme tepkimelerine kıyasla daha çevreci ve ekonomik olarak daha çekici bir yöntemdir (Şekil 2, **B**) [8].

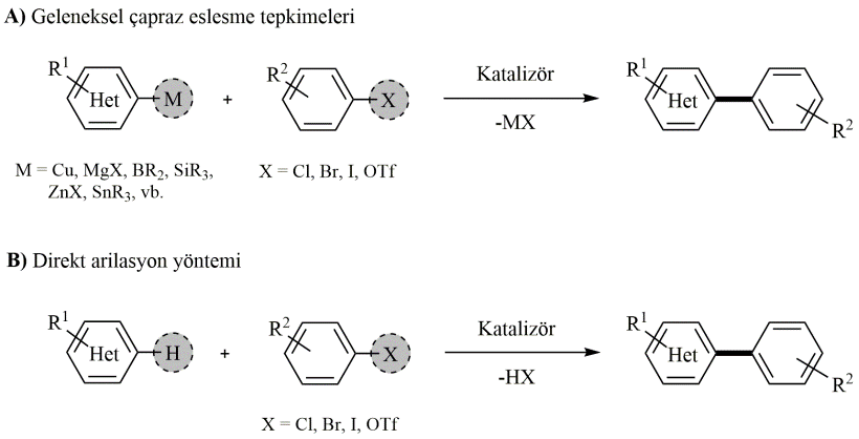

Şekil 2. Geleneksel çapraz-eşleşme tepkimeleri (**A**) ve direkt arilasyon yöntemi (**B**).

C(2)-Sübstitüye tiyofen türevlerinin palladyum katalizli direkt arilasyonu genel olarak tiyofenin C(5) konumunda gerçekleşir. Bu durum C(5) konumunun C(4) konumuna oranla daha fazla asidik olması ve reaktivitesinin daha fazla olmasından kaynaklanır (Şekil 3) [9-11].

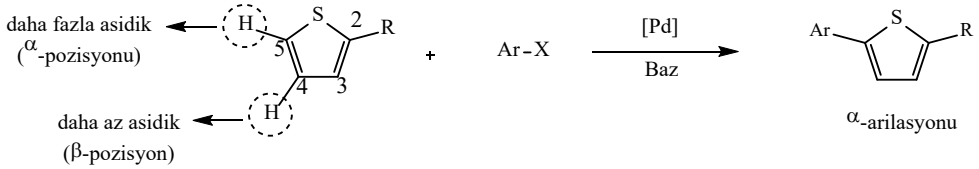

Şekil 3. C(2)-Sübstitüye tiyofenler ile aril halojenürlerin Pd-katalizli direkt C(5)-arilasyonu.

N-Heterosiklik karben ligandı içeren geçiş-metal komplekslerinin, endüstriyel açıdan önemli çoğu bileşiğin sentezinde başarılı bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir. NHC ligandının bu başarısı direkt olarak elektronik ve sterik özelliklerinin bir sonucudur. Bu sebeple NHC ligantları kolaylıkla fonksiyonalize edilerek istenilen türde, farklı elektronik ve sterik özelliklere sahip NHC ligantları hazırlanabilir [12]. NHC'ler güçlü σ-donör ve zayıf π-akseptör özelliği sayesinde, koordine olduğu metal ile güçlü bir etkileşime girerek metal merkezinden kolaylıkla dissosiye olmazlar. Bu özelliklerinden dolayı, son yıllarda NHC ligandı içeren palladyum-PEPPSI tipi komplekslerin aril halojenürlerin çapraz eşleşme tepkimelerinde aktif katalizör olarak kullanıldığı görülmektedir [13-18]. Bu çalışmada yeni Pd-PEPPSI-NHC kompleksleri (**1a** ve **1b**) sentezlendi ve yapıları NMR spektroskopisi ve element analizi yöntemleriyle karakterize edildi. Sentezlenen yeni palladyum-PEPPSI-NHC komplekslerinin, 2-asetiltiyofenin direkt C(5)-arilasyonundaki katalitik aktivitesi incelendi. Pd-PEPPSI-NHC kompleksleri aril bromürler için yüksek katalitik aktivite gösterdi.

ISBN
978-605-7875-34-1

MATERYAL VE YÖNTEM

Sentezlenen bileşikler neme ve oksijene karşı hassas olduğundan, sentez aşamalarının büyük bir bölümü inert atmosfer altında gerçekleştirildi. Gerçekleştirilen tepkimelerde Schlenk tekniği kullanıldı. Schlenkler kullanılmadan önce vakum altında ısıtılarak nemi ve oksijeni uzaklaştırıldı ve daha sonra argon gazıyla dolduruldu. NMR ölçümleri, Bruker UltraShield 400 MHz NMR spektrometresinde gerçekleştirildi. NMR ölçümlerinde çözücü olarak $CDCl_3$, iç standart olarak TMS kullanıldı. Bileşiklerin kimyasal kayma değerleri (δ), ppm olarak, eşleşme sabitleri (J) Hertz olarak verildi. ^{1}H NMR sinyal yarılmaları, s = singlet, d = dublet, t = triplet, q = kuvartet, m = multiplet olarak kısaltıldı. NMR ölçümleri ve element analizleri İnönü Üniversitesi Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Merkezinde (İBTAM) gerçekleştirildi. Gaz kromatografisi analizleri, Agilent 6890N Network GC System gaz kromatografisi cihazında, kolon uzunluğu 30 m, kolon çapı 0.32 mm, kolon dolgu büyüklüğü 0.25 μm ve sıcaklık aralığı 50 ºC'den 300 ºC'ye kadar olan HP-5 kolonu yapıldı. GC-MS analizleri ise, Schimadzu GC-MS QP-2010 Plus kütle spektrometresi-gaz kromatografisi cihazında HP-5 kolonu kullanılarak GC-FID dedektörü yardımıyla gerçekleştirildi.

Palladyum-PEPPSI-*N*-Heterosiklik Karben Komplekslerinin Sentezi

Vakum altında ısıtılıp havası boşaltılan 50 mL'lik bir Schlenk içerisine argon gazı altında NHC ligandı (1.0 mmol), $PdCl_2$ (1.1 mmol), baz olarak K_2CO_3 (5 mmol) ve piridin (3 mL) eklendi ve çözelti 80 ºC'de 16 saat karıştırıldı. Tepkime tamamlandıktan sonra çözücünün tamamı vakum altında uzaklaştırıldı. Kalan sarı renkli yağımsı ham ürün önce *n*-pentan ile (2×5 mL) yıkandı daha sonra CH_2Cl_2 üzerinden mikro silika jel kolonundan geçirilerek tepkimeye girmemiş başlangıç bileşiklerinden arındırıldı. Ham ürün CH_2Cl_2/*n*-pentan karışımında (1:2, *h/h*) kristallendirilerek saflaştırıldı. Sentezlenen **1a** ve **1b** kompleksleri havaya ve neme karşı kararlı bileşikler olarak yüksek verimler ile elde edildi. Palladyum komplekslerine ait genel sentez yöntemi Şekil 4'de gösterilmiştir.

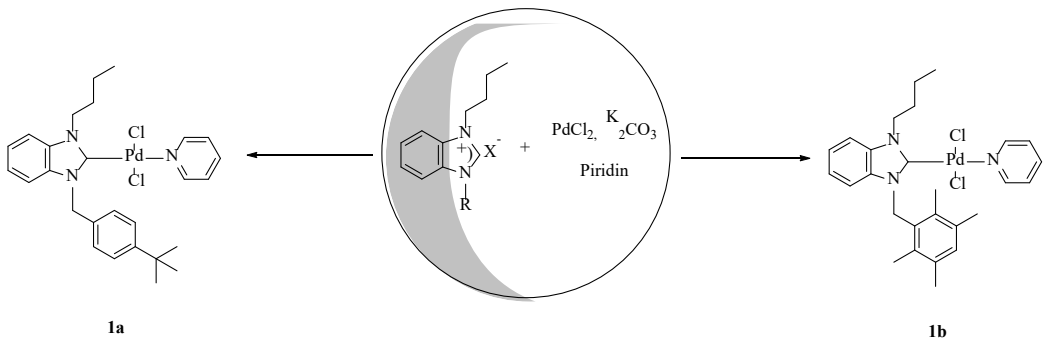

Şekil 4. Pd-PEPPSI-NHC komplekslerinin (**1a** ve **1b**) sentezi.

Dikloro[1-(*n*-bütil)-3-(4-*tert*-bütilbenzil)benzimidazol-2-iliden](piridin)palladyum(II) (1a): Verim: 0.55 g, %87; e.n.: 215-216 ºC; ^{1}H NMR (400 MHz, $CDCl_3$, 25 ºC): δ 1.03 (t, J = 7.0 Hz, 3H, $NCH_2CH_2CH_2C\underline{\boldsymbol{H}}_3$); 1.22 (s, 9H, $NCH_2C_6H_4(C(C\underline{\boldsymbol{H}}_3)_3)$-4); 1.54 (h, J = 6.9 Hz, 2H,

ISBN 978-605-7875-34-1

$NCH_2CH_2C\underline{\boldsymbol{H}}_2CH_3$); 2.19 (p, J = 6.9 Hz, 2H, $NCH_2C\underline{\boldsymbol{H}}_2CH_2CH_3$); 4.81 (t, J = 7.0 Hz, 2H, $NC\underline{\boldsymbol{H}}_2CH_2CH_2CH_3$); 6.06 (s, 2H, $NC\underline{\boldsymbol{H}}_2C_6H_4(C(CH_3)_3)$-4); 6.98-7.33 (m, 8H, aromatik $NC_6\underline{\boldsymbol{H}}_4N$ ve $NCH_2C_6\underline{\boldsymbol{H}}_4(C(CH_3)_3)$-4); 7.45-7.47, 7.66-7.72 ve 8.94-8.98 (m, 5H, aromatik $NC_5\underline{\boldsymbol{H}}_5$). ^{13}C NMR (101 MHz, $CDCl_3$, 25 ºC): δ 13.9 ($NCH_2CH_2CH_2\underline{\boldsymbol{C}}H_3$); 20.4 ($NCH_2CH_2\underline{\boldsymbol{C}}H_2CH_3$); 31.3 ($NCH_2C_6H_4(C(\underline{\boldsymbol{C}}H_3)_3)$-4); 34.5 ($NCH_2C_6H_4(\underline{\boldsymbol{C}}(CH_3)_3)$-4); 48.5 ($NCH_2\underline{\boldsymbol{C}}H_2CH_2CH_3$); 53.1 ($N\underline{\boldsymbol{C}}H_2C_6H_4(C(CH_3)_3)$-4); 53.4 ($N\underline{\boldsymbol{C}}H_2CH_2CH_2CH_3$); 110.2, 111.6, 122.9, 123.0, 125.7, 127.8, 131.9, 132.0, 134.3, 134.9, 135.0, 151.0, 152.0, ($N\underline{\boldsymbol{C}}_6H_4N$, $NCH_2\underline{\boldsymbol{C}}_6H_4(C(CH_3)_3)$-4 ve $N\underline{\boldsymbol{C}}_5H_5$); 163.0 (Pd-$C_{karben}$). Element analizi $C_{27}H_{33}Cl_2N_3Pd$: Hesaplanan: C, 56.21; H, 5.77; N, 7.28. Bulunan: C, 56.23; H, 5.78; N, 7.30.

Dikloro[1-(*n*-bütil)-3-(2,3,5,6-tetrametilbenzil)benzimidazol-2-iliden](piridin)palladyum (II) (1b): Verim: 0.59 g, %80; e.n.: 222-223 ºC; ^{1}H NMR (400 MHz, $CDCl_3$, 25 ºC): δ 0.88 (t, J = 7.0 Hz, 3H, $NCH_2CH_2CH_2C\underline{\boldsymbol{H}}_3$); 1.46 (h, J = 7.1 Hz, 2H, $NCH_2CH_2C\underline{\boldsymbol{H}}_2CH_3$); 1.56 (p, J = 7.0 Hz, 2H, $NCH_2C\underline{\boldsymbol{H}}_2CH_2CH_3$); 2.16 ve 2.17 (s, 12H, $NCH_2C_6H(C\underline{\boldsymbol{H}}_3)_4$-2,3,5,6)); 4.86 (t, J = 7.0 Hz, 2H, $NC\underline{\boldsymbol{H}}_2CH_2CH_2CH_3$); 6.17 (s, 2H, $NC\underline{\boldsymbol{H}}_2C_6H(CH_3)_4$-2,3,5,6); 6.78-7.10 (m, 5H, aromatik $NC_6\underline{\boldsymbol{H}}_4N$ ve $NCH_2C_6\underline{\boldsymbol{H}}(CH_3)_4$-2,3,5,6); 7.25-7.31, 7.68-7.73 ve 8.89-8.91 (m, 5H, aromatik $NC_5\underline{\boldsymbol{H}}_5$). ^{13}C NMR (101 MHz, $CDCl_3$, 25 ºC): δ 13.9 ($NCH_2CH_2CH_2\underline{\boldsymbol{C}}H_3$); 16.6 ($NCH_2CH_2\underline{\boldsymbol{C}}H_2CH_3$); 20.5 ve 20.6 ($NCH_2C_6H(\underline{\boldsymbol{C}}H_3)_4$-2,3,5,6); 32.3 ($NCH_2\underline{\boldsymbol{C}}H_2CH_2CH_3$); 48.1 ($N\underline{\boldsymbol{C}}H_2C_6H(CH_3)_4$-2,3,5,6); 50.7 ($N\underline{\boldsymbol{C}}H_2CH_2CH_2CH_3$); 110.0, 111.9, 122.7, 124.5, 130.5, 131.1, 132.5, 134.4, 135.0, 138.0 ($N\underline{\boldsymbol{C}}_6H_4N$, $NCH_2\underline{\boldsymbol{C}}_6H(CH_3)_4$-2,3,5,6ve $N\underline{\boldsymbol{C}}_5H_5$); 163.1 (Pd-$C_{karben}$). Element analizi $C_{27}H_{33}Cl_2N_3Pd$: C, 56.21; H, 5.77; N, 7.28. Bulunan: C, 56.23; H, 5.79; N, 6.61.

2-Asetiltiyofenin Direkt C(5)-Arilasyonu

Vakum altında ısıtılıp havası boşaltılan ve argon gazı ile doldurulan 10 mL'lik bir Schlenk içerisine 2-asetiltiyofen (2.0 mmol), aril bromür türevi (1.0 mmol), palladyum katalizörü (**1a-1b**), (0.01 mmol), potasyum asetat (KOAc), (2.0 mmol) ilave edildi ve çözücü olarak dimetilasetamit (DMAc), (2 mL) eklenerek 150 ºC'de 2 saat karıştırıldı. Tepkime sonunda çözücünün tamamı vakum altında uzaklaştırıldı ve CH_2Cl_2 (5 mL) ilave edilerek çözünen kısım mikro silika jel kolonundan geçirildi. Ürün karakterizasyonları GC-MS ile yapıldı. Dönüşüm oranları aril bromür baz alınarak GC ile belirlendi.

Optimum Koşulların Belirlenmesi

Tepkimeye ait optimum koşulların belirlenmesi amacıyla model substrat olarak 2-asetiltiyofen ve 4-bromobenzaldehit seçildi. Palladyum **1a** katalizörü varlığında katalizör miktarı, baz, çözücü, zaman ve sıcaklık gibi farklı parametrelerin **2b** eşleşme ürününün oluşumu üzerindeki katalitik etkisi incelendi. Gerçekleştirilen ön denemeler sonucunda elde edilen veriler Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. 2-Asetiltiyofenin 4-bromobenzaldehit ile palladyum katalizli direkt C(5)-arilasyonuna ait tepkime koşullarının belirlenmesi.[a]

ISBN
978-605-7875-34-1

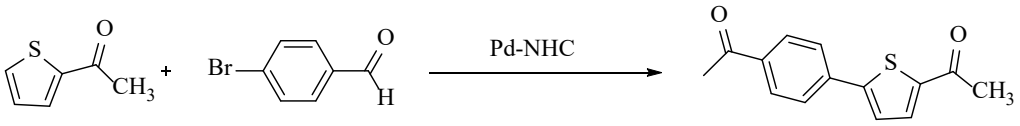

2b

Deney No	[Pd] **1a** miktarı (% mol)	Baz	Çözücü	Zaman (Saat)	Sıcaklık (°C)	Verim (%)[b]
1	-	NaOAc	NMP	2	150	-
2	2	NaOAc	NMP	2	150	56
3	2	NaOAc	DMF	2	150	68
4	2	NaOAc	DMAc	2	150	75
5	2	KOAc	DMAc	2	150	96
6	2	KOAc	DMAc	1	150	80
7	2	KOAc	DMAc	2	120	65
8	**1**	**KOAc**	**DMAc**	**2**	**150**	**91**
9	0.5	KOAc	DMAc	2	150	63

[a] Tepkime şartları: Palladyum (**1a**), 2-asetiltiyofen (2.0 mmol), 4-bromobenzaldehit (1.0 mmol), baz (2.0 mmol).
[b] **2b** Bileşiğine ait dönüşüm oranları 4-bromobenzaldehit esas alınarak GC ile belirlenmiştir.

Çizelge 1 incelendiğinde, **1a** katalizörü kullanılmadığında **2b** ürününün elde edilemediği gözlenmiştir (Çizelge 1, deney no: 1). Yapılan denemelerde ilk olarak **1a** katalizörü ve NaOAc bazı varlığında farklı çözücülerin tepkime üzerindeki etkisi incelenmiştir (Çizelge 1, deney no: 2-4). 150 °C ve 2 saatte gerçekleştirilen denemelerde en iyi dönüşüm oranına sahip çözücünün DMAc olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 1, deney no: 4). Farklı bazların tepkime üzerindeki etkisi incelendiğinde (Çizelge 1, deney no: 5,6), KOAc bazının aynı koşullar altında NaOAc bazından daha etkili olduğu gözlenmiştir (Çizelge 1, deney no: 5). Tepkime süresinin ürün verimi üzerindeki etkisini incelemek amacıyla farklı tepkime sürelerinde deneme yapılmıştır (Çizelge 1, deney no: 5,6). Tepkime süresi 1 saate düşürüldüğünde dönüşüm oranları arasında belirgin bir düşüş gözlenmektedir. Bu nedenle optimum tepkime süresi 2 saat olarak belirlenmiştir (Çizelge 1, deney no: 6). Tepkime sıcaklığının dönüşüm oranları üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla farklı sıcaklıklarda denemeler yapılmıştır (Çizelge 1, deney no: 6,7). Sıcaklığın düşürülmesi ile dönüşüm oranının da azaldığı gözlenmiştir. Örneğin; tepkime 2 saatte ve 150 °C sıcaklıkta gerçekleştirildiğinde %96 verim gözlenirken (Çizelge 1, deney no: 5), sıcaklık 120 °C'ye düşürüldüğünde tepkimede %65 verim gözlenmiştir (Çizelge 1, deney no: 7). Bu nedenle tepkime için en ideal sıcaklığın 150 °C olduğuna karar verilmiştir. Son olarak katalizör miktarının tepkime üzerindeki etkisi incelenmiştir (Çizelge 1, deney no: 7-9). Katalizör miktarı %2 molden %1 mole düşürülmesi dönüşüm oranı üzerinde belirgin bir fark oluşturmamıştır (Çizelge 1, deney no: 8), fakat katalizör miktarının %0.5 mole düşürülmesi sonucunda %63 dönüşüm gözlenmiştir (Çizelge 1, deney no: 9). Bu nedenle tepkime için optimum koşulların Çizelge 1, deney no: 8'de verilen koşullar olduğu sonucuna varılmıştır. Belirlenen optimum koşullar altında, 2-asetiltiyofen farklı aril bromürler ile direkt arilasyonu **1a** ve **1b** katalizörleri varlığında incelenmiştir.

Şekil 5. 2-Asetiltiyofenin farklı aril bromürler ile direkt C(5)-arilasyonu.[a]

ISBN
978-605-7875-34-1

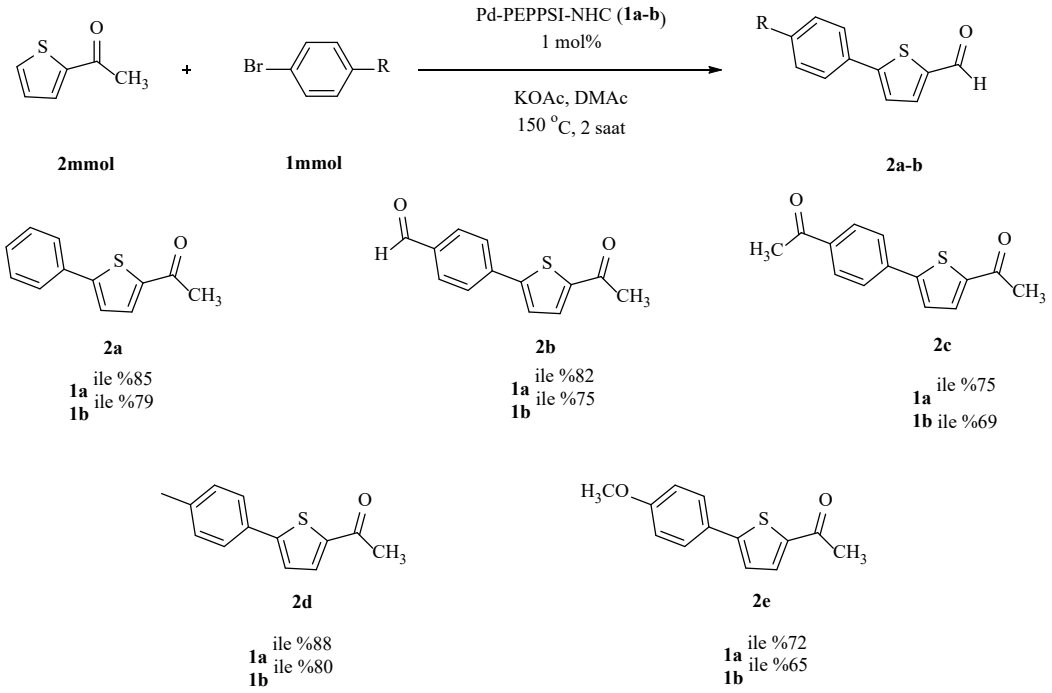

Şekil 3. 2-Asetiltiyofenin aril bromürler ile direkt C(5)-arilasyonu.

2-Asetiltiyofenin direkt C(5)-arilasyonu incelendiğinde (Şekil 5), farklı aril bromürler ile %65-88 arasında değişen verimlerde eşleşme ürünleri (**2a-2e**) elde edildiği görülmektedir. Aril bromürler arasında 4-brombenzen **1a** katalizörü varlığında %85, **1b** katalizörü varlığında ise %79 verimle **2a** ürünü oluşmaktadır. 4-Bromobenzaldehit ve 4-bromoasetofenon bileşikleri kullanıldığında, **2b** ürünü daha yüksek verimlerde elde edilmiştir. En düşük verimler 4-bromanisol kullanıldığında gözlenmiştir. Elektronca zengin 4-bromanisol varlığında **2e** ürününün verimi %72 olarak gözlenmiştir. **2a-2e** ürünlerinin izole verimleri parantez içinde gösterilmiştir.

Sonuç olarak, ilk kez bu çalışmada sentezlenen yeni palladyum-PEPPSI-NHC komplekslerinin 2-asetiltiyofenin farklı aril bromürler ile direkt arilasyonu için etkili katalizörler olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Bu çalışmada, *N*-heterosiklik karben ligandı içeren PEPPSI tipi iki yeni palladyum kompleksi sentezlenerek literatüre kazandırılmıştır. Sentezlenen palladyum-PEPPSI-NHC komplekslerinin 2-asetiltiyofenin çeşitli aril bromürler ile direkt C(5)-arilasyonundaki katalitik özellikleri incelenmiştir. Gerçekleştirilen katalitik çalışmalar sonucunda yüksek verimlerde eşleşme ürünleri elde edilmiştir. Gerçekleştirilen bu çalışma organometalik senteze katkı sağladığı gibi, tiyofen türevlerinin hazırlanmasında literatüre de katkı sağlamaktadır. Ayrıca bu çalışma, çevresel ve ekonomik açıdan daha cazip olan direkt arilasyon yönteminin gelişmesi bakımından da önemlidir.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR

[1] Chao E. C. (2011). CANAGLIFLOZIN Sodium/Glucose Cotransporter 2 Inhibitor Treatment of Type 2 Diabetes Treatment of Obesity. **Drugs Future**. 36, 351–357.

[2] Jones C. -D., Jevnikar M. -G., Pike A. -J., Peters M. -K., Black L. -J., Thompson A. -R., Falcone J. -F., Clemens J. -A. (1984). Antiestrogens. Structure-Activity Studies in a Series of 3-Aroy 1-2-arylbenzo[b]thiophene Derivatives Leading to [6-Hydroxy-2-(4-hydroxyphenyl)benzo[6]thien-3-yl][4-[2-(l-piperidinyl)ethoxy]-phenyl]methanone Hydrochloride (LY156758), a Remarkably Effective Estrogen Antagonist with Only Minimal Intrinsic Estrogenicity. **J. Med. Chem.** 27, 1057–1066.

[3] Maj J., Rogoz Z., Sowinska H., Zalewski Z., Pol, J. (1987). Some central effects of tiflucarbine, a new potential antidepressant drug. **Pharmacol. Pharm.** 39, 63–74.

[4] Schulz V., Fischer W., Hanselle U., Huhmann W., Zietsch V. (1986). Inhibition of thrombocyte aggregation by oral motapizone and other drugs. **Eur. J. Clin. Pharmacol.** 31, 411–414.

[5] Li JJ, Gribble G.-W. (2000). Palladium in Heterocyclic Chemistry. Pergamon, Amsterdam-Holland.

[6] Negishi E. (2002). Handbook of Organopalladium Chemistry for Organic Synthesis. Wiley-Interscience, New York-USA.

[7] Johansson Seechurn, C.-C.-C, Kitching M.-O, Colacot T.-J, Snieckus V. (2012). Palladium-Catalyzed Cross-Coupling: A Historical Contextual Perspective to the (2010) Nobel Prize.

[8] Ackermann L, Vicente R, Kapdi A.-R. (2009). Transition-Metal-Catalyzed Direct Arylation of (Hetero)Arenes by C-H Bond Cleavage. **Angewandte Chemie International Edition**. 48 (52), 9792-9826.

[9] Yanagisawa S, Ueda K, Sekizawa H, Itami K. (2009). Programmed Synthesis of Tetraarylthiophenes through Sequential C− H Arylation. **J. Am. Chem. Soc**. 131, 14622–14623.

[10] Ueda K, Yanagisawa S, Yamaguchi J, Itami K. (2010). A General Catalyst for the β-Selective C–H Bond Arylation of Thiophenes with Iodoarenes. **Angew. Chem. Int. Ed.** 49, 8946–8949.

[11] Roger J, Gottumukkala A. -L, Doucet H. (2010). Palladium-Catalyzed C3 or C4 Direct Arylation of Heteroaromatic Compounds with Aryl Halides by C-H Bond Activation. **ChemCatChem**. 2, 20–40.

[12] Herrmann W.-A, Köcher C. (1997). *N*-Heterocyclic carbenes. **Angew. Chem. Int. Ed. Engl.** 36, 2162-2187.

ISBN
978-605-7875-34-1

[13] Scott N. M, Nolan S. P. (2006). *N*-Heterocyclic Carbenes in Synthesis (Eds.: S. P. Nolan). **Wiley-VCH, Weinheim**, pp. 55–70.

[14] Chartoire A, Lesieur M, Falivene L, Slawin, A. -M. -Z, Cavallo L, Cazin C. S. J, Nolan S. -P. (2012). [Pd(IPr*)(cinnamyl)Cl]: An Efficient Pre-catalyst for the Preparation of Tetra-ortho-substituted Biaryls by Suzuki–Miyaura Cross-Coupling. **Chem. Eur. J.** 18, 4517–4521.

[15] Maluenda I, Navarro O. (2015). Recent developments in the Suzuki-Miyaura reaction: 2010–2014. **Molecules,** 20, 7528–7557.

[16] Guest D, Menezes da Silva V. –H, de Lima Batista A. –P, Roe S. –M, Braga A. -A. –C, Navarro O. (2015). (N-Heterocyclic carbene)-palladate complexes in anionic mizoroki–heck coupling cycles: a combined experimental and computational study. **Organometallics,** 34, 2463–2470.

[17] Gildner P. –G, Colacot T. J. (2015). Reactions of the 21st century: two decades of innovative catalyst design for palladium-catalyzed cross-couplings. **Organometallics,** 34, 5497–5508.

[18] DeAngelis A. J, Gildner P. G, Chow R, Colacot T. J. (2015). Generating Active "L-Pd(0)" via Neutral or Cationic π-Allylpalladium Complexes Featuring Biaryl/Bipyrazolylphosphines: Synthetic, Mechanistic, and Structure–Activity Studies in Challenging Cross-Coupling Reactions. **J. Org. Chem.** 80, 6794–6813.

ISBN
978-605-7875-34-1

THEORETICAL ANALYSIS OF REACTIVITY PROPERTIES OF BENZIMIDAZOLE DERIVATIVE BIOACTIVE MOLECULES

Neslihan ŞAHİN

Cumhuriyet University, Faculty of Education, Department of Basic Education, Sivas, Turkey
İnönü University, Faculty of Science and Art, Department of Chemistry, Malatya, Turkey
Inönü University, Catalysis Research and Application Center, Malatya, Turkey

Elvan ÜSTÜN

Ordu University, Faculty of Science and Art, Department of Chemistry, Ordu, Turkey

ABSTRACT

Heterocyclic azoles are known as bioactive molecules. The molecules derived from imidazole and benzimidazole building blocks have shown various bioactivities e.g. antibacterial, antitumor, antifungal and antiviral. Benzimidazole derivative molecules interact easily with biomolecules in living tissue because of their similarity to naturally occurring molecules such as purine. Moreover, these molecules are well known organometallic ligands due to their strong σ-donor and weak π-acceptor properties. Their remarkable activity, when attached to different metals, makes these molecules useful.

On the other hand, recent developments in the field of theoretical chemistry are noteworthy. The accordance of the theoretical calculation results with experimental results also has induced the new programs for using in these calculations. In this study, [1-(allyl)-3-(2-methylbenzyl)benzimidazolium]Cl and [1-(allyl)-3-(2-chlorobenzyl)benzimidazolium]Cl were optimized with ORCA package program and the calculated global reactivity descriptors were compared with experimental bioactivities.

Keywords: Benzimidazole, DFT/TDDFT, Global Reactivity Descriptors

INTRODUCTION

Heterocyclic azoles, such as triazole and imidazole, are frequently synthesized and analyzed for their biological activity. The carbenes are neutral carbon species with two unpaired electrons. Free carbenes are highly reactive because of the electron poor while N-heterocyclic carbenes (NHC) are electron rich and neutral σ-donor ligands [1, 2]. N-heterocyclic carbenes derived from imidazole and benzimidazole cores are also known as bioactive [3–5].

Density Functional Theory (DFT) based calculation results provides to have foresight about some properties of molecules before the synthesis of the molecules [6, 7]. These programs save time, effort, material and also lead to the synthesis of the most appropriate molecule for a certain scientific aim. In the past, only small molecules could be considered for relatively simple properties, such as the bond angle and bond length; nowadays, it is possible to make comments with the right approaches on anticancer activities of a polymeric molecule [8, 9].

ISBN
978-605-7875-34-1

In this study, the synthesized/characterized [1-(allyl)-3-(2-methylbenzyl)benzimidazolium]Cl (**1**) and [1-(allyl)-3-(2-chlorobenzyl)benzimidazolium]Cl (**2**) were optimized with ORCA package and analyzed the frontier orbitals of the molecules and Global Reactivity Descriptors [10, 11].

CALCULATION METHOD

The theoretical calculations of the molecules have been performed by ORCA package [9, 12, 13]. RI-BP86 functional and SVP basis sets were used in the optimization process of the molecules with tightscf and grid4 options. KDIIS SOSCF were preferred for scalar relative effects and the calculations were accelerated with SVP/J auxiliary basis set and the basis sets were arranged as def2-SVP def2-SVP/J.

Global Reactivity Descriptors of the molecules were calculated with the equation in Hazarika et al [11]. The HOMO and LUMO orbitals of the molecules were drawn with gOpenMol.

RESULTS and DISCUSSION

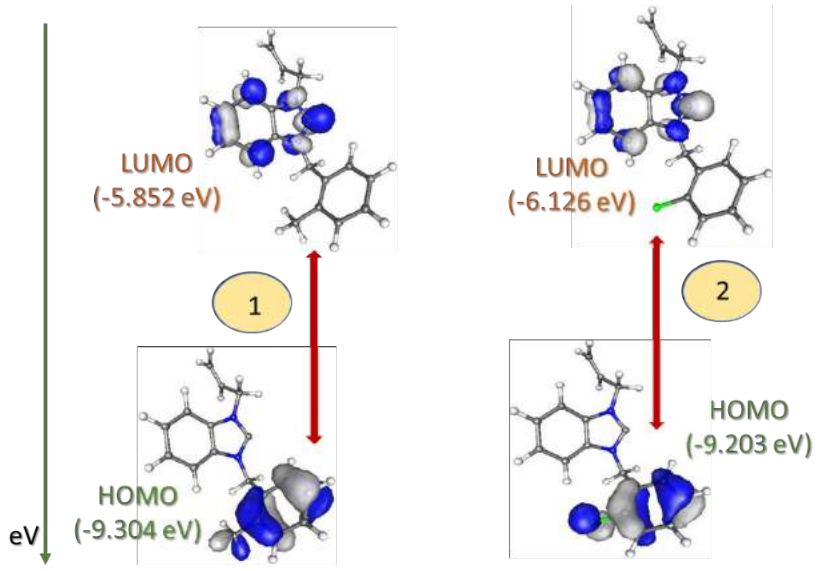

Figure 1. Graphical illustrations and the energies of HOMO and LUMO orbitals of the molecules

The HOMO and LUMO orbitals of the molecules are important for analyzing the bioactivity as well as considering the reactivity. It is known that HOMO is the donor region of the molecules while the molecules act as an acceptor through LUMO. The nature of the investigated property of the molecule could be evaluated by which frontier is active in the bioactivity reaction. If the molecule is activated by giving an electron pair to the medium, the position of the HOMO is an indicator of the active region of the molecule and it is possible to interfere the activity of the molecule by interfering this region.

According to the theoretical results, HOMO energy of **1** is -9.304 eV while the LUMO energy of **2** is calculated as -6.126 eV. The graphical simulations of the HOMO and LUMO orbitals obtained

ISBN
978-605-7875-34-1

from DFT-based calculations were plotted for both molecules (Figure 1). In both molecules, the HOMOs are located on the benzyl ring, while the LUMO orbitals are located on the benzimidazole. This means that these salts accept electrons on benzimidazole, and they give electrons over benzyl in a reaction.

Table 1. Global Reactivity Descriptors of the Molecules (in eV)

	IP	EA	χ	μ	η	S	ω
1	9.304	5.852	7.578	-7.578	1.726	0.290	16.635
2	9.203	6.126	7.664	-7.664	1.538	0.325	19.095

The HOMO and LUMO energies obtained from DFT-based calculations can be used for the relative consideration of the reactivity of the molecules. The Ionization Potential (IP), Electron Affinity (EA), Electronegativity (χ) and Chemical Potential (μ) of the molecules are defined as the Global Reactivity Descriptors and are calculated by using theoretical HOMO and LUMO energies. When the results were evaluated (Table 1), the ionization potential of **1** is higher but the electron affinity and electronegativity of **2** is better. Global softness (S) and chemical hardness (η) are also known as evaluation criteria for the reactivity of molecules. The stability of a molecule decreases with the increasing global softness of a molecule. Chemical hardness is just the reciprocal of global softness, so the higher the hardness, the lower the reactivity and **2** are more reactive. Electrophilicity index (ω) is a new concept which is defined as reactivity indicator, especially in recent years. It could be defined as the electrophilic strength of the molecule against a nucleophile and in this study, **2** has a stronger electrophilic capacity.

REFERENCES

[1] W. A. Herrmann and K. Christian, "N-Heterocyclic Carbenes," *Angew.Chem.Int.Ed*, vol. 36, pp. 2162–2187, 1997.

[2] F. E. Hahn and M. C. Jahnke, "Heterocyclic carbenes: Synthesis and coordination chemistry," *Angew. Chemie - Int. Ed.*, vol. 47, pp. 3122–3172, 2008.

[3] M. Alamgir, S. C. Black, and N. Kumar, "Synthesis , Reactivity and Biological Activity of Benzimidazoles," *Top. Heterocycl. Chem.*, vol. 9, no. July, pp. 87–118, 2007.

[4] Y. Bansal and O. Silakari, "The therapeutic journey of benzimidazoles: A review," *Bioorganic Med. Chem.*, vol. 20, no. 21, pp. 6208–6236, 2012.

[5] E. Üstün, A. Özgür, K. A. Coşkun, S. Demir, İ. Özdemir, and Y. Tutar, "CO-releasing properties and anticancer activities of manganese complexes with imidazole/benzimidazole ligands," *J. Coord. Chem.*, vol. 69, no. 22, 2016.

[6] E. Üstün, S. Demir, F. Coşkun, M. Kaloğlu, O. Şahin, O. Büyükgüngör, and İ. Özdemir, "A theoretical insight for solvent effect on myoglobin assay of $W(CO)_4L_2$ type novel complexes with DFT/TDDFT," *J. Mol. Struct.*, vol. 1123, pp. 433–440, 2016.

[7] E. Üstün, M. Çol Ayvaz, M. Sönmez Çelebi, G. Aşcı, S. Demir, and İ Özdemir, "Structure, CO-releasing property, electrochemistry, DFT calculation, and antioxidant activity of benzimidazole derivative substituted $[Mn(CO)_3(bpy)L]PF_6$ type novel manganese complexes," *Inorganica Chim. Acta*, vol. 450, 2016.

ISBN
978-605-7875-34-1

[8] Y. Zhang, L. Bromberg, Z. Lin, P. Brown, T. Van Voorhis, and T. A. Hatton, "Polydiacetylene functionalized with charged termini for device-free colorimetric detection of malathion," *J. Colloid Interface Sci.*, vol. 528, pp. 27–35, 2018.

[9] F. Neese, "Prediction of molecular properties and molecular spectroscopy with density functional theory: From fundamental theory to exchange-coupling," *Coord. Chem. Rev.*, vol. 253, pp. 526–563, 2009.

[10] S. Şahin-Bölükbaşı, N. Şahin, M. N. Tahir, C. Arıcı, E. Çevik, N. Gürbüz, İ. Özdemir, B. S. Cummings, "Novel N-heterocyclic carbene silver(I) complexes: Synthesis, structural characterization, and anticancer activity," *Inorganica Chimica Acta*, vol. 486, 711–718, 2019.

[11] K. K. Hazarika, N. C. Baruah, and R. C. Deka, "Molecular structure and reactivity of antituberculosis drug molecules isoniazid, pyrazinamide, and 2-methylheptylisonicotinate: A density functional approach," *Struct. Chem.*, vol. 20, no. 6, pp. 1079–1085, 2009.

[12] F. Neese, "The ORCA program system," *Wiley Interdiscip. Rev. Comput. Mol. Sci.*, vol. 2, no. February, pp. 73–78, 2012.

[13] F. Neese, "Prediction of molecular properties and molecular spectroscopy with density functional theory: From fundamental theory to exchange-coupling," *Coord. Chem. Rev.*, vol. 253, no. 5–6, pp. 526–563, 2009.

ISBN
978-605-7875-34-1

SYNTHESIS AND CATALYTIC ACTIVITY OF DICHLORO-PYRIDINE-(N-ALLYLBENZIMIDAZOLE)PALLADIUM(II) COMPLEX

Neslihan ŞAHİN

Cumhuriyet University, Faculty of Education, Department of Basic Education, Sivas, Turkey
İnönü University, Faculty of Science and Art, Department of Chemistry, Malatya, Turkey
Inönü University, Catalysis Research and Application Center, Malatya, Turkey

ABSTRACT

In study work, a novel N-coordinated palladium(II) complex (**2**) was synthesized. Structure of the complex **2** was fully characterized by elemental analysis, ^{1}H, ^{13}C NMR and FT-IR spectra. In addition, prepared complex **2** was investigated as catalysts in the Suzuki–Miyaura coupling under very mild conditions using a mixture of i-PrOH/water as solvent at the room temperature. Under optimal reaction conditions, high yields were obtained.

Keywords: Benzimidazole, Suzuki-Miyaura, Palladium.

INTRODUCTION

Palladium-based catalysts have provided a plethora of new methodologies in synthetic organic chemistry [1]. Palladium catalyzed Suzuki-Miyaura reaction is one of the valuable classes of the construction of biaryl compounds [2]. Biaryl frameworks are present in the structure of several biologically active compounds such as agrochemicals, natural products, pharmaceuticals and in advanced materials such as polymers [3-7]. The synthesis of new catalysts which are economic, stable, selective and not harmful to the environment and their use in organic synthesis reactions are one of the most important fields of coordination chemistry. The use of water as a solvent in synthetic organic chemistry plays a key role in green chemistry as water is relatively inexpensive, non-toxic, and non-flammable [8-10].

The transition metals complexes with nitrogen-containing ligand attract attention in organometallic chemistry because they are economical and provide selective catalytic transformation. In this study, a novel dichloro-pyridine(N-allylbenzimidazole)palladium(II) complex (**2**) was synthesized (Scheme 1). The structure of the complex was characterized by elemental analysis, FT-IR, ^{1}H NMR, and ^{13}C NMR spectroscopies. Finally, the catalytic activity in the Suzuki-Miyaura coupling reaction of complex **2** was investigated. It was observed that the complex **2** showed a very high catalytic activity in water-isopropyl alcohol mixture and at room temperature.

MATERIALS AND METHODS

All manipulations were carried out under argon in flame-dried glassware using standard Schlenk techniques. Chemicals were obtained from Sigma Aldrich and Fluka. Melting point was determined in glass capillaries under air with an Electrothermal-9200 melting point apparatus. Fourier transform infrared (FTIR) spectra was obtained in the range 400–4000 cm^{-1} on Perkin Elmer

ISBN
978-605-7875-34-1

Spectrum 100 FT-IR. ^{1}H NMR and ^{13}C NMR spectra were taken using a Bruker As 400 Mercury spectrometer operating at 400 MHz (^{1}H), 100 MHz (^{13}C) in $CDCl_3$ with tetramethylsilane as the internal reference. Coupling constants (*J* values) are given in hertz. NMR multiplicities are abbreviated as follows: s = singlet, d = doublet, t = triplet, quintet (quint.) and m = multiplet signal. Elemental analysis was performed by İnönü University Scientific and Technological Research Center (İBTAM). All catalytic reactions were monitored on an Agilent 6890N GC system by GC-FID with an HP-5 column of 30 m length, 0.32 mm diameter and 0.25 µm film thickness. Column chromatography was performed using silica gel 60 (70-230 mesh). Solvent ratios are given as v/v.

2.3. Synthesis of dichloro-pyridine-(N-allylbenzimidazole)palladium(II)

N-allybenzimidazole (1) was synthesized according to the literature [11]. Benzimidazole (10 mmol) was added to a solution of NaH (10 mmol) in dry THF (30 mL), the mixture was stirred for 1 h at room temperature. Allyl bromide (10.1 mmol) was added dropwise and heated for 24 h at 60 °C. Then, the THF was removed under the vacuum. Dichloromethane (50 mL) was added upon to solid. The mixture was filtered and the obtained clear solution was concentrated under vacuum. The solution was distilled and N-allybenzimidazole (**1**) was obtained. A solution of N-allylbenzimidazole (1.0 mmol), $PdCl_2$ (1 mmol) and pyridine (1.1 mmol) in 10 mL toluene was heated at 90 ^{0}C for 5 h. Collapsed yellow solid (**2**) was filtered, washed with *n*-hexane (3x10 mL) and dried under vacuum. Yield: 83%, mp: 158-159 °C; FT-IR $\nu_{(CN)}$: 1515 cm^{-1}; ^{1}H NMR (400 MHz, $CDCl_3$): δ = 5.04-5.07 (m, 2H, NCH_2CHCH_2), 5.17-5.24 (m, 1H, NCH_2CHCH_2), 5.26-5.30 (m, 1H, NCH_2CHCH_2), 6.04 (quint., 1H, NCH_2C*H*CH_2, ^{3}J = 4 Hz), 7.39-7.48 (m, 2H, Ar-*H*), 7.53-7.58 (m, 2H, Ar-*H*), 7.66 (t, 1H, Ar-*H*, ^{3}J = 4 Hz), 7.98-8.03 (m, 1H, Ar-*H*), 8.30-8.38 (m, 1H, Ar-*H*), 8.75 (d, 1H, Ar-*H*, ^{3}J = 4 Hz), 8.76 (s, 1H, NC*H*N), 8.82-8.84 (m, 1H, Ar-*H*). ^{13}C NMR (100 MHz, $CDCl_3$): δ = 48.0 (N*C*H_2CHCH_2), 119.3 (NCH_2C*H*CH_2), 132.6 (NCH_2*C*HCH_2), 112.3, 120.4, 123.7, 124.5, 125.9, 133.0, 139.8, 139.9, 140.1 and 153.5 (N*C*$_6$H$_4$N), 145.6 (N*C*HN). Anal. Calcd for $C_{15}H_{15}Cl_2N_3Pd$: C: 43.45; H: 3.65; N: 10.13. Found C: 43.36; H: 3.54; N: 10.01.

General procedure for Suzuki–Miyaura cross-coupling reaction

First, the reaction parameters including the ratio of solvent, the kind and amount of base and time were optimized in the reaction of 4-bromoacetophenone with phenylboronic acid. Under the optimized reaction conditions, in a tube, a mixture of aryl halide (1.0 mmol), phenylboronic acid (1.2 mmol), KOBu^{t} (2.0 mmol), the N-coordinated palladium(II) catalyst (**2**) (0.01 mmol, 1% mol) and mixture of isopropanol/water (1:3; *v/v*) (1.5 mL) was stirred at room temperature under air. The mixture was stirred at room temperature for an appropriate time. At the end of the reaction, the mixture was extracted with ethyl acetate, dried with $MgSO_4$ and passed through a pad of short silica gel. The organic solvent was removed under reduced pressure to give the crude product.

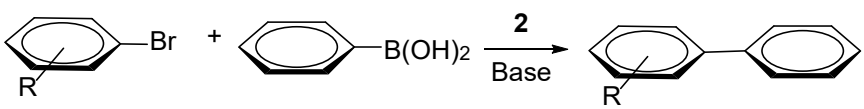

ISBN
978-605-7875-34-1

RESULT AND DISCUSSION

Characterization of palladium(II) complex (2)

The synthetic route for the synthesis of **2** is shown in Scheme 1. First, benzimidazole was reacted with NaH in order to obtain a sodium salt of benzimidazole in THF. Then, allyl bromide was added on sodium salt of benzimidazole in the same reaction medium. Obtained N-allylbenzimidazole (**1**), $PdCl_2$ and pyridine were mixed in toluene and complex **2** was synthesized.

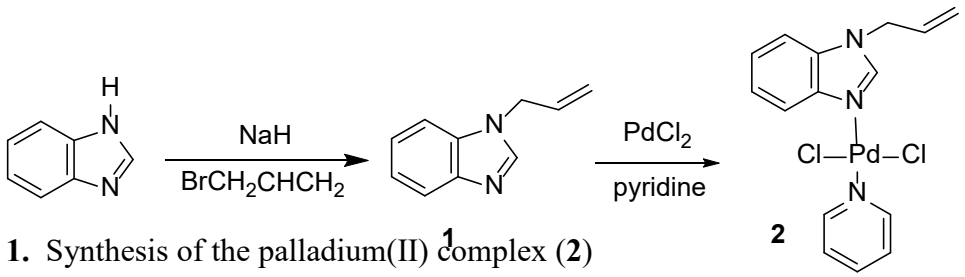

Scheme 1. Synthesis of the palladium(II) complex (**2**)

Structure of complex **2** was characterized by elemental analysis, FT-IR, ^{1}H NMR and ^{13}C NMR spectroscopies. In the ^{1}H NMR spectra of **2**, NC*H*N proton gave a peak at 8.76 ppm as a singlet. Aromatic protons of benzimidazole and pyridine came a range of 7.39-8.84 ppm. Aliphatic protons of ally group were observed a range of 5.04-6.08 ppm. At FT-IR spectra of **2**, a characteristic band of the stretching vibration of the C=N was assigned at around 1515 cm^{-1}. These values are in agreement with reported data for similar compounds [12].

Catalytic activity towards Suzuki–Miyaura cross-coupling reaction of the complex 2

The palladium-catalyzed Suzuki-Miyaura reaction most utilized tools in the construction of biaryls [13]. Herein, it was investigated the activities of C-C coupling of selected aryl bromide with phenylboronic acid. All of the reactions were carried out in the air. To find optimum conditions for the catalytic system, with different bases and solvents was performed several catalytic reactions. The results are summarized in Table 1. To find the best solvent medium, different pure organic solvents or solvent mixtures were tested in the present of K_2CO_3 as base at room temperature for 1 h. It was found that mixture of *i*-PrOH/H_2O*(*1:3; *v/v)* was the best solvent medium with the full conversion. (Table 1, entry 8). After detecting the optimum solvent system, various bases were screened and KOBu^{t} was seen most adequate base with a yield %98 for 5 minutes (Table 1, entry 12).

ISBN
978-605-7875-34-1

Table 1. Optimization of the Suzuki-Miyaura coupling reactions of 4-bromoacetophenone with phenylboronic acid by complex **2.**[a]

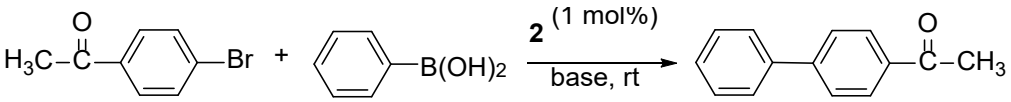

Entry	Time	Base	Solvent	Yield (%)
1	1 h	K_2CO_3	Water	8
2	1 h	K_2CO_3	*i*-PrOH	14
3	1 h	K_2CO_3	EtOH	9
4	1 h	K_2CO_3	DMF	11
5	1 h	K_2CO_3	EtOH/H_2O(1:3; *v/v)*	74
6	1 h	K_2CO_3	DMF/H_2O(1:3; *v/v*)	50
7	1 h	K_2CO_3	*i*-PrOH/H_2O(1:3; *v/v*)	88
8	1 h	$KOBu^t$	*i*-PrOH/H_2O*(*1:3; *v/v)*	100
9	1 h	KOAc	*i*-PrOH/H_2O(1:3; *v/v*)	21
10	1 h	CS_2CO_3	*i*-PrOH/H_2O*(*1:3; *v/v)*	78
11	5 min.	K_2CO_3	*i*-PrOH/H_2O*(*1:3; *v/v)*	77
12	5 min.	$KOBu^t$	*i*-PrOH/H_2O(1:3*; v/v)*	98

[a]Reaction conditions: complex **2** (0.01 mmol, 1 mol %), 4-bromoacetophenone (1 mmol), phenylboronic acid (1.2 mmol), base (1.5 mmol), solvent (1.5 mL), rt. The conversions were determined by GC for which the calibrations were based on decane.

The optimized conditions were applied to the Suzuki-Miyaura coupling reactions of different aryl bromides with phenylboronic acid at room temperature using complex **2** (Table 2). Complex **2** showed excellent performance in the Suzuki-Miyaura reactions at the room temperature. Besides, a trace amount of homo-coupling by-product was observed.

In these experiments, it was found that 4-bromoacatophenone is coupled with phenylboronic acid in excellent yields of 98% only at 5 minutes at room temperature (Table 2, entry 1). Coupling of phenylboronic acid with *p*-bromobenzene gave 98% yield for 1 h at room temperature (Table 2, entry 2). Lastly, with *p*-bromoanisole was obtained coupling product by 88% yield (Table 2, entry 3). This catalytic system is almost equally efficient for electron deficient and electron-rich aryl bromides to obtain corresponding coupled products in good yields although it was performed at room temperature, in a very short time, using green solvents, with low catalyst loading (1 mol%) under an air atmosphere. When the activity of the catalytic system is compared with literature, similar results have been found [14].

Table 2. Catalytic activities of complex **2** in the Suzuki-Miyaura coupling reactions of aryl selected aryl bromides with phenylboronic acid under the optimized conditions.[a]

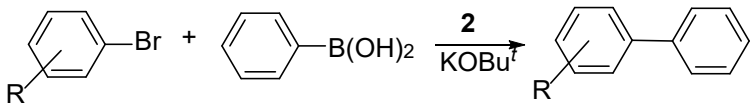

ISBN
978-605-7875-34-1

Entry	Aryl bromide	Conversion (%)	Yield (%)
1	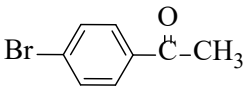	98[b]	98[b]
2	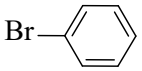	99	98
3	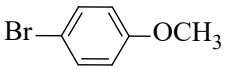	89	88

[a]Reaction conditions: Complex **2**, (0.01 mmol, 1 mol %), ArBr (1 mmol), $PhB(OH)_2$ (1.2 mmol), $KOBu^t$ (1.5 mmol), *i*-PrOH/H_2O(1:3; *v/v)* (1.5 mL), 1 h, rt. The conversions were determined by GC for which the calibrations were based on decane.
[b]5 minute.

CONCLUSION

In summary, a new *N*-coordinated palladium(II) complex (**2**) was synthesized and characterized using elemental analysis, FT-IR, ^1H and ^{13}C NMR spectroscopies. Then, the catalytic activity of complex **2** was investigated for Suzuki cross-coupling reactions. Results showed that complex **2** is an effective catalyst for the Suzuki cross-coupling reactions under mild conditions such as without the protection of an inert gas, room temperature, and green solvents system.

REFERENCES

[1] Mondal, P., Bhanja, P., Khatun, R., Bhaumik, A., Das, D., & Islam, S. M. (2017). Palladium nanoparticles embedded on mesoporous TiO2 material (Pd@ MTiO2) as an efficient heterogeneous catalyst for Suzuki-Coupling reactions in water medium. *Journal of colloid and interface science*, *508*, 378-386.

[2] Miyaura, N., & Suzuki, A. (1995). Palladium-catalyzed cross-coupling reactions of organoboron compounds. *Chemical reviews*, *95*(7), 2457-2483.

[3] Littke, A. F., & Fu, G. C. (2002). Palladium-catalyzed coupling reactions of aryl chlorides. *Angewandte Chemie International Edition*, *41*(22), 4176-4211.

[4] Han, F. S. (2013). Transition-metal-catalyzed Suzuki–Miyaura cross-coupling reactions: a remarkable advance from palladium to nickel catalysts. *Chemical Society Reviews*, *42*(12), 5270-5298.

[5] Suzuki, A., & Yamamoto, Y. (2011). Cross-coupling reactions of organoboranes: an easy method for C–C bonding. *Chemistry letters*, *40*(9), 894-901.

[6] Bringmann, G., Gulder, T., Gulder, T. A., & Breuning, M. (2010). Atroposelective total synthesis of axially chiral biaryl natural products. *Chemical reviews*, *111*(2), 563-639.

[7] Kapdi, A. R., & Fairlamb, I. J. (2014). Anti-cancer palladium complexes: a focus on PdX 2 L 2, palladacycles and related complexes. *Chemical Society Reviews*, *43*(13), 4751-4777.

ISBN
978-605-7875-34-1

[8] Yang, Q., Wang, Q., & Yu, Z. (2015). Substitution of alcohols by N-nucleophiles via transition metal-catalyzed dehydrogenation. *Chemical Society Reviews*, *44*(8), 2305-2329.

[9] Gunanathan, C., & Milstein, D. (2013). Applications of acceptorless dehydrogenation and related transformations in chemical synthesis. *Science*, *341*(6143), 1229712-1229721.

[10] Levin, E., Ivry, E., Diesendruck, C. E., & Lemcoff, N. G. (2015). Water in N-heterocyclic carbene-assisted catalysis. *Chemical reviews*, *115*(11), 4607-4692.

[11] Hahn, F. E., Holtgrewe, C., Pape, T., Martin, M., Sola, E., & Oro, L. A. (2005). Iridium complexes with N-allyl-substituted benzimidazol-2-ylidene ligands and their application in catalytic transfer hydrogenation. *Organometallics*, *24*(9), 2203-2209.

[12] Şahin N., The Synthesis And Properties of N-Coordinated Metal Complexes, Master Thesis, 2012.

[13] Valente, C., Calimsiz, S., Hoi, K. H., Mallik, D., Sayah, M., & Organ, M. G. (2012). The Development of Bulky Palladium NHC Complexes for the Most-Challenging Cross-Coupling Reactions. *Angewandte Chemie International Edition*, *51*(14), 3314-3332.

[14] Touj, N., Gürbüz, N., Hamdi, N., Yaşar, S., & Özdemir, İ. (2018). Palladium PEPPSI complexes: Synthesis and catalytic activity on the Suzuki-Miyaura coupling reactions for aryl bromides at room temperature in aqueous media. *Inorganica Chimica Acta*, *478*, 187-194.

ISBN
978-605-7875-34-1

AKILLI BİLET VERİLERİ KULLANILARAK TOPLU TAŞIMA KULLANIMINDA TÜREL DAĞILIMLARIN ANALİZİ: İSTANBUL ÖRNEĞİ

Halit ÖZEN

Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, ozen@yildiz.edu.tr

Oktay KAYSERİLİOĞLU

İnşaat Müh., Çevre ve Şehircilik Bakanlığı TOKİ Başkanlığı, oktaykays@gmail.com

Abdulsamet SARAÇOĞLU

Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, assarac@yildiz.edu.tr

Abdullah MALTAŞ

Arş. Gör., Yıldız Teknik Üniversitesi, maltas@yildiz.edu.tr

ÖZET

Ülkemizin en kalabalık ve sosyokültürel açıdan en önemli şehri olan İstanbul, dünyanın en büyük metropolleri arasında yer almaktadır. Şehir, nüfus açısından büyükşehir belediye sınırları göz önüne alınarak yapılan sıralamaya göre Avrupa'da 1, dünyada ise 5. sırada yer almaktadır. Bu nüfus büyüklüğü, insanların bir noktadan başka bir noktaya ulaşımında trafik sıkışıklıklarını beraberinde getirmekte ve insanların ulaşımda harcadıkları zaman kayıplarını önemli bir sorun olarak ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca trafik sıkışıklıkları, hava ve gürültü kirliliği gibi dolaylı maliyetlere de neden olmaktadır. Dolayısıyla, tüm bu maliyetler şehirde yaşayan insanların toplam yaşam kalitesini düşürmektedir. Nüfus artış hızı da göz önüne alındığında kent içerisindeki araç sahipliliği ve ulaşım talebi gün geçtikçe artmaya devam etmektedir. Artan ulaşım talebinin karşılanmasında toplu taşıma sistemleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu yüzden, trafik sıkışıklıklarının azaltılmasına yönelik olarak belirlenen politikaların başında yolculukların toplu taşımaya yönlendirilmesi gelmektedir. Bu politika çerçevesinde bir yandan özel otomobil kullanımı caydırılmaya çalışılırken diğer yandan toplu ulaşımı özendiren uygulamalar yapılmaktadır. Toplu taşıma sistemleri sayesinde özel otomobil kullanımı azaltılarak, ulaşım talebi artışından kaynaklanacak muhtemel trafik sorunlarının önüne geçilebilmektedir. Dolayısıyla, çeşitli kullanıcıların farklı amaçlarla gerçekleştirdiği yolculuklara bağlı olarak ulaşım ağı ve toplu taşıma sistemlerinin performansı önem arz etmektedir.

İstanbul'da toplu taşıma hizmeti, lastik tekerlekli toplu taşıma sistemleri, raylı toplu taşıma sistemleri ve deniz toplu taşıma sistemleri olarak sağlanmakta ve günlük ortalama 6 milyonun üzerinde yolculuğa hizmet vermektedir. Bu çalışma kapsamında İstanbul'da 1-31 Ekim 2018 tarihleri arasında toplu taşıma sistemlerinde yolcular tarafından kullanılan "*istanbulkart*" akıllı bilet verileri temin edilmiştir. Bu veriler incelenerek toplu taşıma kullanımının türlere göre dağılımları, gün bazında değişimleri incelenmiştir. Sonuç olarak, elde edilen sonuçların değerlendirilmesi ile bu değişimlere yol açan sebepler tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplu taşıma sistemleri, Akıllı bilet, Türel dağılım

GİRİŞ

Ülkemizin hâlihazırda en kalabalık şehri olan İstanbul'da, göçlerin de etkisiyle nüfus hızlı ve devamlı bir şekilde artış göstermektedir. Ekonomik olarak sürekli gelişim gösteren İstanbul gibi şehirlerde insanların alım gücü artmakta, buna paralel olarak özel otomobil sahipliği cazip hale

ISBN 978-605-7875-34-1

gelmektedir. Satın alınan her yeni otomobilin trafiğe çıkmasıyla birlikte kara yollarında seyreden ve park halindeki araç sayısı artmaktadır. Bu artışın neticesinde yolların kapasitesi düşmekte ve trafik sıkışıklıkları meydana gelmektedir. İstanbul'daki yollarda da bu kapasite azalması ve sıkışıklıklar gözlenmekte, dolayısıyla seyir hızları düşmekte ve seyahat süreleri artmaktadır. Yerel ve merkezi yönetimlerce ortaya konulan politikalar ile toplu taşıma kullanımının teşvik edilerek sıkışıklıkların azaltılması amaçlanmaktadır. Toplu taşıma sistemlerinin bireysel yolculukları kazanabilmesi için etkili ve verimli bir şekilde yönetilmesi gerekmekte ve dolayısıyla işletmeci kurumlara büyük görevler düşmektedir.

Dempsey ve Stephen 2008'de yapmış olduğu çalışmada, akıllı bilet kullanımının toplu taşımaya daha modern bir görünüm kazandırmasının yanı sıra yenilikçi ve esnek ücret yapılandırma olanağı sağladığını belirtmektedir (Dempsey & Stephen, 2008). Pelletier vd. (2009) ise çalışmasında gelecek yıllarda akıllı bilet ücret toplama sistemlerinin toplu taşıma ağlarında en yaygın ödeme yöntemi haline geleceğini öngörmektedir. Pelletier vd. aynı çalışmada gizlilik ve güvenlik ile ilgili endişelerin aşılması ve yeterli önlemlerin alınması durumunda, planlamacılar ve araştırmacıların toplu taşıma sisteminin iyileştirilmesine ve sürdürülebilir ulaşımdaki rolünün arttırılmasına yardımcı olacağını, dolayısıyla kullanıcı davranışının daha iyi anlaşılması için sürekli bir veri kaynağına sahip olunacağını ifade etmektedir.

MATERYAL VE METOT

Verilerin Temin Edilip İşlenmesi

Bu çalışma kapsamında İstanbul'da toplu taşıma sistemleri ile 1-31 Ekim 2018 tarihlerinde yapılan seyahatler ve aktarmalar "*istanbulkart*" akıllı bilet verilerinden yararlanılarak incelenmiştir. Temin edilen ham veriler Microsoft SQL Server programı ile ön işleme aşamalarından geçirilmiştir. İncelenen zaman dilimi içerisinde yaklaşık 194,5 milyon akıllı kart kullanımının olduğu görülmüştür. "*istanbulkart*" verilerinde akıllı biletin basıldığı tarih, operatör, operatör grubu, hat, kapı no, durak, önceki operatör, önceki operatör grubu, araç ID, bilet kategori vb. her bir yolcuya ait toplam 54 farklı öz nitelik bulunmaktadır. Bunların bir kısmı Tablo 1'de gösterilmiştir.

"istanbulkart" bütünleşik bir bilet sistemine sahip olduğundan dolayı toplu taşıma kullanımı dışında (otopark, WC vb.) da kullanılmaktadır. Yaklaşık iki milyon kullanımın bu şekilde olduğu görülmüş, dolayısıyla ön işleme aşamasında bu veriler ayıklanarak analizlere dâhil edilmemiştir. Minibüs, özel otobüs, servis ve dolmuş taksilerin kullanımı sırasında "*istanbulkart*" akıllı bilet kullanılmadığından dolayı, bu türler de çalışma kapsamına dâhil edilmemiştir. Çalışmada, incelenmesi amaçlanan konulara ilişkin komutlar yazılarak Microsoft SQL Server'da sorgular yapılmış ve analizlerden elde edilen sonuçlar tartışılmıştır.

Tablo 1. İstanbul kart akıllı bilet ham verileri

Tarih	Onceki Operator Grubu	Onceki Operator	Operator Grubu	Operator	Hat	Kapi No
2018-10-01 06:04:16	Özel Halk Otobüsü	Öz Ulaşım	Özel Halk Otobüsü	Öz Ulaşım	12	C-221
2018-10-02 06:01:08	İETT	İETT (Otobüs)	Özel Halk Otobüsü	Yeni İstanbul Halk Otobüsleri	38B	B-024
2018-10-01 00:11:43	TCDD	Marmaray	Özel Halk Otobüsü	Öz Ulaşım	15B	C-274
2018-10-01 00:18:52	Otobüs A.Ş.	Otobüs A.Ş.	Otobüs A.Ş.	Otobüs A.Ş.	49G	B-1979

Çalışma Sahası

İstanbul ili yaklaşık 15 milyonu aşan nüfusu ile ülkemizin en kalabalık şehridir (TUİK, 2019). Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar kentleşme sur içi, Beyoğlu, Galata, Taksim, Üsküdar ve Kadıköy bölgelerinde yoğunlaşmış durumdaydı. Bu bölgeler birbirine yakın olduğundan dolayı insanlar yürüyerek veya bireysel taşımacılıkla (at, at arabası, sandal vb.) seyahatlerini yapmaktaydı (İETT, 2019). Özellikle 1950'li yıllar sonrasında İstanbul kırsal bölgelerden göçe maruz kalmış ve şehrin

ISBN
978-605-7875-34-1

Kuzey kısmının ormanlık alan olması, fiziki durumu ve her bir yakasının üç tarafının denizlerle çevrili olması gibi nedenlerden dolayı şehirleşme doğu-batı aksında gelişim göstermiştir (Şekil 1).

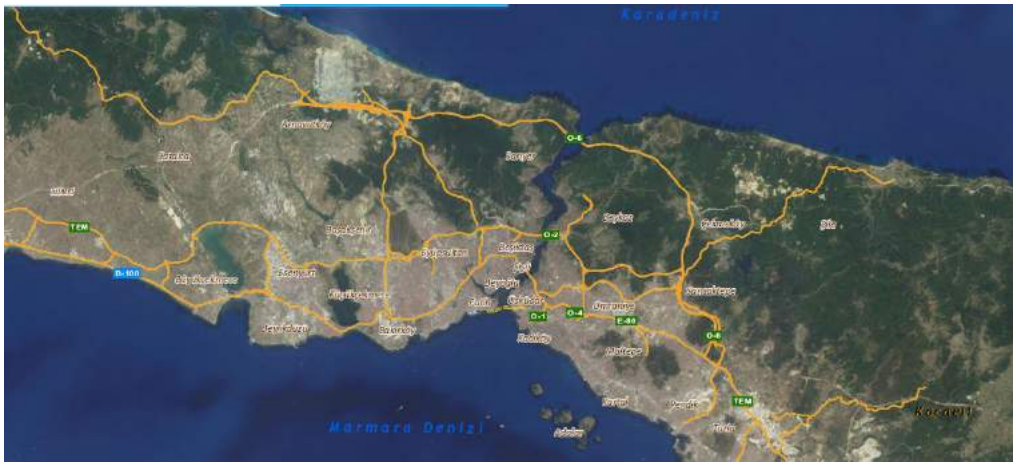

Şekil 1. İstanbul şehir haritası

VERİ ANALİZİ

Yapılan bu çalışmada kullanıcıların yolculuk verilerinin özelliklerine göre toplu taşıma kullanımının dağılımları ile ilgili hesaplamalar yapılmış ve aşağıda alt başlıklar halinde yapılan çalışmalara ilişkin çıkan sonuçlar belirtilmiştir.

Yol Tipine Göre Kullanım Dağılımı

İstanbul'da toplu taşıma karayolu, demiryolu ve denizyolu ile sağlanmaktadır. Bu bağlamda yol tiplerine göre kullanımların dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Yol tipine göre kullanımların dağılımı

Yol Tipi	Yolcu sayısı	Yolcu Oranı
Karayolu	118.266.200	%61,42
Demiryolu	67.423.620	%35,01
Denizyolu	6.876.334	%3,57

Tablo 2'ye göre, İstanbul'da toplu ulaşımın en fazla %61,42 ile karayolu ve en düşük %3,57 ile denizyolu toplu taşıma araçları ile sağlandığı görülmektedir. Raylı sistemlerin toplu taşıma yolculuklarındaki payı ise %35,01 olmuştur.

Toplu Taşıma Kullanımının Türel Dağılımı

İstanbul'da en çok kullanılan toplu taşıma operatörü %14 ile metrobüstür (Şekil 2). Metrobüs kullanımının yüksek olmasının sebepleri olarak kolay erişilebilir olması ve doğu-batı aksında şehrin önemli merkezlerini birbirine bağlayan uzun bir hatta sahip olması gibi nedenler sayılabilir. Metrobüs hattı güzergâhının D-100 karayolu üzerinde olmasına rağmen normal trafikten izole edilmiş kendine ait bir yola sahip olması, kullanıcıların özel otomobili ile kat ettiği mesafeyi trafik sıkışıklığından etkilenmeden daha kısa sürede tamamlamasına olanak sağlamaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

En çok kullanılan raylı sistem operatörü ise yaklaşık 14 milyon yolcu ile M2 Yenikapı-Hacıosman metro hattı olmuştur. Bu hat, Avrupa yakasında Yenikapı'dan başlayıp Taksim, Osmanbey ve Mecidiyeköy'den geçerek Büyükdere Caddesi'ne paralel olarak Hacıosman'a kadar Kuzey-Güney istikâmetinde uzanmaktadır. Önemli iş merkezleri olarak görülen 4. Levent, Mecidiyeköy, Zincirlikuyu gibi bölgelerin toplu ulaşım ihtiyacını karşılamaktadır.

İstanbul'un etrafının denizlerle çevrili olmasına rağmen denizyolu toplu taşıma sistemlerinin kullanımının son derece düşük olduğu görülmektedir. İskele ve güzergâh sayısının az olması, olumsuz hava şartlarından etkilenen seferlerin iptali, sefer sıklıklarının geniş aralıkta olması gibi hususlardan dolayı denizyolu toplu taşıma kullanımının düşük olduğu söylenebilir.

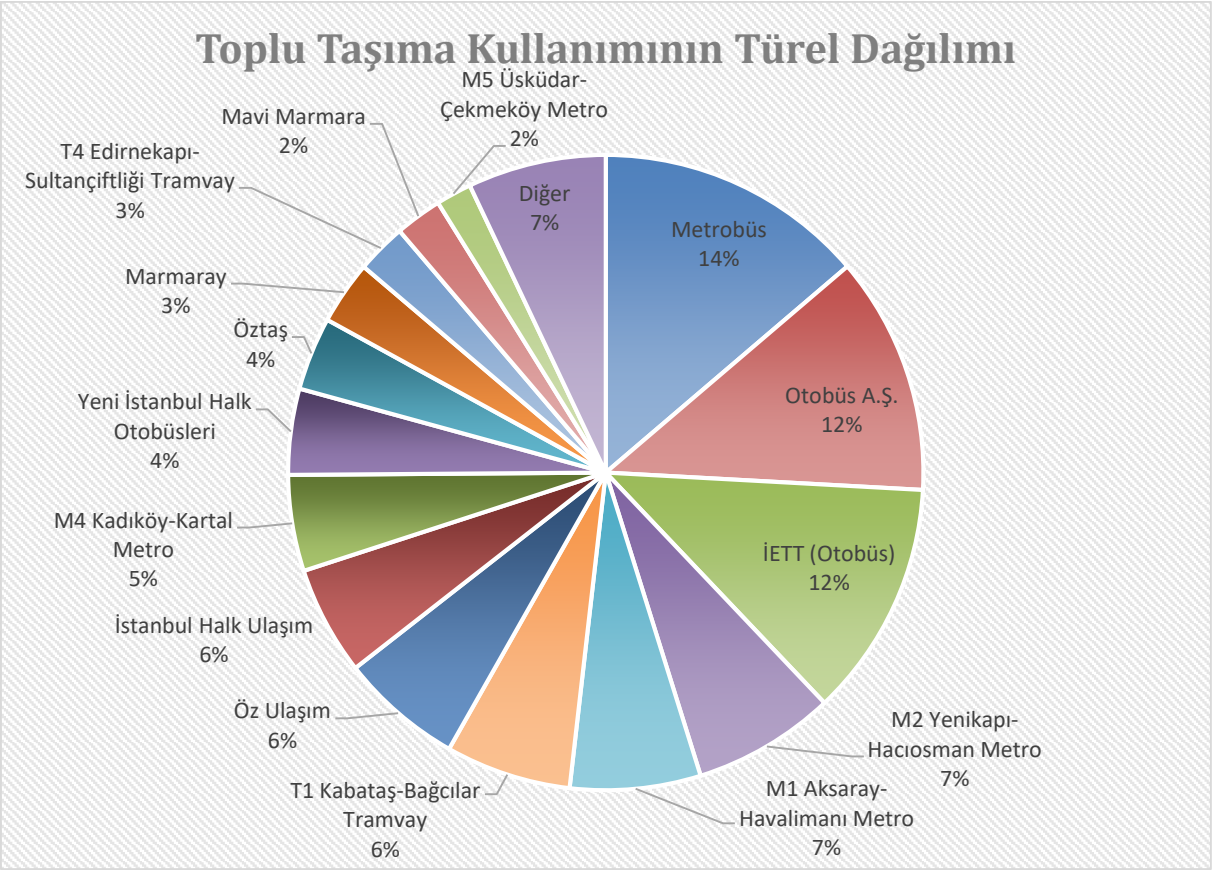

Şekil 2. Toplu taşıma kullanımının türel dağılımı

İstanbul'da Toplu Taşıma Kullanımının Saatlik Dağılımı

İstanbul'da toplu taşıma sistemleri ile 1-31 Ekim 2018 tarihlerinde yapılan günlük ortalama yolculuk sayısı 6 milyon 278 bin olmuştur. En fazla yolculuk 7 milyon 6 bin kullanım ile 26 Ekim Cuma günü gerçekleşirken, en düşük sayıda yolculuğun ise 4 milyon 226 bin kullanım ile 14 Ekim Pazar günü yapıldığı gözlenmiştir. Saatlik ve günlük değişim grafiği Şekil 3'te gösterilmiştir. Şekilde görülen yolculuk sayılarındaki düşüşler söz konusu günlerin hafta sonuna gelmesi ve bu günlerde ev-iş, ev-okul gibi zorunlu yolculukların çok az sayıda veya hiç olmaması ve dolayısıyla insanların daha az dışarı çıkmasıyla açıklanabilir. Hafta içi günlerde ortalama 6 milyon 675 bin yolculuk gerçekleşirken, hafta sonlarında ise 5 milyon 138 bin civarında yolculuk gerçekleşmiş, yani hafta sonu yolculuk sayılarında yaklaşık %23'lük bir düşüş gerçekleştiği tespit edilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

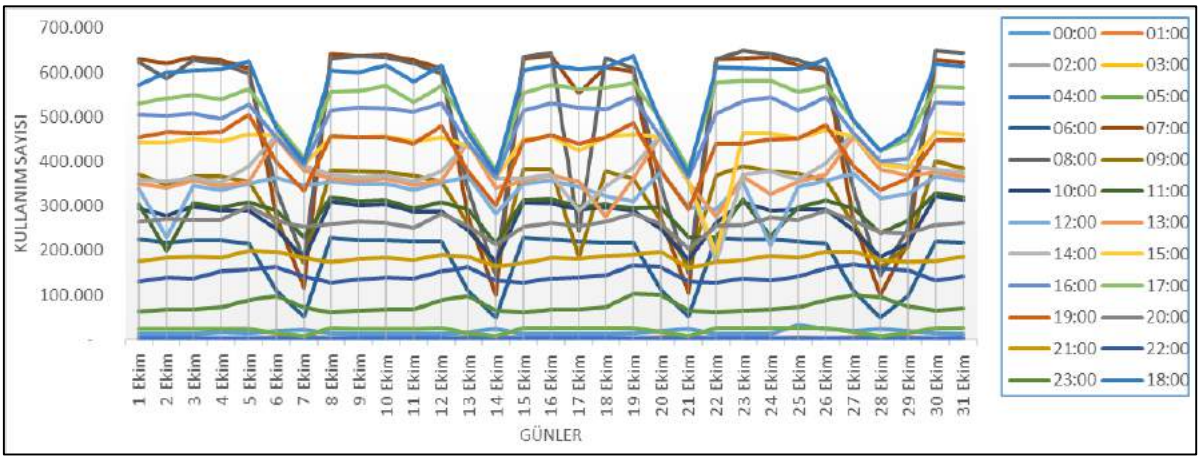

Şekil 3. Toplu taşıma kullanımının saatlik değişimi

Ulusal ve Uluslararası Etkinlik Günlerinde Toplu Taşıma Kullanımının İncelenmesi

İstanbul'da toplu taşıma kullanımı genellikle gündüz saatlerinde fazla akşam saatlerinde ise daha azdır. Ancak ulusal ve uluslararası etkinliklerin olduğu günlerde, söz konusu etkinliğin akşam saatlerinde gerçekleşmesi halinde bu durumda değişiklik görülmektedir.

- **29 Ekim Cumhuriyet Bayramı**

29 Ekim günü Cumhuriyetimizin kuruluş yıl dönümü olması hasebiyle resmî tatil olarak kutlanmakta ve ülkemiz genelinde kent meydanlarında etkinlikler düzenlenmektedir. Şekil 4'te 29 Ekim Pazartesi günü toplu taşıma kullanımı ile diğer pazartesi günlerinin ortalaması, hafta içi günlerin ortalaması ve tüm günlerin ortalaması karşılaştırılmıştır. 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı tatilinin pazartesi gününe denk gelmesi nedeniyle bu günde toplu taşıma kullanım sayısı normalden düşük olmuştur. Buna göre diğer pazartesi günlerine nazaran 29 Ekim'de yolculuklarda %23'lük bir düşüş gözlemlenmiştir. Özellikle hafta içi yolculuk sayılarının pik yaptığı sabah 07:00-09:00 saatleri arasında %59'luk, akşam 17:00-19:00 saatleri arasında ise %20'lik bir düşüş gözlemlenmiştir.

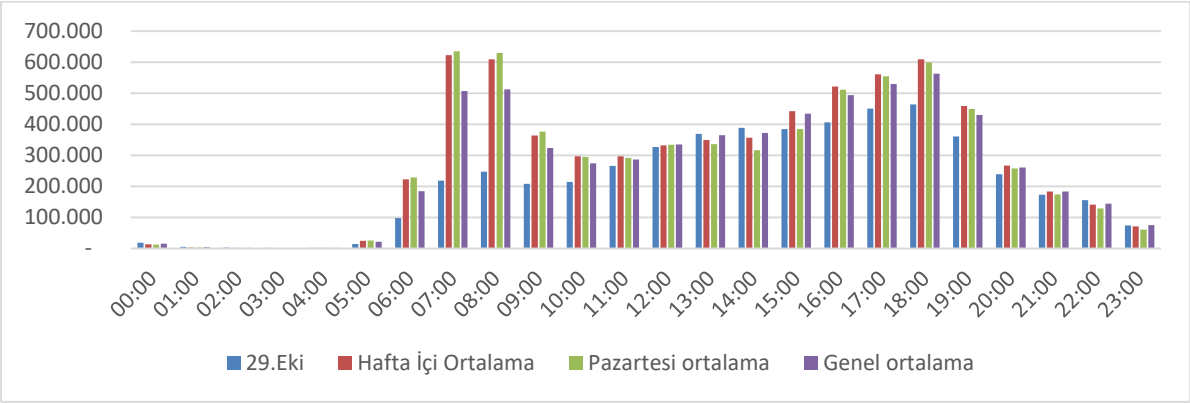

Şekil 4. 29 Ekim günü toplu taşıma kullanım sayısındaki değişiklik grafiği

- **24 Ekim Galatasaray- Schalke 04 FC Maçı**

Uluslararası düzeyde bir etkinlik olan UEFA Şampiyonlar Ligi maçları ülkemizde de oldukça ilgi görmektedir. Anılan etkinlik Şişli ilçesi Seyrantepe mevkiinde bulunan Türk Telekom Stadyumu'nda yapılmış ve yaklaşık 47 bin seyirci maça iştirak etmiştir. Seyircilerin stadyuma ulaşımı özel otomobilin yanı sıra M2 Yenikapı-Hacıosman metro hattı ve otobüs hatları ile sağlanmaktadır. Bu bağlamda bu hatları kullanan yolcuların 24 Ekim Çarşamba günü saat 22:00'de

ISBN
978-605-7875-34-1

olan müsabaka öncesinde ve sonrasında yapılan yolculuk sayıları incelenmiştir. Ekim ayında ortalama yolculuk sayısı 6 milyon 278 bin iken, 24 Ekim günü toplu taşıma sistemlerinde gerçekleşen yolculuk sayısı 6 milyon 672 bin olarak gerçekleşmiştir. 24 Ekim günü müsabaka öncesi ve sonrasında toplu taşıma kullanımındaki değişiklikler Tablo 3'te gösterilmiştir. Buna göre müsabaka öncesinde %4 ve müsabaka sonrasında ise %141'lik artış gözlemlenmiştir.

Tablo 3. 24 Ekim günü 20:00-00:00 saatleri arasındaki toplu taşıma yolculuk sayıları

Gün/Saat	20:00	21:00	22:00	23:00	00:00
24 Ekim	274.690	187.176	133.036	67.200	32.892
Hafta İçi Ortalama	265.471	182.536	142.019	71.296	14.099
Çarşamba Ortalama	262.517	183.522	139.099	68.685	13.622
1 Aylık Ortalama	260.409	182.856	144.503	75.069	15.666

- **Hava Durumuna Göre Toplu Taşıma Kullanımı**

Hava durumunun yağışlı olması gerek kişilerin yolculuk yapma isteği gerekse de trafik üzerindeki olumsuz etkileri sebebiyle insanların yolculuk tercihlerini etkilemektedir. Dolayısıyla yağışlı havalarda toplu taşıma sistemleri ile yapılan yolculukların sayısı da değişmektedir. Zuo (2017) yapmış olduğu çalışmada cinsiyet, yaş, sürücü ehliyeti ve özel otomobil sahipliğinin otobüs ve metro kullanma sıklığını ve olumsuz hava şartlarında toplu taşıma kullanan yolcu sayısını etkilediğini belirtmektedir.

Bu çalışmada, İstanbul genelinde havanın gündüz 20, gece 17 derece sıcaklığında ve gök gürültülü sağanak yağışlı olduğu gözlemlenen 17 Ekim gününde yapılan yolculuklar incelenmiştir. Buna göre, bugün toplu taşıma kullanım sayısına bakıldığında zirve saatlerde kullanımın diğer günlere oranla neredeyse yarı yarıya düştüğü tespit edilmiş ve Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 17 Ekim günü yağışlı havanın toplu taşıma kullanımına etkisi

	07:00	08:00	09:00
17 Ekim Günü	553.386	244.379	185.667
Hafta İçi Günlerinin Ortalaması	622.176	608.596	363.841
Çarşamba Günlerinin Ortalaması	616.814	558.146	338.023
Genel Ortalama	497.345	503.526	319.659

Diğer taraftan, toplu taşıma kullanım sayılarındaki düşüşün diğer bir sebebi olarak, verilerin toplanmasına yardımcı olan validatör, gişe, turnike gibi ücret toplama sistemlerinden veri akışının sağlanamaması ya da sunucularda teknik aksaklıklar yaşanması ihtimali de bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 1-31 Ekim 2018 tarihleri arasında İstanbul'daki toplu taşıma sistemlerinin kullanımı ve türel dağılımı incelenmiştir. Çalışma kapsamında toplu taşıma kullanımının saatlik değişimleri elde edilerek bu değişimlerin sebepleri araştırılmıştır. Bu bağlamda İstanbul'da bir ayda yaklaşık olarak 192,5 milyon yolculuk gerçekleşmiştir. Bu kullanımın %61,42'i karayolu, %35,01'i raylı sistemler ve %3,51'ü de deniz toplu taşımacılığı ile yapılmıştır. Hafta sonu toplu taşıma kullanımlarının hafta içine nazaran %23 dolaylarında düştüğü tespit edilmiştir. Toplu taşıma kullanımının ulusal ve uluslararası etkinliklerin yapıldığı günlerde arttığı, olumsuz hava koşullarında ise düştüğü gözlemlenmiştir. Öte yandan, en çok kullanılan operatörün yaklaşık 24

ISBN
978-605-7875-34-1

milyon yolculuk ile metrobüs olduğu görülmüştür. Çalışma sonucunda elde edilen bilgilere göre değerlendirmeler aşağıda sıralanmıştır:

- Denizyolu toplu taşıma türlerinin kullanımını oldukça düşük olduğundan bu türün kullanımını artıracak politikalar ve yöntemler geliştirilmelidir.
- Olumsuz hava koşullarında toplu taşıma kullanımını düşüren sebeplere yönelik tedbirler alınmalıdır.
- Karayolu toplu taşımacılığı türleri hem trafik yoğunluğunu artırmakta hem de trafik yoğunluğundan etkilenmektedir. Bu türlerin kullanımının düşürülmesi, trafik yoğunluğunun azalmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla karayolu toplu taşımacılığı türlerinin kullanımını düşürmek, diğer türlerin kullanımının artırılmasına yönelik politikalar ve yöntemler geliştirilmeli, tedbirler alınmalıdır.
- Ulusal/uluslararası etkinliklerde mevcut toplu taşıma ağına, bilhassa etkinliğin yapılacağı bölgeye ulaşımı sağlayan hatlara ilave hatlar eklenmeli, daha sık aralıklarda seferler düzenlenmelidir.
- Resmî tatil günlerinde yapılan yolculukların sayısı normal hafta içi günlerinden az olmakla birlikte, etkinliklerin düzenlendiği alanlara ulaşımın sağlanmasında toplu taşıma hatlarının zaman çizelgeleri düzenlenmelidir.

KAYNAKLAR

Dempsey, D., & Stephen, P. (2007). Privacy issues with the use of smart cards. Available at SSRN 3295908.

İETT (2019), https://www.iett.istanbul/tr/main/pages/kronolojik-tarihce/32

Pelletier, M. P., Trépanier, M., & Morency, C. (2009). Smart card data in public transit planning: a review. CIRRELT.

TUİK (2018), www.tuik.gov.tr

Zuo, Y. (2017). Impact of Weather on Public Transport Users' Satisfaction, MSc Thesis, Technical University of Munich, Munich, Germany.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖĞRENCİLERİN İLK YARDIM EĞİTİMİ HAKKINDA GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİNİN BELİRLENMESİ

Determination Of The Views And Thoughts of Students on First Aid Training

Gülsüm YETİŞ

Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, gulsum.yetis@inonu.edu.tr

Perihan GÜRBÜZ

Öğr. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi, perihan.gurbuz@inonu.edu.tr

Turgay KOLAÇ

Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, turgay.kolac@inonu.edu.tr

ÖZET

Amaç: İlkyardım uygulaması gerektiren durumlarla karşılaşılması ihtimali kaçınılmaz olup, bu durum doğru ve güncel ilkyardım uygulamalarının bilinmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Yapılan çalışmalarda da ilkyardım eğitiminin önemi ve gerekliliği vurgulanmaktadır. Yüksekokulumuzda öğrenim gören bütün programlarda ilkyardım dersi verilmekte ve ders içeriğinin müfredatı yönetmelikte belirtildiği gibi düzenlenmektedir. Verilen eğitimin etkili ve verimli olup olmadığına ilişkin veriler ancak tarafsız değerlendirmeler sonucunda elde edilebilir. Eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesi ve öğretim programının düzenlenmesi için öğrencilerin görüşleri önemlidir. Bu araştırma, kurumumuzda araştırmacılar tarafından verilen ilkyardım eğitiminin etkinliğini değerlendirmek, öğrencilerin geri bildirimleri doğrultusunda uygun ve etkili öğretim yöntemlerinin belirlenmesini ve kullanılmasını sağlamak için öğrencilerin aldıkları ilkyardım eğitimleri hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

Metod: Tanımlayıcı türde yapılan bu araştırma İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda 2017-2018 eğitim-öğretim döneminin güz yarıyılında, ilkyardım dersinin araştırmacılar tarafından verildiği 4 programda öğrenim gören 115 öğrenci ile yapıldı. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından oluşturulan ve öğrencilerin aldıkları ilkyardım dersi hakkındaki görüş ve önerilerine ilişkin açık uçlu sorulardan oluşan anket formu kullanıldı. Veriler yarıyıl sonu sınavı öncesinde, sınıf ortamında anket formları ile toplandı. Etki altında kalmamaları için formları doldurdukları esnada öğrencilerin yanlarında durulmadı. Elde edilen verilerin analizleri bilgisayar ortamında tanımlayıcı istatistik (frekans, yüzdelik, ortalama) kullanılarak yapıldı.

Bulgular: Araştırmaya katılan öğrencilerin, ara sınavda aldıkları puanların ortalaması 73.86 ± 16.36'dır. Öğrenciler ilkyardım derslerinin kendilerine katkısı olduğunu (%99.1), bu dersin mesleklerinde gerekli olduğunu (%98.3) düşünmektedir. Ayrıca öğrenciler seçmeli olsaydı da bu dersi almayı tercih edeceklerini (%95.7), Temel Yaşam Desteği konusunu maket üzerinde uygulama yaptıkları için (%41.4) daha kolay öğrendiklerini (%65.2) ve daha akılda kalıcı olduğunu ifade etmişlerdir. Dersin işlenişi hakkında önerilerde bulunmaları istendiğinde öğrenciler; derslerde uygulamalara daha fazla yer verilmesini (%21.3), dersin daha az sınıf mevcudu ile ve her iki dönemde de işlenmesini önermişlerdir.

Sonuç: Bu araştırmada; öğrencilerin ilkyardımın gerekliliği konusunda farkındalıklarının olduğu, özellikle uygulamanın yaptırıldığı konuları öğrenmelerinin daha kolay olduğu ve bu konulardaki eğitimlerin daha akılda kalıcı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ve öğrencilerin görüşleri doğrultusunda; her bir konu için tüm öğrencilere uygulama fırsatlarının oluşturulması ve gerekli öğretim materyallerinden (simülasyonlar ve görsel materyaller gibi) faydalanılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: ilkyardım eğitimi, öğrenci görüşleri, eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesi

ISBN
978-605-7875-34-1

ABSTRACT

Objective: The possibility of encountering first aid emergencies is unavoidable and this necessitates the knowledge of correct and current first aid applications. The importance and necessity of first aid education are emphasized in the studies. The first aid course is given in all programs of our college and the curriculum of the course content is organized as stated in the regulation. The data on whether the training given is effective and efficient can only be obtained by unbiased evaluations. The opinions of the students are important for evaluating the effectiveness of the education and organizing the curriculum. This research was conducted in order to; evaluate the effectiveness of the first aid education given by the researchers in our institution, to determine the opinions of the students about the first-aid training they received, to determine and use appropriate and effective teaching methods in accordance with the feedback of the students.

Method: This descriptive study was conducted in Inonu University Vocational School of Health Services in the fall semester of 2017-2018 academic year, with 115 students taking education in 4 programs. The questionnaire form, consisting of open-ended questions about the opinions and suggestions of the students about the first aid lesson, was used in collecting the data. Data were collected by questionnaire forms in the classroom environment prior to the final exam. The researchers did not stay by the students when the forms were filled out, so as not to take the students under influence. Analyzes of the data were done by using descriptive statistics (frequency, percentage, average) in computer environment.

Results: The mean score of the students who participated in the research was 73.86 ± 16.36 in semi-final examination. The students think that; the first aid courses make a contribution to them (99.1%) and this course is necessary for their profession (98.3%). In addition, the students have confirmed that they would prefer to take the course (95.7%) if it was elective, They said that, having been taken practice of Basic Life Support on the model (41.4%) made them to learn more easily (65.2%) and it was more memorable. When the students were asked to make suggestions about the course; suggested that the course should be taught in smaller groups and in both semesters.

Conclusion: In this study it was found that; students had an awareness about the necessity of first aid, it was easier to learn the subjects with application and the trainings on these subjects were more memorable. Based on these results and the opinions of the students, it is advisable; to create application opportunities for all students and to use necessary teaching materials (such as simulations and visual materials) for each subject.

Keywords: first aid training, student opinions, evaluation of the effectiveness of education

GİRİŞ

Günlük hayatta her yaş grubundan insanın, farklı ortamlarda çeşitli kaza ve yardım gerektiren hastalıklar ile karşılaşması kaçınılmaz bir gerçektir. Ancak, kazalar ve tıbbi aciller yaşandığında insanların yanında devamlı eğitimli bir sağlık personeli bulunması mümkün değildir. Bu durum, doğru ilkyardım yaklaşımlarını bilmenin ve uygulamanın gerekliliğini önemli kılmaktadır. Çünkü

ISBN
978-605-7875-34-1

zamanında yapılacak basit ama etkili ve önemli uygulamalar bütünü olan ilk yardımla hayat kurtarmak mümkün olmaktadır (Yetiş & Gürbüz, 2018). Herhangi bir kaza ya da yaşamı tehlikeye düşüren durumda, sağlık görevlilerinin yardımı sağlanıncaya kadar; hayatın kurtarılması ya da durumun daha kötüye gitmesini önleyebilmek amacıyla -olay yerinde, tıbbi araç gereç aranmaksızın mevcut araç ve gereçlerle yapılan ilaçsız uygulamalar olarak tanımlanan (*İlkyardım Yönetmeliği*, 29 Temmuz 2015)- ilkyardım uygulamalarını yapacak kişilerin mutlaka en az temel ilkyardım bilgilerine sahip olması gerekmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda ilkyardımcıların, öncelikli amaçlarının kişilere zarar vermemek olduğunu bilmeleri ve hayati tehlike oluşturabilecek müdahalelerde bulunmamaları son derece önemlidir. İlkyardım uygulamaları konusunda yapılan çalışmaların sonuçları ilkyardım eğitiminin önemini ve gerekliliğini vurgulamaktadır (Altındiş, Tok, Aslan & Adıgül, 2018; Bakar & Maral, 2015; Duman, Koçak & Sözen, 2013; Galip, Küçük & Torpuş, 2017; Göktaş, Yıldız & Köse, 2015; Köksoy, Öncü, Şermet & Sungur, 2012; Sönmez, Uskun & Pehlivan, 2014; Türkan et al., 2005; Yetiş & Gürbüz, 2018; Yıldırım, Karsen & Çadırcı, 2016). Özellikle hasta ve yaralılarla ilk karşılaşan meslek grupları (itfaiyeci ve polisler gibi) başta olmak üzere; servis anneleri ve şoförleri, öğretmenler, okullarda çalışan kişiler ve emekliler gibi her yaş ve meslek grubundan kişilerin ilkyardım eğitimi alması gerekmektedir (Kızıl et al., 2018). Ülkemizde acil müdahalede bulunma gerektirebilecek mesleklerde çalışanlara ve sürücü belgesi veya güvenlik sertifikası almak isteyenlere ilkyardım eğitimi verilmektedir (Polat & Turacı 2003). Ayrıca en az ilkokul mezunu olması şartıyla isteyen herkes ilk yardım kurslarına katılıp 3 yıl geçerli olmak üzere sertifika alabilmektedir (*İlkyardım Yönetmeliği*, 29 Temmuz 2015). Bunların dışında üniversitelerin bazı bölümlerinde (Eğitim Fakültesi, Meslek Yüksekokulları /özellikle Polis MYO, Sağlık Bilimleri alanlarında) öğrenim gören öğrenciler seçmeli ya da zorunlu ders olarak ilk yardım eğitimi almaktadır. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'ndaki programların hepsinin müfredatında ilkyardım dersi bulunmaktadır (http://inonu.edu.tr/tr/saglikhizmetlerimyo/6497/menu). İlkyardım eğitiminin içeriği yönetmelikte; genel ilkyardım bilgileri, temel yaşam desteği (erişkin-çocuk-bebek) ve havayolu tıkanıklığında ilkyardım, bilinç bozukluklarında ilkyardım, kanamalar, şok ve göğüs ağrısında ilkyardım, yaralanmalarda ilkyardım, boğulmalarda ilkyardım, kırıklarda ilkyardım, acil taşıma teknikleri, böcek sokmaları ve hayvan ısırıklarında ilkyardım, zehirlenmelerde ilkyardım, yanık, donma ve sıcak çarpmalarında ilkyardım, yabancı cisim kaçmasında ilkyardım konuları şeklinde belirtilmiştir (*İlkyardım Yönetmeliği*, 29 Temmuz 2015). Yüksekokulumuzdaki ders içerikleri bu müfredat doğrultusunda hazırlanmıştır. Bir eğitim programının etkili ve verimli olup olmadığına ilişkin veriler ancak program değerlendirme sonucunda elde edilebilir (Hoşgörür, 2008). Değerlendirme sonucuna göre gözlenen eksiklikler giderilmeli, böylece programın sürekli gelişimi ve değişimi sağlanmalıdır. Programın etkinliğinin değerlendirilmesi ve programın düzenlenmesi için öğrencilerin görüşleri önemlidir (Aylaz, 2018).

Bu araştırma kurumumuzda araştırmacılar tarafından verilen ilkyardım eğitiminin etkinliğini değerlendirmek, öğrencilerin geri bildirimleri doğrultusunda uygun ve etkili öğretim yöntemlerinin belirlenmesini ve kullanılmasını sağlamak için öğrencilerin aldıkları ilkyardım eğitimleri hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapıldı.

GEREÇ VE YÖNTEM

Tanımlayıcı türde yapılan bu araştırmanın evrenini; İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda 2017-2018 eğitim-öğretim döneminin güz yarıyılında Çocuk Gelişimi (52), Ağız ve Diş Sağlığı (34), Evde Hasta Bakımı (20), Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik (38) programlarında öğrenim gören ve verilerin toplandığı yarıyılda ilkyardım dersine kayıtlı toplam 144 öğrenci oluşturdu. Araştırmada örneklem seçim yöntemi kullanılmadan evrenin tamamına ulaşılması hedeflendi. Ancak, araştırmaya katılmayı kabul etmeyenler, derse kayıt yaptırıp devam etmeyenler ve araştırmanın yapıldığı tarihte okula gelmeyenler araştırmanın kapsamı dışında kalarak; 46 öğrenci

ISBN
978-605-7875-34-1

(%88) Çocuk Gelişimi, 27 öğrenci (%79) Ağız ve Diş Sağlığı, 14 öğrenci (%70) Evde Hasta Bakımı ve 28 öğrenci (%74) Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik programlarından olmak üzere, toplam 115 öğrenci (%80) araştırmanın örneklemini oluşturdu. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından literatürden faydalanarak oluşturulan; öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine ve aldıkları ilkyardım dersi hakkındaki görüş ve önerilerine ilişkin açık uçlu sorulardan oluşan anket formu kullanıldı (Altındiş et al., 2018). Veriler yarıyıl sonu sınavı öncesinde, sınıf ortamında anket formları ile toplandı. Anketler öğrenciler tarafından 5-10 dakikada doldurulduu ve doldurulan formlar araştırmacılar tarafından geri toplandı. Etki altında kalmamaları için formları doldurdukları esnada öğrencilerin yanlarında durulmadı. Elde edilen verilerin analizleri bilgisayar ortamında tanımlayıcı istatistik (frekans, yüzdelik, ortalama) kullanılarak yapıldı. Araştırmanın gerçekleştirilmesi için gerekli izinler alınmıştır.

BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilerin, % 84.3'ü kız ve yaş ortalamaları (en az 18, en fazla 40 olmak üzere) 20.73 ± 2.60'tır. Öğrencilerin %40.0'ı Çocuk Gelişimi programında, %24.3'ü Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik programında, %23.5'i Ağız ve Diş Sağlığı programında, %12.2'si Evde Hasta Bakımı programında öğrenim görmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Programlara Göre Dağılımı

Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Program	**Sayı**	**%**
Çocuk Gelişimi	46	40.0
Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik	28	24.3
Ağız ve Diş Sağlığı	27	23.5
Evde Hasta Bakımı	14	12.2
TOPLAM	115	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin, ara sınavda aldıkları puanların ortalaması (en az 34, en fazla 100 olmak üzere) 73.86 ± 16.36'dır. Öğrencilerin neredeyse tamamına yakını ilkyardım derslerinin kendilerine katkısı olduğunu (%99.1) ve bu dersin mesleklerinde gerekli olduğunu (%98.3) düşünmektedir. Ayrıca öğrencilerin %95.7'si ders seçmeli olsaydı da ilkyardım dersini tercih edeceklerini ifade etmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin İlkyardım Dersi Hakkındaki Görüşleri

	Evet		**Hayır**	
Öğrencilerin İlkyardım Dersi Hakkındaki Görüşleri	**Sayı**	**%**	**Sayı**	**%**
Bu dersi almanızın size katkısı oldu mu?	114	99.1	1	0.9
Sizce bu ders mesleğiniz için gerekli mi?	113	98.3	2	1.7
İlkyardım dersi seçmeli ders olsa seçer miydiniz?	110	95.7	5	4.3

Öğrencilere ilkyardım ders müfredatında işlenen konulardan hangisini öğrenmenin daha kolay olduğunu nedeni ile birlikte belirtmesini istediğimizde; öğrencilerin %65.2'si Temel Yaşam Desteği konusunu öğrenmenin, maket üzerinde uygulama yaparak öğrendikleri için (%41.4) daha akılda kalıcı ve öğrenmenin kolay olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin İlkyardım Dersi Müfredatına Göre Kolay Öğrendikleri Konuların ve Kolay Öğrenme Nedenlerinin Dağılımı

	Sayı	**%**
Öğrencilerin Kolay Öğrendikleri Konular		

ISBN
978-605-7875-34-1

Temel Yaşam Desteği (Yetişkin – Bebek - Çocuk)	75	65.2
Hepsi	22	19.1
Solunum Yolu Tıkanmalarında İlkyardım	5	4.3
İlkyardımın Temel İlkeleri	4	3.5
Kanamalarda İlkyardım	4	3.5
Zehirlenmelerde İlkyardım	2	1.7
Acil Bakım Gerektirenlerde İlkyardım	2	1.7
Hiçbiri	1	0.9
TOPLAM	115	100
Öğrencilerin Konuları Kolay Öğrenme Nedenleri		
Uygulama yaparak öğrenildiği için	36	41,4
Sıklıkla karşılaşabilecek durumlar ve İşimize yarar olduğu için	13	14,9
Zaten hayatımızda olan şeyler olduğu için	18	20,7
Hoca üstünde çok durduğu için	2	2,3
Hoca güzel anlattığı için	8	9,2
Konu anlaşılır ve sade olduğu için	9	10,3
İnsana uygulanacağı için	1	1,1
TOPLAM	87	100

Öğrencilerden ilkyardım dersi için genel bir dönem değerlendirmesi yapmaları, dersin işlenmesine yönelik fikirlerini belirterek geri bildirimde bulunmaları ve dersin işlenişi hakkında varsa önerilerini belirtmeleri istendi. Öğrencilerin bu açık uçlu soruya olarak verdikleri cevaplar tablo 4'te belirtildiği şekildedir (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilerin Dersin İşlenişi Hakkındaki Görüş ve Önerileri

	Sayı	**%**
Öğrencilerin Dersin İşlenişi Hakkındaki Görüşleri		
Ders gayet etkili ve verimli geçti	91	96.8
Dersin işlenişi genel olarak iyiydi	3	3.2
TOPLAM	94	
Öğrencilerin Dersin İşlenişi Hakkındaki Önerileri		
Herhangi bir öneride bulunmama gerek yok	68	72.3
Derslerde uygulamalara daha fazla yer verilmesini önerebilirim	20	21.3
İlkyardım dersinin müfredatta her iki dönemde de olmasını isterim	3	3.2
Daha az mevcutla ders işlenseydi daha iyi olurdu	2	2.1
Çok ders notu verilmeseydi daha iyi olurdu	1	1.1
TOPLAM	94	

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada; öğrencilerin ilkyardımın gerekliliği konusunda farkındalıklarının olduğu, özellikle uygulamanın yaptırıldığı konuları öğrenmelerinin daha kolay olduğu ve bu konulardaki eğitimlerin daha akılda kalıcı olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ve öğrencilerin görüşleri doğrultusunda; her bir konu için tüm öğrencilere uygulama fırsatlarının oluşturulması ve gerekli öğretim materyallerinden (simülasyonlar ve görsel materyaller gibi) faydalanılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

Altındiş, S., Tok, Ş., Aslan, F. G., & Adıgül, M. P. (2018). Üniversite Öğrencilerinin İlk Yardım Bilgi Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Sakarya Tıp Dergisi, 7*(3), 125-130.

Aylaz, R. Ç., Nurdan; Yetiş, Gülsüm (2018). Hemşirelik Öğrencilerinin Yaz Okulu Hakkındaki Görüşleri. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 7*(1), 23-29.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bakar, C., & Maral, I. (2015). Mesleki Eğitim Merkezinde Ve Düz Lisede Öğrenim Gören Öğrencilerin İlkyardim Bilgi Düzeylerinin Karşilaştirilmasi. *Mesleki Sağlık Ve Güvenlik Dergisi (Msg), 10*(36).

Duman, N. B., Koçak, C., & Sözen, C. (2013). Üniversite Öğrencilerinin İlk Yardim Bilgi Düzeyleri Ve Bunu Etkileyen Faktörler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(1), 57-70.

Galip, U., Küçük, U., & Torpuş, K. (2017). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İlkyardim Bilgi Düzeyleri Ve Tutumlarinin Belirlenmesi. *Hastane Öncesi Dergisi, 2*(2), 67-77.

Göktaş, S. B., Yildiz, T., & Köse, S. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin epilepsiye ilişkin ilkyardim bilgileri.

Hoşgörür, V. B., P. . (2008). Yaz Okulunda Eğitim Öğretim Verimliliği (Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Örneği). *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*, 91-105.

http://inonu.edu.tr/tr/saglikhizmetlerimyo/6497/menu. Retrieved 10.02.2019, from http://inonu.edu.tr/tr/saglikhizmetlerimyo/6497/menu

. *İlkyardım Yönetmeliği*. (29 Temmuz 2015). (29429). Resmî Gazete: Sağlık Bakanlığından, (29429): Retrieved from http://Www.Resmigazete.Gov.Tr/Eskiler/2015/07/20150729-2.Htm.

Kizil, M., Üstünkarli, N., Yildiz, Ş., Kurtel, K., Şemin, İ., & Abacioğlu, Y. H. (2018). İlkyardim Bilgilerinin Doğruluğu Ve İlkyardim Uygulamalarina Etkisinin Değerlendirilmesi. *Hastane Öncesi Dergisi, 3*(1), 15-30.

Köksoy, S., Öncü, E., Şermet, Ş., & Sungur, M. A. (2012). Cezaevinde bulunan mahkûmların ilk yardım bilgi düzeyleri. *Türkiye Acil Tıp Dergisi, 12*(1), 20-24.

Polat, S. A., & Turaci G (2003) Bir Polis Okulundaki Öğrencilerin İlkyardim Konusundaki Bilgi ve Tutumlari; 35:27-32.

Sönmez, Y., Uskun, E., & Pehlivan, A. (2014). Okul öncesi öğretmenlerinin temel ilk yardım uygulamalarına ilişkin bilgi düzeyleri, Isparta örneği. *Türk Pediatri Arşivi, 49*(3), 238-246.

Türkan, H., Serinken, M., Şener, S., Çınar, O., Tansel, A., & Eroğlu, M. (2005). Çeşitli meslek gruplarının erişkin temel yaşam desteği bilgi ve beceri düzeylerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Acil Tıp Dergisi, 5*(3), 128-132.

Yetiş, G., & Gürbüz, P. (2018). Sağlik Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İlkyardim Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 6*(2), 64-76.

Yıldırım, S., Karsen, H., & Çadırcı, D. (2016). Ev Kazaları Nedeniyle Acil Servise Başvuran Hastaların Değerlendirilmesi. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 13*(1), 68-73.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖRGÜTSEL DESTEĞİN İŞ TATMİNİ VE MOTİVASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR ALAN ARAŞTIRMASI

İsmail BAKAN

Prof. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ibakan63@hotmail.com

Mehtap KOÇDEMİR

Dr. Öğrencisi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mehtap.kocdemir.63@gmail.com

Ahmet Zahid BAKAN

Yüksek Lisans Öğrencisi İnönü Üniversitesi, ahmetzahidbakan@hotmail.com

ÖZET

Günümüzde bireylerin daha etkin ve verimli bir şekilde çalışması için motivasyon ve iş tatmini kavramları gittikçe önem kazanmaktadır. Ancak bireylerin motivasyonlarının yüksek tutulması ve işinden tatmin olmaları için örgütsel destek sağlanması gerekebilir. Motivasyon, bireyin harekete geçmesi ve belli bir amaca odaklanabilmesi ve o amaca erişebilmesi için gerekli isteğe ve özveriye sahip olması anlamına gelmektedir. Motivasyon bireyin bir gereksiniminin karşılanmasına yönelik bir eylemin başlanma ve tamamlanma süreci olarak ele alınabilir. Böylece motivasyonun bir süreç olduğu da bilinmektedir. Bu nedenle çalışan bireyin motivasyonu da bir amaca doğru yönelmiş davranış şeklinde oluşmaktadır. Bireyin işinde başarılı olabilmesi, işine motive olabilmesi ile ilişkilidir. Bu doğrultuda çalışanın motivasyonunun yükseltilmesi örgüte düşen bir sorumluluk olarak düşünülmektedir. İş tatmini ise bireyin işine karşı genel tutumu ile alakalı bir ifadedir. Bullock'a göre iş tatmini işle ilgili çok sayıda istenilen ve istenilmeyen deneyimlerin bütün ve dengelenmesinden sonuçlanan bir tutum olarak ele alınır. Birey, kendisinin örgüte verdiğine inandığı emeğe karşılık örgütten aldığını, kendisi ile eş değer gördüğü diğer bireylerin örgütten aldıklarıyla kıyaslar. Bunun neticesinde örgüte verdiğine karşılık örgütten aldıklarının eş değer olup olmadıklarını anlamaya çalışır. Örgütsel destek, çalışanların işverenlerinin katkılarına değer verdiğine ve refahlarına özen gösterdiğine inanma derecesidir. Böylece örgütler çalışanların olumlu, duygusal ve davranışsal sonuçlar elde ettiği bir motivasyon yolunu izleyerek çalışanları tatmin etmelidirler. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırma verileri Ankara'da çalışan antrenörlere uygulanan anket tekniği ile elde edilmiş ve veriler SPSS programı aracılığıyla analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Destek, İş Tatmini, Motivasyon.

Abstract

Motivation and job satisfaction concepts are becoming increasingly important for individuals to work more effectively and efficiently. However, it may be necessary to provide organizational support for individuals to keep their motivation high and to be satisfied with their job. Motivation means that the individual has the willingness and willingness to act and focus on a particular purpose and to reach that goal. Motivation can be considered as a process of commencement and completion of an action to meet an individual's need. Thus, it is known that motivation is a process. For this reason, the motivation of the working individual is formed as a behavior oriented towards a purpose. The success of an individual in his work is related to his motivation to work. In this respect, increasing the

ISBN
978-605-7875-34-1

motivation of the employee is considered as a responsibility of the organization. Job satisfaction is an expression related to the general attitude of the individual towards his work. According to Bullock, job satisfaction is considered as an attitude that results from the total and balanced experience of many desired and undesirable experiences. The individual compares himself / herself to that which he / she considers to be equal to the organization. As a result, the organization tries to understand whether they are equivalent to what they have received from the organization. Organizational support is the degree to which employees believe that their employers value their contributions and pay attention to their well-being. Thus, organizations should satisfy their employees by following a motivation path that employees can achieve positive, emotional and behavioral outcomes. In this context, the aim of this study is to examine the effect of organizational support on job satisfaction and motivation. For this purpose, the survey data were obtained by a survey technique applied to the coaches working in Ankara and the data were analyzed by SPSS program. As a result of the analysis, it was found that organizational support had a positive effect on job satisfaction and motivation.

Key Words: Organizational Support, Job Satisfaction, Motivation.

1.GİRİŞ

Kişiler hayatları boyunca sürekli destek almakta ve aldığı destekleri karşılıksız bırakmamak adına çaba göstermektedir. Örgütlerde işgörenlerine gerekli desteği sağlayarak onların işlerinden tatmin olup motivasyonlarını yükseltmeyi hedeflemektedirler. Yani örgüt çalışana destek olmakta, bu nedenle çalışandan daha etkin bir şekilde yararlanmayı amaçlamaktadır. Çalışan ise örgüt içerisinde kendi spesifik istek ve beklentilerine ulaşmayı arzulamaktadır (Özbek ve Kosa, 2010:193). Hem çalışan hem de işveren karşılıklılık normunu ilişkilerine uyguladığı ölçüde, her iki tarafın da aldığı olumlu muamele karşılık bulmakta ve her ikisi için de yararlı sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Rhoades and Eisenberger, 2002:698). Algılanan örgütsel destek çalışanlara örgüt tarafından fayda sağlanacağı ve örgütün onları önemsedikleri ile ilgili hissettikleri genel bir inançtır (Özbek ve Kosa, 2010:195). Böylece algılanan örgütsel desteğin fazla olduğu yerlerde çalışanların iş tatmini ve motivasyon düzeylerinin de artacağı varsayılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyonu etkilediği düşüncesinden hareketle örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle örgütsel destek, iş tatmini ve motivasyon kavramlarına kısaca değinilmiş ve sonrasında ise örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon üzerindeki etki düzeyini ele almaya yönelik veriler ve analiz bulguları açıklanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Örgütsel Destek

Örgütsel destek algısı, çalışanın örgüte karşı olan tutumunun bir yansıması olarak açıklanabilir (Nayır, 2013:91). Algılanan destek, bir çalışanın, örgütün hedeflerini (çaba-sonuç beklentisi) karşılama konusunda daha fazla çaba harcayacağı yönündeki beklentisini artırmaktadır. Algılanan örgütsel desteğin, güçlü bir değişim ideolojisine sahip bireylerin devamsızlığını ve performansını güçlü bir şekilde etkileyeceği, ancak zayıf bir değişim ideolojisine sahip olanlar üzerinde çok az etkisinin olduğu tahmin edilmektedir (Eisenberger ve diğerleri, 1986:501). Örgütsel destek, özgüven seviyelerinin korunması ve artırılması, bilgi ve diğer kaynaklar sağlanması ile ilgili olan bir terim olarak düşünülmektedir (George ve diğerleri, 1993:159).

Algılanan örgütsel destek, işgörenler için iş tatmini, olumlu ruh halinin artması, örgütler için ise artan çalışan duygusal bağlılığı, gelişmiş performans ve istenmeyen davranışların azalması gibi olumlu sonuçlara katkı sağlamaktadır (Akgündüz ve diğerleri, 2018, Akt; Uğurlu, 2018:173).

ISBN
978-605-7875-34-1

Algılanan örgütsel destek, sosyo-duygusal ihtiyaçları karşılayarak, performans-ödül beklentilerini artırarak ve gerektiğinde yardımın uygunluğuna işaret ederek genel iş tatminine katkıda bulunmaktadır (George, 1989, Akt; Rhoades ve Eisenberger,2002:701).

2.2. İş Tatmini

İş tatmini bireyin işine karşı genel tutumuyla ilgili bir kavramdır. İş tatmini genel olarak; işten duyulan memnuniyet olarak açıklanmakla birlikte iş tatminin üç önemli boyutu bulunmaktadır (Kantar, 2010:19-20);

- İş durumuna ilişkin duygusal bir cevaptır, gözlenemez ve ifade edilir,
- Kazançların hangi düzeyde karşılandığı ya da beklentilerin ne derece aşıldığının tanımlanması,
- Birbirleriyle ilgili farklı tutum ve davranışları temsil etmektedir.

Çalışan kişinin işinden tatmin olması örgütteki üretkenliği arttırmakta ve sunduğu hizmetin ya da ürünün daha başarılı ve kaliteli olmasını sağlamaktadır. Örgütteki çalışanların yani iç müşterilerin memnuniyet dereceleri örgütteki dış müşterilerin memnuniyet derecesini etkilemekte ve memnuniyetlerinin artmasına fayda sağlamaktadır (Karcıoğlu ve Akbaş, 2010:158). Motivasyon seviyesi için bilinçli olarak çalışmak, mutlu olmak ve işinden tatmin olmak önemlidir. Hedeflere yönelik çalışmanın iş memnuniyetini önemli ölçüde artırdığı düşünülmektedir (Rowan, 2008:67).

2.3. Motivasyon

Motive ifadesinin Türkçe karşılığı güdü, saik ya da harekete geçirici olarak açıklanabilir. Güdüleme, bir kişiyi belirli hedef için harekete geçiren güç anlamına gelmektedir. Öyleyse, motive, harekete geçirici, hareketi devam ettirici, hareketlerin pozitif tarafa yöneltici bir güç ve kişilerin umutları inançları, arzu ve ihtiyaçları olarak açıklanabilir (Eren, 2011:530).

Kişileri belli başlı davranışlara yönelten ve onları gereksinimlerini karşılamaları için belirli davranış, tutum ve hareket biçimleri sunmaya iten başlıca ihtiyaçları mevcuttur. Kişi tarafından meydana gelen davranışların hangi ölçüde başarılı olup olmadığı, kişinin hak ettiği ödüllerin ihtiyaçlarını tatmin etme seviyesine bakılarak kesinleşebilir. Ödülün kişinin gereksinimlerini tatmin etmesinin yanı sıra davranışının düzgünlüğü ve ilerde de istenip istenmeyeceği ile ilgili bilgi elde edilmesi gibi mühim bir göreve sahiptir (Şimşek ve Çelik, 2011:98).

Motivasyon "içsel" ve "dışsal" olmak üzere iki gurupta ele alınmaktadır (Kantar, 2010:29);

- *İçsel Motivasyon*, bireyi etkinliğe iterek arzuları karşılanıncaya kadar etkin kılan ve tatmin elde edilince durulan doğal bir itici güç olarak açıklanabilir.
- *Dışsal Motivasyon,* kişi ihtiyaç ve isteklerini yönetimin kendisine sunduğu araçlarla tatmin eder ve iş görme arzusu da artmış olur.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın temel amacı, örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Ankara'da spor merkezlerinde çalışan antrenörlerden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile 151 antrenöre anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Anket soruları ilgili literatürden türetilmiş olup, anket formunda açık ve kapalı uçlu soruların yanında Likert tarzı önermelere de yer verilmiştir. Ankette yer alan antrenörlerin örgütsel destek algılarını ve iş tatminlerini ölçmeye yönelik Kim, Oh, Lee ve Andrew'in geliştirdiği ölçekler kullanılmıştır. Algılanan Örgütsel Destek ölçeği 7 önermeden, iş tatmini ölçeği ise 3 önermeden oluşmaktadır. Orijinal ölçek önermelerinin bu araştırma için Türkçe çevirisi yapılmış, uzman akademisyenler

ISBN
978-605-7875-34-1

tarafından kontrolleri sağlanmıştır. Ankette yer alan Motivasyon kavramını ölçmeye yönelik ise Mottaz (1985), Brislin vd., (2005), Mahaney ve Lederer (2006)'in çalışmalarında kullandıkları ölçekler temel alınarak yeni bir ölçek oluşturan Dündar, Özutku ve Taşpınar'ın ölçekleri kullanılmıştır. Bu ölçeklerde 9 önerme içsel motivasyon, 15 önerme ise dışsal motivasyon için geliştirilmiştir. Örgütsel destek, iş tatmini ve motivasyon ölçekleri, "1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Kararsızım, 4:Katılıyorum ve 5:Kesinlikle katılıyorum" şeklinde beşli Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde frekans ve korelasyon analizlerinin yanı sıra geliştirilen hipotezleri test etmek amacıyla regresyon analizleri kullanılmıştır.

4.ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon üzerindeki etkisini incelemek amacıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

"H1: Algılanan örgütsel destek, iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkiler."

"H2: Algılanan örgütsel destek, içsel motivasyonu pozitif ve anlamlı bir şekilde etkiler."

"H3: Algılanan örgütsel destek, dışsal motivasyonu pozitif ve anlamlı bir şekilde etkiler."

Geliştirilen hipotezler doğrultusunda araştırmanın modeli Şekil 1'de gösterilmektedir.

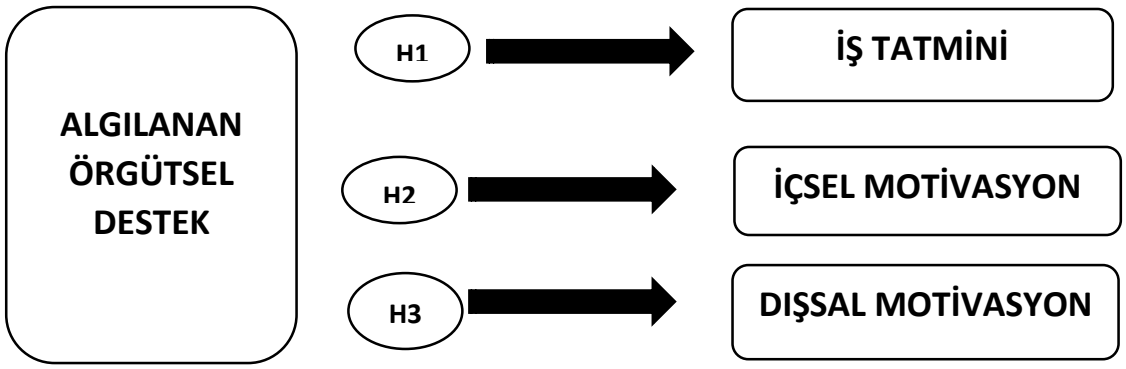

Bu model kapsamında araştırmanın bağımsız değişkeni olan örgütsel desteğin bağımlı değişkenler olan iş tatmini ve motivasyon (içsel-dışsal motivasyon) üzerinde etkisi olduğu savunulmaktadır.

5.ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma değişkenlerinin güvenirliliği, literatürde yaygın olarak kullanılan Cronbach Alfa değerleri ile ölçümlenmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi değişkenlerin tamamının değeri Özdamar (1999)'ın yüksek güvenilir düzey olarak tanımladığı 0,81 ve üzerinde bulunmuştur (Yaşar, 2014: 63).

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 1.Araştırma Değişkenlerinin Güvenilirliği

Değişkenler	Cronbach Alfa Değeri	Önerme Sayıları
Örgütsel Destek	**,926**	**7**
İş Tatmini	**,887**	**3**
Motivasyon (İçsel Motivasyon)	**,871**	**9**
Motivasyon (Dışsal Motivasyon)	**,872**	**15**

Ankete katılanların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu gibi demografik değişkenlere göre durumları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Cinsiyet			**Medeni Durum**		
Kadın	80	53,0	Bekar	67	44,7
Erkek	69	45,7	Evli	67	44,7
			Diğer	16	10,7
Yaş			**Eğitim Durumu**		
20-25	23	15,2	Lise	20	13,2
26-30	57	37,7	Ön Lisans	26	17,2
31-35	29	19,2	Lisans	91	60,3
36-40	22	14,6	Yüksek Lisans	12	7,9
41-45	9	6,0			
46-50	7	4,6			
51-55	2	1,3			
56 yaş ve üzeri	1	,7			
Gelir Düzeyi			**Görev Yapmakta olduğunuz Yerdeki Çalışma Süreniz**		
1000 -2000	3	2,0			
2001-3000	3	2,0			
3001-4000	7	4,6	1 Yıldan Az	21	13,9
4001-5000	3	2,0	1-2 yıl	37	24,5
5001-6000	3	2,0	3-4 yıl	52	34,4
7001-8000	3	2,0	5-6 yıl	14	9,3
8001-9000	5	3,3	7-8 yıl	8	5,3
9001 ve üstü	121	80,1	9-10 yıl	7	4,6
			11-15 yıl	5	3,3
			16-20 yıl	5	3,3
			21 ve üzeri	1	,7

ISBN
978-605-7875-34-1

Kaç Yıldır Antrenörlük Yapmaktasınız					
1 Yıldan Az	2	1,3			
1-2 yıl	26	17,2			
3-4 yıl	35	23,2			
5-6 yıl	24	15,9			
7-8 yıl	18	11,9			
9-10 yıl	18	11,9			
11-15 yıl	12	7,9			
16-20 yıl	9	6,0			
21 ve üzeri	6	4,0			

Araştırma kapsamında anketi 80 (%53,0) kadın, 69 (%45,7) erkek katılımcı yanıtlamıştır. Katılımcılardan 67'si bekar ve 67'si evlidir. Yaş dağılımlarına bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun 26-30 yaş aralığında (%37,7) olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde %13,2'sinin lise, %17,2'sinin ön lisans mezunu, %60,3'ünün lisans ve %7,9'inin yüksek lisans mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Elde ettikleri gelirleri açısından katılımcıların büyük çoğunluğunun 9001 TL ve üstü gelir düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Yine tablo incelendiğinde, katılımcıların yaklaşık %13,9'unun 1 yıldan az, %24,5'sinin 1-2 yıl arası, %34,4'ünün 3-4 yıl arası, %9,3'ünün 5-6 yıl arası, %5,3'ünün 7-8 yıl arası, %4,6'sının 9-10 yıl arası, %3,3'ünün 11-15 yıl ve 16-20 yıl arası, %,7'sinin ise 21 ve daha uzun süredir şu anda görev yapmakta olduğu yerde antrenörlük yaptıkları görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık %23,2 sinin 3-4 yıldır antrenörlük yaptığı görülmektedir.

Araştırma hipotezleri test edilmeden önce modelde bulunan değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerinin istatistiksel açıdan derecesine bakılmıştır. Değişkenler arası korelasyon analiz sonuçları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Değişkenlerinin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	**1**	**2**	**3**	**4**
1.Örgütsel Destek	1			
2.İş tatmini	,624**	1		
3.İçsel Motivasyon	,313**	,331**	1	
4.Dışsal Motivasyon	,606**	,600**	,444**	1

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre örgütsel destek ile iş tatmini ve motivasyon (içsel –dışsal motivasyon) arasında p<.01 düzeyinde anlamlı ilişkiler olduğu anlaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar kapsamında geliştirilen hipotezler desteklenmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Çalışmada öne sürülen hipotezleri test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıda yer alan tablolarda sunulmaktadır

Tablo 4. Örgütsel Desteğin İş Tatmini Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	t değeri	p değeri
İş Tatmini	,624	9,704	,000
	ΔR^2= ,389	**F=60,086**	**,000**

Çalışmada geliştirilen "H1: Algılanan örgütsel destek, iş tatminini pozitif ve anlamlı bir şekilde etkiler" hipotezini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucuna göre; örgütsel desteğin iş tatminini (β=624; %38,9) p<0,01 düzeyinde anlamlı, pozitif yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu verilerden hareketle H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5. Örgütsel Desteğin İçsel Motivasyon Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	t değeri	p değeri
İçsel Motivasyon	,313	4,013	,000
	ΔR^2= ,098	**F=16,100**	**,000**

Bu çalışmada geliştirilen "H2: Algılanan örgütsel destek, içsel motivasyonu pozitif ve anlamlı bir şekilde etkiler" hipotezini test etmek üzere yapılan regresyon analizi sonucuna göre; örgütsel desteğin içsel motivasyonu (β= ,313; %9,8) p<0,01 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilediği bulgusuna varılmıştır. Bu veriden hareketle H2 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6. Örgütsel Desteğin Dışsal Motivasyon Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	t değeri	p değeri
Dışsal Motivasyon	,606	9,279	,000
	ΔR^2= ,368	**F=86,099**	**,000**

Bu çalışmada geliştirilen "H3: Algılanan örgütsel destek, dışsal motivasyonu pozitif ve anlamlı bir şekilde etkiler" hipotezini test etmek üzere yapılan regresyon analizi sonucuna göre; örgütsel desteğin dışsal motivasyonu (β= ,606; %36,8) p<0,01 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Bu durumda H3 hipotezi kabul edilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ

Çalışanların istihdam edildikleri örgütlere katkı sağlayabilmeleri için iş tatmin ve motivasyon düzeylerinin yüksek olması önemsenmektedir. Yaptıkları işten mutlu olan ve en yüksek performans düzeyiyle çalışmayı arzulayan çalışanlar işletmeler için taklit edilmesi güç rekabetçi unsur haline geleceklerdir. Çalışanların iş tatmini ve motivasyonları üzerinde örgütsel uygulamalar büyük etki yaratmaktadır. Bu uygulamalardan birisi olan örgütsel desteğin sağlanıyor olması hem örgütler hem de personel açısından olumlu neticeler açığa çıkartacaktır.

Bu çalışmada örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon (içsel-dışsal motivasyon) üzerindeki etkisi istatistiksel yöntemlerden faydalanılarak analize tabi tutulmuştur. Araştırmada yapılan korelasyon analizinin sonucuna göre örgütsel destek ile iş tatmini ve motivasyon (içsel-dışsal motivasyon) arasında pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Araştırmada ele alınan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında korelasyonun tespit edilmesinden sonra doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda örgütsel desteğin iş tatmini ve motivasyon üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu veriler, algılanan örgütsel desteğin çalışanların motivasyonlarının ve iş tatminlerinin artırılması için önemli olduğunu ve örgütlerin bu kavramlara gerekli önemi vermeleri gerektiğini açığa çıkartmaktadır.

KAYNAKÇA

AYDOĞAN, E., (2018), "Örgütsel Davranış Odaklı Yönetsel Yaklaşımlar", Edit Kitap, Gazi Kitapevi, Ankara, ss:630.

EİSENBERGER, R., HUNTİNGTON, R.,HUTCHİSON, S., SOWA, D., (1986), "Perceived Organizational Support", Journal of Applied Psychology, Vol. 71, No. 3,500-507.

EREN, E., (2011), "Yönetim ve Organizasyon: Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar", Beta Yayın Evi 10.Baskı, İstanbul, ss:619.

GEORGE, M.J., ve diğerleri, (1993), "Contact Wıth Aıds Patıents As A Source Of Work-Related Dıstress: Effects Of Organizational And Social Support", Academy of Manageöent Journal, vol, 36, No, 1, 157-171.

KANTAR, H., (2010), "İşletmede Motivasyon", Kum Saati Yayın Dağıtım, İstanbul, ss:159.

KARCIOĞLU, F. ve AKBAŞ, S., (2010), "İşyerinde Psikolojik Şiddet ve İş Tatmini İlişkisi", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 3, ss:139-161.

NAYIR, F., (2013), "Algılanan Örgütsel Destek Ölçeğinin" Kısa Form Geçerlik Güvenirlik Çalışması, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Aralık 2013, Sayı 28, 89 – 106.

ÖZBEK, M.F ve KOSA, G., (2009), "Duygusal Bağlılık, Örgütsel Destek, Üst Yönetim Desteği Ve Personel Güçlendirmenin Hizmet Kalitesi Üzerindeki Etkisi : Kırgızistan'da Banka İşgörenler Üzerinde Bir Uygulama" Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 34, Temmuz-A 190 2009, ss.189-212

RHOADES, L., and EİSENBERGER, R., (2002), "Perceived Organizational Support: A Review of the Literature", Journal of Applied Psychology, Vol,87, No.4, 698-714.

ISBN
978-605-7875-34-1

RHOADES, L., ve EİSENBERGER, R., (2002), "Perceived Organizational Support: A Review of the Literature", Journal of Applied Psychology Vol. 87, No. 4, 698–714.

ROWAN, S., (2008), "Happy At Work: Ten Steps to Ultimate Job Satisfation", Pearson Business, Pearson Education Limited, pp:212.

ŞİMŞEK, M.Ş. ve ÇELİK, A., (2011), "Yönetim ve Organizasyon", Eğitim Akademi Yayınevi 13.Baskı, Konya, ss: 400).

YAŞAR M.(2014) İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 36 (Temmuz 2014/II).

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖZGÜRLÜKTEN YOKSUN BIRAKILANIN MAHKEMEYE BAŞVURMA HAKKI KAPSAMINDA SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ VE ÇELİŞMELİ YARGILAMA

Dr. Hüseyin TURAN

Hâkim/ Anayasa Mahkemesi Raportörü, Anayasa Mahkemesi/Ankara,

huseyin.turan@anayasa.gov.tr

Öz

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (Sözleşme) 5. maddesinin dördüncü ve Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkraları, yakalanan veya tutuklanan bir kimseye özgürlüğünden yoksun bırakılmasının kanuna uygunluğu açısından gerekli olan usul ve esasa ilişkin koşullarının bir mahkeme tarafından incelenmesini sağlamak üzere başvuru hakkı tanımaktadır. Bu hakkın içinde yer alan silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine riayet edilmediği nedenleriyle Anayasa Mahkemesine (AYM) bireysel başvurularda bulunulmaktadır. Bu tür şikâyetler özetle şöyle formüle edilebilir:

-Tutukluluğa itiraz ve tahliye taleplerinin değerlendirilmesinde alınan savcılık görüşünün tebliğ edilmemesi nedeniyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri ihlal edilmiştir.

-Tutukluluğun değerlendirilmesinde savcılık görüşünün alınmaması nedeniyle silahların eşitliği ilkesi ve çelişmeli yargılama ilkeleri ihlal edilmiştir.

-Soruşturma dosyasında kısıtlılık kararının bulunması nedeniyle etkili bir şekilde tutuklamaya karşı itiraz edilememiştir ve böylece çelişmeli yargılama ilkesine aykırı davranılmıştır.

Bu sayılan ve buna benzer şikâyetler özgürlük ve güvenlik hakkı içinde mütalaa edilmektedir. AYM, bu tür şikâyetleri Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından Sözleşmenin 5. maddesinin dördüncü fıkrasıyla ilgili verdiği kararlar çerçevesinde incelemektedir. Anayasa Mahkemesi böylece bir yandan Anayasada düzenlenmiş olan bu hakkı yorumlamakta, diğer yandan da Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) konuyla ilgili kavram ve kurumları insan haklarıyla buluşturarak onlara yeni anlamlar kazandırmaktadır.

Anahtar Kavramlar: özgürlük ve güvenlik hakkı, silahların eşitliği, çelişmeli yargılama, mahkemeye başvuru hakkı, etkili başvuru hakkı.

ISBN
978-605-7875-34-1

The Equality of Arms and Adversarial Proceedings within the Scope of the Right to Apply to Court in Case of Deprivation of Liberty

Abstract

Article 5 § (4) of the European Convention of Human Rights (Convention) and Article 19 § (8) of the Constitution involve the right to apply to a court for review of the merits and procedure of an arrest or detention in accordance with the law. The Turkish Constitutional Court (TCC) receives complaints that the principles of arms of equality and adversarial proceedings are not complied with respect to the aforementioned right. These complaints may be formulated as follows:

- The principles of arms of equality and adversarial proceedings are violated due to failure to obtain the opinion of the public prosecutor in the process of assessing the requests for release or review of detention.

- The principles of arms of equality and adversarial proceedings are violated due to failure to notify the opinion of the public prosecutor in the process of assessing the requests for release or review of detention.

- The principle of adversarial proceeding is violated due to inability to effectively challenge the detention order arising from the restriction order on the case file.

These kind of complaints are considered under the right to personal security and freedom. The TCC examines such complaints under Article 19 § (8) of the Constitution within the framework of the case-law of the European Court of Human Rights (ECHR) relating to Article 5 § (4) of the Convention. By doing so, the TCC interprets the right to liberty as well as advances the concerned terms and institutions of the Turkish Criminal Procedure Code (TCPC) by aligning them with the concept of human rights adjudication.

Keywords: right to personal security and liberty, equality of arms, adversarial proceedings, right to apply to a court, right to an effective remedy

Dr. Hüseyin Turan*

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖZGÜRLÜKTEN YOKSUN BIRAKILANIN MAHKEMEYE BAŞVURMA HAKKI KAPSAMINDA SİLAHLARIN EŞİTLİĞİ İLKESİ VE ÇELİŞMELİ YARGILAMA

1. GENEL OLARAK

Özgürlükten bir şekilde yoksun bırakılan kişinin, bu yoksunluk ister tutuklama yoluyla isterse de bir başka biçimde gerçekleşmiş olsun, tekrar özgürlüğüne kavuşabilmesi için bu hak yoksunluğunun bir mahkeme huzurunda denetlenmesini isteme hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı içinde yer alan önemli bir haktır.

Hukukumuzda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, 1982 Anayasa'sının 19. maddesinde, bu hak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde ise (Sözleşme) 5. maddede düzenlenmiştir.

Anayasanın 19. ve Sözleşmenin 5. maddesine birlikte bakıldığında, her iki maddede de özgürlük ve güvenlik hakkına ilişkin düzenlemeler bulunduğu anlaşılır. Dolayısıyla bu iki maddede özgürlük ve güvenlik hakkı koruma altına alınmıştır.[1] İlk bakışta bu iki düzenleme arasında ifade ediliş biçimleri bakımından birtakım farklılıklar bulunduğu gözükmekte ise de genel olarak aralarında bir uyuşmanın olduğu görülür.[2] Zira Anayasa, özgürlük ve güvenlik hakkını Sözleşme gibi ayrıntılı ve aynı sistematik içerisinde ele almıştır. Gerek hakkın sınırlanmasına getirilen istisnalar, gerekse hakkın yüklediği birtakım yükümlülükler açısından da maddeler arasında bir uyum bulunmaktadır.[3]

Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuruda verdiği kararlarda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını, devletin bireylerin özgürlüğüne keyfi olarak müdahale etmemesini güvence altına alan temel bir hak olarak tanımlamıştır.[4] Bu hak aslında devletin negatif yükümlülüğünü ortaya koymaktadır. O da kural olarak özgürlüğe müdahale etmeme, özgürlüğü kısıtlamama yükümlülüğüdür. Bu negatif yükümlülüğün dayanağı bizatihi Anayasanın 19. maddesinin kendisi oluşturmaktadır.[5] Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını,

---

* Hâkim/Anayasa Mahkemesi Raportörü.

[1]Ali Tanju Sarıgül; İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde Kişiye Tanınan Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, Seçkin, Birinci Baskı, Ankara, 2013, s.30.

[2]Tolga Şirin; Özgürlük ve Güvenlik Hakkı**,** Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi -1, Avrupa Konseyi, 2018, s.6.

[3]Ulaş Karan; "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı", Editör: Sibel İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Avrupa Konseyi, 2013 (1.Baskı), s.207.

[4]*Erdem Gül ve Can Dündar* [GK], B.No: 2015/18567, 25/2/2016, § 62. Bu karar ve diğer Anayasa Mahkemesi kararları için bkz. https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr.

[5] Karan, s. 186.

ISBN 978-605-7875-34-1

demokratik toplum düzeninde en önemli haklardan biri olarak görmektedir.[6] Kişinin fiziksel özgürlüğünü koruma altına alan bu hak, demokratik toplumun en yüksek değerlerini oluşturan unsurlardan biridir.[7]

Anayasanın 19. maddesinin birinci fıkrasında; herkesin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına sahip olduğu ilke olarak ortaya konulmuştur. Buna göre, bu madde doğrudan kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkını korumaktadır. Anayasanın 19. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında ise şekil ve şartları kanunda gösterilmek şartıyla kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakılabileceği durumlar sınırlı bir biçimde sayılmıştır.[8] Sözleşmenin birinci fıkrasında da kişi özgürlüğünden yoksun bırakılabilecek haller sınırlı bir biçimde altı bent halinde belirtilmiştir. Şekil ve şartların belirlendiği bu kanun genel itibarıyla yürürlükte bulunan 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunudur.[9] Dolayısıyla kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının kısıtlanması, ancak Anayasa'nın 19. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları kapsamında belirlenen durumlardan herhangi birinin varlığı hâlinde söz konusu olabilecektir.[10]

Anayasada ve Sözleşmede özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilere belli bazı haklar/usulü güvenceler de tanınmıştır. Bu kapsamda bir ceza soruşturması kapsamında tutuklanan kişilerin, yargılamanın makul sürede bitirilmesini isteme ve soruşturma veya kovuşturma evresinde serbest bırakılmayı talep etme hakları bulunmaktadır. Bu hak Sözleşmenin 5. maddesinin üçüncü fıkrasında ve Anayasanın 19. maddesinin yedinci fıkrasında düzenlenmiştir. Bu maddelerde belirtilen hakkın konusu sadece bir suç işlediği şüphesiyle yani Sözleşmenin 5. maddesinin birinci fıkrası kapsamında yakalanan, yakalandıktan sonra tutuklanan kişilere getirilen bir teminattır.[11] Diğer bir hak ise yalnız bir suç isnadı kapsamında değil, her türlü tutma durumunda bu tutmaya karşı etkili bir şekilde itiraz edebilme hakkıdır. Bu hak ise Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında ve Sözleşmenin 5. maddesinin dördüncü fıkrasında düzenlenmiş olan özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin bir mahkemeye başvurma hakkıdır. Anılan fıkralara bakıldığında bu hakkın içinde iç içe geçmiş hakların olduğu; bir hakkın içinde başka bir hak, o hakkın içinde de bir başka hakkın olduğu görülür.

[6]*Medvedyev ve diğerleri/Fransa,* B. No: 3394/03, 29/03/2010, §§ 76-79; *Lütfiye Zengin ve diğerleri/Türkiye,* B. No: 36443/06, 14/4/2015, § 74. David Harris/Michael O'Boyle/Ed Bates/Carla Buckley; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Avrupa Konseyi, Birinci Baskı, Ankara 2013, s.124.
[7]Juan Antonio Hernandez, Corchete; "The Role of Constitutional Courts in the Balance between Liberty and Security", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Yıl:2017, Sayı:34, Basım Yılı 2018,s.45.
[8]*Murat Narman,*B.No: 2012/1137, 2/7/2013, § 42.
[9]4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.
[10]*Ramazan Aras,* B. No: 2012/239, 2/7/2013, § 43.
[11] Abdülkadir Kaya, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve İçtihatlarında Özgürlük ve Güvenlik Hakkı", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, *Tutuklama*, Yıl:2014, Cilt:9, Sayı:123-124, s.75.

ISBN
978-605-7875-34-1

Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında hürriyeti kısıtlanan kişinin, Sözleşmenin 5. maddesinin dördüncü fıkrasında olduğu gibi kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğu ifade edilmiştir. Kısa süre içinde denetimin sonuçlandırılması gereken bu usul, bir temyiz başvurusu niteliğini taşımamaktadır.[12] Bu bakımdan fıkrada öngörülen bu usulde, adil yargılanma hakkının bütün güvencelerini sağlamak mümkün değil ise de iddia edilen tutmanın koşullarına uygun silahların eşitliği, çelişmeli yargılama, duruşmalı inceleme, müdafiden yararlanma, gerekçeli karar gibi somut güvencelerin, bağımsız ve tarafsızlık güvencelere sahip bir yargısal makam tarafından ve yargısal nitelikli bir kararla sağlanması gerektiği açıktır.

Bu çalışmada; önce kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının usulü güvencesini oluşturan özgürlüğünden yoksun bırakılanın bir mahkemeye başvurma hakkının anlamı, kapsamı, diğer benzer haklarla ilişkisi açıklanmaya çalışılmış, sonrasında ise bu hakkın sağladığı güvence içinde var olduğu kabul edilen silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin nasıl gündeme gelebildiği ve hangi çerçevede bu incelemenin yapıldığına değinilmiştir.

2. MAHKEMEYE BAŞVURU HAKKI

Anayasanın *Kişi hürriyeti ve güvenliği* kenar başlıklı 19. maddesinin sekizinci fıkrasında *"Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir."* denilmektedir. Sözleşmenin 5. maddesinin dördüncü fıkrasında ise *"Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise, serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir."* şeklinde hüküm bulunmaktadır.

Her iki düzenlemeye birlikte bakıldığında farklı bir biçimde formüle edilmiş iseler de bu iki fıkranın aynı şeyi söyledikleri ve amaçladıkları anlaşılmaktadır. Her iki fıkrada da serbest bırakılmak için etkili başvuru hakkı düzenlenmiştir. Bu hak, evrensel bir hak olan "Habeas Corpus" güvencesi olarak da adlandırılmaktadır.[13] Bu güvencenin dayanağı ise 1979 tarihli Habeas Corpus Act'dır. Anılan bu belge, XVII. yüzyılda İngiltere'de Parlamentoya karşı yumuşak bir tutum izleyen II. Charles döneminde kabul edilmiş, kişi güvenliği ile ilgili önemli bir belge niteliğine sahiptir. Bu belge ile *kişilerin keyfi olarak, hâkim kararı olmadan tutuklanmaları*, hapsedilmeleri,

[12]Harris/O'Boyle/ Bates/Buckly, s.184.
[13]Sarıgül, s.108. Kaya, s.78.

ISBN 978-605-7875-34-1

öldürülmeleri yasaklanmıştır. Yine anılan belgede kişilerin *uzun süre hâkim/mahkeme önüne çıkarılmadan tutuklu kalmaları yasaklanmıştır*. Belgede; tutukluların bazı ağır suçlar dışında kefaletle salıverilmeleri ve muhakemelerinin tutuksuz sürdürülmesi, sanığın tutuklu olarak muhakemesinin yapıldığı hallerde de davanın çok kısa bir süre içinde sonlandırılması ilkesi kabul edilmiştir. Böylelikle kişinin güvenliği, kralların keyfi işlemlerine karşı korunmuş ve kişinin güvenliğinin korunması hâkimlere/mahkemelere bırakılmıştır.[14]

Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasının gerekçesinde de bu durum açık bir biçimde ifade edilmiştir.[15] Maddenin gerekçesinde anılan fıkra ile hukuk dilinde *'habeas corpus'* güvencesi olarak adlandırılan güvencenin getirildiği belirtilmiştir. Gerekçede bu güvencenin "*her ne suretle olursa olsun hürriyeti kısıtlanan kişileri"* kapsadığı ve bu güvence sayesinde *"hürriyeti kısıtlanan kişi, bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı iddiasında bulunabilmek, bu iddiasını dinletebilmek amacıyla bir hâkime başvurma imkânından mahrum bırakılmayacaktır."* Gerekçede habeas corpus güvencesinin *"bir gereğinin de, önüne gidilen yargı merciinin, hürriyet kısıtlamasının kanuna aykırı bulunması hainde ilgilinin serbest bırakılmasının emretme yetkisine sahip olması"* gerektiği ifade edilmiştir. Bu güvencenin "*Kişinin hâkim kararıyla hürriyetinden mahrum kalması halinde bir 'itiraz' mercii yaratmakta"* olduğu, *"diğer hallerde ise ilk derece hâkim incelemesi getirmekte"* olduğu belirtilmiştir.

Hem Anayasada hem de Sözleşmenin anılan maddesinde 1679 tarihli Habeas Corpus Act' de ifade edilen amaç öngörülmüştür. Bu amaç ise bireysel özgürlüğü güvence altına almak ve nedensiz ya da keyfi olarak tutmaları önlemektir. Bunun anlamı, özgürlüğünden yoksun bırakılan her bir kişi, bu durumun hukuka uygunluğunu denetletmek amacıyla bir yargı yerine, hâkime/mahkemeye, başvurma hakkına sahiptir. Başka bir anlatımla her iki fıkrada teminat altına alınmış olan güvence, her ne sebeple olursa olsun, özgürlüğünden yoksun bırakılan bireylerin serbest bırakılmalarını sağlamak amacıyla bir yargı yerine başvuru hakkıdır.[16] Tutuklamanın ya da herhangi bir şekilde tutulmanın adli kontrolü ve gözden geçirilmesi, kişilerin özgürlüklerinden keyfi bir biçimde yoksun bırakılmalarına karşı temel bir koruma sağlamaktadır.[17] Dolayısıyla etkili başvuru hakkı, özgürlüğünden yoksun bırakılanlar için tanınmış evrensel, anayasal bir insan hakkı olarak karşımızda durmaktadır. Bireyler için hak olarak öngörülmüş olan bu güvence, devlet için ise bir yükümlülük olarak durmaktadır. Zira insan haklarının yükümlüsü daima devlettir.

[14]Ayferi Göze; Siyasal Düşünceler Tarihi, Genişletilmiş 7. Bası, Beta Basım, İstanbul-1995, s.428.
[15]Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli); Anayasa Mahkemesi Yayınları, Birinci Baskı, 2018, Ankara, s.106.
[16]Monica Macovei; Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, İnsan Hakları El Kitapları No. 5, Avrupa Konseyi Yayınları, 2010, s.66.
[17]Kaya, s.55.

ISBN
978-605-7875-34-1

Serbest bırakılmak için etkili başvuru hakkı, Sözleşmenin 5. maddesinde belirtilen diğer haklardan bağımsız bir haktır. Örneğin maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen tutuklu bir kişinin yargılamasının makul sürede bitirilmesini isteme hakkı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı talep etme hakkı bu haklardan bazılarıdır. Bu vesileyle bu hak, maddenin birinci paragrafına uygun bir biçimde özgürlüğünden yoksun bırakıldığı durumlarda dahi tutmanın hukukiliğinin değerlendirilmesini kapsamaktadır.[18] Bu kapsamda salıverilme talebinin, daha tutuklamanın en başında ve daha sonra ise belli aralıklarla değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bireysel başvuru açısından bakıldığında yeniden özgürlüğe kavuşmak için etkili başvuru hakkı, Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasına göre *ortak koruma alanı* içerisinde kalmaktadır. Herhangi bir hakkın bireysel başvuruya konu edilebilmesi için *"Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birisi"* kapsamında olması gerekir.[19] Anayasa ve Sözleşmenin bu iki düzenlemesi arasında değişik ifadeler olsa da esaslı bir farklılığın bulunmadığı, böylece tüm unsurlarıyla salıverilmek için etkili/mahkemeye başvuru hakkının bireysel başvuruya konu edilebileceği hususunda bir kuşku bulunmamaktadır.[20] Yeri geldiğinde değinilecek kararlardan da anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru incelemesinde, Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında çok sayıda başvuruyu ele almış ve karara bağlamıştır. Dolayısıyla, genel olarak hakkın inceleme kapsamında olduğu hususunda bir sorunun yaşanmadığını söyleyebiliriz.

3. HAKKIN UYGULAMA ALANI

Özgürlükten yoksun bırakılan kişinin yeniden özgürlüğüne kavuşmak için bir mahkemeye başvuru hakkı, özgürlükten yoksun olunan her durumda uygulanan bir haktır.[21] Bu anlam, fıkrada geçen "*Her ne sebeple olursa olsun"* ibaresinden çıkarılabilir. Bu nedenle sadece Sözleşmenin birinci maddesinin (c) bendinde ve doğal olarak Anayasanın 19. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında gözaltına alınma ve tutuklama dolayısıyla özgürlüğünden yoksun bırakılanlara tanınan bir hak değildir. Bununla birlikte Sözleşmenin 5. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen ve doğal olarak Anayasanın 19. maddesinin ikinci fıkrası kapsamında[22] her türlü tutma durumunda ve hatta

[18]Sarıgül, s.108. Macovei, s.65.
[19]Hüseyin Turan; "Bireysel Başvuru Yolunun Tanımı, Amacı ve Özellikleri", Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, Editörler: Hüseyin Turan- Recep Kaplan, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara -2015, s.3. Halil İbrahim Dursun; Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri, Seçkin, Birinci Baskı, 2018, Ankara, s.33.
[20]Şirin, s.204. Karan, s.205.
[21]Sarıgül, s.108.Macovei, s.66.
[22]"Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi;

bu tutma durumların dışında kalan özgürlükten yoksun bırakma durumlarında da uygulanabilir.[23] Dolayısıyla bu hak en başta tutukluluk durumlarında uygulama imkânı bulur. Buna ek olarak tutma durumları zaman içinde değişecek olan kişiler de örneğin akıl hastaları ve şartla salıverilme hakkını kazandıkları halde tehlikeli olmaları nedeniyle salıverilmeyen mahkûmlar, bu haktan yararlanabileceklerdir. Ancak burada şu hususa da değinmekte fayda vardır. Kişinin tutulması durumu yargılama sonucunda verilen bir mahkeme kararına dayanıyorsa, özetle kişi bir mahkeme kararıyla mahkûm olmuş ise bu halde Sözleşmenin dördüncü maddesi bakımından ayrı bir denetime gerek bulunmamaktadır.[24] Zira buradaki hak bir kanun yolu şikâyeti niteliğini taşımamaktadır.

Sözleşmede ve Anayasada serbest bırakılmak amacıyla yetkili yargı merciine yapılması gereken bir başvurudan söz edildiğinden salıverilmek için etkili başvuru hakkı kural olarak *talep* halinde uygulanan bir haktır. Bu çerçevede tutuklu bir kişinin *tahliye talebinde* bulunduğu durumda ve tahliye talebinin mercii tarafından reddine karar verildiği halde *itiraz incelemesi* durumlarında uygulamaya giren bir güvencedir.[25] Burada hemen şunu söylemek gerekir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 108. maddesi gereğince[26] mutat olarak yapılan tutukluluk incelemeleri sonucunda verilen tutukluluğun devamına ilişkin kararlar, bu hakkın kapsamına girmemektedir. Bunun nedeni Sözleşmenin 5. maddesinin üçüncü fıkrasının resen incelemeyi gerektiriyor olmasıdır. Zira kovuşturma aşamasında tutukluluk incelmeleri belli aralıklarla yapılmaktadır. Anayasa Mahkemesi de 5271 sayılı Kanun'un 108. maddesine göre şüpheli veya sanığın talebi olmaksızın tutukluluğun resen incelenmesi durumunda, hürriyeti kısıtlanan kişiye tanınan yargı merciine başvurma hakkı kapsamında bir değerlendirme yapılmadığından, bu incelemelerin Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrası kapsamında olmadığını belirtmiş ve konu bakımından yetkisizlik[27] nedeniyle kabul edilemezlik kararları vermiştir.[28]

---

usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz." Bkz. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli), s.106.

[23] Harris/O'Boyle/ Bates/Buckly, s.185. Sarıgül, s.108.

[24]Harris/O'Boyle/ Bates/Buckly, s.184.

[25]*Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*, B.No: 2013/4128, 18/11/2015, § 54.

[26]"(1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100 üncü madde hükümleri göz önünde bulundurularak, şüpheli veya müdafi dinlenilmek suretiyle karar verilir.

...

(3) Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da birinci fıkrada öngörülen süre içinde de re'sen karar verir."

[27]Dursun, 32. Recep Kaplan; "Bireysel Başvuruda Konu Bakımından Yetki Kriteri," Editörler: Muharrem İlhan Koç-Recep Kaplan, Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2017, s.93.

[28]*Firas Aslan ve Hebat Aslan*, B. No: 2012/1158, 21/11/2013, § 32; *Faik Özgür Erol ve diğerleri*, B. No: 2013/6160, 2/12/2015, § 24.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sözü edilen bu hak her ne kadar Anayasal bir hak olarak gözükmekte ise de Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasından kaynaklanan temel güvenceler 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun değişik maddelerinde de somutlaşmıştır. Şöyle ki; Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "*şüpheli ve sanığın salıverilme istemleri*" kenar başlıklı 104. maddesinde, soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanığın hâkimlik veya mahkemeden salıverilmesini isteyebileceği, bir başka ifadeyle tahliye talebinde bulunabileceği ifade edilmiştir.[29] Dolayısıyla bu konuda bir kısıtlamanın ve sınırlandırmanın olmadığı görülmektedir.[30] Keza şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verildikten sonra bu kararlara itiraz edilebileceği de hüküm altına alınmıştır. Salıverilme kararına karşı şüphesiz Cumhuriyet savcısı tarafından da itiraz edilebilir. Zira Cumhuriyet savcısı şüphelinin tutuklanması için şüpheliyi sulh ceza hâkimliğine sevk ettiğinde hâkimlik, şüpheliyi tutuklamak zorunda değildir, adli kontrol kararıyla serbest bırakabilir veya herhangi bir tedbire hükmetmeden de serbest bırakabilir. Bu halde Cumhuriyet savcısının yaptığı itiraz hâkimlik tarafından kabul edilirse, yani şüphelinin tutuklanmasına karar verilirse şüphelinin bu karara da itiraz hakkı bulunmaktadır. Zira her türlü hâkimlik kararlarına karşı itiraz kanun yoluna başvurulabilir.[31]

Şunu da belirtmek gerekir ki, 5271 sayılı Kanun'un 104. maddesinin son fıkrasında, tutuklu olarak sürdürülen bir yargılamada dava dosyası istinaf veya temyiz incelemesi için Bölge Adliye Mahkemesine veya Yargıtay'a geldiğinde bu kez salıverilme talepleri hakkındaki kararın, Bölge Adliye Mahkemesi veya Yargıtay'ın ilgili dairesi veya Yargıtay Ceza Genel Kurulunca dosya üzerinde yapılacak inceleme sonucunda verileceği gibi, bu kararın ayrıca kendiliğinden de verilebileceği ifade edilmiştir.

Şüphelinin, hakkında verilen tutuklama kararına karşı yaptığı itiraz, 5271 sayılı Kanun'un 105. maddesi gereğince[32] merciince duruşma yapıldığında Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafiin görüşü alındıktan sonra sonuçlandırılacaktır. Duruşma dışında karar verilirken ise bu görüşler alınmamaktadır. Bir başka ifadeyle duruşma yapılmaz ise; Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya müdafiinin görüşü sorulmaz. İtiraz merciince şüphelinin tahliyesine, yani itirazın kabulüne,

[29]"(1) Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin her aşamasında şüpheli veya sanık salıverilmesini isteyebilir.
(2) Şüpheli veya sanığın tutukluluk hâlinin devamına veya salıverilmesine hâkim veya mahkemece karar verilir. Bu kararlara itiraz edilebilir.
…"
[30]Cumhur Şahin; Ceza Muhakemesi Hukuku -1-, Seçkin, 9.Bası, Ankara 2018, s.306.
[31]Şahin, s.306.
[32]"(1) 103 ve 104 üncü maddeler uyarınca yapılan istem üzerine, merciince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafiin görüşü alındıktan sonra, üç gün içinde istemin kabulüne, reddine veya adlî kontrol uygulanmasına karar verilir. 103 üncü maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesi uyarınca yapılan istemler hariç olmak üzere örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından bu süre yedi gün olarak uygulanır. Duruşma dışında bu karar verilirken Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafiinin görüşü alınmaz. Bu kararlara itiraz edilebilir."

ISBN 978-605-7875-34-1

itirazın reddine, yani tutukluluğunun devamına veya adli kontrol uygulanmasına karar verilebilir.[33] Yine verilen tüm bu kararlara karşı itiraz yolunun açık olduğu maddede ifade edilmiştir. Diğer yandan şüphelinin veya sanıkların itiraz haklarını kullanma usulleri Kanun'un "*Tutuklunun kanun yollarına başvurma usulü"* kenar başlıklı 263. maddesinde "*Tutuklu bulunan şüpheli veya sanık, zabıt kâtibine veya tutuklu bulunduğu ceza infaz kurumu ve tutukevi müdürüne beyanda bulunmak suretiyle veya bu hususta bir dilekçe vererek kanun yollarına başvurabilir"* şeklinde düzenlenmiştir. İtiraz müessesi de Kanun'un 267.[34] ve 268.[35]maddelerinde ayrıntılı bir biçimde hüküm altına alınmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanundaki bu düzenlemelere bakıldığında, Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasının gerekçesinde ifade edilen hususlara yer verildiği görülmektedir. Şöyle ki, kişi tutuklandığında bu tutukluluğun kanuniliğini denetleme hakkı bir itiraz müessesesi olarak düzenlenmiş, bundan ayrı olarak devam eden tutukluluk durumlarında ise kişinin tahliye talebinde bulunulması durumunda, tahliye talebinin incelenmesi ise bir ilk derece yargılaması gibi ele alınmıştır.

4. ÖZGÜRLÜKTEN YOKSUN BIRAKILANIN ETKİLİ BAŞVURU HAKKININ DİĞER HAKLARLA İLİŞKİSİ

[33]Bahri Öztürk/Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erdem/Özge Sırma Gezer/F.Saygılar Kırıt/Esra Alan Akcan/ Özlem Özaydın/Efser Eser Tütüncü/Derya Altınok Willemin/Mehmet Can Tok; Editör: Bahri Öztürk, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin, 12. Bası, Ankara, 2018, s.478.

[34]"Hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hâllerde, mahkeme kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebilir."

[35]"(1) Hâkim veya mahkeme kararına karşı itiraz, kanunun ayrıca hüküm koymadığı hâllerde 35 inci maddeye göre ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılır. Tutanakla tespit edilen beyanı ve imzayı mahkeme başkanı veya hâkim onaylar. 263 üncü madde hükmü saklıdır.
(2) Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir.
(3) İtirazı incelemeye yetkili merciler aşağıda gösterilmiştir:
a) Sulh ceza hâkimliği kararlarına yapılan itirazların incelenmesi, o yerde birden fazla sulh ceza hâkimliğinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen hâkimliğe; son numaralı hâkimlik için bir numaralı hâkimliğe; ağır ceza mahkemesinin bulunmadığı yerlerde tek sulh ceza hâkimliği varsa, yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine; ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerlerde tek sulh ceza hâkimliği varsa, en yakın ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine aittir.
b) İtiraz üzerine ilk defa sulh ceza hâkimliği tarafından verilen tutuklama kararlarına itiraz edilmesi durumunda da (a) bendindeki usul uygulanır. Ancak, ilk tutuklama talebini reddeden sulh ceza hâkimliği, tutuklama kararını itiraz mercii olarak inceleyemez.
c) Asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde bulundukları ağır ceza mahkemesine ve bu mahkeme ile başkanı tarafından verilen kararlar hakkındaki itirazların incelenmesi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması hâlinde, numara olarak kendisini izleyen daireye; son numaralı daire için birinci daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.
d) Naip hâkim kararlarına yapılacak itirazların incelenmesi, mensup oldukları ağır ceza mahkemesi başkanına, istinabe olunan mahkeme kararlarına karşı yukarıdaki bentlerde belirtilen esaslara göre bulundukları yerdeki mahkeme başkanı veya mahkemeye aittir.
e) Bölge adliye mahkemesi ceza dairelerinin kararları ile Yargıtay ceza dairelerinin esas mahkeme olarak baktıkları davalarda verdikleri kararlara yapılan itirazlarda; üyenin kararını görevli olduğu dairenin başkanı, daire başkanı ile ceza dairesinin kararını numara itibarıyla izleyen ceza dairesi; son numaralı daire söz konusu ise birinci ceza dairesi inceler."

ISBN 978-605-7875-34-1

a) Suçlamadan ve Nedenlerinden Haberdar Olma Hakkı

Sözleşmenin 5. maddesinin ikinci fıkrasında "*Yakalanan her kişiye, yakalanma nedenlerinin ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamanın en kısa sürede ve anladığı bir dilde bildirilmesi zorunludur.*" hükmü bulunmaktadır. Yine Anayasanın 19. maddesinin dördüncü fıkrasında de benzer nitelikte bir düzenleme yer almaktadır. Sözleşmenin ikinci fıkrasıyla dördüncü fıkrası arasında ve Anayasanın dördüncü fıkrasıyla sekizinci fıkrası arasında yakın bir ilişki vardır. Zira kişi eğer hangi nedenle yakalandığını ve ne ile suçlandığını bilirse, ancak bu takdirde yakalama işlemine karşı yargı denetimine gitme hakkını etkili bir şekilde kullanabilir.[36]

Etkili başvuru hakkının etkili olabilmesi, bir başka ifadeyle kişinin tutukluluğunun ya da tutulmasının hukukiliğine itirazının sağlıklı ve sonuç alınabilir bir başvuru niteliğine kavuşabilmesi için suçlamalara ilişkin maddi deliller ve hukuki nitelendirmelerin şüpheliye ve/veya sanığa bildirilmesi gerekir.[37] Ancak bu şekilde bir bilgilendirme ile tutuklama ve tutukluluğun devamı kararlarına etkili bir şekilde itiraz edilebilir. Dolayısıyla bilgi vermek suretiyle, yakalanan veya tutuklanan kişiye, özgürlüğünden yoksun bırakılmasının sona erdirilmesi bağlamında etkin bir biçimde hukuksal korunmadan yararlanma imkânı verilmiş olur.[38]

b) Adil Yargılanma Hakkı

Sözleşmenin dördüncü fıkrasında özgürlükten yoksun bırakılmanın denetiminin yargısal nitelikli bir organ tarafından yapılması gerektiği bahsedildiğinden, anılan hak ile adil yargılama hakkı arasında da yakın bir ilişkinin olduğu açığa çıkar.[39] Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında da buna benzer nitelikte bir düzenleme yer almaktadır. Tutukluluğa itirazın ya da tahliye talebinin bir yargı yeri huzurunda gereği gibi incelenebilmesi için adil yargılanma hakkının güvencelerinden de yararlanılması gerekecektir. Zira bu inceleme az önce de ifade edildiği üzere bir hâkim/mahkeme huzurunda yapılması gerektiği için adil yargılanma ilkelerinden faydalanılması kaçınılmazdır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki buradaki prosedür, Sözleşmenin altıncı maddesinde öngörülen tüm güvencelerin uygulanmasını zorunlu kılmamaktadır. Çünkü altıncı maddenin amaçları ile beşinci maddenin amaçları birbirinden farklılık göstermektedir.[40] Bu yüzden adil yargılanma hakkının sağladığı usulü güvencelerinden sadece kişi özgürlüğü ve güvenliği

[36]*Günay Dağ ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/1631, 17/12/2015, § 175. *Van der Leer/Hollanda*, B.No: 11509/85, 21/02/1990, §§ 27-28.
[37] Kaya, s.74.
[38] Öztürk/Tezcan/Erdem/Gezer/Kırıt/Akcan/Özaydın/Tütüncü/Willemin/Tok, s.448.
[39]Harris/O'Boyle/ Bates/Buckly,s.185.
[40]Harris/O'Boyle/ Bates/Buckly,s.124, 204. Sözleşmenin 6. maddesinin amacı ve adil yargılanma hakkında daha geniş bilgi için bkz. Sibel İnceoğlu, Adil Yargılanma Hakkı**,** Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi -4, Avrupa Konseyi, Ankara 2018, s.1. Sözleşmenin 5. maddesinin amacı hakkında bkz. Sarıgül, s.31.

ISBN 978-605-7875-34-1

hakkının özelliklerine uygun güvencelerin sağlanması yeterli görülmektedir.[41] Bu açıdan bakıldığında Sözleşmenin 5. maddesinin dördüncü fıkrası, 6.maddenin birinci fıkrasının özel bir hali (Lex specialis) olduğu anlaşılır.[42]

Anayasa Mahkemesi buna koşut olarak, Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca, hürriyeti kısıtlanan kişilerin kısa süre içinde durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahip olduğunu, fıkrada öngörülen bu usulde adil yargılanma hakkının bütün güvencelerin sağlanmasının mümkün olmasa da iddia edilen tutmanın koşullarına uygun somut güvencelerin yargısal nitelikli bir kararla sağlanması gerektiğini belirtmiştir.[43]

c) Etkili Başvuru Hakkı

Etkili başvuru hakkı denildiğinde akla ilk gelen Sözleşmenin 13. maddesi ve Anayasanın 40. maddesinde belirtilmiş olan haktır. Sözleşmenin 5. ve Anayasanın 19. maddesinde ortaya konulan özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin bir mahkemeye başvuru hakkı ile belirtilen maddelerdeki hak arasında da bir ilişki olduğundan bahsedilebilir. Sözleşmenin 13.maddesi ile 5. maddesinin dördüncü fıkrası, bazen aynı davada birbiriyle ötüşebilmektedirler. Özgürlükten yoksun bırakılmanın güvencesi olarak etkili başvuru hakkı, daha özel bir hüküm (lex specialis) olması nedeniyle bu iki hüküm birlikte ileri sürüldüğünde ilk akla gelecek olan hak Sözleşmenin 5.[44] ve Anayasanın 19.maddesindeki hak olmalıdır. Eğer özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin etkili bir şekilde itiraz hakkının bulunmadığı yapılan inceleme sonucunda tespit edilir ise, ayrıca 13. maddeden bir inceleme yapılmasına gerek kalmamaktadır.[45]

Burada Sözleşmede düzenlenen hak ve özgürlüklerin etkin bir şekilde korunmasını sağlayan diğer bir usulü hak olan etkili başvuru hakkında kısa bir bilgi vermek yerinde olacaktır. Sözleşme'nin "Etkili Başvuru Hakkı" başlıklı 13. maddesi aynen şöyledir: *"Bu sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili başvuru yapabilme hakkına sahiptir."*

Maddeye göre, Sözleşme içerisinde düzenlenmiş bulunan bir hak veya özgürlüğünün ihlal edildiğini iddia eden herkes etkili bir başvuru yoluna müracaat hakkına sahip bulunmaktadır. Başvuru hakkı genel bir ifadeyle *ulusal bir makama* yapılması şeklinde ifade edilmesinden dolayı

[41] *Assenov ve Diğerleri/Bulgaristan*, B.No: 24760/94, 28/9/1998, §§101-102; *Erişen ve Diğerleri/Türkiye*, B.No: 7067/06, 3/4/2012, § 51.
[42] Kaya, s.80.
[43] *Mehmet Haberal,* B. No: 2012/849, 4/12/2013, §§ 122, 123.
[44] *Chahal/Birleşik Krallık,* B.No: 22414/93, 15/11/1996, § 126.
[45] Sarıgül, s.108.

ISBN 978-605-7875-34-1

bu makamın yargısal bir makam olması şart değildir. İdari bir makam da olabilir. Özetle *savunulabilir bir şikâyetin* esasını araştıracak ve uygun bir çözüm sağlayabilecek bir hukuksal başvuru yolunun açıkça öngörülmesini gerektirmektedir.[46]

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de 13. maddeyle ilgili verdiği kararlarda Sözleşme'nin 13. maddesinin Sözleşmede öngörülen hak ve özgürlüklerin kullanılması, onların özünü hayata geçirebilmek için ulusal düzeyde, iç hukuk düzeninde onların güvence altına alınabileceği her hangi bir şekilde, bir hukuksal başvuru yolunun var olmasını garanti altına aldığını vurgulamıştır.[47]

Hakların korunması bakımından 13. maddenin getirdiği güvence sistemi Sözleşmede düzenlenen bütün hakları kapsamakta olup, bu maddelerle sağlanan hak ve özgürlüklerin ihlali halinde milli (ulusal) makamlar önünde bireye şikâyet hakkı tanındığından bu şikâyet hakkının kullanılamamış yahut engellenmiş olması iddiasıyla genel olarak tek başına 13. maddeye dayanılarak etkili başvuru hakkının ihlal edildiği iddiasıyla Mahkeme önüne gidilememektedir. Bir başka ifadeyle 13. madde, bağımsız bir varlığa sahip olmayıp, Sözleşme'nin normatif hükümlerinden biriyle bağlantılı olarak uygulanabilmektedir. Ancak diğer maddelerden en az birinin ihlali iddiasıyla ve o maddeyle birlikte başvuru konusu yapılabilir. Bu anlamda 13. madde genel bir hüküm olma özelliğini taşımaktadır. Madde, etkili başvuru hakkının ilkelerini de açıkça belirtmiş değildir.[48] 13. maddede ulusal bir makama başvurudan söz edildiğine göre, bu makamın zaruretten yargısal nitelikte olması şartı aranmayacağından, bu makamın idari bir makam da olabilmesi söz konusu iken, 5. madde, mahkeme önünde incelenme hakkını kapsadığından yalnızca mahkeme tarafından incelenmeyi gerektiren konularla sınırlı bulunmaktadır. Sözleşmenin 13. maddesi bağlamında etkili başvuru hakkı için söylediklerimiz, genel itibarıyla Anayasanın 40. maddesi ile de örtüştüğünden pekâlâ bu madde yönünden de geçerli olduğu söylenebilir.[49]

5. MAHKEMEYE BAŞVURU HAKKININ ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILANA SAĞLADIĞI GÜVENCELER

Sözleşmenin 5. maddesinin dördüncü ve Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında özgürlüğünden yoksun bırakılanlar için birtakım usulü güvenceler öngörülmüştür. Öngörülen bu güvenceler şu şekilde ifade edilebilir. Her şeyden önce özgürlükten yoksun bırakmanın denetimi şüphesiz yargısal nitelikli bir organ, hâkim veya mahkeme tarafından yapılmalıdır. Sonra bu denetim hukuksal nitelik taşımalı ve denetim yapan yargılama makamının serbest bırakma yetkisi

[46] *Kaya/Türkiye Kararı*, 19 Şubat 1998.
[47] Bkz. *Tanrıkulu/Türkiye*, *Çakıcı/Türkiye,* B.No: 23657/94, 8 Temmuz 1999.
[48] Ancak Mahkeme, 13. maddenin uygulanmasıyla ilgili olarak etkili başvuru hakkının sağlandığını kabul edebilmek için asgari düzeyde bulunması gerekli şartları Başvuru No:5947/72, 25.03.1983 Tarihli *Silver ve Diğerleri* kararında açıklamıştır.
[49] Şirin, s.205.

ISBN 978-605-7875-34-1

bulunmalıdır. Buna ilaveten tutmaya ilişkin yapılan itiraz ve tahliye talebi konusundaki inceleme/yargılama kısa bir süre içinde yapılmalıdır. Son olarak tutmaya ilişkin denetim makul aralıklarla yapılmalı ve bu şekilde tutulan kişi makul aralıklarla dinlenmelidir. Bu belirtilen unsurlardan en az birini taşımayan denetim usulü, inceleme şekli şüphesiz hakkın ihlaline neden olacaktır.[50]

6. HUKUKA UYGUNLUK DENETİMİNİN YARGISAL NİTELİKLİ BİR ORGAN TARAFINDAN YAPILMASI

Her ne suretle olursa olsun özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kimsenin tekrar özgürlüğüne kavuşabilmesi için yargısal nitelikli bir organa başvuru yapma hakkı olduğu gibi, incelemenin de aynı nitelikte bir organ tarafından yapılmasını isteme hakkı vardır. Bu organ şüphesiz yargı organı olduğu için hâkim veya mahkeme olabilir. Her şeyden önce bu yargısal organın bazı özellikleri bünyesinde taşıyor olması, başvuru hakkının etkili sayılabilmesi için büyük bir öneme haizdir. İlk olarak bu yargısal organ bağımsız ve tarafsız olmalıdır. İkinci olarak bu organın tutmanın kanuniliğini incelemeye ve kişiyi serbest bırakmaya yetkili olması gerekir. Örneğin sadece danışma görüşüyle yetkilendirilmiş bir organ bu kapsamda değerlendirilemeyecektir. Zira böyle bir merciinin esasa ilişkin bağlayıcı karar vermesi mümkün bulunmamaktadır. Üçüncü olarak bu yargısal organa ulaşma konusunda bir engelle karşılaşılmamalıdır. Mahkemeye veya hâkime erişimin pratikte görünmesi de esastır. Kendisine yapılan başvuru hakkında bazı yargılama usulünü uygulama imkânına sahip olabilmelidir. Bir başka ifadeyle tutmanın hukukiliği denetimi sırasında çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkelerine riayet edilmelidir. Başvuru yolunun etkililiği açısından kişiye başarı şansı sunmalı ve inceleme soncunda verilen kararın gerekçe içermesi gerekir. Son olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan veya müdafi makul aralıklarla dinlenerek talepleri incelenmelidir. Bu kapsamda müdafiden yararlanma hakkı da inceleme sırasında engellenmemelidir.

Çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkesi, genel itibarıyla adil yargılanma hakkının içinde ele alınan hususlardır. Bu iki temel ilke, Sözleşmenin 6. maddesinin birinci fıkrasında geçen kişinin, *davasının hakkaniyete uygun dinlenilmesini* isteme kavramından türetilmiştir. Zira bu kavram aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasında belirtilen diğer haklarla doğrudan irtibatlıdır. Bir başka ifadeyle ikinci ve üçüncü fıkradaki haklar, hakkaniyete uygun yargılanma hakkının somut görünümleridir. Fakat hakkaniyete uygun yargılanma hakkı belirtilen bu haklardan ibaret değildir.

[50] Sarıgül, s.110.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bunlara ek olarak gerekçeli karar hakkı, silahların eşitliği, çelişmeli yargılama gibi usule ilişkin ilke ve haklar da bu hakkın alt unsurları olarak AİHM içtihatları çerçevesinde kabul edilmiştir.[51]

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı bakımından ise çelişmeli yargılama ve silahların eşitliği ilkesi, özgürlüğünden yoksun bırakılan bir kişinin bu hak yoksunluğunun bir mahkeme yahut hâkim tarafından denetlenmesini istediğinde devreye girmektedir. Söz konusu denetimin etkili olabilmesi için incelemenin hukuksal bir nitelik taşıması ve bu incelemenin de yargısal bir makam tarafından yapılması gerekmektedir. Sözleşmede ve Anayasada yargısal bir denetimin zorunlu tutulmuş olması nedeniyle adil yargılanma hakkının içinde mündemiç olan bazı hakların sağlanmasının gerektiği sonucuna varılmıştır.[52]

a) Tutmanın Kanuniliği/Hukuka Uygunluğu Denetiminde Çelişmeli Yargılama

Tutuklama veya tutukluluğun devamına ilişkin bir karara karşı bir itiraz vuku bulduğunda ya da tutuklu bulunan kişi tahliye talebiyle hâkime veya mahkemeye başvurduğunda yapılacak yargılama çelişmeli olmalıdır.[53] Burada özellikle *yargılama* kavramı kullanılmıştır. Çünkü her ne kadar bu durum bir tutukluk incelemesi gibi gözükmekte ise de adil yargılanma hakkının bazı ilkeleri bu durumda hakkın niteliğine uygun düştüğü ölçüde uygulanma imkânı bulunduğu için aslında bir tutukluluk yargılaması yapılmaktadır.[54] Bu yüzden tutukluluğa itiraz söz konusu olduğunda çelişmeli yargılama ilkesine de riayet edilmesi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çelişmeli yargılama ilkesi, taraflara dava malzemesi hakkında bilgi sahibi olma ve yorum yapma hakkının tanınmasını, bu nedenle tarafların yargılamanın bütününe aktif olarak katılmasını gerekli kılar. Bu ilke, silahların eşitliği ilkesi ile de yakından ilişkili olup bu iki ilke birbirini tamamlar niteliktedir. Bazen bu iki ilke bu nedenle birlikte ifade edilmektedir. Çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edilmesi durumunda davasını savunabilmesi açısından taraflar arasındaki denge bozulur.[55] Çelişmeli yargılama ilkesi tüm yargılama boyunca dikkate alınır. Bu kapsamda dosyaya giren tüm bilgi ve belgelerin, tanık beyanları dâhil diğer tarafa bildirilmesi; diğer tarafın da bu bilgi ve belgelere ulaşabilmesinin sağlanmış olması gerekir. Dolayısıyla çelişmeli yargılama ilkesi sadece yargılama, kovuşturma evresinde değil, bununla birlikte soruşturma evresinde de kendine uygulanma imkânı ve yeri bulur.

[51] İnceoğlu, s.112.
[52] Şirin, s.219.
[53] *Hikmet Yayğın,* B. No: 2013/1279, 30/12/2014, § 30.
[54] *Mehmet Haberal,* §§ 122-123.
[55] *Bülent Karataş,* B. No: 2013/6428, 26/6/2014, § 71.

ISBN
978-605-7875-34-1

Çelişmeli yargılama ilkesi açısından tutuklamaya neden olan bilgi ve belgelerden özgürlüğünden yoksun kılınan başta tutuklu kişinin haberdar olma hakkı vardır. Sözleşmenin 5. maddesinin dördüncü fıkrası ile ikinci fıkrası arasında var olan ilişki gibi, Anayasanın 19. maddesinin ikinci fıkrası ile de sekizinci fıkrası arasında benzer bir ilişki bulunmaktadır. Bu çerçevede "habeas corpus" prosedürünün etkili olabilmesi için suçlamaların maddi delillerinin ve hukuki nitelendirmesinin tutuklu olan sanığa veya şüpheliye bildirilmesi gerekir. Ancak böyle bir durumda tutukluluğun devamına ilişkin kararlara etkili bir biçimde itiraz edilebilir. Tutukluluğa itiraz ancak böyle bir durumda anlam kazanabilir. Fakat Anayasanın 19. maddesinin dördüncü fıkrası, yakalama veya tutuklama sırasında verilen bilgilerin yakalanan veya tutuklanan kişiye isnat edilen suçların tam bir listesini içermesini, bir başka deyişle hakkındaki suçlamalara esas tüm delillerin bildirilmesini ya da açıklanmasını zorunlu kılmamaktadır.[56]

Etkili bir dinlenme hakkı bakımından tutuklamadan sonra itiraz aşamasında soruşturma dosyasına veya kovuşturma aşamasında dosyada olan bir delile erişimin kısıtlanması sorun oluşturabilir. Özellikle soruşturma evresinde egemen olan soruşturmanın gizliliği ilkesi ile tutuklu olan şüpheliye istediği bilgi ve belgelerin verilmesi çelişebilir. Her türlü bilgi ve belgenin şüpheli veya avukatına (müdafie) verilmesi soruşturmanın akıbetini tehlikeye atabilir, soruşturmayı sonuçsuz bırakabilir ve böylelikle suçlulukla mücadeleyi olumsuz etkileyebilir. Bu yüzden üçüncü kişilerin temel haklarını korumak, kamu menfaatini gözetmek veya adlî makamların soruşturma yaparken başvurdukları yöntemleri güvence altına almak gibi amaçlarla soruşturma aşamasında bazı delillere erişim yönünden kısıtlama getirilmesi gerekebilir. Ancak dosyaya erişim hakkına getirilecek kısıtlamanın kısıtlama kararıyla ulaşılmak istenen amaç ile orantılı olması, savunma hakkının yeterince kullanılmasını engelleyecek nitelikte bulunmaması gerekmektedir.[57]

Bu yüzden kanun koyucu bazı belge ve deliller dışında soruşturma dosyasına erişimin engellenebileceğini hüküm altına almıştır.[58] AİHM, müdafiinin dosya içeriğini incelemesinden

[56] *Günay Dağ ve diğerleri*, § 175.
[57] AYM. E.2014/195, K.2015/116, 23/12/2015, § 107.
[58] 5271 sayılı Kanun'un153. Maddesi (Değişik: 2/12/2014-6572/44 md.)
"(1) Müdafi, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.
(2) Müdafiin dosya içeriğini inceleme veya belgelerden örnek alma yetkisi, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürebilecek ise Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim kararıyla kısıtlanabilir. Bu karar ancak aşağıda sayılan suçlara ilişkin yürütülen soruşturmalarda verilebilir:
a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan;
1. Kasten öldürme (madde 81, 82, 83),
2. Cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, madde 102),
3. Çocukların cinsel istismarı (madde 103),
4. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188),
5. Suç işlemek amacıyla örgüt kurma (madde 220),
6. Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar (madde 302, 303, 304, 307, 308),
7. Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (madde 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316),
8. Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk (madde 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334, 335, 336, 337).

ISBN 978-605-7875-34-1

mahrum bırakılmasını, tutukluluğa itirazın etkisizliğine neden olması dolayısıyla çelişmeli yargılama ilkesinin ihlali olarak değerlendirmektedir[59]. Ancak AİHM'e göre millî güvenlik, suçların araştırılmasına ilişkin polisiye yöntemlerin gizli kalma gerekliliği ya da üçüncü bir kişinin temel haklarının ve kamu düzeninin korunması için gerektiği ölçüde çelişmeli yargılama ilkesi kısıtlanabilir. Bununla birlikte savunma haklarının kısıtlanması nedeniyle karşılaşılan zorlukların yargılama sırasında yeteri kadar giderilmesi gerekir.[60]

AİHM, tutmanın hukuka uygun olup olmadığının değerlendirilmesi açısından her türlü delilin değil, sadece temel öneme sahip bilgiler, ana delillerin, tutulan kişiye veya müdafiine duruma uygun bir biçimde sunulmuş olmasını aramaktadır.[61] Bu durum, itirazın etkililiği bakımından büyük bir öneme haiz olup, aynı zamanda çelişmeli yargılama ilkesinin de bir gereğidir. Kişiye, soruşturma dosyasında kısıtlama kararının bulunmasına karşılık ana deliller; telefon kayıtları, baş şüphelinin ifadeleri, gizli takip belgeleri, sanık ve müdafiine verilmiş ve bu deliller hakkında etkili bir biçimde tartışma imkânı sunulmuş olması durumunda çelişmeli yargılama ilkesine uygun hareket edilmiş sayılır.[62] Bu açıdan bakıldığında kısıtlama kararının varlığı her zaman otomatik olarak etkili başvuru hakkının ihlali sonucunu doğurmaz. Buna koşut olarak Anayasa Mahkemesi de birden çok başvuruda; sorgu esnasında, emniyet ve savcılık aşamasında, tutuklama talep yazısında ve sulh ceza hâkimliğinde yapılan sorgu sırasında sorulan sorular ve buna verilen cevaplar dikkate alındığında tutuklamaya etkili bir şekilde itiraz bağlamında yeterince soruşturma dosyasının içeriğinden haberdar olduğu sonucuna ulaşıldığında, soruşturma dosyasında var olan kısıtlılık kararının çelişmeli yargılama ilkesi açısından bir sorun oluşturmayacağını belirtmiştir.[63]

Ceza Muhakemesi Kanun'una göre şüpheli hakkında iddianame ile kamu davası açılmasıyla soruşturma dosyasında var olan kısıtlılık dosyasında aksine bir hüküm bulunmadıkça

---

b) 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunda tanımlanan silah kaçakçılığı (madde 12) suçları.
c) 19/10/2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 160 ıncı maddesinde tanımlanan zimmet suçu.
d) 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda tanımlanan suçlar.
(3) Yakalanan kişinin veya şüphelinin ifadesini içeren tutanak ile bilirkişi raporları ve adı geçenlerin hazır bulunmaya yetkili oldukları diğer adli işlemlere ilişkin tutanaklar hakkında, ikinci fıkra hükmü uygulanmaz.
(4) Müdafi, iddianamenin mahkeme tarafından kabul edildiği tarihten itibaren dosya içeriğini ve muhafaza altına alınmış delilleri inceleyebilir; bütün tutanak ve belgelerin örneklerini harçsız olarak alabilir.
(5) Bu maddenin içerdiği haklardan suçtan zarar görenin vekili de yararlanır."

[59] *Ceviz/Türkiye Kararı,* B. No: 8140/08, 17/7/2012, § 41. Schöps/Almanya, 23/01/2001, B.No:25116/94.

[60] A. ve diğerleri/Birleşik Krallık, B. No: 3455/05, 19/2/2009, § 205.

[61] *Svipsta/Letonya* ,B.No:66820/01, 9/3/2006, §§ 129, 137.

[62] *Ceviz /Türkiye Kararı,* 17 Temmuz 2012, §§ 43-44.

[63] "İfadesi ya da savunması alınırken başvurucuya erişimi kısıtlanan belgelerin içeriğine ilişkin sorular sorulmuş ve başvurucunun tutukluluk kararına yönelik itirazında bu belgelerin içeriğine atıfta bulunmuş olması durumunda, başvurucunun tutukluluğa temel teşkil eden belgelere erişiminin olduğunun, içerikleri hakkında yeterli bilgiye sahip bulunduğunun ve bu nedenle de tutukluluk hâlinin gerekçelerine yeterli biçimde itiraz etme imkânını elde ettiğinin kabulü gerekmektedir. Böyle bir durumda kişi, tutukluluğa temel teşkil eden belgelerin içeriği hakkında yeterli bilgiye sahiptir." Bkz. *Hidayet Karaca*, § 107.

ISBN
978-605-7875-34-1

kendiliğinden ortadan kalkar. Zira bu durumda iddianame ile kamu davası aleniyet kazanmış olur. Şüpheli hakkında yargılama makamınca iddianamenin kabul edilmesiyle şüpheli sanık sıfatını alır ve hakkında kovuşturma aşaması başlar.[64] Bazı durumlarda bu kısıtlılık kararı kovuşturma dosyasında da devam edebilir. Ancak bunun için tensip incelemesinde kısıtlılık kararının devam edeceğine ilişkin bir ara karar alınması gerekir.

Kovuşturma evresinde tutukluluğun devam ettiği durumlarda dava dosyasında var olan kısıtlılık kararı, temel öneme sahip bilgilere erişimi engeller nitelikte ise bu kısıtlama kararı çelişmeli yargılama hakkının ihlaline neden olabilir. Anayasa Mahkemesi, *Yavuz Pehlivan ve Diğerleri* başvurusunda kovuşturma dosyasında var olan kısıtlılık kararının, tutukluluğa itiraz hakkının etkili bir şekilde incelenmesini olumsuz etkilediğine karar vermiştir.[65] Adı geçen başvuruda başvurucular, yargılama aşamasında dava dosyasında var olan erişimin kısıtlanması kararı nedeniyle kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir. Başvurucuların tutukluluğu ve tutuklamaya neden olan suçlamalara dayanak oluşturan deliller başvurucular üzerinde ele geçirilen deliller olmayıp, üçüncü kişilerde ele geçirilen dijital materyallerdir. Bu materyaller, devlet sırrı olduğu gerekçesiyle yargılama boyunca başvuruculara incelemesine izin verilmemiş, tüm talepleri reddedilmiştir. Ayrıca bu belgeler üzerinde soruşturma makamlarınca yapılan inceleme dışında bilirkişi incelemesi yaptırılması talepleri de reddedilmiştir. Oysa "pandora" adı verilen bu dijital materyaller, davanın konusunu oluşturmakta ve bu nedenle de başvuruculara tutuklanmasına neden olan *temel öneme sahip* delillerdi. Anayasa Mahkemesi, böyle bir durumda var olan kısıtlılık kararının başvuruculara tutukluluğun kanuniliğine etkili bir biçimde itiraz edebilmek için temel önem sahip bu belgelere (dijital materyallere) ve bu belgelerin içeriği ile ilgili *yeterli bilgiye* sahip olma imkânından yoksun bırakacağını ve bunun çelişmeli yargılama ilkesini ihlal edeceğini belirtmiştir. AYM, başvuruculara, ilgili dijital materyaller hakkında teknik inceleme yapma imkânın verilmemiş olması nedeniyle ayrıca silahların eşitliği ilkesinin de ihlal edildiği soncuna varmıştır.

Anayasa Mahkemesinin kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı bağlamında çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edildiğine ilişkin ilk ve tek tespiti yukarıda belirtilen başvuruda yapılmıştır. Bunun haricinde soruşturma dosyasında var olan kısıtlılık kararı nedeniyle tutukluluk kararına etkili bir şekilde itiraz edilemediğine dair çok sayıda başvuru yapılmış, ancak Mahkeme tüm bu başvurularda açıkça dayanaktan yoksunluk nedeniyle kabul edilemezlik kararı verilmiştir. Mahkemenin bu kararları vermesinde soruşturma dosyasında var olan kısıtlılık kararına rağmen soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasından önce kolluk mensupları ve Cumhuriyet savcısı tarafından

[64] Şahin, 99. v.d.
[65] *Yavuz Pehlivan ve diğerleri* [GK], B. No: 2013/2312, 4/6/2015, § 80.

ISBN 978-605-7875-34-1

ifadesinin alınması esnasında kendisine suçlamanın maddi delilleri ile suçlamanın niteliğinin anlatılmış olduğunun tespit edilmiş olması etkili olmuştur.[66]

b) Tutmanın Hukuka Uygunluğu Denetiminde Silahların Eşitliği İlkesi

İki dereceli bir yargılamada yahut ikili bir inceleme sisteminde, bir başka ifadeyle bir kişi hakkında yüze karşı tutuklama kararı verildiğinde ve bu tutuklama kararına itiraz edildiğinde bu itiraz incelemesinin duruşmalı yapılması kural olarak zorunlu değildir. Ancak Cumhuriyet savcısı bu itiraz incelemesinde hazır bulunur, sanık ya da en azından müdafii hazır bulunmaz ise silahların eşitliği ilkesi ihlal edilmiş sayılır.[67] İtiraz duruşması yapılmasına rağmen, ya da tutukluk incelemesi duruşmasında, duruşmadan avukatın çıkarılmasından sonra savcının daha önce ileri sürmediği bir konuyu tutuklama yönünde ek görüş olarak sunması durumunda da bu ilke ihlal edilmiş olur.[68]

Silahların eşitliği ilkesi, davanın taraflarının usul hakları bakımından aynı koşullara tabi tutulması ve taraflardan birinin diğerine göre daha zayıf bir duruma düşürülmeksizin iddia ve savunmalarını makul bir şekilde mahkeme önünde dile getirme fırsatına sahip olması anlamına gelir. Taraflardan birine tanınıp diğerine tanınmayan avantajın fiilen olumsuz bir sonuç doğurduğuna dair delil bulunmasa dahi, davasını savunabilmesi açısından taraflar arasındaki dengenin bozulmasına neden olunur.[69] Silahların eşitliği ilkesi, hakkında tutuklama kararı verilen şüpheli veya sanığın, soruşturma dosyasına ulaşabilmesine imkân verilmesini sağlayan bir ilkedir. Cumhuriyet savcısının görüşlerine etkili bir şekilde cevap verebilme imkânı, kural olarak tutuklu kişinin söz konusu belgelere ulaşması halinde mümkün olabilir. Bu nedenle tutukluluk incelemesinde tarafların beyanlarının birbirlerine bildirilmesi ve bu beyanlara cevap verebilme imkânına sahip olmaları silahların eşitliği ilkesinin bir gereğidir.

AİHM kararlarına bakıldığında savcının hazır bulunduğu bir tutukluluk incelemesinde şüpheli veya sanığın da hazır bulunma hakkı vardır. Ayrıca tutukluluk haline itiraz başvurusunda Cumhuriyet savcısı ve tutuklu kişi arasında silahların eşitliği ilkesinin gözetilmesi gerekir. Bir tutukluluk incelemesinde savcılığın, şüphelinin veya sanığın tutukluluğunun devamına ilişkin görüşünün diğer tarafa (sanığa veya şüpheliye) tebliğ edilmemesi silahların eşitliği ilkesi kapsamında ele alınır ve bu ilkenin ihlali sonucunu doğurur.[70] Yine örneğin bir yargılamada bir tarafın tanığının dinlenip diğer tarafın tanığının dinlenmemesi silahların eşitliği kapsamında incelenir. Silahların eşitliği ilkesi doğrudan doğruya taraflar bağlamında ele alınan bir husustur. Bu

[66] *Hikmet Kopar ve diğerleri* [GK], B. No: 2014/14061, 8/4/2015, *Hidayet Karaca* [GK], B. No: 2015/144, 14/7/2015, *Selahattin Demirtaş* [GK], B. No: 2016/25189, 21/12/2017.
[67] *Çatal/Türkiye Kararı,* B.No: 26808/08, 17 Nisan 2012, §§ 34-35.
[68] *Wlochv/Polonya Kararı,* B.No: 27785/95, §§ 129,131.
[69] *Bülent Karataş*, § 71.
[70] AİHM kararları için bkz: *Ceviz/Türkiye*, B. No: 8140/08, 17/7/2012, § 52; *Nikolova/Bulgaristan* [BD], B. No: 31195/96, 25/3/1999, § 58. *Altınok/Türkiye*, 29 Kasım 2011, B.No: 31610/08, § 39.

ISBN 978-605-7875-34-1

kapsamda kısmen çelişmeli yargılama ilkesinden ayrılır. Ancak yine de bu iki ilke çoğu zaman birlikte incelenir ve ele alınır. Zira bu iki ilke birbirini tamamlar niteliktedir.

Savcılık görüşünün tebliğ edilmemesi konusu, bireysel başvuru incelemelerinde AYM kararlarına da konu olmuştur. Anayasa Mahkemesince savcılık görüşünün tebliğ edilmemesi hususu ilk defa *Firas Aslan ve Hebat Aslan* başvurusunda esas incelemesine tabi tutulmuştur. Söz konusu başvuruda tutukluluğa itiraz incelemesinde alınan savcılık görüşünün (mütalaasının) şüphelilere bildirilmeden tutukluluğun devamına karar verilmesi, Anayasanın 19. maddesinin sekizinci fıkrasına aykırı bulunmuştur.[71] Bu başvuruda başvurucular, haklarında İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesince tutukluluk halinin devamına dair verilen kararına 9/10/2012 tarihinde itiraz etmişler, Mahkeme, 5271 sayılı Kanun'un 270. maddesine göre[72] Cumhuriyet savcısının yazılı görüşünü almış, ancak bu görüşü başvuruculara bildirmemiş ve bu şekilde başvuruculara Cumhuriyet savcısının görüşüne cevap verme imkânları olmamıştır. Başvurucular, İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesinin tutukluluk halinin devamına dair kararına itiraz etmişler, bu itiraz İstanbul 11. Ağır Ceza Mahkemesince 15/10/2012 tarihinde Cumhuriyet savcısının görüşü doğrultusunda reddedilmiştir.[73] Bu şekilde silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiği sonucuna varılmıştır. Bu değerlendirmede

Anayasa Mahkemesi, Savcılık görüşünün içeriğine göre bir değerlendirmede bulunmamış, daha ziyade bu görüşün başvuruculara (sanıklara) tebliğ edilmeden ve bu görüş doğrultusunda itirazın reddedilmesine dayanmıştır.

Ceza Muhakemesi Kanun'un 270. maddesinde tutukluluğa itiraz incelemesinde uygulanacak usule ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. Bu şekilde silahların eşitliği ilkesi Ceza Muhakemesi Kanunu'nda somutlaşmıştır. "*İtirazın Cumhuriyet savcısına ve karşı tarafa tebliği ile inceleme ve araştırma yapılması"* kenar başlıklı 270. maddesinin birinci fıkrasında "*İtirazı inceleyecek merci, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Merci, inceleme ve araştırma yapabileceği gibi gerekli gördüğünde bunların yapılmasını da emredebilir",* ikinci fıkrasında ise*"[Kanun'un]101 ve 105 inci maddeler uyarınca yapılan itiraz üzerine Cumhuriyet savcısından görüş alınması durumunda, bu görüş şüpheli, sanık veya müdafiine bildirilir. Şüpheli, sanık veya müdafii üç gün içinde görüşünü bildirebilir."* şeklinde hükümler bulunmaktadır.

[71] *Firas Aslan ve Hebat Aslan*, B. No: 2012/1158, 21/11/2013, § 80.
[72] "(1) İtirazı inceleyecek merci, yazı ile cevap verebilmesi için itirazı, Cumhuriyet savcısı ve karşı tarafa bildirebilir. Merci, inceleme ve araştırma yapabileceği gibi gerekli gördüğünde bunların yapılmasını da emredebilir.
(2) 101 ve 105 inci maddeler uyarınca yapılan itiraz üzerine Cumhuriyet savcısından görüş alınması durumunda, bu görüş şüpheli, sanık veya müdafiine bildirilir. Şüpheli, sanık veya müdafii üç gün içinde görüşünü bildirebilir."
[73] *Firas Aslan ve Hebat Aslan*, § 79.

ISBN
978-605-7875-34-1

Anılan düzenlemeye bakıldığında tutuklamaya, tutukluluğun devamına veya tahliye istemlerinin reddine ilişkin kararlara karşı yapılan itiraz incelemelerinde itiraz merci tarafından Cumhuriyet savcılığından itiraza dair bir görüş alınması zorunlu tutulmamış, sadece görüş alınabileceği belirtilmiştir. Ayrıca itirazın Cumhuriyet Savcısına bildirileceği değil, bildirilebileceği de ifade edilmiştir. Dolayısıyla itiraz mercii tarafından tutukluluğa itiraz incelemesi hususuyla ilgili olarak Cumhuriyet savcılığından bir görüş alınmadığında ortada şüpheli veya sanığa tebliğ edilmesi gereken bir görüş de bulunmadığı için silahların eşitliği ilkesinin ihlal edilip edilmediği sorunuyla karşılaşılmayacaktır. Bu tür durumlarda hâkim yahut mahkeme tahliye talebine yönelik incelemeyi, dosyadaki bilgi ve belgeler doğrultusunda kendisi yapacaktır. Anayasa Mahkemesi böyle bir durumda ilk derece mahkemesince itirazın incelenmesi sırasında Cumhuriyet savcısından *tutukluluğun devamı yönünde* bir görüş alınmamış ve kendisinden de bu hususta bir görüş sorulmamış ise silahların eşitliği ilkesinin ihlal edilmediğine ve başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması sebebiyle kabul edilemez olduğu yönünde kararlar vermektedir.[74]

Tutukluluk itiraz incelemesinde alınan Cumhuriyet savcısının görüşünün içeriğinde herhangi bir değerlendirme halinin bulunmaması ve itiraz merciinin de kararında bu görüşe dayanmaması halinde de silahların eşitliği ilkesinin ihlal edildiğinden bahsedilemez. Örneğin Savcılık görüşünde yalnızca *şüphelinin tutukluluğunun devamına* şeklinde bir ibareden başka bir açıklamanın olmadığı durumda, bu görüşün karşı tarafa, şüpheli veya sanığa tebliğ edilmemesi bir sorun oluşturmayabilecektir. Ancak bunun için itiraz merciinin tahliye talebinin reddi veya tutukluluğa itirazın reddi kararında Cumhuriyet savcısının görüşüne yer vermemesi gerekir. Bu görüşe şöyle bir itiraz gelebilir. Özellikle soruşturma evresinde şüphelinin tahliye talep ettiği durumlarda hâkimliğin Cumhuriyet savcısından görüş (mütalaa) aldığı durumda bu görüşün (mütalaanın) içeriğinde tutukluluğun devamına dair karar verilmesi talebi var ise, bunun aksine bir karar verilmesi çok zor gözükmektedir. Zira soruşturma evresinin sorumlusu Cumhuriyet savcısıdır. Hâkimliğin ya da itiraz merciinin tahliye talebinin yahut itirazın reddi kararında bu görüşe dayanmamasının bir önemi bulunmamaktadır. Buna karşılık soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısının, şüphelinin tahliyesini isteyen bir mütalaasına hâkimliğin ise direnme hakkı bulunmamaktadır.[75] Çünkü Cumhuriyet savcısının aynı zamanda şüpheliyi resen serbest bırakma yetkisi de bulunmaktadır.

[74] Bkz. *Kemal Aksoy,* B.No:2015/21, 10/10/2018, § 42.*Devran Duran,*§ 102.

[75]"(1) Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adlî kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hâkiminden isteyebilir. Hakkında tutuklama kararı verilmiş şüpheli ve müdafii de aynı istemde bulunabilirler.
(2) Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı adlî kontrol veya tutuklamanın artık gereksiz olduğu kanısına varacak olursa, şüpheliyi re'sen serbest bırakır. Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verildiğinde şüpheli serbest kalır."

ISBN 978-605-7875-34-1

Anayasa Mahkemesi *Devran Duran*[76] başvurusunda savcılık görüşünün tebliğ edilmemesini başvurucu açısından taşıdığı *kişisel önem* ve *Anayasal önem* açısından değerlendirmiş ve tutukluluk incelemesinde alınan Savcılık görüşünün şüpheli veya müdafiine tebliğ edilmemesinin özgürlükten yoksun bırakılmaya karşı mahkemeye başvurma hakkının ihlali sonucunu doğurmayacağını ifade etmiştir. Tabi ki bunun için bazı şartların bir arada bulunması zorunluluğu da vardır. Mahkemenin bu kararı benimsemesinde AİHM'in *Kılıç/Türkiye* kararı[77] olduğu pekâlâ söylenebilir. Çünkü bu kararda benimsenen ve ortaya konulan ilkeler, *Devran Duran* kararında aynen benimsenmiştir. Bu ilkeleri açıklamadan önce bu ilkeye öncülük eden anayasal önem ve kişisel önem üzerinde kısaca açıklama yapmak faydalı olur.

Anayasanın 148. maddesinin üçüncü fıkrasında herkesin bireysel başvuru hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Buna karşılık 6216 sayılı Kanun'un[78] 48. maddesinin ikinci fıkrasında anayasal ve kişisel önemi düşük olan veya bulunmayan başvuruların esastan incelenmeksizin reddedilebileceği hüküm altına alınmıştır.[79] Anılan düzenlemenin kaynağı, hâkimin küçük/önemsiz işlerle uğraşmaması gerektiğini ifade eden kadim "De minimis non curat praetor" ilkesidir. Bu ilkenin temelinde yatan düşüncelerden birisi, mahkemelerin asıl işlevlerine odaklanmalarını sağlamak ve buna engel teşkil edecek olan önem derecesi düşük davaların ve başvuruların ise iş yükü oluşturmasının önlenmesidir.[80]

Bu hükümle anayasal ve kişisel önemden yoksun başvuruların esastan incelenmemesine imkân tanıyan ek bir kabul edilebilirlik kriteri getirilmiştir. Dolayısıyla diğer tüm kabul edilebilirlik kriterlerini[81] taşısa ve hatta esas hakkında incelemeye geçildiğinde ihlal kararı verilebilecek nitelikte olsa bile Kanun'da belirtilen nitelikteki bir başvuru kabul edilemez bulunabilecektir. 6216 sayılı Kanun'da anayasal ve kişisel önemden yoksun başvuruların kabul edilemez bulunabilmesi için iki temel koşul öngörülmüştür. Birinci şart *Anayasal önem*dir. Anayasal önem ise bir başvurunun Anayasanın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından önem taşımamasıdır. İkinci şart ise *kişisel önem*dir. Kişisel önem, başvurucunun önemli bir zarara uğramamış olması olarak tanımlanabilir.[82] Anayasa Mahkemesi, bu

[76]*Devran Duran* [GK], B. No: 2014/10405, 25/5/2017.
[77]*Kılıç ve diğerleri/Türkiye Kararı*, 33162/10, 03/12/2013, §§ 23-24.
[78]30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun. R.G.
[79]Anayasal ve kişisel önemden yoksunluk kriteri için bkz. Dursun, 257.v.d. Muharrem İlhan Koç; "Bireysel Başvuruda Anayasal Önem Kriteri," Editörler: Muharrem İlhan Koç- Recep Kaplan, Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2017, s. 367.
[80]*K.V.* [GK], B. No: 2014/2293, 1/12/2016, § 47.
[81] Kabul Edilebilirlik Kriterleri için bkz. Dursun, s.28.
[82]*K.V.*, §§ 55-58.

ISBN 978-605-7875-34-1

gibi durumlarda anayasal önem ve kişisel önem bulunmaması nedeniyle önemli bir zararın bulunmadığı sonucuna vardığında kabul edilemezlik kararı verilebilmektedir.[83]

Tutukluluk ve/veya tutukluluğa itiraz incelemeleri sırasında alınan Savcılık görüşünün şüpheli/sanık veya müdafiine bildirilmemiş olması nedeniyle silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin ihlal edildiğine ilişkin olarak Anayasa Mahkemesince çok sayıda ihlal kararı verilmiş ve bu konuda sıklıkla uygulanmış açık bir içtihat bulunmaktadır.[84] Anayasa Mahkemesi bu nedenle ilk kez *Devran Duran* kararında savcılık görüşünün tebliğ edilmemesi sorunun bu içtihatlar sonrasında genel bir soruna işaret etmediği, Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi açısından da bir önem taşımadığı sonucuna vararak kabul edilemezlik kararı vermiştir.[85] Bu karar verilirken şu huşular üzerinde özenle durulmuştur. Bir defa savcılık görüş yazısında; başvurucunun ayrıca cevap vermesini gerektiren daha önce ileri sürülmemiş herhangi yeni bir olgudan bahsedilmemiş, hatta hiçbir olguya veya gerekçeye yer verilmemiştir. İkinci olarak, başvurucu tarafından anılan görüş yazısında, cevap vermesini gerekli kılan ve daha önceden haberdar olmadığı yeni bir olgunun bulunduğu ileri sürülmemiş ve bu hususta herhangi bir açıklama da yapılmamıştır. Üçüncü olarak itirazın reddine ilişkin Mahkeme kararında, hükmün Cumhuriyet Savcısı'nın görüşüne uygun olduğu belirtilmiş olmasına karşılık Savcılık görüşünde yer alan herhangi bir olguya atıf yapılmamış veya bu görüşe dayanılması söz konusu edilmemiştir. Son olarak tutukluluğa ilişkin itiraz incelemesi sırasında alınan Savcılık görüşünün şüpheli veya müdafiine bildirilmemesi nedeniyle ciddi anlamda zarar görüldüğü, bu görüşün başvuru için ne denli önemli olduğu hususunda herhangi bir açıklamanın bulunmadığı da gözetildiğinde önemli bir zararın olmadığı sonucuna varılmıştır.[86]

Kararda belirtilen bu hususlardan bir ya da bir kaçının bulunmaması halinde savcılık görüşünün başvurucuya tebliğ edilmediğini konu olan bir başvuruda *kişisel önem* ve *Anayasal önem* kabul edilemezlik nedenin uygulanamayacağı gözükmektedir. Savcılık görüşünün tebliğ edilmemesi hakkında Anayasa Mahkemesince kişisel önem ve anayasal önem yönünden kabul edilemezlik kararı verilmiş olmasından, bundan sonra derece mahkemelerince savcılık görüşünün tebliğ edilmesine gerek olmadığı sonucu çıkarılamaz. Her şeyden önce Ceza Muhakemesi Kanun'un 270. maddesinin ikinci fıkrasına göre itiraz merciince savcılıktan görüş alındığında bu görüşün şüpheli/sanık veya müdafiine tebliğ edilmesi Kanun gereği zorunludur.

7. Sonuç

[83] Koç, s.369. Dursun, s.276.
[84] *Firas Aslan ve Hebat Aslan,* §§ 76-80; *Ahmet Uğur Soylu*, B. No: 2012/1036, 15/10/2014, §§ 37-40; *Hikmet Yaygın*, §§ 39-42; *Bergin Karaboğa ve Yusuf Aldemir*, B. No: 2014/2626, 27/10/2016, §§ 63-66; *Erman Ergin*, B. No: 2014/2680, 27/10/2016, §§ 33-36.
[85] *Devran Duran,* § 117.
[86] *Devran Duran,* §§ 119-120.

ISBN
978-605-7875-34-1

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, kişinin fiziksel özgürlüğüne müdahaleyi konu almaktadır. Bu müdahale, bir suç isnadı kapsamında olabileceği gibi bunun dışında başka bir nedenle de olabilmektedir. Şüphesiz bu müdahalelerin hukuk devletinde bir kanuna dayanması gerektiği açıktır. Ne var ki bazı durumlarda müdahalenin hukuka uygun olmadığı ile de karşılaşılmaktadır. Anayasanın 19. maddesinin dokuzuncu fıkrası ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ve142. maddeleri bu amaçla düzenlenmiştir.[87] Bu nedenle ister suç isnadı kapsamında isterse bunun dışında başka bir nedenle tutma söz konusu olduğunda bu özgürlükten yoksun bırakılmanın hukuksal bir denetimin yapılmasına imkân verilmesi gerektiği düşünülmüş, bu düşünce Habeas Corpus güvencesi olarak eskiden beri günümüze kadar gelmiş ve evrensel bir hak olarak kabul edilmiştir. Bu hak, Sözleşmede ve Anayasada kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkına müdahaleye izin verilen durumlar belirtildikten sonra hemen devamında bir güvence olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin bu tutmanın denetimi bakımından bir mahkemeye başvurma hakkı şeklinde yer almış ve AİHM ve AYM içtihatları ile de hakkın içeriği belirlenmiş ve belirlenmeye de devam edeceği gözükmektedir.

Silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri, özgürlüğünden yoksun bırakılan kişinin bu yoksunluğunun hukuksal denetimini, bir mahkeme tarafından yapılmasını istediği durumda, mahkeme ya da hâkimlikçe yapılacak denetim sırasında uygulamaya giren usulü güvencelerdir. Dolayısıyla bu ilkeler, özgürlüğünden yoksunluğun denetimi için bir mahkemeye başvurma hakkının içinde yer almaktadır. İlk bakışta silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama hakkının adil yargılanma hakkının önemli unsurları olduğu akla gelebilir. Zaten bu iki ilke ya da hakkın adil yargılanma hakkının unsurları olduğunda bir kuşku bulunmamaktadır. Ancak özgülüğünden yoksun bırakılan kişinin bir mahkemeye başvuruda bulunduğunda, denetimi yapacak organın bir mahkeme olması gerektiği ve bu makamın kanuni/hukuksal bir denetim yapmasının zorunlu tutulduğu durumda silahların eşitliği ilkesi ve çelişmeli yargılama ilkelerine de riayet edilmesi gerektiği AİHM ve AYM içtihatlarıyla istikrar kazanmıştır. Bu durumda kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı bakımından bu ilkelerden ne şekilde yararlanılacağı konusu önem taşımaktadır. Elbette burada adil yargılanma hakkı çerçevesinde bir inceleme yapılması beklenmemelidir. Zira kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının amacı ile adil yargılanma hakkının amaçları birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu amaç farklılığı dikkate alınarak adil yargılanma hakkından türetilen bu iki usulü güvencenin kişi özgürlüğü ve güveliği hakkının niteliğine uygun düştüğü ölçüde ve oranda silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerine başvurulacaktır. Bunun kapsamı ise somut olayın durumuna göre değişmesi kaçınılmazdır.

[87] Şahin, s.389.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKÇA

Corchete, Juan Antonio Hernandez; "The Role of Constitutional Courts in the Balance between Liberty and Security", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Yıl:2017, Sayı:34, Basım Yılı, 2018.

Dursun, Halil İbrahim; Türk Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuruda Esasa İlişkin Kabul Edilemezlik Sebepleri, Seçkin, Birinci Baskı, 2018, Anakara.

Göze, Ayferi; Siyasal Düşünceler Tarihi, Genişletilmiş 7. Bası, Beta Basım, İstanbul-1995.

Harris, David/O'Boyle, Michael/Bates, Ed/Buckley Carla; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku, Avrupa Konseyi, Birinci Baskı, Ankara 2013.

https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr.

İnceoğlu, Sibel; Adil Yargılanma Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi -4, Avrupa Konseyi, Ankara 2018.

Kaplan, Recep; "Bireysel Başvuruda Konu Bakımından Yetki Kriteri," Editörler: Muharrem İlhan Koç- Recep Kaplan, Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara, 2017.

Karan, Ulaş; "Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Hakkı", Editör: Sibel İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme, Avrupa Konseyi, 2013 (1.Baskı).

Kaya, Abdülkadir; "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve İçtihatlarında Özgürlük ve Güvenlik Hakkı", Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, *Tutuklama*, Yıl:2014, Cilt:9, Sayı:123-124.

ISBN
978-605-7875-34-1

Koç, Muharrem İlhan; "Bireysel Başvuruda Anayasal Önem Kriteri," Editörler: Muharrem İlhan Koç- Recep Kaplan, Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara.

Macovei, Monica; Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, İnsan Hakları El Kitapları No. 5, Avrupa Konseyi Yayınları, 2010.

Öztürk, Bahri/Tezcan, Durmuş/Erdem, Mustafa Ruhan/Gezer, Özge Sırma/ Kırıt F.Saygılar,/Akcan, Esra Alan/Özaydın, Özlem/Tütüncü, Efser Eser/Willemin, Derya Altınok / Tok, Mehmet Can; Editör: Bahri Öztürk, Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin, 12. Bası, Ankara, 2018.

Sarıgül, Ali Tanju; İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde Kişiye Tanınan Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, Seçkin, Birinci Baskı, Ankara, 2013.

Şahin, Cumhur Ceza Muhakemesi Hukuku -1-, Seçkin, 9.Bası, Ankara 2018.

Şirin, Tolga; Özgürlük ve Güvenlik Hakkı, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi -1, Avrupa Konseyi, 2018.

Turan, Hüseyin; "Bireysel Başvuru Yolunun Tanımı, Amacı ve Özellikleri", Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Usulü ve Kabul Edilebilirlik Kriterleri, Editörler: Hüseyin Turan- Recep Kaplan, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ankara -2015.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli); Anayasa Mahkemesi Yayınları, Birinci Baskı, 2018, Ankara.

ISBN
978-605-7875-34-1

PARA POLİTİKASININ SEKTÖREL YANSIMALARI
SECTORAL REPERCUSSIONS OF MONETARY POLICY

Görkemli KAZAR
Doç.Dr., Munzur Üniversitesi, gorkemli33@hotmail.com

Altuğ KAZAR
Doç.Dr., Munzur Üniversitesi, akazar@hotmail.com

ÖZET

Para arzında meydana gelen değişikliklerin, reel ekonomiye etkisi ve bu etkilerin nasıl gerçekleştiği parasal aktarım mekanizması kanalları ile sağlanmaktadır. Parasal aktarım mekanizması ekonomide uygulanan para politikası sonucunda toplam talep ve toplam üretimin ne şekilde ve ne ölçüde etkilendiğini göstermektedir. Parasal aktarım mekanizması, ekonomide öncelikle uygulanan para politikası sonucunda faiz oranları, varlık fiyatları gibi finansal varlıklar üzerindeki etkili olmaktadır, sonrasında ise finansal piyasada oluşan değişikliklerin üretimi ve enflasyon oranını hangi boyutta etkilediğini ortaya koymaktadır.

Tarihsel olarak para politikasının reel üretim üzerinde etkisinin olup olmadığı konusunda farklı görüşler vardır. Bununla birlikte, son zamanlarda, parasal iktisatçıların ve politikacıların para politikasının en azından kısa dönemde gerçek etkilere sahip olduğu konusunda fikir birliğine vardıkları görülmektedir. Sonuç olarak, para politikası analizinin odağının, paranın önemli olup olmadığı tartışmasından para politikasının diğer yönlerinin araştırılmasına ve gerçek ekonomik faaliyetlerle olan ilişkisini vurgulamaya doğru yöneldiği görülmektedir. Pek çok araştırmacı nedensel bağlantıyı gözlemleyerek ve parasal dinamiklerin reel ekonomiye yayılma yollarını araştırarak para ile ilgili farklı dikotomileri kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Bu çalışmaların çoğunda, para ve çıktı arasındaki nedenselliğin olmadığını vurgulayan düşüncenin reddedilmesine rağmen ekonomik büyüme sürecinde paranın önemli bir faktör olduğu konusunda bir uzlaşı sağlanmıştır.

Çalışmamızda diğer çalışmalardan farklı olarak, para politikasının Türkiye'deki sektörel üretim üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün 2003-Q1-2017Q3 aralığındaki çeyrek dönemlik verileri kullanılmıştır. Veri seti sektörel Gayrisafi Katma Değerler (GSKD), sektörel enflasyon ve para arzı (M2) değişkenlerinden oluşmaktadır. Modele dahil edilen kontrol değişkenleri ise reel efektif döviz kuru ve ticarete açıklık olarak sınıflandırılmıştır. Panel ampirik analiz yönteminin kullanıldığı çalışmamızda eşbütünleşim ilişkisi tespit edildikten sonra FMOLS yöntemi ile model test edilmiş ve sonuçlar tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Para politikası, Sektörel büyüme, FMOLS

1. GİRİŞ

Parasal aktarım mekanizması, merkez bankasının para politikası uygulamalarının ekonomiyi nasıl etkilediğini açıklayan kanal olarak tanımlanabilir. Finansal piyasalar üzerindeki etkisi ile başlar,

ISBN
978-605-7875-34-1

harcamalardaki, üretimdeki ve istihdamdaki değişikliklerle devam eder, daha sonra enflasyon oranını değiştiren bir dizi zincirleme reaksiyona neden olur. Merkez bankalarının uyguladığı para politikalarının toplam arz üzerindeki doğrudan etkisi göreceli olarak daha sınırlı olsa da, ekonomi üzerindeki asıl etki toplam talep yoluyla gerçekleşir. Öte yandan, para politikaları, talebin ve çıktı açığının kısa vadeli dalgalanmalarında etkili olmakla birlikte, uzun vadede genel fiyat seviyesinin temel belirleyicileridir. 1980'lerden bu yana, merkez bankaları para politikalarının ekonomiyi ve aktarım sürecini nasıl etkilediğini anlamaya çalışmışlardır. Bu amaçla, parasal değişkenlerin toplam talep, çıktı açığı ve enflasyon üzerindeki etkilerini gösteren parasal aktarım mekanizması kullanılmıştır.

Parasal aktarım mekanizması genellikle üç aşamada gerçekleşir. Birinci aşamada, para politikası uygulamalarındaki değişiklikler faiz oranları, varlık fiyatları, beklentiler ve döviz kurları gibi kanallara aktarılır. İkinci aşamada, bu değişkenler yerli ve ithal mallara olan talebi etkiler. Üçüncü aşamada, toplam talep etkilenerek enflasyon iç fiyatlar ve ithalat fiyatlar tarafından belirlenir. Ayrıca, faiz oranları enflasyonu doğrudan etkilerken, döviz kurları, ithal mal talebini ve yerel para cinsinden ithalat fiyatlarını anında etkilemektedir.

Parasal aktarım mekanizmasının kanallarını ayırt etmek mümkün olmamakla birlikte, Merkez Bankaları para politikası kararlarını, belli bir aktarım mekanizmasına dayanan fayda fonksiyonları doğrultusunda formüle etmektedir. Ekonomide hangi parasal iletim kanalının etkinleştirileceği, ekonomik yapıya ve dış ticaretin hacmine bağlıdır. Ayrıca, bu kanalların etkinliği, ekonomideki gelişmeler ile birlikte değişmektedir. Bu çalışmada, diğer çalışmalardan farklı olarak, para politikasının Türkiye'deki sektörel üretim üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Sektörel aktarımın faiz oranları ve döviz kurları kanallarında çalışıp çalışmadığının araştırıldığı çalışmamızda tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin 2003-Q1-2017Q3 aralığındaki çeyrek dönemlik verileri kullanılmıştır. Veri seti sektörel Gayrisafi Katma Değerler (GSKD), sektörel enflasyon ve para arzı (M2) değişkenlerinden oluşmaktadır. Modele dâhil edilen kontrol değişkenleri ise reel efektif döviz kuru ve ticarete açıklık olarak sınıflandırılmıştır. Panel ampirik analiz yönteminin kullanıldığı çalışmamızda eşbütünleşim ilişkisi tespit edildikten sonra FMOLS yöntemi ile model test edilmiş ve sonuçlar tartışılmıştır. Bir sonraki bölümde, parasal aktarım mekanizması hakkındaki literatür sunulmuştur. 3. bölümde, ekonometrik yöntem ve veriler tanıtıldıktan sonra test sonuçları ortaya koyulmuştur. Sonuç bölümünde, çalışmamızın bulguları özetlenip tartışılmıştır.

2. LİTERATÜR

Tarih boyunca, para politikasının reel üretim üzerinde etkili olup olmadığı konusunda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Ancak son zamanlarda, parasal ekonomistler ve politikacılar para politikalarının kısa vadede reel sonuçları olduğu konusunda hemfikirdirler. Sonuç olarak, tartışma para politikasının analizinde paranın önemli olup olmadığı sorusundan parasal uygulamaların reel ekonomik faaliyetleri etkileyip etkilemediğine doğru kaymıştır. Özellikle gelişmiş ekonomilerin

ISBN
978-605-7875-34-1

üretim seviyelerindeki son zamanlardaki düşüşler dolayısıyla para politikalarının ekonomik büyümeyi etkilediği konusunda fikir birliğine varılmıştır. (White, 2013; Woodford, 2007).

Ancak, para arzı ve faiz oranının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi teorik ve ampirik literatürde değişiklik göstermektedir (Arestis, 2009; Asongu, 2014). Klasik görüşde, parasal arz mekanizması, para arzının fiyat seviyesine etkisini açıklamak için kullanılmaktadır. Klasik görüşe göre, para arzındaki değişim, genel fiyat seviyesini doğrudan etkileyerek tüketim harcamalarını etkilemektedir. Bu, nominal Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ile para arzı arasında güçlü bir doğrusal ilişkinin varlığını gösterir. Bu ilişkinin gösterdiği gibi, klasik görüş doğrudan parasal aktarım mekanizmasını savunmaktadır (Fisher, 1930). 1930'lardaki Büyük Buhranla birlikte, Keynesyen Görüşün önerdiği gibi mali politikaların ekonomik etkinliği etkilemek için para politikalarından daha etkili olduğu görülmüştür. John Maynard Keynes tarafından şekillendirilen bu yaklaşım, politika yapıcılar tarafından geniş çapta kabul görmüş ve 1970'lere kadar enflasyon ve işsizlik sorunlarını önlemede çok başarılı olmuştur. Keynesyen yaklaşımda, parasal aktarım dolaylıdır. Para arzındaki bir değişiklik öncelikle yatırımlar ve faize duyarlı varlıklardaki talebin değişmesine neden olan faiz oranlarını etkilemekte, böylece toplam çıktı ve milli gelirde bir değişime neden olmaktadır (Mishkin, 2007). 1960'larda Milton Friedman'ın öncülüğünü yapan Monetaristler, faiz oranları ile yatırım harcamaları arasındaki ilişkinin para politikasının toplam talep üzerindeki etkisini açıklamada yetersiz olduğunu belirtmiştir. Para politikasının, faiz oranlarının yanı sıra diğer birçok kanalın da toplam talebini etkilediğini öne sürmüşlerdir (Meltzer, 1995). Ancak, Keynesyen görüşün aksine, sadece nominal faiz oranları ile yatırım harcamaları arasında zayıf bir ilişki olmadığını, aynı zamanda borçlanma ve yatırım kararlarının reel faiz oranlarına dayandığını savunmuşlardır. Yeni Uzlaşma modellerine göre, kısa vadeli faiz oranları, kısa vadeli istikrarı sağlamak için kullanılabilecek tek araçlardır (Arestis, 2009). Uzun dönemde para politikasının çıktı üzerindeki etkisizliği yeni yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Palley, 2007).

Birçok çalışmada parasal dinamiklerin reel ekonomiye yayılma yolları araştırılmıştır. Eichenbaum ve Singleton (1986), Hendry ve Adam (2001) ve Kichian (2012) çalışmalarında para ve çıktı arasındaki nedensellik kabul edilmiştir. Bu çalışmaların bir adım ötesine geçerek, Bernanke ve Blinder (1992), Mishkin (2001) ve Bhuiyan (2012) vektör otoregressive (VAR) yaklaşımını kullanarak çalışmalarında politika uygulamalarının para ve faiz oranlarını nasıl etkilediğini ve bu değişikliklerin hangi kanallardan reel ekonomiye yayıldığını araştırmışlardır. Büyük çoğunluğu gelişmiş ekonomilere odaklanan ampirik çalışmalarda elde edilen sonuçlar, uygulanan yöntem, seçilen para politikası değişkenleri ve araştırmada tartışılan ülke farklılıkları nedeniyle tutarsızlık göstermektedir (Asongu, 2014; Walsh, 2017).

Türkiye'de parasal aktarım mekanizması konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Gündüz (2001), Türkiye'de para arzında meydana gelen bir daralmanın, bankaların varlıklarını ve kredi hacimlerini azalttığı neticesine varmış ve kredi kanalın işlediği sonucuna ulaşmıştır. Sezer (2003), faiz kanalının ve döviz kuru kanalının Türkiye ekonomisinde aktif bir rol oynadığına dair kanıtlar sunmuştur. Çiçek (2005) analizinde kredi kanalının aksine, faiz kanalının reel sektör üzerinde önemli etkilerinin olduğunu göstermiştir. Örnek (2009), 1990-2006 dönemi için VAR modelini kullandığı

ISBN
978-605-7875-34-1

çalışmasında kur ve faiz kanallarının etkinliğini doğrulamıştır. Büyükakın, Bozkurt ve Cengiz (2009), parasal aktarım mekanizmasında döviz kuru kanalının önemini ortaya koymuştur. Cengiz (2009), çalışmasında, ekonomik performanstaki farklılıklar ve ekonomilerin ticaret açıklığı, ülkeler arasında aktarım mekanizmalarının etkinliğindeki değişikliklerin temel nedenleri olarak sıralanmıştır. Cambazoğlu ve Güneş (2011) Türkiye ekonomisi için para kanalının, Arjantin ekonomisi için ise kredi kanalının geçerli olduğunu tespit etmiştir. Cambazoğlu ve Karaalp (2012), VAR modelini kullanarak döviz kuru kanalının Türkiye ekonomisindeki üretim ve fiyatlar üzerindeki önemini doğrulamıştır. Arabacı ve Baştürk (2013), 2004 öncesi ve sonrası dönemlerde faiz oranı kanalının etkinliğindeki yapısal farklılıkları belirtmiştir. Kara (2015), Merkez Bankası'nın ortalama fonlama oranının ve gecelik piyasa faiz oranının parasal aktarım mekanizmasında önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Binici ve diğ. (2016), efektif faiz oranlarının parasal aktarım mekanizmasında resmi faiz oranlarından daha önemli bir rol oynadığı sonucuna varmıştır. Duman (2016) Türkiye'de 2003-2005 döneminde reel döviz kuru ve enflasyon arasında karşılıklı bir nedensellik ilişkisi olduğunu tespit etmiştir. Kaya ve Belke (2017), 2003-2016 döneminde Türkiye'de daraltıcı para politikasının döviz girişini tetikleyerek yerli paranın değer kaybetmesine ve döviz kurunun düşmesine neden olduğunu ifade etmişlerdir.

3. EKONOMETRİK YÖNTEM VE AMPİRİK ANALİZ

Çalışmamızda Türkiye'de parasal aktarım mekanizmasının sektörel açıdan geçerli olup olmadığını araştırmak için tarım sanayi ve hizmetler sektörleri ayırımında 2003-Q1-2017Q3 çeyrek dönemli verileri kullanılmıştır. Tüm ekonometrik tahminler Eviews 10 paket programı ile yapılmıştır. Çalışmada GSKD sektörel gayri safi katma değer sektörel büyüme göstergesi olarak kullanılmıştır. Para politikası araçları olarak M2 para arzı, RER reel efektif döviz kuru modele dahil edilmiştir. Modele ayrıca TBIL kısa dönem faiz oranı ve CPI sektörel üretici fiyat endeksi kontrol değişkenleri eklenmiştir. Bütün veriler Merkez Bankası Elektronik Veri Sisteminden (EVDS) elde edilmiş ve mevsimsellikten arındırılmıştır. Logaritması alınan serilere ilişkin tüm ekonometrik tahminler Eviews 9.5 paket programı ile yapılmıştır.

Çalışmamızda kullandığımız veri setimiz dengeli panel olduğu için ortak birim kök varlığını gösteren Levin-Lin ve Chu (2002) ve Breitung (2000) istatistiklerine göre ve bireysel birim kök varlığını gösteren Im, Pesaran ve Shin (2003) , ADF-Fisher ve PP-Fisher istatistiklerine göre birim kök olup olmadığına karar verilecektir.

Tablo 1. Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Düzey)

Değişkenler	LLC	Breitung	IPS	ADF-Fisher	PP-Fisher
GSKD	0.25	-0.13	-0.35	5.62	10.56
M2	-1.70	1.69	0,20	3.65	2.83
RER	-0.48	-0.95	-1.09	11.13*	25.08***
TBIL	1.10	-1.19	-1.08	19.36***	24.84***
CPI	-0.82	-0.77	0.26	3.79	9.05

GSKD: Gayrisafi katma değer, M2: para arzı , RER: reel döviz kuru, TBIL: kısa dönem faiz oranı, CPI: Tüketici fiyat endeksi, LLC: Levin, Lin ve Chu, Breitung: Bretung t istatistiği, IPS: Im, Pesaran ve Shin W istatistiği, ADF – Fisher: ADF - Fisher Ki-kare istatistiği, PP – Fisher: PP - Fisher Ki-kare istatistiği olarak tanımlanmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

* %10 düzeyinde anlamlılığı, ** %5 düzeyinde anlamlılığı ve *** %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Verilerin düzey seviyesindeki birim kök sonuçları Tablo 1'de verilmiştir. Buna göre GSYH, M2 ve CPI serileri bütün test sonuçlarına göre birim kök içermektedir. RER ve TBIL serileri sadece ADF-Fisher ve Chu ve PP-Fisher istatistiklerine göre birim kök içermemektedir. Beş birim kök testinden üçünde birim kök varlığı gözlemlendiğinden bu serilerde birim kökün olduğuna karar verilmiştir.

Tablo 2. Panel Birim Kök Testi Sonuçları (Birinci Fark)

Değişkenler	LLC	Breitung	IPS	ADF-Fisher	PP-Fisher
GSKD	-6.79***	-6.63***	-6.70***	49.35***	126.6***
M2	-6.41***	-5.71***	-3.94***	25.62***	91.52***
RER	-1.22***	-3.31***	-8.98***	69.40***	126.7***
TBIL	2.47***	-3.92***	-7.58***	56.41***	103.6***
CPI	-1.54***	-1.79***	-4.75***	33.94***	61.79***

GSYH: Gayrisafi katma değer, M2: para arzı , RER: reel döviz kuru, TBIL: kısa dönem faiz oranı, CPI: Tüketici fiyat endeksi, LLC: Levin, Lin ve Chu, Breitung: Bretung t istatistiği, IPS: Im, Pesaran ve Shin W istatistiği, ADF – Fisher: ADF - Fisher Ki-kare istatistiği, PP – Fisher: PP - Fisher Ki-kare istatistiği olarak tanımlanmıştır.
* %10 düzeyinde anlamlılığı, ** %5 düzeyinde anlamlılığı ve *** %1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Düzey verilerde birim kökün varlığı tespit edildiği için serilerin birinci farklarının durağan olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Birinci farklara ait birim kök sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Tablodan görülebileceği gibi dikkate aldığımız Levin, Lin ve Chu test istatistiği, Breitung test istatistiği, Im, Pesaran ve Shin W istatistiği, ADF-Fisher Ki-kare istatistiği ve PP- Fisher Ki-kare istatistiği modelimizde kullandığımız tüm serilerin birinci dereceden durağan olduğunu göstermektedir.

Çalışmada, birim kökün varlığına bakıldıktan sonra serilerin arasında uzun dönemli bir ilişki olup olmadığını ortaya çıkarmak için Pedroni ve Kao panel eş bütünleşme testi kullanılmıştır.

Tablo 3. Pedroni ve Kao Panel Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	t-istatistiği	Olasılık.
Panel v-istatistiği	-2.05	0,98
Panel rho-istatistiği	-10.38	0,00
Panel PP-istatistiği	-14.12	0,00
Panel ADF-istatistiği	-3.35	0,00
Grup rho-istatistiği	-10.56	0,99
Grup PP-istatistiği	-14.66	0,00
Grup ADF-istatistiği	-4.66	0,00
Kao ADF- istatisiği	2.51	0,00

Seriler arasında uzun dönemli ilişkiyi araştırdığımız Pedroni eşbütünleşme testi için H_0 hipotezi (seriler arasında eşbütünleşme bulunmamakta) reddedilmiştir. Testin sonucundan panel istatistiklerinin ikisi %1 düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlıdır. Grup istatistikleri içinde Grup rho-istatistiği dışında diğer istatistikler %1 düzeyinde istatistiksel açıdan anlamlıdır. Genel olarak

ISBN
978-605-7875-34-1

baktığımızda Pedroni eşbütünleşme testini oluşturan hem panel hem de grup istatistiklerinden yedi testin beş tanesinin sonucu seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Kao eşbütünleşme testi için de H_0 hipotezi (serilerin arasında eşbütünleşme bulunmamaktadır) reddedilmiştir. Bu nedenle alternatif hipotez (serilerin arasında eşbütünleşme olduğu) kabul edilmiştir. Uzun dönemde seriler arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Çalışmada, panel eş bütünleşme testleri uygulandıktan sonra, değişkenlerimizin kat sayılarını da beklentilerimize göre test edebilmek için, Pedroni (2000, 2001)'nin geliştirdiği FMOLS(Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler) yöntemi kullanılmıştır. FMOLS yöntemi, değişen varyans, otokorelasyon gibi sorunlardan oluşan standart sabit etkili tahmincilerdeki sapmaları düzeltmektedir. Ayrıca bu yöntem, statik regresyondaki içsellik problemlerinden oluşan sapmaları da düzeltebilecek özelliğe sahip bir yöntemdir. (Kök vd., 2010).

Tablo 4. FMOLS Sonuçları

Değişken	**Katsayı**	**Std. Hata**	**t-istatistiği**	**Olasılık**
M2	0.11	0.04	2.85	0.00
RER	-0.46	0.11	-4.44	0.00
TBIL	-0.05	0.03	-1.78	0.07
CPI	0.18	0.06	2.89	0.00
R^2	0.98			

Tablo 4'te gösterilen kısa dönem sonuçları %1 düzeyindeki parasal artışın sektörel katma değeri %0.11 arttıracağını göstermektedir. Merkez Bankaları parasal genişleme yaratarak piyasada likiditeyi artırıp ekonomiyi canlandırmayı amaçlar. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde tam istihdam düzeyine ulaşamamış, kapasite kullanım oranı düşük olan sektörlerde toplam talep unsurlarının etkilenmesiyle para arzındaki artış üretimi olumlu bir şekilde etkilemektedir.

Kısa dönemde reel efektif döviz kurundaki %1'lik artış sektörel üretimi %0.46 azaltmaktadır. Döviz kuru yatırımları uyararak üretim kapasitesini arttırıp toplam üretimi önemli ölçüde etkiler. Kur değişimi, iç piyasadaki fiyatları değiştirir. Kurun düşmesi ithal malların fiyatını düşürüp ihraç malların fiyatını yükseltir. Rekabet gücü de azalan yerli üreticilerin ihracat gelirleri negatif yönde etkilenir. Bunun yanı sıra, döviz kuru değişmelerinden üretim sektörünün olumsuz etkilenmesi sektörlerin yarı mamul ve hammadde ithalatına bağlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, kurlardaki değişiklikler üretim maliyetlerini olumsuz etkileyerek yatırımların içsel getirilerini değiştirir. Kısaca, döviz kurundaki artış üretim maliyetlerini yükselterek ithal ikamesi malların üretimini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'de faaliyet gösteren firmaların borç-öz kaynak oranları yüksek olduğu için kısa dönemli faiz oranlarındaki artış firmaların üretim yapısını olumsuz etkilemektedir. Bulgularımıza göre kısa dönemli faiz oranlarında %1 düzeyindeki artış sektörlerin üretimini %0.05 azaltmaktadır. Diğer taraftan, ekonomide faiz oranı arttığında toplam talebin unsurları yatırım ve tüketim bundan olumsuz bir şekilde etkilenir. Toplam talepteki bu düşüşün sektörel yatırımları da azaltması kaçınılmazdır. Hem talepteki daralma hem de sektörlerdeki yatırımların azalması sektörel katma değerleri de azaltmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

%1'lik sektörel fiyat artışları ise kısa dönemde sektörel katma değeri %0.18 arttırmaktadır. Firmalar, fiyatlar yükseldiğinde ürettikleri ürünleri daha yüksek bir fiyattan satabileceklerinden, fiyat artışları kısa dönemde katma değeri arttırmaktadır.

4. SONUÇ

Parasal aktarım mekanizmasının kanalları, para politikasındaki değişikliklerin toplam talebi ve toplam üretimi nasıl etkilediğini göstermektedir. Ekonomide uygulanan parasal tedbirler aktarım mekanizmaları yoluyla öncelikle faiz oranları ile varlık fiyatları gibi finansal değişkenleri etkilemektedir. Daha sonra, finansal piyasalardaki değişiklikler, üretim hacmini, istihdam seviyesini ve enflasyon oranını etkileyen reel sonuçlar yaratır. Bu çalışmada, diğer çalışmalardan farklı olarak, para politikasının sektörler üzerindeki reel etkileri dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Çalışmanın bulgularına göre parasal aktarım mekanizmasının faiz kanalı sektörel bazda etkilidir. Kuramla tutarlı olarak faiz oranlarındaki artış yatırım maliyetini arttırarak üretimi ters yönlü etkilemektedir. Ayrıca, sektörel aktarım mekanizması döviz kuru kanalıyla da işlemektedir. Döviz kuru artışı üreticinin girdi maliyetlerini arttırarak piyasa beklentilerini olumsuz etkilemekte ve sonuç olarak sektörel üretimi azaltmaktadır. Para arzındaki genişleme, harcamalar yoluyla talebi etkileyerek üretimi arttırıcı yönde bir baskı oluşturur. Sektörel fiyatlardaki artış ise üreticinin stoklarının değerini yükselterek piyasaya arz edilen ürün hacmini genişletir.

Yapılan çalışmada parasal aktarım mekanizması olarak döviz kurundaki değişikliklerin etkisi, diğer unsurlara göre daha güçlü gözükmektedir. Türkiye üretim için gerekli temel girdileri, hammadde sermaye malı ara mallar ve enerjiyi ithal etmektedir. Döviz kurlarındaki değişiklikler üretim maliyetini eşanlı olarak etkileyerek üretim üzerinde sonuçlarını göstermektedir. Bu nedenle kurların daha fazla etkisinin bulunması literatürle de tutarlıdır.

KAYNAKÇA

Arabacı, Ö., & Baştürk, M. F. (2013). Faiz Oranı Kanalının 2001–2008 Döneminde Türkiye'de Etkinliğinin Değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(2), 15-33.

Arestis, P. (2009). The New Consensus in Macroeconomics: A Critical Appraisal *Macroeconomic Theory and Macroeconomic Pedagogy* (pp. 100-117): Springer.

Asongu, S. (2014). A Note on the Long-Run Neutrality of Monetary Policy: New Empirics. *European Economics Letters, 6*(1), 1-6.

Bernanke, B. S., & Blinder, A. S. (1992). The Federal Funds Rate and the Channels of Monetary Transmission. *The American Economic Review*, 901-921.

Bhuiyan, R. (2012). Monetary Transmission Mechanisms In A Small Open Economy: A Bayesian Structural VAR Approach. *Canadian Journal of Economics/ Revue Canadienne D'économique, 45*(3), 1037-1061.

Binici, M., Kara, H., & Özlü, P. (2016). Unconventional interest rate corridor and the monetary transmission: evidence from Turkey. *TCMB Çalışma Tebliği,(16/08)*.

ISBN
978-605-7875-34-1

Büyükakın, F., Bozkurt, H., & Cengiz, V. (2009). Türkiye'de Parasal Aktarımın Faiz Kanalının Granger Nedensellik ve Toda-Yamamota Yöntemleri ile Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(33), 101-118.

Cambazoğlu, B., & Güneş, S. (2011). Monetary Transmission Mechanism in Turkey and Argentina. *International Journal of Economics and Finance Studies, 3*(2), 23-33.

Cambazoğlu, B., & Karaalp, H. S. (2012). Parasal Aktarım Mekanizması Döviz Kuru Kanalı: Türkiye Örneği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*

Cengiz, V. (2009). Parasal Aktarım Mekanizması İşleyişi ve Ampirik Bulgular. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(33), 225-247.

Çiçek, M. (2005). Türkiye'de Parasal Aktarım Mekanizması: VAR (Vektör Otoregrasyonu) Yaklaşımıyla Bir Analiz. *Iktisat Isletme ve Finans, 20*(233), 82-105.

Duman K.(2016); Parasal Aktarım Mekanizması Döviz Kuru Kanalı: Türkiye. *Uluslararası Hakemli Ekonomi Yönetimi Araştırmaları Dergisi*,(9), 1-24

Eichenbaum, M., & Singleton, K. (1986). Do Equilibrium Real Business Cycle Theories Explain Postwar US Business Cycles? . *Macroeconomics Annual*.

Fisher, I. (1930). The theory of interest. *New York, 43*.

Gündüz, L. (2001). Türkiye'de Parasal Aktarım Mekanizması ve Banka Kredi Kanalı. *İMKB Dergisi, 5*(18), 13-30.

Hendry, S., & Adam, C. (2001). The M1 Vector-Error-Correction Model: Some Extensions and Applications. *Money Affairs, XIV*(2), 145-175.

Im, K.S., Pesaran, M.H., Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels, *Journal of Econometrics*, 115, 53-74. ss.

Kara, H. (2015). Interest rate corridor and the monetary policy stance *CBT Research Notes in Economics*: Central Bank of the Republic of Turkey.

Kaya, H., & Belke, M. (2017). Efficiency of Exchange Rate Channel in Turkish Economy: VAR Analysis for the Periof of 2003-2016. *Journal of Mehmet AKif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, *4*(2), 28-47.

Kichian, M. (2012). *Financial Conditions and the Money-Output Relationship in Canada*. Bank of Canada Working Paper.

Kök, R., İspir, M. S., & Arı, A. A. (2010). Zengin Ülkelerden Azgelişmiş Ülkelere Kaynak Aktarma Mekanizmasının Gerekliliği ve Evrensel Bölüşüm Parametresi Üzerine Bir Deneme. *Uluslararası Ekonomi Konferansı, Türkiye Ekonomi Kurumu, Kıbrıs*.

Kök, R., & Şimşek, N. (2006). Endüstri-içi dış ticaret, patentler ve uluslararası teknolojik yayılma. *Türkiye Ekonomi Kurumu Uluslararası Ekonomi Konferansı*, 11-13.

Levin, A., Lin, C-F., Chu, C-S. J. (2002). Unit root tests in panel data: asymptotic and finite sample properties, *Journal of Econometrics*, 108, 1-24. ss.

Meltzer, A. H. (1995). Monetary, credit and (other) transmission processes: a monetarist perspective. *Journal of Economic perspectives, 9*(4), 49-72.

Mishkin, F. S. (2001). *The Transmission Mechanism and the Role of Asset Prices in Monetary Policy*. Working Paper No. 8617. National Bureau of Economic Research

ISBN
978-605-7875-34-1

Mishkin, F. S. (2007). *The economics of money, banking, and financial markets*: Pearson education.

Nazlıoğlu, Ş. (2010). Makro iktisat politikalarının tarım sektörü üzerindeki etkileri: Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir karşılaştırma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi, TC Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri*.

Örnek, İ. (2009). Türkiye'de Parasal Aktarım Mekanizması Kanallarının Işleyişi. *Maliye Dergisi, 156*(1), 104-125.

Palley, T. I. (2007). Macroeconomics and Monetary Policy: Competing Theoretical Frameworks. *Journal of Post Keynesian Economics, 30*(1), 61-78.

Pedroni, P. (2000), "Fully-Modified OLS for Heterogeneous Cointegrated Panels", *Advances in Econometrics*, 15, s.93-130.

Pedroni, P. (2001), "Purchasing power parity tests in cointegrated panels", *Review of Economics and Statistics*, 83, s.727-731.

Sezer, B. (2003). Parasal Aktarim Mekanizmasi ve Türkiye'de Isleyisi. *Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Walsh, C. E. (2017). *Monetary Theory and Policy*: MIT press.

White, W. R. (2013). *Is Monetary Policy a Science?: The Interaction of Theory and Practice Over the Last 50 Years*. Working Paper No.155. Federal Reserve Bank of Dallas.

Woodford, M. (2007). The Case for Forecast Targeting As a Monetary Policy Strategy. *Journal of Economic Perspectives, 21*(4), 3-24.

ISBN
978-605-7875-34-1

PERFORMANS SANATININ OLUŞUMUNDA SANATSAL DİSİPLİNLERİN ROLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Bayram DEDE

Adıyaman Üniversitesi, bdede@adiyaman.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Fahrettin GEÇEN

İnönü Üniversitesi, fahrettin.gecen@inonu.edu.tr

ÖZET

Performans sanatı çağdaş sanatlar içinde ayrı bir yer işgal eder. Performans sanatı 1960'larda Yenilikçi bir anlayış olarak ortaya çıkmış bir akımdır. Performans sanatı diğer sanat disiplinleriyle sıkı bir bağlantı halindedir. Bu yüzden eklektik bir sanat olduğu söylenebilir. 20. yüzyılda sanatın geçirdiği evreler performans sanatının oluşumunda etkili olmuştur.

Performans sanatı diğer Avangard sanatlar gibi pazarın gücünü kırmayı başararak sanatın bir meta ve tecimsel değerine karşı bir refleks geliştirmiştir. Her türlü önyargıyı dışlayan performans sanatı Dadaizmin tepkisel ruhunu içinde taşımış, Fütürizmin sahne gösterisinden etkilenmiştir.

Performans sanatına asıl kimliğini kazandıran geleneksel malzemeler yerine, bedeni bir ifade aracı olarak kullanmasıdır. Performans sanatı akıl ve beden düalizminden bedene önem vermiş hayatın bir rastlantısallık olduğunu ifade ederek doğaçlamayı benimsemiştir. Performans sanatçısı izleyicilerin pasif konumdan çıkarıp daha aktif hale getirmek için seyircinin de gösteriye ortak olmasını sağlamıştır. Vücut, eser yerini almış bir metin ya da manifesto yerine geçmiştir. Bu geleneksel tiyatro anlayışın da dışına çıkan performans sanatçısı her şeyi beden diliyle aktarmaya çalışmıştır. Bu bakımdan Fluxus, beden, süreç, sanatı ile yakın ilişki içinde olmuştur. Boya yerine kavramsal dili kullanan performans sanatı, sanatın kavramsal olanaklarından faydalanmıştır.

Performans sanatı bir sahne ya da bir zeminde müzik eşliğinde gerçekleştirildiğinden sahne ve gösteri sanatıyla ilgilidir. Bunun yanında müzik, dans, jimnastik, gibi disiplinleri de içine alır. Bazen sanatçı, gösterisini kayıt altına almış ve seyirciye video gösterisi halinde sunulmuştur. Bu süreç sanatçının isteğine bırakılmıştır. Girişimcilik ruhunu başlatan performans sanatı, her türlü fanteziyi uygulama alanına sokmasıyla sürrealist anlayıştan da etkilenmiştir. Performans sanatı yüksek bir sanat kültürü oluşturduğu iddiasıyla sanatın sınırlarını olağanüstü bir şekilde zorlamıştır. Happening kavramını kullanan Allan Kaprow, Vito Acconni, Jim Dime, Herman Nitsch ve kavramsal sanatın önemli temsilcilerinden Joseph Beuys'un gösterileri bu akımın en önemli sanatçıları olmuştur.

Anahtar kelimeler: sanat, performans, sahne

Performans sanatı birçok sanat disiplinini bir araya getirmişti. Sanatçı ilk kez kendisiyle yüzleşmişti. Bu yüzleşme estetik yasanın kalkmasıyla kendini var etmişti. Fotoğraf ve videolarla

ISBN
978-605-7875-34-1

kayıt altına alınan gösteriler sanatın sınırsız referanslarını gözler önüne seriyordu. Sanatçı performansla birlikte ya kendi kimliğinin içini oyan ya da egosunun sarsılamaz patolojisini gözler önüne seren bir felsefeye gitmişti. Modernizm birçok yeni kavramın oluştuğu doğduğu bir dönemdir. Bu kavram yağmuru yeni biçimlerin oluşumunu teşvik etmiş, kavramın yanında birçok biçimin de ortaya çıkmasını sağlamıştı. Sanatın doğal süreçleri içerisinde etik ve estetik değerlerin sorgulandığı bir anlayışın tekrarlandığına tanık olunur. Bu değerlerin yerine metafizik söylemlerin konulduğu görülür. "Eskiden olduğu gibi, bir galeride sergilenmek üzere eserlerini düzenleyip, sonra bir adım geriden izleyicilerin onlara gösterdikleri ilgiyi seyretme gibi soğuk bir işlemden kurtulan sanatçı seyirciyle kişisel olarak yakın bir bağ kurmuş oluyordu" (Lynton, 1991: 330). Performans gösterilerde sanatçının izleyiciye vermek istediği bir mesaj vardır. Bu mesaj günün politize edilmiş sorunlarını yanından sanatçının kaotik iç dünyası ve sanatçıda yarattığı tahribat da gelir. Çağdaş sanat anlayışları tuvalde gerçekleştirdikleri soyut anlayışları performans sanatında gerçekleştirdiler. Sanatçı performansını sergilerken izleyicinin onu bir metin gibi okumasını ister. İzleyicinin anlayacağı hareketler bir örtük anlam içerebilir. İzleyici sanatçının verdiği mesajı algılayamayabilir. Teatral performans her türlü hayal gücünü zorlayarak sanatsal gerçekliğin belini büker. Sanatçı kendi iç görüsünün etkisiyle sergileyeceği çalışmanın siluetini tasarlar ve bunu müzik eşliğinde sahneler. Performans sanatçısı estetik beklentilerin ötesinde ya da dışında bir performans ortaya koyabilir, etik değerleriyle uyuşmayan bir aşırılık sergileyebilir. Bundan dolayı seyirci performansı izlemeye başladığında perofrmans sanatçısının kendi beklentisi doğrultusunda bir gösteri sergilemesi beklentisinden de vazgeçmektedir.

Performans sanatçısı, sanatsal özgürlüğün kendisini bazen ritim hareketlerinde bazen de suskun, donuk bir şekilde ifade eder. Sanatçının performans gösterisi, vermek istediği mesajın anlam bütünlüğünü kendi bedeni üzerine yükleyerek seyircinin anlamasını ve çözümlemesini ister. Sanatçının performans hareketleri aynı zamanda epistemolojik mesajları da kapsar. Güçlü imgesel duyguların başkası tarafından okunabilirliği de önemlidir. Kişisel bir benin oluştuğu gösterilerde her türlü ön yargı karşısında sağlam bir duruş ortaya koyar. Sanatçı yaptığı çalışmayı kar amacı gütmeden yapar. Amaç da eserin sergilenmesi, satılması ve metaya dönüştürülmesine karşı olan tepkidir. ''Zaten hiçbir çağdaş sanat yapıtı kalıcı olmak gibi bir iddia da taşımaz. Hepsinde yüceltilen anlayış gelip geçicilik ve tüketimcilikti" (Su, 2014: 178-179). Bu, çağdaş sanatın Dadaist etkilerinin en önemli göstergesidir. Yani dadaizmin hayata bakış açısını yansıtmaktadır. Bu bakış açısında nihilizmin çağdaş sanat anlayışında çok büyük etkileri olmuştur. Çağdaş sanat akımları Dadaizmi referans aldıkları için sanata aynı perspektiften yaklaştılar. Estetiğin tüm ilkelerini yadsıyan bu anlayış, yaşamın karşısında ya güçlü bir duruşu, yada de ölüm anını anımsatır. Sanatı güncel yaşamın içine alan performans sanatı, yaşamın derin etkilerini de dile getirir. Sanatı bir dans

ISBN
978-605-7875-34-1

ve diğer gösteri türleri haline getirerek sanatçının tüm hayal gücünü harekete geçiren bir etkinlik oluşturur. Sanatçının oyunu sergilerken gösterdiği beceri, hem seyirci üzerinde unutulmaz tinsel etkiler bırakırken hem de sanatçının amacını gerçekleştirmesinde önemli bir rol oynar. Sanatçının izleyiciye ulaştırmak istediği mesaj bazen basit anlamlar taşırken, bazen de metafizik bilginin aktarılmasında etkili olur. Sanatçı her türlü tutkusunu hiçbir arınmaya gerek duymadan dışa vurmaya çalışır. Sanatçı asıl izleyicinin tinsel derinliklerine inmeyi amaç edinir. Performans sanatçısının yaptığı, sanatı metafizik açıdan ele almak ve onu sorgulamaktır. Sanatçının oluşturduğu gösteride gerçekleştirdiği ritim bazen kaotik bir durumu, bazen de bir düzeni dile getirir.

Sanatın tinsel boyutları artık bedende şekillenir, bedensel hareketlerde cisimlenir. "Performans sanatının malzemesi özellikle (hatta çoğu durumda yalnızca) bedendir. Bu kapsama giren işler, sahne ve görsel sanatlar alanında bedenle yeni ifade biçimleri yaratmayı amaçlayan eylemlerdir" (Bozkurt, 2012: 231). Sanatçının gösterisi ve oluşturduğu anlam, artık görünürde değildir ve Metafiziğin içinde gizlidir. Metafizik bir estetik oluşturmaya çalışan sanatçı verdiği mesajla herhangi bir şeyi kanıtlamak zorunda değildir. Sanatçı bazen bir gerçeği dile getirdiği gibi bazen de rölativist bir anlayışı dile getirir. Bedenin ritmiyle vital etkileri oluşturarak seyircinin de gösteriye etkin katılımını gerçekleştirir. Kendini müziğin ahengine kaptıran sanatçı, iç dünyasında bir duygu akımı oluşturarakseyircide bir özdeşleyim gerçekleştirebilir ya da bazı abartılar oluşturarak kendi karakteristik özelliğini açığa vurabilir. Gösteride seyirciyle performans sanatçısı arasındaki bağ, zihinsel enerjinin seyirciye ulaşmasında performans sanatçısının bedeni artık kavramsal bir nesneye dönüştürmesindendir. Seyirci de tamamen çıkarsız değildir. O da alması gereken mesajı kavram düzeyinde alır. Sanatçı performansını sergilerken faydalandığı diğer sanatsal disiplinlerde vermek ve anlatmak istediği tüm konuyu kuşatan, özetleyen bir hareket oluşturur dansa dönüşmüş hareketler de müzikle birlikteliğini gerçekleştirir. Tüm bu performanslar kayıt altına alınır. "Video bir tanık, bazen de eyleme katılan canlı bir bellektir. Sanatçının o anda yayınlanan görüntülere müdahale olanağına sahip olmasından ötürü video pek çok davranış sanatçısını etkilemiş ve vücut sanatının gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır" (Germaner, 1997: 63).

Tüm ölü toprağı üzerinden atan yeniden yapılandırdığı bir kimlik üzerinden bir biçim oluşturma yoluna giden sanatın, tinsel beklentileri estetik olarak sanatçıyı yaratıcı bir töz olarak ele almasıdırBu da sanatçıyı estetik ötesi bir açığa vurma olarak gösterilebilir bu açığa vurmada, Sanatçı kendini, nesneyle özdeşleştirmiş ve maddesel anlam kazanmıştır. Sanatçı kendi bedenini ifade aracı olarak kullanması ile sanatsal referanslara da gönderme yapar. Performans sanatçısı zamansal algılamanın nesnede kendini göstermesidir. Düşünsel başkaldırı bedensel olarak yeni bir formda kendisini ifade etmesidir. Bu formlar türlü içsel dinamizm tarafından yönetilir. Sanatçı iç

ISBN
978-605-7875-34-1

dünyasını dışlaştıran bir model oluşturur. Bu model kendi bedenidir. Kendi varoluşunun bilinciyle baskılanmış tinselliğini farklı sanatsal disiplinlerle ifade etmek için zaman kavramının dışına çıkan bir uzam içinde kendini ifade eder. Müzik eşliğinde bedenin dışsal hareketleri müziğin ritmine göre ayarlanır, bedensel hareketler dansa dönüşür. Sanatçı bu hareketleri aracı olarak kullanır. Bu içsel dinamizmi bazen taşkınsal görünümü oluşturur, imge nesneye dönüşür. Nesnenin de bedenselleşmesiyle sonuçlanır. Performans sanatçısı izleyicinin bilinç içine sızma girişimini gerçekleştirerek onunla arasında bir bağ kurma yoluna gider. Artık sanatçı seyirciyle aynı tinsel derinliklerde bulunur ama bazen giderek ağırlaşan anlam yükü seyirci tarafından tam olarak kaldırılamaz.

Çağdaş sanatın ortaya çıkış argümanı her türlü mantıksal bakış açısının ortadan kaldırılmasıydı. Hemen hemen hepsinde ortak nokta rasyonalizmin bertaraf edilmesiydi. Bu yüzden sanatçı sanatını oluştururken mantığın süzgecinden geçirme ihtiyacını duymadı. Artık hiçbir kurala, ölçüte uyma zorunluluğu hissetmedi. Performans gösterisinde de sanatçı her türlü eylemi gerçekleştirirken ne belli tiyatro ne de belirli dans kuralları vardı. Sanatçı hiçbir kurala uymadan içinden geldiğince gösteriyi gerçekleştirdi. Performans sanatçısı, sanatın formüle edilmesi konusundaki isteksizliğinin onunda Dadaist köklerinden gelen bir tepki ve tinsel bakış açısından kaynaklanmaktadır. Dadaizmin en önemli temsilcisi olan Duchamp'ın hazır mamüllerinde, çağdaş sanatın happeningleri ve enstelasyonlarında video sanatında bolca görmek mümkündür" (Su 2014: 177). Performans sanatı diğer sanat anlayışları gibi Dadaizmden beslendi. Dadaizmin en önemli sanatçısı olan Marcel Duchamp'ın enstelasyonları performans sanatı için bir çıkış noktası oluşturdu. Sadece Duchamp'ın enstelasyonları veya video sanatı değil özellikle felsefi anlayışı asıl etkiyi gösterdi. Geleneksel estetik anlayışına karşı çıkan Dadaizm bu noktada tüm çağdaş sanatın kökenini oluşturdu. Performans sanatçısı gösterisini sergilerken sergilediği gösterinin anlamı gösteride sunduğu her türlü formun içeriğinde gizlidir. Gösteride sunduğu formlar onun tarihsel süreçler içindeki kazandığı bilindik anlamların dışındadır.

Performans sanatı ilişki kurduğu ya da faydalandığı sanatsal disiplinlerinde geleneksel bağlantılarının sunulduğu hatta koptuğu görülür. Sanatçının gösteride kendisine tanıttığı serbestlik sanatçının kendisini rahatça ifade edebilmesinin bir ön koşulu olmuştur. Sanatta yeni bir ritüel oluşturan performans sanatı sanatın her türlü kutsallaştırılmasına karşı çıkar.

Sanatçı hiçbir prosedürün olmadığı doğaçlamaya başvurabilir ya da istediği şekilde gösteriyi sunabilir. Bu sunumun süresi sanatçının isteği çerçevesindedir. Sanatçının ulaştığı radikalizm, geçmişi alkışlayan tüm sanatsal anlayışı protesto ediyordu.

ISBN
978-605-7875-34-1

Çoğu performans sanatçısı var olan gösteri teknikleri dışında yeni bir gösteri anlayışı oluşturdular. Bu gösteride hiçbir senaryoya ihtiyaç duymadan içlerinden geldiği gibi gerçekleştirdiler (Hodge, 2013: 185).

Sanatsal kopuş yeni sitillerin ve biçimlerin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu bilinçli hareketler sanatçının her gösterisinde her biri birbirinden farklı gösteriler gerçekleştirir. Sanatçı bazen de gösterisini amaçsız oluşturur ve herhangi bir amaç gütmez, izleyici bu durumda performans gösterisini nasıl görüyorsa nasıl yorumluyorsa öyledir. Gösteriyi tamamen izleyicinin yorumuna bırakır bu yüzden gösterinin de didaktik bir içeriği yoktur. Zaten sanatçı gösterisinde herhangi bir bilgi verme amacı gütmez seyircinin etkin katılımını anlamlandırmasını ister. Seyirci herhangi bir anlamlandırma yapmıyorsa bu da sanatçı için bir kayıp değildir. Çünkü sanatçı gösterisini kimse için yapmıyor. Çağdaş sanat anlayışlarının temelindeki felsefe sanatçıya olmadığı kadar bir özgürlük alanı sunar. Bu özgürlük performansın kayıt altına alınmasında da kendini gösterir. "Bazı performanslarda ise sanatçıların tercihleri ve yapıtın genel özellikleri videonun kullanım biçimleri üzerine nasıl bir karar sürecinden geçeceğinin temel belirleyicileridir" (Altunay, 2013: 79). Sanatçı sergileyeceği çalışmalarının özelliklerine göre fotoğraflarını çekebilir veya videoyla kayıt altına alabilir. Tüm bunları yaparken nasıl bir yöntem izleyeceği tamamen sanatçının inisiyatifindedir.

Performans sanatının en önemli temsilcisi olan Beuys çok farklı performanslarıyla önemli bir konum üstlenir. "Beuys'un sanat anlayışının temelleri Rudolf Steiner'ın ortaya koyduğu; toplumu oluşturan üç temel kavram olan ekonomi, politika ve kültür kavramları üzerine kuruludur" (Altunay, 2013: 128). Beuys'un performans gösterilerinde sanatçı toplumun aksaklıkları açıklamaya çalışır. Aslında tüm çağdaş sanat akımlarında artık yaşamın içinde bir felsefi derinlik ya da amaç vardır.

Bir başka performans sanatçısı Allan Kaprow'dur. "Kaprow 1950'lerin başında resimin yanı sıra sağdan soldan bulduğu bir takım hazır malzemelerle heykelimsi şeyler yerleştirmeler oluşturuyordu. Bunlardan bazılarının meydana gelmesinde izleyenler de katkıda bulunuyordu. Kendisi işe başlıyor başkaları sürdürüyordu" (Yılmaz, 2013: 329). Kaprow performans sanatına yeni bir renk kattı seyircinin çalışmalarına etkin katılmasını sağladı. Bu etkinlik seyircinin de gösteride olmasını istediği şeyi gerçekleştirme özgülüğünü kendinde bulmasıydı.

SONUÇ

Performans sanatı 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan birçok sanat disiplinini kendinde harmanlayan bir sanat anlayışı olarak ortaya çıkar. Sanatın sınırlarını çok zorlayan performans

ISBN
978-605-7875-34-1

sanatı, sanatçının çalışmasını izleyici önünde gerçekleştirerek izleyicinin sanatsal algısının yeniden oluşturulmasına katkıda bulunur. Bilincin derinliklerine nüfuz etmekte olan sanatçı çalışmalarında kendi bedenini müzik eşliğinde bir metin gibi kullanır. Sanatçı Fütürizmin teatral ilkelerinden faydalanarak tiyatro, müzik, şiir ve dansı da içeren sanatsal disiplinlerden faydalanır. Sürrealizm ve Dadaizmden faydalanan performans sanatı gösterileri video ya da fotoğraf makinesiyle de kayıt altına alır. Böylece performans sanatı 20. yüzyılın farklı bir sanat anlayışı olarak karşımıza çıkar.

Performans sanatında sanatçı gösterisini sunarken herhangi bir kısıtlamaya gitmez. Gösterisi için bir plan yapmaz, izleyicinin onu anlamasını ister. Performans sanatçısının vermek istediği mesajı kendi yaşantısıyla ilgili olabileceği gibi herhangi bir felsefi, politik, sosyal bir konuyu da içerebilir. Sanatçı verdiği mesajı anlamasını ve yorum yapmasını izleyiciden isteyebilir. Amaç izleyicinin gösteriye aktif katılmasını sağlamaktır. Performans sanatının en önemli isimlerinden biri olan Beuys'un gösterilerinde bir felsefi derinlik hissedilir. Beuys, performans sanatının alanını genişleterek performans sanatının kanıksanmasında etkili oldu. Bir diğer performans sanatçısı olan Allan Kaprow, performans sanatında yeni bir oluşuma katkıda bulunmuştur. Gösterisine seyircinin aktif katılmasını sağlamak için bazı hazır malzemelerin yerleştirilmesini seyirciden istemiştir. Performans sanatını birçok sanatsal disiplini kendi bünyesinde oluşturarak sanatın zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

ALTUNAY, Alper, (2013). Sanatın Ortamında Video, 1. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

BOZKURT, Muammer, (2012). Sanatın Günceli Güncelin Sanatı, 1. Baskı, Ankara: Ütopya Yayınevi.

GERMANER, Semra, (1997). 1960 Sonrasında Sanat (Akımlar, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar), 1. Baskı, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

HODGE, Susie (2013). Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Sanat Fikri 2. Baskı. (çev: Emre Özgü). Ankara: Domingo yayıncılık

LYNTON, Norbert, (1991). Modern Sanatın Öyküsü, 2. Baskı, (çev. Cevat Çapan-Sadi Öziş), İstanbul: Remzi Kitabevi.

SU, Süreyya, (2014). Çağdaş Sanatın Felsefi Söylemi 7. Baskı İstanbul Profil Yayınları

YILMAZ, Mehmet, (2013). Modern Postmoderne 2. Baskı Ankara: Ütopya Yayınları

ISBN
978-605-7875-34-1

PROPOLİSİN GIDA KORUYUCU MADDE OLARAK KULLANIMININ ARAŞTIRILMASI

Nilüfer KIVILCIM*
Arş. Grv. Dr. İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü.
nilufer.kivilcim@inonu.edu.tr

Ahmet GÜLTEK
Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü. ahmet.gultek@inonu.edu.tr

Seval CİNG YILDIRIM
Dr. Öğretim Üyesi. İnönü Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü
seval.cing@inonu.edu.tr

ÖZET

Hazır gıdalar üretimlerinden tüketiciye ulaşıncaya kadar zaman aldığından, bu süre içerisinde bozulmasını önlemek için bir takım işlemlerden geçirilmektedir. Ayrıca tüketicinin beğenisini artırmak amacıyla, evlerde günlük olarak hazırlanan gıda maddelerinden farklı olarak içlerine bazı koruyucu ve lezzet verici katkı maddeleri de katılmaktadır. Tüketicilerin bilinçlenmesi ve sağlık endişeleri dolayısıyla doğal katkılar kullanılarak üretilmiş gıdaları tercih etmesi gıda üretiminde sentetik maddelere alternatif doğal madde arayışlarına sebep olmuştur. Propolis, arıların bitkilerden topladığı özütü salgıları ile karıştırarak ürettiği keskin ve güzel kokulu bir bileşiktir. İçeriğinin önemli bir bölümünü flavonoitlerin oluşturduğu propolisin bileşiminde, polifenoller, fenolik asitler ve bunların esterleri, terpenler, steroitler, vitaminler, mineraller ve aminoasitler yer alır.

Literatürde propolis ile ilgili araştırmaların çoğu propolisin kimyasal bileşimi, biyolojik aktivitesi, farmakolojik ve tedavi edici özellikleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bunun yanı sıra propolis antibakteriyel, antifungal, antioksidan nitelikleri ile gıda muhafazasında kimyasal koruyuculara alternatif bir katkı olması mümkündür. Literatürde propolisin fungusidial olarak bazı et ve et ürünleri üzerine olan kullanımında mantarlarına karşı etkili olduğu bulunmuş ancak unlu mamüllerde kullanımına rastlanılmamıştır.

Çalışmada propolisin antifungusidal özelliklerinden faydalınalarak unlu mamüller üzerinde antifungusidal özellikleri araştırılmıştır. Çalışmada yerel bal üreticilerinden alınan propolis metanol-su (%50-50) çözeltisi ile özütlenmiş ve %0,5; %1; %1,5 ve %2 oranlarına olacak şekilde pastalara katılarak kullanılmıştır. Farklı oranlarda propolis içeren pastaların yüzey ve iç kısımlarından 1 g örnek alınarak aseptik koşullarda 9'ar mL steril peptonlu su içeren cam tüplere aktarılarak gerekli işlemlere devam edilmiş numuneler 30°C'de etüvde 5 gün inkübasyona tabii tutulmuştur. İnkübasyonun 1., 3. ve 5. gününde gözlemler yapılarak propolisin antifungal etkisi araştırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Propolis, doğal gıda katkı maddesi, fungusit

GİRİŞ

Artan dünya nüfusu ve insanların beslenmede farklı lezzet arayışları gıda ihtiyacını ve çeşitliliğini artırmakta, gıda endüstrisi ve ulaşım araçlarının teknolojik gelişmeleri de bu ihtiyacı karşılamak için

ISBN
978-605-7875-34-1

çalışmaktadır. Gıda maddeleri dünyanın bir ucundan diğer ucuna ulaştırılmakta ve bu transferler süresince gıda maddelerinin üretimlerinden son tüketim tarihlerine kadar bozulmadan saklanabilmesi için içlerine bazı koruyucular katılmaktadır.

Hazır gıda maddeleri, üretimlerinden tüketiciye ulaşıncaya kadar birçok işlemden geçtiği ve son tüketimi zaman aldığından, ayrıca tüketicinin beğenisini artırmak amacıyla, evlerde günlük olarak hazırlanan gıda maddelerinden farklı olarak içlerine bazı koruyucu ve lezzet verici katkı maddeleri katılmaktadır. Kitle iletişim araçları sayesinde tüketicilerin bilinçlenmesi ve beslenmenin sağlıklı bir gelecek için öneminin fark edilmesi dolayısıyla insanlar doğal katkılar kullanılarak üretilmiş hazır gıdaları sentetik olanlara göre daha tercih eder olması nedeniyle, endüstriyel gıda üreticileri gıda katkı maddesi olarak sentetik maddelere alternatif olarak doğal madde arayışlarına gitmelerine sebep olmuştur (Çoban, 2010).

Gıdanın güvenliğini, tazeliğini, tadını, dokusunu veya görünümünü korumak için kendisi gıda maddesi olmadığı halde gıdalara katılan maddeler gıda katkı maddesi olarak bilinir. Bazı gıda katkı maddeleri, tuz (pastırma veya kurutulmuş balık gibi etlerde), şeker (marmelatta) veya kükürt dioksit (şarapta) gibi koruma için yüzyıllardır kullanılmaktadır. Gıda katkı maddeleri, bitkilerden, hayvanlardan veya minerallerden türetilebilir veya sentetik olarak üretilebilir ve tüketicilerin kabul ettiği belli amaçları gerçekleştirmek için kasıtlı olarak gıdaya eklenirler. Yiyecekleri daha güvenli veya daha çekici hale getirmek gibi bir amaca yönelik olarak tasarlanmış gıda katkı maddeleri işlevlerine göre koruyucular, aroma vericiler ve kıvam artırıcılar gibi değişik gruplar altında ve geniş bir kategoride toplanmaktadır (FDA, 2017; Öztürkcan, 2017)

Propolis (arı tutkalı), eski zamanlardan beri farmasötik özellikleri nedeniyle insanlar tarafından kullanılan reçinemsi bir arı kovanı ürünüdür. Arılar kovanlarının iç duvarlarını ve girişini kapatmak, bal peteği tarakların sınırını güçlendirmek ve kovana kaçak olarak giren ölü işgalcileri mumyalayarak kovandan atmak için propolisi kullanırlar. Halen geleneksel tıpta, biyo-kozmetikte ve sağlık gıdalarının bir maddesi olarak ve daha birçok başka amaç için ilaç olarak kullanılmaktadır (Matsuda, 1994). Antibakteriyel ve antifungal aktiviteler propolisin en popüler ve en kapsamlı araştırılan biyolojik eylemleri arasındadır. Propolis kovandaki larvalara, mantar ve bakterilere karşı antibiyotik etki gösterir. İçeriğinin önemli bir bölümünü flavonoitlerin oluşturduğu propolisin bileşiminde, polifenoller, fenolik asitler ve bunların esterleri, terpenler, steroitler, B1, B2, C ve E vitaminleri, mineraller ve aminoasitler yer alır. Propolis yaraların iyileşmesinde hücre yenileyici olarak etkilidir. Mikroptan arındırıcı, bakteri üremesini durdurucu, iltihap giderici, mantarlara karşı etkili ve kas gevşetici etkileri vardır (Grunberger, 1988; Albayrak, 2008; Marcucci, 1995; Mirzoeva, 1997).

Literatürde genellikle propolis ile ilgili çalışmaların çoğu propolisin bileşimi, biyolojik aktivitesi ve farmakolojik özellikleri üzerine olduğu görülmektedir (Kujumgiev, 1999; Patel, 2015). Propolisin kozmetik ve gıda endüstrisi gibi alanlarda kullanımına ilişkin çalışmalara son zamanlarda sıkça ratlanmakatdır (Wagh, 2013). Propolisin antibakteriyel, antifungal, antioksidan özellikleri nedeniyle gıda endüstrisinde kimyasal koruyuculara alternatif bir doğal katkı maddesi olması mümkündür. Literatürde propolisin fungusidial olarak bazı et ve et ürünleri üzerine olan kullanımında *Candida albicans, Aspergillusniger, Botrytiscinerea, Ascosphaeraapis* ve *Plasmoparaviticola* mantarlarına karşı etkili olduğu bulunmuştur, ancak unlu mamüllerde kullanımına rastlanılmamıştır (Atik, 2017).

ISBN
978-605-7875-34-1

Bu çalışmada propolisin antifungusidal özelliği sayesinde unlu gıda maddelerinde doğal gıda koruyucu katkı maddesi ve kendine özgü kokusuyla da aroma ve lezzet verici olarak kullanılabilirliği araştırılmıştır.

MATERYAL VE METOD

Propolisin ekstraksiyonu

Propolis'in reçinmesi ve karmaşık yapısından dolayı doğrudan kullanımı söz konusu olmadığından uygun bir çözücü ve yöntemle ile özütlenir. Ekstraksiyon için kullanılan en yaygın çözücüler su, metanol, etanol, kloroform, diklorometan, eter ve asetondur. Bakterisidal bileşenlerin çoğu su ve etanolde çözünürken etkisiz bileşenler kolaylıkla uzaklaştırılabilir (Wagh, 2013). Çalışmada kullanılan propolis yerel bal üreticilerden toplanmış ve metanol-su ile ekstrakte edilmiştir. Küçük parçalara ayrılan propolis (%50-50) metanol-su içerisinde 48 saat çalkalayıcı tablada çalkalanarak ekstrakte edildi. Ekstrakt süzgeç kağıdından süzüldükten sonra çözücü döner buharlaştırıcıda uzaklaştırılarak saf ekstrakt elde edildi.

Unlu gıda örneklerinin hazırlanması

Propolisin antifungal etkisinin pişirim sürecinde yok olup olmadığını anlamak amacıyla iki yöntem uygulanmıştır. Birinci grupta propolis ekstraktı belirlenen oranlarda gıda hamurunun içerisine katılarak 180°C'de pişirildi, ikinci grupta ise unlu ürünler pişirildikten sonra propolis ekstraktı pasta kreması şeklinde hazırlanarak gıda örneklerinin üzerine sürüldü. Pasta malzemeleri hazırlanırken sıvı yağ içerisine toplam ağırlık üzerinde %0,5; %1, %1,5 ve %2 oranlarında propolis ekstraktı konuldu ve pastalar hazırlandı. Aynı zamanda içerisine propolis ekstarktı eklenmeyen kontrol grubu örnekler hazırlandı.

Aroma ve lezzet testi

Aroma ve lezzet testi için özel olarak gıda hijyen koşulları gözetilerek hazırlanan pasta örnekleri 15 farklı kişiye içerikleri söylenmeden tattırılmış, lezzet ve aromalarının değerlendirmeleri istenmiştir.

Fungusidal denemeler

Fungusidial denemeler için örnekler üçerli gruplar halinde ağzı kapalı bir kapta mantar üremesini kolaylaştırmak amacıyla nemli koşullarda bekletildi. Örnek kapları oda sıcaklığında bekletilerek mantarların üremeye başlamasının (küflenmenin) gözlediğimiz 8. Güne kadar gözlem yapıldı. 8. Günden sonra mantar üremelerinin açıkça görülmesinden sonra tüm örneklerin mikrobiyolojik fungusidal denemeli yapıldı.

Mikrobiyolojik fungusidal analizler

Farklı oranlarda propolis ekstarktı (%0,5; 1; 1,5 ve 2 w/v)) içeren örneklerin yüzey ve iç kısımlarından 1 g örnek alındı. Aseptik koşullarda alınan örnekler 9 mL steril peptonlu su (% 0.1w/v) içeren cam tüplere aktarıldı. Cam tüp içinde numuneler düşük devirde 2 d homojenize edildi. Örneklerden 1 mL alınıp peptonlu su ile uygun dilusyonlar yapıldı. Sonraki aşamada örneklerden 100 µl alınıp, Potato Dekstroz Agar (PDA) içeren besiyerlerine yayma yöntemine göre drigalski

ISBN
978-605-7875-34-1

spatülü ile ekildi. Numuneler inkübasyon için 30°C'de etüvde 5 gün bekletildi. İnkübasyonun 1., 3. ve 5. gününde gözlemler yapıldı.

BULGULAR

Resim 1'te görüldüğü gibi 8. Günün sonunda propolis katılmamış kontrol (A) örneğinde belirgin şekilde mantar ürerken, propolisin kek hamuru (B) ve kremasına (C) uygulanmasıyla hazırlanan keklerde 8. Günde gözle görülür bir mantar üremesi (küflenme) meydana gelmemiştir.

(A) **(B)** **(C)**

Resim 1. Kontrol örneği (A) propolis katılmamış, propolisin kek hamuruna (B) ve kremasına (C) uygulanmasıyla hazırlanan keklerin 8. Gündeki görünümü.

Resim 2'de görüldüğü gibi propolisin kekin hamuruna katılmasıyla hazırlanan örneklerin inkübasyonun 1. gününde propolis içermeyen kontrol gruplarının dilusyon yapılan ve yapılmayan tüm örneklerinde üreme tespit edildi. Hamuruna propolis eklenerek hazırlanan keklerde hamurunda %0.5 propolis içeren kekler hariç diğer tüm keklerde üreme görülmemiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

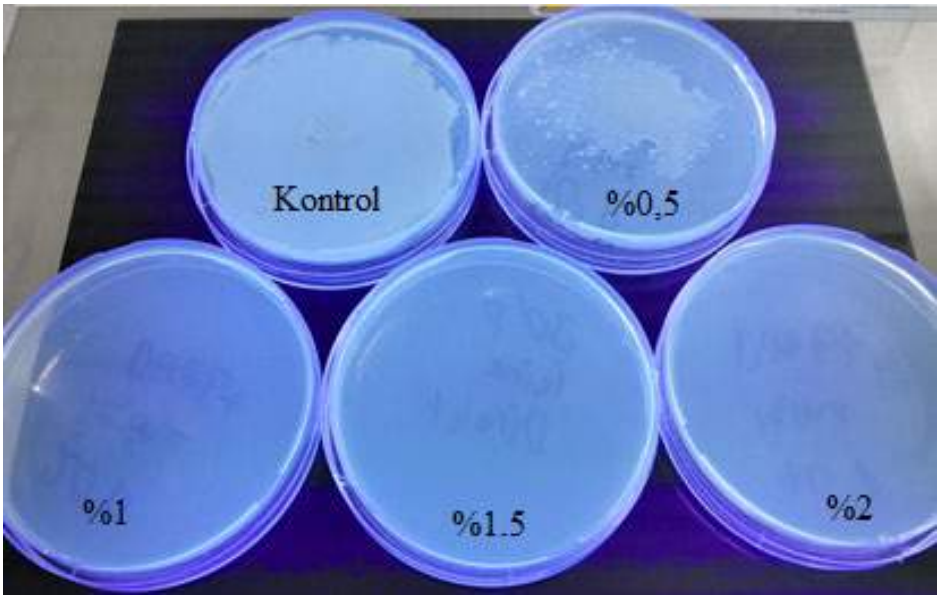

Resim 2.Propolis özütünün örnek hamuruna katılmasıyla hazırlanan gıda örneklerinin mikrobiyolojik testleri için inkübasyonun 1. Gününün görünümü.

Resim 3'te görüldüğü gibi hamuruna %1,5 ve %2 oranında propolis özütü eklenen keklerde inkübasyonun 3. gününde üreme tespit edilmezken test edilen diğer iki propolisli kekte az oranda üreme görülmüştür.

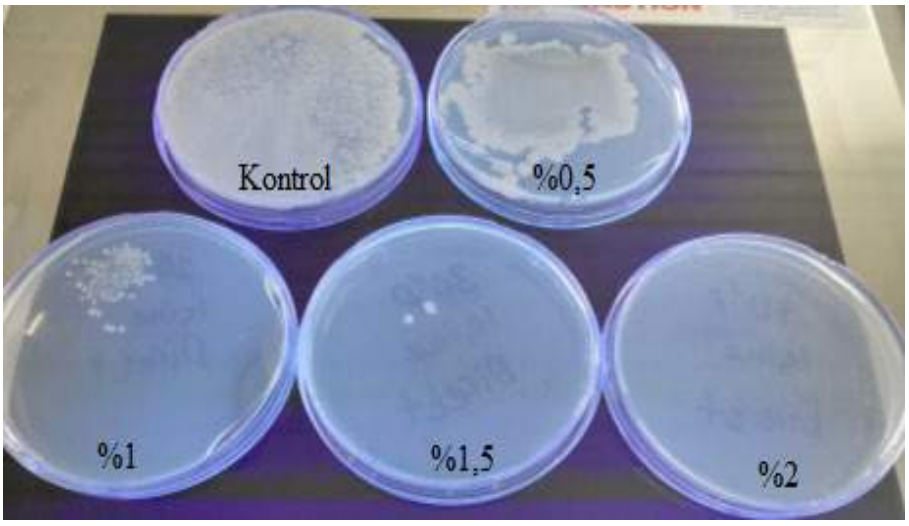

Resim 3. Propolis özütünün örnek hamuruna katılmasıyla hazırlanan gıda örneklerinin mikrobiyolojik testleri için inkübasyonun 3. Gününün görünümü.

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 4'te kremasına farklı oranlarda (%0,5-1,0- 1,5 ve 2) propolis özütü eklenen keklerde inkübasyonun 1. gününde üreme tespit edilmemektedir

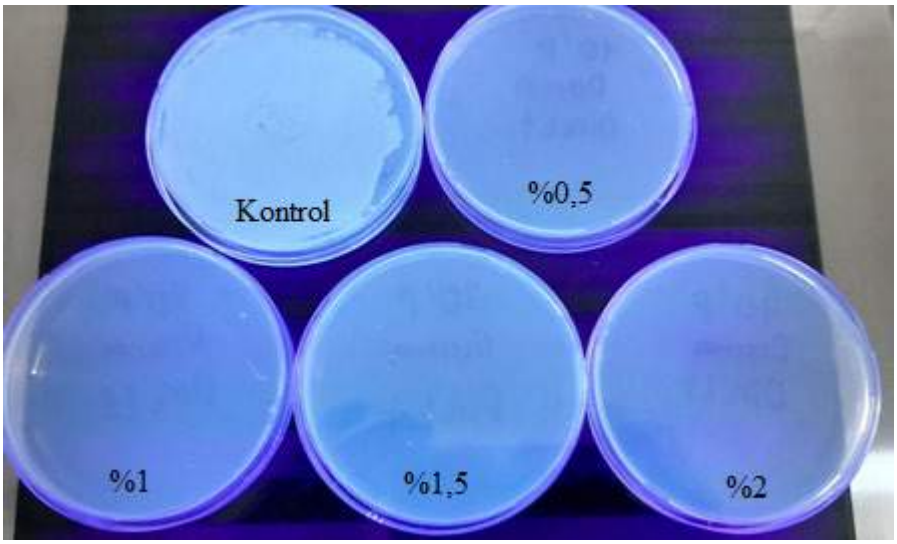

Resim 4. Propolis özütünün keklerin kremasına katılmasıyla hazırlanan gıda örneklerinin mikrobiyolojik testleri için inkübasyonun 1. Gününün görünümü.

Resim 5'de Kremasına propolis ilave edilen keklerde inkübasyonun 3. gününde sadece %0,5 konsantrasyonda üreme görülmüştür. Propolisli kek örneklerinin 5. gündeki üreme sonuçları 3. gün ile benzerlik göstermektedir.

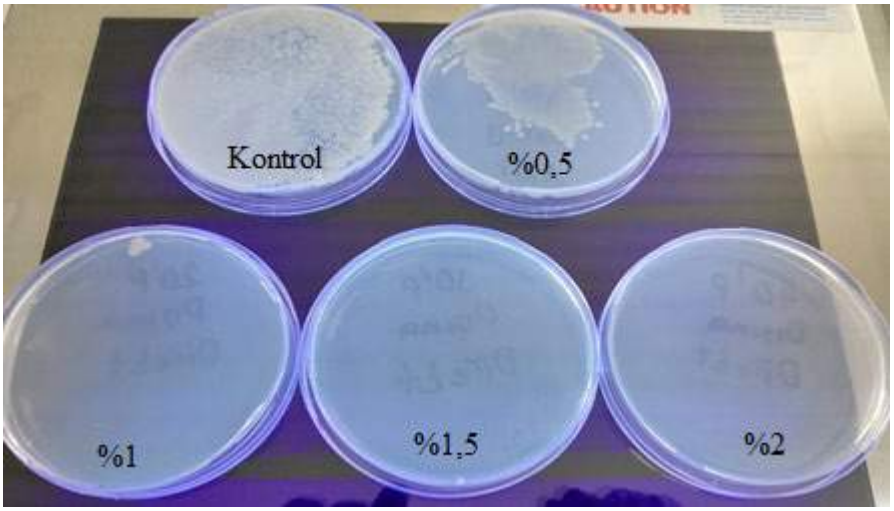

Resim 5. Propolis özütünün keklerin kremasına katılmasıyla hazırlanan gıda örneklerinin mikrobiyolojik testleri için inkübasyonun 3. Gününün görünümü.

Propolisin aromasını test etmek amacıyla hazırlanan örnekler içeriği söylenmeden 15 farklı kişiye tattırılmış ve kişilerin gözlemleri %0,5 propoplis içeren keklerle içermeyen arasında bir farkın

ISBN
978-605-7875-34-1

olmadığı, %2 propolis içeren keklerin ise tat ve kokusunun hiç hoş olmadığı, %1 ve %1,5 propolis içeren keklerle ilgili olarak ise farklı bir lezzet ve koku olduğu şeklinde olmuştur. 15 kişiden 8'i bu lezzet ve kokudan hoşlanırken 5 kişi kararsız kaldığını 2 kişi ise kesinlikle hoşlanmadıklarını ifade etmişlerdir.

SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Kekin hamuruna yapım aşamasında propolis eklenip pişirme işlemleri yapıldıktan sonra düşük konsantrasyonlarda propolis içeren keklerde bekleme süresinde küf ve maya üremiştir. Propolis, uygulanan ısıl işlemden sonra yapısal değişikliğe uğramış olabilir. Bu yüzden sadece en yüksek oranda propolis uygulanan kekte mikrobiyal üreme yoktur.

Kekler piştikten sonra üzerine ilave edilen krema içine propolis eklendiğinde düşük konsantrasyonlarda dahi propolisin fungusit etkisi görülmüştür.

Kek içerisine propolisin katılması lezzet açısından farklılık yaratmak için uygun olacaktır.

Yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre propolis unlu gıda örneklerinde gıda koruyucu olarak kullanıma uygun olduğu bulunmuştur. Propolis sahip olduğu biyoaktif özellikler sayesinde çok farklı alanlarda kullanım potansiyeine sahiptir. Bu çalışma ile propolisin kullanım alanlarına unlu gıda örneklerinde gıda koruyucu özelliği de eklenmiş oldu. Gıda endüstrisinin geleceğini gıda katkı maddeleri belirleyecektir. Propolis de bu alanda iyi bir alternatiftir.

KAYNAKLAR

Çoban, Ö.E., Patır, B. (2010). Antioksidan Etkili Bazı Bitki ve Baharatların Gıdalarda Kullanımı. Electronic Journal of Food Technologies. 5, No 2, 7-19.

FDA (2017), Food Additives & Ingredients - Overview of Food Ingredients, Additives & Colors". FDA Center for Food Safety and Applied Nutrition. Retrieved 11 April 2017.

Öztürkcan, S.A., Acar, S. (2017). Yaygın Olarak Kullanılan Antimikrobiyal Gıda KatkıMaddeleri ile İlgili Genel Bir Değerlendirme. IGUSABDER, 1, 1-17.

Matsuda, Sh., (1994). Propolis—health care food. Foods and Food Ingredients. Journal of Japan 160, 64–73.

Grunberger D, Banerjee R, Eisinger K, Oltz EM, Efros L, Caldwell M, Estevez V, Nakanishi K. Preferentialcytotoxicity on tumorcellsbycaffeicacidphenethyl ester isolatedfrompropolis. Experientia 1988; 44(3):230-2.

Albayrak, S., Albayrak, S., (2008). "Propolis: Doğal Antimikrobiyal Madde" Ankara Ecz. Fak. Derg. 37. 201-215.

Marcucci, M.C., (1995). Propolis: Chemicalcomposition, biologicalpropertiesandtherapeuticactivity. Apidologie 26: 83–89.

ISBN
978-605-7875-34-1

Mirzoeva, O.K., Grishanin, R.N., Calder, P.C., (1997). Antimicrobialaction of propolisandsome of itscomponents: theeffects on growth, membranepotentialandmotility of of bacteria. MicrobiologyResearch 152: 239–246.

Kujumgiev, A. , Tsvetkova, I. and et al. (1999). Antibacterial, antifungal and antiviral activity of propolis of different geographic origin. Journal of Ethnopharmacology 64. 235–240.

Patel, J., Ketkara, S. and et al. (2015). Potentiating antimicrobial efficacy of propolis through niosomal-based system for administration. Integr Med Res. 4. 94–101

Wagh, V. D. (2013). Review Article, Propolis: A Wonder Bees Product and Its Pharmacological Potentials. Advances in Pharmacological Sciences. 2013. 1-11. http://dx.doi.org/10.1155/2013/308249

Atik, A. Gümüş, T. (2017). Propolisin Gıda Endüstrisinde Kullanım Olanakları. Akademik Gıda 15(1) 60-65.

ISBN
978-605-7875-34-1

GİRESUN'DA DÜZENLENEN FESTİVAL VE ŞENLİKLER

Festivals and f fiesta Held in Giresun

Ramazan SEVER

(Prof. Dr.) Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, ramsey4401@gmail.com

Özet

Hatırlanacağı üzere festival ve şenlikler; uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte o mekânın simgesi haline gelerek gelenekselleşmiş ve sürekliliği sağlanarak toplumun belleğinde yer almış etkinlikler olarak tanımlanabilir. Özellikle kırsal turizm ile ilgili turistik çekiciliklerin ön plana çıkmasını sağlayacak, içerisinde; çeşitli müzik ve gösterilerin yer aldığı, yöresel ürünlerin sergilendiği ve yöreye özgü özel etkinliklerin gerçekleştirildiği festival ve şenlikler kırsal turizm açısından da önem arz etmektedir. Diğer taraftan söz konusu etkinlikler; bir toplumun veya bir yerleşmenin tarihini, müziklerini, oyunlarını, gelenek ve görenek gibi kültürel değerlerini yaşatıp bunların diğer topluluklar tarafından tanınmasını sağlamak, sonraki kuşaklara aktarmak gibi birçok amaç ve işleve de sahiptir. Giresun ilinde de bahsedilen amaçlar doğrultusunda festival ve şenlik adı atında her yıl düzenlen 30 civarında etkinlik yapılmaktadır. İlde yetiştirilen bir ürünün (Fındık, kivi, kuru fasulye, mısır, bal) tanıtımını amaçlayan ve ekonomik kaygılar taşıyan festivaller yanında, tamamen kültürü tanıtmaya (Kemençe, kuşdili, Cimide, Dizgine, Bergama vb gibi) yönelik festival ve şenlikler düzenlenir. Bunun yanında ilde 12 yayla şenliği de yapılmaktadır. Bu etkinlikler daha çok Mayıs (3),Haziran (3), Temmuz (20), Ağustos (4) ve Kasım (Yağlıdere ilçesinde yapılan Kivi Şenliği) aylarında düzenlenir. Bunlardan sadece Karadeniz Giresun Aksu Altın Fındık Film Festivali, Uluslararası Kümbet Kültür ve Turizm Festivali ile Ağaçbaşı-Kulakkaya Yaylası Kültür ve Sanat Festivali uluslararası iken diğerleri yereldir. Genel olarak etkinlikler incelediğinde; amaç, işlev ve öneminin iyi kavranmadığı, yer ve zaman seçimi, ekonomik destek, organizasyon ve reklamın yetersizliği yüzünden ilin ekonomisine ve tanıtımına beklenen katkıyı sağlamadığı görülmektedir.

Bu çalışmamızda, coğrafyanın ilke ve yöntemleri çerçevesinde; gezi-gözlem ve doküman analizi kullanılarak Giresun ekonomisine ivme kazandırabileceğini düşündüğümüz festival ve şenliklerle tanıtmak ve söz konusu etkinlikler ile ilgili sorunları ortaya koymak amaçlanmıştır. Ancak asıl amaç bu etkinliklerin, rasyonel planlamalar ile sürdürülebilir kırsal kalkınmada nasıl değerlendirilebileceğini analiz ederek, incelemektir. Ayrıca etkinlikler kapsamına toplumun bütün kesimlerini ilgilendiren bilgilendirici yerel müzik konserleri, panel ve konferansların düzenlenmesi de sosyokültürel gelişmeye katkı sağlayabilir. Başta il ve ilçe idari yönetimleri olmak üzere, Belediyeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Üniversiteler ile diğer kurum ve kuruluşlar tarafından yapılacak festival ve şenliklere her türlü destek ve katkı verilmelidir. İsmini duyurmakta yüksek bir etki gücüne sahip olan Giresun, uluslararası çapta tanıtılabilecek festival ve şenlikler düzenlendiğinde, turizm faaliyetlerini sürükleyen önemli bir çekici faktör olabilir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Festivaller, Şenlikler, Folklor, Müzik.

Abstract

Festivals and Fiesta will be remembered; it can be defined as activities that have become a symbol of that space on the international, national, regional and local scale and have been included in the memory of the society by being traditionalized and maintained. Especially, it will provide the attraction of touristic attractions related to rural tourism. festivals and fiesta where various music and performances are exhibited, local products are exhibited and special events are performed for local specialties are also important in terms of rural tourism. On the other hand, the related activities are; a society or a settler, to live and to be recognized by other societies and to convey them to the next generations by experiencing the cultural values such as history, music, games, traditions and customs. Giresun province has 30 events organized every year in the name of festival and fiesta in line with the stated aims. Festivals and Fiesta aimed at the promotion of a product grown in the field (hazelnut, kiwi, dried bean, corn, honey) and festivals bearing economic concerns are organized in order to fully introduce the culture (Kemençe, Kuşdili, Cimide, Dizgine, Bergama etc.). In addition, there are 12 highland festivals on the coast. These events are mostly held during the months of May (3), June (3), July (20), August (4) and November (Kivi Festival in Yağlıdere). Only the Black Sea Giresun Aksu Golden Hazelnut Film Festival, International Kümbet Culture and Tourism Festival and Ağaçbaşı-

ISBN
978-605-7875-34-1

Kulakkaya Plateau Culture and Art Festival are international while others are located. When you review events in general; it does not seem to provide the expected contribution to the economy and promotion of the province due to the lack of understanding of the purpose, function and the principle, the choice of place and time, economic support, organization and advertisement.

In this work, we are in the framework of principles and methods of geography; sightseeing and document analysis, we aimed to reveal the problems related to the festivals and fiesta which we thought could accelerate the economy of Giresun. However, the main purpose is to examine how these activities can be evaluated in sustainable rural development with rational planning. In addition, organizing informative local music concerts, panels and conferences that involve all segments of society within the scope of the activities may contribute to sociocultural development. Every kind of support and contribution should be given to the festivals and fiesta to be held by the Municipalities, Ministry of Culture and Tourism, Universities and other institutions and organizations, especially the provincial and district administrative administrations. Giresun, who has a high power of influence when announcing its name, can be an attractive attracting factor for tourism activities when internationally renowned festivals and Fiesta are organized.

Keywords: Tourism, Festivals, Fiesta, Folklore, Music.

Giriş

Karnaval, bayram, şölen, gösteri, şenlik veya geçitler dizisi olarak tanımlanan festivaller; dönemi, kutlanma şekli, yapıldığı yer, katılımcıların sayısı veya niteliği bakımından belli bir program dâhilinde tertiplenmiş ve özel önemi olan gösterilerin bütünüdür. Dünyanın hemen hemen her coğrafyasında bölgesel, ulusal ve bazense uluslararası çapta katılımlarla kutlanan festivaller ve şenlikler, birçok bileşeni yapısında barındıran toplumsal etkinlikler şeklinde yapılmaktadır. Her çağda, kültürde ve toplumda çok değişik şekillerde kutlanan festivaller daha çok topluma mal olmuş kahraman, lider veya sanatçıların doğum ya da ölüm yıldönümleri, bir mevsimden diğerine geçiş zamanı, bir kurum ya da ülkenin kuruluş veya kurtuluş yıldönümleri vb. gibi ortak duyguların sembolik olarak paylaşımı ve etkinliği şeklinde kutlanmaktadır. Duygu, düşünce, tasarı veya bir güzelliğin anlatımında kullanılan üstün yaratıcı yöntemlerin bir bütünü olarak tanımlanan sanat ise festivallerin kuşkusuz en önemli yönünü oluşturmaktadır. Bir topluluğun veya yörenin tarihini, sosyal görüşünü, oyunlarını, gelenek ve görenek gibi kültürel değerlerini yaşatıp bunların diğer topluluklar tarafından tanınmasını sağlayarak aynı zamanda da sonraki kuşaklara aktarmak gibi birçok amaç ve işleve sahip olan festivaller, çoğunlukla gelenekselleşmiş tarih ve günlerde kutlanmaktadır. Günümüzde yüklendiği toplumsal işlevleri ile gelenekselleşen festivaller, aynı zamanda önemli ekonomik işlevlere de sahiptir. Çeşitli sanat ve kültürel gösterilerin yapılması, ulaşım konaklama, yiyecek-içecek, kıyafet ve hediyelik eşya pazarı gibi birçok bileşeni bu etkinliklere ekonomik bir boyut kazandırmaktadır.

Bilindiği üzere insanların turistik ürün algılamaları ve istekleri, bütün sektörlerde olduğu gibi değişen koşullara uygun olarak sürekli değişim göstermektedir. Günümüzde kitle turizmine olan ilgi giderek azalırken, alternatif turizm türlerine yönelik ilgi ve arayışlar sürekli bir artış eğilimi içindedir. Kırsal alanlardaki doğal güzellikleri görmek, değişik kültürlere sahip insanlarla bir arada olmak, kırsal yöreye özgü etkinlikleri izlemek ya da katılmak gibi kırsal turizm faaliyetleri, son dönemde insanların en çok ilgi gösterdiği alternatif turizm türlerinden biri olan kırsal turizm kavramının kapsamını oluşturmaktadır. Bu sosyal ve kültürel ilişkilerin gerçekleşmesini kolaylaştıracak en önemli araçlardan biri olarak festivaller ön plana çıkmaktadır. Turistik çekicilik unsurlarına sahip ülkelerin dış turizmden pay alabilmeleri için öncelikle, başka ülkelerde tatilini geçirmek isteyen diğer ülkelerin insanlarına, sahip oldukları turistik ürünlerin özelliklerini ve güzelliklerini etkin şekilde tanıtmaları gerekir. Bu etkinlikler içinde özellikle kırsal turizm ile ilgili turistik çekiciliklerin ön plana çıkmasını sağlayacak, içerisinde çeşitli gösterilerin yer aldığı, yöresel ürünlerin sergilendiği ve yöreye özgü özel etkinliklerin gerçekleştirildiği (yöresel danslar, sporlar, gösteriler, konserler) yöresel festivaller kırsal turizm tanıtımı açısından önem arz etmektedir. Yöresel festivaller kırsal bölgenin tanıtımına katkı sağlamasının yanında, bu bölgenin en azından festival zamanında ekonomik olarak bir canlılık yaşamasına da sebep olacaktır. Aynı zamanda festivallerin, düzenlendiği bölgenin ve ülkenin tanıtımına önemli katkılar sağlayacağı söylenebilir.

Şehir ve özellikle büyük merkezlerde yaşayan insanları, kırsal alanlara çoğunlukla; rekreasyonel amaçlı, günübirlik veya akraba-tanıdık ziyaretleri için giderken, özellikle kırsak yaşam biçiminin çekiciliği, stres ve baskı yaratacak sınırlamaların ve zorunlulukların olmayışı, buna karşın kişilerin kendilerini özgür hissetmelerini sağlayacak olanakların varlığı, günümüzde gerek hafta sonları, gerekse mevsimlik, yıllık tatillerde bu ortamlara yoğun ziyaretleri beraberinde getirmiş, böylece "kırsal turizm" denilen bir turizm türü doğmuştur (Soykan, 1999). Kent yaşamının insanlar üzerindeki olumsuz etkisi sakin ve huzur dolu ortamlara

ISBN
978-605-7875-34-1

olan ihtiyacı artırmıştır. Başlangıçta çok büyük ölçekte iç turizm konusu olan kırsal turizm son yıllarda ulaşım olanakları ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte uluslararası turizmin konusu olmaya başlamıştır (Akça, 2004). Kırsal turizm, günümüzde tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde tarım faaliyetlerinin yanı sıra turizm sektörüne bağlı olarak gelişen yeni bir turizm çeşidi olarak ifade edilebilir. Yeşil turizm, çiftlik turizmi, köy turizmi, yayla turizmi, tarım turizmi gibi adlar alan kırsal turizm bir yandan turistlerin mekân içinde yoğunlaşmasından doğan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunların çözümünde, öte yandan turizmi geleneksel kıyı turizminin egemenliğinden kurtarmak, kırsal yörelerin dinlendirici atmosferinden yararlanmaya olanak sağlamak ve gelir düzeyi diğer sektörlere göre düşük olan tarım üreticisine ek bir gelir sağlamak açısından büyük önem arz eden bir turizm çeşidi olarak gelişmektedir (Olalı ve diğerleri, 1988).

Festival ve bienaller yalnızca sanat etkinlikleri olarak değil, küreselleşmenin ve ekonomik canlanmanın motorlarından biri olarak da görülmektedir (Yardımcı, 2005). Kurtuluş ve anma günleri, bienal ve resitaller, konserler ve bazı sportif müsabakalar ile özel kuruluşların düzenlediği etkinliklerin dışında, belediyeler, kaymakamlıklar, vakıflar ve koy muhtarlıklarınca Türkiye genelinde bakanlık onaylı 850'yi aşkın festival ve şenlik organizasyonu gerçekleştirilmektedir.

Kırsal turizmde en önemli konulardan biri, doğal dokunun ve kültürel yapının bozulmadan yerli ve yabancı turiste sunulmasıdır. Yerli ve yabancı turistlerin doğal doku içerisindeki aktivitelere katılımı buradaki yerel yaşantıya zarar vermeden sağlanmalıdır. Kırsal alanları turistik faaliyetlere açarken, bu bölgelerin taşıma kapasitelerine uygun bir yapılanmanın tercih edilmesi ve koruma kullanma ilkelerine uygun hareket edilmesi oldukça önemlidir. Büyük kitlelerin plansız şekilde, kırsal değerleri çok fazla gözetmeksizin, kırsal turizme yönlendirilmesi, kırsal turizmin genel felsefesine aykırıdır (Çeken ve diğerleri, 2012). Kırsal turizm, kırsal alanların sosyokültürel, sosyoekonomik ve çevresel yönden kalkınmasına çok önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle, kırsal turizm faaliyetlerindeki artış, kırsal alanlarda, altyapı, sağlık ve eğitim gibi hizmetlerde nicelik ve nitelik anlamında gelişimi beraberinde getirmektedir. Kırsal alanlarda yaşayanlara yeni iş imkânlarının sağlanması, turizmin gelişmesi sonucu gelirlerin artması, kırsal alanlardaki kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılması, gelir artışı sonucu hayat standartlarının yükselmesi gibi kırsal alanla ilgili birçok önemli gelişme, kırsal turizm faaliyetlerinin katkısıyla ortaya çıkmaktadır (Çeltek, 2004). Kırsal alanlara sağlayacağı katkılarla birlikte değerlendirildiğinde kırsal turizmin önemi daha net şekilde anlaşılacaktır. 4. Bir Kırsal Turizm Çekiciliği ve Tanıtım Aracı Olarak Festivallerin Önemi Festivaller, kişilerin eğlenmek, gösteri izlemek, sanat faaliyetlerinden yararlanmak gibi ihtiyaçlarından doğmaktadır. Festivaller sırasında hem gösteri sunacak, hem de bunları izleyecek kişiler tarafından, festival yerine gelmek için ulaşım hizmetlerinin kullanılması, konaklamalar için otel odalarının kiralanması, etkinlikler sırasında çeşitli amaçlarla salonları kullanılması, turistik bölgelerde turizmin canlanmasına doğrudan katkı sağlamaktadır (Atak, 2009). İnsanlar için önemli bir çekicilik unsuru olan festivaller turizm etkinlikleri içinde önemli bir yer tutmaktadır. Kapsamları açısından çeşitlilik gösteren festivaller, genel olarak eğlence, kültürel paylaşım, sosyalleşme gibi motivasyonlara sahip insan topluluklarının kendi ilgilerine göre belirli bir bölgeye yönelmesinde önemli roller üstlenmektedir. Festivalleri, bir bakıma turistik çekicilik unsurlarını zenginleştiren ve onlara insanlar üzerinde duygusal etkiler yaratacak bir ruh kazandıran etkinlikler bütünü olarak nitelendirmek yerinde olacaktır. Bu açıdan bakıldığında festivallerin belirli bir destinasyonu oluşturan en önemli turistik çekiciliklerden biri olduğu ve diğer turistik çekiciliklerin etkisini güçlendirdiği söylenebilir. Bu sebeple, kendine özgü bir festivali var olan turistik destinasyonların, diğer destinasyonlar karşısında önemli bir üstünlüğe sahip olacağı söylenebilir. Sonradan oluşturulması mümkün olmayan birçok kültürel bileşenin de kırsal turizm ürününün bir parçası olduğu düşünüldüğünde, kırsal bölge kültürünün en yoğun şekilde sunulduğu festivallerin önemi daha net şekilde anlaşılmaktadır. Kırsal turizm etkinlikleri arasında bulunan festivaller; yöresel halk oyunları, geleneksel el sanatları, spor yarışmaları, fuar ya da panayırlar, müzik gösterileri gibi çeşitli faaliyetleri kapsaması sebebiyle kırsal ürün çeşitliliğini arttırmakla birlikte, her yıl düzenlenerek geleneksel hale gelmesi sebebiyle o yöre üzerindeki ilgiyi arttırarak kırsal turizmin gelişmesine büyük katkı sağlamaktadır (Yemenoğlu ve diğerleri, 2013). Festivaller yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki etkileşimi en üst seviyeye çıkartmakta ve aralarındaki iletişimi güçlendirmektedir. Ziyaretçi festivaller sayesinde yerel halkın eğlencesini yakından gözlemlemekle birlikte, kimi zaman bu eğlenceye dâhil olmaktadır. Bu noktada yerel halkın ziyaretçilerin katılımına açık ve istekli olması oldukça önemlidir. Yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki iletişimin artması, olumlu kültürel özelliklerin paylaşımını arttırmakta ve ziyaretçinin daha samimi bir kırsal turizm deneyimi yaşamasına olumlu katkı sağlamaktadır. Kırsal turizm kapsamında değerlendirildiğinde festivaller, özellikle kırsal yaşantının kültürel bileşenlerini ifade etmek ve sergilemek açısından oldukça önemlidir. Kültür, kırsal turizm ürününün en önemli ve olmazsa olmaz bileşenidir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Giresun ilinin Coğrafi Özellikleri

Giresun Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz Bölümünde yer alır. Giresun il arazisi; Doğuda Trabzon ilinin Beşikdüzü ve Şalpazarı; Gümüşhane ilinin Kürtün, Torul ve Şiran; güneyde Erzincan ilinin Refahiye; güneybatıdan Sivas ilinin Gölova, Akıncılar, Suşehri ve Koyulhisar; batıdan ise Ordu ilinin Mesudiye ve Gülyalı ilçeleri ile komşudur. Bulunduğu özel konumu ve il arazinin Karadeniz kıyısından iç kesimlere doğru kuzey-güney doğrultusunda uzanması sonucunda Giresun, Doğu Karadeniz Bölümü ile Doğu Anadolu Bölgesi arasında bir koridor özelliği taşımaktadır (Şekil 1). Bu nedenle saha fiziki ve beşeri özellikler bakımından bu iki bölgenin bazı ortak özelliklerini gösterir. Ülkemizin küçük yüzölçümlü kıyı illeri arasında yer alır. İl arazisinin yüzölçümü 6 934 km²'lik olup, Karadeniz Bölgesi topraklarının (122 121 km²) %5.6'sını, ülke topraklarının (814 578 km²) ise %0.85'ni kaplamaktadır.

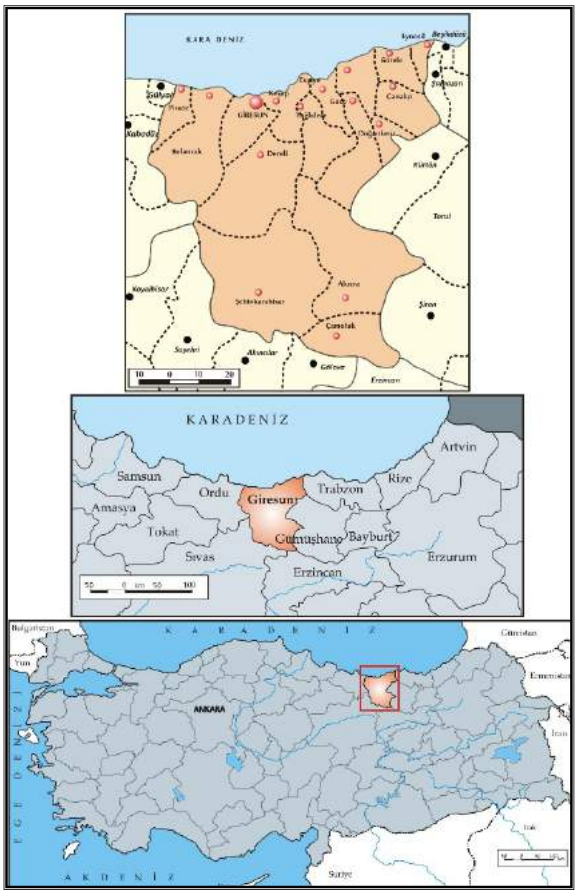

Şekil 1. Giresun İlinin Lokasyon Haritası

İl arazisi, Karadeniz kıyısından başlayarak Giresun Dağlarının zirvesi kabul edilen Abdal Musa Tepesi (3331 m)'ne kadar uzanır. Kısa mesafelerde relief enerjisinin bu kadar fazla olması nedeniyle Giresun'un yeryüzü şekli oldukça engebeli ve sarp bir morfolojik yapıya sahiptir. Nitekim ilde, kıyı kesimindeki akarsu ağızlarında oluşan küçük delta sahaları, çok sınırlı bir alanda görülen taraça basamakları ve yüksek kesimlerdeki plato düzlükleri dışında yerleşmeye ve tarım yapmaya uygun bir alan bulunmamaktadır. Giresun ilinde litolojik yapıyı genellikle volkanitler (andezit, bazalt ve piroklastları) oluşturmakla birlikte, bunların arasında yer yer kalker, marn ve gre gibi tortul kayaçlar da bulunur (Altınlı-1946:135, Sözer ve Diğ.-1990:8). Doğu Karadeniz Dağları (Doğu Pontid) içinde bulunan Giresun'un bugünkü morfometrisi ve morfolojisini, Orta Miyosen'de başlayan Neotektonik (orojenez, epirojenez, volkanizma) hareketlerle ortaya çıkmıştır. Ancak ilde farklı topoğrafik şekillerin görülmesi büyük ölçüde morfoklimatik (glasiyal, periglasiyal, flüviyal) etken ve süreçler ile deniz seviyesindeki değişmelerle ilgilidir. İl arazisi depremsellik bakımından Çamoluk, Alucra, Şebinkarahisar ilçesi ve çevresi (I. Derece) dışında nispeten riski az bir alanı oluşturur. İl arazisinin % 94'ü dağlıktır. Topoğrafik yapının bu derece dağlık ve parçalı olması beşerî ve ekonomik etkinlikleri oldukça güçleştirmektedir (Şekil 2). Nitekim ilde

ISBN
978-605-7875-34-1

tarım alanları parçalı, yerleşmelerin dağınık bir form oluşturmuştur. Bu durum da sahaya yönelik olarak yapılacak bütün alt yapı yatırımlarında iş yükünün fazla, maliyetin de yüksek çıkmasına neden olmaktadır.

Giresun ilini kısmen karakterize eden Giresun Meteoroloji İstasyonu verilerine göre, yıllık ortalama sıcaklık 14,2 ºC, yıllık yağış miktarı da 1324 mm'dir. Ancak, kıyı kesiminden Giresun Dağları'na doğru yükseltinin kısa mesafelerde artması ve bakı koşulları, sıcaklık ve yağış gibi klimatik parametrelerin dağılışında büyük farklar ortaya çıkarmıştır. Nitekim iç kesimlerdeki Meteoroloji istasyonlardan biri olan Şebinkarahisar'da yıllık sıcaklık ortalaması 8,8 ºC ve yıllık yağış miktarı da 500 mm civarındadır. Bu ortalamalardan da anlaşılacağı üzere gerek sıcaklık gerekse yağış miktarı kıyı kesimindeki miktarların nerdeyse yarısı kadar düşüktür. Kıyı ile iç kesimler arasındaki iklim farklılığını sahil kesimlerden yüksek iç kesimlere doğru oluşan bitki basamaklarından ve çeşitliliğinden de kolayca anlamak mümkündür. Giresun ilinin iklim tipi ve iklim özelliğini ortaya koymak için yapılan araştırmalarda, bu sahanın nemli, su noksanı olmayan veya çok az olan, tam deniz tesirli bir iklime, vejetasyon tipinin de orman olduğu tespit edilmiştir (Bekdemir,2000).

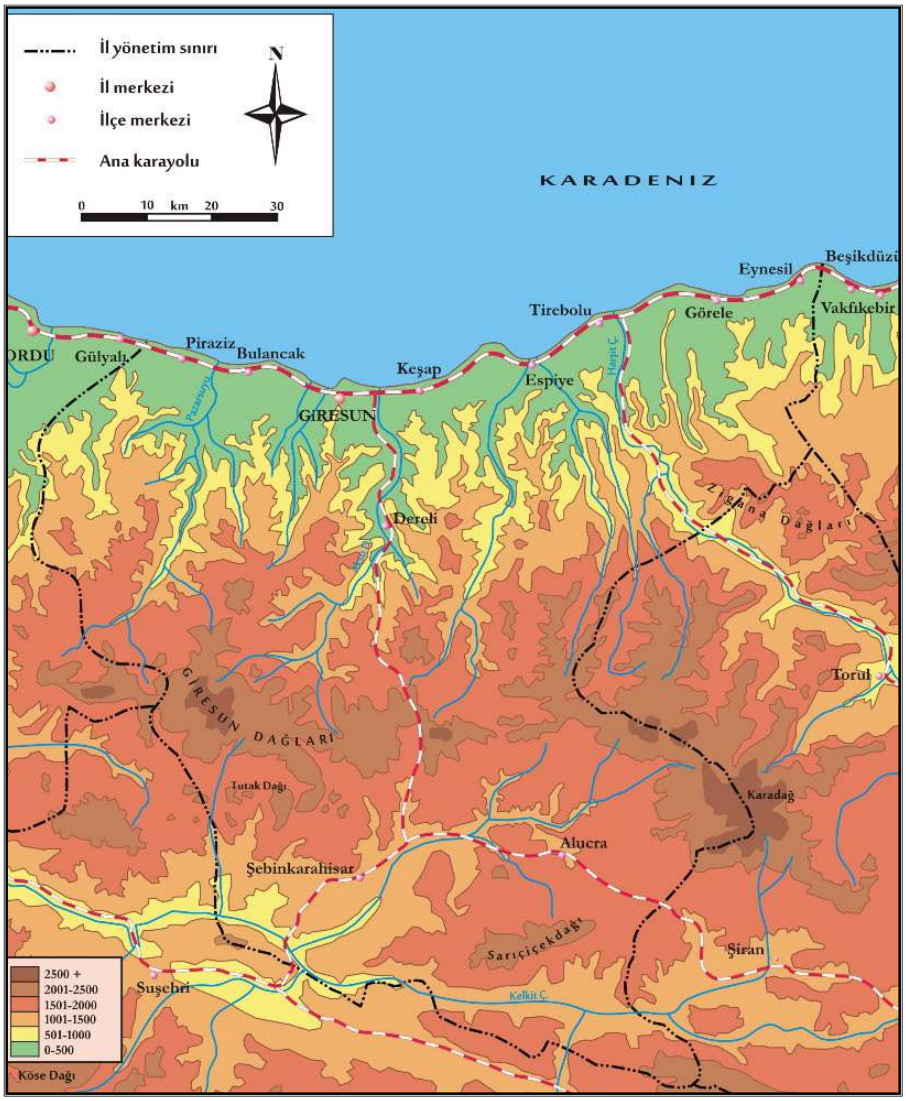

Şekil 2. Giresun ilinin Topografya Haritası

Giresun'da her mevsimin yağışlı (Sonbahar %30, Kış %28, Yaz %19, İlkbahar %19) olması ve litolojik yapı su kaynaklarının sayısını artırmıştır. Bu zengin yer altı ve yer üstü suları Görele, Kuyumcu, Düzköy, Gelivera, Harşit, Özlü, Domaçlı, Keşap, Aksu, Baltama, Pazarsuyu, Yağlı ve Kelkit gibi akarsular tarafından drene edilir. Söz edilen akarsuların çoğunda yıl boyunca sürekli akım vardır. Ancak maksimum akımlar; yağış miktarının az sıcaklığın yüksek olduğu Nisan ve Mayıs ayında, minimum akımlar ise yağışın fazla olduğu Ocak ve Şubat aylarında gerçekleşir. İlde su rejiminin düzenlenmesinde ve erozyonu önlemede

ISBN
978-605-7875-34-1

orman ve çayır-mera ekosistemlerinin rolü oldukça fazladır. Ne var ki, kıyı kesiminde ormanların yok edilmesi, vadi tabanlarının bilinçsiz kullanılması, yüksek kesimlerde ise çayır ve mera alanlarına yapılan baskının devam etmesi halinde 1998, 2002 (Bartın, Zonguldak) 2012 (Samsun) tarihlerinde meydana gelen Karadeniz Bölgesindeki sel örnekleri gibi felaketler Giresun'da da kaçınılmaz hale gelebilir. Nitekim ilde yakın tarihimizde buna benzer felaketlerde yaşanmıştır.

Giresun'da en yaygın toprak, zonal toprak kategorisindeki gri-kahverengi podzolik topraklardır. Sarı-kırmızımsı podzolik, kireçsiz kahverengi orman ve kahverengi topraklarda diğer toprak tipleridir (Toprak su-1981). Gri-kahverengi podzolik topraklar, yağış miktarının fazla olması (1000 mm'den fazla) nedeniyle, kıyı kesiminden Giresun Dağları'nın 2000 m ye kadar olan kuşakta görülür. Söz konusu topraklar üzerinde hâkim vejetasyon genellikle yayvan ve iğne yapraklı ormanlardan oluşur. Diğer taraftan fındık tarımı için de uygun özellikler taşıyan topraklar üzerinde, yoğun bir şekilde fındık bahçeleri kurulmuştur.

Giresun ormanları, Karadeniz (Avrupa-Sibirya) Fitocoğrafya bölgesinin Kolşik (*Colchic*) Alt Bölgesi sınırları içinde kalır. Doğu Karadeniz Florası olarak tanımlanan bu kuşak; bir taraftan Avrupa Florasına diğer taraftan Akdeniz Florası ile Doğu Asya'nın Paleoboreal Florasına yakınlık gösterir (Erinç,1977, Atalay,1984, Anşin,1981). Kolşik Flora, Ordu'nun doğusunda başlar Trabzon, Rize ve Artvin'den de geçerek Gürcistan sınırları içinde devam eder. İl arazi varlığının % 36.1'ini (246 746 ha) orman ve fundalıklar oluşturur.

İlin 2017 yılı toplam nüfusu 437 393 kişi olup, bu nüfusun 101 107'si Giresun merkez ilçe de yaşamaktadır. Toplam il nüfusunun 217 251 erkek ve 220 142 ise kadınlardan oluşur (TUIK-2017). Giresun 2017 nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkemizdeki 81 il arasında nüfus büyüklüğüne göre 44. sırada gelmekteydi. İlde km² ye ise 64 kişi düşmektedir. 2016 verilerine göre ilde 16 ilçe, 33 belediye ve 554 köy yerleşmesi bulunmaktadır.

Giresun il arazisinin büyük bir kısmı tarım yapmaya elverişli değildir. Nitekim il topraklarının %21.7'si (147 882 ha) tarım sahası olarak kullanılırken, %23.5'i (160 570 ha) çayır-mera, %36.1'i (246 742) orman-fundalık ve %18.7'si (127 709 ha) de tarım dışı arazisidir (TUİK-2008). Arazi kullanımından da anlaşılacağı üzere Giresun ekonomisinin temeli tarım ve hayvancığa dayanmaktadır. 2010 yılı verilerine göre Giresun'da ağırlıklı olarak fındık, süt ve süt ürünleri ile kerestecilik olmak üzere 127 sanayi tesisi bulunmaktadır. İlde 100 kişiden fazla istihdam sağlayan tesis sayısı ise biri çay fabrikası diğerleri tekstil, silah ve maden işletmelerinden oluşan 10 sanayi tesisi vardır.

Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan Giresun sosyoekonomik göstergeler bakımından Karadeniz Bölgesinin olduğu kadar Türkiye'nin de az gelişmiş yörelerinden biridir. DPT'nin 2003 yılında çeşitli kriterler kullanılarak yaptığı araştırmasında Giresun ili 81 il sıralamasında 50. basamakta yer almıştı. Giresun yöresinde yaklaşık geçen on yıllık süreçte sosyoekonomik ilerleme kaydedilmediği gibi, bir gerileme olmuştur. Nitekim Kalkınma Bakanlığı'nın, 2012'de yayımladığı İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasında (SEGE) Giresun iki sıra daha gerileyerek 52. sırada yer aldı. Az öncede belirtildiği üzere Giresun ekonomik ve sosyokültürel sorunlarına çözüm bekleyen bir ilimizdir. Doğu Karadeniz Bölümü'nün genelinde olduğu gibi Giresun'da da hızlı bir göç yaşanmaktadır. Nüfusun azalması yanında, coğrafi şartların ortaya çıkardığı bazı geleneksel ekonomik faaliyetler de ya azalmış ya da yok olmaya başlamıştır. Sorunların giderilmesi ve sahanın az gelişmişlikten kurtulması için acil eylem planları hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır. Ancak bu planların hazırlanmasından önce sahanın coğrafi özellikleri iyi analiz edilmeli ve güvenilir envanterler oluşturulmalıdır.

Giresun ilindeki Festival ve Şenlikler

Her yıl düzenli zaman aralıklarında gerçekleştirilen festivaller, fuarlar, sergiler ya da kültürel başka olay ve organizasyonlar, turist çekmek anlamında önemli rol oynarlar (Özgüç, 2007). Gerçekten de festivaller, hem yapılacak konu alanı, ürünün veya mekanın tanıtımına katkı sağlarken, hem de festival turizmi denen bir aktivitenin gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Artık bazı yörelerde yapılan festivallerde, festivalin hangi ürün veya konu alanında yapıldığı hususu, insanların zihninde zaman zaman ikinci plana düşmekte ve yapılan eğlendirici aktiviteler daha ön plana çıkabilmektedir. Festival ve şenlikler, son dönemlerde bilhassa yerel yöneticilerin vazgeçemeyecekleri tanıtım organizasyonlarıdır. Nitekim Giresun ilinde de bazı önemli günlerde birtakım etkinlikler düzenlenmekte ve çeşitli zamanlarda yöresel festivaller gerçekleştirilmektedir. Festival turizmi bağlamında bunların hem Giresun'un tanıtımına hem de gelen ziyaretçi sayısının artırılmasına önemli katkıları söz konusudur. Son dönemlerde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması, bu tür etkinliklerin ildeki turistik çekiciliklerin tanıtımını görülür biçimde etkilemiş ve bu durum yöresel festival ve etkinliklerin sayısının her geçen gün artmasına zemin hazırlamıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Giresun ilinde Mart Bozumu, Mayıs Yedisi (Aksu şenlikleri), Hıdrellez şenlikleri gibi halk tarafından özel gün olarak atfedilen günlerde bir yapılan etkinlikler başta olmak üzere, Alucra Ekin Şenliği, Tirebolu Fındık Festivali, Çamoluk Bal Festivali, Kuş Dili Festivali gibi yöresel festival ve eğlenceler gibi pek çok kültürel etkinlik söz konusudur (Tablo 1).

Tablo 1. Giresun İlinde Gerçekleştirilen Şenlik ve Festivaller

Etkinliğin Adı	Yeri	Tarihi
Mart Bozumu/Mart Kırma Senliği	Giresun ili	Martın üçüncü haftası
Dizgine Hıdırellez Senliği	Eynesil	Mayısın ilk haftası
Bulancak Kültür ve Sanat Festivali	Bulancak	Mayısın kinci haftası
Uluslararası Karadeniz Giresun Aksu ve Altın Fındık Film Festivali	Giresun	Mayısın üçüncü haftası
Cimide Kültür Sanat Senliği	Görele	Haziranın ilk haftası
Kus Dili Kültür ve Sanat Festivali	Canakcı	Haziranın üçüncü haftası
Bedrama Kültür ve Sanat Festivali	Tirebolu	Haziranın son haftası
Cıkrıkkapı Senliği	Yağlıdere	Temmuzun ilk haftası
Ciris Düzü Senliği	Piraziz	Temmuzun ilk haftası
Sebinkarahisar Cevizi Kültür Sanat Senliği	Sebinkarahisar	Temmuzun ilk haftası
Görele Kemence ve Horon Senliği	Görele	Temmuzun üçüncü haftası
Mesepınarı Sosyal ve Kültürel Etkinlikleri	Piraziz	Temmuzun üçüncü haftası
Ekin Festivali	Alucra	Temmuzun üçüncü haftası
Mısır unun Helva Senlikleri	Eynesil	Temmuzun üçüncü haftası
Cömlekci Deresi Fındık Festivali	Tirebolu	Temmuzun üçüncü haftası
Piraziz Kültür ve Sanat Festivali	Piraziz	Temmuzun dördüncü haftası
Gülleğen Senliği	Kesap	Temmuzun son haftası
Bal Festivali	Camoluk	Ağustosun üçüncü haftası
Kuru Fasulye Festivali	Camoluk	Ağustosun üçüncü haftası
Hasan Ali Yücel Kültür Söleni	Görele	Ağustosun dördüncü haftası
Yağlıdere Kivi Senliği	Yağlıdere	Kasım Ayı
Eynesil Dizgine Senliği	Eynesil	Mayısın üçüncü haftası
Kesap Kültür ve Sanat Festivali	Kesap	Haziran üçüncü haftası
Yela Kültür ve Sanat Festivali	Piraziz	Temmuzun üçüncü haftası
Tirebolu Fındık Festivali	Tirebolu	Eylül ilk haftası
Alucra Ekin Festivali	Alucra	Temmuz Ayı
Görelenin Kurtulusu	Görele	13 Subat
Armutcukuru-Cağlandere Senliği	Praziz	Temmuz
Plaj Festivali ve Yaz Etkinlikleri	Tirebolu	Temmuzun ikinci haftası
Kulakkaya Kar Festivali ve of-Road Oyunları	Dereli	18 Subat2018
Görele Fındık Festivali	Görele	22.07.2018

Kaynak: Anonim, 2012a: 430; Anonim, 2015j:114-115 ve çeşitli kaynaklardan yararlanılarak derlenmiştir.

Mart Bozumu (Mart Kırma) Şenliği

Mart Bozma, Mart Kırma veya Yılbaşı Bozma gibi adlarla anılan yeni yıl töreni, Giresun ilçe ve köylerinde, oldukça yaygın bir şekilde kutlanmaktadır. Miladi takvimde 14 Mart'a karşılık gelen o gün, her başlangıçta olduğu gibi büyük önem taşımaktadır. İnsanlar bugüne nasıl başlarlarsa bütün yılın böyle geçeceğine inandıklarından çok dikkatli davranırlar ve kendilerine göre gelecek günlerini garanti altına almak adına bazı tedbirler alırlar. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yaygın olan Mart Bozma geleneğinin Giresun ve çevresinde uygulanışı da yer yer farklılıklar göstermektedir (Anonim, 2007b; Akın, 2014). Ayrıca ilçeler düzeyinde de söz konusu gelenek, isim ve uygulama olarak küçük değişiklikler göstermektedir. Örneğin bu gelenek, Çanakçı ilçesinde Mart Kırma veya Yılbaşı Kırma, Çamlıköy ilçesinde Yılbaşı Tutmak, Dereli ilçesinde yılbaşı tutmak ve mart dutması, Görele ve Doğankent ilçelerinde Mart Bozması, Keşap, Görele ve

ISBN
978-605-7875-34-1

Bulancak ilçelerinde Mart Bozumu gibi farklı adlarla ve küçük farklılıklarla gerçekleştirilmektedir. Mart Bozumu'ndan bir gün önce evlerde ağ darı (beyaz darı ve süt darısı) bir gün önceden suyu konulur. Kulplu kazan denilen büyük kazan veya büyük tencerelerde suya konan darı (mısır), sabahleyin pişmek üzere ateşe konulur. Güzel bir şekilde pişirelerek, yağı yakılır ve ikram edilir (Akın, 2014). Yine akşamleyin toplanan ısırgan, sabahleyin pişirilir. İçine mavi boncuk veya mısır tanesi atılır. Mısır tanesi veya mavi boncuk kimin ağzına gelirse o uğurlu sayılır ve Mart Bozma görevi de ona verilir. Bazı yerlerde, bu uygulamada ısırganın yerini ekmeğin aldığı görülmektedir. Burada da sabahleyin yoğrulan ekmek hamurunun içine göğ (mavi) boncuk konur ve bu boncuğun tesadüf ettiği kişi uğurlu sayılarak Mart Bozma görevi ona verilir. Daha önce sınama yoluyla ayağının uğurlu olduğuna inanılan kişi eve davet edilir ve Mart ona bozdurulur. Çocuklar akşamdan komşuya veya yakın akrabaya yatıya gönderilir, sonra sabahleyin eve çağrılarak Mart onlara bozdurulur. Balta veya bıçak akşamdan kapının dışına bırakılır ve sabahleyin ilk önce balta veya bıçak içeri alınarak, Mart bunlara bozdurulur. Ağıldan keçi, koyun veya kuzu eve getirilip, yedirilip içirildikten sonra tekrar ağıllarına götürülmek suretiyle Mart bunlara bozdurulur. Ahırdan uysal bir inek getirilip Mart ona bozdurulur. Bu uygulamalarda özellikle Mart Bozucu'nun seçimi ve kutsal-uğurlu kişi motifi, su motifi, yemek yedirme motifi, demir motifi, kutsal hayvan motifi, Kur'an ve ekmek motifleri, kırmızı iplik motifi gibi motifler dikkatimizi çekmektedir (Çelik, 1998:406). Mart bozma ritüellerinin yapıldığı günün sabahı erdenden kalkılır, deniz veya akarsudan su alarak eve gelinir ve sağ ayak ile eşikten geçilerek eve girilir. Su evin dört bir tarafına serpilir. Eğer hayvanlar varsa onların üzerine de serpilir. O gün kimse evine uğursuz gelir diye uğruna inanılanlar dışında misafir kabul etmez (Anonim, 2002). Dışardan içeri giren konukların eve girerken ayaklarının altına bıçak veya balta konulur. Bu adet de işlerin iyi gitmesi içi gerçekleştirilmektedir. Yılbaşı günü doğan çocukların aileleri çok sevinir. Çocuğumuz yeni yılda doğdu diye müjde verilir. Ebeye hediye verilir. Fakir fukara doyulur. Adaklar kesilir ve dağıtılır. Yılbaşı günü doğum yapan anne komşular tarafından kırk gün sırayla bakılır (Bekdemir, Sezer,2016).

Hıdrellez Şenliği

Ülkemizin pek çok yöresinde olduğu gibi Giresun'da da mayıs ayının 6'sında hıdrellez günü olarak kabul edilmekte ve bu güne özel önem verilmektedir. O gün Hızır ve İlyas Peygamber'in baharın gelişini müjdelemek için, eriyen kar suları ve coşkun akan derelerin deniz ile buluştuğu noktada bir araya geldiğine ve artık kış ayının bitip, güzel günlerin geleceğine inanılmaktadır. Bu nedenle bu kutsal güne Hızır-İlyas isminden kaynaklanarak Hıdrellez denilmektedir. Hıdrellez etkinliğinde akşamdan 3-5 genç kız niyet tutarak bir gül ağacının dibine yüzüklerini gömerler. Sabahleyin mani okuyarak onları çıkarırlar ve söylenen maninin manasına göre talihlerini denerler (Anonim, 2002; Fatsa, 2012). Hıdrellez günü, sabah toprağa bir miktar mısır ve fasulye tanesi atılır ve "Hıdrellez Dede, eğrimi-büğrümü kurtların kuşların hepsinin ağzına atıyorum" denir. Bunu yapmakla yeni doğacak çocukların ve havyaların kusursuz olacağına inanılmaktadır (Anonim, 1999). Hıdrellez günü, genellikle çalışılmaz, kırlara gidilerek yenilir, içilir ve eğlenilir. Ayrıca yöre halkı, deniz ile derelerin buluştuğu uygun bir yerde toplanır, topluca veya tek tek bazı ritüelleri burada uygular. İnanca göre yedi dalganın altından yüzülerek veya kayıkla üstünden geçilir ve böylece bütün dertlerin denizde bırakıldığına inanılırdı. Bunu yapamayanlar deniz suyundan alınan numuneleri ağrı hissettikleri yerlere sürerlerdi. Ayrıca denizden alınan bir miktar su, bereket getirmesi için tarlalara, meyve diplerine serpilirdi (Fatsa, 2012). Hıdrellez şenliği, ilde artık eskisi kadar yaygın olmasa da, mayıs ayının ilk haftasında Eynesil ilçesinde Dizgine Hıdrellez Şenliği düzenlenmektedir.

Mayıs Yedisi (Aksu Festivali) Şenliği

Söz konusu etkinlik, 1975 yılından itibaren her yıl mayıs ayının 7'sinde (Miladi 20 Mayıs) kutlanmaktadır. 1977 yılına kadar Mayıs Yedisi adıyla sürdürülen törenler, bu tarihten sonra "Aksu Şenlikleri" adını almıştır. Daha sonra 1992 yılı başında alınan yeni bir kararla, daha geniş kitlelerle sosyal ve kültürel ilişkilerin sağlanması ve sürdürülmesi amaçlanarak adının Uluslararası Karadeniz Aksu Festivali olması kabul edilmiştir.

Aksu Festivali, Aksu Deresi'nin denize döküldüğü yerde yapılmakta ve bu etkinliğin başlangıcı çok eski yıllara uzanan mitolojik olaylara dayanmaktadır (Anonim, 1991). Karagöl Dağları'ndan doğan Aksu Deresi ağzı ile tam karşısındaki Giresun Adası (Aretia) ve civarı, tören geleneklerinin yerine getirildiği mitolojik alandır. Dört bin yıllık geçmişin kültür mirası olarak gelen törenlerin temelinde, Hitit tanrıçası Kybele ile Anadolu mitoloji tanrılarından Priados adına düzenlenen bahar, bereket ve döllenme törenleri yatmaktadır. Mitolojiye göre 4000 yıl önce Hititler devrinde Ana Tanrıça veya Anadolu Tanrıçası olarak bilinen Kybele adına baharın ve bereketin gelişini anlatmak için dinsel ayinler yapılırdı. Sözü edilen ayinler, daha sonraki dönemlerde Dionysos ayinleri biçiminde şarap ve eğlence tanrısı adına gerçekleştirilmiştir. Aksu civarında yapılan bu törenler üç ana bölümden oluşmaktadır Saçaktan geçme geleneği, dere taşlama

ISBN
978-605-7875-34-1

geleneği ve adanın etrafını dolaşma geleneği. Her yıl 20 Mayıs günü erken saatlerden itibaren binlerce kişi (hasta ve dertli olanlar, dertlerini denize dökmek için; çocuğu olmayan kadınlar, saçayaktan geçmek veya Hamza taşına gitmek için, dert görmemek için; yöre halkı, folklor gösterilerini ve eğlenceleri izlemek, mahalli veya ulusal sanatçıları dinlemek için) en güzel kıyafetlerini giyerek şenliklere katılır, Aksu Deresi ağzında bir araya gelir ve eğlenirler (Anonim, 1999; Anonim, 2012b; Akın: 2014,Anonim, 2002).

Aslında Mayıs Yedisi'nin bölge halkında özel bir yeri vardır. Söz konusu gelenek, Samsun'dan Rize'ye kadar olan sahada kutlanmaktadır. Giresun yöresinde Mayıs Yedisi'ne ait bir gelenek de mayıs helvasıdır. Mayıs yedisi yaklaştıkça tezgahlarda mayıs helvası satılmaya başlanır. Örneğin Bulancak'ta Şemsettin Mahallesi sapağında Şeker Ahmet'in tezgahında, kadınlar pazarında manavcı Kaya'nın tezgahında mayıs helvasını o dönemde bulabilmek mümkündür. Bir süre sonra hiç bir yerde satışı yapılmamaktadır. Kısaca mayıs helvası, mayıs yedisinden bir ay önce ve bir ay sonra piyasada bulunmakta ve bu harika lezzeti bilenler, bunu tatma imkanına kavuşmaktadırlar (Anonim, 2011). Özellikle günümüzde uluslararası boyut kazanmış Aksu festivali, Giresun yöresinin tanıtımı için oldukça önemlidir. Bu etkinliğin gerçekleştirilmesi sırasında yapılan organizasyonlar ve eğlenceler, bu açıdan dikkat çekicidir. Nitekim her yıl 20 ile 23 Mayıs arasında düzenlenen festival çerçevesinde halı saha, briç, satranç, bilardo, basketbol, bisiklet turnuvaları; resim, fotoğraf ve el sanatları sergileri olmak üzere sportif, kültürel ve sosyal etkinlikler de gerçekleştirilmektedir.

Kuşdili Şenliği

Adına Islıkça denilebilecek olan bu ıslık dilini, bir vadi ile ayrılan yamaçlarda oturan köylülerin birbirlerine gidip gelme zorluğu karşısında geliştirmiş oldukları anlaşılmaktadır. 400 yıllık bir süreç içinden günümüze kadar gelen ve yaşatılmaya çalışılan, kimine göre Kuş Dili, kimine göre Islık Dili, kimine göre ise Grup Dili olarak tanımlanan bu iletişim şeklinin ise yörede ne zamandan beri konuşulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, söz konusu dil, Karadeniz Bölgesinin somut olmayan tek "Kültür Mirası" olarak dikkati çekmekte ve ülkemizde sadece bu Karadeniz Bölgesi'ne özgüdür. Kuş diliyle ilgili ilk festival yöresel boyutta 1997'de, ulusal ve uluslararası boyuttaki ilk festival ise, 6 Haziran 1998'de organize edilmiştir. 2008 yılında 11.'si yapılan Uluslararası Kuş Dili Festivali'nin 2014 yılında 18.'si düzenlenmiştir. Kuşdili Şenliği de yüz yıllardır süregelen bu geleneği tanıtmak ve yaşatmak için yapılan, Giresun'un en dikkat çekici etkinliklerinden birisidir. Etkinlik kapsamında, kuşdiliyle konuşma yarışması düzenlenmekte ve dereceye girenlere ödüller verilmektedir. Ayrıca yöresel sanatçılar da şarkılarıyla etkinliği eğlenceli hale getirmektedir (Anonim, 2012; Kutlu, 2012). Kuş Dili'nin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması için festivalin yanı sıra bazı çalışmalar da yapılmaktadır. Bunlardan en dikkat çekeni UNESCO'ya yapılan başvurudur. Nitekim ıslık dilinin "İnsanlığın Somut Olmayan Kültür Mirası" adı altında UNESCO tarafından tescil edilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 2009 yılı sonunda resmen başvurulmuştur. Bu bağlamda ülkemiz tarafından UNESCO'ya sunulmak üzere İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası için Temsili ve Acil Koruma Gerektiren olmak üzere olmak üzere iki liste hazırlanmış ve Kuş Dili, Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde yer almıştır. Bunun yanı sıra Kuş Dili'ni yaşatma ve tanıtma adına Kuşdili Tanıtma**,** Kültür ve Turizm Derneği tarafından önemli çalışmalar yapılmakta ve çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Kuş Dili ile ilgili için yapılan tüm bu çalışmalar, hem değerli bir kültür mirasının yaşatılmasına hem de yörenin tanıtılmasına katkı sağlayacaktır.

Bal Festivali

Çamoluk ilçesinde her yıl yapılan ve geleneksel hale gelen Bal Festivali, Çamoluk Kaymakamlığı'nın desteğiyle, Çamoluk Belediyesi ve Çamoluk Yardımlaşma ve Kültür Derneği tarafından ortaklaşa yapılmaktadır. Çamoluk balının tanıtılması amacıyla düzenlenen festivalde, dereceye giren ballar ödüllendirilmekte, daha sonra açık arttırmayla satılmakta ve birinci seçilen balı satın alan kişi "Bal Ağası" ilan edilmektedir. Çamoluk Bal Festivali'ne, yöresel sanatçılar ve halk oyunu gösterilere renk katmaktadır (Anonim, 2012b). Çamoluk balının kalitesi, Berdiye Dağı ve eteklerindeki çiçeklerinde gizlidir. Berdiye Dağı, yaylaları ve eteklerinde yaygın olan, birbirinden farklı çiçeklerden bal elde etmek isteyen gezici arıcılar, zaman zaman Çamoluk'a gelmektedir (http://www.camoluk.net-12.07.2013). Bal Festivali, hem Çamoluk balının tanıtılması hem de Çamoluklular'ın kaynaştırılması amacı ile organize edilmektedir. Çamoluk Bal Festivali için çevre il ve ilçelerden yoğun katılım sağlanmaktadır. Oldukça coşkulu geçen festival, Giresun'un önemli ve dikkate değer etkinliklerindendir. 1991 yılından itibaren düzenlenen ve 2015 yılı itibariyle 24.'sü yapılan söz konusu festival hem yörenin tanıtılmasına katkı sağlamakta hem de yörede ekonomik ve sosyal açıdan canlılık oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Festivale gelen ziyaretçiler hem yöresel lezzetleri tadabilmekte hem de yöresel oyunları görebilmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ekin Festivali

2013 yılında Alucra Kaymakamlığı, Alucra Belediyesi ve Alucra Kalkınma ve Eğitim Vakfının organizesinde 12.'si düzenlenen Alucra Ekin ve Kültür Festivali'nde, Giresun'un diğer tüm festivallerinde olduğu gibi oldukça coşkulu ve eğlenceli bir atmosfer oluşmaktadır. Festivalde konserler, halk oyunları gösterileri ve yarışmalar yapılmaktadır. Ayrıca Ekin Festivali'nde, ekin yarışması düzenlenmekte ve ziraat mühendislerinin kontrolünde dereceye giren ekinin sahibi olan çiftçilere de ödül verilmektedir. Hemen her yıl gerçekleştirilen horon gösterisi ise, festivalin ilgi gören bölümlerinden birisidir (Anonim, 2012b). Söz konusu festival hem Alucra'nın tanıtımına hem de Alucra'lıların kaynaşmasına katkı sağlamaktadır.

Piraziz Festivali

İlki 2004 yılında gerçekleştirilen Geleneksel Piraziz Festivali, yoğun katılım ve paylaşımlarla, çeşitli etkinliklerle, coşkulu ve eğlenceli bir şekilde üç gün sürmektedir. Her geçen yıl daha dikkat çekici hale gelen festivalde, yerli ve yabancı halk oyunları ekibi gösterileri, yarışmalar ve havai fişek gösterileri gerçekleştirilmekte, ulusal ve yöresel çapta tanınmış sanatçılar konser vermekte ve mehter takımı gösteriler yapmaktadır. Festival, yöre halkı tarafından büyük ilgiyle takip edilmektedir. İlçenin tanıtımının ve halkın kaynaşmasının sağlanması amacıyla düzenlenen festivalde, ilçenin kültür varlıkları tanıtılmaya, gurbette olanlar ile sıladakiler buluşturulmaya çalışılmaktadır. Açılışı ilçe merkezinde yapılan etkinliklere, Bozat Beldesi'nde devam edilmektedir. Ayrıca etkinlikler sırasında yöresel yemek tanıtımları ve diğer kültürel etkinlikler de festivali renklendirmektedir. Söz konusu festival, Piraziz'de kültürel amaçlı ilk resmî faaliyet olarak kabul edilebilir (Anonim, 2012; Fatsa, 2012). Dolayısıyla festival, gerek ilçede yaşayan yöre halkını, gerekse ilçe dışında yaşayan Pirazizlileri ve ziyaretçileri bir araya toplamayı hedefleyen bir şölendir. Festivale gelen ziyaretçiler, Piraziz yöresine ait lezzetleri tadabilmekte ve yöresel oyunları izleyebilmektedirler.

Çömlekçi Deresi Fındık Festivali

Tirebolu ilçesine bağlı Yukarı Boğalı ve Belen Köyleri ile Görele Gültepe Köyü tarafından ortaklaşa düzenlenen Çömlekçi Deresi Fındık Festivali, 2015 yılında 26 Temmuz Pazar günü Değirmenbükü mevkiinde 6. kez yapılmıştır. İlk defa 2010 yılında gerçekleştirilen festival, yöre halkının ve festivale gelen misafirlerin, hep birlikte kaynaştığı ve yöresel ürünlerin tanıtıldığı bir orgazinasyondur. Bu festivalde, fındık toplama mevsimi başlamadan önce yöre halkı bir araya gelmekte ve eğlenmektedirler. Yöresel sanatçıların katıldığı ve yerel televizyon kanallarının da canlı olarak yayınlandığı söz konusu festival, Karadeniz'e daha doğrusu Giresun yöresine özgü olan ve bu yöreyle özdeşleşmiş bir ürün olan fındıkla ilgili olarak tanıtım olanağı da sağlamaktadır. Festivale katılanlar, hem yöresel tatları tadabilmekte, hem de yöresel oyunları izleyerek keyifli vakitler geçirebilmektedir. Belediyelerin ortak organize ettiği başka bir etkinlik Piraziz İlçesinde gerçekleştirilen Meşepınarı Şenliğidir**.** Her yıl Temmuz ayında yapılan bu etkinliğin ilki, 2004'te gerçekleştirilmiştir. Meşe Pınarı Mevkii'nde gerçekleştirildiği için bu isimle anılan etkinliğin özelliği, ortak eğlence şeklinde gerçekleştirilmesidir. Buna ilaveten Tepeköy Derneği tarafından organize edilen Yela Güreş Şenliği de 2005'ten beri gerçekleştirilmekte ve yöre halkı tarafından büyük bir ilgiyle takip edilmektedir (Fatsa, 2012: 56). Bütün bu özel günlerde ve belirli dönemlerde gerçekleştirilen festival ve eğlenceler, özellikle festival turizmi bağlamında değerlendirilebilecek aktivitelerdir. Bu bağlamda daha ilgi çekici hale getirildiği ve daha etkili tanıtım faaliyetleriyle duyurulduğu taktirde, Giresun ilindeki turist hareketliliğinin artmasına önemli katkılar sağlanabilir.

Yayla Şenlikleri

Yöre kültürünün en güzel yansımalarından biri olan yayla şenliklerinin temelinde ot göçü (otçu göçü) geleneği yatmaktadır. Giresun ve çevresinde yaklaşık bin yıllık bir geçmişi olan "otçu göçü" geleneği her türlü kültürel bozulmaya rağmen hiçbir değişime uğramadan günümüzde de sürdürülmektedir. Bu gelenek, yalnızca bir kültürel faaliyet olmayıp, aynı zamanda bölge insanının belirli ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla yıllardır sürdürdüğü bir geçim faaliyetidir. Her yıl bahar aylarının ortalarına doğru özellikle hayvancılıkla uğraşan yöre halkı, bütün ağırlıklarını toplayıp yaylaya gitmektedir.

Doğu Karadenizdeki diğer yaylalarda olduğu gibi Giresun ilinde de ayrı bir önemi vardır. Günümüzde yayla şenliklerinin bazılarının isminde de otçu göçü şenliği ifadesi kullanılmaktadır. Bu bağlamda her yıl yayla sezonunda sabırsızlıkla beklenilen ve yoğun katılımın olduğu şenliklerde, yöre halkı bir-iki günlüğüne de olsa gündelik işlerine ara verip, şenliklerin yapıldığı yerlerde toplanmakta ve doyasıya eğlenmektedir. Tarihi açıdan oldukça eskilere giden şenlikler, yayla ve obalarda yaşayan insanların yaşamlarının adeta bir parçası haline gelmiş durumdadır. Çünkü yaylalardaki şenlikler, zor ve mücadele

ISBN
978-605-7875-34-1

gerektiren yayla yaşantısının bütün yorgunluklarının atıldığı ve deşarj olunduğu bir eğlence kaynağıdır. Bu bağlamda ilkbaharda yorucu bir yolculukla hayvanlarını yaylaya çıkaran, bütün yaz boyunca yaylaların engebeli ve zor topoğrafyasında hayvanlarını otlatan, ihtiyaç duyduğu bazı hayvansal ve diğer ürünleri elde etmek için çabalayan ve sonbaharda da tekrar asıl ikametgahlarını dönen yayla insanı için şenlikler, sıra dışı ve cazip bir eğlenme ve kaynaşma unsuru olarak vazgeçilmez öneme sahiptir. Günümüzde gelenekselleşmiş olan bu alışkanlık, Giresun insanının benliğinde öylesine yer etmiştir ki gerek il dışına gerekse yurt dışına giden Giresunlular, tatillerini şenlik dönemine göre ayarlayıp, şenliklere katılım göstermeye dikkat etmektedirler.

Yayla yaşamının bu ilgi çekici eğlenceleri, son yıllarda bir gelenekten öteye geçmiştir. Günümüzde yöre insanı için bir eğlenme kaynağı olarak işlev görmesinin yanı sıra artık yaylaların tanıtımına büyük katkı sağlayan ve dışarıdan birçok misafirin de katıldığı birer turistik aktiviteye dönüşmüştür. Başta tanınmış yaylalar olmak üzere birçok yaylada şenlikler düzenlenmektedir. Söz konusu şenliklere çevredeki oba-yaylalarda yaşayanlar ile il dışından hatta yurt dışından Giresunlular ve konuklar katılmaktadır. Şenliklerde genellikle yöresel sanatçıların konserleri eşliğinde horonlar oynanmakta, leziz yayla etlerinden yapılan yemekler tadılmakta, çeşitli yöresel yarışmalar (at yarışları, buzağı yarışmaları, koyun kırkma yarışmaları) düzenlenmekte, ağa seçimi yapılmakta ve katılımcılar eğlenceli bir gün geçirmektedirler. Söz konusu şenliklerin bir kısmı, yerel yazılı ve görsel basın-yayın kuruluşları tarafından takip edilmekte, bazı yerel kanallarda canlı olarak yayınlanabilmektedir. Şenlikler, hem yöre halkının bütünleşmesine ve güzel vakit geçirmesine hem de yaylaların tanıtımına büyük katkılar yapmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Giresun İlinde Gerçekleştirilen Başlıca Yayla Şenlikleri

Yayla Şenliğinin Adı	İlçesi	Normal Tarihi	Güncel Tarihi (2013-2018)
Kuzugölü Yaylası Otcu Göcü Senliği	Dereli	Temmuzun 1. Haftası	24-25 Ağustos 2013
Cıkrıkkapı Yayla Senliği	Yağlıdere	Temmuzun 1. Haftası	02 Ağustos 2014
Dikmetas Yayla Senliği	Sebinkarahisar	Temmuzun 1. Haftası	02 Ağustos 2014
Karaovacık Otcu Göcü Yayla Senliği	Espiye	Temmuzun 1. Haftası	26 Temmuz 2015
Uluslararası Kümbet Kültür ve Turizm Festivali	Dereli	Temmuzun 2. Haftası	16-18 Ağustos 2013
Buları Yaylası Taflan Senliği	Yağlıdere	Temmuzun 2. Haftası	11 Ağustos 2013
Pasakonağı Yayla Senliği	Bulancak	Temmuzun 2. Haftası	11 Ağustos 2013
Sis Dağı Erkeksu Otcu Senliği (Cepni Kurultayı)	Görele	Temmuzun 3. Haftası	2 Ağustos 2014
Uluslararası Ağacbası-Kulakkaya Yaylası Kültür ve	Dereli	Temmuzun 4. Haftası	21-22 Haziran 2014
Sağrak Gölü Yayla Senliği	Dereli	Temmuzun 4. Haftası	1-2 Ağustos 2014
Sis Dağı Yayla Senliği	Eynesil(Giresun)-	Temmuzun 4. Haftası	8-9 Ağustos 2014
Bektas Yayla Senliği	Dereli	Ağustosun ilk Haftası	08 Eylül 2013
Güce Ağacbası Yaylası geleneksel Otcugöcü Senliği	Güce	Ağustosun ilk Haftası	07 Temmuz 2018
Uluslararası Ağaçbaşı-Kulakkaya Yay. Kül. ve Sanat Fes.	Dereli	Temmuzun 4. Haftası	01 Temmuz 2017
Aksu Köyü Karagöl Keskek Günü Yayla Festivali	Dereli	Temmuzun ilk haftası	28-28 Temmuz 2018
Otcu göcü Yayla Senliği	Dereli	Temmuzun ilk haftası	Temmuz

Kaynak: Anonim, 2012a: 430 ve yerel kaynaklardan yararlanılarak oluşturulmuştur.

Giresun ilinde birçok yayla şenliği düzenlenmektedir. Bunlardan ilki Yağlıdere ilçesi Akpınar Köyü sınırları içerisinde kalan Çıkrıkkapı Yaylası'nda gerçekleştirilen Çıkrıkkapı Yayla Şenliği (Çıkrıkkapı Yaylası Kültür ve Sanat Festivali) dir. Yöresel oyunların (horon) oynandığı, yöre sanatçılarının konser verdiği, yöresel yemeklerin yenildiği ve daha birçok eğlencenin yapıldığı şenlik, hem yöre halkının kaynaşmasına ve eğlenceli vakitler geçirmesine hem de yaylanın tanıtımına önemli katkılar yapmaktadır. Şenlik, yerel yazılı ve görsel basın tarafından da ilgiyle takip edilmekte ve bazı yerel televizyonlardan canlı olarak verilebilmektedir.

Bir diğer yayla şenliği, Şebinkarahisar ilçesi Gürpınar ve Toplukonak köyleri yakınındaki Dikmetaş Göleti kenarında gerçekleştirilen Dikmetaş Yayla Şenlikleridir. Toplukonak Köyü ile Gürpınar Köyü derneklerinin düzenlediği şenliklerin 19.'su 2014 yılında gerçekleştirilmiştir. Şenliğe başta Gürpınar ve Toplukonak köylerinde ikamet edenler olmak üzere, çevre ilçe ve köylerden ve Şebinkarahisar ilçe

ISBN
978-605-7875-34-1

merkezinden gelenler ve konuklar katılmaktadır. Yoğun katılımın olduğu şenlikte davul-zurna eşliğinde yöresel oyunlar oynanmakta, yöresel sanatçılar tarafından söylenilen türküler eşliğinde halaylar çekilmektedir.

Giresun ilinde ilgi gören diğer bir yayla şenliği, Espiye ilçesi sınırları içerisindeki Karaovacık Yaylası'nda yapılan Karaovacık Otçu Göçü Yayla Şenliğidir. Oldukça coşkulu geçen şenliklerde, otçu göçü temsili olarak canlandırılmakta, yöresel sanatçıların konserleri eşliğinde horonlar oynanmakta, leziz yayla etlerinden yapılan yemekler tadılmakta, çeşitli yarışmalar düzenlenmekte ve katılımcılar eğlenceli bir gün geçirmektedirler. Söz konusu şenlikler, yöresel yazılı ve görsel basın-yayın kuruluşları tarafından takip edilmekte, bazı yöresel kanallarda canlı yayınlanabilmektedir. Söz konusu şenlik, bazı yıllarda çeşitli nedenlerle gerçekleştirilemeyebilmektedir. Örneğin 3 Ağustos 2014 yılında da coşkulu bir şekilde yapılması planlanan şenlikler, küçük çaplı olarak yapılmıştır.

Giresun ilindeki en tanınmış ve en çok katılımın yaşandığı şenliklerden birisi Dereli ilçesi Kümbet Yaylası'nda gerçekleştirilen Uluslararası Kümbet Kültür ve Turizm Festivali (Kümbet Yayla Şenlikleri) dir. Birincisi 1988 yılında Salon Çayırı Mesire Alanı'nda Otçu Göçü Şenliği adı altında, ikincisi 1989 yılında Kümbet Yayla Şenliği ismiyle gerçekleştirilmiştir. 1990 yılından itibaren Aymaç mevkiinde gerçekleştirilen yayla şenliklerinin 25.'si, 2013 yılında 16-18 Ağustos tarihleri arasında düzenlenmiştir. Günümüzde uluslararası düzeyde gerçekleştirilen festivalin etkinlikleri 3 gün sürmektedir. Festivalin gala gününden önce yöreye özgü fotoğraf ve el sanatları sergisi, turizmle ilgili konferanslar, müzik ve eğlence programları, kültür-sanat ve diğer etkinlikler düzenlenmektedir. Festival öncesi gerçekleştirilen bu etkinliklere yurt içi ve yurt dışından birçok davetli ve vatandaş ilgi göstermektedir. Festival öncesi yapılan açık hava müzik-eğlence programına, ulusal sanatçılar ile çok sayıda mahalli sanatçı katılmakta, havai fişek gösterileri gerçekleştirilmektedir. Festivalin pazar günü gerçekleştirilen gala gününde ise Giresun halkıyla birlikte yurt içi ve yurt dışından çok sayıda davetli, misafir ve turist katılmakta ve eğlenceli vakitler geçirilmektedir. Buna ek olarak her yıl çok sayıda bürokratında iştirak ettiği festivaldeki müzik-eğlence programında, ulusal ve mahalli sanatçıların söylediği türküler eşliğinde katılımcılar doyasıya eğlenmektedir. Yöresel lezzetlerden tatma olanağının da bulunduğu şenliklerde yöresel ürünlerin alışverişi de yapılmaktadır. Yerel yazılı ve görsel basın tarafından da ilgiyle takip edilen şenlikler, bazı yerel ve bölgesel televizyon kanalları tarafından canlı yayınlanmaktadır.

Giresun ilindeki bir diğer yayla şenliği Yağlıdere ilçesi Güllüce Köyü yakınlarında bulunan Bularıboğazı Yaylası'nda gerçekleştirilen Buları Yaylası Taflan Şenliğidir. Yağlıdere Belediyesi ve Üçtepe Belediyesi organizatörlüğünde düzenlenen ve artık geleneksel hale gelmiş olan şenlikler, her yıl temmuz ayının 2. haftasında içerisinde gerçekleştirilmekte iken, son yıllarda Ramazan ayı nedeniyle farklı tarihlerde yapılabilmektedir. 2013 yılında 11 Ağustos'ta 15.'si yapılan şenliklere, çevredeki oba-yaylalardaki yöre halkı ile il dışından gelen Giresunlular ve konuklar katılmıştır. Katılımın oldukça yüksek olduğu şenliklerde şenlik ağası seçilmekte, taflan (karayemiş) bitkisi tanıtılmaktadır. Bunun yanı sıra mahalli sanatçıların konserleri eşliğinde horonlar oynanmakta ve halk oyunları gösterileri sunulmaktadır.

Bulancak ilçesi Kovanlık beldesi sınırları içerisinde yer alan Paşakonağı Yaylası Yıldız Tepesi mevkiinde gerçekleştirilen Paşakonağı Yayla Şenliği de Giresun ilinde yoğun ilgi gösterilen yayla şenliklerinden birisidir. 2006 yılından bu yana devam eden ve 2013 yılında 6.'sı gerçekleştirilen Paşakonağı Yayla Şenliği, normalde temmuz ayının ikinci haftasında yapılmakta iken, 2013 yılında Ramazan ayı nedeniyle ağustos (11 Ağustos) ayında yapılmıştır. Bulancak Belediyesi'nin öncülüğünde yapılan şenliğe, Kovanlık Belediyesi de destek vermektedir. Bulancak ilçesinde yaşayanlar başta olmak üzere yöre halkının ve konukların yoğun katılımıyla gerçekleştirilen yayla şenliğinde yöre halkı ve konukların katılımıyla horonlar oynanmakta, mahalli sanatçılar tarafından konserler verilmekte, şiir ve müzik dinletileri yapılmakta, altın ödüllü yöresel yarışmalar düzenlenmekte, motocross show yapılmakta, yöresel yemekler yenilerek eğlenceli vakitler geçirilmektedir. Bunun yanı sıra alışveriş pazarının kurulduğu şenlikte, başta yöresel ürünler olmak üzere yöre insanlarının ve konukların ihtiyaç duyduğu ürünlerin alışverişi de yapılabilmektedir.

Dereli ilçesi Yavuzkemal beldesi Ağaçbaşı Yaylası'nda gerçekleştirilen Uluslararası Ağaçbaşı-Kulakkaya Yaylası Kültür ve Sanat Festivali de Giresun ilinde oldukça ilgi gösterilen şenliklerdendir. Her yıl temmuz ayının ilk pazar günü gerçekleştirilen şenliklerin tarihleri, son yıllarda Ramazan ayına rastlaması nedeniyle değiştirilmektedir. Birincisi 2007 yılında düzenlenen şenliklerin 7.'si, 21-22 haziran 2014 tarihlerinde düzenlenmiştir. Şenlik gününden önceki gece şenlik ateşi yakılmakta, havai fişek gösterileri yapılmaktadır. Şenlikler esnasında horonlar oynanmakta, eğlence programları yapılmakta, halk oyunları ekipleri gösteriler yapmakta, buzağı yarışmaları yapılmakta ve yöresel ürünlerin (karadut ve keçiboynuzu

ISBN
978-605-7875-34-1

pekmezi, bal, pestil) de olduğu alışverişler gerçekleştirilmektedir. Yöresel lezzetlerden tatma olanağının da bulunduğu şenlikler, hem il içinden gelen yöre halkının, hem de il dışından gelen Giresunlular ve ziyaretçilerin katılımıyla oldukça coşkulu geçmektedir.

Giresun'un diğer birçok yaylasında olduğu gibi Karagöl dağlarındaki oba-yaylalarda da yayla şenlikleri yapılmaktadır. Bunlardan en dikkat çekenlerinden birisi 2015 yılında 17.'si gerçekleştirilen Sağrak Gölü Yayla Festivalidir. Söz konusu şenlik, Dereli ilçesi Kızıltaş Köyü'ne ait Sağrak Gölü Yaylası'ndaki Aşlama Düzlüğü'nde (Kızıltaş Köyü'ne 6-7 km uzaklıkta) yapılmaktadır. Kızıltaş Köyü Derneği'nin öncülüğünde organize edilen festival gününden önceki gece festival ateşinin yakılması ile başlamakta, daha sonra horon ve havai fişek gösterileri ile birlikte konser düzenlenmektedir. Festival günü ise yöre halkı ve konukların katılımıyla yöresel sanatçıların konserleri eşliğinde horonlar oynanmakta; halk oyunları ekiplerince gösteriler düzenlenmekte; yayla ağası seçilmekte; at yarışları, buzağı yarışmaları, koyun kırkma yarışmaları gibi yöresel yarışmalar düzenlenmekte; yöresel yemekler yenilmekte ve çeşitli eğlenceler gerçekleştirmektedir.

Giresun ile Trabzon illerinin sınırında yer alan Sis Dağı Yaylası'nda, kökeni oldukça eskilere kadar uzanan Sis Dağı Şenlikleri yapılmaktadır. 1819 yılından beri düzenlenen ve 2015 yılında 196.'sı gerçekleştirilen Sis Dağı Yayla Şenlikleri, temmuz ayının son cumartesi günü Sis Dağı üzerindeki Hanyanı Obası'ndaki Pazaryeri (Ali Meydanı Düzlüğü)'nde yapılmakta ve çevredeki çok sayıda oba ve köyden gelenlerin katılmasıyla coşkulu bir şekilde kutlanmaktadır. Şenlikler, önceleri Geyikli Belediyesi tarafından gerçekleştirilmekte iken, Geyikli Belediyesi'nin kapatılması nedeniyle günümüzde Şalpazarı Belediyesi tarafından organize edilmektedir. Şalpazarı Belediyesi öncülüğünde 24 Temmuz Cuma günü öğleden sonra Hanyanı obasında başlayan şenlik, akşamleyin şenlik ateşinin yakılmasıyla devam etmiştir. Şenlik, 25 Temmuz Cumartesi günü ise Sis Dağı Pazaryeri (Ali Meydanı Düzlüğü)'nde akşama kadar yapılan eğlencelerle sürmüştür. Şenlikler esnasında mahalli sanatçılar tarafından konserler verilmekte, horonlar oynanmakta ve eğlence programları yapılmakta, başta et kavurması olmak üzere kuymak gibi yöresel yemekler yenilmekte ve yöresel ürünlerin de bulunduğu satış yerlerinde, alışverişler gerçekleştirilmektedir.

Giresun ilinde son yıllarda yapılmaya başlanan bir başka yayla şenliği Sis Dağı Erkeksu Otçu Şenliği (Çepni Kurultayı)'dir. 2012 yılından itibaren düzenlenmeye başlanan şenliğin 3.'sü 2 Ağustos 2014 yılında yapılmıştır. Giresun'un Görele, Eynesil, Çanakçı ilçeleri ve Türkiye Çepnilerinin katıldığı "Çepni Kurultayı" Sis Dağı Erkeksu Obası'nda gerçekleştirilmektedir. Çepni kültürünün yaşatılmasının da amaçlandığı şenlikler esnasında, mahalli sanatçılar tarafından konserler verilmekte, horonlar oynanmakta ve eğlence programları yapılmakta, çeşitli yöresel yemekler yenilmekte ve yöresel ürünlerin de bulunduğu satış yerlerinde, alışverişler gerçekleştirilmektedir.

Giresun ilinde yapılmakta olan bir diğer yayla şenliği, Dereli ilçesi Bektaş Yaylası'nda her yıl ağustos ayının ilk haftasında düzenlenen yayla şenliğidir. 1992 yılından itibaren başlayan günümüzde Bektaş Yaylası Uluslararası Kültür ve Sanat Şenliği adı altında gerçekleştirilen şenliğin 2013 yılı itibariyle 22.'si düzenlenmiştir. Her yıl ağustos ayının ilk haftası gerçekleştirilen şenlikler, 2013 yılında 08 Eylül tarihinde gerçekleştirilmiştir. Şenliklere yoğun katılım olmakta, il içinden gelen yöre halkı ile il dışından gelen Giresunlular ve ziyaretçilerin katılımıyla oldukça coşkulu bir kalabalığa sahne olmaktadır. Bektaş Yayla Şenlikleri, bölgede düzenlenen tüm yayla şenliklerinde olduğu gibi, yaz aylarında binlerce insanı bir araya getiren ve geleneksel eğlence biçimlerini yaşatan bir görünüm arz etmektedir. Şenlik gününden önceki gece, şenlik ateşinin yakılması ile başlamakta, daha sonra horon ve havai fişek gösterileri gerçekleştirilmektedir. Şenliklerde çeşitli kültürel ve sanatsal faaliyetler, en besili boğa ve inek yarışması, hayvansal ürün yarışmaları gibi çeşitli yöresel eğlencelere ek olarak spor müsabakaları düzenlenmekte, halk oyunları ve eğlence programları da yapılmaktadır. Ayrıca şenlikler esnasında yöresel sanatçılar konserler vermekte, Bektaş Ağası seçilerek, plaket ve tespih hediye edilmektedir. Yöresel lezzetlerden tatma olanağının da bulunduğu şenlikler esnasında kurulan pazar da eski ile yeninin, geleneksel ile çağdaş olanın takas edilmesi ve dolayısıyla da günümüzde yaşayan geleneksel bir ticaret şekli olması, turizm açısından önemli bir çekicilik kaynağıdır (Bekdemir ve Özdemir, 2002: 20-22). Yerel yazılı ve görsel basın tarafından da ilgiyle takip edilen şenlikler, bazı yerel ve bölgesel televiyon kanalları tarafından canlı yayınlanmaktadır. Bazı ulusal televizyon kanalları da bant yayın olarak şenliği takip edebilmektedir. Dolayısıyla Bektaş Yayla Şenlikleri, çok sayıda katılımcının alışveriş yaptığı, horonlar oynadığı ve doyasıya eğlendiği bir yöresel karnaval şeklinde gerçekleşmektedir.

Sonuç

ISBN
978-605-7875-34-1

Giresun ilindeki festival ve şenliklerden artık birer kültür ve turizm etkinliğine dönüşmüş durumdadır. Bu etkinliklerin yapılmasındaki en önemli amaçlardan birisi de yörenin tanıtılması ve yayla turizminin geliştirilmesidir. Bu ana hedef doğrultusunda, festival ve şenlik dönemlerinde pek çok eğlence tertip edilmekte ve etkinlikler daha da ilgi çekici hale getirilmektedir. Bununla birlikte kültürel faaliyetlerin gerek düzenlenmesinde gerekse belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesinde sorunlar mevcuttur. Öncelikle yayla şenliklerinde organizasyonların daha profesyonelce ve geleneksel eğlencelerin de içerisinde olduğu daha zengin içerikle hazırlanması gerekmektedir. Bunun için şenlikler, profesyonel ekiplerin görev alacağı ve daha cazip içeriklerle ilgi çekici hale getirilmelidir. Bu bağlamda özellikle tanınmış yaylalarda yapılan şenliklerin tanıtımı daha etkili yapılmalı, sadece yerel düzeyle sınırlı tutulmamalıdır. Ulusal ve yabancı basın kuruluşları davet edilmeli, tanıtım ve broşürler bastırılmalı, yayla kültürünü tanıtıcı sergi ve stantlar oluşturulmalıdır. Ayrıca tanınmış yaylaların şenliklerine yöre halkı ve konukların katılımının sağlanması için erişim olanakları artırılmalı, şehir merkezinden gelecekler için servisler konulmalıdır. Bunlara ek olarak şenlikler döneminde oluşan ve çevreye gelişigüzel atılan çöplerin oluşturduğu kirlilik hem doğaya zarar vermekte hem de görüntü kirliliğine yol açmaktadır. Bunun için şenliklerin düzenlendiği yerlerdeki çöp kutularının sayısının artırılması ve uyarı levhalarının asılması ve şenliğe katılanlara yönelik bilinçlendirme etkinliklerinin yapılması da önem arz etmektedir. Şenlikler sırasında oluşacak ihtiyaçlar ve acil durumlar ile güvenlik hizmetleri için gerekli unsurların (wc, sağlık ve güvenlik ekipleri) oluşturulması, binlerce insanın dar bir alanda biraya geldiği şenliklerde, katılımcıların (özellikle de turistlerin) karşılaşabileceği olumsuz durumların azaltılması için oldukça önemlidir. Ayrıca şenliklerin yaylaların doğal ortamında oluşturduğu insan ve araç baskısı da önemli bir sorundur. Kısa süreliğine de olsa taşıma kapasitesini aşan insan ve araç sayısı hem trafik sıkışıklığına hem de aşırı kalabalığın oluşmasına neden olmaktadır. Bunun için şenlik alanlarının çevresinde park yerlerinin oluşturulması ve şenlik alanlarının kalabalığa göre düzenlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla hem yöre halkının sosyal anlamda kaynaşmasına ve ekonomik anlamda gelişmesine katkı sağlayan hem de yaylaların tanıtımı için iyi bir fırsat olan şenliklerin, doğal çevreye zarar vermeden, daha ilgi çekici organizasyonlarla yapılması gereklidir

Ülkemizin birçok yöresinde olduğu gibi Giresun gerek küresel krizler gerekse bazı siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle mevcut ekonomik potansiyelini kullanıp kalkınamayan bir yöredir. Karadeniz Bölgesinin en önemli fındık üretim sahalarından biri olan Giresun'da fındık tarımı, yüksek bir kazanç getirmekte ve ekonomik sorunların çözümüne de önemli katkı sağlamaktadır. Birçok bakımdan aranan ürünlerin başında gelen ve her geçen yıl talebi artan fındık meyvesinin bahsettiğimiz sorunları çözülürse ve diğer önerilen alternatif kaynakların değerlendirilmesiyle, sahada ticaretin daha da artacağı beklenebilir. Kuşkusuz ildeki diğer doğal kaynak potansiyellerinin de kullanılması ile yöre ekonomisinin hızlı bir şekilde kalkınması gerçekleşecektir. Giresun gibi Türkiye'nin az gelişmiş yöresini, bir çırpıda kalkındırmak çok güç olsa da olanaksız değildir. Yapılması gereken yöreyi kapsayan rasyonel ve radikal sürdürülebilir kalkınma planlamalarının hazırlanarak bir an önce uygulamaya geçirilmesidir. Ayrıca ildeki faktörleri harekete geçirecek, farklı bileşenler arasında dengeyi sağlamak, bölgenin SWOT (güçlü zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler) analizi yapılarak kısa, orta ve uzun vadeli kalkınma stratejileri geliştirilmelidir. Özellikle bölgeye yatırım yapmayı planlayan yatırımcılara danışmanlık ve destek hizmetleri verilmelidir. İldeki özel ve resmi kurumlar arasında koordinasyon sağlanarak, bilimim ve akademisyenlerin öncülüğünde mesleki eğitim ve nitelikli eleman noktasında yardımcı olunmalıdır.

Giresun ekonomisine ivme kazandırabileceğini düşündüğümüz festival ve şenliklerlerin rasyonel planlamalar ile sürdürülebilir kırsal kalkınmayı destekleyeceği düşünülmektedir. Ayrıca etkinlikler kapsamına toplumun bütün kesimlerini ilgilendiren bilgilendirici yerel müzik konserleri, panel ve konferansların düzenlenmesi de sosyokültürel gelişmeye katkı sağlayabilir. Başta il ve ilçe idari yönetimleri olmak üzere, Belediyeler, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Üniversiteler ile diğer kurum ve kuruluşlar tarafından yapılacak festival ve şenliklere her türlü destek ve katkı verilmelidir. İsmini duyurmakta yüksek bir etki gücüne sahip olan Giresun, uluslararası çapta tanıtılabilecek festival ve şenlikler düzenlendiğinde, turizm faaliyetlerini sürükleyen önemli bir çekici faktör olabilir.

İlde çok sayıda Festival düzenlenmektedir. Ancak bu festivallerin sayısından çok nitelik ve aktivite sayısının artışı hedeflenmelidir. Her ilçe ya da yaylada festival veya şenlik yerine katılımın yüksek olmasını sağlayacak büyük ve özel şenliklerin tertiplenmesi ve bu konu da ulusal medyanın desteğinin de sağlanması düşünülmelidir. Bu nedenle yakın mesafelerde bulunan yerleşmelerde veya yayla sahalarında yapılan festivallerden bazıları birleştirilerek uluslararası şeklinde düzenlenmesi sağlanmalıdır. Ayrıca bu festival ve şenliklere verilen önem artırılmalı, bölge ve ülke genelinde tanıtımı yapılmalıdır. Bu etkinlik çerçevesinde diğer rekresayonel faaliyetlere de ağırlık verilmelidir. Festival süresi uzatılmalı, çeşitli etkinlikler düzenlenmeli, gelecek misafir ve ziyaretçiler için uygun alt yapı hizmetleri hazırlanmalıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Kaynakça

Akça, Hasan (2004). Dünyada Ve Türkiye'de Kırsal Turizm, Ekonomik Ve Teknik Dergi Standard, Yıl:43, Sayı:513, Ajans-Türk Matbaacılık, Ankara.Araştırma Dergisi, 1 (1).

Atak, Onur (2009). Türk Turizminin Tanıtımında Festivallerin Yeri Ve Önemi: Antalya Örneği, Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi, İstanbul Üniversitesi

Bek, Güler (2000). Bienal Etkinlikleri Ve Türk Sanat Ortamındaki Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bekdemir, Ü. ve Sezer, İ, 2017, Giresun İlin Turizm Potansiyeli,

Bekdemir, Ü. ve Sezer, İ., (2016), "Yedi Değirmenler ve Mağarası Tabiat Parkı'nın Coğrafi Özellikleri İle Ekoturizm Olanaklarının Değerlendirilmesi", Doğu Coğrafya Dergisi, Cilt:21 Sayı:36, S. 43-78.

Bekdemir, Ü., Sever, R., 2003, Samsun-Sarp Sahil Karayolunun Standardını Yükseltme Çalışmalarının Çevresel Etkilerine Bir Örnek. Piraziz-Giresun Arası, Sırrı Erinç Sempozyumu, Coğrafya Genişletilmiş Bildiri Özetleri, s.241-246, İstanbul.

Bilgili, Bilsen, Yağmur, Önder, Ve Yazarkan, Hakan(2012). Turistik Ürün Olarak Festivallerin Etkinlik Ve Verimliliği Üzerine Bir Araştırma:

Çeken, Hüseyin (2008). Turizmin Bölgesel Kalkınmaya Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi

Çeken, Hüseyin, Uçar, Metin Ve Dalgın, Taner (2012). Kırsal Turizmin Gelişimi Konusunda Yerel Halkın Algıları: Fethiye Yöresi Örneği, Turizm Ve

Çeltek, Evrim (2004). Kırsal Turizm Ve Tokat İlinin Kırsal Turizm Potansiyelinin Swot Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler

Dalgın, t., Atak, O., Çeken, H, 2016, Festivallerin Bir Kırsal Turizm Çekiciliği Olarak Önemi, The Journal of International Social Research Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Değerlendirilmesi Sempozyumu Bildirileri, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara, Ss. 51–58.

Dinçer B., Özaslan, M., 2004, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

Dinçer B., Özaslan, M., Kavasoğlu, T., 2003, İl ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Yayın No:2671, Ankara.

Doğanay, H. ve Zaman, S., (2013), Türkiye Turizm Coğrafyası, Pegem Akademi, Erzurum.

Doğanay, H., 1980, Türkiye Hayvancılığı ve Nüfusun Beslenmesi. Atatürk Üniv. Edb. Fak. Araştırma Dergisi Sayı:12, Fasikül 2, s.379-412, Erzurum.

Doğanay, H., 1984, Bölge Planlamasının Coğrafi Esasları, Atatürk Üniv. Fen-Ede. Fak. Edebiyat Bölümü Ders notları No:63, Coğrafya Bölümü Ders Notları No:8, Erzurum.

Doğanay, H., 1991, Türkiye'de İç Göçler ve Başlıca Sorunları. Atatürk Üniv. KK Eğt. Fak. Arş. Der. Sayı:2, Erzurum.

Doğanay, H., 1997, Türkiye Beşeri Coğrafyası, Milli Eğitim Basımevi, Yayın Kodu 97.34.Y.0002.1464, İstanbul.

Enstitüsü, Sakarya.

Erinç, S., (1945), "Kuzey Anadolu Dağlarının Ordu-Giresun Kesiminde Landşaft Şeritleri", Türk Coğrafya Dergisi, Sayı: 7-8, s.119-140, İstanbul.

Erzurum-Oltu Kırdağ Festivali Örneği, Uluslararası Sosyal Ve Ekonomik Bilimler Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2, Ss.117-124.

Eskiçırak, D., (2009), Doğu Karadeniz Bölgesi Geleneksel Konutlarının Değerlendirilmesine Yönelik Yapım Sistemi ve Malzeme Kullanımı Analizi Örnek Konutların Mevcut Durum Değerlendirilmesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Fatsa, M., (2010), XV ve XVI. Yüzyıllarda Giresun (Sosyal ve Ekonomik Hayat), Giresun İl Özel İdaresi Kültür Serisi-1, Bilge Ajans Yayın Matbaa, Ankara.

Giresun Meteoroloji İstasyonuna Ait Uzun Yıllık Gözlem verileri, Giresun Meteoroloji Müdürlüğü, Giresun.

ISBN
978-605-7875-34-1

Hoşgören, Y., (2003), Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri II, Çantay Kitabevi, İstanbul.

İzbirak, R., (1992), Coğrafya Terimleri Sözlüğü, MEB Yayınevi, Ankara.

Ketin, İ., (1966), Anadolu'nun Tektonik Birlikleri, MTA Dergisi, Sayı:66, s. 20-34.

MTA, (2013), Giresun G 40 Paftası Jeoloji Haritası, Ölçek: 1/100000, Ankara.

Mutluer, M., 1999, Türkiye'de Bölgesel Dengesizlikler ve Bölge Planlama Çalışmaları Üzerine Gözlemler. Ege Coğrafya Dergisi. Sayı:10, s.173-194,İzmir.

Olalı, Hasan Ve Timur, Alp (1988). Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Ofis Ticaret Matbaacılık: İzmir.

Özdemir, A., Altıparmak, A.,2005, Sosyo-ekonomik Göstergeler Açısından İllerin Gelişmişlik Düzeyinin Karşılaştırmalı Analizi, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 24, s. 97-110. Kayseri

Özdemir, Ü., 2006, Sosyal ve Ekonomik Yönden az Gelişmiş Bir İlçe Eskipazar. Aktif Yayınevi, Erzurum.

Özey, R., 1994, Coğrafî Bölgeler Perspektifinde Kalkınma Modelleri. Türk Coğrafya Dergisi. Sayı:29, s.115-124, İstanbul.

Özgüner, O., (1970), Köyde Mimari Doğu Karadeniz, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Ankara.

Polat, S., (2011), "Türkiye'de Traverten Oluşumu, Yayılış Alanı ve Korunması", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 23, S. 389-428.

Schultze-Westrum H., (1961), Giresun Civarındaki Aksu Deresinin Jeolojik Profili, MTA Dergisi, Sayı:57, s. 63-71.

Sever, R. ve Koca, H., (2003), Giresun Ormanları ve Başlıca Sorunlar, Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun Sempozyum Bildirileri, Ümit Ofset Mat. s. 117-128, Ankara.

Sever, R., (2015), Fiziki Coğrafya, (Editörler: Ü.Bekdemir ve M. Fatsa), Geçmişten Günümüze Giresun, Giresun İl Özel İdaresi Kültür Serisi, No:4, s. 92-139, Giresun.

Sever, R., 2008, Karlıova İlçesi'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası. Eser Ofset Matba.Erzurum.

Sever, R., Koca, H., 2002, Giresun Ormanları ve Başlıca Sorunlar. Yeşil Giresun Gazetesine Göre Cumhuriyetin İlk Yıllarında Giresun. 7 Haziran 2002, s.118-128, Giresun.

Sezer İ., (2016), Ağaçbaşı Tabiat Parkı ve Yakın Çevresinin Coğrafi Özellikleri ile Ekoturızm Olanaklarının Değerlendirilmesi, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literatureand History of Turkish or Turkic , 11(2), 1085-1112.

Sezer, İ., (2015), Koç Kayası Tabiat Parkı'nın Ekoturizm Olanakları Açısından Değerlendirilmesi, Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi(12), 171-206.

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, İstanbul.

Soykan, Füsun (1999). Doğal Çevre Ve Kırsal Kültürlerle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm, Anatolia: Turizm Araştırmları Dergisi, Yıl:10, Marthaziran, Ankara.

Soykan, Füsun (2006). Avrupa'da Kırsal Turizme Bakış Kazanılan Deneyim, Iı. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, 20-22 Nisan, Ss.72-73.

Sözer, Vural (1986). Müzik Ve Müzisyenler Ansiklopedisi, Atlas Kitabevi: İstanbul.

Tayfun, Ahmet Ve Arslan, Emin, (2013). Festival Turizmi Kapsamında Yerli Turistlerin Ankara Alışveriş Festivali'nden Memnuniyetleri Üzerine Bir

Toskay, Tunca (1983). Turizm Olayına Genel Yaklaşım, Der Yayınları: İstanbul.

Uçar, Metin., Çeken, Hüseyin Ve Ökten, Şevket (2010). Kırsal Turizm Ve Kırsal Kalkınma: Fethiye Örnegi, 1. Baskı, Detay Yayıncılık: Ankara.

Uğuzman Er, Tülay (2001). Turizm Sektöründen Etkin Ve Etkili Bir Biçimde Yararlanılması Gerekliliği" Türk Folklorunun Turizm Açısından

Yardımcı, Sibel (2005). Kentsel Değişim Ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Bienal, 1. Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul.

Yemenoğlu, Ece, Dalgın, Taner Ve Çeken, Hüseyin (2013). Geleneksel Festivallerin Kırsal Turizm Üzerindeki Etkileri: Denizli-Honaz Kiraz Festivali Örneği, Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 3 (1), ss.15-21.

Yıldız, E.B., Sivri, U., Berber, M.,2010, Türkiye'de İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Yürüdür, E., 1998, Şebinkarahisar ve Çevresinin Coğrafi Etüdü. Atatürk Üniv. Sos. Bil. Enst. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum.

ISBN
978-605-7875-34-1

http://blog.milliyet.com.tr/festivallerin-onemi-ve-islevi/Blog/?BlogNo=198107

http://ekutup.dpt.gov.tr

http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge

http://tuikapp.tuik.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.surkal.org.tr

http://www.doka.org.tr/

http://www.giresuntso.org.tr/site/

ISBN
978-605-7875-34-1

MATEMATİKSEL MEVSİM Mİ? DOĞAL MEVSİM Mİ?

Ramazan SEVER

Prof. Dr. Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, ramsey4401@gmail.com

ÖZET

Yıl boyunca gerçek olarak yaşadığımız mevsimlerin süreleri Dünya'nın her yerinde olduğu gibi, ülkemizin her bölge, bölüm ve yöresinde üçer aylık eşit periyotlar halinde değildir. Ancak ders kitaplarında ve sınıf ortamında yıl, sıcaklık kriterine göre dört mevsime bölünmüştür. Böylece mevsimler, üçer ay eşit süreyle mart, nisan, mayıs ilkbahar; haziran, temmuz, ağustos yaz; eylül, ekim, kasım sonbahar; aralık, ocak, şubat ayları da kış olarak öğretilmektedir. Teorik olarak coğrafi koordinatlar sistemi içinde matematiksel mevsim kavramının öğretilmesi yeterli gibi görülse de uygulamalarda ve sosyoekonomik bakımdan doğal mevsim kavramının verilmesi daha önemlidir. Ancak hem temel eğitimde hem de yükseköğretim programlarında insan yaşamı ve etkinliklerini şekillendiren doğal mevsim konusuna yer verilmemesi bireylerde kavram kargaşası ve yanılgısı yarattığı gibi oldukça da dikkat çekicidir. Bunun da ötesinde, öğretmenlerin pek çoğu iklim ve matematiksel mevsim konularının işlenişi sırasında doğal mevsim hakkında bilgi vermemeleri, kavramın öğrenilmesini geciktirerek güçleştirmektedir. Çoğu birey gerçekte yaşadığı günlük veya doğal mevsimsel hava olayları ile eğitim sürecinde öğrendiği matematiksel mevsimlerin farklılığı ve tutarsızlığı karşısında yanılgıya düşmektedir. Nitekim, yükseköğretimde öğrencilerle yapılan mülakat ve anketlerde, birçoğunun doğal mevsimi anlamakta ve algılamakta güçlük çektikleri tespit edilmiştir. Nitel araştırma yaklaşımında, coğrafya ilminin ilke ve yöntemleri çerçevesinde hazırlanan bu araştırmada Dünyadaki sosyokültürel ve sosyoekonomik bakımından oldukça önem taşıyan doğal mevsim kavramının önemi ve gerekliliği üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Ayrıca insan yaşamı ve uygulamaları için son derece önem taşıyan doğal mevsim kavramına dikkat çekerek, bu alanda yapılacak öğrenme-öğretme süreçlerine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Doğal mevsim, matematiksel mevsim, kavram, öğrenme, öğretme,

Giriş

Genel anlamda öğrenme, yaşantı sonucu bireyin davranışlarında meydana gelen değişmedir. Kavram öğrenme ise, uyarıcıları kategorilere ayırarak zihinde bilgiler oluşturmaktır (Ülgen, 2004). Öğrenme sırasında kavramlar içerisine yerleştirilen bilgiler, yerleştirilmeyen bilgilere oranla daha kalıcı olmaktadır. Öğrenmeyi etkileyen en önemli etkenlerden birisinin de öğrenilecek konu ile ilgili sahip olduğumuz ön bilgiler olduğu gerçeğinden hareket ederek söyleyebiliriz ki belirli bir konuda ki kavramlar öğrenilmeden başka bir öğrenme alanına geçilmesi yeni öğrenmeleri zorlaştırmaktadır. Çünkü kavramlar düşünce sürecimizde önemli bir yer tutar. Düşüncelerimizin yapı taşı olarak ifade edilen kavramlarla düşünür, düşündüklerimizi başkalarına aktarır ve böylece sağlıklı iletişim kurarız. Bu nedenle öğretmenlerin kavram öğretimine önem vermesi ve öğrencilerin kavramları anlamlı bir biçimde öğrenmelerine yardımcı olmaları gerekir (Sever, Budak, & Yalçınkaya, 2009).

Kavramlar düşünme için gereklidir. Kavramlara sahip olmayan bir bireyin düşüncesi tıpkı bir bebeğin düşünmesi gibi duyusal algılamalarıyla sınırlıdır. Kavramları anlama; ilkeleri anlama, problem çözme ve dünyayı anlama için de oldukça önemlidir. Kavramlar çok kapsamlı bilgileri kullanılabilir birimler haline getirir (Senemoğlu, 2009). Bir kelimeyle adlandırılan bir kavram sadece birkaç örnek içeren bir grubun adı olabileceği gibi içerisinde yüzlerce, binlerce, milyonlarca örnek içeren bir grubun adı da olabilir. Kavramlar tanımla öğretilebilecek bilgi parçaları değildir. Ne yazık ki kavramların öğretilmesinde yapılan en büyük hatalardan birisi budur. Bu hataların yapılmaması için kavramı pozitif ve negatif yönleriyle tanıtma ve farklı kavramları birbirinden ayırma süreci işletilebilir. Öğrencilerin kendi hipotezlerini kurmalarına bu hipotezlerini test etmelerine izin verilir ve kavramlar somutlaştırılarak öğretilmeye çalışılırsa kavram gelişimini sağlamak daha kolay olabilir (Ayas, 2010).

Kavram öğretimini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Kavramların yapısı (somut/ soyut, basit/karmaşık vb.), öğrencilerin sahip olduğu sözcük dağarcığı gibi özellikler kavram öğretiminde önemlidir. Ayrıca öğrencilere öğretilmesi planlanan kavramlar mutlaka onların gelişim özelliklerine uygun

ISBN
978-605-7875-34-1

olarak seçilmelidir. Öğrenene görelik, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa gibi ilkeler kavram öğretiminde de dikkate alınmalıdır (Şenyurt, 2015). Yapılandırmacı öğrenme öğrencilerin aktif bir şekilde bilgiyi oluşturması, yorumlaması ve ön bilgilerine göre yeniden organize etmesi temeline dayanmaktadır (Yanpar, 2012). Günümüz öğretim programlarının yapılandırmacı anlayışa göre hazırlandığı gerçeğini göz önünde bulundurduğumuzda, yeni öğrenilen kavramların eski kavramlarla ilişkilendirilmesi kavram öğretimi için gayet doğru ve yerinde bir yaklaşım olacaktır.

Öğrencilerin sınıfa gelmeden önce veya derslerde konuların öğretiminden sonra belirli kavramlara yönelik, bilimsel gerçeklerle çelişen ve doğru olmayan düşüncelere sahip oldukları bilinmektedir. Bu türden fikirleri ifade etmek için de kavram yanılgısı, yetersiz kavrama veya yanlış anlama gibi çok çeşitli sözcükler kullanılmaktadır. Öğrencilerin kavramları ve özelliklerini birbiriyle karıştırdıkları kavramları hakkında bilimsel doğrulara uymayan birçok yanlış anlamaya sahip oldukları görülmüştür. Öğrenciler bilişsel alanın bilgi basamağında değerlendirilebilecek sorularda daha başarılıyken, kavrama, analiz, sentez ve değerlendirme gibi daha üst düzey basamaklarda ise yeterince başarılı olmadıkları görülmüştür.

Eğitim araştırmalarının önemli bir kısmı öğrencilerin bilimsel kavramlarla ilgili fikirleri üzerine odaklanmıştır. Bireyler kavramları günlük hayattaki deneyimleri sırasında çevrelerinde gözlemledikleri doğal fenomenleri anlamak için kullandıkları kendi fikirlerinden oluştururlar. Bununla birlikte pek çok durumda bu fikirler kabul edilen bilimsel görüşten oldukça farklı olabilir. Bu yanlış fikirler genellikle kavram yanılgıları, ön-kavrama, yetersiz kavrama veya alternatif kavramlar olarak adlandırılır, öğretim ve öğreniminde en sık karşılaşılan problemlerden birisi ismi ne şekilde ifade edilirse edilsin kavram yanılgılarıdır. Kavram yanılgısı, bir hata veya bilgi eksikliğinden dolayı verilmiş yanlış bir cevap değildir. Kavram yanılgısı zihinde bir kavramın yerine oturan fakat bilimsel olarak o kavramın tanımından farklı olması demektir (Eryılmaz ve Sürmeli, 2002). Birey, yanılgıya düştüğü kavramın doğru olduğunu nedenleri ile birlikte açıklıyorsa ve kendisinden emin olduğunu söylüyorsa kavram yanılgısı vardır. Başka bir açıdan bütün kavram yanılgıları birer hatadır ama bütün hatalar birer kavram yanılgısı değildir

Bilgi düzeyindeki kavram yanılgılarının giderilmesi kolay gibi görünse de kavrama ve daha üst düzeylerde oluşmuş kavram yanılgıları veya yanlış kavramaların giderilmesi oldukça zordur (Can ve diğerleri, 2006). Öğrenenin dışarıdan aldığı yeni bilgiyi sahip olduğu bilgiler üzerine yerleştirdiği ve bu sayede yeniden yapılandırdığı düşünüldüğünde, öğrencilerin sahip olduğu fikirlerin belirlenmesi ve bunlar içerisinde hatalı olanlar varsa bunların düzeltilmesi sonraki öğrenmeler için son derece önemli hale gelmektedir (Karamustafaoglu vd., 2004). Bunların yapılabilmesi için ise öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Öncelikle kavram yanılgılarının tespit edilmesi ve daha sonra ise giderilmesi gerekmektedir. Kavramların, insanların edindiği tecrübeler ile var olduğu, üretilen kavramların ise insanların dünyayı anlamaya, yorumlamaya ve içinde bulunduğu çevrenin bir parçası olduğunu öğrenmeye yarayan bir çeşit bilgi formu olduğu ifade edilebilir (Çaycı, 2007). Öğrenmenin temelini kavramlar oluşturur. Kavramlar ve kavramlar arası ilişkilerin doğru kurulmasıyla doğru ve tam bir öğrenmenin gerçekleşeceği söylenebilir.

Mevsim kavramı

Mevsim kelimesi mevâsim kelimesinden türemiş olup, bir şeyin belli bir özel vakti ve zamanı anlamına gelir (Sami-1317). Astronomik mevsim, matematiksel (meteorolojik) mevsim, doğal mevsim gibi bilinen mevsimlerin yanında bazı sosyokültürel ve sosyoekonomik etkinliklerin başlangıç ve bitiş zamanlarına göre tanımlanmış değişik mevsim adları da kullanılmaktadır (Şekil 1).

ISBN
978-605-7875-34-1

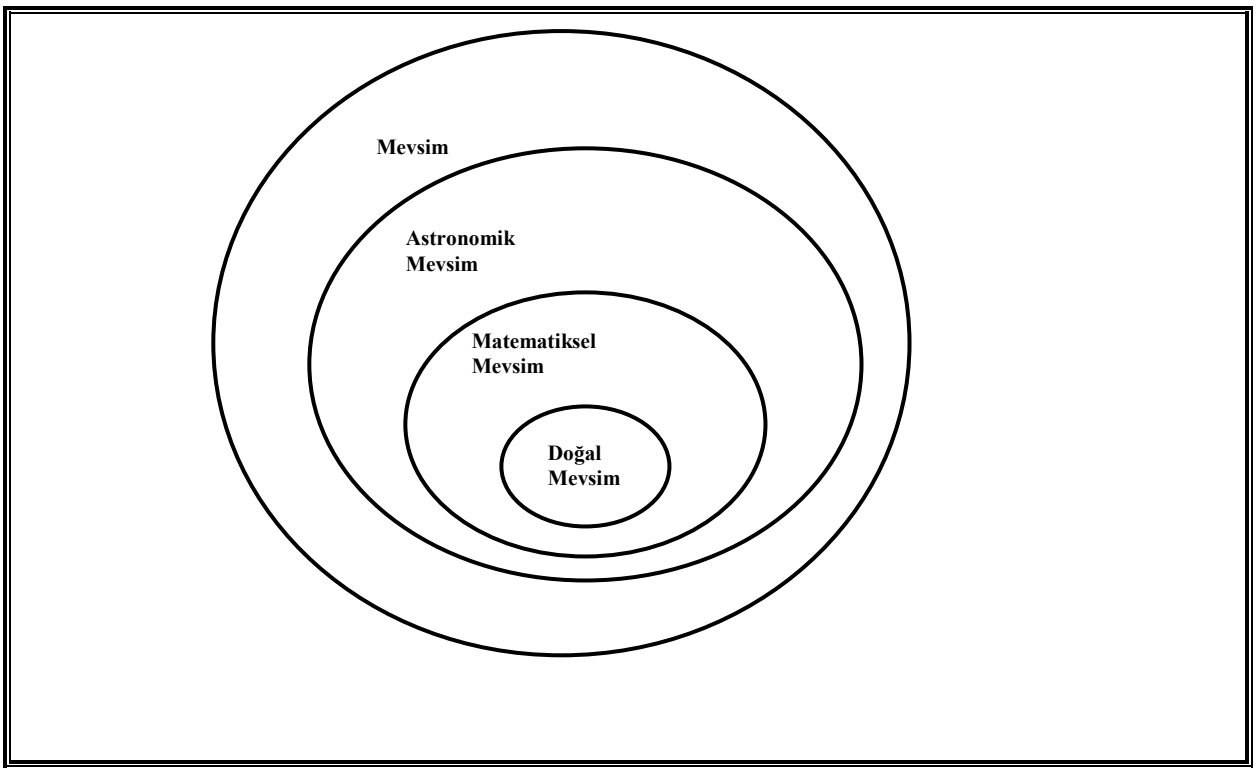

Şekil 1. Mevsimlerin Sınıflandırılması

Mevsim kavramı genellikle matematiksel veya meteorolojik mevsimleri ifade eden ve yılın aşağı yukarı eşit dört bölümü için kullanılan bir kavramdır. Söz edilen mevsimlerin meydana gelme nedeni; Ekliptik (yörünge) düzlemi ile Ekvator düzlemi arasındaki 23°27' lık ya da Dünya ekseninin ekliptik düzlemi arasındaki 66°33' lık açı farkıdır. Aralarında en az 18° ve en fazla 23°27' arasında değişen, yıl boyunca bu limitler de azalıp artan bir açı vardır (Doğanay-1998). Başka bir ifadeyle Dünya Güneş etrafında hareket ederken, yörüngesine eğiktir. Bu nedenle Dünya üzerindeki herhangi bir nokta Güneş ışınlarını bazen dik ya da dike yakın, bazen orta eğiklikte, bazen de çok eğik olarak alır ve mevsimler oluşur.

Yeryuvarı üzerinde ilkbahar, yaz, sonbahar, kış olarak bilinen klasik dört mevsim ayrımı sadece Orta Kuşak Bölge Ülkelerinde görülürken, Ekvatoral Kuşakta ve Kutup Bölgelerinde yılın mevsimlere bölünmesi söz konusu değildir (Doğanay-1998, Elibüyük-1985). Örneğin, Labrador'da yaşayan Eskimolar için sadece yaz ve kış olmak üzere iki mevsim, Burma'da ise soğuk, sıcak ve yağışlı mevsimler vardır. Yıl boyunca gerçek olarak yaşadığımız mevsimlerin süreleri Dünya'nın her yerinde olduğu gibi, ülkemizin her bölge, bölüm ve yöresinde üçer aylık eşit periyotlar halinde değildir. Ancak ders kitaplarında ve sınıf ortamında yıl, sıcaklık kriterine göre dört mevsime bölünmüştür. Böylece mevsimler, üçer ay eşit süreyle mart, nisan, mayıs ilkbahar; haziran, temmuz, ağustos yaz; eylül, ekim, kasım sonbahar; aralık, ocak, şubat ayları da kış olarak öğretilmektedir (Özçağlar-2000).

Bilindiği üzere ilkokul, ortaokul ve liselerdeki hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya müfredat programlarında öğretilen mevsim kavramı; Dünyanın Güneş etrafındaki dolanımı sonucu oluşan ve Kuzey Yarımküre için üçer aylık dört dönemden (ilkbahar, yaz, kış, sonbahar) meydana gelen bir süredir. Matematiksel veya meteorolojik mevsim olarak da bilinen bu süre Dünya'nın hiçbir yerinde gerçek anlamıyla yaşanmadığı gibi coğrafî yönden de pek bilimsel dayanağı yoktur (Özçağlar-2000, Doğanay-1998). Astronomik ve meteorolojik olarak Dünya-Güneş ilişkilerinden ortaya çıkan ve yılı aşağı yukarı dört eşit parçaya bölen mevsimler belirlenirken ne hava koşulları ne de iklim özellikleri göz önüne alınmıştır. Bu nedenle de matematiksel mevsime göre yaz mevsiminin başlamasından günler sonra bile havaların ısınmadığı sık sık görülmektedir (Kadıoğlu-2001). Kuşkusuz böyle gecikmeler ve sapmalar diğer mevsimlerde de meydana gelmektedir. Derslerde anlatılan ve öğretilmeye çalışılan matematiksel mevsim ile dışarda yaşanan gerçek mevsim örtüşmeyince öğrencilerde algısal bir karmaşa yaşanmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Toplumlar, tarih boyu bütün yaşamsal etkinliklerini gerçekleştireceği ortamı tanıma ve tanımlama çabası içinde olmuşlardır. Çevrede yaşanan kesintisiz bir değişme ve belirli aralıklar ile tekrarlanan benzer olaylar zaman kavramının oluşmasına yol açmıştır (Koç(b) -1999). Yerleşik düzene geçen insan, çiftçilik geleneğine başlamak ve sürdürmek için yıl içerisindeki mevsimleri tanımada belli bir yöntem uygulamak zorundaydı. Halk arasında mevsim ve takvim kabul edildikten sora bile, toprağın sürülmesi için bu yöntemin kullanıldığı bilinmektedir. Bugünde, buna bağlı olarak, hangi doğal ve kültürel ortamda olursa olsun, hemen her bölgenin kendine özgü, belirgin bir halk meteorolojisi ve halk takvimi ortaya çıkmıştır (Halk Takvimi için Bkz.;Güner-Şimşek-1998, Kadıoğlu-2001, Koç(a)-2001, Koç(b)-2001, Tunçdilek-1967, Erginer-1984).

Yaşam kaynağımız olan hava, su ve toprakla ilgili çevrimlerin algılana bilirliği yıl içindeki değişime ait olan en genel ritimlerdir. Bu gibi değişen doğa olayları insanın gözlem ve deneyimleriyle zaman içinde algılanabilir. Dolayısıyla mevsim kavramı toplumsal algıda kayıtlı olan bilgilerle, öğrenilmesi kolay gibi görülür. Oysa yaşanan yerdeki gerçek (doğal) mevsimle derslerde verilen matematiksel mevsimlerin örtüşmemesi ve öğrencilerdeki sorgulama yetersizliği, kavramın algılanmasını güçleştirmektedir.

Doğal Mevsim Kavramının Gerekliliği

Doğal mevsim bölgesel veya yöresel coğrafî koşullara bağlı olarak oluşan ve yaşanan gerçek mevsimdir. Nitekim, Koç'ta (1999a), Doğal mevsimi; iklim elemanlarının bütünsel bir sentezi sonucu oluşabilen bir kavram olarak belirtmiştir. Söz konusu kavram, herhangi bir sahada yaşayan her canlı tarafından doğrudan algılanan, zamana ve alana dağılışı yaşamla belirlenmiş gerçek mevsim olarak ta tanımlanabilir.

Matematiksel mevsimler Kutuplardan Ekvatora kadar Dünya'nın hiçbir yerinde doğal mevsimlerle örtüşmez. Bunun da ötesinde aynı bölge içerisinde, birbirine yakın bölüm ve yörelerde bile sıcaklık ve yağış miktarlarında oldukça fark yaşanmaktadır. Özellikle Türkiye gibi yıl içerisinde farklı kökenli hava kütlelerinin (Tropikal-Kutup) etkisi altında kalan ve yüzey şekillerinin kısa mesafelerde değiştiği bir coğrafyada, matematiksel mevsim ile doğal mevsimin benzerlik göstermesi mümkün değildir. Diğer bir ifadeyle farklı bölge ve yörelerde aynı mevsim içerisinde, özellikle sıcaklık ve yağış aynı olmamaktadır. Ne var ki, bu durum sosyokültürel ve sosyoekonomik planlamalarda pek de dikkate alınmamaktadır. Örneğin, doğal mevsimin ne anlama geldiğini bilmeyen yöneticiler ve eğitimciler çoğu zaman, okul binalarının fizikî yapıları, yakıt giderleri, okulların bakım ve onarımlarıyla ilgili diğer masraflar da pek uyum sağlayamazlar. Bunun yanında söz konusu kişiler hala ülkedeki eğitim standardizasyonu adına ortak plan ve programlarda ısrar etmekte, okulların birkaç hafta erken veya geç açılmasına karşı çıkmaktalar. Oysa güney bölgelerimizde kısmen mayıs ve haziran aylarında aşırı sıcaklar nedeniyle sağlıklı bir eğitim yapıldığı söylenemez. Diğer taraftan yine aynı aylarda ülkemizin pek çok kırsal kesiminde toprağa dayalı ekonomik faaliyetlerin başlaması, bu faaliyetlerde öğrencilerinde aktif olarak görev alması yıllık planların uygulanmasını engellemektedir. Ülkemizin yüksek yörelerinde ise kış aylarında benzer sorunlar yaşanmaktadır. Örneğin Bingöl, Erzurum, Kars, Ağrı, Van, Muş, Bitlis il ve ilçeleri başta olmak üzere birçok yerleşmede kış aylarında kar ve tipi yüzünden kesintisiz bir eğitim yaşanmamaktadır. Eğitim faaliyetlerinin dışında, matematik mevsimi dikkate alarak yapılan birçok plan ve programda uygulama sorununun da yaşandığı bilinmektedir.

Başlangıç olarak matematiksel iklim kuşakları içinde mevsim kavramının bilinmesi yeterli gibi görülse de uygulamalarda sosyoekonomik ve sosyokültürel bakımdan doğal mevsim bilgilerinin verilmesi daha gereklidir. Ancak birçok araştırmacının (Nişancı-1989, Tunçdilek-1967, Koç(a)-1999, Koç(b)-1999, Kadıoğlu-2001, Özçağlar-2000) doğal mevsim bilgisinin önemini belirtmesine rağmen gerek öğretim programlarına konulmaması dikkat çekicidir.

Öğrencilerin pek çoğu yaşadıkları çevrenin dışına çıktıklarında, değişen iklim koşulları nedeniyle bazı ruhsal ve bedensel rahatsızlıklar yaşayabilmektedirler. Çünkü öğrencilerin vücut yapıları belirli mevsim özeliklerine alıştığından, değişen ısı ve nem vücut dengesini bozmaktadır. Bu durum özellikle yükseköğretimde okuyan öğrencilerde oldukça sık rastlanır. Yaşadıkları yerlerden ülkenin değişik şehirlerine giden üniversite öğrencileri, çeşitli fiziksel rahatsızlıklar geçirmelerinin ötesinde, ciddi psikolojik sorunlar da yaşamaktadır. Örneğin, Kars, Ardahan, Ağrı ve Erzurum gibi illere kıyı bölgelerinden gelen pek çok öğrenci, bahar ve yaz mevsiminin geç gelmesi, kış mevsimin uzun ve çok soğuk geçmesi nedeniyle, özellikle ruhsal bakımdan çöküntüye uğradıklarını ifade etmişlerdir. Benzer şekilde doğal/gerçek mevsimin matematiksel mevsim ile örtüşmediği Doğu Karadeniz il ve ilçelerine gelen öğrenciler de kapalı gün sayısı ve yağışlı gün sayılarının fazla olması nedeniyle bazı sağlık ve psikolojik sorunlar yaşadıkları da görülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Temel eğitimde okuyan öğrencilerle yapılan anket ve mülakatlarda matematiksel mevsimi anlamsız bir şekil de öğrendikleri ve daha sonra yaşadıkları yerdeki gerçek (doğal) mevsimle karşılaştırdıklarında ise algılama sorunu yaşadıkları anlaşılmıştır. Örneğin; kış mevsiminin başlamasından çok önce veya sonra kar yağışının görülmesi, yaz mevsiminin erken veya geç gelmesi halk arasında, hava koşullarının saptığını ya da iklimin değiştiği gibi yersiz spekülasyonlar doğmasına neden olmaktadır (Kadıoğlu-2001). Matematiksel mevsim ile doğal mevsim arasındaki farkı kavrayamayan öğrenciler gerçek yaşamda yanılgıya düşerler. Özellikle ülkemiz gibi dikey ve yatay yönde iklim koşullarının önemli ölçüde değiştiği bir coğrafyada bu sık rastlanan bir durumdur.

Şüphesiz doğal mevsim kavramının gerekliliği ve önemi konusunda, günümüzde ve geçmişte birçok örnek olay vardır. Burada birkaçını belirtmek yararlı olacaktır. Ülkemizin bazı yörelerinde, halk takvimine göre 6 Mayıs (5Mayıs) Hıdrellez yani yazın gelişi olarak kutlanır. Oysa bu ayda ülkemizin kuzeydoğu ve doğu yörelerinde hala serin hava koşulları hakim olduğundan pek de yaz sevinci yaşanmaz.

On iki hayvanlı Türk takviminde yılbaşı olan ve Türklerin Ergenekon'dan çıkış tarihi olarak kabul edilen, aynı zamanda bahar başlangıcı sayılan gün de (Rumi 9 Mart, bugün 21 Mart), Nevruz adıyla büyük törenlerle kutlamalar yapılır. Ne var ki, ülkemizin yüksek kesimlerindeki birçok ilde yapılan (Erzurum, Kars, Ağrı, Ardahan) 21 Mart Nevruz kutlamaları, özellikle de bahar şenlikleri soğuk iklim koşulları nedeniyle coşkulu kutlanamamaktadır.

Doğal mevsimin bilinmemesi nedeniyle tarihte ünlü komutanların büyük yenilgilere uğradığı da bilinmektedir. Örneğin, Napolyon'un ünlü Moskova seferi (24 Haziran 1812) şiddetli kış soğukları nedeniyle mağlubiyetle sonuçlanmıştır. Çünkü Napolyon ve komutanları sefere çıkarken, yaşadıkları çevredeki sıcaklık koşullarını göz önüne alırken, Moskova ve çevresinde yaşanan doğal mevsim koşullarını hesaba katmamışlardır. Doğu Avrupa'nın kasım ve aralık aylarındaki şiddetli kış şartlarını hesaba almayan Napolyon, Rus ordusuna değil, ağır kış şartlarına yenildiğini itiraf etmiştir. Yine tarihte buna benzer olaylar yaşanmıştır. Örneğin, II. Dünya Savaşında Alman ordularının soğuk iklim koşulları nedeniyle Rus topraklarında mağlup edilmiş, Enver Paşa da Sarıkamış Harekâtı'nda (22 Aralık-19 Ocak 1919) benzer bir mağlubiyetle karşılaşmıştır (Doğanay-1989). Ancak bugün taktik ve stratejik bakımdan böyle hatalar yapmamak için harekât yapılacak bölgenin iklim koşullarına öncelikle önem verilmektedir. ABD'nin Afganistan ve Irak'a yaptığı saldırılarda, bölgenin sıcak iklim koşullarının çok iyi bilinmesi nedeniyle harekât kış ve bahar aylarında gerçekleştirilmiştir.

Gelişmiş pek çok ülkede, uygulamalarda matematiksel mevsimin yanıltıcı yönü bilindiğinden, duyarlılığı daha fazla olan doğal mevsim eğitimi verildiği bilinmektedir. Ancak buna bağlı olarak kullanılan halk takvimi ve halk meteorolojisinin bile, değişen iklim olayları nedeniyle, zaman zaman bu takvimlerin belirlediği tarihlere tam olarak uyması beklenemez (Kadıoğlu-2001). Dolayısıyla öğrencilere doğal mevsimlerin de geçen zaman içerisinde değişebileceği kavratılmalıdır. Dünyanın oluşumundan bugüne kadar küresel iklim değişiklikleri, iklimde oynamalar ve salınımların olduğu, coğrafi faktörlere bağlı olarak bölgesel ve yöresel de bu değişikliklerin olacağı unutulmamalıdır.

Doğal Mevsim Kavramının Öğretimi

Mevsimler insanların yiyecek, giyecek ve barınak gibi gereksinimlerini belirleyen ve aynı zamanda insanların ihtiyaç duydukları besin maddelerin üretimini kontrol eden en önemli etkenlerden biridir (Elibüyük-1995). Dolayısıyla mevsim bilgisi organizasyonunu bütün yönleriyle öğrencilere kavratmamız gerekmektedir. Bu nedenle ana sınıfı ve temel eğitimin birinci sınıfından itibaren somutlaştırılarak verilen mevsim bilgisi tesadüf değildir.

Coğrafya derslerindeki bilgilerin birçoğunun öğrencilerin günlük yaşamda kullanabilecekleri konulardan oluştuğu bilinmektedir. Bu nedenle daha ana sınıflarından itibaren bu bilgiler verilmeye çalışılır. Çünkü verilen coğrafya bilgileri günlük yaşam etkinliklerini belirleyen ve hayatı kolaylaştıran bilgilerdir (Girgin-2001). Bunların başında da mevsim bilgileri gelmektedir. Bugün hangi ana sınıf dersliğine giderseniz gidin, mutlaka hazırlanmış bir levha görürüsünüz. Bu amaçla sınıf duvarlarına, öğrencilerin kavrayacağı şekilde, mevsimlere uygun renklerde hazırlanan (kış-beyaz, ilkbahar-yeşil, yaz-sarı, sonbahar-turuncu) resimli levhalar konulmuştur. Ne var ki, söz edilen levhaların hazırlanmasında bile zaman zaman bazı hatalar yapılmaktadır. Örneğin, bazı İlköğretim okullarında öğretmen ve öğrencilerin birlikte hazırladığı levhalarda yaz ile ilkbahar mevsimlerine ait renklerinin karıştırıldığı görülmektedir.

Kesintisiz zorunlu eğitim programının uygulamaya sokulmasıyla birlikte okullardaki programlar da yeniden düzenlenmiştir. Bu çerçevede, 1998 yılına kadar ilköğretimin orta kısmında (6-7 sınıflar) bağımsız

ISBN
978-605-7875-34-1

bir ders olarak okutulan coğrafya konuları yeni düzenlemeyle, Hayat Bilgisi (1,2,3) ve Sosyal Bilgiler (4,5 6,7) ders müfredat programları içine katılmıştır (Ünlü-2001). Düzenlenen bu yeni ilköğretim coğrafya programı içinde mevsim başlıklı bir ünite olmamakla birlikte değişik ünite konuları içinde matematiksel mevsim bilgilerine yer verilmiştir (Tablo 1). Ancak belirtilen ünite ve konuların içinde doğal mevsim bilgileri yoktur.

Temel eğitim programlarında (Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler) Dünyanın hareketleri ve sonuçları ile ilişkilendirilerek sunulan mevsim bilgileri birbirlerinin tekrarı olmaktan öteye pek geçmez. 6. sınıf *Coğrafya ve Dünyamız* adlı II. Ünitesinde, Dünyanın Güneş çevresindeki hareketleri sonucunda mevsimlerin oluştuğu ve 21 Haziran, 21 Aralık, 21 Mart ve 23 Eylül gibi tarihlerin özelliklerine yer verilmiştir.

Tablo 1. İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Derslerinde Mevsim Konuları

Sınıf	Ders	Ünite Adı	Konu
1.Sınıf	Hayat Bilgisi	Yılın Bölümleri	Bir Yılın Bölümleri
		Güneş ve Dünyamız	Dünyamız Güneş
2.Sınıf	Hayat Bilgisi	Dünya ve Uzay	Dünyamızın Hareketleri. Mevsimler.
3.Sınıf	Hayat Bilgisi	-	-
4.Sınıf	Sosyal Bilgiler	-	-
5.Sınıf	Sosyal Bilgiler	-	-
6.Sınıf	Sosyal Bilgiler	Coğrafya ve Dünyamız	Dünyamızın Hareketleri ve Sonuçları
7.Sınıf	Sosyal Bilgiler	-	-

Kaynak: MEB Yayınları Ders Kitapları Dizileri.

Liselerde 9. sınıf *Yer Yuvarı* ünitesinde de söz konusu bilgiler aynen tekrar edilmekle beraber, yer yuvarlağının evrendeki yeri, hareketleri ve sonuçları yeterli bir şekilde verilmektedir (Tablo 2). Ancak astronomik ve doğal mevsim kavramlarına hiç yer verilmediği gibi mevsim konusu bilgilerinin de yeterli olduğu söylenemez. Sadece Erdoğdu'nun (1997) 9. sınıflar için hazırladığı ders kitabında matematik iklim kuşaklarının, yeryüzündeki gerçek iklim kuşakları ile tam çakışmadığı ifadesi bulunmaktadır. Ortaöğretimde görev yapan öğretmen ve öğrencilerle yapılan anketlerde, coğrafya öğretim programının Türkiye'deki hava koşullarının öğrenilmesine katkısına ilişkin görüşlerine bakıldığında, öğretmenlerin % 36'sı, öğrencilerin de % 24'ü programın yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir (Alim-2003). Oranlar düşük gibi görülse de sadece Türkiye'nin hava koşulları ile ilgili böyle genel bir konu göz önüne alındığında, matematiksel iklim ve doğal iklim konularında bu oranın daha yüksek olacağı açıktır.

Tablo 2. 9.Sınıf Yer Yuvarı Ünitesindeki Konular

ISBN
978-605-7875-34-1

1)-Yer Yuvarlağının Evrendeki Yeri
a. Yer'in Şekli ve Boyutları
b. Paralel-Meridyen, Enlem-Boylam
2)- Yer Yuvarlağının hareketleri ve sonuçları
a. Gece-Gündüz
b. Mevsimler

Kaynak: Erdoğdu-1997, Aras ve Diğ.-1998, Şahin-1993, Aydın-1998.

Temel eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretimde kullanılan ders kitaplarında doğal mevsim başlıklı bir konu bulunmadığı gibi, diğer iklim ve matematiksel mevsim konularında da yer verilmemiştir. Bu nedenle, öğretmenlerde derslerin işlenişi sırasında doğal mevsimden pek bahsetme ihtiyacı duymamaktadırlar. Temel eğitim, ortaöğretim ve hatta yükseköğretimde okuyan öğrencilerle yapılan görüşme ve anketlerde pek çoğunun söz konusu kavramı bilmedikleri anlaşılmıştır. Bunun yanında, özellikle coğrafya öğretmeni adaylarıyla yapılan anketlerde de benzer sonuçlar çıkması daha da ilgi çekicidir. Nitekim, 1000'e yakın öğrencinin yaklaşık %70' den fazlası doğal mevsim kavramını ifade edemedikleri, diğerlerinin de böyle bir kavramı duymadıkları tespit edilmiştir.

Okullarda eğitim alan öğrencilerin, bir taraftan matematiksel mevsimlerin nasıl oluştuğunu öğrenmeleri, diğer taraftan da matematiksel konum ve özel konum nedeniyle dünyanın bazı bölgelerinde mevsimlerin oluşmadığını, aynı zamanda yöresel coğrafi özellikler nedeniyle yakın mesafelerde bile mevsimlerin saptığını öğrenip algılamalar zor bir olgudur. Temel eğitimde okuyan öğrencilerin, böylesine soyut karışık mevsim bilgilerini bir arada kavraması beklenemez. Ancak en azından ilköğretim 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki ilgili ünite konuları işlenirken doğal mevsim kavramı verilmelidir. Bunun yanında öğretmenler somuttan soyuta, yakından uzağa öğretim ilkeleri çerçevesinde örnekler vererek doğal mevsim bilgilerine değinmelidir.

Ortaöğretim 9.sınıf coğrafya öğretim programına mutlaka doğal mevsim başlıklı bir konu eklenmelidir. Öğrencilerin kavram yanılgılarına düşmelerini engellemek için, Kuzey yarım kürede sıcaklık koşullarına göre belirlenen astronomik, matematik ve doğal (gerçek) mevsimleri (Erzurum ve İstanbul) yıl içinde bir arada gösteren bir tablo hazırlanmalıdır (Tablo 2). Öğrencilere uzunluk bakımından birbirine eşit olmayan, ancak olayların yoğunluğu bakımından eşdeğer olan zamanın gerçek mevsim olduğu öğretilmelidir.

Tablo 2. Kuzey Yarımkürede Mevsimler ve Doğal Mevsimler (Türkiye Örneği)

Astronomik Mevsim	Matematiksel (Meteorolojik) Mevsim	Doğal Mevsim (Erzurum)	Doğal Mevsim (İstanbul)
21 Mart-21 Haziran	İlkbahar (Mart-Nisan-Mayıs)	9 Mayıs-22 Temmuz	6 Mart-30 Mayıs
21 Haziran-23 Eylül	Yaz (Haziran-Temmuz-Ağustos)	23 Temmuz-12 Ağustos	30 Mayıs-29 Eylül
23 Eylül-21 Aralık	Sonbahar (Eylül-Ekim-Kasım)	13 Ağustos-6 Ekim	29 Eylül-30 Ocak
21 Aralık-21 Mart	Kış (Aralık-Ocak-Şubat)	7 Ekim-8 Mayıs	30 Ocak-6 Mart

Kaynak: Doğanay-1988; Erdoğdu-1997; Özçağlar-2000; Kadıoğlu-2001

Öğrencilere doğal mevsim kavramı öğretilmeden önce, astronomik ve matematik (meteorolojik) mevsim kavramlarının öğretilmesi gerekmektedir. Her şeyden önce öğrencilere matematiksel mevsimlerin hiçbir yerde yaşanan-gerçek (doğal mevsim) mevsimle örtüşmeyeceği belirtilmelidir. Önce dünyanın Güneş etrafındaki hareketlerine bağlı olarak oluşan astronomik mevsim, daha sonra dünyanın eksen eğikliğine bağlı

ISBN
978-605-7875-34-1

oluşan ve dünyanın her yerinde aynı anda yaşanmayan matematiksel mevsim ve son olarak bölgesel veya yöresel coğrafi koşulların etkisiyle oluşan doğal mevsim öğretilmelidir.

Doğal mevsim olgusu astronomik, matematiksel iklim ve coğrafi faktörler içinde düşünüldüğünde, karmaşık ilişkiler haline gelir. Bu karmaşık ve soyut gibi algılanan kavramları somutlaştırmak ve anlamlı hale dönüştürmek zor değildir. Şüphesiz, bilgileri anlamlı bir şekilde örgütleyen, öğrenmeye yardım eden kavram haritası (Senemoğlu-1999), bunun için en etkili öğrenme stratejilerinden biridir (Şekil 2).

Temel eğitimde özelikle de ortaokul sosyal bilgiler programlarına doğal mevsim kavramı konulmadıkça ve öğretilmediği sürece, mevsim bilgisinin tam bir organizasyonu tamamlanmış olduğu söylenemez. Bunun yanında, öğrencilere matematiksel (Meteorolojik) mevsimlerin uygulamalardaki yetersizliklerinin doğal mevsimlerin bilinmesiyle aşılacağı kavratılmalıdır. Kuşkusuz, doğal mevsim kavramını erken kavrayan öğrenciler, çevreyle daha uyumlu ve onu doğru algılayıp daha doğru kullanabilecek bilince ulaşırlar.

Şekil 2. Doğal mevsim kavramının öğretiminde kullanılabilecek örnek bir kavram şeması.

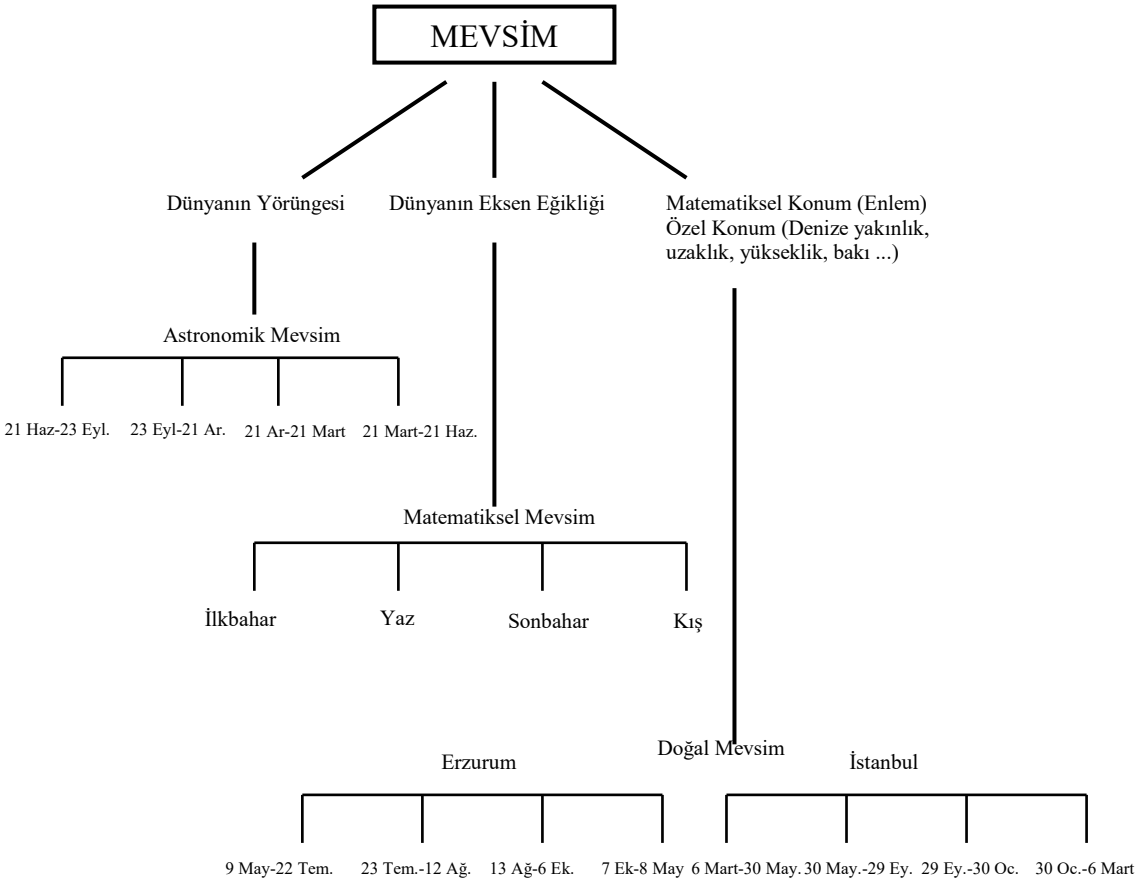

ISBN
978-605-7875-34-1

Sonuç ve Öneriler

Öğretmenin, kavram öğrenmenin nasıl bir süreç olduğunu ve hangi koşullarda nasıl gerçekleşeceğini bilerek, herhangi bir öğretim yöntemine bağlı kalmadan, öğrencinin bireysel özelliğine uygun koşulları dikkate alarak öğretimi tasarlaması ve uygulaması beklenmektedir. kavramların öğretilmesi konusunda herhangi bir yöntemin en uygun olduğunu söylemek doğru olmaz. Konunun özelliğine göre konunun uzmanı tarafından en uygun yöntem ve araçlarla kavramlar öğretilme yoluna gidilmelidir. Örneğin coğrafya bir mekân bilimi olduğuna göre, bu disiplinin kavram öğretiminde de kullanılabilecek en sağlıklı yöntem hiç şüphesiz ders gezileri veya arazide gözlem çalışmalarıdır. Fakat öğretim teknikleri öğrencilerin sahip oldukları kavram yanılgılarını düzeltmediği sürece yeni kavram yanılgılarının ortaya çıkması da kaçınılmazdır. Bundan dolayı kavram yanılgıları geleneksel yöntemlerin dışındaki değişik öğretim metotları kullanılarak giderilmeye çalışılmalıdır. Örneğin kavram haritaları ve kavramsal değişim metotları kavram yanılgılarının giderilmesinde etkili öğretim yöntemleridir. Kavram haritaları, kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkiyi hiyerarşik olarak görsel hale getirmesinden dolayı anlamlı öğrenmeyi desteklemekte ve kavram yanılgılarının giderilmesinde olduğu kadar saptanmasında da etkin bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

Buraya kadar, doğal mevsim kavramının eğitim-öğretim sürecindeki rolü ve söz konusu kavramın önemi hakkında çeşitli örnekler vererek, coğrafya müfredat programındaki gerekliliği ortaya konmaya çalışıldı. Bunun yanı sıra, kavramın öğretimi için birkaç örnek verilmekle birlikte, aşağıda belirtilen öneriler dikkate alındığında doğal mevsim kavramının, daha etkin ve anlamlı öğretiminin sağlanacağı beklenmektedir.

● Sosyal bilgiler ve coğrafya öğretim programlarına doğal mevsim kavramı konulmalı ve doğal mevsim öğretiminde kullanılacak öğretim stratejisi önceden belirlenmelidir. Kavramlar öğretilirken ezber yöntemiyle değil mantıksal açıklamalar ve etkinlikler yoluyla öğretilmelidir. Bu şekilde olası yanılgı ve kargaşanın önüne geçilebilir.

● Öğrencilere doğal mevsim kavramını niçin öğrenmeleri gerektiği, nasıl ve nerede kullanılacağı açıklanmalı, dikkat ve ilginin kavram üzerine yoğunlaşması sağlanmalıdır.

● Öğrencilerin yaşadıkları veya geldikleri yerler ile komşu bölge ve yöreler arasındaki sıcaklık farklılığına dikkat çekilmeli ve bunlar sınıf ortamında tartışılmalıdır.

● Öğrencilere, matematiksel mevsim öğrenmeleri yanında, gerçekte doğal/gerçek mevsim bilgisinin daha önemli olduğu kavratılmalı, bunu sorgulamaları için de aktüel ve somut örnekler verilmelidir. Şüphesiz, çoğu zaman yaşanılan mevsim kavramayı zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, özellikle doğal mevsim kavramının öğretilmesi, zorlaştırıcı olmaktadır.

● Doğal mevsim kavramının öğrenme ve algılama güçlüğü göz önünde tutularak, öğrencilere önce yakın çevrelerinden, sonra bölgelerinden, daha sonra Türkiye ve dünyadan karşılaştırmalı örnekler verilmelidir.

● Bugün, eğitim-öğretim sürecinde öğrenci aktivitelerinin bilgi üretmeye dönüştürülmesinin önemi yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle, öğretmenlerin mutlaka doğal mevsim öğretiminde sorgulayarak öğrenme yöntemini kullanmaları gerekmektedir.

● Doğal mevsim kavramını, öğrencilere öğretmede en etkili yöntemlerden biri de gezi-gözlem uygulamalarıdır. Yılın herhangi bir ayında yapılacak kısa veya uzun gezilerde, öğrenciler çevrelerinde meydana gelen sıcaklık farklılıklarını daha kolay algılarlar.

● Kuşkusuz son yıllarda hava durumu programlarında, hava sıcaklığı ile hissedilen sıcaklığın bir arada verilmesi günlük etkinlikleri daha da kolaylaştırmaktadır. Yarınki havanın nasıl olacağını önceden bilmek ve ona göre tedbir almak insan faaliyetlerini ve psikolojisi için daha yararlıdır. Bu nedenle öğrencilere medya araçlarında sunulan hava durumlarını izleme, dinleme ve karşılaştırma alışkanlığı kazandırılmalıdır.

● Öğrencileri kavram yanılgılarına düşmemesi için, kavram şemaları hazırlamaları için ödevler verilmeli, daha sonra öğretmenin hazırladığı ile karşılaştırma yapmaları sağlanmalıdır. Bilgiyi geniş kapsamlı olarak

ISBN
978-605-7875-34-1

görsel hale getiren ve bilgilerin örgütlü olarak anlaşılmasını sağlayan bu tip yöntemler, öğrenmeyi hızlandıracak ve anlamlı hale getirecektir.

Kaynakça

Akbaş, Y., 2013 Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretimi ve Kavram yanılgıları Hakkındaki Görüşleri Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt-Sayı:15.-2

Akgür, A ,N., 2000, Takvimler. Cogito. Sayı:22, S.95-100, İstanbul.

Alım, M, Özdemir, Ü.,Yılar, B.,2008, 5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri Ve Kavram Yanılgıları. Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. Der. Cilt:11, Sayı:1, Erzurum

Alim, M.,2003, 9.Sınıf Coğrafya Öğretim Programının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Dok. Tezi). Atatürk Üniv. Sos. Bil. Enst. Erzurum.

Aras ve Diğ., 1998, Lise Coğrafya. Devlet Kit. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.

Arısoy B., Tarım, K. (2013). The effects of cooperative learning on students academic achievement retention and social skill levels. Hacettepe University Journal of Education(28), 1-14.

Atalay, İ., 2000, Türkiye Coğrafyası-1 (Fiziki). İnkılap Uygun Basımevi. İstanbul.

Ayas, A. (2005). "Kavram Öğretimi". Çepni, S. (Ed.), Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi (4. Baskı: s. 216-218). PegemA Yayıncılık:Ankara.

Ayas, A. (2010). Kavram Öğrenimi. S. Çepni içinde, Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi (s. 99-125). Ankara: Pegem Akademi.

Aydın, C., Lise Coğrafya. Doğan Yay. Bars Ltd. Şti. Ankara.

Aydın, C., Türkiye Coğrafyası-1(Fiziki). Doğan Yay., Ankara.

Balım, A. G., Evrekli, E. ve Aydın, G. (2007). Fen ve teknoloji öğretiminde zihin haritalama tekniği ve mind manager programı uygulamaları. Famagusta, Turkish Republic of Northern Cyprus: VII. International Educational Technologies Conference. (3-4-5. Mayıs 2007).

Can, B. T., Yasadı, G., Sönmezer, D. ve Kesercioğlu, T. (2006). Fen Öğretiminde Kavram Haritaları ve Senaryolar Kavram Yanılgılarını Giderebilir Mi?. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31, 133 – 146.

Çalık, M. ve Ayas, A. (2003). Çözeltilerde Kavram Başarı Testi Hazırlama ve Uygulama. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, *14*(2), 1–17.

Çapar G,, Tarım K. (2015). Efficacy of the Cooperative Learning Method on Mathematics Achievement and Attitude A Meta Analysis Research Educational estp. Research. Educational Sciences: Theory & Practice, , 2, 553-559.

Çaycı, B. (2007). Kavram öğreniminde kavramsal değişim yaklaşımının etkililiğinin incelenmesi, Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çiçek, İ., 1999, Türkiye' De Seçilmiş İstasyonların Ortalama Sıcaklık Rejimleri. Ank. Üniv. Türkiye Coğ. Arş. Ve Uyg. Mer. Der. Sayı:7, S.61-94, Ankara.

Çiçek, İ., 2001,Türkiye'de Mevsimlere Göre Yağış Şiddetleri Ve Sıklıkları. Ank. Üniv. Türkiye Coğ. Arş. Ve Uyg. Mer. Der. Sayı:8, S.1-27, Ankara.

Doğanay, A. (2005). Öğretimde Kavramların ve Genellemelerin Öğretimi. C. Öztürk, & D. Dilek içinde, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara : Pegem Yayıncılık.

Doğanay, H., 1998, Coğrafyaya Giriş. Çizgi Kitabevi. Konya.

Doğanay, H.,1989, Coğrafya Ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları. Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yük. Kur. Coğrafya Bil. Ve Uyg. Kolu Coğ. Arş. Cilt:2 Sayı:1, S.3-24, Ankara.

ISBN
978-605-7875-34-1

Doğar, Ç., Başıbüyük, A., (2005). İlköğretim ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Hava ve İklim Olaylarını Anlama Düzeyleri. Kastamonu Eğitim Dergisi, 13 (2), 349.

Elibüyük, M., 1995, Matematik Coğrafya. Ankara.

Erdoğdu, V., 1997, Lise Coğrafya Ders Kitabı. Bem-Koza Eğt. Bas. Yay. San. Ankara.

Erdoğdu, V., Türkiye Coğrafyası-1(Fiziki). Bem-Koza Yay. Ankara.

Erginer,G., 1984, Uşak Halk Takvimi, Halk Meteorolojisi. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Erol, O., 1993, Genel Klimatoloji. Gazi Büro Kitabevi, Ankara.

Eryılmaz, A. ve Sürmeli, E. (2002). Üç-Asamalı Sorularla Öğrencilerin Isı ve Sıcaklık Konularındaki Kavram Yanılgılarının Ölçülmesi (Özet Kitabı). V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi (s.110), Ankara: ODTÜ.

Geçit, Y., 2010, Meslek Lisesi 10. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Öğretim Programındaki Bazı Kavramları Algılama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları International Conference on New Trends in Education and Their Implications 11-13 November, 2010 Antalya-Turkey ISBN: 978 605 364 104 9

Girgin, M.,2001, Neden Coğrafya Öğreniyoruz? Doğu Coğrafya Der. Sayı:5, S.127-143 Çizgi Kitapevi, Konya.

Güner, İ., Şiğmşek, O., 1998, Iğdır'da Halk Takvimi Ve Halk Meteorolojisi. Türk. Coğ. Der. Sayı:33, S.129-135, İstanbul.

Güngördü, E., 2001, Liselerde Coğrafya Dersi Öğretimi. Nobel Yay. Dağıtım. Ankara.

Güngördü, E., 2002, Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler Ve Uygulamalar. Nobel Yay., Ankara.

Güvenç, B., 2000, Takvimde Zaman, Geçmiş ve Gelecek. Cogito. Sayı:22(Bahar), S.85-94, İstanbul.

Hyman, S.W., 2001, Işık Kitabı. İnsan Yay. İstanbul.

Işık D., Tarım, K. (2009). The Effects of the Cooperative Learning Method Supported by Multiple Intelligence Theory on Turkish Elementary Students Mathematics Achievement. Asia Pacific Education Review , 10(4), 465-474.

İngeç, Ş. K. (2008). Use Of Concept Cartoons As An Assessment Tool İn Physics Education. USChina Education Review. 5(11), 47-54.

Kadıoğlu, M., 2001, Bildiğiniz Havaların Sonu Küresel İklim Değişimi Ve Türkiye. Güncel Yay., İstanbul..

Karamustafaoglu, O., Özmen, H ve Ayvacı, H. S., (2004). Isı Ve Sıcaklık Kavramlarının Öğrencilerin Zihninde Yapılanmasına Yönelik Bir Örnek Olay İncelemesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (17), s.98-99

Kılıç, F, 2008, Kavramların Öğretiminde Kavram Analizi Yönteminin Akademik Başarıya Ve Bilişsel Esnekliğe Etkisi Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi *Fırat University Journal Of Social Science* Cilt: 18, Sayı: 2 Sayfa: 223-238, Elazığ-2008

Kılıçoğlu, G. (2011). Sosyal Bilgiler Derslerinde Kavramsal Değişim Metinlerinin Kavram Yanılgılarını Giderme Üzerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kızılçaoğlu, A., & Taş, H. İ. (2007, Ağustos). İlk ve Orta Öğretimde Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminde Model Küre Kullanımı. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(18).

Koç, T., 1992, Türkiye'de Mevsimler Hakkında. İ. Ü. Deniz Bil. Ve Coğ. Enst. Sayı:9, No:9, S.289-307, İstanbul.

Koç, T., 1993, Türkiye'de Hava Tipleri. İ. Ü. Deniz Bil. ve Coğ. Enst. Sayı:10, S.119-134, İstanbul.

Koç, T.,(A), 1999, Kuzeybatı Anadolu'nun Doğal Mevsimleri. Türk Coğ. Der. Sayı:34, S.527-548, İstanbul.

Koç, T.,(A), 2001, Uzunköprü'de Doğal Mevsimler ve Halk Takvim İlişkisi. Türk Coğ. Der. Sayı:37, S.157-159, İstanbul.

Koç, T.,(B), 1999, Sayılı Günler Yöntemi İle Doğal Mevsimlerin Belirlenmesi. Ege Coğ. Der. Sayı:10, S.305-344, İzmir.

Koç, T.,(B), 2001, Kuzeybatı Anadolu'da İklim Ve Ortam. Çantay Kitabevi, İstanbul.

Koçman, A.,Türkiye İklimi. Ege Üniv. Edb. Fak. No:72, İzmir.

Nakhleh, M.B. (1994). Why Some Students Don't Learn Chemistry? Journal of Chemical Education, 69, 191-196.

Nakiboğlu, C., & Meriç, G. (2016). Genel kimya laboratuvarlarında V-diyagramı kullanımı ve uygulamaları. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 2(1), 58-75.

Nişancı, A., 1989, Orta Karadeniz Bölümünde Mevsimlik Hava Tipleri Bakımından Önemli Devreler. Atatürk Kültür Dil Ve Tarih Yük. Kur. Coğrafya Bil. Ve Uyg. Kolu. Coğ. Araş. Cilt:1, Sayı:1, S.69-84, Ankara.

Özçağlar, A., 2000, Coğrafyaya Giriş. Hilmi Usta Mat. Ankara.

Özmen, H., 2005, "Kimya Öğretiminde Yanlış Kavramlar: Bir Literatür Araştırması". Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 1.

Rowell, A. J. Dawson, C. J. & Harry, L. (1990). Changing misconceptions: a challenge to science education. *International Journal Science Education*, 12(2), 167-175.

Sami,Ş.,1317, Kâmü-İ Türk, Dersaâdet.

Sarıkaya, R., Selvi, M., Selvi, M., & Yakışan, M. (2014). V Diyagramlarının Hayvan Fizyolojisi Laboratuvarı Konularını Öğrenme Başarısı Üzerine Etkisi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24(3).

Senemoğlu, N. (2009). Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya (14. Baskı b.). Ankara: Pegem Akademi.

Senemoğlu, N.,1999, Öğrenme Ürünleri Ve Öğretim. İlköğretimde Etkili Öğretme Ve Öğrenme.Öğretmen El Kitabı 2, Burdur.

Sever, R., 2005, Coğrafya Öğretim Programlarında Doğal Mevsim Kavramı. Doğu Coğrafya Dergisi, Sayı:13, s.117-134, Konya.

Sever, R., Budak, F. M., & Yalçınkaya, E. (2009). Coğrafya Eğitiminde Kavram Haritalarının Önemi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2), 19-32.

Sezerl.İ.,1995, Açık Hava Şartlarında Buharlaşma Üzerine Yeni Bir Formül Denemesi, Ege Coğ. Der. Sayı:8,S.141-186, İzmir.

Sungur, K.A., 1984, Türkiye'nin Psikrometrik İklim Rejimleri ve Fizyoklimatik Bölgeleri. İst. Üniv. Der. Bil. Ve Coğ. Enst. Bült. Cilt:1, Sayı:1, No:1, S.41-57, İstanbul.

Şahin, C., 2000, Lise Coğrafya. Ders Kitabı. Anonim Şirk. İstanbul

Şahin, C., 2001, Orta Öğretim Coğrafya Müfredat Programı Hakkında Bir Araştırma. Marmara Coğ. Der. Sayı:3,Cilt.2, S.125-135, İstanbul.

Şahin, E. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı (1 Baskı). Ankara: Anadol Yayıncılık.

Şenyurt, S. (2015). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. M. Safran içinde, Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Tarım, K., (2015). Effects of Cooperative Group Work Activities on Pre school Children s Pattern Recognition Skills. Educational Sciences: Theory & Practice , 15(6), 1597-1604.

Tarım., K., (2009). The Effects Of Cooperative Learning On Preschoolers. Educational Studies in Mathematics, 72(3), 325-340.

Tatlı, Z. (2017). Kavram Öğretiminde Web 2.0. Ankara: Pegem Akademi.

Taylor, A. K. and Kowalski, P. (2004). Naive Psychological Science: The Prevalence, Strength, And Sources Of Misconceptions. *The Psyclogical Record, 54*, 15–25.

Temuçin, E., 1990, Aylık Değişme Oranlarına Göre Türkiye' De Yağış Rejimi Tipleri. Ege Coğ. Der. Sayı:5, S.160-181, İzmir.

Tokcan, H. (2015). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. Pegem A Yayıncılık: Ankara.

Treagust, D. F. (1988). Development And Use Of Diagnostic Tests To Evaluate Student's Misconceptions in Science. Journal Of Biological Education, *10*(2), 159–169.

Tunçdilek, N., 1967, Isparta Isı Takvimi. İst. Üniv. Coğ. Enst. Der. Cilt:8, Sayı:17, S.38-52, İstanbul. Alkış, S. (2005). İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Coğrafya Konularıyla İlgili Kavramların Belirlenmesi (2004 Programına Göre). *Marmara Coğrafya Dergisi*, *11*,83-92.

Turan, İ. (2002). Lise Coğrafya Derslerinde Kavram ve Terim Öğretimi İle İlgili Sorunlar. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(2), 67-84.

Türk Dil Kurumu (TDK).(2019). Sözlükler. http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c2cab29373232.66698691 adresinden 02.01.2019 tarihinde alınmıştır.

Tüysüz, S. (2018). İlkokul Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı (1 Baskı). Ankara: Tuna Matbaacılık.

ISBN
978-605-7875-34-1

Uzunkaya, A. (2007). Kavram Yanılgısı ve Çoklu Zeka Alanlarının İlişkilendirilmesine Dayalı Bir Öğretimin Kavram Yanılgılarının Giderilmesindeki Etkisinin İncelenmesi: Mikroorganizmalar?. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Üçışık, S., Sekin, S., 2001, Lise Coğrafya Dersi Öğretim Programının İncelenmesi. Marmara Coğ. Der. Sayı:2, Cilt.2, S.113-124, İstanbul.

Ülgen, G. (1988). Eğitim Psikolojisinde Kavram Geliştirme Uygulama ve Kuramlar. Ankara: Özkan Matbacılık.

Ülgen, G. (2004), Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar, Nobel Yayınları, Ankara.

Ünlü, M., 2001, İlköğretim Okullarında Coğrafya Eğitimi Ve Öğretimi. Marmara Coğ. Der. Sayı:3, Cilt.2, S.31-48, İstanbul.

Wandersee, H., Mintzes, J.J. ve Novak, J.D. (1994). Research on Alternative Conceptions in Science. In D.L. Gabel (Ed.), Handbook of research on science teaching and learning. New York: Macmillan.

White, R. T. and Gunstone, R. F. (1992). Probing Understanding. London: The Falmer Pres.

Yanpar, T. (2012). Öğrenme ve Öğretme. C. Öztürk içinde, Sosyal Bigiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (s. 51-76). Ankara: Pegem Akademi.

Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. Milli Eğitim Dergisi, 158, 83–90.

Yel, S. (2007). Kavram Geliştirme ve Öğretimi. C. Öztürk içinde, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Yılar, İ. (2007), İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri Ve Kavram Yanılgıları. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Yılmaz, F. G., Bayraktar, H., Özden, M. K., Akpınar, M. ve Evin, Ö. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı (1 Baskı). Ankara: MEB Yayınları.

Yılmaz, Ö., (1998), Kavramsal Değişim Metinleri ile Verilen Kavram Haritalarının Hücre Bölünmesi Ünitesini Anlamadaki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Ankara.

Yürüdür, Aksoy ve Sönmez, (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Coğrafya Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyi, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:4, Sayı:12, ss: (48-57)

Zampetakis, L. A., Tsironis, L. ve Moustakis, V. (2007). Creativity development in engineering education: The case of mind mapping. Journal of Management Development, 26(4), 370-380.

Zarrillo, J. J. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretimi İlkeler ve Uygulamalar. (B. Tay, & S. B.Demir, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık

Turan, İ., 2002, Lise Coğrafya Derslerinde Kavram ve Terim Öğretimi ile İlgili Sorunlar.G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 22, Sayı 2 (2002) 67-84, Ankara

ISBN
978-605-7875-34-1

RÂSİH'İN "ÜSTİNE" REDİFLİ GAZELİNİN ŞERHİ VE YAPISALCILIK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Dr. Maşallah KIZILTAŞ

Öğretmen/MEB, kiziltas.masallah@gmail.com

ÖZET

Yapısalcılık, eseri bir mühendis edasıyla incelemek gerektiğini savunan bir kuramdır. Bu kurama göre dünyada her şeyin mantıklı bir yapısı vardır. Dolayısıyla edebi eserlerin de yapısı vardır. Bu yapı sesten, cümleye ve paragrafa doğru bir sıra takip eder. Edebiyatta yapısalcılık Fransa'da 1960'lı yıllarda dilbilimciler vasıtasıyla başlamıştır. Zira yapısalcılık aslında bir dilbilim ekolüdür.

Çalışmada Rasih'in "üstine" redifli gazeli yapısalcı bir analize tabi tutulmuş; biçim, uyak, ses, ölçü bakımından incelenmiş ve klasik şerhin de yardımıyla gazelin diğer anlam katmanları ortaya çıkarılmıştır. Böylece klasik şerhte gözden kaçabilecek ayrıntılar gözler önüne serilmiştir.

Anahtar Kelimeler:Râsih, Yapısalcılık, Gazel.

COMMENTARY& STRUCTURAL ANALYSIS OF RASIH'S "USTINE" ODE

ABSTRACT

Structuralism is a theory which claims that a text should be scrutinized like an engineer. According to this theory, everything has got a reasonable structure and literary texts have a structure as well. According to this theory, everything in the world has a logical structure. Therefore, literary works have a structure. This structure follows a sequence from voice to sentence and paragraph. Structuralism in literature started in France in the 1960s among the linguists. Structuralism is actually a linguistics school.

In the present study, a structural analysis of Rasih's "üstine" ode with is performed and it is examined in terms of form, rhythm, sound, measure. Besides, the other meaning layers of the Gazel/Ode is revealed with the help of the classical commentary. Thus, details that could be overlooked in the classical commentary have been revealed.

Keywords: Rasih, Structuralism, Gazel.

GİRİŞ

İnsanoğlu var olduğundan beri, yeni şeyler bulup yaşamını kolaylaştırmak amacıyla dünyadaki eşyayı algılama ve anlamlandırma isteği duymuştur. Bu istek yazılı metinleri anlamlandırma ameliyesinde de kendini göstermiştir. İlk olarak anlam yoğunluğunun fazla olduğu dinî metinleri anlamlandırma ve yorumlama gereği duyan insanoğlu, klasik eserleri anlama ve anlamlandırma çabası da gütmüştür. Bunun da sebebi dinî metinlerde olduğu gibi klasik eserlerde de anlam yoğunluğu ve anlam katmanının fazla olmasıdır.

İnsanların dünyayı algılayışı çağlar içinde farklılık gösterebilmektedir. Bundan bin yıl önce yaşayan insanların dünyayı algılayışı ile günümüz insanının dünyayı algılayışı tamamıyla farklıdır. İnanç, değer yargıları, yaşayış, sosyal hayat, davranış şekli, giyim-kuşam vb. birçok şey değişiklik arz etmektedir. Zamanla oluşan bu değişimden edebi eserler de nasibini almıştır ve bu değişim günümüzden daha uzak bir zaman diliminde yazılmış bir eseri anlama güçlüğü oluşturmuştur. Bu durum, *"şerh"* dediğimiz metinleri anlamlandırma metodunun gelişmesini sağlamıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Şerh, açma ayırma; açıklama; bir eserin metnini kelime kelime, cümle cümle veya beyit beyit izah edilerek oluşturulan eser anlamındadır (Parlatır 2011: 1573). Bu çalışmada Rasih(öl. 1731) adlı Divan şairinin *"üstine"* redifli beş beyitten oluşan gazelinin şerhi yapılmış ve ardından gazel yapısalcılık açısından incelenmiştir. Bilindiği üzere klasik şerh yönteminin eseri tek başına anlamlandırmada yetersiz kaldığı düşüncesi bugün hala güncelliğini korumaktadır. Dolayısıyla Batı orijinli yöntemlerden de yararlanmak gerektiği fikri öne çıkmaktadır. Bu nedenle geleneksel şerhle beraber Batı orijinli yöntemlerden de yararlanmanın klasik şiirimizin anlaşılmasına daha fazla katkı sağlayacağı muhakkaktır. Nitekim Cem Dilçin de Fuzuli'nin gazelini yapısal yöntemle incelediği çalışmasında, Divan şiirinin sadece geleneksel yöntemle açıklanması, yani şerh edilmesinin o ürünlerin yapısal açıdan taşıdıkları pek çok özelliğin görülmemesine neden olduğunu ileri sürmektedir (Dilçin 1991: 93).

Yapısalcılık, eseri mühendis gibi tetkik etmek gerektiği tezini savunan bir yaklaşımdır. Bu kurama göre dünyadaki her şeyin mantıklı bir yapısı vardır. Dolayısıyla sanat eserinin de bir yapısı vardır. Bu yapı sesten başlar cümleye, paragrafa kadar devam eder. Bir eseri yapısalcı açıdan tahlil etmeye çalışan araştırmacı sesten, kelimeden, metnin bütününe kadar (paragraf, bölümler) her yapıyı ele alır, bu yapıların metne kazandırdığı manaları tespit etmeye çalışır. Bir nevi eserin iskeletinin fotoğrafını çeker ve bu fotoğraftan çıkarımlarda bulunur (Kızıltaş 2018: 960). Edebiyatta yapısalcılık Fransa'da 1960'lı yıllarda dilbilimciler vasıtasıyla başlamıştır. Zira yapısalcılık aslında bir dilbilim ekolüdür (Aytaç 2009: 160).

Çalışmada Râsih'in*"üstine"* redifli gazelinin yapısalcı analizi yapılmıştır. Râsih'in gazelinin seçilmesindeki sebep, onun özellikle bu gazeliyle meşhur olmasıdır. Bilindiği üzere Türk edebiyatında bazı şairler bir veya iki şiiriyle dikkat çekmişlerdir. Râsih de bunlardan biridir (Akkaya 2007: 26). Zira "üstine" redifli gazeli ses ve söyleyiş bakımından dikkatleri üzerine çekmiş ve Râsih'in sadece bu şiiriyle anılmasına sebep olmuştur. Birçok şair bu şiire nazire yazmış (Akkaya 2007: 27-28), Attila İlhan ve Yahya Kemal gibi Cumhuriyet dönemi şairleri bu şiirle ilgili övgü dolu sözler söylemişlerdir. Attila İlhan (öl. 2005) Râsih'in gazeli için şöyle demektedir:*"Râsih'in ünlü gazeli, Türk şiirinin geleneksel ahengini en tumturaklı şekliyle hissettiren görkemli gazellerindendir; ilk defa 1943'te mi, 44'te mi ne, okuyup çarpılmıştım, yarabbi ne yaman bir sesti o."* (İlhan 2002: 368)

Yahya Kemal Beyatlı ise,*"Nedîm Dîvânı'nda bir kasîde vardır, müjgân üstüne, hicrân üstüne, ummân üstüne kafiyeleri ve redifleriyle âdetâ akar. Nedîm, kafiyeyi tenk-edinceye kadar pür-gûluk ettikten sonra birdenbire coşar ve kasîde içinde gazel-serâlaşır ve bu girizgâha düşer:*

Râsih'in bu matla'ın tazmîn idüp sâkî-i kilk
Nukl sundû çekdiğim sahbâ-yı irfân üstine

Ve Râsih'in beytiyle gazel'i açar. Ah o ne beyittir Yârabbi! Çekik gözlerin uzun kirpikleri birbirine girift olarak süzüldüğü bir eski Türk meclisinde eski Türk gazel-serâsı nasıl bağrından vurulur ve nasıl hazzın bütün nüktesiyle yalvarır:

Süzme çeşmin gelmesün müjgân müjgân üstüne
Urma zahm-î sineme peykân peykân üstüne

Ve Râsih, gazelin makta'ına gelince ne nevi bir insan olduğunu söyler:

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsih'e bühtân bühtân üstüne

Nedîm gibi bir şairi bir gazeliyle sermest edecek kadar güzel bir rûh sâhibi olan bu Râsih kimdir? Şiirde şan ve şerefe teşne olan şairlerimizden biri, ismini Nedîm'in kasidesinde zikrolunurken görseydi başı dönerdi değil mi? İşte Râsih böyle bir şerefi idrak etmiş!" (Beyatlı 1971: 59-60)

İfadesiyle Râsih'in şiirini övmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Görüldüğü üzere birçok şairin övgüsüne mazhar olan Râsih'in gazeli güçlü bir ses ve söyleyiş özelliğine sahiptir. Bu da bu çalışmada Râsih'in *"üstine"* redifli gazelinin seçilmesinin en önemli sebeplerindendir.

RASİH'İN GAZELİNİN ŞERHİ VE YAPISALCILIK AÇISINDAN İNCELENMESİ

1. Gazelin Klasik Yönteme Göre Şerhi[1]

Süzme çeşmingelmesün müjgân müjgân üstine
Urma zahm-ı sîneme peykân peykân üstine

Dilde gam var şimdilik sen gelme lutf it ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstine

Yârdan mehcûr iken düşdük diyâr-ı gurbete
Dehr gösterdi bize hicrân hicrân üstine

Rîze-i elmâs eker her açdığı zahma o şûh
Lutfı var olsun ider ihsân ihsân üstine

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsih'e bühtân bühtân üstine (İz, 1966: 406)

Gazelin Sözlüğü

Bühtân : İftira.

Çeşm : Göz

Hicrân : Ayrılık.

İhsan : İyilik etme, iyi davranma.

Mehcûr : Ayrı, ayrılmış.

Mey : İçki, şarap.

Mihmân : Misafir, konuk.

Müjgân : Kirpik

Peykan : Okun Ucuna takılan demir, temren; mızrağın uç demiri.

Rîze-i elmas : Elmas kırıntısı, işleme tabi tutulan elmastan dökülen toz.

Sîne : Göğüs, kalp.

Sürûr : Sevinç, mutluluk.

Zahm : Yara

(Parlatır 2011), (Devellioğlu 2000)

Süzme çeşmin gelmesün müjgân müjgân üstine
Urma zahm-ı sîneme peykân peykân üstine

Kirpik kirpik üstüne gelecek şekilde gözlerini süzme (süzerek bakma); (böyle yaparak) kalbimi devamlı olarak oklarla yaralarsın.

Beyit oldukça sade bir dille yazılmış ve mazmun bakımından da fazla zengin değildir. Her ne kadar beytin taşıdığı mazmun çok az olsa da söyleyiş cihetiyle oldukça güçlü bir beyittir.

[1] Gazelin klasik yönteme göre şerhi yapılırken Ali İhsan Öbek tarafından yapılan şerhten de yararlanılmıştır (Öbek 2009: 242).

ISBN
978-605-7875-34-1

Beyitteki sevgili imajı Divan şiirindeki sevgili imajına uygundur. Zira beyitte sevgili naz ve işve göstergesi olarak süzgün bakışlı ve gözleri çekiktir. Beyitte sevgilinin kirpikleri oka ve ok temrenine benzetilmiştir. Sevgili âşığı sürekli olarak bakışlarıyla yaralamaktadır.

Bilindiği üzere Divan edebiyatında âşık sevgilinin zulmünden bile hoşnut olmaktadır. Çünkü sevgilinin âşığa eziyet etmesi, umursamaz davranmasından daha efdaldir.

Dilde gam var şimdilik sen gelme lutf it ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstine

Ey sevinç! Gönülde hüzün var lütfedip şimdilik gelme, bilirsin ki bir evde misafir üstüne misafir olmaz.

Şair birbirine zıt iki misafiri üst üste ağırlamak istemiyor, çünkü bu takdirde gerekli ilgiyi gösteremeyecek ve belki sadece birini değil, ikisini de küstürecektir. Bu yüzden hüzün ve sevinci ayrı ayrı ağırlamayı arzu etmektedir.

Aslında beyitteki anlama göre şair hüznünü yaşamak istemektedir. Çünkü hüzün iyice yaşanırsa sonrasında gelen mutluluk değer kazanır.

Beyitte *sürûr* ve *gam* kelimeleri arasında tezat sanatı yapılmıştır.

Yârdan mehcûr iken düşdük diyâr-ı gurbete
Dehr gösterdi bize hicrân hicrân üstine

Sevgiliden ayrı iken bir de gurbete düştük, felek bize dert üstüne dert verdi.

Beyitte mazmunlaşmış herhangi bir kelime veya kelime öbeği yoktur. Beyit oldukça sadedir. Şair sevgiliden ayrı olması yetmezmiş gibi bir de gurbet acısıyla karşı karşıya kaldığını ifade ederek feleğe şekva etmektedir.

Rîze-i elmâs eker her açdığı zahma o şûh
Lutfı var olsun ider ihsân ihsân üstine

O nazlı, işveli sevgili her açtığı yaraya elmas tozu basarak bize ihsanlarda bulunuyor, sevgilinin lütfu var olsun.

Divan edebiyatında sevgili acımasızdır. Âşığına her zaman eziyet eder. Beyitte de sevgili âşığın vücudunu bakış ve kirpikleriyle delik deşik ettikten sonra bu yaralara elmas tozu basmaktadır. Lâkin âşık sevgilinin eziyetinden memnundur, zira âşık sevgilinin ilgisiz davranmasındansa zulmetmesini daha uygun görmektedir. Bu durum Divan şiirinde de mevcuttur.

Beyte göre sevgili âşığın yarasına elmas tozu basmıştır. Her ne kadar âşık bu durumdan memnun olsa da bu, âşık için korkunç bir işkencedir. Eski tıpta elmas kırıntıları zehir olarak bilindiğinden ölmeyi isteyenler bunu içerlermiş. Peygamberimizin torunu Hz. Hasan'ın elmas tozu ile zehirlendiği rivayet edilir. Elmas tozu kolay erimediği için yaraya elmas tozu basmak, o bölgeyi tahriş eder. Ayrıca acıda devamlılığı ve aşkta sebatı temsil eder (Pala 2011: 137).

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsih'e bühtân bühtân üstine

(Râsih) hakkında şarap da içmez güzel de sevmez" demişler, Râsih'e iftira üstüne iftira atmışlar.

Divan şairlerinin çoğu, şarabın tadını bilmeseler de kendilerini rint saydıklarından şarapla hemhal olduklarını devamlı dile getirirler. Beyitte de Râsih kendisinin hem şarap içtiğini hem de güzelleri sevdiğini iddia etmektedir. Bu iddiada bulunmak zorundadır şair, zira bunu yapmasa şair kendisini *"zâhid"* denilen kaba, softa sınıfına dâhil edecekti. Dolayısıyla şair rint kalabilmek için kendisini de "içki içen ve güzel seven" olarak tavsif etmektedir.

2. Gazelin Yapısalcılık Açısından Analizi

2.1. Nazım Şekli

ISBN
978-605-7875-34-1

Şiirin nazım şekli gazeldir. Gazel sözlük anlamı "kadınlarla âşıkane sohbet etmek" olan Arapça bir sözcüktür. Aşk, güzellik ve içki konusunda yazılmış belirli biçimdeki şiirlere denir (Dilçin 2016: 104). Türk edebiyatında gazeller 5-12 beyit arasında yazılmıştır. 12 beyitten uzun olan gazellere müzeyyel veya mutavvel (uzatılmış) gazel denir. Çoğunlukla 5 veya 7 beyit halinde yazılır (Pala 2011: 165). Râsih'in gazeli 5 beyittir.

2.2. Gazelin Ses Örgüsü

Şiir duygu ve düşünceleri tesirli bir tarzda kelimelere dökme sanatıdır. Dolayısıyla şiirde ses unsuru mühim bir yere sahiptir. Ses, şiiri güfteden besteye doğru yaklaştıran unsurların başında gelir (Horata 2016: 457). Ses uyumunun yakalandığı şiirler eskimez ve insanların belleğinde uzun yıllar yaşar (Kızıltaş 2018: 965).

Râsih'in gazelinin ses örgüsü vezin, kafiye, redif, sesli-sessiz harfler cihetiyle analiz edilmiş, ses yapısının gazele ve gazelin anlamına olan etkisi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır:

2.2.1. Vezin

Râsih'in gazeli aruzun remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Bu vezin hem ahengi hem de kullanılışının kolaylığı sebebiyle Divan edebiyatında en çok kullanılan vezinlerdendir. Türk şiirindeki gazellerin üçte birine yakın kısmı bu kalıpla söylenmiştir (İpekten 2016: 223). Râsih'in gazeline bu vezin ahenk ve kıvraklık katmıştır.

Beyitlerin aruz kuralları açısından dengeli ve sağlam bir kuruluşu vardır. Şair ikinci mısralarda "n" harfinden sonra biten sözcüklerde ve üçüncü beytin mısralarının ilk sözcüklerinde *med* yapmıştır. Med "uzatma" demektir. Yani iki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde, sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten birinci heceyi imaleden biraz uzun okumaktır. İmale çoğu zaman bir ölçü kusuru olmakla birlikte *med* bir ses sanatıdır ve şiirde iç uyumu sağlayan en önemli öğelerden biridir (Dilçin 2016: 14). Gazelde yapılan *med*'ler de şiire bir ses uyumu olarak yansımış ve ayrı bir hava vermiştir. Bu *med*'ler şairden gelen bir imdat çığlığı gibi kulağa derûnî bir seda vermektedir. Öyle ki sanki derinden bir "ah" sesi işitilmektedir. Bu derûnî ses şiirde değişik bir duygu atmosferi oluşturmuş ve şairin çektiği acıya süreklilik hususiyeti kazandırmıştır. Toplamda sekiz *med* yapılmıştır. Ayrıca yapılan *med*'lerin mısralarda genelde aynı sıradaki hecede olması da (ân) şiire ayrı bir ses uyumu katmış ve şiirin müzikal gücünü artırmıştır. Şiirde yedi adet *imale* yapılmıştır. *İmale,* kapalı hece gereken yerlerde açık heceyi biraz uzatarak okumaktır (Dilçin 2016: 13). Yapılan imaleler mısraların değişik hecelerinde yapıldığından şiire herhangi bir müzikal etki yapmamıştır. Şair birinci beyitteki imalelerden birini izafet kesrelerine rast getirerek kusuru aza indirmiştir. Gazelde sadece beşinci beyitte bir adet *vasl* vardır. *Zihaf* ise bulunmamaktadır. Gazeldeki aruz vezin unsurlarının dağılımı şöyledir:

ARUZ UNSURLARI	1.BEYİT	2.BEYİT	3.BEYİT	4.BEYİT	5.BEYİT
MED	2	1	3	1	1
İMALE	2	1	2	1	1
VASL	0	0	0	0	1
ZİHAF	0	0	0	0	0

Tablo 1: *Gazeldeki Aruz Unsurlarının Dağılımı*

2.2.2. Kafiye ve Redif

ISBN
978-605-7875-34-1

Uyak (kafiye), en az iki dize sonunda, anlamca ayrı sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir (Dilçin 2016: 59). Klasik Türk şiirinde kafiye oluşturmada şairler çok da özgür değildir. Şairler şiirini yazdığı nazım şeklinin kafiye örgüsüne uymak zaruretindedirler. Râsih'in şiirinin kafiye örgüsü gazel nazım şeklinin kafiye örgüsü olan aa, ba, ca, da, ea'dır. Aynı kafiyenin şiirin beyitlerinin ikinci mısraında sürekli tekrar edilmesi şiire ritim duygusu katmıştır. Ayrıca bu durum şiirin ses yapısında bütünlük oluşturmaktadır (Kızıltaş 2018: 968). Şiirdeki kafiye *"ân"* hecesidir dolayısıyla zengin kafiyedir. Zengin kafiye ikiden artık ses benzerliğine dayanan kafiyedir. Şiirde olduğu gibi Arapça ve Farsça sözcüklerdeki bir ünsüz ve bir uzun ünlü ile yapılan uyaklar da zengin kafiye sayılır (Dilçin 2016: 89-90). Kafiye hecesini oluşturan kelimelerin hepsi Arapça ve Farsça kökenlidir. Bu da şiirde bir uyum oluşturmuştur (Kızıltaş 2018: 968). Ayrıca kafiyeli kelimelerin hepsi de isim soyludur. Çünkü şair bir şeyleri belirtme, tanımlama, ne olduğunu anlatma gayreti içindedir. Zira isim soylu sözcükler belirtici nitelik taşır (Kızıltaş 2018: 968). Ayrıca *"ân"* kafiyesindeki uzun ünlü harf, belirtilen şeyin daha da vurgulu okunmasını sağlamış ve okuyucunun dikkatini bu belirtici isimler üzerine çekmiştir (Kızıltaş 2018: 968).

Redif mısra sonlarında görevleri aynı olan eklerin ya da anlamları aynı olan kelimelerin tekrarlanmasına denir (Kızıltaş 2018: 968). Redifin divan ve halk şiirindeki özel yerini ve değerini yeni Türk şiirinde kaybettiğini de ifade etmek gerekir (Dilçin 2016: 91). Redif, Divan ve Halk şiirinde ses ve anlamın odak noktasıdır ve bu odak noktası şiirin kendi içinde varlık bütünlüğünü sağlar (Macit 2016: 235). Redif, şiirde sadece ahenk unsuru olarak yer almamakta, âdeta bütün anlamı kendi etrafında döndüren yoğunlaşmış bir düşünceyi barındırmaktadır. Redif, şiirde ahengi artırarak okuyucuyu/dinleyiciyi etkilemenin yanı sıra şiirin çağrışım dünyasını da zenginleştirir (Kızıltaş 2018: 968).

Şair gazelde *"üstine"* kelimesini redif olarak kullanırken öncesinde her redif mısraında ikileme kullanarak anlatıma lirik bir hava katmıştır. Öyle ki bu ikilemeler ve redif şaire/âşığa merhamete ihtiyacı olan, merhamet edilmesi gereken bir birey havası vermiştir. Zira âşık zor durumdadır ve sevgilinin hışmına uğramaktadır. Sevgilinin eziyeti sonucu âşığın içinde bulunduğu sıkıntılı durum redif etrafında okuyucuya hissettirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca kullanılan ikilemeler şiire ayrı bir ritim/ahenk katmıştır.

Görüldüğü üzere redif ve kafiyeler, sadece bir ritim unsuru değil; çoğu zaman şiire gizli anlamlar yükleyen bir yapıdır.

2.2.3. Ünlü ve Ünsüzler

Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere gazele ünsüz ve bilhassa yumuşak ünsüz harfler hâkimdir. Bu da şiirin akıcı ve hareketli olduğunu göstermektedir. Zira ünsüzlerin hâkim olduğu şiirler hareketli, akıcı; ünlülerin hâkim olduğu şiirler ise durağan bir yapıya sahiptir (Horata 2016: 461).

İnce ünlüler kalın ünlülerden neredeyse iki kat daha fazla kullanılmıştır. Bu durum gazelin anlam örüntüsüyle uygunluk arz etmektedir. Zira şiirde aşk teması işlenmektedir ve âşık sevgilinin eziyeti altındadır. Bu tema okuyucuya yumuşak bir ses yapısıyla verilmeye çalışılmıştır. Çünkü aşk yumuşaklık, hilm ve duyguyla beslenmelidir.

BEYİTLER	1.BEYİT	2. BEYİT	3. BEYİT	4. BEYİT	5. BEYİT	TOPLAM
YUMUŞAK ÜNSÜZLER	28	31	30	19	28	136
SERT ÜNSÜZLER	14	12	11	16	17	70
KALIN	8	10	8	15	6	47

ISBN 978-605-7875-34-1

ÜNLÜLER						
İNCE ÜNLÜLER	20	19	19	14	23	95
TOPLAM	70	72	68	64	74	348

Tablo 2: *Ünlü ve Ünsüzlerin Sayısı*

2.2.4. Ses ve Söz Tekrarları

46 kez kullanılarak şiirde en çok tekrar edilen ünlü harf "e" harfidir. "i-î" ünlüsü ise 30 kez kullanılmıştır. "a-â" ünlüsü ise 28, "ü" ünlüsü 16, "u-û" ünlüsü 8, "ı" ünlüsü 4, "o" ünlüsü 3, "ö" ünlüsü 1 defa tekrar edilmiştir. Görüldüğü üzere ince ünlüler gazelde daha çok kullanılmıştır. Bu durum da gazeldeki temayla paralellik arz eder. Zira sevgilinin eziyetine karşı âşık sert olmamalı yumuşak ve ince davranışlı olmalıdır. Sevgili âşığa zulmetse bile onunla ilgilenmesi âşık için bir lütuftur.

En çok kullanılan ünsüz harf ise "n" harfidir. Bu harf 27 defa tekrar edilmiştir. "M" harfi 26, "h" harfi 17, "s" harfi 16, "t" harfi 12 kez tekrar edilmiştir. Şiirde en çok tekrar edilen ünsüz harflerin sürekli ünsüzler olması tesadüf değildir. Bu, âşığın içinde bulunduğu aşk acısına süreklilik ve genişlik katmıştır (Kızıltaş 2018: 970).

Gazelde rediften önce kullanılan ikilemeler ahengin yanında şiire lirik bir atmosfer katmaktadır. Hatta daha ileri gidip şiirdeki bütün anlamın bu ikilemeler üzerine bina edildiği söylenebilir. Zira şiire duygusal çağrışımın çoğunu veren bu ikilemelerdir. Şiirde âşığın sevgiliden çektiği eziyete karşı "ah" sesi oluşturmuş gibidir. Sanki âşığın duyduğu acı ve sıkıntı bu ikilemelerle vücut bulmuştur.

2.3. Gazelin Sözdizimi İncelemesi

2.3.1. Kelime Yapısı ve Çeşitleri

Gazelde birinci beyitte 12, ikinci beyitte 16, üçüncü beyitte 12, dördüncü beyitte 15, beşinci beyitte 13 kelime bulunmaktadır. Bunlardan 48'i isim soylu, 17'si fiil soylu, 3 kelime de edat soyludur.

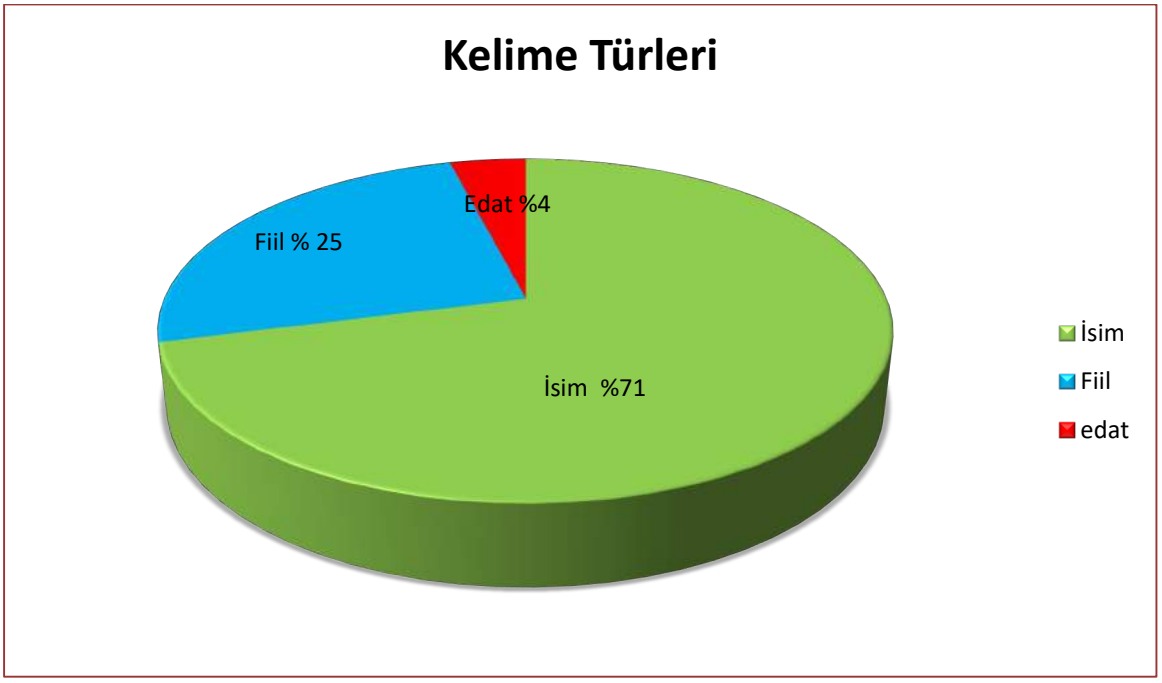

Grafik 1: *Gazeldeki Sözcüklerin Türüne Göre Dağılımı*

ISBN
978-605-7875-34-1

Şiirde isim soylu kelimelerin kullanılma oranı bir hayli yüksektir. Bu durum, gazelde *tarifî* bir üslubun olduğunu gözler önüne sermektedir (Horata 2016: 465). Zira gazelde âşık sevgiliden gördüğü eziyeti ve içinde bulunduğu aşk çıkmazını tarif etmeye çalışmaktadır.

Gazeldeki 68 kelimenin 35'i Türkçe, 16'sı Farsça, 17'si Arapça kökenlidir.

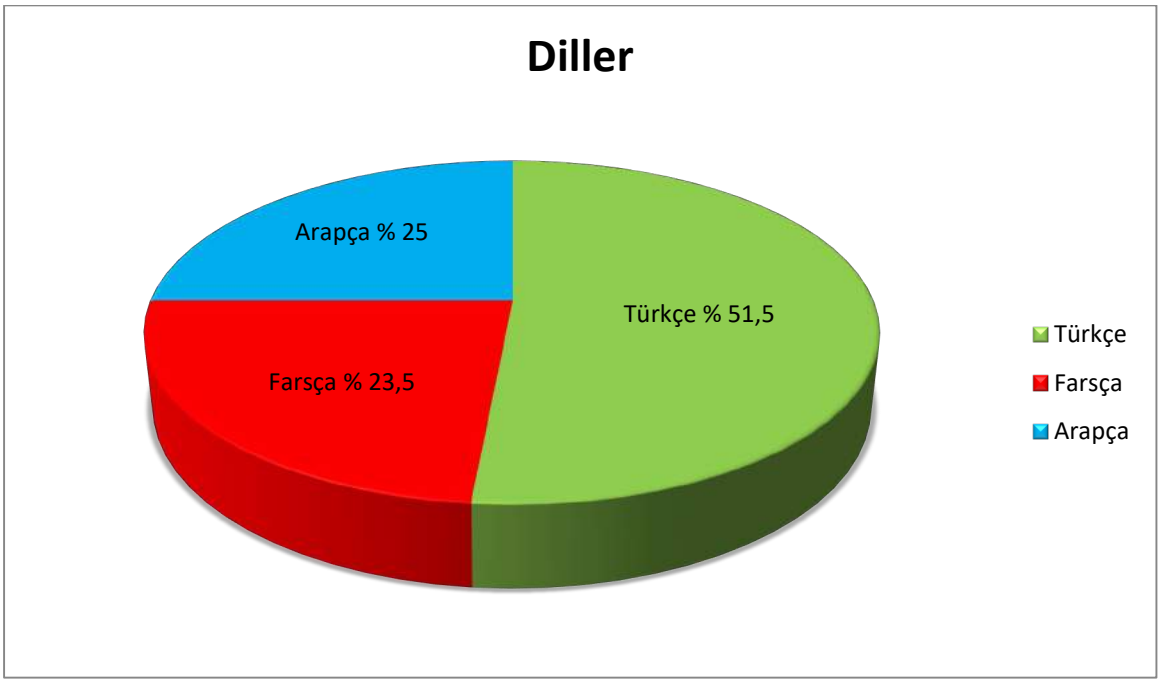

Grafik 2: *Gazeldeki Sözcüklerin Dillere Oranı*

Gazelde Türkçe kelimelerin sayısı Arapça ve Farsça kelimelere göre oldukça fazladır. Râsih'in bu kadar Türkçe kelimeye rağmen aruzu şiire başarıyla tatbik etmesi onun Türkçeye olan vukûfiyetini göstermektedir. Türkçe kelimelerin şiirde fazlalığı şiiri daha da zevkli ve anlaşılır hale getirmiştir. Özellikle şairin/âşığın sevgilinin kendisine yaptığı zulmü ve içinde bulunduğu aşk çıkmazını daha anlaşılır şekilde anlatmasını sağlamıştır. Ayrıca Türkçe kelimelerin fazlalığı ile Arapça ve Farsça kelimelerin hemen hemen birbirine eşit olması, şiire ses uyumu olarak yansımıştır. Zaten dikkat edilecek olursa şiir sesli okunduğunda şiirdeki seslerin birbiriyle olan uyumu hemen fark edilmektedir.

2.3.2. Tamlama Çeşitleri ve Yapıları

Gazelde üç adet tamlama vardır. Bunlar *zahm-ı sîne*, *diyâr-ı gurbet*, *rîze-i elmâs*'dır. Üç tamlama da Farsça kaidelere göre oluşturulmuş olsa da anlam olarak anlaşılmayacak derecede girift değildir. Yabancı dil kaidelerine göre oluşturulan tamlama sayısının sadece üç olması ve bu tamlamaların da karmaşık anlamda olmaması şiirin dilinin ağır ve müşkilatlı olmadığının göstergesidir.

2.3.3. Cümle Çeşitleri ve Yapıları

Gazel 14 cümleden müteşekkildir. Bu cümlelerden sadece üçü kurallı yapıda olsa da cümlelerin kısa olması şiirin anlaşılır olmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca devrik cümleler şiire hissî bir hava katmıştır. Gazelin cümle yapıları tamamıyla Türkçedir. Cümlelerin yüklemi biri dışında fiildir. Bu da şiirde eylemlerin önem kazandığı sonucunu verir. Zira âşık gazelde sevgilinin yaptığı eylemleri (eziyet) sıralamaktadır.

BEYİTLER	CÜMLE SAYISI	YÜKLEMİN TÜRÜNE GÖRE	ANLAMINA GÖRE	YAPISANA GÖRE	ÖĞELERİN DİZİLİŞİNE GÖRE

ISBN
978-605-7875-34-1

1.Beyit	Üç	Fiil Fiil Fiil	Olumsuz Olumsuz Olumsuz	Basit Basit Basit	Devrik Devrik Devrik
2.Beyit	Dört	İsim Fiil Fiil Fiil	Olumlu Olumsuz Olumlu Olumsuz	Basit Basit Basit Basit	Kurallı Kurallı Devrik Devrik
3.Beyit	İki	Fiil Fiil	Olumlu Olumlu	Bileşik Basit	Devrik Devrik
4. Beyit	Üç	Fiil Fiil Fiil	Olumlu Olumlu Olumlu	Bileşik Basit Basit	Devrik Kurallı Devrik
5.Beyit	İki	Fiil Fiil	Olumlu Olumlu	Basit Basit	Devrik Devrik

Tablo 3: *Gazeldeki Cümlelerin Özellikleri*

Şiirde yapıca emir ama anlamca istek kipi olan altı adet cümle vardır. Şair/âşık sevgiliden çeşitli isteklerde bulunmaktadır. Şair bu istekleri sıralarken oldukça sade ve kısa cümleler kullanmış ve meramını sevgiliye/okuyucuya net bir şekilde izah etmiştir.

Şair son iki beyitte kendi içinde bulunduğu durumu okuyucuya sunarken geçmiş zaman kipini kullanmıştır. Yani olan bir şeyden bahsetmiştir.

BEYİTLER	ZAMAN	ŞAHIS
1. Beyit	Emir Kipi (İstek Kipi Anlamında) Emir Kipi (İstek Kipi Anlamında) Emir Kipi (İstek Kipi Anlamında)	İkinci Tekil Şahıs Üçüncü Tekil Şahıs İkinci Tekil Şahıs
2. Beyit	Geniş Zaman Emir Kipi (İstek Kipi Anlamında) Emir Kipi (İstek Kipi Anlamında) Geniş Zaman	Üçüncü Tekil Şahıs İkinci Tekil Şahıs İkinci Tekil Şahıs Üçüncü Tekil Şahıs
3. Beyit	Di'li Geçmiş Zaman Di'li Geçmiş Zaman	Birinci Çoğul Şahıs Üçüncü Teklik Şahıs
4. Beyit	Geniş Zaman Emir Kipi (İstek Kipi Anlamında)	Üçüncü Tekil Şahıs Üçüncü Tekil Şahıs

ISBN 978-605-7875-34-1

	Geniş Zaman	Üçüncü Tekil Şahıs
5. Beyit	Miş'li Geçmiş Zaman Miş'li Geçmiş Zaman	ÜçüncüÇoğul Şahıs Üçüncü Çoğul Şahıs

Tablo 4: *Gazeldeki Cümlelerin Zaman ve Şahıs Durumu*

2.4. Gazelin Anlam İncelemesi ve Muhtevası

BEYİTLER	ANLATICI	BİLDİRİ (İLETİ)	ALICI
1. Beyit	Âşık/Şair	Âşığın sevgiliden yaralayıcı bakışlarlagöğsünü yaralamamasını istemesi	Sevgili
2. Beyit	Âşık/Şair	Âşığın kalpte mutluluk ve hüznün bir arada olmamasından dolayı mutluluktan kalbine gelmemesini istemesi.	Okuyucu/Mutluluk/ Sevgili
3. Beyit	Âşık/Şair	Âşığın içinde bulunduğu gurbet acısını dile getirmesi. Bu gurbet durumu hem sevgiliden ayrı kalma hem de başka memlekette olma şeklinde olduğundan iki kat hüzün vericidir.	Okuyucu/Âşık
4. Beyit	Âşık/Şair	Âşığın sevgilinin yaptığı eziyeti ifade etmesi. Sevgili bakışlarıyla âşığın göğsünde açtığı yaralara elmas tozu basmaktadır. Ama âşık bu durumdan rahatsız değildir. Zira sevgilinin eziyeti âşığı görmezden gelmesinden daha evladır.	Okuyucu/Sevgili
5. Beyit	Âşık/Şair	Âşığın kendisine yapılan iftirayı yalanlaması. Âşığa hem içki içmediği hem de güzel sevmediği iftirası atılmıştır.	Okuyucu/Sevgili

Tablo 5: *Gazelin İletişim Öğeleri*

Şiir şairin/âşığın iç dünyasını yansıtmaktadır. Şair ilk beyitte sevgiliye seslenip ondan bakışlarını süzmemesini, yüreğini bu bakışlarla yaralamamasını istemektedir. Zira sevgilinin bakışı keskindir, yaralayıcıdır, dayanılacak gibi değildir. Buradaki alıcı unsur sevgilidir. İkinci beyitte ise mutluluk kavramına seslenen âşık kalpte mutluluk ve hüznün bir arada olamayacağını ifade etmektedir. Üçüncü beyitte ise şair kendi iç dünyasına seslenir. Hüzünlü olduğunu söyler. Çünkü hem sevgiliden ayrı gurbeti yaşıyorken bir de memleketinden ayrılarak hakiki gurbete düşmüş ve acısı katmerli hale gelmiştir. Alıcı unsur okuyucu ve şairin/âşığın kendisidir. Dördüncü beyitte ise sevgilinin, bakışlarla açtığı yaralara elmas tozu bastığından bahsedilmiştir. Sevgilinin yaptığı eziyetin ne kadar dehşetli olduğu ifade edilmiştir. Ama bu durumdan âşık muzdarip değildir. Zira

ISBN 978-605-7875-34-1

sevgilinin umursamaz olmasındansa dehşet verici derecede eziyet etmesi bile âşık için lütuftur. Bu beyitte alıcı aslî unsur okuyucu olsa da sevgiliye de seslenilmiştir. Beşinci beyitte ise âşık/şair kendisine atılan bir iftirayı yalanlamakta ve hem okuyucuya hem de sevgiliye mesaj vermektedir. Kendisi için hem şarap içemez hem de güzel sevemez iftirası atılmıştır. Çünkü şair/âşık rinttir; kaba softa değildir. Rintler de hem güzel sever hem de içki içer.

Şunu söylemekte yarar vardır ki, şair aslında bütün beyitlerde sevgiliye seslenmektedir. Okuyucu ve kendi şahsında sevgiliye seslenip merhamet dilemektedir.

SONUÇ

Klâsik Türk şiirinin zenginliğini günümüz okuruna tanıtacak en önemli kaynakların başında, bu alandaki şiir incelemeleri gelir. Bu nedenle bu alanda çalışacak kişilerin oldukça dikkatli olması gerekmektedir. Günümüz insanı tarafından Klasik Türk şiirine önyargı ile mukabele edilmektedir. Klasik Türk şiirine karşı olan bu önyargı, araştırmacılar tarafından yapılacak tutarsız çıkarımlar nedeniyle daha da derinleşebilir. Bu nedenle yapılacak tahliller sadece batı kaynaklı yaklaşımlarla olmamalı geleneksel şerhin de olduğu müşterek metotlar kullanılmalıdır. Bu yöntemin Klasik Türk şiirini anlamlandırma ameliyesinde sadece geleneksel şerh yönteminin kullanıldığı metoda göre bir adım önde olduğu açıktır.

Burada yapılan müşterek yöntemle biçim, ölçü, uyak, ses, söz ve anlam katmanları, bunlar arasındaki bağlantı, uyum, paralellikler ortaya çıkarılmış; klasik şerhle birlikte bütünün parçaları tamamlanmıştır. Böylece metne uygulanan yapısalcı metotla; klasik şerhte gözden kaçabilen, fark edilmeyen iç düzen, yapı bütünlüğü ve biçim-ses-anlam örgüsü gözler önüne serilmiştir.

KAYNAKÇA

AKKAYA, Hüseyin (2007). Râsih Bey'in "Üstine" Redifli Meşhur Gazelinde İkilemelerin Kullanılışı, *TurkishStudies / Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/3 Summer 2007.*

AYTAÇ Gürsel (2009).*Genel Edebiyat Bilimi*. II. Baskı, Ankara: Say Yayınları.

BEYATLI, Yahya Kemal (1971). *Edebiyâta Dâir*. İstanbul: Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları.

COŞKUN, Menderes; ÖBEK, Ali İhsan; BAYRAM, Yavuz (2009). *Gazel Şerhleri*. İstanbul: Kriter Yayınları

DEVELLİOĞLU Ferit (2000). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

DiLÇiN, Cem (1991). Fuzûlî'nin Bir Gazelinin Şerhi ve Yapısal Yönden İncelenmesi. *Türkoloji Dergisi, C.9/1 s. 43-98 Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları.*

DİLÇİN, Cem (2016). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.

HORATA, Osman(2016). Necâtî Bey'den Bâkî'ye Döne Döne. *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, *Ankara: Grafiker Yayınları.*

İLHAN, Attila (2002).*Hangi Edebiyat,* c. 1.İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

İPEKTEN, Haluk (2016). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz.* İstanbul: Dergâh Yayınları.

İZ, Fahir (1966). *Eski Türk Edebiyatında Nazım*. İstanbul: Küçükaydın Matbaası.

KIZILTAŞ, Maşallah (2018). Ahmed Paşa'nın "Yazmışam" Redifli Gazelinin Şerhi ve Yapısalcılık Açısından İncelenmesi. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 2, Aralık 2018, s. 957-976.*

MACİT, Muhsin (2016). *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, Ses Yapısı.* Ankara: Grafiker Yayınları.

PALA, İskender (2011). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları

PARLATIR, İsmail (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.

ISBN
978-605-7875-34-1

SAĞLIK ÇALIŞANLARININ STRATEJİK YÖNETİM ARAÇLARI BİLGİ VE KULLANIM DÜZEYLERİ HAKKINDA GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Zekai ÖZTÜRK
Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, zozturk@gazi.edu.tr

Merve ÖZZEYBEK TAŞ
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, merveozzeybk@gmail.com

Gülhan GÖK
Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, gulhan.gok@amasya.edu.tr

Özet

Stratejik yönetim, günümüzün dinamik ve rekabetçi ortamında şirketlerin önemli bir parçası haline gelmiştir. Rekabetin artması ve kaynak kullanımında verimlilik, etkililik gibi kavramların önem kazanması, sağlık sektörünün her an değişen ve gelişen bir çevreye sahip olması stratejik yönetimin sağlık alanında öneminin artmasına neden olmuştur. Bu sebeple stratejik yönetim, hem özel hem de kamunun hâkim olduğu sağlık sektöründe üzerinde durulması gereken bir konu halini almıştır. Yaşanan tüm değişim ve gelişmelere sağlık kurumlarının adapte olarak yaşamını sürdürebilmesi, stratejik yönetimin uygulanabilmesi ve iyi bir stratejik plan yapılabilmesi için stratejik yönetim araç ve tekniklerinden faydalanılmaktadır. Bu araştırmayla sağlık kurumlarının sürüdrülebilirliği ve rekabet avantajı elde etmesi açısından etkili olacağı düşünülen stratejik yönetim araçlarının belirlenerek kamu ve özel hastane sağlık çalışanlarının stratejik yönetim araçları konusunda bilgi sahibi olup olmadığı, görev yaptıkları hastanede hangi stratejik yönetim araçlarının kullanıldığı ve gelecekte hangi araçların kullanılacağı konusundaki düşüncelerini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede stratejik yönetim aracı kavramı, bu araçların özellikleri kamu ve özel sağlık kurumu örneği ele alınarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Darrell K. Rigby'nin geliştirmiş olduğu çalışma anketinden faydalanılmıştır. Araştırmaya Ankara ili içerisindeki kamu ve özel hastanelerinde çalışan 500 sağlık çalışanı katılmıştır. Yapılan analizler sonucunda araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının en fazla bilgi sahibi olduğu araçlar sırasıyla, misyon ve vizyon, dış kaynak kullanımı ve müşteri ilişkileri yönetimi; en az bilgi sahibi olduğu araçlar sırasıyla, değer zinciri analizi değişim mühendisliği ve dengeli puan kartıdır. Gelecekte en fazla kullanılacağı düşünülen stratejik yönetim araçları sırasıyla, misyon ve vizyon ifadeleri dış kaynak kullanımı ve kıyaslama; en az kullanılacağı düşünülen araçlar ise sırasıyla, değer zinciri analizi, değişim mühendisliği ve dengeli puan kartıdır.

Anahtar Kelimeler: Stratejik Yönetim, Stratejik Yönetim Araçları, Sağlık Kurumları.

1. GİRİŞ

Teknoloji alanında yaşanan gelişmeler ekonomik, sosyal ve toplumsal hayatı büyük ölçüde değiştirmiştir. Tüketicinin bilinçlenmesi, üretimdeki ve ürün çeşitliliğindeki artış rekabet koşullarının daha da zorlaşmasına sebep olmuştur. Bu durum işletmlerin sürdürülebilirliğini tehdit etmeye başlamıştır. Zorlu rekabet koşulları ve sürdürülebilirlik sorunları işlermelerin daha kaliteli mal ve hizmet üretimine duyduğu gereksinimi de arttırmıştır. Tüm bunlarla birlikte işletmelerin

ISBN
978-605-7875-34-1

sürdürülebilirliğini sağlayabilmesi ve rekabet üstünlüğü elde edebilmesi için sürekli değişen çevre koşulları altında stratejik davranmalarının gerekliliğini gündeme getirmiştir. Hepimizin bildiği gibi, dış ortam beklenmedik değişikliklerle doludur ve bu değişikliklerle başedebilmek için yöneticilerin de çeşitli takdikler geliştirmesi, planlamalar yapması ve bu doğrultuda kararlar alması gerekmektedir (Postma ve Liebl, 2005:162). Stratejik yönetim ise sürekli değişim içinde olan çevreyi kontrol edebilecek ve bu değişime uyum sağlayabilecek örgütlere ihtiyaç olduğunu ileri sürer ve örgütün operasyonel çevresi için hedef belirler. Bu bağlamda dinamik çevrelerde faaliyet gösteren işletmelerin başarıyı yakalayabilmesinde esas olan yönetim şekli stratejik yönetim olarak kabul edilir (Demir ve Uğurluoğlu, 2015:220).

Sağlık kurumlarında stratejik yönetim süreçlerinin hem teorik olarak hem de uygulamalı olarak kullanılmaya başlanması çok eski bir geçmişe dayanmamaktadır. 19. yüzyılın sonlarına doğru sağlık sektöründe yaşanan hızlı değişim ve gelişim sürecinin sonucunda rekabetin şiddetinin giderek artması, sağlık kurumlarının zor koşullarda varlıklarını sürdürmeye çalışmalarına neden olmuştur. Böyle bir ortamda karmaşık, tam zamanlı, hayati önem taşıyan hizmet sunumunun gerçekleştirildiği sağlık kurumlarının sürdürülebilmesi ve rekabet avantajı elde edebilmesi, kurumların rakiplerine karşı alacağı konumunu belirlemesi açısından önem teşkil etmektedir. Dinamik bir çevrede faaliyet gösteren sağlık kurumlarında, hem iç hem de dış çevrenin değerlendirilmesi başta olmak üzere öncelikle kurumu yönlendirecek stratejilerin belirlenerek gerekli planlamanın yapılması, bu palanlar doğrultusunda uygun stratejilerin geliştirilmesi, uygulanması ve denetlenmesi konularında aktif bir şekilde çalışmalar yürütülmektedir. Pahalı teknolojileri kullanan, birçok farklı meslek mensubunu bünyesinde barındıran, teknoloji ve emek yoğun sağlık kurumlarının amacının ne olduğunun, bu amaca ulaşmak için ne yapması ve ne tür teknikler kullanması gerektiğinin, nasıl rekabet avantajına sahip olabileceğinin, güçlü yönlerini geliştirip zayıf yönlerini nasıl elimine edebileceğinin, tehditlerden kaçınıp fırsatları nasıl değerlendirebileceğinin bilincinde olması gerekmektedir (Kandemir ve Uğurluoğlu, 2015:220; Demir ve Uğurluoğlu, 2015:220).

Çevresel olarak yaşanan tüm değişim ve gelişmelere sağlık kurumlarının adapte olabilmesi, gerçekleşebilecek fırsat ve tehditleri önceden tahmin edebilmesi, ihtiyaç duyulan örgütsel değişiklikleri yapabilmesi, kısacası yaşamını sürdürebilmesi için stratejik yönetim anlayışı kapsamında sağlık kurumu yöneticileri stratejik yönetim araçlarına başvurmalıdır. Bu çalışmanın amacı sağlık kurumlarının işleyişi açısından önem taşıdığı düşünülen stratejik yönetim araçlarını tanımlayıp bu araçların stratejik yönetim süreci içerisindeki yerini ve önemini ortaya koymaktır. Bu çerçevede stratejik yönetim aracı kavramı, bu araçların neler olabileceği, özellikleri ve kamu hastanesi ile özel hastane personelinin stratejik yönetim araçları hakkındaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

1.1. Sağlık Kurumlarında Stratejik Yönetim Araçları

Dinamik, ileriye dönük ve bütünsel bir disiplin kullanan stratejik yönetim, günümüzün çok sayıdaki örgütsel sorununa bir çözüm olarak görülmektedir. Stratejik yönetimin temelleri, yöneticilerin rakip şirketleri, pazarları, fiyatları, hammadde tedarikçilerini, distribütörleri, hükümetleri, alacaklıları, hissedarları ve tüm dünyadaki müşterilerini anlamalarına dayanmaktadır (Amoli ve Aghashahi, 2016:450). Stratejik yönetim araçları ise, stratejinin oluşturulması ve uygulanması, şirketin gelecekteki gelişimi ve rekabet edebilirliğini sürdürmesi için son derece önemli araçlardır (Misankova ve Kocisova, 2013:861). Kıyasiye rekabetin olduğu pazarlardaki karmaşık talepleri karşılayarak stratejik bir avantaj elde edilmesinde ve bu avantajın sürdürebilmesi konusunda işletmelere destek olması amacıyla tasarlanmış yöntemler stratejik yönetim araçları olarak ifade edilmektedir. Diğer bir deyişle yöneticilerin stratejik kararlar vermelerine yardımcı olan teknikler, yöntemler, modeller, çerçeveler, yaklaşımlar ve metodolojilerin tümü stratejik yönetim araçları olarak adlandırılmaktadır (Demir ve Uğurluoğlu, 2015:222). Stratejik yönetim araçları günümüzün hızla değişen dünyasında kritik başarı faktörleridir (Amoli ve Aghashahi, 2016:450). 21. yüzyılda gelişen, değişen ve yenilenen pazar şartlarıyla stratejik yönetim ve stratejik

ISBN 978-605-7875-34-1

planlama önem kazanmaya başlamıştır. Küreselleşmeyle gelen bir takım kavramlar içinde rekabet, stratejik yönetim ve stratejik planlama anlayışını ön plana çıkarmıştır. Yönetim biliminde örgütlerde rakiplerine karşı izleyecek stratejiler, önce Stratejik Planlama ve daha sonra da Stratejik Yönetim adı verilen bir disiplinin doğmasına neden olmuştur. Stratejiler, örgütün kaynakları ile dış çevre arasındaki dinamiklerin yönetilmesinde ve çalışanların motive edilmesinde etken bir araç olarak yer alır (Ülgen ve Mirze, 2013).

Stratejik yönetim araçları uygun kullanıldığı ve doğru koordine edildiği sürece yeni fikirler üretmede, bireylerin mesleki ve kişisel gelişimine katkı sağlamada ve kişileri cesaretlendirmede etkilidir. Ancak yöneticiler neye ihtiyaçları olduğu konusunda farkında olarak ilgili araçları kullanmalıdır. Çünkü her aracın avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Kullanılacak araçlar doğru yer ve zamanda, doğru etkenler bir araya getirilerek işletmenin misyon ve vizyonu doğrultusunda kullanılmalıdır. Stratejik yönetim araçlarından etkinliği kanıtlanmış, iş tatminini ve işletme performansını arttıracak özellikteki araçlardan amaca uygun olanı seçilmelidir. (Rigby, D.K. 1993).

Tüm sektörlerde olduğu gibi sağlık sektöründe de mevcut stratejik yönetim araçlarının etkili ve doğru kullanımı yöneticilere birçok konuda fayda sağlayacaktır. Fakat sağlık sektöründe stratejik yönetim araçlarının diğer sektörlere göre nispeten daha yeni yeni kullanılmaya başlanmış olması ve bu alandaki çalışmaların yetersizliği nedeniyle stratejik yönetim araçlarının teorik ve uygulamalı olarak kullanımının yetersiz olduğu söylenilebilir. Dolayısı ile üzerinde tartışılan, yeni bakış açıları geliştirilmeye çalışılan bu araçların uygulamada nasıl yer aldığına yönelik sınırlı sayıdaki çalışmaların çoğaltılması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde stratejik yönetim araçlarının neler olduğu ve sayısı ile ilgili kesin bir ayrımın yapılmamış olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada Rigby ve Bilodeau (2013)'nun araştırdığı 25 stratejik yönetim aracından Türkiye'de en fazla kullanıldığı ve sağlık kurumları yöneticileri tarafından da kullanılacağı düşünülen 13 stratejik yönetim aracına yer verilmiştir. Bu kapsamda incelenen stratejik yönetim araçları ve özellikleri Tablo 1'deki gibidir.

Tablo1. Stratejik Yönetim Araçlarının Tanımı ve Özellikleri

Sıra No	Stratejik Yönetim Aracı	Tanımı	Özellikleri
1	Dengeli Puan Kartı (Balanced Scorecard)	Dengeli puan kartı işletmenin stratejisiyle doğrudan bağlantılı olan bir ölçüm düzenini ifade etmektedir (Pearce, Robinson, 2007).	İşletmelerin uzun dönemli stratejileriyle somut hedef ve faaliyetlerinin ilişkilendirilmesinde bir yönlendirici olarak karşımıza çıkmaktadır. Puan kartı yöneticilere, işletmelerini dört farklı açıdan değerlendirme imkânı sağlamaktadır. Bunlar; finansal performans, dış ilişkiler (müşteri boyutu), iş süreçleri (işlevsel boyut) ve araştırma geliştirme (öğrenme ve yenilik boyutu) boyutlarıdır (Pearce, Robinson, 2007).
2	Kıyaslama (Benchmarking)	Kıyaslama, işletme performansının kıyaslanmasından ziyade bir süreci iyileştirmek için en iyi uygulamanın arandığı ve uygulanmaya çalışıldığı iş geliştirmeye yönelik sistematik bir yaklaşımdır (Torun, vd., 2018:93) .	Dışa dönük bir bakış açısıyla ne kadar ve niye iyi yapıldığınadeğil nasıl iyi yapıldığına odaklanır (Çatı vd. 2007:151). Bilgiye erişim gizli olarak değil açık bir şekilde gerçekleştirilir. Tüm süreçlere yönelik olabileceği gibi belli bir sürece ya da bölüme yönelik olarak da gerçekleştirilebilir. Bir kopyalama tekniği değildir. En iyi uygulamayı keşfedmek amaçlanır (Eryılmaz, 2009:46).
3	Değişim Mühendisliği	Maliyet, kalite, fiyat, hız ve hizmette önemli	İşi yapanlar karar verici konumundadır ve yapılan işin bir üst kademe tarafından

ISBN 978-605-7875-34-1

	(Business Process Reengineering)	iyileştirmeler sağlayabilmek için süreçlerin radikal bir şekilde yeniden tasarlanmasıdır (AbdEllatif, M. vd. 2018:8; Omidi ve Khoshtinat, 2016:427).	kontrolü minimum düzeydedir. Ayrıca katma değer yaratmayan sadece birbirini başka bir şekilde tekrarlayan işler minimuma indirilmiştir (Koçel, 2011:402).
4	Temel Yetenekler (Core Competencies)	İşletmelere rekabet üstünlüğü sağlayabilecek, sektörde değerli olarak kabul edilen, nadir olan, taklit edilemeyen veya edilmesi pahalı olan ve ikame edilmeyen varlık ve yeteneklerdir (Ülgen ve Mirze, 2013:120).	Asıl olarak bir firmanın esas işini ifade etmektedir. Bir işletme tarafından piyasada sahip olunan becerilerin, bilginin ve teknolojilerin eşsiz bir birleşmesi olarak görülür ve değer üretme aktivitelerinin merkezinde yer alır (Coşkun ve Özyılmaz, 2016:729). Temel yetenek olarak kabul edilecek faaliyetin işletmenin büyük bir kısmı tarafından yürütülüyor olması gerekmektedir. Ayrıca bu yetenekten kaynaklanacak bir dizi yeni ürün ya da hizmet tasarlamanın ve yaygınlaştırılmasının mümkün olması ve taklit edilememsi gerekmektedir (Bakırtaş, Bakırtaş, 2008:103).
5	Toplam Kalite Yönetimi (Total Quality Management)	Müşteri memnuniyeti odaklı ve kurumsal performansı geliştiren insanlarla ve iş süreçleriyle ilgili bir yönetim felsefesidir (Al-Shdaifat, 2015:462).	Üstün müşteri değeri sağlamak ve müşteri ihtiyaçlarını karşılamak için organizasyonlar içinde sürekli süreç iyileştirmeye odaklanır (Kahreh, vd., 2014:602). İşi tek seferde doğru yapmak ve sıfır hata ilkesi benimsenmektedir (Örücü ve Kambur, 2007:54). İnsan odaklıdır. İşletmlerde sürekli gelişmeye uygun bir ortam sağlanır. Hatalar ortaya çıkmadan önlenmesi hedeflenmektedir (Akyüz, 2015:27).
6	Müşteri İlişkileri Yönetimi (Customer Relationship Management)	Pazarlama konusunda, genellikle bilgi teknolojisi veya müşteri ilişkileri yönetimi sistemleriyle müşterilerle uygun ilişkiler geliştirmeye ve sürdürmeye odaklanan stratejik bir yaklaşımdır (Haislip ve Richardson, 2017:16).	İlişkisel pazarlama ilkelerine dayalıdır ve örgüt performansı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir (Soltani, vd. 2018:237; Haislip ve Richardson, 2017:16). Müşteri kaybını azaltarak müşteri sadakatini arttırmayı amaçlar. Müşteri ile ilgili bilgi toplanması önemlidir (Soysal, vd. 2017:42).
7	Küçülme (Downsizing)	İşletme yönetiminin önceden belirledikleri amaçlara ulaşabilmeleri için bilinçli olarak aldığı kararlar, yaptığı planlar ve uyguladığı stratejiler doğrultusunda; organizasyonun üretkenliği, verimliliği ve rekabet gücünü arttırmak üzere personel sayısının, hiyerarşik mevki ve kademelerin, maliyetlerin, yapılmakta olan işlerin ve iş süreçlerinin azaltılmasıdır (Bulgurcu Gürel, 2011:54).	Müşterinin istediği kalite ve standartları daha hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmek için katma değer yaratmayan faaliyet ve mevkiler ortadan kaldırılmaya çalışılır. Mümkün olduğunca karar veren ile işi yapan bir birine yaklaştırılır. İşletmede iletişim ve karar almayı geciktiren organizasyon kademeleri azaltılır. Karar almadaki prosedür ve talimatlar basitleştirilerek bürokratik yapı azaltılır. Sonuç olarak müşterilerin ve pazarın isteklerine hemen cevap verebilen esnek, küçülmüş ve girişimcilik ruhu kazanmış bir organizasyon yapısı hedeflenir (Koçel, 2011:426).
8	Misyon ve Vizyon İfadeleri (Mission and Vision Statements)	İşletmelerin yaptıkları işi, önemsedikleri değerleri, benimsedikleri felsefeyi ve yaklaşımları belirten kısacası işletmenin varoluş sebebini	İşletmenin stratejileri oluşturulurken yol gösterici bir özelliğe sahiptir. Yazılı olması istenmekle birlikte yazılı olma zorunluluğu yoktur. Topluma işletme ile ilgili bilgi verir. İşletmenin

ISBN 978-605-7875-34-1

		açıklayan ifadedir (Ülgen ve Mirze, 2013:68-69).	faaliyetlerinde değişiklik olması durumunda misyon ifadersinin de güncellenmesi gerekir (Ülgen ve Mirze, 2013:68-69).
9	Dış Kaynak Kullanımı (Outsourcing)	İşletmelerin rekabet avantajı elde edebilmek için devredilmesi mümkün olan öz varlıkların kendilerinin yapması yerine kendilerinden daha iyi yapabilecek durumda olan işletmelere yaptırarak tedarik etmeleri ve bu faaliyetlerini; bir anlaşmayla kısmen veya tamamen bir hizmet sağlayıcıya veya tedarikçiye devretmesidir (Kalkan, vd. 2015:38; Yalçın, vd. 2011:83).	Dış kaynak kullanımı işletmelere maliyet tasarrufu, sermaye harcamalarında azalma, kaliteyi iyileştirme, artan hız, daha fazla esneklik, en son teknolojiye/altyapıya, beceri ve yeteneklere erişim, temel yetenekler üzerine odaklanma, sorun yaratan fonksiyonlardan kurtulma, politik baskıları ve denetlemeleri azaltma, yasal uyumluluk, daha iyi mali sorumluluk imkânları sunar (Zöngür, vd. 2016:221). Risk yönetimini geliştir. Müşteri tatminini arttırır. İşletmeler dış kaynak kullanımı ile rekabet gücünü arttırarak rekabet avantajı elde edilmeyi hedeflemektedir (Söyler ve Zekioğlu, 2017:13).
10	Stratejik Planlama (Strategic Planning)	İşletmenin ileride başarılı olabilmesi için ne olduğu, neyi, nasıl ve neden yaptığı konularında davranış geliştirmeye, temel kararlar ve faaliyetler üretmeye, yönelik örgütün üst yönetimi aracılığıyla geleceğin tasarlanması ve operasyonların geliştirilmesi sürecidir (Akman ve Özaslan, 2018:57; Baykal, 2018:155).	Uzun dönemli ve geleceğe dönük bir bakış açısı taşır. Girdilere değil sonuçlara odaklanır. Değişimin planlanmasıdır; değişimin istenilen yönde olabilmesini sağlamaya gayret eder ve değişimi destekler. Dinamiktir ve geleceği yönlendirir. Sürekli olarak gözden geçirilmesi ve değişen şartlara uyarlanması gerekir. (Baykal, 2018:155).
11	Stratejik Ortaklıklar (Strategic Alliances)	İki ya da daha fazla bağımsız işletme arasında belirli bir ticari hedef doğrultusunda yetenek ve kaynakların etkinliğini arttırarak rekabetçi bir üstünlük oluşturmak amacıyla yapılan işbirliği olarak ifade edilmektdir (Karakılıç, 2008:45; İlker, 2010:207).	İşbirliği yapan işletmeler kimliklerini ve mülkiyet yapılarını değiştirmezler. İşletmelerin yaptıkları işbirliği sonucunda yeni bir girişim ya da işletme oluşturulmaz. Sermaye pay sahipliği söz konusu değildir. İşletmeler ortaklık kapsamında belirli bazı alanlarda sahip oldukları varlık ve yetenekleri birleştirirler (İlker, 2010:207).
12	Değer Zinciri Analizi (Value Chain Analysis)	İşletmenin rekabetçi avantaj elde edebilmek için, her bir değer faaliyetini ve bu faaliyetler arasındaki ilişkileri açıklayarak daha düşük maliyetlere ulaşmasını ve farklılık yaratmasını sağlayan stratejik bir araçtır (Kuyucak ve Şengür, 2009:134).	İşletmeye rekabet üstünlüğü kazandıracak değer kaynaklarının belirlenmesine yardımcı olur. İşletmelerin rekabetçi yeteneklerinin geliştirilmesinde değer yaratmak için ihtiyaç duydukları kaynaklara (bilgiye) ulaşmasını sağlayacak en etkin araçlardan birisidir (Çağlayan, 2009:47).
13	SWOT Analizi (SWOT Analysis)	SWOT analizi, bir kuruluşun kaynaklarını ve çevresini dört bölgeye (Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) ayırarak analiz etmek ve konumlandırmak için yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (Phadermrod,	İç ve dış faktörlerin tanımlanmasında yardımcı olacak bilgiler sağlar (Cui, vd. 2019:127). Güçlü ve Zayıf Yönler, kurumların görevlerini gerçekleştirmelerini destekleyen ve engelleyen içsel (kontrol edilebilir) faktörlerdiri; Fırsatlar ve Tehditler ise kuruluşların görevlerini

ISBN
978-605-7875-34-1

		vd. 2019:195).	gerçekleştirmelerini sağlayan ve engelleyen dışsal (kontrol edilemez) faktörleri ifade etmektedir (Phadermrod, vd. 2019:195).

2. METODOLOJİ

Bu araştırmanın amacı, Ankara ilinde bulunan kamu ve özel hastane sağlık çalışanlarının stratejik yönetim araçları konusunda bilgi sahibi olup olmadığını, görev yaptıkları hastanede hangi stratejik yönetim araçlarının kullanıldığını ve gelecekte hangi araçların kullanılacağı konusundaki düşüncelerini hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Araştırma durum değerlendirmesi yapmaya yönelik tanımlayıcı bir çalışmadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak D. Rigby'nin geliştirmiş olduğu çalışma anketinden faydalanılmıştır. Bu ankette yer alan 25 stratejik yönetim aracından sağlık sektöründe en fazla kullanıldığı düşünülen kullanılması muhtemel olarak değerlendirilen 13 stratejik yönetim aracına yer verilmiştir.

Araştırmaya Ankara ili içerisindeki kamu ve özel hastane çalışanlarından, 365 kamu 135 özel sağlık kurumu çalışanı olmak üzere 500 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının eğitim düzeyi ile meslek değişkenleri ve hastane türü, sağlık çalışanının sağlık sektöründeki rekabeti algılama durumu, stratejik yönetim araçları hakkında eğitim almış olma durumu ve son 3 yılda stratejik yönetim araçlarının çalışılan kurumda kullanılmış olma durumu değişkenleri ile stratejik yönetim araçları bilgi düzeyleri arasındaki farklılık değerlendirilmiştir. Verilerin anazlizinde Ki-Kare Testi kullanılmıştır. Veriler SPSS 24.0 paket programıyla analiz edilmiştir. Kategorik değişkenler sayı ve yüzde olarak ifade edilmiştir.

Araştırmanın evrenini Ankara'da bulunan bir kamu (5000) ve bir özel hastanenin (200) tüm sağlık personeli; örneklemini ise bu hastanelerde çalışan 365 kamu ve 135 özel hastane sağlık personeli (yönetici, doktor, yardımcı sağlık personeli-ebe-hemşire-sağlık memuru ve diğer) oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü yeterli düzeydedir. Zaman kısıtlılığı, maddi kısıtlılıklar ve izin alma süreçlerinde yaşanan sorunlardan dolayı araştırma bir kamu hastanesi ve bir özel hastane sağlık çalışanları ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın sadece bir kamu ve bir özel hastane sağlık çalışanlarından oluşuyor olması en önemli kısıtlılığıdır. Bu nedenle elde edilen sonuçlar tüm sağlık kurumları için genellenemez. Araştırmanın hipotezleri ise aşağıdaki gibidir:

H_1: Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının eğitim düzeyi ile stratejik yönetim araçları bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_2: Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının meslek grupları ile stratejik yönetim araçları bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_3: Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının stratejik yönetim eğitimi alıp almama durumuna ile stratejik yönetim araçaları bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_4: Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının çalıştığı kurumun bulunduğu çevrede rekabet olup olmamadığına yönelik algıları ile stratejik yönetim araçları bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_5: Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının görev yaptığı hastane türüne göre stratejik yönetim araçları bilgi düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık vardır.

H_6: Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının görev yaptığı hastane türüne göre stratejik yönetim araçlarının son 3 yılda kullanım durumları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

ISBN
978-605-7875-34-1

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgular tablolaştırılarak sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Demoğrafik Özellikleri

Değişkenler		Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş	40 yaş ve altı	325	65.0
	41 ve üzeri	175	35.0
	A.O ± S.S. (min - maks)	37.57 ± 9.87	19 - 59
Cinsiyet	Kadın	290	58.0
	Erkek	210	42.0
Meslek	Hemşire	178	35.6
	İdari Personel	81	16.2
	Sağlık Teknikeri	52	10.4
	Hekim	100	20.0
	Diğer	89	17.8
Eğitim Durumu	Ortaöğretim	50	10.0
	Önlisans	71	14.2
	Lisans	169	33.8
	Yüksek lisans	79	15.8
	Tıp Fakültesi	106	21.2
	Doktora	25	5.0
Toplam		500	100.0

A.O: Aritmetik Ortalama; S.S: Standart Sapma; Min – maks: En küçük ve en büyük değerler

Araştırmaya katılan kişilerin yaş ortalamasının 37.57 ± 9.87 olduğu ve bu kişilerin 325'inin (%65) 40 yaş ve altında olduğu görülmüştür. Araştırmadaki katılımcıların 290'ı (%58) kadındır. Katılımcıların büyük oranının hemşire (%35.6) Araştırmaya katılan meslek gruplarında en az oranın ise sağlık teknikerleri olduğu görülmüştür (%10.4). Katılımcıların %33.8'inin Lisans mezunu olduğu bunu takiben %21.2'sinin Tıp Fakültesi ve %15.8'inin yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Eğitim durumlarında en az oran ise doktora düzeyinde görülmüştür (%5).

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Tanımlayıcı Özellikleri

Değişkenler		Sayı (n)	Yüzde (%)
Çalışılan hastanenin türü	Kamu Hastanesi	365	73.0
	Özel Hastane	135	27.0
Şu an bulunduğu hastanedeki çalışma süresi	1-5 yıl	227	45.4
	6-10 yıl	81	16.2
	11-15 yıl	112	22.4
	16 ve üzeri	80	16.0
Daha önce stratejik yönetim eğitimi alma durumu	Evet	302	60.4
	Hayır	198	39.6
Rekabet durumunu değerlendirme	Hiç rekabet yoktur	65	13.0
	Biraz rekabet vardır	269	53.8
	Rekabet vardır	166	33.2
Toplam		500	100.0

Araştırmaya katılan kişilerin büyük çoğunluğu kamu hastanelerinde çalışmaktadır (%73). Sağlık çalışanlarının bulundukları hastanelerde çalışma sürelerinin 1-5 yıl arasında yoğunlaştığı görülmüştür (%45.4). 16 yıl üzeri aynı yerde çalışan kişilerin oranı ise %16'dır. Daha önce stratejik

ISBN 978-605-7875-34-1

yönetim eğitimi alan kişilerin oranı %60.4'tür. Çalıştığı kurumun çevresinde rekabet olmadığını düşünen kişiler ise çalışmaya katılan kişilerin sadece %13'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Stratejik Yönetim Araçları Bilgi Düzeyleri ve Kullanım Oranları ile İlgili Değerlendirmeleri

Stratejik Yönetim Araçları	Bilgi Sahibi Olma Durumları	Son 3 Yılda Kullanılma Durumları	Stratejik Yönetim Araçlarının Gelecekte Kullanılıp Kullanılmayacağı
Dengeli Puan Kartı	100 (%20)	11 (%2.2)	107 (%21.4)
Dış Kaynak Kullanımı	473 (%94.6)	430 (%86)	466 (%93.2)
Kıyaslama	386 (%77.2)	167 (%33.4)	422 (%84.4)
Stratejik Planlama	395 (%79)	202 (%40.4)	369 (%73.8)
Değişim Mühendisliği	60 (%12)	11 (%2.2)	49 (%9.8)
Stratejik Ortaklıklar	220 (%44)	37 (%7.4)	199 (%39.8)
Temel Yetenekler	280 (%56)	35 (%7)	228 (%45.6)
Toplam Kalite Yönetimi	366 (%73.2)	86 (%17.2)	350 (%70)
Değer Zinciri Analizi	41 (%8.2)	11 (%2.2)	40 (%8)
Müşteri İlişkileri Yönetimi	415 (%83)	159 (%31.8)	379 (%75.8)
Küçülme	353 (%70.6)	67 (%13.4)	209 (%41.8)
Misyon ve Vizyon	498 (%99.6)	472 (%94.4)	495 (%99)
Swot Analizi	382 (%76.4)	249 (%49.8)	414 (%82.8)

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının en fazla bilgi sahibi olduğu araçlar sırasıyla, misyon ve vizyon (%99.6), dış kaynak kullanımı (%94.6) ve müşteri ilişkileri yönetimi (%83)'dir. En az bilgi sahibi olduğu araçlar sırasıyla, değer zinciri analizi (%8.2), değişim mühendisliği (%12) ve dengeli puan kartı (%20) olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının en fazla kullanıldığını düşündüğü araçlar ise sırasıyla, misyon ve vizyon ifadeleri (%94.4), dış kaynak kullanımı (%86) ve swot analizi (%49) iken en az kullanıldığını düşündükleri araçlar sırasıyla, değer zinciri analizi (%2.2), değişim mühendisliği (%2.2) ve dengeli puan kartı (%2.2) şeklindedir. En fazla kullanılacağı düşünülen araçlara bakıldığında ise bu araçların misyon ve vizyon (%99), dış kaynak kullanımı (%93.2) ve kıyaslama (%84.4) şeklinde sıralandığı belirlenmiştir. Bu araçlardan en az kullanılacağı düşünülen araçlar da sırasıyla, değer zinciri analizi (%8), değişim mühendisliği (%9.8) ve dengeli puan kartı (%21.4) olarak tespit edilmiştir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Eğitim Durumu İle Stratejik Yönetim Araçları Bilgi Düzeyleri Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

Bilgi Sahibi Olma Durumları		Eğitim Durumunuz						Toplam	p
		Ortaöğretim	Önlisans	Lisans	Yüksek Lisans	Tıp Fakültesi	Doktora		
Dengeli Puan kartı	İşaretlenmedi	47 (%94)	71 (%100)	151 (%89.35)	42 (%53.16)	89 (%83.96)	0 (%0)	400 (%80)	p=0.0001*; χ^2=169.704
	İşaretlendi	3 (%6)	0 (%0)	18 (%10.65)	37 (%46.84)	17 (%16.04)	25 (%100)	100 (%20)	
Dış Kaynak Kullanımı	İşaretlenmedi	19 (%38)	7 (%9.86)	1 (%0.59)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	27 (%5.4)	p=0.0001*; χ^2=126.42
	İşaretlendi	31 (%62)	64 (%90.14)	168 (%99.41)	79 (%100)	106 (%100)	25 (%100)	473 (%94.6)	
Kıyaslama	İşaretlenmedi	22 (%44)	17 (%23.94)	63 (%37.28)	12 (%15.19)	0 (%0)	0 (%0)	114 (%22.8)	p=0.0001*; χ^2=74.234
	İşaretlendi	28 (%56)	54 (%76.06)	106 (%62.72)	67 (%84.81)	106 (%100)	25 (%100)	386 (%77.2)	
Stratejik Planlama	İşaretlenmedi	46 (%92)	44 (%61.97)	15 (%8.88)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	105 (%21)	p=0.0001*; χ^2=294.569
	İşaretlendi	4 (%8)	27 (%38.03)	154 (%91.12)	79 (%100)	106 (%100)	25 (%100)	395 (%79)	
Değişim Mühendisliği	İşaretlenmedi	50 (%100)	71 (%100)	145 (%85.8)	79 (%100)	90 (%84.91)	5 (%20)	440 (%88)	p=0.0001*; χ^2=138.479
	İşaretlendi	0 (%0)	0 (%0)	24 (%14.2)	0 (%0)	16 (%15.09)	20 (%80)	60 (%12)	
Stratejik Ortaklıklar	İşaretlenmedi	50 (%100)	70 (%98.59)	108 (%63.91)	24 (%30.38)	27 (%25.47)	1 (%4)	280 (%56)	p=0.0001*; χ^2=184.417
	İşaretlendi	0 (%0)	1 (%1.41)	61 (%36.09)	55 (%69.62)	79 (%74.53)	24 (%96)	220 (%44)	
Temel Yetenekler	İşaretlenmedi	22 (%44)	63 (%88.73)	73 (%43.2)	21 (%26.58)	41 (%38.68)	0 (%0)	220 (%44)	p=0.0001*; χ^2=88.29
	İşaretlendi	28 (%56)	8 (%11.27)	96 (%56.8)	58 (%73.42)	65 (%61.32)	25 (%100)	280 (%56)	

ISBN
978-605-7875-34-1

Toplam Kalite Yönetimi	İşaretlenmedi	46 (%92)	55 (%77.46)	33 (%19.53)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	134 (%26.8)	p=0.0001*; χ^2=282.692
	İşaretlendi	4 (%8)	16 (%22.54)	136 (%80.47)	79 (%100)	106 (%100)	25 (%100)	366 (%73.2)	
Değer Zinciri Analizi	İşaretlenmedi	50 (%100)	71 (%100)	156 (%92.31)	77 (%97.47)	102 (%96.23)	3 (%12)	459 (%91.8)	p=0.0001*; χ^2=228.487
	İşaretlendi	0 (%0)	0 (%0)	13 (%7.69)	2 (%2.53)	4 (%3.77)	22 (%88)	41 (%8.2)	
Müşteri İlişkileri Yönetimi	İşaretlenmedi	22 (%44)	20 (%28.17)	31 (%18.34)	12 (%15.19)	0 (%0)	0 (%0)	85 (%17)	p=0.0001*; χ^2=59.341
	İşaretlendi	28 (%56)	51 (%71.83)	138 (%81.66)	67 (%84.81)	106 (%100)	25 (%100)	415 (%83)	
Küçülme	İşaretlenmedi	45 (%90)	43 (%60.56)	45 (%26.63)	13 (%16.46)	1 (%0.94)	0 (%0)	147 (%29.4)	p=0.0001*; χ^2=180.451
	İşaretlendi	5 (%10)	28 (%39.44)	124 (%73.37)	66 (%83.54)	105 (%99.06)	25 (%100)	353 (%70.6)	
Misyon ve Vizyon	İşaretlenmedi	2 (%4)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	2 (%0.4)	p=0.098; χ^2=9.283
	İşaretlendi	48 (%96)	71 (%100)	169 (%100)	79 (%100)	106 (%100)	25 (%100)	498 (%99.6)	
Swot Analizi	İşaretlenmedi	44 (%88)	44 (%61.97)	30 (%17.75)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	118 (%23.6)	p=0.0001*; χ^2=241.065
	İşaretlendi	6 (%12)	27 (%38.03)	139 (%82.25)	79 (%100)	106 (%100)	25 (%100)	382 (%76.4)	

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; χ^2=Ki-kare Analizi

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının eğitim durumlarına göre bilgi sahibi olma durumları incelendiğinde; misyon ve vizyon ifadeleri haricinde tüm araçlar ile ilgili bilgi düzeyi eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. Ankette yer alan stratejik yönetim araçlarından değişim mühendisliği dışındaki araçlar hakkındaki bilgi düzeyinin sağlık çalışanlarının eğitim düzeyi arttıkça yükseldiği görülmektedir. H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Meslek Grupları İle Stratejik Yönetim Araçları Bilgi Düzeyleri Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

Bilgi Sahibi Olma Durumları		Mesleğiniz nedir?					Toplam	p
		Hemşire	İdari Personel	Sağlık Teknikeri	Hekim	Diğer		
Dengeli Puan Kartı	İşaretlenmedi	127 (%71.35)	51 (%62.96)	51 (%98.08)	87 (%87)	84 (%94.38)	400 (%80)	p=0.0001*; χ^2=48.21
	İşaretlendi	51 (%28.65)	30 (%37.04)	1 (%1.92)	13 (%13)	5 (%5.62)	100 (%20)	
Dış Kaynak Kullanımı	İşaretlenmedi	11 (%6.18)	0 (%0)	1 (%1.92)	0 (%0)	15 (%16.85)	27 (%5.4)	p=0.0001*; χ^2=34.631
	İşaretlendi	167 (%93.82)	81 (%100)	51 (%98.08)	100 (%100)	74 (%83.15)	473 (%94.6)	
Kıyaslama	İşaretlenmedi	79 (%44.38)	15 (%18.52)	16 (%30.77)	0 (%0)	4 (%4.49)	114 (%22.8)	p=0.0001*; χ^2=96.3
	İşaretlendi	99 (%55.62)	66 (%81.48)	36 (%69.23)	100 (%100)	85 (%95.51)	386 (%77.2)	
Stratejik Planlama	İşaretlenmedi	38 (%21.35)	18 (%22.22)	31 (%59.62)	0 (%0)	18 (%20.22)	105 (%21)	p=0.0001*; χ^2=73.439
	İşaretlendi	140 (%78.65)	63 (%77.78)	21 (%40.38)	100 (%100)	71 (%79.78)	395 (%79)	
Değişim Mühendisliği	İşaretlenmedi	158 (%88.76)	70 (%86.42)	52 (%100)	88 (%88)	72 (%80.9)	440 (%88)	p=0.02*; χ^2=11.631
	İşaretlendi	20 (%11.24)	11 (%13.58)	0 (%0)	12 (%12)	17 (%19.1)	60 (%12)	
Stratejik Ortaklıklar	İşaretlenmedi	126 (%70.79)	31 (%38.27)	51 (%98.08)	25 (%25)	47 (%52.81)	280 (%56)	p=0.0001*; χ^2=102.86
	İşaretlendi	52 (%29.21)	50 (%61.73)	1 (%1.92)	75 (%75)	42 (%47.19)	220 (%44)	
Temel Yetenekler	İşaretlenmedi	54 (%30.3)	27 (%33.3)	44 (%84.6)	39 (%39)	56 (%63)	220 (%44)	p=0.0001*; χ^2=65.985
	İşaretlendi	124 (%69.7)	54 (%66.7)	8 (%15.4)	61 (%61)	33 (%37)	280 (%56)	
Toplam Kalite Yönetimi	İşaretlenmedi	51 (%28.65)	18 (%22.22)	40 (%76.92)	0 (%0)	25 (%28.09)	134 (%26.8)	p=0.0001*; χ^2=104.458
	İşaretlendi	127 (%71.35)	63 (%77.78)	12 (%23.08)	100 (%100)	64 (%71.91)	366 (%73.2)	
Değer Zinciri Analizi	İşaretlenmedi	157 (%88.2)	63 (%77.78)	52 (%100)	100 (%100)	87 (%97.75)	459 (%91.8)	p=0.0001*; χ^2=41.985
	İşaretlendi	21 (%11.8)	18 (%22.22)	0 (%0)	0 (%0)	2 (%2.25)	41 (%8.2)	
Müşteri İlişkileri Yönetimi	İşaretlenmedi	38 (%21.35)	18 (%22.22)	15 (%28.85)	0 (%0)	14 (%15.73)	85 (%17)	p=0.0001*; χ^2=29.706
	İşaretlendi	140 (%78.65)	63 (%77.78)	37 (%71.15)	100 (%100)	75 (%84.27)	415 (%83)	
Küçülme	İşaretlenmedi	70 (%39.33)	20 (%24.69)	28 (%53.85)	1 (%1)	28 (%31.46)	147 (%29.4)	p=0.0001*; χ^2=63.326
	İşaretlendi	108 (%60.67)	61 (%75.31)	24 (%46.15)	99 (%99)	61 (%68.54)	353 (%70.6)	
Misyon ve Vizyon	İşaretlenmedi	2 (%1.12)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	0 (%0)	2 (%0.4)	p=0.387; χ^2=4.146
	İşaretlendi	176 (%98.88)	81 (%100)	52 (%100)	100 (%100)	89 (%100)	498 (%99.6)	
Swot Analizi	İşaretlenmedi	46 (%25.84)	18 (%22.22)	28 (%53.85)	0 (%0)	26 (%29.21)	118 (%23.6)	p=0.0001*; χ^2=59.411
	İşaretlendi	132 (%74.16)	63 (%77.78)	24 (%46.15)	100 (%100)	63 (%70.79)	382 (%76.4)	

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; χ^2=Ki-kare Analizi

ISBN
978-605-7875-34-1

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının meslek grubuna göre stratejik yönetim araçları bilgi düzeylerine bakıldığında; misyon ve vizyon ifadeleri haricinde tüm araçlar ile ilgili bilgi düzeyi mesleklere göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Dengeli puan kartı ve değer zinciri analizi hakkında en çok bilgi sahibi olan meslek grubu idari personel iken, en az bilgi sahibi olanın teknikerler olduğu görülmüştür. Meslek gruplarının stratejik yönetim araçları bilgi düzeyine genel olarak bakıldığında en az bilgi düzeyinin sağlık teknikerlerine en yüksek bilgi düzeyinin ise idari personel ve hekimlere ait olduğu söylenebilir. H_2 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Stratejik Yönetim Eğitimi Alıp Almama Durumuna İle Stratejik Yönetim Araçaları Bilgi Düzeyleri Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

Bilgi Sahibi Olma Durumları		Daha önce stratejik yönetim eğitimi aldınız mı?		Toplam	p
		Evet	Hayır		
Dengeli Puan Kartı	İşaretlenmedi	216 (%71.52)	184 (%92.93)	400 (%80)	p=0.0001*; χ^2=34.25
	İşaretlendi	86 (%28.48)	14 (%7.07)	100 (%20)	
Dış Kaynak Kullanımı	İşaretlenmedi	0 (%0)	27 (%13.64)	27 (%5.4)	p=0.0001*; χ^2=43.533
	İşaretlendi	302 (%100)	171 (%86.36)	473 (%94.6)	
Kıyaslama	İşaretlenmedi	57 (%18.87)	57 (%28.79)	114 (%22.8)	p=0.01*; χ^2=6.678
	İşaretlendi	245 (%81.13)	141 (%71.21)	386 (%77.2)	
Stratejik Planlama	İşaretlenmedi	20 (%6.62)	85 (%42.93)	105 (%21)	p=0.0001*; χ^2=95.024
	İşaretlendi	282 (%93.38)	113 (%57.07)	395 (%79)	
Değişim Mühendisliği	İşaretlenmedi	242 (%80.13)	198 (%100)	440 (%88)	p=0.0001*; χ^2=44.702
	İşaretlendi	60 (%19.87)	0 (%0)	60 (%12)	
Stratejik Ortaklıklar	İşaretlenmedi	133 (%44.04)	147 (%74.24)	280 (%56)	p=0.0001*; χ^2=44.274
	İşaretlendi	169 (%55.96)	51 (%25.76)	220 (%44)	
Temel Yetenekler	İşaretlenmedi	69 (%22.85)	151 (%76.26)	220 (%44)	p=0.0001*; χ^2=138.48
	İşaretlendi	233 (%77.15)	47 (%23.74)	280 (%56)	
Toplam Kalite Yönetimi	İşaretlenmedi	22 (%7.28)	112 (%56.57)	134 (%26.8)	p=0.0001*; χ^2=148.052
	İşaretlendi	280 (%92.72)	86 (%43.43)	366 (%73.2)	
Değer Zinciri Analizi	İşaretlenmedi	261 (%86.42)	198 (%100)	459 (%91.8)	p=0.0001*; χ^2=29.282
	İşaretlendi	41 (%13.58)	0 (%0)	41 (%8.2)	
Müşteri İlişkileri Yönetimi	İşaretlenmedi	12 (%3.97)	73 (%36.87)	85 (%17)	p=0.0001*; χ^2=91.715
	İşaretlendi	290 (%96.03)	125 (%63.13)	415 (%83)	
Küçülme	İşaretlenmedi	40 (%13.25)	107 (%54.04)	147 (%29.4)	p=0.0001*; χ^2=95.89
	İşaretlendi	262 (%86.75)	91 (%45.96)	353 (%70.6)	
Misyon ve Vizyon	İşaretlenmedi	0 (%0)	2 (%1.01)	2 (%0.4)	p=0.08; χ^2=3.063
	İşaretlendi	302 (%100)	196 (%98.99)	498 (%99.6)	
Swot Analizi	İşaretlenmedi	25 (%8.28)	93 (%46.97)	118 (%23.6)	p=0.0001*; χ^2=99.295
	İşaretlendi	277 (%91.72)	105 (%53.03)	382 (%76.4)	

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; χ^2=Ki-kare Analizi

Stratejik yönetim eğitimi alma durumlarına göre araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının stratejik yönetim araçları bilgi düzeyleri incelendiğinde; misyon ve vizyon ifadeleri haricinde tüm araçlar ile ilgili bilgi düzeylerinin eğitim alma durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği saptanmıştır. Farklılık olanların tümünde eğitim alan sağlık çalışanlarının daha çok bilgi sahibi olduğu belirlenmiştir. H_3 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 8. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Çalıştığı Kurumun Bulunduğu Çevrede Rekabet Olup Olmamadığına Yönelik Algıları İle Stratejik Yönetim Araçları Bilgi Düzeyleri Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

ISBN
978-605-7875-34-1

Bilgi Sahibi Olma Durumları		Rekabet durumunu nasıl değerlendirirsiniz? Hiç rekabet yoktur	Biraz rekabet vardır	Rekabet vardır	Toplam	p
Dengeli Puan kartı	İşaretlenmedi	60 (%92.31)	240 (%89.22)	100 (%60.24)	400 (%80)	p=0.0001*; χ^2=60.95
	İşaretlendi	5 (%7.69)	29 (%10.78)	66 (%39.76)	100 (%20)	
Dış Kaynak kullanımı	İşaretlenmedi	1 (%1.54)	1 (%0.37)	25 (%15.06)	27 (%5.4)	p=0.0001*; χ^2=45.924
	İşaretlendi	64 (%98.46)	268 (%99.63)	141 (%84.94)	473 (%94.6)	
Kıyaslama	İşaretlenmedi	16 (%24.62)	92 (%34.2)	6 (%3.61)	114 (%22.8)	p=0.0001*; χ^2=54.7
	İşaretlendi	49 (%75.38)	177 (%65.8)	160 (%96.39)	386 (%77.2)	
Stratejik Planlama	İşaretlenmedi	22 (%33.85)	48 (%17.84)	35 (%21.08)	105 (%21)	p=0.018*; χ^2=8.082
	İşaretlendi	43 (%66.15)	221 (%82.16)	131 (%78.92)	395 (%79)	
Değişim Mühendisliği	İşaretlenmedi	65 (%100)	240 (%89.22)	135 (%81.33)	440 (%88)	p=0.0001*; χ^2=16.246
	İşaretlendi	0 (%0)	29 (%10.78)	31 (%18.67)	60 (%12)	
Stratejik Ortaklıklar	İşaretlenmedi	45 (%69.23)	147 (%54.65)	88 (%53.01)	280 (%56)	p=0.067; χ^2=5.419
	İşaretlendi	20 (%30.77)	122 (%45.35)	78 (%46.99)	220 (%44)	
Temel Yetenekler	İşaretlenmedi	38 (%58.46)	84 (%31.23)	98 (%59.04)	220 (%44)	p=0.0001*; χ^2=38.56
	İşaretlendi	27 (%41.54)	185 (%68.77)	68 (%40.96)	280 (%56)	
Toplam Kalite Yönetimi	İşaretlenmedi	32 (%49.23)	62 (%23.05)	40 (%24.1)	134 (%26.8)	p=0.0001*; χ^2=19.219
	İşaretlendi	33 (%50.77)	207 (%76.95)	126 (%75.9)	366 (%73.2)	
Değer Zinciri Analizi	İşaretlenmedi	65 (%100)	261 (%97.03)	133 (%80.12)	459 (%91.8)	p=0.0001*; χ^2=45.647
	İşaretlendi	0 (%0)	8 (%2.97)	33 (%19.88)	41 (%8.2)	
Müşteri İlişkileri Yönetimi	İşaretlenmedi	20 (%30.77)	38 (%14.13)	27 (%16.27)	85 (%17)	p=0.006*; χ^2=10.372
	İşaretlendi	45 (%69.23)	231 (%85.87)	139 (%83.73)	415 (%83)	
Küçülme	İşaretlenmedi	31 (%47.69)	73 (%27.14)	43 (%25.9)	147 (%29.4)	p=0.002*; χ^2=12.12
	İşaretlendi	34 (%52.31)	196 (%72.86)	123 (%74.1)	353 (%70.6)	
Misyon ve Vizyon	İşaretlenmedi	2 (%3.08)	0 (%0)	0 (%0)	2 (%0.4)	p=0.016*; χ^2=8.215
	İşaretlendi	63 (%96.92)	269 (%100)	166 (%100)	498 (%99.6)	
Swot Analizi	İşaretlenmedi	20 (%30.77)	55 (%20.45)	43 (%25.9)	118 (%23.6)	p=0.148; χ^2=3.826
	İşaretlendi	45 (%69.23)	214 (%79.55)	123 (%74.1)	382 (%76.4)	

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; χ^2=Ki-kare Analizi

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının görev yaptığı kurumun bulunduğu çevrede rekabet olup olmadığına yönelik algıları ile stratejik yönetim araçları bilgi düzeyleri incelendiğinde; rekabet olduğunu düşünenlerin stratejik yönetim araçları hakkındaki bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Stratejik ortaklıklar ve swot analizi ifadeleri haricinde tüm araçlar ile ilgili bilgi düzeyi sağlık çalışanlarının görev yaptığı kurumun bulunduğu çevrede rekabet olup olmama durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. H_4 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 9. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Görev Yaptığı Hastane Türüne Göre Stratejik Yönetim Araçları Bilgi Düzeyleri Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

Bilgi Sahibi Olma Durumları		Çalıştığınız hastanenin türü Kamu Hastanesi	Özel Hastane	Toplam	p
Dengeli Puan Kartı	İşaretlenmedi	304 (%83.29)	96 (%71.11)	400 (%80)	p=0.003*; χ^2=9.132
	İşaretlendi	61 (%16.71)	39 (%28.89)	100 (%20)	
Dış Kaynak Kullanımı	İşaretlenmedi	2 (%0.55)	25 (%18.52)	27 (%5.4)	p=0.0001*; χ^2=62.301
	İşaretlendi	363 (%99.45)	110 (%81.48)	473 (%94.6)	
Kıyaslama	İşaretlenmedi	109 (%29.86)	5 (%3.7)	114 (%22.8)	p=0.0001*; χ^2=38.314
	İşaretlendi	256 (%70.14)	130 (%96.3)	386 (%77.2)	
Stratejik Planlama	İşaretlenmedi	70 (%19.18)	35 (%25.93)	105 (%21)	p=0.1; χ^2=2.705
	İşaretlendi	295 (%80.82)	100 (%74.07)	395 (%79)	
Değişim Mühendisliği	İşaretlenmedi	309 (%84.66)	131 (%97.04)	440 (%88)	p=0.0001*; χ^2=14.302
	İşaretlendi	56 (%15.34)	4 (%2.96)	60 (%12)	

ISBN 978-605-7875-34-1

Stratejik Ortaklıklar	İşaretlenmedi	195 (%53.42)	85 (%62.96)	280 (%56)	p=0.056; χ^2=3.639
	İşaretlendi	170 (%46.58)	50 (%37.04)	220 (%44)	
Temel Yetenekler	İşaretlenmedi	123 (%33.7)	97 (%71.85)	220 (%44)	p=0.0001*; χ^2=58.221
	İşaretlendi	242 (%66.3)	38 (%28.15)	280 (%56)	
Toplam Kalite Yönetimi	İşaretlenmedi	94 (%25.75)	40 (%29.63)	134 (%26.8)	p=0.385; χ^2=0.755
	İşaretlendi	271 (%74.25)	95 (%70.37)	366 (%73.2)	
Değer Zinciri Analizi	İşaretlenmedi	330 (%90.41)	129 (%95.56)	459 (%91.8)	p=0.063; χ^2=3.465
	İşaretlendi	35 (%9.59)	6 (%4.44)	41 (%8.2)	
Müşteri İlişkileri Yönetimi	İşaretlenmedi	58 (%15.89)	27 (%20)	85 (%17)	p=0.277; χ^2=1.18
	İşaretlendi	307 (%84.11)	108 (%80)	415 (%83)	
Küçülme	İşaretlenmedi	105 (%28.77)	42 (%31.11)	147 (%29.4)	p=0.61; χ^2=0.261
	İşaretlendi	260 (%71.23)	93 (%68.89)	353 (%70.6)	
Misyon ve Vizyon	İşaretlenmedi	2 (%0.55)	0 (%0)	2 (%0.4)	p=0.389; χ^2=0.743
	İşaretlendi	363 (%99.45)	135 (%100)	498 (%99.6)	
Swot Analizi	İşaretlenmedi	75 (%20.55)	43 (%31.85)	118 (%23.6)	p=0.008*; χ^2=6.984
	İşaretlendi	290 (%79.45)	92 (%68.15)	382 (%76.4)	

*p<0.05 istatistiksel olarak anlamlı farklılık; χ^2=Ki-kare Analizi

Katılımcıların görev yaptığı hastane türlerine göre stratejik yöentim araçları hakkındaki bilgi düzeyleri incelendiğinde; dengeli puan kartı, dış kaynak kullanımı, kıyaslama, değişim mühendisliği, temel yetenekler ve swot analizinin bilinme durumlarının çalışılan hastane türüne göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu belirlenmiştir. Dengeli puan kartı ve kıyaslama özel hastanelerde çalışan kişiler tarafından daha yüksek oranda bilinirken; dış kaynak kullanımı, değişim mühendisliği, temel yetenekler ve swot analizin kamu hastanelerinde çalışan kişiler tarafından daha yüksek oranda bilindiği görülmektedir. H_5 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 10. Araştırmaya Katılan Sağlık Çalışanlarının Görev Yaptığı Hastane Türüne Göre Stratejik Yönetim Araçlarının Son 3 Yılda Kullanım Durumları Arasındaki Farklılığın İncelenmesi

Son 3 Yılda Kullanılma Durumları		Çalıştığınız hastanenin türü		Toplam	p
		Kamu Hastanesi	Özel Hastane		
Dengeli Puan Kartı	İşaretlenmedi	354 (%96.99)	135 (%100)	489 (%97.8)	p=0.041*; χ^2=4.16
	İşaretlendi	11 (%3.01)	0 (%0)	11 (%2.2)	
Dış Kaynak Kullanımı	İşaretlenmedi	32 (%8.77)	38 (%28.15)	70 (%14)	p=0.0001*; χ^2=30.746
	İşaretlendi	333 (%91.23)	97 (%71.85)	430 (%86)	
Kıyaslama	İşaretlenmedi	321 (%87.95)	12 (%8.89)	333 (%66.6)	p=0.0001*; χ^2=276.891
	İşaretlendi	44 (%12.05)	123 (%91.11)	167 (%33.4)	
Stratejik Planlama	İşaretlenmedi	234 (%64.11)	64 (%47.41)	298 (%59.6)	p=0.001*; χ^2=11.418
	İşaretlendi	131 (%35.89)	71 (%52.59)	202 (%40.4)	
Değişim Mühendisliği	İşaretlenmedi	354 (%96.99)	135 (%100)	489 (%97.8)	p=0.041*; χ^2=4.16
	İşaretlendi	11 (%3.01)	0 (%0)	11 (%2.2)	
Stratejik Ortaklıklar	İşaretlenmedi	343 (%93.97)	120 (%88.89)	463 (%92.6)	p=0.054; χ^2=3.717
	İşaretlendi	22 (%6.03)	15 (%11.11)	37 (%7.4)	
Temel Yetenekler	İşaretlenmedi	336 (%92.05)	129 (%95.56)	465 (%93)	p=0.173; χ^2=1.855
	İşaretlendi	29 (%7.95)	6 (%4.44)	35 (%7)	
Toplam Kalite Yönetimi	İşaretlenmedi	315 (%86.3)	99 (%73.33)	414 (%82.8)	p=0.001*; χ^2=11.637
	İşaretlendi	50 (%13.7)	36 (%26.67)	86 (%17.2)	
Değer Zinciri Analizi	İşaretlenmedi	354 (%96.99)	135 (%100)	489 (%97.8)	p=0.041*; χ^2=4.16
	İşaretlendi	11 (%3.01)	0 (%0)	11 (%2.2)	
Müşteri İlişkileri Yönetimi	İşaretlenmedi	306 (%83.84)	35 (%25.93)	341 (%68.2)	p=0.0001*; χ^2=152.387
	İşaretlendi	59 (%16.16)	100 (%74.07)	159 (%31.8)	
Küçülme	İşaretlenmedi	354 (%96.99)	79 (%58.52)	433 (%86.6)	p=0.0001*;

ISBN 978-605-7875-34-1

	İşaretlendi	11 (%3.01)	56 (%41.48)	67 (%13.4)	χ^2=125.669
Misyon ve Vizyon	İşaretlenmedi	25 (%6.85)	3 (%2.22)	28 (%5.6)	p=0.046*;
	İşaretlendi	340 (%93.15)	132 (%97.78)	472 (%94.4)	χ^2=3.991
Swot Analizi	İşaretlenmedi	187 (%51.23)	64 (%47.41)	251 (%50.2)	p=0.448;
	İşaretlendi	178 (%48.77)	71 (%52.59)	249 (%49.8)	χ^2=0.577

Araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının görev yaptıkları hastane türüne göre stratejik yönetim araçlarının son 3 yılda kullanılma durumları incelendiğinde; dengeli puan kartı, dış kaynak kullanımı, kıyaslama, stratejik planlama, değişim mühendisliği, toplam kalite yönetimi, değer zinciri analizi, müşteri ilişkileri yönetimi, küçülme, misyon ve vizyon ifadelerinin son 3 yılda kullanılma durumlarının çalışılan hastane türüne göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Kıyaslama, stratejik planlama, toplam kalite yönetimi, müşteri ilişkileri yönetimi, küçülme , misyon ve vizyon ifadeleri özel hastanelerde daha yüksek oranda kullanılırken; dış kaynak kullanımının kamu hastanelerinde daha fazla olduğu görülmektedir. H_6 hipotezi kabul edilmiştir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Startejik yönetim günümüz rekabet koşullarında işletmelerin sürdürülebilirliği açısından son derece öndemlidir. Tüm sektörlerdeki işletmelerin yöneticilerinde olduğu gibi sağlık kurumu yöneticilerinin de ileriye dönük planlamalar yaparak rekebet avantajı elde edebilmesinde stratejik yönetim araçlarının kullanımı doğru kararlar alınmasını kolaylaştırmaktadır. Özellikle geleceğin tahmin edilmesinin oldukça güç olduğu ve yüksek düzeyde belirsizliklerin yaşandığındığı sağlık sektöründe sağlık çalıanlarının stratejik yönetim araçları hakkındaki bilgi düzeylerinin tespit edilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirlen araştırma kapsamında kamu ve özel hastane sağlık çalışanlarının bilgi sahibi olduğu ve olmadığı stratejik yönetim araçları, hastanelerde hangi stratejik yönetim araçlarının kullanıldığı ve gelecekte hangi araçların kullanılacağı konusundaki düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, sağlık çalışanlarının bazı stratejik yönetim araçları konusundaki bilgi düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılırken bazı stratejik yönetim araçları hakkındaki bilgi düzeylerinin ise yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının stratejik yönetim araçları hakkındaki bilgi düzeylerinin de arttığı saptanmıştır. Bununla birlikte araştırmaya katılan sağlık çalışanlarının en az kullanıldığını düşündükleri araçlarla yine en az bilinen araçların aynı oldukları belirlenmiştir. Genel olarak araştırma sonuçlarına bakıldığında son 3 yılda özel hastane sağlık çalışanlarının kamu sağlık çalışanlarına göre stratejik yönetim araçlarının çoğunun daha fazla kullanıldığını ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca özel hastane sağlık çalışanlarının stratejik yönetim araçlarının önemli bir kısmının kamu hastanesi sağlık çalışanlarına göre daha fazla kullanılacağını düşündüğü saptanmıştır. Bagheri tarafından gerçekleştirilen (2016) çalışmada stratejik yönetim araçlarının öncelikli olarak özel sektör tarafından uygulandığına ve daha sonra ki süreçte kamu kurumlarına adapte edildiğine değinilmiştir. Bu durumun sebebi özel sağlık kurumlarının sektördeki rekabetin etkilerini daha yüksek düzeylerde hissetmelerinden kaynaklandığı söylenilebilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Araştırmada elde edilen bulgulara göre idari personelin diğer meslek mensuplarına göre stratejik yönetim araçları bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu duruma idari personelin işletmecilik alanında eğitim almış olması sebep olmuş olabilir. Ayrıca bu stratejik yönetim araçları arasında idari personelin tamamının dış kaynak kullanımı ile misyon ve vizyon ifadeleri hakkında bilgi sahibi olduğu tespit edilmiştir. Özalp ve diğerleri tarafından işletme yöneticilerine yönelik gerçekleştirilen çalışmada oluşturulan 15 stratejik araç türünden stratejik planlama, değişim mühendisliği ve müşteri ilişkileri yönetiminin hem stratejik faaliyetlerde hem de işletme genelinde yaygın olarak kullanıldığı saptanmıştır. Yöneticilerin değerlendirdikleri stratejik faaliyetlerinde kullandıkları diğer araçlar açık grup tartışmaları, yalın üretim, takım çalışması ve diğer araçlar olarak belirlenmiştir. Bain&Company Şirketinin ortağı Rigby ve Bain&Company Şirketinin yöneticisi olan Bilodeau tarafından 2015 yılında küresel çapta gerçekleştirilen "Management Tools & Trends 2015" başlıklı çalışmada Müşteri İlişkileri Yönetimi en fazla kullanılan araç olarak belirlenmiştir. Büyük şirketler tarafından ise Dış Kaynak Kullanımı en fazla kullanılan araç olarak belirtilmiştir. Araştırmada stratejik yönetim araçlarından dengeli puan kartı, değişim mühendisliği ve değer zinciri analizinin bilgi ve kullanımına ilişkin oranlarının oldukça düşük olduğu görülmüştür. Ancak uluslararası düzeyde yapılan benzer bir çalışmada Rigby ve Bilodeau (2013) bu araçların oldukça yüksek oranlarda kullanıldığı ortaya konulmuştur. Ancak bu çalışmada kullanım oranlarının düşük olmasının sağlık çalışanlarının bu araçlar hakkındaki bilgilerinin yetersizliğinden kaynaklandığını düşündürmektedir. Bu çıkarımlar doğrultusunda sağlık çalışanlarının dengeli puan kartı değişim mühendisliği, değer zinciri analizinin ne olduğu, kullanım şekli ve hastanelerine sağlayacağı faydalar konusunda bilgilendirilmesi önerilebilir.

Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre stratejik yönetim uygulamalarının iyileştirilmesi ve bu amaçla da stratejik yönetim araçları kullanımının yaygınlaştırılmasına yönelik aşağıdaki önerilerde bulunulabilir: Bu çalışma sağlık çalışanlarının stratejik yönetim uygulamalarına temel oluşturan stratejik yönetim araçları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ortaya koymaktadır. Diğer sektörlere göre daha kompleks bir yapıya sahip olan sağlık işletmeleri çevrelerindeki değişim ya da rekabete yenik düşmemek ve etkili yönetim stratejilerini kullanarak kısıtlı olan kaynaklarını en etkili şekilde yönetebilmek için stratejik yönetim araçlarına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle sağlık çalışanları stratejik yönetim alanında daha çok bilgilendirilmeli, yöneticilerle koordine bir şekilde çalışması sağlanmalı özellikle idari personel için bu koşul sağlanamıyorsa bile hizmet içi eğitim ve çeşitli kurs, sertifika programı ve seminerlerle bu eğitim eksikliği giderilmeye çalışılmalıdır. Öncelikli amaç sağlık hizmetini devlet eliyle vatandaşlara ulaştırmak olsa bile kamu hastanelerinde çalışan sağlık personeli kendisine sağlanan kısıtlı kaynakları etkili ve verimli bir şekilde kullannarak finansal bir sürdürülebilirlik sağlamak, bunu yaparken de kalite standartlarından ödün vermemek durumundadır.

KAYNAKÇA

Abdellatif, M., Farhan, M.S. And Shehata, S.N. (2018). Overcoming Business Process Reengineering Obstacles Using Ontology-Based Knowledge Map Methodology, Future Computing and Informatics Journal, (3):7-28.

ISBN
978-605-7875-34-1

Akman, Ç. ve Özaslan, A. (2018). Türkiye'de Stratejik Planlama: Büyükşehir Belediyelerinin Stratejik Planları Ne Söylüyor?, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 6(14):55-90.

Akyüz, B. (2016). Sosyal Hizmet Kurumlarında Toplam Kalite Yönetimi, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 0(0):21-36.

Al-Shdaifat, E.A. (2015). Implementation of Total Quality Management in Hospitals, Journal of Taibah University Medical Science, 10(4):461-466.

Amoli, S.J. and Aghashahi, F. (2016). An Investigation on Strategic Management Success Factors in an Educational Complex, Procedia - Social and Behavioral Sciences (230):447-454.

Bagheri, J. (2016). Overlaps Between Human Resources' Strategic Planning and Strategic Management Tools in Public Organizations, Procedia - Social and Behavioral Sciences, (230):430-438.

Baykal, T. (2018). Örgütlerde Etkinlik ve Etkililik için Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama, Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 7(2):151-160.

Bulgurcu Gürel, E.B. (2011). Küçülme Stratejileri ve Türkiye'nin İlk 500 Büyük İşletmesinde Küçülme Stratejileri Üzerine Bir Araştırma, Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1):53-67.

Coşkun, Ö. ve Özyılmaz, A. (2016). Sürdürülebilir Rekabet Avantajının Temel Yetenekler ve Dinamik Kabiliyetler Açısından Değerlendirmesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 30(4):725-751.

Cui, J., Allan, A. and Linb, D. (2019). SWOT Analysis and Development Strategies for Underground Pedestrian Systems, Tunnelling and Underground Space Technology, (87):127-133.

Çağlıyan, V. (2009). Yenilikçilik, Tedarikçi Katılımı ve İşletme Performansı Üzerine Değer Zinciri Yönetimi Temelli Bir Yaklaşım: Otomotiv Sektöründe Görgül Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.

Çatı, Y., Kıngır, Y., Mesci, M. (2007). Kıyaslamaya İlişkin Teorik Bir Çalışma, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (21):147-171.

Demir, İ.B. ve Uğurluoğlu, Ö. (2015). Sağlık Kurumlarında Stratejik Yönetim Araçları, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 18(2):219-251.

Eryılmaz, B. (2009). Kıyaslama(Benchmarking) Yöntemi ve Otel İşlemelerinde Kullanımına İlişkin Teorik Bir Çalışma, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(1):41-79.

Haislip, J.Z. and Richardson, V.J. (2017). The Effect of Customer Relationship Management Systems on Firm Performance, International Journal of Accounting Information Systems, (27):16-29.

İlker, G. (2010). Küreselleşme Sürecinde Stratejik İşbirlikleri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 13(1-2):191-220.

ISBN
978-605-7875-34-1

Kahreh, Z.S., Shirmohammadib, A. and Kahrehc, M.S. (2014). Explanatory Study Towards Analysis the Relationship Between Total Quality Management and Knowledge Management, Procedia - Social and Behavioral Sciences, (109):600-604.

Kalkan, M., Sökmen, A. ve Bıyık, Y. (2015). Sağlık Hizmetlerinde Dış Kaynak Kullanımı: Ankara Halk Sağlığı Müdürlüğü Uygulaması, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 17(2):35-56.

Kandemir, A. ve Uğurluoğlu, Ö. (2015). Sağlık Kurumları Yönetimi Literatüründe Stratejik Yönetim Üzerine Yürütülen Çalışmaların İçerik Analizi ile İncelenmesi, Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 20(1):23-36.

Karakılıç, N.Y. (2008). Temel Yeteneklerin Stratejik İttifak Oluşumundaki Önemi ve Stratejik Performansa Etkileri, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Afyon.

Koçel, T. (2011). İşletme Yöneticiliği, Beta Yayınevi, İstanbul.

Kuyucak, F. ve Şengür, Y. (2009). Değer Zinciri Analizi: Havayolu İşletmeleri İçin Genel Bir Çerçeve, KMU İİBF Dergisi, 11(16):132-148.

Misankova, M. and Kocisova, K. (2013). Strategic İmplementation as a Part of Strategic Management, Procedia - Social and Behavioral Sciences, (110):861-870.

Omidi, A. and Khoshtinat, B. (2016). Factors Affecting The İmplementation of Business Process Reengineering: Taking into Account The Moderating Role of Organizational Culture(Case Study: Iran Air), Procedia Economics and Finance, (36): 425-432.

Örücü, E. ve Kanbur, A. (2007). Toplam Kalite Yönetimi, Pazar Rekabeti ve Organizasyonel Performans, Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5(7):53-68.

Özalp, İ., Besler, S. ve Oruç, İ. (2012). İşletmelerde Yöneticilerin Stratejik Araç Algısı ve Kullanım Amaçları, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2):123-136.

Phadermrod, B., Crowdera, R.M. and Willsa, G.B. (2019). Importance-Performance Analysis Based SWOT Analysis, International Journal of Information Management, (44):194-203.

Postma, T.J.B.M. and Liebl, F. (2005). How to Improve Scenario Analysis as a Strategic Management Tool, Technological Forecasting & Social Change, (72):161-173.

Rigby, D.K. (1993). How To Manage The Management Tools, Planning Review, 21(6):8-15.

Rigby, D.K. (2013). Management Tools 2013 An Executive's Guide, Bain & Company, Boston.

Rigby, D.K. and Bilodeau, B. (2013). Management Tools and Trends 2009, Bain & Company, Boston.

Rigby, D.K. and Bilodeau, B. (2015). Management Tools and Trends 2015, Bain & Company, Boston.

Soltani, Z., Zareieb, B., Milanic, F.S. and Navimipourc, N.J. (2018). The İmpact of the Customer Relationship Management on the Organization Performance, Journal of High Technology Management Research, (29):237-246.

ISBN
978-605-7875-34-1

Soysal, A., Doğan, S. ve Baynal, T. (2017). Özel Sağlık Kurumlarında Müşteri İlişkileri Yönetimi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(1):39-66.

Söyler, S. ve Zekioğlu, A.K. (2017). Sağlık Hizmetlerinde Dış Kaynak Kullanımı: Bir Alan Araştırması, Sağlık Yönetimi Dergisi, 1(1):11-20.

Torun, M., Peconick, L., Sobreiro, V., Kimura, H. and Pique, J. (2018). Assessing Business İncubation: A Review on Benchmarking, International Journal of Innovation Studies, (2):91-100.

Ülgen, H. ve Mirze, S.K. (2013). İşletmelerde Stratejik Yönetim, Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. İstanbul.

Yalçın, İ., Akın, M. ve Şeker, M. (2011). Kamu Hastanelerinde Dış Kaynak Kullanımı: Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi Örneği, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, (1):83-92.

Zöngür, G., Yılmaz, K. ve Güngördü, A. (2016). Konaklama İşletmelerinde Dış Kaynak Kullanımı: Ankara İlindeki Dört ve Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Bir Uygulama, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1):217-235.

ISBN 978-605-7875-34-1

SAĞLIK HİZMETLERİ MESLEK YÜKSEKOKULLARINDA ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN SAĞLIK DURUMLARINA İLİŞKİN TÜRKİYE ADRESLİ YAYINLARIN ANALİZİ

Analysis of Turkey Addressed Publications about Health Conditions of the Students in Vocational School Of Health Services

Gülsüm YETİŞ
Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, gulsum.yetis@inonu.edu.tr

Turgay KOLAÇ
Öğr. Gör. İnönü Üniversitesi, turgay.kolac@inonu.edu.tr

Perihan GÜRBÜZ
Öğr. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi, perihan.gurbuz@inonu.edu.tr

ÖZET

Amaç: Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından "sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali" olarak tanımlanan sağlığın farklı boyutları bulunmaktadır. Bir toplumun sağlık düzeyi, o toplumdaki sağlıklı bireylerin varlığı ile değerlendirilebilir. Sağlıklı olmak her insanın temel hakkı olup, sağlığın korunması ve devamlılığının sağlanması sağlık personelinin ve kişinin kendi sorumluluğundadır. Sağlık hizmetlerinde öncelikli olarak ele alınması gereken konulardan biri toplum sağlığının geliştirilmesidir. Toplum sağlığında; tedavilerin sağlanması, sağlığın korunması ve devamlılığı hizmetlerinde görev alan sağlık çalışanlarının, öğrencilik dönemlerinde de sağlık konusunun önemini kavramaları, sağlıkla ilgili yapılan çalışmalarda ve projelerde yer almaları gerekmektedir. Bu bağlamda sağlık alanında yapılan akademik çalışmaların derlenmesi ve değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Bu çalışmada; Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılmış ve yayınlanmış çalışmaların gözden geçirilmesi ve çalışmalardan elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesi amaçlanmıştır.

Metod: Google Akademik (Scholar) Türkçe, TÜBİTAK Ulakbim ve DergiPark arama motorları üzerinde, 10.01.2019-10.02.2019 tarih aralığında, 'Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları, sağlık, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık' sözcük grupları girilerek tarama yapılmıştır. Çalışmaların araştırmaya dahil edilme kriterlerinin arasında çalışmaların 2018 yılına ait ulusal veya uluslararası hakemli bir dergide yayınlanmış olması, bilimsel niteliğinin olması, örneklem grubunun Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden oluşması ve online tam metnine ulaşılabilmesi yer almaktadır. Bu çalışmada kullanılacak makalelerin belirlenebilmesi için araştırmacılar öncelikle makale tarama ve seçim ölçütlerini PRISMA (Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri) yönergelerinden yararlanarak belirlemiştir. Makalelerin uygunluğu üç araştırmacı tarafından değerlendirilerek kapsamı ve konusu bakımından söz konusu kriterlere uyan 11 araştırma makalesi içerik olarak değerlendirilerek sistematik olarak incelenmiştir.

Bu araştırmada; kriterlere uyan makalelerin adı, amacı, hangi üniversitede yapıldığı, yazarları, hangi sağlık boyutunu içerdiği, örneklem seçme yöntemi ve sayısı, çalışmanın türü, yöntemi ve çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler incelenerek elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık

ABSTRACT

ISBN
978-605-7875-34-1

Objective: health as defined by the World Health Organization (WHO) as 'not only the absence of disease and disability, but also the full state of physical, mental and social well-being' has different dimensions. The health level of a society can be assessed by the presence of healthy individuals in that society. Being healthy is the basic right of every human and it is the responsibility of the health personnel and the person to protect the health. One of the issues that should be considered as priority in health services is the development of public health. In public health; health workers who take part in the provision of treatments, health protection and continuity services should understand the importance of health issues during their education period, and take part in health-related studies and projects. In this context, compiling and evaluating the academic studies in the field of health is also important. In this study it is aimed ; to review the studies made and published about the health status of students taking education in Turkey's Health Services Vocational School 's and to examine the data obtained from studies in a systematic way.

Method: Google Scholar (Scholar) Turkish, TUBITAK Ulakbim and DergiPark search engines were searched for 'Health Care Vocational Schools, health, physical health, psychological health' word groups between 10.01.2019-10.02.2019 dates. Among the criteria for The inclusion criteria to the study was determined as: to be published in a national or international peer-reviewed journal in 2018, to have scientific qualifications, to have a sample group of Vocational School of Health Services students and to get access to online full text. In order to determine the articles to be used in this study, the researchers firstly determined the methods of screening and selection criteria by using PRISMA (Systematic Analysis and Meta-Analyzed Preferred Reporting Elements) guidelines. The appropriateness of the articles was evaluated by three researchers and 11 research articles were reviewed and evaluated systematically in terms of their content and subject.

In this study; the name and the purpose of the articles that meet the criteria, the university, the authors, the health dimension of the sample, the method and number of sample selection, the type of study, method and statistical methods used in the study were interpreted.

Keywords: Health Care Vocational Schools, physical health, psychological health

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından "sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, aynı zamanda fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tam bir iyilik hali" olarak tanımlanan (Bolsoy & Sevil 2006) sağlık; fiziksel, ruhsal, sosyal gibi birçok boyutu olan dinamik ve pozitif bir kavramdır (Aksungur et al., 2011). Bir toplumun sağlık düzeyi, sağlıklı bireylerin varlığı ile değerlendirilir. Sağlıklı olmak her insanın temel hakkı olup, sağlığın korunması ve devamlılığının sağlanması sağlık personelinin ve kişinin kendi sorumluluğundadır. Dolayısıyla bireylere bakım, eğitim ve danışmanlık gibi hizmetlerin (Ayaz et al., 2005) sunumunda görev alacak olan ve hastalarla en çok etkileşim içinde bulunan sağlık çalışanlarının; öğrencilik yıllarından itibaren sağlıklı olmanın önemini kavramaları, sağlığı geliştirmeye yönelik davranışlar konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip olmaları, davranışlarıyla topluma model olmaları sağlıklı bir toplum için önemlidir (Aksungur et al., 2011). Ayrıca sağlığın geliştirilmesinde, sağlık bilimlerinde eğitim gören öğrenciler hem gençlik döneminde olmaları hem de geleceğin sağlık çalışanı adayı olmaları nedeniyle özel bir konuma ve öneme sahiptirler (Özcan & Bozhüyük 2016).

Bu gibi nedenler; gençlerin sağlık durumlarının belirlenmesinin, sağlık durumlarını etkileyebilecek faktörlerin incelenmesinin ve bu etkenler yol göstericiliğinde sağlıklı yaşamaya yönelik planlamalar yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu araştırma, Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılmış ve yayınlanmış çalışmaların gözden geçirilmesi ve çalışmalardan elde edilen verilerin sistematik biçimde incelenmesi amacıyla gerçekleştirildi. Bu incelemeye başlarken oluşturulan temel soru 'Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin

ISBN 978-605-7875-34-1

yapılan çalışmalar nelerdir?'' olarak belirlenmiştir. Bu çalışmada ayrıca aşağıdaki araştırma sorularına da cevap aranmıştır:

1) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda eğilim çoğunlukla hangi sağlık boyutuna (fiziksel yada psikolojik) yönelik olmuştur?
2) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmaların araştırma türleri nasıldır?
3) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda yazar sayısının dağılımı nasıldır?
4) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda örneklem seçim yöntemi ve örneklem sayılarının dağılımı nasıldır?
5) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda hangi veri toplama araçları tercih edilmiştir?
6) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda hangi veri analiz yöntemleri tercih edilmiştir?
7) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda öncelikli bulgular nelerdir?
8) Türkiye' de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmalarda hangi sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçlar doğrultusunda yazarlar hangi önerilerde bulunmuştur?

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu araştırmada Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları'nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarına ilişkin yapılan çalışmaları belirlemek için; Google Akademik (Scholar) Türkçe, TÜBİTAK Ulakbim ve DergiPark arama motorları üzerinde, 10.01.2019-10.02.2019 tarih aralığında, 'Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları, sağlık, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık' sözcük grupları girilerek tarama yapılmıştır. Çalışmaların araştırmaya dahil edilme kriterlerinin arasında çalışmaların 2018 yılına ait ulusal veya uluslararası hakemli bir dergide yayınlanmış olması, bilimsel niteliğinin olması, örneklem grubunun Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinden oluşması ve online tam metnine ulaşılabilmesi yer almaktadır. Çalışmaya alınan yayınlar, tarama tarihi olan 10.01.2019-10.02.2019 tarihleri arasında da internette ulaşılan, çoğunluğu bilimsel makaleden oluşan yayınlardır. Bu yayınlar, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları' nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarını belirlemeye yöneliktir. Bu tarama Türkçe yayınlanmış yazılar belirlenerek yürütülmüştür.

Bu çalışmada araştırmanın evrenini Türkiye'de herhangi bir üniversitenin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları'nda öğrenim gören öğrencilerin sağlık durumlarını konu alan araştırma makaleleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini 2018 yılında yapılan, Google Akademik (Scholar) Türkçe, TÜBİTAK Ulakbim ve DergiPark arama motorlarında 'Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları, sağlık, fiziksel sağlık, psikolojik sağlık' anahtar kelimeleri ile yapılan arama sonucunda listelenen ve konusu Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları'nda öğrenim gören öğrencilerin fiziksel ve psikolojik sağlık durumları olan çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmada kullanılacak makalelerin belirlenebilmesi için araştırmacılar öncelikle makale tarama ve seçim ölçütlerini PRISMA (Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri) yönergelerinden yararlanarak belirlemiştir (Moher et al., 2010; Karaçam 2014). Tüm bu işlemlerin ardından belirtilen sözcük gruplarının kullanıldığı 1264 sonuca ulaşılmıştır. Tarama sonuçlarında sırasıyla; 995 (Google Akademik), 18 (TÜBİTAK Ulakbim) ve 251 (DergiPark) çalışmaya rastlanmıştır. Tüm çalışmalar araştırmacılar tarafından gözden geçirilerek; 43 tanesi duplikasyon nedeniyle, 1221 tanesi ise çalışmaların içeriği makalenin konusuna uygun olmadığı için elenmiştir. Elenen çalışmalar makalenin kapsamı dışında tutulmuş ve araştırma makalesi niteliğinde olan toplam 11 çalışma değerlendirmeye alınmıştır. Kapsamı ve konusu bakımından söz konusu kriterlere uyan 11 araştırma makalesi araştırmanın güvenirliğini sağlamak amacıyla ilk etap olarak

ISBN 978-605-7875-34-1

tüm araştırmacılar tarafından incelenerek her araştırma makalesi için üç ayrı değerlendiricinin verilerinin bulunduğu üçer adet form verisi elde edilmiştir. Araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla geliştirilen veri toplama aracında; makalenin adı, yazarları, yapıldığı yer, ana konusu (Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sağlık durumları, sağlık boyutu) ve amacı, araştırma deseni, veri toplama aracı, örneklem seçme yöntemi ve sayısı, veri analiz yöntemi, önemli bulgular, sonuçlar ve öneriler alanları bulunmaktadır. İkinci etapta ise bir araştırmacının girdiği verileri diğer araştırmacı incelemiş ve varsa farklılıklar not edilmiştir. Üçüncü ve son etapta ikili gruplar oluşturarak tüm veriler ve not edilen farklılıklar tekrar değerlendirilmiştir. Görüş farklılıklarının bulunduğu verilerde üçlü grup değerlendirme yaparak görüş birliğine varmıştır. Böylece araştırmanın geçerlik ve güvenirliği sağlanmıştır. İncelenen makaleler kaynakçada gösterilmiştir ve derlemenin yapılmasında araştırmacılara herhangi bir maddi/manevi zarar verme riski bulunmamaktadır.

BULGULAR

Türkiye'de herhangi bir üniversitenin Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları'nda öğrenim görmekte olan öğrencilerin oluşturduğu örneklem grubu çalışmalarında, bu çalışmanın amacında belirlenen araştırma sorularının cevapları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırmaların 4'ünün sadece psikolojik sağlık boyutunu (Söylemez & Özer 2018; Köse 2018; Ünalan et al., 2018; Ayaz & Varol 2018) 3'ünün sadece fiziksel sağlık boyutunu (Utlu et al., 2016; Demirağ et al., 2018; Gürbüz & Yetiş 2018), 4'ünün ise hem fiziksel hem de psikolojik sağlık boyutunu ele aldığı görülmüştür (Çakar et al., 2018; Şener et al., 2018; Öğüt et al., 2018; Sosyal et al., 2018).
2. Araştırma makalelerin türleri çalışmalarda yazarlar tarafından; 5 araştırma makalesinin tanımlayıcı türde olduğu (Köse 2018;Demirağ et al., 2018; Gürbüz & Yetiş 2018; Şener et al., 2018; Sosyal et al., 2018), 2 araştırma makalesinin kesitsel türde olduğu (Ünalan et al., 2018; Ayaz & Varol 2018), 1 araştırma makalesinin kesitsel ve tanımlayıcı türde olduğu (Söylemez & Özer 2018) belirtilmiş olup, 3 araştırma makalesinin türü ise çalışmalarda açıkça belirtilmemiştir (Utlu et al., 2016; Çakar et al., 2018; Öğüt et al., 2018).
3. Çalışmalardaki yazarların sayısının en az 2 (Söylemez & Özer 2018; Ayaz & Varol 2018; Gürbüz & Yetiş 2018), en fazla 9 (Öğüt et al., 2018) olduğu tespit edilmiştir.
4. Çalışmaların 5 tanesinde herhangi bir örneklem seçim yöntemi kullanılmadan evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiş (Söylemez & Özer 2018; Köse 2018; Ayaz & Varol 2018; Gürbüz & Yetiş 2018; Şener et al., 2018), 4 tanesinde evren sayısı ve/veya örneklem seçim yöntemi çalışmada net olarak bildirilmemiştir (Utlu et al., 2016; Demirağ et al., 2018; Çakar et al., 2018; Öğüt et al., 2018). Örneklem seçim yöntemi olarak çalışmaların bir tanesinde yarı basit örneklem yöntemi (Ünalan et al., 2018), birinde ise basit rastgele örneklem seçim yöntemi (Sosyal et al., 2018) kullanılmıştır. Çalışmalarda belirtilen örneklem sayılarının en az 45 (Çakar et al., 2018), en fazla 682 (Söylemez & Özer 2018) olduğu saptanmıştır.
5. Çalışmaların hepsinde veri toplama araçları olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan veri toplama formlarının kullanıldığı tespit edilmiştir. Çalışmalarda bu formlara ek olarak Beck Depresyon Ölçeği (Söylemez & Özer 2018; Ünalan et al., 2018; Çakar et al., 2018), Thorson ve Powell ölüm kaygısı ölçeği (Köse 2018), Dental Modifiye Anksiyete Skalası ve Durumluluk ve Süreklilik Anksiyete Ölçeği (Ayaz & Varol 2018), Sosyal Kaygı Ölçeği, Beck Anksiyete Ölçeği (Ünalan et al., 2018; Çakar et al., 2018), Fin Diyabet Risk Skoru Ölçeği (FINRISK) (Demirağ et al., 2018), Pittsburgh Uyku Kalitesi Ölçeği, Euro-QOL 5-D ölçeği (Çakar et al., 2018), Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği (Şener et al., 2018; Sosyal et al., 2018) kullanılmıştır. Çalışmalardan birinde anket uygulamasının yanısıra öğrencilerin boy-kilo ölçümü (Şener et al., 2018), birinde öğrencilere işitme testi yapılmıştır (Utlu et al., 2016).
6. Çalışmalarda veri analiz yöntemleri olarak; tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzdelik dağılımlar, Ortalama ± standart sapma), ki kare analizleri, korelasyon analizleri, tek yönlü varyans analizi, Bonferoni testi, Kruskal Wallis, Mann Whitney U ve t testleri kullanılmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Araştırma sorularından 7. ve 8. sorularının cevapları tabloda detaylı olarak belirtilmiştir (Tablo 1).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada; kriterlere uyan 11 makale için yazarlar tarafından belirlenen araştırma soruları cevaplanmıştır. Bu amaçla; makalelerin adı, amacı, hangi üniversitede yapıldığı, yazarları, hangi sağlık boyutunu içerdiği, örneklem seçme yöntemi ve sayısı, çalışmanın türü, yöntemi ve çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler incelenerek elde edilen bulgular ve yazarların önerileri ele alınmıştır. Çalışmalarda yazarların önerilerinin, genellikle öğrencilerin sağlıkla ilgili konularda farkındalıklarının arttırılması ve öğrencilerin sağlıklı yaşamaları için uygun ortamın sağlanması şeklinde olduğu görülmüştür.

ISBN 978-605-7875-34-1

Tablo 1. Çalışmada Değerlendirilen Makalelerin Özellikleri

Yazar/Yer /sağlık boyutu	Çalışmanın Adı	Amacı	Örneklem seçme Yöntemi ve (sayısı)	Çalışmanın tipi/ yöntemi / Çalışmada kullanılan istatistiksel yöntemler	Bulgular / Sonuç/ Öneriler
Söylemez F, Özer A / Bitlis Eren Üniversitesi /psikolojik sağlık	Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Depresyon Prevalansı ve İlişkili Faktörler	Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu'nda öğrenim gören üniversite öğrencilerinde depresyon sıklığı ve depresyonla ilişkili faktörlerin araştırılması	Evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş, herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmemiştir. (N=744, n=682 (%92))	Tanımlayıcı ve kesitsel / Araştırmacılar tarafından gözlem altında anket uygulaması - Kişisel bilgi formu ve Beck Depresyon Ölçeği) / tanımlayıcı istatistik ve ki kare kullanılmıştır.	Üniversite öğrencilerinin beşte ikisinde depresyon olduğu tespit edilmiştir. Yazarların önerisi: Depresyonu etkileyen; barınma, beslenme, okul başarısı, sağlık düzeyi gibi değişkenlerin olumlu hale getirilmesinde; üniversite bünyesinde sunulacak etkili sağlık, sosyal ve psikolojik hizmetler önemli yer tuttuğu, gerekli düzenlemelerin yapılması önerilmektedir.
Genç Köse B , Metin Karaaslan M, Akbal Y / Recep Tayyip Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu/ psikolojik sağlık	Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda Okuyan Öğrencilerin Ölüm Kaygısı Düzeyleri	Bu araştırmada Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulunda (SHMYO) okuyan öğrencilerin ölüm kaygı düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.	Evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş, herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmemiştir. (N=265, n=243 (%92))	Tanımlayıcı/ Araştırmacılar tarafından anket uygulaması -Anket formu ve Thorson ve Powell ölüm kaygısı ölçeği / Yüzdelik dağılımlar, ortalama, Kruskal Wallis varyans analizi, Mann Whitney U testi, One-Way ANOVA ve t testi kullanılmıştır	Geleceğin sağlık profesyoneli olan öğrencilerin ölüme ilişkin yüksek kaygılarının olduğu, ölümle ilgili yaşanmış deneyimi olan ve yaşı artan öğrencilerde bu kaygının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yazarların önerisi: Ölüm deneyimi yaşayan öğrencilerin ölüm kaygılarını azaltmaya yönelik danışmanlık ve eğitim programlarının oluşturulması önerilmiştir.
Ayaz E , Varol G/ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu ve Sağlık Yüksekokulu /	Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Sağlık Yüksek Okulu 1. Sınıf Öğrencilerinde Dental Anksiyete Düzeyi İle İlgili Faktörlerin İncelenmesi	Bu çalışmanın amacı Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu (SHMYO) Sağlık Yüksek Okulu (SYO) 1. Sınıf öğrencilerinde dental anksiyete düzeyi, süreklilik ve	Evren: Namık Kemal Üniversitesi SHMYO ve SYO 1. Sınıf öğrencileri (N=362) Evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş, herhangi bir örneklem seçim yöntemine	Kesitsel / Araştırmacılar tarafından anket uygulaması Anket formu, Dental Modifiye Anksiyete Skalası (MDAS) ve Durumluluk (TXI) ve Süreklilik (TXII) Anksiyete Ölçeği / Pearson korelasyon analizi, Student t, ki-kare,	Çalışmada, diş hekimine gitme sıklığı arttıkça dental anksiyete düzeyinin azaldığı görülmüş ve kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha yüksek kaygı düzeyine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar ışığında dental anksiyetenin sosyodemografik özelliklerden ve kişinin durumluluk-süreklilik anksiyetesinden de bağımsız olduğu kanısına varılmıştır.

ISBN 978-605-7875-34-1

psikolojik sağlık		durumluluk kaygı düzeyi, kıyaslanması ve etkileyen faktörlerin incelenmesidir.	gidilmemiştir. (n=319, %88)	tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır.	
Ünalan D, Soyuer F, Baştürk M, Elmalı F / Erciyes Üniversitesi Sağlık hizmetleri Meslek Yüksekokulu/ psikolojik sağlık	Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Kaygı Düzeyleri Ve Bunun Depresyon, Anksiyete ve Demografik, Sosyo-Kültürel Özelliklerle İlişkisi	Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinde sosyal kaygı düzeylerinin belirlenmesi, bunun depresyon, anksiyete ve demografik, sosyo-kültürel özelliklerle ilişkisini araştırmaktır.	Evren: Erciyes Üniversitesi Sağlık hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda 10 farklı programda öğrenim gören öğrenciler (N=629) Örneklem: Evrenden yarı basit örneklem yöntemiyle seçilen 325 öğrencinin 264'ü (n=264, %83.8)	Kesitsel / Araştırmacılar tarafından anket uygulaması Kişisel bilgi formu, Sosyal Kaygı Ölçeği, Beck depresyon Ölçeği (BDÖ) ve Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ) / Mann-Whitney U testi, tek yönlü varyans analizi, Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Sperman korelasyon katsayısı hesaplanmıştır	Sosyal kaygı gelişiminde; sosyo-kültürel çevre, aile, eğitim programları ve eğitim bilinci gibi faktörlerin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yazarların önerisi: Genç kazancı sağlamak için, gençlerin yeteneklerini ortaya çıkarmak için bu faktörler de göz önünde bulundurularak çalışmalar yapılması önerilmiştir.
Utlu N, Özdemir S, Öztürk D, Bakan N / Atatürk Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu / Fiziksel sağlık	Öğrencilerin Gürültü ve Akustik Travma Hakkındaki Bilgi Düzeyleri ve Odyogramlarının Değerlendirilmesi	Çalışma, Atatürk Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin gürültü ve akustik travma bilgileri ile odyogram ölçüm düzeylerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.	Araştırmaya, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında, birinci ve ikinci sınıflarda eğitimlerine devam eden, gönüllülük esasına göre 200 öğrenci katıldı. (N= yaklaşık 1500, n=200) / Örneklem seçim yöntemi çalışmada ayrıca belirtilmemiştir.	Çalışmanın türü belirtilmemiş / Araştırmacılar tarafından anket uygulaması ve odyometri cihazı (Resonance R 27 A model) ile işitme testi yapılmıştır. Sonuçlar Kulak Burun Boğaz uzmanı tarafından değerlendirilmiş.	Gürültünün (kaynağı ne olursa olsun) insanların sağlıklarını belirli düzeylerde etkilediği, bunu engellemenin ise, yasal haklar, gürültüden korunma yolları, çalışanlara temel iş sağlığı ve güvenliği eğitimi ve meslek hastalıkları hakkında bilgi verilerek olacağı önerilmektedir
Demirağ H, Hintistan S, Tuncay B, Cin A / Bir devlet üniversitesinin Sağlık Hizmetleri	Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Diyabet Risklerinin Belirlenmesi	Çalışma, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin diyabet risklerinin belirlenmesi amacı ile yapılmıştır.	Araştırmanın evrenini, Şubat-Nisan 2018 tarihleri arasında bir devlet üniversitesinde Sağlık Hizmetleri Meslek	Tanımlayıcı / Araştırma verileri, "öğrencilerin tanıtıcı bilgileri","tip-2 DM risk faktörleri", "Antrapometrik ölçümler" ve "Fin Diyabet Risk Skoru Ölçeği	Öğrencilerin 10 yıllık tip-2 diyabet riskleri değerlendirilmiş ve %83,4'ünün düşük risk grubunda, %13,6'sının hafif risk grubunda, %3,0 'ünün orta risk grubunda olduğu, yüksek risk ve çok yüksek risk grubunda kimsenin yer almadığı tespit edilmiştir.

ISBN 978-605-7875-34-1

Meslek Yüksekokulu / fiziksel sağlık			Yüksekokulunda öğrenim görmekte olan ilk ve acil yardım programı öğrencileri (N=200) oluşturmuş ve çalışma, çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenciler (n=169) ile yürütülmüştür.	(FINRISK)'nin bulunduğu anket formu ile Şubat-Nisan 2018 tarihleri arasında araştırmacılar tarafından toplanmıştır. / ki-kare, Pearson Chi-Square, Fisher's Exact testi kullanılmıştır.	Yazarların önerisi: Öğrencilere sağlıklı yiyecek temin etme ve fiziksel aktivite yapabilme olanaklarının sağlanması, FINDRISK anketinin üniversite öğrencilerine her yıl uygulanması ve riskli olanların sağlık kuruluşuna yönlendirilmesi önerilmektedir
Gürbüz P, Yetiş G / İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu / fiziksel sağlık	Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıklarının Belirlenmesi	Çalışma; İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin beslenme ile ilgili bilgi ve davranışlarının belirlenmesi amacı ile yapılmıştır.	Evrenin tamamına ulaşmak hedeflenmiş, herhangi bir örneklem seçim yöntemine gidilmemiştir. (N=700, n=541)	Tanımlayıcı/ Araştırmacılar tarafından anket uygulaması -Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerini ve kendi beyanlarına göre boy ve kilo değerlerini içeren veri formu (21 soru) / Frekans, yüzdelik, bağımsız gruplarda t testi ve ki kare analizleri kullanılmıştır	Öğrencilerin beslenme alışkanlıklarından memnun olmamalarına rağmen, ana öğünleri atlama ve düzensiz beslenme eğilimlerinin de azımsanmayacak oranda olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin beslenme alışkanlıkları ve fiziksel görünümlerini beğenme durumlarının beden kitle indekslerinden etkilendiği görülmüştür. Yazarların önerisi: Bu konuda multi-disipliner çalışmalar yapılması, öğrencilerin beslenme alışkanlıklarının düzenlenmesi için eğitim programları düzenlenmesi önerilmektedir.
Çakar F, Şimşek H, Sever A/ Bingöl Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu/ fiziksel sağlık ve psikolojik sağlık	Gençlerde Diyafragmatik Solunum Egzersizinin Bazı Mental ve Fiziksel Sağlık Düzeylerine Etkisi	Çalışma, genç sağlıklı bireylerde diyafragmatik solunum egzersizlerinin akciğer solunum frekansı, kalp atım hızı ile birlikte uyku kalitesi, depresyon, anksiyete ve yaşam kalitesi üzerine etkilerini değerlendirmek ve egzersizin bu	Nisan 2018 - Mayıs 2018 tarihleri arasında, Bingöl Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Fizyoterapi Programı öğrencisi 45 sağlıklı birey üzerinde uygulanmıştır. (n=45)	Çalışmada türü açıkça belirtilmemiş/ Öğrencilere diyafragmatik solunum egzersizinin eğitimi verilip, egzersiz öncesinde Pittsburgh Uyku Kalitesi Ölçeği, Beck Depresyon Envanteri, Beck Anksiyete Ölçeği ve Euro-QOL 5-D ölçeği uygulanmıştır. Bireylere diyafragmatik solunum egzersizleri yaptırılmış (8	Diyafragmatik solunum egzersizinin günümüzün önemli sağlık sorunlarından olan anksiyete depresyon, uyku ve yaşam kalitesi şikâyetlerinin hafifletilmesine önemli katkısı olduğu gözlenmiş olup, bu tür uygulamaların sağlıklı bireyler için de uygulanması önerilebilir.

ISBN 978-605-7875-34-1

		problemlerin konservatuar tedavisindeki yerini araştırmak amacı ile yapılmıştır.		hafta/ 3 seans) sonunda bireylere aynı testler tekrar uygulanmıştır. / Ortalama ± standart sapma ve eşleştirilmiş t-testi kullanılmıştır.	
Şener A, Aydoğan A, Çebi M, Çınarlı T, Koç Z / Bir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu /fiziksel sağlık ve psikolojik sağlık	Paramedik Öğrencilerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları İle Beden Kitle İndeksleri Arasındaki İlişki	Çalışma, paramedik öğrencilerinin sağlıklı yaşam biçimi davranışları ile beden kitle indeksleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacı ile yapılmıştır.	1 Kasım- 20 Kasım 2016 tarihleri arasında bir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu'nda öğrenim gören 134 öğrenciden araştırmaya katılmayı kabul eden 120 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir (%90).	Tanımlayıcı/ Araştırmacılar tarafından anket uygulaması ve anket uygulaması sırasında öğrencilerin boy ve kilo ölçümü Anket formu ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ölçeği II (SYBDÖ II) kullanılmıştır. / Bağımsız örneklem t-test, tek yönlü ANOVA, Kruskal Wallis testi ve Bonferoni testi uygulanmıştır.	Öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının orta düzeyde olduğu ve Beden Kitle İndeksi değerleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasında bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Yazarların önerisi: Öğrencilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları geliştirebilmeleri, kendi sağlık sorumluluklarını alabilmeleri, farkındalıklarının artırılabilmesi, olumlu sağlık davranışlarının kazandırılıp, sürdürülebilmesi için müfredat programlarına gerekli eğitim içeriklerinin eklenmesi ve çevre düzenlemesi yapılması önerilmektedir.
Öğüt S, Sevinç L, Serinkan Cinemre F.B, Cinemre H, Bahtiyar N, Küçük Ataman B, Bektaş M, Kızıler A.R, Aydemir B / İstanbul Gelişim Üniversitesi /fiziksel sağlık ve psikolojik sağlık	Sağlık Hizmetleri Meslek ve Sağlık Bilimleri Yüksekokullarındaki Öğrencilerin Elektromanyetik Alan Maruziyetinin Araştırılması	Çalışma, Sağlık Hizmetleri Meslek ve Sağlık Bilimleri Yüksekokulları öğrencilerinin yaşam alanlarında EMA'lara (Elektromanyetik Alan) maruziyeti ve sağlıkları üzerine etkilerini araştırmak amacıyla yapılmıştır.	Evren: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek ve Sağlık Bilimleri Yüksek Okullarında öğrenim gören öğrenciler (N=sayı çalışmada açıkça belirtilmemiş, n=552)	Çalışmada türü açıkça belirtilmemiş / Anket uygulaması/ Verilerin analizinde % oranları ve ki-kare testi kullanılmıştır.	Çağımızda elektromanyetik radyasyona maruziyetin oldukça artığını, bu maruziyetin biyolojik süreçler üzerindeki etkilerini gösteren bilimsel çalışmalarla birlikte değerlendirerek, insanda yorgunluk, baş ağrısı, uykusuzluk, unutkanlık, halsizlik, konsantrasyon bozukluğu, göz, cilt, kas-iskelet sistemi bozuklukları gibi sağlık sorunları ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Bunların elektromanyetik radyasyonla neden sonuç ilişkilerinin gösterilebilmesi için in vivo ve in vitro deneysel çalışmalarla incelenmesine ihtiyaç vardır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Soysal A, Karaman M, Alıcı H / Yozgat'ta bir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu / fiziksel sağlık ve psikolojik sağlık	Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Bu Davranışları Etkileyen Faktörler/ The Healthy Living Behaviors and the Factors Affecting these Behaviors of Vocational School Students	Bu çalışma meslek yüksekokulu öğrencilerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarını (SYBD) ve bu davranışlarını etkileyen sosyo-demografik faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır.	Evren: Meslek yüksekokulunda öğrenim gören tüm öğrenciler (N=sayı çalışmada açıkça belirtilmemiş) Araştırmanın örneklemini basit rastgele örneklem seçimi yöntemiyle seçilen 134 öğrenci oluşturmuştur. (n=134)	Tanımlayıcı / Araştırmacılar tarafından anket uygulaması -Anket formu ve SYBD ölçeği / Verilerin istatistiksel analizinde sayı-yüzdelik hesaplama, ortalama, t testi, tek yönlü varyans analizi ve pearson kolerasyon analizinden yararlanılmıştır.	Öğrencilerin SYBD ölçeğinden aldıkları toplam puan ortalaması 120,58±21,69 olarak bulunmuştur (Literatür ile karşılaştırıldığında yüksek düzeydedir). Ayrıca; cinsiyet, gelir düzeyi (yüksek olması), düzenli beslenme, öğrencilerin düzenli egzersiz yapmaları yaşadıkları yer (il merkezi olması), okula ulaşımı sağlamada ve kendilerine ait bir oda da bağımsız olarak kalmaları yönünde sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını olumlu yönde etkilediği ve istatiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Yazarların önerisi: Sağlıklı yaşam biçiminin boyutlarını geliştirmeye yönelik faaliyetler yapılmalı ve öğrenciler bu yönde teşvik edilmeli, uygun ortam oluşturulmalıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR

Aksungur A, Göktaş B, Önder Ö, Cankul İ (2011) Öğrencilerin sağlıklı yaşam davranışlarının değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 10(1); 1-12.

Ayaz E & Varol G (2018) Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Sağlık Yüksek Okulu 1. Sınıf Öğrencilerinde Dental Anksiyete Düzeyi İle İlgili Faktörlerin İncelenmesi. Namık Kemal Tıp Dergisi, 6(3); 96-103.

Ayaz S, Tezcan S, Akıncı F (2005) Hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin sağlığı geliştirme davranışları. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 9(2); 26-34.

Bolsoy N & Sevil Ü (2006) Sağlık-Hastalık Ve Kültür Etkileşimi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 9(3); 78-87.

Çakar F, Şimşek H, Sever A (2018) Gençlerde Diyafragmatik Solunum Egzersizinin Bazı Mental ve Fiziksel Sağlık Düzeylerine Etkisi. Türk Doğa ve Fen Dergisi, 7(2); 42-7.

Demirağ H, Hintistan S, Tuncay B, Cin A (2018) Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Diyabet Risklerinin Belirlenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 6(2); 25-35.

Gürbüz P& Yetiş G (2018) Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıklarının Belirlenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 6(2); 54-63.

Karaçam Z (2014) Sistematik derleme metodolojisi: Sistematik derleme hazırlamak için bir rehber. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi, 6(1).

Köse BG (2018) Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda Okuyan Öğrencilerin Ölüm Kaygısı Düzeyleri. STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 27(3); 149-54.

Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, Group P (2010) Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement.

Öğüt S, Sevinç L, Cinemre FBS, Cinemre H, Bahtiyar N, Bektaş M, et al. (2018) Sağlık Hizmetleri Meslek ve Sağlık Bilimleri Yüksekokullarındaki Öğrencilerin Elektromanyetik Alan Maruziyetinin Araştırılması. Sakarya Tıp Dergisi, 8(4); 806-12.

Özcan S, Bozhüyük A (2016) Çukurova Üniversitesi sağlık bilimleri öğrencilerinin sağlıklı yaşam davranışları. Cukurova Medical Journal, 41(4); 664-74.

Soysal A, Karaman M, Alıcı H (2018) Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları Ve Bu Davranışları Etkileyen Faktörler. Journal of Current Researches on Health Sector, 8(2); 49-66.

Söylemez F, Özer A (2018) Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinde Depresyon Prevalansı ve İlişkili Faktörler. Sakarya Tıp Dergisi, 8(3); 551-61.

ISBN
978-605-7875-34-1

T.C
KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS-GRAFİK TASARIM BÖLÜMÜ

SANATTA SANSÜR VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

BÜŞRA ŞENDAL

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi BÜLENT BİNGÖL

KONYA 2018

SANATTA SANSÜR VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Büşra ŞENDAL
bsrsndll@gmail.com KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Tezli Yüksek Lisans
Karatay, Konya - TÜRKİYE

ÖZET

Bu araştırmada geçmişten günümüze kadar sansürün sanattaki etkisi araştırılıp, sanat eserleri ve tasarlanan afiş değerlendirmeleri ile anlatılmaya çalışılmıştır.
Bu doğrultuda ilk olarak sanat ve sanat eseri,sanatın önemi,sansür,ifade özgürlüğü ve sanat gibi başlıklar kullanıp geçmişten günümüze kadar tarih verilerek, sanat eserlerinin sansüre etkisi anlatılmıştır.Daha sonra geçmişten günümüze sansür,sanat her şeyi gösterebilir mi söyleyebilir mi? , Sansürün ıslah ettiği sinema ve sanatta sansürün direnişi gibi konular irdelenmiştir.
Son olarak tasarlanan seri afişler ile sanatın en çok gösterime girdiği galeri,dergi ve medyada ki sansürün etkisi gösterilerek araştırma sonuçlandırılmıştır.

Anahtar Kelime: Sanat, Sansür, Sanatta İfade Özgürlüğü, Seri Afiş

_____

ISBN
978-605-7875-34-1

FREEDOM OF CENSOR AND EXPRESSION IN ART

Abstract
In this research, it has been tried to explain the effects of censorship on art from the past to the present with the works of art and banner evaluations.
In this direction, first of all, art and art work, the importance of art, censorship, freedom of expression and art history, giving the date from the past to the present day, the effect of censorship of art works have been described. issues such as cinema and the resistance of censorship in art.
The research was finalized by showing the effect of censorship in the galleries, magazines and the media in which the art is mostly displayed.

Keyword: Art, Censorship, Freedom of Expression in Art, Series Poster

1.1.SANAT VE SANAT ESERİ NEDİR?

Sanat, duygu ya da düşüncelerin özgün ifadeler ile işlemesidir. Günümüze kadar sanatın insanlıkla yaşıt olduğu söylenebilmektedir.Bir olgunun bir özgün düşüncenin kavramları ile ya da özgürleştirilmesiyle sanat yapıtı ortaya çıkar.Genel olarak sanat yapıtı bir duygunun,düşüncenin,olayların ve deneyimlerinin sonucunda yaratıcı bir kavram olarakta nitelendirilebilir.Sanat kelimesi,zengin olması ile birlikte bir o kadar da karmaşık bir cümledir.Çağrışımlar ve yüz yıllarca olgusunu devam ettiren bir süreç içerisinde varlığını daim ettiren bir yapıdır.

Sanat yapıtı şöyle de tanımlanabilir; “Sanat yapıtı uzun bir olgunlaşma ürünüdür. Bize yeni bir mesaj getirmelidir. Kalıcı bir mesaj, bir yerden başlayıp bir başka yere köprü olmalıdır. Şu var ki, sanat mutlaka bir noktadan başlamak zorunda değildir. Ahlaka dayandığı sürece her yerden başlayabilir. Sanat, içinde kuşkulu karanlık hiçbir nokta taşımamalıdır. Yaratıcısının tüm benliğini kapsamalıdır. Bu tarife göre, yeni bir mesaj getirmeyen ve öncekileri taklit veya tekrardan ibaret olan bir çalışmaya sanat eseri denilemez. Gerçek sanat eseri, sanatçıdan doğar. Eser, sanatçıdan ayrılır; kendi başına bir hayat sürmeye başlar; gerçek bir varlığın canlı konusu olan manevi bir solukla canlandırmış bağımsız bir konu, bir kişilik haline gelir. Sanat eseri, manevi dünyada gelişi güzel ortaya çıkan tesadüfi bir olay olmayıp, tersine bilinçli bir olaydır. Her canlı varlık gibi, aktif kuvvetlerle donanmıştır ve yaratıcı gücü tükenmemektedir (Turgut,1991;162)”.[1]
Sanat bir düzenin birleşmesi,kompozisyonun özümsenmesi ile bir ahenk ve disiplindir.Düzensiz bir sanat eseri prensipsiz ve khich bir görüntüye sebep verir.Sanat, insan ruhunun özgürleşmesi ile en şiddetli yaratıcılığı temsil eder.Bu süreç içerisinde bakıldığında sanat;bedenen,ruhen sanatçının manevi hazzı ile yapılabilir.

[1] TURGUT, İhsan;(1991) *Sanat Felsefesi.* Bilgehan Matbaası, İzmir .

ISBN 978-605-7875-34-1

1.2.SANATIN ÖNEMİ

Sanat, bireyin yaşamının hemen hemen her anında onun ayrılmaz bir parçasıdır denilebilir. Çünkü "insanlar her nereye bakarlarsa baksınlar sanat ve tasarım çalışmalarını görebilirler. Sanat biçimleri ve tasarım ürünleri hemen her gün insanlara, kullandıkları bir sabah kahvaltısı tabağında, elbiselerinde, mobilyalarında, sofra takımlarında görünür" (Brommer&Horn, 1985:8).[2]*Sanat, insana estetik haz verip, insanı eğlendirerek onun oyalanmasını ve yaşam dersi vermesini sağlar.* Bu anlamda sanatın, insanların ruhlarını yaşamın karanlıklarından kurtarıp, gerçek yaşamdan daha üstün olan ideal bir yaşam için hazırladığı söylenebilir. Bir roman, bildiğimiz insan ilişkilerini, olayları bizim için derinlemesine inceleyerek bize önderlik eder. Kendi hislerimizin ne olduğunu öğrenmemizi sağlar. Bütün insanlarda aynı heyecanı, aynı duyguları uyandırarak yaşadığı şehrin, sınıfın ve ulusun insanlarına bir kişilik ve yaşama bilinci aşılayarak birlik olmalarına ve birbirlerine yaklaşmalarına yardım eder. Ayrıca sanat bizi, sanatçı aracılığı ile konularında yarattığı tiplerle bir araya getirerek yaşamımızı daha da zenginleştirir (Ersoy, 2002:28).[3]

Sanat eğitimi insanların algılarını kuvvetlendirmekle birlikte nerden geldiklerini ve yüzyıllarca süregelen bu ütopyanın içinde olduklarını fark ettirmesini amaçlar.Sanat eğitiminin bir diğer amacı ise insan fikirlerinin iyi ya da kötü davranışlarını farklı algılanmasını sağlar.Başka bir anlamda daha olumlu daha özgün ve objektif bakış açısı getirmektedir.Sanat eğitiminin başka bir amacı ise;bireylerin değer sistemlerini oluşturur.Bireylerin çevrelerinde oluşan sembollerin algılanması ve yorumlayabilmesini sağlar.Bu süreç içerisinde bakıldığında sadece sanatsal yeteneği olan kişiler eğitim almamakla birlikte, aynı zamanda bütün bireylerin sanat eğitimi almaları gerekmektedir.

1.3.SANAT VE TASAVVUF

"Kainatta cereyan eden her olayı ve orada mevcut olan her varlığı, estetik bir mesaj olarak algılama bakımından insandan daha hassas bir varlık yoktur. Bu kaide normal her insan için geçerliyken, sanatçı olan veya sanat ruhuna ve anlayışına sahip olan insanların bu hassasiyeti çok daha fazladır. Bir sanatkar, içinde yaşadığı aleme bir aşk ve vecd adamı olarak, estetik bir anlayışla yaklaşır. Bir ilim adamı, müşahede esnasında duygularını susturarak, saf akılla hareket etmeye çalışırken, bir sanatkarın müşahedesinde akıl ve zeka, duygu çağlayanı ile birlikte sürüklenen birer çalı çırpı durumundadır. İlim adamı duygulardan arınarak, sadece akıl ile doğruyu bulmak isterken, sanatçı, duygularını inceiterek ve yücelterek aşk ve gönül yolu ile gerçeği ve güzeli bulmaya çalışır(Arvasi,1987;187-188)".[4]Sanat olgusu sadece duygudan ibaret değildir.Sanat kavramında fikrin ve aklın bir bütünlüğü söz konusudur.Hiç bir birey bir sanatçıya politik ya da bir din kavramı ile eleştiremez.Bu durum sadece İslam sanatçılarında gözlemlenmektedir.İslam sanatkarları genel itibari ile mutasavvıf bir sanat eseri oluşturmaya çalışır.Sanatçı ile tasavvuf ve ya maneviyat anlayışı her sanat eseri ile bağdaştırılamaz veya yorumlanamaz.Bu yüzden sanat eğitimi din,dil,ırk ayrımı yapılmadan verilmeli ve sentezlenmelidir.

---

[2] Brommer, G. S ve G. S. Horn (1985). **Art in Your World.** Davis Publications. Inc. Worcester,Massachusetts U.S.A. Second Edition.

[3] Ersoy, Ayla (2002). **Sanat Kavramlarına Giriş.** İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.

[4] ARVASi, S. Ahmed; (1987)*Diyalektiğimiz ve estetiğimiz,* 2. bsk., Burak Yayınevi, İstanbul, Tsz. EI-BUHARI, Muhammed b. İsmail ebU Abdiilah; *Sahfhu'l-Buhiirf,* Tahklk: Mustafa el-

Bağa,I-VI,Beyrut

ISBN 978-605-7875-34-1

2.SANSÜR NEDİR?

"Geçmişten günümüze sansür hep uygulanmıştır. Yöntemleri değişse de sansürün tanımı, yapılış amacı değişmemiştir. *Sansür,* siyasal iktidarların kamu yararı açısında sakıncalı buldukları haber, yazı, kitap, film, resim, oyunları, sosyal siteleri inceleyerek bazı bölümlerini ya da tümünün yasaklanmasıdır.Sansür sözcüğü " *hüküm vermek"* ya da *"fikir edinmek"* anlamına gelen *Latince cencer'den* türetilmiştir. Şiddet içeren, açık seçik ya da gizli belgelerin yayılmasını durdurmak amacıyla başvurulduğu gibi birçok ülkede sansür, hükümetin yani iktidar sahibi olanların eleştirilmesini engellemek için kullanılır. Sansür insanlık tarihinin çok eski zamanlarına beri uygulanmaktadır ama insanlar kişisel hak ve özgürlüklerinin bilincine varıldığı, düşünce ve basın özgürlüğünün yaygın kabul gördüğü toplumlarda sansür bir baskı aracı olarak kabul görüyor. Ayrıca modern toplumlarda diktatörlerin en etkin silahı olarak da tanımlanır. (https://www.neoldu.com/sansur-nedir-sansurun-tarihi-gecmisi-8335h.htm)".[5]

3.İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE SANAT

"Sanatsal ifade özgürlüğü, insan hakları alanında ifade özgürlüğü ve kültürel haklar bağlamında koruma altına alınmıştır. Sanat özgürlüğü söz konusu olduğunda; ifade özgürlüğü, sanatçının özgürce çalışmalarını yürütebilmesini veya sanat eserlerinin yaygınlaştırılmasını ve bunun devlet veya başka bir kişi tarafından müdahaleye uğramamasını, kültürel haklar ise sanatçının veya sanat eserlerinin devlet tarafından desteklenmesi ve sanat eserlerine ulaşmak isteyen kişilerin eserlere erişim hakkını güvence altına alır.Bu kılavuzda sanat özgürlüğü ifade özgürlüğü açısından değerlendiriliyor. İfade özgürlüğü büyük ölçüde eleştiri özgürlüğünün güvence altına alınmasını hedefler ve bir ifadenin sert olması bu nedenle doğal karşılanır. İfade özgürlüğü "toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun asıl temellerinden birini oluşturmaktadır." "İfade özgürlüğü... yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da ilgilenmeye değmez görülen bilgi veya düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya nüfusun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de uygulanır.Genel olarak sanatsal çalışmalar bir amaca yönelik ve gönderme yaptıkları için kişiden kişiye değişen bir anlam çıkabilmektedir.Bu nedenle sanatsal ifade özgürlüğü kavramı daha doğru bir kavramsal içerik olacaktır.

Sanatsal ifade özgürlüğüne yönelik müdahaleler yalnızca eseri yaratan kişiyi değil, eserin yaratılmasında katkısı olan, çoğaltılması ve yaygınlaştırılmasında rol oynayan diğer kişileri de etkiler. Hatta sanat eserine erişimi engellendiği ve bu nedenle kültürel yaşama katılım hakkına müdahale edildiği için sanat eserinin izleyicileri de etkilenebilir. Dolayısıyla sanatsal ifade özgürlüğünün mağdurları açısından ifade özgürlüğü bu noktada geniş kapsamlı bir koruma sağlar(Başaran,2016;12-13)."[6]Müstehcen olgusunda ki sanat eserleri ifade özgürlüğü kapsamında koruma altındadır.Sanatçının oluşturduğu eser cinsel ilişki içerikli bile olsa ifade özgürlüğü bunu koruma altına almaktadır.Bu süreç içerisinde bakıldığında eser sergilenecek bile olsa yaş sınırı getirilmelidir.Bu husus dışına çıkıldığında ifade özgürlüğüne aykırı bir yaklaşım olduğu için müdahale edilmelidir.

Sanat eserinin özgürlüğü, eserin yapılmaya başladığı andan itibaren sergilenmeye hazır olduğu ana kadar çeşitli aşamalardan geçebilir.İfade özgürlüğü mutlaktır.Ancak bu süreç içerisinde

[5] https://www.neoldu.com/sansur-nedir-sansurun-tarihi-gecmisi-8335h.htm

[6] Başaran,Pelin(2016),Sanatta İfade Özgürlüğü Klavuzu, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Siyah Bant,İstanbul.

ISBN 978-605-7875-34-1

bakıldığında Devlet belirli hukuki çerçeveler altında medyaya sunabilir.

4.GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SANATTA SANSÜR

Sansür, milattan önce sanat tarihinin en eski tarihlerine kadar uzanmaktadır.Söz konusu çalışmamda sanat ve sanat dallarının sansürlenmiş eserlerini incelemektir.

Platon MÖ. 427 Yunan filozofu aynı zamanda matematik ve Batının en yüksek Atina Akademisinin kurucusudur.Platon, sanatçıyı ve sanat kavramını mimesis yani taklitçi olarak görmüştür."Platon'a göre sanat gerçeklikten uzaktır. Bu uzaklık görüntüde değil, özündedir. Sanat eseri, resmettiği objeye benzeyebilir, ama onun gerçekliğini taşımaz. Sanat eseri resmettiği nesnenin taklididir. Bu taklit eseri, birincisinin (formun) ve ikincisinin (görünüşün) bir taklididir.Platon, taklitçinin gerçek üzerinde bilgisi olmadığını, sadece görünüş üzerinde bilgisi olduğunu düşünmektedir. Ona göre taklitçinin (sanatçının), taklit ettiği şey üzerinde ne gerçek bilgisi, ne de doğru sanısı vardır. Taklit edilen şeyin bilgisiz kalabalığa hoş gelebilecek şeyler olduğunu savunur. Ayrıca Platon, taklidi tüm sanat türlerinin ve bunlardan en çok da tragedyanın kullandığını düşünmektedir. (Karaca,2009;9-10)."[7]

"Böylece iki nokta üzerinde anlaştık demektir. Birincisi şu: taklitçinin, taklit ettiği şey üzerinde geçerli bir bilgisi yoktur ve taklit, ciddiliği olmayan bir çeşit çocuk oyunundan başka bir şey değildir. İkincisi de şu: Tragedya şiiriyle uğraşanlar, ister iambos ölçüsünü, ister destan ölçüsünü kullansınlar, taklitçilerin en başta gelenleridir(Platon, 2002, s. 371)."[8]

Platon'a göre sanat eseri bir nesneye ya da objeye benzeyebilir ama onun gerçekliğini asla taşıyamaz.Platon'a göre sansür ise;zararlı gördüğü bir sanat eserini ideal bir devletten uzak tutar.Platon her zaman sanatı, politik açıdan ele almıştır.Bunun üzerine devlete olan yararı veya zararı topluma göre değerlendirmiştir.Sanatın topluma olan etkisi değiştiği için devletinden sanatı kovmuştur.Bu yasaklama ise sanatta görülen ilk sansür örneğidir.

4.1.SANAT HER ŞEYİ GÖSTEREBİLİR Mİ SÖYLEYEBİLİR Mİ ?

Sanat ve ifade özgürlüğü günümüze kadar tekerrür etmiştir ve bundan sonraki süreçte de edecektir.Yukarıda belirtildiği gibi Platon sanatçılara her ne kadar mimesis tabirini kullansada, sanatçılar iç dünyasında ki ütopyasını eserlerinde yansıtmaktadır.

Estetiksel yargı veya khick tabirleri her sanat eserinde değişebilecek bir olgudur.Bu süreç içerisinde bakıldığında tarihin ilginç sansür örneklerinden biride "Masaccio'nun Cennetten kovulan Adem ve Havva" eseridir.

[7] Karaca,Ecevit,(2009),PLATON SANATI NEDEN İDEAL DEVLET AÇISINDAN YORUMLAMIŞTIR,ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar

[8] Platon. (2002) Devlet, çev. Hüseyin Demirhan, Sosyal Yay

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim 1 Masaccio'nun 'Cennetten kovulan Adem ve Havva Tarih: 1674.
Yer: Floransa'daki Brancacci Şapeli.

Masaccio'nun "Cennetten kovulan Adem ve Havva tasvirine, Papa IV. Paul'un emri ile asma yaprakları eklendi.Sanatçının neredeyse 400 den fazla eseri sansürlendiği bilinmektedir.

Resim 2 Mars ve Venüs

"İngiltere'deki Kraliyet Sanat Akademisi'nin reklam amacıyla metro istasyonuna astığı Lucas Cranach imzalı, 1532 tarihli 'Venus' tablosunun afişi, "müstehcen" bulunarak kaldırıldı.(http://galeri.mynet.com/haber/tarihin-en-acayip-sansur-ornekleri-41177/5)".[9]

Yüzyıllarca süregelen bu serüven içerisinde sanatçılar eserlerinde ruhsal duyguları ile özgürlüğü temsil etmiştir.Sanat, hayatta izleri daim ettiren var olan ve var olabilecek şeylerin estetik yansımasıdır.Tarih boyunca yaşanılan serüvenler eserlerde de karşımıza çıkmaktadır.
Kültürel yansımalar toplumdan sanata sanattan ise sanat eserine geçmektedir.Sanat tarihininde aynı zamanda insanlık tarihi ile yazılması bu yüzdendir.

Sanat hiçbir zaman tarafsız olmamıştır.Sanatçı kendi özgürlüğüne,özgünlüğüne ve estetiksel tavrına uygun tavırlar sergilemek zorundadır.Sanat dünyayı yansıtan ayna olmak yerine, bütün dünyayı biçimlendirebilecek estetik yargıdır.İfade özgürlüğü sanatçı burada önemlidir.

[9] http://galeri.mynet.com/haber/tarihin-en-acayip-sansur-ornekleri-41177/5

ISBN
978-605-7875-34-1

Sanatçılar dünyayı aydınlatabilecek eserler üretirken sanat ve sanatçıya getirilen sansür bu aydınlanmanın önüne geçmektedir.
Özgürlüğün ifade gücü ise sanat eseridir.Bir otoritenin kapsamı dışına çıkmak sanatın can alıcı noktasıdır.Sınırlamaların dışına çıkmak evrensel boyutta özgün çalışmalar çıkarmak her türlü politik amaçtan daha güçlüdür.

"Sanat, özgürlük tarafından emzirildikçe büyür" Schiller

Resim 3 Eugéne Delacroix Halka Yol Gösteren Özgürlük (1830)

Eugéne Delacroix'ın Fransız Devrimi'ni anlatan önemli eserlerden biridir.Halk ayaklanmasını anlatan eserde ayakta duran çıplak kadın figürü yapıldığı dönemden bu yana sürekli sansürlenmiştir.Daha sonra eserin sansürlenmesini protesto etmek için Gérard Rancinan kadın figürüne çarşaf ekleyerek tasvir etmiştir.

Resim 4 Amedeo Clemente Modigliani Beyaz Yastıktaki Nü

İtalyan ressam ve heykeltraş olan Modigliani'nin "Beyaz Yastıktaki Nü" eseri Paris'teki bir galeride duvardan indirildi.Sebebi ise cinsel organlarının gözükmesi olarak öne sürüldü.

"Sanat, estetik değer alanı içerisinde yer alan; insanı ve ona ait her şeyi tanımayı kolaylaştıran, olanla olması gereken arasında ki ilişkiyi gösteren en etkili alan olarak tanımlanır. Her ülke de olduğu gibi Türkiye'de de sansür her dönem problemli bir alan olmuştur. Müstehcenlik, dine yönelik eleştiri ve ayrılıkçı ifade kullanımı gibi çeşitli kılıflar uydurularak pek çok alanda sansür uygulamaları yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir(Ayva;2018;4)".[10]

[10]Ayva,Gamze,DÜNYA TARİHİNDE SANSÜR UYGULAMALARI VE TÜRKİYE'DE SANSÜR,2018

ISBN
978-605-7875-34-1

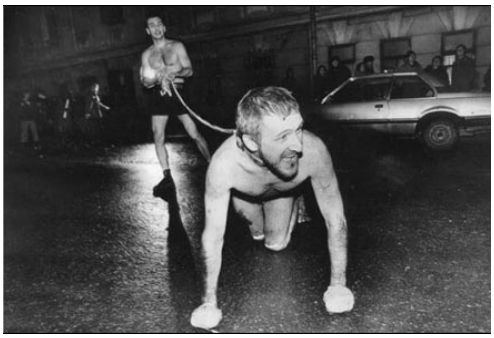

Resim 5 Oleg Kulik Performans Sanatçısı

Rus performans sanatçısı Kulik, Pariste gerçekleşen modern serginin bulunduğu sokakta performans sanatını gerçekleştirirken polisler tarafından tutuklanmıştır.

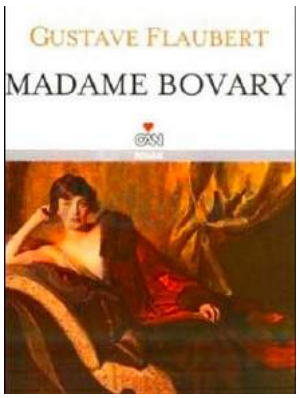

Resim 6 Gustave Flaubert Madame Bovary

1856 yılında "müstehcenlik" gerekçesi ile topa tutulmuştur.

Resim 7 Audrey Tautou Coco Chanel filmi afişi

Afişlerde bulunan sigara fotoğraflar sansürlenmek istenilince sigaralı afişe karşılık iki afiş daha basılmıştır.Afişin sansürlenmiş hali medyaya sunulmuştur.
Bunlar arasında Osman Hamdi Bey'in "Yaradılış" eseri,Roma'da Tiepolo'nun çıplak kadın resmi,Mehmet Aksoy'un İnsanlık Anıtı ve bir çok şehirde gerçekleşen galerilerde ki sergilerde tabloların bıçaklanması sanatın gücünü yıkamayacaktır.

ISBN
978-605-7875-34-1

4.2.SANSÜRÜN ISLAH ETTİĞİ SİNEMA

“Toplumsal yaşantıların ve birikimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkan sinema, var oluşundan günümüze dek toplumları etkilemiş ve ondan etkilenmiştir. Kitlelere ulaşmada ve mesaj taşımada büyük öneme sahip olan bu sanat, günümüze dek kişi, kurum ve iktidarların baskısı altında varlık göstermeye çalışmıştır. İlk olarak Fransa (1790)’da bir filmdeki idam sahnesine uygulanan sansür, günümüze dek çeşitli yollarla varlığını sürdürmektedir. Bugün dünyanın neredeyse bütün ülkelerinde değişik biçimlerde uygulanan sinema filmlerinin denetlenmesine ilişkin sistemler sinema sanatını ve onun sanatçılarını “ıslah etmeye” devam etmektedir. Genel veya sınırlı olarak yapıta ve esere uygulanan sansür, ülkemizde de sinema alanında ilk olarak 1919 yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın eserinden uyarlanan Mürebbiye adlı filme uygulandığı bilinmektedir.1932 tarihine kadar valiliklerce sansür yetkisi kullanılırken bu tarihten sonra “Sinema Filmlerinin Kontrolüne Ait Talimatname”yi yayınlayan TBMM’nin kontrolü altına girmiş ve hükümet film sansürünü merkezileştirmiştir. Bu talimatnameler daha sonra 1977 ve 1983’yapılan düzenlemelerle İçişleri Bakanlığı’nın alt komisyonlarınca da sinema filmlerinin sansürlenmesine sebep olmuştur(Aydın,4).”[11]
Ayrıca edebiyat,müzik,tiyatro gibi sanatın tüm alanlarında sansür görülmektedir.

4.3.SANATIN SANSÜRE DİRENİŞİ !

Sanatın sansüre direnişi adlı başlıkta farkındalık yaratılarak seri afiş uygulamalarımı inceleyeceğim.Amacım sanat eserlerinin daha yoğunluk gösterdiği sanat galerileri,medya haberleri ve sanat dergileri üzerinden sansürün gösterilmesidir.

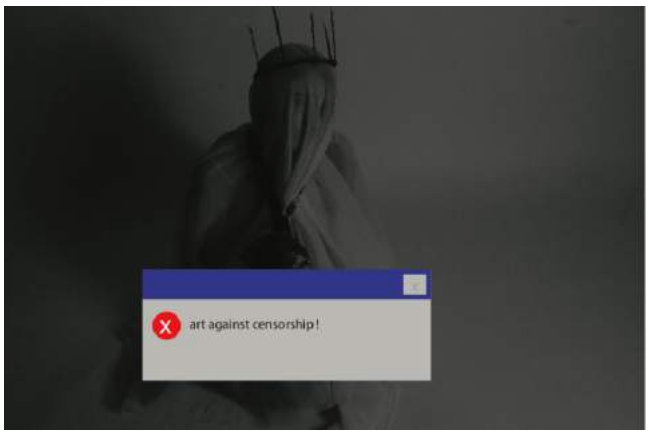

Resim8 Büşra ŞENDAL “Sanatın Sansüre Direnişi”
Seri Afiş

“Sansür çok farklı bir kılığa da bürünebilir. İçimizde yankılanabilir, benliğimize yerleşebilir, peşimizdeki casus, sakın fazla ileri gitme diyen özel katibemiz olabilir. İçimizdeki sansürcü durmadan pabucun pahalı olduğunu hatırlatır bize: Şöhretimiz, ailemiz, mesleğimiz, işimiz, şirketimizin yasal durumu tehlikededir. Çenemizi kapamamıza, titrememize, hafifçe gülümseyerek bir kez daha düşünmemize neden olabilir. (…) Çocuklarımıza ve dostlarımıza kadar uzanır bu

[11] Aydın,Hasan,SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNDEN SANSÜRÜ OKUMAK,Tunceli Üniversitesi

ISBN
978-605-7875-34-1

sansürcünün eli, onlara gerçek düşüncelerini söylememeyi öğretir(Keane, 1999: 56).”[12]

Resim 9 Büşra ŞENDAL “Sanatın Sansüre Direnişi”
Seri Afiş

Sanat var olduğu günden beri devinim halindedir.Sanat eserlerinin en çok izleyici ile buluştuğu nokta galerilerdir.Sanat galerilerinde yaşanan tabloların nü ya da benzeri cinsel organlarının gözükmesi ile usulsüzce tabloların yırtılması kesilmesi ya da gösterime girilmemesi günümüze kadar uzanmıştır ve halen devam etmektedir.Sanat, toplumsal bir varlığın yapı taşıdır.Sanatçı kendini ve yaşadığı dönemi en iyi sanat eseri ile anlatır.

“Yaratıcı ifade pek çok ülkede saldırı altındadır. Sadece sanatçılar ve işleri sansür- lenmemekte, pek çok ülkede sanatçılar ve yaratıcı iş sektöründe çalışanlar eziyet görmekte, hapse atılmakta ve hatta öldürülmektedir.Geçtiğimiz günlerde düzenlenen Sanatsal İfade Özgürlüğü İçin Kopenhag Zirvesi’nde 1400’den fazla organizasyon ve uluslarası ağ şu sonuçlara vardı: “Sanatsal ve yaratıcı ifade özgürlüğünü korumak ve desteklemek için acilen uluslararası bir girişimin temellerinin atılması gerekmektedir.Bu girişim bir bilgi alışveriş platformu olmasının yanında, dünya çapında sanata uygulanan sansürü takip ve tahlil edecek, sanatçıların uğradığı eziyet ve sansürü teşhir edecek ve ilgili uluslararası konvansiyonlar ve ulusal kanunlar nezdinde hükümetleri yükümlülükleri bakımından sorumlu tutacaktır.
Bu girişim dünya çapında sanatsal ve yaratıcı özgürlüğe desteğin savunuculuğunu yapacak ve acil ve sürekli destek sağlamak amacıyla zor durumdaki sanatçıları elindeki bilgiye, fonlara ve diğer kaynaklara yönlendirecektir(www.artsfex.org).”[13]

[12] Keane, John (1999) Medya ve Demokrasi, Çev. Haluk Şahin, Ayrıntı, İstanbul.
[13] www.artsfex.org

ISBN
978-605-7875-34-1

Resim10 Büşra ŞENDAL "Sanatın Sansüre Direnişi"
Seri Afiş

"Güncel sanatta yaşanan sansür olaylarında sanatçılar sadece baskı ve tehdide maruz kalmıyor, çoğu zaman da mücadelelerinde yalnız kalıyorlar. Buna hem güncel sanatın özerk bir alan olarak görülmesi nedeniyle yaşanan sansür olaylarının ifade özgürlüğü alanında çalışan aktivistler tarafından münferit olaylar olarak tanımlanması hem de güncel sanat aktörlerinin örgütsüzlüğü neden olmaktadır. Güncel sanatın sermayeyle olan organik bağı ve göreceli olarak kapalı bir grup olmasının getirdiği kişisel ilişkilerin kontrol baskısı, sanat kurumları ekseninde ifade özgürlüğünün epey kısıtlanmasına neden oluyor. Kurumlar ve bugüne kadar yapılan uluslararası sergiler bazında incelediğimizde, aslında gerek sponsorlar gerekse küra- törler bazında hep aynı isimlerin önemli kapıları tutmasıyla ortaya çıkan güç odakları bugüne kadar kayda geçen sansür vakalarının buzdağının görünmez kısmı olduğu izlenimini veriyor çünkü kimi zaman sanatçının bunu ifşa etmesi, kişisel ilişkileri ve gelecekteki sergilere davet edilmeme çekincesi nedeniyle zorlaşıyor. Bu durum aslında daha çok serginin ya da etkinliğin hazırlık aşamasında, yani daha sergi izleyiciyle buluşturulmadan gerçekleşen sansürlerde geçerli(Yayıntaş,2012;74)."[14]

5.SONUÇ

Sanat, insan ruhunun özgürleşmesi ile en şiddetli yaratıcılığı temsil eder.Sanat eseri, sanatçının yaşadığı çağı anlatır.Sanatçının ruhsal etkinlikleri sanat eserinde buluşur.Bireyin ve toplumun göz ardı edilemez şekilde sanata ihtiyacı vardır.
Sanat eseri bir olgusal üründür.Gerçek sanat eseri ise sanatçıdan doğarak izleyi ile buluşur.Eser sanatçıdan ayrıldığında, kendi başında bir hayat sürmeye başlamaktadır.Sanat yapıtı hangi dalda olursa olsun bilinçli bir olaydır ve yaratıcı gücü asla tükenmez.
Sanat kavramında fikrin ve aklın bir bütünlüğü söz konusudur.Hiç bir birey bir sanatçıya politik ya da bir din kavramı ile eleştiremez.Bu durum sadece İslam sanatçılarında gözlemlenmektedir.İslam sanatkarları genel itibari ile mutasavvıf bir sanat eseri oluşturmaya çalışır.Sanatçı ile tasavvuf ve ya maneviyat anlayışı her sanat eseri ile bağdaştırılamaz veya yorumlanamaz.Bu yüzden sanat eğitimi din,dil,ırk ayrımı yapmadan verilmeli ve sentezlenmelidir.
Bu süreç içerisinde sanatsal ifade özgürlüğü mutlak bir kavramdır.Medya,dergi,sosyal mecralar ve galerilerde sanat eserinin kısıtlanması ya da yok edilmesi yapıta verilen maddi ve manevi suçlamadır.Kültürel ifadeler ile kalıp dışına çıkmak sanatçının özgün kimliğidir.

Sansür sanatçının ifade özgürlüğünü elinden alır.Günümüzde Türkiye'de ya da yurt dışında

[14] Yayıntaş,Arzu,İnce Sınırlar.Güncel sanatta sermaye,sanat kurumu ve devlet üçgeninde sansür,Siyah Bant,İstanbul,2012.

ISBN
978-605-7875-34-1

karşılaşılan sansür uygulamaları ise yukarıda sentezlenmiş ve örnekler gösterilmiştir.Bu bağlamda sanatsal ifade gücüne farkındalık getirmek adına afişler tasarlanmış ve incelenmiştir.Söz konusu sansürün hiç bir sanat mekanlarında hiçleştirilmesi, göz ardı edilemez.Sanat, sanatçı ile sanat eseri haline geldiği sürece yüzyıllarca devinim halinde olacaktır.

Platon ise sanatçılara her ne kadar mimesis tabirini kullansada, sanatçılar iç dünyasında ki ütopyasını eserlerinde yansıtacaktır.

Sanat ve ifade özgürlüğü günümüze kadar tekerrür etmiştir ve bundan sonraki süreçte de edecektir.Çünkü sanat, yeni bir hayatın ütopyasını kurmak için en elverişli olandır.

KAYNAKÇA

TURGUT, İhsan;(1991) *Sanat Felsefesi.* Bilgehan Matbaası, İzmir, .

Brommer, G. S ve G. S. Horn (1985). **Art in Your World.** Davis Publications. Inc. Worcester,Massachusetts U.S.A. Second Edition.

Ersoy, Ayla (2002). **Sanat Kavramlarına Giriş.** İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık.

ARVASi, S. Ahmed; (1987)*Diyalektiğimiz ve estetiğimiz,* 2. bsk., Burak Yayınevi, İstanbul, Tsz. EI-BUHARI, Muhammed b. İsmail ebU Abdiilah; *Sahfhu'l-Buhiirf,* Tahklk: Mustafa el-Bağa,I-VI,Beyrut

https://www.neoldu.com/sansur-nedir-sansurun-tarihi-gecmisi-8335h.htm

Başaran,Pelin(2016),Sanatta İfade Özgürlüğü Klavuzu, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Araştırma ve Uygulama Merkezi ile Siyah Bant,İstanbul.

Ayva,Gamze,DÜNYA TARİHİNDE SANSÜR UYGULAMALARI VE TÜRKİYE'DE SANSÜR,2018

Karaca,Ecevit,(2009),PLATON SANATI NEDEN İDEAL DEVLET AÇISINDAN YORUMLAMIŞTIR,ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar

Platon. (2002) Devlet, çev. Hüseyin Demirhan, Sosyal Yay

http://galeri.mynet.com/haber/tarihin-en-acayip-sansur-ornekleri-41177/5

Aydın,Hasan,SANAT VE EDEBİYAT ÜZERİNDEN SANSÜRÜ OKUMAK,Tunceli Üniversitesi

Keane, John (1999) Medya ve Demokrasi, Çev. Haluk Şahin, Ayrıntı, İstanbul.

www.artsfex.org

Yayıntaş,Arzu,İnce Sınırlar.Güncel sanatta sermaye,sanat kurumu ve devlet üçgeninde sansür,Siyah Bant,İstanbul,2012.

RESİM KAYNAKÇASI

Resim 1
http://www.museumsinflorence.com/musei/Brancacci_chapel.html

Resim 2 f
ile:///Users/busrasendal/Desktop/Tarihin%20en%20acayip%20sansür%20örnekleri.htm

Resim 3
http://www.timesofisrael.com/bare-breasts-symbolize-freedom-french-pm-claims/?fb_comment_id=1285847408154786_1286004598139067

Resim 4
ile:///Users/busrasendal/Desktop/Tarihin%20en%20acayip%20sansür%20örnekleri.htm

Resim 5

ISBN
978-605-7875-34-1

ile:///Users/busrasendal/Desktop/Tarihin%20en%20acayip%20sansür%20örnekleri.htm

Resim 6
ile:///Users/busrasendal/Desktop/Tarihin%20en%20acayip%20sansür%20örnekleri.htm

Resim 7
ile:///Users/busrasendal/Desktop/Tarihin%20en%20acayip%20sansür%20örnekleri.htm

ISBN
978-605-7875-34-1

İÇMESUYU DEZENFEKSİYONUNDA KULLANILAN FARKLI KLORLAMA UYGULAMALARI VE VERİM - MALİYET İLİŞKİSİ

Sayiter YILDIZ

Dr. Öğr. Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi sayildiz@cumhuriyet.edu.tr

Can Bülent KARAKUŞ

Dr. Öğr. Üyesi, Cumhuriyet Üniversitesi cbkarakus@gmail.com

ÖZET

Günümüzde içme suyu dezenfeksiyonu için kullanılan pek çok yöntem mevcut olup bunlardan en yaygın olarak kullanılan klorla dezenfeksiyon yöntemidir. Klorlama uygun dozda yapıldığında birçok mikroorganizmayı etkisizleştirerek suya bağlı hastalıkları ortadan kaldırmaktadır. Klor; element halinde gaz, sodyum hipoklorit gibi sıvı hipoklorit çözelti, kalsiyum hipoklorit gibi katı hal ve klor çözeltilerinin yerinde üretimi ile çeşitli özel ürünler içeren halleri dezenfeksiyon için kullanılmaktadır. Sodyum hipoklorit ve gaz klor su dağıtım sistemleri için dezenfeksiyon olarak yaygın kullanılmasına rağmen, yerinde sodyum hipklorit üretimi son zamanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışmada, içmesuyu sistemlerinde dezenfeksiyon amacıyla kullanılan ticari sodyum hipoklorit (sıvı klor), gaz klor ve yerinde sodyum hipoklorit üretim (tuz klor) kullanımları incelenmiş olup, işletme maliyetleri ve verimleri karşılaştırılmıştır. Sivas kent içmesuyu şebekesi farklı kaynaklardan beslenmektedir ve farklı basınç bölgeleri vardır. Bu bölgelerin bir kısmı sıvı klor ile dezenfekte edilirken diğer kısım sodyum hipoklorit ile dezenfekte edilmektedir. Yakın zamana kadar ise gaz klor kullanılmakta idi. Çalışma kapsamında şehrin farklı bölgelerinden alınan içmesuyu numunelerindeki bakiye klor ve organik madde miktarları incelenmiştir. Bu analiz sonuçları ile kullanılan farklı tip dezenfektanların bakiye klor ve organik madde açısından verimleri değerlendirilmiştir. İşletme giderleri ile birlikte değerlendirildiğinde verim ve maliyet açısından en uygun dezenfektanın belirlenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada yerinde sodyum hipoklorit üretim sisteminin ilk yatırım maliyeti diğer klorlama sistemlerine göre yüksek olmasına rağmen işletme maliyetinin daha düşük olduğu görülmüştür. Bu çalışma yerel yönetimlerin içmesuyu şebekesinde kullanacakları dezenfektan tercihlerinde yol gösterici olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dezenfeksiyon, klor, sodyum hipoklorit

DIFFERENT CHLORINATION APPLICATIONS USED IN DRINKING WATER DISINFECTION AND YIELD - COST RELATION

Abstract

Nowadays, many methods are existing for drinking water disinfection and most widely used method is chlorine disinfection. If it is done in the suitable dose, chlorination eliminates the water related

ISBN
978-605-7875-34-1

diseases by deactivating many microorganisms. Chlorine; liquid hypochlorite solution, such as elemental gas, sodium hypochlorite, is used for disinfection by the in situ production of solid state and chlorine solutions such as calcium hypochlorite. Although sodium hypochlorite and gas chlorination is usually used as disinfection for water treatment plants, on-site chlorine generators have begun to be recently used. In this study, information about working principle of the commercial sodium hypochlorite (liquid chlorine), gas chlorination and on-site sodium chlorine generation (salt chlorine) is given. Also, operating costs and yields are compared. The water supply network of Sivas city is supplied from different sources and has different pressure zones. Some of these areas are disinfected with liquid chlorine while the other part is disinfected with sodium hypochlorite. Until recently, gas chlorine was used. In the study, residual chlorine and organic matter analyzes were performed in drinking water samples taken from different regions of the city. The results of these analyzes were used to investigate the efficacy of different types of disinfectants for residual chlorine and organic matter. When evaluated together with operating expenses, it is aimed to determine the most suitable disinfectant in terms of efficiency and cost. In this study, the initial investment cost of site-generated sodium hypochlorite system is found to be higher than other chlorination systems while operation cost is lower. This study will provide guidance on the disinfectant preferences of local authorities in the water supply network.

Keywords: Disinfection, chlorine, sodium hypochlorite

1. GİRİŞ

İçme suyu arıtma tesisinde dezenfeksiyon ile etkin bir mikroorganizma giderimi sağlansa da dezenfektan bileşiklerinin dağıtım sırasında kaybolması, dezenfektanların boru çeperlerine tutunmuş bakteriler üzerinde pek etkili olmaması ve dezenfeksiyona dirençli türlerin yaşamlarını sürdürebilmesi bakteriyel çoğalmanın kontrol altına alınmasında dezenfeksiyonu yetersiz kılmaktadır (Lehtola vd., 2002). Öte yandan dezenfeksiyonda yaygın olarak kullanılan klor konsantrasyonunun arttırılması trihalometan ve organohalojen gibi kanserojenik yan ürünlerin oluşumuna neden olmaktadır. Ayrıca suyun tadında bozulmalara yol açmaktadır. Bu nedenle yeniden mikrobiyal çoğalmanın kontrol altına alınabilmesi dezenfektan dozunun arttırılmasından ziyade çoğalmayı teşvik eden faktörlerin, özelikle de nütrient içeriğinin giderilmesi ile sağlanabilmektedir.

Doğal organik madde içeren yüzeysel su kaynaklarının klorlanması dezenfeksiyon yan ürünlerinin oluşumuna neden olmaktadır (Rodrigez ve Serodes, 2001). Klorlama sonucunda meydana gelen dezenfeksiyon yan ürünlerinin insan sağlığı üzerinde kanser oluşturma riski dışında diğer akut

ISBN
978-605-7875-34-1

ve kronik etkileri de mevcuttur (Waller vd., 1998). Bu nedenle dünyanın farklı ülkelerinde içme suyu kalitesi ve güvenliği ile ilgili yeni düzenlemeler geliştirilmiştir. Söz konusu düzenlemelerde yer alan limit değerlerinin içme sularında bulunan ve insan sağlığı açısından potansiyel bir tehlikeye sahip bu zararlı bileşiklerin ya tamamen giderilmesi veya minimum konsantrasyona indirgenmesini sağlayacak nitelikte olması gerektiği vurgulanmıştır (Özdemir ve Toröz, 2010).

Klor 1774 yılında İsveçli kimyager Scheel tarafından bulunmuştur. Fakat yeni bir element olduğu 1810 yılında Humprey Davy tarafından ispat edilerek "yeşil" anlamına gelen "kloron" adı verilmiştir. Klor çevre sağlığı konusunda ilk olarak lağımlarda kullanılmıştır. 1897 yılında ortaya çıkan tifo salgınından sonra ilk olarak İngiltere'de kireç kaymağı kullanarak içme ve kullanma suları dezenfekte edilmeye başlanmıştır (Tekbaş, 1999).

Amerika Birleşik Devletleri'nde klorun su dezenfeksiyonunda ilk kullanımına 1896 yılında Lousville'de başlanmış, sürekli kullanıma ise 1908 yılında Boonton'da geçilmiştir. Boonton'da hipoklorit kullanılmakta iken 1909 yılında sıvı klor ticari olarak üretilmeye başlanmıştır. Sıvı klor ilk kez 1912'de Niagara şelalelerinden elde edilen suyun klorlanmasında kullanılmıştır (Morris, 1985).

Ülkemizde ise ilk olarak 1932'de İstanbul'da Terkos içme ve kullanma suyu tesislerinin Kağıthane'deki arıtma istasyonunda kireç kaymağı ile klorlama başlamıştır. Ankara'da ise 1935 yılında Çubuk Barajı'ndan getirilmeye başlanan içme ve kullanma suyu gaz klorla klorlanmaya başlanmıştır. 1940 yılından sonra da Türkiye çapında klorlama yaygınlaşmıştır (Atakent, 1974).

Klor içerikli dezenfektanlar suyun işlendiği tesisten kullanıcıya ulaştığı çeşmeye kadar sürekli dezenfeksiyon sağlayan tek yöntemdir. Ozon ve ultraviyole gibi diğer alternatif dezenfeksiyon yöntemleri ön dezenfektan olarak adlandırılırlar ve rezidüel (bakiye) dezenfeksiyon sağlamazlar (Oğur, 2000). Klor biyolojik büyümeyi kontrol altına alır, boruları ve cihazları tıkayabilecek ve arızalara neden olabilecek veya depolarda gelişebilecek canlıların oluşumunu engeller (Chlorine Chemistry Council, 2003).

Klorla Dezenfeksiyona Etki Eden Başlıca Faktörler;

pH: Klor suyun pH'sını düşürür. Hipoklorit kullanılması halinde ise suyun pH'sı biraz yükselir. Serbest halde hipoklorit asit (pH 6-7,5 arası) ve bağlı halde de dikloramin (pH 4,4-6,5 arasında) en etkili klor bileşikleridir (Braghetta et al., 1997).

Sıcaklık: Serbest ve bağlı klorun bakterileri giderme kapasitesi sıcaklık ile artar. Yüksek pH ve düşük sıcaklıkta birlikte verimde azalma olur (Braghetta et al., 1997).

ISBN
978-605-7875-34-1

Temas Süresi: Klorun serbest klor veya kloramin şeklinde olması durumunda, patojen ve diğer organizmaların yok edilmesi için yeterli temas süresi olması gerekir. Diğer şartların sabir olması halinde serbest klor için gerekli temas süresi kloramin çeşitlerine göre çok daha kısadır. Genel olarak aynı miktarda bakiye elde etmek ve eşit miktarda bakteriyi yok etmek için, kloraminler serbest klora göre 100 kat fazla zaman isterler (Laubusch, 1968).

Klor cinsi: Bağlı klor formları ve kloraminler, serbest klora ve özellikle hipoklorit asite göre çok daha az aktiftirler. Bu durum kloraminlerin çok daha düşük olan oksidan kapasitelerinden kaynaklanmaktadır. Eşit temas süresinde eşdeğer miktarda bakteri giderimi için serbest klora göre 25 kat daha fazla kloramine ihtiyaç vardır (Laubusch, 1968).

Klorlamada;

1. Yeterli temas süresi sağlanmalıdır.
2. Yeterli klor kalıntısı sağlanmalıdır.
3. Suya en az koku ve tat verecek biçimde uygulanmalıdır.
4. Etkin antibakteriyel etki sağlanabilmelidir.
5. En ekonomik ve işletilmesi kolay yöntemle klorlama yapılması gerekir.
6. Klorlamanın kontrolü uç noktalarda bakiye klor belirlemesini sağlayan aletle (komparatör) yapılmalıdır (Sünter 2009).

Ülkemizde mevcut durumda dezenfeksiyon sistemi olarak gaz sistem ve ticari sodyum hipoklorit sistemi yaygın olarak kullanılmakla birlikte yerinde sodyum hipoklorit üretim sisteminin kullanılmasına yeni yeni başlanılmıştır.

Bu çalışmada, içmesuyu sistemlerinde dezenfeksiyon amacıyla kullanılan ticari sodyum hipoklorit (sıvı klor), gaz klor ve yerinde sodyum hipoklorit üretim (tuz klor) kullanımlarının, işletme maliyetleri ve verimleri karşılaştırılarak uygulanabilirlikleri araştırılmıştır. Bu kapsamda Sivas kent örneği incelenmiştir.

2. MATERYAL VE METOD

Çalışma kapsamında şehir şebekesinin farklı klor ile dezenfekte edilen her bir hat üzerinde 13 farklı noktadan alınan numunelerde yapılan serbest klor ve organik madde analizleri değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile farklı klor uygulamalarının verimleri karşılaştırılmıştır. Ayrıca gaz klor, sıvı klor ve tuzdan elde edilen klor uygulamaları incelenerek işletme maliyetleri hesaplanmıştır. Böylece uygulanabilecek en uygun dezenfektan klorun belirlenmesine çalışılmıştır.

Sivas kent merkezi su temini

İçmesuyu ihtiyacı Tavra deresinde bulunan kuyulardan ve 4 Eylül Barajı'ndan karşılanmaktadır. Kent içmesuyu ihtiyacı ortalama 1100 L/sn dir. Mevcut durumda ihtiyacın yarısı kuyulardan kaşılanırken

ISBN
978-605-7875-34-1

diğer yarısı barajdan karşılanmaktadır. Sivas kent içmesuyu şebekesi farklı kaynaklardan beslenmektedir ve farklı basınç bölgeleri vardır. Bu bölgelerin bir kısmı sıvı klor ile dezenfekte edilirken diğer kısım sodyum hipoklorit ile dezenfekte edilmektedir. Yakın zamana kadar ise gaz klor kullanılmakta idi. Kente ait içmesuyu kaynakları ve su depolarına ait lokasyon haritası Şekil 1 de görülmektedir.

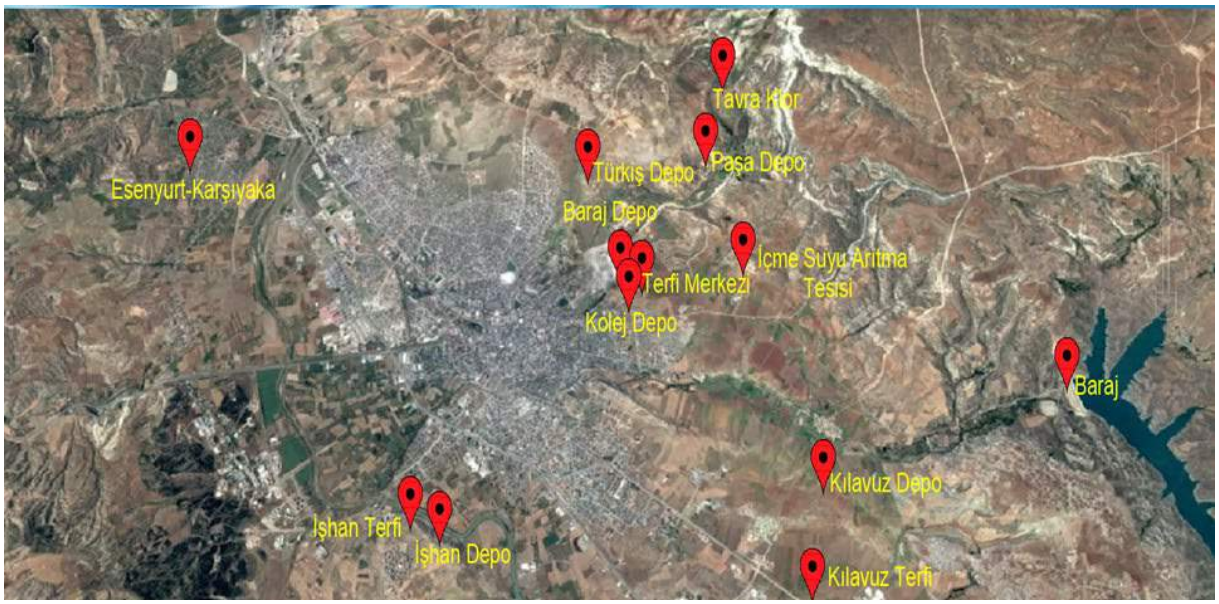

Şekil 1. Sivas kent merkezine ait su kaynakları ve su depoları

3. BULGULAR

Şebekenin farklı 13 noktasında yapılan ölçümlere ait serbest klor ve organik madde miktarları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Farklı klorlama türlerine ait şebekedeki serbest klor ve organik madde miktarları

Sıvı Klor		**Gaz Klor**		**Sodyum hipoklorit (Yerinde Sodyum Hipoklorit Üretim Sistemi)**	
Serbest Klor (mg/L)	**Organik madde (mg/L)**	**Serbest Klor (mg/L)**	**Organik madde (mg/L)**	**Serbest Klor (mg/L)**	**Organik madde (mg/L)**
0.25	0.4	0.3	0.7	0.6	0.21
0.3	0.4	0.3	0.7	0.6	0.22
0.2	0.4	0.3	0.7	0.4	0.18
0.3	0.2	0.3	0.7	0.4	0.22
0.25	0.5	0.35	1.0	0.4	0.12
0.3	0.2	0.4	0.6	0.4	0.28
0.2	0.4	0.4	0.7	0.4	0.26
0.25	0.2	0.4	0.8	0.6	0.22
0.35	0.3	0.35	0.5	0.6	0.24
0.25	1.0	0.4	0.8	0.6	0.26
0.3	0.4	0.3	0.9	0.4	0.38

ISBN
978-605-7875-34-1

0.25	0.6	0.2	1.2	0.4	0.23
0.2	0.4	0.2	1.0	0.6	0.26

Tablo 1'de görüldüğü gibi en yüksek serbest klor miktarı tuzdan elde edilen sodyum hipoklorit uygulamasından elde edilmiştir. Şebekeye bırakılan bakiye klor miktarı başlangıçta aynı olmasına rağmen bakiye bırakmak açısından en verimli uygulama sodyum hipoklorit olmuştur. Bunun yanı sıra en düşük organik madde miktarı da yine sodyum hipoklorit uygulamasında elde edilmiştir. Sıvı klor, gaz klor ve yerinde sodyum hipoklorit üretim sistemine ait işletme maliyetleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Sıvı klor, gaz klor ve yerinde sodyum hpoklorit üretim sistemine ait işletme maliyetleri

Sodyum Hipoklorit				**Gaz Klor**			**Sıvı Klor**			
%0,7 Aktif Klor (TL/kg)	**%100 Aktif Klor (TL/kg)**	**İşletme Maliyeti (TL/kg)**	**Toplam Maliyeti (TL/kg)**	**%100 Aktif Klor (TL/kg)**	**İşletme Maliyeti (TL/kg)**	**Toplam Maliyeti (TL/kg)**	**%15 Aktif Klor (TL/kg)**	**%100 Aktif Klor (TL/kg)**	**İşletme Maliyeti (TL/kg)**	**Toplam Maliyeti (TL/kg)**
0.019	2.75	2.03	4.78	4.5	3.05	7.55	1	6.67	0.45	7.12

Tablo 2'de görüldüğü gibi en düşük işletme maliyeti verimde olduğu gibi yerinde üretilen sodyum hipoklorite aittir. Ardından sıvı klor gelirken işletme maliyeti en yüksek klor ile dezenfeksiyon uygulaması gaz klordur.

4. SONUÇLAR

- İlk yatırım maliyeti en düşük olan sıvı klor uygulamasıdır. Bir adet tank ve bir pompa ile işlemi gerçekleştirebilirsiniz.
- Tuzdan üretilen sodyum hpoklorit içeriği sıvı klor ile aynıdır. $NaCl + H_2O$ elektrik akımı ile (elektroliz) reaksiyona sokulur ve sodyumhpoklorit elde edilir.
- Sıvı klor kullanımda uçmaması için içine bir miktar kostik eklenir. Bu suda kokuya sebep olur.
- Gaz klor saf olduğu için çok koroziftir. Aşınma ve yıpranma fazla olduğundan bakım ve değişim ister.
- Bakiye bırakma ve şebekedeki etkisi bakımından en verimli olan sodyum hipoklorit uygulamasıdır.
- Klor ile dezenfeksiyon sistemlerinin ekipmanlarının basit, ucuz ve kullanımının kolay olması nedeniyle operatörleri kısa bir sürede eğitilebilir, ayrıca düşük konsantrasyonda yeterli bir

ISBN
978-605-7875-34-1

dozajda uygulandığı takdirde, etkili ve kalıcı bir etki oluşturması nedeni ile şebekede klor miktarı kolaylıkla ölçülerek izlenebilir.

- Sivas Belediyesi içmesuyu arıtma tesisinde dezenfeksiyon amacıyla önceden kullanmış olan gaz sistem ile şimdi kullanmış olduğu yerinde hipoklorit üretim sisteminin işletme giderleri karşılaştırıldığında gaz sistemin daha pahalı olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

Alkan, U., Teksoy, A., Acar, Ö. 2005. İçmesuyu Şebekesinde Bakteriyel Yeniden Çoğalmayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, İTÜ Dergisi Su Kirlenmsi Ve Kontrolü, 15 (1-3), 43-55.

Atakent, Y. 1974. Kırsal Bölgede İçme ve Kullanma Sularının Dezenfeksiyonu ile İlgili Bir Çalışma. Hacettepe Ünv. Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Bölümü Uzmanlık Tezi.

Braghetta, A., Trussell, RR., Meheus, J. 1997. The Practice of Chlorination: Application, Efficacy, Problems and Alternatives. IWSA The Blue Pages.

Chlorine Chemistry Council, 2003. Canadian Chlorne Coordinating Cömmittee. Drinking Water Chlorination : A review of dsinfection practices and issues. Chlorine Chemistry Council, Arlington, VA, USA.

Laubusch, EC., 1968. Klorlama Klavuzu. İller Bankası, Ankara.

Lehtola, M.J., Miettinen, I.T., Vartiainen, T. ve Martikainen, P.J. (2002) Changes in content of microbially available phosphorus, assimilable organic carbon and microbial growth potential during drinking treatment processes, Water Research, 36, 15, 3681-3690.

Morris, J.C. 1985. Aqueous Chlorine in the Treatment of Water Supplies.

Oğur, R. 2000. İçme ve Kullanma Suları ile Çevresel Su Örneklerinin Polimeraz Zincir Reaksiyonu (PZR) Tekniği Kullanılarak Mikrobiyolojik Analizlerin Yapılması, Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara.

Özdemir, K., Toröz, İ. 2010. İçmesuyu Kaynaklarında Klorlama Yan Ürünlerinin Diferansiyel UV Spektroskopi Yöntemi ile İzlenmesi, itü dergisi su kirlenmsi ve kontrolü, 20 (2), 59-69.

Rodriquez, M.J. ve Serodes, J.B., (2001). Spatial and temporal evolution THMs in three distrubution water systems, Water Research, 35, 1572-1586.

Sünter, A.T. 2009. İçme ve Kullanma Sularının Arıtılması ve Dezenfeksiyonu 6. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi bildiriler kitabı ss 425-436.

Tekbaş, Ö.F. 1999. Pratik Su Analizi ve Dezenfeksiyonu, Ankara.

ISBN
978-605-7875-34-1

YEŞİLÇAM FİLMLERİNDE POPÜLER MÜZİK VE JENERİK MÜZİĞİ İLİŞKİSİ ÜZERİNE TESPİTLER

Yağmur Eylül DÖNMEZ
İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi / email: yagmureyluldonmez@gmail.com

Ünal İMİK
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü Öğretim Üyesi /
email:unal.imik@inonu.edu.tr

ÖZET

1950-1980 yılları arası dönemde doğmuş ve Türk sinema tarihinde kendine önemli bir yer edinmiş olan "Yeşilçam" filmleri; konusu ve karakterleriyle dönemin etkilerini beyaz perdeye yansıtmasının yanı sıra, dönem içerisinde popüler olmuş Türkçe Sözlü Hafif Batı Müziği'nin tanıtımında da etkin bir rol oynamıştır. Dönemin popüler şarkıcıları (müzisyenleri, müzik grupları vb.) plak satışı ve gazino programlarının yanı sıra Yeşilçam filmleri vasıtası ile de halka ulaşabilme imkânı bulmuştur. Dönemin popüler ezgilerinin Yeşilçam filmlerinde Jenerik müziği olarak kullanılması, bu duruma güzel örnek olarak gösterilebilir.

Bu araştırmada; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış sözlü ve sözsüz formdaki Popüler Müziklere ait ana tema ezgilerinin, jenerik müziği olarak kullanımlarının incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım sergilenmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında sinema filmi olarak çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Popüler Müzik barındıran Yeşilçam filmleri incelenmiştir. Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 40 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Belirlenen film müzikleri ses kayıtları ve video örnekleri incelenerek değerlendirme ölçeğine tabi tutulmuştur. Daha sonra elde edilen veriler, istatistik programlar vasıtasıyla sayısal verilere ve görsel grafiklere dönüştürülmüştür.

Araştırma sürecinde elde edilen sonuçlardan bazıları sıralanacak olursa; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış olan popüler müziklerin dönemin popüler kültürünü ve karakteristik özelliklerini yansıtabildiği, Yeşilçam filmleri vasıtasıyla dönemin popüler şarkıcılarının, müzisyenlerinin ve müzik gruplarının tanıtımlarının yapılabildiği, büyük şehirler haricindeki Anadolu şehirlerinde yaşayan dinleyicilerin de şarkıcıları gazinolar dışında Yeşilçam filmleri ile izleyebilme imkânına kavuştuğu, jenerik akışı sırasında ana tema ezgilerinin genellikle baştan sona kullanılmasının (3 dk. ve üzeri kullanılması) izleyicilerin zihninde popüler ezginin kalıcılığının artmasına imkan tanıdığı, kullanılan popüler ezgilerin filmin içeriğine yönelik farklı anlamlar oluşturabilmesine katkı sağladığı aklımıza gelen sonuçlardan bir kaçı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Film Müziği, Yeşilçam, Popüler Müzik, Jenerik Müziği.

DETERMINATIONS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN POPULAR MUSIC AND GENERIC MUSIC IN YEŞİLÇAM FILMS

Yeşilçam films were born in 1950-1980 and had an important place in Turkish cinema history. In addition to reflecting the effects of the period on the big screen with his characters and characters, he played an active role in the promotion of Turkish Oral Light Western Music which was popular in the period. In the period, popular singers, musicians and groups had the opportunity to reach to the public by means of Yeşilçam films

ISBN
978-605-7875-34-1

besides the sale of plaques and casinos. One of these facilities is the use of the popular music as the main theme tunes.

This research; The aim of this course is to examine the generic usage of the main theme works of Popular Music in verbal and nonverbal forms used in Yeşilçam films. In the research (descriptive), an approach to the situation determination was preferred. In the process of research, between 1968-1978 the film was shot and the content of the current Yeşilçam films of popular music are examined. The determined Yeşilçam films were presented to the taste of the viewers of different life levels through the survey and 40 pieces of Yeşilçam, which received the most appreciation, were included in the research. Audio recordings and video samples were determined and evaluated. Then, the obtained data were converted into numerical data and visual graphs by means of statistical programs.

If some of the results obtained during the research process are listed; The popular music used in Yeşilçam films can reflect the popular culture of the renaissance and its characteristics. the overall use of theme melodies (3 min. and above) will increase the persistence of popular tunes in the minds of viewers; it will be a few of the results that come to our mind that these works make it possible to create different meanings for the content of the film.

Key Words: Music, Film Music, Yeşilçam, Popular Music, Generic Music.

GİRİŞ:

Osman Fahir Seden 1952 yılında İngiltere'ye yaptığı film araştırmaları seyahatinden sonra haklın beyaz perdede kendinden hikayeler ve müzikler görmek istediği kanısına varmıştır. Sayın Seden, Türkiye'ye döndükten sonra Türk yapısına adapte edilmiş filmlere başlamış ve bu sayede 1950-1980 yılları arası dönemde Türk sinema tarihinde kendine önemli bir yer edinmiş olan "Yeşilçam" filmlerinin serüveni başlamıştır.

Yeşilçam, konusu ve karakterleriyle dönemin etkilerini beyaz perdeye yansıtmasının yanı sıra dönem içerisinde popüler olmuş Türkçe Sözlü Hafif Batı Müziği'nin tanıtımında etkin bir rol oynamıştır. Türkçe Sözlü Hafif Batı Müziği veya bir diğer ismi aranje müzik kavramı, yabancı şarkılara Türkçe sözler yazılarak oluşturulmuş ara bir kavram olarak tanımlamak mümkündür (Dönmez 2018: 44).

Türkiye'de "aranjman" adı verilen yaklaşımın başlangıcına dair farklı görüşler olmakla birlikte Fecri Ebcioğlu'nun sözlerini yazdığı "Bak Bir Varmış Bir Yokmuş" şarkısı ilk örnek ve bir anlamda Türk Pop müziğin de başlangıcı olarak gösterilmektedir. Şarkıyı ilk olarak Erol Büyükburç, daha sonra ise Vokal grubu eşliğinde İlham Gencer seslendirir. Dönem içerisinde yoğun ilgi gören şarkıyı Gönül Yazar; alaturka sazlar eşliğinde seslendirir. Sayın Yazar, Türkçe başlamış olduğu eseri fransızca sözleri ile sonlandırır.

Fecri Ebcioğlu tüm okuyucuların plaklarının ilgi görmesi sonucunda çalışmalarına devam ederek pek çok yurt dışında meşhur olmuş şarkılara Türkçe söz yazmaya devam etmiştir. Daha sonraki yıllarda ise, yurt dışında şarkıları meşhur olan şarkıcıları Türkiye'ye getirmiş ve onlara Türkçe plaklar yaptırmıştır. Bu plaklar içerisinde önemli olanlardan biri ve ilk olma özelliğini taşıyan Belçikalı şarkıcı Adamo'nun, bestesi Tombe La Negie'ye ait olan "Her Yerde Kar Var, Kalbim Senin Bu Gece" isimli eseri yorumlamasıdır. Yaklaşık olarak otuz dört bin plak satılmasını sağlayan bu şarkı, bu alanda daha çok çalışma yapılmasına da imkân tanımıştır. Ebcioğlu daha sonra ise "Sen Sevme Beni" ve "İsmini Haykırıyorum" adlı şarkılara da Türkçe söz yazmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Dönem içerisinde Sezen Cumhur Önal'da Türkçe sözlü aranjman dünyasına katılır ve Sacha Dishel' e okumuş olduğu şarkısı "La Chanson Oriental"e Türkçe söz yazarak "Kime Derler Sana Derler" ismiyle tekrar yorumlatmıştır. Yine Önal, dönemin twist kralı olarak tabir edilen Peppino Di Capri'ye "Melankoli Ne Güzelsin" sözlerini yazmış olduğu şarkıyı okutmuş ve plak olarak yayımlatmıştır. Ecnebi şarkılara söz ve ecnebi şarkıcılara Türkçe sözlü hafif batı müziği aranjeleri okutulması oldukça ilgi görmüştür. Ancak bu popüleritenin yerli şarkıcılarımızda Türkçe'yi farklı bir aksan ile okumuş oldukları ve 'Batı müziğini en iyi Batılılar yapar' ön yargısının dinleyicilerde oluşmuş olduğu düşünülmektedir. (Dönmez 2018: 48)

Ön yargıları; Erol Büyükburç, Ajda Pekkan, Semiramis Pekkan, Gönül Yazar, Neşe Karaböcek, Lale Belkıs, Tanju Okan gibi isimlerin peş peşe yapmış oldukları plaklar ve şarkıların Yeşilçam filmleri vasıtasıyla geniş kitlelere ulaşmış olması ile yıkılmış olduğunu da söylemek mümkündür. Pop müziğinin insanlar tarafından ilgi görmüş olması, Yeşilçam sinemasını ve sinemaya paralel olarak Gazinoları da etkilemiş olduğu görülmektedir. Bu durum dönemde popüler olmuş şarkılara göre hazırlanmış senaryolar ile filmler çekilmesine yol açmıştır. Yeşilçam filmleri ile insanlar sadece plaklardan şarkıları dinlemekle kalmayarak şarkının hikayeleştirilmiş halini ve şarkıcıları izleme imkanına sahip olmuştur.

Gazinolar da ise popüler ezgilerin etkisi Popüler-alaturka olarak isimlendirebilecek bir yönde ilerlemiş olduğu görülmektedir. Örneğin; Dönemin önemli gazino şarkıcılarından biri olan Emel Sayın Mavi Boncuk, Feride, Gülizar gibi filmlerde şarkılarının olay örgüsü içerisinde baş rol oyuncusu olarak oynamış ve film içerisinde şarkılarını seslendirmiştir. Zeki Müren, Neşe Karaböcek gibi gazino solistlerinin de bu dönem içerisinde çekilmiş olan Yeşilçam filmleri bulunmaktadır. Bu filmlerin büyük çoğunluğunda ise ana tema ezgileri olarak kullanılan Popüler Müziklerin Jenerik müziği olarak da yer verilmiştir.

Jenerik Müzikleri, film başlangıcında genel anlamda film hakkında bilgi veren, konusu, karakteristik özelliklerini yansıtan ve oyuncu isim akışı esnasında geçen süreyi doldurma işlevini üstlenmekte olan bir tür olarak tanımlanabilir.

Yeşilçam sinemasın döneminde ise tüm bu görevleri haricinde günümüz şarkı klipleri işlevini de karşılayabilen, Anadolu kentlerine gazino kültürünü tanıtma ve film öncesi izleyicilere popüler olmuş eserleri baştan sona dinleme imkânı bulabildikleri başlangıç bölümü özelliği taşımaktadır.

YÖNTEM:

Araştırma; Sözlü ve sözsüz formdaki popüler müzik ana tema eserlerinin Yeşilçam filmlerinde jenerik müziği olarak kullanımlarını incelemeyi hedeflemektedir. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım sergilenmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında sinema filmi olarak çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Popüler Müzik barındıran mevcut Yeşilçam filmleri incelenmiştir. Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 40 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Belirlenen film müzikleri ses kayıtları ve video örnekleri incelenerek değerlendirme ölçeğine tabi tutulmuştur. Daha sonra elde edilen veriler istatistik programlar vasıtasıyla sayısal verilere ve görsel grafiklere dönüştürülmüştür.

ISBN
978-605-7875-34-1

BULGULAR VE YORUM:

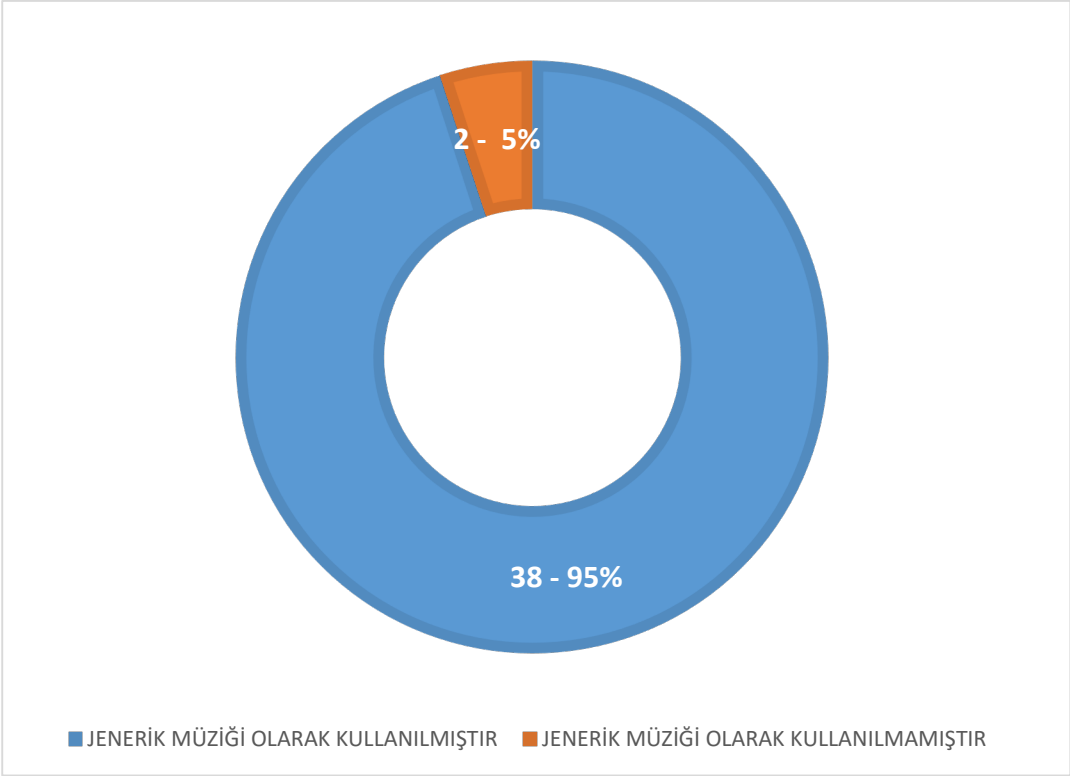

Grafik 1: Yeşilçam filmlerinde Popüler müzik ana tema ezgilerinin jenerik müziği olarak kullanımı

Grafik 1 de görüldüğü üzere Yeşilçam filmlerinde sözlü ve sözsüz formlardaki Popüler Müziklerin ana tema ezgisi olarak %95 oranında kullanılmış olduğu görülmektedir. Bu durum kullanılmış olan ana tema ezgilerinin izleyici zihninde daha fazla yer almasına ve film içeriği ile uyumlu ana tema ezgileriyle filme hazırlama işlevini de yerine getirmekte olduğunu söylemek mümkündür.

Yeşilçam filmlerinde ana tema ezgilerinin jenerik müziğinde %5 oranında kullanılmama sebebi olarak ise; film içerisinde birden fazla Popüler müzik ezgilerine yer verilmesi ya da bazı melodram yapılı Yeşilçam filmlerinde jenerik için özel bir zaman dilimi ayrılmadan, filmin başlaması ile jenerik yazı akışının aynı anda başlaması sebep olarak gösterile bilinir.

ISBN
978-605-7875-34-1

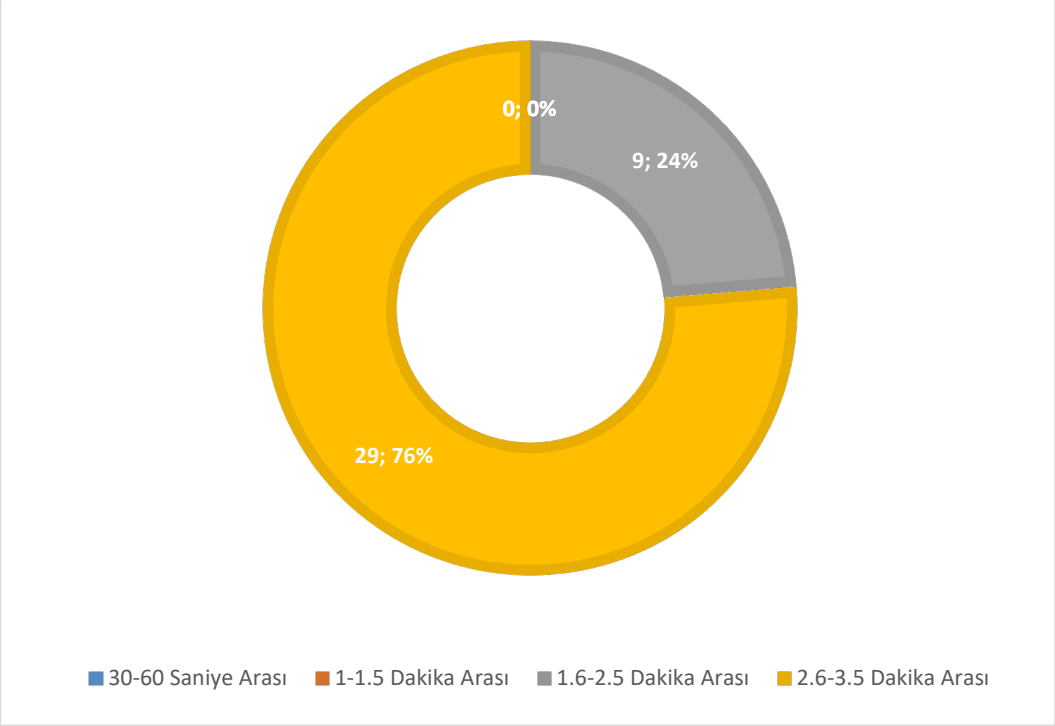

Grafik 2: Yeşilçam filmlerinde Popüler müzik ana tema ezgilerinin jenerik süre kullanımları

Yeşilçam filmlerinde Popüler Müzik ana tema ezgilerinin Jenerik akışı süresince kullanımları incelendiğinde ise %76 oranında 2.6-3.5 dakika arası kullanımı, %24'lük bir oranda ise 1.6-2.5 dakika arası kullanılmış olduğu saptanmıştır. Süre kullanım uzunluğunun 3.5 dakikaya kadar bulabilen süre uzunluklarının olmasının sebepleri arasında tercih edilmiş olan 60'lı ve 70'li yılların "Türkçe Sözlü Hafif Batı Müziği" olarak tanımlanan popüler müziklerin tanıtımlarının yapılması, film ile bağlantılı senaryoların olması, pek çok Yeşilçam filmlerinde eserleri seslendiren şarkıcıların başrol oyuncusu olarak film içerisinde yer almaları ve dönem içerisinde bu tarz Yeşilçam filmlerinin şarkılı filmler olarak nitelendirilen düz anlatım ve dip müziği kullanım işlevleri ile jenerik akışında uzun süreli kullanımları açıklayabilmek mümkündür.

Ek olarak Yeşilçam jenerik müziği, film müziği işlevlerinden ana tema ezgisi ve konu ilişkisi ile vurgulayıcı işlev, ses efekti yerine geçme, tarihi film veya tematik filmlerde zaman ve durum belirtme ve karşılıklı konuşmanın yerine geçme işlevinde kullanıldığı için süre kullanımlarının uzun olduğu düşünülmektedir.

SONUÇ:

- Yeşilçam filmlerinde kullanılmış olan Popüler Müziklerin Dönemin Popüler Kültürünü ve karakteristik özelliklerini yansıtabildiği
- Yeşilçam filmleri vasıtasıyla dönemin popüler şarkıcılarının, müzisyenlerinin ve müzik gruplarının tanıtımlarının yapılabildiği,
- Büyük şehirler haricindeki Anadolu şehirlerinde yaşayan dinleyicilerin de şarkıcıları gazinolar dışında Yeşilçam filmleri ile izleyebilme imkânına kavuştuğu,
- Jenerik akışı sırasında ana tema ezgilerinin genellikle baştan sona kullanılmasının (3 dk. ve üzeri kullanılması) izleyicilerin zihninde belirlenen popüler ezginin kalıcılığının artmasına imkan tanıdığı

ISBN
978-605-7875-34-1

- ❖ Yeşilçam filmlerinde ana tema ezgilerinin genel olarak vurgulayıcı işlev, ses efekti yerine geçme, başlangıç müziği, zaman ve durum belirtme ve karşılıklı konuşmanın yerine geçme işlevlerinde de kullanıldığı,
- ❖ Bu eserlerin filmin içeriğine yönelik farklı anlamlar oluşturabilmesini sağladığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

KAYNAÇA:

- Abisel, N, (1997). "Bir Dünya Nasıl Kurulur: Popüler Türk Filmlerinde Alıntı Yapısı Üzerine". Der: Seçil Büker, Sinema Yazıları, Ankara: Doruk Yayınları.
- Ayça, E, (1996). "Yeşilçam'a Bakış". Haz: Süleyman Murat Dinçer, Ankara: Doruk Yayınları.
- Dilmener, N, (2003)." Bak Bir Varmış Bir Yokmuş – Hafif Türk Pop Tarihi." İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dönmez, Y,E, (2017). "Yeşilçam Filmlerinde Türk Sanat Müziği Makamları ve Etkileri". Ankara: Gece Yayınları.
- Dönmez, Y,E, (2019). "Yeşilçam Filmlerinde Popüler Müzik ". Ankara: Gece Yayınları.
- Erdoğan, İ ve Beşevli, P, (2005). "Sinema ve Müzik". Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Erksan, M, (1996). "Sinemanın 100. Yılı". Der: S.M. Dinçer, Türk Sineması Üzerine Düşünceler. Ankara: Doruk Yayınları.
- Ertürk, İ, (1999). "Sinema ve Müzik. Toplumbilim Müzik Özel Sayısı", 9,35-40.
- Esen, Ş, (2002). "Türk Sinemasının Kilometre Taşları". İstanbul: Naos Yayınları.
- Fiske, J, (1999). "Popüler Kültürü Anlamak". (Çeviren: S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Kılıçbay, B ve Pekman, C, (2004). "Görüntünün Müziği Müziğin Görüntüsü". İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Kırel, S,(2005). "Yeşilçam Öykü Sineması".İstanbul: Babil Yayınları.
- Konuralp, S, (1999). "Türk Sinemasının Şarkılı Melodram ve Arabesk Filmlerindeki Film Müzikleri". İstanbul İletişim Dergisi
- Ok, A, (1995). "Film Müzikleri", Türk Sinemasında Film Müzikleri. İstanbul: Arion Yayınevi.
- Onaran, A, Ş, (1994). "Türk Sineması"(Cilt 1).İstanbul: Kitle Yayınları
- Orr, J,(1997). "Sinema ve Modernlik". (Çeviren: Ayşegül Bahçıvan). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Özbek, M, (1991)."Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski." İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şener, E, (1970). "Yeşilçam ve Türk Sineması". İstanbul: Kamera Yayınları.
- Türkdoğan, O, (2006). "Etnik Sosyoloji Türk Toplumunun Etnik Yapısı". İstanbul: Timaş Yayınları.

ISBN
978-605-7875-34-1

YEŞİLÇAM FİLMLERİNDE POPÜLER MÜZİK VE SENARYO İLİŞKİSİ ÜZERİNE TESPİTLER

Yağmur Eylül DÖNMEZ
İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi / email: yagmureyluldonmez@gmail.com

Ünal İMİK
Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Müzik Bölümü Öğretim Üyesi /
email:unal.imik@inonu.edu.tr

ÖZET

Türkiye'de 1960'lı ve 1970'li yıllarda "aranjman müzik" veya bir diğer adıyla "Türkçe sözlü hafif batı müziği" olarak anılan popüler müzik eserleri, dönemin meşhur olan şarkıcıları (müzisyenleri, müzik grupları) tarafından yaygın olarak tercih edilmiştir. Dönemin sanatçıları gazino programları ve plak satışlarının yanı sıra Anadolu kentlerindeki dinleyicilere de ulaşabilmeleri adına Yeşilçam Filmlerinden de istifade etmişlerdir. Bu nedenle pek çok Yeşilçam filminde Popüler Müzik ile etkileşimli senaryolar yazılmış ve birçok filmde dönemin popüler şarkıcıları başrol oyuncusu olarak yer almıştır.

Araştırmada; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış sözlü ve sözsüz formdaki popüler müzik eserleri ile film senaryoları arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım benimsenmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Popüler Müzik barındıran mevcut Yeşilçam filmleri incelenmiştir. Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı sosyal, kültürel ve ekonomik yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 50 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Belirlenen film müzikleri, ses kayıtları, video örnekleri ve film konuları incelenerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Daha sonra elde edilen veriler istatistik programlar vasıtasıyla sayısal verilere ve görsel grafiklere dönüştürülmüştür.

Araştırma sürecinde elde edilen sonuçlardan bazıları sıralanacak olursa; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış olan popüler müziklerin dönemin popüler kültürünü ve karakteristik özelliklerini yansıtabildiği, Yeşilçam filmleri vasıtasıyla bahsi geçen dönemde popüler olan şarkıcıların, müzisyenlerin ve müzik gruplarının tanıtımlarını yapabildikleri, Büyük şehirler haricinde Anadolu şehirlerinde yaşayan dinleyicilerin de şarkıcıları gazino dışında Yeşilçam filmleri vasıtası ile izleyebilme imkanına kavuştuğu, bu yaklaşım sebebiyle plak satışlarının olumlu yönde artış gösterdiği, özellikle ekonomik koşullar sebebi ile Türk sanat müziği içerik kullanılan Yeşilçam filmlerinin "Şarkılı Filmler" olarak adlandırıldığı, Popüler müzik etkisi ile senaryolaştırılan Yeşilçam filmlerinin ise "Filmli Şarkılar" olarak adlandırılabileceği aklımıza gelen sonuçlardan bir kaçı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Film Müziği, Yeşilçam, Popüler Müzik, Senaryo Müziği, Filmli Şarkılar.

DETERMINATIONS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN POPULAR MUSIC AND SCENARIOS IN YEŞİLÇAM FILMS

Turkey in the 1960s and 1970s Arrangement music or an alias with Turkish Oral Western Music, known as Popular Music, the famous the singer at the time, musicians and groups of casino scenes and record sales as well as to have access to all Anatolian cities Yeşilçam Films benefiting they have. In many Yeşilçam

ISBN
978-605-7875-34-1

films, interactive scenarios are written with Popular Music, and in many films popular singers have played a leading role in the period.

This research; Popular music used in Yeşilçam films in verbal and nonverbal form explores the main theme works and the relationship between the film script. In the research (descriptive), an approach to the situation determination was preferred. In the process of research, between 1968-1978 the film was shot and the content of the current Yeşilçam films of popular music are examined. The determined Yeşilçam films were presented to the taste of the viewers of different living levels through the survey and 50 pieces of Yeşilçam, which received the most appreciation, were included in the research. Determined film music, sound recordings, video samples and film were examined and evaluated. Then, the obtained data were converted into numerical data and visual graphs by means of statistical programs.

If some of the results obtained during the research process are listed; The popular music used in Yeşilçam films can reflect the popular culture of the renaissance and the characteristics of the popular artists, musicians and groups in the period through Yeşilçam films. While Yeşilçam films with Turkish Art Music are called "Şarkılı Films" due to economic conditions, Yeşilçam films with popular music effect will be some of the results that can be called "Filmli Şarkılar".

Key Words: Music, Film Music, Yeşilçam, Popular Music, Scenario Music, Film Songs.

GİRİŞ:

Türkiye'de 1960'lı ve 1970'li yıllarda “aranjman” müzik veya bir diğer adıyla “Türkçe sözlü hafif batı müziği” olarak anılan popüler müzik, dönemde meşhur olan şarkıcıların, müzisyenlerin ve grupların gazino sahneleri ve plak satışlarının yanı sıra tüm Anadolu kentlerine ulaşabilmeleri için kullanılmıştır. Bu nedenle pek çok Yeşilçam filminde popüler müzik ile etkileşimli senaryolar yazılmış ve bu filmlerde dönemin popüler şarkıcıları başrol oyuncusu olarak yer almıştır.

Bu dönemin film müziklerini de bu anlam dahilinde iki grup altında değerlendirmek mümkündür. Bunlardan ilki zaman zaman film müzikleri yer aldıkları filme göre oluşturulmuş olması ve bu şarkı sözleri filmin konusunu niteleyen, sanatsallık olgusunun daha sonraki plana atıldığı, kalıp ritimler dahilinde tekrarlanan şarkıcısının ise göze hitap etmesi hedeflenen şarkılar olmuş olmasıdır. Örneğin yönetmenliğini Nejat Saydam'ın üstlendiği, 1969 tarihli Buruk Acı filmi içinde seslendirilen ve filme adını vermiş olan Buruk Acı isimli bu şarkı, Teoman Alpay tarafından bestelenmiş, her ne kadar görsel boyutta Türkan Şoray seslendiriyor gibi gözükse de, şarkıyı Adalet Cimgöz seslendirilmiştir.

İkinci olarak ise dönem içerisinde Popüler Müziğinin insanlar tarafından ilgi görmüş olması sonucunda Yeşilçam sinemasını da etkilemiş olmasıdır. Bu durumun sonucu olarak; popüler olmuş şarkılar için Yeşilçam film senaryoları yazılmış ve dönemde beyaz perde de gösterime girmiştir. Örneğin 1972 senesinde Şenay'ın seslendirdiği "Sev Kardeşim" adlı şarkının görmüş ilginin sonucunda; aynı yıllar içerisinde baş rollerini Hülya Koçyiğit ve Tarık Akan'ın paylaştığı şarkı ile aynı isme sahip "Sev Kardeşim" filmi gösterime girmiştir. Bu duruma bir başka örnek ise; Teoman Alpay ve Metin Bükey'in 1967 yılında plak olarak yayımladıkları "Samanyolu" şarkısı, Kerime Nadir'in aynı adlı romanının senaryolaştırılması ile bir araya gelerek Yeşilçam sinemasına "Samanyolu" filmini kazandırmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yeşilçam-Müzik sirkülasyonu, 70'li yıllarda oldukça sık görülmüştür. Daha önceleri filmler için Yazılan şarkılar tutuyorken, bu dönemde tutulmuş şarkılar için filmler yapılmıştır. Bu durumu Türk Sanat Müziği makamlı eserlere yer verilirken adlandırılan "Şarkılı Filmleri", popüler müzik etkisi ile "Filmli Şarkılar" olarak adlandırabilmek mümkündür. Dönemin pek çok şarkıcısı da bu filmler içerisinde yer almıştır.

YÖNTEM:

Araştırma; Yeşilçam filmlerinde kullanılmış sözlü ve sözsüz formdaki Popüler Müzik ana tema eserleri ve film senaryosu ilişkisine odaklanmaktadır. Araştırmada (betimsel) durum tespiti yapmaya yönelik bir yaklaşım tercih edilmiştir. Araştırma sürecinde, 1968-1978 yılları arasında çekilerek gösterime girmiş ve içeriğinde Popüler Müzik barındıran mevcut Yeşilçam filmleri incelenmiştir. Belirlenen Yeşilçam filmleri anket yoluyla farklı yaşam düzeyindeki izleyicilerin beğenisine sunulmuş ve en çok beğeni alan 50 adet Yeşilçam filmi incelenmek üzere araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Belirlenen film müzikleri, ses kayıtları, video örnekleri ve film konuları incelenerek değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Daha sonra elde edilen veriler istatistik programlar vasıtasıyla sayısal verilere ve görsel grafiklere dönüştürülmüştür.

BULGULAR:

Grafik 1: Yeşilçam filmleri senaryo-müzik ilişkisi dağılımı

Yeşilçam filmleri senaryo-müzik ilişki dağılımı incelendiğinde %76 oranında ilişkili olduğu görülmektedir. Bu durumu, dönemin ekonomik şartlarına bağlı olarak ve film- popüler müzik etkileşimi ile izleyicilerin zihninde kalıcı olması amaçlandığı düşünülmektedir.

Yeşilçam filmlerinde senaryo ve müzik ilişkisine örnek olarak ana tema ezgileri ile aynı isme sahip filmlerden bir kaçı sıralanacak olursa; Ah Nerede, Ağlıyorum, Arım Balım Peteğim, Berduş, Delisin, Dila Hanım, Dünyanın En Güzel Kadını, Haydi Gençlik Hop Hop Hop, Hayat Bayram Olsa, Hayat Sevince Güzel, Mavi Boncuk, Oh Olsun, Öp Beni, Öyle Olsun, Saman Yolu, Sen Bir Meleksin, Senede Bir GÜN, Sev Kardeşim, Selvi Boylum Al Yazmalım, Zambaklar Açarken bunlardan birkaçıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ:

- Yeşilçam filmlerinde kullanılmış olan Popüler Müziklerin Dönemin Popüler Kültürünü ve karakteristik özelliklerini yansıtabildiği,
- Yeşilçam filmleri vasıtasıyla bahsi geçen dönemde popüler olan şarkıcıların, müzisyenlerin ve müzik gruplarının tanıtımlarını yapabildikleri,
- Büyük şehirler haricindeki Anadolu şehirlerinde yaşayan dinleyicilerin de şarkıcıları gazino dışında Yeşilçam filmleri vasıtası ile izleyebilme imkanına kavuştuğu,
- Bu yaklaşım sebebiyle plak satışlarının olumlu yönde artış gösterdiği
- Özellikle ekonomik koşullar sebebi ile Türk sanat müziği içerik kullanılan Yeşilçam filmlerinin "Şarkılı Filmler" olarak adlandırıldığı,
- Popüler müzik etkisi ile senaryolaştırılan Yeşilçam filmlerinin ise "Filmli Şarkılar" olarak adlandırılabileceği araştırmada elde edilen sonuçlardan önemli olarak görülenleridir.

KAYNAKÇA:

- Abisel, N, (1997). "Bir Dünya Nasıl Kurulur: Popüler Türk Filmlerinde Alıntı Yapısı Üzerine". Der: Seçil Büker, Sinema Yazıları, Ankara: Doruk Yayınları.
- Ayça, E, (1996). "Yeşilçam'a Bakış". Haz: Süleyman Murat Dinçer, Ankara: Doruk Yayınları.
- Dilmener, N, (2003)." Bak Bir Varmış Bir Yokmuş – Hafif Türk Pop Tarihi." İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dönmez, Y,E, (2017). "Yeşilçam Filmlerinde Türk Sanat Müziği Makamları ve Etkileri". Ankara: Gece Yayınları.
- Dönmez, Y,E, (2019). "Yeşilçam Filmlerinde Popüler Müzik ". Ankara: Gece Yayınları.
- Erdoğan, İ ve Beşevli, P, (2005). "Sinema ve Müzik". Ankara: Pozitif Matbaacılık.
- Erksan, M, (1996). "Sinemanın 100. Yılı". Der: S.M. Dinçer, Türk Sineması Üzerine Düşünceler. Ankara: Doruk Yayınları.
- Ertürk, İ, (1999). "Sinema ve Müzik. Toplumbilim Müzik Özel Sayısı", 9,35-40.
- Esen, Ş, (2002). "Türk Sinemasının Kilometre Taşları". İstanbul: Naos Yayınları.
- Fiske, J, (1999). "Popüler Kültürü Anlamak". (Çeviren: S. İrvan). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Kılıçbay, B ve Pekman, C, (2004). "Görüntünün Müziği Müziğin Görüntüsü". İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Kırel, S,(2005). "Yeşilçam Öykü Sineması".İstanbul: Babil Yayınları.
- Konuralp, S, (1999). "Türk Sinemasının Şarkılı Melodram ve Arabesk Filmlerindeki Film Müzikleri". İstanbul İletişim Dergisi
- Ok, A, (1995). "Film Müzikleri", Türk Sinemasında Film Müzikleri. İstanbul: Arion Yayınevi.
- Onaran, A, Ş, (1994). "Türk Sineması"(Cilt 1).İstanbul: Kitle Yayınları
- Orr, J,(1997). "Sinema ve Modernlik". (Çeviren: Ayşegül Bahçıvan). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Özbek, M, (1991)."Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski." İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şener, E, (1970). "Yeşilçam ve Türk Sineması". İstanbul: Kamera Yayınları.
- Türkdoğan, O, (2006). "Etnik Sosyoloji Türk Toplumunun Etnik Yapısı". İstanbul: Timaş Yayınları.

ISBN
978-605-7875-34-1

SOVYET PROPAGANDA POSTERLERİNDE ALMAN ASKERLERİNİN KORKU ÇEKİCİLİĞİ BAĞLAMINDA SUNUMU

Caner ÇAKI
Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi, İletişim Bilimleri Anabilim Dalı,
caner.caki@inonu.edu.tr

Mehmet Ozan GÜLADA
Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Akçadağ Meslek Yüksek Okulu,
Yönetim ve Organizasyon Bölümü, mehmet.gulada@ozal.edu.tr

Mehmet Ali GAZİ
Arş. Gör., Trabzon Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü,
mehmetaligazi@hotmail.com

ÖZET

22 Haziran 1941 tarihinde Nazi Almanyası, Sovyetler Birliği'ni işgale başlamıştı. Nazi Almanyası'nın Sovyetler Birliği'ne karşı giriştiği ani saldırı soncunda Alman orduları kısa süre içerisinde Sovyetler Birliği'nin Avrupa kıtasındaki topraklarının önemli bir bölümü işgal etmeyi başarmıştı. Sovyetler Birliği toprak kayıplarının yanında askeri olarak da büyük kayıplara maruz kalmıştı. Tüm bu süreç içerisinde Alman orduları Sovyetler Birliği'nin başkenti Moskova'nın banliyölerine kadar ilerlemeyi başarmış ve Sovyetler Birliği'nin varlığını tümüyle tehdit etmeye başlamıştı. Sovyet yönetimi hızla ülkesinin içlerine kadar ilerleyen Alman ordusunu durdurabilmek için genel seferberlik ilan ederek tüm Sovyet halkının savaşa katılmasını istemişti. Bu süreçte Sovyetler Birliği, Nazi Almanyası'na, özellikle de Alman askerlerine karşı yoğun bir olumsuz propaganda faaliyeti içerisine girişmişti. Sovyet propagandası, dönemin önde gelen kitle iletişim araçlarından biri olarak kullanılan posterlerinden Alman karşıtı algı inşasında etkili bir şekilde yararlanmıştı. Özellikle Sovyet propagandası Alman askerlerine karşı korku unsurunu kullanarak Sovyet halkını harekete geçirmeye çalışmıştı. Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı'nda kullanılan propaganda posterlerinde Alman askerlerinin duygusal çekicilikler içerisinde yer alan korku çekiciliği tekniği kullanılarak Sovyet halkına nasıl ve ne yönde sunulduğunun ortaya konulması amaçlanmıştır. Bunun için All World Wars sitesi tarafından belirlenen propaganda posterleri içerisinden amaçlı örneklem metodu kullanılarak seçilen beş propaganda posteri (Barbar, Süngü, Süpürge, Canavar, Katil) çalışmanın örneklemi olarak belirlenmiştir. Çalışmada belirlenen propaganda posterleri nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Propaganda posterleri Fransız Antropolog Claude Lévi-Strauss'un İkili Karşıtlıklar Modeli bağlamında göstergebilimsel açıdan ele alınmıştır. Elde edilen bulgular kapsamında, Alman askerlerinin Sovyetler Birliği'ne ölüm ve yıkım getiren katiller olarak sunulduğu, buna karşın Kızıl Ordu'nun ise ülkesini kurtaran kahramanlar olarak yansıtıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Korku Çekiciliği, Sovyet Propagandası, Poster, Nazizm, Göstergebilim

ISBN
978-605-7875-34-1

THE PRESENTATION OF GERMAN SOLDIERS IN THE CONTEXT OF FEAR APPEAL IN SOVYET PROPAGANDA POSTERS

Caner ÇAKI
Res. Assist. İnönü University, Communication Faculty, Department of Communication Sciences, caner.caki@inonu.edu.tr
Mehmet Ozan GÜLADA
Lecturer, Malatya Turgut Özal University, Akçadağ Vocational High School, Management and Organization Department, mehmet.gulada@ozal.edu.tr
Mehmet Ali GAZİ
Res. Assist.,Trabzon Univesity, Communication Faculty, Department of Public Relations and Advertising, mgazi@trabzon.edu.tr

Abstract

On June 22, 1941, Nazi Germany began occupation of the Soviet Union. As a result of the sudden attack of Nazi Germany against the Soviet Union, the German armies were able to occupy an important part of the Soviet Union's territory on the European continent. The Soviet Union suffered great losses as a result of military losses. In the entire process, the German armies managed to move forward to the suburbs of the Soviet Union's capital, Moscow, and began to completely threaten the existence of the Soviet Union. The Soviet government quickly called for the entire Soviet people to join the war, declaring general mobilization to stop the German army advancing into its country. In this process, the Soviet Union engaged in an intense negative propaganda against Nazi Germany, especially German soldiers. Soviet propaganda effectively used the posters as one of the leading mass media tools of the period in the construction of anti-German perception. In particular, Soviet propaganda tried to mobilize the Soviet people by using fear against German soldiers. In this study, it was aimed to show how and in what way the German soldiers were presented to the Soviet people by using the fear attractiveness technique in the emotional attraction in the propaganda posters used in the Second World War. For this purpose, five propaganda posters (Barbarian, Bayonet, Broom, Monster, Killer) were selected as a sample of the study. The propaganda posters determined in the study were analyzed by semiotic analysis method which in the qualitative research methods. Propaganda posters were discussed semiotics in the context of French Anthropologist Claude Lévi-Strauss's Binary Contrasts. In the light of the findings, it was concluded that the German soldiers were presented to the Soviet Union as killers who brought death and destruction, while the Red Army was reflected as the heroes who saved their country.

Keywords: Fear Appeal, Soviet Propaganda, Poster, Nazism, Semiotics

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nda Alman ve Sovyet orduları arasında karşılıklı üstünlük kurma mücadelesinde büyük çatışmalar yaşanmış ve bu çatışmalarda yüz binlerce asker ve sivil yaşamını yitirmişti. Almanya ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan savaş, yalnızca cephelerde olmamış, aynı zamanda her iki taraf arasında tarihteki en büyük propaganda savaşlarından biri de yaşanmıştı. Bu aşamada her iki taraf da birbirlerini itibarsızlaştırmak ve birbirlerine yönelik kamuoyunda nefret söylemi inşa etmek için propagandayı bir silah olarak kullanmıştı. Bu süreçte gerek Alman propagandası gerekse Sovyet propagandası kitlelerin korku unsuru kullanarak harekete geçirilmesini ve istenilmeyen bir davranıştan uzak durmalarını hedefleyen korku çekiciliği tekniğinden etkili bir şekilde yararlanmıştır. Özellikle Sovyet propagandası Alman askerlerine yönelik olarak kullandığı korku çekiciliği tekniği ile Sovyet halkının bir bütün olarak davranmasını ve Alman ordularına karşı yürütülen seferberliğe katkı sağlamalarını amaçlamıştır. Çalışmada İkinci

ISBN
978-605-7875-34-1

Dünya Savaşı'nda Sovyet propagandası tarafından Alman ordularına karşı korku çekiciliğinin ne şekilde kullanıldığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Son yıllarda Türkiye'de kitlelerin ikna edilmesinde korku çekiciliği tekniğinin nasıl ve ne yönde kullanıldığını inceleyen alanda önemli çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Bunlar içerisinde; Çakı (2018), "Birinci Dünya Savaşı'nda Propaganda Amaçlı Kullanılan Posterlerin Korku Çekiciliği Bağlamında İncelenmesi: Büyük Britanya Örneği" adlı çalışmada Birinci Dünya Savaşı sırasında Büyük Britanya İmparatorluğu tarafından Alman askerlerine karşı posterlerin korku çekiciliği bağlamından nasıl ve ne şekilde kullanıldığını incelemiştir. Elde edilen bulgular kapsamında, İngiliz propaganda posterlerinde Alman askerlerin "sömürgeci", "işgalci" ve "barbar" metaforları üzerinden kitlelere aktarılarak, İngiliz halkının Almanya'ya karşı verilen seferberliğe destek olmaları çağrısının yapıldığı saptanmıştır. Yine Çakı (2018), "Weimar Cumhuriyeti'nde Bolşevizm'in Korku Çekiciliği Bağlamında Alman Propaganda Posterlerinde Kullanımı" adlı çalışmada Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da kurulan Weimar Cumhuriyeti'nde Alman halkının Bolşevizm'e destek vermesini önlemek amacıyla korku çekiciliği bağlamında propaganda posterlerinin kullanımını analiz etmiştir. Çalışma sonucunda, propaganda posterlerinde korku çekiciliği tekniğinden yararlanılarak Bolşevizm'in Almanya'da egemen olması durumunda Almanya'da açlık ve sefaletin olacağına yönelik propaganda mitlerinin inşa edildiği ortaya çıkarılmıştır. Gülada (2018), "Korku Çekiciliği Kavramının Trafik Kazalarını Konu Alan Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı" adlı çalışmada trafik kazalarını konu alan kamu spotu reklamlarında korku çekiciliği tekniğinden ne şekilde yararlanıldığını ele almıştır. Çalışmadaki bulgular üzerinden, kamu spotu reklamlarında sürücülerin trafik kurallarına uymadıkları taktirde başlarına gelebilecek olası durumlar hatırlatılarak istenilen yönde ikna edilmeye çalışıldıkları ortaya çıkarılmıştır. Tanyeri Mazıcı ve Çakı (2018), "Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı" adlı çalışmada ise eski Alman Devlet Başkanı Adolf Hitler'in kamu spotu reklamlarında korku öğesi olarak ne şekilde kullanıldığını açıklamaya çalışmıştır. Çalışmada, Hitler'in genellikle sağlık konulu kamu spotu reklamlarında "ölüm", "soykırımcı" ve "tehlike" metaforları olarak kullanıldığı saptanmıştır.

1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA ALMAN ASKERLERİNİN OLUMSUZ ALGILANMA NEDENLERİ

İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi Almanyası, Avrupa kıtasının önemli bir bölümünü savaş ilan etmeksizin ani saldırılar ile işgal etmişti. "Blitzkrieg / Yıldırım Savaşı" olarak adlandırılan bu savaşlarda işgal edilen ülkelerde gerek asker gerekse sivil önemli askeri kayıplar meydana gelmişti (Keegan, 2016: 56). Bu nedenlerden dolayı işgal edilen ülkelerde yakınlarını kaybeden halk, Alman askerlerine ve Alman yönetimine karşı düşmanca bir algı beslemekteydi. Diğer yandan Almanya'nın işgal edilen bölgelerindeki halk Gestapo (Die Geheime Staatpolizei) adı verilen devlet polislerinin denetimini altına girmişti. Gestapolar, Alman işgal bölgelerinin güvenliğini sağlamak için sert önlemler almış ve Nazi rejimine karşı çıkan her türlü isyanın bastırılmasına neden olmuştu (Delarue, 2013: 255). Gestapolar tarafından rejime karşı tehlikeli olarak değerlendirilenler önce tutuklanmakta, ardından da toplama kamplarına gönderilmekteydi. Yaşan tüm bu süreçte Gestapoların, Avrupa genelinde (günümüzde de devam eden) olumsuz bir şöhret ile anılmasına yol açmıştı.

Alman askerlerinin olumsuz algılanmalarında bir diğer önemli unsur, Nazi rejimi tarafından inşa edilen toplama kampları olmuştu. 1945 yılından itibaren Müttefik Devletleri, Nazi Almanyası'nın denetiminde bulunan toplama kamplarına girdiğinde, kamplardaki insanlık dışı uygulamaları filme almış ve bu görüntüleri dünya gündemine taşımıştı. Bu süreç, Nazilere karşı dünya genelinde nefretin oluşmasına neden olmuş, ilerleyen dönemlerde toplama kamplarını konu alan sinema filmlerinde de Naziler eleştirilmeye devam etmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

2. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA SOVYET PROPAGANDASINDA KORKU ÇEKİCİLİĞİ TEKNİĞİNİN KULLANILMASI

Korku çekiciliği, hüzün, mizah, cinsellik, coşku, öfke vb. duygu çekiciliği tekniklerinden yalnızca birini meydana getirmektedir (Arpa ve Çakı, 2018: 156). Korku çekiciliğinde temel amaç diğer çekicilik türlerinde olduğu gibi kitlelerin belirli bir davranışı yapmaları veya yapmamaları konusunda ikna edilmesidir (Gülada, 2018: 131). Bu aşamada korku çekiciliği tekniği, istenilmeyen bir davranışı yaptıkları zaman başlarına gelebilecek olumsuz durumların gösterilmesi ile oluşan korku duygusunu kullanarak kitleleri ikna etmeye çalışmaktadır. Korku çekiciliği tekniğinin en sık kullanıldığı disiplinlerin başında propaganda gelmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda gerek Müttefik Devletleri, gerekse Mihver Devletleri korku çekiciliği tekniğini gerek kendi vatandaşlarını gerekse düşman ülkelerdeki halkları etkilemek amacıyla kullanmıştır. Bu ülkelerin başında da Sovyetler Birliği gelmiştir.

Sovyet propagandası, Nazi Almanyası'na ve onun müttefiklerine karşı ülke genelinde kitleleri harekete geçirmek için korku unsurunu etkili bir şekilde kullanmıştır. Bu amaçla Sovyetler Birliği'nin denetiminde dönemin en etkili kitle iletişim araçlarından Alman askerlerine karşı nefret söylemi inşasında yararlanılmıştır. Özellikle propaganda posterlerinde Alman askerleri, Sovyet topraklarını işgal eden barbarlar, canavarlar ve insanlık dışı suçlar işleyen katiller olarak sunulmuştur (Riasanovsky ve Steinberg, 2011: 569). Bu şekilde Sovyet propagandası, ülke genelinde ortak bir düşman olgusu oluşturmayı amaçlamış, Alman askerlerinin Sovyetler Birliği'ni işgal etmesi durumunda yaşanabileceği iddia edilen olumsuz senaryolar gösterilerek kitlelerin Kızıl Ordu'nun direnişine destek vermeleri amaçlanmıştır.

3. YÖNTEM

İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet propagandası tarafından Alman ordularına karşı Sovyet halkının seferber edilebilmesi için korku çekiciliği tekniğinden ne şekilde yararlandığını ortaya koymak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu şekilde propaganda disiplini içerisinde önemli bir ikna tekniği olan korku çekiciliğinden, yoğun olarak yararlanılan bir dönem hakkında ayrıntılı bilgi verilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma, propaganda disiplini içerisinde korku çekiciliği tekniğinden nasıl yararlanılabildiğini ortaya çıkarması ve İkinci Dünya Savaşı'nda kullanılan Sovyet propaganda posterleri hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyet propagandası tarafından Alman askerlerine karşı korku çekiciliği bağlamında kullanılan tüm posterler çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Buna karşın tüm posterlere ulaşmanın zorluğundan dolayı All World Wars sitesi tarafından belirlenen propaganda posterleri içerisinden amaçlı örneklem metodu kullanılarak belirlenen beş propaganda posteri çalışma kapsamında korku çekiciliği boyutunda analiz edilmiştir.

Çalışmada yalnızca beş posterin incelenmesi ve elde edilen bulgular kapsamında genellemelerde bulunulması çalışmanın temel sınırlılığını oluşturmaktadır.

Çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

İkinci Dünya Savaşı'nda korku çekiciliği tekniği kullanılan Sovyet propaganda posterlerinde;

- Alman askerleri ne şekilde sunulmaktadır?

- Alman askerleri hangi soyut ve somut kavramlar üzerinden temsil edilmektedir?

ISBN
978-605-7875-34-1

- Alman askerlerine yönelik Sovyet kamuoyunda hangi propaganda mitleri inşa edilmektedir?

Çalışmada nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan göstergebilimsel analiz metodu kullanılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen Sovyet propaganda posterlerinde Alman askerlerinin korku çekiciliği tekniği kullanılarak nasıl sunulduğu, Fransız Antropolog Claude Lévi-Strauss'un İkili Karşıtlıklar Modeli üzerinden analiz edilmiştir.

20. yüzyılın başlarında dilbilimi alanındaki çalışmalar ile ortaya çıkan göstergebilim zaman içerisinde dilbiliminin sınırlarını aşarak çok geniş bir perspektif içerisinde, günlük hayatta bulunan pek çok nesnenin gösterge boyutunda anlamlandırılmasını ele almıştır. Bu süreçte göstergebilim alanında Fransız antropolog Claude Lévi-Strauss'un somutlama mantığı önemli bir analiz yöntemi olarak ön plana çıkmıştır. Lévi-Strauss'a göre belirli kültürler kendi dışında olanları farklı olarak değerlendirme ve onları dışlama yoluna gidebilmektedir. Özellikle ilkel toplumların değişime uğramadıkları için yaban kabul edildiği üzerinde durulmaktadır (Lévi-Strauss, 2017: 42). Bu aşamada olumlu soyut kavramlar belirli bir kültüre, olumsuz soyut kavramlar ise diğer kültürlere atfen somutlanabilmektedir. Bir kültüre ait olmamak kimi zaman "yaban" olarak adlandırılmanın temelini oluşturabilmektedir. Bu süreç de İkili Karşıtlıklar Modeli adı verilen kavramın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Lévi-Strauss, 2018: 192).

4. ANALİZ

Çalışmanın bu bölümünde, "Barbar", "Süngü", "Süpürge", "Canavar" ve "Katil" konulu propaganda posterleri somutlama mantığında göstergebilimsel analize tabi tutulmuştur.

4. 1. "Barbar" Konulu Propaganda Posteri

"Barbar" konulu propaganda posterinde, kırmızı tonlar içerisinde bir Sovyet tankının bir Alman askerini ezdiği yansıtılmaktadır. Görsel kodlar içerisinde Alman askerinin elinde büyük kanlı bir kılıcın olduğu aktarılmaktadır. Posterde "Düşmanı çelik çığ altında ezelim" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 1. "Barbar" Konulu Propaganda Posteri

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

Poster somutlama mantığı üzerinden analiz edildiğinde, Alman askerlerinin Sovyetler Birliği'ni işgalinde Sovyet halkına zulüm ettiği üzerinden propaganda yapıldığı görülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Özellikle Alman askerinin elinde kanlı, büyük bir kılıcın olması sözde Alman askerlerinin Sovyet halkına yönelik yapmış olduğu katliamların bir simgesi olarak yansıtılmaktadır. Alman askerinin tankın altında kalması ile Kızıl Ordu'nun Alman askerlerinin neden olduğu yıkımın öcünü alacağı mesajı verilmektedir. Bu süreçte Sovyet propagandası, Alman askerlerini korkunç şekilde göstererek Sovyet halkının Almanlara yönelik merhamet duymasını engellemek ve Almanlara yönelik girişilen saldırılarda halkın kendilerine destek vermesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle posterde Alman askerleri "katliam" ve "ölüm" gibi olumsuz, Kızıl Ordu ise "güvenlik" ve "yaşam " gibi olumlu soyut kavramlar üzerinden somutlandığı görülmektedir. Bu yolla Sovyet propagandası Alman ordularının yenilgiye uğratılmadığı taktirde Sovyet halkına zarar vermeye devam edeceği üzerinde durulmaktadır.

Tablo 1. "Barbar" Konulu Propaganda Posteri

Somut Kavramlar	
Kızıl Ordu	Alman Ordusu
Tank	Kılıç
Soyut Kavramlar	
Zafer	Yenilgi
Güvenlik	Katliam
Yaşam	Ölüm

4. 2. "Süngü" Konulu Propaganda Posteri

"Süngü" konulu propaganda posterinde büyük bir fare görseline benzeyen yırtıcı bir hayvana yer verilmiştir. Görsel kodlar içerisinde farenin ağzını açtığı ve ağzının içine büyük bir süngünün girdiği aktarılmaktadır. Farenin gözünde ve boynunda gamalı haç, süngünün üzerinde ise yıldız görseli bulunmaktadır. Farenin hemen önünde ise parçalanmış tankların olduğu görülmektedir. Posterde "Alman hayvanlarıyla savaş! Hitler'in ordusunu imha edebiliriz ve etmeliyiz" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 2. "Süngü" Konulu Propaganda Posteri

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

ISBN
978-605-7875-34-1

Sovyet propagandası poster üzerinde korku çekiciliği tekniğinin etkisini arttırabilmek için Alman ordusunu vahşi bir fareyi andıran yırtıcı bir hayvan olarak aktarmıştır. Bu şekilde Sovyet halkı nezdinde Alman askerlerine yönelik nefret söylemi inşa etmeye çalışılmaktadır. Farenin üzerinde yer alan gamalı haç simgeleri ve süngünün üzerinde bulunan yıldız simgesi, poster üzerinden Sovyet-Alman çatışmasını doğrudan simgelemektedir. Sovyet propagandası, Alman askerlerinin insanlık dışı bir şekilde Sovyet halkına saldırdığını buna karşın Kızıl Ordu'nun sivil halkı savunmak için Alman askerlerine karşı savaştığı aktarılmaktadır. Bu şekilde Almanlar vahşetten hoşlanan işgalciler, Kızıl Ordu ise ülkesi ve milleti için ölümü göze alan kurtarıcılar olarak sunulmaktadır. Bu açıdan posterde Alman askerleri "vahşet", "tehlike" ve "yok etme" gibi olumsuz, Kızıl Ordu ise "huzur", "güvenlik" ve "kurtarma" gibi olumlu kavramlar üzerinden somutlanmaktadır. Sovyet propagandası fiktif bir anlatım ile Alman ordusunu vahşi bir hayvana benzeterek, kitlelerde korku duygusunun oluşmasını ve bu yolla kitlelerin Alman askerlerine karşı harekete geçmelerini istemektedir.

Tablo 2. "Süngü" Konulu Propaganda Posteri

Somut Kavramlar	
Kızıl Ordu	Alman Ordusu
Yıldız	Gamalı Haç
Süngü	Fare
Soyut Kavramlar	
Huzur	Vahşet
Güvenlik	Tehlike
Kurtarma	Yok Etme

4. 3. "Süpürge" Konulu Propaganda Posteri

"Süpürge" konulu propaganda posterinde elinde süpürge haline getirilmiş bir tüfek bulunan Sovyet askerinin Alman askerlerini süpürdüğü aktarılmaktadır. Görsel kodlar içerisinde tüfeğin ucunda süpürgenin teline benzeyen süngülerin kullanıldığı yansıtılmaktadır. Posterde Alman askerlerinden birinde baltanın olduğu gösterilmektedir. Posterde Sovyet askerinin hemen arkasında bir şehir görselinin olduğu ve hemen üzerinde de "CCCP -SSCB" yazısının bulunduğu yansıtılmaktadır. Diğer yandan hem gökyüzünde hem de şehrin üzerinde yıldız görsellerine yer verildiği aktarılmaktadır. Posterde "Kızıl Ordu'nun süpürgesi düşmanı süpürecek!" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 3. "Süpürge" Konulu Propaganda Posteri

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

ISBN 978-605-7875-34-1

Posterde Sovyet ordusunun her ne pahasına olursa olsun Alman ordusunun yenilmesi gerektiğini aktardığı görülmektedir. Bu süreçte Alman ordusunun Sovyet topraklarını ele geçirmeye çalışan tehlikeli işgalciler olduğu mesajı verilmektedir. Bunun için Alman askeri elinde büyük bir balta ile Sovyet şehrine saldırırken resmedilmiştir. Kızıl Ordu'nun ise Sovyet şehirlerini Alman askerlerinden koruyabilmek için var gücü ile savaştığı aktarılmaktadır. Posterde kullanılan gamalı haç Alman askerlerini, yıldızlar ise Kızıl Ordu'yu simgelemektedir. Posterde Alman askerleri "katliam", "yıkım" ve "saldırı" soyut kavramları, Kızıl Ordu ise "huzur", "koruma" ve "savunma" soyut kavramları üzerinden somutlanmaktadır. Bu şekilde Kızıl Ordu'nun ne kadar tehlikeli bir düşman ile savaştığı algısı oluşturularak, Sovyet sivil ve askerlerin Almanlara karşı savaşta daha kararlı bir şekilde mücadele etmeleri istenmektedir.

Tablo 3. "Süpürge" Konulu Propaganda Posteri

Somut Kavramlar	
Kızıl Ordu	Alman Ordusu
Yıldız	Gamalı Haç
Süngü	Balta
Soyut Kavramlar	
Huzur	Katliam
Koruma	Yıkım
Savunma	Saldırı

4. 4. "Canavar" Konulu Propaganda Posteri

"Canavar" konulu propaganda posterinde elindeki tabancası ile ilerlemekte olan bir Alman askerine yer verildiği görülmektedir. Görsel kodlar içerisinde Alman askerinin kanlar içerisinde yaralı olduğu aktarılmaktadır. Posterde Alman askerinin sol kolunun üzerinde tehlikeyi ifade eden kuru kafa ve kemiklerin olduğu gösterilmektedir. Alman askerinin hemen arkasından da başka Alman askerlerinin geldiği görülmektedir. Diğer yandan Alman askerinin yere çöktüğü ve ayağa kalkmaya çalıştığı yansıtılmaktadır. Görselin arka fonunda siyah renk kullanılmıştır. Posterde "Hayvan yaralandı. Hadi bitirelim onu!" yazılı kodu bulunmaktadır.

Resim 4. "Canavar" Konulu Propaganda Posteri

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

ISBN
978-605-7875-34-1

Posterde Alman askerleri doğrudan canavar olarak sunulmaktadır. Görsel kodlar içerisinde Alman askerinin sunumu ve kolunda taşıdığı kuru kafa görseli ile Sovyet halkında Alman askerlerine yönelik korku duygusu inşa edilmeye çalışılmaktadır. Posterde gerek görsel gerekse yazılı kodlar üzerinden Alman askerinin yaralandığı ve Kızıl Ordu'nun son bir hamle ile onu yok etmesi gerektiği aktarılmaktadır. Sovyet propagandasının Alman askerlerini canavar şeklinde sunması ile Sovyet halkında Alman askerlerine yönelik nefret duygusunun oluşması ve Alman askerlerinin yenilmesi konusunda kitlelerin destek vermesi planlanmıştır. Bu aşamada Alman askerleri "ölüm", "kötülük" ve "saldırı" gibi olumsuz, Kızıl Ordu ise "yaşam", "iyilik" ve "savunma" gibi olumlu soyut kavramlar üzerinden somutlanmaktadır. Bu yolla Sovyetler Birliği, Sovyet askerlerinin Alman askerlerine yönelik savaşma isteklerini arttırmayı hedeflemektedir.

Tablo 4. "Canavar" Konulu Propaganda Posteri

Somut Kavramlar	
Kızıl Ordu	Alman Ordusu
Soyut Kavramlar	
Yaşam	Ölüm
İyilik	Kötülük
Savunma	Saldırı

4. 5. "Katil" Konulu Propaganda Posteri

"Katil" konulu propaganda posterinde bir Alman askerinin elindeki tüfeğiyle yıkıntılar içerisindeki bir şehirden geçtiği aktarılmaktadır. Alman askerinin hemen yanında hayatını kaybetmiş bir kadın ve çocuk görsellerine yer verilmiştir. Görsel kodlar içerisinde Alman askerinin kadın ve çocuğa nefret içerisinde baktığı ve Alman askerinin gözlerinin kırmızı olarak yansıtıldığı aktarılmaktadır. Alman askerinin tüfeğinin ucundan duman çıkması ve Alman askerinin elinin kanlı gösterilmesi, her iki sivilin de Alman askeri tarafından kurşuna dizildiği algısını oluşturmaktadır. Diğer yandan Alman askerinin hemen arkasında idam sehpasında asılmış birinin görseline yer verilmektedir. Posterdeki arka fon siyah ve kırmızı tonlarda yansıtılmaktadır. Bu şekilde gökyüzün dumanlar içerisinde olduğu algısı oluşturulmaktadır. Posterde "Karınızın onuru, çocuklarınızın hayatı, Anavatan'ın mutluluğu için işgalciyi öldürün!" şeklinde yazılı kod bulunmaktadır.

Resim 5. "Katil" Konulu Propaganda Posteri

(**Kaynak:** All World Wars, 2019)

ISBN
978-605-7875-34-1

Posterde doğrudan Alman askerlerinin masum Sovyet sivillerini katlettiği üzerinden propaganda yürütülmektedir. Görsel ve yazılı kodlar üzerinden Alman askerlerinin işgal altındaki bölgelerde acımasızca sivil halkı yok ettiği ve bunu yaparken de Sovyetlere yönelik nefret içerisinde oldukları aktarılmaktadır. Benzer şekilde Sovyet şehirlerinin Alman askerleri tarafından acımasızca yok edildiği de yansıtılmaktadır. Sovyet propagandası, posterler üzerinden doğrudan Sovyet halkında Alman askerlerine yönelik korku ve öfkenin oluşmasını amaçlamaktadır. Bu şekilde Sovyet halkında intikam duygusunun oluşturulması ve öç almak için kitlelerin harekete geçmesi amaçlanmaktadır. Bu süreçte korkutucu gösterilebilmesi için Alman askerleri, "barbarlık", "ölüm" ve "kötülük" soyut kavramları üzerinden somutlanmıştır. Diğer yandan kurtarıcı olarak aktarılabilmesi için de Kızıl Ordu, "merhamet", "yaşam" ve "iyilik" kavramları üzerinden temsil edilmiştir.

Tablo 5. "Katil" Konulu Propaganda Posteri

Somut Kavramlar	
Kızıl Ordu	Alman Ordusu
Soyut Kavramlar	
Merhamet	Barbarlık
Yaşam	Ölüm
İyilik	Kötülük

SONUÇ

Çalışmada incelenen propaganda posterlerinden, Sovyetler Birliği'nin Alman askerlerini canavar, vahşi hayvan ve katil şekillerinde ön plana çıkararak Sovyet halkında korku duygusu oluşturmaya çalıştığı görülmüştür. Böylece Sovyet halkının Alman askerlerine yönelik olumsuz bir algı beslemeleri ve Alman askerleri ile savaşan Kızıl Ordu'yu desteklemeleri istenmiştir. Posterlerdeki görsel ve yazılı kodlar üzerinden Alman askerlerinin, "kötülük", "ölüm", "saldırı", "katliam", "yıkım", "vahşet", "barbarlık" gibi olumsuz soyut kavramlar üzerinden somutlandığı ortaya çıkarılmıştır. Buna karşın Kızıl Ordu, posterlerde Sovyet halkını kurtaran kahramanlar şeklinde olumlu soyut kavramlar üzerinden somutlanmıştır. Sovyet propagandası posterlerde verilen korku mesajları içerisinde, "Alman askerleri sivilleri katleder", "Alman askerleri şehirleri yok eder" vb. olumsuz propaganda mitleri inşa ederek kitlelerdeki korku duygusunu daha arttırmayı amaçlamıştır. Bu şekilde Sovyetler Birliği'nde Alman askerlerine karşı kamuoyu oluşturulması ve gerek sivil halkın gerekse Sovyet askerlerinin Alman ordusuna karşı daha kararlı bir şekilde savaşmaları hedeflenmiştir. Sovyet propagandası korku çekiciliği tekniği kullanarak, Sovyetler Birliği'nin Alman işgali altına girdiğinde büyük bir felaket içerisinde olacağı mesajını vermiş ve bunun önlenebilmesi içinde tüm halkın topyekun seferber olarak Alman askerlerine karşı savaşması gerektiğini vurgulamıştır.

Çalışma kapsamında Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı sırasında kullandığı propaganda posterlerinde Alman askerlerinin korku çekiciliği tekniği kullanılarak nasıl ve ne şekilde sunulduğu analiz edilmiştir. Çalışma incelediği dönem ve konu bakımından Türkiye'deki ulusal çalışmalar içerisinde özgün olman niteliği taşımaktadır. Gelecek çalışmaların propaganda disiplini içerisinde önemli bir dönemi işgal eden Sovyet propaganda posterlerinde, öfke, mizah, hüzün, coşku vb. farklı duygusal çekicilikler üzerine incelemede bulunmasının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKÇA

All World Wars (2019). "Leningrad Kuşatması Sırasında Sovyetler Birliği Tarafından Kullanılan Propaganda Posterleri", http://www. allworldwars. com/Russian %20WWII%20 Propaganda %20 Posters.html, Erişim Tarihi: 09.03.2019.

Arpa, M., Çakı, C., (2018). İş Kazalarını Konu Alan İş Güvenliği Reklamlarında Duygusal Çekiciliklerin Kullanımı: Avustralya ve Singapur İş Güvenliği Reklamları Üzerine İnceleme. SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi, 8 (2), 153-172.

Çakı, C. (2018). Birinci Dünya Savaşı'nda Propaganda Amaçlı Kullanılan Posterlerin Korku Çekiciliği Bağlamında İncelenmesi: Büyük Britanya Örneği. Atatürk İletişim Dergisi, (15), 111-136.

Çakı, C. (2018). Weimar Cumhuriyeti'nde Bolşevizm'in Korku Çekiciliği Bağlamında Alman Propaganda Posterlerinde Kullanımı. Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi, 5(16), 83-101.

Delarue, J. (2013). Gestapo, Doğuşu, Yükselişi ve Çöküşü. (Çev. Muzaffer Sever). 2. Baskı. İstanbul: Asur Yayınları.

Gülada, M. O. (2018). Korku Çekiciliği Kavramının Trafik Kazalarını Konu Alan Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(2), 131-143.

Keegan, John (2016). İkinci Dünya Savaşı, Çev. Samet Öksüz, İstanbul: Say Yayınları.

Lévi-Strauss, Claude (2017). Hepimiz Yamyamız (Çev: Haldun Bayrı). 2. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

Lévi-Strauss, Claude (2018). Yaban Düşünce, (Çev: Tahsin Yücel). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Riasanovsky, V. Nicholas, & Steinberg, D. Mark (2011). Rusya Tarihi. (Çev. Figen Dereli). İstanbul: İnkılap Yayınları,

Tanyeri Mazıcı, E., & Çakı, C. (2018). Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. Erciyes İletişim Dergisi, 5(3), 290-306.

ISBN
978-605-7875-34-1

SPOR TESİSLERİNDE PLANLAMA İLKELERİ
PLANNING PRINCIPLES IN SPORTS FACILITIES

Yahya DOĞAR
Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, yahya.dogar@inonu.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, spor tesislerinin planlanmasında uyulması gereken genel ilkeleri tespit etmek ve böylece spor tesislerinin yapılmasında zamandan, emekten ve paradan tasarruf sağlamanın yol, yöntem ve usullerini ortaya koymaktır.

Bu nedenle araştırmada konu ile ilgili literatür taranmış ve elde edilen bilgilerden hareketle önce planlama konusu genel hatları ile anlatılmış ve sonra elde edilen bilgilerden değerlendirmeler yapılarak spor tesislerinin planlanmasında gerekli olan kriterler ortaya konmaya çalışılmıştır. İleriye yönelik akılcı bir eylem olarak planlamanın avantajları, dezavantajları, yapım aşamaları, özellikleri…vb konular irdelenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Planlama konusunda yapılan bu açıklamalar çerçevesinde, spor tesislerinin planlanmasında uyulması gereken ilkeler şu şekilde sıralanmıştır: İhtiyacın tespiti, coğrafi yapının uygunluğu, tesis kapasitesi, tesisin ekonomik durumu, tesisin süresi, ulaşıma uygunluk, çok amaçlılık, oto-kontrol, estetik görünüm, tesiste ergonomiklik ve denetim.

Anahtar Kelime: Spor Tesisi, Planlama, Spor Tesisi Planlama

ABSTRACT

The purpose of this study is to identify the general principles to be followed in the planning of sports facilities and thus to determine the ways, methods and procedures of saving time, labor and money in the construction of sports facilities.

For this reason, in the study, literature related to the subject is searched and the planning issue has been explained in general terms based on the information obtained and with the evaluations made based on findings, the criteria that are necessary for the planning of sports facilities have been tried to be put forward. It has been tried to explain the advantages, disadvantages, construction stages, characteristics etc. of planning as a prospective rational action.

Within the framework of these explanations on planning, the principles to follow in the planning of sports facilities are listed as follows: Needs assessment, suitability of topography, facility capacity, economic condition of facility, duration of facility, transportation convenience, multipurpose use, self-control, aesthetic appearance, ergonomy in facility and supervision.

Keywords: Sports Facility, Planning, Planning of Sports Facilities

GİRİŞ

Bir spor tesisi planlaması, kuruluşun mevcut operasyonlarını gözden geçirmek ve neyin iyileştirilmesi gerektiğini belirlemekle başlar. Planlama, kuruluşun ulaşmak istediği sonuçları öngörmeyi ve belirlenen hedeflere ulaşmak için gerekli adımları belirlemeyi, başarıyı, finansal şartlarla

ISBN
978-605-7875-34-1

ölçülüp ölçülmediğini veya müşteri memnuniyetinde en yüksek puan alan kuruluş olmayı içerir. Çünkü büyük ve küçük tüm kuruluşların kaynakları sınırlıdır (Hill. 2018).

Yönetim fonksiyonlarından biri de planlamadır. Yönetimin diğer fonksiyonlarının başarısı, her şeyden önce iyi bir planlamaya bağlıdır. Planlama olmadan etkin bir örgüt yönetimi düşünülemez. Planlama tüm işletme fonksiyonlarının yönetimini kapsar.

PLANLAMA

Tanımı

Planlama, özellikle 20. yüzyılda dünyaya hakim sistemin temelini oluşturan ve iktisatçılarca doğal ve evrensel olduğu iddia edilen piyasa ekonomisine bir müdahale aracı olarak ortaya çıkmıştır (Ekiz, C. & Somel, A. 2005).

Aydın'a (1998: 133) göre planlama, eyleme geçmeden önce düşünmeyi gerektiren zihinsel bir süreçtir. Eyleme anlam kazandırır. Bir eylemde amaç ve hedefler açık ve net olarak görüldüğünde, programların ve etkinliklerin gereği açıklık kazanır. Aykaç (1999: 61) ise planlamayı, amaçların ve bu amaçların elde edilmesi için gerekli olan faaliyetler süreci olarak tanımlamıştır. Koçel'e (199:81) göre ise, bugünden ulaşılmak istenen ile gerçekleştirilmek istenenlerin karşılaştırılması sürecidir.

Planlama süreci, üst yönetimin, kaynakların kuruluşun hedeflerine ulaşmasını sağlayacak şekilde nasıl tahsis edileceğine dair etkili kararlar alması için gereken bilgileri sağlar. Verimliliği en üst düzeye çıkarır ve böylece kaynaklar israf edilmez. Bu nedenle planlama, genel ve basit bir ifadeyle belirli bir gelecekte nereye ulaşılmak istendiğinin ve oraya nasıl ulaşılacağının önceden belirlenmesidir. (Mucuk, 2001: 45).

Yapılan bu tanımlardan yola çıkarak plan, bir amaca ulaşmada izlenecek yol ve yöntemlerin biçimini, planlama ise, bir yöneticinin ileriye bakmasına ve kendine açık olan seçenekleri bulmasına yardım eden bir süreç olarak açıklanabilir. Planlama, genel ve basit ifadeyle işletmenin ihtiyaç duyduğu işgücünü öngörme ve bu gereksinimi karşılamak için gerekli işleri aşama aşama düzenleme sürecidir (Aldemir ve ark. 2001: 39)

Çeşitleri

Planlama, yapılış itibariyle geniş ve dar anlamda planlama olmak üzere iki çeşit olarak ele alınabilir. Geniş anlamda planlama, şimdiki veriler ve gelecekteki muhtemel gelişmelerin ışığı altında belli bir amaca ulaşmada izlenecek yolu gösteren bir süreçtir. Dar anlamda planlama ise neyin, ne zaman, nasıl, nerede ve kim tarafından yapılacağını önceden kararlaştırma sürecidir.

Süre bakımından ise planlar kısa (1 yıla kadar), orta (1-5 yıllık) ve uzun vadeli (5 yıldan fazla) planlar olmak üzere üç çeşittir. Kullanım itibariyle ise planlar tek ve sürekli kullanımlı planlar olmak üzere iki çeşittir. Uygulama zorunluluğu bakımından zorunlu ve yol gösterici planlar olarak çeşitlendirilebilir. Konuları bakımından planlar ise oldukça çeşitlidir. Eğitim planlaması, spor tesisleri planlaması, üretim planlaması vb. ayrıca tüm teşkilatı ilgilendiren genel planlamalar ve bölümleri kapsayan bölüm planlamaları da söz konusudur (Doğar, 1987: 19).

ISBN
978-605-7875-34-1

Avantajları

Planlama, ekip oluşturma ve işbirliği ruhunu teşvik eder.

Plan tamamlandığında herkes sorumluluklarının ne olduğunu ve verilen görevleri tamamlamak için yardım ve uzmanlıklarına ne kadar ihtiyaç duyduğunu bilir. Çalışmalarının bir bütün olarak organizasyonun başarısına nasıl katkıda bulunduğunu görürler ve katkılarından dolayı gurur duyabilirler.

Üst yönetim, hedef belirleme sürecinde bölüm veya bölüm yöneticilerinin girdilerini talep ettiğinde potansiyel çatışma azalabilir. Planlama, kuruluşların benzer diğer kuruluşlara göre mevcut güçlü ve zayıf yönlerini gerçekçi bir şekilde görmelerini sağlar (Hill, B. (2018). Planlama sistemli olarak yöneticinin geleceği düşünmesine yol açar.

Yöneticiye uzun dönemli düşünme alışkanlığı kazandırarak ileriyi görme yeteneğini geliştirir.

Emek, sermaye ve zaman gibi kavramların daha rasyonel kullanımını ve böylece tasarruf sağlar.

Etkili bir denetim için gerekli standartları ve ani değişikliklere karşı hazırlıklı olma imkanı sağlar.

Yetki devrini kolaylaştırır ve planlamaya katılan çeşitli düzeydeki yöneticilerin karşılıklı olarak sorumluluklarına canlılık kazandırır (Mucuk, 2001: 149).

Dezavantajları

Her şeyden önce planlama masraflı bir faaliyettir. Zaman, para ve emek harcanmasını gerektirir. Ayrıntılı ve nitelikli plan yapılabilmesi için uzman personel ve araçların kullanılması gerekir. Bunların maliyeti yüksek olabilir.

Planlama neticesinde ortaya çıkan plan, yöneticinin dikkatini gereğinden çok geleceğe yönlendirebilir. Bu durum mevcut zamanın şartlarının ihmal edilmesine neden olabilir (Mucuk, 2001: 149).

İyi Bir Planın Özellikleri

Planlı bir eylem, sürecin temelini oluşturan, önceden belirlenmiş ancak süreç içinde tekrar analiz edilebilen bir dizi amaç ve hedeften yola çıkmalı. Süreç içinde kullanılan araçlar bu amaç ve hedeflere ulaşmak için öngörülmeli.

Planlama sürecinin tüm aşamalarındaki değerler belirlenmeli, araçları saptanmalı ve belirleyici entelektüel niteliği seçme işlemine vurgu yapmalı.

Planlama, belirlenmiş hedeflerin gerçekleştirilmesini öngören bir süreç, geleceğe yönelik bir işlemdir. Bu nedenle planlama ile geleceğe yönelik olarak saptanan amaçlardan yola çıkarak, belirlenen hedeflere ulaşmak için nerelerde müdahale yapılması gerektiği tespit edilmeli ve maliyetler bu süreçte belirlenerek uygulamaya yönelik kararlar alınmalıdır.

Planlama sonuç / sonuçlar almak için yapılır. Bunun için planlama, arzu edilen şeye doğru uzanan amaç-araç zincirinde bir adım olarak görülmelidir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Mevcut ve en kapsamlı biçimde ulaşılabilecek bilgiler ışığında belirlenen tüm girdiler ayrıntıları ile açıklanmalıdır (Ersoy, M. 2018).

Plan açık, seçik ve geçerli bir amaca yönelik ve tesisin iç ve dış koşullarına uyabilecek şekilde esnek olmalı, optimal bir süreyi kapsamalıdır.

Planın ayrıntı düzeyi ve kapsayacağı zaman önemlidir. Bu nedenle süreyi kısaltmak yararını azaltırken, süreyi uzatmak da isabet derecesini azaltabilir. Çünkü ileriyi tam anlamıyla görme olanakları sınırlıdır (Mucuk, 2001: 152-154).

Planlama Aşamaları

Planlama süreci genellikle 6 aşamadan oluşur:

1. Amaçların Saptanması

Amaçlar, davranışları veya tepkileri yönlendiren bireysel veya toplumsal olarak belirlenmiş maddi veya manevi değerler olarak tanımlanabilir. Amaçlar, örgütün başarılı olabilmesi için uzun dönemde gerçekleştirmeyi hedeflediği sonuçları ifade eder. Örgüt içi ve örgüt dışı veriler değerlendirilir. Paydaşlardan gelen geribildirimler bir araya getirilir ve hizmetlerdeki yetersizlik analiz edilir. Son olarak, amaç seçimi ya da yenilenmesi yapılır. Özel vurgu gerektiren öncelik derecesi yüksek ya da acil sorunlar da amaçlar içinde yer alır. Amaçlar, hizmetlerin var olan haliyle olması gereken hali arasındaki açığı ortaya koyabilmelidir (Küçüksüleymanoğlu, R. (2008)

2. Olanakların Araştırılması İkinci aşamada, saptanan amaçlara ulaşmak için işletmenin gerek işletme dışında (çevresinde) ve gerekse işletme içinde araç, gereç, malzeme, para, bilgi, beceri açılarından ne gibi olanaklara sahip olduğunun araştırılıp belirlenmesine sıra gelir. Bunu saptayabilmek için işletme dışı veri ve bilgiler toplanarak değerlendirilir.

3. Seçeneklerin Belirlenmesi ve Karşılaştırılması

Eldeki olanaklar çerçevesinde amaca ulaşmak için başlıca yollar ve araçların yani seçeneklerin araştırılıp belirlenmesine ve sonraki aşamada belirlenen bu seçenekler arasında seçim yapabilmek için bunların birbirleriyle karşılaştırılması aşamasına sıra gelir.

4. En Uygun Seçeneğin Belirlenmesi

Bu aşamada, plancı ya da yönetici, karara ulaşmış olur. Bu karar, belirlenen seçeneklerin karşılaştırılması sonucu bunlardan amaçlara en uygun düşenin seçilmesi olabileceği gibi, plandan vazgeçme ya da erteleme biçimde olumsuz nitelikte olabilir. En isabetli seçeneği belirlemenin, yapılan araştırma ve incelemelerin ışığında olması gerekir. Kuşkusuz en az emek, harcama ve zamanı gerektirecek seçenek en uygun olanıdır. Birden fazla seçeneğin seçilmesi ve izlenmesi biçiminde de bir karara varılabilir.

5. Plan Hedeflerinin Saptanması

Amaçlara ve eldeki olanaklara en uygun düşecek seçenek (ler) belirlendikten sonra yapılması gereken iş ve plan hedeflerinin belirlenmesidir. Amaca ulaşmak için hazırlanan asıl plan çerçevesinde dönemlik (yıllık, aylık) ikinci derecede planlar, daha doğrusu programlar hazırlanır (Örneğin DPT'nin beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde hazırladığı yıllık plan ve programlar). Bu prog-

ISBN
978-605-7875-34-1

ramlarda, kapsadıkları dönem sonunda varılmak istenen hedefler ya da ikinci derecede amaçlar somut bir biçimde belirlenir. Bu işi yürütme kademesindeki kişiler üstlenir.

6. Planın Denetimi

Planlama sürecinde son aşama, plan uygulamasından alınan sonuçların planda saptanan hedeflerle karşılaştırılması ve arada olumsuz bir fark varsa bunların hangi önlemlerle nasıl giderilebileceğinin belirlenmesidir. Uygulama sırasında beklenen durumla varılan sonuçlar zaman zaman kontrol edilmezse ve olumsuz gelişmeler planda revizyona gidilerek düzeltilmezse, plan sadece dilek ve istekleri gösteren bir belge niteliği taşır (http://www.ekodialog.com/konular/planlama-nedir-planlama-sureci.html).

SPOR TESİSLERİNİN PLANLANMASI

Spor tesislerinin yapımı ve işletilmesinde en önemli süreçlerden biri de planlamadır. Spor beden eğitimi faaliyetlerini özelleştirerek çeşitli branşlarda somutlaşmış, üst düzeyde yapıldığında fizyolojik, psikolojik, estetik ve teknik özellikleri gerekli kılan yarışmaya dayalı ve katı kuralları olan etkinliklerdir (Aracı, 1999: 13).

Spor tesis, öğretim, eğitim, malzeme ve organizasyonlar gibi temel faktörleri bir arada bulundurur. Spor bu temel faktörlerin bir arada bulunduğu ortamda vardır ve bu ortamlar sporun gelişmesinde yardımcı araçlardır. Özellikle bu temel faktörlerden spor tesislerinin yeterliliği, tesislerin planlanması ve spor etkinliklerinin etkili biçimde uygulanması ayrı bir önem taşır.

Diğer alanlarda olduğu gibi spor tesislerinin de yapımı belirli bir planlamaya dayanır. Böylece spor tesisleri amaçlarına uygun olarak kısa sürede, daha az emekle ve daha az maliyetle yapılarak insanların hizmetine sunulur. Dolayısıyla spor tesislerinin daha kuruluş aşamasından itibaren gerçekçi bir plan yapılması zorunluluktur. Özellikle insan ve madde kaynaklarının göz önüne alınması ve tesisin her türlü hazırlıklarının buna göre yapılması, planlamanın önceliklerindendir. İyi bir plan gerçekçi ve bilimsel çalışmalarla uygulamaya konulabilir. Böyle bir uygulama zamandan, paradan ve emekten tasarruf sağlayacaktır.

Spor Tesisi Çeşitleri

Spor tesisleri hizmet edeceği spor dalları itibariyle çeşitlilik arz eder. Türkiye'deki spor tesislerini çeşitlilik bakımından şu şekilde sıralamak mümkündür (Cankalp, 2002: 139).

Semt sahaları, stat/statyum, spor salonları, yüzme havuzu, kayak evi, tenis kortu, atış poligonu, atletizm sahaları, manej, veledrom, sporcu kamp eğitim merkezleri, portatif tribün ve soyunma odalı futbol sahaları, geleneksel spor dalları(atlı cirit vb.), yağlı ve karakucak güreş alanları, spor yönetim, eğitim ve öğretim hizmet binaları…vb.

SPOR TESİSLERİNİN PLANLANMASINDA GENEL İLKELER

Spor tesislerinin planlanması, spor faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine yönelik işlerin belirlenmesidir. Yapılacak işler tespit edilirken geleceğe yönelik sorunların oluşmaması için, zamandan, emekten ve paradan tasarruf için bazı konulara uyulması gerekir. Planlama konusunda yapılan değerlendirmeler çerçevesinde, spor tesislerinin planlanmasında uyulması gereken ilkeler aşağıda sunulmuştur:

ISBN
978-605-7875-34-1

1. İhtiyacın Tespiti

Spor tesisleri planlanırken, o tesislerde spor yapacak insanların sportif ihtiyaçları göz önüne alınır. Bazı tesisler birden fazla spor branşına hizmet verebilecek şekilde planlanabilir. Bu durum hangi spor branşlarının uygulanacağı ve onları uygulayacak sporcuların ne tür ihtiyaçları olacağı tespit edilir. Bu ihtiyaçlar toplam olarak hesaplanır ve ve buna göre tesis planlaması yapılır (Doğar, 1997).

İnsanların farklı ihtiyaçları, onların farklı spor dalları ile uğraşmalarına neden olmuştur. Mesela Türkiye'de güreş sporu yaygın iken, Birezilya'a Türkiye'deki kadar yaygın değildir.

İhtiyaçların tespitinde diğer bir konu ise, tesislerin yapımında ihtiyaç duyulan malzemelerin seçimi konusudur. Tesislerin inşa aşamasında ve dizaynında kullanılacak malzemelerin listesi çıkarılmalı ve bu malzemelerin iklim şartlarına uygunluğu, ekonomikliği ve ergonomikliği iyi tespit edilmelidir.

2. Coğrafi Yapının Uygunluğu

Coğrafi yapı, yapılacak spor tesisinin türüne, yapı malzemelerinin çeşidine ve tesisin etkili kullanımına etki eder. Bu nedenle coğrafik yer şekilleri ve iklim, spor tesislerinin planlanmasında önemlidir.

Özellikle iklim, tesisin türünün ve tesiste kullanılacak malzemelerin belirlenmesinde etkindir. Kış mevsiminin uzun sürdüğü bölgelere kayak merkezi, buz pateni gibi kış sporlarına uygun olan tesislerin yapılması daha anlamlıdır.

Tesislerin planlanmasında yer şekillerinin (dağ, ova, yamaç) yapısı da etkilidir. Mesela bir dağ yamacına futbol sahası yapımı hem zor ve hem de pahalıdır. Futbol sahası yene yamaç paraşütü tesisinin yapılması daha uygun olabilir.

Tesislerin yapımında nüfus yoğunluğu, iklim şartları, yörenin spor potansiyeli, eğitim seviyesi ve ekonomik şartları göz önünde bulundurulmalıdır (Ramazanoğlu, F. Öcalan, M. 2005).

3. Tesis Kapasitesi

Spor tesisi ağırlıklı olarak hizmet üreten bir nevi işletme çeşididir. Hizmetin ne olacağını ise insan ihtiyaçları belirler. Bu ihtiyaçlar ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişir. İhtiyaçların karşılanması ise, yeterli tesislerin varlığına bağlıdır.

Spor tesislerinin planlanmasında, tesislerin çeşitliliği yanında yeterli olması da önemlidir. Sadece sayısal açıdan spor tesislerin fazla görünmesi, sportif ihtiyaçların karşılanmasında da yeterli olduklarını göstermez. Bu durumda tesisin kullanılabilirliği ve kapasitesi ön plana çıkmaktadır.

Bir spor tesisinin yeterliliği, o tesisi kullanan insanların sayısı ile orantılıdır. Yani spor tesisi planlaması yapılırken bölge nüfusu göz önüne alınmalıdır. Bu itibarla ihtiyaçtan fazla kapasitede bir tesis planlaması da yapılmamalı.

4. Tesisin Ekonomik Durumu

Bir spor tesisi planlaması yapılırken en önemli ilkelerden biri de, tesisin maliyetidir. Her şeyden önce bir tesis planlaması, ülkenin ekonomik durumuyla yakından ilgili olmalıdır. Bir ülke-

ISBN
978-605-7875-34-1

nin ekonomik bütçesi büyük spor tesislerinin yapımı için yeterli değilse, ekonomik açıdan o ülke büyük spor tesisleri yapımına uygun değildir.

Spor tesisleri daha planlama aşamasında ekonomik bütçe mutlaka dikkate alınmalı, teknolojik kullanışlı ve yararlı uygun yapı malzemeleri hesaplanmalıdır. Tesis yapılırken gereksiz harcamalardan kaçınılmalı, mümkün olduğu kadar sağlam, kullanışlı, maliyeti düşük malzemeler tercih edilmelidir.

5. Tesisin Süresi

Bir spor tesisi planlanırken, hem tesisin yapım süresi hem de kullanım süresi mutlaka dikkate alınmalıdır. Bir tesis ne kadar kullanılacak sorusunun cevabı, mutlaka planlamada yer almalıdır. Spor tesisinin yapım süresi optimum olmalı. Zaman uzadıkça maliyet de artacaktır.

6. Ulaşıma Uygunluk

Spor tesisi planlamasında ulaşım olanakları mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü spor tesisini kullanacak olan insanlar, ne kadar rahat gidip dönebilirlerse, o tesisten yararlanma ve spor yapma oranı da o kadar artacaktır. Bu durum tesisin varlığı ve devamlılığı için önemlidir. “Kullanılan demir ışıldar”.

Bir spor tesisi planlama ve yapımı itibariyle istediği kadar teknolojik şartlara ve malzemeler uygun olsun, eğer ulaşım rahat gerçekleşemeyecekse, atıl bir kapasite olarak kalacaktır. Dağ başına yapılan her anlamıyla muhteşem olan bir spor tesisi, ekonomik israftan başka bir şey olmayacaktır. Unutulmamalı ki spor tesisleri bir anlamda herkesin ortak malıdır. Bu itibarla herkesin rahatlıkla ulaşabileceği ve kullanabileceği şartlarda planlanması ve yapılması gereklidir. Günümüzde bir futbol maçını izlemek için tüm yolların tıkandığını, trafiğin durduğunu ve bir anlamda o mahalde hayatın durduğunu sık sık görmek mümkündür.

7. Çok Amaçlılık

Spor tesislerinde çok amaçlılığı, spor tesisinin kullanımında birden fazla amaçlar için kullanılabilmesi olarak nitelendirmek mümkündür. Yani spor tesisi hem çok çeşitli spor branşlarının uygulanmasına imkan sağlamalı hem de sanat ve kültür etkinlikleri gibi faaliyetlerin yapılmasına imkan sağlayacak biçimde planlanmalıdır.

Örneğin bir futbol sahasının etrafına atletizm pistinin yapılması, milli bayramlarda kutlamaların yapılabilmesi, o tesiste çok amaçlılık ilkesine uyulduğunun göstergesidir.

Bu itibarla bir spor tesisinde çok amaçlılık, daha planlama aşamasında düşünülmelidir. İhtiyaç halinde yeni eklemelerin yapılması, alt yapı yetersizliği gibi nedenlerle hem pahalı hem de tesisle uyumlu olmayacaktır.

8. Oto-Kontrol

Spor tesisleri planlanırken aydınlatma sistemi, temizliği, oto park alanları, ısıtma sistemi, havalandırma sistemi gibi temel ihtiyaçlar devamlı ve kesintisiz hizmet verebilecek şekilde planlanmalıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Örneğin bir spor tesisinin aydınlatma sistemi, güneş ışığından azami ölçüde yararlanılacak şekilde planlanmalıdır. Oto park alanları, olası araba sayısına uygun olarak hesaplanmalı. Havalandırma sistemi dizayn edilirken iklim şartları mutlaka göz önünde bulundurulmalı. Tesis inşası, hem kısa sürede hem de daha ekonomik şekilde temizliği yapılabilecek şekilde planlanmalıdır.

Böylece bir spor tesisi daha verimli ve etkili işletilecek ve daha çok insanın sportif ihtiyaçlarının karşılanmasına imkan sağlayacaktır.

9. Estetik Görünüm

Spor tesisleri insanların ihtiyaçlarını karşılamak için yapılırlar. Tesislerin sayıca artması, insanların tercih seçeneklerini de artırır. İnsanlar ise tercihlerini daha iyi ve rahat hizmet veren spor tesislerinden yana kullanırlar. Bu itibarla bir spor tesisi planlanırken, onun kullanılabilirliği ve ihtiyaçların karşılanması yanında, estetik görünümü de önemli hale gelmektedir.

Her şeyden önce bir spor tesisi görünümü itibariyle insanları spor yapmaya ve kendine çekmeye uygun planlanmalıdır. Bunun yanında bir spor tesisi görünümü itibariyle görüntü kirliliğine de sebep olmamalıdır.

Spor tesisleri bulunduğu mahallin genel yapısına, insanların kültürüne uyumlu yapılar şeklinde planlanmalıdır. Diğer bir ifadeyle spor tesisi o toplumun kültüründe var olan mimari özellikleri içermeli ve mümkün olduğu kadar ona uyumlu planlanmalıdır.

10. Tesiste Ergonomiklik

Spor tesislerinin insan ihtiyaçlarını en rahat ve azami derecede karşılayacak özelliklerde planlanması önemlidir. Isı, ışık, su. wc, tesise giriş-çıkış vb. sistemler insan kullanımına yeterli ve kolay ulaşılabilir şekilde olmalıdır. Bir spor tesisi planlaması yapılırken mutlaka bu durumlar dikkate alınmalıdır. Ayrıca gereksiz ve fazla donanımlardan da kaçınılmalıdır. Çünkü her fazlalık ayrı bir külfet ve maliyet getirecektir.

Özellikle herhangi bir tehlike anında seyircilerin en kısa sürede spor tesisini terk edebilmeleri için, tesis giriş ve çıkışları buna uyumlu şekilde planlanmalıdır. Çıkışlarda izdihama meydan vermeyecek biçimde planlanmalıdır.

11. Denetim

Denetim en kısa tabiriyle olması gerekenle olanın karşılaştırılması, aradaki olumsuz farkların belirlenerek düzeltici tedbirlerin alınmasıdır (Mucuk, 2001:186). Böylece denetim ile diğer fonksiyonların neleri, nasıl ve ne ölçüde başarıldığı araştırılıp tespit edilir.

Bu ilkeleri dikkate almayan spor tesisleri, işletme aşamasında ortaya çıkan çeşitli aksaklıklarla uğraşıp dururlar. Bu aksaklıklara meydan vermemek için planlama ve onun uygulanmasının her aşamasında ciddi denetimlerin yapılması gerekli ve önemlidir.

Denetimler sonucunda tesislerin planlanması daha da etkili hale gelecek, ve tesis amacına uygun olarak daha etkin ve verimli şekilde hizmet verecektir.

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ

Bir spor tesisi insanların yaşam kalitelerini artırmada önemli araçlardan sayılabilir. Spor tesislerinde düzenlenen faaliyetler spora katılımı teşvik, sağlığı ve refahı teşvik edebilir ve bir topluluk duygusu geliştirebilir. Bununla birlikte, bir spor tesisi planlamak önemli olduğu kadar zor zor bir iştir. Doğru yapmak zaman alabilir. Bu çalışma belirli bir spor tesisi için, tesis planlama sürecine genel bir bakış sunmaktadır. Tesis planlama sürecinde yer alan aşamaları, tesis hizmetlerinin temel ilkelerini, ortak ve ortak tesislerin faydalarını vurgular, sermaye finansmanı kaynaklarını belirler ve çeşitli tesis planlama kaynaklarına atıfta bulunur. Bu amaçla önerilen tesisin ülke stratejik planlarını desteklediğinden, planlanan tesisin doğrulandığından, tesisin uygulanabilir olmasından, tesisin devlet kurumları planları ile koordineli olmasından, tesisin konumu için çeşitli seçeneklerin dikkate alındığından emin olmak gerekir.

KAYNAKÇA

Aldemir, C. Atayol, A. Budak, G. (2001), İnsan Kaynakları Yönetimi, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi – İzmir

Aracı, Hikmet. (1999), Okullarda Beden Eğitimi, Bağırgan Yayınları – Ankara

Aydın, M. (1998), Eğitim Yönetimi, Hatipoğlu Yay – Ankara

Aykaç, B. (1999), İnsan Kaynakları Yönetimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

Cankalp, Mehmet. (2002), Spor Yönetim ve Organizasyon, Nobel Yayın Dağıtım – Ankara

Doğar, Y. (1987), Türkiye'de Spor Yönetimi, Öz Akdeniz Ofset - Adana

Ekiz, Cengiz. & Somel, Ali. (2005), Türkiye'de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi, A.Ü. SBF-GETA Tartışma Metinleri, No.81, Ocak 2005. http://yonetimbilimi.politics.ankara.edu.tr/files/2013/09/planlama-tartisma-etni.pdf.

Ersoy, Melih. (2018), Planlama Kuramları. http://www.melihersoy.com/wp-content/uploads/2018/03/planlama-kuramlari.pdf

Hill, Brian. (2018), The Importance of Planning in an Organization. Small Business-Chron.com. Retrieved from https://smallbusiness.chron.com/importance-planning-organization-1137.html).

Koçel, T. (1999), İşletme Yöneticiliği, Beta Basım Yayım Dağıtım-İstanbul

Küçüksüleymanoğlu, Rüyam. (2008), Cilt:16 No:2 Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt:16 No: 2. 403-412

Mucuk, İ. (2001), Modern İşletmecilik, Türkmen Kitabevi – İstanbul

Ramazanoğlu, F. Öcalan, M. 82005). Spor İşletmelerinde İşletmecilik Ve Personel Yönetimi Anlayışı, Doğu Anadolu Bölge Araştırmaları, 2005

ISBN
978-605-7875-34-1

SPOR TOTO SÜPER LİG 2018 / 2019 SEZONU İLK 17 MAÇ GÖZTEPE SPORUN ANALİZİ

Kemal KURAK
Dr. Göztepe Spor Antrenörü kemalkurak@hotmail.com

Mahmut AÇAK
Doç. Dr. İnönü Üniversitesi m.acak@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Spor Toto Süper Lig 2018 / 2019 sezonunun da Göztepe Sporun ilk devresinde oynanan 17 maç analizi yapılmıştır. Bu amaçla çalışmada verileri Sentio Sports şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; Göztepe Spor teknik direktörünün kişisel üyeliklerinden veriler temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlarda aldığı skorlar, topla oynama süresi (dakika olarak), takımın toplam maç boyunca kat edilen mesafesi (km),efektif koşu mesafesi (km/dk), yüksek hızlı koşu mesafesi (m), topu geri kazanma süresi (sn), takım boyu (m), defans derinliği (m) ve ne kadarlık bir alanda (m^2) futbol oynadığı ile çalışma sınırlandırılmıştır. Göztepe Spor 17 maç sonunda ilk yarısında 7 galibiyet, 1 beraberlik ve 9 yenilgi alıp 18 gol atıp, 19 gol yemiş ve ligi 22 puanla ligin ilk yarısını 10'cu sırada bitirmiştir. Oynadığı tüm maçlarda maç başına ortalama 109,3 km kat etmiştir. İç sahada kat edilen mesafeler ortalaması tüm haftalar 109,6 km, dış sahada kat edilen mesafeler ortalaması 109 km dir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 6978.5 m, öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 2864 m, geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 2405 m, takım boyu tüm haftalar 33.2 m, takım defans derinlikleri 32.8 m, topa sahip iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 2907 m, top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 3147 m, topu geri kazanma süreleri13.9 saniye olarak tespit edilmiştir. Kat edilen mesafeler ortalaması lig ortalamasının biraz üstünde, iç ve dış sahada kat edilen mesafede lig ortalamasının üstünde mesafe kat etmişlerdir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri ve öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafelerinde lig ortalamalarının üstünde iken geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafelerinde lig ortalamasının altında kalmıştır, takım boyu tüm haftalar 33.2 m ortalama ile lig ortalamasından 1.1m daha geniş bir alanda oynamıştır. Takım defans derinliği analizinde ligin çok gerisinde kalmıştır lig ortalaması 34.4 m'dir. 20 km/s üstü koşu mesafeleri topa sahip iken ve top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri ligin üstünde bulunmuştur. Topu geri kazanma süresi lig ortalamasının biraz altında bulunmuştur. Sonuç olarak istatistiki bilgilerde Göztepe Sporun ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri itibariyle analiz sonuçları ile örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor Toto Süper Ligi, 2018 / 2019 Sezonu, Göztepe Spor, Analizi

GİRİŞ

Antrenman bilimcileri teknolojinin sağladığı imkânları kullanarak, geleceğin sporcuları için yeni bilgiler üretmektedirler. Kullanılmakta olan bilgi sistemlerini analizini yaparak daha fazla geliştirmeye çalışmaktadırlar (Sajad, Rahnama, 2006). Futbolda yapılan analizler takım başarısını

ISBN
978-605-7875-34-1

olumlu etki yaptığı tüm spor bilimcileri tarafından kabul edilmiş durumdadır. Günümüzde bir sonraki maç yapılacak takımın son oynadığı birkaç maç izlenerek veya analiz edilerek antrenman programları planlanmaktadır. Günümüz futbolu, rakip futbol takımlarını analizinden elde edilen bilgiler ile antrenman programını oluşturacak kadar ileri gitmiştir.

Maç Analizi ve Gözlemin Avantajları

Takım sporlarında teknik analiz, antrenörler için antrenman ve maç planlarını hazırlama açısından antrenörlere yardımcı olan bir yöntemdir. Takım içerisinde yer alan oyuncuların bireysel olarak maç performans verimlilikleri, oluşturulan istatistikî bilgiler yardımıyla, antrenörlerin takımın hedef ve stratejilerine yönelik karar verme sürecinde etkili olabilir. Bilim adamları genel olarak maç performans analizlerinin faydalarını söyle özetlemektedirler:

- Maç analizinin en önemli rolü olarak antrenöre bir bakış açısı sağlaması,
- Gelişmiş bilgisayar teknolojisi ile oyundan çok fazla sayıda elde edilen verilerin toplanması, depolanması ve depolanan verilerin incelenme imkânına varılması,
- Takım için önemli oyuncuları tespit edilmesi,
- Takımın ve oyuncuların birlikte performanslarının gözlemlenip değerlendirilmesi,
- Verilerden yola çıkarak eksikliklerin giderilmesi ve antrenmanın buna göre düzenlenmesi,
- Temel bilgilerin oluşumu, düzenlenmesi ve eğitimi,
- Kriter oluşturan modellerin gelişimi,
- Geri bildirim hazırlığı,
- Oyun teorisi içinde futbolun yerinin belirlenmesi,
- Yeni antrenman modellerinin geliştirilmesi (Dufour, 1993; Zileli, 2007).

Maç Analizi ve Gözlemin Dezavantajları

Müsabaka sırasında, meydana gelebilecek hareketlerin objektif bir şekilde gözlenmesi ve hafızada tutulması kolay değildir. Buna benzer problemlerin en aza indirilmesi için gözlemci ve yöneticiler kendilerine uygun analiz yöntemleri geliştirmişlerdir. En basit analiz yöntemi olarak; kalem ve kâğıt yöntemini kullanmışlardır. Daha sonraları belirlenmiş kriterlere göre ses kayıt cihazı da kullanılmaya başlandı; kayıt sonrası analizler zaman kaybettirici ve etki alanı yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Analiz yöntemindeki bütün bu gelişmeler dikkate alındığında aşağıdaki dezavantajlar gözlenmiştir.

- Kâğıt ve kalem yöntemiyle yapılan analiz ucuz ve doğrudur ama sistem karmaşıktır. Kodlamayı öğrenmek uzun zaman alabilir.
- Data girişi zor ve yorucu olabilir.
- İnsanın "dikkati" sadece bazı seçilmiş hareketlerin üzerine yoğunlaşabilir.
- Toplu oyunlarda genellikle top izlenirken topsuz alanda yapılan tekniksel ve taktiksel önemli sayılabilecek hareketler gözden kaçabilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Müsabaka sırasında orta sahayı izlerken kenarları kaybedebiliriz veya tam tersi de olabilir.
- Gözlemleme süresi arttıkça gözlem kalitesini olumsuz yönde etkiler. Ön yargılar ve duygusallık yapılan gözlemin doğruluğunu etkiler.
- Bugünkü gözlemsel sistemler ve el notuyla açıklama, bilgisayarlı maç analizine gelince bir problem teşkil eder. Bu durum, zaman ve bireysel kaynakları tüketir.

1. Video-teyp kayıtları objektif ve detaylı bilgilerin elde edilmesine olanak sağlamıştır. Ancak; bu da zaman kaybettirici bir analiz olarak görülmektedir (Zileli, 2007; Hughes, 1990).

Futbolda Kullanılan Analiz Sistemleri ile Neler Analiz Edilebilir

Sistematik müsabaka analiz yöntemleri ile takımların fiziksel eforları, teknik ve taktik hareketlerin beraberce gözlemini yapmak mümkündür. Bunlardan elde edilen veriler ile aşağıdaki noktalar üzerinde bilgi toplamak mümkündür;

- Takımın ortalamasına göre oyuncunun takım içindeki düzeyi,
- Takımın diğer takımlara göre düzeyi,
- Futbolcuların müsabaka içindeki performansının yıl içindeki tüm karşılaştırmalar ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi (Dufour, Verliden 1992).

Futbolda Maç Analiz Yöntemleri

Futbol bilimi araştırmaları, hücum ve savunma yaparken pozisyon alanlarının tespiti için çeşitli sınıflamalara gitmişlerdir. Bu sınıflamalar doğrusunda analiz yaparken kolaylıklar sağlanmaya çalışılmıştır. Böylelikle daha doğru sonuçlar ve antrenörlerin daha planlı antrenman programı çıkarmaları sağlanmıştır.

Analiz yöntemleri her alanda olduğu gibi futbolda da farklı yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. İşinde profesyonel ekip doğru yöntem ve doğru analizler takımların performansında artış sağlayacağından doğru analiz yöntemine her zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Modern futbolda ise kulüpler başarı elde edebilmek için farklı analiz yöntemleri ve programları kullanmaktadır.

Sesli Gözlem

Sesli gözlem, gözlem ve analiz araştırmalarında teknolojinin ilk kullanıldığı yöntem biçimidir. Futbol bilgisine sahip olan bir kişi, mikrofon aracılığı ile takımın müsabaka anında hücum ve savunmada yaptıklarını futbol dili ile ses kayıt cihazına kaydetmekteydi. Müsabaka sonunda kayıt altına alınan konuşma takımın antrenörüne verilmekteydi. Sesle aktarılan bilgiler antrenör tarafından yorumlanarak antrenmanların planlanması ve yeni stratejilerin belirlenmesi için kullanılıyordu (Hagedorn & Heymen, 1992).

Kalem ve Kâğıt Metodu

Kalem ve kâğıt ile alınan kayıt, yedek oyuncular, gözlemciler, yardımcı antrenörler aracılığı ile oyuncuların istatistiksel bilgilerinin kayıt altına alındığı bir yöntemdir. Genellikle bunlar, çetele kullanımı yoluyla kaydedilen oyunun anahtar özelliklerinin açıklanmasını içerir. Kâğıt kalem metodu

ISBN
978-605-7875-34-1

uygulama açısından kolay, maliyet açısından ise ucuzdur. Kâğıt ve kalem aracılığı ile kayıt altına alınan maçtaki pozisyonların verileri çeşitli semboller, harfler veya rakamlar kullanılarak yorumlanır. Oyunun verilerinin, sembol, harfler veya rakamlarla kaydı, kayıtların kolaylıkla çevirimini ve hızlı işaretlemeyi sağladığından faydalı ve kullanışlıdır. Bu çeşit kayıt genel düzen içinde kaydedilen işaretlerle sembolleri, dikey ve yatay hatlardan oluşmuş çizelgeleri kapsar (The Coach At Work, 1986). Sistematik maç analizlerinin bir çoğunda, analiz araç ve gereçlerin gruplandırma yapılmaya çalışılmasına rağmen, kalem ve kağıt analiz metodu ile veriler önce çizelgeye kodlarını, işlemin daha iyi ilerlemesi için daha sonra bilgisayara aktarılır (Hughes, 1993).

Bilgisayar Kontrollü Video Analiz Metodu

Video ile maç analizi, maçın izlenebilir kaydının yapılmasının yanında, gerekirse birden fazla görüntünün, yavaşlatılmış hareketini ve hareketin tekrar izlenimini sağlayabilir. Video ile maç; analizi, istenilen bir şekilde ve rahat bir konumda, müsabakanın tüm kaydını ve analizini yapmaya imkân sağlar. Analizde videonun kullanımı, bazı problemleri ortaya çıkartabilir. Video ile maç analiz metodunda, bireysel olarak oyuncuların tespiti kolay olmayabilir, kameranın görüş açısı müsabakada bazı pozisyonların kayıt altına alınmamasına neden olabilir (The Coach At Work, 1986). Müsabakanın kayıt altına alınmasında kullanılan kameraların doğru açılara yerleştirilmesi ile analizden elde edilen verilerin daha doğru olabileceği düşünülebilir. Teknik ve taktik performans, video kayıtları ve analiz metotları kullanılarak değerlendirilebilir. Futbol oyununda taktik ve stratejinin niceliğini araştırmak için video kayıtlarının kapsamlı bir şekilde analizi yapılabilir Futboldaki analizde, bilgisayar ile bilgilerin girişi ve saklanması kolay ve basittir. Sonuçlarının geçerliliği, değerlendirilecek kriterlerin doğru tespit edilmesi ve gruplandırılması ile doğru orantılıdır (Luhtanen, 1990).

Video İle İzleme Tekniği

Bu metot ile oyun hakkında bilgi elde edebilmek için stadyum etrafına manuel operatörlerle birleşim içerisine yerleştirilmiş çok sayıda kamera kullanılır. Bilgisayar, algılama teknolojisi ile oyuncuların ve topun hareketlerini yakalamak için kullanılır. Program oyuncuları daireler içerisinde sunulmuş bir şekilde göstererek, bireysel ya da takım hareketleri ve oyuncuların performansı hakkında bilgi sahibi olunması sağlanır. Saniyede 25 ölçüm yapabilen bu sistemler ile futbol sahası üzerinde hareket eden tüm cisimlerin (futbolcular, hakemler ve top) hareketleri aynı anda değerlendirebilmektedir. Oyun hakkında bilgi yakalama, stadyum etrafına manuel yerleştirilen operatörler tarafından elde edilmektedir. Bu sistem ile oyuncunun hızı, topa veya rakibe olan mesafesi, oyundaki etkinliklerin nasıl gerçekleştiği ve nasıl sonuçlandığı, oyunun oynandığı alan hakkında (kapsanan alan, oyuncuların koşu yolu vb.) değerlendirme yapılabilir. Elde edilen bilgiler ile bireysel ve takım performanslarının karşılaştırılması sağlanır (Setterwall, 2003). Bu sayede oyun ve oyuncular hakkında kapsamlı veriler elde edilmiş olabilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sensor Teknolojisi

Spor karşılaşması esnasında, sensörler aracılığıyla sporcuların ve cisimlerin hareketlerine ilişkin bilgi elde etmek için kullanılan yöntemdir. Bu yöntem ile sporcuların hareketleri hakkında yer, hız, ivmelenme ve yoğunluk, toplam koştuğu mesafe, oyuncular arasındaki mesafe ve saha içindeki izleri gibi istatistiksel olarak birçok bilgi sağlamaktadır. Bu sistemin asıl amacı televizyonlara, internete ve diğer medya kuruluşlarına müsabakanın içeriği hakkında bilgi sağlamaktır. Fakat Antrenörler tarafından da performans değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır. Orad, Trakus, vb. gibi şirketler sensor teknolojisini kullanarak futbol, Amerikan futbolu, yüzme, hokey, golf, motor sporları vb. birçok branşta gerçek zamanlı bilgi elde eden şirketlerden bazılarıdır (Setterwall, 2003).

Video Kurgu

Kayıt altına alınmış olan bir maçın analiz edilmesi için kullanılır. Buradaki amaç, maçın bir program yardımı ile analiz yapan kişi tarafından kurgulanması ve kodlanmasıdır. Veriler, bir veri tabanında saklanma ve analiz edilmek için istenen her kriter ayrı ayrı kodlanır. Sistemden elde edilen veriler antrenörün işini kolaylaştıracak bilgiler verebilir ama değerlendirme yapmak antrenörden antrenöre farklılık gösterebilir. Elde edilen veriler alanında uzman bir kişi tarafından yorumlanmayıp değerlendirilirse verilerin doğruluğu tartışılır, ancak veriler uzman bir kişi tarafından yorumlanır ise daha doğru sonuçlar elde edilebilir. Dijital soccer, Sports tee, matchstudy gibi şirketler video kurgu programı ile (software) analiz yapan şirketlerden bazılarıdır Setterwall, 2003).

MATERYAL VE METOT

Araştırma Modeli

Çalışma nitel bir durum çalışmasıdır. Bu araştırma türünde, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılandığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Spor Toto Süper Lig 2018 / 2019 sezonunun da Göztepe Sporun ilk devresinde oynanan 17 maç analizi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları ve yapılan değerlendirme kriterleri

Bu amaçla çalışmada verileri Sentio Sports şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; Göztepe Spor teknik direktörünün kişisel üyeliklerinden veriler temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlarda aldığı skorlar, topla oynama süresi (dakika olarak), takımın toplam maç boyunca kat edilen mesafesi (km),efektif koşu mesafesi (km/dk), yüksek hızlı koşu mesafesi (m), topu geri kazanma süresi (sn), takım boyu (m), defans derinliği (m) ve ne kadarlık bir alanda (m^2) futbol oynadığı ile çalışma sınırlandırılmıştır.

BULGULAR

Tablo-1: Takımların toplam kat ettiği mesafe

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-2: İç sahada kat edilen mesafeler ortalaması

Tablo-3: Dış sahada kat edilen mesafeler ortalaması

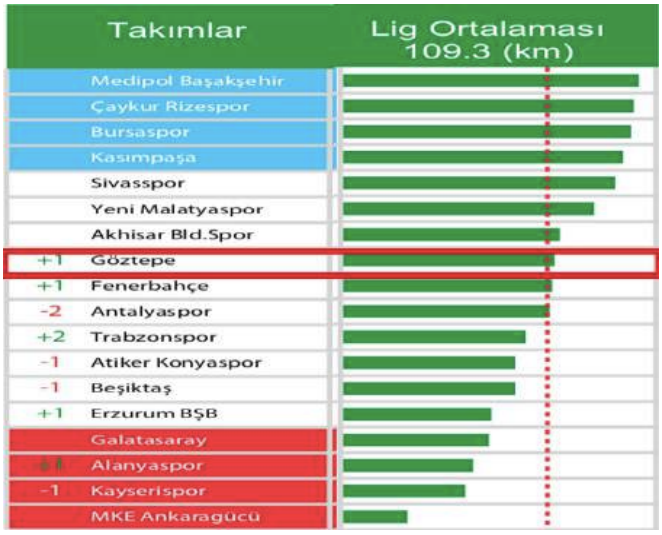

Tablo-4: 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-5: Öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

Tablo-6: Geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-7: Takım boyu tüm haftalar

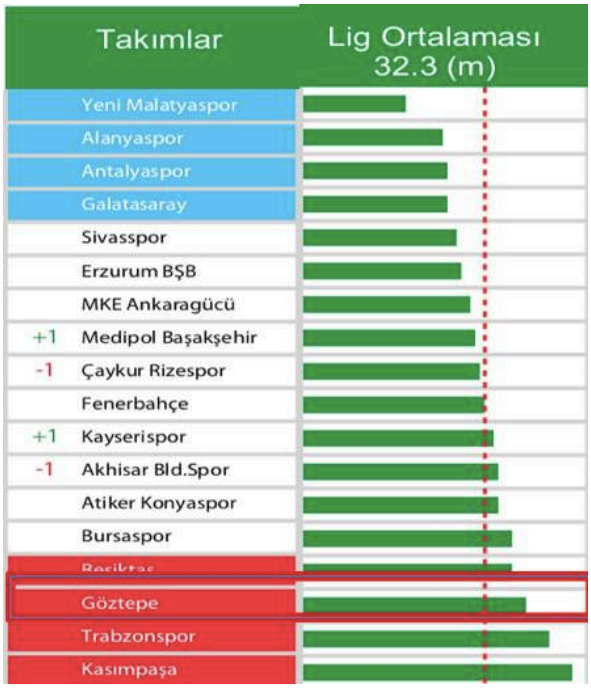

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-8: Takım defans derinlikleri

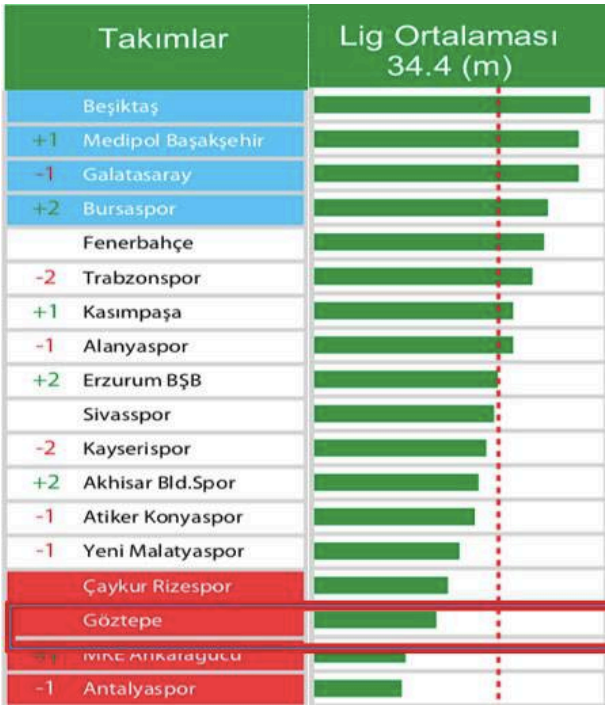

Tablo-9: Topa sahip iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri

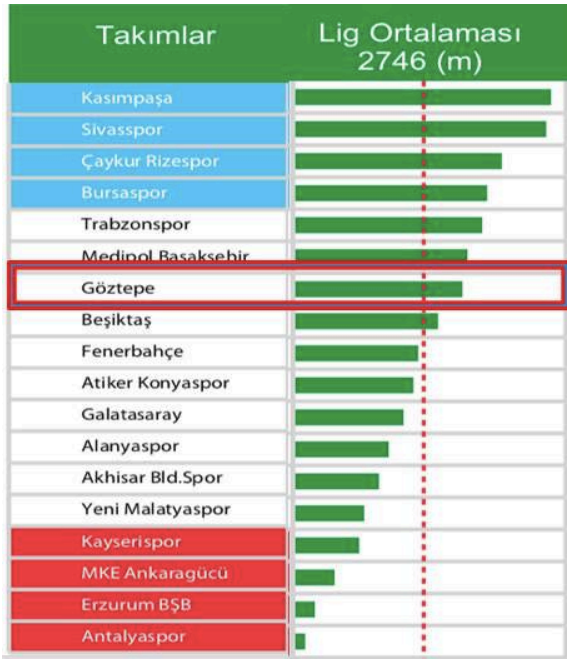

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-10: Top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri

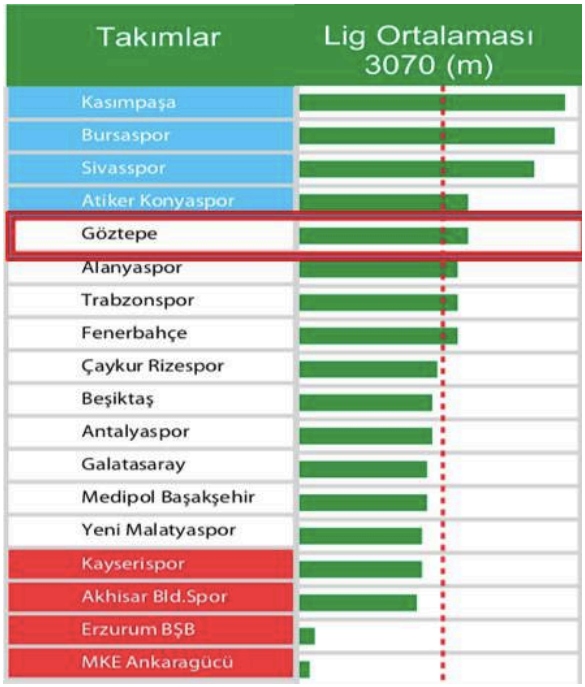

Tablo-11: Topu geri kazanma süreleri

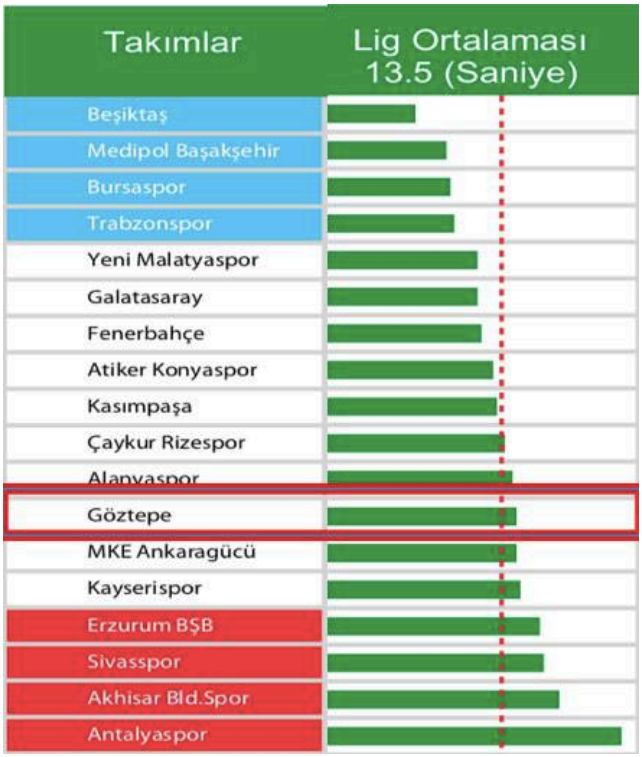

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-12: 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri ve öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

Tablo-13: Takım defans derinliği

TARTIŞMA

Göztepe Spor 17 maç sonunda ilk yarısında 7 galibiyet, 1 beraberlik ve 9 yenilgi alıp 18 gol atıp, 19 gol yemiş ve ligi 22 puanla ligin ilk yarısını 10'cu sırada bitirmiştir. Oynadığı tüm maçlarda maç başına ortalama 109,3 km kat etmiştir. İç sahada kat edilen mesafeler ortalaması tüm haftalar 109,6 km, dış sahada kat edilen mesafeler ortalaması 109 km dir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 6978.5 m, öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 2864 m, geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu

ISBN
978-605-7875-34-1

mesafeleri 2405 m, takım boyu tüm haftalar 33.2 m, takım defans derinlikleri 32.8 m, topa sahip iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 2907 m, top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 3147 m, topu geri kazanma süreleri13.9 saniye olarak tespit edilmiştir. Kat edilen mesafeler ortalaması lig ortalamasının biraz üstünde, iç ve dış sahada kat edilen mesafede lig ortalamasının üstünde mesafe kat etmişlerdir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri ve öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafelerinde lig ortalamalarının üstünde iken geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafelerinde lig ortalamasının altında kalmıştır, takım boyu tüm haftalar 33.2 m ortalama ile lig ortalamasından 1.1m daha geniş bir alanda oynamıştır. Takım defans derinliği analizinde ligin çok gerisinde kalmıştır lig ortalaması 34.4 m'dir. 20 km/s üstü koşu mesafeleri topa sahip iken ve top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri ligin üstünde bulunmuştur. Topu geri kazanma süresi lig ortalamasının biraz altında bulunmuştur.

Sonuç olarak istatistiki bilgilerde Göztepe Sporun ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri itibariyle analiz sonuçları ile örtüşmektedir.

KAYNAKÇA

Dufour, W. Computer assisted scouting in soccer. *Science and Football II* 1993, s.160-66.

Dufour W, Verliden M. Analysis of Duel -Type and Pass-Type Actions of The Match Belgium, Germany, in Analyse und Beobachtung in Training und Wettkampf. *Academia Verlag* 1992, s.107- 17.

Hughes C. The Winning Formula, Collins, London, 1990.

Hughes M. Notation Analysis in Football. Science. and Football 1993, s. 151- 59.

Hagedorn G, Heymen N. Methodologieder Sportspielforshung, Verlag Ingrid Cawalina 1992.

Luhtanen P. Video Analysis of Technique and Tactics, international Conference "Sports Medicine Applied to Football", 1990.

Sajad N, Rahnama N. Analysis of goals in 2006 FIFA World Cup, 2007.

Setterwall D. Computerised Video Analysis of Football-Technical and Commercial Possibilities for Football Coaching. Centre for User Oriented IT Design. Department of Numerical Analysis and Computer Science 2003.

The Coach At Work. N.CF. Coaching Handbook No: l, The Notional, 1986.

Zileli R. 2006–2007 Sezonunda Türkcell Süper Liginde Oynanan Maçlarda Kullanılan Köşe Vuruşlarının Bilgisayarlı Maç Analizi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2007.

ISBN
978-605-7875-34-1

STEM ÜZERİNE YURT İÇİNDE YAPILAN ÇALIŞMALARA GENEL BİR BAKIŞ VE SENTEZ

Hafize Gamze KIRMIZIGÜL

Malatya / Battalgazi / Hasırcılar İmam Hatip Ortaokulu, İlköğretim Matematik Öğretmeni,
graceful_gamze@hotmail.com

ÖZET

Yapılan çalışmanın amacı ülkemizde ve dünyada hızlı bir şekilde popülarite kazanan STEM, Science (Fen), Technology (Teknoloji), Engineering (Mühendislik) and Mathematics (Matematik) konusunda genel bir bakış açısı sunmak, yurt içinde yapılan çalışmaları irdelemek, ulaşılan sonuçları ve vurgulanan hususları yorumlamaktır.

Çalışmada literatür taraması sonucu ulaşılan 2014 ve 2018 yılları arasında yayımlanan 22 makale ve bir kitaba ait veriler; doküman analizi yöntemi kullanılarak nitel bir yaklaşımla sentezlenmiştir. Ayrıca, belirtilen yıllara ait çalışmalar; yayımlandıkları yıllar, katılımcılar ve üzerinde durulan konulara göre betimsel analiz yöntemi kullanılarak tablolar ile sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara göre; yurt içinde STEM üzerine yapılan çalışmalar en çok 2018 yılında yoğunlaşmıştır. İfade edilen çalışmalarda çoğunlukla ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri katılımcı seçilmiştir. Ayrıca, STEM etkinlikleri, katılımcı görüşleri, katılımcıların tutumları, STEM'in başarıya etkisi ve kazandırdığı beceriler üzerinde durulan konuların başındadır. STEM'in ülkemizde hızla önem kazandığı ancak sınıf içinde ve dışında yerince uygulanamadığı, özellikle teknoloji ve mühendislik entegrasyonunda zorluk yaşandığı, öğretmen ve öğrencilerin ayrıca eğitim sisteminin STEM konusunda yetersiz olduğu araştırmalardan derlenen bulgulardandır.

Yapılan araştırma bağlamında ulaşılan sonuçlara göre; STEM konusunda öğretmenlerin ve öğrencilerin desteklenmesi ve aydınlatılması gerekli görülmüştür. STEM konusunda özellikle fen dersinde yoğunlaşma olduğu ve STEM kapsamında farklı disiplinlerde de etkinlik yapılmasına ihtiyaç duyulduğu ve alan yazının yetersiz olduğu saptanmıştır. Ayrıca, öğretmen yetiştirme programlarına STEM' in yerleştirilmesi, okullara gerekli araç gerecin sağlanması, STEM'in rolü ve önemi gereği araştırmalar yapılması ilgililere öneri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yurt içi, STEM, sentez.

GİRİŞ

STEM, Science (Fen), Technology (Teknoloji), Engineering (Mühendislik) and Mathematics (Matematik) tüm dünyada hızla yayılan, popülerliği her geçen gün artan temel konuların başında

ISBN
978-605-7875-34-1

gelmektedir. Özellikle son yıllarda ülkemizde de etkilerini arttıran STEM üzerine, tartışmalar devam etmekte ve görüş birliği sağlanamamaktadır (Çepni, 2018). Ülkemizde STEM' in eş anlamlısı olarak FeTeMM'de (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) kullanılmaktadır.

21. yy becerilerinin ön plana çıktığı, ekonomide ve ülkeler arası rekabette nitelikli iş gücünün önem kazandığı günümüzde; inovasyon, tasarım odaklı düşünme, donanımlı birey kavramları öne çıkmıştır. Siyasi dönüşümlerle birlikte eğitimde de reform çalışmaları hızlanmıştır (Akgündüz ve Ertepınar, 2015). Bu doğrultuda STEM eğitim sistemi ve sınıf ortamlarına yerleşmeye devam eden bir unsurdur.

Genel anlamda STEM, Science (Fen), Technology (Teknoloji), Engineering (Mühendislik) and Mathematics (Matematik) disiplinlerinin bütünleşmesini vurgulayan; yaratıcılığı, problem çözmeyi ve işbirliğini esas alan bir yaklaşımdır (Korkmaz ve Buyruk, 2016; Karakaya ve Avgın, 2016).

Çalışmanın Amacı

Yapılan çalışmanın amacı ülkemizde ve dünyada hızlı bir şekilde önem kazanan STEM, konusunda genel bir bakış açısı sunmak, yurt içinde yapılan çalışmaları irdelemek, ulaşılan sonuçları ve vurgulanan hususları yorumlamaktır.

Ayrıca, araştırma kapsamına alınan dokümanlara ait verileri çalışmanın yayımlandığı yıl, katılımcılar ve üzerinde durulan konular çerçevesinde sistematik olarak sunmak ve incelemek çalışmanın alt amaçlarındandır.

Çalışmanın Önemi

Bağımsız disiplinlerin sınıf ortamı veya okul dışı uygulamalara entegre edilmesini temel alan STEM; matematik ve fen bütünleşmesi ile robotik kodlama ve mühendislik tasarımı uygulamaları şeklinde eğitim sistemimizde kabul görmüştür (Çepni, 2018). Ancak STEM'in uygulanabilirliği konusunda ve sınıf ortamına taşınmasında, öğretmen eğitimi ve yetiştirilmesi süreçlerinde eksiklik olduğu saptanmıştır (Çorlu ve Çallı, 2017).

STEM dünya literatürüne 90'lı yıllarda girmişken, ülkemizde bu konudaki literatür 2010 ve sonrası yıllarda oluşmaya başlamıştır. STEM konusunda yurt içinde literatürün zenginleşmesine ve tanıtıcı, etkinlik ve uygulama temelli çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, yapılan çalışma STEM konusunda ülkemizdeki alan yazına ait özetleyici bilgiler sunması bakımından önem kazanmaktadır.

YÖNTEM

Çalışmada, literatür taraması sonucu ulaşılan 2014 ve 2018 yılları arasında yayımlanan 22 makale ve bir kitaba ait veriler; doküman analizi yöntemi kullanılarak nitel bir yaklaşımla sentezlenmiştir. Nitel çalışmalarda doküman analizi, araştırılması amaçlanan unsurlara ait bulguların

ISBN
978-605-7875-34-1

yer aldığı yazılı materyallerin incelenmesini ifade eder. Tek başına, veri toplamada kullanılabilecek bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamına alınacak makaleler belirlenirken öncelikle; Google Akademik, Ulakbim, Dergipark gibi veri tabanları taranmıştır. Bu doğrultuda, anahtar kelimelerinde, özetlerinde ve başlıklarında STEM, FeteMM kelimeleri bulunan 25 makale seçilmiştir. Anlaşılır, açık ve net, konu ile bağlantılı olma kriterlerine göre 3 makale araştırma kapsamından çıkarılmıştır.

Bu bağlamda, araştırmaya dâhil edilen makaleler ve kitap aşağıda Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Dâhil Edilen Dokümanlar

Doküman Numarası	Yazar	Yıl	Doküman Türü
D1	Baran E., Canbazoğlu Bilici S., Mesutoğlu F.	2015	Makale
D2	Eroğlu S., Bektaş O.	2016	Makale
D3	Gökbayrak S. Karışan D.	2017	Makale
D4	Gülhan F. Şahin F.	2015	Makale
D5	Karahan E., Canbazoğlu Bilici S., Ünal A.	2015	Makale
D6	Kızılay E.	2016	Makale
D7	Korkmaz Ö. Buyruk B.	2016	Makale
D8	Şahin A., Ayar M. C., Adıgüzel T.	2014	Makale
D9	Yamak H., Bulut N., Dündar S.	2014	Makale
D10	Yenilmez K. Balbağ Z.	2016	Makale
D11	Yıldırım B. Altun Y.	2015	Makale
D12	Herdem K. Ünal İ.	2018	Makale
D13	Özbilen A. G.	2018	Makale

ISBN
978-605-7875-34-1

D14	Korkmaz F.	2018	Makale
D15	Kırılmazkaya G.	2017	Makale
D16	Yıldırım B. Türk C.	2018	Makale
D17	Akgül N. Yıldırım B.	2018	Makale
D18	Yıldırım B.	2018	Makale
D19	Yıldırım B. Türk C.	2017	Makale
D20	Çolakoğlu M. H., Gökben A. G.	2017	Makale
D21	Uyanık Balat G., Günşen G.	2017	Makale
D22	Güven Ç., Selvi M., Benzer S.	2018	Makale
D23	Çepni S.	2018	Kitap

Verilerin Çözümlenmesi

Doküman analizi sonucunda araştırma kapsamına alınan çalışmalar incelenmiş ve elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanmasına ve özetlenmesine dayalı bir yaklaşımdır. Böylece amaç, veri analizlerini bulgular çerçevesinde düzenli ve sistematik bir şekilde sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu bağlamda, betimsel analizin aşağıda belirtilen aşamaları esas alınarak veri analizleri gerçekleştirilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016);

1-Betimsel analiz için çerçeve bir plan oluşturulması, temaların belirlenmesi

2-Oluşturulan tematik çerçeve doğrultusunda verilerin düzenlenmesi ve işlemesi,

3-Bulguların tanımlanması,

4-Bulguların yorumlanması ve anlamlandırılması.

Belirtilen aşamalar doğrultusunda, doküman analizi sonucunda araştırma kapsamına alınan çalışmalar D1, D2, D3… biçiminde kodlanarak elde edilen veriler; yayımlandıkları yıllar, katılımcılar ve üzerinde durulan konulara göre betimsel analiz yöntemi kullanılarak sınıflandırılarak tablolar ile yorumlanmıştır. Ayrıca, STEM konusunda yapılan çalışmaların genel değerlendirmesi yapılarak eksikler ve önemli unsurlar belirlenmiştir.

Yapılan çalışmanın geçerlik ve güvenirliğinin sağlanması amacıyla, araştırma kapsamında incelenen dokümanlar tablo ile yazarları ve yayımlandıkları yıllar ile türlerine göre sunulmuştur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ayrıca, araştırmanın çerçevesini oluşturan ve verilerin çözümünde kullanılan temalar belirlenirken matematik eğitimi alanında çalışan bir uzman görüşüne başvurulmuştur.

BULGULAR

Araştırma kapsamında, yurt içinde yapılmış olan STEM, FeTeMM konulu 22 makalenin yayımlandığı yıl, katılımcılar ve üzerinde durulan konulara göre analizleri tablo ve yorumlar ile sunulmuştur.

Bu bağlamda, incelenen makalelerin yayımlandıkları yıllara göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. İncelenen Makalelerin Yayımlandıkları Yıllara Göre Dağılımları

Yıl	Frekans	Yüzde (%)
2014	2	9
2015	4	18
2016	3	14
2017	6	28
2018	7	31
Toplam	22	100

Tablo 2 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan Stem, FeTeMM konulu makalelerin en çok 2018 yılında en az ise 2014 yılında yayımlandıkları görülmektedir.

İncelenen makalelerin katılımcılara göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. İncelenen Makalelerin Katılımcılara Göre Dağılımları

Katılımcılar	Frekans	Yüzde (%)
Öğrenci	9	50
Öğretmen	5	18
Öğretmen Adayı	4	22

ISBN 978-605-7875-34-1

Toplam	18	100

Tablo 3 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan Stem, FeTeMM konulu makalelerin katılımcılarını en çok öğrencilerin en az ise öğretmen adaylarının oluşturduğu görülmektedir.

İncelenen makalelerin üzerinde durulan konulara göre dağılımları frekans değerleriyle Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. İncelenen Makalelerin Üzerinde Durulan Konulara Göre Dağılımları

Konu	Frekans	Yüzde (%)
Stem / FeteMM etkinlik, uygulama	8	34
Stem / FeteMM konusunda öğretmen görüşleri	6	25
Stem / FeteMM konusunda öğrenci görüşleri/tutumları	4	17
Stem / FeteMM farkındalık ölçeği	2	8
Stem / FeteMM konusunda yapılan çalışmaların incelemesi	1	4
Stem / FeteMM ile medya tasarım entegrasyonu	1	4
Stem / FeteMM ve öğretim programı	1	4
Stem / FeteMM ve okul öncesi eğitim	1	4
Toplam	24	100

Tablo 4 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan Stem, FeTeMM konulu makalelerin en çok Stem / FeteMM etkinlik, uygulama ve Stem / FeteMM konusunda öğretmen görüşleri alma konularında yayımlandıkları görülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlara göre; yurt içinde STEM üzerine yapılan çalışmalar en çok 2018 yılında yoğunlaşmıştır. İfade edilen çalışmalarda en sık olarak ilkokul, ortaokul ve lise öğrencileri katılımcı seçilmiştir. Ayrıca, STEM etkinlikleri, katılımcı görüşleri, katılımcıların tutumları, STEM'in başarıya etkisi ve kazandırdığı beceriler üzerinde durulan konuların başındadır.

STEM'in ülkemizde hızla önem kazandığı ancak sınıf içinde ve dışında yerince uygulanamadığı, özellikle teknoloji ve mühendislik entegrasyonunda zorluk yaşandığı, öğretmen ve öğrencilerin ayrıca eğitim sisteminin STEM konusunda yetersiz olduğu araştırmalardan derlenen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlardandır.

Ayrıca, STEM konusunda öğretmenlerin ve öğrencilerin desteklenmesi ve aydınlatılmasının gerekli görüldüğü, özellikle fen dersinde yoğunlaşma olduğu ve STEM kapsamında farklı disiplinlerde de etkinlik yapılmasına ihtiyaç duyulduğu ve alan yazının yetersiz olduğu saptanmıştır. Ayrıca, öğretmen yetiştirme programlarına STEM'in yerleştirilmesi, okullara gerekli araç gerecin sağlanması, STEM'in rolü ve önemi gereği araştırmalar yapılması önemli görülmüştür.

KAYNAKLAR

Akgül, N. ve Yıldırım, B. (2018). STEM SOS modelinin farklı değişkenler açısından etkisinin incelenmesi. *El-Cezerî Fen ve Mühendislik Dergisi*. 5(2), 316-326.

Akgündüz, D., ve Ertepınar, H. (2015). *STEM eğitimi Türkiye raporu: "Günün modası mı? Yoksa gereksinim mi?* İstanbul: STEM Merkezi ve Eğitim Fakültesi, İstanbul Aydın Üniversitesi. [Çevrimiçi: www. aydin.edu.tr/belgeler/IAU-STEM-Egitimi-Turkiye-Raporu-2015.pdf, Erişim tarihi:15 Ocak 2019].

Baran, E., Canbazoğlu-Bilici, S. ve Mesutoğlu, C. (2015). Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik (FeteMM) spotu geliştirme etkinliği. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, *5*(2), 60-69.

Çepni, S (2018). *Kuramdan Uygulamaya STEM Eğitimi. (2. Baskı).* Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Çolakoğlu, M. H. ve Günay Gökben, A. (2017). Türkiye'de eğitim fakültelerinde FeTeMM (STEM) çalışmaları. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 3, 46-69.

Çorlu, M. S. ve Çallı, E. (2017). *STEM kuram ve uygulamalarıyla fen, teknoloji, mühendislik ve matematik eğitimi.* Pusula Yayıncılık, İstanbul.

Elmalı, Ş. ve Balkan Kıyıcı, F. (2017). Türkiye'de Yayınlanmış FeTeMM Eğitimi İle İlgili Çalışmaların İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education, 7*(3), 684-696. DOİ: 10.19126/suje.322791.161.

Eroğlu, S., & Bektaş, O. (2016). STEM eğitimi almış fen bilimleri öğretmenlerinin STEM temelli ders etkinlikleri hakkında görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi-Journal of Qualitative Researches in Education*. *4*(3), 43-67.

ISBN
978-605-7875-34-1

Gökbayrak, S., Karışan, D. (2017). Altıncı sınıf öğrencilerinin FeteMM temelli etkinlikler hakkında görüşlerinin incelenmesi. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi (ALEG),* 3(1), 25-39.

Gülhan, F., Şahin, F. (2015). Fen-teknoloji-mühendislik-matematik entegrasyonunun (STEM) 5. Sınıf öğrencilerinin kavramsal anlamalarına ve mesleklerle ilgili görüşlerine etkisi. *Pegem Atıf İndeksi, 283-302.* http://dx.doi.org/10.14527/ 9786053183563b2.019.

Güven, Ç, Selvi, M ve Benzer, S. (2018). 7E Öğrenme Modeli Merkezli STEM Etkinliğine Dayalı Öğretim Uygulamalarının Akademik Başarıya Etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (STEMES'18), 73-80. DOİ: 10.18506/anemon.463812.

Herdem, K. ve Ünal, İ. (2018). STEM eğitimi üzerine yapılan çalışmaların analizi: bir metasentez çalışması. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 48 (48), 145-163.

Karahan, E., Canbazoğlu-Bilici, S. ve Ünal, A. (2015). Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik (FeteMM) eğitimine medya tasarım süreçlerinin entegrasyonu. *Eurasion Journal of Educational Researches, 15*(60), 221-240. doi:10.14689/ ejer.2015.60.15.

Karakaya, F. ve Avgın, S. S. (2016). Effect of demographic features to middle school students' attitude towards FeteMM (STEM). *Journal of Human Sciences*, *13*(3), 4188-4198. DOİ:10.14687/jhs.v13i3.4104.

Kırılmazkaya, G . (2017). Sınıf Öğretmeni Adaylarının FeTeMM Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Araştırılması (Şanlıurfa Örneği). Harran Maarif Dergisi, 2 (2), 59-74. DOİ: 10.22596/2017.0202.59.74

Kızılay, E. (2016). Fen bilgisi öğretmen adaylarının FeteMM alanları ve eğitimi hakkındaki görüşleri.*The Journal of Academic Social Science Studies, 47*, 403-417.

Korkmaz, Ö., ve Buyruk, B. (2016). FeteMM farkındalık ölçeği (ffö): Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, *13*(2), 61-76.

Korkmaz, F. (2018). STEM Eğitimi ve ortaokul fen bilgisi dersi taslak ders programı üzerine yansıması. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 8(3*), 439-468.

Marulcu, İ. ve Sungur, K. (2012). Fen bilgisi öğretmen adaylarının mühendis ve mühendislik algılarının ve yöntem olarak mühendislik-dizayna bakış açılarının incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, *12*, 13-23.

Özbilen, A. G. (2018). STEM eğitimine yönelik öğretmen görüşleri ve farkındalıkları. *Scientific Educational Studies*, 2(1), 1-21.

Şahin, A., Erdoğan, N., Morgan, J., Capraro, M. M., & Capraro, R. M. (2012). The effects of high school course taking and SAT scores on college major selection. *Sakarya University Journal of Education*, *2*(3), 96-109.

Şahin, A., Ayar, M. C. ve Adıgüzel, T. (2014). Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik içerikli okul sonrası etkinlikler ve öğrenciler üzerindeki etkileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14*(1), 297- 322.

Uyanık Balat, G. ve Günşen, G. (2017). Okul öncesi dönemde STEM yaklaşımı. *The Journal of Academic Social Science*, 5(47), 337-348.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yamak, H., Bulut, N. ve Dündar, S. (2014). 5. sınıf öğrencilerinin bilimsel süreç becerileri ile fene karşı tutumlarına FeteMM etkinliklerinin etkisi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *34*(2), 249- 265.

Yenilmez, K. ve Balbağ, Z. (2016). Fen bilgisi ve ilköğretim matematik öğretmeni adaylarının STEM'e yönelik tutumları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching Kasım 2016, 5(4),* 2146-9199.

Yıldırım, B. (2018). STEM uygulamalarına yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi,* 4(1), 42-53.

Yıldırım, B. ve Altun, Y. (2015). STEM eğitim ve mühendislik uygulamalarının fen bilgisi laboratuar dersindeki etkilerinin incelenmesi. *El-Cezeri Journal of Science and Engineering*, *2*(2), 28-40.

Yıldırım, B. ve Türk, C. (2017). STEM uygulamalarının kız öğrencilerin STEM tutum ve mühendislik algılarına etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2018(30), 842 – 884.

Yıldırım, B. ve Türk, C. (2018). Sınıf öğretmeni adaylarının STEM eğitimine yönelik görüşleri: uygulamalı bir çalışma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 195-213.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları.

ISBN
978-605-7875-34-1

STEM UYGULAMALARININ ÜSTÜN YETENEKLİ ÖĞRENCİLERİN FEN ÖĞRENMEYE YÖNELİK MOTİVASYONLARINA ETKİSİNİN BELİRLENMESİ

Funda OKUŞLUK

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, funda.gurer@inonu.edu.tr

GİRİŞ

Çağımızda bilim ve teknolojinin hızlı gelişimiyle öğrencilerin öğrendikleri bilgileri uygulayabildikleri, teoride öğrendikleri bilgileri uygulamaya geçirebildikleri eğitim sistemlerinin uygulanması daha fazla tercih edilmektedir. Bu ihtiyaca cevap olarak ve çözüm olarak STEM (Science- Technology- Engineering- Mathematics) eğitiminin uygulanması eğilimi oldukça popüler bir konudur. STEM eğitimi geleceğin yenilikçileri olarak görülen öğrencilere yaratıcı problem çözme tekniklerini benimseten entegre bir yaklaşımdır (Roberts, 2012). STEM eğitimi öğrencilerin problemlere disiplinler arası bakış açısıyla bakmasını, bilgi ve beceri kazanmalarını hedefler (Şahin, Ayar & Adıgüzel, 2014). STEM alanları, çağdaş dünyadaki çok yönlü ve önemli mesleklerden bazılarını kapsamaktadır. Dünyayı yaşamak için daha iyi bir yer haline getiren yeni gelişmelerin çoğu STEM alanlarının katkılarından kaynaklanmaktadır (Hossain & Robinson, 2012). Ayrıca STEM Eğitimi ile öğrencilere 21. Yy becerilerinin kazandırılması da hedeflenmektedir. OECD tarafından 21.. yy becerileri Eleştirel düşünme ve Problem çözme becerisi, sözlü ve yazılı iletişim, grup çalışması, yaratıcı düşünme becerisinin gelişmesi olarak tanımlanmıştır (OECD, 2008) Üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde STEM eğitiminin uygulanması gerektiği ve faydalı olacağı düşünülmektedir. D. Akgündüz ve A. Özçelik (2018) yaptıkları çalışmada üstün yetenekli öğrencilere okul dışı etkinlikler uygulamış ve elde ettikleri verilerden Fen ve Matematik kazanımları ile özellikle 21. Yy becerilerini elde etmelerini sağladığı gözlenmiştir. C. Şen tarafından hazırlanan doktora tezinde ise üstün yetenekli yedi öğrenci ile mühendislik tasarımı odaklı bütünleşik STEM etkinlikleri yapılmış ve bu öğrencilerin etkinlikler sırasında akıl yürütme, problem çözme, ilişkilendirme, mühendislik, inovasyon, yaratıcılık, iletişim ve işbirliği, yaşam ve kariyer becerilerini kullandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların STEM eğitimi öncesi ve sonrasında STEM ve STEM eğitimine yönelik görüşlerine alınmış ve STEM eğitiminin STEM disiplinlerini tanımlamada, ilgi ve motivasyon sağlamada etkili olduğu tespit edilmiştir. L Ayverdi (2018) tarafından çalışılan doktora tezinde de özel yetenekli öğrencilerin fen eğitiminde mühendislik, matematik ve teknolojinin kullanımını içeren STEM yaklaşımının öğrencilerin bilimsel yaratıcılıklarına, bilimsel süreç becerilerine ve mühendislik becerilerine etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda deney grubunda hem bilimsel süreç becerileri hem de mühendislik becerilerinin süreç boyunca daha fazla kullanıldığı ve daha çok gelişim gösterdiği gözlenmiştir.

Öğrencilerin bilgi ve becerilerinin ortaya çıkarılmasını etkileyen faktörlerden biri olan motivasyon, öğrencilerin başarılı olmalarının önemli bir öğesi olarak kabul edilmektedir (Freedman, 1997; Lee & Brophy, 1996). Martin (2001), motivasyonu istenilen davranışın sürdürülmesi ve kontrolünü

ISBN
978-605-7875-34-1

etkileyen içsel ve dışsal koşulların hepsini içeren ve öğrencilerin başarıya ulaşmaları, okulda sıkı çalışmaları ve öğrenmeleri için itici bir güç olarak tanımlar (akt. Dede Y. ve Yaman S. (2008)). Ertem (2006) tarafından yapılan araştırmada; öğrencilerin başarılı olmalarının önemli bir öğesi olarak kabul edilen motivasyon, genel anlamda "insan davranışlarının ortaya çıkmasına sebep olan ve davranışlara yön veren içsel durum" olarak tanımlanırken, Düren (2000) ise motivasyonu, bireylerdeki içsel enerjinin belirli hedeflere yönlendirilmesi için hareketlendirilmesi, aktive edilmesi olarak ifade etmektedir.

Yaptığımız çalışmada ise ortaokul seviyesinden seçilmiş olan üstün yetenekli öğrencilere bir hafta süre ile STEM temelli eğitimler verilmiştir. Bu bir haftalık sürecin başlangıcında öğrencilere verilen problemler karşısında yani Science (Bilim veya Fen), Technology (Teknoloji), Engineering (Mühendislik) ve Mathematics (Matematik) disiplinleri ve hayal güçlerini kullanarak çözümler üretmişlerdir. Hayal gücü ve yaratıcılıklarını birleştirerek katma değeri yüksek ürünler geliştirmişlerdir. Çalışmanın desenini Nicel Araştırma yaklaşımlarından tek gruplu ön test –son test deneysel desen oluşturmaktadır. Öğrencilerin fen öğrenmeye yönelik motivasyonlarına STEM etkinliklerinin etkisi "fen motivasyon ölçeği" ile belirlenmiştir. Ölçekten elde edilen veriler ilişkili örneklem t-testi ile analiz edilmiştir.

YÖNTEM

Çalışmanın Deseni

Nicel Araştırma yaklaşımlarından tek gruplu ön test –son test deneysel desen oluşturmaktadır. Yapılan etkinliklerin Öğrencilerin fen motivasyonlarına etkisini tespit etmek amacıyla veri toplama aracı olarak Dede ve Yaman (2008) tarafından geliştirilen "Ortaokul Öğrencilerinin Fene Öğrenmeye Yönelik Motivasyon Ölçeği" isimli ölçek kullanılmıştır. Ölçek 23 sorudan oluşan beşli likert tipindedir.

Çalışmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılının Güz döneminde Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı BİLSEM' de eğitim gören üstün yetenekli öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise evren içerisinden seçilen 24 üstün yetenekli ortaokul öğrencisidir.

Verilerin Analizi

Ölçekten elde edilen veriler Non-Parametrik testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiştir. Alt problemlere dair bulgular Mann Whitney U ve Kruskal-Wallis H testlerinden elde edilmiştir.

BULGULAR

Üstün yetenekli öğrencilerinin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyon Ön test-Son test Puanlarının tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 1' de gösterilmiştir.

	N	Mean	Std. Deviation	Min.	Max.

ISBN 978-605-7875-34-1

Fen Yönelik Öntest Puanları	**Öğrenmeye Motivasyon**	24	93,38	14,089	42,00	111,00
Fen Yönelik Sontest Puanları	**Öğrenmeye Motivasyon**	24	101,17	6,465	87,00	111,00

Üstün yetenekli öğrencilerinin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyon Ölçeği Puanlarının Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları Tablo 2' de verilmiştir.

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Ön Test-Son Test	Negatif Sıra	5[a]	3,50	7,60	-2,696	,007
	Pozitif Sıra	16[b]	6,00	12,06		
	Eşit	3[c]				
	Total	24				

Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçlarına göre

*Negatif sıra ön teste göre son test puanını düşüren öğrenci sayısını temsil etmektedir.

* Ön teste göre son test puanını artıran öğrenci sayısı Pozitif sıra ile ifade edilmektedir.

* Eşit sütunu ise her iki testten aynı puanı alan öğrencilerden oluşmaktadır.

Buna göre 5 öğrencinin motivasyonu negatif yönde değişmişken, üç öğrencide değişiklik olmamış ancak 16 öğrencinin motivasyonunda olumlu yönde değişiklik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Fen Öğrenmeye yönelik motivasyonu için hesaplanan p değeri ,007 'dır. P .05 den küçük olduğu için ön test ve son test puanları sırası arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmişitr.

Buna göre uygulanan program öğrencilerin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonlarında olumlu yönde bir gelişme sağlamıştır ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonlarının Cinsiyet Değişkenine göre karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçları Tablo 3' de verilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

	Cinsiyet	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonu Öntest	kadın	10	12,90	129,00	-,235	,814
	erkek	14	12,21	171,00		
	Total	24				
Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonu Sontest	kadın	10	9,80	98,00	-1,608	,108
	erkek	14	14,43	202,00		
	Total	24				

Mann-Whitney U Test sonuçlarına göre Kadın öğrencilerin motivasyon ölçeğinden aldığı puanların sıralama ortalaması erkek öğrencilerin ölçekten aldığı puanların sıralama ortalamasından büyüktür. Ancak Hesaplanan p değeri (p >.05) 'tür.

Erkek öğrenciler ile kız öğrencilerin motivasyon ölçeğinden aldığı puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Ancak ön test ve son test puanları arasında önemli bir fark vardır. Ön test sonuçlarında p değeri .814 iken son test sonucunda p değeri .108 olarak bulunmuştur. İstatistiksel sonuçlar anlamsız bile olsa ön test ve son test sonuçları farklı bulunmuştur.

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonunun Sınıf Düzeyi Değişkenine göre değişimin belirlenmesi amacıyla uygulanan Kruskal-Wallis Testi Analiz Sonuçları Tablo 4 ve Tablo 5' de verilmiştir.

	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	df	p
Fen Öğrenmeye Yönelik motivasyon Öntest	6	10	9,15	1	,192
	7	11	12,68		
	Total	24			
Fen Öğrenmeye Yönelik motivasyon Sontest	6	10	13,70	1	,052
	7	11	8,55		

ISBN 978-605-7875-34-1

	Total	24			

	Sınıf Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	df	p
Fen Öğrenmeye Yönelik motivasyon Öntest	7	11	7,5	1	1,000
	8	3	7,5		
	Total	14			
Fen Öğrenmeye Yönelik motivasyon Sontest	7	11	7,55	1	,937
	8	3	7,33		
	Total	14			

Kruskal-Wallis Testi sonuçlarına göre p değerleri .05 den büyük olduğu için sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Üstün yetenekli öğrencilerinin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyon Ölçeği Puanlarının belirlenmesi için nanparametrik testlerden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Uygulanmıştır. Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçlarına göre, 5 öğrencinin motivasyonu negatif yönde değişmişken, üç öğrencide değişiklik olmamış ancak 16 öğrencinin motivasyonunda olumlu yönde değişiklik olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Fen Öğrenmeye yönelik motivasyonu için hesaplanan p değeri ,007 'dır. p .05 den küçük olduğu için ön test ve son test puanları sırası arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmişitr. Buna göre uygulanan program öğrencilerin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonlarında olumlu yönde bir gelişme sağlamıştır ve istatistiksel olarak anlamlıdır.

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Fen Öğrenmeye Yönelik Motivasyonlarının Cinsiyet Değişkenine göre karşılaştırılması amacıyla yapılan Mann-Whitney U Testi Analiz Sonuçlarına göre erkek öğrenciler ile kadın öğrencilerin motivasyon ölçeğinden aldığı puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Ancak ön test ve son test puanları arasında önemli bir fark vardır. Ön test sonuçlarında p değeri .814 iken son test sonucunda p değeri .108 olarak bulunmuştur. İstatistiksel sonuçlar anlamsız bile olsa ön test ve son test sonuçları farklı bulunmuştur. Etkinlik süresinin kısa olmasından dolayı bu farklılığın anlamlı çıkmadığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin sınıf düzeyleri arasında bir fark olup olmadığını belirleyebilmek için uygulanan Kruskal-Wallis Testi sonuçlarına göre p değerleri .05 den büyük olduğu için sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık belirlenememiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bu tür okul dışı STEM etkinliklerinin daha uzun süreli ve daha sık aralıklarla yapılması üstün yetenekli öğrencilerin Fen Öğrenmeye yönelik Motivasyonlarının da artmasını sağlayacaktır. Fen öğrenme motivasyonlarındaki artış ilerideki meslek yönelimlerinde de fark oluşturacaktır. Sayıları oldukça az olan üstün yetenekli öğrencilerin meslek alanlarında doğru yönlendirilmeleri ülkemiz için çok önemlidir.

KAYNAKÇA

Ayverdi, L. (2018). Özel yetenekli öğrencilerin fen eğitiminde teknoloji, mühendislik ve matematiğin kullanımı: FeTeMM yaklaşımı, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Fen Bilgisi Eğitimi, Doktora Tezi.

Dede, Y., & Yaman, S. (2008). Fen öğrenmeye yönelik motivasyon ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi (EFMED), 2 (1), 19-37.

Düren, A. Z. (2000). 2000'li Yıllarda Yönetim. 8. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 338 s.

Ertem, H. (2006). Ortaöğretim öğrencilerinin kimya derslerine yönelik güdülenme tür (içsel ve dışsal) ve düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir.

Freedman, M. P. (1997). Relationship among laboratory instruction, attitude toward science, and achievement in science knowledge. Journal of Research in Science Teaching, 34(4), 343-357.

Hossain, M. Md. & Robinson, M. G. (2012). How to motivate us students to pursue STEM (Science, Technology, Engineering and Mathematics) Careers. US-China Education Review A, 4, 442-451.

Lee, O., & Brophy, J. (1996). Motivational patterns observed in sixth-grade science classrooms. Journal of Research in Science Teaching, 33(3), 585-610.

Martin, A. J. (2001). The student motivation scale: A tool for measuring and enhancing motivation. Australian Journal of Guidance and Counselling, 11, 11-20.

OECD, 2008 https://www.oecd.org/site/educeri21st/40756908.pdf (23.03.2019 tarihinde alındı)

Özçelik, A. , Akgündüz, D. (2018). Üstün/Özel Yetenekli Öğrencilerle Yapılan Okul Dışı STEM Eğitiminin Değerlendirilmesi. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8(2) 334-351.

Roberts, A. (2012). A justification for STEM education. technology and engineering teacher, Retrieved May 11, 2014, from http://www.iteaconnect.org/mbrsonly/Library/TTT/TTTe/04- 12roberts.pdf.

Şahin, A., Ayar, M. C. & Adıgüzel, T. (2014). Fen, teknoloji, mühendislik ve matematik içerikli okulsonrası etkinlikler ve öğrenciler üzerindeki etkileri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. 14(1), 1-26.

Şen, C. (2018) Mühendislik Tasarımı Odaklı Bütünleşik Stem Etkinliklerinde Üstün Zekâlı Ve Yetenekli Öğrencilerin Kullandığı Beceriler, Hacettepe Üniversitesi Eğitim bilimleri enstitüsü doktora tezi.

ISBN
978-605-7875-34-1

TAGUCHİ METODU İLE TUFAL İLAVELİ HARÇLARIN ÇEKME DAYANIMLARININ ANALİZİ

Oğuzhan KELEŞTEMUR

Erdinç ARICI

Fırat Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, Elazığ, Türkiye
okelestemur@firat.edu.tr, earici1@firat.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, çelik endüstrisindeki atık malzemelerden biri olan çelik tufal ilaveli harçların çekme dayanımları Taguchi metodu kullanılarak analiz edildi. Deney serilerinin hazırlanması için L_{16} ortogonal dizini seçildi. Bu amaçla, dört farklı çelik tufal oranı (0, 5, 10, 15), iki farklı W / C oranı (0.50 ve 0.60) ve iki farklı dozaj (400 ve 500) içeren 16 seri harç numunesi hazırlandı. Harç numuneleri üzerinde çekme dayanımı deneyi yapıldı. Taguchi yöntemi kullanılarak deney verileri analiz edildi ve optimum parametre seviyeleri belirlendi. Ayrıca, her bir faktörün deney sonuçları üzerindeki etki oranları varyans analizi ile belirlendi. Bunlara ek olarak, 64 deneyin tahmini sonuçları tam faktöriyel hesaplaması yapılarak belirlendi ve bu sonuçlar deneysel sonuçlarla karşılaştırıldı. Yapılan analizler sonucunda Taguchi yönteminin bu tür deneysel çalışmalarda başarıyla kullanılabileceği görüldü.
Anahtar Kelimeler: Taguchi metodu, Tufal, Harç, Çekme dayanımı.

Analysis of the Tensile strength of Mortars with Scale by using Taguchi Method

Abstract

In this study, the tensile strength of the mortars produced by the addition of steel scale which is one of the waste materials in the steel industry was analyzed by using the Taguchi method. L16 orthogonal array was selected for the preparation of the experimental series. To this end, 16 series mortar samples containing four different steel scale ratios (0, 5, 10, 15), two different W/C ratios (0.50 and 0.60) and two different dosages (400 and 500) were prepared. The tensile strength test was performed on the mortar samples. Analyzes of the experimental data were done by using Taguchi method and optimum parameter levels were determined. Furthermore, the effect rates of each factor on the test results were determined by variance analysis. Additionally, the estimation results of 64 tests were determined by performing full factorial calculations and these results were compared with the experimental results. As a result of the analyses, it has been observed that the Taguchi method can be used successfully in such experimental studies.
Keywords: Taguchi method, Steel scale, Mortar, Tensile strength.

ISBN
978-605-7875-34-1

1. GİRİŞ

Sanayi ve teknoloji alanındaki gelişmeler ihtiyaç çeşitliliğini de artırmaktadır. Bu ihtiyaçlar imalat ve üretim sektöründe hızlı ilerlemelere sebep olmuştur. Modern toplumun ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik imalattaki artışlar atık sorununu da beraberinde getirmiştir. Günümüzde atık sorunu yöresel olmaktan çıkarak küresel bir sorun haline gelmiştir.

Katı atıkların büyük bir kısmı demir ve çelik endüstrileri tarafından üretilmektedir. Bu atıklar eğer uygun şekilde depolanmazsa çevreye zarar verebilir ve sonuç olarak insan sağlığı üzerinde etkili olabilirler [1]. Demir-çelik üretim sürecinde yaklaşık 500 kg/ton katı atık ortaya çıkmaktadır. Bu atıklardan biri, üretilen çeliğin yaklaşık % 2'si civarında oluşan tufaldir. Tufal, sürekli döküm, yeniden ısıtma ve sıcak haddeleme işlemleri sırasında demir malzemeler üzerinde oluşan bir demir oksit tabakasıdır [2]. Tufal, hem elemental yapıda demir hem de wustite (FeO), hematit (Fe_2O_3) ve manyetit (Fe_3O_4) gibi farklı demir oksitleri içerir [3].

Haddeleme işleminde oluşan tufal su jeti ile çelik yüzeyinden kaldırılır. Bu esnada haddeleme ekipmanlarının yağlanması için kullanılan yağ aynı anda çıkarılır. Depolama alanına bırakılan tufal sadece bulunduğu çevreyi kirletmekle kalmaz ayrıca tufal yüzeyinde kalan yağın ve suyun sızması sonucu yeraltı suyunu da kirletmektedir [4]. Çelik tufalinin demir ve demiroksit bakımından zengin içeriğinden dolayı birçok alanda kullanılabilirliği yönünde çalışmalar yapılmıştır [5-8].

İmalatının kolaylığı ve istenilen şeklin verilebilmesi açısından inşaat sektöründe en fazla tercih edilen malzeme betondur. Harç ve betonların hacimsel olarak yaklaşık % 70-75 ini oluşturan agrega dere, nehir yataklarından veya taş ocaklarından sağlanmaktadır. Bu durum doğal yapıyı ve ekolojik dengeyi bozmaktadır. Doğal malzeme rezervlerinin daha az kullanılması ve olumsuz etkilerinin azaltılması amacıyla atık maddelerin agrega olarak kullanılması için deneysel çalışmalar yapılmıştır [9-11].

Deneysel bir çalışmada, parametrelerin deney sonuçları üzerine etkilerini belirlemek için farklı yöntemler ve yaklaşımlar kullanılır. Tam faktöriyel ve kısmi faktöriyel tasarımları bu yöntemlerin temelini oluşturmaktadır. Tam faktöriyel tasarım olarak da bilinen geleneksel yaklaşımda, tüm parametreleri ve seviyelerini içeren deneyler yapılır. Parametre sayısının ve seviyelerinin az olduğu deneylerde tam faktöriyel tasarım uygulanabilir. Dr. Taguchi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Japonya'da mühendislik deneylerinin sürecini optimize etmek için Taguchi metodu olarak bilinen tekniği geliştirdi. Taguchi yöntemindeki deneylerin tasarımı için kullanılan ortagonal dizinler daha az deneyle daha kısa sürede sonuca ulaşılabilme imkânını sağladı [12].

Taguchi'nin parametre tasarımına yaklaşımı, tasarım mühendisine performans ve maliyet açısından en uygun tasarım parametrelerini belirlemek için sistematik ve verimli bir yöntem sunar. Tartışılması gereken ilk Taguchi kavramı "gürültü faktörleri" dir. Gürültü faktörleri, ürünlerin neden başarısız olduğu da dahil olmak üzere performanstaki değişkenliğin nedeni olarak görülmektedir. Ürünün kalitesini değerlendirmek için sinyal-gürültü oranı (S/N) kullanılır. S/N, performans seviyesini ve gürültü faktörlerinin performans üzerindeki etkisini ölçer ve performans stabilitesinin bir değerlendirmesidir [13].

Genellikle, karakteristik tipine bağlı olarak mevcut üç S / N oranı vardır; daha düşük - daha iyi (LB), daha yüksek - daha iyi (HB) ve nominal - daha iyi (NB). Her bir karakteristik için S / N oranları aşağıdaki gibi hesaplanabilir [14].

En düşük en iyi olduğu durumda:

$$(S/N) = -10 \log\left(\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} yi^2\right) \quad (1)$$

ISBN
978-605-7875-34-1

En yüksek (büyük) en iyi olduğu durumda:

$$(S/N) = -10\ log(\frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n}\frac{1}{yi^2}) \quad (2)$$

Nominal en iyi olduğunda:

$$(S/N) = 10\ log\ (\frac{\overline{y^2}}{S^2}) \quad (3)$$

Yapılan çalışmada, çelik imalat sürecinde oluşan atık tufalin harç karışımlarında agrega olarak kullanılması durumunda çekme dayanımına etkisi incelendi. Deney tasarım ve verilerin analizinde Taguchi metodu kullanıldı. Bu sayede daha az deneyle hem optimum değerler hem de tam faktöriyel sonuçları elde edildi. Tam faktöriyel sonuçları ile deney sonuçları kıyaslandı.

2. MATERYAL ve METOT

Karışımlarda TS EN 197-1 standardına uygun CEM I 42,5 N tipi çimento bağlayıcı malzeme olarak kullanılmıştır [15]. Çimentoya ait kimyasal ve fiziksel özellikler Tablo 1'de verilmiştir

Tablo 1. Kullanılan çimentonun özellikleri

Çimento CEM I 42,5 N			
Kimyasal Özellikler		**Fiziksel Özellikler**	
S(SiO_2)	21.12	Yoğunluk(g/cm^3)	3.13
A(Al_2O_3)	5.62	Özgül yüzey(cm^2/g)	3370
F(Fe_2O_3)	3.24	Priz başlama süresi(dk)	168
C(CaO)	62.94	Priz bitiş süresi(dk)	258
MgO	2.73	**Basınç Dayanımı**	
SO_3	2.30	2. gün(Mpa)	25.8
Na_2O	--	7. gün(Mpa)	41.8
K_2O	--	28. gün(Mpa)	50.7
Cl	0.009		
Kızdırma kaybı	1.78		

Agrega olarak granülometri değerleri Tablo 2'de verilen maksimum agrega çapı 4 mm olan normal dere agregası kullanıldı.

Tablo 2. Agrega elek analizi değerleri

Elek Çapı (mm)	**Elekten Geçen (%)**
4	100
2	71
1	50
0,5	35
0,25	25

Şekil 1'de gösterilen çelik tufal şeklinden dolayı harç karışımına doğrudan ilave edilemedi. Bu sebeple öğütülüp 0-0.25 mm ve 0.25-1 mm aralığında iki guruba ayrıldı.

ISBN
978-605-7875-34-1

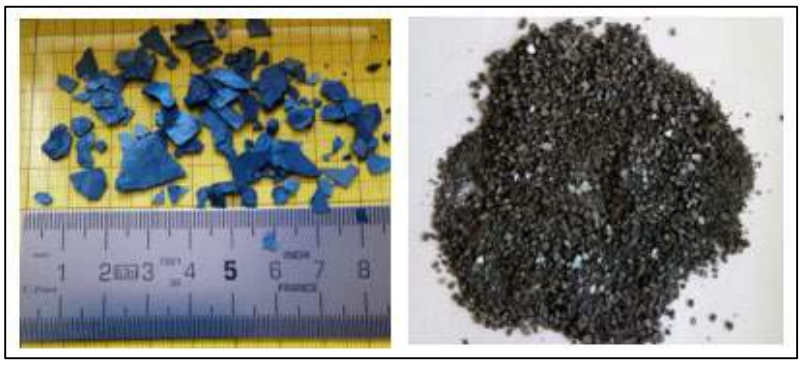

Şekil 1. Doğal ve öğütülmüş tufal

Deney serilerinin belirlenmesinde dört parametreli L_{16} (4^2x2^2) ortogonal dizini seçildi ve karışım oranları Tablo 3'de verilen seriler hazırlandı. TS EN 196-1 esaslarına uygun olarak hazırlanan numuneler üzerinde yarmada çekme deneyi yapıldı [16].

Tablo 3. L16 ortogonal dizine göre serilerin karışım oranları (kg/m^3)

Seri No	Çimento	Su	Agrega				Tufal	
			0-0,25	0,25-1	1-2	2-4	İnce (0-0,25)	İri (0,25-1)
S1	500	250	560	560	476	644	0	0
S2	500	250	560	535	476	644	0	45
S3	624	380	448	382	364	504	0	68
S4	624	380	448	363	364	504	0	102
S5	624	310	455	476	420	560	38	0
S6	624	310	455	455	420	560	38	38
S7	499	300	508	459	448	616	43	81
S8	499	300	508	436	448	616	43	122
S9	499	300	484	504	448	616	86	0
S10	499	300	484	481	448	616	86	41
S11	624	310	433	433	420	560	77	77
S12	624	310	433	412	420	560	77	115
S13	624	380	388	420	364	504	108	0
S14	624	380	388	401	364	504	108	34
S15	500	250	484	510	476	644	136	90
S16	500	250	484	484	476	644	136	136

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

L_{16} ortogonal dizinindeki serilere ait çekme dayanımının deney sonuçlarının analizleri yapılmıştır. Taguchi metodu ile analizler yapılırken S/N oranının en büyük en iyi olma durumu dikkate alınarak Formül 2 kullanılmıştır. Serilere ait deney sonuçları ve S/N oranları Tablo 4 de verilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 4. L_{16} ortogonal dizini ve deney sonuçları

	Ortogonal dizin				Çekme Dayanımı (MPa)	S/N Oranları
	İnce tufal (%)	İri tufal (%)	S/Ç Oranı	Çimento Dozaj (kg)		
S1	0	0	0,5	400	6.97	16.86
S2	0	5	0,5	400	7.23	17.18
S3	0	10	0,6	500	6.68	16.49
S4	0	15	0,6	500	7.11	17.04
S5	5	0	0,5	500	7.46	17.45
S6	5	5	0,5	500	7.93	17.98
S7	5	10	0,6	400	6.84	16.70
S8	5	15	0,6	400	7.24	17.19
S9	10	0	0,6	400	6.18	15.82
S10	10	5	0,6	400	6.43	16.16
S11	10	10	0,5	500	6.77	16.61
S12	10	15	0,5	500	7.28	17.24
S13	15	0	0,6	500	6.74	16.53
S14	15	5	0,6	500	6.92	16.80
S15	15	10	0,5	400	6.69	16.51
S16	15	15	0,5	400	6.83	16.69

L_{16} ortogonal dizinindeki serilerin S/N oranları hesaplandıktan sonra analizler yapılarak deney parametrelerinin S/N ve çekme dayanımı değerleri belirlenmiştir. Bulunan sonuçlar Şekil 1 ve Şekil 2'de verilmiştir.

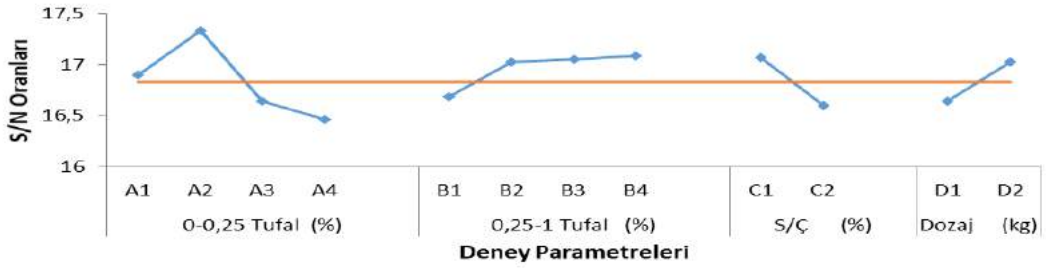

Şekil 2. Çekme dayanımı S/N Oranları

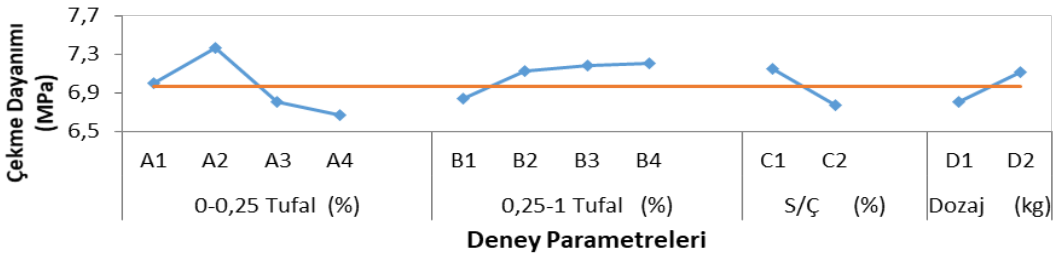

Şekil 3. Çekme dayanımı analiz sonuçları

Çekme dayanımı deney sonuçlarına deney parametrelerinin etkilerinin belirlenmesi amacıyla Varyans (ANOVA) analizi yapıldı. Bulunan sonuçlar Tablo 5 ve Şekil 4'de verilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 5. Varyans analiz sonuçları

	Serbestlik Derecesi	Kareler Toplamı	Varyans	F Değeri	% Dağılımı
İnce tufal	3	1.72	0.57	27.34	41.19
İri tufal	3	0,69	0.23	10.93	15.50
S/Ç Oranı	1	0,88	0,88	41.95	21.31
Çimento dozajı	1	0,59	0.59	28.26	14.19
Hata	7	0.15	0.02		7.81
TOPLAM		4.03			

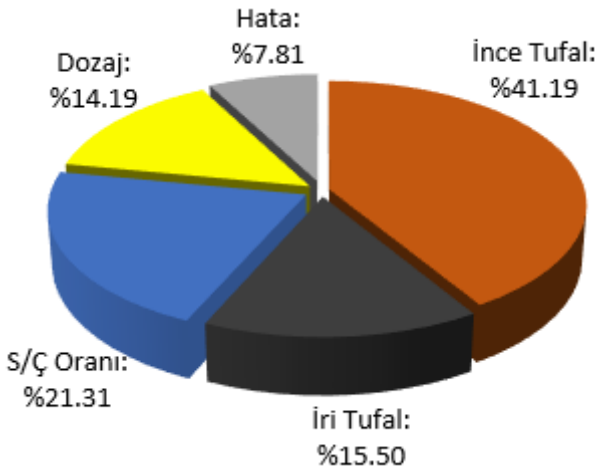

Şekil 4. Deney parametrelerinin % dağılımları

Taguchi metodu ile yapılan analizler sonucunda, Optimum parametre seviyeleri A2B4C1D2 ve bu parametre seviyelerindeki çekme dayanımı değeri 7.91 olarak belirlendi. Bu seviyelere uygun olarak hazırlanan numuneler üzerinde doğrulama deneyi yapıldı. Tablo 6'da doğrulama deneyi ve analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Optimum parametre seviyelerine göre analiz ve doğrulama deney sonuçları

Optimum değer parametre seviyeleri				Çekme dayanımı (MPa)	
0-0,25 Tufal (%)	0,25-1 Tufal (%)	S/Ç (%)	Dozaj (kg)	Analiz Sonucu	Doğrulama Deneyi Sonucu
5	15	0.50	500	7.91	8.16

Taguchi metodundan faydalanılarak tam faktöriyel sonuçları elde edildi. Doğrulama deneyi ve L_{16} ortogonal dizininde verilen deney sonuçları tam faktöriyel sonuçları ile kıyaslanmıştır. Tablo 7'de verilen tam faktöriyel ve deney sonuçları kıyaslandığında yaklaşık %95 benzerlik çıkmıştır. Bu değer bize sonuçların güvenilirliğini göstermektedir.

Tablo 7. Tam faktöriyel ve deney sonuçları

Seri No	Taguchi Sonucu	Deney Sonucu	Seri No	Taguchi Sonucu	Deney Sonucu	Seri No	Taguchi Sonucu	Deney Sonucu	Seri No	Taguchi Sonucu	Deney Sonucu
1 (S1)	6.90	6.97	17	7.26		33	6.57		49	6.71	
2	7.22		18(S5)	7.59	7.46	34	6.86		50	7.01	

ISBN
978-605-7875-34-1

3	6.54		19	6.88		35 (S9)	6.22	6.18	51	6.35	
4	6.84		20	7.19		36	6.50		52 (S13)	6.64	6.74
5 (S2)	7.19	7.23	21	7.57		37	6.84		53	6.99	
6	7.52		22 (S6)	7.91	7.93	38	7.15		54	7.30	
7	6.81		23	7.17		39 (S10)	6.48	6.43	55	6.62	
8	7.12		24	7.49		40	6.78		56 (S14)	6.92	6.92
9	6.83		25	7.18		41	6.49		57 (S15)	6.63	6.69
10	7.14		26	7.51		42 (S11)	6.79	6.77	58	6.93	
11	6.47		27 (S7)	6.80	6.84	43	6.15		59	6.28	
12 (S3)	6.76	6.68	28	7.11		44	6.43		60	6.57	
13	7.20		29	7.57		45	6.85		61 (S16)	6.99	6.83
14	7.52		30	7.91	8.16	46 (S12)	7.16	7.28	62	7.31	
15	6.82		31 (S8)	7.17	7.24	47	6.49		63	6.63	
16 (S4)	7.13	7.11	32	7.50		48 (S5)	6.78		64	6.93	

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, Taguchi metodu ile tufal ilaveli harçların çekme dayanımlarının analizi yapıldı. Bu amaçla ince ve iri tufal harç karışımı içindeki agreganın 0.25 ve 1 mm lik kısmı ile %0 – 5 - 10 ve 15 oranlarında yer değiştirilerek karışımlar hazırlandı. Hazırlanan karışımda iki farklı S/Ç oranına (0.50 – 0.60) ve çimento dozajı (400 – 500 kg.) alındı. L_{16} ortogonal dizinine göre elde edilen deneysel sonuçların Taguchi metodu ile yapılan analizler sonucunda tam faktöriyel değerleri elde edildi ayrıca varyans analizli yapılarak parametrelerin çekme dayanımına etkileri belirlendi. Yapılan analizler ve doğrulama deneyi neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Tufal ilavesi çekme dayanımını olumlu yönde etkiledi. Optimum değere ince tufalin %5, iri tufalin %15 oranlarında ulaşılmıştır. Çekme dayanımı; çimento dozajındaki artıştan olumlu etkilenirken, S/Ç oranındaki artıştan olumsuz yönde etkilenmiştir. Özellikle iri tufalin şeklinden dolayı lif benzeri bir davranış göstererek çekme dayanımını artırmıştır.

2. Analizler sonucunda optimum çekme dayanımına A2B4C1D2 parametre seviyelerinde ulaşılmıştır. Bu parametre seviyelerine (%15 ince tufal, %5 iri tufal, 0.50 S/Ç oranı ve 500 kg. çimento dozajı) göre doğrulama deneyi yapılarak sonuçlar kıyaslanmış ve %97 oranında yaklaşıklık olması analizin güvenirliliğini de göstermektedir.

3. Deneysel parametrelerin çarpma dayanımına etkilerini belirlemek amacıyla varyans analizi yapıldı. Analiz neticesinde, çekme dayanımına; ince tufal %41.19, S/Ç oranı %21.31, iri tufal %15.50 ve çimento dozajı %14.19 oranında etkili olmuştur. Deneylerdeki hata payı %7.81 olarak çıkmıştır, bu sonuç deneysel verilerdeki tutarlığı da göstermektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

4. Taguchi metodu ile16 seri deney kullanılarak 64 serinin sonucu olan tam faktöriyel sonuçları bulundu. Bu zaman ve malzeme tasarrufunun yanında sonuçların daha iti yorumlanabilmesini sağladı.

Yapılan analizler ve deneysel sonuçlar dikkate alındığında tufalin harç karışımlarında kullanılabileceği görülmüştür. Taguchi metodu ile yapılan analizler ile doğrulama deneyinin kıyaslanması sonucunda %95 yaklaşıklıkla elde edilmiş olması bu metodun güvenli bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir.

5. KAYNAKLAR

1. Furlani E., Maschio S., "Steel scale waste as component in mortars production: an experimental study", Case Studies in Construction Materials 4, 93–101, 2016.
2. Singhal A., Bhunia D., Pandel B., "Effect of sand replacement by mıll scale on the propertıes of concrete", Int. Journal of Engineering Technology Science and Research, 2, 60-68, 2005.
3. Shahid M. K., Phearom S., Choi Y. G., "Synthesis of magnetite from raw mill scale and its application for arsenate adsorption from contaminated water", Chemosphere 203, 90-95, 2018.
4. Arıcı E., Keleştemur O., "Gri ilişkisel analiz ile tufal katkılı harçların optimizasyonu", 1. Uluslararası Battalgazi Multi Disipliner Çalışmalar Kongresi, 2601-2611, 2018.
5. El-Hussiny N.A., Mohamed F.M., and Shalabi M.E.H., "Recycling of mill scale in sintering process", Science of Sintering,, 43, 21-31, 2011.
6. Gündoğdu N., "Demir-çelik tesislerinde açığa çıkan tufalden demirin geri kazanımı", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye 2013.
7. Mahendran K., "Use of fly ash and steel mill scale in cement concrete as alternate building materials", International Journal of Earth Science and Engineering, 6, 109-111, 2013.
8. Ma N., Houser J. B., Wood L. A., "Production of cleaner mill scale by dynamic separation of the mill scale from the fast-moving flume water at a hot rolling mill", Journal of Cleaner Production, 176, 889-894, 2018.
9. Gupta L.K., Vyas A.K., "Impact on mechanical properties of cement sand mortar containing waste granite powder", Const. and Building Materials, 191, 155–164, 2018.
10. Kayılı M.T., Çelebi G., Güldaş A., "Yapı sektöründe atık kullanımına ilişkin bir inceleme: demir-çelik üretim atıkları" Uluslararası Malzeme Bilimi ve Teknolojisi Konferansı (IMSTEC'16), Türkiye 2016.
11. Demirel S., Öz H. Ö., "Atık malzemelerin kendiliğinden yerleşen beton performansına etkisi: bir derleme", KSU Mühendislik Bilimleri Dergisi 20(3), 40-48, 2017.
12. Tan Ö., Zaimoğlu A.Ş., Hınıslıoğlu S., Altun S., "Taguchi approach for optimization of the bleeding on cement-based grouts", Tunnelling and Underground Space Technology, 20, 167–173, 2005.
13. Nuruddin M.F., Bayuaji R., "Optimum mix proportioning of mirha foamed concrete using taguchi's approach", Üniversiti Teknoloji Malaysia UTM Langkawi, Malaysia 2009.
14. Keleştemur O., Yıldız S., Gökçer B., Arıcı E., "Statistical analysis for freze-thaw resistance of cement mortars containing marble dust and glass fiber", Materials and Design, 60, 548-555, 2014.
15. TSE, "TS EN 197-1, Çimento- Bölüm 1: Genel Çimentolar Bileşim, Özellikler ve Uygunluk Kriterleri", Türk Standartları Enstitüsü, Türkiye, 2012.
16. TSE, "TS EN 196-1: Çimento Deney Metotları", Türk Stand. Enstitüsü: Türkiye, 2002.

ISBN
978-605-7875-34-1

KESTANE KABUĞU KULLANILARAK HAZIRLANAN KOMPOZİT MALZEME İLE FOTOKATALİTİK ETKİNİN İNCELENMESİ

Kübra KARADAŞ

Çiğdem SARICI ÖZDEMİR

İnönü Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Kimya Mühendisliği Bölümü, Malatya

kubrakaradas8892@gmail.com ,cigdem.ozdemir@inonu.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada kestane kabuğundan hazırlanmış olan katalizör numunesi fotokataliz olarak kullanılmıştır. Bu katalizör 0.4 gram titanyum dioksit ve 2 gram kestane kabuğu, 2 saat boyunca oda sıcaklığında 200 ml (1:1) alkol -su oranında karıştırılmıştır , ardından 2 saat boyunca 60 ^{o}C derecedeki bir çalkalama su banyosunda karıştırılmıştır. Daha sonra alınan bu numune 80 ^{o}C derecedeki etüvde 24 saat bekletilmiş ve etüvden çıkarılmış örnek, öğütülerek saklama kaplarına konulmuştur. Sentezlenmiş olan bu numunenin yapı ve yüzey karakterizasyonunu incelemek için XRD , FTIR, SEM ve EDAX analizleri yapılmıştır. Güneş ışığının dik geldiği temmuz ayı içerisinde, fotokatalitik etki ile kirlilik gideriminde hazırlanan numune kullanılmıştır. Yapılan deneylerde 500 ml 25, 50, 75 mg/L konsantrasyonunda metilen mavisi giderimi incelenmiştir. Güneş ışığının açısına göre sabah 09:00-12:00 ve öğlen 13:00 - 15:00 saatlerinde gerçekleştirilen deneylerden 30'ar dakika ara ile alınan örnekler UV spektrofotometresinde ölçülmüş ve kirliliğin ne ölçüde giderildiği belirlenmiştir. Yalancı ikinci mertebe kinetik modele uyduğu hesaplanmıştır.

Anahtar kelime: Fotokatalizör; kestane kabuğu; titanyum dioksit

ABSTRACT

In this study, the catalyst sample prepared from chestnut shell was used as photocatalysis. This catalyst was mixed with 0.4 grams of titanium dioxide and 2 grams of chestnut shell for 2 hours at room temperature in a 200 ml (1: 1) alcohol-water ratio, followed by stirring in a 60 ° C shaking water bath for 2 hours. This sample was then kept in the oven at 80 ° C for 24 hours and the sample removed from the oven was placed in storage containers. XRD, FTIR, SEM and EDAX analyzes were performed to examine the structure and surface characterization of this sample. In the month of July, when the sunlight comes up, the photocatalytic effect and the sample prepared for the removal of pollution were used. In the experiments, methylene blue removal at a concentration of 500, 25, 50, 75 mg / L was investigated. According to the angle of sunlight, the samples taken from 09: 00-12: 00 and 13:00 - 15:00 hours in the morning were measured in UV spectrophotometer and the amount of pollution was removed. It is calculated that it fits the second order kinetic model.

Keywords: Photocatalyst; chestnut shell; titanium dioxide

ISBN
978-605-7875-34-1

1.GİRİŞ

Teknolojinin gelişmesiyle endüstriyel faaliyetlerin artışı çevre kirliliğini beraberinde getirmiş, havada, suda ve toprakta meydana gelen olumsuz değişimler ekolojik dengenin bozulmasına neden olamaya başlamıştır.. Çevre kirliliğinin gideriminde kimyasal arıtım ve kimyasal dezenfeksiyon yerine güneş ışığı gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması çevre dostu sistemlerin geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bir fotokatalizör varlığında kirlilik giderimi çevre dostu uygulamalara örnek verilebilir[1-3].

Yapılan çalışmalarda zamanla değişim kinetik modeller ile incelenir. 1898'de Lagargren tarafından ortaya konulan, yalancı birinci mertebe hız eşitliği[4];

$$\frac{d_q}{d_t} = k_1(q_{e-}\, q) \qquad (1)$$

denklemi şeklindedir.

Eşitlik t=0 da q=0 ve t=t de q=q_t sınır şartlarına göre integre edilirse;

$$\log(q_e - q_t) = \log q_e \; - \frac{k_1}{2{,}303}\, t \qquad (2)$$

q_t : t zamanında birim adsorbanda adsorbe edilen adsorbat miktarı (mg/g)
q_e :Dengede adsorbe edilen adsorbat miktarı (mg/g)

k_1 :Yalancı birinci mertebe hız sabiti (dk^{-1})

t'ye karşılık log(q_e-q_t) grafiğe geçirildiğinde eğimi k_1/2,303 kayması logq_e olan bir doğru elde edilmektedir.

Yalancı ikinci dereceden hız denklemi H_o ve Mckay tarafından[5];

$$\frac{d_q}{d_t} = k_2(q_{e-}\, q)^2 \qquad (3)$$

şeklinde verilmektedir.

Eşitlik t=0 da q=0 ve t=t de q=q_t şartlarında integre edilirse;

$$\frac{1}{(q_e - q_t)} = \frac{1}{q_e} + k_2 t \qquad (4)$$

halini alır. Eşitlik doğrusal forma getirildiğinde;

$$\frac{t}{q_t} = \frac{1}{k_2 q_e^2} + \frac{1}{q_e} t \qquad (5)$$

şeklini alır. Denklemde;
k_2:Yalancı ikinci derecede hız sabiti (g/mg.dk)

ISBN
978-605-7875-34-1

t değerine karşılık t/q_t değeri grafiğe geçirildiğinde doğrunun eğiminden q_e değeri, kaymadan hız sabiti (k_2) bulunmaktadır.

Bu çalışmada kestane kabuğu ve titanyumdioksitten hazırlanan kompozit fotokatalizörü ile metilen mavisi adsorpsiyonu incelenmiştir.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1. Materyal

Bu çalışmada kestane kabuğundan hazırlanmış olan katalizör numunesi fotokataliz olarak kullanılmıştır. Kullanılan kestane kabuğu (KK) Bursa yöresinden temin edilmiştir. Kabuklar iyice kurutulduktan sonra öğütücülerden geçirilmiş ve tanecik boyutu iyice küçültülmüştür. Bu çalışmada, 0.125 mm boyutta olan kabuklar kullanılmıştır.

2.2. Yöntem

0.4 gram titanyum dioksit ve 2 gram kestane kabuğu, 2 saat boyunca oda sıcaklığında 200 ml (1: 1) alkol-su oranında karıştırılmıştır, ardından 2 saat boyunca 60 ° C'de bir çalkalama suyu banyosunda karıştırılmıştır. Su banyosundan alınan numune 24 saat 80 ° C'de bekletilmiş ve daha sonra fırından alınmıştır ve öğütülerek saklama kaplarına konulmuştur. Sentezlenmiş olan nanokompozit malzemenin yapı ve yüzey karakterizasyonu incelemek içinFTIR,XRD, SEM VE EDAX analizleri yapılmıştır. Güneş ışığının dik geldiği temmuz ayı içerisinde, fotokatalitik etki ile kirlilik gideriminde hazırlanan bu numune kullanılmıştır.

Sabah 9:00-11:00 gölge saatlerinde ve öğlen 12:00-15:00 öğlen saatleri arasında 1g numune alınarak 25, 50, 75 mg/L , 500 ml metilen mavisi çözeltisiyle ile karıştırılmış belirli aralıklarda alınan numuneler UV spektrofotometresinde ölçülerek % adsorpsiyon miktarları hesaplanmıştır. Böylece kirliliğin ne ölçüde giderildiği belirlenmiştir. UV spektroskopisinde ölçüldükten sora elde edilen sonuçlar aşağıdaki formüller kullanılarak adsorpsiyon miktarları ölçülmüştür.

$$\%\,\mathrm{Ads}=\frac{C_0-C_t}{C_0}*100 \qquad (6)$$

C_o: Başlangıç çözelti konsantrasyonu (mg/L)

C_t: t anındaki çözelti konsantrasyonu (mg/L)

% Ads: Yüzde adsorplanan metilen mavisi miktarı

Sentezlenmiş olan kompozit malzemenin gram adsorplanan madde miktarı (adsorpsiyon kapasitesi) aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$q_e = \frac{(C_0-C_e)*v}{W} \qquad (7)$$

q_e: Dengede adsorplanan madde miktarı (mg/g)

C_o: Başlangıç çözelti konsantrasyonu (mg/L)

C_e: Dengedeki çözelti konsantrasyonu (mg/L)

ISBN
978-605-7875-34-1

V: Çözelti hacmi (mL)

W: Adsorban miktarı (g)

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE SONUÇLAR

4.1.Kullanılan Kestane Kabuğu Tarımsal Atığının Yapı Ve Yüzey Analizleri

Çalışmada kullanılmış olan kestane kabuğu tarımsal atığının ham olan halinin yapı ve yüzey analizi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

4.1.1.FTIR Analizi

FTIR analizleri FTIR analizleri, malzeme yüzeyindeki fonksiyonel grupları belirlemek için kullanılır. Karmaşık yapılı moleküllerde ve farklı maddelerden meydana gelmiş karışımlarda spektrumların incelenmesinde güçlükler yaşanmaktadır. Bu güçlüklerin giderilmesi açısından özellikle organik yapıdaki fonksiyonelliğin kalitatif açıdan incelenmesinde FT-IR grafikleri önemli bir yere sahiptir. Kestane kabuğunun ve fotokatalizöre ait FTIR grafiği Şekil 1'de verilmiştir. Kestane kabuğunun yoğun fonksiyonelliği şekilde görülmektedir. Aromatik yapı sentez sonrasında propanolün etkisi ile daha çok alifatik yapıya dönüşmüştür.

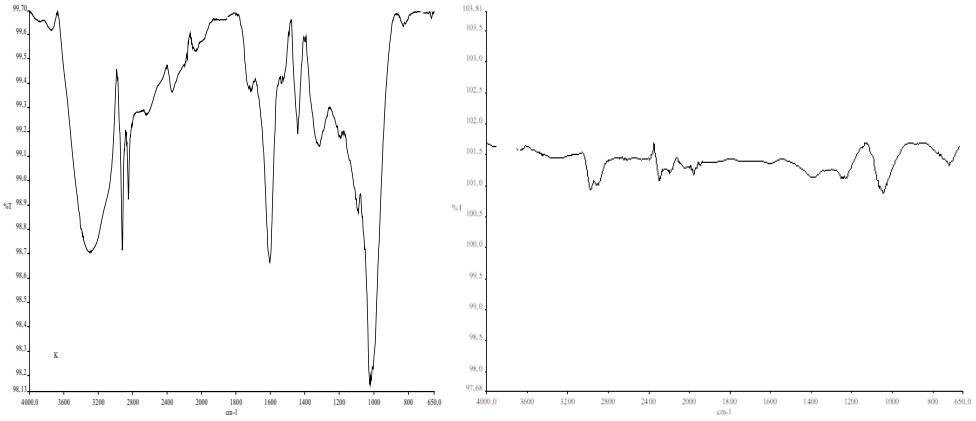

(a) (b)

Şekil.1. Kestane kabuğu(a) ve fotokatalizörün(b) FT-IR spektrumu

4.1.2.XRD Analizi

X- ışınları difraktometresi (XRD) tekniği atıkların genel olarak yapısal düzenlenmesinde amorf ve/veya kristal yapısının olup olmadığı konusunda fikir vermektedir. Buna ilaveten XRD ile yapıda yer alan inorganik materyalin bileşimi hakkında önemli veriler elde edilmektedir. Şekil 2 incelendiğinde tarımsal atığın 10-30 2Θ arasında amorf bir yapı sergilediği görülmektedir. Adsorban maddelerin amorf yapıda olmaları adsorpsiyon çalışmalarında tercih edilen bir durum olduğundan bu atık boya adsorpsiyonunda uygundur. Yapı içerisinde kristal piklerine rastlanmamaktadır. Bu da adsorpsiyon uygulamasında olumsuz sonuçları ortadan kaldırmaktadır. Yapı içerisinde oluşan kristal yapı gözenekliliği azaltmaktadır. Birlikte çöktürme yöntemiyle sentezlenen kestane kabuğu nanokompozitin XRD analiz sonuçlarına bakıldığında 25˚ 37 ˚ 48 ˚ 52 ˚ ve 53 ˚ C'de beş tepe görülmüştür. Bu tepe noktaları titanyum dioksit yapısına aittir ve kestane kabuğunun amorf yapısı 20-25 derecede bulunmuştur.

ISBN
978-605-7875-34-1

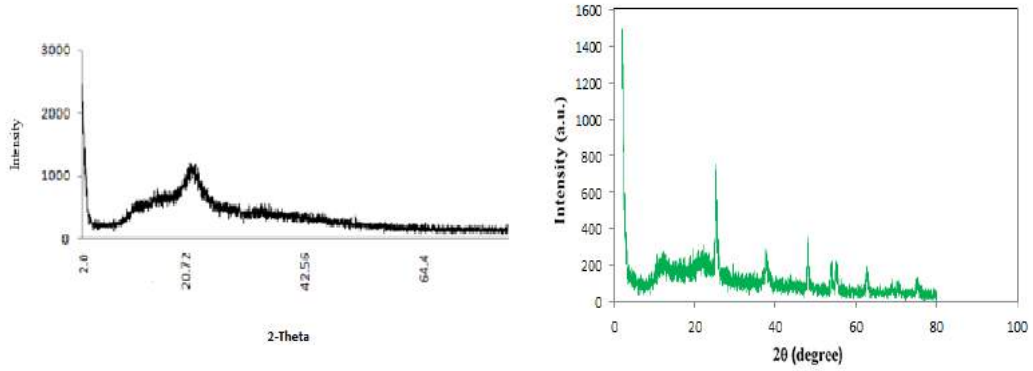

Şekil.2. Kestane kabuğu(a) ve fotokatalizörün(b) XRD spektrumları

SEM Analizi

Kestane kabuğu için SEM Analizi sonuçları Şekil 3'te verilmiştir. Şekil incelendiğinde, kestane kabuğu ait olan SEM grafiklerinde yapı içindeki ikincil gruplar dikkat çekmektedir. Bu grup adsorpsiyon mekanizmasının gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

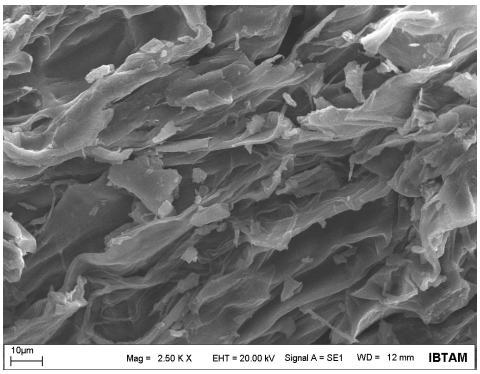

Şekil.3. Kestane kabuğu tarımsal atığının SEM görüntüsü

Taramalı elektron mikroskobu (SEM), yüzey morfolojisi hakkında bilgi edinmek için kullanılır. Karbon nanotüp yüzeyindeki nano parçacıkların varlığı, EDAX analizinde gözlemlenen tüm üretici elementler tarafından kanıtlanmıştır. SEM analizi, titanyum dioksitin, kestane kabuğu üzerinde homojen bir katman olarak kalmadan nano tüpler şeklinde olduğunu göstermiştir(Şekil.4). Yapı içerisindeki miktar analizi ise Tablo.1 de verilmektedir.

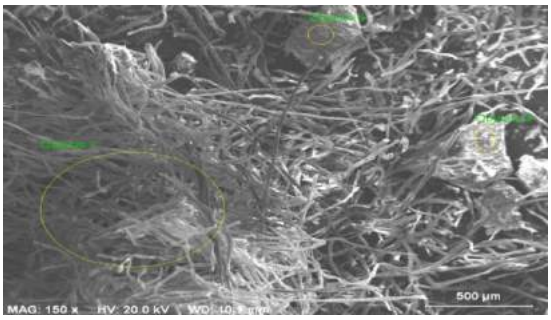

Şekil.4. Fotokatalizörün SEM ve EDAX görüntüleri

Tablo.1. Kestane kabuğu kompozitinin EDAX analizi

ISBN
978-605-7875-34-1

Object numarası	Kütle yüzdesi (wt%)			
	S	Ti	O	C
7	0.08	15.42	45.99	38.51
8	0.01	14.95	41.14	43.90
9	0.04	25.21	17.46	41.81

4.2. Adsorpsiyon çalışmaları

Fotokatalitik çalışmalarda Temmuz ayı içerisinde gerçekleştirilen deneyler için elde edilen sonuçlar Şekil.5-6 da verilmektedir. 25, 50 ve 75 mg/L konsantrasyonlarda yapılan çalışmalarda süre ile beraber adsorpsiyon yüzdesinin arttığı 150 dakika sonrasında sabit kaldığı görülmektedir. Öğleden sonra yapılan çalışmalarda güneş ışığının geliş açısının daha dik olmasına bağlı olarak daha iyi bir sonuç elde edilmiştir.

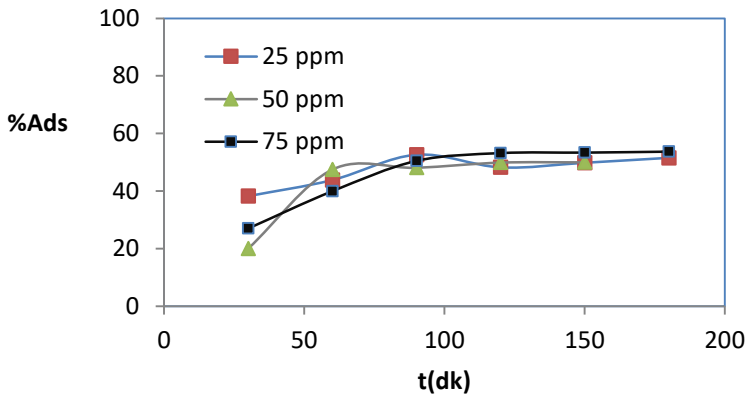

Şekil.5. Sabah saatlerinde yapılan çalışmaların sonuçları

ISBN
978-605-7875-34-1

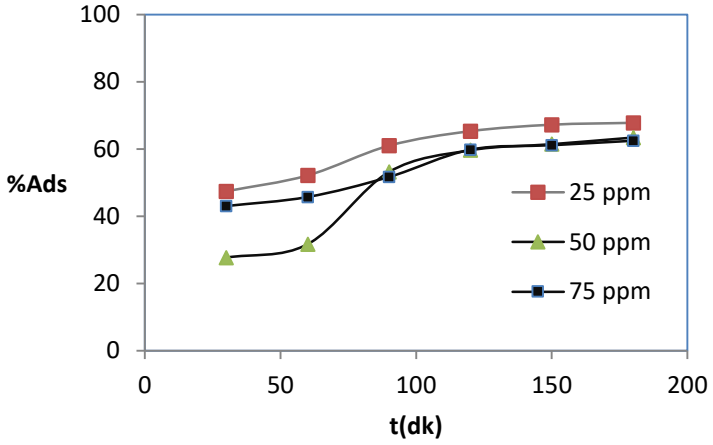

Şekil .6. Öğlen saatlerinde yapılan çalışmaların sonuçları

Deneyler sonucunda elde edilen sonuçlardan çizilen grafikler sonrasında yalancı birinci derece denkleme ait k_1 ve q_e sabitleri, $\ln(q_e - q)$ ' ye karşılık t çizilen grafik yardımıyla hesaplamıştır. Önce eğim ve kayma değerleri bulunup sonrasında denklem sabitleri hesaplanmıştır. Yalancı ikinci derece denklemlerinden ise t/qt 'ye karşılık t değerlerinin grafiğe geçirilmesi ile eğim ve kayma değerleri hesaplanmıştır. Tablo 2 ve3 'de kinetik modellere ait sabitler ve korelasyon katsayısı verilmektedir.

Tablo.2. Sabah yapılan deneylerin kinetik sabitleri

	25 (mg/L)	**50 (mg/L)**	**75 (mg/L)**
Yalancı birinci mertebe			
k (dk^{-1}) q_e(mg/g) R^2	0,01625 1,998 0.5677	0,0507 25,862 0,9578	0,0402 40,36 0,9654
Yalancı ikinci mertebe			
k (g/mg.dk) q_e(mg/g) R^2	0,01227 6,821 0,9934	$1,472.10^{-3}$ 16,181 0,9234	$1,025.10^{-3}$ 25,188 0,9866

Tablo.3.Öğlen yapılan deneylerin kinetik sabitleri

	25 (mg/L)	**50 (mg/L)**	**75 (mg/L)**
Yalancı birinci mertebe			

ISBN
978-605-7875-34-1

k (dk^{-1}) q_e(mg/g) R^2	0,0301 9,307 0,9422	0,0182 17,891 0,9603	0,024 21,43 0,9157
Yalancı ikinci mertebe			
k (g/mg.dk) q_e(mg/g) R^2	4,676.10-3 9,569 0.9965	$4,552.10^{-3}$ 24,449 0,8935	$1,330.10^{-3}$ 26,954 0,9892

Yapılan deneyler sonucunda elde edilen fotokatalizörün metilen mavisi giderimi işleminin, korelasyon katsayısı dikkate alındığında yalancı ikinci mertebe kinetik modele uyduğu hesaplanmıştır.

Teşekkür: Bu çalışmada FYL-2017-895 Nolu proje kapsamında katkılarından dolayı İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimine teşekkür ederiz.

5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Kestane kabuğunun başlangıç materyali olarak kullanıldığı bu çalışmada elde edilen fotokatalizörün fonksiyonel gruplara sahip olduğu, titanyum dioksitin kristallik oluşturduğu gözenekli bir yapıda olduğu FTIR, XRD ve SEM analizleri sonucu belirlenmiştir. Fotokatalitik etkinin incelenmesi için yapılan çalışmalarda güneş ışığının geliş açısına bağlı olarak öğleden sonra yapılan çalışmaların daha çok etkin olduğu görülmüştür. Model uygulamalarda ise malahit yeşilinin fotokatalizör ile gideriminin yalancı ikinci mertebe kinetik modele uyduğu belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

[1] Alex G., Fred W., (2012), Catalytic Methanation,Catalysis Reviews: Science and Engineering , 159–210

[2] Garrett RH, Grisham CM. (1999) Biochemistry, Second Edition Saunders College Publishing, 426-427

[3] Ç. Sarici-Özdemir, F.Kiliç, (2018), Kinetics behavior of methylene blue onto agricultural waste Particulate Science and Technology, 36, 194–201.

[4] P.E.P Barrett, L.G.Joyner, P.P. Halenda, (1951) The determination of porevolume and areadistribution in poroussubstance. I. Computations from nitrogenisotherms. J.Am. Chem. Soc., 73 :373–380.

[5] Y.S. Ho, G. McKay, (1999) , Pseudo-secondorder model for sorption processes, Process Biochemistry, 34, 451-455.

ISBN
978-605-7875-34-1

MODİFİYE MANYETİK DEKSTRAN NANOKOMPOZİTİN (MD2) İLAÇ TAŞIYICI SİSTEM OLARAK SENTEZLENMESİ VE KARAKTERİZASYONU

Tuba TARHAN

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, ttarhan21@gmail

Erdal ERTAŞ

Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, erdalertas21@gmail.com

Bilsen TURAL

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, bilsentural@gmail.com

Servet TURAL

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, servet.tural@hotmail.com

ÖZET

Nanoteknolojinin bir dalı olan nanotıp, oldukça spesifik bir şekilde moleküler düzeyde hasarlı bir dokuyu tamir etmek veya bir hastalığı tedavi etmeyi hedeflemektedir. Son yıllarda, kanser tedavi etkenlerinin verimliliğini arttırmak için, polimer-DNA kompleksleri (polipleksler), polimer-ilaç konjugatları ve hidrofobik ilaçları taşıyan polimer misellerin kullanımını içeren alanlara olan ilgi artmaktadır. Küçük boyutları ve mükemmel biyo-uyumlulukları sayesinde nano boyuttaki terapötik polimer ajanları, hedef bölgeye ulaşabilmek için uzun süre kan dolaşımında kalabilirler. Buna ek olarak terapötik polimer ajanların kimyasal modifikasyonu ile reseptörlere spesifik bağlanan ligandlar, kanser hücrelerine ilgisi arttırılabilir. Böylece terapinin etkinliğini belirgin bir şekilde arttırabilirler. Bu tür çalışmalar, polimerik nanotıbbın gelecekte kanserin karakteristik özelliklerine göre nano-ilaç hedefleme olanaklarını ve mantıklı yaklaşımların geliştirilmesine olanak sağlayacağını özetler.

Bu amaç doğrultusunda terapötik ajanları taşımaya elverişli, biyomedikal uygulamalarda kullanılmak üzere uygun boyutta, manyetik ve kimyasal özelliklere sahip, manyetik hedeflendirme yapılabilen, ilaç yükleme verimi yüksek, karboksil grupları ile dallanmış polimerik materyallerin sentezlenmesi ve karakterize edilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada O-Karboksimetil Dekstran sentezlenip XPS ile karakterizasyonu sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Manyetik nanokompozit, İlaç Hedefleme, XPS Karakterizasyonu

1.Giriş

Son zamanlarda dekstran türevlerinden özellikle karboksimetil dekstran, sitotoksik-ilaç konjugasyonları oluşturduğu için ilaç dağılım sistemlerinde en çok tercih edilen dekstran türevleridir. Karboksimetil dekstran sahip olduğu karboksil grupları sayesinde polimer-ilaç etkileşimi ile etkin bir konjugasyon sağlamaktadır. Bu konjügatlar, genel olarak uzun süreli bir etkiye sahip olup birçok *in vivo* ve *in vitro* çalışmalarında toksisiteyi azaltmıştır. Bu bulgudan yola çıkarak yüzeydeki aktif karboksil gruplarının arttırılması ile daha iyi bir polimer-ilaç konjugasyonu sağlanmaktadır (Xie ve ark. 1999, Lee ve ark. 2004, Zhang ve ark. 2007, Zhu ve ark. 2009, Mert ve ark. 2012, Goodarzi ve ark. 2013).

ISBN
978-605-7875-34-1

2. Önceki Çalışmalar

J. Li ve arkadaşları (2011), yapmış oldukları çalışmada çöktürme metodu ile manyetik nanoparçacık sentezi yaptılar ve bu parçacıkları doğal dekstran ve doğal dekstrandan elde edilen karboksimetil dekstran ile kapladılar. Hazırlamış oldukları bu iki yüzeyi yenilenebilir biyoayırma çalışmalarında kullandılar. Ayrıca bu iki yüzey arasındaki aktiviteyi inceleyip karboksimetil dekstranın daha iyi disperse olduğunu ve kolloidal ortamlarda daha kararlı olduğunu tespit ettiler. Bununla birlikte karboksimetil dekstranın antikor molekülleri ile daha kolay ve aktif bir şekilde kovalent bağ oluşturduğunu gözlemlediler (Li ve ark. 2011).

Han ve arkadaşları (2010), oktreotid-karboksimetil-dekstran sentezleyip manyetik nanoparçacıklara immobilize ettiler. Hazırlamış oldukları bu yüzeyi Fourier Dönüşümlü Kızılötesi Spektroskopisi (FT-IR), Atomik Kuvvet Mikroskobu (AFM), Geçirimli Elektron Mikroskobu (TEM) ve X- Işını Difraksiyonu (XRD) ile karakterize ettiler. Pankreatik kanser hücreleri Bx-PC3 ve kolon kanser hücreleri HCT-116 ile etkileştirip Geçirimli Elektron Mikroskobu (TEM) ve Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRI) özelliklerini araştırdılar (Han ve ark. 2010).

3. Materyal ve Metod

3.1. Materyal

Sentez için gerekli kimyasallar; $FeCl_2.4H_2O$ (puriss. p.a., ≥99.0% RT, Sigma-Aldrich), $FeCl_3.6H_2O$ (ACS reagent, 97%, Sigma-Aldrich), Bromo asetik asit (reagent grade, 97%, Aldrich), Dekstran 70 (United States Pharmacopeia (USP).

3.2. Metod

Bu çalışmada, demir oksit nanoparçacıkları (Fe_3O_4) birlikte çöktürme metodu ile sentezlenmiştir. Bu parçacıklar Karboksilik asit fonksiyonel grupları ile fonksiyonlandırılmış Dekstran polimerleri kaplanmıştır. $N_{2(g)}$ atmosferinde 250 mL üç boyunlu bir balona 30 mL deiyonize su konulup 1:2 mol oranında $FeCl_2.4H_2O$/ $FeCl_3.6H_2O$ demir tuzları mekanik bir karıştırıcı yardımıyla tamamen çözülmüştür. Bu karışıma 20 mL deiyonize suda çözülmüş 200 mg dekstran ilave edilip sıcaklık 80 ^{0}C oluncayadek geri soğutucu altında yağ banyosunda karıştırılmıştır. Daha sonra ortama % 28'lik 1.2 mL NH_3 çözeltisi damlalar halinde ilave edilerek Manyetik Dekstran'ın (MD_1) çökmesi sağlanmıştır. Sistem 1 saat boyunca mekanik karıştırıcı ile karıştırıldıktan sonra kapatılmıştır. Bir mıknatıs yardımı ile süspanse karışım çöktürülüp deiyonize su ile 3-4 defa yıkanmıştır. Sentezlenmiş olan MD_1 deiyonize suda iyice dağıtılmış ve mekanik karıştırıcı yardımı ile birkaç dakika karıştırılmıştır. Bu süspansiyonun üzerine 10 mL 2 molar NaOH çözeltisinde 0.1 molar çözülmüş Bromo asetik asit ilave edilerek 24 saat boyunca mekanik karıştırıcı ile karıştırılmıştır. 24 saat sonunda sistem kapatılarak mıknatıs yardımı ile süspansiyon karışım çöktürülmüştür. Deiyonize su ile yıkama yapılıp süzüntü atılmış ve sentezlenmiş olan Manyetik O-Karboksimetil Dekstran (MD2) nanokompozitinin yapısal analizi için XPS kullanılmıştır.

4. Bulgu ve Tartişmalar

4.1. XPS Karakterizasyonu

MD_2'nin nanokompozitinin başarılı bir şekilde sentezlendiğini gösteren genel ve yüksek çözünürlükteki XPS spektrumları Şekil 1, Şekil 2 ve Şekil 3'te verilmiştir. Şekil 1'de verilen genel

ISBN
978-605-7875-34-1

tarama spektrumunda görüldüğü gibi MD_2 nanokompozitinde C (1s), O (1s) ve Fe ($2p^3$) atomları sırasıyla %18.0, %64.8 ve %16.3 ağırlıkta bulunmuştur.

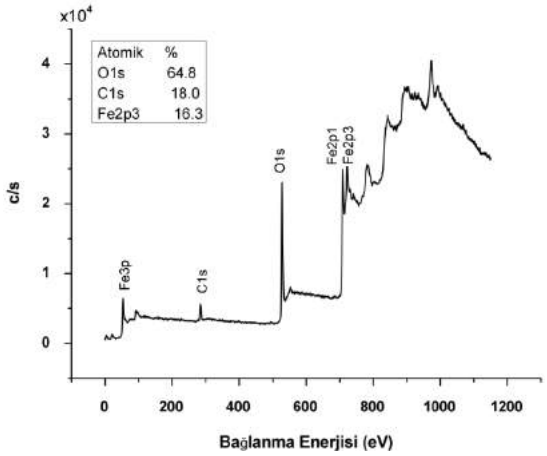

Şekil 1. MD_2 nanokompoziti için XPS genel tarama spektrumu

Şekil 2a'da görüldüğü gibi C (1s)'e ait yüksek çözünürlük spektrumunda ~284.4 eV bağlanma enerjisinde görülen pik C-C bağlarını, ~286.4 eV bağlanma enerjisinde görülen pik C-O bağlarını ve 288.5 eV bağlanma enerjisinde görülen pik ise O-C=O bağlarına aittir (Wang ve ark. 2014, Zhang ve ark. 2016). Şekil 2b'de görüldüğü gibi O (1s)'e ait yüksek çözünürlük spektrumunda ~528.0 eV bağlanma enerjisinde O-Fe bağlarını, ~530.5 eV bağlanma enerjisinde O-C bağlarını ve ~531.5 eV bağlanma enerjisinde O=C bağları verilmiştir (Chellouli ve ark. 2016, Zheng ve ark. 2016).

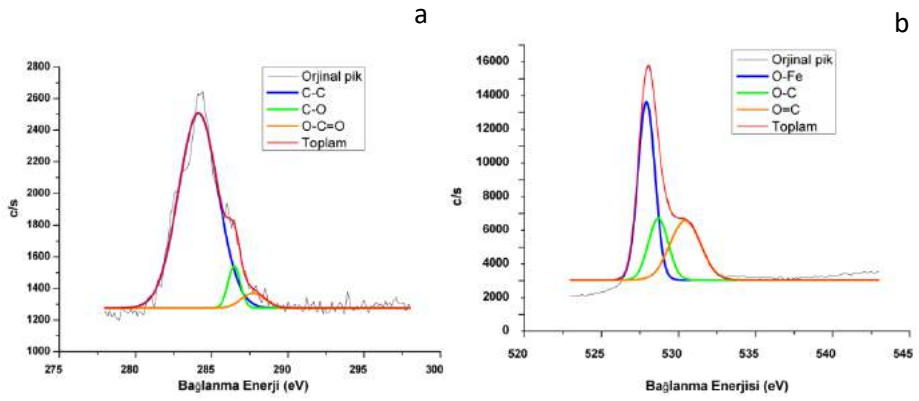

Şekil 2. MD_2 nanokompoziti için yüksek çözünürlükteki C 1s spektrumu (a) ve yüksek çözünürlükteki O 1s spektrum (b)

Şekil 3'teki gibi Fe'in oksidasyon durumunu belirleyen $2p_{3/2}$ ve $2p_{1/2}$ ait karakteristik pikler sırasıyla yüksek çözünürlük spektrumunda ~709.2 eV ve ~722.8 eV değerinde olduğu görülmüştür (Anderson ve ark. 1996, Nath ve ark. 2009, Wu ve ark. 2010, Zhang ve ark. 2012, Xing ve ark. 2015, Godo ve ark. 2016).

ISBN
978-605-7875-34-1

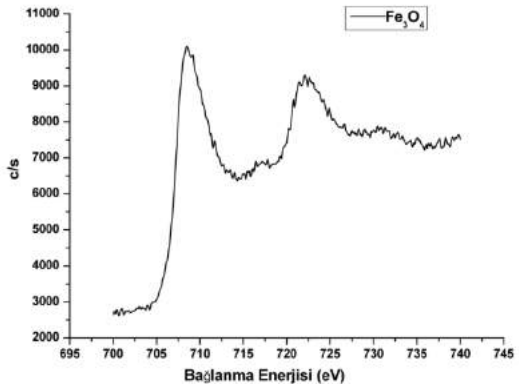

Şekil 3. MD_2 nanokompozitine ait yüksek çözünürlükteki Fe 2p spektrumu

5. Sonuç

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda; biyouyumlu ve biyobozunur Manyetik O-karboksimetil Dekstran nanokompozitin başarılı bir şekilde sentezlendiği ve ilaç taşıma sistemleri için istenilen özellikğe sahip olduğunu görülmüştür.

6. Referanslar

1. Xie, D.L., Hu, Y., Shen, Q.D., Yang, C.Z. 1999. Study of polyfunctional carboxyl telechelic microspheres. ***Journal of Applied Polymer Science,*** 72(5), 667-676.
2. Lee, J., Cho, E.C., Cho, K. 2004. Incorporation and release behavior of hydrophobic drug in functionalized poly (D, L-lactide)-block–poly (ethylene oxide) micelles. ***Journal of Controlled Release,*** 94(2), 323-335.
3. Zhang, L., Guo, R., Yang, M., Jiang, X., Liu, B. 2007. Thermo and pH dual-responsive nanoparticles for anti-cancer drug delivery. ***Advanced Materials,*** 19(19), 2988-2992.
4. Zhu, A., Yuan, L., Jin, W., Dai, S., Wang, Q., Xue, Z., Qin, A. 2009. Polysaccharide surface modified Fe 3 O 4 nanoparticles for camptothecin loading and release. ***Acta Biomaterialia,*** 5(5), 1489-1498.
5. Mert, O., Esendağlı, G., Doğan, A.L., Demir, A.S. 2012. Injectable biodegradable polymeric system for preserving the active form and delayed-release of camptothecin anticancer drugs. ***RSC Advances,*** 2(1), 176-185.
6. Goodarzi, N., Varshochian, R., Kamalinia, G., Atyabi, F., Dinarvand, R. 2013. A review of polysaccharide cytotoxic drug conjugates for cancer therapy. ***Carbohydrate Polymers***, 92(2), 1280-1293.
7. Li, J., Zhou, Y., Li, M., Xia, N., Huang, Q., Do, H., Liu, Y.-N., Zhou, F. 2011. Carboxymethylated dextran-coated magnetic iron oxide nanoparticles for regenerable bioseparation. ***Journal of Nanoscience and Nanotechnology,*** 11(11), 10187-10192.
8. Han, G.C., Ouyang, Y., Long, X.Y., Zhou, Y., Li, M., Liu, Y.N., Kraatz, H.B. 2010. (Carboxymethyl–Dextran)-Modified Magnetic Nanoparticles Conjugated to Octreotide for MRI Applications. ***European Journal of Inorganic Chemistry,*** 2010(34), 5455-5461.
9. Wang, C., Luo, H., Zhang, Z., Wu, Y., Zhang, J., Chen, S. 2014. Removal of As (III) and As (V) from aqueous solutions using nanoscale zero valent iron-reduced graphite oxide modified composites. ***Journal of Hazardous Materials,*** 268, 124-131.
10. Zhang, K., Zheng, H., Liang, S., Gao, C. 2016. Aligned PLLA nanofibrous scaffolds coated with graphene oxide for promoting neural cell growth. ***Acta Biomaterialia,*** 37, 131-142.
11. Chellouli, M., Chebabe, D., Dermaj, A., Erramli, H., Bettach, N., Hajjaji, N., Casaletto, M., Cirrincione, C., Privitera, A., Srhiri, A. 2016. Corrosion inhibition of iron in acidic solution by a green formulation derived from Nigella sativa L. ***Electrochimica Acta,*** 204, 50-59.
12. Zheng, X., Huang, T., Pan, Y., Wang, W., Fang, G., Ding, K., Wu, M. 2016. 3, 3′-sulfonyldipropionitrile: A novel electrolyte additive that can augment the high-voltage

ISBN
978-605-7875-34-1

performance of LiNi 1/3 Co 1/3 Mn 1/3 O 2/graphite batteries. ***Journal of Power Sources,*** 319, 116-123.

13. Anderson, J., Kuhn, M., Diebold, U. 1996. Epitaxially grown Fe3O4 thin films: an XPS study. ***Surface Science Spectra***, 4(3), 266-272.
14. Godo, O., Gaskell, K., Pathak, G.K., Kyrtsos, C.R., Ehrman, S.H., Shah, S.B. 2016. Characterization of fluorescent iron nanoparticles—candidates for multimodal tracking of neuronal transport. ***Aims Bıoengıneerıng***, 3(3), 362-378.
15. Nath, S., Kaittanis, C., Ramachandran, V., Dalal, N.S., Perez, J.M. 2009. Synthesis, magnetic characterization, and sensing applications of novel dextran-coated iron oxide nanorods. ***Chemistry of Materials,*** 21(8), 1761-1767.
16. Wu, Y., Zhang, T., Zheng, Z., Ding, X., Peng, Y. 2010. A facile approach to Fe 3 O 4@ Au nanoparticles with magnetic recyclable catalytic properties. ***Materials Research Bulletin***, 45(4), 513-517.
17. Zhang, H., Sun, Y., Wang, J., Zhang, J., Zhang, H., Zhou, H., Song, D. 2012. Preparation and application of novel nanocomposites of magnetic-Au nanorod in SPR biosensor. ***Biosensors and Bioelectronics,*** 34(1), 137-143.
18. Xing, Y., Jin, Y.-Y., Si, J.-C., Peng, M.-L., Wang, X.-F., Chen, C., Cui, Y.-L. 2015. Controllable synthesis and characterization of Fe 3 O 4/Au composite nanoparticles. ***Journal of Magnetism and Magnetic Materials,*** 380, 150-156.

ISBN
978-605-7875-34-1

N-METİL-D-GLUKAMİN MODİFİYELİ MANYETİK NANO-SORBENTİN TOLUİDİN BLUE BOYASININ ADSORPSİYONU İÇİN KULLANILMASI

Erdal ERTAŞ

Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, erdalertas21@gmail.com

Bilsen TURAL

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, bilsentural@gmail.com

Servet TURAL

Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, servet.tural@hotmail.com

Tuba TARHAN

Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, ttarhan21@gmail

Toluidin Blue sanayide yoğun olarak kullanılan katyonik bir boyadır. Bu çalışma, Toluidin Blue boyasının sulu çözeltiden uzaklaştırılması amacı ile silika kaplı nanoparçacıklara bağlı olan bromun önce azid ile yer değiştirmesi gerçekleştirilmiştir. Sonrasında metil propiolat ile silika kaplı nanoparçacıklara bağlı azid grubu arasında reaksiyon meydana gelmiştir. Bu reaksiyonun kullanılması sonucu oluşan silika kaplı nanoparçacıklara bağlı, triazol halkası içeren ester ile N-metil-D-glukamin arasında nükleofilik katılma reaksiyonu ile manyetik özellik kazandırılmış nano-sorbentin sentezi ve basit ve etkili olan manyetik ayırma yöntemi ile uzaklaştırılmasını araştırmak için yapılmıştır. Sentezlenen. N-metil-D-glukamin modifiyeli manyetik nano-sorbentin kimyasal yapısı ve manyetik özelliği, transmisyon elektron mikroskobu (TEM) ve titreşim örnek manyetometre (VSM) ile karakterize edildi. N-metil-D-glukamin modifiyeli manyetik nano-sorbent ile Toluidin Blue boyasının adsorpsiyonu üzerine temas süresi, başlangıçtaki Toluidin Blue boyasının konsantrasyonu ve başlangıç çözelti pH'ının parametre etkileri araştırılmıştır. N-metil-D-glukamin modifiyeli manyetik nano-sorbent ile Toluidin Blue boyasının adsorpsiyonu, pH 7'de 100 mg / L boya çözeltisine 50 mg N-metil-D-glukamin modifiyeli manyetik nano-sorbent uygulamasıyla %87 olmuştur. Veriler, adsorpsiyonun denge özelliklerini açıklamak için Langmuir ve Freundlich izotermleri kullanılarak analiz edildi. Deney verileri Langmuir adsorpsiyon izoterm modeliyle iyi bir şekilde uygun olduğunu göstermiştir. Langmuir izotermine modeline göre maksimum adsorpsiyon kapasitesi 16.50 mg/g olarak bulundu. Sonuçlar N-metil-D-glukamin modifiyeli manyetik nano-sorbentin sulu çözeltiden Toluidin Blue boyasını etkili bir şekilde uzaklaştırıldığını göstermiştir.

Anahtar Sözcük: Toluidin Blue, N- Metil- D- Glukamin, Manyetik ayırma, Adsorpsiyon

1. Giriş

Boyalar gibi endüstriyel organik maddeler organizmalar ve memeliler için toksik olduğundan atık suların bu maddelerle çevreye kontaminasyonu en ciddi sorunlardan biridir. Boyalar gittikçe büyüyen bir talep görmektedir. Tekstil, kâğıt, kauçuk, plastik, deri, kozmetik, ilaç ve gıda üretimi gibi çeşitli endüstriyel alanlarda yaygın olarak kullanılmaktadırlar. Bunların suya deşarjları çevre kirliliğine sebep olmaktadır [1,2].

Atık sulardan kimyasalların uzaklaştırılması için şimdiye kadar biyolojik arıtma [3], kimyasal oksidasyon [4], membran filtrasyonu [5], iyon değişimi [6], fotokatalitik bozunma [7] ve adsorpsiyon [8] dahil olmak üzere farklı yöntemler kullanılmıştır. Bunlar arasında adsorpsiyon yöntemi, etkinliği, verimliliği ve ekonomik avantajları nedeniyle caziptir [9,10].

ISBN
978-605-7875-34-1

Şimdiye kadar sulu çözeltilerden boya uzaklaştırılması için farklı adsorbentler geliştirilmiştir. Toluidin blue ve organik boyalar için manyetik olarak çözeltilerinden boya uzaklaştırılmasının çok az örneği literatürde vardır [2]. Ancak, toluidin blue'nun (TB) uzaklaştırılması için işlevselleştirilmiş manyetik-N-metil-D-glukamin uygulanması henüz bildirilmemiştir.

Bu çalışmada, sulu çözeltiden bir katyonik boya örneği olarak TB'nin çıkarılması için basit ve etkili bir kimyasal yöntem sunulmuştur. Manyetik N-metil-D-glukamin nano-sorbent yoğun olarak bulunan TM'nin giderilmesi için kullanılmıştır.

2. Deneysel Yöntem

Klik reaksiyonu sonrasında N-metil-d-glukaminin silika kaplı manyetik nano parçacıklara kaplanmasıyla manyetik N-metil-d-glukamin nano-sorbent, sentezlendi [11]. Ayrıca, manyetik N-metil-d-glukamin nano-sorbent karakterize edildi ve adsorpsiyonda toluidin blue'yu adsorbe etmek için kullanıldı.

Adsorpsiyon deneyleri, 50 mg manyetik N-metil-d-glukamin nano-sorbent ve farklı başlangıç toluidin blue konsantrasyonları (50-300 mg / L) ile 5 mL toluidin blue çözeltileri içeren 25 mL erlenmeyer'de yapıldı. pH, baz/asit ile uygun bir pH'a (pH 3-9 aralığında) ayarlandı. Erlenmeyer, karışımın inkübatörde 200 rpm'de 10-180 dakika süreyle 25 ° C'de çalkalanması sağladı. Belirtilen temas sürelerinden sonra, süspansiyon halindeki katılar süzüldü ve süzüntü, UV-VİS spketrofotometre kullanılarak toluidin blue 630 nm'de analiz edildi.

3. Sonuçlar ve Tartışma

Fe_3O_4-SiO_2 ve Fe_3O_4-SiO_2-NMDG manyetik nanoparçacıklarının TEM görüntüleri sırasıyla şekil 1.'de gösterilmiştir. Şekil 1.'de görülen açık alanlar silika kaplama materyali ile alakalı iken mevcut koyu alanlar Fe_3O_4 kristallerini göstermektedir. Fe_3O_4-SiO_2 ve Fe_3O_4-SiO_2-NMDG nanoparçacık boyutları sırasıyla 8-12 nm ve 16-20 nm arasında değiştiği tespit edilmiştir [12].

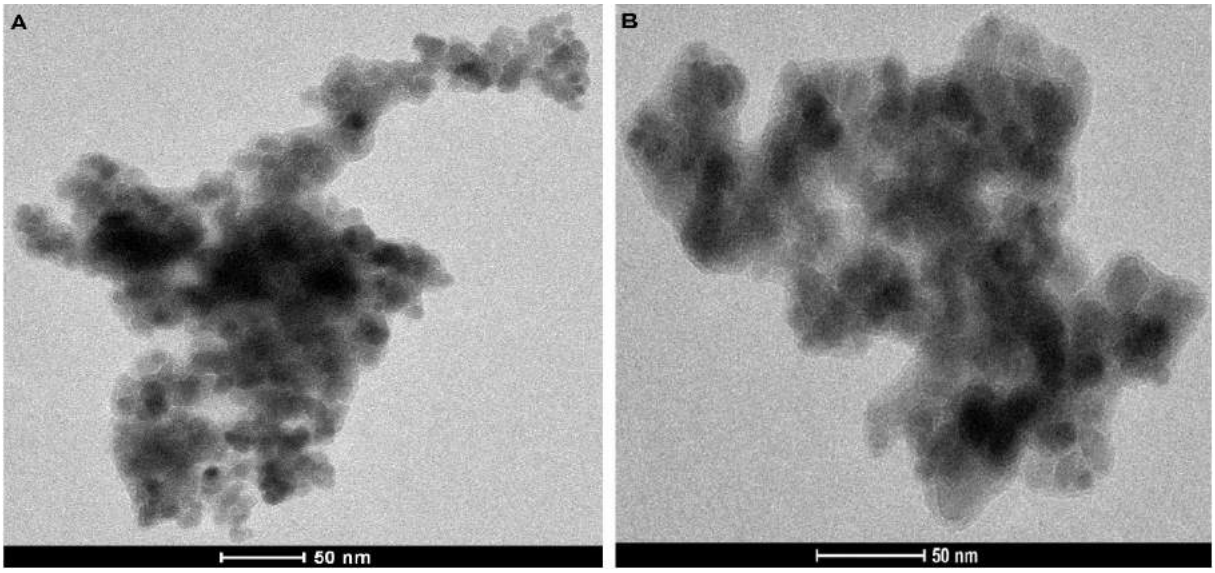

Şekil 1. TEM görüntüleri A) Fe_3O_4-SiO_2 ve B) Fe_3O_4-SiO_2-NMDG

Fe_3O_4 ve Fe_3O_4-SiO_2-NMDG parçacıklarının manyetik alana (H) karşı kütle mıknatıslanmalarını (M) gösteren mıknatıslanma eğrileri sırasıyla şekil 2.'de gösterilmiştir. Eğrilerden; M_s değerleri Fe_3O_4 nanoparçacıkları için 66 emu/g ve Fe_3O_4-SiO_2-NMDG nanoparçacıkları için de 37.0 emu/g olarak belirlenmiştir [13].

ISBN
978-605-7875-34-1

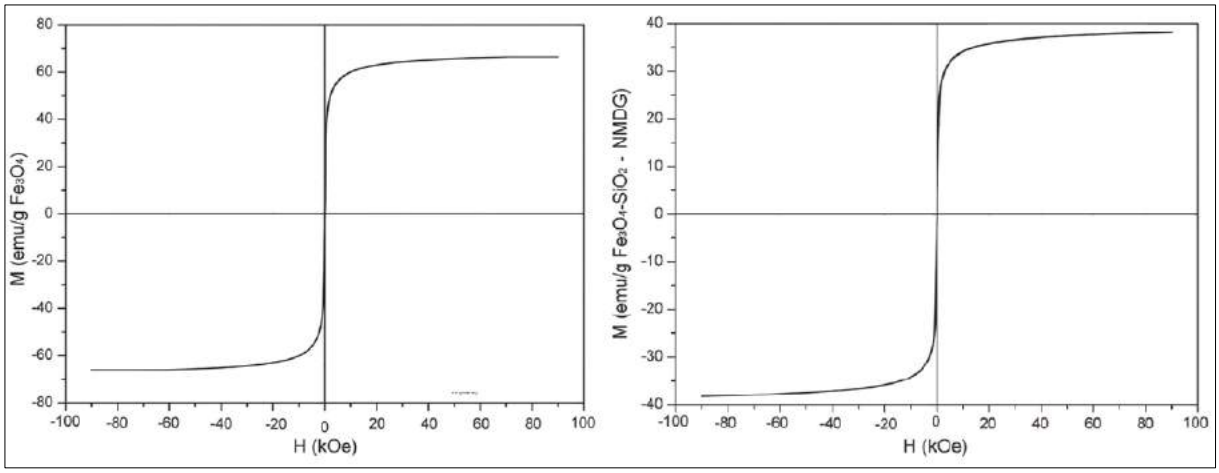

Şekil 2. VSM görüntüleri Fe_3O_4 ve Fe_3O_4-SiO_2-NMDG

3.1. Fe_3O_4-SiO_2-NMDG'de Toluidin Blue Adsorpsiyonu

Hem hidrofobik hem de elektrostatik etkileşimler nedeniyle TB'nin Fe_3O_4-SiO_2-NMDG'de adsorbe edilebileceği görülmektedir. Şekil 3'te görüldüğü gibi, TB'nin kimyasal yapısı aromatik bir yapı içerir. Bu nedenle Fe_3O_4-SiO_2-NMDG'de TB adsorpsiyonu NMDG karbon atomları ve boya aromatik omurgası arasındaki Van-der Waals etkileşimlerine dayanabilir [14]. Ayrıca adsorpsiyonun diğer nedeni TB'nun yapısındaki pozitif katyonik grup ile NMDG'ler yüzeyindeki karboksilik fonksiyonel grupların negatif yükü arasında elektrostatik etkileşim olabilir.

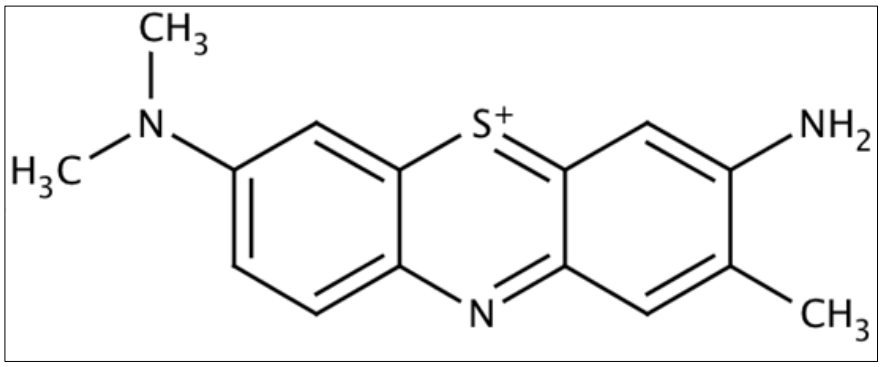

Şekil 3. TB'nun kimyasal yapısı

3.2.pH Etkisi

Fe_3O_4-SiO_2-NMDG'nin adsorpsiyon kapasitesi üzerine pH etkisi 3 ila 9 arasında pH aralığında incelenmiştir. Çözeltilerin pH'ı, 0.1 M HCl ve NaOH çözeltileri kullanılarak ayarlandı. pH 5'ten 7'ye değiştiğinde, adsorbe edilen boyaların arttığı, daha yüksek pH'larda adsorbe edilen boyanın azaldığı görülmüştür. NMDG'lerin yüzeyinin, asit muamelesinden sonra karboksilik grupları (-COOH) ve hidroksilik grupları (-OH) gibi bazı oksijen grupları içerdiği iyi bilinmektedir [1]. Düşük pH değerlerinde, NMDG'lerin yüzeyindeki elektron bakımından zengin bölgelerin protonasyonu nedeniyle, yüzey karboksilik grupları nötrdür. Bu şartlar altında, pozitif yüklü boya alımı düşük olacaktır. Bu şartlar altında, pozitif yüklü boya alımı düşük olacaktır. Şekil 4'te gösterildiği gibi, pH 7'de, karboksilik grupları iyonize edilir ve yüzeydeki negatif yük yoğunluğu artar, bu da boyaların daha fazla uzaklaştırılmasını sağlar. Bu nedenle, pH 7, manyetik NMDG 'lerde boya adsorpsiyonu için optimum pH olarak seçildi.

ISBN
978-605-7875-34-1

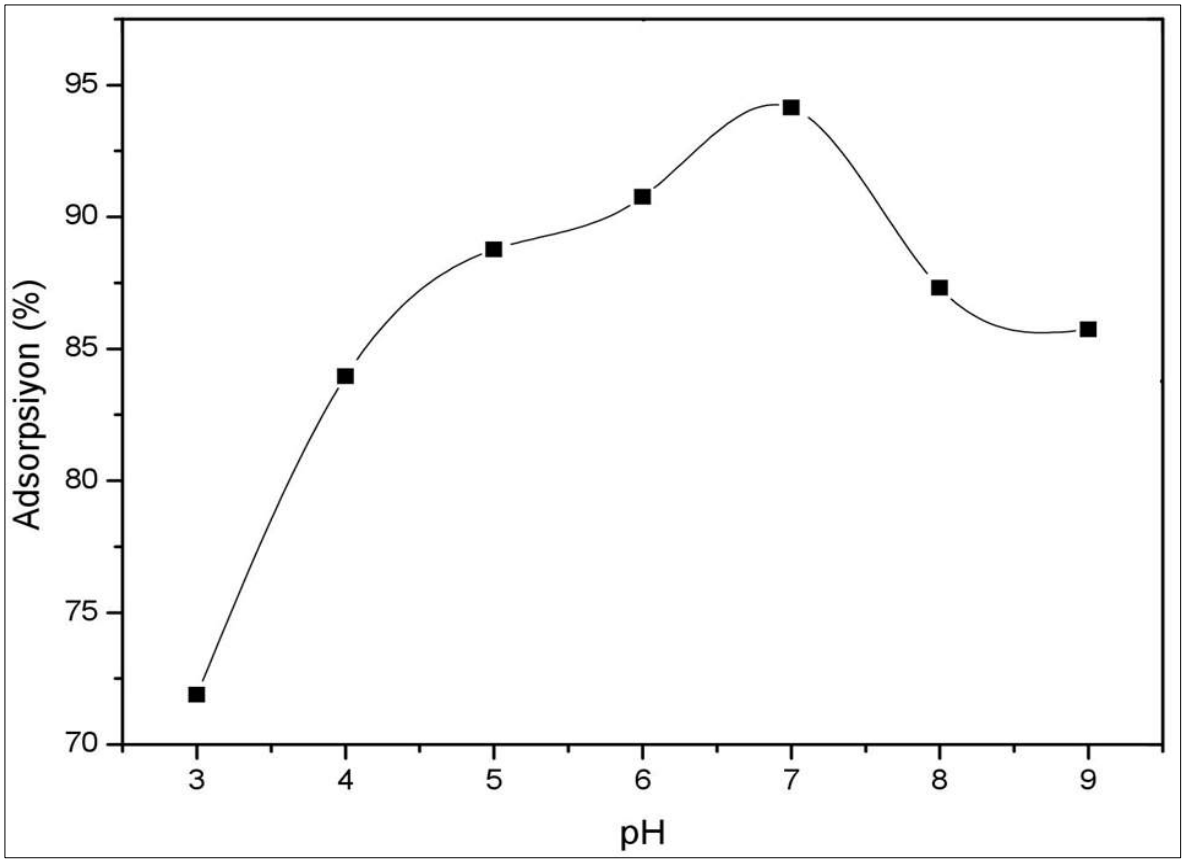

Şekil 2. TB gideriminde pH etkisi

3.3. Adsorpsiyon İzotermlerin Belirlenmesi

Adsorpsiyon izotermleri, adsorbatların bir adsorbentle nasıl etkileşime gireceğini tanımlamak için önemlidir ve adsorbent kullanımının optimize edilmesinde kritik öneme sahiptir. Denge verileri, lineer hale getirilmiş Langmuir, Freundlich eşitlikleri ile modellenmiştir. Verilerden hesaplanan korelasyon katsayıları izoterm denklemlerinin lineer eşitliklerini değerlendirmede en yaygın kullanılan kriterlerdir (Tablo 1).

Tablo 1. Fe_3O_4-SiO_2-NMDG ile TB adsorpsiyonu için izoterm parametreleri

	q_{max} (mg g-1)	K_L (L/mg)	K_F (mg/g)	n	R^2
Langmuir isotherm	16.50	0,10			0.995
Freundlich isotherm			3.77	3.29	0.944

4. Sonuç

TB boyasının sulu çözeltiden uzaklaştırılması için basit ve etkili bir yöntem uygulanmıştır. Manyetik nano-sorbent, ticari olarak temin edilebilen NMDG'lerden ve manyetik demir oksit nanopartiküllerinden oluşmuştur. NMDG'lerin yüksek adsorpsiyon kapasitesinin ve manyetik malzemelerin ayrılma uygunluğunun kombinasyonu, TB'nun giderimi için tatmin edici bir potansiyel gösterdi. Bu yöntem, katyonik boyanın endüstriyel atık sudan uzaklaştırılması için alternatif bir yöntem olabilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

5. Referanslar

[1]. Han R., Ding D., Xu Y., Zou W., Wang Y., Li Y. And Zou L. Use of rice husk for adsorption of congo red from aqueous solution in column mode. Bioresource Technology, Vol. 99, (2008), pp. 2938–2946

[2]. Hamidi Malayeri, F., Sohrabi, M. R., & Ghourchian, H. (2012). Magnetic multi-walled carbon nanotube as an adsorbent for toluidine blue o removal from aqueous solution. International Journal of Nanoscience and Nanotechnology, 8(2), 79-86.

[3]. Kornaros M. and Lyberatos G. Biological treatment of wastewaters from a dye manufacturing company using a trickling flter. Journal of Hazardous Materials, Vol. 136, (2006), pp. 95–102.

[4]. Dutta K., Mukhopadhyaya S., Bhattacharjee S. And Chaudhuri B. Removal of COD from oil recovery industry wastewater by the advanced oxidation processes (AOP) based on H2O2. Journal of Hazardous Materials, Vol. 84, (2001), pp. 57-71.

[5]. Capar G., Yetis U. and Yilmaz L. Membrane Based Strategies for the Pretreatment of Acid Dye Bath Wastewater. Journal of Hazardous Materials, Vol. 135, (2006), pp. 423-430.

[6]. Liu J., Rinzler A.G., Dai H.J., Hafner J.H., Bradley R. K., Boul P. J. and Lu A. Fullerene pipes. Science, Vol. 280, (1998), pp. 1253-1256.

[7]. Muruganandham M. and Swaminathan M. TiO2- UV photocatalytic oxidation of Reactive Yellow 14: effect of operational parameters. Journal of Hazardous Materials, Vol. 135, (2006), pp. 78-86.

[8]. De Lisi R., Lazzara G., Milioto S. and Muratore N. Adsorption of a dye on clay and sand Use of cyclodextrins as solubility-enhancement agents. Chemosphere, Vol. 69, (2007), pp. 1703-1712.

[9]. Crini G. Recent developments in polysaccharidebased materials used as adsorbents in wastewater treatment. Progress in Polymer Science, Vol. 30, (2005), pp. 38-70.

[10]. Garg V. K., Gupta R., Yadav A. B. and Kumar R. Dye removal from aqueous solution by adsorption on treated sawdust. Bioresource Technology, Vol. 89, (2003), pp. 121–124.

[11]. Tural, S., Ece, M. Ş., & Tural, B. (2018). Synthesis of novel magnetic nano-sorbent functionalized with N-methyl-D-glucamine by click chemistry and removal of boron with magnetic separation method. Ecotoxicology and environmental safety, 162, 245-252.

[12]. Chen, F. H., Gao, Q., & Ni, J. Z. (2008). The grafting and release behavior of doxorubincin from Fe3O4@ SiO2 core–shell structure nanoparticles via an acid cleaving amide bond: the potential for magnetic targeting drug delivery. Nanotechnology, 19(16), 165103.

[13]. Xie, X., Pan, X., Han, S., & Wang, S. (2015). Development and characterization of magnetic molecularly imprinted polymers for the selective enrichment of endocrine disrupting chemicals in water and milk samples. Analytical and bioanalytical chemistry, 407(6), 1735-1744.

[14]. Fugetsu, B., Satoh, S., Shiba, T., Mizutani, T., Lin, Y. B., Terui, N., ... & Shindoh, M. (2004). Caged multiwalled carbon nanotubes as the adsorbents for affinity-based elimination of ionic dyes. Environmental science & technology, 38(24), 6890-6896.

ISBN
978-605-7875-34-1

ATIKLARIN YÜZEY MODİFİKASYONU İLE KULLANILABİLİRLİĞİNİN ARTIRILMASI

Çiğdem SARICI ÖZDEMİR

Kübra KARADAŞ

İnönü Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Kimya Mühendisliği Bölümü, Malatya

cigdem.ozdemir@inonu.edu.tr, kubrakaradas8892@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma kapsamında kayısı çekirdeği kabuğunun titanyum dioksit ile oluşturduğu kompozitlerin yüzey ve karakterizasyon özellikleri incelenmiştir. Bu katalizör 0.4 gram titanyum dioksit ve 2 gram kayısı çekirdeği kabuğu, 2 saat boyunca oda sıcaklığında 200 ml (1:1) alkol -su oranında karıştırılmıştır . Daha sonra alınan bu numune 80 , 100, 120, 140 ve 160^{o}C derecedeki etüvde 6 saat bekletilmiş ve etüvden çıkarılmış örnekler, öğütülerek saklama kaplarına konulmuştur. Sıcaklığın kompozit hazırlamadaki etkisi incelenen örneklerin karakterizasyonunda XRD, FTIR, SEM, EDAX analizleri yapılmıştır. XRD grafiklerinden yapı içerisindeki kristal gruplar belirlenmiştir. SEM örnekleri ile elde edilen fotokatalizörlerin gözenek yapısı belirlenmiş ve yapı içerisinde yer alan ikincil gruplar saptanmıştır. Kayısı çekirdeğinden dolayı varolan aromatik yapı FTIR analizi ile belirlenmiştir. EDAX sonuçları ile fotokatalitik etki yaratacak olan titanyum dioksitin miktarı ve yüzey içerisindeki yeri tanımlanmıştır. Elde edilen örneklerin boya adsorpsiyonunda etkisi belirlenmiştir.

Anahtar kelime: Kompozit malzeme; kayısı çekirdeği; adsorpsiyon

ABSTRACT

In this study, surface and characterization properties of composites formed by titanium dioxide with apricot kernel shell were investigated. This catalyst was mixed with 0.4 grams of titanium dioxide and 2 grams of apricot kernel in an amount of 200 ml (1: 1) alcohol-water at room temperature for 2 hours. The sample was then stored in the oven at 80, 100, 120, 140 and 160 ° C for 6 hours and the samples were removed from the oven and placed in storage containers. XRD, FTIR, SEM, EDAX analyzes were performed for the characterization of the samples. Crystal groups in the structure were determined from XRD graphs. The pore structure of the photocatalysts obtained by SEM samples was determined and the secondary groups within the structure were determined. Due to the apricot core, the existing aromatic structure was determined by FTIR analysis. The amount of titanium dioxide that would have a photocatalytic effect with EDAX results and its location in the surface were defined. The effect of the obtained samples on dye adsorption was determined.

Keywords: Composite material; apricot stone; adsorption

1.GİRİŞ

ISBN
978-605-7875-34-1

Son yüzyıl içerisinde, dünyamızda meydana gelen teknolojik ilerlemeler ile çevre sorunları, birbirine paralel artış göstermektedir. Endüstriyel alanlar; petrol, ilaç, boya, tekstil, kağıt v.b. gibi pek çok sektörden oluşmaktadır. Bu endüstrilerde kullanılan kimyasal maddelerin bir kısmı, atık sular içerisinde çevreye verilmektedir. Atık suların kaynak sularına karışmasıyla, su kaynaklarındaki suyun fiziksel ve kimyasal özellikleri değişerek, suda istenmeyen kirlilikler meydana getirecektir. İnsan sağlığı için, çok büyük tehdit unsuru olan bu kimyasalların, uzaklaştırılması büyük bir sorun yaratmaktadır. Kirliliğin giderilmesi için biyolojik, fiziksel ve kimyasal prosesler kullanılmaktadır [1,2]. Çeşitli atıkların gideriminde kimyasal arıtım ve kimyasal dezenfeksiyon yerine güneş ışığı gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması çevre dostu sistemlerin geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. UV/Oksidasyon teknolojileri, ya uygun bir oksidan madde (hidrojen peroksit yada ozon) ilavesiyle homojen bir ortamda yada yarı iletken partiküller (örn. titanyum dioksit) içeren heterojen bir ortamda meydana gelmektedir [3]. Reaksiyonun gerçekleştiği ortama göre de homojen prosesler (UV/H_2O_2, UV/O_3) ve heterojen prosesler (yarı iletken partiküllerin fotolizi) olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada kayısı çekirdeği kabuğu ile elde edilen fotokatalizör yardımıyla malahit yeşilinin giderimi çalışılmıştır.

2. MATERYAL ve YÖNTEM

2.1. Materyal

Kayısı dünyada ve Türkiye'de önemli bir tarımsal üründür. Türkiye üretimde ilk sırada yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında temel malzeme olarak deneylerde kullanılan materyal, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Malatya ilinde ticari amaçla yetiştirilen kayısı meyvesinin çekirdeğine ait kabuklardır. Kayısı çekirdeğinin kabukları, kayısının çekirdek kısmı ayrıldıktan sonra kırılıp kabuklarından ayrıştırılarak elde edilmiştir. Sonrasında yıkanmış ve oda sıcaklığında kurutulmuştur. Kurumuş kabuklar öğütücüde tanecik boyutu iyice küçülünceye kadar öğütülmüştür. Öğütülen kabuklar 0.106 mm elek altına elenerek sentez çalışmalarında kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Elde edilen sentez ürünlerinin malahit yeşili gideriminde kullanımının incelenmesi için 1000 mg/L malahit yeşili stok çözeltisi hazırlanmış bütün deneyler bu stok çözeltiden hazırlanan seyreltilmiş boyalar kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

2.2. Yöntem

2.2.1. Fotokatalizör sentez çalışmaları

Kayısı çekirdeği kullanılarak TiO_2 eşliğinde değişen sıcaklıklarda sentez çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Fotokatalizör eldesi için 2 gram kayısı çekirdeği 0,4 gram TiO_2 ile karıştırıldıktan sonra üzerine 200 ml 1:1 oranında su/propanol karışımı eklenmiştir. karışım oda sıcaklığında 300 rpm de 2 saat karıştırıldıktan sonra 80, 100, 120, 140, 160 ve 180 ^oC sıcaklıktaki etüvde 8 saat bekletilmiştir. Etüvden alınan örnekler 200 mesh altına öğütüldükten sonra ağzı kapalı kaplarda saklanmıştır.

2.2.2. Boya giderimi çalışmaları

Elde edilen sentez ürünlerinden 140 ^oC sıcaklıkta elde edilen örnek kullanılarak malahit yeşili giderim çalışmaları yapılmıştır. Güneş ışığının yaklaşık olarak dik geldiği öğlen saatlerinde yapılan deneylerde malahit yeşili konsantrasyonu ve madde miktarının etkisi incelenmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Konsantrasyon çalışmalarında 25, 50 ve 75 ppm konsantrasyonlarda 500 ml boya çözeltisinin içerisine 1 gram örnek ilave edilerek değişen sürelerde numuneler alınmış ve UV spektrofotometresinde ölçümler gerçekleştirilmiştir. Miktar çalışmalarında ise 500 ml 25 ppm boya çözeltisi1, 3 ve 5 gram sentez örneği ile karıştırılarak belirli zamanlarda alınan numunede kalan boya miktarları tesbit edilmiştir. Elde edilen sonuçlardan aşağıda belirtilen denklemler kullanılarak hesaplamalar yapılmıştır.

$$\%\,\mathrm{Ads}=\frac{C_0-C_t}{C_0}*100 \qquad (1)$$

C_o: Başlangıç çözelti konsantrasyonu (mg/L)

C_t: t anındaki çözelti konsantrasyonu (mg/L)

% Ads: Yüzde adsorplanan malahit yeşili miktarı

Gram başına adsorplanan madde miktarı (adsorpsiyon kapasitesi) aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$q_e=\frac{(C_0-C_e)*v}{W} \qquad (2)$$

q_e: Dengede adsorplanan madde miktarı (mg/g)

C_o: Başlangıç çözelti konsantrasyonu (mg/L)

C_e: Dengedeki çözelti konsantrasyonu (mg/L)

V: Çözelti hacmi (mL)

W: Adsorban miktarı (g)

3. ARAŞTIRMA BULGULARI VE SONUÇLAR

3.1. Fotokatalizörlerin Karakterizasyonu

Elde edilen örneklere ait FTIR grafikleri Şekil.1 de verilmektedir. Şekil incelendiğinde yapı içerisinde yer alan fonksiyonel gruplar belirlenmektedir. Genel olarak bütün şekillerde 2900-3100 cm^{-1} civarında gözlenen pik alifatik yapıyı göstermektedir. C=C grubuna ait aromatik hidrokarbon pikleri 1500-1635 cm^{-1} civarında oluşmuştur. 1700 cm^{-1} civarındaki pik aldehit keton grupları arasındaki C=O yapısına aittir. 1100-1300 cm^{-1} de gözlenen pik ise C-O titreşimini göstermektedir. Sudaki, fenoldeki, alkoldeki, karboksil asitteki, OH gruplarına ait pik 3400-3500cm^{-1} civarında kendini göstermektedir[4]. Sıcaklığın değişimine bağlı olarak bu piklerin şiddetlerinde değişimler ortaya çıkmaktadır. 80^oC den itibaren artan fonksiyonellik 160 ve 180 ^oC sıcaklıklarda yapılan sentezlerde yükselen sıcaklığın yapı içerisinde meydana getirdiği değişimlere bağlı olarak azalmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

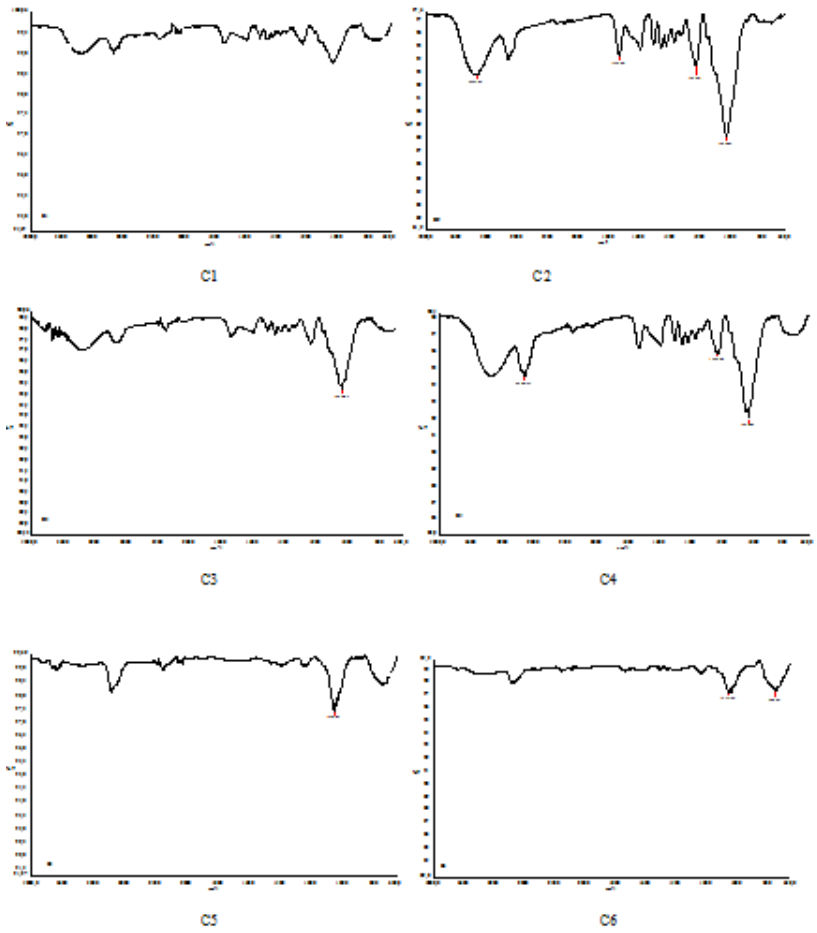

Şekil.1. FTIR grafikleri.

Kristal yapı düzeni hakkında bilgi verecek olan XRD grafiği Şekil.2. de verilmektedir. Fotokatalizörlerin yapısının kristal veya amorf halde olup olmadığının belirlenmesinde XRD yöntemi oldukça fazla kullanılmaktadır. Şekil incelendiğinde 10-20^{o} amorf bir yapı görülmektedir. 2 Q=10-30^{0} görülen genişlik kayısı çekirdeğinin içerisinde yer alan yapısal özelliklerden kaynaklanmaktadır[5]. Aynı zamanda TiO_2 ait kristal yapılarda şekilde dikkat çekmektedir.

Elde edilen fotokatalizörlerin SEM görüntüleri Şekil.3 de verilmektedir. Şekil incelendiğinde artan sıcaklıkla birlikte gözeneklerin daha belirginleştiği fakat yüksek sıcaklıklarda gözeneklerin TiO_2 partikülleri ile dolduğu görülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

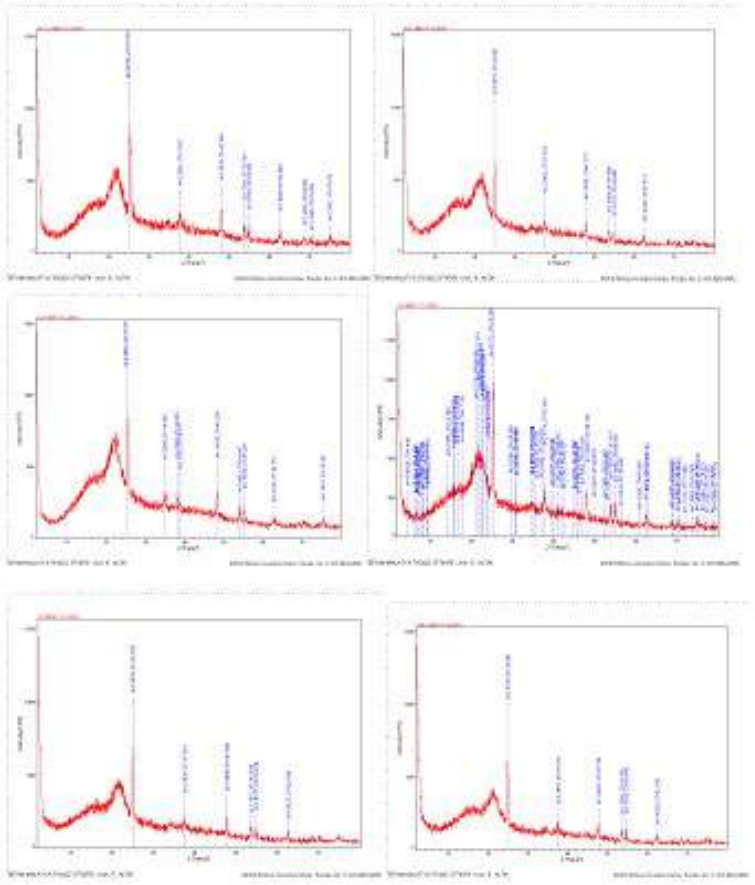

Şekil.2. XRD grafikleri.

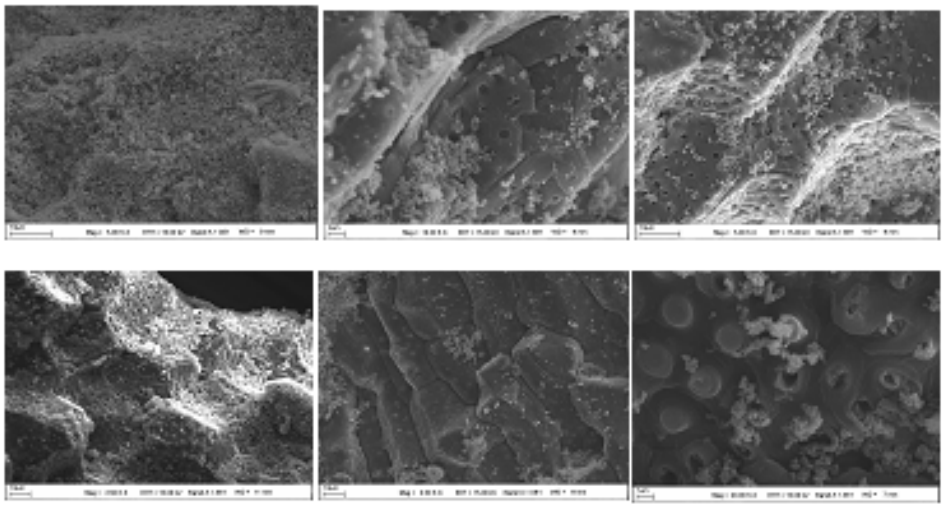

Şekil.3. SEM görüntüleri

3.2. Boya Giderimi Sonuçları

ISBN
978-605-7875-34-1

Kayısı çekirdeği kabuğundan elde edilen fotokatalizörlerin 50 mg/L malahit yeşili ile adsorpsiyonundan elde edilen sonuçlar Şekil.4 verilmektedir. Şekil incelendiğinde C4 örneğinde yaklaşık olarak % 85 'lik boya giderimi elde edilmektedir. Bu nedenle fotokatalitik etki ile boya giderim çalışmalarında C4 örneği kullanılmıştır.

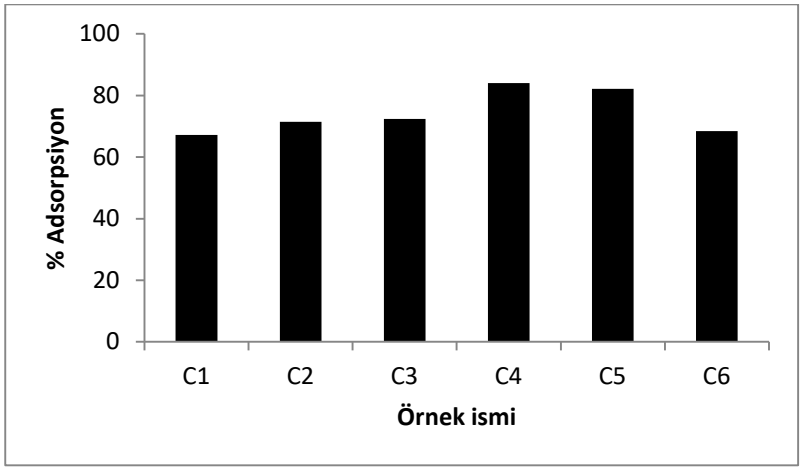

Şekil.4. % Adsorpsiyon grafiği

C4'ün değişen miktarları ile yapılan çalışmalar sonrasında elde edilen kinetik veriler kullanılarak çizilen adsorpsiyon kapasitesi zaman grafiği Şekil.5 de konsantrasyonla değişim ise Şekil.6 da verilmektedir.

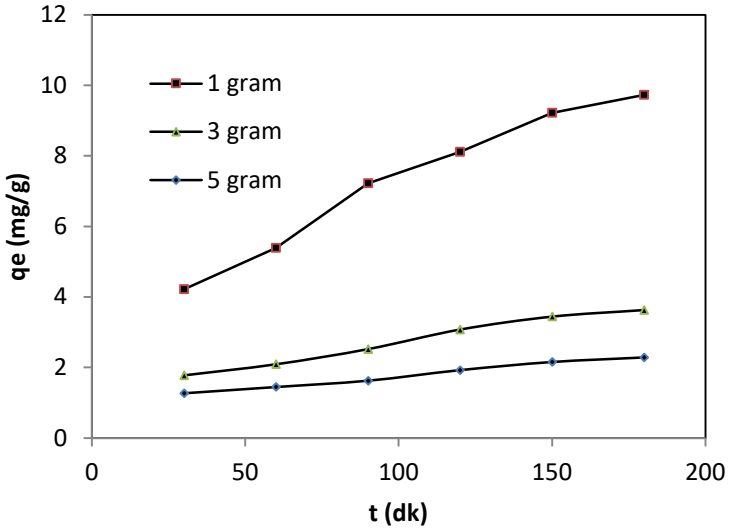

ISBN
978-605-7875-34-1

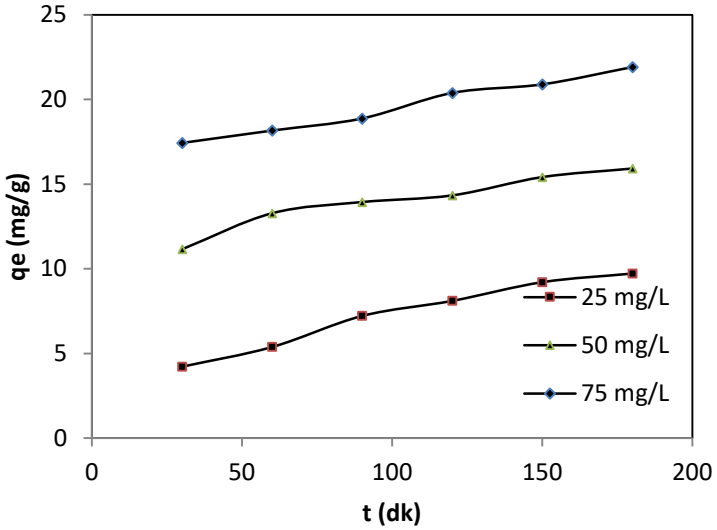

1898'de Lagargren tarafından ortaya konulan, yalancı birinci mertbe hız eşitliği[6];

$$\frac{d_q}{d_t} = k_1(q_{e-}\, q) \qquad (3)$$

denklemi şeklindedir.

Eşitlik t=0 da q=0 ve t=t de q=q_t sınır şartlarına göre integre edilirse;

$$\log(q_e - q_t) = \log q_e \; - \frac{k_1}{2{,}303}\, t \qquad (4)$$

q_t : t zamanında birim adsorbanda adsorbe edilen adsorbat miktarı (mg/g)
q_e :Dengede adsorbe edilen adsorbat miktarı (mg/g)
k_1 :Yalancı birinci mertebe hız sabiti (dk^{-1})

t'ye karşılık $\log(q_e-q_t)$ grafiğe geçirildiğinde eğimi $k_1/2{,}303$ kayması $\log q_e$ olan bir doğru elde edilmektedir.

Yalancı ikinci dereceden hız denklemi H_o ve Mckay tarafından[7];

$$\frac{d_q}{d_t} = k_2(q_{e-}\, q)^2 \qquad (5)$$

şeklinde verilmektedir.

Eşitlik t=0 da q=0 ve t=t de q=q_t şartlarında integre edilirse;

$$\frac{1}{(q_e - q_t)} = \frac{1}{q_e} + k_2 t \qquad (6)$$

ISBN
978-605-7875-34-1

halini alır. Eşitlik doğrusal forma getirildiğinde;

$$\frac{t}{q_t} = \frac{1}{k_2 q_e^2} + \frac{1}{q_e} t \qquad (7)$$

şeklini alır. Denklemde;

k_2:Yalancı ikinci derecede hız sabiti (g/mg.dk)
t değerine karşılık t/q_t değeri grafiğe geçirildiğinde doğrunun eğiminden q_e değeri, kaymadan hız sabiti (k_2) bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalar sonrası elde edilen kinetik veriler yalancı birinci mertebe ve yalancı ikinci mertebe kinetik modele uyum için incelenmiştir. Çizilen grafikler sonucu elde edilen veriler Tablo.1 de gösterilmektedir. tablo incelendiğinde malahit yeşilinin hazırlanan C4 örneği ile adsorpsiyonu yalancı ikinci mertebe kinetik modele uymaktadır.

Tablo.1. Kinetik sabitler

	25 (mg/L)	**50 (mg/L)**	**75 (mg/L)**
$q_{edeneysel}$ (mg/g)	9,725	15,915	21,910
Yalancı birinci mertebe			
k (dk^{-1}) q_e(mg/g) R^2	0,019 12,21 0.929	0,016 8,149 0.913	0,0112 7,614 0.942
Yalancı ikinci mertebe			
k (g/mg.dk) q_e(mg/g) R^2	$8{,}5.10^{-4}$ 14,084 0,992	$2{,}92.10^{-3}$ 17,543 0,996	$2{,}81.10^{-3}$ 23,255 0,998

4. SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Kayısı çekirdeği kabuğu kullanılarak fotokatalizör eldesinde sıcaklığın etkisinin incelendiği bu çalışmada, aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

- Fotokatalizör eldesinde ortam sıcaklığının önemli bir etken olduğu belirlenmiştir. Artan sıcaklıkla beraber katalizörün yüzey özelliklerinde değişimler tespit edilmiştir.
- FTIR analizi ile yapı içerisinde yoğun fonksiyonel gruplar, XRD analizi ile amorf bir yapı fakat bunun yanında titanyum dioksitin oluşturduğu kristal bir görünüş, SEM analizinden ise sıcaklıkla değişen gözeneklilik saptanmıştır.
- Kinetik incelemelerde yapılan fotokatalitik çalışmaların yalancı ikinci mertebe kinetik modele uyduğu saptanmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

TEŞEKKÜR: Bu çalışmada **FHD-2018-1321** Nolu proje kapsamında katkılarından dolayı İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimine teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

[1] Ç.Sarici-Özdemir, F.Kiliç, Kinetics behavior of methylene blue onto agricultural waste *Particulate Science and Technology*, 2018, 36, 194–201.

[2] Y. Lee, P. Wang, S. Lo, C.P. Huang, Recovery of perfluorooctane sulfonate (PFOS) and perfluorooctanoate (PFOA) from dilute water solution by foam flotation. *Separation and Purification Technology* 2017,173, 280–285.

[3] T. Bechtold, E. Burtscher, A. Turcanu, Cathodic decolorisation of textile wastewater containing reactive dyes using multi-cathode electrolyser. *J. Chem. Technol. Biotechnol.* 2001, 76: 303–311.

[4] E.Genceli,E.Apak, Preparation, modification, and characterization of pitches from apricot Stones, Fuel Processing Technology, 2002, 97-107

[5]C. Djilani,R. Zaghdoudi, Adsorption of dyes on activated carbon prepared from apricot stones and commercial activated carbon, Journal of the Taiwan Institute of Chemical Engineers, 2015, 112-121

[6] P.E.P Barrett, L.G.Joyner, P.P. Halenda, The determination of pore volume and area distribution in porous substance. I. Computations from nitrogen isotherms. *J.Am. Chem. Soc.* 1951, 73 :373–380.

[7] Y.S. Ho, G. McKay, Pseudo-second order model for sorption processes, Process Biochemistry, 1999, 34 :451-455.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖĞRENCİLERİN DERS ÇALIŞMA YAKLAŞIMLARI İLE AKADEMİK ÖZYETERLİK ALGILARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Battal GÖLDAĞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Malatya Meslek Yüksekokulu,battal.goldag@inonu.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin ders çalışma yaklaşımları ile akademik özyeterlikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmada Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören öğrencilerin ders çalışma yaklaşımları ile akademik özyeterlikleri arasındaki ilişki belirlenmeye çalışıldığı için tarama türündedir ve ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. Araştırma, İnönü Üniversitesi Malatya Meslek Yüksek Okulunda öğrenim gören 293 ön lisans öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerin ders çalışma yaklaşımlarını belirlemek amacıyla Biggs tarafından geliştirilen ve Yılmaz ve Orhan tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Ders Çalışma Yaklaşımı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 20 maddeden ve "yüzeysel yaklaşım" (10 madde) ve "derin yaklaşım" (10 madde) olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. Öğrencilerin akademik özyterlik algılarını belirlemek amacıyla Jerusalem ve Schwarzer tarafından geliştirilen ve Yılmaz, Gürçay ve Ekici tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Akademik Özyterlik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek tek faktörden ve 7 maddeden oluşmaktadır.

Veriler, betimleyici analizler (ortalama ve standart sapma) ile parametrik analizler olan bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi testi (ANOVA) ve Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi kullanılarak test edilmiştir. Anlamlılık düzeyi p<,05 alınmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin ders çalışma yaklaşımları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara ve yaşlarına göre derin yaklaşım boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmakta, yüzeysel yaklaşım boyutunda ve ders çalışma yaklaşımı toplam puanları arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Öğrencilerin ders çalışma sürelerine ve öğrenim gördükleri bölümlere göre derin yaklaşım, yüzeysel yaklaşım ve ders çalışma yaklaşımı toplam puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Öğrencilerin akademik öz yeterlik algıları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu farklılık erkek öğrenciler lehinedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara ve yaşlarına göre öz yeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Öğrencilerin ders çalışma sürelerine ve öğrenim gördükleri bölümlere göre öz yeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Öğrencilerin derin ders çalışma yaklaşımları ile algıladıkları akademik özyeterlikleri arasında orta düzeyde pozitif yönlü, yüzeysel ders çalışma yaklaşımları ile algıladıkları akademik özyeterlikleri arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımları ile akademik ortalamaları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin yüzeysel öğrenme yaklaşımları ile akademik ortalamaları arasında zayıf düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur

ISBN
978-605-7875-34-1

Anahtar Kelimeler : Özyeterlik, Akademik Özyeterlik, Ders Çalışma Yaklaşımı

Giriş

Öğrenme yaklaşımlarına yönelik çalışmalarda Marton ve Säljö derin ve yüzeysel yaklaşım ayrımını yapan ilk araştırmacılardır (Entwistle ve McCune, 2004, Biggs, 1999). Marton and Säljö öğrenci öğrenme araştırmasını İsveç'te yapmışlardır. Öğrencilere okumaları için bir metin vermişler ve okuduktan sonra kendilerine soru sorulacağını söylemişlerdir. Öğrenciler iki farklı yolla sorulara cevap vermişlerdir. Birinci grup soru beklentisi içinde sorulabilecek detay ve gerçekler üzerine endişeli bir şekilde odaklanmıştır. Marton and Säljö'nün söylediği gibi bu grup "metin yüzeyinde kaydılar" ve öğrenmeye "yüzeysel yaklaşımı" belirlediler. Bu öğrencilerin hatırladığı şey birbirinden kopuk gerçekler listesi idi. Bunlar yazarın ortaya koymaya çalıştığı noktayı kavramadılar. İkinci grup yazarın söylemeye çalıştığı şeyin anlamını anlamak için uğraştılar. Bu grup derin bir yaklaşım kullanarak yüzeyin altındakini yorumlamayı denediler. Onlar büyük resmi gördüler, detay ve gerçeklerin yazarın konusunu nasıl oluşturduğunu gördüler. Buradaki "yüzeysel" ve "derin" kavramları belirli bir görevi öğrenme tarzını belirlemek için kullanılmıştır. Yoksa öğrencilerin karakteristiklerini tanımlamak için kullanılmamıştır (Biggs, 1999).

Öğrenmeye yüzeysel yaklaşım, minimum gayret ile ders gereksinimlerini yerine getirmektir. "Köşeyi dönmek" ve "Halının altına süpürmek" bu fikri iletir(Donnison ve Penn-Edwards, 2012) öğrenme tipik olarak ezberleme ile karakterize edilen öğrenme süreçleriyle içerik yeniden oluşturulur (Dolmans vd., 2015). Öğrenmeye derin yaklaşım, "algıların, öğrenme alışkanlıklarının, epistemolojik inanışların değişimini içeren kompleks bir kişisel gelişim sürecidir. Bu yaklaşım aynı zamanda satır aralarındaki anlamlara odaklanma, ana fikir tema ve prensiplere yoğunlaşma,delilleri kullanarak fikirleri yenileme ve bilgiyi bütün metin boyunca uygulama" hakkındadır (Donnison ve Penn-Edwards, 2012). Öğrenme fikirleri ilişkilendirme ve yapılandırma süreçleri, temel ilkeleri arama, ilgili kanıtları tartma ve bilgiyi eleştirel değerlendirme süreçleriyle birlikte anlamlandırılır (Dolmans vd., 2015). McKay ve Kember (1997) derin öğrenmemin dört özelliğini sıralamaktadır. Bunlar; (i) İyi yapılandırılmış bilgi tabanı : Öğrenme birikimli bir deneyimdir. Geçmiş öğrenme ilerleyici bir deneyimle ilgili ise öğrenme süreci iyileşir. (ii) Uygun motivasyonel içerik : Bu durum öğrenci "aidiyet" hissine yol açan bir öğrenme sürecine pozitif bir reaksiyona sahip olduğunda gerçekleşir. (iii) Öğrenci aktivitesi : Pasif öğrenmeden ziyade aktif öğrenme öğrenmeye derin yaklaşım ile ilişkilidir. (iv) Diğerleri ile etkileşim.

Tablo 1. Öğrenmeye Derin ve Yüzeysel Yaklaşım Özellikleri

Derin Yaklaşım	**Yüzeysel Yaklaşım**
Tanım : Yeni olgu ve fikirleri eleştirel bir gözle inceleme, mevcut bilişsel yapılara bağlama ve fikirler arasında sayısız bağlantı kurma eğilimidir.	**Tanım :** Yeni gerçekleri ve fikirleri eleştirmeden kabul etme ve bunları yalıtılmış, bağlantısız öğeler olarak saklama eğilimidir.
Özellikleri	**Özellikleri**
• Anlam arama. • Bir problemi çözmek için gereken ana fikir veya kavramlara odaklanma.	• Ezberci öğrenmeye güvenme • Bilgiyi pasif olarak alma. • Prensipleri örneklerden ayırt edememe.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Aktif etkileşim.
- Fikir ve kanıt arasında ayrım yapma.
- Farklı konular arasında bağlantı kurma.
- Yeni ve önceki bilgileri ilişkilendirilme.
- Ders içeriğinin gerçek hayatla ilişkilendirme.
- Konuların ve programların parçalarını ayrı değerlendirme.
- Yeni materyallerin önceki çalışmaların üzerine inşa edileceğinin farkında olmama
- Ders içeriğini sınav için öğrenilecek materyal olarak görme (Houghton, 2004).

Öğrencilerin öğrenmeye yönelik yaklaşımları akademik başarılarını ve algıladıkları akademik özyeterliklerini etkilemektedir. Bandura'ya göre; Algılanan öz-yeterlik, insanların verilen hedefleri üretmedeki kapasitelerine olan inançlarını içerir. Yeterlik inancı sistemi, küresel bir özellik değil fakat farklı işlev alanlarına bağlı olarak farklılaşmış bir öz inanç setidir (Bandura, 2006). Algılanan akademik özyeterlik ise öğrencinin kendisinin akademik bir işi başarıyla tamamlayabilmesine ilişkin inancıdır. Bandura'nın özyeterlik kavramını açıklamasından sonra, yapılan çalışmalarda eğitim araştırmacıları bu inancın her düzeydeki akademik yaşantıda etkili olduğunu gözlemişlerdir (Yılmaz, Gürçay ve Ekici, 2007). Etkinliklerini düzenleyebilmede kendilerini yeterli olarak algılayan öğrencilerin akademik öz yeterlik inançları güçlü olmaktadır ve bu öğrenciler daha yüksek akademik performans göstermektedirler (Oğuz, 2009).

Yöntem

Araştırma ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. "Tarama modelleri, geçmişte ya da hala var olan bir durumu var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir". (Karasar, 2005:81).

Evren ve Örneklem

Araştırmaya 2018-2019 eğitim öğretim yılında Malatya İnönü Üniversitesi Malatya Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören ön lisans öğrencileri dahil edilmiştir. Katılımcılar tarafından hatalı ve eksik doldurulan anketler çıkartıldıktan sonra toplam 293 katılımcı araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere ait bilgiler Tablo1'de verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait Betimsel İstatistikler

Bölüm	**f**	**%**
Bilgisayar Teknolojileri	54	18,4
Harita ve Kadastro	55	18,8
İnşaat Teknolojisi	41	14,0
İşletme Yönetimi	25	8,5
Makine	32	10,9
Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	43	14,7
Özel Güvenlik ve Koruma	43	14,7
Cinsiyet		
Kadın	131	44,7
Erkek	162	55,3

ISBN 978-605-7875-34-1

Öğrenim Görülen Sınıf		
Birinci sınıf	140	47,8
İkinci sınıf	153	52,2
Yaş		
18-20 Yaş	179	61,1
21-23 Yaş	94	32,1
24 yaş ve üzeri	20	6,8
Günlük Ders Çalışma Süresi		
Sınavlardan Önce	159	54,3
1-2 Saat	82	28,0
3-4 Saat	33	11,3
5-6 Saat	8	2,7
7 saat ve üzeri	11	3,8
Toplam	**293**	**100**

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin ders çalışma yaklaşımlarını belirlemek amacıyla Biggs tarafından geliştirilen ve Yılmaz ve Orhan (2011) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Ders Çalışma Yaklaşımı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 20 maddeden ve "yüzeysel yaklaşım" (10 madde) ve "derin yaklaşım" (10 madde) olmak üzere iki faktörden oluşmaktadır. derin yaklaşım ve yüzeysel yaklaşımın her biri için alınabilecek puan aralığı 10 ila 50 arasında değişmektedir. Öğrencinin öğrenme yaklaşımı hangi yaklaşımdan daha yüksek puan aldığına dayalı olarak belirlenmektedir. Orijinal ölçeğe ait derin yaklaşım ve yüzeysel yaklaşım Cronbach Alfa değerleri sırasıyla 0.73 ve 0.64'tür. Türkçe ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik değeri ise sırayla 0.79 ve 0.73 olarak belirlenmiştir.

Öğrencilerin akademik özyterlik algılarını belirlemek amacıyla Jerusalem ve Schwarzer tarafından geliştirilen ve Yılmaz, Gürçay ve Ekici (2007) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan Akademik Özyterlik Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek tek faktörden ve 7 maddeden oluşmaktadır. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik değeri .87 olarak belirtilmiştir. Türkçe ölçeğin Cronbach Alfa güvenirlik değeri ise .79 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Çözümlenmesi

Veriler SPSS 24.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Fark analizleri için normallik varsayımı incelenmiş ve verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği saptanmıştır. Bu yüzden veriler betimleyici analizler (ortalama ve standart sapma) ile parametrik analizler olan bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi testi (ANOVA) ve Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi kullanılarak test edilmiştir. Anlamlılık düzeyi p<,05 alınmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde toplanan verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin Ders Çalışma Yaklaşımları ve Algıladıkları Akademik Özyeterlik Düzeylerinin Cinsiyete Göre t Testi Analizi Sonuçları

ISBN
978-605-7875-34-1

	Cinsiyet	n	x̄	S	Sd	t	p
Derin Yaklaşım	Kadın	131	31,21	7,52	291	-,267	,790
	Erkek	162	31,45	7,56			
Yüzeysel Yaklaşım	Kadın	131	28,67	6,97	291	-1,918	,056
	Erkek	162	30,19	6,53			
Öğrenme Yaklaşımı Toplam	Kadın	131	59,89	11,06	291	-1,309	,192
	Erkek	162	61,64	11,68			
Akademik Özyeterlik	Kadın	131	19,26	3,60	291	-2,600	,010*
	Erkek	162	20,35	3,54			

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan kadın ve erkek öğrencilerin, derin öğrenme yaklaşımı ($t_{(291)}$=-,267, p> 0,05), yüzeysel öğrenme yaklaşımı ($t_{(291)}$=,-1,918, p> 0,05) ve öğrenme yaklaşımları toplam puanları ($t_{(291)}$=-1,309, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulgudan hareketle kadın ve erkek öğrencilerin öğrenme yaklaşımlarının aynı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin akademik özyeterlik algıları arasında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır ($t_{(291)}$=,-2,600, p< 0,05). Bu farklılık erkek öğrenciler lehinedir. Bu bulgudan hareketle, erkek öğrencilerin akademik özyeterlik algılarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4. Öğrencilerin Ders Çalışma Yaklaşımları ve Algıladıkları Akademik Özyeterlik Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre t Testi Analizi Sonuçları

	Sınıf	n	x̄	S	Sd	t	p
Derin Yaklaşım	Birinci sınıf	140	30,27	7,42	291	-2,334	,020*
	İkinci sınıf	153	32,32	7,52			
Yüzeysel Yaklaşım	Birinci sınıf	140	30,19	7,37	291	1,636	,103
	İkinci sınıf	153	28,90	6,11			
Öğrenme Yaklaşımı Toplam	Birinci sınıf	140	60,47	12,10	291	-,561	,575
	İkinci sınıf	153	61,22	10,80			
Akademik Özyeterlik	Birinci sınıf	140	19,64	3,85	291	-1,033	,302
	İkinci sınıf	153	20,07	3,35			

Tablo 4'e göre araştırmaya katılan birinci ve ikinci sınıf öğrencilerin, derin öğrenme yaklaşımı ($t_{(291)}$=-2,234, p< 0,05) puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık ikinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler lehinedir. Yüzeysel öğrenme yaklaşımı ($t_{(291)}$=,1,636, p> 0,05) ve öğrenme yaklaşımları toplam puanları ($t_{(291)}$=-,561, p> 0,05) ve akademik özyeterlik algıları ($t_{(291)}$=-1,033, p> 0,05) arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 5. Öğrencilerin Ders Çalışma Yaklaşımları ve Algıladıkları Akademik Özyeterlik Düzeylerinin Öğrencilerin Yaşlarına Göre Anova Testi Sonuçları.

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Derin Yaklaşım	Gruplar arası	618,121	2	309,060	5,615	,004	24+ ile
	Gruplar içi	15962,064	290	55,042			18-20
	Toplam	16580,184	292				21-23
Yüzeysel Yaklaşım	Gruplar arası	51,657	2	25,829	,562	,571	
	Gruplar içi	13323,489	290	45,943			

ISBN 978-605-7875-34-1

	Toplam	13375,147	292			
Öğrenme Yaklaşımı Toplam	Gruplar arası	403,669	2	201,835	1,551	,214
	Gruplar içi	37734,870	290	130,120		
	Toplam	38138,539	292			
Akademik Özyeterlik	Gruplar arası	51,622	2	25,811	2,000	,137
	Gruplar içi	3743,450	290	12,908		
	Toplam	3795,072	292			

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına göre yüzeysel öğrenme yaklaşımı ($F_{(2; 290)}$ = ,562, p> 0,05), öğrenme yaklaşımları toplam puanları ($F_{(2; 290)}$ = 1,551, p> 0,05) ve algıladıkları akademik özyeterlik düzeyleri ($F_{(2; 290)}$ = 2,00, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı puanları arasında ise öğrencilerin yaşına göre anlamalı bir farklılığa rastlanmıştır ($F_{(2; 290)}$ = 5,615, p<0,05). Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık, yaşı 24 yaş ve üzeri olan öğrenciler ($\bar{x}$=36,55) ile yaşı 18-20 ($\bar{x}$=30,69) ve yaşı 21-23 ($\bar{x}$=31,46) arasında olan öğrenciler arasındadır.

Tablo 6. Öğrencilerin Ders Çalışma Yaklaşımları ve Algıladıkları Akademik Özyeterlik Düzeylerinin Ders Çalışma Sürelerine Göre Anova Testi Sonuçları.

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Derin Yaklaşım	Gruplar arası	1540,731	4	385,183	7,376	,000	
	Gruplar içi	15039,453	288	52,220			
	Toplam	16580,184	292				
Yüzeysel Yaklaşım	Gruplar arası	344,209	4	86,052	1,902	,110	
	Gruplar içi	13030,938	288	45,246			
	Toplam	13375,147	292				
Öğrenme Yaklaşımı Toplam	Gruplar arası	2417,317	4	604,329	4,872	,001	
	Gruplar içi	35721,223	288	124,032			
	Toplam	38138,539	292				
Akademik Özyeterlik	Gruplar arası	140,988	4	35,247	2,778	,027	
	Gruplar içi	3654,083	288	12,688			
	Toplam	3795,072	292				

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin günlük ders çalışma sürelerine göre yüzeysel öğrenme yaklaşımı ($F_{(4;288)}$ = 1,902, p> 0,05) puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı toplam puanları ($F_{(4;288)}$ = 7,376, p< 0,05) arasında öğrencilerin günlük ders çalışma saatlerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık günde 3-4 ($\bar{x}$=36,27) ve 5-6 saat ($\bar{x}$=39,12) ders çalışan öğrenciler ile sınavlardan önce ($\bar{x}$=30,40), 1-2 saat ($\bar{x}$=30,80) ve 7+ saat ($\bar{x}$=28,45) ders çalışan öğrenciler arasındadır. Günde 3-4 ve 5-6 saat çalışan öğrenciler derin öğrenme yaklaşımını tercih etmektedirler.

ISBN 978-605-7875-34-1

Öğrenme yaklaşımları toplam puanları ($F_{(4;288)}$ = 4,872, p<0,05) arasında öğrencilerin günlük ders çalışma saatlerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık günde 3-4 ($\bar{x}$=36,27) ve 5-6 saat ($\bar{x}$=39,12) ders çalışan olan öğrenciler ile Sınavlardan önce ($\bar{x}$=30,40), 1-2 saat ($\bar{x}$=30,80) ve 7+ saat ($\bar{x}$=28,45) ders çalışan öğrenciler arasındadır. Günde 3-4 ve 5-6 saat çalışan öğrenciler derin öğrenme yaklaşımını tercih etmektedirler.

Öğrencilerin algıladıkları akademik özyeterlik düzeyleri ($F_{(4;288)}$ = 2,778, p< 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık günde 5-6 saat ($\bar{x}$=23,00) ders çalışan öğrenciler ile 1-2 saat ($\bar{x}$=19,08) arasındadır.

Tablo 7. Öğrencilerin Ders Çalışma Yaklaşımları ve Algıladıkları Akademik Özyeterlik Düzeylerinin Öğrenim Gördükleri Bölümlere Göre Anova Testi Sonuçları.

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Derin Yaklaşım	Gruplar arası	779,139	6	129,856	2,350	,031	
	Gruplar içi	15801,045	286	55,248			
	Toplam	16580,184	292				
Yüzeysel Yaklaşım	Gruplar arası	1132,735	6	188,789	4,410	,000	
	Gruplar içi	12242,412	286	42,806			
	Toplam	13375,147	292				
Öğrenme Yaklaşımı Toplam	Gruplar arası	2951,256	6	491,876	3,998	,001	
	Gruplar içi	35187,283	286	123,032			
	Toplam	38138,539	292				
Akademik Özyeterlik	Gruplar arası	209,380	6	34,897	2,783	,012	
	Gruplar içi	3585,692	286	12,537			
	Toplam	3795,072	292				

Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı toplam puanları ($F_{(6;286)}$ = 2,350, p< 0,05) arasında öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık Bilgisayar teknolojileri ($\bar{x}$=32,38) ve Harita kadastro bölümleri ($\bar{x}$=32,78) ile Muhasebe ve vergi uygulamaları ($\bar{x}$=27,67) bölümleri arasındadır.

Öğrencilerin yüzeysel öğrenme yaklaşımı toplam puanları ($F_{(6;286)}$ = 4,410, p< 0,05) arasında öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık İşletme yönetimi ($\bar{x}$=34,40) ile İnşaat teknolojisi ($\bar{x}$=28,48), Muhasebe ve vergi uygulamaları ($\bar{x}$=27,23) ve Makine ($\bar{x}$=27,03) bölümleri arasındadır.

Öğrencilerin öğrenme yaklaşımı toplam puanları ($F_{(6;286)}$ = 3,998, p< 0,05) arasında öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık Muhasebe ve vergi uygulamaları ($\bar{x}$=54,90) ile Bilgisayar teknolojileri ($\bar{x}$=62,70), Harita kadastro ($\bar{x}$=62,65) ve Özel Güvenlik ($\bar{x}$=62,23) ve İşletme yönetimi bölümleri (66,24) arasındadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre akademik öz yeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($F_{(6;286)}$ = 2,350, p< 0,05). Bu farklılık Bilgisayar ($\bar{x}$=20,66), Makine ($\bar{x}$=21,00) ve İnşaat (x=20,65) bölümleri ile Muhasebe ($\bar{x}$=18,83) ve Özel Güvenlik ($\bar{x}$=18,69) bölümleri arasındadır.

Tablo 8. Öğrencilerin Derin ve Yüzeysel Ders Çalışma Yaklaşımları ile Algıladıkları Akademik Özyeterlik Düzeyleri Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	n	r	p
Derin Yaklaşım Akademik Özyeterlik	293	,425	,000
Yüzeysel Yaklaşım Akademik Özyeterlik	293	,147	,011

Tablo 8'e göre öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik özyeterlik toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (r=,425, p<,05). Buna göre öğrencilerin öğrenmede derin yaklaşım düzeyleri arttıkça algıladıkları akademik özyeterlik düzeyleri de artmaktadır. Öğrencilerin yüzeysel öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik özyeterlik toplam puanları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (r=,147, p<,05).

Tablo 9. Öğrencilerin Derin ve Yüzeysel Ders Çalışma Yaklaşımları ile Akademik Ortalamaları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Üzere Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	n	r	p
Derin Yaklaşım Akademik Ortalama	293	,172	,003
Yüzeysel Yaklaşım Akademik Ortalama	293	-,141	,016

Tablo 9'a göre öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik ortalamaları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (r=,172, p<,05). Buna göre öğrencilerin öğrenmede derin yaklaşım düzeyleri arttıkça akademik ortalamaları da artmaktadır. Öğrencilerin yüzeysel öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik ortalamaları arasında zayıf düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır (r=-,141, p<,05). Buna göre öğrencilerin öğrenmede yüzeysel yaklaşım düzeyleri arttıkça akademik ortalamaları azalmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya katılan kadın ve erkek öğrencilerin, derin öğrenme, yüzeysel öğrenme yaklaşımı ve öğrenme yaklaşımları toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Kadın ve erkek öğrencilerin öğrenme yaklaşımlarının aynı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bıyıklı (2016), Karahan (2017) Üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada cinsiyet ile ilgili olarak derin yaklaşım ve yüzeysel yaklaşım boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığını tespit etmişlerdir. Çuhadar, Gündüz ve Tanyeri (2013) yaptıkları çalışmada öğrencilerin derin ders

ISBN
978-605-7875-34-1

çalışma yaklaşımı erkekler ve kadınlar arasında anlamlı bir fark göstermemektedir. Yüzeysel ders çalışma yaklaşımı cinsiyet ile anlamlı bir fark göstermektedir. Bu farklılık erkek öğrenciler lehinedir. Sarıbaş ve Akay (2017), Altun (2013) yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının ders çalışma yaklaşımları cinsiyete göre değişmektedir. Derin yaklaşım boyutu puanlarında kadınların ortalaması erkeklerin ortalamasından yüksek iken, yüzeysel yaklaşım boyutu puanlarında erkeklerin ortalaması kadınların ortalamasından daha yüksektir.

Araştırmamızda elde ettiğimiz sonuca göre; kadın ve erkek öğrencilerin akademik özyeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık erkek öğrenciler lehinedir. Erkek öğrencilerin akademik özyeterlik algılarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Durdukoca(2010) öğretmen adayları ile yaptığı araştırmada elde ettiği sonuçlar araştırmamızda elde ettiğimiz sonucu desteler niteliktedir. Cinsiyete göre akademik özyeterlik algıları arasında anlamlı bir farklılığa rastlamış ve bu fark erkek öğrencilerin lehinedir. Aynı zamanda anlamlı farklılığın olmadığı sonucuna ulaşan araştırmalarda vardır (Aktaş, 2017; Oğuz, 2009; Çuhadar, Gündüz ve Tanyeri, 2013).

Araştırmaya katılan birinci ve ikinci sınıf öğrencilerin, derin öğrenme puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık ikinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler lehinedir. Yüzeysel öğrenme yaklaşımı arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Bıyıklı (2016) yaptığı araştırmada elde ettiği sonuca göre öğrencilerin derin yaklaşım alt boyutlarından aldıkları puanların sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir . Yüzeysel yaklaşım alt boyutunda ise birinci sınıf öğrencilerinin puanları dördüncü sınıf öğrencilerinden daha yüksektir.

Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara göre akademik özyeterlik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Birinci ve ikinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin akademik özyeterlik algıları aynı düzeydedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına göre yüzeysel öğrenme yaklaşımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı puanları arasında ise öğrencilerin yaşına göre anlamalı bir farklılığa rastlanmıştır. Yaşı 24 yaş ve üzeri olan öğrencilerin derin yaklaşım puanları ortalamaları yaşı 18-20 ve yaşı 21-23 olan öğrencilerden daha yüksektir.

Öğrencilerin yaşlarına göre algıladıkları akademik özyeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin günlük ders çalışma sürelerine göre yüzeysel öğrenme yaklaşımı puanları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı toplam puanları arasında öğrencilerin günlük ders çalışma saatlerine göre anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Günde 3-4 saat ve 5-6 saat ders çalışan öğrencilerin derin yaklaşım puan ortalamaları Sınavlardan önce, 1-2 saat ve 7+ saat ders çalışan öğrencilerden daha yüksektir. Günde 3-4 ve 5-6 saat çalışan öğrenciler derin öğrenme yaklaşımını tercih etmektedirler.

ISBN
978-605-7875-34-1

Öğrencilerin günlük ders çalışma sürelerine göre algıladıkları akademik özyeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Günde 5-6 saat ders çalışan öğrencilerin akademik özyeterlik algıları 1-2 saat olan öğrencilerden daha yüksektir.

Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik özyeterlik toplam puanları arasında orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır bulunmuştur Buna göre öğrencilerin öğrenmede derin yaklaşım düzeyleri arttıkça algıladıkları akademik özyeterlik düzeyleri de artmaktadır. Öğrencilerin yüzeysel öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik özyeterlik toplam puanları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Çuhadar, Gündüz ve Tanyeri (2013) yaptıkları araştırmada öğrencilerin derin ders çalışma yaklaşımı ile akademik öz-yeterlik algıları arasında pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diğer yanda yüzeysel ders çalışma yaklaşımı ile akademik öz-yeterlik arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Öğrencilerin derin öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik ortalamaları arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin öğrenmede derin yaklaşım düzeyleri arttıkça akademik ortalamaları da artmaktadır. Öğrencilerin yüzeysel öğrenme yaklaşımı toplam puanları ile akademik ortalamaları arasında zayıf düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre öğrencilerin öğrenmede yüzeysel yaklaşım düzeyleri arttıkça akademik ortalamaları azalmaktadır. Elias (2005, Akt: Sarıbaş ve Akay, 2017) 'ın 480 üniversite öğrencisi ile yaptığı araştırmada, yapılan analizler sonucunda çalışma yaklaşımları ile ağırlıklı not ortalamalarını karşılaştırdığında, derin yaklaşım ile akademik not ortalaması arasında pozitif korelasyon bulunurken, yüzeysel yaklaşım ve akademik not ortalaması arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Donnison ve Penn-Edwards (2012) göre, Öğrenmeye yüzeysel yaklaşımların esas olarak, etkisiz olduğu ve genel olarak zayıf akademik performansla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilerin başarılarının artırılması için klasik öğretme yöntemlerinden ziyade öğrenci merkezli öğretme yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Öğrenmenin biyolojik temelleri, öğrenci katılımının da gerekli olduğunu vurgular. İşbirlikli gruplar kullanma veya eşleştirme, öğrencinin öğrenmesini önemli ölçüde arttırabilir ve derin yaklaşımları geliştirebilir (Mills, 1998). "Akademik" öğrenciler temel konuları öğrenmede öğrenmeye yönelik derin bir yaklaşım benimserler. Akademik olmayan öğrenciler, yalnızca en uygun öğretim şartlarında derin bir yaklaşım belirler (Biggs, 1999). Öğrenme ortamlarının özelliklerinin belirlenmesinde ve geliştirilmesinde öğrencilerin öğrenme yaklaşımlarının değerlendirilmesi gereklidir. Öğrenme ortamlarının öğrencilerin öğrenme yaklaşımlarına göre düzenlenmesi öğrencilerin başarılarının artmasında rol oynayacaktır. Öğrenciler derin öğrenme yaklaşımını benimsemeleri konusunda desteklenmelidir.

Kaynaklar

Aktaş, H. (2017). Akademik Güdülenme İle Akademik Özyeterlik Arasındaki İlişki: İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi.* 6(3). 1376-1398.

Altun, S. (2013). Öğretmen adaylarının ders çalışma yaklaşımlarının üniversite türüne, öğrenim görülen alana ve cinsiyete göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(2),227-233

Bandura, A. (2006). Guide for constructing self-efficacy scales. In R. Pajares & T. Urdan (Eds.), *Self efficacy beliefs of adolescents* (pp. 307–337). Greenwich, CT: Information Age.

Bıyıklı, C. (2016). Öğrencilerin Öğrenme Yaklaşımları ile Ders Çalışma Süreleri Arasındaki İlişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 98-119. DOI: 10.17679/iuefd.17345407

Biggs, J. (1999). What the Student Does: teaching for enhanced learning, *Higher Education Research & Development*, 18:1, 57-75, DOI: 10.1080/0729436990180105

Çuhadar, C., Gündüz, Ş., ve Tanyeri, T. (2013). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin ders çalışma yaklaşımları ve akademik öz-yeterlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 251-259

Dolmans, D.H. J. M., Loyens S. M. M., Marcq, H. ve Gijbels, D.(2015). Deep and surface learning in problem-based learning: a review of the literature. *Advanced in Health Sciences Education*, 1087-1112. DOI: 10.1007/s10459-015-9645-6

Donnison, S. ve Penn-Edwards, S.(2012). Focusing on first year assessment: Surface or deep approaches to learning? *The International Journal of the First Year in Higher Education*, 3(2), 9-20

Durdukoca, Ş.F. (2010). Sınıf öğretmeni adaylarının akademik özyeterlik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*. 10(1). 69-77

Entwistle, N., ve McCune, V.(2004). The Conceptual Bases of Study Strategy Inventories. *Educational Psychology Review,* 16(4).325-344.

Houghton, W. (2004). *Engineering Subject Centre Guide: Learning and Teaching Theory for Engineering Academics. Loughborough*: HEA Engineering Subject Centre

Karahan, B.Ü.(2017). Türkçe Öğretmenliği Bölümü Öğrencileri ile Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğrencilerinin Ders Çalışma Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* .6(5). 3316-3325

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Basımevi.

McKay, J. ve Kember, D. (1997). Spoon Feeding Leads to Regurgitation: a better diet can result in more digestible learning outcomes, *Higher Education Research & Development*, 16:1, 55-67, DOI: 10.1080/0729436970160105

Mills, B.J. (1998). Enhancing Learning — and More! — Through Cooperative Learning. *IDEA PAPER #38* Çeviren : Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenme ve Öğretmeyi Geliştirme Merkezi

Oğuz, A. (2009, Mayıs). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Akademik Öz Yeterlik İnançları.* VIII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan bildiri. Osman Gazi Üniversitesi, Eskişehir.

Sarıbaş, İ.A., ve Akay, C. (2017). Öğretmen adaylarının ders çalışma yaklaşımları: bir karma yöntem araştırması. *International Journal of Social Science*, 58, 157-175. DOI:10.9761/JASSS7031

Yılmaz, M.B., ve Orhan, F.(2011). Ders Çalışma Yaklaşımı Ölçeğinin Türkçe Formunun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Eğitim ve Bilim,* 36(159), 69-83.

Yılmaz, M., Gürçay, D. ve Ekici, G. (2007). Akademik Özyeterlik Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 33: 253-259

ISBN
978-605-7875-34-1

KRONİK KARACİĞER HASTALIKLARINDA PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ VE BAKIM BAĞIMLILIĞI

Seher ÇEVİK

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, seherrcvk@gmail.com

Gürkan ÖZDEN

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, gurkan.ozden@yandex.com

Seyhan ÇITLIK SARITAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, seyhan.saritas@inonu.edu.tr

ÖZET

Psikolojik iyi oluş: anlamlı amaçları sürdürme, kişisel gelişim, diğerleri ile nitelikli ilişkiler kurma gibi yaşamda karşı karşıya kalınan varoluşsal meydan okumalarla ve zorluklarla yüz yüze gelindiğinde kendini gerçekleştirme, tam olarak fonksiyonda bulunma ve anlamlı yaşam sürdürme olarak tanımlanmaktadır. Bağımlılık, insanın kilit bir özelliğidir. İnsanlar ilişkisel niteliklerinden, bedensel koşullarının zayıflığı ve kırılganlığından dolayı temel olarak bağımlıdırlar. Sağlıktan sapma gibi durumlarda ise bireyin bağımlılık düzeyinde artış olabilir. Kronik hastalık varlığı bireyi çeşitli düzeylerde bağımlı duruma getirebilir. KKH' lı birey hastalığın getirdiği komplikasyonlar sebebiyle bakıma gereksinim duyabilir. Bireyin yaşadığı bağımlılık ise psikolojik iyi oluşunu etkileyebillir.

Anahtar kelimeler: Kronik Karaciğer Hastalıkları, Psikolojik İyi Oluş, Bakım Bağımlılığı

Kronik karaciğer hastalıkları (KKH), dünya genelinde yılda yaklaşık 2 milyon ölüme neden olurken bu ölümlerden yarısına yakını siroz komplikasyonları nedeniyle, diğer yarısı da viral hepatit ve hepatoselüler karsinom nedeniyle meydana gelmektedir (Asrani ve ark., 2018). Siroz şu anda küresel olarak en sık görülen 11. ölüm nedeni iken karaciğer kanseri 16. en büyük ölüm nedenidir. Mevcut tahminler, genel popülasyondaki prevalansın yaklaşık üçte bir olduğunu, yüksek riskli popülasyonlarda (örneğin, tip 2 diabetes mellitus olanlarda) %70'e kadar yükseldiğini göstermektedir (Asrani ve ark., 2018; Tapper ve parikh, 2018). Karaciğer hastalıklarında fizyolojik sıkıntıların yanı sıra ortaya çıkan temel psikolojik sıkıntılar; fiziksel semptomların deneyimi, kontrolünü kaybetme korkusu, ölme korkusu ve diğer insanlara bağımlılıktır (Huang ve ark., 2017).

Psikolojik iyi oluş: anlamlı amaçları sürdürme, kişisel gelişim, diğerleri ile nitelikli ilişkiler kurma gibi yaşamda karşı karşıya kalınan varoluşsal meydan okumalarla ve zorluklarla yüz yüze gelindiğinde kendini gerçekleştirme, tam olarak fonksiyonda bulunma ve anlamlı yaşam sürdürme olarak tanımlanmaktadır (Versluis ve ark., 2016). Mutluluk önemli bir yaşam amacıdır. Bu yüzden

ISBN
978-605-7875-34-1

uzun yıllar mutluluk ve yaşam doyumu, iyi oluş ile eşanlamlı kabul edilmiştir. Fakat iyi oluş bu kelimelerden daha karmaşık bir yapıya sahip çok yönlü bir kelimedir (Michalos, 2017). İyi oluş iki genel bakış açısına sahiptir. Bunlardan biri öznel iyi oluşken diğeri psikolojik iyi oluştur. Öznel iyi oluş mutluluk ve memnuniyet üzerine odaklanmışken psikolojik iyi oluş anlama, kendini gerçekleştirme ve tam olarak fonksiyonda bulunma üzerine odaklanmıştır (Cooke, 2016). Psikolojik iyi oluş bireyin diğerleri ile ilişkilerini, kendi yaşam amaçlarını hissetmesini ve potansiyellerini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini içerir. Psikolojik iyi-oluş, olumlu psikolojik sağlıkla ilişkili bir iyi oluştur (Ryff ve Keyes, 1995). Ryff'e göre psikolojik iyi oluş altı alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar ise kendine saygı, diğer insanlarla olumlu ilişkiler, kişisel gelişim, alan hakimiyeti, özerk olmak şeklinde sıralanmaktadır (Ryff, 1989). Psikolojik iyi oluşun bireyin hayatına olumlu katkıları vardır. Bu olumlu katkılar arasında sağlıklı ve uzun yaşamak, daha pozitif sosyal ilişkilere sahip olmak ve iş hayatında performansın artması sayılabilir. Bazı çalışmalar psikolojik iyi oluşu yüksek olan bireylerin daha sağlıklı beslendiğini, hipertansiyon ve diyabet gibi hastalıklara sahip olma oranlarının daha düşük olduğunu ve iş yerinde daha verimli çalıştıklarını göstermiştir (Huang ve Humphreys, 2012; Richman ve ark., 2005). Psikolojik iyi oluş ve sıkıntının aynı madalyonun sadece iki yüzü olmadığı giderek açık bir şekilde görülmektedir. Psikolojik sıkıntının olmayışı psikolojik iyi oluşun varlığı anlamına da gelmemektedir. Bireyin yaşadığı deneyimler psikolojik iyi oluşunu etkilemektedir. Hurley ve Kwon, yaşamdaki olumlu deneyim sayısının ve bireylerin anın tadını çıkarma yeteneğinin psikolojik iyi oluşu etkilediğini bulmuştur (Hurley ve Kwon, 2013). Buradan hareketle KKH gibi tanılara sahip hastaların yaşadığı olumsuz deneyimlerin psikolojik iyi oluşlarını etkileyeceği söylenebilir. Hastanın sahip olduğu komplikasyonlar veya bağımlılık düzeyi arttıkça kendine olan saygısı, kendini gerçekleştirme düzeyi, diğerleri ile olumlu ilişkiler kurma durumu veya özerk olma durumu olumsuz etkilenebilir.

Bağımlılık, insanın kilit bir özelliğidir. İnsanlar ilişkisel niteliklerinden, bedensel koşullarının zayıflığı ve kırılganlığından dolayı temel olarak bağımlıdırlar. Sağlıktan sapma gibi durumlarda ise bireyin bağımlılık düzeyinde artış olabilir (Schüssler ve ark., 2016). Diğer sağlık profesyonellerinin aksine hemşireler, hastayı etkileyen problemlerin bir yönüyle değil hastanın etkileneceği bütün yönleri dikkate alırlar. Hastanın ihtiyaçlarını karşılama yeteneği gerekenden daha az olduğunda, bakım bağımlılığı mevcuttur. Bu vizyonda, kırılganlık ve bağımlılık artık insan yaşamının ayrılmaz parçaları olarak değil, insanın eksikliği olarak kabul edilmektedir. Bakım bağımlılığı hemşireliğin merkezindedir (Henderson, 1966; Orem, 1995). Dijkstra ve arkadaşları, hemşirelik bakım bağımlılığını "Bireyin öz bakımdaki azalmasından ve eşzamanlı hemşirelik bakımına duyulan ihtiyacın artmasından kaynaklanan bir hemşire-hasta ilişkisi" olarak tanımlamıştır (Dijkstra ve ark., 1998). Bireylerin bakım gereksinimlerinin ve bağımsızlık durumlarının belirlenmesi, bireye özgü hemşirelik bakımını planlamada hemşireye temel bilgi sağlayarak, hastaya verilen hemşirelik

ISBN
978-605-7875-34-1

bakımının kalitesinin artmasını sağlamaktadır (Özdemir, 2017). Bakım bağımlılığı, hastanın profesyonel desteğe ihtiyaç duyması, öz bakım gereksinimlerini karşılayabilme düzeyinde azalma ve bağımlılık durumuna göre belli bir düzeyde bakım talep etmesi olarak tanımlanmaktadır. Bakım bağımlılığı hastalık ve sakatlık nedeniyle herkeste görülebilecek bir durumdur. Bireylerin aktif yaşantılarına geri dönmesi ve bağımlılık durumunda yardım edilerek, bağımsızlığını yeniden kazanmasının sağlanması çok büyük önem taşımaktadır (Korhan, 2013).

Kronik hastalık varlığı bireyi çeşitli düzeylerde bağımlı duruma getirebilir. KKH' lı birey hastalığın getirdiği komplikasyonlar sebebiyle bakıma gereksinim duyabilir. Bu gereksinimin artmasıyla birey bakım konusunda bağımlı hale gelir. Bağımlılık düzeyinin azalması hastanın özgürlük ve özerklik değerlerinde gerilim yaratabilir. Bu nedenle, başkalarının bakımına bağlı olan hastaların, kendilerini güçsüz ve değersiz hissetmekle ilgili olumsuz bir deneyim yaşaması şaşırtıcı değildir. Olumsuz deneyimler hastanın özerklik, kendini gerçekleştirme ve hakimiyet gibi alanlarını etkileyerek psikolojik iyi oluşunun düşmesine sebep olur.

Sağlık profesyonelleri KKH' a sahip hastaların bakımında bağımlılık düzeylerini ve psikolojik iyi oluşlarını belirlemelidir. Hastaların bakım bağımlılığını ve psikolojik iyi oluşlarını etkileyen faktörler değerlendirilmelidir. Bakım bağımlılığının azalması ve psikolojik iyi oluşun yükseltilmesi ile hastaların bakım kalitesi ve memnuniyet düzeyi arttırılabilir.

KAYNAKLAR

Asrani, S. K., Devarbhavi, H., Eaton, J., & Kamath, P. S. (2018). Burden of liver diseases in the world. Journal of hepatology.

Tapper, E. B., & Parikh, N. D. (2018). Mortality due to cirrhosis and liver cancer in the United States, 1999-2016: observational study. *bmj*, *362*, k2817.

Huang, X., Liu, X., & Yu, Y. (2017). Depression and chronic liver diseases: are there shared underlying mechanisms?. *Frontiers in molecular neuroscience*, *10*, 134.

Versluis, A., Verkuil, B., Spinhoven, P., van der Ploeg, M. M., & Brosschot, J. F. (2016). Changing mental health and positive psychological well-being using ecological momentary interventions: a systematic review and meta-analysis. *Journal of medical Internet research*, *18*(6).

Michalos, A. C. (2017). Education, happiness and wellbeing. In *Connecting the quality of life theory to health, well-being and education* (pp. 277-299). Springer, Cham.

Cooke, P. J., Melchert, T. P., & Connor, K. (2016). Measuring well-being: A review of instruments. *The Counseling Psychologist*, *44*(5), 730-757.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 719-727.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological wellbeing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.

Huang, H., & Humphreys, B. R. (2012). Sports participation and happiness: Evidence from US microdata. *Journal of Economic Psychology, 33*(4), 776-793.

Richman, L. S., Kubzansky, L., Maselko, J., Kawachi, I., Choo, P., & Bauer, M. (2005). Positive emotion and health: Going beyond the negative. *Health Psychology, 24*(4),422-429.

Hurley, D.B., & Kwon, P. (2013). Savoring helps most when you have little: Interaction between savoring the moment and uplifts on positive affect and satisfaction with life. Journal of Happiness Studies, 14, 1261_1271.

Schüssler, S., Dassen, T., & Lohrmann, C. (2016). Care dependency and nursing care problems in nursing home residents with and without dementia: a cross-sectional study. *Aging clinical and experimental research*, *28*(5), 973-982.

Henderson, V., 1966. The Nature of Nursing: a Definition and its Implications for Practice and Education. Macmillan, New York.

Orem, D.E., 1995. Nursing: Concepts of Practice. Mosby, St. Louis.

Dijkstra, A., Buist, G., Dassen, T., 1998. Operationalization of the concept of 'NursingCare Dependency' for use in long-term care facilities. Aust. N. Z. J. Ment. Health Nurs. 7, 142e151

Özdemir, H, Zaybak, A, Günay İslamoğlu, E. (2017). Hemşirelerin hemşirelik süreci uygulamasında yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi,* 19 (4), 0-0.

Korhan, E. A., Yönt, G. H., Tokem, Y., Karadağ, Ö., Sarıoğlu, E., & Yıldız, K. (2013). Dahiliye ve cerrahi kliniklerde yatan hastaların bakım bağımlılığı düzeylerinin belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, *16*(4), 199-204.

ISBN
978-605-7875-34-1

İYİLEŞTİRİCİ BİR TEBESSÜM: MİZAH

Seher ÇEVİK

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, seherrcvk@gmail.com

Gürkan ÖZDEN

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, gurkan.ozden@yandex.com

Seyhan ÇITLIK SARITAŞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, seyhan.saritas@inonu.edu.tr

ÖZET

Mizah, olaylar ve durumlar karşısında sürekli ciddi olmak yerine olayların eğlenceli tarafını görebilme yeteneğidir. Literatür, az sayıda mizah kullanımının hemşireliğin ilk yıllarından itibaren kullanıldığını ortaya koymaktadır. Mizah ile sağlık arasında bir ilişki olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır. Sağlık bakımında mizahın kullanımı arttırılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Mizah, Bakım, Hemşire, Hastane palyaçosu

Mizah, yüzyıllardır araştırmaya ve felsefi yansımaya maruz kalmış ayrıca sağlık sektöründeki müdahalelerde de kullanılmıştır (Hulse, 1994). Mizah, olaylar ve durumlar karşısında sürekli ciddi olmak yerine olayların eğlenceli tarafını görebilme yeteneğidir (Astedt-Kurki ve Isola 2001). Modern sözcüklerle mizah ise kendisine gülünebilme, komik olma özelliği olan veya bir ruhsal durum, ruh hali olarak tanımlanmaktadır. Mizah duygusu olumsuzluk ile karşılaşsak bile bize zevk alma ve mutlu olma becerisi kazandırır (Koç, 2016). Dolayısıyla mizah beden ve ruhu ilgilendiren ve birbirine bağlayan bir enerjidir. Mizah birçok şekilde olabilir. Bunlara, fıkralar, eğlenceli hikayeler, espriler, komik şarkılar, videolar, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa'daki hastanelerde örneklerini sıklıkla gördüğümüz ve hatta doktorların tedavinin bir parçası olarak ilaç istem formuna terapötik mizahı istem olarak yazdıkları hastane palyaçolar örnek verilebilir. (Koç, 2016).

Araştırmaların çoğu pediatride yapılmıştır (Sridharan, K., and Sivaramakrishnan, G., 2016). Sağlık sektörü dışında, mizah ile ilgili uygulamalar pozitif psikoloji alanında incelenmiştir (Ruch, W., and McGhee, P. E., 2014), Ruch, W., and Hofmann, J., 2017). Sağlık alanındaki bazı çalışmalar huzurevlerinde yaşlı insanlarla (Mathieu, 2008; Goodenough et al., 2012; Low et al., 2013), kanserli hastalarla (Itami, 2000; Venter et al., 2008) ve depresyondaki hastalarla (Shahidi et al., 2011) yapılmıştır. İnsanların günlük hayatlarıyla ilgili, yaşam doyumu ile mizah ve kahkaha arasında pozitif korelasyonlar bildirilmiştir (Wild et al., 2003; Ruch et al., 2010) ve mizah ile sağlık arasında bir ilişki olduğuna dair bazı kanıtlar vardır (Martin, 2001, 2004).

ISBN
978-605-7875-34-1

Mizahın sağlık üzerindeki etkisinin teorik modeli Martin ve Gremigni tarafından kapsamlı bir şekilde tanımlanmıştır ve mizahın çeşitlilik gösteren bir kompleks psikolojik fenomen olduğu vurgulanmıştır (Martin, 2008; Gremigni, 2012). Örneğin içten kahkaha, mizahın sosyal ve kişilerarası yönlerinden farklı mekanizmalarla çalışır ve farklı etkilerle sonuçlanır (Martin, 2008). Kişisel bağlantıların geliştirilmesi gibi mizahın sosyal ve kişilerarası yönleri, bireyin sosyal desteğinin seviyesini artırarak sağlığı ve refahı etkilerken, içten kahkahalar solunum, kas-iskelet sistemi ve kardiyovasküler aktiviteyi artırarak sağlığı etkileyebilir (Martin, 2008).

Literatür, az sayıda mizah kullanımının hemşireliğin ilk yıllarından itibaren kullanıldığını ortaya koymaktadır. Florence Nightingale tarafından kabul edilen "profesyonel" tavır, hemşirelerin gülmemelerini sağlamıştır. Kendisi mizah anlayışına sahip olduğunu kabul edilmesine rağmen, profesyonel olarak, bu durumu önlemek için öğrencilere "… ciddi, güvenilir, dürüst, iffetli ve temiz…" olmalarını hatırlatarak çok kısıtlı bir mizah kullanımını vurgulamıştır (Robinson 1995, Schwartz 2010). Yine de, Nightingale'in "Hemşirelik Notları" nda (1860) "bu ağrı dolu deneyimlerin üstesinden gerçek bir kahkaha ile daha iyi gelinebileceğini" kaydetmiştir (Kelly, 1981). Hemşirelerin rolleri zaman içinde geliştiğinden, mizah stili ve uygulaması da alanda yer almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı öncesi annelik rolü ile karakterize olan hemşirelik, tıbbi ve teknolojik gelişmeler ve toplumsal değişikliklerle modern dünyanın sofistike ve farklı rollerini kazanmıştır. Hemşireler artık hem hasta bakımında (hem fiziksel hem de psikolojik) hem de teknoloji, iletişim, bütüncül sağlık ve liderlik konularında ustalaşmış profesyonellerdir (Buxman, 2018).

351 üniversite öğrencisiyle yapılan çalışmada, mizahın bireyin iyilik halini olumlu etkilendiği bulunmuştur (Satıcı ve Deniz, 2017). Yoğun bakım ünitesinde çalışan 8 hemşire ile yapılan başka bir araştırmada, hemşireler hem hasta ve yakınları hem de kendi aralarında mizahı kullandıklarını, özellikle hasta vizitleri ve teslimleri sırasında yararlı olduğunu belirtmişlerdir (Thorntone, White 1999). Türkiye'de hasta bakımında mizah kullanımı henüz istenilen düzeyde yaygınlaşmamıştır. 163 hemşire ile yapılan bir çalışmada hemşirelerin sadece %14.5'nin terapötik mizahı bildiği bulunmuştur (Tuğut, Kaya, 2017).

Avustralya' daki bir bakım evinde yapılan randomize kontrollü bir çalışmaya 398 birey alınmış ve 9-12 haftalık süreyle palyaço uygulamaları yapılmıştır. Bu süreçte deney grubunun anksiyete ve ajitasyonunda anlamlı düzeyde azalma görülmüştür. Mizah ayrıca hastaların yaşamlarının çeşitli yönleriyle ilgili bir başa çıkma mekanizması gibi görünmektedir. Demjen, online bir kanser forumundaki gönderileri analiz etmiş, hastaların kanser ve komplikasyonlarının sebep olduğu fiziksel ve psikolojik sıkıntılarla başa çıkmak için çok sayıda ve yaratıcı yollarla dalga geçtiğini görmüştür (Demjen, 2016). Koç' un hastane palyaçolarının ameliyat öncesi dönemdeki çocukların ve ebeveynlerin kaygı düzeylerine etkisini incelediği çalışmasına ise 7 ile 14 yaş arası 64

ISBN
978-605-7875-34-1

çocuk hasta ve ebeveynleri dahil edilmiştir. Ameliyat öncesi ebeveyn ve çocuklara eğitimli palyaço hemşireler tarafından 5 dakikalık palyaço ziyareti yapılmıştır. Ziyaret sonrası ebeveynlerin anksiyete düzeyinde anlamlı düzeyde düşüş görülürken, çocukların anksiyete düzeyinde anlamlı fark görülmemiştir (Koç, 2012).

Hemşireler, muayene odalarına karikatürler asarak, hasta eğitim materyallerine karikatürler ekleyerek, hastaların doğum günlerinde sürpriz partiler hazırlayarak, bayram ve özel günlerde komik maske ve şapkalar takarak, şakaları paylaşarak, karikatür albümleri oluşturup bunların servislerde hastalarla paylaşarak ve işlemlerden sonra komik çıkartmalar vererek mizahı iş ortamında ve hasta bakımında kullanabilirler (Aydın, 2005). Böylelikle hastaların kendi bakımlarına katılması sağlanarak daha kaliteli bir bakım almaları sağlanabilir ve memnuniyet düzeyleri arttırılabilir.

KAYNAKLAR

1. Hulse, J. (1994). Humor: a nursing intervention for the elderly. Geriatr. Nurs. 15, 88–90. doi: 10.1016/S0197-4572(09)90023-4

2. Astedt-Kurki P, Isola A. Humour between nurse and patient, and among staff: analysis of nurses' diaries, Journal of Advanced Nursing 2001, 35: 452-8.

3. Koç, S. Yoğun bakımda şefkatli dokunuş: mizah ve gülümseme. (2016). Fatma Eti Aslan, Nermin Olgun (Ed.). Yoğun bakım seçilmiş semptom ve bulguların yönetimi içinde (s. 113-127). Ankara: Yenişehir

4. Sridharan, K., and Sivaramakrishnan, G. (2016). Therapeutic clowns in pediatrics: a systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. Eur. J. Pediatr. 175, 1353–1360. doi: 10.1007/s00431-016-2764-0

5. Ruch, W., and McGhee, P. E. (2014). “Humor intervention programs,” in Handbook of Positive Psychological Interventions, eds S. Schueller and A. Parks (Oxford: Wiley-Blackwell), 179–193.

6. Ruch, W., and Hofmann, J. (2017). “Fostering humor,” in Positive Psychology Interventions in Practice, ed C. Proctor (New York, NY: Springer), 65–80.

7. Mathieu, S. (2008). Happiness and humor group promotes life satisfaction for senior center participants. Act. Adapt. Aging 32, 134–148. doi: 10.1080/01924780802143089

8. Goodenough, B., Low, L.-F., Casey, A.-N., Chenoweth, L., Fleming, R., Spitzer, P., et al. (2012). Study protocol for a randomized controlled trial of humor therapy in residential care:

ISBN
978-605-7875-34-1

the Sydney Multisite Intervention of LaughterBosses and ElderClowns (SMILE). Int. Psychogeriatr. 24, 2037–2044. doi: 10.1017/S1041610212000683

9. Low, L., Brodaty, H., Goodenough, B., Harrison, F., Jeon, Y.-H., Haertsch, M., et al. (2013). The Sydney Multisite Intervention on Laughter Bosses and ElderClowns (SMILE) study: cluster randomised trail of humor therapy in nursing homes. BMJ Open 3:2. doi: 10.1136/bmjopen-2012-002072

10. Itami, J. (2000). A trial psychosomatic treatment for cancer—meaningful life therapy. J. Int. Soc. Life Inform. Sci. 18, 162–166.

11. Venter, M., Venter, C., Botha, K., and Strydom, M. (2008). Cancer patients' illness experiences during a group intervention. J. Psychol. Afr. 14, 549–560. doi: 10.1080/14330237.2008.10820234

12. Shahidi, M., Mojtahed, A., Modabbernia, A., Mojtahed, M., Shafiabady, A., Delavar, A., et al. (2011). Laughther yoga versus group exercise program in elderly depressed women: a randomized controlled trial. Int. J. Geriatr. Psychiatry 25, 322–327. doi: 10.1002/gps. 2545

13. Wild, B., Rodden, F., Grodd, W., and Ruch, W. (2003). Neural correlates of laughter and humour. Brain 126, 1–18. doi: 10.1093/brain/awg226

14. Ruch, W., Proyer, R., and Weber, M. (2010). Humor as a character strength among the elderly. Empirical findings on age-related changes and its contribution to satisfaction with life. Z. Gerontol. Geriatrie 43, 13–18. doi: 10.1007/s00391-009-0090-0

15. Martin, R. (2001). Humor, laughter, and physical health: methodological issues and research findings. Psychol. Bull. 127, 504–519. doi: 10.1037/0033-2909.127.4.504

16. Martin, R. (2008). "Humor and health," in The Primer of Humor Research, ed V. Raskin (Berlin: Mouton de Gruyter), 479–522.

17. Gremigni, P. (2012). Humor and Health Promotion. Hauppage, NY: Nova Science Publishers.

18. Robinson, Vera. 1995. Humor in nursing: A hysterical perspective. In K. Buxman & A. LeMoine (eds.), Nursing perspectives on humor, 9–17. New York: Power Publications.

19. Schwartz, Enid. 2010. Humor and health care: The laughter prescription, 2nd edn. Brockton, MA: Western Schools.

ISBN
978-605-7875-34-1

20. Satıcı AS, Deniz ME. Mizahla başa çıkma ve iyilik hali: psikolojik sağlamlık ve iyimserliğin aracılık rolünün incelenmesi. İlköğretim Online 2017, 16: 1343-56.

21. Thornton J, White A. A hedeggerian investigation into the lived experience of humour by nurses in an intensive unit. İntensive and Critical Care Nursing 1999, 15: 266-78.

22. Tuğut N, kaya D. Hemşirelerin terapötik mizah kullanma durumları ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki. DEUHFED 2017, 10: 131-6.

23. Demjén, Z. (2016). Laughing at cancer: humour, empowerment, solidarity and coping. J. Pragmat. 101, 18–30. doi: 10.1016/j.pragma.2016.05.010

24. Koç S. The Effects of Hospital Clowns on the Anxiety Levels of Preoperative Children and Parents. Journal of Education and Research in Nursing. 2011; 8 (3): 26-31

25. Aydın A. Hemşirelik ve mizah. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2005, 9: 1-5.

ISBN
978-605-7875-34-1

ÖĞRENCİLERİN SOSYAL AĞ KULLANIM AMAÇLARININ ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Battal GÖLDAĞ

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Malatya Meslek Yüksekokulu,battal.goldag@inonu.edu.tr

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin sosyal ağları kullanım amaçlarını çeşitli değişkenlere göre incelemektir. Araştırma, İnönü Üniversitesi Malatya Meslek Yüksek Okulunda öğrenim gören 230 ön lisans öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır.

Öğrencilerin sosyal ağ kullanım amaçlarını belirlemek için Karal ve Kokoç (2010) tarafından geliştirilen Sosyal Ağ Kullanım Amaçları ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 5'li Likert tipinde olup ölçekteki maddeler "1=Hiç Katılmıyorum" ve "5=Tamamen Katılıyorum" arasında 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir. Ölçek, "sosyal etkileşim- iletişim amaçlı kullanım", "tanıma ve tanınma amaçlı kullanım" ve "eğitim amaçlı kullanım" olmak üze 3 faktörlüdür. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.830'dur. Veriler, betimleyici analizler (ortalama ve standart sapma) ile parametrik analizler olan bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi testi (ANOVA) kullanılarak test edilmiştir. Anlamlılık düzeyi p<,05 alınmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre; öğrencilerin %50,9'nun 1-3 adet sosyal ağ hesabı ve %49,1'nin 4-6 adet sosyal ağ hesabı bulunmaktadır. Öğrencilerin en çok kullandıkları sosyal ağ siteleri sırasıyla Whatsapp (%92,17), Instagram (%84,35), Youtube (%56,52), Facebook(%50,43), Twitter (%38,7), Snaphchat (%22,61), Pinterest (%13,48) ve Periscope (%6,96) dur.

Sosyal etkileşim- iletişim amaçlı kullanım ve eğitim amaçlı kullanım cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermezken, tanıma ve tanınma amaçlı kullanım cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu anlamlı fark erkek öğrenciler lehinedir.

Sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım, eğitim amaçlı kullanım ve tanıma ve tanınma amaçlı kullanım öğrencilerin öğrenim görülen sınıfa göre, günlük olarak sosyal ağ hesaplarını kontrol etme sayılarına göre, sosyal ağlardaki arkadaş sayılarına göre ve internet kullanım sürelerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ve tanıma ve tanınma amaçlı kullanım sahip olunan sosyal medya hesabı sayısına göre anlamlı bir fark göstermezken eğitim amaçlı kullanım sahip olunan sosyal medya hesabı sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu anlamlı 1-3 hesabı olan öğrenciler lehinedir.

Sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım, öğrencilerin tanımadığı kişilerin arkadaşlık teklifini kabul etme durumuna ve profilindeki bilgilerin doğruluğuna göre anlamlı bir fark göstermezken, tanıma ve tanınma amaçlı ve eğitim amaçlı kullanım tanımadığı kişilerin arkadaşlık teklifini kabul etme durumuna ve profilindeki bilgilerin doğruluğuna göre anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler : Sosyal Ağ, Sosyal Ağ Kullanımı, Meslek Yüksekokulu

Giriş

ISBN
978-605-7875-34-1

İnternet ortamında, kullanıcıların kendilerini tanımlayarak her kültürden farklı kullanıcı ile iletişime geçtiği, bunun yanında normal sosyal yaşamda kullanılan jest ve mimik hareketlerini simgeleyen sembollerle duygu ve düşüncelerini sanal olarak ifade ettiği, bu şekilde sosyal iletişim kurduğu ortamlar "sosyal ağ" olarak tanımlanmaktadır (Tektaş, 2014).

Sosyal ağ siteleri, kullanıcıların kişisel bilgilerinden oluşan profiller oluşturarak arkadaşları ve meslektaşları bu profillere erişmeye davet ederek bağlantı kurmalarını sağlayan uygulamalardır. Aralarında e-posta ve anlık mesajlar gönderebilirler . Bu kişisel profiller, fotoğraflar, videolar, ses dosyaları ve bloglar dahil olmak üzere her türlü bilgiyi içerebilir (Kaplan ve Haenlein, 2010). Kullanıcılar arasında sosyal etkileşimi destekleyen çevrimiçi araçlar sağlamaktadır. Bu araçlar kullanıcıların çevrimiçi olarak kullanabilecekleri bilgiler yaratmasına, var olan bilgileri bulmasına, paylaşmasına, değerlendirmesine ve anlamlandırmasına izin vermektedir (Ocak, Gökçearslan, Solmaz, Özcan ve Bayır, 2005). Sosyal ağların önemli özelliklerinden biri de bireylerin çeşitli siteler aracılığıyla kendilerini açık ifade etmeleridir. Bu sitelerde oluşturulan profiller vasıtasıyla başka insanlarla iletişim kurulmakta, başkalarını beğenmekte, sistemde bulunan her bir kişinin birbirilerini görmesini ve başkalarıyla etkileşimde bulunulmaktadır (Hazar, 2011).

Sosyal ağlar bireylerin fotoğraf, video ve bilgi paylaşabileceği bir profil sayfasına sahip olmasına olanak tanımaktadır. Bunun yanında bireyler sosyal ağlarda ortak ilgi alanları ile ilgili sanal topluluklar oluşturabilmekte yada ortak geçmiş, dünya görüşü, siyasi görüş gibi özelliklere sahip bireyler ile ortak bir amaç için örgütlenebilmektedirler (Filiz, Erol, Dönmez ve Kurt, 2014)

Sosyal ağlar, kitlelerle bağlantı kurmak için sistemde zorunlu bulunan profilin paylaşılmasına olanak tanımakta, bir bağlantıyı paylaşanlarla diğer kullanıcıların listesinin birbirine eklemesi ve aynı zamanda sistemde bulunan her bir kişinin birbirilerini görmesini sağlamaktadır (Vural ve Bat, 2010).

Sosyal ağ sitelerini farklı kılan şey kişilerin yabancılarla iletişim kurmalarına imkan sağlaması değil, aynı zamanda kullanıcıların sosyal ağlarını eklemelerini ve görünür kılmalarını sağlamalarıdır. Bu ağlardaki görüşmeler, sosyal ağlar dışında yapılmayan ve genellikle "gizli bağlar" (latent ties) şeklinde olmaktadır. Sosyal ağların çoğunda katılımcılar öncelikle kendi sosyal ağlarının parçası olan insanlarla görüşmekte yeni insanlarla fazla görüşmemektedirler (Boyd and Ellison, 2008).

Yöntem

Araştırma ilişkisel tarama modelinde yürütülmüştür. "Tarama modelleri, geçmişte ya da hala var olan bir durumu var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir". (Karasar, 2005:81).

Evren ve Örneklem

Araştırmaya 2018-2019 eğitim öğretim yılında Malatya İnönü Üniversitesi Malatya Meslek Yüksekokulunda öğrenim gören ön lisans öğrencileri dahil edilmiştir. Katılımcılar tarafından hatalı ve eksik doldurulan anketler çıkartıldıktan sonra toplam 230 katılımcı araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilere ait bilgiler Tablo1'de verilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğrencilere Ait Betimsel İstatistikler

Cinsiyet	**Frekans**	**%**
Kadın	103	44,8
Erkek	127	55,2
Sınıf		
Birinci Sınıf	110	47,8
İkinci Sınıf	120	52,2
Sosyal Medya Hesabı Sayısı		
1-3 Adet	117	50,9
4-6 Adet	113	49,1
Günlük Sosyal Medya Hesabı Kontrol Etme Sayısı		
1-15 Kez	117	50,9
16-30Kez	68	29,6
31-45 Kez	25	10,9
46-60 Kez	8	3,5
60 ve üzeri	12	5,2
Sosyal Medya Hesaplarındaki Arkadaş Sayısı		
1-50 Kişi	29	12,6
51-100 Kişi	27	11,7
101-150 Kişi	34	14,8
151-200 Kişi	28	12,2
201 ve üzeri	112	48,7
Tanımadığı Kişilerin Arkadaşlık Teklifini Kabul etme		
Evet	35	15,2
Nadiren	93	40,4
Hayır	102	44,3
Profil Bilgileri		
Doğru	195	84,8
Kısmen Doğru	29	12,6
Yanlış	6	2,6
Profil Bilgilerini Kimler Görebilir		
Herkes	30	13,0
Sadece Arkadaşlarım	167	72,6
Kendim Belirlerim	33	14,3

ISBN
978-605-7875-34-1

Cinsiyet	Frekans	%
Kadın	103	44,8
Erkek	127	55,2
Sınıf		
Birinci Sınıf	110	47,8
İkinci Sınıf	120	52,2
Sosyal Medya Hesabı Sayısı		
1-3 Adet	117	50,9
4-6 Adet	113	49,1
Günlük Sosyal Medya Hesabı Kontrol Etme Sayısı		
1-15 Kez	117	50,9
16-30Kez	68	29,6
31-45 Kez	25	10,9
46-60 Kez	8	3,5
60 ve üzeri	12	5,2
Sosyal Medya Hesaplarındaki Arkadaş Sayısı		
1-50 Kişi	29	12,6
51-100 Kişi	27	11,7
101-150 Kişi	34	14,8
151-200 Kişi	28	12,2
201 ve üzeri	112	48,7
Tanımadığı Kişilerin Arkadaşlık Teklifini Kabul etme		
Evet	35	15,2
Nadiren	93	40,4
Hayır	102	44,3
Profil Bilgileri		
Doğru	195	84,8
Kısmen Doğru	29	12,6
Yanlış	6	2,6
Profil Bilgilerini Kimler Görebilir		
Herkes	30	13,0
Sadece Arkadaşlarım	167	72,6
Kendim Belirlerim	33	14,3
Toplam	**230**	**100,0**

ISBN
978-605-7875-34-1

Veri Toplama Araçları

Öğrencilerin sosyal ağ kullanım amaçlarını belirlemek için Karal ve Kokoç (2010) tarafından geliştirilen Sosyal Ağ Kullanım Amaçları ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 5'li Likert tipinde olup ölçekteki maddeler "1=Hiç Katılmıyorum" ve "5=Tamamen Katılıyorum" arasında 1'den 5'e kadar derecelendirilmiştir. Ölçek, "sosyal etkileşim- iletişim amaçlı kullanım", "tanıma ve tanınma amaçlı kullanım" ve "eğitim amaçlı kullanım" olmak üze 3 faktörlüdür. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.830'dur.

Verilerin Çözümlenmesi

Veriler SPSS 24.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Fark analizleri için normallik varsayımı incelenmiş ve verilerin normal dağılım özelliği gösterdiği saptanmıştır. Bu yüzden veriler betimleyici analizler (ortalama ve standart sapma) ile parametrik analizler olan bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi testi (ANOVA) ve Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi kullanılarak test edilmiştir. Anlamlılık düzeyi p<,05 alınmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde toplanan verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarına Ait Betimsel İstatistikleri

	N	$\overline{X}$	S
Sosyal Etkileşim- İletişim Amaçlı	230	65,6770	15,81571
Eğitim Amaçlı Kullanım	230	64,6087	17,03641
Tanıma ve Tanınma Amaçlı	230	53,0144	20,11357
Toplam	230	62,65839	13,7574

Tablo 2'ye göre araştırmaya katılan öğrenciler sosyal ağları öncelikle sosyal etkileşim- iletişim amaçlı kullanmaktadırlar.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sahip Oldukları Sosyal Medya Hesaplarına Göre Dağılımı

Sosyal Medya Hesabı	Frekans	%
Whatsapp (Mesajlaşma)	212	92,17
Instagram	194	84,35
Youtube	130	56,52
Face Book	116	50,43
Twitter	89	38,7
Snaphchat (Mesajlaşma)	52	22,61
Pinterest	31	13,48

ISBN 978-605-7875-34-1

Periscope	16	6,96

Tablo 3'e göre araştırmaya katılan öğrenciler mesajlaşmak için Whatsapp'ı Sosyal ağ uygulaması olarak ta Instagram'ı tercih etmektedirler.

Tablo 4. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Cinsiyete Göre t Testi Analizi Sonuçları

	Cinsiyet	n	x̄	S	Sd	t	p
Sosyal Etkileşim- İletişim Amaçlı Kullanım	Kadın	103	23,28	5,41	228	,726	,469
	Erkek	127	22,74	5,63			
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	Kadın	103	7,26	2,79	228	-3,186	,001
	Erkek	127	8,51	3,08			
Eğitim Amaçlı Kullanım	Kadın	103	13,18	3,39	228	1,053	,293
	Erkek	127	12,70	3,41			
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	Kadın	103	43,72	9,21	228	-, 188	,851
	Erkek	127	43,96	9,98			

Tablo 4'e göre araştırmaya katılan kadın ve erkek öğrencilerin, sosyal ağları tanıma ve tanınma amaçlı ($t_{(228)}$=-3,186,p<0,05) kullanımları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık erkek öğrenciler lehinedir. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre sosyal ağları, tanıma ve tanınma amacına yönelik daha çok tercih etmektedirler. Sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($t_{(228)}$=,726, p> 0,05), eğitim amaçlı kullanım ($t_{(228)}$=1,052, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($t_{(228)}$=-,188, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 5. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre t Testi Analizi Sonuçları

	Sınıf	n	x̄	S	Sd	t	p
Sosyal Etkileşim- İletişim Amaçlı Kullanım	1. Sınıf	110	23,57	5,54	228	1,541	,125
	2. Sınıf	120	22,45	5,49			
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	1. Sınıf	110	8,32	3,15	228	1,814	,071
	2. Sınıf	120	7,60	2,85			
Eğitim Amaçlı Kullanım	1. Sınıf	110	12,96	3,26	228	,178	,859
	2. Sınıf	120	12,88	3,54			
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	1. Sınıf	110	44,86	9,42	228	1,516	,131
	2. Sınıf	120	42,94	9,76			

Tablo 5'e göre araştırmaya katılan birinci sınıf ve ikinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin, sosyal ağları tanıma ve tanınma amaçlı ($t_{(228)}$=1,814, p>0,05) kullanım, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($t_{(228)}$=1,541, p> 0,05), eğitim amaçlı kullanım ($t_{(228)}$=,178, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($t_{(228)}$=1,516, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

ISBN 978-605-7875-34-1

Tablo 6. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Sahip Oldukları Sosyal Medya Hesabı Sayılarına Göre t Testi Analizi Sonuçları

	Hesap Sayısı	n	$\bar{x}$	S	Sd	t	p
Sosyal Etkileşim- İletişim Amaçlı Kullanım	1-3 Adet	117	22,59	5,13	228	-1,084	,280
	4-6 Adet	113	23,38	5,91			
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	1-3 Adet	117	7,82	2,96	228	-,629	,530
	4-6 Adet	113	8,07	3,08			
Eğitim Amaçlı Kullanım	1-3 Adet	117	13,38	3,33	228	2,112	,036
	4-6 Adet	113	12,44	3,42			
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	1-3 Adet	117	43,81	8,92	228	-,078	,938
	4-6 Adet	113	43,91	10,34			

Tablo 6'a göre araştırmaya katılan öğrencilerin sahip oldukları sosyal medya hesabı sayılarına göre, sosyal ağları tanıma ve tanınma amaçlı ($t_{(228)}$=-,629, p>0,05) kullanım, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($t_{(228)}$=-1,084, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($t_{(228)}$=1,516, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Fakat eğitim amaçlı kullanım ($t_{(228)}$=2,112, p> 0,05) arasında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Sosyal medya hesabı sayısı 1-3 adet olan öğrenciler sosyal ağları eğitim amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

Tablo 7. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Günlük İnternet Kullanım sürelerine Göre Anova Testi Sonuçları.

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Sosyal Etkileşim- İletişim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	37,229	3	12,410	,402	,752	Yok
	Gruplar içi	6979,732	226	30,884			
	Toplam	7016,961	229				
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	66,234	3	22,078	2,472	,063	Yok
	Gruplar içi	2018,240	226	8,930			
	Toplam	2084,474	229				
Eğitim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	39,871	3	13,290	1,147	,331	Yok
	Gruplar içi	2618,721	226	11,587			
	Toplam	2658,591	229				
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	Gruplar arası	166,509	3	55,503	,595	,619	Yok
	Gruplar içi	21071,039	226	93,235			
	Toplam	21237,548	229				

Tablo 7'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin günlük internet kullanım sürelerine göre, sosyal ağları tanıma ve tanınma amaçlı ($F_{(3;\ 226)}$ =2 ,472, p> 0,05) kullanım, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($F_{(3;\ 226)}$ = ,402, p> 0,05), eğitim amaçlı kullanım ($F_{(3;\ 226)}$ =1,147, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($F_{(3;\ 226)}$ = ,595, p> 0,05), arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 8. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Günlük Sosyal Medya Hesaplarını Kontrol Etme Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları.

ISBN
978-605-7875-34-1

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Sosyal Etkileşim-İletişim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	95,178	4	23,795	,773	,543	Yok
	Gruplar içi	6921,783	225	30,763			
	Toplam	7016,961	229				
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	27,803	4	6,951	,760	,552	Yok
	Gruplar içi	2056,671	225	9,141			
	Toplam	2084,474	229				
Eğitim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	101,433	4	25,358	2,231	,067	Yok
	Gruplar içi	2557,158	225	11,365			
	Toplam	2658,591	229				
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	Gruplar arası	239,569	4	59,892	,642	,633	Yok
	Gruplar içi	20997,979	225	93,324			
	Toplam	21237,548	229				

Tablo 8'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin günlük sosyal medya hesaplarını kontrol etme sayısına göre, sosyal ağları tanıma ve tanınma amaçlı ($F_{(4;\ 225)}$ =,760, p> 0,05) kullanım, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($F_{(4;\ 225)}$ = ,773, p> 0,05), eğitim amaçlı kullanım ($F_{(4;\ 225)}$ =2,231, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($F_{(4;\ 225)}$ = ,642, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 9. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Arkadaş Sayısına Göre Anova Testi Sonuçları.

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Sosyal Etkileşim-İletişim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	171,059	4	42,765	1,406	,233	Yok
	Gruplar içi	6845,902	225	30,426			
	Toplam	7016,961	229				
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	33,833	4	8,458	,928	,448	Yok
	Gruplar içi	2050,641	225	9,114			
	Toplam	2084,474	229				
Eğitim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	93,025	4	23,256	2,040	,090	Yok
	Gruplar içi	2565,566	225	11,403			
	Toplam	2658,591	229				
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	Gruplar arası	458,433	4	114,608	1,241	,294	Yok
	Gruplar içi	20779,115	225	92,352			
	Toplam	21237,548	229				

Tablo 9'a göre araştırmaya katılan öğrencilerin medya hesaplarındaki arkadaş sayılarına göre, sosyal ağları tanıma ve tanınma amaçlı ($F_{(4;\ 225)}$ =,928, p> 0,05) kullanım, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($F_{(4;\ 225)}$ = 1,406, p> 0,05), eğitim amaçlı kullanım ($F_{(4;\ 225)}$ =2,040, p> 0,05) ve

ISBN
978-605-7875-34-1

sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($F_{(4;\ 225)}$ =1,241, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 10. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Tanımadığı Kişilerin Arkadaşlık Teklifini Kabul Etme Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları.

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Sosyal Etkileşim-İletişim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	53,381	2	26,690	,870	,420	Yok
	Gruplar içi	6963,580	227	30,677			
	Toplam	7016,961	229				
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	152,673	2	76,336	8,970	,000	E ile H
	Gruplar içi	1931,801	227	8,510			
	Toplam	2084,474	229				
Eğitim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	85,166	2	42,583	3,756	,025	E ile N, H
	Gruplar içi	2573,426	227	11,337			
	Toplam	2658,591	229				
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	Gruplar arası	320,244	2	160,122	1,738	,178	Yok
	Gruplar içi	20917,304	227	92,147			
	Toplam	21237,548	229				

Tablo 10'a göre araştırmaya katılan öğrencilerin tanımadığı kişilerin arkadaşlık teklifini kabul etme durumlarına göre sosyal ağları, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ = 1,406, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($F_{(2;\ 227)}$ =,178, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Tanıma ve tanınma amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ =8,970, p< 0,05) arasında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık tanımadığım kişilerin arkadaşlık teklifini kabul ediyorum ($\bar{x}$=9,02) ile kabul etmiyorum ($\bar{x}$=7,05) cevabı veren öğrenciler arasındadır. Tanımadığı kişilerin arkadaşlık teklifini kabul eden öğrencilerin sosyal ağları tanıma ve tanınma amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler

Öğrencilerin sosyal ağları eğitim amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ =1,738, p< 0,05) arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık tanımadığım kişilerin arkadaşlık teklifini kabul ediyorum ($\bar{x}$=11,48) ile nadiren kabul ediyorum ($\bar{x}$=13,19) ve kabul etmiyorum ($\bar{x}$=13,16) cevabı veren öğrenciler arasındadır. Tanımadığı kişilerin arkadaşlık teklifini kabul etmeyen yada nadiren eden öğrencileri sosyal ağları eğitim amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

Tablo 11. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Profil Bilgilerinin Doğru Olması Durumlarına Göre Anova Testi Sonuçları.

Profilimdeki Bilgiler; A-Doğru B-Kısmen Doğru C-Yanlış

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Sosyal Etkileşim-	Gruplar arası	20,471	2	10,236	,332	,718	Yok

ISBN 978-605-7875-34-1

İletişim Amaçlı Kullanım	Gruplar içi	6996,490	227	30,822			
	Toplam	7016,961	229				
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	70,971	2	35,486	4,001	,020	C ile B
	Gruplar içi	2013,502	227	8,870			
	Toplam	2084,474	229				
Eğitim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	77,462	2	38,731	3,406	,035	C ile B
	Gruplar içi	2581,129	227	11,371			
	Toplam	2658,591	229				
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	Gruplar arası	442,558	2	221,279	2,415	,092	Yok
	Gruplar içi	20794,990	227	91,608			
	Toplam	21237,548	229				

Tablo 11'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin profillerindeki bilgilerin doğruluğuna göre sosyal ağları, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ = ,332, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($F_{(2;\ 227)}$ =2,415, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Tanıma ve tanınma amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ =4,001, p< 0,05) arasında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık profilimdeki bilgiler yanlış ($\bar{x}$=10,83) cevabı veren öğrenciler ile kısmen doğru ($\bar{x}$=7,10) cevabı veren öğrenciler arasındadır. Profilinde yanlış bilgi veren öğrenciler sosyal ağları tanıma ve tanınma amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

Öğrencilerin sosyal ağları eğitim amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ =3,406, p< 0,05) arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık profilimdeki bilgiler yanlış ($\bar{x}$=14,83) cevabı veren öğrenciler ile kısmen doğru ($\bar{x}$=11,58) cevabı veren öğrenciler arasındadır. Profilimdeki bilgiler yanlıştır cevabı veren öğrenciler sosyal ağları eğitim amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

Tablo 12. Öğrencilerin Sosyal Ağları Kullanım Amaçlarının Profil Bilgilerini Görebilen Kişilere Göre Anova Testi Sonuçları.

Profilimi Görebilecek kişiler; A- Herkes B-Sadece Arkadaşlarım C-Kendim Belirlerim

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Fark
Sosyal Etkileşim-İletişim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	46,865	2	23,432	,763	,467	Yok
	Gruplar içi	6970,096	227	30,705			
	Toplam	7016,961	229				
Tanıma ve Tanınma Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	9,887	2	4,944	,541	,583	Yok
	Gruplar içi	2074,587	227	9,139			
	Toplam	2084,474	229				
Eğitim Amaçlı Kullanım	Gruplar arası	117,485	2	58,742	5,248	,006	C ile A
	Gruplar içi	2541,106	227	11,194			
	Toplam	2658,591	229				
Sosyal Ağ Kullanım Amacı Toplam	Gruplar arası	411,530	2	205,765	2,243	,109	Yok
	Gruplar içi	20826,018	227	91,745			

ISBN 978-605-7875-34-1

Toplam	21237,548	229

Tablo 12'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin profillerindeki bilgileri kimlerin görebileceği durumlarına göre sosyal ağları, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ = ,763, p> 0,05), tanıma ve tanınma amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ = ,541, p> 0,05) ve sosyal ağları kullanım amaçları toplam puanları ($F_{(2;\ 227)}$ =2,415, p> 0,05) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Fakat eğitim amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ =5,248, p< 0,05) arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Farklılaşmanın hangi guruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan Tukey testine göre bu farklılık profilimdeki bilgileri kimlerin göreceğini kendim belirlerim ($\bar{x}$=14,66) cevabı veren öğrenciler ile herkes görebilir ($\bar{x}$=12,70) cevabı veren öğrenciler arasındadır. Profilimdeki bilgiler kimlerin görebileceğini kendisi belirleyen öğrenciler sosyal ağları eğitim amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya katılan kadın ve erkek öğrencilerin, sosyal ağları tanıma ve tanınma amaçlı kullanımları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Bu farklılık erkek öğrenciler lehinedir. Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre sosyal ağları, tanıma ve tanınma amacına yönelik daha çok tercih etmektedirler. Filiz, Erol, Dönmez ve Kurt (2014) yaptıkları çalışmada erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre sosyal ağları, tanıma ve tanınma amacına yönelik daha çok tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Erdemci (2017), Mazman ve Usluel (2011) yaptığı çalışmada sosyal etkileşim- iletişim amaçlı kullanım ile tanıma ve tanınma amaçlı kullanım alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olamadığı ancak eğitim amaçlı kullanım alt boyutunda kadın öğrenciler lehine bir farklılığın olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım, eğitim amaçlı kullanım ve tanıma ve tanınma amaçlı kullanım arasında öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıflara, günlük olarak sosyal ağ hesaplarını kontrol etme sayılarına, sosyal ağlardaki arkadaş sayılarına ve internet kullanım sürelerine göre anlamlı bir faklılığın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım ve tanıma ve tanınma amaçlı kullanım sahip olunan sosyal medya hesabı sayısına göre anlamlı bir fark göstermemektedir. Fakat eğitim amaçlı kullanım, sahip olunan sosyal medya hesabı sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bu anlamlı 1-3 hesabı olan öğrenciler lehinedir. Sosyal medya hesabı az olan öğrenciler bu hesaplarını eğitim amaçlı kullanmayı tercih etmektedirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin tanımadığı kişilerin arkadaşlık teklifini kabul etme durumlarına göre sosyal ağları, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Tanıma ve tanınma amaçlı kullanım arasında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Sosyal ağları tanıma ve tanınma amacına yönelik olarak kullanan kişiler tanımadığı kişilerin arkadaşlık tekliflerini kabul etmektedirler.

ISBN
978-605-7875-34-1

Öğrencilerin sosyal ağları eğitim amaçlı kullanım ($F_{(2;\ 227)}$ =1,738, p< 0,05) arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Sosyal ağları eğitim amacına yönelik olarak kullanan öğrenciler tanımadığı kişilerin arkadaşlık teklifini kabul etmemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin profillerindeki bilgilerin doğruluğuna göre sosyal ağları, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanımları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Tanıma ve tanınma amaçlı kullanım profilinde yanlış bilgi veren öğrenciler sosyal ağları tanıma ve tanınma amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

Öğrencilerin sosyal ağları eğitim amaçlı kullanımları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Profilimdeki bilgiler yanlıştır cevabı veren öğrenciler sosyal ağları eğitim amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

araştırmaya katılan öğrencilerin profillerindeki bilgileri kimlerin görebileceği durumlarına göre sosyal ağları, sosyal etkileşim-iletişim amaçlı kullanım, tanıma ve tanınma amaçlı kullanımları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Fakat eğitim amaçlı kullanımları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Profilimdeki bilgileri kimlerin görebileceğini kendisi belirleyen öğrenciler sosyal ağları eğitim amacına yönelik olarak daha çok tercih etmektedirler.

Sosyal ağ sistemleri, öğrenme deneyimlerini geliştirmek ve yönetmek için özel olarak tasarlanmamıştır. Bununla birlikte, eğitim süreçlerinin yönlendirilmesine destek sağlayabilirler çünkü sosyal ağlar diğer platformlardan daha kişisel ve motive edicidir. Dijital yerliler, dijital göçmenlerden farklı düşünür, öğrenir ve yaşarlar. Dijital yerliler İnternet tabanlı kaynakları sınıf ortamında kullanmaktan zevk alırlar ve öğrenmek için teknolojiyi kullanarak motive olurlar (Kramer, Gámez ve Santillán, 2015). Sosyal ağlar çok farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Araştırmamızda elde ettiğimiz sonuca göre öğrenciler sosyal ağları eğitim amaçlı olarak ta kullanmaktadırlar.

Sosyal ağların birçok özelliği ve olanaklarının olması öğretmenlerin eğitim öğretim süreçlerini aktif, yaratıcı, işbirlikli öğrenme ile desteklemelerine, öğrenci-öğrenci, öğrenci içerik ve öğretmen-öğrenci etkileşimi arttırmada, öğrencilerin araştırma, sorgulama ve problem çözme becerilerini kullanmaları ve geliştirmeleri konusunda destek olmaktadır (Gülbahar, Kalelioğlu, ve Madran, 2010).

Üniversitelerin kendi sistemleri içerisinde sosyal ağlar oluşturmaları, öğrencilerin ve öğretim elemanlarının kendi aralarında derslere ilişkin konularda tartışmalarına, işbirlikçi öğrenme fırsatlarını bulmalarına ve mesleki açıdan gelişmelerine katkıda bulunacaktır.

Kaynaklar

Boyd, D.M. ve Ellison N.B. (2008).Social Network Site: Definition, History, and Scholarship, *Journal of Computer- Mediated Communication,* (13), 210-230.

ISBN
978-605-7875-34-1

Erdemci, H. (2017). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Sosyal Ağ Kullanım Amaçlarının İncelenmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 10-19

Filiz, O., Erol, O., Dönmez, F.İ. ve Kurt, A.A. (2014). BÖTE Bölümü Öğrencilerinin Sosyal Ağ Siteleri Kullanım Amaçları ile İnternet Bağımlılıkları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Journal of Instructional Technologies & Teacher Education,* 3(2), 17- 28.

Gülbahar, Y., Kalelioğlu, F., & Madran, O. (2010, Aralık). *Sosyal ağların eğitim amaçlı kullanımı.* XV. Türkiye'de İnternet Konferansında sunulan bildiri, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Hazar, M. (2011). Sosyal medya bağımlılığı-bir alan çalışması. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,* 32, 151-175.

Kaplan, A., M. ve Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social Media. *Business Horizons,* 53, 59-68.

Karal, H. ve Kokoç, M.(2010). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağ Siteleri Kullanım Amaçlarını Belirlemeye Yönelik Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education.* 1(3), 251-263.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Basımevi.

Kramer, C.R., Gámez, I.E. ve Santillán, A.G. (2015, Mart) . *Educational Use Of Facebook in Higher-Education Envıronments: Current Practices And Guıdelines*. Proceedings of INTED2015 Conference Sunulan bildiri, Madrid, Spain

Mazman, S. G., ve Usluel, Y. K. (2011). Gender differences in using social networks. *The Turkish Online Journal of Educational Technology,* 10(2). 133-139.

Ocak, M.A., Gökçearslan, Ş., Solmaz, E., Özcan, S. ve Bayır, E.A. (2005). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağ Kullanım Amaçları ve Öğrenme Stilleri Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 373-394

Tektaş, N. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Ağları Kullanımlarına Yönelik Bir Araştırma. *Journal of History School (JOHS*), 7 (17): 851-870.

Vural, Z.B.A. ve Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, *20* (5), 3348-3382.

ISBN
978-605-7875-34-1

HİPERHİDROZLU HASTALARDA ETİYOLOJİ

ETIOLOGY IN PATIENTS WITH HYPERHIDROSIS

Dursun TÜRKMEN
Uzm Dr., Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi, dursunturkmen44@gmail.com

ÖZET

Giriş: Hiperhidroz (HH), ekrin ter bezlerinin hiperaktif çalışması sonucu deri yüzeyine vücudun normal fizyolojik ihtiyacından daha fazla miktarda ter salgılanması ile karakterize bir hastalıktır. Terlemenin dağılımına göre sistemik veya lokalize olabilir ve terleme nedenine göre primer veya sekonder olarak sınıflandırılabilir. Sistemik HH tüm vücut terlemesini açıklarken; lokalize terleme vücudun sadece belirli bölgelerini etkiler. Primer fokal HH, aksilla (koltuk altları), avuç içi, ayak tabanları ve kraniyofasiyal bölgeler gibi lokal bölgelerin etkilendiği terlemedir. Merkezi sempatik sistemin disregulasyonuna bağlı olabileceği de düşünülen idyopatik HH genellikle çocukluk çağı veya adolasan dönemde başlar. Daha geç yaşta başlaması durumunda altta yatabilecek hastalıklar araştırılmalıdır. Bu çalışmada hastanemize terleme şikayeti ile başvuran hastalarda yapılan tetkikler otomasyon sistemi üzerinden retrospektif olarak incelenerek hiperhidroz sebepleri araştırılmış ve hastalıkla ilgili güncel literatür bilgileri gözden geçirilmiştir.

Gereç ve Yöntemler: Çalışmaya 1 Ocak 2018 ile 31 Aralık 2018 tarihleri arasında dermatoloji polikliniğimize başvuran ve hiperhidroz tanısı ile kaydedilen toplam 184 hasta dâhil edildi. Hastane otomasyon sistemi aracılığıyla hasta dosyaları retrospektif olarak incelendi. Tüm hastaların yaş, cinsiyet ve tam kan sayımı, biyokimya, brusella, hepatit, HİV ve sifilizden oluşan tetkik sonuçları kaydedildi.

Bulgular: Çalışmaya dahil edilen hiperhidroz hastalarının %37,5'i (69) kadın, %62,5'i (115) erkek idi. Erkeklerin yaş ortalaması 28,66±13,96 kadınların yaş ortalaması 23,43±11,58 yıl idi. Kadınlarla erkeklerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edildi (p=0.002) (Tablo 1).
Hastaların %18,5'inde (34) polisitemi saptanırken, %2,7'sinde (5) hipotiroidi, %1,6'sında (3) hipertiroidi saptandı. Hastaların %4,3'ünde (8) diyabet hastalığı, %2,2 hastada (4) karaciğer enzimlerinde yükselme ve bir hastada (%0,5) ise hepatit B pozitifliği saptandı (Tablo 2). Karaciğer enzim yüksekliği olan hastalardan biri diyabet hastasıydı. Hematolojik hastalık, böbrek fonksiyon bozukluğu, brusella, HİV ve sifiliz pozitifliği ise hiçbir hastada saptanmadı.

Tartışma: Bu çalışmanın hiperhidroz hastalarının önemli bir kısmına polisitemi veya diyabet gibi hastalıkların eşlik ettiğini ve özellikle geç başlangıçlı hiperhidroz hastalarında bazı kan tetkiklerinin yapılması gerektiğini göstermesi bakımından önemli olduğunu düşünüyoruz.

Anahtar Kelimeler: Hiperhidroz, etyoloji, hipertiroidi, diyabetes mellitus

Giriş

Terleme, vücut ısısını koruyarak, duygusal strese cevap vererek ve metabolizmaya yardımcı olarak insanların günlük yaşamında önemli bir rol oynar. İnsan vücudu, fetal gelişimin üçüncü ayı kadar erken oluşmaya başlayan ekrin ve apokrin adında iki tip ter bezini içerir (1).

ISBN
978-605-7875-34-1

Ekrin bezleri tüm vücutta bulunur, termoregülasyona katılırlar ve toplam ter bezlerinin % 90'ını oluştururlar. Ekrin ter bezleri vücut sıcaklığını korumak için sıvıları ve elektrolitleri serbest bırakmada apokrin bezlerden daha etkilidir. Aynı zamanda saatte üç litreye kadar kokusuz sıvı salınımı yapabilirler. Buna karşılık, apokrin bezleri vücudun belirli bölgelerinde, özellikle de aksilla, kasık bölgesinde ve kulak yolunda bulunur. Apokrin bezleri proteinlerle birlikte feromonlar ve steroitler gibi diğer kimyasalları içeren ter salgılarlar. Apokrin bezleri tarafından açığa çıkan belirgin koku bakteri üreten üreden kaynaklanır (1).

Hiperhidroz (HH), ekrin ter bezlerinin hiperaktif çalışması sonucu deri yüzeyine vücudun normal fizyolojik ihtiyacından daha fazla miktarda ter salgılanması ile karakterize bir hastalıktır (2-5). İnsidansı tam olarak bilinmemekle birlikte, yapılan çalışmalarda genel popülasyonun %0,6-2.8'inde görüldüğü rapor edilmiştir (6,7). Terlemenin dağılımına göre sistemik veya lokalize olabilir ve terleme nedenine göre primer veya sekonder olarak sınıflandırılabilir (8). Sistemik HH tüm vücut terlemesini açıklarken; lokalize terleme vücudun sadece belirli bölgelerini etkiler (9). Primer fokal HH, aksilla (koltuk altları), avuç içi, ayak tabanları ve kraniyofasiyal bölgeler gibi lokal bölgelerin etkilendiği terlemedir. Diğer alanlar arasında, bunlarla sınırlı olmamak üzere, meme altları, kasık ve gluteal kıvrımlar bulunur. Vücuttaki bu bölgeler çok sayıda ter bezi içerdiği için daha fazla etkilenir (8,10,11).

Her iki cinste eşit sıklıkta izlenmesine rağmen kadınların aşırı terleme şikâyeti ile daha sık doktora başvurdukları düşünülmektedir (2). Her yaşta ortaya çıkabilirse de adolesan çağda ve genç erişkinlerde daha sık görülmektedir (2,7). Merkezi sempatik sistemin disregulasyonuna bağlı olabileceği de düşünülen idyopatik HH genellikle çocukluk çağı veya adolasan dönemde başlar. Daha geç yaşta başlaması durumunda altta yatabilecek hastalıklar araştırılmalıdır (12-15). Sekonder HH ise çeşitli sistemik hastalıklara bağlı olarak ortaya çıkabilir (15).

Primer HH'un patofizyolojisi tam olarak aydınlatılamamıştır. Bu hastaların ter bezi sayıları, morfolojileri ve fonksiyonlarının normal olduğu saptanmış ve histolojik incelemelerde kan ve doku kolinesteraz düzeylerinde bir patoloji tespit edilmemiştir (16,17). Ruhsal gerginliğe yol açan ve/veya ısı ve fiziksel aktivite gibi vücut ısısında yükselmeye neden olan tüm uyaranlara karşı ekrin ter bezlerinde artmış bir yanıtın ortaya çıktığı ileri sürülmekte, aynı zamanda sempatik sinir sisteminde açıklanamayan aşırı bir aktivasyonun olabileceğinden de bahsedilmektedir (18). Olguların %40'ında aile öyküsünün olması genetik bir yatkınlığı düşündürmektedir (15).

Bu çalışmada hastanemize terleme şikayeti ile başvuran hastalarda yapılan tetkikler otomasyon sistemi üzerinden retrospektif olarak incelenerek hiperhidroz sebepleri araştırılmış literatür ışığında yorumlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler

Çalışmaya 1 Ocak 2018 ile 31 Aralık 2018 tarihlerinde dermatoloji polikliniğimize başvuran ve hiperhidroz tanısı ile kaydedilen toplam 184 hasta dâhil edildi. Hastane otomasyon sistemi aracılığıyla hasta dosyaları retrospektif olarak incelendi. Tüm hastaların yaş, cinsiyet ve tam kan sayımı, biyokimya, brusella, hepatit, HİV ve sifilizden oluşan tetkik sonuçları kaydedildi. Hiperhidroz tanısı konulan ancak sekonder hipertiroidiye yönelik tetkiklerine ulaşılamayan hastalar çalışma dışında bırakıldı.

ISBN
978-605-7875-34-1

Hemoglobin değerinin 16,5 g/dL'nin üzerinde olması polisitemi olarak kabul edildi (Dünya sağlık örgütü 2016 kriteri). Tiroid fonksiyonlarını değerlendirmek için serbest T3 (FT3), serbest T4 (FT4), tiroid-stimulan hormon (TSH) seviyelerine bakıldı. TSH > 5.0 uIU/ml ve FT4 < 0.7 ng/dl düzeyleri aşikar hipotiroidi, TSH > 5.0 uIU/ml ve normal FT4 düzeyleri subklinik hipotiroidi, TSH < 0.25 uIU /ml ve FT4 >1.7 ng/dl düzeyleri aşikar hipertiroidi, TSH < 0.25 ulU/ml ve normal FT4 düzeyleri subklinik hipertiroidi olarak kabul edildi.

İstatistiksel değerlendirme SPSS (SPSS for Windows, Version 15.0, SPSS Inc, U.S.A) paket programı kullanılarak gerçekleştirildi. Nitel değişkenlere ait veriler sayı ve yüzde olarak, nicel değişkenlere ait veriler ise, ortalama ± SD olarak verildi. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki-kare testi kullanıldı. P < 0.05 düzeyinde anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Çalışmaya dâhil edilen hiperhidroz hastalarının %37,5'i (69) kadın, %62,5'i (115) erkek idi. Erkeklerin yaşları 7-65 yıl aralığında ve yaş ortalaması 28,66±13,96 yıl idi. Kadınların yaşları ise 7-63 yıl arasında ve yaş ortalaması 23,43±11,58 yıl idi. Kadınlarla erkeklerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edildi (p=0.002) (**Tablo 1**).

Hastaların %18,5'inde (34) polisitemi saptanırken, %2,7'sinde (5) hipotiroidi, %1,6'sında (3) hipertiroidi saptandı. Hastaların %4,3'ünde (8) diyabet hastalığı, %2,2 hastada (4) karaciğer enzimlerinde yükselme ve bir hastada (%0,5) ise hepatit B pozitifliği saptandı. Hastaların 134 (%72,8)'ünde ise eşlik eden bir durum saptanmadı (**Tablo 2**). Karaciğer enzim yüksekliği olan hastalardan biri diyabet hastasıydı. Hematolojik hastalık, böbrek fonksiyon bozukluğu, brusella, HİV ve sifiliz pozitifliği ise hiçbir hastada saptanmadı. Cinsiyetler arası kıyaslamada hemoglobin ve hematokrit düzeylerinin erkek hastalarda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu saptandı. Polisitemisi olanların hepsi erkek hastaydı. TSH ve T4 düzeyleri bakımından ise cinsiyetler arasında fark yoktu (p > 0.05).

Tablo 1: Hiperhidroz hastaların yaş ve cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	N %	Minimum-maksimum	Yaş ortalaması	P
Erkek	115 (62,5)	7-65	28,66±13,96	0,002
Kadın	69 (37,5)	7-63	23,43±11,58	

Tablo 2: Hiperhidrozisli hastalarda eşlik eden durumlar

Eşlik eden durum	N	%
Polisitemi	33	17,9
Hipotiroidi (klinik veya subklinik)	5	2,7
Hipertiroidi (klinik veya subklinik)	3	1,6
Diyabet	8	4,3

ISBN 978-605-7875-34-1

Karaciğer enzim yüksekliği	4	2,2
Hepatit B	1	0,5
Eşlik eden durum yok	134	72,8

Tartışma

Primer HH'da başlangıç yaşı, tutulum alanına bağlı olarak değişmekle birlikte, palmoplantar formu genellikle çocukluk döneminde başlar. Aksiller form tipik olarak ergenlik döneminde veya ergenlik sonrası dönemde ortaya çıkar ve ergenlik öncesi dönemde nadiren görülür (19-23). Remisyon primer HH'da 25-30 yaşından sonra görülebilir (24,25). Bununla birlikte, 50 yaşın üstünde başlayan hastalarda klinik seyrin daha şiddetli olduğu ve özellikle ikincil HH nedenlerinin araştırılması gerektiği önerilmektedir (24-26).

Doolittle ve ark. hiperhidroz insidansının 18-39 yaşları arasında en yüksek, 65 yaş üstü çocuklar ve yaşlılarda en düşük olduğunu bildirmiştir (26). Çalışmamızda yer alan hastaların da bu çalışmaya benzer olarak en sık 18-39 yaş grubunda olduğu görüldü. İkinci sık yaş grubumuz ise 18 yaş altı idi. Yaşı 65 üzerinde olan hastamız yoktu. Primer HH'lı hastalarda ilk başvurudaki ortalama yaş Kore'de 28 ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 39.8-42 yıl olarak saptandığı rapor edilirken, ülkemizde yapılan bir çalışmada ise bu oran erkeklerde 24 kadınlarda 30 yaş olarak saptanmıştır (27-30). Biz çalışmamızda erkeklerde ortalama yaşı 28 yıl, kadınlarda 23 yıl tespit ettik. Başvuru yaşının genel olarak yüksek olması, hastaların bu durumu tıbbi bir hastalık olarak görmediğini (% 60), tedavisi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını veya ileri yaşlarda tedavi almayı tercih ettiklerini gösterebilir (24-26). Tedavi maliyetlerinin yüksek olduğu ülkelerde başvuru yaşının daha da yüksek çıkabileceğini düşünüyoruz.

Hiperhidroz insidansı kadınlarda ve erkeklerde hemen hemen aynıdır (2,7). Bazı yayınlar kadınlar için daha yüksek bir sıklık bildirmiştir (28,29). Bu, kadınların tedavi görmeye daha istekli olmalarından kaynaklanabilir. Bununla birlikte, bazı yazarlar fiziksel çaba gerektiren işlerde çalışma olasılığı daha yüksek olduğu için erkeklerde terleme insidansının daha yüksek göründüğünü bildirmiştir (29). Çalışmamızda da benzer şekilde hiperhidroz erkeklerde daha sık olarak görülmüştür.

Primer formdan farklı olarak, sekonder HH, altta yatan bir tıbbi durumun sonucu olarak gelişir. Aşırı terleme, ilaç kullanımı, enfeksiyonlar, endokrin ve metabolik bozukluklar, toksinler, genetik hastalıklar, maligniteler, omurilik yaralanmaları, kardiyovasküler veya solunum bozuklukları, anksiyete veya stres, enflamatuar cilt hastalıkları veya anormal ter bezleriyle ilişkili yapısal bozukluklar gibi çeşitli nedenlerden kaynaklanmaktadır (30,31). Çalışmamız retrospektif olduğu için kardiyovasküler, solunumsal, rörolojik, psikiyatrik sebepler gibi bazı durumlar tespit edilemediği için sekonder HH hasta grubumuz düşük çıkmış olabilir. Sekonder hiperhidrozlu hastalarda bozulmuş kan glukoz seviyeleri yaygın olarak görülür. Çalışmamızda, bozulmuş kan glukoz seviyeleri ve bozulmuş tiroid fonksiyonu polisitemiden sonra ikinci en yaygın etiyolojik faktörler olarak tespit edildi.

Vücut ısısında artışa neden olan tüm hastalıklarda terleme oluşabilir. Vücut ısısı yükseldiğinde gözlemlenen her mekanizma (terleme, titreme, deri vazokonstriksiyonu gibi) aktif hale gelir ve artan vücut sıcaklığı düşer. Çalışmamızın retrospektif olması nedeniyle akut enfeksiyon hastalıkları

ISBN
978-605-7875-34-1

tespit edilememiş olabilir. Çalışmamızda brusella, hepatit B, hepatit C, sifiliz ve HİV sonuçları incelenmiş olup sadece bir hastada (%0,5) hepatit B pozitifliği saptanmıştır. Çalışmamız tespit edebildiğimiz kadarıyla ülkemizde hiperhidroz etyolojisi üzerine yapılmış ikinci çalışmadır ve hiperhidrozlu hastalarda etyoloji ile ilgili faydalı bir bilgi sunmaktadır.

Sonuç olarak, hiperhidroz ile gelen hastalarda ayrıntılı bir anamnezden sonra mutlaka en azından tam kan sayımı, kan şekeri, karaciğer ve böbrek fonksiyonlarını içeren serum biyokimyası ve tiroid hormonlarına bakılmalıdır. Özellikle terleme şikâyeti otuz yaşından sonra başlayanlarda sistemik hastalıklar ve enflamatuar hastalıklara yönelik daha ileri tetkikler yapılmalıdır.

Kaynaklar

1. Bahar R, Zhou P, Liu Y, et al. The prevalence of anxiety and depression in patients with or without hyperhidrosis (HH). J Am Acad Dermatol. 2016;75(6):1126-1133.
2. Leung AK, Chan PY, Choi MC. Hyperhidrosis. Int J Dermatol 1999;38:561-7.
3. Connolly M, de Berker D. Management of primary hyperhidrosis: a summary of the different treatment modalities. Am J Clin Dermatol 2003;4:681-97.
4. Gee S, Yamauchi PS. Nonsurgical management of hyperhidrosis. Thorac Surg Clin 2008;18:141-55.
5. Lenefsky M, Rice ZP. Hyperhidrosis and its impact on those living with it. Am J Manag Care. 2018 Dec;24(23 Suppl):S491-S495.
6. Adar R, Kurchin A, Zweig A et al. Palmar hyperhidrosis and its surgical management: a report of 100 cases. Ann Surg 1977;186:34-41.
7. Strutton DR, Kowalski JW, Glaser DA et al. US prevalence of hyperhidrosis and impact on individuals with axillary hyperhidrosis: results from a national survey. J Am Acad Dermatol 2004;51:241-8.
8. Fujimoto T. Pathophysiology and treatment of hyperhidrosis. Curr Probl Dermatol. 2016;51:86-9.
9. Ohshima Y, Tamada Y. Classification of systemic and localized sweating disorders. Curr Probl Dermatol. 2016;51:7-10.
10. Kamudoni P, Mueller B, Halford J, Schouveller A, Stacey B, Salek MS. The impact of hyperhidrosis on patients' daily life and quality of life: a qualitative investigation. Health Qual Life Outcomes. 2017;15(1):121.
11. Shayesteh A, Janlert U, Nylander E. Hyperhidrosis – sweating sites matter: quality of life in primary hyperhidrosis according to the sweating sites measured by SF-3 Dermatology. 2017;233(6):441-445.
12. Sato K, Ohtsuyama M, Sammon G. Eccrine sweat gland disorders. J Am Acad Dermatol 1991; 24:1010-4.
13. Goldsmith LA. Disorders of the eccrine sweat gland. In: Dermatology in General Medicine. Freedberg IM, Eisen AZ, Wolff K, Austen KF, Goldsmith LA, Katz SI, Fitzpatrick TB, eds. 5th ed. New York, NY: McGraw-Hill; 1999: 800-9.
14. Champion RH. Disorders of sweat glands. In: Textbook of Dermatology. Champion RH, Burton JL, Burns DA, Breatnach SM, eds. 6th ed. Oxford: Blackwell Science; 1998: 1985-2002.

ISBN
978-605-7875-34-1

15. Bülbül Başkan E, Sarıcaoğlu H. Hiperhidroz Tedavisinde Güncel Yaklaşımlar. T Klin Kozmetoloji 2003;4:165-72.
16. Wenzel FG, Horn TD. Nonneoplastic disorders of the eccrine glands. J Am Acad Dermatol 1998;38:1-17.
17. Sato K, Kang WH, Saga K, Sato KT. Biology of sweat glands and their disorders II. Disorder of sweat gland function. J Am Acad Dermatol 1989;20:713-26.
18. Özcan D, Güleç T. Hiperhidroz ve Tedavisi. Türkiye Klinikleri J Dermatol 2005;15:96-104.
19. Callejas MA, Grimalt R, Cladellas E: Hyperhidrosis update. Actas Dermosifiliogr 2010; 101: 110–8.
20. Hornberger J, Grimes K, Naumann M, et al: Recognition, diagnosis, and treatment of primary focal hyperhidrosis. J Am Acad Dermatol 51:274- 86.
21. Baskan EB, Günay IT. Ter bezi yapı ve fonksiyonları hiperhidroz patofizyolojisi. T Klinikleri j cosm dermatol special topics 2011;4(1):1-7.
22. Solish N, Bertucci V, Dansereau A, Hong HC, Lynde C, et al. A comprehensive approach to the recognition and severity-based treatment of focal hyperhidrosis: recommendations of the Canadian Hyperhidrosis Advisory Committee. Dermatol Surg 2007;33:908–23.
23. Sammons JE, Khachemoune A. Axillary hyperhidrosis: a focused review.J of Dermatological Treatment 2017 ; 28(7): 582-90.
24. Haider A, Solish N. Focal hyperhidrosis: diagnosis and management. Can Med Assoc J 2005;172:69–75.
25. Shayesteh A, Janlert U, Brulin C, Boman J, Nylander E. Prevalence and characteristics of hyperhidrosis in Sweden: across-sectional study in the general population. Dermatology 2016;232(5):586-91.
26. Doolittle J, Walker P, Mills T, Thurston J. Hyperhidrosis: an update on prevalence and severity in the United States. Arch Dermatol Res 2016;308:743–49.
27. Strutton DR, Kowalski JW, Glaser DA, Stang PE. US prevalence of hyperhidrosis and impact on individuals with axillary hyperidrosis: results from a national survey. J Am Acad Dermatol 2004;51:241–48.
28. Lear W, Kessler E, Solish N, Glaser DA. An epidemiological study of hyperhidrosis. Dermatol Surg 2007;33:69–75.
29. Augustin M, Radtke MA, Herberger K, Kornek T, Heigel H, Schaefer I. Prevalence and disease burden of hyperhidrosis in the adult population. Dermatology 2013;227:10–13.
30. Akbaş A, Kilinç F. Investigation on aetiological factors in patients with hyperhidrosis. Cutan Ocul Toxicol. 2018 Dec;37(4):344-349.
31. Cheshire Jr WP, Fealey RD. Drug-induced hyperhidrosis and hypohidrosis. İncidence,prevention,and management. Drug Saf 2008;31:109–26.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAPLANMIŞ BİR DİZEL MOTORDA ÖN ISITMA İŞLEMİNE TABİ TUTULMUŞ REZENE BİTKİSEL YAĞININ EMİSYON DEĞERLERİ ÜZERİNE ETKİSİ

Hanbey HAZAR
Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, hanbeyhazar@hotmail.com

Hüseyin SEVİNÇ
Arş. Gör., Fırat Üniversitesi, h.sevinc@firat.edu.tr

Serhat ŞAP
Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, ssap@bingol.edu.tr

ÖZET

Dünya üzerinde artış gösteren insan nüfusu, endüstrileşme ve bu duruma paralel olarak artan motorlu taşıt sayısı, fosil yakıtlarla çalışan içten yanmalı motorlara (İYM) sahip bu taşıtlardan salınan zararlı egzoz emisyon miktarını her geçen gün arttırmaktadır. Özellikle, İYM' ler arasında yüksek verime sahip dizel motor kullanımının artması ile azot oksit (NO_X) ve is emisyonlarının salınımında artış sağladığı gözlemlenmektedir. Motor ve yanma odasının fiziksel yapısının ve enjeksiyon karakteristiğinin değiştirilmesi, alternatif yakıt ve yakıt katkı maddelerinin kullanılması, yanma odası elemanlarına uygulanan yüzey modifikasyonları, dizel motorlarda emisyon ve performans değerlerinin iyileştirilmesi amacıyla yapılan uygulamalardan bazılarıdır. Günümüzde ise termal bariyer kaplama (TBK) uygulamaları ve yakıt özelliği taşıyan bitkisel yağların dizel yakıtı ile karıştırılarak kullanımı dikkat çekmektedir. Bu deneysel çalışmada, TBK metoduyla ısıl olarak izole edilmiş bir dizel motorda ön ısıtma işlemine tabi tutulmuş ham rezene yağı katkısı kullanılarak, NO_X, karbon monoksit (CO) ve is emisyonlarındaki değişim incelenmiştir. Tek silindirli, dört zamanlı, direkt enjeksiyonlu, hava soğutmalı bir dizel motorda, 1700-3000 devir/dk motor hızı aralığında ve yarım yük koşulları altında deneysel ölçümler gerçekleştirilmiştir. İzole edilmiş yanma odasını oluşturmak amacıyla piston, emme ve egzoz supaplarının yüzeyleri, plazma sprey metodu ile krom karbür (Cr_3C_2) ile kaplanmıştır. Rezene yağının, atomizasyonu ve buharlaşması, yakıtın fiziksel özelliklerinden oldukça etkilendiğinden dolayı, 100°C de bir ön ısıtma işlemine tabi tutulmuştur. Ham rezene yağı, dizel yakıt ile hacimsel olarak %30 ve %50 oranında karıştırılarak, standart motor (SM) ve izole edilmiş motorda (İE) kullanılmıştır. Deneysel sonuçlara göre, 100°C de ön ısıtma işlemine tabi tutulmuş ham rezene yağının viskozitesinin azaldığı, daha uygun bir yakıt akışı elde edildiği görülmüştür. Ayrıca, kaplama işleminin CO ve is emisyonlarını azalttığı, buna karşın NO_X emisyonunu arttırdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Rezene tohumu yağı, Termal bariyer kaplama, Emisyon

ISBN
978-605-7875-34-1

THE EFFECT OF PREHEATED FENNEL VEGETABLE OIL ON THE EMISSIONS OF COATED DIESEL ENGINE

ABSTRACT

The increasing number of people in the world, industrialization and the increasing number of motor vehicles in parallel with this situation, increases the amount of harmful exhaust emissions emitted from these vehicles with fossil fuel-operated internal combustion engines (ICE). In particular, it is observed that the use of high-efficiency diesel engine among the ICEs increases the release of nitrogen oxide (NO_X) and smoke emissions. Modification of the physical structure and injection characteristics of the engine and the combustion chamber, the use of alternative fuel and fuel additives, the surface modifications applied to the combustion chamber elements are some of the applications that can improve emissions and performance of diesel engines. Nowadays, thermal barrier coating (TBC) applications and usage of vegetable oils that indicate fuel abilities getting attention. In this experimental study, the changes in NO_X, carbon monoxide (CO) and smoke emissions were investigated by using preheated crude fennel oil additive in a thermally isolated diesel engine by TBC method. Experimental measurements were performed in a single-cylinder, four-stroke, direct-injection, air-cooled diesel engine at an engine speed of 1700-3000 rpm and under half-load conditions. In order to form the isolated combustion chamber, the surfaces of the piston, intake and exhaust valves were coated with chromium carbide (Cr_3C_2) by plasma spray method. Since the atomization and vaporization of the fennel oil are highly affected by the physical properties of the fuel, it has been preheated at 100°C. Crude fennel oil was used in the standard engine (SE) and isolated engine (IE) by mixing with 30% and 50% (vol.) with diesel fuel. According to the experimental results, it was observed that the viscosity of the crude fennel oil which was preheated at 100, decreased and a more favorable fuel flow was obtained. It was also seen that the coating process reduced CO and smoke emissions, while increasing NO_X emissions.

Keywords: Fennel seed oil, Thermal barrier coating, Emission

1. GİRİŞ

Son yıllarda, fosil yakıtların maliyetinin artması ve gittikçe azalması, araştırmacıları çeşitli alternatif yakıtların fizibilitesinin araştırılmasına yöneltilmiştir. Bir kısım bitkisel yağlar, belli bir ölçüde, iyi bir yakıt verimliliğine sahiptir ve ayrıca dizel yakıtla karşılaştırıldığında daha ucuzdur. Bu nedenle, bu tür bitkisel yağlar, uygun bir alternatif yakıt olarak işlev görür. Bu tür alternatif yakıtların ana özelliği toksik olmayan, biyolojik olarak parçalanabilen ve sülfürsüz olmalardır [1–3].

Birçok araştırmacı bitkisel yağları araştırırken CI motorlarda; yakıt olarak biyodizele dönüştürerek veya doğrudan kullanmıştır. Ancak bitkisel yağların herhangi bir işlem yapılmadan doğrudan dizel motorlarda kullanımı; enjektör yapışması, poor atomizasyon, karbon çöküntüleri, cold starting gibi kötü yanma karakteristikleri ortaya çıkarır [4]. Dizel motorlarda yakıtın püskürtme karakteristikleri ve püskürtme sonrası atomizasyonu yanma işleminin nasıl gelişeceği göz önünde bulundurulduğunda büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle dizel motorlarda bitkisel yağlar kullanıldığında ön-ısıtma tabanlı kontrol stratejisi iyi bir yöntem oluşturmaktadır. Önceki çalışmalarda da [5,6], görüldüğü gibi bitkisel yağlar, dizel motorlarında saf olarak kullanıldığında birçok farklı problem ortaya çıkmaktadır. Bütün bu sorunlar bitkisel yağların dizel motorlarında yakıt olarak kullanıldığında viskozitelerinin düşürülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Dizel motorlarında bitkisel yağ kullanımı için en verimli yöntemlerinden biride yakıtın önceden ısıtılmasıdır [7].

ISBN
978-605-7875-34-1

Dizel motorlarda yakıtın yanmasıyla büyük miktarda ısı enerjisi ortaya çıkmaktadır. Ancak açığa çıkan bu enerjinin yaklaşık üçte ikisi etkin şekilde kullanılmayıp kaybolmaktadır. Termodinamiğin ikinci kanununa göre eğer ısı kaybı düşürülebilirse termal verim artacaktır. Bu amaçla taşıtların yanma verimini arttırma yöntemlerinden biri de yanma odası elemanlarının seramik bir malzeme ile kaplanmasıdır. Bu motorlarda yanma odası elemanlarının bir kısmının veya tamamının ısı iletkenliği düşük bir malzeme ile kaplanması sonucu yanma sıcaklığı artmaktadır. Böylece hem yanma tepkimesi daha verimli olmakta hem de kirletici emisyonlar azalmaktadır.

Bu çalışmada, dizel bir motorda rezene tohumu yağının kullanım verimliliğini artırmak için; motorun yanma odası parçalarına kaplama işlemi uygulanmıştır. Kaplanmış ve standart motorda ön ısıtma uygulanmış rezene tohumu yağının performans ve emisyon değerlerindeki değişim incelenmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

Deneyler 4 aşamada yapılmıştır. Standard (SE) ve kaplanmış (CE) motorda; 1. Aşamada; ASTM No.2D (% 100 saf) dizel yakıtı kullanılmıştır. 2. Aşamada; ön ısıtmaya tabi tutulmuş (100^{o}C ısıtılmış) ham bitkisel yağ + dizel yakıtı karışımları kullanılmıştır. 3. Aşamada; ısıtılmamış ham bitkisel yağ + dizel yakıtı karışımları kullanılmıştır. 4. Aşamada ise; ilk 3 aşamadaki bütün testlerde kaplanmış motorda aynı şartlar altında tekrarlanmıştır. Yapılan deneysel çalışma; 4 zamanlı, direkt püskürtmeli, doğal emişli, bir dizel motorda yapılmıştır. Tablo 1'de deney motorunun teknik özellikleri görülmektedir.

Tablo 1.

Deney motorunun teknik özellikleri

Motor tipi	Lombardini 6LD 400
Silindir sayısı	1
Bore/stroke (mm)	86/68
Sıkıştırma oranı	18:1
Maximum motor gücü (kW)	6.25 (3600 dk^{-1})
Yakıt tipi	dizel
Enjeksiyon tipi	Doğrudan enjeksiyon
Enjeksiyon basıncı (kg/cm^2)	200
Soğutma tipi	Hava soğutmalı
Maximum motor devri (dk^{-1})	3600
Motor hacmi (mm^3)	382 × 427 × 491

Yanma odası elemanlarından emme, egzoz supapları ve pistonun üst yüzeyi, plazma yöntemi kullanılarak seramik malzeme ile 300 µm kalınlığında kaplanmıştır. Standart motor' a (SM), Cr_3C_2 ile kaplanmış emme, egzoz supapları ve pistonun montajı ile izole edilmiş motor (İE) yapısı oluşturulmuştur. Ham yağ olarak; rezene tohumu yağı kullanılmıştır. Ham bitkisel yağ için karışım oranları %30 ve %50 olarak tespit edilmiştir. Deneysel çalışma sırasında, standart dizel yakıtı (D2), %30 rezene yağı katkılı yakıt (D2R30), %50 rezene yağı katkılı yakıt (D2R50) ve ön ısıtma işlemine tabi tutulmuş standart dizel yakıtı (ID2), %30 rezene yağı katkılı yakıt (ID2R30), %50 rezene yağı katkılı yakıtları (ID2R50) kullanılmıştır.

Deney motorunda testler, farklı devir sayılarında ve 1/2 yükte gerçekleştirilmiştir. Testler Şekil 2'de gösterildiği gibi Cusson P8160 marka bir elektrikli dinamometre düzeneği üzerinde yapılmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Deneysel çalışmada; NO_X (ppm), CO (%), duman (is) değerleri ölçülmüştür. Bütün deneylere başlanılmadan önce test motorunun çalışma sıcaklığına ulaşması için 30 dk. çalıştırılmıştır. Her hızda motor bir süre bekletilmiş ve daha sonra ölçüm sonuçları kaydedilmiştir.

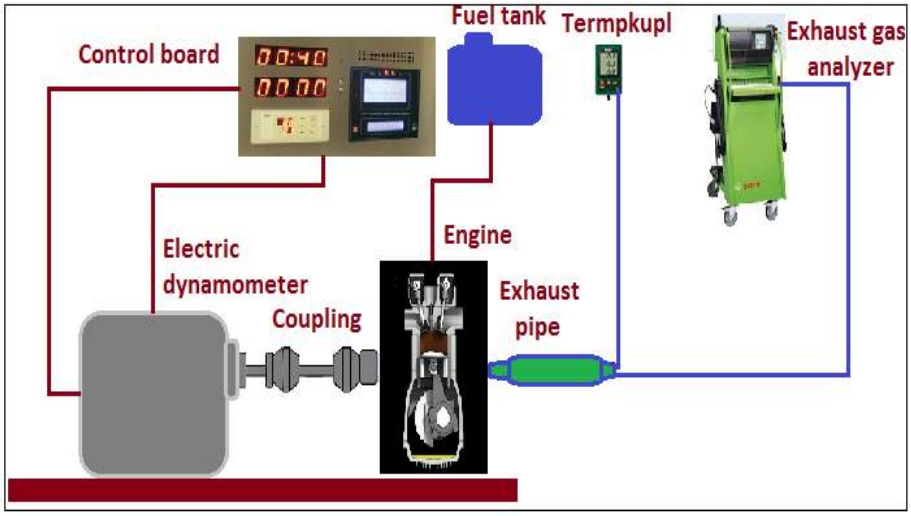

Şekil 1. Test düzeneğinin şematik görünümü

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

3.1. Karbon monoksit (CO) emisyonlarının karşılaştırılması

İçten yanmalı motorlarda CO emisyonu tamamlanmamış eksik yanmadan dolayı meydana gelmektedir [8]. Yanma verimi üzerindeki bütün faktörler CO emisyonunu da etkilemektedir. Test motorlarında kullanılan yakıtların CO emisyon değişimleri Şekil 2. ve Şekil 3.'de verilmiştir. Rezene +dizel yakıtı ve dizel yakıtının ön ısıtma işlemiyle vizkoziyesinin düşürülmesi, atomizasyon dağılma rejimi üzerinde olumlu etki yaptığı düşünülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

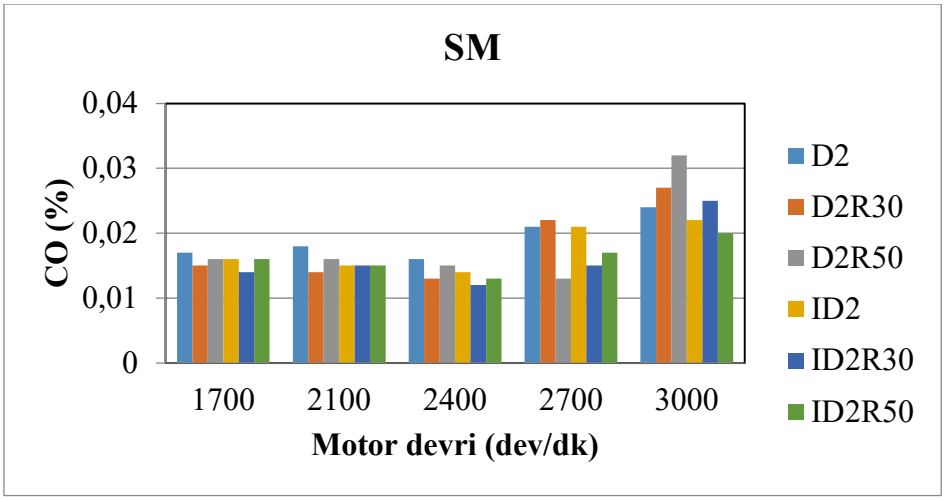

Şekil 2. Standart motordaki CO emisyon değerlerinin değişimi

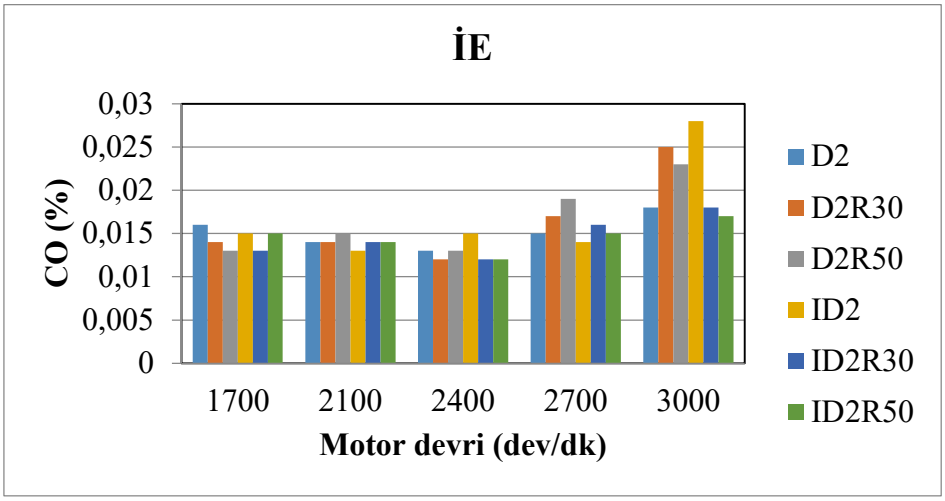

Şekil 3. İzole edilmiş motordaki CO emisyon değerlerinin değişimi

Ön ısıtma işlemi yakıt parçacıklarının boyutunu küçülterek yakıtın yüzey alanının artmasını sağlamaktadır. Böylece yakıtın (sınırlı olan yanma zamanı içerisinde) daha fazla oksijenle reaksiyon imkânı meydana getirdiği düşünülmektedir. Ön ısıtmayla beraber yanma odası elemanlarına uygulanan termal bariyer sayesinde yanma tepkime sonu sıcaklığının artması yanma verimini geliştirdiği düşünülmektedir.

Şekil 2' de görüldüğü gibi, en düşük CO emisyonu ID2R30 yakıtında ve en yüksek CO emisyonu ise standart motorda D2 yakıtında elde edilmiştir. Öte yandan, izole edilmiş motorda en düşük CO emisyonu ID2R30 yakıtında ve en yüksek CO emisyonu da ID2 yakıtında elde edilmiştir. Şekil 2 ve 3, ön ısıtma işleminin CO emisyonları üzerindeki etkilerini göstermektedir. Deneysel sonuçlardan enjeksiyon özelliklerinin iyileştirildiği ve test yakıtları ön ısıtma işlemine tabi tutulduğunda daha homojen hava-yakıt karışımlarının elde edildiği anlaşılmıştır. SM ve İE' de ön ısıtma işlemine tabi tutulmuş rezene yağı kullanımının CO emisyonunu azalttığı görülmüştür.

3.2. Azot oksit (NO_X) emisyonlarının karşılaştırılması

ISBN
978-605-7875-34-1

NO_X emisyonlarının motor devirlerine göre değişimi, karşılaştırmalı olarak Şekil 4. ve Şekil 5.'de verilmiştir. Dizel motorlarda genel olarak bitkisel kökenli yakıtların kullanımında NO_X emisyonunun artığı görülmektedir. Bununda bitkisel yağların oksijen içeriğinin dizel yakıtına göre biraz fazla olmasından kaynaklandığı bilinen bir durumdur [9]. Ön ısıtma işlemiyle (100ºC'ye kadar ısıtılmasıyla); tutuşma, yanma, havanın karışması, yakıt sprey oluşumu, buharlaşma ve atomizasyon gibi bir dizi enjeksiyon karışma ve yanma karakteristiklerinin geliştiği düşünülmektedir. Deneyler sonucu elde edilen sonuçlarda bu görüşü desteklemektedir. Ön ısıtma işlemine tabi tutulan yakıtların NO_X emisyon değerlerinde artış görülmüştür.

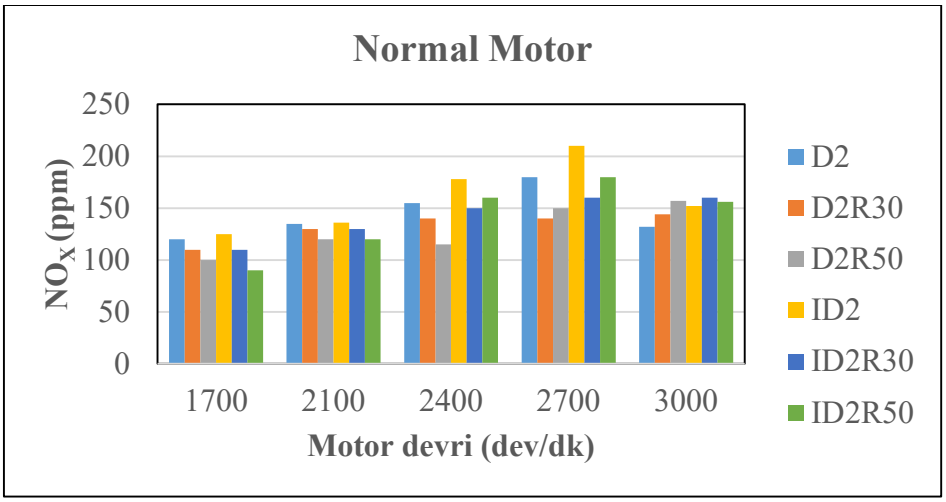

Şekil 4. Standart motordaki NO_X emisyon değerlerinin değişimi

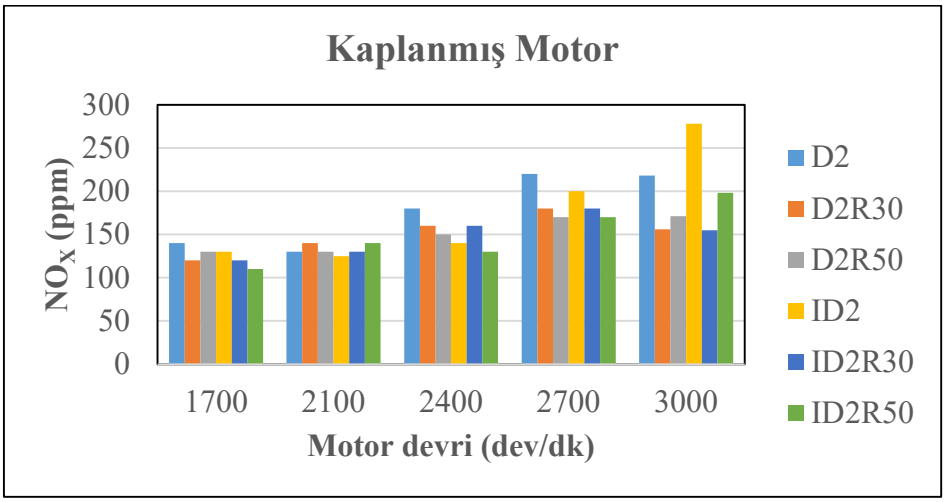

Şekil 5. İzole edilmiş motordaki NO_X emisyon değerlerinin değişimi

3.3. İs emisyonlarının karşılaştırılması

ISBN
978-605-7875-34-1

İs emisyonlarının motor devirlerine göre değişimleri, karşılaştırmalı olarak Şekil 6. ve Şekil 7.' de verilmiştir. Uygulanan ön ısıtma işleminin özellikle yakıtın jet hızında atomizasyon rejiminde dağılmalara yol açarak daha küçük boyutlarda damlacıkların oluşmasına neden olduğu ve bütün test yakıtları için is emisyonunu azalttığı düşünülmektedir. İs emisyonunun oluşumu yanma esnasındaki yanma parametrelerine bağlıdır [10].

Uygulanan kaplama işleminden dolayı yanma odasının tamamı ve dolayısıyla silindir duvarlarının daha sıcak olması yanma verimini geliştirmektedir. Standard motorun kaplanmış motora göre daha soğuk silindir cidarına sahip olması, türbülansı olmayan soğuk yüzeylerde sıvı yakıt çarpmaları meydana getirir ve yanmamış yada kısmen yanmış emisyon ürünlerini arttırır [11]. Uygulanan kaplama sayesinde yanma odasından dış ortama transfer edilen ısı azaldığı için şekil de de görüldüğü gibi kaplanmış motorda is emisyonlarının standart motora göre azaldığı görülmektedir.

Bitkisel yağın dizel yakıtına göre yüksek viskozitesinin ve düşük uçuculuğu dikkate alındığında dizel yakıtına göre is ‘in yüksek çıkması beklenilen bir sonuçtur. Isıtılmamış rezene yağının kötü bir atomizasyon, pülverizasyon ve homojen olmayan hava-yakıt karışım bölgelerine neden olduğu düşünüldüğünde, bütün bu faktörler eksik yanma ve yüksek is emisyonuna neden olmaktadır. Şekil 6 ve 7’ de görüldüğü gibi bütün test yakıtlarında ön-ısıtma ile yakıtlardan kaynaklanan is emisyonu düşüş göstermiştir.

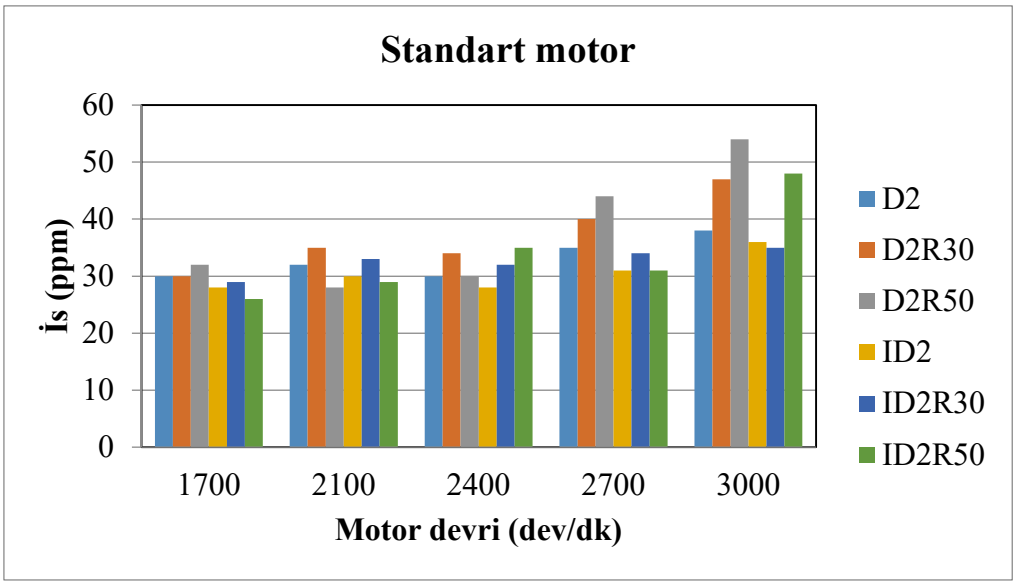

Şekil 6. Standart motordaki is emisyon değerlerinin değişimi

ISBN
978-605-7875-34-1

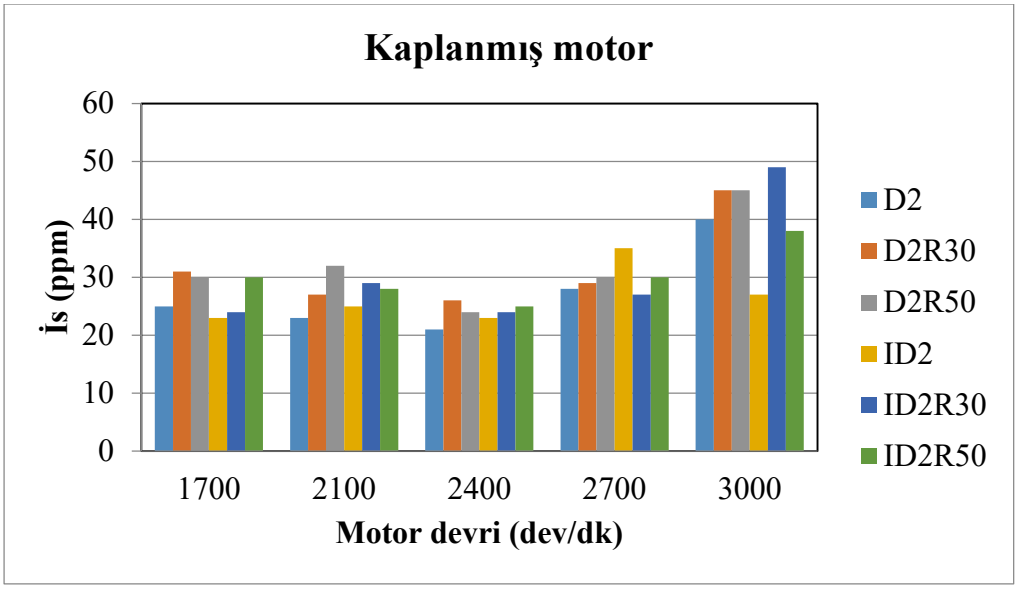

Şekil 7. İzole edilmiş motordaki is emisyon değerlerinin değişimi

4. SONUÇLAR

Bu çalışmada, yanma özelliklerini iyileştirmek için ham rezene yağı+dizel yakıtı karışımlarına 100ºC' lik ön ısıtma işlemi uygulanarak özellikle fiziksel özellikleri (viskozite ve yoğunluk gibi) geliştirilmiştir. Ayrıca dizel motorun yanma odasının yalıtımını sağlamak için piston, egzoz ve emme supapları seramik bir malzeme olan Cr_3C_2 ile kaplanmıştır. Elde edilen deneysel sonuçlara göre;

- Rezene yağı + dizel yakıtı karışımlarına 100ºC' lik ön ısıtma işlemi uygulanması yakıtın fiziksel özelliklerini geliştirmiştir,
- 100ºC'lik ön ısıtma işlemi CO ve duman emisyonlarını azaltmıştır (sırasıyla ortalama %9.30, %9.84), ancak NOx emisyonunu arttırmıştır (ortalama %8.07).
- Kaplanmış motorda kullanılan bütün test yakıtları için CO ve is emisyonları azalma göstermiştir (sırasıyla ortalama %11.09 ve %12.82), ancak NOx emisyonu (ortalama %12.48) artış göstermiştir.

5. KAYNAKLAR

[1] Senthur Prabu S, Asokan MA, Prathiba S, Ahmed S, Puthean G. Effect of additives on performance, combustion and emission behavior of preheated palm oil/diesel blends in DI diesel engine. Renew Energy 2018;122:196–205. doi:10.1016/j.renene.2018.01.068.

[2] Sidhu MS, Roy MM, Wang W. Glycerine emulsions of diesel-biodiesel blends and their

ISBN
978-605-7875-34-1

performance and emissions in a diesel engine. Appl Energy 2018;230:148–59. doi:10.1016/j.apenergy.2018.08.103.

[3] Wu Q, Xie X, Wang Y, Roskilly T. Effect of carbon coated aluminum nanoparticles as additive to biodiesel-diesel blends on performance and emission characteristics of diesel engine. Appl Energy 2018;221:597–604. doi:10.1016/j.apenergy.2018.03.157.

[4] Shah PR, Ganesh A. A novel strategy of periodic dosing of soy-lecithin as additive during long term test of diesel engine fueled with straight vegetable oil. Fuel 2018;228:405–17. doi:10.1016/j.fuel.2018.04.121.

[5] El Morsi AK, Gad MS, Shaib AA El, Abed KA, Sayed MM. Effect of waste cooking-oil biodiesel on performance and exhaust emissions of a diesel engine. Egypt J Pet 2018;27:985–9. doi:10.1016/j.ejpe.2018.02.008.

[6] Che Mat S, Idroas MY, Hamid MF, Zainal ZA. Performance and emissions of straight vegetable oils and its blends as a fuel in diesel engine: A review. Renew Sustain Energy Rev 2018;82:808–23. doi:10.1016/j.rser.2017.09.080.

[7] Prasad CMV. Performance evaluation of non-edible vegetable oils as substitute fuels in low heat rejection diesel engines. Proc Inst Mech Eng Part D J Automob Eng 2000;214:181–7. doi:10.1177/095440700021400207.

[8] Jain NL, Soni SL, Poonia MP, Sharma D, Srivastava AK, Jain H. Performance and emission characteristics of preheated and blended thumba vegetable oil in a compression ignition engine. Appl Therm Eng 2017;113:970–9. doi:10.1016/j.applthermaleng.2016.10.186.

[9] Rehman K ur, Liu X, Wang H, Zheng L, Rehman R ur, Cheng X, et al. Effects of black soldier fly biodiesel blended with diesel fuel on combustion, performance and emission characteristics of diesel engine. Energy Convers Manag 2018;173:489–98. doi:10.1016/j.enconman.2018.07.102.

[10] Kshirsagar CM, Anand R. Artificial neural network applied forecast on a parametric study of Calophyllum inophyllum methyl ester-diesel engine out responses. Appl Energy 2017;189:555–67. doi:10.1016/j.apenergy.2016.12.045.

[11] Heywood JB. Internal combustion engines fundamentals. 1989.

ISBN
978-605-7875-34-1

BOR KARBÜR İÇEREN POLİMER KOMPOZİTİN MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Mehmet Nuri KOLAK

Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, mnkolak@bingol.edu.tr

Mehmet ÖZYAZICIOĞLU

Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, mehmetoz@atauni.edu.tr

ÖZET

Polimer bazlı betonların geçmişi 100 yıl öncesine dayanmaktadır. Polimer ve polimer bazlı kompozitler; yüksek mukavemet, aşınma ve korozyona karşı dayanımı gibi üstün özellikleri nedeniyle mühendislik uygulamalarında kullanım alanı bulmuştur.

Bor karbür (B_4C) yüksek sıcaklığa dayanım, yüksek mukavemet, yüksek sertlik, aşınma dayanımı ve anti-radyasyon performansı gibi üstün özellikleri nedeniyle mühendislik uygulamalarında tercih sebebi olmuştur.

Bu çalışmada, polimer matrisinin (polyester, mekpo, kobalt) 0.5%, 1%, 1.5% ve 2% oranlarında bor karbür (B_4C) kullanılarak polimer kompozit numuneler üretilmiştir. Üretilen polimer kompozit numuneler üzerinde yoğunluk, ultrases ve basınç dayanımı deneyleri yapılmıştır. Deney sonuçları incelendiğinde bor karbür (B_4C) oranının ağırlıkça % olarak artması neticesinde yoğunluk değerlerinde artış meydana gelmiştir. Basınç dayanımı ve ultrases sonuçları incelendiğinde ise ağırlıkça % oranı belli bir değerden sonra düşüş meydana geldiği gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Polimer beton, bor, bor karbür, ultrases, basınç dayanımı

INVESTIGATION OF MECHANICAL PROPERTIES OF POLYMER COMPOSITE CONTAINING BOR CARBIDE

ABSTRACT

History of polymer concrete dates back to 100 years. Polymer and polymer based composites has found applications in engineering, owing to their superior properties like high strength and abrasion-corrosion resistance.

Boron carbide (B_4C) possess remarkable high-temperature and abrasion resistance, high strength and hardness and anti-radiation performance. Due to these exclusive properties boron carbide is a preferred material in engineering applications.

ISBN
978-605-7875-34-1

In this study, a polymer composite is produced by adding 0.5 %, 1.0 %, 1.5 % and 2.0 % by weight of boron carbide to the polymer matrix (polyester, mekpo, cobalt). The composite and control specimen are tested for unit weight, ultrasound and compressive strength. The results indicate that as the percent of boron carbide by weight increases, unit weight of the composite increases, while the compressive strength and the small strain elastic modulus is decreased.

Keywords: Polymer concrete, boron, boron carbide, ultrasound, compressive strength

1. GİRİŞ

Kimyasal bağlarla bir araya gelen çok sayıda küçük molekülün (C, H vb.) oluşturduğu zincir yapıya polimer denmektedir. Polimerler, üstün özellikleri ve uygulamaları nedeniyle giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Günlük hayatımızda yaygın kullanım alanı bulan polimerler plastik, bazı boyalar, kauçuk yapıştırıcılar, sentetik lif vb. ürünlerin temel maddesidir [1].

Elmas ve kübik bor nitrürden sonraki en sert malzeme olan bor karbür yüksek sertlik, düşük yoğunluk, yüksek erime noktası, aşınma direnci ve nötron emme yeteneği gibi üstün özelliklere sahip bir malzemedir [2], [3], [4], [5]. Bu üstün özellikleri nedeniyle bor karbür endüstriyel, savunma sanayi ve nükleer enerji santrallerinde kullanımı giderek artan bir kimyasal bileşendir [4], [6], [7].

Son yıllarda gelişen yeni teknolojilerle birlikte polimer kompozitlerin kullanım alanları da yaygınlaşmıştır. Portland çimentosu yerine polimer ürünlerin kullanımı maliyette artışlar meydana getirmektedir. Bu nedenle mimar ve mühendislerin, yapacakları uygulamalar için en uygun ürünü seçmek amacıyla polimer malzemelerin kapasiteleri ve kısıtlamaları hakkında bilgi sahibi olmaları gereklidir. [8].

Çeşitli katkılar kullanılarak üretilen polimer kompozit malzemeler ile ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar aşağıda özetlenmiştir.

Kharat ve ark., farklı oranlarda bor karbür (B_4C) ve tungsten disülfür (WS_2) ilave edilerek oluşturdukları epoksi esaslı kompozitin mekanik özelliklerindeki değişimi incelemişlerdir. Yapılan çalışmada kompozit malzemenin ağırlıkça 2.5% B_4C ve 4% WS_2 oranlarına kadar çekme dayanımı artış göstermiştir. Bu değerin üstündeki karışım oranlarında ise çekme dayanımı düşüş göstermiştir [9].

Y. Abdullah ve ark., betona 5% ve 20% oranında bor karbür ilave ederek bor karbürlü betonun yoğunluk, radyasyon zayıflatma katsayısı ve basınç dayanımı özelliklerini incelemişlerdir. Yapılan çalışma neticesinde bor karbür ilave edilmesiyle birlikte yoğunluk ve basınç dayanımı değerlerinin azaldığını, ancak zayıflama katsayısını ise arttırdığını belirlemişlerdir. Betona bor karbür partiküllerin eklenmesinin, normal betona kıyasla nötron emilim kapasitesini artırabildiğini belirtmişlerdir [10].

ISBN
978-605-7875-34-1

Singh ve ark., toplam çimento ağırlığının ağırlıkça 5%'i kadar bor karbür ilavesiyle oluşturdukları bor karbürlü betonun XRD, FTIR ve SEM görüntüleri ile 7, 14, 21 ve 28 günlük kür koşullarında betonun basınç dayanımını incelemişlerdir. Yapılan çalışmada XRD, FTIR ve SEM sonuçları bor karbür nanoyapı oluşumunu desteklediğini ve bor karbür ilavesinin kürlenme süresinin artmasıyla birlikte mekanik özelliklerini önemli ölçüde geliştirdiğini belirtmişlerdir [11].

Vipulanandan ve ark., polyester polimer ile polimer betonunun mekanik özelliklerini, çeşitli kür koşulları ve sıcaklık oranları altında incelemişlerdir. Oda sıcaklığından 120° C'ye kadar değişen sıcaklıklarda kürleme işlemine tabi tutmuşlardır. Değişen gerilme hızı (dakikada % 0.01 - % 60) ve sıcaklık (22° C ila 120° C) koşullarında polimer ve polimer betonu için optimum kürlenme koşullarının farklı olduğunu ifade etmişlerdir [12].

Arslan ve ark., bor karbür-alüminyum kompozitler için cam elyaf örgülü destek plakası kullanılarak elde ettikleri zırh sistemi, askeri standartlara uygun olarak yapılan balistik testlerde 4. seviye tehditlere (hızı 800-840 m/sn olan tungsten çekirdekli mermi) karşı tam koruma sağladığını ifade etmişlerdir [13].

2. MATERYAL VE METOT

Bor karbür bazlı polimer kompozit içeriğinde kullanılan malzemeler seçilirken bu alanda daha önceden yapılmış olan çalışmalardan faydalanılmıştır.

2.1. Malzeme Seçimi

Matris ve faz malzemeden oluşan bor karbür bazlı polimer kompozit için kullanılan malzemelerin fiziksel özellikleri ve kullanım oranları tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Bor karbür bazlı polimer kompozitin karışım oranları [12]

Polimer Kompozit Bileşenleri		Kullanılan Ürün	Yoğunluk (gr/cm^3)	Kullanım Oranı (Ağırlıkça %)
Matris	Reçine	Doymamış Polyester	1.353	96.4-98.4
	Hızlandırıcı	Methyl Ethyl Ketone Peroxide (Mekpo)	1.17	1.4
	Sertleştirici	Kobalt	0.92	0.2
Faz	Bor Karbür (B_4C)	B_4C 99.95%, 1 - 3 µm	1.8	0.5-2

Polyester polimerin bileşenleri doymamış polyester, mekpo ve kobalt olarak seçilmiştir. Bor karbürün polimer kompozite farklı oranlarda ilave edilmesiyle bor karbür bazlı polimer kompozit oluşturulmuştur.

Tablo 2. Polyester reçine özellikleri [14]

TEST	METOD	DEĞER
Renk	ISO 2211	Açık gri, Opak
Yoğunluk	ISO	1.353 gr/cm^3

ISBN
978-605-7875-34-1

Asit Değeri	ISO	11 mg KOH/gr
Vizkozite l Brookfield	ISO	1450 cp
Jel Süresi	ISO	16'
Monomer Oranı	-	33%
Parlama Noktası	Abel - Pernsky	34 °C

Çalışma kapsamında kullanılan doymamış polyester reçinenin özellikleri tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 3. Bor Karbürün Teknik Özellikleri [15]

Saflık (%)	99.95
Ortalama Parçacık Boyutu (µm):	1.0-3.0
Erime Noktası (°C)	2350.0
Kaynama Noktası (°C)	3500.0
Yoğunluk (gr/cm^3)	1.80

Bor karbür bazlı polimer kompozitin faz bileşeni olarak kullanılan B_4C teknik özellikleri tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 4. Bor Karbürün Kimyasal Analizi [15]

Kimyasal Analizi (%)	**B : C**	**O**	**Ca**	**Al**	**Fe**	**Mo**	**Na**
	77.5 : 22.4	0.002	0.002	0.001	0.001	0.001	0.001

Kullanılan bor karbürün kimyasal analizi tablo 4'te verilmiştir.

2.2. Polimer Kompozitlerin Üretilmesi

Polimer kompozitler doymamış polyester reçine ve ağırlıkça farklı B_4C oranları kullanılarak elde edilmiştir (Şekil 1). B_4C bazlı polimer kompozitin özelliklerinin incelendiği bu çalışmada kullanılan kompozit ürünlerin karışım oranları tablo 5'te gösterilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

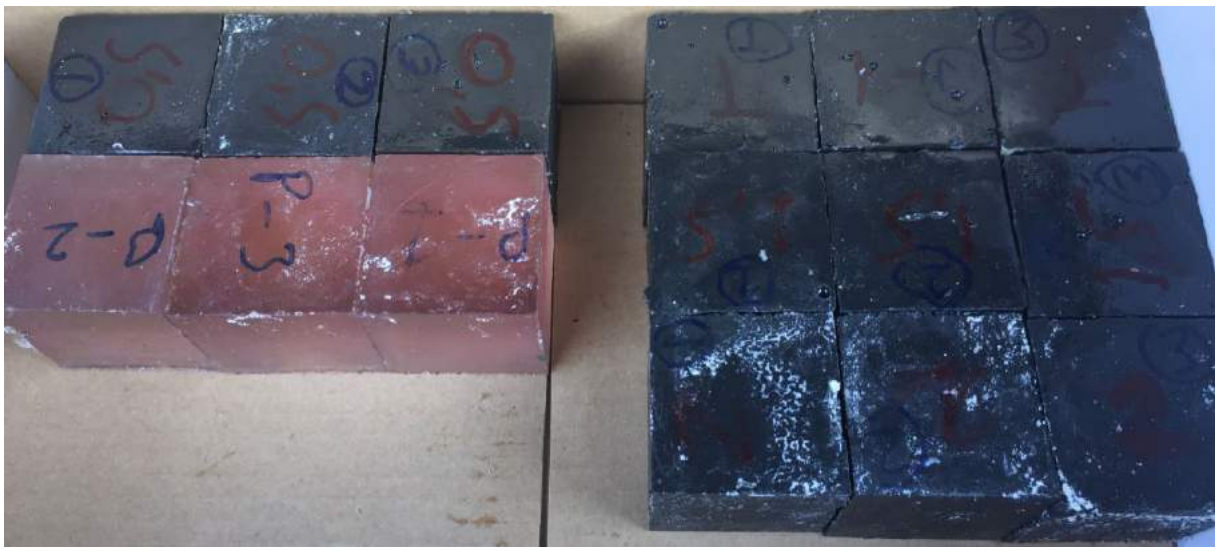

Şekil 1. Üretilen polimer kompozitler

Tablo 5. B_4C bazlı polimer kompozitin karışım oranları (ağırlıkça %)

Kompozit Kodu	B_4C (%)	Polyester (%)	Mekpo (%)	Kobalt (%)
S1	0	98.4	1.4	0.2
S2	0.5	97.9	1.4	0.2
S3	1.0	97.4	1.4	0.2
S4	1.5	96.9	1.4	0.2
S5	2.0	96.4	1.4	0.2

Polimer kompozit malzeme tablo 5'te belirtilen oranlarda karıştırıldıktan sonra küp numune (5x5x5) kalıbına yerleştirilmiştir. Üretilen numuneler 21 gün oda sıcaklığında kür işlemine tabi tutulmuştur. Numuneler 21. Gün sonunda ultrases, birim hacim ağırlık ve basınç deneylerine tabi tutulmuştur.

2.2.1. Ultrases Deneyi

Beton kalitesinin belirlenmesi için uygulanan yöntemlerden birisi de ultrasonik test deneyidir. Ultrasonik test cihazı kullanılarak numune üzerinde alıcı ile verici arasında ultrasonik ses dalgalarının belirli bir mesafeyi geçiş süresi belirlenir. Hasarsız ölçüm yapılabilmesi ve zaman tasarrufu sağlaması nedeniyle alternatif bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Ancak daha sağlıklı sonuçlar netice vermesi için karot, test çekici gibi diğer yöntemlerle birlikte kullanılması tavsiye edilmektedir. Ultrases dalgalarının numune içindeki ses üstü dalga hızının ölçülmesiyle; numunenin basınç dayanımı ve diğer özellikleri arasında yaklaşık bir ilişki elde edilmektedir [16].

Kür işleminden geçen polimer kompozit numunelerin ilk olarak ultrases cihazında ölçülen ses üstü dalganın gönderilmiş olduğu numune yüzeyinden, alındığı yüzeye kadar geçen zaman (mikrosaniye) ölçülerek gerekli hesaplamalar neticesinde ses üstü dalga hızı (m/s) elde edilir [16].

ISBN
978-605-7875-34-1

2.2.2. Birim Ağırlık Deneyi

Malzemelerin yoğunluklarının belirlenmesi için birim hacim ağırlık deneyi TS EN 1015- 10 (2001)'a [17] göre yapılmıştır.

2.2.3. Basınç Deneyi

Kür işleminden geçen polimer kompozit numunelerin basınç dayanımları TS EN 12390-3 (Anonim 2010)'e [18] göre yapılmıştır. Deneyde Şekil 2'deki bilgisayarlı otomatik basınç presi makinesi kullanılmıştır.

Şekil 2. Otomatik basınç presi makinesi

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Üretilen numuneler oda sıcaklığı şartlarında 21 günlük kür işlemine tabi tutularak ultrases, birim hacim ağırlık ve basınç dayanımı deneyleri gerçekleştirilmiştir.

3.1 Ultrases Deney Sonuçları

0.5% ve 1% bor karbür oranı için ses üstü dalga hızında artış olmasına karşın 1% den sonraki oranlarda ise düşüş meydana gelmektedir (Şekil 2).

ISBN
978-605-7875-34-1

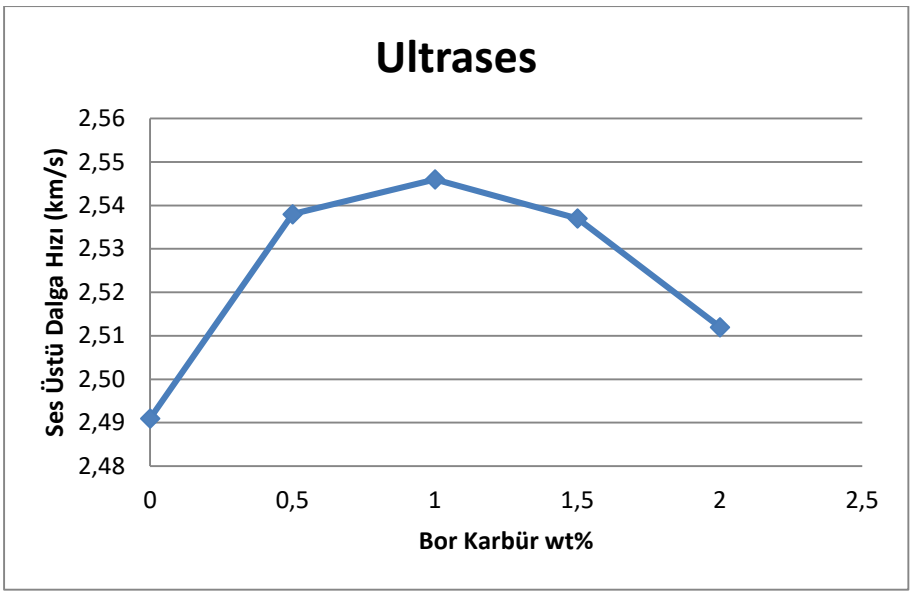

Şekil 2. Bor karbür bazlı polimer kompozitin ultrases değerleri

3.2. Birim Ağırlık Deneyi Sonuçları

Üretilen numuneler üzerinde yapılan birim hacim ağırlık deneyleri incelendiğinde bor karbür oranı arttıkça kompozit numunelerin yoğunluğunun arttığı gözlenmiştir. Bor karbür yoğunluğu polyester ve katkılarından daha fazla olduğu için beklendiği şekilde yoğunlukta düzenli bir atış meydana gelmiştir.

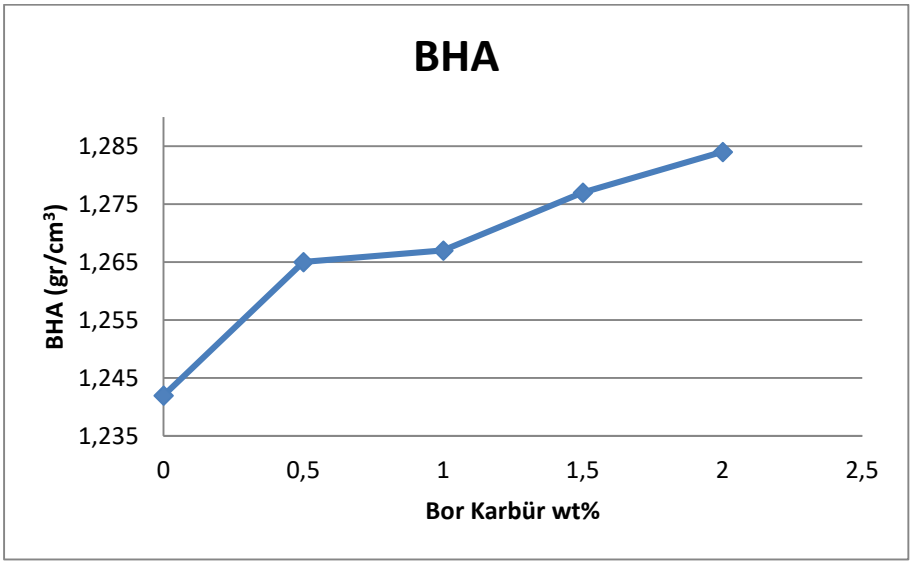

Şekil 3. Bor karbür bazlı polimer kompozitin birim hacim ağırlık (BHA) değerleri

3.3 Basınç Dayanımı Deneyi Sonuçları

Üretilen numunelerin basınç dayanımı değerleri, bor karbür oranı arttıkça polimer kompozit malzemenin basınç dayanımı değerlerinde düşüşler meydana gelmektedir. Bor karbür ilave

ISBN
978-605-7875-34-1

edilmesiyle polyester polimerin basınç dayanımının düşmesine sebep olmaktadır. Ancak bu düşüşler 0.5% B_4C oranında az olmasına karşın diğer B_4C oranlarında ise daha fazla olmaktadır.

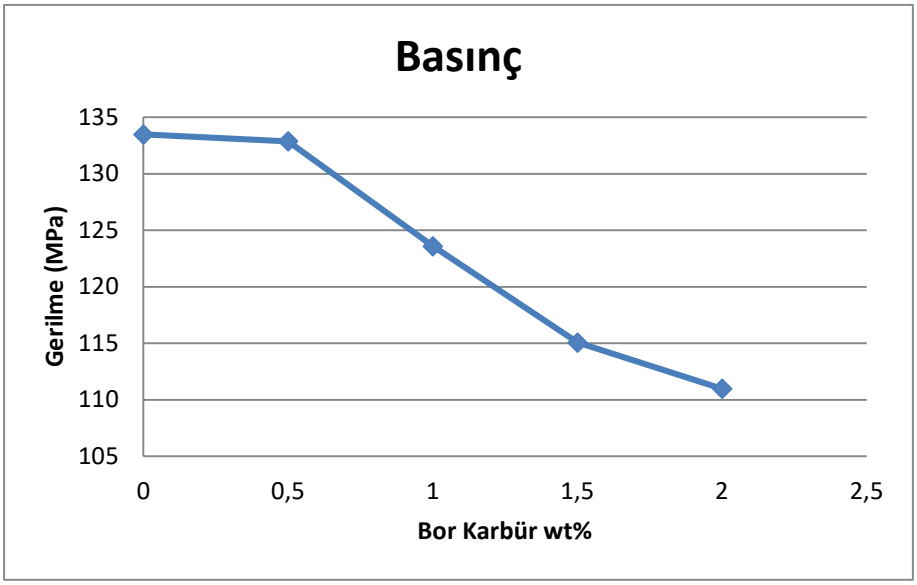

Şekil 4. Bor karbür bazlı polimer kompozitin basınç dayanımı değerleri

5. SONUÇLAR

Bor karbürün farklı oranlarda ilave edilmesiyle elde edilen numuneler üzerinde yapılan ultrases, birim hacim ağırlığı ve basınç dayanımı deneyleri neticesinde;

1. Ultrases verileri incelendiğinde, bor karbür ilavesi ağırlıkça 1% oranına kadar ses üstü dalga hızını arttırmıştır. Ancak ağırlıkça 1% değerinden sonrası için ses üstü dalga hızında düşmeler meydana gelmektir.

2. Birim hacim ağırlık verileri incelendiğinde, artan bor karbür oranlarına paralel olarak BHA değerlerinde artışlar görülmektedir.

3. Basınç dayanımı verilerinin incelenmesi neticesinde, 0.5% bor karbür ilave edilmesi ile küçük bir miktarda basınç dayanımında düşüş olmaktadır. Ancak B_4C oranının artması ile birlikte basınç dayanımında daha fazla oranda azalmalar meydana gelmektedir.

4. Polimer kompozitlerin üretimi için diğer reçineler ve değişen B_4C oranlarında kullanılması, bununla birlikte eğilme dayanımı, yüksek sıcaklık etkisi, tutuşma direnci, aşınma, XRD, FTIR ve SEM gibi diğer özelliklerinin de incelenmesi konusunda çalışmalarımız devam etmektedir.

REFERANSLAR

[1] M. Saçak, *Polimer Kimyasına Giriş*. Ankara: A.Ü.F.F. Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1998.

[2] K. Sairam *et al.*, “Influence of spark plasma sintering parameters on densification and

ISBN
978-605-7875-34-1

mechanical properties of boron carbide," *Int. J. Refract. Met. Hard Mater.*, vol. 42, pp. 185–192, 2014.

[3] Z. Han, G. Li, J. Tian, and M. Gu, "Microstructure and mechanical properties of boron carbide thin films," *Mater. Lett.*, 2002.

[4] A. Kovalčíková, R. Sedlák, P. Rutkowski, and J. Dusza, "Mechanical properties of boron carbide+graphene platelet composites," *Ceram. Int.*, vol. 42, no. 1, pp. 2094–2098, Jan. 2016.

[5] F. Thévenot, "Boron carbide-A comprehensive review," *J. Eur. Ceram. Soc.*, 1990.

[6] E. KARAÇAY, "BOR KARBÜR ÜRETİMİ VE KARAKTERİZASYONU," GAZİ ÜNİVERSİTESİ FEN/FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ, 2008.

[7] D. Ge, V. Domnich, T. Juliano, E. A. Stach, and Y. Gogotsi, "Structural damage in boron carbide under contact loading," *Acta Mater.*, 2004.

[8] O. Figovsky and D. Beilin, *Advanced Concretes and Polymer Compounds*. CRC Press/Taylor & Francis Group, 2014.

[9] M. H. Kharita, S. Yousef, and M. AlNassar, "Review on the addition of boron compounds to radiation shielding concrete," *Prog. Nucl. Energy*, vol. 53, no. 2, pp. 207–211, Mar. 2011.

[10] Y. Abdullah, M. R. Yusof, A. Muhammad, Z. Samsu, and N. E. Abdullah, "Cement-Boron Carbide Concrete As Radiation Shielding Material," *J. Nucl. Relat. Technol.*, vol. 7, no. 2, pp. 74–79, 2010.

[11] P. Singh *et al.*, "Boron carbide nanostructures: A prospective material as an additive in concrete," in *AIP Conference Proceedings*, 2018.

[12] C. Vipulanandan and E. Paul, "Characterızatıon Of Polyester Polymer And Polymer Concrete," vol. 5, no. 1, pp. 62–82, 1993.

[13] G. ARSLAN, F. KARA, S. TURAN, A. KALEMTAŞ, and N. TUNÇER, "Bor Karbür - Alüminyum Kompozitlerin Balistik Performansı," *Savun. Teknol. Kongresi-Savtek 2006*, pp. 1–8, 2006.

[14] H. Polat and M. Oltulu, "Andezit Atıklı Polimer Kompozitlerin Mekanik Özellikleri," *1. Uluslararası Battalgazi Multi Disipliner Çalışmalar Kongresi*, vol. 1, pp. 213–222, 2018.

[15] "B_4C(Bor Karbür) 99.95%, 1-3um." [Online]. Available: http://nanografi.com.tr/bor-karbur-b4c-mikron-tozu-safl-k-99-95-boyutu-1-3um/. [Accessed: 11-Mar-2019].

[16] T. Y. Erdoğan, *Beton*, 4. Baskı. Ankara: ODTÜ Yayıncılık, 2013.

[17] TS EN 1015-10 (2001). Kâgir Harcı-Deney Metotları- Bölüm 10: Sertleşmiş Harcın Boşluklu Kuru Birim Hacim Kütlesinin Tayini. Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

[18] TS EN 12390-3, 2010. Beton-Sertleşmiş Beton Deneyleri-Bölüm 3: Deney Numunelerinin Basınç Dayanımını Tayini. Türk Standartları Enstitüsü, Ankara

ISBN
978-605-7875-34-1

YEŞİL KİMYA YÖNTEMİYLE NANO BOYUTTA TiO_2 SENTEZİ VE KARAKTERİZASYONU

Funda OKUŞLUK

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, funda.gurer@inonu.edu.tr

Onur ÖZGÜL

Öğr. Gör. Dr., İnönü Üniversitesi, onur.ozgul@inonu.edu.tr

ÖZET

TiO_2, WO_3, ZnO, ZnS, CdS, Fe_2O_3 gibi metal oksitler son zamanlarda yaygın olarak kullanılan yarı iletkenlerdir. Metal oksitlerin valens bandlarının diğer yarı iletken maddelere kıyasla daha pozitif olması yaygın kullanılma nedenlerindendir. Bütüm bu yarıiletkenler içinde Heterojen Fotokatalitik Degradasyon için en uygun fotokatalizörün TiO_2 dir. TiO_2'nin Valens band boşluğunun diğer yarı iletkenlere göre daha pozitif olması, kimyasal maddelere karşı dayanıklılığının çok fazla olması, toksik özelliğinin bulunmaması ve de maliyetinin düşük olması bu kabulü destekleyen önemli parametrelerdir.

TiO_2 sentezi için Hidrotermal yöntem, Sol-Gel yöntemi gibi birçok yöntem kullanılabilir. Ayrıca TiO_2 sentezi için yeşil sentez yöntemleri son zamanlarda kullanılmaya başlamıştır. Çünkü sentez sırasında daha az kimyasal ve çözücü kullanılarak hedeflenen ürünün sentezlenebilmesi çevre ve insan sağlığı açısından çok önemlidir. Yeşil sentez için Jatropha curcas L. ekstraktı, Phyllanthus embilica yaprakları ve a Chlorella pyrenoidosa algleri kullanılarak yapılan sentez çalışmaları mevcuttur.

Çalışmamızda nano boyuta sahip TiO_2 sentezi Malatya yöresinde coğrafik işarete sahip olan Mor reyhan bitkisinin ekstraktı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sentez hidrotermal yöntemde 200^oC de oldukça kısa sürede yapılabilmiştir. Sentezlenen nano-TiO_2' in karakterizasyonu XRD, SEM ve FT-IR ile yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeşil sentez,, nano-TiO_2, Mor reyhan

GİRİŞ

Nanoteknoloji; atomsal, moleküler yapılar düzeyinde fonksiyonel materyallerin, cihazların ve sistemlerin geliştirilmesidir. Özellikle son 20 yılda nanoteknolojik gelişmelerde hızlı bir artış gözlenmekte ve bu alandaki yatırımlar günden güne artmaktadır. Nanoteknolojinin gelişmesi ile birlikte nanokristal, nanopartikül (NP), nanotüp gibi nano boyutlu malzemelerin üretilebilmesi sağlanabilmektedir. Nanoteknolojik araştırma ve uygulamalar için yapılan yatırımlar günden güne

ISBN
978-605-7875-34-1

artmakta ve bu durum nanopartiküllerin doğadaki konsantrasyon artışını da beraberinde getirmektedir[1]. Son yıllarda büyük önem kazanan NP'ler, nanoteknolojinin temelini oluşturmaktadır. Çevreye ve insan sağlığına olan etkileri ve riskleri ile ilgili çok az bilgi olmasına rağmen, mühendislik NP'leri çok çeşitli ticari ürünlerin bileşimine entegre edilmiş durumdadır[2].Nanopartiküllerin elde edilmesinde kullanılan yöntemler ve kimyasalların çevre üzerindeki olumsuz etkileri olduğu da bilinmektedir. Nanopartiküllerin yeşil sentezle edilmesi çevre ve ekonomik açıdan son derece önemlidir.

Yeşil Sentez nano, mikro ve makro parçacıkların bitki özleri ve mikroorganizmalar kullanılarak sentezidir. Bu yöntem kirlilikten arındırılmış ve doğa dostu bir süreçtir. Antik çağdan itibaren, farklı amaçlar için bitkilerin çiçek, yaprak, meyve ve sapları doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kullanılmıştır. İnorganik metal iyonları, canlı organizma içindeki indirgeyici özellikteki protein ve de metabolizmaya ait maddelerce metal nanopartiküllerine dönüştürülmektedir[6]. Yeşil sentez verimli,ucuz ve güvenilirdir. Mikroorganizmaların, bitkilerin ya da bitki parçalarının kullanıldığı biyolojik yöntemler NP sentezi için kimyasal ve fiziksel alternatif yöntemlere göre daha çekicidir ve çevre dostudur [3]. Bitkiler, NP üretiminde yeşil bir yol sunabilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bitki dokularında metalik NP'lerin üretilebildiği, yapılan çalışmalarla belirlenmiştir.Bitkide NP senteziyle ilgili farklı görüşler mevcuttur. Bazı araştırmacılar metalik NP' lerin hücre dışında oluştuktan sonra kök zarı boyunca taşınıp hücre içine alındığı ya da bitki içerisinde metal tuzlarının indirgenmesiyle oluştuğunu savunmaktadır [4]. Diğer bir görüş ise, NP' lerin kökte oluştuğu ve sonrasında bitkiye taşındığı yönündedir [5]. Bitkide NP sentezi için çoğunlukla kabul edilen görüş, ilgili metalin iyonik formunun kök zarı boyunca taşınabilmesi, bitkide transloke olması ve tuz formunun elemente indirgenmesi yönündedir.Bu durumda, metalik NP'lerin bitkide sentezlenebilmesi için maruz kalınan metalin çözünebilir olması, taşınabilmesi ve transloke olabilmesi önem taşımaktadır.

Nano boyuta sahip Titanyum dioksit (TiO_2)' in de yeşil sentezi mümkündür[3-5]. Titanyum dioksit (TiO_2) günlük hayatımızın bir parçası haline gelmiştir. Kozmetik, boya, boya ve vernik, tekstil, kâğıt ve plastik, gıda ve uyuşturucu, hatta kaldırım taşları gibi günlük tüketim malları ve günlük tüketim ürünlerinde bulunur. Çeşitli şekil ve boyutlarından dolayı Titanyum dioksitler, mikro ölçekli pigmentler veya nano-objeler şeklinde kullanılabilir.Kristal yapıları değişebilir: TiO_2 atomlarının düzenlenişine bağlı olarak, rutil ve anataz modifikasyonları ile birbirinden ayrılır.TiO_2, kozmetikte kalınlaştırıcı, beyazlaştırıcı, yağlayıcı ve güneş ışınlarını kesici bir madde olarak da kullanılan bir mineraldir.

Çalışmamızda nano boyuta sahip TiO_2 sentezi Malatya yöresinde coğrafik işarete sahip olan Mor reyhan bitkisinin ekstraktı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Sentez hidrotermal yöntemde 200^oC de oldukça kısa sürede yapılabilmiştir. Sentezlenen nano-TiO_2' in karakterizasyonu XRD, SEM ve FT-IR ile yapılmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

Mor Reyhan Ekstraktının Elde Edilmesi

ISBN
978-605-7875-34-1

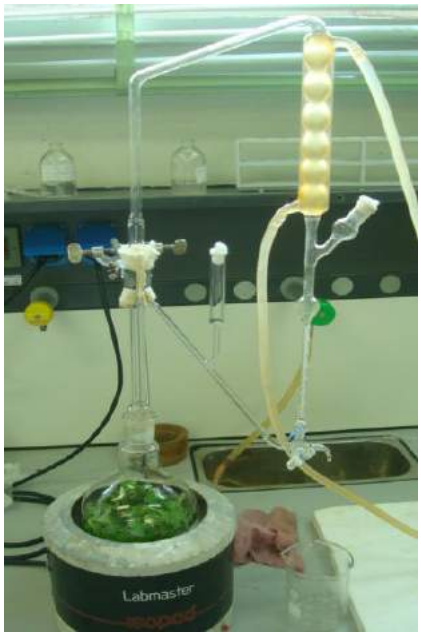

Şekil 1. Clevenger Sistemi

40 gram kuru reyhan yıkanıp tozundan uzaklaştırıldıktan sonra, Clavenger sisteminde 100 ºC de 180 dakika tutuldu, uçucu yağı alındıktan sonra balonda kalan kısım TiO_2 sentezi için ayrıldı. Clevenger yöntemin esası; soğutucu ile bağlantı yapılan bir cam balon içerisinde su ve bitki materyalinin 2-8 saat süre ile kaynatılarak, su buharı ile birlikte hareket eden yağ moleküllerinin soğutucuda yoğunlaştırılıp sudan ayrıştırılmasına dayanmaktadır (6).

Yeşil Sentezle nano-TiO_2 Eldesi

Hacimce 1/1 olacak şekilde ayarlanan $TiCl_4$ ve Mor reyhan Ekstraktı bir süre magnetik karıştırıcıda karıştırıldıktan sonra elde edilen çözelti teflon kaplara yerleştirilerek hidrotermal üniteye yerleştirildi. 200 ºC' de 2 saat tutuldıktan sonra sistem soğumaya bırakıldı. Soğuduktan sonra santrifüjlenerek kurutuldu ve karakterizasyon yapıldı.

BULGULAR

Hazırlanan numunelerin kristalografik analizleri bilgisayar kontrollü Rigaku RadB-DMAX II X-Işını Difraktometresi kullanılarak incelenmiştir. Tüm ölçümler CuK_α (λ=1.5405 Aº) ışını kullanılarak ve 2θ = 2-80º arasında sabit 2º/dak. tarama hızı ile yapılmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde bütün örneklerin anataz kristal yapısında olduğu belirlenmiştir. (Şekil 2)

ISBN
978-605-7875-34-1

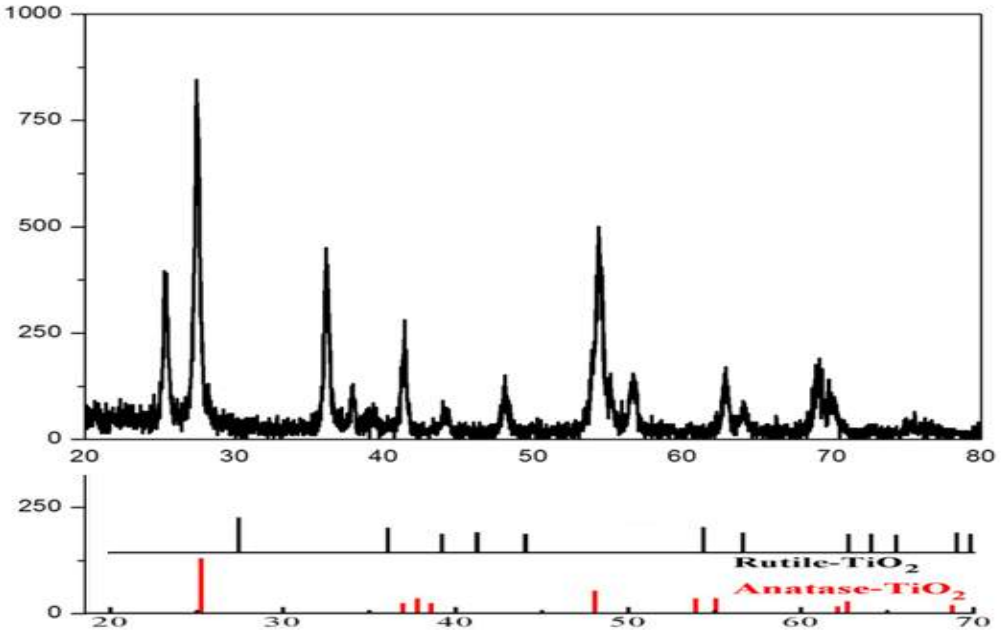

Şekil 2: Sentezlenen nano-TiO_2' nin XRD kırınım deseni

XRD piklerinden yeşil yöntemle sentezlenen TiO2 partikülerinin anataz rutil karışımı olduğu görülmektedir. Scherrer Eşitliği Dp = K l / (B cos q) ile kristal boyutu 36,03 nm. olarak belirlenmiştir.

Sentezlenen nano-TiO_2 yapılarına ait FT-IR spektrumları Perkin Elmer 283 model Fourier Dönüşüm Infrared Spektrometre cihazı kullanılarak alınmıştır. Spektrumlar ise ATR (zayıflatılmış toplam yansıma) tekniği kullanılarak 400-4000 cm^{-1} dalga sayısı aralığında çalışılmıştır. Elde edilen spektrum Şekil 3' de gösterilmiştir.

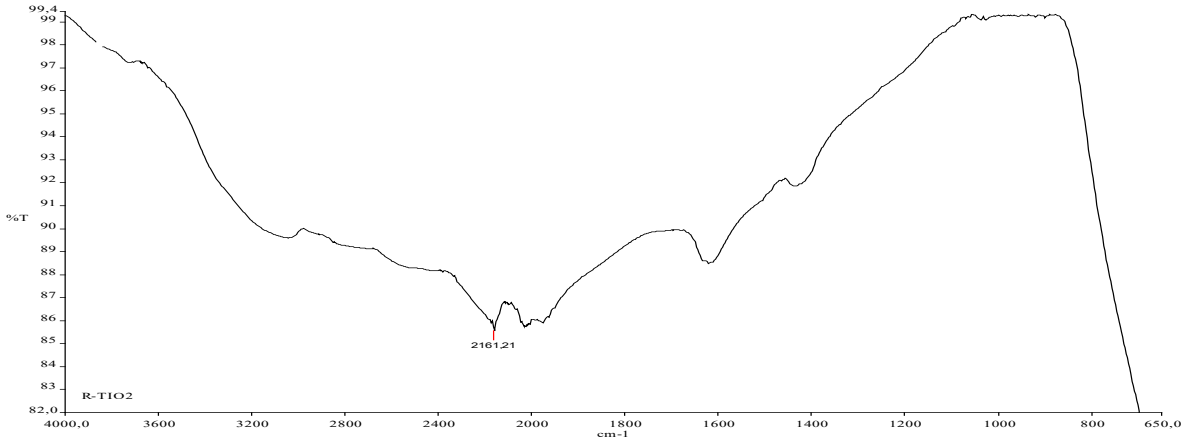

Şekil 3: nano-TiO_2' in FT-IR spektrumu

Nano-TiO_2 yapısında 1000 – 800 cm^{-1} de Ti-O-Ti gerilme bandı net olarak görülmektedir.

Nano boyuta sahip nano-TiO_2 taneciklerine ait SEM görüntüleri Leo marka Evo-40 XVP model, 30 kV hızlandırma voltajında mikroskopla gerçekleştirilmiştir. SEM görüntülerinden de MWCNT' ün TiO_2 ile etkileşerek yapıda bulunduğu görülmektedir (Şekil 4-7).

ISBN
978-605-7875-34-1

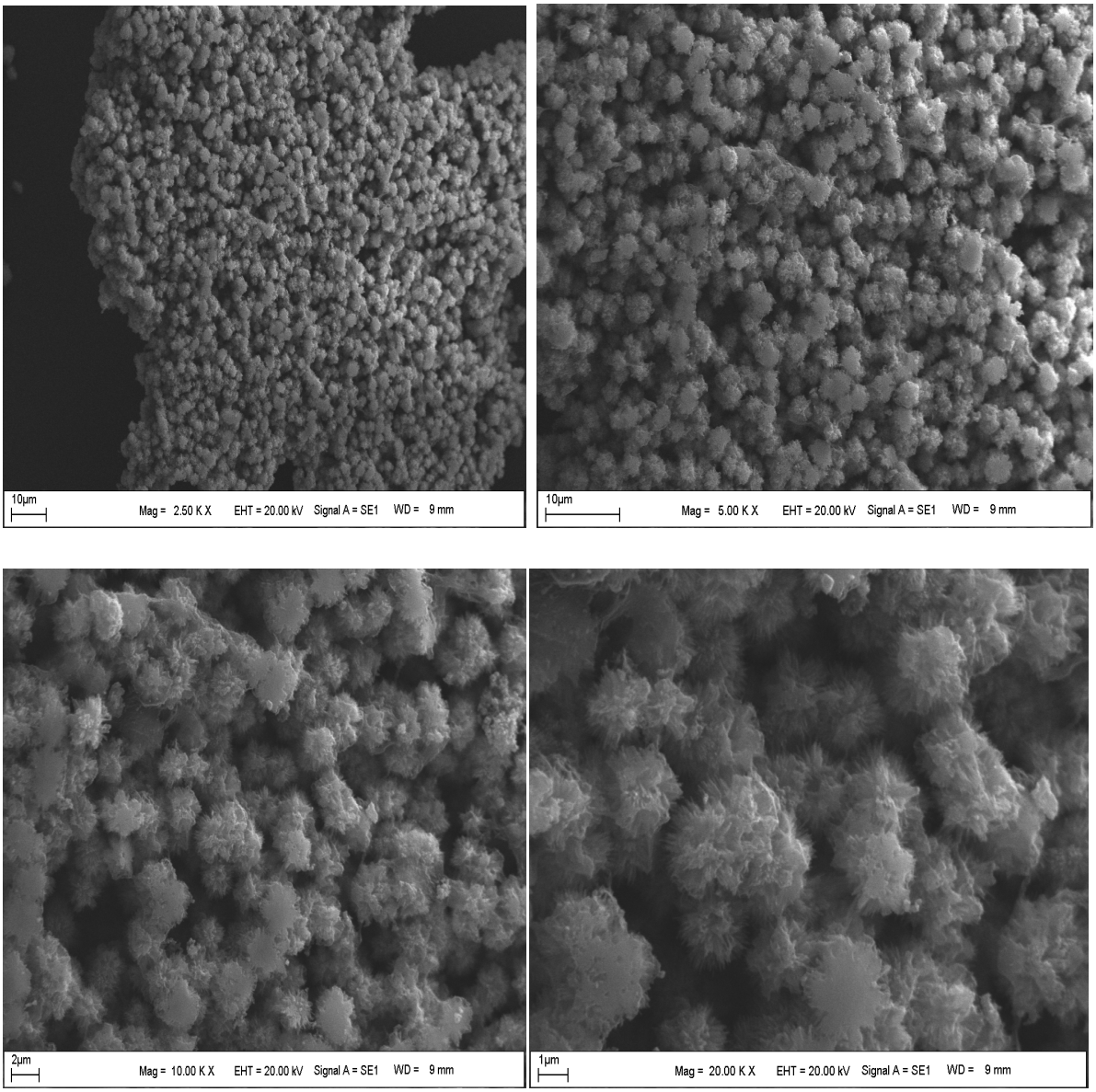

SEM görüntülerinden nano-TiO_2 partiküllerinin homojen bir şekilde dağıldığı gözlenmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Elde edilen nano-TiO_2' in kristal boyutu 36 nm olarak belirlenmiştir. XRD kırınım deseninden de anataz-rutil karışımı olduğu gözlenmiştir. SEM görüntülerinde homojen ve düzgün bir dağılım gösterdiği belirlenmiştir.

Elde ettiğimiz bulgular ışığında nano-TiO_2 in başarılı bir şekilde sentezlendiği görülmüştür. Tek bir oran çalışılarak elde edilen nano-TiO_2 partikülleri ile elde edilen başarılı sonuçlar farklı oranların çalışılması gerektiğini göstermektedir. Farklı oran ve reaksiyon süresinde sentezin tekrarlanması planlanmaktadır. Anataz-Rutil karışımı olarak elde edilen malzemenin saf anataz formda elde edilebileceği düşünülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKLAR

1. Narayanan K.B., Sakthivel N. Phytosynthesis of gold nano particles using leaf extract of Coleusamboinicus Lour. Mater Charact 2010;61:1232–8.

2.Mohanpuria P., Rana N.K., Yadav S.K. (2008), Journal of NanoparticleResearch, 10, (3): p. 507-517.

3. Hanks N.A., Caruso J.A., Zhang P. (2015), Journal of Environmental Management, 164: p. 41-45.

4. Haverkamp R.G., Marshall A.T. (2009), Journal of NanoparticleResearch, 11, (6): p. 1453-1463.

5. Kılıç A. (2008), Uçucu yağ elde etme yöntemleri, Bartın Orman Fakültesi dergisi, 10, (13): p. 37-45.

ISBN
978-605-7875-34-1

İZOLE EDİLMİŞ VE DİMETİL ADİPAT KATKISI KULLANILAN BİR DİZEL MOTORUN EGZOZ EMİSYONLARININ İNCELENMESİ

Hanbey HAZAR
Prof. Dr., Fırat Üniversitesi, hanbeyhazar@hotmail.com

Hüseyin SEVİNÇ
Arş. Gör., Fırat Üniversitesi, h.sevinc@firat.edu.tr

Serhat ŞAP
Öğr. Gör., Bingöl Üniversitesi, ssap@bingol.edu.tr

ÖZET

İçten yanmalı motorlar arasında yüksek verimliliği ile, birçok alanda etkin bir şekilde kullanılan dizel motorların oluşturduğu zararlı egzoz emisyonları, insan ve ekolojik yaşam üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Özellikle dizel motorların doğası gereği ürettiği yüksek azotoksit (NO_X) ve karbonmonoksit (CO) emisyonları bu zararlı egzoz gazlarının başında gelmektedir. Geçmişten günümüze motorlu taşıtların ürettiği egzoz emisyonları azaltmaya yönelik olarak birçok yöntem denenmiştir. Dizel motorların oluşturduğu bu zararlı egzoz emisyonları azaltma yollarından birisi de yanma odası elemanlarının, düşük ısıl iletkenliğe ve yüksek çalışma sıcaklığına sahip seramik malzemeler ile kaplanmasıdır. Buna ek olarak oksijenli yakıt katkılarının kullanımı, dizel motorlarda egzoz emisyonlarını azaltıcı alternatif yöntemler arasında kullanılmaktadır. Bu çalışmada tek silindirli, dört zamanlı, direkt enjeksiyonlu, hava soğutmalı bir dizel motorun yanma odası elemanları olan silindir, emme ve egzoz supapları ve piston yüzeyleri bor malzemesi ile kaplanmıştır. Kaplanmamış (NM) ve kaplanmış (KM) motorlarda yakıt özelliklerini iyileştirmek amacıyla kimyasal yapısında oksijen ihtiva eden dimetil adipat (DMA) %2, %6 ve %12 (hacim) oranlarında dizel yakıt ile karıştırılarak kullanılmıştır. Motor deneyleri, yarım yük koşulları altında 1800-3000 devir/dk motor hızı aralığında gerçekleştirilmiştir. Motor tipi ve yakıt durumuna göre değişiklik gösteren her durum için zararlı egzoz emisyonları olan CO, hidrokarbon (HC) ve NO_X ölçümleri kayıt altına alınmıştır. Sonuç olarak, dizel ve DMA yakıt karışımı içerisindeki DMA miktarının artması CO ve HC emisyonlarını azaltırken, NO_X emisyonlarını arttırdığı görülmüştür. Aynı yakıtla çalışan, NM ve KM kıyaslandığında, KM' de NO_X değerlerinin artış gösterdiği gözlenirken CO ve HC emisyonlarında azalma görülmüştür. Genel olarak, yanma odası elemanlarının bor ile kaplanması ve DBM' nın yakıt katkısı olarak kullanılması emisyonlar üzerinde olumlu etkiler göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Termal bariyer kaplama, Dimetil adipat (DMA), Egzoz emisyon

ISBN
978-605-7875-34-1

INVESTIGATION OF EXHAUST EMISSIONS OF AN ISOLATED DIESEL ENGINE WITH USAGE OF DIMETHYL ADIPATE

ABSTRACT

Harmful exhaust emissions generated by diesel engines that have higher efficiency among internal combustion engines (ICE) and effectively used in many areas have negative effects on human and ecological life. Especially the high nitrogen oxide (NO_X) and carbon monoxide (CO) emissions produced by diesel engines are one of the most harmful exhaust gases. From past to present, many methods have been tried to reduce the exhaust emissions produced by motor vehicles. One of the ways to reduce these harmful exhaust emissions from diesel engines is the coating of combustion chamber elements with ceramic materials which have low thermal conductivity and high working temperature. In addition, the use of oxygenated fuel additives is used among alternative methods to reduce exhaust emissions in diesel engines. In this study, a single cylinder, four stroke, direct injection, air-cooled diesel engine' s cylinder, intake valve, exhaust valve, and piston were coated with boron material. In order to improve the fuel properties, dimethyl adipate (DMA), which contains oxygen in its chemical structure, was used in uncoated (NE) and coated (CE) engines by mixing with 2%, 6%, and 12% (vol.) diesel fuel. The engine tests were carried out in the range of 1800-3000 rpm engine speed under half load conditions. CO, hydrocarbon (HC) and NO_X measurements were recorded for each situation which varies according to engine type and fuel condition. As a result, the increase in the amount of DMA in the diesel-DMA fuel mixture decreased CO and HC emissions and increased NO_X emissions. When NE and CE which were operated with same fuel were compared, it was seen that there was an increase in NO_X values of CE and a decrease in CO and HC values of CE. In general, coating of the combustion chamber elements with boron and the use of DBM as a fuel additive have positive effects on emissions.

Keywords: Thermal barrier coating, Dimethyl adipate, Exhaust emission

1. GİRİŞ

Dünya nüfusunun sürekli artması ve insanların yaşam standartlarının yükselmesi enerji krizlerine neden olmaktadır. Ülkelerin ekonomik gelişmelerinde ulaşım sektörü önemli bir faktördür [1]. Fosil yakıtlar içerisinde dizel yakıtı transport sektöründe en çok kullanılan yakıt tipidir. Ancak enerji kaynaklarının hızlı bir şekilde azalması ve fosil yakıtlardan kaynaklanan zararlı emisyonların alarm seviyesine yükselmesi kaygı verici bir durumdur [1–4]. Dizel yakıtının yanma veriminin düşük olması, çevreye PM CO, NO_X, HC gibi zararlı emisyonların salınımına neden olmaktadır. Araştırmacıların hedefi bu zararlı egzoz emisyonlarını azaltmak ve motor verimini yükseltmektir.

İçten yanmalı motorlarda, yanma verimini arttırma yöntemlerinden biride yanma odası elemanlarının kaplanmasıdır. Düşük ısı kayıplı motorlar ya da adyabatik olarak adlandırılan bu motorlarda yanma odası elemanlarının bir kısmının veya tamamının ısı iletkenliği düşük bir malzeme ile kaplanması sonucu yanma sıcaklığı artmaktadır [5]. Böylece hem yanma daha verimli olmakta hem de kirletici emisyonlar iyileşmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Dizel yakıtının kimyasal ve fiziksel olarak özelliklerinin geliştirilmesi yanma verimi ve egzoz emisyonları üzerinde olumlu etki yapacaktır. Dizel yakıtının bu özelliklerinin geliştirilme yöntemlerinden bir tanesi de katkı maddeleridir [6,7]. Katkı maddeleri yanma verimini geliştirerek hem motor performansını artırmakta hem de emisyonlar üzerinde olumlu etki yapmaktadır. Kimyasal yapısında oksijen atomlarına sahip olması ile dimetil adipat (DMA) bu tür katkı maddelerinden biri olma potansiyeline sahiptir. DMA' nın içerisindeki yüksek oksijen içeriği yanmayı iyileştirerek hem motor performansını artırmakta hem de zararlı egzoz emisyonlarını azaltmaktadır.

Bu çalışmada, bir dizel motorunun yanma odası elemanları olan silindir gömleği ve supaplar borlama yöntemiyle, piston ise plazma sprey yöntemiyle bor esaslı bir malzemeyle kaplanmıştır. Kaplanmamış (NM) ve kaplanmış (KM) motorlarda yakıt özelliklerini iyileştirmek amacıyla kimyasal yapısında oksijen ihtiva eden dimetil adipat (DMA) %2, %6 ve %12 (hacim) oranlarında dizel yakıt ile karıştırılarak kullanılmıştır. Referans yakıt No. 2D (D2) ve etkileri tek silindirli, direkt püskürtmeli, tabii emişli bir dizel motorunda yarım yük-farklı devir şartlarında incelenmiştir.

2. MATERYAL VE METOT

Deneysel çalışmada 4 zamanlı, hava soğutmalı, tek silindirli dizel bir motor kullanılmıştır. Yanma odası elemanları olan silindir gömleği, piston, egzoz ve emme supapları kaplanmıştır. Kaplama işleminde iki farklı yöntem kullanılmıştır. Silindir ve supaplar için katı borlama yöntemi, piston için plazma sprey yöntemi kullanılmıştır. Kaplama öncesi parçalardan kaplama kalınlığı kadar talaş alınmıştır. Katı borlama işlemi, silindir gömleği ve supaplar için parçaların kaplama fırını içerisinde yüksek sıcaklık altında tavlanması, tavlama sonrası ham silindir gömleği ve supapların işlenmesi, işlenen ham parçaların kalıp içerisine alınarak Ekabor-2 tozuyla ve deoksidan malzeme kaplanması işlemlerinden oluşmaktadır. Borlama elemanı olarak ticari Ekabor®-2 tozu ve deoksidan malzeme olarak da Ekrit® kullanılmıştır. Borlama işlemi 950 ^{o}C' de 4 saat boyunca ısıl işlem uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Piston malzemesinin Al-Si alaşımı olmsı sebebi ile kaplaması plazma sprey yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Pistonun orijinal ölçülerine gelmesi için kaplama öncesi piston üst yüzeyinden 300 µm talaş kaldırılmıştır. Kaplama işlemi ilk etapta yüzeye 50'şer µm kalınlıkta CoNiCrAl Yttra bağlayıcı (bond) malzeme püskürtülerek başlamış ve daha sonra oluşturulan bu bağlayıcı tabakanın üzerine 250µm kalınlıkta NiCrBSi tozu püskürtülerek sonlandırılmıştır. Şekil 1 de deney testinin şematik şekli görülmektedir. Testler Şekil 1'de gösterildiği gibi Cusson P8160 marka bir elektrikli dinamometre düzeneği üzerinde yapılmıştır. Egzoz gazı içerisindeki CO (%), HC (ppm), is (%) ve NOx (ppm) emisyonları Bosch gaz analiz cihazı ile ölçülmüştür. Tablo 1'de deney motorunun teknik özellikleri görülmektedir. Tablo 2' de egzoz emisyon ölçüm cihazının teknik özellikleri verilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

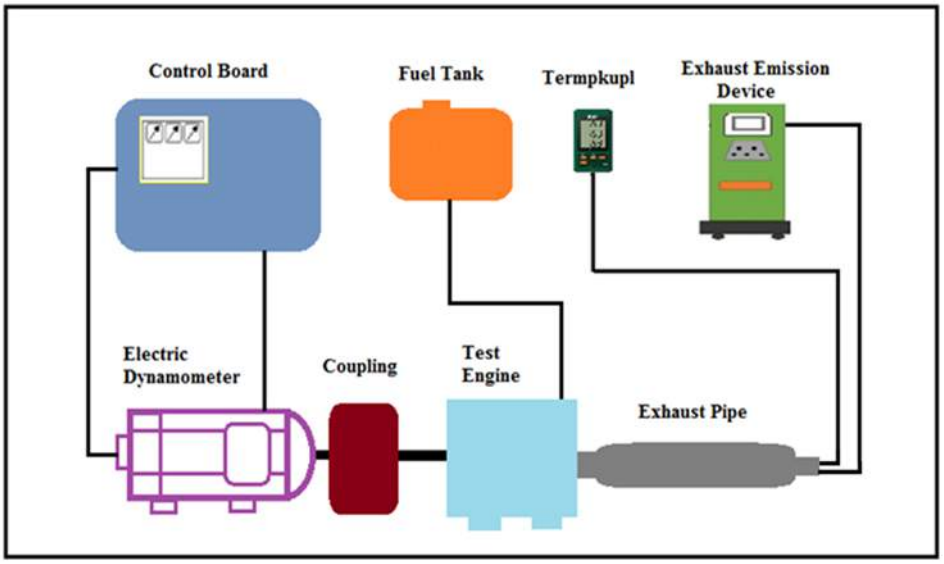

Şekil 1. Test düzeneğinin şematik gösterimi

Tablo 1.

Deney motorunun teknik özellikleri

Motor tipi	Lombardini 6LD 400
Silindir sayısı	1
Bore/stroke (mm)	86/68
Sıkıştırma oranı	18:1
Maximum motor gücü (kW)	6.25 (3600 dk^{-1})
Yakıt tipi	dizel
Enjeksiyon tipi	Doğrudan enjeksiyon
Enjeksiyon basıncı (kg/cm^2)	200
Soğutma tipi	Hava soğutmalı
Maximum motor devri (dk^{-1})	3600
Motor hacmi (mm^3)	382 × 427 × 491

Tablo 2.

Egzoz emisyon ölçüm cihazı teknik özellikleri.

Bileşenler	Ölçüm aralığı	Hassasiyet
CO (% hac.)	0.00−10.00	0.001
CO_2 (% hac.)	0.00−18.00	0.01
HC (ppm hac.)	0−9.999	1
O_2 (% hac.)	0.00−22.00	0.01
λ	0.500−9.999	0.001
NO (ppm hac.)	0−5000	≤1

Testler yarım yük şartında yapılmıştır. Motor, normal çalışma sıcaklığına ulaşması için D2 yakıtı ile 30 dk. çalıştırılmıştır. Deneylerden önce kaplanmamış motor test edilerek sonuçlar alınmış daha sonra aynı motorun; silindir, piston egzoz ve emme supabı yüzeyi kaplanarak aynı şartlar altında testler

ISBN
978-605-7875-34-1

tekrarlanmıştır. Her hızda motor bir süre bekletilmiş ve daha sonra ölçüm sonuçları kaydedilmiştir. Bütün ölçümler her hızda en az 3 kez tekrarlanmıştır.

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

3.1. Karbon monoksit (CO) emisyonlarının karşılaştırılması

CO emisyonunun oluşumundaki en önemli faktörlerden biri, reaksiyon sonunda düşük sıcaklık ve yetersiz oksijendir [8,9]. Şekil 2' e göre her iki motor ve bütün test yakıtları için düşük devirlerde yanma odası sıcaklığının düşük olmasının CO' i arttırdığı düşünülmektedir. Bütün yakıtlar için orta devirlerde CO' in azaldığı, yüksek devirlerde ise tekrar arttığı görülmüştür. Özellikle orta devirlerde yanma sonu sıcaklığının artması ve böylece yanma şartlarının iyileşmesi, çoğu yanmamış HC' lerin oksijen ile tepkimeye girmesi, bu sonucu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Motorda devrin arttırılmasıyla orantılı olarak her iki motor için CO emisyonun yükseldiği görülmektedir. Bu beklenen bir durumdur. Çünkü devrin artmasıyla beraber yanma odasına alınan yakıt miktarının artması, yanma için gerekli süre ve oksijen miktarının azalması CO emisyonunun artmasına neden olmaktadır.

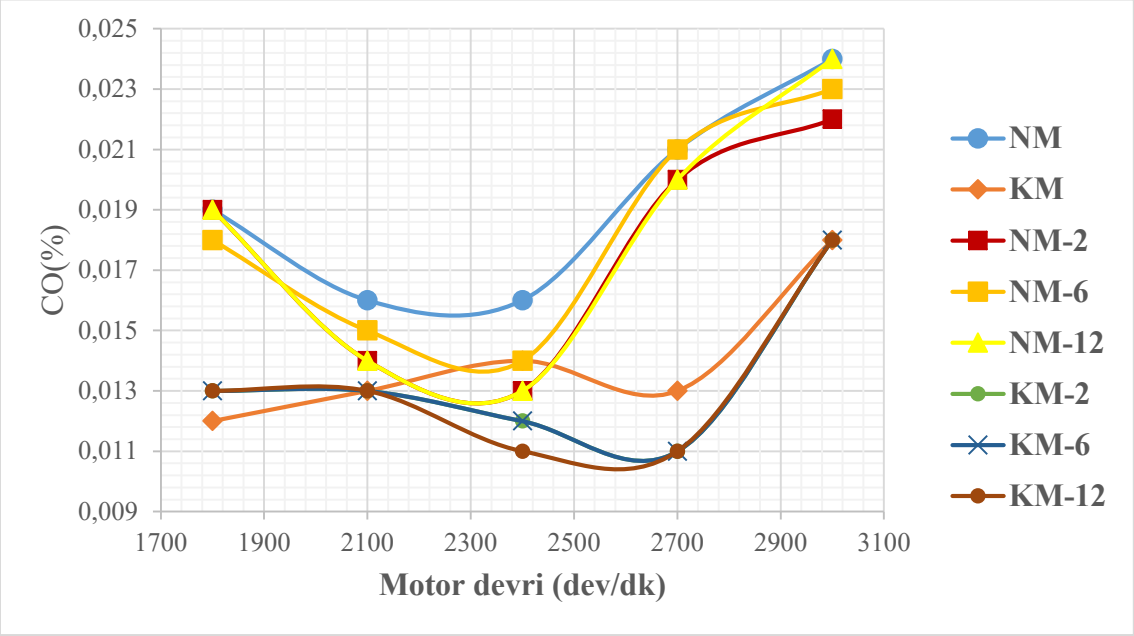

Şekil 2. CO emisyonlarının değişimi

Şekil incelendiğinde hem kaplanmamış motorda (NM) hem de kaplanmış motorda (KM) bütün test yakıtları içinde en yüksek CO emisyonu D2 yakıtında meydana gelmiştir. D2 yakıtlı NM ve KM' nin CO emisyon değerleri karşılaştırıldığında, KM' de ortalama %27.08 oranında bir azalma olduğu görülmüştür. KM' nin neden olduğu bu azalmanın sebebinin, yanma odası elemanlarında dış ortama aktarılan ve kaplama sonrasında soğuma için kullanılan ısı miktarındaki azalma, kimyasal reaksiyon sıcaklığında ve yanma verimliliğinde artışın olduğu düşünülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

DMA katkısının CO emisyonu üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmüştür. DMA katkı maddesinin kimyasal yapısında dizel yakıtına göre oksijen içeriğinin fazla olması, kimyasal olarak uyum sağlaması, düşük karbon oranı, viskozitesinin düşük olması, CO emisyonunun azalmasına neden olduğu düşünülmektedir. KM' deki %2 DMA + D2 yakıtı, %6 DMA + D2 yakıtı ve %12 DMA + D2 yakıtı sırasıyla CO emisyonlarında, ortalama %2.90, %4.28 ve %5.71 oranlarında azalma meydana getirdiği görülmüştür.

3.2. Azot oksit (NO_X) emisyonlarının karşılaştırılması

NO_X yaklaşık olarak 1400ºC' nin üzerindeki sıcaklıklarda oluşumunu artıran bir emisyondur. Özellikle O_2' in bulunduğu bölgelerdeki sıcaklığın yüksekliği ve bu sıcaklıkta kalma süresi oldukça etkilidir. Şekil 3' de NO_X emisyonlarının NM ve KM' deki değişimleri gösterilmiştir. Şekil 3 incelendiğinde her iki motorda bütün test yakıtları içinde en yüksek NO_X emisyonu KM' de, %12DMA+D2 yakıtında meydana gelmiştir.

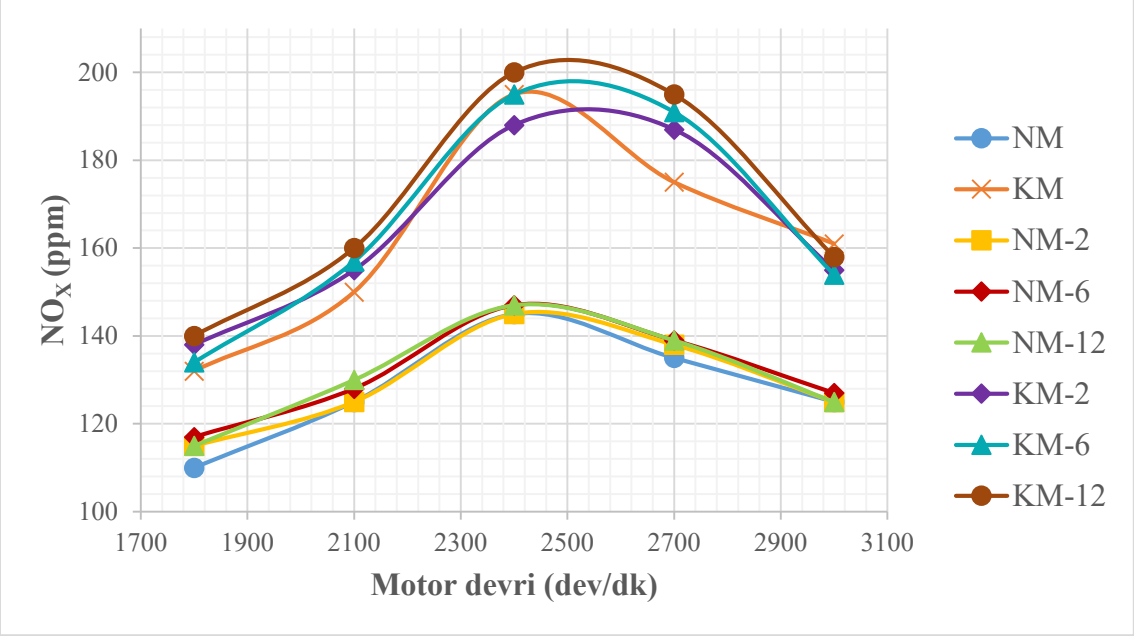

Şekil 3. NO_X emisyonlarının değişimi

NM ile KM kıyaslandığında uygulanan kaplama işleminden dolayı KM' deki bütün test yakıtları için NO_X emisyonunda artış görülmüştür. NM ve KM için NO_X emisyonları karşılaştırıldığında; D-2 yakıt, %2DMA + D2, %6DMA+ D2 yakıt ve %12DMA + D2 yakıtları için sırasıyla %26.56, %26.64, %26.18 ve %28.59 oranlarında artışlar meydana geldiği görülmüştür. Ayrıca KM' deki NOX değerleri incelendiğinde, D2 yakıta kıyasla %2DMA + D2 yakıt, %6DMA + D2 yakıt ve %12DMA + D2 yakıtlarının NO_X değerlerinde sırasıyla, %1.23, %1.72 ve %3.82 oranlarında artışlar görülmüştür.

3.3. Hidrokarbon (HC) emisyonlarının karşılaştırılması

ISBN
978-605-7875-34-1

Şekil 4' de HC emisyonlarının NM ve KM' deki sonuçları gösterilmektedir. Her iki motor için düşük devirlerde HC emisyonun yüksek olduğu orta devir civarında bir miktar düştüğü, yüksek devirlerde tekrar artmaya başladığı görülmektedir. Düşük motor hızlarında silindir içi sıcaklığı düşük olduğu için bütün test yakıtları için CO ve HC yüksek çıkması beklenilen bir durumdur [7]. Orta devirde ise yanma sonu sıcaklığının artması ve yanmaya ayrılan sürenin artması yanma verimini artırmaktadır. Yüksek devirlerde ise yanmaya ayrılan sürenin azalması yanmayı kötüleştirmekte böylece HC emisyonun artmasına neden olduğu düşünülmektedir.

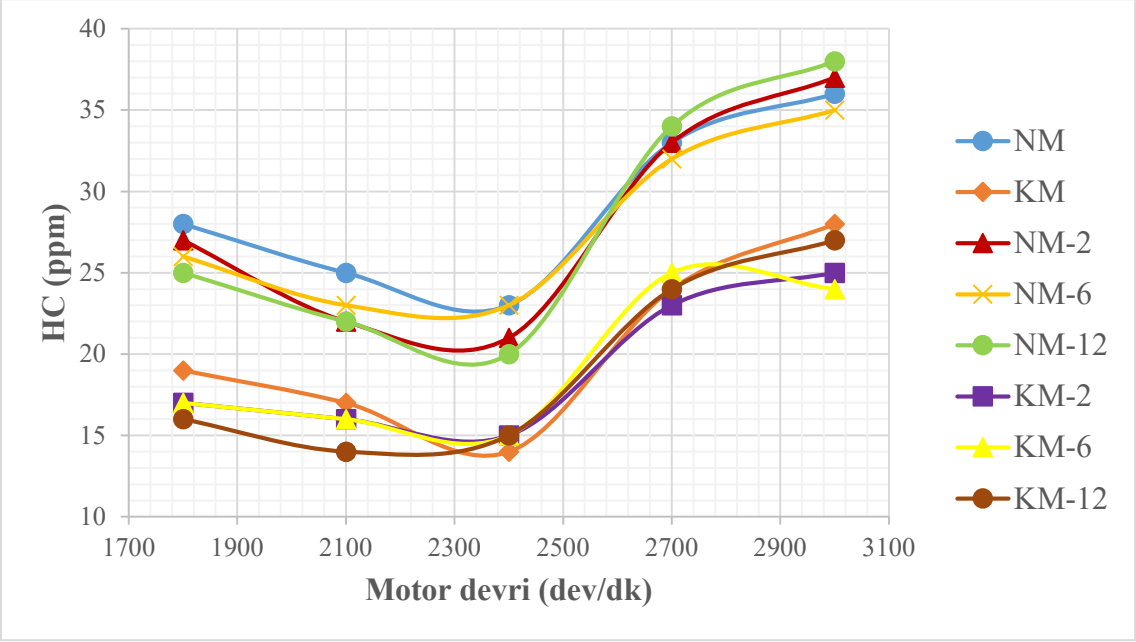

Şekil 4. HC emisyonlarının değişimi

NM ile KM kıyaslandığında, uygulanan kaplama işleminden dolayı KM' de bütün test yakıtları için HC emisyonunda azalma görülmüştür. Kaplama işleminin etkisi ile oluşan bu durumun yanma sonu sıcaklığının artmasına bağlı olarak kimyasal reaksiyon verimindeki artışa bağlı olduğu düşünülmektedir. NM ve KM için HC emisyonu kıyaslaması yapıldığında; bütün devirlerin ortalaması olarak KM' de D-2 yakıtında %30.34, %2DMA + D2 yakıtında %30.71, %6DMA + D2 yakıtında %30.93, %12DMA + D2 yakıtında ise %31.15 oranlarında azalma tespit edilmiştir. KM için HC emisyonu değerlendirmesi yapıldığında; bütün devirlerin ortalaması olarak D-2 yakıtına kıyasla %2DMA+D2 yakıtında %3.96, %6DMA+D2 yakıtında %4.95, %12DMA+D2 yakıtında ise %5.94 oranlarında azalma tespit edilmiştir.

4. SONUÇLAR

Mevcut çalışmada bir dizel motorun yanma odasını elamanları borlama yöntemi ile kaplanmış, bu motorda DMA ve dizel karışımları kullanılmıştır. Uygulanan kaplamadan dolayı yanma odası içerisinden transfer edilen ısı miktarı azalmasının yanma reaksiyonu üzerinde olumlu yönde etki yaptığı

ISBN
978-605-7875-34-1

görülmüştür ve bunun sonucu olarak zararlı egzoz emisyonlarında NO_X hariç azalma meydana gelmiştir. Sonuç olarak;

- Yanma odası elemanları bor ile kaplanmış olan KM' de, NM' ye kıyasla; CO ve HC emisyonları dikkat çekici miktarda azalma, NO_X emisyonunda ise artış görülmüştür.
- DMA katkısı genel olarak emisyonlar üzerinde olumlu etki göstererek, CO ve HC emisyonlarında azalmaya, NO_X emisyonunda ise düşük oranlarda artışa sebep olduğu görülmüştür.

5. KAYNAKLAR

[1] W. Yu, W. Yang, F. Zhao, D. Zhou, K. Tay, B. Mohan, Development of a three-step hybrid simulation approach (THSA) for engine combustion investigation coupled with a multistep phenomenon soot model and energy balance analysis, Appl. Energy. 185 (2017) 482–496. doi:10.1016/j.apenergy.2016.10.137.

[2] S. V. Channapattana, A.A. Pawar, P.G. Kamble, Optimisation of operating parameters of DI-CI engine fueled with second generation Bio-fuel and development of ANN based prediction model, Appl. Energy. 187 (2017) 84–95. doi:10.1016/j.apenergy.2016.11.030.

[3] J. Ko, D. Jin, W. Jang, C.L. Myung, S. Kwon, S. Park, Comparative investigation of NOx emission characteristics from a Euro 6-compliant diesel passenger car over the NEDC and WLTC at various ambient temperatures, Appl. Energy. (2017). doi:10.1016/j.apenergy.2016.11.105.

[4] S.I. Mustapa, H.A. Bekhet, Analysis of CO2 emissions reduction in the Malaysian transportation sector: An optimisation approach, Energy Policy. (2016). doi:10.1016/j.enpol.2015.11.016.

[5] H. Hazar, H. Sevinc, Investigation of the effects of pre-heated linseed oil on performance and exhaust emission at a coated diesel engine, Renew. Energy. 130 (2019) 961–967. doi:10.1016/j.renene.2018.07.003.

[6] P. Bridjesh, P. Periyasamy, A.V. Krishna Chaitanya, N.K. Geetha, MEA and DEE as additives on diesel engine using waste plastic oil diesel blends, Sustain. Environ. Res. 28 (2018) 142–147. doi:10.1016/j.serj.2018.01.001.

[7] E. Ileri, G. Koçar, Effects of antioxidant additives on engine performance and exhaust emissions of a diesel engine fueled with canola oil methyl ester-diesel blend, Energy Convers. Manag. 76 (2013) 145–154. doi:10.1016/j.enconman.2013.07.037.

[8] H. Hazar, H. Gul, Modeling analysis of chrome carbide (Cr3C2) coating on parts of combustion chamber of a SI engine, Energy. 115 (2016) 76–87. doi:10.1016/j.energy.2016.08.083.

[9] H. Hazar, C. Oner, M. Nursoy, Effects of CrN coating of cylinders on engine performance, Energy Educ. Sci. Technol. Part A Energy Sci. Res. (2009).

ISBN
978-605-7875-34-1

M9 ANACI ÜZERİNE AŞILI BAZI STANDART ELMA AĞAÇLARININ FİZİKSEL GELİŞİMLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE ECOLOGİCAL PERFORMANCE OF SOME STANDARD APPLE TREE

Abdullah OSMANOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi, aosmanoglu@bingol.edu.tr

ÖZET

Bu araştırma; M9 elma anacı üzerine aşılı standart elma çeşitlerinden olan, yerel iklim ve toprak şartlarında gövde, belirlenmiş bir yan dal ve üzerinde bulunan tepe tomurcuğuna yakın yan tomurcuktan oluşan yeni sürgünün boyu ve çapının gelişim durumu ile ağacın ilk çiçeklenme, çiçeklenme ve tam çiçeklenme zamanlarını belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Bingöl Üniversitesi Ziraat Fakültesine ait Araştırma ve Uygulama Bahçesinin 'Breaburn' (A3), 'Granny Smith' (A4), 'Pink Lady' (A5) ve 'Red Chief' (A6) elma çeşitlerinden oluşturulan parselinde ve ilk üç çeşitten 6'şar, son çeşitten ise 4 ağacın 2X4 dikim sistemine göre tesis edildiği alanında yürütülmüştür. Ağaçlarda su yürüme zamanından başlayarak vejatasyon dönemi sonuna kadar bahsedilen organların fiziki gelişimleri 15 günde bir olmak üzere 7 kez izlenmiştir.

Bu izlemelerin sonucunda; tüm çeşitlerde çıkan yeni sürgün boyunun 150.0 cm (A4-3) ile 7.0 cm (A3-6) arasında uzadığı, çapının ise 13.0 mm (A4-3) ile 5.0 mm (A3-1) arasında geliştiği belirlenmiştir. Denemeye konu olan toplam 22 elma ağacının boyları 122-218 cm (A3-6)-(A4-2) aralığında ölçülmüştür. Tam verim çağına girmek üzere olan bu ağaçlarda vejetasyon dönemi boyunca gövde çapı net artışı en fazla 17.0 mm ile (A4-1) nolu çeşitte görülürken en az artış 3.6 mm ile (A5-7) çeşidinde olmuştur. Tomurcuk patlamasının 'Breaburn' (A3), 'Granny Smith' (A4) ve 'Red Chief' (A6) çeşidinde 20-23 Nisan, 'Pink Lady' (A5) çeşidinde 19-21 Nisan tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Tam çiçeklenmenin ise 'Breaburn' (A3) çeşidinde 30 Nisan-6 Mayıs, 'Granny Smith' (A4) çeşidinde 30 Nisan-3 Mayıs, 'Pink Lady' (A5) çeşidinde 29 Nisan-6 Mayıs ve 'Red Chief' (A6) çeşidinde 29 Nisan-4 Mayıs tarihleri arasında gerçekleştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Elma, M9 anacı, Fiziksel Gelişim, Fenoloji

ABSTRACT

The aim of the study was to determine annual development stages with phenological dates of some standard apple cultivars cultivated in local climatic and soil conditions. The study was on conduct on the experimental orchard of the university with 'Breaburn' (A3), 'Granny Smith' (A4), 'Pink Lady' (A5) and 'Red Chief' (A6) apple cultivars grafted on M9 rootstocks. Four trees from 'Red Chief' and six trees from the other cultivars planted 2 by 4 were selected. Tree development characteristics were recorded 7 times with 15-day interval during the study. Among these 22 trees, the new shoot growth changed from 7.0 (A3-6) to 150 cm (A4-3) and the growth diameter from 5.0 (A3-1) to 13.0 cm (A4-3). The highest shoot growth diameter was recorded as 17.0 mm from (A4-1) and the lowest as 3.6 mm from (A5-7). Full blooming dates occurred on April 30nd- May 6th in

ISBN
978-605-7875-34-1

'Breaburn' (A3), April 30nd – May 3th in 'Granny Smith' (A4), April 29nd – May 6th in 'Pink Lady' (A5) and April 29th – May 4th in 'Red Chief' (A6).

Keywords: Apple, M9 rootstock, Physical Development, Phenology

GİRİŞ

Yetiştiriciler tarafından çok bodur ve bodur elma anaçlarının daha çok tercih edilmesinin sebeblerinden biri birim alandan daha fazla ürün alınmasını sağlamaktır. Bundan dolayı meyve bahçelerinin planlanmasının en önemli hususlardan birini oluştururlar. Üzerine aşılanan çeşidi gelişme gücünden meyveye erken yatırmasına, meyvenin kalitesinden çevresel ve iklimsel faktörlere karşı davranışları üzerine gibi bir çok etkisi de vardır (Kaşka ve Yılmaz, 1991).

Elma yetiştiriciliği bakımından öne çıkan ülkeler daha ziyade bodur anaçları kullanmayı tercih ederler. Modern meyvecilikte M9, M26, M27, MM106 gibi zayıf gelişme gücüne sahip klon anaçlarının kullanılması sebebiyle dikimin ilk yıllarından itibaren kaliteli bol meyve almakla birlikte teknik ve kültürel işlemlere kolaylık sağlaması bakımından revaçtadırlar. Bu yüzden ticari değeri de yüksektir (Özkan ve Yıldız, 2009; Marini ve ark., 2006; Tekintaş ve ark., 2006). Ancak, yapılan araştırmalar göstermiştir ki; anaçların üzerine aşılanan çeşitlere etkisi ile çeşidin anaça olan etkisi göz önüne alındığında ortaya çıkan gelişim durumunu tek başına açıklamaya yetmemiştir (Kaşka ve Küden, 1993; Köksal, 1979; Gerçekcioğlu ve Polat, 1998). Anaca ve üzerindeki kaleme ait etkilerin her koşulda sağlanabileceği mümkün olamayacağından bahçeler tesis edilirken kullanılacak çeşidin ve anacın tüm özelliklerinin bilinmesi de çok önemlidir. Amaç; yetiştirilmek istenilen çeşit ve anaç seçiminde yetiştiriciliğin yapılacağı yerin iklimine ve toprak şartlarına en uygun olanını yapılacak araştırmaya göre belirlemek olmalıdır. Bununla birlikte, sulama, gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele gibi teknik ve kültürel işlemlerinde kolay yapılmasını da sağlarlar (Pırlak ve Bolat, 2001; Kaşka, 2001; Osmanoglu ve ark., 2013).

Ülkemizde, kapama bahçe şeklinde meyvecilik sahasına yatırım yapacak müteşebbislerin, yerelde kendi pazarına üretim yapmaya hevesli çiftçilerimizin önüne anaç ile çeşidin etkilerini ortaya koyan bilimsel araştırmaların sayısı yetersizdir. Ülke sahtına yayılmış hemen her iklim ve toprak şartlarında çeşitlerin farklı anaçlar üzerinde vejetatif ve generatif performanslarını ortaya koyan çalışmalara da oldukça ihtiyaç vardır (Barden ve Marini, 1997; Özkan ve Yıldız, 2009).

M9 anacı üzerine ticari değere sahip, pazar değeri yüksek olan dört farklı çeşidi bir gelişim dönemi sergilediği performans izlenerek hem sahasında ihtiyaç duyulan bilimsel araştırmalara katkı sağlamak hem de, bölgede meyve yetiştiriciliği yapmayı düşünenlere bir fikir vermek amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çalışma, Bingöl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Araştırma ve Uygulama bahçesinin 2010 yılında tesis edilen kolleksiyon bahçesinde yapılmıştır. Araştırmada fenolojik gözlemlere üç, diğer gözlemlere iki yıl devam edilmiştir. Böylece araştırma materyali beş, altı yaşındaki ağaçlardan oluşturulmuştur. Çalışma süresince teknik ve kültürel işlemler yerine getirilmiştir. Herhangi bir su stresine sebep olmamak için damla sulama yöntemi kullanılmıştır. Yirmibeş dönümlük arazinin yaklaşık yirmi dönümü meyve bahçesidir. Araştırma materyalini bu yirmi dönüm içerinde olan dört dönümlük

ISBN
978-605-7875-34-1

kesiminde, M9 anacı üzerine aşılı 'Breaburn' (A3), 'Granny Smith' (A4), 'Pink Lady' (A5) ve 'Red Chief' (A6) elma çeşitleri oluşturmaktadır. 'Red Chief' çeşidi dört, diğer çeşitler altı ağaçla temsil edilmiştir. Bahçenin muhtelif yerlerinden parseli temsil etmek üzere toprak örnekleri alınmış ve içeriği üniversitenin toprak laboratuarında tespit edilmiştir.

Veriler; toprak üstü kısmının ilk beş cm'sinden dallanmanın başladığı yere kadar kısmına gövde boyu, bu gövde boyunun orta noktasından enine gövde çapı, takip edilecek çıkan yeni sürgünü taşıyan dal tesadüfen, seçilen dalın çapı gövdeye bağlandığı yerin ilk beş cm'inden ve yeni çıkan sürgün ise tepe tomurcuğun hemen altındaki yan tomurcuk işaretlenerek alınmıştır. Dönem sonunda oluşan yeni sürgünün orta noktasından da yeni sürgün çapı değeri olarak kaydedilmiştir.

Bu değerlerden gövde eni, seçilen dal eni, çıkan yeni sürgün eni 0.01 duyarlı kumpasla, ağaç boyu mirayla, diğer ölçümler ise şerit metreyle yapılmıştır. Veri kaydı tomurcuk patlama tarihi ile başlamış gelişme dönemi onbeşer günlük dilimlere bölünerek yüzbeş günde her ayın başı ve ortası olmak üzere yedi seferde alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Fenolojik Gözlemler

2013 yılındaki çiçeklenme döneminin 2012 yılına göre 4 hafta kadar evvelinde görülmesi bir önceki yılın ocak-mart aylarında günlük sıcaklık ortalamalarının yüksek oluşundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bu yüksek oluşu uzun yıllar ortalaması çizelgesinde ortalama nem miktarına bakıldığında yağış miktarının 2012 yılına göre daha az olmasından ileri geldiği görülmektedir (Çizelge1, 2).

ISBN 978-605-7875-34-1

Çizelge 1. Meteoroloji verileri (2012-2013 yılları).*

		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2012	Max.Sıcaklık Ort.	1.7	1.0	4.5	18.5	23.7	30.9	34.1	35.1	30.8	22.3	15.0	
	Min. Sıcaklık Ort.	-4.2	-8.5	-4.2	6.2	11.2	17.0	20.3	19.8	15.1	10.3	5.0	
	Max. Sıcaklık	7.9	7.0	10.2	25.6	28.2	36.3	39.2	37.7	34.3	32.1	19.1	
	Min. Sıcaklık	-14.5	-16.0	-11	0.5	8.0	10.5	13.4	16.1	11.4	5.4	-0.7	
	Sıcaklık Ort.	-1.6	-4.3	-0.3	11.9	16.9	24.7	27.6	27.2	22.6	16.3	9.4	
	Ort. Nem	81.6	69.7	66.5	55.6	56.5	33.1	27.4	26.8	29.3	52.3	69.7	
	Güneşlenme Süresi	1.81	5.03	4.74	6.47	6.29	9.33	9.17	9.33	8.33	6.30	4.07	
2013	Max.Sıcaklık Ort.	5.4	6.6	12.4	19.5	24.1	30.1	34.3	34.0	28.0	21.1	14.5	3.6
	Min. Sıcaklık Ort.	-10.7	-1.4	1.5	7.5	10.8	15.0	20.0	19.1	12.4	7.3	4.9	-6.0
	Max. Sıcaklık	9.8	11.1	20.2	28.2	28.8	35.2	36.5	36.0	33.6	27.3	22.1	10.8
	Min. Sıcaklık	-11.8	-5.9	-6.2	2.4	7.0	9.9	16.3	16.3	7.1	3.3	-0.3	-11.2
	Sıcaklık Ort.	-1.4	2.0	6.7	13.4	17.0	22.8	27.2	26.4	20.3	13.6	8.5	-1.8
	Ort. Nem	77.5	74.5	57.3	51.7	53.3	33.3	26.4	26.2	34.5	40.1	68.4	64.4
	Güneşlenme Süresi	3.01	3.38	4.49	6.18	6.56	8.84	9.39	9.19	7.95	6.92	4.14	4.73

*Anonim, 2014. Meteoroloji Genel Müdürlüğü

Çizelge 2. Meteoroloji verileri (Uzun yıllar ortalaması)*.

Bingöl	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
	Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1970 - 2017)											
Ort.Sıcaklık (°C)	-2.5	-1.3	4.0	10.7	16.1	21.9	26.6	26.4	21.2	14.1	6.6	0.4
Ort.En Yüksek Sıcaklık (°C)	2.1	3.6	9.3	16.5	22.7	29.3	34.5	34.6	29.6	21.4	12.4	4.9
Ort.En Düşük Sıcaklık (°C)	-6.0	-5.2	-0.2	5.7	10.1	14.6	18.9	18.5	13.5	8.1	2.1	-2.9
Ort.Güneşlenme Süresi (saat)	3.2	4.3	4.8	5.5	7.1	9.2	9.4	9.0	8.1	6.0	4.4	3.1
Ort.Yağışlı Gün Sayısı	12.6	12.3	13.4	15.0	13.5	5.4	1.7	1.3	2.4	8.2	9.2	12.4
Ort.Aylık Toplam Yağış Miktarı (kg/m^2)	137.2	132.9	128.5	117.5	74.8	21.1	5.8	3.2	11.5	66.0	107.7	133.6
	Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En Düşük Değerler (1970 - 2017)											
En Yüksek Sıcaklık (°C)	13.6	16.1	22.3	30.3	33.4	37.2	42.0	41.3	37.8	32.1	25.5	20.0
En Düşük Sıcaklık (°C)	-23.2	-21.6	-20.3	-9.2	1.0	3.5	8.8	7.8	4.2	-2.4	-15.0	-25.1

*Anonim, 2019. Meteoroloji Genel Müdürlüğü

En erken tomurcuk patlaması, 2013 yılında, 'Red Chief' çeşidinde görülürken, bunu sırasıyla 'Pink Lady', 'Granny Smith' ve 'Breaburn' izlemiştir. Erken çiçeklenme, tam çiçeklenme ve çiçeklenme sonu hususunda bu sıra aynı kalmıştır. Bu çeşitlerde tüm çiçeklenme periyodu 21 Mart-10 Nisan tarihleri arasında yaklaşık üç hafta sürmüştür. Bir önceki yılda bu periyot 19 Nisan-11 Mayıs tarihleri arasında yine üç hafta da tamamlanmıştır (Çizelge 3). Bu farkın hava sıcaklıkların 2012 yılına göre erkenden başlamasından kaynaklandığı söylenebilir (Çizelge 1).

Çizelge 3. Değerlendirilmeye alınan elma çeşitlerinde çiçeklenme tarihleri.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yıl	Çeşit	Tomurcuk Patlaması	Çiçeklenme Başlangıcı	Tam Çiçeklenme	Çiçeklenme Sonu
2012	Breaburn (A3)	20-23 Nisan	25 Nisan-1 Mayıs	30 Nisan-6 Mayıs	5-11 Mayıs
	G. Smith (A4)	20-23 Nisan	25-27 Nisan	30 Nisan-3 Mayıs	5-9 Mayıs
	Pink Lady (A5)	19-21 Nisan	24 Nisan-1 Mayıs	29 Nisan-6 Mayıs	2-11 Mayıs
	Red Chief (A6)	20-23 Nisan	24 Nisan-1 Mayıs	29 Nisan-4 Mayıs	7-11 Mayıs
2013	Breaburn (A3)	26-29 Mart	29 Mart-2 Nisan	3-6 Nisan	5-10 Nisan
	G. Smith (A4)	25-29 Mart	28 Mart-1 Nisan	1-5 Nisan	3-9 Nisan
	Pink Lady (A5)	24-28 Mart	26-31 Mart	29 Mart-4 Nisan	3-8 Nisan
	Red Chief (A6)	21-26 Mart	23-28 Mart	27 Mart-5 Nisan	29 Mart-6 Nisan

Diğer Fiziksel Gelişimler İle İlgili Gözlemler

Ziraat Fakültesi Toprak Analiz Laboratuarı'nda yapılan toprak analizine göre; elma çeşitlerini barındıran arazinin killi-tınlı, *p*H 7.48, %2.41 organik madde, %4.548 kireç, %0.12N, 4.61 kg/da P ve 37.4 kg/da K içeriğinde olduğu saptanmıştır.

Çiçeklenme sonu tarihinden hemen sonra çeşitlerden alınan ilk ölçüm değerleri, vejetasyon dönemi başında ağaçların mevcut durumları başlığı altında Çizelge 4'te verilmiştir. Mevcut ağaçların boyları 122 cm (A3-6) ile 218 cm (A4-2), gövde uzunlukları 30 cm (A6-2) ile 116 cm (A4-6) arasında olduğu belirlenmiştir. Gövde çapları 8.2 mm (A3-6) ile 34 mm (A4-4) mm arasında ölçülmüştür. Seçilen dalın uzunlukları 2 cm (A3-2) ile 52 cm (A6-3) arasında değişirken, çapları 2.1 mm (A3-1) – 11.9 mm (A4-4) olarak tespit edilmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Vejetasyon dönemi başında ağaçların mevcut durumları

Çeşit	Çeşit No	Ağaç Boyu (cm)	Gövde Uzunluğu (cm)	Gövde Çapı (mm)	Seçilen Dal Uzunluğu (cm)	Seçilen Dal Çapı (mm)
	A3-1	157.0	58.0	12.8	9.0	**2.1**
	A3-2	140.0	89.0	21.9	**2.0**	3.5
A3	**A3-3**	133.0	56.0	17.6	32.0	5.6
	A3-4	168.0	77.0	20.9	6.0	4.1
	A3-5	166.0	77.0	20.3	30.2	4.9
	A3-6	**122.0**	62.0	**8.2**	6.0	2.4
	A4-1	188.0	49.0	24.0	25.0	4.5
	A4-2	**218.0**	106.0	27.2	50.0	5.8
A4	**A4-3**	193.0	105.0	28.6	24.5	8.7
	A4-4	201.0	114.0	**34.0**	22.7	**11.9**
	A4-5	175.0	95.0	28.4	23.0	9.1
	A4-6	216.0	**116.0**	25.9	41.5	8.7
	A5-1	156.0	78.0	18.5	29.0	8.2
	A5-2	157.0	97.0	17.0	11.0	2.5
A5	**A5-4**	144.0	96.0	17.3	21.0	7.9
	A5-5	141.0	98.0	16.3	20.0	3.9
	A5-6	170.0	85.0	20.9	39.0	8.4
	A5-7	145.0	94.0	14.0	40.0	4.9
	A6-1	138.0	80.0	17.2	11.0	4.8
A6	**A6-2**	138.0	**30.0**	16.3	8.0	3.0
	A6-3	145.0	92.0	15.8	**52.0**	6.4
	A6-4	138.0	36.0	15.8	49.0	6.0

Çizelge 5. Vejetasyon dönemi sonunda ulaşılan değerler

Çeşit	Çeşit No	Gövde Çapı	Seçilen Dal	Yeni Sürgün	Yeni Sürgün

ISBN
978-605-7875-34-1

		(mm)	Çapı (mm)	Boyu (cm)	Çapı (mm)
A3	**A3-1**	17.7	**5.9**	8.0	**5.0**
	A3-2	28.9	14.5	45.0	6.9
	A3-3	25.7	17.3	58.0	8.0
	A3-4	33.8	9.0	57.0	7.6
	A3-5	30.2	10.6	34.0	5.9
	A3-6	**16.5**	7.0	**7.0**	5.2
A4	**A4-1**	41.0	10.6	74.0	8.0
	A4-2	39.6	13.0	7.5	8.3
	A4-3	45.2	16.3	**150.0**	**13.0**
	A4-4	**46.0**	**17.4**	105.0	10.4
	A4-5	44.8	15.0	98.0	10.4
	A4-6	41.0	13.3	78.0	7.6
A5	**A5-1**	30.0	12.3	81.0	8.7
	A5-2	27.7	8.7	78.0	7.6
	A5-4	28.0	15.3	96.0	9.6
	A5-5	21.4	7.6	34.0	6.3
	A5-6	36.1	13.4	60.0	7.9
	A5-7	17.6	8.3	10.0	6.2
A6	**A6-1**	28.8	14.4	50.0	8.0
	A6-2	24.9	7.4	25.0	6.9
	A6-3	20.7	10.7	42.0	7.2
	A6-4	28.1	13.6	73.0	9.0

Onbeş günde bir olmak üzere yüzbeş günlük bir süre içerisinde yedi defa ölçüm yaparak elde edilen değerler ise vejetasyon dönemi sonunda ulaşılan değerler başlığı altında Çizelge 5'te verilmiştir. Bu değerler ışığı altında, yeni oluşan sürgünde en iyi büyüme 150 cm ile A4-3 'Granny Smith' çeşidinde olduğu görülmüştür Çizelge 5). En az gelişim ise 7.0 cm ile A3-6 'Breaburn' çeşidinde görülmüştür. Yeni oluşan bu sürgün çapını en iyi geliştiren çeşit 13.0 mm ile A4-3 'Granny Smith' olurken, en azı ise 5.0 mm ile A3-1 'Breaburn' olmuştur. Bu yeni sürgünü üzerinde bulunduran seçilmiş dalın çapı bakımından en iyi gelişim 17.4 mm ile A4-4 'Granny Smith', en az gelişim 5.9 mm ile A3-1 'Breaburn' çeşidinde olmuştur. Gövde çapı bakımından 46.0 mm ile A4-4 'G. Smith' öne çıkarken 16.5 mm ile A3-6 'Breaburn' geride kalmıştır (Çizelge 5).

A3 'Breaburn' çeşidindeki yüzbeş günlük süre boyunca takip edilen altı ağaçtan alınan ortalama verilere göre, yeni sürgün boyu ile çapı birlikte değerlendirildiğinde en iyi sürgün boyu gelişimi çiçeklenme döneminin sonunu takip eden ilk 15 gün ile son 90-105.gün arasında olduğu görülmektedir. Pazar değeri yüksek olan ve güzlük bir çeşit olarak bilinen Breaburn dönemin başında gösterdiği performansı son döneminde de tekrarladığı görülmüştür. Sürgün çapı ve sürgün boyu gelişim ivmesi de birbirine paralel olmuştur (Şekil 1).

ISBN
978-605-7875-34-1

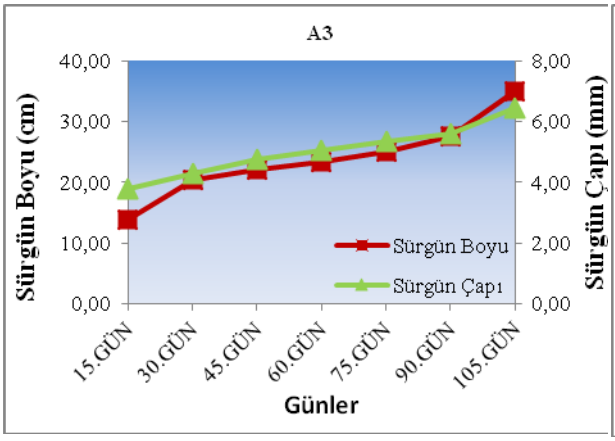

Şekil 1. 'Breaburn' (A3) çeşidinin gelişim durumu

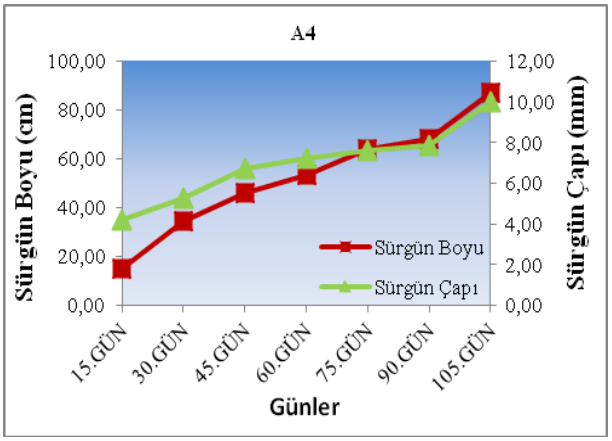

Şekil 2.'G.Smith' (A4) çeşidinin gelişim durumu

A4 'Granny Smith' çeşidindeki yüzbeş günlük süre boyunca takip edilen altı ağaçtan alınan ortalama verilere göre, yeni sürgün boyu ile çapı birlikte değerlendirildiğinde en iyi gelişim tüm dönem içerisinde gösterdiği büyümenin yaklaşık yarısını ilk 45 gün içerisinde yaptığını, son 90-105.gün aralığında ikinci bir hızlı büyüme dönemine girdiği belirlenmiştir. Bu çeşit dönem içerisinde sahip olduğu sürgün çapının yarısına yakınını ilk 15 gün içerisinde alırken diğer yarısını geri kalan 90 gün içerisinde tamamlayabilmiştir (Şekil 2).

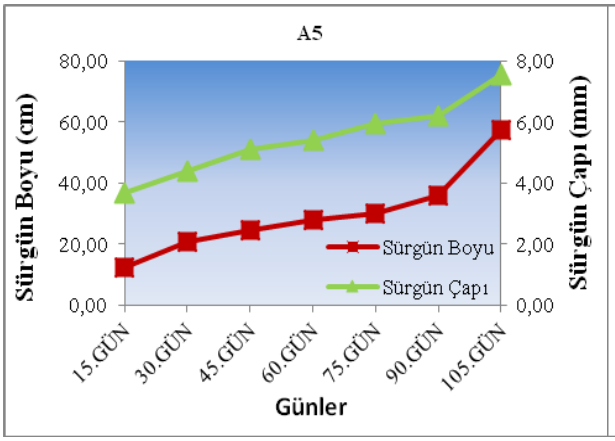

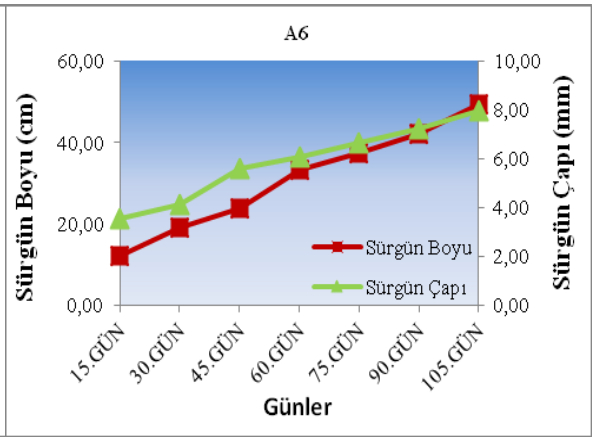

Şekil 3. 'Pink Lady (A5) çeşidinin gelişim durumu Şekil 4. 'Red Chief' (A6) çeşidinin gelişim durumu

A5 'Pink Lady' çeşidindeki yüzbeş günlük süre boyunca takip edilen dört ağaçtan alınan ortalama verilere göre, yeni sürgün boyu ile çapı birlikte değerlendirildiğinde diğer çeşitlerden farklı bir durum ortaya çıkmıştır. 'Pink Lady'yi diğer çeşitlerden ayrılan durum sürgün boyu gelişim eğrisinin 90. güne kadar belli bir hızda ilerken son 90-105.günde sert bir yükseliş göstermesidir. Sürgün çapı gelişimi eğrisinde de tam tersi bir durum ortaya çıkmıştır. Toplam gelişimi ilk 15 günde yarısını sağlarken diğer yarısını geri kalan tüm zamana yayarak sağlamıştır (Şekil 3).

A6 'Red Chief' çeşidindeki yüzbeş günlük süre boyunca takip edilen beş ağaçtan alınan ortalama verilere göre, yeni sürgün boyu ile çapı birlikte değerlendirildiğinde diğer çeşitlerden 'Granny

ISBN
978-605-7875-34-1

Smith'in gösterdiği performansa yakın bir seyirde geliştiği görülmüştür. Ancak, sürgün boyu ve çapında büyüme tüm döneme dengeli yayılarak devam etmiştir. Diğer üç çeşitte olduğu gibi belirgin bir büyüme ile öne çıkan zaman dilimi olmamıştır (Şekil 4).

Tüm çeşitler birden değerlendirildiğinde belirgin boy ve çap gelişimleri ilk otuz gün ila son doksan ile yüzbeş gün arasında olduğu söylenebilirken 'Red Chief' ilk günden son güne kadar sabit bir ivmede gelişimini devam ettirmesiyle diğer çeşitlerden ayrılmıştır. Gelişim durumları göz önüne alındığında 'Granny Smith' öne çıkarken 'Pink Lady' geri planda kalmıştır (Şekil 1,2,3,4).

Anaçlar kullanılan ağacın büyüklüğüne etki ettiği gibi meyvelerin kalite ve kantite değerlerine de, değişik ekolojilere adaptasyonunu da ve çeşitli hastalık ve zararlılara dayanımları üzerine de etkili olduğu bildirilmektedir (Özkan ve Yıldız, 2009). Bu bakımdan yapılmış diğer çalışmalarda olduğu gibi benzerlikler ve bazı farklılıklar görülmektedir. Tekintaş ve ark., 2006, M9 anacı üzerine aşılı bazı elma çeşitlerinin Aydın koşullarındaki performanslarını belirlemek için yaptıkları çalışmada en erken tam çiçeklenmenin 'G. Smith' çeşidinde olduğunu bildirirken çeşitler arasında erkencilik bakımından bir fark olmadığını ifade etmiştir. Tokat ekolojik şartlarında yapılan bir başka çalışmada üç yaşlı 'Red Chief' çeşidinin ortama 27.7 mm gövde çapı oluşturduğu bildirilmiştir (Küçüköner, 2010). Bulgularımız bu bulgular ile benzerlik göstermiştir. Araştırıcılar çeşitlerin boyu, eni ve taç hacmine yaptığını bununla birlikte gövde kesitine göre ise de MM111 anacının MM106 göre daha iri gövde oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Yapılan benzer çalışmalarda ise M111 anacının daha ziyade ağaçların gelişimine katkısı ile öne çıktığı vurgulanmıştır (Pamir ve Öz, 1997; Yaşasın ve ark., 2008; Osmanoğlu, 2008). Farklı terbiye sistemlerinin M9 anacına aşılı 'G. Smith' elma çeşidinde ağaç gelişimi, verim ve meyve kalitesi üzerine etkilerini belirmek üzere yapılan bir çalışmada araştırıcılar, ağaç yoğunluğu arttıkça ağaç büyüklüğünde azalmalar tespit etmişlerdir. Farklı dikim yoğunlukları ile dekara verim artarken ağaç başına verimin azaldığını ifade etmişlerdir (Küçüker ve ark., 2011). Öztürk ve ark., 2015, M9 anacı üzerine aşılı bazı elma çeşitlerinin Ordu ilindeki verim ve kalite özelliklerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada ise 'Gala' en verimli çeşit olurken, 'Red Chief' düşük verimli çeşit olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca çeşitler üzerinde pomolojik çalışmaların sürdürülmesi gerektiğini de ortaya koymuşlardır.

SONUÇ

Fenolojik bulgular ve ekolojik veriler incelendiğinde bölgenin elma yetiştiriciliği yönünden her hangi bir tehlike bir durumun olmadığı ortaya konmuştur. Bu çalışmanın sonunda yöre yetiştiriciliği için bir çeşit tavsiyesi yapılmaksızın girişimcilere kapama bahçe şeklinde meyveciliğin birkaç ana çeşitten oluşacak şekilde dizayn edilmesi ve yerel pazara yönelik standart çeşitlerle bir bahçe tesisinin ümitvar olabileceği değerlendirilmiştir.

KAYNAKLAR

Anonim, 2014. Meteoroloji genel müdürlüğü. https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme-/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=BINGOL. Erişim Tarihi: 13.05.2014

Anonim, 2019. Meteoroloji genel müdürlüğü. https://www.mgm.gov.tr/tahmin/il-ve-ilceler.aspx?il=Bing%C3%-B6l. Erişim Tarihi: 18.02.2019

ISBN
978-605-7875-34-1

Barden, J.A.,and Marini, R.P., 1997. Growth and fruting of a spur-type and a standart strain of golden delicious on several rootstocks over eighteen years. Fruit Var. J. 51: 165-175.

Gerçekcioğlu, R., Polat, M., 1998. Tokat koşullarında farklı gelişme kuvvetlerine sahip anaçlar üzerine aşılı elma çeşitlerinin meyve özelliklerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. GOP. Üni. Ziraat Fakültesi Dergisi (1).

Kaşka, N., Yılmaz, M.,1991. Bahçe Bitkileri Yetiştirme Tekniği, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 79, Ders Kitabı No:52, Adana.

Kaşka, N., Küden, A.,1993. Bazı klonal ve çöğür anaçlara aşılı önemli üç elma çeşidinin meyve verim kaliteleri. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 8 (2): 178-188.

Kaşka, N., 2001: Sert çekirdekli meyvelerde üretim hedefleri üzerine öneriler. I. Sert kabuklu meyveler sempozyumu bildiriler kitabı, 10-11 s.

Köksal, İ., 1979. Anaç ve çeşit arasındaki etkileşmenin meyve yetiştiriciliğindeki önemi. A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 702, Ankara.

Küçüker, E., 2010. Farklı terbiye sistemlerinin M26 ve MM106 anacı üzerine aşılı breaburn ve red chief elma çeşitlerinde ağaçların gelişimi, verim ve meyve kalite üzerine etkileri. (Basılmamış doktora tezi), GOÜ. Fen Bilimleri Enst., Tokat.

Küçüker, E., Özkan, Y., Yıldız, K., 2011. Farklı terbiye sistemlerinin M9 anacına aşılı 'G. Smith' elma çeşidinde (*Malus domestica* Borkh.) ağaç gelişimi, verim ve meyve kalitesi üzerine etkileri. GOÜ., Ziraat Fakültesi Dergisi, 28 (1): 13-19.

Marini, R.P., Anderson, J.L., Autio, W.R., Barrit, B.H., Cline, J.A., Cowgil, W.P., Crasweller, R.M., Garner, R.M., Gauss, A., Godin, R., Grene, G.M., Hampson, C., Hirst, P., Kushad, M.M., Masabni, J., Mielke, E., Moran, R., Mullins, C.A., Parker, M., Perry, R.L., Prive, J.P., Reighard, G., Robinson, T., Rom, C.R., Roper, T., Schupp, J.R., Stover, E. and Unrath, R., 2006. Performance of gala apple trees on 18 dwarfing rootstocks: Ten-years summary of the 1994 NC-140 rootstocks trial. Journal of t the American Pomogical Society, 60 (2): 69-83.

Osmanoğlu, A., 2008. Posof (Ardahan) yöresi elma genetik kaynaklarının fenolojik, morfolojik, pomolojik ve moleküler tanımlanması. (Basılmamış doktora tezi), YYÜ. Fen Bilimleri Ens, Van.

Osmanoğlu, A., Şimşek, M., Şanlı, A., 2013. Bazı standart armut çeşitlerinin Bingöl ekolojisindeki performansı üzerinde bir araştırma. YYÜ. Tarım Bilimleri Dergisi, 23 (3): 222-228.

Özkan, Y., Yıldız, K., 2009. M26 ve MM106 anaçlarına aşılı granny smith elma çeşidinde vegetatif ve generatif özellikler. Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi, 2 (2): 133-135.

Öztürk, B., Uzun, S., Bektaş, E., Yarılgaç, T., Karakaya, M., Karakaya, O., Gün, S., Turga, E., 2015. M9 anacı üzerine aşılı bazı elma çeşitlerinin Ordu ilinde verim ve kalite özelliklerinin belirlenmesi. VII. Ulusal Bahçe Bitkileri Kongresi, 25-29.

Pamir, M., Öz, M.H., 1997. Bazı elma anaç-çeşit kombinasyonlarının Erzincan şartlarına adaptasyonu üzerinde araştırmalar. Yumuşak çekirdekliler sempozyumu, 2-5 Eylül s: 69-76, Yalova.

ISBN
978-605-7875-34-1

Pırlak, L., Bolat, İ., 2001. Erzurum koşullarında yetişen bazı kiraz çeşitlerinin fenolojik ve pomolojik özellikleri. Atatürk Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 32 (2): 129-136.

Tekintaş, F.E., Kankaya, A., Ertan, E., Seferoğlu, H.G., 2006. M9 anacı üzerine aşılı bazı elma çeşitlerinin aydın ili koşullarındaki performanslarının belirlenmesi. ADÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi, 3 (2): 27-30.

Yaşasın, A.S., Akçay, M.E., Ergün, M.E., Burak, M., 2008. MM106 anacı üzerine aşılı bazı elma çeşitlerinde farklı dikim mesafelerinin karşılaştırılması. Bahçe 37 (1): 1-8.

ISBN
978-605-7875-34-1

ULUSAL TASARRUFLARIN ETKİN KULLANIMINDA MALİ DÜZENİN ROLÜ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR İNCELEME

Onur DEMİRCİ*
İrfan KALAYCI†

Öz

Makroekonomide iç dengenin kurulabilmesi için tasarruf-yatırım denkliği öncül koşullardan biridir. Dışa açık bir ekonomide ulusal tasarrufların yetersizliği durumunda bu denklik dış tasarruflar ile sağlanır. Cari açık sorununu besleyen dış tasarruf kullanımı ise, ekonomik büyümeyi dış şoklara karşı kırılgan bir yapıya dönüştürmektedir. Bu durum ulusal tasarrufların arttırılması yoluyla giderilebilirken, mevcut tasarrufların daha çok yatırım artışı sağlamayan alanlara kayması ise tasarrufların etkin kullanılmaması olarak ortaya çıkmaktadır. Mali piyasalar taşıdığı özellikler ile tasarrufların yatırıma aktarılmasında ve tüketim gibi alanlarda kullanılmasında önemli bir aracı rolü üstlenir; bu rol iyi işleyen bir mali düzende tasarrufların etkin kullanımı sağlar. Düşük tasarruf sorunu yaşayan Türkiye'de mevcut tasarrufların yatırım yerine başka alanlara kayması cari açığı daha da büyütmekte ve tasarrufların etkin dağılımını bozmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada Türkiye'deki mali düzenin tasarrufların etkin kullanımındaki rolü incelenmiştir. Burada Türkiye'nin tasarruflarını yatırım artışlarını karşılayabilecek daha verimli alanlarda kullanabilmesi için orta/uzun vadeli mali araçlarını çeşitlendirerek mali kurumlarını geliştirmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Tasarruf, Yatırım, Mali Düzen, Türkiye Ekonomisi*

THE ROLE OF THE FİNANCIAL SYSTEM IN THE EFFECTIVE USE OF NATIONAL SAVINGS: A STUDY ON TURKEY

Abstract

Savings-investment equivalence is one of the first conditions in order to establish internal balance in macro economy. This equivalence is achieved through external savings in the case of insufficiency of national savings in an open economy. The use of external savings, which feeds on the current account deficit, transforms economic growth into a fragile structure against external shocks. Current account deficit can be eliminated by increasing national savings, the use of existing savings in areas that do not increase the investment is not to use the savings effectively. Financial markets play an important intermediary role in transferring savings to investment and use in areas such as consumption; this role ensures the effective use of a well-functioning financial system savings. The low level of savings and the use of outside investment in Turkey of current savings are even larger current account deficit and the effective distribution of savings. Here, the role of savings in the effective use of the financial system in Turkey were examined.

Keywords: *Saving, Investment, Financial System, Turkish Economy*

GİRİŞ

Gelirin tüketimden kalan kısmının mali düzen içinde yer alması koşuluyla oluşan tasarruf kavramı, ekonomilerin yatırım gibi alanlarda ihtiyaç duyduğu yurtiçi kaynağı oluşturur. Tasarrufların, öncelikli olarak ihtiyaç duyulan alanlara yönlendirilmesi etkin kullanılması anlamına

* Arş. Gör., Ardahan Üniversitesi, onurdemirci@windowslive.com
† Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF İktisat Bl. irfan.kalayci@inonu.edu.tr

ISBN
978-605-7875-34-1

gelmektedir. Bu bağlamda büyük oranda yatırımları karşılamak için kullanılan tasarruflar, mali düzen aracılığı ile talep edenlere ulaşmaktadır. Bu noktada özellikle gelişmekte olan ülkeler (GOÜ) ya da az gelişmiş ülkeler (AGÜ) için iki farklı durum ortaya çıkar: Birincisi, mali düzende yer alan tasarrufların büyük oranda yatırım yerine farklı alanlara kaymasıdır. Bu durum, yüksek yatırım ihtiyacı olan ekonomiler için dış kaynak kullanımını beraberinde getirir; dış kaynak kullanımı ise cari açık sorununu büyütür. İkincisi, gelirin tüketimden kalan kısmının gömülemeye (daha çok yastıkaltı şeklinde saklanması) gitmesi ve edilgen kalarak ekonomiye katkı sunmamasıdır.

Mali düzende toplanan tasarruflar, yatırımların karşılanması için kullanıldığında ekonomik büyümeyi dolaylı olarak desteklemiş olur. Ekonomi yazınında tasarruf-yatırım-büyüme ilişkisi üzerine çok sayıda kuramsal ve deneysel çalışma yapılmıştır. Çalışmalarda tasarruflar ile yatırımlar arasında pozitif, anlamlı ve uzun dönemli ilişkiler saptanmış (Baxter ve Crucini, 1993:431; Oskooee ve Chakrabarti, 2005: 292; Kasuga, 2003: 375); benzer biçimde tasarruflar ile ekonomik büyüme arasında da pozitif ve uzun dönemli ilişkilerin varlığı sınanmıştır (Genç vd., 2014:77; Vladušić vd., 2018: 477). Tasarrufların büyüme üzerindeki etkilerinin ortaya çıkabilmesi için etkin biçimde yatırımları karşılayabilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda iyi işleyen ve toplumun her kesimine hitap eden bir mali düzen yastıkaltı tasarrufların da bir kısmını mali düzene çekerek daha fazla tasarruf oluşumu sağlar; ayrıca tasarrufların daha doğru alanlara yönelmesine de katkı sunar. Bu çalışmanın amacı, mali düzenin tasarruflar üzerindeki rolünü belirleyerek Türkiye'nin mali piyasa gelişmişliği kapsamında mevcut tasarrufların etkin biçimde kullanılıp kullanılmadığını tartışmaktır.

1. TASARRUF-YATIRIM DENKLEMİ VE MALİ DÜZEN

Mali düzenin tam rekabet koşullarına yakınsaması tasarrufların getirisini arttırır ve kredilerin maliyetini azaltır. Bu bağlamda, uluslararası kuruluşlar tasarrufları, sermaye oluşumunu ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için ülkeleri mali düzenlerinin verimliliğini arttırma ve rekabet ortamlarını iyileştirmeleri konularında teşvik etmektedir (Valverde vd., 2003: 228). İşlem gören mali varlığın durumuna ve aracın ilk kez piyasaya sürülmüş olup olmadığına göre mali piyasalar birincil, ikincil, üçüncül ve dördüncül piyasalar olarak ayrı bir sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Birincil piyasalar, yatırım araçlarının ilk kez ihracının gerçekleştiği piyasalardır. Bu piyasanın gelişmiş olduğu ekonomilerde tasarruflar yatırımları daha fazla etkiler. İkincil piyasalar, birincil piyasanın likidite sağlayıcısıdır. Tezgâh üstü piyasa şeklinde işleyen üçüncül piyasalar borsaya kote edilmiş menkullerin borsa dışında el değiştirmesiyle ortaya çıkar. İşlem giderlerinin tamamen ortadan kalktığı dördüncül piyasalarda ise işlemler yatırımcılar arasında aracısız biçimde gerçekleşir (Kasuga, 2003: 375; Gündoğdu, 2016: 102).

İyi işleyen bir mali düzen, yatırım ve tasarruf konularındaki temel görevlerinin yanında başka faydalar da sağlar. Bu faydalar (COMCEC, 2015: 10):

i. Yatırımları teşvik etmesi,
ii. Tasarrufları harekete geçirmesi,
iii. Finansmana erişimi kolaylaştırması,
iv. Sunduğu hizmet ve araçlar ile mali okuryazarlığa katkı sağlaması,
v. Bilgiişlem ve izleme maliyetlerini düşürmesi ve
vi. Kaynakları genel ekonomiye verimli bir şekilde tahsis ederek ekonomik büyüme, kalkınma ve yoksulluğun azaltılmasına katkı sunması olarak özetlenebilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Gelişmiş bir mali düzende biriken fonlar yatırım yapanlara ihtiyaç duydukları tasarrufları sağlayarak ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Mali düzen, hanehalkının tasarruf davranışları üzerinde de etkilidir; bu etki kişilerin mali bağımsızlığı, bankacılık ve hisse senedi piyasalarının erişilebilirliği yönüyle ortaya çıkar (Greenwood ve Smith, 1997:152). Mali düzende tasarruf-yatırım mekanizması üzerinde etkili olan bir diğer etmen de likidite ve verimlilik riskidir. Tasarruflarını hızlı biçimde nakde çevirmek isteyen fon sahipleri uzun vadeli yatırımlardan kaçınırlar. Bu durum mali düzenin istikrarını etkileyebileceği gibi yüksek getirili yatırımları da olumsuz etkiler. Verimlilik riski ise işletmelerin üretim süreci boyunca yaşadığı şoklardan oluşur (Güngör ve Yılmaz, 2008:174). Mali düzenin işleyişi doğrudan ya da dolaylı olarak fon aktarımı şeklinde gerçekleşir. (Ayrıntı için bkz. Mishkin, 2014: 20-50.) Bu bağlamda mali aracı kuruluşlar ile mali araçlar tasarrufların yatırımlara aktarılmasında farklı etkiler doğurmaktadır.

1.1.Mali Aracı Kuruluşlar

Mali aracı kurumların işlevleri tasarruf arz ve talebinden doğan farklı ihtiyaçları karşılamak, kurumsal denetimi sağlamak, risk paylaşımı ve yönetimi yürütmek, tasarrufları harekete geçirmek ve yatırımların işlem maliyetlerini düşürmek olarak sıralanabilir (Levine vd.,2000: 37). Aracı kurumlar mali piyasalarda yer alan 'ters seçim' ve 'ahlaki çöküş' sorunlarını da çözer (Mishkin ve Serletis, 2011: 40). İşlem maliyetlerinin düşüklüğü ve risk paylaşımı, yastıkaltı tasarrufları da düzene çekerek etkinliği sağlar. Mali aracılığın işlem maliyetlerini azaltması, ölçek ekonomisi, bilgi teknolojileri ve uzmanlaşmanın getirdiği üstünlüklerden kaynaklanmaktadır. Mali aracı kurumların büyüklükleri ve sayıca fazlalığı daha iyi bilgi üretilmesini, işletmelerin borç alma yeteneğini ve risk paylaşımını geliştirir (Afşar, 2007:192).

Mali aracılık bankalar ve banka dışı kurumlardan meydana gelir. Bankalar mevduat gizilgücünün daha yüksek tutarlarını kredi olarak fon talep edenlere sunar ve düzenin etkinliğine katkıda bulunurlar (Grbić, 2016: 243). Banka dışı mali aracı kurumlar ise kiralama (leasing), alacaklandırma (faktöring) ve finansman şirketleri, sigorta şirketleri ve sermaye piyasaları gibi aracılardan oluşur. Banka dışı aracı kurumların en yaygın olanı sermaye piyasalarıdır; bu piyasalar işletmeleri daha kolay fon bulmasını, büyük ve riskli projelerini finanse etmelerini sağlar. Küçük tasarrufları menkul kıymetlere yönlendirerek büyük tasarruf oluşumları sağlayan bu piyasalar tasarrufların etkinliği açısından son derece önemlidir. Sermaye piyasaları işletmelerin finansman ihtiyacını karşılamakla birlikte işletmeler üzerinde bir denetim aracı görevi görerek başarımlarını (performanslarını) geliştirmesini de sağlamaktadır (Müslümov, 2002: 2).

1.2.Mali Araçlar

Mali araçlar düzene aktarılan fonlar üzerindeki sahipliği temsil eder; para piyasası ve sermaye piyasası araçları olarak sınıflandırılır. Hazine bonoları, mevduat sertifikaları, finansman bonoları, repo ve kambiyo senetleri gibi para piyasası mali araçları kısa vadeli olduklarından fiyat dalgalanmalardan daha az etkilenir, akışkanlığı (likiditesi) yüksektir ve daha düşük risk taşırlar. Sermaye piyasası araçları ise hisse senetleri, tahvil, eurobond, gelir ortaklığı senedi gibi orta ve uzun vadeli araçlardan oluşur ve doğrudan finansman sağlar.

Tasarrufların etkinliği mali düzene ve düzenin gelişimine bağlıdır; bu etkinlik tasarrufların yatırımcılara ulaşmasında daha az maliyeti doğurur. Bu bağlamda mali aracıların rolü kadar mali düzende işlem gören menkul kıymetlerin ya da araçların rolü de önemlidir. Para piyasası mali araçları

ISBN
978-605-7875-34-1

ile fon talep eden işletmeler daha çok döner varlıklarını finanse etmek için fonları kullanırken sermaye piyasası araçlarını kullanan işletmeler duran varlıklarını ve yatırımlarını finanse ederler.

Gelişmiş birincil hisse senedi piyasalarına sahip ülkelerde tasarruflar yatırımları daha fazla etkilemektedir (Kasuga, 2004:375). Bu bağlamda sermaye piyasası araçlarının çeşitlendirilerek arttırılması tasarrufların yatırımlarda kullanılmasını sağlayarak daha etkin bir yapıyı doğuracaktır. Para piyasası araçları tasarruf artışı sağlamakla birlikte genellikle büyük ölçekli yatırımların finansmanında kullanılmamaktadır. Para piyasası mali araçları ile fon talep eden işletmeler daha çok döner varlıklarını finanse etmek için kısa vadeli araçlara yönelirler. Bu durum tasarrufların yatırımlara aktarılmasında para piyasası araçlarının etkinliğini azaltmaktadır. Sermaye piyasası araçları ise orta ve uzun vadeli olduklarından işletmeler tarafından daha çok duran varlıkların ve yatırımların finansmanı için kullanılmaktadır. Bu bakımdan sermaye piyasası araçlarının çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi tasarrufların yatırımlara aktarılmasında para piyasası araçlarına göre daha etkin bir rol üstlenir.

2. TÜRKİYE'DE MALİ DÜZEN İLE TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİ

Türkiye'de mali düzenin tasarruf etkinliği açısından daha iyi değerlendirilebilmesi için öncelikli olarak mali düzenin tarihsel gelişimine bakılması gerekmektedir. 1980'lerden sonra dünyada artan mali serbestleşme hareketlerine koşut olarak Türkiye'de de benzer adımlar atılmış, ihracata dayalı bir ekonomik model benimsenerek serbest piyasa ekonomisinin koşulları sağlanmaya çalışılmış ve mali düzenin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda mali düzen ile ilişkili hayata geçirilen düzenlemelerden bazıları şu şekilde sıralanabilir (Ağır, 2010: 76):

- 1982 yılında SPK fiilen çalışmaya başlaması,
- 1986 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) faaliyete geçmesi,
- 1988'de faizlerinin tamamen serbest bırakılması,
- Zorunlu karşılık ve disponibilite oranlarının düşürülmesi (1988),
- Mali işlemler için uygulanan vergi oranlarının ve işlem maliyetlerinin azaltılması ve kambiyo rejiminin serbestleştirilmesi.

Mali serbestleşmeye gidilen bu dönemlerde yüksek kamu açıkları veren Türkiye'de, sermaye hareketlerindeki sınırlamaların kalkmaya başlamasıyla faiz oranları yükseltmiş ve kamu açıkları daha da arttırmıştır. Kamu açıklarına özel tasarruflardaki yetersizlikler ve dış açık da eklenince Türkiye'de 1990'lı yıllarda kriz yaşanmıştır. Türkiye'de de yaşanan bu durum serbestleşme politikalarının zamanlaması ve sıralaması konusunda bazı yanlışları gündeme getirmektedir (Uygur, 1994: 45).

Türkiye'nin günümüzdeki mali düzeninin yapısı incelendiğinde sermaye ve özellikle para piyasası araçlarının yoğun olarak kullanıldığı bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'deki sermaye piyasası araçlarının önde gelenleri pay (hisse) senedi, borsa yatırım fonu, varant (kaldıraçlı-vadeli türev ürün), sertifika, repo, devlet tahvili, hazine bonosu, özel sektör borçlanma aracı, kira sertifikası, varlığa dayalı / varlık teminatlı menkul kıymet (VDMK) ile vadeli işlem ve opsiyonlardır. Vadesi bir yılın altında olan para piyasası araçları ise hazine bonosu, banka kabulü, repo, finansman bonoları, mevduat sertifikaları ve kambiyo senetleri olarak sıralanabilir. Tablo 1'de Türkiye'de mali sistemde yer alan ilgili kurum ve kuruluş listesi verilmiştir. Türkiye'de Ocak 2019 itibariyle çalışması geçici olarak durdurulan 17 kurum ile birlikte toplam 124 aracı kuruluş faaliyet göstermektedir.

Tablo 1. *Türkiye'de Mali Sistemde Yer Alan Kurum ve Kuruluş Sayısı:2019*

ISBN
978-605-7875-34-1

İlgili Kurum ve Kuruluş	Sayı	İlgili Kurum ve Kuruluş	Sayı
Aracı Kurum	81	Bağımsız Denetim Kuruluşları	101
Bankalar	43	Gayrimenkul Değerleme Şirketleri	134
Yatırım Ortaklıkları	54	Portföy Yönetim Şirketleri	53
Bireysel Emeklilik Şirketleri	19	Bağımsız Denetim Kuruluşları	104
Derecelendirme Kuruluşları	8	Halka Açık Şirketler	489
Halka Açık Şirketler	487	Yatırım Fonları	770

Kaynak: Sermaye Piyasası Kurulu, http://www.spk.gov.tr/SiteApps/EVeri (11.02.2019)

Tasarruf sahiplerinin hangi mali araçlara yönlendiğini gösteren Tablo 2'de yıllar itibariyle en çok talep gören aracın mevduatlar olduğu görülmektedir. 2017 yılında toplam tasarrufların % 61,4'ü mevduatlara yatırılmıştır. Mevcut tasarrufun % 12'si ise orta ve uzun vadeli pay senetleri piyasalarında değerlendirilmiştir. Sermaye Piyasaları Birliği'nin Aralık 2017 raporuna göre, yurtiçi pay senedi yatırımcı sayısı 2013'te 1 milyon 100 bin iken 2016'ya kadar düşerek 1 milyon 31 bine gerilemiştir. Bu azalış pay senetlerine yönelen tasarruflarda da benzer azalış sergilemektedir. Türkiye Bankalar Birliği'nin 2018'de hazırlamış olduğu "Bankalarımız 2017" raporuna göre 31.12.2017 itibariyle bankaların toplam mevduatlarının yaklaşık % 20,5'i vadesiz; % 75,2'si 1 yıla kadar vadeli; % 4,3'ü ise 1 yıl ve üstü vadeli hesaplardan oluşmaktadır. Mali düzenin büyük bir kısmını oluşturan bankaların 1 yıldan az vadeli bir mevduat yapısına sahip olması tasarrufların yatırımlara dönüşmesi bakımından etkin olmayan bir yapıyı ortaya koymaktadır.

Tablo 2. *Yurtiçi Tasarrufların Genel Dağılımı (Milyar TL)*

	2013	2014	2015	2016	2017
Pay Senedi	195 (% 11,9)	249 (% 13,4)	226 (% 11,1)	247 (% 10,6)	320 (% 12)
Tahvil-Bono	500 (% 30,5)	555 (% 29,9)	574 (% 28,1)	627 (% 26,9)	709 (% 26,6)
Mevduat	946 (% 57,7)	1,053 (% 56,7)	1,245 (% 60,8)	1,453 (% 62,5)	1,635 (% 61,4)
Toplam Tasarruf	1,641	1,856	2,045	2,327	2,663

Kaynak: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, https://www.tspb.org.tr/tr/veriler/ (18.03.2018) ve yazarların hesaplamaları.

Türkiye'de ulusal tasarruflar ve yatırımların son 20 yıllık seyri incelendiğinde, 1998-2003 arasında ulusal tasarrufların yatırımların üstünde olduğu; 2003-2017 arasında ise sabit sermaye yatırımlarının altında kaldığı görülmektedir (Grafik 1). Bu durum Türkiye'nin düşük tasarruf sorunu olduğunu göstermektedir. Bu dönemlerdeki cari açığın önemli bir kısmı da yurtiçi tasarrufların eksik olması ve yatırımların dış finansman kullanılarak gerçekleşmesinden kaynaklanmıştır (Sezgin vd.,2015:237).

ISBN
978-605-7875-34-1

Grafik-1. *Ulusal Tasarruf ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH'ye Oranı: 1997-2017*

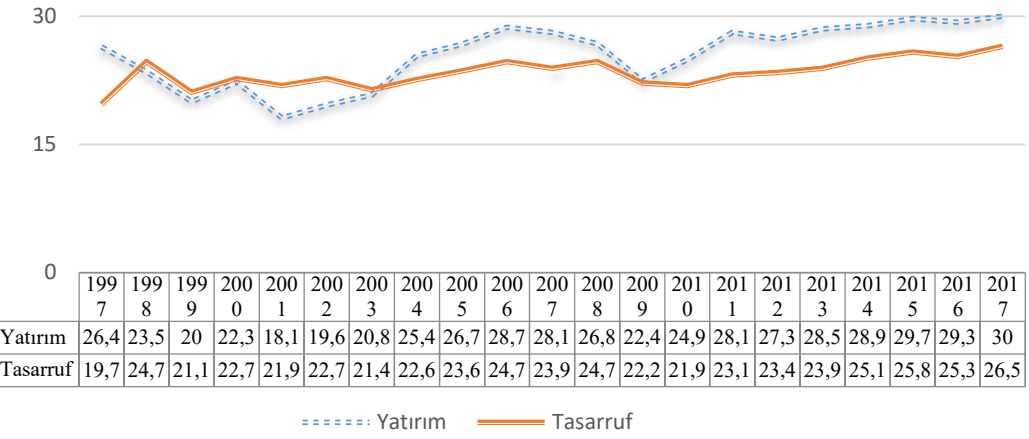

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Yatırım	26,4	23,5	20	22,3	18,1	19,6	20,8	25,4	26,7	28,7	28,1	26,8	22,4	24,9	28,1	27,3	28,5	28,9	29,7	29,3	30
Tasarruf	19,7	24,7	21,1	22,7	21,9	22,7	21,4	22,6	23,6	24,7	23,9	24,7	22,2	21,9	23,1	23,4	23,9	25,1	25,8	25,3	26,5

Kaynak: World Bank, World Development Indicator (12.02.2019).

Ulusal tasarruf ve yatırımın bu seyri mali düzenin yapısı ve gelişimiyle yakından ilişkilidir. 2003 yılından sonra Türkiye'de tasarrufların yatırımların altında kalmasının nedeni tasarruf oluşumundaki bir azalma değil yüksek yatırım harcamaları dolayısıyladır. Ancak tasarruf oranlarında önemli bir artışın olmaması yine mali düzen ile ilişkilendirilebilir. Artan yatırımları karşılayabilmek için buna koşut olarak tasarruf artışının da gerçekleşmesi gerekir; ancak Türkiye'de tasarruf artışı istenilen düzeyde olmamıştır. Mali düzende yer alan aracı ve araç çeşitliliğinin toplumun her kesimine hizmet sunan bir yapı sergilememesi yani istenilen düzeyde derinleşmeyen bir mali yapı yeterli tasarruf oluşumunu da sağlayamaz. Bu durumda, mali düzene ulaşmayan fonlar yastıkaltı tasarrufları arttırmaktadır. Öngörülere göre Şubat 2018 itibariyle Türkiye'de bireyler yerel para ve döviz cinsi tasarruflarının % 20'sini; altın gibi değerli maden tasarruflarının ise %77'sini yastıkaltında tuttukları belirtilmektedir (Bloomberg-HT, 27.02.2018)

GOÜ'nün çoğunda mali serbestlik, kredi büyümesine dayalı tüketim artışlarına neden olmuş (Wyplosz, 2001: 15) ve bu durum tasarrufların etkinliğini azaltmıştır. Türkiye'de de reel ekonomi yeterli düzeyde gelişmeden mali serbestlik ve tüketim artışları yaşanmıştır. Toplumun gelir düzeyinin üstünde bir tüketim alışkanlığı edinmesi ve kamunun harcamalarını arttırması mali serbestleşmenin sonuçlarından biri olarak tasarrufların yatırıma etkin biçimde aktarılamamasına neden olmuştur (Uysal, 2018). Mali düzenin gelişmesi daha fazla fon artışı sağlayarak tasarruf oluşumunu arttıracaktır. Bu noktada uzun vadeli mali araçların ağırlığı arttırılarak tasarruflar daha etkin kullanılmalıdır.

Mali düzenin gelişimi için düzenleyici ve denetleyici kurumların çeşitli politika uygulamaları da hayata geçirilmektedir. Bu bağlamda Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan "Yurtiçi Tasarrufların Artırılması ve İsrafın Önlenmesi Programı Eylem Planı"nda mali piyasa araçları ile tasarrufların özendirilmesi için uygulanacak politikalar belirlenmiştir. Eylem planında mali okuryazarlığın arttırılması, yastık altı tasarrufların mali sisteme çekilmesi, küçük tasarrufların teşvik edilmesi ve korunması, tasarrufların uzun vadeli araçlara kaydırılması, özel sektörün finansmanında sermaye piyasalarının kullanılmasının teşvik edilmesi ve altın bankacılığının geliştirilmesi hedeflenmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ

Tasarrufların yatırıma aktarılmasında önemli bir görev üstlenen mali düzen, kendi içerisinde bu aktarım mekanizmasının çalışması için zamanla çeşitli araçlar geliştirmiştir. Araç çeşitliliği ve mali kurumların büyüklüğü tasarruf sahipleri ve işletmelerin işlem maliyetlerini azaltarak daha etkin bir piyasanın oluşmasını sağlamıştır. Türkiye'de mali düzenin hayata geçmesi uzun bir geçmişe sahip değildir; onun gelişimi devam etmektedir ancak istenilen derinleşmeye ulaşılamamıştır. Bu durum büyük ölçekli yatırımları etkilediği gibi tasarruf sahiplerini de doğrudan etkilemiştir. Farklı talepleri karşılayabilecek bir mali düzen arayışı halen var. Mali araç çeşitliliğinin yetersiz oluşu, sadece bankalar gibi belirli mali aracı kuruluşların büyük fonları toplaması ve tasarruf dağılımının kısa vadeli araçlara yönelik olması tasarruf ve yatırım arasındaki mekanizmayı aksatmaktadır.

Faizden kaçınan bireyler için katılım bankaları dışında farklı mali aracı kurumların oluşturulması, özellikle orta ve uzun vadeli mali piyasa araçlarının arttırılarak sermaye piyasalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Son yıllarda önemi gittikçe artan mali okuryazarlık konusunda da somut adımların atılması, mevcut tasarruf gizilgücünün mali düzene daha iyi yansımasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Afşar, A. (2007). "Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki", *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* Ekim, 36, 188-198.

Ağır, H. (2010), *Türkiye'de Finansal Liberalizasyon Ve Finansal Gelişme İlişkisinin Ekonometrik Analizi,* BDDK Kitapları, No:8, Ankara.

Baxter, M., Crucini,M.J. (1993)."Explaining Saving-Investment Correlations". *The American Economic Review*, 83(3),Haziran, 416-436.

Bloomberg HT (2018), https://businessht.bloomberght.com/guncel/haber/1855215-nakit-paranin-yuzde-20-si-altinin-yuzde-77-si-yastik-alti , (12.02.2019).

COMCEC, Financial Outlook Of The OIC Member Countries 2015, http://www.comcec.org/wp-content/uploads/2015/12/Financial-Outlook-2015.pdf (10.02.2019).

Genç, M. C., O. M. Telatar ve A. Başoğlu (2014), "Türkiye'de Tasarruf ve Büyüme İlişkisi: Sınır Testi Yaklaşımı", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 5 (10), 77-92, http://dergipark.gov.tr/gumus sosbil/issue/42872 (10.02.2019).

Greenwood, J. ve B.D. Smith (1997), "Financial Markets in Development, and The Development of Financial Markets", *Journal of Economic Dynamic and Control*, (21), 145–181.

Grbić, Milka, (2016). "Interaction Between Financial Intermediation Efficiency And Economic Growth", *Economic Horizons*, 18 (3), 241-254.

Gündoğdu, A. (2016), *Finansal Piyasalar ve Kurumlar: Teori ve Türkiye Uygulamasına Güncel Bakış,* (1.baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Güngör, B. ve Ö. Yılmaz (2008), "Finansal Piyasalardaki Gelişmelerin İktisadi Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye İçin Bir Var Modeli", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1), 173-193.

Kasuga, H. (2003), "Saving-Investment Correlations in Developing Countries". *Economics Letters,* (83), 371-376.

Levine,R., N. Loayza & T. Beck (2000), "Financial Intermediation and Growth: Casuality and Causes" *Journal of Monetary Economics*, (46), 31-77.

Mishkin,F.S., & A. Serletis (2011), *The Economics of Money, Banking, and Financial Markets,* 4th Canadian ed., https://spu.fem.uniag.sk/Marian.Toth/finance/20142015/MBFM.pdf (15.03.2018).

Müslümov, A. (2002), "Türkiye'de Halka Açılan KOBİ Boyutunda İşletmelerin Büyük Ölçekli İşletmelerden Farklılaşımı ve Sermaye Piyasalarının KOBİ'ler açısından Önemi", *21. Yüzyılda KOBİler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri Sempozyumu*, 3 - 4 Ocak, Gazimagusa, http://openaccess.dogus.edu.tr (11.02.2019).

ISBN
978-605-7875-34-1

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) (2001), *Finansal Piyasalarda Düzenleme ve Sermaye Piyasasında Düzenleyici Kurumlar*, http://www.spk.gov.tr (15.03.2018)

Sezgin, Z., C. Sevim, ve F. Kalyoncu (2015), "Türkiye Ekonomisinde Cari Açık Sorunu: Tasarrulların Önemi ve Bireysel Emeklilik Sistemi", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (2), 227-240.

Oskooee,M.B. & A. Chakrabarti (2005), "Openness, Size, and The Saving-Investment Relationship", *Economic System,* 29, 283-293.

Türkiye Bankalar Birliği (2018), *Bankalarımız 2017,* https://www.tbb.org.tr (12.02.2019).

Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği (2017), *Türkiye Sermaye Piyasaları*, 56. https://www.tspb.org.tr, (17.03.2018).

Uygur, E. (1994), "Türkiye'de Ekonomik Kriz: Oluşumu, Seyri ve Geleceği", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Temmuz, 9 (100), 42-54.

Uysal, Y. (2018), Türkiye'de Tasarruf Açığı ve Arka Planı Üzerine Değerlendirmeler, Raporlar, http://kisi.deu.edu.tr/yasar.uysal/site/raporlar/turkiyedeTasarrufAcikArkaPlan.html (19.03.2018).

Valverde, S.C., D.B. Humphrey & F.R. Fernandez (2003). "Deregulation, Bank Competition and Regional Growth", *Regional Studies*, 37(3), 227–237.

Vladušić, L., V. Dragović & D. Bašić (2018), "Growth and Relation of Private Savings and Gross Domestic Product in Bosnia and Herzegovina", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 20* (5), 477-494.

World Bank, World Development Indicator, https://databank.worldbank.org/data/source/world-development-indicators (12.02.2019).

Wyplosz, C. (2001)," How Risky is Financial Liberalization in the Developing Countries", *7th Dubrovnik Conference,* 28-29 Haziran 2001, www.faculty.fuqua.duke.edu (10.03.2018).

ISBN
978-605-7875-34-1

AKILLI SANAYİ ("SANAYİ 4.0"): TÜRKİYE İÇİN BAZI BEKLENTİLER

İrfan KALAYCI*
Onur DEMİRCİ†

Öz

Sanayi 4.0, internete ve akıllı fabrikalara dayalı 4.kuşak bir sanayi devrimidir; sanal bilgi ve iletişim teknolojileriyle 21.yüzyılın başında başlayıp devam eden bir süreçtir. Bu sürecin ilk somut ürünleri siber fiziksel sistemler, bulut bilişim sistemi, 3D yazıcılar, iş robotları, vb.'dir. Gelişmiş ekonomiler Sanayi 4.0 çağını yakalamış durumdadır. Fakat Türkiye gibi yükselen piyasalar ise üretici olmaktan çok tüketici boyutunda yer almaktadır. Sanayi 4.0'ın Türkiye ekonomisinin temel makro yapı taşlarını (verimlilik, büyüme, yatırım ve istihdam) yerinden oynatması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Sanayi 4.0, Fayda-Maliyet, Türkiye ekonomisi*

JEL Kodları: O31, L60, L70, L80

SMART INDUSTRY ("INDUSTRY 4.0"): SOME EXPECTATIONS FOR TURKEY ECONOMY

Abstract

Industry 4.0 is a 4th generation industrial revolution based on internets and smart factories. It is a process starting and continuing at the beginning of the 2st century connected to virtual information and communication technologies. The first concrete products of this process are cyber physical systems, cloud computing system, 3D printer, work robots, etc. Advanced economies have caught up to the age of Industry 4.0. But emerging markets such as Turkey, rather than producer, is located in the consumer dimension. It is expected that Industry 4.0 will move the basic macro building blocks (productivity, growth, investment and employment) of the Turkish economy.

Keywords: *Industry 4.0, Benefit-Cost, Turkish Economy*

JEL Codes: O31, L60, L70, L80

GİRİŞ

İlk kez 2011 yılında Hannover Fuarı'nda dile getirilen "Sanayi 4.0"ın çıkış yeri Almanya'dır. 4.kuşak sanayi devrimi demek olan Sanayi 4.0, ileri mühendislikle matematiksel iktisadın, yüzyılların birikimine dayanan muazzam bir ortak eseri ve kesişim kümesidir. Sanayi 4.0, ünlü Rus asıllı Amerikalı bilimkurgu yazarı Isaac Asimov'un romanlarında geçen uzayda kolini yaşamı, yapay zeka ürünleri ve insan-robotlarından halen çok uzaktır, fakat insanlığı 22.yüzyıla hazırlayan önemli bir aşamadır. Bu aşama, birbirini tamamlayan bilimsel ve teknolojik yenilikler ve yıkıcı köktenci (radikal) yenilikler ile iç içe olarak tamamlanacaktır. Küreselleşen dünyanın bir parçası olan Türkiye'nin, Sanayi 4.0'ın dışında kalması beklenemez. O yüzden Türkiye ekonomisi -özellikle makro göstergeler itibariyle- Sanayi 4.0'ın yoğun baskısı altında gelişmeye devam edecektir.

1.SANAYİ 4.0'IN KAPSAMI

Sanayi 4.0; insanın aklını, aklındakini, en gelişmiş bilgisayar ve robotlarla somutlaştıran ileri üretim modelleri ve ürünlerinin ortak adıdır. Mekanik üretime bağlı "Sanayi 1.0", elektrik enerjisi odaklı seri üretime bağlı "Sanayi 2.0", bilgi-iletişim teknolojilerine bağlı "Sanayi 3.0"dan farklı olan "Sanayi 4.0", siber-fiziksel sistemler ile nesnelerin interneti ve internetin hizmetlerinden oluşan bir değerler toplamıdır (Şema 1).

* Prof. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF İktisat Bl., irfan.kalayci@inonu.edu.tr
† Arş.Gör., Ardahan Üniversitesi, onurdemirci@windowslive.com

ISBN
978-605-7875-34-1

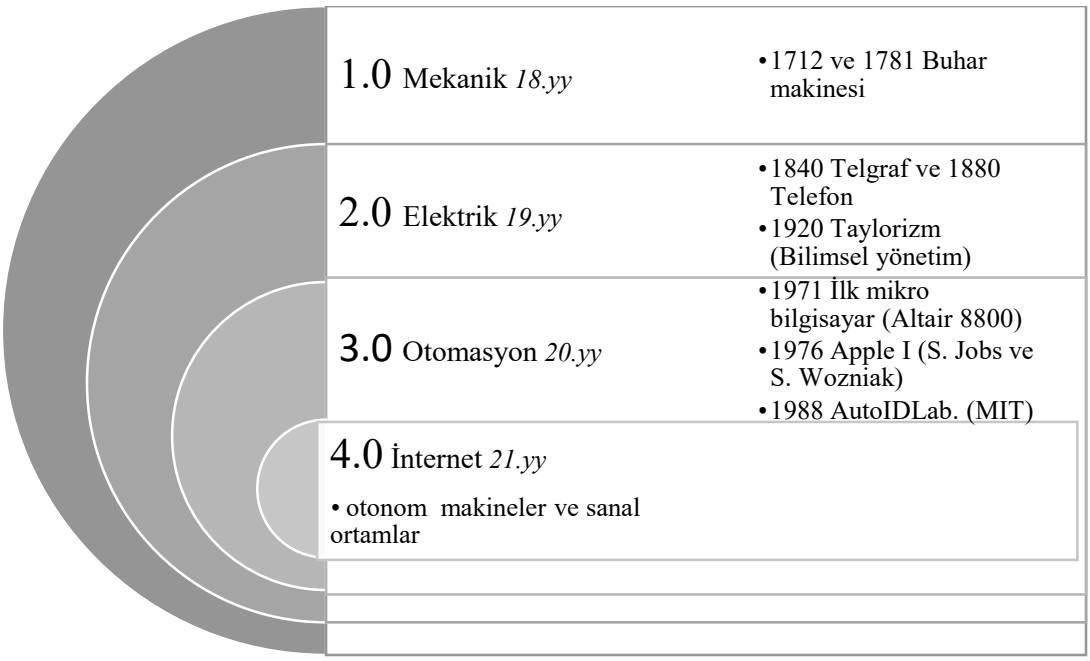

Şema 1. *Dört Sanayi Devrimi: Aşamalar ve Temsili İcatlar*

Geçmişi değil, günümüzü ve geleceği ilgilendiren Sanayi 4.0; üretim, yönetim ve dağıtım zincirinde yer alan pek çok mal ve hizmet (beyaz eşya, bilgisayar, otomotiv, iletişim, ulaşım, kamu yönetimi, vb.) sektöründe konuşlanmış olan ve yüksek katma değerler üreten çok uluslu şirketler (ÇUŞ'lar) ve markalar (Bosh, Mitsubishi, General Electric, General Motors, Apple, Samsung, Microsoft, Deutsche Telekom, IBM, Boeing, Shell, BMW, Toyota, Facebook, McDonald's, Google, vb.) eliyle yürütülmektedir.

Sanayi 4.0, adının çağrıştırdığının aksine salt sanayi (makine imalatı, elektrik, bilgisayar donanımı, vb.) sektöründe değil, tarım (tohum, bitki ve hayvan yetiştiriciliği) ve hizmetler (sağlık, eğitim, ticaret, iletişim, ulaşım, bilgisayar yazılımı) sektöründe de kendine özgü ileri düşünce yöntemleri ve üretim tekniklerini sağlamaktadır. Sanayi 4.0'ın ilk somut verilerine bakılırsa; ileri toplumlar akıllı fabrikalar, akıllı çiftlikler ve akıllı binalar ile tanışmaya başlamışlardır.

2.SANAYİ 4.0'IN FAYDA-MALİYET BOYUTU

Her sanayi devrimi, maliyetleri gizleyerek yüksek faydalar vaat ederek gelmiştir. Bu, sanayi 4.0 için de geçerlidir. Güçlü ve fırsatçı yanlarının zayıf ve tehlikeli yanlarından daha baskın olduğu iddia edilen Sanayi 4.0'ın bir özelliği de, kendisini oluşturan ana ve alt siber-fiziksel sistemlerin (Şema 2) "karşılıklı çalışabilirlik", "sanallaştırma", "özerk yönetim", "verileri hızla ve doğru toplayıp çözümleyebilme", "akıllı mal ve hizmet üretme" gibi farkındalık yaratan ilkelere (endustri40.com) dayanmasıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Şema 2. *Sanayi 4.0'ın Bileşenleri*

Kaynak: Ege Bölgesi Sanayi Odası, 2015: 9.

Sanayi 4.0'ın birçok önemli çıktısı vardır ve bunlardan biri de *"arttırılmış gerçeklik*"tir (augmented reality, AR). Bu kavram, bilgisayarla elde edilen sanal verilerin gerçek fiziksel ortamla birleştirilerek duyularımıza yönlendirilmesi sonucunda algılarımızın ve heyecanlarımızın zenginleştirmesini anlatmaktadır. AR'ın somut şekli olan eğlenceli video oyunları ve tanıtıcı video filmleri sayesinde gerçek dünya ile sanal dünya iç içe geçirilip benzeştirilmektedir. Buna "benzetim" (simülasyon) denir. Bu siber oyunlar ve filmler aracılığıyla pilot olmadığınız halde uçağı kullanabilir, astronot olmadığınız halde ayda yürüyebilir, bir futbolcunun yerine geçip penaltı atabilir, satın almak istediğiniz evi görmeden özelliklerini tanıyabilir, turist olarak gezip görmek istediğiniz antik binalar ve müzeler hakkında önceden bilgi edinebilirsiniz; kısaca ruhunuzla bir fiziksel bedene ya da ortama girerek her türlü heyecanı yaşayabilirsiniz. AR sayesinde şirketler, mühendisler, tasarımcılar, grafikerler ve hatta pazarlamacılar; üretecekleri ve/ya satacakları ürünü / hizmeti, piyasaya çıkarmadan önce her türlü değiştirme ve deneme işlemini yapma olanağına kavuşmuş olmaktadırlar. Sanayi 4.0'ın insanlığa bir tür ödülü olan AR, üretici ve kullanıcılara, ürünün ideal biçimini elde edinceye dek, aletler ve makinelerle her aşamada temasa geçme ve onlardan faydalanma olanağını sunmaktadır. Somutlaştırmak gerekirse, AR, henüz paketi açmadan içindekini gösteren ya da içindekini iyi göstermek için paketi önceden ona göre tasarlayan yaratıcı bir düşünce ve eylem yöntemidir. (Konu hakkında bir başka açıdan bkz. teknolo.com.)

Akıllı fabrikalar, yapay zeka ve bunların bir kopyası olan sanal hizmetler ile özdeşleşen Sanayi 4.0'ın taşıdığı üstünlükler ve bir süreden beri vaat etmeye başladığı faydalar arasında; i-esnek üretim, ii-gelişmiş iş modellemesi, iii-kaynaklarda daha yüksek verimlilik, iv-girdi maliyetlerinde tasarruf, v-doğa-çevre dostu yapısıyla sürdürülebilirlik, vb. bulunmaktadır.

Sanayi 4.0'ın bu faydalarına karşı görülen ve beklenen bazı zararları da sözkonusudur. Örneğin, Sanayi 4.0'ın yüksek kalitedeki ürün ve hizmetlerini üretecek elemanların başlangıç eğitimi zor ve pahalıdır. Sanayi 3.0'dan kalma sağlam altyapıları sayesinde Sanayi 4.0'a kolay ve hızla uyum gösteren *gelişmiş* ekonomiler, *gelişmekte olan* ve *geri kalmış* ekonomilere karşı açtıkları makas daha fazla açılmakta ve tek taraflı sömürü düzeni –şekil değiştirerek- devam etmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sanayi 4.0'ın, dokunmatik tuşlar ve şifrelerle hayatımızı kolaylaştıran 'şefkatli' (aydınlık) yüzünden başka bir de 'vahşi' (karanlık) yüzü ortaya çıkmaktadır: Zira bu yeni sanayi devrimi sürecinde silah sanayi de büyümekte ve sermaye birikimi peşinde olan büyük silah üreticisi devletlere hizmet etmektedir. Askeri alanda en öldürücü silahları icat eden ve üretip satan devletler dünyanın jeopolitiğini etkileme gücüne de sahip olmaktadırlar. Gayri safi yurtiçi hasıladan (GSYH'den) post-modern askeri silah ve teçhizat için yüksek yatırım, ar-ge ve cari harcama ayıran ülkeler, aynı zamanda, hem kendi yurttaşlarını yoksullaştırmakta ve hem de bu silahları denemek için çıkardıkları bölgesel savaşlarda katliam bilançolarında rol oynamaktadırlar.

Bu arada, piyasacı ve rekabetçi mantığı klasik liberalizmin ötesine taşıdığı için, Sanayi 4.0'ın örtüştüğü iktisadi düzen ise, kamu ekonomisini küçülten her türlü deregülasyon ve özelleştirme politikalarını içeren neo-liberalizm olmaktadır.

Sanayi 4.0, bazı meslekleri gözden düşürüp yavaş yavaş edilgen hale getirirken, bazı meslekleri ise zirveye taşımaya niyetlidir: Popülerliği artması beklenen meslekler şunlardır: 1- Sanayi Veri Bilimciliği, 2- Robot Eşgüdümü, 3- IT/IoT Çözüm Mimarlığı, 4- Endüstriyel Bilgisayar Mühendisliği / Programcılığı, 5- Bulut Hesaplama Uzmanlığı, 6- Veri Güvenliği Uzmanlığı, 7- Şebeke Geliştirme Mühendisliği, 8- 3D Yazıcı Mühendisliği, 9- Endüstriyel Kullanıcı Arayüzü Tasarımcılığı, 10- Giyilebilir Teknoloji Tasarımcılığı. Bunlara, özel olarak, 2008'deki küresel mali krizlin sonunda dünya ekonomisinin gündemine oturan ve yeni spekülatif kazanç kapısı olarak görülmeye başlayan *kripto para madenciliği* de eklenmelidir.

3.SANAYİ 4.0'IN TÜRKİYE EKONOMİSİ ÜZERİNE OLASI ETKİLERİ

Türkiye GSYH büyüklüğü bakımından dünyanın ilk 20 ekonomisi arasında bulunsa da, henüz en sanayileşmiş 20 ekonomisi arasında yer almamaktadır. Bunun bir takım nesnel iktisadi gerekçeleri sözkonusudur. Örneğin, Türkiye; Batı Avrupa, ABD, Japonya gibi geleneksel bir mucitler ülkesi olmadığı gibi; Rusya, G. Kore, Singapur gibi yüksek oranda ileri teknoloji ihraç edebilen bir ülke de değildir. Türkiye, çok az ileri teknolojiye karşı çok fazla düşük teknoloji üretip ihraç ederken, çok az düşük teknolojiye karşı çok fazla orta ve ileri teknoloji ithal etmektedir. Bunda, AB ortalamasının altındaki (TÜBİTAK'ın son ataklarına karşın bu ortalamanın yarısına denk gelen yaklaşık % 1) –Diyanet bütçesine kıyasla son derece düşük seyreden- "Ar-Ge/GSYH" oranın olduğu yadsınamaz. (Fen bilimlerine yatırımın kalkınmanın anahtarlarından biri sayıldığı çağdaş dünyada Türkiye'nin pek çok üniversitesinde matematik dışında fen bölümlerinin kapatılması ya da küçültülmesi ise bir başka ironidir.)

Türkiye'nin yüksek miktarlarda cari açık vermesinin bir nedeni enerji ithalatı ise, diğer nedeni de –Sanayi 4.0 ile özdeşleşen- yüksek düzeydeki teknoloji ithalatıdır. Her ikisi de önemli ölçüde döviz harcamalarını arttırmaktadır. Bu gerçek, Türkiye'nin Sanayi 4.0'dan şu anda ne kadar uzak, fakat bir o kadar da ona ne kadar yakın olması gerektiğine işaret etmektedir.

Kuşkusuz, Sanayi 4.0'ın olgunlaşacağı yıllar sayılan 2030'larda Türkiye'nin en güçlü ülkeler arasına girmesi kuvvetle olasıdır. Fakat bunun için Sanayi 4.0'ın gereklerinden biri olan "akıllı fabrikaları" ithal etmek yerine onları öz dinamikleriyle üretip ihraç etmesi şarttır. Buna, neoliberalizmin dar gömleğinden sıyrılmayı gerektiren *yeni ithal ikamecilik stratejisi* denebilir.

Türkiye'nin, şu aşamada, başarılı bir Sanayi *4.0* dönüşümü yapması halinde şu *dört* önemli makro iktisadi göstergede -2023 Vizyonuna uygun- çeşitli ilerlemeler kaydetmesi beklenmektedir (Tansan, Gökbulut, vd., 2016: 14):

i-Verimlilik: Mevcut yapıya göre, Sanayi 4.0'ü yeterince finanse etmesi sayesinde Türkiye'deki üretim sektörlerinin % 4-7 oranında verimlilik artışıyla 50 milyar TL civarında bir gizilgüce (potansiyele) sahip olurken, salt dönüşüm maliyeti (malzeme maliyetleri hariç üretim maliyeti) dikkate alındığında verimlilik artışı % 5-15'e çıkarsa üretim sektörleri daha da büyümüş olacaktır.

ii-Büyüme: Sanayi 4.0'ın bir yol haritası olan küresel değer zincirleriyle bütünleşme yoluyla kazanılacak rekabet üstünlüğü, sanayi üretiminde yıllık yaklaşık % 3'e varacak sektörel büyümeyi, bu da, 150-200 milyar TL'ye eşdeğer GSYH'de % 1+ bir ek büyümeyi tetikleyebilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

iii-Yatırım: Sanayi 4.0 teknolojilerinin üretim sürecine içerlenmesi için gelecekteki 10 yıllık süreçte – cari fiyatlar ve iktisadi büyüklük baz alındığında- yılda yaklaşık 10-15 milyar TL (üretici gelirlerinin yaklaşık %1-1,5'i) yatırım yapılması gerektiği tahmin edilmektedir.

iv-İstihdam: Enflasyonsuz iktisadi büyüme ve bilgi ekonomisine geçiş hedeflerinin de gerçekleşeceği varsayımıyla, yakın gelecekte; toplam sanayide istihdam edilen işgücü ihtiyacının artacağı, işsizlik oranının 3-5 puan daha düşeceği ve eğitimli ve gelir düzeyi yüksek bir emek piyasasının oluşacağı öngörülmektedir.

SONUÇ

Sanayi devriminin 4.aşaması anlamına gelen "Sanayi 4.0" neyi göstermektedir? Bazı ezber bozan soru ve cevaplarımız olabilir. Örneğin:

i-Sanayi 4.0 dönüşümüyle birlikte uygarlık barbarlığa karşı "4-0" öne mi geçmiş olmaktadır? Dünyanın önemli bir kısmının halen aç ve yoksul olduğu gerçeği ortada duruyorken, ayrıca yüksek teknolojili silah tekellerinin aşırı kârlılığı ve onlardan tahsil ettiği vergilerle övünen kapitalist emperyal devletlerin savaş çıkartma ya da savaşları finanse etme başarımına bakılacak olursa, bu sorunun net cevabı, skor olarak (tersinden) ancak ve sadece "0-4" olabilir.

ii-Sanayi 4.0, sanayi sektörünün çıtasını sürekli yükseltirken, bu sektöre hammadde sağlayan tarımın o çıtanın altında kaldığına mı işaret etmektedir? Evet: Gelişmiş ülkelerde tarımın GSYH'ye oranı % 2-5 düzeyine kadar düştü; buna koşut olarak organik tarımsal üretimle birlikte genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO) türünden gıda ürünleri de arttı; Afrika'da sürekli bir gıda krizi var; kanserojen gıda beslenmesine bağlı hastalıklar yayıldı. Öyle ki, yaşamın garantisi olan "tarım", refahın yardımcısı olan "sanayi"ye feda edilmektedir.

iii-Sanayi 4.0'ın kavramsal bileşenlerinden olan "bulanık bilişim" yüzünden özellikle gençler çeşitli derecelerde ruhsal bunalımlara sürüklenmiyor mu? İnternet, en uzak dünyayı küçülterek bireyin gözünün önüne sererken, en yakınındaki insanlardan ise uzaklaşmasına yol açmaktadır. Öğretmenlerin yerini tutmaya başlayan internet, insani diyalogu devre dışı bırakarak iletişimi metalaşma düzeyine indirgemektedir.

Kaynakça

Ege Bölgesi Sanayi Odası (2015), *Sanayi 4.0: Uyum Sağlayamayan Kaybedecek!,* İzmir.

Tansan, Burak, Aykan Gökbulut, vd. (Haz.) (2016).. *Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği İçin Bir gereklilik Olarak Sanayi 4.0: Gelişmekte Olan Ekonomi Perspektifi,* Yayın No: TÜSİAD-T/2016-03/576.

www.endustri40.com (1/4/2018)

www.teknolo.com/ (1/4/2018)

ISBN
978-605-7875-34-1

TMS 2, BOBİ FRS ve VUK KAPSAMINDA STOKLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

H. Arif TUNÇEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, hatuncez@selcuk.edu.tr

ÖZET

Uluslararası Muhasebe Standartları'nın çevirisi olan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)'ndan 15.01.2005 tarihinde TMS 2 Stoklar Standardı, Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) ise 29.02.2017 tarihinde stokların muhasebeleştirilmesine ilişkin ilkeleri düzenlemek amacıyla Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmanın amacı, dönen varlıkları içerisinde önemli bir yere sahip olan stokların Vergi Usul Kanunu (VUK), TMS 2 ve BOBİ FRS Bölüm 6 Stoklar arasındaki benzerlikler ve farklıların karşılaştırılmasının yapılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Kaynakları, İnsan Kaynakları Muhasebesi, TMS/TFRS

1-GİRİŞ

Küreselleşme sürecinde ekonomideki gelişmeler, işletmelerin birbirleri ile finansal raporlarını karşılaştırma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Muhasebe alanında bir bütünlük sağlamak amacıyla Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) yayınlanmıştır. UMS'nın çevirisi olan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS)'ndan TMS 2 Stoklar Standardı 01/01/2006 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 30430 sayılı ve 24/05/2018 tarihinde, BOBİ FRS 01/01/2018 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere, 30138 sayılı ve 29 Temmuz 2017 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. BOBİ FRS, TMS'na göre daha sade, basit ve anlaşılabilir niteliklere sahip olup, bazı konular BOBİ FRS'nda kapsamına alınmamıştır.

İşletmelerin dönen varlıkları içerisinde önemli bir yere ve büyüklüğe sahip olan stoklar, ölçümü ve muhasebeleştirilmesi ile ilgili uygulanacak olan muhasebe politikalarının önemli hale gelmesine ve konunun farklı boyutlardan ele alınmasına sebep olmuştur (Öztürk, 2017).

Bu kapsamda VUK'na göre uygulanan Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) ile TMS 2 Stoklar ve BOBİ FRS Bölüm 6 Stoklar arasında gerek stok maliyetlerinin belirlenmesi gerek hesaplanmasında benzerlikler ve farklılıklar söz konusudur. Bu farklılığın sebebi MSUGT'ne göre stokların türlerine göre sınıflandırma, TMS ve BOBİ FRS'nda ise stokların edinme ve yeni bir ürüne dönüştürme maliyeti olarak sınıflandırılmasıdır.

2-TMS 2, BOBİ FRS ve VUK KAPSAMINDA STOKLARIN KARŞILAŞTIRILMASI

MSUGT'nde stokların, işletmenin satmak, üretimde kullanmak veya tüketmek amacıyla

ISBN
978-605-7875-34-1

edindiği, ilk madde ve malzeme, yarı mamul, mamul, ticari mal, yan ürün, artık ve hurda gibi bir yıldan kısa sürede kullanılacak olan ya da bir yıl içerisinde nakde çevrilebileceği düşünülen varlıklardan oluştuğu belirtilmektedir (Doğan, 2018).

TMS 2 ve BOBİ FRS Bölüm 6'da aynı şekilde tanımlanan stoklar, normal işletme faaliyetleri kapsamında satılmak üzere elde tutulan, satılmak üzere üretilmekte olan veya üretim sürecinde ya da hizmet sunumunda kullanılacak olan hammadde ve malzeme şeklinde bulunan varlıklardır (TMS 2, m. 6; BOBİ FRS, m. 6.2).

VUK, TMS 2 ve BOBİ FRS Bölüm 6'ya göre stoklar ilk muhasebeleştirilmesinde maliyet bedeli ile kaydedilir. Fakat vadeli satın alımlarda TMS 2'de tüm vade farkları ayrıştırılırken; BOBİ FRS Bölüm 6'da ise bir yıldan kısa vadeli alımlarda vade farkı ayrıştırılmamakta olup, sadece bir yıldan uzun vadeli alımlarda vade farkı ayrıştırılarak finansman gideri olarak muhasebeleştirilir (Gücenme, 2017).

Vergi mevzuatına göre mal veya hizmet satın alışlarında vade farkı alış bedeli içerisinde yer almakta mal veya hizmet bedelinden ayrıştırılmamaktadır (Avcı ve Avcı, 2016).

Standartlarda vade farkından doğan fiyat farklarının stokların maliyetine dahil edilmemesinin amacı, stokların satın alışı sırasında oluşan faiz maliyetinin stokların maliyetine dahil edilerek stokların olduğundan daha yüksek olarak değerlendirilmesini önlemektir (Bahadır, 2012).

VUK'un 274. maddesinde satın alınan malların maliyet bedeline nelerin gireceği veya nelerin girmeyeceği açıklanmamıştır. Sadece değerleme ölçüsü maliyet bedeli olarak belirlenmiştir. Bu nedenle satın alınan malların maliyet bedelinin tespitinde, sadece VUK'un 262. maddesinde yapılan maliyet bedeli tanımına göre belirleme yapılır (Öztürk ve Öğrendik, 2007).

Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin satın alma nedeniyle yapılan ödemeler ile bu ödemelere bağlı olarak yapılan her türlü giderlerin toplamıdır (Arısoy, 2018).

TMS 2 ve BOBİ FRS Stoklar Standartlarına göre stokların maliyeti; tüm satın alma maliyetleri, dönüştürme maliyetleri ile stokların mevcut durumuna ve konumuna getirilmesi için katlanılan diğer maliyetleri içerir (TMS 2, m. 10; BOBİ FRS, m. 6.6).

Stokların direkt üretimle ilgili maliyet ile ilk madde ve malzemelerden mamul üretmek için gerçekleştirilen sabit ve değişken GÜG'lerin sistematik biçimde dağıtılan tutarları dönüştürme maliyetlerini oluşturur (TMS 2, m. 12; BOBİ FRS, m. 6.11). Dönüştürme maliyetlerinin belirlenmesinde tam maliyet veya normal maliyet yöntemi kullanılır.

Stokların dönüştürme maliyetinin belirlenmesinde VUK'nda tam maliyet yöntemi uygulanarak, kapasite sapması hesaplanmaz. TMS 2'de normal maliyet yöntemi uygulanır ve kapasite sapması hesaplanarak, dönem gideri olarak kaydedilir. BOBİ FRS'nda ise tam maliyet veya normal maliyet yöntemi kullanılabilir.

Tam maliyet ile normal maliyet yöntemleri arasında sabit genel üretim giderlerinin stok maliyetine dağıtılması sırasında fark oluşmaktadır. Tam maliyet yöntemine göre sabit genel üretim giderlerinin tamamı stok maliyetine dahil edilmekte iken, normal maliyet yöntemine göre sabit genel

ISBN
978-605-7875-34-1

üretim giderleri kapasite kullanım oranına bağlı olarak stok maliyetine eklenir. Yöntemler arasında ortaya çıkan bu farklılık, üretilen ve satılan mamullerin maliyetini etkileyecektir (Kaya, 2018).

VUK'na göre tam maliyet yöntemi genel üretim giderlerinde sabit gider ve değişken gider ayrımı yapmamaktadır. Üretim maliyetine maliyet unsurlarının tamamı dahil edilmektedir. Bu durum yöntemin kullanılması açısından kolaylığını gösterse de ürün maliyetlerinin giderlerde ayrım yapılmamasından kaynaklı olarak doğru tespit edilmesini engellemektedir.

BOBİ FRS'de stoklara ilişkin borçlanma maliyetleri, oluştukları dönemde kar ya da zarara yansıtılmaktadır. Sadece, üretilmesi normal şartlar altında bir yıldan daha uzun süren stoklar için katlanılan borçlanma maliyetleri satışa hazır hale geldiği tarihe kadar stokun maliyetine eklenmedir. Bu durum TMS 2'de (TMS 23 Borçlanma Maliyetleri standardına atıfta bulunarak) özellikli varlık niteliğinde olan stoklar için geçerli olup bu tür stoklar tamamlanana kadar ilgili borçlanma maliyetleri stokların maliyetine dahil edilerek, daha sonra ortaya çıkan borçlanma maliyetleri ise gider yazılmaktadır (Ataman ve Cavlak, 2017).

Stokların dönem sonu ölçümü, MSUGT'nde maliyet bedeli üzerinden kayıt yapılırken, TMS 2 ve BOBİ FRS'na göre maliyet bedeli ile net gerçekleşebilir değerden düşük olanı üzerinden yapılmaktadır. Stok değerleme yöntemi olarak VUK, TMS ve BOBİ FRS'nda gerçek parti maliyeti, ilk giren ilk çıkar, hareketli ve ağırlıklı ortalama yöntemleri kullanılabilir.

Stokların zarar görmesi, kısmen ya da tamamen kullanılmaz hale gelmesi, satış fiyatının düşmesi, tahmini tamamlanma maliyetinin ya da satış maliyetinin artması gibi sebepler stoklarda değer düşüklüğüne neden olabilir.

Bu durumda VUK ve TMS 2 açısından değer düşüklüğü karşılık giderlerinde, BOBİ FRS'nda ise satışların maliyetinde izlenmektedir.

Daha önce stoklarda değer düşüklüğüne neden olan şartların geçerliliğini kaybetmesi veya değişen ekonomik şartlar nedeniyle net gerçekleşebilir değerde artış olduğuna dair açık bir göstergenin bulunması durumunda, ayrılan değer düşüklüğü zararının tamamı veya bir kısmı iptal edilir. (TMS 2, m. 33; BOBİ FRS, m. 6.25).

3-SONUÇ

Finansal durum tablosunun en önemli kalemlerinden biri olan stoklar, TMS 2, BOB FRS ve VUK kapsamında temel konularda benzerlikler ve farklılıklar karşılaştırılmıştır. TMS 2 ve BOBİ FRS Bölüm 6 Stoklar Standartları mevcut uygulamadaki VUK'na göre muhasebe sistemine bazı değişiklikler getirmektedir.

Stok maliyetinin belirlenmesi dışındaki diğer hükümler açısından TMS 2 ve BOBİ FRS birbiriyle uyumludur. TMS 2, BOBİ FRS'ye göre daha fazla açıklayıcı bilgiler içermektedir. BOBİ FRS ve TMS 2 farklı büyüklükteki ve özellikteki işletmelerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulmuş olduğu için TMS 2'nin BOBİ FRS'ye göre daha kapsamlı ve ilave hükümler içermektedir.

TMS ve BOBİ FRS genellikle birbiriyle uyumlu olması işletmelerin standart setleri arasındaki geçişi kolaylaştırarak daha uygulanabilir hale getirmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Farklılıkların giderilmesine yönelik düzenlemeler yapılmasının, finansal raporlama bakımından daha sağlıklı ve karşılaştırılabilir sonuçlar ortaya çıkarabilir. Ayrıca, standartlarda yer alan hükümlerin daha doğru uygulanabilmesi açısından mevcut Tekdüzen hesap planının en kısa sürede güncellenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Arısoy, K., 2018, Stok Satın Alma Maliyetlerinde Vade Farkının Vergi Usul Kanunu, TMS 2 VE BOBİ FRS Açısından İncelenmesi, 4th Global Business Research Congress, 24-25 Mayıs 2018, İstanbul.

Ataman, B. ve Cavlak, H., 2017, Büyük Ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) İle Tam Set Türkiye Muhasebe Ve Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının (TMS/TFRS) Karşılaştırılması, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 3.

Avcı, A. ve Avcı, Ö., 2016, Vade Farkı, Kur Farkı Ve Kredi Faizlerinin Türkiye Muhasebe Standartları ve Vergi Usul Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 134.

Bahadır, O., 2012, Stoklarda Değerleme: UFRS/TFRS VE Vergi Mevzuatı Açısından, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 109.

Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS).

Doğan, A., 2018, Büyük ve Orta Boy İşletmeler için Finansal Raporlama Standardı ile VUK/MSUGT Karşılaştırması, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 80.

Gücenme, Ü. 2017, Temel Konularda BOBİ FRS ve TMS/TFRS Karşılaştırması, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 76.

Kaya, P., 2018, Stoklara İlişkin TMS 2 Ve BOBİ FRS Karşılaştırması, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 20, Sayı: 2.

Öztürk, B. ve Öğrendik, G., 2007, Dönem Sonu Muhasebe Ve Vergi Uygulamaları, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.

Öztürk, E., 2017, Stok Maliyetlerinin Ölçüm Ve Muhasebeleştirme Esaslarının VUK, TMS/ TFRS VE YFRÇ Taslağı Açısından Karşılaştırılması, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 28.

TMS 2 Stoklar Standardı.

ISBN
978-605-7875-34-1

TÜKENMİŞLİĞİN ÖRGÜTSEL SESSİZLİK ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK BİR ALAN ARAŞTIRMASI

İsmail BAKAN

Prof. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, ibakan63@hotmail.com

Mehtap KOÇDEMİR

Dr. Öğrencisi Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mehtap.kocdemir.63@gmail.com

Ahmet Zahid BAKAN

Yüksek Lisans Öğrencisi İnönü Üniversitesi, ahmetzahidbakan@hotmail.com

Özet

Hayat koşullarının değiştiği ve stresin giderek arttığı günümüzde bireylerin çalışma yaşamlarında karşılaştıkları zorluklar gün geçtikçe çoğalmaktadır. Tükenmişlik, örgütsel sessizlik gibi kavramların yaşamımızda önemleri artmakta ve bireylerin performansı bu durumlardan etkilenmektedir. Tükenmişlik sendromu ansızın meydana gelen bir durum değildir, aksine yavaş ve gizlice ilerleyen bir belirtiler topluluğudur. Tükenmişlik belirtilerinin görmezden gelinmesi de onun ilerleyip gelişmesine ve baş edilemeyecek bir duruma ulaşmasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla tükenmenin sinsi sürecinin belirtilerinin iyi bilinmesi ve doğru zamanda tanı konulması gerekli tedbirlerin alınması açısından önem taşımaktadır. Tükenmişlik, çalışan bireylerin yaptıkları işlerin amacından sapması ve buna dayalı yaptıkları işlerin kalitesinde ve motivasyonlarında bir düşüş yaşanmasına yol açar. Dolayısıyla, tükenmişlik fiziksel ve psikolojik boyutları olan bir kavram olarak tanımlanabilir. Bu kavram genellikle insanlara hizmet sunan iş sektörlerindeki çalışan bireylerde görülmektedir. Tükenmişlik yaşayan birey aşırı stres altında olması nedeniyle, yaptığı işten uzaklaşmak ister, işlerini geciktirir ve durduk yere kızabilir. Örgütsel sessizlikte ise birey belirli bir bilgiye sahiptir ancak farklı sebeplerden dolayı bilinçli olarak konuşmamayı tercih etmektedir. Morrison ve Milliken (2000) örgütsel sessizliği, çalışanların potansiyel örgütsel problemlerle ilişkin düşünce ve endişelerini aldıkları ortak bir fenomen olarak tanımlamıştır. Sistematik bir sessizlik kültürüne sahip bir örgütte, çalışanların düşünce ve görüşlerini ifade etmediklerini ve olumsuz tepki korkusuyla ve düşüncelerinin değerinin olmadığı inancından dolayı gerçeği konuşmadıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu açıdan bakıldığında tükenmiş bireylerin örgütsel sessizlik yaşadıkları ve performanslarının olumsuz şekilde etkilediği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada; tükenmişliğin örgütsel sessizliği, örgütsel sessizliğin de işgören performansını etkilediği modelinin test edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla yapılan çalışmada anketler Kahramanmaraş'ta uygulanmış olup veriler SPSS analizlerine tabi tutularak sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmada tükenmişliğin örgütsel sessizliği arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tükenmişlik, Örgütsel Sessizlik, Performans.

ISBN
978-605-7875-34-1

Abstract

Nowadays, the difficulties faced by individuals in their working lives are increasing day by day because of changing life conditions and increasing stress. The concepts such as burnout and organizational silence increase in our lives and the performance of individuals is affected by these situations. Burnout syndrome is not a sudden occurrence, but a collection of symptoms that progress slowly and secretly. Ignoring the symptoms of burnout also causes her to progress and develop and reach an unbearable situation. Therefore, it is important to know the symptoms of the insidious process of depletion and to take the necessary measures to be diagnosed at the right time. Burnout leads to a deviation in the quality and motivation of the work they do, and the quality of their work. Therefore, burnout can be defined as a concept with physical and psychological dimensions. This concept is generally seen in the working individuals in the business sectors that serve people. The person who lives in the burnout wants to move away from his work due to excessive stress, delay his work and get angry with the place we have stopped. In organizational silence, the individual has a certain knowledge but prefers not to speak consciously for different reasons. Morrison and Milliken (2000) defined organizational silence as a common phenomenon in which employees take their thoughts and concerns about potential organizational problems. In an organization with a systematic culture of silence, they argued that the employees did not express their thoughts and opinions and because of the fear of negative reaction and the belief that their thoughts had no value, they did not speak the truth. From this point of view, it is thought that exhausted individuals experience organizational silence and negatively affect their performance. Therefore, in this study; It is aimed to test the organizational silence of the burnout and the model of the organizational silence which affects the employee performance. In this study, the questionnaires were applied in Kahramanmaraş and the data were subjected to SPSS analysis and results were obtained. In the study, it was found that burnout increased organizational silence.

Key Words: Burnout, Organizational Silence, Performance.

1.GİRİŞ

Son yıllarda işletmeler kendi başarılarının artması ve örgütlerinin gelişmesi için çalışanlarının fikirlerine ve endişelerine giderek önem vermektedirler. Ancak çalışanların bir kısmı "tükenmişlik" gibi psikolojik durumlardan etkilenerek sessiz kalmayı tercih etmektedirler. Bu durumun işletmeler için olumsuz sonuçlar getireceği düşünülmektedir. Çünkü çalışanlar iş ortamındaki fikirlerini açıklamakta sessiz kalarak örgütü olumsuz etkileyecek (performans v.b düzeylerinin azalması) durumları meydana getireceklerdir. Çalışanların bir takım durumlardan dolayı sessiz kalmasına "örgütsel sessizlik" denilmektedir. Tükenmişliğin örgütsel sessizliğin nedenlerinden biri olduğu düşünülmektedir. İşçiler kendilerinden dolayı mutsuz ve işlerinde elde ettikleri başarılardan memnun olmadıklarında tükenmişlik doğmaktadır. Böylece kişi çalışma ortamında tükenmişlik yaşadığında sessiz kalmaktadır.

Bu çalışma kapsamında da tükenmişliğin örgütsel sessizliği etkilediği düşüncesinden hareketle tükenmişliğin örgütsel sessizlik ve boyutları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle tükenmişlik ve örgütsel sessizlik kavramları tanımlanmaya çalışılmış ve sonrasında ise tükenmişliğin örgütsel sessizlik ve alt boyutları üzerindeki etki düzeyini incelemeye yönelik yapılan alan araştırmasına yer verilmiştir.

Yapılan literatür taramasında, tükenmişlik ile örgütsel sessizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanılmış fakat tükenmişliğin örgütsel sessizliğin alt boyutları ile ilişkisine yönelik çalışmalara pek fazla yer verilmemiştir. Çalışmanın bu eksikliği doldurup literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Tükenmişlik

Tükenmişlik terimi ilk olarak 1930'da, bir sporcunun, birkaç galibiyet sonrasında, daha fazla başarı elde etmemesi ve / veya daha önce elde ettiği başarıları sürdürmemesinin yetersiz olduğunu gösteren bir spor terimi olarak ortaya çıkmıştır. Aynı terim daha sonra ilk olarak 1975 yılında Amerikan psikiyatrı C. Maslach tarafından, bir kongre sırasında geniş ilişkisel çıkarımlar ile karakterize edilen tüm meslekleri etkileyen davranışsal bir patolojinin kanıtlarını vurgulayan semptomları olan bir sendromu tanımlamak için kullanılmıştır (Dessy, 2009:39-40).

Tükenmişlik, özel yaşam ile iş yaşamı esnasında görülen stresle başa çıkma konusunda yetersiz kalma şekli olarak açıklanabilir. Fakat bazı kuramcılar, kişilerin çoğunlukla tükenmişlik ile mücadele etmek yerine, tükenmişliğin sebep olduğu durumla uyumlu bir psikoloji içine girmelerinin daha da tehlikeli bir durum olduğunu ifade etmektedirler (Özler, 2012:288).

Çalışanların meslekleri ile ilişkili beklentileri tükenmişliği artırıcı ya da azaltıcı bir role sahiptir. Örneğin, genç ve deneyimsiz çalışanlarda yaşlı ve deneyimlilere göre tükenmişlik düzeyinin yüksek olması beklentilerdeki farklılıklarla ifade edilmektedir (Çimen,2000:13, Akt; Arı ve Bal, 2008:138).

Tükenmişlik, yüksek beklentilerdeki fonların geleceği ile günlük yaşamın gerçeği arasındaki derin bir uyumsuzluğun duygusal göstergesidir. Bu bağlamda, geleceğe yapılan yatırım ne kadar büyükse ve alternatif kariyer seçenekleri ne kadar az olursa, tükenmişlik riski o kadar artar. Tükenmişliğin etkileri genellikle etkilenen birey tarafından gizlense de, sonuçlar aslında derin ve geniş kapsamlıdır (Ryan ve diğerleri, 2017:454).

2.1.1.Tükenmişliğe Yol Açan Etkenler Nelerdir

Tükenmişliğe yol açan etkenleri iki bölümde incelemek mümkündür. Tükenmişlik, çalışma koşullarından kaynaklanan etkenler ve kişinin kendisinden kaynaklanan etkenler neticesinde meydana gelebilir. *Çalışma koşullarına ilişkin tükenmişliğe yol açan nedenlerin bir kısmını şu şekilde sıralamak mümkündür* (Göktepe, 2016:31-32);

- İş tanımının belirsizliği ve iş yükünün fazlalığı,
- Verilen hizmetin finansal karşılığının az olması,
- Eğitimi eksik olan bireylerin kontrol ve yönetimde rol alması,
- Yönetimdekilerin çalışanlara geri bildirimde eksik kalması,
- Görev tanımı ve görev yetkisi arasında uyumun olmaması,
- Bürokratik yazı işlemlerinin gereğinden uzun sürmesi,
- İhtiyaçları diğer kişilere oranla fazla olan kişilerin iş ortamını tahrip etmesi,
- Çalışma saatlerinin uzun olması ve nöbete endeksli uykusuzluk,
- İş arkadaşları arasında haksız rekabet, eşitsizlik ve paylaşım olmaması,
- Hizmet alan kişilerin olumsuz eylemleri, memnuniyetsizlik,
- Uğultulu bir iş ortamında çalışmak,
- Yoksun malzeme ve kaynak temini,
- Özel tatil günlerinde çalışmak,
- Tehlikeli bir işte çalışmak ve iş güvenlik önlemlerinin yetersizliği,
- Hizmet içi eğitimler ve kariyer geliştirme imkânının olmaması,
- Övgü ve ödün eksikliği.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bireysel koşullara bağlı tükenmişliğe yol açan sebepler ise;

- Nevrotik kişilik karakterlerine sahip olma (çok fazla şefkat isteme, itimatsızlık, odaklanmama, plan yapmama, düşmanca ve agresif davranışlarda bulunma, öfke, nefret gibi bireyi sağlıklı bireylerden ayıran tutum ve davranışları sergilemek),
- Kendine inanmanın/ öz saygının yetersiz olması,
- Bireyler arasındaki ilişkilerde fazla hassasiyetin olması,
- Kariyer mevzusunda memnuniyetsizlik,
- Egzersiz, eğlence ve tatil gibi bireyin rahatlayabileceği fırsatların olmaması,
- Aile ve sosyal çevrenin kişiden yüksek beklentileri olması,
- Yapılan iş üzerinde kontrol kuramadığını hissetmek,
- Aile ile yeterince zaman geçirememek.

2.2. Örgütsel Sessizlik

Sessizlik saygılı, ahlaklı ve alçakgönüllü olmak gibi ifadelerle ilişkilendirilerek bir erdem göstergesi olarak ifade edilebilmektedir (Tayfun ve Çatır, 2013:116).

Kişiler konuşmanın ya da sessiz kalmanın kendileri bakımından neticelerini incelemekte ve elde edilen neticenin doyum veya hoşnutluk vermesi hâlinde bir sonraki tutumlarını ölçmektir. Kişilerin ekipmanları, bilgi ve becerileri ne seviyede olursa olsun edimsel ve bilişsel olarak konuşmayı veya sessiz kalmayı öğrenmektedirler. Daha iyi bir iletişim durumunun oluşmadığı işletmelerde, örgütsel veya bireysel başarının devam edilebilir olması mümkün değildir. Kişilerin sessizlik davranışlarıyla alakalı muameleleri, o işletmedeki iletişim durumunun bir belirtisi olarak işletmenin iyi olup olmadığının da bir göstergesi olarak ele alınabilir. İşletmede iyi bir etkileşim ve bilgi alışverişinin olup olmaması veya sessizliğin mevcut olması, işletmeye egemen bir kültür olarak barındırmasının kişilerde düşük iş doyumu ve yüksek duygusal tükenmişlik olduğunun göstergesidir (Aktaş ve Şimşek, 2015: 207). Örgütsel sessizlikte kişi belli bir bilgiye sahiptir ancak farklı sebeplerden ötürü bilinçli olarak konuşmamayı tercih eder (Durak, 2018: 43).

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın temel amacı, tükenmişliğin örgütsel sessizlik üzerindeki etkisini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, Kahramanmaraş'ta faaliyette bulunan gıda işletmelerinde çalışan kişilerden basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 141 çalışana anket uygulanmıştır. Anket soruları, ilgili literatürden türetilmiş olup, anket formunda açık ve kapalı uçlu soruların yanında Likert tarzı önermelere yer verilmiştir. Ankette yer alan işgörenlerin tükenmişliğini ölçmeye yönelik 22 sorudan oluşan ve Türkçe çevirisi yapılıp, uzman akademisyenler tarafından kontrolü sağlanan "Maslach Tükenmişlik Ölçeği (MBI)" kullanılmıştır. Ankette yer alan işgören sessizliği değişkenini ölçmeye yönelik ise Dyne vd. (2003)'nin geliştirdiği 30 soru ve altı boyuttan oluşan ölçek kullanılmış ve ölçekte yer alan ifadelerin Türkçe çevirisi yapılıp daha sonra uzman akademisyenler tarafından kontrolü sağlanmıştır. "Yapılan değişiklikler veya iyileştirmeler ile ilgili öneri sunmam; çalışma arkadaşlarım ile yaşadığım sorunları ekip ruhunu bozmamak adına sürekli dile getirmem; konuşmamam konusunda yöneticim veya iş arkadaşlarım tarafından çeşitli imalarla veya sözlü olarak uyarıldığım için sessiz kalırım'' önermeleri ölçekte yer alan ifadeler arasındadır. Örgütsel sessizliğin 6 boyutu ikili eşleştirmeler şeklinde (kabul edilen sessizlik – kabul edilen seslilik gibi) tanımlanmış

ISBN
978-605-7875-34-1

olup bu çalışma kapsamında yalnızca eşleşmelerden sessizliği ifade eden alt boyutlar araştırma kapsamına alınmış olup bu kapsamda örgütsel sessizlik 3 alt boyutlu (kabul edilen sessizlik, savunma amaçlı sessizlik, prososyal sessizlik) olarak analize tabi tutulmuştur. Tükenmişlik ve örgütsel sessizlik ölçekleri, "1:Kesinlikle katılmıyorum, 2:Katılmıyorum, 3:Kararsızım, 4:Katılıyorum ve 5:Kesinlikle katılıyorum" şeklinde beşli Likert ölçeğine göre düzenlenmiştir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda elde edilen veriler SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde frekans ve korelasyon analizlerinin yanı sıra geliştirilen hipotezleri test etmek amacıyla regresyon analizleri yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu araştırmada, tükenmişliğin örgütsel sessizlik ve alt boyutları üzerindeki etkisini incelemek amacıyla aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

"H1: İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler.''

"H1a: İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliğin alt boyutu olan kabul edilen sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler."

"H1b: İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliğin alt boyutu olan savunma amaçlı sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler."

"H1c: İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliğin alt boyutu olan prososyal sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler."

Geliştirilen hipotezler doğrultusunda araştırmanın modeli Şekil 1'de gösterilmektedir. Bu modele göre tükenmişlik bağımsız değişkeni, araştırmanın bağımlı değişkenleri olan örgütsel sessizlik değişkeni ve onu alt boyutları olan kabul edilen sessizlik, savunma amaçlı sessizlik ve prososyal sessizliği etkilemektedir. Dolayısıyla, araştırma modeli, kendini tükenmiş hisseden işgörenlerin bu tükenmişliklerine bağlı olarak suskunlaşmaya başlayacakları, görüş ve önerilerini ifade etmeyeceklerini savunmaktadır.

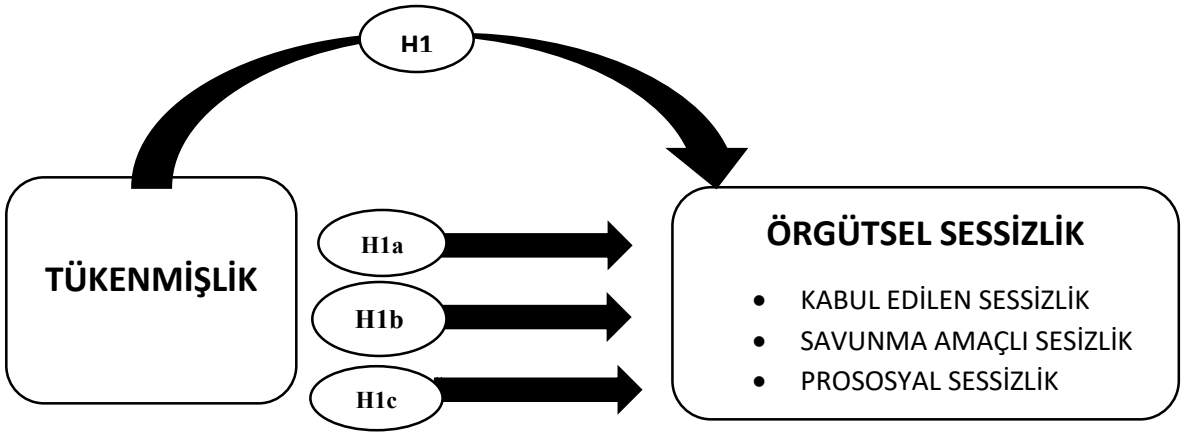

Şekil 1.Araştırma Modeli

ISBN
978-605-7875-34-1

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma değişkenlerinin güvenirliliği, literatürde yaygın olarak kullanılan Cronbach Alfa değerleri ile ölçümlenmiştir. Tablo 1'de görüldüğü gibi değişkenlerin tamamının değeri Özdamar (1999)'ın yüksek güvenilir düzey olarak tanımladığı 0,81 ve üzerinde bulunmuştur (Yaşar, 2014: 63).

Tablo 1.Araştırma Değişkenlerinin Güvenilirliği

Değişkenler	Cronbach Alfa Değeri	Önerme Sayıları
Tükenmişlik	**,940**	**22**
Örgütsel Sessizlik	**,965**	**30**
Kabul Edilen Sessizlik	,850	10
Savunma Amaçlı Sessizlik	,919	10
Prososyal Sessizlik	,866	10

Ankete katılanların cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu gibi demografik değişkenlere göre durumları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
Cinsiyet			**Medeni Durum**		
Kadın	81	57,4	Bekar	68	44,0
Erkek	58	41,1	Evli	62	48,2
			Diğer	10	7,1
Yaş			**Eğitim Durumu**		
20-25	49	34,8	Lise	79	56,0
26-30	29	20,6	Ön Lisans	8	5,7
31-35	18	12,8	Lisans	37	26,2
36-40	16	11,3	Yüksek Lisans	4	2,8
41-45	15	10,6	Doktora	1	,7
46-50	4	2,8			
51 yaş ve üzeri	2	1,4			

ISBN
978-605-7875-34-1

Gelir Düzeyi			**Kurumdaki Çalışma Süresi**		
1000 -2000	77	54,6			
2001-3000	41	29,1	5 yıldan az	86	61,0
3001-4000	12	8,5	6-10 yıl arası	39	27,7
4001-5000	6	4,3	11-15 yıl arası	8	5,7
5001-6000	3	2,1	16-20 yıl arası	2	1,4
6001-7000	1	,7	20 yıl ve üstü	3	2,1
7001-8000	1	,7			
Çalıştığınız Bölüm					
Yönetim	15	10,6			
Muhasebe	15	10,6			
Finans	5	3,5			
Satış ve pazarlama	19	13,5			
İnsan kaynakları	2	1,4			
Üretim	57	40,4			
Diğer	27	19,1			

Araştırma kapsamında anketi 81 (%57,4) kadın, 58 (%41,1) erkek katılımcı yanıtlamıştır. Katılımcılardan 68'si bekar ve 62'si evlidir. Yaş dağılımlarına bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun 20-35 yaş aralığında (%68,2) olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde %56'sının lise, %5,7'sinin ön lisans mezunu, %26,2'sinin lisans ve %2,8'inin yüksek lisans ve %0,7'sinin doktora mezunu olduğu anlaşılmaktadır. Elde ettikleri gelirleri açısından katılımcıların %54,6'sının 1000-2000 TL, %29,1'inin 2001-3000 TL, %8,5'inin 3001-4000 TL ve %4,3'ünün 4001-5000 TL gelir düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Yine tablo incelendiğinde katılımcıların yaklaşık %61'inin 5 yıldan az, %27,7'sinin 6-10 yıl arası, %5,7'sinin 11-15 yıl arası, %1,4'ünün 16-20 yıl arası, %2,1'inin 20 yıl ve daha uzun süredir bu işletmelerde çalıştıkları görülmektedir. Çalıştıkları bölüme bakıldığında büyük çoğunluğunun üretim bölümünde (40,4) çalıştıkları görülmektedir.

Araştırma hipotezleri test edilmeden önce modelde bulunan değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerinin istatistiksel açıdan derecesine bakılmıştır. Değişkenler arası korelasyon analiz sonuçları Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Değişkenlerinin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5
1.Tükenmişlik	1				
2.Örgütsel Sessizlik	,629**	1			
3.K.E.Sessiz	,585**	,767**	1		
4.S.A.Sessiz	,475**	,833**	,614**	1	
5.P.Sessiz	,508**	,875**	,602**	,728**	1

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre tükenmişlik ile örgütsel sessizlik arasında p<.01 düzeyinde anlamlı ilişkiler olduğu anlaşılmış olup bu değişkenler arasındaki ilişkinin (r=,629) diğer değişkenlere (alt boyutlara) oranla daha güçlü olduğu görülmüştür. Tükenmişlik ile örgütsel sessizliğin alt boyutları arasında da yine istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen bu sonuçlar, geliştirilen hipotezleri destekler mahiyettedir.

Çalışmada öne sürülen hipotezleri test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları aşağıda yer alan tablolarda sunulmaktadır.

Tablo 4. Tükenmişliğin Örgütsel Sessizlik Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	t değeri	p değeri
Örgütsel Sessizlik	,629	9,550	,000
	ΔR^2= ,396	**F=91,209**	**,000**

Çalışmada geliştirilen "H1: İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler'' hipotezini test etmek amacıyla yapılan regresyon analizi sonucuna göre; tükenmişliğin örgütsel sessizliği (β= ,629; %39,6) p<0,01 düzeyinde anlamlı, pozitif yönde etkilediği anlaşılmaktadır. Bu veriden hareketle H1 hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 5. Tükenmişliğin Örgütsel Sessizliğin Alt Boyutu Olan Kabul Edilen Sessizlik Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	t değeri	p değeri
Kabul Edilen Sessizlik	,585	8,498	,000
	ΔR^2= ,342	**F=72,220**	**,000**

Bu çalışmada geliştirilen "H1a: İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliğin alt boyutu olan kabul edilen sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler" hipotezini test etmek üzere yapılan regresyon analizi sonucuna göre; tükenmişliğin örgütsel sessizliğin alt boyutu olan kabul edilen sessizliği (β= ,585; %34,2) p<0,01 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilediği bulgusuna varılmıştır. Bu veriden hareketle H1a hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo 6. Tükenmişliğin Örgütsel Sessizliğin Alt Boyutu Olan Savunma Amaçlı Sessizlik Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	Beta	t değeri	p değeri

ISBN
978-605-7875-34-1

Savunma Amaçlı Sessizlik	,475	6,359	,000
	ΔR^2= ,225	**F=40,431**	**,000**

Bu çalışmada geliştirilen "H1b: "İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliğin alt boyutu olan savunma amaçlı sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler" hipotezini test etmek üzere yapılan regresyon analizi sonucuna göre; tükenmişliğin örgütsel sessizliğin alt boyutu olan savunma amaçlı sessizliği (β= ,475; %22,5) p<0,01 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Bu durumda H1b hipotezi kabul edilmiştir.

Tablo7. Tükenmişliğin Örgütsel Sessizliğin Alt Boyutu Olan Prososyal Sessizlik Üzerindeki Etkisine Yönelik Regresyon Analizi

Değişkenler	**Beta**	**t değeri**	**p değeri**
Prososyal Sessizlik	,508	6,948	,000
	ΔR^2= ,258	**F=48,278**	**,000**

Çalışma kapsamında regresyon analizine tabi tutulan bir diğer hipotez de "H1c: İşgörenlerin tükenmişlik algıları örgütsel sessizliğin alt boyutu olan prososyal sessizliği pozitif ve anlamlı olarak etkiler" hipotezidir. Bu hipotezi test etme kapsamında yapılan regresyon sonucunda tükenmişliğin örgütsel sessizliğin alt boyutlarından olan prososyal sessizliği %25,8 oranında ve p<0,01 düzeyinde açıkladığı bulgusuna varılmış olup, H1c hipotezi de kabul edilmiştir.

SONUÇ

Günümüz rekabetçi iş dünyasında işletmelerin başarı elde edebilmeleri nitelikli elaman istihdam etmeleri ve bu elemanları örgütsel amaçlar doğrultusunda doğru yöneltmeleri ile mümkündür. İşletmelerin istihdam ettikleri personelden beklentileri özellikle inovatif düşünerek yeni fikirler ve projeler üretmeleridir. Bu doğrultuda örgütsel sessizlik ve tükenmişlik gibi negatif örgütsel davranışlar örgütlerde kabul görmeyecek davranışlardır.

Tükenmişliğin örgütsel sessizlik ve alt boyutları üzerinde etkisinin olup olmadığını incelemeyi amaçlayan bu çalışmanın verileri anket tekniği ile elde edilmiştir. Çalışmada tükenmişliğin örgütsel sessizlik ve alt boyutları üzerindeki etkisi istatistiksel yöntemlerden faydalanılarak analize tabi tutulmuştur.

Araştırmada yapılan korelasyon analizinin sonucuna göre tükenmişlik ile örgütsel sessizlik ve alt boyutları arasında pozitif ve anlamlı ilişkilerin olduğu sonucuna varılmıştır. Araştırmada ele alınan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında korelasyonun tespit edilmesinden sonra doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda tükenmişliğin örgütsel sessizlik ve alt boyutları üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu veriler, örgütteki çalışanların tükenmişlik seviyelerinin düşürüldükçe, çalışanların sessiz kalma durumlarının da azaltılacağı konusunda yöneticilere katkı sağlayacaktır.

ISBN
978-605-7875-34-1

KAYNAKÇA

AKTAŞ, H.ve ŞİMŞEK, E., (2015), "Bireylerin Örgütsel Sessizlik Tutumlarında İş Doyumu Ve Duygusal Tükenmişlik Algılarının Rolü", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt 11, Sayı 24, ss:205-230.

ARDIÇ, K. ve POLATCI, S. ,(2008), Tükenmişlik Sendromu Akademisyenler Üzerinde Bir Uygulama (Goü Örneği), Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 10 / 2 ss: 69-96.

ARI, G., ve BAL, E., (2008), "Tükenmişlik Kavramı: Birey ve Örgütler Açısından Önemi", Yönetim Ve Ekonomi Yıl:2008 Cilt:15 Sayı:1.

DECAPORALE-RYAN, L., (2017), "The undiagnosed pandemic: Burnoutand depression with in the surgical community", Current Problemsin Surgery, 54, pp:453–502.

DESSY, E., (2009), "Effective communication in difficult situations: Preventing stress and burnout in the NICU", Early Human Development, 85, pp39–41.

DURAK, İ., (2018), "Korku Kültürü ve Örgütsel Sessizlik", Ekin Basım Yayın Dağıtım 2. Baskı, İkinci Bölüm, ss:43-45.

GÖKTEPE, K.A., (2016), "Tükenmişlik Sendromu: Tüketmeyin Tükenmeyin", Nesil Yayıncılık, ss: 174.

MASLACH, C., and JACKSON, S., (1981), "The measurement of experienced burnout", Journal Of Occupatıonal Behavıour, Vol: 2, pp: 99-113.

ÖZLER, E.D., (2012), "Örgütsel Davranışta Güncel Konular", Edit Kitap, Ekin Yayın, 2.Baskı, Bursa, ss:312.

TAYFUN, A., ve ÇATIR, O., (2013), "Örgütsel Sessizlik ve Çalışanların Performansları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma", İşletme Araştırmaları Dergisi, 5/3 ss:114-134.

YAŞAR M.(2014) İstatistiğe Yönelik Tutum Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 36 (Temmuz 2014/II).

ISBN
978-605-7875-34-1

TÜRKİYE'DE E-DEVLET UYGULAMALARI: KAMU KURUMLARINDA ELEKTRONİK İŞLEYİŞ VE HİZMET

Mehmet Seyda OZAN
Doktorant, İnönü Üniversitesi, mseydaozan@gmail.com

S. Mustafa ÖNEN
Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, mustafa.onen@inonu.edu.tr

ÖZET

İçinde bulunduğumuz yüzyıl hızlı bir şekilde değişmekte, elektronik ortam ise başat bir unsur olarak hem devletler arası rekabette hem de kamusal hizmet arzı ve sunumunda önemli bir aktör konumu üstlenmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumsal yapıları ve yaşam tarzlarını ciddi oranda etkilemesi; kamu kurumlarının hizmet ve işleyiş anlayışlarını da değiştirmektedir. Bu gelişmeler ile birlikte kamu kurumlarının geleneksel kalıplardan sıyrılarak Yeni Kamu Yönetimi (YKY) düşüncesinin bir uzantısı olan e-Devlet sistemlerini benimsemeleri kaçınılmaz bir hal almıştır. E-Devlet; devlet hizmetlerinin ve işleyişinin elektronik ortamda hızlı, güvenilir ve kesintisiz olarak gerçekleştiği web tabanlı bir sistemdir. Bilişim teknolojilerinin stratejik yönetimine dayanan e-devlet, bilgi toplumuna ve kurumlara elektronik ortamda veri sağlanılması temelinde verimliliği hedeflemektedir. Bilişim teknolojilerinin hızlı gelişimi ve günlük hayatı belirgin şekilde etkilemesi gerçeğinden hareketle; gelişmiş ülkelerdeki e-devlet uygulamaları ile doğrusal olarak Türkiye'de de e-devlet uygulamaları yaygın hale gelmiştir. Türkiye'de çok sayıdaki kamu kurumu, bilgi işlem departmanları sayesinde bilgiyi işlemekte, depolamakta ve topluma sunmaktadır. Bu kapsamda elektronik ortam, devlet-kurum ya da devlet-birey arasındaki etkileşimi dolaysız hale getirerek zamandan ve mekandan tasarruf sağlamaktadır. Öte yandan e-devlet uygulamalarının başarılı ve kesintisiz bir şekilde işleyişi kolay olmadığı gibi yüksek maliyetli teknik altyapı gerektirmektedir. Buna karşın gerekli altyapı sağlansa dahi bazı problemler ortaya çıkabilmektedir. Bunlar; teknolojik gelişmelere ayak uyduramama, yeni yapıya karşı direnç, hedeflerin belirsizliği, bilgisayar okuryazarlığı oranının düşük olması ve idarecilerin isteksizliği olarak ifade edilebilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, teknolojinin artan değerini ortaya koyarak e-devlet olgusunun açıklanması, ilgili süreçlerdeki problemlerin tespit edilmesi ve sistemin daha işlevsel şekilde sürdürülebilmesi adına çözüm önerilerinin sunulmasıdır. Çalışmada önce e-devlet kavramı kuramsal açıdan irdelenmiş; sonra mevcut problemler ortaya konularak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: E-Devlet, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Yeni Kamu Yönetimi

E-GOVERNMENT APPLICATIONS IN TURKEY: ELECTRONIC OPERATION AND SERVICE IN PUBLIC INSTITUTIONS

Abstract

The current century is undergoing a rapid change, and the electronic environment predominantly makes its presence felt as an important actor in both interstate competition and national service provision. Information and communication technologies have a significant impact on social structures and lifestyles; it also changes the understanding of service and functioning of public institutions. With these conditions, it has become an inevitable necessity

ISBN
978-605-7875-34-1

for public institutions to abandon traditional patterns and adopt e-government, which is a product of New Public Management understanding. E-Government; is a web-based system in which government services and operations are carried out quickly, reliably and uninterruptedly in electronic environment. The e-government, which is based on the strategic management of information technologies, aims at productivity based on providing data to the information society and institutions in an electronic environment. Based on the fact that information technologies affect the rapid development and daily life significantly; in parallel with the e-government applications in other developed countries, it has become widespread in Turkey e-government applications. Many public institutions in Turkey, thanks to information technology departments to process information, to store and offers to the community. In this context, the electronic environment, the state-institution or state-individual by making the interaction between the time and space provides savings. On the other hand, successful and uninterrupted operation of e-government applications is not easy and requires high cost technical infrastructure. However, even if the necessary infrastructure is provided, some problems may arise. These; Inability to keep up with the technological developments, resistance to the new structure, ambiguity of targets, low computer literacy ratio and the unwillingness of administrators can be expressed. In this context, the aim of the study is to reveal the increasing value of technology, to explain the phenomenon of e-government, to identify the problems in the related processes and to offer solutions in order to maintain the system in a more functional way. In the study, the concept of e-government was examined in the theoretical perspective; Then, various problems were made by presenting the existing problems.

Keywords: E-Government, Information and Communication Technologies, New Public Management

1. GİRİŞ

İçinde bulunduğumuz bilgi çağı toplumları şekillendirirken bilgiyi üretme, sınıflandırma ve aktarma gün geçtikçe önem kazanmaktadır. İnsanı ve toplumu bu denli etkileyen bilgi ve bilişim çağı, odağı vatandaş olan kamu kurumlarını da etkilemektedir. Bu kapsamda devlet-vatandaş etkileşiminin yoğunluğu ile birlikte iletişim kanallarının efektif kullanımı ve zamandan tasarruf gibi gereklilikler e-devlet kavramını ortaya çıkarmıştır. Devletler, vatandaşlarına sunduğu tüm hizmetleri hız ve verimlilik yönüyle artırmanın yanında hizmet maliyetini düşürmeyi de amaçlamaktadır. Bu bağlamda neredeyse bütün e-devlet uygulamaları tüm faaliyetleri tek elden yürütmeyi ve düşük maliyetli hizmet teminiyle verimliliği sağlamayı hedeflemektedir. E-devlet ile daha az kamu görevlisiyle daha efektif hizmet sunumu, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması

ISBN
978-605-7875-34-1

ve kurum kayıtlarının elektronik ortamda tutulması mümkün hale gelmektedir. Bu olanaklar ise zaman ve mekandan tasarruf sağlamaktadır. Bir diğer önemli konu olan belge yönetiminin elektronik ortamda yapılması dosyalama ve arşiv gibi prosedürleri ortadan kaldıracağı gibi mevcut işleyişe de hızlandırmaktadır. Ayrıca devlet tarafından sağlanan elektronik hizmetlerin işlevsel açıdan başarılı olması ve vatandaşla olan etkileşimin iyi yönetilmesi devlet-vatandaş ilişkisine katkıda bulunmaktadır.

Günümüz dünyası sınırları ortadan kaldırıp hızla küreselleşirken bilişim teknolojilerinin önem kazanması ile birlikte elektronik işleyiş ve hizmetler özel kurumlarda olduğu gibi kamu kurumları için de bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu kapsamda geleneksel yöntemlerden sıyrılıp bu sistemleri benimseyen ve etkileşim sağlama adına faaliyetlerde bulunan kamu kurumlarının topluma daha yakın ve başarılı olacağı bir gerçektir. Öte yandan e-devlet uygulamalarının başarılı ve kesintisiz bir şekilde işleyişi kolay olmadığı gibi yüksek maliyetli teknik altyapı ve adaptasyon çalışmaları da gerekli hale gelmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı, teknolojinin artan değerini ortaya koyarak e-devlet olgusunu ve ilgili süreçlerdeki problemlerin tespit edilmesini açıklamaktır. Ayrıca çalışma ile sistemin daha işlevsel şekilde sürdürülebilmesi adına birtakım çözüm önerileri de sunulmuştur. Çalışmada önce e-devlet kavramı kuramsal açıdan irdelenmiş; sonra mevcut problemler ortaya konularak çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

2. E-DEVLET VE ELEKTRONİK İŞLEYİŞ

Dünyanın hızla değişmesi ve bu değişime bağlı meydana gelen gelişmelere duyarsız kalmamak devletlerin asli görevlerinden biri haline gelmiştir. Bu gelişmeleri karşılayabilmek ise değişime açık olmayı zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda geleneksel devlet anlayışının gelişmelere ayak uydurma ve hizmet talepleri karşısında yetersiz kalması; katılımcılığı ve etkileşimi esas alan Yeni Kamu Yönetimi (YKY) anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bürokratik işleyişin iyileştirilmesi, vatandaş katılımının sağlanması, minimal fakat etkin bir yönetim oluşturma amacıyla ortaya çıkan YKY anlayışı devlete yeni görevler yüklemiştir. Bu doğrultuda YKY anlayışına paralel olarak ortaya çıkan e-devlet ve elektronik işleyiş, yalnızca teknik bir konu olmaktan ziyade siyasi, iktisadi, hukuki ve toplumsal etkileşimi kapsayan sosyal ve teknik bir alandır (Sobacı ve Yıldız, 2012: 649). YKY anlayışı doğrultusunda bilimsel ve teknolojik gelişmelerin toplumsal yapıları ve yaşam tarzlarını ciddi etkilemesiyle beraber kamu kuruluşları da bu gelişmelerden nasibini almıştır. Geleneksel Kamu Yönetimi (GKY) anlayışına tepki olarak ortaya çıkan YKY anlayışı ile geleneksel düşüncenin öngördüğü katı merkeziyetçi, hantal, verimsiz, gizli ve kapalı bir yönetim anlayışının yerine daha ademi merkeziyetçi, esnek, üretken, açık ve sonuç odaklı bir yönetim

ISBN
978-605-7875-34-1

anlayışı uygulanmaya başlamıştır. E- devlet uygulamasını ise, YKY'nin bir ürünü veya çıktısı olarak saymak mümkündür.

Yakın geçmişte elektronik işleyiş yalnızca bankacılık sektörü ve sanal ticaret gibi alanlarda benimsenmekteydi (Claessens vd., 2002: 254). Fakat günümüzde bilişim alanındaki yenilikler ve sürekli bilgi akışı devletleri de çağa uygun bir yapılanmaya itmiştir. Bu kapsamda kamunun değişime ayak uydurması ile birlikte altyapı çalışmaları hız kazanmış ve elektronik işleyiş benimsenmeye başlanmıştır. Giderek artan internet kullanımı ve bireylerin gündelik işlerini elektronik ortam yoluyla gerçekleştirmesi gibi birçok faktör kamu kurumlarının elektronik işleyişe geçmesine sebebiyet vermiştir (Eryılmaz, 2008: 15). Öte yandan kamu kurumlarının elektronik hizmetlerini dijital platformda sunması gelişmekte olan ülkeler için yeni bir alışkanlık gibi görünse de her yaş grubu için teknoloji kullanımının artması bu süreçleri hızla sıradanlaştırmaktadır. Elektronik devletin istenen seviyeye ulaşmasında ise tüm paydaşların katılımını esas alan etkileşimci anlayış kilit bir unsurdur. Elektronik devleti geliştirme ancak iç ve dış paydaşları sürece dahil etmekle elde edilebilir (Rowley, 2011: 59). Bu durum katılımcı, şeffaf ve demokratik bir yönetime zemin hazırlamaktadır.

Vatandaş odaklı bilinçli bir girişim olan e-devlet anlayışı sistematik ve anlaşılır olmasıyla geliştirilebilir. Bu doğrultuda gerekli iyileştirmeler için etkileşimi esas alan iyi bir geri bildirim mekanizmasının varlığı da önemlidir. Kamu işleyişinin elektronik bilgi sistemleri yoluyla yapılması ile kamu kuruluşları arasında bilgi paylaşımı geleneksel anlayışın hantallığından ziyade hız ve verimliliği esas alan YKY anlayışına doğru hızlı bir biçimde kaymaktadır. Elektronik hizmet anlamında ise, vatandaş veya herhangi bir kuruluşun zamandan ve mekandan bağımsız olarak işlemlerini gerçekleştirmesi birçok kolaylık sebebiyle hizmet maliyetini de büyük oranda azaltacaktır.

E-devlet işleyişi ve hizmetleri için önem arz eden hususlardan biri standartlaşmadır (Jaeger ve Thompson, 2003:391). Kuruluşlar adına farklı sistemlerin kullanılması yerine tek bir sistemin kullanılması, mali külfeti azalttığı gibi standartlaşmayı da sağlamaktadır. Elektronik devlet sisteminin başarıya ulaşmasındaki en önemli kriter, paydaş katılımının sağlandığı, vatandaş odaklı bir anlayıştır. Bu sistemlere ne kadar yatırım yapılacağı veya uzun vadede neyin hedeflendiği gibi soruların cevabı da ayrı bir önem arz etmektedir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında, bu sistemlere yönelik yüksek hızda internet ağı ve güvenlik adına altyapısal faaliyetlerin olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ilgili süreçler için altyapısal iyileştirmelere odaklanan devletlerin bilgi ve iletişim teknolojilerinde daha başarılı olacağı bir gerçektir.

Teknoloji, insan yaşamına entegre olmadan önce kurumlar verilerini ve işleyişlerini yalnızca kağıt ve türevleri üzerinden yürütmekteydi. Ayrıca bu koşulların yanında kullanılan bilgisayarların

ISBN
978-605-7875-34-1

boyut olarak büyük fakat performans olarak sınırlı olması bu işleyişe sekte vuran unsurlardan biri olarak göze çarpmaktaydı (Odabaş, 2009: 207). Fakat bugün elektronik aygıtların da gelişmesiyle kamusal işleyişi kolaylaştıran elektronik belge yönetimi ve elektronik imza yaygın olarak kullanılmaktadır. Dünyada 1990'lı yıllarda internet kullanımı artarken, web tabanlı bilişim sistemlerinde önemli atılımlar gerçekleştirilmiştir. Bu dönemdeki en dikkate değer gelişmelerden biri belge yönetimine ilişkindir (Sprague, 1995: 40). Bu hızlı değişim, kurumları belge ve arşiv kayıtlarını elektronik ortama aktarmaya zorlamaktadır. Günümüzde elektronik belgelerin yaygınlaşmasıyla birlikte bürokrasinin hantal prosedürleri, yerini bilişim tabanlı sistemlere bırakmaktadır.

Belgelerin geleneksel yollarla kullanılması kamu işleyişini yavaşlatıp olası hatalara veya kayıplara sebebiyet verebilmektedir. Buna karşın kamuda elektronik işleyişin önemli unsurlarından biri olan Elektronik Belge Sistemleri ile dökümanlara erişim daha hızlı ve kolay olmaktadır. Devasa büyüklükteki geleneksel arşiv alanları kamu kurumlarına fiziki bir külfet durumundadır. Çok sayıda bilginin depolanması, işlenmesi ve sunulması klasik yönetim anlayışında adeta imkansızdı. E-devlet uygulamaları bürokrasinin yükünü hafifletir iken; aynı zamanda zamandan tasarruf sağlamakta, kırtasiye ve diğer maliyetleri ciddi ölçüde düşürmektedir.

Önem arz eden bu belgeleri korumak adına alınacak ek önlemler de ayrıca mali yüke sebebiyet verebilmektedir. Elektronik Belge Sistemi ile fiziki bir depolamaya ihtiyacı ortadan kalkarken güvenlik prosedürlerine harcanan tutar asgari düzeye düşmektedir. Fiziki belge arşivlerinin yangın, sel, hırsızlık vakaları ya da yetkisiz giriş gibi yüksek riskleri olmasına karşın, elektronik depolama sisteminde bu tür riskler tamamen ortadan kalkmaktadır. Verilerin daha sağlam ve kolay muhafazası yanında, bireylerin yönetime daha çabuk ve pratik olarak katılması kolaylaşmakta ve her şeyden önemlisi kuruluşlar arasındaki farklı iletişim ve haberleşme kanallarının önüne geçilmiş olmaktadır.

Elektronik işleyişte kullanılan uygulamalarından bir diğeri ise elektronik imzadır. Elektronik imza, elektronik ortamdaki bir belgeye eklenen ve imzalayanın kimliğini beyan eden bilgi verisidir. Elektronik imza ıslak imza ile aynı hukuki geçerliliğe sahipken ıslak imzaya göre daha güvenilirdir. Elektronik işlem esnasında aktarılan bilginin değişmediğini ve göndericiye ait olduğunu sağlayan e-imza aynı zamanda kişilerin kimlik bilgilerini de doğrulamaktadır (Ermiş, 2006: 124). Taklit edilmesinin mümkün olmaması, imzanın doğrulanması ve kontrol edilebilirliği gibi yönleriyle de bu yöntem ayrıca kolaylık sağlamaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

3. TÜRKİYE'DE E-DEVLET UYGULAMALARI

Tüm sınırların ortadan kalktığı dünyada değişime ayak uyduramayan devletlerin, işleyiş ve maddi olarak külfet altında oldukları bir gerçektir. Elektronik işleyişi ve hizmetleri benimsemiş devletler ise diğer devletlere karşın daha güçlü konumdadırlar (Tripathi ve Parihar, 2011: 351). Bu kapsamda bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, devletler adına yeni bir yapılanmayı gerektirmektedir. Bu yapılanma ile amaçlananlar; devletin şeffaflaşması, hızlı ve etkin işleyiş, tüm düzeylerdeki vatandaşların ilgili süreçlere katılması, kurumlar arası bilgi alışverişinin sağlanması, toplum yararı ve bilgiye dayalı karar verme süreçlerinin geliştirilmesi olarak ifade edilebilir.

Türkiye'de e-Devlet uygulamalarına ilişkin olarak geçmişten günümüze kadar ki elektronik işleyiş ile ilgili gelişmeleri belirtmekte fayda vardır. Bu kapsamda ilgili gelişmeler; 1972 yılında başlatılan ve ilerleyen yıllarda çevrimiçi olarak kullanılan Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi (MERNİS), Maliye Bakanlığının 1985 yılında başlatmış olduğu Saymanlık Otomasyon Projesi (SAYOTO), 1998 yılında başlatılan Vergi Dairesi Otomasyon Projesi (VEDOP), 2001 yılında başlatılıp tapu ve kadastro kayıtlarının/haritalarının elektronik ortama aktarılmasını sağlayan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi (TAKBİS), 2002 yılında polislerin ilgili işlemleri çevrimiçi şekilde gerçekleştirmesine imkan sağlayan POLNET, Gümrük Bakanlığı Gümrük Sistemleri Otomasyonu (GİMOP), Milli Eğitim Bakanlığı önderliğinde 2003 yılında başlatılan MEB-NET Uygulaması ve Adalet Bakanlığı bünyesindeki birimlerin koordinasyonunu sağlamaya yönelik başlatılan Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) olarak ifade edilebilir (Seferoğlu vd., 2011: 286-288). Bu türden benzer uygulamalar ise günümüzde hızla artmaktadır.

Türkiye'de elektronik devlet hizmetlerine bakıldığında www.turkiye.gov.tr adresinden "e-Devlet Kapısı" adı altında hizmet verildiği görülmektedir. Siteye giriş e-devlet şifresi, elektronik imza, mobil imza, TC kimlik kartı ve internet bankacılığı şifresi gibi alternatif kimlik doğrulama seçenekleri ile sağlanabilmektedir. Türkiye'deki kamusal hizmetlere tek noktadan erişim imkanı sağlayabilen e-devlet; vatandaşların, işletmelerin ve kamu kurumlarının elektronik ortamda verimli ve kesintisiz hizmet almasını temin etmektedir. Ayrıca e-devlet sistemini kullanan vatandaşlar; merkezi/yerel yönetimler ve özel kuruluşlarca sağlanan birçok hizmete erişebilmektedirler. e-devlet sistemi elektronik katılımcılığı da desteklemektedir. Bu kapsamda vatandaşlar e-devlet üzerinden kurumlara yönelik fikirlerini, isteklerini ve şikayetlerini doğrudan iletebilmektedirler. Ayrıca bu sayede vatandaşlar; kurumların karar alma ve politika oluşturma süreçlerine katılabilmekte ve mevcut problemlere karşı daha etkili çözüm önerileri geliştirebilmektedirler. Son olarak e-devlet Kapısına erişim için kullanılan şifre, üzerinde TC kimlik numarasının yer aldığı bir kimlikle PTT şubelerinden alınabilmektedir. "e-Devlet Kapısı"nda yer alan tüm hizmetleri belirtmek mümkün

ISBN
978-605-7875-34-1

olmamakla birlikte bu çalışmanın yapıldığı en son tarih (Mart 2019) itibariyle "e-devlet Kapısı"nda en çok kullanılan 20 hizmet şunlardır (E-Devlet Kapısı, 2019):

(1) Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'dan 4A Hizmet Dökümünün Sorgulanması

(2) Adalet Bakanlığı'ndan Dava Dosyasının Sorgulanması

(3) Gelir İdaresi Başkanlığı'ndan Vergi Borcunun Sorgulanması

(4) Emniyet Genel Müdürlüğü'nden Araç Plaka Cezasının Sorgulanması

(5) SGK'dan Tescile ve Hizmet Dökümüne ilişkin sorgulama

(6) Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü'nden Tapu Bilgilerinin Sorgulanması

(7) Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nden Beş Günlük Hava Tahminin Sorgulanması

(8) Adalet Bakanlığı'ndan İcra Dosyasının Sorgulanması

(9) Merkez Bankası'ndan Günlük Döviz Kurlarının Sorgulanması

(10) SGK'dan 4A Emekli Aylık Bilgisinin Sorgulanması

(11) Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı'ndan Yurt İçi Seçmen Kaydının Sorgulanması

(12) SGK'dan 4A/4B İşgöremezlik Ödemesini Görmeye ilişkin sorgulama

(13) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'ndan Mobil Hatların Sorgulanması

(14) SGK'dan 4A Emekli Ödeme Bilgilerinin Sorgulanması

(15) Hazine ve Maliye Bakanlığı'ndan e-Bordro Hizmetlerinin Sorgulanması

(16) Milli Savunma Bakanlığı'ndan Askerlik Durum Belgesinin Sorgulanması

(17) Adalet Bakanlığı'ndan Adli Sicil Kaydının Sorgulanması

(18) Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden Alt Üst Soy Bilgisinin Sorgulanması

(19) Yargıtay'dan Dava Dosyasının Sorgulanması

(20) Emniyet Genel Müdürlüğü'nden Tescilli Araçların Sorgulanması

"e-Devlet Kapısı" Mart 2019 tarihi itibariyle yaklaşık 42 milyon kullanıcıya sahiptir. Ayrıca vatandaşlar 544 kurum tarafından sağlanan 4387 adet hizmetten faydalanabilmektedirler. Mobil kullanımı da açık olan hizmet sayısı ise 1983'tür. "e-Devlet Kapısı"nda 72 ildeki 301 belediyenin sunduğu hizmetlerden yararlanılabilmektedir (E-Devlet Kapısı, 2019). En genel anlamda "e-Devlet Kapısı"nda; kurum, belediye, firma ve üniversite hizmetleri bulunmaktadır. Bu sayısal bilgiler sabit olmamakla birlikte gün geçtikçe artmaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

4. TÜRKİYE'DE E-DEVLET SÜRECİNDEKİ OLASI PROBLEMLER VE DEĞERLENDİRMELER

Kamunun sağlamış olduğu hizmetlerde bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılması bu hizmetlerin verimliliğini ve kalitesini artıran önemli bir unsurdur. Bu hizmetlerin elektronik ortamda sunulması ve kullanılması hem kamu hem vatandaş için zaman ve mekandan tasarruf sağlamaktadır. Bunun yanında e-Devlet hizmetlerinden yararlanma hususundaki tek unsur bir internet bağlantısına sahip olmak değildir. Bu kapsamda gerek kamu kurumlarının gerek vatandaşların bu hizmetlerden en üst düzeyde faydalanabilmeleri için oryantasyon ve altyapı iyileştirme çalışmaları da oldukça önemlidir. Aksi takdirde elektronik işleyiş ve elektronik hizmet sunumu/kullanımı sürecinde bazı problemlerle karşılaşmak kaçınılmazdır. Bu kapsamda dünya genelinde e-devlet ile ile ilgili genel problemlere bakıldığında aşağıdaki unsurların ortak olduğu görülmektedir (Ndou, 2004: 12):

- Nüfus ve kullanım oranı arasındaki negatif fark
- Yönetim isteksizliği
- Hedeflerin belirsizliği
- Hizmet türü ve kanallarının yetersizliği
- Güvenlik ve gizliliğin sağlanamaması veya bilgilerin 3.kişilerle paylaşılması
- Bilgi teknolojilerindeki altyapısal problemler ve standart eksikliği
- Finansman sorunu

Bu genel ve olası problemler kapsamında Türkiye için yapılan değerlendirmeler aşağıda belirtilmiştir:

- 2018 yılı sonu Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 82 milyon 3 bin 882 kişidir (TÜİK, 2018). Buna karşın 2019 Mart tarihi itibariyle e-Devlet Kapısına kayıtlı 41 milyon 798 bin 30 vatandaş bulunmaktadır (E-Devlet Kapısı, 2019). Bu kapsamda Türkiye'de e-Devlet Kapısının kullanım üst limiti toplam nüfusun yaklaşık %51'ini oluşturmaktadır. Bu sayısal fark toplumun yaklaşık %49'unun e-Devlet hizmetlerinden faydalanamadığı/faydalanmadığı anlamına gelmektedir. Bu bağlamda e-Devlet hizmetlerinden faydalanamayan/faydalanmayan kişi sayısının yüksek olmasının e-Devlet ile ilgili bir problem olduğunu söylemek mümkündür.
- Türkiye'de elektronik işleyişe geçiş temellerinin 1972 yılında MERNİS ile atılması ve akabindeki gelişmelerle günümüze kadar devam etmesi herhangi bir genel isteksizliği olmadığını ortaya koymaktadır.

ISBN
978-605-7875-34-1

- Türkiye e-Devlet Kapısı web sitesinde "Sıkça Sorulan Sorular" başlığı altında e-Devlet ilgili hedefler açıkça belirtilmiştir. Bu kapsamda hedeflerin belirli ve açık olduğunu söylemek mümkündür.
- Önceki bölümde de bahsedildiği üzere e-Devlet Kapısı web sitesi yoluyla yaklaşık 4400 adet hizmet sunulmaktadır. Ayrıca e-Devlet işleyişine ve hizmetlerine mobil cihazlar yoluyla da erişilebilmektedir. Bu kapsamda hizmet türü ve kanallarının yeterli olduğu söylenebilir.
- Türkiye e-Devlet Kapısı web sitesinde gizlilik, kullanım ve kişisel verilerin korunmasına yönelik bir bilgilendirme metni mevcuttur. Yapılan internet ve literatür araştırmasında da gizlilik ihlali ve kişisel bilgilerin paylaşılmasına dair bir olay veya bulguya rastlanılmamıştır.
- e-Devlet Kapısı bilişim altyapısı açısından incelendiğinde yakın geçmişte bazı problemlerin yaşanmış olduğu görülmektedir. 2018 yılı Şubat ayında Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce sağlanan Alt-Üst Soy Bilgisi Sorgulama hizmetinde bir yoğunluk yaşanmış ve site durma noktasına kadar gelerek sorgulama işlemleri bir süreliğine gerçekleştirilememiştir. Bu örnek olay e-Devlet Kapısının altyapısal yetersizliğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda e-Devlet Kapısının bazı altyapısal problemleri olduğunu söylemek mümkündür.

Tüm bu olası problem ve değerlendirmelerin yanında bazı idari ve yasal düzenlemeler yapılmasının önemi de büyüktür. Örneğin bazı işlemlerde elektronik işleyişin bir ürünü olan elektronik imza'nın ıslak imza yerine kullanılması ve bu kapsamda ilgili yasal düzenlemelerin mevcut olmayışı ya da bilinmiyor olması hem kamu çalışanlarını hem de hizmetten faydalananları zor durumda bırakabilmektedir. Bu durum ise e-Devlet'in istenen düzeylere ulaşmasını ve yaygınlaşmasını engelleyebilmektedir. Bu kapsamda hem dünya devletlerinin hem de Türkiye'nin elektronik hizmet ve işleyiş hususunda açık, anlaşılır, katılımcı, bilgilendirici ve proaktif bir tutum benimsemesi gerekli ve önemlidir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

YKY anlayışı ile birlikte geleneksel ve hantal devletin yerini minimal fakat etkin devlete bırakması amaçlanmıştır. Bu durum ise mevcut bürokrasinin değişimini beraberinde getirmiştir. Bürokrasi ile bağdaştırılan hantallığa karşın e-Devlet, zamandan ve mekandan bağımsız bir işleyiş ve hizmet sistemidir. Bu kapsamda teknolojiye ve bilişim sistemlerine yatırım yapan devletler diğer ülkelere kıyasla daha güçlü konumda olduğu bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle bilişim süreçlerine tüm paydaşları dahil etmek ve etkileşimci bir anlayış benimsemek devletler adına önemli bir husustur. Bu doğrultuda karar alıcıların farkındalığı, kamu görevlilerinin gayreti,

ISBN
978-605-7875-34-1

koordinasyon ve standartlaşma gibi birçok unsur ön plana çıkmaktadır. Siyasetten ticarete sürecin elektronik ortama kaydığı günümüzde elektronik altyapıya odaklanmak devletler için zorunluluk haline gelmiştir. Ayrıca paranın dahi gittikçe sanal bir enstrüman olduğu günümüz dünyasında elektronik dönüşüme öncü olmak ya da ayak uydurmak ülkeleri birbirlerine karşı üstün kılmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın örneklemi olan Türkiye'deki e-Devlet sistemine ve bu süreçte yaşanabilecek olası problemlere yönelik çözüm önerileri aşağıda belirtilmiştir:

- Mart 2019 tarihi itibariyle Türkiye'de e-Devlet Kapısına kayıtlı vatandaş sayısı yaklaşık 41 milyondur. Bu durum e-Devlet Kapısı kullanım üst limitinin, toplam nüfusun yaklaşık %51'ini oluşturduğu anlamına gelmektedir. Bu kapsamda Türkiye, e-Devlet Kapısını kullanamayan/kullanmayan vatandaşları sisteme dahil etme çabası göstermeli ve bu yönde ilgili faaliyetlerde bulunmalıdır.
- Vatandaşların e-Devlet hizmetlerinden en üst düzeyde faydalanabilmeleri için bilgi teknolojileri konusundaki mevcut bilgi ve becerilerinin artırılması adına eğitimler verilmeli, doğru yönlendirme sağlanmalı ve gerekli bilgi altyapısının oluşturulması adına oryantasyon çalışmaları yapılmalıdır.
- Bilgi ve iletişim teknolojileri yakından takip edilmeli ve çağa uygun bilişim sistemleri kullanılmalı, kamu kurumlarının teknoloji altyapıları ile ilgili yatırım ve uygulamalarında ortak standartlar oluşturulmalıdır.
- e-Devlet hizmetlerinde yaşanan ve kısa vadede günlük olarak belirlenen "Hizmetten Yararlanma Kotası" ile aşılan sistemsel yetersizlikler için uzun vadeli altyapısal iyileştirmeler yapılmalıdır.
- Teknik altyapı ile yakından ilişkili olan bütçe tahsisi e-Devlet için önemli bir husustur ve sistemin kapasitesi bilişim teknolojilerine ayrılan bütçe ile doğru orantılıdır. Bu kapsamda sistemin işlerliğini koruması, yüksek yatırım maliyetlerinin paylaşılması ve altyapı ile ilgili olası problemlerin çözümü için Kamu-Özel Ortaklık modellerinin kullanımı gerekli durumlarda düşünülmelidir.

e-Devlet bilgi ve iletişim teknolojilerinin stratejik kullanımı esas alan, toplumun ihtiyaçlarına cevap veren, vatandaş-devlet ve kurum-kurum arasındaki etkileşimi elektronik ortamda sağlayarak zamandan ve mekandan tasarruf sağlayan bir bilişim modelidir. Bu model ile vatandaşların daha hızlı kaliteli ve ekonomik hizmet almaları ile devletin sunduğu hizmetlerle daha az maliyetle daha çok iş yapabilmesi sağlanabilmektedir. İlgili süreçlere geniş bir erişim imkanı sağlayan e-Devlet kamuda açıklığı ve şeffaflığı da temin etmektedir. Buna karşın hem elektronik işleyişe hem de elektronik hizmet sunumu ve kullanıma geçiş kolay gerçekleşmemektedir. Bu doğrultuda e-Devlet sistemine ve uygulamalarına geçiş veya benimseme süreçleri kısa vadede

ISBN
978-605-7875-34-1

gerçekleşemeyeceği gibi mevcut ve potansiyel kullanıcıları karşılayabilecek teknik altyapının yüksek maliyetli olması önemli konular olarak göze çarpmaktadır. Bunların yanında gelişmekte olan ülkelerdeki bilgisayar okuryazarlığının düşük olması, teknolojik gelişmelere ayak uydurma konusunda yaşanılan sıkıntılar ve yöneticilerin/çalışanların kamu işleyişindeki bu önemli değişikliklere karşı direnç göstermesi e-Devlet sistem ve uygulamalarının yaygınlaşması sürecindeki engellerden bazılarıdır. Sonuç olarak devletler bu sistemleri geliştirebilmek adına tüm paydaşları ilgili süreçlere dahil eden etkileşimci bir yapıyı benimsemelidir. Bu bağlamda kamu kurumlarında e-devlet anlayışına yönelik çalışmalar yapmak ve bilişim teknolojilerini yakından takip etmek ve benimsemek önem kazanmaktadır. Ancak bu kapsamda atılacak adımlarla bilişim devrimini kamu kurumlarına taşımak mümkündür.

KAYNAKÇA

Claessens, Joris & Dem, Valentin & De Cock, Dany & Preneel, Bart & Vandewalle, Joos (2002), "On The Security Of Today's Online Electronic Banking Systems", Computers & Security, 21(3), ss. 253-265.

E-Devlet Kapısı (2019), "En Çok Kullanılan Hizmetler ve Kayıtlı Kullanıcı & Hizmet & Mobil Hizmetler & Kurum Sayısı", https://www.turkiye.gov.tr, Erişim Tarihi: 13.02.2019.

Ermiş, Kemal (2006), "Sayısal İmza ve Elektronik Belge Yönetimi" , Bilgi Dünyası, 7(1), ss. 121-146.

Eryılmaz, Bilal (2008), Kamu Yönetimi Düşünceler Yapılar Fonksiyonlar, Okutman Yayıncılık, Ankara.

Jaeger, Paul & Thompson, Kim (2003), "E-Government around the World: Lessons, Challenges, and Future Directions", Government Information Quarterly, 20(4), ss. 389-394.

Ndou, Valentina (2004), "E–Government for Developing Countries: Opportunities and Challenges", The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries, 18(1), ss. 1-24.

Odabaş, Hüseyin (2009), E-Devlet Sürecinde Elektronik Belge Yönetimi, Hiperlink Yayınları, İstanbul.

Rowley, Jennifer (2011), "E-Government Stakeholders - Who are they and what do they want?", International Journal of Information Management, 31(1), ss. 53-62.

Seferoğlu, Sadi & Çelen, Fatma Kübra & Çelik, Aygül (2011), "Türkiye'de E-Devlet Uygulamalarında E-Öğrenmenin Yeri", Türkiye'de E-Öğrenme: Gelişmeler ve Uygulamalar, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, ss. 281-308.

ISBN
978-605-7875-34-1

Sobacı, Mehmet Zahid & Yıldız, Mete (2012), E-Devlet Kamu Yönetimi ve Teknoloji İlişkisinde Güncel Gelişmeler, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Sprague, Ralph (1995), "Electronic Document Management: Challenges and Opportunities for Information Systems Managers", MIS Quarterly, 19(1), ss. 29-49.

TÜİK – Türkiye İstatistik Kurumu (2018), "2018 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları", http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=30709, Erişim Tarihi: 13.01.2019.

Tripathi, Aprna & Parihar, Bhawana (2011), "E-Governance Challenges and Cloud Benefits", Proceedings of the IEEE International Conference on Computer Science and Automation Engineering (CSAE), Shanghai, 10-12 June 2011, ss. 351-354.

ISBN
978-605-7875-34-1

TÜRKİYE'DE SPORUN BECERİ ÖĞRENİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN ARAŞTIRILDIĞI ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ

Savaş AYDIN

Savaş AYDIN, İnönü Üniversitesi, savasaydin3611@gmail.com

Mehmet GÜLLÜ

Doç. Dr. Mehmet GÜLLÜ, İnönü Üniversitesi, mehmet.gullu@inonu.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı spor ve fiziksel aktivitenin motor beceri öğrenimi üzerinde etkilerinin incelendiği literatür çalışmalarını incelemektir. Araştırma "beceri öğrenimi ve spor" anahtar sözcükler üzerinde gerçekleşmiştir. Türkiye'de yakın zamanlarda incelenmiş "motor öğrenme ", "motor beceri ve spor", konulu anahtar sözcüklerinde tanımlanmış 39 yüksek lisans, 23 adet doktora tezi olmak üzere toplam 62 tezin YÖK Ulusal Tez Merkezi'ne yer alan lisansüstü tez, çalışmaları desteklemek amacı ile de literatür çalışmaları oluşturmaktadır. Çalışma tarama yöntemiyle yapılmış, betimsel bir çalışmadır. Araştırmada kullanılan literatür çalışmaların amacı, çalışmaya katılan katılımcıları, veri toplama araçları, yöntemi, ve bulguları elde edilen sonuçları açısından incelenmiştir. İçerik analizi tekniği uygulanmıştır. Araştırma bulguları, araştırmacıları daha özgün konulara yönlendireceği ve insan kaynaklarının daha etkili ve verimli kullanılması açısından yararlı olacağı için önemlidir. Çalışmada elde edilen sonuçların, eğitim ve spor alanında araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Motor beceri, beceri öğrenimi, spor.

Giriş

Gelişim ve gelişmenin bilimsel, teknolojik, eğitimsel ve sosyal alanlar üzerinde etkileri olduğu gibi spor bilimleri ve hareket eğitimi alanlarında da hızla, etkili ve işlevsel bir şekilde yansımaktadır. Hareket eğitimindeki gelişmelerin bu alanla ilişkili olmasıyla birlikte, öğrenme-öğretme ortamlarında kullanılan eğitim yöntemlerinin etkin ve verimli bir eğitim sunması ile birlikte verimli bir eğitim sağlamak için işlevselliğinin arttırılması büyük önem taşımaktadır. Temel hareket becerilerinin gelişimi, insanların özellikle çocukluk döneminde motor gelişiminde temel unsurdur. Fiziksel aktivite deneyimlerinin çokluğu, çocukların kendilerini ve çevrelerini daha iyi algılayabilmelerini sağlamakta olduğu ifade edilmektedir (Mengütay, 1999). Hareket eğitimi uygulamaları, çocukların fiziksel ve motor yeterliliklerini geliştirmeyi ve çocukların algısal motor gelişmelerini geliştirmeyi ve hareket becerilerini geliştirmeyi amaçlayan genel faaliyetler olarak kabul edilmektedir (Altınkök, 2012).

Gallahue ve ark. (2012), temel motor beceri, doğal olarak oluşmayan ve daha karmaşık fiziksel ve sportif faaliyetler için temel teşkil ettiği önerilen temel öğrenilmiş hareket kalıpları olarak tanımlamaktadır. Bunlar, üç ayrı kategoride sınıflandırılabilir: hareketlilik (vücudun hareketini, örneğin koşuşturma dâhil), nesne kontrolü (örneğin, bir topu yakalamak gibi manipülatif beceriler) ve dengeleme gibi stabilite becerileridir (Akt. Barnett ve ark., 2016). Lokomotor hareketler; yürüme, dönme, sekme, sıçrama, atlama, kayma; denge hareketleri; statik denge dinamik denge ve nesne kontrol; fırlatma, topa el ve ayakla vurma, top sürme, top yakalama, lokomotor olmayan hareketler; germe, itme, eğilme, koşma, salınım, burgu, çekme; motor gelişim alanları ve bileşenleri olarak ifade edilmektedir (Özer ve Özer, 2005).
Motor koordinasyonu, vücut bölümlerinin organize bir şekilde birlikte çalışabilme kapasitesi olarak tanımlanabilir ve temel motor becerinin bir bileşeni olarak düşünülebilir. (Turvey, 1990). Motor

ISBN
978-605-7875-34-1

gelişim; büyüme, olgunlaşma ve gelişme gibi kavramları içerisinde barındırdığı; bireyin, anne karnındaki dönemden başlayarak yaşam boyu sürmekte olan fiziksel harekete ilişkin davranışlarında meydana gelen değişimlerdir (Eynur, 2013). Motor gelişim kalıtım, ırk, sosyoekonomik düzey, eğitim, olgunlaşma, aile tutumları ve vücut ölçüsü, cinsiyet, beslenme, hastalık, iklim ve mevsimler gibi faktörlerden etkilenmektedir (Mengütay ve ark., 2002, Mengütay, 2005). Bu faktörlerin yanında teknolojinin önemi ve yaşamımızdaki yeri her geçen gün artmaktadır. 2000'li yıllardan beri teknolojideki hızlı değişim ve gelişim her alana olduğu gibi eğitime de yansımış ve eğitim alanında birçok değişime neden olmuştur (Akkoyunlu ve Tuğrul, 2002). Erken yaşlarda teknoloji kullanımı ile birlikte, erken dönem yaş grubunda, duygusal, dil ve bilişsel gelişimi etkilediği gibi, fiziksel gelişimi de etkilediği, buna bağlı olarak motor becerilerin gelişimini de etkilemektedir.
Motor beceri öğrenme eğitimi, motor becerilerin kazanılmasında rol oynayan süreçlerin ve bireyin motor becerisini gerçekleştirme yeteneğini artıran veya engelleyen faktörlerin incelenmesidir (Haibach ve ark., 2011). Çağdaş eğitim anlayışında temel amaç, bireyi fiziksel, duygusal, zihinsel, ve toplum boyutu ile bir bütünlük içerisinde ele almaktır. Bu bağlamda eğitimde beklenilen, bireylerin gizli olan güçlerini ve yeteneklerini ortaya çıkararak en üst düzeyde geliştirilmesine yardım etmesi olduğu ifade edilmektedir. Motor beceri geliştirme aşamaları yaşla ilgili olmasına rağmen, hareket becerileri öğrenme seviyeleri uygulamaya, deneyime ve geri bildirime bağlıdır (Cleland ve ark., 2017). Çocukların fiziksel hareketin geleceği için motor gelişim aşamalarını ve aşamalarını anlamak, gelişimsel olarak uygun motor öğrenme faktörlerini uygulamak, öğretim süreci boyunca öğrenmeyi kolaylaştırmak için kritik öneme sahiptir (Cleland ve Mueller, 2018). Fiziksel aktivite, bir çocuğun bedensel gelişimi için çok önemli olduğu ifade edilmektedir. Büyüme ve gelişmenin daha iyi olması, aşırı kilo alımının önlenmesi, ileride oluşabilecek hastalık risklerini azaltma, aktif yaşam biçimi kazandırılması gibi fiziksel aktivitelere katılımın bazı olumlu etkileri bulunmakta olduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda düzenli bir spor dalıyla uğraşmanın olumlu etkilerinin olması kadar, fiziksel aktivite içeren bazı etkinlikler de çocukların bedensel gelişimleri için öneminin büyük olduğu ifade edilmektedir (Çelik ve Şahin, 2013).

Bu çalışmanın amacı spor ve fiziksel aktivitenin motor beceri öğrenimi üzerinde etkilerinin incelendiği literatür çalışmalarını derlemektir. Ülkemizde bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların ele aldığı araştırmaların konularına ve sonuçlarına dikkat edilerek bu alanda yapılacak araştırmalara kaynak oluşturacak, yöntem ve konu seçimine yön verecek bir raporun ortaya konması hedeflenmiştir.

Yöntem

Türkiye'de yakın zamanlarda incelenmiş "motor öğrenme ", "motor beceri ve spor", konulu anahtar sözcüklerinde tanımlanmış 39 yüksek lisans, 23 adet doktora tezi olmak üzere toplam 62 tez oluşturmaktadır. Ancak spor ve eğitim ile ilgili olmayan çalışmalar çıkarılmıştır. Tezler amaç, yöntem, katılımcılar, veri toplama araçları ve bulgular açısından incelenmiştir. Araştırma tarama modelinde desenlenmiştir.

Bulgular

	Çalışma ismi/yılı	Çalışma amacı	Yöntem	Sonuç
YL	"5-10 yaş arası otizmli çocuklarda ince motor becerilerinin reaksiyon zamanı ve hareket hızına etkisinin incelenmesi" (Sevahil, 2016).	"Çalışma özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine eğitim gören otizimli 5-10 yaş arası çocuklarda, ince motor becerilerinin reaksiyon zamanı ile hareket hızına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır (Sevahil, 2016)	-8 hafta süre -ince motor becerileri ile ilgili 10 farklı çalışma (Sevahil, 2016)	Çalışmaya katılan çocukların kaba motor, ince motor gibi egzersizler yapmalarının; sağlık ve fiziksel uygunluk parametrelerinin gelişimine katkı sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Sevahil, 2016)

ISBN
978-605-7875-34-1

YL	Adölesan dönem çocuklarda 12 haftalık farklı yüzme teknik antrenmanlarının bazı motor beceriler üzerine etkisi (Ceviz, 2018).	"Adölesan dönem çocuklarda 12 haftalık farklı yüzme teknik antrenmanlarının bazı motor beceriler üzerine etkisi incelenmiştir." (Ceviz, 2018).	"Her sporcu ait olduğu grubun yüzme tekniğini 12x4 hafta boyunca maximal şiddette 5x25 m yüzdürülmüş ve setler arası tam dinlenme ilkesi uygulanmıştır. Çalışmaya katılan bütün deneklere 12 hafta öncesi ve sonrası belirtilen testler yapılmıştır." (Ceviz, 2018).	4 farklı teknik de 12 hafta boyunca uygulanan maximal teknik yüzme antrenmanlarının ölçülen motorik özellikler bakımından tüm gruplarda önemli ($p<0,05$) artışa sebep olduğu fakat bu artışın gruplar arasında önem arz etmediği görülmektedir (Ceviz, 2018).
YL	Erken çocukluk döneminde bilişsel beceriler ile motor beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi (Buynukısa, 2018).	Erken çocukluk döneminde olan çocukların motor becerileri ve bilişsel düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır (Buynukısa, 2018).	Tarama modelinde yapılmıştır.	Kullanılan ölçekler arasında ilişkinin yüksek oluuğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların anne-babanın eğitim düzeyleri, ve sosyo-ekonomik düzeyleri ve yaşları, arttıkça bilişsel düzeylerinin arttığı belirlenmiştir (Buynukısa, 2018).
YL	''11-13 Yaş çocuklarda 8 haftalık futbol antrenmanlarının seçilmiş fiziksel uygunluk unsurları ile ince motor becerileri üzerine etkisinin incelenmesi'' (Aksoy, 2018).	8 haftalık futbol antrenmanlarının 11-13 yaş grubu çocuklarda seçilmiş fiziksel uygunluk unsurları ile ince motor becerileri üzerine etkilerini araştırmak amaçlanmıştır (Aksoy, 2018).	60 gönüllü çocuk katılmıştır. 8 hafta, haftada 3 gün ve 55-60 dakika arası futbol antrenmanı uygulanmıştır (Aksoy, 2018).	Uygulanılan antrenmanın beden kitle indeksi, esneklik, boy uzunluğu, vücut ağırlığı,el kavrama kuvveti, denge, ince motor beceri, 30 metre sprint ve aerobik kapasite(ml/kg/dk) özelliklerini olumlu yönde etkilediği görülmüştür'' (Aksoy, 2018).
YL	7-13 yaş spor okulu futbolcularının antropometrik değerleri ile motor becerilerinin karşılaştırılması – İstanbul ili örneği (Atabay, 2018).	İstanbul'un çeşitli semtlerindeki 7-13 yaş arasındaki çocuk futbolcuların antropometrik ve motor performans değerlerinin karşılaştırılması için oluşturulmuştur (Atabay, 2018).	Tarama modelinde yapılmıştır.	Bulgular sonucu Bakırköy ilçesinin, diğer ilçelere göre motor performans açısından daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmadaki ilçelerin genel ortalamasının, Avrupa'daki standartlardan daha başarılı olduğu saptanmıştır (Atabay, 2018).
YL	Cimnastik çalışmalarının 6 - 7 yaş grubu çocuklarda fiziksel uygunluk ve kaba motor beceri gelişimine etkisinin incelenmesi (Şişli, 2018).	temel hareketler döneminde yer alan 6-7 yaş grubu çocukların bazı fiziksel uygunluk bileşenleri ve kaba motor becerileri üzerine 12 haftalık cimnastik programının etkisini belirlemektir (Şişli, 2018).	Fiziksel uygunluk ölçümlerinde toplam 28 öğrenci (deney 15, kontrol 13), TGMD ve Fiziksel Uygunluk takip ölçümlerinde 21 öğrenci (Deney 13, Kontrol 8) değerlendirmeye dahil edilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklara 12 haftalık cimnastik programı öncesi ve sonrası fiziksel uygunluk ve kaba motor gelişim testi uygulanmıştır (Şişli, 2018).	"Çalışmanın soucunda 12 haftalık cimnastik antrenman programına katılan deney grubunda denge özelliği ve kaba motor gelişim açısından lokomotor ve nesne kontrol alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı gelişimler gözlenmiştir. Özellikle fiziksel uygunluk parametrelerinde birçoğunda istatistiksel olarak anlamlı bir değişimin görülmemiş olması; cimnastik programının süresinin kısa olmasına, cimnastik programı içeriğinin fiziksel uygunluk değişkenlerine yönelik olmamamısına bağlanabilir (Şişli, 2018).
YL	"İlkokul çağındaki çocukların temel motor beceri gelişiminde eğitsel oyunların etkisi" (Koç, 2017).	Mevcut milli eğitim ilköğretim müfredatına ilave olarak 12 haftalık eğitsel oyunlardan oluşturulmuş programın temel motor beceri gelişimi üzerine etkisi araştırılmıştır (Koç, 2017).	Çalışma grubu 59 ve kontrol grup 59 olmak üzere toplam 118 çocuk katılmıştır. Çalışma gruplarına 12 hafta boyunca eğitsel oyun oynatılmıştır. Bu oyunlar çalışma gruplarına haftada 3'er gün ve 40' ar dakika uygulanmıştır. Ölçüm aracı olarak Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlilik Testi ikinci sürümünün (BOT-2) kısa formu kullanılmıştır (Koç, 2017).	Eğitsel oyunların temel motor beceri gelişimini olumlu etkilediği tespit edildiği sonucuna ulaşılmıştır. "Bu gelişimin daha yüksek düzeyde olabilmesi çalışmalarda, sıklık, yaş, süre ve yoğunluk gibi kriterlere dikkat edilmesiyle mümkün olduğu ifade edilmektedir (Koç, 2017).
YL	Tarabzon'da dereceye giren basketbol hentbol ve voleybol ilköğretim okul takımlarının temel motorik özelliklerinin araştırılması (Yılmaz, 2000).	Trabzon ilinde yapılan orta okullar arası basketbol, hentbol ve voleybol müsabakalarında dereceye giren takımlarda mücadele eden kız ve erkek sporcuların temel motorik ve fiziksel özelliklerinin araştırılmasıdır (Yılmaz, 2000).	"Basketbol, hentbol ve voleybol müsabakalarında ilk üç dereceye giren kız ve erkek takımların her birinde oynayan 10 ar sporcudan (90 kız 90 erkek) toplam 180 sporcu öğrenci denek olarak kabul edilmiştir. Takımların yaş, boy, kilo, 30 metre koşu, çabukluk, dikey sıçrama, durarak uzun atlama, esneklik, sınav ve basketbol topu fırlatma özellik ve becerileri arasında iki yönlü anova testi uygulanmıştır (Yılmaz, 2000).	Erkek sporcuların genelde kızlardan daha iyi derecelere sahip olduklarını gösterirken, spor dallan arasında da anlamlı farklılıklar saptandı (Yılmaz, 2000).
MKL	"Motor Beceriden Bağımsız Görsel Algı Testi-3: Geçerlik Güvenirlik Çalışması" (Metin ve Neriman, 2012)	Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizlerinin yapılması Bağımsız Görsel Algı Testi-3'ün beş yaşındaki çocuklara uyarlanması, amaçlanmıştır (Metin, 2012).	Anasınıfları ile bağımsız anaokulları arasından öğretmen ve yönetici görüşleri doğrultusunda 20 okuldan 392 çocuk dâhil edilmiştir." (Metin, 2012).	"Motor Beceriden Bağımsız Görsel Algı Testi-3'ün" beş yaş Türk çocuklarından elde edilen yapısının özgün ölçek ile özdeş ve güvenirlik katsayıları da yeterli düzeyde bulunmuştur (Metin, 2012).

ISBN
978-605-7875-34-1

YL	Hafif zihinsel engelli adölesanlarda düzenli egzersiz programının motor beceriler üzerine etkisi (Şenlik, 2018).	hafif derecedeki zihinsel engelli adölesanlarda uygulanabilen düzenli bir egzersiz programının bireyin motor becerilerine etkisini incelemek amaçlanmıştır (Şenlik, 2018).	Egzersiz programı haftada 2 kez 20'şer dakikalık seanslar ile 12 hafta uygulanmıştır. Anne babaya ev ödevleri verilerek fiziksel aktivitenin devamlılığı sağlandı." (Şenlik, 2018).	Düzenli fiziksel aktivite hafif zihinsel engelli adölesanlarda motor becerileri geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır (Şenlik, 2018).
DR	Champs motor beceriler protokolü'nün (CMBP) Türkçeye uyarlanması ve catch programı hareket etkinliklerinin çocukların lokomotor ve nesne kontrolü becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi (Kılıç, 2018).	CATCH Programı Hareket Etkinliklerinden Oluşturulan Eğitim Programı'nın düzenli olarak uygulanmasının okul öncesi çocukların lokomotor ve nesne kontrol becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesidir (Kılıç, 2018).	"CHAMPS Motor Beceriler Protokolü'nün uyarlama çalışmaları kapsamında araştırmanın modeli tarama modellerinden genel tarama modeli olarak belirlenmiştir. Araştırmanın ikinci basamağı olan CATCH Hareket Etkinliklerinden Oluşturulan Eğitim Programı'nın etkililiğinin incelenebilmesi için araştırmanın modeli nicel araştırma yöntemlerinden deneme modeli olarak belirlenmiştir. Deneme modellerinden ise "öntest – sontest kontrol grubu modeli" kullanılmıştır. " (Kılıç, 2018).	"Hareket programı uygulamasının ardından yapılan sontest ölçümlerinin analiz sonuçlarına göre ise, hem 4 hem de 5 yaş grubu çocukların ölçme aracının yer değiştirme alt boyutu, nesne kontrolü alt boyutu ve ölçme aracı toplam puanlarında deney grubu lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir" (Kılıç, 2018).
YL	"Okul öncesi dönemde tersine kaynaştırma gruplarında yer alan cerebral palsy'li çocukların ince motor becerilerinin oyunla desteklenmesi" (Alıcı, 2018).	cerebral palsy'li çocukların ince motor becerilerinin oyunla desteklenmesi amaçlanmıştır (Alıcı, 2018).	Bu araştırma tersine kaynaştırma eğitimi alan Cerebral Palsy'li çocukların ince motor becerilerinin oyunla desteklenmesi amacı ile yapılmıştır (Alıcı, 2018).	Eğitimcilerin gözlem ve görüşlerinin güvenirliği gözlemciler arası güvenirlik analizi yapılarak test edilmiştir. Analiz sonuçları ince motor becerileri oyunla destekleyen eğitim programı sonrasında CP'li çocukların ince motor gelişimlerinde ilerlemeler olduğunu göstermektedir (Alıcı, 2018).
DR	Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi yatkınlıklarında ve sosyal yetkinliklerinde motor becerinin rolü (Özkara, 2018).	Ortaokul öğrencilerinin motor becerileri ile beden eğitimi yatkınlıkları ve sosyal yetkinliklerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır (Özkara, 2018).	Tarama yöntem kullanılmıştır.	Öğrencilerin fiziksel aktiviteye yatkınlıklarının geliştirilmesiyle, motor beceri düzeylerinin ve buna bağlı olarak beden eğitimi, spor ve fiziksel aktiviteye yönelik öğrencilerin sosyal gelişimlerine de katkıda bulunulabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Özkara, 2018).
YL	Çocuklarda motor beceri ve imgeleme çalışmalarının psikomotor gelişime etkisi (Yılmaz. 2017).	13 yaş erkek çocuklarda motor beceri ve imgeleme çalışmalarının psikomotor gelişime etkisinin incelenmesidir (Yılmaz. 2017).	"Araştırma grupları tesadüfi yöntemle 10'ar kişilik 4 gruba (kontrol, deney-1,deney-2, deney-3) ayrılmıştır. Veri toplama aracı olarak, ince ve kaba motor becerileri içeren 8 istasyondan oluşan beceri parkuru uygulanmıştır. Deney gruplarına 8 hafta boyunca haftada 2 gün motor beceri ve imgeleme programı uygulanmıştır. Kontrol grubu ise uygulamaların dışında tutulmuştur. Araştırma gruplarının ön test ve son test sonuçlarını oluşturan istasyon puanları ve parkur bitiriş süreleri kaydedilmiştir. " (Yılmaz. 2017).	İmgeleme uygulaması üzerine yapılan bu çalışma motor öğrenmenin ve motor gelişimin üst seviyeye çıkarılmasında önemli bir düşünsel süreç olduğu bulunmuştur. İleri ki dönemlerde yapılacak olan çalışmalara referans olacak bu araştırma mental hazırlığın önemini vurgularken tekrarlı fiziksel çalışma metodunun da etkili olduğunu göstermiştir (Yılmaz. 2017).
YL	"12-14 yaş grubu çocuklarda çoklu zekâ alanlarına göre motor beceri düzeyleri ve ders geçme başarılarının incelenmesi" (Karakaş, 2017).	Araştırmada 12-14 yaş grubu çocuklarda çoklu zekâ alanlarına göre motor yeterlik düzeyleri ve ders geçme başarıları incelendi (Karakaş, 2017).	Araştırma, 2015-2016 öğretim yılında Erzurum il Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı bir devlet okulundaki 103 kız ve 104 erkek öğrenci üzerine yürütüldü. Çocukların zekâ türleri ve zekâ seviyelerinin tespiti için Gardner Çoklu Zekâ Envanteri, Motor Yeterlik Düzeylerinin tespiti için Bruininks Oseretsky Motor yeterlik Bataryası kullanıldı. Ders geçme başarısının tespiti için ise Millî Eğitim Bakanlığı E-Okul sistemi kullanıldı (Karakaş, 2017).	İçsel zekâ alanı ve kişiler arası ve dışında çocukların genel, kaba ve ince motor yeterlikleri çoklu zekâ alanları göre değişmemektedir. Bununla birlikte yaş, vücut ağırlığı ve cinsiyet önemli faktörlerdir. Gelişmiş düzeyde sözel, matematiksel, kişiler arası ve içsel zekâya sahip olmak ise ders geçme başarısını olumlu etkilemektedir (Karakaş, 2017).
YL	16 haftalık spor eğitiminin otizmli çocuklarda temel motor becerileri üzerine etkisi (Elaltunkaya, 2017).	Sporun otizmli çocuklarda temel motor becerileri üzerine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır (Elaltunkaya, 2017).	"Deney modelli çalışmada spor eğitimi öncesi ve spor eğitimi sonrası Araştırmaya 13 otizmli çocuk katılmıştır. Değerler karşılaştırılmıştır." (Elaltunkaya, 2017).	Öğrenilen motor becerilerin, hayata genellemesiyle otizmli bireylerin yaşamsal standartlarını olumlu yönde etkilemektedir. "Spor eğitimi sonucunda temel motor becerisi gelişimlerinde olumlu bir gelişme olduğu görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Elaltunkaya, 2017).

ISBN
978-605-7875-34-1

YL	Farklı yaşlardaki (erkek) otizmli çocukların 12 haftalık hareket eğitimi (eurofit test hareket eğitim) programının bazı motor beceriler üzerine etkisinin incelenmesi (Gültürk, 2017).	"Bu araştırmanın amacı; okul çağı dönemde eğitim görmekte olan farklı yaş gruplarındaki (en küçüğü 10, en büyüğü 16 yaş) otizmli çocukların 12 haftalık hareket eğitim programı ile bazı motor becerilerin üzerine etkisinin incelenmesidir." (Gültürk, 2017).	"Araştırmaya daha önce hareket eğitimi almamış ve kısıtlı ölçüde de olsa eğitim almış olan 7 otizmli çocuk katılmıştır. 12 haftadan oluşan ve haftada 3 gün 1'er saatten oluşan temel hareket eğitimi uygulanmıştır." (Gültürk, 2017).	''Otizmli çocuklara uygulanan düzenli hareket eğitiminin temel motorik özelliklerin gelişimini olumlu yönde arttırdığı saptanmıştır.'' (Gültürk, 2017).
YL	"Özel gereksinimli bireylerde beden eğitimi ve spor etkinliklerinin motor beceri gelişimine etkisi" (Izgar, 2017).	''Amaç Özel gereksinimli bireylerde beden eğitimi ve spor etkinliklerinin motor beceri gelişimine etkisi" oluşturmaktadır.'' (Izgar, 2017).	Deneysel yöntem kullanılmıştır.	Bbeden eğitimi ve spor aktiviteleri kontrol ve çalışma grupları arasında farklılıklara rastlanılmıştır. Ayrıca Cinsiyet arasında da farklılık bulunmuştur (Izgar, 2017).
YL	Hareketli oyun eğitim programının okul öncesi kaynaştırma eğitimi alan ortopedik engelli çocukların kaba motor becerilerine etkisinin incelenmesi (Kanmaz, 2017).	Bu araştırma hareketli oyun eğitim programının okul öncesi kaynaştırma eğitimi alan ortopedik engelli çocukların kaba motor gelişimleri üzerine etkisini araştırmak amacı ile yapılmıştır (Kanmaz, 2017).	Araştırma modeli olarak nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2016-2017 eğitim-öğretim yılı Konya ilinde okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden kaynaştırma grubu ortopedik engelli çocuklar oluşturmuştur. Çocukların kaba motor gelişimleri doğrultusunda 24 adet parkur etkinliğinden oluşan hareketli oyun eğitim programı hazırlanmıştır (Kanmaz, 2017).	Analiz sonuçları hareketli oyun eğitim programı sonrasında ortopedik engelli çocukların kaba motor gelişimlerinde ilerlemeler olduğunu göstermektedir. Program en çok çocukların denge sağlama, el ve kollarını kullanma ve sıçrama becerilerine olumlu katkısı olduğunu göstermiştir (Kanmaz, 2017).
DR	"İlköğretim II. kademe öğrencilerinin dordelkoch-test ile motor becerilerinin araştırılması ve NORM veri çalışması" (Tepe, 2016).	Ortaokul öğrencilerinin yaşa ve cinsiyete göre motor beceri düzeylerinin araştırılması ile 11-14 yaş grubu çocuklarının norm verilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır (Tepe, 2016).	Ortaokullarda öğrenim gören toplam 1316 öğrenciden ölçüm alınmıştır (Tepe, 2016).	"11 ve 12 yaş grubunda kızlar erkeklerden daha iyi değerlere ulaştıkları görülmektedir". Bunun sebebi de kızların daha erken olgunlaşmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Tepe, 2016).
YL	"10-20 yaş arası eğitilebilir ve öğretilebilir durumdaki bedensel engelli bayan ve erkek sporcuların açık ve kapalı alan etkinliklerinde yürütülen spor eğitiminin motor becerileri üzerine etkilerinin değerlendirilmesi" (Uslu, 2016).	Çalışmanın amacı engelli bireylerin sporla uğraşmaları fiziksel, sosyal ve zihinsel açıdan temel motorik becerilerin gelişmesine de yardımcı olup olmadığını incelemektir (Uslu, 2016).	Betimsel bir çalışma yapılmıştır.	Bedensel engelli bireylerin motor becerilerinin gelişimi üzerinde eğitsel oyunların etkisi, oyunlar oynandıktan sonra daha önce oynamama durumuna göre anlamlı fark tespit edilmiştir (Uslu, 2016).
DR	"Hafif zihinsel engelli ergenlerde sporun motor beceriler üzerine etkisinin incelenmesi" (Aslan, 2015).	Amaç: hafif zihinsel engelli (HZE) ergenlerde sporun motor beceriler üzerine etkisini incelemektir (Aslan, 2015).	Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlik Testinin İkinci Versiyonunun Kısa Formu (BOT 2-KF) kullanılmıştır (Aslan, 2015).	"Araştırmanın sonucunda, spor yapan hafif zihinsel engelli ergenlerin BOT 2-KF alt testlerinin puanları ve toplam puanı spor yapmayan hafif zihinsel engelli 'lerden yüksek bulunmuştur" ($p<.05$). "Normal gelişim gösteren ergenlerin BOT 2-KF alt testlerinin puanları ve toplam puanı spor yapmayan hafif zihinsel engelli 'lerden daha yüksek bulunmuştur" "Spor yapan HZE'ler ve normal gelişen ergen gruplar karşılaştırıldığında ise Denge ve Üst ekstremite Koordinasyon alt test puanları için gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır" (Aslan, 2015).

ISBN
978-605-7875-34-1

YL	"Kırsal bölgede okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş çocukları ile montessori eğitimi alan 5 yaş çocukların motor becerilerinin karşılaştırılması" (Şeker, 2015).	Montessori eğitimi alan 5 yaş çocukların kırsal bölgede motor becerilerinin karşılaştırılmak amacıyla yapılmıştır (Şeker, 2015).	Tarama modeliyle yapılmıştır.	4 bölgede yapılan araştırma sonucu anlamlı bir fark bulunamamıştır (Şeker, 2015).
DR	Kinetik beyin egzersizi programının, motor beceri, koordinasyon, reaksiyon süresi, dikkat ve denge özellikleri üzerine etkisinin incelenmesi (Orhan, 2015).	Amacı, kinetik beyin egzersizi programının, motor beceri, koordinasyon, reaksiyon süresi, dikkat ve denge özellikleri ile akademik başarı üzerine etkisinin, gelişim dönemindeki çocuklarda incelenmesidir (Orhan, 2015).	Araştırmaya, yaşları 9-10 olan, deney grubunda 14, kontrol grubunda da 13 olmak üzere toplam 27 erkek çocuk katılmıştır. Haftada 2 gün ve 30 dakika olmak üzere, toplam 24 seanslık kinetik beyin egzersizi programının etkisi incelenmiştir. Araştırma başlamadan önce antropometrik (yaş, boy, ağırlık ve beden kütle indeksi) özellikleri açısından incelenmiş ve hedefe top atma testi ile motor becerileri, el-göz koordinasyonu testi ile koordinasyonları dikkat konsantrasyon testi ile dikkatleri, dominant ve resesif elleri ile reaksiyon süreleri, flamingo denge testi ile dengeleri test edilmiştir. Ayrıca çocukların eğitim öğretim birinci dönem ve ikinci dönem sonundaki ders notları e-okul sisteminden alınmıştır. Testler 24 seanslık kinetik beyin egzersizi programından sonra da tekrar edilmiştir (Orhan, 2015).	"Kinetik beyin egzersizi programından sonra, deney grubunun hedefe top atma ve el-göz koordinasyonu hata sayısı ve süresinde, ön ve son test değerleri arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Hedefe top atma ve el-göz koordinasyonu puanı deney grubunda yükselirken kontrol grubunda düşüş göstermiştir. Dikkat değişkeni değerlendirildiğinde, doğru retlerin süresi, isabetlerin süresi, toplam işlem süresi ve hata sayısının düştüğü; bunun yanında dikkat puanının yükseldiği görülmüştür, ancak istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Akademik başarı değerlendirmesinde, deney grubunun ortalamaları kontrol grubundan daha fazla yükselmiştir. Ön test ve son test fark değerleri incelendiğinde de deney grubunda hedefe top atma ve el-göz koordinasyon puanı istatistiksel olarak anlamlı biçimde gelişirken, resesif el reaksiyon süresi anlamlı biçimde gerilemiştir. Sonuç olarak kinetik beyin egzersizi programı çocukların motor beceri, el-göz koordinasyonu hata sayısı ve süresi istatistiksel olarak anlamlı biçimde geliştirmiştir." (Orhan, 2015).
DR	"Okul öncesi 60-72 aylık çocukların temel motor beceri gelişiminde eğitsel oyunların etkisi" (Akın, 2015).	Bu araştırmada mevcut müfredat kapsamındaki uygulamalara ek olarak 8, 10, 12 hafta boyunca uygulanacak eğitsel oyunlardan oluşturulmuş programın temel motor beceriler üzerine etkisi ve eğitim süresinin temel motor becerilerinin kalıcılık düzeyine etkisi araştırılmıştır (Akın, 2015).	Çalışma ve kontrol grupları, 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılında Merkez Zübeyde Hanım Anaokulu ve Merkez TOKİ Anaokulu 60-72 ay yaş grubundaki çocuklardan oluşturulmuştur. Çalışmaya 110 çocuk katılmıştır. Çalışma gruplarına 8, 10 ve 12 hafta boyunca çalışma uygulanmıştır. Program, çalışma gruplarına haftada 3'er gün ve 40' ar dakika uygulanmıştır. Ölçüm aracı olarak Bruininks-Oseretsky Motor Yeterlilik Testi ikinci sürümünün (BOT-2) kısa formu kullanılmıştır (Akın, 2015).	Sonuç olarak, elde edilen verilere göre, uygulanmış olan çalışma programı ve çalışma süresi temel motor beceri düzeylerini ve kalıcılık düzeylerini olumlu etkilemektedir. Temel hareketler döneminde yapılacak doğru yoğunluk ve süredeki çalışmalar bireyin temel becerilerde ustalık düzeyine ulaşmasını olumlu etkileyecektir (Akın, 2015).
YL	Montessori eğitiminin 4 - 5 yaş çocukların motor beceri, görsel algı ve bellek, el - göz koordinasyonu ile küçük kas becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi (Aslıyüksek, 2015).	Çocuklarının motor beceri el-göz koordinasyonu ile küçük kas becerilerini, görsel algı ve bellek, kazandırmada Montessori Eğitim Programının etkililiğinin değerlendirilmesi bu çalışmanın amacını oluşturmuştur (Aslıyüksek, 2015).	Anaokulu'nda eğitim gören 4-5 yaş grubu anaokulu çocuklarından oluşmaktadır. 4-5 yaş karma grubu 20 çocuk tek grup olmak üzere toplam 40 çocuk dahil edilmiştir (Aslıyüksek, 2015).	"Araştırmada, "Montessori Eğitim Programı ve MEB Okul Öncesi Eğitim Programı ile eğitim gören çocuklarının ön test başarıları arasında anlamlı düzeyde fark bulunmazken, son test başarıları arasında Montessori Eğitim Programı ile eğitim gören grup lehine anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmuştur (Aslıyüksek, 2015).
DR	Sporda kronolojik yaşa göre yapılan yetenek seçiminde biyolojik olgunluğun motor becerilere etkisi (Yaman, 2014).	Bu araştırmanın amacı 9-13 yaş grubu çocuklarda kronolojik yaşa göre yapılan yetenek seçiminde biyolojik olgunluğun motor beceri düzeylerine etkilerini belirlemektir (Yaman, 2014).	Tarama modeliyle yapılmıştır.	Sonuç olarak 9-13 yaş grubu sedanter kız ve erkek çocuklarında biyolojik olgunluğa ve cinsiyete bağlı olarak bazı motor beceri farklılıklarının gözlendiği belirlenmiştir. Bu nedenle çocuklara uygulanacak sporda yetenek seçimi testlerinde elde edilen test skorlarının yanında çocukların biyolojik olgunluk düzeylerinin de göz önünde bulundurulmasının güvenilir test

ISBN
978-605-7875-34-1

				sonuçları almak için yararlı olacağı söylenebilir (Yaman, 2014).
DR	"Kütahya'da anaokuluna giden 3-5 yaş grubu çocukların temel motor beceri düzeylerinin araştırılması" (Gülaç, 2014).	3, 4 ve 5 yaşındaki çocukların temel motor beceri düzeylerinin, yaş, cinsiyet ve beden kitle indeksine göre araştırılması amaçlanmıştır." (Gülaç, 2014).	1511 öğrenciden ölçüm alınmıştır. Tarama yöntemi kullanılmıştır (Gülaç, 2014).	Sonuç olarak yaşa ve beden kitle indeksine bağlı olarak temel motor becerilerde gelişme farklılıkları olduğunu göstermektedir. Yaş artıkça temel motor becerilerde de bir artış görülmektedir. Beden kitle indeksi göre zayıf ve normal kiloya sahip çocukların fazla kilolu ve obez çocuklara göre temel motor becerileri daha yüksek bulunmuştur. Fazla kilolu ve obez çocukların zayıf ve normal kiloya sahip çocuklara göre günlük yaşamlarında daha hareketsiz olduklarından kaynaklandığı düşünülmektedir (Gülaç, 2014).
YL	6-7 yaş grubu erkek öğrencilerin sosyo ekonomik düzeylerine göre temel motor becerilerinin incelenmesi (Avşar, 2014).	Bu çalışma farklı sosyo ekonomik koşullarda yaşayan çocukların temel motor becerilerini karşılaştırmak amacıyla 2011-2012 Eğitim-Öğretim yılı 2. Döneminde sosyo-ekonomik düzeyi farklı 14 okulda yapılmıştır (Avşar, 2014).	Çalışmamıza 6-7 yaş grubu toplam 299 erkek öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmamızda öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerini belirlemek için Dr. Özbay GÜVEN'in (1998) hazırladığı anketten faydalanılmıştır. Temel motor becerilerini test etmek için 2000 yılında Dale A. Ulrich tarafından Amerika norm değerlerine göre standardize edilen "Test of Gross Motor Development-Second Edition (TGMD-2)"e dayanılarak Kezban TEPELİ tarafından geliştirilmiş geçerliliği ve güvenilirliği (0.99) yapılmış olan Büyük Kas Becerilerini Ölçme Testi (BÜKBÖT) uygulanmış olup, öğrencilerin Lokomotor ve nesne kontrol becerileri ölçülmüştür. Öğrencilerin bu becerilerdeki performansları araştırmacı tarafından kaydedilmiştir (Avşar, 2014).	Buna göre, 6-7 yaş grubu erkek öğrencilerin temel motor becerilerine etki eden sosyo-ekonomik faktörlerle arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Avşar, 2014).
YL	"Kütahya ili Merkez ilçesi okul öncesi kurumlarında okuyan öğrencilerin kaba motor beceri gelişimlerinin incelenmesi" (Eynur, 2013).	Bu çalışmanın amacı Kütahya İli Merkez İlçesinde Okuyan okul öncesi çocukların kaba motor beceri gelişimlerinin incelenmesidir (Eynur, 2013).	Araştırma örneklemine ise Kütahya ili Merkez ilçesinde devlet ve özel okul öncesi kurumlarında okuyan toplam 405 öğrenci kabul edildi. Araştırma kapsamında örneklem grubu öğrencilerin kaba motor beceri gelişim düzeylerini belirlemek için Dale Ulrich tarafından 2000 yılında geliştirilen kaba motor beceri gelişim testi uygulandı (Eynur, 2013).	Kütahya ili Merkez ilçesinde okul öncesi kurumlarda okuyan çocukların yaş ve cinsiyet değişkenlerine bağlı okul türü, kaba motor beceri gelişimlerinde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir (Eynur, 2013).
DR	Zihinsel engelli çocukların motor beceri öğreniminde değişken uygulamaların edinim, transfer ve hatırlama süreçlerine etkisinin incelenmesi (Baran, 2012).	Amaç; zihinsel engelli çocukların, motor beceri öğreniminde, değişken uygulamaların, edinim, transfer ve hatırlama süreçlerine etkisinin incelenmesidir. Çalışmamızın alt amacı ise, zihinsel engelli çocukların fiziksel uygunluk düzeyleri ile motor becerileri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir (Baran, 2012).	"Yöntem; araştırmanın evrenini, Antalya'da zihinsel engelli çocukların devam ettikleri iki okulda öğrenim gören, 10-15 yaş, kız ve erkek öğrenciler oluşturmuştur. Katılımcılar dört gruba ayrılmıştır; 1. grup; ?Rasgele Eğitilebilir Zihinsel Engelliler?, 2. grup; ?Rasgele Öğretilebilir Zihinsel Engelliler?, 3. grup; ?Blok Eğitilebilir Zihinsel Engelliler?, 4. grup; ?Blok Öğretilebilir Zihinsel Engelliler?. Blok gruplar; kontrol, rasgele gruplar ise deney grubu olarak değerlendirilmeye alınmıştır. Gruplara 8 hafta boyunca, haftada 3 gün, 60 dak./gün, hedef pas, top sürme ve nokta atışı becerilerine yönelik uygulama yaptırılmıştır. Program süresince, öğrenilecek beceriler tüm katılımcılar için sabit tutulmuş, ancak uygulamanın tasarımında farklılık yapılmıştır. Program uygulanmadan önce her bir katılımcıya, boy, ağırlık ölçümleri, Brockport fiziksel uygunluk testi ve basketbol beceri testi uygulanmıştır (Baran, 2012).	"Sonuç; eğitilebilir düzeyde zihinsel engele sahip çocukların, zamana bağlı değişim değerlerinde anlamlı fark yaratan ilerlemeler görülmesine rağmen, gruplar arası karşılaştırmalarda, hedef pas, top sürme ve nokta atış becerilerinin, edinim, hatırlama ve transfer süreçlerinde, bağlamsal karmaşa etkisi gözlenmemiştir." "Öğretilebilir düzeyde zihinsel engele sahip çocukların, eğitilebilir düzey zihinsel engel grubuna benzer şekilde, zamana bağlı değişim değerlerinde anlamlı fark yaratan ilerlemeler görülmüş ancak, gruplar arası karşılaştırmalarda, hedef pas, top sürme ve nokta atış becerilerinin, edinim ve hatırlama süreçlerinde, bağlamsal karmaşa etkisi gözlenmemiştir." (Baran, 2012).

ISBN
978-605-7875-34-1

DR	İşbirliği ile öğretim yöntemine dayalı beden eğitimi derslerinin 9?10 yaş grubu çocukların temel motor becerileri ile problem çözme becerilerinin gelişimine etkisinin araştırılması (Altınkök, 2012).	Bu araştırma, 12 haftalık İşbirliği ile Öğretim Yöntemine Dayalı Beden Eğitimi programının, 9-10 yaş grubu çocukların temel motor becerileri ile problem çözme becerileri gelişimine etkisini incelenmek amacıyla yapılmıştır (Altınkök, 2012).	Araştırma, 9-10 yaş grubu çocuklardan oluşmuştur. 69 öğrenci deney (34 erkek 35 kız) ve 70 öğrenci kontrol (35 kız 35 erkek) grubu olarak, 139 öğrenci gönüllü alınmıştır (Altınkök, 2012).	Sonuç: uygulanılan program çocukların temel motor becerilerini ve problem çözme becerini anlamlı düzeyde geliştirebileceğine ulaşılmıştır (Altınkök, 2012).
DR	Judo çalışan 7-12 yaş grubu çocuklarda (Bay-Bayan) judo eğitsel oyunlarının motor becerilerin gelişimine etkisinin incelenmesi. (Demiral, 2010).	Bu araştırmada judo çalışan 7-12 yaş grubu çocuklarda (bay-bayan) judo eğitsel oyunlarının motor becerilerin gelişimine etkisi araştırılmıştır (Demiral, 2010).	Deneysel yöntemle oluşturulan bu çalışmada ön-son test ölçümleri alınmıştır (Demiral, 2010).	Judo eğitsel oyunlarının motor becerinin gelişimine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır (Demiral, 2010).
DR	"İlköğretim dördüncü sınıf beden eğitimi dersinde geleneksel ve yapılandırmacı öğretim yaklaşımlarının öğrencilerin kaba motor becerilerinin gelişimine etkisi" (Eynur, 2007).	2006-2007 Eğitim-Öğretim yılında Kütahya İlinde Dumlupınar ve Şeker İlköğretim okullarındaki dördüncü sınıf öğrencilerinin Beden Eğitimi Derslerinde Geleneksel ve Yapılandırmacı Öğretim Yaklaşımlarının Öğrencilerin Kaba Motor Becerilerinin Gelişimlerine Etkisi incelenmek amaçlanmıştır (Eynur, 2007).	Araştırma verileri Dale Ulrich tarafından geliştirilen kaba motor beceri gelişim testi ile elde edildi (Eynur, 2007).	Araştırma sonucunda yapılandırmacı yaklaşım ile işlenen beden eğitimi derslerinin geleneksel yaklaşıma göre işlenen beden eğitimi derslerine göre ilköğretim dördüncü sınıf beden eğitimi dersinde öğrencilerin kaba motor becerilerini geliştirmede daha etkin bir yaklaşım olduğu tespit edildi (Eynur, 2007).
DR	Hareket eğitimi programının 4-6 yaş grubu çocuklarda motor beceri ve vücut kompozisyonu üzerine etkisinin incelenmesi (Özbar, 2007).	Bu çalışmanın amacı, "hareket eğitimi" programı ile temel motor becerilerinin ve 4-6 yaş arasındaki okul öncesi çocukların vücut kompozisyonlarının geliştirilmesine katkıda bulunmaktır (Özbar, 2007).	Bu çalışmaya gönüllü olarak katılan 70 çocuk, iki gruptan oluşmaktadır: 35 deney grubu ve 35 kontrol grubudur. Deneysel yöntemle yapılmış bir çalışmadır (Özbar, 2007).	kontrol grubu, supscapula deri kıvrım kalınlığı ve vücut kitle indeksi için. vücut kompozisyonu, çap, çevre, triceps cilt kıvrımı kalınlığı ve motor becerilerinde ($p < 0,01$); ($p < 0,05$) Pazı, göğüs, abdominal, suprailiak, th uyluk ve baldır derisi kalınlığı ve yağ yüzdesi değerleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0,05$) (Özbar, 2007).
YL	12-13 yaş gruplarındaki çocukların analitik zeka test sonuçlarıyla motor beceri test sonuçları arasındaki ilişkinin araştırılması (İlhan, 1993).	"Bu araştırmada öğrencilere, analitik zekâ testleri ve motor beceri testleri uygulanarak aralarındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır (İlhan, 1993).	Tarama yöntemi kullanılmıştır.	Yapılan bu çalışmayla spor yapan ve yapmayan grupların özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak şu ortaya çıkmıştır. Motorik özellikler spor yapan ve yapmayanlarda farklıdır. Yani bu yaş grubunda motorik özellikler sportif performansı etkilemektedir (İlhan, 1993).
YL	Motor becerilerin öğretiminde dominant veya resesif elle öğretime başlamanın bilateral transfere etkisinin incelenmesi (Kılıç, 1993).	Bu çalışmada Dominant (tercih edilen) ve Resesif (tercih edilmeyen) be ceriler ve Bilateral Transfer konusunda literatür taraması yapılmış, öğreticilerin transfer konusunu eğitimin ve öğretimin içinde nasıl yorumladıkları araştırılmış, Spor becerilerine yönelik olarak Transferin kullanım yönleri incelenmiştir (Kılıç, 1993).	12-14 (±3) yaş grubu kız ve erkeklerden oluşan 500 ortaokul öğrencisine lateralizasyon anketi uygulanmış ve testler için toplam 84 öğrenci seçilmiştir. Üç ayrı grupta toplanan deneklere, masatenisine dayalı motor kalıptan olu şan test uygulanmış, Dominant ve Resesif ellerdeki bilateral transferin zamana bağlı durumu incelenmiştir (Kılıç, 1993).	beynin yapılanması asimetrik olmasına sağ ve soldaki he-misferlerin farklı görevler üstlenmesine ve "ekstremitelerden birinin hareketi di ğeri tarafından taklit edilemez" bulgularına rağmen eller arasında "kavram" ve "motor program" yönünden oluştuğu düşünülen bir "bilateral transfer" gerçek leşmektedir. "Resesif tarafla öğretime başlama", motivasyonel faktörlere ve "basitten karmaşığa, bilinenden bilinmeyene" ilkelerine rağmen eller arasındaki öğrenme farkını azaltmaktadır (Kılıç, 1993).
YL	"11-15 yaş grubu kız ve erkeklerde el tercihinin motor beceri öğrenme ile ilişkisi" (Aksu, 1992).	Bu çalışmada, insanlardaki el tercihinin oluşum nedenlerini araştırmak amacıyla literatür taraması yapılmıştır (Aksu, 1992).	"11-15 yaş grubu kız ve erkeklerden oluşan 1002 ortadereceli okul öğrencisine "Lateralizasyon Anketi" uygulanarak el tercih dağılımları tespit edilmiştir. El tercihi dağılımlarına göre 97 kız ve erkek denek seçilerek iki basit el motorbeceri testi uygulanmıştır." (Aksu, 1992).	deneklerin el tercihi dağılımları uluslararası literatürle uyum içerisindedir. Bazı solakların, eğitimdeki yazı öğretimi ve düzeneğinden kaynaklanan sorunlarının var olduğu düşünülmektedir. Uygulanan el motor beceri testlerinde, el tercihi grupları aralarında bir ilişki bulunamamıştır. Ancak spordaki kognitif özellikleri açısından el tercihi dağılımlarının önemi unutulmamalıdır (Aksu, 1992).

Tartışma

ISBN
978-605-7875-34-1

Spor ve fiziksel aktivitenin motor beceri öğrenimi üzerinde etkilerinin incelendiği literatür çalışmalarında da özellikle çocukların gelişimsel dönemlerinde etki ettiği, bireyin sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda zihinsel, sosyal, psikolojik, kültürel yönden de üzerinde olumlu etkilerinin olduğu ifade edilmektedir (İlhan, 1993; Eynur, 2007; Özbar, 2007; Baran, 2012; Gülaç, 2014; Avşar, 2014; Orhan, 2015; Ceviz, 2018). Motor gelişimi ve motor öğrenmeyi desteklemek, katkıda bulunmak ve fiziksel gelişimi olumlu yönde etkilemek için hareket programlarının öneminin büyü olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla uygulanan hareket eğitimi programı çocuklarda aşırı kilo alımını engellemekte ve çocukların sağlıklı bir fiziki yapıya sahip olmalarını saklamakta olduğu ifade edilmektedir (Özbar, 2007).

Yapılan çalışmalardan hareketle eğitimsel olarak beden eğitimi dersinin yaplandırmacı eğitim anlayışıyla gerçekleştirmesi geleneksel eğitim anlayışı ile gerçekleştirmekten daha etkili oluğu ifade edilmektedir. Söz konusu bu durum, yapılandırmacı öğretim yaklaşımının, geleneksel öğretim yaklaşımına göre işlenen beden eğitimi derslerini öğrencilerin geçmiş deneyimleri üzerine temellendirmesi, yapılandırılması istenen bilgileri gerçek hayat ile ilişkilendirerek kazandırması ve öğrencilerin becerileri, anlayarak, yorumlayarak ve özümseyerek uygulamaları ile zihinsel ve bedensel dengenin kurularak öğrencilere kazandırmayı amaç edinmesi olarak düşünülebilir (Eynur, 2007). Yapılandırmacı öğretim yaklaşımının, geleneksel öğretim yaklaşımına göre öğrencilerde öğrenmeyi geçmiş deneyimlere dayandırması, kazandırılmak istenen bilgileri öğrencilere gerçek hayat ile ilişkilendirerek kazandırması ve geleneksel öğretim yaklaşımına göre becerinin zihinsel boyutunu destekeleyici olması söylenebilir.

Literatürde 9-10 yaş sedanter kız ve erkek çocuklarında biyolojik olgunluğa ve cinsiyete bağlı olarak bazı motor beceri farklılıklarının gözlendiği ifade edilmektedir (Yaman, 2014). Buna göre çocuklara uygulanacak sporda yetenek seçimi testlerinde elde edilen test skorlarının yanında çocukların biyolojik olgunluk düzeylerinin de göz önünde bulundurulmasının güvenilir test sonuçları almak için yararlı olacağı söylenebilir.

İlköğretim öğretim programlarında uygulanacak beden eğitimi ve spor etkinlikleri, çocukların motor beceri ve yeteneklerini geliştirmek, olumlu davranışlar kazanmalarını sağlamak, sporu alışkanlık halinde sürdürmelerini ve sağlıklı olabilmelerini temin etmek yönünden önemlidir (Yenal ve ark., 1999). Eğitsel oyunların temel motor beceri gelişimini olumlu etkilediği literatir çalışmalarında belirtilmiştir (Koç, 2017). Bu sebeple beden eğitimi derslerinin ilköğretim okul programlarında yeterince yer alması son derece değerli kabul edilmektedir. Esasen beden eğitimi ve spor faaliyetleri okullarda ders içi ve ders dışı zamanlarda genel eğitimin tamamlayıcısı olarak verilmekte ve bu faaliyetler içerisinde birey, bir bütün olarak ele alınmaktadır (Koç, 2017).

Metcalfe (2002) “temel motor becerileri”nin motor gelişime özgü ve yetenekli bir hareketin öncüsü olarak “motor gelişim dağları” diye ifade edilmektedir. Yani, motor gelişimin “dağının zirvesine” ulaşmak, fiziksel olarak yetenekli ve aktif olmak için, çocuklar ilk önce bu becerileri farklı bağlamlarda (örneğin spor ve yaşam boyu aktiviteler) uygulamada temel motor becerilerinde yetkinlik kazanması gerektiği belirtilmektedir. Temel motor beceri, motor gelişimi için önemli bir basamak taşıdır (Akt. Stodden ve ark., 2008).

Burada tartışılan noktalara dayanarak cevapsız kalan birçok soru olduğu düşünülmektedir. Yaygın olarak değerlendirilen “temel motor becerileri” nin temel becerilerin temsili bir örneği olup olmadığı konusu olduğu düşünülmektedir. Bunlar a) yüksek ve sürdürülebilir bir seviye göstermemize izin veren hareket becerisi ve aktif bir yaşam tarzına dâhil olma kapasitesinin yetkinlik seviyesini hangi becerilerin önemli olduğu ve bunları değerlendirmek ve b) kültürel bağlamlarda 'tipik olarak kabul edilen' “temel motor becerin”in aktarılabilirliği açısından evrensel olup olmamasıdır.

Sonuç

Sonuç olarak; spor ve fiziksel aktivitenin motor beceri öğrenimi üzerinde etkilerinin incelendiği literatür çalışmalarında özellikle çocukların gelişimsel dönemlerinde etki ettiği, bireyin sadece fiziksel olarak değil aynı zamanda zihinsel, sosyal, psikolojik, kültürel yönden de üzerinde olumlu etkilerinin olduğu yapılan fiziksel aktivitenin motor becerilerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Fiziksel aktivitedeki güncel literatür genel olarak motor beceri yeterliliğinin gelişimsel

ISBN
978-605-7875-34-1

doğasına ve zaman içinde fiziksel aktivitenin teşvik edilmesindeki rolüne odaklanmamıştır. Temel olarak, araştırmacılar, hareket etmeyi öğrenmenin fiziksel aktivitenin altında gerekli bir beceri olduğunu anlamadan çocuklarda fiziksel aktiviteyi ölçmeye odaklanmıştır. Çocukluk yıllarının başında çocuklar, temel motor becerileri olarak bilinen bir grup motor beceri öğrenmeye başlar. "Temel motor becerileri" ile ilgili olarak, gelecekteki araştırmalar, bazı becerilerin daha geniş bir yaşam boyu aktivite ve spor yelpazesine daha küresel aktarılabilirlik gösterip göstermediğini ve bunun yanı sıra sağlığı arttırıcı fiziksel aktivite ve zindelik için sürdürülebilirliği gösterip göstermediğini araştırmaya çalışabilir. Motor beceri öğretimi ile ilgili olarak, gelecekteki araştırmalar, motor becerinin öğrenmesini, gelişmesini optimize etmek için pedagojik stratejileri incelemeye ve karşılaştırmaya devam etmelidir. Son olarak, alanı genişletmek için, diğer becerilerdeki yeterliliğin yaşamda daha önemli hale gelip gelmediğini incelenmelidir. Yaşam boyu aktivite becerileri, tipik olarak bireysel veya bireysel olarak fiziksel temasları olmayan veya sınırlı olan ve yetişkinliğe ve yaşlılığa kolayca devam edebilen küçük gruplar halinde yapılan spor ve boş zaman etkinliklerini tanımlamak için kullanılmıştır. Direnç eğitimi ve yüzme gibi araştırmaya değer gelecekteki konular, geleneksel temel motor beceri öğreniminin bu yaşam boyu becerileri ve diğer sağlık arttırıcı fiziksel aktivite biçimleri için bir temel sağlayıp sağlamadığını da içerebilir. Eğer çocuklar yeteri kadar koşamaz, zıplayamaz, yakalayamaz, fırlatamaz, vb., O zaman yaşamlarında daha sonra fiziksel aktivitelere katılmak için sınırlı fırsatlara sahip olacaklardır. Çünkü aktif olmak için önkoşul becerilere sahip olmayacaklardır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Kaynakça

Akın, S. (2015). Okul öncesi 60-72 aylık çocukların temel motor beceri gelişiminde eğitsel oyunların etkisi. Dumlupınar Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Akkoyunlu, B., Ve Tuğrul, B. (2002). Okulöncesi Çocukların Ev Yaşantısındaki Teknolojik Etkileşimlerinin Bilgisayar Okuryazarlığı Becerileri Üzerindeki Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(23).

Aksoy, Ö. (2018). 11-13 Yaş çocuklarda 8 haftalık futbol antrenmanlarının seçilmiş fiziksel uygunluk unsurları ile ince motor becerileri üzerine etkisinin incelenmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı.

Aksu, D. D. (1992). 11-15 yaş grubu kız ve erkeklerde el tercihinin motor beceri öğrenme ile ilişkisi. Marmara Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Alıcı, C.A. (2018). Okul öncesi dönemde tersine kaynaştırma gruplarında yer alan cerebral palsy'li çocukların ince motor becerilerinin oyunla desteklenmesi. Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Temel Eğitim Anabilim Dalı

Altinkok, M. (2017). The Effect Of Coordinated Teaching Method Practices On Some Motor Skills Of 6-Year-Old Children. Eurasian Journal Of Educational Research, 68, 49-61.

Altunkaya, C. (2017). 16 haftalık spor eğitiminin otizmli çocuklarda temel motor becerileri üzerine etkisi. Yer Bilgisi: Bartın Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı / Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bilim Dalı.

Aslan, Ş. (2015). Hafif zihinsel engelli ergenlerde sporun motor beceriler üzerine etkisinin incelenmesi. Trakya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı.

Aslıyüksek, M. (2015). Montessori eğitiminin 4 - 5 yaş çocukların motor beceri, görsel algı ve bellek, el - göz koordinasyonu ile küçük kas becerilerinin gelişimine etkisinin incelenmesi. Fatih Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İlköğretim Anabilim Dalı / Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı.

Atabay, B. (2018). 7-13 yaş spor okulu futbolcularının antropometrik değerleri ile motor becerilerinin karşılaştırılması – İstanbul ili örneği. İstanbul Gelişim Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı / Hareket ve Antrenman Bilim Dalı.

Avşar, S. (2014). 6-7 Yaş Grubu Erkek Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre Temel Motor Becerilerinin İncelenmesi. Niğde Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

Baran, F. (2012). Zihinsel Engelli Çocukların Motor Beceri Öğreniminde Değişken Uygulamaların Edinim, Transfer Ve Hatırlama Süreçlerine Etkisinin İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Spor Bilimleri Anabilim Dalı: Doktora Tezi.

Barnett, L. M., Stodden, D., Cohen, K. E., Smith, J. J., Lubans, D. R., Lenoir, M., ... & Lander, N. J. (2016). Fundamental Movement Skills: An İmportant Focus. Journal Of Teaching İn Physical Education, 35(3), 219-225.

Boynukısa E. (2018). Erken çocukluk döneminde bilişsel beceriler ile motor beceriler arasındaki ilişkinin incelenmesi Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / İlköğretim Anabilim Dalı

Ceviz E. (2018). Adölesan dönem çocuklarda 12 haftalık farklı yüzme teknik antrenmanlarının bazı motor beceriler üzerine etkisi. Selçuk Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı

ISBN
978-605-7875-34-1

Cleland Donnelly, F. E., & Mueller, S. S. (2018). The Learning Connection: The Role Of Movement-Skill Learning İn Teaching Developmental Games. Journal Of Physical Education, Recreation & Dance, 89(5), 30-36.

Cleland Donnelly, F., Mueller, S. S., & Gallahue, D. L. (2017). Developmental Physical Education For All Children: Theory İnto Practice (5th Ed.). Champaign, IL: Human Kinetics.

Çelik, A., Ve Şahin, M. (2013). Spor ve Çocuk Gelişimi. International Journal Of Social Science, 6(1), 467-478.

Demiral, Ş. (2010). Judo çalışan 7-12 yaş grubu çocuklarda (Bay-Bayan) judo eğitsel oyunlarının motor becerilerin gelişimine etkisinin incelenmesi. Marmara Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Eynur, A. (2013). Kütahya İli Merkez İlçesi Okul Öncesi Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Kaba Motor Beceri Gelişimlerinin İncelenmesi (Doctoral Dissertation, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya).

Eynur, B.R. (2007). İlköğretim Dördüncü Sınıf Beden Eğitimi Dersinde Geleneksel Ve Yapılandırmacı Öğretim Yaklaşımlarının Öğrencilerin Kaba Motor Becerilerinin Gelişimine Etkisi .Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi Ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Gülaç, M. (2014). Kütahya'da Anaokuluna Giden 3-5 Yaş Grubu Çocukların Temel Motor Beceri Düzeylerinin Araştırılması. Dumlupınar Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Gülaç, M. (2014). Kütahya'da anaokuluna giden 3-5 yaş grubu çocukların temel motor beceri düzeylerinin araştırılması. Dumlupınar Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Gültürk, A. (2017). Farklı yaşlardaki (erkek) otizmli çocukların 12 haftalık hareket eğitimi (eurofit test hareket eğitim) programının bazı motor beceriler üzerine etkisinin incelenmesi. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı / Spor Bilimleri Bilim Dalı.

Haibach, P., Reid, G., & Collier, D. (2011). Motor Learning And Development. Champaign, IL: Human Kinetics.

Izgar, N. (2017). Özel gereksinimli bireylerde beden eğitimi ve spor etkinliklerinin motor beceri gelişimine etkisi. Gedik Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Anabilim Dalı.

İlhan, Ü. (1993). 12-13 Yaş Gruplarındaki Çocukların Analitik Zeka Test Sonuçlarıyla Motor Beceri Test Sonuçları Arasındaki İlişkinin Araştırılması. Marmara Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü: Yüksek Lisans Tezi.

Kanmaz, T. (2017). Hareketli oyun eğitim programının okul öncesi kaynaştırma eğitimi alan ortopedik engelli çocukların kaba motor becerilerine etkisinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Temel Eğitim Anabilim Dalı.

Karakaş, L. (2017). 12-14 yaş grubu çocuklarda çoklu zekâ alanlarına göre motor beceri düzeyleri ve ders geçme başarılarının incelenmesi. Erzincan Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Kılıç, T. (1993). Motor becerilerin öğretiminde dominant veya resesif elle öğretime başlamanın bilateral transfere etkisinin incelenmesi. Marmara Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Kılıç, Z. (2018). Champs motor beceriler protokolü'nün (CMBP) Türkçeye uyarlanması ve catch programı hareket etkinliklerinin çocukların lokomotor ve nesne kontrolü becerileri üzerindeki

ISBN
978-605-7875-34-1

etkisinin incelenmesi. Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / İlköğretim Anabilim Dalı / Okul Öncesi Öğretmenliği Bilim Dalı.

Koç, M.C. (2017). İlkokul Çağındaki Çocukların Temel Motor Beceri Gelişiminde Eğitsel Oyunların Etkisi. Dumlupınar Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı: Doktora Tezi.

Mengütay S., Demir A., Coşan F. (2002).Olimpiyatlar İçin Sporcu Kaynağıprojesi, Temel

Mengütay, S. (1999). "Okul Öncesi Ve İlkokullarda Hareket Gelişimi Ve Spor", Tutibay Yayınları, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara

Mengütay, S. (2005). "Çocuklarda Hareket Gelişimi Ve Spor", Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.

METİN, Ş., & Aral, N. (2012). Motor beceriden bağımsız görsel algı testi-3: Geçerlik güvenirlik çalışması. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(2), 57-72.

Orhan, İ. (2015). Kinetik Beyin Egzersizi Programının, Motor Beceri, Koordinasyon, Reaksiyon Süresi, Dikkat Ve Denge Özellikleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Akdeniz Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Spor Bilimleri Anabilim Dalı: Doktora Tezi.

Orhan, İ. (2015). Kinetik beyin egzersizi programının, motor beceri, koordinasyon, reaksiyon süresi, dikkat ve denge özellikleri üzerine etkisinin incelenmesi. Akdeniz Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Spor Bilimleri Anabilim Dalı.

Özbar, N. (2007). Hareket Eğitimi Programının 4-6 Yaş Grubu Çocuklarda Motor Beceri Ve Vücut Kompozisyonu Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı: Doktora Tezi.

Özer, D.S., Özer, K. (2005). Çocuklarda Motor Gelişlim Ve Spor. (Dördüncü Baskı). Ankara:

Özkara, A. B. (2018). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi yatkınlıklarında ve sosyal yetkinliklerinde motor becerinin rolü. Karadeniz Teknik Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

Savahil, Ö. (2016). 5-10 yaş arası otizmli çocuklarda ince motor becerilerinin reaksiyon zamanı ve hareket hızına etkisinin incelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı / Antrenman ve Hareket Bilimleri Bilim Dalı

Spor Eğitimi, S. 107,112-113 İstanbul

Stodden, D. F., Goodway, J. D., Langendorfer, S. J., Roberton, M. A., Rudisill, M. E., Garcia, C., & Garcia, L. E. (2008). A Developmental Perspective On The Role Of Motor Skill Competence İn Physical Activity: An Emergent Relationship. Quest, 60(2), 290-306.

Şeker, K. (2015). Kırsal bölgede okul öncesi eğitime devam eden 5 yaş çocukları ile montessori eğitimi alan 5 yaş çocukların motor becerilerinin karşılaştırılması. Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Eğitimi Anabilim Dalı / Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı.

Şenlik, M. K. (2018). Hafif zihinsel engelli adölesanlarda düzenli egzersiz programının motor beceriler üzerine etkisi. İstanbul Medipol Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı

Şişli M. (2018). Cimnastik çalışmalarının 6 - 7 yaş grubu çocuklarda fiziksel uygunluk ve kaba motor beceri gelişimine etkisinin incelenmesi. Akdeniz Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Hareket ve Antrenman Bilimleri Anabilim Dalı.

Tepe, Z.G. (2016). İlköğretim II. kademe öğrencilerinin dordelkoch-test ile motor becerilerinin araştırılması ve NORM veri çalışması. Dumlupınar Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

ISBN
978-605-7875-34-1

Turvey, M.T. (1990). Coordination. The American Psychologist, 45(8), 938–953. Doi:10.1037/0003-066X.45.8.938.

Uslu, A. (201). 10-20 yaş arası eğitilebilir ve öğretilebilir durumdaki bedensel engelli bayan ve erkek sporcuların açık ve kapalı alan etkinliklerinde yürütülen spor eğitiminin motor becerileri üzerine etkilerinin değerlendirilmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı / Hareket ve Antrenman Bilim Dalı.

Yaman, N. (2014). Sporda Kronolojik Yaşa Göre Yapılan Yetenek Seçiminde Biyolojik Olgunluğun Motor Becerilere Etkisi. Gazi Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi Ve Spor Anabilim Dalı. Doktora Tezi.

Yenal,T., Çamlıyer,H., Saracaloğlu,A., (1999). İlköğretim İkinci Devre Çocuklarında Beden Eğitimi ve Spor Etkinliklerinin Motor Beceri ve Yetenekler Üzerine Etkisi, Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,IV,(3): S.15-16.

Yılmaz, A.K. (2000). Tarabzon'da Dereceye Giren Basketbol Hentbol ve Voleybol İlköğretim Okul Takımlarının Temel Motorik Özelliklerinin Araştırılması. Karadeniz Teknik Üniversitesi /Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, O. (2017). Çocuklarda motor beceri ve imgeleme çalışmalarının psikomotor gelişime etkisi. Kocaeli Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı / Sporda Performans ve Kondisyon Bilim Dalı.

ISBN
978-605-7875-34-1

TÜRKİYE'DEKİ *ORTHOTRİCHETUM STRİATİ* (GAMS 1927) MARST. 1985 ÜZERİNE BİR NOT

Doç. Dr. Mevlüt ALATAŞ*
Munzur Üniversitesi, mevlutalatas@hotmail.com
Doç. Dr. Tülay EZER
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, tuezer@gmail.com
Doç. Dr. Nevzat BATAN
Karadeniz Teknik Üniversitesi, nevzatbatan@gmail.com
Dr. Öğr. Üyesi, Hüseyin ERATA
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, huseyin_erata@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmada, Çifteköprü ve Karagöl Tabiat Parkı'nın epifitik briyofit vejetasyonu araştırılmıştır. 2018 yılının farklı vejetasyon dönemlerinde, ağaç gövdelerinden alınan örneklik alanların, klasik Braun-Blanquet metodu ile değerlendirilmesi sonucunda; *Orthotrichetum striati* sintaksonu Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesinden ilk kez belirlenmiştir. Tanımlanan bu sintakson, ekolojik ve floristik açıdan analiz edilerek sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Briyofit, Epifitik, Vejetasyon, Artvin, Türkiye.

1. GİRİŞ

Epifitik briyofitler, için uygun olan alanlar arasında; besince zengin ağaç dipleri, ağaç kabuklarının yarıkları, dallardaki düzensiz yüzeyler ve dal diplerindeki çöküntüler sayılabilir. Ağaç gövdesi üzerinde oluşan bu mikro habitatlar, ağaçların yüksekliğine ve ağaç türüne göre değişerek (Schofield, 2001) farklı epifitik briyofitlerin gelişmesine ve yaşamasına imkan sağlamaktadırlar. Gelişen bu epifitik briyofitlerden ekolojik istekleri birbirine yakın olanlar bir araya gelerek koloni oluştururlar (Alataş ve Batan, 2014).

Türkiye'de epifitik briyofit vejetasyonu ile ilgili şimdiye kadar yapılan çalışmalarda, 45 sintakson belirlenmiştir. Bu sintaksonlardan 38'i birlik ve alt birlik düzeyinde, 7 tanesi ise sintaksonomik kategorisi belli olmayan komünite düzeyindedir (Alataş, 2018). Yapılan bu çalışmalar ve belirlenen sintaksonlara rağmen, epifitk briyososyolojik zenginliğimizi belirleyebilmek adına daha çok çalışmaya ihtiyaç vardır.

Çifteköprü ve Karagöl Tabiat Parkı'nda (Borçka-Artvin) yapılan bu çalışma ile, *Orthotrichetum striati* (Gams 1927) Marst. 1985 birliği, Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesinden ilk kez tanımlanarak, ülkemiz epifitik briyofit vejatasyonuna bir katkı sağlanmıştır.

1.1 Çalışma Alanı

Karadeniz Bölgesinin, Doğu Karadeniz Bölümünde yer alan ve Artvin ilinin Borçka ilçe sınırları içerisinde bulunan Çifteköprü ve Karagöl Tabiat Parkı, Henderson (1961) kareleme sistemine göre A4 karesi içerisinde yer almaktadır (Şekil 1). Avrupa-Sibirya fitocoğrafik bölgesinin ise kolşik zonunda (Anşin, 1983) kalan çalışma alanı, jeolojik olarak bazalt, andezit-bazalt ve kireçtaşı anakayalarından oluşmaktadır (Eminağaoğlu ve ark., 2007). Ayrıca, Artvin ilinin en büyük akarsuyu olan Çoruh Nehri, çalışma alanlarının arasından geçmektedir.

ISBN
978-605-7875-34-1

Çalışma alanı ve çevresinde; alpin ve subalpin, kaya, sulak alan, nemli dere ve orman vejetasyonu gibi farklı vejetasyon tipleri görülmesine rağmen en geniş sahayı orman vejetasyonu kaplamaktadır. Orman vejetasyonunda en yaygın görülen türler; *Picea orientalis* (L.) Link, *Juglans regia* L., *Fagus orientalis* Lipsky., *Castane sativa* Miller., *Pinus sylvestris* L., *Carpinus betulus* L., *Alnus glutinosa* L., *Corylus avellana* L., *Populus tremula* L., *Ulmus glabra* Huds., *Salix caucasica* Andersson, *Malus sylvestris* (L.) Mill., *Rhododendron ponticum* L., *Laurocerasus officinalis* Roem. ve *Rubus platyphyllos* C.Koch'dir (Eminağaoğlu ve ark., 2007; Batan ve Özdemir, 2013).

Şekil 1. Henderson (1961) kareleme sistemi ve çalışma alanının haritası.

Çalışma alanında, yıllık yağış miktarı ortalama 1735 mm olup yıllık ortalama sıcaklık ise 12,8 ºC'dir. Yılın en sıcak ayı Ağustos, en soğuk ayı ise Ocak'tır (URL,1; Şekil 2). Yıllık yağış rejim tipinin SKIY şeklinde olması, çalışma alanının Oseyanik ikliminin etkisinde, Doğu Karadeniz Oseyanik Yağış Rejimi II. Tipinin etkisinde bir bölge olduğunu göstermektedir (Akman, 2011).

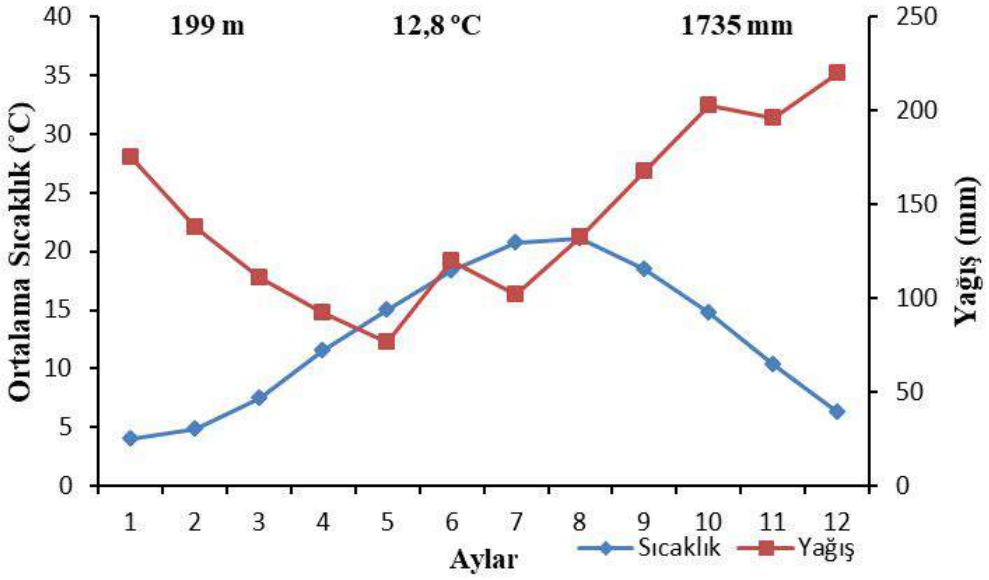

Şekil 2. Borçka meteoroloji istasyonuna ait ombro-termik iklim diyagramı.

ISBN
978-605-7875-34-1

2. MATERYAL VE METOD

Materyalimizi, 2018 yılının farklı vejetasyon dönemlerinde, Çifteköprü ve Karagöl Tabiat Parkının farklı lokalite ve habitatlarında bulunan çeşitli ağaçların taban (0-1m) ve orta (1-1,5-2m) kısımlarından alınmış örneklik alanlar ve bu örneklik alanlara ait briyofit örnekleri oluşturmaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Lokalitelere ait veriler.

Örneklik Alanların Numarası	Lokaliteler	Yükseklik (m)	Ağaç Türü	TArih	GPS Kordinatları
8	2	584	*C.b.*	07.05.2018	N 41º23' 22.65" E 41º33'20.08"
29,36	5	430	*M.a., C.o.*	08.09.2018	N 41º23' 09.56" E 41º34'06.53"
40-41	7	1479	*A.g.*	22.10.2018	N 41º23' 19.85" E 41º51'16.40"
43	8	1378	*A.g.*	22.10.2018	N 41º23' 48.01" E 41º51'12.33"
45	9	1079	*A.g.*	22.10.2018	N 41º24' 31.86" E 41º48'49.05"
46	10	836	*A.g.*	22.10.2018	N 41º24' 25.15" E 41º47'14.80"
48	11	652	*A.g.*	22.10.2018	N 41º24' 07.35" E 41º46'18.54"

(*A.g.; Alnus glutinosa* Gaertn*, C.b.; Carpinus betulus* L., *M.a.; Morua alba* L., *M.s.; Malus sylvestris* Miller., *C.o.; Cydonia oblonga* Mill.)

Örneklik alanların seçimleri ve boyutları Braun-Blanquet (1964) metoduna göre yapılmış olup bolluk-örtüş çizelgesi için ise Frey ve Kürschner'in (1991a) hazırladığı skala kullanılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Briyofitler İçin Kullanılan Örtüş-Bolluk Çizelgesi

+	< % 1	3	% 12,1-25,0
1	% 1,1-6,0	4	% 25,1-50,0
2	% 6,1-12,0	5	% 50,1-100

Örneklik alanlar klasik Braun-Blanquet (1964) metoduna göre değerlendirilmiştir. Karakteristik türlere göre tanımlanan bitki birliğinin isimlendirilmesi ise Weber ve ark. (2000)'e göre yapılmıştır. Briyofit örneklerinin teşhisinde ise çeşitli flora ve revizyon eserlerinden yararlanılmıştır (Hedenäs, 1992; Lewinsky, 1993; Zander, 1993; Paton, 1999; Plášek, 2015; Smith, 2004; Lara ve ark., 2016; Kürschner ve Frey, 2011). Taksonların habitat eğilimleri (affinite) Draper ve ark. (2003)'e, ekolojik özellikleri ise Dierβen (2001)'e göre düzenlenmiştir.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışma alanında, çeşitli ağaç gövdelerinden alınan örneklik alanların, klasik Braun-Blanquet metodu değerlendirilmesi sonucunda; ***Orthotrichetum striati*** (Gams 1927) Marst. 1985 birliği, Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesinden ilk kez epifitik olarak tanımlanmıştır.

Orthotrichetum striati, çalışma alanının 430-1479 metreleri arasında yapılmış 9 adet örneklik alanla belirlenmiştir. Birlik çalışma alanı ve ağaç gövdelerinin kuzey yönlerinde yayılış göstermektedir. Birlikte en fazla tercih edilen ağaç *Alnus glutinosa*' dır (Şekil 3).

Birliğin genel örtüşü % 85 ile % 99 arasında değişirken birliğin bulunduğu alandaki bitki örtüsünün kapalılığı % 90 ile %100 arasında değişmektedir. Birliği oluşturan 19 taksondan 4'ü ciğerotu 15'i karayosunu olup karayosunlarının 10'u pleurokap, 5'i akrokarptır (Tablo 3). Gerek

ISBN
978-605-7875-34-1

örtüş yüzdeleri ve gerekse akrokarp ve pleurokap sayıları, alanın nemli ve yarı kurak habitatlara sahip olduğunu göstermektedir.

Birliğin karakteristiği olan mezofit takson *Lewinskya striata* en yüksek tekerrüre sahip takson olup örneklik alanlar içerisinde kalıcılığı % 100'dür. *Lewinskya striata* genelde epifitik olarak ağaç gövdelerinde ve çok nadiren kaya yüzeylerinde yayılış gösteren bazik ve yarı kurak ortamları, açık alanları seven bir taksondur. Birlikteki ortalama takson sayısı ise 7'dir (Tablo 3).

Birlik içerisinde bulunan taksonların habitat eğilimlerine bakıldığında; epifitik- epilitik (fakültatif epifit) ve epifitik (obligat epifit) olanların oranı % 47'dir. Genel olarak bütün habitatlarda yayılış gösteren taksonların (genel) oranı ise % 5 olarak saptanmıştır (Şekil 3). Bu durum birliğin karakteristiği ile uyumlu olup sintaksonun fakültatif epifitik olduğunu göstermektedir.

Sinhiyerarşik olarak *Orthotrichetum striati* (Gams 1927) Marst. 1985 birliği holarktik *Frullanio dilatatae-Leucodontetea sciuroidis* Mohan 1978 sınıfı, *Orthotrichetalia* Hadac in Klika & Hadac 1944 ordosu ve bu ordonun *Ulotion crispae* Barkman 1958 alyansının karakteristiklerini bulundurmasından dolayı bu sınıf, ordo ve alyansa bağlı olarak sınıflandırılmıştır (Table 3).

Sinhiyerarşik olarak *Orthotrichetum striati* (Gams 1927) Marst. 1985 birliği holarktik *Frullanio dilatatae-Leucodontetea sciuroidis* Mohan 1978 sınıfı, *Orthotrichetalia* Hadac in Klika & Hadac 1944 ordosu ve bu ordonun *Ulotion crispae* Barkman 1958 alyansının karakteristiklerini bulundurmasından dolayı bu sınıf, ordo ve alyansa bağlı olarak sınıflandırılmıştır (Table 3).

Birliği oluşturan taksonların asiditesine bakıldığında, subnötrofit (pH= 5,7-7) taksonların % 58'lik oranıyla ilk, asidofit (pH < 5,7) karakterli taksonların ise %37'lik oranıyla ikinci sırada olduğu görülmektedir (Şekil 3). Nem isteklerine göre, mezofit ve higrofit karakterli taksonların toplam oranı %89, kserofit karakterli taksonların oranı ise %11'dir (Şekil 3). Işık açısında ise birlikteki taksonların büyük bir çoğunluğu sciofit karakterli olup (%74) gölgeli ortamları tercih etmektedirler (Şekil 3). Bu veriler, birliğin ekolojik özellikler açısından; mezo-higrofitik karakterli, asidik ve yarı nötral gölgeli alanlarda yayılış gösteren bir birlik olduğunu göstermektedir.

Araştırma alanında belirlediğimiz *Orthotrichetum striati* birliği, Kürschner ve ark. (2006), Ezer (2008), Kara (2008), Alataş (2012) ve Can Gözcü (2018) tarafından Türkiye'nin farklı bölgelerinden kaydedilen birlikler ile gerek floristik kompozisyon ve gerekse de ekolojik açıdan yüksek benzerlik göstermekte olup sintaksonomik olarak aynı şekilde sınıflandırılmıştır.

Tablo 3. *Orthotrichetum striati* (Gams 1927) Marst. 1985

Number of relevés	40	41	43	46	29	45	48	36	8
Altitude (m)	1479	1479	1378	836	430	1079	652	430	584
Size of relevés (dm2)	12	12	12	12	6	12	12	12	24
Phorophyte	A.g.	A.g.	A.g.	A.g.	M.a.	A.g.	A.g.	C.o.	C.b.
Trunk (m)	1,3	1,1	1,7	1,7	0,6	1,9	1,6	0,8	1,9
Exposition	K	K	K	K	K	K	K	K	K
Position of relevés	K	K	K	KD	K	K	K	K	K
Covering (%)	93	89	85	99	94	93	91	93	95

ISBN
978-605-7875-34-1

Closure (%)	90	90	90	100	100	90	100	100	100
Base (B) / Trunk (T)	T	5	T	B	T	T	B	T	T
Number of species	10	6	7	10	6	6	9	7	8
Characteristic species									
Lewinskya striata (Hedw.) F.Lara, Garilleti & Goffinet.	1	1	+	1	1	1	1	+	1
Ulotion crispae alyansının karakteristik türleri									
Ulota crispa (Hedw.) Brid.	1	2	2	2	2	2	1	2	1
Lewinskya speciosa (Nees) F.Lara, Garilleti & Goffinet	1		1		1		1		1
Hypnum andoi A.J.E.Sm.				2				4	3
Orthotrichum pallens Bruch ex Brid.			1		1				
Orthotrichetalia ordosu ve Frullanio dilatatae-Leucodontetea sciuroidis sınıfının karakteristikleri									
Leucodon sciuroides (Hedw.) Schwägr.	4	5	4	4	5	4	4	4	4
Pterigynandrum filiforme Hedw.	2	3	3	2		3	3		3
Frullania dilatata (L.) Dumort.			2	1	3	2	2	2	2
Radula lindenbergiana Gottsche ex C. Hartm.				1			1	2	
Orthotrichum alpestre Hornsch. Ex Bruch & Schimp.	1	1							
Radula complanata (L.) Dumort.	1								
Others									
Porella platyphylla (L.) Pfeiff.	3					3			
Hypnum pallescens (Hedw.) P.Beauv.				3					
Hypnum revolutum (Mitt.) Lindb.				2					
Hypnum cupressiforme var. *cupressiforme* Hedw.									2
Hypnum cupressiforme var. *filiforme* Brid.								3	
Alleniella besseri (Lobarz.) S.Olsson, Enroth & D.Quandt	3								
Brachythecium albicans (Hedw.) Schimp.							2		
Pseudoleskeella nervosa (Brid.) Nyholm	2	2		2			2		

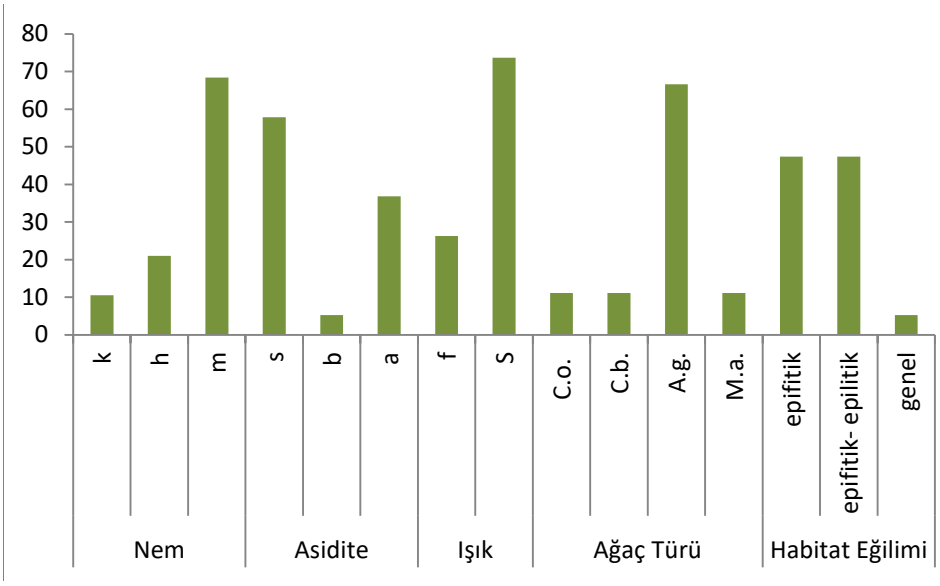

Şekil 3. Taksonların Ekolojik Tercihleri.

KAYNAKLAR

Akman Y (2011) İklim ve Biyoiklim (Biyoiklim metodları ve Türkiye İklimleri). Ankara, TR: Palme Yayıncılık.

ISBN
978-605-7875-34-1

Alataş M (2012) Abant Dağları epifitik bryofit flora ve vejetasyonunun araştırılması, Doktora Tezi, Bülent Ecevit Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Zonguldak.

Alataş M, Batan N (2014) Epiphytic bryophytes and vegetation of the *Platanus orientalis* trees in Zonguldak. Ekoloji, 91: 52-63.

Alataş M (2018) Checklist of Turkish bryophyte vegetation. Botanica-Serbica, 42 (2): 173-179.

Anşin R (1983) Türkiye'nin Flora Bölgeleri ve Bu Bölgelerde Yayılan Asal Vejetasyon Tipleri. Karadeniz Universitesi Dergisi, 6:2.

Batan N, Özdemir T (2013) Contributions to the moss flora of the Caucasian part (Artvin Province) of Turkey. Turkish Journal of Botany, 37: 375-388.

Braun Blanquet J (1964) Pflanzensoziologie Grundzüge der Vegetationskunde. 3. Aufl. New York, USA: Springer.

Dierssen K (2001) Distribution, ecological amplitude and phytosociological characterization of European bryophytes. Stuttgart, Bryophytorum Bibliotheca Band 56.

Draper I, Lara F, Albertos B, Garılletı R, Mazımpaka V (2003) The epiphytic bryoflora of the Jbel Bouhalla (Rif, Morocco), including a new variety of moss, *Orthotrichum speciosum* var. *brevisetum.* Jornal of Bryology, 25: 271-280.

Eminağaoğlu Ö, Yüksek T, Gümüş S, Kurdoğlu O, Eraydın S (2007) Borçka-Karagöl Tabiat Parkı ve Çevresinin Flora ve Vejetasyonu. Proje No:103 O 079 (TOGTAG-3210, TÜBİTAK).

Ezer T (2008) Güney Amanos Dağları (Musa Dağı) Bryofit Florası ve Epifitik Bryofit Vejetasyonunun Arastırılması, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Frey W, Kürschner H (1991a) Crossidium laevipilum Ther. Et.Trab. (Pottiaceae, Musci), Ein Eigenstandıges, Morphologisch und Standortökologisch Deutlich Unterscheidbares Taxon Der Saharo-Arabischen Florenregion. Criptogamie Bryol, 12: 441-450.

Hedenäs L (1992) Flora of Maderian Pleurocarpous Mosses (Isobryales, Hypnobryales, Hookeriales). Stuttgart, DE: Bryophytorum Bibliotheca Band 44.

Henderson DM (1961) Contribution to the Bryophyte Flora of Turkey IV. Notes Roy. Bot. Gard. Edinburgh 23: 263-278.

Kara R (2008) Kuzey Amanos Dağları (Hatay-Dörtyol) Bryofit Florası ve Epifitik Bryofit Vejetasyonunun Arastırılması, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Kürschner H, Parolly G & Erdağ A. 2006. Life forms and life strategies of epiphytic bryophytes in a *Quercus vulcanica* forest of Turkey. Nova Hedwigia 82: 331-347.

Kürschner H, Frey W (2011) Liverworts, Mosses and Hornworts of Southwest Asia. Stuttgart, DE: Beiheft 139.

Lara F, Garilleti R, Goffinet B, Draper I, Medina R, Vigalondo B, Mazimpaka V (2016). *Lewinskya*, a new genus to accommodate the phaneroporous and monoicous taxa of *Orthotrichum* (Bryophyta, Orthotrichaceae). Cryptogamie Bryol, 37: 361-382.

Lewinsky J (1993) A synopsis of the genus *Orthotrichum* Hedw. (Musci, Orthotrichaceae). Bryobrothera, 2, 1-59.

Paton J (1999) The Liverworts Flora of the British Isles. Oxon, GB: Harley Books.

Plášek V, Sawicki J, Ochyra R, Szczecińska M, Kulik T (2015) New taxonomical arrangement of the traditionally conceived genera Orthotrichum and Ulota (Orthotrichaceae, Bryophyta). Acta Mus. Siles. Sci. Natur., 64: 169-174.

Schofield WB (2001) Introduction to Bryology. Caldwell, USA: The Blackburn Press.

Smith AJE (2004) The Moss Flora of Britain and Ireland. Cambridge, GB: Cambridge Univ. Press.

URL 1. Climate Date. Website: https://tr.climate-data.org/asya/tuerkiye/artvin/borcka-8539/ [20.01.2019].

Weber HE, Moravec J, Theurillat JP (2000) International Code of Phytosociological Nomenclature. Vegatation Scince, 3: 739-768.

Zander RH (1993) Genera of The Pottiaceae: Mosses of Harsh Enviroments. Newyork, USA: Bullettin of the Buffalo Society of Naturel Sciences 32.

ISBN
978-605-7875-34-1

TÜRKİYE'NİN DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİNDE KÜRESELLEŞMENİN ETKİSİ: ANAYASA DEĞİŞİKLİKLERİ ÜZERİNDEN BİR İNCELEME

Faruk Selahattin YOLCU*

ÖZET

Modernleşme ve demokrasi gibi tolumun değişim ve dönüşümünü içerisinde barındıran kavramların bir ülke özelinde incelenebilmesi, o coğrafyayı etkileyen iç ve dış çevrenin, ulusal ve ulusötesi faktörlerin iyi anlaşılmasını gerektirmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin modernleşme süreci ve demokrasisinin gelişimi ele alınırken devletlerin dönüşümü açısından oldukça önemli bir noktada yer alan küreselleşmenin yarattığı etkilerin göz önünde bulundurulması oldukça önem arz etmektedir. Toplumların küreselleşme karşısında bulundukları konuma bakıldığında, demokrasinin ancak modernleşme neticesinde ortaya çıkabilen toplumsal bir olgu olduğu basitçe elde edilen ilk sonuçlardan biridir. Demokrasinin egemen kılınması suretiyle değişim ya da ilerleme anlamıyla modernleşme ele alındığında, birçok toplumun küreselleşme olgusunu farklı formlara dönüştürerek hukuksal düzenlerine entegre etmeye çalıştığı görülmektedir. Çalışmada Türkiye'nin demokratikleşmesi odağında işlenen küreselleşme olgusunun Türkiye'yi nasıl etkilediği ve hukuksal yapıyı nasıl bir dönüşüme uğrattığı, bu bağlamda gerçekleşen küreselleşme ile bağlantılı anayasal değişiklikler ve hukuki düzenlemeler üzerinden ele alınmıştır. Siyasi alanda da yaşanan küreselleşme olgusunun Türkiye'de İnsan Hakları bağlamında ne yönde yansımalar ortaya çıkardığı, nasıl bir demokratikleşme süreci meydana getirdiği incelenmiştir. Türkiye'nin modernleşmesinde önemli etkileri olan küreselleşmenin dünya genelinde meydana getirdiği demokrasi anlayışı ve insan hakları birlikteliğinin sunmuş olduğu katkılar kadar, ulus ötesi sermayenin oldukça serbestleştirilmesi ve güçlendirilmesi noktasında hukuksal düzlemleri ve devlet kurumlarına yaptığı baskılar başta olmak üzere negatif etkileri de olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Demokratikleşme, Anayasa, Küreselleşme, İnsan Hakları.

1. Giriş

Dünya genelinde ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerin yayılması olarak tanımlanan küreselleşme, insanlığın ve kurumsallaşmanın en yaygın değerlerinden biri olan demokrasinin bir kültür olarak yayılmasına katkı sağlamaktadır. Küreselleşme sürecinde, demokrasi ve insan haklarının taleplerini önlemek mümkün olmadığı görülmektedir. İnsan haklarına dayalı demokratik bir anlayışın uluslararası meşruiyetin temelini oluşturması kabul edilmeye başlamıştır. Ancak yakın zamana kadar demokrasiyi ve demokratikleşmeyi açıklamak isteyen görüşler genel

*Faruk Selahattin YOLCU, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Dalı, Doktora Programı Öğrencisi, Malatya faruksyolcu@gmail.com

ISBN
978-605-7875-34-1

olarak ulusal bir konu olarak ele alınmıştır. Onu etkileyen uluslararası faktörler yeterince vurgulanmamış, demokratikleşme sürecinde iç ve dış faktörlerin ilişkisi gerekli ölçüde dikkate alınmamıştır. Liberal eksende modern demokratik teori ve siyasette iktidarın temeli; ulus tarafından oluşturulan sınırlı bir coğrafya içerisinde, ülkenin örgütleyip organize ettiği bir devlet düzeni çerçevesinde belirli bir alanda kendi kaderini belirleyecek olması olgusu olarak görülmektedir. Bu açıdan demokratikleşme süreçlerinin, bu şekilde dizayn edilmiş bir devlet yapılanması içerisinde var olan siyasal kurumları kullanarak veya toplumsal boyutlarda gerçekleşen sosyo-kültürel değişimlerinin ve ekonomik gelişmelerin etkisi ile gerçekleşeceği vurgulanmaktadır.

Modernleşme sürecinde demokratikleşmenin bahsi geçen bu ulusal sebepler haricinde uluslararası aktörlerden ve küresel gelişmelerden kaynaklanan faktörlerde bulunmaktadır. Bu faktörler temel anlamıyla küresel boyutta yaşanan ekonomik sosyo-kültürel ve siyasi değişimlerin beraberinde getirdiği modernleşme süreçleri olarak görülmektedir. Modernleşmenin küreselleşmeye ilişkin faktörlerin etkisiyle meydana geldiği süreçler içerisinde Türkiye'nin nasıl bir konumda yer aldığının tespiti bu faktörlerin doğru anlaşılması ile mümkün olmaktadır.

2. Küreselleşmenin Modernleşme Süreçlerine Etkisi

Modernleşme süreçlerinde küreselleşme etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için kavramın tarihsel temellerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Kavramın tarihsel süreçte ilk kullanımlarının Stoacılar'a, Antik Yunan'a ve Helenistik Okullar'a uzandığı bilinmektedir. Fakat günümüzde kullanılan anlamı yönünde ilk gelişmelerin Avrupa'da, Rönesans'ın ve Aydınlanma'nın yaşandığı dönemlere tekabül ettiği ifade edilmektedir. İlerleyen süreçte liberalizmin ve milliyetçilik hareketlerinin etkisi ile gelişen burjuvazi, sermaye birikimini ve pazar arayışlarını tetiklemiş, küreselleşme tarihinde önemli bir konum arz eden Endüstri Devrimi'ni ortaya çıkarmıştır. Bu devrim günümüzün uluslararası sermayesi ve pazar ekonomisi olgularının temelini oluşturarak küreselleşmenin ve modernleşmenin en önemli kaynaklarından birini meydana getirmiştir[3].

Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli bir konuma sahip olan küresel aktörlerden biri Avrupa Birliği olarak görülmektedir. Türkiye uzun dönemler boyunca Avrupa Birliği'ne tam üye olabilmek adına yoğun çabalar göstermiştir. Bu üyeliğin gerektirmiş olduğu hukuki düzenlemeler, ekonomik atılımımlar ve sosyo-kültürel unsurlar modernleşmenin Türkiye'de önemli bir ayağını oluşturmuştur. Bu bağlamda bir takım kriterlerin yerine getirilmesi bu süreçler içerisinde mümkün olmuştur. Bu ilerlemelerin başında Kopenhag Kriterleri'nin yerine getirilmesi gösterilmektedir. Bu

[3] Veysel Bozkurt, "Küreselleşme: Kavram-Gelişim ve Yaklaşımlar." *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources* 2.1 (2000). s.62

ISBN
978-605-7875-34-1

ilerlemelerin en önemli yanı, sosyal ve siyasi düzende hukukun üstünlüğü, insan hakları ve demokrasi bileşenlerini temel almasıdır[4].

Türkiye'nin Avrupa Birliği tam üyesi olmak adına yerine getireceği Kopenhag Kriterleri, devletin demokratikleşmesini, insan haklarını kurumasını, azınlıklara haklarını teslim etmesini ve bu yönde kuruluşlar meydana getirerek bu konulardaki istikrarın sağlanması teminatını ifade etmektedir. Modernleşmeye ilişkin bu adımların önemli yanından biri de ülkenin hukuk devleti olarak hareket etmesi ve etkin bir şekilde işleyebilen piyasa ekonomisini hayata geçirmesi yönünde sağladığı teşvik olarak görülmektedir.

3. Türkiye'nin Modernleşmesi Sürecinde Demokrasi

Türkiye'nin modernleşmesi sürecinde demokrasinin ayrı bir yer ve önem arz etmekte olduğunu ifade edilmektedir. Bu noktada demokrasi kavramının ülke çapında etkili bir biçimde işler hale getirilmesi adına atılması gereken ilk adımları devlet yapılanmasının buna uygun hale getirilmesi süreçleri oluşturmaktadır. Demokratikleşme devlet yapılanmalarının demokratik ilkelere uygun bir şekilde oluşturulması organize edilmesi ve işletilmesiyle mümkün olmaktadır.

Modernleşme sürecinde Türk demokrasisinin kendini gerçekleştirememesinin ve bu yönde bir siyasi kültürün oluşamamasının en önemli sebeplerinden biri uzun dönemler boyunca devletin bu yönde örgütlenmemiş olması olarak görülmüştür. Bu noktadaki eksiklik hukuk devleti ilkesini tam anlamıyla gerçekleştirmekte güçlüklerle karşılaşılmasına sebep olmuştur [5].

Bu temel noktalarda eksiklikler barındıran ülkeler, küreselleşmiş bir dünya haline gelen günümüzde demokratik olmamaları ile suçlanarak çağın gerisinde görülmekte, uluslararası siyaset ve ekonomi gibi birçok temel alanda güçlüklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu olgunun en somut örneklerini gelişmiş ülkeler olarak sınıflandırılan güçlü devletlerin öncülüğünü yürüttüğü işbirlikleri ve ortaklıklara dahil edilmemek ve küresel çemberlerin dışında bırakılmak biçiminde karşımıza çıkmaktadır[6].

Türkiye'de uzun dönemler boyunca demokratikleşmenin karşısında ciddi güçlükler yer almıştır. Bu güçlükler, hukuk devleti ilkesinin istenilen ölçüde hayata geçirilememesi, ülkenin siyasi düzeninin işleyişinin tıkanıklıklar ve çıkmazlarla karşı karşıya oluşu, insan hakları ve düşünce özgürlüğünün gerekli ölçüde gerçekleştirilememesi gibi unsurlardır. Modernleşme süreçlerine büyük

[4] Abdullah Özkan, "Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye", Tasam Yayınları, İstanbul, 2004. s. 18
[5] Cem Eroğul, "Demokrasi Ekini Üzerine", bkz. içinde "Demokrasi Kültürü"(Konferans), Aybay Yayınları, İstanbul, 1996, s.13
[6] Abdullah Özkan, "Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye", Tasam Yayınları, İstanbul, 2004. s. 18

ISBN
978-605-7875-34-1

ölçüde etki eden küreselleşme etmenlerine ek olarak ülkemizdeki bölgesel eşitsizlikler ve gelir dağılımlarındaki farklılıklar ülkemizin demokratikleşme sürecini olumsuz etkilemektedir.

Ülkemizdeki modernleşme sürecini sekteye uğratan bir başka neden ise Sanayi ve demokrasi arasındaki ilişkinin gerektiği ölçüde dikkate alınmamasından kaynaklanmaktadır. Ülkemizdeki modernleşmenin ve demokratikleşmenin önünde en büyük engellerin biri güçlü bir sanayiye sahip olmayan ekonomik yapıda oluşumuz olarak görülmektedir. Dünya üzerinde güçlü sanayiye sahip olmayan toplumların aynı zamanda demokratikleşmeyi de gerekli ölçüler de sağlayamamış toplumlar olduğu bilinmektedir. Yine bu temele bağlı olarak sanayileşmiş toplumlardan, demokrasi sınırlarının dışında kalan tek bir devlet bulunmadığı gibi, sanayileşmemiş devletlerarasında da bir tane bile demokratikleşmiş ülke yer almamaktadır. Bu bağlamda Hocaoğlu'nun vurgulamaya çalıştığı nokta sanayileşme arttıkça modernleşmenin ve demokratikleşmenin önünün açılacağı gerçeğidir[7].

Bu nedenle modernleşme süreçlerinde Avrupa Birliği'ne dahil olma çabasında olan Türkiye'nin, AB tarafından koşulan Şartları yerine getirdikten sonra ekonomi ve sanayi alanında atılımlar gerçekleştirmesi gerekmektedir. Ülkemizde demokratikleşmeye sekte vuran mevcut engelleri ve soruları ortadan kaldırmak ve ardından Küresel çapta gerçekleşen teknoloji atılımlarını takip etmek önem arz etmektedir. Küreselleşmenin yaratacağı gelecekte var olabilmek adına bu alanlardaki ilerlemelere ve kalkınmaya hız vererek modernleşme çabası içerisinde olması gerekmektedir[8].

4. Türkiye'nin Demokratikleşme Sürecinde Anayasa Değişiklikleri

19. yüzyılda yaşanan Endüstri Devrimi ile birlikte başlayan küreselleşme süreciyle ulus devletler küresel çaptaki örgütlenmelere dahil olmaya başlamıştır. Bu örgütlenmelerin başında Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü ve NATO sıralanabilir. Bunlar haricinde birçok ekonomik ve siyasal uluslararası örgüte üye olunarak, devletler alacakları ortak kararları sağlayacaklarını ve yerine getireceklerini taahhüt etmeye başlamıştır. Bu taahhütler haricinde demokratikleşmenin önemli adamları sayılabilecek uluslararası sözleşmelere katılımlar sağlanmıştır. Bu sözleşmelerin en dikkat çeken örnekleri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler İşkenceyi Önleme Sözleşmesi olarak görülmektedir. Ülkeler bu sözleşmeleri imzalayarak hukuki alanda bu yöndeki yükümlülükleri yerine getireceklerini beyan etmektedirler. Böylece ülkeleri hem modernleşme hem

[7] Şerif Mardin. Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul. 1991. s.27.
[8] Abdullah Özkan, "Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye", Tasam Yayınları, İstanbul, 2004. s. 18

ISBN
978-605-7875-34-1

demokratikleşme adına uluslararası yükümlülükler altına alan ve dış ülkelerin denetimine açık hale getiren sınırları zayıflamış küresel bir yapı meydana gelmiştir[9].

Günümüzde demokrasisini gerçekleştirmiş devletlerden bireylerin sahip oldukları hakları özgürce kullanabilecekleri bir kamu düzeni sunabilmeleri beklenmektedir. Bu çerçevede devletler tarafından oluşturulan hukuki metinlere insan haklarının dahil edilmediği ve bu yönde güvence sunulmadığı takdirde, bu devletler demokratik devletler olarak görülmemektedir[10]. Ancak devletler tarafından oluşturulacak hukuki metinlere dahil edilen insan haklarının, evrensel kabul gören insan hakları metinlerine ve sözleşmelere paralel oluşturulması öngörülmektedir. Aksi takdirde oluşturulan hukuki düzenlemelere sahip olmanın demokratikleşme ile bağlantısı son derece zayıf olacaktır.

Bu gerekliliklere paralel olarak Türkiye Avrupa Birliği üyelik süreci çerçevesinde ve taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin kendisine yüklediği hukuki görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda gerek anayasasında gerek kanuni değişikliklerde bu yönde adımlar gerçekleştirmektedir. Uluslararası bu sözleşmeler ile bir bütünlük sağlanması adına, temel insan hakları ve özgürlükleri konularına ilişkin uluslararası sözleşmeleri uygun bulma kanunları çıkarılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin modernleşmesi ve demokratikleşmesi adına gerçekleştirilen anayasa değişikliklerinin bazılarına yer verilecektir.

Bu yönde değinilecek ilk adım 1982 anayasasında, uluslararası sözleşmeleri uygun bulma ile ilgili maddesinde yapılan ek olarak gösterilebilir. Bu kanunun 90. maddesinde gerçekleştirilen ek ile uluslararası sözleşmelerde yer verilen insan haklarına mevcut kanun ve yasalar karşısında üstünlük tanınmaktadır. Bu ek ile hukuki düzende farklılıklar bulunması durumunda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümünde uluslararası antlaşmaların hükümlerinin esas alınması kabul edilmiştir[11].

Kanunun bu maddesine yapılan ek ile odaklanılan temel sözleşme, Avrupa İnsan Hakları sözleşmesidir. Eklenen bu maddenin, ülkenin modernleşmesi ve Kopenhag Kriterleri çerçevesinde gelişen demokratikleşme atılımlarına dahil olması yönünde katkı sağlayacağı öngörülmüştür. Ayrıca bu gelişme, Türkiye'nin de insan hakları konusunda küresel standartları yakalaması amacı doğrultusunda atılan bir adım olarak değerlendirilmektedir.

---

[9] Ahmet Sözen Türkiye'de Kopenhag kriterleri çerçevesinde demokratikleşme ve Türk dış politikasına yansımaları. *Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul*, 2004. s.47.

[10] Uysal Kerman,; ÖZALTIN, Öğr Gör Oğuzhan; YERLİKAYA, Arş Gör Fahrettin Burak. Avrupa Birliği'nin Türk Kamu Yönetiminden Demokratikleşme Beklentileri: İlerleme Raporları Üzerinden Bir Analiz (1998-2012). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2013, 18.2.

[11] 07/05/2004 tarihli 5170 sayılı Kanun, Resmi Gazete yayımlanma tarihi 22/05/2004, Sayı 25469.

ISBN
978-605-7875-34-1

Maddenin geldiği son hali itibariyle hukuk kurallarımız arasındaki hiyerarşi doğrudan etkilemektedir. Hukuksal düzlemde uluslararası antlaşmalar, ulusal hukuk kurallarımızın üstünde bir konumda yer alır hale getirilmiştir. Bu doğrultuda uluslararası antlaşmalar ile kabul edilen ilkelerin, bir iç hukuk düzenlemesine tabi tutulmadan, hukuksal düzen içerisinde doğrudan uygulanabileceği onaylanmış olmaktadır.

1995 yılında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleri öncesinde vakıflar esnaf odaları ve dernekler gibi sosyal kuruluşların siyasetten uzak tutulmaya çalışıldığı görülmektedir. 1995 yılında gerçekleştirilen anayasa değişiklikleri ile bu bakış açısı değiştirilmeye çalışılmış, siyasi oluşumların vakıf dernek ve meslek odalarına bakışları modernize edilmiştir. Bu bağlamda 1982 Anayasası'nın siyasi partilerin bahsi geçen bu kuruluşlarla ortak hareket etme yasağı ortadan kaldırılmış ve anayasamız siyasi örgütlenmelerin bu demokratik toplum kuruluşlarıyla bağ kurabilir hale getirilmiştir[12].

2001 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile Avrupa İnsan Hakları sözleşmesinde yer verilen temel ilkelere ilişkin bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bu düzenleme ile çeşitli sınırlamaları içeren 13 maddenin hükümleri sınırlayıcı bir yer ifade olmaktan uzaklaştırılmış İnsan Hakları Sözleşmesi dahilindeki temel hakları koruma yönünde tekrar ele almıştır. Bu düzenleme ile sınırlamalara getiren rejim modernize edilmiş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile entegre bir hale getirilmiştir[13].

İnsan hakları ve özgürlüklerin uluslararası olarak korunması çabaları, insan hakları alanında küresel normların oluşturulmasını ve bu normlara dayanan küresel bir yargı mekanizması oluşturulmasını amaçlamaktadır. Devletlerin insan haklarının ihlalinde baş aktörlerden biri oluşu, devletleri bu yönde sınırlayan uluslararası kuruluşların varlığını gerektirmiştir. Bu yolla devletlere karşı uluslararası bir denetimin varlığı söz konusu olmaktadır. Bu noktada Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan hukuksal yapı devletlerin insan hakları noktasında sınırlanarak demokratikleşmelerinde önemli bir noktada yer almıştır.

Türkiye'nin modernleşme sürecinde insan hakları kadar sosyal ve kültürel hakların sağlanması ve korunması da önem arz etmektedir. Fakat bu haklar konusunda Türkiye'nin aynı konumda olmadığı görülmektedir. Devlet ekonomilerinin küreselleşen ekonomiye ayak uydurması, ekonomik kalkınmayı çağa paralel olarak takip etmesi ve yakalaması gerekmektedir. Bu süreçlere sahip olmayan devletlerin sosyal ve ekonomik haklar yönünde ihlallerden kaçınabilmesi mümkün

[12] İbrahim Kaboğlu, "1995 Anayasa Değişiklikleri", Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Kasım 1997, Sayı 1, s.391.
[13] Zafer Üskül, Türk Demokrasisi'nde 130 Yıl (1876-2006). *İstanbul: TÜSİAD*, 2006. s.114.

ISBN
978-605-7875-34-1

olmamaktadır. Devletler bu eksiklikleri sebebiyle bireylere yoksulluk eşitsizlik ve işsizlikten kaynaklı ihlallere sebebiyet vermektedir. Devletlerin küreselleşme adımları doğrultusunda küçültülme ve özelleştirilme çabaları bireylere sunulacak devletler tarafından sunulacak olan hizmetlerinde daralmasına neden olmaktadır. Bu daralmanın en belirgin yaşandığı haklar eğitim ve sosyal güvenlik haklarına ulaşma noktasında ki eşitsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Özelleşen ve devletten bağımsız hizmetlerle elde edilebilecek haklar haline gelen sosyal ve ekonomik gereksinimler bu konudaki hak ihlallerinin temelini oluşturmaktadır. Özelleşen hizmetlerden ekonomik sebeplerle eşit bir şekilde yararlanmak mümkün olmamaktadır. Ekonominin küreselleşmesinin getirdikleri ve kapitalist değerler sonucunda çalışma koşullarına sendikal haklara ve toplu sözleşmeler zayıflatılırken, mülkiyet kavramı genişletilerek sosyal ve ekonomik insan hakları aleyhindeki özgürlükler çok daha önü açık hale getirilmiştir[14].

Dünyadaki bu gelişmeler sonucunda sosyal haklara ulaşmanın zorlaşması yönünde ülkemizde de negatif hukuki düzenlemeler mevcuttur. Türkiye'de de kanun koyucular tarafından bireylere yönelik sosyal ve ekonomik haklar bağlamında gerekli dinamizm sağlanamamaktadır. Tam aksine küreselleşmenin etkisi doğrultusunda mülkiyet haklarını ve iktisadi hakları genişleten hukuki düzenlemelere imza atılmıştır.

Türkiye bu noktada 1982 Anayasası'nın sosyal ve ekonomik görevleri sınırlarını düzenleyici hükümleri içeren 65 maddesinde, bu sosyal ve ekonomik hakların devletin ekonomik sınırları içerisinde yerine getireceğine ilişkin beyanda bulunmuştur. Bu kanun maddesi Türkiye'nin hukuksal düzen içerisinde belirtilen bu sosyal hakların sağlanmasından kaçınma olanağına sahip bir düzlem oluşturulduğu anlaşılmaktadır[15]. Yine buna paralel olarak 1999 yılında 1982 Anayasası'nda gerçekleştirilen 4 maddelik Anayasa değişikliğinde, ekonomi alanlarında liberalizme dair değerleri öne çıkaran ve birden çok sahada serbestleşmeyi ön plana çıkaran düzenlemeler gerçekleştirilmiştir[16].

Gerçekleştirilen bu 4 maddeli değişikliklerin ana odağı, yabancı sermaye ve özelleştirmelerin serbestleştirilmesi ve bu yöndeki engellerin ortadan kaldırılması olmuştur. Bu noktada anayasanın bu serbestleşmeleri sınırlayan yönlerinin yumuşatılması yönünde değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu değişikliklere örnek olarak özelleştirmeleri konu alan 47. maddeye yönelik olarak, tarafın yabancı olması durumunda tahkimlerin uluslararası yollardan yürütülebilmesinin önü madde 125/1 ile

[14] İbrahim Kaboğlu, "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar", Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı 9-13 Ocak 2001, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2001 s.137
[15] Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, "1982 Anayasası'na göre Türk Anayasa Hukuku", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.54.
[16] İbrahim Kaboğlu, "Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar", Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı 9-13 Ocak 2001, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2001 s.133

ISBN
978-605-7875-34-1

açılmıştır. Bu konuda yetki sahibi olan Danıştay'a tanınan yetki süresi, Madde 155/2 ile 2 ay içerisinde konu hakkındaki düşüncelerin bildirilmesi noktasına indirgenmiştir[17].

Gerçekleştirilen anayasa değişikliği ile açılan uluslararası tahkim yolu ulus devlet egemenliğine ters düşen, dış müdahalelere açık hale getiren bir durum meydana getirmiştir. Uluslararası tahkim ile ilgili bu düzenlemenin uluslararası şirketlerin hareket alanlarını daraltan kanun maddelerini zayıflattığı, aksi yönde bu uluslararası şirketlerin ulusal hukukun önünde daha da güçlenen ve serbestleşen bir konuma ulaştırdığı görülmektedir. Bu düzenleme bir açıdan küresel piyasaların ve sermayenin ekonomideki ulusal egemenliğe dış müdahalelerin oluşumuna bir zemin oluşturduğu yönünde görüşler ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de modernleşme ve demokratikleşme sürecinde yaşanan bu anayasal değişiklikler incelendiğinde, bu düzenlemelerin insan hakları olarak adlandırılan birincil hakları sağlayabilme ve koruma noktasında pozitif yansımalar doğururken, bu hakların devamı olan sosyal hakların sağlanması ve korunmasında devletlere güçlü engeller oluşturmakta olduğu görülmektedir. Modernleşme ile yola koyulmuş devletlerin yine sosyal hakların gerçekleştirilmesine paralel olarak ekonomik hakların da sunulması ve korunması yönünde yeterli olamadıkları anlaşılmaktadır. Gelişmekte olan pek çok ülke gibi Türkiye'de de bu yöndeki gelişmelerin paralel olduğu görülmüştür[18].

5. Sonuç

Modernleşme süreçlerinden gerçekleştirilecek olan demokratik adımlar noktasında devlet tarafından insan haklarının sağlanması ve korunması büyük önem arz etmektedir. Bu hakların bir bütünü ifade edecek şekilde sunulması gerekmektedir. Devletler bu yönde çabalarken sadece temel haklar sayılabilecek değerleri değil sosyal ve ekonomik hakları da eşit derecede sağlayabilmek için çalışmalıdır. Sosyal ve ekonomik haklardan eşit ölçülerde yararlanılamayan bir düzlem ortaya çıkmaması adına çaba sarf etmelidir. İstenmeyen bu durumdan uzaklaşabilmenin yolu ise toplumsal düzen içerisinde insanların temel ve sosyal haklarına eşit derecede ulaşabilmelerini zorlaştıracak ekonomik yetersizlikleri veya eşitsizliği ortadan kaldırmaktır. Bu çabalar neticesinde sosyal ve ekonomik haklar da insani temel haklar gibi olması gereken noktaya taşınabilecektir.

Devletlerin modernleşme süreçleri küreselleşmenin yarattığı etkiler ile daha da ivme kazanmıştır. Bu ivme demokrasi kavramını yeni boyutlara ulaştırmış onu dizayn ederek uluslararası

[17] Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, "1982 Anayasası'na göre Türk Anayasa Hukuku", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s.55.
[18] Türkel Minibaş, "Küreselleşme, Evrensel Değerler ve Ulusal Egemenlik", Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı 9-13 Ocak 2001, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2001, s.577.

ISBN
978-605-7875-34-1

ilişkilerin temel taşlarından biri haline getirmiştir. Bu noktada devletlerden demokrasi çerçevesi içerisinde insan haklarına verdikleri değerin belirginleştirilmesi talebi ön plana çıkmıştır. İnsan haklarına gerekli ölçüde değer vermeyen, bu hakları gerçekleştirmeye çabalamayan siyasi yapılanmalar ve yönetimler demokratik olarak görülmemeye başlanmıştır. Devletlerin demokratikleşme süreçlerinde kat etmek durumunda oldukları bu unsurlar uluslararası iletişimlerde ön şart haline gelmiştir. Diğer bir açıdan ise devletlerin bu yönde demokratikleşme açılımları onların uluslararası kabul görmelerinin önemli bir ölçütü olmuştur. İnsan haklarını kuşatan bir demokratik düzleme sahip olmayan devletlerin uluslararası siyasi ve ekonomik yapılanmalarda kendilerine yer bulmaları gitgide zorlaştırılmış, bu tür devletler uluslararası arenada yalnız bırakılır hale gelmiştir. Bu durum birçok ülkede olduğu gibi Türkiye açısından da büyük önem taşımaktadır. Türkiye uluslararası eksende kendisine dayatılan insan hakları sorunlarına ilişkin çözüm talepleri ile sürekli karşı karşıya kalmaktadır. Avrupa Birliği'ne üyeliği sürecinde bu çıkmazlar daha da artmış tam üyeliği için sağlaması gereken kriterleri kendi bünyesinde hızla hayata geçirmek durumunda kalmıştır. Bu noktada Türkiye'nin gerçekleştireceği bu modernizasyon adımları ile hukuksal düzeninde insan haklarını koruyan ve toplumsal düzlemde bu hakları sunabilen bir hukuk devleti idealini hayata geçirmesi gerekmektedir.

Bu noktada Türkiye'nin tam anlamıyla bir demokratik hukuk devleti olma noktasında zorluk yaşadığı ile karşılaşılmaktadır. Bu sorunun temelinde demokrasiye tam manasıyla sahip çıkan bir siyasi kültürün var olmayışı gösterilebilir. Bu durumda gereken devletin modernizasyonu ve demokratikleşmesinin devlet tarafından değil, toplumsal taleplerin ve kuruluşların eliyle gerçekleştirilmesidir. Bu seçenek demokrasinin hukuksal düzende ve devlet yapılanmalarında da benimsenişini kolaylaştıracaktır. Bu şekilde gelişen bir demokrasi anlayışı bireylerin hukuksal süreçlere gerek bireysel gerek sivil örgütlenmeler yoluyla katılım sorumluluğunu kazandıracaktır.

Türkiye'nin modernleşmesinde önemli etkileri olan küreselleşmenin dünya genelinde yarattığı demokrasi anlayışı ve insan hakları birlikteliğinin sunmuş olduğu katkılar kadar, negatif etkileri de göze çarpmaktadır. Bu negatif etkilerin en dikkat çekenleri ulus ötesi sermayenin mümkün olduğu kadar serbestleştirilmesi ve güçlendirilmesi noktasında hukuksal düzlemleri ve devlet kurumlarına yaptığı baskılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşmenin yarattığı bu süreçler içerisinde Türkiye'nin sosyal devlet ilkesini koruyan, toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için çaba sarf eden, sosyal ve ekonomik hakları gerekli ölçüde sağlamaya ve sunmaya çalışan niteliklerde hukuksal adımlar atarak, çağını yakalayan bir modernleşme çizgisinde olmalıdır.

KAYNAKÇA

BELGE, Murat, ''Batılılaşma: Türkiye ve Rusya'', Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık, (Ed. Uygur KOCABAŞOĞLU), İletişim Yayınları C.4, İstanbul 2007.

BERZEG, Kazım. İnsan hak ve özgürlükleri, demokrasi, AB kriterlerine uyum ve çağdaşlaşma için Atatürk'ün 1924 Anayasası'nı tekrar yürürlüğe koyalım. *Yeni Türkiye, Avrupa Birliği Özel Sayısı*, 2000, 35.

ISBN
978-605-7875-34-1

BOZKURT, Veysel. "Küreselleşme: Kavram-Gelişim ve Yaklaşımlar." *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources* 2.1 (2000).

COŞKUN, Vahap, "Türkiye'de Modernleşme: Demokrasi Açığı ve Ordunun Rolü", 15 Temmuz Geçmiş Gelecek, (Ed. Abdurrahman BABACAN), Pınar Yay., İstanbul 2018.

COŞKUN, Vahap, Ulus- Devletin Dönüşümü ve Meşruluk Sorunu, Liberte Yay., Ankara 2009.

ÇETİN, hasan, Modernleşme ve Türkiye'de Modernleştirme Krizleri, Siyasal Kitabevi, Ankara 2003.

EROĞUL, Cem, "Demokrasi Ekini Üzerine", bkz. içinde "Demokrasi Kültürü"(Konferans), Aybay Yayınları, İstanbul, 1996.

GÖLE, Nilüfer, ''Batı Dışı Modernlik: Kavram Üzerine'', Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Modernleşme ve Batıcılık, (Ed. Ed. Uygur KOCABAŞOĞLU), İletişim Yayınları C.3, İstanbul 2007.

KÜÇÜKÖMER, İdris. *Batılılaşma: düzenin yabancılaşması*. Profil Yayıncılık, 2010.

KABOĞLU, İbrahim, "1995 Anayasa Değişiklikleri", Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Kasım 1997, Sayı 1, s.391.

KERMAN, Uysal; ÖZALTIN, Öğr Gör Oğuzhan; YERLİKAYA, Arş Gör Fahrettin Burak. Avrupa Birliği'nin Türk Kamu Yönetiminden Demokratikleşme Beklentileri: İlerleme Raporları Üzerinden Bir Analiz (1998-2012). *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2013, 18.2.

MARDİN, Şerif. Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul. 1991.

MARDİN, Şerif. Türk Siyasasını Açıklayabilecek Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*, 2000, 30-66.

MARDİN, Şerif, Türk Modernleşmesi Makaleler 4, İletişim Yayınları, İstanbul 2013.

MİNİBAŞ, Türkel. "Küreselleşme, Evrensel Değerler ve Ulusal Egemenlik", Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı 9-13 Ocak 2001, Türkiye Barolar Birliği Yayını, Ankara, 2001.

ÖZKAN, Abdullah, "Küreselleşme ve Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye", Tasam Yayınları, İstanbul, 2004.

SÖZEN, Ahmet. Türkiye'de Kopenhag kriterleri çerçevesinde demokratikleşme ve Türk dış politikasına yansımaları. *Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul*, 2004.

TANÖR Bülent, Necmi Yüzbaşıoğlu, "1982 Anayasası'na göre Türk Anayasa Hukuku", Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

TUNÇAY, Mete, Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi seçilmiş Yazılar Yeni Çağ, İstanbul bilgi Üniv. Yay., İstanbul 2011.

UYGUN, Oktay, Demokrasi Tarihsel, Siyasal ve Felsefi Boyutlar, XII Levha Yay., İstanbul 2014.

ÜSKÜL, Zafer. Türk Demokrasisi'nde 130 Yıl (1876-2006). *İstanbul: TÜSİAD*, 2006.

4446 Sayılı Kanun, Resmi Gazete yayımlanma tarih 14/08/1999-23786,

5170 sayılı Kanun, Resmi Gazete yayımlanma tarihi 22/05/2004, Sayı 25469.

ISBN
978-605-7875-34-1

UZAKTAN EĞİTİM BAĞLAMINDA HARMANLANMIŞ ÖĞRENME

Mustafa AKSOĞAN
Öğr. Gör., Malatya Turgut Özal Üniversitesi, mustafa.aksogan@ozal.edu.tr

Özet

Günümüzde insanlık teknolojik gelişimlere bağlı olarak önemli toplumsal değişimler yaşamaktadır. Özellikle internet ve bilişim tknolojilerindeki hızlı değişim ticaret, hizmet, eğlence, üretim sektörlerini etkilediği gibi, öğrenme ve öğretme faaliyetlerinde de önemli değişikler meydana getirmiştir. Günümüzde teknolojinin geldiği nokta eğitimin, öğrenci ve öğretmenlerin fiziksel olarak farklı ortamlarında bulunmalarına rağmen eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmelerine olanak sağlamaktadır. Uzaktan eğitim adı verilen bu uygulamalar sayesinde çeşitli sebeplerden ötürü örgün eğitime katılamayan kişilere eğitim alma imkanı sağlanmış, eğitim etkinlikleri daha fazla kişiye ulaştırılmış, eğitim kişiselleştirilerek herkesin kendi hızına göre öğrenmesi sağlanmış ve eğitim giderleri kısmen de olsa azaltılmıştır. Uzaktan eğitimin bu avantajlarının yanında öğrencilerde sosyalliği olumsuz yönde etkilemesi, laboratuar ve atölye gibi özel uygulamalar gerektiren alanlarda çalışmanın sınırlılığı, teknolojik donanıma ihtiyaç duyulması ve bireysel çalışma becerisi gelişmeyen öğrencilerde etkili olmaması gibi dezavantajları bulunmaktadır.

Günümüzde uzaktan eğitimin ve yüzyüze eğitimin olumlu yönlerini birleştiren ve olumsuz yönlerini en aza indiren öğrenme sistemleri geliştirilmiştir. Bu sistemlerde farklı eğitim teknolori ile geleneksel yüz yüze eğitim bir danışman eşiliğinde birleştirilmektedir. Harmanlanmış öğrenme adı verilen bu sistemlerde ders içeriği hem yüzyüze sınıf ortamında hem de çevrimiçi web ortamlarında verilebilmekte, öğretim faaliyetleri gerçek ve sanal sınıflarda gerçekleştirilerek öğrenci ve öğretmenler ile öğrenciler hem yüz yüze hem de çevrimiçi etkileşime girebilmektedirler. Eğitim ne kadar süresinin yüz yüze, ne kadar süresinin çevrimiçi olacağı öğrenilecek ders içeriğine göre değişiklik göstermektedir. Bazı harmanlanmış uygulamalarında yüz yüze eğitim süresi çevrimiçi eğitim süresinden fazla olabilirken bazı uygulamalarda çevrimiçi eğitim süresi yüz yüze eğitim süresinden daha uzun olabilmektedir.

Bu çalışmada harmanlanmış öğrenme hakkında detaylı bilgiler verilecek, harmanlanmış öğrenme ortamları, güncel uygulamaları ülkemizden ve dünyadan örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Harmanlanmış Öğrenme, Uzaktan Öğrenme, Web Tabanlı Öğrenme

THE BLENDED LEARNING IN THE CONTEXT OF DISTANCE EDUCATION

Abstract

Today, humanity is undergoing important social changes due to technological developments. Especially, the rapid change in internet and information technologies has affected the trade, service, entertainment and production sectors and also important changes in learning and teaching activities.

ISBN
978-605-7875-34-1

Nowadays, the point of technology enables the education and training activities of students and teachers even though they are found in different physical environments. Thanks to these practices called distance education, it was possible to receive training for people who could not participate in formal education for various reasons, training activities were delivered to more people, training was personalized and everyone was given learning according to their own pace and education expenses were partially reduced. In addition to these advantages, distance education has a negative effect on students' socialism, such as laboratory and workshop areas which require special applications, the need for technological equipment and the lack of effective working skills.

Today, learning systems have been developed which combine the positive aspects of distance education and face-to-face education and minimize their negative aspects. In these systems, traditional face-to-face education with different training technolises is combined under the guidance of a consultant. In these systems called blended learning, the content of the course can be given both in face-to-face classroom and online web environments. The duration of the training will be face to face and the duration of the training will vary depending on the course content. In some blended applications, the face-to-face education time may be greater than the online training time, while in some applications the online training time may be longer than the face-to-face education time.

In this study, detailed information about blended learning will be given, blended learning environments, current practices will be explained with examples from our country and the world.

Keywords: Blended Learning, Distance Learning, Web-Based Learning

1. GİRİŞ

Günümüzde insanlık önemli toplumsal değişimler yaşamaktadır. Bilgi toplumu olarak adlandırılan bu yeni dönemde teknoloji alanında meydana gelen değişimler yaşamın tüm alanlarını etkilemektedir. Özellikle internet ve bilişim teknolojilerindeki hızlı değişim üretim, hizmet, ticaret, eğlence sektörlerini doğrudan etkilediği gibi öğrenme ve yönetim biçimlerinde de önemli değişiklikler meydana getirmektedir.

Eğitim alanındaki değişimin en büyük sebeplerinden bir tanesi günümüzde oldukça yaygın olan ve hemen hemen heryerden bağlantı imkânına sahip olduğumuz internettir. İnternetin çok sayıda bilgiye ulaşma, kolay erişim, aynı anda geniş kitlelere ulaşma, zengin iletişim ortamları gibi kolaylıklar sağlaması öğretim amaçlı kullanılması fikrini ortaya çıkarmıştır. İnternetin öğretim

ISBN
978-605-7875-34-1

amaçlı kullanılmasında etkili olan web teknolojisi öğretim ortamlarını hem görsel hem de işitsel açıdan zenginleştirerek, çeşitlilik kazandırmaktadır.

Bilişim teknolojisindeki bu gelişmeler eğitim sürecinde öğretmen ve öğrencilerin aynı anda aynı mekanda bulunmaları zorunluluğunu ortadan kaldırmış, insanlara eğitimde serbestlik sağlamıştır. Uzaktan eğitim sayesinde insanlar birbirlerinden fiziksel olarak çok uzakta olsalar dahi eğitim faaliyetlerini sürdürmekte, eğitimden daha fazla kişinin yararlanması sağlanmakta, eğitim kişiselleştirilmekte ve eğitim giderleri azaltılmaktadır. Tüm bunların yanında sosyallikten yoksun olma, bireysel çalışma yeteneği olmayan öğrencilerde etkili olmama, teknoloji okur-yazarlığı gerektirme gibi olumsuz yönlerinin olması uzaktan eğitimin tek başına etkili olmayacağı görüşünü ortaya çıkarmıştır.

Harmanlanmış öğrenme geleneksel yüz yüze öğrenme ile uzaktan eğitimi birleştiren ve etkili bir öğrenme sağlamayı hedefleyen bir yaklaşımdır.

2. UZAKTAN EĞİTİM

Uzaktan eğitim terimi ilk olarak 1906 yılında Wisconsin Üniversitesi yöneticisi William Lighty tarafından yazılan bir yazıda kullanılmıştır (Uşun, 2006). Uzaktan eğitim; geleneksel öğrenme yöntemlerindeki bazı sınırlılıklar nedeniyle, sınıf içi faaliyetleri yapma imkanı olmadığı durumlarda, eğitim çalışmalarını yürütenler ile öğrenenler arasında iletişim ve etkişimin özel olarak tasarlanmış öğretim ortamlarından sağlandığı eğitim şeklidir (Alkan, 1987). İşman (2003), uzaktan eğitimi aynı ortamlarda bulunmayan öğrenci ve öğretmenlerin öğrenme-öğretme etkinliklerini iletişim teknolojileri veya klasik posta hizmetleri ile yaptığı bir eğitim modeli olarak tanımlarken, Koşar ve diğerleri (2003)'ne göre ise uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrenen kişilerin, birbirinden uzak mesafede olmasına rağmen yaptıkları eğitim faaliyetleridir.

Uzaktan eğitimle ilgili yapılan tanımlamalar göz önüne alındığında şu ortak özellikleri taşımaları gerekir:

- Öğretim süresince öğretmen ve öğrenciler farklı mekânlarda bulunmalıdır.
- Öğretmen ile öğrenci arasında çift yönlü etkileşimin sağlaması gerekir.
- Öğretme sürecinde en az bir aracın kullanılması gerekir.
- Yer ve zaman bağımsızlığının sağlanması gerekir.
- Bireysel öğretimde her öğrenciye kendi hızını ve ilerlemesini belirlemesi için imkân verilmelidir.

ISBN
978-605-7875-34-1

3. UZAKTAN EĞİTİM İLE YÜZ YÜZE EĞİTİMİN FARKLARI

Uzaktan eğitim ile yüz yüze eğitim arasındaki temel fark teknolojiyi kullanmaları arasındaki farklılıktır. Uzaktan eğitimi açıklamak için bu eğitimin sınıfta yapılan yüz yüze eğitimden hangi yönlerden farklı olduğunu ortaya koymak gerekir. Bu açıdan bakıldığında aralarındaki farklardan bazıları şunlardır (Kaya, 2002):

- Mekan ve zamandan bağımsız olma,
- Öğretim süresince öğrenci ve öğretmenlerin birbirlerinden ara sıra veya sürekli olarak ayrı olması,
- Öğrenme materyallerinin planlaması, hazırlanması, öğrenci destek hizmetlerinin sağlanması ve organizasyonu,
- Ulaşılabilen öğrenci sayısı,
- Çağdaş kitle iletişim teknolojileri ve ortamlarından eğitim amaçlı yararlanma,
- Öğretmen ve öğrencileri bir araya getirerek dersin içeriğini sunma biçimi.

4. UZAKTAN EĞİTİMİN OLUMLU YÖNLERİ ve SINIRLILIKLARI

Uzaktan eğitimin geleneksel eğitime göre avantajlı yönleri şunlardır (Uşun, 2006; Kaya, 2002, Horton, 2000; Aase, 2000; Demirli ve Aksoğan, 2012):

- Yaşam boyu, kişisel ve bağımsız öğrenme fırsatı verir.
- Öğretim süreçlerinde esneklik ve çeşitlilik sağlar.
- Eğitim masraflarının azalmasını sağlar.
- Ders materyallerinin kolaylıkla güncellenmesine imkan verir.
- Öğrencilerin materyallere daha kolay ulaşmasını sağlar.
- Eğitimde fırsat eşitliği sağlanır.
- Öğretim etkinliklerinden çok uzak mesafedeki insanların ulaşmasını sağlar.
- Bireylere öğrenme sorumluluğu kazandırır.
- Aynı zamanda aynı mekanda bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırır.
- Öğretmen ve öğrencilere zamandan tasarruf sağlar.
- Öğrencilerin aktif katılımını destekler.

Uzaktan eğitimin yukarıdaki olumlu yönlerinin yanında bazı sınırlılıkları da vardır. Bu sınırlılıklar şunlardır (Uşun, 2006: 20; Kaya, 2002; Horton, 2000; Aase, 2000; Demirli ve Aksoğan, 2012):

- Bireysel çalışma alışkanlığı olmayan öğrenciler üzerinde etkili değildir.
- Teknolojik erişim problemleri yaşanma ihtimali vardır.
- Öğretim materyallerinin iyi hazırlanmaması durumunda tüm emek boşa gidebilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

- İletişimde yanlış anlaşılmalar olabilir.
- Bireylerin sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkileyebilir.
- Uygulama ağırlıklı dersler için kullanımda sınırlılıklar olabilir.

5. HARMANLANMIŞ ÖĞRENME

Harmalanmış öğrenme yüz yüze eğitim ile çevrimiçi öğrenme ortamlarının harmanlanması sonucu ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Yüz yüze eğitim sentez, analiz ve değerlendirme gibi daha çok öğrenmeye yönelik aşamaları kapsarken, çevrimiçi kısmı bilgiyi alma ve kavrama olarak düşünülebilir (Demirli ve Aksoğan, 2012). Başka bir deyişle etkili bir öğrenme sağlanması için yüz yüze ve çevrimiçi ortamların olumsuz yönlerini dışarıda bırakarak olumlu yönlerini kullanarak yeni bir öğrenme ortamı oluşturulmasıdır. Harmanlanmış öğrenmede hangi ortamın ne kadar kullanılacağını öğretilmek istenen derse göre değişiklik gösterir. Bazı derslerde yüz yüze ortam daha fazla kullanırken bazı derslerde çevrimiçi ortam daha fazla kullanılabilir.

Harmanlanmış öğrenme 4 aşamada tasarlanıp uygulanabilir (Graham, 2006):

Etkinlik aşaması: Genellikle öğretim süreci içinde ortaya çıkan, planlanmayan çalışmalardır.

Ders aşaması: Öğretmen tarafından önceden planlanan çalışmalardır.

Zaman aşaması: Yüz yüze ve çevrimiçi etkinliklerin sürelerinin belirlendiği aşamadır.

Planlama aşaması: Dersin hangi kısımlarının yüz yüze hangi kısımlarının uzaktan yürütüleceğinin belirlendiği aşamadır.

Harmanlanmış öğrenmenin uygulandığı derse, gruba ve amaçlarına göre değişiklik gösteren hedefleri vardır. Bu hedefler şu başlıklar altında incelenebilir (Osguthorpe ve Graham, 2003; Ünsal, 2007; Graham, 2006):

- Sosyal etkileşim,
- Bilgiye erişim,
- Ekonomiklik,
- Zamanı etkili kullanma,
- Bireysel öğrenmeye yönlendirme,
- Teknolojilerden yararlanma.

Harmanlanmış öğrenme ortamlarında eş zamanlı, eş zamanlı çevrimiçi, farklı zamanlı bireysel öğrenim olmak üzere bazı elemanlar kullanılır (Singh ve Reed, 2001).

Eş zamanlı elemanlar: Bunlar aynı zaman dilimi içerisinde, tüm öğrencilerin yararlanabildikleri yüz yüze elemanlardır:

ISBN
978-605-7875-34-1

- Öğretmen eşliğinde yüz yüze eğitim görülen sınıflar,
- Uygulama derslerinin yapılmasını sağlayan laboratuar ve atölyeler,
- Alan gezileri.

Eş zamanlı çevrimiçi elemanlar: Bunlar, aynı zaman dilimi içerisinde, tüm öğrencilerin yararlanabileceği web destekli elemanlardır:

- Sanal sınıflar,
- Çevrimiçi yapılan toplantılar,
- Sohbet odaları,
- Teknolojik ortamda gerçekleştirilen konferanslar,
- Çevrimiçi sınavlar.

Farklı zamanlı bireysel öğrenim elemanları: Bunlar ise, aynı zaman diliminde olmayan ve her öğrencinin kendi istediği zaman yani farklı zamanlarda yararlanacakları elemanlardır:

- Görsel materyaller,
- Dokümanlar ve web sayfaları,
- Çevrimiçi tartışma grupları,
- İnternet tabanlı eğitim modülleri,
- Değerlendirme ve testler.

Bir eğitim ortamının harmanlamış öğrenme olarak değerlendirilmesi için yüz yüze ve çevrimiçi olarak öğrenme etkinlikleri, öğrenciler ve danışmanlar olması gerekir. Bu unsurlar Şekil 1'de verilmiştir.

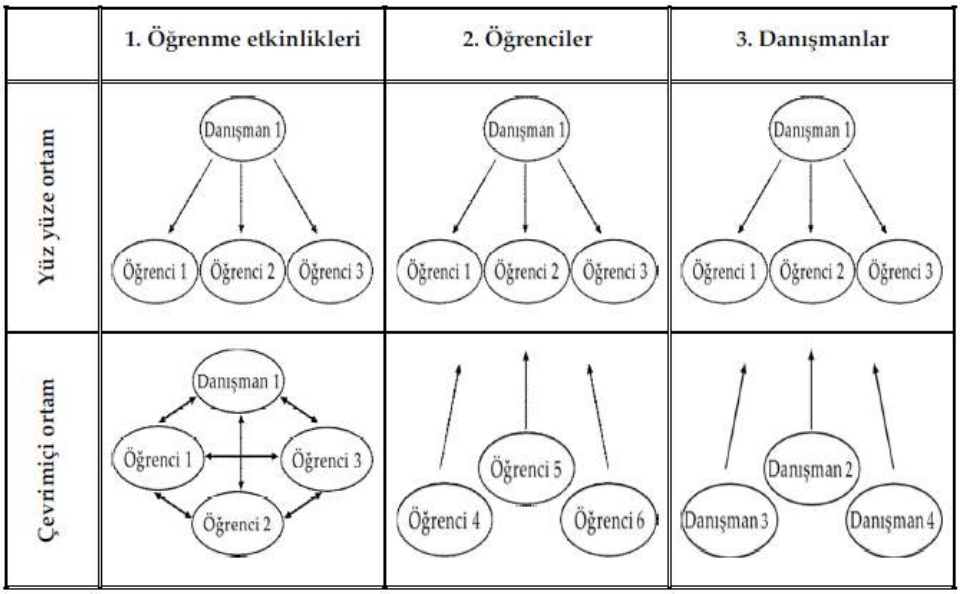

Şekil 1. Harmanlanmış öğrenme modelleri

ISBN
978-605-7875-34-1

Bir numaralı sütunda verilen model, harmanlanmış öğrenmenin en fazla kullanılan modelidir. Bu modelde danışman ve öğrenciler önceden belirledikleri bir zaman diliminde sınıfta bir araya gelerek, öğrenme etkinliklerini yerine getirirler. Yüz yüze etkinliklerin ardından yine aynı danışman ve öğrenciler çevrimiçi ortamda bir araya gelerek, eğitimin kalan kısmına devam ederler. Bu modelde danışman, hem yüz yüze hem de çevrimiçi ortamda öğrencilerle etkileşim halindedir. Öğrencilerde aynı şekilde her iki ortamda da hem danışmanları hem de diğer arkadaşları ile etkileşimde bulunabilirler.

İkinci model yüz yüze ortamda danışmanları ile etkinliklerine devam eden öğrencilere, çevrimiçi ortamda farklı öğrencilerin katılmasıyla oluşturulan modeldir. Öğrenciler, çevrimiçi ortamda danışmanları ve derse katılan bu yeni öğrencilerle etkileşimde bulunabilirler. Böylece, yüz yüze ortamda ders gördükleri öğrenci arkadaşlarından farklı öğrencilerle konu hakkında tartışarak yeni bilgiler edinebilirler.

Üçüncü model ise, yüz yüze ortamda danışmanları ile derse devam eden öğrencilere, çevrimiçi ortamda farklı danışmanların katılmasıyla oluşturulan modelde. İkinci modelde olduğu gibi bu modelde de, öğrenciler çevrimiçi ortamda kendi danışmanları ve derse katılan yeni danışmanları ile etkileşimde bulunabilirler. Böylece öğrenciler konu hakkında daha fazla uzman görüşüne başvurarak, farklı bilgiler alabilir.

KAYNAKÇA

Aase, S. (2000). Online Learning Goes The Distance, International Data Corp., http://www.computeruser.com/articles/online-learning-goes-thedistance.html, Erişim Tarihi: 12 Mart 2019.

Alkan, C. (1987). Açıköğretim: Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1, Ankara, s.5 27.

Demirli, C. & Aksoğan, M. (2012). The Effect of Blended Learning on the Persistence of Academic Performance for Computer Education. The Journal of Instructional Technologies &Teacher Education. 1 (1), 111-122.

Graham, C. R. (2006). Blended Learning Systems: Definition, Current Trends and Future Directions, Part One, Introduction to Blended Learnig, http://media.wiley.com/product_data/excerpt/86/07879775/0787977586.pdf, Erişim Tarihi: 25 Mart 2019, s. 6-18.

Horton, W. (2000). Designing Web-Based Training. How to teach anyone, anything,anywhere, anytime, William Horton Consulting, 1, New York, s. 2-121.

ISBN
978-605-7875-34-1

İşman, A. (2003), Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Değişim Yayınları, 1, İstanbul, s. 93.

Kaya, Z., Uzaktan Eğitim, PegemA Yayıncılık, 2, Ankara, 2002.

Koşar, E., Yüksel, S., Özkılıç, R., Avcı, U., İmer, G. & Çiğdem, N. (2003). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, PagemA Yayınları, 2, Ankara, s.65.

Osguthorpe, R.T. & Graham, C.R. (2003). Blended Learning Environments: Definitions and Directions. The Quarterly Review of Distance Education, 4 (3), s. 227-233.

Singh, H. ve Reed, C. (2001). A white paper: Achieving success with blended learning, http://chriscollieassociates.com/BlendedLearning.pdf, Erişim Tarihi: 25 Mart 2019.

Uşun, S., Uzaktan Eğitim, Nobel Yayıncılık, 1, Ankara, 2006, s. 6-88.

ISBN
978-605-7875-34-1

YANIT YÜZEY YÖNTEMİ İLE TUFAL İLAVELİ HARÇLARIN ÇEKME DAYANIMLARININ OPTİMİZASYONU

Erdinç ARICI

Oğuzhan KELEŞTEMUR

Fırat Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, Elazığ, Türkiye

earici1@firat.edu.tr, okelestemur@firat.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, yanıt yüzey yöntemi (YYY) kullanılarak çelik tufal içeren harç numunelerinin çekme dayanımı optimize edildi. Deney serileri yanıt yüzey yöntemi ile oluşturulan 25 diziye göre hazırlandı. Bu amaçla, ince agrega ile hacimce yer değiştirecek şekilde farklı oranlarda (%0.5, %10, %15 ve %20) çelik tufali içeren harç numuneleri hazırlandı. Harç numuneleri üretilirken 0.50, 0.55 ve 0.60 olmak üzere üç farklı s/ç oranı ve 400, 450 ve 500 kg/m^3 olmak üzere üç farklı çimento dozajı kullanıldı. Üretilen numuneler üzerinde çekme dayanımı deneyi yapıldı. Elde edilen veriler YYY ile analiz edildi ve kuadratik bir model oluşturuldu. Kuadratik modelin sonuçları deneysel sonuçlarla karşılaştırıldığında, korelasyonun % 90'ın üzerinde olduğu gözlendi. Ayrıca, genetik algoritma kullanılarak optimum parametre değerleri belirlendi. Doğrulama deneyi yapılarak optimizasyon sunucuyla kıyaslandı ve aralarında iyi bir korelasyon olduğu görüldü. Yapılan çalışma neticesinde yanıt yüzey yöntemi ve genetik algoritmanın birlikte kullanımı neticesinde daha az deneysel veri ile hem matematiksel model hem de optimizasyonun yapılabileceği görüldü.
Anahtar Kelimeler: Yanıt yüzey yöntemi, Genetik Algoritma, Tufal, Harç, Çekme dayanımı.

Optimization of the Tensile strength of Mortars with Steel Scale by Response Surface Method

Abstract

In this study, flexural strength of mortar specimens containing steel scale was optimized by using response surface method (RSM). Experimental series were prepared according to 25 array based on RSM. For this purpose, mortar specimens containing different proportions (0.5%, 10%, 15% and 20% by volume) of steel scale were prepared by replacing with fine aggregate. For the preparation of the samples, three different w/c ratio (0.50, 0.55 and 0.60) and three different cement dosage (400, 450 and 500 kg/m^3) were used. Tensile strength test was performed on the mortar specimens produced. The obtained data were analyzed with RSM and quadratic model was created. When the results of the quadratic model were compared with the experimental results, it was observed that the correlation was over 90%. Furthermore, the optimum parameter values were determined by using genetic algorithm. Confirmation test results were compared with the optimization result and good fit was observed between them. As a result of this study, it was observed that both mathematical model and optimization could be performed with less experimental data as a result of combination of RSM and genetic algorithm.
Keywords: Response surface method, Genetic algorithm, Steel scale, Mortar, Tensile strength.

ISBN
978-605-7875-34-1

1. GİRİŞ

Beton, sudan sonra dünyada en fazla tüketilen malzeme durumundadır. Betonun bu kadar fazla tüketilmesindeki en büyük etken emsallerine göre daha ekonomik olmasıdır. Örneğin; beton, çelikten 20 kat daha az enerji ile üretilebilmektedir. Bir beton karışımı % 65-75 oranında agrega içermektedir. Agrega, doğadan olduğu gibi alınmakta ya da bir miktar öğütüldükten sonra kullanılmaktadır [1].

Teknolojik gelişmeler ve sanayileşme ile paralel olarak yaşanan hızlı kentleşme ve nüfus artışı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki baskısını hızla artırmaktadır. Bu süreçte üretim ve pazarlama faaliyetlerindeki genişleme, doğal kaynakların daha yoğun kullanımını kaçınılmaz kılarken, sürekli artan ekonomik faaliyetler ve tüketim eğilimi ile birlikte oluşan atıklar da, hem miktar hem de zararlı içerikleri nedeniyle çevre ve insan sağlığını tehdit eder boyutlara ulaşmıştır [2].

Beton ve/veya harç üretiminde endüstriyel atıkların kullanılması, atık sorununu çözüm olabilir ve aynı zamanda sürdürülebilir yapı malzemelerinin üretimini teşvik edebilir. Ayrıca bu sayede atıkların ekolojik denge ve insan sağlığı üzerindeki ters etkileri de azaltabilir [3]. Endüstriyel ilerleme ve ürün çeşitliliği, devamlı olarak demir çelik ihtiyacını da artırmaktadır. İhtiyacın karşılanabilmesi için üretimin artırılması, atık madde olarak ortaya çıkan tufal miktarını da doğrudan artırmaktadır. Üretilen her ton çelik için yaklaşık 10 kg demir içeriği zengin tufal oluşur. Dünya genelinde bakıldığında her yıl milyonlarca ton çelik tufali ortaya çıkmaktadır ve depolanma alanlarında çevresel olarak ters etkilere sebep olmaktadır [4].

Çelik tufali, haddeleme işlemi esnasında çelik yüzeyinde oksidasyon sonrası pullanma şeklinde bir tabaka şeklinde oluşur. Tufal miktarı, haddeleme sürecine ve sıcaklığına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir [5]. Çelik tufali wüstit (FeO), hamatit (Fe_2O_3) ve manyetit (Fe_3O_4) gibi demir oksitlerinin yanında elemental olarak demir (Fe) içerir. Genel olarak kimyasal içerik bakımından bu dört ana bileşenden oluşmasına karşın üretilen çeliğin türüne ve haddeleme işleminin şekline göre değişiklik gösterir. Örneğin soğuk haddeleme işlemi ile üretilen çelikten oluşan tufal hematit (Fe_2O_3) ve saf demir (Fe) bakımından daha zengindir [6]. Çelik tufalinin bu zengin içeriğinden dolayı değerlendirilmesi amacıyla farklı alanlarda araştırılmıştır [7-9].

Deneysel çalışmaların sonuçlandırılması uzun süreç gerektirmektedir. Bu süreç esnasında aşırı miktarda malzeme ihtiyacının olması maliyet ve zaman açısından büyük zorluklara sebep olmaktadır. Ayrıca elde edilen verilen tam olarak yorumlanması ve optimum değerin belirlenmesi karşılaşılan önemli sorunlardır. Fakat deneysel çalışmalar, teoriksel olarak farklı metotlarla desteklenerek yapıldığında bu tip zorluklar ortadan kaldırılabilir. Bu metotlardan biri olan Yanıt Yüzey Yöntemi (YYY) ve genetik algoritmanın birlikte kullanımı ile az sayıda deneysel veri ile optimum değer elde edilebilmektedir.

YYY ile birleştirilen deneysel tasarımların uygulanması, numune hazırlamada verimliliği iyileştirmeye katkıda bulunur. Çünkü optimizasyon sırasında değişkenleri ve olası etkileşimlerini dikkate alan çok değişkenli metodolojilerdir. Bu yöntemin kullanılması, kısa sürede azaltılmış sayıda deney sonucu ile maksimum bilginin elde edilmesini sağlar [10].

İlk olarak 1951 yılında Box ve Wilson tarafından uygulanan YYY, istenen yanıt için en iyi değeri elde etmek amacıyla deneysel sonuçlara veya simülasyonlara dayanan ve en iyi faktör seviyelerini belirleyen bir optimizasyon tekniğidir. Her ne kadar farklı faktörler deneylerde genellikle birbirini etkilese de, yöntemlerin çoğunda faktörlerin birbirine etkileri dikkate alınmaz. Fakat YYY faktörler arasındaki etkileşimi dikkate alarak korelasyonu doğru şekilde hesaplamaktadır [11]. Optimizasyon işleminin YYY kullanılarak yapıldığında sağlamış olduğu avantajlardan dolayı farklı alanlarda uygulanmıştır [12-14]

Yanıt Yüzey Metodu, yanıt olarak ifade edilen bağlı değişkenler (Deney sonuçları) ile yüzeyi oluşturan bağımsız değişkenler (Deney parametreleri) arasındaki ilişkinin olduğu bir polinom modelin oluşturulmasında kullanılmaktadır. YYY ile optimizasyonda izlenecek yol aşağıda verilmiştir.

1. İncelenecek olan parametreleri seçilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

2. Cevap yüzeyin sınırlandırılmış bir bölgesinde bir ikinci-seviye faktöriyel deney tasarımı yapılır.

3. Sonuçlara ilişkin tahminler hesaplanır ve böylece modelin katsayıları bulunur.

4. Kademeli artış yolu boyunca devamı sağlamak için her bir faktörün doğrultusunda uygun adımların belirlenmesinde bir kılavuz olacak bir referans faktör seçilir.

5. Cevaplar artmaya devam ederse kademeli artış yolu boyunca hareketle birkaç deneysel koşul seçilir ve test edilir. Cevaplarda artış sona ererse yeni bir yol üretilmelidir.

6. Yeni bir yol gerekli ise, yeni bir ikinci-seviye faktöriyel deneyi tasarlanır ve test edilir. Tüm önceki adımlar cevap olarak önemli gelişmeler elde edilemeyinceye kadar tekrarlanır.

Deneylerden toplanan veri, YYY kullanılarak bir matematiksel yüzey modelin oluşturulmasında kullanılmaktadır. YYY pek çok değişkenden etkilenen bir yanıt ve bu yanıtın optimize edilmesini amaçlayan problemlerin modellenmesi ve analiz edilmesinde kullanılan matematiksel ve istatistiksel tekniklerin bir derlemesidir [15].

Uygulamalarda genellikle birinci ve ikinci dereceden modeller kullanılmaktadır. Birinci dereceden modelin yetersiz kalması durumunda ikinci dereceden model tercih edilmektedir. Modellerden parametre tahminlerinin yapılmasının ardından uygun yüzey kullanılarak yanıt yüzeyi analizi yapılmaktadır. Eğer bulunan uygun yüzey gerçek yanıt fonksiyonunun yeterli bir yaklaşımı ise, uygun yüzeyin analizi gerçekleştirilerek uygun yüzeyin gerçek yüzeye eş olduğu kabul edilmektedir. Yöntemin mantığında değişkenlerin eş yükseklik eğrilerine bakılarak optimum yanıtı veren bölgenin belirlenmesi vardır. Ancak değişken sayısının artması durumunda eş yükseklik eğrileri ve yanıt yüzeyi grafikleri karmaşık bir hal almaktadır ve grafiklere bakarak karar vermek zorlaşmaktadır [16]. Bu karışıklığın önüne geçmek için genetik algoritmanın kullanılması uygun olacaktır.

YYY ile model denklem oluşturulduktan sonra genetik algoritma yardımıyla optimum parametre seviyeleri ve bu sevilere göre tahmini sonuç elde edilir.

Genetik Algoritma (GA), doğada gözlemlenen evrimsel sürece benzer bir şekilde çalışan bir optimizasyon yöntemidir. Karmaşık, çok boyutlu arama uzayında en iyinin hayatta kalması ilkesine göre küresel çözümü arar. GA uzun çalışmaların neticesinde ilk defa John Holland tarafından optimizasyon problemlerine uygulandı ve öğrencisi David Goldberg tezinde; gaz boru hattının optimizasyonunu içeren bir problemin çözümünü GA ile gerçekleştirdi [17]. Bilgisayar teknolojisinde ve yazılımlardaki gelişmelere bağlı olarak GA ile ilgili çalışmalar artmaktadır. Özellikle deneysel çalışmalarda optimizasyon işlemlerinde kullanışlı olduğu için farklı alanlarda uygulamalar yapılmıştır [18-19].

Bu çalışmada, tufal ilaveli harçların çekme dayanımının optimizasyonu YYY kullanılarak yapıldı. Deney tasarım planı belirlenirken Optimum dizayn modelinden faydalanıldı. Bu plana uygun olarak hazırlanan numuneler üzerinde yarmada çekme dayanımı deneyi yapıldı. Deneysel verilerden faydalanılarak YYY ile kuadratik model oluşturuldu. GA kullanılarak elde edilen model denklemden optimum parametre değerleri ve bunlara göre tahmini çekme dayanımı hesaplandı. Optimum parametre değerlerine göre numune hazırlanarak çekme dayanımı belirlendi ve tahmini sonuç ile kıyaslandı. Yapılan çalışma neticesinde YYY kullanılarak az veri ile güvenilir sonuçlar elde edilebileceği ve optimizasyon yapılabileceği görüldü.

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Deney karışımları hazırlanırken Şekil 1'de verilen granülometri eğirisine uygun olarak 4 mm'lik agrega kullanılmıştır. Bağlayıcı malzeme olarak TS EN 197-1 standardına uygun CEM I 42,5 N tipi çimento kullanılmıştır [20].

ISBN
978-605-7875-34-1

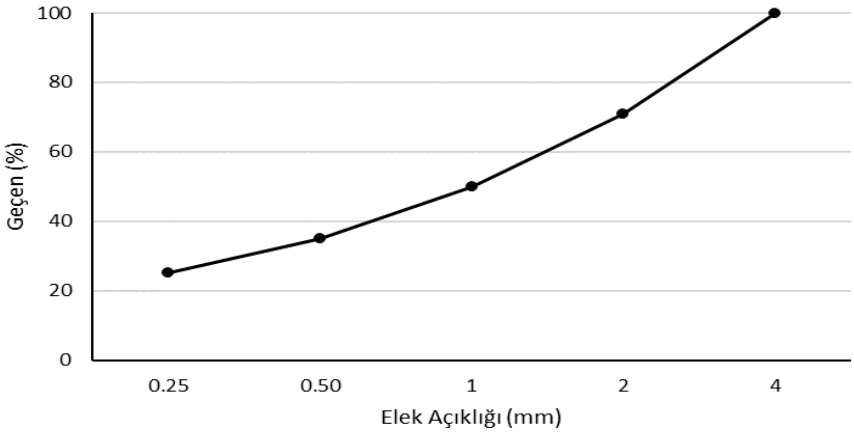

Şekil 1. Agreganın granülometri eğrisi

Harç karışımlarında kullanılabilir hale getirmek amacıyla Şekil 2a'da gösterilen çelik tufali laboratuvar ortamında öğütülüp elendi. Şekil 2b'de görülen tufal 0.25 mm'lik ve 1 mm'lik eleklerden elenerek ince ve iri tufal olmak üzere iki guruba ayrıldı.

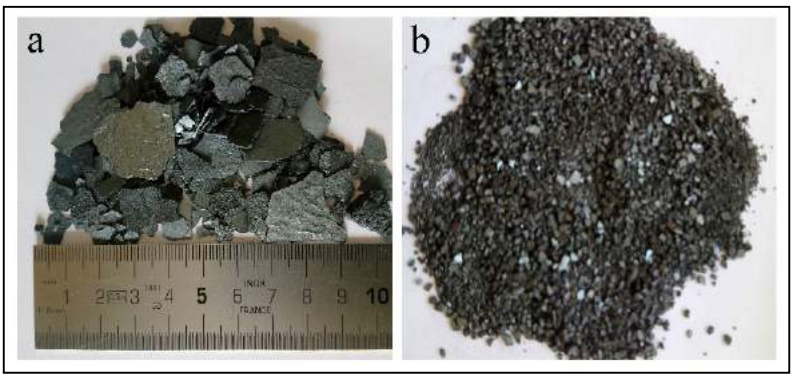

Şekil 2. Doğal ve öğütülmüş tufal.

YYY ile optimizasyon için gerekli deneysel verilerin elde edilebilmesi amacıyla 50x50x50 mm boyutunda TS EN 196-1 de belirtilen harç karışım esaslarına uygun numuneler hazırlandı [21]. Hazırlanan numuneler 28 gün kirece doygun kür ortamında bekletildikten sonra yarmada çekme dayanımı deneyine tabii tutuldu.

2.2. Metot

Optimizasyon işleminde ilk olarak yüzeyi oluşturacak bağımsız değişkenler olan parametreler ve seviyeleri belirlendi. Yanıt değeri üzerinde etkili olacak ince tufal (0-0.25 mm), iri tufal (0.25-1 mm), Su/Çimento oranı (S/Ç) ve çimento dozajı olmak üzere Tablo 1'de verilen dört parametre esas alındı.

Tablo 1. Parametreler ve seviyeleri

Parametreler	Sembol	Birim	Seviyeler ve kodları				
			-2	-1	0	1	2
İnce tufal (0-0.25 mm)	A	%	0	5	10	15	20
İri tufal (0.25-1 mm)	B	%	0	5	10	15	20
Su/Çimento oranı	C			0.50	0.55	0.60	
Çimento Dozajı	D	(kg/m^3)		400	450	500	

Parametreler ve seviyelerinin belirlenmesinden sonra Tablo 2'de verilen deney deneysel tasarım planının belirlendi ve yanıt değerleri girildi.

Tablo 2. Optimum deneysel tasarım planı ve sonuçları

	Parametre seviyeleri	

ISBN
978-605-7875-34-1

Deney No	Kodlanmış değerler				Gerçek değerler				Çekme Dayanımı (MPa) (Yanıt)
	İnce tufal	İri tufal	S/Ç	Dozaj	İnce tufal (0-0.25mm)	İri tufal (0.25-1 mm)	S/Ç	Dozaj	
1	-1	-1	0	-1	5	5	0.55	400	7.32
2	2	-2	0	-1	20	0	0.55	400	6.73
3	2	-2	-1	1	20	0	0.50	500	7.33
4	0	0	1	0	10	10	0.60	450	7.35
5	-1	2	-1	-1	5	20	0.50	400	7.82
6	-2	2	0	1	0	20	0.55	500	7.70
7	-1	1	1	1	5	15	0.60	500	7.71
8	-2	2	1	0	0	20	0.60	450	7.24
9	-1	-2	1	1	5	0	0.60	500	7.20
10	-2	-2	-1	-1	0	0	0.50	400	6.97
11	-2	-2	0	1	0	0	0.55	500	7.18
12	2	-1	-1	0	20	5	0.50	450	7.31
13	-2	-1	1	-1	0	5	0.60	400	6.79
14	0	0	0	1	10	10	0.55	500	7.81
15	2	-2	1	1	20	0	0.60	500	6.89
16	1	1	-1	-1	15	15	0.50	400	7.21
17	2	2	-1	1	20	20	0.50	500	7.87
18	0	-2	0	0	10	0	0.55	450	7.26
19	1	2	1	-1	15	20	0.60	400	6.79
20	1	-2	-1	-1	15	0	0.50	400	7.09
21	-2	2	0	-1	0	20	0.55	400	7.27
22	-2	0	-1	1	0	10	0.50	500	7.77
23	0	-1	-1	1	10	5	0.50	500	7.92
24	2	0	0	0	20	10	0.55	450	7.15
25	-2	1	-1	0	0	15	0.50	450	7.64

Çekme dayanımının tufal oranlarına bağlı olarak değişimi Şekil 3'de kontur grafikte gösterildi. Buradan da görüleceği üzere iri tufal çekme dayanımını olumlu etkilerken ince tufal ilk başlarda olumlu etkilerken %10'dan sonra ters yönde etkilemiştir.

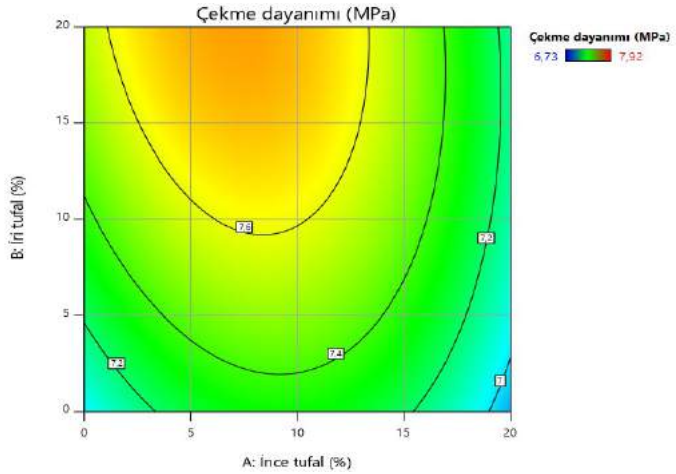

Şekil 3. Çekme dayanımı ve tufal arasındaki ilişki

3. Bulgular ve Tartışma

YYY ile deneysel verilerden faydalanarak yanıt fonksiyonu oluşturuldu. Yanıt fonksiyonu oluşturulurken en uygun modelleme olarak kuadratik model esas alındı. Elde edilen kuadratik model Denklem 1'de verildi.

ISBN
978-605-7875-34-1

$$\textbf{Çekme Dayanımı} = 1.339 + 0.024 \times A + 0.051 \times B + 15.225 \times C + 0.008 \times D - 0.001 \times A \times B - 0.041 \times A \times C + 0.0001 \times A \times D - 0.123 \times B \times C + 0.0001 \times B \times D - 0.005 \times C \times D - 0.004 \times A^2 - 0.001 \times B^2 - 14.49 \times C^2 \quad (1)$$

Denklem 1'de verilen kuadratik modelin hata değerinin belirlenmesi için Şekil 4'de verilen grafik hazırlandı. Grafikten de görüleceği gibi hata sabit varyansla dağılmıştır ki bu durum model denklemin güvenilirliğinin göstergesidir.

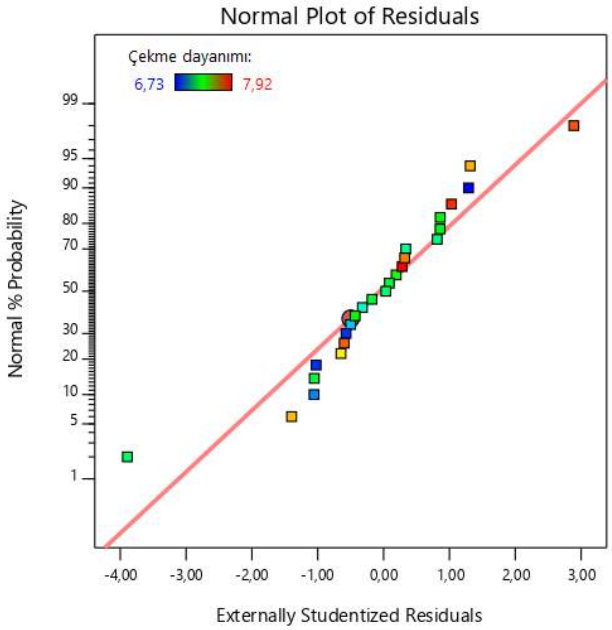

Şekil 4. Hata dağılım eğrisi

Kuadratik modelin güvenilirliği ve istatistiksel olarak anlamlığının belirlenmesi için Tablo 3'de verilen varyans analizi (ANOVA) yapıldı.

Tablo 3. Çekme dayanımı (Yanıt) için ANOVA değerleri

Kaynak	Karelerin toplamı	Serbestlik derecesi	Ortalama kareler	F oranı	P değeri
Model	2.99	14	0.213	17.50	< 0.0001
A	0.182	1	0.182	14.89	0.0032
B	0.441	1	0.441	36.19	0.0001
C	0.820	1	0.820	67.24	< 0.0001
D	1.050	1	1.050	86.16	< 0.0001
AB	0.048	1	0.049	4.01	0.0731
AC	0.004	1	0.004	0.29	0.6048
AD	0.050	1	0.050	4.08	0.0711
BC	0.029	1	0.029	2.40	0.1525
BD	0.048	1	0.048	3.96	0.0745
CD	0.002	1	0.002	0.13	0.7265
A^2	0.417	1	0.417	34.18	0.0002
B^2	0.025	1	0.025	2.06	0.1816
C^2	0.006	1	0.006	0.50	0.4954
D^2	0.0002	1	0.0002	0.02	0.9010
Residual	0.122	10	0.012		
Hata					
Toplam	3.11	24			
R^2 değeri		0.96			
R^2_{adj} değeri		0.91			

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 3'deki sonuçlar incelendiğinde Modelin F oranı 17.50 ve P değerinin <0.0001 olması, modelin anlamlılığının ve güvenilirliğinin yüksek olduğunu gösterir. Varyans analizi sonucunda P değerlerine bakıldığında parametreler ve parametre etkileşimleri içinde A, B, C, D ve A^2'nin P değerinin 0.05'den küçük olması oluşturulan modelden elde edilecek sonuçlarda en etkili parametreler olduğunu gösterir. Ayrıca R^2 değerinin 0.96 olması sonuçların güvenilirliğini gösterirken, R^2_{adj} değerinin ise 0.91 olması bağımsız değişkenlerin oluşturduğu yüzeyde yanıt değerinin çok büyük yaklaşıklıkla elde edileceğinin göstergesidir.

Deneysel tasarım planında verilen deney sonuçları ile model denklemden elde edilen tahmini sonuçların kıyaslaması Şekil 5'de verildi. Grafik incelendiğinde gerçek değer dağılımının düzgün olduğu ve tahmini değerlerle arasında uyum olduğu görülmektedir.

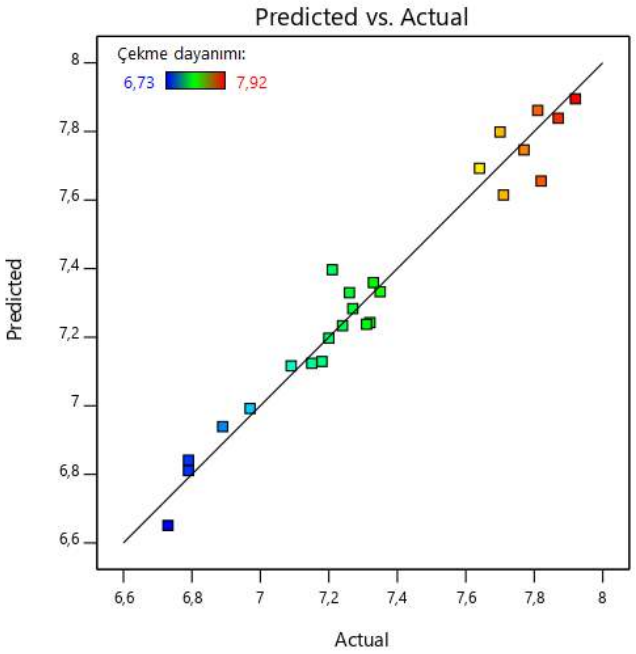

Şekil 5. Çekme dayanımı için tahmini değer-gerçek değer grafiği

Model denklemden faydalanarak çekme dayanımının ince ve iri tufal oranına göre değişimi Şekil 6'da verildi. Bu grafik oluşturulurken S/Ç oranı ve Dozaj parametrelerinin orta değerleri (C0 ve D0) sabit olarak alındı.

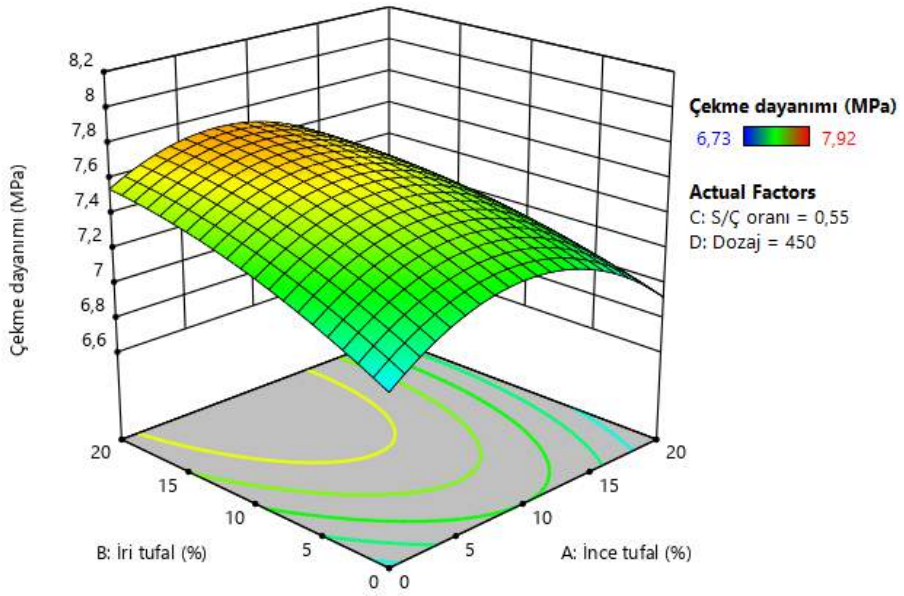

Şekil 6. Çekme dayanımı ile tufal oranları arasındaki ilişki

ISBN
978-605-7875-34-1

Model denkleme göre çekme dayanımı ile S/Ç oranı ve Dozaj arasındaki ilişki Şekil 7'de gösterildi. Bu grafik oluşturulurken ince ve iri tufal oranları orta değerlerde (A0ve B0) sabit olarak alındı.

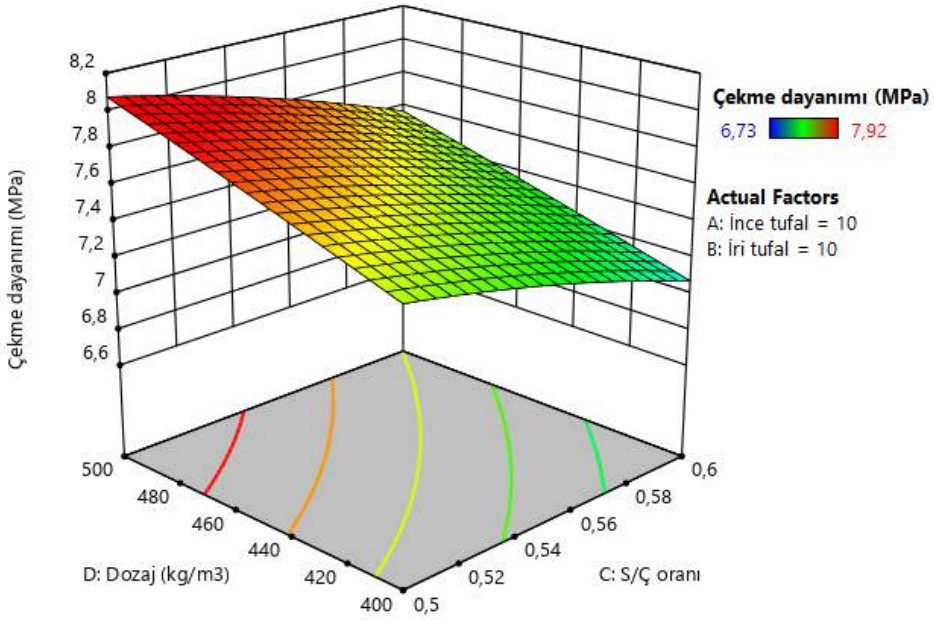

Şekil 7. Çekme dayanımı ile tufal oranları arasındaki ilişki

Şekil 6 ve 7 incelendiğinde iri tufal ve dozaj miktarındaki artış çekme dayanımını olumlu etkiledi. İnce tufal oranındaki artış %10'a kadar çekme dayanımını olumlu etkilemesine karşın %10'dan sonra çekme dayanımını ters yönde etkiledi. S/Ç oranındaki artış beklenildiği gibi çekme dayanımını tamamen olumsuz olarak etkiledi.

Optimum parametre değerlerinin belirlenebilmesi amacıyla genetik algoritma yardımıyla model denklemin çözümlendi. Tablo 4'de verilen optimum parametre seviyeleri ve bunlara karşılık gelen maksimum çekme dayanımı değeri elde edildi.

Tablo 4. Optimizasyon sonuçları

Deney parametreleri	Parametre sembolü	Parametre değeri	Tahmin edilen maksimum çekme dayanımı (MPa)
İnce tufal (%)	A	7.82	8.32
İri tufal (%)	B	19.08	
Su/Çimento oranı	C	0.50	
Çimento Dozajı (kg/m^3)	D	500	

Genetik algoritma sonucunda elde edilen optimum parametre seviyeleri ve tahmini sonucun kıyaslanabilmesi için Tablo 4'de verilen parametre seviyelerine göre doğrulama deneyi yapıldı. Tablo 5'de verilen doğrulama deneyi ve tahmini sonuç kıyaslandığında %97 benzerlik çıkmıştır. Bu değer oluşturulan modelin ve optimizasyon işleminin güvenilirliğinin göstergesidir.

Tablo 5. Optimum Değer Sonuçları

Optimum parametre değerleri				Çekme dayanımı (MPa)	
İnce tufal (%)	İri tufal (%)	S/Ç oranı (%)	Dozaj (kg)	Tahmin sonuç	Doğrulama deney sonucu
7.82	19.08	0.50	500	8.32	8.47

ISBN
978-605-7875-34-1

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, YYY ve genetik algoritma kullanılarak tufal ilaveli harçların çekme dayanımının optimizasyonu yapıldı. Bağımsız değişkenlerin oluşturduğu yüzeyde her parametre seviyesine anlamlı bir yanıt değeri almak amacıyla kuadratik model denklem oluşturuldu ve genetik algoritma ile optimum parametre seviyeleri belirlendi. YYY analizleri ve genetik algoritma optimizasyonu neticesinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. İri tufal ve dozajdaki artış çekme dayanımını olumlu yönde etkilerken, S/Ç oranı ve ince tufal oranındaki artış ise çekme dayanımını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.
2. Deneysel verilerden elde edilen kuadratik model incelendiğinde, $R^2 = 0.96$ ve $R^2_{adj} = 0.91$ olarak bulundu. Bu değerler deney sonuçlarının tutarlı olmasının yanında modelden elde edilecek her yanıtın parametrelerin oluşturduğu yüzeyde anlamlı bir karşılığının olduğunun ve güvenilir olduğunun göstergesidir.
3. Yapılan varyans analizi (ANOVA) sonucunda, oluşturulan kuadratik modelin F oranının 17.50 ve $P < 0.0001$ olması oluşturulan kuadratik denklemin anlamlı olmasını gösterir. Ayrıca R^2 ve R^2_{adj} değerlerinin de % 95 üstünde olması modelin güvenirliliğini ve modelden elde edilecek her değerinin parametrelerle tutarlı olarak açıklanabileceğinin göstergesidir.
4. Varyans analizi incelendiğinde; A, B, C, D ve A^2 nin P değerlerinin 0.05'den küçük olduğu görülür. Bu durum model denklem sonucunda bu değerlerin daha fazla etkili olacağının bir göstergesidir.
5. Yanıt (Çekme dayanımı) üzerine tufalin etkisi incelendiğinde, iri tufal oranının % 19'e kadar dayanımı olumlu yönde etkiledi. İnce tufalin ise ilk başlarda dayanımı olumlu yönde etkilemesine karşın %10 civarı optimum değere ulaşmış, fakat orandaki artışın dayanımı ters yönde etkilediği görüldü. Bu durum yaklaşık optimum değer açısından ince tufalin %10, iri tufalin ise %19 oranlarında olduğunu gösterir.
6. S/Ç oranındaki artışın çekme dayanımına olumlu bir etkisinin olmadığı, dozajdaki artışın ise olumlu yönde etkilediği görüldü. Bu parametrelerin yaklaşık optimum değerleri S/Ç oranının 0.50, dozajın ise 500kg/m^3 olabileceği tahmin edilebilir.
7. Genetik algoritma yardımıyla yapılan optimizasyon sonucunda, ince tufal %7.82, iri tufal %19.08, S/Ç oranı 0.50 ve dozaj 500 kg/m^3 optimum parametre değerleri belirlendi. Bu optimum değerlere göre tahmini maksimum çekme dayanımını ise 8.32 MPa olarak bulundu. Optimum parametre değerleri ile tahmin edilen değerlerin uyumlu olması yapılan genetik algoritmanın da güvenilir olduğunun göstergesidir.
8. Optimizasyon sonucu elde edilen parametre değerlerine uygun olarak harç numunesi hazırlanarak doğrulama deneyi yapıldı ve çekme dayanımı 8.47 MPa olarak belirlendi. Doğrulama deneyi sonucu ile optimizasyon sonucu olan 8.32 MPa tahmini çekme dayanımı değeri kıyaslandığında yaklaşık %98'lik benzerlik bulundu. Bu sonuç oluşturulan modelin doğruluğunu ve yapılan genetik algoritmanın güvenilir olduğunu gösterir.

Deneysel çalışma ve teoriksel analizler neticesinde; atık çelik tufalin harçlarda kullanılabileceği, ayrıca YYY ve genetik algoritmanın birlikte kullanımı neticesinde daha az deneysel veri ile optimizasyon yapılabileceği görüldü. YYY kullanılarak deney sonuçları ve parametrelerin sonuç üzerindeki etkilerinin yorumlanabilmesi daha kolay olacaktır.

5. KAYNAKLAR

1. Gönen T., Onat O., Cemalgil S., Yılmazer B., Altuncu Y. T., " Beton teknolojisi için yeni atık malzemeler üzerine bir inceleme", Yapı Tekn. Elektronik dergisi, 8-1, 36-43, 2012.
2. Arıcı E., Keleştemur O., "Gri ilişkisel analiz ile tufal katkılı harçların optimizasyonu", 1. Uluslararası Battalgazi Multi Disipliner Çalışmalar Kongresi, 2601-2611, 2018.

ISBN
978-605-7875-34-1

3. Furlani E., Maschino S., "Steel scale waste as component in mortars production: An experimental study", Case Studies in Construction Materials, 4, 93-101, 2016.
4. Avancini T. G., Souza M. T., Oliveria A. P. N., Arcaro S., Alves A. K., "Magnetic properties of magnetite-based nano-glass-ceramics obtained from a Fe-rich scale and borosilicate glass wastes", Ceramics International, 45, 4360–4367, 2019.
5. Cosat T.C., Soares P.A., Campos C.E.M., Souza A.A.U., Doli M.B., Vilar V.J.P., Souza S.M.A.G.U., "Industrial steel waste as an iron source to promote heterogeneous and homogeneous oxidation/reduction reactions", Journal of Cleaner Production, 211, 804-817, 2019.
6. Gomez V., Wright K., Esquenazi G.L., Barron A., "Microwave treatment of a hot mill sludge from the steel industry: en route to recycling an industrial waste", Journal of Cleaner Production 207, 182-189, 2019.
7. Sen R., Maan A., Goyal U., Birdhaniya A., Pandel U., "In Crucible Reduction of Mill Scale by Lean Grade Coal: Study of Time, Temperature and Arrangement for Optimum Reduction Conditions", Materials Today, 5, 7256-7263, 2018.
8. Montedo O.R.K., Alves I.T., Faller C.A., Bertan F.M., Piva D.H. and Piva R.H., "Evaluation of Electrical Properties of Glass-Ceramics Obtained from Mill Scale", Materials Research Bulletin, 72, 90–97, 2015.
9. Gündoğdu N., "Demir-Çelik Tesislerinde Açığa Çıkan Tufalden Demirin Geri Kazanımı", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Türkiye, 2013.
10. Coelhoa T.L.S., Braga F.M.S., Silva N.M.C., Dantas C., Junior C.A.L., Sousa S.A.A., Vieira E.C., "Optimization of the protein extraction method of goat meat using factorial design and response surface methodology", Food Chemistry, 281, 63–70, 2019.
11. Mohammadpour H., Sadrameli S.M., Eslami F., Asoodeh A., "Optimization of ultrasound-assisted extraction of Moringa peregrina oil with response surface methodology and comparison with Soxhlet method", Industrial Crops & Products, 131, 106–116, 2019.
12. Moodi Y., Mousavi S.R., Ghavidel A., Sohrabi M.R., Rashki M., "Using Response Surface Methodology and providing a modified model using whale algorithm for estimating the compressive strength of columns confined with FRP sheets", Construction and Building Materials, 183, 163–170, 2018.
13. Öztürk Z.B., Ay N., "Yanıt yüzey metodu ile porselen karo küçülmesinde ergiticilerin optimizasyonu", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 2, 57-66, 2012.
14. Koç B., Kaymak F., "Yanıt yüzey yöntemi ve gıda işleme uygulamaları", Gıda, 35, 1-8, 2010.
15. Koyunbakan M., Ünuvar A., "Frezelemede sertliğin kesme kuvvetlerine etkisinin incelenmesi ve cevap yüzey metodu kullanilarak modellenmesi", 3. Ulusal Tasarım İmalat ve Analiz Kongresi, 29-30 Kasım 2012, Balıkesir, Türkiye.
16. Çiftçi E., Aktaş S., "Hasta Memnuniyetine Yanıt Yüzeyi Yaklaşımı", Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, 2-4, 128-135, 2015.
17. Özsağlam M.Y., Çunkaş M., "Optimizasyon Problemlerinin Çözümü için Parçaçık Sürü Optimizasyonu algoritması", Politeknik Dergisi, 11-4, 299-305, 2008.
18. Elrehim M.Z.A., Eid M.A., Sayed M.G., "Structural optimization of concrete arch bridges using genetic algorithms", Ain Shams Engineering Journal, 10, 1-10, 2019.
19. Zorlu H., Sunca Ş., "Genetik algoritma kullanılarak ağırlıklandırılmış myriad filtrelerinin optimizasyonu", International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies, 1, 9-14, 2017.
20. TSE, "TS EN 197-1, Çimento- Bölüm 1: Genel çimentolar bileşim, özellikler ve uygunluk kriterleri", Türk Standartları Enstitüsü, Türkiye, 2012.
21. TSE, "TS EN 196-1: Çimento Deney Metotları", Türk Stand. Enstitüsü: Türkiye, 2002.

ISBN
978-605-7875-34-1

SPOR TOTO SÜPER LİG 2018 / 2019 SEZONU İLK 17 MAÇ MALATYA SPORUN ANALİZİ

Zeki COŞKUNER
Doç. Dr. Malatya Spor Antrenörü zekicoskuner@hotmail.com

Mahmut AÇAK
Doç. Dr. İnönü Üniversitesi m.acak@hotmail.com

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Spor Toto Süper Lig 2018 / 2019 sezonunun da Malatya Sporun ilk devresinde oynanan 17 maç analizi yapılmıştır. Bu amaçla çalışmada verileri Sentio Sports şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; Malatya Spor teknik heyetinin üyeliklerinden veriler temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlarda aldığı skorlar, topla oynama süresi (dakika olarak), takımın toplam maç boyunca kat edilen mesafesi (km),efektif koşu mesafesi (km/dk), yüksek hızlı koşu mesafesi (m), topu geri kazanma süresi (sn), takım boyu (m), defans derinliği (m) ve ne kadarlık bir alanda (m^2) futbol oynadığı ile çalışma sınırlandırılmıştır.

Malatya Spor 17 maç sonunda ilk yarısında 8 galibiyet, 5 beraberlik ve 4 yenilgi alıp 32 gol atıp, 22 gol yemiş ve ligi 29 puanla ligin ilk yarısını averajla 3'cü sırada bitirmiştir. Oynadığı tüm maçlarda maç başına ortalama 109.5 km kat etmiştir. İç sahada kat edilen mesafeler ortalaması tüm haftalar 111.1 km, dış sahada kat edilen mesafeler ortalaması 108.1 km dir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 6414.1 m, öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 2368 m, geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 2339 m, takım boyu tüm haftalar 30.6 m, takım defans derinlikleri 33.4 m, topa sahip iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 2510 m, top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 2999 m, topu geri kazanma süreleri 12.9 saniye olarak tespit edilmiştir. Kat edilen mesafeler ortalaması lig ortalamasının biraz üstünde, iç sahada kat edilen mesafede lig ortalamasının üstünde mesafe kat etmiştir ancak dış sahada kat edilen mesafede lig ortalamasının altında kat etmiştir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri, öne doğru ve geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafelerinde lig ortalamalarının altında kalmıştır, takım boyu tüm haftalar 30.6 m ortalama ile ligin en dar oynayan takımdır. Takım defans derinliği analizinde ligin çok gerisinde kalmıştır. 20 km/s üstü koşu mesafeleri topa sahip iken ve top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri ligin altında bulunmuştur. Topu geri kazanma süresi lig ortalamasının biraz altında bulunmuştur.

Sonuç olarak elde edilen istatistiki bilgilerde 17 hafta sonunda Malatya Sporun ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri ile istatistiki verilerin sonuçlarının örtüşmediği görülmektedir. Alınan puanların ve lig sıralamasındaki konumunun oluşmasında takım savunması ve kompakt oyunun etkili olmasının yansıra oynanacak olan müsabakalara rakip analizlerine bağlı olarak oluşturulan taktiksel planın disiplinli bir şekilde uygulanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor Toto Süper Ligi, 2018 / 2019 Sezonu, Malatya Spor, Analiz

GİRİŞ

ISBN
978-605-7875-34-1

Antrenman bilimcileri teknolojinin sağladığı imkânları kullanarak, geleceğin sporcuları için yeni bilgiler üretmektedirler. Kullanılmakta olan bilgi sistemlerini analizini yaparak daha fazla geliştirmeye çalışmaktadırlar (Sajad, Rahnama, 2006). Futbolda yapılan analizler takım başarısını olumlu etki yaptığı tüm spor bilimcileri tarafından kabul edilmiş durumdadır. Günümüzde bir sonraki maç yapılacak takımın son oynadığı birkaç maç izlenerek veya analiz edilerek antrenman programları planlanmaktadır. Günümüz futbolu, rakip futbol takımlarını analizinden elde edilen bilgiler ile antrenman programını oluşturacak kadar ileri gitmiştir.

Maç Analizi ve Gözlemin Avantajları

Takım sporlarında teknik analiz, antrenörler için antrenman ve maç planlarını hazırlama açısından antrenörlere yardımcı olan bir yöntemdir. Takım içerisinde yer alan oyuncuların bireysel olarak maç performans verimlilikleri, oluşturulan istatistikî bilgiler yardımıyla, antrenörlerin takımın hedef ve stratejilerine yönelik karar verme sürecinde etkili olabilir. Bilim adamları genel olarak maç performans analizlerinin faydalarını söyle özetlemektedirler:

- Maç analizinin en önemli rolü olarak antrenöre bir bakış açısı sağlaması,
- Gelişmiş bilgisayar teknolojisi ile oyundan çok fazla sayıda elde edilen verilerin toplanması, depolanması ve depolanan verilerin incelenme imkânına varılması,
- Takım için önemli oyuncuları tespit edilmesi,
- Takımın ve oyuncuların birlikte performanslarının gözlemlenip değerlendirilmesi,
- Verilerden yola çıkarak eksikliklerin giderilmesi ve antrenmanın buna göre düzenlenmesi,
- Temel bilgilerin oluşumu, düzenlenmesi ve eğitimi,
- Kriter oluşturan modellerin gelişimi,
- Geri bildirim hazırlığı,
- Oyun teorisi içinde futbolun yerinin belirlenmesi,
- Yeni antrenman modellerinin geliştirilmesi (Dufour, 1993; Zileli, 2007).

Maç Analizi ve Gözlemin Dezavantajları

Müsabaka sırasında, meydana gelebilecek hareketlerin objektif bir şekilde gözlenmesi ve hafızada tutulması kolay değildir. Buna benzer problemlerin en aza indirilmesi için gözlemci ve yöneticiler kendilerine uygun analiz yöntemleri geliştirmişlerdir. En basit analiz yöntemi olarak; kalem ve kâğıt yöntemini kullanmışlardır. Daha sonraları belirlenmiş kriterlere göre ses kayıt cihazı da kullanılmaya başlandı; kayıt sonrası analizler zaman kaybettirici ve etki alanı yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Analiz yöntemindeki bütün bu gelişmeler dikkate alındığında aşağıdaki dezavantajlar gözlenmiştir.

- Kâğıt ve kalem yöntemiyle yapılan analiz ucuz ve doğrudur ama sistem karmaşıktır. Kodlamayı öğrenmek uzun zaman alabilir.
- Data girişi zor ve yorucu olabilir.

ISBN
978-605-7875-34-1

- İnsanın "dikkati" sadece bazı seçilmiş hareketlerin üzerine yoğunlaşabilir.
- Toplu oyunlarda genellikle top izlenirken topsuz alanda yapılan tekniksel ve taktiksel önemli sayılabilecek hareketler gözden kaçabilir.
- Müsabaka sırasında orta sahayı izlerken kenarları kaybedebiliriz veya tam tersi de olabilir.
- Gözlemleme süresi arttıkça gözlem kalitesini olumsuz yönde etkiler. Ön yargılar ve duygusallık yapılan gözlemin doğruluğunu etkiler.
- Bugünkü gözlemsel sistemler ve el notuyla açıklama, bilgisayarlı maç analizine gelince bir problem teşkil eder. Bu durum, zaman ve bireysel kaynakları tüketir.
- Video-teyp kayıtları objektif ve detaylı bilgilerin elde edilmesine olanak sağlamıştır. Ancak; bu da zaman kaybettirici bir analiz olarak görülmektedir (Zileli, 2007; Hughes, 1990).

Futbolda Kullanılan Analiz Sistemleri ile Neler Analiz Edilebilir

Sistematik müsabaka analiz yöntemleri ile takımların fiziksel eforları, teknik ve taktik hareketlerin beraberce gözlemini yapmak mümkündür. Bunlardan elde edilen veriler ile aşağıdaki noktalar üzerinde bilgi toplamak mümkündür;

- Takımın ortalamasına göre oyuncunun takım içindeki düzeyi,
- Takımın diğer takımlara göre düzeyi,
- Futbolcuların müsabaka içindeki performansının yıl içindeki tüm karşılaştırmalar ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi (Dufour, Verliden 1992).

Futbolda Maç Analiz Yöntemleri

Futbol bilimi araştırmaları, hücum ve savunma yaparken pozisyon alanlarının tespiti için çeşitli sınıflamalara gitmişlerdir. Bu sınıflamalar doğrusunda analiz yaparken kolaylıklar sağlanmaya çalışılmıştır. Böylelikle daha doğru sonuçlar ve antrenörlerin daha planlı antrenman programı çıkarmaları sağlanmıştır.

Analiz yöntemleri her alanda olduğu gibi futbolda da farklı yöntemler kullanılarak yapılmaktadır. İşinde profesyonel ekip doğru yöntem ve doğru analizler takımların performansında artış sağlayacağından doğru analiz yöntemine her zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Modern futbolda ise kulüpler başarı elde edebilmek için farklı analiz yöntemleri ve programları kullanmaktadır.

Sesli Gözlem

Sesli gözlem, gözlem ve analiz araştırmalarında teknolojinin ilk kullanıldığı yöntem biçimidir. Futbol bilgisine sahip olan bir kişi, mikrofon aracılığı ile takımın müsabaka anında hücum ve savunmada yaptıklarını futbol dili ile ses kayıt cihazına kaydetmekteydi. Müsabaka sonunda kayıt altına alınan konuşma takımın antrenörüne verilmekteydi. Sesle aktarılan bilgiler antrenör tarafından yorumlanarak antrenmanların planlanması ve yeni stratejilerin belirlenmesi için kullanılıyordu (Hagedorn & Heymen, 1992).

Kalem ve Kâğıt Metodu

ISBN
978-605-7875-34-1

Kalem ve kâğıt ile alınan kayıt, yedek oyuncular, gözlemciler, yardımcı antrenörler aracılığı ile oyuncuların istatistiksel bilgilerinin kayıt altına alındığı bir yöntemdir. Genellikle bunlar, çetele kullanımı yoluyla kaydedilen oyunun anahtar özelliklerinin açıklanmasını içerir. Kâğıt kalem metodu uygulama açısından kolay, maliyet açısından ise ucuzdur. Kâğıt ve kalem aracılığı ile kayıt altına alınan maçtaki pozisyonların verileri çeşitli semboller, harfler veya rakamlar kullanılarak yorumlanır. Oyunun verilerinin, sembol, harfler veya rakamlarla kaydı, kayıtların kolaylıkla çevirimini ve hızlı işaretlemeyi sağladığından faydalı ve kullanışlıdır. Bu çeşit kayıt genel düzen içinde kaydedilen işaretlerle sembolleri, dikey ve yatay hatlardan oluşmuş, çizelgeleri kapsar (The Coach At Work, 1986). Sistematik maç analizlerinin bir çoğunda, analiz araç ve gereçlerin gruplandırma yapılmaya çalışılmasına rağmen, kalem ve kağıt analiz metodu ile veriler önce çizelgeye kodlarını, işlemin daha iyi ilerlemesi için daha sonra bilgisayara aktarılır (Hughes, 1993).

Bilgisayar Kontrollü Video Analiz Metodu

Video ile maç analizi, maçın izlenebilir kaydının yapılmasının yanında, gerekirse birden fazla görüntünün, yavaşlatılmış hareketini ve hareketin tekrar izlenimini sağlayabilir. Video ile maç; analizi, istenilen bir şekilde ve rahat bir konumda, müsabakanın tüm kaydını ve analizini yapmaya imkân sağlar. Analizde videonun kullanımı, bazı problemleri ortaya çıkartabilir. Video ile maç analiz metodunda, bireysel olarak oyuncuların tespiti kolay olmayabilir, kameranın görüş açısı müsabakada bazı pozisyonların kayıt altına alınmamasına neden olabilir (The Coach At Work, 1986). Müsabakanın kayıt altına alınmasında kullanılan kameraların doğru açılara yerleştirilmesi ile analizden elde edilen verilerin daha doğru olabileceği düşünülebilir. Teknik ve taktik performans, video kayıtları ve analiz metotları kullanılarak değerlendirilebilir. Futbol oyununda taktik ve stratejinin niceliğini araştırmak için video kayıtlarının kapsamlı bir şekilde analizi yapılabilir Futboldaki analizde, bilgisayar ile bilgilerin girişi ve saklanması kolay ve basittir. Sonuçlarının geçerliliği, değerlendirilecek kriterlerin doğru tespit edilmesi ve gruplandırılması ile doğru orantılıdır (Luhtanen, 1990).

Video İle İzleme Tekniği

Bu metot ile oyun hakkında bilgi elde edebilmek için stadyum etrafına manuel operatörlerle birleşim içerisine yerleştirilmiş çok sayıda kamera kullanılır. Bilgisayar, algılama teknolojisi ile oyuncuların ve topun hareketlerini yakalamak için kullanılır. Program oyuncuları daireler içerisinde sunulmuş bir şekilde göstererek, bireysel ya da takım hareketleri ve oyuncuların performansı hakkında bilgi sahibi olunması sağlanır. Saniyede 25 ölçüm yapabilen bu sistemler ile futbol sahası üzerinde hareket eden tüm cisimlerin (futbolcular, hakemler ve top) hareketleri aynı anda değerlendirebilmektedir. Oyun hakkında bilgi yakalama, stadyum etrafına manuel yerleştirilen operatörler tarafından elde edilmektedir. Bu sistem ile oyuncunun hızı, topa veya rakibe olan mesafesi, oyundaki etkinliklerin nasıl gerçekleştiği ve nasıl sonuçlandığı, oyunun oynandığı alan

ISBN
978-605-7875-34-1

hakkında (kapsanan alan, oyuncuların koşu yolu vb.) değerlendirme yapılabilir. Elde edilen bilgiler ile bireysel ve takım performanslarının karşılaştırılması sağlanır (Setterwall, 2003). Bu sayede oyun ve oyuncular hakkında kapsamlı veriler elde edilmiş olabilir.

Sensor Teknolojisi

Spor karşılaşması esnasında, sensörler aracılığıyla sporcuların ve cisimlerin hareketlerine ilişkin bilgi elde etmek için kullanılan yöntemdir. Bu yöntem ile sporcuların hareketleri hakkında yer, hız, ivmelenme ve yoğunluk, toplam koştuğu mesafe, oyuncular arasındaki mesafe ve saha içindeki izleri gibi istatistiksel olarak birçok bilgi sağlamaktadır. Bu sistemin asıl amacı televizyonlara, internete ve diğer medya kuruluşlarına müsabakanın içeriği hakkında bilgi sağlamaktır. Fakat Antrenörler tarafından da performans değerlendirme aracı olarak kullanılmaktadır. Orad, Trakus, vb. gibi şirketler sensor teknolojisini kullanarak futbol, Amerikan futbolu, yüzme, hokey, golf, motor sporları vb. birçok branşta gerçek zamanlı bilgi elde eden şirketlerden bazılarıdır (Setterwall, 2003).

Video Kurgu

Kayıt altına alınmış olan bir maçın analiz edilmesi için kullanılır. Buradaki amaç, maçın bir program yardımı ile analiz yapan kişi tarafından kurgulanması ve kodlanmasıdır. Veriler, bir veri tabanında saklanma ve analiz edilmek için istenen her kriter ayrı ayrı kodlanır. Sistemden elde edilen veriler antrenörün işini kolaylaştıracak bilgiler verebilir ama değerlendirme yapmak antrenörden antrenöre farklılık gösterebilir. Elde edilen veriler alanında uzman bir kişi tarafından yorumlanmayıp değerlendirilirse verilerin doğruluğu tartışılır, ancak veriler uzman bir kişi tarafından yorumlanır ise daha doğru sonuçlar elde edilebilir. Dijital soccer, Sports tee, matchstudy gibi şirketler video kurgu programı ile (software) analiz yapan şirketlerden bazılarıdır Setterwall, 2003).

MATERYAL VE METOT

Araştırma Modeli

Çalışma nitel bir durum çalışmasıdır. Bu araştırma türünde, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algılandığı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma türüdür.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Spor Toto Süper Lig 2018 / 2019 sezonunun da Evkur Yeni Malatya Sporun ilk devresinde oynanan 17 maç analizi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları ve yapılan değerlendirme kriterleri

Bu amaçla çalışmada verileri Sentio Sports şirketi tarafından yapılan analizlerden faydalanılmıştır. Bu çalışmada kullanılan veriler; Malatya Spor teknik heyetinin üyeliklerinden veriler temin edilmiştir. Bu çalışmada takımın maçlarda aldığı skorlar, topla oynama süresi (dakika olarak), takımın toplam maç boyunca kat edilen mesafesi (km),efektif koşu mesafesi (km/dk), yüksek hızlı koşu mesafesi (m), topu geri kazanma süresi (sn), takım boyu (m), defans derinliği (m) ve ne kadarlık bir alanda (m^2) futbol oynadığı ile çalışma sınırlandırılmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

BULGULAR

Tablo-1: Takımların toplam kat ettiği mesafe

Tablo-2: İç sahada kat edilen mesafeler ortalaması

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-3: Dış sahada kat edilen mesafeler ortalaması

Tablo-4: 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-5: Öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

Tablo-6: Geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

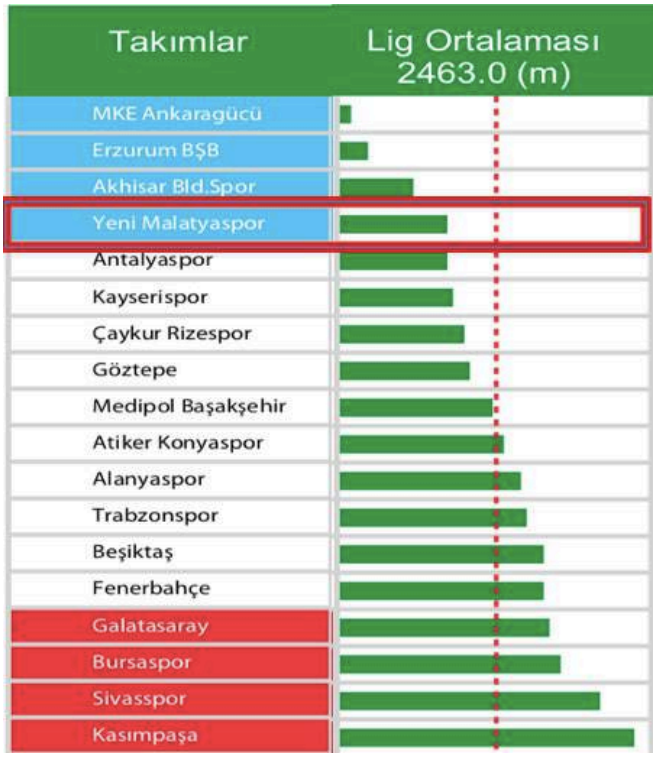

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-7: Takım boyu tüm haftalar

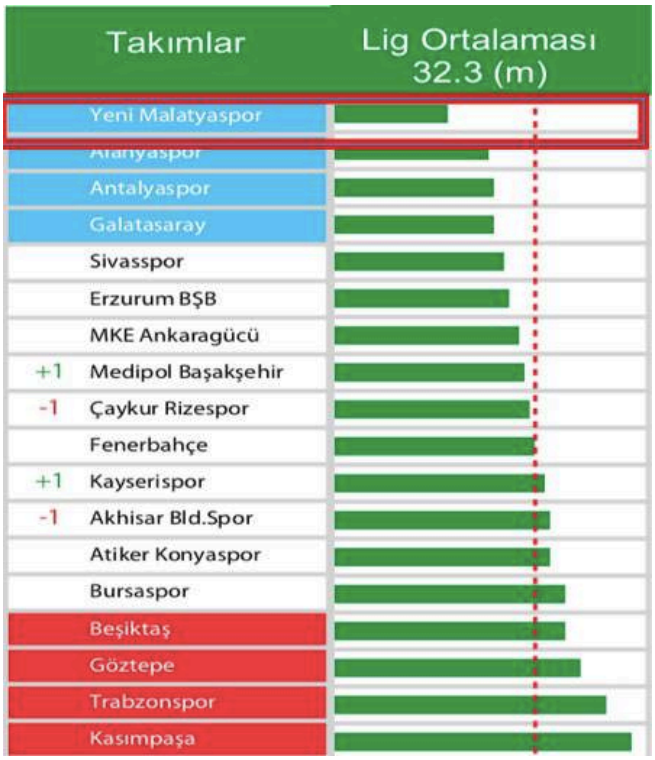

Tablo-8: Takım defans derinlikleri

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-9: Topa sahip iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri

Tablo-10: Top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri

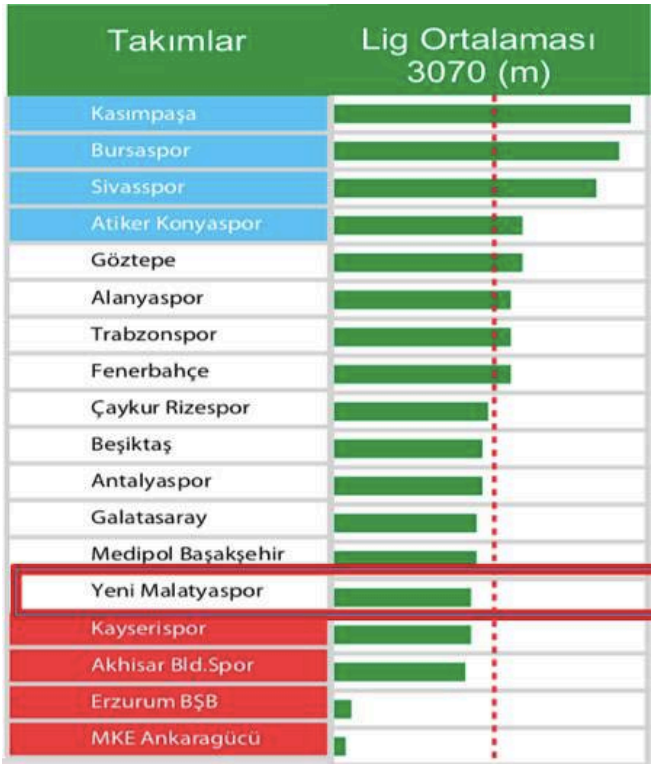

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-11: Topu geri kazanma süreleri

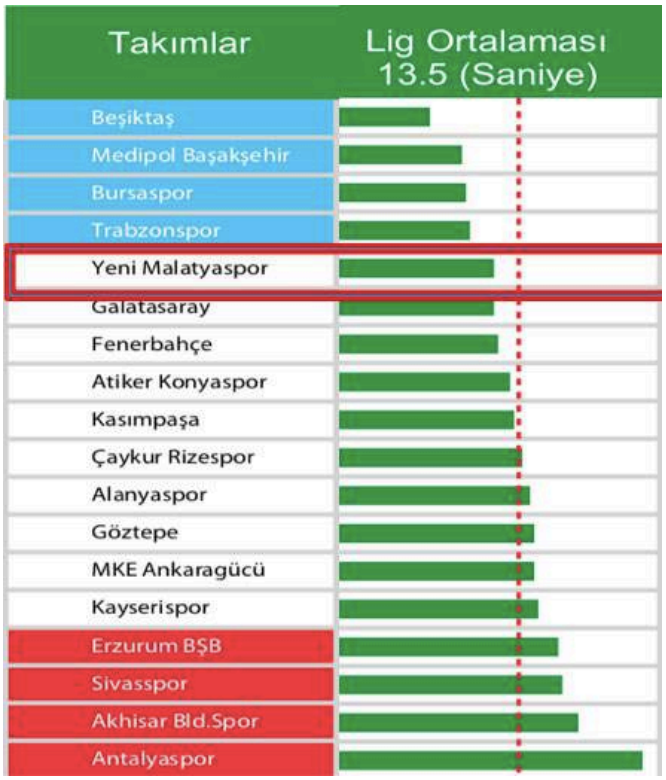

Tablo-12: 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri ve öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri

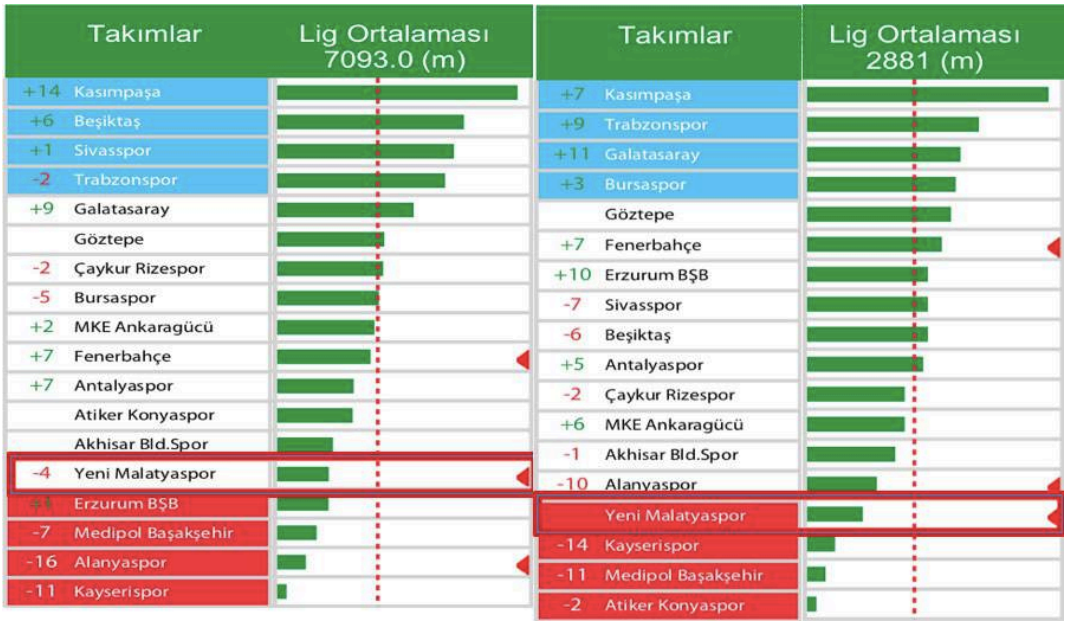

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo-13: Takım defans derinliği

TARTIŞMA

Malatya Spor 17 maç sonunda ilk yarısında 8 galibiyet, 5 beraberlik ve 4 yenilgi alıp 32 gol atıp, 22 gol yemiş ve ligi 29 puanla ligin ilk yarısını averajla 3'cü sırada bitirmiştir. Oynadığı tüm maçlarda maç başına ortalama 109.5 km kat etmiştir. İç sahada kat edilen mesafeler ortalaması tüm haftalar 111.1 km, dış sahada kat edilen mesafeler ortalaması 108.1 km dir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 6414.1 m, öne doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 2368 m, geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri 2339 m, takım boyu tüm haftalar 30.6 m, takım defans derinlikleri 33.4 m, topa sahip iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 2510 m, top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri 2999 m, topu geri kazanma süreleri 12.9 saniye olarak tespit edilmiştir. Kat edilen mesafeler ortalaması lig ortalamasının biraz üstünde, iç sahada kat edilen mesafede lig ortalamasının üstünde mesafe kat etmiştir ancak dış sahada kat edilen mesafede lig ortalamasının altında kat etmiştir. 20 (km/s) üstü koşu mesafeleri, öne doğru ve geriye doğru 20 (km/s) üstü koşu mesafelerinde lig ortalamalarının altında kalmıştır, takım boyu tüm haftalar 30.6 m ortalama ile ligin en dar oynayan takımdır. Takım defans derinliği analizinde ligin çok gerisinde kalmıştır. 20 km/s üstü koşu mesafeleri topa sahip iken ve top rakipte iken 20 km/s üstü koşu mesafeleri ligin altında bulunmuştur. Topu geri kazanma süresi lig ortalamasının biraz altında bulunmuştur.

Sonuç olarak elde edilen istatistiki bilgilerde 17 hafta sonunda Malatya Sporun ligde aldığı puanlar ve sıralamadaki yeri ile istatistiki verilerin sonuçlarının örtüşmediği görülmektedir. Alınan

ISBN
978-605-7875-34-1

puanların ve lig sıralamasındaki konumunun oluşmasında takım savunması ve kompakt oyunun etkili olmasının yansıra oynanacak olan müsabakalara rakip analizlerine bağlı olarak oluşturulan taktiksel planın disiplinli bir şekilde uygulanmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Dufour, W. Computer assisted scouting in soccer. *Science and Football II* 1993, s.160-66.

Dufour W, Verliden M. Analysis of Duel -Type and Pass-Type Actions of The Match Belgium, Germany, in Analyse und Beobachtung in Training und Wettkampf. *Academia Verlag* 1992, s.107- 17.

Hughes C. The Winning Formula, Collins, London, 1990.

Hughes M. Notation Analysis in Football. Science. and Football 1993, s. 151- 59.

Hagedorn G, Heymen N. Methodologieder Sportspielforshung, Verlag Ingrid Cawalina 1992.

Luhtanen P. Video Analysis of Technique and Tactics, international Conference "Sports Medicine Applied to Football", 1990.

Sajad N, Rahnama N. Analysis of goals in 2006 FIFA World Cup, 2007.

Setterwall D. Computerised Video Analysis of Football-Technical and Commercial Possibilities for Football Coaching. Centre for User Oriented IT Design. Department of Numerical Analysis and Computer Science 2003.

The Coach At Work. N.CF. Coaching Handbook No: l, The Notional, 1986.

Zileli R. 2006–2007 Sezonunda Türkcell Süper Liginde Oynanan Maçlarda Kullanılan Köşe Vuruşlarının Bilgisayarlı Maç Analizi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2007.

ISBN
978-605-7875-34-1

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSLERİNDE TAKTİKSEL OYUN YAKLAŞIMI (TOYA)

Ahmet Enes SAĞIN

Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, ahmetsgn44@gmail.com

Mehmet GÜLLÜ

Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, mgullu44@gmail.com

ÖZET

Beden eğitimi ve spor derslerinde öğretmenler tüm ders boyunca çoğunlukla geleneksel yöntemlerin ağırlıkta olduğu (komut, alıştırma vs.) bir ders ortamını öğrencilere sunmaktadır. Bu süreçte öğrenciler gösterilen hareket ve becerileri fazlasıyla tekrar ederek öğrenme çabasına girmektedir. Bu durum öğrencilerin derslerden sıkılmasına yol açmakta ve devamında öğrencinin gelişimsel açıdan (bilişsel, fiziksel, sosyal ve duyuşsal) istenilen kazanımları elde edememesiyle sonuçlanmaktadır. Bu noktada 2005 yılından itibaren eğitim sisteminde yaşanan köklü değişimle birlikte beden eğitimi ve spor dersinde de değişimler yaşanmış, oyun temelli öğretim modelleri programda yer edinerek öğretmenlere tavsiye edilmiştir. Tavsiye edilen oyun temelli yaklaşımlardan biri de Taktiksel Oyun Yaklaşımı'dır (TOYA). Bunker ve Thorpe (1982) tarafından öne atılan oyunları anlamayı öğretme modeliyle birlikte oyun merkezli yaklaşımlar (OMY) literatüre girmiştir. Bu modelde öğretmen öğrencilerin dersten keyif alacağı bir ortam oluşturarak öğrencilerin etkin katılımını sağlamaya çalışır. Öğrencilerin oyunla ilgili düşünme ve karar verme noktasında kendini geliştirmesi sağlanır. Süreç içerisinde öğrenci aşamalı olarak oyun becerilerini geliştirir ve öğrencide taktiksel bir farkındalık oluşturulmaya çalışılır. Oyun temelli öğretim modelleriyle birlikte gerek beden eğitimi öğretmeninin gerekse öğrencinin derse bakışını değişebilir. Derslerin oldukça verimli bir hal alması sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: TOYA, Taktiksel Oyun Yaklaşımı, Öğretim Modelleri, Beden Eğitimi

GİRİŞ

Bir eğitim öğretim sistemi içerisinde yetişen öğrencinin ne derece donanımlı olacağı öğrenme öğretme sürecine bağlıdır. Bireyin hayatında kalıcı izli bir davranış değişikliği oluşturan öğrenme; öğrencinin bilgi, beceri, değer, tutum gibi kazanımları elde etmesini sağlar (Ertürk,1994; Demirel, 2002). Diğer bir ifadeyle öğrencinin yaşamı boyunca kullanabileceği bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışların alt yapısını oluşturur (Taşpınar 2010). 2005 yılına kadar olan süreçte öğrenciye hedeflenen bu kazanımları aktarmak için öğretmenin merkezde olduğu bir sistem

ISBN
978-605-7875-34-1

benimsenmekteydi. Bu yıldan sonra kademeli olarak köklü değişikliklere gidilerek yapılandırmacı (constructivist) yaklaşımın etkin olduğu bir değişim yaşanmıştır.

Gelişen teknoloji ile birlikte öğrencilerin bilgi kaynaklarına erişimi oldukça kolaylaşmış, bunun sonucunda öğretmenin geleneksel işlevi değişmeye mecbur kalmıştır (World Bank, 2005). Eğitim sisteminde yaşanan değişiklikler sonucunda artık günümüzde öğrencilerin birer bilgi deposu olması yerine öğrenmeyi öğrenmesi, takım üyesi olma, eleştirel düşünebilme, problem çözebilme, yapılandırmacı yaklaşımın temelini oluşturan öğrenilmiş bilgilerle yeni bilgiler arasında bağ kurabilme, bilgi ve iletişim teknolojilerini yetkin bir şekilde kullanabilme becerilerinin öğrencilere kazandırılmasını hedefleyen bir anlayışa geçiş yapılmıştır (Naylor ve Keogh, 1999; MEB, 2017). Bu bakış açısını kazandırmak ve sürecin verimli bir şekilde işlemesi için birçok yöntem ve model geliştirilmiştir.

2000'li yılların sonlarına kadar beceri temelli bir eğitim anlayışının egemen olduğu geleneksel eğitim anlayışının (komut, alıştırma yöntemleri vs.) yoğun olarak tercih edildiği (Güllü ve ark. 2009; Demirhan ve ark. 2014; İnce ve Hünük, 2010; Munusturlar ve ark. 2014) beden eğitimi ve spor dersi gibi uygulama ağırlıklı derslerde alışkanlıkların değişmesi de güç olabilmektedir. Ancak beden eğitimi ve spor dersi sadece fiziksel becerilerin kazandırılmaya çalışıldığı bir ders değildir. Öğrenciler bu dersten fiziksel etkinliklerin yanında saygı duymayı, fiziksel farkındalığı, teknik ve taktiği, etkinlik ve oyunlarda kişisel etkileşim ve sosyal farkındalık gibi kavramları da fark ederek iç görü ve bilgisinin de gelişimi sağlanabilir (Eurydice, 2013). 2017 öğretim programında da benzer şekilde beden eğitimi ve spor dersinin amacı: *"Öğrencilerin yaşamı süresince kullanacakları hareket becerileri, aktif ve sağlıklı hayat becerileri, kavram ve stratejileri ile birlikte sosyal becerileri, öz yönetim becerileri, düşünme becerilerini de geliştirerek daha sonraki öğrenim düzeyine hazırlanmalarıdır."* şeklinde belirtilmiştir (MEB 2017).

Beden eğitimi öğretim programında üst düzeyde psikomotor, duyuşsal ve bilişsel alanlara ait kazanımlar yer almaktadır. Geleneksel, öğretenin merkezde olduğu bir yaklaşımla programın kazanımlarına ulaşmak oldukça güçtür. Bu yüzden 2018 yılı ortaokullar için hazırlanan beden eğitimi ve spor dersi öğretim programının da belirttiği gibi; amaç, içerik, uygulama, ölçme ve değerlendirmeyi öğretim hedefleri doğrultusunda bir arada ele alan modeller özellikle öğretmenlere tavsiye edilmektedir. Öncelikli olarak tavsiye edilen modellerden biri de taktik oyun modelidir (MEB, 2018).

TAKTİKSEL OYUN YAKLAŞIMI (TOYA)

Bunker ve Thorpe (1982) tarafından öne atılan oyunları anlamayı öğretme modeliyle birlikte oyun merkezli yaklaşımlar (OMY) literatüre girmiştir. 1990'lardan itibaren tüm dünyada kabul

ISBN
978-605-7875-34-1

görmeye başlayan bu yaklaşım beraberinde oyun merkezli yaklaşımları merkeze alan birbirinden farklı formların ortaya çıkmasına öncülük etmiştir. Ülkemizde ve yurtdışında yapılan birçok çalışmada oyun merkezli yaklaşımların önemi belirtilmekle birlikte günümüzde artık beden eğitimi ve spor dersi müfredatında yerini almış ve tercih edilen bir uygulamaya dönüşmüştür.

OMY'ler ile ilgili literatüre bakıldığında katılımcı motivasyonunu artırma potansiyelinin yüksek olduğu, katılımcıların branşlar arasında taktik transferi yapabildiği ve etkin bir şekilde karar verme becerilerini geliştirdiği görülmektedir (Light, 2004; Harvey ve Jarrett, 2014; Wright vd. 2009). 1990'ların başında OMY'lere olan ilginin artması beraberinde Taktiksel Oyun Yaklaşımının (TOYA) ortaya çıkmasını sağlamıştır. Griffin vd. (1997) TOYA'nın amacını;

- Etkinlik ve oyunlara ilk defa katılan öğrencilerin katılımını sağlayarak motivasyonlarını artırarak onlarda ilgi ve heyecan duygusunu oluşturma,
- Taktiksel bilgi becerilerinin gelişmesi için zemin oluşturma,
- Katılım gösteren öğrencilerin oyun oynama becerisini geliştirerek bunu diğer sportif etkinliklere yansıtabilme şeklinde belirtmektedir.

Modelde ulaşılmak istenen temel hedef öğrencinin düşünme ve karar verme noktasında kendisini geliştirmesidir. TOYA, öğrencileri düşünmeye, düşündüklerini yansıtmaya ve soru sormaya teşvik eder. Öğretmenler de bu noktada öğrencilerin beceri düzeyleri ve seviyelerine uygun olarak severek katılacakları ve oyunu anlayacakları fırsatlar oluşturmalıdır (Demirhan vd. 2010).

Modelde her öğrencinin beceri performans seviyesinin değişebileceği işlem sırası izlenir fakat her öğrenci taktiksel farkındalığa dayalı karar alma sürecine katılır. Bu şekilde öğrenci oyunun içinde yer alır.

TOYA'nın ilk adımı oyun formudur. Oyun formu öğretilmek istenen oyunun öğrencinin yaşına ve deneyimine göre oluşturmuş şeklidir. Öğretmen saha ve gerekli oyun için gerekli olan malzemeleri istediği gibi ayarlayıp değiştirebilir. İkinci adımda öğrenciler cesaretlendirilerek oyunun kuralları öğretilmeye çalışılır. Üçüncü adım, öğrencilerin oyunda kullanılacak taktikleri öğrendikleri taktiksel farkındalıktır. Dördüncü adım uygun kararlar almadır. Bu adımda öğrenciler oyun sırasında karar vermeye çalışırlar. Bu süreçte öğretmen sorular sorarak öğrencilerin doğru karar vermeleri için ipucu verebilir. Beşinci adım olan beceri uygulaması basamağında artık öğretmen öğretilmek istenilen oyuna özgü olan hareketleri öğretmeye çalışır. Altıncı adım performanstır. Öğrenciler kendi alanlarında yetkin performans, taktik ve beceri bilgisi kombinasyonunun uygulanmasına dayalıdır.

ISBN
978-605-7875-34-1

TOYA'nın orijinal hali oyunları anlamayı öğretme modelidir. Bu model Bunker ve Thorpe (1982) tarafından 6 adımda sınıflandırılırken (bkz. şekil 1) daha sonradan Mitchell vd. (2013) basitleştirerek 3 adımlı bir modele dönüştürmüştür (bkz. şekil 2).

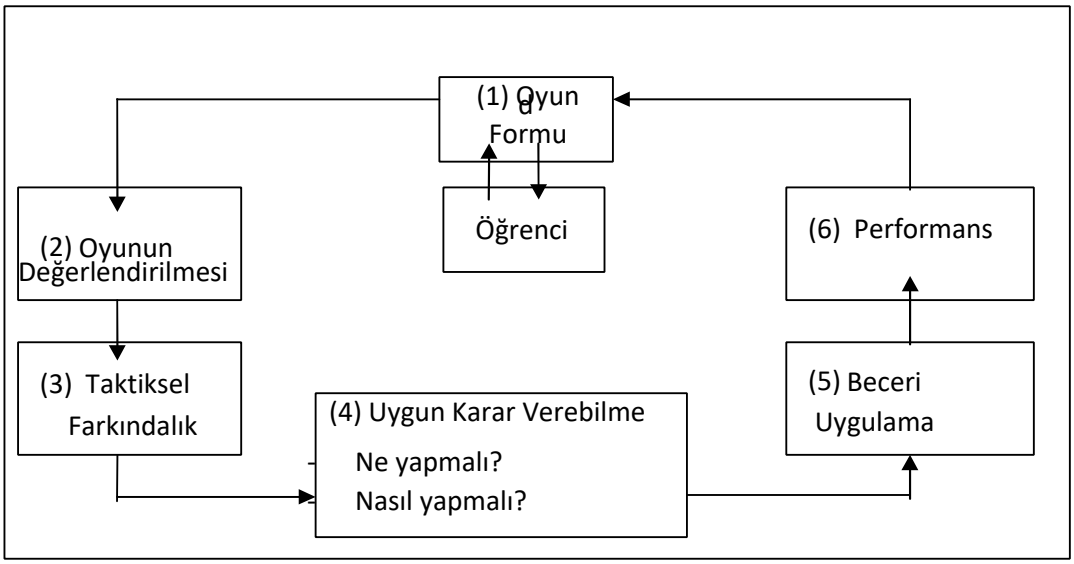

Şekil 1: Oyunları Anlamayı Öğretme Modeli

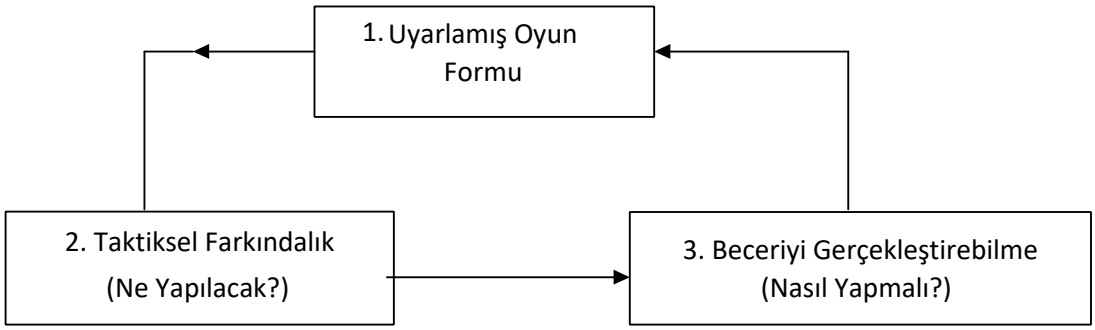

Şekil 2: Taktiksel Oyun Modeli

Taktik oyun modelinin ilk adımı, oyunları anlamayı öğretme modelinin ilk adımına benzeyen oyun şeklidir. Oyun sırasında öğrenciler taktiksel bir problem sunan oyunun değiştirilmiş bir sürümüne katılarak başlarlar.

Taktik oyun modeli öğrenme sürecinde ilginç ve heyecan verici bir yol sağladığı için katılımcılar oyuna karşı olumlu bir motivasyon sağlamaktadır (Mitchell vd. 2013). Modelin temel noktasında oyun yapısı öğretilmesi vardır. Oyunların her ne kadar amacı, kuramları, oyuncuların rolleri, oynanan sahanın alanı vs. değişse bile aslında birçok oyunun birbiriyle benzer noktaları vardır. Bu modelde de odaklanılan nokta zaten burasıdır. Öğrenci bir oyunda öğrendiği (uyarlanmış oyunda olabilir) bilgileri bir başka oyuna transfer edebilme becerisi kazanmasıdır. Bu yüzden Bunker ve Thorpe (1982) taktiksel açıdan benzer yapıda olan oyunları 3 başlık altında

ISBN
978-605-7875-34-1

sınıflandırmış daha sonra Thorpe, Bunker ve Almond (1986) mücadele oyunları, file ve duvar oyunları, vuruş ve alan oyunları ve hedef oyunları olmak üzere 4 kategoriye ayırmıştır (şekil 3).

Mücadele Sporları	File ve Duvar Oyunları	Vuruş /Alan Oyunları	Hedef Oyunları
Basketbol	Badminton	Beyzbol	Kroket
Futbol	Masa Tenisi	Kriket	Bowling
Hentbol	Tenis	Softbol	Curling
Amerikan futbolu	Voleybol		Bilardo
Ragbi	Squash		
Hokey	Raketbol		
Firizbi	Squash		
Korfbol			

Şekil 3: Oyun Kategorileri

SONUÇ VE ÖNERİLER

2000'li yıllardan önce modele dayalı öğretimler tüm dünyada çok fazla ilgi görmemekte ve yeteri kadar bilinmemekteydi. Benzer şekilde TOYA ile de çok az araştırma yapılmış modelin ne derece etkili olduğu ne zaman kullanılması gerektiği noktasında belirsizlikler mevcuttu (Metzler, 2005). Günümüzde derslerde beceri temelli bir öğretim anlayışı artık yavaş yavaş yerini oyun oynamaya odaklanılan modele dayalı öğretime bırakmaktadır (Ennis, 2014). Çünkü günümüzde öğrenmeyi öğrenme eğitim anlayışı doğrultusunda bireyden beklenen davranışlar anlatılanlarla yetinmeyip düşünmeyi öğrenebilme, eleştirebilme, soru sorabilme, var olan bilgilerden yola çıkarak yeni bir şeyler üretebilmeleridir (Taşpınar, 2010). TOYA'da öğrenciye bu kazanımları kazandırabilecek ortak hedeflere sahiptir.

Yurtiçi ve yurtdışında yapılan birçok araştırmanın da ortaya koyduğu gibi TOYA ile birlikte öğrencinin bilgi seviyesinde artış sağlandığı, oyun sırasında karar vermesinin kolaylaştığı, öğrencilerde ilgi ve heyecan oluştuğu, motivasyon sağladığı, oyunlar arası becerilerini transfer edebilme gibi birçok noktada gelişimine olumlu etki ettiği görülmektedir (Turner, 1996; Turner ve Martinek, 1999; Light, 2004; Harvey ve Jarrett, 2014; Şahin, 2007). Bu nedenle sadece becerilerin öğretilmeye çalışıldığı bir türlü oyuna geçilemediği bir öğretim ortamında TOYA şüphesiz beden eğitimi ve spor derslerine yeni bir soluk getirecektir.

Kaynakça

Bakanlığı, M. E. (2017). Öğretmen Strateji Belgesi. Ankara: MEB, 13, 20170609-13.

ISBN
978-605-7875-34-1

Bunker, D., & Thorpe, R. (1982). A model for the teaching of games in secondary schools. Bulletin of physical education, 18(1), 5-8.

Demirel, Ö. (2002). Plandan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı, Pegem A Yay.

Demirhan, G., Bulca, Y., Saçlı., F. ve Kangalgil, M. (2014). Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H.U. Journal of Education)*. 29(2), 57-58.

Demirhan, G., İnce, M. L., Koca, C., & Kirazcı, S. (2010). Öğretim modelleri ve güncel araştırmalar. Ankara: Spor Yayınevi ve Kitabevi.

EACEA/Eurydice (2013). Avrupa'daki Okullarda Beden Eğitimi ve Spor Eurydice Raporu, AB Yayın Ofisi, Lüksemburg.

Ennis, C. D. (2014). What goes around comes around… or does it? Disrupting the cycle of traditional, sport-based physical education. Kinesiology Review, 3(1), 63-70.

Ertürk, S. (1994). Eğitimde Program Geliştirme. Ankara: Meteksan Yayınları.

Fidan, N. (1986). Okulda öğrenme ve öğretme. Gül Yayınevi.

Griffin, L. L., Mitchell, S. A., & Oslin, J. L. (1997). Teaching sports concepts and skills: A tactical games approach. Human Kinetics Publishers (UK) Ltd.

Güllü, M., Güçlü, M., Güllü, E., Güllü, A. Ve Tekin, M. (2009). İlköğretim Okullarında Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Seçmeli Spor Etkinlikleri Dersi Uygulamalrına İlişkin Genel Görüşleri, *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 11, (2), ss.:8-29*

Harvey, S., & Jarrett, K. (2014). A review of the game-centred approaches to teaching and coaching literature since 2006. Physical Education and Sport Pedagogy, 19(3), 278-300.

İnce, L. ve Hünük, D. (2010). Eğitim Reformu Sürecinde Deneyimli Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Kullandıkları Öğretim Stilleri ve Stillere İlişkin Algıları. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 35(157).

Light, R. (2004). Coaches' experiences of Game Sense: opportunities and challenges. Physical Education & Sport Pedagogy, 9(2), 115-131.

Metzler, M. W. (2005). Instructional models for physical education. Boston: Allyn and Bacon.

Mitchell, S. A., Oslin, J. L., & Griffin, L. L. (2013). Teaching sport concepts and skills: A tactical games approach for ages 7 to 18. Human Kinetics.

ISBN
978-605-7875-34-1

Munusturlar, S. ve ark. (2014). Beden Eğitimi Derslerinde Kullanılan Farklı Öğretim Yöntemlerinin Akademik Öğrenme Zamanına Etkisi. Eğitim ve Bilim Dergisi. 39(173).

Naylor, S., & Keogh, B. (1999). Constructivism in classroom: Theory into practice. Journal of Science Teacher Education, 10(2), 93-106.

Şahin, R. (2007). Hentbol öğretiminde taktik oyun yaklaşımının etkisi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Talim, M. E. B., & Başkanlığı, T. K. (2017). Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5-8. Sınıflar).

Talim, M. E. B., & Başkanlığı, T. K. (2018). Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5-8. Sınıflar).

Taşpınar, M. (2017). Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri. Pegem Atıf İndeksi, 1-387.

Thorpe, R., Bunker, D., & Almond, L. (1986). Rethinking games teaching. Department of Physical Education and Sports Science, University of Technology.

Turner, A. (1996). Teaching for understanding: Myth or reality?. Journal of Physical Education, Recreation & Dance, 67(4), 46-55

Turner, A. P., & Martinek, T. J. (1999). An investigation into teaching games for understanding: Effects on skill, knowledge, and game play. Research quarterly for exercise and sport, 70(3), 286-296.

World Bank, (2005). Learning to teach in the knowledge society. Final Report. by Task Manager Juan Manuel World Bank.

Wright, S., McNeill, M., & Fry, J. M. (2009). The tactical approach to teaching games from teaching, learning and mentoring perspectives. Sport, Education and Society, 14(2), 223-244.

ISBN
978-605-7875-34-1

AVRUPA BİRLİĞİ'NE DAİR SİYASAL TUTUMLARIN SAADET PARTİSİ VE AK PARTİ ÜZERİNDEN BİR MUKAYESESİ

THE COMPARISON OF POLITICAL ATTITUDES TOWARDS EUROPEAN UNION THROUGH *SAADET PARTİSİ* AND *AK PARTİ*

Umut Turgut YILDIRIM

Arş. Gör., İnönü Üniversitesi, umutturgut.yildirim@inonu.edu.tr

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa Birliği (AB)'ne üyeliği meselesi uzun zamandır Türk siyasetinin ve sosyal bilimcilerin gündeminde olan bir olgudur. Genel bir tanımlamayla da bu süreç dönem dönem önemli almaşıkları içeren tabir yerinde ise inişli-çıkışlı bir seyir izlemektedir. Bu sürecin aynı zamanda Türk toplumunda ve siyasetinde de zamanla söylemlere, siyasalara ve faaliyetlere nesne olma mahiyetine eriştiği ifade edilebilir. Öte yandan üyeliğin desteklenip desteklenemeyeceği konusu ise kimi zaman siyasi partiler tarafından tabanlarını genişletme aracı olarak bir siyasa haline dönüşürken, kimi zamanda bir muhalefet kaynağı haline gelmiştir. Öte yandan siyasi partilerin belirli toplumsal, siyasal ve ekonomik vb. gibi olgular hakkındaki tavırları, aynı eksende kendilerini konumlandıran partilerde de farklı dayanaklara atıfla gerçekleşebilmektedir.

Ayrıca siyasal tutum kavramı sosyal bilimler literatürü gereği daha çok birey bazında bir değerlendirmeyi gerektirirken, siyasi partilerin sahip olduğu az ve çok bağlayıcılığı bulunan yazılı ve yazısız norm, değer ve kuralları bir grup, topluluk veya parti davranışını ve tutumunu meydana getirebilmektedir. Bu minvalde, Saadet Partisi'nin ve Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (Ak Parti) sosyal, ekonomik ve siyasi meseleler üzerinde birbirlerinden farklı ve birbirine benzer siyasal tutum geliştirdikleri ifade edilebilir. Geliştirilen siyasal tutumlardaki farklılık ve benzerliğin kaynaklarının, içeriğinin ve kapsamının anlaşılması ve açıklanması, bu partilerin hem geçmişteki uygulama ve söylemlerini temellendirme hem de geleceğe yönelik politikalarını tahmin etme noktasında yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmanın amacı öncelikle, Saadet Partisi ve Ak Parti'nin AB'ye üyelik konusundaki siyasal tutumlarını parti programları, seçim beyannameleri ve söylemleri üzerinden mukayeseli olarak irdelemektir. Bu kapsamda çalışmanın çıkış noktası, iki partinin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecine yönelik farklı eksende siyasal tutum geliştirdiğidir. Çalışmayla Saadet Partisi ve Ak Parti'nin AB'ye ilişkin tutum farklılaşmasını, neden sonuç ilişkileri içinde ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Tutum, Avrupa Birliği, Ak Parti, Saadet Partisi

GİRİŞ

Avrupalı devletlerin bütünleşmesinin pratikteki karşılığından önce fikri yönünün de uzunca bir zaman tartışılan bir mesele olduğu ifade edilebilir. Nitekim McCormick'in (2014: 60) de belirttiği gibi bütünleşmiş bir Avrupa fikri yeni bir olgu olmamakla birlikte, Orta Çağ'dan itibaren birçok kral, din adamı ve filozof Avrupalı devletlerin birlik oluşturması yönündeki gerekliliğini dile getirmiştir. Bu fikirler aynı zamanda bugünkü Avrupa Birliği'nin (AB) de temelini oluşturmaktadır.

Avrupa'nın bu fikriyattaki temelini ise İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde farklı bir süreç geliştirmiş ve dönüştürmüştür. Nitekim bu dönemde Tepeli ve Aydın'ın (2015: 42) da ifade ettiği gibi Avrupa Kıtasına hâkim olan savaş halinin sona erdirilmesi ve belirli madenler hususundaki anlaşmazlık çözülmesi yönündeki gereksinimler AB'nin pratikteki temelini oluşturmuştur.

Öte yandan Türkiye ve Avrupa arasında uzunca bir dönemdir farklı almaşıkları da içerisinde bulunduran bir süreç süregelmektedir. İlk olarak Osmanlı modernleşmesi ve batılılaşma süreçleriyle iç içe geçen Avrupa ile ilk temaslar, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Osmanlı'dan farklı bir yol izlemiştir. Bu dönemde Cumhuriyetin kurucularının "Batı" olgusuna yönelik olumlayıcı tavrı, gerçekleştirilen reformlarının karakteristik özelliklerinden de anlaşılabilmektedir. Bu bağlamda yeni

ISBN
978-605-7875-34-1

kurulan devletin hukuki, siyasi ve toplumsal dinamiklerinin Batı değerleri çerçevesi içerisinde yeniden şekillendirilmesi, Türkiye'nin Avrupa ile uyumlaşma sürecinin ilk adımları olarak da okunabilir.

Avrupa ile ilk üye olmaya yönelik girişimler ise 1950'li yıllarında sonuna doğru Türk siyasal hayatında yerini almıştır. 1959 yılı itibariyle başlayan AB'ye üye olma sürecinde Türkiye, dönem dönem bir takım siyasi ve ekonomik temelli krizler doğrultusunda sürecin işletilmesi hususunda problemlerle karşılaşsa da mütemadiyen üye ülke olma yolunda üstüne düşen yükümlülükleri gerçekleştirmekten vazgeçmediği ise tarihsel bağlamda okunabilir.

Özellikle 1946'da sonra siyasal hayatın çok partili bir düzlemde ilerlemesiyle, Türk siyasal hayatının geçmişten günümüze önemli bir meselesi olan AB ile ilişkiler birçok parti tarafından değerlendirmeye maruz kalmış ve her bir parti tarafından farklı yaklaşımların hedefi olan bir olgu haline gelmiştir (Mumcu, 2006: 146). Partilerin AB'ye yönelik geliştirdikleri tutumlar dönemsel olarak farklılık göstermesine rağmen genellikle karşıtlık-destekleyici düzlemlerde ilerlemiştir. Aynı zamanda siyasal partilerin AB'ye dair takındıkları tutumların ise benimsedikleri ideoloji, dönemsel koşullar ve bazı pragmatist çıkarlar üzerinde temellendiği görülmektedir.

Ak Parti ve Saadet Partisi Türk siyasal hayatında 2000'li yılların önemli siyasal aktörleridir. Bu iki partiyi diğer partilerden araştırmanın konusu bağlamında öne çıkaran temel etken ise partilerin aynı gelenekten doğan iki parti olmasıdır. Lakin hemen belirmek gerekir ki Ak Parti, tarihsel geçmişinde var olsa da Saadet Partisi'nin benimsediği siyasal çizgiyi benimsemeyen yeni bir parti olarak kurulmuştur. Bu farklılıkların da iki partinin de siyasal pratiğinin farklılaşmasına neden olduğu ise aşikardır. Bu minvalde iki partinin de AB'ye yönelik siyasal tutumlarının arasındaki farklılığın ortaya konulması bu bildirinin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışma öncelikle, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olarak algılanan siyasal partilerin içinde bulundukları siyasal sistemde ve küresel dünyada meydana gelen sivil-siyasal gelişmelere geliştirdikleri eğilim ve tutumları inceleme ve değerlendirme noktasında gelecekteki çalışmalara metodoloji yönünden yarar sağlamayı amaçlamaktadır. Bir diğer bağlamda ise Türk siyasal hayatında nevi şahsına münhasır olarak gelişen Millî Görüş hareketinin temsilcisi görünümündeki Saadet Partisi'nin ve aynı gelenekten yetişmiş siyasi kadroların kurdukları Ak Parti'nin belirli bir siyasal olguya yönelik tutumlarının ayrışma noktalarını karşılaştırmalı olarak analiz etmek ve açıklamaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışma literatürde çoğu araştırmacı tarafından ele alınan parti politikası *(party policy*) alanı ile belirli konularda benzeşmektedir. Lakin tamamen somut bir şekilde stabil verilere dayanılarak oluşturulan bir metottan ziyade partilerin değişkenlik gösteren eğilimlerinin de analizini içermektedir. Bu bağlamda, Ak Parti ve Saadet Partisi'nin AB'ye yönelik liderlerinin söylemleri, parti programları, tüzükleri, seçim beyannameleri ve özel olarak yayımlanan kitapçıklar araştırmanın öncelikle incelediği kaynaklardır. Parti liderlerinin ve mensuplarının açıklamalarının da çalışmanın inceleme kapsamına dahi edilmesi bu çalışmayı söylem analizi metoduna da yakınlaştırmaktadır.

Birincil kaynaklar olarak ele alınan partilerin kendi oluşturdukları metinlerin yanı sıra literatürde halihazırda bulunan konuyla ilişkili kaynaklarda irdelenmiştir. Bu minvalde geniş bir araştırma alanını kapsayan bu çalışma birtakım yöntembilimsel problemleri de içerisinde barındırmaktadır. Nitekim partilerin siyasal tutumlarının değerlendirilmesi noktasında karşılaşılan ampirik verilere ulaşma zorluğu ise bu problemlerin temelini teşkil etmektedir.

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

AB ile ilişkiler meselesinde temel anlamda iki boyuttan söz etmek mümkündür. Bunlardan ilki AB'nin temsil ettiği "Avrupa olgusuyla" Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren süregelen batılılaşma süreçlerine ile beraber yürütülen süreçler. İkincisi ise Türkiye ile AB'nin uluslararası

ISBN
978-605-7875-34-1

sistemde birer aktör olarak yürüttüğü yasal dayanaklara bağlı olarak gelişen ve Türkiye'nin üyeliği hedeflediği entegrasyon sürecine yönelik yürütülen ilişkilerdir (Kihtir, 2004: 124).

Türkiye'nin AB'yle ilişkileri İkinci Dünya Savaşı sonrası iki kutuplu bir dünya düzeninde başlamıştır. İlk olarak 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortaklık başvurusu üye olma hedefini ortaya koyan Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki süreç günümüzde hala devam etmektedir. Dura'ya (1995: 3) göre Türkiye Topluluğa şu beş sebepten ötürü başvurmuştur:

- İleriki dönemlerde gümrük birliğine dahil olmanın getireceği fayda,
- İhraç edilen mal ve hizmetler için daha geniş bir pazarın açılması,
- Topluluğun fonlarının ülkeye akışını sağlama,
- Gelecekte kurulacak olan Avrupa Birleşik Devletleri'nin dışında kalınmaması,
- Yunanistan'ın Topluluğa üye olması halinde rekabet gücünün kaybedilmemesi.

Ortaklık başvurusundan hemen sonra Türkiye ile AB'ye üye devletler arasında mal ve hizmetlerin dolaşımına kolaylık sağlayacak olan gümrük birliğine 1963 yılında imzalanan anlaşmaya dahil edilmiş fakat bu anlaşma 1995 yılına kadar yürürlüğe sokulamamıştır. 1970'li yılların sonlarına doğru ise Türkiye, AB'nin üyelik sürecinde talep ettiği yükümlülükleri yerine getiremeyeceği gerekçesiyle ilişkileri askıya aldığını deklare etmiş, buna karşılık AB'de 1980 yılında ordunun siyasete müdahalesi sonrasında ilişkileri tamamen durdurmuştur (Tepeli ve Aydın, 2015: 37). Öte yandan Anavatan Partisi iktidarı döneminde 1987 yılında Türkiye AET'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve 12 yıl sonra Helsinki Zirvesi'nde aday ülke statüsüne erişmiştir (McCornick, 2015: 191).

2004 yılında Brüksel'de toplanan Zirve'de ise Türkiye ile üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması yönünde karar alınmış ve Türkiye bu tarihte resmi olarak AB ile müzakerelere başlamıştır (Tepeli ve Aydın, 2015: 40). Bu dönemden sonra AB Müktesebatı 35 başlık altında toplanmış ve Türkiye'nin uygunluğu gözden geçirilmeye başlanmıştır.

Bu süreçten sonra Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler fasıllar ve ilerleme raporları üzerinden kapsamlı bir müzakere ve tarama dönemi geçirmiştir. Süreç devam ederken Türkiye'nin AB yanlısı tutumundaki kararlılığın bir göstergesi olarak da algılanabilecek olan aynı zamanda müzakere sürecinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi gayesiyle 2011 yılında AB Bakanlığı kurulmuştur (AB Bakanlığı, 2017: 7).

Lakin müktesebat uyumlaştırma çabalarının yanında AB ile ilişkilerin bu yıldan sonra konjonktürel olaylar çerçevesinde iki taraf arasında bir pazarlık sürecine dönüştüğü ve üyelik tartışmaların geri planda kaldığı söylenebilir. Bu süreçten sonra AB ve Türkiye arasında süren ilişkileri ise birtakım ana cereyanlarda toplamak mümkündür. Bunlardan ilki Orta Doğu'nun 2010 yılından itibaren yaşadığı değişim ve dönüşüm süreci sonrası Avrupa Kıtasına yönelen göçmenlerin meseleleri üzerinden yürütülmektedir. Bu olgusallığı tehdit olarak algılayan AB, Türkiye ile ilişkilerin odak noktasını "göçmen krizi" üzerinde yoğunlaştırmış ve Türkiye ile bu bağlamda birtakım mutabakatlara imza atmıştır (Özcan, 2017: 8-10).

Öte yandan Türkiye ile AB arasında süregelen ilişkinin bir diğer önemli görülebilecek meselesi de vize serbestisi noktasında kendini göstermektedir. Nitekim Türk vatandaşlarının Avrupa ülkelerinde vizesiz bir şekilde seyahat etmesini öngören bu serbestiyet konusu 2012'den itibaren Türkiye-AB ilişkilerinin seyrini belirleyici bir konuma gelmiştir (AB Bakanlığı, 2015: 1-2). Sonuçta günümüz itibariyle devam eden üyelik sürecinin "süreç" aşamasının ötesine geçemediği görülmektedir. Türkiye ile AB arasında üyelik sürecinin elli yılı aşkın bir süredir devam etmesi, AB'nin Türkiye'ye özgü bir takım "sorunların" varlığı söylemleri de ilişkilendirilebilir. Bu bağlamda ilk olarak Avrupa kimliği ile Türk kimliği arasındaki gelenek ve özellikle din uyuşmazlığı göze çarpmaktadır. Kültürel problemlerin yanında ekonomik olarak gelişim süreci içerisinde bulunan Türkiye'nin mali göstergelerinin AB'nin Almanya, Fransa ve İngiltere gibi

ISBN
978-605-7875-34-1

devletlerin gerisinde kaldığı saptanabilir. Öte yandan AB'nin değerlendirmesiyle ülkede demokrasi, insan hakları ve özgürlük mefhumlarının kat etmesi gereken uzun bir yol vardır (McCornick, 2015: 190).

AK PARTİ'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE YÖNELİK SİYASAL TUTUMU

Ak Parti, Fazilet Partisi'nin kapatılmasından sonra Millî Görüş olarak Türk siyasal hayatında yerini almış ideolojinin içinden farklı bir söylemle kurulmuş ve 2002 yılındaki genel seçimlerde tek başına iktidar sahibi olmuştur. Bu süreçten sonra da kendisi ile birlikte kurulan Saadet Partisi'nden siyasal pratik olarak önemli yol ayrımlarına girmiştir. Bu ayrımlardan biri olan AB'ye yönelik tutum bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturmaktadır.

Ak Parti'nin 2002 yılındaki seçimin öncesinde de olduğu gibi AB'ye genel anlamda yakınlık duyduğu ifade edilebilir. Lakin hemen belirtilmelidir ki Ak Parti ve AB arasında vuku bulan gelişmeler pek de lineer bir düzlemde ilerlememiştir. Bu bağlamda Ak Parti'nin AB'ye yönelik tutumunu, kuruluşu ile 2005 arası ve 2005'ten günümüze olarak iki dönemde ele alınırsa ilk dönemde Ak Parti'nin destekleyici tutumları gün geçtikçe isteksiz bir hal almaya başlamış, günümüze yaklaştıkça da AB politikası ilk dönemlerdeki öncüllüğünü yitirmeye yüz tutmuştur (Aras, İstanbul Üniversitesi, 2014: 180).

Ak Parti 2002'deki seçim zaferinin ardından Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin geliştirileceğine dair çoğu belirtiyi parti programında, söylemlerinde ve seçim beyannamelerinde birçok kez dile getirmiştir. 2002 yılından beri AB'ye yönelik tutumunu değiştirmediği Parti Programında Ak Parti, Türkiye ve AB arasında öteden beri tarihsel ve coğrafi bağlamda yakınlık olduğuna ve bu süreçten sonra da ilişkilerin geliştirilerek ilerleyeceğini vurgulamıştır (Ak Parti Programı, 2019). Karluk (2014: 374) Ak Parti'nin iktidara gelmesinden hemen sonra AB yanlısı tutum geliştirmesinin AB'nin savunduğu demokrasi, insan hakları ve hukuk devleti gibi değerlerin Türkiye'ye ihracının bir an önce yolunun açılması gayesi taşıdığını ifade etmektedir

Nitekim Ak Parti'nin ilerleyen yıllarda da yürürlüğe koyduğu uyum paketleri ve anayasa değişiklikleri ve sonrasında ise 2005 yılında müzakereler başlanması Parti'nin AB yanlısı tutumunu ortaya koymaktadır. 2007 yılındaki genel seçimden de en yüksek oyu alarak hükümeti kuran Ak Parti, hükümet programında da AB ile ilişkilerin kapsamının geliştirilmesi gerektiğine, ülkenin çıkarları ile doğru orantılı bir dış politika izleneceğine ve hatta AB ile yürütülen üyelik süreçlerinin devamlılığına bakılmaksızın reformların devam edeceğine dikkat çekmektedir (TBMM Tutanak Dergisi, 2007: 125). 2011 yılında yayımlanan seçim beyannamesinde ise Ak Parti AB'ye üyeliğe olan destekleyici tavrını devam ettirmiş ve "*üyeliği strateji bir hedef olarak*" tanımlamıştır. Yine bu beyannamede Ak Parti, AB'ye üyeliğin olmanın ülkeye demokrasinin konsolidasyonu, ticari ilişkilerin geliştirilmesi ve Türkiye'yi bölgesel-küresel siyaset arenasında etkin ve belirleyici aktör haline getirmesi bağlamlarında yarar sağlayacağından bahsetmiş ve sürecin devam ettirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Ak Parti Seçim Beyannamesi, 2011: 151-152). Ayrıca Recep Tayyip Erdoğan 2011 genel seçimlerinden sonra başbakan olarak hükümet programında AB'yi, "*cumhuriyetin kuruluşundan sonraki en büyük modernleşme hamlesi*" olarak tanımlaması da Ak Parti'nin olguya yönelik atfettiği önem derecesini gösterir niteliktedir (TBMM Tutanak Dergisi, 2011: 81).

2015'te 4. Büyük Kongre'sinde AB üyeliği konusunda kararlı tutumunu devam ettirmiş, Türkiye'nin gerçekleştirilen reformlar doğrultusunda AB standartlarına yaklaştığını ve üyelik haricinde herhangi bir alternatifi kabul etmediğini beyan etmiştir (Ak Parti 4. Büyük Olağan Kongre, 2015: 64). Öte yandan Ahmet Davutoğlu'nun Genel Başkanlığı döneminde de AB ile yakın ilişkilerin devam ettirilmesi yönündeki kararlılık göze çarpmaktadır. Nitekim 2015 genel seçimleri öncesinde Ak Parti, AB ile ilişkilerin yalnızca siyasi ve ekonomik bütünleşme düzlemlerinde ilerlemesinin yetersiz olduğunu toplumlar arası entegrasyonun da gerçekleşmesi gerektiğini belirtmiş ve gelecek dönemde vize serbestliği, gümrük birliğinin genişletilmesi ve mali iş birliğinin derinleştirilmesi gibi yeni siyasalara değinmiştir (Ak Parti Seçim Beyannamesi, 2015: 330).

ISBN
978-605-7875-34-1

Son olarak ise Ak Parti'nin 2018 yılında seçim öncesinde AB'ye yönelik tavrını ortaya koyduğu seçim beyannamesine değinilmesi gerekmektedir. Burada da Ak Parti geçmişteki söylemlerine benzer şekilde üyeliğin ana hedef olduğunun altını çizmiş ve ilişkilerin kapsamının geliştirilmesi yönünde adımlar atacağını taahhüt etmiştir (Ak Parti Seçim Beyannamesi, 2018: 2915). Lakin belirtmekte yarar olduğu düşünülen bir nokta vardır. Ak Parti'nin kuruluşundan bu yana günümüze yaklaştıkça yayımladığı metinlerde AB vurgusunun gittikçe azaldığı görülmektedir. Her ne kadar AB üyeliği meselesinden en azından söylemsel düzeyde kararlığını korusa da siyasal pratiğinde Ak Parti, bu hususta bir takım iniş çıkışlı tutumlarda sergilemiştir. Örneğin Erdoğan'ın, Fransa'da düzenlenen basın toplantısında "*AB süreci halkımızı yoruyor. Sürekli olarak ne olur bizi artık alıverin diyecek halimiz yok*" ifadesi AB taraftarı tutumun son yıllarda azaldığının önemli bir diğer kanıtı olarak okunabilir (www.ensonhaber.com, 2019).

SAADET PARTİSİ'NİN AVRUPA BİRLİĞİ'NE YÖNELİK SİYASAL TUTUMU

Saadet Partisi, 2001 yılında Fazilet Partisi'nin (FP) Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasından sonra Recai Kutan önderliğinde Millî Görüş çizgisinin temsilcisi olarak kuruldu. FP'nin içinde uzun zamandır var olan yenilikçiler ve gelenekçiler arasındaki tartışmalı kimlik sorunsalının Necmettin Erbakan'a taraf olan kesimi Saadet Partisi'nde yer aldılar (Özbudun, 2006: 546). Parti'nin bu çizgide devam etme kararlığı aynı zamanda sonraki süreçte izleyeceği politikaları da önemli ölçüde şekillendirdiği Saadet Partisi'nin beyanatlarında rastlanılan bir durumdur.

Saadet Partisi'nin AB ile ilişkiler ve AB olgusu hakkında genel bir söylem oluşturulacaksa bu söylemin olumsuz nüanslar içerdiği belirtilebilir. Nitekim Millî Görüş geleneğinin sahiplendiği AB karşıtı ya da temkinli tutum Saadet Partisi içinde geçerlidir. Saadet Partisi, Türkiye ile AB arasında yürütülen ilişkilerin eşit şartlarda ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda ilerlemesi hususuna taraftar olmakla birlikte elzem olan bir politika olarak tam üyeliği kabul etmemektedir (Akçay, 2018: 2183).

Ayrıca Saadet Partisi Programı'nda da AB'nin "*emperyalist ve sömürgeci*" tutumlar sergilediği, bundan dolayı da Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğine karşı olunduğu açıkça belirtilmektedir. Öte yandan Program'da yine tam üyeliğin alternatifi olarak tarafların karşılıklı olarak barış, diyalog, adalet ve eşitlik çerçevesinde ilerletilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Saadet Partisi Parti Programı, 2014: 30-31).

Millî Görüş ideolojisinin hâkim olduğu 2002 yılındaki seçim beyannamesinde ise Saadet Partisi'nin programında bahsedilen hususlar çerçevesinde AB ile ilişkileri değerlendirmeye devam ettiği görülmektedir. Nitekim Saadet Partisi, AB'yi Türkiye'nin gerekli müttefiki olarak görmediği ve ilişkilerin eşit koşullar altında sürdürülmesi gerektiği yönündeki tavırlarını 2002'deki Seçim Beyannamesinde saptamak mümkündür (Saadet Partisi Seçim Beyannamesi, 2002: 45). 2007 yılına gelindiğinde ise Saadet Partisi, Ak Parti'nin AB'ye üye olma noktasındaki kararlığını "*facia*" olarak nitelemiş ve AB ile ilişkilerde Türkiye'nin ikinci statüde görüldüğünü not düşmüştür. Bundan dolayı da Türkiye'nin kendi öz değerlerine sadık kalmasını, bir anlamda AB'ye değil kendine benzemesi gerektiğini ifade etmiştir (Saadet Partisi Seçim Beyannamesi, 2007: 20).

2011 yılında yayımlanan beyanname ise diğerlerine nazaran daha açık ve net ifadelerin bulunduğu bir belgedir. Bu metinde Saadet Partisi, AB ile 50 yılı aşkın sürdürülen ilişkilerin ve nihayetinde hedef edinilen üyelik meselesini ağır bir şekilde eleştirmekte ve reddiyeci bir tutum sergilemektedir. Bu bağlamda Saadet Partisi, Türkiye'yi İslam kimliğinden uzaklaştıracak, bağımsızlığını ve egemenliğini tehdit edecek ve ekonomik olarak bağlı duruma düşürecek bir AB üyeliği sürecine karşı çıkmakta iken, AB ile eşit koşullarda sadece ilişkilerin yürütülmesini benimsediğini ifade etmektedir (Saadet Partisi Seçim Beyannamesi, 2011: 50).

Öte yandan Mustafa Kamalak'ın genel başkanlık yaptığı dönemde de Saadet Partisi, AB karşıtı tutumunu devam ettirmiştir. Nitekim Kamalak'ın, "*Biz Millî Görüş olarak Avrupa Birliği'ne hayır diyoruz, Bizim yerimiz Ortadoğu'dur, İslam âlemidir*" ifadesi Saadet Partisi'nin Batı'dan ziyade Doğu yanlısı bir politika izlediğini ve eğilimlerini buna göre şekillendirdiğini göstermektedir

ISBN 978-605-7875-34-1

(İnternet Haber, 2019). Bu tutum Saadet Partisi'nin lider kadrosunun da aynı zamanda benimsediği bir tutumdur. Nitekim 2017'de Saadet Partisi'nin Genel Başkanı Temel Karamollaoğlu'nun da AB ile ilişkin ifadeleri şu şekildedir: "*Avrupa'yla ekonomik ve siyasi münasebetlerimiz devam etsin ama AB'den vazgeçelim*" (Yeni Akit, 2019). Temel Karamollaoğlu'nun bu yöndeki ifadeleri AB ile süregelen ilişkilerin ekonomik boyuta ile ilgili bir problem teşkil etmediği şeklinde yorumlanabilir. Lakin aynı zamanda Karamollaoğlu'nun AB'ye yönelik sarf ettiği ifadelerden de anlaşılabilir ki dini ve kültürel değerlerinin korunması Saadet Partisi'nin öncelikli gayesidir (www.sputniknews.com , 2019).

MUKAYESE VE SONUÇ

Ak Parti'nin Millî Görüş geleneğinden ayrılması ile Türk siyasal hayatında açılan yeni dönemde birçok konuda İslami değerlerle siyaset yürüten ya da "İslamcı" olarak anılan siyasi partilerden önemli derece politika farklılıkları günümüzün dikkat çeken siyasal olgularıdır. Bu bağlamda Ak Parti'nin kuruluşundan bu yana geliştirdiği AB yanlısı tutumu Türkiye'deki İslamcı partilerden önemli derecede kopuşu simgelemektedir. Ayrıca aynı gelenekten gelmesinin ötesinde Saadet Partisi'nin tersine AB yanlısı tutumunu iktidarda kaldığı süreç boyunca bütün yayımladığı metinlerde ortaya koymuştur.

Yukarıda ele alınan metinlerin incelenmesi sonucunda görülmüştür ki Ak Parti ile Saadet Partisi arasında AB olgusuna yönelik önemli tutum farklılıkları mevcuttur. Bu farklılık da bariz olarak partilerin siyasal metinlerinde ve söylemlerinde kendini göstermektedir. Ak Parti, AB ile ilişkilerin ilerletilmesi ve nihai hedef olarak üye olunması yönünde tutum geliştirirken Saadet Parti AB'nin Türkiye'nin öncelikli hedefi olmadığını vurgulamıştır. Öte yandan Ak Parti, AB'ye yönelik konjonktürel olarak olumlu ve olumsuz tutumların her ikisinin geliştirmiştir. Lakin Parti metinlerinde AB üyeliği hedefi ilk günkü yerini korumaktadır. Öte yandan Saadet Partisi'nin ise kuruluşundan bu yana AB'nin kendisine yönelttiği olumsuz tutum aynı zamanda Türkiye'nin AB üyeliği konusunda da kendini göstermiştir. Saadet Partisi'nin Ak Parti'den daha istikrarlı bir AB politikası yürüttüğü ise iddia edilebilir bir gerçeklik olarak akılda tutulması gerekir. Öte yandan bu çalışmanın literatüre kattığı bir diğer anlam ve önem ise aynı siyasal gelenekten gelen iki partinin siyasal pratiklerindeki değişiklik oranlarının yüksek seviyelere çıkabildiğidir.

Öte yandan bir diğer önemli nokta ise tutumlarının farklılaşmasının arkasında yatan nedenlerdir. İki partinin de geliştirdiği tutum örneklerini şekillendiren dinamikler birbirlerinden farklılaşmaktadır. Saadet Partisi'nin beyanatları göz önüne alırsa daha çok Milli Görüş ideolojisinin AB olgusuna yönelik tutumunu şekillendirdiği ifade edilebilir. Öte yandan Ak Parti ise daha dönem dönem AB ile bir etki tepki ilişkisi içerisinde tutum geliştirmiştir. Ancak Ak Parti'nin net olarak AB'den vazgeçen bir tavrı söz konusu olmamıştır. Öte yandan Saadet Partisi'nin siyasal söylemleri incelediğinde görülebilir ki AB'yi Türkiye'nin olmazsa olmaz bir stratejik hedefi olarak görmemiş, bu olguya daha çok İslamcı hafızanın sahip olduğu nitelikte tepki geliştirmiştir. Nitekim Türkiye'nin tarihsel olarak sahip olduğu kültürel değerlerin koruması gerektiğine inanan Saadet Partisi'nin AB'ye yüklediği anlam daha çok taraflar arasında "üstün" olanın benimsenmesi değil "eşit olanların birlikteliği" şeklinde kendini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Akçay, Ekrem Y. (2018), "24 Haziran Seçimleri Sürecinde Siyasi Partilerin Seçim Beyannamelerinde Avrupa Birliği ile İlişkiler", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* C. 8, S. 15, ss. 2174-2192.

Ak Parti Parti Programı, https://www.akparti.org.tr/parti/parti-programi/ [01.03.2019].

Ak Parti Seçim Beyannamesi, (2011), "Türkiye Hazır Hedef 2023 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi", https://akparti.org.tr/yayinlar/ [24.02.2019].

Ak Parti 4. Büyük Olağan Kongre, (2015), "2023 Siyasi Vizyonu", https://akparti.org.tr/media/272148/2023-vizyonu.pdf [23.02.2019].

Ak Parti Seçim Beyannamesi, (2015), "Yeni Türkiye Yolunda Daima Adalet Daima Kalkınma 7 Haziran 2015 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi", https://akparti.org.tr/media/272154/daima-adalet-daima-kalkinma.pdf [18.02.2019].

Ak Parti Seçim Beyannamesi (2018), "Güçlü Meclis Güçlü Hükümet Güçlü Türkiye Yaparsa Yine Ak Parti Yapar Cumhurbaşkanlığı ve Genel Seçimler Seçim Beyannamesi", https://akparti.org.tr/media/271931/secim-beyannamesi-2018.pdf [19.02.2019].

Aras, Yasin, (2014*), Avrupa Birliği ve Türkiye'de Euroseptisizm: Siyasi Partiler Düzeyinde Bir İnceleme,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Avrupa Birliği Anabilimdalı, İstanbul (Türkiye).

Avrupa Birliği Bakanlığı (AB Bakanlığı), (2015), *Türkiye- AB Vize Serbestisi Diyaloğu*, https://www.bahadiroktay.av.tr/images/haberler/66e36f68aeeeb9d.pdf [27.02.2019]

Avrupa Birliği Bakanlığı (AB Bakanlığı), (2017), *Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Önemli Tarihler (1959-2017),* https://ab.gov.tr/siteimages/2017_08/kronoloji.pdf [28.02.2019].

Dura, Cihan, (1995), "Türkiye ve Avrupa Birliği İlişkiler", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* S. 12, ss. 1-23.

"Erdoğan, AB süreci ile ilgili net mesaj verdi, (2018)", 05.01.2018, https://www.ensonhaber.com/erdogan-macron-basin-toplantisi-duzenliyor.html [16.02.2019].

Karamollaoğlu: AB ve Nato ile ilişkiler gözden geçirilmeli, www.sputniknews.com, 09.05.2018. [17.02.2019].

Karluk, Rıdvan (2014), **Avrupa Birliği**, İstanbul: BETA Basım Yayım Dağıtım.

Kihtir, Arzu, (2004), "2000'li Yıllarda Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerine Genel Bir Bakış", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* C.0, S.20, ss. 123-131.

McCormick, John, (2014), **Avrupa Birliği'ni Anlamak**, çev. Yusuf Şahin ve Hasan Hüseyin Şahin, Ankara: BigBang Yayınları.

McCormick, John, (2015), **Avrupa Birliği Siyaseti,** çev. Doğancan Özsel, Ankara: Adres Yayınları.

Mumcu, Cumhur, (2006), "Türkiye ve Avrupa Birliği Müzakerelerinde Kültürel Etkenler", *Avrupa Araştırmaları Dergisi,* C.14, s. 1, ss. 129-152.

Özbudun, Ergun, (2006), "From Political Islam to Conservative Democracy: The Case of Justice and Development Party in Turkey", *South European Society & Politics,* 11(3-4), pp. 543-557).

Özcan, Mesut, (2017), *AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi*, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (araştırma 40), https://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_745.pdf [14.02.2019].

"Saadetten Avrupa Birliği'ne hayır", *İnternetHaber,* 20.05.2012, https://www.internethaber.com/saadetten-avrupa-birligine-hayir-427632h.htm [16.02.2019].

Saadet Partisi Seçim Beyannamesi, (2002), "Acil Onarım ve Atılım Programı", https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/937/200300641.pdf?sequence=1&isAllowed=y [13.02.2019].

Saadet Partisi Seçim Beyannamesi, (2007), https://kurzman.unc.edu/files/2011/06/Saadet_Partisi_2007_beyan_a.pdf [14.02.2019].

Saadet Partisi Seçim Beyannamesi, (2011), http://www.esam.org.tr/pdfler/siyasi_dokumanlar/5%20SP/sp_2011_secim_beyannemesi.pdf, [15.02.2019].

Saadet Partisi Programı (2014), http://saadet.org.tr/wp-content/uploads/2018/12/program.pdf, 04.05. 2014, [15.02.2019].

ISBN
978-605-7875-34-1

TBMM Tutanak Dergisi, (2007), 8. Birleşim, C. 1, Yasama Yılı:1, 31.08.2007, ss. 105-126.

TBMM Tutanak Dergisi, (2011), 6. Birleşim, C.1, Yasama Yılı: 1, 08.07.2011, ss. 79-100.

Tepeli Ersin, Aydın A. Hamdi, (2015), "Avrupa Birliği ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Gelişme Trendi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.5, S.1, ss. 29-44.

Temel Karamollaoğlu: Gelin Avrupa Birliği'nden vazgeçelim, *Yeni Akit*, 17.03.2017, https://www.yeniakit.com.tr/haber/temel-karamollaoglu-gelin-avrupa-birliginden-vazgecelim-289524.html [17.03.2019].

ISBN
978-605-7875-34-1

ENGELLİLERDE EGZERSİZ VE SPOR ÖĞRETMENLİĞİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİN KAYGI VE UMUTSUZLUKLARININ İNCELENMESİ

Nurettin KONAR*

Alperen ŞANAL*

**Malatya İnönü Üniversitesi, Engellilerde Egzersiz ve Spor Öğretmenliği*

ÖZET

Bu çalışma Engellilerde Egzersiz ve Spor Öğretmenliği bölümü öğrencilerin kaygı ve umutsuzluklarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmamızın evrenini Malatya İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde 2015/2016 ile 2018/2019 yılları arsında Engellilerde Egzersiz Ve Spor Öğretmenliği bölümü okuyan 272 (138 Erkek, 134 Kadın) öğrenci oluşturmuştur. Veri toplanmasında, Beck, Weissman, Lester ve Trexler tarafından 1971 yılında geliştirilmiş **Beck Umutsuzluk ölçeği (BUÖ)** ve yine 1988 yılında Beck ve ark'nca oluşturulan **Beck Kaygı Ölçeği (BKÖ)** kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 20.0 paket programı kullanılmış, ölçeklerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA)kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre 2015-16 yılı öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanlarının 2018-19 yılı öğrencilerine göre daha yüksek olduğu, 2015-16 yılı erkek öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanlarının kadın öğrencilere göre daha fazla olduğu, sınıf düzeyleri bakımından 2015-16 yılı 4.sınıf öğrencilerinin en fazla, 1. sınıf öğrencilerin ise en az kaygı ve umutsuzluk puanına sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca Beck kaygı ve umutsuzluk puanlarına bakıldığında 2018-19 kadın öğrencilerin erkeklere göre kaygı puanlarının ve erkek öğrencilerin kadınlara göre umutsuzluk puanlarının daha fazla olduğu, 2018-19 yılı öğrencilerinin sınıflarına göre beck kaygı ve umutsuzluk puanlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlere göre umutsuzluk puanlarında anlamlı bir farkın olduğu (p=0.002), kaygı puanlarında anlamlı bir farkın olmadığı (p=0.795), araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre kaygı puanlarında anlamlı farklılığın olduğu (p=0.001), umutsuzluk puanlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı (p=0.837) araştırmalarımız sonucunda tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaygı, Umutsuzluk, Spor Bilimleri Fakültesi, Engellilerde Egzersiz ve Spor Öğretmenliği Bölümü

ABSTRACT

This study was conducted to examine the anxiety and hopelessness of the students studying at the department of exercise and sports coaching for the disabled.

The population of the study was composed of 272 (138 males, 134 females) students studying at the Department of Exercise and Sports Coaching for the Disabled in the 2015/2016 and 2018/2019 academic year at Malatya İnönü University, Faculty of Sports Sciences. The **Beck Hopelessness Scale (BHS)** developed by Beck, Weissman, Lester and Trexler in 1971; and the **Beck Anxiety Scale (BAS)** developed again by Beck et al. in 1988 were used to collect data. SPSS 20.0 package program was used to analyze the data; t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used to evaluate the data obtained from the scales.

According to the results of the study, it was found that the hopelessness scores of the student of the 2015/2016 academic year were higher than the student of the 2018/2019 academic year; the anxiety and hopelessness scores of the male students of the 2015/2016 academic year were higher than that of the female students; in terms of the class level, the 4th grade and 1st grade students of the 2015/2016 academic year had the highest and the lowest anxiety and hopelessness scores, respectively. It was also found as a result of the study that; considering the Beck anxiety and

ISBN
978-605-7875-34-1

hopelessness scores, in the 2018/19 academic year, the anxiety scores of the female students were higher than that of the male students whereas the hopelessness scores of the male students were higher than that of the female students; there was no statistically significant difference in the Beck anxiety and hopelessness scores in terms of class level; in terms of gender, there was a statistically significant difference in the hopelessness scores of the students (p=0.002) and there was no statistically significant difference in their anxiety scores (p=0.795); in terms of class level, there was a statistically significant difference in the anxiety scores of the students (p=0.001) and there was no statistically significant difference in their hopelessness scores (p=0.837).

Keywords: Anxiety; Hopelessness, Faculty of Sports Sciences, Department of Exercise and Sports Coaching for the Disabled

GİRİŞ

Eğitimin tanımı birçok yönden ele alınmış ve çeşitli tanımları yapılmıştır. Türk Dil Kurumuna göre eğitim, yeni kuşakların, toplum yaşayışında yerlerini almak için hazırlanırken, gerekli bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme etkinliğidir. Diğer bir tanıma göre eğitim önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda insanların davranışlarına belli gelişmeler sağlamayı amaçlayan planlı, belli bir konuda, bir bilgi ya da bilim dalında yetiştirme ve geliştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu).

Bireyleri belli bir alanda veya bilim dalında geliştirmek ve donanımlı hale getirmek için üniversitelerin önemli bir yeri olduğu düşünülebilir. Bireyler ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri doğrultusunda üniversitelerde belli bölüm veya alanlara yerleşmekte ve eğitim süreci boyunca akademik donanım için gerekli olan bilgiyi ve insan gücünü yüksekokullar, fakülteler ve üniversiteler gibi yüksek öğretim kurumları yetiştirmektedir.

Üniversite eğitimi, kişinin gelecekteki iş ve mesleğinin temel belirleyicisidir (Kula ve Saraç, 2017). Üniversiteye yeni başlayacak olan bireylerin aileden ayrılmanın yarattığı kaygı, yeni bir ortama alışma süreci, barınmada ortaya çıkan sorunlar, maddi sıkıntılar, çevreye uyum sorunu gibi bazı sorunlar gençler üzerinde kaygı, umutsuzluk ve stresi arttırmaktadır (Dursun ve Aytaç, 2012). Bununla birlikte üniversite öğrencilerinin yaşadıkları sosyal ve ekonomik sorunlar, eğitim ve işsizlik gibi sorunlar da bireylerin ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemekte ve umutsuzluğa yol açmaktadır (Aktay ve Alpay, 2015). Erken sınıflardan başlayarak üniversite yıllarına kadar, hatta üniversiteyi tamamladıktan sonra da devam etmekte olan merkezi sınavlar, öğrenciler üzerinde kaygı ve umutsuzluk durumu oluşturmaktadır (Tumkaya, Aybek ve Çalık, 2007).

Kaygı, stres yaratan durumların bireyde oluşturduğu üzüntü, gerginlik gibi hoş olmayan duygusal ve gözlenebilen reaksiyonlar olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2001). Başka ifade ile kaygı, kişinin bir uyaranla karşı karşıya kaldığında yaşadığı, bedensel, duygusal ve zihinsel değişimlerle kendini gösteren bir uyarılmışlık durumudur (Aydın ve Dilmaç, 2004). Spielberger (1966) ise kaygıyı, durumluk kaygı ve sürekli kaygı olmak üzere iki alt boyutta incelemiştir.

Sürekli kaygı, bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığı, içinde bulunduğu durumları genellikle stresli olarak algılaması veya yorumlamasıdır (Oner ve Le Campte, 1985). Sürekli kaygısı yüksek olan bireyler, düşük olanlara göre stres yaratan durumları daha çok tehlikeli ya da tehdit edici olarak algılama ve daha yoğun durumluk kaygı reaksiyonları ile tepkide bulunma eğilimindedirler (Özgüven, 1994).

Durumluk kaygı ise bireyin içinde bulunduğu stresli durumdan dolayı hissettiği sübjektif korkudur (Oner ve Le Campte, 1985). Köknel (1982) durumluk kaygıyı korkuya benzer bir olay olarak nitelendirmiş ve korku nesnesinin belli olduğunu belirtmiştir. Durumluk kaygı bireyin kendisini huzursuz edici bir durum karşısında göstermiş olduğu anlık bir duygudur ve huzursuzluk verici durum geçtiğinde durumluk kaygıda ortadan kalkmaktadır (Kula ve Saraç, 2017).

Umut ve umutsuzluk, bireyin geleceğe yönelik beklentilerinin gerçekleşme imkânını ifade eder (Şahin, 2002). Miller (1985) umut kavramını duygu, beklenti ve istek olarak ele almakta ve

ISBN
978-605-7875-34-1

umudun insan yaşamının içgüdüsel bir öğesi olduğunu, bireylerin potansiyellerini göstermelerini kolaylaştırdığını belirtmektedir. Umutsuzluk ise gelecekte olumlu sonuçların ortaya çıkmasından ziyade olumsuz durumların olacağı yönündeki beklentileri içeren bir durum olarak açıklanmaktadır (Abrammson,Metalsky ve Alloy,1989; Gençay, 2009).

Beck ve ark. İse umutsuzluğu, bireyin kendisi ve geleceğine dair olumsuz beklentilerini ifade eden bir kavram olarak açıklamaktadırlar (Aktay ve Alpay,2015; Beck, Weissman, Lester ve Trexler,1974; Uzbaş ve Kabasakal, 2013). Sosyal ve ekonomik boyutta yaşanan sıkıntılar, eğitim alanındaki eksiklikler ve geleceğe yönelik kaygılar duyuşsal olarak bireyleri negatif yönde etkilemekte ve onlarda geleceğe yönelik umutsuzluk duygusunu oluşturmaktadır (Özmen, Dündar,Çetinkaya,Taşkın ve Özmen, 2008). Öğrencilerin üniversite eğitimi sırasında yaşadıkları ekonomik güçlükler, kariyerleriyle ilgili algıladıkları sorunlar ve sosyal ilişki alanları gibi pek çok değişkenler öğrencilerin umutsuzluk düzeylerini etkileyebilmektedir (Aras,2011).

Kaygı ve umutsuzlukla ilgili açıklamalar göz önüne alındığında Türkiye'de ilk ve tek olan Engellilerde Egzersiz ve Spor Öğretmenliği bölümü mezunlarının (2015-16), mezuniyetten sonraki kamu personeli seçme sınavına (KPSS) girişle ilgili problemler, bu bölüm mezunlarının ataması yapılmış örneklerinin olmaması, özel sektörde de hangi alanda çalışılacağının işveren ve mezunlar tarafından tam olarak bilinmemesi bu bölümün ilk mezunlarının kaygı ve umutsuzluklarını arttıran en önemli nedenler olarak sıralanabilir.

Kaygı ve umutsuzluk düzeylerini karşılaştırdığımız Engellilerde Egzersiz ve Spor Öğretmenliği bölümü ilk mezunları (2015-16) ile 2018-19 eğitim öğretim yılı sonunda mezun olacakların kaygı ve umutsuzluk düzeylerinde anlamlı farklılık bulunmuştur. 2018-19 yılı mezunlarının kaygı ve umutsuzluk düzeylerinin düşük olması, üç yıl önceki mezunların öğretmen olarak, antrenör olarak ve değişik kamu özel kuruluşlarında çalışıyor olmaları mezun olacak öğrencilerin, gelecekle ilgili mesleki kaygılarının azalmasına önemli derecede bir etken olduğu görülebilir.

YÖNTEM

Araştırmamızın evrenini Malatya İnönü Üniversitesi Spor Bilimler Fakültesinde 2015-2016 ile 2018-2019 yılları arasında Engellilerde Egzersiz Ve Spor Öğretmenliği bölümü okuyan 272 (138 erkek, 134 kadın) öğrenci oluşturmuştur.

Veri toplanmasında, Beck, Weissman, Lester ve Trexler tarafından 1971 yılında geliştirilmiş **Beck Umutsuzluk ölçeği (BUÖ)** ve yine 1988 yılında Beck ve ark'nca (20) oluşturulan **Beck Kaygı Ölçeği (BKÖ),** 1998 yılında Ulusoy, Şahin ve Erkmen tarafından Türkçeye çevrilerek kullanılmaya başlanmıştır. BKÖ bireylerin yaşadığı kaygı belirtilerinin sıklığının belirlenmesi amacıyla kullanılan, kendini değerlendirme ölçeğidir. 21 maddeden oluşan, "hiç", "hafif derecede" "orta derecede", "ciddi derecede" seçeneklerini içeren ve 0-3 arası puanlanan likert tipi bir ölçektir. Puan aralığı 0-63 olup, toplam puanın yüksekliği bireyin yaşadığı kaygının şiddetini gösterir (Ulusoy, Şahin ve Erkmen, 1998). BUÖ, toplam yirmi maddeden oluşmakta olup, ölçekten umutsuzluğa iliksin yoğunluk düzeyini ifade eden ve 0 ile 20 arasında değişen puanlar elde edilmektedir. BUÖ'den yüksek puan elde etmek umutsuzluğun veya geleceğe yönelik olumsuz beklentilerin düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir (Beck,Weissman,Lester ve Trexler,1971).

Verilerin analizinde SPSS 20.0 paket programı kullanılmış, ölçeklerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmış ve anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

BULGULAR

Tablo 1. 2015-16 Eğitim-Öğretim Yılı ve 2018-19 Eğitim-Öğretim Yılı Öğrencilerinin Beck Kaygı ve Umutsuzluk Puanlarının karşılaştırılması.

	Eğitim-Öğretim Yılı	N	X	SS	t	P
Kaygı Ölçeği	2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı	154	32.500	10.702	12.558	.000
	2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı	118	15.101	12.089		
Umutsuzluk Ölçeği	2015-2016 Eğitim-Öğretim Yılı	154	10.616	2.428	7.465	.000
	2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılı	118	7.220	4.920		

p<0.05

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, 2015-16 yılı öğrencileri ile 2018-19 yılı öğrencileri arasında Beck Kaygı ve Umutsuzluk puanlarında anlamlı farklılıklar çıkmıştır (p=0.000). Çıkan bu farklılıklar sonucu 2015-16 yılı öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanlarının 2018-19 yılı öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 2. 2015-16 Eğitim-Öğretim Yılı Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Beck Kaygı ve Umutsuzluk Puanlarının karşılaştırılması.

	Cinsiyet	N	X	SS	t	P
Kaygı Ölçeği	Erkek	76	35.921	10.736	4.114	.000
	Kadın	78	29.166	9.617		
Umutsuzluk Ölçeği	Erkek	76	11.631	2.045	5.603	.000
	Kadın	78	9.628	2.374		

p<0.05

Yukarıdaki tabloya göre 2015-16 yılı öğrencilerinin cinsiyetlere göre Beck kaygı ve umutsuzluk puanlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (p=0.000). Bulunan bu farklılıklara göre erkek öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanlarının kadın öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 2015-16 Eğitim-Öğretim Yılı Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Beck Kaygı ve Umutsuzluk Puanlarının karşılaştırılması.

SINIF		N	X	SS	F	P
Kaygı Ölçeği	1.Sınıf	61	22.360	5.218	105.958	.000
	2.Sınıf	31	33.967	5.618		
	3.Sınıf	31	39.645	6.258		
	4.Sınıf	31	43.838	7.878		
	Total	154	32.500	10.702		
Umutsuzluk Ölçeği	1.Sınıf	61	9.573	2.355	13.243	.000
	2.Sınıf	31	11.322	1.221		
	3.Sınıf	31	10.161	2.817		
	4.Sınıf	31	12.419	1.803		
	Total	154	10.616	2.428		

p<0.05

Tablo 3'de 2015-16 yılı öğrencilerinin sınıflarına göre beck kaygı ve umutsuzluk puanlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (p=0.000). Bulunan bu farklılıklara göre 4.sınıf

ISBN
978-605-7875-34-1

öğrencilerinin en fazla, 1. Sınıf öğrencilerin ise en az kaygı ve umutsuzluk puanına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 4. 2018-19 Eğitim-Öğretim Yılı Öğrencilerinin Cinsiyetlerine Göre Beck Kaygı ve Umutsuzluk Puanlarının karşılaştırılması.

	Cinsiyet	N	X	SS	t	P
Kaygı Ölçeği	Erkek	62	12.000	11.003	-3.033	.003
	Kadın	56	18.535	12.400		
Umutsuzluk Ölçeği	Erkek	62	7.758	5.110	1.252	.213
	Kadın	56	6.625	4.673		

p<0.05

Yukarıdaki tabloya göre 2018-19 yılı öğrencilerinin cinsiyetlere göre Beck kaygı puanlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (p=0.003). Kaygı ölçeğinde bulunan bu farklılığa göre kadın öğrencilerin erkeklere göre kaygı puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Umutsuzluk ölçeğinde ise erkek öğrencilerin puanlarının, kadın öğrencilere göre daha yüksek olmasına rağmen anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (p=0.213).

Tablo 5. 2018-19 Eğitim-Öğretim Yılı Öğrencilerinin Sınıf Düzeylerine Göre Beck Kaygı ve Umutsuzluk Puanlarının karşılaştırılması.

SINIF		N	X	SS	F	P
Kaygı Ölçeği	1.Sınıf	29	15.620	14.938	0.489	.691
	2.Sınıf	28	17.178	11.343		
	3.Sınıf	25	13.760	12.011		
	4.Sınıf	36	14.000	10.278		
	Total	118	15.101	12.089		
Umutsuzluk Ölçeği	1.Sınıf	29	8.275	4.471	0.690	.560
	2.Sınıf	28	6.464	4.574		
	3.Sınıf	25	7.200	6.324		
	4.Sınıf	36	6.972	4.462		
	Total	118	7.220	4.920		

p<0.05

Tablo 5'de 2018-19 yılı öğrencilerinin sınıflarına göre beck kaygı ve umutsuzluk puanlarında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır (p=0.691; p=0.560).

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Beck Kaygı ve Umutsuzluk Puanlarının Karşılaştırılması.

	Cinsiyet	N	X	SS	t	P
Kaygı Ölçeği	Erkek	138	25.173	16.113	0.260	.795
	Kadın	134	24.723	12.035		
Umutsuzluk Ölçeği	Erkek	138	9.891	4.202	3.119	.002
	Kadın	134	8.373	3.808		

p<0.05

ISBN
978-605-7875-34-1

Yukarıdaki tablo göre araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre beck kaygı ve umutsuzluk puanlarına bakıldığında, cinsiyetlere göre kaygı puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmazken (p=0.795). Umutsuzluk puanlarında ise anlamlı bir farklılık bulunmuştur (p=0.002).

Tablo 7. Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Beck Kaygı ve Umutsuzluk Puanlarının Karşılaştırılması.

SINIF		N	X	SS	F	P
Kaygı Ölçeği	1.Sınıf	90	20.188	9.929	5.541	.001
	2.Sınıf	59	26.000	12.154		
	3.Sınıf	56	28.089	15.903		
	4.Sınıf	67	27.806	17.576		
	Total	272	24.952	14.226		
Umutsuzluk Ölçeği	1.Sınıf	90	9.155	3.225	.285	.837
	2.Sınıf	59	9.016	4.061		
	3.Sınıf	56	8.839	4.898		
	4.Sınıf	67	9.492	4.418		
	Total	272	9.143	4.077		

$p<0.05$

Tablo 7'ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre beck kaygı ve umutsuzluk puanlarına bakıldığında, sınıf düzeylerine göre kaygı puanlarında anlamlı farklılık görülürken (p=0.001), umutsuzluk puanlarında ise anlamlı bir farklılık görülmemiştir (p=0.837).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Spor bilimleri fakültesi, Engellilerde Egzersiz Ve Spor Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin kaygı ve umutsuzluklarını bazı değişkenlere göre incelediğimiz araştırmamızın sonuçlarına göre 2015-16 eğitim-öğretim yılı öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanlarının 2018-19 eğitim-öğretim yılında eğitim gören öğrencilerden daha fazla olduğu, yaş ilerledikçe kaygı ve umutsuzluk düzeyinin arttığı, erkek öğrencilerin kaygı ve umutsuzluklarının kadın öğrencilere göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha fazla kaygı ve umutsuzluk puanlarına sahip olmasında, erkeğe yüklenen sorumlulukların olduğu buna bağlı olarak erkeklerin bir an önce iş sahibi olmak istemesi, işsiz kalabileceğinden korkması, çevrenin ve ailenin baskılarını üzerinde hissetmesi, güçleşen yaşam koşulları, hazırlandığı meslekten elde edeceği gelirin düşük olması veya mesleki yönden kendini yetersiz hissetmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Kulik,2000; Unal,1990; Ceyhan ve Aykut, 2003; Ceyhan ve Aydoğan,2004; Winefield, Tiggemann, 1992).

Cebeci ve Ark.'larının (2010), Puerperal dönemde depresyon semptom prevalansı, obstetrik risk faktörleri, kaygı düzeyi ve sosyal destek ile ilişkisini inceledikleri çalışmasında, Kadınların %12'sinde yüksek depresyon puanına sahip olduklarını bulmuştur. %88'inin yüksek depresyon yaşamaması, bizim çalışmamızda da kadınların kaygı ve umutsuzluk puanlarının düşük olması yönünden benzerlik göstermektedir.

Bozkurt'un (2004), Bir grup üniversite öğrencisinin depresyon ve kaygı düzeyleri ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkileri incelediği araştırmasında, kadın öğrencilerin kaygı düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek düzeyde bulmuştur. Çalışmamızda genel toplamda erkeklerin kaygı ve umutsuzlukları kadınlara göre yüksektir. Fakat 2018-19 eğitim-öğretim yılı öğrencilerini cinsiyetlere göre puanlarını incelediğimizde ise kadın öğrencilerin erkeklere göre daha kaygılı olduğu tespit edilmiştir. Bu yönden çalışmamıza benzerlik göstermektedir.

Öykü (1991) ve Hisli (1989) ise üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarında cinsiyet ile kaygı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığa rastlamamıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

Ayrıca Bozkurt (2004), beck umutsuzluk puanı ile kaygı puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Buna göre öğrencilerin depresyon düzeyleri arttıkça kaygı düzeyleri de artmaktadır (Smilh,Martin-Herz,Marsigan ve Womack,2003; Vanderyoot ve Skorikov,2002; Krohne, Scmuckle,Spaderna ve Charles,2002; Craig ve Norton,2000; Ravvson ve Bloomer,1994; Strassberg ve Donald,1997; Bernstein,1991; Halgin,Veaver,Edeli ve Spencer,1987). Yaptığımız çalışmamızda da öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanları benzer şekilde doğru orantılı olduğu tespit edilmiştir. Buda çalışmamızın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Ök (1990) araştırmasında yaş arttıkça kaygının yükseldiğini bulmuştur. Bu bulgu araştırma sonuçlarımızı desteklemektedir. Bozkurt (2004) ise çalışmasında öğrencilerin yaşları ile sürekli kaygı düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulmuş bunun sonucunda yaş ilerledikçe kaygı düzeyinde azalma olduğunu belirtmiştir.

Ceyhan'ın (2004), ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programına devam eden öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerini incelediği araştırmasında, öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeyinin düşük olduğunu bulmuştur (X=8.32). Bizim çalışmamızda ise bu ortalama X=8.92 dir. Ayrıca Ceyhan cinsiyetlere göre ise, erkeklerin kadınlara göre daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip olduğunu bulmuştur. Erkeklerin umutsuzluk puanlarının yüksek puana sahip olmasının sebepleri olarak da, erkeklerin Türk Kültüründe sahip oldukları geleneksel roller olabileceğini, geleneksel rol çerçevesinde bir an önce bir iş sahibi olmak istedikleri ve yoğun çevre baskısı altında kendilerini hissettikleri için kadınlardan daha çok geleceğe ilişkin olumsuz beklentilere sahip olabileceğini söylemiştir.

Canbaz ve ark'larının (2007), Tıp Fakültesi son sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyi ve etkileyen faktörleri incelediği çalışmasında kadınların anksiyete puanlarının erkeklere göre istatistiksel olarak daha yüksek olduğunu bulmuştur. Kaygı ve strese verilen tepkilerde cinsiyet açısından farklılıklar olduğunu, kadınların kaygıya daha sık rastladığı, stres ve kaygı durumlarında erkeklerin daha saldırgan olduğu, kadınların stres karşısında daha çok kaygı ve çökkünlük gösterme eğilimleri olduğu tespit edilmiştir (Baltaş ve Baltaş,1998).

Engellilerde egzersiz ve spor eğitimi almış 2015-16 eğitim-öğretim yılı mezunları ile 2018-19 eğitim-öğretim yılı sonunda mezun olacak öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk düzeylerini karşılaştırdığımız çalışmamızda;

2015-16 yılı öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanlarının 2018-19 yılı öğrencilerine göre daha yüksek olduğu, 2015-16 yılı erkek öğrencilerin kaygı ve umutsuzluk puanlarının kadın öğrencilere göre daha fazla olduğu, sınıf düzeyleri bakımından 2015-16 yılı 4.sınıf öğrencilerinin en fazla, 1. sınıf öğrencilerin ise en az kaygı ve umutsuzluk puanına sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca Beck kaygı ve umutsuzluk puanlarına bakıldığında 2018-19 kadın öğrencilerin erkeklere göre kaygı puanlarının ve erkek öğrencilerin kadınlara göre umutsuzluk puanlarının daha fazla olduğu, 2018-19 yılı öğrencilerinin sınıflarına göre beck kaygı ve umutsuzluk puanlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı, araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlere göre umutsuzluk puanlarında anlamlı bir farkın olduğu (p=0.002), kaygı puanlarında anlamlı bir farkın olmadığı (p=0.795), araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf düzeylerine göre kaygı puanlarında anlamlı farklılığın olduğu (p=0.001), umutsuzluk puanlarında anlamlı bir farklılığın olmadığı(p=0.837) araştırmalarımız sonucunda tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Abramson, L.Y.,Metalsky, G. I., Alloy, L. B. (1989), Hopelessness Depression: a Theory - of Depression. PsychologicalReview, 96(2): 358-372

Aktağ, I., Alpay, D. (2015) Abant İzzet Baysal Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Yüksekokulunda Öğrenim Gören Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1): 15-24.

Aras, A. (2011), Müzik Bölümü Lisans Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi: Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarı Örneği. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, (2): 509-524.

Aydın, E & Dilmaç, B. (2004), Eğitime İlişkin Çeşitlemeler (Ed:Musa Gürsel), Konya: Eğitim Kitabevi.

Baltaş A, Baltaş Z. (1998) Stres ve Başa Çıkma Yolları. 18. Baskı. İstanbul. Remzi Kitabevi,:47.

Beck A T, Welssman A, Lester D., Trexler L. (1971), Measurement of pessimism. The Hopelessness Scale. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 12 (6): 861-865.

Beck, A.T.,Epstein, N., Brown, G. &Steer, R.A. (1988), An Inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56: 893-897

Beck, A. T.,Weissman, A., Lester, D., Trexler, L. (1974), The Measurement of Pessimism: TheHopelessnessScale. Journal of ConsultingandClinicalPsychology, 42 (6): 861-865

Bernstein, G. A. *(*1991), Coıııorbidity and severity of anxiety and depressive disorders in a clinical sanıplc. *Journal of American Acaıemic Clıild Adolesceıt Psychialry,* 30: 43-50.

Bozkurt N. (2004), Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Depresyon ve Kaygı Düzeyleri ile Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkiler, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt 29, Sayı 133 (52-59).

Canbaz ve Ark. (2007) Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygı Düzeyi ve Etkileyen Faktörler, Genel Tıp Dergisi, 17 (1).

Craig, S. & Norton, E. D. (2000), Comparison of the Beck depression inventory-II and the inventory to diagnose depression: Implicalions for comntunity college counselors. *Commıınily College Journal of Research and Practice, 24* (6): 495-595.

Çebeci ve Ark. (2010), Puerperal Dönemde Depresyon Semptom Prevalansı: Obstetrik Risk Faktörleri, Kaygı Düzeyi ve Sosyal Destek ile İlişkisi, Kriz Dergisi,; 10 (1): 11-18,

Ceyhan, A., A. Aykut. (2003), Ortaögretim Alan Ögretmenligi Tezsiz Yüksek Lisans Programı Ögretmen Adaylarının Devam Ettikleri Programa ve Ögretmenlik Meslegine Iliskin Görüsleri. Anadolu Üniversitesi Egitim Fakültesi Dergisi 13 (2): 43-58.

Ceyhan, Aydoğan .A. (2004), Ortaöğretim alan öğretmenliği tezsiz yüksek lisans programına devam eden öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi,

Demirel, Ö. (2001), Eğitim Sözlüğü, Ankara: Pegem A Yayıncılık,

Dursun, S; Aytaç, S. (2012), Üniversite Öğrencilerinin İşgücü Piyasasına Yönelik Beklentileri ve İş Deneyimleri İle Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. , Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1): 373-388.

Gençay, S. (2009), Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Adaylarının umutsuzluk ve yaşam doyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8 (27): 380-388.

Halgin, R. P., \Veaver, D.D., Edeli, W. S. & Spencer, P.G. *(*1987), Relation of depression and help -seeking history to altitudes toward seeking professional psychological help. *Journal of Counseling Psyclıology, 34* (2):177-185.

Hisli, N. (1989), Beck depresyon envanterinin üniversite öğrencileri için geçerliği, güvenirliği. *Psikoloji Dergisi,* 7 (23): 3-13.

Köknel, Ö. (1982), Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. Altın Kitaplar, İstanbul

Krohne, H. W., Scmuckle, S. C., Spaderna, H.& Charles, D. (2002), The state-trail depression scales: An internalional comparison. *Aıvciety, Stress and Coping, 15(2):*105-123.

Kula, Ş. K., Saraç, T. (2017), Fen Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinin Kaygı Ve Umutsuzluklarının İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 26, Sayı 2, Sayfa 14-29

Kulik, Liat. (2000), Jobless Men and Women: A Comparative Analysis of Job Search Intensity, Attitudes toward Unemployment, and Related Responses. Journal of Occupational & Organizational Psychology, 73 (4): 487-501.

Miller, J. F. (1985), Hope Doesn't Necessary Spring Eternal Sometimes It has to be Carefully Mined and Channeled. American Journal of Nursing, 85: 22-25.

Ök, M. (1990), 13-15 yaş grubu ortaöğretim öğrencilerinde kaygı düzeyi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Oyku, B. (1991), Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk*

ISBN
978-605-7875-34-1

Psikiyatri Dergisi, 2*:* 132-136.

Oner, N. and Le Compte A. (1985), Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Özgüven, İ. E. (1994), Psikolojik Testler. Psikoloji Danışma Rehberlik ve Eğitim Merkezi (PDREM) Yayınları, Ankara.

Özmen, D., Dündar, P. E., Çetinkaya, A. Ç., Taşkın, E. O. ve Özmen, E. (2008). Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Umutsuzluk Düzeyini Etkileyen Etkenler. Anadolu Psikiyatri , Dergisi, 9 (1): 8-15.

Ravvson, H. E. & Bloomer, K. *(*1994), Stress, anxicty, depression, and physical illness in college students. *Journal of Genelic Psyclıology, 155 (*3): 321-421.

Şahin, A. (2002), İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyi Üzerine Bir Araştırma, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,13: 143-157.

Smilh, M. S., Martin-Herz, S. P., Marsigan, J. L. & Womack, W. M. (2003), Comparative study of anxiety, depression, somalization, functional disability, and illness altribution in adolescents with chronic fatigue or migraine. Pediatrics, 111 (4): 376-382.

Spielberger, C. (1966), The oryand Research on Anxiety. In: Spielberger, C. Ed.,Anxiety and Behavior, New York: Academic Press.

Strassberg, Donald S. A *(*1997), cross-national validity sludy of four MMPI-2 content scales. *Journal of Personality Assessınent, 69* (3), 596-607.

Tümkaya, S., Aybek, B. ve Çalik, M. (2007) KPSS'ye Girecek Öğretmen Adaylarındaki Umutsuzluk ve Durumluk-Sürekli Kaygı Düzeylerini Yordayıcı Değişkenlerin İncelenmesi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi, 7 (2): 953-974.

Ulusoy M, Şahin N, Erkman H. (1998), Turkish version of the beck anxiety ınventory: psychometric properties. J Cognitive Psychotherapy: Int Quaterly, 12:28-35.

Ünal, Isıl. (1990), Üniversite Mezunlarının Istihdam Sorunları. Egitim ve Bilim, 76: 37-4

Uzbaş, A. ve Kabasakal, Z. (2013), Öğretmen adaylarının umutsuzluk ve algılanan sosyal destek. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 2(1): 19-25

Vandervoot, D. J. & Skorikov.V. B. (2002), Physical health and soda) nelvvork characteristics as determinants of mental health aeross cultures. *Currrent Psyclıology, 21* (1): 50-68.

Winefield, A. H. ve Tiggemann, M. (1992), Unemployment Distress, Reasons for Job Loss and Causal Attributions for Unemployment in Young People. Journal of Occupational & Organizational Psychology, 65 (4): 231-219.

http://www.tdk.gov.tr

ISBN 978-605-7875-34-1

ZİHİNSEL ENGELLİLİK, EGZERSİZ, FİZİKSEL AKTİVİTE, HAREKETLİLİK, OYUN VE SPORLA İLGİLİ LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALARIN ANABİLİM DALLARINA GÖRE ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Nurettin KONAR*

Mehmet Emek KOCA*

*İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Engellilerde Egzersiz ve Spor Öğretmenliği Bölümü

ÖZET

Çalışmamız Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Anabilim Dallarına göre çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal tez merkezi tarafından **"Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Spor"** başlığı altında sınıflandırılan lisansüstü tezler çalışmamızın evrenini oluşturmuştur. Araştırmamız nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi yöntemiyle yapılmıştır. Çalışmanın istatistikî analizi, Excel paket programı kullanılarak frekans ve yüzde olarak yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal tez merkezi kataloğunda **"Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Spor"** başlığı altında, 1995- Ekim 2018 yılları arasında 53 (%73.5) Yüksek lisans, 18 (%25) Doktora, 1 (%1.4) Tıpta uzmanlık olmak üzere 72 tez incelenmiştir.

Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla ilgili lisansüstü tezlerin 41'i kadın, 31'i erkek araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Tezlerin %45.8 (n=33)'ini Doktor Öğretim Üyesi hocaların danışmanlığında yapıldığı, yapılan lisansüstü çalışmaların %66.7(n=48)'si Sağlık Bilimleri Enstitüsünde yapıldığı, yapılan tezlerin %47.2(n=34)'sini 81-130 sayfa tezlerden oluştuğu, tezlerin %72.1(n=52)'ini beden eğitimi ve spor anabilim dalında yapıldığı, beden eğitimi ve spor anabilim dalındayapılan tezlerin %11.1(n=8)'iniSakarya Üniversitesinde yapılan tezlerin oluştuğu, %29.2(n=21)'sifiziksel aktivite ve egzersiz konusunda yapılan tezlerden oluştuğu tespit edilmiş. Ayrıca yapılan tezlerin %55.6(n=40)'sında2 ve daha fazla yöntem(nicel-nitel) kullanıldığı, tezlerin %70.9(n=51)'unu 1-50 arası kişiye uygulandığı ve son olarak yapılan tezlerde en büyük 45, en küçük 3 yaş grubu kişilere uygulandığı araştırmalarımız sonucu tespit edilmiştir

Anahtar Kelimeler: Zihinsel Engellilik, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun, Spor, Lisansüstü Tez, Tez

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the post graduate studies related to mentally handicapped, exercise, physicalactivity, mobility, gameandsports in terms of various variables according to the departments.

Our study was carried out with the document analysis method, one of the qualitative research methods. The statistical analysis of the study was performed for frequencies and percentages using the Excel package software. Within the scope of this study, a total of 54 theses, of which 53 (%73.5) were at Masters level, 18 (%25) were at doctoral level and 1 (%1.4) specialty in medicine, written between the years 1995-2018 and accessible online under the heading of the to

ISBN
978-605-7875-34-1

mentally handicapped, exercise, physical activity, mobility, gameandsports in the catolugue of the Higher Education Board's National Thesis Centre, were examined.

The postgraduate theses of related to **mentally handicapped, exercise, physical activity, mobility, game and sports** was prepared by 41 females researcher and 31 males researcher. It was determined that %45.8 (n=33) of the theses were written under the supervision of Doctor Instructors, %66.7 (n=48) of theses were done in graduate school of health sciences, %47.2 (n=34) of theses were between 81-130 pages in length, %72.1(n=52) of the theses were conducted in the department of physical education and sports, %11.1(n=11) of the theses are composed of theses made at Sakarya University, %29.2 (n=21) was determined to consist of theses on the theme of physical activity and exercise. In addition, %55.6 (n=40) of the theses were used in the two and more method, %70.9(n=51) of the theses were applied to 1-50 students and finally, in our thesis, it was determined that the highest 45, the smallest 3 age group work with.

Keywords: Mentally Handicapped, Exercise, Physical Activity, Mobility, Game, Sports, Postgraduate Theses, Theses

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), engelli olma halini, "yeti yitimi" kavramı ile tanımlamakta. Dünya sağlık örgütüne göre engellilik; bireyin vücudunda duyusal, işlevsel, zihinsel ve ruhsal farklılıkları öne sürülerek; toplumsal veya yönetimsel tutum ve tercihler sonucu, yaşamın birçok alanında çeşitli derecelerde kısıtlama ve engellerle karşılaşabilmesi, durumunu ifade eder (1,2). Zihinsel engelli, bedensel engelli, göreme engelli ve işitme engelli engellilik türeleri arasında yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, ülkemizde en fazla zihinsel(%0.45 n=363.647) ve bedensel engelli(%1.20 n=969.726) bireyler bulunmaktadır (3).

AAIDD "American Association on Intellectual and Develop mental Disabilities" in 2002 de yaptığı son yönergede zihinsel engellilik "bireyin akıl yürütme, problem çözme ve öğrenme gibi zihinsel işlevlerinde kavramsal, sosyal, pratik uyumsal, kaba motor ve becerilerinde ortaya çıkan uyumsal davranışlardan en az ikisinde, 18 yaşından önce ortaya çıkan anlamlı derecedeki yetersizlik/sınırlılıklar" olarak tanımlamıştır (4, 5).

Zihinsel engel doğumdan önce, doğum sırasındaki veya doğumdan sonra gelişim dönemlerinde, çeşitli sebeplerle zeka, beyin gelişimlerinde ve fonksiyonlarında oluşan sürekli duraklama, yavaşlama ve gerileme gösteren, bunun sonucu olarak etkili ve uyumlu davranışlarda durgunluk ve yetersizlik durumudur (5, 6).

Amerikan Mental Gerilik Birliği (AMGB) 1973 yılında zihinsel engellilik durumunu "Zeka engeli, gelişim süreci içinde genel zeka fonksiyonlarının normalin altında olması, öğrenme ve sosyal uyum sağlayıcı davranışlarda bozukluğun görülmesi" olarak açıklamıştır (7). Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2010 yılındaki tanımına göre; zihinsel işlevler bakımından ortalamanın altında farklılık gösteren, buna bağlı olarak kavramsal, sosyal ve pratik uyum becerilerinde eksiklikleri ya da sınırlılıkları olan ve özel eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyan bireylerdir (8).

Spor, bireysel veya takım oyunları biçiminde yapılan, yarışma ve rekabet içeren kurallar çerçevesinde yapılan fiziksel aktivitelerdir (9, 10).Spor; insanların boş zamanlarını değerlendirmek

ISBN
978-605-7875-34-1

ve eğlenmek, beden sağlığına katkıda bulunmak, zihni yeteneklerini geliştirmek amaçları doğrultusunda yapmış olduğu her türlü beden ve zihin etkinliği denilebilir (11).Spor,engelli bireylerin hayatlarında önemli bir yer tutmaktadır.Schüle yaptığı bir araştırmada; spor yapan engellilerin, spor yapmayan engellilere göre toplum hayatında daha iyi sosyal ilişkiler içinde olduğunu vurgulamıştır (12). Buna bağlı olarak engelliler sporu engelli bireylerin sosyal yaşamına ve yaşam kalitesine katkı sağladığı söylenebilir.

Engelliler sporu, engellilerin ve engelliliğin tehdidi altında yaşayan insanların rekreasyonel faaliyetlerden, yarışma sporuna kadar olan her türlü fiziksel aktivite ve sportif etkinliklerdir.(13). Engelliler sporu bütünsel rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon için önemli bir araçtır (14). Engelliler sporunun en önemli amacı da engelli bireylerinrehabilitasyon ve sosyalizasyondur (13). Engelli çocuk ve gençlerin Hareketlilik, Oyun ve Spor etkinliklerine katılımları onları sportif olarak aktif hale getirebilir ve rehabilitasyon süreçlerine olumlu katkılar sağlayabilir (15). Hareketlilik, Oyun ve Sportif aktivitiler engellilerin toplumsal uyumunu sağlar, kendilerine olan güven duygularını geliştirir (16). Engelliler sporu hak, özgürlük, adalet kurallarına uyma gibi toplumsal görevleri yerine getirerek, engellilerin kendilerine güvenini, kişilik gelişimini olumlu yönde etkileyip mesleki rehabilitasyonlarına pozitif etki eder (17).

Yapılan fiziksel aktiviteler, egzersizler ve oyunlar engelli bir bireyin psiko-motor becerilerine önemli bir katkı sağladığı söylenebilir. Oyun, egzersiz hareketlilik çocukların küçük ve büyük kas gelişimlerini desteklemektedir (41). Genel anlamda yapılan tüm bu hareketlilikler bireyin psiko-motor beceriler içerisinde olan büyük ve küçük kas becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır (42).

Motor gelişim; fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimine paralel olarak organizmanın, hareketle ilgili becerileri kazanma süreci olarak tanımlanır (43). Çocuklarda motor gelişimi, hem hareket becerilerinin gelişimini hem de fiziksel yeterliklerinin gelişimini içerir (44). Yürüme ve koşma, top sürme vb hareketlilik içeren tüm eylemlerbir çocuk için beceri gerektiren bir harekettir. Bundan dolayı motor beceri, " deneyim ve öğrenmenin etkisi ile doğru olarak yapılan bir ya da bir grup hareket" olarak tanımlanmaktadır (45, 46).

YÖNTEM

Araştırmamız nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman analizi tekniği kullanılarak hazırlanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olay ve olgular hakkında yazılı bilgilerin analizini içerir (18). Doküman analizi, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan tekniklerdendir (19). Araştırma verilerinin elde edilmesinde Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezinin **"Zihinsel Engellilik ve Spor", "Zihinsel Engellilik ve Egzersiz", "Zihinsel Engellilik, Hareketlilik ve Oyun"** ve **"Zihinsel Engellilik ve Fiziksel Aktivite"** başlığı altında 1995- Ekim 2018 yılları arasında yer alan ve erişime açık olan 72 tez (Yüksek lisans %73.5; n=53, Doktora %25; n=18, Tıpta uzmanlık %1.4; n=1) incelenmiştir. Daha sonra incelenen bu tezler belirlenen çeşitli değişkenlere göre Excel Paket programında yüzde ve frekans hesapları yapılarak analiz edilmiştir.

ISBN
978-605-7875-34-1

BULGULAR

Tablo 1. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Tez Dereceleri ve Yıllara Göre Dağılımı.

Tez Türü		1995-1999 Arası		2000-2004 Arası		2005-2009 Arası		2010-2014 Arası		2015-2018 Arası		TOPLAM	
		B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Yüksek Lisans	f	0	1	3	1	4	2	18	4	12	8	37	16
	%	0	1.4	4.2	1.4	5.6	2.8	25	5.6	16.7	11.1	51.3	22.2
Doktora	f	1	0	0	0	3	1	5	0	6	2	15	3
	%	1.4	0	0	0	4.2	1.4	6.9	0	8.3	2.8	20.8	4.2
Tıpta Uzmanlık	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Toplam	f	1	1	3	1	7	3	23	5	18	10	52	20
	%	1.4	1.4	4.2	1.4	9.7	4.2	31.9	6.9	25	13.9	72.227.8	
Genel toplam	f	2		4		10		28		28		72	
	%	2.8		5.6		13.9		38.9		38.9		100	

* B: Beden eğitimi ve Spor, F: Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, f: frekans , %: Yüzde

Tablo 1 de görüldüğü gibi 1995-2018 yılları arasında **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili tezlerin %73.5'ini yüksek lisans, %25'i doktora ve %1.4'ü tıpta uzmanlık tezleri oluşturmaktadır. **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili en fazla lisansüstü tez çalışması 2010/2014-2015/2018 yılları arasında yapılmıştır.

Tablo 2. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Cinsiyet ve Yıllara Göre Dağılımı.

Cinsiyet		1995-1999 Arası		2000-2004 Arası		2005-2009 Arası		2010-2014 Arası		2015-2018 Arası		TOPLAM	
		B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Erkek	f	0	0	2	0	2	2	10	1	9	5	23	8
	%	0	0	2.8	0	2.8	2.8	13.9	1.4	12.5	6.9	31.9	11.1
Kadın	f	1	1	1	1	5	1	13	4	9	5	29	12
	%	1.4	1.4	1.4	1.4	6.9	1.4	18.1	5.6	12.5	6.9	40.3	16.7
Toplam	f	1	1	3	1	7	3	23	5	18	10	52	20
	%	1.4	1.4	4.2	1.4	9.7	4.2	31.9	6.9	25	13.9	72.227.8	
Genel Toplam	f	2		4		10		28		28		72	
	%	2.8		5.6		13.9		38.9		38.9		100	

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, 1995-2018 yılları arasında yapılan lisansüstü çalışmaların %43'ü erkekler, %57'si kadınlar tarafından yazılmıştır. **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili en fazla lisansüstü tez 2010-2014/2015-2018 yılları arasında yapılmıştır. Ayrıca Beden Eğitimi ve Spor alanında yapılan tezlerdeve Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon alanında yapılan tezlerde kadınların sayısı fazladır.

Tablo 3. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Danışman Hocalarının, Tez Derecelerine ve Yıllara Göre Dağılımı.

Danışman			1995-1999 Arası		2000-2004 Arası		2005-2009 Arası		2010-2014 Arası		2015-2018 Arası		TOPLAM	
			B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Profesör	YL	f	0	0	1	0	0	0	1	3	3	2	5	5
		%	0	0	1.4	0	0	0	1.4	4.2	4.2	2.8	6.9	6.9
	DR	f	0	0	0	0	2	1	3	0	2	2	7	3
		%	0	0	0	0	2.8	1.4	4.2	0	2.8	2.8	9.7	4.2
	TU*	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Doçent	YL	f	0	1	0	1	1	1	4	1	5	1	10	5
		%	0	1.4	0	1.4	1.4	1.4	5.6	1.4	6.9	1.4	13.9	6.9
	DR	f	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	3	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	4.2	0	4.2	0
	TU*	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1

ISBN
978-605-7875-34-1

		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Doktor Öğretim Üyesi	YL	f	0	0	2	0	3	1	13	0	4	5	22	6
		%	0	0	2.8	0	4.2	1.4	18.1	0	5.6	6.9	30.6	8.3
	DR	f	1	0	0	0	1	0	2	0	1	0	5	0
		%	1.4	0	0	0	1.4	0	2.8	0	1.4	0	6.9	0
	TU*	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	YL	f	0	1	3	1	4	2	18	4	12	8	37	16
		%	0	1.4	4.2	1.4	5.6	2.8	25	5.6	16.7	11.1	51.4	22.2
	DR	f	1	0	0	0	3	1	5	0	6	2	15	3
		%	1.4	0	0	0	4.2	1.4	6.9	0	8.3	2.8	20.8	4.2
	TU*	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Genel Toplam	YL	f	1		4		6		22		20		53	
		%	1.4		5.6		8.3		30.6		27.8		73.6	
	DR	f	1		0		4		5		8		18	
		%	1.4		0		5.6		6.9		11.1		25	
	TU*	f	0		0		0		1		0		1	
		%	0		0		0		1.4		0		1.4	

*TU: Tıpta Uzmanlık

Tablo 3 de görüldüğü gibi **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** İlgili yapılan lisansüstü tezlerin %45.8'i Doktor Öğretim Üyesi, %27.7'si Profesör, %26.4'ü Doçent hocaların danışmanlığında hazırlanmıştır. **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** İlgili Beden Eğitimi ve Spor alanında yapılan tezlerin en fazla Doktor öğretim üyesi hocalar danışmanlığında yapılırken (n=27), Fizik tedavi ve Rehabilitasyon alanında yapılan tezlerin en fazla profesör hocaların danışmanlığında yapıldığı görülmüştür (n=8).

Tablo 4. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Enstitülerinin, Tez ve Derecelerine Yıllara Göre Dağılımı.

Enstitü			1995-1999 Arası		2000-2004 Arası		2005-2009 Arası		2010-2014 Arası		2015-2018 Arası		TOPLAM	
			B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Sağlık Bilimleri	YL	f	0	1	1	1	3	1	10	4	7	8	21	15
		%	0	1.4	1.4	1.4	4.2	1.4	13.9	5.6	9.7	11.1	29.2	20.8
	DR	f	1	0	0	0	1	1	4	0	4	1	10	2
		%	1.4	0	0	0	1.4	1.4	5.6	0	5.6	1.4	13.9	2.8
Sosyal Bilimler	YL	f	0	0	2	0	1	1	5	0	1	0	9	1
		%	0	0	2.8	0	1.4	1.4	6.9	0	1.4	0	12.5	1.4
	DR	f	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1
		%	0	0	0	0	1.4	0	0	0	0	1.4	1.4	1.4
Eğitim Bilimleri	YL	f	0	0	0	0	0	0	3	0	4	0	7	0
		%	0	0	0	0	0	0	4.2	0	5.6	0	9.7	0
	DR	f	0	0	0	0	1	0	1	0	2	0	4	0
		%	0	0	0	0	1.4	0	1.4	0	2.8	0	5.6	0
Tıp Fakültesi	YL	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	DR	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Toplam	YL	f	0	1	3	1	4	2	18	4	12	8	37	16
		%	0	1.4	4.2	1.4	5.6	2.8	25	5.6	16.7	11.1	51.4	22.2
	DR	f	0	0	0	0	3	1	5	0	6	2	15	3
		%	0	0	0	0	4.2	1.4	6.9	0	8.3	2.8	20.8	4.2
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Genel Toplam	YL	f	1		4		6		22		20		53	
		%	1.4		5.6		8.3		30.6		27.8		73.6	
	DR	f	1		0		4		5		8		18	
		%	1.4		0		5.6		6.9		11.1		25	
	TU	f	0		0		0		1		0		1	
		%	0		0		0		1.4		0		1.4	

ISBN
978-605-7875-34-1

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili yapılan tezlerin tamamına yakını (%66.7, n=48) sağlık bilimleri enstitüsünde yapılmıştır. Ayrıca 2010-2014 yılları arasında Tıp Fakültesinde **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili yalnızca 1 tane Tıpta Uzmanlık tezi hazırlandığı görülmüştür.

Tablo 5.Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Sayfa Sayılarının, Tez Derecelerineve Yıllara Göre Dağılımı.

Sayfa Sayıları			1995-1999 Arası		2000-2004 Arası		2005-2009 Arası		2010-2014 Arası		2015-2018 Arası		TOPLAM	
			B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
0-80 Sayfa	YL	f	0	0	1	1	0	0	7	3	5	1	13	5
		%	0	0	1.4	1.4	0	0	9.7	4.2	6.9	1.4	18.1	6.9
	DR	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81-130 Sayfa	YL	f	0	1	2	0	3	1	6	1	5	6	16	9
		%	0	1.4	2.8	0	4.2	1.4	8.3	1.4	6.9	8.3	22.2	12.5
	DR	f	1	0	0	0	2	0	2	0	3	0	8	0
		%	1.4	0	0	0	2.8	0	2.8	0	4.2	0	11.1	0
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
131-180 Sayfa	YL	f	0	0	0	0	0	1	2	0	2	1	4	2
		%	0	0	0	0	0	1.4	2.8	0	2.8	1.4	5.6	2.8
	DR	f	0	0	0	0	1	1	2	0	1	1	4	2
		%	0	0	0	0	1.4	1.4	2.8	0	1.4	1.4	5.6	2.8
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
181-230 Sayfa	YL	f	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	3	0
		%	0	0	0	0	0	0	4.2	0	0	0	4.2	0
	DR	f	0	0	0	0	0	0	1	0	2	1	3	1
		%	0	0	0	0	0	0	1.4	0	2.8	1.4	4.2	1.4
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
231 ve Üstü	YL	f	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0
		%	0	0	1.4	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0
	DR	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	YL	f	0	1	4	1	3	2	18	4	12	8	37	16
		%	0	1.4	5.6	1.4	4.2	2.8	25	5.6	16.7	11.1	51.4	22.2
	DR	f	1	0	0	0	3	1	5	0	6	2	15	3
		%	1.4	0	0	0	4.2	1.4	6.9	0	8.3	2.8	20.8	4.2
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Genel Toplam	YL	f	1		5		5		22		20		53	
		%	1.4		6.9		6.9		30.6		27.8		73.6	
	DR	f	1		0		4		5		8		18	
		%	1.4		0		5.6		6.9		11.1		25	
	TU	f	0		0		0		1		0		1	
		%	0		0		0		1.4		0		1.4	

Tablo 5'de görüldüğü gibi **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili yapılan tezlerin %47.2'sini 81-130 sayfa tezler oluşturmuştur. **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon alanında yapılan tezlerin yarısı 130 sayfaya kadar olan tezler oluştururken, Beden Eğitimi ve Spor alanında yapılan tezlerin yarısına yakınını 130 sayfaya kadar olan tezler oluşturmuştur.

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 6. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Anabilim Dallarının, Tez Derecelerineve Yıllara Göre Dağılımı.

	Anabilim Dalı		1995-1999 Arası		2000-2004 Arası		2005-2009 Arası		2010-2014 Arası		2015-2018 Arası		TOPLAM	
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
B	Har. Ant. B.	YL	0	0	0	0	0	0	3	4.2	4	5.6	7	9.7
		DR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Sporda PS.A	YL	0	0	0	0	0	0	1	1.4	1	1.4	2	2.8
		DR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Spor Eğt. A.	YL	0	0	3	4.2	4	5.6	14	19.4	7	9.7	28	38.9
		DR	1	1.4	0	0	3	4.2	4	5.6	5	6.9	13	18.1
	Spor Sağ. A.	YL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		DR	0	0	0	0	0	0	1	1.4	0	0	1	1.4
	Spor Yön. A.	YL	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		DR	0	0	0	0	0	0	1	1.4	0	0	1	1.4
F	Fiz. Ted. R.	YL	1	1.4	1	1.4	2	2.8	3	4.2	6	8.3	13	18.1
		DR	0	0	0	0	1	1.4	0	0	2	2.8	3	4.2
		TU	0	0	0	0	0	0	1	1.4	0	0	1	1.4
	Fiz. Tıp R.	YL	0	0	0	0	0	0	1	1.4	0	0	1	1.4
		DR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		TU	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Fizyoloji	YL	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2.8	2	2.8
		DR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		TU	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Toplam	YL	1	1.4	4	5.6	6	8.3	22	30.6	20	27.8	53	73.6
		DR	1	1.4	0	0	4	5.6	6	8.3	7	9.7	18	25
		TU	0	0	0	0	0	0	1	1.4	0	0	1	1.4
GENEL TOPLAM		YL	1		4		6		22		20		53	
		DR	1		0		4		6		7		18	
		TU	0		0		0		1		0		1	

*Anabilim dalları, Alt bilim dallarına ayrılarak yapılan spesifik çalışmalar, Hareket-Antrenman Bilimleri, Sporda Psiko-Sosyal Alan, Spor Eğitimi Alanı, Spor Sağlığı Alanı, Spor Yönetimi Alanı, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon, Fizyoloji şeklinde sınıflandırılmıştır.

Tablo 6'da görüldüğü gibi Anabilim dallarının alt bilim dallarına ayrılması sonucu, Beden Eğitimi ve Spor alt bilim dallarında 28 yüksek lisans, 13 doktora toplamda 41 tez ile en fazla spor eğitimi alanında yapılmıştır. Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon alt bilim dallarında yapılan 20 tezin 17'si fizik tedavi ve rehabilitasyon alt bilim dalında yapılmıştır. Ayrıca fiziksel tıp ve rehabilitasyon alt bilim dallarında 1, fizyoloji alt bilim dallarında 2 tez çalışması yapıldığı görülmüştür.

Tablo 7. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Yapıldığı Üniversitelere GöreDağılımları.

	B Üniversite Adı	Yapılan Çalışma Sayısı		F Üniversite Adı	
1.	Sakarya Üniversitesi	8	5	Hacettepe Üniversitesi	**1.**
2.	Gazi Üniversitesi	6	3	İstanbul Medipol Üniversitesi	**2.**
3.	Akdeniz Üniversitesi	4	2	Haliç Üniversitesi	**3.**
4.	Bartın / Marmara / Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Atatürk / Gedik / İstanbul Gelişim / Mehmet Akif	3x3	1x10	Pamukkale/ Selçuk /Ege/ İstanbul/ İstanbul Bilim/ Gazi/ Bahçe Şehir/ Dokuz	**4.**
5.	Ersoy / Selçuk / Süleyman Demirel Üniversitesi	2x6		Eylül/ Trakya/ Gaziantep Üniversitesi	
6.	Afyon Kocatepe / Batman / Çukurova / Dumlupınar / Ege / Erciyes / İstanbul / İzmir Ekonomi / Karamanoğlu Mehmet Bey / Kırıkkale / Kocaeli / Trakya / Uludağ Üniversitesi	1x13			
	TOPLAM	52	20	**TOPLAM**	

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, Beden eğitimi ve spor alanında, **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili en çok tez çalışması 8 tez ile Sakarya üniversitesinde yapılmıştır. Daha sonra en fazla tez çalışması 6 tez ile Gazi Üniversitesinde

ISBN
978-605-7875-34-1

yapılmıştır. Fizik tedavi ve rehabilitasyon alanında ise **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili en çok tez çalışması 5 tez ile Hacettepe Üniversitesinde yapılmıştır. Daha sonra en fazla tez çalışması 3 tez ile İstanbul Medipol Üniversitesinde yapılmıştır.

Tablo 8. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmalarda Uygulanan Yöntemlerin Yıllara GöreDağılımı.

Tezde Uygulanan Yöntem		1995-1999 arası		2000-2004 arası		2005-2009 arası		2010-2014 arası		2015-2018 arası		TOPLAM	
		B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Anket	f	0	0	0	0	0	0	7	0	1	2	8	2
	%	0	0	0	0	0	0	9.7	0	1.4	2.8	11.1	2.8
Ölçüm	f	0	1	1	1	2	1	3	1	5	1	11	5
	%	0	1.4	1.4	1.4	2.8	1.4	4.2	1.4	6.9	1.4	15.3	6.9
Antrenman/ Egzersiz	f	0	0	0	0	2	0	3	0	1	0	6	0
	%	0	0	0	0	2.8	0	4.2	0	1.4	0	8.3	0
2 ve daha fazla	f	1	0	2	0	3	2	10	4	11	7	27	13
	%	1.4	0	2.8	0	4.2	2.8	13.9	5.6	15.3	9.7	37.5	18.1
Toplam	f	1	1	3	1	7	3	23	5	18	10	52	20
	%	1.4	1.4	4.2	1.4	9.7	4.2	31.9	6.9	25	13.9	72.2	27.8
Genel Toplam	f	2		4		10		28		28		72	
	%	2.8		5.6		13.9		38.9		38.9		100	
Aile / Antrenör / Öğretmen*	f	0	0	0	0	2	1	9	1	5	5	16	7
	%	0	0	0	0	2.8	1.4	12.5	1.4	6.9	6.9	22.2	9.7

*Engelli bireye sahip aileler, engelli öğrencilerin antrenörleri ve öğretmenleri üzerinde çalışılan tezlerin dağılımı.

Yukarıdaki tabloya göre **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili yapılan tezlerin %22.2'si ölçüm, %13.9'ü anket çalışması, %8.3 antrenman/egzersiz, %55.6'sı ise birden fazla yöntem uygulanarak yapılan tezlerden oluşmuştur. **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili yapılan tezlere detaylı bakıldığında, Beden eğitimi ve spor alanında ve fizik tedavi alanında ise en fazla en fazla 2 ve daha fazla yöntem kullanılmıştır.

Tablo 9. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Çalışmanın Uygulandığı KişiSayısının Yıllara Göre Dağılımı.

Uygulanan Kişi Sayısı		1995-1999 arası		2000-2004 arası		2005-2009 arası		2010-2014 arası		2015-2018 arası		TOPLAM	
		B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
1-50	f	1	0	3	1	5	2	17	2	13	7	39	12
	%	1.4	0	4.2	1.4	6.9	2.8	23.6	2.8	18.1	9.7	54.2	16.7
51-100	f	0	1	0	0	2	1	3	2	5	2	10	6
	%	0	1.4	0	0	2.8	1.4	4.2	2.8	6.9	2.8	13.9	8.3
101-150	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2
	%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	1.4	0	2.8
151-200	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
200+	f	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	2	0
	%	0	0	0	0	0	0	2.8	0	0	0	2.8	0
Yöntem Bölümünde Belirtilmeyen	f	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0
	%	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4	0
Toplam	f	1	1	3	1	7	3	22	5	18	10	52	20
	%	1.4	1.4	4.2	1.4	9.7	4.2	30.6	6.9	25	13.9	72.2	27.8
Genel Toplam	f	2		4		10		28		28		72	
	%	2.8		5.6		13.9		38.9		38.9		100	

ISBN
978-605-7875-34-1

Yukarıdaki tabloya göre **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili yapılan tezlerin %70.9'u 1-50 arası kişiye, %22.2'si 51-100 arası kişiye uygulanmıştır. **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili Beden Eğitimi ve Spor alanında yapılan 52 tezin 39'u 1-50 arası kişilere uygulanmıştır. Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Alanında yapılan 20 tezin 12'si 1-50 arası kişilere uygulanmıştır. Ayrıca tezin yöntem bölümünde çalışmanın uygulanacağı kişi sayısının belirtilmediği tezlerde bulunmaktadır (n=1).

Tablo 10. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Çalışmanın Uygulandığı YaşGrubunun Yıllara Göre Dağılımı.

YILLAR	Çalışılan Yaş Aralığı					
	B			F		
	Min.	Max.	Belirtilmeyen*	Min.	Max.	Belirtilmeyen*
1995-1999 Yıllar Arası	14	16	1	0	0	1
2000-2004 Yıllar Arası	9	15	0	0	0	1
2005-2009 Yıllar Arası	5	25	1	5	12	1
2010-2014 Yıllar Arası	4	30	8	4	30	2
2015-2018 Yıllar Arası	5	33	6	3	45	3

*Yöntem bölümünde çalışmanın yapılacağı yaş aralığı belirtilmeyen tez sayısı.

Tablo 10 da 1995-2018 yılları arasında **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla**ilgili yapılan tezlere bakıldığında, çalışmaya katılan en küçük yaş grubunun 3, en büyük yaş grubunun ise 45 olduğu görülmektedir. Ayrıca tezlerin yöntem bölümünde çalışmanın uygulanacağı yaş grubunun belirtilmediği tezlerde bulunmaktadır (n=24). Beden Eğitimi ve Spor alanında 16 ile Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon alanında ise 8 tez çalışması yapıldığı görülmektedir.

Tablo 11. Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla İlgili Lisansüstü Çalışmaların Tez Konularının, TezDerecelerine ve Yıllara Göre Dağılımı.

Konularına Göre			1995-1999 Arası		2000-2004 Arası		2005-2009 Arası		2010-2014 Arası		2015-2018 Arası		TOPLAM	
			B	F	B	F	B	F	B	F	B	F	B	F
Fiziksel Aktivite	YL	f	0	0	0	0	3	0	5	0	5	1	13	1
		%	0	0	0	0	4.2	0	6.9	0	6.9	1.4	18.1	1.4
	DR	f	1	0	0	0	1	0	3	0	2	0	7	0
		%	0	0	0	0	1.4	0	4.2	0	2.8	0	9.7	0
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hareketlilik	YL	f	0	1	0	0	0	0	4	0	5	0	9	1
		%	0	1.4	0	0	0	0	5.6	0	6.9	0	12.5	1.4
	DR	f	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	2.8	0	2.8	0
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Egzersiz	YL	f	0	0	2	0	0	0	7	0	2	4	11	4
		%	0	0	2.8	0	0	0	9.7	0	2.8	5.6	15.3	5.6
	DR	f	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	3	2
		%	0	0	0	0	1.4	1.4	1.4	0	1.4	1.4	4.2	2.8
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Beceri	YL	f	0	0	1	1	1	2	2	4	0	3	4	10
		%	0	0	1.4	1.4	1.4	2.8	2.8	5.6	0	4.2	5.6	13.9
	DR	f	0	0	0	0	1	0	1	0	1	1	3	1

ISBN
978-605-7875-34-1

		%	0	0	0	0	1.4	0	1.4	0	1.4	1.4	4.2	1.4
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
		%	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam	YL	f	0	1	3	1	4	2	18	4	12	8	37	16
		%	0	1.4	4.2	1.4	5.6	2.8	25	5.6	16.7	11.1	51.4	22.2
	DR	f	1	0	0	0	3	1	5	0	6	2	15	3
		%	1.4	0	0	0	4.2	1.4	6.9	0	8.3	2.8	20.8	4.2
	TU	f	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1
		%	0	0	0	0	0	0	0	1.4	0	0	0	1.4
Genel Toplam	YL	f	1		4		6		22		20		53	
		%	1.4		5.6		8.3		30.6		27.8		73.6	
	DR	f	1		0		4		5		8		18	
		%	1.4		0		5.6		6.9		11.1		25	
	TU	f	0		0		0		1		0		1	
		%	0		0		0		1.4		0		1.4	

*Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Egzersizler, Beceri gibi kavramların sınıflandırılması tez başlıklarına ve çalışmanın içeriğine göre belirlenmiştir.

Tabloya göre 1995-2018 yılları arasında **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla**ilgili yapılan tez konularının, %29.3'ünü egzersiz, %29.2'sini fiziksel aktivite, %25.1'ini beceri ve %16.4'ünü hareketlilik oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca arasında **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla**ilgili Beden Eğitimi ve Spor alanında yapılan 52 tezin 20'sinin konusunu fiziksel aktivite oluştururken, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon alanında yapılan 20 tezin 11'inin konusunu ise beceri oluşturmuştur.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Çalışmamız 1995-2018 yılları arasında yapılan **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** lisansüstü çalışmaların anabilim dallarına göre çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgulara göre ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik öneriler aşağıda sunulmuştur:

Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporlaile ilgili yapılan toplam 72 tezin tez düzeyine göre incelendiğinde %73.5(n=53)'ini yüksek lisans tezi, %25(n=18)'ini doktora tezlerinin oluşturduğu görülmüştür. Yaptığımız literatür taraması sonucunda çalışmamıza paralellik gösteren çalışmalara rastlanmaktadır (21-27,37,38,39). Yüksek Lisans tezlerinin doktora tezlerine göre fazla olmasında, doktora eğitimine giriş koşullarının ağırlığı, doktora eğitiminin maddi olarak, zaman olarak, psikolojik olarak yüksek lisans sürecine oranla daha zahmetli olmasından ayrıca enstitülerinin doktora kontenjanlarının yüksek lisans kontenjanlarına göre az olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Doktora tezlerinin yüksek lisans tezlerinden sayıca az olmasında bu faktörler etkili olabilir. Bu yöndeki araştırmalar bizim çalışmamızı destekler niteliktedir (20,28,29,37).

Tezin yapıldığı tarih bakımından en fazla 28 tez çalışması 2010-2014/2015-2018 yılları arasında, en az tezi çalışması 2 tez ile 1995-1999yılları arsında yapıldığı görülmektedir. 2010-2014 yılları arasında araştırmamıza benzer çalışmaların sayıca çok yapılmış olması bizim araştırmalarımızı destekler niteliktedir (20,28-33,37).

Tez hazırlayanların cinsiyete göre dağılımına baktığımızda kadın araştırmacıların oranı (%57, n=41) erkek araştırmacıların oranından(%43, n=31) fazla olduğu gözlemlenmiştir. Çalışmamıza

ISBN
978-605-7875-34-1

paralellik gösteren araştırmalar bulunmaktadır (29,39,40). Bizim çalışmamızdan farklı olarak erkek araştırmacıların fazla olduğu çalışmalara da rastlanılmaktadır. (20,33,37,38).

Yaptığımız araştırmada **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla**ile ilgili yapılan tezlerin danışman unvanları bakımından incelendiğinde 33(%45.8) tez ile en çok Dr. Öğr. Üyesi unvanındaki öğretim üyelerinin danışmanlık yaptığı gözlemlenmiştir. Literatür taramamız sonucunda çalışmalarımızı destekleyecek çalışmalar da bulunmaktadır (20,28, 29, 33, 34, 37, 38, 39).

Lisansüstü tezlerin anabilim dallarına göre dağılımlarına bakıldığında Beden eğitimi ve spor anabilim dalında yapılan 52 tezin 41'i spor eğitimi alanında yapıldığı görülmektedir. İlgili literatürde bizim bulgularımızı destekleyen çalışmalara rastlanılmaktadır. (20,29,33,35,38,39). Fizik tedavi ve rehabilitasyon anabilim dalında yapılan 20 tezin 17'sini fizik tedavi ve rehabilitasyon alanı, 1'ini fiziksel tıp ve rehabilitasyon alanı ve 2'sini de fizyoloji alanında yapıldığı görülmektedir.

Lisansüstü tezlerin enstitülerine göre dağılımlarına bakıldığında %66.7'si sağlık bilimleri enstitüsünde hazırlanmıştır. Birçok araştırma sonucu bizim bulgularımızı destekler niteliktedir (20,33,36,38,39).

Çalışmamızda lisansüstü tezlerin sayfa sayılarına göre dağılımlarına bakıldığında %47.2(n=34)'sini 130 sayfaya kadar olan tezler oluşturmaktadır. Literatürde bizim bulgularımızı destekleyen çalışmalar bulunmaktadır (20,38,39).

Lisansüstü tezlerin yapıldığı üniversitelere bakıldığında, Beden eğitimi ve spor alanındaki tezlerin en fazla Gazi Üniversitesinde yapıldığı, Fizik tedavi ve rehabilitasyon alanındaki tezlerin ise en fazla Hacettepe Üniversitesinde yapıldığı görülmektedir. Bu üniversiteler yukarıda bahsedilen alanlarda ülkemizdeki ilk üniversiteler olması dolayısıyla en fazla çalışmalara bu üniversitelerde rastlanılmaktadır.

Yapılan lisansüstü tezlerde uygulanan yöntemlere bakıldığında Beden eğitimi ve spor alanında en fazla karışık(2 ve daha fazla) yönteminin kullanıldığı (n=27), aynı şekilde Fizik tedavi ve rehabilitasyon alanında da en fazla karışık(2 ve daha fazla) yönteminin kullanıldığı (n=13) görülmektedir. Bizim çalışmamızdaki uygulanan yöntemleri nicel, nitel ve karışık yöntem olarak ele alırsak en fazla karışık(2 ve daha fazla) araştırma yöntemi kullanıldığını söyleyebiliriz.

Yaptığımız çalışmada araştırmanın uygulandığı kişi sayılarına bakıldığında hem beden eğitimi ve spor alanında (n=39) hem de fizik tedavi ve rehabilitasyon alanında (n=12) en fazla 1-50 arasındaki kişilere uygulandığı görülmektedir.

Beden eğitimi ve spor alanında araştırmanın uygulandığı kişilerin maksimum ve minimum yaşlarına bakıldığında en fazla yaş aralığı 2015-2018 yılları arasında 5-33 yaş arasındaki kişilere, fizik tedavi ve rehabilitasyon alanında araştırmanın uygulandığı kişilerin maksimum ve minimum yaşlarına bakıldığında ise en fazla yaş aralığı 2015-2018 yılları arasında 3-45 yaş arası kişilere uygulandığı görülmektedir.

Araştırmamızda yapılan tezlerin konularına bakıldığında, beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin konusunu en fazla fiziksel aktivite (n=20), Fizik tedavi ve rehabilitasyon alanında yapılan tezlerin konusunu ise en fazla beceri (n=11) konusu oluşturmuştur

ISBN 978-605-7875-34-1

ÖNERİLER

Yukarıda tespit edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

- ✓ Zihinsel Engelli bireylerin spor alanları dışında da daha aktif ve hareketli olabilmeleri için Zihinsel Engellilerin ailelerinin hareketlilik, oyun ve sportif aktivitelere katılımı sağlanmalı.
- ✓ **Zihinsel Engellilik, Egzersiz, Fiziksel Aktivite, Hareketlilik, Oyun ve Sporla** ilgili yapılan çalışmaların sayısı arttırılabilir
- ✓ Bu tür araştırmalar araştırmacıların lisansüstü tez konularını belirlerken daha az yapılmış araştırma alanları seçilerek diğer araştırma alanları ile eşit dağılımları sağlanabilir.
- ✓ Zihinsel Engelliler ve Spor alanında yapılmış tezlerin kaynakça bölümlerinin detaylı olarak incelendiği ayrıntılı bir çalışma yapılabilir.
- ✓ Engellilik alanlarında bu tür çalışmaları arttırmak için üniversite deki ilgili spor bilimleri fakültelerin yönetimi altında engelliler ve spor ile ilgili anabilim dallarının açılmasıyla daha etkili eğitimler verilerek araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

1. Engelliler.(2015). Engellilik nedir? Erişim tarihi: 02.03.2015. http://engelliler.gen.tr/f43/ http://engelliler.gen.tr/f43/ engellilik-nedir-26889.
2. Küçükali, A. (2015). Engellilere uygulanan sosyal yardımlar. Sosyal ve Başarı Bilimler Araştırmaları Dergisi. Sayı: 35.
3. www.tuik.gov.tr
4. www.aaidd.org/intellectual-disability/definition erişim tarihi 10.10.2016
5. Çiftçi, A. (2016). Denge ve Kuvvet Antrenmanlarının Zihinsel Engellilerde Kuvvet ve Denge Gelişimine Etkileri. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
6. http://www.turanuslu.net/zihinsel-engelli-zeka-ozurlu-cocuklarda-konusma-ve-dilgelisimi/ erişim tarihi (05. 12. 2016).
7. Top, E. (2015). 12 Haftalık Yüzme Egzersizinin Zihinsel Engelli Bireylerin Fiziksel Uygunluk Düzeylerine Etkisinin İncelenmesi. Doktora Tezi. Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
8. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2010). Okullarımızda 3 Neden Nasıl Niçin Kaynaştırma. Yönetici-Öğretmen Aile Kılavuzu. Ankara. s.3-4.
9. T.D.K. (1988). Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
10. Çoknaz, H. (2016). Motor Gelişim Boyutuyla Çocuk ve Spor. Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi. Cilt 1, Sayı 2.
11. Ertaş, Ş., Petek, H. Spor Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara, 2005, s.23.
12. Schüle K. EffektiviaetundEffizienz in der Rehabilitation. Richarz Yayınevi, St. Augustin, 1987.
13. Konar, N.(2006): www.zb-sport.dshs-koeln.de/Dissertati nen/.../Nurettin-Konar.html
14. Haep, H. (1995): „GesellschaftlicheRehabilitationdurchSport.“, In: Zeitschrift: No Limits!,Offizieller Organ desDeutschenBehinderten-Sportverbandes (Hrsg.), Forum, Behindertensport, VerlagBehinderten-SportGmbH, 2/1995, Duisburg, 30-32.
15. Konar, N. Pepe, K. (2009). Rehabilitasyon - Engelliler Sporu ve Paralimpikler. İstanbul Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu.

ISBN
978-605-7875-34-1

16. Brettschneider, W.-D.,Rheker, U. (1996): „Bewegung, SpielundSport mit behindertenKindernundJugendlichen.“, Materialien zum Sport in Nordrhein-Westfalen, Heft 45, MinisteriumfürStadtentwicklung, KulturundSportdesLandesNordrhein-Westfalen.
17. Kosel, H.,Froböse, I. (1999): „RehabilitationundBehindertensport. Körper- undSinnesbehinderte.“, PflaumVerlag, München. 18.Landesinstitut fürSchule (Hrsg.) (2004), Rahmenplan, Bewegungserziehung/Sport in der sonderpädagogischenFörderung, Stand: 19.03.2004.
18. Zeki Aslantürk; Araştırma Metod ve Teknikleri, Çamlıca Yayınları, İstanbul 2004, s.81.
19. Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.
20. Temel ve Ark. (2016), , A Research on theMethodsand Analysis Techniques of thePostgraduateThesesandDissertations on Sports in Turkey, International Online Journal of EducationalSciences, 2016, 8 (1), 78 – 86
21. Karkın, A. M. (2011). Müzik bilimleri alanında lisansüstü tezlerin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, *1*(2), 143-149.
22. Şimşek, A., Özdamar, N., Becit, G., Kılıçer, K., Akbulut, Y., & Yıldırım, Y. (2008). Türkiye'deki eğitim teknolojisi araştırmalarında güncel eğilimler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *(19)*, 439-458.
23. Can Yaşar, M., ve Aral, N. (2011). Türkiye'de okul öncesinde drama alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(22), 70-90.
24. Kabaca, T. ve Erdoğan, Y. (2007). Fen bilimleri, bilgisayar ve matematik eğitimi alanlarındaki tez çalışmalarının istatistiksel açıdan incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*(2), 54-63.
25. Oruç, Ş. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimi AlanindaYapilan Tez Çalişmalari. Selçuk Üniversitesi *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 26*, 121-132.
26. Erdoğmuş, F. U. ve Çağıltay, K. (2009). Türkiye'de eğitim teknolojileri alanında yapılan master ve doktora tezlerinde genel eğilimler. *Akademik Bilişim. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Harran Üniversitesi*.
27. Açıkada, C.; Özkara, A.; Bağırgan, T. (1993). *Yurtdışında spor eğitimi gören elemanlar ile Türkiye'de spor bilimlerindeki akademik çalışmaların alanlara göre dağılımı.* Eğitim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor Ulusal Sempozyum Kitapçığı (16-18 Aralık 1993), Manisa.
28. Kuter, F.Ö. ve Öztürk, Y. (2012), Türkiye'de Raket Sporları Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (1990–2010 Dönemi), e-Journal of New World Sciences Academy 2012, Volume:7, Number:2.
29. Özenç, M., ve Özenç, E. (2013). Türkiye'de üstün yetenekli öğrencilerle ilgili yapılan lisansüstü eğitim tezlerinin çok boyutlu olarak incelenmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 171, 13-28.
30. Silverman, S.,&Skonier, R. (1997). Research on teaching in physicaleducation: an analysis of publishedresearch. *Journal of Teaching in PhysicalEducation*, 16, 300–311.
31. Reilly,T. (2008). Theinternationalface of sportssciencethroughthewindow of thejournal of sportssciences -with a specialreferencetokinanthropometry. *Journal of Sports Sciences*, 26(4), 349 – 363. doi:10.1080/02640410701429824.
32. Çetinkaya, G. (2010), Türkiye'de Rekreasyon Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi (1985-2010 Dönemi), e-Journal of New World Sciences Academy 2011, Volume:6, Number: 1.
33. Ataş (2015), Türkiye'de Beden Eğitimi Ve Spor Alanında 2004-2014 Yılları Arasında Yapılmış Yüksek Lisans Tezleri çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek lisans tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

34. Çoşkun ve Ark. (2014), Türkiye'de Özel Eğitim Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (2008-2013) Ege Eğitim Dergisi 2014 (15) 2: 375-396
35. Bağırgan, T. (1992). *Spor bilimlerinde beden eğitimi ve spor ikilemi.* Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi, Ankara.
36. Williams, S.T.;Kendall, L.R. (2007). A profile of sportsscienceresearch (1983—2003). *Journal of ScienceandMedicine in Sport*, 10, 193-200.
37. Konar, N. (2018). An Examination of MastersandDoctoralThesesRelatedtotheDisabledandSportWritten in Turkeybetween 1990-2018 withRegardtoVariousFactors, IndexesScienceCitation Index Expanded CAB International andPolishScientific, SYLWAN., 162 (10). ISI Indexed, s. 36-46.
38. Konar ve Şanal, (2018), Türkiye'de 1995-2018 Yılları Arasında Bedensel Engelliler Ve Spor İle İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, 2. International AcademicSportResearchCongress, CongressProceedingBook, ss.654-660, 19-21 Eylül, Batum-Gürcistan
39. Konar ve Koca, (2018), Türkiye'de 1995-2018 Yılları Arasında Zihinsel Engelliler Ve Spor İle İlgili Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi, 2. International AcademicSportResearchCongress, CongressProceedingBook, ss.631-636, 19-21 eylül, Batum-Gürcistan.
40. Kıvırauma, J. (1999). *Finnishdoctoraltheses in education in the 1900s*. ScandinavianJournal of EducationalResearch, 43(3), 295- 312.
41. Batu, S. (2009). 0-6 Yaş Arası Down Sendromlu Çocuklar ve Gelişimleri. Ankara: Kök Yayıncılık.
42. Öncü, E. Ç. & Özbay, E. (2005). Okulöncesi çocuklar için oyun. Ankara : Kök Yayıncılık.
43. Bağcı E. 10-12 Yaş Grubu Aerobik Cimnastik Branşı ile Uğraşan Yarışmacı Bayan Sporcular ile Aynı Yaş Grubu Sedanter Öğrencilerin Bazı Fiziksel Özelliklerinin Eurofit Test Bataryası ile Karşılaştırılması. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009.
44. Gallahue D.L.,Ozmun J.C., Goodway J.D. Motor Gelişimi Anlama: Bebekler-Çocuklar-Ergenler-Yetişkinler. Çev. Dilara Sevimay Özer, Abdurrahman Aktop. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2014.
45. Çoknaz H. Psikomotor Gelişim. Gazi Kitabevi, Ankara, 2017.
46. Yılmaz, O. (2017). Çocuklarda Motor Beceri Ve İmgeleme Çalışmalarının Psikomotor Gelişime Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

ISBN
978-605-7875-34-1

SALTUK-NÂME'DE CİHAN HÂKİMİYETİ ANLAYIŞI

Atabey KILIÇ

Prof. Dr., Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, atabey@erciyes.edu.tr

ÖZET

Farsça bir kelime olan "*destan*", aynı zamanda Halk Edebiyatında bir nazım şeklinin de ismidir. Grekçe'de, şâirlerin saz eşliğinde söyledikleri şiirler için verilen "*epos*" isminden hareketle oluşturulan "*épopée*", Batı dillerinin çoğunda ise "*légende*" (efsâne), destan karşılığında kullanılmıştır. Edebiyat âleminde ise bilhassa Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu iki kelimenin karşılığı olarak *destan*'ın yanı sıra "*menkıbe*" ve "*ustûre*" de kullanılmıştır. Destanlar üzerinde çalışmalar yapan bilim adamlarına göre, destanda, tek veya topluluk hâlinde, kahramanlık konusu veya gerçeği andırmakla birlikte olağan üstülüklerle dolu bir olay ve toplumun ilgisini çekebilecek bir şahıs, yani kahramanın bulunması şarttır. Türk milletinin, bir bütün olarak elimize ulaşmış tek parça hâlinde büyük destanları yoktur. Ancak, yabancı kaynaklardan nakledilen bazı destan parçaları bulunmaktadır. Ana hatlarıyla, Millî destanlar, Dînî Destanlar, Kahramanlık Destanları, Halk Destanları şeklinde tasnif edilen destanlarımızı yine, İslâm Öncesi ve İslâmî Dönem Destanları olarak da iki ayrı fasıl hâlinde değerlendirmek mümkündür. Destanlarımızın her biri üzerinde az veya çok çalışmalar yapıldığını biliyoruz. Fakat, bunların yeterli olduğunu söylememiz, ne yazık ki mümkün değildir. Muhtevâ, dil, anlatım, üslûp, ifâde tarzı, konu, zaman, mekân, târihî arka plân vb. gibi, hemen sayabileceğimiz alanlarda henüz tatminkâr çalışmalar bulunduğunu, maalesef söyleyemiyoruz.

Biz bu çalışma ile, Saltuk-nâme hakkında kısaca bilgi aktardıktan sonra, destanda geçen "*cihan hâkimiyeti anlayışı*" üzerindeki tesbitlerimizi paylaşmaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Destan, Saltuk-nâme, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi

ABSTRACT

The Persian word **"**Epic" is also the name of a verse in folk literature. In Greek language, "épopée", being created with the name "epos" for poems which the poets was accompanied by musical instrument (the with:saz), was used in most Western languages in return for "légende" (legend). In the literary world, especially in the first years of the Republic, "menkıbe" and "usture" was also used these two words as well as the epic. According to scientists working on the epics, in the epics, as a single or community, is the subject of heroism or the truth, but an event full of ordinary events and a person who can attract the attention of society, that is, the hero must be found. The Turkish nation has no great epic as a whole. However, there are some pieces of epic from foreign sources. It is possible to evaluate our epics classified as national epic, religious epic, heroic epic and folk epic in two different chapters as the pre-Islamic and Islamic period epic. We know that more or less work is being done on each of our epics. But it is not possible to say that these are sufficient. Content, language, expression, style, expression style, subject, time, venue, historical background, etc. unfortunately, we can't say that there are satisfactory studies in the areas that we can count immediately.

With this work, we will try to share our detections on the "conception of the domination of the world" in the epic, after brief information about Saltuk-name.

Keywords: Epic, Saltuk-name, Turkish conception of the domination of the world

ISBN 978-605-7875-34-1

Destanlar, ancak büyük ve köklü bir mâzisi olan milletlerin sâhip olabildiği, bir nevi onların hâfızası gibi kabul edilebilecek tarîhî hikâyelerdir. Farsça bir kelime olan "*destan*", aynı zamanda Halk Edebiyatında bir nazım şeklinin de ismidir. Grekçe'de, şâirlerin saz eşliğinde söyledikleri şiirler için "*epos*" isminden hareketle "*épopée*", Batı dillerinin çoğunda ise "*légende*" (efsâne), destan karşılığında kullanılmıştır. Edebiyat âleminde ise bilhassa Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu iki kelimenin karşılığı olarak *destan*'ın yanı sıra "*menkıbe*" ve "*ustûre*" de kullanılmıştır. Medeniyet tarihi açısından bakıldığında, ancak birkaç milletin bir veya en fazla iki destana sâhip olduğunu görüyoruz. Bunlar arasında Hintlilerin Mahabbarata ve Ramayana[1], Yunanların İlyada ve Odysseia, İngilizlerin Beowulf[2], Almanların Nibelungen[3], İspanyolların La Cid[4], Fransızların La Chanson de Roland[5], Rusların İgor[6] ve Finlilerin Kalevala[7] isimli destanları sayılabilir. Türk kültür tarihine bakıldığında, hemen hiçbir millete nasip olmayan zenginlikte bir destan hazinesi ile karşılaşırız. Araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde tasnif edilen Türk destanlarını kabaca İslâmiyet öncesi ve İslâmî dönem destanları olarak iki bölüm hâlinde düşünebiliriz. İslâmiyet öncesi destanlarımızı Yaratılış, Alp Er Tunga, Şu, Oğuz Kağan, Bozkurt, Ergenekon, Türeyiş ve Göç destanları şeklinde sıralayabiliriz. İslâmî dönemde ise Satuk Buğra Karahan, Manas, Cengiz-nâme, Timur ve Edige, Ebâ Müslim-i Horasânî, Hamza-nâme, Battal-nâme, Saltuk-nâme, Dânişmend-nâme ve Köroğlu destanlarını zikredebiliriz.

Bu destanların her biri üzerinde az veya çok çalışmalar yapıldığını biliyoruz. Fakat, bunların yeterli olduğunu söylememiz ne yazık ki mümkün değildir. Muhtevâ, dil, anlatım, üslûp, ifâde tarzı, konu, zaman, mekân, târihî arka plân vb. gibi, hemen sayabileceğimiz alanlarda henüz tatminkâr çalışmalar bulunduğunu, maalesef söyleyemiyoruz.[8]

Biz bu çalışma ile, Saltuk-nâme hakkında kısaca bilgi aktardıktan sonra, destanda geçen "cihan hâkimiyeti anlayışı" üzerindeki tesbitlerimizi paylaşmaya çalışacağız.

Kâzım Yetiş'in, "*Sarı Saltuk'un (XIII. yüzyıl) menâkıbını anlatan ve Dânişmendnâme gibi mensur olan eser, Cem Sultan'ın arzusu üzerine XV. yüzyıl sonlarında Ebulhayr Rûmî tarafından kaleme alınmıştır. Türkler'in Rumeli'ye yerleşmelerini ve İslâmiyet'i yaymalarını anlatan Saltuknâme, yeni bir ülkenin yurt tutulması ve müslümanlaştırılması konusunda yazılan Battalnâme, Dânişmendnâme, Hamzanâme grubunda destanî bir halk hikâyesidir."*[9] şeklinde

[1] http://www.tufeyli.com/hindu-destanlari-mahabharata-ve-ramayana/, http://www.gulceedebiyat.net/konu-hint-ramayana-destani-25448.html

Ramayana, her ne kadar dünya çapında bilinen bir destan olsa da; Hindistan sınırları içinde gelenekselleşmiş, dinî inançların etrafında oluşturulmuş bir hayat tarzı hâline getirilmiştir. Hindistanda doğan, büyüen pek çok çocuk, bu destandan yapılan alıntılarla büyür. Ramayana Destanının pek çok bölümü, âyinlerdeki oyunlara, çeşitli film ve kitaplara da konu olmuştur.

[2] http://www.tufeyli.com/beowulf-anglosaxon-halk-destani/
[3] https://www.guncelkaynak.com/nedir/nibelungen-destani/
[4] https://www.turkedebiyati.org/forum/konular/213-cid-destani-ozeti
[5] http://www.gulceedebiyat.net/konu-fransiz-chanson-de-roland-destani-25455.html, https://www.youtube.com/results?search_query=anson+de+Roland+%28film%29+partie+1, https://www.youtube.com/watch?v=U9A9rV-BEGI
[6] https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2018/10/igor-destan-ve-kpcaklar.html
[7] https://www.youtube.com/watch?time_continue=161&v=cQDTTOuZ1gw, https://www.academia.edu/36207967/Kalevala_Fin_Destanı_1.pdf
[8] Bkz.: Kılıç, Atabey, "Gülü Gül İle Tartmak: Battal Gâzi İle Sarı Saltuk Mukâyesesi" https://www.academia.edu/23671678/Gülü_Gül_İle_Tartmak_Battal_Gâzi_İle_Sarı_Saltuk_Mukâyesesi ; Kılıç, "Senaryo/Film Malzemesi Olarak Saltuk-nâme", Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Köstence, ROMANYA, 6-10 Kasım 2013; (Baskı), 2014, 79-84. s. http://isamveri.org/pdfdrg/D232373/2014/2014_KILICA.pdf
[9] Kâzım Yetiş, "Destan", TDVİA 9. C., İstanbul 1994, 204. s.

ISBN
978-605-7875-34-1

kısaca tarif ettiği Saltuk-nâme, yukarıda söylendiği üzere Türkler'in sadece Rumeli'ne geçişi ve orada İslâmiyeti yayması üzerine kurulmuş bir destan değildir. Bilinen eski dünyanın neredeyse hemen tamamına at süren, hâkim olan, buralardaki meseleleri çözen, çekildiği vakit adâletin devam edebilmesi için emin insanlar görevlendirip bırakan Saltuk, eşi benzeri olmayan bir cihan kahramanı, hükümdârıdır.

Sarı Saltuk'un at oynattığı, kılıç salladığı ve hâkim olduğu şehir, vilâyet ve memleketleri, destanda geçiş sırasına göre şöyle sıralayabiliriz:

"*Harcene/Haynub (Amasya), Sinop, Ma'mûrân/Engürü (Ankara), Kelaspol (Gelibolu), Edirne, Latin diyarı, İstanbul, Sivas, Türkistan, Karadeniz, Anadolu, Şehr-i Zecâce (deniz altında), Kırım, Kaf Dağı, Cezire-i Vakvak, Zanbak Denizi, Elbruz Dağı, Kûh-ı Şu'â/Ateş Dağı, Kırım, Küfe şehri, Moskova, Lehistan, Almanya, Vayarsiyor Ülkesi, Âzerbaycan, Türkân Eli, Bağdat, Şam, Mısır, Nil, Habeşistan, Zengibar, Muganîler Ülkesi, Cebelü'l-Kamer, Kal'a-yı Şems, Zengî ülkesi, Hindistan, Aynü'l-Şems ili, Çipor ili, Gûr diyarı, Türkistan, Taber, Çin, Çîn-i Maçin, Kaşgar, Maçin, Hatin, Bercan, Gûr Çağatay, Harezm, Kâbil, Kandehar, Türkmen-i Bedehşan (müslim), Uygur, Ugor, Hıtay, Hazver, Rus, Gurçe, Cengis (gayr-i müslim) Türkistan (dünyanın en büyük ülkesi), Hıtay (büyük bir kâfir düşman ülkesi), Haver ülkesi, Semerkand, Kıpçak ülkesi (kâfir), Karadeniz, Rumeli, Kûh-ı Argaç, Edirne, Üsküp, Dobruca, Kaliakra, Baba Dağı, Sinop, Trablus, Anadolu, İstanbul, Sırp, Yunan, Laz, Rus, Baba Eski, Kûfe. Sinob, Harcene, Konya, Sivas, Horasan, Çanakkale Boğazı, Selçuklu ülkesi, Eski Baba, Tuna nehri, Sırbistan, İstanbul Boğazı, Baba Kayası, Endülüs, Granada, Sapanca, Rika, Polonya, Venedik, Ceneviz, Roma, Alman, Fransız, Cecum ili, Gürcü ve Çerkez ülkesi, Mahan, Erzincan, Babil, Ayasofya Kilisesi, Kûh-ı Elbruz, Kızhan ülkesi, Türkistan, Rumeli, Fırat nehri, Konya, Çanakkale Boğazı, Edirne, Akdeniz, İstanbul Boğazı, Almanya, İstanbul, Rumeli, Bulgaristan, Rusya, Türkistan, Kûh-ı Elbrûz, Harezm, Horasan, Tebriz, Fırat nehri, Kayseri, Kırşehir, Harcene, Gerede, Edirne, Baba Eski, Eflak, Çek ülkesi, Peşte, Edirne, Umman, Kûfe, Hamid kalesi, Cebel-i Kebîr, Fas, Cezâyir, Tunus vb., Antar Kalesi, Mısır, Sivas, Sinob, Kilaşpol, Arnavudluk, Bosna, İstanbul, Mora, Almanya, Hersek, Kaf Dağı, Anadolu, Harcene, Baba Eski, Şumnu, Miragun Hisarı, Mora, Harcene, Zağra, Aydın, Edirne, Gürcistan, Mekri, Asfar, Eflak, Rus, Çek, Tuna, Tatarlar, İstanbul, Evren Dağı, Laz, Sırp, Bulgar, Edirne, Tatar, Gürcü, Kûfe, Sinob, Rumeli, Frengistan, Edirne, Kaliakra, Baba Eski*"

Bu yerlerden *Edirne*, Saltuk Hazretleri'ne göre, "*yüzüğün ortası gibi, dünyanın orta yeri*"dir. *Sinop* ise, doğum yeri olması sebebiyle çok değer verdiği yerlerin başında gelir. Son olarak *Baba Dağı* da ölümüne yakın, iyice yerleştiği, yaşlılık yıllarında huzur bulduğu ve nihâyet vefât ettiği yer olması bakımından ayrıca önemli bir mekândır. İlâveten, destanda ismi geçen yerlerin tamamı, Saltuk'un hâkimiyet kurduğu büyük sahanın içinde kalır. O, dara düşen, mağduriyete uğrayan insanların, müslim veya gayrımüslimlerin daveti üzerine gittiği pek çok yerde bu haksızlığı giderir, zulmü ortadan kaldırır; zâlim, gaddâr idâreciyi ya öldürür ya da yerinden ederek yerine bir başkasını tayin eder, böylece huzuru kalıcı olarak tesis eder.

Yukarıda sıraladığımız coğrafî bölge, eyâlet, ülke, vilâyet ve şehir isimlerine dünya haritası üzerinden bakıldığında şöyle bir tabloyla karşılaşırız:

ISBN
978-605-7875-34-1

Verilen haritadan da açıkça anlaşılacağı üzere, destânın konu edinildiği 13. yy.da *'Eski Dünya'* diye bilinen bugünkü Asya ve Avrupa'nın tamamı ile Afrika'nın Sahra çölü üstünden oluşan yaklaşık olarak 60-70 milyon km. karelik sahanın neredeyse tamamında Saltuk, at koşturmuş, mücadelelerde bulunmuş, geçici süreliğine de olsa hâkimiyet kurmuştur. Bu bakımdan, Saltuk-nâme'nin sadece Türk destanları değil, dünyadaki bilinen bütün destanlar arasında kapsadığı alan bakımından tek ve benzersiz olduğu görülecektir. Oğuz Kağan ve Bozkurt destanlarında Asya fethi sevdâsı olarak görebileceğimiz bulunulan coğrafyaya hâkimiyet anlayışı, Saltuk-nâme'de *'cihan hâkimiyeti*' şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı bilim adamları tarafından dile getirilen "*Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi*",[10] denilebilir ki Saltuk-nâme'de gerçek manasıyla tecessüm etmiştir. Aynı coğrafya merkezli olan Battal-nâme ve Dânişmend-nâme destanlarımızda ise bu anlayış, ancak Anadolu fethi veya hâkimiyeti şeklinde görülmektedir.

Bu muazzam destanda, coğrafya ile doğrudan alâkalı olan ilgili bölge veya ülkenin başında bulunan veya cenk edilen kişilerin isimlerini de ayrıca bir fikir vermesi için aşağıya şu şekilde sıralayabiliriz:

"*İstanbul Tekvuru, Engürüs Kralı, Eflak Boğdan Engürü Alaman Gas Leh Gürcü ve Rus Kralları, Sırp, Pap, Baycu Noyan, Hz. Muhammed, İlhanlılar, II. Gıyâseddin Keyhüsrev, II. İzzeddin Keykâvus, Çipor padişahı, Türkistan meliki, Hıtay padişahı, Kıpçak hanı, Deşt hanı, Dobruca beyi, Sinop Beyi, Haynub Beyi, Fransız Beyi Nestor, Sultan Alâaddin Keykubâd, Hacı Bektaş Velî, Ahmed Fakîh, Horasan Pîri, Doğan Ata, Mahmud Hayrânî, Hz. Mevlânâ, Boğdan Beyi, Eflak Beyi, Şâhmârân, Bayındır Han, Korkut Ata, Ertuğrul, Osman, Alman kralı Dan, Hacı Bektaş, Uryan Doğan, Mevlânâ, Şems-i Tebrîzî, Seyyid Mahmûd, Hoca Nasreddin, Karaca Ahmed, Tabduk Emre, Ali İbni Battal Gazi, Malatyalı Şeyh Abdullah, Osman Gazi, Candaroğlu Ali Bey, Orhan Gazi, Gerede Beyi, Pendik Beyi, Deşt Hanı Ergun, Moskof Hanı, Leh Hanı, Çek Hanı, Ece Bey, Umur Gazi, Tatar Hanı, Hz. Ali (Kûfe'de görüşür), Kilaş meliki, Engürüs meliki, Frenkler, Yıldırım Beyazıd, Mora Beyi Dronik, Bosna halkı, Alman beyi Benü'l-Asfar, Alman Beyi Fağfur, Frenkler, Cebelsa beyi, Çin meliki Uluğ Melik, Osman Gazi, Şumnu Beyi, Mora beyi, Osman Gazi, Karamanoğlu Ali Bey, Umur Bey (Aydınoğlu), Engürüs kralı Kaydafan, Tatar Hanı, Engürüs, Leh, Çek, Rum, Eflak, Boğdan, Frenk beyleri; Tatar, Eflak, Boğdan, Rus, Engürüs, Leh, Çek, Çesar, Bosna, Kaliakra, Granada, Prusya beyleri*"

[10] Bkz.: Prof. Dr. Osman Turan, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken Neşriyat., İstanbul 2006.; https://www.youtube.com/watch?v=80KcdsrVMcU

Anlaşılacağı üzere, Saltuk-nâme, Türk tarihinin neredeyse bütün önemli, büyük isimleriyle alâka kuracak kadar geniş bir ilgi alanına da sâhiptir. Bu kısım, ayrı bir araştırmanın konusu olduğu için şimdilik sadece temas etmekle yetiniyoruz.

Sonuç olarak, *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi*'nin en karakteristik manzarası olarak görebileceğimiz Saltuk-nâme, Türk milletinin "*kızıl elma*" diye adlandırdığı muhtemel seferlerinin somut neticesini, hikâye boyunca, dinleyen veya okuyanlara arz eden benzersiz bir destandır. Türk milletinin "*İ'lâ-yı kelimetullah*" sevdâsının bir tezâhürü veya rumuzu olan kızıl elma fikri, Saltuk-nâme'de, neredeyse bilinen dünyanın tamamına yakın bir alanı bizzat kapsayarak sadece bir '*ülkü'* hâlinde kalmamış, uzun yıllara yayılan bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir de.... Günümüz için beklenen ise, öncelikle bu hedefin, Batı tarzı filmler, hikâye ve romanlar yoluyla da olsa yeni nesle dünya dengelerini gözetmek sûretiyle hatırlatılması olmalıdır.[11]

KAYNAKÇA

Akalın, Şükrü Halûk, *Saltuk-nâme I*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

Kılıç, Atabey, "Gülü Gül İle Tartmak: Battal Gâzi İle Sarı Saltuk Mukâyesesi" , 2. Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Saraybosna-BOSNA HERSEK, 06-09 Mayıs 2015 ; (Baskı). 2015, 47-54. s. https://www.academia.edu/23671678/Gülü_Gül_İle_Tartmak_Battal_Gâzi_İle_Sarı_Saltuk_Mukâyesesi

Kılıç, "Senaryo/Film Malzemesi Olarak Saltuk-nâme", Balkanlara Gidişinin 750. Yılında Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu, Köstence, ROMANYA, 6-10 Kasım 2013; (Baskı), 2014, 79-84. s. 2013; (Baskı), 2014, 79-84. s. http://isamveri.org/pdfdrg/D232373/2014/2014_KILICA.pdf

Turan, Osman, Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi, Ötüken, İstanbul 2006.

Yetiş, Kâzım, "Destan", TDVİA 9. C., İstanbul 1994.

Yüce, Kemal, Saltuk-nâme'de Tarihî, Dînî ve Efsanevî Unsurlar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987.

[11] Bu küçük çalışmanın ortaya çıkmasında özellikle teknik aksaklıkların hallinde emeği geçen sevgili yüksek lisans öğrencim Yunus Büyükarslan'a teşekkürü bir borç bilirim.

ISBN
978-605-7875-34-1

SPOR LİSESİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN (EPOCH) İYİ OLUŞ DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Taylan AKBUĞA

Sümer Ortaokulu, Malatya, taylanca_1388@hotmail.com

Sinan UĞRAŞ

Dr., Sümer Ortaokulu, Malatya, sinanugras@gmail.com

GİRİŞ

Psikolojik iyi oluş, hem uygulama hem de teorik olarak bireyin kendi kişilik ve gelişim etmenlerinde önemli bir yere sahiptir. Psikolojik iyi oluş psikopatoloji alanında bir neticeye ulaşma da bir dönüm noktası olmuştur. Psikopatoloji çerçevesinde kıstaslar sağlamaktadır. Psikoloji alanında önemli bir yeri vardır. Danışan bireyin olgular karşısında klinik bir yol göstericidir. Yol gösteririken ise olgulara anlam ve amaç bütünlüğü sağlar (Christopher, 1999). Seligman ve Csikszentmihaly pozitif psikoloji alanını bireyin kendi yaşantısal değerleriyle alakalı olduğunu belirtmişlerdir (Seligman ve Csikszentmihaly, 2000)

Yapılan araştırma da psikolojik gereksinimlerindeki her geçen gün değişikliklerde kişilerin kendince ye da başkalarıyla öznel iyi oluşun ekişine bakılmıştır (Sheldon, Ryan ve Reis, 1996). Başka bir çalışmada insanlar ne kadar çok kendi başına iş yapabilme, kendini yeterli hissetmesi üst seviyelere çıkarsa kişi o kadar duyguları pozitif, canlılık ya da hareketlilik seviyesi de atmıştır (Sheldon ve ark.,1996). Hem olumlu duyguların artmasında hemde olumsuz duyguların azalmasında, günlük yaşantı olarak psikolojik şekilde gereksinimleri karşılanma düzeyi etkilemiştir (Reis, Sheldon, Gable ve Ryan, 2000).

Psikolojik iyi oluş kavramı hakkında yapılan araştırmalarda hazcılık ve işlevsellik gibi iki olguyu barındırır. Bunlara bakılacak olursa hazcılık (hedonism) zevk almak ya da mutlu olmak olarak tanımlarken, işlevsellik (eudaimonism) ise iyi oluşu bireyin kendi yeteneklerini ortaya çıkarması olarak göremektedir (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002; Ryan ve Deci, 2001). Öznel iyi oluş ile ilgili yapılmış çalışmalar olmakla beraber psikolojik şhtiyaç doyumu kavramı önemli yer tutmaktadır.bir olgunun gelişimi, tümel hale gelmesi yada sağlık yönünden bir hayli önemli olduğu belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 1980, 1985, 2000; Ryan ve Deci, 2000)

Lyubomirsky, öznel iyi oluşu bir memnuniyet olarak tanımlamış bu memnuniyete sebep olarak ise tatmin, huzurlu yaşam ve neşe gibi kavramları belirtmiştir (Lyubomirsky,2007). Özne iyi oluş karmaşık bir olgu olmasına rağmen, bireyin sade bir şekilde hayatının ölçüp değerlendirme yoludur (Diener, Scollon ve Lucas 2009).

PERMA teorisi alt boyutlarıyla bakıldığında genelde yetişkin bireyler için uygun olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı PERMA teorisi Kern ve arkadaşlarıyla birlikte genç bireyler için uyarlanmıştır. Gelişimsel olarak daha uygun olmuştur. Bu model uyarlanırken alt boyutları, kararlılık (perseverance), bağlılık (engagement), ilişkililik (connectedness),

ISBN
978-605-7875-34-1

iyimserlik (optimism) ve mutluluk (happiness) şeklinde adladırılmıştır. Bu kavramların İngilizce karşılıklarından ilk harfleriyle EPOCH kısaltması olarak kullanılmıştır (Seligman, 2011).

Spor yapan bireylerin sadece fiziksel olarak değil sosyolojik ve psikolojik olarak olumlu olarak gelişim sağladığı bilinen bir gerçektir. Spor lisesinde öğrenim gören öğrencilerin, spor ağırlıklı dersler görmesi ve aktif bir spor yaşantısına sahiptirler. Bu bakımdan bu araştırmada spor lisesinde öğrenim gören öğrencilerin (EPOCH) iyi oluş düzeylerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada spor lisesinde okuyan öğrencilerin (EPOCH) iyi oluş düzeylerinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Tarama deseni bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki eğilim tutum veya görüşlerin nicel veya nümerik olark betimlenmesini sağlar (Creswell , 2017). Ayrıca cinsiyet, sınıf düzeyi ve benzeri farklı değişkenler açısından incelemek amacıyla nedensel karşılaştırma kullanılmıştır. Nedensel karşılaştırma, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkilerin varlığını veya derecesini inceleyen, neden-sonuç ile ilgili ipuçları elde etmek ve incelenen olguları daha iyi anlayabilmek amacıyla yapılan araştırmalardır (Büyüköztürk ve diğ.,2017)

Araştırma grubu

Araştırmaya Malatya spor lisesinde okuyan 243 öğrenci dahil olmuştur. Tablo 1'de öğrencileri ait bazı özellikler verilmiştir.

Tablo1. Araştırmaya katılan spor lisesi öğrencilerinin cinsiyet, sınıf ve branş dağlılımları

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	196	80,7
Kız	47	19,3
Branş		
Bireysel	151	62,1
Takım	92	37,9
Sınıf Düzeyi		
9. Sınıf	111	45,7
10.Sınıf	80	32,9
11.Sınıf	28	11,5
12.sınıf	24	9,9

ISBN
978-605-7875-34-1

Veri Toplama Aracı

İyi oluş kavramını beş boyutlu modelle açıklayan Seligman'ın (2011) PERMA teorisinin ergenler üzerinde uyarlanmasını test etmek amacıyla Kern ve ark., (2015) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Demirci ve Ekşi (2015) tarafından yapılan EPOCH ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, İlişkililik, Hayata bağlılık, Mutluluk, İyimserlik ve Kararlılık boyutlarından oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde normal dağılım için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Ölçeğin normal dağılım gösteren analizlerde independent sample t test, One way anova ve post hoc olarak scheffe testleri kullanılmıştır.

BULGULAR

Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini anlamak için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Çarpıklık ve basıklık, +2 ve -2 değerleri arasında kaldığı için parametrik testler kullanılmıştır (George ve Mallery, 2011).

Tablo 2. EPOCH Ortalama, Çarpıklık ve Basıklık Değerleri

	N	Mean	Std. Deviation	Skewness		Kurtosis	
Bağlılık	243	4,0309	,78142	-,707	,156	,437	,311
Kararlılık	243	3,9198	,78054	-,585	,156	,122	,311
İyimserlik	243	4,0833	,79253	-,964	,156	1,017	,311
İlişkililik	243	4,1955	,76962	-1,129	,156	1,547	,311
Mutluluk	243	3,9794	,86906	-,958	,156	,677	,311
İyioluş	243	4,0418	,67248	-,931	,156	1,444	,311

Tablo 3. Cinsiyet değişkenine göre T testi sonuçları

	Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	X	Ss	Sd	T	P
EPOCH	**Bağlılık**	Erkek	196	3,9707	,78697	241	, 2,478	,014
		Kadın	47	4,2819	,71212			
	Kararlılık	Erkek	196	3,8355	,78326	241	3,518	,001
		Kadın	47	4,2713	,66926			

ISBN 978-605-7875-34-1

	İyimserlik	Erkek	196	4,0434	,80704	241	,231	,109
		Kadın	47	4,2500	,71285			
	İlişkililik	Erkek	196	4,1556	,75193	241	,830	,099
		Kadın	47	4,3617	,82720			
	Mutluluk	Erkek	196	3,9260	,89027	241	,051	,431
		Kadın	47	4,2021	,74206			
	İyi Oluş	Erkek	196	3,9862	,67698	241	,238	,202
		Kadın	47	4,2734	,60692			

Tablo 4. Sınıf düzeylerine göre Anova testi sonuçları

	Alt Boyutlar	**sınıf düzeyi**	**n**	**x**	**Sd**	**Anova Testi**		**Post hoc Scheffe**
						F	p	
EPOCH	**Bağlılık**	9.sınıf	111	4,1937	,65339	6,191	,000	9-12
		10. sınıf	80	3,9344	,85012			11-12
		11. sınıf	28	4,1161	,88318			
		12. sınıf	24	3,5000	,72232			
	Kararlılık	9.sınıf	111	4,0811	,73713	5,216	,002	9 ile 12
		10. sınıf	80	3,7625	,76297			
		11. sınıf	28	4,0625	,93943			
		12. sınıf	24	3,5313	,61817			
	iyimserlik	9.sınıf	111	4,2815	,69177	5,976	,001	9-10
		10. sınıf	80	3,8875	,82571			9-12
		11. sınıf	28	4,1607	,87457			
		12. sınıf	24	3,7292	,78684			
	İlişkilik	9.sınıf	111	4,3761	,63682	5,244	,002	9-12
		10. sınıf	80	4,1063	,85478			

ISBN 978-605-7875-34-1

		11. sınıf	28	4,0982	,89064			
		12. sınıf	24	3,7708	,68333			
	Mutluluk	9.sınıf	111	4,2252	,74312	8,764	,000	9-10
		10. sınıf	80	3,6438	,94783			10-11
		11. sınıf	28	4,1696	,88468			
		12. sınıf	24	3,7396	,71657			
	İyi oluş	9.sınıf	111	4,2315	,55649	7,216	,000	9-10
		10. sınıf	80	3,8669	,68984			9-12
		11. sınıf	28	4,1214	,84288			
		12. sınıf	24	3,6542	,60324			

Tablo 5. Bireysel ve Takım Sporları yapma durumlarına göre T testi sonuçları

	Alt Boyutlar	**Cinsiyet**	**N**	**X**	**Ss**	**Sd**	**T**	**P**
EPOCH	**Bağlılık**	takım	151	3,9785	,76318	241	1,341	,181
		bireysel	92	4,1168	,80729			
	Kararlılık	takım	151	3,8858	,74484	241	-,869	,386
		bireysel	92	3,9755	,83704			
	İyimserlik	takım	151	4,0546	,77508	241	-,722	,471
		bireysel	92	4,1304	,82248			
	İlişkililik	takım	151	4,1970	,76136	241	,040	,968
		bireysel	92	4,1929	,78718			
	Mutluluk	takım	151	3,9321	,87366	241	1,087	,278
		bireysel	92	4,0571	,86054			
	İyi Oluş	takım	151	4,0096	,65865	241	-,955	,340
		bireysel	92	4,0946	,69498			

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ

Araştırma bulgularına göre spor lisesinde okuyan öğrencilerin cinsiyet değişkenine göre bağlılık ve kararlılık boyutlarında kız öğrenciler lehine istatistiki olarak anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. İyimserlik, mutluluk, ilişkililik ve iyi oluş boyutlarında fark olmadığı sonucuna varılmıştır (Tablo 3) . Tablo 4 incelendiğinde sınıf düzeyi değişkenine göre yapılan anova testi sonuçlarına göre tüm boyutlarda anlamlın bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Farkın hangi gruptan kaynaklandığının tespiti için yapılan scheffe testi sonucunda bağlılık boyutunda 9. sınıflar ile 12. sınıflar arasında ve 11. ve12. Sınıflar arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Kararlılık boyutunda ise ve12. sınıflar arasında fark olduğu sonucuna varılmıştır. İyimserlik boyutunda 9 ve 12 sınıflar arasında ve 9 ve 10 sınıflar arasında fark olduğu görülmüştür. İlişkililik boyutunda 9. ve 12. sınıflar arasında istatistiki olarak far olduğu tespit edilmiştir. Mutluluk boyutunda 9 ve 10 sınıflar arasında ve 10 ve 11 sınıflar arasında istatistiki olarak fark olduğu tespit edilmiştir. İyi oluş düzeylerine bakıldığında 9 ve 12 sınıflar ve 9 ve 10 sınıflar arasında farkın olduğu tablo 4 incelendiğinde görülmektedir. Tablo 5 incelendiğinde spor lisesinde okuyan öğrencilerin bireysel ve takım sporu yapma durumlarına göre istatistiki olarak bir farkın olmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). Bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Atıf İndeksi, 1-360.

Cornum, R., Matthews, M. D., & Seligman, M. E. (2011). Comprehensive soldier fitness: building resilience in a challenging institutional context. American Psychologist, 66(1), 4.

Creswell, J. W. (2013). Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları. Çev. edt: SB DEMİR) Ankara: Eğiten Kitap.

Christopher, 1. C. (1999). Situating psychological wellbeing: Exploring the cultural roots of its theory and research. Journal of Counseling and Development, 77,2, 141-153.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1980). The empirical exploration of intrinsic motivational processes. In L. Berkowitz (Ed.), Advances in experimental social psychology, 13, 39–80. New York: Academic.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determinationof behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227–268.

Demirci, İ., & Ekşi, F. (2015). Ergenler İçin Beş Boyutlu İyi Oluş Modeli: EPOCH Ölçeği’nin Türkçe Formunun Geçerliği ve Güvenirliği. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 3(3), 9-30.

Diener, E., Scollon, C. N., & Lucas, R. E. (2009). The evolving concept of subjective well-being: The multifaceted nature of happiness. Social Indicators Research Series, 39, 67-100.

ISBN
978-605-7875-34-1

George D, Mallery M (2011). SPSS for windows step by step: A simple study guide and reference, 17.0 update, 10/e. Pearson Education India.

Keyes, C. L., Shmotkin, D., & Ryff, C. D. (2002). Optimizing well-being: the empirical encounter of two traditions. Journal of personality and social psychology, 82(6), 1007.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. Annual review of psychology, 52(1), 141-166.

Kern, M. L., Benson, L., Steinberg, E. A., & Steinberg, L. (2015). The EPOCH measure of adolescent well-being. Psychological assessment, 28(5), 586.

Kelinske, B., Mayer, B.W. & Chen, K.L. "Perceived benefits from participation in sports: A gender study", Women in Management Review, 16(2), pp. 75-84. 2001.

Lyubomirsky, S. (2007). The How of Happiness: A scientific approach to getting the life you want. The Penguin Press, NY.

Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psyehology an introduction. American Psychologist, 55, 1, 5-14.

Sheldon, K.M., Ryan, R.M., & Reis, H.R. (1996). What makes for a good day? Competence and autonomy in the day and in the person. Personality and Social Psychology Bulletin, 22, 1270-1279.

ISBN
978-605-7875-34-1

SPOR LİSESİNDE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN SPOR KARAKTER DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Sinan UĞRAŞ
Dr., Sümer Ortaokulu, Malatya, sinanugras@gmail.com

Taylan AKBUĞA
Sümer Ortaokulu, Malatya, taylanca_1388@hotmail.com

GİRİŞ

Spor fiziksel, yetenek ve gelişmesiyle beraber araç ile ya da araçsız şekillerde, neticesinde barışçıl özellik taşıyan, yapan bireyde tüm gücünü, seyreden bireylerde ise haz uyandıran şekilde tek ya da toplu halde boş vakitleri kapsayan, oyalanma ve giderek işin kendisi olan toplumsal bir süreçtir. Bu toplumsal süreç gelişirken teknik boyutuyla fiziki boyutuyla yada yarışmacı ve mesleki boyutuyla iç içedir (Kurthan, 1998). Yetim sporu tanımlarken ise toplumda yaşayan bireylerin kültür, sosyal ilişkileri ve maddi olarak hem bedenen hem de ruhen daha iyiye üst seviyelere çıkarmak, kişilik konusunda ise karakteristik basamaklarının gelişmesinde rol oynamak bireyin yaşadığı çevreye katılımını kolaylaştırmak olduğunu belirtmiştir. Bireyler arası birlik beraberlik, iyi düşünceler, bireyin mevcut olan yetenekleri doğrultusunda belli sınırlı kurallar içinde rekabet etme, heyecanlanma ve galip gelme amacıyla ortaya konulan eylemlerdir (Yetim, 2000). Spor, bireyin hem fiziksel bir şekilde, ruhen ve yaşadığı toplum olarak daha iyi seviyeye getiren, hem oyun ortamı sunarken bu arada hem de bu faaliyetlerden keyif aldıran eğlence katan bir olgudur (Sadıklar 1991).

Birey sosyal olarak gelişimi hakkında hayatının başlangıcından yetişkinliğe kadar yaşadığı toplumdaki diğer bireyler ile münasebetleri ve o bireylere karşı oluşturduğu bilgi ve hisleriyle oluşturduğu duyguların tamamıdır. Yani, bireyin sosyal olması, bireyin yaşadığı toplumdaki ahlak, değerlerine uyan bir tavır yaratma sürecidir (Binbaşıoğlu, 1982). Kişinin kendine has olan, ayrı ayrı vasıflarını bir araya getiren bir bütün olarak tanımlanmıştır(Başer, 1998).

Hem ruhen hem bedenen ve yaşanan toplumsal hal ve hareketlerin ortaya çıkması eğitimini beden eğitimi olarak tanımlanmıştır. Beden ulaşılacak hedef değil ulaşılan için gidilecek yoldur. Bu yol olumlu yönde eğitimdir. Bu olgu hem vatandaşlık kavramını aşılama, hem ahlaki kuralları benimseme, hem de mutlu birey yaratmaktır. Bundan yola çıkarak beden eğitimi dersleri sadece bir harekette bulunma değil bireyde karakter oluşturma işlemidir (Kartal 1979). Graff hem lise de hem de ortaokul seviyesinde yaptığı bir çalışmada karakter ile ilgili müfredatı ele almıştır. Araştırmasında ön plana çıkan bulgular ise saygı ve buna bağlı olarak dürüstlüktür. Bu veriler elde edilirken öğretmenlerin kendi şubelerinde bu unsurlardan başka değerleri de vurguladığını belirtmiştir (Graff, 2012). Sporun karakter biçimlendirmesine fayda sağladığı veya pozitif yönde desteklediği çalışmalar vardır (Sage & Kavussanu, 2007, Sage, 1990)

Karakter, komplex, çok farklı boyutları olan ve bireyin yaşamındaki durumlar karşısında ahlaki olarak pozitif yönde tavır sergileme olanağı veren psikolojik ya da hal ve hareket olarak

ISBN 978-605-7875-34-1

başkalarının daha iyi olması için erdemlere sahip olmasıdır. Bu erdem e sahip olunurken ise ahlak açısından bilgi, sevgi ve davranışlar ile orantılı olunmasıdır (Teo, 2010).

Spor yetenek sınavı ile okula kayıt hakkı kazanan, spor ağırlıklı bir müfredata sahip ve aktif spor hayatı olan öğrencilerin, spor karakter düzeylerini belirlemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Spor lisesinde öğrenim gören öğrencilerin spor karakter düzeyinin belirlenmesi amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden tarama yöntemi kullanılmıştır. Ayrıca cinsiyet, sınıf düzeyi ve spor yapma yılı gibi farklı değişkenler açısından incelemek amacıyla nedensel karşılaştırma yöntemi kullanılmıştır. Tarama deseni bir evren içinden seçilen bir örneklem üzerinde yapılan çalışmalar yoluyla evren genelindeki eğilim tutum veya görüşlerin nicel veya nümerik olarak betimlenmesini sağlar (Creswell, 2017). Ayrıca cinsiyet, sınıf düzeyi ve benzeri farklı değişkenler açısından incelemek amacıyla nedensel karşılaştırma kullanılmıştır.

Tablo1. Araştırmaya katılan spor lisesi öğrencilerinin cinsiyet, sınıf ve branş dağlılımları

	n	%
Cinsiyet		
Erkek	196	80,7
Kız	47	19,3
Branş		
Bireysel	151	62,1
Takım	92	37,9
Sınıf Düzeyi		
9. Sınıf	111	45,7
10.Sınıf	80	32,9
11.Sınıf	28	11,5
12.sınıf	24	9,9

Araştırmada Jang'ın (2013) geliştirdiği, Görgüt ve Tuncel (2017) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan "Spor Karakter Ölçeği" kullanılmıştır. 5 alt boyut ve toplam 27 maddeden oluşan, puanlama aracı olarak ise 5'li likert kullanılmıştır. Dürüstlük, anti-sosyal, merhamet, sportmenlik ve adalet ölçeğin alt boyutlarını oluşturmaktadır. Verilerin analizinde normal dağılım için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Ölçeğin normal dağılım gösteren analizlerde independent sample t test, One way anova ve post hoc olarak scheffe testleri kullanılmıştır.

ISBN
978-605-7875-34-1

BULGULAR

Tablo 2. Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin Spor Karakter T Testi Sonuçları

	Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	X	Ss	Sd	T	P
Spor Karakter Ölçeği	Dürüstlük	Erkek	196	3,9439	,89478	241	,024	,981
		Kadın	47	3,9404	,93661			
	Antisosyal	Erkek	196	3,6735	1,03553	241	,564	,573
		Kadın	47	3,5787	1,03187			
	Merhamet	Erkek	196	3,8673	,98129	241	-,426	,670
		Kadın	47	3,9362	1,04809			
	Sportmenlik	Erkek	196	4,1514	1,07300	241	1,207	,229
		Kadın	47	4,3617	1,07414			
	Adalet	Erkek	196	4,0816	1,05254	241	-,219	,827
		Kadın	47	4,1206	1,26343			

Tablo 3. Öğrencilerin Bireysel ve Takım Sporu Yapma Durumlarına Göre T Testi Sonuçları

Ölçek	Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	X	Ss	Sd	T	P
Spor Karakter Ölçeği	Dürüstlük	Takım	151	3,9762	,79906	241	,730	,466
		Bireysel	92	3,8891	1,04969			
	Antisosyal	Takım	151	3,6689	1,03564	241	,265	,791
		Bireysel	92	3,6326	1,03490			
	Merhamet	Takım	151	3,9724	,91963	241	-,426	,065
		Bireysel	92	3,7301	1,09077			
	Sportmenlik	Takım	151	4,3002	,92517	241	1,855	,044
		Bireysel	92	4,0145	1,26753			
	Adalet	Takım	151	4,0927	1,00970	241	,065	,948
		bireysel	92	4,0571	,86054			

ISBN
978-605-7875-34-1

Tablo 4. Sınıf Düzeylerine Göre Anova Testi Sonuçları

	Alt Boyutlar	Sınıf Düzeyi	N	X	Sd	Anova Testi F	Anova Testi p	Post Hoc Scheffe
Spor Karakter Ölçeği	Dürüstlük	9.sınıf	111	4,1405	,75286	3,722	,012	9-10
		10. sınıf	80	3,7912	1,01747			9-11
		11. sınıf	28	3,6429	1,06716			
		12. sınıf	24	3,8875	,74677			
	Antisosyal	9.sınıf	111	4,0486	,80644	13,206	,000	9-10
		10. sınıf	80	3,4775	1,04796			9-11
		11. sınıf	28	3,0143	1,22798			9-12
		12. sınıf	24	3,1750	,99269			
	Merhamet	9.sınıf	111	3,9459	,85551	,693	,557	
		10. sınıf	80	3,9000	1,05995			
		11. sınıf	28	3,6786	1,21117			
		12. sınıf	24	3,7500	1,09456			
	Sportmenlik	9.sınıf	243	3,8807	,99271	2,270	,081	
		10. sınıf	111	4,3754	,93108			
		11. sınıf	80	4,1000	1,15519			
		12. sınıf	28	3,9048	1,35129			
	Adalet	9.sınıf	24	3,9861	,96549	3,713	,012	9-11
		10. sınıf	243	4,1920	1,07423			
		11. sınıf	111	4,3183	,95599			
		12. sınıf	80	3,9458	1,17456			

Tablo 5. Öğrencilerin Spor Yapma Yılı Değişkenine Göre Anava Testi Sonuçları

	Alt Boyutlar	Spor Yapma Yılı	N	Mean	Sd	Anova Testi F	Anova Testi p	Post Hoc Scheffe
Spor Karakter Ölçeği	Dürüstlük	1-3	72	3,8236	1,01669	,941	,392,	
		4-5	129	4,0047	,84833			
		6 ve üstü	42	3,9595	,84739			
	Antisosyal	1-3	72	3,7083	1,01089	,344	,709	
		4-5	129	3,6620	1,02402			
		6 ve üstü	42	3,5429	1,11424			
	Merhamet	1-3	72	3,7870	1,13116	,878	,417	
		4-5	129	3,9599	,90446			
		6 ve üstü	42	3,7976	1,00239			
	Sportmenlik	1-3	72	4,1528	1,17610	2,270	,595	
		4-5	129	4,2532	,99633			
		6 ve üstü	42	4,0714	1,13466			
	Adalet	1-3	72	3,9907	1,21283	3,713	,238	
		4-5	129	4,1990	1,04543			
		6 ve üstü	42	3,9206	1,00893			

ISBN
978-605-7875-34-1

SONUÇ

Spor lisesinde okuyan öğrencilerin spor karakter düzeylerinin incelendiği bu araştırmada tablo 2 incelendiğinde cinsiyet değişkenine göre istatistiki olarak herhangi bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin bireysel ve takım sporu yapma durumlarına göre sportmenlik alt boyutunda takım sporu yapanların lehine istatistiki olarak bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Takım sporu yapanların takımdaşlık, takım olma gibi bazı değerleri bireysel spor yapanlara göre daha fazla almış olmaları sportmenlik boyutunda farklılık çıkmasına neden olmuş olabilir. Dürüstlük, antisosyal, merhamet ve adalet boyutlarında bireysel ve takım sporu yapma durumlarına göre fark olmadığı sonucuna varılmıştır.

Sınıf düzeyine göre spor karakteri boyutları incelendiğinde (tablo 4), Dürüstlük boyutunda fark olduğu tespit edilmiştir. Yapılan post-hoc testi sonucunda 9 ve 10 sınıflar ile 9 ve 11 sınıflar arasında farkın olduğu tespit edilmiştir. Antisosyal boyutunda 9 sınıflar ile 10,11 ve 12. Sınıflar arasında farkın olduğu tespit edilmiştir. Merhamet ve sportmenlik boyutunda istatistiki olarak fark bulunmazken adalet boyutunda fark olduğu tespit edilmiştir. Frakın hangi gruptan kaynaklandığının tespit edilmesi amacı ile yapılan post-hoc testi sonucunda farkın 9 ve 11 sınıflar arasında olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde spor yapma yılına göre yapılan anova testi sonucuna göre spor karakteri alt boyutları arasında fark olmadığı tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Binbaşıoğlu, C. (1982). Eğitim Psikolojisi, Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi

Başer, E. (1998). Uygulamalı Spor Psikoloji. Ankara: Sporsal Kuram Dizisi, Bağırgan Yayınevi.

Creswell, J. W. (2013). Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları. Çev. edt: SB DEMİR) Ankara: Eğiten Kitap.

Görgüt, İ., & Tuncel, S. (2017). Spor karakter ölçeğinin Türkçeye uyarlanması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 15(3), 149-156.

Graff, C. E. The Effectiveness of Character Education Programs in Middle and High Schools. Master, State University of New York, USA, 2012.

Jang C Y (2013): Development and validation of the sport character scale. Doctorate thesis, The University of Utah, USA

Kurthan Fişek, Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi, Bağırgan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara,1998 ss.58

Sadıklar S (1991) Sporun Okullasması, Türk-Alman Kültür Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklasımlar, Meya Matbaacılık ve Yayıncılık, İstanbul.

Kartal M (1979) Beden Egitiminin Önemi, Yeni Türk Spor Haftalık Spor Dergisi Sayı 47, İstanbul.

Teo R W (2010): The Efectiveness in Measuring Character Development Outcomes in Singapore Schools through Character Development Award. Doctorate, Durham University, UK.

Yetim, A. "Sporun Sosyal Görünümü," Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,Sayı.1, Cilt,5, 2000.